

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS VIGESIMUS OCTAVUS

Cet ouvrage, par les corrections et les additions considérables qui y ont été opérées, est devenu la propriété de l'Éditeur, qui se réserve tous ses droits. Toute contrefaçon ou imitation, quelle que soit la forme sous laquelle elle se présente, sera poursuivie rigoureusement, conformément aux lois.

Hoc in opere tam multa sunt aut correcta aut addita, ut id suum Editor reddiderit, et quidquid suorum jurium sit sibi vindicet. Itaque, si quis idem aut furto ediderit aut quoquo modo erit imitatus, in crimine erit et de injuria postulabitur.

145
137
18c4
t.28
c.1
Roba

Annales
ecclesiastici

t.28

June 25, 1991

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01479761 7

Jo

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET IAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

• EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTORUM TABULARIORUM
VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS VIGESIMUS OCTAVUS

1424-1453

94 915
22110

BARRI-DUCIS

LEODOVICUS GUÉRIN, EQVES ORDINIS S. SILVESTRI, EDITOR
RR. PP. COELESTINI, SUCCESSORES

36, VIA DE LA BANQUE, 36

M DCCC LXXIV

SUMMARIUM

TOMI XXVIII

- MCDXXIV. 1. Turbæ in Concilio Senensi excitatæ, ad quas sedandas Toletanus archiepiscopus sollicitatus. 2. Damnata Petri e Luna memoria. 3. Actum de Græcis ad Ecclesiam Catholicam reducendis, de hæreticis Bohemis opprimendis, de disciplina restituenda, de Romana curia componenda. 4. Leges cardinalibus datæ. 5. Indicta Basileensis Synodus a Senensi. 6. Commoniti Basileenses de celebranda Synodo Basileæ. 7. Censores fidei in variis provinciis constituti. 8. Principum consilia de Bohemis hæreticis opprimendis, et littere Apostolicæ ad Sigismundum Romanorum regem. 9. Sigismundus Lithuanus Bohemos hæreticos tuetur; unde anathemate a legato percussus, cujus sententiam Pontifex confirmat. 10. Vetita cum hæreticis commercia mercatores exercent, qui propterea anathemate et pœnis devincti. 11. Polonus rex Bohemicam coronam offerentibus hæreticis bellum denuntiat, ni errores deponant. 12. Missus a Polono in Bohemos exercitus, Regi Poloniæ affinitate junctus Martinus. Carthusiani in Poloniam vocati et missi. 13. Martini studium de SS. reliquiis religiose asservandis. 14. Recuperandæ ditioni Ecclesiasticæ fœdus init cum duce Mediolanensi Martinus. 15. In obsidione Aquilæ Braccius captus et cæsus. 16. Martini litteræ de parta victoria, ex qua Perusium aliæque urbes in Pontificis potestatem rediere. 17. Genuensium in regno Neapolitano egregiæ res gestæ. Recuperata a rege Ludovico Neapolis. 18. Mediolanenses inter et Florentinos dissidia ob Forolivii principatum; ex quo Bononia in periculum adducta. S. Bernardini Senensis prædicatio. 19. Rex Scotiæ ex Anglico carcere dimissus. 20. Jus Ecclesiasticum a Carolo VIII rege Galliæ defensum. 21. Mulherculæ impostura in Synodo Lugdunensi damnata. 22. Puella Schiddensis sola Eucharistia vitam sustentat. 23. Inter Græcos et Turcas induciæ, non tamen proficiuæ Christianis.
- MCDXXV. 1. Cardinalis Fuxensis in Aragoniam legatus missus sedandi schismatis causa. 2-4. Legatum recipere renuit Alphonsus rex, in quem propterea legibus agere decernit Martinus, datis ad Castellæ regem litteris. 5. Caroli regis Navarræ obitus, cui succedit Joannes Aragonius. Inter Aragonios, Genuenses et Florentinos varia belli discrimina. 6. Pacem inter Anglos et Gallos promovere nititur Martinus. 7. Anglus potentiam suam jactans a Martino communitus. 8. Carolum Galliæ regem iniquas juri Ecclesiastico leges abrogantem commendat Martinus. 9. Jacoba Bavara, viro dimisso duce Brabantiæ, ducit Humphridum ducem Glocestriæ, unde dissidia et certamina. 10. Consulit Burgundo Pontifex ut uxorem ducat. 11. Dissidia inter regem Daniæ et Selevicenses principes componere curat Pontifex. 12. Ericus rex ex peregrinatione Terræ-Sanctæ reversus consecrat Christo arma in hæreticos. 13. Koribus regis Poloniæ nepos confirmat hæreticos Bohemos in pertinacia. 14. Rex Poloniæ hæreseos odio nepotem Bohemorum regem bello appetit; ad quod dux Lithuanæ etiam sollicitatus. 15-18. Exercita in hæreticos censura, datis ad id litteris Apostolicis. 19. Christianæ disciplinæ instaurandæ navata opera præsertim in Corsica. 20. Christiani divenditi Turcis a mercatoribus, in quos Martini papæ Constitutio. 21. Methone a Turcis vastata et Cyprus; ubi viri nobilis martyrium.
- MCDXXVI. 1-6. Regis Aragonum defectio, in quem Pontificium edictum. 7. Egidius Munio, procurante Alphonso; antipapali diademate insignitus. 8. Reges certiores facti de vocato in jus Alphonso. 9, 10. Joannes comes Armaniaci pernicax in schismate, contra quem Pontificium

edictum. 11-14. Conradus Pragensis archiepiscopus fautor hæresis damnatur. 15. Mercatores deterriti a comœatn cum hæreticis, in quos et viri principes incitati. 16. Catholici ab hæreticis in acie victi. 17. Hæreticorum irruptio in Lusaciam, et eorum immanitas. 18. B. Joannes Capistranus oppositus Fraticellis. 19, 20. Arrogata a politicis Anglis Sacerdotiorum conferendorum auctoritas quo nomine episcopus Wintoniensis a Martino increpatus et excitatus. 21. Initum fœdus in Mediolani ducem. 22. Turcarum in Negropontum irruptio; et de Græcis Ecclesiæ conciliandis actum. 23. Cyprus ab Ægyptio divexata; et cur velita a Pontifice peregrinatio ad Terram-Sanctam. 24. Cypri miserandum excidium, et Christiani cæsi et capti. 25. B. Nicolaus Albergatus pacis interpres missus, et litteræ ad Genuenses datæ ad ferendam opem Cypro. 26. Novi cardinales creantur.

MCDXXVII. 1. Creatus in Bohemos legatos cardinalis Anglus. 2. Rogatus Angliæ rex ut faveat expeditioni Bohemicæ. 3. Admissum ab Henrico cardinale legationis munus. 4, 5. Expeditionis Bohemicæ discrimina. 6. Cladem luget Pontifex. 7, 8. Pilzinenses a disceptando cum hæreticis deterrentur. 9. Decreta a Martino nova expeditio in hæreticos. 10, 11. Bohemi hæretici de conversione agunt. 12. Sigismundus Zischam sibi conciliat, qui tamen impius moritur. 13. Germani dissidiis impleiti, et censura fidei instituta. 14. Wicleffi ossa exuri jussa. 15. Labefactatum in Anglia jus Ecclesiasticum Martinus restituendum curat. 16. Cantuariensis archiepiscopus a Martino admonitus. 17. Poloniae rex tentat muneribus Martinum corrumpere, a quo de hoc et aliis admonetur. 18. Moniti Angliæ senatores de restituendo jure Ecclesiastico. 19. Violata a Lusitano Ecclesiastica immunitas. 20. Aragonius in iudicium vocatus. 21. Cardinalis Fuxensis in Aragoniam ingressus. 22. Inter regem Aragonium et legatum Apostolicum pactiones sancitæ. 23. Cyprius rex redemptus. 24. Miraculum ingens B. M. Virginis opera editum.

MCDXXVIII. 1. Rex Aragonum obsequia defert Sedi Apostolicæ. 2, 3. Pax composita in Italia inter Mediolanenses, Venetos et Florentinos. 4. Rebus ad pacem vergentibus in Italia, Turcica potentia augetur in Oriente. 5, 6. In Bohemos decretum a Germanis bellum, de quo litteræ Pontificiæ ad principes. 7, 8. Fraticelli in Piceno grassati, contra quos animadversum. 9. Angli Gallicanas Ecclesias diripere tentant, in quos Joanna virago divinitus excitata. 10. Miraculum B. Mariæ Virginis.

MCDXXIX. 1, 2. Ægidius Munio antipapatu se abdicat. 3. Alphonsus Borgia commendatus de impenso opere. 4, 5. Ægidius cum schismaticis ad obedientiam coram legato Apostolico admissus dat juramentum, et ad episcopatum Balearicum exehitur. 6. Anticardinales falsæ dignitatis insignia exuunt. 7-9. Dertusensis Synodus indicta et habita a legato, in qua plura circa fidem et mores decernuntur. 10. De bello inter reges Hispaniæ oborto. 11. Decretoria Martini adversus comitem Armaniacum sententia. 12. Redit ad gremium Ecclesiæ Armaniacus. 13, 14. Wladislaus rex Poloniæ jus Ecclesiasticum hædit, quem proinde corripit Martinus. 15. Florentini clero imponunt vectigalia. 16, 17. Hussitarum immanis furor, contra quos Anglica expeditio parata in Gallos traducitur. 18. Mira Joannæ puellæ facinora in Gallorum auxilium. 19. Turbæ in regno Neapolitano excitate, et Bononienses domiti. 20. Instaurata decreta de colenda solemnî pompa Eucharistia, et datæ indulgentiæ. 21. De liberandis captivis a Saracenis tentis actum. 22. Conradini Ordinis Prædicatorum et Joannis Gersonis pia mors.

MCDXXX. 1. Hæreticorum in Germania excursiones. 2, 3. Joanna puella capta ab Anglis et supplicio affecta. 4. Burgundum Carolo regi Gallorum conciliare nititur Pontifex. 5. Synodi Tarracensis Acta confirmata a Martino, et creatio cardinalium. 6. De Franciscana familia reformanda, auctore B. Joanne e Capistrano. 7. Witoldi ducis Lithuaniae mors, qui delatam ab hæreticis coronam spreverat. 8. Græcorum res in diem collapsæ.

MCDXXXI. 1. Julianus cardinalis Cæsarinus legatus contra Hussitas. 2. Martini papæ V obitus et ejus memoria vindicata. 3, 4. Eugenii IV papæ electio, et ejus primordia et laudes. 5-7. Gesta in conclavi a Pontifice confirmantur, subjecto Diplomate. 8, 9. De suscepto Pontificatu litteræ Encyclicæ ad præsules et principes. 10. Columuenses turbas in Urbe movent, et læsæ majestatis lege damnantur. 11. Contra Columuenses parata arma, et Hugo episcopus legatus in Campania. 12, 13. Columuenses domiti, et Senenses per litteras Pontificias enolliti. 14, 15. Missus cardinalis Albergatus ad componendos Anglos et Gallos, irrito tamen successu. 16. Reges Hispaniarum ad concordiam vocati. 17. Cardinali Cæsarino legato in Germania data imperia ut Basileensi Synodo præsideret. 18. Hussitis hæreticis exstirpandis curæ impensæ. 19. Bellum apparatus in Bohemos hæreticos, et infeliciter contactum. 20, 21. Cæpta Basileensis Synodus, et cur Bononiam translata. 22. Legati cardinalis Cæsarini litteræ ad Eugenium contra translationem Concilii. 23, 24. Patres Basileenses Hussitas invitant ad disceptandum. 25. Eugenius Basileensium opinionem damnat, et soluta Synodo Bononiensem indicit. 26-30. Sigismundus imperator, et presertim Julianus cardinalis legatus, multis allatis

rationibus Eugenium a proposito dimovere conantur. 31. Sigismundus rex corona ferrea Mediolani redimitus. 32. Galeottum Malatestam pietate insignem saluberrimis monitis urget Eugenium. 33. Ambrosii monachi litteræ ad Eugenium cum libro S. Bernardi *de Consideratione*. 34. Dominicus Capranica cardinalis intensus Eugenio et demum reconciliatus. 35. Thessalonica et alia urbes sublata a Turcis; Cyprus opem implorat, cujus rex moritur.

MCDXXXII.

1-3. Sigismundus imperator ad Eugenium de instauranda Synodo Basileensi dat litteras, adductis ad rem causis. 4, 5. Basileenses pertinaces invitant Bohemos, et Eugenio resistunt. 6. Gallicani presules de non dissolvenda Synodo Basileensi solliciti. 7. Sollicitati Angli ut Basileensi Synodo faveant. 8, 9. Sessiones Concilii Basileensis. 10. De Bohemis ab hæresi revocandis agit Pontifex cum rege Poloniae. 11. Acta temeraria Basileensium. 12-14. Nuntii Pontificii ad Basileenses gravibus orationibus eos ab inceptis dehortantur. 15, 16. Basileensium responsio futilis et fallax. 17, 18. Insignes viros consulentes deterret Eugenius ne Basileam adeant, episcopos varios ad se convocat, Sigismundum adhibet, Basileensibus nefaria usque molientibus. 19. Legatos mittit Eugenius Basileam cum plena potestate instaurandi ibi Concilium. 20. Monita Eugenii ad Senenses, et curæ adhibite pro pace Italiae. 21. Acta cum Sigismundo de rebus componendis, et de ejus adventu in Urbem. 22, 23. Turbæ in regno Neapolitano; infelix exitus Carraccioli; Avenionensis comitatus prefectura. 24. Bernardinus Senensis a calumnia hæreseos vindicatus.

MCDXXXIII.

1, 2. Ad Concilium Basileæ instauratum accedunt Bohemi, cum quibus disceptatio habetur. 3, 4. Eugenio cum Basileensibus clementer agenti hi acrius resistunt. 5, 6. Litteræ Eugenii de instaurato Basileensi Concilio. 7, 8. Septemviri ad Synodi patrocinium suscipiendum excitati, et legati cardinales creati. 9-11. Apostolicas litteras Basileenses respuunt, temere et insolenter contra Eugenium pugnantes. 12, 13. Pacta fœdera, pax conciliata antequam Sigismundus Romam accederet, coronam accepturus. 14. Sigismundus Romæ coronatus dat juramentum. 15, 16. Insigne edictum dat Sigismundus de libertate et immunitate Ecclesiastica et ex Urbe discedit. 17. Basileenses abdicationis pœnam Pontifici intentant. 18, 19. Eugenii litteras pro concordia datas male acceptant Basileenses in protervia obstinatissimi. 20. Reseissa Basileensium gesta contra Pontificem. 21. Basileensium objecta plane diluta per litteras Eugenii apologeticas. 22. Basileenses reprimit dux Bavariae ne in schisma erumpant. 23, 24. Sigismundi imperatoris opera et præsentia Basileenses multa pollicentur. 25. Nicolaus e Fortebrachiis et Carolus Malatesta Pontifici infensi. 26. Grave bellum conflatum in Eugenium a duce Mediolanensi. 27. Cardinales a Basileensi Concilio ad ducem Mediolanensem missi. 28. Oratores Concilii ad imperatorem Constantinopolitanum; Turcarum in Oriente progressus; Alphonsi regis Aragonii super Siculo regno conatus. 29. Missi ab Eugenio ad Barbaricas gentes præcones Evangelici. 30. B. Laurentius Justinianus creatus episcopus Venetarum sanctitate insignis. 31. B. Lidwinæ felix obitus. 32. Francisca Romana sanctimonialium Ordinem instituit.

MCDXXXIV.

1. Oratores missi a principibus ad Eugenium de rebus Concilii. 2. Turrecrematæ responsum ad singula objecta Basileensium contra Eugenium. 3-5. Eugenius pacis studio molliter Pontificiam auctoritatem tutatur apud Basileenses. 6, 7. Dux Mediolanensis fingit se creatum Italiae legatum a Concilio, quem Sigismundus imperator increpat ac reprimit. 8, 9. Rebellionem Romanorum exorta, Eugenius fuga sibi consulens Florentiam adit. 10. Datæ ab Eugenio ad Basileenses litteræ. 11, 12. Romani post varias vices ad obsequium Pontificis reducti. 13. Basileensium objecta contra Pontificis auctoritatem diluuntur a Turrecremata. 14. Pontificii legati ad iniquum sacramentum adacti, et exclusi a presidentia. 15, 16. Græcorum oratores de conjunctione Ecclesiarum agunt. 17. Litteræ Eugenii ad Basileenses circa reductionem Græcorum. 18. Trapezuntinus imperator et Armenii ad Ecclesiæ gremium invitati. 19. Sultani Egyptii minæ in Rhodos irritæ. 20. Contra Turcas in Macedoniam irruentes sacra indicta expeditio. 21. Canariarum insularum incolis ad fidem conversis consultit Eugenius. 22-24. Hæretici Bohemi in factiones divisi insigni victoria deleti. 25. Theodoricus archiepiscopus Moguntinus. 26. Edita sanctio adversus Simoniacos. Wladislai Poloniae regis pie gesta et obitus. 27. Subrogatus in ejus locum Wladislaus III ejus filius quem salubriter monet Eugenius. 28. Ludovici Andegavensis obitus. 29. Regularium disciplinæ instaurandæ data opera. 30. Civilia Gallorum bella sublata, et Amedei ducis Sabaudie secessus. 31. Trium Magorum reliquæ cultæ Coloniae.

MCDXXXV.

1, 2. Constitutæ a Concilio in clericos libidinosos pœnæ et latum edictum ad exhauriendum Pontificis ærarium. 3-5. Legati Pontificii et Basileenses missi ad conventum Atribatensem pro concilianda pace inter Gallos et Anglos. 6. Nefaria lis mota apud Basileenses ab archiepiscopo Turonensi. 7. Iniquæ lites motæ a Basileensibus Pontifici, qui tamen instaurandæ disciplinæ studet quam maxime. 8. Basileenses discrepantia paciscuntur cum Græcis ab iis quæ paciscitur Eugenius circa locum Concilii. 9. Damnati Commentarii Augustini Romani. 10. De pace actum inter Pontificem et ducem Mediolanensem, Florentinos et Venetos.

11. Bononia Pontifici restituta. 12. Morlua Joanna II Neapolitani regni jura ad Sedem Apostolicam devoluta. 13. Aragonium et Andegavensem de regno Neapolitano certantes Pontifex edicto deterret. 14. Alphonsus Aragonius victus a Genuensibus et cum rege Navarrae captus. 15. In partes Renati Andegavensis inclinat Eugenius. 16. Angliæ rex jus Pontificium invadens monetur ab Eugenio.

MCDXXXVI. 1. Basileenses auctoritatem Pontificiam opprimere meditati plura sibi arrogant. 2-15. Libellus Apologeticus pro Eugenio. 16, 17. Actum per legatos cum Bohemis hæreticis, et pactiones confectæ circa usum Eucharistiæ. 18. Gratulatur Eugenius Pragenses pacis consilia suscepisse. 19. Bohemi in communionem admissi, quibus nonnulla iniqua indulget Sigismundus. 20. Pragæ magnis honoribus exceptus Sigismundus Catholicum cultum instaurat, hæreticos punit. 21. Nova Eugenii studia pro Renato Andegavensi. 22. Anglicum bellum componere studet Eugenius. 23, 24. Reges Lusitaniæ et Castellæ de Africana expeditione certant. 25, 26. B. Didacus apud Canarienses Evangelium propagat; quos etiam bene instituit episcopos Robicensis. 27. Eugenii studium pro Blachis, Bulgaris Moldavisque a schismate revocandis. 28. Jus Ecclesiasticum violatum in Lusitania, quare admonitus rex ab Eugenio. 29-31. Ecclesiastica libertas in Scotia violata per Eugenium vindicatur, datis litteris ad Jacobum regem et missis internuntiis. 32. Jacobus rex Scotiæ a patruo peremptus. 33. Dirempta Trevirensis archiepiscopatus lis.

MCDXXXVII. 1, 2. Gravis de loco Concilii designando contentio, obsistentibus Eugenio Basileensibus. 3, 4. Basileensibus in pertinacia hærentibus, Græci palam in Concilio protestantur. 5-7. Actum de celebrando in Italia Concilio. 8, 9. Confirmat Eugenius decretum Basileensium de eligenda ad Concilium civitate Italica. 10. Missi internuntii Apostolici, et data regibus monita ut Græcis faveant. 11. Pacta cum Græcorum oratore de adventu et loco Concilii, et nuntius missus ad imp. et patriarcham adducendos. 12. Tarantasiensis archiepiscopus creatus legatus a latere. 13. Sanior pars Basileensium insignienda nomine Concilii a Græcis recognoscitur. 14. Basileensium factiosorum ad Græcos legatio. 15. Seditiosi Basileenses vim inferunt præsidi Apostolico. 16. Eugenius in jus vocatus a seditiosis Basileensibus. 17. Indictum ab Eugenio Ferrariæ Concilium. 18. Basileenses mendaciis et calumniis Eugenium impetentes refelluntur et odio sunt apud pios. 19. Decretum Basileensium de multa imponenda sacerdotiis irritum declarat Eugenius. 20. Sigismundi imperatoris pietas et religio. 21. Turrecrenatæ Commentarii de Eucharistiæ sacramento. 22, 23. Bohemi agunt cum Concilio de communione sub utraque specie. 24. Sigismundi imperatoris obitus et Africana expeditio infelix contra Sarracenos. 25. Alphonsus Aragonum rex Neapolitanum regnum invadit et Basileensibus favet, cum duce Mediolanensi federe junctus. 26. Pyrrhus abbas Casinensis proditor Eugenii exauctoratus. 27-29. Magorum plura et infanda facinora. 30. Joannes Vitellescus card. creatus.

MCDXXXVIII. 1. Cœpta Synodus Ferrariæ, præside Nicolao Albergato. 2. Sessio prima de legitima translatione Concilii, et damnati Basileenses factiosi. 3, 4. Eugenius Ferrariam accedit, et in cœtu episcoporum sua pia studia exponit. 5. Contra Basileenses lata Constitutio. 6, 7. Patriarcha et imperator Græcorum Venetiis Ferrariam adeunt, furentibus invidia Basileensibus. 8, 9. Argutia et sophismata Basileensium contra Pontificis auctoritatem diluta. 10. Renatus rex Neapolitanus ad Ferrariense Concilium oratores mittit. 11. In promulgatione Ferrariensis Concilii quo ordine et habitu consederint Patres. 12. Decretum de congregatione Concilii Ferrariæ. 13. Eugenii litteræ ad Carolum regem pro Basileensibus intercedentem. 14. Carolus ad Basileenses deficit, Pragmaticam Sanctionem edit; Henricus Angliæ rex erga Sedem Apostolicam bene affectus. 15. Colloquium de Purgatorio habitum inter Græcos et Latinos. 16. Pro expensis in Græcorum negotio necessariis spiritualia privilegia collata, et decimæ jussæ. 17. Bessarionis oratio hortativa pro Ecclesiarum conjunctione, quam excipit archiepiscopus Colossensis. 18, 19. Certatum de additione *Filioque* contra Marcum Ephesium. 20. Sequitur disceptatio de verbo *Filioque* et de Purgatorio. 21. Exorta pestis Ferrariæ et ab Eugenio indicta expeditio in Turcas. 22. Studia Eugenii pro sedando bello in Bohemia. 23. Albertus creatus Caesar. 24. Hæretici in Hungaria grassantes penis mulentur. 25. Fures sacrilegi in Urbe puniuntur. 26. Obitus Jacobi olim regis Neapolitani et Eduardi Lusitaniæ regis.

MCDXXXIX. 1, 2. Ob litem translatum Ferrara Florentiam Concilium. 3. Eugenii Florentiam ingressus et deinde patriarchæ et imperatoris Græcorum. 4, 5. Disceptatum de verbo *Filioque* et tandem Græci conveniunt. 6-8. Josephi patriarchæ obitus in communionem Catholica, et post disceptationes de controversiis latum et lectum decretum de conjunctione Orientalis et Occidentalis Ecclesiarum. 9. De reductione Græcorum litteræ Encyclicæ summi Pontificis. 10. Subsidia Græcis in Turcas sollicitat Eugenius. 11. Fantinus Cretensis in Græcia et Isidorus Kiovensis archiepiscopus in Russia legati. 12-16. Armenii fidem Catholicam in Synodo recipiunt. 17. Episcoporum Armenorum jurisdictioni consulit Eugenius, et reductioni Judæorum

et Æthiopum. 18. Extracta Synodus Florentina ob Basileensium schisma. 19, 20. Conventus Moguntini et Basileensium tumultuaria decreta contra Pontificis auctoritatem. 21. Basileensium acta nefaria, duce pseudocardinali Arelatensi. 22, 23. Albertus Cæsar frustra exoratus a Pontifice ut schismaticos compesceret. 24. Francorum rex pacis Ecclesie studiosus ad quem littere date ab Eugenio. 25, 26. Aucti Basileæ tumultus. 27. Pestis Basileenses schismaticos consumit, dum rex Gallia dux Burgundia et rex Anglia in obsequio erga Pontificem confirmantur. 28-31. Beseissa omnia acta Basileensium et errores damnati. 32-35. Basileensium crescente insania, creatur pseudopapa Amedeus dux Sabaudia. 36. Moniti reges ab Eugenio ut coereant schismaticos. 37. Pragmatica Sanctio in Galliis instaurata. 38. Alphonsus Aragonia regem Sedi Apostolica conciliare et reges Romanorum et Polonia ad concordiam adducere studet Eugenijs. 39. Alberti regis Romanorum obitus, et varii reges ab Eugenio ad concordiam allecti. 40. Sanctio Eugenii de cardinalitæ dignitatis præstantia. 41. Cardinalium numerus valde auctus.

MCDXL. 1-3. Basileenses promulgant Amedeum antipapam, in quos et præcipue Arelatensem sententia anathematis prolata. 4. Schismaticorum vesania, in quos quomodo se habuerit Carolus rex Gallia. 5. Sollicitatus rex Carolus ut Pragmaticam Sanctionem tollat. 6. Anglorum rex Henricus constantissimus in obsequio Sedis Apostolica. 7, 8. Dux Mediolani et Hispani execrantur antipapam, in quem dat litteras Encyclicas Eugenijs. 9. Poggius Florentinus in Amedeum invehitur. 10. Aucta ex interregno insolentia antipapæ et Basileensium, quorum sophismata diluuntur. 11. Cædes cardinalis Vitelleschi, pugna et victoria contra ducem Mediolanensem : Ludovicus patriarcha Aquileiensis et cardinalis. 12. Fridericus III ad imperium evectus. 13. Alphonsus Aragonius regnum Neapolitanum sibi vindicans bella movet. 14. Tumultus graves concitati in Hispania quos compescere nititur Pontifex. 15. Pia S. Franciscæ Romanæ mors et miracula. 16. Marcus Ephesinus schismatis instaurator. 17. Circa processionem Spiritus sancti diluta sophismata Græcorum. 18. Controversia de fermentato. 19. De Paschali communione declaratio.

MCDXLI. 1. Jacobitæ Orientales conciliati Romanæ Ecclesie. 2. Oratores Æthiopum missi ad Eugenijs. 3. Habita oratio a legato Æthiopum. 4. Nicodemi abbatis Æthiopum litteræ ad Pontificem pro unione Ecclesiarum. 5. Constantinopolitanus imperator schismatis delendi curas remittit. 6. Vetiti Latini a Græcorum communione abstinere. 7. Anathema latum in hæreticos et in Amedeum antipapam. 8. Ludovicus episcopus Visensis simulat resipiscentiam. 9-12. Gallorum regis ad Eugenijs legatio postulantis generale Concilium. 13. Rex Castellæ Eugenii causam tuetur. 14. Wladislaus rex Polonia Eugenio adhæret. 15. Cæsar Eugenio Ladislaum puerum commendat. 16. Fœdus init Eugenijs adversus Alphonsum cum Genuensibus. 17. Constituta forma judiciaria adversus Alphonsum regem. 18. Mediolanensis ducis cum Liguribus et Florentinis bellum, quod continuo componitur; principis Atestini demissio insignis et mors. 19. Exortæ in aula Castellana turbæ. 20. Indultum equitibus Calatravensibus ne castitatis votum nuncupent.

MCDXLII. 1. Traductum Florentia Romam Concilium. 2-6. Synodalia decreta de multis gentibus revocatis ad Romanam Ecclesiam quibus data formula Fidei. 7. Eugenii decreta referunt Æthiopes inter veterum Conciliorum decreta. 8. Patriarcha Alexandrinus conjunctus Ecclesie Romanæ. 9, 10. Ludovicus cardinalis Arelatensis exauctoratus; dux Britannia ut a Basileensium doctrina caveret instructus. 11, 12. Alphonsus Neapoli potitur; Franciscus Sfortia perfidia nomine ab Eugenio lata sententia damnatur. 13. Excitata ab Eugenio subsidia contra Turcas, qui in prælio vincuntur. 14. In Aquitania Anglos inter et Gallos certatum: Lusitanorum res bellicæ in Africa. 15. Consultum Hispanis ne Judæorum consortio inquinentur. 16. Insignis miraculum Virginis ope editum.

MCDXLIII. 1-5. Fœdus ab Eugenio sancitum cum Alphonso ad quod firmandum pacta conventa. 6, 7. Conferunt Eugenijs Alphonso regni utriusque Sicilia jus fiduciarium. 8. Diplomata Pontificia de adoptione Alphonsi, de ejus successoribus in regno, de restitutione Ecclesiarum, de redintegrandis Neapolitanae coronæ juribus. 9. Commendatus ab Eugenio Alphonsus. 10, 12. Expeditio in Africam indicta. 13-19. Turcis longe lateque grassantibus et graviora in dies minitantibus, Eugenijs sacram jubet expeditionem. 20. Turcæ lusi ab Hungaris; nude rerum conversio in Macedonia et aliis provinciis. 21. Scanderbegi insignis victoria in Turcas, de qua ei gratulatur Wladislaus rex. 22. Data opera pro comparatione classis in Turcas, et pro convalidanda conjunctione Græcorum. 23. Basileensium novatorum ausus de celebrando tertio Concilio. 24. B. Nicolai Abergati obitus et laudes, et Alphonsi Tostati doctrina et sanctitas. 25. Deiparæ auxilium miraculo confirmatum.

MCDXLIV. 1-4. Ad Turcicam expeditionem, Wenceslao duce, parantur subsidia. 5. Frustra tentatur conciliatio inter Anglos et Gallos: Wladislaus contra Amuratem parat bellum. 6. Arantius Cernienici princeps ad bellum excitatus ab Eugenio, quod Georgius Servia despota nefarie retardat.

7, 8. Crucis militiam professoris propositæ indulgentiæ, et Christiani Turcis opem ferentes damnati. 9. Insignis clades Christiani exercitus ad Varnam, cæso Ladislao rege et Juliano cardinali. 10. Rhodii oppugnati ab Ægyptiis strenue defenduntur. 11. Corsica in Pontificiam clientelam reversa. 12. Piceni obsecuti Eugenio, qui et cum Mediolanensibus fœdus init. 13. Ludovicus Gallus signifer Ecclesiæ creatus, qui Helvetios Basileensium fautores acie fudit. 14. Poloni Basileensibus adherentes admoniti ut respiciant. 15, 16. Sessio prima Lateranensis Concilii Florentiæ translata: Abdala Edessæ archiepiscopus schisma abjurat. 17. Falsam opinionem de Spiritu sancto Eugenius Apostolicis litteris damnat. 18. Objectiones schismaticorum de ea re a Bessarione diluatae. 19. Marcus Ephesinus Græcanici schismatis confirmati auctor, quem relutat strenue Gennadius. 20. Lis mota inter regum oratores. 21. S. Bernardini obitus et miracula.

MCDXLV.

1-11. Jura regni Neapolitani a Pontifice accipit Alphonsus rex, data ad id Bulla Aurea. 12. Casimirus dux Lithuaniae a Polonis in regem electus, et Conradus episcopus Wratislaviensis restitutus. 13. Ladislaus rex salutatus ab Hungaris, a quibus redintegrata in Turcas expeditio. 14. Versæ ab Amurata vires in Scanderbegum. 15. De classe Pontificia. 16, 17. Georgius Hiero monachus confutator Marci Ephesini qui in sua perfidia moritur. 18. Rhodus oppugnata ab Ægyptiis. 19. Amplissima legatio Marco patriarchæ data adversus Saracenos. 20. Inter Cyprium regem et Nicosiensem archiepiscopum controversia composita ab Eugenio. 21, 22. Cyprii hæretici et schismatici ad fidem orthodoxam traducti. 23, 24. Dardania ad Ecclesiæ conjunctionem revocata opera Stephani regis. 25. Antipapæ conatus in Avenionem; Odo episcopus Dertusensis pseudocardinalatu se abdicat; Æneas Sylvius actorum Basileæ veniam ab Eugenio poscit. 26. Horrenda magorum flagitia. 27. B. Bernardini sanctitas miraculis comprobata, et de ejus canonizatione instituta actio. 28. Obitus Antonii cardinalis Corarii.

MCDXLVI.

1. Coloniensis et Trevirensis archiepiscopi exactorati. 2-4. Quare septemviri defectionem ab Eugenio moliantur; unde legationes hinc inde missæ præsertim de novo cogendo Concilio. 5. Schismaticorum inania studia et Germanorum ad Pontificem legatio, duce Thoma episcopo Bononiensi qui cum aliis cardinalis creatur. 6. Burgundiæ dux insectatur schismaticos, quos respicientes excipit Eugenius. 7. Infectæ schismate aliquæ Galliæ provinciæ. 8. Amadeus arithmeticus hæreticus. 9. Laurentii Valla hæreses qui tamen respiscit, et veniam ab Eugenio poscit. 10. Hussitica lues in Moldaviam progressa. 11. In Ecclesiasticæ ditionis grassatores et præcipue in Franciscum Störtiam lata sententia. 12. Rex Alphonsus concitatus in Florentinos qui Stortiam tuebantur. 13. Ad Boleslaum Mazoviæ ducem litteræ Eugenii.

MCDXLVII.

1, 2. Revocata ad Eugenii obsequium Germania. 3, 4. Publica exultatio et litteræ Pontificiæ de redintegrata Germania. 5. Pollicetur Eugemus indicturum Concilium in Germania, si reges assenserint. 6, 7. Basileensium perfidia detegitur; Eugemus reliquis Germanorum postulatis satisfacit. 8. Nicolaus Tolentinus sanctorum Catalogo adjectus. 9, 10. Ecclesia Wilzenacensis privilegia ditata ob insigne Eucharistiæ miraculum. 11. Joannis e Poltaco error reviviscens damnatur. 12. Corsicam juris Pontifici assertit Eugenius qui et electioni Romani Pontificis et quieti publicæ consulit. 13, 14. Eugeni papæ virtutes, obitus et laudes. 15. Amedeo antipapa inani spe elato, Nicolaus V papa eligitur. 16. Nicolai primordia et virtutes. 17. Conventus Germanorum apud Aschafenburgium, in quo opera Frederici regis versus Pontifex recognoscitur. 18, 19. Amedeum antipapam ad saniolem mentem redigere omnimode conatur Pontifex opera usus regis Galliæ. 20. Lugdunensis habitus conventus pro schismate tollendo dum Nicolaus ad aberrantes reducendos dat litteras. 21. Gnesnensis archiepiscopus schisma damnans restituitur, et plures reges Ecclesiæ conciliantur. 22. Alphonsus Aragoniæ rex, Philippus dux Burgundiæ et Renatus Siciliae rex Pontifici obsequentissimi. 23. Gestum a Joanne rege Navarriæ bellum cum Castellano, et Fraticellorum hæresis rursus damnata. 24. Religiosa pompa Corporis Domini a cathedrali Ecclesia duenda. 25. De pace Italiæ restituenda actum; Philippi Mariæ Mediolanensis ducis mors et mores. 26. Ortam inter Casarem et Hungaros controversiam sedare nititur Nicolaus. 27. Græci in Latinos vetera alunt odia. 28. Varia Saxonibus a Nicolao data responsa. 29. Beata Coleta sanctimonia floret.

MCDXLVIII.

1. Clerus populusque Basileensis veniam schismatis poscunt. 2. Galli oratores de pace Ecclesiæ agunt. 3. Pactioes de conferendis in Germania sacerdotibus, et annatae sanctione Pontificia confirmatae. 4, 5. Joannis cardinalis legatio et acta in Bohemia circa electionem regis et episcopi Pragæ. 6. Adornata ab Huniade in Turcas expeditio. 7. Huniadis in Turcas irruptio, et prælium triduanum. 8. Decreta legatio pro Alphonso et Florentinis conciliandis; Mediolanenses a pluribus appetiti. 9. Clandestina matrimonia vetita in Andegavensi synodo; et quæstiones de indulgentiis et confessione et potestate Pontificia imprudenter habite coercentur. 10. De transferendis Mariæ Salome et Mariæ Jacobi reliquiis actum. 11. Insigne miraculum S. Barbaræ et alia S. Lidwinæ.

- MCDLIX.** 1. Amedeus antipapatum deponit et Ecclesiae reconciliatur. 2. Regum opera in tollendo schismate. 3, 4. Fallaces antipapae litterae in pseudosynodo Lausanensi editae. 5, 6. Pseudocardinales Basileenses Nicolaum deligunt fictione juris, et honores deferunt Amedeo; schismatis extinctio. 7, 8. Celebrata Romae ob deletum schisma publica letitia; cum pseudocardinalibus pie actum; contentio inter Gnesuensem et Cracoviensem episcopos. 9. In haeresim Manichaeam recrudescens in Bosnia Nicolaus decernit. 10. Veteri Latini Graecorum ritus usurpare: Amuratis cum principibus Christianis varia certamina. 11. Obitus Palaeologi imperatoris. 12. Inter Neophytos et Christianos veteres his mota. 13. Nicolaus ancipiti morbo Tolentini implicitus. 14. Nicolai studia pro amplificanda Ecclesiae dignitate. 15. Indicit Jubilæum annum. 16. Violatae ab Anglis inductae, qui seditionibus laborant.
- MCDL.** 1. Insignis Jubilæi anni celebritas multitudine populorum et virorum Romam confluentium. 2-4. Consecrata Bernardini Senensis memoria post diligentem de ejus miraculis inquisitionem. 5. Aeneas Sylvius Romam venit. 6. Consulitur iis qui Romam ad jubilæum venire non possent. 7. Huniades expeditionem in Turcas meditatus. 8. Indictæ inter proceres Pannoniae induciæ. 9. Tartarorum in Poloniae terras irruptio. 10, 11. Ad sedandas discordias in Germania missus Nicolaus Cusanus cardinalis, optime suo munere functus. 12. Idem cardinalis legationem obit in Bohemia contra Hussitas. 13. In Bosna Manichæi Turcas evocant in Catholicos. 14. Chaldaei in Cypro in veteres errores lapsi; equites Hierosolymitani ad disciplinam revocati. 15. Fœdus initum inter Rhodios et Amuratem, qui in obsidione Croiæ moritur. 16. Mahometes Amurati succedit in imperio. 17. Insula Castrirubei Aragonio permessa, obstantibus equitibus Hierosolymitanis. 18. Subsidia Aragonio pro classe adversus infideles sustentanda concessa; instituta Academia Barcinonensis; conditum Bisuntii gymnasium. 19. Gradensis patriarchatus translatus Venetias; dux Genuensis rosæ aureæ munere ornatus. 20. Pulsi universa Normannia Angli; obitus cardinalis Arelatensis et Amedei.
- MCDLI.** 1, 2. Mortuo Amurate, Græci in schismate obdurantur, quos sollicite admonet Nicolaus. 3. Confutatae a Gennadio Graecorum calumnie; vaticinia de eversione Graecorum. 4. Periclitanti Cypro subvenire nititur Pontifex, et Hispaniæ a Saracenis vexatae. 5. Confirmatum decretum pro neophytis; et sanctiones contra Judæos et Saracenos datae. 6. Decreta contra relapsos in superstitiones, et censor fidei constitutus in Gallis. 7. Nicolai studia pro sedando bello inter Anglos et Gallos. 8. Aquitania subacta a Gallorum rege quem Phileplus ad bellum contra infideles adhortatur. 9. Rex Anglus frustra sollicitatus ad pacem; Cadomensis Academiae confirmata jura; Glasguensis Academia excitata in Scotia. 10. Legatus in regnum Neapolitanum a Nicolao decretus pro vindicanda Ecclesiae libertate. 11-13. Hungari a Friderico repetunt Ladistam regem, ejus educationem postea illi permittunt; colloquia Aeneæ Sylvii cum Georgio Podiebratio et cum ipsis Bohemis hæreticis. 14. B. Joannes a Capistrano in Bohemiam missus. 15. B. Joannes, hæreticis infensus, plures Bohemos convertit, a Poloniae rege invitatur. 16. B. Vincentius Ferrerius miraculorum gloria inclarescit. 17. Privilegiis ditata aedes B. Virginis Hallensis, miraculorum gloria insignis.
- MCDLII.** 1. Friderici imperatoris in Italiam et in Urbem adventus. 2. Solemnis Friderici III imperatoris coronatio. 3. De imperialibus insignibus collatis Friderico Nicolai litteræ. 4. Aeneæ Sylvii oratio nomine Caesaris habita coram Pontifice et cardinalibus pro Terræ Sanctæ expeditione. 5. Habita a Ladislao rege apud Pontificem oratio, qui Strigoniensis Ecclesiae privilegia confirmat. 6. Aeneas Sylvius in Bohemia et aliis provinciis creatus nuntius Apostolicus. 7. De tutela Ladislai controversiam pro Friderico dirimit Nicolaus. 8, 9. Cardinali Casano data legatio in Bohemia, qui ad Bohemos hæreticos reducendos nullis laborat. 10. Hispani a Granatensibus Mauris divexati. 11. Lusitanus in Mauros sacram expeditionem meditatus ornatur a Pontifice privilegiis. 12. Exactarum a clero decumarum rex Lusitanus veniam poscit et obtinet, cujus honori Pontifex etiam consulit. 13. Anglorum discordiæ civiles. 14. Septentrionales reges mutuis bellis impliciti. 15. Scanderbegus et Ducagnini Albanienses principes in se arma convertunt; Cyprus a Turcis infestata. 16. Mahometis II consilia et apparatus pro expugnanda Constantinopoli, de quo solliciti Genuenses frustra Alphonsum Aragonium excitant. 17. Illæsa inter flammarum globos Eucharistia. 18. Joannes episcopus Leodiensis cur episcopatu se abdicaverit. 19. Pontificis in concubinarios Constitutio.
- MCDLIII.** 1. Imminente Constantinopolis excidio Latini nullas ferunt suppetias. 2. Isidorus cardinalis ad Græcos a Nicolao missus, et classis parata. 3. Expugnatio Constantinopolis ob retardata auxilia, et schismati adscripta. 4-6. Quanta horribilia patrarint Turcæ in capta civitate. 7. Classis Pontificia a Turcis intercepta; consilium Aeneæ Sylvii de Christianis in Mahometem concitandis. 8. Friderici imperatoris consilia de expeditione Constantinopolitana. 9-11. Concitare nititur Nicolaus Christianos ad Turcicum bellum, datis litteris Apostolicis. 12. Italia civilibus bellis attrita; inde auctæ res Turcicæ. 13. Languida regum consilia de bello in Turcos. 14-16. Reliquia Graecorum in schismate obdurantur, quos arguit Gennadius.

17. Sindon delata in Occidentem. 18. Granatenses in Castellam irruptiones agunt. 19. Impostores in Hispania vendunt indulgentias. 20. Edelinus magus. 21. Richardus dux Eboracensis seditionum in Anglia auctor. 22. Sicarii immunitate Ecclesiastica abusi, et de ea re sanctio. 23. Ladislaus Pragæ Bohemica corona redimitus. 24. Stephani Porcarii Romæ conspiratio; studia Nicolai pro libris Græcis comparandis et litteris fovendis.

ANNALES ECCLESIASTICI.

MARTINI V ANNUS 7. — CHRISTI 1424.

1. *Turbæ in Concilio Senensi excitatæ, ad quas sedandas Toletanus archiepiscopus sollicitatus.* — Incunte anno a Virgineo partu vigesimo quarto supra mille quadringentos, Indictione secunda, cum ob civilia bella, quæ in pluribus regnīs vigeant, exiguus præsulum numerus ad Senensem Synodum se contulisset, turbæque a novarum rerum cupidis infestisque Sedis Apostolicæ dignitati cicerentur, Alfonsi regis Aragonum studio consitiisque ¹, Martinus, Joannem Contrerium Toletanum archiepiscopum, Hispaniarum primatem, excitavit, ut tuendæ sacrosanctæ Ecclesiæ majestati strenuam operam daret.

« Martinus, etc. Quanquam ² venerabiles fratres nostri archiepiscopi et prælati in generali Concilio constituti pro statu prospero universalis Ecclesiæ atque nostro, et conservatione libertatis Ecclesiasticæ, curis, vigiliis laborare et diligenter intendere teneantur, tu tamen, quem Hispaniarum primatem esse tenemus et asserimus, et propterea, quemadmodum jam pridem in nostra curia experientia docuit, dilectis filiis nostris et Apostolicæ Sedis notariis, qui prælatis aliis præferuntur, præferendis, sicut in Concilio ejusque sessionibus et aliis locis publicisque præferens, eo debes ferventius animari et vigilantius intendere ad omnia concernentia statum Ecclesiæ atque nostrum, quo propter hujusmodi primatiam excellentiori fi-

tulo dignitatis fore dignosceris insignitus. Quocirca fraternitatem tuam, quam fide ferventem, in bene gerendis rebus dicti Concilii circumspectam esse non dubitamus, requirimus et hortamur, ut cum Hispaniarum primas existas, sicut prudenter agis juxta datam tibi a Domino sapientiam, illa omnia in eodem Concilio circumspicias, consulas et provideas, quæ pro felice statu Romanæ Ecclesiæ honoreque nostro et Apostolicæ Sedis, tibi necessaria vel utilia videbuntur, et quæ ad laudem Dei et pacem Christi fidelium noveris pertinere. Datum Romæ apud S. Petrum non. Januarii, Pontificatus nostri anno vii », hoc nimirum in quem is incidit, non quo collocat Joannes Mariana ¹.

2. *Damnata Petri e Luna memoria.* — Re-pressæ sunt seditiosorum Martini odio schismaticis faventium molitiones, ac Petri e Luna memoria una cum impietatis schismaticæ successore Ægidio Munione ejusque sectatoribus damnata est hac sanctione ² (1) : « Hæc sancta Synodus sententiam damnationis et condemnationis in personam damnatæ memoriæ Petri de Luna olim Benedicti XIII in sua obedientia nuncupati, schismatici et hæretici pronuntiati per sacrum Constantiense Concilium, et inhibitionem factam omnibus et singulis Christi fidelibus sub pœnis fautoriae hæresis et schismatis, ac privationis omnium beneficiorum, dignitatum et honorum Ecclesiasticorum ac mundanorum, et alias pœnas juris infligendo, prout in dicta

¹ Mart. l. v. Ep. cur. p. 11. — ² Ext. hæc lit. apud Mar. l. x. de reb. Hisp. c. 14.

¹ Mar. ubi sup. — ² Ext. inter Acta Senen. Concil.

(1) Petri de Luna obitu ad exitum anni hujus rejecto, atque Ægidii Munionis in Pontificem electione ad sequentem annum revocata, non continuo tamen sententiam Concilii qua ejusdem Petri tanquam extincti memoria damnatur ad hujus anni exitum, sive potius ad sequentem referenda est, cum Senense Concilium Februarii præsentis anni non excesserit, ut in Nota ad ann. MDXXIII. I. ostendimus. Eodem ergo errore facti, quo et Martinus papa, decepti Patres defunctum putarunt, qui in sua quidem Parisiensi sepultus superstes tamen agebat. Vivo autem Petro successor utique dari non potuit : quare in sententia illa Patres de Ægidio Munione, tanquam Petri successore ne cogitare quidem poterant. Forte etiam sententia ista præcedenti anno lata fuit.

sententia præfati Concilii, cujus totum tenorem hic haberi vult et habet pro sufficienter expresso, latius continetur, ratam et gratam habens, ejusque executionem continuare volens, decernit, statuit et declarat omnes et singulos post obitum dicti Petri de Luna continuantes seu perseverantes in credulitate vel observantia erroris et schismatis ejusdem Petri sic, ut præmittitur, damnati, vel jus aliquod ab eo in eas directe vel per indirectum derivasse aut derivari potuisse præfidentes, seu in vicem ejus succedentes, eorumque receptatores, defensores et fautores, cujuscumque status, præminentie vel conditionis existant, etiamsi pontificali, cardinalatus, imperiali vel regali, aut alia quacumque Ecclesiastica vel sæculari præfulgeant dignitate; omnesque et singulos eisdem consiliis, auxiliis vel favoribus assistentes vel receptantes, necnon quæcumque victualia, species aromaticas, pannos, sed et plumbum, pulveres, bombardas, vel arma seu instrumenta bellica seu res alias quascumque eis adducentes sive alia quæcumque negotia vel commercia publice vel occulte facientes cum eisdem; eos etiam, qui scienter per dominia, terras, districtus vel loca suæ ditioni subjecta præmissa in toto vel in parte præfatis hæreticis adduci vel apportari, vel subditos suos cum eis negotiari permiserint, fore obnoxios atque ligatos pœnis et censuris in dicta sententia contentis: cum etiamsi novi erroris inventores non sint, alieno tamen facinori prædamnato suam communionem immiscuerunt, nullo eisdem exceptionis, immunitatis, privilegii, statuli vel consuetudinis præsidio suffragante. Per hanc tamen approbationem et declarationem, statutum sive decretum non intendit privilegiis, habilitationibus, declarationibus quibuscumque personis, per sanctissimum dominum nostrum papam Martinum V concessis et concedendis, præjudicium generare, seu in aliquo derogare». Percussus hac aliisque sententiis Ægidius Munio antipapa mimicus, veritus ne in Paniscolensi spelunca a fidelibus comprehenderetur, ad Ecclesie gremium redire optabat; sed illum Alfonsus Aragonum rex a pia voluntate revocavit¹ confirmavitque in audacia, de quo gravissime apud Joannem regem Castellæ conquestus est Martinus. Qui superius Senensis Concilii edictum in schismaticos corroboravit, ac memoriam Petri e Luna superiore anno defuncti ejusque studiosorum perveraciam damnavit.

3. *Actum de Græcis ad Ecclesiam Catholicam reducendis, de hæreticis Bohemis opprimendis, de disciplina restituenda, de Romana curia componenda.* — Agitatum² præterea est, ut antea in Constantiensi Concilio, de Græcis in sinum Ecclesie revocandis, lectæque imperatoris litteræ,

quibus cum ille ob Turcarum hostiles impressiones redintegrandæ conjunctioni Orientalis Ecclesie commodam dari operam non posse affirmavit, censuit Synodus rem tantæ molis non intermittendam, atque ubi feliciora venissent tempora, omni contentione urgendam edixit.

De Bohemica impietate exscindenda datæ sunt a Pontifice, necnon a Concilio et cardinalium collegio ad Poloniae regem, ducem Lituaniæ, ac principes imperii litteræ¹, ut proxima Æstate vires cum Sigismundo Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ rege conjungerent. His de rebus ad fidem spectantibus constitutis, de Ecclesiastica disciplina et Christi fidelium moribus in primævum decus restituendis agendum erat: sed cum ob turbas in Synodo excitatas saniora explicari consilia non possent, Pontifex eam rem ad Sedis Apostolicæ curam revocavit, dimisitque Concilium, de quo ad Joannem Conteritum Toletanum archiepiscopum hæc scripsit²:

« Ad archiepiscopum Toletanum.

« Voluissemus, ut per te alios optime sentientes cum ea gravitate et libertate, qua in re tali conveniebat, agi potuisset de reformatione universalis Ecclesie in Senensi Concilio: sed postquam tanta rerum perturbatio secuta est, ut vidisti, in animo nobis est hanc reformationis materiam non relinquere, sed ad prosecutionem debitam intendere in curia nostra: in quo sancto opere te optaremus esse presentem; sed cum tibi necessarium sit tuam Ecclesiam visitare et ad ipsius regimen prudentiæ tuæ commissum curas tuas cogitationesque dirigere, contenti erimus, ut satisfacias muneri ad quod specialiter es vocatus a Domino, hortantes nihilominus ipsam fraternitatem tuam, ut in quibuscumque locis tua vox tuaque valebit auctoritas, laborare non tædeat pro honore et Romanæ Ecclesie dignitate, sicut in devotione tua plene confidimus et speramus. Dat., etc. » Perfecit mox promissa Pontifex, Antonium enim episcopum Portuensem, Petrum tit. S. Stephani in Cælio-Monte presbyterum et Alfonsum S. Eustachii diaconum cardinales designavit³, ad quos universi fideles referrent, quæ censura castiganda vel in meliorem ordinem redigenda viderentur; qua de re Encyclicæ hæ litteræ exaratae:

« Martinus, etc. Ne propter dissolutionem ejusdem Concilii (nimirum Senensis) reformatio universalis Ecclesie et Romanæ curiæ impediatur aut retardetur, quam expediri in ipso Concilio libentissime vidissemus, si debite fieri potuisset, et quam omnino prosequi et finire intendimus in omnibus suis membris, venera-

¹ Mart. l. IX, brev. p. 3. — ² Acta Senen. Concil.

¹ Lib. ult. brev. p. 19. et in alio lib. brev. p. 9 et 17. — ² Lib. ult. brev. p. 48. — ³ Lib. V. Ep. cur. p. 12.

bilem fratrem Antonium episcopum Portuensem, et dilectos filios, Petrum tit. S. Stephani in Cœlio-Monte presbyterum, ac Alfonsum S. Eustachii diaconum cardinales super hoc et ad recipiendum a quibuslibet dare volentibus informationes, institutiones et alia, quæ pro hujusmodi reformatione eis utilia vel necessaria videbuntur, duximus deputandos : quæ ideo ad notitiam vestram deducere decrevimus per præsentem, ut præmissorum omnium veram certitudinem habeatis, ne propterea quisquam existimet nos reformationem Ecclesiæ et Romanæ curiæ velle negligere aut differre, ad cuius prosecutionem juxta pastoralis officii debitum sumus ferventissime animati, et si qui sint, quibus Deus aliqua pro ipsa reformatione salularia inspiraverit, illa præfatis cardinalibus in scriptis exhibeant, quod nos semper gratiam habebimus, ut tandem omnibus collectis in unum, quæ ad reformandum statum Ecclesiasticum et eandem curiam facere videantur, quod principaliter affectamus, pro salute fidelium animarum, pro conservatione libertatis Ecclesiasticæ, pro quieto statu populi Christiani, maturius et consultius ad expeditionem reformationis ejusdem procedere valeamus. Dat. Romæ apud S. Petrum IV id. Martii, Pontificatus nostri anno VII ».

4. *Leges cardinalibus datæ.* — Ut autem cæteris exemplo præluccrent cardinales, atque ad sustentandam universæ Ecclesiæ rerum molem aptiores essent, leges has ipsis imposuit, quas ex Tabulario Vaticanæ Ecclesiæ se deprompsisse refert Felix Contelorius¹ : « Cardinales munditiæ vitæ alios præcellant, ac sobrie, juste pieque vivant, non solum a malo, sed a specie mali se absterneant, pœnam in aliorum exemplum subituri, si vitam suo statui minime congruentem ducere comperti fuerint. Humilitatem continuo exerceant, prælatosque benigne ac honorifice pertractent secundum diversitatem statuum eorundem. Domi suæ se bene præesse ostendant, familiamque tam clericorum quam laicorum honestam honestisque vestibus incedentem inducant, sacerdotesque et levitas in testimonium bonum secum habeant. Protectiones regum, principum, comitum aliarumque personarum sæcularium non assumant, assumptasque non exerceant, ut liberius ipsi sanctissimo in consiliis ac aliis actibus valeant assistere. Pro Ordinum religionum quorumcumque aut personarum particularium protectione nihil pecuniæ percipiant etiam a sponte offerentibus. Nullas supplicationes ipsi sanctissimo præsentent nisi pro pauperibus, vel pro persona sua, seu servitorum, consanguineorum vel affinium, aut familiarium suorum. Non ducant secum ultra viginti familiares equites clericos

et laicos continuos commensales, cum ad palatium equitant, vel se ipsos visitant, vel alio in loco conveniunt. Non portent in præsentia papæ cappam vel aliam vestem superiorem coloris rubei. Procurent reparationem Ecclesiarum suorum titularum juxta posse suum, in iisque divinum cultum per religiosos devotos ac honestos clericos perfici ac augeri faciant, ne sanctorum loca, in quibus ipsi commode residere nequeunt, per negligentiam deserta remaneant. In Ecclesiis ac monasteriis sibi commendatis absque excusatione congruum numerum canonicorum vel monachorum pro divinis officiis celebrandis habeant, ædificiaque, possessiones et jura in statu convenienti conservent ». Hæc nullius temporis nota consignata hoc loco a nobis non importune inserenda visa sunt.

5. *Indicta Basiliensis Synodus a Senensi.* — Quamvis vero a Martino ad submovenda Romanæ curiæ vitia studiosa navata sit opera, haud ita tamen successisse res visa est, quin per eam speciem præsules, qui ad Basileense postea Concilium convenere, turbas conciverint instaurarintque schisma, ut suo loco videbimus. Indicta porro est Basiliensis Synodus, decima nona Februarii hujus anni, in Senensi Concilio², ut demonstrant Acta ejusdem Concilii, quod præsides Apostolici vigesima sexta ejusdem mensis Februarii dimisere, ac publicis litteris Patribus, ut ad suas redirent diœceses, septimo Martii die edixere prohibuereque intentatis gravissimis pœnis tum iis, tum regum ac principum oratoribus, ne ullos celebrarent conventus, quibus Senense Concilium dissolutum renovare vel propagare viderentur : quorum decretum Martinus hæc litteris ratum habuit³ :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad sacram Petri Sedem divina dispositione vocati ad salutem, tranquillitatem et pacem totius gregis Domini nobis crediti juxta pastoralis officii debitum curis vigilibus libenter intendimus, et iis, quæ pro quieto statu universalis Ecclesiæ et reipublicæ Christianæ mature et sapientissime gesta sunt, ut illibata permaneant, libenter adjicimus Apostolici roboris firmitatem. Nuper siquidem venerabiles fratres Petrus archiepiscopus Cretensis et Jacobus episcopus Spoletanus, ac dilecti filii Petrus abbas monasterii de Rosacio, Ordinis S. Benedicti Aquileiense diœcesis, necnon Leonardus de Florentia, Ordinis Fratrum Prædicatorum generalis magister, nuntii nostri, Senensi generali Concilio præsidentes, ad audientiam nostram deducere curaverunt, quod pridem ipsi, matura deliberatione præhabita cum doctoribus et magistris aliisque sapientibus et prudentibus viris diversarum nationum, qui ad civitatem Senensem causa Concilii accesserunt et usque tunc permanserunt

¹ Contelor. in Vita Mart. V.

² Acta Conc. Senen. et Conc. Basilen. — ³ Lib. V. Ep. em. p. 11.

in eodem, ad quod neque praelati et caeteri, qui hujusmodi Concilio interesse debebant, per novem menses vel circiter expectati in tanto numero convenerant, quantum rerum agendarum pondus et magnitudo requirere videbatur, ipsorumque praelatorum et aliorum paucitate pensata, animadvertentes, quod plures ex illis, qui ad Concilium ipsum venerant, inde necessitate coacti recessissent, quam venissent ad illud, sicut quotidie recedebant, nec esset spes adventus aliorum sine longo temporis intervallo, et propterea inter se praemissa provide et mature considerantes ac sentientes ex longa mora et profectione dicti Concilii diversa et gravissima pericula non solum statui universalis Ecclesiae, verum etiam toti Christianitati quamplurimum nocitura verisimiliter imminere; (et quod dolenter referimus) in eadem civitate per nonnullos tales modi indecentes et inhonesti in prosecutione Concilii tenebantur, quod neque ibi sessio publica teneri, neque conclusa et concordata poterant expediri et publicari, ex quibus optata Ecclesiae reformatio juxta desiderium cordis nostri, praemissis obstantibus, nequibat cum libera praelatorum consultatione compleri, et ne, his omnibus mature digestis et ponderatis, ejusdem Concilii disputatio absque deputatione et assignatione loci pro futuro Concilio juxta determinationem sanctae Constantiensis Synodi sequeretur, civitatem Basiliensem pro loco futuri Concilii, inde ad septennium auctore Domino celebrandi, de voluntate pariter et assensu praelatorum, magistrorum, doctorum, nationum et aliorum praedictorum seu longe majoris partis eorum, elegerunt, deputarunt et etiam assignarunt; et successive praesidentes praefati ex praemissis et certis aliis legitimis et rationabilibus subsistentibus causis, die vigesima sexta mensis Februarii proxime praeteriti praefatum Concilium dissolverunt, ac hujusmodi dissolutionem die septima praesentis mensis per eorum patentes litteras affixas in valvis Senensis Ecclesiae publicarunt omnibus, qui in virtute praestiti juramenti vel alias ad generalia Concilia venire consueverunt, ad propria redeundi vel alibi accedendi plenam et liberam licentiam concedentes, ac mandantes venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, ambaxiatoribus et caeteris personis cujuscumque status, gradus vel conditionis existerent, qui ad ipsum Concilium convenerant, quatenus ex tunc in posterum nulli eorum vel nationaliter se congregarent, vel procederent ad aliquem actum, per quem quovis modo ipsum Concilium sic, ut praemittitur, dissolutum continuare viderentur; quod si quis eorum in praemissis ausu temerario foret continuaturus vel rebellis, aut dissolutionem praedictam impugnet, aut nullam ipsam duceret, seu eam irritam allegare volentibus praestaret auxilium, consi-

lium vel favorem, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis existerent, etiam si patriarchali, archiepiscopali, episcopali aut quavis alia dignitate fulgeret, excommunicationis sententiam incurreret ipso facto; inferiores vero beneficiarii, qui contra hujusmodi dissolutionem facerent, seu contra ipsam aliquid attentare praesumerent, ultra dictam poenam quam, si contra facerent, (ut praefertur), incurrerent, eorum dignitatibus et beneficiis perpetuo privati existerent eo ipso, et essent etiam inhabiles ad beneficia in posterum obtinenda prout in dictis litteris plenius continetur; quare praesidentes praedicti nobis humiliter supplicarunt, ut loci electioni, deputationi et assignationi, necnon Concilii hujusmodi dissolutioni et litteris praedictis pro ipsorum subsistentia firmiori, robor Apostolicae confirmationis adjicere paterna diligentia dignemur.

« Nos igitur attendentes praemissa omnia multa cum prudentia, maturitate et sapientia necessario processisse, loci electionem, deputationem et assignationem, necnon Concilii dissolutionem et litteras praedictas omniaque in eis contenta, et quaecumque inde secuta rata habentes et grata, illa de fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica ex certa scientia confirmamus, et praesentis scripti patrocinio communitimus; ac volumus et mandamus praemissa omnia juxta ipsorum continentiam sub poenis praedictis, quas contra facientes ipso facto incurrant, ab omnibus Christi fidelibus acceptari et inviolabiliter observari mandantes ex nunc et etiam injungentes in virtute praestiti juramenti praefatis et aliis venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis electis caeterisque locorum ordinariis, ut praesentes litteras in eorum Ecclesiis publicari faciant, et ad notitiam deducere studeant quorumcumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum, IV idus Martii, Pontificatus nostri anno VII ».

6. *Commoniti Basileenses de celebranda Synodo Basileae.* — Missum fuisse Senas cum Leonardo Datho Dominicum e Capranica, qui Pontifici a secretis erat, ad dissolvendum Senense Concilium, cum in eo obortae essent lites de auctoritate Pontificis et Concilii, eo quod decretum Constantiensis Concilii in alienum sensum referretur, indicat Joannes Baptista Poggius¹, tum subdit: « Eo igitur ubi ventum est, sua prudentia effecerunt, ut, ommissa ejus rei mentione, id in civitate Germaniae Basilea septennio post conventurum indicerent ». Exstant ea de re Martini ad Basileenses litterae, quibus ipsos de soluto Senensi Concilio, deque ingenti honore ipsorum urbi delato certiores fecit², in qua solemnes episcoporum totius orbis conventus celebrandi

¹ Pogg. in Vit. card. Firm. — ² Lib. IX. brev. p. 7.

essent : namque decretum Patrum Senensium ratum habitum ab Sede Apostolica fuisse, tum ad Pontificium nomen colendum et Ecclesiastici ordinis tuendam dignitatem, ipsos est cohortatus :

« Dilectis filiis proconsulibus, consulibus et communitati civitatis Basileensis, salutem.

« Dudum praesidentes per nos in sacro Senensi Concilio deputati, provide considerantes juxta decretum Concilii Constantiensis circa electionem loci futuri Concilii unacum consilio ac deliberatione praefatorum, ac reliquorum sapientium virorum, qui ad bonum publicum universalis Ecclesiae intendebant, civitatem vestram Basiliensem pro hujusmodi futuro Concilio, quod infra septennium celebrari debet, elegerunt. Praemeditantes enim primo fructum ex hac re in Ecclesia Dei proventurum, deum respicientes ad integritatem vestrae fidei, maturitatem consilii in rebus agendis, prudentiam et gravitatem, ac praesertim ad singularem devotionem, quam ad sacrosanctam Romanam Ecclesiam geritis et personam nostram, civitatem vestram maxime dignam praeceteris statuerunt, in qua cum pace et quiete tranquilla omnium ad eam confluentium, posset teneri futurum Concilium pro statu Ecclesiae et orthodoxae fidei augmento. Nos quoque, illamet nobiscum pensantes, confisi de bonitate vestra et erga nos affectione apud omnes comprobata, electionem ipsam loci tanquam commodam omnibus Christianis et nobis acceptam per nostras litteras ratificavimus, approbavimus et etiam confirmavimus : nam certi reddimur, quod medianibus vestris consiliis, vigilantia et virtute, pax simul et abundantia adeo vigeant in civitate praefata, quod qui se ad dictum Concilium conferent, prudentiam eorum, qui talem locum elegerunt, merito laudabunt.

« Hoc ergo, filii nobis dilecti, cum exstitemus ad commodum et honorem vestrum et totius Christiani populi utilitatem, cooperante Altissimo, cedere debere, notificare volumus devotioni vestrae, rogantes atque exhortantes in Domino, ut, sicut decet devotos sanctae matris Ecclesiae filios, vestra bona opera ita luceant coram hominibus in protegendo ac defendendo statum et honorem Ecclesiae ac nostrum, in conservando jura Ecclesiarum, personas Ecclesiasticas honorando ac permanendo in solita vestrorum cordium puritate, ut merito digni fuisse videamini, quorum civitas potissime eligeretur ad comitium celebrandum : nam ita agendo et homines redditis propter bonas actiones vestras ad veniendum ad ipsum Concilium promptiores, et praeter humanam laudem consequemini praemia laudis aeternae, quae sunt a Deo beneficientibus constituta. Dat. Romae apud S. Petrum IV id. Aprilis anno vii ». Duxere summam gloriae Basileenses ipsorum urbem, in

qua proxima Synodus Oecumenica cogeretur, designatam fuisse, neque iis omni officiorum genere ac Romanae Ecclesiae observantia defuturos sponderunt. At de Synodo Basileensi inferius : jam reliqua prosequamur.

7. *Censores fidei in variis provinciis constituti.* — Exciscindendae haereseos studio adductus Pontifex, Orracum et Torrente Ordinis Praedicatorum, in Bisuntina et Lausanensi diocesisbus insectandis haereticis praefecit¹. Cum etiam accepisset nonnullos Fratellorum nefarios fructes subnatos in Picano, quamvis antea falce Apostolica succisi visi essent, Petro abbati Rosatiensi, qui Senensi Concilio Pontificis nomine una cum tribus aliis nuntiis praefuerat, praecipit² ut, nullo dignitatis vel ordinis discrimine, obfirmatos in scelere meritis penis afficeret, redeuntesque ad gremium Ecclesiae in gratiam cum Deo restitueret.

« Dilecto filio Petro, abbati monasterii de Rosacio, Aquileiensis diocesis, in provincia nostra Marchiae Anconitanae pro nobis et Romana Ecclesia in temporalibus rectori.

« Cum te jam pridem ad provinciam nostram Marchiae Anconitanae, pro nonnullis nostris et Romanae Ecclesiae arduis negotiis et pro pace et tranquillitate provinciae praedictae, duxerimus destinandum, prout in litteris inde confectis plenius continetur ; et postea informati fuerimus, quod in dicta provincia nonnullorum, qui Fratelli *de opinione* vulgariter nuncupantur, damnata congregatio fiat, adversus quos defectu facultatis tibi super eos non concessae pro Catholicae fidei augmento utiliter providere non possis, et intendentes, ut contra hujusmodi Fratellos haeretica pravitate pollutos eo utilius et feliciter executionem facere possis, quo per Sedem Apostolicam majori auctoritate te noveris communitum, discretionis tuae quascumque personas utriusque sexus Ecclesiasticas et saeculares ubilibet per tui rectoratus terminos constitutos, et alias de quibuscumque partibus ad te venientes cujuscumque status, praeminentiae, dignitatis, ordinis, gradus vel conditionis extiterint, quae a salutaribus documentis et doctrina Catholicae fidei deviantes, damnatas haereseos et errores, ac superstitionis dogmata haereticorum praedictorum et quorumlibet aliorum hactenus tenuerunt, ac illis adhaeserunt et faverunt publice vel occulte, seu illis praestiterunt auxilium, consilium et favorem, si ad eorum reversae fuerint et suum humiliter recognoscentes et confitentes errorem ad nostram et Ecclesiae Romanae devotionem et fidem Christianam redire voluerint, etiamsi personae ipsae vel earum aliquae alias in similes haereseos relapsae et errores abjurassent et abnegassent semel vel pluries, si hoc humiliter petiverint, ad Apostolicae Sedis gremium no-

¹ Lib. V, Ep. cur. p. 8. — ² Ibid. p. 71.

stramque et ipsius Ecclesiae obedientiam per te vel alium reducendi et revocandi, ipsasque abjuratiōe praevia ab omnibus excommunicatiōnum, suspensionum et interdicti aliisque sententiis, in quas praemissorum occasione quomodolibet incurrerint, etiam si absolutio hujusmodi esset dispositioni Apostolicae specialiter reservata, auctoritate nostra absolvendi in forma Ecclesiae consueta, injunctis eis pro modo culpae poenitentia salutari et aliis quae fuerint injungenda : nonnullisque interjectis, quibus rite expiatis pristinae famae, honoribusque et juribus auctoritate Pontificia restituere, omnesque censuras dissolvere jubet, « plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore praesentium concedimus facultatem. Dat. Romae apud S. Mariam-Majorem XIV kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VII ».

8. *Principum consilia de Bohemis haereticis opprimendis, et litterae Apostolicae ad Sigismundum Romanorum regem.* — Compressi levi conatu fuere Fraticelli, cum pauciores mulierculas et aliquot agrestes ac simplices tantum infecissent : majorem vero longe sustinuit Pontifex curarum molem, ut Bohemos, qui duce Ziska succincti armis furebant, reprimere niteretur. Concitabat jam in eos superiori anno, ut vidimus, finitimos reges, constitutumque fuerat, ut Daniae, Norwegiae et Sueciae reges conjunctis viribus, Wladislaus Poloniae rex, Witoldus dux Lituaniae, Sigismundus Romanorum, Hungariae ac Bohemiae rex, dux Austriae, et marchiones Misniae diversis partibus, inito sacro foedere, in impios illos irruerent : sed tanti apparatus evanuerant¹ : qua fama permotus Martinus iterum Sigismundum regem incitavit, ut sacram expeditionem instauraret, fecitque certiore a se et collegio cardinalium ac Patribus Senensis Concilii, regem Poloniae, Lituaniae ducem universosque imperii principes sollicitari, ut in sacra arma consurgerent; attolleret itaque crucesignata vexilla : maximam enim gratiam apud Deum, ipsum Pontificem Ecclesiamque initurum :

« Sigismundo Romanorum, Hungariae et Bohemiae regi illustri, salutem, etc.

« Superiori incunte Aestate, magna in Domino laetitia exultabamus, et nobiscum universa Christianitas congaudebat; videbamus enim tot et tanta comparari auxilia ad Bohemos haereticos funditus exstirpandos, vel ab haeresi retrahendos ut, sicut tibi tuae scripsimus, ipsam victoriam manutenere videremur : erat enim noviter inter serenitatem tuam et charissimum in Christo filium nostrum Wladislaum Poloniae regem illustrem ac dilectum filium nobilem virum Alexandrum Lituaniae ducem omnis sublata dissensio, et reconciliatio facta, a qua hujus-

modi victoriae magna momenta pendebant, praecipue cum deberent ipsi tecum cum potenti exercitu in Bohemiam proficisci : erat verbum crucis ad excitandos fideles in hac causa fidei per totam Alamaniam praedicatum, sicut requisiverat sublimitas tua et causae conducere videbatur : audiebamus praeterea charissimum in Christo filium nostrum regem Daciae mare transiisse cum exercitu, ut se cum reliquis fidelibus in sancta expeditione conjungeret : excitati erant principes, praelati et populi per litteras nostras et tuas, et exhortatione legati nostri ad extinguendam hanc haeresim, quae tibi eripit regnum tuum et turbat Ecclesiam Dei; et jam dilectos filios nobiles viros ducem Austriae cum nullis gentibus in Moraviam transivisse, et marchiones Missinenses sese continuo praeparare sentiebamus : itaque omnia nobis undique spei et laetitia materiam suggerebant, nec de numero exercitu profecturo contra haereticos et ipsorum totali exterminatione aut conversione dubitare poteramus.

« Verum, fili charissime, cum postea nec expectatum exercitum congregatum pro fidei causa fuisse, nec regem Poloniae venisse, regem Daciae suas copias remisisse, Alamanorum tepuisse fervorem, sanctas praedicationes et studia ad homines animandos adhibita nihil profecisse, tantisque apparatus, qui vulgo ferebantur, evanuisse viderimus, incredibili admiratione stupefacti sumus, et tanta spe frustrati maximo dolore et anxietate cordis affligimur, cogitantes quantum praedictum et periculum ex hac negligentia oriatur in fide Catholica, quam haeretici labefactare conantur, et quantum sit dedecus universae Christianitati, et praecipue principum nationis Germanicae, qui in oculis ac paene visceribus eorum in exigua terra suscitata haeresim sese armis et viribus in sua perfidia sustentantem comprimere et delere non posse aut non velle videantur; quae tamen nec situ nec viribus resistere potuisset. Consideramus praeterea, quod ad honorem et statum tuum, cujus curam habere debet Ecclesia, ut peculiaris filii et defensoris sui, principaliter ista res pertinet, ut si etiam culpa vacaveris, publica nota vacare non possis; coniecti enim in te unum sunt oculi populi Christiani, qui si etiam in alienis terris haec perniciose haeresis pullulasset, potissimum a te uno requireret, ut illam pro officio tuo exstirpares pro persona quam geris, et Romani imperii dignitate, sicut plerumque a tuis praecessoribus factum est: nunc vero cum haec abominanda rebellio contra Deum et Ecclesiam suam, et contra jus regium domi tuae conflata sit, non immerito te ante omnes Christianus populus vindicem flagitat et expectat, ut simul habeas rationem defendendae Christianae religionis et dignitatis tuae, quae simul sunt in tuo paterno regno violatae. Cogita i super quanta sit

¹ Mart. lib. ull. brev. p. 19. et alia lib. brev. p. 9.

ista deformitas et diminutio imperii Romani, unum de præcipuis membris suis, in quo electionis vox una consistit, non tantum ab ipso imperio abscissum esse, sed (quod indignius est) hæreticorum manibus occupari : quanta deinde immineant pericula aliis regnis tuis, quibus hoc finitimum regnum est : quot præterea necessariæ expeditiones et magna excellentiæ tuæ negotia impediuntur, quibus satisfacere et libero animo vacare non potes, hac una mentis et corporis occupatione distractus.

« Quare, fili charissime, necessarium est ut aliquando in hac sententia immutabiliter te confirmes, hanc unam de expeditione Bohemica curam et cogitationem tuam primam et præcipuam esse oportere : et si jus, ut dignum est, causæ fidei et famæ tuæ recta consulere omnino, provideas ut quod erat antea constitutum et Æstate præterita omissum est, de exercitu contra Bohemos hæreticos traducendos in proxima secutura Æstate perficias, nunquam nisi confusis hostibus recessurus : nam quæ magis iusta aut necessaria causa vel ad defendendam fidem Christianam, vel ad tuam dignitatem conservandam advocare te potest? Habes siquidem hostes alios etiam Christiano nomini adversos, contra quos ad exercendam virtutem tuam, et fidem suam tuendam te Deus pugilem esse suum voluit, quibus ii rebelles eo majore odio atque supplicio digni sunt, qui nati et educati in recta ratione divini cultus et sanctis institutis Ecclesiæ, carnali lascivia et prædandi cupiditate ad falsos articulos et perniciosas superstitiones adducti sunt; qui cum tibi essent regio jure subjecti, omni divina et humana lege calcata, tuæ celsitudini rebellaverunt, et crudeliores Turcis et Barbaris, Ecclesias ad Dei cultum sub sanctorum vocabulis dedicatas diruerunt funditus et, sacerdotibus trucidatis, ipsarum Ecclesiarum possessiones et bona diripuerunt, nec ipsi ornamentis altarium crucibusque et calicibus pepercerunt: quæ omnia deestabili sacrilegio rapientes et impura contrectatione polluentes ferina in omnes homines immanitate grassantur.

« Ad hos igitur immundos et sceleratos hæreticos exterminandos e terra, si in sua nequitia obstinati persistierint, oportet ut quamprimum opportunitas temporis affuerit, omnem potentiam tuam converlas, et erigas sensus tuos cum ea constantia et magnitudine animi, quam causa tanta desiderat, et a te præcipue Ecclesia Dei

requirit, ne de remediis aliis cogitare cogatur, quibus aliquando in similibus periculis usa est: nam amplius tantam turpitudinem in media Christianitate invalescentem tolerare non potest. Ut vero tibi ad hanc sanctam expeditionem adsint opportuna subsidia, nos et venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales simul et sacrum Senense Concilium scribimus, exhortantes et requirentes præfatos regem Poloniæ et ducem Lituaniæ, electores imperii cæterosque Germaniæ principes, futura Æstate cum tota eorum potentia pro causa fidei tecum sint. Exurge itaque, fili charissime, ne fideles alii tua vestigia secuturi dicere possint, te in ista causa tepescere, et super te suum excusare torporem : sed cum principaliter hoc tuum munus sit, fac ut conspecto ardore animi tui, reddantur cæteri promptiores : quod si feceris, ut in excellentia tua speramus, apud Deum gratiam et retributionem condignam beatitudinis sempiternæ, apud homines commendationem et laudem consequeris, et nos et Romanam Ecclesiam, ac universam Christianam rempublicam obligabis, qui quod a celsitudine tua debetur, libenter accipimus pro beneficio singulari : Dat. Romæ apud S. Petrum, XVI kal. Martij anno vii ».

9. *Sigismundus Lithuanus Bohemos hæreticos tuctur : unde anathemate a legato percussus, cujus sententiam Pontifex confirmat.* — Tantum Pontificis, Patrum Senensis, Concilii, et collegii cardinalium adhortationes valere, ut florentissima confecta sit in hæreticos illos expeditio, jamque succubuerant Wicleffistæ oppressi Catholicorum potentia in Bohemia, ni Sigismundus Lithuanorum principum stirpe satus, ac regis Poloni nepos, capessendi regni Bohemici cupidus, contracto exercitu hæreticorum patrocinium suscepisset; quem propterea Branda cardinalis Apostolicæ Sedis legatus, præsulum celebrato conventu, ut hæreseos macula inusum anathemate percussit, omnesque cum ipso sentientes Catholicorum consortio abactos, sacrorum et fidei hostes pronuntiavit (1), quos etiam aliis pœnis in hæreticos vel eorum studiosos indictis affecit; quam sententiam, utpote æquitali consentaneam ad comprimendos hæreticorum conatus, Martinus confirmavit, atque archiepiscopis cæterisque præsulibus Hungaris, Bohemis, Polonis, Germanis et in circumjectis provinciis agentibus hæc mandata dedit :

« Martinus, etc. Ut alii hujusmodi metu pœ-

(1) Concilium illud a Branda cardinali et Apostolicæ Sedis per Germaniam legato celebratum, in loco quidem ignoto, sed certe præcedenti anno habitum oportet. Si enim ut narrat annalista, Martinus litteris hic recitatis datisque II kal. Januarii, anno Pontificatus VIII, sententiam ab eodem legato in Concilio datam in Sigismundum regis Poloniæ nepotem confirmavit et auxit; Concilium profecto ad annum præcedentem referendum est. Nec forte alio quam ad Concilium hoc spectat Hermannus Cornerus, auctor coævus et Germanus, in Chronico vulgato ab Eccardo inter historic. med. ævi to. II, qui ad annum MCDXXIII scribit : « Martinus papa misit in legatione sua dominum Brandanum cardinalem tit. S. Clementis Placentinum ad visitandum eorum in Alamaniam, et ad reformanda collapsa status sacerdotalis et sacræ religionis; qui licet in locis quæ visitabat defectus emendaret, et statuta relinqueret observanda pro reformatione prælibata necessaria, post suum tamen recessum, parum vel nihil profecit visitatio facta ». In hoc ergo Concilio statuta pro disciplina Ecclesiastica restauranda edita sunt. Nihil de illis apud collectores. His vero ita anticipatis constat Sigismundum regis Poloniæ nepotem ante hunc annum supplicias Bohemis tulisse.

narum a tanto scelere compescantur, prædictam excommunicationis sententiam aggravantes, vobis et vestrum cuilibet in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna districte præcipiendo mandamus, quatenus ad dictæ sententiæ celerem et debitam executionem procedentes, præfatum Sigismundum notorium hæreticum, ipsumque et prædictos suos complices, adherentes, participes et ad dictam hæresim sustinendo auxilium dantes, in Ecclesiis vestris singulis diebus, maxime Dominicis et aliis festivis, infra missarum solemnias, dum ibidem major aderit et convenerit populi multitudo, campanis pulsatis, candelis accensis et demum extinctis ac in terram projectis, excommunicatos, infames, sacrilegos et fidei Catholicæ hostes, necnon omnibus honoribus, dignitatibus, præeminentiis, jurisdictionibus, beneficiis et officiis Ecclesiasticis et sæcularibus, dominiis, civitatibus, oppidis, terris, castris, bonis et rebus quibuscumque privatos publice denuntietis, omnibus Christi fidelibus auctoritate nostra et sub pœnis fautoriæ hæresis districtius inhibentes, ne ullum cum dicto Sigismundo, aut suis participibus et sibi adherentibus atque sequacibus ejuscumque rei commercium habeant, aut quovis modo exerceant, in vocando ad hoc, dum et quando opus fuerit, auxilium brachii sæcularis. Datum Romæ apud SS. Apostolos X kal. Januarii, Pontificatus nostri anno VII ». Extant eodem argumento litteræ ad Gneznensem et Leopoliensem archiepiscopos datæ, quibus eos solemniter Sigismundum Lithuanum aliosque partium ipsius improbos homines a piorum communione depellere jubet.

10. *Vetita cum hæreticis commercia mercatores exercent, qui propterea anathemate et pœnis devincti.* — Deplorat quidem Martinus in Encyclicis litteris ad omnes Catholicos missis, adeo nonnullos auri cupiditate incensos, ut merces Bohemis hæreticis deferrent, alerentque eorum perfidiam, a qua, si rebus necessariis carerent, submovendos spes non levis affulgeret. Ad tollendam itaque mercatorum avaritiam veteres censuras, ne temporum lapsu obsolescerent, renovavit atque hæc sanxit :

« Martinus, etc. Omnes et singulos homines ntriusque sexus, qui sal, vina, aromata cæteraque mercimonia, aut res alias quascumque, quibus hæretici Bohemiæ juvari possint, ad eos deferre præsumpserint vel curaverint deferri, aut deferentibus per eorum terras et loca passum dabunt vel præstabunt auxilium, consilium, assensum vel favorem, ejuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, præeminentiæ fuerint, eo ipso excommunicationis sententiæ subjacere decernimus, a qua præterquam in mortis articulo, nisi a Romano Pontifice, vel ejus legato de latere contra dictos hæreticos destinato, nequeant absolvi : nihilominus si prædictas res ad

ipsos deferentium quemquam capi contigerit, instar eorum, qui Saracenis subsidia hujusmodi subministrant rerum suarum omnium per principes Catholicos et consules sive rectores civitatum amissione et privatione mulctari, et capientium servi perpetuo fieri censemus : auctoritate Apostolica insuper decernentes, ut illi, qui contra hujusmodi nostram prohibitionem quomodolibet venire præsumpserint, ipso facto perpetuo sint infames et intestabiles habeantur, ita quod neque testari, neque legata eis seu relicta percipere valeant ullo modo, et insuper ad successiones quorumcumque bonorum tam ex testamento, quam ab intestato sint prorsus et reddantur inhabiles et indigni, nec ad publica quælibet admittantur munera vel officia, sinque eis omnes actus legitimi honoresque et dignitates tam sæculares quam Ecclesiasticæ penitus interdici, nec officiis et beneficiis quibuscumque ipso facto privati, aliisque pœnis, censuris et condemnationibus adstringantur, quibus ipsi hæretici aut eorum fautores quovis modo existant obnoxii et adstricti, et tanquam excommunicati hostesque perfidi Catholicæ fidei et nominis Christi, postquam de ipsorum hujusmodi temeritate constiterit, diebus Dominicis et festivis per eos, ad quos pertinet, pro talibus publice nuntientur, sicque excommunicati et ab Ecclesia Dei præcisi, a cunctis Christi fidelibus evitentur, atque ita in futurum divinæ subjaceant ultioni. Dat. Romæ apud S. Mariam-Majorem VIII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno VIII ». Quod decretum misit Pontifex Pataviensi, Olomucensi, Ratisponensi, Misnensi et Bambergensi episcopis, ut illud in diœcesibus suis evulgandum curarent, præcepitque ut eos, qui latam legem infringere auderent, anathemate atque aliis pœnis afficerent, donec criminis veniam vel ab Sede Apostolica vel a legato e latere orassent.

11. *Polonus rex Bohemicam coronam offerentibus hæreticis bellum denuntiat, ni errores deponant.* — Quod ad Sigismundum, quem hæreticorum patrocinium suscepisse diximus ; meminit de eo Cromerus¹, atque delatam fuisse ab hæreticis Polono Bohemicam coronam, repulsam autem passos, adeo ut etiam Wladislaus Catholicæ fidei studio accensus Bohemiæ sceptrum in avitam domum inferre contempserit, iisque bellum indixerit, ni, abjecta hæresi, Romani Pontificis imperiis paruisset, sed cum tantam Wladislai regis virtutem ejus nepos Sigismundus non esset æmulatus, imo repetitis hæreticorum legationibus ac promissis allectus in Bohemiam se contulisset, adeo graviter eam rem tulit rex ipse, ut misso oratore ad Sedem Apostolicam professus sit, nepotem se invito dominandi cupidine id scelus aggressum, eumque

¹ Cromer. Polon. rev. I. XIX.

hostem habiturum; cuius piam mentem Pontifex magnis laudibus extulit¹, conceptaque spe hæreticorum animos inde depressum iri, hortatus est, ut Polonia viros in Bohemos educeret.

« Charissimo in Christo filio Wladislao, regi Poloniae illustri, salutem.

« Narravit nobis publice dilectus filius Nicolaus secretarius serenitatis tuæ, adstantibus etiam venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus magnaque prælatorum multitudine et aliorum excellentium virorum, filium iniquitatis Sigismundum nepotem tuum præter et contra tuam voluntatem, imo etiam, te penitus adversante et prohibente, contulisse se ex ambitione perversa dominandi ad illos damnatos hæreticos, et eorum perfidiæ se immiscuisse, ac propterea tuam excellentiam non nepotis, sed hostis loco illum habere, ac in futurum velle tractare; multaque præterea retulit de tua sincera affectione et voluntate erga confusionem et perditionem illorum rebellium nominis Christi, et fidei Catholicæ incrementum, quæ quamvis essent satis nota nobis ex sermone et litteris multorum, tamen ne qua vel parva suspicio in cordibus hominum exoriri queat, multum lætati sumus secretarium tuum illa dixisse in publico, et tuæ sinceræ devotionis testimonium perhibuisse ad defensionem honoris tui et lætæ et nominis amplificationem. Placuit insuper nobis hæc tua excusatio propter enervationem illorum hæreticorum, quos frangi et debilitari necesse est, cum viderint se non solum omni inani spe destitui, sed etiam unde auxilium falso imaginabantur, oppugnari.

« Itaque nos, qui mentem tuam optime novimus, post ipsius secretarii verba ea respondimus, quæ maxime ad dignitatis tuæ defensionem et amplitudinem gloriæ pertinerent. Devotionem ergo tuam et hanc egregiam affectionem circa orthodoxæ fidei defensionem et augmentum experimento comprobata, condignis in Domino laudibus commendamus, rogantes ab intimis celsitudinem tuam, ut sicut antea digne et laudabiliter fecisti, ita quoque nunc omni cura vigiles et intendas ad ea, per quæ execrabilis hæc pestis funditus extirpetur. Nullum Deo acceptius servitium impendere potes, nullum tua serenitate dignius officium præstare, quam ut tota mente, totis viribus tua celsitudo ad ipsorum vel reductionem vel totalem expugnationem ac subversionem incumbat. Dat. IV. id. Aprilis anno VII. Conceptæ sunt eodem argumento datæ ad Witoldum litteræ².

12. *Missus a Polono in Bohemos exercitus. Regi Poloniae affinitate junctus Martinus. Carthusiani in Poloniam missi.* — Ornasse Wladislaum verba regia operibus ex Martino Cromero³ colli-

gitur; ait enim quinque equitum millia in Bohemos egregie instructa immisisse, ducem Meziwezio: sed cum Sigismundi Koributi a Bohemis exciti causa suspecti Germanis essent, atque etiam intra Moraviæ oppida ingredi non sinerentur, in Poloniam nulla re gesta rediisse. Addit Cromerus¹ pridie kalendas Novembris Wladislaum ex Sophia regina, quam duodecima Februarii regiis insignibus exornandam curaverat, filio auctum fuisse, atque Hedwigem filiam juniori Frederico marchioni Misniæ desponsam duci Stolpensi tradere deliberasse; sed dissuasum ab aliis principibus: « Accessit etiam, inquit, Pontificis auctoritas postea, qui Fredericum e sua familia Columnensi originem ducere profitebatur »; quæ confirmantur litteris Pontificiis² ad regem de contracta ea affinitate datis, quarum hæc pars potior est:

« Martinus etc.

« Nos quoque cum nostra prosapia de Columna, ex qua carnaliter nati sumus, obstrinxisti vinculo affinitatis; nam, sicut ab antiquo accepimus, qui priscam originem nostram per manus traditam ab antiquioribus retulerunt, nostram de Columna Romana et presentium Burchgraviorum Nurnbergensium domus, quæ etiam Romana fuisse dicitur, ab eodem stipite derivatæ sunt: ex quo, cum essemus antea serenitati tuæ affecti propter gloriam et virtutem tuam, et propter merita et officia tua in populum Christianum esse nunc debemus et erimus, accedente vinculo affinitatis, magis cum excellentia sua conjuncti, et ad honorem celsitudinis suæ exhibendum inclinati ».

Cæterum erat Wladislaus rex ad pietatem propensus adeo, ut ad regnum novo ornamento decorandum a Pontifice flagitavit, ut in Poloniam nonnullos viros religiosos Carthusianæ familiæ mitteret, qui eo in regno sacrum illum Ordinem propagarent, ratus piorum virorum, qui divinarum rerum contemplationi vacarent, precibus regnum suum firmatum iri, quo tempore Bohemia post Carthusianos ab impio Ziska pulsos, innumeris calamitatibus acceptis, lugebat. Postulatis regiis libenter assensit Pontifex, et Conrado Lyonensi Urbani monasterii, cui S. Crucis nomen est, vicario, provinciam dedit³, ut religiosos viros in Poloniam ad ferendas novas Carthusianas propagines ex Urbe adduceret.

13. *Martini studium de SS. reliquiis religiose asservandis.* — Quod ad Romanas res spectat, restituendi in pristinum statum pietatis ornamenta, quæ temporum injuria conciderant vel obsoleverant, cupidissimus erat Martinus: nam et cardinalibus, ut Ecclesias quibus præerant instaurarent, edixit: tum de reliquiis eo

¹ Lib. IX. brev. p. 7. — ² Ibid. p. 6 c. 79. — ³ Crom. rer. Pol. l. XIX.

¹ Crom. rer. Polon. l. XIX. — ² Ext. apud Fel. Contel. in V. Mart. V. ex lib. brev. — ³ Lib. v. Ep. cur. p. 38.

quo par est nitore ac religionis apparatu custodiendis sollicitus, cum antea sanctorum nonnulla corpora indigne humi jacerent, ac sacerdotum incuria aliqua sacrae reliquiae periissent, superiori anno ¹ quosdam cives Romanos Urbis Ecclesias lustrare jusserat, ut cultu et ornatu merito asservandas curarent, quibus etiam hoc anno, ut sedulam ceptae rei operam navarent, mandata dedit subjecto Diplomate ² :

« Dilectis filiis magistro Paulo de Juvenatio notario nostro et nobilibus viris Paulo de Valle, artium et medicinae doctori, Paulucio Petri Matthai et Jacobello Hucii Joannis Pauli civibus Romanis, salutem, etc.

« Inter assiduas animi nostri curas et immensas sollicitudines, quae ministerio Apostolicae servitutis incumbunt, de sacris sanctorum reliquiis, quae post resurrectionis gloriam, ut sol in conspectu Domini refulgebunt, sollicitè cogitare nos convenit, ut quo honorificentius collocata quiescant, eo ferventius populi crescat devotio, et ipsorum sanctorum, qui eorum corpora indecenter locata saepe ministris Domini revelarunt, pro nobis apud misericordem Judicem intercessio augeatur. Sane proborum virorum habet fida relatio et antiquorum temporum scripta declarant, ac nos experientia certa didicimus, quod in multis Ecclesiis, tam intra quam extra hanc almam Urbem existentibus, copiose beatorum Apostolorum, Martyrum, Confessorum et Virginum reliquiae fuerint, quarum quaedam cupiditate seu negligentia clericorum, quaedam malignitate temporum distractae seu perditae sint, et quaedam, pro dolor! ad id devenerint, ut inter caetera defunctorum corpora dejectae, innotae ac inhoneste recumbant: ob quod saepe conculcantur a brutis, populi lentescit devotio et desidia sacerdotalis arguitur; nos tam impiae rei providere volentes, discretionem vestram, quos zelo sincere fidei animatos agnovimus, praesentium tenore committimus et mandamus, quatenus vos aut duo vestrum Ecclesias tam intra quam extra Urbem existentes visitare curetis, et ab eisdem sacras reliquias, si discretionem vestram videbitur, auctoritate nostra per idoneas personas removeri et in Ecclesiis infra dictam Urbem, quas duxeritis eligendas, in locis congruentibus et honestis sub fida custodia deponi et locari facere curetis, fidelibus populis modo et ordine per vos dandis observatis, congruis festivitatibus ostendendas; contradictores quoslibet vel rebelles, tu, fili Paule, per censuram Ecclesiasticam, et duo ex vobis per invocationem brachii saecularis, si id eis expedire videbitur, auctoritate nostra, omni exceptione dejecta, si id eorum inobedientia exegerit, compescendo. Vo un us in nper et harum serio d cernimus, ut certis anni tempori-

bus, praesertim festivitatibus et aliis temporibus, prout est fieri consuetum, dictae reliquiae ad Ecclesias, ex quibus remotae fuerint, sub devota et fida custodia reportentur, et in eisdem Ecclesiis juxta praelatorum ad regimen ipsarum deputatorum, ac nostrarum deliberationem fidelibus populis ostendantur. Dal. Romae apud sanctum Petrum XVI kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno VII ».

14. *Recuperanda ditioni Ecclesiasticae factus init cum duce Mediolanensi Martinus.* — Eodem anno Pontifex, magna parte ditionis ereptae praedecessoribus e tyrannorum manibus recepta, Ecclesiasticum imperium redintegravit¹. Subjecerat sibi Perusium Braccius e Fortebracciis, ac plerisque Patrimonii B. Petri locis potitus copias ad ipsa pæne Romae mœnia ducebat²; tum Alfonsi regis Aragonum foedere pollens et Capuae et Aquilae principatibus a Joanna antea donatus, ut vidimus, Aquilam ingenti obsidione premebat adducebatque in metum Pontificem, ne Romanam Ecclesiam, si ejus potentia augeretur, sua tyrannide opprimeret. Ad liberandum itaque Neapolitanum regnum e Braccii Alfonsique injusto dominio, cum Philippo Maria duce Mediolanensi, quem superiori extremo anno classem in Neapolitanum regnum submisisse e Genua vidimus, pangere foedus decrevit, de quo ineundo partes Antonio Veneto haece litteris dedit³ :

« Antonio de Venetinis advocato consistoriali nuntio nostro, etc.

« Videntes quantum periculum imminet regno nostro Siciliae ab oppressionem Braccii de Fortebracciis et aliorum, cum quibus ipse se intelligit, ac desiderantes praefatum regnum liberare ab hujusmodi oppressionem, et pacificare in manibus charissimae in Christo filiae nostrae Joannae reginae Siciliae illustris, cognoscentes dilectum filium nobilem virum ducem Mediolani illud idem appetere, et jam ad hunc finem suam per mare potentiam exposuisse, et cupientes nos secum intelligere et in isto proposito contra praedictum Braccium et fautores ejusdem conjungere et copulare, quoniam funiculus multiplex difficillime rumpitur, et virtus unita fortior est seipsa dispersa, ex certa scientia et omnibus meliori modo et forma quibus possumus, ut infrascripta valeant et obtineant firmitatem, omnisque juris et facti exceptionem remota, te nostrum et Ecclesiae Romanae generalem procuratorem, syndicum, actorem, factorem et nuntium specialem constituimus, etc. »

15. *In obsidione Aquilae Braccius captus et caesus.* — Initum est hujusmodi foedus⁴, ac dum navales copiae ducis Mediolanensis Aragonis laeessunt, terrestres Pontificiae in Joannae et Aquilae

¹ Lib. IV, p. 280. — ² Lib. V, Ep. cur. p. 12.

¹ Lib. IX, Ep. cur. p. 16. — ² Lib. II, brev. p. 20. — ³ Alfo lib. brev. p. 132. — ⁴ Lib. II, brev. Ms. Diar. Neap. p. 20, Leon. Aret. in hist. Ital. rer. S. Aut. II, p. tit. XXII, c. 7, § 5 et alii.

lanorum auxilium, in Braccii castra irruunt, consertoque praelio soluta est Aquilae obsidio, quam Aquilani tredecim jam menses toleraverant, inque medio certaminis ardore Braccius, dum instructa acie inferendos commeatus prohibere nititur, lethali confossus vulnere captusque est: vir impius ac superbus, quem jaclasse antea vidimus, se Christi vicarium ad sacra unius oboli pretio peragenda adacturum, de cujus elade haec S. Antoninus ¹ tradit: « Praefatus Braccius hostis publicus factus Ecclesiae, propter quod et anathematizatus notorie in tantum superbiae culmen ascendit, ut sibi persuaderet regnum Apuliae adepturum: nec erat nimis difficile, si civitatem Aquilanam, quam obsederat, accepisset, quae altera dicitur esse clavis regni, et Aquilani cernentes a regina auxilia necessaria se habere non posse propter debilitatem virium suarum, ad Pontificem oculos direxerunt, suppliciter suffragia postulantes ad obsidionem illius hostis removendam: quibus non defuit pius et prudens antistes; sed invocato prius divino adiutorio per processiones solemnes et orationes injunctas generaliter cum munere indulgentiarum, collectis copiis Ecclesiae et comitis Francisci Sfortiae, (ineunte anno ejus pater, dum Aeternum vado trajiciebat adolescentique abrepto indis accurrebat, mersus perierat) ², et exsulum Perusinorum destinavit contra Braccium, mandato sibi prius facto, ut obsidionem solveret cum nil juris haberet; (quippe Joanna discerpere coronam Sicutam et principatum Capuae et Aquilae distrahere Pontifice dissentiente non potuerat); contra quem conlementem Deum et Ecclesiam, et ad acies suas instruendas in habitu non proprio, ne ab hostibus cognosceretur, discurrentem Ecclesiae milites processerunt ad pugnam: omnis autem intentio et conatus eorum erat ad personam Braccii invadendam, et praecipue Perusinorum exsulum, qui eum recognoscentes, etsi mutato habitu, impetum fecerunt unanimiter in eum et ad mortem usque affligerunt; e ductus autem e castris non multo post submersus in anima et corpore mortuus est: et quia hostis Ecclesiae et excommunicatus sepellus est in inferno, sepultura quoque non Ecclesiastica, sed subjugali corpus humatum: sicque sublata est obsidio, et Ecclesia a comminationibus suis et persecutionibus liberata, nec enim debuit de hac vita transire aliter quam caeteri hostes Ecclesiae, quorum cervices erectas concidit Allissimus ».

16. *Martini litterae de parta victoria, ex qua Perusium aliaeque urbes in Pontificis potestatem rediere.* — Partam illam a Pontificis exercitu victoriam fuisse secunda die Junii, Colletius ³, cui Apostolicae litterae ⁴ consentiunt a Martino

ad regem Castellae et Legionis datae, ut cum illo gaudia de triumpho reportato communicaret.

Ad regem Castellae et Legionis.

« Pridie serenitati tuae scripsimus quantum consolationem laetitiaque suscepimus, audientes dilectum filium nobilem virum Joannem Orlandi familiarem nostrum, prosperam personae tuae valetudinem et felicem tranquillitatem, ac magnitudinem status tui, devotionemque tuam erga nos et Ecclesiam fideliter recensentem, nec dubitamus te cum audiveris hoc proximo tempore labores Ecclesiae et sollicitudines ac curas nostras filii pietate condoluisse, ac desiderare continuo audire nova felicia de nostro et ipsius Ecclesiae statu: erat siquidem tota haec regio Italiae almae Urbi vicina perturbata terrore quondam Brachii de Fortebrachii, qui non contentus plurimas civitates et terras nobis et Romanae Ecclesiae pertinentes per vim tyrannicam occupare, Aquilanam urbem invaserat, et eam dura et diuturna obsidione per menses tredecim presserat et premebat: sed cum die Veneris secundo praesentis mensis gentes nostrae et charissimae in Christo filiae nostrae Joannae reginae Siciliae illustris in dictam urbem traducere victualia conarentur, Brachius ipse cum sua potentia militari sese aciebus instructis opposuit, et ibi commisso asperrimo praelio, ejus exercitum profligato, ipse in pugna lethaliter vulneratus et captus post diem alteram exspiravit, et praefatae gentes nostrae et reginae felici victoria sunt potitae: quam victoriam a Deo processisse cognoscimus, qui Ecclesiam suam in fine non deserit, sed illam conantes opprimere dissipat et confundit. Nos autem, qui divinae voluntati desideria nostra subjecimus, quod a Domino datum est in futurum dabitur, aequo animo accipiemus, nihil nobis adscribentes nec humanae prudentiae, sed tribuentes ei soli, quem laudamus et humiliter deprecamur, ut per gratiam suam, quantum ei placuerit, Ecclesiam sanctam ejus gubernare possimus in pace: Dat. Romae, etc. » Certiorem etiam Pontifex fecit ¹ de acerrimo obruto fero et importunissimo Ecclesiae hoste Fredericum marchionem Brandeburgensem, qui cruce signato in Bohemos Hussitas exercitui praerat, tum etiam Florentinos monuit ², ne quam opem Braccii sectatoribus ferrent, cum ad recuperandum Perusium et alia Ecclesiae loca Pontificis exercitus se accingeret.

« Martinus, etc. Victoriam a Deo processisse cognoscimus, et vos tanquam filii devoti Ecclesiae pro ea debetis merito gratulari et sperare, sicuti etiam nos speramus, quod ipsa causa esse poterit bonae pacis et quietis Italiae. Caeterum quia fortasse nonnulli de civitate nostra Perusina et aliis terris nostris, quas dictus Brachius

¹ S. Ant. III. p. lit. xxii. c. 7. § 5 et alii. — ² Leon. Aret. hist. Ital. rer. Summont. l. IV. c. 3. — ³ Collet. l. v. hist. Neap. —

⁴ Lib. II. brev. p. 20.

¹ Lib. II. brev. p. 3. — ² Ibid. p. 100.

definebat pro subsidio vos requirerent, rogamus devotionem vestram, ut vos nullatenus intro-mittatis, nec eis audientiam præbeatis, nisi essetis a nobis specialiter requisiti : Dat. etc. »

Profligato ita extinctoque tyranno, Perusinos in Pontificis fidem ac potestatem reductos testatur S. Antoninus ¹, dum dictis superius de Braccii clade addit : « Perusium et aliarum civitates, ab eo usurpate sub dominio Ecclesiæ rediere ; » idque Pontificio confirmatur Diplomate ², quo Perusini omnibus censuris ac pœnis, quas ob perductionem et secutas Braccii partes susceperant, soluti sunt, quæ quidem hoc anno contigisse constat ex die Diplomati adscripta hac formula : « Datum Gallicani, Penestrinæ diocesis, VI kal. Augusti anno VII », unde auctorem corriges qui superiorem victoriam in posteriora tempora contulere.

17. *Genuensium in regno Neapolitano egregiarum gestarum. Recuperata a rege Ludovico Neapolis.* — Quod ad alios in Neapolitano regno successus attinet, ante reportatam a Pontifice victoriam præclare gesta res est a fœderata Philippi ducis Mediolanensium et Genuæ domini classe : traditur enim in Diario Veneto ³, atque alii scriptores ⁴ consentiunt, illam vigesima sexta Januarii die in Caietæ portum delatam impressionem in præsidium Aragonum fecisse, civesque deditionem pactos esse, ne urbs vi expugnata ferro flammaque deleteretur, ac tum Joannæ reginæ et Ludovici regis signa in urbe fuisse elata : dein versos victricis classis cum arcem, cui Castellum maris nomen est, obtinisset, impetus in Neapolitanam urbem ad Aragonios ex ea depellendos, atque undecima Aprilis die hujus anni Ludovicum regem maximum perditum equitumque exercitum ex universo regno adduxisse, irruptione in urbem ipsam tentata ingressum, obviosque omnes Aragonios trucidasse ; quod prædicti Diarii auctor divinæ adscribit ultioni, cum iidem Aragonii nefaria atrocitina fecissent in regno, cladibusque miserandis Neapolitanos obruissent ; additque nona die Junii Alfonsi regis subsidiariam classem applicuisse Neapolim, atque Aragonos ex arcibus, quas etiam tum tenebant, erumpentes urbem frustra tentasse : recepto itaque Alfonsi fratre ex arce cui Ovi nomen inditum, in Siciliam vela direxisse, cum jam ante classis Joannæ reginæ subsidio missa VI kal. Junias ⁵ Genuam petiisset. Quæ certe hoc anno contigisse ex superiori Diario exploratum ; ex quo recentiores emendandi auctores.

18. *Mediolanenses inter et Florentinos dissidia ob Forlivii principatum, ex quo Bononia in periculum adducta. S. Bernardi Senensis prædica-*

tio. — In Flaminia atque Etruria graves turbæ ob duarum mulierum dissidia sunt excitatæ, bel-lumque inter Philippum Mariam ducem Mediolanensem ac rempublicam Florentinam coortum ¹ tuis initiis. Defuncto Georgio Ordetaffo Forlivii Pontificio beneficio toparcha, Lucretia vidua impuberem filium aiebat, appellata a duce Mediolanensi de fœdere, respondit se Florentinorum fœdus cedere : deinde Catharina Lucretiæ viduæ defuncti Georgii soror cum similitates gererei cum Lucretia, equestres copias a duce Mediolanensi accepit : quæ dato ab Alfonso S. Eustachii diacono cardinale per Bononiensem agrum aditu, Forumlivium improvise adventu oppressere ² ; in quo tumultu Lucretia Florentinorum socia in carcerem conjecta est : quamobrem ii mox arma cepere, conquestique sunt apud Pontificem de Alfonso Bononiensi legato, qui hostiles copias non coercuisset, ne Forumlivium pervaderent. At Martinus, cujus potissimum in ea re violata erat dignitas, cum Forumlivium Ecclesiastici juris esset, quod majores curæ, nempe liberandi regni Neapolitani et recuperandi, vivo adhuc Braccio, Patrimonii B. Petri, Ecclesiasticas vires exercebant, misso Antonio Venetino oratore ad Philippum Mariam Mediolani ducem pro Siculo fœdere, controversiam quam ille ac Florentini inter se habebant, dirimere nisus est. Sed secutæ sunt novæ res, Philippus enim Maria proferendi imperii cupidus imotam ³, capto Ludovico Adiosio toparcho, in suam potestatem redegit, indeque suspiciones subortæ, ne Bononiam similiter armis obrueret : a quo consilio ut eum revocaret Pontifex adduceretque ad redintegrandam cum Florentinis concordiam, hæc litteris ⁴ est adhortatus :

« Ad ducem Mediolanensem.

« Per relationem nobis factam a dilecto filio Antonio de Venetinis legum doctore Romano de responsionibus per te datis eidem super iis, quæ nobilitati tuæ exposuit parte nostri, et præcipue de dimissione Forlivii, putabamus ad conclusionem tibi honestam et nobis gratam devenire, quia dixisti, te civitatem illam nostram velle dimittere, facta compositione et concordia cum communitate Florentiæ : sed occupatio nostræ civitatis Imolensis nuper facta per gentes tuas in majorem curam et sollicitudinem nos adduxit, ne novitas fiat per dictas gentes contra civitatem nostram Bononiensem. Propterea excellentiam tuam hortamur et affectuose rogamus, ut cum nullam justam causam habeas statum nostrum et Ecclesiæ perturbandi, omnino abstineas et abstinere facias gentes tuas ab omni invasione et turbatione prædictæ nostræ civitatis et districtus. Nec movearis suspicione aliqua,

¹ S. Ant. III. p. lit. XXII. c. 7. § 3. — ² Lib. v. Ep. cur. p. 46. — ³ Diar. Ms. Venet. — ⁴ Colletut. hist. Neap. l. v. Summont. l. IV. c. 3. Bizar. hist. Gen. l. XI. Folliel. l. X. Sur. Annal. l. XIII. c. 37. — ⁵ Bizar. hist. Gen. l. XI.

¹ Leon. Aret. in hist. rer. Ital. S. Ant. III. p. art. lit. XXII. c. 8. § 1. — ² Mart. l. ult. brev. p. 44. — ³ Mart. sup. S. Ant. III. par. lit. XXII. c. 8. § 3. — ⁴ Ib. sup. Ep. cur.

quod aliqua gentes Florentinorum ad offensam tuam ibidem sint receptae, quae profecto ad nihil aliud ibi sunt, nisi ad conservandam quietem civitatis ejusdem; quinimo te etiam exhortamur, ut propter hoc factum Imola non desistas a pace cum Florentinis, quam nos pio desideramus affectu, et ob hanc causam et pro tranquillitate provinciae nostrae Romandiolae, quam praestare tu potes, remittimus ad te praedictum Antonium. Dat. etc. » Nec vanus erat Pontificis metus, refert ¹ enim Diarii Veneti auctor, Philippum ducem Mediolanensem, inmissis copiis, hoc anno hyberno tempore nonnulla Bononiensis agri oppida invasisse.

Sedandi vero ejusmodi belli sollicitus Pontifex, praeter superiores ad Philippum ipsum litteras datas, Franciscum Sforziam comitem Colignolae sollicitavit ², ut apud eundem interpretem ageret, quo studia ad liberandum potius Neapolitanum regnum, quam ad Bononiam opprimendam adhiberet; « Velis, inquit, ipsum, (nempe Mediolani ducem,) hortari, ut civitatem nostram Bononiae non perturbet, sed potius intendat nobiscum ad liberationem regni nostri Siciliae, sicut incepit cum sua victrici et formidabili classe, nam ex hoc maxime sequetur exaltatio honoris sui ». Convertit ³ in Florentinos impetus Philippus Maria, eosque apud Sagonaram profligavit: in qua clade Odo Braccius alterius Braccii caesi apud Aquilam filius, qui pro Florentinis dimicabat, caesus occubuit ejusque magister Nicolaus Picinus captus, Faventiam adductus est. Illius vero victoriae fructum, recepto ut diximus Perusio, collegit Pontifex; a quo ad continendam in fide Bononiam, revocato Alfonso cardinale S. Eustachii ex Bononiensi legatione ob Florentinorum querelas quod, ut dixi, Mediolanenses copias aditu in Flaminiam non prohibuisset, missum cardinalem Senensem memorat S. Antoninus ⁴. Is erat Gabriel Condulmerius patria Venetus Gregorii XII ex sorore nepos, qui Senensis cardinalis agnomen tulit, quod Senensem episcopatum gereret: ad Pontificatum autem electus Eugenii IV nomen sibi adscivit. (t) Accepta porro Bononiensi praefectura, ut provinciam adversus Phi-

lippi ducis Mediolanensis insidias impetusque fueretur, cum Florentinis armorum fœdus percussit ¹, ut in praedicto Diario Veneto narratur. Meminit de ejusdem legatione Sigonius ² in episcoporum Bononiensium historia, additque sollemnes ab eo supplicationes indictas, cum pestis urbem invasisset.

Quo tempore Bernardinus Senensis suis concionibus populum egregie adeo ad pietatem incitavit, ut lusus instrumenta concremarit: cum conticiendarum lusoriarum chartarum artifex, damnata priori arte, Jesu nomen novo artis lenocinio a sancto viro edoctus pinxit, quibus de rebus haec Carolus Sigonius ³: « Gabriel Condulmerius, qui postea Eugenius IV Pontifex fuit, Martini legatus urbem inivit, ac gravi civitatem vexari pestilentia cernens, subito populum, ut supplicatum Deo procederet, est hortatus. Sub eos inde dies S. Bernardinus Senensis in urbem venit ». Et infra; « Illic benigne excepto Nicolaus (is erat Albergatorum stirpe satius, cui virtutes insignes cardinalitiam dignitatem et Beati agnomen pepererunt) auctor fuit, ut in foro more suo concionaretur et, cum caetera populi vitia reprehenderet, tum maxime alea studium, cui tum deditissima erat civitas, increparet, quod ille pro gradibus S. Petronii stans, frequenti admodum audiente concione, diligentissime praestitit: nam inveteratam lusus consuetudinem ita coarguit », et infra, « ut multi justo lusus odio incitati, abacos, calculos, tabellas, tesseras caeteraque perditae aleae instrumenta ad eum deferrent: quae cuncta post IV nonas Maii in foro, populo ipso approbante, combusta sunt. Accidit autem, ut faber quidam qui tabellas lusorias pingere et familiam ex ea re suam alere instituerat, eo quaestu privatus, ad sanctum virum adierit, et se in extremam necessitatem, illo dempto vitae praesidio, perductum iri conquestus sit, cum se nihil aliud pingere didicisse adjungeret, cui S. Bernardinus respondit: Si nescis aliud pingere, hanc imaginem pingere, nec te omnino pigebit; ac circulo facto, solem in eo formavit, atque in medio nomen JESU novis quibusdam litterarum formis effinxit, quale nunc etiam sub porticu boni Jesu

¹ Diar. Ms. Venet. — ² Lib. mll. brev. p. 46. — ³ Diar. Ms. Ven. hoc an. Leon. Aret. in hist. rer. Ital. S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 8. § 4. — ⁴ S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 8. § 1.

¹ Diar. Ven. Ms. — ² Sigon. l. III. de episc. Bonon. in Nicol. Alberg. — ³ Sigon. episc. Bonon. l. III.

(1) Manifestum annalista mendum cui error chronologicus S. Antonini fœcum fecit, emendandum hic succurrit. Legationem Bononiensem Gabrielis Condulmeri cardinalis cum anno isto conjungit, mendo, ut quidem constat ex coaevis scriptoribus, manifesto. Nam ex auctore Chronici Bononiensis coaevi, rerum Italicarum to. XVIII discimus cardinalis illius legationem superiori anno MCDXXIII, die XVI Augusti coepisse, desisse vero hoc anno die VII vel IX Junii. Legatus ergo ille qui anno isto MCDXXIV remotus, locum alteri fecit, ipse fuit Gabriel Condulmerus quod Florentinis favorit culpatus. Succesit vero, ait idem scriptor chronici Bononiensis; « un arcivescovo oltramontano Camarleno del papa, e avena nome messer Lodovico ». Idem assertit Matthaeus de Griffombus in suo Memoriali historico, vulgato in eodem volumine *Rer. Italic.* Porro Matthaeus Bononiae tunc agebat, ubi et post biennium decessit. Addit vero ille de Condulmero: « Cassus fuit dominus cardinalis Senensis qui erat de Venetiis, et erat hic legatus et ivit ad standum in S. Dominico et postea ivit Romam ». Illic ipsum fuisse Ludovicum Alamannum, Arelatensem archiepiscopum, indicat historicus alter Bononiensis ejusdem saeculi scriptor, F. Hieronymus de Bursellis Ordinis Praedicatorum in *Annalibus Bononiensibus* vulgatis *Rer. Italic. to. XXII*, notans archiepiscopum hunc legatum haud post cardinalitiae insignia recepisse. Reipso enim anno MCDXXVI cardinalis renuntiatus fuit.

cum ipsius beati effigie cernimus : quod cum ille fecisset, confluentibus ad emendam imaginem ex Bernardini auctoritate plurimis, magnas ex ea re pecunias comparavit ».

19. *Rex Scotiae ex Anglico carcere dimissus.*

— Hoc anno Jacobus ¹ rex Scotorum ex Anglica custodia emissus, cum Anglis inducias et centum millia sterlingorum pactus, in Scotiam una cum Joanna regina filia comitis Sumerselei rediit magna cum populorum gratulatione, regiumque insigne accepit Scotiae vigesimo quarto Maii die : deinde celebratis ordinum conventibus in Mordacum ducem Albaniae et alios, qui Scoticam rem male gesserant rege absente, animadvertere cepit.

20. *Jus Ecclesiasticum a Carolo VII defensum.*

— In Gallis Carolus rex cum Anglis de regno certabat, ubi Monstreletus ² et alii quos lector illarum rerum cupidus consulat, describunt fusius, quem piis majorum exemplis in tuenda Ecclesiastici ordinis dignitate inhæsisse, constat ex Pontificiis litteris kal. Martii hoc anno ad Biterrensem et Agathensem episcopos datis ³, quibus in provincia Narbonensi vetera jura Ecclesiastica confirmasse fertur. Pontificiam etiam auctoritatem illum in cæteris regni sui provinciis constabilivisse, ac libertatem Ecclesiasticam tutatum esse, ostendunt aliae ejusdem Martini litterae ⁴, quibus summis regem ipsum laudibus effert, atque ad regios apices virtutibus exornandos adhortatur : in quo facile perspicitur potest toties divinum Numen Gallorum regum clientelam accepisse, quoties ipsi rem Ecclesiasticam sunt tutati :

« Charissimo in Christo filio Carolo Francorum regi illustri.

« Quamvis de firmitate tuæ fidei, et devota ac filiali obedientia nunquam potuerimus dubitare, considerantes tuam regiam indolem optimis vereque regalibus moribus institutam per clarissimorum regum progenitorum tuorum vestigia incedentem, erga Deum et ejus Ecclesiam esse sinceris affectibus inclinatum; tamen litteræ tuæ, in quibus tua manu propria scriptum est, quod de obedientia tua nullum dubium faciamus, plurimum recrearunt et consolatione sunt animum nostrum aliquantulum commotum, maxime desiderio honoris tui, cui nulla res tantum detrudere potest, quantum oppressio Ecclesiasticæ libertatis et deviatio a recto progressu in Ecclesia per Dei gratiam nunc unila; antea enim perturbatis rebus in schismate, etiam ii, qui contra rectam conscientiam aliquid faciebant, velamentum tamen quoddam inveniebant ad honorem mundi in oculis hominum defendendum; nunc vero præfer offensorem Dei, a qua principaliter est cavendum, timenda

est etiam humani honoris offensio, quæ nullo colore declinari aut excusari potest, a te præsertim, qui de illo regio sanguine natus es, qui semper honoravit et amplificavit Ecclesiam Dei. Cum igitur, sicut in litteris tuis ostendis et nos non dubitamus, animum habeas erga nos et Ecclesiam sincere dispositum, tibi palerna charitate consulimus, et pro satisfactione honoris tui etiam adjunctis precibus exhortamur serenitatem tuam, ut omni mora postposita, tolli et aboleri sub nomine regio mandes quorumcumque prohibitionem ante factam contra Ecclesiasticam libertatem. Quid enim in his initiis regni tui facere potes, quod magis dignum justo rege videatur, et hominibus gratius sit, qui omnia justa, pia et sancta opera de manibus tuis exspectant, quam si te in gratia Dei conserves, et jus summæ Romanæ reddas Ecclesiae.

« Multa sunt magna et gravia officia, ad quæ te nunc strictius obligavit regiae dignitatis auctoritas, quibus satisfacere sine magna difficultate non potes; sed ipsa regalis amplitudo nihil tibi efficacius commendavit, et quod possis adimplere facilius, quam defensionem Ecclesiæ et conservationem Ecclesiasticæ libertatis; nam in cæteris regni muneribus obeundis plerumque armatis exercitiis indigebis, et consensu ac voluntate auxiliisque multorum, quæ plerumque non facile comparantur; ad hoc unum piuum opus et debitum dignitati excellentiæque regali tuæ, sola vox sufficit, ut tuo beneficio corrigatur, quod aliena culpa peccatum est. Quare, fili charissime, cum ad hoc teneris et facile implere possis, cum suave chirographum nobis manu tua scriptum dederis tuæ erga nos constantissimæ devotionis et fidei, sine ulli dilatione velis nunc illud auctoritate regia comprobare, abolendo statim atque cassando omnia interdicta contraria Ecclesiasticæ libertati, ut omnes intelligant te sicut regem decet et regem de Christianissima domo Franciæ procreatum venerari Ecclesiam Dei et te penitus inserere in sinu charitatis nostræ, quæ pro incolumitate tua et pace tui regni Deum orare, et apud homines intercedere non cessabit, Dat. etc. ». Decretam a Carolo rege fuisse insignem legationem, ejus princeps erat episcopus Leonensis, ac regnum Pontificio obsequio ab eo solemniter addictum, refert Monstreletus ⁴.

Assurgere vero illius lapsæ res visæ, cum hoc anno Philippus Burgundiæ dux cum Humfrido duce Glocestriæ, cui Anglici regni administratio credita erat, inimicilias contraxit. Invadebat armis Humfridus Hannoniam prætensi cum Jacoba Bavara conjugii jure, ac se comitem Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Penneburgi et dominum Frisiæ publicis litteris appellabat. Obstipit ejus conatibus Burgundus cui tanta An-

¹ Hæctor. Boeth. l. xvii. Polydor. — ² Monstr. vol. 2. hoc an. — ³ Lib. v. Ep. cur. p. 21. — ⁴ Lib. ult. brev. p. 119.

¹ Monstr. vol. 2. hoc an.

glorum potentia tuta non erat futura, ac Joannem ducem Brabantiae meliori jure potiri contendit agendum legibus, et causam ad Pontificia subsellia (jam enim de conjugio Humfridi controversia mota erat, num visio contractum esset) revocatum atque ex Pontificia sententia jus ejusque in lucem prolatum iri, neque Apostolica auctoritati unquam se detracturum imperiisve sacrosanctis oblueturum¹, neque acquitati consentaneum, ut Humfridus in sua causa sibi melius dicat. Superiorem autem fuisse viribus Joannis Brabantiae ducis causam, tum ducis Glocestriae sectatores oppressos refert Monstreletus, qua de re nos proximo anno agemus.

21. *Mulierculæ impostura in Synodo Lugdunensi damnata.* — Celebrata hoc anno est Lugduni Synodus, in qua muliercula inops, cum sustentandæ vitæ modos omnes per fas nefasque conquireret, delusa a dæmone jaclabat se divinitus ad animas inferorum penis liberandas missam, tum fingebat se abalienatam a sensibus mira intueri, tum opera dæmonis singulorum pandebat scelera, quorum frontem inspexisset, ut divina luce se collustratam ementiretur; sed impias fraudes diu grassari Deus non est passus, ut narrat Joannes Gerson²: « Recitatus, inquit, est nuper Lugduni Galliae coram clero processus ejusdam mulieris delatae et detentæ Burgi in Bressia, quæ est notabilis villa ducis Sabaudiae, circa quam est domus Sellionio Ordinis Carthusiensis. Hæc mulier sub pallio devotionis et revelationum fingebat mirabilia, adstruebat enim se esse unam de quinque feminabus missis a Deo compassive pro redimendis innumeris animabus de inferno: et jam sua collusionem subdola deceperat in regione illa quamplurimas simplices mulierculas. Sciebat videndo frontem peccata, quæ fecerat unusquisque, hoc enim secundum Augustinum etiam diaboli militia scire potest et suis revelare, non autem ea, quæ futura sunt absolute, sive quæ in secreto cordis latent ei nullo exteriori motu aut signo sese produnt. Habebat etiam supradicta mulier duos carbones in pede, qui eam afflixerant quotiescumque aliqua anima ad infernum descendisset. Quotidie tres animas ab inferno liberavit unam vel duas sine difficultate, aliam seu alias cum pœna majori, ut dicebat. Mentis quoque excessus seu extaticos frequenter habebat, in quibus mirabilia per revelationem didicerat; eratque miræ abstinentiæ, singularissimæ etiam vitæ; plura vero alia de ea scribenda forent. Nuper autem cum Spiritus almus sanctæ suæ Ecclesiæ rector verus (ut creditur) hunc spiritum falsum detegere vellet, hæc mulier capta et pœnis ut torqueretur est addicta: quæ omnem veritatem confessa est, qualiter præ-

dicta cupiditalis occasione finisset, ut hoc modo se nutriret et suæ paupertati subveniret, aut fortasse pro hujusmodi diabolo se miseram in famulam dedicavit. Inventa est insuper morbum caducum habere, ac eundem sub extaticis excessibus, quos finxerat, palliare: de qua cum varia opinio esset, an tanquam hæretica condemnaretur, indicatum est a doctis ad penitentiam eam admittendam, nec esse hæreticam, quia illa, quæ fecerat, dimisit, nec obstinata permansit ».

22. *Puella Schiddensis sola Eucharistia vitam sustentat.* — Longe abhorrebat ab impia illa hypocrisi per hoc tempus in Hollandia virgo quædam pia in oppido Schiddensi, quam viginti octo annis Eucharistia solo usu vitam sustentasse memorat Alberlus Krantzius his verbis¹: « Erat per id tempus puella in Hollandia, oppido Schiddam, Christo devota, quæ intra octo et viginti annos nullo corporali cibo refecta, solo Dominici corporis sacramento per singulos dies Dominicis accepto victitabat: corpus attenuatum solis nervis cohaerebat et ossibus, carnes consumptæ vires ademerant. Curiose experiri statuit sacerdos, si quid subesset aliud: afferrebat aliquando puellæ hostiam non consecratam, ut probaret, si Dominici corporis sola virtus feminam sustineret. Ferunt mox destitutam viribus factam velut in agone, et nisi citius Dominici corporis præstatione succurrisset, animam protinus eflasset. Idem quoque aliis in locis usu compertum ferunt. Vivit hodie puella aut paucos ante annos in Perusia Italiae civitate defuncta est, de qua similia ferebantur per omnia ». Simile prodigium in B. Catharina Senensi et in aliis divinitus editum vidimus, et alia inferius adducemus.

23. *Inter Græcos et Turcas induciæ, non tamen proficiunt Christianis.* — Quod ad Orientales res spectat, eæ ad exitum tendebant: quibus ut consuleret Joannes imperator Constantinopolitanus mense Februario cum Amurate foedus inivit, ut refert Phrantzes². At non ea firma pax, sed levis fuere induciæ pactæ, ut tradit Diarii Veneti auctor³, quod magnus Caramanus Amurati bellum inferre pararet: nec propterea aliis Græciæ Christianis eæ profuere: iniquissime enim ferens inhumanus et barbarus princeps Thessalonicam e suis ereptam faucibus, acceptamque a Venetis in clientelam fuisse, Nicolaum Georgium Venetum oratorem missum, ut de pace ipsum appellaret, in reditu interceptum: quo nunquam Venetias perlato, senatus classem præfecto Petro Lauredano instruendam curavit⁴, ut Hellespontiacum fretum obsideret, infidelesque Asiaticos, ne in Europam trajicerent, areeret. Cæterum mense Maio Turcanem Barbaro-

¹ Ext. ea de re lit. a; id eund. hoc an. — ² Jo. Gers. tom. II. de examinat. doctrin.

¹ Krantz. Waldal. l. XI. c. 3. — ² Phrantz. Chron. l. I. c. 44. — ³ Diar. Ms. Venet. hoc an. — ⁴ Ibid.

rum ducem cepisse Hexamitium sive Peloponnesiacum Isthmum, ac multos Epirotas sive Macedones ea clade consumptos, testatur Phrantzes¹, ingravescenteque Turcico terrore, Joannem imperatorem, decimo quinto Novembris die, tradita fratri Constantino despotaë regiae urbis administratione, in Hungariam transiisse, ut a Sigismundo Romanorum rege auxilium adversus Christiani nominis hostes peteret: nam

¹ Phrantz. sup. c. 41.

Amuratem, qui anno superiori Turcicum in Europa imperium conjunxerat cum Asia eo, quod biennio ante mortuo Mahomete corripuerat, Constantinopolim hoc anno terra marique oppugnasse, referunt Turcarum Monumenta², quae etiam referunt eundem Amuratem, facta in Valachiam irruptione, magnas clades Christianis intulisse² (t).

² Hanival. l. xiv. p. 2. Murates Dragoman. ex archetyp. Turc. — ² Hist. Musulman. et ex ea Jo. Leuncl. l. xiv.

(1) In Chronologia non semel hic offendit annalista. Primo enim oppugnationem Constantinopolitanam quamdam a Saracenis tentatam ex Annalibus Sultanorum in hunc annum invehit. Sed Phranza qui praesens aderat, adeoque certioris est fidei quam Saraceni scriptores aetate remoti, et diligentia in chronologicis segnes, oppugnationem Constantinopolitanam cepisse asserit anno mundano 6930, die viii Junii, qui Christi est annus MCDXXII, desisse vero die vi Septembris, cepto jam anno mundano 6931 (qui a Septembri exordiebatur), adeoque perseverante adhuc anno Christi MCDXXII. Nec est cur bis tentatam a Saracenis urbem comminiscamur, cum id sileat Phranza, qui res Constantinopolitanas ejus aetatis, quibus ipse pariter intererat, persequitur; et Sultanorum Annales non nisi unius tantummodo toto hoc tempore obsidionis meminerint.

Alter annalista error is est quod Joannis imperatoris Graecorum excursum Venetias alium esse constituat ab ejus protectione in Hungariam, de qua Phranza. Unam enim hanc esse eandemque protectionem anno precedenti adornatam ex eo constat, quod Phranza institutam illam scribat die xv Novembris anni Mundani 6932, qui annus a Septembri anni Christi MCDXXIII ceptus, eundem annum Christi MCDXXIII nondum elapsam signal. Ita res vero belle inter se congruunt; nam teste Marino Sanuto in Vita ducum Venetorum, Joannes imperator revera labente precedenti anno Venetias appulit: unde forte Hungariam hoc anno petiit. MANSI.

MARTINI V ANNUS 8. — CHRISTI 1425.

1. *Petrus cardinalis Fuxensis in Aragoniam missus, sedandi schismatis causa.* — Ineunte anno a Servatoris ortu millesimo quadringentesimo vigesimo quinto, Indictione tertia, Martinus sedandi schismatis percupidus, quod Alfonsi regis Aragonum, ad infringendam veri Christi vicarii, regnum Neapolitanum contra illius impetus defendentis dignitatem, callido astu excitarat ambitio, Petrum tit. S. Stephani in Caelio-Monte presbyterum cardinalem, Joannis comitis Fuxensis fratrem, legatum suum creavit, ut regem ab impietate revocaret, ejusque opera Aegidium Munionem canonicum Barcinonensem ab affectandis inimico more Pontificalibus apicibus deterreret; de quo imposito ei munere ex actis ejusdem cardinalis potioem Apostolicarum litterarum partem subjicio: « Cum nihil in animo nostro insit ardentius, nihilque cum majori affectione desideremus, quam videre universalem Ecclesiam in sui status amplitudine stabilitam, et Sedem Apostolicam in sua auctoritate et fasti-

gio conservari, te, cujus personam Dei benignitate praeclearis virtutibus illustratam esse cognovimus, quem etiam vitae integritate ac magnitudine consilii et rerum experientia, ac sacrarum litterarum doctrina plurimum valere non dubitamus, in regno Aragonio et omnibus aliis partibus, insulis, civitatibus, terris et locis charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum regi illustri ubique subjectis, de fratrum nostrorum consilio pro statu universalis Ecclesiae et conservatione dignitatis et libertatis Ecclesasticae, nostrum et Apostolicae Sedis legatum de latere cum plena potestate facimus, constituimus ac etiam ordinamus; atque te ad regnum Aragoniae, ac insulas, civitates et terras praedictas tanquam pacis angelum », et infra, « providimus destinandum, etc. Datum Romae apud sanctos Apostolos VI id. Januarii, anno Dominicae Incarnationis MCDXXV, Pontificatus nostri anno viii ».

2. *Legatum recipere venit Alfonsus rex, in*

quem propterea legibus agere decernit Martinus, datis ad Castellæ regem litteris. — Pervenit¹ Carpentoracum legatus cardinalis mense Martio, atque in ea urbe substitit, donec ab infenso Ecclesiæ Romanæ rege ad ingrediendum Aragoniam fides publica sibi daretur. Verum Alfonsus rabida ira in Martinum conceitus negavit aditum, donec ab illo injusta de Neapolitano regno ex ambito postulata extorsisset, tum aliis se distineri curis bellicis ad Henricum fratrem e Castellano carcere liberandum causatus est (1). Popenit legatus, ut se cum ipso in colloquium venire pateretur, concepta spe forte, ut iram regiam molliret concordiaque esset redintegranda: sed obduruo in priori pertinacia rex, legatumque Apostolicum solitis fraudibus elusit: qua injuria exasperatus Pontifex, in eum legibus animadvertendum decrevit, ac Joannem regem Castellæ rogavit, ut adversus propagatorem schismatis presidio sibi non deesset, ingentiaque Alfonsi regis scelera recensuit hęc litteris²:

3. « Charissimo in Christo filio Joanni regi Castellæ et Legionis illustri, salutem, etc.

« Dudum, cum pestifero et inveterato schismate divisa magnis cladibus vexaretur Ecclesia Dei, novit serenitas tua, quantis laboribus, curis, vigiliis expensarumque profluviiis universa Christianitas laboravit, ut funditus tolleretur et exstingueretur hoc schisma, quod tandem per Dei misericordiam in sacro Constantiensi Concilio sublatum fuit, ac pax et unio Ecclesiæ restituta, nobis (divina favente clementia) ad apicem summi Apostolatus assumptis, ac damnatæ memoriæ Petro de Luna, justo Dei judicio, per diffinitivam sententiam in præfato Concilio rite latam hæretico et schismatico declarato, et ab omni jure, quod se habere in papatu prætendebat, erepto, ac ab Ecclesia Dei præciso. Quæ quidem tibi mundoque notissima propterea commemoramus, ut ante omnia tecum cogites, quam sceleratus et impius et omnino detestabilis haberi debeat quicumque, tam publicam et tam sanctam, tamque diu desideratam pacem et unionem Ecclesiæ tanto et tam communi labore Catholicorum regum et principum, populorumque fidelium et ex omni parte concurrentium legatorum, Domino concedente, perfectam perturbare ac rescindere, et vetus illud schisma suscitare et renovare moliat: sicut Alfonsus rex Aragonum jam pluribus annis elapsus facere conatus est, et conatur in dies, immemor primum Dei ejus Ecclesiam offendendo, immemor

præclare memoriæ regis Fernandi genitoris sui, quem novit in hac unionis procuratione, dum viveret, fuisse sollicitum et ferventem, et solemnes oratores ad idem Concilium transmisisse, immemor etiam sui; nam primum per vestigia patris incedens similiter oratores destinavit, quorum aliqui electioni canonica de persona nostra factæ interfuerunt, et nos cum aliis concorditer elegerunt, et decretum electionis ejusdem subscripserunt, et nos suo nomine tanquam verum Romanum Pontificem honorarunt; fecerunt idem postea alii sui oratores ad nos cum speciali mandato transmissi, preces suppliciter porrigentes pro infeudatione regnorum Trinariæ, Sardinia et Corsicæ insularum, nobis et Romanæ Ecclesiæ pertinentium, quas eidem Alfonso in feudum, ita etiam ut illud per procuratorem recipere posset, sicut ipse petiverat, concessimus de gratia speciali, ejus nomine nobis in sessione publica præstito fidelitatis et homagii juramento ac, ut ipsum strictius nobis et Ecclesiæ obligaremus, censum annorum quinque futurorum et quidquid pro dictis insulis de predicto tempore solvere tenebatur, prout suppliciter postulabat, liberaliter et benigne remisimus. Dedimus et fecimus alia plura, sperantes eundem recepti beneficii in perpetuum fore memorem atque gratum, et fidem, quam cum juramento promiserat, constantissime servaturum, et reliquias schismatis, quæ in regno suo remanserant, evulsurum.

« Verum ipse, qua fiducia et spe nescimus, nisi sola cogitatione schismatis suscitandi, contrarium statim fecit. Nam præfatum hæreticum et schismaticum Petrum de Luna in suo regno tenuit, fovit atque servavit; quem, si talis erat, qualem se profitebatur, rex videlicet Catholicus, obediens et devotus Ecclesiæ filius, velut pestilens monstrum ejicere et exterminare, vel potius corrigendum et puniendum ad manus nostras conducere pro honore suo et satisfactione conscientia debuisset, sicut aliquando nobis obtulit se facturum, certis castris diversarum religionum et nonnullis aliis præmiis postulatis, quod si fortasse non adimplevit, ut debuit, quadam simulatione pietatis propter ipsius Petri de Luna veterem dignitatem, cum tamen summa esset impietas hostem sanctæ matris Ecclesiæ omni dignitate privatum atque damnatum in generali Concilio Christianorum retinere atque fovere. Trauseamus hoc flagitium, et ad id, quod nullum potest cogitari scelus et sacrilegium esse majus, veniamus. Petro de Luna defuncto in illa infami latebra Paniscolæ Dertusensis diœcesis, continuo data fuit opera, ut nonnulli sacri-

¹ Acta card. Fuxen. — ² In eod. Alex. VII, p. 81.

(1) Quæ per plures paragraphos constituit annalista, ea emendatione indigent, quæ ex adnotatione nostra ad annum MCDXXIII, 24, resultat. Neque enim tunc Henricus Aragonius Castellano carcere adhuc tenebatur, cum anno illo MCDXXIII Martinus litteras ad Petrum Aragonium scripserit, recitatas in Annalibus, quibus de libertate Henrico restituta gratulatur.

Neque pariter Petrus tit. S. Stephani in Cæho-Monte anno isto, die VI id. Januarii, natus in Aragoniam poterat, ut Egedium Muionis in pseudo-pontificem electum redigeret in ordinem, cum electio illa anno quidem isto, sed Junio mense contigerit. MANSI.

legi falso dicerentur per diem ante mortem ipsius Petri ab eodem creatos esse cardinales seu verius profanatos; cum tamen liquido et certo constet, ipsum neminem nominasse, sed, ut seminarium non deficeret schismatis, hanc ridiculam fabulam fuisse confictam, atque illa continuo assentiente Alfonso rege, nec enim aliter factum esset, quemdam Ægidium per illos sacrilegos in idolum fuisse creatum, et Clementem ausu temerario et impio nominalum, ut eo nomine, si posset, suscitaret et perpetraret schisma jam ante sublatum.

4. « Considera nunc, fili charissime, quid iste rex facere debuisset, et nisi esset auctor hujusmodi abominationis et turpitudinis, quid fecisset: sed in Christianitatis scandalum et animæ suæ damnationem fovit et sustentavit illum Ægidium, sibi et sequacibus subministrans sumptus de bonis Ecclesiæ, oblitus etiam alterius juramenti, quod nobis, dum esset in civitate Neapolitana, præstiterat, quo, post assertionem et confessionem nostri veri Pontificatus, et promissionem ac exhibitionem perpetuæ obedientiæ filialis, juravit super crucem Domini nostri Jesu Christi et ejus sancta quatuor Evangelia, etiam sacrosanctas Scripturas manu tangens, quod semper nobis tanquam vero et indubitato Christi vicario plene obediret, et per regna, terras et populos suæ gubernationi commissa faceret obediri, nec alium præter nos teneret aut repularet in Christi vicarium, nec a suis reputari et teneri permetteret, et contrarium facientes, pro schismaticis et rebellibus sanctæ matris Ecclesiæ haberet, et eos abscissos a communione fidelium persequeretur, castigare atque puniret, nec permetteret habitare aut locum habere, et moram trahere in suis regnis et terris, sed procedi contra eos faceret ad personam, captionem, ablationem bonorum, et totale ipsorum exterminium et ruinam, prout in forma dicti juramenti solemniter publicati plenius continetur, quod quam egregie fideliterque servaverit, satis superiora declarant. Sed hoc præcipue, quod præfatis Ægidio et sequacibus, sicuti nobis constat, ad gremium Ecclesiæ redire et ad gratiam nostram recipi cupientibus, ipse rex auctor scandali et fautor schismatis impedimento fuit. Cujus et alia gravia quidem et delenda facinora prætereamus; sicut est invasio regni nostri Siciliæ, et Neapolitanæ urbis incensio atque direptio, desolatio Ecclesiarum, matrum familias virginumque violatio, etiam Deo dedicatarum, quæ scelera, per gentes suas in urbe præfata in ejus oculis perpetrata, sub silentio transeunt; sed sacrilegia, quæ de suo consensu atque mandato in terris suis commissa sunt et committuntur in dies contra prælatos et clericos et libertatem Ecclesiasticam, præterire non possumus; nam privare et spoliare prælatos, et laicis Ecclesiastica bona con-

cedere, et regia potestate personas Ecclesiasticas, ut ejus iniquis legibus et edictis pareant, coercere præsumit, nihilque considerat nec metuitur, quid ei liceat, dummodo nos offendat, et Ecclesiam Dei laceret et perturbet.

« Nuper siquidem regio mandato edito per terras suas voce præconis publicato, ne quis subditorum suorum ad Romanam curiam venire, nec litteras Apostolicas apertas, aut clausas cujuscumque tenoris recipere, legere, exsequi, aut præsentare, aut ipsis aliquo modo obedire præsumat, statuens in eos, qui contrafecerint, pœnam perdilionis bonorum, illudens Ecclesiæ et libertatem Ecclesiasticam pro posse suo deprimens et conculeans. Quæ omnia plane significant ipsum regem non solum nobis iratum sicut est, et certe sua culpa, non nostra, qui eundem antea in sinu charitatis nostræ velut peculiarem nostrum et Ecclesiæ filium tenebamus, sed etiam ab Ecclesia Dei alienatum, quam renovatione pestiferi schismatis labefactare conatur; in qua perfidia, ne perseveraret, et ut etiam charitative monendo, et quæ honeste concedi possent liberaliter concedendo, reduceremus ad viam consilii sanioris, dudum ad ipsum misimus dilectum filium nostrum Petrum fil. S. Stephani in Cælio Monte presbyterum cardinalem de Fuxo, Apostolicæ Sedis legatum, consanguineum ejus, sui honoris, salutis et famæ zelatorem, quem in gravem nostram et Apostolicæ Sedis injuriam et ipsius legati tam conspicui viri vilipendium non admisit; sed, eo contumaciter et superbe rejecto, declaravit nobis et mundo animum ejus esse in nequitia sua obstinatum. Ex quo necessarium nobis est adversus hunc regem turbatorem pacis Ecclesiæ et oppressorem Ecclesiasticæ libertatis exurgere, in virtute Altissimi et justitia mediante procedere, licet hoc faciamus inviti, sed satis superque jam tutissimum abominationes ejus, et ne feramus ulterius, nos interpellat Ecclesia Dei, ejus regimini (licet immeriti) præsidemus, ipsamque tenemus in sua integritate et majestate contra quoscumque, quacumque præfulgeant dignitate, eam dividere et lacerare molientes, omni studio et diligentia defendere et conservare. Hæc autem tuæ celsitudini significare voluimus, ut tibi nota sit veritas, contra quam nihil recte loqui poterit humana malitia. Cæterum exhortamur sublimitatem tuam, ut unionem et pacem Ecclesiæ, pro qua tantum tu et alii principes laborastis, tueri nobiscum studeas tua virtute, auctoritate, consilio cunctisque præsidiiis, quibus nos poteris et ipsam Ecclesiam Dei adjuvare. Dat. Romæ, etc.»

5. *Caroli regis Navarrae obitus, cui succedit Joannes Aragonius. Inter Aragonios, Genuenses et Florentinos varia belli discrimina.* — Intentabal tunc arma Joanni Castellæ regi Alfonsus rex Aragonum ægerrime ferens

Henricum fratrem custodiis retineri; ejus controversiæ sedandæ munus Carolus rex Navarrae, Nobilis appellatus, suscepit; sed hoc anno die octava Septembris repentina apoplexia oppressus¹ interiit, nullis relictis masculis liberis; atque ideo illi successit Joannes Alfonsi regis Aragonum frater dotali uxoris jure, quippe Blanca Caroli regis Navarrae filia eademque Siciliae regina Martini regis vidua, non Joanni Fuxensi comiti (quamvis Martinus papa leges canonicas, ut sororem prioris uxoris sine liberis defunctæ matrimonio rite sibi adjungeret, ad Navarrae sceptrum in stirpe Gallica retinendum repellendaque imminenti bella solvisset) sed Joanni principi Alfonsi regis Aragonum fratris nupta² fuerat iis legibus, ut aiunt nonnulli, ut si Blanca, susceptis liberis vel non susceptis, præmoreretur post Caroli soceri mortem, sceptrum Joannes Aragonius capesseret, illudque toto vitæ cursu retineret, quod negarunt alii; maxime cum novercam privigno insidiantem postea induxerit: ex quo asperrima bella inter Carolum filium Vianæ principem et Joannem regem esse oborta visuri sumus. Ita Navarrae regnum a Gallica gente ad Aragoniam translatum est: sed post Joannis regis mortem iterum ab Aragonia ad Gallicam Fuxensem³ revocatum. Cæterum Joannes Navarrae sceptro politus pacisque arbiter a Castellæ et Aragoniæ regibus creatus, sententiam pro fratre tulit, ut nimirum Henricus pristinae libertati ac ditioni restitueretur, cujus fœderis leges Castellanus admisit. Habebat is etiam nonnullas controversias cum Genuensibus, ad quas dirimendas cum illi duos arbitros delegissent, Pontificem rogare, ut tertium designaret; qui pacis conciliandæ cupidus munus delatum lubens accepit ac Genuenses magistratus commendavit⁴.

« Martinus, etc. Cum feral humanæ naturæ conditio, ut suboriantur inter homines privatim et publice lites atque discordiæ, nihil utilius arbitramur, quam eas bonorum virorum arbitrio diffiniri, et maxime publicas controversias, ex quibus regnorum et civitatum majora detrimenta provenerunt. Propterea nos, qui pacem et quietem fidelium pio desideramus affectu et omni studio procuramus, postquam utrique parti placuit, ut tertium eligamus, qui duobus arbitris partium discordantibus terminare debeat, circa ejus electionem diligenter et mature et non nisi audita utraque parte, sicut iuste requiritis, procedemus. Dat. etc. » Composita est Pontificia industria his, ut in bellum non eruperit.

Vertit⁵ vero arma in Genuenses Alfonsus rex Aragonum missa in eos classe, ut ipsos a

Philippi Mariæ ducis Mediolanensis obsequio et clientela abduceret; alieno enim animo erat in illum, quod Ligusticæ classis ope Ludovicus rex Siciliae Caietam, Neapolim ac plerasque maritimas arces superiori anno receperat: incitabant etiam per se accensum ipsius animum Florentini socii, qui bellum cum Mediolanensi ob conversiones Forolivienses gerebant. At quamvis Aprili mense Aragonia classis Genuensem portum infestavit, conserto tamen tumultuario prælio, depulsa est. Addit auctor Diarii Veneti, relatum ad senatum, ducem Mediolani communita Genua fœdus cum Pontifice, Joanna regina Siciliae ac rege Ludovico instaurasse adversus Florentinos, qui se Aragonio regi Sedis Apostolicæ hosti infensissimo conjunxerant; eosque postea, magna accepta clade, ab Angelo Pergolano Mediolanensium copiarum ductore ad oppidum cui S. Sepulchri nomen est, mense Octobri profligatos, illudque amisisse: tum Novembri mense Marcelli Strozzi opera senatui Veneto exposuisse Mediolanensis ducis jugum subituros, ni Veneta respublica laborantibus ferret opem; ita re excussa pactum cum iis armorum fœdus ea lege, ut Florentini ipsi sumptuum in rem militarem faciendorum mediam partem suppeditarent.

6. *Pacem inter Gallos et Anglos promovere nititur Martinus.* — Ardebat etiam Gallia bello, quod alebatur factionis Anglicæ proceribus, cujus sedandi studio permotus Pontifex, Joannem ducem Bethfordiæ, qui Henrici regis nepotis nomine res Gallicanas curabat, ad pacis consilia amplectenda, Apostolicis litteris sollicitavit¹:

« Dilecto filio nobili viro Joanni duci Bethfordiæ.

« Cum celebris et præclaræ memoriæ rex Henricus germanus tuus ageret in humanis propter clementiam et benignitatem suam, non cessabamus eum etiam in ipsa victoria litteris, legatis et nuntiis exhortari, rogare et requirere ad desideratam nobis pacem regnorum Franciæ et Angliæ componendam: et nisi Catholicum illam regem mors immatura præripuisset, hoc et alia multa bona pro dignitate Ecclesiæ et commodo Christianorum ab eo consequi sperabamus, quæ etiam ab aliis principibus de sanguine suo imitatoribus bonitatis suæ, et præcipue ab excellentia tua speramus. Cum itaque nuper ad notitiam nostram deductum sit adversarios tuos, inspirante Domino, inclinatos esse ad pacem rationabilem et honestam, et quæ sine gravi peccato et offensa Dei repudiari non potest, nobilitatem tuam pio et paterno affectu exhortamur, requirimus et rogamus, ut in nomine Jesu Christi, qui, cum transiret ad Patrem, discipulis dixit: *Pacem meam do vobis, pacem meam*

¹ Garival. l. xx. c. 50. — ² Cap. 48. — ³ Lib. xxviii. c. 1. — ⁴ Mart. l. ult. brev. p. 99. — ⁵ Diar. Ms. Ven. hoc an. Bizac. l. xi. hist. Genuen. Foliet. l. x et alii.

¹ Lib. ult. brev. p. 406, et in alio lib. brev. p. 412.

relinquo vobis; etiam tu inclines animum tuum ad pacem, et ceteros, qui tibi fœdere et amicitia juncti sunt, coneris inducere in eandem sententiam et voluntatem pacis, sine qua nec sperari Dei gratia, nec vita hominum potest esse jucunda. Satis superque, fili dilecte, pro mundana gloria et ambitione pugnatum est, cum magno utriusque partis labore, vastatione terrarum et miserabili excidio populorum. Jam tandem tantis laboribus faciendus est finis, et regna præfata, quæ duo sunt præcipua robora et ornamenta Christianæ reipublicæ, reducenda sunt ad tranquillitatem et pacem: in quo sancto opere desideramus, ut humanitatem et sapientiam tuam exerceas non minori cum laude et exaltatione tui nominis, quam si hostes virtute bellica superares. Datum Romæ apud SS. Apostolos XI kal. Junii anno viii ».

7. *Anglus potentiam suam jactans a Martino commotus.* — Infringere pergebat idem Joannes Ecclesiasticam libertatem jam ante ab Anglis labefactatam: cumque a Pontifice de ea reparanda monitus fuisset, Anglicam potentiam, quæ ad summum culminis fastigium in Anglia et Galliis pervenerat, jactabundus objecit: cui Martinus hæc respondit ¹:

« Joanni duci Belhfordiæ.

« Non ignoramus id, quod tu nobis filiali devotione commemoras, quanta sit domini tui et regnorum Franciæ et Angliæ potentia et magnitudo, quantumque prodesse possit Ecclesiæ, sed scimus etiam quod super omnes reges est Deus, per quem reges regnant et domini dominantur, et in cujus manu corda sunt regum: in quo plene confidimus et speramus quod Ecclesiam suam, cui nos, licet immeritos, præesse voluit, opprimi et perire non patietur, et excellentiæ tuæ inspirabilis recta et sancta consilia, per quæ jus Romanæ Ecclesiæ et Ecclesiasticam libertatem et dignitatem Sedis Apostolicæ conservabis, et resistes scandalosis hominibus, qui ambitione sua statum universalis Ecclesiæ et pacem ac charitatem fidelium volunt perturbare. Datum Romæ apud SS. Apostolos IV non. Februarii anno vii ».

8. *Carolus Galliarum regem iniquas juri Ecclesiastico leges abrogantem commendat Martinus.* — Non ad irritum cecidere Christi vicarii verba, ex summo enim culmine postea Anglorum res præcipites ruisse visuri sumus, nec sine justa divinis Numinis ullione, cum nimirum Ecclesiastici ordinis dignitatem infringerent: Carolus vero Francorum rex in tuendis Ecclesiis pius, et summis ideo a Pontifice ornatus laudibus, divina potius quam humana ope hostes edomuit: quare præclarum in hoc argumento tribulum illi a Martino encomium silere non possumus, quo ob rescissas iniquas leges, quæ juri Pontifi-

cio adversabantur, regiaque Sedi Apostolicæ ad dicta obsequia, commendatur ¹:

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum illustri.

« Dum sinceritatem et plenitudinem tuæ devotionis et fidei, qua nos et Sedem Apostolicam devotissime revereris, diligenter attendimus, et paterna consideratione pensamus quanto favore tuæ filialis erga nos et Ecclesiam affectionis et promptissimæ voluntatis vigilas et intendis, ad conservandam in regno tuo dignitatem dictæ Sedis et Ecclesiasticam libertatem, merito inducimur ad ea, per quæ, conservata ejusdem Sedis auctoritate, consequaris conscientiæ tuæ pacem. Sane pro parte tuæ serenitatis nuper nobis exhibita petitio continebat, quod cum dudum per claræ memoriæ Carolum regem Francorum genitorem tuum de nonnullorum prælatorum et procerum de genere regio et aliorum dicti regis consilio factæ fuissent quædam ordinationes super dispositione, provisione et collatione Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum et aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum sæcularium et regularium in tuis regno Franciæ et Delphinatu Viennensi consistentium, et super rebus aliis Ecclesiis, monasteria, dignitates et beneficia hujusmodi, necnon jurisdictionem et auctoritatem præfate Sedis concernentibus, tu tunc in annis juvenalibus constitutus et Delphinus Viennensis, ad inductionem et persuasionem dictorum prælatorum, principum, procerum et consiliariorum dicti tui genitoris solemniter jurasti dictas ordinationes inviolabiliter observare, et nunquam in contrarium relaxare, venire aut aliquid per te vel alium impetrare postmodum; tu tanquam devotissimus Ecclesiæ filius et Christianissimus princeps, incedens per vestigia clarissimorum regni Franciæ progenitorum tuorum, a quibus semper dignitas dictæ Sedis præcipuæ sollicitudinis studio defensa fuit et libertas Ecclesiastica conservata, intendens, quod auctoritati et jurisdictioni præfate Sedis, ac Apostolicis litteris et processibus inde secutis circa præmissa, in tuis regno et Delphinatu Viennensi ab omnibus realiter obediretur, easdem ordinationes et earum effectum quantum ad tunc futura, sicut nobis nuper per tuos solemnes oratores ad nostram præsentiam destinatos et patentes litteras regias intimasti, totaliter relaxasti, sustulisti et etiam amovisti; propter quod dubitas venisse contra præfatum per te, ut præferatur, de observandis eisdem ordinationibus præstitum juramentum; quare pro parte tua fuil nobis humiliter supplicatum, ut tibi tuoque statui super iis opportune consulere, et alias quantum expedil, super transgressione dicti juramenti et non observatione etiam in futurum de absolutionis et dispensatio-

¹ Lib. ult. n. 6. p. 10.

¹ Lib. VI, p. 7.

nis beneficio providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur tam ferventem fidem, affectionem et optimam voluntatem, quam ad nos et Romanam Ecclesiam gerere comprobatis, prout ostendisti, laudabilem operam ab effectu paternae consideratione pensantes, attendentes dictum juramentum in quantum libertati et auctoritati dictae Sedis derogabat, non fuisse nec esse per te quomodolibet observandum; quodque bonarum mentium est ibi culpam timere, ubi culpa non est, auctoritate Apostolica tenore praesentium declaramus te ad observantiam dicti juramenti nullatenus fuisse nec esse adstrictum, nec etiam teneri debere; et nihilominus eandem serenitatem tuam a transgressione ejusdem juramenti si et in quantum indigeas, eadem auctoritate ad cautelam absolvimus, decerentes te ulterius ad illius observationem quomodolibet de cætero non teneri; sed tibi, quotiescumque et quaecumque tuae celsitudini placuerit contravenire, liceat pro conservanda Sedis Apostolicae dignitate et libertate Ecclesiastica protegenda absque perjurii reatu et periculo aut alia quavis infamiae macula sive nota, libere pariter et impune, praemissis ac Constitutionibus Apostolicis ac aliis, quae super illis quovis modo tibi possent objici vel opponi, cæterisque contrariis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo etc. Dat. Romae apud SS. Apostolos kalend. Maii, Pontificatus nostri anno viii ». Erigi firmarique illius res visae sunt ex similitate inter Philippum ducem Burgundiae et Humfridum, ducem Glocestriae suborta superiori anno.

9. *Jacoba Bavara, viro dimisso duce Brabantiae, ducit Humfridum ducem Glocestriae, unde dissidia et certamina.* — Narrant historici Jacobam¹, quae Hannoniam, Hollandiam et Zelandiam a patre Joanne Bavaro haereditarias acceperat, nuptam duci Brabantiae, foeminea levitate virum dimisisse, quasi lege consanguinitatis velitum foret illius commercium: addidissetque imprudentiae flagitium, non exspectata enim sententia de ea re a Pontifice, nuptias novas illo superstite cum Humfrido duce Glocestriae celebravit, professam vim sibi tum illatam fuisse, cum Brabantino desponsa fuerat; confictaque fuere Martini nomine adulterinae litterae, quibus prius illud conjugium solvebatur, posterius vero veluti legitimum confirmatum: in quos litterarum Apostolicarum adulteratores Pontifex inquiri jussit²: ob has autem nuptias Humfridus, contractis Anglorum copiis, dotales provincias Hannoniam, Hollandiam ac Zelandiam invasit: quas e contra Brabantiae dux, cui Philippus dux Burgundiae auxiliares copias submisserat, defendit. Interea Martinus papa Jacobam

justo connubio cum duce Brabantiae socialam pronuntiavit; nec tamen Jacoba bello abstulit. Humfridus vero male coepa damnare coactus, odioque et ira efferatus Burgundum ob latas duci Brabantiae suppetias pertidiae accusavit, quod initum cum Anglis foedus ab ipso violatum diceret: quam contumeliam non ferens Philippus, mendacii labe illum notavit, indeque ad certamen singulare, appellato Sigismundo Romanorum rege, provocavit³. Quibus de rebus factus certior Pontifex, Sigismundum aliosque reges ac principes, in quorum dilectione certamen se commissuros pepigerant, mixtis precibus imperiis, hortatus est ne tanto faverent sceleri, sed ipsos in concordiam redigerent, cum potius eorumdem nobilissimorum principum sanguis pro Christo fundendus foret.

« Charissimis in Christo filiis.. Romanorum regi et cæteris regibus illustribus, et dilectis filiis nobilibus viris, ducibus, comitibus, marchionibus, baronibus et dominis, ac communitatibus et universitatibus civitatum et terrarum ubilibet constitutis, ad quos praesentes litterae nostrae pervenerint, salutem, etc.

« Magno cum animi nostri dolore nuper audivimus, quod inter dilectos filios nobiles viros Philippum Burgundiae et Humfridum Glocestriae duces exorta dissensione et sathana instigante, qui post stragem populorum etiam ipsorum principum sanguinem sinit et animas, ad sceleratam conventionem de pugnando invicem singulari certamine deventum est, quod detestabile genus pugnae omni divino et humano jure damnatum est et fidelibus interdictum: ex quo mirari cogimur et dolere, quod ira vel ambitio vel cupiditas honoris humani ipsos duces fecerit immemores legis Domini et salutis aeternae, qua privatus esset quicumque in tali pugna decederet, etc. *Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patitur?* Accedit etiam ad jacturam animae, qua nulla potest esse major, voluntaria quaedam corporis et vitae projectio, quam tenemur ad mandatum Dei omni studio conservare, nec in duello sperari debet honesta defensio honoris et famae, et certa declaratio justitiae et veritatis, pro quibus rebus homines excæcati aliquando temerarie huic periculo se objecerunt: nam saepe compertum est superatum fovere justitiam, et quomodo existimare quisquam potest rectum haberi posse judicium ex duello, in quo inimicus veritatis diabolus dominatur? Considerandum praeterea, quam horribile et infame spectaculum esse videre duos Catholicos principes de regio sanguine procreatos, ex levi forsitan contentione verborum veluti gladiatores gentilitatis, quae ignoravit veram religionem et legem Dei, in arena certare.

¹ Monstr. vol. 2, Meyer. l. xv. in Philipp. Egid. e Roya. in Annal. — ² Ext. ea de re Mart. lit. apud Monstr. vol. 2.

³ Ext. de eo apud eund. Phil. Burg. et Lecestri. ducum lit.

« Nos igitur, qui ex officio summi Apostolatus nobis inuncto lenemur, quantum possumus, salutem animarum providere et pacem fidelium procurare, tantam et tam publicam transgressionem ipsorum ducum nobis et Ecclesiae pudendam tolerare non volumus nec debemus. Quocirca vos et vestrum quemlibet paterno affectu et ardenti charitate rogamus per misericordiam Jesu Christi, qui sanguinem suum dedit ut animas fidelium servaret, non ut sanguinem fideles cum injuria ejus effunderent, vobis nihilominus in virtute fidelis obedientiae stricte praecipiendo mandantes quatenus praefatis ducibus, si ipsi campum a vobis vel a vestrum aliquo petierint, vel aller ipsorum petierit, minime concedatis ad tam crudele certamen, nec praebatis eisdem securitatem aut facultatem in aliqua parte vestri territorii decertandi; sed eos potius pro nostra et Sedis Apostolicae reverentia et honore populi Christiani inducere ad pacem et concordiam studeatis; alioquin peccati, quod ipsi commiserint, reus erit quicumque praestabit eisdem terram, consilium, auxilium vel favorem. Dat. Romae apud SS. Apostolos III kal. Maii, anno viii ».

Monuit iisdem ferme sententiis Christi vicarius ¹ utrumque ducem, ne tam atrox cruentumque facinus committerent: « Nobilitatem, inquit, tuam », Glocestriae ducem alloquitur, « paterno affectu et ardenti charitate rogamus », et infra, « tibi nihilominus in virtute fidelis obedientiae stricte praecipiendo mandantes sub poena maledictionis aeternae, et etiam excommunicationis, a qua nemo nisi Romanus Pontifex, praeterquam in mortis articulo te possit absolvere, quatenus a praedicto certamine abstineas, ne ad pugnam hujusmodi seu duellum praefatum ducem provoces, nec ab eo, cui similes litteras destinamus, provocatus accedas, alioquin te vel ipsum, qui nobis in hoc casu parere neglexerit, excommunicatum denuntiari mandabimus in universo populo Christiano ».

10. *Consulit Burgundo Pontifex ut uxorem ducat.* — Agebat porro in viduitate Burgundus, quem Pontifex ad alendam populorum concordiam sollicitavit ², ut uxorem ad prolem ex ea suscipiendam et in supremi Numinis cultu educandam duceret.

« Martinus, etc. Illustrem foeminam dignam te sancto tibi matrimonio sociare procures, ex qua, gratiarum Domino concedente, nascentur vobis et Ecclesiae filii et defensores, tibi successores et liberi, gentibus tuis et principes et domini cum certissima spe quietis et pacis, nec a sancto matrimonio desistendum est desperatione prioris, ex quo non remanserit tibi proles optata, imo potius animum debes ad secundas nuptias inclinare sicut in caeteris humanis aelio-

nibus fieri solet; sic maria repetuntur a naufragis, sic extinctis messibus secunda agricultura resumitur, sic denique repetenda sunt omnia, ex quibus ad Dei gratiam parari possit utilitas populo Christiano, sicut fieri potest in hoc sacramento fidelium, et praesertim de personis illustribus, quibus multarum gentium regimen datum est: mirabitur forte nobilitas tua, quod et alias ita te monuimus atque rogavimus, et quod iterum moneamus et paterno consilio requiramus; sed noli mirari nec repudiare nostra monita atque consilia: nam praeterquam quod tibi suademus has nuptias propter te et tuos, causam etiam agimus Ecclesiae, cui semper gratissima est Catholicorum principum propagatio super terram et praesertim de regali Franciae sanguine procreatorum. Dat. etc. » Obsecutus est Pontifici Philippus, ut tradunt Belgici scriptores ³. Sed ad institutam de Pontificio in conciliandis principum discordiis studio narrationem redeamus ³.

11. *Dissidia inter regem Daniae et Slewicenses principes componere curat Pontifex.* — In Dania exortis gravibus dissidiis inter Ericum Daniae, Sueciae et Norvegiae regem, atque Henricum, Adolphum, ac Gerardum fratres duces Slewicenses, Martinus, ne eorum arma ferenda in finitimos haereticos mutuis caedibus cruentarentur, Joanni episcopo Lubecensi inter ipsos jungendi foederis potestatem fecit, cujus industriam cum odiorum pertinacia elusisset, Nicolao archiepiscopo Bremensi in sedanda ejusmodi controversia usus est ³:

« Martinus, etc. Fraternitatem tuam hortamur, ut cum ipsis rege et ducibus, sicut prudentiae tuae videbitur, de concordia et pace eorum, a qua dependet status ipsorum et magna Christianitatis salus, nomine nostro agas et tractes, ipsis per rationes efficacissimas demonstrando quantum eorum concordia accepta sit Deo, ipsis utilis et nobis grata, pro qua obtinenda totis viribus efficaciter operamur. Circa quam rem prosequendam, etiam communicare poteris et conferre cum dilectis filiis proconsulibus et consulibus civitatis Lubicensis, Wisariensis et Lunenburgensis oppidorum, quos etiam non dubitamus in hoc omnem operam et diligentiam fideliter impensuros ». Et infra: « Ipsosque regem et duces pro nostra parte hortaris, moneas et requiras, ut ad hanc pacem velint eorum animos inclinare, depositis inimicitiiis, et consulere potius salutem publicam fidelium populorum quam velint inter se odia execranda fovere in animarum suarum grave periculum et communem jacturam populi Christiani. Nos enim tibi omnia et singula, quae fuerint necessaria et utilia ad hujusmodi pacem, tranquillitatem

¹ Lib. II. p. 51. — ² Ibid.

³ Egid. Roy. in Annal. hoc an. Meyer. I. XV. Annal. — ³ Magn. I. XXII. c. 3. — ³ Lib. V. Ep. cur. p. 230.

tatem et concordiam procurandam, inter præfatos regem et duces eorumque adherentes, subditos et sequaces, nostro et Romanæ Ecclesiæ nomine, ipsarum parlium accedente consensu, decernendi, tractandi, concludendi, procurandi, faciendi et exsequendi, ac iuramenta hinc inde præstita relaxandi, et si Deo, prout speramus, volente, partes ad optatam pacem venerint, nostram auctoritatem interponendi plenam et liberam concedimus harum serie facultatem. Datum Romæ apud SS. Apostolos V kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VIII ».

12. *Ericus rex ex peregrinatione Terræ Sanctæ reversus, consecrat Christo arma in hæreticos.* — Rediisse hoc ineunte anno Ericum regem ex Syriaca peregrinatione, iustratis sanctissimis illis locis, ac tertia die Januarii Venetias applicuisse, tradit Diarii Veneti auctor¹ (1). Ut vero ante peregrinationem illam exercitum in hæreticos Bohemos compararat, quem etiam eduxisset, si Germani, ut conventum erat ex fœdere, in Bohemiam eodem tempore irrupissent; ita redux arma sacravit² Christo expedienda in eosdem hæreticos, in quos pariter Petrus Lusitana stirpe regia ortus crucem induit. Intembergæ itaque ab iis est obsessa, sed irrito labore, cum Procopius Rasus (traxit enim ex sacerdotali tonsura quemadmodum et Magni ob partas victorias cognomen) rabidorum hominum succinclus agminibus accurrisset, per quos soluta est obsidio.

13. *Koributus regis Poloniae nepos confirmat hæreticos Bohemos in pertinacia.* — Confirmabat in audacia hæreticos Sigismundus Koributus regis Poloniae nepos, qui Bohemicam coronam delatam ab impiis, atque ab Wladislao rege et Witoldo duce Lituaniæ, magna cum virtutis laude repudiatam, ut diximus, acceperat: ad quem e Bohemia divellendum Pontifex Wladislaus regem omnibus urisit precibus, ut quod antea de excindendis Bohemiæ hæreticis ceperat consilium explicaret, atque a regia stirpe aspersam ex Sigismundi Koributi impietate labem aboleret³:

¹ Diar. Ms. Venet. — ² Coel. hist. Hussit. l. v. — ³ Lib. v. Ep. cur. p. 140.

(1) Ericus Danorum rex, qui anno superiori religiosam peregrinationem ad sacra loca Palestinae obierat, anno etiam superiori in regnum suum remeavit. Nec ipse quidem sive hoc sive superiori anno rediit Venetias, sed cum Ragusium appulisset, iter Venetias prosecutus, nuntium accepit quo arduis rebus posebatur in regnum. Quare recta eo contendit terrestri itinere, misso legato Venetias, ut factum suum apud Senatum excusaret. Hæc Sanutus; nec dubito quin eadem pariter scripserit auctor Diarii Veneti Ms. ab analista laudati, sed forte oscitantius lecti. De Erico hoc fabellam narrant, quam apud æqualem etiam eorum temporum historicum F. Hermannum Corneri in Chronico ad superiore annuum reperi. Sub eumentita famuli veste latens Ericus sacram illam peregrinationem assumpsit. Sed cum forte Græcorum imperator, qui tunc agebat Venetiis, totius arcani fieret conscius, imaginem ejus ad vivum pictam etiam submitit ad Soldanum, admonens actutum venturum Hierosolymam principem, quem sub eumentita veste latentem imagine illa inspecta agnovisset, proinde oblata sibi occasione uteretur in suum commodum. Accidit opportune, ut imago non redderetur Soldano, sed illam sibi quispian eorum leorum retinuerit. Venit ergo princeps, loca sancta invisit, sed mox regressurus obstupuit salutari se proprio nomine a quopiam auscultans. Causam proditi arcani inquirenti alter omnia per ordinem narravit, et simul ostendit imaginem. Rex præsentissimo periculo liberatus, beneficium ingenti largitione recognovit, et Græci perfidiam detestatus est. Hæc Cornerus ex vulgi, ut arbitror, sermone captata narrat; quæ tamen facile mendacii ex eo convincas, quod rex Baniæ nonnisi Augusto mense superioris anni Venetias pervenit, der Hierosolymitanum susceptus, Græcorum vero imperator, qui exeunte anno MCDXXIII eo pariter appulerat, nonnisi paucis diebus ibi substituisse non immerito censeretur. Quomodo ergo Venetiis ambo simul principes egisse potuerunt?

« Charissimo in Christo filio Wladislao, regi Poloniae illustri, salutem, etc.

« Novit tua serenitas quanto studio quantaque diligentia et sollicitudine laboravimus post assumptionem nostram ad apicem summi Apostolatus pro extirpatione, hæresum Wicleffistarum et Hussitarum hæreticorum vigentium in regno Bohemiæ et partibus circumvicinis, quæ armata manu prodierunt contra Catholicam fidem Christi, pro qua defendenda tenetur quilibet Christianus et Catholicus princeps exponere se ac sua, et pro qua etiam conservanda non mediocriter laboravit tua regia celsitudo: et ut volivus nostræ intentionis subsequeretur effectus reductionis Bohemorum hæreticorum ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ juxta desiderium cordis nostri, expensis non peperimus vel labori; nam, sicut primum ad regnum et partes illas bonæ memoriæ Joannem tit. S. Sixti, et deinde, eo, sicut Domino placuit, vita functo, dilectum filium nostrum Brandam tit. S. Clementis, presbyteros cardinales Apostolicæ Sedis legatos et alios nuntios nostros cum plenaria potestate et auctoritate pro extirpatione hujusmodi hæresum providimus destinandos, postmodum vero sicut fide digna relatione significatum est nobis, quamvis præfatus Branda cardinalis contra ipsos hæreticos officium per nos sibi commissum cum omni sapientia, prudentia et sollicitudine, sicut ad eam rem pertinebat, exsecutus fuerit, ac præfati hæretici omni præsidio et favore Catholicorum principum destituti essent, tamen, quod dolenter referimus, Sigismundus assertus dux Lituaniæ, nepos tuus, de prædictis hæresibus notorie diffamatus et hæreticus manifestus, qui regnum ipsum violenter occupat et usurpat, cum suis fautoribus, adherentibus et sequacibus, cum exercitu gentium armorum ad regnum ipsum se transtulit, non absque dedecore et ignominia domus tuæ, et sui nominis infamia sempiterna, præfatis hæreticis publice favendo et adherendo, ipsisque consulendo et præstando auxilium, consilium et favorem, et cum eisdem participando in hujusmodi hæresibus et erroribus, quæ omnia eidem tuæ serenitati credimus esse notoria, et de quibus etiam notorie nobis constat; unde præfatus

Branda cardinalis plenaria super hoc auctoritate munitus a nobis, qui tanta et tam notoria hæresum scelera et nefanda facinora tantumque Ecclesiæ scandalum tolerare non possumus nec debemus, quod etiam denigrat nomen et gloriam clarissimæ domus tuæ, tam suæ legationis quam nostræ etiam specialis commissionis vigore, contra ipsum Sigismundum suosque in eisdem hæresibus complices, participes ac opem et auxilium dantes eidem, forma inquisitionis tanquam super notoriis legitime procedens, de consilio nonnullorum in sacra pagina magistrorum, doctorum juris canonici et civilis aliarumque notabilium personarum, dictum Sigismundum notorium hæreticum, ipsumque ac præfatos complices, participes, opem et auxilium dantes, excommunicatos, infames, sacrilegos ac fidei Catholicæ hostes declaravit; necnon omnibus honoribus, dignitatibus, præeminentiis, jurisdictionibus, officiis Ecclesiasticis et sæcularibus, dominiis, civitatibus, oppidis, castris, villis, rebus ac bonis quibuscumque per nos qualitercumque habitis et possessis privavit, seu privatos esse declaravit, ac civitates, oppida, castra, villas et loca quæcumque, in quibus receptati forent, ut quorum domini vel habitatores ipsis adhererent aut obedirent, Ecclesiastico supposuit interdicto, eosque tanquam excommunicatos et a sancta Dei Ecclesia præcisos in omnibus actibus publicis et privatis a communione fidelium repelli et evitari mandando, demumque omnes et singulas pœnas contra hæreticos seu hæreticorum fautores a jure vel ab homine promulgatas incurrisse pronuntiavit, prout in sententia dicti Brandæ cardinalis super hoc tata latius continetur.

« Nos igitur nolentes per ipsius executionem sententiæ, prædictorum nequitiam, quæ divinam ultionem non metuens quotidie magis grassatur in Deum, et deteriora semper contra fidem Catholicam machinatur, humanis quoque pœnis afficere, et ut alii hujusmodi metu pœnarum a tantis facinoribus et sceleribus compeccantur, serenitatem tuam, quam non solum ad defendendam et conservandam, verum etiam ad ampliandam et propagandam fidem et religionem Christianam ferventissimam esse non dubitamus, per misericordiam Salvatoris nostri totis affectibus exhortamur, monemus, requirimus et rogamus quatenus, quantum cupis fidelis princeps et Catholicus reputari, ac pœnas sacrorum canonum evitare, præfatum sententiam juxta ejus continentiam in omnibus tuis regnis ac dominiis et locis aliis, ad quæ tua potentia se extendit, fideliter studeas observare et exsequi, et ab omnibus tuis subditis observari facias, et etiam efficaciter exsequi, ac executioni debitæ demandari contra Sigismundum, participes et alios hæreticos supradictos, ipsosque per regna et dominia tua publice nuntiari præcipias Ca-

tholicæ fidei hostes, sacrilegos et infames, et etiam ceteros adherentes et auxilium præstantes eisdem ad dictam hæresim sustentandam, districtius inhibendo omnibus regnicolis et subditis tuis, ne ullum cum dicto Sigismundo aut suis participibus et sibi adherentibus atque sequacibus, sub privatione et confiscatione bonorum suorum et aliis formidabilibus pœnis, de quibus celsitudini tuæ videbitur, per te in illos, qui contrafecerint, intelligendis, cujuscumque rei commercium habeant, vel exerceant quovis modo: mandans insuper et injungens universis et singulis ducibus, principibus, baronibus, militibus, universitatibus et aliis regnorum tuorum subditis et vassallis, ut nullam de cætero sub quovis quæsito colore consanguinitatis aut amicitiae communionem habeant cum eisdem, sed ipsos Sigismundum, adherentes, complices et participes, ac receptatores et fautores eorum tanquam hæreticos pertinaces et ab Ecclesia Dei præcisos, in quantum cupiunt fideles et Catholici reputari, fugiant et evitent, et quantum in eis est, ab omnibus Christi fidelibus arctius faciant evitari: et super hoc etiam scribimus aliquibus venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis et episcopis tui regni, sicut putavimus opus esse. Obsecramus itaque tuam serenitatem, ut hanc justissimam Dei causam pro exstirpandis hæresibus de domo Domini ardenti animo prosequaris et adjuves, etiam pro conservanda gloria tui regii nominis et Catholicæ domus tuæ, ex quibus fructuosis operibus tuis indelebilem laudem in mundanis et a largitore munerum supernorum post hujus labilis vitæ decursum cum beatis animabus cælo consequeris beatitudinem sempiternam. Dat. Romæ apud SS. Apostolos non. Januarii, Pontif. nostri anno viii ».

14. *Rex Poloniae hæreseos odio nepotem Bohemorum regem bello appetit.* — Obtemperavit Christi vicario Wenceslaus rex, nec solum Polonos Sigismundo Koribono auxilio esse vultu jussitque, ¹ indicta bonorum jactura, nepotis signa deserere, verum illum etiam, ni hæreticorum patrocinium repudiaret, bello petere constituit: cujus pium studium extremo hoc anno valde commendavit Pontifex utque illum subsidiario auro in bellicos apparatus juvaret archiepiscopo Leopoliensi mandata dedit ², ut viginti aureorum millia in sacrum illud bellum impendenda clero exigeret, conferretque regi Poloniae: « Ne, inquit, propter defectum solutionis hujusmodi charitativi subsidii ipsi regi Catholico impendendi tam piæ expeditionis et prosecutionis negotium defensionis, scilicet Christianæ religionis et fidei, retardetur, pro qua defendenda non solum prælati et alii viri Ecclesiastici, qui propterea sunt a Domino instituti, ut populos eis commissos in doctrina ve-

¹ Michov. l. iv. c. 4. — ² Lib. v. Ep. cur. p. 241.

ræ fidei doceant et conservent, debent exponere se et sua, sed etiam quilibet Christianus zelator fidei Catholicae. Dat. Romæ apud SS. Apostolos V kal. Januarii Pontificatus nostri anno IX ». Eodem pio in hæreticos studio Witoldum ducem Lituaniæ nisus est Pontifex ¹ accendere.

« Dilecto filio nobili viro Alexandro, Lituaniæ duci, salutem, etc.

« Quando primum audivimus charissimos in Christo filios nostros Sigismundum Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ, et Wladislaum Poloniæ reges illustres et te convenisse et pacem fecisse, ex magna sollicitudine et anxietate cordis nostri de vestra dissensione ante suscepta fuimus prope incredibili lætitiâ recreati : nam cum illa reconciliatio vestra esset ad multas et magnas opportunitates Christianæ reipublicæ accommodata, erat præcipue ad exterminandos vel reducendos Bohemos hæreticos necessaria. Videbatur itaque nobis illam sanctam et desideratam victoriam manu habere, præsertim cum ipsum Poloniæ regem vel te, vel utrumque affuturum cum magna militari potentia in expeditione tunc constituta pro causa fidei diceretur : sed cum postea nihil sanctum sit de exercitu in Bohemiam traducendo, cujus culpa Deus novit, nos nominatim accusamus neminem, sed de omnium torpore vel ignominia conquerentes, majori affligimur dolore, quam antea. Verum si nobilitas tua cum præfato rege Poloniæ germano tuo, cui etiam scribimus, desideriis nostris in hac causa subvenire noluerit, cum illa animorum magnitudine et constantia, quibus uti in rebus propriis consuevistis, quod sperabamus videre in Æstate præterita, saltem in proximo secutura videbimus, extremam videlicet confusionem vel reductionem hæreticorum : ad quod sanctum et gloriosum opus te rogamus per Christi misericordiam, ut toto animo te disponas et cogites hunc laborem ferventi corde suscipiendum esse, non solum pro animæ tuæ salute, quam desiderare debes ante omnia, sed etiam ut omnis ea opinio et fama tollatur, quæ prius contra nomen tuum propter dilecti filii nobilis viri Sigismundi nepotis tui protectionem in Bohemiam orta fuit : nam si facies id, quod potes in hac causa, quæ fidelibus omnibus est communis, licet finitimos magis quadam specialitate contingat, celebrabitur tuum nomen cum singulari laude in ore populi Christiani.

« Potes autem cum præfato rege Poloniæ, etiam si aliorum fidelium auxilia non adessent, hoc satis faciliter et mature conficere, sed aderunt etiam, ut speramus, principes alii Germaniæ et in primis ipse Romanorum rex, quos omnes dilectus filius noster Branda tit. S. Clementis presbyter cardinalis noster et A. S. L. continuo sollicitare non desinit, et nos abline

litteris et nuntiis quotidie hortamur atque etiam increpamus, requirentes eos, ut faciant hæc. Æstate, quod in præterita omissum fuit, cum quibus velis potentiam tuam sine alienius tuæ propriæ difficultatis excusatione conjungere : pacem enim per Dei gratiam habes cum ordine Prutenorum, quem cum olim invaderes, pacem tibi cum omnibus aliis comparasti, imo eos, qui nunc esse tibi dicuntur adversi, ad tuum innumerabilem exercitum conduxisti, ex quo non defuerunt in sacro Constantiensi Concilio, qui insectarentur nobilitatem tuam : ita quod nullam excusationem alienius alterius occupationis tuæ in hac causa te oportet afferre, ne dicant forte malevoli, quod ad pugnandum contra religiosos Christianos promptior sis atque paratior, quam contra hos perniciosos hæreticos, qui detestabiliores sunt Turcis et Barbaris, et longe majore odio atque supplicio digni, propterea, quod nati et educati in recta ratione divini cultus et sanctis institutis Ecclesiæ, pecudum et ferarum more carnali lascivia et cupiditate prædandi ad falsos articulos et perniciosas superstitiones adducti sunt, et contra Deum et homines bestiali immanitate grassantur. Dat. Romæ, etc. »

15. *Exercita in hæreticos censura, datis ad id litteris Apostolicis.* — Designari videntur postremis hæc verbis Adamitarum sordes flagitiaque aliorum Hussitarum, quorum impietas cum finitimas Germaniæ provincias inquinaret, Pontifex Moguntinum, Trevirensis et Coloniensem archiepiscopos excitavit ¹, ut adversus illos justa animadversione uterentur, suisque litteris, quænam essent hæreses damnatæ, quive judiciorum ordo in hæreticis interrogandis servandus foret, descripsit ² :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« In eminentis Apostolicæ dignitatis specula superni dispositione consilii constituti, inter sollicitudines alias innumerabiles nostris humeris incumbentes, assidua cura revolvimus, et in votis nostris gerimus desideranter, ut fides Catholica, quæ Christianæ religionis firmissimum est fundamentum, nostris prosperetur temporibus, ac a contagiosis hæreticorum dogmatibus, quibus illam quasi tenebrosi funi caligine obfuscare satagunt, conservetur, hæreticaque pravitas de finibus fidelium extirpetur, ne innoxii et religionis hujusmodi insigniti, hujusmodi dogmatibus, instigante etiam salore malorum operum, inflicti valeant et involvi. Sane cum dudum damnatæ memoriæ Joannes Hus de Bohemia et Hieronymus de Praga, hæresum quondam nefandæ memoriæ Joannis Wicleff de Anglia pertinacis hæretici reprobi sectatores, puritatem atque splendorem ipsius fidei, necnon immaculatam Ecclesiam Domini nostri Jesu

¹ Lib. brev. p. 114. num. 143.

² Lib. v. p. 208. — D. S. S. 60. tom. VIII. p. 181.

Christi sponsam vulpina calliditate, per diversas doctrinas sacrilegas atque errores multifarios partim inferius designatos obumbrare, ac regni Bohemiae et partium illi vicinarum incolae inticere, eisque pestiferum virus inferre per tempora et tempora nequiter in suam necnon incolarum praedictorum, ac aliorum animarum periculum et scandalum plurimorum motirentur, Baldassar tunc Joannes XXIII in sua obedientia, de qua partes illae fuerant, nuncupatus, volens, prout suo incumbere officio, huiusmodi doctrinas et errores e mundi limitibus evellere et penitus extirpare, habitis primitus et praecedentibus diversis tam auctoritate Apostolica, quam nonnullorum archiepiscoporum in suis Conciliis et locis insignibus super iis processibus, in Concilio per eum tunc Romae celebrato ab ulteriora procedens, libellos, volumina, tractatus, libros sive opuscula ipsius Joannis Wicleff doctrinas et errores huiusmodi continentes, de quibus infra fit mentio, condemnavit, mandans illos et illa publice coneremari, districtius etiam inhibendo, ne quis Christi nomine insignitus aliquem vel aliquos seu aliqua ex dictis libellis, voluminibus, tractatibus et libris sive opusculis, legere, exponere, docere vel tenere, aut illis quomodolibet uti, vel illos, nisi in ipsorum reprobationem, allegare publice vel occulte auderet, ac universis ipsius Joannis Wicleff tunc defuncti memoriam, quominus de haeresi damnaretur, defendere volentibus certum tunc expressum terminum assignavit, et etiam in generali Constantiensi Concilio ad nonnullos alios actus super praemissis processit.

16. « Subsequenter vero postquam ipse Baldassar, tunc Joannes XXIII dictae obedientiae praesse desierat, ad audientiam praefati Constantiensis Concilii crebris clamoribus deducto, quod supradictus Joannes Wicleff diversos, et inter alios Dialogum, Trialogum per ipsum nominatos libros, atque opuscula et volumina composuerat, illaque ad sui perversi erroris dilatationem publice legenda exposuerat, in quibus inter caetera, quadraginta quinque damnabiles inseruerat et dogmatizaverat erroneos articulos, prout Joannes Hus et Hieronymus supradicti nonnullorum potentum etiam sequacium dictorum errorum protectione suffulti legerent et etiam dogmatizarent, simplicibus primo bonum vinum ponentes, paulatim fel draconis in calice Babylonis persuasibilibus humanae sapientiae verbis contra ipsius Catholicae fidei veritatem proaciter instillando, ac ignorantibus Dei justitiam et propriam gloriam inaniter querentes, statuere molliendo super olem sermones suos, quibus tanquam jaculis corda vulnerarunt infirmorum, linguas suas acuendo, ut immaculatos interimerent in occulto: ex quibus multa scandala atque damna et animarum pericula in Bohemiae supradicto et Angliae

regnis sunt secuta: praedictum Constantiense Concilium, quia per diligentem inquisitionem super hoc de ejus mandato factam, praemissa et plura alia reperit fore vera atque notoria, idcirco praedictos per eundem Baldassarem, tunc Joannem XXIII, ut praefertur, habitos processus, approbando eosdem quadraginta quinque articulos, ac Dialogum et Trialogum praedictos, et quoscumque alios libros, tractatus et opuscula per eundem Joannem Wicleff damnavit, ipsum fuisse et esse notorium et pertinacem haereticum, ac in haeresi decessisse nihilominus declarando: nonnullorum quoque temerariam assertionem astruere praesumentium Eucharistiae sacramentum sub utraque, videlicet panis et vini specie, a fidelibus ipsis sumendum similiter reprobavit: et deinde, postquam nutu Dei, ejus incomprehensibilia sunt judicia, Joannes Hus etiam, ut a nonnullis murmure gerebatur, aliquorum potentum saecularium salvo conductu suffultus personaliter venerat, ac Hieronymus praefatus adductus fuerat ut consummarentur peccata illorum, Constantiense Concilium supradictum; utique Concilium ipsum, quia ex fama publica ad eos devenerat, Joannem Hus et Hieronymum praedictos praefatis erroribus esse implicatos, ipsos carcerali custodiae successive mancipari, et ibidem tandem teneri fecerat, quousque super praemissis veritas eluceret. Tandem, cum de praedictis essent sententialiter convicti, praefatum Constantiense Concilium triginta erroneos articulos dicti Joannis Hus, necnon quemdam libellum per ipsum compositum et per eum *de Ecclesia* intitulatum, qui etiam inferius describuntur similiter reprobavit, ac eundem Joannem Hus presbyterum prius charitative monitum, ut errores ipsius praedictos, prout de jure facere tenebatur, sollemniter et publice abjuraret et revocaret; ipso tamen in sua pertinacia damnabiliter persistente, a suis ordinibus degradatum, nudatum quoque et privatum omni privilegio clericali, de crimine haeresis condemnavit, et nihilominus, quod ex quovis salvoconductu per quemcumque saecularem principem concesso, nullum fidei Catholicae vel jurisdictioni Ecclesiasticae praedictum generetur, declaravit. Et subsequenter dictum Concilium praefatum Hieronymum laicum magistrum in artibus in haeresim errorum suorum, quos prius similiter charitative monitus in Concilio supradicto publice abjuraverat et revocaverat, prout infra continetur, velut canis rediens ad vomitum, reprobata temeritate relapsus, etiam de crimine haeresis condemnavit.

17. « Verum quia non sine displicentia grandi nuper ad nostrum pervenit auditum, quod nonnulli Joannis Hus et Hieronymi praedictorum, quos saecularis potestas propter eorum demerita et peccata ignis incendio, justitia exi-

gente, consumpsit, reprobi sequaces et assectae, in profundum malorum descendentes, fidelium animas damnabiliter sauciantes, adhuc praedictas haereses sequi, ac dogmatizare, non sine divini nominis offensa et opprobrio fidei supradictae, conantur in hujusmodi animarum periculum et scandalum plurimorum; et nimis grave existeret ad exterminationem pravitalis praedictae non agere, quod ipsius contagiosa enormitas agendum requirit; ideo ad Dei gloriam et ejusdem fidei augmentum, prout ex debito nobis commissi officii incumbit, sectam detestabilem et praemissos ipsius execrandos errores, ne propagentur ulterius et corda fidelium corrumpant, exstirpare, errantesque hujusmodi in viam veritatis reducere, ac animas eorum Deo, sua nobis cooperante gratia, lucrifacere totis conatibus affectantes, praemissa omnia et singula, necnon ea, quorum tenores inferius describuntur et annotantur, ad publicam notionem eunctorum fidelium praesentium et memoriam futurorum deduci volumus per praesentes, nec quisquam affectatam seu quamvis aliam valeat ignorantiam praetendere, seu quomodolibet allegare; sed potius certitudinaliter de iis, quae pro exstirpatione hujusmodi haeresum et errorum tam Joannis Wicleff, quam Joannis Hus et Hieronymi praedictorum haecenus gesta fuerunt, informentur. Et in primis siquidem sequuntur tenores litterarum praefati Baldassaris tunc Joannis XXIII super condemnatione librorum et opusculorum Joannis Wicleff per eundem Baldassarem, tunc Joannem XXIII, in Concilio per eum Romae celebrato facta, cujus videlicet condemnationis hujusmodi tenor talis est». Adducta est a nobis suo loco earum litterarum¹ Joannis XXIII praecipua pars, quas propterea praetermittendas censemus; quibus Martinus Apostolicae auctoritatis robur adjicit, «Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud SS. Apostolos kal. Septembris anno viii». Subdit mox idem Martinus:

«Et insuper sacrosancta generalis Synodus Constantiensis quadraginta quinque articulos, libros, volumina et opuscula dicti quondam Joannis Wicleffi et ejus memoriam in sessione publica condemnavit, quorum tenores sequuntur, et sunt tales: Sacrosancta Constantiensis, etc.» Repetuntur singula, quae adversus Wicleffum et Joannem Hus gesta sunt, eorumque errores, nimirum quadraginta² quinque Wicleffi et triginta³ Husii recensentur, utque damnata sit eorum doctrina, qui temere communionem laicorum sub utraque specie induxerant, exponit; tum quod data haereticis a principibus fides publica non servanda sit a Synodo, quando haeretici suos errores revocare detrectant.

18. «Postmodum vero, inquit, praefata Synodus salvos conductus haereticis seu de haeresi suspectis quovis modo concessos non fore servandos declaravit, prout sequitur in haec verba: «Praesens sacrosancta Synodus ex quovis salvo conductu per imperatores, reges et alios saeculi principes haereticis vel de haeresi diffamatis putantes eosdem sic a suis erroribus revocare, quorumque vinculo se astrinxerint, concessos, nullum fidei Catholicae vel jurisdictionis Ecclesiae praedictae praedictum generari vel impedimentum praestari posse seu debere declarat, quominus, dicto salvo conductu non obstante, liceat judici competenti Ecclesiae de hujusmodi personarum erroribus inquirere, et alias contra eos debite procedere, eosdemque punire, quantum justitia suadebit, si suos pertinaciter recusaverint revocare errores, etiam si de salvo conductu confisi ad locum venerint judicii, alias non venturi, nec sic promittentem, cum alias fecerit, quod in ipso est, ex hoc in aliquo remansisse obligatum». Tenor vero condemnationis dicti Hieronymi per praefatum Constantiense Concilium factae talis est: «In nomine Domini. Amen. Christus Deus et Salvator noster vilis vera». Praecipua illius sententiae capita suis locis attulimus, quam lector cupidus in Actis Constantiensis Concilii consulere possit; his addit Martinus.

«Nos igitur declarationes, decreta, diffinitiones, reprobationes, mandata, inhibitiones, statuta, necnon condemnationes et sententias suprascripta rata habentes et grata, illaque auctoritate Apostolica ex certa scientia tenore praesentium confirmantes et praesentis scripti patrocinio communiunt; suppletentes quoque omnes defectus, si qui forsitan propter solemnitates juris in procedendo non servatas intervenerint in eisdem, volumus etiam et eadem auctoritate decernimus, quod declarationes, diffinitiones, reprobationes, mandata, inhibitiones, statuta, necnon condemnationes et sententiae praesertae plenam vim plenumque robur et vigorem per omnia habeant, et ad ea ubilibet probanda haec nostrae litterae plene sufficiant quaecumque et ubicumque eas sive in judicio vel alibi exhiberi contigerit vel ostendi. Nulli ergo, etc. Dat. Constantiae VIII kal. Martii anno i».

19. *Christianae disciplinae instauranda novata opera, praesertim in Corsica.* — Nec modo gliscentem haeresim omni conatu studioque comprimere nisus est Pontifex, verum ad Christianorum praecipueque Ecclesiarum obsoletiores mores in primariae sanctitatis decus restituendos animum intendit. Obsoleverat adeo antiquus pietatis cultus, praesertim in Corsica, ut vetitae legibus canonicis nuptiae, non impetrata ab Apostolica Sede venia, conficerentur; nonnulli Ecclesiae viri in concubinato cono-
volarentur: spuris filiis haereditaria confer-

¹ Ext. an. Chr. 1413, num. 1. — ² 1408, num. 69. — ³ Ext. an. Chr. 1413, num. 14.

rentur sacerdotia; atque ad ea gerenda impares admitterentur: et Quadragesimali tempore interdicitis ab Ecclesia cibis non abstinerent: ad quæ submovenda vitia aliaque mala, quæ ex iis pullulare consueverunt, Martinus Sagonensem episcopum cum amplissima adhibenda in soutes severitalis potestate in Corsicam legavit¹.

« Venerabili fratri episcopo Sagonensi, ad insulam nostram Corsicæ Apostolicæ Sedis nuntio, salutem, etc.

« Levantes in circuitu nostræ mentis oculos, et non absque maxima cordis amaritudine recensentes quod in insula Corsicæ nonnulli dicuntur insulam incolentes, neglecto Christiana religionis ritu ac consuetudinibus Ecclesiasticis et institutis sacrorum canonum penitus abjectis, justum ab injusto, et honestum ab inhonesto, ignorantia oppressi minime discernentes, multos detestabiles excessus et intolerabiles errores continuo committant, et inter cætera matrimonium cum iis, cum quibus in secundo, tertio et quarto consanguinitatis gradu conjuncti sunt sine aliqua dispensatione Apostolica contrahentes, commatres per nefandissimum coitum cognoscentes, et (quod execrabili odio dignum est) nonnulli presbyteri ac episcopi dicuntur insulam incolentes, qui cæteris aliis exemplum honestæ vite exhibere deberent, uxores seu concubinas ducunt, et filii, quos ex eisdem generant, beneficia quasi hereditario jure intrant, concedentes etiam dignitates et beneficia pueris ætatem idoneam non habentibus; quodque tam clerici quam laici tempore Quadragesimæ, abjecto Dei timore, lacticiuia atque carnes comedunt et nonnullos alios innumerabiles excessus contra Catholicam fidem, hostile humani generis procurante, patrare non desunt in ipsorum animarum evidentem perniciem, etc. » Inter alia ei data mandata ut Synodos, cum res exegerit, cogat. « Dat. Romæ apud SS. Apostolos VI id. Januarii, Pontificatus nostri anno VII ».

20. *Christiani dicenditi Turcis a mercatoribus, in quos Martini papæ Constitutio.* — Intensissimam quoque curam adhibuit Martinus in castigandis abolendisque atrocioribus aliis flagitiis, quæ in Oriente committebantur, ubi mercatores Judæ Iscariolis amulatores, qui Ponti Euxini lustrabant littora funesto commercii genere Alanos, Mingrelios, Rossos aliosque sexus utriusque ritus Græci sacris baptismalibus initiatos vili emptos pretio traducebant in Turciam, ac Mahometanis divendebant: ii vero Christiani a fratribus Christianis venditi ad abjiciendum Christi cultum dandunquæ nomen Mahometo adigebantur, vel explendæ infandæ illorum libidini usui erant. Pereuntium itaque earum animarum miserus Pontifex, in deferendos illos homines anathematis sententiam tulit, ac reges,

principes urbiumque magistratus de tanto arcedo scelere commovit¹: tum præsulibus, ut solemniter ejus criminis reos censuris percellerent, imperavit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Lamentabilis querela multorum nostrorum nuper turbavit auditum, quod nonnulli iniquitatis filii, Baptismatis fonte renati, Christianum nomen continentis propriæque salutis immemores, qui in partibus ultramarinis, præsertim in Caffensi et Tanensi civitatibus, ac aliis illis circumvicinis locis pro tempore conversantur, Zichorum, Rossorum, Alanorum, Mingrellorum et Anogasiarum, sub dicti nominis professione juxta Græcorum ritum baptizatorum personas utriusque sexus, quotquot possunt emant, et emptos Saracenis aliisque infidelibus ejusdem nominis inhumanissimis hostibus, etiam pro decuplo pluri quam eas emerint pretio, crudeliter vendere, ac de eis exactissimas mercantias facere sacrilego ausu præsumunt; personas ipsas nonnunquam ad eorundem Saracenorum et infidelium terras ob eam causam abducendo, ex quo inde sequitur, quod Saraceni et infideles ipsi personas easdem sic venditas fidem Catholicam, prohi dolor! abnegare compellunt, eisque etiam per enorme et nefarium sodomium abutuntur in illarum perpetuæ supplantationis et perditionis miserabilem jacturam, Christianæ religionis manifestum opprobrium et derisum, animarum ipsorum vendentium evidens periculum, et aliorum detestabile exemplum ac scandalum plurimorum. Quare tam graves et detestabiles excessus nullatenus sustinere, sed illis, prout nostra interest, resistere efficaciter intendentes, felicis recordationis Nicolai papæ IV et nonnullorum aliorum Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, qui quoscumque arma, equos, ferrum, lignamina, victualia et alia quæcumque mercimonia infidelibus deferentes in nonnullas poenas et sententias incidere statuerunt, vestigiis inhærentes, auctoritate Apostolica tenore præsentium statuimus, volumus et etiam ordinamus, quod nullus aliquam vel aliquas personam seu personas ex Zichis, Rossis, Alanis, Mingrellis et Anogasiis, seu aliis sub Christi nomine baptizatis, hujusmodi per se vel alium, seu etiam pro se vel alio, publice vel occulte, aliqua ratione vel causa præfatis Saracenis sive infidelibus vendere, dare, tradere, accommodare, donare seu alienare, aut alias ipsis infidelibus auxilium vel favorem in Christianorum dispendium præstare quoquomodo præsumant.

« Nos vero quemlibet, qui contra hujusmodi Constitutionem, voluntatem et ordinationem nostram ausu temerario venire præsumperit, excommunicationis sententiæ decernimus sub-

¹ Lib. V. p. 139.

¹ Divers. de cur. tom. VIII. c. 215.

jacere, a qua sententia idem contraveniens, nisi tantum de bonis propriis in ipsarum venditarum personarum redemptionem, si redimi poterunt, alioquin in Ecclesiarum, hospitalium et aliorum piorum locorum dedicatarum sub nomine Jesu Christi, fabricam, reparationem et conservationem, aut in prefate fidei contra ejus inimicos defensionem integre convertendum exsolverit et erogaverit cum effectu, quantum detrimenti et damni propterea eisdem venditis personis intulerit; aut absque mandato nostro vel Sedis Apostolicæ speciali, præterquam in mortis articulo constitutus, absolvi non possit, et sit inhabilis ad quæcumque per eum impostorum prosequenda; monentes et in Domino exhortantes venerabiles fratres nostros archiepiscopos et episcopos, necnon dilectos filios nobiles viros, duces, marchiones, comites, gubernatores, consules, potestates, capitaneos, rectores, officiales, communitates et universitates quarumcumque civitatum, terrarum et locorum, quæ per Christianos tenentur ultramarinarum partium prædictarum, eis universis et singulis nihilominus injungentes, ut videlicet archiepiscopi et episcopi, omnia et singula supradicta in civitatibus eorum et in locis singulis suarum diocesium coram populo publicent et faciant per alios sollemniter publicari, jubeantque et procurent, illa ab omnibus ducibus, marchionibus, comilibus, gubernatoribus, consulibus, potestatibus, capitaneis, rectoribus, officialibus, communitatibus et universitatibus prædictis, ac personis singularibus civitatum, terrarum et locorum eorundem auctoritate nostra inviolabiliter observari: districtius insuper inhibentes universis Christi fidelibus, ne contra præmissa quicquam attentare præsumant; quod si secus scienter egerint, præmissis pœnis et sententiis, conditionibus et præceptis, juxta Constitutionem eandem noverint se ligatos. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud SS. Apostolos tertio non. Junii, anno viii ».

21. *Methone a Turcis vastata et Cyprus: ubi viri nobilis martyrium.* — His aliisque auxiliis confirmata, Turcica potentia Christianos Græci Latinive generis nullo discrimine opprimebat, excensioneque facta ad viginti millia Barbarorum in Methonem insulam Veneti imperii regionem ferro flammisque late populati¹ mille et septingentos Christi fideles in servitutem abduxerunt. Veneta vero classis præfecto fantino Michaeli, cum ad Cassandram insulam prope Thessalonicam appulisset, atrocissima cum Turcis certamina ancipiti primum victoria inivit, demum, implorata divina ope, magnam illorum multitudinem interemit: sublatis inde anchoris in arcem Plataneam convertit impetus, eamque portis bipennibus perruptis, concrematisque

ducentis et eo amplius Turcis, arcem in Venetorum potestatem redegit. Quibus gestis Thessalonicam contendit, ut eam adversus hostem communiret: egressusque inde fantinus, ut in Turcas moveret copias Chrysopolim impetu cepit, eaque milite et comæatu instructa, in Callipolim duxit exercitum sed irritò labore: cum interim Turcæ, audito de Chrysopoli expugnata nuntio, ad eam recuperandam duodecim millia suorum immiserint: qui tracta ad vigesimum diem obsidione, octingentisque et eo amplius desideratis, demum admotis scalis in moenia evasere, obviusque trucidatis reliquos fideles in servitutem addixere²: fantinus vero Michael e Turcica expeditione undecima Decembris Venetias classem reduxit³. At Cyprus et Rhodus a Saracenis Ægyptiis vexate attriteque fuere hoc anno.

De variis Saracenorum in Cyprum irruptionibus agit Monstreletus⁴, ac prima excursione sex triremes littora populatas, deinde, ne Christianos ad arma in ipsum convertenda Sultannum concitaret, de fœdere instaurando egisse interprete dynasta Damasceno: qui cum ad Cyprium regem misisset filium, is prohibitus est aditu ad regem, atque etiam a Concilio Cyprio edictum, non Cyprum modo, sed universum Christianum imperium lacessitum, ejus vires Sultanus persensisset: ad quæ respondit Barbarus, Francorum regem Saraceni nominis capitalem hostem sepultum somno, ac Sultannum res Christiani imperii probe nosse. Ea vero repulsa exasperatus Damascenus Sultannum ad instaurandum in Cyprios bellum incitavit, pollicitus triumphum sine dubio deportaturum: ita redintegratum in Cyprios bellum ab Ægyptiis. Itaque cum instructa classe, factaque excensione insulam populerentur, rexque Cyprius morbo implicitus decumberet, illius frater Henricus Galilææ princeps, contracto exercitu, illos ad naves compulit, classeeque etiam conscensa insectus est: sed cum in pugna procinctu duas partes navalis exercitus Cyprii dilapsas comperisset, Nicosiam fuga se proripuit. Qua re animadversa Saraceni redire, Cyproque evastata, naves opima præda ingentique captivorum multitudine onerarunt.

Inter hos nobilis et strenuus vir erat nomine Ragonetus Picul, qui in turri Lymesovia captus fuerat, quique ad Sultannum Ægyptium ob bellicæ virtutis famam adductus, cum de fide Christi deferenda urgeretur, superstitionem Mahometicam execratus est, quam ob causam Sultani imperio medius sectus martyrii palmam tulit. Illustrasse illius gloriam cœlesti prodigio divinum Numen plures fide dignissimi testati sunt, nimirum visam e cœlo igneam coronam delabi in illum locum, in quo terræ mandatus

¹ Lib. V. Ep. viii. p. 260.

² Pirault. l. I. c. 11.

³ Monst.

vol. 2. hoc an.

⁴ Har. Ms. Venet. hoc an.

fuerat, atque in eo radiasse. Ut vero enervatis ita Cypriorum viribus Janus rex Saladii potentia succubuerit, dicitur inferius. Incutiebat etiam tum Graecis maximum terrorem Turcius furor, ad quem declinandum profectus jam in Hungariam Joannes imperator, ut auxilia pete-

ret, hoc anno Constantinopolim reversus est¹; Servia vero ab Amurate ex parte vastata subsectaque est².

¹ Phrantz. l. 1. c. 41. — ² Hanival. l. XIV. p. 2. Murates Dragou. in Turc. hist. et ex his Jo. Leuncl. in Annal. Turc.

MARTINI V ANNUS 9. — CHRISTI 1426.

A. Regis Aragonum defectio in quem Pontificum edictum. — Gemina clade turbata est res Catholica anno redempti orbis vigesimo sexto supra millesimum quadringentesimum, Indictione quarta: in Oriente enim sultanus Ægyptius, vastata Cypro, Janum regem in servitutem abstravit: in Occidente vero Alfonsus Aragonum rex commotus in Pontificem eo quod Apostolicæ Sedis et Gallici generis principum jura in regno Neapolitano tuebatur, propagaturus conflatum fraudibus schisma, iras in Catholicos cum Romana Ecclesia sentientes tyrannidemque exercuit, violata fide tum in Concilio Constantiensi oratorum suorum opera, tum repetitis sacramenti formulis Martino præstita. Cum itaque ejus perviciacia blanda omnia remediorum genera respueret; nam Pontifex ipse, a quo jam ante Petrus a Fuxensium comitum stirpe ortus lit. S. Stephani in Cælio Monte presbyter cardinalis sanguine illi conjunctus missus, ut ad pia ipsum consilia reduceret, regni aditu prohibitus fuerat; contumacem regem in jus vocavit idibus Julii, proposito hoc edicto¹, in quo ejus flagitia in omnibus fidelium oculis constituit:

« Ad futuram rei memoriam.

« Regnans in sæcula sempiternus vivorum et mortuorum iudex fortis et patiens, unigenitus Dei Filius Jesus Christus, rexit in terris regnantium solia et diversorum principum potestates, sed præ cæteris Ecclesie militanti sponsæ suæ suo pretiosissimo Sanguine fundate, et cunctorum Christi fidelium matri et magistræ, honoreque multiplici ineffabiliter insignite, Romanum Pontificem ejus in terris vicarium cælestisque clavigeri successorem pro salute

fidelium et animadversione debita malignorum, sua ineffabili potentia super universam creaturam in potestatis plenitudine præficiens communit, ita ut quodcumque ligaret super terram ligatum esset in cælis, et quodcumque solveret super terram solutum esset in cælis, ac pro varietate mundanorum actuum juste procedens et regnans, bonis præmia, obstinatis et inquietis supplicia, ac pro demeritis pœnis tribuat secundum divinas et canonicas sanctiones, et illis præsertim, qui honore et reverentia debitis majestati divinæ, Romanæ Ecclesie summoque Pontifici, jurisjurandi fideique religione contemptis, contra Deum, Ecclesiam et Romanum Pontificem temere insurgere, ac hereses et schismata sustinere et nutrire, ac alia scelera et detestanda flagitia patrare perniciosis operibus non verentur.

« Sane cum dudum per inveteratum horrendumque schisma una sancta Romana et universalis Ecclesia corpusque unum in Christo credentium sub capite triplici monstruose divisa divideretur, tantaque fuisset et esset unionis difficultas, ut in triginta sex annis et amplius nullo humano ingenio unio, licet multis principum et prælatorum quaesita laboribus, potuerit inveniri; tandem, Domino sanctæ Ecclesie unicæ sponsæ suæ miserante et operante Spiritu suo, ad tollendum de Ecclesia Dei tam detestabile monstrum, congregatum est de omni regno, natione et statu in Christo credentium, generale Constantiense Concilium quod universalem et tandem unitam in se Dei representavit Ecclesiam, in quo primum sub duobus capitibus, cum super damnate memoriæ Petrum de Luna qui Benedictus XIII in sua obedientia dicebatur, totum schismatis pondus existeret, præfatum ge-

¹ Lib. v. p. 283.

nerale Concilium, contra eundem Petrum obstinatum et pertinacem in schismate rite procedens, ipsum schismaticum et hæreticum notorium ab Ecclesia Dei præcisum omni que jure, quod in papatu prætendebat, et omni honore et dignitate privatam sententialiter declaravit, et ex abundantia cautela privavit, omnesque Christicolos ab ejus obedientia et omni debito obedientiæ, fidelitatis, atque juramentis et obligationibus eidem Petro quomodolibet præstitis absolutos fore declaravit et absolvit, ac omnibus et singulis Christi fidelibus, etiam si imperiali, regali, pontificali, aut alia quavis præfulgerent dignitate, per eandem sententiam inhibuit sub pœnis fautoriæ hæresis et schismatis, atque privationis omnium dignitatum et honorum Ecclesiasticorum et mundanorum, etiamsi regalis esset dignitatis vel imperialis, quibus contra dictam inhibitionem venientes, essent auctoritate dictæ sententiæ et decreti ipso facto privati, et aliis juris pœnis, quas etiam ipso facto incurrerent, ne eidem Petro de Luna schismatico et hæretico notorio declarato et deposito tanquam papæ obedirent, parerent vel intenderent, aut eum quovis modo sustinerent aut receptarent, sive eidem præstarent auxilium, consilium vel favorem, et alias statuit et decrevit, prout in eadem sententiâ, quæ charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ rege illustri in eodem Concilio cum grandi multitudine principum ac ambasciatoribus et procuratoribus solemnibus charissimorum in Christo filiorum nostrorum aliorum regum Christianorum, et specialiter Alfonsi regis Aragonum, dilectorum filiorum ducum, comitum, baronum, universitatum et communitatum in multitudine copiosa personaliter constitutis, et de eorum consensu lata extitit, ac per omnes principes et regna, prælatos et alios Christi fideles in omnium fidelium natione, etiam Aragonia, et aliis terris dicti Alfonsi, nisi quantum idem Alfonsus et aliqui sui sequaces et fautores dicuntur violasse, observata et de præsentibus observatur, plenius continetur.

« Postquam in eodem Concilio fuimus ad summi Apostolatus apicem in unicum Romanum Pontificem, divina favente elementia, concorditer electi et assumpti, in qua electione aliqui ex dicti Alfonsi regis ambasciatoribus in conclavi cum venerabilibus fratribus nostris omnibus S. R. E. cardinalibus in dicto Concilio presentibus, et tam prælatis quam aliis de omni natione Christi fidelium per idem Concilium ad hoc deputatis eligentes concorditer asseruerunt, atque in unicum summum et Romanum Pontificem per idem generale Concilium, et subsequenter per omnes reges et regna atque prælatos et universalem Ecclesiam in omni natione Christi fidelium, etiam per eundem Alfonsum regem et regna sua atque dominia recepti :

idemque Alfonsus rex per suum proprium et specialem ambasciatorem et procuratorem ad hoc specialiter mandatam sub regio sigillo habitum in publica dicti Concilii sessione, post præstitam nobis reverentiam et obedientiam tanquam vero et indubitato papa, a nobis humiliter postulavit, quatenus eidem infeudationem regnorum Trinacriæ, Sardinia et Corsica insularum ad nos et Romanam Ecclesiam pertinentium, concedere dignaremur, offerendo nobis tanquam vero et indubitato Romano Pontifici pro dictis regnis, terris et insulis nomine dicti regis homagium et fidelitatis juramentum : et postquam infeudationem eandem sub certo annuo et consueto censu dicto regi, ut præfertur, concessimus, idem procurator ad hoc de nostra gratia speciali, cum idem rex jurare personaliter teneretur, pro ea vice per nos admissimus in manibus nostris in eadem sessione publice pro regno Trinacriæ, et subsequenter pro Sardinia et Corsica, et solemniter nomine dicti regis homagium legitimum, et plenum vassallagium præstitit, et in animam ejusdem regis fidelitatis juramentum. Et insuper memores cum quanta cura, sollicitudine et diligentia clare memorie Fernandus rex Aragonum ejusdem Alfonsi genitor, non parcens laboribus et expensis, in propria persona, dum viveret, unionem Ecclesie fuerit prosecutus, eidem Alfonso præfati Fernandi regis hæredi omne debitum nobis et Romanæ Ecclesie nomine census pro dictis terris et insulis, quod ad magnas et graves pecuniarum summas ascendebat, pro toto tempore præterito atque pro toto quinquennio tunc futuro et jam dum elapso liberaliter et gratiose remisimus : postmodumque idem Alfonsus volens se obedientissimum et devotum Romanæ et universalis Ecclesie fidelem vassallum ostendere, et, ut ejus verbis et causis utamur, quamvis post assumptionem nostram prædictam in Romanum et summum Pontificem idem rex, ut asseruit et verum est, per suos ambasciatores et alias obedientiam et obsecutionis debitum nunquam pendisset famulatum, nosque pro vero Christi vicario et indubitato summo Pontifice reputasset et reputaret, tamen ut detrahentium et obloquentium quorumcumque ora et linguas aspidis, quæ nimis aures dominorum solita sunt afficere, obmutescerent, illorumque ab inde cessarent eloquia meditata, in sua bona fide regia promisit et juravit super crucem Domini nostri Jesu Christi et ejus sancta quatuor Evangelia, eorumque sacrosanctis Scripturis manibus suis corporaliter factis, quod per se et omnia sua regna, vassallos, populos et subditos, qui erant et pro tempore forent, semper nobis tanquam vero et indubitato Christi vicario plene obediret, ac per dicta regna, terras, populos, subditos et vassallos suos citra et ultra marinos obedire faceret, dictique populi, vassalli et sub-

diti obedirent et fideles essent, aliumque præter nos in papam seu Christi vicarium non reputaret nec reputari faceret, neque per regna et terras suas reputari et teneri faceret, dictique populi, vassalli et subditi repularent et tenerent; quodque omnes et quoscumque populos et vassallos, subditos, universitates, civitates et terras, quos et quas contrarium tenere et credere sciret seu audiret quoquo modo, schismaticos et rebelles sancte matris Ecclesie et a communione fidelium abscissos reputaret, pro schismaticis quoque et rebellibus haberet et teneret, illosque et eorum unumquemque puniret, persecueretur et castigaret, ac puniri, persequi et castigari penitus mandaret et faceret: neque permetteret seu locum daret, quod habitarent seu moram traherent in suis regnis et terris: imo contra eos procederet et procedi faceret usque ad personarum earum captivum, bonorum ablationem et illorum venditionem ac exterminium et ruinam, ac alias prout expediret et foret opportunum. Et ad majorem præmissorum et juratorum confirmationem et observationem, et ut nullus occasionem haberet contrarium opinandi, voluit et expresse ordinavit, quod prædicta omnia per eum promissa et jurata universis et singulis tam voce præconis quam per impositionem ad valvas propalarentur, et propalari possent, quoties expediret et foret opportunum, prout hæc in dicti Alfonsi regis litteris sub Bulla sua plumbea solita armorum Aragonum, nobis per eum transmissa plenius continetur.

4. « Verum multorum et sæpe frequentibus et clamorosis insinuationibus tam publice quam private, et novissime in nostro publico generali consistorio ex parte generalis procuratoris et promotoris ad causas et negotia criminalia in Romana curia deputati, ad nostram audientiam, fama etiam publica prius referente, perlatum est quod idem Alfonsus a clare memoriæ Fernando rege Aragonum patre suo prædicto, et ejus fide et devotione, quoad Ecclesiam Dei degenerans, et ab ejusdem patris sui vestigiis se divertens, post et contra prælatam latam in generali Constantiensi Concilio condemnatoriam dicti Petri de Luna sententiam publicam et notoriam, nostram assumptionem et receptionem universalem in summum Pontificem et præstitam nobis obedientiam, post et contra præstationem homagii ligii, et pleni vassallagii et fidelitatis juramenti, ac etiam post et contra promissionem et juramentum speciale et speciale in suis litteris sub Bullæ plumbea, ut præfertur, contentam et contentam, fidei, honoris et status suorum, non dicimus immemor, sed contemtor (quod non sine gravi cordis amaritudine recensemus) præfato Petro de Luna schismatico et hæretico, atque ab Ecclesia Dei præciso declarato et nominato, adhuc tamen pro papa se gerenti pluribus annis et usque ad ejusdem Petri

obitum; et post ejusdem Petri decessum, cum quidam perditionis filii se fingerent ab eodem Petro damnato paulo ante ejus obitum factos, imo verius profanatos cardinales, quidam perditionis filius Ægidius Munionis de regno et ditone dicti Alfonsi regis oriundus, et inibi moram trahens, procurante illo, qui conatur ab initio ruinæ suæ, unitalem rescindere, charitatem vulnerare, adversus sanctam Dei Ecclesiam et illius unitalem superbe cervicem erigens, se per dictos fictos cardinales in papam et Romanum Pontificem eligi, imo verius profanari procuravit, et se Clementem VIII nominari fecit, ac schisma, quod idem Petrus unicus nitelatur continuare, quantum in se et fautoribus suis continuavit, et eidem Petro damnato in dicto schismate et aliis criminibus se instituit successorum, et jam pluribus annis et mensibus pro tali se gessit palam, publice et notorie in dicto regno Aragonum et loco Paniscolæ Dertusensis diocesis, dicto rege Alfonso sciente et permittente, et gerit adhuc; iis omnibus præfatus Alfonsus, qui semel manum ad aratrum miserat, retrospecti, post dictum Petrum eidem Ægidio profano simulacro favit, eundemque Petrum quamdiu vixit, et post ejus obitum præfatum Ægidium profanum pro papa se gerentem sustinuit, illosque in regno prædicto Aragonum, et in quo regiam potestatem libere exercebat et exerecet, in dicto loco Paniscolæ pacifice et quiete cum suis familiis, fautoribus et sequacibus stare et habitare permisit et permittit, atque eidem Petro, dum vixit, et sequenter Ægidio profano et eorum sequacibus per dicti regni Aragonum subditos et incolas et alios quoslibet, alimenta et alia eis necessaria et utilia portari ad ipsos quælibet volentes etiam de dicto regno ad arbitrium dictorum Petri et Ægidii accedendi pro quibuscumque causis liberum habere aditum et exitum permisit et permittit, quæ tandem prohibere faciliter etiam solo jussu potuisset et posset, cum haberet in suis regnis et dominiis jus gladii, et alias supremam et regiam potestatem, et de facto illius liberum exercitium, nihil horum prohibuit, aut quomodolibet impedivit, neque eosdem Petrum et Ægidium molestavit, neque quemquam de præmissis prohiberi et impediri aut molestari fecit, licet præmissa nedum impedivisse aut providere, imo præfatos Petrum et Ægidium suosque sequaces capere, punire et de dicto regno fugare, expellere et exterminare, atque regnum illud tantis sceleratis viris tantaque infamia regni et personæ suæ faciliter purgare potuisset et posset, prout adhuc ipse Alfonsus, qui pro rege et principe et Catholico se gessit et gerit, ex debito regalis dignitatis et officii, quorum hoc agere et a contrariis prohibere propria sunt, ex generalis Constantiensi Concilii sententia et decreto exequi potest. Insuper homagii, vassallagii et jura-

menti fidelitatis, præterea promissionum et juramentorum specialim prædictorum vigore, ac ut fidelis Christianus tot vinculis teneatur et teneretur adstrictus; præmissa tamen omnia multo tempore nedum neglexit et negligit, verum illa sustinuit et sustinet, illique favit et favet publice et notorie.

5. « Insuper, ut prætereamus alia gravia et quedam delenda facinora coram nobis proposita, episcopos et personas Ecclesiasticas suis Ecclesiis et beneficiis de facto tyrannice spoliavit, bonaque ipsarum Ecclesiarum et beneficiorum, ac personarum occupavit, et aliqua etiam laicis personis donavit, et ad libitum suum de illis disposuit, ipsasque Ecclesias posuit in manibus laicorum, seu spoliari, occupari, capi et poni mandavit et fecit, necnon Sedi Apostolicæ nobisque post et contra tot per eum præstita juramenta et alia præmissa irreverens et inobediens publicum edictum fecit, et voce præconis in regno prædicto in civitate Barchinonia et alibi publicari fecit pridem nonnulla gravia poenalia et execranda mandata contra libertatem Ecclesiasticam et honorem nostrum, contra venientes ad Sedem Apostolicam, in ea moram trahentes, ac nostras litteras justitiam seu gratiam concernentes impetrantes, hujusmodique litteras exsequentes seu presentantes, edidit et publicavit; et dilectum filium nostrum Petrum de Fuxo fil. S. Stephani in Caelio Monte presbyterum cardinalem, ejusdem regis consanguineum et honoris sui zelatorem, nostrum et Apostolicæ Sedis legatum ad regem et regnum præfatos, ad ipsum Alfonsum ab hujusmodi erroribus et criminibus revocandum, viamque veritatis et unitatem Ecclesiæ reducendum, post aliorum multorum nostrorum exhortationes et charitativas monitiones destinavimus; quem tamen admittere et audire obstinato et indurato animo recusavit. Super quibus præfatus procurator et promotor criminalium in Romana curia deputatus procedi per nos contra dictum Alfonsum, ipsumque pronuntiari et declarare fuisse et esse excommunicatum, schismaticum, hæreticorum receptorem et fautorem, ac de hæresi vehementer suspectum, infamem, perjurum, reum criminis læsæ majestatis, et eum propter suas iniquitates a Deo, ne regnet, abjectum, suis ligatum peccatis, omnique honore et dignitate etiam regali ac dominio, et per sententiam generalis Constantiensis Concilii antedictam privatum, aliasque poenas et sententias in talia perpetrantes, tam a jure, quam per dictam sententiam Constantiensis Concilii, quam etiam Apostolicos processus, et præsertim die Jovis sancta, ac felicis recordationis Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum tam generales quam speciales inflictas indicisse, necnon et per sententiam nostram ad cautelam eundem Alfonsum omni dignitate etiam regali, omnibus do-

miniis, terris, feudis et bonis quibuscunque privari, omnesque qui ei juramento fidelitatis tenentur adstricti a juramento hujusmodi absolvi ac omnibus Christi fidelibus sub penis formidabilibus inhiberi, ne sibi de cætero tanquam regi vel domino pareant vel intendant aut ei participent quoquomodo, sed eum tanquam excommunicatum et aliis supradictis criminibus gravissimis irrefitum studeant penitus evitare; necnon etiam in regnis et dominiis ipsius regis poni strictissime Ecclesiasticum interdictum, vel saltem ad præmissa fidei videndum et audiendum personaliter et per edictum citari cum instantia postulavit.

6. « Nos igitur attendentes quod si ea, de quibus Deus vehementer offenditur, insequi vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientiam provocamus præmissa tam gravia tamque scandalosa, tantumque divinæ majestatis et Ecclesiæ sponsæ nostræ offensiva ulterius, nec dissimulare nec tolerare absque Dei offensa valentes nec volentes, decrevimus super præmissis contra eundem Alfonsum in virtute Altissimi insurgendum, et prout nostro incumbit officio procedendum. Et quia notorium fore decrevimus, ad dictum Alfonsum, domicilia et loca ejus pro citando eum non esse nec fore tutum accessum, per hoc publicum edictum nostrum peremptorium eundem Alfonsum regem peremptorie unoque certo peremptorio pro omnibus terminis ad comparandum personaliter coram nobis in Romana curia in nostro consistorio die centesima vigesima prima a die publicationis et affixionis continue numerando, si ipsa die nos publicum consistorium tenere continget; alioquin proxima inde sequenti die, qua nos publicum consistorium tenebimus, ad procedendum et procedi videndum et audiendum per nos ex nostro officio, instante procuratore et promotore prædicto, etiam usque ad definitivam sententiam atque declarationem et impositionem poenarum pro dictis criminibus debitarum, et alias super præmissis etiam tanquam super notoriis, aut alias prout deceit fieri, poterit et debet, juriq; super præmissis pariturum. Eidemque Alfonso regi per idem edictum infirmamus, quod sive ipsa die, ut præmittitur, comparuerit, sive non, nos in præmissis et ad præmissa procedemus, prout juris et rationis fuerit, ipsius absentia non obstante. Decrevimus autem et statuimus, quod citatio per dictum modum, ut præmittitur, publicata et affixa, proinde dictum Alfonsum ardet et comprehendat, ac si personaliter apprehensus fuisset.

« Et licet venientes ad Romanam curiam, morantes in ea et ab illa recedentes plena debeant securitate gaudere, ac in spoliantes, capientes et detinentes eosdem excommunicationis et anathematis sententia sint per processus Apostolicos promulgata: ne tamen præfatus Alfon-

sus sui que nuntii aut procuratores ipsam curiam omnibus communem, omnibus patentem, locum sibi minus tutum, et propter inimicitias vel aliis causis imminere sibi nuntiis vel procuratoribus prædictis periculum in itinere veniendi ad ipsam nostram curiam ad excusationis suæ velamen forsam allegent, universos et singulos patriarchas, archiepiscopos et episcopos, ac alios Ecclesiarum et monasteriorum prelatos, necnon reges, duces, principes, marchiones, barones, comites, capitaneos, potestates, et quoslibet alios officiales eorumque locatentes, necnon communitates, universitates et singulares quascunque personas civitatum, terrarum, castrorum, villarum et aliorum locorum tenore præsentium requirimus et hortamur, subditis vero nostris et armigerarum gentium capitaneis, ubicunque ad nostra et præfata Ecclesiæ stipendia militantibus districtè præcipiendo mandamus, quatenus præfatum Alfonsum suosque procuratores et nuntios et comitivam suam in veniendo ad dictam curiam, morando in ea et ab illa recedendo in personis, rebus vel bonis eorum, nullam inferant molestiam, injuriam vel offensam, nec ab aliis, quantum in eis fuerit, inferri permittant. Et igitur hujusmodi citatio et processus ad ejusdem Alfonsi et aliorum, quorum interest, notitiam deducantur; chartas sive membranas citationem et processum continententes eosdem ad valvas Basilicarum Lateranensis, ac Principis et duodecim Apostolorum de Urbe, ac Narbonensi et Avinionensi Ecclesiis lecinus affigi, ut præmissa in ipsius Alfonsi notitiam facilius deducantur, quo citationem eandem suo quasi sonoro præconio et patulo iudicio indicabunt, ut idem Alfonsus, quod ad ipsum non pervenerit, vel eandem citationem ignoraverit, nullam possit excusationem prætere, vel ignorantiam allegare, cum non sit verisimile quoad eum remanere incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Nulli ergo etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos id. Julii, Pontificatus nostri anno IX ».

7. *Ægidius Munio procurante Alfonso anti-papali diademate insignitus.* — Alfonsum etiam regem Ægidium Munionem in rei Catholice ludibrium thyra Pontificia ornari jussisse, pertulit non incertus rumor: de quo flagitio aliisque regis ejusdem facinoribus questus est Pontifex in litteris ad Andream episcopum Gerundensem datis³, quarum exemplum infra scriptum est:

« Venerabili fratri Andreæ, episcopo Gerundensi, salutem.

« Satis jam superque satis multa indigne perpepsi sumus ab Alfonso Aragonum rege, qui (ut omittamus quos favores impenderit olim damnationis filio Petro de Luna post ejus in

Concilio Constantiensi damnationem, ac etiam postea in ejus maledictionem succedenti perditionis alumno Ægidio Munionis, quem solus sustinuit et fovit et alia plurima, quæ non sine anxietate animi narrari possunt modo ea noviter fecit, quæ non sunt amplius aut dissimulanda aut ferenda. Cogit nos charitas Dei, cogit animarum salus, cogit Ecclesiæ injuria, cogit officium nobis desuper injunctum, quod nos vetat hæc amplius prætere sub silentio, compellitque sacrosanctam Dei Ecclesiam Dei armis defendere et tueri. Nam (ut alia relinquamus indigna Christiano principe non incognita tibi) illud execrabile monstrum Paniscolæ noviter, ut asseritur, coronari procuravit in scissuram Ecclesiæ et vilipendium sanctissimæ unionis, ac etiam quaedam edicta iniquissima publicari fecit in regno suo contra jura Ecclesiæ, contra libertatem ejus, contra auctoritatem Apostolicam atque nostram, non cogitans quid sibi liceret, sed quid cuperet et ex contemptu Ecclesiæ auctoritatem sibi quarens et robur. Nos igitur, qui antea nulla remedia non tentavimus, multam operam impendimus ad reductionem hujus ovis aberrantis, licet incassum, nunc demum, licet inviti, necessario compellimur assumere justitiæ arma, quibus et nos et Ecclesiam defendamus adversus operantes iniquitatem. Itaque decrevimus citationem contra regem præfatum, non quidem sponte, sed necessitate coacti, ut vel educatur (quod solum cupimus) ad semitam rectam, vel corrigatur; ulterius enim procedemus, justitia mediante, si permanserit in errore.

« Hæc ergo significare volumus tuæ fraternitati, requirentes et exhortantes eam per viscera misericordiæ Dei nostri, ut præfatum regem inducas, moneas et horteris rationibus quibus poteris, ut emendans quæ hæcenus fecit, nolit calcitrare adversus stimulum, et contemnere justitiam Dei, quæ per suam patientiam aliquando potest differri, tolli nunquam potest: sed velit, ad eor revertens, esse bonus Ecclesiæ filius ac noster, imitetur virtutes progenitoris sui, recipiat monitiones nostras tanquam patris, qui amat salutem filii, diligit animam suam, salutem subditorum, honorem regni, et ne spernat suum: quæ omnia salva erunt, si voluerit se salvum facere. Al si (quod absit) obdurerit in pertinacia sua, non recipiens sanam doctrinam, tu sumens scutum fidei tanquam bonus Christi miles, pro viribus defende Ecclesiam et ejus jura, conserva unionem et oppugna impugnantes eam, non timeas, qui habet potestatem corporis, sed eum qui potest et corpus et animam mittere in gehennam. Imitare autem vestigia nostra, ea quæ per nos agentur deinceps exsequendo et adimplendo, prout teneris ex debito, et prout le facturum dilectus filius Petrus de Darnieibus legum doctor nobis dudum retulit

³ Lib. IX, lxxv, p. 23.

ex parte tua, cujus verba fuerunt, te etiam martyrium paratum subire, si opus esset, pro obedientia et auctoritate nostra et Sedis Apostolica defendenda, ac conservatione unionis. Dat. Genesani Penestrinae diocesis ».

8. *Reges certiores facti de vocato in jus Alfonso.* — De vocato in jus Alfonso ceteros Christianos reges certiores fecit Martinus, ac Bidacum ¹ episcopum Auriensem in Castella, et in Anglia Julianum ² Caesarium cameræ Apostolicæ (ut vocant) auditorem, Apostolicæ Sedis nuntios, Joanni et Henrico regibus eorumque regnorum præsulibus ac viris principibus significare jussit, ut Alfonso Aragonius Petrum e Luna, dum superstes fuit, Paniscola de jeci nunquam passus est, eoque mortuo, antipapam ab aliquot flagitiosissimis hominibus creandum, ac dein profana thyræ exornandum curavit; proinde ipsos ad rei Catholicæ tuendam dignitatem communeque incendium extinguendum excitarent: Didaco autem inter cetera exposuit ³, quam enixis studiis Sedes Apostolica Alfonso a suscepto scelere abducere molita esset, utque ille omnes Pontificios conatus elusisset.

9. *Joannes comes Armaniæ perverax in schismate, contra quem Pontificium edictum.* — Confirmabat Alfonso in pervicacia adversus Christi vicarium plurium hominum levissimorum insaniam, qui fallaci sanctitatis fœco et lenocinio ab impostoribus delinuti schismate se illaqueari paliebantur: inter quos erat Joannes comes Armaniæ, qui antea se in Pontificis auctoritate futurum aliorum principum exemplo eral pollicitus, ac deinde ad Petrum e Luna atque ad Egidium Munionem Alfonsi Aragonii cupiditati servientem dellexerat, quem similiter Martinus subjecto edicto ⁴ in iudicium vocavit:

« Ad futuram rei memoriam.

« Romanus Pontifex in terris Christi vicarius adversus enormes et detestabiles conatus malignorum, qui in reprobum sensum dati temeritate pestifera unitatem sacrosanctæ universalis Ecclesiæ, de qua sponsus, cujus vices in terris licet immeriti, gerimus, clamat in Canticis: *Una est columba mea, una est dilecta mea*; in diversa scindere, et exinde hæreses et schismata suscitare moluntur, tanto ferventius et diligentius in virtute Altissimi debet insurgere, quanto periculosius in fidem et animarum fidelium detrimentum neglecti in perniciosum aliorum exemplum crescere sinerentur ». Et infra: « In obedientia dicti Petri (nimirum e Luna) damnati idem Joannes comes, quamdiu ipse Petrus vixit, pertinaciter et temere perseveravit, et a nostra et Romanæ Ecclesiæ obedientia se subtraxit penitus et divisit. Quibus per nos cum magna displicentia auditis, studuimus ipsum

paternis effectibus a suis erroribus benigne revocare, et ad fidem et unitatem Romanæ et universalis Ecclesiæ ut ovem errantem reducere; et propter hoc per plures nuntios et commissarios nostros, ac paternales litteras nostras charitative requisivimus et monuimus, et consequenter per charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Francorum illustrem modernum dominum suum in temporalibus supremum, etiam tempore, quo regens regnum Franciæ existebat, per ejus speciales litteras et nuntios solennes requiri et moneri procuravimus, ut a præmissis erroribus et sceleribus resipisceret et cessaret, et ad fidem ac unitatem Romanæ et universalis Ecclesiæ, atque nostram obedientiam rediret et persisteret, quod facere minime curavit, sed iis spreto in præmissis erroribus et sceleribus huc usque perseveravit. Et cum horum occasione nonnulla terra, villa, oppida et loca alia, in dominio dicti Joannis comitis constituta, Ecclesiastico auctoritate nostra per nuntium et commissarium nostrum fuissent supposita interdicto, idem Joannes comes interdictum hujusmodi in contemptum nostræ Apostolicæ auctoritatis violavit et violari fecit, et cum nonnulli fideles in terris et dominiis prædictis illud observarent, et exinde forsitan timeret scandalum, aut aliis causis inductus, ipse Joannes comes decrevit, licet fide et dolose, ut tandem oportuit, facere et fecit per suos procuratores ad hoc speciale mandatum ab eo habentes in Ecclesia Tolosana, præsentibus nuntii nostris et commissariis, nonnullisque episcopis et prælatis, ac cleri et alterius populi multitudine copiosa, solemniter et notorie quamdam professionem in scriptis per quam ipse omnem hæresim omneque schisma abjuravit, atque professus fuit et promisit illum tenere et habere pro papa, quem præfatus rex pro papa haberet, teneret et reputaret, eidemque ut papæ obediret.

« Verumtamen in hujusmodi professione nomen atque Pontificatum nostrum exprimere contempsit, cum notorium sit atque manifestum quod rex ipse necnon claræ memoriæ Carolus ipsius regis moderni genitor Francorum etiam rex, quoad vixit, nos tanquam verum et indubitatum papam et Romanum ac summum Pontificem habuerunt, tenuerunt et reputaverunt, ipseque Carolus modernus rex hæcenus habet, tenet et reputat palam, publice et notorie, sciente dicto Joanne comite et ignorare non valente. Qui post professionem prædictam per eum tam solemniter emissam contemptam, illa quæ litteris et per procuratores expresserat minime facto adimplevit: sed in eisdem erroribus et sceleribus, in quibus antea fuit, perseveravit tenere pertinaciter et de facto ac in illis relapsus est publice et notorie. Et consequenter, cum post obitum dicti Petri quidam iniquitatis

¹ Lib. IX. brev. p. 30. et in alio p. 40. — ² Eod. l. IX. p. 37. — ³ Super. p. 36. et in alio lib. brev. p. 21 et 40. — ⁴ Lib. V. Ep. cur. p. 277.

filius profanus Ægidius Sancii Munionis adversus eandem sanctam Dei Ecclesiam se erigens et extollens, et in crimine schismatis et hæresis dicto Petro de Luna succedens, illius et criminum predictorum successione constituit, ac in papam et Romanum Pontificem Clementem VIII nominavit, et gessit papatum Romanum et summum Pontificium quantum potuit profanando, schisma et errores dicti Petri de Luna continuando, et in loco de Paniscola Dertusensis diocesis, ubi dictus Petrus de Luna morabatur et obiit, ipse Ægidius sedem suam profanam constituit; præfatus Joannes comes dictum Ægidium profanum schismaticum, et præfati Petri scelera continuantem pro papa et summo Pontifice tenuit, habuit et reputavit, ac tenet, habet et reputat, et eidem tanquam papæ et Romano ac summo Pontifici obedivit et obediret, quantum potuit obediri fecit et facit, litteras suas et mandata tanquam Romani et summi Pontificis recepit ac recipi et exsequi, quantum potuit et potest, fecit et facit, similia pro eodem Ægidio profanando, faciendo et tenendo, quæ ipsum Joannem comitem pro dicto Petro et erga illum et de illo fecisse superius est expressum, crimina schismatis et fautoria hæresis, ac alia multipliciter committendo in privationis comitatum, vicecomitatum, baroniarum dignitatumque, honorum et dominiorum aliorum auctoritate dicti generalis Concilii et juris ac anime suæ detrimentum damnablem incurrendo, quodque præmissa vera et adeo notoria sunt, quod nulla possunt tergiversatione celari.

10. « Nos autem auditis præmissis, pluries in nostro publico consistorio coram nobis propositis et alias ad nostram deductis audientiam, attendentes ipsa in grave sanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ ac Christi fidelium animarum periculum et scandalum vergere, ea non valentes sub dissimulatione transire, sed adversus tam temerarios ausus atque periculum et scandalum providere, contra Joannem comitem præfatum decernimus ex nostro pastoralis officio, instante dicto procuratore negotiorum causarum criminalium, in virtute Altissimi exurgendum et procedendum. Et quod ipsum ipsiusque loca sive domicilia notorie non est ad citandum eundem tutus accessus, per hoc edictum publicum et peremptorium in audientia publica contradictarum litterarum Apostolicarum Romane curiæ publice legendum, necnon Basilicarum Apostolorum Principis et S. Mariæ rotundæ de Urbe, ubi locus audientiæ causarum dictæ Romane curiæ sive palatii nostri deputatus existit, ac Tolosane et Biterensis Ecclesiarum valvis affigendum, Joannem comitem præfatum, prout poterit uno edicto peremptorio, citari mandavimus et citamus, quatenus centesima die a die publicationis et affixionis hujusmodi in

valvis dictarum Ecclesiarum Basilicarum de Urbe compareat coram nobis in nostro publico consistorio, etc. » Addit fidem ei dari, vim abluturam donec causam dixisset, ne ad declinandum Sedis Apostolicæ judicium itinerum pericula hostiumve insidias ac potentiam prætexat. « Dat. Romæ apud SS. Apostolos kal. Martii anno ix ». Promulgatæ etiam paulo post, nimirum V kal. Aprilis, fuerant gravissimæ pænæ sacro Cœnæ Dominicæ die recurrente, jam ante a Constantiensi et Senensi Conciliis constitutæ in schismaticos ac Wicleffii et Joannis Hus sectatores hæreticos, quibus ejusmodi criminis rei honorum quorumcumque fastigio excidisse pronuntiatum est. At de schismaticis abunde actum est: nunc de Hussitis narratio instituitur.

11. *Conradus Pragensis archiepiscopus fautor hæresis damnatur.* — Desciverat ab Ecclesia Catholica ad eorum impietatem Conradus Pragensis archiepiscopus, qui pastoralis cura in lupinam rabiem versa, hæreticis in inficienda Bohemia obsecundarat: ob cujus criminis suspicionem vocatus primum in jus a Synodo Constantiensi judicium eluserat: iterumque a Martino appellatus, non modo objecta non diluit, verum aperta cum Hussitis fœdera iniit, iisque arces nonnullas prodidit, nec perhorruit pseudosynodum cogere, in qua errores in suos subditos transfudit: quibus flagitiis contumaciam addidit cum illi dies dicta fuisset; quare decretoria subiecta sententia in ipsum lata est, quam a Germaniæ, Poloniæ Hungariæque præsulibus promulgari jussit Pontifex:

« Venerabilibus fratribus Maguntino, Treverensi, Coloniensi, Salzburgensi, Magdeburgensi, Bremensi, Rigensi, Strigoniensi et Gnesnensi archiepiscopis, ac Frisingensi, Bambergensi, Ratisponensi, Palaviensi, Olomucensi, Cracoviensi, Poznaniensi, Luthonensi et Nitriensi episcopis; necnon charissimis in Christo filiis Romanorum, Hungariæ et Poloniæ regibus illustribus, ac dilectis filiis nobilibus viris Baviaræ, Saxoniarum, Austriæ et Slesiarum ducibus, ac Brandenburgensi, Misnensi et Moraviæ marchionibus; necnon aliis universis Christi fidelibus Ecclesiasticis et sæcularibus cujuscumque dignitatis, ordinis, status, præeminentiæ seu conditionis existant, ad quos presentes litteræ pervenerint, salutem, etc.

« Dudum ad Constantiense Concilium, fama publica referente, deducto, quod Conradus tunc archiepiscopus Pragensis negligens et remissus fuerat et erat contra hæreses et errores Wicleffistarum et Hussitarum in civitate et diocesi Pragensi, ac regno Bohemiæ vigentes procedere, quodque pontificalis sui officii debitum contra eos exsequi non curaret, sed potius, quod illis assentiret et eis faveret, vehementer suspectus haberetur; unde hæreses et errores magis invalescerent antedicti, prædictum Concilium

certis iudicibus dedit in mandatis, ut vocato personaliter dicto Conrado de præmissis inquirerent veritatem, et si eum de præmissis culpabilem reperirent, contra eum procederent juxta canonicas sanctiones; et subsequenter, postquam iidem iudices citationem personalem contra eundem Conradum decreverant, ipsaque citatio in partibus legitime exsecuta et demum coram eisdem iudicibus reproducta fuerat, ipseque Conradus pro sui et præmissorum excusatione et defensione ad causam hujusmodi certos procuratores destinaverat ad nostram, qui postea divina favente clementia fuimus ad apicem summi Apostolatus assumpti, causa hujusmodi audientiam devoluta, tandem tractu temporis et clamore valido, ac fama publica invalescentibus, quod præfatus Conradus hæresum et errorum prædictorum, ac hæreticorum illos tenentium et adstruentium sectator et defensor pertinax existeret, dictasque hæreses et errores teneret et dogmatizaret, nonnulla etiam castra et loca ad Ecclesiam Pragensem spectantia in manibus dictorum hæreticorum ponendo atque tradendo, et cum illis pacifice et quiete conservando et morando, nec illos, prout ad suum spectabat officium, de præmissis reprehendendo; sed insuper facta illorum atque nonnullas hæreses et errores hujusmodi in synodo per eum celebrata per subditos suos teneri, credi et observari jusserat ac mandarat, quodque prædicta adeo notoria essent atque vera, quod nulla possent tergiversatione celari, etc. » Addit Pontifex, se his per motum explorandæ in ea re veritatis munus injunxisse Guillelmo tit. S. Marci presbytero cardinali, illaque comperta, si tuto adiri et citari non posset, edicto publico in Romanæ aulae foribus affigendo ipsum in jus vocaret: dictam illaque Conrado diem a cardinale: cumque iudicio non se sisteret, contumaciæ damnatum, objectaque illi crimina conspicuis argumentis fuisse explorata, quæ ne impune amplius ferrentur, hæc statuit Martinus:

12. « Nos igitur, quia ex hujusmodi, necnon dilecti filii nostri Brandæ tit. S. Clementis etiam presbyteri cardinalis, olim in regno prædicto et partibus Alamanie pro exstirpandis hæresibus, erroribus ac hæreticis hujusmodi Sedis Apostolicæ legati, relationibus nobis constitit atque constat, præfatum Conradum absque dubietatis scrupulo sectatorem et pertinacem defensorem hæresum et errorum præfatorum, ac hæreticum publicum et notorium fore, eundem Conradum ad nostram in hujusmodi causa definitivam sententiam audiendam in audientia prædicta plerisque vicibus citari fecimus ad certos dies peremptorios competentes, in quibus dictum Conradum coram nobis minime comparentem, contumacem merito reputavimus, supplendo auctoritate Apostolica omnes defectus, si qui forsitan intervenissent in præmissis, de eorum-

dem fratrum consilio et assensu decrevimus super eisdem præmissis tanquam super notoriis fore etiam ad definitivam sententiam procedendum: necnon per nostram definitivam sententiam pronuntiavimus et declaravimus eundem Conradum damnata hæresis et errorum Wicclifistarum et Hussitarum, quæ et qui in regno Bohemie contra fidem et Ecclesiam Catholicam notorie pullularunt, et adhuc, prohi dolor! vigent, notorium sectatorem, pertinacem defensorem et hæreticum, atque ab Ecclesia Dei præcisum excommunicatum et anathematizatum, dictaque Pragensi Ecclesia et ejus archiepiscopatu, ac omni dignitate, honore, ordine, statu, beneficio, privilegio ac libertate Ecclesiasticis et mundanis fuisse et esse privatum; bonaque ipsius quæcumque ipsi Ecclesie Pragensi confiscata et applicata, illaque eidem Ecclesie Pragensi applicamus, ac etiam ex abundanti cautela prædictum Conradum privavimus et deposuimus ab eisdem: necnon decrevimus ipsum Conradum fore solemniter degradandum, personamque ipsius exposuimus a Christi fidelibus capiendam atque omnes et singulos eidem Conrado fide, juramento, homagio, promissione et cujuscumque obligationis vinculo dudum adstrictos, liberos et absolutos fore; necnon eos liberavimus; mandavimusque eis fidelibus, quod eundem Conradum pro hæretico, privato, deposito, excommunicato et anathematizato habeant et teneant, quodque omnia jura contra eum, quantum in eis erit, observent, quæ sunt contra hæreticos constituta ». Et paucis interjectis:

13. « Et ut circa præmissa omnia vobis adsit expedita et inviolabilis coercitionis auctoritas, universitati vestræ per Apostolica scripta committimus et mandamus quatenus vos archiepiscopi et episcopi, aut aliqui vestrum, qui ad hoc sufficiant, præsertim Conradum ab omnibus sacris ordinibus, sicut juris ordo dictaverit, solemniter degradetis, ac vos et singuli vestrum per vos vel alium seu alios capiat, aut per sæculares potestates capi faciatis, et sub firma et fida custodia teneatis aut teneri faciatis, dictamque sententiam, ubi et quando expedire videritis, auctoritate nostra solemniter publicetis, illamque necnon alia præmissa etiam vos reges ac duces, marchiones et alii sæculares, quantum ad vos pertinet, præsertim juxta præsentium continentiam et tenorem, ac mandata per archiepiscopos et episcopos hujusmodi vobis regibus, ducibus, marchionibus, et aliis sæcularibus vigore præsentium facienda debite executioni demandetis juxta ipsorum continentiam et tenorem, contradictores, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos IV non. Januarii IX ». Non diu tantam impietatem Conradus impune tulit; refert enim Coelans¹ ipsum miserabili fine in

¹ Coel. hist. Huss. l. v.

castro Helfenburgensi vitam clausisse. Et quidem illum pseudosynodo Pragensi præfuisse vidimus jam ante, in qua eum contra confirmatum tot sæculis in Occidente morem sanxisse vidimus, ut sacrum Christi corpus sub specie etiam vini laicis porrigeretur : ad quam novatorum eo pietatis tunc scelera tegentium temeritatem frangendam, Martinus decretum Constantiensis Concilii de communione laicis sub speciebus panis tantum porrigenda VIII kal. Februar. confirmavit ¹, atque archiepiscopos et episcopos illud observandum curare, atque in prævaricatores animadvertere jussit ².

« Venerabilibus fratribus Treverensi, Maguntino, Coloniensi, Salzburgensi, Magdeburgensi, Bremensi, Rigensi, Strigoniensi, Colocensi, Gnesnensi et Pragensi archiepiscopis, et eorum suffraganeis, ac dilectis filiis eorum in spiritualibus vicariis, necnon inquisitoribus hæreticæ pravitatis per civitates et dioceses Treverensem, Maguntinam, Coloniensem, Salzburgensem, Magdeburgensem, Bremensem, Rigensem, Strigoniensem, Colocensem, Gnesnensem et Pragensem provincias, et alias ubilibet constitutis, ad quos præsentis nostræ litteræ pervenerint, salutem, etc.

14. « Dndum cum ad generalem Synodum Constantiæ celebratam, quamplurimum fide dignorum veridica foret relatione deductum, quod in quibusdam mundi partibus, quamplures temerarie asserere præsumebant, populum Christianum sub utraque scilicet panis et vini specie de necessitate salutis venerabile Eucharistiæ sacramentum suscipere debere ; quodque populum laicum, non tantum sub panis, sed etiam panis et vini speciebus, etiam post cœnam vel alias non jejunum passim communicabant, contra laudabilem universalis Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam ausu sacrilego damnabiliter reprobare conabantur, communicandum esse pertinaciter asserebant : ipsa Synodus, ad quam conservare immaculatam Ecclesiam sponsam Christi pertinere dignoscitur, provide considerans, quod firmissime sit credendum, et nullatenus dubitandum integrum Christi corpus et sanguinem, tam sub specie panis, quam sub specie vini veraciter contineri ; et quod turpis existeret pars quæ suo non congrueret universo volens adversus hunc errorem salutem fidelium providere, matura plurimorum doctorum tam divini quam humani juris deliberatione præhabita, declaravit, decrevit et definiit, quod laudabilis et approbata consuetudo rationabiliter ab eadem Ecclesia et sanctis Patribus introducta et diutissime observata, et quam ipsa Ecclesia pro lege habuit, servavit et servat ; videlicet quod hujusmodi sacramentum, laicis sub sola panis specie ministraretur, quodque

post cœnam confici, aut a Christi fidelibus non jejunis, nisi infirmitatis vel alterius necessitatis casibus a jure vel ab Ecclesia concessis, recipi minime liceret, præcipiens consuetudinem supra dictam inviolabiliter observari ; ac propterea dicere, quod hanc consuetudinem aut legem observare sit sacrilegium aut illicitum, deberet censi errorum, et oppositum præmissorum pertinaciter vero asserentes, tanquam hæretici arceudi forent et per diocesanum locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ pravitatis in regnis seu provinciis, in quibus contra decretum prædictum aliquid forsitan foret attentatum aut præsumptum, juxta canonicas et legitimas sanctiones in favorem Catholice fidei contra hæreticos et eorum fautores salubriter adinventas graviter puniendi forent ; et super iis venerabilibus fratribus nostris patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis eorum in spiritualibus vicariis ubilibet constitutis, processus esse dirigendos, in quibus eis auctoritate ipsius Synodi committeretur et mandaretur, ut effectualiter punirent contra decretum hujusmodi excedentes ; et nihilominus illos, qui communicando populum sub utraque specie hujusmodi exhortassent, et sic faciendum esse docuissent, si ad pœnitentiam redirent, ad gremium Ecclesiæ susciperentur, injuncta eis pro modo culpæ pœnitentiæ salutari, qui vero ex illis redire non curarent animo indurato, per censuras Ecclesiasticas, per eos ut hæretici, coercerentur ; invocato etiam ad hoc, si opus foret auxilio brachii secularis. Nos igitur volentes, quod declarationes, decreta et definitiones hujusmodi suum sortiantur effectum, discretionis vestræ per Apostolica scripta committimus et mandamus quatenus vos, vel quilibet vestrum, per vos vel alium seu alios, declarationes, decreta et definitiones prædicta faciatis auctoritate nostra firmiter et inviolabiliter observari : contradictores etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos kalendas Julii, Pontificatus nostri anno nono ».

15. *Mercatores deterriti a comœntu cum hæreticis in quos et viri principes incitati.* — Gerebatur interea sacrum bellum in hæreticos Bohemos, quorum vires ut enervarentur, veterat jam Apostolico Diplomate Martinus ¹ ullos ipsis comœntus aliasve merces deferri : sed cum opum improba cæcæque cupido circumjectarum provinciarum mercatores adeo corripuisset, ut pietatis sensu abjecto pœnas spernerent, ac pulverem tormentarium globulosque ferreos emitendos in nostros per tormenta aenea, tum etiam vina, aromata, salem et alia aut bello aut victui necessaria cum crucibus, libris, calicibus, campanis ; aliave Ecclesiarum et monasteriorum sacra suppellectili, quam Bohemi hæretici, ut inanes merces distrahabant, permutarent ; inde-

¹ Lib. VIII, p. 21. — ² Lib. IX, p. 225.

¹ An. Chr. 1424, num. 9.

que ad ostendendum defendendumque hostis præferocior evaderet, Pontifex ejusmodi improbissimos mercatores anathemate iterum percussit, infamiae nota inussit, exuil bonis, eorum corpora exposuit servituti, denique omnibus penis hostibus fidei sentientibusque cum hæreticis propositis affecit. Præterea præsules, urbium præfectos et magistratus severitate atque animadversione in eos uti jussit¹.

Dum hæc a Pontifice decernebantur, Joannes Bavariæ dux sacrum crucis symbolum accepit ad attollenda adversus Bohemos hæreticos signa: cujus pinnæ consilium Martinus multis ornavit² laudibus, subsidiariumque aurum e sacerdotiorum vecligalibus redigendum, ei attribuit. Rogatus etiam Pontifex a Sigismundo Romanorum rege, ut Wladislaum regem Poloniae ad conjungendas adversus hæreticos vires permoveret, cardinalem Ursinum episcopum Albanensem legatum decrevit in Poloniam, ac regem ad referenda statuendaque de prostrata impietate trophæa his litteris excitavit³.

« Charissimo in Christo filio Wladislaio regi Poloniae illustri, salutem, etc.

« Cum rogaeremur ex parte charissimi in Christo filii nostri Sigismundi Romanorum regis illustris ut, cum ipse intenderet, accedere personaliter ad expugnationem perfidorum hæreticorum Bohemiæ, requireremus serenitatem tuam ut ipsam quoque personaliter cum suis viribus debitum auxilium ad perficiendum tantum bonum præstare vellet: locuti sumus super hoc cum oratoribus tuæ celsitudinis, rogantes, ut te ad tam sanctum negotium nostri parte exhortarentur, qui cum nobis spem indubiam dedissent, te ad id personaliter accessurum, magnam suscepimus ex eorum verbis consolationem, et summam fiduciam concepimus ex talium principum concursu perfidiam illorum debere penitus extirpari. Sperantes igitur in eo, cujus causa agitur, quod non secundum peccata nostra retribuet nobis, bona in spe sumus, quod præfata nequitia Bohemorum folletur de medio per tuam et aliorum fidelium principum operationem,

« Ut autem desiderium cordis nostri circa ipsorum extirpationem facilius consequatur effectum, mittimus ad Germaniæ et alias partes venerabilem fratrem Jordanum episcopum Albanensem, dictum cardinalem de Ursinis, nostrum et Apostolicæ Sedis legatum ad molandum et exhortandum Christi filios, ut ad subversionem hujusmodi hæreticorum debita impendant auxilia et favores. Ideo serenitatem tuam, in qua specialem fiduciam habemus, et quam semper invenimus promptam ad Catholicæ fidei defensionem, rogamus et exhortamur in Do-

mino, ut sicut bonus miles Christi Jesu sumens scutum adversus hos hæreticos detestandos velis omni studio et pro viribus incumbere ad eorum extirpationem et desolationem, si permanserint in perfidia ipsorum, accedens personaliter ad perfectionem tam egregii operis tam accepti Deo. Hoc nihil laudabilius, nil excellentius potes facere quam ut tuo auxilio et virtute hoc nefandum semen hæresis tollatur de grege Domini, neque est aliud opus, quod magis deceat serenitatem tuam, cujus est proprium expugnare hæreticos, defendere fidem Christi et fideles protegere: ex quibus et laudem in hoc sæculo perpetuam, et æternam apud Deum gloriam consequeris. Super his autem nonnulla commissimus dilecto filio Jacobino de Rubeis nuntio nostro eidem serenitati referenda, quibus placeat adhibere plenam fidem. Datum Romæ apud SS. Apostolos, V kalend. Februarii, anno IX ».

Witoldum quoque magnum Lituaniæ ducem virtutibus præstantem, et rei militaris peritissimum incitavit⁴ Martinus, ut ad delendam hæresim, quæ nulla etiam tum ratione mulceri vel domari potuerat, fortissime insurgeret.

« Dilecto filio nobili, viro Witoldo, magno duci Lituaniæ, salutem, etc.

« Nobilitatem tuam, qui semper fidei Catholicæ egregius propugnator et augmentator fuisti, rogamus atque exhortamur in Domino, ut sicut de devotione tua plene confidimus et de te spem gerimus singularem, ad delendum tantam perniciem, tam detestandam hæresim, tota mente et pro viribus incumbas succurasque fidei orthodoxæ scuto defensionis tuæ. Multa sunt opera, quæ principes decent, nullum est tamen majoris gloriæ, majoris præmii ad Deum, quam reprimere hæreticos, defensare Catholicam fidem, et oppressos erigere fideles: quod licet semper studiose feceris, et ex eo fueris summam laudem consecutus, tamen in hac re tuarum virtutum laus maxime elucebit, quæ tanquam supra candelabrum posita nullo extinguetur tempore, sed lucebit in æternum. Super his autem et nonnullis aliis quædam referenda nobilitati tuæ commissimus, dilecto filio Jacobino de Rubeis nuntio nostro, cui velis in dicendis adhibere credentiæ fidem plenam, Dat. etc. »

16. *Catholici ab hæreticis in acie victi.* — Ut arma Polonica a se averterent Bohemi arte usos inferius visuri sumus. Interea dum Christi cultores ad sacram militiam precibus et lacrymis urgebat Pontifex², certatum est maximo ardore ad Auscham urbem in Albis fluminis ripa sitam: cum enim militari præsidio muniendam tradidisset Sigismundus Frederico Misniæ marchioni eidemque Thuringiæ Lantgravio, hæretici illam duce Ziscka obsidione cinxerunt: ad quam solven-

¹ Lib. v. Ep. cur. p. 253 et 254. — ² Lib. VIII, p. 231. — ³ Lib. brev. p. 42, et Ms. Alex. VII.

⁴ Lib. brev. Ms. Alex. VII, p. 43. — ² En. Syl. hist. Bohem. c. 44, et Coel. hist. Huss. l. v.

dam cum exercitus Catholicus concurrisset, diu stetit ambigua spe pugna, in qua fortissimi cecidere, ac demum hæreticis cessit victoria arcano divinæ providentiæ consilio, quæ occumbentes pro fide orthodoxa in eorum admisit, quorum salus æterna sine ea clade periclitabatur, ut ex objecto cuidam viso indicat Jo. Coelæus¹ : « Magni, inquit, ac multi nobiles in eo prælio ceciderunt Burgravii Misnenses, comites Kirchbergenses, et Gleichenses, et nobiles quamplurimi; ferunt quippe ex una familia nobilitium de Gokeritz cecidisse supra sexaginta quinque viros, quorum unus uxori suæ puerperæ apparens et lecto assidens eam rogasse fertur, ut agricolis sibi subditis non esset tot angariis aut servitutibus, ut ipse fuerat, molesta, modumque daret justiore; ob cas enim res iniqvas ipse damnatus fuisset Dei iudicio, nisi pugnasset contra hæreticos. Tanta autem fuit hæreticorum feritas, ut ne illis quidem parcerent qui projectis armis ac flexis genibus vitam supplices petebant. Novem millia Catholicorum in ea pugna occubuerunt: Auscha capta ac funditus per incendium deleta fuit ».

17. *Hæreticorum irruptio in Lusaciam, et eorum inhumanitas.* — Re secunda elatus Ziska cum Pragensibus bellum suscepit: sed magna ab iis accepta clade in fugam aversus est: actum de eo erat, nisi Georgii Podgiebratii postea regis pater opem ei tulisset. Cum vero in angustias montium, in quibus Pragenses explicare acies non poterant, pervenisset, stare signiferum jussit, victoresque maxima vi fudit; ac mox signa adversus Pragam convertit: dein concordiam interprete Joanne Rokyzana, conciliatus Pragensibus Austriæ bellum intulit. Evastatam etiam ab hæreticis Lusaciam, atque horrenda ab iis crudelitatis exempla edita, narrat hæc verbis Albertus Krantzius²: « In Lusaciam Christi hostes movent, obsedere Lubanam urbem (A), cives pro viribus se tuentur. Aliquando concepta fiducia ausi egredi hostes lacessunt: et prima quidem parte stragem faciunt, sed conglobati hostes retro agunt cives urgentes in urbem, secutique eum illis ingrediuntur portas. Jam urbe per eam occasionem capta, tunc strages infinita in omnem populum. Pastor Ecclesiæ de eminentiore loco hortatur cives sonora voce pro Christi honore fortiter decertare: pollicetur regnum, quibus ab improbis hæreticis mors irrogatur. Non ferunt improbi libertatem sacerdotis; captum quatuor alligant equis in diversum actis, ut crudelissimi

mo exemplo interiret. Clerus omnis in Ecclesiam se recipiens laudes conceit summæ Virginis, implorans auxilium, *Salve Regina* sonoribus vocibus decantans. Inter agendum adsunt cruentis hostes gladiis: raptos pueros dissecant medios, confodiunt sacerdotes, profanant templa cadaveribus, eruoere replentur omnia, incenduntur Ecclesiæ, subvertuntur monasteria, monachi et sacerdotes contrucidantur. Anus, feminae, virgines obruntur: puellæ et juniores feminae ad libidinem reservantur. Infelix tragædia subversarum urbium exuperat omnem fidem; tam crudeli sævitur exemplo. Ea urbe ferro et igne consumpta, in aliam vertuntur, cui nomen Gollberg, quam simili strage ac sævitiis perdiderunt. Non sufficit lingua nec calamus, crudelis populi sævitiæ explicare: parvulos cum matribus una perimunt: incredibile memoratu, quo furore in monasteria debacchantur. In sola Moravia per unam hanc Æstatem decem urbes muratas subverterunt: miserabilis res, et quæ lacrymas excuteret etiam alienissimo. Omnem pietatem, omnem humanitatem protinus abjecerunt: Christianos se obliviscuntur omnibus infidelibus immaniores, imo bestiis omnibus ferocitate incomparabiles ».

18. *B. Joannes Capistranus oppositus Fraticellis.* — Dum tunc hæretici omnia ferro flammaque aperto scelere miscbant, alii contrariis artibus, fallaci nimirum sanctitatis lenocinio, Christi fideles a Catholica religione avertere nitentur, quibus Pontifex veræ sanctitatis splendore tunc radiantem B. Joannem e Capistrano Ordinis Minorum opposuit, qui inductam a tenebrionibus illis in pietatis caliginem discuteret, eumque amplissima potestate munivit, ut ipsos comprimeret plecteretque:

« Martinus, etc. Cum sicut¹ fide digna relatio plurimorum nobis displicenter innotuit, in plerisque mundi partibus quedam secta hæreticorum, nefandi scilicet Fraticelli *della Opinione* vulgariter nuncupati, operante satore zizaniam, proh dolor! eruperit, pestiferum virus evomens, simplices animas suis tendiculis et palliatis coloribus sub prætextu simulatæ sanctitatis illaqueando decipit, illas æterno satagens igni transmittere consumendas; nos huic veneno hæresis nefariæ et labi pestiferæ, quam exstingui supremis affectibus anhelamus, salubri remedio occurrere cupientes, et ne hujusmodi morbus inficiens exerceat ulterius, sed, cooperante Domino, radicitus passim evellatur, salubriter

¹ Coel. hist. Huss. — ² Alb. Krantz. Wandal. l. XI. c. 9.

¹ Lib. v. Ep. cur. p. 274.

1 Quæ hic referuntur ex Krantzio de obsidione Lubanæ urbis plane conveniunt cum iis quæ narrat F. Hermannus Cornerus in Chronico. Hæc tamen omnia idem Cornerus, historicus eorum temporum æqualis, sequenti anno 1427 contigisse affirmat. Quare duo illa prælia, quorum alterum post alterum in Annalibus exhibentur, ita distribuenda sunt, ut ex pugna Lubanæ urbis ad sequentem annum, pugna vero ad Auscham urbem, *Folzense oppidum* appellat Cornerus, ad Julium mensis anni hujus eventum, teste eodem Cornero, referenda sint.

providere volentes, ac sperantes, quod tu quem, ut accepimus testimoniis fide dignis, constantia fidei, religionis zelo, vitæ munditia et aliis multiplicium virtutum meritis Altissimus insignivit, per tuæ prudentiæ et sollicitudinis studium labem hujusmodi extirpare, et orthodoxæ fidei fructuosos palmites transplantare conaberis, tibi contra præfatos hæreticos eorumque adherentes, complices et fautores », et infra, « plenam et liberam concedimus facultatem, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum VI kal. Junii, Pontificatus nostri anno IX ». Quæ etiam mandata dedit ¹ Jacobo Antonii e Monte-Brandono Minoritæ ², concionatori egregio, qui complures ab ea perfidia in Ecclesiæ gremium revocarat, ac Bernardo e Boyandis Ordinis Prædicatorum, ut Barcinonensem, Gerundensem et Ulicensem diœceses ejusmodi hypocritarum lue expurgaret. Longe diversus erat a B. Capistrani pietate pseudominorita quidam Anglus dictus Willelmus, qui hæreseos suspicione notatus conjectusque in carcerem eo postea effracto inde avolavit, ejus comprehendi provinciam dedit Pontifex Cantuariensi et Eboracensi archiepiscopis ³ : « Cum inter cætera », ut ait, « in quodam sermone suo Londonii ad populum publice, etiam sine licentia loci ordinarii, prædicasset decimas personales de jure divino non fore solvendas, sed quod licuit unicuique eas ad libitum suæ voluntatis in alios pios usus commutare ».

19. *Arrogata a politicis Anglis sacerdotiorum conferendorum auctoritas, quo nomine Episcopus Wintoniensis a Martino inceperatus et excitatus.* — Obsolescebat admodum in eo regno politicorum improbo consilio Ecclesiastica libertas, cum parum perspicere videntur e summo fastigio Anglicam potentiam, cum Ecclesiæ dignitatem deiecissent : nam puero rege sanxerant proceres sacrarum opum spe et cupidine prolectati, regio nomine et auctoritate sacerdotia conferenda esse ; necnon eleri causas ad tribunal profanum traxerant, damnarant exilio Ecclesiarum administrationem a Christi vicario accepturos, promulgantibusque Apostolica edita extremum supplicium intentaverant : ad quæ auferenda iniuqua decreta Pontifex Henricum episcopum Wintoniensem, in Anglica aula auctoritate florentem, gravissimis hisce litteris excitavit ⁴ :

« Venerabili fratri Henrico episcopo Wintoniensi.

« Si quam in districto Dei judicio de commissis tibi ovibus rationem redditurus es aliquando cogitares, si meminisses et tu qua pastoralis officii cura esse debeat, quamque Ecclesiæ Romanæ, a qua dignitatem et auctori-

tatem vindicas, jus atque honorem tueri obligatus es, in consideratione diceres, profecto non usque adeo dormitares neque negligeres : surrexisses jamdudum, et post oves jam longe aberrantes inclamares, ac pro viribus resisteres his, qui jura ac privilegia a summo omnium Ecclesiarum capite Christi Ecclesiæ Romanæ tradita sacrilego usu violant atque contemunt. Numquid ideo pontificalis dignitas tibi commissa est, ut hominibus præsis, opes cumules et quæ tua sunt, non quæ Jesu Christi, querere debeas. Si id existimas, vehementer erras, et a Christi intentione longe abes, qui cum B. Petro oves suas committeret, nil ei aliud nisi ut illas pasceret indixit, prius non semel, sed bis ac tertio an ab eo diligeretur exostulans? Estne hæc dilectio in Christum, quam habes? Estne hoc curare ac pascere oves? Itane debitum, quo Romanæ Ecclesiæ adstringeris, recte exsolvis? En ante oculos tuos ab ovili errantes in precipitium labuntur oves, nec illas revocas, nec reducis : in conspectu tuo herbas pergunt pestiferas pascere, nec illas prohibes, imo (quod abominabile est) tuis quasi manibus hujusmodi præbes mortiferum cibum : te vidente, lupus illas disperdit, et jaces tanquam canis mutus non valens latrare : aspicias simul et Christi et Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ mandata, auctoritatem reverentiamque contemni, nec vel unum murmuratum verbum clanculum sallem, si nolles palam. An ignoras ante æterni tribunal judicis hujusmodi reatus ac culpæ usque ad minimum quadrantem reddituram te rationem? Num credis, si qua tuo neglectu perierit ovium, percunt autem multæ, de tuis manibus sanguis earum exigetur? Quid per os Ezechielis ¹ Dominus commineatur, memorare et extimesce. *Ipse inquit Dominus : Speculatorem domui Israel posui te : si videris gladium venientem, et non sonueris buccinam, et aliquis perierit, sanguinem ejus de manibus tuis requiram. Hæc dicit Dominus.*

« Qualis autem ac quantus iniquitatis et abominationis gladius in Angliæ regnum atque oves tuas descenderit tuo judicio, si ratione uteris, relinquimus. Perlege statutum illud regium, si tamen statutum, si tamen et regium dici fas est : nam quomodo statutum, quo statuta Dei et Ecclesiæ destruit? Quomodo regium, quod justitiam perimit contra id, quod scriptum est ² : *Honor regis judicium diligit?* Et judica, venerabilis frater Christiane episcope ac Catholice præsul, si justum, si æquum, si quod Christiano populo servari debeat, dignum est. In primis per id execrabile statutum ita rex Angliæ de Ecclesiarum provisione et administratione disponit, quasi vicarium suum Christus eum instituisset : legem condit super Ecclesias, beneficia, clericos et Ecclesiasticum statum ad se

¹ Lib. VIII, p. 232. — ² Lib. V, p. 283. — ³ Ead. pag. — ⁴ Lib. VII, brev. p. 1, et in al. cod. Ms. Alex. VII, p. 81.

¹ Ezech. XXXIII. — ² Ps. XVIII.

snamque laicalem curiam causas spirituales et Ecclesiasticas jubet introduci : et ut uno verbo concludamus, ita ut de clericis statuit de Ecclesiae et Ecclesiastico statu, quasi Ecclesiae claves in manibus haberet, et non Petro, sed sibi hujusmodi cura commissa foret. Praeter hanc nefandam dispositionem impias quasdam contra clericos adjecit pœnas, quæ ne quidem contra Judæos vel Saracenos per ullum de suis statutis promulgatæ inveniuntur. Possunt ad Angliæ regnum cujuslibet generis homines libere prolicisci, soli acceptantes beneficia auctoritate summi Pontificis vicarii Jesu Christi jubentur exulare, capi, carcerari omnibusque bonis exui, executoresque litterarum Apostolicarum, procuratores, notarii et quicumque alii censuram seu processum ab Apostolica Sede in regnum mittentes aut deferentes ultimo supplicio deputantur, projectique extra protectionem regis ab omnibus captivandi.

« Vide si audita est unquam similis statuti iniquitas : consideret prudentia tua si regem ac regnum hujusmodi statuta decent : cogita si talia inspicientem silere oporteat, et non magis clamare, contradicere et pro viribus resistere. Estne ista filialis reverentia ? Estne ista Christiana devotio, quam regnum Angliæ sanctæ matri Ecclesiae ac Sedi Apostolicæ exhibet ? Potestne Catholicum regnum id dici, ubi hujusmodi statuuntur profanæ leges et observantur, ubi prohibetur admitti vicarius Christi, ubi oves suas successor Apostoli Petri pascere juxta mandatum Domini non permittitur ? Christus dixit Petro suisque successoribus : *Pasce oves meas* : statutum autem regni pascere ipsas non sinit, sed vult ut rex ipse pascat, devolvendo ad eum in certis casibus Apostolicam auctoritatem. Christus edificavit Ecclesiam supra Petrum ; sed regni statutum id prohibet : nam non patitur Petri cathedram de Ecclesia, prout judicaverit expedire, disponere. Christus voluit, quod quidquid summus Pontifex in terris solverit aut ligaverit, solutum ligatumve esset in cœlis ; statutum autem huic divinæ voluntati non assentit : nam si quos sacerdotes ad ligandum solvendumve animas Christi vicarius in regnum contra statuti tenorem destinaverit, non modo ipsos non admittit, sed exulare jubet, bonis privari aliisque pœnis attingi, et censuram seu processum Apostolicum in regnum deferens tanquam sacrilegus capite punitur. Quid ad hæc tua discretio respondebit ? Estne hoc Catholicum statutum ? Potestne sine Christi injuria, sine Evangelii transgressione, sine animæ interitu tolerari aut observari ?

« Cur igitur non clamas et quasi tuba exaltas vocem tuam, annuntians populo tuo peccata sua, et domui Israel scelera eorum, ne sanguis

eorum¹ de tuis manibus requiratur ? Et si omnes, quibus populorum cura commissa est, facere teneantur, quanto magis id tibi necessarium exsequi, cui et populos et populorum ministros, oves et ovium pastores tuæ sollicitudini Romana deputavit Ecclesia, a qua et primatum et Sedis Apostolicæ legationem super Anglicanas Ecclesias suscepisti, et per ipsam illius gloriosissimi martyris B. Thomæ olim Cantuariensis archiepiscopi successor effectus es, qui adversus similia decertans statuta, holocaustum se Deo offerens, pro libertate Ecclesiastica occubuit ? Tu certe ob hæc omnium primus, qui vexillo assumpto prodire in aciem deberes, et fratres coepiscopos tuos tuo exemplo in certamine sistere, omnium terga vertis, et aliquos, qui forte resistendi impetum carperent, tua sive pusillanimitate sive dissimulatione, sive, ut omnes attestantur, evidenti prævaricatione a bono proposito dejicis. Itaque de te queritur Ecclesia, si in te omnis culpa transfertur, non mirari sed dolere, imo potius te ipsum corrigere debes, et debitum, quo omni jure adstrictus es, audacter exsolvere : pro qua re efficienda, si velis, quam potes adhibere operam, non magnum certamen subeundum est. Persuade tantum pro officio et auctoritate tua sæcularibus, et eos veritate instrue : ostende eis peccatum, quo observantes prædictum statutum illaqueantur, et erunt, ut omnes asserunt, prava in directa et aspera in vias planas.

20. « Ne igitur si facuerimus et nos, tuam aliorumque desidiam dissimulantes, similis apud omnipotentem Deum culpa reos efficiat, neve ovium nostrarum sanguis, si neglexerimus, a manibus nostris exigatur, tuam fraternitatem, quanta possumus industria, toto corde totoque affectu hortamur, monemus, requirimus, et in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna cui, si neglexeris, ipso facto te subicimus, districte præcipiendo mandamus, quatenus quamprimum ad locum, ubi consiliarii charissimi in Christo filii nostri Henrici Angliæ regis illustris conveniunt, personaliter accedas, eosque tam Ecclesiasticos quam sæculares pro sapientia, quam Dominus inspiraverit, rationibus reddas instructos, ut prædictum statutum in proximo parlamento tollant penitus et aboleant, cum omni divinæ et humane rationi, veteris ac novi Testamenti, Conciliorum, sanctorum Patrum, summorum Pontificum decretis, ipsius denique universalis Ecclesiae observantiæ evidenter contradicat, nec sine interitu salutis æternæ quovis modo servari possit. Illud quoque inter alia dicere non omittas, qualiter Ecclesiasticæ libertatis violatores facientes statuta aut consuetudines contra ipsam libertatem servari, officiales, rectores, consiliarii locorum, ubi hujusmodi statuta vel consuetudines editæ fuerint vel servatæ, ac etiam qui secundum prædicta judicaverint, ipso jure

¹ Ps. XXI.

excommunicationem incurrunt, quæ, quantum sint Christi fidelibus metuenda, ipse plane poteris declarare. Idem sub eadem poena facere te volumus, cum parlamentum inchoabitur, tam erga prædictos consiliarios, quam erga communitates et alios, qui vocem in ipso habuerint parlamento. Insuper ut pluribus viis honori Dei ac sanctæ matris Ecclesiæ et animarum saluti provideatur, sub simili poena mandes ac præcipias omnibus, tam rectoribus Ecclesiarum, quam aliis officium prædicationis obtinentibus, sæcularibus et religiosis, ut frequenter in sermonibus suis populum de prædicta materia instruere non omittant. Volumus autem, ut quidquid super prædictis feceris, per tuas litteras, quibus saltem duæ graves personæ, quæ ipsis requisitionibus per te faciendis interfuerint, se subscribant, nos certiores efficias. Datum Romæ apud SS. Apostolos Vid. Decembris, Pontificatus nostri anno x ».

Asserendæ ab impiorum injuria dignitatis Apostolicæ tum vindices erant acerrimi Oxonienses doctores, quos Martinus sollicitavit¹, ut cum Juliano Cesarino intermedium Apostolico operam pro tuenda libertate Ecclesiastica et viris doctrina conspicuis ad ampliora sacerdotia promovendis conjungerent: « Cum inquit, inter studia generalia præcipuum locum tenere noscitur universitas vestra, ex qua plurimi excellentes viri effluerent, hoc maxime consolamur in vobis, quod summa devotio atque affectio vestra esse dicitur erga conservationem et defensionem status et dignitatis Romane Ecclesiæ et Apostolicæ Sedis. Ob quam causam merito prosequitur hanc devotionem affectionemque vestram paterna benevolentia et charitate singulari: in eo est enim uberrimus fructus studiorum vestrorum, si ea, quæ docetis, opere adimplentes, fidem orthodoxam, nostram et ipsius Sedis auctoritatem dignitatemque defendatis, et Ecclesiasticam libertatem consecutos. Datum Romæ apud S. Petrum IV kal. Aprilis anno ix ». Cæterum Henricus episcopus Wintoniensis a Martino objurgatus errorem expiavit; ipsum enim cardinalitia purpura donatum extremo anno visuri sumus una cum Juliano Cesarino, de quo paulo ante memoravi. At dum politici Angli sacrarum rerum affectant imperium, divinum Numen suis consiliis adversum passi sunt: siquidem Gallorum res hoc anno assurgere visæ sunt; narrat enim Monstreletus² Anglos aliquarum urbium obsidione depulsos, atque a Britonibus caros.

21. *Initum fœdus in Mediolani ducem.* — Nec pacatæ res in Italia fuere; pepigisse enim in eunte anno Nicolaum marchionem Atesinum fœdus cum Florentinis ac Venetis adversus Philippum Mariam Mediolani ducem, cujus potentia

terrorem cæteris Italiae principibus afferebat, tradit Joannes Baptista Pigna³: additque Diarii Veneti⁴ auctor, vigesima Februarii die, Pontificis, Sigismundi Romanorum regis, Venetorum, ejusdem ducis aliorumque plurimum principum oratores Ferrariam convenisse, ut de concordia agerent; quippe Pontifex ac Sigismundus id bellum in fidei hostes Wiclettistas Turcasve vertere enitebantur. At nulla ratione Philippus Maria adduci potuit ad pacis leges accipiendas, quibus non modo Flaminia Etruriaque abstinere, verum Genuam etiam in pristinum libertatis statum restituere jubebatur. Erupit itaque in bellum discordia: ac Veneti⁵ præfecto exercitui comite Carnaguola Brixiam in Venetæ reipublicæ ditatem redegere mense Martio, plures areas in circumjecto agro ad deditionem perpulerunt. Conjunxit se huic sociali fœderi in ducem Mediolanensem inito Amedeus⁶ dux Sabaudia, adeo ut Philippus Maria res suas in ingenti periculo, ob affectatam a se juris Pontificii Flaminiam spreteque Apostolica monita esse perspexerit: nam et Martinus Pontifex Forumlivium et Imolam ab eo repetebat, et Alfonso rex Aragonum Genuam ab ejus imperio divellere conabatur. Ne itaque tot hostium potentia succumberet, aliquos sibi conciliandos censuit: Martino Imolam et Forumlivium restituit⁷, cum Alfonso fœdus percussit⁸, Portu Veneris et Erice dimissis, ac nonnullis Corsicæ arcibus, quæ Genuensi parebant imperio, dimissis, quam ob causam dux ipse Genuensium odium in se concitavit.

22. *Turcarum in Negropontum irruptio; et de Græcis Ecclesiæ conciliandis actum.* — Dum in Occidente Venetum imperium in eo bello, ut diximus, propagatum, debilitatum est⁹ in Oriente a Turcis: decima enim nona Maii die, relatum ad senatum narrat Diarium Ms. Venetum, Turca instructa classe nocte intempesta in Eubocam excensionem fecisse, magnaque hominum, mulierum et puerorum multitudine abducta in servitutem, plura loca ferro et flamma delivisse.

Quod ad res alias Orientales spectat; ad Ecclesiæ Romane gremium Græcos reducendi cupidus Pontifex, cum jam ante agitatam esset cum postremo imperatore de celebrando Concilio, in quo schisma vetus aboleretur, novum imperatorem Joannem, ac Josephum patriarcham Constantinopolitanum de sacra Ecclesiarum instauranda conjunctione appellavit, misso Andrea Ordinis Prædicatorum Apostolico nuntio, cui tradita sygrapha Christi fideles omnes est adhortatus¹⁰, ut libere eum commutare sine-

¹ Brev. p. 40. eod. Ms. Alex. VII. — ² Monstr. vol. 2. p. 32.

³ Pign. de prime. Atest. l. vi. — ⁴ Diar. Ms. Ven. hoc an. — ⁵ Id. ib. in hist. Leon. Aret. rer. Ital. hist. sabellie. emend. 10. l. ii. Cavat. in Annal. hoc an. Pign. l. vi. — ⁶ Diar. Ven. Ms. — ⁷ Cavat. in Annal. hoc an. Pign. l. vi. — ⁸ Sur. l. xiii. c. 41. et Follet. hist. Genuæ l. x. — ⁹ Diar. Ms. Venet. hoc an. — ¹⁰ Lab. v. Ep. cur. p. 282.

rent, proposita subjectis verbis itineris causa : « Cum dilectum filium Andream de Constanti-
nopoly Ordinis fratrum Prædicatorum, sacre
theologie professorem, totius societatis fratrum
propter Christum peregrinantium et unitorum
vicarium generalem, ac magistrum scholarum
palatii Apostolici ad charissimum in Christo
filium nostrum Joannem Romanorum imperato-
rem illustrem, ac venerabilem fratrem nostrum
Joseph patriarcham Constantinopolitanum, nec-
non ad nonnullas Græciæ partes pro maximis et
arduis Catholice fidei negotiis per nos sibi com-
missis personaliter destinemus, etc. » Ut demum
post plura colloquia, Joannes imperator ac Jose-
phus patriarcha Eugenio IV Pontifice maximo
in Italiam venerint, ac Florentiæ in OEcumenico
Concilio Orientalem Ecclesiam Latine conjun-
xerint, suo loco dicetur. Nunc reliquas Orienta-
les res prosequamur.

23. *Cyprus ab Ægyptio divexata, et cur re-
tita a Pontifice peregrinatio ad Terram Sanctam.*
— Adducta in maximum discrimen Cyprus, quam
anno superiori sultanus Ægyptius sæva popula-
tione vexarat, graves curas afferebat Pontifici,
qui Occidentales principes bellis civilibus im-
plicitos ad eam a Barbarorum tyrannide libera-
dam permovere non poterat : ne vero aliqua ope
Jano ejusdem insule regi deesset, fisci in Cypro
præfecto præcepit¹, ut aurum, quod juris Ponti-
ficii duobus annis excurrentibus foret, in regium
ararium derivaret : « Cum, inquit, ut nuper non
sine amaritudine mentis accepimus, vehementer
a quampluribus hæsitetur, ne ab infidelibus
Christiani nominis inimicis navali classe insula
Cypri hostiliter invadatur, prout de anno præter-
ito effectum est, ibique per ipsos Aethanos ma-
xima damna inferantur, etc. »

Tenue id levamen erat adversus immensas
sultani Ægidii opes, quas cum augetet magis
ex gravissimis vectigalibus extortis a Christianis
sepulchrum Dominicum lustraturis, certior ea
de re factus Pontifex a Caroli regis Francorum
equitumque Rhodiorum magistri oratoribus
suscipi veluit eam peregrinationem, que ob
temporum iniquitatem rei Christianæ damnum
allatura foret, unde Philippo Brabantino comiti
S. Pauli adeundi ejusdem sepulchri potestatem
flagitanti, eam non contulit, propositis pluribus
argumentis, imo ipsum², ut potius pro defeu-
denda Rhodo adversus Barbaros in eam insulam
se conferret, hortatus est :

« Dilecto filio nobili viro Philippo de Bra-
bant, comiti S. Pauli, salutem.

« Inter consolationem, quam in Domino sus-
cepimus ex litteris scriptis ad nos per nobilita-
tem tuam, quibus licentiam petis visitandi se-
pulchrum Dominicum et alia sancta loca ultra-
marina, illud sane molestum fuit cordi nostro,

quod ea tempora inciderunt, ut nequeamus,
prout cupimus, satisfacere in hac parte desiderio
tuo. Prohibemur communi causa Christiano-
rum, quos fieri debemus, tum etiam movemur
respectu personæ tuæ, quam diligentes paterna
charitate notamus eam subjeci manifestis peri-
culis infidelium, nam ut scias quantum noceat
Christianis frequens ipsorum accessio ad loca
sancta ultramarina, accedentes ad nos nuper
oratores charissimi in Christi filii nostri Caroli
regis Cypri illustris et dilecti filii magistri ho-
spitalis S. Joannis Jerosolymitani non sine gravi
querela nobis exposuerunt quanta mala eis pro-
veniunt propter illorum pecunias, qui visitant
hujusmodi loca sancta, asserentes noviter parari
classem ingentem per Saracenos ad spoliandas,
diripiendas et occupandas insulas Cypri, quam
anno præterito multis bonis spoliaverant, et
Rhodi, ut quod Deus avertat dubitarent non
modicum de statu ipsorum, nisi Omnipotens de-
pietatis suæ munere provideret : quæ omnia ut
plurimum dicebant fieri auxilio Christianorum
adeuntium ad Terram-Sanctam, conquerentes
quodammodo magis de Christianis, qui illos
rabidos canes suis pecuniis armabant, quam de
perfidia Saracenorum, qui nisi pecuniis fidelium
fulcirentur, non possent tanta eis mala inferre.
Addebant præterea Christianos ab illis fidei ho-
stibus cum multis ex eausis irrideri, tum vel
maxime, quod Christianorum pecuniis Christia-
nos debellant et destruunt : quam ob causam
supplicarunt nobis, ne quis ad ea loca deinceps
proficisceretur. Itaque moti eorum precibus,
tum quia causa id postulabat, sacro etiam car-
dinalium collegio hoc suadente, et universa pene
postulante Romana curia, interdicendum duxi-
mus, ne quis ad loca præfata ad præsens se
deberet conferre, ne per subsidia fidelium ad-
dantur illis vires ad Christianorum subversio-
nem.

« Movet insuper nos non parum periculum
personæ tuæ et magnum discrimen ad quod te
objiceret : cum enim mare illarum partium sit
repletum undique piratis et infinitis navibus,
quibus bellum inferunt insulæ Cypri, videtur
impossibile illuc tuto adire aut redire quem
posse, quin incidat in manus infidelium, quibus
cum nulla sit fides, nullam fidem norunt ser-
vare. Ut autem planius conspicias difficultates
adeundi, dilectus filius nobilis vir Guido bastar-
dus Burgundiæ, qui una cum domino de Robayns
et comitiva eorum ante prohibitionem nostram
illuc accesserunt, scripsit nobis ex insula Rhodi,
eos ulterius ire non posse, et propterea ipsos
commorari voluisse in dicta insula pro ipsius
defensione ad laudem nominis Christi. Hoc idem
si tua magnificentia vellet facere ; ire scilicet ad
insulam Rhodi, et ibidem eum tua comitiva
aliquandiu commorari pro illius insulæ defen-
sione, gratissimum nobis faceres præ cæteris

¹ Lib. V, Ep. cur. p. 260. — ² Lib. IX, brev. p. 2.

rebus, et ut id facias in Domino exhortamur, concedentes tibi et tuis auctoritate Apostolica, si eo accesseris permanserisque aliquo tempore pro defensione huiusmodi, omnes et singulas remissiones et indulgentias, quae sunt visitantibus sepulchrum Domini et alia loca sancta ultramarina quoquomodo concessae, etc. Datum Genezani Penestrinae diocesis kal. Septembris, Pontificatus nostri anno IX ».

24. *Cypri miserandum excidium, et Christiani caesi et capti.* — Imminentibus tum Barbaris Rhodo habiti sunt Montione Rhodiorum equitum generis Hispani conventus¹, quibus praefuit magistri Rhodi orator Stariguesius, isque ab Alfonso rege subornatus, supremo magistro in seio, centum aureorum millia spondit, ut classem ad ferendas Rhodo suppetias ornaret; sed cum patuisset, Alfonso sacris iis opibus classem instruere molitum ut arma verteret in Catholicas, rescissa ea Stariguesii pactio est a magistro; qua usus occasione Alfonso Rhodii equestris Ordinis opes, quae in Tarracoenensi regno erant, contra invasit.

At sullanus, quem Mechellam Aeneas Sylvius vocat, impetus non in Rhodum, quam milite et armis instructam pulabat, sed in Cyprum convertit²; ejus bellico apparatu territus rex Janus Nicolaum episcopum Famagustanum incunte anno in Occidentem misit, qui reges ac principes ad ferendas sibi suppetias commoveret. Accessit is ad Martinum, a quo universis fidelibus commendatus fuit³. Verum laborante civilibus bellis Occidente, ac praecipue Gallia Anglicis armis atrita, leviora tantum auxilia elici potuere, qua occasione ferociens sullanus Aegyptius, classe maxima comparata, vexatam superioribus excursionibus Cyprum oppressit, deleto Christiano exercitu, et capto in acie Jano rege; quae paucis verbis perstringit Aeneas Sylvius⁴, latius vero describit Ms. Diarii Veneti⁵ auctor, ac refert prima Augusti hujus anni Aegyptiam classem in Cyprum ductam, duasque Saracenorum acies male ad pugnam instructas internecionique de illorum more objectas concisas fuisse, fessisque in caede imbellium viribus, a fortiori Aegyptiaci exercitus agmine Christianos demum profligatos, et Janum regem in gutture sauciatum captumque; ac tum Cyprios in fugam se conjecisse: Gallos vero, qui praelium sustinere ausi erant, ferro stratos, evolutoque septimo die Nicosiam Barbaris se dedisse, ac viginti millia Christianorum in servitutem abducta. Inlerea Rhodiam classem duodecima Augusti serius ferendam opem advolasse; nec tamen ipsos temporis opportunitate ad profligandam classem

Aegyptiacam opportunitate usos, cum milite qui excensum in terram fecerat, imparata esset.

Addit hoc interim spatio interceptam ab Aegyptiis navem Venetam, quae e Syria solverat, caesisque Christianis, qui armis se defenderant et Joanne Dandolo ac duobus Genuensibus, qui fidem Christianam deseruere, precaria vita donatis, viginti quinque religiosos viros, partim laicos, qui demissi in preces non pugnarunt, ac vitam indicta ad Mahometem a Christo defectione aspernati sunt, martyrio affectisse, dum supplicibus manibus ad caelum tensis ardentissimo pietatis sensu animas Deo commendabant. Eadem confirmat Monstreletus¹ ex litteris Rhodo missis, utque rex Cyprius paulo post in Aegyptum ductus sit barbarica classe ad sultanum, in Cairi ingressu vineti Christiani bini et bini abrepti Deiparae vexillum inverso in terram apice raplatum a Saracenis, rex vero catenis onustus nullo impositus ante conspectum sultani, qui ex editiori loco illum despectabat, in terram caput inclinare novies terraeque osculum figere coactus est, ac deinde in carcerem coniectus.

25. *B. Nicolaus Alberghatus pacis interpres missus, et litterae ad Genuenses datae ad ferendam opem Cypro.* — At Pontifex dirae hujus cladis accepta fama, ingenti dolore percitus miserandum Christianorum mutuo sese bello lamiantium sortem luit: cumque jam ante Nicolaum Alberghatum ex sacra Carthusianorum familia episcopum Bononiensem pietatis laude praestantem, creatum (nisi dicetur) fil. S. Crucis presbyterum cardinalem, ad Philippum Mariam Mediolanensium ducem ac Venetos misisset, ut pacem inter illos redintegraret, coepit eo ardentius insistere jussit, quo ob Christianorum dissidia tantam cladem Cyprum passa esset; quo argumento haec litterae ad Franciscum Fuscum Venetiarum ducem scripsit²: « Desideramus semper pacem, pro qua traclauda ad nobilitatem tuam misimus dilectum filium nostrum Nicolaum fil. S. Crucis presbyterum cardinalem A. S. L. et eum postea supervenerit novum illud infelix de insula Cypri cum rege suo capta atque direpta, facti sumus in eo desiderio ardentiores adeo, ut non possit mens nostra quiescere, nisi sentiamus illam esse conclusam. Videmus enim, quod hoc bello durante sequetur ultra jacturam partium desolatio totius Italiae cum effusione sanguinis Christiani: nec Italia solum sentiet, sed tota Christianitas: credimus enim, quod, si Italia fuisset in pace et praesertim Veneti, qui impetus infidelium reprimere consueverunt, non accidisset fidelibus ista calamitas Cypriana, etc. » Sollicitati etiam a Pontifice Genuenses fuere³, ut eversas res Cypri instaurarent, cum etiam plurimi eorum interesset Barbaros comprimere, ne postea Famagustam eriperent.

¹ Bos. hist. equi, S. Jo. Hierosol. p. 2. l. v. — ² Lib. v. Ep. eur. p. 259. — ³ En. Sylv. de Asia c. 97. — ⁴ Diar. Ms. Venet. Steph. List. in hist. Cypri. Fohel. l. x. Bizar. l. xi. Sabell. emead. 10. l. i. Bosius. p. 2. l. v. — ⁵ Ubi sup. — ⁶ En. Sylv. in Asia c. 97.

⁷ Diar. Ven. Ms. hoc an. Monstr. vol. 2. hoc an. et alii.

¹ Monstr. p. 29. — ² Lib. brev. p. 418. — ³ Ibid. p. 431.

« Dilectis filiis Jacobo S. Mariae-Novae diacono cardinali, gubernatori et consilio civitatis Januensis, salutem, etc.

« Audivimus infelicem, flebilem et horrendum casum Cypri, qui cor nostrum acerbissimo dolore percussit. Accedit et ad dolorem timor, ne Saraceni hac nova victoria super perfidiam suam elati, finitimas insulas Christianorum invadant et in eandem deducant calamitatem. Cum itaque cupiamus occurrere imminenti periculo et recuperare, quod perditum est de Cypro, ac reliquias fidelium, si quae ibi sunt, conservare, et deinde favente desideriis nostris Christo, qui non deseret sperantes in se, majora concipiamus pro dignitate nominis Christiani, circumspicientes universae Christianitatis statum, cognoscimus civitatem Januensem ad hoc nostrum propositum esse praecipue requirendam. Non dicimus quod quoniam civitas praefata fuerit semper promptissima ad fidem Catholicam et Ecclesiam defendendam adversus infideles et schismaticos, et quod id facere hodie potest et debet etiam propter defensionem urbis Famagustae, propterea sit eidem totum hoc opus imponendum, requirimus etiam Venetos de praesenti, et in tempore universos Christianos principes excitare decrevimus ad tantum dedecus vindicandum: sed in praesentiarum, cum opus sit parato subsidio galearum et navium ad recuperandam perditam et alias insulas defendendas, vos et Venetos potentes in mari ad hoc sanctum negotium ante alios duximus requirendos. Verumtamen considerantibus vestrae civitatis et aliarum condiciones, visum est nobis, quod multum in Janua sperare possimus; nam ad optimam voluntatem et caeteras opes, quibus valetis plurimum, accedit quod vestra res agitur. Itaque, filii dilecti, hortamur, requirimus et rogamus devotionem vestram, ut velitis succurrere tanta fidelium necessitati cum navibus et galeis sicut sapientiae vestrae videbitur succurrendum. Nec aliqua occupatio civitatis vestrae vos distrahat ab hoc opere justo et sancto quo nihil Deo gratius, nihil acceptius nobis, et cuilibet vestrum gloriosius fieri potest: nos enim, ut homines se ad hanc sanctam expeditionem promptiores exhibeant, omnibus quos in ea ab hac vita migrare configerit, absolutionem plenariam concedimus. Dat. etc. » Quamvis non consignatae sint temporis nota haec duae postremae litterae, ex Carolo tamen Sigonio¹, dum agit de legatione B. Nicolai Albergati ad Venetos, hoc anno exaratas fuisse colligitur.

26. *Novi cardinales creantur.* — Auxit hoc anno Martinus cardinalium senatum, ac viros virtutibus spectatissimos ad eum honoris gradum evehit, quos ipse hoc elogio commendat²

in litteris ad Joannem e Praga episcopum Olomucensem, quem ob res adversus haereticos praecclare gestas eadem dignitate insignivit.

« Martinus, etc. De fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio novos cardinales duximus creandos, viros utique tales, ex quorum virtutibus et Ecclesiae sanctae Dei magna utilitas, et universo populo Christiano summa consolatio debeat provenire: verum attenta virtutum tuarum magnitudine, quam potissime adversus perfidos Bohemiae haereticos, pro Catholica fide pugnans viriliter ostendisti, personam tuam inter alios in presbyterum cardinalem duximus assumendam, sperantes per hoc et Catholicis robur accrescere et haereticorum perversitatem magis conterri atque opprimi debere. Ut igitur magis in defensione Christiani nominis proficere in dies possis quo majores tua prudentia vires et ardorem pugnandi Catholicis pro Christi fide dabit, volumus, ut tua circumspectio ad nos minime accedat ad praesens, sed in tam sancto et laudabili opere perseveret ad ipsorum haereticorum conversionem toto posse et tota mente solita diligentia incumbens, ut sic per tuae auctoritatis et praesentiae diligentiam Ecclesia Catholica in illis partibus conservetur, et in debitam tibi ex eo apud Deum et homines meritorum palmam et gloriae consequaris. Dat. etc. » Meditatus etiam adversus eosdem Hussitas Anglorum arma vertere, Henricum e Belloforti episcopum Wintoniensem cardinalitia dignitate decoravit, cum ipsum in exercitu cruce signato legatum creare decrevisset, ad quem pileum cardinalium cum hisce litteris³ misit:

« Henrico episcopo Wintoniensi in S. R. E. tit. S. Eusebii presbyterum cardinalem assumpto salutem.

« Dudum considerantes personam tuam regio genere insignem, singulari sapientia, devotione et fide probatissima, et animi magnitudine, et rerum experientia aliisque praecclaris virtutibus eminentem, quantoque praesidio et ornamento Romanae et universali Ecclesiae possis esse in omni statu Ecclesiastico, sed in eo maxime, qui proximus summo est, te in ejusdem Romanae Ecclesiae cardinalem assumpsimus, publicavimus, sicut per alias nostras litteras te fecimus certiores: sed quoniam propter absentiam tuam locorumque distantiam nondum pileum rubrum cardinalatus insigne praecipuum recepisti, nolentes quod illo amplius careas, ipsum tibi per dilectum filium nobilem virum Salvatum de Genazano familiarem et scutiferum nostrum honoris destinamus, quem in Dei nomine cum solita mentis tuae dispositione in rebus Ecclesiae, et generosa tuae rectae conscientiae alacritate recipias, eoque cum benedictione nostra utaris non humanae gloriae et

¹ Sig. l. III. de epise. Bonon. in B. Nicol. Alberg. — ² In God. Ms. Alex. VII. p. 28.

³ Cod. Ms. Alex. VII. p. 84.

ambitionis signo, sed fidei, quam sancta tenet et tuetur Ecclesia, ideoque rutili coloris est, ut non delectet oculos sicut regium diadema, vel purpura, sed ut illum gestanti denuntiet pro Ecclesia usque ad effusionem sanguinis decertandum esse. Sed speramus in Domino, quod tu munitus hoc pileo adversarios Ecclesie Dei terrebis velut gatea impenetrabili, et jaculis malignorum resistes. Igitur ipsum lato corde suscipias, et sub illo in gratia Dei contisus militare non timeas pro defensione Ecclesie et Ecclesiasticæ libertatis, sicut pro tua singulari prudentia utile et necessarium iudicabis esse. Datum Romæ, etc. » Fefellit ille Pontificias spes, nam ab Anglorum rege a politicis misere subornato jussus est cruce signata vexilla non in hæreticos, sed in Catholicos Gallos attollere, ut inferius visuri sumus.

Cæterum quamvis superioribus litteris temporis nota adscripta non sit, tamen ex præcedentium consignatione celebratam hoc anno eam cardinalium creationem constat, necnon ex Vaticanis Monumentis tradit Felix Contelorius ¹, adlectos nimirum fuisse in sacrum senatum a Martino V, xxiv Maii, octo presbyteros et quatuor diaconos cardinales. Nomina presbyterorum sunt hæc: Joannes e Rupescissa archiepiscopus Rothomagensis tit. S. Laurentii in Lucina, Ludovicus Alamannus archiepiscopus Arelatensis tit. Cæcilie, deinde schismaticorum Basiliensium adversus Eugenium signifer, atque ideo exanctoratus, iterumque Ecclesie et pristino honori a Nicolao V restitutus, qui post expiatum rite crimen sanctitatis magnam opinionem reliquit, illique a Clemente VII ² beati honorificum titulum permissum ferunt; Henricus Beaufort Anglorum regis avunculus episcopus Wintoniensis tit. S. Eusebii, de quo modo actum est, Joannes e Praga episcopus Olomucensis tit. S. Cyriaci in Thermis, quem insigni elogio ornatum a Martino diximus, Antonius Casinus episcopus Senensis tit. S. Marcelli, Nicolaus Alber-

gatus episcopus Bononiensis tit. S. Crucis in Jerusalem, qui ob insignes virtutes beati titulum promeruit, de quo hæc Sigonius ¹ publicis Monumentis consignavit: « Martinus virtutem ejus jampridem admirans, cum cardinales adlegeret, ipsum in eum quoque numerum retulit, ac Romam ad se venire jussu III non. Julias, pileum, quem obviam missum in itinere recusarat, repugnanti adhuc atque invito imposuit, ac presbyterum tit. S. Crucis in Hierusalem declaravit: ex quo signum crucis pro insigni gentilitio ferre cepit, unde Franciscus Filelphus ad eum scripsit: Imitatus es eum, cujus crucem pro signo geris, Christum Optimum Maximum. Bononiam inde Septembri mense reversus, atque ingenti honore civitatis exceptus, post triduum ad pacem inter senatum Venetum et duces Mediolanensem componendam legatus Ferrariam adiit, atque ibi utriusque partis procuratoribus audiendis operam dedit: quo facto, ubi se rem ad exitum perducere non posse vidit, semel iterumque Venetias ac Mediolanum hoc et sequenti anno contendit, atque ita demum ex sententia rem confecit ». Plures alias legationes ab eo gestas inferius visuri sumus. Reliquorum cardinalium nomina sunt hæc: Raymundus Marrosius episcopus Castrensium tit. S. Praxedis, Antonius Cervantes archidiaconus Hispalensis tit. S. Petri ad Vincula: cardinales diaconi fuere Ardicinus e Porta advocatus consistorialis SS. Cosmæ et Damiani, Hugo regis Cyprii frater S. Hadriani, Prosper Columna S. Georgii in Velabro, Julianus Caesarinus S. Angeli; sed postremi duo anno tantum trigesimo hujus sæculi octava Novembris die promulgati fuere. His addit Affonsus Ciaconius Dominicum Ram episcopum Herdensium presbyterum tit. S. Sixti, et Dominicum Capranicum designatum episcopum Firmanum diaconum S. Mariæ in Via-Lata: sed hos ex Vaticanis Monumentis creatos antea cardinales vidimus, non tamen publicatos, quorum prior Dominicus Ram die x Martii anni mcdxxx promulgatus est ².

¹ Contelori, in clench. card. — ² Extent ejus lil. apud Ciacon. in Mart. V.

¹ Sigon. de episc. Bonon. l. III. — ² Fel. Cont. ubi sup.

MARTINI V ANNUS 10. — CHRISTI 1427.

1. *Creatus in Bohemos legatus card. Anglus.*
— Collabente in Bohemia religione, Pontifex anno hujus sæculi vigesimo septimo, Indictione quinta, luendæ divinæ gloriæ studio incitatus, cum jam ante, ut vidimus, Joannis Dominici et Brandæ cardinalium opera ad excindendam impietatem usus esset, demum Henricum fil. S. Eusebii presbyterum cardinalem eundemque Wintoniensem episcopum, de quo paulo ante memoravimus, in Bohemia, Hungaria et Germania legatum Apostolicæ Sedis creavit ¹, atque ad frangendam hæreticorum audaciam perfidiamque, amplissimam ei tribuit ² auctoritatem : cujus rei litteræ hac temporis nota insignitæ sunt : « Dal. Romæ apud SS. Apostolos XV kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno x ». Hortatus est proximo die aliis litteris Pontifex ³ Henricum ipsum, ut arduum licet debellandæ hæreseos munus susciperet, cum nemo iis dotibus præditus occurreret, qui hæreticos vel ad officium flectere, vel armis frangere posset : tum ingentia mala, quæ patrarent hæretici ob oculos proposuit, ut eorum horrore ad contundendos impios moveretur.

« Dilecto filio Henrico fil. S. Eusebii presbytero cardinali, A. S. L. salutem, etc.

« Cogitantes quis esset aptissimus, quem tanquam caput et vexillum ad expugnationem ipsius hæresis et fidei defensionem constitueremus, occurrit nobis persona tua ad hoc maxime opportuna, quam ad hoc opus tam utile, tam necessarium, tam Deo acceptum deligeremus. Nulla quidem ut id faceremus nos inducebant, primum magnitudo consilii et prudentiæ tuæ jam olim in unione Ecclesiæ comprobata; deinde stirps egregia, et tanti generis præclarum nomen, quod cum fulgeat apud omnes, magnum tibi aditum dabit vel ad pacem, vel ad bellum; tum auctoritas quanta in ullo esse potest, et regni nomine parta, et scientia et virtutibus tuis. Accedit rerum experientia ma-

gnarum, in quibus es semper versatus. Adde etiam quod is es, quem illi hæretici et ad tractandam pacem, et ad reductionem eorum suspectum non habebunt, et ad bellum gerendum propter regnum et nationis gloriam maxime formidabunt. Quæ omnia mature discussa nos impulerunt, ut hoc onus imponeremus tibi tanquam accommodatissimo ad ipsos hæreticos vel convertendos vel expugnandos. Itaque de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium te per universam Germaniam, ac Hungariæ et Bohemiæ regna legatum nostrum de latere constituimus, sperantes in virtute Altissimi, et sapientia tua, quod is eris, qui huic operi extremam, ut dicitur, impones manum. Velis igitur, dilecte fili, ob reverentiam Salvatoris nostri, et ob animæ tuæ salutem, ad quæ te exhortamur per passionem sacratissimam Jesu Christi suscipere hoc onus legationis, quod licet propter temporum malitiam videatur magnum, tamen leve et suave erit tibi in vinea Domini laboranti. Nec ullo modo recuses hoc negotium, in quo et presentis vitæ gloria, et futurae salutis continetur; moveat enim te communis utilitas totius populi Christiani, moveat tot pereuntium animarum jactura, quas omnes lucraturus es Deo in sacrificium laudis : moveat amor fidei periclitantis, et ipsa causa, quæ cum Dei sit propria, est cæteris omnibus rebus præponenda : moveat honor noster et Sedis Apostolicæ, qui multum in hac re consistit. Illud etiam consideres sacrosanctæ Ecclesiæ matri tuæ te opem laturum, quæ tuum auxilium tanquam filii potentis manibus passis implorat oralque ne patiaris corpus suum immaculatum a canibus laniari. Possemus referre bella nefaria cæteraque mala, quibus fideles ab hæreticis vexantur, nisi nota essent tibi. Neque vero hoc etiam est spernendum, tantam ex hoc opere regio Angliæ regi tibi que gloriam proventuram, quanta ex te Deo acceptissima et hominibus gratissima potest provenire. Quæ omnia si solita tua prudentia considerabis, certi reddimur, quod te accinges, præparabisque ad hanc salu-

¹ En. Sylv. hist. Bohem. c. 44 et 47. Krantz. Wandal. l. XI. Bonfin. dec. III. Dubrav. l. XXVII. — ² Lib. VI. p. 31. — ³ Lib. brev. p. 30.

tiferam expeditionem, in qua, et laudem tibi in hoc saeculo perpetuam, et aeterna apud Deum praemia comparabis, dabisque has tui cardinalatus primitias Deo, quae sibi erunt omnibus sacrificiis acceptiores, etc. Dat. Romae XIV kal. Martii anno x ».

2. *Rogatus Angliæ rex ut faveat expeditioni Bohemicae.* — De Bohemica legationis munere ad Henricum cardinalem S. Eusebii delato, Martinus Angliæ regem consiliique sanctioris proceres fecit ¹ certiores, utque ipsum ad illud suscipiendum pro divini Numinis et Angliæ gentis gloria inducerent, est cohortatus :

« Charissimo in Christo filio Henrico regi Angliæ illustri, salutem, etc.

« Licet dudum solertem ac diligentem operam indefessis curis impenderemus ad delendam hæresim, quæ regnum Bohemicae et circumvicinas partes infecerat, mittendo ad id sæpius diversos nuntios et legatos nostros, tamen, demeritis hominum causantibus, nondum respexit Dominus oculo suæ pietatis super oves, quæ iter veræ salutis reliquerunt, nec adhuc dignatus est hujus pestiferi morbi curationem largiri tanto studio a nobis, tantis laboribus quesitam. Sed nos memores illius Evangelicæ vocis, qua pulsare admonemur, ut aperiatur nobis sæpius tentare et experiri remedia decrevimus, quibus abominatio illa tollatur de Ecclesia Dei, sperantes proculdubio Dei misericordiam exsuperaturum esse peccata populi sui, neque secundum iniquitates nostras retribaturum nobis, sed secundum suas miserationes, quæ sunt super omnia opera ejus. Quapropter cum diligenti cogitatione jugiter pensarem de mittendo legatum ad illas partes virum insignem, et eum, de ejus virtutibus fructus optati consequerentur, animum nostrum in diversa vertentibus tandem occurrit dilectus filius noster Henricus fil. S. Eusebii presbyter cardinalis Wintoniensis, qui esset huic operi maxime opportunus ». Et infra : « Tuam ergo serenitatem requirimus in remissionem peccatorum tuorum, ac exhortamur per viscera misericordiae Dei nostri, ut cum nulla res sit, in qua magis Deo possis placere, quam dare operam, ut ager suus sentibus hæresum purgetur, velis inducere et hortari præfatum cardinalem, ut læto promptoque animo assumat hoc onus fidei defendendæ, et eidem etiam favere, tum ob laudem divini nominis et ob utilitatem Christianorum, tum etiam ob salutem animæ tuæ. Erit etiam permaxima gloria et tibi et regno tuo, si opera ipsius cardinalis, prout in ejus sapientia indubie speramus, hæc mortifera pestis tollatur de medio. Offer Deo igitur has primitias ætatis tuæ et laudabilium operum, ut tuo consilio, favore atque hortatu cardinalis suscipiat hanc

causam publicam, ex qua maximum tuorum Ecclesia sit consecutura vel ex reductione ovium aberrantium, si redire voluerint, vel oppressione, si obduruerint in errore. Quid enim indignius, quam ut sanctum Domini tam diu in dedecus populi Christiani a canibus laceretur ? Ad hoc ergo, filii charissime, oportet, ut tua quoque celsitudo, prout Catholicum principem deceat, adhibeat auxilium et favorem, et præsertim in hoc elaboret, ut ipse cardinalis hoc opus aggrediatur tam sanctum, tam Deo acceptum et hominibus gratum ; quod si efficies, nos et Ecclesiam in perpetuum pro tali beneficio obligabis. Dat. etc. »

3. *Admissum ab Henrico card. legationis nuntius.* — Pontificis precibus flexus Henricus cardinalis militiae sacrae se addixit : cujus acceptis litteris Martinus ingenti affectus gaudio, profectum in Belgium cardinalem ad urgenda pia consilia, ut arbitrabatur, his litteris accendit ¹ :

« Henrico cardinali Angliæ A. S. L.

« Magnam et fere inestimabilem lætitiã in Domino suscepimus propter causam fidei ex litteris, quas noviter a te recepimus scriptas Mechliniæ die xv mensis præteriti : in quibus illud continebatur in primis, te suscepto legationis onere accedere cum omni celeritate adversus Bohemos perfidos hostes fidei Christianæ et usque ad mortem velle perseverare pro fidei defensione. Laudabilis quippe est et commendanda hæc voluntas tua et id propositum, ut nullos labores, nulla pericula declines pro defensione Ecclesiæ sanctæ Dei. Itaque gratias agimus Deo primum cujus causa agitur, qui hunc spiritum defendendæ causæ suæ dedit tibi : tum vero bonitatem tuam meritis laudibus commendamus, qui tam necessario tempore auxilium tuum præstes ad hæreticorum subversionem. Hortamur te autem tum ad celeritatem, tum ad perseverantiam, donec consumatur nequitia peccatorum, etc. Romæ apud SS. Apostolos II id. Julii anno x ». Indixit ² igitur Martinus in Bohemos fuisse sacrum bellum, ac symbolum crucis accepturis præmia indulgentiarum proposuit. Concurrere plures fideles ad crucis signa : qua de re ab Herbipolensi et Bambergensi episcopis, tum a Frederico marchione Brandenburgensi certior factus Pontifex, ipsos ad fundendum pro Christi gloria vindicanda ab impietate et contemptu, hæreticorum sanguinem excitavit ³ ; atque ab episcopis religiosam militiam professuros cruce insigniri jussit. Reges etiam ac principes ad sacrum fœdus allicere, datis in sumptus bellicos subsidiariis decumis, conatus est ³.

4. *Expeditionis Bohemicae discrimina.* — Con-

¹ Lib. IX. brev. p. 34 et 32. et in alio lib. brev. p. 34. etc.

² Lib. IX. p. 33. — ³ Lib. ult. p. 142-146 et 148.

flato itaque cruce signato exercitu, concepit ingentes delendæ Hussiticæ hæreseos spes Martinus, quas datis ad Germanos litteris ¹ exposuit. De piis equitibus, qui sacram adversus Hussitas militiam professi sunt nonnulla memoratu digna narrat Joannes Nider ², seque novisse ait in Suetavia virum nobilem omnium virtutum genere illustrem, qui cum ab Alberto duce Austria Iglaviensis urbis præsidio fuisset præfectus, pluraque minora prælia variis eruptionibus contra Ziskam gessisset, et in asperiori pugna quadraginta duobus vulneribus fuisset confossus, divinitus servatus, et viso cœlitus immisso amplissima præmia in cœlestibus regnis se accepturum confirmatus est: « Ut, inquit, ipse miles mihi retulit non tam humano medicamine, quam divino munere ab omnibus vulneribus plane sanatus est in brevi dierum spatio. Vidit eodem tempore miles iste nocte quadam mentalibus oculis Christi Matrem, cui semper solebat obsequi devotissime, se consolantem et sibi suadentem ne tristaretur de lacerato et sauciato corpore, quod exinde amplius animæ erat profuturum. Apparebat denique sibi nunc in visione, quomodo intueretur arborem quamdam grandem crescere ex corpore proprio, ejus stipes et rami de terra per aera marcescentes et aridi profundeabantur, et sine fructu exclusive usque ad cœlum, ubi primo virentibus foliis fructus uberes in cœlo prodixerunt: per quæ, ut rei eventus postmodum docuit, militi dabatur intelligi, quod in terris pro tanta fidei victoria non condignum a terrigenis præmium, sed in cœlo thesaurum habere debuit: viso enim, quod miles iste, qui velut peregrinus in terra Austriae extitit, talem de hæreticis triumphum reportasset, invidia quosdam nobiles segnes ac recordes tetigit; quæ militem Christi apud principes falso de quibusdam accusavit; a quibus tamen, ut certum est, sufficientissime postmodum miles se expurgavit ».

5. Narrat idem auctor ³ de alio pio equite, cui Boari nomen erat, singulis noctibus ex lecto prosilire passionemque Dominicam recolere consuevisse, pioque opere promeruisse, ut cœlesti voce ter repelita, dum vigilabat, quinquennio ante de mortis tempore præmoneretur, cumque variis virtutum exemplis ad eam se compararet, suscepta sacra in hæreticos Hussitas militia, pie defunctum. Ceterum spes debellandorum Hussitarum Pragensium, non sine causa a Pontifice cæterisque Catholicis conceptæ, ad irritum ce-

cidere: cum enim cruce signata vexilla in Bohemiam illata essent, arcano divinæ providentiæ consilio nostri terga vertere ¹: quando Henricus cardinalis in Germaniam profectus fractos abjectosque Catholicorum animos erigere, ipsosque ad sacrum redintegrandum bellum concitare nisus est: verum, iis ingenti pavore consternatis, adhortationes precesque incassum missæ. Describit pluribus eam Catholicorum fugam Æneas Sylvius ², instituto de cardinale Wintoniensi legato sermone: « Martinus Pontifex Maximus ubi armatam hæresim crescere in dies animadvertit, priusquam pestis amplius invalesceret, cardinalem Wintoniensem, natione Anglicum, regia stirpe natum, in Germaniam proficisci jussit, qui contra Bohemicam labem vicinas gentes in arma concieret; cui et imperator adjumento fuit. Instituti sunt tres exercitus Saxonie duce, et quas vocant stagnales civitates in primo militavere: secundum ex Franconibus constitutum marchio Brandenburgensis ductabat: tertio præfuit Otho Treverensis archiepiscopus, quem Rhenenses secuti sunt. Bajoarii quoque et civitates Suevorum imperiales ingressi Bohemicam tribus locis, postquam silvam penetravere, juncti simul ante Misiam castra metati sunt. Hanc urbem Prichicho Elenotensis inter hæreticos quantum doctior ac facundior, tantum crudelitate ac perfidia nequior, præcedenti nocte ex fidelium manibus eripuerat. Erat igitur consilium exercitus hanc urbem prius recuperare, quam ultra procederent: sed cum hæretici, collecto raptim milite, in eos properare nuntiarentur, non visum hostem fingunt, Thacoviamque petentes instrumenta bellica cum præda ibi dimiserunt. Nondum cardinalis in exercitu fuerat, sed ad Thacoviam fugientibus occurrens, admiratus est tot ducum, tot fortium virorum pavidam fœdamque fugam, magnis precibus uti redderent in hostem omni ex parte debiliorem hortatur: quod cum frustra mileretur, et ipse turpis fugæ comes effectus vix silvam ingressi erant, cum supervenientes Bohemi postremum agmen lacessere cœperunt. Facta est profusior ac pavidior fuga, nec prius Theutones fugere, quam Bohemi persequi destiterunt (1) ».

6. *Cladem luget Pontifex.* — Ingentem ex ea Catholicorum clade vel fuga dolorem contraxit Pontifex; Deo tamen fretus Henricum ne cœptis desisteret hæc litteris est adhortatus ³:

« Dilecto filio Henrico cardinali Angliæ A. S. L. salutem et Apostolicam benedictionem.
« Non sine gravi molestia et mœrore animi

¹ Brev. tom. IX. p. 33. et in alio Ms. p. 36. — ² Jo. Nider formic. l. II. c. 8. — ³ Jo. Nid. l. IV. c. 10.

¹ Lib. IX. p. 44. — ² En. Sylv. hist. Bohem. c. 44. — ³ Lib. IX. p. 44.

(1) Tertia hæc est expeditio a Sigismundo cæterisque Catholicis suscepta in Hussitas, quæ sicut et aliæ duæ priores irrita cessit, ut notat Andreas Ratisponensis in Chronico ad hunc annum his verbis: « hæc fuit expeditio tertia generalis ad expugnandos hæreticos in Bohemia ». Designari ab historico credo expeditiones anni MCDXXI, tum et aliam MCDXXII, ac tertiam denique hujus anni MCDXXVII. Cur vero tot Catholicorum conatus irriti cesserint, alii alias causas assignant; omnes tamen principum ambitionem nimiamque regnandi cupidinem, tum et dissidium inter se culpant.

intelleximus a dilecto filio Nicolao Bildeston cancellario tuo turpem discessum, seu potius inconsideratam fugam exercitus fidelium, qui erant in Bohemia: nam quo major erat spes nostra consequendæ victoriæ, quam jam tenere videbamur ex iis quæ referebantur nobis, eo gravius ferimus hunc casum, ex quo maxime veremur ne hæreticis vires creverint et animi: dolemus quippe tantum conatum principum et aliorum fidelium, quos omnes sperabatur magna quædam pro fide Catholica esse facturos, tantam ignominiam et dedecus domum reportasse. Tuam vero sollicitudinem in accedendo ad Bohemiam, diligentiam in sollicitando principes et exercitum, magnanimitatem in cohortando, fortitudinem in perseverando, quoad potueris, meritis laudibus commendamus: ostendisti quidem, te esse eum, quem credebamus, manifestans virtutem tuam et prudentiam. Verum licet consilia hominum parum videantur proficere, tamen non deficiendum est animo, aut desistendum; sed quo minus successerunt nobis res, prout cupiebamus, eo majori animo et viribus insurgendum est, atque incumbendum ad hujus rei prosecutionem. Itaque nullo modo cesset tua sapientia et sollicitudo in agendis; sed labora et enitere opportune et importune cum principibus Alamaniæ (in quibus tamen nescimus quantum sil spei ponendum) et cum prælatis, quorum proprius est defensio, ut non deficiant neque desint ad defendendam fidem: prudentia tua permagna est, non es instruendus particulatim quid sit agendum: tu, qui nosti quantum cuique credendum, et quid a quoque sperandum sit, sume consilium ex tempore, et quæ ad hanc causam expedire videris, prosequaris ac efficias, ut hoc opprobrium tollatur de fide. Hoc erit perpetua gloria nominis tui: nam ita existimare te volumus, si tuo ductu atque auspicio Deus dederit nobis victoriam de inimicis suis, præter merita, quæ ab Altissimo consequeris, facta omnium regum et principum, qui temporibus nostris fuerunt, te superaturum. Nos interim hic etiam deliberabimus, quæ nobis videantur ad rem pertinere, et de eis te faciemus certiores. Unum tamen est, quod existimamus magni esse ponderis: clamant nulli et accusant nonnullorum prælatorum Alamaniæ et cleri malos mores ac vitam, a quibus male sentiendi et pejus agendi materiam laici sumunt: hos volumus, ut tua circumscriptio, præsertim archiepiscopum Coloniensem et episcopum Herbipolensem, de quibus nonnulla indigna prælatis audimus, moneas ex parte nostra, et hortaris in charitate Dei, ut ita se gerant, ita vivant tum propter salutem animæ, tum propter præsens scandalum (quod maxime debet earum mentes movere) ut ex vita eorum cæteri bonum exemplum sumant, neque habeant causam murmurandi: Coloniensi autem et Maguntino archiepiscopis mandes et præ-

cipias, ut cessent a bellis, et vires quas ponunt ad effundendum Christianum sanguinem, vertant ad hæreticos oppugnandos, quia nimium ipsorum error nocuit causæ fidei; nam si cum reliquis se ad Bohemiam, prout debebant et statutum erat, contulissent, nunquam profecto exercitus ille tanta cum verecundia recessisset: quare curent, ut præteritum errorem restaurent, futura provideant, et ita se gerant, ut alii eorum factis ad succurrendum fidei moveantur. Datum Romæ apud SS. Apostolos II kal. Octobris anno X ».

7. *Pilzinenses a disceptando cum hæreticis deterrentur.* — Conterriti ex miserando casu Pilzinenses ¹, qui etiam tum in fide Catholica constantes perstiterant, ad eam pactionem cum hæreticis venere, ut in solemnibus doctorum conventibus de controversiis fidei disceptarent. Cum vero a ratione pietateque abhorreret, ut quæ a Constantiensi Concilio OEcumenico definita erant, iterum in dubium revocarentur, ac facile Wicleffistarum astu Catholici subornari possent, pericolosissimum illum congressum disturbare Pontifex nisus est, ac Pilzinenses monuit, ne fidem tot Conciliorum auctoritate, tot sanctorum doctrina, tot martyrum cruore confirmatam, de qua ambigere nefas esset, periculo subjicerent, haud enim aliorum piorum virorum opem illis defuturam.

« Dilectis filiis consulibus et communitati civitatis Pilznensis, ac nobilibus, viris, baronibus et militibus districtus Pilznensis, necnon universitati castris Barstem salutem, etc.

« Intelleximus ex litteris dilecti filii nostri Joannis tit. S. Cyriaci presbyteri cardinalis, quod vos una cum certis baronibus, militibus et aliis fidelibus Christianis fecistis trengas cum perfidis et detestandis hæreticis sub hac conditione, quod in festo Natalis Domini nonnulli ex utraque parte debeant convenire ad disputandum de fide et Scriptura sacra super eorum erroribus, et quod quidquid facitis, ex puritate animi et bona fide procedit. Sed adversus hos astutos serpentes imbutos veneno sathanæ est cautius procedendum: quidquid enim agunt non eo spectat, ut ipsi converti velint ad sanam doctrinam, sed ut mentes vestræ, qui estis fideles, subvertantur per versutias et fallacias ipsorum, qui sub specie agni intrant, ut vos devorent et animas vestras tanquam lupi rapaces. Ideo devotionem vestram rogamus, vobis nihilominus injungentes, et cum fide stetis firmi, fundati supra petram, quæ est Christus, nolitis ingredi vias lubricas, ne cadatis; sed fugiatis hanc conventionem et disputationes inutiles, quæ nihil valent, nisi ad subversionem animarum vestrarum. Satis probata, imo comprobata est fides Catholica tot martyrum sanguine, et dilucidata tot Conciliis, tot sancto-

¹ Lib. brev. p. 47. et in alio lib. secret.

rum Patrum sanctionibus, tot sanctorum doctorum scripturis, tot expositionibus excellentium virorum, ut superfluum sit super ea disputare amplius, salutare autem sequi, quæ ab illis nobis sunt tradita. Itaque omnino fugienda est hæc conventio; in qua nisi potestis luerari, multum autem perdere. Hortamur autem vos, ut firmi stetis in fide, in qua nati estis, et per quam estis salvandi, ac resistite totis viribus adversus illos blasphemos hæreticos, prout hætenus fecistis: nam nos decrevimus vobis assistere, et de tali subsidio providere, quod, divina adjuvante gratia, malignantium superbia conteretur, vosque non solum poteritis obsistere conatibus ipsorum, sed etiam superare. Dat. Romæ apud SS. Apostolos III id. Novembris anno x ».

8. Scripsit¹ eodem argumento Martinus ad Joannem tit. S. Cyriaci presbyterum cardinalem, ut Pilznenses ab ejusmodi disceptatione abduceret, cum hæretici non veræ fidei luce collustrari, sed suas tenebras simplicium ac imperitorum oculis offundere affectarent.

« Martinus, etc. Cures omni diligentia, prout opus videris, ut hæc conventio omnino impediatur, ne fiat ullo modo: ad quod, si tibi videbitur, advoces aliquos doctores et magistros de studio Viennensi ad impediendum hanc conventionem, vel respondendam fallaciis et captationibus hæreticorum, si conventio non posset vitari. Cæterum adversus hæreticos bono sis animo: nam Dei gratia, talis provisio per nos fit de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, quod bonum subsidium mittitur fidelibus, per quod hæreticorum perfidia reprimi poterit et etiam aboleri. Dat. Romæ, etc. »

9. *Decreta a Martino nova expeditio in hæreticos.* — Cogendum itaque in Christi hostes censuit aurum subsidiarium ex sacerdotiorum vectigalibus ac religiosum bellum indixit, defixis in oculis fidelium ingentibus Wicleffi et Hussi sectatorum sceleribus.

« Ad futuram rei memoriam.

« Permisit Deus omnipotens aliquando suscitari hæreses fidem Catholicam perturbantes, ut excussa negligentia, veritate diligentius inquisita, fierent homines eruditiores in sancta Ecclesiæ disciplina et firmiores in fide: quas hæreses multas et varias Apostolicæ Sedis auctoritas cum doctrina Ecclesiæ, aliquando cum potentia militari, sic exigente necessitate, ad hanc operam excitavit Catholicis regibus atque principibus, dissipavit atque confudit. Novissima vero Bohemorum hæresis quasi ex omnibus præcis hæresibus, et de unaquaque illarum malignitatis aliquid recipiens, illis omnibus longe deterior insurrexit, cujus auctor fuisse dicitur quidam Joannes Wicleff, qui cum hæc peste

conatus esset inficere regnum Angliæ, approbantibus principibus, clero et populo dicti regni, cum libris ejus et doctrina damnatus fuit. Nilominus damnatæ memoriæ Joannes Ilus et Hieronymus de Praga hæretici tantæ nequitiae et temeritatis extiterunt, ut excæcati a satana præsumerent hanc eandem hæresim in regno Bohemiæ suscitare: qui ita solemniter et mature cum sua pestifera doctrina fuerunt in sacro Constantiensi Concilio condemnati, publicatis super inde processibus, ut gravis materia requirebat, quod rationaliter non erat dubitandum de ipsius nefandæ hæresis extinctione perpetua. Sed plus valuit jam venenum a multis imbibitum, et turpiter abominanda vitiorum concessa per eos, quam correctio salutaris invaluit. Equidem et radices fixit jam pluribus annis hæc hæresis in dicto regno Bohemiæ, quæ rectam fidem Christianam coinquinat, sacrosque ritus in ea traditos ab Ecclesiâ et hæcienus observatos mutat ac tollit, destruit omnem hierarchicum, civilemque et politicum ordinem non tantum in statu Ecclesiastico, sed etiam laicali, et cum peccata mortalia suo quodam modo diffiniat, negat in aliquod hujusmodi peccatum prolapsum principem legitimum esse posse. Asserit omnia bona esse communia, et maxime Ecclesiarum et personarum Ecclesiasticarum, eisque possidere aliqua bona temporalia omnino vetat. De sacramento altaris et aliis sacramentis male sentit et perverse, et illa juxta observatum ritum et traditionem Ecclesiæ non admittit. Matrimonium damnat, conversa ad corporeas voluptates et detestandam luxuriam bestialem, et in omnibus, justitia et ratione calcata, carnalem insequitur appetitum, solvitque propterea principatus et legum vincula et omnem ordinem politicæ, quibus coerceri crimina consueverunt: et super omnia sanguinem Catholicorum sitiens, quoscumque suis erroribus non assensientes feræi quadam inhumanitate trucidari ac crenari, et quosdam naribus et tabiis, quosdam manibus et pollicibus abscissis, quosdam deformiter ac membratim mutilari, variisque cruciatibus affligi, Ecclesias et loca Deo dedicata funditus dirui, imagines Jesu Christi et suæ gloriosissimæ Genitricis aliorumque sanctorum exuri, et ignominiose confringi jubet. Ad quam abominandam et periculosam hæresim exterminandam dudum misimus plures S. R. E. cardinales legatos aliosque nuntios cum mandatis opportunis et auctoritate plenissima et, cum opus esset, potentia militari, requisivimus, rogavimus et sollicitavimus plerosque reges et principes, prelatos et populos, præsertim nationis Germanicæ, ut contra hanc armatam hæresim armis insurgerent, quod aliquando fecerunt: sed adhuc Deo non placuit consolari nos et populum suum fidelem de felici consummatione victoriæ; quam tamen ab eo, cujus agitur

¹ Lib. brev. p. 48. secr. et in alio lib. p. 33.

causa, et qui potens est, cum volet perdere inimicos suos precibus et lacrymis non cessamus flagitare, et quantum in nobis erit, omnia remedia procurare, per qua possimus hanc pestem et hoc enorme scandalum evellere de populo Christiano: quod etiam optamus et procuramus avidius, quia videmus imminere periculum, ne pestis hæc latius diffundatur: nam ex recessu fidelium exercitus facti sunt superbiores hæretici, et finitimas quasque partes conantur partim vi cogere, partim allicere venenosis articulis, præcipue licentia et permissione peccandi circa corporeas voluptates. Adversus hos igitur periculosos hæreticos arma sunt iterum atque iterum a fidelibus capienda, nec cessandum donec, auxiliante Domino, qui profecto non deseret causam suam, vel reducantur in rectam viam, vel exterminentur e terra, ne corroboretur amplius tantum malum in visceribus Christianitatis cum summo periculo fidelium animarum: et cum ad prædictorum hæreticorum rabiem et potentiam confundendam necessaria sit omnino vis atque potentia militaris, et expeditio fidelium duratura usque ad extremam confusionem et exterminationem vel reductionem eorum; nec ea militia qua opus est in tanto negotio cogi, ali et sustentari possit sine gravi sumptu, dignum est, ut omnes, præsertim personæ Ecclesiasticæ, in omnibus mundi partibus constitutæ aliquid de facultatibus suis pro tam communi et necessaria Christianæ reipublicæ causa contribuant ad sumptum hujusmodi tolerandum, etc. » Imperavit decimas annuas præsulibus et cardinalibus ex Concilii Constantiensis decreto a sacerdotibus exigendos; ipse vero ararii Apostolici quintam vectigalium partem eo attribuit. « Dat. Romæ apud SS. Apostolos VIII kal. Novembris, Pontificatus nostri anno X ».

10. *Bohemi hæretici de conversione agunt.* — Crebris Catholicorum in Bohemiam irruptionibus lacessiti hæretici, licet sæpe vincerent, similes tamen erant victis, cum plures in tot tantisque præliis occumberent. Ut itaque periculoso et exiliabili bello se subducerent, speciem aliquam susceptæ ad Ecclesiam redeundi voluntatis præ se tulere; adeo ut Sigismundus Koributus regis Poloniae nepos, quem ipsorum elientelam arripuisse vidimus, Romanum Pontificem de audienda Bohemorum causa deque pace appellavit; quo accepto, Pontifex respondit auditurum ea lege, dummodo Apostolico decreto obtemperarent, remque cum rege Poloniae et Alexandro duce Lithuaniae agitavit; at Sigismundus rex, ad quem Bohemicum sceptrum spectabat, non æqua suspicione perstrictus apud Martinum questus est, se inconsulto de fœdere cum Bohemis agitatam, Cui Martinus suam in eo integritatem rei que gestæ causas omnes exposuit hisce litteris:

* Ad Sigismundum regem Romanorum, etc.

Post longam querelam postremo quaeris, qua causa nos moverit ad scribendum potius charissimo in Christo filio nostro Wladislao Poloniae regi illustri et dilecto filio nobili viro Alexandro duci Lithuaniae super certa materia reductionis Bohemorum hæreticorum, quam serenitati tuae: hæc enim parte cognita satistes nos debito nostro sine aliqua tua injuria, si omnia mature consideres, judicabis, nobisque necessarium non erit respondere ad reliquas partes litterarum tuarum, gravem de nobis cum improperatione servitii querimoniam continentes. Charissime fili, cum superiori tempore mississemus legatos et nuntios ad tantam labem atque ignominiam tollendam de natione Germaniæ, et sollicitari principes et populos nationis ejusdem fecissemus, et te ante omnes, sicut dignitas tua requirebat, ac omnia alia nobis possibiliter remedia tentassemus, cum quibus vel reducere, vel exterminare Bohemos hæreticos possemus, sicuti notum est celsitudini tuae, quia te in seio nihil est gestum, et nihil de tantis apparatus successisset nobis, nec armorum potentiam haberemus ad hanc armatam hæresim opprimendam, nec possemus facere aliud, quam dolere, et Deum rogare, ut finem ipse reperiret tantæ calamitati populi Christiani: facta significatio nobis fuit per certos nuntios et copias litterarum Sigismundi nepotis præfatorum regis et ducis, qualiter hæretici cupiebant redire ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ, sed petebant immediate ab Apostolica Sede audiri causam eorum. Persona forsitan Sigismundi suspecta videri poterat, quia fautor illorum: sed nihilominus hoc in casu oblatio repudianda non fuit ex parte hominis, licet mali, melius tamen de ipsorum consiliis informati: nec ullo modo conditio erat abjicienda, cum diceretur ipsos hæreticos velle audiri apud Sedem Apostolicam, quæ nemini redeunti aut petenti veniam gremium claudit. Sed notare in ipsis nostris litteris debuisti quomodo ipsos volebamus audire, ita scilicet, si venirent parati stare nostræ determinationi, nobis et Ecclesiæ de cætero parituri. Sic enim erat hæreticis audientia concedenda, non discussionis et disputationis gratia, sed informationis et instructionis eorum, ne fierent ex desperatione veniæ duriores.

11. « Quod autem ad hoc munus directionis ipsorum non requisiverimus serenitatem tuam; sed nominatim verbum fecerimus de rege et duce præfatis, non processit ex eo, quod negligere, aut in hac causa aspernaremur excellentiam tuam, cui multiplici ratione hoc præcipue conveniret: sed quia nobis extitit infirmatum, quod vel timore vel odio ita erant Bohemi a tua celsitudine alienati, quod abhorrebant ab omni opera et intercessione sublimitatis tuæ. Nos igitur cogitantes id tantum, quod

saluti animarum et causæ fidei pertinebat, inclinati etiam fuimus ad eos mediatores, quos ipsi et præter eos neminem requirebant, nec credebamus tibi molestum fore, si per quoscunque alios ad Ecclesiæ gremium reducerentur: nam hoc te dicere solitum audiebamus, per quaecumque viam reducerentur, dummodo ab eorum errore desisterent, te magnopere non curare. Quod quidem dictum sæpe laudavimus profectum a principe Catholico et sapiente; neque enim propterea per nos unquam derogatum est alicui juri tuo regio, quod desideramus, ut cum illa, quæ tantæ rei convenit magnitudine, animi prosequaris. Habes, fili charissime, rationem qua moti fuimus ad scribendum ipsis regi et duci super reductione Bohemorum, non ut tibi faceremus injuriam, sed ut nihil intentatum relinqueremus, quod proficere posset ad tollendum hoc scandalum de populo Christiano, cum nobis per hanc viam spes aliqua reductionis eorum esset oblata. Quod nostrum consilium, si rerum statum ponderabis et causam, licet desideratum non habuerint eventum, te probaturum esse non dubitamus, confidentes de æquitate iudicii tui. Cæterum tam proluxa commemoratio meritorum tuorum in litteris tuis expressa nobis superflua visa est, nec propterea aliter respondemus: quid enim opus est repetere officia tua in Ecclesiam Dei, quæ notissima mundo sunt, et erunt semper in memoriam posteritatis illustrata cum perpetua memoria nominis tui? Pro cujus amplitudine, commodis et honore, ac Romani imperii dignitate tuendis et conservandis nos semper invenies cum omni cordis sinceritate dispositos et paratos. Dat. Romæ apud SS. Apostolos III id. Septembris anno x ».

12. *Sigismundus Zischam sibi conciliat, qui tamen impius moritur.* — Quamvis Pontifex hæc aliisque amantissimis officiis Sigismundum complecteretur, is tamen gravi suspitione imbutus a suis purpuratis administris, ne Koributus Lituanius ita Pragensibus gratiam Ecclesiæ conciliaret, ut principatum sibi apud eos partum constabiliret, Thaboritarum principem Ziskam in suas partes pellicere, non sine dedecore Cæsareo studuit, de quo hæc litteris mandavit Æneas Sylvius¹: « Sigismundus ubi Ziskæ cuncta ex sententia cedere animadvertit, et jam illum esse unum, ex quo res Bohemiæ penderent, clam sibi eum conciliare tentavit, gubernationem totius regni, militiæ quoque ducatum, et ingens auri pondus quotannis promittens, si se regem nominaret, et in verba sua civitates jurare egeret. Magna profecto regiæ majestatis ignominia, et imperialis gloriæ dedecus, atque infamia reipublicæ Christianæ sempiterna, Si-

gismundum pluribus annis profectum, ex imperatoribus natum, et ipsum imperatorem, ejus nomen Italia, Gallia, Germania et omnis Europa venerata est, quem Barbaræ nationes timuerunt, supplicem vidit nostra ætas homini haud ex parentibus admodum nobilibus nato, seni, cæco, hæretico, sacrilego et in omne scelus audaci, pecuniam et summos honores offerre, ut suarum esse partium dignaretur: sed avertit divina pietas eam pestem, et tantum malum e medio Christianorum eripuit; nam Ziska conditionibus annuens, dum conventus complexurus Sigismundum petit, inter eundem apud castellum Priscoviam divinitus, ut par est credere, peste tactus expiravit: monstrum detestabile, crudele, horrendum, importunum, quod postquam manus humana conficere non valuit, digitus Dei extinxit ». Barbara fuere extrema perfidi ac flagitiosissimi hominis jussa, ut barbære vixerat; mortuo enim sibi (quod quidem dignius erat si vivo accidisset) pellem detrahi jussit, ut ex ea tympanum, ad cujus strepitum fugerent Catholici, conficeretur, carnes vero volucris dari: quæ idem auctor in Epistolis etiam suis repetit¹: « Tympanum, inquit, facite, atque hoc in prælio ducem habete: nam quovis locorum Theutonæ sonum ejus audierint, mox terga dabunt Ziskam in tympano formidantes. Ille postquam obiit, Thaboritarum alii Procopium sibi ducem elegerunt, alii in tantum illius memoriam dilexerunt, ut neminem dignum existimarent, qui tanto duci succederet, aspersione quoque principem orphanos sese vocabant, quasi patre earentes atque orbatos, ut qui cæcitate non vivam tantum, sed mortuum quoque colendam censebant, et ad inferos usque sequendam. Hunc autem veluti numen Thaborenses habent: et quamvis picturas omnes abominentur, hujus tamen picturam religiose colunt, et honorem, quem Christo negant, tribuendum contendunt Ziskæ. Horum secta pestifera et abominabilis, ac summo digna supplicio ».

13. *Germani dissidiis impliciti, et censura fidei instituta.* — Ne Catholicorum impetus verterentur in illos, retardarunt non levia dissidia ipsorummet vires distrahentia: Ludovicus enim dux Baviaræ cum Courado Maguntino archiepiscopo similtates gerebat, quæ ne in bellum erumperent sollicitus Pontifex internuntium Apostolicum in Germaniam misit cum amplissima discernendi potestate in ea controversia; ac tum archiepiscopum, tum ducem monuit², ne se in belli discrimina conjicerent, ex quo tot mala manatura forent, atque hæresis Bohemica longius latiusque diffundenda; ad quam facilius exscindendam Pontifex cunctis præsulibus imperavit, ut omnes Wicleffi Commentarios dam-

¹ Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 46. Coeleus hist. Russ. hoc an. Dabrav. hist. Bohem. l. xxvi.

¹ Lib. 1. Ep. cxxxii. Dabrav. l. xxvi. — ² Lib. ult. brev. p. 111. et in alio lib. brev. p. 59.

natos in Concilio Constantiensi flammis abolerent, et conciones non nisi in Ecclesiis haberi sinerent; tum in hæreseos labe pollutos iudiciorum severitatem adhiberent¹.

14. *Wicleffi ossa exuri jussa.* — Sumi etiam de putrido Joannis Wicleffi cadavere supplicium jussit, exhumataque illius ossa impietatis odio concremari; qua de re ad episcopum Lincolnensem hæc datæ litteræ²:

« Venerabili fratri episcopo Lincolnensi, salutem, etc.

« Quia sacris canonibus tantum existit, ut quibus non communicamus vivos, non communicemus et mortuis, merito contra illos, quos in carne viventes etiam spiritu reputamus mortuos, veluti utraque morte peremptos insurgimus, ut ad eorum memoriam penitus abolendam sic rigor canonum observetur, quod eis ad executionem cedat justitiæ, et cæteris ad exemplum. Cum itaque dudum sacrum generale Constantiense Concilium inter cæteros eo urgente contra damnatæ memoriæ Joannem Wicleff hæresiarcham rite habitos processus, per suam diffinitivam sententiam eundem Joannem fuisse notorium hæreticum, pertinacem ac in hæresi decessisse anathematizatum, ipsum pariter ac suam memoriam condenmando, decreveritque et ordinaverit ejusdem Joannis corpus et ossa, si ab aliis fidelium corporibus discerni possent, exhumari et procul ab Ecclesiastica sepultura jactari secundum canonicas et legitimas sanctiones; nos, qui sententiam hujusmodi per alias nostras litteras auctoritate Apostolica confirmavimus, attendentes quod parum esset sententias ferre, nisi executioni debitæ manderentur, fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus præmissa in Ecclesiis, dum inibi major populi multitudo convenerit ad divina, et alibi, ubi et quando expedire videris, auctoritate nostra solemniter publicans, et ad locum sepulturæ dicti Joannis, qui infra tuam diocesim consistit, te personaliter conferens, præfati Joannis Wicleff corpus et ossa prædicta, si ab aliis fidelium corporibus discerni poterunt, ut præferatur, facias exhumari, et procul ab Ecclesiastica sepultura jactari, et igne publice concremari, et de ipsorum cineribus taliter disponi, ut ejus, cujus deletur memoria, nullum possit imposterum residuum seu vestigium apparere, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos V id. Decembris, anno XI ». Ne quis vero Apostolicis imperiis obsisteret, significavit Martinus Henrici Anglorum regis augustiori senatui, se episcopo Lincolnensi negotium dedisse, ut Joannis Wicleffi ossa exureret, qua in re ut auctoritate regia ipsum fulcirent, hortatus est³.

15. *Labefactatum in Anglia jus Ecclesiasticum Martinus restituendum curat.* — Quamvis Wicleffus Anglos a fide Catholica in hæresim avertere non potuisset, haud parvum tamen detrimentum rei Ecclesiasticæ dignitati intulerat: ex nefario namque ipsius rerum sacrarum contemptu namque quædam plurimum procerum animis adhæserat, ut jus Pontificium labefactarent: inde enim, cum refrixisset pietas, illa iniusta decreta, quibus sacerdotiorum confessorum auctoritas, atque alia, quæ ad solum Christi vicarium spectant, in regem derivata erant ac dimanarant. Pontifex igitur, ut Apostolica Sedis jus in antiquum ibi statum restitueret, cum jam ante Anglorum regem de rescindendis iniquis edictis appellasset, is Juliano Cesarino causarum cameræ, auditori Pontificio nuntio responderat, nisi solemnium ordinum conventu assentiente, abrogari non posse. Itaque cum amplissimus senatus cogendus diceretur, monuit proceres Pontifex¹, a se ut religionis hostem habitum iri, qui sanctionem ejusmodi abolendam negaret.

« Venerabilibus fratribus et dilectis filiis nobilibus viris parlamenti regni Angliæ, salutem, etc.

« Multis nuntiis et frequentibus exhortationibus pro debito pastoralis officii vos ac regnum vestrum hæcenus admonuimus, ut pro salute animarum vestrarum et ipsius regni honore quoddam detestabile statutum contra divinum et humanum jus editum, quod sine interitu salutis æternæ nullatenus servari potest, aboleretis: et quoniam id sine parlamento tolli non posse ex parte charissimi in Christo filii nostri Henrici regis Angliæ illustris dilecto filio magistro Juliano causarum curiæ cameræ Apostolicæ auditori, tunc nuntio nostro, responsum extitit, in quo quamprimum posset convocato, quod sibi possibile foret pro nostræ requisitionis executione se facturum idem rex pollicitus est, potestatis juribus ac privilegiis sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ in nullo velle detrudere aut derogare; nos volentes solita erga vos mansuetudine uti, decrevimus usque ad ipsius parlamenti tempus expectare sperantes, quod tam rex juxta suam regiam promissionem, quam vos pro salute animarum vestrarum sancte ac Catholice secundum nostram requisitionem concludetis. Itaque cum parlamentum, ut fertur, jam instet, vos omnes, quorum animas nostræ curæ Dominus Jesus Christus commisit, hortamur, monemus et obsecramus, ut unanimes vestrarum animarum salutem ac conscientiarum puritatem præ cæteris rebus amantes, prædictum abominabile statutum, quod qui observat vel observari facit, salvari non potest, penitus tollatis, et de regno in perpe-

¹ Lib. VIII, p. 285. — ² Diver. de car. tom. VIII, p. 243. —

³ Ibid. p. 240.

¹ Lib. IX, brev. p. 46. et in alio eod. Ms. p. 52. secr.

tuum aboleatis : quod si quis forsan vobis contrarium persuadere audeat, quicumque ille sit, sæcularis vel Ecclesiastici status, tanquam hostem animarum vestrarum et honoris nullatenus audite, nec eum virum Catholicum reputetis, qui adversus Romanæ Ecclesiæ auctoritatem juraque et privilegia Sedis Apostolicæ divinitus concessa aliquid machinari præsumperit, quibus ipse rex vester illustris nolle nullatenus derogare protestatus est. Nos ipsi sumus ab omnipotente Deo Jesu Christo super vos et universalem Ecclesiam instituti, cujus doctrinæ ac persuasioni sine ulla contradictione omnimoda fidem vos et quilibet Christianus habere debet. Nos, tametsi indignos, oves suas pascere Christus voluit, clavesque aperiendi et solvendi cælos tradidit; et si quis nos audit, secundum Christi testimonium Christum audit, et qui nos spernit, Christum spernere convincitur. Et quoniam de vobis ac singulis Christianis in districto Dei judicio rationem reddituri sumus, ideo vos pro salute vestra tam sæpe tamque efficaciter admonemus, et ne quisquam sub alicujus damni temporali prætextu vos ab hac nostra Catholica doctrina submoveat, ecce nos promptos paratosque offerimus omnibus causis, propter quas dictum statutum conditum esse prætenditur, salubriter providere, ita ut nec regno nec cuiquam private personæ præjudicium aliquod ex ipsius statuti abolitione possit accidere, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos III id. Octobris anno X ».

16. *Cantuariensis archiepiscopus a Martino admonitus.* — Vocatus est in crimen apud Martinum Henricus archiepiscopus Cantuariensis, ipsum cæteris proceribus de non abroganda iniqua ea lege auctorem fuisse, ac Sedem Apostolicam perstringere avaritiæ nomine ausum, quasi non æquitate, sed privato commodo moveretur. Cum autem pluribus ille officiis Martinum delinire, inustamque sibi ex ea fama notam delere niteretur, respondit Pontifex¹, ut si ab eo crimine purus esset, factis contrariis famam aboleret, ac perspicue ostendit, non commodorum ratione, sed animarum et Ecclesiastici ordinis tuendæ dignitatis studio se adduci: tum monuit, ne illius vitii maculam, quam Sedi Apostolicæ aspersione ferebatur, in se susciperet.

« Venerabili fratri Henrico archiepiscopo Cantuariensi, etc.

« Si te innocentem nempe de jure Pontificio non oppugnato probare velis, solum opera ipsa quæ feceris, non litteratarum excusationes possunt certum nobis testimonium perhibere. Labores ergo pro viribus, ut execrabile illud statutum contra libertatem Ecclesiasticam editum in regno Angliæ aboleatur, nec illud serves,

nec quantum erit in te, servari permittas, et servantes arguas, increpes opportune et impertune juxta doctrinam Apostoli. Si desideras apud Deum et homines te innocentem fieri, quod pridie tibi et aliis regni illius prelati per alias nostras litteras injunximus sub censura Ecclesiastica, efficaciter exsequaris, ut videlicet accedas ad locum, ubi conveniunt consilarii regii, eosque tam Ecclesiasticos quam sæculares instruas, moneas et excites, ut prædictum statutum cui divina et humana lex et ratio contradicit, quod sine interitu salutis aeternæ et ipsius regni ignominia nullo modo potest servari, aboleatur omnino. Quod si tam justum et tam salubre mandatum neglexeris, nullus sermo, nullaque excusatio voluntatem illam, quam erga nos et eandem Sedem habere asseris, veram esse comprobabunt. Unum profecto ad correctionem fraternitatis tuæ tacere non possumus, quod audivimus te dixisse irreverenter et improbe propter pecunias exhauriendas abolitionem illius statuti Apostolicam Sedem ipsam querere: quod quam falsum sit, et quod nos nullam habuerimus pecuniæ et questus rationem testes sunt nuntii, quos sæpe ad Angliam misimus, et scripta per eos ibidem dimissa, qui talia regno ipsi nostro nomine obtulerunt, qualia nulli nationi per aliquem prædecessorum nostrorum unquam oblata aut concessa fuerunt. Unde et pecuniæ et temporalis cujusvis commodi suspicio evidenter excluditur, et nullum exinde regno præfato præjudicium aut detrimentum contingere potest: nostra enim sollicitudo et procuratio ad hunc finem fuit semper intenta, ut Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ jura et privilegia, quæ non homines, sed ipse Christus divina voce contulit, quæ sancti Patres, sacra Concilia et tota demum universalis Ecclesia humili semper devotione recognoverunt, in ipso regno Angliæ recuperaremus: quod, ut Deo propitio consequamur, nullatenus omitemus. Cæterum videris ipse tu, qui mentionem de pecuniæ cupiditate fecisti, ne sis ille, qui resistas provisionibus Apostolicis et mandatis, ut pecunias in animæ tuæ perniciem quamplures accumules. Dat. etc. »

17. *Poloniæ rex tentat muneribus Martinum corrumpere, a quo de hoc et de aliis admonetur.* — Non dispari audacia procancellarius Poloniæ, dum suæ lenocinatur ambitioni, ordinis Ecclesiastici dignitatem in discrimen adduxit: cum enim Posnaniensis episcopatus, cui inhæbat, a Pontifice alii collatus esset, Wladislaum regem et Witoldum Lituaniæ ducem impulit, ut muneribus tentarent Pontificis constantiam, ut exactorato altero, eum ad illius honoris apicem eveheret. At Martinus, qui ab avaritiæ sordibus abhorrebat, probro dedit regem in animum induxisse, Sedem Apostolicam muneribus corrumpi posse; qua de re Jaconinum de Rulvis

¹ Lib. ult. brev. p. 124.

gravissime cum rege expostulare jussit, exaratis XIV kal. Martias hujus anni litteris ¹: omni autem spe sublata episcopalis dignitatis, procancellarius ira fremens instruxit dolos ad subornandum regem concitandumque in Pontificem, quasi in regiam majestatem illata esset injuria, si non expectato regis assensu episcopatus conferrentur. Ad quam improbissimi viri coercendam perfidiam Martinus ipsum adipiscendi cuiusvis sacerdotii vel Ecclesiastici gradus potestate privavit ², regemque de Apostolica in illum lata sententia fecit certiore, consulitque ut malevolum hominem aula pelleret: aliisque litteris ³ exposuit multa eum laude digna antea gessisse, tunc vero se ab assentatoribus seduci sivilisse.

« Charissimo in Christo filio Wladislao regi Poloniae illustri, salutem, etc.

« Serenitatem tuam novimus quondam multa fecisse, prout decet Catholicum principem summa laude digna, quae spectarent ad augmentum religionis et cultus fidei orthodoxae. Nam aedificasse te plures Ecclesias, et conservasse jus Ecclesiae Romanae in regno tuo, libertatem Ecclesiasticam defendisse, et (quod ipsi vidimus) sincera fuisse devotione erga Romanum Pontificem, eique debitam in omnibus obedientiam praestitisse, quod commendabant omnes, et ad singularem laudem adscribebant celsitudinis tuae. Gaudebamus nos quoque talem principem Ecclesiam habere, qui reliquis praerberet ex operibus suis verae virtutis exempla: ideoque et dum eramus in minoribus, laudavimus haec semper tuae devotionis et pietatis opera, et post assumptionem nostram ad hoc Apostolatus onus, puro corde et singulari charitate amavimus: enitatem tuam, erga quam neque enim id improperandi causa dicimus) non minus gratiosos fuisse nos credimus, quam fuerint praecessores nostri. Testis est nobis Deus, nos te semper habuisse loco pecuniarissimi filii, et ob eam causam complacuisse nos tibi jugiter quantum patiebatur honor et dignitas Apostolicae Sedis. Quo magis admirari cogimur audientes aliqua, quae multum discrepant a prioribus moribus tuis. Refertur enim nobis quasi omnia in aliam dispositionem mutata esse: in eodem regno conculcari jura Ecclesiae, et Ecclesiasticam opprimi libertatem: non multum timeri censuras nostras et hujus Sedis auctoritatem: electiones Ecclesiarum et monasteriorum, quorum tamen omnimoda dispositio ad nos spectat, non esse liberas, sed fieri ad praescriptum inuim:

beneficiorum per nos collatorum provisiones contemni, tum in beneficiis generaliter reservatis, atque in ea re non pareri mandatis nostris, multaque alia fieri praeter honorem regium, ac nostram et Romanae Ecclesiae dignitatem. Quae, si ut referuntur, vera existunt, dolemus ex corde, et maxime propter serenitatem tuam, cuius et nomen et honorem, ut reliqua omittamus, antea clarum et nobile obumbrari alias necesse esse propter hujusmodi sermones, qui de tua serenitate vulgantur. Verum si quid est, in quo fortasse aberretur, id existimamus provenire ex non sano consilio, malevolorum ambitione tibi assistentium, potius quam consilio aut voluntate tua, cum nulla causa existat cur mutasse debeas tuam pristinam atque optimam voluntatem. Quamobrem serenitatem ipsam, quam specialis charitalis benevolentia complectimur, rogamus, requirimus atque etiam in Domine exhortamur ut, si quae per errorem minus recte facta sunt corrigens, priorem devotionem atque affectionem erga Dei Ecclesiam reassumas: ac rejectis talibus consiliis, in solita obedientia ac devotionis fervore perseveres, defendendo jura Romanae Ecclesiae, libertatem Ecclesiasticam tuendo, reverendo praelatos, et provisiones nostras debitum effectum permittendo sortiri, atque ita te gerendo in singulis rebus, quae ad dignitatem honestatemque nostram et Ecclesia spectant, ut ea, quae de tua celsitudine narrantur, tua bonitate falsa esse convincas: haec enim agens, et tueberis famam tuam intactam ab omni macula, et Altissimo rem facies acceptissimam: pro qua et hujus vitae pacem tranquillam et futurae mercedem aeternam insequeris. Dat. Romae apud SS. Apostolos kal. Aprilis anno viii » 1.

18. *Moniti Poloniae senatores de restituendo jure Ecclesiastico.* — Augustioris etiam consilii Polonici senatores adhortatus est ¹ Martinus, ut operam pro restituendo jure Ecclesiastico conferrent, cum nullo firmiore munimento foeciri regna, quam divino praesidio queant: « Devotionem, inquit, vestram requirimus atque exhortamur in Domino, ut cum electi sitis ex multorum numero tanquam prudentes viri et consilio pollentes, regiam serenitatem pro honore suo et regni pariterque vestro cohortari velitis, proat ex debito tenemini et vitare cupitis magna notam, ad eadem ipsa, ad quae nos quoque cura nostris litteris exhortamur. Nihil est, quo magis regna vigeant, nihil ex quo Christiani principes majorem laudem et gloriam in hoc saeculo reportent, quam ex pura affectione ac reverentia

¹ Lib. ix. brev. p. 30. — ² Ibid. p. 27. — ³ Ibid. p. 51. et in alio lib. brev. p. 48.

¹ Lib. brev. p. 49.

(1) Cur analista litteras haec Pontificis ad Wladislavum Poloniae regem hic retulerit, plene non assequor. Cum enim datae sint in anno Martii VIII, id est, anno MDLXXX, neque anno huic congruant, neque rem illam de qua hic in Annalibus agitur, suo erga Deum restituende sunt.

erga Dei Ecclesiam sacrosanctam et ejus sponsum vicarium Jesu Christi, quorum monitis et mandatis, qui devote parent, firmissimum sibi preparant iter ad caelestem vitam, ad quam solum omni studio intenti esse debemus ». Eodem argumento ad Gnesnensem archiepiscopum litteras ¹ misit.

19. *Violata a Lusitano Ecclesiastica immunitas.* — Laeserat etiam gravissime ordinis sacerdotatis immunitatem Lusitaniae rex: nam vectigalia clero imperabat: ad tribunal saeculare viros Ecclesiasticos pertrahebat dolosisque artibus possessiones ipsis eripiebat: quae mala per summam ignaviam dissimulabant praesules. Quibus de rebus certior factus Martinus, Braclarensem archiepiscopum cogere synodum et pro causa libertatis Ecclesiasticae apud Apostolica subsellia prosequenda idoneos procuratores mittere jussit.

« Venerabili fratri Fernando archiepiscopo Braclarensi, salutem.

« Non sine magna admiratione et gravi mentis nostrae perturbatione accepimus, quod charissimus in Christo filius noster Joannes Portugalliae et Algarbii rex illustris dudum posuit et quotidie ponere falcem suam in messem Ecclesiae non desistit, nullis et diversis modis vexando Ecclesias et personas Ecclesiasticas in suo temporali dominio constitutas, et eisdem imponendo leges, poenas atque gravamina, quasi sibi liceat uti potestate regia in praefatos et clericos tanquam in laicos suae dilationi subjectos, ac omnino libertatem Ecclesiasticam opprimendo: nam sicut accepimus, collectas et taleas et alias impositiones decimas nuncupatas, et certam argenti et panis et vini quantitatem, auctoritate propria et sine Sedis Apostolicae licentia imponere non cessat Ecclesiis et personis eisdem, cum coactione etiam deferendi ad littora maris et portus: quodque est non minus absurdum, intelleximus ipsum regem in causis criminatibus trahi facere clericos etiam in sacerdotio constitutos de foro Ecclesiastico ad iudices saeculares, et per eos condemnari atque puniri: prohibentem insuper ne Ecclesiae et personae Ecclesiasticae acquirere aut retinere possint bona immobilia ipsis legata, et quod est gravius, occupantem, et per officiales regios occupari facientem dominia, terras, possessiones et bona per Ecclesias justo titulo possessa, velut sibi pertinentia jure regali, quibus personae ipsae Ecclesiasticae spoliatae de facto et fatigatae, dum coguntur docere de titulis, causas plerumque deserunt, justitia desperata. Dicitur etiam nobis, quod statuto regio mandatum est, ne quis audeat sine ipsius regis licentia sub poena mortis et perditionis honorum in dictis regnis litteras Apostolicas publicare, et quam-

plura alia inferri gravamina et detrimenta in desolationem Ecclesiarum et omnimodam libertatis Ecclesiasticae oppressionem. Quae si vera sunt, miramur pariter et dolemus, primo quod ipse rex ea faciat, qui Christianus et Catholicus existens filius devotus Ecclesiae debet esse: deinde quia praelati, qui jus et libertatem Ecclesiarum conservare tenentur, haec sub silentio transiverunt vel metu vel amore coacti.

« Nos autem, qui, licet immeriti, sumus a Domino ad conservationem et defensionem Ecclesiarum et Ecclesiasticae libertatis in Apostolatus apice constituti, haec tolerare non possumus nec debemus: et propterea super iis, ut tenemur, de opportuno remedio providere volentes, fraternitati tuae per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus convocatis suffraganeis tuis, quibus super hoc scribimus oportune, et dilectis filiis capitulo Ecclesiae tuae ceterisque praelatis tuae civitatis et dioecesis, tu et ipsi suscipiatis causam hanc libertatis Ecclesiasticae viriliter in Romana curia defendendam, sicut ex pontificali officio estis adstricti, et pro ipsius causa prosecutione ad curiam eandem communibus consilio et expensis usque ad menses... a receptione praesentium computandos, personas idoneas transmittatis, omni excusatione remota, sub poena excommunicationis, quam unusquisque vestrum, qui negligens fuerit, incurrat: tibi quoque notum facimus, quod praefato regi per nostras litteras intimata serie gravaminum praedictorum eundem requirimus et monemus, ut ad dictum terminum procuratores et nuntios suos transmittat ad curiam ipsam sub hac materia responsuros: quod si non fecerit, nihilominus contra contumacem juridice procedatur. In eadem forma scribimus venerabili fratri nostro archiepiscopo Ulixbonensi, cum quo participato consilio ad executionem hujus honesti salutaris et sancti negotii vigilanter intendas. Dat. etc. »

20. *Aragonius in iudicium vocatus.* — Vocatur etiam antea in jus Alfonsum regem Aragonum Christi vicarius, diemque non modo ad causam de violato jure Ecclesiastico, verum de iniuria etiam cum schismaticis societate dicendam constituerat: quem cum decretoria sententia percellere pararet, ille sibi metuens pernicacem animum fregit ad Pontificium imperium. Oratoribus igitur missis, ut procellam averteret, pollicitus est se legatum admissurum. Petro itaque Fuxensi cardinali data sunt a Martino mandata, ut provinciam ingrederetur, non autem in Aragonium, dum illius ad obsequium flecendi spes supererat sententiam lalum iri, pro certo sciret.

« Petro fil. S. Stephani in Caelio-Monte presbytero cardinali A. S. L.

« Sentientes antea regem Aragonum esse contentum, quod in regnum ejus intrares », et

¹ Lab. lxxv. p. 39.

infra, « placeat nobis, ut in Dei nomine ingre-
diaris prædictum regnum et officium legationis
exerceas, studeasque pertinere, quæ videbis ad
statum et honorem nostrum et Ecclesiæ pertine-
re juxta commissionem, quam tibi in recessu
tuo dedimus, regulando te etiam secundum ea,
quæ postea hic cum regis oratoribus tractata
sunt, de quibus per nostras litteras jussimus
informari prudentiam tuam, ut plene sit in
agendis instructa. Cæterum quia videris dubi-
tare, an sit adhuc fulminata sententia contra
regem vel de proximo fulminanda, significamus
tibi, quod ad sententiam non processimus, nec
procedemus quoad erimus in spe reductionis
sue, ad quam cum coneris inducere, ita ut
aliquando sentiamus eum facere vel fecisse quod
debet, nec semper promittere se facturum; nos
enim ab ipso non quarimus nisi honesta et
devotioni suæ debita, cupientes eum benigne
recipere in sinu charitatis nostræ pro bono
Ecclesiæ, pro consolatione et quiete animi nos-
tri, ac pro honore regis ipsius et animæ suæ
salute: scimus enim quod si perseverare volue-
rit in malo proposito, nocere Ecclesiæ poterit, et
nocendo sibi certe non proderit, sed eum detri-
mento suo, læsione famæ et animæ interitu
laborabit. Verum si Deus, in cujus manu corda
sunt regum, per misericordiam suam inspira-
verit saniora consilia, ut deponat odium, quod
concepit, injuste contra nos, qui desideramus
eum fovere paterna benevolentia et charitate, et
abstineat a perturbatione Ecclesiæ et oppres-
sione Ecclesiasticæ libertatis et alia faciat opera,
quæ digna sunt rege Christiano, quanto sibi
erit hæc præsens vita jucundior, et spes melior
de futura: quæ omnia sibi nota esse confidi-
mus, et tua etiam circumscriptio demonstrabit.
Qualiter vero res succedent, curabis nos tuis
litteris facere certiores. Dat. etc. » Deest tempo-
ris nota quæ precedenti Epistolæ ita adjecta est:
« Romæ apud SS. Apostolos VIII idus Julii,
anno x ».

21. *Cardinalis Fuxensis in Aragoniam ingres-
sus.* — Narrant pluribus gestæ a cardinale Fu-
xensi legationis acta, ut is adulta Æstate Hispaniam
Tarraconensem ab Alfonso rege excibus
peragravit: tum pompam, qua Valentiam, ubi
rex morabatur, ingressus sit: « Ingenti,
inquit, domino legato civitatem Valentiam cum
insigni legationis suæ obviam ad mediam
Iuleam vel circa primo canonici Ecclesiæ Valen-
tinae cum solenni apparatu exiverunt: pa-
rumper per paululum episcopi Cathanensis,
Vicensis, Gerundensis, Elnensis cum domino
archiepiscopo Terraconensi et pluribus abbatibus
Cisterciensibus, ac doctorum et Ecclesiasti-
corum virorum multitudine copiosa eidem
domino legato obviam processerunt. Insuper
nobites consiliarii, rectores civitatis Valentiam
cum tubis constipati militibus pluribus et civi-

bus nobilibus habitatoribus dictæ civitatis, vene-
runt obviam eidem domino legato. Supervene-
runt denique arcubalista, et ultra toris civitatem
dominus Alfonsus Aragonum rex illustris in
persona propria, capite discooperto, cum archi-
episcopo Ulixbonensi regni Portugallie cum
sua regia familia obviam venit eidem domino
legato, reverentiam impendit, osculum sibi
tradidit, et partem dextram in progressu post
plurimas reverentias et invitationes mutuas
eidem domino legato renuenti assignavit, ipsam-
que cooperiri fecit etiam capello rubeo cardina-
latus, dicto domino rege capite discooperto
cum præfato domino legato familiariter collo-
quente et in via versus civitatem procedente
usque ad pontem portæ civitatis, ubi ab eodem
domino legato, cum esset jam tarde et transiret
hora prandii, petit licentiam recedendi ad pala-
tium suum, quod est extra civitatem, et sic re-
cessit cum paucis. Dicitur vero dominus legatus
cum præmissis omnibus et processionibus
solemnibus, infinito populo sibi occurrente, cum
maximis honoribus in civitate Valentiam et in
cathedrali Ecclesia cum cymbalis benesonanti-
bus, in tympanis, tubis et organis cum magno
gaudio solemniter fuit receptus: et data bene-
dictione ac indulgentiis in Ecclesia, ad domum
episcopalem adductus, et cum omnibus suis in
eadem domo honorifice collocatus ».

22. *Inter regem Aragonum et legatum Apo-
stolicum pactiones sancite.* — Post hæc aliquam
offensionem animorum intercessisse narrant
Acta: cum enim legatus die S. Bartholomæo
sacra proposito edicto vulgasset, suum in jure
dicendo administrum recurrente prima die Lunæ
pro tribunali causas Ecclesiasticas cogniturum,
Alfonsus veritus forte ne a pluribus injuste a se
vexatis in judicium appellaretur, furore percitus
contrario edicto vetuit coram eo controversiam
ullam disceptari. At legatus regias iras prudentia
sua permulsit, ac demum ad pactiones venit
publicis hæc Tabulis comprehensas: « In
Christi nomine cunctis pateat evidenter, quod
die Lunæ intitulata vigesima septima mensis
Octobris anno a Nativitate Domini millesimo
quadragesimo vigesimo septimo, in civitate
Valentiam intus regale palatium, et in quadam
turri nova dicti palatii personaliter constitutis
reverendo in Christo patre domino Petro divina
providentia fil. S. Stephani in Celio-Monte pre-
sbytero cardinale, de Fuvo vulgariter nuncupato,
Sedis Apostolicæ legato, et serenissimo et po-
tenti principe domino Alfonso Dei gratia rege
Aragonum, Sicilia, Valentiam, Majoricarum,
Sardinie et Corsicæ, comite Barchinonensis, duce
Athenarum et Neopatriæ, ac etiam comite Ros-
silionis et Ceritanie, de ordine et mandato
eorundem dominorum fuerunt per me Francis-
cum Daryato secretarium dicti domini regis
lecta et publicata alta et intelligibili voce præ-

sentibus infrascripta capitula, quae sequuntur ». Allerit primo postulata regia inferius a nobis breviter perstringenda, quibus Sedes Apostolica assensit : deinde eas leges federis adducit, quas ab ipso legatus cardinalis exegit.

« Primo, quod idem dominus rex del operam efficacem, ut Ægidius et alii cum eo in castro Paniscolae, Dertusensis diocesis, intrusi, ad gremium sacrosanctae Romanae Ecclesiae, et ad obedientiam ejusdem sanctissimi domini nostri domini Martini, veri et indubitati Jesu Christi vicarii, humiliter et devote revertantur summeque ratum recognoscant : paratus est enim idem dominus noster ob Dei reverentiam dictaeque regiae majestatis contemplatione eos ad obedientiam et ad unitatem sanctae matris Ecclesiae clementer recipere, benigne reconciliare, ac bene et charitative tractare : quod si Ægidius et sequaces sui praefati ad obedientiam animo indurato venire recusent, idem dominus rex dictum Ægidium et omnes et singulos ejus sequaces et sibi adhaerentes in manibus seu potestate ejusdem domini nostri Martini seu ejus legati aut alterius ad hoc specialiter deputati reponat juxta demerita puniendos ». Et infra :

« Secundo, quod omnia et singula edicta, inhibitiones, et Constitutiones, et decreta penasque et multas in eis adjectas contra eundem sanctissimum dominum nostrum ejusque legatos Ecclesiae, Sedis Apostolicae ac personarum Ecclesiasticarum libertatem hactenus edita et promulgata solemniter et publice cum voce tubae per civitatem Valentiae, ac civitates et loca sua ditioni subjecta, tollat, revocet et annullat.

« Tertio, quod permittat Sedes Apostolica collectores, qui pro tempore fuerint, fructus, bona et jura camerae Apostolicae libere, quiete et pacifice recipere, ac suo absque contradictione officio, non permittendo eos seu eorum alterum in officii praedicti executione per se vel per alium, directe vel indirecte impediri aut vexari quomodo, tollendo et amovendo omnia et singula impedimenta, per eum seu alios hactenus apposita.

« Quarto, quod Ecclesiam Romanam et omnes alias Ecclesias in regnis et terris suis aliis ubique constitutis, personasque Ecclesiasticas cujuscumque conditionis, status aut praecipientiae existant, eorum privilegiis, libertatibus, immunitatibus, franchisiis ac omnibus aliis jure libere ac pacifice uti et gaudere acriat et permittat.

« Quinto, quod omnes et singulos praefatos ac alias Ecclesiasticas personas suis dignitatibus, beneficiis seu bonis aliis per ipsum seu alios de ejus mandata spoliatas ad easdem dignitates, beneficia atque bona indilate plenarie restituat, et in eorum plene libertate et posses-

sione pacifica reducat, eosque a die finiendae concordiae in posterum suarum dignitatum, beneficiorum, et aliorum honorum fructibus, jure et emolumentis libere et quiete uti et gaudere permittat.

« Sexto, quod a vexatione et molestatione regni Apuliae desistat : nam si eadem regia majestas aliquas ad ejusdem regni reginae instantiam fecit impensas, praesto se reddit praefatus dominus noster cum regina tractare praefata, ut juxta possibilitatem suam eidem satisfaciat serenitati. Quod si forsitan eadem celsitudo jus aliquod in regno praedicto pretendit, parata est sua sanctitas per personas neutri parli suspectas justitiam facere ministrari ».

23. *Cyprius rex redemptus.* — Hoc anno Cyprius rex Aegyptiaco carcere redemptus, ducentis millibus ducalium nummorum sultani vectigalem se professus est ¹, quinque millia annua in Barbaricum ararium inferre pollicitus, quinquaginta millia referunt Poloni historici. De tracta illi ferrea vincula sacro assumptione Virgini die scribit Monstreletus, atque a sultano ad dederendam fidem Christianam sollicitatum illa prudenter respondisse, ut ora ei obstruxerit ; proximo vero anno in regnum reversum exceptumque a suis honorificeculissime, ac post Carola reginae mortem immunem ab omni impudicitia vitam traduxisse.

24. *Miraculum ingens Virginis opera edictum.* — Hoc anno puer, qui misere aquis obrutus fuerat, a parentibus divinitus repertus, et nuncupato Deiparae voto, ad vitam est revocatus. Rem gestam candide narrat Justus Lypsus ² : « Anno, inquit, MCCCXXVII, VII Martii ad Cantiprahum, (pagus est in Cameracensi tractu,) atque ibidem religiosorum coetus cum abbate, Vir inhabitabat, cui nomen Joannes Bidaus, atque illi puer binulus nomine Martinus. Dies Dominicus erat, et vir cum uxore mane sacris operaturus Christiano more ad templum eunt. Emanant, et alibi apud amicos prandent, nec nisi a meridie secunda hora demum remeant. Stalim prolem suam oculis et affectu requirunt (movimus parentes). Non reperiunt. Quærunt in vicinia, et ab ipsis vicinis si quis vidisset : negare omnes. Pater percelli et rogare, igitur sese in quærendo adjuvent, sicubi forte puer nec longe tudillus poterat aberrasset. Eunt, reliquum diem illum et totam noctem quasitioni donant. Addunt diem alterum in vesperam. Tum vicini desperantes invenire et bona fide alibi periisse arbitrati, patri valedicunt, et ut idem filiolo faciat, suadent, Domum quisque suam redeunt : etiam pater ad maestram uxorem, eo uterque maestior, quod frigidissima forte tunc aura erat, nec tenellus puer sub dio sicubi esset posset subsistere. In

¹ Monstr. hist. Gall. vol. 2, Bosius par. II, l. V. — ² Just. Lyps. in Virgine Hallen. c. 20.

hoc doloris aestu ad divinam Virginem, quae Hallis colitur, animum et preces pater vertit, et volum peregrinationis addit. Statim in somnum solvitur, et viso monetur, querere etiam puerum certo inveniendum. Luce orta vicinos iterum adit et rogat secum eandem operam dare. Haud facile inducuntur, et : Ieritam, aiunt, spem foves; nonne biduum jam pene quasivimus? Inventus esset si esset. Tamen instantem sequuntur, et omnes agros, dumeta, fossas scrutantur, donec sub ipsam meridiem ad voraginem aliquam limo et aquis obsitam ventum. Pater instinctu aliquo interno : Et hic, ait, perquiramus. Ibi negare puerum eo pedes tulisse, quo agre ipsi possent. Eum tamen. Ecce jacentem, et ceno alque aquis obrutum reperiunt.

Triste spectaculum, nec audent tollere, nam sponle aut casu mortuos tangere nisi iudice permittente non licet. Ille igitur advocatur. Venit, indulget, puerum deinde ad templum deferunt, mox ut putabant terre dandum. Sed patrem spes non deserit, et diva Virgo excitat, atque internum robur addit. In altari igitur prolem collocat ante ipsam diva illius ibi imaginem, et prolapsus in genua calidis precibus lacrymisque opem poscit. Adstabat turbam hominum, ipse abbas Cantipratanus Nicolaus, et puer o mirum! statim vitam et vocem recipit, surgit cum patre, domum cum eodem mox Hallas venit, gratias acturi et laudes divae meritissimo propagaturi ».

MARTINI V. ANNUS 11. — CHRISTI 1528.

1. *Rex Aragonum obsequia defert Sedi Apostolicæ.* — Gesta felici in Aragonia exitu legatione, Petrus tit. S. Stephani in Caelio Monte presbyter cardinalis anno Servatoris millesimo quadringentesimo vigesimo octavo, Indictione sexta, in Urbem reversus, litteras Alfonsi regis Aragonum benevolentiae atque officiorum significationibus refertis, quibus Apostolicæ Sedi obedientiam delerebat, Martino reddidit : ex quibus ille ingenti gaudio ob revocatum in Ecclesiae gremium tantum regem completus, paternis se studiis ipsum prosecuturum est pollicitus ¹.

« Charissimo in Christo filio Alfonso Aragonum regi illustri, etc.

« Pergrata nobis fuerunt litterae tuae, quas nuper accepimus de manu dilecti filii nostri Petri tit. S. Stephani in Caelio Monte presbyteri cardinalis A. S. L. et pergrata relatio in earum sententiam distinctius et copiosius in secreto consistorio nobis facta de tua laudabili dispositione, omni abolito rancore dissidii, nobis et Ecclesiae totis affectibus obsequendi : quo nihil poteramus audire jucundius : desideravimus enim hoc semper te habere cum aliis regibus

Christianis in filium, sicut et nostro et tuo honori convenit, et speramus in Domino, qui auctor est pacis et inspirator opportunorum consiliorum, quod devotio excellentiae tuae erga nos et Ecclesiam diutim magis ac magis augebitur, et per sapientiam tuam depulsa penitus illa nubecula indignationis tuae, quae aliquandiu serenitatem tuam offuscavit et iratam contra nos tenuit, conaberis semper ea facere, quae ad honorem nostrum et Romanae Ecclesiae pertinebunt : et nos te vicissim complectemur charitate paterna, ac in futurum uberius erit et dulcior usus mutuae nostrae benevolentiae, qui fuit intermissus aliquo temporis intervallo, etc. Superiori Epistola adjecta erat haec loci et temporis nota. Datum Romae apud SS. Apostolos III. id. Septembris anno x ». Deinde agitata est ¹ de schismatis Aragonii abolendis reliquiis, ac singula ab Alfonso petita mature excussa sunt.

2. *Pax composita in Italia inter Mediolanenses, Venetos et Florentinos.* — Perceptam a Pontifice probisque omnibus ob sedandi schismatis exploratas spes facilitatem cumulavit restituta pax Italiae, quae exitiali exarserat bello. Incensum id fuerat ex levi scintilla, duarum scilicet princi-

¹ Lib. ult. brev. p. 141. et alio lib. brev. p. 67.

¹ Acta leg. card. Fuxen.

pum feminarum Foroliviensium ira, ut diximus; moxque aucta flamma corripuerat Florentinos, marchionem Mestinum, Venetos, Sabaudum, Genuenses ac Philippum Mariam Mediolanensem ducem. Ut igitur illud restitueret Pontifex, cum Veneti eorumque federali secundis successibus confirmati duriores leges duci Mediolanensi imponerent, Nicolaum Alberгатum cardinalem legatum ipsos monere iussit¹, ni pacem admitterent. Sigismundum regem Romanorum, qui superiori anno Philippo Mariae Mediolanensem principatum jure beneficiario contulerat², a se in Italiam exitum iri, qui ipsos repressurus, jurisque Cæsarei urbes armis repetiturus esset. Navata est adeo strenue opera a Nicolao cardinale, ut die xviii Aprilis hujus anni pax conciliata sit, de qua factus certior Martinus grates ei egit hæc litteris³:

« Nicolao presbytero cardinali S. Crucis in Jerusalem A. S. L.

« Dilecte fili, salutem, etc. Recepimus tuas litteras, quibus significas nobis pacem conclusam esse inter dilectos filios nobilem virum ducem Mediolani ac Venetos et Florentinos: ex quo immensam in Domino letitiam suscepimus. Benedicimus Deum et ei gratias agimus pro hoc tanto bono tamque optato a nobis. Tuum autem plurimum commendamus studium et providentiam tuam, cujus maxime cura et opera hæc pax facta est: ita enim ferunt omnes tua sollicitudine et industria pacem seculam esse; qua in re et Deus summe laudandus est hujus boni largitor, et tibi gratiæ agenda. Verum circa hoc nil amplius scribimus ad præsens, expectantes a te litteras, quibus explicentur particularius nobis conditiones pacis. Datum xxvii Aprilis anno xi ».

3. Porro in has leges pax convenit⁴, ut Philippus Maria, quem bellum propagandæ difionis spe movisse vidimus, Inolam ac Formilivii restitueret Pontifici, ac Brixiam et Bergonum pluresque Cremonensis agri arces Venetis dimitteret, jussusque est ab Etruria et Bononia affectandis abstinere: quibus pactionibus debilitata sunt admodum ejus vires, quæ limitibus tantum terrorem injiciebant. Ne igitur hostium numero obrueretur Philippus, cum etiam res Genuensis fluctuaret, nec Romanorum rex Bohemico et Turcico bellis implicitis suppetias facile ferre posset, dictis legibus se subiecit. Veneti vero, quamvis in Italia eorum votis felices responderent eventus, tamen assensere, quod ipsorum Orientalem ditionem evastarent Turcæ, in quos vertenda esse arma Martinus duci Veneto consultit.

« Ad ducem Venetiarum.

« Per Dei gratiam habemus eam pacem, ex

qua speramus reprimi posse audaciam infidelium, qui sentientes civitatem tuam, a qua una facile possent impediri nefarii conatus eorum occupalam esse in bellis Italiae, Christianas insulas invadere et alia inferre fidelibus detrimenta præsumebant; nec erant qui, occupatis tuis in hoc bello, resisterent: quare, fili dilecte, referimus gratias Deo, qui exaudivit humiles preces nostras, et sua ineffabili benignitate concessit, ut faceremus hanc pacem necessariam Italiae et utilem universæ reipublicæ Christianæ Dat., etc. »

4. *Rebus ad pacem vergentibus in Italia, Turcica potentia augetur in Oriente.* — Conciliati etiam fuere⁵ duci Mediolanensi præter Venetos Florentini, quibus ea de re Pontifex est gratulatus⁶: « Dilecti », inquit, « filii, nihil jucundius neque gratius aures nostræ audire potuerunt, quam quæ in vestris litteris continentur, pacem scilicet conclusam esse et firmalam inter vestros Venetorumque legatos et ducem Mediolani, quod ita nobis placuit, ut nil magis hoc tempore possit placere. Agimus gratias omnipotenti Deo, qui tandem preces nostras exaudire dignatus est ». Extant alia ad eos eodem argumento data litteræ, quibus studia sua ad augendam tuendamque publicam illam rem pollicetur⁷:

« Pro conservatione », inquit, « et statu civitatis vestræ, quam loco peculiaris filie habemus, si quid est, quod cum Deo et honore nostro facere possimus, requirite nos cum ea fiducia, qua filii parentes solent: reperietis enim nos non solum promptos, sed ferventes ad omnia, quæ concernant aut honorem vestræ reipublicæ, aut ejus conservationem ».

Cæterum hand parvum imminabat periculum, ne cum dissolverentur Mediolanensium, Venetorum ac Florentinorum exercitus, plures militares copiarum raptò vivere solite vel in ceteriorem Siciliam, vel in ditionem Ecclesiasticam se inferrent: quibus ut omnia intercluderentur itinera hæc Martinus ad legatum Bononiensem scripsit⁸: « Quia providendum est nobis ad quietem nostram et regni, volumus et mandamus tibi, ut si quæ gentes armorum, quæcumque fuerint, vellent ire versus has partes, aut regnum, nullo modo des eis transitum, aut saluum conductum, sed omnino prohibeas, quoad potes, nisi a nobis aliud habueris specialiter in mandatis ». Dum Pontificia jussa exsequitur legatus, in maximum repente discrimen adductus est extrema Julii die, ut refert Diarii Ms. Veneti auctor⁹; coorta enim Bononiæ seditione Canevuli tyrannidem occupavere: ut vero Bononienses longa obsidione a Dominico Capranica Eccle-

¹ Lib. brev. p. 118. — ² Cavitel. in Crem. Annal. — ³ Lib. brev. p. 57. — ⁴ Bar. Ven. Ms. S. Anton. tit. p. 10. tit. xxii. c. 8. § 9. Sabellie. ennead. 10. l. ii. P. g. l. vi. Bern. Cer. et alii.

⁵ Leon. Aret. in hist. rer. Ital. suo tempore gestarum. S. Ant. tit. par. tit. xxii. et c. 8. § 9 et alii. — ⁶ Lib. ix. brev. eand. p. 49. et in alio brev. p. 57. — ⁷ Eod. l. ix. p. 50. — ⁸ Ibid. p. 49. — ⁹ Bar. Venet. Jo. Ept. Pogg. in Vit. Carol. Firman. P. g. lib. vi et alii.

siastici exercitus praefecto attriti proximo anno interprete concordiae duce Venetorum conciliati sint Pontifici, dicitur inferius.

Addit idem auctor de Orientalibus rebus, Turciam in dies auctam fuisse potentiam, ac duas naves Venetas prope Callipolim vigesima quinta Augusti die interceptas a Barbaris, eosque, exsensu in terram facto, Cretam insulam vastare aggressos; at demum magna clade fuisse deletos: qui felix nuntius vigesimo primo Decembris Venetias perlatus fuit. Nec modo insulas Mediterranei maris vexabant, verum in Europae continente latius limites proterebant, ac Gobeluciam arcem a proditore, cui nomen erat Roscius, acceperunt¹: ad quam recuperandam Sigismundus rex cum exercitu provolavit: sed cum Omarath idemque dictus Calapinnus Turcarum tyrannus immineret, majorem copiarum partem trans Danubium traduxit, parte alia in littore adverso destituta expositaque hosti, cum excipiendis iis navium par copia non esset: misit autem et scapham ad Zavisquam Nigrum egregium ducem: sed is in eam descendere detrectavit, maluitque mortem oppetere, quam suos deserere, obviamque hosti procedens mox circumfusus captusque ab illis est et capite truncatus, sociis barbarico ferro concisis. Conjecit ejus cladis culpam Sigismundus in Wladislaum regem Poloniae, cujus promissus equitatus sibi defuisset, indeque odia excitata.

5. *In Bohemos decretum a Germanis bellum; de quo litterae Pontificiae ad principes.* — At haeretici Bohemi animos extulere atque ad pertinaciam obfirmarunt: ad quam frangendam aeli sunt celebres Francofurti Germanorum principum conventus, in quibus decreta est in illos expeditio eo usque urgenda, donec penitus edomiti essent: qua de re ad Ludovicum Bavariae ducem datae a Pontifice litterae² additque stimuli, ut copias adversus impios contraheret.

« Dilecto nobili viro Ludovico duci Bavariae, comiti palatino Rheni.

« Recreati sunt spiritus nostri ex his, quae nuper accepimus in proxima congregatione apud Francofordiam contra Bohemos haereticos, in eorum exterminium constituta et ordinata fuisse per te et reliquos electores imperii una cum dilecto filio nostro Henrico cardinale Angliae A. S. L. quos merito pro tam salubri deli-

beratione et tam sano ac sancto consilio laudibus dignis extollimus et commendamus in Domino, nobilitatem exhortantes tuam, ut una cum eis, quae per vos prudenter deliberata sunt, studeas cum omni ingenio atque constantia operari, ut executioni mandentur, nam si tu et ipsi deficeretis circa efficacem executionem hujus Concilii, ludibrio eritis apud omnes Christianos, quia sapienter consulere et providere, et provisa non exsequi et adimplere nihil prodest, sed vanitas inutilis ab omnibus reputatur. Igitur, tibi dilecte, per te et alios electores et principes nationis Germanicae laborandum est, ut aliquando consiliorum vestrorum aliquis laudabilis et dignus effectus appareat, ut deleatur haec macula, per quam nationis ejusdem et praesertim Alamanniae denigratum est decus, tam longo tempore tantum opprobrium ante oculos, ac paene in sinu et visceribus tolerando, et cum exercitibus validis toties congregatis, praecipue Aestate nuper elapsa, Bohemiam in sua haeresi relinquendo: cum tamen haeretici nunquam fuerint aut militari virtute aut multitudine gentium cum fidelibus illarum partium comparandi: quod dedecus nunquam videtur deleri posse nisi Aestate proxime futura, quae nuper sunt prudenter instituta Francofordiae adimpleantur constanter et fortiter, ita ut omnis Christianitas hac vice cognoscat, praefatis principibus nec in deliberando consilium, nec in exsequendo deesse virtutem. Dat., etc. » Conceptae³ sunt iisdem verbis litterae ad Fredericum marchionem Brandenburgensem, qui sacri exercitus dux creatus fuerat: adjecta vero adhortatio, ut susceptam ex capta anno superiori turpi fuga maculam egregiis factis deleat⁴:

6. — Martinus, etc. Quoniam intelleximus te in dicta congregatione simul cum filio nostro cardinale Angliae legato electum fuisse exercitus fidelium supremum capitaneum, laetamur plurimum, et electionem hujusmodi commendamus, sperantes pro tua prudentia et strenuitate et rerum experientia, quod illa negotia, auxiliante Domino, feliciter dirigentur: in quo sancto opere toto animo sic virtutem exerceas tuam, et sic diligenter incumbas, ut nonnulli, qui propter ignominiosum recessum exercitus proxima Aestate factum de te oblocuti sunt, imputantes tibi non medioerem culpam illius ignominiae, quod multis ex causis graviter terebamus, cogantur mutare sermonem et te falso

¹ Michov. l. IV. c. 32. Crom. rer. Polon. l. XIX et alii. — ² Lib. brev. p. 140.

³ Lib. brev. p. 441.

(1) Cum Martini Epistolae, quas in Vaticano Codice nactus est annalista, temporis, quo datae sunt, inscriptio, egerit, Line no., semel errandi occasio nata. Ambae igitur Martini hic relatae Epistolae, altera quidem ad Ludovicum Bavariae ducem, altera vero ad Fredericum marchionem Brandenburgensem, ex quibus eruit annalista conventum illum Francofurtensem, quo de re in Bohemos expeditio facta, cuius supremus dux Fridericus Brandenburgensis designabatur; haec, inquam, litterae ad supradictum annum M. CXXVIII per te emissa, cum in Germanis aequalibus eorum temporum scriptoribus, de nova hac anni hujus expeditione in Hussis de re et de loco et causa. Quae vero anno praecedenti suscepta fuit in Francofurtensi congressu decerni potuit, quamquam de loco ad rem tractandam destinato nihil scriptoris tui determinavit; et Friderico marchioni Brandenburgensi commissa fuit, teste Andrea Ratisponensi in Chronico. — MVS-SI.

fuisse diffamatum evidenter ostendas. Dat. » Extant etiam datae ad eundem marchionem Brandenburgensem litterae nulla temporis nota consignatae a nobis non praetermittendae, quibus conqueritur, regis Poloniae administratos Sigismundi Koribuli in Bohemiam protectionem excusasse, quasi ad Bohemos ab impieitate removendos missus esset: cumque ii in pertinaci mentis duritie persistenter, sperasse Koribulum in Poloniam retractum iri: moneri itaque a se Wladislaum regem, ac Witoldum Lithuanum, ut excurrente bimestri illum ex Bohemia revocarent¹.

« Martinus, etc. Quia nobis per nonnullos ex servitoribus et benevolis praefatorum, (nempe Wladislai Poloniae) et ducis (scilicet Alexandri Lituaniae) asserebatur eundem Sigismundum fuisse transmissum causa reductionis praedictorum haereticorum, stetit expectantes eventum, nec ad ulteriora processimus: sed postea, cum de reductione nihil fieret, nobis spes indubia afferebatur de ipsius Sigismundi revocatione: sed cum videamus eundem non revocari, sed persistere et immorari in subsidio haereticorum, amplius tolerare non possumus, quin pro debito summi Apostolatus officio aliter moneamus eodem regem et ducem, ut ipsum Sigismundum infra terminum duorum mensium a die praesentationis litterarum nostrarum computanda debeant revocasse: quarum litterarum latorem cum praesentibus ad te direximus, nobilitatem tuam rogantes, ut ipsum velis ultra dirigere ad eodem regem et ducem cum uno notario, qui fidem faciat nobis in scriptis de praedictarum litterarum praesentatione, ut possimus cum observatione justitiae et honoris nostri, secundum quod erit expediens, providere. Dat. etc. » Ad comparandum porro in Bohemici belli sumptus subsidiarium aurum indicatae sunt decumae, ut litterae² ad Carolum regem Francorum missae referunt.

7. *Fratricelli in Piceno grassati, contra quos animadversum.* — Dum Bohemi aperto furore grassabantur, iterum Fraticelli clandestinis insidiis illaqueare simplices animas nitebantur, ad quos coercendos episcopo Anconitano data sunt mandata², ut in eos animadverteret.

« Venerabili fratri Astorgio episcopo Anconitano, in provincia Marchiae Anconitanae pro nobis et Romana Ecclesia locumtenenti, salutem, etc.

« Nuper ad audientiam nostram fide digna relatione pervenit, quod in castro Magnalata Aesinae diocesis nonnulli haeretici Fraticelli *de opinione* vulgariter nuncupati, qui per provinciam nostram Marchiae Anconitanae in mentibus hominum non sanam doctrinam, sed haereses et errores et falsa dogmata suggesserunt, et in dies

suggerere student, principale eorum receptaculum habuerunt, et in dicto castro hodierna die ab illius incolis et habitatoribus hujusmodi errorum et haeresum, sicut nobis innotuit ex fide digna relatione multorum, labe infectis, similiter receptantur in periculum Christi fidelium animarum, et exemplum detestabile plurimorum.

« Nos igitur, attendentes quanti possit esse discriminis fidelibus populis convicinis dictae provinciae, qui ambulat in via Domini, si nidus et receptaculum ipsorum Fraticellorum haereticorum in dicto castro funditus non tollatur ac solo aequetur, et proinde attendentes, quod legitur de haereticis in diversis civitatibus, terris, castris et locis commorantibus ibi: *Incendes civitates eorum igni, nec erit ibi habitaculum in aeternum*; et propterea praemissa debita consideratione pensantes, habitaque super iis deliberatione matura, quantum materia requirebat, volumus et fraternitati tuae per Apostolica scripta committimus et mandamus, ut dictum castrum Magnalata et ejus arcem, si quam habeant ad terrorem et exemplum perpetuum aliorum castrorum et locorum dictae provinciae, ut de caetero tales haereticos Fraticellos receptare aut eis praebere consilium, auxilium vel favorem per se vel alios audeant vel praesumant, ex toto mandes et facias demoliri, provisurus quod nullum ibidem de caetero aedificium vel domicilium construat; et tempore demolitionis hujusmodi virum religiosum instituas ad praedicandum inibi verbum Dei, qui populos de causa demolitionis praedictae sapienter instituat et informet: et deinde, postquam dictum castrum demolitum et solo aequatum fuerit, ut praefertur, convocatis aliquibus magistris in theologia et doctoribus juris canonici vel civilis, et aliquibus religiosis viris, et illis tibi in hoc assistentibus et consulentibus, pueri patrum haereticorum segregentur ab eis et procul mittantur, ne haeretica labe possint infici quoquo modo. Majores autem ex habitatoribus et incolis dicti castri interrogentur super haeresi dictorum Fraticellorum, in qua si obstinati et induratis animis perseverent, puniantur secundum canonicas sanctiones: si vero poenitere voluerint, et praemissam haeresim abjurare, tunc qui in dicto errore fuerint principales et magis perversi ad aliorum terrorem ad perpetuos carceres deputentur, et si bene se habuerint, in futurum misericorditer agatur cum eis ex benignitate Sedis Apostolicae, quae nulli cum poenitentia redempti gremium claudit misericordiae et pietatis suae. Insuper innocentes et etiam multum simplices, si qui sint inter habitatores et homines dicti castri, divisim locentur in terris convicinis, ut colere possint agros suos de territorio dicti castri: aliorum autem haereticorum praedia tanquam confiscata ad Romanam Eccle-

¹ Lib. IX. brev. p. 50. — ² Lib. VI. Ep. eur. p. 27.

siam decernimus pertinere, quorum partem juxta tuam et ipsorum convocandorum assistentium tibi magistrorum, doctorum et religiosorum discretionem, prudentiam et arbitrium illis innocenlibus applicari volumus propter damnum eis illatum ex demolitione predicta, quodque omnes, sive qui manifeste fuerint haeretici, sive alii tanquam de haeresi vehementer suspecti, abjurent predictam haeresim omnemque haeticorum conversationem et fautoriam juxta decreta sanctorum Patrum et canonicas sanctiones. Propterea placet nobis, quod aliquibus principibus dicti castri terror tormentorum incutiatur, et si opus fuerit, torqueantur, ut revelent si quos in provincia predicta vel alibi sciant, sentiant et cognoscant praefata haeresis labe infectos, vel occulte existant, ut pro illorum reductione ac punitione, ne inficiant alios, possit salubriter provideri. Et similiter pro libris dictorum Fraticellorum et pro extirpandis eorum reliquiis, si quae remanserint, per totam provinciam inquiri et investigari facias diligenter, deputando ubique praedicatorum idoneos instructos in sacra pagina, qui de mentibus oberrantium haeticas opiniones evellant, et sanam doctrinam illos edoceant, et per rectam viam mandatorum Dei et Ecclesiae suae incedere moneant, instruant et informant.

8. « Caeterum attendentes quia jam din dicti Fraticelli aufugissent de praefata provincia, nisi haberent occultos receptatores et fautores eorum, qui eos suis secretis praesidiis et favoribus mantinent, super quibus etiam nostra interest, quantum cum Deo possumus, de opportuno remedio providere, similiter volumus et mandamus, ut universis et singulis vicariis nostris in temporalibus deputatis, necnon communitatibus, universitatibus et singularibus quibuscumque personis civitatum, terrarum, castrorum et locorum quorumlibet dictae provinciae sub privatione vicariatuum et excommunicationis, suspensionis et interdicti aliisque gravissimis sententiis, censuris et poenis spiritualibus et temporalibus, a jure vel ab homine promulgatis contra eos qui contra fecerint infligendis, auctoritate nostra mandes atque prohibeas, ne dictos haeticos Fraticellos per se vel alios, publice vel occulte, in civitatibus, terris, castris et locis praedictis sub quovis quaesito colore receptent aut receptari faciant vel permittant, nec illis ministrent aut praestent quovis modo auxilia, consilia vel favores, volentes quod contra transgressores mandatorum nostrorum, et ad publicationem poenarum, in quas illos vel eorum aliquem incidisse cognoveris, eadem auctoritate procedas atque declares, prout illorum temeraria praesumptio exiget et requiret, in eas sententias, censuras et poenas in suis contentas processibus incidisse. Demum de omnibus, quae gesseris in praemissis, nos provideas per tuas

litteras informare, ut ad ulteriora, si necesse fuerit, pro salute animarum fidelium suadente justitia, auctore Domino, procedere, providere et consulere valeamus. Dat. Romae apud SS. Apostolos kal. Junii. Pontificatus nostri anno VI ».

9. *Angli Gallicanas Ecclesias diripere tentant, in quos Joanna virago divinitus excitata.* — Hoc anno dux Bethfordiae Galliae regni pro Henrico¹ puero administrator jus Ecclesiasticum labefactare et evertere nisus est; omnia enim bona, quae Ecclesiis Gallicanis quadraginta annorum spatio collata ac divino cultui consecrata fuerant, in regium ararium inferri jussit, ad persolvenda scilicet militibus stipendia, ut Ecclesias Gallicanas omni maleficiorum genere excinderent funestarentque. Habilis sapius ea de causa pluribus conventibus, denum Academia Parisiensis tantum sacrilegium magno labore discussit. Neque juvit Anglos Ecclesiarum rapinis res suas auxisse: cum enim maxime efflorescerent, ad eas proterendas concitata hoc anno est divinitus, ut creditum est, Joanna virago ex oppido, cui Domremy nomen est, inter Burgundiam et Lotharingiam sito orinda, quae ad Carolum Chinone agentem, atque ob afflictas res suas maerore pressum (cingebatur enim tum ab Anglis ingenti obsidione Aurelia, missaque² subsidio copiae ab hostibus profligatae fuerant) se contulit³, professa missam se a Deo, ut ipsum in aviti regni possessionem restitueret, Anglosque inique Gallias populantes pelleret. Perculit initio inanibus delusam prestigiis: at excussa multis interrogationibus a theologis, cum apte responderet, fidem promeruit. Non alia eam, quam de Deo fecisse verba tradit Monstreletus, ut divino Spiritu instinctam audientes putarent. Militari induta cultu Christi imaginem vexillo depingi atque in scuto duo lilia adumbrari voluit, quam plures milites bello charissimi sunt seculi. De ea haec refert Joannes Gerson⁴ egregius theologus: *Tulit me Dominus, cum sequeretur gregem, et dixit mihi: Vade et propheta ad populum meum Israel.* (Amos. vii.) Populus regni Franciae non incongrue potest spiritualiter nuncupari, quem fide Dei et cultu Christianae religionis notum est semper floruisse. Ad hujus regni filium quaedam juvenula pastoris ejusdem filia, quae et ipsa gregem ovium secuta fertur, accessit asserens se missam a Deo, quatenus per ipsam dictum regnum ad ejus obedientiam reducat. Ne autem ipsius assertio putetur temeraria, etiam signis supernaturalibus utitur, sicuti revelare occulta cordium et futura contingentium praevidere. Refertur insuper, quod sit rasa capite ad modum viri, et volens ad actus bellicos procedere vestibus et armis

¹ Monstr. vol. 2. p. 38. — ² Monstr. l. II. p. 41. — ³ Ib. p. 42. — ⁴ Jo. Gers. l. II. in fin.

virilibus induta, ascendit equum : quæ, dum in equo est, ferens vexillum statim mirabili viget industria quasi peritus dux exercitus ad artificiosam exercitus institutionem. Tunc quoque sui efficiuntur animosi. E contra vero adversarii timidi quasi viribus destituti. Ubi autem de equo descendit, solitum habitum muliebrem reassumens fit simplicissima, negotiorum secularium quasi innocens agnus imperita. Ferunt etiam quod vixit in castitate, sobrietate et continentia. Deo devota, prohibens fieri occisiones, rapinas cæterasque violentias omnibus his, qui ad dictam obedientiam se volunt exhibere. Propter hæc ergo et similia, civitates, oppida et castra se submitunt, regio filio fidelitatem sibi promittentes ». Tradit Nicolaus Ægidius ¹ B. Virginem regni Gallie patronam illi se videndam sæpius præbuisse, dum paternum gregem pascebat, ac præcepisse, ut Francorum regnum liberaret. Et vero, illa duce, Angli ab Aureliæ obsidione depulsi munitissimisque propugnaculis dejecti fuerint, proximo anno dicitur.

10. Hoc interim spatio miles Gallus, qui servituti ab Anglis addictus fuerat atque in puteum demissus, ne fugam capesseret, cum se B. Virginis clientela commendasset, divina vi trium miliarium intervallo, dum dormiebat abreptus et in libertatem vindicatus est; quam historiam narrat subjectis verbis Justus Lipsius ²: « Anno MCDXXVII. Guillelmus Mosterius, Picardus gente, non bona sua sorte in Pictaviæ fines venit negotii causa; bellum autem ea tempestate Anglis cum Gallis vetus et diuturnum erat manebatque, rege tunc Gallie Carolo VII. Incidit igitur in Anglorum manus, et captivus abducitur in oppidum S. Michaelis ad decem circiter menses detinetur: nam redimias, quas ab eo posebant octoginta aureorum, homo fortune modicus expedire non poterat, neque spes erat: sed nec fraude aut vi evadendi, quoniam in pu-

teum profundum demiserant, atque ibidem pede utroque bovis illigatum habebant. Dum igitur mæstus et anxius jacet, ac forte panis frustum comedit, quod superne dejecerant, mentem ei tetigit memoria et affectus erga divam Hallensem Virginem, cujus nomen et cultus tum in Picardia frequens etiam erat. Itaque toto corde eam invocat, et a squalore, pudore ac tenebris illis liberari ope ejus optat. Preces vix fuderat, somnus eum molliter amplectitur: et mane cum expergiscitur (res ipsi et nobis stupenda) videt se liberum a vinculis et carcere et tribus adeo miliaribus ab ipso oppido S. Michaelis abjectum. Dum miratur, gaudet et vix credit, ecce Angli equites adveniunt, præfectorum et nobilium aliqua manus hominem jacentem in agro vident, et ipsi quoque mirati accedunt. Erat inter eos centurio Tournebolius nomine qui agnoscit. Tunc captivus noster ille es? Unde huc? Qua vi, fraude, arte? Guillelmus ex gaudio iterum confusus: Domine, vera audi, inquit; nec fraus, nec vis mea aut aliena huc adduxit, et arca custodia (nosti ipse) eduxit. Divæ Virginis hoc totum est, ad quam preces equidem tudi, et illa ignarum ac dormientem huc transvexit. Rem vides, crede et caelesti beneficio tu quoque suffragator accede. Tetigit hominem religio, itemque alios; dimitunt, re tamen explorata, atque Diploma, quo securior transeat, donant, eoque miraculum consignant, cujus se auctores et testes profiterentur. Id ipse Mosterius Hallas secum tulit, atque ibi liberatricem Divam merito est veneratus ».

11. *Miraculum B. Mariæ Virginis.* — Narrat idem auctor, insigne aliud miraculum hoc anno editum in puero, qui cum ex materna alvo mortuus prodisset terræ mandatus, decimo quinto post die refossa tellure vivus repertus est B. Virginis opera, quam nuncupato voto mater deprecatricem apud divinam misericordiam delegerat, ita sacrosancto baptismo expiatus, paulo post exstinctus in cælum migravit.

¹ Ægid. in Chr. Car. VII. — ² Just. Lips. Virg. Hallen. c. 23.

1. *Ægidius Manio antipapatu se abdicat.* — Extinctis diuturni schismatis, quo Ecclesia Dei annis jam quinquaginta et eo amplius vexata fuerat, reliquiis, felix allulsit annus a Virgineo

partu millesimus quadringentesimus vigesimus nonus, Indictione septima: cum agitatae anno superiori Alfonso Aragonum regem inter ac Martinum Pontificem Petro tit. S. Stephani in

Cælio Monte presbytero cardinale Fuxensi, auctore et interprete fœderis, leges confirmatae fuerunt : profectus ille iterum Apostolico jussu in Hispaniam Citeriorem, duodecima Maii die, a clero ac populo, tum ab Alfonso rege extra Barcinonem obviam egresso honorificentissime exceptus est : cumque concordiae vinculum inter regem ipsum ac Pontificem omni studio ac solertia jungere niteretur, ab ipso rege varia diffugia captante aliquandiu delusus cum a conventionibus discedere dolebat ; cum cœlesti illius afflatu, in cujus manu corda sunt regum, Alfonso summa omnium admiratione ac gratulatione confectas pactiones solemnâ dicto sacramento admisit, ac duos egregios et auctoritate insignes viros Paniscolam se conferre, cunctaque ex legati Apostolici arbitrio componere iussit. Eo itaque operam dante, die S. Annae sacro vigesimo sexto Julii, Egidius Munio antipapa Pontificalis ornamenta dignitatis spectantibus omnibus posuit, ad excusandum patratum antea facinus testatus, ea se accepisse, ut, sublato voluntaria abdicatione schismate, pax optata Ecclesiae restitueretur. Deletum ita tandem schisma est, cum a Roberto Gebennensi, qui ab antipapatu Clementis VII nomen traxerat, intruso XXI Septembris anni MCCCXXVIII, usque ad XXVI Julii diem hujus anni, quæ Egidius, a suis Clementis VIII nuncupatus, antipapalem cultum exiit, unum et quinquaginta fere annos tenuisset. Qui autem a pseudopontifice in schismate abolendo abjiciendaque dignitate servati sint ritus ex Actis cardinalis Fuxensis legati repetemus (1) :

2. « Dominus ¹ Egidius in cessione publica indutus papalibus insigniis in castro Paniscola, die S. Annae prædicta, primitus et ante omnia pro serenitate conscientiae suæ et suorum sequacium, ut dixit, publice et solemniter omnes processus, sententias, fulminationes et censuras, depositiones, inhabilitationes, per suum prædecessorem, olim Benedictum papam XIII in sua obedientia nuncupatum, et ipsum in suo prætenso Pontificatu contra omnes et singulos ei non obedientes, et specialiter contra dominum

Odonem de Columna, quem secundum eorum opinionem reputabant antipapam et schismaticum, et omnes sibi adherentes factos pronuntiatos et fulminatos verbo et in scriptis, per suas litteras et suas præfensas Bullas plumbeas, expresse et specialiter revocavit, et omnes illos, qui præfato domino Odoni adhaeserant et obediærant, et specialiter ipsum dominum Odonem de Columna ad omnes dignitates et honores specialiter ad papatum, motu suo proprio habilitavit, restituit et reinlegravit. Deinde idem dominus Egidius ibidem solemniter proposuit coram omnibus, qualiter post obitum sui prædecessoris olim Benedicti XIII electus ab ibidem presentibus suis fratribus præfensis cardinalibus papatum recepit non ad alios fines, quam ad hoc principaliter, ut per ejus medium Dei Ecclesiae vera et indubitata unio sequeretur et cessaret, et extirparetur omne schisma : et jam a primis diebus suæ novæ assumptionis ad Apostolatam veraciter gessit in animo et disposuit, ac firmavit pro tanto bono unionis Ecclesiae Dei sponte et liberaliter se velle renuntiare dignitati, officio ac honori papali, quod utique jam diu fecisset, ut asseruit, si impeditus non fuisset et astitisset sibi plena et libera facultas opportuna. Nunc vero, ut ibidem asseruit, dixit plenam et liberam optatam facultatem et opportunitatem complendi desideratam resignationem et renuntiationem sibi adesse, confitens expresse viam renuntiationis hujusmodi esse viam planiorem, utiliore, securiorem et brevioram ad consequendam veram et indubitatam unionem Ecclesiae Dei ».

Addunt Acta, Egidium his diebus coram Alfonso Borgia regio oratore (qui postea archiepiscopus Valentinus, tum S. R. E. cardinalis, denique Callisti nomen sibi adscivit, cum divinitus, ob navatam in evellendis schismatis reliquiis operam ad Pontificium solum effectus esset) gradu antipapali cessisse, ut ex litteris ipsius ad posterorum memoriam editis constat, ad quorum calcem hæc adjecta sunt : « Ne de hujusmodi cessione renuntiationeque, ut præmittitur, factis in posterum hæsitetur, quin potius constet authentice de eisdem, presentes litteras motu proprio, non ad alienius instantiam expe-

¹ Acta card. Fuxensis.

(1) Quanquam non nego hoc tandem anno schisma illud, quod Ecclesiam tam longo temporis spatio affligerat, ferme desiisse ; non tamen adhuc penitus cessavit, cum feralis illius incendiî favilla superesset in pseudopontifice, quem sub nomine Benedicti XIV Joannes Carrerii evexit in thronum. Extant apud Martene Auerdot. to. II, col. 714, etc., ejusdem Joannis Carrerii litteræ die XX Januarii hujus anni, et ab electione ejusdem Pontificis quarti, e loco incerto date ad Joannem Armanaci comitem et fideles universos, quibus totam renuntiationem a se tanquam cardinale a Petro de Luna assumpto Pontificis historiam persequitur. Narrat enim post obitum Petri de Luna tres e cardinalibus ejus, se, qui quartus esset, neglecto, nec acito, Sacerdotum Unionis sub nomine Clementis VIII in Pontificem exulisse. Hanc vero electionem, utpote non rite factam (se quippe uno ex electoribus per injuriam excluso) pro ea quæ sibi tunc uni supererat, auctoritate, aliis tribus jure suo ex lege privatis, hanc, inquam, electionem infirmasse, statimque eo amoto alterum qui Aquitanus erat clericus, sub Benedicti XIV nomine substituisse. Electionis hujus tempus a nobis in nota ad A. MCDXXXII indicatur. Cum vero litteræ istæ Carrerii diem qua Egidius Unionis cessit dignitate præcesserint, dubios nos adhuc relinquunt, in quo tempore Paniscolenses redierunt ad Ecclesiam, eodem pariter et personatus iste Pontifex larvam deposuerit. Verum cum Joannes Carrerius schisma cum cæteris minime abdicaret, quin et adhuc per biennium sustentaverit, ut statim demonstrabo, non tantum conjectura suspicior et larvatum hunc Pontificem tabulam illam aliquantisper fuisse. Porro quæ dixi de Joanne Carrerio per biennium in schismate perseverante constat ex Epistola Joannis comitis Fuxensis, relato in Auerdot Martenis to. II, col. 1748, data anno MCDXXXII, die XIV Februarii, in qua comes ille Fuxensis commemorat Joannem Carrerium fugitantem latitantemque, captum tandem fuisse eumque ad se remitti, ut nomen papæ traderet mandati. Ita tandem factum est, ut schisma penitus aboleretur.

ditas ad rei gestæ memoriam in futurum jussimus publicari, etc. Dat. Paniscolæ Dertusensis diocesis VII kal. Augusti, Pontificatus nostri anno v ». Ubi Ægidius Munio pseudopontificatu abiit, illius pseudocardinales Julianus, Franciscus et Ægidius Munio junior hunc ritum tenere ad reliquias schismatis abolendas, revocandosque ad gremium Romanæ Ecclesiæ eos, qui veteris erroris Lunani laqueis erant irretiti : peractis nimirum comitiis Marfinum Pontificem dixere; eaque de re confectæ Tabulæ hæc temporis nota consignatæ : « Anno a Nativitate Domini MCDXXXIX, Indictione VII, die vero XXVI mensis Julii, in die festivitatis S. Annæ ».

3. *Alfonsus Borgia commendatus de impenso opere.* — Certior de his factus Martinus a cardinale legato, ingenti gaudio affectus est, et gratiis Deo actis legatum ipsum laudibus extulit¹, spondiditque Alfonsum Borgiam ob susceptos labores sibi commendatum fore; necnon se Alfonsi regis Aragonum amicitiam deinceps majori studio culturum.

« Dilecto filio Petro tit. S. Stephani in Cælio Monte presbytero card. A. S. L. salutem.

« Recepinus a te binas litteras, alteras datas xxx Julii, alteras kal. Augusti ejusdem fere continentia, in quibus summe consolati sumus. Primum quidem de conclusione facti de Paniscola agamus Deo gratias, qui illorum corda illuminavit: et tuam diligentiam atque operam merito commendamus, consecuti enim sumus optimum fructum protectionis tuæ, et in quo maxime consolamur. Magistrum Alfonsum de Borgia, pro quo supplicas, habebimus cum tempus erit recommissum, memores diligentia et laboris sui. Inter cætera summe placuit nobis audire bonam dispositionem erga nos charissimi in Christo filii nostri Alfonsi regis Aragonum illustris, quam cum semper optaverimus, nunc charissimum est nobis effectu comprobari. Itaque nullo modo timeas, quod aliquid agamus ad cujusquam requisitionem, quod possit vergere in præjudicium suum: talem enim filium intendimus conservare nobis in bona amicitia, dispositi habere eum semper infixum in visceribus cordis nostri, etc. » Subdit Bononiam Romanæ Ecclesiæ restitutam. « Dat. Ferentini viii die Septembris anno xii ».

4. *Ægidius cum schismaticis ad obedientiam coram legato Apostolico admissus, dat juramentum et ad episcopatum Balearium exehitur.* — Interea cum Paniscolenses, sedato schismate, antequam censuris Ecclesiasticis soluti essent, sese in divinis ingererent, legatus graviter de eo conquestus est, moxque ii ab Alfonsi Borgia regio oratore ad legatum veniam petituri accedere jussi sunt. Agminis dux erat Ægidius Sancius Munio, quem sui olim pseudocardinales tum

mimicæ curiæ administri sequebantur in municipio, cui S. Matthæi nomen inditum, qui ad Petri cardinalis A. S. L. pedes procubuere hoc observantiæ et demissionis ritu, ut narrant Acta: « Inclinatæ capitibus, reverenter eidem domino legato obedientiam, reverentiam et fidelitatem debitas per organum ipsius Ægidii exhibuerunt sub his verbis in effectu: Reverendissime pater. Ego et isti alii hic mecum existentes audivimus a fide dignis vos hic esse sacrosanctæ Sedis Apostolicæ et sanctissimi domini nostri domini Martini divina providentia papæ V legatum a latere, ideo venimus ad impendendam et exhibendam reverentiam, præstandamque obedientiam et fidelitatem vobis nomine præfati domini nostri domini Martini papæ V quem profitemur verum vicarium Jesu Christi et successorem B. Petri; et offerendum nos ipsius et vestri ejus legati mandatis semper obedire paratos. Quibus quidem verbis per eundem dominum Ægidium, sicut præmittitur, prolatis, aliisque prædictis et approbantibus, ea præfatus dominus cardinalis stans obedientiam fidelitatemque hujusmodi acceptans ac manus ipsius domini Ægidii inter suas recipiens, dixit eidem domino Ægidio: Vos ergo in manibus nostris promittitis et juratis, quod de cætero eritis fidelis et obediens sanctissimo domino nostro Martino divina providentia papæ V et suis successoribus canonice intransibus. Qui respondit: Sic ero. Hoc idem omnes et singuli supradicti professi fuerunt. De quibus omnibus et singulis prædictis præfatus dominus cardinalis legatus requisivit sibi retineri publicum et publica instrumentum et Instrumenta ad perpetuam rei memoriam: et per nos notarios infrascriptos acta fuerunt hæc in loco supradicto sub anno a Nativitate Domini MCDXXXIX, Indictione VII, die vero Dominica XIV mensis Augusti, Pontificatus domini nostri papæ anno XII ».

5. Adactis per jusjurandum in Pontificia verba Ægidio Munione ejusque præcipuis sectatoribus a legato Apostolico, Alfonsus Borgia ad exentiendos ex eorum animis religionis stimulos, flagitavit ut in Ecclesiæ gremium, solutis omnibus censuris, quibus illaqueati essent, admitterentur; cujus precibus suas addidit Munio, vobisque mox positum recensent Acta: « Dominus Ægidius in persona propria dixit hæc verba: Ita petimus et rogamus; et alii, qui cum eo venerant, ut præmittitur, quasi uno contextu similes absolutionem, habilitationem, receptionem et reductionem petierunt: dictusque dominus legatus, auditis petitionibus et supplicationibus hujusmodi, ipsum dominum Ægidium et alios supradictos, qui cum eo venerant, ut præfertur, auctoritate Apostolica per præfatum dominum nostrum Martinum papam V sibi concessa ab omnibus sententiis, pœnis et muletis, quas occasione præmissorum incurre-

¹ Lib. IX, p. 53, et in alio lib. brev. p. 62.

rant, absolvit; ipsosque habilitavit et pristinum statum reposuit, ac ad sanctae matris Ecclesiae gremium recepit auctoritate Apostolica per praefatum dominum nostrum dominum Martinum papam V sibi concessa, offerens se bene, pie et benigne illos tractaturum et pro eis facturum quaeque sibi possibilia, etc. » Promissa summa fide perfecit legatus; Aegidius enim qui fufiles papales apices gesserat, Baleari episcopatu donatus est, ut ex paenitentibus fuerat constitutum: quarum immemor Alfonsus rex Aragonum a Martino poposcit, ut Galecerandus Alberlus ad eum dignitatis gradum perduceretur. At Pontifex, qui datam fidem colebat, jamque Aegidium eo honore affecerat, regem ipsum monuit¹ a conventionibus non discedendum, ne Pontificiae et regiae majestati foeda inconstantiae labes inferretur.

« Charissimo in Christo filio Alfonso regi Aragonum illustri, salutem.

« Recepimus litteras tuae serenitatis, et etiam dilecti filii nostri Petri fil. S. Stephani in Caëlio Monte presbyteri cardinalis A. S. L. petentes, ut mitteremus ipsi legato facultatem providendi Ecclesiae Majoricensi de persona fratris Galecerandi Alberti: quibus lectis nonnihil admirati sumus non solum nos, sed etiam sacrum collegium venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium: nam olim ipse legatus et dilectus tunc filius Alfonsus de Borgia specialis commissarius tuus in factis Paniscolae scripserunt per plures litteras nobis et etiam aliis in ipso principio, quo facta Paniscolensium concordata sunt infer caetera promissum et conventum fuisse, et illa tuae voluntatis et beneplaciti esse, ut Ecclesiae Majoricensi provideretur de persona Aegidii Munionis electi nunc Majoricensis. Igitur nos, ut conventa per tuum commissarium adimplerentur, et ut satisfaceremus voluntati tuae, ipsi legato facultatem misimus ipsi Ecclesiae de persona praefati Aegidii providendi; ac etiam tunc ad majorem cautelam, ne si forsau facultas illa perderetur in via, quod et accidisse dicitur, posset ad negligentiam aut tarditatem imputari, providimus in consistorio diei Ecclesiae de ipso Aegidio juxta legati et tui commissarii litteras, ac deinde eidem scripsimus tanquam episcopo Majoricensi. Mutare ergo nunc in tali negotio propositum, et rem iam solemniter conventam ac postea executioni demandatam, et (quod plus est) publicam pervertere, non solum levitatis et inconstantiae, sed etiam infamiae et dedecoris nostri, tuique et etiam legati, etc. Dat. Romae apud SS. Apostolos VI idus Novembris anno XII ». Data eodem argumento ad Alfonsum Borgiam recenter ad episcopatum Valentinum ob eximiam ab ipso in schismate sedando navatam operam evectum littera², con-

ceptae iisdem ferme verbis, ut regem ab ea postrema voluntate ad priorem reduceret: « Ad te, inquit, spectat et ad famam tuam dare operam cum effectu, et quae sunt per tuam diligentiam conclusa et scripta, firma permanent ».

6. *Anticardinales falsae dignitatis insignia erunt.* — Illucescente die assumptae in caelum Virginis sacro, cardinalis legatus, peractis solemnibus ritu sacris, crucis signo ac prece adstantibus lustravit, gratuitaque noxarum veniam ipsis contulit. Deinde Julianus Loba, Franciscus Rovira et Aegidius Munio junior, pseudocardinalis insignia confectis publicis Tabulis¹ posuerunt, atque idem Petrus cardinalis legatus Paniscolam ad Romae Ecclesiae gazam, ac vetera Monumenta, quae Petrus e Luna eo traduxerat, recipienda perrexit. Quo viso Eximius Dalmata pseudocardinalis in vincula jam coniectus, quod extrahendi schismatis consilium dedisset, pervicacia edomita ad abdicandos pseudocardinalis titulos paratum se exhibuit, reque solemnibus ritu peracta e custodia emissus est: sicut etiam eductus Dominicus e Bona fide Carthusianus, qui consilia una cum Joanne Carrerio de tertio antipapa Aegidio Munioni opponendo contulisset; tum Martinum Pontificem verum Christi vicarium est professus. Recepit porro legatus partem crucis Dominicae, ac reliquias sanctorum, necnon libros Romanae Ecclesiae: cum Aegidius Munio interpellatus, an alia privilegia alio translata fuissent, respondit deesse nonnulla Monumenta, quibus Trinaeria reges illam se beneficiario jure accepisse testabantur, et Ferdinandus rex olim eripuisset. Tum egressus Paniscola legatus castrum illud, quod juris erat Pontificii, Alfonso regi, ut pactum fuerat tradidit, Dertusaeque ad confirmandam schismaticorum recentem conjunctionem synodum coegit.

7. *Dertusensis synodus indicta et habita a legato, in qua plura circa fidem et mores decernuntur.* — In ea, sui adventus habita ad patres Aragonios oratione, has causas exposuit: « Ad extirpationem schismaticorum, Paniscolensium reductionem, ad domini regis Aragonum cum domino nostro papa reconciliationem et pacificationem, ad libertatis Ecclesiasticae in illis partibus reparationem et reintegrationem, ad Ecclesiarum et totius status Ecclesiastici illarumque partium felicem reformationem ». Addidit legatus tribus primis capitibus, Deo favente, exitum jam impositum. Ad redigendam itaque rem Ecclesiasticam ad pristinum disciplinae rationem, incumbendum videri. Designati ob id nonnulli fuere praesules, qui ea, quae emendanda erant singulis capitibus distinguerent. Promulgatae etiam Alfonsi regis litterae, quibus Sedis Apostolicae jura se non invasurum, instaurantaque ordinis Ecclesiastici immunitatem,

¹ Lib. IX. brev. p. 55. — ² Ibid.

¹ Eo. in Act. Conc. Paven.

quam ab ipso, dum schisma Paniscolense aiebat, edictis violatam vidimus, profitebatur; in quarum prioribus hæc contenta: « Tenore præsentium de nostra certa scientia deliberate et consulte promittimus in nostra bona fide regia, necnon juramus super crucem Domini nostri Jesu Christi et ejus sancta quatuor Dei Evangelia manibus nostris corporaliter facta, quod deinde non apponemus manus ad jura camera Apostolicæ, neque edicta contra libertatem Ecclesiasticam faciemus, aut aliquid de bonis Ecclesiæ universalis vel particularis recipiemus, vel recipi permitemus in terris et ditionibus nostris, nisi in casibus a jure communi sive patria permissis, etc. Dat. Calatrabii die xvii Junii, anno a Nativitate Domini mcdxxxix ». Aliis litteris, cum in Concilio Bertusensi cardinalis legatus ac præsules questi apud eum essent, regios administratos conquisitis fraudibus ac fictis criminibus clericis calumnias struere, ipsos ab iis vexandis minus ac timore deterruit. Tertio edicto Ecclesiastici ordinis immunitatem laefactari a magistratibus vetuit, vel clericali cultu indulos in laicalem carcerem mitti. Quarto Ecclesiastici ordinis in libris dirimendis juris dicendi auctoritatem constabilivil contra administrorum regionum petulantiam. Quinto sancitum, ne decreta a Tarraconensi Concilio adversus raptores rerum Ecclesiasticarum prolata a regis iudiciis perfringerentur. Sexto promulgatum clericos, qui familie regie obsequio addicti non essent, atque ad sacri tribunalis eludendam severitatem litteras familiaritatis regie erant consecuti, Ecclesiasticis iudiciis, ut meritis pro scelere pœnis afficerentur, obnoxios futuros. Septimo rex ipse suis edixit, ne præsulibus creditam sibi provinciam lustrantibus negotium facesseroent, neve feneratorum ab ipsis pœna mulctari prohiberent. Octavo coercita avara eorum hypoerisis, qui aurum a simplici populo levandæ xenodochiorum inopie specie propositis regis administrorumve regionum litteris emungerent, nec sine episcoporum diocesanorum venia id fieri, aut haberi ea de causa sacram concionem vetitum.

8. His ab Alfonso rege ad jus sacrum restituendum administrorumque regionum frenandam licentiam constitutis, ad cleri mores excolendos a legato synodales sanctiones editæ, quarum prima fuit de clericorum castigando luxu cultuque ad modestiam revocando. Secunda in fœdis amoribus irretitos lata est, ut, abjectis scortis, purioris vite sanctitatem amplecterentur. Tertia de equestri Religiosi Ordinis viris e concubinalis cono educendis. Quarta de repetendis sacris precibus et breviario habendo. Quinta episcopi ad clericale munus minime idoneos sacris ordinibus insignire vetiti. Sexto de laicis Christiana doctrina erudiendis hoc sancitum: « Saluti animarum plurimum digno-

scitur opportunum, ut unusquisque fidelis agnoscat, sciat quid credere debeat, scilicet articulos fidei; quid petere, scilicet quæ in oratione Dominica Christus nos docuit postulare: quæ servare, videlicet decem præcepta legis: quæ vitare, scilicet septem peccata mortalia; quid optare et sperare, gloriam paradisi: quid timere, penas inferni; quod Christianæ doctrinæ breve et utile epilogum esse censeatur, quæ a multis popularibus, ut percepimus, ignorantur. Hæc igitur Constitutione diocesanis omnibus et aliis prælatis Ecclesiasticis super his jurisdictionem Ecclesiasticam habentibus districte præcipiendo mandamus, ut per viros litteratos et probos dictari et scribi faciant aliquod breve compendium, in quo prædicta omnia, quantum populares res est scire necesse, districte comprehendantur et clare; quodque compendium sic commode dividatur in partes, ut per sex vel septem lectiones valeat declarari, et sic per totius anni decursum repetitis vicibus per curatos diebus Dominicis populo taliter faciant explanari, ut excussis ignorantie tenebris, populum acceptabilem Deo valeant exhibere. Interdicimus tamen laicis omnem materiam de fide Catholica disputandi, diocesanis aliisque iudiciis ordinariis Ecclesiasticis sub interminatione divini iudicii strictius injungentes, ut contra laicos de fide Catholica disputare attentantes taliter insurgant, ut jura communita per censuram Ecclesiasticam tenaciter observantur ».

9. De administrando deinde Eucharistiæ sacramento cum ea, qua par est, religionis pompa, hæc constituta sunt a legato: « Sicut omnibus unum est et æqualiter efficax Eucharistiæ sacramento, sic esse debet modus ministrandi unus omnibus et conformis cum debita cerimonia et reverentia singulari: quapropter, ne ipsum associare et venerari volentibus lucrandi concessas indulgentias meritum subtrahatur, statuimus, quod nemini sano per privatas domos vel capellas sacramento Eucharistiæ ministratur, sed ipsis sanis in Ecclesiis et certis locis ad hoc deputatis vel etiam specialiter deputandis: ad infirmos vero ab ipsis Ecclesiis deferatur accensis luminibus honorifice et decenter ». Adjuncta his alia plura decreta, ut nimirum neophyti excurrente oetiduo infantes sacro fonte ablucere cogentur: præcipue episcoporum administri sacris essent initiati: perculti anathemate qui clericos ad tribunal non sacrum pertraherent, et qui proceres ad jus Ecclesiasticum opprimendum exasperarent: religiosarum familiarum præfecti ad clientum coercenda vitia obstricti, delegati iudices ne numeris metas egredierentur cohibiti: sacris interdictum clericis et religiosis viris, qui Ecclesiasticorum famam carperent adducerentque in invidiam, vel laicos ab Ecclesiis parochialibus frequentandis solvendisve decimis abducerent: sancitum, ne reli-

giosi viri sine episcoporum venia sacras exomologeses exciperent; tum, ut Christi fideles ex hac vita migraturi rite sacramentis muniri ad immortalitatem se compararent, hæc decrevit legatus: « Universis corporum medicis distincte præcipimus et mandamus », et infra « sub excommunicationis pena, quam incurrere volumus ipso facto, ut nullum infirmum ultra tertiam vicem visitare præsumant; de quo non sciant, quod in illa ægritudine salutare Pœnitentiæ susceperint sacramentum: adjicientes, ut cunctis nota sit præsens Constitutio, quod locorum ordinarii saltem quater in anno, videlicet in festo Nativitatis, Resurrectionis Domini, Pentecostes et Assumptionis Virginis gloriosæ teneantur in principalioribus Ecclesiis suæ diocesis vel territorii Constitutionem hanc facere publicare ». His promulgatis, Dertusense Concilium a legato solutum est. Addunt Acta: « Tunc ibidem cuncti episcopi, prælati, abbates et cæteri assurgentes et genua flectentes humiliter ab eodem domino legato, quia ita reverenter, sicut decebat et lenebantur, non se habuerunt erga eum et suos, veniam postularunt, supplicantes ut plenariam indulgentiam et remissionem omnium peccatorum in mortis articulo enilibet eorum, qui præsentés in Concilio fuerunt, et iis, qui ad Concilium debite miserant, juxta facultatem super hoc ei concessam de speciali gratia concedere dignaretur: quod idem dominus legatus fecit liberaliter et concessit ». At de Concilio Dertusensi hæcenus: nunc res aliæ a cardinale legato gestæ percurrendæ sunt.

10. *De bello inter Hispania reges oborto.* — Coorto Castellæ inter ac fœderatos Aragoniæ et Navarræ reges exiliâ bello, cum Alfonsus, conscripto et comparato maximo exercitu, Calatarrubium se contulisset, eoque ad rem Paniscolensem, de qua antea memoravi, componendam legatus perrexisset, Joannes rex Castellæ, concepta de illo adversa suspicione, quasi hostem summum foveret, gravissimas in cardinalem ipsum effudit querelas apud Martinum, qui nullis præfatus, quo pacto legatus ad tollendas schismatis reliquias missus esset, hæc ei rescripsit¹: « Martinus, etc. Prædie, cum nonnulla simultas et dissensio, quod non parum displicuit menti nostræ, diceretur exorta inter tuam serenitatem et regem præfatum, audivimus regem duxisse secum ipsum cardinalem, cum accederet versus regnum tuum: hoc an ita sit, et qua mente aut intentione factum sit, ignoramus; sed hoc certum significamus celsitudini tuæ, si quid per cardinalem fiat aut agatur præfer prædicta, aut si ad alia divertat, id agi et fieri, non solum præfer commissionem, sed etiam voluntatem nostram, idque maxime displicere, et cum effectu præfato cardinali duximus scribendum, etc. Dat. Ferenti-

in ». Expostulanti etiam eidem regi causas non Ecclesiasticas ad Pontificium Tribunal injuste averti, respondit¹ Apostolici non esse consilii de regis juribus detrahere. Porro adeo aberat legatus ab Aragonum regis causa adversus Castellanum suscipienda, ut conjuncta cum regina Aragonum opera ad concordiam intercesserit, maximosque labores in Joanne rege, qui florentissimum exercitum adversus Aragonum et Navarraum conflaverat, adendum suscepit. Quibus vero officiis atque honoribus legatum Joannes allecerit, ex Actis referre operæ pretium est.

11. *Decretoria Martini adversus comitem Armaniaci sententia.* — « Dominica, (nimirum quinta die Julii), in cathedrali Oxoniensi Ecclesia, domino legato in superiori loco a latere dextro altaris collocato et domino rege Castellæ post eum in eodem latere sedente, ab altera parte altaris domina regina Aragonum cum regibus cortinis existente, adstantibus Compostellano archiepiscopo et duobus aliis episcopis Castellæ et Tirasonensi et Adurensi episcopis, circumstante militia grandi dicti regis, missarum solemnium cum sermone in medio dictæ missæ solemniter peracta fuere: et post missarum officia dominus rex Castellæ in persona propria, adveniente hora prandii, ad domum episcopalem venit, quæsitum dictum dominum legatum pro prandio, ad quod hesternam die ipsum decenter fecerat invitari: præfatusque dominus rex Castellæ de domo episcopali ad tentoria sua extra villam, ubi paratum erat prandium, ducendo eundem dominum legatum in superiori loco et latere dextro, dando sibi viam semper, detulit, etiam capite discooperte, nec unquam incedere super eundem dominum legatum voluit, sanctæ Sedi Apostolicæ, ac cætui dominorum cardinalium, ac personæ dicti domini legati cum omni humilitate et reverentia honorem per omnia deferendo, in hoc devotionem, quam ad Romanam gerit Ecclesiam, honorando sic cardinalem ejus cunctis videntibus ostendendo, suam majestatem regiam Deo et Ecclesiæ operis per effectum obsequiis et reverentiis humilibus exhibendo devotam, sicut decebat majestatem excellentissimam Christiani et Catholicæ tanti regis ». Cæterum neque a legato neque a regina Joannis regis iræ molliri potuere: querebatur enim Aragonum et Navarræ reges in ipsius regnum conjunctos duxisse exercitus; belli vero causa orta erat² ex invidia Henrici et Joannis Aragoniæ regis principum non ferentium Alvarum Lunam honoribus et præmiis a se decorari, utque Alvarum dejicerent, paraverant copias, plectentis in societatem novarum rerum cupidis: privati autem bonis Castellæ fiduciariis, Aragonum regis opem implorabant. Ut vero postea

¹ Lib. ix. p. 53.

¹ Lib. ix. p. 54. — ² Sur. l. x. Annal. c. 50. etc. Gaiv. l. d. xxviii. c. 4. Facius de reb. gestis Alon. et aln.

controversia a cardinale legato sedata sit, dicetur inferius: nunc ad Armaniaci comitem pacis Ecclesiasticae perturbatorem narrationem traducamus.

Antequam Ægidius Munio atque Alonsus Aragonium rex ad Pontificium redirent obsequium, hoc eodem anno IV non. Martii Martinus in Joannem Armaniaci comitem iudiciorum severitatem adhibuit ob societatem cum schismaticis inquam, decretoriaque illum percussit sententia¹, cum jam ante illi ad causam apud subsellia Apostolica agendam constituisset diem. Recenset in his iudiciariis Actis Pontifex, quemadmodum in Constantiensi Concilio ad Sedis Apostolicæ conjunctionem rediisset, deinde in perditionem lapsus tum Petro Lunano, tum Ægidio adhaerit: vocatusque in jus impietatem inanibus involueris obvelare, non damnare safegerit; quæ ex ipso Pontifice accipiamus:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Quanquam venerabilis frater Philippus archiepiscopus Auxitanus orator pro parte ejusdem Joannis olim comitis cum pleno et sufficienti mandato, de quo constat per publicum Instrumentum, et cum litteris filialis obedientiæ venisset ad nos, et in presentia fratrum nostrorum et nonnullorum prælatorum, nobis vice et nomine dicti Joannis olim comitis humiliter exhibuisset obedientiam et reverentiam debitas et devotas, quales exhiberi debent unico in terris vicario Jesu Christi, nosque recognovisset in verum et indubitatum Romanum Pontificem, et sic professus esset, tamen postmodum idem Joannes olim comes reversus ad vomitum, et accumulans pejora prioribus in pristinos hæresim et errores damnabiliter relapsus est, Ægidio et sequacibus suis hæreticis et schismaticis sicut prius obediendo, favendo et adhaerendo, et quemdam Joannem Carreri ausu temerario asserentem se sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem, et nonnullos alios per processus nostros, hæreticos et schismaticos condemnatos, in terris et dominiis suis receptando, honorando ac etiam defendendo, de quibus omnibus legitime nobis constitit atque constat; propter quæ », et infra, « auctoritate Apostolica de dictorum fratrum consilio, per hanc nostram diffinitivam sententiam pronuntiamus, decernimus et declaramus, præsentem populi multitudine copiosa, præfatum Joannem olim comitem Armaniaci fuisse et esse excommunicatum, infamem, sacrilegum, perjurum, notorie relapsum, conspiratorem et reum criminis divinæ lesæ majestatis contra nos et eandem Ecclesiam; necnon hæreticum et schismaticum, ipsorumque schismatis et hæresis nutritorem, ac hæreticorum et schismaticorum receptatorem, et ejusdem Ægidii hæretici et schismatici suorumque adherentium et sequacium fautorem; eumque propter præmissa, om-

nibus et singulis pœnis, quæ in superius contentis insurgunt, irretitum et involutum, ac eundem propter præmissa fuisse et esse excommunicatum et anathematizatum, ac excommunicatum et anathematizatum, eumque in pœnas et sententias tam a jure, quam ab homine contra talia perpetrantes inflictas et promulgatas, ac in dictis processibus denotatas, et sententiam dicti Concilii damnabiliter incurrisse, et velut pertinacem hæreticum puniendum; necnon propter hujusmodi excessus, crimina et delicta per ipsum Joannem olim comitem (ut præfertur) commissa; comitatus, vicecomitatus, baronias et dominia prædicta, eorumque civitates, terras, oppida, villas et loca, ac communitates et universitates eorum fuisse et esse Ecclesiastico supposita eaque subjecimus interdicto duraturo, quamdiu Joannes olim comes hujusmodi comitatus, vicecomitatus, baronias et dominia delinebit et occupabit; ipsumque Joannem titulo et nomine comitatus, ac omnibus et singulis vicariatibus, gubernationibus, administrationibus, concessionibus mero et mixto imperio, et omnimoda jurisdictione, gratiis, privilegiis, honoribus ac omni jure et actione; si quod vel si qua sibi forte ex successione, testamento vel ab intestato, infeudatione, concessione, seu alio quovis titulo, jure, causa vel forma in comitatibus, vicecomitatibus, baroniis, dominiis, civitatibus, oppidis, terris prædictis vel aliquo seu aliqua eorundem competeret, aut competere possent quoquomodo », et infra: « privatum declaramus ». Nonnullis interjectis subdit Pontifex:

« Tenore præsentium monentes et etiam requirentes regem Francorum, principes et dominos temporales, ac prælatos Ecclesiarum, et alios quorum interest, quatenus infra annum a data præsentium computandum, ad capiendum, apprehendendum et recuperandum comitatus, vicecomitatus, baronias, dominia, terras, res, jura et bona prædicta de manibus et potestate ejusdem Joannis olim comitis, prout ad eorum singulos pertinere dignoscitur, totis viribus invigilent et intendant; manifeste nuntiantes et prædicentes eisdem, quod si infra dictum annum hoc efficere et ad apprehensionem comitatum, vicecomitatum, baroniarum, dominiorum et honorum prædictorum intendere recusaverint aut neglexerint, nos dicto anno elapso, ne tanta injuria Deo et Ecclesiæ suæ per ipsum Joannem olim comitem sic illata inulta remaneat, illa dare curabimus aliis Christi fidelibus in conquisitionem; nec tamen per præmissa illis, quorum dominia, res, jura et bona idem Joannes olim comes occupat, intendimus allerre aliquod præjudicium: quinimo illa eis tanquam veris dominis reservamus, ipsisque dominia, res, jura et bona sua prædicta etiam auctoritate nostra recuperandi, apprehendendi et retinendi plenam et liberam concedimus facultatem. Per hanc

¹ Divers. de cur. l. VIII. p. 251.

aulem sententiam nostram, etiam non intendimus præjudicare nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice infrantibus, quin in simili vel alio casu occurrente, super iis alias procedere et pronuntiare possimus juxta canonicas sanctiones, etc. » Pronuntiat omnes, qui aliquo jure, sacramento aut religione adstricti Joanni ejusve liberis ac posteris adstricti essent, liberos et immunes; tum regibus, principibus ac populis ulla cum iis fœdera inire velat, ac si quæ junxerint, dissoluta promulgat; ipsius subditi, propositis gravissimis pœnis, obsequium nullum vel officium præstare prohibiti. Præterea edicit, ne quis comœtus aliave ad vitam sustinendam necessaria in loca, quæ schismatici delineant, inferat: Joannem ac fœderatos in vincula conjiciendi potestatem quibusvis facit, et illos, qui ipsis studia impenderint, censuris gravissimis muletat, ac pœnis in hæreticos, schismaticos et reos criminis læsæ majestatis statulis afficit. Tum subdit:

« Volumus insuper, decernentes, quod Joannes et cæteri supradicti, velut mancipia capi et vendi possint; et insuper, ut ipsorum Joannis olim comitis adhærentium, fautorum, complicum et sequacium eo sit major confusio, quo ipsorum culpæ patentius fuerint divulgata; universis et singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis aliisque Ecclesiarum et monasteriorum prælatis, ac parochialium Ecclesiarum rectoribus, cæterisque personis Ecclesiasticis sæcularibus et regularibus ubilibet constitutis sub excommunicationis pœna, quam ipso facto incurrant, nisi mandatis nostris hujusmodi, postquam requisiti fuerint, paruerint cum effectu, districte præcipiendo mandamus, quatenus ipsi in singulis eorum Ecclesiis, cum inibi major populi multitudo ad divina audienda convenerit, singulis diebus Dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis et demum extinctis et in terram projectis, per se vel alios, dictum Joannem olim comitem, publice alta et intelligibili voce fuisse et esse excommunicatum, perjurum, schismaticum et blasphemum, relapsum hæreticum, hæreticorum fautorem et receptatorem, ac reum criminis læsæ majestatis, etc. Dat. Romæ apud SS: Apostolos IV non. Martii anno xii ».

42. *Redit ad gremium Ecclesiæ Armaniæ.* — Percussus ea severitate Joannes in Pontificis deinde fidem obsequiumque rediens una cum cæteris Paniscensibus, censuris ac pœnis, quas contraxerat, Apostolica elementia solutus est, cum Philippum Auxitanum archiepiscopum ad obedientiam Martino deferendam decrevisset, de quo extant Martini ad respicientem hæc datæ amantissimæ litteræ:

« Dilecto filio nobili viro Joanni comiti Armaniæ.

« Libentissime te in gremio nostro et Ec-

clesiæ recepimus, gratulati pro honore tuo et animæ tuæ salute, præstata nobis per eundem archiepiscopum tuo nomine, juxta tenorem commissionis et potestatis sibi ad hoc tributa per te, obedientia filiali, in qua servanda constanter tanto debes esse ferventior, quanto ad eam serius post alios Catholicos principes devenisti, ut omnem præteriti temporis culpam ardentiori fide redimas, Dat. etc. »

43. *Wladislaus rex Poloniae jus Ecclesiasticum ledit, quem proinde corripit Martinus.* — In Polonia Wladislaus rex, cum diu Ecclesiastici ordinis dignitatem tutatus esset, atque etiam de Ecclesia in Lituania ad Christi fidem revocandis optime meritus esset, a pontificis ejus ambitioni servientibus subornatus, Ecclesiasticam libertatem ac Sedis Apostolicæ auctoritatem, ad quam conferendorum episcopatum abbatiarumque jus spectat, labefactare non est veritus; quem Martinus paterne hisce litteris admonuit⁴, ne Ecclesias vexare pergeret: cæterum in honestis rebus ejus volis assensum iri:

« Charissimo in Christo filio Wladislao regi Poloniae illustri salutem.

« Certissimi fuimus, charissime fili, te Catholicum principem sinceræ fidei et devotionis erga nos et Apostolicam Sedem ea agere, quantum in te est, quæ spectent ad honorem Dei et Ecclesiæ suæ sanctæ. Sed verissime ait Veritas ipsa: *Inimici hominis domestici ejus*; nam perversa cupiditas nonnullorum, qui tibi adsunt, et in tua cancellaria versantur, non intenti honori tuo, sed dedecori, ei propriæ utilitati, tibi aliquando persuadent variis coloribus et rationibus ea, quæ nimium sunt remota a Sedis Apostolicæ dignitate et a debito rationis: neque ob aliam causam id agunt, nisi ut sub specie et obtentu promovendi, ut dicunt, jura tua, te non doctum in jure trahant quo volumus, et quæ ipsi perverse cupiunt, assequantur. A quorum simulatis insidiis decet prudentiam regiam præcavere, cum non in ipsorum culpam et infamiam redundant, quæ agunt, sed in tuam, sub ejus nomine talia fiunt. Et, ut multa sileamus indigna, quæ tibi præter juris dispositionem persuadere quotidie moliantur, nuper vidimus copiam quarundam litterarum, per quas tua serenitas prælatis et canonicis Ecclesiæ Gneznenis mandat sub gravi pœna, ne aliquem extraneum in dicta Ecclesia recipiant ad possessionem alicujus beneficii, cum inter prælatos regni ita statutum sit et conclusum: de quo maximam suscepimus admirationem. Primum quidem nunquam antea inter episcopos regni tui, qui recte sunt dicendi prælati, hæc tam iniquam et exorbitantem conclusionem, quæ cedit in vilipendium nostrum et Sedis Apostolicæ, et regni dedecus prælatorumque infamiam,

⁴ Lib. brev. p. 56. et in Cod. Ms. Alex. VII. p. 66.

factam esse audivimus, nisi forsitan praelatos vocant nonnullos tuam curiam sequentes, in quos non cadit praelatorum nomen, qui non curant, qua via juste an injuria satient appetitum suum, quærentes per hujusmodi diverticula assequi beneficia quæ cupiunt. Tum vero non possumus credere tuam sapientiam hoc debere permittere aut pali, etiamsi alii vellent, aut hoc perperam statuissent, ut in regno tuo te vivente, qui aliis viam devotionis teneris ostendere, Sedes Apostolica, quam velut sanctissimam matrem debes venerari, privetur juribus suis: nam quid est hoc aliud nisi ligare manus Romanis Pontificibus, et Sedem Apostolicam ejusque auctoritatem et antiqua jura et decreta contemnere? etc.» Addit ea injusta sanctione usos nonnullos spoliasset sacerdotiis, Brandam tit. S. Clementis cardinalem, quem de re Polonica egregie meritum regiæque addictissimum dignitati pristino juri restituit. « Dat. Romæ apud SS. Apostolos VII kal. Septemb. anno xii ». Conceptæ sunt eodem argumento ad regios consiliarios et administratos litteræ, ne jus Pontificium injusta ejusmodi sanctione protererent.

14. Imbutus fuerat a politicis ea prava opinione Wladislaus, ad regium jus spectare episcopatus et opulentorum monasteriorum prefecturas conferre, cum ea ratione, dispertiendo opes Ecclesiasticas, regiam dignitatem sustentare vel amplificare magis videretur: quem Martinus edocuit¹ hæc non ad regium, sed ad Pontificium jus spectare; tum Angliæ, Castellæ, Aragoniæ et Galliæ regum exempla proposuit.

« Wladislao regi Poloniæ illustri.

« Fili charissime, non velis in hoc errore versari, ut putes nos non nostro, sed alieno arbitrio Ecclesiis vacantibus providere. Supplicantes sæpe reges et principes, et nos eis interdum complacemus, quando præsertim cognoscimus preces eorum exauditione et gratia nostra dignas: interdum etiam aliter disponimus, quam ipsi reges et principes supplicarint. Nuper siquidem quinque provisiones in regno Angliæ fecimus alio modo, quam ipse rex scripserat; magis enim consideravimus personarum merita et commoda Ecclesiarum, quam regiam voluntatem. Hoc similiter fecimus alias in regno Castellæ et noviter in regno Franciæ in duabus Ecclesiis; fueruntque provisiones nostræ reverenter, ut dignum erat, a regibus acceptatæ. Nec Aragonum rex, licet sua culpa alienatus a nobis extiterit, unquam adversatus est provisionibus Ecclesiarum, quas arbitrio nostro in regno suo fecimus. Itaque non existimet sublimitas tua, quod quasi ex præscripta consuetudine ad voluntatem dominorum temporalium provideamus Ecclesiis, licet aliquando, cum nobis videtur, complacemus eisdem: nec tibi persuaderi per-

mittas ab aliquo, qui tibi forsitan adulari velit, quod nominatio aut præsentatio episcoporum tibi aut cuiquam alteri regio jure pertineat, sicut alias scripsimus serenitati tuæ, etc. Dat. »

15. *Florentini clero imponunt vectigalia.* — Gravibus etiam verbis perstrinxit Pontifex¹ Florentinos magistratus, qui, violata immunitate Ecclesiastica, vectigal centum millium nummorum aureorum clero imposuerant, datique olim sacramenti de non vexandis sacerdotibus religionem infregerant.

« Prioribus artium et vexillifero justitiæ populi et communis Florentiæ, etc.

« Potestne reperiri quisquam tam impius et ingratus in Deum in vestra civitate Catholica et plena humanitatis, quem tot labores Ecclesiasticis personis injuncti non flectant ad misericordiam: quam ipsis cum justitia etiam non requirentibus propter metum, negare non possumus ad protectionem earum personarum, et Ecclesiasticæ libertatis defensionem in summo Apostolatus apice a Domino constituti? Accedit etiam, quod promissionis vigore, quam fecimus in conclavi ante et post assumptionem nostram alicui domino temporali negare tenemur assensum ad hujusmodi subsidia clericis imponenda, et sic dispositi sumus facere et jam cœpimus etiam circa illos, quorum pro vestræ culpæ defensione allegatis exemplum, cum tamen ex alieno crimine vestri defensio nulla sit. Extat insuper ad perpetuam memoriam scriptum in camera Apostolica documentum vestræ promissionis juramento firmatæ de non gravando ulterius clerum sine expressa Romani Pontificis voluntate: et, si contrarium faceretis, ultra alias censuras et pœnas notati essetis de perjurio: quod cum singulis et privatis hominibus torpe sit, turpissimum magistratibus est publicam personam gerentibus tanti communis ». Et infra: « Cogitetis quod sicut vobis popularem, sic nobis est curæ defendere Ecclesiasticam libertatem. Dat. etc.

16. *Hussitarum immanis furor contra quos Anglica expeditio parata in Gallos traducitur.* — In Bohemia efflati ob sacram a Catholicis in eos confectam expeditionem perfidi ac sævissimi Orphani (ita se jaçitabant, nec prorsus ab re, quippe qui erant sine Patre Deo, et sine matre Ecclesia, quam aspernabantur) exercitum in Silesiam duxere, et quinque urbibus armorum vi potiti nullo ætatis, sexus ordinisve discrimine eruentiam magnamque Catholicorum stragem edidere: nec templis pepereit eorum furor, quinimo lussit in comburendis sacris imaginibus, quarum ingentem acervum struxere in quodam templo, constrictumque in summo rogo subpriorum Ordinis Prædicatorum concremarunt, perversis caehinnis crudelitatem prose-

¹ Lib. brev. p. 125.

¹ Ext. ejus lit. in Ms. Alex. VII, p. 89.

culi, ul Alberlus Krantz ius¹ atque ex eo Joannes Coelaus² referunt. Addit vero Coelaus de Joanne e Prizbram scientia laude et existimatione florentissimo, qui inter quatuor cleri rectores eminebat, a secla Thaboritarum discessisse, confecisseque plures libros, ut ipsos a ferali sævitia revocaret, deque eo subjungit idem Coelaus : « Desiit quidem esse Wieleffista, quales Thaboritæ erant, sed Hussita in quibusdam permansit, ut non esset per omnia Catholicus, qui Pragæ obiit tandem anno m̄c̄xl̄m, cum esset pastor Ecclesiæ S. Egidii Pragæ in antiqua civitate ». Cæterum ad reprimendos Hussitarum impetus contrahendis copiis intentus Pontifex Henrico cardinali legato promulgandæ cruce signatæ militiæ gerendique belli sacri provinciam dederat : cum vero is in Angliam ad militum habendos delectus rediisset, ul eos in Bohemos adduceret, percrebuit Anglorum regem imperasse, ul exercitus ille cruce insignitus non in Hussitas, sed in Gallos Anglicum jugum detrectantes averteret : quam ob causam acerbo dolore affectus Martinus Francorum regi id Sede Apostolica insciente factum esse significavit³ :

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Franciæ illustri, salutem.

« Nuper, cum proculdubio existimarem dilectum filium nostrum Henricum tit. S. Eusebii presbyterum cardinalem Apostolicæ Sedis contra Bohemos legatum, cum gentibus quas ad exhortationem nostram pro fidei causa contra perfidos hæreticos Bohemiæ comparaverat, mare transiturum et celerrime prout necessitas postulabat, iterum in Bohemiam, ad hæreticos oppugnandos, audivimus non sine maxima admiratione ipsum cum gentibus præfatis, relicta tam sancta causa, tam necessaria, velle versus Franciam proficisci. Quod si ita est, graviter ferimus causam fidei orthodoxæ desertam auxilio et destitutam eo tempore, quo maxime defensione indigebat ; præsertim cum omnes Catholici, qui per totam Germaniam suum adventum expectabant, remaneant modo spe et præsidio desolati. Hæc tuæ serenitati duximus scribenda, ut plane cognoscas, si verum est cardinalem accedere versus Franciam, id evenire præter spem nostram et contra omne desiderium nostrum, nec hoc fieri ulla nostra vel auctoritate vel voluntate. Datum Ferentini III idus Augusti, anno xii ».

17. Nec vanus rumor exstitit ; sacra enim Christo arma ad excidendos hæreticos ferenda Henricus cardinalis in Gallos traduxit, de quo a Pontifice objurgatus excusavit, rem se invito geri. Martinus autem prodilam Christi causam

anlugens, ac milites Ecclesiæ stipendiis conductos in impios homines, in viros pios ductari, a se facinoris invidiam propulsavit, datis ad Francorum regem, qui graves de eo querelas fuderat, hisce litteris¹ :

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Franciæ illustri.

« Non minorem displicentiam habuimus, quam tu, charissime fili, neque levius tulimus, quod Augli, qui preparati erant, ut irent in Bohemiam ad oppugnationem hæreticorum, ad regnum Franciæ accesserint : quod ut audivimus, admodum ex eo turbati sumus tum causa fidei, tum maxime tua, quem præcipue amamus et in singulis vellemus confovere. Itaque tunc scripsimus tuæ celsitudini rei seriem exponentes : et cum alia remedia adhibere non possemus, statim eliam scripsimus cardinali Winloniensi, redarguentes eum, quod, derelicta expeditione tam sancta, diverteret ad alia, quæ essent præter suum honorem, et contra voluntatem et intentionem nostram. At ipse excusavit se, quod non sponte, sed jussus a charissimo in Christo filio nostro Henrico rege Angliæ illustri, atque ita jussus, ul nullo modo posset recusare illud iter suscipere ; et quod gentes illæ etiam se invito regi suo parere vellent, quas non posset cogere ; sed quod impensæ per nos factæ restituerentur nobis. Potest igitur considerare et aperte videre tua serenitas hæc evenisse præter propositum, nec culpa nostra, sed aliorum, qui propriam causam prosequi maluerunt, quam communem fidei orthodoxæ : et quamvis gentes illæ ex parte nostris pecuniis præparatæ ad bonum finem fuerint et conductæ, tamen a nobis ultra quam velint non possunt compelli, cum et in remotis sint partibus et suo regi subditi, ejus præceptis si magis voluerint obtemperare, quam voluntati nostræ, nil aliud possumus, quam dolere, quod nostræ ordinationes et consilia pro fidei defensione jamdudum habita, habeant exitum tam remotum tanque alienum non solum a desiderio nostro, sed etiam opinione : nullus enim humano consilio suspicari potuisset, ul res pro tanto bono et tam sancto opere ordinata, debuisset converli in præjudicium tuæ serenitatis, ejus statum et incrementum summe desideramus. De successu autem tuo plurimum consolamur et letamur in Domino, cui bonorum omnium auctori, cum in ejus solius manu reges sint et regna, gratiæ sunt agenda. Cardinali vero iterato scribimus, prout postulant litteræ tuæ. Datum Ferentini III id. Augusti, anno xii ». Monuit² præterea Martinus eundem Henricum cardinalem, ne in Gallia legati Apostolici insignibus uteretur, cum ea res in Pontificis dedecus, et ipsiusmet Hen-

¹ Crantzius in Wand. lib. xi, cap. 9. — ² Coelaus hist. Huss. lib. vi et alii. — ³ Lib. ix, p. 53, et in alio lib. brev. Ep. secr. pag. 61.

¹ Eod. lib. ix, p. 52, et in alio lib. brev. Ep. secr. pag. 61. — ² Ibid. p. 73, et in alio Ms. p. 62.

rici ignominiam ac publicum odium vertetur (1).

18. *Mira Joannæ puellæ facinora in Gallorum auxilium.* — At irrisit divinum Numen impia Anglorum consilia, neque ii politici doli, quibus cruce signatum exercitum conductumque sacro auro ad defendendam fidem averterant ad alienum invadendum regnum profuerunt; excitata enim cælo vindice imbellis virgo, de qua anno superiori actum est, virili militarique induta cultu prima inter primos milites per medias perjuratorum hostium turmas commeatu Aurelianensi urbi intulit¹, expugnatisque nonnullis propugnaculis, in quibus sex vel octo Anglorum millia cæsa sunt, et circiter centum tantum Galli in iis impressionibus desiderati, Anglos inde castra amovere mense Maio coegit². Hæc fusissime scriptores, inter quos Jacobus Meyerus³, quamvis Gallici nominis parum studiosus, scribit a Deo datam hanc virginem: « Quidquid, inquit, verbis eral pollicita factis complexit. Quis non videt hoc Dei fuisse opus? Quis dubitare potest quin facta hæc sint per immensam Dei clementiam? » Nonnullisque interjectis, ejus gesta in liberanda Aurelia ex scriptore contemporaneo ita repelit: « Ductu puellæ, inquit auctor vetustus, Franci victoria potimur, et Classidas dux Anglorum submergitur in aquis Ligeris, ex turri in profluentem salire coactus, ardente turri. Ductu Joannæ puellæ Francus unus mille fugavit Anglos, et duo fugaverunt decem millia. Dei voluntas erat victoriam ponere in sexu fragili. Castra hostium expugnata, turres fractæ, sagittæ Anglorum nihil non ante penetrantes retusa acie nihil amplius potuerunt. Repente fortunæ immutatus cursus, Francorum res, quæ hæcenus dejectæ, prostratæ ac miserrimæ erant, erectæ prolinus sunt, affulsitque divinitus felicitas. Anglorum vero res hæcenus secundissimæ, retro dilabi cœperunt, tantus solo puellæ nomine eorum animis incessit pavor, ut magno eorum plurimi firmarent sacramento, quod solo audito ejus nomine, aut signis ejus conspectis, vires animunque perderent, ita ut nec arcus tendere, nec jacula ulla mittere valerent, nec ferire hostem (ut soliti erant) haberent potestatem. Mirabilis Deus in sanctis suis! Joannes nothus Aurelianensis idem comes Dunensis in Carnutibus et Joanna puella duces præcipui omnibus in rebus

et bellis erant. Angli omnibus locis excussi, fusi, fugati, cæsi. Carolus rex puellæ ductu Rhemis inunctus et coronatus: Treceis regem honorifice suscepit Joannes Aculus episcopus toei laudatissimus. Rhemi, Calalaunum, Compendium, Bellovacum, Laudunum, Suessiones, Senones, Carnutes aliæque civitates et populi, pulsus Anglis, in fidem redeunt sola Dei gratia et benignitate ». His exasperatus animo dux Bedfordiæ Carolum ad certamen litteris suis⁴ septima Augusti die exaratis provocavit, perstrinxitque mulierculæ sexum virilem ementitæ consiliis militaribus duci. Porro Compendium, ac permultas alias urbes sub Caroli imperium redactas, oppugnatam Lutetiam Parisiorum, ac Burgundum ad incunda pacis fœdera sollicitatum refert Monstreletus. De Philippo vero duce Burgundiæ addit Meyerus⁵, illum hoc anno decimo Januarii in celebritate nuptiarum cum Elisabetha filia Joannis regis Lusitaniæ equestrem Ordinem velleris aurei instituisse, quo quidem vellere signari voluit Gedeonis velus, quod intemeratam sanctissimæ virginum reginæ Mariæ virginitatem significavit, illapsumque Dei in ejus purissimum gremium revocat in memoriam, ut Benedictus Gononus interpretatur⁶. Hæcenus de Gallicis rebus: nunc ad Italas narrationem convertamus.

19. *Turbæ in regno Neapolitano excitatæ, et Bononienses domiti.* — In Neapolitano regno eadem tempestale novæ seditiones gravesque concitatæ sunt. Contraxerat multorum odia⁷ Joannes Caracciolus regis Neapolitanæ procurator, quem Pontifex in clientelam accepit⁸: tum ad sedanda dissidia ceteros Siculos Joannæ imperiis parere jussit, cui etiam pollicitus est⁹ Apostolicum patrocinium nunquam ipsi defuturum. Ut vero Caracciolus felicitatis humanæ inconstantis tristi exemplo perierit, dicetur inferius. Nec turbarum expers extitit Flaminia, cum superiori anno Cunctuli Bononiensium civium animos ad excutiendum Pontificis jugum incitassent, ad quos ad officium redigendos Dominici Capranicæ præsidis Flaminia opera usum Marlinum, refert Joannes Baptista Poggius⁷ his verbis:

« Cum de pace inter duces et Venetos Florentinosque belli socios convenisset, et Bononia Baptistæ Cunctuli opera a Pontifice defecisset,

¹ Monstr. vol. 2. p. 44. .En. Silv. de Europ. c. 43. .Egid. Roy. in Annal. Paul. .Emul. in Car. VII et alii. — ² Meyer l. xv. Annal. Flandr. in Phil.

⁴ Ext. apud eund. Monstr. vol. 2. p. 48. — ⁵ Meyer. lib. xvi. Annal. Flandr. in Phil. — ⁶ Gonon. in Chron. Deiparc. — ⁷ Sum. l. iv. c. 3. — ⁸ Lib. ix. brev. p. 52. — ⁹ Id. ib. p. 51. et in alio Ms. p. 60. — ⁷ Pogg. in Vit. card. Firm.

(1) Assignatum anno huic Concilium provinciale Rigæ, que urbs est metropolis Livoniæ, ad annum præcedentem referri oportet. Teste enim qui tunc illorum locorum proximus agebat Hermannus Cornerus, cepit anno mcdxxviii die profesto S. Michaelis. Præfuit illi Hedricus archiepiscopus Rugensis cui Fridericus Darbatusis, Henricus Bevaliensis, et Christianus Osiliensis assederunt. Concilii hujus statuta perierunt; deliberatum tamen a Patribus fuisse addit idem Cornerus, ut « Apostolicum præsidium imploraretur contra eorum molestatores et injuriatores », nempe, ut ego quidem arbitror, in equites Teutonicos, a quorum aliquo insigui injuria exceptus fuit clericus quidam, qui legationem ex eodem Concilio ad Pontificem gesturus Romanum iter inceperat. Concilium istud Labbeus ex Krantzio accepit, sed cum annus certus apud eundem scriptorem desit, ideo in sequentem annum male transfert.

expulsis adversæ factionis principibus, qui partes Pontificis sequebantur, Flaminia etiam omnis ad defectionem spectaret, Dominicus, exemplo contractis in unum presentibus copiis, quæ Ecclesiæ stipendiis militabant, eas urbes in fide continuit. Accersitus insuper notis auxiliis a Carolo Malatesta, qui Ariminum vicarius pro Ecclesia tenebat, contra Baptistæ et Bononiensium audaciam, Castellum S. Petri et Castellum Bolognensium oppida defendit. In sequenti deinde Æstale, majoribus copiis a Pontifice acceptis, duce Jacobo Caudola, Bononiensibus bellum inferre jussus est: igitur adjuncta sibi exulum manu, quorum princeps erat Antonius Bentivolus et ipse a Baptista pulsus, agrum Bononiensium hostiliter ingressi, omnia ejus oppida, quæ aut vi capta fuerant aut sponte in dilationem hostium venerant, receperunt. Dueto deinde propius urbem exercitu, cuncta igni ac ferro populati sunt, ea polissimum ratione, ut aut hostes ad pugnam elicerent, aut vastatione agrorum ad deditionem compellerent. Verum cum nec direptio villarum, nec agrorum depopulatio, ullave alia belli calamitas eos terreret, urbem obsidione cinctam pacatione in fidem receperunt: protracta est tamen ductorum culpa ad undecimum mensem obsidio. Insigne integritatis exemplum edidit in eo bello Franciscus Foscarius Venetiarum dux, nam cum trepidi perduelles eum sollicitassent, ut ipsos in fidem reciperet, eam labem inferri Veneto nomini non est passus, professusque¹ est a dilatione Pontificia invadenda sibi temperaturum, concordie interpretem egit: in eo tamen fœdere maximos ab Ecclesia impensos sumptus queritur Martinus² in litteris ad Petrum card. Fuxensem in Hispanis legatum datis: « Noverit », inquit, « tua circumspectio, civitatem Bononiensem rediisse ad obedientiam nostram et dilationem, non sine gravibus tamen expensis, cum oporteat nos solvere stipendia etiam illis, qui contra nos militarunt ».

20. *Instaurata decreta de colenda solemnè pompa Eucharistia, et datæ indulgentiæ.* — Hoc anno Pontifex ad sanctissimæ Eucharistiæ, ejus mysteria oppugnabant impij Thaboritæ, augendum cultum, lum etiam opem divinam in perturbatis Ecclesiæ rebus conciliandam, sacrosancti Christi Corporis celebritatem novo Diplomate Urbani IV exemplo recolendam edixit, utque fideles majori cum pietatis sensu eam peragerent, nullis indulgentiarum premiis ipsos affecit³:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum felicitis recordationis Urbanus papa IV prædecessor noster ad orthodoxæ corroborationem et exaltationem fidei, digne ac ratio-

nabiliter statuens, ut de tanto sacramento, præter illam, quæ dictum in Ecclesia fieret, annuatim memoria solemniter ac specialiter haberetur, et ad celebrandum ejus tam excelsum tanque gloriosum testum, quintam post octavas Pentecostes feriam designans, ipsosque fideles ad colendum illud donis spiritualibus animare volens, omnibus vere penitentibus et confessis, qui in matutinali officio festi ejusdem in Ecclesia, in qua illud celebraretur, interessent, centum, qui vero Missæ, totidem, et qui in primis ipsius festi Vesperis, similiter centum, qui autem in secundis, totidem, illis vero, qui Primæ, Tertie, Sextæ, Nonæ ac Completorii horarum officiiis, pro qualibet ipsarum, quadraginta; eis autem, qui per octavas ipsius festi Matutinalibus, Vespertinis, Missæ ac prædictarum horarum officiiis interessent, singulis octavarum ipsarum diebus, etiam centum dies de injunctis sibi penitentiis misericorditer relaxavit. Nos vero, qui hujus curricula mundi, superstitionis hæresum fomentis guerrarumque turbinibus, necnon pestis et aliarum, quæ dictum ex divinæ majestatis, ut formidamus, offensa circumstrepunt calamitatum dispendiis limes, proh dolor! adducere cernimus passim deteriores, amplioribus spiritualibus recompensationis impendiis fideles eosdem ad imperlienda pro veneratione sacramenti hujusmodi, et ut illud, quo pascantur et salventur, ipsorum corda perlustraret, poliora reverentiæ et devotionis exercitia firmare summopere cupientes; singulis ex eis vere penitentibus et confessis, qui et quoties in ipsius sacramenti profesto jejunium, vel loco illius aliud pium juxta suorum consilia confessorum opus fecerint, centum, et qui præmissis in Ecclesiis, quibus illa celebrari contigerit, officiiis interfuerint, necnon episcopis et aliis prelatiis superioribus, qui dictis officiiis libenter interessent, sed quominus eis, in ipsis Ecclesiis interesse possint pro conservandis suarum dignitatum juribus, et alias legitime tunc impeditis pro Matutinali ducentos, et pro Missa totidem; ac pro qualibet Vesperarum etiam ducentos; reliquarum vero, videlicet, Primæ, Tertie, Sextæ, Nonæ et Completorii festi octuaginta. Rursus autem, in quibuslibet octavarum diebus, pro singulis Matutinalium, Missarum et Vesperarum, similiter centum, nec non pro reliquarum horarum officiiis hujusmodi quadraginta.

« Illis præterea, qui processiones, in quibus ipsum vivificum Sacramentum dicto festo juxta præfatarum ritus Ecclesiarum deferretur, continuo secuti fuerint, a quibuslibet in festo et octavarum diebus hujusmodi pro pace et tranquillitate Ecclesiæ missas devote celebrantibus, pro singulis ipsarum, nec non aliis in eodem festo Eucharistiæ sacramentum devote summentibus etiam centum singulis annis, vice qualibet eis, qui dum Corpus Dominicum communican-

¹ Dicitur. Ms. Venet. — ² Lib. IX. brev. p. 57. — ³ Lib. VIII. divers. Ep. cur. p. 258.

dis defertur infirmis, illud cum incenso luminari procedendo vel sequendo venerentur, similiter centum, et qui tunc illud alias devote secuti fuerint, etiam quinquaginta dies, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Apostolorum ejus Petri et Pauli auctoritate confisi, de injunctis eis pœnitentiis misericorditer relaxamus, quodque in festo et diebus octavarum hujusmodi etiam in terris et locis Ecclesiastico quavis auctoritate suppositis interdicto, pulsatis campanis, januis apertis, et alta voce, excommunicatis prorsus exclusis, sed interdictis ut citius reconciliari studeant admissis, et illis qui causam vel occasionem hujusmodi interdicti dederint, altari tunc nullatenus appropinquantibus, Missæ et officia præmissa licite celebrari possint, auctoritate Apostolica concedimus per præsentem, aliis quæ circa observationem interdictorum a nostris sunt instituta prædecessoribus, in suo robore duraturis. Et insuper universos patriarchas, archiepiscopos, episcopos et alios Ecclesiarum prælatos monemus et hortamur in Domino, ac eis per Apostolica scripta in virtute sanctæ obedientiæ districtè præcipiendo mandamus, et in remissionem peccaminum injungimus, ut per se vel alios eorum subditis per singulas suarum civitatum et diœcesum Ecclesias, in Dominica feriam et festum prædicta proxime præcedente, salutaribus ad venerationem potissime sacramenti hujusmodi monitis et exhortationibus præsentium litterarum continentias et effectum publicare et insinuare procurent, ut eodem suffragante ministerio subditi et fideles ipsi gratiarum uberiori fulciantur augmento, et ab illo, qui se pro ipsis immolavit hostiam, post hujus vitæ cursum ad gloriam perducantur æternam. Verum quia difficile foret hujusmodi litteras singulis exhiberi, volumus et eadem auctoritate decernimus, quod ipsarum transumpto manu publica et sigillo alicujus episcopalis vel superioris Ecclesiasticæ curiæ munito tanquam præfatis, si originales exhiberentur, litteris plena fides adhibeatur, et perinde stetur, ac si dictæ originales litteræ forent exhibitæ vel ostensæ. Dat. Romæ apud SS. Apostolos VII kal. Junii anno XII».

21. *De liberandis captivis a Saracenis tentis actum.* — Propositæ etiam ab eodem Pontifice sacra indulgentiæ iis fuere, qui aurum ad fideles ex Mahometanorum servitute, ne inter Barbaros salutis animarum deserendæque fidei discrimen adirent, liberandos conferrent; crebrisenim excusionibus Turcæ ex finitimis provinciis Christianos rapiabant, atterebatque adeo continue grassationibus Servios Amurates¹ ut Georgius eorum despota in desperationem actus, pacto cum Turcis servili fœdere, Bosnameorum clien-

tela subjecerit hoc anno, ac sacramento sponderit, non passurum se, ut Christiani ex Hungaria per Bossinam in Turcas irruerent; tum filiam suam uxorem Amurati tradiderit. In hanc infelicissimam calamitatem Serviorum rex schismaticus lapsus est, cujus stirpem fidentem Turcico fœderi penitus excisam inferius visurimus. Misertus porro fidelium sub Barbarica servitute gementium Pontifex hoc Diploma edidit¹:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum, sicut dolenter accepimus et dolentius recitamus, nonnulli et in magno numero, etiam notabiles utriusque sexus de religione Christiana personæ tam Orientalium quam aliarum partium, a Barbarica sævitia videlicet, Turcis, Saracenis et aliis Christiani nominis æmulis in captura detineantur, et adeo impie et inhumaniter tractentur, quod metu pœnarum quibus affliguntur ac vitæ corporalis periculo tanquam desperati, abjuramentum orthodoxæ fidei coguntur incurrere, aut supplicio evicti impetuosa mortis tormenta suslinere: nos eorum miseriæ paterno compatientes affectu, ac corde tenus cupientes, ut per hujusmodi charitativa suffragia redimi valeant, et in libertatem restitui; universis et singulis Christi fidelibus, qui infra unum annum, a data præsentium computandum, pro redemptione et liberatione hujusmodi juxta suas facultates et arbitrium»; et infra, « pias elemosynas erogaverint, et manus adjutrices porrexerint, auctoritate Apostolica concedimus per præsentem, ut aliquem idoneum et discretum presbyterum in suum possint eligere confessorem, qui quoties fuerit opportunum confessionibus suis diligenter auditis, pro commissis sibi debitam absolutionem impendat et injungat pœnitentiam salutarem, nisi forsantalia fuerint, propter quæ Sedes Apostolica sit merito consulenda, quodque ut confessor hujusmodi, quem eorum quilibet contribuentium, ut præfertur, duxeris eligendum, omnium peccatorum suorum, de quibus corde contritus et ore confessus fuerit, semel tantum in mortis articulo, plenam remissionem sibi in sinceritate fidei, unitate sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac obedientia et devotione nostra vel successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium persistenti eadem auctoritate concedere valeat, ipsis universis et singulis utriusque sexus similiter indulgemus, etc. Dat. Romæ apud SS. Apostolos XI kal. Martii anno XII». Coactas in id pium opus pecunias Pontifex duobus abbatibus, ut captos redimerent, tribui jussit²: tum ad Prosperlasserat sultanum Babylonium Franciscum Minoritam misit ut Christianos ex ejus carceribus eriperet auro, Barbarumque principem datis litteris, ut clementia in miseros ute-

¹ Hanval. l. XIV. p. 2. Murates Dragom. in Amur. et ex iisd. Jo. Leuncl.

² Lib. x. Ep. cur. p. 80. — ² Ead. pag.

retur, suæque animæ saluti consuleret, est adhortatus ¹.

« Excellentissimo principi Prosperlasserat soldano Babylonæ, spiritum fidei orthodoxæ.

« Multa jam dudum auribus nostris refata sunt a pluribus Christianis, de fama rerum a te gestarum, magnitudine consilii et prudentia in agendis, quæ cum sint in tali principe commendanda, multo magis laudanda essent, et nos etiam ea laudibus digna duceremus, si ipsis adjungeretur virtus humanitatis et elementie erga fideles Christi, qui cum sint multi in tuo dominio constituti, sublimitatem tuam exhortamur, ut eos benigne tractet, et se benignam et favorabilem ipsis præbeat ob reverentiam omnipotentis Dei, quem supplices deprecamur, ut te veræ fidei lumine illustret et dirigat in viam salutis æternæ. Cæterum dilectum filium Franciscum de Pistorio Ordinis Minorum, sacræ theologiæ magistrum, ad tuam excellentiam cum presentibus litteris destinamus, etc. Dat. Ferentini X kal. Septembris, Pontificatus nostri anno XII ».

22. *Conradini Ordinis Prædicatorum et Joannis Gersonis pia mors.* — Hoc anno kal. Novembris obiit Conradinus Ordinis Prædicatorum, pietate insignis, qui miraculis claruisse fertur: de cujus in frangendis cupiditatibus constantia, cælestique castitatis munere divinitus accepto, hæc refert Leander ²: « Cum aliquando in cellulæ secreto orationibus vacaret, lascivientis carnis tentiginem erumpere animadvertens, quæ quidem a divinorum contemplatione plurimum animum abducit, orationem uberrimo fructu pudicitieque decore affectus, ferreum flagellum arripiens terga nudata tandem percussit, quousque sanguis non modicus efflueret. Cum itaque petulantis corporis illecebras magnanime represisset, piissima cælestis patriæ Regina duabus comitata virginibus mira odoris suavitate illi extemplo apparuit, dicens: Conradine, fili charissime, jamdudum suspiria, singultus, gemitus, lacrymas tuumque castissimum affectum optime novi: ea profecto virtutum fundamenta jecisti, ut minus laude dignum videatur ob vigiliis et orationes tuas te gratia aliqua non donari: quamobrem scito quascumque ad filium meum preces miseris, illas exauditas esse, teque omnia, quæ efflagitaveris, consecuturum: et quo privilegii hujus fidem faciam, nunc tibi amate castitatis integritatem enixe postulanti renes petulosos ita cohibebo, quod nullo exinde turpitudinis infestaberis telo. Illa sic demum fata, propius accedens, illius renes, suaveolenti ceromate inungere visa est, inquires: Stringantur amodo renes tui, ne ullam deinceps carni adversus spiritum bellandi occasionem præstare

valeant, peractisque omnibus, Virgo sanctissima cælestia petat. Quoniam vero istud dignum memoratu existit, ideo locus ille, in quo visio apparuit, magna hodie colitur veneratione ».

Obiit eodem anno Joannes Gerson Academiæ Parisiensis cancellarius die XII Julii, ut refert ejus Vitæ scriptor: « Etatis, inquit, LXI, tribus diebus manum extremam Commentariis in Canticorum imposuit, quod ipsum etiam Bernardo, Thomæ Aquinati et multis aliis viris sanctissimis contigerat, viam universæ carnis inter orandum ingressus est ». Qui in testamento quotidiano peregrini hæc scripserat: « Da continue mentem sanam, da penitentiam veram, da saltem in affectu communionem sacram, da similiter unctionem sanctam, da remissionem plenam, da sanctorum contra potestates contrarias consolationem, da in exitu vitam æternam ». Sepultus est in æde S. Pauli Lugdunensis, et divinum Christi proloquium, quod inter concionandum frequenter in ore habebat: *Pœnitentini, et credite Evangelio*; sepulchro inscriptum est. Ferunt litteræ collegio canonicorum Lugdunensium ad Christophorum episcopum Basileensem anno MDV, datæ, ipsum miraculis claruisse. Recenset ejus opera Trithemius, quæ in quatuor tomos distincta leguntur. Quamvis autem, dum adversus tyrannidem Petri e Luna antipapæ ¹, pro qua excindenda a Gallo rege ad Bonifacium IX et ad Concilium Constantiense missus decertavit, visus sit Pontificiam auctoritatem oppugnasse, tamen alias dum loquitur de Pontifice non ambiguo, egregie eam confirmat, veluti in libello de Auferibilitate papæ, consid. 8. ²: « Nullam, inquit, aliam politiam instituit Christus immutabiliter monarchicam et quodammodo regalem, nisi Ecclesiam; et oppositum sentientes de Ecclesia, quod secundum fas est esse plures papas, aut quod quilibet episcopus est in sua diœcesi papa, vel pastor supremus æqualis papæ Romano, errant in fide et unitate Ecclesiæ contra articulum illum: *Et in unam sanctam*, etc. et si pertinaces maneat, judicandi sunt hæretici, sicut Marsilius de Padua et quidam alii ». Ac rursus de auctoritate papæ et Concilii, cum non nondum eam controversiam movissent Basileenses, ita loquitur in Consideratione II: « Regulariter Concilium generale non est celebrandum de jure etiam divino non vocante vel approbante papa, si est unicus, nec adversus eum allegatio legitima ». Ornat illum Bellarminus ³ viri docti et pii elegio: monet tamen opusculum de Imitatione Christi adscriptum ab aliis Joanni Gerson, ab aliis Thomæ a Kempis, esse ejusdem Joannis abbatis de Gessen sive de Gessen, ut habet inscriptio vetustissima hujus libri in Codice Ms. qui asservatur in monasterio

¹ Lib. IX. brev. p. 51, et in alio lib. brev. p. 79. — ² Leand. de Viris illust. Prædicator. hoc anno.

¹ Trithem. de script. Eccles. — ² Jo. Gers. tom. I. oper. p. 158. — ³ Bellarm. de script. Eccles.

Aronensi : tam addit : « Sed cujuscumque sit, opusculum est utilissimum et jure in tota Ecclesia summo omnium consensu receptum et frequentatum, et in omnes linguas conversum. Ego

certe ab adolescentia et usque in senectam hoc opusculum sapissime volvi et revolvi, et semper mihi novum apparuit, et nunc etiam mirifice cordi meo sapit (1) ».

(1) Obiit hoc anno, mense et die in Annaliis expressis Joannes Chalcovius, e loco natali dictus de Gerson. Vir doctrina et agendarum rerum dextere et celebritate, cuius laudes veteres omnes scriptores celebrant, nec silent recentiores quos inter eminent Ludoviciensis Elis Dupin, qui editionem omnium operum Gersonis quinque in tomos distributam nec ante multos annos advenxit, addita viri egregio ad vivum depicta imagine, et integro libro quem Gersonium in-scripsit, et in eo Gersonis vitam et doctrinam illustrat. An satis ille ad mentem Gersonis, alii judicent. Profecto cum de scriptore Gallicis opinionibus paulo studiosiore agitur, ab alio potius quam a Dupino illustrandum op. dant eruditi, sed haec alios. Inter vni egregii opera veteri errore recensetur liber anonymus *de Imitatione Christi*; veteri, inquam, errore, nam ex multis vitorum doctorum lucubrationibus satis constare arbitror alium profecto scriptorem quam cancellarium Parisiensem opus illud exposcere. Sed quis ergo auctor? An Thomas a Kempis, canonicus regulæ Zoolensis; an vero Joannes Gessen Verellensis abbas Ordinis S. Benedicti? Annalista, Bellunum hinc, ex vetusto Aronensi Codice, qui Kempium vetustate superasse creditur, Benedictinum in Abbatem praefert. Quam opinionem novissime P. Defavus magno eruditionis nisu defendit. Verum P. Moulmet in suis Vindiciis Kempensibus pro Kempio certat, multisque argumentis antiquitatem Aronensis Codicis subvertit. Ex his doctissimorum concertationibus factum est, ut res adhuc inter Kempium et Benedictinum sub lite, nunquam uti quidem existimo, dirimenda jaceat.

MANSU.

MARTINI V ANNUS 13. — CHRISTI 1430.

1. *Hæreticorum in Germania excursions.* — Anno Servatoris trigesimo supra mille quadringentos, octava Indictione, Hussitæ, ut Albertus Crantzius¹ atque ex eo Joannes Coelaus² referunt, victoriarum successu elati concitatique a suis sacerdotibus in Catholicos in Misnia Lusaciaque late immanes strages ediderunt, virosque religiosos diris suppliciis necarunt. Coniungere quidem principes Catholici exercitus suos, ut illos bello peterent: sed cum a Misniæ marchionibus exigerent, ut pro tuenda provincia militares sumptus refunderent, contenderuntque ii, non Misnensium modo, verum universam Catholicorum rem agi, ac brevi, cum Misnia eo arsisset incendio, belli faeces aliis provinciis illatum iri, infecta re solutus est Catholicus exercitus, ex quo hæretici se invictos rati, discurrentesque per Germaniam, Bambergam et Nurembergam ad redimendam auro plurimo hostilem grassationem compulerunt: indeque tripartito agmine alii in Poloniam, in Hungariam alii, alii Austriam irruerunt. Eminebat inter eos Czapko presbyter Thaborensis, qui de exigenda a malis ullione, cujus nominis infamia pios omnes notabat, librum edidit, adversus quem Pizbram alium edidit, ut Bohemos ab ea ferina im-

manitate ad Christianam mansuetudinem traduceret.

2. *Joanna puella capta ab Anglis et supplicio affecta.* — Aucti porro tanta ferocia fuerant hæretici, cum Wintoniensis cardinalis, ut superiori anno vidimus, exercitum adversus eos non eduxisset, sed avertisset in Gallos, quos cum Joanna velut Debora altera, non illicis formæ dolo, sed singulari militari virtute fueretur, post multa præclara facinora, cum clarum hostium ducem Franguetum captum in acie capite truncari jussisset, destituta divina ope in Compendiensi eruptione comprehensa est¹ a Burgundis, qui majorem de ea quam de quingentis insignibus militibus triumphum egere, perductaque Rothomagum imposito artis magicæ crimine, quo illusisset Anglis, igni ab ipsis proximo anno concremata est: de qua hæc refert auctor² anonymus: « Compendium ab Anglis obsidetur. Puella eruptionem facit et capitur. Dueta Rothomagum, ubi tunc erat rex Henricus adolescens. Petrus Cauchon Bellovacorum tunc erat episcopus, consiliarius præcipuus regis Angliæ. In ejus diocesi quoniam capta puella erat, convenit, ut ipse inquisitionem faceret de puella,

¹ Crantz. Wandl. l. xi. c. 20. — ² Coel. hist. Huss. l. vi.

¹ Monstr. vol. 2. Egidius e Roya in Annal. Paul. Em. in Car. VII. Gersonem, de claris mulier. c. 15 et alii. — ² Anonym. script. contemporaneus et ex eo Meyer. Annal. Flandr. l. xvi.

quam maleficam esse per invidiam insimulabant et hæreticam. Questio habita a nullis theologis et jureconsultis Lutetia evocatis per multos dies, interrogationes et responsa ab tabellionibus diligenter conscripta, admirationi omnibus erat, quod puella rusticana de fidei rebus tam sapienter tamque Catholice loquebatur et respondebat. Hoc autem inquisitores (qui Anglicæ erant omnes factionis) in primis curabant, ut callidis, versutis et tucatis verbis, et inquisitionibus et interrogationibus captiosis sanctam Christi virginem caperent et de hæresi accusarent, sed non potuerunt. Data sunt illi a Domino verba, quæ loqueretur, nec spiritui ejus, qui loquebatur, potuerunt resistere. Insuper Angli per obstetrices suæ etiam factionis inspicere curabant virginem, nec mulieres illa quamvis maxime cuperent, ac virgini gravissimæ hostes essent, aliud poluere affirmare, quam quod intemerata claustra virginalia servata in illa reperirent: dicitur enim suam integritatem Deo ovuisse, cum adhuc patris sui gregem in agris pasceret, quibus in agris adeo religioni erat addicta, ut quoties sonitum audiret campanæ de consecratione Corporis Domini religiosissime prosterneret se in terram diu multumque orans, laudans ac benedicens Deum. Virilem habitum excusavit, ne scilicet militum incontinentia provocari in illam posset, si læmineo usa fuisset habitu; una nihilominus omnium Anglorum sententia erat et vox vulgaris, nunquam se posse feliciter cum Gallis dimicare, aut victoriam reportare, quandiu puella illa (quam veneficam et sortilegam vocabant) viveret; tollendam esse de terra. Hostes ejus iudices erant: pars ejus adversa, quæ eam accusarat, tulit sententiam, squallore carceris et inedia eam macerabant.

« Ferunt eam tandem ab iudicibus adductam, ut si vellet abjurare revelationes, quas asserebat sibi factas, eam absolverent et abire permetterent. Quod fecisse eam tradunt; sed cum tamen non dimitteretur valde increpitam fuisse se dixisse, quod revelationes abnegasset, iterum sibi in carcere apparuisse scilicet divas Agnetem, Margaritam et Catharinam, ab illisque, quod hoc fecisset, objurgatam. Hæc fuit causa mortis. Dicebant hostes ejus, qui iudices erant, relapsam esse in abjuratam hæresim: adduxerant enim etiam, ut juraret se ultra non dicturam sibi revelationes factas esse. Data brachio sæculari Rothomagi combusta: collecti cineres universi et de ponte in Sequanam demersi, ne quid forte reliquiarum servari aut coli possit.

« Postquam Normannia, pulsus Anglis, in fidem rediisset, vidimus eum processum et examinavimus: ex quo quidem processu non sufficienter constabat ipsam de alicujus erronei dogmatis contra veritatem doctrinæ Catholice assertionem convictam, vel in jure confessam, et

per hoc hæresis atque relapsus satis manifeste fuisse fundamentum: quanquam etiam præter hoc poterat processus hujusmodi ex multis capitibus argui vitiosus, coram capitulibus inimicis sæpe per eam recusatis denegato etiam ei omni consilio, quæ simplex puella erat tactus et habitus, quemadmodum ex libello, quem desuper ab eodem Carolo expetito a nobis consilio, edidimus, si cui, ad ejus venerit manus, legere vacaverit, latius poterit patere. Pulsis enim de Normannia Anglis, idem Carolus rex per plures regni sui prelatos et divini atque humani juris doctos homines diligenter processum prædictum examinari et discuti fecit: et de ea materia plures ad eum libellos conscripserunt, quibus eam certis a Sede Apostolica ad cognoscendum et judicandum de hujusmodi materia iudicibus delegatis, exhibitis et mature perceptis per eodem iudices, in sententiam, quam prædiximus, extitit condescensum, et sententia contra eam data sub Anglorum imperio cassata et revocata. Missa erat a Deo, ne quis ponat carnem brachium suum, ne Anglorum superbia suis nimium fideret viribus. Gloriabantur in suis viribus, Deo non attribuebant suas victorias, ostendere illis Deus voluit, quod stulte et impie fecerunt suis dumtaxat fidentes viribus, et victoriam ostendit in sexu fragili, sicut in Debhora, Judith et Esther ». Hæc et plura de virgine ille anonymus synchronus puellæ. Quibus consentanea Papyrius Massonus¹ a vetustissimis Monumentis scribil subditque:

3. « Postmodum anno quadringentesimo quinquagesimo sexto, Isabella Joannæ mater rescriptum a Callisto Romano Pontifice obtinuit, quo Joannes archiepiscopus Rhemensis et Wilhelmus Parisiensis causæ illius cognitores esse jubebantur, innumeri testes super Joannæ natalibus, vita, religione, moribus, rebus gestis fidem fecere virginem illam injuria damnatam, atque ita pronuntiatum est ab illis sanctissimis viris nonis Julii anno MCMVI, quarum rerum Acta in serinio Parisiensis Ecclesiæ adhuc servantur: sive jure sive injuria damnata est, res Anglicæ ejus adventu turbari cepta, in deteriorem statum sensim abiire ». Describil pluribus Monstreletus² partas victorias hoc anno a Francis ad Compendium, quod Burgundica obsidione liberatum est, adeo plures urbes, pulsis externis præsidiiis, cupide et libenter in Galli regis potestatem venire. Extant porro Martini litteræ³ ad Carolum nulla temporis nota consignatæ, quibus de prosperis successibus ipsi gratulatur, deletque ex regio animo adversam suspicionem, quam nonnulli invidi ipsi affuderant.

4. *Burgundum Carolo regi Gallorum concii-*

¹ Masson, in Car. VI. — ² Monstr., vol. 2, p. 64, 80, ib. p. 68. — ³ Lib. ult. brev. p. 133.

liare nititur Pontifex. — Cum vero Gallicæ rei interesset, Philippum Burgundiæ ducem, qui Anglos inito cum ipsis federe adeo extulerat¹, ab iisdem divellere, jamque Anglus illius animum haud parum offendisset, quod anno superiori Aurelia ad deditiorem inclinante ea lege, ut non Angli, sed Burgundi acciperet imperium, ferociter respondisset non fore suæ dignitatis, ut feram a se exagitatam alter caperet; Pontifex Burgundum hisce litteris incitavit², ut fœdus solveret, si Angli pacem conficere detrectarent:

« Dilecto nobili viro Philippo duci Burgundiæ, salutem, etc.

« Pacem regnorum Franciæ et Angliæ usque ab ipso nostræ assumptionis initio procurare summo studio non cessavimus, per plures Apostolicæ Sedis legatos et nuntios, sicut injunctum nobis summi Apostolatus officium, ac singulare cordis nostri desiderium requirebat: et quamvis adhuc non invenerimus, qui amitterent verba pacis, et preces nostras exaudirent et nostra pietate flecterentur ad suam, tamen in ejus pacis desiderio nulla rerum difficultas nullaque desperatio nos tepidiores fecit unquam, sed eo magis ac magis fuimus ardentes, quo majores strages fidelium et provinciarum desolationes, et crudeliorem Christiani sanguinis effusionem fieri in dies in hujus abominandi belli diuturnitate cognovimus: quæ mala quanta fuerint, et quam gravia futura sint, nisi per Christi misericordiam occurratur, non possumus sine lacrymis recensere. Igitur eodem illo, quo flagramus semper tam salutaris pacis desiderio commoti, et cupientes, ut potius sero quam nunquam fiat finis tantæ calamitati, ad te iterum, fili dilecte, quem super hac materia sæpe rogavimus, et a quo scimus magna in hac re momenta pendere, revolvimus preces nostras. Nuper enim a fide dignis accepimus, quod adversarii tui, inspirante Domino, inclinati sunt ad pacem rationabilem et honestam, et quæ sine gravissima nota crudelitatis repudiari non potest: sed eam fortassis confœderati tui, sicut aliqui suspicantur, recusabunt, propterea nobilitatem tuam pio et paterno affectu exhortamur, requirimus et rogamus, ut in nomine Jesu Christi, qui cum transiret ad Patrem discipulis dixit: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*; etiam tu inclines animum tuum ad pacem et præfatos confœderatos tecum coneris inducere ad eandem sententiam et voluntatem pacis, quæ quanto fieret universalior et plures amplecteretur, tanto melior et utilior, ac gratior nobis esset.

« Sed si (quod avertat Deus) essent obfirmatior in hujus belli cupiditate, ex quo necessario secutura est miserrima vastitas tot terra-

rum et extrema desolatio populorum cum execrabili jactura communis reipublicæ Christianæ, considera quid te facere oporteat, ut satisfacias conscientiæ et honori tuo, ne tantorum malorum unus fuisse causa in Dei et hominum iudicio censearis. Nos enim non videmus, quæ humana ratio possit esse tam efficax, ut illi non sit tantum et tam commune bonum anteponendum, præcipue cum animæ tuæ salutis committimus, quæ periculo subjacet perditionis æternæ, si cum possis tot afflictis fidelibus pacem dare, non dederis. Sed dicet quis fortasse, promissiones et fœdera servari oportere, quod et nos dicimus et sentimus, dummodo talia sint, quæ non offendant Deum, cujus longe magis offensio est timeanda quam hominum; quamvis enim patriæ charitas, reformatio aviti regni et sanguinis necessitudo plurimum movere te debeant; tamen te movere debet magis et omnia mundana vincula superare Dei timor; cujus iudicium formidabilis est, quam susurrationses et sermones humani, qui plerumque contrarii non pro rei veritate, sed pro affectu et passione loquentium diffunduntur: tanta tamen est et tam communis hujus desideratæ pacis utilitas in populo Christiano, ut si auctor ejus fueris, nomen tuum propter hoc nulla nota maculabitur; sed in quolibet loco illustri et coram quibuscumque principibus celebrabitur digna laude. Dat. etc. » Adjecisse reliquis principibus Philippum comitatum Namurensis¹, extincto Namurensi principe avunculo, ac Brabantino² principatu, cum Philippus dux Lovanii obiisset, eo politum partim jure, partim vi, partim procerum in eum studio refert Monstreletus³.

5. *Synodi Tarraconensis Acta confirmata a Martino et creatio cardinalium.* — Peracta est hoc anno ab archiepiscopo Tarraconensi provincialis synodus Tarraconæ ad Ecclesiastici ordinis libertatem ab improbis labefactam in pristinum splendorem revocandam: tum ad frenandam protervorum hominum licentiam editæ plures sanctiones, quæ proximo ineunte anno a Martino præsulum Aragoniorum precibus permoto confirmatæ, Pontificioque insertæ Diplomati⁴ fuerunt, cujus principem partem delibamus:

« Ad futuram rei memoriam.

« Tenor declarationum, additionum, ordinationum et statutorum prædictorum sequitur et est talis: Frequens plurimorum clamor nostrum propulsavit auditum, quod nonnulli religiosi exempti et non exempti etiam de Ordine militari, potius propriis quam reipublicæ nostræ provinciæ commodis inhiantes, tam eis in personis propriis, locis, hominibus vel aliis bonis suis injuriæ damna aliqua seu violentiæ

¹ Meyer. in Philip. — ² Lib. brev. p. 103.

¹ Monstr. vol. 2. p. 41. — ² Ibid. p. 62. — ³ Ibid. p. 56. — ⁴ Ext. in l. VIII. secr. Eug. IV. p. 49.

per quempiam irrogantur; nos seu curiam nostram et venerabilium fratrum nostrorum suffraganeorum adeunt, ut eis per Constitutiones in sacris Conciliis Tarracœ contra invasores, raptores et deprædatores hominum Ecclesiasticorum, rerum Ecclesiasticarum et locorum religiosorum, sancte et salubriter emanatas, succurratur de remedio competenti in dictis Constitutionibus expresso.

« Quod quidem remedium, cum contra ipsos in dictas Constitutiones committentes ad instantiam aliquorum vel alias ex officio proceditur, non curant admittere, nec eisdem volunt subjici, sed potius liberari, obliti consilii sapientis, quo cavetur: *Patere legem, quam ipse tuleris*; et canonicis ac imperialibus legibus, quæ publice profitentur, quod quisque juris in alterum statuit, ipse debet uti eo, et frustra legis auxilium invocat, qui committit in eam. Nos igitur præfatus archiepiscopus approbatione ejusdem sacri Concilii statuimus, quod dicti religiosi, etiam si fuerint de Ordine militari, sicut pro se Constitutiones admittunt, contra se si in eas commiserint, admittere teneantur: quod nisi fecerint, dictarum Constitutionum commodo et auxilio præsentis sanctionis auctoritate ipso facto decrevimus esse privatos, præcipientes dictis nostris suffraganeis, vicariis et officialibus eorundem ne eo casu ad instantiam ipsorum, nec ex officio dictas Constitutiones observent. Procedit a rationis et juris tramite, quod ubi majus est periculum, ibi procul dubio est plenius et salubrius providendum: quod quam grave sit et onustum dispendiis, et quot et quantis sit plenum periculis Ecclesiasticæ jurisdictionis exercitium nostræ provinciæ, his præsertim temporibus, exercere non solum exacti consideratio temporis, sed considerata prudenter præsentis temporis discrimina indicant.

« Nonnulli quoque temporale dominium obtinentes suis terminis non contenti, falcem suam in aliam segetem imponere non verentur, satagentes jurisdictioni Ecclesiasticæ, quantum possunt, illudere, ac eam etiam exquisitis coloribus usurpare: executores namque nuntios seu nostros et venerabilium fratrum nostrorum vicariorum aut officialium, litteras eis, ut subditis suis seu in dominiis ipsorum consistentibus justitiæ, deferentes, nedum capiunt, imo interimunt et atrociter verberant, ac præcepta suis subditis faciunt de interficiendis eisdem in Dei offensam notoriam, et ipsorum grande periculum animarum. Quapropter nos archiepiscopus supradictus, prout decet et expedit, talia attentantes, qui ipso jure tanquam impediennes jurisdictionem Ecclesiasticam excommunicati existant, congruis remediis ab hujusmodi ausibus retrahere et ad Dei semitam reducere cupientes, sacro approbante Concilio, statuimus quod si talia et tam nefanda crimina (quod absit) per

aliquem judicem, marchionem, comitem, vicecomitem, nobilem, baronem, militem, civem, burgensem, gentiosumque vel non gentiosum, et officiales eorum, consules, paciarios, consiliarios civitatum vel villarum, castrorum et locorum temporale dominium obtinentes, vel aliquem ejus loco in nostra provincia Tarracœnensi, commissa de cætero fuerint, omnia loca, castra seu villæ committentes hujusmodi facinus in diœcesi, in qua commissum fuerit, constituta, ipso facto sint supposita Ecclesiastico interdicto: quod quidem interdictum in omnibus cathedralibus et propinquioribus circumvicinis Ecclesiis, si commode alibi denuntiari non potest, sufficiat publicari et processus necessarios in eisdem fieri.

« Naturalis dictat ratio et experientia manifestat, quod novis morbis nova convenit antidota præparari: cumque ab aliquibus citra temporibus nonnulli excommunicati auctoritate Constitutionum sacrarum Conciliorum Tarracœnæ contra invasores, raptores et deprædatores hujusmodi Ecclesiasticorum et locorum religiosorum salubriter promulgatorum, munus absolutionis ad cautelam obtinere nitantur, quod nunquam vel raro fieri consuevit, approbatione ejusdem sacri Concilii hoc fieri prohibemus, statuentes quod si de facto fieret, non valeret absolutio sic obtenta.

« Cæterum quia fide dignorum relatu percipimus, quod nonnulli dominium temporale obtinentes in civitatibus, terris, castris et villis infra provinciam Tarracœnensem illudentes Ecclesiasticæ libertati presbyteros et clericos simpliciter tonsuratos, vel etiam conjugatos, et personas alias Ecclesiasticas, si coram eisdem dominis vel officialibus allegant tonsuram, vel quod gaudere, cum casus occurrerit, volunt privilegio clericali, vel si pecunia eis data vel mutuata non fuerit, quam nituntur a dictis presbyteris vel clericis exigere, vel exquisitis coloribus et figmentis, vel quia dicunt eos habere suspectos, seu alias pro libito voluntatis de dictis civitatibus, castris, locis et villis et ipsorum dominio de facto expellunt vel expelli faciunt, banniunt seu banniri faciunt; de voluntate et assensu sacri Concilii ordinamus, ut contra dominos, vicarios, et officiales seu bajulos dictorum dominorum, et alios talia facientes qui in præmissis vel aliquo præmissorum deliquerunt vel ratum habuerunt, procedatur per Constitutiones sacrarum Conciliorum Tarracœnæ editas contra invasores, raptores et deprædatores hujusmodi Ecclesiasticarum rerum et locorum religiosorum, per nos, suffraganeos nostros, vicarios et officiales nostros et ipsorum, prout in aliis casibus fuit hactenus in Tarracœnensi provincia fieri assuetum, præfatas Constitutiones contra tales impie attentantes, et dantes eis in hoc consilium, auxilium vel favorem, quos vo-

lunus pœnis et censuris dictarum Constitutionum ipso facto ligari, penitus extendentes ». Decreta plura alia in Tarraconensi Synodo ad tuendam Ecclesiasticam libertatem, reprimendam eorum insolentiam, qui bona Ecclesiarum invaderent, aut Ecclesiasticos viros in certamen vocarent, injuriave aliqua afficerent, coercendos, profani fori sæcularis iudices, qui clericos ad vetitum tribunal raperent, tum aliæ Petri archiepiscopi Tarraconensis sanctiones renovatæ: præterea forma juris præscripta, ex qua coram Ecclesiastico iudice in eos agendum esset, qui jus Ecclesiasticum læsissent: quibus omnibus Martinus Apostolicum robur adjecit, atque anathematis pœnam ea violare ausuris irrogavit. « Datum Romæ apud SS. Apostolos IV id. Januarii, Pontific. nostri anno XIV ».

Auctum¹ est a Martino hoc anno VII Novembris die cardinalium collegium, adscitis in illud Joanne, in Elencho cardl. Casanova, sacri palatii magistro et episcopo Elnensi, qui presbyterali tit. S. Sixti ornatus est, et Guillelmo Dinano de Monteforti episcopo Macloviensi, qui biennio post ab Eugenio IV pileum rubrum cum titulo S. Anastasiæ accepit. Promulgati etiam fuere cardinales Prosper e Columna et Julianus Cæsarinus, quos antea creatos, sed in arcano habitos diximus. At Dominicus e Capranica, quem in Pontificio, ut aiunt, pectore reservatum fuisse jam ante retulimus, promulgatus non fuit: sed cum cardinalibus pepigit Martinus biennio tantum evoluto promulgandum, adjectis nonnullis legibus, quas Joannes Baptista Poggius² in ejusdem cardinalis Firmani Vita recenset hisce verbis: « A Martino creatus est cardinalis secretus. Moris est Romanorum Pontificum multisque annis observatum, cum aut plures pro cardinalium creatione sibi sunt infensi, vel ipsi augeri collegii numerum ægre ferant, Pontifices vero quempiam ad eam dignitatem velint extollere et competitorum molestias evitare, dissimulata aliquorum creatione de collegii sententia, quos volunt nominant cardinales, præsentibus jurejurando adactis, se illos pro cardinalibus habituros, nec obstituros, quo minus in suum collegium recipiantur. Certum insuper tempus statuunt, quo id palam fiat: qui contrafecerint sacris interdictum fore. Ita Dominicus cardinalis creatus est: convenerat vero inter Pontificem et cardinales, ne intra biennium pronuntiaretur Dominicus: quod si interea mori Pontificem contingeret, liceret illum interesse pro cardinali alterius electioni ac deinceps talis haberi, idque jurejurando sanxerant ».

6. *Franciscana familia reformanda auctore B. Joanne e Capistrano.* — Hoc anno Pontifex Joannem tit. S. Petri ad Vincula presbyterum

cardinalem ad universi Ordinis Minoritarum, quos conventuales vocant, comitia Assisii celebranda ampla decernendi facultate munitum legavit, ut pristinae sanctitatis nitor restitueretur: quo munere egregie perfunctus singula capita formulæ Franciscanæ disciplinæ explanavit¹; quæ Martinus Apostolica auctoritate confirmata servari voluit ab ea sacra familia, quam hac eximia laude ornat: « Sponsa Christi Ecclesia sancta est: sed in proposito nostro Minorum religio vertitur reformanda, quam altissimus Jesus Christus Dei filius sibi quodam singulari annulo mirifice desponsavit, cum ejusdem religionis institutorem et ducem suæ sanctissimæ passionis privilegio decoravit, ac specialibus sigillis, sacris videlicet stigmatibus, mirabiliter insignivit: quæ quidem sacra religio, licet plantata sit super illo firmissimo fundamento, præter quod nemo aliud ponere potest, quod est suum sanctissimum Evangelium, quasi ad modum fluctuantis naviculæ procellis agitata ventorum, tentationum scilicet pulsibus vulnerata quamplurimis, tot indiget semper almæ matris Ecclesiæ providentiis et favoribus, quot quotitur impulsibus et vitiorum vulneribus sauciatur ». Præcipuus reducendi ad veterem splendorem Minoritani Ordinis auctor erat B. Joannes e Capistrano administro supremo ad sancita perficienda collega adjunctus². Non levia tamen postea inter arctioris laxiorisque vitæ amantes dissidia nata sunt, de quibus fuse Lucas Wadingus.

7. *Witoldi ducis Lithuaniae mors, qui delatam ab hæreticis coronam spreverat.* — Hoc anno³ Alexander appellatus etiam Witoldus Lithuaniae dux octogenarius, rerum gestarum amplitudine præclarus, qui Romani Pontificis jussu lethalem noxam ipsum subiturum denuntiantis, si hæreticorum patrocinium suscepisset, Bohemica, quam pollicebantur hæretici corona, abstinuerat magno religionis exemplo, cum Lithuaniae regem a Sigismundo Cæsare creari pepigisset, pervigilio SS. Simonis et Judæ vivere desiit, quo tempore ad ipsum uxoremque Julianam regiæ coronæ ab ipso summa cupiditate expetitæ afferrentur. Adversantem votis suis passus⁴ est Wladislaum regem Poloniae: qui regnum Polonicum inde debilitandum metuebat, cum de Walachia, Poloniae beneficiaria, ob gentis perfidiam excindenda, deque fœdere inter Sigismundum, Cruciferos equites ac Lituanum ineundo actum esset: quocirca Wladislaus, dato suspicioni loco, Cæsarea Diplomata administrorum opera de Lithuania regio donata fastigio intercepit, ac ne nuntii Cæsarei, qui regias coronas deferebant, in Lituaniam transirent, aditus præcludit. Spe-

¹ Fel. Contelor, in Elench. card. — ² Jo. Bapt. Pogg. in Vita Ms. card. Firm.

¹ Ext. ejus lit. in Bullar. in Mart. V. Const. XIII. et apud Wadding. in Anal. Minor. tom. V. hoc an. num. 7. etc. — ² Wadding. eod. an. 23. — ³ Michov. l. IV. c. 47. Cromer. l. XIX. Salom. Neugeb. l. V. — ⁴ Id. ib.

clabat porro non ad Romanorum regem, sed ad Sedem Apostolicam, quæ supremi in Lituaniam imperii jure evolutis retro temporibus donata fuerat, atque etiam aliquos illius principes insignibus regis exornaverat, et corona jusserat redimiri, instaurandæ in Lituania regie dignitatis auctoritas; unde etiam refert Matthias Michovias a Martino monitum Sigismundum, ne Witoldo coronam daret, additque Wladislaum regem Lituaniæ ducatum Svitrigello fratri contulisse (1) ¹.

8. *Græcorum res in dies collapsæ.* — In Græcia Christiani miserandam cladem a Turcis acceperunt. Maximus quidem terror illos anno superiori invasit, quod percrebuisse Strazimirum præpotentem Macedoniæ dynastam de Dyrrachio Venetis eripiendo addicendoque in Turcicam servitutem agitare consilia, ad quæ confringenda Silvester Maurocenus, antequam Thessalonicam classem duceret, munire Dyrrachium atque alia lueri loca jussus ² est. Interea Turcici belli moles in Thessalonicam versa ³; perlata enim trigesima Aprilis litteræ fuerunt, Mustapham Turcarum in Europa principem castra apud Thessalonicam undecima Martii posuisse, ac plura submisisse agmina, qua mare urbs spe-

ciali: quæ cum vi irrumperet in urbem pararent, post atrocissimum certamen magna ex parte ferro cæsa; recentioribus vero succedentibus turmis succubuisse Christianos, urbeque pluribus ad Venetas triremes fugientibus, hostes positos ¹; septimo post anno, ex quo Veneti illam adversus Turcicam vim defendendam susceperant. Porro Andreas Donatus et Paulus Contarenius Thessalonicæ præfecti ob rem male gestam in vincula Venetiis conjecti fuerunt. Cumulata est ea clades alia, quam Græci schismatici Catholicis intulere; Peloponesis enim despota, quem vidimus antea exitiosum bellum cum archiepiscopo Patracensi gessisse, facta cum aliquot Græcis Palracensibus conjuratione, urbem adortus impetu cepit: quæ cum Sedis Apostolicæ clientelæ obnoxia esset, Pontifex propulsandæ injuriæ causa Catalanam classem in Peloponnesum immisit, quæ Clarensam, olim Cyllenem nuncupatam, vastavit; ut non modo Phrantzes ², verum Diarii quoque Veneti auctor ³ referunt, quorum postremus addit, hoc anno Joannis imperatoris Constantinopolitani oratorem Venetias pervenisse, fecissequæ Romanum Pontificem certiore, imperatorem ad Concilium OEcumenicum instaurandæ cum Romana Ecclesiæ Orientalis conjunctionis gratia se collaturum.

¹ Michov. sup. l. III. c. 48. — ² Diar. Ven. Ms. — ³ Id. ib. et Phrantz. l. II. c. 5. Annal. Tur. Jo. Leuncl.

¹ Diar. Ven. Ms. — ² Phrantz. l. II. c. 9 — ³ Diar. Ven. Ms.

(4) Quæ post obitum Alexandri ducis rerum vicissitudines in Lithuania acciderunt, aliter profecto describuntur a F. Hermanno Cornero in Chronico, eaque ad Annales emendandos valere plurimum censeo. Igitur Alexandri defuncti principatum occupasse, ait Cornerus, Switergeyl Wladislai (Bolezlaum appellat) regis Poloniæ fratrem. Illic vero habuisse illum non quidem munere et opera fratris sui Wladislai, ut annalista ex Lusitanis scriptoribus affirmat; sed restitutum a Witoldo seu Alexandro, qui in ipso mortis articulo ingenue confessus est se principatum illum Switergeylo, ad quem de jure pertinebat per injuriam rapuisse, quare suos rogavit ut ablatum restituerent. Porro Wladislaus fratrem illum exosum habens integro septennio captivum tenuerat. Qui tamen ope equitum Teutonicorum ereptus, ac demum adeptus principatum, furorem et arma fratris sui continuo expertus est. Nam Wladislaus fratrem expoliare admissis copiis suas in Lituaniam immisit. Restitit tamen egregie Switergeylus, ac duplici prælio cum fratre congressus, multis Lusitanorum trucidatis, ab omni se metu expedivit.

MANSI.

EUGENII IV ANNUS I. — CHRISTI 1431.

1. *Julianus Cardinalis Cæsarinus legatus contra Hussitas.* — Anno post Christum natum trigesimo primo supra millesimum quadringentesimum, Indictione nona, celebrati sunt insignes imperii conventus Nurembergæ, in quibus de comparandis pro bello adversus impios Hus-

sitas gerendo subsidiis actum ¹ est, provehente sacra expeditione Juliano Cæsarino S. Angeli diacono cardinale, Apostolicæ Sedis legato, scientiæ virtutumque ornamentis conspicuo:

¹ Coel. hist. Huss. l. VI. ho. an.

qui, propositis indulgentiarum præmiis, Christi cultores ad piæ militiæ nomen dandum concitare nitentur. Afferitur a Joanne Coelæo Martini V Diploma¹, quo conscribendi in hæreticos cruce signati exercitus munus illi impositum: tum ejusdem Juliani ad Misnensem episcopum subjiciuntur litteræ² post Eugenii creationem scriptæ, quibus Hussitarum infandas grassationes ita deplorat: « Prohi dolor! abominanda hæresis Wicleffistarum et Hussitarum de Bohemia, omnes superiorum temporum hæreses crudelitate superans, diebus nostris invaluit, quæ tantam cordibus eorum obstinationem et sævitiam innoxiam, ut more aspidis surdæ obturantis aures suas ad maternas voces Ecclesiæ et sanctam doctrinam ejus; ita ut nec actione, ratione aut mansuetudine, vel exhortatione jam flecti posse videantur: ac præter pestifera dogmata, quæ omne genus blasphemiarum proclamant, omnem humanitatem, ac pietatem a se penitus exuerunt, et quasi belluæ effecti, nihil aliud, quam sanguinem et prædam Catholicorum anhelant. Horum scelera et sacrilegia in Deum et homines, ac sacramenta Ecclesiæ et templa Deo dicata, homicidia, rapinæ et omnis humanæ publicæ subvertendæ cupiditas tam notoria sunt et omnibus manifesta, ut supervacaneum sit narrare per singula. In armis et violentia solum confidunt, ferroque et igne errores suos defendere conantur; et super omnia sanguinem Catholicorum sitiens, quoscumque suis erroribus non acquiescentes ferati crudelitate trucidant, et cremant et deformiter mutilant, variisque cruciatibus affligunt. Quam turpiter autem et ignominiose contrectent divinæ Eucharistiæ sacramentum, quod profanis pedibus in sanguine occisorum conculcant, quam immaniter frangant et exurant imagines Domini nostri Jesu Christi et gloriosissimæ Virginis matris ejus omniumque sanctorum, Ecclesias et oratoria a fundamentis demoliantur, nimis lacrymabile est referre, etc. » Addita quoque pia exhortatio, ut sacerdotes cruce signatos cum hæreticis pugnuros sacrificiis precibus juvent, ac populos ad religiosam in eosdem militiam indulgentiarum spe profitendam incitent. Adscripta est iis litteris dies ac formula: « Datum Nurembergæ Bambergensis diocesis, anno Domini MCDXXXI, Indictione IX, die vero XX mensis Martii, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii divina providentia papæ IV anno I ». Misnensem episcopum legati Apostolici mandata peregrisse, docent ejus litteræ³ ad clerum sibi

¹ Coel. hist. Huss. I. VI. hoc an. — ² Ibid. — ³ Ibid.

obnoxium scriptæ, quibus cum jussit hortari fideles, ut pro tuendo religionis Catholicæ splendore arma sacra capesserent, afferunturque a Joanne Coelæo. Quæ vero sint gesta adversus Hussitas, postea narrabitur: nunc de extremo Martini Pontificatu dicendum est.

2. *Martini V papæ obitus et ejus memoria vindicata.* — Imminebat jam ex Constantiensis, tum Senensis Conciliorum decreto, celebrandæ Basileæ Synodi Œcumenicæ tempus constitutum, cum ille adversa jam tentatus valetudine apoplexia denique percussus decessit in Urbe X kal. Martii¹ cum sedisset annos tredecim, menses tres, dies duodecim, ut in anteo sepulchro in Basilica Lateranensi ipsi posito legitur: « Martinus papa V sedit annos XIII, menses III, dies XII, obiit anno MCDXXXI, die XX Februarii, temporum suorum felicitas ». At quoniam nulla humana felicitas luctu caret, duos fratres Antonium Salernitanum principem majorem natu et Laurentium quos valde diligebat, alterum pestilentia, alterum igne in turri accenso fortuito consumptos vidit²: quos tamen adversos casus ea cum constantiæ laude vicit, ut nihil in ipso visum auditumve fuerit quod perturbatam animi mentem indicare potuerit. Prædixisse B. Coletam Martini obitus diem et horam, refert Stephanus Juliacus³ illi cœvus in ejusdem virginis Vita. Fœdissimæ infamiæ labem Martino aspergunt hæretici, ducti auctoritate Angeli⁴ Clavasii, dum aiunt Martinum legem de conjugii solvendo in primo gradu, ut quidam cum sorore connubium iniret. Verum hæc ab adulteratore litterarum Apostolicarum conficta certum est: nam Joannem Armaniaci comitem, qui ab impostore delusus⁵ sororem sibi junxerat, seculus execratum inferius visuri sumus. Accusant Martinum alii avaritiæ, magnasque congegisse opes, quas nepos princeps Salernitanus invasit, ac deinde in bello adversus Ecclesiam instruendo consumpsit: at cogendarum pecuniarum pio studio ductum Martinum vidimus, dum armatam Bohemorum impietatem excidio dare, Græcos ad sinum Romanæ Ecclesiæ redire meditantes juvare, ne a Turcis obruerentur perderenturque, atque Orientem a Barbarica feritate ac fœditate vindicare moliretur (1).

3. *Eugenii IV papæ electio et ejus primordia et laudes.* — Justis funebribus de more Martino persolutis, cardinales, qui in Urbe erant, conclave in Dominicanæ familiæ ædibus apud Ec-

¹ Eugen. lib. brev. p. 29. — ² Plat. in Vit. Mart. V. — ³ Steph. Juliac. et ex eo Surius tom. III. die VI Martii et Wading. tom. V. Anno 1406. num. 89. — ⁴ Angel. Clavas. in sua sum. — ⁵ S. Ant. p. III. tit. I. c. 11. de aff. ad fin.

(1) Martinus papa hoc anno, mense et die apud annalistam quærendis, mortalem vitam cum immortalis commutavit. Datus a Deo Pontifex ut Ecclesiam suam diro schismate laceratam ac deformatam sarciret atque refingeret, omnes eas virtutes uni contulit, quas tanto ope i necessariis intellexit. Viro enim iherat morum suavitas, iugenii facilis, iudicii maturitas, in agendo dexteritas, in disponendo prudentia, tanta denique probitas, ut vel ipsis ejus adversariis in oculos incurreret. Nam Petrus de Luna exoratus a cardinalibus, ut dignitatem tandem poneret, acquiescere recusavit, sed « cum intellexisset multa bona de humilitate et bonitate domini Martini », facile se cum

clesiam S. Mariæ super Minervam paratum sunt ingressi, et altero post die, nempe V nonas ejusdem mensis Pontificem renuntiavit Gabrielem Condulmerium Gregorii olim XII ex sorore nepotem : quem repudium dedisse rebus humanis in adolescentiæ flore ¹ una cum Antonio Corario Veneto postea cardinale Bononiensi, ac viginti millia aureorum pauperibus larga manu distribuisset, refert ejus Vitæ auctor, atque in monasterio S. Georgii de Alga diu nocturne divinis rebus mentem applicuisse : illum vero ignotum eremitam, dum ex more suo ordine pro excipiendis hospitibus janitorum agebat, adisse ac post fusas in templo divino Numini preces, ipsi prædixisse in cardinalium ordinem adlectum iri, deinde ad summum Pontificatum evahendum, ac plures adversos casus toleraturum, labente vero decimo octavo (sexto) Pontificatus anno e vivis excessurum : his dictis ab eo valere jussu discessisse, nec postea visum agnitumve fuisse quis esset ; hæc vero adeo frequenter Eugenius postmodum repetiit, ut Basileenses cum adversus ipsum calumniandi causas quærerent, inter cætera capita objecerint, illum novis valibus fidem præstare. Ab avunculo primum ex canonico congregationis S. Georgii in Alga in protonotarium Apostolicum adscitus, præ-

clususque Pontificio arario : tum Senensi episcopatu donatus, a quo etiam Senensis agnomen traxerat, deinde titulo S. Clementis accepto, cardinalitia purpura, adversantibus cæteris cardinalibus, exornatus, tum a Martino Picena legatione auctus, demum ad summum Pontificatum electus Eugenii nomen sibi indidit, usque est sacro hoc symbolo : *Adjutor et protector meus es tu, Domine, ne derelinquas me, Deus meus.* Apud Basilicam vero Valicanam, ut ex ejus litteris constat, IV id. Martii sacram Pontificalis infulam accepit, ejus animi et corporis doles describit his verbis S. Antoninus ¹ : » Hic statura fuit procerus, graciosus aspectu, nec animo minor, liberalissimus ad pauperes, ad reparationem Ecclesiarum munificus : religiosos Deum fidentes eximio lovebat affectu pariter et effectu : cultus divini et Christianæ religionis dilalandæ zelator præcipuus. Ipse ab adolescentia, bonis suis pauperibus erogatis, statum clericorum sæcularium religiose et in communi viventium, qui Cælestini dicuntur, Venetiis devotus apprehendit, ex quo post annos plures a Gregorio XII in episcopum Senensem assumptus est, et inde ad cardinalatum, demum in Præsulem summum electus est. Slatum quidem Ecclesiæ invenit salis potentem et opulentum ac quietum : sed

¹ Vit. Ms. Eug. IV. auctor.

¹ S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 10. in princ.

illo conventurum spondit ; scripsit hæc auctor quem Muratorius *Res. Ital. to. III, part. II*, sub nomine Continuatoris Theodorici Niemi vulgavit. Regendæ Ecclesiæ admoto illo, excisi schismatis radices, fuvete Alphonso rege Aragoniæ, facile repullulassent, nisi Martius officii, minus, agendi dexteritate et prudentia sua id effecisset, ut penitus exarescerent ; Petro de Luna fato, Egidio Sancti Munionis ejus successore Alphonsi potentia ; Alphonso vero Pontifici cedente. Nec minori usus fuit circumspectione et diligentia, ut turbas, quas Senensis Concilii Patres quidam excitare moliebantur, in ipso sui ortu sedaret. Nec enim ea occasione pepercit litteris, legationibus ac tandem pervicaces quorundam animos parere recusantes, misso Senas Malatesta Pisauri domino cum militibus, teste Francisco Thomasio in *histor. Senen. Res. Ital. to. XX ad obsequium coegit.*

Non defuisse tamen qui superstitis adhuc nomen lacerarent affirmat Joannes Gobelius, vel qui sub eo forte nomine latet Encas Silvius in *Præfat. Commentarior.* Sed ipsi qui superstiti obtrectabant, mortuum laudarunt, eodem scriptore teste, cui non dubito hæc scribenti occurrisse dieterim illud : « Papa Martino non vale un quattrino » ; quæ schismata ab infensis Florentinis Pontifici jaectata, vel prorsus negligenda sunt, vel laudem illi boni militis, non vero optimi Pontificis invident. Majoris essent momenti ea quæ Angelus de Clavasio in summa, quæ *Angelica* inscribitur, tanto Pontifici affingit, scribens factam ab illo fuisse potestatem cupiam ut sororem germanam duceret in conjugem. Id accepisse se notat ex archiepiscopo Florentino, nempe S. Antonio in Summa, ubi se id tenuisse *ex fide dignis* affirmavit. At S. Antonini Summa, a viris doctissimis evoluta, nihil exhibet aliud quam assertum a Martino conjugium viri cupiam cum femina, ejus sororem antea congressu libidinoso cognoverat. Quod a Pontifice, re prius in certu virorum doctorum discussa et cum cardinalibus communicata, magnis certisque de causis concessum fuisse addit. Hæc Clavasio oscitantes legenti fuerunt ut illa sibi in Antonino legisse arbitraretur, quæ reipsa ille non scripsit, nec sane scribere potuit, cum nemo præ illo Pontifex tenaciorem Ecclesiasticæ disciplinæ sese præberit, in iis etiam parvus quæ suo penitus arbitrio permittebatur : « Summopere cavens », ait de illo Cornerus in *Chron.* « largitionem gratiarum et indulgentiarum indiscretam ».

P. Papebrochius in *Conatu chronie.* abique viri doctissimi ante me animadverterunt mendam irrepsisse in lapidem sepulchralem sanctissimi hujus Pontificis in numeros, qui Sedis tempus exprimunt, neque enim supra annos XIII et menses 3, dies XII, ut ibidem legitur, absolvit ; electus enim die XI Novembris anni MCDXVII, et fato functus die XX Februarii anni MCDXXXI, ultra annos XIII, menses 3, dies tantummodo decem exegit. Inde colligit Pagius lapidem hunc non quidem statim ab obitu Martini, sed a recentioribus positum fuisse.

Martino successor Gabriel Condulmerus tit. S. Clementis presbyter cardinalis sub Eugenii IV nomine datus est. Electionis diem quamvis Joannes Stella in *Chronico* apud Papebrochium ubi supra die VI Martii statuit ; retrahendum tamen ad III Martii constat, cum anonymus Florentinus, qui præsens Florentiæ aderat, *Res. Ital. to. XIX*, scribat sequenti anno die III Martii solemne sacrum celebratum fuisse præsentem Pontifice, eo quod, ait, dies electionis Pontificis recurreret. Diademate Pontificio ornatus scribitur in *Annalibus* die XII Martii, quod sibi eruisse visus est annalista ex litteris Pontificis eadem die datis, quibus præter diei adscriptionem in quadam Ms. adjectum reperit : *Die coronationis nostræ.* Sed in Vita Eugenii a Baluzo vulgata, corona ornatus legitur die XI Martii, quæ tunc in Dominicam incidit, qua die pro veteri more solemnibus Pontificum Romanorum coronatio præstari solebat. Cum tamen die illa XII Martii S. Gregorii magni memoria ageretur, et festis interdum diebus præter Dominicam ritus illi solemnes haberentur ; hinc Pagius inferendum censuit, Martinum reipsa eo die Pontificum coronam sumpsisse. At tamen ab auctoritate eoravi scriptoris Vitæ Eugenii, cui mos usitatorum favet, recedendum non arbitror, ut fidem sequamur Codicis Ms. ejus additamentum, eo quod in aliis Codicibus resectum sit, suspensum efficitur. Insuper diem XI Martii eidem rei assignat Stephanus Infessura S. P. Q. R. scriba in *Diario* quod ad exitum fere hujus sæculi perduxit vulgavitque Eccardus in *corp. historic. to. II*.

Porro Eugenius anni supputandi rationem illam tenuit, quam plerique ante illum Romani Pontifices prætulerunt. Annum enim in Bullis suis non quidem semper a Januario, sed non raro a Paschate, vel a die XXI Martii exorsus est, ut demonstrant litteræ in *Annalibus* recitatae ad A. MCDXLIV, 17, quæ diem IV « non Martii, Pontificatus XIII », annum vero MCDXLIII signant, cum reipsa annus esset MCDXLIV, si anni exordium a Januario statueretur.

sub eo, permittente Deo, et demeritis hominum exigentibus, ac malitia tyrannorum operante, præcipue ducis Mediolanensis, valde perturbatus est et diminutus ».

4. Prænuntiatum ejus parenti fore, ut Romanus Pontifex crearetur, refert Pius II¹ ac juventutem religiosæ vitæ institutis addixisse : « Hujus, inquit (nimirum Eugenii), pater (qui Angelus dicebatur), cum in Ægypto negotiaretur cum patre Francisci Foscarei, ab eremita, quem pariter seiscitandum adorsi sunt, non minus lætium vaticinium quam ille acceperat. Ille enim filium, quem habebat futurum patriæ principem, hic suum inter sacerdotes ad summum evasurum didicerat. Eugenio vero Gabrielis nomen in baptismo inditum fuit, qui cum adolevisset, conditis parentibus, Evangelij non surdus auditor, patrimonium, quod ab illis non tenuerit acceperat, inter Christi pauperes erogavit. Exin Antonio Corario comite ejusdem fervoris adolescente, religionem intravit, in qua summa cum laude versatus, tandem cum illo vixit, donec Angelus Corarius, Gregorius XII appellatus, Sedem Petri sortitus, cum alter ab altero separari non posset, ambos ad se vocans Genuensi (Senensi) eum, Bononiensi Antonium præfecit Ecclesiæ; nec diu moratus utrumque cardinalatus honore dignatus est : in quo ambo claruerunt : sed hic summum Pontificatum consecutus magis emittit ». Addit Franciscus Philelphus² etiam ipsi Gabrieli, cum gravissimo implicitus morbo decumberet, ab Apostolis Petro et Paulo Pontificatum, ostenso caelesti viso, promissum, eique redditam sanitatem : « Gabriel, inquit, Condulmerius qui postea Eugenius nominatus summa cum dignitate et gloria Romano Pontificatu prætulit cum vehementer ægrotaret, essetque de ejus salute a medicis omnibus desperatum, illi jam de morte non tam sollicito, quam nihil certius expectanti Petrus et Paulus Apostoli apparuerunt in somnis, utque bono animo esset, hortati sunt; nam et bonam valetudinem ei redditam esse, et propediem fore, ut summus Pontifex crearetur; quod quidem utrumque secutum est, nam tum simul cum somno illum reliquit febris, tum non multo post, cum Martinus Columna, prudentissimus ille et amplissimus Pontifex, quam fortunatissime et cum mirifico Ecclesiæ Romanæ incremento egerat, vitam finisset, Pontificatu ille præfectus est ».

5. *Gesta in conclavi a Pontifice confirmantur, subjecto Diplomate.* — Pontificatum adeptus omnia, quæ in conclavi jurejurando interposito, una cum aliis cardinalibus sponderat, confirmavit, antequam thiara Pontificia ornaretur, nimirum in primis disciplinam Ecclesiasticam in

pristinam se integritatem restitutorum : Sedem Apostolicam ad declinanda impendentia mala in varia loca non translaturum : OEcumenicum Concilium constitutis loco et tempore celebraturum : cardinales non nisi ex Constantiensi decreto renuntiaturum, tum plura alia ad cardinalium dignitatem amplitudinemque spectantia acturum, quæ in subjecto Diplomate¹ continentur :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« In qualibet monarchia, tam Ecclesiastica quam mundana, ad honorem Dei et utilitatem hominum feliciter dirigenda et conservanda, necesse est convenire membra cum capite, et unicuique attribui, quæ sua sunt, et ad commune bonum sine respectu privati commodi omnia consilia et actiones intendi. Ac in primis, quæ ad divinam religionem pertinent, sollicitis studiis procurari : iis enim radicibus et validis fundamentis innitens stabilis sit omnis potestas humana, statusque omnis spiritualis et temporalis cum hujusmodi justitia, religione et communi utilitate firmatur. Quæ nos et venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales, de quorum numero tunc eramus, ante assumptionem nostram considerantes et animis revolventes, errata superiorum temporum contra hujusmodi laudabilem et honestam disciplinam et scandala exinde aliquando secuta, et quæ in futurum sequi possent cum præfatæ Ecclesiæ nota atque pernicie, nisi hoc tempore opportuna provisio adhiberetur, maturo consilio inter nos habito, deliberavimus, conclusimus, et promissione, voto et juramento firmavimus infrascripta capitula necessaria ad conservandum statum Romanæ Ecclesiæ et monarchiam Ecclesiasticam cum cardinalium dignitate, qui cum sint lumina et ornamenta prope papam Sedem Apostolicam illustrantia, et columnæ firmissimæ sustentantes Ecclesiam Dei una cum Romano Pontifice, eidem, ut membra suo capiti concordia, insolubili debent esse conjuncti, et ab eo paterna charitate tractati, ut cum in agendis participes sint laborum, esse non debeant commodorum et honorum expertes, quorum consiliis ipse Romanus Pontifex omnia salubriter regit et ordinat. Volentes igitur, (sicut in conclave ante cum cæteris cardinalibus, et immediate post assumptionem nostram juravimus et vovimus Deo et sanctis ejus, atque promisimus Ecclesiæ suæ sanctæ) capitula prædicta, quæ etiam subscripsimus propria manu cardinalis primo, et postea assumpti in papam, servare, et ab aliis in perpetuum servanda tradere, et nostris litteris roborare, eadem prout scripta sunt rata habentes et grata, quæ de verbo ad verbum præsentibus inseri fecimus, de potestatis nostræ plenitudine ex certa scientia

¹ En. Silv. in Europa c. 38. — ² Philel. in Orat. ad Jacobum Aut. Marcell. patr. Venet.

¹ Eugen. I. xv. p. 16. Ext. etiam in lib. censuum Rom. Eccl. Ms. Vaticani archivis p. 72, et apud Nicolai de Arag. Ms. ejusd. arch. p. 214. Ms. sign. num. 3. p. 163, et in alio sign. lit. C. p. 113.

auctoritate Apostolica, de consilio et consensu praelatorum cardinalium, tenore praesentium confirmamus, et ea inviolabiliter in omnibus et per omnia simpliciter et bona fide servare et effectualiter adimplere juramus et volumus Deo et sanctis ejus, et Ecclesiae suae sanctae promittimus. Et insuper eisdem potestate, scientia et auctoritate statuimus, decernimus et jubemus, ut praesentes nostrae litterae vim perpetuae legis alque inviolabilis Decretalis et Constitutionis obtineant, quam volumus in perpetuum observari, nec ullis temporibus aliqua occasione vel causa in contrarium directe vel indirecte aliquid immutari: et quod nobis licere non patimur, nostris successoribus indicamus Constitutionibus Apostolicis, decretis Conciliorum, et libertate et potestate concessa Romano Pontifici et aliis contrarium facientibus, per quae forsitan praedicta capitula infringi possent, non obstantibus quibuscumque. Tenor autem dictorum capitulorum sequitur in hac forma:

« Nos omnes et singuli S. R. E. cardinales infrascripti juramus et volumus Deo et sanctis ejus, Ecclesiaeque suae sanctae promittimus, quod si aliquis ex nobis electus fuerit in papam, statim post electionem de se celebratam jurabit et vovebit pure, simpliciter et bona fide servari facere et cum effectu adimplere infrascripta capitula, necnon infra tres dies post coronationem suam cardinalibus eisdem dare Bullam ad perpetuam rei memoriam, habentem vim Decretalis et Constitutionis perpetuae inviolabiliter observandam, nec in aliquo contravenire sine expresso consensu majoris partis cardinalium in curia praesentium, de quo quidem consensu constat per subscriptionem dominorum cardinalium, ut infra. In primis, quod curiam Romanam in capite et membris reformabit et incipiet quaecumque et quotiescumque requiretur per dominos cardinales, aut deputandos per eos secundum consilium majoris partis ipsorum cardinalium, et deinde continuabit usque ad plenam perfectionem, et factam ibidem reformationem servabit, nec dictam curiam educet de Urbe Romana, neque transferet de loco ad locum, de provincia ad provinciam, sive de patria ad patriam, sine consilio et consensu consimili, ut vitentur scandala et pericula experta. Item quod Concilium generale celebrabit seu celebrari faciet solemniter et in forma debita in loco et tempore, de quibus fuerit sibi consultum per majorem partem dominorum cardinalium, et in eo reformabit seu reformari faciet universalem Ecclesiam circa fidem, vitam et mores tam respectu clericorum saecularium et regularium, quam religiosorum etiam militarium, et tam respectu principum temporalium, quam communitatum in et super eo, quod pertinebit ad iudicium et provisionem Ecclesiae.

« Item quod non creabit cardinales nisi

juxta formam et ordinationem factam in Concilio Constantiensi, quam servare tenetur, nisi de consensu et consilio majoris partis dominorum cardinalium aliud fiendum videretur. Item ut Romano Pontifici a dominis cardinalibus libera perveniant consilia; non apponet nec per quempiam apponi permittet in personis vel bonis alicujus ex eis, nec aliquid in suo stata et provisione immutabit pro quacumque causa vel occasione, nisi de expresso consilio et consensu majoris partis dominorum cardinalium: nec damnabit eum nisi convictum numero festum expresso in Constitutione Silvestri papae facta in Synodo generali, quae incipit: *PRESCA NON DAMNETUR*. Item quod bona dominorum cardinalium praelatorumque nec aliorum cortesiorum in curia decedentium nullo modo occupabit vel occupari patietur, sed permittet juxta juris dispositionem et consuetudinem, et quae in multis regnis et regionibus servantur, fieri executiones juxta voluntatem decedentium, relinquendo conscientiam eorum distributionem bonorum, ad eos quomodolibet pertinentium, religiosis qui propriam voluntatem a se abdicarunt tantummodo exceptis, quorum bona devolvantur ad illum vel illos, ad quem vel quos pertinent de consuetudine, jure vel privilegio; nec de jure capelli cardinalium decedentium aliquid occupabit, nec contrafaciet vel permittet; sed liberum sit cardinalibus deferre ad haeredes, vel facere prout eis videbitur, et ab intestato transcant ad haeredes, sublatis contrariis abusibus quibuscumque.

7. « Item quod feudatorios regnorum et alios vicarios, capitaneos, gubernatores, senatores, castellanos, omnesque officarios Urbis Romanae et aliarum terrarum Ecclesiae Romanae, obligabit sibi et successoribus, ac caeteri dominorum cardinalium cum omnibus et singulis capitulis opportunis, et quod Sede vacante ad mandatum dominorum cardinalium civitates, terras, loca, arces et castra Ecclesiae immediate subiecta, tradant et expediant libere et sine contradictione quacumque. Item quod dominis cardinalibus permittet libere recipere, et assignari faciet medietatem omnium et singulorum censuum, jurium, reddituum, proventuum et emolumentorum quorumlibet Romanae Ecclesiae juxta concessionem Nicolai IV, cujus tenor sequitur et est talis: *Nicolaus episcopus, servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, Coelestis altitudo*¹, etc. *Dat. Beatae per manus magistri Joannis decani Bajecensis S. R. E. vicecancellarii XV kal. Augusti, Indict. II, Incarnationis Dominicae anno millesimo ducentesimo octuagesimo nono, Pontificatus vero domini Nicolai papa IV anno secundo.* Eamque servabit in omnibus et

¹ Ext. apud Nicol. card. Aragon. in archiv. bibl. Vat. p. 216, et in Ms. Vallit. sign. lit. B. num. 12. p. 587. et in alio sign. lit. D. num. 1. p. 133. et in Annal. tom. XIY. an. Chr. 1289. num. 49.

per omnia, nec dabit aliquam ex terris Ecclesie Romanæ in vicariatum, feudum vel emphyteosim sine consensu et consilio majoris parlis dominorum cardinalium, nec movebit guerram, nec confederationes cum quocumque rege vel principe temporali, aut communitate, faciet sine consilio et consensu consimili, nec imponet gabelas novas sive exactiones alias in Urbe Romana, nec in aliis terris Ecclesie Romanæ, nec etiam concedet alicui regi, domino temporali seu communitati præter vel contra libertatem Ecclesiasticam, exactionem super clero vel Ecclesiis sive bonis ad Ecclesias et ad loca pia pertinentibus, sine causa rationabili, et tunc de simili eorundem dominorum cardinalium consensu. Item nihil de iuribus, in quibuscumque locis consistant, Ecclesie Romanæ alienabit, nec alienata de iuribus quibuscumque Ecclesiarum aliarum, religionum vel Ordinum etiam militarium confirmabit, nec approbabit sine eorundem dominorum cardinalium consilio et consensu consimili. Item quod super omnibus et singulis prædictis et dependentibus ex eis, et aliis, in quibus consilium dominorum cardinalium requiritur, promotionibus ad prælaturas dumtaxat exceptis, in litteris suis sive Apostolicis scribi faciet nomina cardinalium consilium et consensum præbentium, videlicet ubi dicitur, *de consilio venerabilium fratrum nostrorum*; videlicet *talis et talis*, etc. sicut fieri solebat ante Bonifacium VIII, ut excludatur abusus, qui longo tempore servatus est, de quorum nominibus constat saltem per subscriptionem trium priorum, vel in eorum absentia trium antiquorum cardinalium, unius scilicet pro quolibet ordine, qui actui interfuerint. In arduis vero requiratur subscriptio papæ et cardinalium. Actum Romæ apud Ecclesiam S. Mariæ supra Minervam in capella conclavis anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo primo, Indictione nona, die vero Veneris secunda mensis Martii, Apostolica Sede vacante.

« Ego Jordanus episcopus Albanensis cardinalis de Ursinis prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem propria manu me subscripsi. Ego Antonius episcopus Portuensis cardinalis Bononiensis prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem propria manu me subscripsi. Ego Antonius cardinalis Aquileiensis tit. S. Susannæ prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem manu mea propria me subscripsi. Ego Gabriel tit. S. Clementis presbyter cardinalis Senensis prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem manu propria me subscripsi. Ego Branda tit. S. Clementis presbyter cardinalis, Placentinus nominatus, prædicta promisi, vovi et juravi, et in testimonium præmissorum propria manu subscripsi. Ego Joannes S. R. E. tit. S. Laurentii presbyter cardinalis, Rothomagensis nuncupatus, ita, ut præmittitur, promisi, vovi et juravi,

et manu propria Jo : Rothom. Ego Ludovicus S. R. E. tit. S. Cæciliæ presbyter Arelatensis cardinalis ita, ut suprascriptur, vovi, juravi et promisi, et propria manu me subscripsi. Ego Antonius tit. S. Marcelli presbyter cardinalis præmissa promisi, vovi et juravi, et ad fidem manu propria me subscripsi. Ego Joannes tit. S. Petri ad Vincula presbyter cardinalis S. R. E. prædicta promisi, vovi et juravi, et ad fidem manu propria me subscripsi. Ego Alfonsus cardinalis S. Eustachii juravi, vovi et promisi, ut supra continetur, et manu propria me subscripsi. Ego Lucidus cardinalis de Comitibus juravi, vovi et promisi, ut supra continetur, manu propria me subscribens. Ego Hugo cardinalis S. Hadriani juravi, vovi et promisi, ut supra continetur, manu propria me subscribens. Ego A. cardinalis SS. Cosmæ et Damiani, Novariensis vulgariter nuncupatus, juravi, vovi et promisi, ut supra, ac manu propria subscripsi. Ego Prosper cardinalis S. Georgii ad Velum Aureum, de Columna vulgariter nuncupatus, juravi, vovi et promisi, ut supra continetur, manu propria me subscribens. Ego Eugenius IV, electus in summum Pontificem juro, voveo et promitto, ut supra continetur, manu propria. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum per manus mei Blasii patriarchæ Gradensis cancellariam S. R. E. regentis anno Incarnationis Dominicæ millesimo cxxx, IV id. Martii, Pontificatus præfati domini nostri papæ Eugenii anno 1 ».

8. *De suscepto Pontificatu litteræ Encyclicæ ad præsules et principes.* — Redimitus est eodem die, quarto nimirum id. Martii apud Vaticanam Basilicam sacra liara, ac tum præsules de suscepto a se Pontificatu fecit certiores Encyclicis hæc litteris ¹ :

« Eugenius, etc. Cum felicitis recordationis Martinus papa V, prædecessor noster, sicut Domino placuit nuper, videlicet X kal. Martii ab hac mortali lacrymarum valle ad immortalem vitam migravit, post funeris ipsius ac solemniū exsequiarum, ut moris est, celebrationem venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales, de quorum numero tunc eram, in conclavi pro electione futuri S. Pontificis celebranda modo ac tempore congruis et debilis in virtute Altissimi convenerunt : ubi variis consiliis deliberationibus mature præhabitis, prout tantæ rei, qua nulla major agitur in terris, gravitas postulabat; tandem Spiritus sancti gratia eorum mentibus cœlitus infusa, licet in alios majoribus meritis insignes convenire potuissent, certo tamen Dei iudicio, cujus consilia sunt inserutabilia, nos, tunc tit. S. Clementis presbyterum cardinalem in sponsum pastoremque Ecclesie suæ sanctæ unanimi voluntate et concordia elegerunt. Quoniam vero sicut Domino placuit ita et factum

¹ Eug. lib. brev. LIX, et in alio Ms. Cod. p. 71.

est, quamvis habere nos humeros imbecilles ad perferendum tantum onus, quantum est universalis Ecclesiae sarcina, sentiremus, tamen ne reluctari voluntati Dei videremur, colla subiecimus jugo Apostolicae servitutis, sperantes in eo, qui infirma elegit mundi, ut confunderet fortia, cum Romanus Pontifex, licet per ministerium hominum eligatur, ex caelesti tamen inspiratione procedit, quod fragilitati nostrae robor sua gratiae inspirabit: quam ut nobis uberius largiatur, tuis et aliorum fidelium orationibus cupientes sublevari, exhortamur fraternitatem tuam, ut solemnes processiones in tua provincia et diocesi indicas, quibus suppliciter postuletur Deus, ut nostrae humilitati manum suae pietatis porrigat, qua roborati valeamus injunctum nobis officium Apostolicae servitutis ad laudem et gloriam sui nominis, ac pacem, salutem et tranquillitatem Christiani populi exercere: nos quippe fraternitatem tuam in omnibus, quae concernunt statum honoremque tuum et Ecclesiae tibi commissae habere intendimus specialiter recommissum. Dat. Romae apud S. Petrum IV id. Martii anno 1°. Eodem argumento datae litterae ad Christianos principes¹, quos etiam hortatus est novus Pontifex, ut Ecclesiasticum jus tuerentur. In alio Codice² appositae dictae diei nimirum IV id. Martii, adduntur haec verba: *Die coronationis nostrae*: unde corrigendi plerique scriptores, qui illam in quintum id. Martii diem conjiciunt.

9. Hujusmodi porro litteras non per nuntios Pontificios, ut antea fieri consueverat, regibus misit, sed regiis oratoribus apud Sedem Apostolicam agentibus ad illos mittendas tradi jussit: quod cum Joannes Castellae rex aegre terret, Eugenius non alia de causa id factum, nisi ut ejusmodi nuntiis cogenda improba arte pecuniae occasionem adimeret, existimationemque Sedis Apostolicae tueretur, ipsi significavit³, sui enim esse consilii Romanam curiam ab omni turpis quaestus labe vindicare.

« Charissimo in Christo filio Joanni regi Castellae et Legionis illustri.

« Intelleximus quod serenitas tuas mirata est et non bene contenta, quod non miserimus nuntium specialem ad te cum significatione assumptionis nostrae ad summi Apostolatus apicem, ut est moris, suspicata forsitan ad alios reges et principes nos misisse, et te unum fuisse neglectum: quae suspicio, fili charissime, si forte concepta est, omnino ex animo tuo tollatur: nobis enim non fuit nec est ignota pia, fidelis et fervens devotio tua erga Deum et ejus Ecclesiam, claritas nominis tui et magnitudo potentiae, ita ut merito dignus sis omni respectu inter primos reges Catholicos computari: et nos

ita sentimus et te regem Catholicum et potentem magnitacimus, ut debemus, ac nostrum et Ecclesiae peculiarem filium reputamus, et quoties opus erit honorabiles nuntios pro honore nostro et tuo ad tuam regiam celsitudinem transmittimus, et semper libenti animo videbimus et honorabimus oratores, quos mittes ad nos. Verum quod ante non misimus ad te nec alios nuntios speciales pro significatione praedicta, sicuti fuit retroactis temporibus usitatum, haec una fuit ratio: visum enim est nobis destinationem hujusmodi nuntiorum pro tali causa quaestuariam esse, cum ad eam multi se offerant, et quasi pro lucro laborem precibus impetrare conentur. Igitur volumus initium nostri Pontificatus hac labe carere, et certas etiam consuetudines alias quaesturias de curia nostra removimus, cupientes Romanam curiam ab omni turpis quaestus infamia liberare. Praecipimus itaque, ut de nostra assumptione scriberetur regibus et principibus Christianis et assignarentur litterae procuratoribus eorum residentibus in curia, nuntii vero nostri nullatenus mitterentur. Habes ergo, fili charissime, omnem illius nostri consilii rationem. Dat. etc. Caterum Joannem Apostolicae Sedis vobis studiosum atque amantissimum extitisse, et egregiam voluntatem suam in illam, ac fidem Roderici oratoris opera amplissimis verborum officiis explicuisse, ostendunt Pontificiae litterae postea exaratae⁴ nimirum XIV Julii die. Commendatus⁵ pari elogio est Alfonsus Aragonum qui se suaque Pontifici addixerat ac Joannem S. Sixti presbyterum cardinalem, quem purpuratis Patribus aggregarat Martinus, se complexurum Apostolica benevolentia pollicitus est: qua de re etiam ad Navarrae⁶ regem datae sunt litterae. Joanna quoque regina Siciliae, missis oratoribus amplissimis, demissa obsequia defulit Eugenio, ejusque auctoritati, fidei ac prudentiae se suaque commendavit: cui nunquam se defuturum ipse spondit⁷:

« Charissimae in Christo filiae Joannae reginae Siciliae illustri.

« Cum serenitas tua jam dudum cum universo regno Siciliae citra pharum, quod a nobis et Romana Ecclesia recognoscis in feudum, fuerit sub ipsius Ecclesiae et beati Petri protectione accepta, tua tamen praecleara et eximia merita, et sincera, et antiqua devotio erga ipsam Ecclesiam, necnon magnificentissimae oblationes tuae noviter nobis factae per oratores tuos nobis acceptae et gratiae, quibus cum opus erit confidenter utemur, promerentur ut continuo sentias fervere magis ac magis in dies, erga personam tuam et statum tuum Apostolicam claritatem. Itaque cum noviter, divina favente clementia, simus ad apicem summi Apostolatus assumpti,

¹ Reg. post eand. Ep. — ² Apud Mart. V. lib. ult. p. 141. — ³ Ibid. p. 157.

⁴ Lib. xv. p. 17. — ⁵ Ibid. p. 16. — Ibid. — ⁶ Ext. cons. lib. ult. bov. Mart. V. p. 148.

volentes ostendere te et dignitatem tuam nobis in ipso nostrae assumptionis initio curae esse, te eum regno praefato subditis et vassallis tuis fidei fidei et devotis, sub nostra et B. Petri, ac ejusdem Ecclesiae protectione recipimus, dispositi ad omnia, quae concernunt statum et honorem tuum et ipsius regni tranquillitatem et pacem studio paternae charitatis intendere, et ad conservandam reginalem dignitatem tuam unanimi tecum voluntate concurrere; declarantes etiam universis et singulis tam praefati regni dominis, magnatibus, nobilibus et populis, quam aliis quibuscumque hanc mentem nostram et dispositionem esse inviolabiliter duraturam. Dat. etc. » Gratulati pariter sunt litteris suis¹ Eugenio de tributa ei Pontificali dignitate Florentini :

« Saucifissime atque beatissime pater, post humilem recommendationem et pedum oscula beatorum.

« In hoc ipso temporis momento, cum intelleximus felicem assumptionem beatitudinis vestrae, tanto gaudio atque laetitia perfusi sumus, ut neque majus gaudium, neque major exultatio nobis et universo populo nostro potuerit evenire. Itaque tantam magnitudinem gaudiorum, quam vix animi nostri praeter laetitia capiunt, statim ut beatitudo vestra sentiret, properavimus ut ne momento quidem temporis, laetitia atque exultationis nostrae differatur expressio, neque gratulari differamus super ea re, quae optatissima et jucundissima ad aures nostras pervenit. Gratulamur igitur beatitudini vestrae de tanta sublimatione quod nullus interea gradus eminentior esse potest. Gratulamur etiam Romanae Sedi de tam optimo praesule atque pastore. Gratulamur etiam nobis et civitati nostrae, quod ea persona sublimata est, quae nos civitatem nostram unice semper dilexit, et in qua devotionem praecipuam et singularem reverentiam, et maximum amorem merito habebamus. Magnitudo gaudii exultationisque nostrae faciat, ut nulla verba satis ampla nobis videantur ad haec secundum cor nostrum exprimenda, sed oratores confestim mitemus, qui per viva voce actum, gratulationem, et gaudium, et laetitia nostram uberius demonstrant, recommendantes nos ac civitatem nostram pedibus beatitudinis vestrae. Dat. Florentiae die quinta Martii MCDXXXI ». Mota sunt paulo post ex mutua emulatione inter hos ac Senenses gravia dissidia, ad quos in pristinam concordiam reducendos Pontifex Antonium episcopum Ostiensem Apost. Sedis legatum remittavit.

10. *Colummenses turbas in Urbe movent, et laesae majestatis lege damnantur.* — Dum externi reges ac principes, in primis novi Pontificatus auspiciis certatim multo officiorum genere ob-

sequia Eugenio deferrebant, nonnulli Romani turbida adeo in eum consilia inter sese agitaverunt, ut ab extremo exitio Urbs vix abtuerit. Ostensa fuerant divinitus haec imminencia Romanis pericula superiori anno; dum enim mense Julio noctu in preces esset effusa S. Francisca¹, plures teterrimi demones, flammis praetendentes manibus, sese illi videndos objecere, jactantes eam divinam esse iram, qua Roma ob ingentia scelera, quibus abundabat, conflagraret; interminatique sunt lustraturos se singulas Urbis regiones, in eaque maxima mala patraturus: eumque Francisca fundendis precibus insisteret, B. Virginem Christum puerili forma gremio gestantem, ac diademate redimitam inspexit, hinc inde vero Joannem Baptistam et Apostolos Petrum et Paulum in genua adstantes precantesque, ut divina ira ab Urbe averteretur: tum vocem inaudit, latam adversus Romanos sententiam, deprecantibus id hisce sanctis, revocatum fuisse; Franciscaeque caelitus significatum est, Romanis, ni flagitia sua emendarent, maximas calamitates illatum iri. Consensere visis exitus: excelsaverunt² quippe hoc anno ingentes tumultus Colummenses Antonius Salernitanus princeps, Eduardus Celani comes, ac Prosper cardinalis Martini nepotes, qui patrii beneficio in multas se crevisse opes non contenti, sacrum etiam thesaurum, quem ille comparaverat, ut sumptus Graecis ad Concilium accessuris pro instauranda veteri Ecclesiarum conjunctione suppeditaret, religiosamque in Turcas expeditionem conficeret, expilarant: quem cum blandis primum monitis repeteret Eugenus, cardinalibus aliisque viris principibus interpretibus adhibitis, ipsi aversas maluerunt pecunias effundere in milites, ut Ecclesiam, quae ipsos extulerat, oppugnarent, quam restituere: conflatoque exercitu de Pontifice opprimendo conjurarunt, ac facta irruptione xxii³ Aprilis die, tyrannidis jugum imponere Urbi adnitebantur, cum Pontificis copiis Romanisque fortiter pugnantibus repressi sunt. De quibus in judiciariis Actis conqueritur Pontifex⁴:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Nobis in consistorio generali, praesentibus venerabilibus fratribus nostris sanctae Romanae Ecclesiae cardinalibus, ac cleri et populi multitudine copiosa praesidentibus, exposito nimirum a fisci procuratore) quod perantea felicis recordationis papa Martino V praedecessore nostro sublato de medio, derelictisque per eum in palatio apud SS. Apostolos, in quo decesserat, et aliis locis inestimabilium pretiosorum mobilium

¹ Lat. apud Eug. I. xv. p. 29.

¹ Vit. S. Franc. l. I. c. 1. — ² Lib. xv. p. 159 et 240. Paul. Ben. Nicol. Ms. Arch. Val. sign. num. 110. Nic. Bart. de Tuccia Chron. Ms. Arch. Val. sign. num. 112. S. Ant. III. p. tit. xxii. c. 10. Blond. dec. 3. l. iv. Plat. in Eug. Sabel. ennea. 10. l. II. Jo. Fig. l. vi et alii. — ³ Paul. Bened. ubi sup. — ⁴ Lib. xv. p. 240.

et aliorum honorum et rerum Romani Pontificis ornatui congruentium, multitudine copiosa, ac immensis pecuniarum summis, dilectus filius noster Prosper S. Georgii ad Velum Aureum diaconus cardinalis et Antonius, tunc pro principe Salernitano, ac Eduardus etiam, tunc pro comite Celani se gerentes fratres, quondam Laurentii de Columna nati et ejusdem prædecessoris nepotes; quantis eos Romana Ecclesia et Apostolica Sedes præsiidiis, ac divitiis et honoribus sublimaverat, minime recensentes, pretiosa mobilia, res, et bona et pecuniarum summas hujusmodi plerisque manifesta et cognita subtraxerant et abduxerant, et suis bonis miscerant, ac per nos, divina favente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumptus, ac præfatos cardinales, necnon certos Urbis officiales, omni prævia charitate requisiti, ut ablata seu subtracta et abducta hujusmodi, necnon castra, terras et loca Ecclesie per eos notorie occupata restituerent, elata obstinatione, non sine multa temeritatis audacia, id facere renuerent, quin quoties iis et aliis ejusdem Ecclesie impinguali divitiis, ut ingratitude filii, in eorum primordiis contra eandem Ecclesiam seditiones et oppressiones varias incitare moliebantur, etc.» Cum die ipsis constituta, judicio adesse contempsissent, eos ac flagitiorum et rapinarum socios uti læsæ majestatis reos pœnis Ecclesiasticis multavit, et bonis, dignitatibus ac juribus privavit. « Dat. Romæ apud S. Petrum, XV kal. Junii anno 1. »

II. *Contra Columnenses parata arma et Hugo episcopus legatus in Campania.* — Junxit¹ arma legibus Eugenius; cui Joanna regina Siciliæ subsidiarias copias, Jacobo Cadola duce, submitit; sed hunc Columnenses ingenti auri vi subornarunt², ut arma in Pontificem converteret. Ad se etiam pellexere³ plures Romanos nobiles Columnensis nominis studiosos. Caeterum armati⁴ fuerant contra Eugenium audacia Columnenses ipsi a Philippo potissimum duce Mediolanensi, cujus hostes Florentini ac Veneti, audita pertidi Cadolæ defectione, Nicolaum Tolentinalem validis succinctum copiis fœderato Pontifici subsidio misere⁵. Creavit tum etiam Eugenius⁶ ad reprimendos hostiles impetus legatum in Campania et Maritima Hugonem episcopum Penestrinum, quem ampla ideo potestate auxit⁷:

« Hugoni episcopo Penestrino, in provinciis nostris Campaniæ et Maritimæ civitatumque et terrarum circumvicinarum citra regnum Siciliæ A. S. L. etc.

In Apostolatus nostri primordiis, licet varia graviæque negotia, utpote ex cura totius Christiani populi nostris humeris imminerent, tamen

nostra omnis cura et intentio in eo potissime versabatur, ut in primis per diligentiam nostri operis non solum inter vicinas partes atque Italos omnes, sed inter universos reges et principes Christianos pax et concordia poneretur; cum interea nos dies noctesque talia meditantes, nihilque timentes hostile aut nobis aut Ecclesie ab iis præsertim, qui opibus Ecclesie ditati creverant, juvenilis petulantia atque insania iniquitatis filii Antonii de Columna olim principis Salernitani, occupata per prodicionem porta Appia, aliam Urbem cum magno equitum ac peditum numero hostiliter ingressi, tam per vim armorum capere curiales, interficere et spoliare, nosque aut capere vel certe turpiter expellere suis viribus conata est: sed, auctore Deo, cum suo lemeritas consilio, et vis vi repressa esset, ac virtute, constantia et fidelitate populi Romani, qui nequiter intraverat cum dedecore et damno ejectus fuisset, addens inde pejora malis, civitates et terras Ecclesie occupare gentibus suis, bellum aperte Urbi et aliis terris nostris inferre, venientes ad curiam, ac ab ea recedentes spoliare et crudeliter interficere, prædas agere, bona Romanorum civium aliorumque subditorum nostrorum rapere, aliaque plurima mala, quæ hostilis furor persuasit perpetrare, solita temeritate præsumpsit, ejus nefarios conatus et opera plusquam hostilia coercendi cum necessitas esset imposita, ut primum jurium et legum armaturam assumentes, cum et nonnullos suos sequaces hujusmodi detestandi belli auctores ac suasores omnibus dominiis, terris, dignitatibus et honoribus justitia prævia privavimus, tanquam notorios et ipsius Ecclesie hostes ac rebelles. Deinde ad propulsandas tantas injurias et ad refellendum bellum nefarium nobis illatum, advocato auxilio charissimæ in Christo filia nostra Joannæ reginæ Siciliæ illustris, quod præsto per suam diligentiam affuit nobis, conductoque ad nostra stipendia Jacobo Caudola milite, fidentes in eo cum generalem capitaneum gentium nostrarum constituissemus contra Antonium præfatum, atque is fide in perfidiam versa, proditor nobis ad hostes nostros corruptus pecuniâ transisset, atque insuper contra nos prope Urbem castra sua posuisset, non solum destitutos ejus auxilio, sed armis oppugnatos oportuit nos alias vires preparare, aliaque querere auxilia, quibus contra tantam perfidiam statum nostrum et Ecclesie tueremur.

« Neque tamen interim omisimus unquam studium pacis querendæ, sed priorem mentem servantes memoresque potius dandæ veniæ, quam injuriæ ulciscendæ, ut pacem honestam consequi possemus, destinavimus sæpius pro ejus tractatu ad præfatum Antonium, licet indignum, ad quem pro ea mitteremus oratores et nuntios nostros, ut omnibus palam esset nihil

¹ Lib. XVI. p. 136. — ² Lib. XV. p. 10. — ³ Lib. XVI. p. 98. — ⁴ Pign. I. VI. — ⁵ Lib. XV. p. 24 et 25. — ⁶ Lib. XVI. p. 92. — ⁷ Ibid.

nos malle quam pacem. At ille malis usus consultoribus, cum eas nobis condiciones imponeret, quæ ne a vicis quidem essent postulanda, in nostrum vilipendium et contemptum, nos necessario ad bellum coacti arma parare decrevimus, quibus insana illius consilia et superbia elata cornua confringerentur. Itaque cum dilectus filius Nicolans de Tolentino cum gentibus suis opera et adiutorio dilectorum filiorum nobilium virorum ducis et domini Venetiarum et Florentinorum ad auxilium nostrum et Ecclesiæ venerit, cumque nos ipsum capitaneum nostrum generalem fecerimus intendamusque cum contra præfatum Antonium aliosque nostros et Ecclesiæ hostes ac rebelles destinare, ac necessarium sit, cum res Ecclesiæ agatur, exercitui nostro et Ecclesiæ virum Ecclesiasticum præsidere, cujus consilio et auctoritate rogatur, quique ea, quæ agenda sint exsequatur et mandet, te regia ortum stirpe, virum excellenti virtute, prudentia singulari ac magnitudine consilii, rerumque agendarum experientia præpollentem contra præfatum Antonium ac ejus fautores, adhaerentes et sequaces, eorumque expugnationem legatum nostrum de latere, ac ad provinciâ nostras Campaniæ et Maritimæ civitatumque et terrarum prædictarum in temporalibus et spiritualibus generalem de fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio duximus destinandum, etc. » Ornat ipsum summi in exercitu imperii exercendi auctoritate. « Dal. Romæ apud S. Petrum an. Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, XVI kal. Septembris, Pontificatus nostri anno I ».

12. *Columnenses domiti et Senenses per litteras Pontificias emolliti.* — Fractæ Nicolai Tolentinalis adventu Columnensium res conciderunt¹, ac paulo post eæ turbæ felici pace sedatæ fuere: Antonius enim princeps Salernitanus et Eduardus Celani comes pridie idus Septembris admissi sunt² in gratiam, restitutis ab iis urbibus Ecclesiasticis; cujus concordiam Sigismundum Romanorum regem præcipuum interpretem extitisse ferunt³, cum iter in Urbem meditaretur, de qua Blondus⁴ et Sabellicus⁵ meminere, adduntque Columnenses ex alto culmine in præceps decidisse: « In ea pace », inquit Blondus, « illud cernere stupendum fuit, opes maximas nepotibus a Martino relinquant, (scilicet una cum iis, quas rapuerant), infra sextum, quam obierat mensem, mirabili profluvio effluxisse, quod princeps Salernitanus partim Pontificio Eugenio dono dederit, partim

Caudolæ et aliis, quos antea conduxerat, militibus in stipendium dissolverit, partim Pontifici in pacis conditionibus restituere sit compulsus, accesseruntque alia detrimenta, quod simul cum Narniæ, Orti, Suriani, Gualdi, Nucerni, Assisii, Asculi, Imolæ, Forilivii et Foripopillii arcibus ex patris sententia sponte redditis, præter Salernitani principatus amissi damnum, alia dimittere coactus fuit circa Urbem castella ». Confirmat Hæctor Pignatellus¹, Joannam reginam Salernitano principatu et aliis toparchiis Columnenses exuisse (1). Compressi quoque in Emilia rebelles motus, ac Bononia sub Eugenio imperium redacta est². Sedato hoc bello, Eugenius susceptas priores pro reponenda Italiae pace curas intendit. Studuerant Philippo Mariæ duci Mediolani Senenses adversus Florentinos, quoad instaurandam Pisanam rempublicam nonnullæ molitiones etiam quæsitæ, sed a Florentinis dissipatæ fuerant: adversum quos ultro illum arma capessivisse non modo ostendunt Eugenio litteræ³, verum testis etiam est S. Antoninus⁴, dum scribit sollicitatos Senenses a Nicolao Picinino vallem Ambrae repentina irruptione invasisse. Qui suspicati Eugenium Florentinorum partes efferre, refertas querimoniis litteras⁵ ad eum misere, quasi Michelettum de Attendolis ad vastandum Senensem agrum immisisset; cum tamen is non a Pontifice, sed a Florentinis ad propulsandum bellum conductus esset.

Retulit Eugenius eas Senensium querelas gravissimis litteris⁶, ipsosque arguit intulisse bellum finitimis, ad quod componendum cum Antonius cardinalis episcopus Ostiensis missus esset, ubi Senarum mœnibus accessit, perinde quasi in animum induxissent nullas audire hortationes, continuo ipsum procul amandasse: aperire etiam scriptas ad Sedem Apostolicam litteras ausos, necnon Genuenses eorum socios tremerim Pontificiam, quæ adversus prædones maritimos pacatum mare tenebat, cepisse ac piraticam fecisse, atque in Tiberinas fauces improviso irrupisse.

« Eugenius papa IV.

« Dilecti filii, salutem, etc. Litteræ vestrae ad nos nuper destinate querelis nonnullis tantisque objurgationibus referatæ inscios nos eorum omnium, nec tale quicquam opinantes, vehementer perculerunt: siquidem unde gratiarum relationem, ac nonnullorum in nos et Romanam Ecclesiam commissorum excusatio-

¹ Blond. dec. 3. l. IV. Sabellic. emead. l. II. Plat. in Eug. IV. — ² Lib. IV. p. 159, et l. XVI. p. 157, 160 et 162. — ³ Pign. l. VI. — ⁴ Blond. dec. 3. l. IV. — ⁵ Sabellic. Em. 10. l. II et alii.

¹ Hæct. Pign. in Ms. Diar. — ² Blond. dec. 3. Pign. l. VI. Eug. l. XVI. p. 93. — ³ Lib. XV. p. 8. — ⁴ S. Ant. par. III. tit. XXII. c. 9. § 8. — ⁵ Ext. apud Eug. l. XV. p. 28. — ⁶ Ibid. p. 8.

(1) Columnensibus quidem Salernitanus principatus adeptus legitur in Diariis Neapolitanis, quæ annalista Hæctoris Pignatelli appellat auctorem operis, Hæctorem illum judicans, cum tantummodo opus illud penes se Hæctor habuerit conservavitque, ut animadvertit Muratorius, qui *Ref. Ital.* to. XXI omnium primus integrum vulgavit. Sed adinveniendi illius consilium antea ceptum a Joanna regina credo quam Columnenses in Pontificem desciscerent. Auctor enim Diarum scribit statim ab obitu Martini Joannam reginam Salernum sibi recepisse. Addit enim auctor ille Joannam alii submissis copiis adjuvise Pontificem a Jacobo Cadola turpiter desertum.

nem sperabamus, criminationem et accusationem invenimus. Nam ut animi nostri sententiam, et quod vobis, ut asseritis, infensi (non) sumus, plane teneatis : pridem cum intellectum nobis esset, vos adversus communitatem Florentinam bellum parare, id nos nostra minime interesse, quin potius contra salutem et propria commoda laborare adspicientes, nullaque aut honestatis aut necessitatis, qua duo maxime mortales ad bella impingunt, ratione compelli, paterna, ut decebat, erga vos benevolentia et charitate affecti, vos ab incauto, nec satis luto proposito revocare enixe laboravimus. Oratores quidem vestros, qui penes nos in Romana curia morabantur non solum exhortando et admonendo, verum etiam obsecrando et increpando, qua in re cum nihil admonitum proficere videremur, venerabilem fratrem nostrum Antonium episcopum Ostiensem sanctae ejusdem Ecclesiae card. qui vos ab infelice proposito, totiusque Italiae quietis perturbatione averteret, de latere ad civitatem usque vestram delegavimus. Vos vero eidem recensita a nobis mandata ita accepistis, ut eundem vix mœnibus appulsum vestris, quasi persuasi ne vobis ab eodem qualibet ratione persuaderi posset, illico ad nos eundem transmisistis. Quod nos quidem intelligentes, cum publicae et universalis quietis Italiae contemplatione, cum vestrae praesertim civitatis, quam in evidens periculum incidere videbamus, cum nihil quicquam possemus propterea experiri, ægerrime id ferentes, vicem vestram paterna pietate vehementer indoluimus. Hoccine est vobis, ut scribitis, infensos esse, struere vobis insidias, machinari dolos, vestrae denique saluti adversari ?

« Relatum vobis praeterea esse scribitis, nos dilectum filium nobilem virum Michelettum de Attendolis nonnullarum gentium armorum capitaneum, quem certissime scire dicitis ad nostra stipendia militare, Florentinis concessisse. Sed utrumque et dictu et creditu ineptum est. Primum ad hoc vulgi rumores adducitis, quibus nihil est a veritate longinquius. Deinde super tam stabile fundamentum certitudinem scientiae fabricatis. Si enim certo id tenetis, Michelettum stipendiis videlicet nostris adscriptum esse, necesse est illud vobis etiam certum sit eundem nos communitati Florentiae concessisse. Ut quid igitur ad hæc vulgi seu cujusvis alterius relationem adducitis ? Caeterum hoc quidem refellere facillimum est : nam cum Michelettus praefato diem firmæ seu conductionis suæ, qua illum felicis recordationis Martinus noster praedecessor suis obnoxium stipendiis fecerat, complevisse teneret, assereretque se a cujuscumque obligationis vinculo liberatum ; et Florentina communitas aliunde tunc, cum a vobis mole belli urgeretur, saluti suæ consulere pergens, ad sua eundem stipendia conduxit. Nec factu

difficile, uti speramus, extitisset, ut si meliores eidem a vobis allatae condiciones fuissent, prout est virorum hujusmodi, ad vestra militatum stipendia devenisset. Quod vero dicitis lanceas nos et arma vicinis vestris, ut vos vexent, alio quaesito colore, dedisse a nonnullis circumstrepenti arbitrari verum esse, similis levitatis et vanitatis est. Nam cum in nos, vix in primo Apostolatus limine constitutos, plerique sacrilegi homines grandem pecuniam per summum scelus nacti, ut sacrosanciam Ecclesiam perturbarent, omnes impetus conatusque elluderint, nos relicto periculoso hoste, vobiscum nullas in nos publicas inimicitias exercentibus nequaquam bellum gereremus. Et qui pro novitate assumptionis nostrae ad Pontificatum, praefato gravi urgenti illato nobis bello, vix satis sumptus suppeditare possumus, opes nostras, imo vero ejusdem Ecclesiae in perniciem vestram assumeremus, qui nuperrime salutem vestram tanloperè procuravimus ?

« Subjicitis postmodum credibilia quidem ista non esse, nec mentem alicujus debere subire : et verissime quidem, licet tamen parum constanter ; siquidem paulo superius id, quod huic contrarium est, certissime vos tenere asseratis. Enimvero veremur maxime, ne vos nonnullorum conscientia, quæ in nos et eandem Ecclesiam nonnullis in civitatibus, terris et locis nobis et eidem Ecclesiae devolis, per vos et nuntios seu oratores vestros tentastis perpetrari, in has quippe vos inanes frivolasque suspiciones impegit. Natura enim rerum compertum est, ut quod quisquam insidiarum aut facinorum in alterum machinatus fuerit, itidem semper in eum strui ab alio suspicetur. Omittimus illud, quod solet atrocissimæ adscribi injuriæ, vos literas ad nos nuper destinatas tenere, ac sæpius resignatas lectitare ausos esse ; quo quid potest fieri hostiliter ? Missum etiam facimus nuperrime colligatos et complices vestros Januenses, quo pacto galeram nostram, quam ad lutandos a praedonibus et piratis portus atque oras nostras maritimas paratam habebamus, nonnullasque frumento nostro onustas onerarias naves e mediis Tyberis faucibus per summum prodicionis nefas arripuisse, cum eosdem devotissimos nostros et Ecclesiae filios, vestri potissimum confœderatione, putaremus. Hæc quidem vobis illate a nobis injuriæ, hæc damna inflictæ, hæc vobis fraudes a nobis innoxæ sunt ? etc. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo capitum principum Apostolorum die ix Junii, Pontificatus nostri anno i ».

13. Fudere deinde acerbiores questus Senenses, cum Nicolaus Tolentinus, a quo confectum Columnense bellum vidimus, ad Florentinos rediisset, et in ipsos Senenses plures clades inferret, quos injuste de Sede Apostolica conqueri ille Pontifex coarguit :

« Dilectis filiis prioribus, gubernatoribus communis et capitaneo populi civitatis Senarum, salutem, etc.

« Querelae, quin potius calumniae et incusationes vestrae, qua iustitia, qua aequitate, qua veritate nitantur, quaesumus, parumper animadvertite; cum enim ab Antonio Laurentii de Columna ejusdemque factionis nonnullis alijs, necnon a colligatis vestris, nescimusque etiam an a vobis, nos et Romana Ecclesia, juribus et bonis propriis spoliati alioquin per summum nefas, graviter perturbaremur, nosque pro temporis ac negotii qualitate, novitate etiam Pontificalis nostri, etsi non magnopere invicti essemus, lamen salis parati ad resistendum, et plerique gentium nostrarum capitanei, in quibus tunc praesidium nostrum situm habebamus, a nobis et dicta Ecclesia per summum prodicionis nefas defecissent, ne a nefariis hominibus Ecclesiam Dei dirui et labefactari pateremur, magnopere solliciti eramus quemadmodum saluti Ecclesiae consuleremus. Tunc autem dilecti filii nobiles viri de dominio Venetorum, ac etiam dilecti filii populus et commune Florentiae, utpote Ecclesiae Christi membra, prout fideles omnes sunt, sponte Ecclesiae salutis zelo, militantem ad communia eorum stipendia Nicolaum de Tolentino, ul Ecclesiae difficili et periculosa conditione succurrerent, praefatum nobis capitaneum stipendijs suis ac sumptibus militantem concesserunt ea conditione, ut quoad illius nobis opera opportuna foret, eodem uleremur ad ipsorum eundem postmodum servitia remissuri.

« Cum vero placuisset omnipotenti Deo, qui non deserit sperantes in se, Ecclesiae suae sanctae subventum fuisse, praefatusque nostri et dictae Ecclesiae hostes et rebelles ad nostram et dictae Ecclesiae obedientiam suppliciter rediissent, quod sane paulo ante kal. Septembris factum est, et nos per amplius capitanei praefati opera non indigeremus, eisdem etiam instanter postulanti- bus, libere sibi licentiam ad eos revertendi, qui eundem nobis commodaverant, praebuimus; quodque praefatus Nicolaus nostris ulterius servitijs non insisteret, vos per certum munium oratoresque vestros viva vocis oraculo saepenumero fecimus certiores, intendentes, ut interim vobis et saluti vestrae consuleretis: sed cum praefatus Nicolaus, de quo nihil ad nos amplius attinebat, ad eorum infunderet servitia commigrare, quorum mercedi et stipendijs militabat, si recedens a nobis, quem obligatum nullo pacto habebamus, ac propterea eundem nullo modo poteramus relinere, vos illorum inimicos, a quibus ille conductus injuria aliquem lacessivif, ut quid haec ipsa nobis impingitis? Com- meatum vero nisi tanquam iter agentis, et a nostris servitijs, cum secus fieri honeste non posset, minime praebere permisimus » : nonnul-

lisque interjectis: « Haec graves profecto, dilecti filii, hujusmodi calumniae et criminatio- nes vestrae nobis essent, si iudicio potius, quam animi perturbatione, quam ex illatis vobis eladibus percepistis, ea vos proloqui putaremus: tunc vero tunc quidem haec meditari et prospicere deceuit, cum nulla offensa, nulla injuria, nulla denique ratione compulsi socijs vicinis et colligatis vestris voluntarium bellum indulistis; cum nos paterna charitate compuncti, et quod episcopatum civitatis vestrae gessimus ejusdem- que filulo insigniti ad cardinalatus dignitatem promoti fuimus, ut vos a periculoso bello averteremus lanctopere laboravimus. Datum, etc. »

Excitatos ad bellum in Florentinos fuisse Senenses a Paulo Guinisio Lucensi regulo, quem Florentini sibi armis subjicere admitebantur, referit S. Antoninus ¹, cum Senensibus indicatum esset, Luca Florentinis subacta, Senas idem postea jugum subituras: Mediolanensium pariter ducem arma sumpsisse cum metueret ne Florentini, debellata Luca, ipsius principatum invaderent: commotum itaque ea suspicione Philippum Mediolanensem Lucam tutari aggressum, ac Genuenses, quorum gerebat clientela, in belli societatem fraxisse, seque Senensibus conjunxisse: tot vero hostibus cinctis Florentinis federatos Venetos decrevisse suppelias ferre: ac ne dux Mediolanensis clientela Lucensis specie latius proferret dominatum, ipsi bellum indixisse; quod tertia die Februarii hujus anni promulgatum narrat Diarii Veneti auctor ²: moxque, comparato exercitu, Venetus in Mediolanensem ditionem irrupit, nonnullaque oppida cepit ³. Accessit illi bello adversus Genuenses marchio Montisferrali: cujus tamen copia a Nicolao Placentino deleta sunt. Sigismundus etiam imperator eo bello implicitus est, et quinque Hungarorum equitum millia ad distrahendos Venetos, ne Insubriam popularentur, in Forumjulium immisit ⁴, in quos comes Carmaniola signa exhibuit, partaque victoria tanta crudelitate eam foedavit ⁵, ut captis effoderit oculos manusque amputavit, ad parem inferendam Hungaris injuriam, qui eadem immanitate Venetos, quos ceperant, affecissent.

14. *Missus cardinalis Albergatus ad componendos Anglos et Gallos, irrito tamen successu.* — Ad compescendum tam saevum bellum Marlinus papa primum legavit Nicolaum Albergatum cardinalem S. Crucis episcopum Bononiensem quem Diarii Ms. Veneti auctor procut a mundano fastu abhorrentem et singulari sapientia praeditum fuisse ait ⁶: qui pacem inter Venetos

¹ S. Ant. III. p. lit. XXII. c. 9. § 3. Bonif. hist. Tarvis. I. XI. Ant. Coc. Sabell. ennead. 10. l. II. Blond. dec. 3. l. IV. — ² Diar. Ven. Ms. auct. hoc an. — ³ Ibid. — ⁴ Id. ib. Bizar. de bello Ven. l. II. et hist. Gen. l. IX. Foliel. l. X. Jo. Bapt. Pig. l. VI. — ⁵ Diar. Ven. Ms. — ⁶ Id. ib. ennead. 10. l. II. dec. 3. Bizar. de bello Ven. l. II. et hist. Gen. l. IX. Jo. Bapt. Pig. l. VI. Bonif. hist. Tar. l. XI. et alii.

ac Mediolani ducem conciliare studuit: vitaqueuncto Martino Eugenius idem illi, ntpote sanctitalis et prudentiæ laude spectatissimo, munus confirmavit¹: sed cum ipsius laboribus optati successus non responderent, cum in Gallias ire jussit², ut Carolum Francorum et Henricum Anglorum reges leterrimo implicito bello eorumque fœderatos in concordiam redigeret, quem Venetiis profectionem parasse refert Ms. Diarium Venetum³. Nos Pontificias subjicimus litteras hisee verbis conceptas⁴:

« Dilecto filio Nicolao fil. S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali ad pacificandum regnum Franciæ A. S. N. cum potestate legati, salutem, etc.

« Videntes, quod propter pestiferam et cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumera civitates et provinciæ affliguntur populorum cladibus, vastitate et depopulatione terrarum, et innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis, maxime inter potentes, et graviora malis presentibus pericula belli diuturnitate secutura formidantes, quæ ulterius procedente discordia necesse est sequi, et Angliam exhauriri viris et opibus, et Franciæ regnum devenire ad extremam calamitatem; et cum hæc duo regna sint firmissima et forlissima præsidia reipublicæ Christianæ, his regnis laborantibus, consequens esse universam Christianitatem opportuna subventionem carentem, cum summo periculo etiam fidei Catholice laborare, præcipue a Septentrione invalescentibus Bohemis hæreticis, et ab aliis plagis mundi infidelibus insurgentibus contra Christianos; ad pacificandum præfatum regnum Franciæ convertimus omnes nostros sensus et spiritus. Hos igitur et alios effectus pestiferos, quos guerrarum et hujusmodi præcipue furor producit et fovet, in nostræ considerationis aciem extollentes, ac plenis et paternis desiderantes affectibus, ut omnis scandalorum et guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit et versatur inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ et Henricum Angliæ reges illustres, et dilectos filios nobiles viros, duces, comites, barones, milites ac universitates et communitates et alios quoscumque præfatis regibus adhaerentes, ac complices et sequaces eorum, pacis actore cœlitus inspirante, in bonum salutaris concordie et unilatis pacificæ commutetur, etc. » Instruit cum auctoritate ad componendam inter dissidentem reges pacem, incundas inducias, dissolvendas colliones, et omnes, qui redintegrandæ concordie obsistissent, Ecclesiasticis censuris comprimendos. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Domini MCDXXXI, III kal. Maii, Pontificalus nostri anno I ».

15. Hortatus est aliis litteris¹ Pontifex reges ipsos, ut arma Christiano cruore madentia in fidei hostes verterent, ac Nicolaum plurimis principibus, nimirum Amedeo Sabaudie, Philippo Burgundie, tum etiam Britanniæ ducibus commendavit². Meminit etiam hujus legationis Joannes Gobelinus in Commentariis Pii II, quem tum cardinali se adjunxisse ait³, enixeque operam dedisse in Galliis, ut Anglus ac fœderatus Burgundus cum Carolo rege pacem facerent, refert Monstreletus⁴; sed inveteratam illorum pertinaciam omnem ipsius industriam elusisse. Tradit præterea idem auctor Henricum exeunte Novembri, Wintoniensi et Eboracensi cardinalibus, ac magna procerum caterva stipatum, Parisios accessisse, ut regium insigne Gallicum solemnî ritu acciperet, et eximiam celebremque pompam, qua exceptus est, describit⁵, necnon varias Anglorum in Francos Francorumque in Anglos expeditiones. De Nicolao vero cardinale addit⁶, respiciente concordiam Anglo, cum regnum duos non caperet, curam omnem in Burgundo Galloque inter sese conciliandis posuisse, sexennalesque inducias inter utrumque pepigisse, quæ de re edicta publica proposita fuere; sed cum jam sequestræ pacis beneficio recreari cœpissent populi, semestri lapsa viros nefarios hostilibus utrinque excursionibus initum fœdus fregisse; conculcata inde jura, ac las prædas rapinasque, viros denique Ecclesiasticos miserrime oppressos. Cæterum in medio belli ardore, Renatus⁷ dux Barenis cum Gallo fœdere junctus, quem postea ad Neapolitanum regnum vocatum visuri sumus, conserta cum Antonio comite Vallismontis Anglicis copiis succincto pugna, fusus in acie captusque est ac Burgundo traditus: ex quo fmeslo casu collapsas esse Neapolitanas res ostendetur inferius; nunc ad Eugenium comprimendis orbis Christiani intestinis seditionibus intentum revocanda est narratio.

16. *Reges Hispaniarum ad concordiam vocati.* — Non impari studio incubuit ad sancienda inter Hispaniarum reges Joannem Castellæ, Alphonsum Aragonum, ac Joannem Navarra pacis fœdera, usus opera Dominici Kavi⁸ tituli SS. Joannis et Pauli presbyteri et Alfonsi⁹ S. Eustachii diaconi cardinalium:

« Dominico Kavi fil. SS. Joannis et Pauli presbytero cardinali, salutem, etc.

« Cum utilis et necessaria sit omnino bona compositio, pax, tranquillitas et sincera concordia inter charissimos in Christo filios nostros Joannem Castellæ et Legionis, Alfonsum Aragonum et Joannem Navarra, aliosque etiam Hi-

¹ Ext. apud Mart. V. lib. ult. p. 157 et 158. — ² Ibid. — ³ Jo. Gob. Commen. Pii II. l. 1. — ⁴ Monstr. vol. 2. hoc an. pag. 83. Meyer hist. Fland. l. XVI. — ⁵ Monstr. vol. 2. p. 77. — ⁶ Sup. p. 83. — ⁷ Monstr. vol. 2. p. 76. Gaguin. in Car. VII. Polyd. Av. in Hen. VI. — ⁸ Lib. XVI. p. 68. — ⁹ Ibid. p. 68, 62.

spaniarum reges illustres, et dilectos filios nobiles viros, principes, duces, civitates et barones, communitates et populos, si qui sunt habentes divisiones, turbationes et rancores ad invicem, ex quibus impediri aut aliquatiter perturbari posset acquisitio dicti regni Granatæ, volumus et tibi per Apostolica scripta mandamus insimul cum dicto cardinale, (nimirum Alfonso S. Eustachii diacono cardinale, quem ad provehendam Granatensem expeditionem a Castellæ rege susceptam legatum crearat), cui similem super pace commissionem facimus, vel tu solus, sicut melius tibi cedet, et ipsi regi videbitur expedire, reges, principes, duces, comites et barones, communitates et populos huiusmodi, eisque adherentes, complices et sequaces bonis inductionibus et persuasionibus, auctoritate nostra et Ecclesiæ honore, inducere ad concordiam et ad pacem, aut saltem ad faciendam treugam, prædictorum regni et principum et aliorum, quorum intererit, interveniente consensu: qua treuga durante, possit medio tempore fieri desiderata conquisitio dicti regni Granatæ, etc.». Dominicum ipsam auctoritate munil, ut discordiæ satores percussat censuris, pacem inter dissentientes conciliet, ac fœdera confirmet. « Dat. Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, id. Junii, Pontificatus nostri anno 1. » Spectabant eo Pontificia vota, ut præcipuo sacri belli duce Joanne Castellæ rege, Mahometicam spureitiam e regno Granatensi removeret¹: « Considerantes », inquit Eugenius in litteris ad Alfonso legatum datis, « nullum in tota Christianitate opprobrium majus esse quam quod tam longo tempore passa est et hodie patitur in medio Hispaniarum regnorumque potentium et Catholica fide pollentium, unum regnum Saracenorum infidelium Granatæ a Granatæ civitate, quæ caput est ipsius regni occupatum, nec id quidem magnum atque amplum, posse consistere et se contra tot Hispanorum regum potentiam conservare cum maximo periculo et detrimento finitimorum Christianorum, qui ab infidelibus de dicto regno quotidie injuriis, incommodis et jacturis multiplicibus afficiuntur; et volentes tandem a Christianorum oculis tantum dedecus remove, et dictum regnum, concussata perfidia Saracenorum, reducere ad veræ fidei cultum, sicut tenemus ex injuncto nobis summo Apostolatus officio »; et infra: « tibi plenæ potestatis legati de latere nostro officium committendo, de fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica ad regna Granatæ et in ipso regno constituimus, etc. ». Data eidem legato provincia est², ut obortas inter regis Francorum administratos alque Avenionenses magistratus controversias dirimeret.

17. *Cardinali Cæsarino legato in Germania*

data imperia ut Basileensi Synodo præsideret. — Decretam etiam jam ante a Martino V, ut vidimus, legationem in Germaniam, ad pacem, quam hæresis everterat una cum religione, redintegrandam, quam Julianus Cæsarius obiit, Pontificio Diplomate confirmavit¹, addiditque imperia, ut quæ de Concilio Basileensi celebrando temporum novæ conversiones suaderent, Sedi Apostolicæ significaret. Neque in Germania modo, verum in Polonia etiam et Hungaria legationem gessisse cardinalem Cæsarinum, ex aliis Eugenii litteris² constat, quibus ipsum ita alloquitur: « Tu pro defensione Catholicæ fidei contra Bohemos hæreticos, ac nonnullis Romanæ Ecclesiæ negotiis ad omnes Alemanniæ partes, necnon Hungariæ, Poloniæque et Bohemiæ regna, salute quoque et pace ipsius Alemanniæ et regnorum prædictorum cum officio plene legati de latere tanquam Angelus pacis per Sedem Apostolicam destinatus fuisti, etc. » Redintegrando sacro in Bohemos hæreticos bello operam navabat legatus, cum ex maximo armorum, quem Catholici instruxerunt apparatu, spem maximam de reportanda victoria concepit, eaque complevit Pontificem: qui rei exspectatione recreatus, præcepit ipsi, ut confecto bello Bohemico, Basileam ad solemnes præsulum cælus cogendos se conferret.

« Juliano S. Angeli diacono cardinali A. S. L.

« Certificati iam per litteras tuas, quam alias de sollicitudine et circumspecta diligentia, quam habes in proseguendo causam fidei contra Bohemos hæreticos, tuam prudentiam commendamus, et te ad perseverandum hortamur, quantum cum decencia fieri poterit. Præterea cum felicitis recordationis Martinus papa V prædecessor noster, inter cætera tibi injunxerit præsidere debere auctoritate Apostolica in Concilio generali in Basileensi civitate celebrando, si talis esset concursus et congregatio prælatorum, quod merito et rationabiliter celebrari debuisset et deberet, et sicuti accepimus, usque nunc pauci aut nulli convenerunt, et propterea non sit opus alium destinare, sed sit potius expectandum, placet nobis et volumus tibi mandamus quatenus, expedito negotio Bohemorum, cujus finis exspectatur in brevi, tuos gressus dirigas ad prædictam civitatem Basileensem, et ibi, prout opus videris esse, juxta tibi injuncta et ordinala in Concilio Constantiensi optime provideas, prout in tua prudentia et circumspectione plene confidimus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, XI kal. Junii, Pontificatus nostri anno 1 ».

18. *Hussitis hæreticis extirpandis curæ impense.* — Edidit eadem die Eugenius Diploma³, quo omnes pactiones, quas cum Bohemis hære-

¹ Lib. XVI, p. 66. — ² Ibid. p. 67.

¹ Ext. in Append. Conc. Basileen. — ² Lib. XVI, p. 1. — ³ Ibid. p. 58.

ticis finitimi Germaniæ populi, ut ab eorum irruptionibus tuti essent confecerant, rescidit, cunctosque ad opprimendos religionis eversores, qui sacra profanarent expilarentque, Christi Domini, B. Virginis aliorumque sanctorum sacras imagines, locaque religiosa violarent, sacerdotes igni concremarent, et fideles nullo discrimine contrucidarent, arma sumere jussit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum, sicut non sine gravi mentis displi- centia nobis innouit, diversi orthodoxam fidem professi principes et terrarum domini Ecclesiastici et sæculares, necnon milites et militares, ac civitatum, oppidorum, villarum et aliorum locorum regimina tenentes, præcipue a finibus regni Bohemiæ non longe distantes, immanitatem, crudelitatem, tyrannidem, sævitiam et multitudinem perfidorum Hussitarum Christiani nominis amulorum in regno prædicto et illi vicinis partibus, sicut arena quæ est in littore maris multiplicatorum, pro eo, quod illi, fines eosdem repetitis vicibus potenter exeuntes, plura oppida, villas, Ecclesias, monasteria et alia sacra loca fidelium invadere, ac calicibus, missalibus, ornatibus, paramentis et aliis ad divinum cultum necessariis, necnon localibus et aliis rebus omnibus mobilibus et immobilibus spoliare, necnon figuras et imagines Jesu Christi, ac beatæ et gloriosæ Virginis Mariæ et aliorum sanctorum multorum destruere, illasque ac oppida, villas, Ecclesias, monasteria et alia loca hujusmodi cum eorum prælati et personis etiam Ecclesiasticis utriusque sexus ignis voragine consumere, et penitus devastare et desolare, ac structuras et ædificia, quæ antiquorum extruxere manus, demoliri, ac fideles quoslibet necare et diris martyriis perdere verili non fuerunt, prout nec verentur, non immerito pertimescentes, ut civitates, oppida, villas et alia loca ad ipsos spectantia, et eorum regimini commissa, ac in illis consistentia, homines utriusque sexus, Ecclesias, monasteria, capellas et alia pia loca cum rebus, personis et bonis ad se et illa pertinentibus, a tantis periculis præservare possent, cum eisdem Hussitis ad dictum tempus nondum elapsum de non offendendo vel lædendo se multo in personis, rebus et bonis fecerunt contractus et pacta, datis super hoc authenticis confectis exinde publicis instrumentis, factis renuntiationibus et præstitis cautionibus, interpositis juramentis et pænis adjectis, in non modicum defensionis dictæ fidei præjudicium et læsionem.

« Cum autem, sicut fide dignis relatibus accepimus, clarissimus in Christo filius noster Sigismundus rex Romanorum illustris, venerabiles fratres nostri archiepiscopi, dilecti filii nobiles viri sacri Romani imperii electores, ac multi alii principes Ecclesiastici et sæculares, necnon civitatum, oppidorum et villarum re-

ctores nationis Alemanniæ, tanquam fortes Christi athletæ et pugiles tantas Christi injurias et blasphemiam, præcipue hoc currenti anno vindicare proposuerint et decreverint; nos qui repressionem et confutationem conatum hæreticorum hujusmodi totis affectamus præcordiis, ac injurias et blasphemiam hujusmodi æquo animo tolerare non valemus, rememorantes, quod per fidem salvi facti sumus, et sine illa quis salvari nequeat, mola proprio, non ad alicujus nobis super hoc oblate petitionis instantiam, auctoritate Apostolica, ex certa scientia, contractus et pacta supradicta, ac omnia et singula circa illa conclusa et conditionalia omnino rescindimus et viribus evacuamus: necnon principes, prælatos, milites, militares et rectores, ac singulares personas de communitatibus et universitatibus, civitatibus, oppidorum et villarum hujusmodi ab observatione juramentorum prædictorum, quæ relaxamus per præsentis, absolvimus et denuntiamus absolutos, ac ab illorum necnon eorundem contractuum, ac partium observantiam volumus penitus non teneri; et nihilominus pro coercitione hæreticorum hujusmodi et illorum totali exterminatione, regem, electores, principes, prælatos, milites, militares, rectores, communitates et universitates supradictas, ac omnes alios et singulos Christianam fidem professos, præcipue per nationem prædictam et alios ubilibet constitutos, monemus, requirimus et hortamur, ac per aspersionem sanguinis Jesu Christi, quo redempti sumus, summis præviis affectibus obsecramus, eis nihilominus in remissionem suorum peccaminum injungentes, ut pro corroboratione fidei orthodoxæ, quam profitentur, in illa immobiles persistendo, signo vivificæ crucis assumpto contra hæreticos prædictos ad Christi vindicandam injuriam, ac tam proximam extirpandam hæresim in illius nominis, qui arcus fortium superat et infirmos potenter accingit, in tempore convento et ad hoc constituto viriliter et potenter insurgant, eosque et personas eorum invadant, capiant, captivent et potenter de terra perdant et exterminent, ita quod in illa memoria eorum nullatenus remaneat, etc. » Ad pellicendos ad religionem eam militiam Christi fideles e sacro Christi meritorum ærario cunctorum veniam delictorum crucis symbolum et arma suscepturis tribuit, sacrarumque indulgentiarum etiam participes esse voluit illos, qui ex opibus nonnihil in militum stipendia conferrent: denique decrevit, ut crucis signa secuturi immunitates ac privilegia omnia habeant, quæ tribui consuevere iis, qui transmarinæ in Saracenos Asiaticos, dum Syriaca res instauranda erat, militiæ nomen dabant. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXI, kal. Junii, Pontificatus nostri anno I ».

19. *Bellum apparatus in Bohemos hæreticos*

et infeliciter confectum. — Tantus in Germania conscriptus ¹ et comparatus est exercitus crucis symbolo insignitus, ut ad quadraginta millia equitum sub signis essent, duce Friderico marchione Brandenburgensi, quem duo filii Joannes et Albertus sequebantur. Religiosam etiam professi militiam Albertus et Christophorus duces Bavariæ, dux Saxonie Fridericus, Suevorum militaris societas, cui S. Georgii nomen erat, tum multi præsules, quibus etiam plurimum principum auxiliares turmae accesserant. Præterea comes palatinus Rheni et dux Lotaringie conjuncturos se cum suis crucesignatis castra sponderant; sed mutuae dissensiones illos adeo implicuere, ut constituta VIII kal. Julii ad irrumpendum in Bohemiam dies extracta sit ad kal. Augusti. Condictum etiam erat, ut ex adversa parte Albertus dux Austriae signa Bohemiae inferret.

Bohemi quoque summa vi bellum apparabant insidebantque limitibus regni, utque Catholicos indicere, litteras ² fraude et impietate refertas pervigilio S. Mariae Magdalene sparsere, quibus contendebant se ad tuendam Evangelicam veritatem arma induisse, et quatuor præcipua conticte doctrine suæ capita, quibus jam ante simplices irretierant, proponere. Primum, ut laicis etiam sub speciebus vini sacramentum conferretur. Secundum, ut cuiuslibet sacras habendi conciones potestas permitteretur. Tertium, Ecclesiasticos civili administratione submovendos. Quartum (quod inani justitiæ specie erat subornatum), ut publica et immania crimina e populis legitimæ potestatis opera tollerentur. Sed cum ex Joannis Wicleffi et Joannis Hussi improba doctrina negarent lethalis noxæ reum legitime præesse posse, et cunctos, qui cum ipsis non sentirent, damnarent impietatis, omnem justitiæ rationem evertebant. Addebant se oratores ad marchionem Brandenburgensem, ad Sigismundum Romanorum et Hungariæ, ad Wladislaum Poloniæ reges ad ea impelrandam misisse; tum multis fallacium verborum lenociniis fucisque Ecclesiam in pristinum sanctilicis statum restituendam esse. Cum tamen ipsos omnibus sceleribus contaminatissimos esse, et Ecclesiam Dei omni conatu evertere constaret, illatum est Bohemie bellum gemina ex parte, hinc cardinale legato cum marchione Brandenburgensi, illic Austriaco incurrentibus: sed tanta expeditio infelici eventu dissoluta est. Noxuit ³ nimis principum numerus, qui ordinem non servarunt, imminentibusque Hussitarum Bohemorum copiis, cum incendium in castris excitatum casu esset, repente trepidatum est: et cardinale legato frustra fugam prohibere nitente, fortissimus exercitus, amissis impedi-

mentis, dissipatus est. De qua turpissima fuga certior factus Albertus Austriae dux, qui jam Pratoroviam adortus erat, obsidionem solvit; attrivit tamen adeo Moraviam, per quam victricia signa circumtulit, ut ad amplectenda ea dogmata, quæ Basileense Concilium decerneret, ipsam adegerit. Affulit vero catamitosa, de qua paulo ante memoravi, alterius exercitus fuga maximum stuporem, quæ arcano Dei judicio adscripta fuit, cumque Galli præsules eam perpendere in celebratis postea Bituricensibus conventibus, ideo putarunt Catholicos, qui ad impietatem hæreticorum plectendam consurrexerant fugatos, ut ipsi prius vitiorum omnium maculas a se susceptas delerent ⁴, ac proinde solutiores mores in Basileensi Concilio ex communibus Patrum decretis in pristinum sanctilicis splendorem redigendos censuerunt.

20. *Capta Basileensis Synodus, et cur Bononiam translata.* — Defluxit narratio ad Concilium Basileense, quod hoc anno celebrari cœptum adulta æstate ab iis, quos Julianus cardinalis legatus præfecerat, ut testantur Acta ⁵: « Die Jovis, decima nona Julii de anno Domini MCCCXXXI, applicuerunt Basileæ domini scilicet Joannes Polemar, capellanus summi Pontificis et adjutor sacri palatii, et magister Joannes de Ragusio, doctor in theologia Parisiensis, procurator generalis Ordinis Prædicatorum, delegati ad præsidendum Concilio a domino Juliano cardinale S. Angeli, legato Apostolico, litteras salvorum conductuum domini imperatoris descriplas habentes, remansitque dominus Dionysius expectans ambassiatam præfati domini imperatoris: qui quidem præsidentes vigesima tertia Julii, convocatis omnibus Ecclesiasticis personis tam extraneis quam intraneis, in capitula majoris Ecclesie Basileensis inchoaverunt Concilium legitima potestate eidem cardinali a felicis recordationis domino Martino et domino Eugenio presenti, et deinde eorum subscriptione facta a prædicto legato, quorum prædictus... fecit colationem solennem super themate: *Veni Angelus testamenti quem vos vultis*, Malachie terlio, in qua ostendit potestatem domini legati et eorum legationem, et omnimodam voluntatem ad Concilium, quod tunc inchoaverunt et stabilierunt ». Infrequentes fuerunt ii cœtus, tum quia belli fragor, quo Philippus Burgundiæ et Fridericus Austriae duces, sese invicem persequabantur, et Hussitarum impietas post fugatas crucesignatorum copias ingravescens, in Basileensium etiam finibus perstrepebat, et obsessa periculis illucra adversabantur; tum quia, cum Joannes Constantinopolitanus imperator antea cum Martino pactus, ad cogendum Concilium Œcumenicum in Italiam se venturum, quo fa-

¹ Coel. hist. Huss. l. VI. — ² Ext. in Append. Concil. Basileen. — ³ Coel. l. VI. ex Jul. card. Caesarin. lit.

⁴ Ext. cor. lit. in Append. ad Conc. Basil. editionis Bin. to. p. 158. — ⁵ Basileen. Conc. Acta.

cilius Ecclesia Orientalis Occidentali conjungeretur, rem, missis ad Eugenium oratoribus, urgebat, ut nimirum classis Pontificio instructa sumptu ad Graecos praesules devehendos transmitteret; ex quo Pontifex, cardinalium rogatis sententiis, transferendum Bononiam proximo biennio Concilium censuit, ac Juliano cardinali dedit mandata ¹, ut Basileense dissolveret.

21. « Juliano S. Angeli diacono cardinali, Apostolicæ Sedis legato.

« Dilectum filium Joannem Pulchripatris, in theologia magistrum, canonicum Bisuntinum, pro plena informatione dispositionis Concilii, ac belli et turbationis illarum partium ad nos et dictos fratres nostros destinati, quem una cum dictis fratribus nostris, licet infirmitate gravati, libenter audivimus, et omnia per ipsum tam nobis una cum præfatis fratribus, quam commissariis nostris ad eum audiendum per nos postea deputatis facunde et prudenter explicata plene intelleximus: qui enarravit inter cetera, quod in partibus Alemanniæ specialiter, clerus multipliciter deformatus erat, quodque pestis illa Bohemica ad multas Alemanniæ partes serpens venenum suum effuderat, et partes illas tam detestabili labe inquinaverat; quodque etiam exinde in partibus Basileæ infinita scandala suborta erant, cum nonnulli oppidani sectam Bohemorum imitantes clerum persequerentur et crudeliter trucidarent. Addidit præterea alias difficultates et pericula, quæ ex bello inter dilectos nobiles viros Philippum Burgundiæ et Fredericum Austriæ duces proveniebant: nam hi armis decertantes, terras dictæ civitati propinquas habentes, asserunt transitum ad Basileam sine formidine et periculo fieri non posse: præterea celebrationem Concilii et reformationem Ecclesiæ plurimum opportunam esse asserbat.

« Quæ omnia ac plura alia satis nota, quæ honestatis gratia prætereunda et subticenda sunt, considerantes, quamvis antea variis nuntiis ac litteris cognita nobis essent, ac existimantes ob tot difficultates et pericula præfatos forsitan tanto tempore expectantes Basileam non venisse, septenniumque in quo congregari debebant elapsum esse, et si de novo vocarentur, pericula et difficultates prædictas allegarent, nec ad subeunda hujusmodi pericula honeste cogi possent, ac etiam versantes animo nostro, quod cum tot difficultatibus, impedimentis et periculis Hyems etiam instat et nova vocatio ad Concilium celebrandum, quam idem Joannes Pulchripatris affectare videbatur, frustra fiet, nisi aliquid conveniens temporum spatium interponeretur; cumque etiam his proximis diebus, charissimus in Christo filius noster

Joannes Palæologus, imperator Constantinopolitanus nuncupatus, oratorem suum ad nos et præfatos fratres nostros destinaverit qui, exponendo nos requisivit, ut juxta ordinationem dicti prædecessoris, pro unimine Orientalis Ecclesiæ cum Romana et Occidentali Concilium celebraretur, nosque conventionem et ordinationem dicti prædecessoris etiam cum consilio dictorum fratrum nostrorum approbantes, ipsisque Graecis postulantiibus juxta conventiones dicti prædecessoris expensas galearum, eos ad Concilium conducere et, ipso finito, ad partes suas reducere debentium, et alias expensas opportunas et necessarias obtulerimus, multaque etiam loca Italia, cum alibi pro Graecis commoda fieri non posset, pro celebratione dicti Concilii eorumque reductione ad ritum Romanæ Ecclesiæ per nos oblata fuerint, dictusque orator certos nos effecerit imperatorem et patriarcham præfatos alios suos oratores cum plena potestate transmissuros esse, qui ex oblati in Italia locis aliquem, præsertim cum plena potestate Bononiam acceptabunt, prout ad præfatum prædecessorem ante sui obitus nolitiam transmittebant; cumque si nova prælatorum vocatio, ut præmittitur, fieret, hæc duo Concilia uno prope tempore concurrere videantur, et si ea disjuncta fieri et celebrari contingeret, unum ex altero debilius et minoris efficeretur auctoritatis; hæc insuper una dictis fratribus nostris animo nostro contemplantes, cum in universa republica Christianorum nihil desiderabilius contingere potest, quam videre Græcos tanto temporis intervallo a dicta Romana Ecclesia disjunctos, sub ritu ipsius Ecclesiæ et veritate Catholicæ fidei reductos esse, et illam Græciæ nationem, quæ tot sanctos Patres et viros egregios et sapientes genuit, qui humano generi tam sacratarum quam sæcularium litterarum seminarium dederunt, Romanæ Ecclesiæ unitam et sub ipsius unico ovili reductam; his et aliis rationabilibus causis inducti, ut tam reformationem cleri et Ecclesiæ, ac exstirpationem hæresum, ac paci et tranquillitati Christianorum, quam etiam Græcorum reductioni, quæ omnia summis desideramus affectibus providere personaliter valeamus; circumspectioni tuæ ipsum Concilium, si quod adhuc pendere videatur, dissolvendi et nihilominus ante dissolutionem hujusmodi in civitate nostra Bononiensi, ubi Deo auctore personaliter intendimus præsidere usque ad annum cum dimidio a die dissolutionis hujusmodi computandum novum Concilium indicendi », et infra, « plenam et liberam de ipsorum fratrum, videlicet Jordani Sabinensis, Antonii Ostiensis et Velletrensis, Hugonis Penestrini episcoporum, et dilectorum filiorum nostrorum Joannis tit. S. Laurentii in Lucina, Antonii tit. S. Marcelli, Joannis tit. S. Sixti, Francisci tit. S. Clementis, Angelotti tit.

¹ Ext. ejus lit. in Append. ad Conc. Basl. ed. Burian. p. 208.

S. Marci presbyterorum, Lucidi S. Mariae in Cosmedin et Arlecini SS. Cosmae et Damiani sanctae Romanae Ecclesiae diaconorum cardinalium consilio, auctoritate Apostolica tenore praesentium concedimus facultatem, etc. Datum Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDXXXI, II id. Novembris, Pontificatus nostri anno 1 (1) ».

22. *Legati cardinalis Caesarini litterae ad Eugenium contra translationem Concilii.* — Non assensere Basileenses praesules, ut Concilium Bononiam ex Apostolico imperio transferretur, cumque id Diploma a Parentino episcopo allatum cardinalis legatus ipsorum praecipuis ostendisset, contendere ex falsis causis fuisse subreptum, quas legatus hisce litteris ¹ ad Romanum Pontificem datis confutavit :

« Sanctissimo in Christo patri domino Eugenio papae IV, etc.

« De consilio domini Parentini legi dictam Bullam aliquibus majoribus, qui respondentes dixerunt quod, cum Sanctitas vestra esset mota ex non veris causis, nec esset vere informata de facto, et ignoraret inconvenientia et scandala, quae ex tali dissolutione sequi poterant contra fidem et Ecclesiam, volebant ad eandem Sanctitatem mittere ambassiatorem, qui eam de omnibus plene informaret, reddentes se certos, quod

illo audito aliter deliberaret, et quod nullatenus huic dissolutioni assentiret, priusquam informassent eandem sanctitatem de his, quae consistunt in facto. Dicebant primo, quod causa illa expressa, quod nonnulli oppidani circa Basileam erant infecti haeresi Bohemica et persequebantur clerum, non erat vera, quoniam omnes sunt fideles, et nihil tale auditur in his partibus; imo isti cives Basilienses sunt boni Catholici, et bene defendunt et prolegunt clerum.

« Secunda causa, quod non erat tutus accessus propter guerram patriae inter duces Burgundiae et Austriae, etiam non est vera, quia facta est treuga, et nullus veniens ad Concilium fuit unquam offensus vel derobatus; unde cum principaliter Sanctitas vestra mota sit ex iis, dicunt Bullam subreptitiam. De Hyeme non dicunt esse sufficientem causam dissolutionis, quia qui volunt venire, non dimittunt propter Hyemem. Item dicunt, quod propter Graecos non est omittendum hoc Concilium tam solemniter institutum, et absurdum arbitrantur, quod propter incertam reductionem Graecorum debeat permitti, quod Germania nunc et semper fidelis labatur in haeresim Bohemorum, de quo valde timendum esse dicunt, nisi apponatur celeriter remedium, et quod ista cantilena de Graecis jam trecentis annis duravit et omni anno renovatur. Item dicunt, quod utrumque tanquam bonum

¹ Ext. apud .En. Syl. p. 73.

1 Impleto jam tempore quod praesulis omnibus, tum is qui ad Senense Concilium convenerant, tum ceteris qui venire recusaverant ad urbem Basileam Martinus Pontifex conduxerat, Alexander Vezeliacensis abbas, Ordinis S. Benedicti in Burgundia, primus omnium ad urbem illam se conferens die IV Martii statuit se coram Basileensi capitulo, palamque edixit paruisse se Pontificis iussionibus, paratissime esse praesules ceteros opperiri et cum illis de rebus Ecclesiasticis pro solemnium Conciliorum more tractare, cujus rei publicas scribi Tabulas jussit. Haec prima sunt Concilii Basileensis rudimenta. Dein Juliano S. Angeli diacono cardinali inunctum fuit a Pontifice, litteris datis pridie kalend. Junii, ut post confectam Bohemicam expeditionem Basileam pergeret, ibique rei Conclari ad normam eorum, quae in Constantiensi Concilio stabilita fuerant, provideret. Eo tamen venisse Pontificem ejusdem potius Juliani voluntate quam sua arbitror, cum extant apud Labbeum in Appen. ad Cone. Basil. num. 1, litterae Pontificis ad Julianum date IV id. Martii, Pontificatus anno primo, adeoque hoc anno, quibus legationem a se illi commissam confirmat; tum subdit: « Circa negotium Concilii generalis, quia in pluribus mutationem factam sentimus, omnia quae emeruerint vel ad notitiam tuam pervenerint celeriter nobis scribas, cum consilio tuo qualiter in talibus providendum et agendum esse videatur ». Utinamque res habeat sese, Julianus occupatus rebus Bohemicis, muneri sui vices committens viros duobus, de quibus Annalista hic, illos misit Basileam, ut Concilium inchoarent; quod illi executioni mandantes die XXIII Junii, Concilio, cui nulli adhuc intererant episcopi, sed rari quidam abbates, solemne exordium dederunt. Ejus rei Tabulae a publico scriba signatas vulgauerunt P. Martene et Durand. Veter. Monum. to. VIII, col. 3, etc., quorum pariter diligentiae acceptae referendae sunt Tabulae ille publicae quibus ante aliquot menses Alexander Vezeliacensis de praesentia sua publicum Documentum extare voluit. Hoc exordium Concilii Basileensis a scriptoribus vulgo constituitur. An merito, judicent eruditi; neque enim capio quo jure cardinalis, jussus per se Concilio praesidere, vicem numeris sui demandare potuerit alius, nulla hac de re a Pontifice petita vel obtenta facultate. Neque enim ullam obtinuisse indicat idem Julianus in litteris patentibus, quas ablegatis illis suis concessit, legendas apud Martene ibid. Id sin minus rite factum admiserimus, legitimum Concilii exordium transferendum est ad tempus quo Julianus ipse se Basileae constituit quod contigit die IX Septembris, ut ex Documento a me edito in to. VI Supplementi Concilior. pag. 456 demonstratur. Interea plures ad Concilium date sunt vnorum principum litterae, et vicissim a Concilio plures ad illos scriptae in eadem Martene Collectione legenda, quas inter occurrit Epistola Bohemorum data hoc anno die XXI Julii, quibus denegatam sibi facultatem queruntur, ut eorum Concilio fidei suae rationem approbarent; nisi simul diffinitioni et determinationi ipsius Concilii in omnibus obsecuturos se pollicerentur. In nota Epistola huic in Ms. Codice subjecta legatur Epistola oblata fuisse Concilio die XXXI Augusti et miratos fuisse Patres de audacia Bohemorum scribentium, « quod eis denegata fuerit audientia, quam nunquam petierunt ». Quae dein causa Concilium induxit ut Bohemos ad agendum in Concilio causam suam invitaret. Secundum haec Julianus litteras ab Eugenio receptas datas prid. idus Novembris, quibus facultas illi dabatur Concilium dissolvendi; eademque simul die, pridie idus Novembris, Pontifex Bullam de Concilio ejusdem dissolutione signavit legendam in Collectione Veneto-Labbeana to. XVII, num. 52. In ea quidem Collectione Bulla data est die XV kal. Januarii, nec falso, nam licet signata fuit a Pontifice die secundo idus Novembris, prout quidem datum in Ms. Codice P. Martene reperit, forte tamen ejus promulgatio Romae usque ad diem illum Decembris dilata fuit. Sed facta Romae hoc ipso anno elabente Concilii dissolutio seu translatio Bononiam, qua de re in Annalibus, Basileensibus tamen nonnisi sequenti anno MCDXXXII, die VIII Januarii legitime constitit. Tunc enim illam Daniel Parentinus episcopus Patribus exhibuit, cujus rei publicas Tabulae Martene ibid. col. 50 vulgavit. Fateor tamen Juliano cardinali facultatem factam esse de dissolvendo Concilio litteris isto quidem anno receptis, quae enim litterae Pontificis ad Julianum in Collectione Veneto-Labbeana date II idus Februarii sequentis anni leguntur, mendose diem II id. Februarii pro II id. Novembris praferunt, cum diem illum Novembris pariter ferant in editione Conciliorum Buiana, et res ipsa per se perspicue constat. Cum enim in his litteris Juliano libera permittatur facultas ut Concilium dimittat, hanc profecto facultatem processisse oportet iussionem dissolvendi Concilium quam praefert Pontificis Bulla, data quidem hoc anno prid. id. Novembris, sed nonnisi die XVIII Decembris Romae promulgata, ac tandem die VIII Januarii sequentis anni Basileensibus reddita, Concilii ergo dissolutio nonnisi anni sequentis exordio rite facta est.

fiat, hoc nunc in tempore statuto, et illud ad annum cum dimidio; et quod omnes libenter erunt parati venire postea ad illud, et quod infra illud tempus hoc erit bene completum, et multa circa hoc dicunt. Ad illud de presentia sanctitatis vestrae, dicunt quod si illa ex causa interesse non possit, quod attento periculo fidei et status Ecclesiastici non propterea negligendum est hoc Concilium, in quo est legatus sanctitatis vestrae ». Cum vero Julianus ipse ab eodem Pontifice perstrictus fuisset, quod nimium in suscepta sententia persisteret, gestorum suorum rationem reddidit Eugenio :

« Cum ex fuga exercitus omnes populi Alemanniae supra modum essent exterriti et consternati, videns nullum aliud superesse remedium, animabam et confortabam omnes, ut manerent constantes in fide et nihil trepidarent, quoniam ego propter hoc accedebam ad Concilium, ubi convenire debebat universalis Ecclesia, in quo omnino aliquod sufficiens remedium ad resistendum haereticis et ipsos extirpandos reperiretur : ita etiam dixi in Nuremberga in praesentia domini imperatoris et plurimorum baronum et nobilium Alemanniae : sic etiam exhortatus sum ambassiatores Pilzenensium et Aegrensium fidelium de Bohemia, dando eis spem subsidii ratione Concilii. Et certe tantus erat metus omnium populorum, quod necessarium erat ita agere : propterea nemo miretur si feci diligentiam, ut omnes ad Concilium venirent vel mitterent : ita enim opus erat, ut tot tantisque periculis possit aliquo modo obviari per inventionem celerem alicujus subsidii. Et quidem fama ista Concilii multos retinuit et retinet finitimos Bohemiae, ne cum illis concordarent. Ibidem me interpellarunt nobiles et militares Alemanniae, qui in illo exercitu fuerant, adscribentes culpam fugae solis principibus, offerentes iterum cum multo majori exercitu regredi proxima Aestate in Bohemiam, ubi vel mori vel vincere intendebant, et neminem principum volebant adesse secum, sed ipsi soli eligerent capitaneum, quem rerum experientia magis idoneum judicarent : postulabant autem ab Ecclesia subsidium communium expensarum, quod non puto excedere 30,000¹ ducatorum : quibus respondi exhortando eos in hoc sancto proposito, et quod volebam super hoc scribere Sanctitati vestrae, a quo omnino sperabam hoc subsidium impendendum, et nihilominus venire ad Concilium, ut sive per medium sanctitatis vestrae, sive Concilii hujusmodi subsidium non deficeret. Et infra :

« Incitavit etiam me huc venire littera missa Nurembergam a quodam barone Bohemiae post recessum exercitus, qui dicebat armis illud regnum debellari non posse, sed agendum con-

cordia et tractatu : cui responsum est meo consilio quod, cum jam in Basilea celebrandum esset Concilium universalis Ecclesiae, Bohemi curarent huc mittere aliquos cum pleno mandato, quia nusquam melius, quam hic hujusmodi tractatus fieri posset, pro quo haberent saluum conductum et quidquid esset necessarium. Incitavit me etiam huc venire deformitas et dissolutio cleri Alemanniae, et quae laici supra modum irritantur adversus statum Ecclesiasticum : propter quod valde timendum est, nisi se emendent, ne laici more Hussitarum in totum clerum irruant, ut publice dicunt. Et quidem hujusmodi deformatio magnam audaciam praebet Bohemis, multumque colorat errores eorum, quod praecipue invehantur contra turpitudinem cleri : qua de re, etiam si hic non fuisset generale Concilium institutum, necessarium fuisset facere unum provinciale ratione legationis per Germaniam pro clero reformando, quia revera timendum est, nisi iste clerus se corrigat, quod etiam extincta haeresi Bohemiae suscitaretur alia, etc. »

23. *Patres Basileenses Hussitas invitant ad disceptandum.* — Imprudenter Julianum cardinalem adversarum Pontifici partium laqueis se irretiisse, narrat Pius II¹ : « Anno, inquit, salutis primo et trigesimo supra millesimum quadringentesimum, cum Dominico Capranica, quem Martinus V in secreto consistorio cardinalem creaverat et Eugenius IV spreverat, Basileam petivimus, ibique Concilium inchoatum invenimus ; verum ab Eugenio revocatum, quamvis congregati noluerant obedire, asserentes jam inceptum Concilium sine consensu Patrum, qui convenissent, haudquaquam potuisse dissolvi, Julianus aderat S. Angeli cardinalis, natione Romanus, moribus et doctrina conspicuus : is cum caeteris praestaret, audita Eugenii revocatione, praesidentiam dimisit tanquam summo Pontifici vellet obedire : sed cum augesceret in dies, Eugenio vel invito, Concilium, et multi ex diversis regionibus episcopi et regum legati adventarent, cardinales quoque ex Romana curia profugi in dies nonnulli concurrerent, praesidentiam resumpsit, et auctoritatem Concilii mirum in modum extollens, eminentiam primae Sedis suppressere cepit, venientes Eugenii legatos et potestatem Romanorum praesulum magnificentantes apparenter confutavit, et cum esset facundissimus, facile persuasit auditoribus quae cupiebat. Cardinales ex Urbe profecti Eugenio infensi vitam ejus moresque carpebant. Accedebant in horas catervatim novi curiales, qui ut est omnis multitudo maledica et inimica (principi) Eugenii nomen modis omnibus lacerabant ». Et infra : « De potestate Romani Pontificis pauci erant, qui loqui praesumerent : omnes,

¹ Forte 300,000.

¹ Pius II. in Bull. retract. in Bullar. Const. x.

qui publice loquebantur prurientes auribus multitudini applaudebant ». Et pluribus interjectis : « Didicimus, quæ nos antea latebant : Eugenium falso de multis accusatum invenimus, cardinalesque, qui Basileam venerant ob privatas inimicitias bono et sancto viro nolam inurere voluisse ». Attulit hujus anni cursus novas Eugenio causas, quæ ipsum in sententia de Synodo Basileensi dissolvenda confirmarunt, ne quid in ea novaretur : quippe nonnulli præsules principesque censuerant Bohemos vi frangi non posse, sed benevolentia significatione mulcendos : cumque illi pro prædictis quatuor articulis de porrigenda laicis etiam sub speciebus vini Eucharistia, de concionandi libertate, de clero politico dominatu arcendo, de publicis vitiis abolendis (sub quibus aureo velamine multa venena condila erant) induisse arma, ac pro iis propugnandis profusuros sanguinem se profiterentur ; existimarunt ratione vincendos, vocandosque ad concertationem in Basileensi Synodo incundam eorum doctores, quos, data Concilii nomine fide, convocarunt exaratis ea de re litteris ¹, quarum potior pars infrascripta est :

« Sacrosancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam representans, universis viris Ecclesiasticis, nobilibus et toti populo regni Bohemiae, unitatem et pacem in Christo Jesu Domino nostro.

24. « Credimus vobis admodum molestum fore tot strages, incendia, depopulationes et infinita mala conspiciere, quæ ex hujusmodi dissidia quotidie confingunt, vosque optare pacem patriæ ac quietem ; ut tandem fides Catholica ubique terrarum debite colatur : iis nusquam melius provideri potest, quam in hoc sacro Concilio, ubi universalis convenit Ecclesia : hic quidquid pertinet ad fidei veritatem, quidquid ad pacem et concordiam, quidquid ad vitæ puritatem et divinorum mandatorum observantiam, omni eum diligentia et libertate tractabitur. Licebit libere omnibus exponere, quidquid Christianæ religioni expedire judicaverit, licebit consulere et procurare remedia. Aderit plane Spiritus sanctus, in cuius nomine congregata est hæc sancta Synodus : ipse erit dux et rector Concilii, perfecte illuminaturus corda hominum, ut viam ambulent veritatis et pacis. Fiduciam in Christo habemus quod, si hic puro corde et bona intentione accesseritis, procul dubio læti et consolati in patriam redibitis, genti vestræ pacem, quietem gratiamque Dei et hominum vobiscum deferentes. Audivimus, quod sæpe conquesti estis non esse vobis traditam, qualem voluissetis, audientiam : jam ces-

sabilis omnis querelæ occasio : ecce jam locus et facultas plenæ audientia præbatur : jam inviolamini non coram paucis, sed universaliter audiemini quantumlibet audiri volueritis. Ipse Spiritus sanctus adstabit medius iudex et arbiter, quid in Ecclesia tenendum et agendum sit : erimus simul in oratione perseverantes, et tandem et tam ferventer suam pietatem gemilibus, jejuniis, precibus, obsecrationibus ac sanctis operibus interpellabimus, usque quo ipse charitatis Auctor et veritatis Doctor corda universi populi illustrabit ad cognoscendam amplectendamque veritatis et unitatis semitam. Ob hoc præcipue in Ecclesia Spiritus sanctus introduxit Concilia, ut si qua circum fidem inter Christianos dissensio orta fuerit, omnibus in unum convenientibus per invocationem nominis sui veritas evidenter appareat. Sæpenumero in Christiana religione pullularunt errores, opiniones et schismata ; sed interventu ipsorum Conciliorum Spiritus sanctus illa procul effugavit, et penitus exstinxit. Si veritatem fidei diligitis, si pacem optatis, si honor Christi penitus vobis curæ est, jam re ipsa ostendite : nullo unquam loco, tempore efficacius et accommodatius, quam hic est modo, ista omnia per ipsum Spiritum sanctum hortamur, rogamus et obsecramus, ut postquam ostium ad tale ac tantum bonum apertum videtis, non differatis introire, et ad hoc sacrosanctum Concilium in nomine Jesu Christi confidenter accedere, ut unanimiter audiamus verbum hoc, quod Spiritus sanctus in Ecclesia Dei facturus est, etc. Dat. Basileæ die xv mensis Octob. anno Domini mcdxxxii, Indictione i, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii divina providentia papæ IV, anno i ».

25. *Eugenius Basileensium opinionem damnat, et soluta Synodo, Bononiensem indicit.* — His acceptis Pontifex, ratus creari inde orthodoxæ fidei periculum, et Constantiensis ac Senensis Conciliorum infringi auctoritatem, eum damnati in iis articuli in disceptationem a Basileensibus vocarentur, edita Apostolica sanctione, Basileensem Synodum solvit, atque aliam Bononiæ post decem et octo menses celebrandam, cui idem ipse præesse et in ea Græcos Romanæ Ecclesiæ aggregare decreverat, indixit : aliam, lapsuro proximo ab illa Bononiensi decennio, Avenione cogendam promulgavit. Extat hujusmodi sanctio ¹, in qua primum Eugenius Apostolica explicat consilia, quomodo acceptis Ecclesiæ gubernaculis, studia omnia converterit, ut Hussitarum hæresim excinderet, Græcum schisma aboleret, Mahometanam comprimere potentiam, quæ ex Africa et Asia Europam jam premebat et crucis Dominicæ culto-

¹ Ext. in Append. Cone. Basil. in edit. Bin. tom. IV. Cone. p. 11. p. 99.

¹ Lib. XVI. p. 141. et in Append. ad Basil. Cone. ed. Binian. p. 209.

res in discrimen adducebat, religeret in concordiam Christianos principes, solutiores cleri mores constringeret; hisque studiis aestuans exclamat ad Deum: *Excita¹ potentiam tuam et veni, ut salvos facias nos. Deus, converte nos, et ostende faciem tuam et salvi erimus. Domine Deus virtutum, converte nos*; tum subdit ad invecla in Christianum orbem mala tollenda, Julianum cardinalem, quemadmodum jam Martinus papa sanxerat, ad celebrandum Basileæ Concilium se misisse, qui etiam sacram expeditionem eduxerat in Bohemos, sed arcano divini Numinis consilio, Catholicos turpiter terga avertebat dissipatumque exercitum: prefectos autem ab illo Joannem Palomarum et Joannem Ragusinum Basileensibus conventibus, qui infrequentes extiterint, missumque ex iis ad Sedem Apostolicam oratorem, qui relulerat Iuvenem Bohemicam finitimis adspersi Basileæ regionibus, in quibus jam nonnulli clerum inhumane vexarent, atque ex Austriaci et Burgundi bello infesta itinera. Hæc postrema ita se habere existimabat Eugenius, quæ tamen a Juliano cardinale refutata vidimus². Addidit Pontifex tum ob ingruentem Hyemem, tum ob ea, de quibus cum Joannis imperatoris et Josephi patriarchæ oratoribus a Martino Pontifice conventum erat, iterum postulatum de Concilio Romæ, vel Anconæ, aut Bononiæ, sive in alio Italiæ opportuno loco peragendo, ad quod Græci, suppeditato a Romana Ecclesia sumptu, venturi erant, quamvis Romæ sibi opportunior foret, Bononiam tamen se ob transalpinorum commodum designasse, ac Juliano cardinali legato mandata dedisse, ut Basileense dimitteret, ne duo Concilia eodem ferme tempore haberentur; tum addit Eugenius:

« Quia post transmissionem præfatarum nostrarum litterarum ad notitiam nostram pervenit, ultra ea quæ superius continentur, præfatos Bohemos hæreticos in Constantiensi Concilio tam mature atque solemniter condemnatos, et in Senensi Concilio, ac per diversos processus Sedis Apostolicæ et legatorum ejus subsequenter aggravatos et reaggravatos, cum invocatione etiam auxilii brachii sæcularis et publici belli indictione multiplici, quosque toti orbi plusquam notissimum est Catholicæ fidei esse notorios hostes et perfidos inimicos armatos, hæreses pertinacissime et inflexibiliter defendentes, fuisse invitatos Basileam ad disputandum et contendendum super articulis in præfatis Conciliis generalibus et per processus Apostolicos tam solemniter, ut præfertur, condemnatos, in injuriam auctoritatis Apostolicæ sacrorumque Conciliorum prædictorum, contra decreta sanctorum Patrum et statuta legum imperialium in civilibus (hæreticis) audientiam expresse dene-

gantium, et alia diversa scandala et pericula imminere, ut eo citius ad terminum currant et veniant ipsorum Conciliorum, quo citius præmissa fuerint publicata; ex nunc tenore præsentium, de nostrorum fratrum cardinalium consilio et assensu, Concilium, si quod, ut præmittitur, Basileæ congregatum videatur, de Apostolicæ potestatis nostræ plenitudine dissolvimus et totaliter liberamus, aliudque Concilium in anno cum dimidio, a die date præsentium computando, in præfata civitate Bononiensi, quam ad hoc cognovimus aptam quamplurimum, ut præfertur, indicimus, publicamus et tenore præsentium declaramus: in quo cum præfatis fratribus nostris, dante Domino, intendimus interesse et personaliter præsidere: et nihilominus in decennio aliud simile Concilium juxta statuta Constantiensis Synodi de eorundem fratrum nostrorum consilio et assensu in civitate Avinionensi similiter ex tunc indicimus, publicamus et declaramus, etc. Datum Romæ apud S. Petrum, XV kalend. Jan., Pontificatus nostri anno 1 ».

26. *Sigismundus imperator et præsertim Julianus cardinalis legatus, multis allatis rationibus, Eugenium a proposito dimovere conantur.* — De solutis Basileæ conventibus traductoque Bononiam Concilio, certiores fecit Eugenius¹ Sigismundum regem Romanorum, precesque addidit, ut quæ pro Ecclesiæ dignitate conciperet, oratorum opera exponeret, urgeretque Constantinopolitanum imperatorem, ut oratores suos cum amplissima ad redintegrandam Orientalis Occidentalisque Ecclesiarum conjunctionem potestate mitteret.

« Eugenius, etc. Tibi præcipue significare volumus (nimirum de dimisso Basileensi Concilio decretum), quia ante omnes principes fidei defensores et fidelium pacem ac statum Ecclesiæ et conservationem auctoritatis nostræ et Sedis Apostolicæ procurare debes, serenitatem tuam rogantes, ut si pro ardore tuæ regis devotionis, et pro tua sapientia aliqua avisamenta excogitasti, et interea etiam cogitaturus es ad pacem fidelium et Christianæ religionis statum et honorem Ecclesiæ pertinentia, ea suo tempore per tuos oratores exponere placeat. Et quia inter cætera in dicto Concilio agitanda Græcorum reduellio tractanda est, precamur ex corde elementiam et serenitatem tuam, ut charissimum in Christo filium nostrum Joannem Romanorum imperatorem illustrem, et venerabilem fratrem Joseph, a Græcis patriarcham Constantinopolitanum nuncupatum, per litteras et oratores tuos incitare velis, ut quemadmodum suis litteris et nuntiis nobis promiserunt, oratores suos cum plena potestate ad Concilium hujusmodi transmittant, etc. Datum Romæ apud San-

¹ Ps. LXXII. — ² Hoc an. nom. 22.

¹ Exl. ejus lit. in ead. Append.

etum Petrum, anno Incarnationis Dominicae MCDXXXI, XV kalend. Januarii, Pontificatus nostri anno 1 ».

Graviter tulit¹ Sigismundus dimissam ab Eugenio Synodum Basileensem, cum post intentata toties Bohemis infeliciter arma experiri perciperet, an lenitate et ratione eos ab haeresi abducere, et ad officium flectere posset: atque ideo Pontificem rogavit, ut Concilium ipsum instauraret; neque enim adductum iri in controversiam, quae jam in Constantiensi Concilio sancita essent, sed Bohemos tantum edocendos a Patribus, ut errores suos confiterentur deponerentque; quo argumento haec inter alia scripsit² extremo hoc anno vel proximo inenite: « Post reversionem exercitus mox in praesentia reverendissimi domini cardinalis legati, electorum et principum aliorum, omnia remedia exquisivimus, quae tanta celeritate fieri poterant, et tandem dietam in civitate nostra Frankfordensi emetis indiximus in festo S. Galli nunc praeterito, ad providendum his rebus salubriter, et ut haec ignominia Catholicorum auferri et haereticorum superbia posset confundi; in qua tamen dieta, quamvis solennes oratores nostros prelatos et alios haberemus, nil peraclusum est, quia quasi nullus comparuit. Nec jam aliqua salubria sperantur in re ista remedia, quam hoc sacrum Basileense Concilium, quod Deus omnipotens hoc tempore tribulationis ab alto concessit, et in quo omnis virtus contra hanc pestem haereticam, omnisque salus et spes omnium consistit: neque alibi exquirenda sunt particulares viae in rebus tam arduis, nisi ubi generalia et summa Christianorum ingenia, Spiritu sancto duce, feliciter convenerunt. Ad quod quidem Concilium manutendum, prolegendum et conservandum, antequam montes transiremus, tales promissiones fecimus, prout nuntii diei Concilii a nobis pelere voluerunt, etc. Dat. Mediolani, etc. regnorum nostrorum Romani XXII, Hungariae XLVI et Bohemiae XII ». Affert etiam alias Sigismundi ad Eugenium litteras Monstreletus³, et inter alia ne Basileense Concilium dissolveret, praemonuit, si niteretur contra, plures eum adversarios experturum, ejusque nomen obscuratum iri. Quod vero ad Graecos spectaret, posse deinde aliud Concilium pro iis ad Ecclesiam Romanam reducendis indicere.

27. Julianum quoque cardinalem legatum prolixioribus litteris Eugenio suasisse, adductis decem gravissimis argumentis, ne Basileensem Synodum solveret, refert Joannes Cocteus⁴: sed haec ab ipso Juliano cardinale⁵ Eugenium alloquente audiamus:

« Sanctissimo in Christo patri domino Eugenio papae IV etc.

« Quanta hic scandala sequantur, et quam prope sit eversio fidei auscultet patienter Sanctitas vestra. Primo evocati sunt Bohemi ad istud Concilium: litteras vocationis alias misi Sanctitati vestrae. Hoc factum quilibet probat tanquam salubre ac necessarium, ut postquam armis toties frustra certatum est, alia via tentetur. Jam litterae iverunt Pragam, et Pragenses respondent Aegrensibus, prout continetur in littera interclusa. Speratur quod veniant. Si Concilium dissolvitur, quid dicent haeretici? Nonne insullabunt in nostros et fient proterviores? Nonne Ecclesia fatebitur se esse victam, cum non ausa fuerit expectare illos, quos vocaverat? O quanta hic erit confusio Christianae religionis! Approbabimus per hanc fugam errores eorum, et condemnabimus veritatem et iustitiam nostram? Nonne videbitur hic digitus Dei? Ecce exercitus armatorum toties fugit a facie eorum, et nunc similiter Ecclesia universalis fugit. Ecce nec armis, nec litteris vinci possunt. Videbitur miraculum Dei evidenter demonstrans illos vera sentire, et nos falsa. O infelicem populum Christianum! O fidem Catholicam ab omnibus destitutam! Te milites, te sacerdotes deserunt et vituperant, jam nemo audeat pro te stare. Nonne hoc sacrilegium imputabitur ei qui hujus Concilii dissolvendi causa esset? Omnes labrabunt et blasphemabunt curiam Romanam, quae tantam fidei confusionem procuravit.

« Secundo, nonne omnes fideles, qui sciunt praedictos haereticos esse ad Concilium vocatos, remanebant stupefacti, et putantes quod propter hujusmodi fugam nostra doctrina falsa sit, cum ipsi non audeamus defendere, sequentur haeresim Bohemorum? Praesertim cum illi jam pluries et nunc proximis diebus diffuderint per totam Alemanniam libellos famosos continentis circiter triginta articulos contra fidem, praesertim contra statum Ecclesiasticum, cum multis auctoritatibus sacrae Scripturae et sanctorum doctorum, in quibus expresse asserunt, quod nostri sacerdotes non habentes quod respondeant, nunquam voluerunt illis dare audientiam. Quid ergo nunc dicent Catholici, si post collatam audientiam fugimus? Et advertat Sanctitas vestra, quod major pars illorum articulorum est contra Sedem Apostolicam, et in detractionem curiae Romanae. Item nuntiatum est omnibus Universalibus, quod militant solemniores doctores et magistros, quos habent huc pro ista causa.

« Tertio, cum sit ubique publicatum hoc Concilium principaliter esse congregatum pro haeresi Bohemiae extirpanda, quanta postea confusio et ignominia erit Ecclesiae, si re infecta recedat? Quantum igitur periculum evidentis subversionis immineat, quis non consideret?

¹ Cocteus hist. Huss. l. VI, hoc an. — ² Ext. ejus lit. in Appen. Concil. Basileen. et apud Goldast. tom. III, p. 436. — ³ Monstr. vol. 2, p. 37. — ⁴ Coct. hist. Huss. l. VI, hoc an. — ⁵ Jul. card. l. ad Eug. apud En. Silv.

Vae miseris clericis, ubicumque reperti fuerint!

« Quarto, quid dicit universus orbis, cum hoc sentiet? Nonne iudicabit clerum esse incorrigibilem et velle semper in suis deformitatibus sordescere? Celebrata tot sunt diebus nostris Concilia, ex quibus nulla secuta est reformatio. Expectabant gentes, ut ex hoc sequeretur aliquis fructus: sed si sic dissolvatur, dicitur quod nos irridemus Deum et homines: et cum jam nulla spes supererit de nostra correctione, irrudent merito laici in nos more Hussitarum. Et certe fama publica de hoc est: animi hominum praegnantantes sunt: jam incipiunt evomere venenum, quo nos perimant: putabunt se sacrificium prestare Deo, qui clericos aut trucidabunt aut spoliabunt, quoniam reputabuntur jam in profundum malorum venisse: sicut odiosi Deo et mundo, et cum modica nunc ad eos sit devotio, tunc omnis peribit. Erat istud Concilium quoddam relinaculum saecularium; sed cum viderint spem omnem deficere, laxabunt habenas publice persequendo nos. Ah! quis honor erit Romanae curiae, quae Concilium congregatum pro reformatione turbavit? Certe totum odium, tota culpa et ignominia transferetur in illam, tanquam causam auatricemque tot malorum. Ah! beatissime pater, absit a Sanctitate vestra, ut unquam dici possit fuisse tantorum malorum causa: requiretur de manibus vestris sanguis pereuntium ». Et infra:

28. « Quinto, publicatum est hoc Concilium congregari pro pace inter reges et principes Christianos, quia bulla Martini, cujus copia ubique diffusa est, inter alias causas, etiam propter pacem Christianitatis mandat congregari hoc Concilium: jam invitati sunt reges et principes, praesertim Franciae et Angliae tandem inter se bellantes: facta sunt etiam ad hoc nonnulla preparatoria, de quibus alias scripsi Sanctitati vestrae, qualiter requisivimus dominum archiepiscopum Coloniensem, ut vellet ire in Franciam ad adjuvandum reverendissimum dominum S. Crucis. Scriptum etiam est praefato domino S. Crucis, qui nuntiavit, quod si eligatur aliquis locus, ad quem convenient ambassiatores utriusque partis, utile valde esset, quod aliqua sollemnis ambassata illuc mitteretur ex parte Concilii. Nec quisquam dicat, quid opus est, quod Concilium se in hoc intromittat, cum dominus S. Crucis ad hoc missus fuerit? Quia iudicio omnium hoc creditur expedire, et ipse dominus S. Crucis, ut supra dictum est, laudat. Deinde quidquid fide hic, fit nomine Sanctitatis vestrae, et omnis laus et meritum erit vestrum ». Et infra:

« Sexto, scriptum est regi Poloniae, duci Lituaniae et Prutenis, rogando ut interim suspendant guerras, offerendo mittere ambassatam ad tractandam pacem et super hoc etiam scriptum est praelatis Poloniae. Nonne reputabunt se delusos? Quae mala ex illa guerra sequi possent,

si perseveret, alias scripsi Sanctitati vestrae: timendum est enim, ne aller Tartaros, aller Bohemos in subsidium invocet in perniciem Christianitatis.

« Septimo, his diebus civitas metropolitana Magdeburgensis expulit archiepiscopum et clerum, et jam illi cives incedunt more Bohemorum cum curribus, et dicitur, quod miserunt pro uno capitaneo Hussitarum, quod valde timendum est: habet civitas ista ligam cum multis civitatibus et communitatibus illarum partium. Item civitas Pataviensis, quae est de dominio domini episcopi, expulit episcopum, et erexit machinas contra quoddam castrum episcopi. Utraque istarum civitatum est finitima Bohemis et si conjungant se cum illis, prout valde timendum est, multarum civitatum habebunt sequelam. Scriptum est utrique rogando, ut supersedeant a guerra, et si qua controversia inter ipsos sit, offerat se Concilium velle illam terminare et taliter providere, quod ipsi cives remaneant optime contenti. Missus est etiam quidam ambassiator versus Magdeburgum ad tractandum hoc negotium pacis, scribendo dominis et communitatibus et circumvicinis, ut etiam se interponant. Idem fiet versus Patavium, postquam redierit nuntius illuc missus. Item quia magna discordia est inter civitatem Bambergensem et episcopum et capitulum quae est supra modum periculosa propter vicinitatem haereticorum, Concilium dat operam ad interponendum se pro concordia et vocavit utramque partem, quae jam venit. Si ergo dissolvatur Concilium, discordiae istae non tollentur, sed augebuntur et trahent post se multas alias civitates et oppida.

« Octavo, ex consilio domini archiepiscopi Coloniensis requisitus est dominus dux Burgundiae et sibi scriptum, si vellet acceptare expeditionem illam contra Bohemos, quoniam ipse videtur ad hoc valde idoneus et inclinatus, et modicum est, quod fecit treguas cum domino rege Carolo ad biennium, et in tenore treugarum expresserat, quod ad illas motus fuerat ut postea intenderet ad extirpationem Bohemorum, prout a me fuerat requisitus. Jam ipse mihi rescripsit, quod vult mittere huc ambassiatores ad practicandum hoc negotium: si Concilium dissolvatur, ecce primo perdemus hoc tam utile medium, deinde irritabitur ille princeps contra Ecclesiam ». Et infra:

29. « Nono, militares et nobiles de Alemania obtulerunt se ducere potentissimum exercitum proxima Estate in Bohemiam, dummodo daretur eis subsidium communium expensarum, ut supra dictum: quia jam sunt quatuor menses, quod hoc annuntiavi Sanctitati vestrae, primo per abbatem Perusinum, deinde per plurimas litteras, nec adhuc habui responsum, et illi miserunt mihi inlinare per magistrum Prutenorum Alemanniae quod, nisi in octava

S. Martini darem eis firmam spem istius subsidii, dimitterent hunc tractatum expeditionis; de consilio Concilii scripsi eis et misi ambassiatorem, promittendo tale subsidium. Merum pridie scripsi et sollicitavi eos per duos ambassiatores ad prosecutionem tam sancti operis, promittendo iterum. Dictum subsidium forsitan non habebitur de curia, ideo feci et facio diligentiam pro congregatione prelatorum, ut si ex curia non habeatur, habeatur hic; quod si dissolvatur Concilium, ejus nomine illi requisiti sunt, et etiam promissio facta, quid dicent illi? Nonne dimittent hoc, quod inceperant? Quod erit maximum damnum, et audacia nimia dabitur hæreticis, et nostris diffidentiae absque omni spe incutietur timor, et cogentur concordare cum hæreticis, quoniam ista spes multum prodest etiam si nihil sequatur, quia refineret homines ne adhaereant hæreticis». Et infra:

« Decimo, cum post recessum de Bohemia multi domini et oppida vicina Bohemiae inierint frenguas cum hæreticis, ne alii hoc facerent, isti de Concilio miserunt duos notabiles viros per Austriam, Bavariam, Franconiam et Misniam, ac circumcirca Bohemiam exhortando populos et dominos, ut maneat firmi in fide, et quod propter hoc Concilium congregatum est, dando eis spem, quod omnino Concilium adhibebit aliquod remedium ad extirpandum hanc hæresim; et nonnulli jam excogitabant inire frenguas cum hæreticis, qui audita fama Concilii, sperantes hinc aliquid contra illam hæresim concludi, destiterunt: si modo dissolvatur Concilium, nonne populi Germanie, videntes se non solum destitutos ab Ecclesia, sed deceptos, concordabunt cum hæreticis, et fient nobis inimiciores, quam illi? » Et infra:

30. « Hem, beatissime pater, per hujusmodi prorogationem non tolluntur scandala, quæ narrata sunt. Essent interrogandi hæretici, si volunt exspectare usque ad annum cum dimidio, ut non disseminent virus suum. Essent et interrogandi, qui scandalizantur de deformitate cleri, an interim velint supersedere. Ecce quotidie pullulat ista hæresis: illi quotidie sedneunt Catholicos, aut vi opprimunt: non perdunt minimum temporis momentum: quotidie nova scandala ex deformitate clericorum insurgunt: et nihilominus provisiones et remedia procrastinantur? Fiat quod fieri potest nunc: reliquum servetur ad annum cum dimidio. Ego timeo, quod usque ad annum cum dimidio, nisi aliter provideatur, magna pars cleri Alemannie erit desolata: si per Germaniam diffunderetur hæc vox, quod Concilium esset dissolutum, pro certo clerus omnis daretur in prædam, etc. » Ut vero demum Bohemi in Concilio Basileensi, damnato errore, orthodoxam fidem sint amplexi, ita tamen, ut aliqua impietatis fibræ inter ipsos remanserint, dicitur inferius.

31. *Sigismundus rex corona ferrea Mediolani redimitus.* — Nunc de Sigismundo rege addimus, illum superiori expeditione, cui marchionem Brandenburgensem præfecerat, adorna, iter in Italiam ad imperialia ornamenta dignitatis suscipienda intendisse: atque ineunte anno Martinus¹ hæc scripserat:

« Martinus, etc. Si, ut scribis, ad Italiam venire disponis pro dirigendis rebus Romani imperii, rogamus Deum, ut hoc quoque consilium tuum secundet et faciat te illa cogitare feliciterque perficere, quæ sint accepta voluntati suæ. Nos autem quibus, ut alias serenitati tuæ scripsimus, gratus erit adventus tuus, præsertim tali ordine posito contra Bohemos, libenter videbimus et honorabimus personam tuam, memores antiquæ benevolentiae nostræ, et tecum intendemus ad pacem fidelium communi consilio procurandam. Dabimus quoque operam, ut totus mundus intelligat, nullam unquam Romanum Pontificem imperatori Romanorum conjunctionem fuisse: nam videmus, quod nobis duobus unanimiter dispositis ad recta et justa opera succedent omnia votis nostris et tuis cum pace et tranquillitate populi Christiani. Dat. etc. » Imposita ei fuerat die S. Catharinae sacro Mediolani solemniter ferrea corona, cum ipsemet has litteras² ad Julianum cardinalem S. Angeli præsidem Concilii Basileensis, ac Patres universos dedit: « Quemadmodum prius omnem facultatem regnorum nostrorum personamque regiam usque ad effusionem sanguinis et mortis passionem obtulimus, ita semper, Deo cooperante, ea intentione invicta, quoad vixerimus, reperiemur: et sic nos offerimus pro Ecclesia sancta Dei, significantes paternitatibus vestris, quos ipso festo S. Catharinae virginis proxime præterito hic Mediolani in domicilio S. Ambrosii, majorum nostrorum imitando vestigia, regium diadema assumpsimus, auctore Domino Jesu Christo, cum solemnitate et celebritate semper digna memoria, et in rebus secundis illius gratia feliciter prosperamur, accincti septimana instante ad conventionem cum filio nostro charissimo duce Mediolani in Placentia, pro transitu nostro versus Romam celebrandam, etc. Dat. Mediolani die ii mensis Decembris, regnorum nostrorum Hungariæ XLV, Romani XXII, et Bohemiarum XII ». Suspectus fuit Eugenio Sigismundi in Italiam adventus, ne duci Mediolanensi sibi infensissimo studeret, quare ipsum Senis diu morari coactum visuri sumus.

32. *Galeottus Malatestam pietate insignem saluberrimis monitis urget Eugenius.* — Hoc anno, cum Galeottus Malatesta ita contemplandis rebus divinis animum addiceret³, ut in

¹ Lib. ult. p. 60. — ² Ext. in Append. Basileen. Conc. edit. Bini tom. IV. p. 11. pag. 219. apud Goldast. tom. I. p. 436. — ³ Ant. Con. Sabell. Enead. 10. l. 1.

administranda populis justitia, deesse principis videretur officio, monuit illum Eugenius ¹ virtutis apicem in charitate Dei et proximi eminere, neque ad Deum posse assurgere, nisi ad proximorum opem se demitteret; tum pluribus saluberrimis præceptis ad pietatem informavit.

« Eugenius papa IV Galeotto Roberto de Malatestis.

« Dilecte fili, salutem, etc. Cum nobis religiosum vitæ tuæ propositum ac sanctimoniam nonnulli retulissent, lætati sumus in his quæ dicta sunt nobis. Cur enim non magnopere lætari quisque debeat vicem tuam, cum veritas dicat, gaudium esse angelis super uno peccatore pœnitentiam agente? Non enim hominis sæculi curis impliciti, sed religiosi monachi personam te gerere affirmant. Quamobrem si hanc sanctiorem vivendi normam ita sectaris, ut tuos tuæque curæ ac sollicitudini commissos non negligas, dicemus una cum Domino ac Redemptore nostro, optimam te partem elegisse, quæ abs te nunquam auferetur. Cæterum audi, quæso, fili, ne dum pietatem (ipsa enim religio est) colere pergis, in impietatis labem incurras. Est enim, ut nosti, omnium virtutum origo ac fundamentum charitas, quæ fere aliud nihil est, quam Dei et proximi vera dilectio, sed qui alteram deserit, charitatem non habet, sine qua quis contemplativam se vitam adeptum esse audeat affirmare? Unde veritatis ipse Magister, cujus omnis actio vivendi nobis exemplum est, etsi aliquam vitæ partem supernæ contemplationi deduxerit, ministerium tamen suum, quod complendum ei mandatum fuerat, nunquam deseruit. Nos vero qui, omnipotenti Deo auctore, pastorem Apostolicæ Sedis curam gerimus, si, ommissa publica atque universali fidelium plebis sollicitudine, monasterium colentes orationi et contemplationi dumtaxat incumbereamus, quæsumus, quis nos pastoris seu episcopi nomine dignos arbitretur? Qui vero adeo humanarum necessitudinum vinculis soluti et expediti sunt, ut cum de se quodvis disposuerunt, negligentia seu impietatis accusari non queant, si tamen omissis omnibus, solam divinarum rerum et futuri sæculi curam induunt, nulla quidem laude digni censendi sunt. Quamobrem commendamus in Domino sanctum vivendi propositum tuum, dum tamen eam serves modestiam ac temperantiam, ut dum tibi prodesse cupis, multis injuriam non inferas; qui enim sua aliis subtrahunt, et qui unicuique jus suum non reddunt, eodem fere in vitio sunt. Potes enim, si sapias (sapies autem, si voles) et si ut facis, in Domino spem tuam pones, utrique dare operam, actioni videlicet et contemplationi. Omnia suum habent tempus; et cum commissis curæ tuæ populis jus dederis, negotia aliqua tracta-

veris, aliqua viris bonis ministris tuis tractanda commiseris, tunc te ad orationem divinarumque rerum meditationem conferre debes, deinde rursus vicissim eandem curam reacipere. Sunt præterea dies festi, divinoque potissimum cultui dedicati, noctes ac nonnullæ temporum partes, quas prudens rerum indagator eligere facile intelligat. Qua sane distinctione et moderatione servata, utrique rationi satisfacias, utrique deservias, tibi que demum ac tuis morem geras: quod si feceris, nos autem, si prudens eris, id te facturum non ambigimus, erit id quidem in conspectu Altissimi acceptissimum, neque apud homines amplissima laude, gloria ac benevolentia defraudaberis». Superiores litteræ exaratae fuere MCCCXXXI, mense Aprilis, Pontificatus anno 1 ».

33. *Ambrosii monachi litteræ ad Eugenium cum libro S. Bernardi De Consideratione.* — Dabat Galeotto Eugenius ea consilia, quæ ipse complebat, nam quamvis summi Pontificatus curis implicitus, religiosæ tamen vitæ, quam olim coluerat, studia in commentandis rebus divinis consecrabatur: cujus pietate et humanitate perspecta Ambrosius monachus Florentinus eruditione insignis libros S. Bernardi *de Consideratione* ad Eugenium ad ipsum misit, additis hinc litteris ¹.

« Domino sancto ac beatissimo papæ Eugenio Ambrosius.

« En, ut tibi pollicitus sum, libellos S. Bernardi *De Consideratione* ad Eugenium suum, ad te mittimus, exile quidem munusculum, et quod tenuitatem attestetur nostram; sed tamen abs te non tenuiter amandum, et maxima etiam aviditate suscipiendum: quippe in quo vivendi Pontificalisque rectissime administrandi, diligentissimam reperies normam: neque enim video cur ipsum opus priori illi Eugenio magis conveniat, quam tibi: Pontifex enim et Ecclesiæ Christi sponsus æque tu, ut ille, nisi hoc forte quis dixerit, illum ex monasterii ludo ad Pontificii culmen assumptum; quasi vero tu aliter institutus sis, aut alibi, quam in monasterio prima spiritualis militiæ rudimenta susceperis, aut aliam, quam monachorum unquam vitam institutumque tenueris. Ego id pro constanti asseveraverim, sanctum illum nobilissimi auctorem operis, ea omnia, si adhuc viveret in carne, non minus ad te scripturum, quam ad illum, excepta dumtaxat illa de appellationibus materia, quæ ad usum moderatiorem et honestiorem modum contracta videtur, quam eo tempore fuerit. Ardet animus pleraque suggerere Sanctitati tuæ de restitutione seu reparatione veteris sanctitatis antiquique decoris in Ecclesiæ corpore, sed committendum non est ut tanto hospiti, quem ad te mittimus, parum detulisse

¹ Lib. xv. p. 4.

¹ Ext. apud Eug. IV. l. xv. p. 49.

videamur, quasi ille non satis plene exsecutus sit omnia, cui (iudicio meo) nihil addi posse videatur. Te oro atque obsecro, Eugeni beatissime, id opusculum relegas, inditumque sacro pectori pietatis affectum in opus apertae actionis exsuscentes. Spes certe omnium tanta in te est, quanta in nullo Romanorum Pontificum ante multa tempora fuit. Accingere, quæso te, homo Dei, dignitatemque tuam vindica tibi. Reformatur per te in clero mores optimi: in religione custodia regularis innovetur, plebs universa fidelium, de suo quoque propectu gratuletur, pax in Christiano populo, te auctore, vigeat, bellorum fremitus a nostris visceribus ad infideles atque gentiles, si sic necesse est, transferatur: ut omnes, te pastore, novum terris sidus illuxisse gratulentur, etc. Florentiæ ex nostro monasterio XII Aprilis ». Amantissime accepit huiusmodi munusculum Eugenius, atque ad Ambrosium refertis insignis benevolentiae significationibus litteras dedit: de quibus actis ei gratias, Ambrosius eundem rogavit¹, ut reliquias SS. Mauri et Vitalis martyrum in monasterio, cui S. Martini e Pino nomen est, in Arefino agro repertas, quæ quo par erat religioso ornatu minus colebantur, in monasterii Florentini ædem, cui S. Maria Angelorum nomen inditum, transferre sibi liceret, tum preces addidit, ut Pontificium studium in conciliandis Florentinorum dissidiis collocaret: qua in re ipsum non defuisse par est credere: deprecatus² vero est Cosmam Medicum, qui plurimum in illa republica pollebat, ut quemdam Philippum Scribam, olim sibi conjunctissimum multatumque exilio patriæ restituendum curaret.

« Cosma de Medicis civi Florentino.

« Dilecte fili, salutem, etc. Olim cum essemus in minoribus constituti, et in civitate Florentiæ, quam semper vice patriæ coluimus, cum privatorum negotiorum causa, tum etiam ratione Romane curiæ, ibidem tunc existentes, frequentissime versaremur, cum dilecto filio Philippo officium scribæ reformationum, ut dicitur, apud dominum illius civitatis tunc gerente, magnam et pane singularem mutua benevolentiae et charitatis necessitudinem contraximus ». Et infra: « Exilio, quod jam per plures annos et obedientissime et patientissime fulsit, satis ponarum dedisse videtur, clementiæque et misericordiæ locum aliquem sibi aperuisse. Quid enim clementia, quid misericordia, quid animi magnitudo valerent, nisi ad opem, præsidium et salutem positorum in aliqua calamitate, urbium principes, aut qui pollent potestate aliqua, eas converterent? Rogamus igitur et hortamur devotionem tuam per passionem illius, qui ea nobis charitatis et misericordiæ in alios exhibendæ documenta

reliquit, et etiam pro se affligentibus patrem exoravit, quatenus pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia, omni ope, studio et diligentia apud dominum Florentinum, et ubi expediens fuerit, insistas, cures et opereris, quod Philippus prædictus, de exilii tenebris et fere umbra mortis educatur, et in patriæ lucem et liberum reditum et incolatum restituatur. Ex cuius rei procuratore, post aeternæ vitæ præmium, etiam meritam inter bonos viros laudem et gloriam consequeris; nobis vero rem majorem in modum gratam efficies. Dat. Romæ apud S. Petrum XX Aprilis anno 1 ».

34. *Dominicus Capranica cardinalis infensus Eugenio et demum reconciliatus.* — Hoc anno Eugenius¹, XIII kal. Octobris in cardinalium numerum adscripsit Franciscum Condulmerium Venetum nepotem suum protonotarium Apostolicum, cui presbyteralem tit. S. Cæciliæ contulit, necnon Angelotum Fuscum Romanum, episcopum Cavensem, quem titulo S. Marci insignivit; quosdam etiam, quos Martinus crearat, nec tamen promulgare potuerat, publicavit, excepto Dominico Capranica, in quem cum gravissimis delationibus fuisset a suis consultioribus exasperatus sanctionem edidit, qua promulgavit eos tantum cardinalatus jure potituros², qui presentes pileum rubeum, titulum annulumque a Pontifice receperint, vel ad quos absentes Pontifex galeros rubeum miserit, neque in renuntiando novo Pontifice ceterisve rebus suffragia laturos, nisi postquam in consistorio promendæ suæ sententiæ acceperint potestatem; quæ tamen sanctio postea mitigata est, ut suo loco dicitur. Perculsum hac Pontificia lege Dominicum Capranicam ferunt, de quo hæc Joannes Baptista Poggius in ejus Vita enarrat³: « Martino mortuo, Dominicus, dimissa provincia, (scilicet Spoletana,) Romam venit, et ad ædem B. Laurentii via Tyburlina, subsidens ex amicis quemdam in Urbem ad collegas misit, qui et publice et privatim a singulis postularet, ut venire sibi ad suffragia incunda pro creando Pontifice liceret, simul et ostenderet illum sua humanitate petere ab iis, quod scirent sibi liberum esse: sed cum variis inter eos habitis sententiis, prout ejusque animus ambitione aut odio rapiebatur, res longius trahi videretur, missis iterum ad omnes amicis communibus, qui aut id ab eis impetrarent, aut injussum se venturum exponerent, quamvis æqua postulare videbatur, tamen nonnullorum cardinalium persuasionibus ab incepto destitit, affirmantium, si hanc suam, quamvis justam voluntatem paulum differret, futurum, ut facilius quod speraret assequeretur. Expectata ergo novi Pontificis creatione, cum Eugenius, or-

¹ Giacom. in Eug. — ² Lib. XVI. p. 15. Ext. etiam in Ms. Vall. sign. lit. C. num. 19. p. 105. et in Bullar. — ³ Pogg. in Vit. Ms. card. Firmian.

¹ Ext. ejus lit. ib. p. 49. — ² Lib. XII. p. 181.

dine IV, electus esset, statim ad illum misit, qui primo ei pro tanta potestate adepta gratularentur, deinde peterent, ut se cum cardinalium insignibus ingredi Urbem pateretur. Cum vero procrastinando nedum a Pontifice differri sua postulata videret, verum etiam consilio quorundam cardinalium, qui Martino intensi fuerant, aures praebentem de se capiendis consilia agitare, ommissa ejus rei mentione, in provinciam reversus, Monlefalem ducatus Spoletani oppidum se contulit. Eo quoque cum missos a Pontifice milites venire intellexisset et parum abesse, simulato in propinquum castellum itinere, clam quatuor comitibus assumptis, ad Soractis montem (is est in Faliscis) proficiscitur, et in sacello quodam sexaginta dies continuos latuit, omnia expediri statuens, quo Pontificis iracundiam et plus aequo inimicorum calumniis praebentem aures leniret, qui ea specie, quod diceret Martini nepotes, quibus cum bellum Eugenius incœperat, ejus opera contra Ecclesiam arma movisse, omnia ejus bona publicaverat, beneficiis etiam spoliaverat. Sed cum ejus leniendae nulla spes videretur, et infra, — Basileam proficisci constituit. Verum cum prius adire ducem Mediolani placeret, qui tum maxime intensus Eugenio erat, impetrata a Senensibus fide publica Sarteanum venit. Ibi vocatus per viatorem in judicium ab iis cardinalibus, quibus mandatum erat a Pontifice, ut eam causam cognoscerent, venire noluit, et codicillis manu sua conscriptis, quibus ad Basileense Concilium provocabat, ad eos missis, Plumbinum, maritimum Etruriae oppidum, se contulit. Subdit auctor deinde Dominicum Genuam et Mediolanum, perque Helvetiorum agrum Basileam perexisse: tum quae Basileae egerit ita exponit¹:

« Pontificis injuriarum conquestus suam causam proposuit, quam triennium continuum ea modestia agitavit, ut, cum plerumque tanta inopia fuerit, interceptis Pontificis jussu tum paternis facultatibus, tum preventibus beneficiorum, ut necessariis etiam ad victum indigeret, et Pontifex extorquere ab illo eam dignitatem vellet, quae maxima post Pontificatum sit, nemo tamen dictum quidquam ab eo asperius, nihil contumeliosum in illum aut inimicos audierit, quos plurimos habebat apud Pontificem potentes, qui suae dignitati adversarentur, ejusque animum solite natura mitem, et ad meliora promptum assiduis delationibus criminationibusque accenderent ». Et paucis interjectis: « Vicit tamen Dominici constantia, et tandem ex Concilii sententia cardinalis declaratur summo cum omnium inimicorum dolore. Nec multo post ab Eugenio vocatus Florentiam, ubi tum forte degebat, in itinere, quem tanto labore ac periculo, tantaque impensa defenderat,

cardinalatus pileo puniceo, quod ejus dignitatis insigne est, uti cepit: impetraverant enim a Dominico Eugenio legati, posteaquam praesidentes pronuntiaverant eum cardinalem esse, ac pileum terre dederant, ne priusquam Bononiam venisset, eum gereret, magna contentione habita, ut hunc ab Eugenio accepturus Florentiam venire vellet. Arrogabant sibi nimirum male Basileenses plerique factiosi spectantem ad summum Pontificem supremam auctoritatem, quae ambitiosa contentio ipsos in schisma praecipites egit, ut dicetur inferius: ejus schismatis oriundi Basileae exordia atque extinctionem praedixisse B. Coletam, refert in ejus Vita Stephanus Juliacus².

35. *Thessalonica et aliae urbes sublatae a Turcis, Cyprus openi imporat, cujus rei narratur.* — In Graecia res Christiana admodum afflictata est³, exercente tyrannidem Amurate Turcarum principe, qui Thessalonicae urbem inclytam mense Aprilis Venetis eripuit⁴: de quo querente Graecorum imperatore, respondit nil medium Turcas inter et Graecos relinquendum. Isthmi inœnia immisso Turchane dejecit: magnumque etiam Constantinopoli et Perae terrorem intulit⁵: cum ad tolerandam obsidionem ii se impigre compararunt, tensa ad Sozopolim catena ferrea, et tribus onerariis navibus Venetis penes se retentis, Patrae etiam, quae Latinis paruerant, antea a Constantino despota occupatae fuere, quarum praefecturam se gessisse refert Phrantzes⁶. Lacerimis pariter conspersa erat reliqua Orientis facies, necdum Janus Cypri rex Aegypto carcere emissus dissolverat pretium, quo libertatem redemerat: cumque ad fidem liberandam nonnulla regia jura oppignerare vellet, quo majori ementium tutelae cautum esset, rogatus Pontifex suam addidit auctoritatem, ac juste eam ob causam regia bona abalienari posse edixit⁷.

Urebat eundem regem liberandorum ab Aegyptiis obsidum quos dederat, cum vinculis absolutus est, cura: cui magna ararii penuria laboranti subvenire cupiens Pontifex, centesimam omnium Ecclesiasticorum censuum Hispaniarum, Angliae, Galliae et Delphinatus addixit⁸, tum etiam auri vim ex Ecclesiasticis Italiae, Sabaudiae, Pedemontii vectigalibus suppeditavit⁹. Petiisse quoque Janum regem ab Wladislao rege Poloniae mutua ducenta aureorum millia misso Balduino e Noris oratore, ut vectigal gravissimum, vectigalis annui onus, quod pendebat Sultano Aegypto, jugumque excuteret: tum etiam Hedwigim Wladislai filiam in uxorem Joanni filio, sceptri Cyprii futuro haeredi, postulasse, referunt Poloni historici¹⁰: sed, ea de-

¹ Steph. Jul. in Vit. B. Col. et ex eo Sur. vi. Mart. Wadding. in Annual. 1406. num. 89. — ² Annual. Turc. hoc an. Leone. l. xiv. Geor. Phra. l. ii. p. 9. — ³ Ibid. — ⁴ Biar. Ven. Ms. hoc an. — ⁵ Phran. sup. c. 9. — ⁶ Lib. xvi. p. 37. — ⁷ Eug. in Append. ad Mart. V. vol. p. 163. — ⁸ Ead. pag. et p. 164. — ⁹ Michov. l. iv. c. 32. Crom. hist. Pol. l. xx.

¹ Pogg. ubi sup.

functa, infecta re abiere Cyprii : addiditque Wladislaus Polonicum ararium ob continua bella exhaustum. Cæterum Janum regem hoc anno sacramentis rite procuratum e vita excessisse successisseque ei Joannem, de quo paulo ante memoravi ex ipso et Carola Borbonia regina natum, affirmat Monstreletus¹; extantque Eugenii litteræ² inter alias hoc anno ad Joannem regem data, quibus ingenti se dolore ex patris ipsius obitu affectum fuisse significat, cum animum ad delendam Mahumeticam impietatem adjecisset, ipsumque ad amplectendas virtutes adhortatur.

« Charissimo in Christo filio Joanni Cypri regi illustri, salutem, etc.

« Rem sane gravem cordi nostro et admodum molestam, charissime fili, tuæ litteræ nobis significarunt, delendam scilicet mortem illustris quondam regis parentis tui, qui cum esset tanquam scutum fidei ac pervigil athleta nominis Christiani, dolendum quippe est, sublatam esse nobis singularem tanti principis virtutem, eo præsertim tempore, quo maxime videbatur esse necessaria; sperabamus enim non longe abesse tempora, cum ille, auxilio summi Dei, favore Ecclesiæ atque nostro, sua pristina virtute ulcisceretur injuriam ac contumeliam, nuper ab hostibus fidei sibi ac regno illatam. Nam cum in desideriis nostris illud præcipuum vigeat, et versetur in nobis, Ecclesiæ vires ita corroborari, ut aliquando possemus vacare una cum auxilio Christianorum principum ad expugnationem perfidiæ Saracenæ, maximum nobis præsidium ad hoc videbatur in talis principis sapientia constitutum; quem esse ereptum, nobis magna jactura et gravis subsecuta est. Et tu quidem pie et recte virtutes ejus commemoras, quæ multæ et præ-

claræ in eo principe extiterunt : sed placuit omnipotenti Deo, ejus nutui contraire non licet, vocare illum ex mortali labe hujus sarcinæ corporeæ ad meliorem vitam; quod licet tibi luctuosum sit et regno videatur periculosum, tamen acquiescere te oportet divinæ voluntati, quæ semper id agit, quod nobis prospicit pro salute animæ profuturum. Illud autem præmeditari debes, non derelinquere Deum sperantes in se, et per semitas viarum suarum proficiscentes. Et cum initium omnis sapientiæ et virtutis sit timor Domini, da primitias tuæ adolescentiæ Deo, ut eum ex tota mente et toto animo colens pie et caste vivas, Ecclesiam et ejus antistites venereris, justitiam colas, pacem ames ac subditorum quietem : quæ cum egeris, non prævalebit inimicus adversus te, cum sit protector Dominus timentium eum. Verum nos in dolore, quo afficimur ex morte patris tui, id unum maxime consolatur, quod refertur nobis, te illum sicut successorem regni constituit, ita heredem suarum virtutum reliquisse, ut suspicari debeamus non regem ablatum populo Christiano, sed juniorem et valentorem esse datum, et eum, qui paternam gloriam sit superaturus. Habes ante oculos exempla patris. Deus insuper, si in ejus timore te educaveris, subministrabit prudentiam et intellectum, quibus et regnum bene regere, et hostibus possis obsistere. Nos quoque consilio semper, auxilio vero cum facultas tulerit, tibi assistemus, rogabimusque interim Deum, ut dirigat actus tuos. Ecclesia ad præsens variis agitatur fluctibus, adeo ut vix sibi ipsi possit sufficere; sed Deus, cujus miserationes super omnia opera ejus existunt, non deseret eos, qui in se confidunt. Cum emerit ex difficultatibus, in quibus versatur, convertet oculos suos ad te et regnum tuum, etc. Dat. Romæ, etc. »

¹ Monstr. vol. 2. p. 81. — ² Lib. IX. brev. p. 62.

EUGENII IV ANNUS 2. — CHRISTI 1432.

1. *Sigismundus imperator ad Eugenium de instauranda Synodo Basileensi dat litteras, adductis ad rem causis.* — Anno humanæ salutis tri-

gesimo secundo supra mille quadringentos, Indictione decima, ingens schismatis periculum Ecclesiam Dei terruit, solvente Concilium Basi-

teense Eugenio gravissimis de causis, cujus celebritatem episcopi qui jam Basileam convenerant, ob Hussitarum ingravescentem haeresim propagare nitentur, quam ob rem in eam prorumpentem audaciam, ut detorto in nefarium sensum Synodi Constantiensis decreto, Concilii auctoritatem Pontificiam anteferrent: quorum facinori licet non consentiret Sigismundus Romanorum rex, Basileensem tamen Synodum dissolvi agerrime iulit ac rescripsit¹ Eugenio se

¹ Ext. ejus lit. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 219. et apud Gold. tom. III. p. 427.

(1) Multe ultro citroque missae sunt legationes in causa Concilii Basileensis, quae cum luensque implexae inter se et confusae, nec satis explicatae in apertam lucem expositae sunt, ideo de illis paulo diligentius hic disserendum arbitror. Igitur Johannes cardinalis S. Angeli, receptis a Pontifice litteris, quibus potestatem accipiebat Concilii dissolvendi, obsequendum non censuit; quin et ad Pontificem a proposito dimovendum legationem mississe non absurde reputarem, cum in sessione XII Concilii, habita III id. Julii anni MCDXXXII, a promotoribus sacri Concilii palam expositum fuerit Patribus gemmas legationes a Concilio ad Pontificem missas fuisse, ut patrocinium ejus et gratiam sibi conciliaret; eas vero legationes revocationem Concilii a Pontifice factam praecessisse. Earum legationum aliam gessisse credo Joannem Pulchripatri. Alteram vero gestam suspicio a Jacobo de Suck *scholastico Ferricensi et Thoma Eyne* decretorum doctore et officiali Parisiensi. Ambas vero hasce legationes praecessisse promulgationem Bullae, qua Concilium dissolutum fuit, ex eo intelligimus, quod promulgata illa facta est Romae die XVIII Decembris, ut in nota ad A. MCDXXXI, 20 animadverti; legati vero die II Decembris ejusdem anni jam venerant ad Fridericum ad Pontificem perrecturi, ut exploratum est ex litteris ejusdem Friderici Mediolani ea die datis, legendis apud Labbeum in Append. ad Concil. Basile. num. 68. Verum ad Pontificem cum venissent, ad ejus partes, deserta Concilii causa, transierunt, ut docent litterae Sigismundi ad Concilium datis Placentiae die VII Februarii anni sequentis apud Martene Vet. Mon. to. VIII. col. 63. Utraque igitur legatio anno superiori obita; et eorum quidem altera ideo venit, ut Pontificem a consilio dissolvendi Concilii dimoveret, ut ex litteris illis Sigismundi ad Pontificem Mediolano datis intelligimus. Secundum haec Pontifex, die XVIII Decembris anni MCDXXXI Constitutionem suam promulgavit, qua Basileense Concilium dissolvebat et alterum Bononiae post XVIII mensis, tum et alterum Avenionis post decennium indicabat; quae statim tum ad principes et urbes varias, cum pariter ad Concilium Basileense et ad Sigismundum per destinatos viros transmisit. Bullam hanc Patribus Concilii exhibuit Daniel Parentinus episcopus, qui die VIII Januarii anni MCDXXXII, Basileae coram publico tabellione veritatem illarum litterarum asseruit, quas publicas Tabulas vulgavit Martene ibid. col. 59. Porro Daniele huc non quidem tunc primo ad Concilium venisse credo, sed ibi jam tunc agebat cum priores Pontificis litterae ad Julianum cardinalem reddita sunt; illas enim ad se delatas ab eodem Parentino episcopo scribit Johannes in iis litteris, quas ad Pontificem anno superiori scripsit, vulgatis in fine historiae Concilii Basileensis Enea Silvii. Eidem vero Bullae ad Sigismundum regem reddende destinatum credo Goisvinum, « litterarum Apostolicarum scriptorem, Pontificis familiarem et regis capellanum », id enim ex eo colligo, quod rex eadem ipsa die, qua Pontificis Bullas recepit, litteras scripsit ad Pontificem Placentiae datis die IX Januarii anni MCDXXXII, quo factum ejus improbat et emendationem suadet. Extant litterae illae in Appendice Concilii Basileensis apud Labbeum § LXIX, easque retulit ad Pontificem Goisvinus ille, ut ex aliis litteris Pontificis, quibus statim ad regis querelas respondit, recitatis ibid. num. 55 intelligimus. Item igitur Goisvinus a Pontifice ad regem, et vicissim a rege ad Pontificem facile discurrit.

Accidit interea ut Joannes de Monte, Leodiensis canonicus, Pontifici carus, Placentiam pertransiret, quem rex ibi forte agens ut iter ad Pontificem reflecteret persuasit. Paruit ille, sed Pontificem a consilio non delavit. Tunc rex legationem solennem destinavit ad Pontificem, quam Johannes de Rozenberg, Bohemiae illustris baro, Benedictus Albanensis seu Albae regalis praepositus, et Nicolaus Seok, decretorum doctor, commissam susceperunt die XX Februarii anni MCDXXXII, ut scribitur in litteris regis ad Concilium, ea die Placentiae datis (Martene col. 65). Qui Urbem ingressi et ad Pontificem admissi die XVII Martii legationem suam exposuerunt, rogaruntque inter cetera Pontificem, ut a suscepto de tollendo Concilio Basileensi consilio recederet. Respondit ille acturum se ea de re cum Concilii Patribus ad quos legatos suos jam destinaverat, Legationis hujus regiae Acta legas apud Martene col. 126. Antequam vero legationem istam reciperet Pontifex, aliam ipse ad regem constituit, delectis Lucensi episcopo Lucensi in Hispania, abbate S. Justinae de Padua, et Alberto de comitibus, quo mox venturos expectare se Sigismundum in litteris suis ad Concilium datis Placentiae die XX Februarii apud Martene col. 66 significat. Aliquando tamen legationem istam dilatam fuisse oportet, cum nonnisi in litteris a rege ad Concilium datis Parmae die XXXI Martii (Martene col. 99) audivisse se oratores illos nuntiet. Sed nec venerunt omnes, et unus tantummodo episcopus Magalonensis (alteri e tribus illis forte substitutus) cum abbate S. Justinae, ut ibidem proditum est. Epistola huic suae adjunxit rex capita a legatis Pontificis exposita, quorum summa, ad Concilium quod attinet, ea fuit, ut Concilium quidem in Germania, si res ita posceret, haberetur, sed extra Basileam et ex generali in provinciale reformaretur. Id se rejecisse, et nunquam non rejecturum in iisdem ad Concilium litteris spondet.

Nec segnius Basileenses Patres causam suam agebant, nam recepta dissolutionis Bulla oratores ad Pontificem fleetendum miserunt episcopum Lausanensem, Ludovicum de Palude, et Henricum Stater decanum Trajectensem cujus legationis mentio fit in sess. III Concilii. Legationem hanc Aprili, vel forte Martio mensi assigno: ex sessione enim III Concilii habita die XXIX Aprilis anni hujus rediisse jam oratores illos discimus. Porro mandata sua episcopus Lausanensis Pontifici exposuit in eam sententiam, qua recitatur apud Martene col. 69. Rediisse tamen illos re infecta palam declaratum in eadem sessione III Concilii.

Suos pariter legatos ad Concilium Pontifex misit. Ac primo quidem missus eo forebatur episcopus Matiscomensis Johannes de Trier-nay, quem iter jam adornasse ad Concilium scribit Sigismundus rex, litteris ad illud datis Parmae die VII Aprilis anni MCDXXXII. Eum tamen venire paratum non quidem ad tractandas pacis conditiones, sed ad causam Pontificis defendendam rex ipse significat. An reipsa venerit, nothum reperi. Aliam longe splendidiorum legationem Eugenius paravit gerendam a Johanne Tarentino, Andrea Colocensi archiepiscopis, Bernardo Magalonensi episcopo, et Antonio de S. Vito sacri palatii auditore, quos mandatis illis oneravit Pontifex, expressis in folio vulgato apud Martene col. 112, et signato die IX Julii MCDXXXII. Actutum iter coeptum est a legatis; sed cum venientes Constantiam intellexissent Johannem quendam de Prato *doctrinam doctorem*, Pontifici a cubiculis, et *nuntium* Apostolicum in carcere reclusum jussu Concilii detineri; sibi paria mententes, palam protestati sunt, se nunquam ad Concilium venturos nisi securitatis fide accepta. Publicae ea de re Tabulae apud Martene col. 119, signantur die XXVI Julii anni MCDXXXII. Johannes iste Basileae jam aderat anno ineunte, quo tempore publica auctoritate recognovit Pontificis Bullam ab episcopo Parentino delatam, ejusque rei publicas Tabulas scripsit sui nomine « Johannis de Ceparellis Pralensis, decretorum doctoris, Apostolicae et imperialis auctoritatis notarii ». Tunc igitur munere nuntii Apostolici nondum fungebatur, quo sibi deum commisso, cum forte Bullam Pontificis ardore nimio defenderet, Patres in se provocavit. Venerunt tandem Pontificis legati Augusto mense, ac die ejusdem mensis XII, coram Patribus, buculenta oratione legationis suae causas exposuerunt, quarum summa fuit, ut Eugenio supremam potestatem assererent. Cum nihil praeterea afferrent quo pax conciliaretur, Patres, his neglectis, publice in sessione XI compellarunt Eugenium, ut de contumacia intra LX dies responderet. Extant orationes illae egationum apud Labbe in Append. num. 43, 44 et 45.

dissolutionem sacri Basileensis Concilii, etc. ita perlecto diligenter tenore ejusdem, non videmus aliam penitus causam dissolutionis, propter reductionem Græcorum ad ritum Romanæ ac universalis Ecclesiæ: et quemadmodum eadem Sanctitas nos rogat, ut si aliqua avisa-menta excogitaturi sumus ad pacem fidelium religionis Christianæ, ac statum et honorem Ecclesiæ facientia, vestræ Sanctitali velimus exponere, etc. ita requisitione vestræ Sanctitalis permoti, et inducti etiam devotione sincera, quam ad bonum Ecclesiæ et statum universæ reipublicæ Christianæ gerimus, rubore deposito et confidenter dicimus, quod hæc causa Græcorum nullatenus sufficere potest ad dissolutionem ipsius sacri Concilii, quamvis bene esset res sanctorum, et nullum opifabilis, ipsos Græcos reductos videre, nec prætermittendum est suo tempore ad illa intendere; sed non poterit nec debet ipsa reductio, quæ tot centenis annorum sic perstitit, et dubiosa quidem est rebus tam arduis, quæ subversionem totius nostræ fidei languit, quoquomodo præponi, quia utique res illa moram pati non potest, quæ hucusque tanto tempore perduravit, sine læsione Romanæ Ecclesiæ, cum a Græcis et suis concedentibus hucusque Christianitas nihil violenti pertulerit». Et infra:

«Secundo, sacrum Basileense Concilium misit nobis certas litteras Bohemos Hussitasque ad Basileam pro reductione ipsorum vocantes, quas illico eisdem transmisimus, adjunctis nostris opportunis et adhortatoriis litteris tenorem

litterarum sacri Concilii continentibus. Super quibus Pragenses, qui inter eos potiores sunt, in Praga diætam convocarunt, prout in copia hic annexa Sanctitas vestra elicere poterit et, ut nos aliunde informamur, speratur omnino de comparitione ipsorum coram Concilio, et verisimiliter etiam multo magis ad hoc stringuntur, quanto jam in regno nostro Hungariæ conflicti sunt, et magnam partem sui exercitus equestris, ac instrumentorum et curruum, auxiliante Domino, perdidit: et etiam per illustrem filium nostrum ducem Austriæ Estate prælerita in Moravia potenter de campo depressi et in fugam conversi: ac novissime in ducatu Austriæ notabiliter sunt prostrati, hasuper etiam, quia ipsum Concilium ipsis magnum terrorem inducit, cum audiunt illud ad extirpationem hæresum esse potissime congregatum: quibus comparentibus, speraremus ipsos per sacrum Concilium ita informari, quod contenti recederent, et hæc pestis, Deo dante, cessaret. Nec intentio Concilii et nostra una fuit, neque est, ut super articulis ipsorum prius damnatis debeat fieri disputatio, prout tangit Sanctitas vestra: sed solum informatio et instructio per sacras Scripturas, ut se errare cognoscant et resipiscant, prout dominus noster papa Martinus prædecessor vester nobis et regis Poloniae in pluribus suis Bullis faciendum imposuit et persuasit. Et in casu, quo nil proficeret, tum videns sacrum Concilium ipsorum pertinaciam ferventius ad eorum suppressionem intenderet, et super his ex omnium regionum finibus provideret, quo-

Dum hæc ferverent Basilea, Sigismundus Concilio studiosus rogavit Jacobum a Geln Ebreduensem archiepiscopum qui forte tunc Parma aderat, ut Romam pergens, qua erat dexteritate in rebus adhuc tractandis, sequestrem se inter Pontificem et Basileenses constitueret. Paruit ille, Pontificem conventu impetravitque Bullam, cujus specimen ad regem fuit approbandum. Signantur litteræ illæ die vi kal. Julii MCDXXXII, eamque summa eo redigitur ut Basilea Concilium stabile perseveraret, extinctioni hæresum, præsertim Bohemicae, insisteret, si qua tamen dubia majoris indignis occurrerent, ea resolvenda ad Pontificem, accedente consilio Patrum Basileensium et cardinalium transmitterentur. Ad Ecclesiasticam disciplinam reformandam quod attinet, Patres referrent ad Pontificem, quo approbante, Concilium statueret; si quid improbasset Pontifex, ad Concilium futurum res integra dimitteretur. In hanc sententiam digestas litteras rex læcte improbat, quamquam remittendis censuit ad Pontificem, protestatus nolle se quidquam probare, quin prius a Concilio admitteretur. His mandatis oneratus fuit idem Ebreduensis archiepiscopus, cum sociis, episcopo Curienti et Ladislao «gubernatore cruciferatus Budensis», quos misit rex ut demum «pulsarent super labore Concilii», quæ verba sunt regis in litteris ad Concilium datis Senis die XXVII Julii, Martene col. 151. Non ita post multum reversi legati isti exposuerunt regi venubros actutum cardinales de Ursinis, de Monteforti, et de Britannia a Pontifice missos, ut de rebus arduis tractarent. Venit tandem unus cardinalis de Comitibus, manente Romæ cardinali Ursino; et cardinali vero de Montesono, cum et ipse pariter cum cardinali de Comitibus Senas venisset, ibidem defuncto. Multa hic utrinque jactata; sed cum non convenirent, iter Romanum ut cum Pontifice coram ageret, statuisse se idem rex in litteris die XXIX Septembris apud Martene col. 183 significavit. Profectione tamen illa ad sequentem usque annum ex rebus supervenientibus dilata; iterum mense Novembri die XXVIII, per Curientem episcopum, Laurentium Marescallum et Gasparem Slick ad id missos, Pontificem rogavit, ut Concilio adhereret. Porrectus tunc a legato supplex libellus recitatur apud Martene col. 532. Orationum nomina expruntur in folio, ex quo merita Sigismundi in Concilio recitata sunt apud Patres die XX Januarii MCDXXXIII, Martene col. 530.

His forte stimulus incitatus Pontifex nova legatione cum Basileensibus fœdus tentandum statuit. Oratores debeti quatuor, Johannes de Mella *decretorum doctor et notarius*, Christophorus Corvienti episcopus, Ludovicus S. Justina Paduana, et Nicolaus S. Maria de Moniacis *Montisregalis diocesis, abbas*, qui nonis Januarii sequentis anni profecti sunt ad Concilium, ut ex parentibus Pontificis litteris ea die signatis apud Martene col. 531 constat. Tradita illis Bullæ tres, quartam, cum essent in itinere, Pontifex transmisit. Harum prima, quæ potius folium est, in quo præcipua legationis capita continentur, signaturque die XIV Decembris anni MCDXXXII, potestatem facit legatis ut Concilium Basileæ celebrari statuunt *quoad reductionem Bohemorum dimittant*. Altera, die sequenti data, plena facultas legatis permittitur, ut cum Basileensibus Patribus *decernerent quicquid e re Ecclesiæ censerent circa locum et tempus habendi Concilii generalis*; ita tamen, ut servarentur «instructions, seu avisa-menta per Bullas sub data XIV (lege XIX) kal. Januarii» præscripta. Hæc Bulla convenisse tandem cum Concilio Pontificem censuit annalista; reipsa tamen nihil concessit, nisi quod in priori Bulla permiserat, ut si forte Concilium Bononiæ recusaretur, locus alter *in alia quocumque civitate Italiae* destinaretur. Locum destinandum legatis et Concilio Pontifex altera hæc Bulla permittit. Tertia Bulla signata XV kal. Februarii anni sequentis largitur Pontifex ut oratores sui cum Concilio, siquidem e re Ecclesiæ judicaverint, Concilium, non quidem in Italia, sed in Germania, *civitate Basilea semper excepta*, statuunt. Quarta demique data kal. Februarii locus ille in Germania designandus electioni legatorum permittitur. Litteræ istæ leguntur apud Martene col. 531, etc. Legati Basileam venientes die X Martii anni MCDXXXIII, coram Patribus splendida oratione legationis suæ causas, tum et Apostolicas litteras exposuerunt. Sed Patres alteram post alteram rejicientes Bullam, prolixo dato responso, causam suam defendunt, quod legas apud Martene col. 557. Reliqua hujus Concilii anno sequenti dabimus.

niam hoc omnis solis importabile est Alemanis. Insuper quia locus Basileensis praefatis Hussitis est deputatus, et sacrum Concilium nosque securitatem illuc conducendi illis plane obtulimus et per litteras nostras affirmavimus, quid dicent ipsi haeretici sentientes dissolutionem Concilii, nisi quod nos fugiamus eos, et Ecclesiam contra eorum rationes quodammodo succubuisse? Et sic confortabant suos, et fideles populos, ad quos jam, ut audivimus, errores suos et articulos cum insertionibus sacrarum Scripturarum miserunt, mortali contagione indicent, in quo cunctus populus spem delixit.

3. « Tertio, quia ubique famatur sacrum Concilium pro reformatione morum in populo Catholico etiam statu Ecclesiastico congregatum fore, et modo, si dissolutum maneret Concilium, revera timendum est, quod laici, qui multimode contra clericos debacchantur, capiant occasionem irruendi contra ipsos dicentes in congregandis et dissolvendis Conciliis sine fructu illusiones fieri, prout prius etiam factum est, prout manifeste clamant, quod non expectant nisi finem hujus Concilii ». Et infra :

« Quarto, quamvis multi principes, nobiles et civitates circumquaque Bohemiam post rupturam exercitus cum haereticis trenguas inierunt, tamen major pars adhuc se contra eos sustentat, ponendo spem suam totalem in ipso Concilio pro liberalione sua, ad quos dictum Concilium et nos dudum pro eo misimus : qui audientes Concilium debere dissolvi, totaliter se avertent et trenguas etiam inibunt ad redimendas vexationes : et quid in locum sequetur nisi illius pravitalis adhesio ?

« Quinto, quemadmodum ipsum sacrum Concilium pro ponenda pace inter caetera congregatum existit, et jam inter quamplures reges, principes et alios sunt preparamenta et initia facta ad dandum modos pro pace, ita ipsi audientes dissolutionem Concilii convertent se ad gladium, et erit novissimus error peior prior ». Et infra :

« Item considerandum est vestrae Sanctitati, quod sacrum Concilium (ut putatur) ad hujusmodi dissolutionem nullatenus consentiet, cum quo etiam major pars regum, principum, praefatorum et communitatum concurret, et vestra Sanctitas, quae hucusque in Ecclesia Dei sine ruga et macula lenta est, per hujusmodi opera poterit sibi suspensionem et rubiginem facere, ac innocentiam suam per hoc, quod facili et quasi nulla legitima ratione subsistit, dissolutionis negotium fermentare, quia dici poterit, quod vestra Sanctitas hac occasione foveat haereses, caedes et clades inter Christicolae, et perseverantiam deformitatum et viliorum in populo : et timendum est, quod habebunt sequelam multorum, etc. »

4. *Basileenses pertinaces irritant Bohemos, et*

Eugenio resistunt. Non mutavit ob haec Eugenius mentem, et VI kal. Februarii respondit ¹ Romanorum regi, se omnibus, quae exequenda forent, diligenter expensis, prolatum jam de traducendo Bononiam Concilio decretum, assensiente cardinalium senatu, gravissimis de causis confirmasse. Gratulatus vero de illius in Italiam adventu, addidit oplasse, ut antequam eum ingrederetur, oratores, uti erat pollicitus, mitteret, cum quibus et de imperialibus insignibus ab ipso accipiendis, et de collapsa pluribus in locis Ecclesiastica disciplina redintegrandi, conciliandaque inter dissentientes reges ac principes pace potuisse agere. Aliae etiam exant ad Sigismundum ipsum superiori argumento datae litterae ², quibus Synodum justis gravissimisque de causis fuisse dimissam contendit. At Basileenses praesules, qui se notandos infamia putabant, si postquam Bohemos ad Concilium evocassent, ipsis non expectatis, illud dissolverent, simulque eosdem Bohemos ad Catholicorum communionem revocandi in spem venerant, repugnarunt Eugenio, et contrariis, quibus adscripta est XXI Januarii dies promulgarunt, Catholicam rem in tantum discrimen adductam, ut Concilium sine irreparabili damno solvi non posset : convincendos enim argumentis haereticos et comprimendos armis : clericos mores revocandos in veterem formam excolendosque : Christianos reges in concordiam redigendos : mutaturam sententiam Eugenium, cum spectata esset Patrum integritas, qua divinae gloriae studebant : nec decretum Constantiensis Concilii tanta maturitate editum de celebrandis Synodis a Martino, atque ab ipso Eugenio confirmatum infringendum videri : constituisse itaque ceptos Basileae solennes episcoporum conventus probare, donec Bohemiae pristinus religionis splendor restitueretur, instauraretur disciplina Ecclesiastica regesque in mutuum pacem revocarentur.

5. Misere postea litteras ³ et oratores ad Bohemos, quibus plurima benevolentiae signa pro instaurando antiquo fodere, et nalis de religione dissidiis sedandis explicere, eosque adhortati sunt, ut bellis cladibusque finem imponerent, et quantocius oratores suos Basileam legarent :

« Sacrosancta generalis Synodus Basileensis, etc. universis singulis sacerdotibus, nobilibus, consulibus, clericibus caeterisque regni Bohemiae incolis unionem, concordiam, charitatem et pacem in Domino nostro Jesu Christo,

« Testificamur coram Deo, magnam tristitiam et dolorem assiduum cordibus nostris inesse de tam diuturna et merito delenda divisione. Insuper omnem pacem, concordiam et in cre-

¹ *Ext.* ex lit. in Append. ad Cone. Basile. edit. Bur. tom. iv. p. 6. pag. 211. — ² *Id.* xv. p. 62. — ³ *Ext.* in Ms. Cod. bibl. Vat. sigl. num. 4177. p. 10.

dendo salubrem unionem ex intimis affectibus seu affectionibus desideramus, quantum Deus annuerit perficere, nec ab hac Synodali congregatione quovis modo intendimus discedere, donec omnia nobis possibilis pro votiva et optata nostrum adinvicem unione perfecimus, in Domino sperantes, qui praesto adest invocantibus eum in veritate, qui neminem vult perire, sed omnes viam veritatis agnoscere, quod piorum intercessionibus exoratus, et diligentius humanis ad hoc, ut decet, exhibitis, Spiritus sancti illustrante gratia, mutuam concordiam et affectuosissime huiusmodi desideratam unionem consequemur. In hoc autem amplius confidimus, quod potentissima medicina talibus discessionibus subvenire solita parata est sacra scilicet praesens Synodus », et infra : « Adhortamur igitur vos in visceribus Christi et in illa salute, quam a justo Iudice speratis, quatenus omnes vestros conatus ad rem sanctam et divinae unionis et concordiae opus opponendum viros timoratos in lege Christi exercitatos, communem salutem et pacem, non particularia commoda affectantes, de quibus vobis alias scripsimus, ad hoc sacrum Concilium placeat quam citius destinare », et infra : « Tædeat vos, quæsumus, cladium bellicarum et hinc inde tam horrendorum flagitiorum perpetratorum, ac viribus totis communem animarum et corporum salutem procurare salagite, in his siquidem (Deo auctore vobis coassistemus fideles cooperatores. Haec tamen quanto citius fieri rogamus, etc. Dat. Basileæ in nostra congregatione generali die Sabbati viii die mensis Martii, anno a Nativitate Domini mcdxxxii, sub sigillo reverendi in Christo Patris domini Philiberti episcopi Constantiensis provinciae Rothomagensis, quo de praesenti utimur ». Confirmati potissimum sunt in sententia de Concilio Basileæ celebrando, cum a suis oratoribus, quos Nurembergam et Egram miserant, ut cum Bohemorum Hussitarum oratoribus paciscerentur, certiores essent facti, praeclearas spes redintegrandae pristinae concordiae affulgere : de quibus Julianus cardinalis ad Eugenium scripsit¹ atque ex Constantiensis Concilii distorta interpretatione nonnullas argutias, quibus nitentur Basileenses, exposuit :

« Sanctissimo in Christo patri domino Eugenio papæ IV, etc.

« Vereor loqui, timeo irritare Sanctitatem vestram, sed charitas me cogit : nam forsitan Sanctitas vestra credit dissolutionem valere, et propterea in illa perseverat : ex quo cum nulla scandala possunt contingere, remordet me conscientia, ne taceam. In primis *C. Frequens*, videtur innuere, quod non ; nam si prohibetur prorogatio, quod est minus, multo magis dissolu-

tio, quod est plus : plus enim est auferre, quam differre, prorogando differtur, dissolvendo auferitur.

« Item isti dicunt, quod facile praedicta Constitutio *C. Frequens* redderetur frustratoria, quia ut primum inchoatum esset Concilium, posset re infecta dissolvi, sicut dicunt factum esse Senis, et nunc dicitur etiam Sanctitatem vestram sinistre et subreptitie in causa dissolutionis fuisse informatam. Dicunt etiam praedictam dissolutionem evidenter tendere in eversionem fidei, et ruinam Ecclesiae, et perturbationem populi Christiani, ergo fieri non posse nec parandum fore. Asserunt etiam praedictam dissolutionem fieri non potuisse, obstante quodam decreto Constantiensis Concilii, quod in his, quae pertinent ad fidem et extirpationem schismatis et ad reformationem Ecclesiae in capite et in membris quemlibet, cujuscumque conditionis, etiam papalis, teneri obedire statulis et ordinationibus et praecipulis cujuscumque Concilii generalis, et nisi obedierit, puniatur, etc. Ecce posse statuere in aliquem, posse praecipere, posse punire non obedientem, signa sunt evidentia superioritatis in his, quibus statuit, praecipit aut punit : teneri autem obedire, subijci ac parere signa sunt inferioritatis in praedictis casibus. Ergo in praedictis casibus, cum papa ut dicunt sit inferior Concilio, quod etiam facto probatum fuit (nam propter unum de tribus casibus Concilium privavit Joannem, et propter alterum privavit Benedictum non poterit papa dissolvere Concilium quia inferior in eo, quo est inferior, non potest solvere vel ligare superiorem, ut in *C. cum inferior de ma. et obe.* cum similibus juribus ». Et infra : « Item probatur hoc alia ratione : Nemo dubitat si contra aliquem summum Pontificem ageretur de haeresi, quod ipse non posset Concilium dissolvere, quia si posset dissolvere, non posset judicari, quod esset contra *cap. si papa xl di.* Ergo sicut in haeresi, sic in aliis duobus casibus, isti enim tres purificati sunt per Concilium Constantiense ». Nonnullisque interjectis : « Et si dicatur in Conciliis intelligitur excepta auctoritas papæ, respondeo illud verum est, quando persona papæ specialiter non includitur : sed si specialiter includitur, non potest excipi, quia saperet contradictionem. Haec dixi, beatissime pater, Deus est mihi testis, cum displicentia animi : sed egor illa dicere, ut Sanctitas vestra desinat a praedicta dissolutione, ne contingant infinita mala in Ecclesia Dei, etc. Basileæ V Junii ». Haec cardinalis legatus dum Pontificia auctoritati detrahentium sententiae favebat, a qua postea discessit. Sed has etiam argutias inferius confutatas visuri sumus. Caeterum, salva auctoritate Pontificia, circa factum errabat Eugenius, ut ipse postea confessus est.

6. *Gallicani praesules de non dissolvenda Sy-*

¹ Apud Lan. S. l. 7. c. 75.

nodo Basileensi solliciti. — Sensere cum Basileensibus plures Ecclesiae ac principes non solvendum Concilium illud : inter quos congregati apud Bituriges Gallicani praesules xxvi Februarii die, has rationes¹ Carolo regi exposuere : iudicium illud et a Senensi Concilio et a Martino et ab Eugenio, jamque plures episcopos ex universo orbe eo confluisse : Bohemos vulgasse a Catholicis nunquam audiri potuisse, animum vero induxisse, ut Concilii Oecumenici starent sententiae, quibus si nil respondeatur, fidem periclitaturam ; facile autem Hussitarum haeresim omnia regna infecturam, cum sacerdotum et principum auctoritatem oppugnet, et gravissimas crudelesque penas de eorum inertia, qui conniveant, repetituram ; exemplo esse Bohemiam, cujus templa diruta, trucidati sacerdotes, proceres extincti jacent, cum nascentem pestem restringere neglexissent : non fore illius expertem Galliam, in qua jam annis superioribus irreperat, et Matisconensis agri Forensisque comitatus plebem armarat in proceres adeo, ut jaclarent Hussitas, ipsos etiam ad colendos agros ex divina sententia : *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, obstringi : ex quo nulla pendenda vectigalia eliciebant, ac nisi armis confestim repressi fuissent, illius erroris incendio universam Galliam corripiendam fuisse : in Delphinatu pariter septem montibus nationem versari, quae cum Bohemis impie sentiebat, ac subsidiarias pecunias coegisse transmisisset in Bohemiam. Si vero excitaretur ab improbis Hussitis fama, disturbatum ac dissipatum Concilium, quasi argumenta ipsorum confutare non posset, populos eorum erroribus irretiendos : dandam vero ab episcopis ac principibus operam, ut exitialis ejusmodi haeresis excinderetur : proinde sacrosancto jungendos foedere reges, neque id nisi in Concilio jam Basileae cepto perfici posse ; exposcendamque ideo in tanto discrimine divinam opem : si vero in perfidaci mentis duritie persisterent Bohemi, in eos omnium Catholicorum principum arma vertenda : praeterea cleri perpoliendos esse mores, quod in Concilio fieri debebat, ac forte eam ob causam divinam Providentiam arcano consilio sacrum bellum etiam tum infeliciter geri permisisse, ut cleri moribus in pristinam prius sanctitatis formam revocatis, haeresis comprimeretur.

His de causis Gallicani praesules consulere Carolo regi, ut oratores ad Pontificem mitteret, qui ipsum ad instaurandam Basileensem Synodum permoverent : sollicitaret etiam litteris Sigismundum Romanorum regem, ac Mediolani et Sabaudiae duces, ne quid adversus Ecclesiasticum imperium novari permetterent, ne inde transferendi alio Concilii praerberetur occasio :

mittendis autem ad Apostolicam Sedem oratoribus suis et Ecclesiae Gallicanae nomine Lugdunensem archiepiscopum adjungi pateretur, praesulibusque regni sui Basileam eundi potestatem faceret ; ad quae regi Carolo inculcanda episcopus Aurelianensis a conventu legatus est. De iisdem apud Bituriges constitutis idem Lugdunensis archiepiscopus orator ad Eugenium decretus Lausanensem episcopum Basileae agentem xxvii Aprilis die certiore fecit², addiditque inter alia Joannem e Monte Pontificium internumtium de Concilio Avenionem aut Bisuntium aut Lugdunum transferendo secum egisse, ejusdemque opinionem a se confutatam : tum etiam cardinales, qui sententiae de transferendo Concilio adhaeserant, ab ea discessisse statim atque de maxima cogenda Synodi necessitate edocti fuere. Contulit haec omnia Lausanensis episcopus cum Basileensibus, qui nona Maii ea, quae in Bituricensi praesulum coetu peregerat³ laudavere, eumque ne ad Eugenium pergeret, ad se avertere pertenta runt. Flagitavere⁴ etiam a Carolo rege, ut oratores suos ac praesules Basileam mitteret.

7. *Sollicitati Angli ut Basileensi Concilio faveant.* — Quod ad expectatum Bohemorum adventum ad Concilium Basileense spectat, tradit Monstreletus⁵ Bohemorum fastum praedicti attritum fuisse, nempe octo vel decem haeticorum millia a Catholicis Bohemis nobilibus, quibus Concilium sexcentos equites calaphractos subsidio miserat, casa fuisse, ac postea alio certamine, duos sacerdotes haeticorum duces alterum Protestum nomine Thaboritam, alterum Lupum una cum sectatorum sex millibus proligatos fuisse. At de his inferius quo anno⁶ contingere dicitur : addit ille Bohemos ad Concilium oratores misisse, ut incorruptae fidei puritatem ab eo peterent, et censurarum nexu solverentur. Illos vero Basileam proximo incunte anno pervenisse, visuri sumus. Addit auctor decretos ab rege Castellae Basileam novos oratores : quin etiam ad Anglos in partes suas pelliciendos legavit Basileenses ad Henricum Anglorum regem Gerardum Landrianum episcopum Laudensem, ut ipsum ad praesules Basileam mittendos adduceret, cujus ornatissima oratio typis impressa est⁶, ex qua nos eam partem delibabimus, in qua Basileensem Synodum ob ingravescentem Hussiticam pestem pernecessariam, ita Anglis exposuit : « Quam nunc haec sacrosancta Synodus non opportuna modo, sed si nullo unquam tempore statuta fuisset, maxime necessaria sit, paucis attendite, et recognoscite sanctae fidei et reipublicae Christianae vulnera. Primum an dissimulare possumus, nisi tedissime qui-

¹ Ext. in Append. Basl. Conc. edit. Bur. tom. IV. part. 1. pag. 158.

² Ext. ejus lit. ib. p. 236. — ³ Ext. ea lit. in ead. Append. edit. Bur. tom. IV. p. 1. pag. 163. — ⁴ Ibid. p. 161. — ⁵ Monst. vol. 2. p. 96. — ⁶ An. 1435. num. 22. — ⁶ Ext. ib. p. 181.

dem, et non mediocri etiam totius nominis Christiani periculo, in omni ferme regione orbis exortas, atque exerescentes in dies magis nefarias et hæreticas factiones, venenatamque illam in primis et pestiferam Bohemorum lucem. Bone Jesu, quam longe lateque jam fines extendit! Quis enim non acerbe doleat clarissimum olim populi Christiani regnum alienum aversumque a fide et religione nostra factum? Quis præterea non miserebitur tot innumerabiles animas illorum falsa pestiferaque doctrina pellectas igni et suppliciis æternis quotidie deperire? » Pluribusque interjectis addidit: « Quidquid hæresum, quidquid bellorum, quidquid discordiarum, dissensionum, calamitatum, quibus misere nimium nunc populus Christianus premitur, omnia, inquam, per intermissionem Conciliorum exorta sunt, atque olim sancti Patres ubi quiddam parum honeste, parum verecunde, parum moderate fieri conspiciebant, Concilia statim nullo intervallo facto cogebant in unum, neque morbos per negligentiam aut desidiam exerescere sinebant, nullo sane alio sanctiori instituto, aut documento utilius communi omnium salutis, atque posteritati suæ consulere posse putantes. Nos igitur tantorum Patrum soboles, sedendo stantes et otiosi adspicere poterimus tam exitiosa, et in dies magis exerescentia mala gentis nostræ? etc. »

Commendavit ¹ Henricus Anglus Basileensium Patrum Hussitarum hæresim comprimere, componere cleri mores, regesque inter se conciliare meditantium, quod præ se ferebant studium, ac præsules, habitis trium regni ordinum conventibus, Basileam proficisci iussit. De pace vero cum Carolo Francorum rege conficienda respondit, si cœpta interprete Nicolao cardinale tit. S. Crucis concordia ad optatum exitum non perduceretur, de ea apud Concilii Patres acturum se. Aliis autem litteris ² questus est apud Eugenium, dimissam ab eo maximo cum rei Christianæ discrimine Synodum Basileensem, producendamque videri, et quæ in ea geri non potuerint, postea in Bononiensi, ad quam regios oratores missurus sit, perfectum iri.

8. *Sessiones Basileensis conciliabuli.* — Celebrant ³ interea Basileæ congregati præsules, quorum numerus in dies augebatur, suas sessiones, in quarum secunda XV kalendas Martii habita speciosa, promissa contrariis factis exertes erroribus se implicare cœpere, dum Conciliorum auctoritatem veri nec ambigui Pontificis auctoritati prætulerunt; falsamque sententiam confirmare nitentes duo Concilii Constantiensis decreta instaurarunt, sed in alienum detorta sensum, ex quibus falsam consequentiam elicuere. Alterum est his conceptum verbis:

« Primo declarat quod, ipsa Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, generale Concilium faciens et Ecclesiam militantem representans, potestatem immediate a Christo habet, cui quilibet cujuscumque status vel dignitatis, etiam si papalis existat, obedire tenetur, in his que pertinent ad fidem et extirpationem dicti schismatis, et ad generalem reformationem Ecclesiæ Dei in capite et in membris ». Verum et genuinum sensum illius decreti, quod a Constantiensi Synodo, cum nondum Œcumenica vocari posset, nec veteri Conciliorum instituto, rogatis nimirum prius Patrum sententiis, editum est, superius ¹ attulimus.

Refellit porro temeraria sediliosorum ausa Joannes Turrecremata ² cardinalis S. Sixti his gravissimis sententiis: « Cum dicunt, quod sancta Catholica Ecclesia in sancto Constantiensi Concilio, etc. præsupponunt duo, quorum primum est manifeste falsum, ut dicunt: quod in Concilio Constantiensi fuerit universaliter definitum, quod Concilium generale, etc. quoniam non universaliter aut indefinite, sed singulariter facta fuit illa definitio sive declaratio, ut in responsione ad ea, quæ inducuntur de Concilio Constantiensi plene in precedenti capite dictum est. Secundo supponunt, quod illud decretum factum sit a sancta universali Ecclesia; hoc enim, salva pace eorum, qui ita opinati sunt, nullo modo potest probari verum esse, sicut jam ante diximus: imo temerarium videtur plurimumque scandalosum velle definire, quod obedientia sola Joannis Balthasar, quæ sola Constantiam conveniens fecit id decretum tempore schismatis, esset universalis Ecclesia Catholica legitime a vero et indubitato pastore universalis Ecclesiæ congregata sanctum universale Concilium faciens: hoc enim esset dicere, quod sola obedientia Joannis Balthasar inter tres obedientias fuisset Ecclesia et thalamus Christi, et aliæ obedientiæ scilicet Gregorii et Benedicti fuissent prostibula et synagoga sathanæ, et hoc non est aliud, quam suscitare antiquum schisma in Ecclesia Dei. Secundo, non militant præfata decreta Basileensis Concilii, eo quod Concilium illud noluit recipere præsidentes papæ in auctoritate sua debita juxta morem antiquorum Conciliorum universalium, de quorum auctoritate in actione sexta Concilii Chalcedonensis, ut refert Isidorus in libro Conciliorum ita habetur: In omnibus Synodis apocrisiarii Apostolici decretas sententias primo propter summam auctoritatem sanctæ ejusdem Sedis confirmabant et subscribebant, quia aliter nullum robur habebant: unde scribit Pashasius, etc. Ex quibus patet decreta illa omnino vacua esse auctoritate. Tertio, patet idem, quia non fuerunt conclusa unanimi consensu totius Synodi. Si autem Con-

¹ Ext. epus lit. in dicta Append. p. 39. — ² Ext. ibid. p. 149. — ³ Acta Basil. concil.

¹ An. Chr. 1414, num. 8. — ² Turrecr. sum. de Eccl. l. ii. c. 100.

cilium non agant, ut inquit Isidorus VI. *Ethico- rum et in cap. primo dist. xv* qui non consentiunt in unum non potest dici conclusio Concilii universalis, maxime in materia fidei, cujus unitas maxime requiritur in corpore Ecclesiae, quae ex universali consensu non emanat. Quod autem universalis consensus in decretis illis Basileensibus non intervenerit, patet tum, quia multis praefatis et doctoribus in utroque jure graduatis sapientia et virtutibus clarissimis non consentientibus edita sunt, quorum plures eorum attendentes praedicta decreta adversa esse sanctorum Patrum doctrinis, non modo in deputationibus suis contradixerunt et reclamaverunt, verum etiam in sessionibus ipsis Concilii, in quibus talia decreta ad favorem quorundam hostium Apostolicae Sedis cum multitudine populi parvi pretii et nullius auctoritatis publicata sunt interesse noluerunt. Secundo non fuerunt unanimitate universali conclusa, quia, non expectata plene universali Ecclesia, nec integre Synodo congregata, non enim expectatis plurimum regum et principum oratoribus conclusa fuerunt, licet aliquos eorum noverint jam in via constitutos: unde Basileenses cupidi renovare decreta sua postquam sanctae memoriae dominus Eugenius ad principum preces revocaverat dissolutionem Concilii, quam fecerat, limentes dominorum Castellae et Angliae oratores, quos jam propinquos noverant, pro eorum sapientia et zelo ad fidem et Apostolicam Sedem conclusionibus eorum non praebituros consensum, praecaverunt, ut ante adventum praefatorum dominorum oratorum innovatio fieret suorum decretorum, quod factum est in sessione xviii. Nullus profecto sanae mentis vir, qui noxat cum quanta gravitate, integritate et modestia fidei iudicia tractanda sunt, iudicabit esse universali consensu totius Ecclesiae conclusa, Spirituque sancto dictata, in quibus huiusmodi factiones et practicae intervenerunt. Quarto decreta Basileensium invalida esse monstrantur eo quod eis non intervenit assensus Apostolicae Sedis, quae unamquamque Synodum sua auctoritate confirmat, *ut in c. Consideremus xxv. q. 1.* Haec Turrecremata. Quamvis autem Eugenius postea consenserit, ut Basileensis Synodus instauraretur, non tamen superiora illius decreta corroboravit. Porro Synodum non directam a Pontifice errare posse nimium lugubribus exemplis constat.

Neque alia sanctio Constantiensis Concilii, qua poenae intentatae sunt omnibus sine ullo, etiam papalis dignitatis, discrimine, qui Constantiensis Synodi decreta spreverint, reclam a Basileensibus interpretationem traxit; neque enim Constantienses de Pontifice vero et in universa Ecclesia culto id constituere, sed de ambiguo, cum tunc vigeret schisma, cujus ambigui Pontificis auctoritatem inferiorem esse cen-

suerunt. Male itaque Basileenses ex fallaci et subdola assumptione falsam quoque hanc conclusionem elicere: « Synodus Basileensis declarat, quod ipsa pro haeresum extirpatione, ac morum generali reformatione Ecclesiae in capite et in membris, necnon pace inter Christianos procuranda, ut praemittitur, in Spiritu sancto legitime congregata per nullum quavis auctoritate, etiam si papali dignitate praefulgeat, dissolvi aut ad alium locum transferri, seu ad aliud tempus prorogari debuit aut potuit, debet aut potest, debebit aut poterit in futurum absque ejusdem Synodi Basileensis deliberatione et consensu.

9. Sessione tertia xxix Aprilis die celebrata denunciavit publico edicto Eugenio Basileensis eclusus, ut ad Synodum accederet, vel si alius distentus esset rebus, legatos mitteret. Quibus de rebus haec S. Antoninus¹: « Illi nimirum Basileenses, obtulerunt aures suas, (scilicet jussis Apostolicis, quibus Pontifex Basileensem conventum dissolverat), non audientes vocem Domini, sed congregatione illa facta, conciliabulo nullas vires habente, nisi ut synagoga satthana auctoritate suae temerariae praesumptionis ceperunt Eugenium ad Concilium adeundum citare sollicitati ad hoc a duce Mediolani agre Pontificatum ejus ferente, quia non sibi facebat ».

In sessione quarta xii kalendas Julii data est Bohemis et omnibus ad Concilium accessuris, tum etiam, qui de fidei articulis voluissent disserere, publica fides: jam enim Synodalibus litteris² sollicitati Bohemi, ut ad Concilium venirent, eas cum omni observantiae significatione acceperant. Extant quoque ipsorum blanda litterae³ ad Concilii nuntios scriptae his conceptae verbis:

« Reverendis ac religiosis in Christo fratribus Joanni Nyder priori domus Praedicatorum Basileensium et Joanni de Mulbrun nuntiis Concilii Basileensis, magister civium, consules et scabini civitatis Pragensis, necnon magnates, nobiles, barones ac capitanei exercituum et communitatum regni Bohemiae et marchionatus Moraviae affectandae pacis commoda in summo vere tranquillitatis auctore.

« Reverendi et religiosi viri, Epistolarum venerabilis Concilii Basileensis et vestrarum nos ad audientiam plenam, piam et securam invitantium lectione facunda gavisus merito arbitramur, clementissimum supra omnes Dominum visitasse plebem suam in piis visceribus miserationum suarum, ut reducat corda filiorum ad Patres pristinos, gressusque ipsorum dirigat in semilis justitiae directissimis primitivae Ecclesiae, quatenus tempore novissimo urgente edocta

¹ S. Ant. III, p. lit. xxii, c. 10, § 1. — ² Ext. in ead. Append. p. 160, 163, 164, 173, 229, 236, 240. — ³ Ext. ibid. p. 240.

ad vesperum corruptibilis mundi corruptela in militantis Ecclesie gloriosa civitate habitent cum fiducia, fide, spe atque charitate cives unanimis, qui se sperant in futura beatitudinis aula caelesti fore sodales : unde, quantocius volumus, gubernatoribus et populo regni Bohemiae congregatis, in hoc resedimus universi finaliter, ut oratores nostros et legatos ad praefatum Concilium dirigamus, quatenus dudum per nos desideratum opus et nunc, annuente Domino, feliciter inchoatum laudabili et cunctis fidelibus fructuoso concludatur effectu, etc. » Addidere preces, ut syngrapham de tradita oratoribus apud Agram designandis fide publica mitterent. « Datum feria iv post diem B. Matthiae Apostoli Domini, anno Domini mcdxxxii.

10. *De Bohemis ab haeresi revocandis agit Pontifex cum rege Poloniae.* Celebri conventu apud Agram acto, oratores se ad Concilium missuros sponponderant, de quibus sunt plures Synodales litterae ¹. Comparatis ita ad concordiam Bohemis, Eugenius, qui summo animi ardore eos ad Ecclesiae gremium traducere peroptabat, Wladislaum Poloniae regem, qui jam plura ea de re colloquia cum illis fecerat, adhibuit interpretem sacrae concordiae, ac Gnesnensem archiepiscopum cogere suffraganeorum Synodum jussit, et si e re divina videretur, Poloniae regi permetteret, ut pro haereticis ad fidem orthodoxam pellicendis cum ipsis in congressum veniret, ipseque ac suffraganei eisdem resipiscentes censurarum nexu solverent ² :

« Venerabili fratri archiepiscopo Gnesnensi.

« Cum felicis recordationis Martinus papa V, praedecessor noster, olim singularem devotionis ardorem, quem charissimus in Christo filius noster Wladislaus Poloniae rex illustris erga fidem Catholicam gerebat, et ejusdem regis desiderium reducendorum Bohemorum haereticorum ad viam veritatis considerans, pro quorum reductione ipse rex se efficaciter operaturum esse pollicitus fuerat, eidem regi cum dietis haereticis pro ipsorum reductione impune conversandi, et circa id practicas et tractatus agendi, per suas certi tenoris litteras licentiam concesserit : nos cupientes, ut dieti haeretici per quoscumque ad conversionem veritatis Catholicae fidei reducantur, praefati praedecessoris nostri vestigiis inherendo, fraternitati tuae tenore praesentium committimus et mandamus, quatenus, si post diligentem examinationem per te una cum venerabilibus fratribus nostris suffraganeis tuis super praemissis habendam tibi constiterit, practicam et tractatus hujusmodi sine scandalo fieri posse, et quod Catholicis Christianis exinde periculum non imminet, super qua tuam et dictorum suffraganeo-

rum conscientias oneramus, tribus vicibus dumtaxat, in quarum qualibet spatium viginti dierum non excedatur, interdictum in locis tuae ac suffraganeorum praedictorum, diocesisibus et jurisdictioni suppositis, ad quae dietos haereticos pro consummatione et effectu reductionis hujusmodi contigerit, declinare pro illis tempore et diebus, de quibus superius mentio facta est, removeas et relaxes, vel ad tempus brevius, si tibi et dietis suffraganeis videbitur, suspendas : credimus enim praefatos haereticos hujusmodi benignitatis specie allectos facilius abjuraturos esse praefatam haeresim et ad confessionem Catholicae fidei celerius convertendos : tibi nihilominus ac suffraganeis praedictis haereticos praefatos haeresim hujusmodi abjurare volentes, etiam si in contemptum clavium errores hujusmodi pataverunt, et alias relapsi fuerunt, recepta prius ab ipsis ac facta abjuracione haeresis et errorum hujusmodi, ac etiam praestito juramento, quod talia de caetero non committent, nec ea committentibus auxilium vel favorem praestabunt, si hoc a te humiliter postulaverint et alias in forma Ecclesiae consueta absolvendi, et ad nostrum et Ecclesiae gremium et Sedis praedictae gratiam reducendi ac recipiendi concedentes auctoritate praefata tenore praesentium facultatem. Datum, etc. IX kalend. Augusti anno ii ».

11. *Acta temeraria Basileensium.* — Adhibita est ab Wladislao Poloniae rege pia diligentia ad Bohemos ab haeresi revocandos, sed illusi fuere religiosi labores pertinacia improbissimorum hominum, ut inter Polonicos scriptores narrat Salomon Neugebaverus ¹ : « Coributus », inquit, « captus et mox pulsus a Pragensibus (nam se Thaboritis conjunxerat et cum primoribus eorum ad regem venerat) accepta ab eo fide publica. Actum cum his de religione, adhibiti doctores Cracoviensis Academiae, qui errores ipsorum disputando refellerent. Rex ipse simpliciore oratione usus, quanta rerum perturbatio secuta apud eos ex mutata religione esset, commemoravit, utque florentissimum quondam Bohemorum regnum ad interitum properaret, sublatis magistratibus sacris atque profanis, eversis oppidis et munitionibus, caesis vel fuga dilapsis optimatibus, constupratis honestis matronis et virginibus, agris partim hostiliter vastatis, partim furore quodam ipsorum cultorum desertis, direptis ac dirutis templis, abrogatis ceremoniis, religio contaminata, ac tam variis portentosisque opinionibus discerpta, ita ut nemo propemodum cum altero conveniret : quae omnia, nisi mature resipiscerent, praesens et extremum exitium consequi necesse est. Quod si his rebus commoverentur, pollicitabatur se perfecturum, ut aequis conditionibus eorum res

¹ Ext. ib. ed. Bio. tom. iv, p. 1, pag. 160, 163, 164, 173, 229, 236, 240. — ² Lib. xv, p. 97.

¹ Neugeb. l. v.

componeret. Hæc et alia gravissime præfatus : surdis tamen auribus ea Bohemi acceperunt. Hactenus ille : nunc ad Basileensis Synodi Acta redeundum est.

In prædicta sessione IV sancitum a Basileensibus fuit si eo temporis cursu, quo Concilium peragebatur, interpontificium contingeret, papam non alio in loco, quam in Concilio ipso renuntiandum, tum ademptum Pontifici creandi novos cardinales jus, dum Synodus tenebat, interdictum ne jam creatos a Concilio retraheret. Hæc temere atque iniquissime decreta a Basileensibus quorum aliqui Pontificatum ambiabant ut sibi Pontificiam auctoritatem subicerent, conquestum apud reges Eugenium visuri sumus.

In sessione quinta V id. Augusti, plures excutiendarum causarum administri renuntiati, statutumque ne judicium cujusvis causæ ultra trimestre extraheretur. Ita illi Concilium in forense emporium avaritiæ studio, ut objecit Eugenius ¹, converterunt, et novum caput multis conflatum capitibus contra Evangelicæ oracula Ecclesiæ imponere, et monarchiam Ecclesiasticam in aristocratiam, ac demum in democratiam convertere sunt meditati.

12. *Nuntii Pontificii ad Basileenses gravibus orationibus eos ab incipientis delibantur.* — Cum ita Basileenses evitanda Pontificia auctoritatis cupidi schisma et hæresim euderent, Christi vicarius, ut eos ad saniora consilia atque ad pristinam sententiarum cum Romana Ecclesia consensionem reduceret, internuntios Basileam mittere decrevit, e quibus Andreas e Petra archiepiscopus, Colocensis xxii Augusti die, luculentam ad conventus Basileensis Patres orationem ² habuit, qua ipsos a conflando schismate absteruit, si excindere hæreses, si clerum ad virtutis studium ac disciplinam arctiorem incitare, si principum discordias dissipare cuperent : atque ubi schismaticis refertas fere universi orbis plagas descripsit, addidit : « Sunt, ni fallor, duo genera hominum, qui fidei Catholice adversantur, Græci scilicet atque Hussite, quibus providere oportet ». Et infra : « Illi ergo quos memoro Græci ad unionem Ecclesiæ venire contendunt, non eo pacto, quo quidam eos fallendi gratia dicunt accedere, sed aperte et absque aliqua simulatione, Pontifex siquidem maximus Martinus felicis memoriæ papa V sic sua sapientia atque humanitate Græcos ad opus unionis attraxit, ut de tanta opinionum et postulationum diversitate ad unam et solam differentiam concesserint, quis scilicet locus ille sit, qui pro convocanda Synodo utriusque generis Patres apte suscipere posset. Habeo hujus rei testes gravissimos, qui huic vestræ clarissimæ spectationi adsunt, et quæ dico in præsentia audiunt,

nec audita vobis, Patres, pronuntio, sed quæ vidi, et quæ præcepto ejusdem præsentis ipse contractavi, et publica stipulatione conclusuram : quorum Græcorum propositum et id, Eugenii papæ sanctissime, pro tua religione eximia et animi amplitudine nuper ampliora et certiora te ipsis facturum spondendo, confirmasti : nec credi potest, ut Christianorum quisquam his tuis sanctissimis desideriis atque conatibus contraire possit. Et intra :

Quomodo Græcus, tantum in hoc nostro Ecclesiastico corpore dissidium audiens, eidem se conjungere vellet, aut cum Romano Pontificem tam facile a suis contemni viderit, eidem honores debitos reddat ? Nonne ridebit ? Nonne utrosque leves et longe a Christiana charitate sejunctos judicabit ? Nonne postulanti, ut ad gremium Ecclesiæ redeat, mox Evangelicam illam respondebit sententiam ? *Frater, cade, erue prius trabem de oculo tuo, et tunc venies erue festucam de oculo fratris tui ?* Cum superiori tempore nullus indubitatus Pontifex haberetur, neminem Græcorum aliquis audivit, qui de unionem Ecclesiæ tractaret, at ubi omnium dissidentium vota ad unum pastorem convenerunt, mox legati Græcorum Pontificem adierunt, et coram gloriosissimo ac invictissimo Romanorum rege domino Sigismundo semper Augusto, pro unionis negotio imperator et patriarcha Constantinopolitanus voluntatem et vota triginta sex articulis patefecerunt. Scio quod verum loquor, et quod hæc manus litteras obsignatas explicuerint, et quæ illic continebantur ex Græcis Latina fecerim. Unde cum honestissimæ Græcorum petitiones principibus nostræ religionis visæ fuerant, mox dominus Joannes episcopus cardinalis tit. S. Sixti, vir omnium suæ ætatis religione et sapientia spectatissimus, legatus in Græciam declaratus est, quem illic properantem, si mors non sustulisset, plurimi nunc populi ac nationes ritu et religione essent vobis simillimi, quorum nullum in presentiarum habetis : nec certe credendum est Græcos ab illa sua honesta opinione recessisse : eadem est gentis illius ad reconciliationis opus intentio, idem omnino desiderium, eadem postulatatio, nisi quod filius, qui nuper imperio successit, ad unionis negotium longe ardentior sit, quam unquam fuerit pater, quo fit, ut ad reconciliandum gentem illam Catholice fidei via paratior modo sit. Quod si locus aliquis ad convocandum utranque gentem optimus daretur, videretis, Patres reverendissimi, plura de Græcis facta esse judicia, quæ omnino constare non possent. Hos igitur tractus uberrimos de Græcis, vos, Patres præstantissimi, referetis, si non sit schisma in corpore. Nec vana de Græcis narrabat archiepiscopus Colocensis : extant enim

¹ An. Chr. 1436, num. 8. — ² Ext. in dicta App. p. 183.

³ Matth. xii.

littera¹ ab Eugenio VII id. Novembris data ad fraterarchas et navarchos, ut quoscumque Graecos Constantinopoli Italiam petíturos velerent, humaniterque exciperent; digressus deinde ad Hussitas, qui in Concilio celebrando in Italia, Ecclesiae conciliari possent, addidit:

« Alterum perditissimorum hominum genus, de quibus ob summam perniciem generali omnium Patrum instilutione consulendum est, Hussitas intelligo: gens profecto pestilentissima et velut exitiale virus per corpus Ecclesiasticum repens ». Nonnullisque interjectis quibus hos vicisse scelere caeteros haereticos demonstrat, ac ni mutua consensione cum Pontífice conspirarint, nunquam Hussiticam luem repressuros, subjicit: « Illud etiam summo studio agendum est, ut debitus honor ac reverentia Pontífici maximo, quem unicum loco Dei in terris suspicimus, tribuatur: quod omnino faciendum, quisque hominum iudicabit, si de hujus patris sanctissimi ac beatissimi vitae integritate et innocentia noverit. Ad haeresum extirpationem ac infidelium expugnationem nemo Christianorum illo flagrantior. Taceo alia ipsius sanctissimi praesulis ornamenta virtutum, illa enim aliud tempus desiderant. Cum privatis negotiis operam daret contra infidelium ac haereticorum errores et impetus, plurima egregia et memoria digna cogitaverat atque instiluerat; reverendissimorum patrum cardinalium numero aggregatus, mox quae privatim excogitaverat, publica auctoritate perficere conatus est: propterea et legationem in Epirum, Macedoniam, Thraciam, Propontidem, Asiam, Ciliciam, Syriam atque Egyptum, ubi verae fidei jura et dignitas in praefium maximum veniunt, paratissimo animo susceperat, propterea et conscribi jusserat, quibus artibus illae nationes potestati Ecclesiae adigi possent, quod si ipsi pro magnitudine animi et zelo fidei parem potestatem et auctoritatem conferri contigisset, nihil est, quod vexillum sanctissimae crucis inter remotissimas gentes summa gloria nostrae religionis non figeretur. Adscitus sanctissimi Romani Pontíficis dignitati, quae jam tot labentibus annis excogitaverat, in effectum omnino deduxisset, si intestinae discordia atque vicina bella sancto ejus proposito impedimento non extitissent, etc. »

13. Alia etiam habita est oratio² a Joanne archiepiscopo Tarentino, qua primum summi Pontíficis auctoritatem in omnem Ecclesiam diffundi, atque a Christo fuisse constitutam, tum divinis oraculis, tum sacris canonibus, tum sanctorum Patrum sententiis demonstravit; deinde causas, ob quas Eugenius suprema illa auctoritate in Concilio Basilea Bononiam transferendo esset usus, repetivit: « Intuebatur, in-

quit, ille Pontifex sanctissimus tantarum rerum expeditionem non esse finem optatum habituram, nisi sua Sanctitas Concilio adesset atque praesesset, et cum reverendissimorum Patrum et dominorum meorum sacri collegii aliorumque magnorum principum et totius Christianitatis orthodoxorum praesulum consultatione, favore atque praesidio, tanta tamque ardua negotia dirigeret atque disponeret: quod in hac ipsa civitate propter notoriam Sanctitatis suae invaliditatem, et quoniam plerique illustrissimi principes ad eum locum convenire denegabant, nullatenus fieri potuisset. Accedebat insuper ad hoc, quod locus iste nimium vicinus videbatur potentiae Hussitarum et magnae imprudentiae tributum fuisset maxime post cognitionem periculi, quod non parum formidabile esse orator referebat¹ universalem Ecclesiam tanto supponere discrimini: quin insuper neque eo, quo facta est modo, haereticorum vocationem sine offensa, vel saltem tacita detractioe damnationis de ea haeresi in sacro Concilio Constantiensi factae sua Sanctitas sustinere potuisset, cum per vocationem illam non ad disputationem solum, sed ad Spiritus sancti commune iudicium Ecclesia nostra Catholica et haeretici aequaliter invitarentur: illius enim vocationis verba, ut cum pace vestra dicam, haec sunt: Ecce jam locus ac facultas plenae audientiae praebet, jam invitamini non coram paucis, sed universis: audiemini quantumlibet, audietis et nos ipsos respondentes, Spiritus sanctus adstabit medius, Spiritus iudex et arbiter, quid in Ecclesia tenendum et agendum sit: erimus simul et in oratione perseverantes, et tandiu ferventer suam pietatem jejuniis, gemitibus, precibus, obsecrationibus ac sanctis operibus interpellabimus, usquequo ipse charitatis auctor et veritatis doctor corda universi populi illustrabit ad cognoscendam amplectendamque veritatem et unitatis sententiam. Ecce, quod per haec verba non ad recognoscendum damnatum errorem Hussitae vocantur, sed submittendum se pariter cum Ecclesia Catholica ad investigationem veritatis, quod certe Hussitis favorem et auctoritatem majorem, fidelibus vero ambiguitatem et perplexitatem praestare videbatur.

« Sed quando illis fuisset, ut convincerentur et ad cognoscendum damnatum errorem, audientia praestanda, locus ipse ad id deputari non debuisset, attento quod, secundum relationem oratoris illius, certae civitates circumadjacentes illo pestifero morbo labefactari coeperant ». Et infra: « Non erat etiam ille locus Graecis, ad unionem tam pie tamque ferventer adspirantibus accomodatus. Plures etiam aliae causa et graviores illius commutationis deliberationem auferunt ». Et infra: « Bononiensis Concilii novam

¹ Lib. xvii, p. 77. — ² Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. Tom. iv, vol. 1, p. 187.

¹ Ann. 1431, num. 20.

convocationem : omnibus mundi præsulibus atque principibus intimavit, etiam illis ex vobis, Patres optimi, qui pro tempore hic residebant, optima spe fretus ne hujusmodi Sanctitatis suae mandatis orthodoxis quisquam vestrum contraret. Sed, heu! reverendissimi Patres, nedum mandata Sanctitatis suae spreta sunt, sed quidam ex vobis ante dissolutionem segnes et adveniens dum remissi videbantur, post dissolutionem solertissimi atque praeceptes facti sunt quidam qui hic aderant cum aliqua displicentia, post dissolutionem laeti et immobiles permanserunt, quod certe nisi ex impressione aut timore, qui caderet in constantes viros factum sit) quam sit ab obedientia et humanitate vestra alienum, vos ipsi iudicate. Spectat etiam ad summum Romanum Pontificem non solum generales Synodos convocare, sententias roborare, Concilia convocata revocare; alias in irritum labitur quidquid praeter ejus auctoritatem statuitur; et non proprie Concilia, sed conciliabula nuncupantur. Textus est *di. c. multis*. Et infra :

« Majori cum admiratione dignum extimatum, quod Romanum Pontificem citare praesumpseritis, dum *dist. 9. q. 3.* scriptum sit: Nemo iudex iudicabilis primam Sedem justitiam temperare desiderantem, neque etiam ab Augusto, neque ab omni clero, neque a regibus, neque a populo iudex iudicabitur. Et glossa super verba : *Omnis clero* : habet ita : Argumentum quod Concilium non potest papam iudicare, ut Extra. *de electionibus significasti*, unde si totus mundus sententiaret in aliquo negotio contra papam, videtur quod papae sententiae standum esset, ut *xvii q. 1.* Haec est fides, nec ob argumentum gl. in contrarium, quia orbis major est urbe; *93. di. legimus*; quia illud intelligitur cum papa dissentiret a tota Ecclesia in articulis fidei. *19. dist. sicut Sancta*, ubi est glossa ad hoc notabilissima super verbo : *Praesumpserit*; et illa gl. satis sufficienter solvit objectionem, quae fieri possit per c. illud *Frequens*, editum in sacro Concilio Constantiensi, quod certe non ita aetat papam, quin possit ex suprema sua auctoritate super loco et tempore celebrandi Concilii dispensare : quam quidem auctoritatem nimis impia vult praesumptione violare quisquis ejus potestatem tentat infringere favendo cupiditatibus suis, et id quod accepit a veteribus non sequendo, ut est textus *19. di. ita Dominus*, moraliter etiam hujusmodi legum circumstantiae semper in auctoritate et prudentia principis reservatae sunt, mutatis enim illis frequenter non solum dispensationem, sed abrogationem leges passae sunt ». Et infra :

« Formale legis est causas, personas, loca et tempora meriti *dist. 29 sciendum*, etc. neque propterea c. illud *Frequens* et alia edita in sacro Concilio Constantiensi cassa et invalida reputari debent; quotidie enim in positivis, etiam sine

causa iusit, ut est doctorum communis sententia, papa dispensat, eaque penitus tollit legibus in sua soliditate remanentibus.

« Illud praetereo, Patres optimi, quam sit ab omni religione alienum Domini nostri Jesu Christi Vicarium ad instantiam et pro interesse unius viri etiam quantacumque dignitate praediti vestro decreto impeti et molestari. Scio, quod scitis, reverendissimi Patres, et frequentius me vidistis cap. illud *Frequens* ». Et paulo infra : « Aliorum hominum causas Deus voluit per homines terminari : sed Sedis istius praesulem suo sine quaestione reservavit arbitrio, voluit B. Apostoli successores caelo tantam debere innocentiam, et subtilissimi discensoris indagine inviolatam habere conscientiam. Nolite aestimare eas animas inquisitionis non habere formidinem, quas Deus praeter ceteris suo reservavit examini. Scitis insuper, Patres, quanta cum humanitate Marcellinum episcopum almae Urbis, suo ore etiam de idololatria convictum, Concilium rite congregatum colligere in sinu suo causam suam exhortatum est, tanquam non liceret a quoquam primam Sedem iudicari *21. di. Nunc autem* : facit ad hoc c. *sequens*, etc. *1. In tantum illud ibi.*

14. « Sub silentio praetereundum esse statui, Patres reverendissimi, quam fuerit a vestra sapientia et charitate remotum, post illam loci mutationem contra libertatem, auctoritatem et potestatem summi Romani Pontificis conatos vos esse, imo verius praesumpsisse plura statueret, et edita promulgare, nostis quam formidabiles esse hujusmodi transgressiones, sanctorum Patrum decreta declarent; unde non dubium est, ut est textus *22. dist. cap. 1 omnes*, quod pluries allegavimus, quia quisquis cuiuslibet Ecclesiae jus suum detrahit, injustitiam facit; qui autem Romanae Ecclesiae privilegium detrahit, ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic proculdubio in haeresim labitur; et cum ille vocetur injustus, hic est dicendus haereticus; fidem quippe violat, qui adversus illam agit, quae mater est fidei, et ille contumax invenitur, qui eam cunctis Ecclesiis non praefuisse cognoscitur. Sed si neque poenae formido, neque conscientiae vermiculus reprimere vos potuit, Patres optimi, saltem commune, quod habent membra cum capite depresso discrimen continere vos debuit; finis enim illius capitali : Aliorum hominum, ejus toties mentionem facimus, talis est. Rursus patet sanctorum Pontificum dignitatem Sedis ejus factam esse toto orbe venerabilem, dum illi quidquid fidelium est ubique submittitur, dum totius corporis caput esse designatur. De hac mihi per prophetam dictum videtur, si haec humiliatur ad ejus confugietis auxilium, et ubi relinquetis gloriam vestram? » Interjectis gravissimis adhortationibus, quibus Basileenses obsecravit, ut

cum ipso ad peragendum Concilium convenirent, addidit nuntius :

« Quoniam Concilii desiderium Sanctitatis suae et vobis commune esse videtur, suum tamen tanto ferventius quanto plus sua interest, utpote qui in eo prodesse habet, debet et vult, decrevit et deliberavit, et vult, ut omnino Concilium generale celebretur, in quo sua Sanctitas non solum adesse et praesse vult, sed ut membra condignam reformationem humili et mansueto animo tolerant, statuit ut in primis reformatio a persona suae Sanctitatis inchoetur, non solum a tempore, quod ad summum Apostolatus apicem assumptus est, sed fenera juventutis, procedaturque ad reliqua totius Romanae curiae membra : demum alios mundi principes atque prelatos secundum gradus tangat et pungat, quo totus Christianae professionis populus correctionis fructum salutemque percipiat, statuens sacrum illud Concilium ita protegere, ut nullo unquam tempore illud dissolvi patiatur, nisi prius quantum possibile erit et Deus permiserit, sectae vepres haeresum et discrimina ab agro Dominico procul pellantur, quo Christi populus unus et pacificus factus, atque Evangelice vitae puritate renovatus, ac Christi charitate et devotione accensus, Christi crucem atque Christiani populi sanguine madefactos mucrones in hostes crucis Domini et Terrae-Sanctae occupatores convertere possit, quam diem si Deus dederit, ut oculis propriis sua Sanctitas intueatur, nihil in hac vita fructuosius, nihil desiderabilius, nihil jucundius sese consecuturam speraret. Hic erit, Deo rem et causam suam promovente et protegente, Patres optimi, sacri illius Concilii finis, hic terminus, hic fructus ». Egit deinde archiepiscopus Tarentinus de praecipuis duobus dissensionis capitibus, nimirum de loco et tempore celebrandi Concilii, ad quam tollendam controversiam subjunxit assentiri Eugenium, ut abrupta omni mora in unum Concilium coalescant, deprecari vero Basileenses, ut ipsi in Italia locum designent. Tum subdit :

« Quod si forsitan Germaniae reformationem reductionemque Bohemorum commodius in Germania fieri arbitraremini, sua Sanctitas est alterius longe sententiae, ut praemissum est, praesertim quia auctoritas praesentiae Sanctitatis suae ad tantarum rerum expeditionem plurimum necessaria videtur, et an ultra Italiae limites sese propter notoriam invaliditatem conferre posset, qui etiam quinquaginta passuum progressu laxatur, vos ipsi dijudicate. Neque existimare debetis, Patres optimi, Bohemos si eorum intentio pia et recta foret, ab eorum salute, ab unione fidelium, ab amantissima pace propter loci distantiam retardari, neque propter ipsorum haeticorum reductionem (quam tamen credere, consideratis nullis, mens refugit) postponenda est Orientalis Ecclesiae revocatio, que

tantis Patribus incredibili sapientia et sanctorum gloria refertis abundavit, unde scilicet doctrinae fidei gloria merito est tributa, cujus inclinationem nusquam hactenus promptiorem vidimus, neque stricto et justo Dei iudicio magis necessariam, neque a tam pio et Catholico principe oblatam. Pereunt sane in tarditate reductionis ducentum Hussitarum animae, pereunt Orientalium schismaticorum et absque dubio et longe plurimum : modus est igitur, absque intermedio utrique invitentur, ne cum illis simul pereamus et nos, et ut, si illi obstinatione ad gehennam adificent, liberemur et nos. Possunt certe uno eodemque contextu ad unitatem Ecclesiae hi duo populi revocari, possunt et debent, maxime cum ab altero invitentur et nos. Tamen si in ea opinione vestra persistitis, placet suae Sanctitati, ne propterea ab eius unitate recedatis, quod in ambarum harum rerum expeditione reverendissimus dominus meus legatus intendat. Placeat insuper, quod vos eidem adjumento sitis, si hoc fructuosius, quam sine intermedio ad Concilium proficisci existimatis, quod si complementum rerum hujusmodi per dominum legatum et vos fieri non possit, reliquum quod ad perfectionem extabit, supplebitur in Concilio generali, etc. »

15. *Basileensium responsio futilis et fallax.* — Non his permoti Basileenses propositam a Colocensi et Tarentino archiepiscopis concordiae rationem respuerunt, ac die tertia Septembris inito solemnium coetu, Pontificiis nuntiis proluxa, sed fallaci et fucata oratione ¹ respondere, contententes Concilii auctoritatem Pontificiae antecellere, quod probare nisi sunt divino illo oraculo ² : *Si peccaverit in te frater tuus, dic Ecclesiae : et si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus* ; quod sacrum Christi imperium in hunc traxere sensum ut nemo, neque ipse Pontifex universali voce excluderetur ; Concilium autem interpretati sunt nomine Ecclesiae, cum ipsam in eo solemnium praesulum coetu referret : sed Concilium acephalum, uli Basileense erat, referre Ecclesiam nunquam probarunt : genuinum porro divinae illius sententiae sensum multis explicat Sanderus ³, id nimirum intelligi perspicue de Ecclesiastico iudice, qui causis executendis praesit, posse etiam nomine Ecclesiae Synodum exprimi, sed cui summus praeses, nimirum Christi vicarius intersit.

16. Attulere praeterea Basileenses Joannis XXIII exemplum, qui Constantiensis Concilii imperiis fuerit obnoxius, dum illud sua fuga solvere conabatur ; sed disparem Eugenii causam fuisse ostendimus, cumque Joannes non Pontifex verus vel saltem ambiguus esset, poterit

¹ Exl. in praed. Append. p. 100. — ² Matth. XVIII. — ³ Sander. de visib. monarch. l. VII.

Concilii auctoritas existimata. Deluxere postea Basileenses ad querelas, quas nuntii Pontificii fuderant, ipsos a Dominico Capranica subornari se sivilisse, si vero subjecere, Dominicum ipsum cardinalem Firmanum (quem eo honoris titulo contra Eugenii decretum jam ante allatum de iis, qui cardinales habendi essent exornarunt) gravissime in Synodo ipsa conquestum de injuria sibi illata ab Eugenio, atque a Concilio jus, quod a Pontifice obtinere non potuerat sibi dici poposcisse. Conati sunt etiam sese liberare infamia, in quam accesserant oppugnando Pontificiam auctoritatem, qua solum erat Concilium, prout ipsi putabant, ac se oblectatos addidere, ut tuerentur Constantiensis Concilii decretum de celebrandis Conciliis. Ad mutandum denique locum pro celebranda Synodo flecti non potuerunt.

17. *Insignes viros consententes deterret Eugenius ne Basileam adeant, episcopos varios ad se convocat, Sigismundum adhibet, Basileensibus nefaria usque molientibus.* — Inter hæc jurgia cum nonnulli egregii viri in prociectu starent ad eundem Basileensis Synodi, Eugenium consuluere, an eo conventuri essent: quorum ipse prudentiam observantiamque erga Sedem Apostolicam commendavit¹ et causas traducti a se Bononiam Concilii hisce litteris significavit.

« Eugenius, etc. Cum sincero cordis fervore celebrando Concilio pro universali Ecclesia diligentissime reformanda et corrigenda desideraverimus personaliter interesse, tum novitas Pontificatus nostri, tum Patrimonii Romane Ecclesie in partibus Italiae necessaria imminens reformatio, propter magnam earundem partium perturbationem, tum adversa validudo nostra, et quod ad partes ultramontanas non satis tutus videretur accessus, quominus eidem Concilio possemus personaliter interesse, nos necessario prohibebant. Ex quibus et aliis necessariis rationibus impulsus, cum nostrum sit dumtaxat universale Concilium convocare atque dissolvere a Basilea, ut præmittitur, advocavimus atque idem ad civitatem Bononiensem duximus transferendum: in quo quidem, pia Dei miseratione amuente, tam concernentia reformationem status Ecclesiastici, quam Christianae fidei exaltationem, quam etiam totius populi Christiani pacem et tranquillitatem tractare, agere ac etiam consummare intendimus, atque vos et universos Ecclesiastici ordinis gradus illuc cum tempus aderit convocare. Quod vero nonnulli prelati, ac etiam clericali ordinis contra et præter decreta ac dispositionem nostram ad præfatam Basileæ congregationem accesserint, quidam potius sæculares principes, a quibus illis variis suggestionibus sunt compulsus, quam eorum spontanea voluntas in causa fuere: illi enim

temporalem Ecclesie jurisdictionem, quoad possunt, evertere seu enervare cupientes, cum palam non possit, clam ac certis quibusdam coloribus, nos atque dictam Ecclesiam oppugnare non desinunt: qui quidem, prout firmiter speramus, justo Dei judicio conatus suos contra nos et dictam Ecclesiam in vanum effundent, ceterum in se ac salutem suam proculdubio retorquebunt, etc. Dat. etc. xiv Septembris anno ii.

At Basileenses in sessione sexta, celebrata Septembris die vi, cui Branda cardinalis Placentinus et Dominicus Capranica, ac triginta duo præsules interfuere, contumaciae insimularunt Eugenium, qui monitus, ut edictum de soluta Synodo Basileensi rescinderet iretque ad Concilium vel oratores mitteret, Synodalia monita sprevisset. Contra autem piam concionem² habuit Tarentinus archiepiscopus internuntius Pontificius, proposito eo sacro themate³: *Obsecro vos ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis*; ac præsules rogavit, ut judicariam actionem temerariam in Pontificem et cardinales intermitterent: qui arroganter responderunt ea se de re deliberationem habituros, ac mox Synodaliū causarum actor cardinales contumaciae accusavit, qui vocati venire neglexissent.

18. Cum hæc audivit Eugenius, ut illorum impudentiæ atque audaciæ obstaret, ne aliquid per ipsos insigne damnum rei Christianae inferretur, plures episcopos interque alios Salernitanum, Florentinum, Tranensem, Analphitanum, Jaderinum nec non plures abbates ad se accessivit, quibus hæc mandata missis hisce litteris dedit⁴:

« Eugenius, etc. Fraternalitati tuæ in virtute sanctæ obedientiæ injungimus et mandamus tenore præsentium, quatenus, omni dilatione postposita, infra mensem a data præsentium computandum veniendi ad nos in prædictam curiam iter arripuisse, ac te nostro conspectui debeas præsentasse, cum occurrant nonnulla ad præsens statum et honorem nostrum et Romane Ecclesie concernentia, ex quibus opportunum et valde expediens arbitramur, quod nonnulli prelati absentes, inter quos deputavimus et elegimus fraternalitatem tuam, in Romana curia sint præsentibus, quorum assistentia decoretur præfata curia, et consiliis, cum expediens fuerit, Ecclesia roboretur. Dat. vi Octobris ... Vocarat etiam antea vi Junii Eboracensem archiepiscopum, ut ejus opera in rebus gravissimis uteretur. Nec desiere plura novare Basileenses: in septima enim sessione, sexta Novembris die, Basileenses sanxere ingrediendi conclavis diem ad sexagesimum extrahendum, si Romanam Ecclesiam suo orbari pastore contingeret.

In octava, decimoctava die Decembris Euge-

¹ Lib. xv, p. 104.

² Est, in ead. præf. Append. p. 100. — ³ Lib. xv, p. 108. — ⁴ Ibid. p. 86.

nus iterum monitus est, ut excurrente dierum sexaginta spatio, edictum de solvendo Basileensi Concilio cogendoque alio abrogaret, iretque Basileam, vel legatos mitteret, atque obtemperare detrectanti iudiciorum suorum severitatem intentarunt: cardinalibus pariter cardinalitii gradus et sacerdotiorum privationem, ni accederent, interminati: in illos, qui ad indictum Bononiense Concilium pergerent, anathematis sententiam tulere, ac decrevere eorum, qui interessent, Synodo sacerdotia conferri a Pontifice non posse. Insolescentes adeo Basileenses presules delinire Eugenius ac sibi conciliare annitebatur, cumque uni Sigismundo Romanorum regi in propagando suo conventiculo immitterentur, Pontifex Jordanum episcopum Sabinensem et Guillelmum tit. S. Anastasiae presbyterum cardinales, Apostolicae Sedis legatos V id. Augusti misit¹, ut cum ipso de transferendo Basileensi Concilio agerent.

« Eugenius, etc. Vobis cum praefato rege nonnulla ardua dicte fidei et Ecclesiae ac Sedis Apostolicae negotia fidelium pacem concernentia, necnon causam congregatorum in Basilea tractandi et concludendi et, si opus fuerit et vobis expediens videbitur, super celebratione generalis Concilii cum praefato rege in aliquo loco idoneo cum illis modis, conventionibus et conditionibus, capitulis, federibus et pactis, quae vobis opportuna esse videbuntur, tractandi, concordandi et indicendi, ac omnia alia et singula faciendi, petendi et exercendi, quae salutarem fidei et Ecclesiae statum et augmentum concernere dignoscitur, ad quae sine alia nostra directione pro singulari vestra sapientia vos instructissimos esse iudicamus, plenam et liberam de eorundem fratrum consilio auctoritate Apostolica tenore praesentium concedimus facultatem, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Domini MCDXXXII, V id. Augusti, Pontificatus nostri anno II ».² Caruit ea legatio optato successu, cum in Germania res Bohemicas componendas Sigismundo videretur: iterumque Eugenius Lucido cardinale interprete nisus est Senenses permovere, ut deprecatores accederent apud regem eundem, tum inter ipsos agentem, quo Senas Basileense Concilium transferretur, in quam etiam sententiam ad illos scripsit³.

19. *Legatos mittit Eugenius Basileam cum plena potestate instaurandi ibi Concilium.* — Dimovendum³ Basilea non visum est Concilium Sigismundo, qui etiam in suam sententiam traxit Eugenium: quamvis enim in Italiam illud transferre, illique praesidere optasset, quia tamen Hussite Basileam pergere spondebant, ac Basileensis conventus spem dabat, ipsos a se in

gremium Ecclesiae reductum iri, ne ob commotam de loco dissensionem tanta res disturbaretur, Eugenius Cerviensem episcopum, Joannem Mellam duosque abbates Basileam misit⁴, ut ejusmodi controversiam sedarent:

« Dilecto filio magistro Joanni de Mella decretorum doctori, notario, ac venerabili fratri Christophoro episcopo Cerviensi referendariis⁵, necnon dilectis filiis Ludovico S. Justinae Paduanae et Nicolao S. Mariae de Moviatis (Moniacis) Montisregalis diocesis monasteriorum abbatibus, oratoribus et nuntiis nostris salutem, etc.

« Nulla major cura, testis est ipse cui nota sunt cogitationes hominum Deus, continuo agitata mentem nostram postquam Altissimo placuit nos, licet immeritos, ad regimen summi Apostolatus assumere, quam ut Generale Concilium fieret, et eo loco et tempore, in quibus praesse illi personaliter possemus ut, quantum Omnipotens concederet, ea statuerentur et ordinarentur in eo, quae ad laudem Dei cederent, et augmentum religionis spectarent et utilitatem reipublicae Christianae, quae cum propter infirmitatem nostram et alias iustas et rationabiles causas in civitate Basileensi, in qua olim statutum Concilium fuerat, fieri nullatenus posse videretur Concilium, quod ibi esse videbatur, auctoritate Apostolica dissolventes, illud in civitate nostra Bononiensi tempore tunc statuto de consilio et assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium duximus celebrandum, mandantes universis Ecclesiarum et monasteriorum praetatis, ut dicto tempore deberent ad dictum Concilium convenire, prout in litteris inde confectis plenius continetur.

« Cum autem in dicta civitate Basileensi nonnulli adversarum partium praetati, magistri et doctores, ac aliae Ecclesiasticae personae, quae se ad reductionem haereticorum Bohemiae, extirpationem haeresum, pacem Christianorum et universalis Ecclesiae reformationem asserunt congregatos, Concilium ipsum in praefata Basileensi civitate fieri et celebrari postulent et requirant: nos, quamvis ex pluribus causis sanctius videretur, ut Concilium celebraretur loco et termino per nos statuto, tamen ne propter varietatem et dissensionem loci pro celebratione Concilii prosecutio tanti boni valeat retardari, ut bonus pastor providere volentes, ac considerantes plurimarum virtutum dona, quibus personas vestras Altissimus insignivit, sperantesque per vos potentes quidem opere et sermone, in magnis expertos, ac in nostris et ipsius Ecclesiae negotiis praecipua fidelitate probatos, ea, quae vobis committenda duxerimus, laudabiliter exsequemini, vobis cum praefatis et aliis personis Basileae congregatis, tam de loco et tempore,

¹ Lib. XVII, p. 41. — ² Lib. XV, p. 115. — ³ Ext. in Append. Basl. Conc. ed. I. Bin. p. 227.

⁴ Lib. XV, p. 117 et 123. — ⁵ Lege Referendario, Vet. Mon. tom. VIII, col. 351.

quam aliis debite requisitis ad hujusmodi generale Concilium pro extirpatione haeresum, reductione Bohemorum, pace inter Christi fideles statuenda, reformatione universalis Ecclesiae celebrandum, ac aliis ordinandis et decernendis, quae ad laudem Dei, augmentum fidei, salutem religionis Christianae ac Romanae Ecclesiae, nostrum fratrumque praedictorum statum et honorem concernent practicandi, ordinandi, concordandi, capitulandi et concludendi, servatis tamen et adimpletis instructionibus seu advisamentis, devotioni vestrae per Bullas nostras sub data XIV kal. Januarii datis et ordinalis, auctoritate praedicta, plenariam de eorundem fratrum consilio concedimus tenore praesentium potestatem, ratum et gratum habituri quidquid per vos actum ei gestum fuerit in praemissis. Dat. Romae apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicae MCCCXXXII, XVIII kal. Januarii. Pontificatus nostri anno II ».

« Ego Antonius fil. S. Marcelli presbyter cardinalis subscripsi. †

« Ego Jordanus episcopus Sabinensis card. de Ursinis subscripsi †.

« Ego Lucidus S. Mariae in Cosmedin diaconus cardinalis subscripsi manu propria ».

20. *Monita Eugenii ad Senenses, et cura adhibita pro pace Italiae.* — Porro cum ad summum Pontificem Concilii dirigendi munus spectet, Eugenius per Jacobum Ebreduensem misit praecipua rerum capita¹, de quibus in Synodo agendum esset, nimirum ut Bohemis ad fidem orthodoxam reducendis, discipline Ecclesiae pristino restituenda nitenti, redigendis in concordiam principibus operam darent: tum omnia judiciaria Acta contra quoscumque Basileae confecta rescindi ab iis jussit, vicissimque ipse Acta adversus eos, qui Basileae agebant, pacis studio convulsit; deinde addita sunt haec: « Item paratus est dominus noster abbreviare tempus Concilii proxime futuri Bononiae, et etiam locum mutare, dummodo fiat in terris Ecclesiae immediate subjectis in Italia, ubi dominus noster cum sacro collegio possit personaliter praesidere juxta consilium in Basilea existentium, et ibidem poterunt convenire et papa et dominus rex in Concilio, ubi multa bona fieri poterunt, quae fieri non possent sine papae praesentia ». Conventum denique, ut Basileae celebraretur Concilium, de quo dicitur anno proximo ineunte.

Quod ad Sigismundum regem spectat: illum, postquam Parmae atque Piacentiae hyemavit, vocatum a Senensibus, ut Florentinos reprimere, reliquo fere anni spatio Senis moratum, tradunt scriptores². Cum vero ad iter se compararet, consilium dedit Senensibus Eugenius, ut

Caesarem quidem urbe exciperent, sed Caesarem, non autem Mediolanensibus copiis succinctum, cum Philippus Pontifici Florentinis federe juncto infensus esset, ac turbas angere posset. Respicere non sine magno ipsorum detrimento Pontificium consilium Senenses, inflammato enim inde bello haud leviter eorum res attrita est, quae cum pacis beneficio assurgere posset, eos ad illam colendam Pontifex Apostolicis litteris est cohortatus³:

« Dilectis filiis prioribus, gubernatoribus communis et capitaneo populi civitatis Senarum salutem, etc.

« Semper suasimus vobis pacem, ut palam vobis esse debuit, ex sola affectione et amore, quem ad vestram civitatem gerimus, et pro communi bono nos ad suadendum vobis pacem et procurandam concordiam commoveri: et quamvis nonnulla a vobis fierent, quae vergerent in vilipendium nostrum et jacturam, tulimus omnia patienter, sperantes semper vos ad saniolem mentem esse reversuros, neque futuros omnino tam pertinaces in bello non solum periculoso vobis, sed etiam nobis et Ecclesiae Romanae molesto. Illud autem praecipue vos novimus non displicere nobis, si reciperetis charissimum in Christo filium nostrum Sigismundum Romanorum, Hungariae et Bohemiae regem illustrem cum ejus gentibus solum, quantumque essent, sed non placere nobis ullo modo ut alias gentes reciperetis, ne majus incendium excitaretur, etsi contrarium fieret, nos ostensuros vobis id maxime nobis displicere: vos aperte contemnentis nos quasi in nostrum vilipendium contrarium effecistis: itaque eorum, quae postea acciderunt, nulli alii, sed vosmet impulsores et causa fuistis, neque aliorum suasionem, neque sponte nostra, sed vestra culpa secuta sunt, etc. Dat. Romae ». Interpretem quidem et arbitrum federis Eugenium Florentini et Senenses admittebant, sed postremi Sigismundum etiam ei adjungendum censebant⁴, quorum votis assentiebatur Eugenius: verum cum id a Venetis, Florentinis, federatisque cunctis posceret nunquam obtinere potuit, eo quod Sigismundus graves cum ipsis inimicitias gessisset.

« Eugenius, etc. Laboramus summa diligentia Senenses alloquitur, ut in praefati oneris et compromissi partem praefatum regem Romanorum advocarem, quod sane a praefatis Florentinis Venetis nullo pacto potuimus obtinere asserentibus nullo modo aequum esse in praefatum regem, qui praefatis Venetorum dominum dictorum Florentinorum colligati et confederati publice sese ac palam inimicum ostenderit, dilecti filii nobiles viri Philippi Mariae ducis Mediolanensis utriusque praefatorum dominorum manifesti

¹ Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV, p. I. — ² Blond. l. V, dec. 3. Sabell. ennead. 10, l. 2. Plat. in Eug. II et alii.

³ Lib. brev. p. 61. — ⁴ Lib. XV, p. 113.

inimici partibus adhaerendo, causam debere compromitti. Quamobrem, dilecti filii, cum affectus ac propositi nostri sit curam omnem ac diligentiam tam ad vestram, quam totius Italiae, ac universi populi Christiani pacem et quietem conferre, neque id perficere valeamus aut laboribus parere aut expensis, si, ut per nos praefatum negotium componatur, vobis placuerit oratores vestros bene instructos cum sufficienti mandato ad nos, quod et praefati Florentini facient, quanto citius destinatis, etc. Dat. ix Novembris, anno ii ».

Dum ita incumbebat Eugenius ad repellendum Etruscum bellum, foederatae Senensium copiae in provinciam Patrimonii B. Petri excurrere, praedasque ex agris averterunt, ac Franciscus Piccininus Mediolanensium ductor in Picenum ex agro Senensi irrupit: de quibus damnis Pontifex apud Senenses conquestus est, ipsosque est adhortatus¹, ut verba amplissima, quibus se Apostolicae Sedi addictos profitebantur, operibus confirmarent.

« Dilectis filiis prioribus, gubernatoribus communis, et capitaneo populi civitatis Senarum, salutem, etc.

« Vidimus excusationem, quam facitis per litteras vestras de praeda abacta a terris Patrimonii per gentes, ut scribitis, ducales: quae etiam si vera sint, debetis tamen dare operam post sublatas offensas per dilectum filium Lucidum S. Mariae in Cosmedin diaconum cardinalem legatum nostrum, ut etiam si vellent, non possent cum in terris vestris morentur, ne aut nobis querela, aut vobis excusatione opus esset. Cum fuerint ea quae ablata sunt, restituta, erit gratissimum nobis vos fecisse debitum vestrum. Verum illa nos magis movent, de quibus admirari et dolere cogimur. Franciscum Piccininum de terris vestris ad turbandum statum provinciae Marchiae nostrae accessisse, quasi a vobis ob hanc causam dimissum, et quidquid incendii ibi excitatum est, dici apud vos esse conflatum. Varios insuper tractatus et conspirationes contra nos et Ecclesiam, prout conspicitur, in civitate vestra non solum habitos, sed initos fuisse et esse, quae non sunt signa aut opera inconcussae devotionis aut fidei, quam erga personam nostram et Ecclesiam Romanam habere vos et verbis et litteris significatis, sed potius malevolentiae et simultatis seu publicae seu particularis. Exhortamur igitur devotionem vestram, ut velitis id, quod cupimus, potius dare nobis facultatem pro bonis operibus vos commendandi, quam materiam aliter super huiusmodi rebus, quas ferre non intendimus, ne apud Deum et homines arguamur, omnibus remediis opportunis providendi. Dat. Romae ».

21. *Acta cum Sigismundo de rebus compo-*

endis et de ejus adventu in Urbem. — Vexante interea bello Eugenium Francisco Piccinino, quem Mediolani dux in ditionem Ecclesiasticam immiserat, Florentini plura in Pisano agro recuperarunt¹, tumisque Mediolanensibus magnam cladem quarta Junii die ad Montem Topolum intulere: lapsas vero foederatorum res restituere Sigismundus submisso Hungarico equitatu nisus est. Cum rege autem ipso ita se gessit Pontifex, ut amicum quidem vellet, non tamen crederet se illius potestati, cum in re Basileensi intensum experiretur, illumque in Urbem admittere recusavit², cum Philippi Mediolanensis Romanae Ecclesiae hostis copias duxisset: adhibiti-que sunt interpretes concordiae (ad quam etiam urgendam Francorum et Anglorum reges suos oratores misere, ut refert Ms. Diarii Veneti auctor³) tres cardinales, nimirum Jordanus Ursinus episcopus Sabinensis, Guillelmus tit. S. Anastasiae presbyter, ac Lucidus diaconus S. Mariae in Cosmedin qui egere inter caetera de Sigismundi in Urbem adventu, ut imperii insignia ab Eugenio acciperet, quem Pontifex paternis complecti studiis erat paratissimus, sed bellum finitimum prius compositum peroplabat uti Jordano cardinali Ursino (quem ex legatione revocabat) significavit⁴: tum vero Sigismundo, cui nunquam se benevolentia defuturum spondebat, exposuit⁵ subjectis litteris quanta in rem Christianam bona ex mutua Pontificis et Caesaris conjunctione proventura essent.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum, Hungariae, Bohemiae regi illustri, salutem, etc.

« Tam per litteras regiae serenitatis tuae, quam etiam per litteras dilecti filii nostri Lucidi S. Mariae in Cosmedin sanctae Romanae Ecclesiae diaconi cardinalis ad eandem serenitatem tuam nostri et Apostolicae Sedis legati, necnon per ea, quae dilectus filius Jacobus de Cirik notarius noster, nobis ex tui parte plenius enarravit, sinceram voluntatem et intentionem tuam, quibus tum erga statum et honorem Romanae Ecclesiae, tum erga personam nostram specialiter officii intelligeris, plane et aperte percepimus. Adventus enim ad nos tuus, dum tamen pacificus et quietus, erit nobis certe gratissimus, idque tum exaltationis honoris ejusdem serenitatis tuae causa, quam a longo tempore citra videre optavimus, praesertim postquam ad Italianam applicasti, tum ratione ipsius Ecclesiasticae reipublicae salutis, ac etiam universi populi Christiani. Quae omnia ex felici et quieto ad nos adventu tuo, prout in votis tuis esse intelligimus et optavimus, Deo favente, sapientiae tuae ac etiam nostrae purae intentioni secutura esse confidimus. Sed de his, quae circa huiusmodi nego-

¹ Diar. Ms. Ven. Sabbell. ann. 10. l. ii. S. Ant. tit. XXII. c. 9. § 9. — ² Lib. xvii. p. 58 et 59. — ³ Diar. Ven. Ms. — ⁴ Lib. xv. p. 105. — ⁵ Ibid. p. 108.

¹ Lib. brev. p. 65.

tii dispositionem et tractatum necessaria sive opportuna incumbunt, plene ad prefatum Lucidum legatum scribimus, qui de his omnibus eandem serenitatem serius informabit. Dat. Roma, etc. V. id. Octobris anno n. ». Venit in Urbem proximo anno Sigismundus, atque imperialibus est redimitus ornamentis, ut ex ejus litteris ¹ et vetustis Tabularii Vaticani Ms. ² constat; ex quibus alii, qui id hoc anno collocant, emendandi sunt.

22. Interea recrudere ³ in Neapolitano regno discordiæ inter proceres, tum adversus reginam Joannam concitatæ: ad quas sedandas Apostolicum nuntium eo legavit ⁴ Eugenius. Auxit terrorem Alfonsus rex Aragonum, qui classem ornabat; monuitque ⁵ Joannam Pontifex xvii Junii die, ut se adversus illius impetum muniret regnumque tutaretur. Extremo tamen anno ei significavit ⁶ nullum periculum imminere, tum addidit ⁷: Quemadmodum scripsimus serenitati tuæ, dilectum filium nobilem virum Raynuccium de Farnesio omnibus necessariis et opportunis instructum, ad te quantocius destinabimus ».

Cæterum luxit hoc anno Neapolis tristem Joannis Caraccioli, ejus nutu regnum tot annis administratum fuerat, eadem: quam describit ac proponit S. Antoninus ⁸, ut inconstantiæ rerum humanarum exemplum: cum enim nuptias filii cum Jacobutii Caldorii exercitus Neapolitani præfecti filia celebraret, atque felicitatis humanæ apices attingisse se et constabilivisse gloriaretur, immisissis ab regina et proceribus sicariis, ne res novas moliretur in regno, noctu contrucidatus est, cum falso rumore, quasi regina vite discrimen adisset, delusus, sicarios ipsos in cubiculum admisisset: quo casu, nemo mulire ausus, et corpus sine lincibus honoribus sepulchro redditum est.

Agebat tum in Calabria Ludovicus III Andegavensis a Joanna II pro filio adoptatus, qui cum Neapolim, sublato amulo, reverti speraret, Cobellam, quæ plurimum apud Joannam gratia poterat, obstifisse tradunt ⁹. Cæterum de Ludovico a Joanna adoptato mentio fit in Eugenii litteris ¹⁰ in quibus illum unicum Joannæ filium vocat, eamque rogat, ut Provinciæ præfectum Avinionensi urbi seditionibus perturbatæ, ac Venusino ¹¹ comitatui opem ferre jubet: præcepitque ¹² Petro episcopo Albanensi cardinali Fuxensi, summa ei tradita potestate, ut ad concitatas ibi seditiones comprimendas omni studio incuberet.

Detrectasse Avinionenses excipere presi-

dem Pontificium traditur in Actis ¹ Synodi Basileensis, cumque illi missis oratoribus flagitassent ab Eugenio, ut alium ipsis præficeret, neque is mutare sententiam Pontificiæ putaret esse dignitatis, Basileenses ad omnes dissensionum occasiones augendas intenti, specie concordiæ conciliandæ, Alfonsum S. Eustachii diaconum cardinalem vigesima Junii die Avinioni et Venusino comitatui contra eas præfecere ². Admisit ille provinciam inique delatam et avide expetitam, et auctoritatem, qua instructus fuerat, ut regi Castellæ ad Granatenses excidendos adesset, impetusque convertit in Pontificem: qui graviter ea de re apud Joannem regem questus est, eique significavit, ut privare ipsum sacerdotiis atque Ecclesiæ Saguntinæ administratione depellere constituisset.

« Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ et Legionis regi illustri, salutem, etc.

« Quoniam, prout nosti, Alfonsus S. Eustachii diaconus cardinalis, ex legationis officio, de eodem a nobis instituta, ut tibi occupato et expeditione contra infideles opportunos favores auctoritate nostra impenderet, omnes vires conatusque, quos in hostes fidei convertere debuit, contra nos et Romanam Ecclesiam effudit: civitatem nostram Avinionensem, quæ semper peculiaris ac devotissima filia dictæ Ecclesiæ exhibit diversis fraudibus a nostra et ejusdem Ecclesiæ devotione et obedientia subducendo, asserendoque se legatum in eadem civitate, venerabilem fratrem nostrum Marcum episcopum Avinionensem ex commissione et mandato nostris gubernatorem dictæ civitatis perperam abire a dicta civitate coegit, tantumque in dicta Ecclesia excitavit incendium, ut per eum non steterit, quin unio Ecclesiastica tantis olim laboribus recuperata non mediocriter dissiparetur. Horum ac similium facinorum consideratione inducti, licet contemplatione tuæ serenitatis, ejus idem cardinalis regnicola est hactenus patienter cuncta tulerimus, omnibus modis experiri volentes, si præfatus cardinalis ab iniquo ejus proposito recedere ullo modo intenderet, decrevimus Ecclesiam Saguntinam, quam idem hactenus habuit in commendam, ab eodem cardinali abdicare, alterique qui eidem tuæ serenitati gratus sit conferre, ac etiam de suis aliis beneficiis disponere: hortantes in Domino eandem excellentiam tuam, quatenus per tuas litteras, nobis velis intimare, quinam ad præfatum Ecclesiam Saguntinam a nobis conferendam eidem serenitati gratior sit atque acceptior, etc. Datum pridie kal. Februarii an. n. ».

23. Mutavit mentem Eugenius, nec sacrodotia Alfonso ademisse uti visuri sumus, sed primum clementia ipsius animum flectere conatus est: tum vero armis Fuxensis cardinalis opera

¹ Ext. de eo lit. An. Chr. 1433. num. 42. — ² Barth. e Turc. Ms. arch. Vat. sign. num. 111. an. 1433. — ³ Lib. xv. p. 66. — ⁴ Ibid. p. 86. — ⁵ Ibid. p. 88. — ⁶ Ibid. p. 113. — ⁷ S. Ant. iii. p. tit. xxii. c. 7. § 7. — ⁸ Sum. ubi sup. — ⁹ Lib. xv. p. 101 et 102. — ¹⁰ Ibid. — ¹¹ Ibid. p. 3 ad 12. — ¹² Act. Conc. Basile. cong. sess. iv.

¹ Ext. ad decr. ib. — ² Lib. xv. p. 124.

ejus audaciam fregit¹, pepulitque Avenionensi comitatu, ut constat ex parte hac litterarum, quae Pontificio nomine idibus Septembris proximi anni vulgatae sunt, in quibus ita de Basileensibus belli illius auctoribus expostulat²: « Quod nunquam est lectum, ipsi in civitate nostra Avinionensi et contra nostram voluntatem constituere legatum ausi sunt, illam tyrannidi unius cardinalis nuper cum eis convenientis subijciendo, spreto vero legato de latere, per nos et Sedem Apostolicam constituto: unde tot guerrarum strages, tot rapinae, tot homicidia, tot incendia suborta sunt. Sed tandem clementissimus Deus sua misericordia favit parti justiorum causam habenti, quia nostro vero dominio et sub nostro legato ipsa civitas est subjecta ». Ad componendum ejusdem urbis statum vetuit Eugenius³ taxillorum ludum, cum fons plurium villorum esset ac malorum, idemque contulit summam fisci Pontificii praefecturam Francisco fil. S. Clementis nepoti, ad quod munus cum integritate gerendum conceptam sacramenti formam praescripsit, ex qua illud officium initiari fidem obstricturi essent.

24. *Bernardinus Senensis a calumnia haereseos vindicatus.* Vindicavit⁴ hoc anno idem Pontifex Bernardinum Senensem Minoritam, qui postea sanctis fuit adnumeratus, ab ignominiosa haereseos calumnia, quam ex pio illius facinore, in sanctissimo scilicet nomine Jesu novis efformato characteribus ad adorandum proposito, ipsi struxerat Michael causarum fidei in Romana curia actor, qui perperam interpretatus nonnulla alia ejus gesta adductis aliquot falsis testibus, Joannem fil. S. Sixti presbyterum cardinalem excitavit, ut superiori anno Bernardinum ipsum, illique sacris studiis conjunctissimos in judicium vocaret, diemque peremptorium constitueret. Tuendam susceperunt beati viri causam Senenses, quaeque sunt⁵ iis de rebus apud Eugenium, qui mox, explorata Bernardini integritate, libellum, quo citatus fuerat, rescidit et ab omni impietatis crimine purissimum orthodoxae religionis propugnatores vindicemque pronuntiavit⁶:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum fide dignorum testimoniis nobis luculenter innotuit, quod dictus Bernardinus nimirum Senensis Ordinis Minorum reputetur, habeatur et sit homo honestae conversationis, vitae laudabilis et religiosae, et optimae fama, nedum Catholicus et Christianus fidelissimus, sed et acerrimus et rigorosus haeresum extirpator, et ob ejus integritatem vitae, laudabiles verbi Dei praedicationes, et salutare bonorum operum fructus, praclarissimus fidei Catholicae predi-

cator et instructor rectissimus, in omni fere Italia et extra inter caeteros famulos evangelizatores verbi Dei praesentis aetatis, probatus et notus communiter referatur, nec unquam fuerit de haereseos crimine apud bonos et graves, ut proponitur, diffamatus, quinimo repertus traditionibus et mandatis sacrosanctae Romanae Ecclesiae, ejusque summorum Pontificum, doctorum et sanctorum Patrum totis viribus inhaerere, ac profiteri et predicare quidquid eadem sancta mater Ecclesia jubet et docet, nec ab eis in aliquo deviare, proponatque nostris et dictae Ecclesiae, sicut semper assolet humiliter et devote, praecipitis et jussionibus protinus obedire: nos cupientes eundem Bernardinum salutiferis praedicationibus et aliis divinis obsequiis eo liberius intendere, quo fuerit ab antedictis odiosis impugnationibus absolutus; ut ex ejus virtuosis operibus incrementum fidei Christianae et salutaria proveniant documenta, praemissis et aliis nonnullis rationalibus causis animum nostrum moventibus, statum causae hujusmodi habentes praesentibus pro expresso, persuasiones et originem, media et sequentia quaecumque et quascumque alias super praemissis cum praecedentibus ad dictam citationem dependentibus, incidentibus, emergentibus et connexis, causas pendentes et motas, et causarum merita, cum sint de majoribus ad Sedem nostram immediate spectantes, et sine nostro scitu: ut supra commissae dicantur ab eodem cardinale, ad scriinium nostri pectoris et ad nos tenore praesentium advocantes, illas penitus extinguimus, cassamus, annullamus, etc. Datum Romae apud S. Petrum, anno incarnationis Dom. MCCCXXXII, VII id. Januarii, Pontificatus nostri anno I ».

Porro de Bernardini¹ sanctitate et caelestibus in tuenda ejus fama prodigiis nonnulla hic adjungere alienum ab instituto non erit. Refert ejus Vitae auctor Sigismundum Romanorum regem, dum Senis agebat, cum plura de viri sanctitate accepisset, aeternissimam cum eo amicitiam contraxisse, adeo ut singulis diebus vel illum adiret, vel ad se evocaret, secumque etiam Romam adduxisse, quem cum adequitantem in Caesareo comitatu rector inspexisset, ipsum aculeato scommate perstrinxisse, moxque divina ultione ex tecto vehementi vento in terram praecipitem actum membrisque collisum: cognita vero casus infelicis causa ad Bernardinum se deferri voluisse, a quo postulata venia pristina valetudini est restituta. Ut porro viri sancti famam asseruit Eugenius, ita alios hypocrisis, qui religioso cultu subornati, impietatis virus simplicibus aspergebant, insectatus est, in quos Antonium Ostiensem ac Jordanum Sabiniensem card. episcopos animadvertere jussit²:

¹ Lib. brev. p. 71. — ² F.M. in Dipl. inser. lit. Eug. aetatis in sess. XVI. Concil. Basl. — ³ Lib. XVI. p. 168. — ⁴ Lib. XV et XVI. p. 207. et apud Waddm. hoc an. num. 3. — ⁵ Waddm. ad sup. — ⁶ Sup. pag.

¹ Vit. S. Ber. apud Sur. t. III. die XX Maii. — ² Lib. XVII. p. 44.

« Eugenius, etc. Cum, sicut accepimus, in plerisque mundi partibus quedam secta haereticorum nefanda, quae *Fraticelli de la Opinione* vulgariter nuncupatur, operante satore zizaniae, prohi dolor! eruperit, quae pestiferum virus evomens simplices animas suis temeliculis et palliatis coloribus, sub praetextu similitudine sanctitatis, illaqueando decipit, illas aeterno salagens igni transmittere consumendas, vobis etc. Dat. an. Incarnationis Dom. MCCCXXX, kal. Maii ». Ea in re nisi sunt cardinales opera Joannis e

Capistrano, quem etiam censorem fidei creavit Eugenius; qui collapsae etiam regularis observantiae in Franciscana familia, in qua Bernardinus et Joannes ipse veluti duae sanctitatis gemmae emicabant, in pristinum splendorem revocandae cupidus, Guillelmum e Casali, qui sacro eidem Ordini praerat, summa ad rem perficiendam auctoritate instruxit, rogavitque principes, ut ad frangendam pio operi oblitumiam pertinaciam eum juvarent.

EUGENII IV ANNUS 3. — CHRISTI 1433.

1. *Ad Concilium Basileae instauratum accedunt Bohemi, cum quibus disceptatio habetur.* — Instauratum est ab Eugenio anno a Virgineo partu millesimo quadringentesimo trigesimo tertio, Indictione undecima, jam ante a se dimissum Basileense Concilium, ob potissimam Bohemorum causam, de quorum ad Concilium adventu rebusque cum ipsis gestis, haec Coelius¹ collegit, historiaeque Hussitarum Monumentis consignavit: « Quarta die Januarii pervenerunt Basileam ». Et infra: « Postridie, ut ait Aeneas, vel nono die, ut nonnulli habent, ejusdem mensis, cum ad Synodum accessissent Bohemi, Julianus cardinalis legatus illos benigne allocutus longam et luculentam habuit orationem ad ea, quae pacis et unionis essent eos cohortans, cujus sane orationis initium sic habet: Locuturus² pro publica populi Christiani utilitate opus mihi esse arbilror, ut personam privatam exuam, et induam publicam et iam publicam, ut omnes comprehendat, et nemo ab ejus jurisdictione eximatur, etc. At proximior est ea oratio³, quam, ut hic commode recitari aut interseri queat, digna alioqui atque etiam necessaria, ut hoc tempore legeretur ab omnibus, qui de Scripturis superbientes Ecclesiae auctoritatem vel parvificiunt, vel omnino contemnunt. Caeterum Bohemi, quibus par facundia non erat, pauca responderunt ».

Afferri idem auctor vetusto Codice horum

orationem a Joanne Rokyzana habitam, quam primum gratias Deo egere, qui ipsos solari dignatus esset: tum Juliano cardinali legato, qui venientes benigne excepisset: tum diem constitui peliere, quo audirentur. Designata est XVII Januarii, qua Rokyzana primum articulum de communione sub utraque specie proposuit, a disputationem in tertium diem protraxit: postea Nicolaus Thaborita articulum secundum de corrigendis peccatis publicis bidui spatio in medium attulit: deinde Eldarius Orphanorum presbyter tertium de libera praedicatione duobus diebus protulit: quartum denique de civili clericorum dominio Petrus Payne Anglus triduo absolvit. Cum ita Bohemi perorassent, Julianus cardinalis Concilii praeses post plura, quibus optimas spes de illis Synodum concepisse ex iis, quae professi essent, et inter caetera, se Ecclesiae semper firmissime adhaesuros, praefatus est⁴, addidit eos proposuisse diebus proximis quatuor tantum articulos, sed praeter hos plura ipsos peregrina degnata, in quibus a Concilio dissentirent, tenere, quae erant depromenda: et Nicolaum quidem id indicasse, dum Joannem Wicleffum Evangelicum ductorem vocavit, atque ideo ejus dicta ab ipsis coli. Cum vero foedissimas ille haereses adversus sacramenta disseminavit, quasiturum se ab ipsis quid de illis sentirent, nec prolixo sermone, sed verbo: *Credimus*; aut: *Non credimus*, respondendum; se pariter et Synodi Patres de sua fide responsuros: « Parati

¹ Coel. hist. Huss. l. VI. — ² Ext. in Appen. ad Conc. Basil. edit. Bur. tom. IV. p. 191. — ³ Ext. ib. et p. 193.

⁴ Ext. epus orat. quod Coel. hist. Huss. l. VI.

enim, inquit, sumus juxta B. Petri¹ doctrinam unicuique poscenti reddere rationem de ea, quæ in nobis est fide ». Quibus dictis, cum cardinalis Wiclefii articulos in Constantiensi Concilio damnatos in medio posuisset, in scripta redactos Bohemi oratores cum prius inter se consilia confulissent, respondere venisse ad id tantum quatuor, ut illos articulos proponerent non tam suo, quam regni Bohemici nomine.

2. Ad hos itaque respondere jussi, assentiente Concilio, Joannes Ragusinus² universi Prædicatorum Ordinis procurator, in cardinalium collegium postea coopatus, Ægydiius³ Carlerius Ecclesie Cameracensis decanus, Henricus⁴ Kalfese Confluentinus Dominicane familie alumnus, postea archiepiscopus Nidrosiensis creatus, ac Joannes Palomarius⁵ archidiaconus Barchinonensis et causarum sacri palatii auditor, viri doctrinae spectatissimi: quorum prolivæ conciones⁶ extant. Quamvis vero optime respondissent nostri ad Bohemorum articulos, eos tamen hi perlinacissime defendere annuebantur adeo ut Joannes Rokyzana Ragusini responsiones sex diebus oppugnarit: « Disputatum est quinquaginta diebus », ait Æneas Sylvius⁷, « multa in utramque partem adducta. Postremo cum victa Hussitarum perfidia vince nollet, ad tractatus ventum, tentatum si forte amice trahi possent, Missi et oratores ex Concilio in Bohemiam viri doctissimi, et qui gentis versutiam nosset, Multa cum Bohemis agitata, nunc pacis spes facta, nunc belli metus ».

Ultima Novembris die ediderunt Concilii oratores cum Pragensibus hanc concordie formulam⁸ de usu calicis: « Quod dictis Bohemis et Moravis suscipientibus Ecclesiasticam unitatem et pacem realiter et cum effectu tam in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque speciei, fidei et ritui universalis Ecclesie conformibus, illi et illæ, qui talem usum habent, communicabunt sub duplici specie cum auctoritate Domini nostri Jesu Christi et Ecclesie sponsæ ejus; et articulus ille in sacro Concilio discutietur quoad materiam de præcepto ad plenum, et videbitur quid circa illum articulum pro veritate Catholica sit tenendum et agendum pro utilitate et salute populi Christiani: et omnibus mature et digeste pertractatis, nihilominus si in desiderio habendi dictam communionem sub duplici specie perseveraverint, hoc eorum ambassiatoribus indicentibus, sacrum Concilium sacerdotibus dictorum regni et marchionatus communicandi sub utraque specie populum, eas videlicet personas, quæ in annis discretionis constitutæ reverenter et devote postulaverint, facultatem in Domino pro eorum

utilitate et salute largietur: hoc semper observato quod sacerdotes sic communicantibus semper dicant, quod ipsi debeant firmiter credere, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer et totus Christus: ac legati sacri Concilii per suas litteras auctoritate sacri Concilii mandabunt universis et singulis, cujuscumque status aut conditionis existant, ut dictis Bohemis et Moravis utentibus dicta communione sub duplici specie nemo audeat impropere, aut eorum famæ aut honori detrudere: et hoc idem faciet sacrum Concilium, quando concessionem libertationis faciet memoratam ».

De correctione peccatorum conventum ut ab iis, ad quos spectaret, ex divina lege et sanctorum Patrum institutis corrigerentur. De libera predicatione verbi Dei constitutum, ut a sacerdotibus et levitis idoneis facta a præsulibus Romanove Pontifice facultate, rite conciones haberentur. De cleri denique dominatu in eam ventum concordiam, Ecclesiam tenere ac possidere posse ades, agros, castra, urbes et in iis dominatum habere, neque ea a quovis inique occupanda: si qui vero abusus essent, Concilii opera removendos: quæ omnia in celeberrimis Bohemiarum et Moraviae ordinum conventibus cum oratoribus Synodi Basileensis conventa dicta sunt, exoleto vocabulo compactata: quam tamen concordie rationem Thaboritæ, Orphani aliique hæretici respuere: unde neque illa nisi triennio post redintegrata sunt, cum nimirum a Pragensibus obruti delictique essent, ut suo loco dicitur. Nunc ad Basileensem Synodum revertamur.

3. *Eugenio cum Basileensibus clementer agenti hi acriter resistunt.* — Cum præsules, qui Basileensi conventui interfuerant, gravibus censuris ob spreta Pontificia imperia oppugnatamque Sedis Apostolicæ dignitatem se irrefrissent, Eugenius oratoribus suis, de quibus anno superiori memoravi, potestatem dedit¹, ut eos contractarum censurarum nexibus solverent:

« Dilecto filio Joanni de Mella notario, ac venerabili fratri Christophoro episcopo Cerviensi, necnon dilectis filiis Ludovico S. Justinæ Paduanæ, et Nicolao S. Mariæ de Moniacis Montisregalis diocesis, generali cameræ Apostolicæ auditori, monasteriorum abbatibus, nuntiis et oratoribus nostris, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum vos ad congregationem in civitate Basileensi in presentiarum existentem pro nonnullis magnis et arduis statum Ecclesie ac pacem et quietem totius populi Christiani concernentibus negotiis oratores nostros et nuntios destinemus, considerantes nonnullos forsitan prælatos in prædicta congregatione existere, qui

¹ I. Pet. III. — ² Ext. ejus respons. in Append. ad Conc. Basile. edit. Br. tom. IV, p. 1, p. 143, etc. — ³ Ibid. p. 361. — ⁴ Ibid. p. 357. — ⁵ Ibid. p. 383. — ⁶ Ibid. — ⁷ Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 50. — ⁸ Ext. apud Coel. l. VII.

¹ Lib. XVII, p. 18.

eo quod nonnullis mandatis, dispositionibus et voluntatibus nostris justis praesertim et honestis circa celebrationem universalis Concilii per nos indicti pro reformatione Ecclesiae, extirpatione haeresum, ac pace et quiete totius populi Christiani, inobedientes et contumaces se esse cognoverint, et per consequens in varias excommunicationum vel irregularitatis censuras, sententias sive penas incurrerunt, et qui fortasse ad eor reversi ad obedientiam nostram et Romanæ Ecclesiae redire dispositi sunt, omnes et singulos S. R. E. cardinales, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, abbates aliosque Ecclesiarum prelatos, doctores et magistros Ecclesiasticos seu seculares personas, cujuscumque gradus, præminentiae seu dignitatis Ecclesiasticæ vel mundanæ existant, si, ut præmittitur, ad eor reversi fuerint, et ad nostrum et dictæ Ecclesiae gremium et obedientiam redire mauerint, eosdem specialiter seu collegialiter vel universaliter recipiendi, ac nostræ et dictæ Ecclesiae obedientiæ et gratiæ reconciliandi, et ab omnibus excommunicationis seu irregularitatis censuris sententiis, sive penis, quas occasione hujusmodi inobedientiæ modo aliquo incurrissent, etiam si absolutio hujusmodi esset de consuetudine vel de jure Romano Pontifici specia-

liter reservata, absolvendi, habilitandi et restituendi ad famam, honores et dignitates quaslibet Ecclesiasticas, vel mundanas, cujuscumque generis vel conditionis existant, seu prelati omnibus et singulis prelati et aliis supradictis, quatenus confessor, quem quilibet eorum duxerit eligendum, a predictis excommunicationis vel irregularitatis sententiis, censuris sive penis eosdem absolvere valeat, injuncta eis penitentia salutari, concedendi et indulgendi plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore presentium concedimus facultatem. Dat. Romæ apud sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXII, IV non. Januarii, Pontificatus nostri anno II. Qui scilicet in presentem a Virgineo partu MCDXXXIII incidit (1).

Abfuerunt Basileenses ab ea religiosa demissione, ut a Pontificiis nuntiis censuris absolvi voluerint, cum ita a Pontificis obsequio se subducerent, ut illum ad ipsorum imperia cogi vellent, ac sententias ab Apostolica Sede latis rescindere auderent: itaque habita xxii Januarii die nona sessione¹, edicta omnia Eugenii, quibus ille Sigismundum aut Willelmum Bavariæ ducem ob clientelam Concilii Basileensis su-

¹ Acta Conc. Basil. sess. IX.

(1) Missi a Pontifice ad Concilium legati Basileam vel nondum pervenerant, vel non adhuc quas deferebant pacis condiciones Concilio proposerant, cum principum electorum imperii legati Eugenium convenientes rogarunt, ut laudem jungeret se Concilio, ejusque perseverantiam in urbe Basilea permitteret. Accepit ille tandem poscentibus, signavitque litteras die XVI kal. Martii, legendas in Annalibus hic num. 4 quibus Concilium Basileæ celebrari concedit, ejusque praesides destinatum se ac statim missurum spondet. « Interim vero », subdit, « Basileæ convenientes ad extirpandas haereses Bohemorum, etc., pacemque et concordiam inter cunctos fideles tractandam intentos existere volumus et mandamus ». Non die post factam legatis earum litterarum concessionem, die nempe X Martii hujus anni (ut legitur in brevi annotatione Ms. Codicis, e quo P. Martene quatuor illas Bullas accepit, quarum in nota precedentis anni memini, legati anno precedenti missi, Bullas illas Patribus exhibuerunt, rogantes ut Pontifici tanquam capiti suo membra se tandem conjungerent, amplecterenturque eas pacis condiciones, quibus et Pontifici, atque ac Concilii dignitati opportune consulatur. Nihil tamen cunctandum Patribus fuit, quin omnes rejicerent ea proluxa oratione, apud Martene col. 557 recitata, cujus summa erat quod his litteris vel Concilium nullum Basileæ haberi vellet Pontifex, vel si aliquid, haud quidem satis amplum quantum illi optabant ac exirebant. Interim alie Pontificis litteræ, die XVI kal. Martii signata, Basileam allata, et legatis Apostolicis nempe Joanni de Mela, episcopo Cervensi ac sociis redite sunt, qui vel seorsum nonnullis vel omnibus simul Patribus illas exhibentes intelligentesque haudquaquam probari, cum ab initio coepisse et tunc pariter perseverasse Concilium non satis agnovisse Pontifex illis suis, sed potius tunc primo incipiendum cum venissent legati ab eo deputati, statim videretur; ideo ut novum offendiculum subduceretur, ad Pontificem miserunt legati illi Cervensem episcopum aequiora impetratum. Post bimestre redit Cervensis, binasque attulit litteras, utrasque vulgatas a Martene col. 586, quarum hoc est argumentum. In aliis quidem datis die nona Maii, Pontifex asserit destinatos a se fuisse dudum Concilii praesides quatuor S. R. E. cardinales (hujus destinationis litteras recitat analista hic num. 8). Sed cum iter eorum Basileam nonnulla intercurrentia remorarentur; ideo praesides interim Concilii destinati Joannem de Mela, Joannem Tarentinum archiepiscopum, Thomam Friguriensem, Ludovicum S. Justinae, et Nicolaum S. Mariae de Moniacis abbates, quibus aliis litteris, die sequenti datis, Julianum S. Angeli cardinalem inter Patres Basileenses principem adjecti. Nova hæc ad pacem præludia Basileam relulit Cervensis episcopus, statuensque coram Patribus rogavit, ut Pontifici tandem consentirent. Surdis occurrunt; novas enim eas litteras cavillati sunt, obtinentes satis quidem Insee Concilio in tempore præsens, non aequè verò in præteritum provideri, cum Pontifex præsens quidem Concilium, non tamen præteritum agnosceret. Hæc omnia proluxa satis oratione, in qua tota hæc historia narratur, Patres exposuerunt legenda apud Labbe, inter Epistolas et responsiones Synodales num. 4, eademque responsum fuisse a Concilio legatis Pontificiis Joanni de Mela, episcopo Cervensi, etc., die XV Junii legit Ms. Codex Marteni col. 588. Ex his satis revinci arbitror Pagi in Vita Eugenii errorum, qui ex eodem Synodi responso arguit nondum rescisse Patres litteras illas Eugenii die XVI kal. Martii datas, quibus Concilium Basileæ haberi permiserat; id enim probe notant Patres, eamque sub expresso nomine litterarum *decimo sexto kalendas Martii* consignatarum meminerunt; sed et illas pariter, aequè ac præcedentes omnes, rejiciendas censuerunt.

Cum nec ita satis consultum esset tranquillitati Ecclesie Pontifex die kal. Augusti litteras alias expedivit, quibus Basileense Concilium et ante quidem extitisse, ex tunc pariter extare ac demceps permansurum statuit, *volumus et contentamur*; aliisque litteris, idibus Augusti datis, Bartholomæum Spalatensem archiepiscopum, Christophorum Cervensem episcopum, Nicolaum S. Mariae de Moniacis abbatem mandatis oneravit, ut Pontificio nomine abrogarent ea, quæ in Pontificem, cardinales eorumque fautores in Concilio gesta vel decreta fuerant. Priorum litterarum portionem dat analista hic num. 48, et integras recitat Labbe in appen. num. 57. Porro harum litterarum occasione analista sphalma emendandum est, qui num. 20 occasione dissidiorum, quæ ex his litteris exorta interius narrabimus, recitat Eugenii Diploma, quo Basileensium decreta in Pontificem et cardinales lata abrogat. Hæc enim abrogatio signata IV kal. Augusti litteras illas præcessit, quibus Concilium agnatum est, utpote kal. Augusti consignatas. Litteras alias quarum supra meminimus habes apud Labbe ibid. num. 58.

Basileensium oculos offendisse formulas illas *volumus et contentamur* ex litteris num. 19 in Annalibus recitatis discimus. Neque visa sunt Patribus aequiora mandata Pontificis, quibus omnia Concilii decreta in Pontificem, cardinales ceterosque Romanarum partium sectatores lata, auctoritate in Concilium usus, abrogabat. Nihil enim decretum in Concilio contra jus et fas asserit delendique Julianus cardinalis in publica disputatione cum episcopo Spalatensi habita die XV Octobris, quam integram vulgavit Martene col. 613. Demum sequenti anno hoc pariter discordiæ fomentum subductum est, ut ibidem narrabitur.

sceptam gestamve regnis, principatibusve forsitan privasset, irrita pronuntiarunt. An vero huiusmodi in Sigismundum iudicialia Acta concepta a Pontifice aut vulgata sint, non reperimus, sed ex Basileensium gestis constat penos ad schisma et bella civilia Basileenses praesules fuisse: qui die decima nona Februarii in sessione decima, rejectis concordiae rationibus a nuntiis Apostolicis propositis, in Eugenium ob non revocatum de transferendo Bononiam Concilio iniuicium decretum protulere. Proponerant¹ intermuntii ut, si Bononiam ad celebrandam Synodum nollent se conferre, alium in Italia locum deligerent, cui Pontifex interesse posset; vel si a duodecim arbitratis ex Basileensibus delectis, ut Concilium in Germania celebrare rei Christianae emolumento fore censeretur, aliquam Germaniae urbem, Basilea excepta, designarent. At illi absurduere, dato eo responso, Concilium a Pontifice sine ipsius Concilii assensu solvi non posse, obfirmatique in ea sententia persistere.

4. Utebantur illi nonnullis argutiis, quae refelluntur a Joanne Turrecremata² lit. S. Sixti presbytero cardinale, ac Pontificem iustis de causis transferre Concilia posse, ita demonstratur: « Si pastor potestatem habet transferendi gregem de loco ad locum, prout gregi pascendo cognoverit expedire, quis nisi sensu vacuus negabit Romanum Pontificem, qui pastor est universalis Ecclesiae et per consequens Concilii eam representantis, posse transferre universale Concilium, cum hoc rationalis causa exposcit. Ceterum si juxta sanctorum Patrum irrefragabilia testimonia superius inducta, summus Pontifex ratione sui primatus, pro conditione et necessitate rerum, auctoritatem habet, ut moderator sit canonum, profecto nullo magis, existente temporis rerumque necessitate, Concilium transferre, cum juxta Gregorii *in cap. Novi dist. 42*, non pro locis res, sed pro rebus loca amanda sunt; et II Machab. v, dicatur, quod non propter locum gentem, sed propter gentem locum Dominus elegit; plane non videtur parum circa fidem auctoritatis summi Pontificis desipere, qui hoc privilegium Apostolicae Sedi denegaret. Verum si per adversarios huius conclusionis inducatur decretum Constantiensis Concilii, quod incipit *Frequens*, quod etiam confirmatum asseritur per dominum papam Martinum, in quo videtur dari lex scripta papae in transferendo Concilium; Conciliorum autem universalium decreta videntur observanda esse quemadmodum libri quatuor Evangeliorum, ut attestatur Gregorius in canone *Sicut, dist. xv*, responderetur tamen breviter abstinendo a multis, quae rationaliter in hoc dici possent, quod Consti-

tutio illa Constantiensis Concilii non arietat papam aut adstringit, quin papa posset dictam Constitutionem moderari, sive in ea temporum personarumque necessitate dispensare, aut in totum tollere, quemadmodum in superioribus de canonibus sacrorum Conciliorum manifesta veritate ostendimus; manifeste etiam habetur ex § *ex his 24 q. 1*. Papa enim non subiecit legibus Conciliorum, *ut in c. Significasti, Extra. de elect. et in l. Princeps, ff. de legibus*, quia non rex legi, sed lex est subiecta regi, qui animata dicitur.

« Quod autem inductum est de canone *Sicut*, quod decreta Conciliorum observanda sunt sicut quatuor libri Evangeliorum, non obstat, quia illud, sicut glo. testatur, et in superioribus plene declaravimus, universaliter non est verum, sed tantum habet veritatem in his, quae de fide, ut puta, circa articulos fidei ac sacramenta per Concilia definita sunt, nec consequenter obstat, quod etiam dicitur, quod Constitutio illa *Frequens*, fuerit confirmata per Martinum, quoniam approbatio sive confirmatio Martini praelata, in hoc genere rerum nullum potuit inferre praedictum suis successoribus, pari imo eadem post eum potestate functuris, cum par in parem non habeat imperium *in c. Meruit § quamvis, de elect. et in l. Marcus de arbi*. Unde ipse dominus Martinus, non obstante praedicta Constitutione Concilii Constantiensis et confirmatione sua, dedit praesidentibus suis in Concilio Senensi potestatem transferendi Concilium, nulla facta mentione consensus Concilii, unde ratio adversariorum non militat ». Illustrantur haec ex eo, quod Martinus non omnia Constantiensis Concilii Acta confirmavit, sed ea tantum, quae de fidei dogmatibus adversus haereticos Wicelistas et Hussitas tum adversus Petrum e Luna ejusque sectatores schismaticos decreta erant; inter quae Constitutio, quae a verbo *Frequens*, exorditur, non continetur, cum ipse Concilium Senense sine Patrum assensu sola auctoritate Apostolica transtulerit.

5. *Litterae Eugenii de instaurato Basileensi Concilio*. — Interca Eugenius Sigismundi regis Romanorum ac principum electorum precibus adductus, cum spem illi injicerent e Concilio Basileae celebrando ingenia in Christianam rempublicam bona redundare posse, dimissum jam ante Concilium dato Diplomate instauravit³:

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad sacram Petri Sedem, divina disponente elementia, evocati, salutem, tranquillitatem et pacem totius gregis Domini nobis ex alto crediti juxta pastoralis officii debitum indefessis

¹ Ex resp. Synod. in Append. p. 411. — Turrecr. summ. de Eccl. l. iii. c. 66.

³ Lab. Trev. p. 6a, in Ms. divers. Bull. p. 68 et in Ms. Alex. MI. p. 112, et in alio Ms. sign. num. 117, p. 166, et in Ms. Nicol. card. Arag. p. 255, et in Appen. Conc. Basil. edit. Bas. tom. IV. p. 1, pag. 210.

studiis affectantes ad ea maxime dirigimus aciem mentis nostrae, per qua, licet diversis consiliis, prout rerum et temporum varietas persuadet, ad eundem tamen salutis optate finem, hoc est, ad unitatis Ecclesiae preservationem ejusdemque reformationem, extirpationem haeresum, pacem Christi fidelium et salutem Christianae reipublice valeamus, subtilis dissensionum lomentis, auctore Altissimo, provenire. Sane licet in septennium per generalium Constantiensis et Senensis Conciliorum statuta ordinationesque felicitis recordationis Martini papae V praedecessoris nostri, Basileense Concilium absque alia vocatione congregari debuisset, et nullatenus prorogari; ac dilectus filius noster Julianus S. Angeli diaconus cardinalis per ipsum praedecessorem ad extirpandam perfidam haeresim Bohemorum principaliter destinatus, exiisset cum potestate ipsi Basileensi Concilio praesidendi, si in tempore congruo et decreto praefatorum ibidem concedentem copiam reperiret, ac subsequenter per nos post nostram ad Apostolatus assumptionem ad praedicta peragenda confirmatus fuisset: tamen pluribus exactis mensibus, etiam post seplennium antedictum, pauci tam praefati quam magistri et doctores in dicta Basileensi civitate convenerunt, prout percepimus ex relatu dilecti filii Joannis Pulehri patris, ad nos et venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales per dictum cardinalem et eosdem praefatos, magistros et doctores destinati, asserentisque ipsos propter numeri parvitalatem tot tantarumque rerum agendarum moli insufficientes penitus videri, et inhabiles ad versutias haereticorum et eorum fallacia argumenta refellenda; quodque non erant ibidem regum atque principum oratores, cum quibus in Conciliis de eorum pacificatione tractaretur: locum etiam Basileensis civilis minime tutum videri propter plurà loca eis vicina, quae Bohemorum haeretica labe infecta erant. Insuper ad ipsam Basileensem civitatem tutum non patere accessum propter subortum bellum inter dilectos filios nobiles viros Burgundiae atque Austriae duces: quare praefatus Joannes dictorum cardinalis et congregatorum nomine nobis supplicavit ut, cum verisimiliter propter causas antedictas eo praefati minime convenissent, ipsos vocare et praecipere, eosdem vero reges et principes, ac etiam Graecos hortari et invitare vellemus, ut Basileam accederent, vel idoneos mitterent oratores, per quos posset haeresis Bohemorum, quae armata dicebatur, extirpari, reductio fieri Graecorum, pax et tranquillitas Christiani populi pertractari: praeterea quia dum eramus in minoribus constituti in conclavi pro celebranda futuri summi Pontificis electione una cum eisdem fratribus constituti, nos volo adstringimus illo in loco Concilium celebrare sive celebrari facere, in quo majori partì ipsorum fra-

trum magis utile expediensque et opportunum videretur, ac dictis fratribus visum fuerit melius Concilium praedictum ad civitatem Bononiensem commutari: ideoque ex praedictis causis et aliis quas honestatis causa tacuimus commoti, ne tantum bonum amplius differretur ac, ut in ipso Concilio possemus personaliter interesse, de fratrum praedictorum consilio et assensu, cum Basilea nulla viderentur praeparamenta ad celebrandum Concilium opportuna, sed potius impedimenta subesse, Concilium hujusmodi ad praefatam civitatem Bononiensem commutavimus, sperantes quod ad eam nobis cum praefatis fratribus et nostra curia, ac clarissimo in Christo filio nostro Romanorum rege illustri, cum in Italia esset prout nunc est, facilius esset accessus: quodque ibidem convenientibus nobis ambobus esset in praedicto Concilio praefatorum et principum numerus copiosus, ac etiam doctores et magistri ad tantum pondus idonei, quibus Romana curia et ipsa Bononiensis civitas plurimum sunt referta: status quoque Romanae Ecclesiae, qui propter absentiam nostram longinquam utique in periclitatione quoad temporalia proculdubio exiisset, facilius conservari posse videbatur: Graeci insuper, quos ipsi Basilea consistentes nos, ut vocaremus ad Concilium, sunt hortati, commodius Bononiam accedere potuissent, quam Basileam tum propter maris propinquitatem, tum quia cum ipsis Graecis conventum erat de loco Concilii in Italia eligendo, tum autem nobis et Ecclesiae facilius eorum sustentatio exiisset, cum praefatus praedecessor et nos etiam perantea expensas ipsis pro eorum accessu ad Concilium obtulerimus et recessu.

6. - Verum quia ex plurimorum fide dignorum fidelium relatione percepimus quod plura, quae tunc Basileae Concilii celebrationem impediebant, utique cessarunt; nam primum, Domino concedente, ipsorum dudum bella sublata sunt, et aliqui pro parte Bohemorum Basileam venisse dicuntur, quod nobis est gratissimum, si coningat eos ad Catholicam fidem reverti, quodque etiam ibidem nunc est praefatorum ac magistrorum major solito numerus, et nobis per Romanorum regem praefatum, ac venerabiles fratres et dilectos filios nobiles viros electores sacri Romani imperii exiiterit supplicatum, ut consentire vellemus Basileae generale Concilium celebrari pro bono universalis Ecclesiae militantis, nos judicantes non esse reprehensibile si, secundum varietatem temporum statuta quandoque variantur humana, ne bonum, si quod Basileae fieri posset, aliquantulum impediatur, dicta commutatione Concilii jam facta non obstante, de eorundem fratrum consilio statuimus, volumus et mandamus, quod Basileae sacrum Generale Concilium per nostros legatos illuc quantocius transmittendos, et qui nomine

nostro præsideant, celebretur. Et cum præfati electores obtulerint circa libertatem et securitatem Concilii, se taliter curaturos, quod nos et per nos mittendi, ac alii ad ipsum Concilium conventuri poterimus merito contentari, committimus eisdem et tenore præsentium mandamus, ut ipsi curam, diligentiam, sollicitudinem securitatis et libertatis prædictarum ac custodiam tam loci Basileensis, quam Concilii et maxime legatorum nostrorum et aliorum prælatorum, quos illuc proficisci contigerit, in se suscipiant, præsentent, et ita circa illos vacent et intendant, ac vacari et intendi faciant et procurent, ut tutus liber ad præfatam civitatem Basileensem omnibus accessus pateat, residentia pariter et recessus. Interim vero Basileæ convenientes ad extirpandas hæreses Bohemorum, ac ipsos ad sanctam fidem Catholicam reducendos pacemque et concordiam inter cunctos Christi fideles tractandam intentos existere volumus et mandamus. Hæc autem omnia volumus, ut ad omnium deducantur nolitiam, valvis palatii nostri Apostolici ac Basileæ principis Apostolorum Urbis affigi, et ad diversas mundi partes etiam destinari ad prædictorum notitiam pleniorum, mandantes omnibus et singulis venerabilibus fratribus nostris patriarchis, archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, prioribus, cæterisque Ecclesiarum et monasteriorum præfatis, ac omnibus et singulis aliis, qui ad Concilia Generalia venire tenentur, ut in dicto Basileensi Concilio infra trium mensium spatium a die data præsentium computandum, debeant convenire. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ XVI kal. Martii, anno n. ». Datis in eandem sententiam litteris ad principes, eos hortatus¹ est, ut Basileam mitterint oratores suos, interque alios Raynaldo duci Barensi significavit, se ad prælocanda dissensionum semina et calumnias extinguendas Concilium Basileam revocasse. Misso quoque decreto superiori in Gallias, Georgium Tremollia regulum in regia Gallica auctoritate florentem rogavit², ut Carolum ad Pontificiæ sanctioni obtemperandum duceret; subditque: « Nos quippe nihil aliud quarimus, nisi ea agere, quæ Altissimo placeant, populo Christiano sint utilia, Ecclesiæ sanctæ Dei utilitatem afferant, et fidei incrementum ».

7. *Septemviri ad Synodi patrocinium suscipiendum excitati, et legati cardinales creati.* — Sollicitavit vero Germaniæ septemviro, ut una cum præsulibus ad Synodum se conferrent, illiusque patrocinium susciperent, nec sinerent de alio, quam de revocandis in Ecclesiæ gremium Bohemis et publica pace sancienda agi, quo argumento Saxonie duci inscriptæ sunt hæc litteræ³:

« Dilecto filio nobili viro Frederico, duci Saxonie ac sacri Romani imperii electori, salutem, etc.

« His, quæ ad salutem, pacem et quietem Ecclesiasticæ reipublice ac totius populi Christiani, augmentum fidei et extirpationem hæresum pertinent, totis cordis visceribus intendentes, Generale Concilium, quod justis et probabilibus de causis a civitate Basileensi ad civitatem nostram Bononiensem pridem decreveramus transferendum eisdem rationibus impedimentisque magna ex parte cessantibus, prout per nobilitatis tuæ ac aliorum sacri Romani imperii electorum oratores nonnullorumque fide digna relatione nuper informati fuimus, per nostras certi tenoris litteras, quarum copiam eidem nobilitati tuæ mittimus interclusam, in præfata civitate Basileensi de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu decrevimus celebrandum. Quamobrem, dilecte fili, cum adhibentes maxime fidem oratoribus a te, necnon cæteris Romani imperii electoribus ad nos nuper destinatis, affirmantibus nobis pro tua et aliorum electorum auctoritate secure omnia et ex zelo pacis concordie, cui nos maxime in hæremus, si Concilium in præfata Basileensi civitate celebraretur, esse processura, præfatum de celebrando Basileæ Concilio decretum statuerimus, et pro singulari, quam de tua ac aliorum electorum erga Ecclesiasticam reipublicam, ac statum nostrum fidelitate et devotione in Domino fiduciam obtinemus, nobilitatem tuam una cum cæteris dicti Romani imperii electoribus præfatis ad tuitionem, custodiam et protectionem, et securitatem præfati Concilii, prout in litteris præfati decreti nostri latius continetur, duxerimus deputandos, hortamur attente in Domino eandem nobilitatem tuam, quatenus, visis præsentibus, eundi per te vel alium tuo nomine ad præfatam civitatem Basileensem præfati Concilii causa celebrandi, quanto cum majore numero potes de tuo ducatu ac aliis terris et locis tuo dominio suppositis, prælatorum et doctorum, te quanto citius præpares et disponas, ut saltem infra tres menses a data præfati decreti nostri computandos, et in adventu legatorum nostrorum, quos ad præfatum Concilium intendimus deputare, ibidem constitutus existas.

« Pergratum autem fecerit nobis nobilitas tua, quod etiam valde consonum est rationi, ut omnis dissensionis tollatur occasio, si diligenter procuraverit ne aule præfatorum legatorum nostrorum ad præfatam civitatem Basileæ accessum, præter reductionem et pacem Bohemorum, ibidem aliquid aliud pertractetur. Requiritur præterea et hortamur in Domino eandem nobilitatem tuam, quatenus diligenter apud cæteros tuos juris eligendi imperatoris collegas operari velis, quod venerabilis frater noster

¹ Lib. brev. p. 67. et in alio Ms. Alex. VII. p. 414. — ² Ext. ejus lit. in eod. Alex. VII. p. 115. — ³ Lib. XV. p. 127.

Rabanus archiepiscopus Trevirensis Ecclesie presulem esse certum est, et ex cuius Ecclesie titulo jus electionis dependet imperii, ad possessionem juris et proprietatem imperialis electionis, quod maxime est justitiae consonum ac etiam aequitati, omni exceptione remota, admittatur. Enimvero prelati oratores a te ac ceteris electoribus ad nos pridem destinati, quanto citius ad te ac alios redeuntes, plene de singulis advisali, eandem nobilitatem tuam plenius informabunt. Datum etc. IX kal. Martii anno n^o.

8. Conceptae sunt iisdem verbis aliae ad Conradum Moguntinum, Theodoricum Colonicensem archiepiscopos, Fredericum marchionem Brandeburgensem, et Ludovicum comitem palatinum Rheni. Creati fuere ab Eugenio ex cardinalium collegio quatuor Concilii praesides, qui sua illud regerent auctoritate, qua subjecto Diplomate ipsos auxit¹ :

« Venerabilibus fratribus nostris Jordano Sabinensi et Petro Albanensi episcopis, ac dilectis filiis Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem et Angelotto tit. S. Marci presbyteris S. R. E. cardinalibus Apostolicae Sedis legatis, salutem, etc.

« Vobis et illis, seu illi ex vobis, quos vel quem in dicto Basileensi Concilio contigerit interesse nostro et Sedis Apostolicae nomine et auctoritate ipsi Concilio praesidendi, ac in eo pro vestra sapientia illa proponendi, deliberandi, ordinandi, statuendi et decernendi, quae ad laudem et honorem Dei, ac conservationem et augmentationem religionis fidei Christianae, status Ecclesiae, reformationem quoque totius cleri et Ecclesiastici status in moribus et vita, necnon reductionem Orientalis Ecclesiae et quorumlibet aliorum oberrantium ad gremium Ecclesiae militantis, ac conservationem Ecclesiasticae libertatis, salutem quoque, quietem et pacem regnorum, regum, ducum, principum et quorumlibet fidelium populorum noveritis pertinere, ac etiam ibidem cum debita maturitate et deliberatione, prout in tanta re convenit, ea omnia proponendi, decernendi, concludendi et exsequendi, per quae haereses et errores tam Bohemiae quam de aliis quibuscumque regnis, provinciis, terris et locis, in quibus sunt, penitus extirpentur, et nihilominus de praemissis haeresum et quibusvis aliis causis fidem Catholicam quomolibet concernentibus, cum consilio dicti Concilii cognoscendi, aliasque per vos aut illos seu illum ex vobis, quos vel quem in dicto Concilio, ut praemittitur, interesse contigerit, vel alium seu alios a vobis deputandos audiendi, decidendi et fine debito cum praefato Concilio terminandi, ac contradictores quoslibet et rebelles cujuscumque status, gradus, praeminentiae vel conditionis existant, et quavis Ecclesiastica vel mundana, etiamsi regali vel

pontificali praetulerint dignitate, auctoritate nostra per censuram Ecclesiasticam et alia juris remedia, appellatione postposita, compescendi, et super his, quoties opus fuerit, auxilium brachii saecularis invocandi, omniaque alia et singula in eodem Basileensi Concilio agendi, tractandi, disponendi, statuendi, declarandi, decernendi et concludendi, quae in praemissis et circa ea pro statu nostro et ejusdem Ecclesiae, ac salute animarum fidelium, extirpatione haeresum et errorum de agro Dominico, reductione quoque oberrantium populorum, et conservatione Ecclesiasticae libertatis, ac pro quieto statu republicae Christianae, necnon reformatione in omnibus membris suis noveritis profutura; plenam et liberam auctoritate praedicta tenore praesentium concedimus facultatem, etc. Datum Romae apud S. Petrum, anno Incarnationis Domini MCDXXXIII, kal. Martii, Pontificatus nostri anno n^o.

9. *Apostolicas litteras respuant tenere et insolenter contra Eugenium pugnantes.* — Affulserat piis omnibus non dubia spes Basileenses praesules, dissipata superiori discordia, ad divinam tantum amplificandam gloriam exsurgendumque haeresim incubituros, cum elati illi, quod Pontificem ad Concilium instaurandum adessent, novas seruerunt lites, maximaque cum piorum offensione Apostolica Diplomata carpere ceperunt. Objeece in primis in suo decreto¹, Eugenium ipsorum monitis morem non gessisse: non agnoscere jamdiu ceptum Basileae Concilium, sed tantummodo per legatos celebrandum decrevisse: contraxisse etiam illius auctoritatem ad duo tantum, nimirum ad haereticos ad fidem reducendos, et conciliandam inter principes pacem; restituendae autem Ecclesiasticae disciplinae caput praetermitti, neque confirmari quae jam gesta essent: potestatem etiam praesidibus cardinalibus datam exagitarunt, ex qua inferretur, quod si Concilium quidpiam statueret et a cardinalibus ipsis respueretur, pro infecto esset; contendereque non tantum praesides, sed Pontificem etiam Concilio obnoxium esse, adeo ut si Concilio non pareret, in eum animadverti posset. Denique in perfinitia obfirmati haec perveraciter sunt professi: « Si post hujusmodi contradictionem inter Concilium et papam ortam, Concilium quasi victum liti cederet, et ipsum et alios Romanos Pontifices in possessione dissolvendi Concilia poneret, quae tandem spes erit, quod praefatus dominus Eugenius decreta hujus sacri Concilii servet et servari faciat, si ipsum Concilium spernat recognoscere? Quibus etiam remediis uti poterimus, ut statutis hic promulgandis non contraveniat, si ipsum Concilium, per quod statuta fiunt, irritari patiamur? Mori malumus, quam

¹ Lib. XVII, p. 193.

¹ Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV, p. 1, pag. 111

tanto errori per ignaviam cedere ». Hæc illi ad schisma adulterina pii studii specie prona, quorum scelus et audacia eo prorupit, ut Pontificios legatos tanquam Synodi præsidēs recipere detrectarint¹ urserintque Eugenium, ut novata ab ipsis contra omne fas Apostolicæ dignitatis injuriam confirmaret.

10. Contra vero profitebatur Eugenius, prius se mortem pro tuenda dignitate Sedis Apostolicæ appetiturum, quam supremam auctoritatem a Christo acceptam (quam ipsum accepisse non controvertebatur Concilii arbitrio subiceret, quem Synodalibus decretis fidei tantum, non autem aliis obstrictum teneri B. Joannes e Capistrano² his verbis lœuolenter confirmat : « Hanc præeminentiam potestatis in papa supra Concilium tenet glo. in c. *Sicut sancti Evangelii* 15. dist. ubi B. Gregorius fatetur se venerari sancta quatuor Concilia, scilicet Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum et Chalcedonense sicut sancta quatuor Evangelia, subdens se cuncta, quæ venerantur, amplecti, quia dum universali sunt consensu constituta, se et non illa destruit quisquis præsumit absolvere, quos religant aut ligare quos absolvunt : ex quibus verbis schismatici festum agunt *quasi victores capta præda, quando dividunt spolia* (Isai. ix. dicit glossa super verbo *presumit absolvere*, videtur ergo, quod papa non possit destruere statuta Concilii, quia orbis major est Urbe 93. dist. *Legimus*, unde papa requirit consensum Concilii 19. dist. *Amstasius arg. contra* 17. dist. *Huic Sedi, et Extra, de elect. Significasti*, ubi dicit, quod Concilium non potest papæ legem imponere, et 35. q. 9. *Veniam*, sed intellige, quod hic dicitur contra articulos fidei. Totum est de glo. ex qua colligitur, quod papa sit super omnes, nisi deviare ab articulis fidei : nam tum dumtaxat Concilio subesse debet 40. dist. *si papa*, de quo tamen amplius et latius infra dicam. Sic intelligit dictam glo. *ibidem Archidiaconus*, etc. »

11. Cumularunt Basileenses male novata errore novo ; habita enim V kalendas Maii sessione undecima, sanxerunt³ Romanum Pontificem ad Concilium adeundum constituto tempore, mittendosve legatos obstringi ; ac si illud dissolvere, mutareve aut extrahere nitatur, nec lapso quadrimestri se emendarit, jure exercendæ sacrosanctæ potestatis, quæ ad Concilium devolvatur, interdictum fore, ac si bimestri pertinaciter contempserit, de eo Pontificia dignitate deturbando actum iri. Præterea edixerunt licere omnibus cardinalibus, renitente etiam Pontifice, interesse Concilio, idque non nisi assentientibus iis, qui convenerant, solvi aut in alium transferri locum posse : quod fieri vetere, nisi dua-

præsumtum partes assensissent. Arrogarunt etiam sibi factiosi Basileenses dicendi sacri profanique juris, litiumque dijudicandarum potestatem ; quorum temeritatem et audaciam ut comprimeret Eugenius, subjecto edicto, cujus potiore partem decerpimus, a perperam captis eos abstinere jussit⁴ :

« Eugenius, etc. Apostolica auctoritate decernimus, quod in præfato Concilio Basileensi nullæ causæ singularium publicæ vel private, Ecclesiasticæ vel sæculares, quovis modo, causa vel colore introductæ vel introducendæ possint vel debeant in dicto Basileensi Concilio agitari, cognosci aut terminari, sed, dirigente Domino, fidelium operas ad extirpationem hæresum, ad pacem ponendum inter principes et populos Christianos, et ad morum reformationem omnia studia dirigantur, et nullatenus ad alias causas, quam ad præmissas Concilium ordinatum est, converti debeant, decernentes irritum et inane, si secus a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIII, kalend. Junii, Pontificatus nostri anno II ». Parere detrectarunt factiosi, ac plura, absente Sigismundo Cæsare, ad seditionem tendentia pertentarunt, de quibus postea agetur ; nunc prius Cæsaris gesta in Italia, utque augustales apices susceperit percurramus.

12. *Pacta fœdera et pax conciliata, antequam Sigismundus Romam accederet, coronam accepturus*. — Meditatus Romanam proticisci ad augustalia insignia Pontificia manu accipienda, ob Basileensium, quos ille suo patrocinio tegebat⁵, et fœdus cum Philippo Mediolanensi suspectus Eugenio, Florentinis ac Venetis sociis, ultra Senas progredi Ecclesiastico et Florentino exercitu prohibitus est⁶. Cum vero Senis anni unius cursu ut motus Italicos componeret, moratus esset, demum missis XVI Martii die oratoribus suis, fœdus VII Aprilis sanxit his pactionibus, se venturum Viterbium habente Aprilis, ac Pontificem in ea urbe aditurum, meritisque officii ritum et instituta veteri complexurum ; tum fidem suam Pontifici ex consueta Cæsaris formula præstiturum, hæreticos et schismaticos excisurum, nulla cum impiis initurum fœdera, pro dignitate Pontificia tuenda et servandis Romane Ecclesiæ juribus studia sua adhibiturum, diffinitionem Ecclesiasticam non invasurum, tum immunitatem Ecclesiastici ordinis asserturum. Quod etiam sacramentum⁷ oratores regio nomine in cardinalium senatu ritu solemniter dixerunt. Spopondere⁸ etiam iisdem Sigismundi oratores,

¹ Eod. Ms. Vat. Nicol. emd. Arag. sign. lit. E. p. 255. — ² Jo. Capiste. lib. de papæ et Concl. auctorit. par. III. — ³ Acta Basil. Concl. sess. XI.

⁴ Lib. XVII. p. 201. — ⁵ Ext. ea de re lit. Eug. in Appen. Basil. Concl. tom. IV. p. 1. pag. 212. — ⁶ Blond. dec. 3. l. V. — ⁷ Ext. ejus exemp. in eod. pag. Appen. p. 217. et apud Gold. tom. III. p. 431. — ⁸ Ext. ea de re lit. in ead. Appen. p. 222. et apud Gold. tom. III. p. 429.

ipsum non exercitum, sed regiam tantum familiam, quam Senis habebat, adducturum, ac si quem Pontificis, Ecclesie Romanive populi hostem secum adduceret, illum se ad Pontificium nutum mox dimissurum : de quo fœdere Eugenius Joannam reginam Sicilie his litteris fecit certiores :

« Charissima in Christo filia, salutem.

« Credimus indubie serenitatem tuam grato ac libenti animo accepturam esse ea, quæ pro salubri statu nostri, Romane Ecclesie et etiam Romani populi et totius populi Christiani dirigi ac disponi, ac directa et disposita a nobis, auctore Domino, fuisse existimamus, atque ea potissimum ratione serenitati tue intimanda esse decrevimus. Pridem enim, prout ad notitiam tuam credimus pervenisse, supplicantibus atque exhortantibus nos per oratores suos venerabilibus fratribus nostris, ac dilectis filiis nobilibus viris sacri Romani imperii electoribus, quatenus Basileense Concilium approbare, ac celebrari ibidem permittere vellemus, certis probabilibus causis atque honestis rationibus inducti eorum piis votis ac justis supplicationibus duximus annuendum : demum, cum charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum rex illustris, suos ad nos oratores, ac etiam legitimos procuratores delegaverit, postulantes humiliter a nobis nomine præfati regis, quatenus in eam concordiam, amorem, benevolentiam et animorum unitatem, a qua sine dubio licet a quorundam zizaniorum satoribus, quanquam interpellati nunquam fuimus alieni, eidemque coronam ac cætera Romani imperii insignia conferre, et cum eodem ad ea, quæ statum Ecclesie, pacem et tranquillitatem totius populi Christiani concernerent, pro tractanda et procuranda salubriter convenire vellemus, asserentes se ad præstandum solemniter juramentum, quod omnes reges Romanorum in ingressu Italie de jure præstare tenentur, promptos et paratos esse, sufficientique ad id et omnia ad contrahendam concordiam præfatum, necessario mandato esse munitos, nos attendentes piam et honestam præfati regis postulationem, habito cum præfatis oratoribus diligenti tractatu, de consilio et assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, auctore omnipotenti Deo, optatam concordiam cum præfato rege inivimus, præstito per eosdem oratores in animam dicti regis constituentis devotionis et fidelitatis, prout jura et sanctorum Patrum decreta decernunt, in generali consistorio solemniter juramento : quæ omnia ad serenitatis tue notitiam per breve nostrum curavimus deferenda. Datum vii Aprilis, scilicet Pontificatus anno iii, ut præcedentes et subsequentes Regesti litteræ ostendunt. Idem fœdus Eugenius amplissimo alio Diplomate vulgavit.

13. Sigismundus quoque xv Aprilis die illud

significavit hæcce verbis præsulibus Basileensibus, ne adversas inde suspiciones conciperent :

Approbante domino summo Pontifice sacrum Concilium, ad persuasionem nonnullorum notabilium virorum et etiam oratorum nostrorum et imperii sacri principum electorum, qui nobis hujusmodi Bullas exhibebant, nobisque recessum nostrum sine imperialibus intulis penitus dissuadebant, cum Sanctitate sua remansimus concordēs in dictis licitis et honestis. Sicque per totum istum mensem Aprilis cum Sanctitate sua in Viterbio constituemur : et usque medium Junii vel prius in Urbe Romana a Sanctitate sua coronabimur, præstabimusque et immovabimus sibi illa juramenta, quæ nostri prædecessores Romanis Pontificibus præstiterunt : istudque adjecimus, quod ipsi manutenebimus, quantum cum Deo poterimus : et infra, certificantes vos, quod, nisi Sanctitas sua saepe dictum Concilium approbasset indubie sine ipsis coronis, quas propter facta ipsius Concilii tanto tempore prætermisimus, ad propria redissemus, etc. Datum Senis die xv Aprilis, regnorum anno Hungarie, etc. xxviii, Romanorum xxiii et Bohemie xiii.

De hujusmodi fœdere Pontificem inter ac Sigismundum sancito meminere auctores¹, de quo celebratam publicam lætitiã consecuta mox Italie universæ pax auxit : cum enim die tertia Martii, marchione Ferrariensi interprete, agitata fuisset, demum vigesima sexta Aprilis, ut refert Ms. Diarium Venetum, felicissime composita est hæcce legibus, ut Philippus Maria dux Mediolanensis reipublicæ, Venetæ arces restitueret, quas in Bergomensis agro invaserat, ereptas alias Montisferrati marchioni similiter bimestri excurrente redderet : Florentinis labente unius mensis spatio Pisanum comitalum : Senenses Florentinis, ac vicissim Florentini Senensibus bello parta restituerent : Lucensibus facultas data, ut ad idem fœdus venire possent, modo Florentinis ablata restituerent ac vicissim sua reciperent. Cæterum Mediolanensis dux quovis in Etruriam jure atque imperio sibi temperare jussus, et si qua nova lis suboriretur, marchionibus Ferrarie et Salutarum illius dirimenda potestas data : alia vero inter Franciscum Foscaram ducem Venetorum et Sigismundum dissidia quinquennialium induciarum beneficio sopita. Pacata ita Italia, cum Pontifex ad Sigismundum excepiendum se compararet, Ugonem cardinalem episcopum Prenestinum, Romam, ubi ipse agebat, nulla interposita mora, jussit accedere, ut una cum Lucido diacono cardinale ad eundem regem defluendum se conferret. Verum Ugoni postea successit Jordanus cardinalis Ursinus episcopus Sabinensis.

¹ Quæ, Ms. Venet. lib. 1. fol. 10. Tur. Ms. in h. Vat. sig. num. 13. Paol. Beol. Civ. Ms. 687. ar. n. sign. num. 119. Blend. doc. 3. c. v. Plat. in Eug. IV. Gorius hist. Med. par. IV et alii.

Interea Eugenius Sigismundum humanissimis litteris¹, quibus conceptam summam a se de illius virtute spem exposuit, in Urbem vocavit, atque in suscepto de augenda Christi gloria, amplificanda fide, excindendis haeresibus et Ecclesiae tuenda consilio confirmavit.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo regi Romanorum illustri, salutem, etc.

« Ex litteris dilecti filii nostri Lucidi S. Mariae in Cosmedin diaconi cardinalis legati nostri, et etiam ex verbis dilecti filii Jacobi de Sirtz notarii nostri, intelleximus bonam voluntatem tuam celsitudinis, et laudabilem affectionem erga pacificum et tranquillum statum populi Christiani et Ecclesiae sanctae Dei; ideoque desiderare te videre nos, ut, participatis invicem consiliis, ea agere possis, per quae pax inter principes Christianos statuatur, exaltetur fides et haereses extirpentur. Summa laude, charissime fili, et commendatione magna digna est haec praecleara intentio tua: verum non est modo solum nobis notum laudabile hoc tuum desiderium et bene agendi appetitus, sed dum eramus in minoribus constituti, et vidimus quae egisti pro unione universalis Ecclesiae, et ipsi saepius colloquentes tecum cognovimus, quam ardentem desiderares publicam Christianorum salutem et fidei exaltationem: quae res effecit ut te sola mente diligere praeceteris principibus Christianis, sperantes semper te cum futurum, qui posses et velles pacificare populum Christianum, tollere haereses, augere fidem et exaltare Ecclesiam Dei.

« Postea vero, quando fuimus, dispositione divina, licet immeriti, ad apicem summi Apostolatus assumpti, cum et ipsi consimiles cogitationes in animo continue versaremur, impedirentur autem propter novitates, quae post nostram assumptionem subito emeruerunt, desiderabamus videre personam tuam, in qua singularem fiduciam gerimus, ut communicato consilio tecum, ea deliberarentur inter nos, quae cederent ad laudem Christi, extirpationem haeresum, oppugnationem infidelium et fidei exaltationem. Testis est nobis Deus, ut tu ipse ex litteris nostris dudum videre potuisti, nos desiderare, ut tecum esse possemus pro bono Christianitatis et Ecclesiae, cum nulla sint, in quibus tuo praesidio et auxilio ad perficiendum opus sit; tuum enim est munus fieri Ecclesiam, pacem ponere inter dissidentes, et justitiae patrocinium suscipere pro laude Christi. Cum ergo utriusque nostrum consilia communia existant, eadem sit mens, eadem intentio, hoc est agere, quae sunt salutaria populo Christiano, per tuam vero praesentiam ad optatum finem perducere posse videantur, gratissimus erit nobis adventus tuus, in quo plurimum fructum speramus consequi

spei nostrae. Itaque tuam serenitatem in Domino exhortamur, ut velis accedere ad Urbem, quemadmodum inter tuam celsitudinem et praefatum cardinalem est deliberatum, cum primum commodum est tibi: certi enim reddimur, quod ea meditaberis, ea ages, quae digne ab omnibus laudari et commendari possint, ac perpetuum tibi gloriam parere et animae salutem. Nos quidem speramus, quod Deo inspirante spiritum sapientiae suae nobis, ea simul deliberabimus et statuemus, quae sint placita sibi, et omnibus Christi fidelibus grata. Dat. Romae, etc. »

14. Sigismundus Romae coronatus dat juramentum. — Deductus a cardinalibus legalis Sigismundus rex quadringentis equibus succinctus Viterbium mense Maio ingressus est²: extant siquidem ipsius litterae³ ad Basileensis conventus praesules die ejusdem mensis nona datae, quibus coeptum suum in Urbem iter signavit, monuitque ne quid novarent, neve turbas excitarent; ingressus⁴ vero est Romam XXI Maii frequentique populo obviam procedente, a Pontifice ad Basilicam Vaticanam gradus ad pedis orisque osculum admissus est, ut narrat his verbis S. Antoninus⁵: « In gradibus Ecclesiae B. Petri cum solemnii apparatu et comitiva consistens Eugenius, imperatorem, genibus flexis, pedem osculantem ad osculum oris reverenter excepit ». Ultima⁶ vero Maii die Pentecostes sacro, insignibus augustalibus a Pontifice exornatus est, cum prius veterum Christianorum Caesarum more juratus spondisset, Catholicam se fidem, Romanae caeterarumque Ecclesiarum jura ac privilegia illibata servaturum, conceptis haeec verbis⁶:

« Vobis sanctissimo domino Eugenio papae IV ac summo Pontifici, nos Sigismundus Romanorum rex semper Augustus, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae rex, amuente Domino, futurus imperator, nomine vestro ac Ecclesiae nomine recipientibus promittimus, et sanctis tactis Evangelii juramento firmamus, quod Ecclesiam et fidem Catholicam pura fide totisque viribus conservabimus reverenter ac etiam defendemus, omnemque haeresim, schisma et haereticos quoslibet, fautores, receptatores et defensores eorum exterminabimus pro posse, ac nunquam cum Saracenis, pagano, schismatico seu alio quomodolibet communionem fidei non habente, aut cum aliquo alio praedictae Ecclesiae inimico vel rebeli, seu eidem manifeste suspecto, unionem quamlibet, parentelam aut confederationem inibimus, sed iam vestram quam successorum vestrorum personas,

¹ Paul. Ben. Ms. arch. Vat. sign. num. 116. — ² LXX. in Appen. Conc. Basil. edit. Bin. p. 150. — ³ Paul. Ben. ubi sup. Part. e Tur. Ms. arch. Vat. sign. num. ... Diar. Ven. Ms. et Blond. dec. 3, l. v. — ⁴ S. Ant. III. p. 111. c. 10. § 1. — ⁵ Id. ib. Nte. Bart. Ms. Vat. sign. num. 111. Ms. Diar. Venet. — ⁶ Ext. in lib. cens. Ms. bibl. Vallie.

¹ Lib. XVII. p. 176. et Ms. Cod. Alex. VII. p. 199.

honorem et statum manutenebimus et defendemus, ac etiam conservabimus contra omnes homines, cujuscumque existant praeminentiae, dignitatis aut status, hoc etiam adicientes juramento, quod nos manutenebimus semper et servabimus privilegia omnia per praedecessores nostros reges ac imperatores Romanorum Romanae Ecclesiae et aliis quibuscumque Ecclesiis quocumque concessa tempore et continentiae cujuscumque, ipsaque omnia et specialiter ac praecipue praecelarae memoriae Constantinum, Carolum, Henricum, Othonem IV, Fredericum II atque Rodulphum praedecessores nostros praesertim super concessione, recognitione, advocacione, quietatione et libera dimissione terrarum et provinciarum Romanae Ecclesiae ubilibet positaram, Sedi Apostolicae Romanisque Pontificibus sub quocumque tenore concessas recognoscimus, confirmamus et ex certa scientia innovamus, ac etiam de novo concedimus, et terras ipsas ac provincias recognoscimus ad jus et proprietatem ipsius Ecclesiae plenissime pertinere, easque nihilominus ex abundantia de novo Ecclesiae praedictae donamus, sub praedicto nos obligantes juramento, quod ipsas vel aliquam partem ipsarum nullo unquam tempore occupabimus, seu quantum in nobis erit, permittemus ab alio occupari, nec in eis aut aliqua parte ipsarum jura aliqua, possessiones aut tenuras habebimus, seu quomodolibet possidebimus, nec in eis potestariae seu cujusvis capitaniae officium aut jurisdictionem quancumque per nos vel alium exercebimus; quodque, ut princeps Catholicus et supradictae Ecclesiae advocatus atque defensor, ipsam juvabimus, et consiliis ac auxiliis illi assistemus opportunis contra quoscumque inobedientes et rebelles eidem, et praecipue contra occupantes seu turbantes terras praedictas seu provincias vel partem quamlibet earundem. Sub eodem etiam promittimus juramento, quod tam ipsam Romanam, quam alias Ecclesias, libertatem Ecclesiasticam, bona, jura, prelatos et ministros Ecclesiarum ipsarum manutenebimus, conservabimus et defendemus pro posse nostro; et quod Ecclesiae Romanae vassallos contra justitiam nullatenus offendemus: devotos ac fideles etiam Ecclesiae in imperio constitutos benigne tractabimus, nec eos contra justitiam opprimemus, sed in suis potius juribus et justitiis conservabimus. Sic nos Deus adjuvet et haec sancta Dei Evangelia: et continuo suae Sanctitati subjunximus juramentum in hac forma:

«Ego Sigismundus Romanorum rex, annuente Domino, futurus imperator, promitto, spondeo et polliceor atque juro coram Deo et B. Petro, me de caetero protectorem et defensorem fore summi Pontificis, hujus sanctae Romanae Ecclesiae in omnibus necessitatibus et utilitatibus suis, custodiendo et conservando

possessiones, honores et jura ejus, quantum divino fultus fuere adjutorio, secundum scire et posse meum recta et pura fide. Sic me Deus adjuvet et haec sancta Dei Evangelia. Nos itaque rex Sigismundus pro majori firmitate praemissorum hanc paginam jussimus typario aurea Bullae nostrae communiri. Dat. apud S. Petrum in capella... anno Domini mcdxxxiii, die ultima Maii, regnorum nostrorum anno Hungariae, etc. XLVII, Romanorum XLIII, Bohemiae XIII, imperii vero I».

Peracla pompa, ut narrat Paulus Benedictus¹ qui aderat, Sigismundus aurea redimitus corona ad gradus Basilicae S. Petri cum Eugenio venit, cumque praemissis aliquibus verborum officiis, Pontifex equum conscendisset, imperator stratoris obsequia illi praestitit², tribusque progressus passibus in equum suum insiliit, petiitque Pontificis laevam. Ubi ad concham arcae castri S. Angeli pervenere mutuum sibi dixere, *Vale*, ac Pontifex in Palatium Vaticanum retrocessit: imperator ad Aelium pontem progressus plures auratos equites creavit³, indeque ad Basilicam Lateranensem perrexit.

15. *Insigne edictum dat Sigismundus de libertate et immunitate Ecclesiastica et ex Urbe discedit.* — Augustalibus ita apicibus insignitus Sigismundus, dignitatem Ecclesiasticam confirmavit memorabili edicto⁴, quo primum ea confirmavit, quae Fredericus II ante suam defectionem et Carolus IV imperatores pro libertate Ecclesiastica sanxerant: tum iudices saeculares trahentes ad se causas Ecclesiasticas coercuit, atque amplissimas immunitates clero dedit:

«Sigismundus, divina favente clementia, Romanorum imperator semper Augustus, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae rex, etc. ad perpetuam rei memoriam.

«Sublimitatis imperialis gloriam invenit supernae Majestatis veritas nullos derelinquens virtuosos suppeditatos; et animadvertenter exposcit, ut Romani imperii gubernaculum tenens, praeter alia eximia virtutum opera sua, cunctos (praesertim servitio Dei mancipatos) ab universis oppressionibus et offensis suis semper insistat accurata diligentia clementer sublevare. Et ob id nos, qui ad Romanum imperium divina dispositione vocati, curis sollicitamur assiduis, ut praeter ceteris tuitioni nostrae commissis, personarum Ecclesiasticarum status venerandus in varietate virtutum, clerus sublimatus in suis libertatibus et immunitatibus conservetur et teneatur, et ab oppressionibus et a temerariorum ausibus liberetur. Nunc novarum Constitutionum edictione et extensione cum augmento penarum, ad gloriam et laudem Dei solerter

¹ Paul. Ben. Ms. arch. Vat. sign. num. 110, et Steph. Ind. Ms. arch. Vat. sign. num. 411. — ² Leon. Arch. in hist. cer. Ital. Blon. dec. 7. l. v. Plat. in Eug. Sabel. em. 10. l. II. — ³ Steph. Ind. Bissur. Plat. in Eug. — ⁴ Ms. bibl. Vallic.

providere curemus. Sane clarae memoriae Fredericus II olim Romanorum imperator praedecessor noster ad sanctae Romanae Ecclesiae laudem, et sacri imperii Romani decorem, cupiens, ut expurgatis quorundam erroribus et iniquis statutis penitus destitutis, de caetero Ecclesia et Ecclesiastica persona plena vigerent quiete, et secunda libertate gauderent, ac pie et iuste attendens quod quorundam perversorum iniquitas adeo abundaverat, ut non dubitaret contra Ecclesiasticam disciplinam ac sacros canones sua contingere statuta, et adversus Ecclesiasticas personas et Ecclesiasticam libertatem edita lege huiusmodi statuta iniqua irritaverat, et praeceperat irrita nuntiari, et omnia statuta et consuetudines, quae civitates et loca, potestates vel consules, aut quaecumque aliae personae contra libertatem Ecclesiae, vel personas Ecclesiasticas ac bona huiusmodi edere aut servare tentarent, contra canonicas et imperiales sanctiones de ipsorum capitularibus infra duos menses post ipsius legis publicationem penitus abolere facerent; et si de caetero talia attentarent, illa ipso iure decrevit esse nulla, et eos sua jurisdictione esse privatos: necnon locum, ubi talia deinceps praesumpta fuissent, banno mille marcarum auri fisco imperiali praeceperat subjacere, potestates vero, consules, statuarii et scriptores statutorum praedictorum necnon consilarii locorum ipsorum, qui secundum statuta et consuetudines memoratas iudicarent, ex tunc essent ipso iure infames, quorum sententias et actus legitimos statuerat aliquantulum non teneri, quodque si per annum praefatarum Constitutionum inventi fuerint contemptores, bona eorum per totum imperium mandavit impune ab omnibus occupari, salvo nihilominus aliis penis contra tales in sacris Conciliis generaliter promulgatis.

« Et insuper voluit idem tunc imperator, quod nulla communitas vel persona publica vel privata collectas seu exactiones, angarias vel perangarias Ecclesiis vel piis locis, aut Ecclesiasticis personis huiusmodi imponere seu invadere Ecclesiastica bona praesumeret: quod si secus faceret, et requisitus ab Ecclesia, vel imperio huiusmodi emendare contemneret, tripliciter refunderet, et nihilominus banno imperiali subjaceret, quod sine satisfactione debita nullatenus remitteretur. Statuit insuper, quod quaecumque communitas vel privata persona, per annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiae violatam persistens, ipso iure similiter banno imperiali subjaceret, a quo nullatenus extraheretur, nisi prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento: et insuper ordinaverat, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali quaestione vel civili, ad iudicem saecularem trahere praesumeret et contra easdem canonicas sanctiones et imperiales Constitutiones: quod si

secus faceret, actor a suo iure caderet, iudicatum non teneret, et iudex foret ex tunc iudicandi potestate privatus: quodque iudices temporales, qui clericis et personis Ecclesiasticis justitiam denegare praesumerent, tertio requisito, suam jurisdictionem amittant.

« Et deinde ad divinae memoriae Caroli IV etiam Romanorum imperatoris praedecessoris et genitoris nostri audientiam, deducto, quod saeculares quidam in potestatibus et officiis publicis constituti, videlicet duces, barones et alii domini temporales, necnon consules civitatum, oppidorum, villarum et locorum rectores, Dei timore postposito, statuta singularia et iniquas ordinationes, motu proprio et de facto praesumerent instituere contra legitimas, canonicas et civiles sanctiones, ut puta, quod nulla bona temporalia in potestate Ecclesiasticam transferantur, et quod excommunicati laici et publice denunciati in civili foro minime repellantur, praeterea quod dicti domini temporales, consules et rectores per saecularem potestatem res et bona clericorum occupaverant, arrestaverant, oblationes fidelium diminuerant et restrinxerant, exactiones alias indebitas de bonis et redditibus Ecclesiarum exegerant et extorserant: possessiones Ecclesiarum et personarum eorundem devastaverant incendiis et rapinis, et contractus inter clericos et laicos factos legitime ad libros civitatum, villarum et locorum recusaverant inscribere atque sigillare, ac donata et legata ad fabricas et Ecclesiarum structuras contra voluntatem praefatorum, et aliorum quorum intererat, praesumpserunt usurpare contra justitiam in fraudem et odium clericorum, et de bonis et rebus clericorum, quos non causa negotiationis, sed pro usibus propriis per terras ducebant, seu duci faciebant, teloneum exigere et capere veriti non fuerunt, et confugientes ad Ecclesias et cimiteria, inde extrahere contra sanctiones imperiales praesumpserunt: idem genitor praedecessor noster haec omnia, et quaecumque exinde secuta, cum per sacras, civiles et canonicas sanctiones expresse reprobata essent, et in fraudem Ecclesiasticae libertatis de facto praesumpta de principum, ducum et baronum, fideliumque suorum consilio ex certa scientia et auctoritate imperiali, cassavit, irritavit, annullavit, cassaque, irrita et nullius esse momenti pronuntiavit, praecipiendo sub indignatione imperialis banni universis et singulis dominis temporalibus, consulibus, potestatibus et in officiis publicis constitutis, quatenus mox visis et intellectis praesentibus cassatione, irritatione et annullatione huiusmodi dicta eorum, statuta et ordinationes, sicut in praedictum Ecclesiasticae libertatis edita erant, omnino revocarent, et de luce tollerent, quodque secundum ea non iudicarent amplius, nec sententias dictarent, aut eisdem in iudicio aut extra iudicium quomodo-

libet pro se et contra Ecclesiarum libertatem politerentur.

« Et insuper pronuntiavit et declaravit auctoritate predicta, quod quicumque laicus, eujusmodi status vel conditionis foret, ausu sacrilego vel propria temeritatis audacia, sacerdotem vel clericum secularem vel religiosum diffidaret, proscriberet, vel captivaret, vel spoliaret, occideret vel mutilaret, aut in carcere delineret, aut hujusmodi malitiam perpetrantes scienter receperent, vel favorem in his praestarent, praeter penas a sacris imperialibus et canonicis sanctionibus eis inflictas, forent ipso facto infames et omni honore privati, nec ad placita nobilium aliquatenus admittendi. Volebat etiam, et hortabatur, et requisiverat episcopos et prelatos, ut hanc suam legem et Constitutionem in synodis et Ecclesiis publicarent, ne in praemissis excedentes per simulatam ignorantiam, suas valeant excusare malitias; adjiciens, quod nulli homini liceret hujusmodi suae cassationis, irritationis, annullationis, pronuntiationis et declarationis paginam quovis ausu temerarie infringere, aut eis quomodolibet contraire, sub poena quinquaginta marcarum auri puri, quas ab eo, qui contra faceret toties quoties contrafaceret, irremissibiliter exigi voluit, pro medietate sui imperialis ararii sive fisci, pro reliqua vero parte injuriam passorum usibus applicari, prout in ipsis praedecessoris et genitoris nostri desuper confectis litteris ejus imperiali signo et Bulla aurea cereo suae majestatis impressis, signatis, munitis, quas praesentibus hic habere volumus sufficienter pro expressis, plenius continetur.

16. « Et quoniam per predicta Ecclesiastica libertati nondum satis provisum esse videtur, ut igitur per infrascripta sit uberius et latius ipsi libertati provisum, et ut Ecclesiastica persona plene sua libertate gaudere, et pia loca a noxiis preservari, et optatis proficere valeant incrementis, nos Sigismundus, qui statum Ecclesiasticum fervore fidei et clarae devotionis affectu veneramur libenter, ut tenemur hac edictati lege et imperiali auctoritate Constitutiones sive leges antedictas, tanquam justas, sanctas et legitimas tenore praesentium approbamus, pariter et innovamus, ipsasque scriptas nostras leges, et prohibitionem et praesentes litteras, et mandatum nostrum ad omnes et singulas Ecclesias et monasteria quaecumque, eujuscumque nationis existant, et ad omnes et singulos prelatos, clericos et presbyteros, et Ecclesiasticas personas pro majori eorum tuitione et cautela, ad tollendum in his quorundam curiosorum ambiguitatis dubium, de singulari munificentiae dono ex certa nostra scientia tenore praesentium duximus extendendum, ac extendimus et praecipimus ubique locorum sub banno et penis antedictis et infrascriptis a quolibet inviolabiliter obser-

vare. Deinde statuimus hoc edicto in perpetuum valituro, ut nullus iudex secularis in Ecclesiasticis causis, praesertim matrimonii, legitimatio- nis, usurarum, testamentorum infra annum non executorum et ad iudicium Ecclesiasticum legitime devolutorum, ac decimarum, praediorum ac fructuum, reddituum et proventuum Ecclesiasticorum, ac locationum et conductionum, seu conductorum eorundem possit seu valeat iudicare, aut quomodolibet de hujusmodi causis, aut eorum articulis cognoscere, nisi quatenus ab Ecclesiasticis iudicibus fuerit requisitus: quod si contrarium fecerit, iudicatum non teneat, et iudex ex tunc iudicandi potestate sit privatus, et subjaceat nihilominus penis infra- scriptis, actorque a suo jure cadat ipso facto. Insuper omnibus et singulis principibus, ducibus, baronibus, comitibus, comitatibus, consulis, rectoribus, ac in officiis temporalibus, dominiis et potestatibus constitutis sub indignatione imperialis banni, et quadraginta marcarum auri munita, ad cujus solutionem et praestationem pro una nostro sive imperiali arario, aut fisco, et alia medietatibus personis injuriam passis, faciendam; quolibet hujus nostrae prohibitionis transgressorem ipso facto teneri volumus.

« Demum praesenti et irrevocabili sancimus, declaramus, decernimus et pronuntiamus edicto, districtius prohibentes, ne quis ex eis prelatos, presbyteros, clericos et personas Ecclesiasticas, quominus vina, grana, res et bona de suis redditibus Ecclesiasticis provenientia libere et sine solutione telonei seu gabellae vendere seu abduci facere possint, et quominus res, bona, vina, cervisia, carnes, grana, panes et panos, et alia quaecumque eorum usui et recreationi convenientia, sive intranea seu extera vel extera fuerint pro eorum usibus seu recreatione sibi et per quaevis loca, civitates, terras, castra et aquas, vestigio vel navigio, absque quavis prohibitione libere et absque solutione cujuscumque telonei, daci vel gabellae adduci, et portari facere valeant; et etiam quominus res et bona mobilia et immobilia per prelatorum seu Ecclesiasticarum personarum obitus relicta ad manus illorum, ad quos de jure spectant, libere et sine quibuscumque impedimentis, invasionibus, intrusionibus, exactionibus et occupationibus praesertim per laicos quovismode attentatis perveniant sive valeant pacifice pervenire, et quominus coloni et subditi Ecclesiasticarum personarum sine violentis hospitalitatibus etiam de venationum occasione, ac vectigalibus, servitiis et exactionibus, quas ipsi exactores petitiones vocant; et a petitionibus hujusmodi absque damno libere et in pace dimittantur; et etiam quominus damna hospitalitatum et vectigalium, extorlorum servitorum et exactionum, et petitionum hujusmodi occasione, colonis et

subditis ipsi illata plenarie resarciantur necnon etiam quominus prelati seu iudices Ecclesiastici eorum spirituali jurisdictione subjectos pro suorum excessuum demeritis capi et incarcerari, et captos duci, et per quævis loca et civitates libere adduci, et alias debita correctione puniri facere valeant quomodocumque aut qualitercumque, publice vel occulte, directe vel indirecte per se vel per alios impedire aut facere impedire præsumant vel permittant; nec talia committentes receptant, aut in præmissis vel circa ea impendant auxilium, consilium vel favorem. Quinimo magis volumus et mandamus sub banno et pœna proxime suprascripta, ut principes, duces, comites, barones, comitatus, consules, rectores, ac in officiis, dominiis, potestatibus prædictis constituti, quicumque ab impedimentis et usurpationibus rerum et bonorum relictorum hujusmodi, et a prædictis violentis hospitalitatibus, vectigalibus, servitiis, exactio- nibus et petitionibus hujusmodi colonorum et subditorum Ecclesiasticarum personarum, et ab impedimentis et perturbationibus Ecclesiasticæ jurisdictionis omnino desistant, nec captos nec adductos rebelles repetere, vel repeti facere præsumant, non requisiti totis viribus personas Ecclesiasticas in præmissis ac jurisdictionem hujusmodi Ecclesiasticam exercentes adjuvent, et diligenter sine omni dilatione adhibeant, et apponant auxilium brachii secularis, ut libertas Ecclesiastica manteneatur, et ut subditi rebelles criminosi, et delinquentes modis præfatis, aut alias prout eisdem, jurisdictionem Ecclesiasticam exercentibus, conjunctim vel divisim, expedire videbitur, digna animadversione castigantur.

«Cæterum, ut didicimus, nonnulli perversis eorum conatibus, leges et Constitutiones antedictas, prelatos, presbyteros, clericos et personas Ecclesiasticas diversis injuriis afficientes, pro eo, quod tam per Constitutiones et leges, quam sanctiones hujusmodi inflictarum pœnarum executio absque animadversione negligitur, infringere non verentur. Et igitur tam genitoris quam Frederici II prædecessorum nostrorum præfatorum ac nostri, Constitutiones et leges præsentibus litteris mandatum nostrum debite executionis fiendæ sulfragio sortiantur effectum, et insolentia compescantur transgressorum, omnes et singulos nostros, et sacri Romani imperii principes spirituales et seculares, ac comites, barones, milites, militares, proconsulesque et consules, ac consulatus, potestates, rectores civitatum, oppidorum et locorum quorumcumque pro executione hujusmodi questionum, et legum imperialium, et præsentium nostrarum litterarum faciendæ, executores eorumdem conjunctim et divisim tenore præsentium deputamus, et nihilominus ipsis sub imperialis banni indignatione, et sub antedicta pœna quoad illos

qui feudum vel privilegia aliqua non habent. Quoad illos vero, qui talia habent sub perditionis suorum feudorum et privilegiorum quorumcumque pœna, quam eos, si requisiti infra unius mensis spatium requisitionem hujusmodi immediate sequens, et ad infrascriptam executionem non processerint et non fecerint, quod mandamus, incurrere volumus ipso facto, districte præcipiendo, per hæc imperialia scripta mandantes quatenus ipsi et eorum singuli quoscumque et quemcumque, dum et quoties præsentibus executores ipsos requiri contigerit, prelati et presbyteris, clericis et personis Ecclesiasticis quibuscumque conjunctim et divisim efficacis præsidii auxilio assistentes, non permittant eisdem, aut eorum alieni a quoquam cujuscumque gradus, status vel conditionis fuerint, contra vel circa præmissa omnia, aut aliquid ipsorum quomodolibet injuriam irrogari: sed magis injuriantes hujusmodi, nisi post requisitionem executorum eorumdem infra certum terminum peremptorie competentem, eis per executores ipsos desuper præfigendum, contra præmissa commissa, aut neglecta emendando resipiscunt. pœnas antedictas, prout quemlibet pro commisso aut neglecto contingit, incidisse declarent sic per captionem et detentionem personalem, distractionem, invasionem aut alienationem rerum et bonorum suorum, mobilium et immobilium quorumcumque sine mora ad satisfactionem et observantiam plenariam, præmissorum omnium et singulorum executores ipsi suo seculari brachio cogant, et compelli faciant, ac pecunias occasione pœnarum præfatarum arario sive fisco imperiali debitas et debendas, imperiali auctoritate emoveant, [et partem ipsorum ad fiscum imperialem pertinentem, ad fiscum ipsum fideliter studeant destinare, reliquam vero partem earundem partibus læsis realiter assignare precurent. Super quibus eisdem executoribus, et eorum cuilibet insolidum imperiali auctoritate nostra prædicta plenam licentiam et potestatem liberam concedimus per præsentem, volentes et decernentes, ut eisdem executoribus omnibus et singulis, præsentibus et futuris, vigore præsentium quoad præmissa perpetua potestas et licentia remaneat attributa, Constitutionibus et legibus imperialibus, ac privilegiis et indultis quorumcumque et aliis in contrarium forsan facientibus, non obstantibus quibuscumque. Ne autem in præmissis excedentes per simulatam ignorantiam suas valeant excusare malitias, hortamur et requirimus universos et singulos archiepiscopos, episcopos et prelatos, ut Constitutiones et leges imperiales antedictas, et præsentem nostras litteras singulis annis in synodis et Ecclesiis suis publicare precurent, si nostram indignationem voluerint evitare. Nulli ergo, etc. Dat. etc. »

Aliquantum in Urbe moratus est Sigismundus

duc, eumque profectorem pararet, Pontifex Marinum Ursinum aliumque virum prænobilem, illum per Ecclesiasticam dilationem deducere iussit : quo argumento extant litteræ¹ kal. Augusti ad præsides præfatosque Ecclesiasticos date, ut imperatorem honorifice exciperent. Flexit² ipse iter per Picenum ac Flaminiam, inde Mantuam pervenit, ubi Franciscum Gonzagam Mantuæ regulum marchionali dignitate auxit³. Dum vero Sigismundus ipse in Italia agebat, plura a Basileensibus temere per seditionem gesta sunt, quæ nostram ad se narrationem revocant.

17. *Basileenses abdicationis penam Pontifici intentant.* — Duodecima sessio a seditiosis Basileensibus III idus Julii celebrata est, in qua decretum schismaticæ labis fermento refertum in Eugenium promulgatum est ; in cuius exordio, ubi amplissimis verbis suum, quod præ se ferebant, pium studium extulerunt, addidere misisse se ad Eugenium, postquam Basilea Bononiam Concilium traduxit, Lausanensem episcopum et decanum Trajectensem, ut ipsum ab ea mente deducerent : Sigismundum pariter prepetitis oratoribus et litteris, ac plures etiam reges principesque id ab ipso enixe postulasse : eumque eas preces respiceret, institutum fuisse adversus ipsum iudiciorum ordinem ; quem cum hæcenus elusisset, hæc ab eodem Pontifice exegere : « Declaret a tempore huiusmodi inchoationis continuatum fuisse et esse prosecutionemque semper habuisse, continuarique ac prosecutionem habere debere, et ipsi pure et simpliciter adhaereat et cum effectu, et huiusmodi revocationem declarationemque et puram adhesionem per suas litteras more Romane curiæ bullatas huic sacro Concilio notificet infra sexaginta dies a die præsentis publicæ sessionis immediate sequentes ». Hæc si ageret Eugenius, spopondere ipsum se uti Pontificem culturos, ni faceret, defectionem intenterant, lapsoque die sexagesimo Pontificio jure exercendo privatim renuntiarunt ; pluraque alia seditiosa adjunxere, quibus infandum schisma moliebantur. Edidere etiam decretum de electionibus præsulum, quo reservandarum quoque Ecclesiarum jus Pontifici Romano vetere, nisi de iis in canonicis legibus fieret mentio, aut in ditione Ecclesiastica sita essent ; tum celebrande electionis ritum præscribere.

18. *Eugenii litteras pro concordia datas male acceptant Basileenses in protervia obstinatissimi.* — Inter hæc dissidia dum negabat Eugenius solum Pontificio decreto Concilium auctoritate pollere, Basileenses vero solvi non potuisse, Pontificemque Synodalibus teneri legibus contendebant, ea concordie ratio inita est interprete

Sigismundo rege, ut Eugenius ex æquo et bono acciperet Concilium in eam diem propagatum fuisse, quod subjecto edicto¹ vulgavit :

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum ex dicta commutatione nonnullæ dissensiones subortæ videantur, ac nonnullas ex dictis causis, quibus ad huiusmodi commutationem seu dissolutionem faciendam principaliter moti fuimus, aliter jam se habere cognoscimus, nihilque aliud optemus, quam ut, sublata omni materia dissensionis, ad hæreses, bella et morum deformitates de populo Christiano extirpandas salubriter intendatur, ad consilium et etiam ad instantiam clarissimi in Christo filii nostri Sigismundi Romanorum imperatoris semper Augusti, ac Hungariæ, Bohemiæ, etc. regis illustris, de fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio volumus et contentamur, præfatum generale Basileense Concilium a tempore inchoationis suæ continuatum fuisse et esse, prosecutionemque semper habuisse et continuari, prosecutionemque ad prædicta habere debere, perinde ac si nulla commutatio, translatio seu dissolutio facta fuisset : quinimo præfatum commutationem, translationem seu dissolutionem revocantes, ipsumque Concilium Basileense pure, simpliciter et cum affectu ac omni charitate amplectimur, pro viribusque illud promovere, ac omni favore prosequi intendimus ; ita tamen, quod præsidentes ad nostri præfati Concilii præsidendam admittantur cum effectu, ac omnia et singula contra personam, auctoritatem ac libertatem nostram et Sedis Apostolicæ, ac venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, et aliorum quorumcumque nobis adherentium in dicto Concilio facta et gesta per dictum Concilium prius omnino tollantur, et in pristinum statum reducantur ; sicque una mente et uno spiritu cum charitate et puritate ad ea, quæ præmissa sunt in dicto Concilio, procedatur, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, etc. kal. Augusti, anno Incarnat. Dominicæ MCDXXXIII ». Neque his placati sunt Basileenses, sed ut nova semper jurgia ex aliis serebant, ac Pontificiam auctoritatem sibi subicere moliebantur, concepta ea verba : *Volumus et contentamur*, inique acceperunt ; postularunt enim, ut Eugenius vulgaret, non modo tolerare se propagatum fuisse, spreto Apostolicis imperiis, Basileense Concilium, verum decerneret rite propagatum, atque ita suam auctoritatem acephalæ Synodi, quam falso OEcumenicam esse jaclabant, auctoritate inferiori profiteretur, quod cum majestate Apostolica prorsus indignum esset, Franciscus Foscaro Venetiarum duci, qui dissensionem sedare studebat, hæc rescripsit Eugenius² :

¹ Lib. XVII, p. 213. — ² Leon. Aret. in hist. rer. Ital. S. Ant. III, p. tit. XXII, c. 10, § 1. Blond. dec. 3, l. V. — ³ Platina, in Eug. IV.

¹ Append. Basil. Conc. edit. Bm. tom. IV, p. r. 4, pag. 212.
² Lib. brev. p. 70.

19. « Dilecto filio nobili viro Francisco Foscarei, duci Venetiarum.

« Ultra quam verbis exprimi posset, dilecte fili, commendanda est tua prudentia, pro curis quas continue suscipis pro honore et statu nostro atque Apostolicæ Sedis. Legimus litteras cum copiis interclusis, quas ad nos misisti affectione plenas : super quæ charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum imperator illustris locutus est cum oratoribus tuis super facta Concilii Basileensis. Vellet etiam, ut scribis, ut illa duo verba : *Decernimus et declaramus*, loco *Volumus et contentamur*, poneremus in litteris, quas per venerabilem fratrem nostrum episcopum Cerviensem destinavimus Basileam. Miramur paulum de sapientia imperatoris, qui forsitan propter multitudinem rerum ei incumbentium parum meminisse videtur eorum, quæ antea de suo assensu acta sunt. Primum, ut paulo altius repetamus, cum institisset nobiscum litteris et nuntiis, ut Concilio illi hæreremus omnino, hoc recusavimus ; potius enim hanc Apostolicam dignitatem et vitam insuper posuissemus, quam voluissemus esse causa et initium, ut Pontificalis dignitas et Sedis Apostolicæ auctoritas submitteretur Concilio contra omnes canonicas sanctiones, quod nunquam antea neque aliquis nostrorum prædecessorum fecit, neque ab ullo extitit requisitum, atque in hoc ipse postmodum imperator acquievit.

« Ventum est postea ad formam litterarum, quam misit dilectus filius noster Julianus cardinalis S. Angeli ; in ea, habitis prudentium et doctorum consiliis, posuimus verba illa, quæ imperator modo mutari vellet : *Volumus et contentamur*, loco *Decernimus et declaramus* ; non solum sciente et consentiente, sed approbante imperatore, qui coram venerabilibus fratribus nostris cardinalibus, adstantibus etiam consilio suo, ac dilectis filiis nobili viro Andrea Donato milite oratore tuo et abbate S. Justinae, multisque præterea pluries verbis in nostram laudem prolatis, asserait nos plus fecisse quam deberemus, et ultra quam teneremur, et quod Basileenses ultro acceptare debebant : quod si recusarent, mirabilia adversus illos pollicitus est se esse facturum. Quod autem modo velut oblitus verborum suorum, quærat poni pro illis verba, quæ tunc omnino rejecta fuerunt, nos admirari cogit : illa enim sunt verba, per quæ quæcumque ab illis contra nos facta existere, quæ plurima et gravia sunt, confirmarentur, et per quæ subministrantur arma non recte sentientibus contra nos et Sedem Apostolicam pugnandi. Potes scire a peritis in jure canonico et civili quanti ponderis sunt verba illa ; non enim solum per illa approbamus contra nos facta, sed etiam adversariis nostris nos subjicimus in futurum : quo quid aliud est, quam armare eos

nobisque eripere omnem tuendi ei defendendi facultatem. Hoc quam tutum sit, tu ipse considera : qui enim nulla antea auctoritate fulti laxaverunt contra nos suas animi passiones (ut dicamus leviter) quid agent cum nacti fuerint agendi, prout libuerit, potestatem ? Nam quod cardinalis S. Angeli promittit nihil facturum contra nos, credimus cum bono animo hæc scribere, et quod ita facturum putet. Sed (ut omitamus, quod his verbis præterita confirmantur) quæ securitas est ita debere fieri, prout ille promittit ? Si fallitur, nam quid factum non erit, etiam si ipse pro nobis mori paratus sit, nihil nobis proderit voluntas sua. Non est tutum dare nocendi facultatem, ei præsertim, qui jam nocere molitus est. Verum ut tibi tuæque reipublicæ clare imolescat æquitas postulationum nostrarum, mittimus tibi copiam litterarum, quas dedimus episcopo Cerviensi, quæ cum conditione existunt : Si revocant quæque per eos contra nos attentata ; alteras ejusdem tenoris, sed libere et sine aliqua conditione factas. Si tamen antea se promiserunt revocare et revocant, quæ contra nos egerunt, penes nos relinquimus, et eas ad locum tutum mittemus secundum responsonem episcopi Cerviensis.

« Hæc omnia imperatori nota sunt ; quæ si Basileenses ipsi acceptabunt, consulent paci Ecclesiæ et tranquillitati populi Christiani ; si vero minus, volumus esse notum tibi omnem scandalorum culpam præcul a nobis esse futuram. Imperatoriam vero strenuitatem per eosdem oratores hortari velis ut meminerit, quæ hic coram tot hominibus dixit, utque operam dare atque illis persuadere velit honestius esse, ut citius membra capiti hæreant, quam caput membris. Vidit et novit imperator et verbo et opere sinceram et perfectam intentionem nostram. Si illa sana intentione procedunt, prout dicunt, satis est, quod concedimus eis ; si vero mala, nolumus eis adijcere robur et vires, quæ in nostram et Ecclesiæ perniciem redundant. Quod autem dixit si, quod avertat Deus, scissura in Ecclesia fieret, nobis favere et conservare et mantere nos se velle, et serenitatem suam et se, quidem et amplius se facturum respondisti, summis laudibus (commendamus). Quod autem respondisti imperatoris strenuitati in hac opinione plurimos principes et duces futuros, rectissime verissimeque respondisti ; omnes enim reges et principes, prout eorum litteris et nuntiis certificati sumus, schisma horrentes ac detestantes nobiscum sentiunt et nobis favent, displicentque eis, quæ gesta sunt Basileæ. Dat. etc. »

20. *Rescissa Basileensium gesta contra Pontificem.* — Cum ita aberrare Basileenses conspiceret Eugenius, ut acephalam suam Synodum Pontificiæ anteferrent auctoritati, rejectaque omni concordia ratione, sua quantumvis iniqua

accipi ab eo imperia vellent, eaque detrectanti Pontificatum se abrogaturos comminarentur, ipsis aperte obsistendum, et iniqua eorum decreta, quibus serebant potius errores et dissidia, quam pacem allerrent, rescindenda hoc Diplomate censuit¹ :

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum dudum ex certis rationabilibus causis, Concilium, quod nonnulli Basileæ congregatum esse dicebant, dissolventes illud ad civitatem nostram Bononiensem duxerimus commutandum, postmodum, cessantibus dictis causis, præfatum Concilium in ipsa civitate Basileensi decrevimus per nostros legatos, qui ibidem nostro nomine præsiderent, continuari debere, prout in diversis desuper confectis litteris nostris plenius continetur. Cum autem episcopi, qui Basileæ congregati erant, prout sunt etiam, post dissolutionem et decretum nostrum huiusmodi, ac etiam ante adventum dictorum legatorum, non ad communem utilitatem, sed ad privatas passiones intenti, nullaque Sedis Apostolicæ auctoritate suffulti, multa et gravia etiam præter illa pia, propter quæ fuerat ibi principaliter a principio Concilium constitutum, tanquam haberent generalis Synodi nobis etiam contradicentibus potestatem, disponere, ordinare, statuere, sancire, declarare et mandare præsumpserunt in nostrum, Sedis Apostolicæ ac venerabilium fratrum nostrorum cardinalium, et aliorum nobis adhaerentium grave præjudicium, præter et contra sanctorum Patrum decreta et canonicas sanctiones, nos attendentes quot et quæ per eos sic perperam statuta, facta et ordinata existunt, si sub dissimulatione et silentio præferimus in magnum atque evidens præjudicium Ecclesiæ et Apostolicæ Sedis, et grave scandalum plurimorum verisimiliter redundare possent, cum non ad reformationem, sed deformationem, non ad unitatem, sed ad scissuram Ecclesiæ, non ad hæreses tollendas, sed nutriendas, non ad pacem fidelium, sed discordiam seminandam spectare videantur, ac propterea volentes, prout ex debito pastoralis lenemur officii, quantum Altissimus permiserit, futuris scandalis celeri remedio providere, omnia et singula gesta, facta, ordinata, sancita, decreta et declarata per præfatos Basileæ congregatos et existentes, videlicet citationes et processus, sententias, statuta et decreta, quæ de nobis seu contra nos, jura et libertatem nostram et Sedis Apostolicæ, vel venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales, seu ipsorum aliquem aut prælatos quoscumque, sive curiales aut Romanam curiam sequentes usque ad præsentem diem facere, statuere, attentare et ordinare nimum præsumpserunt, et quæ usque ad accessum legatorum ad superscriptam Basileensem

civitatem, et in ipso Concilio præsentiam quamlibet per eos in futurum fient, agentur, ordinantur, sancientur, statuentur, attentantur et mandantur, exceptis iis in quibus eis per nostras litteras facultatem concessimus, irrita esse et inania, nullumque effectum debuisse aut debere sortiri, auctoritate Apostolica, de consilio et assensu præfatorum ipsorum fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium tenore præsentium declaramus, decernimus, et pro infectis haberi volumus et mandamus, ipsaque et maxime legationem in terris Ecclesiæ, creationes et ordinationes officialium, beneficiorum collationes, et omnia et singula inde secuta, vel quæ in posterum sequi possent, ex nunc præfata auctoritate, cum de facto processerint, de Apostolicæ potestatis plenitudine cassamus, irritamus et annullamus, ac nullius esse decernimus roboris vel momenti, inhibentes districtius omnibus Christi fidelibus, ne decretis, ordinationibus, mandatis, factis et gestis huiusmodi modo aliquo pareant vel intendant, aut pro talibus reputent, declarantes omnes et singulos eujuscumque status, gradus et præeminentiæ existant, etiamsi imperiali, regali, cardinalatus sive quacumque alia Ecclesiastica vel seculari præfulgeant dignitate, nullo vinculo juramenti, promissionis, pacti aut conventionis prædictis factæ quomodolibet se tueri. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ mcccxxxiii, IV kalend. Augusti, Pontificatus nostri anno iii. Cum vero ea præcipue decreta Basileensium, quæ III id. Julii prolata fuerant, Pontificiam convellerent auctoritatem, Eugenius novo Diplomate III id. Septembris illa rescidit, ac dignitatibus exauctoravit qui ea fuerentur.

21. *Basileensium objecta plane dilata per litteras Eugenii apologeticas.* — Vulgate sunt alie ejusdem Eugenii idibus Septembris exaratae litteræ¹ apologetice, quibus dissidii universi auctores exstitisse præsules Basileenses perspicue ostenditur. Pofforem hanc earum partem delibandam putavimus, quanquam etiam nonnulla in ea contenta superius perstrinximus :

« Universis Christi fidelibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Nos indebite criminantur, quod scandala in Ecclesia Dei introducendi causa Concilium dissipavimus, cum ipsum a Basilea commutare necessitatibus urgentibus coacti fuerimus. Et quamvis nunc nobis ipsas causas per præfatum oratorem intimatas iniciari non vereantur, orbi tamen toti notissimum est illas causas celebrandi Concilii impeditivas exstitisse veras : nam fere octo menses effluerant postquam ipsa iniciari debuit sancta Synodus, nec adhuc Basileæ

¹ Lib. xvii. p. 213.

¹ Ext. inserta aliis Eug. lit. quæ afferuntur in Actis Conc. Basil. sess. xvi. p. 43.

convenerant tres episcopi aut alii in toto numero decem prelati, regumque et principum procuratores sive nuntii pauci sive nulli aderant, cum quibus de Christianorum pacatione sive concordia possent aliqua pertractari, ut in Conciliis primum est decus inquirere : doctorum et magistrorum fere nulli intererant, qui hereticorum versutiis resistere possent, ac argumenta eorum sophistica scirent refellere : locus etiam ipse Basileensis civitatis minime tutus videbatur, tum propter armatam finitimam haeresim Bohemorum, tum propter subortam guerram inter dilectos filios viros illustres Burgundiae et Austriae duces. His igitur justis et legitimis de causis non scandalizandi clerum sive errores studio conficiendi, de ipsorum cardinalium plurimorum consilio et assensu, qui nunc Basileae conveniunt, et hanc commutationem damnant, illam fecimus; praesertim his etiam de causis moti, quia sperabamus, quod in Italia consistente charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Romanorum tunc rege, nos facilius ambo potuissemus Bononiae convenire, adessentque ibidem Bononiae tunc celerius prelati et principes in numero copioso, sive ipsorum procuratores et nuntii, cum quibus melius et graviori maturitate singula in Conciliis agenda expedirentur, et majori cum reverentia ab omnibus Christi fidelibus reciperentur, quam illa, quae per paucos Basileae convenientes fieri forsitan configissent.

« Nescimus ergo quomodo ipsam audent commutationem reprobare, ejus ipsi plurimi fuerunt auctores praecipui; damnant namque eorum gesta, non nostra, quia tunc eramus gravissima corporali infirmitate gravati, cum ipsi dissolutionem et translationem ipsam promovebant, suadebant et efficere studuerant, nobis praecipue ad memoriam reducentes, et his rationibus compellentes, quod dum eramus in minoribus constituti una cum ipsis et aliis fratribus nostris S. R. E. cardinalibus voto et juramento nos adstrinximus, quod illo in loco Concilium teneremus, in quo majori parti cardinalium magis expediens videretur, cum Basileae non speraretur posse Concilium celebrari temporibus a jure decretis, jam fine temporis instante et impedimentis subsistentibus antea enarratis, sicque ipsi mutationem sive translationem necessariam esse dicentes, et ut alio in loco transferremus sedulo requirentes.

« Tandem fuit causa finalis, ut ipsam translationem sive commutationem faceremus, quam tamen et justam fuisse et nobis solis cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus facere licuisse, prout egimus etiam absque alterius consensu Concilium, nemo sane mentis ambigere debet. Nam etsi canon Constantiensis Concilii, qui incipit: *Frequens*, ab ipso Concilio editus et a felicis recordationis Martino prede-

cessore nostro non improbat, locum mutare vel tempus inceptionis Concilii prorogare, nobis sine Concilii consensu prohibere videatur, non tamen debet sic abusive interpretari, ut causa imminente, nobis etiam solis adempta fuerit circa loci mutationem et temporis prorogationem dispensandi facultas, cum etiam si a Martino editus extitisset, illa non fuisset sive esse debuisset prohibentis intentio, quae successoribus suis nullum potuit in hac parte praedictum generare, pari post ipsum, quinimo eadem potestate functuris; et infertur; prout est secundum omnia jura in hac parte, Concilium inferius summo Pontifice, papamque ipsis priorem nequeunt solvere vel ligare; sed nos in his Concilio superiores ipsum possemus pro libito regulare; nam hoc de jure notissimum est, quod possumus quaecumque statuta, decreta, declarata sive sancita per quoscumque praedecessores nostros vel per quaecumque Concilia, dummodo in ipsis fidei fundamenta non existant, sive ex hoc universalis Ecclesiae bonum principaliter non turbetur, ut vicarius Christi et irreprehensibiliter pro nostro amovere et corrigere libito voluntatis, et contra sentire non esse longævum ab haeresi velle ligare manus vicarii Jesu Christi et in terris Dei legati, sive ipsius gesta judicare vel improbare, quod sacrilegii crimen habet.

« Sed quasumus nobis dicant, qui nobis detrahunt, quae haeresis, quae universalis Ecclesiae turbatio ex hac translatione loci surgere poterat, si nos sanctam Synodum Bononiae commutavimus, ut ejus bonum non frustraretur ulterius, quod jam mensibus octo sine fructu aliquo extiterat prorogatum et ipsius initiandi postmodum Basileae vestigia commoda nulla videbantur? Profecto nullius per juris framites ambulans, et non passione seductus, assereret, quod Ecclesiae fecerimus perturbationem, sed salutem, nec celebrationem Concilii frustravimus, sed id accelerare concupivimus. Taceant ergo hi, qui sic nobis inhumaniter detrahunt, quoniam non ad Christianorum et Ecclesiae noxam commutationem fecimus, sed pro salute tutissima, ut citius quae in Concilio forent agenda, finem debitum sortirentur. Fuit igitur a Basileensi civitate legitima pro tunc nostra Concilii dissolutio, ac ipsius ad Bononiam justissima translatio, et asserentes contra sunt penitus ab omni veritate ac fide Catholica alieni ». Et infra: « Quam igitur Ecclesiae turbationem fecimus, cum, ut paulo ante narravimus, illo in tempore, quo Concilium commutavimus, fere nulli prelati convenerant? Non poterant igitur perturbari, qui non aderant, quia quod Concilium Basileae fieret non curabant; nam si affectassent, ibidem in tempore convenissent; nec quoad illos, qui convenerant, quia ita pauci numero erant, quod sine nostra auctoritate

Ecclesiam universalem representare non poterant, quamvis ipsi eam representare se dixerint.

« Concilio igitur ad ipsam Bononiensem civitatem legitime translato, iidem postmodum Basileæ convenientes velut locustæ acephali canonicum sine nostris presidentibus non fecere Concilium, cum auctoritate carerent Apostolica Sedis. Nec veræ sunt, quas faciunt excusationes, quod Constantiensis Senensisque atque felicis recordationis Martini, ac nostra auctoritate ipsorum Concilium vires habuerit et habeat, nam nos prædictis veris causis subsistentibus, et nostram et piæ memoriæ Martini et ipsorum Conciliorum auctoritates, ut jure fecimus, revocare potuimus, ut patule supra insinuavimus, quare post ipsam canonicam dissolutionem et auctoritatum prædictarum revocationem, absque ulla Apostolica auctoritate conveniebant sive conveniunt, unde verum non est dicere eorum canonicum post nostram dissolutionem et sine nostris presidentibus fuisse vel esse Concilium, quoniam nulla rata est vel unquam erit Synodus generalis, quæ summi Pontificis non fuerit auctoritate suffulta, nec etiam eorum Spiritus sanctus est caput, cum misericors Jesus Christus super omnia summum Pontificem Ecclesiæ post transitum Verbi ad Patrem caput et principem ab ipso Christo et Ecclesia constitutum Ecclesiæ instituerit, nos videlicet, qui locum retinemus ipsius vicarii Jesu Christi quamvis immeriti. Sacrillegum igitur a nobis postulant et hæreticum, ut declarare velimus retroactis temporibus Basileæ continue fuisse Concilium, cum post nostram dissolutionem sine nostris presidentibus regulare non fecere Concilium, quia eorum dicta, gesta et facta omnia contra divina jura pariter et humana perperam sunt confecta, et quæ per nos nullatenus sunt debita comprobari: et in hoc est, quod Christianam religionem circumvenire cupiunt, ut sub colore, quod continue Basileæ Concilium fuisse declaramus, omnia eorum gesta et facta comprobemus, quæ adeo sunt minus bene composita, ut etiamsi ab habentibus potestatem promulgata fuissent, essent irritatione, annullatione et revocatione dignissima, etc. Dat. Romæ apud S. Laurentium in Damaso, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIII, id. Septembris, Pontificatus nostri anno III ».

22. *Basileenses reprimit dur Bavaria ne in schisma erumpant.* — Dum feneratoria Basileensium gesta refellebat Eugenius, illi in pertinacia obfirmati, præside Juliano cardinale S. Angeli, sessionem decimam tertiam III id. Septembris habuere¹, in qua Pontificem de contumacia crimine postulare, ut sæpe antea, ausi sunt. At Wilhelmus dux Baviariæ imperatoris nomine

obstitit, ne aliquid novum facinus patrarent. Confirmare vero ipsos in obsequio Sedis Apostolicæ studebat Eugenius causæ suæ æquitate, tum iniquitate Basileensium factiosorum collocata in luce: quo argumento extant datæ ad Ericum Danicæ et Wladislaum Poloniae reges litteræ²:

« Charissimo in Christo filio Wladislao regi Poloniae illustri, salutem, etc.

« Post recessum dilecti filii Nicolai oratoris et procuratoris tui, nullas litteras recepimus a tua serenitate, audivimus tamen de sospitate tua et bono statu, quod fuit nobis et est audire jucundissimum; diligimus enim tuam personam sincera animi affectione, ac præcipua quadam charitate complectimur propter tuam singularem erga nos et statum nostrum et Ecclesiæ affectionem pariter et devotionem. Intelligimus quotidie quanta cum maturitate consilii procedas circa factum Concilii Basileensis, in quo, prout aperte potes perspicere, existunt homines magis cupidi seditionum et novitatum, quam pacis Christi fidelium et unionis Ecclesiæ, qui quid quarant, quid moliantur contra nos non obscure significant: non enim ad reformationem Ecclesiæ vacant, sed ad depressionem Romanæ Ecclesiæ atque nostram: sed obtundet Deus eorum conatus per tuam et aliorum fidelium et devotorum principum sapientiam. Verumtamen nos semper ad pacem et quietem Ecclesiæ et Christi fidelium intenti, misimus Basileam nostros oratores cum pleno mandato de comprobando illud Concilium super tribus rebus, propter quas solas Concilium fuerat a principio congregatum, extirpationem hæresum, reformationem Ecclesiæ ac procurandum Christi fidelium pacem, quod si illi acceptabunt, letabimur in Domino propter bonum reipublicæ Christianæ, si vero minus, notum erit omnibus fidelibus, illos sequi consilia perniciose Ecclesiæ, et ab unione remota. Dat. Romæ, etc. III id. Octobris anno III ».

23. *Sigismundi imperatoris opera et presentia Basileenses multa pollicentur.* — Sublaturus hæc dissidia Sigismundus, repressurusque Basileenses factiosos imperiali presentia sperabatur, qui veluti interpres concordiae inter Pontificem ac præsules iter suum in Germaniam retardare visus est, donec Eugenius litteras de adherendo pure Basileensi Concilio in his, quæ ad excidendas hæreses, Ecclesiæ excolendos mores, ac pacem inter principes conciliandam gererentur, expediret, atque abbatem S. Justine mitteret, de quo cum Franciscus Foscarius Venetorum dux Eugenium fecisset certiores, rescripsit Pontifex³, illa jam, antequam imperator abiret Roma, fuisse decreta, morboque implicito abbate episcopum Cerviensem eadem potestate fultum extitisse:

¹ Acta Conc. Basil. sess. XIII.

² Lib. brev. p. 72. — ³ Lib. brev. p. 71.

« Dilecto filio Francisco Foscari duci Venetiarum, etc.

« Recepimus tuas litteras cum interclusis copiis earum, quæ charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum imperator illustris per nos fieri petiit circa puram adhesionem nostram Concilio in illis tribus rebus, et missionem dilecti filii abbatis S. Justinae, vel alterius, si ipse accedere non possit. Agimus tibi gratias quas possumus, pro laboribus quos tanta cum diligentia suscipis pro statu et honore nostro et Ecclesiae. Verum, ut ad ea quæ imperator petiit brevibus respondeamus, scias abbatem S. Justinae hinc discessisse quarta die præsentis mensis idurum Basileam: causa autem tarditatis fuit morbus, quo diutius est detentus, sed etiam si accessisset, in civitate Basileensi jamdudum fuit venerabilis frater episcopus Cerviensis orator noster cum Bullis necessariis et cum omnibus iis, quæ imperator, modo vellet fieri, quæ hic cum eo ante suum discessum fuerunt conclusa, ipso laudante et approbante, ac dicente, prout alias tibi scripsimus, nos plus fecisse quam deberemus. Stalim enim paulo post imperatoris discessum misimus cum omnibus iis, quæ imperator tunc requirebat, et super illis tribus practicatis et conclusis et aliis, prout visum fuit, episcopum præfatum, qui in principio Septembris Basileam pervenit: sunt autem ibidem, qui nostro nomine debent in Concilio præsidere, cum quibus tractare poterit, quæ pro utilitate Ecclesiae videbuntur. Itaque non est necesse, ut imperator propter hoc iter suum retardet, aut expectet adventum abbatis et satis miramur imperatoriam serenitatem ea, quæ conclusa et acta sunt, de novo fieri postulare, sed credimus suam serenitatem propter occupationum novarum multitudinem non tenere ista memoria. Dat. Romæ pridie id. Octobris ».

24. Transgressus demum Alpes Sigismundus imperator Basileam petiit, cujus adventus ipse Willelmus Bavariæ dux pronos ad schisma præsulibus ibi agentes coercuerat ¹, uti diximus, ne in Eugenium iniquam sententiam ferrent: sedatum autem fuisse pietate atque auctoritate Cæsarea dissidium, quod admodum incruduerat, tradit Nauclerus ². Et quidem Sigismundum causam adversus seditiosos tuendam suscepisse, ostendunt Eugenii litteræ ³, quibus ob navatam in eare operam, grates ipsi egit, de Andrea namque Donato oratore Veneto locutus addit: « Ipse refulit, quanquam ea non incognita erant nobis, quanto cum fervore et cura, quanta diligentia ac charitate defenderis honorem ac dignitatem nostram, nullis laboribus parcendo, pro conservatione status nostri et dignitatis Apostolicæ Sedis. Retribuat tibi Ille, qui bonorum omnium est

retributor, pro hac tua tam sincera affectione animi et operibus laudabilibus, quæ sunt digna magna laude et summa omnium commendatione: nos quidem, quas possumus, agimus gratias tuæ serenitati, pro amore et benevolentia, quam ostendis erga nos, etc. »

Affuerat ille imperialibus ornamentis redimitus, ut ex ipsius Synodi Actis constat, sessioni decimæ quartæ ¹, quæ septima Novembris die celebrata ² est, in qua Basileenses peremptorium diem quem constituerant jam Eugenio ad diem nonagesimum produxere, ac moderatioribus animis hæc proposuere, si ex concepta formula Concilium confirmasset: « Et ipse dominus Eugenius possit agnosere puram ac reclam sacri Concilii intentionem, ac veram charitatem, quam erga ipsum habet et habere in futurum intendit, oblationem alias factam in responsione data primis ambasciatoribus ipsius domini Eugenii, quæ incipit: *Cogitante*, etc. iterum hæc sancta Synodus etiam alia addendo repetit ad hunc modum. Ecce, si quid culpæ commissum est, attentando dissolutionem aut in confectione et publicatione trium Bullarum, in revocatione per ipsum dominum Eugenium fienda contentarum, sacrum Concilium penitus abolet, dummodo ipse dominus Eugenius omnia et singula superius contenta realiter et cum effectu adimpleverit, et infra terminum in præsentis decreto nostræ prorogationis statutum huic sacro Concilio per suas authenticas litteras significaverit, quod si fecerit, nemo erit nostrum, qui pedes ejus ut B. Petri non osculetur, qui vicarium Christi non honoret. Erit Concilii caput, omnes ad eum respiciens, omnes ei complacere, obsequi et, quantum cum Deo poterunt, deservire curabunt. Offerimus etiam quidquid dici aut cogitari potest nos fidelissime facturos, quantum cum Deo fieri poterit, pro omni honore et statu tam suæ Sanctitatis, quam omnium suorum. Dat. in sessione publica ejusdem sanctæ Synodi in Ecclesia majori Basileensi solemniter celebrata VII idus Novembris, anno a Nativitate Domini MCCCXXXIII ». Hæc Basileenses: verum fidem eos violasse visuri sumus, postquam nimirum ipsis se conjunxit Eugenius, qui præclaris eorum promissis adductus meliores concordiae spes concepit, ad quam invidiam paratissimum se Venetorum duci significavit ³: « Illi et reliqui, inquit, Christiani principes et devoti aperte intelligent, nos nihil magis cupere, quam unitatem Ecclesiae et pacem fidelium, neque per nos deesse, quin bona concordia fiat inter nos et Basileenses. Hæc fuit semper et est et erit dispositio mentis nostræ, ut omnia agamus quantum cum Deo poterimus, quæ spectant ad unitatem, statum et incrementum Ecclesiae sanctæ Dei et populi Christiani ».

¹ S. Anl. III. p. tit. XXII. c. 10. § 1. — ² Naucl. vol. 2. gen. 48. hoc an. — ³ Lib. brev. p. 75.

¹ Acta Conc. Basileen. sess. XIV. — ² Acta Basil. Syn. — ³ Lib. brev. p. 74.

Defenderat¹ Pontificium honorem in conventu Basileensi Venetorum dux oratorum suorum opera, eidemque roganti, ut cardinales, qui ab ipso defecerant, intentatis censuris non exasperaret, respondit Eugenius² : « Cardinalem S. Eustachii, quamvis digne et merito beneficiis privare debuissimus propter illa, quae Avinione fecit contra nos et Ecclesiam, tamen neque ipsum neque cardinalem S. Petri privavimus beneficiis, habentes patientiam atque expectantes, si Basileenses ad concordiam venirent, et ne haberent aliquam vel levem causam nos calumniandi. Joannem cardinalem S. Sixti recessisse, vel potius ipsum aufugisse cum suo dedecore et contra juramenta sua et promissiones verum est : propter ejus vero demerita, quae multa sunt, quae honestatis causa reticemus, contulimus aliis nonnulla ex suis beneficiis. Sed tamen quae nos antea ei dederamus, etc. » Nec grave fore lectori putamus, si ea, quae de eodem cardinale ad regem Aragonum scripsit Eugenius³, afferamus :

« Alfonso regi Aragonum.

« Non solum admirari, sed etiam dolere cogimur ob multas causas, charissime fili, ex inopinato discessu, seu potius turpi fuga dilecti filii nostri Joannis filii S. Sixti presbyteri cardinalis, qui nuper noctu dissimulato habitu, et ferme solus, ex Urbe aufugit in nostrum et Ecclesiae scandalum et contemptum ». Et infra : « Talis discessus nos cogit aliter suspicari, ne illis haerere velit, qui scandala, dissensiones et scissuram suscitare in Ecclesia moluntur, quod ille ne possit, etiam si vellet, per tuae sapientiae opus providendum est, etc. » Caeterum redintegrandae inter hosce cardinales atque Eugenium concordiae interpretem se offerebat Franciscus Foscarius Venetorum dux, cui Pontifex amplissimam paciscendi potestatem dedit, eosque se in pristinum apud se benevolentiae locum restitutum est pollicitus, propositasque tum a Sigismundo imperatore, tum ab ipso duce concordiae pactiones cum transfugis cardinalibus et praesulibus Basileensibus se admissurum ipsis cardinalibus et Basileensibus exposuit, eosdem hortatus, ut ad augendam rem Catholicam una cum ipso studia sua animosque conjungerent : « Remittimus igitur, inquit, ad vos praefatum oratorem cum dictis nostris litteris, rogantes atque exhortantes vos per viscera misericordiae Dei nostri, ut memores quantum in reliquis Conciliis Christi fides stabilita, status Ecclesiae exaltatus, Sedis Apostolicae dignitas corroborata fuerit, velitis cum ea charitate ac gravitate, quae tales Patres decet, ea procurare, ea agere, quae Altissimo grata sint et salutaria populo Christiano : nos quidem vos et vestrum singulos sic

agentes omni favore, benevolentia et paterna charitate complectemur ».

25. *Nicolaus a Fortebrachiis et Carolus Malatesta Pontifici infensi.* — Non deerat gravissima suspicio Basileenses dolo agere : ipsos siquidem non sincere Pontifici fuisse conciliatos, docuit exitus, quod cum praevideret Eugenius, Venetiarum duci significavit⁴, cavendum ne qua fraus sub verborum fucis irreperet :

« Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari, duci Venetiarum, salutem, etc.

« Sicut saepius ad te scripsimus respondentes tuis litteris, ita et nunc quoque respondemus, nos pro posse omnia facturos, quae cognoverimus spectare ad honorem et statum Sedis Apostolicae et Ecclesiae pacem, neque deviaturos ab honestis consiliis, ac ad utilitatem Ecclesiae spectantibus, sed tamen adeo malitia hominum excrevit, adeo multae fallaciae intendantur, ut et imperatori et tibi sit summa prudentia utendum, cauteque ambulandum, ne aliquid lateat sub velamine verborum, quod posset scandalum nobis parere. Nos quidem bonam intentionem nostram atque affectionem erga pacem et concordiam Ecclesiae, et verbo et opere ostendimus, et dante Domino ostendemus ». Tum de Sigismundo imperatore, quem adversarii spargebant Pontificiis censuris perculsum, haec adjicit : « De Bulla nostra, in qua dicis tangi personam imperatoris, et quorumcumque aliorum faventium Concilio, non est prout forsitan putas. In ea ligantur illis Basileenses, ne procederent ad privationem eorum, qui nobis et veritati favent : fecerant enim eorum certum decretum, in quo sub poena privationis beneficiorum, inter caetera inhonesta mandabant, ut existentes in curia discederent. Haec nos etiam, ad curialium requisitionem illud decretum revocavimus, ac mandavimus quibuscumque, ne eorum privationes acceptarent. Quod autem ibi dicitur, etiam imperiali, regali, reginali vel alia quavis dignitate fulgentibus, illud de stylo et observatione quadam in similibus consueta poni solet, quod si imperatorem offendit, removebitur, certi tamen sumus, quod ipse non acceptabit illorum privationes, neque favebit illorum iniquitati ». Nonnullisque interjectis de Nicolao Fortebrachio Perusino, cum quo de redintegrandae pace sollicitabatur a Veneto, haec respondit : « De Nicolao vero, ut videas quanto studio pacem quaerimus etiam cum illis, qui nos plurimum offenderunt, cum dilectus filius nobilis vir comes Antonius pro pace tractanda ad nos venisset, quaedam conclusimus cum eo : et ut tibi pateat aequitas nostra, mittimus tibi et petitionum suarum et nostrarum responsionum copiam praesentibus interclusam. Datum etc. kal. Decembris anno III ».

¹ Lib. brev. p. 75. — ² Lib. brev. p. 71. — ³ Cod. Ms. Alex. VII. pag. 116.

⁴ Lib. brev. p. 73.

De Nicolao appellato Fortebrachio tradit Stephanus¹ Infissura, illum multo succinctum equitatu per pontem Milvium ad Urbis moenia excurrisse, tum per latium praedam egisse. Ad- dit vero S. Antonius² illum rebellandi causam fluxisse, quasi Pontifex ipsum dolo opprimere meditatus esset. Tibureque occupato, magnum terrorem Romanis intulisse. Quo porro tempore is a Pontifice, sub quo stipendia fecerat in expugnanda Vetralla, edomandisque Romanae Ecclesiae hostibus, descendit ad ducem Mediolanensem, B. Franciscum³, dum mense Julio ob aestivos calores fenestrae immixta frigidiorum auram captabat, ac divinam omnipotentiam in stellato caelo contemplabatur, repente tetram caliginem induci vidit, inque media tempestate provolare versus latium horrendum draconem, qui foetidissimas flammulas ore evomebat, ac multitudine innumera cujusvis sexus conditionisque stipabatur. Exhorrescebat illa haec cernens, cum metum pellere ab archangelo jussa est, ac deinde videndum se objecit demum gloriabundus tot militares turmas et populos sibi subesse, atque ocuis imperia quavis capessere: Franciscus autem divinitus significatum est, Nicolaum Fortebrachium ea draconis similitudine expressum in Pontificem perduellionis signa extulisse. Auxere id bellum Columnenses Antonius Salernitanus princeps atque Eduardus Celani comes, qui Nicolaum Fortebrachium suis arcibus excipere, ac suas cum illo conjungere copias. Erant ii pridem infensi Eugenio, qui expulsum ab ipsis Pontificium thesaurum urbesque et alia dilationis Ecclesiae loca reperisset, eaque restituere detrectantes fregisset bello, pacisque leges accipere coegisset: quorum frater Prosper cardinalis, qui ad officium illos revocare debuisset inter eos tumultus, ad ipsos se ex Urbe proripuit, quos Pontifex perduellionis ideo nota inustos veteres censuras ac penas superioribus edictis contentas contraxisse pronuntiavit⁴.

Studio quoque novarum rerum incitatus Carolus Malatesta, perturbatis conditionibus et pactionibus cum Pontifice ac Venetorum duce confectis, Pisaurum occupavit. Excusserat jam ante ea urbs Caroli jugum ob vecligalium gravitatem acerbilatamque imperii, ac Pontificis uti supremi domini fidem imploraverat, demumque interprete concordiae duce Veneto conventum fuerat, ut Malatesta ingressu Urbis abstineret: sed dolo usus est, ut pristinum Pisauriensibus imponeret servitutis jugum. De quo certior factus a Francisco Foscario Eugenius rescripsit⁵, in eo rei discrimine utriusque honori consulendum esse:

« Eugenius, etc. Recepimus tuas litteras super facto civitatis Pisauriensis, quam noviter

occupavit Carolus de Malatestis, et quid nobis consulas intelleximus. Super hac re antea scriptimus tuae excellentiae, dolentes de prodicione et injuria per Carolum factis non nobis, qui nullam in eo fidem habebamus, sed tibi, in cujus manibus... et castra sua et civitalem... posuerat, nam nisi hoc nos fefellisset, fides scilicet data tibi, nunquam eo modo in civitalem introisset: verum posteaquam in hoc loco res sunt, consideret tua prudentia quomodo haec tractanda sint, ut noster honor et Ecclesiae, ac etiam tuus salvetur. Datum Romae pridie idus Octobris ».

26. *Grave bellum confutum in Eugenio a duce Mediolanensi.* — Concitatum¹ etiam acre bellum est in Eugenio a Philippo Maria duce Mediolanensi, qui cum Italiae dominatum affectaret, agerrime ferebat ambitioni suae frenum a Pontifice injici: submissus itaque ab eo est Nicolai Fortebrachii, de quo paulo ante memoravi, avunculus Franciscus Sfortia², qui, simulato in Neapolitanum regnum secessu, Picenum ingressus plures urbes ex insidiis occupavit, cum jactaret, se a Concilio Basileensi de subducenda Eugenio obsequio ditione Ecclesiae imperia accepisse. Irrupere³ pariter in Spoletanum ducatum nonnulli agminum ductores, jactantes creatum a Concilio in Italia legalum, a quo missi essent. In tot igitur tanlaque pericula adductus Eugenio, opem a Venetorum duce proximo ineunte anno petiit, indicavitque a duce Mediolanensi ea contrari.

« Dilecto filio nobili viro Francisco Foscari, duci Venetiarum, salutem.

« Existimamus esse nota devotioni tuae, quae comes Franciscus Sfortia egit contra nos et Ecclesiam in Marchia Anconitana, quam fere totam proditorie occupavit nomine Concilii, ut asserit. Is antea postulaverat a nobis liberum transitum per terras Ecclesiae simulans se iturum in Apuliam ad terras suas, et promittens nobis per dilectum filium nobilem virum Michelettum capitaneum nostrum, se in nullo offensurum terras aut vassallos nostros et Ecclesiae. At ipse quomodo fidem servaverit datam, apparet. Veniunt insuper in ducatum Spoletanum hostiliter contra nos Italianus Furlanus et Antonellus de Senis, duce et auctore quodam Jacobo de Lunate, ducis Mediolanensi familiari, qui dicunt se esse commissarios ejusdem vicarii Italiae per Concilium deputati. Haec quid sibi velint consideret tua prudentia. Oppugnamur nos palam, sed majora occulte quaeruntur: et certus sis, quod expugnatio nostra redundare poterit in tuum praedictum: ejus enim architecti haec fabrica est, qui per hujusmodi vias et tuam et nullorum turbavit et turbare nititur quietem et solum: neque enim contentus erit nos oppres-

¹ Steph. Infiss. Ms. arch. Val. sign. num. 114. — ² S. Aut. III, p. tit. XXII, c. 10, § 2. — ³ Vit. S. Franciscus I, III, c. 24. — ⁴ Lib. X, p. 53. — ⁵ Lib. brev. p. 71.

¹ Blond. decad. 3, I, v. — ² S. Auton. ubi sup. § 2. — ³ Lib. brev. Ep. cur. p. 77.

sisse, sed ulterius procedit ejus ambitio. Subsimulatione Concilii hæc aguntur, sed aliud quam præ tenditur, agitari vides, et consilia illius jam manifeste apparent.

« Velis igitur, dilecte fili, qui soles futuris periculis providere summa cum prudentia et sapientia, discutere ista mature et diligenter quorsum evadant cogitare, neque expectare donec procella hæc super alios descendat: fevius enim continetur hostis in finibus alienis, quam arcetur a propriis. Hoc idem scribimus ¹ dilectis filiis Florentinis, ut possis communi consilio quieti tuæ reipublicæ et statui Italiæ providere, antequam res deteriore suscipiant conditionem. Ut autem videas, quid ipse comes Franciscus et alii contra nos scribant, mittimus tibi copiam litterarum suarum, quas ad subditos Ecclesiæ miserunt præsentibus interclusam. Dat. Romæ pridie non. Januarii, anno in ». Conceptæ sunt eodem argumento missæque ad Sigismundum aliæ litteræ, quibus non arbitrari se ait ² tot malorum auctorem Concilium extitisse: hæc enim non Spiritus sancti opera esse, sed aliquorum factiosorum, qui Concilio intersint, et si peracta in eo fuerint, antequam ipse Basileam perveniret, daret operam, ut Concilium Synodalibus litteris vulgaret, id se bellum damnare.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori illustri.

« Sumus certi, quod hæc displicebunt tibi, cum ea audieris, quem scimus diligere nostrum et Ecclesiæ statum: sed nec etiam credimus id de voluntate Concilii procedere, cum non ea sint opera Spiritus sancti, sed potius quorundam particularium residentium in Concilio, quos tua serenitas debet comprimere et coercere in hac parte. Lugenda enim sunt et abominanda quæ per tales viros committuntur, quique per tuæ potentia et prudentia remedia providendum est. Cum enim defensor et protector sis Romanæ Ecclesiæ et ad tuam celsitudinem præcipue spectet illam tueri et defendere, per tuum opus obviandum est, ne Ecclesia sub hac dissimulatione Concilii et vicarii suo patrimonio spolieetur: patiens est enim Deus, qui est Rex super omnes reges, et naviculam suam multoties fluctuare permisit, nunquam autem immergi. Vides nos fecisse, id quod nobis consulisti in facto Concilii, prout ex litteris nostris constat desuper confectis. Itaque etiamsi forsitan nonnullorum nos odientium consilio seu opere ante tuum adventum ad civitatem Basileensem hæc mala ordinata sunt, de terris Ecclesiæ removeantur et tua et Concilii auctoritate, ne sub hoc velamine illorum facinora possint latere.

« Et certe valde admiramur consilia illorum,

qui hæc moliti sunt, qui, ut nos impugnent statum Ecclesiæ subvertere et ejus patrimonium gentibus armorum ad prædam et incendia submittere voluerunt. Pareat illis Deus et ad sanam mentem reducat. Verum tui operis et debiti est, etiamsi qui forsitan vellent malignari, ne id possent elicere, et quod forsitan per nonnullos factum est, ut retractetur operam dare et opportuna ad hæc remedia adhibere, prout utile videbitur serenitati tuæ. Bonum esset per Concilium et tuam serenitatem ostendatur litteris et nuntiis, id vobis displicere: et ita agendum videtur ad præsens, ut scribendo comiti prætato et aliis prout vobis visum fuerit, ac mandando, ut a talibus rebus desistant et ablata restituant, ne amplius pretendere possint Concilii auctoritatem. Dat. Romæ ». Consignate sunt hæc temporis nota litteræ præcedentes « III Idus Octobris, anno in ».

27. *Cardinales a Basileensi Concilio ad ducem Mediolanensem missi.* — Legatos a Concilio Basileensi cardinales S. Crucis et S. Petri ad Philippum Mariam Mediolani ducem, ut ad terras quas Ecclesiæ eripuerat restituendas ipsum inducerent: verum id frustra fuisse narrat Monstreletus ¹, qui etiam tradit, Sigismundum imperatorem ad Concilium se contulisse, ut ad sedanda bella, quæ Angli et Burgundi gerebant cum Francis, incumberet, ea autem acerrima fuisse ac plurimas hinc inde illatas acceptasque sævas elades describit ². Cæterum Philippus dux Burgundiæ studiosissimus erat Eugenii, qui misit Burgundo hoc anno per Robertum Anclou canonicum Parisiensem in Pontificia curia procuratorem ducis, pretiosissimum Eucharistiæ, quæ ab impio quodam homine perfossa sanguine manaverat, munus. Extat ea de re in Divionensis Ecclesiæ Tabulario Apostolicum Diploma ³ xxvii Septembris Pontificatus anno in consignatum, in quo Philippum ducem ita alloquitur Eugenius: « Tibi hostiam quamdam sub imagine Salvatoris in throno sedentis mirabile Sacramentum Domini Corporis, multis in locis a vasa enjusdam feritate gladii ictibus perforatam, et ex ea sanguine respersam in locis præfatis, quæ in sacrario nostro erat recondita, tuæ piæ devotioni concedimus et donamus, volentes et mandantes tibi, ut eam in aliqua Ecclesiarum, quas possides, aut in alio loco celebri, cum honore et reverentia recondas futuris temporibus reverendam, prout tanti Sacramenti majestas et magnitudo requirit ». Hanc maxima veneratione acceptam Philippus ex Insula urbe Belgii Divionem transmisit, ubi in sancto sacello colloca- ta a piis maxima religione coitur. Ad hanc Ludovicus XI, cum sumpta Eucharistia ex morbo divinitus convalescisset, regiam coronam, qua Rhemis

¹ Ext. hujusm. lit. in Ms. Cod. Alex. VII. p. 127. — Lib. brev., p. 76; et in Cod. Ms. Alex. VII. p. 126.

² Monstr. vol. 2. hoc an. p. 96. — ³ Monstr. vol. 2. p. 90 ad 97. — Ext. apud Gall. in Chron. ser. XV. ex vetust. Eccl. Divionen.

fuerat redimitus, religionis ergo misit, quæ in solemnibus supplicationibus Eucharistiæ superimposita visitur.

28. *Oratores Concilii ad imperatorem Constantinopolitanum; Turcorum in Orienti progressus; Alfonsi regis Aragoniæ super Sicula regno comatus.* — De Basileensi Concilio adleumus, congregatos in eo præsules sollicitasse, missis oratoribus suis, Constantinopolitanum imperatorem et patriarcham, ut Orientalem Ecclesiam cum Occidentali conjungerent: quibus respondit¹ Palæologus imminenda discrimina ipsum ne tanta rei navaret operam diu distinxisse, sibi que nil futurum optatius, quam ut Concilium Œcumenicum ex Græcis et Latinis veteri ritu celebraretur:

« Joannes in Christo Deo fidelis imperator, et moderator Romæorum Palæologus semper Augustus, sacrosanctæ Generali Synodo Basileensi, salutem, in eo qui omnium est vera salus,

« Litteras V. R. recepimus per reverendum Antonium episcopum Sudensem et fratrem Albertum de Crispis sacre theologiæ magistrum oratores vestros, ex quibus et etiam relationibus præfatorum bene notavimus optimam dispositionem atque intentionem Deo amabilem, quas V. R. pro tota Christianitate gerit, et specialiter pro nobis, id est, pro unitate Ecclesiæ sanctæ Christi, et super hoc lætali sumus maxime quoniam hortamini nos pro illis, pro quibus et nos jam diu hortati fuimus instanter Ecclesiam Romanam; multoties enim scripsimus et misimus illuc pro unitate prædicta, ut omnibus patet. Tantis aulem legationibus factis ex parte nostra, et tanta sollicitudine ostensa, non permiserunt causarum circumstantiæ, ut finem acciperet nostra voluntas et tractatus. Ad præsens igitur de eisdem his et cum simili et eadem dispositione V. R. scribimus, quærentes fieri Concilium Œcumenicum sub præsentia omnium personarum necessario debentium interesse secundum antiquum ordinem et consuetudinem, et tale Concilium fieri canonicum, liberum, inviolatum et simpliciter secundum formas antiquorum Œcumenicorum Conciliorum et omne illud quod, Deo dante, in tali Concilio unanimiter et concorditer conclusum fuerit, hoc firmum haberi indubitanter, et sine contradictione et lite quacumque, etc. Dat. in urbe nostra Constantinopolitana MCDXXXIII, die xv Octobris ». Proximo autem mense, Joannes Palæologus oratores amplissimis mandatis² a se instructos, ut de celebrando Concilio patiscerentur, edixit hæc verbis:

« Quoniam missi fuerunt ad sacrosanctum Concilium generale Basileense nostri et imperii nostri ambassiatores, familiaris noster proteve-

stiarius Demetrius Palæologus methochites et honorandissimus in sacris monachiis abbas sacri monasterii S. Demetrii, et familiaris noster Joannes Bissipas, ad Constitutionem a nobis sollicitati generalis et Œcumenici Concilii pro unione præmeditata Ecclesiarum Christi, et dedimus eis ambassiatoribus perfectam et plenam potestatem et bayliam super et in prædictis; mandat, diffinit et ordinar imperium nostrum per præsens chrysobullum suum, quod omnia et singula illa, quæ ordinaverint, promiserint, juraverint, fecerint et constituerint per scripturam sive scripturas super prædictis præfati nostri ambassiatores, reputentur a nostro imperio, et affirmata sint tanquam si a persona nostra præsentialiter facta, ordinala, promissa et jurata forent. Et si contingeret impedimentum aliquod, vel mors in aliquo dictorum ambassiatorum, tunc quod factum et promissum erit per duos ex eis, firmum et validum sit tanquam si per omnes tres factum foret. Et sic robur et firmitatem prædictorum jurat imperium nostrum per juramentum nostrum et concedens nobis tanquam Christiano fideli imperatori, et per orationem et benedictionem sancti mei imperatoris domini et patris nostri felicis memoriæ, et per animam meam; factumque est præsens chrysobullum imperii nostri a mundi creatione sex millesimo nonagesimo secundo (primo), a Domini nostri Jesu Christi nativitate millesimo quadragesimo trigesimo tertio, die undecima Novembris, Constantinopoli in palatio nostro imperiali et subscriptum litteris rubeis manu nostra propria more imperiali cum pendenti aurea bulla ».

Adduxerant hoc anno Turcæ Constantinopolim in maximum periculum et extremum paucè discrimen, ut narrat¹ M. Diarii Veneti auctor: vigesima enim tercia Julii die, Constantinopoli Venetias reversus Jacobus Lauredanus ad senatum retulit, Turcam, instructa quadraginta navium classe, cum nonnullis piscatoribus, quos auro promissisque subornarat, de prodenda urbe conjurationem fecisse, re vero patefacta plures supplicio affectos, ac suburbana littora eversa: at Barbaros cum evanuisse consilia sua animadvertere, ira elletati in Trapezuntinum imperium ad oculos Ponti Euxini littora evaslasse. Addunt Turcicarum rerum scriptores², Venetos hoc anno Hellespontum ingenti classe occupasse, turremque a Solimanno constructam obsedis, ac demum post varias editas strages pacto federe discessisse: porro Caramaniæ sultanum atque Hungariæ regem armorum societalem adversus Amuratem communem hostem invisisse, ut si Turcæ in Asiam irrumperet, Hungari Turcis in Europa bellum inferrent, si Turcæ

¹ Ext. ejus lit. in Appen. Basil. Concil. edit. Rom. tom. 1. par. 1. p. 231. — ² Ext. in lib. privil. Rom. Eccl. tom. 11. p. 266.

¹ Piar. 31. V. n. hoc an. — ² Havel. l. XIV. p. 2. Murales Dragoman. in Amurat. Jo. Leonel. ex hîsden.

in Hungaros signa attolleret, Caramanus Torricum regnum in Asia invaderet.

Dum ita Orientem Mahometani opprimebant, ad eos contutendos in Occidente comprimendosque intentus Eugenius, ac pia Joannis regis Castellæ consilia adtulurus, Martini A exemplo, omnibus qui crucis suscepto symbolo, in Granatenses religiosam militiam profiterentur stipendia in belli sumptus conferrent, amplissimam noxarum veniam proposuit ¹ :

« Dilectis filiis nobilibus viris principibus, ducibus, marchionibus, comitibus et aliis quibuscumque baronibus, communitatibus et universitatibus civitatum regni Siciliae, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quoniam ad universalem Christianorum pacem et tranquillitatem status Italiae plenis affectibus adspiramus, pro pace atque quiete regni Siciliae alla nos cura sollicitat, quo ad regnum sub dilione et cura Romanae Ecclesiae, cui praesumus, esse dignoscitur constitutum : unde ad cautelam, conservationem et salutem dicti regni nedum ipsius potentiam congregare et unire, sed operas salutare ad finem conservationis ejusdem lenemur opportunis suffragiis adhibere. Nuper quidem, veniente jam fama, didicimus et litteris charissimae in Christo filiae nostrae Joannae reginae Siciliae illustris accepimus, quod charissimus in Christo filius Alfonsus Aragonum rex illustris, magna navium et galearum classe, contra voluntatem ipsius reginae, venit ad insulam Iscle, ut multis et evidentibus signis apparet, contra statum ipsius reginae et ipsum regnum hostiliter invasurus, quod nobis est credere difficile propter singularem devotionem et cultum, quem in nos et Romanam Ecclesiam ipse rex profiteatur habere, et propter promissiones a suis oratoribus nobis factas, polissime cum ipse cognoscat regnum idem esse peculiare Romanae Ecclesiae. Verum pro omni ejus invasione vel insultu deficere non possumus, quin jura dictae Ecclesiae defensaremus et vim vi repellere studeremus : et cum praefatam reginam propter justas causas diligamus, cognoscamusque conservationem status sui et pacem atque tranquillitatem ejus regni ad nos principaliter attinere, cui in omni casu auxiliari atque favere intendimus, nobilitatem vestram et vestrum singulos in Domino requirimus et hortamur, ac etiam Apostolica auctoritate mandamus, attento vos esse viros strenuos ad tutelam regni ipsius specialiter institutos, quatenus circa protectionem et tutelam et vigorosam defensionem praefatorum reginae et regni, assistere et excitare velitis omnes vires vestras, siculi de probitate ac virtuosa legatione vestra plenam fiduciam gerimus; hoc enim casu eveniente, totam debetis vestram potentiam colligere viriliter assistendo ad protectionem ipsius reginalis status, pro quo defensando estis obligati : nam si scens quis-

piani ageret, vel mandatis ipsius reginae non studeret veris affectibus obedire, bannas, censuras et penas, quas ipsa regina contra minus obedientes, rebelles vel contumaces aut minus praemissa servantes, duxerit infligendas, Apostolica auctoritate decernimus raras esse, ipsasque inviolabiliter observari. Datum Romae apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicae MCCCXXXI. Vid. Januarii, Pontificalis nostri anno II ».

Subornavit ¹ Alfonsus rex Aragonum non nullos principes, interque eos Snessanum, ad quem comprimendum immittae mox a Joanna regina ipsius copia, quae ducatus arces praesidio firmarent. Pontifex etiam sedanda discordiae studio misit ad eundem ducem nuntium Apostolicum, ut una cum Joanne episcopo Tarvisino nata dissidia tolleret, denuntiaretque, ni reginae obsequeretur ², hostem se eum renuntiaturum. Joannam vicissim monuit, ut discordiarum cum duce semina exstingeret, ne non suspiciones, quas de Jacobo et Rogerio Gajetanis conceperat, poneret : « Quantum, inquit, pertinet ad nobiles viros Jacobum et Rogerium Gajetanos et si non parum miremur, te de Rogerio talia suspicari, quem tibi et statui tuo fidelissimum et valde gratum existere nobis alias per tuas litteras efficacissime affirmasti. Volumus tamen saltem quantum ad Jacobum praedictum pertinet, qui solus noster et Ecclesiae subditus est, omnibus modis quibus possibile nobis sit, ac etiam opportunum pro tui status salute et incolumitate, ne quid tibi injuriae seu molestiae inferatur obviare ». Ex his purgandus videtur Rogerius Gajetanus, quem agilasse cum Alfonso rege Aragonum consilia de prodenda Gajeta, refert Surita ³. Ceterum ab Eugenio ⁴ inter eas Urbas missus est Daniel episcopus Concordiensis amplissimaque auctoritate munitus, ut Joannam inter atque Alfonsum regem foedus redintegraret : quo interprete decennales induciae initae. Alfonsusque recedere coactus est, cum ambigua consilia evanuisse cerneret, ac proceres, quos promissis corrumpere nitentur, Pontificis studio in Joannae fide perstitisse.

29. *Missi ab Eugenio ad Barbaricas gentes praevones Evangelici.*— Ad amplificandam in Asia religionem et Christianos erudiendos Eugenius, cum accepisset in Caspiis montibus plures facile in infidelium commercia erroribus variis irretiri, Cornelium episcopum Atrachitanum in eas oras legavit ⁵, jussitque viginti Minoritas in eam Domini vineam adducere, quos ampla potestate auxil.

« Venerabili fratri Cornelio episcopo Atrachitano, salutem, etc.

« Nuper te referente didicimus, quod in montibus Caspiis, qui juncti sunt finibus Tartar-

¹ Summon. li-I. Neap. l. IV. c. 3. Surit. l. XIV. Annal. c. 11 et 12. — ² Lib. XV. p. 142. — ³ Surit. l. XIV. Annal. c. 11. — ⁴ Lib. XV. p. 127. — ⁵ Summon. l. IV. c. 3. — ⁶ Lib. XV. p. 134.

riæ et Armeniæ et montibus Gog et Magog ingens Christiani populi habitat multitudo, et quod propter defectum prædicatorum verbi Dei et Sedis Apostolicæ distantiam propinquitatemque infidelium, multi a via veritatis et fide Catholica deviant, etiam contra articulos fidei sentientes, ac Christiani ipsi ob defectum prædicationis verbi Dei gravia animabus suis incommoda et detrimenta patiuntur, nos attendentes, quod tu in illis partibus aliquandiu versatus es, atque ad partes illas redire intendis, ut te exerceas prædicando et alia pia opera faciendo, tibi viginti fratres Ordinis Minorum professores in lege Domini eruditos, quos ad hoc voluntarios repereris ad prædictas partes conducendi, ac tibi et fratribus ipsis eundi, ibique standi et permanendi, et verbum Dei prædicandi et annuntiandi, necnon Christi fideles omnes in dictis partibus commorantes ab omnibus excommunicationis et suspensionis sententiis, et aliis excessibus, delictis et pœnis, etiam si talia forent, propter quæ Sedes Apostolica merito esset consulenda, absolvendi ac super irregularitate quamque, quam celebrando divinia vel immiscendo se illis contraxerunt, et quod in susceptis ordinibus ministrare possint, voluntarii homicidii et falsificationis litterarum Apostolicarum, necnon bigamiæ casibus dumtaxat exceptis, dispensandi », et infra, « plenam et liberam tibi et eisdem fratribus auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIII, III kal. Julii, Pontificatus anno III ».

30. B. *Laurentius Justinianus creatus episcopus Venetensis sanctitate insignis.* — Hoc anno Eugenius traducto ad Vicentinam Ecclesiam F. episcopo Castellano, suffecit in ejus locum B. Laurentium Justinianum doctrina et sanctitate celeberrimum, ad quem hæc scripsit ¹ :

« Eugenius, etc. Non ignoramus quantum verbo, auctoritate et exemplo illi civitati valiturus sis et præsertim sanctæ congregationi tuæ, prout de hac re alias tibi particulariter scribemus; nos vero, qui onera nostra tecum libenter partiti sumus, omni opera et industria curabimus tibi favori et auxilio esse, propterea veluti obedientiæ filius, quod tibi Dei voluntate injunctum est, parato animo suscipe; nam, ut inquit B. Gregorius, sicut non fiet talia appetere, ita nec vocatum ad ipsa pertinenter recusare. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo capitum principum Apostolorum die XI. Maii, Pontificatus nostri anno III. » Oblatum honorem delugere nisus est vir sanctus demissionis Christianæ laude conspicuus: « Horrent », inquit in litteris ad Engenium datis ², « omnia interiora animæ meæ, cum materiam hanc discutio, nec ullo

modo patitur tanto se ingerere periculo, cum notissimum sit, me secundum inferiorem hominem privatum esse scientia, ac virtutibus prælatis congruentibus alienum, atque a tali experientia extraneum. Secundum vero exteriorem continuus pæne langnoribus laborantem in seniumque vergentem ». Plura in hanc sententiam addidit, cui Eugenius iterum hæc mandata dedit:

« Eugenius etc. Considera, quod non regnum suscipis, sed ministerium Christi, non divitias, sed dispensationem multiformis gratiæ Dei; neque id existimes, quod nonnulli, ut scribis, hoc fortasse refugerint, quoniam varia sunt dona discipulorum Christi: multos enim virgines dedit, multos in solitudinem contulit, te vero cum utriusque vitæ participem fecerit, jure ad hoc subeundum omnes, te adstrictum esse intelligis; ita enim pæne omnium Castellaniensis Ecclesiæ summa expectatio est, ut te in patrem ac pastorem habeant, qua de re vocationem tuam amodo cognosce, nec velis ex humilitate bonum humilitatis et obedientiæ perdere, quoniam sicut non licet te hanc rem appetere, ita non licet pertinaciter recusare: et sic te hortamur iterum atque injungimus. *Leva in circuitu oculos tuos, et vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi; super te enim orietur Dominus et gloria ejus in te videbitur*, quoniam, uti indubie speramus, propitio Deo, in hos veluti in ferram bonam semina sparges, et afferes fructum centuplum in patientia. Dat. etc. »

Fuere hæc oracula, nam qui in Canonico-Ordine floruerat virtutibus, pontificali munere suscepto, collapsum Ecclesiasticum ordinem suæ restituit ¹ dignitati, composuit cleri mores editis eximiiis sanctionibus, rem sacram provexit, monasteriorum numerum adjectis quindecim auxil, domum suam pauperibus aperuit, qui fratribus et propinquis panes duos tantum e flore farinæ confectos festis diebus Paschatis, Nativitatis Dominicæ et Principum Apostolorum in signum amoris dedit, et consanguineo oranti, ut ipsum juvaret auro in filiæ dote conficiendæ, respondit: « Considera, queso, frater, si parum dedero, non est, quo opus habes: si multum, defraudabo multos, ut uni satisfaciam: et præterea quidquid illud est, quod est, ad cibos potius pauperum quam ad intortos crines aut margaritas ab Ecclesia traditum est: igitur ignosce, si dare non possum ». Cum deficerent pecuniæ, quas erogaret pauperibus, æs alienum contraheret, et cum procurator obluclaretur rogaretque qua tandem spe id faceret respondebat: *Spe Numinis*; nec fallerat spes: « Nam continuo », inquit ejus nepos, « submittebat illi Dominus pecuniam in sperato multis de locis ». Castigavit ² fœminarum luxum,

¹ Ext. post opera B. Laurentii Justiniani. ² Ext. ibid.

¹ Ber. Just. in ejus Vita c. 3. — ² Id. c. 6.

quam acerbitalē, cum nobiles aegre ferrent, apud ducem violatæ Venetæ libertatis crimine postulatus est, sed eo audito dux lacrymas non continens, conversus ad adstantes ait: « Angelus, non homo locutus est »; in iure dicendo velut rupes immobilis adversus turbines causarum stetit, et si his dubia esset, ad preces confugiens divinitus edoctus sententiam æquissimam tulit: illius scientia divinitus infusa credita est, cum vix a præceptore prima elementa didicisset, atque inter scriptores Ecclesiasticos insigne nomen retulit, patientiæ laude, injuriis ignominiosive appetitus ab adversariis evituit, pietatis autem sacro ardore ita colliquescere visus est, ut lacrymas, dum de divinis verba faciebat, uberrime funderet. Insigne exemplum affertur a Bernardo Justiniano: « Cum, inquit, post prandium aliquando sederet, et de divinis [ut solebat] sermonem haberet familiarem, conversus ad eos qui aderant, ferventiori quodam mentis affectu: Quid, inquit, agam, fratres, quid agam, quum ad iudicem deducar? Quid egi, miser, in quo sperare possim? Nihil habeo, nisi quod ad illius sanctissimi ligni radicem provolvam, et plangam. Hæc cum dixisset, totus solutus in lacrymas est, quas cum profusius emisisset, et erectus vidisset, nos qui aderamus compungi, et illas lacrymas admirari, veritus ne quid ex his laudis humanæ surriperet: Videlicet, inquit, has lacrymas? Affectus cujusdam sensualis fuerunt, non veræ devotionis, a qua absom longissime ». Reliqua ejus admiranda gesta plus lector in ejus Vita perlegat.

31. *B. Liduvinae felix obitus.* — Eodem anno B. Liduvina cum diuturnis morborum cruciatibus virtutem exercuisset, in cælum migravit: cujus Vitam admirandam conscripsit Thomas e Kempis¹. Nam plures annos sine cibo sola Eucharistia refecta, sine somno die noctuque Dominicam passionem contemplando transegit, cujus extremum vitæ actum ita auctor describit²: « Adveniente solemnitate Paschali, in ipsa sacra Dominicæ Resurrectionis nocte, circa horam quartam diluculo illucescente, dominus Joannes confessor ejus, quam ex verbis ipsius clare percepit, quod more solito ab Angelo sancto visitata fuerat; tantam enim suavilatē apud eam sentiebat, quod putabatur diversorum aromatum unguentis peruncta, super quo cum ille ei congratulans Domino gratias ageret, ipsa ad se post habitam visitationem reversa fatebatur se divinitus consolatam, pœnas tamen gravissimas sibi instare asserebat, quas per eadem festa passura erat ». Et infra: « Obiit virgo patientissima, Deo et Angelis ejus gratissima XVII kal. Maii ipso die sanctorum martyrum Tyburthii et Valeriani, anno Dominicæ Incarnationis MCCCXXXIII, feria tertia infra octavas Paschæ

circa quartam horam post Vesperas, anno natalis suæ LIII, qui secundum cursum festivitatum completus fuerat ante mortem ejus in die Palmiarum; et convenienter satis, Deo moderante temporum vices, in hebdomada Paschali ex hoc seculo migravit, ut quæ longo tempore particeps fuerat passionum Christi meditando, compatiendo, etiam cum ipso in sancta festivitate Paschali lætissimæ resurrectionis ejus ad æternæ vitæ gaudia transiret. Obiit autem electa virgo Christi, variis tribulationum ictibus concussa, completis ab exordio ægritudinum suarum triginta octo annis, tricesimo nono incepto, Angelorum choris digna associari, quæ Angelicam vitam in castimonia a puerilibus annis studuit imitari ». Et infra¹: « Multis annis et fere triginta ante mortem ejus elapsis cingulis cilicinis pluribus ad carnem castigandam utebatur, cum quorum ultimo per biennium accincta diem clausit extremum. Cum ergo defuncta esset et nudata pro sepultura revestiri deberet, invenerunt qui aderant, circa scapulas ejus, prædictum cingulum a corpore ejus solutum modo hominibus ignoto, sed integrum in rotundum et a vinculis ligaturæ suæ non solutum ». Nonnullisque interjectis²:

« Ne Deus pauperis et humilis ancillæ suæ doloris et laboris penitus oblivisci penitus videretur et laudabilis patientia ejus de ore hominum tolleretur, ostendit etiam certis indicibus coram humanis adspectibus, quam magnis meritis micaret in cœlis diu jacens gemma nobilis in ergastulo carnis; nam virginea facies ejus, quæ virorum declinavit adspectus, ut cœlestem sponsum videret, limpidius nullum mortis prætendebat pallorem nec horrorem, sed quasi oleo vel aliquo aromatico liquore limba fuisset, tanto splendore et decenti albedine radiabat, ut non facies communis hominis mortalis, aut cadaveris defuncti videretur, sed quasi similitudo hominis glorificati adspicientibus appareret. Dicebant namque, qui aderant, nunquam tam speciosam imaginem se vidisse: unde et licet multi ad videndam eam pluries accesserint, non tamen poterant adspectu ejus satiari. Similiter et totum corpus eadem albedine et simili splendore nitebat, tantaque gratia sanitalis et decenti carnositate omnia membra ejus refulgebant, quasi nunquam aliquid infirmitatis passa fuisset. Fractura etiam frontis ejus olim in vita apparens totaliter evanuit: pedes quoque et crura, manus, et brachia collumque corpulentum, ac totum corpus ita integrum visum est quasi nunquam aliquid læsionis aut vulneris in eis prius contigisset ». Addit Thomas ipsam etiam pluribus post mortem annis miraculis effulsisse.

32. *S. Francisca Romana sanctimonialium Ordinem instituit.* — Hoc anno condita est³ flo-

¹ Thom. a Kempis in Vit. S. Liduv. p. 2, c. 25. — ² Cap. 26.

¹ Cap. 27. — ² Cap. 28. — ³ Vita S. Franc. Rom. l. iv, c. 1.

rentissima religiosa familia sanctimonialium Turris Specularis a B. Francisca Romana, cum pluribus celestibus visis ad eam instituendam edocta fuisset, atque etiam per ecstases multiplices religiosa disciplinae formulam divinitus accepisset: quin etiam celesti viso recreata B. Virginis oblonga et perfusa aurea veste una cum sodatibus certo argumento singulis clientela tegi ¹ conspexit. Confirmatum est ab Eugenio Apostolico Diplomate ² pium hoc sodalitium, cui Oblatarum Ordinis Montis Olivetani nomen inditum est. Pertulit vero in ipso exordio plura adversa, cumque inopia rei familiaris premere-

tur adeo, ut aliquando ad moniales sustentandas exigua tantum panis frustula suppeterent, B. Francisca orante ita divinitus multiplicata ¹ sunt, ut non modo sodales famem ea vice expleverint, verum canistri relictis frustulis collectis completi in totum sequentem diem successerint. Divina etiam Providentia adeo virginibus illius sociabus favit ², ut cum aliquando mense Januarii ipsas in villam lignatum eduxisset, jamque fame et siti urgerentur, nec longius ad hauriendam aquam divertere honestum ipsa putaret, ea fundente preces, repente vitis pergulana racemos suavissimos protulerit.

¹ Cap. 7. — ² Ext. in cap. 18.

¹ Lib. v. c. 1. — ² Ibid. c. 8.

EUGENII IV ANNUS 4. — CHRISTI 1434.

1. *Oratores missi a principibus ad Eugenium de rebus Concilii.* — Anno partæ salutis millesimo quadringentesimo trigesimo quarto, Indictione duodecima, excepit Eugenius ¹ oratores Sigismundi imperatoris, Francorum regis ducisque Burgundiae, qui omnibus ab eo petebant precibus, ut concordiae formulam, quæ in sessione decima quarta fuerat a Basileensi Concilio composita, amplecteretur. Erat illa admodum iniqua; exegerant enim Basileenses, ut Pontifex tribus decretis, quibus ad asserendam Pontificiam auctoritatem ab illis gesta resciderat, vim omnem et firmitatem adimeret, latis sententias censurasque, quibus Basileensium factiosorum sectatores perculerat, convelleret, ac præcipue Hugonem Cyprii regis fratrem, diaconum card. S. Hadriani, Joannem e Casanova Sancti Sixti, et Dominicum e Capranica cardinales in integrum restitueret. At jam Eugenius, antequam ii oratores Romam pervenirent, ne in se efflatos hostes magis concitaret, Ecclesiamve in graves de Concilii Pontificisve auctoritate contentionum fluctus conjiceret, clementia in eosdem cardinales usus fuerat: atque in primis, quod ad Dominicum Capranicam attinet, gravissima erat ejus causa; nam ab Eugenii sententia ad Conci-

lium provocaverat, et controversiam de Concilii præstantiori auctoritate vehementer urserat: cum autem illa jam ante Eugenius exauctorasset, postea Francisco Foscaro Venetiarum duce concordiae interprete, fidem et obsequium demisse pollicentem seque ad Pontificium honorem omni virium contentione tum in Concilio, tum in aliis locis tuendum promovendumque obstringentem, ac data honesta occasione, Basilea discessurum, in gratiam recepit, ut facilius motam Basileæ seditionum ac discordiarum tempestatem sedaret: qua de re extant publica pætionum Monumenta ¹ ultimo Aprilis die Basileæ edita, cum VII kal. Januarii ex cardinalium sententia Nicolaum cardinalem tit. S. Crucis atque alios Concilii præsides summa auctoritate ad id instruxisset ². Præterea superioris anni XVIII kal. Januarii editas de translato Concilio sanctiones abrogavit, latisque in Basileenses censura dissolverat novo Pontificio Diplomate ³, cujus præcipua pars hæc est:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« De consilio et assensu venerabilis fratris Jordani episcopi Sabinensis, et dilectorum filiorum nostrorum Antonii S. Marcelli, Francisci

¹ Ext. in collegii Capran. Rom. Tabulario. — ² Ext. in Cod. Luc. tit. — ³ Ext. in Act. Basil. Conc. sess. XVI. tom. IV. Conc. edit. Bin. p. 1.

¹ Lib. brev. p. 77. Blond. dec. 3. l. v.

S. Clementis, Angelotti tit. S. Marci presbyterorum, ac Lucidi S. Mariae in Cosmedin et Ardechini SS. Cosmae et Damiani diaconorum S. R. E. cardinalium decernimus et declaramus, praefatum generale Concilium Basileense a tempore praedictae invocationis suae legitime continuatum fuisse et esse, prosecutionemque semper habuisse, continuari ac prosecutionem habere debere ad praedicta et pertinentia ad ea perinde, ac si nulla dissolutio facta fuisset; quinimo praefatam dissolutionem irritam et inanem de consilio et assensu simili declarantes, ipsum sacrum generale Concilium Basileense pure, simpliciter et cum effectu, ac omni devotione et favore prosequimur et prosequi intendimus.

« Praeterea, ut mentis nostrae integritas ac devotio, quam ad universalem Ecclesiam et sacrum generale Concilium Basileense gerimus, omnibus constet evidenter, duas nostras litteras pridem in palatio Apostolico promulgatas; nam tertias, quarum tenor de verbo ad verbum inferius describitur, quae dicuntur incipere: *Deus novit*; cum a nobis aut de scitu nostro nunquam emanarint, licet superfluum videatur, quod non exlat revocare, tamen quia petulum est et ad cautelam, si ullo unquam tempore apparerent et

alias quascumque, et quidquid per nos aut nostro nomine in praedictum aut derogationem praedicti sacri Concilii Basileensis seu contra ejus auctoritatem factum et attentatum seu assertum est, cassamus, revocamus, irritamus et annullamus, nullas et irritas fuisse et esse declaramus.

« Item revocamus quoscumque processus quorumcumque censoriarum, privationum et suspensionum factos contra supposita hujus sacri Concilii Basileensis et adherentes eidem, necnon omnia gesta et facta in praedictum, lesionem et derogationem eorundem eis non legitime citatis nec legitime defensis, de quibuscumque dignitatibus, beneficiis, commendis et officiis, etiam si cardinalatus, patriarchatus, archiepiscopatus, episcopatus, abbatiae, etc. existant juribus et bonis quibuscumque, et specialiter contra cardinales de Cypro, S. Sixti et Firmamum, ac omnia in pristinum statum perinde ac si non emanassent, cum clausulis opportunis, etc. Datum Romae apud S. Petrum XVIII kal. Januarii, Pontificatus nostri anno III (1) ».

2. *Turcrematæ responsum ad singula objecta contra Eugenium.* — Ex illis seditiosi Basileenses praesules, ad infringendam Apostolicæ Sedis

(1) Cum Eugenius precibus imperatoris, quas debuit Andreas Venetorum orator, exorari se tandem permittens litteras dedisset recitatas in sessione XVI Concilii, quibus Concilium illud agnosceret, et decreta in illud sua abrogare se professus est, Concilii praesides statim Joannem archiepiscopum Tarentinum, Petrum episcopum Paduanum, et Ludovicum abbatem S. Justinae, quibus alterum adjunxit Julianum S. Angeli diaconum cardinalem A. S. L. quae omnia constant ex litteris praecedenti anno eventae datis, legendis apud Labbe in Append. Concilii num. 60 et 61. Litteris his defendendis vel exhibendis Concilio destinati sunt, Joannes archiepiscopus Tarentinus, et qui in abis fere omnibus legationibus adhibitus fuit, Christophorus Cervicus episcopus, de quibus annalista hic num. 5, apud quem pariter legas litterarum illarum in Concilio approbationem, habitam die nonarum Februarii anni hujus; ac tandem plenum Concilii cum Pontifice consensum et praesidium ab eodem Pontifice destinatum admissum quo ad diem usque XXIV Aprilis dilata fuit, se videndum hanc Concilium legatos suos ad Eugenium misit Franciscum Brixianum episcopum et Petrum de Monte, ut Pontificem de fuga sua ab urbe Roma solarentur, favoremque Concilii tum illi, tum eripendis e Romano carcere Francisco S. Clementis card. et Tarantasiensi archiepiscopo offerrent. Gratissimum illi sibi accidisse significavit Pontifex in litteris ad Concilium datis die XXIX Septembris legendis apud Martene Anecdol. to. IV, col. 371.

His expeditis, alia dissidiorum causa successit. Jam inde a praecedenti anno Eugenius aequae ac Concilium, peculiaribus ambo studis, eo intenderant, ut Graecos cum Latinis conjungerent. Ambo ergo suos legatos Constantinopolim praecedenti anno miserunt, Pontifex quidem Christophorum Gazaronum, qui in *secretarium* suum appellat in litteris ad praesides Concilii anno sequenti datis, apud Martene col. 738; Concilium vero Sundeensem episcopum et F. Alberum de Crispis, quorum nomen Concilii praeses in oratione habita ad legatos Graecorum apud Martene col. 672. Res ab utrisque tractata successu felici, Pontifex enim legatus in Italiam rediens nactum se Graecorum animos ad obsequium Ecclesiae paratos retulit, censuitque mittendos eos legatos Apostolicos cum plena facultate, ut Concilium Constantinopolitani haberent, cui interesset ex Ecclesia Latina viri doctissimi; paratos enim esse Graecos ea acceptare, de quibus inter Patres convenisset. Narrat haec Eugenius in litteris ad praesides Concilii die XXI Augusti anni MDXXXIV, apud Martene col. 736. His persuasus Eugenius iterum praesenti anno Julio mense Constantinopolim misit eundem Christophorum cum mandatis, ut cum Graecis ea de re conveniret; quae omnia Pontifex in iisdem litteris narrat, addens eorum quae sancta fuerint Documenta ad Concilium actutum se transmissurum. Vicissim autem Concilii legati eo rem propeverunt, ut Graecos inducerent ad transmittendum una secum legatos Basileam. Cum tamen molestum ac periculosum iter nacti tempus quam sperari posset longius protraherent, lberandis a sollicitudine Patrum animus praemittendum censuerunt ad Concilium Sundeensem episcopum, qui de omnibus certiores faceret Patres, et in expectationem Graecae legationis erigeret. Narrantur haec in oratione Juliani cardinalis ad legatos illos Graecorum, cujus supra meminimus. Venerunt tamen legati Basileam mense Augusti, ut constat ex Epistolis Eugenii ad Concilium datis Florentiae III kal. Septembris, apud Martene col. 736. Vix haec rescivit Pontifex, statim scriptis ad Concilium litteris, admonuit quid interim per legatum suum in Graeciam transmissum tractaretur; rogabat promde Patres, ne quid certi decernerent atque transirent cum Graecis, antequam de rebus a legato suo conventis mutatum esset, Pontificis monita neglexerunt Basileenses, conveneruntque cum legatis in eas conditiones de quibus apud annalistas hic num. 15. Cum vero partitiones a Pontifice confirmari, vel Graeci poscerent, vel Concilii Patres optarent, legatum suum Simonem Fieron, ut vota sua illi exponeret, miserunt. Ea legatione audita, Pontifex scripsit ad Concilium die XIII kal. Novembris, probare se quidem Patrum in procurando utrisque Ecclesiae consensu studium, plura etiam in eam rem ut illa ab ipsis praestata agnosceret, eorum vero omnium confirmacionem ait se differre usque in proximum adventum Nicolai tit. S. Crucis, et Joannis tit. S. Petri ad Vincula cardinalium qui de Concilio a Patribus ad pacandam Italiam missi redibant. Has litteras vulgavit Martene col. 755. Haec primo quidem Eugenius; postmodum vero Bullam edidit Florentiae hoc anno die XVII kal. Decembris, in qua missum a se legatum ad Graecos narrat, ut de redigendis illis ad Ecclesiam ageret. Tum de Concilio modeste queritur, quod tanti momenti rem non tractasset tantummodo, sed et stabisset, Pontifex in eio, cum praesertim in ambages plane inextricabiles se coniecerent, si forte Pontificis legatus aliter transgressus cum Graecis ac in Concilio conventum fuerat. Concludit tandem: « Verumtamen si omissis quae supra diximus (id est, ut ego quidem interpretor, nisi forte legatus Pontificis aliter stabiliverit cum Graecis) per eum modum quo cum praedictis oratoribus conclusis rem ipsam tandem prosequi intendamus, ex tunc pure et libere nostrum, prout petitis, praebemus assensum ». Nec vana Pontifex in hac Bulla apud Martene col. 776 mentebat; nam missus ab ipso legatus jam convenerat de Concilio Constantinopolitani celebrando, in quo Ecclesiae utrisque conjunctio perficeretur. Cujus iute partitionis idem facturam splendendam Graecorum episcoporum legationem secum ad Pontificem ducebat. Quare cum pervenisset Venetiam, Eugenium de suo adventu certiorum fecit per litteras ibidem scriptas die XI Decembris; sicut et Graecorum legati suas pariter litteras dederunt ad Graecos gentiles suos qui legatione ad Concilium fangebantur, quibus gesta omnia cum legato Pontificio narrabant,

auctoritatem fallacia argumenta duxere, quæ Joannes Turrecremata affert ac singula accurate dissolvit¹: « Replicant », inquit, « adversarii Basileenses quod imò in decretis eorum intervenit consensus Apostolicæ Sedis, quoniam dominus Eugenius per Bullas suas de consilio et assensu dominorum cardinalium, tunc secum in curia existentium, decrevit et declaravit multa circa præfatum Basileense Concilium. Primo quod generale Concilium Basileense fuerit pro extirpatione hæresum, pro pace populi Christiani, ac generali reformatione Ecclesiæ in capite et in membris et pertinentibus ad ea legitime inchoatum. Secundo quod a tempore sue inchoationis legitime inchoatum extiterat et esse, prosecutionemque semper habuisse et habere, etc. Tertio prædictam dissolutionem irritam et inane declaravit. Quarto quod ipsum generale Concilium pure et simpliciter et cum effectu ac omni devotione et favore prosequi intendebat. Quinto revocavit quidquid per eum aut ejus nomine in præjudicium et derogationem prædicti Concilii Basileensis, seu contra ejus auctoritatem attentatum esset. Ad ista facilis est responsio maxime, si vera sunt, quæ a pluribus magnæ probitatis et gravitatis viris dicta sunt in curia, videlicet quod præfate Bullæ magis extortæ fuerunt minis, quam de mente domini Eugenii emanerint: nam, ut fertur, dominus Andreas Venetus dominii Venetorum tunc orator, et aliqui domini cardinales, tunc apud dominum Eugenium præsentés, timentes futurum magnum scandalum in Ecclesia, minati sunt præfato domino Eugenio, quod nisi Bullas illas adhesionis concederet, ipsum solum recedentes relinquerent. Unde, præfato domino in lecto decumbente, præfati domini referunt Bullas illas taliter qualiter expeditivisse et misisse Basileam. Sed dimissis istis, nos aliter respondemus dicentes, quod nihil eorum, quæ in præfatis Bullis continentur, suffragatur adversariis, quoniam dominus Eugenius nunquam præbuit consensum decretis Concilii Basileensis, nec ipse, ut Basileenses fabulantur et garrunt, cum sancta Catholica Ecclesia fuit, complexus doctrinam, quam adversarii de auctoritate Conciliorum fingunt: quoniam nec ipse summus Pontifex, nec unquam universalis Ecclesia complexa est talem doctrinam, sed ipse semper tenuit eum sancta Catholica Ecclesia quod Scriptura sancta et sacrorum antiquorum canonum firmat auctoritas, sanctorum Patrum ac clarissimorum doctorum ab ipso nascentis Ecclesiæ exordio communis tenet doctrina. Et ad proba-

¹ Turrecr. sum. de Eccl. 1. II. c. 100.

tionem quam inducunt ex partibus Bullarum adhesionis respondetur negando, quod ex aliqua illarum partium cum veritate potest argui quod dominus Eugenius complexus fuerit aut approbaverit præfatum Basileensium doctrinam; quod per singulas partes discurrendo facimus manifestum.

« Non quidem ex prima, in qua dicit Concilium Basileense congregatum esse legitime pro extirpatione hæresum patet, quoniam ex hac concessione nullo modo sequitur quod ipse summus Pontifex complectatur, aut approbet quidquid per illud Concilium fuerit institutum aut definitum; licet enim universale Concilium Ephesinum Secundum extirpanda hæresis gratia fuerit legitima auctoritate inchoatum, nihilominus Leo papa non complexus est præfati Concilii definitiones, imò illas in Concilio Chalcedonensi sequenti tanquam hæreticas reprobari instituit et damnavit. Præterea licet sancti Patres in Conciliis universalibus legitima continuatione processerint, nihilominus pro suorum canonum robore atque firmitate ad Apostolicam Sedem leguntur semper habuisse in fine recursum, sicut liber Conciliorum et summorum Pontificum aperte testatur, quod etiam nos in tertio sequenti libro ostendemus.

« Cæterum nec ex secunda parte Bullarum adhesionis adversarii habent intentum, quoniam licet dominus Eugenius declararet præfatum Concilium fuisse continuatum et continuari debere, propter hoc non sequitur, quod decreta sua aut statuta, super quibus ejus Sedes nunquam fuerit consultata, approbaverit: et tamen ut felicis et sanctæ memoriæ Nicolæus papa in Epistola, quam Michaeli imperatori scribit a sanctis Patribus in Conciliis observatum extitit, ut absque Romani Pontificis consensu nullius insurgentis deliberationis terminus daretur: unde ipse, videlicet Eugenius, Florentiæ in disputatione publica de qua nos in minoribus Basileensium reverendissimo domino Juliano de Cæsarinis S. Sabinæ presbytero cardinali presentibus dominis cardinalibus, pluribusque aliis prælatis et officialibus curiæ ad argumentam de hujusmodi Bullis respondit ita, dicens: Nos quidem bene progressum Concilii approbavimus volentes, ut procederet ut incæperat, non tamen approbamus ejus decreta, et in hoc sapientissime fecit, quis enim nisi imprudentissimus princeps approbaret decreta, quæ nunquam vidisset, aut quæ prius non examinasset, si quid in eis minus rectum, minus verum, aut minus expediens contineretur? » Et infra: « Præterea quod dominus Eugenius approbando

monentes ut si forte aliter cum Concilio convenissent, ea statim omnia rescinderent, Græcos enim suos optare ut Concilium Constantinopoli haberetur. Gemmas has litteras exhibet Martene col. 783. etc. Hinc novæ similitates Pontificem inter et Concilium exorte, de quibus in sequentibus annis.

processum Concilii, non approbaverit decreta illius, exinde manifeste colligitur, quod licet Basileenses cum maximo studio repetitis vicibus supplicaverunt, oraverunt et requisierunt per oratores suos, ut dominus Eugenius eorum decreta approbaret et confirmaret, nunquam tamen talem approbationem aut confirmationem habere ab eo potuerunt: et merito, quia Sedes Apostolica, in qua religio Christiana semper immaculata permansit et permanebit, talia decreta, quæ ab Evangelica veritate et sanctorum Patrum doctrina aliena videbantur, nullo modo ab eo passa fuisset confirmare.

« Cæterum nec ex tertia particula Bullarum prædictarum habent adversarii inientum, tum quia non ideo dominus Eugenius dissolutionem factam Concilii irritam esse declaravit, quia ipse, qui princeps erat Ecclesiæ facere illam non potuerit, sed quia agnovit ex non veris causis, licet veris æstimatis ex aliquorum relatione, illam fecisse, unde cogit non existentia causarum et quod, ut in Bulla inquit, ex prædicta dissolutione ortæ erant graves dissensiones et graviores oriri possent, necnon quod præstabat impedimentum executioni sanctorum operum, ad quam Synodus fuerat congregata, data promissione a Synodo et securitate a principibus, quod Apostolicæ Sedis honor et Sanctitatis suæ illibatus servaretur, mutavit sententiam et voluit dissolutionem factam pro bono pacis Ecclesiæ nullam haberi, nec habuisse firmitatem, revocans illam ac irritans. Non enim est novum quod sententiæ summorum Pontificum pro consideratione temporum et locorum et personarum ac gravium occurrentium necessitatum in melius commutentur. Ait enim papa Nicolaus *in c. sententiam* 25 q. 7: Sententiam Romanæ Sedis non negamus in melius posse commutari, cum aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum et temporum seu gravium necessitatum dispensatorie quædam ordinare decrevit, quoniam et egregium Apostolorum Paulum quædam fecisse dispensatorie legimus, quæ postea revocasse legitur.

« Amplius nec ex quarta particula cedit aliquid favoris adversariis, quoniam licet dominus Eugenius diceret se velle prosequi cum omni devotione et favore illud Concilium; hoc tamen intelligendum est in his quæ juste et rationabiliter, salva fide, salva sanctorum Patrum doctrina, salva Apostolicæ Sedis auctoritate et reverentia, per Concilium constituerentur. Præterea dato quod papa tunc promisit Concilium illud cum omni devotione et favore prosequi, intelligatur approbasse illius decreta: illa intelligitur approbasse, quæ jurisdictionem et auctoritatem papalem non offendunt, et honori atque præeminentiæ Apostolicæ Sedis non repugnant seu obviant, quæ, ut supra repetitum est, superiorem nullum præter Deum recognoscit *de elect. cap. licet*.

« Item nec ex quinta particula adversarii habent propositum suum, quoniam ex tali revocatione et cassatione eorum, quæ attentata fuerunt in præjudicium Concilii Basileensis, non sequitur, quod dominus Eugenius asserere voluerit, aut credere voluerit ea de Concilio Basileensi aut quocumque alio, quæ cum veritate Conciliis non conveniunt, nec contra auctoritatem Concilii sit, negando ei convenire, quæ juxta sanctorum Patrum doctrinam ei non competunt. Cæterum nec per illam revocationem voluit dominus Eugenius se et sua abnegare, quæ juxta Scripturas sanctas et sanctorum Patrum sententias, Apostolicæ Sedi divinitus sunt concessa, cum hoc non posset facere; inter quæ est illud de dependentia auctoritatis Conciliorum a papa, et non e converso, ut patet *dist. 47. per totum*, de quo etiam, duce Christo, plenior tractatus erit in sequenti hujus summæ libro m.

3. *Eugenius pacis studio molliter Pontificiam auctoritatem tutatur apud Basileenses.* — Ita Turrecremata, ut Eugenium ab errore de abjecta auctoritate Pontificia vindicet. Ipse autem Eugenius hæc se gessisse ne schismati occasionem daret, si jus Sedis Apostolicæ rigide tueretur, professus est in litteris datis ad Sigismundum Augustum ipsum adhortantem, ut Concilio assentiretur, ad quem etiam oratorem suum miserat, cujus precibus Caroli regis Francorum et Philippi ducis Burgundiæ oratores suos pariter conjungere. Antea vero Andreas Donatus Venetorum orator Cæsareo nomine Eugenium exoraverat, ut idem Basileense decretum confirmaret. Pontifex itaque, Tarentino archiepiscopo et episcopo Cerviensi missis Basileam una cum litteris a Concilio expetitis, quibus nimirum ferebatur Synodi Basileensis translationem irritam fuisse, Sigismundum rogavit¹, ut imperiali auctoritate dignitatem Sedis Apostolicæ tueretur.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo. Romanorum imperatori illustri, salutem.

« Vidimus libenter respectu tuæ serenitatis, et cum magna consolatione audivimus dilectum filium nostrum nobilem virum Baptistam Cigula legum doctorem, ac militem oratorem tuum, qui una cum oratoribus charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Francorum illustris, ac dilecti filii nobilis viri Philippi ducis Burgundiæ, cum inter cætera exhortatus esset nos ex tui parte ad comprobandum decretum illud Concilii Basileensis, accepimus exhortationes tuas, et plurimum commendavimus labores per te susceptos, et curam summa cum prudentia adhibitam erga nostram et Sedis Apostolicæ defensionem et statum. Verum, charissime fili, diu antea venerat ad nos dilectus filius nobilis

¹ Lab. brev. p. 77. et in Ms. Vex. VII. p. 118.

vir Andreas Donato miles orator Venetorum etiam ex parte et cum litteris tuæ serenitatis super eadem materia, quem cum audivissemus, et quid etiam nobis consuleres intellexissemus, acceptavimus decretum illud, prout tunc etiam scripsimus eidem serenitati ». Et infra : « Misimus etiam post ipsum Andream cum eisdem litteris venerabiles fratres nostros archiepiscopum Tarentinum et episcopum Cerviensem, ne de aliqua tergiversatione aut dilatione aliqua possent nos calumniari.

« Verum quicquid fecimus sub spe tua et tuo moti consilio, fecimus pro pace Ecclesiæ et bono populi Christiani, voluimusque potius cedere de jure nostro tui contemplatione et pro salute fidelium, quam perstare in conservanda dignitate et auctoritate nostra et Apostolica Sedis. Itaque cum secundum exhortationes tuas et consilia sit per nos decretum illud, prout videre poterit tua sapientia, acceptatum, tuum est munus proprium et opus lueri, et defendere nos iuraque nostra et Romanæ Ecclesiæ, ac agere, ut Sedes Apostolica in sua dignitate et auctoritate conservetur. Commendamus tuam sublimitatem pro iis, que hactenus gessit, tibi quas possumus gratias agentes, sed confidimus in tua sapientia, quod adhuc majora et ampliora pro honore et statu nostro et Sedis ipsius operabitur, pro quibus et uberiores gratiarum actiones a nobis et Deo æterna premia consequeris. Dat. Romæ pridie id. Januarii anno m ».

4. Significavit aliis litteris ¹ Romani imperii electoribus, se decretum in Synodo Basileensi editum antequam ipsorum, tum imperatoris, regis Francorum ducisque Burgundiæ oratores accederent confirmasse, atque ad tuendum Sedis Apostolicæ decus eos excitavit : « Hortamur vos, ut quemadmodum hactenus fecistis, sitis intenti et ferventes ad defensionem et conservationem nostri honoris, ac dignitatis et auctoritatis Apostolicæ Sedis, quam velle impugnare ad præsens non expedit neque conducit Ecclesiæ universali, quæ per debilitatem capitis, ut et ipsa debilitetur necesse est, neque enim membra valebunt, capite diminuto et invalido existente. Hoc igitur considerantes, charissimi nobis, non permittatis auctoritatem nostram et Romanæ Ecclesiæ suppeditari, et quod hactenus a sanctis Patribus constitutum et hucusque servatum est, ut id quoque observetur in posterum totis viribus operam detis ». Eodem argumento datæ litteræ ad Carolum Francorum ² regem. Reliquos etiam reges de his certiores fecit, atque inter alios ad Wladislaum regem Poloniæ, quem etiam hortatus est ³, ut præsu-les ad Synodum adeundam perpelleret.

« Charissimo in Christo filio Wladislaio regi Poloniæ illustri.

« Venerunt ad nos charissimorum in Christo filiorum Sigismundi Romanorum imperatoris et Caroli Francorum regis illustrium et aliorum plurimorum principum oratores, exhortantes nos ad approbandum certum decretum factum in Concilio Basileensi pro concordia inter nos et ipsum Concilium statuenda, quod nos ad laudem Dei fecimus pro pace Ecclesiæ, ac salute populi Christiani ipsorum principum contemplatione, ut sit una mens et una voluntas inter nos et Concilium spectans ad ea, que cedant ad gloriam Altissimi et fidei incrementum prout ex totis affectibus desideramus. Hæc ad tui consolationem voluimus significare tuæ serenitati, rogantes eandem et in Domino exhortantes, ut velit mandare prælatis tui regni et aliis, qui ad Concilia generalia tenentur accedere, ut ad prælatum Concilium proficiscantur, atque ibidem honorem nostrum, dignitatemque Romanæ Ecclesiæ ac Sedis Apostolicæ auctoritatem defendant, præcurando et agendo semper ea, que spectent ad honorem Dei et utilitatem reipublicæ Christianæ. Dat. Romæ pridie id. Januarii, anno m ». Paruit Pontifici Wladislaus, ac Sbigneum Cracoviensem, Stanislaum Posnaniensem episcopos, Joannem Conespolium regii sigilli præfectum, et Nicolaum Lassocinum decanum Cracoviensem Basileam legavit ⁴.

5. Attulere igitur Pontificias litteras ² de confirmato Basileensi decreto edito in sessione xiv Joannes Tarentinus archiepiscopus et Christophorus episcopus Cerviensis : quibus lectis in sessione decima sexta habita nonis Februarii, pronuntiatum est, Eugenium Concilio, quod cum in jus vocaverat, fecisse satis : « Sancta Synodus decernit et declarat, præfatum dominum Eugenium per prædictas litteras satisfecisse plenarie monitioni, citationi et requisitioni hujus sacri Concilii, prout in decreto in xiv sessione promulgato et in schedula in eodem decreto inserta continetur, ipsasque litteras approbat, acceptat et admittit ». Ex hac Eugenii facilitate et indulgentia factiosi in pertinacia adeo confirmati sunt, ut postea numero paucissimi eorum conatibus resistentem ipsum Pontificali honore dejicere pertentarent, atque argumentum inde ad auctoritatem Pontificiam excludendam traxerint : « Cum tempore, inquit ³, primæ dissolutionis prætensæ pauci prælati essent in Concilio, non numerum quatuordecim excedentes, neque mediætas numeri omnium suppositorum in Concilio haberetur, quæ præmissis actibus interfuit, ipse quoque tunc summus Pontifex objiciebat eidem Concilio numeri paucitatem per litteras suas divulga-

¹ Lib. brev. pag. 79. et in Ms. Alex. VII. pag. 130. — ² Ibid. p. 78. et in Ms. Alex. VII. p. 129. — ³ Ibid. v. 79. et in Ms. Alex. VII. p. 130.

⁴ Chronier. l. II. Polon. rer. — ² Acta Basil. Conc. sess. XVI. — ³ Basil. schis. in Epist. Syn. VI id. Novemb. an. 1610.

tas in orbem, et nihilominus determinatum est per omnes, quod hoc non obstante fuit pro tunc legitimum Concilium et legitime continuatum : quod si in tali numero legitimum est Concilium ex definitione Catholica et Apostolica, omnesque de necessitate salutis legitimo Concilio obedire tenentur tanquam habenti potestatem immediate a Christo, ut praemissum est, in pertinentibus ad fidem, exstirpationem schismatum, et reformationem Ecclesiae in capite et in membris, quis potest jam sub colore paucitatis vel alio quocumque occasionem quaerere non obediendi Concilio in actibus praefatis ? » nimirum defectionis ab Eugenio et creationis antipapae. Haec illi, quorum falsa principia confutata sunt et fusius confutabuntur suis locis. Memoria tenendum, professum esse Eugenium, non valuisse translationem Concilii, non quod Pontificia auctoritate Synodali auctoritate esset inferior, ut interpretati sunt novatores, sed quod ex non veris causis, quamvis verae censerentur, indicta fuisset.

6. *Dux Mediolanensis fugit se creatum Italiae legatum a Concilio: quem Sigismundus imperator increpat ac reprimit.* — Licet igitur conciliata Eugenio Synodus visa sit, haud tamen defuere factiosi, qui ipsi infandas struxerint insidias obtentu (ad colorandam nequitiam) auctoritatis Concilii : nam et Philippus dux Mediolanensis fingebat se a Concilio adversus Pontificem creatum in Italia legatum, ac Francisci Sforziae opera Picenum, Fortebracii autem Romanum agrum vexabat, quos Philippi dolos impetusque Sigismundus imperator discutere enisus est, ut illius oratorem exposuisse Eugenio inducit Flavius Blondus¹ : « Eum ducis Mediolani dolum audiens imperator, vehementi dolore affectus, congregationem ex more vocandi impatiens, vicos, compita Basilicasque pereurrens, obvios accitosque e domibus quosque interrogat, seiscitatur quidnam hoc est, quod malo natus desolationique Italiae et Christiani nominis Philippus Vicecomes auctoritate Concilii gereret in Italia : quis confecisset Epistolas ? Et quia singuli sese inscios dicerent, culpa vacare congregatis ex more nationibus ad deputatos retulit. Tandem re non solum Caesaris, sed principum Christiani nominis omnium, qui aderant, oratorum maxima cum doloris indignationisque significatione accuratius exquisita, nullas a Concilio duci Mediolani datas esse litteras, nulla vicariatus decreta fuisse concessa, reperiri potuit. Hincque majora, qua secreto acturi sumus et tractaturi in Italiam venturis data sunt instante imperatore a Concilio publica, a singulisque principum oratoribus privata ad tuam sanctitatem mandata, ut Concilium, principes, nationes a crimine, quod eis falso obicitur, ab iniusti tanti sceleris

nota purgemus, ut insidiae, fraudes, doli contra Sanctitatem tuam, contra Romanam Ecclesiam ipsiusque provincias, a quibus struantur, fiant, parentur in conspectu Sanctitatis tuae audituris omnibus, et per loca Italiae quaecumque redeuntes adire poterimus, notum faciamus. Quia tamen nec brevi hinc discedere alia tecum acturis licet, nec singulas adire poterimus civitates. Epistolas emittemus, quas praefecturis serenissimus dedit imperator, huiusmodi purificationem habentes : speroque insuper a sua maiestate iudicantes populis, quod destinata ab eo tuae Sanctitati praesidia constantes excitabunt, nec fraudulentis credent ducis Mediolani artibus aut praedominii iniuriis insultibusque absterrebuntur, quo minus sacrosanctam tuae Sanctitati et Romanae Ecclesiae fidem servent ».

7. Confirmatus vero superioribus Sigismundi imperatoris officiis Eugenius illi de suscepto dignitatis Sedis Apostolicae patrocinio grates egit, rogavitque, ut Mediolani ducem, intentatis imperialibus minis, a vexanda simulato Concilii nomine ditione Ecclesiastica revocaret, pariterque Basileenses Patres adduceret, ut cum talia moliri in Concilio dedecus facinora vetarent :

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori illustri, salutem.

« Agamus gratias, charissime fili, omnipotenti Deo, qui dedit nobis et suae Ecclesiae talem advocatum ac defensorem, qualem semper te credidimus, et nunc experientia teste videmus : qua in re facis tu quidem opus dignum honore et sublimitate imperiali : nam cum audieris parari vires et arma hostium nostrorum et Ecclesiae contra nos, non expectans requisitionem neque litteras nostras, scripsisti ad ducem Mediolani omnium istorum malorum architectum et fabricatorem, et ad Nicolaum Piccininum, atque etiam exhortatus es Ecclesiae subditos ad perseverantiam et firmitatem : nobis quoque scripsisti litteras in quibus admodum consolati sumus, et civis etiam Urbis multum recreati. Deus qui est retributor honorum optimus, retribuere tibi pro hac tam sincera et tam sancta affectione animi, quam ostendis et operibus fructuosis. Certi autem reddimur quod, quando scieris ea, quae comes Franciscus egit in Marchia nostra Anconitana, quam fere omnem occupavit sub palliatione Concilii, praeda et rapinis omnia subvertendo, quae etiam fecerunt Italianus Fruilanus et Antonellus de Senis, qui invaserunt ducatum nostrum Spoletanum, asserentes se commissarios ducis, quem dicunt esse factum vicarium Italiae per Concilium, commovebunt valde haec mala animum tuum, prout decet principem religiosum, pium et bonum statum Ecclesiae affectantem, apponesque alia fortiora re-

¹ Blond. dec. 3. l. v.

² Lib. IV, p. 79, et Ms. Aen. VII, p. 61.

media ad hæc bella, quæ inferuntur nobis, prout rerum pondus requirit. Neque enim hoc est opus Concilii, ut illi iniquitatis filii prætendant, sed ducis præfati, qui sub eo colore ul tale fimentibus nobis uno impetu et diversis locis statum nostrum subvertere conatus est: sed reprobabit Deus consilia illius perversa et perdet eos, qui adversus Christos suos operantur iniquitatem. Ut autem animus suus apertius innolescat tuæ serenitati, mittimus presentibus interclusam copiam litterarum suarum, in quibus continentur etiam litteræ, quas a Concilio se habere prætendit, licet eas nullo modo credamus de consensu et voluntate Concilii processisse, sed nonnullorum potius particulari affectione.

« Verum, charissime fili, tuæ partes nunc sunt et tui officii, succurrere necessitatibus Ecclesiæ, ac nostris et his difficultatibus, in quibus delinentur, verbo et opere providere; nos enim ita subita hostium Ecclesiæ prodicione de repente oppressi fuimus, ut difficulter possimus obsistere hostium malignitati. Itaque rogamus ac precamur ab intimis tuam celsitudinem, ut nunc maxime ostendas, prout semper fecisti, charitatem et affectionem tuam erga nos et statum Ecclesiæ defendendum, prout sapientiæ Cæsareæ melius videbitur expedire, attenda rerum et temporum qualitate. Utile autem videtur nobis, ut tua serenitas et etiam Concilium mandent duci Mediolani sub gravibus censuris et pœnis, ut gentes istas revocet, et a præmissis desistat et restitui faciat ablata, et si quid aliud tuæ sapientiæ ad hoc utile videretur pro Ecclesiæ et nostra defensione. Quoad ea vero, quæ scribit tua charitas in facto Concilii jam factum est, prout jam debet esse notum tuæ serenitati, cujus consilia et exhortationes seculi sumus pro pace Ecclesiæ et tui contemplatione, quemadmodum litteris nostris pluribus antea intimavimus tuæ sublimitati. Datum Romæ XVII kal. Februarii, anno III ».

8. *Rebellionem Romanorum exorta, Eugenius iuxta sibi consulens Florentiam adit.* — Vexatus, ut dixi, a Francisco Sfortia Cotignolæ comite Eugenius illum ab eodem Philippo Maria duce Mediolanensi, cujus filiam spuriam uxorem duxerat, ad se allicere præmiorum lenociniis studuit, ususque est Blondi¹, qui a secretis ipsi Pontifici erat, opera; conventum est itaque, ut Sfortia Picenum, quod fraude et injuria invaserat, beneficio moderaretur Eugenii, qui marchionis nomine hisce litteris² eum colonestavit: « Te quoad vitam duxeris in humanis, marchionem præfate provincie Marchiæ Anconitanæ cum honoribus et oneribus consuetis, ac regimine et potestate marchionibus, qui hactenus pro tempore in ipsa fuerunt concessis, auctoritate Apostolica tenore presentium, venera-

bilium fratrum nostrorum Jordani episcopi Sabiniensis, Antonii tit. S. Marcelli, Francisci tit. S. Clementis, Angelotti fil. S. Marci presbyterorum, Lucidi S. Mariæ in Cosmedin, Ardecini SS. Cosmæ et Damiani diaconorum S. R. E. cardinalium consilio et consensu facimus, constituimus et etiam depulamus, etc. Datum Romæ apud S. Chrysogonum anno MCDXXXIV, VIII kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno IV ». Extant³ aliæ pactiones in Regesto Eugenii, confectæ cum Francisco Sfortia, qui extremo etiam anno, omnium caedum et rapinarum, quas in Piceno ediderat, noxa solum ac liberum renuntiavit⁴. Reducere etiam ad se Nicolaum Fortebraccium nisus est Pontifex, ut colligitur ex datis⁵ XIX Februarii ad Michelettum ducem copiarum Ecclesiasticarum litteris, quibus inducias cum Nicolao Fortebraccio, atque Antonio principe Salernitano et Laurentio Columnensibus se pepigiſſe significat.

Verum ei postea illuſit Nicolaus, qui subsidiariis copiis a Francisco Piccinino acceptis, Viterbium profectus Romanos adeo crebris populationibus turbavit, ut illi ob pecora abacta, seditione conflata ad Capitolium concurrerint, ac libertatis nomine sibi lenocinati, reipublicæ formam mutandam XXIX Maii conclamarint; deinde Eugenium adentes⁶, questique belli incommoda, postularint Romanæ rei gubernacula arcesque Molis Adrianiæ et Ostiensem sibi tradi. Præterea Franciscum Condulmerium cardinalem Pontificis ex fratre nepotem sibi obsidem dari poposcerunt, repulsamque passi e Pontificis latere vi divulgum in custodiam condidere. Tum aedes Pontificias ingenti satellitio sepsere. Dissimulavit injuriam Pontifex, ac Romanis respondit se Urbis regendæ molestia liberatum, rebus tantum Ecclesiasticis operam daturum.

9. Cumularunt hoc facinus Romani alio graviore, ac Pontificem Romanque Philippo Mariæ duci Mediolanensi dedere sunt meditati⁷ atque ideo in aedes SS. Apostolorum, quas Martinus incoluerat, vallo cinctas, ut in honesta et fida custodia detineretur, deducere quousque a Basileensi Concilio et a duce ipso Mediolani, quid de eo fieri deberet, imperia acciperentur: in eo discrimine, « Pontifex », inquit Blondus⁸, « cui extrema quæque ante oculos versarentur, memor quamprimum advesperasceret eundem sibi fore ad sancti Apostoli aedes, ubi aut vitam finiat aut Pontificatu nefarie spoliatur, subito abemdi consilium capit. Ipse itaque et soldanus nigris, quas in domo haberent, monachorum S. Pauli vestibus induti, e cubiculo egrediuntur:

¹ Lib. XI, p. 27. — ² Lib. XVIII, p. 162. — ³ Lib. XV, p. 156. — ⁴ Steph. Juliss. in Chr. Ms. arch. Vat. sign. num. 3. Paul. Ben. Cola. Ms. Arch. Vat. Blond. dec. 3, l. VI. Monstr. vol. 2, p. 97. S. Aut. III, p. tit. XXI, c. 19, § 2 et alii. — ⁵ Blond. ibid. Steph. Juliss. ubi sup. Paul. Ben. Cola. Ms. arch. Vat. sign. num. 110. — ⁶ Blond. sup. l. VI.

⁷ Blond. ibid. 3, l. V, § 7. — ⁸ Lib. VII, p. 12.

posteriori exinde ædium parte descendentes, in inferiorem domesticis curialibusque frequentatam ideo transeuntes se incognitos esse conjiciunt, quod nullum vident sedentem assurgere, vel ex more in faciem se prosternere, mulas conscendentes strigosissimas, quibus monachi S. Pauli consueverant vectari, porta egressi domus posteriore ad navaliam stadio distantia a nullo recogniti pervenere. Erat forte tunc patriarcha Hierosolymitanus repentini Pontificis consilii non ignarus, et episcopi Anconitanus ac Parentinus in aula simulantes Pontificis audientiam expectare, quos adveniens turba Romanorum stipatus regionis Transyberinæ princeps Romanus civis, interrogat quid apud Pontificem ageretur: cui respondit patriarcha, illam cum primum ex meridiano somno excitatus fuerit, in conspectum omnibus se facturum. Valentinus interim a pincerna, quem pramiserat soldanus in ripa summitatem accitus agre depositum mula Pontificem soldano adjuvante retinet, et per ripam dexerum sustentat brachio descendente; cumque scapham per littoris iniquitatem sicco male vidisset adhærere, medium amplexatus per aquas ad lemur vadis scaphæ imposuit resupinum, tunc remis, ut jussi erant, incumbentes socii secundo Tyberis advolaverunt. Describit deinde auctor, ut Romani cognita fuga Pontificis, ipsum sint insecuti, præterlapsumque ades S. Pauli cursu præcipiti præoccuparint, quem tamen divina Providentia texerit in mediis periculis; nam et cymba, qua instare ac premere a tergo cœperant, in glaream impegit, et alia, quæ a fronte venientem exceptura erat, cum firma sal non esset, concurrere non est ausa, nec tela, quæ e ripa utraque jactata fuerant, nocuere.

« Erat, inquit, tunc forte per Æstatis tempora fluvius aqua macer, ut sinuosos recessus aquis pleniore scapha petere cogeretur, et Tyberis complentes ripas Romani, pars de infimo secundum aquas alveo hastis in fluvium jactatis, pars balistis et oblati forte missilibus, quibusque telis desuper minabantur. Eorum territi aspectu soldanus Valentinusque Pontificem, ut principio immissus fuerat, resupinum scuto tegentes, balistis, quam etiam ipsi habebant, in hostem versis, scuta duo sagittis hostium prætenderunt, exortoque Romanorum clamore minas inter et multa, quæ immittebantur, tela faciti sunt delapsi. Qui vero navigantes insequi properaverant, cymba in subjectam turri navalium glaream impacta, desides substiterunt, at pedibus equisque insecuti, licet primo frustrati essent conatu, nequaquam insequi destiterunt, sed aliis item semilis, qua se flectit annis, requisitis, contumeliosissimas ubicumque exaudiri poterunt voces in Pontificem clamare, quod tamen spei retrahendi Pontificis principio habuissent, qui perniciose cursu præcesserant ad anfractum,

quem porti dicunt, in Portuensis agri ripa expectantes scalmum piscatorium forte oblatum expeditis juvenibus compleverunt, eosque in Ostiensem ripam, quæ est e regione trajicientes jusserunt loca virgultis biblisque obsita insidere, ut si forte Pontifex scalmum in Tyberi viso armatis hostibus conferto, et ripam Portuensem multitudine innumera lectam cernens, terrestri et breviuscula Ostiam versus via, in qua nullus appareret hostis exscendens iret, fugiens caperetur.

« Die interim ad vesperam declinante, qui Pontificis scaphæ obsistebat ventus remisit, et mari cedente, Tyberis rapidior delluebat. Stans igitur altiuscula puppi, Valentinus hostes primus omnium et inimicum conspicatus scalmum, remiges hortatur, præmia spondet a Pontifice ingentia, gloriam memorat, quæ obscurissimo natos loco et genus honestabit suum, qui Romanum Pontificem, sanctum virum, faucibus canum eriperint, quam omnes hætenus sanctissimi patris merito et miraculo per spiculorum imbres, per volantia undique tela, per adactas cominus pectori lanceas, illæsi transiverint, memorat. Scapha interim concitalius delabens hostili appropinquat Scalmum. Videres Romanos ad scapham conspectum per annis ripas furentes partim voce et jactatis in æra brachiis minitabundos, partim multa Valentino et remigibus, si Pontificem traderent, pollicentes, partim spicula, lapides, tela eminus jacentes. Tunc, qui scalmum armati insederant proram medio annis cursu obijcientes spicula et ipsi contorquent, lanceas quaversum, quam possunt longe exerunt ut nullus appareat securus remigi cursus, quin utrobique præterlapsurus viscera transtigatur.

« In eam adductus difficultatem, Valentinus impetendum hostilem scalmum proram prora, armis arma, vociferatur, collidendas lanceas, subito soldanus alique stantes quatuor, scuta duo, tres balistas sedentes expediunt, et medio ipse annis cursu furibundus ruens Valentinus, hostium proram petere contendebat, tunc Romani carioso et putrido, ut postea dixerunt, diffisi scalmum ac demissa desuper rapido aque cursu remisque valide impulsis fortiter irruentis scaphæ impetu mergi timentes, cursu detlexerunt, et securum Valentino sine contentione transitum permiserunt. Exorto exinde vectorum Pontificis clamore alacritate pleno, sedens ipse tunc primo, qui orationi institutisque erga Deum officiis ad eam horam jacens et magna itineris parte tacitus vacasset, quo gesta essent modo omnia repetebat, et laudatis pro virtute omnibus, multaque pollicitus turrim adlabitur Ostiensem, ad triremem vero Vitelli delatus Civitatis Vetulæ portum nocte illa petere decreverat. Reflante vento in anchoris stare coactus est. Reliqua ipsius itinera, ut Pisas et Florentiam adierit, ibique fuerit honorificentissime exce-

ptus, narrat ipsemet Eugenius Joannæ reginæ Siciliae hæc litteris ¹ :

« Charissima in Christo filia Joannæ Reginae Siciliae illustri, salutem.

« Ex litteris tuis, quas venerabilis frater noster episcopus Anconitanus nuper nobis reddidit, te de nobis filiali affectione sollicitam desiderare percepimus certiore fieri, quo loco res nostræ sint, postquam ab Urbe discessimus. Id vero et si fama perlatum fuisse credimus, postquam eas dedisti litteras, iterato tamen breviter narrabimus. Paucis diebus postquam a Civitate Veteri solveramus, Pisas applicuimus, ubi honorifice excepti, nostros, qui undique confluabant, expectantes, paucis fuimus morati diebus. Exinde dilectis filiis populo Florentino, qui nobis honorandis omnes suas effudit vires, et magna quæ advenerat prælatorum curialiumque multitudine sociati, in vigilia B. Joannis Baptistæ Florentiam intravimus, quo in loco curia in dies crescere statim cepit; adeo ut ipsam nunc frequentissimam habeamus, quanquam majorem in modum multiplicatura videtur. Cætera etiam, quæ statum nostrum et Ecclesiæ concernunt, feliciter disponi cepta sunt. Personæ vero nostræ status, Domino concedente, optimus est, bona enim et sincera valetudine fruimur. Dat. etc. »

10. *Data ab Eugenio ad Basileenses litteræ.* — Ingressus igitur est Florentiam Eugenius IX kal. Julii, quo die ad Basileenses insignes benevolentia notis litteras ² dedit, ut omnem ex eorum animis amoveret suspicionem. De sua vero ex Urbe fuga certiores factos hortatus est ut, cum paribus studiis in divina tuenda gloria componendaque re Christiana consentirent, de loco vero tantum dissensissent, nunc omnes curas ad disciplinam Ecclesiasticam restituendam converterent.

« Venerabilibus fratribus et dilectis filiis in sacro generali Basileensi Concilio congregatis.

« Quis sine dolore et lacrymis transeat, quæ his diebus Romæ passi sumus? Non enim incognitum est, quid conspirationis in nos actum sit, quid in venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales, quid denique in nostros et curiales omnes, quo etiam consilio, quibus mediis, quo auctore, aut quo fine omnia ista processerint. Quid ultra hæc in aliis terris Ecclesiæ Romanae quotidie machinentur, satis perspicuum est: Christus pro sua pietate eos omnes ad frugem melioris vitæ convertat. Ob has et alias justas causas censuimus malignitati esse cedendum, itaque ex Urbe profecti cum galeis et aliis navigiis Deo propitio in portum Pisanum devenimus, deinde sani et incolumes, ipso Deo juvante, hodie hæc applicuimus, in quem locum multo honore, reverentia et devotione suscepti sumus. Superest,

ut eo affectu, quo existis, in Deum quotidie succrescentes, ad generalem Ecclesiæ reformationem sine ulteriori mora vigilantes sitis. Sic devotiones vestras exhortamur in Domino: nostis enim quantum ea indigeat, religio Christiana, quia, ut ait propheta ³: *A planta pedis usque ad verticem non est in ea sanitas.* Non multa disputatione opus est, sed observatione et exemplo, quibus veluti quodam optimo rectore ea, quæ a sanctis Patribus constituta sunt, dirigantur, suumque attingant officium, etc. Dat. Florentiæ, anno Dominicæ Incarnationis MCCCXXXIV, IX kal. Julii, Pontificatus nostri an. IV ».

Incolumi apud Florentinos Pontifice summisque ab ipsis affecto honoribus, Romani miserandis cladibus acceptis, impietatis suæ pœnas dedere, uti Blondus enarrat ⁴: « Nec tamen, inquit, ea in Pontificem Romanorum impietas impunis fuit: nam qui in Adriani molem se receperant curiales præsertim Pontificis domestici, jactis noctu interdumque bombardis usque ad radices Capitolii, populum agitarunt, et Baldassar Offidanus præsidii arcis præfectus, per pontem Trajani subjectum impetu in Urbem facto, omnia circumstantia ferro ignique vastavit, pedibusque scapha Tyberim traductis cum prædam captivosque ex Urbe sæpenumero abduxisset, omnia atrocitatis infestavit. Michelettus vero Laurentius et Leo Stortia qui, ut diximus, Urbis rebellionem audita castris a Tibure motis, ad Urbem redeuntibus portam ceperunt Appiam, apud celeberrimam B. Pauli Basilicam castra metati Latium prædabantur ». Insigni etiam militari fraude usus arcis præfectus, octo præcipuos nobilitate Romanos, quorum nomina recenset Stephanus Infissura ⁵, interceptit: cum enim defectionem ab Eugenio fixisset, ipsos intra arcem allexit, quibus in custodiam traditis, turbam in eam injecto igne sulphureo terruit dissipavitque. Quibus rebus auditis Eugenius, de permutandis captivis liberandoque Francisco cardinale egit cum Romanis, ac Joannem Reatinum et Jacobum Recinetensem juris sacri peritos misit ⁶ permutationis interpretes. Cæterum antequam Eugenius pedem ex Urbe referret, prædixerat B. Francisca Romana ⁷ multis religiosis viris imminuentem calamitatem, utque profani viri pileos cardinalitios rapturi essent, ne scilicet pii ex tanta rerum conversione nimirum consternerentur.

11. *Romani post varias vias ad obsequium Pontificis reducti.* — Purgarunt se apud Eugenium plures Romani patrati in capiendâ Francisco cardinale flagitii participes se perduellionisve conscios non extitisse: in quos usus elementia mansuetudineque Eugenius, Luca episcopo Aquinati Romæ agenti provinciam

¹ Lib. XI, p. 5. — ² Ext. in Appen. Basil. Conc. edit. Bn. t. IV, p. 1, pag. 213.

³ Isa. I. — ⁴ Blond. I, VI, dec. 3. Paul. Ben. Cola. Ms. arch. Val. sign. num. 110. — ⁵ Steph. Infis. Val. arch. sign. num. 111. — ⁶ Lib. XI, p. 1. — ⁷ Vit. S. Franc. I, V, c. 16.

dedit¹, ut ipsos censuras non contraxisse retuleret; alios vero, qui cum anathematis reis versati fuerant, censuris rite exsolveret. At conjurati, qui ob tantum facinus anathemate se devinxerant, aspersisque Pontifici pluribus calumniis illud fueri apud Basileenses conati sunt: cumque missis oratoribus a Concilio conjungi flagitassent, factiosorum studio admissi fuere non expiato rite crimine, de quo graves postea querelæ apud principes ab Eugenio effusæ². Porro ad Romanos conciliandos Pontifici missos fuisse a Basileensi Concilio oratores meminit Paulus Lælius Petronus³; qui quidem, cum Romam accessissent, ac pro liberando Francisco cardinale Veneto pristinoque imperio restituendo Pontifici interpretes agerent, hisce mandatis ab Eugenio instructi sunt⁴:

« Venerabili fratri et dilecto filio episcopo Brixiensi, et Petro de Monte utriusque juris doctori, salutem.

« Cum vos a sacro Basileensi Concilio ad Urbem nostram Romam pro dilecti filii nostri Francisci tit. S. Clementis presbyteri cardinalis Venetiarum, camerarii nostri, a Romanis detenti, liberatione procuranda missi eandem adiveritis Urbem, mandatisque expositis et certa ab illis responsione habita, tu Petrus ad nos veniens certas per Romanos a nobis postulationes fieri exposueris, asserendo Romanos prædictos incumbentis sibi debili memores prædictum filium nostrum cardinalem liberare et alia quedam facere dispositos esse, dummodo nos etiam petitionibus quibusdam suis annuere velimus, ideirco nos ea, quæ ad pacem, concordiam et quorumcumque tranquillitatem sunt paternæ sollicitudinis affectu desiderantes, necnon guerrearum malis innumeris pro posse finem imponere, ac bono et quieti omnium providere plenis affectibus cupientes et de vobis, quos in arduis eximia probitate et fidelitate probatos gratiarum Dominus scientia, industria, maturitate consilii et aliis grandium virtutum meritis insignivit, plenam in Domino fiduciam obtinentes, tractandi cum prædictis Romanis supradicti dilecti filii nostri cardinalis Venetiarum liberationem, et alia petendi, quæ pro statu et honore nostro ac Romanæ Ecclesiæ quomodolibet facere videbuntur, et hujusmodi rerum causa omnia et singula, quæ supradicti Romani a nobis et Romana Ecclesia duxerint postulanda, quantum deceat et vobis videbitur, nostro et Romanæ Ecclesiæ nominibus promittendi et faciendi, et executioni mandandi », et infra, « plenam et liberam tenore præsentium concedimus facultatem, etc. Datum Florentiæ die xxv Septembris mcdxxxiv ». Pactis hæc de causa inter Pontificem et Romanos indu-

cus, addit Paulus Lælius Petronus¹, Basileensis Synodi oratores, postea in reditu a Bartholomæo Gualdo Romanorum stipendiario violato gentium jure captos esse, quocirca ex arce Hadriana mox in Urbem bellicæ bombardæ directæ dispositæque fuerunt. Cæterum Romanos tot malis post defectionem attritos subdit² idem auctor, ut boni ad Pontificem conlugiendum Urbisque restituendum ipsi imperium senserint.

12. Denum xxviii Octobris SS. Simonis et Taddæi pervigilio, Joannes Vitellescus episcopus Reinetensis et Ursinus Tropiensem episcopum cum vocat Blondus³ Pontificias copias per portam Septimianam inducere, ut conventum erat, factaque eodem momento ex arce Hadriana eruptione, Urbs in Eugenio potestatem redacta est, et Capitolium milite præsiario firmatum, tumque Franciscus Condulmerius cardinalis ex custodia ereptus in arcem reductus est, ac vicissim Romani proceres ex arce dimissi: « Camerario », inquit Blondus, « magna populi caterva comitante ad castellum deducto, captivi educti, paxque et plena præter spem ac multorum opinionem delictorum venia Romano populo est concessa »; auctor tamen perduellionis Romanorum, qui ipsos voce et manu ad excutiendum Ecclesiæ imperium exciverat, corripueratque dominatum, Ponceletus nomine, captus, tenaculis lanialis ac laqueo præfoceatus est⁴.

Confirmato ditionis Ecclesiasticæ imperio, redeuntibusque postea Florentiam Nicolao Albergato tit. S. Crucis, qui datæ sibi legationis munere summa fide ac laude erat perfunctus, ac Joanne Cervante Hispano tit. S. Petri ad Vincula, qui Basileensium factioni antea consenserat cardinalibus: « Eugenius de rebus Ecclesiæ », inquit Blondus⁵, « meliores spes concepit »; utque impensos Ecclesiæ a B. Nicolao labores aliqua grati animi significatione afficeret, illum novi sacerdotii vectigalibus auxil, ornavitque munus hisce litteris⁶:

« Dilecto filio Nicolao tit. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali.

« Dilecte filii, salutem, etc. In nuper obitu bonæ memoriæ Alfonsi quondam cardinalis S. Eustachii tua charitas primum occurrit nobis, cui provideremus de prioratu S. Firmi Montispessulani, quem idem card. vivens obtinebat. Fecissemus hoc idem antea in aliis, si commoda facultas fuisset, qua tibi gratificari possemus, et tuo statui providere juxta desiderium cordis nostri: ita enim te amamus ex corde propter excellentiam virtutis tuæ, ut semper in nostro animo tua memoria observetur. Expecti quidem sumus tuam prudentiam consilii que maturitatem, et quod admodum laudabile est cognovi-

¹ Lib. brev. p. 231. — ² Cod. Ms. T. dnl. VII. Vat. Nicod. card. Arag. sign. lit. E. p. 255. et in al. lib. sign. lit. C. p. 149. — ³ Ext. Ms. ibid. sign. num. 1. — ⁴ Lib. XI. p. 18.

¹ Petronus Ms. Vat. arch. hoc an. — ² Id. ibid. — ³ Blond. sup. l. VI. — ⁴ Paul. Bened. Ms. arch. Vat. sign. num. 116. — ⁵ Blond. dec. 3. l. VI. — ⁶ Ext. in Ms. Cod. Alex. VII. p. 135.

mus te esse procul ab iis passionibus, quibus si ceteri carerent, res Ecclesie sese melius haberent. Licet ergo tua circumspectio majora mereatur, accipies hoc tamen grato animo, quod a mente benevola proficiscitur et vere proprio motu. Cum autem tempus se dabit, ut ampliora possimus, intelliges profecto nos esse memores tuorum erga nos et Ecclesiam meritorum. Quia vero supervacuum arbitramur te docere aut monere, quid sis in Concilio acturus, omnia enim ages, quae tanti viri sapientia requirit, ad ea vigilet et intendant tua prudentia, quae sibi pro utilitate et statu nostro et Ecclesiae et pace populi Christiani videbuntur expedire. Datum, etc. vii Aprilis anno iv». Sed revocanda est narratio ad Basiliensium res gestas, quarum partem antea percurramus.

13. *Basiliensium objecta contra Pontificis auctoritatem diluuntur a Turrecremata.* — Disceptatum in primis a novarum rerum cupidis, num praesides Apostolici admittendi essent, ut narrat Turrecremata¹: «Dum, inquit, in Basiliensi Concilio essemus et quaestio magna et inaudita mota esset per eos, qui occasionem quaerebant turbandi Ecclesiam, an scilicet praesidentes sanctae memoriae domini Eugenii ad praesidendum Concilio admitterentur? Audivimus aliquos de novellis magistris multa et varia circa hanc materiam dicere et plurima objicere, ut non admitterentur, sed hi erant in duplici differentia; quidam enim dicebant, quod nullo modo deberent admitti ad praesidendum universali Concilio, alii vero, quod admitti deberent ad praesidentiam honorariam tantum, videlicet ut eminentiorem locum in Concilio tenerent et primo in eo loquerentur, et quae agenda erant per interlocutionem dirigerent, non autem ad praesidentiam auctoritativam, dicentes etiam, quod si papa praesens esset, nihil auctoritatis haberet praeter eminentiam loci et ministerium directionis. Primi autem opinionem suam, si opinio et non error dicenda sit, sic fulcire nitebantur. Primo in Conciliis universalibus per Apostolos celebratis Petrus Apostolus Romanus Pontifex non legitur praesedissee. Ergo videtur, quod etiam nunc Romanus Pontifex hanc praesidentiam in Conciliis universalibus non debet expetere». Et infra: «Secundo dicebant (quod etiam non veriti sunt aliqui eorum scriptis demandare) quod in Conciliis, in quibus papa non fuit, ad imperatores interfuerunt, imperatores et iudices destinati leguntur habuisse primatum et officium praesidentiae per interlocutiones et de consensu Synodi sive ex mandato conclusiones et iudicia fecisse. Et non reperitur, inquit, instantia in octo Conciliis universalibus de quibus *dist. 16 c. sancto octo*, praeterquam in Actione tertia Chalcedonensis Concilii,

ubi vicarii Leonis papae vicem gerentes, quia nullus pro parte imperatoris interfuit, aut in Synodo primatum tenuisse et praesedissee, et Concilium direxisse per praelocutiones, et demum ex jussu Synodi dixisse sententiam in Dioscorum ex communi consensu, aliis omnibus conjudicantibus. Haec sunt verba cujusdam adversariorum in quibusdam scriptis suis».

Abusi sunt quoque Basilienses Christi Domini verbis¹: *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*; cum Romanum Pontificem in suo Concilio praesidentem non haberent, jactaruntque haereticorum more sibi sufficere praesidere Spiritum sanctum, cui Pontifex parere debet. Quorum sophismata affert idem Turrecremata² oculatus testis: «Spiritus sanctus, inquebant, praesidet Conciliis universalibus, dicitur enim Matt. xviii: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorum sum*. Ergo non videtur, quod sine injuria Spiritus sancti possit aliquis alius admitti ad praesidendum. Quarto sic: Nullus inferior praesidere debet suo superiori, sed Concilium universale superius est Romano Pontifice, juxta decretum Concilii Constantiensis. Ergo papa non debet illi praesidere, nec aliquis loco ejus.

Pro opinione aliorum arguebatur sic per alios. Si papa aut aliquis nomine ejus praesideret universali Concilio, praesidentia auctoritativa jam sublata esset essentialis forma a Concilio, puta libertas in consultando, obstante coactione, et sic non omnes sed unus, omnia faceret, et per consequens Synodus nulla redderetur».

Has omnes argutias ita dissolvit Turrecremata³: «Si consequentia illa valida esset, nullus princeps praesideret alicui regno, aut praetulus alicui sanctae congregationi, unde dicendum est, quod sicut causalitas primae causae non tollit causalitatem secundae causae, ita nec praesidentia sive praesentia Dei tollit praesidentiam ministrorum ejus. Per hoc ergo, quod Spiritus sanctus dicitur praesidere sanctae Synodo, nec praesidentia Romani Pontificis tollitur, nec ejus auctoritas diminuitur. Praeterea si consequentia illa esset bona, peccassent summi Pontifices sancti tanquam praesumptuosi, qui praesedissee leguntur, sicut visum est, in multis Conciliis universalibus. Peccassent etiam Concilia ipsa, quae hoc permittebant, maxime si hoc, ut adversariorum stultitia arguit, vergeret in contumeliam Spiritus sancti: quorum tamen utrumque esse erroneum nullus Catholicus ignorat.

«Secundo respondetur, quod falsum est universaliter, quod assumitur, sicut patet de secunda Synodo Ephesina, quae cum damnatissima fuerit, magis ei praesedissee credendus est spiritus malignus, quam sanctus, licet Patres in ea congregati se jactassent quod Spiritus san-

¹ Turrecr. sum. de Eccl. l. III, c. 23.

² Matth. XVIII. — ³ Turrecr. ubi sup. — ³ Lib. III, c. 24.

stus eis consedisset, unde sic leguntur dixisse in eorum Synodo. Si ergo Spiritus sanctus concedit et ordinavit quae ordinata sunt, quis retractat? Quis Spiritus sancti cassat gratiam?

« Quod vero inducitur ex Matthaei xviii, ubi Christus ait: *Ubi duo vel tres, etc.* ad propositum non est, quia cum auctoritas loquatur ad litteram de congregatione quorumcumque fidelium sive laicorum sive clericorum, qui congregantur in nomine Domini, nec loquitur de congregatione locali in aliquo loco sive civitate, sed de congregatione, quae est unanimitas in aliqua una re, in qua conveniunt, non loquitur ad litteram de Conciliis universalibus, sicut manifestum est cuique Evangelium legenti. Non negamus tamen dictum illud adaptari posse Conciliis universalibus et provincialibus et capitulis etiam religiosorum in nomine Domini congregatis quoad promissionem assistentiae divinae gratiae, arguendo per locum a minori ad majus. Praeterea assistentia illa ibidem promissa congregatis in nomine Domini non est praesidentia Synodalis, ut de se patet; unde non est ad propositum. Praeterea cum non possint dici congregati in nomine Domini, qui ejus vicarium universalem ad praesidentiam non admittunt, sed contemnunt, manifestum est, quod ratio illa adversariorum nullius sit roboris atque momenti ».

14. Pontificii legati ad iniquum sacramentum adacti et exclusi a praesidentia. — Adacti injuste fuere in solemnii cœtu xxiv Aprilis habito Pontificii oratores sacramento, se duo Constantiensis Concilii decreta, quae Synodali auctoritate in ambiguos Pontifices fuerant edita, ac sapius repetita propugnaturus, quod sacramentum non Pontificio, sed privato nomine nuncuparunt¹: « Juraverunt », inquit Joannes Turrecremata², « nominibus propriis, ut scilicet particulae personae et hoc necessitate maxima compulsi, quia aliter in maximum scandalum totius Ecclesiae non admittentur ad praesidentiam, non autem juraverunt illa tenere, ut nuntii Apostolici, imo in quantum hujusmodi potestati sunt in contrarium, nec interesse voluerunt sessionibus, in quibus talia concludebant ». Celebrata vero sessione decima septima VI kal. Maii legati Apostolici Nicolaus S. Crucis in Jerusalem, Julianus S. Angeli cardinales, Joannes archiepiscopus Tarentinus, Petrus episcopus Patavinus, ac Ludovicus abbas S. Justinae ut Concilii praesides in eam admissi sunt: quorum tamen auctoritatem nonnullis legibus contraxere Basileenses, inter quas ea iniquissima a factiosis contra Concilium morem lata, ut si pronuntiare sanctionem Concilii nollent, proximus praesul id munus obiret: quod postea sessione xviii, VI Julii gestum, Apostolicis praesidibus absentibus, cum praedicta Constantiensis Concilii decreta in

netarium detorta sensum de Concilii auctoritate, quae tunc vigente exitiali schismate summa erat repetivit. Illos vero abfuisse, ex libello¹ Eugenii Apologetico constat, ne cum seditiosis episcopis consentirent, neque aliis curarent praeesse, quam iis, ob quae institutum esset Concilium, ne periculum offendiculi vel ruinae afferrent: unde ob eam potissimum causam Joannes cardinalis Turrecremata² contendit Concilium Basileense, quamvis initio legitime fuerit indictum, desuisse tamen legitimum esse, quia nimirum legatos ab Romano Pontifice ad praesidentiam missos noluit more Conciliorum Oecumenicorum uti Pontificia fullos auctoritate, admittere. Addit hanc sententiam Turrecremata: « Quis autem jam etiam Patrum in sanctorum Patrum litteris doctus dicet, unanimi consensu universalis Ecclesiae esse conclusa, quae Apostolica Sede, in qua Dominus totius Ecclesiae principatum posuit, non consentiente, sed potius contradicente per suos oratores et reclamante conclusa sunt? Sicut patet *ex distinct.* xvii. *per totum* ». Pluribus interjectis ait auctor³:

« Arguunt quidam adversariorum, quod si papa preferret in aliquo iudicium suum Patribus existentibus in Concilio universali, cum illi representent Ecclesiam universalem, existimaret posse errare damnabiliter, et per consequens credere Ecclesiam non sanctam contra articulum *Credo sanctam Ecclesiam*. Sed videtur nobis hoc argumentum valde debile, tum primo quia si loquamur de iudicio auctoritatis sive potestatis jurisdictionis, cum hoc iudicio Apostolicae Sedis nullum sit majus, ut supra ostendimus, maxime secundo libro, et habetur *in cap. patet* 9. q. 3, papa preferendo se in auctoritate hujus iudicii omnibus aliis fidelibus, qui sive sint dispersi, sive congregati, omnes sunt ejus oves et ei subditi, non praefert se universali Ecclesiae, ut universalis Ecclesia nominat corpus cum capite suo: sed bene praefert se universali Ecclesiae prout nominat corpus universalis fidelium subditorum ipsi Christi vicario; tum secundo quia si loquamur de iudicio discretionis, si etiam papa in aliquo casu in aliqua materia preferret iudicium suum iudicio aliorum Patrum existentium in Concilio, non sequitur propter hoc, quod papa existimaret universalem Ecclesiam posse damnabiliter errare, tum primo quia falsum est, quod aliqua congregatio presbyterorum, secluso Romano Pontifice vero et Catholico, qui princeps et caput universalis Ecclesiae est, representet universalem Ecclesiam, tum secundo quia licet universale Concilium Ecclesiam universalem, representare dicatur, non tamen est ipsa Ecclesia universalis, et ideo adversariorum consequentia nulla est. Uni-

¹ Ext. apud Nic. card. Arag. in Ms. arch. Vat. sign. lit. E. p. 253. et in alio Ms. sign. lit. C. p. 119. — ² Turrecr. summ. de Eccl. l. ii. c. 100. — ³ Id. ib. l. iii. c. 161.

¹ Acta Cone. Basil. — ² Turrecr. summ. de Eccl. l. ii. c. 100.

versale Concilium errat. Ergo universalis Ecclesia errat: unde licet Concilia aliqua, ut Ariminense et Ephesinum III errasse damnabiliter dicantur, non tamen propter hoc dicitur universalis Ecclesia damnabiliter errasse ».

15. *Græcorum oratores de conjunctione Ecclesiarum agunt.* — Decima nona sessio septimo idus Septembris celebrata, in qua Græci, qui ab Eugenio ad conciliandam veterem Orientalis cum Occidentali Ecclesia conjunctionem exciti, cum Basileensibus de cogendo Concilio, qui præcipui utriusque Ecclesiæ præsules interessent, pacti sunt. Erant hi Joannis Palæologi et patriarchæ oratores Demetrius protovestiarius Palæologus Mæolides, Isidorum abbas monasterii S. Demetrii, ac Joannes Dissipatus qui exposuere, ut si Occidentalibus placeret, ut Synodus Constantinopoli celebraretur, Orientales suis sumptibus eo conventuros: sin vero visum esset, ut in Occidente perageretur, justas ob causas itinerum sumptus Orientalibus suppeditandos. Urgentibus vero Basileensibus ut Basileæ illa fieret, respondere Græci cum locum ab imperatore et patriarcha non designatum fuisse, tum subditur:

« Domini deputati sacri Concilii, cognoscentes sanctam ac perfectam ipsius Concilii intentionem, quæ est, ut pro honore Dei et profectu fidei Catholice nullis parcatur laboribus et impensis, judicarunt non expedire, ut propter locum dumtaxat tantum bonum negligeretur. Acceperunt igitur, si placeat sacro Concilio, unum de locis inferius nominandis cum hoc, quod sicut inferius est conventum, mittantur aliqui vel aliquis ad ipsum dominum imperatorem, patriarcham et alios, quibus persuadeant per efficaces rationes, ut in hanc civitatem Basileensem velint assentire. Loca nominata sunt Calabria, Ancona vel alia terra maritima; Bononia, Mediolanum vel alia civitas in Italia. Extra Italiam Buda in Hungaria, Vienna in Austria et ad ultimum Sabaudia: convenerunt tamen dieti domini deputati cum ipsis dominis ambassiatoribus in his, quæ sequuntur, si sacro Concilio placeant. Primo dieti ambassiatores promiserunt, quod ad hujusmodi Synodum devenient imperator Græcorum et patriarcha Constantinopolitanus, et cæteri tres patriarchæ, et archiepiscopi et episcopi et alii Ecclesiastici, qui commode venire poterunt. Similiter, quod venient ab omnibus regnis et dominiis, quæ subjiuntur Ecclesiis Græcorum cum plena potestate et mandato vallato juramento et aliis clausulis opportunis, tam ex parte sæcularium dominorum, quam prælatorum ».

Conventum quoque octo millia nummum a Latinis erogatum iri pro cætu Orientalium Constantinopoli ineundo, tum quatuor biremes ma-

joris alvei adornandas ad Græcos, quorum numerus ad septingentos ascenderet, in Occidentem evchendos eosdemque Græcos Latinorum impensis sustentandos, tum evolutio mense decimo a proximo Novembri quatuor alias biremes trecentis balistariis munitas, in quibus Concilii oratores et Demetrius protovestiarius Palæologus advchantur mittendas: duas etiam biremes trecentis instructas balistariis absente imperatore Constantinopolim adversus Turcas tutaturas, tum Concilii oratores locum Joanni imperatori indicaturos, ad quem ultimo applicitus sit: continenter habendam interea Basileensem Synodum, vel ad aliam civitatem traducendam, si imperator Basileam admittere recusarit. Illis autem pactionibus assensurum Pontificem ac Diplomate confirmaturum, pariterque Joannem Bulla aurea et Concilii præsules suis subscriptionibus corroboraturos.

16. Expedita deinde est a Græcorum oratoribus nonnullarum vocum, quæ in imperatoris et Josephi patriarchæ litteris¹, superiori adulto anno exaratis, continebantur, interpretatio, ac primum, cum oratores fuleirentur mandatis, ut paciscerentur pro celebranda Græcorum Latinorumque OEcumenica Synodo, postulatum est ab Basileensibus, quidnam verbo universalis Synodi intelligerent. Quibus Græci, ut referunt facta, « responderunt, quod papa et patriarchæ sint in dicta Synodo per se vel procuratores suos similiter, et alii prælati sint ibidem vere vel representative ». Ex quo Græcorum responso arguere licet Basileenses ex Græcorum sententia OEcumenicam Synodum non representasse, dum Pontificiis præsidibus carerent: addidere Græci: « Promittentes, nimirum præfatis², ut supra, quod dominus imperator Græcorum et patriarcha Constantinopolitanus intereunt personaliter liberi et inviolenti, hoc est, quod unicuique liceat libere dicere iudicium suum sine cuiusquam impedimento vel violentia, sine contentione, hoc est, sine contentione rixosa et contumeliosa, non tamen excluduntur disputationes et collationes necessariae, pacificæ, honestæ et charitativæ ». Cum vero Græci prædictas pactiones ea lege temperarent, ut Eugenius conventa sua auctoritate firmaret, Basileenses superiora rata habentes adiecerunt: « Et quoniam, ut præscriptum est, ipsi Græci propter nonnullas causas postulant, ut sanctissimus dominus Eugenius papa IV dietis capitulis et conventionibus expresse consentiat, ne propter hoc tantum bonum negligatur, ipsum Eugenium hæc sancta Synodus cum omni charitate obsecrat et deprecatur, ac per viscera misericordie Jesu Christi cum quanta potest instantia exorat ac requirit, ut in favorem fidei et Ecclesiasticæ unitatis præfatis capitulis et conventionibus

¹ Act. Basil. Conc. sess. XIX.

² Text. ibid.

Synodali decreto approbatis et ratificatis per suas litteras more Romanæ curiæ bullatas expressum assensum præbeat ».

17. *Litteræ Eugenii ad Basileenses circa reductionem Græcorum.* — In eadem sessione aliquot decreta de Judæis ad fidem alliciendis, vel fidelibus ab eorum contagione vindicandis addiderunt¹ Basileenses; a quibus rogatus Eugenius, ut factas cum Græcis pactiones corroboraret, assensit quidem postulatis, ne quod Græcorum conjunctioni impedimentum inferretur, monuitque² ipsos inconsulta Sede Apostolica cum Græcis pacisci non debuisse, ne qui ab ipsa in Orientem legati erant oratores discrepantia statuerent, unde gravis offensio publica suboriri posset :

« Venerabilibus fratribus et dilectis filiis in sacro Basileensi Concilio congregatis, salutem, etc.

« Existimantes olim etiam dum eramus in minoribus, quam esset grata et accepta Deo nostro reductio ovium, quæ sub nomine Christiano censentur, ad unum ovile et unicum pastorem, ut vera fides in omnibus eluceret, semper et verbo et opere juxta possibilitatem nostræ infirmitatis egimus, ut Græci ad unitatem Romanæ atque Catholice Ecclesiæ reducerentur. Itaque et in Concilio Constantiensi hanc materiam summa cum diligentia promovimus, et tempore postea felicis recordationis Martini papæ V nostri prædecessoris non destitimus instare, ut ad hanc rem salutiferam populo Christiano intenderetur. Inter cæteros autem fuimus nostra sollicitudine præcipua causa, ut ipse suos oratores propterea destinaret ad charissimum in Christo filium nostrum imperatorem Constantinopolitanum et eorum patriarcham, qui cum suis varios oratores ad præfatum prædecessorem misissent, continuata cura dedimus semper operam, ut hæc reductio optatum finem sortiretur. Post nostram vero ad apicem summi Apostolatus assumptionem, eandem cogitationem animo versantes, et ad illorum unitatem intendentes, elegimus ob eam causam præcipue civitatem Bononiensem pro Concilio celebrando, quoniam ille locus aptissimus videbatur, in quo Græci faciliter possent nobiscum convenire. Demum volentes illos nostris quoque exhortationibus ad hoc bonum unitatis incitare, misimus ad eos dilectum filium Christoforum Garatonem secretarium nostrum peritum lingue Græcæ, ad practicandum cum ipsis, quo maxime modo hæc optata reductio facillime tractari et perfici possit. Qui cum redisset ad nos nuper post proximum præteritum festum Paschæ, atque attulisset certa capitula ex parte imperatoris et patriarchæ præfatorum, per quæ videbantur hanc reductio- nem cupere; nos, discussis iis, quæ afferen-

bantur mature et diligenter, remisimus præfatum Christoforum in Græciam, respondendo eorum petitionibus, ac dando ei mandatum de concludendo in capitulis præfatis.

« Cum vero circa festum Nativitatis Domini nostri, per gratiam Dei speramus, prout a nobis habuit in mandatis reductionem, et nos indubie credimus, secundum quod possumus assequi conjectura, quod ipse afferet optatam conclusionem; nunc dilectus filius Simon... nuntius noster venit ad nos cum vestris litteris continentibus conclusa quadam per vos cum oratoribus ipsorum imperatoris et patriarchæ, quæ legimus diligenter. Laudamus in Domino vestram affectionem et diligentiam circa tam pium opus, tam laudabile et fructuosum; decet enim nos imitari doctrinam Salvatoris nostri Jesu Christi, qui propterea passus fuit effundi sanguinem suum, ut animas omnium salvas faceret, et nos quoque per ejus vestigia gradientes non destitimus neque desistemus omnia facere et procurare, per quæ hæc unio sancta fiat: verum hoc paulum admirari cogimur, quod in tanta re, tam gravi, tam desiderata et agitata a nobis, pendente etiam tractatu nostro, aliquid per vos sit conclusum, non solum nobis inconsultis, sed etiam inquisitis et inseciis, præsertim cum ea sint conclusa et promissa, quæ non tantum difficilia propter plures causas, sed etiam impossibilia multis esse videantur. Multæ enim sunt difficultates in ipsis litteris, quæ non spem rei conficiendæ, sed desperationem potius afferant menti nostræ, affectionem tamen vestram laudibus meritis commendamus.

« Nostra etiam intentio circa id solum vertitur, ut ea agantur, ea tractentur et concludantur, per quæ sancta hæc unio subsequatur. Qua vero via aut quo capite id fiat, id agatur, nostra parum refert, dummodo idem finis habeatur. A vobis uno modo est conclusum, orator noster forsitan alio modo conclusit. Videndum est ergo, ne uno tempore, de eadem re duæ variae et diversæ fiant conclusiones, quod et esset ridiculum, præsertim in tali causa, et scandalum posset parere quodque plurimi aestimandum est nostrum dedecus et vestrum posset subsequi tum ex dissensione mutua, tum varietate voluntatum. Hoc ne accidat, summopere obvian- dum est: cum enim nostra intentio ad eundem finem tendat, quem vos optatis, illa media sunt ad hunc eligenda, quæ sint breviora atque expeditiora et accepta Deo. Hæc non ad obvian- dum rebus gestis scripsimus, sed ad plenioram informationem vestram. Veruntamen, ut perspicialis nostram sinceram et bonam voluntatem, postquam ita determinastis eis assensum, prout petitis, nostrum præbemus. Dat. Florentiæ, etc. XVII kal. Decembris, anno IV ».

18. *Trapezuntinus imperator et Armenii ad Ecclesiæ gremium invitati.* — Neque Constanti-

¹ Em. ibid. — ² Lib. brev. p. 86.

nopolitanum modo imperatorem, verum et Trapezuntinum ad redintegrandam cum Romana Ecclesia conjunctionem excitavit litteris suis Pontifex¹; quantumvis enim a Romanis vexalus, pius tamen ejus in salutem animarum studium non deseruit, cum ante et post illorum defectionem, ea de re ad ipsum scripserit, qui se ad obtemperandum esse paratum respondit:

« Sanctissimo et beatissimo in Christo patri et domino Eugenio IV summo Pontifici Romanorum suo reverendissimo, Morane Megalonensis imperator Trapezundarum.

« Sanctissime et beatissime pater et domine in Christo. Binas series ejusdem Sanctitatis vestrae per Galeam Venetorum suscepisse sciveritis, singularem Romae datam, alteram quoque Florentiae. Gratissima nobis contenta in ipsis cordiali mente percepimus, requisitioni siquidem praefatae Sanctitatis cum toto nostro imperio laeto animo assensire dispositi; quis enim dignus illius lucis videre constructum (conspetum) magno desiderio optandum? Parcat Deus illis, quibus non est timor Dei eandem Sanctitatem vexare curiosam tanti boni operis merita adimplere. Rogamus Altissimum, ut dignetur in praedictis saliter disponere, ut nulla interveniat causa, quae obslet praefatae Sanctitati ab inceptis desistere, ut optatur. Datum Trapezundis MCCCXXXIV, die XVIII Octobris ».

In Syriis etiam atque Armeniis in gremium Romanae Ecclesiae revocandis Eugenius Apostolicas curas impendit: miseratque oratorem Christophorum Garatonum, ut cum patriarcha Jerosolymitano de pristino instaurando Ecclesiarum foedere ageret. Excepta est ab Isaia patriarcha Jerosolymitano hujusmodi legatio tanta cum gratulatione, ut Eugenii litteras in Armeniacum sermonem conversas ad Armeniorum patriarcham miserit, spemque esse de felici successu Pontifici suis litteris² significavit. Perductam rem in Florentino Concilio ad optatum exitum visuri sumus.

19. *Sultani Aegyptii minae in Rhodios irritae.* — Caterum Orientalibus rebus, quas infideles, praeteritis ex Christianorum dissidio elati victoriis, in extremum pane adducebant discrimen, consulturus Pontifex, cum accepisset Babyloniae sultanum bellum summa vi apparare, ut Rhodum Jerosolymitanis equitibus eriperet, suos legatos, qui Synodo Basileensi praerant, dare operam jussit³, ut Concilii nomine Christiani principes ad ferendas Rhodiis suppeditas contumendosque Barbarorum conatus concitarent. Extant⁴ quoque data eo argumento ad Joannem Castellae regem litterae, quibus deplorat inversas adeo Christianorum vias, ut qui antea impiis bellum inferre soliti essent, tunc eorum impe-

lus vix sustinerent, precesque addit, ut aliquas auxiliares copias Rhodum mittat, adhuc enim omnibus ob oculos versari triste Cypri excidium atque ignominiam Christi fidelibus tunc instam, evitandumque ne illa majori dedecore, expugnata Rhodo, cumuletur:

« Charissimo in Christo filio Joanni Castellae et Legionis regi illustri, salutem etc.

« Ex litteris dilecti filii Antonii Flaviani magistri hospitalis S. Joannis Jerosolymitani, et fide digna aliorum relatione intelleximus, quod Christianae fidei perfidus hostis soldanus Babyloniae, summa diligentia parat magnam classem ad oppugnandam in Aestate futura insulam Rhodi, et eam de manibus fidelium auferendam. Nos, his cognitis, summo dolore mentis commoti sumus, dolentes vicem Christianorum principum, qui cum illis canibus bellum inferre, et sua auferre haecenus consuevissent, nunc velut dormientes permittant et regna et insulas Christianis subditas capi et conculcari per gentem omnium vilissimam in dedecus et opprobrium totius nominis Christiani. Dolemus quoque, quod propter malignitatem temporum, ne dicamus hominum, ita undique premimur variis molestiis, ut non possimus ad illius insulae defensionem vacare, prout gerimus in desiderio cordis nostri: nulla enim in re libentius exponeremus facultates nostras et Ecclesiae, si quae essent: sed tamen subveniemus religioni pro eorum tutela, de aliquibus galeis, prout temporum angustiae permittent. Verum cum hoc parum sit futurum, respectu potentiae, quae a canibus paratur, decrevimus exhortari etiam principes Christianos, praesertim qui potentes mari sunt, ad fidelium defensionem. Itaque quanquam fides Catholica et Christi nomen pro ejus reverentia debent tuam et aliorum mentem permovere ad impendendam operam non solum pro defensione fidelium, sed etiam infidelium oppugnatione, tamen per Dei misericordiam hortamur tuam serenitatem, eidem in remissionem peccatorum injungentes, ut pro salute animae tuae, pro honore regio, pro fama et gloria tui nominis, velis mittere magistro praefato pro defensione insulae aliquod firmum auxilium, prout dignitas tua et regni amplitudo requirit. Scis quanta mala intulerunt dudum regno Cypri, et cum ignominia totius populi Christiani. Itaque providendum est per tuam et aliorum principum subventionem, ne similis calamitas accipiat in ea insula, quae quasi est scutum fidelium in partibus Orientis, ex quo non solum maxima damna, sed etiam perpetuum dedecus insurgerent nomini Christiano. Si mercedem apud Deum requiris, ex hac re consequeris amplissimam: si laudem apud homines, nulla praeclearior esse poterit, quam ea, quam praestant honestae, pie et salutariter actiones; haec praesertim, quae collocantur pro defensione Christi li-

¹ Lxl. ejus lit. in Appen. Basl. Conc. p. 241. — ² Est. in App. Conc. Florent. edit. Bin. tom. IV. p. 1. p. 615. — ³ Lib. brev. p. 86. — ⁴ Lib. brev. p. 85.

delium adversus infidelium iniquitatem. Datum Florentiæ etc. XVII kal. Januarii anno IV ».

20. *Contra Turcas in Macedoniam irruentes sacra iudicta expeditio.* — Comparavit¹ se strenue Rhodiorum equitum magister, atque omnes equites exivit ad sultani excipiendos comprimendosque impetus, adeo ut Barbarus, spe de expugnanda Rhodo abjecta, arma posuerit, quod Eugenii sollicitudini, qua universi principes ad insulam tutandam commoti fuerunt, tribuendum videtur: ac pari pietatis studio adductus ad comprimendos Turcas, qui a Macedonibus victi jam fuerant, sacros indulgentiarum thesauros effudit² in Macedones aliosque, qui adversus eosdem Christiani nominis hostes arma vertissent:

« Universis et singulis Christi fidelibus, ad quos præsentis nostræ litteræ pervenerint, salutem, etc.

« Cum dilecti filii nobiles viri, principes, domini, barones, comites, populi et particulares personæ de natione Albanensi, prout iam fide dignorum plurium relatione, quam referente fama didicimus, Christiani nominis propagationis inflammati affectu, ac cupientes collatam sibi a Deo potentiam, in exaltationem gloriosi nominis sui exterminiumque ipsius hostium præsertim Teuerorum exercere, ad debellandos ipsos et alios infideles, in detenta per eos territoria et loca, prout alias victoriose fecisse dicuntur, procedere intendant, ipsosque ex intolerabili infidelitatis iugo ad Christianam religionem reducere nostras et Catholicæ Ecclesiæ pro tam felicis consummatione negotii partes humiliter implorarunt. Nos itaque iam salutare propositum præfatorum principum, baronum, comitum, populorum, privatarumque personarum dicte nationis summis in Domino laudibus extollentes, ac pro eorundem successu directis in cælum oculis ei, cujus negotium geritur, immensas exinde gratias exsolventes, ut fideles ipsi ad id eo ferventius animentur, quo uberio-rem gratiam exinde se noverint percepturos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, et illa, quam nobis Deus, licet immeritis, ligandi atque solvendi contulit potestatem, eisdem fidelibus præfate nationis Albanensis et quibuscumque aliis similiter fidelibus cujuscumque nationis, linguæ, status, ordinis vel conditionis existant, qui exercitibus adversus præfatos Teueros directis et ordinatis, in propriis personis interfuerint pariter et expensis, quive in eisdem exercitibus usque ad eorum dissolutionem perseveraverint, necnon illis, qui in proposito ad dictum exercitum accedendi fuerint, et cum iter arripuerint, morte præventi, ad dictos exercitus non poluerunt pervenire,

quin etiam universis pariter Christi fidelibus utriusque sexus, qui ob impotentiam personalem, seu alias justas et rationabiles causas non poluerint, aut noluerint illuc se personaliter transferre, sed loco earum duas ad minus personas ad pugnandum idoneas destinaverint, que in præfatis exercitiis, ut præmittitur perduraverint, quatenus sacerdos idoneus secularis vel religiosus, quem ad hoc quilibet præfatorum duxerit eligendum, omnium peccatorum suorum, de quibus corde contriti et ore confessi fuerint tunc, et semel tantum in mortis articulo, plenam remissionem eisdem impendere valeas auctoritate Apostolica, tenore præsentium misericorditer indulgemus. Datum Florentiæ, an. Incarnationis Dominicæ mcdxxxiv, V id. Septembris, Pontificatus nostri anno IV ». Referunt Turcicarum rerum scriptores¹, Christianos conscripto exercitu irrupisse in Turcicos fines, et Columbariam arcem munifissimam obsidione cinxisse, sed a Turcicis copiis magna clade affectos.

21. *Canariarum insularum incolis consulti Eugenius.* — Dum vero Christiana religio in Græcia vi Turcica sensim exstinguebatur, Divina pietas ad Meridionales et Occidentales gentes Evangelicam lucem transferebat: Canariarum enim insularum incolæ fidem Christi amplexi sunt, quos Pontifex paterno complexurus gremio vetuit eos acerbiori a Catholicis imperio vexari: cum enim quinta bonorum pars ab iis exigeretur, graviore hujusmodi vectigali solutos esse², atque ad easdem leges in pendendis tributis redigi jussit, quibus cæteri Christiani in proximis terrarum oris devincti essent.

« Ad futuram rei memoriam.

« Accepimus, quod nonnulli qui in insulis Canariæ, in quarum aliquibus habitatores ad fidem Catholicam sunt conversi, eorundem habitatorum et terrarum sibi dominium temporale vindicant, ab iisdem conversis de omnibus fructibus terræ et fetibus animalium quintam partem exigunt in eorundem conversorum onus nimium et gravamen. Nos igitur illius cælestis Pastoris, qui oves hujusmodi, ut vocem suam audirent et sub unico pastore unum ovile fieret, vocare dignatus est, cupientes omnes insularum prædictarum, ut præfertur, a Domino ad ovile prædictum vocatas, ac omnes alias, quas vocari a Domino contigerit in posterum, quantum nobis ex alto conceditur ad illud adducere et bonis moribus informare, volumus atque decernimus et auctoritate Apostolica statuimus et etiam ordinamus, quod præfati habitatores earundem insularum jam conversi et in posterum convertendi ad fidem Catholicam, et quicumque alii fideles in eisdem insulis pro tempore moraturi,

¹ Bosius hist. equit. l. v. — ² Lib. XVIII, p. 46 et 48.

¹ Roviv. l. XIV, p. 2. Murat. Diagon. in Anon. — ² Lib. XVIII, p. 78.

tam Ecclesiae in decimis et primitiis et aliis temporalibus dominis in fructibus, redditibus et proventibus, ac servitiis, et aliis spiritualibus et temporalibus juribus persolvendis illos laudabiles et humaniores consuetudines atque mores, qui per alios fideles Christianos antiquos in partibus eismarinis eisdem insulis propinquiorebus observantur, servare debeant, et ad ultra vel aliter jura hujusmodi aliqui persolvenda minime teneantur, et ad id compelli a quoquam invisi nequeant seu etiam coactari, decernentes irritum et inane si secus super iis per quoscunque quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari, etc. Datum Florentiae, anno Incarnationis Dominicae MCDXXXIV, III kal. Octobris, Pontificatus nostri anno IV ». Confirmatam ¹ hanc sanctionem a Sixto IV et Innocentio VIII inferius visuri sumus.

22. *Hæretici Bohemi in factiones divisi insigni victoria deleti.* — Reflorescere tandem cepit in Bohemia Catholica religio hoc anno, gliscente inter hæreticos discordia, quæ Thaboritarum et Orphanorum factiones alterius Calixtinorum sive Pragensium, qui pietatis specie subornati calicis usu a laicis usurpato a ritu universalis Ecclesiae desciverant, opera penitus obtrivit ². Fluxit ex his causa salubris dissidii: respuerant omnem concordiae rationem Thaboritæ cum Catholicis, postquam impudentissime in Concilio Basileensi errores suos defenderant, Pilzinamque orthodoxorum coloniam nobilem, dum de pace agebatur, obsidione cinxerant, jactarant iis tantum se adhæsurus, quæ ipsimet una cum Concilio pronuntiassent: at ne iis obstringerentur addebant Concilia vetera errasse, nec decretis hominum, sed divinis oraculis innitendum, ut nimirum iis in nefarios sensus detortis, errores astruerent. Horum signifer Procopius Rarus Bohemos omnes durissimo atterebat imperio, adeo ut Maynardus e Nova domo Joannis Hus sectator ejus jugum detrectans, reliquos Bohemos ab ipso abalienavit. Cumque novæ civitatis Orphani et Thaboritæ parere magistratui abnuissent, inito atrocissimo certamine eadem nova civitas expugnata est ³, atque in pugna ardore viginti duo hæreticorum millia nullo ætatis, sexus ordinisque discrimine caesa. Ea accepta clade Procopius qui Pilzinæ obsidionem in decimum mensem extraxerat, impietatis socios ulturus, omissis Catholicis in Pragenses movit, cujus audito adventu Maynardus, qui Procopii odio Pilzinensibus favebat, atque octo millia minimum a Concilio Basileensi addita amplissimi alterius subsidii sponcione acceperat, adversus Thaboritas signa extulit, cui proceres Catholici, qui imperatoris partes tuebantur, se conjungere, consertoque

certamine inter Brodam Bohemicam et Burim, demum Thaboritæ caesi deletique, cujus conflictus præclaram seriem ita describunt Pilzinenses ¹:

« Cum instaret hora certandi, et acies contra se procederent, nos ordinati eramus retro in parte posteriori: tunc nostræ acies, secundum quod ordinatum erat terga verterunt, fugam fingentes, ita quod nos, qui eramus in cauda in parte posteriori, fuimus in capite a parte anteriori. Inimici autem hoc videntes, videlicet nos terga vertisse, concrepantes buccinis clamabant horribiliter magnis vocibus: Consurgite, consurgite, insequamur, ecce enim fugiunt, et sic omnes adversarii consurgentes de suis castris et turribus egressi equestres et pedestres nos sunt insecuti. Nos autem, qui eramus in parte posteriori, videntes quod se a suis castris et turribus elongaverunt, assurgentes in nomine Domini, cujus causa agebatur, aggressi sumus eos a tergo et intercepimus eorum regressum ad eorum castra et turres: alii autem barones nobiles cum omni multitudine consurgentes a parte anteriori invaserunt eos unanimiter quasi vir unus et sic ante et a tergo eos tanquam manipulos dejiciebamus cadentes, quamvis multi reddebant se, et reddidissent captivos. Non erat tunc tempus captivandi, sed interficiendi solum: etiam aliqui per nos captivi extrahebantur violenter de nostris manibus, et interficiebantur, et sic per hunc modum, domino Deo nos præcedente, omnes inimicos prostravimus paucis evadentibus, etc. Dat. in nova Pilzina feria tertia post festum Corporis Christi ». Scriptæ hæc laureatæ litteræ eodem die, quo victoria parata est. Qua in re perfidiæ impietatisque vindex evidenter apparuit Numen, nimirum reos Dominici Corporis funesta clade oppressos, quo tempore Ecclesia instaurato ² anno superiori ab Eugenio veteri ritu ab Urbano IV instituto Eucharistiæ mysteria summa religione celebrabat. Casorum porro captorumque numerus in litteris ad Julianum cardinalem legatum a cive Nurembergensi ita recensetur ³:

« Ceciderunt pro parte Hussitarum universi campestris numero xii millium, inter quos interempti sunt ille Zapego capitaneus, Procopius et Lupus presbyteri seductores nequam et septingenti capti existunt carceribus mancipati, et de parte nostra, quam Altissimus conservare dignatus est, perierunt dumtaxat ducenti, quibus clementia Salvatoris dignetur misereri, etc. ».

23. Ut vero plura Orphanorum ac Thaboritarum millia in bello capta, flammis ultricibus conflagrarint, ac meritas de exustis templis et monasteriis penas ab eo incendio ad incendia æterna transmigraturi dederint, describit ex ve-

¹ Jun. III l. 1. p. 37. — ² Coel. hist. Hus. l. VI, VII et VIII. — ³ Id. eod. l. VIII. et Crautz. Wandl. l. XI. c. 33.

¹ Ext. eor. ltr. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 238. — ² Ext. in Bullar. ea de re Dipl. — ³ Ext. in Append. ead. pag.

tustis Monumentis Coelaus ¹ hisce verbis :
 Confecto bello, cum multa millia captivorum
 essent, Maynardus, consilio procerum accersito,
 perdere pessimam plebem statuit, quae nutrita
 in armis omnem aetatem in castris egerat, nec
 sub legibus victura crederetur, rapinis, caedibus
 atque adulteriis assueta, quae stante pacatum
 regnum stare non posset, sed veritus ne simul
 innocentes interficeret, qui ex agris coacti ad
 pugnam venerant, voce praëconis edici jubet,
 nondum bellum peractum esse, fugisse Czap-
 chonem, Coloniam expugnari oportere, vici-
 nasque per circuitum gentes, quae regnum po-
 pularentur, armis demandas. Ad eam rem
 necessarios, qui sub Procopiis militassent, viros
 fortes et in bello exercitatos; decretum eis ex
 publico stipendium donec regnum pacaretur,
 proinde omnes, qui stipendia facere vellent in
 horrea sese proxima reciperent, caverent ne
 rudes inexpertesque belli secum admitterent,
 illos sua rura suosque lares repetere posse. In-
 traverunt horrea (quae apud Bohemos in villis
 ex materia culmo tecta frequentia sunt) pler-
 aequè Thaboritarum et Orphanorum millia ». Et
 infra : « Clausa sunt confestim ostia et ignis
 immissus horreis, quo fax illa et colluvies ho-
 minum ignominiosum agmen post multa, quae
 patraverat scelera, exusta contemptae demum
 religionis pœnas dedit ».

24. Extant plures de hac victoria litterae in
 Appendice Synodi Basileensis, tum etiam Sigis-
 mundi Augusti, quibus Basilienses praesules
 hortatus est ², ut decretis solemnibus supplica-
 tionibus gratias Deo agerent, nec se rei Catho-
 licæ amplificandæ defuturum est pollicitus,
 quae litterae die Junii Elmæ consignatae fuere ;
 tradit vero Coelaus ³ Sigismundum, accepta ea
 Thaboritarum et Orphanorum clade, misisse ora-
 tores ad Bohemos, ut ipsos blandis verbis ad
 obsequium adduceret, quos quidem optime
 fuisse animo comparatos ex litteris ⁴ ejusdam
 viri principis ad imperatorem datis colligitur,
 in quibus scriptum est, solemnes ordinum regni
 Bohemici conventus habitos Pragaë prope diem
 divo Joanni Baptistæ sacrum ; atque in iis paulo
 post omnes urbes, quae cum Pragensibus simi-
 lates agebant, fœdus inter se iniisse, unica
 excepta Colonia, sed demum Czapchonem et

veteres Thaboritas ejusdem fœderis leges accep-
 tuisse.

Subinde datum est Casareis oratoribus hoc
 responsum, ad Sigismundum reverterentur ab
 eoque flagitarent, ut Ratisponam se conferret,
 ad ipsum enim illic amplissimos oratores a
 regni ordinibus legatum iri ; tum in litterarum
 eadec additum, Bohemos ad ipsius accipienda
 imperia instaurandamque veterem cum Ecclesia
 conjunctionem pronos esse : « Dat. Pragæ, Sab-
 bato ante festum S. Procopii anno MCCCXXXIV ». Consentit his felix exitus : Bohemos enim orato-
 res summa potestate munitos Ratisponam per-
 rexisse, ac Sigismundum, restituto avito sceptro,
 regem salutasse, refert Coelaus ¹ ; ut vero po-
 stea religionis controversiæ cum Bohemis com-
 posita sint, dicetur inferius G.

25. *Theodorius archiepiscopus Moguntinus.*
 — Nunc de Sigismundo addimus Pontificem
 commendasse ei Theodoricum ² confirmatum
 a se archiepiscopum Moguntinum, qui Conrado
 vita functo successerat. Extant pariter aliae ad
 clerum populumque Moguntinum, ac suffraga-
 neos praesules XIII kal. Novembris datae ³,
 quibus eos novo archiepiscopo obsequentes
 esse jussit, tum ad Theodoricum ipsum, quibus
 illum in Consistorio per Antonium tit. S. Mar-
 celli presbyterum et Lucidum S. Mariae in Cos-
 medin diaconum renuntiatum archiepiscopum
 ait, pallioque Argentiniensis et Wormatiensis
 episcoporum opera ex formula a se imperata
 orandum decernit. Agit de eo Serarius ⁴ in
 Moguntiacis rebus, additque ejus tempore typog-
 raphicam artem excogitatam primum Mogun-
 tiae fuisse.

26. *Edita sanctio adversus simoniacos : Wladislai Poloniae regis pie gesta, et obitus.* — Exscin-
 dendæ simoniacæ labis studio permotus Euge-
 nius grave edictum hoc anno promulgavit cen-
 surasque jam ante latis in quosvis eo vitio
 inquinatos, nullius fastigii patriarchalis, cardi-
 nalitii, episcopalis regalisque discrimine valitu-
 ras sanxit ⁵, atque eos, qui simoniace sacerdo-
 tatibus sacris initiati forent, sacerorum ordinum
 usu interdixit ; alios, qui eodem vitio Ecclesia-
 stica vectigalia sibi comparassent, omni jure
 privavit atque ad ea restituenda, intentato ani-
 marum exitio obstrinxit. Perecunt etiam anathe-

¹ Coel. hist. Huss. I. VIII. — ² Ext. in Append. Basl. Cone. tom. IV. p. 1. pag. 223. — ³ Coel. hist. Huss. I. VIII. — ⁴ Ext. in ead. Append. p. 210.

¹ Coel. hist. Huss. I. VIII. — ² Lib. XII. p. 3. — ³ Ibid. p. 1. 2 et 3. — ⁴ Ead. p. 1. — ⁵ Lib. XVII. p. 278. Ext. etiam in Bullar. Const. VI.

¹ Nulla plane hoc anno concordia Bohemos inter et Sigismundum regem coadit. Venientibus enim Ratisponam Bohemorum nuntius circa festum S. Bartholomæi, ait, qui praesens tunc aderat Andreas Ratisponensis in Chron. ubi et missi a Concilio nuntii convenerant. Longa disputatio instituta est de concedendo laicis calices Ecclesiastici usu, quem usum utilem et salutarem esse in litteris Concilii declarari volebant. Re infecta discessum est. Eo vero dissidio non conciliato, nec Bohemos inter sese convenire posse ipsi pariter Bohemorum oratores professi sunt, et ipse etiam Sigismundus plane agnovit, eodem scriptore teste. Haec igitur Bohemorum cum Ecclesia et cum ipso pariter Sigismundo rege suo conciliato nemini incunte anno 1436 constitit ; quod cum velut singulare Dei beneficium acciperetur, ideo solemnes per urbem Ratisponam indictas fuisse supplicationes kal. Februarii idem Andreas narrat. Denique Sigismundum imperatorem die XVI Augusti, regni Bohemici diadema quod anno 1420 primo acceperat, iterum solemniter assumpsit. Haec igitur Bohemorum reductione biennio retrahenda est.

mate non modo eos, qui simoniæ flagitium patrassent, verum illos etiam, qui interpretes patrândi extitissent, neque eo nexu nisi in extremo mortis discrimine a quovis, quam ab Romano Pontifice solvendo pronuntiavit. Addidit demum, ut eam pestem facilius amoliri posset, omnes, ad quos admissi criminis notitia emanaret, ad illius auctores denuntiandos fore devinctos.

Apostolica hujus severitatis exemplo addimus Pontificiæ benedictiæ argumentum in Wladislao Poloniæ rege optime de re Christiana merito, cui Eugenius ¹ amplissimam noxarum veniam in extremo vitæ mortisque confinio tribuit ea lege, ut expiaret prius sacra exomologesi conscientiam, ac recurrente quaque sexta feria, labente unius anni spatio, jejunió corpus maceraret. Excultum eo aliisque pietatis operibus Wladislaum divina Providentia ad religiosam mortem comparabat, quam illi lucidum cometem portendisse tradunt ².

ts a superstitione Lituania ad sanam religionem ac fidem traductus, nonnulla tamen veteris superstitionis levia, ac deridicula signa retenuisse fertur. Aliqua etiam data superstitioni, quæ solidæ erant pietatis argumenta, quale hoc fuisse scribit Michovias ³: « Sub elevatione, inquit, divinissimi sacramenti quiddam juxta se inveniebat pulverem, stramen aut festucas digitis comminebat et projiciendo expuebat, super quo dum a præsulibus provinciæ Polonicæ redargueretur, exandescens in bilem prosiliit et non ominatione incantationeve, prout putabant uti respondit, verum stramen aut alia minuta atterendo et in pulverem redigendo, seipsum in conspectu divino pulverem et abjectissimum æstinatum iri docebat ». Addit plures ab illo conditas aedes sacras et monasteria, demumque hoc elogio commendat: « Gentem Lituanicam et Samagiticam opera sua ad fidem Catholicam convertit, ut merito gentium illarum conversor et apostolus appellari possit ». Et infra: « Ecclesiarum Vilmensis et Medvicensis seu Samagitiensis in Lituania, Chelmensis et Kioviensis in Russia fundator et dotator ».

His consentanea affert Joannes Nider ⁴, ejusque exequias honorificentissime in Basileensi Concilio celebratas, panegyrici funebri vice Julianus S. Sabinae cardinalis hoc alio cohonestavit: « Mihi, Patres optimi, tanquam experto credite, Rex iste, cujus exequias celebramus, Ecclesiæ sanctæ ultra quam credi potest, profuit suo tempore: nam a tempore, quo Christianismum suscepit, ultra triginta millia paganorum ad lumen fidei conversa sunt, septem cathedrales Ecclesias de novo funditus pro neophytis crexit, et in loco, ubi perpetuus nutritur

batur ignis et adorabatur, Ecclesiam collegiatam destructo igne construxit, et clerum in tam copioso numero ibi auxit, ut die et nocte nulla hora nullumque momentum existat, in quo non per certos Ecclesiæ ministros jugis laus Altissimo persolvatur ».

Miscuerat claris virtutibus nonnulla vitia, quæ cum in solemnî conventu hoc eodem anno Sbigneus episcopus Cracoviensis ipsi constantia pastorali objecisset, ut ea emendaret, ille quamvis initio ira exæstuarit, mox tamen sese colligens Sbigneum assentari nescientem impense coluit ⁵, correxitque ea de quibus fuerat objurgatus: deliberaverat nimirum ex artis politicae præceptis utrum auxilia Bohemis sua vicissim ipsi adversus Cruciferos mutuaturis submittenda essent necne, sed admonitus a Sbigneo impiam eam esse artem politicam, quæ opem hæreticis ferendam, ac societatem cum ipsis ineundam decernit, ut privatis commodis religionis damno inserviat, regiæ amplitudini imperiique propagationi religionem prætulit, pertinescens jure merito Pontifica fulmina vibrata in eos, qui Wicleffistas et Hussitas auxilio, comœatu aliave quavis ratione juvarent. Hæc utinam recolerent Christiani reges qui inanibus subornati argutiis, spretis Apostolicis jussis atque anathematismis, divinas iras contrahere non verentur, dum maximo religionis Catholice detrimento, tædera cum hæreticis jungunt, regnumque honorem divino anteponunt.

27. *Subrogatus in ejus locum Wladislavus III, ipsius filius, quem salubriter monet Eugenius.* — Decretum ² regnum est majori natu filio Wladislav III qui ubi sacro oleo ritu solemnî inunctus insignia regia accepit, ubi pater spondebat, Russos et Podoliseo cum nobilibus Polonis honoribus et immunitatibus acquavit, legatum Florentiam misit, qui illius nomine fidem ibi publice dedit, regem ipsum semper in Pontificis obsequio futurum: quem Eugenius ad imitanda clara et illustria paternarum virtutum exempla, regnumque pie administrandum hæc litteris ³ erudit: «

« Charissimo in Christo filio Wladislav, regi Poloniæ illustri.

« Vidimus libenter et animo benevolo avidum dilectum filium Joannem Reoi canonicum Cracoviensem oratorem tuum, qui veniens ad nostram præsentiam obtulit, ac præstitit nobis filialem obedientiam ex parte tue serenitatis, quod fuit nobis gratissimum. Optime tu quidem, fili charissime, facis, qui inter prima opera adolescentiæ tuæ offers primitias Deo acceptas, obedientiam scilicet vicario Jesu Christi, in quo es maxime commendandus; imitaris enim devotionem recolendæ memoriæ patris tui, quam

¹ Lib. XVII, p. 273. — ² Michov, l. IV, c. 48, et Crom, l. XX, et alii. — ³ Michov, ibid. — ⁴ Jo. Nid. Joann. l. IV, c. 59.

¹ Steph. Demalen de archie. Gnes. in Albert. Jastreub. — ² Crom, l. XXI. — ³ Lib. brev. p. 90, et in Ms. Alex. VII, p. 116.

semper habuit singularem ad nos et Apostolicam Sedem. Nos quidem illum dileximus præcipua affectione dum vixit, tanquam Christianissimum principem et devotum, nostrumque et Ecclesie specialem filium, et fidei Christianæ propugnatores : cujus virtus cum toto orbe claruerit, eritendum est tibi totis viribus, ut quemadmodum regnum suum, ita et virtus ejus et sapientia in te translata esse videatur, maxime autem fidei integritas et devotio illius, quæ ipsum insignem principem reddiderunt, tibi est omnino imitanda. Sed omnium primum est et præcipuum, ut Deum colas et diligas ex tota mente tua et ex tota anima tua, per semitam mandatorum suorum dirigens gressus tuos, ac etiam ut orthodoxam fidem tuearis et defendas, reverearisque, ut facis, vicarium suum in terris, et Ecclesiam sanctam suam ; prælatis vero, quos habes patres spirituales, debitam reverentiam præsta. Inter cætera vero charissimam in Christo filiam Sophiam matrem tuam honora, ut sis longævus super terram, honorum consiliis adhære, pacem et concordiam inquire et scrutare. Hoc agens non solum nostram sed Dei quoque consequeris benedictionem et gratiam, quibus protectus non timebis quid faciat tibi homo. Nos vero tum propter affectionem, quam gessimus ad patrem tuum, tum respectu bonæ indolis, quam in te esse conspiciamus, volumus esse tibi charitate, benevolentia et consilio tanquam pater, intenti ad complacendum tuæ serenitati, quantum licebit cum Deo et honore nostro in singulis concernentibus et tuum et regni statum et honorem. Dat. Florentiæ ».

Extulit etiam laudibus Eugenius ¹ reginæ Sophiæ eximium in Sedem Apostolicam studium, utque filium saluberrimis præceptis ad sustinendum Polonorum sceptrum informaret hortatus est : « Semper, inquit, intelleximus te esse devotam et religiosam et timentem Deum, ac debita veneratione prosequi vicarium Jesu Christi et Apostolicam Sedem. Itaque, cum filium tuum in eodem timore, devotione et reverentia institueris, es maxime laudanda ; nihil enim majus sibi relinquere potes, quam timorem Dei, qui reges tuetur et regna, fidei Catholicæ fervorem, et erga Romanum Pontificem devotam obedientiam, quia in quo ille regnant, recte ille est rex merito appellandus. Nos quidem tuam serenitatem pro iis, quæ laudabiliter egit, commendamus in Domino, atque offerimus nos pro statu et honore regis, quem diligimus, ut præcipuum filium nostrum, ac etiam tuum, et regno conservando et defendendo, ad omnia, quæ possumus cum Dei honore et nostro ».

28. *Ludovici Andegavensis obitus.* — Obiit eodem anno in Neapolitano regno Ludovicus III

Andegavensis a Joanna II in spem regni adscitus in filium, summumque populis, qui mirificam ¹ de ejus virtutibus expectationem conceperant, desiderium reliquit. Morbum ex bellicis laboribus, quos adversus Antonium principem Tarentinum Joannæ jussu susceperat, ab ipso contractum fuisse tradunt, a quo quidem bello Eugenius Joannam reginam detertere subjectis litteris ² enisus est, concordie interpretem se futurum pollicitus :

« Charissimæ in Christo filiæ Joannæ reginæ Siciliae illustri.

« Eodem referente episcopo, nimirum Anconitano, de bello, quod proximis diebus principi Tarentino indixisti, compertum habuimus. Quæ res non parum nobis molesta fuit, quoniam si adversum principem illum quicquam erit tibi negotii, id omni alia quam belli via transactum iri voluissemus : nosti enim sæpenumero experta, quam dubius sit eventus belli, quanquam, si cum ad vota prospere successurum tibi esset cælitus nuntiatum, belli tamen discrimina, regni disturbia, populorum damna injuriasque horrere debuisti. Adde militum ductorumque sive capitaneorum (ne aliud dixerimus) ignaviam, quos experta esse debes, bella quæ possent e vestigio confici, ut clara sint, ut alienam absorbent substantiam, ducere consuetos, et (quod diligenter advertere ac considerare debebis), suspicandum fore tenemus, ne tu ipsa seras et alius messem colligat. Hæc omnia et cætera, quæ narrari possent, abs te vel ea ratione vitari vellemus, quia jamjam ambo ætate confecti sumus, et dierum fine propemodum instante nihil minus, quam bellorum anxietates cruciatusque desiderare debemus. Quamobrem te hortamur, et a celsitudine tua petimus ut, si forte alia quam belli esset via, quæ hujusmodi discordias tollere posset, eam Domino et Deo nostro Domino Jesu Christo duce ingrediaris, et tibi ipsi imprimis regnoque et regnicolis quietem pristinam conservare noveris. Nos vero si in tractanda hujusmodi concordia usui aut adjumento tibi aliquantulum esse possimus, prompti ac parati continuo erimus. Et quia res istæ magna ex parte conficiuntur celeritate, venerabili fratri nostro episcopo Tarvisino, qui apud te est, ut ista, si volueris, tractet mandamus, quousque aliter, si tibi videbitur, in hac re operari poterimus. Dat. Florentiæ die XX Julii ». Ad irritum non cecidere ³ hæc quæ Pontifex animo præsa-givit, in eo siquidem bello vita functo, ut diximus, Ludovico, princeps Tarentinus amissa recuperavit, contrariisque perturbata successibus Joannæ morbum ex merore concepit, annoque proximo interiit.

29. *Regularium disciplinæ instaurandæ data*

¹ Lib. brev. p. 90. et in Ms. Mex. VII. p. 117.

² Pandul. Collon. l. V. Sum. l. IV. c. 10. 3. — ³ Lib. XI. p. 3. — 7 Summon. l. IV. c. 3.

opera. — Navata hoc anno est opera ab Eugenio, ut pristinus disciplinae religiosae splendor sacris familiis redderetur, quo argumento ad Prædicatores Columbariae Ordinis comitia celebrantes, Apostolicas litteras ¹ dedit hae temporis nota consignatas : « Datum Romae apud S. Chrysogonum, etc. IV kal. Aprilis anno IV ». Cum vero ii regularem disciplinam in primævum sanctitatis statum revocandam constituissent, ac plurimi labores pro ea re fuissent sustinendi, configituf daemon sacrum illud opus conspicuis signis disturbare molitus sit, quemadmodum ex viris fide dignissimis narrat Joannes Nider ² :

« A relatione fide digna didici magistri Guidonis sacrae theologiae professoris prioris Zamberati, et ejusdem subprioris, et scripto prioris in Assiaco provinciae Franciae nostri Ordinis reformatoris religione, litteris et fama approbatorum didici, inquam, quod, postquam idem conventus in Assiaco praeterito anno reductus fuit ad reformationis decus, spiritus malignus fratrum officinas cepit patenter invadere, fenestras fregit, utensilia subvertit, dolia vinaria dissolvit, chordas campanae scidit, et easdem asportavit, cymbalum, quod dumtaxat de die pulsari solet ad mensam et collationem, tempore pulsavit nocturno, sicque inquietavit tantum intra triduum fratres, ut quosdam fere duceret ad amentiam, nam de die in domibus conventibus inferioribus, de nocte vero habitavit in dormitorio adeo terribiliter, ut nullus fratrum audeat solus per conventum incedere. Quid plura ? Una die invasit novitium in aetate constitutum vitae suae vigesimo et quarto circiter anno, cujus vestes laceravit in duodecim foraminibus, vestigia in eis relinquens unguium quasi cujusdam ferae silvestris. Alia die, in vigilia videlicet octavarum Epiphaniae, diefo apparuit novitio in forma catli nigerrimi, dicens : Nisi habitum Ordinis exueris, die tertia te interficiam. Quo viso et audito, juvenis alta voce abjurare cepit daemone in Christi nomine : invasit tunc daemone de novo novitium ; defendit seidem. In qua lucta accurrebant fratres, ex lucta amborum in cella reperientes mensam, pulpitem, lectum et fere alia subversa omnia, unde debilitatum ad recreandum fratres detulerunt ad ignem. Quo facto statim eum de novo de manibus fratrum eripuit, in flammis ignium projecit, et per longum tractum temporis caput ejus in medio ignis delinuit.

« Deinde novitium fratres magno cum labore eripientes, eum in Ecclesiam ad summum altare detulerunt : ubi iterato eum daemone manibus eorum explodit, et per totum chorum violenter traxit, et adeo percussit graviter, ut demum relictus a daemone paene a cunctis fra-

tribus diceretur esse mortuus : quum obrem omnes ad Dei Genitricem et ad sanctos plurimos preces pro defuncto ceperunt fundere, et postremo ad sanctum patrem nostrum Dominicum recurrere, ob ejus reverentiam locus novella reformatione decoratus erat, et ubi haec patiebatur a daemone. Et ecce pater iste piissimus memor suorum operum super altare subito in forma viri elegantissimi, et in habitu Ordinis apparuit, frater vero, qui credebatur mortuus, ut in fratrum quorundam jacuit manibus, vultu cepit hilarescere, se de medio fratrum erigere versus altare, ut ibi Deum adoraret, et S. Dominicum. Cepitque currere daemone inter haec a loco, et deinde per diversas officinas domus tanto cum strepitu fugiendo furere, ut totius patriae malleatores adesse putares, et (quod admiratione est dignius) mox, ut sacramento divinisimo communicatus fuit frater, qui putabatur esse defunctus, contra invasionem daemone, tantum ei divina virtus valetudinem tribuit, ut membris omnibus plena et perfecta restitueretur sanitas. Minabatur praeterea eisdem diebus daemone iste pessimus voce clamorosa se nullatenus a domo ista recessurum, quam dixit se longo tempore titulo proprietatis possedisse, sed scientes Deo devoti fratres daemone esse mendacem et patrem ¹ mendacii, caepae reformationi pro viribus operam dederunt, licet in his et aliis vexationibus adeo gravati fuerint, ut noctes paene insomnes ducerent. Nec daemone iste malignari destitit, nam postmodum alterius novitii cappam destruxit et famulo in coquina fratrum necessitatibus servienti violenter librum satis pulchrum, in quo horae canonicae continebantur, cepit, et in ollam bullientem jecit et totaliter destruxit : sicque tandem miser ille daemone abcessit ».

30. *Civilia Gallorum bella sublata et Amedei ducis Sabaudiae secessus.* — Hoc anno civilia Gallorum bella sedari visa, convenientibus Nivernum Burgundo et Borbonio ducibus causa incundae pacis, cui felicia data ² sunt initia, significatumque Pontifici et Concilio Basileensi fuit, ut legatos ad eam perficiendam confirmandamque decernerent. At Angli concordiam perosi militum delectu ingenti habito, duceque Joanne Taleboto strenuo viro, in Gallias trajicientes plura commiserere praelia, nonnullasque cepere urbes ; sed vicissim a Francis magnis eladibus attriti ³ fuere, quorum acerbior imperio fessi Normanni Anglicum jugum excussere, aggressi-que praesidiarios milites e pluribus urbibus deturbarunt. Describit haec accurate Monstreletus, quem lector consulat, traditque ⁴ Amedeum Sabaudiae ducem, qui sex et quinquaginta jam habebat annos transmissa filiis principatus admi-

¹ EXL. in Ms. Cod. Alex. VII. p. 135 et 136. — ² Jo. Nid. l. I. c. 10.

¹ Jo. VIII. — ² Monstr. vol. 2. c. 201. — ³ Id. ad p. 96 ad 103. — ⁴ Pag. 402.

nistracione ad Ripaliensem secessum amenissimum se contulisse, atque Eremitarum Ordinis S. Maurilii vestem religiosam induisse, viginti famulis ac duobus proceribus secum relendis; verum pro radicibus et aqua, quibus eremita jejunam vilam sustentant, cibis lautissimis optimique saporis vino usum fuisse: tradit etiam Gobelinus ¹ illum annis circiter octo in eremo egisse, et percrebuisse famam spem de papatu concepisso, et quamvis curam regiminis relegasset ad filium, graviora tamen negotia ad se deferri voluisse, nec ducatus titulo se privasse, nec rem pecuniariam alteri, quam sibi credidisse; et cum Basileensium iras in Eugenium novisset, neque episcoporum deficiente numero exercere eas possent, cunctos suae ditionis episcopos et abbates et insignes presbyteros Basileam misisse, ut antipapatu potiretur.

31. *Trium Magorum reliquia cultæ Coloniae.* — Hoc anno Coloniae sacra Trium Magorum Lipsana theca inclusa, cum ex inhumanis saxi tempestate dejecti casu forent labefactanda, divina virtute loco cesserunt, ut narrat Kraulzius ¹: « Per id, inquit, tempus, cum maximus turbo incubisset, eversaæque sine numero felices et infelices arbores jacerent, turres et moenia urbium conquassarentur, cecidit lapis in Ecclesia Coloniensi insignis magnitudinis vento dejectus: per duplicem aëlis lestudinem, locoque sanctarum ex tribus Magis reliquiarum incubuit, sed tum divino, ut ferunt, miraculo, cessit theca ad parietem deditque cadenti saxo locum. Hodie monstrant in Ecclesia saxum non longe ab sanctis reliquiis divorum regum ».

¹ Kraulz. Sax. l. XI. c. 25.

¹ Commen. Pii II. l. VII.

EUGENII IV ANNUS 5. — CHRISTI 1435.

1. *Constitutæ a Concilio in clericos libidinosos pœnæ et latum edictum ad exhauriendum Pontificis ærarium.* — Anno salutis millesimo quadringentesimo trigesimo quinto, terliadecima Indictione, celebrata est Basileæ XI kal. Februarii sessio vigesima ¹, in qua ad cleri perpotiendos mores hæc sancita sunt: « Publicus concubinaris a perceptione fructuum omnium suorum beneficiorum trium mensium spatio sit ipso facto suspensus, quos suus superior in fabricam vel aliam evidentem Ecclesiarum utilitatem, ex quibus hi fructus percipiuntur, convertat: necnon et hujusmodi publicum concubinarium, ut primum talem esse innotuerit, mox suus superior monere teneatur, ut infra brevissimum terminum concubinam dimittat, quam si non dimiserit, vel dimissam aut aliam publice resumpserit, jubet hæc sancta Synodus, ut ipsum suis omnibus beneficiis privet, et nihilominus hi publici concubinarij, usquequo cum eis per suos superiores, post ipsarum concubi-

narum dimissionem manifestamque vitæ emendationem fuerit dispensatum, ad susceptionem quoruncumque honorum, dignitatum, beneficiorum vel officiorum sint inhabiles, qui si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi publicum concubinarium redierint, sine spe alicujus dispensationis sint inhabiles ». Adjecta plura alia in hujus criminis reos principesque moniti, ne præsules in severitate adhibenda impedirent, ac moniti laici, ut conjugalem fidem servarent, quique castimoniam servare nequirent, uxorem ducerent.

2. Sessione ¹ vigesima prima habita V id. Junii edixere Basileenses vacantium primo anno sacerdotiorum census ærario papali inferri, aut pro obtinendis Bullis quidquam solvi veluere. Resliterunt ² eorum conalibus Apostolici legali, qui conventui præerant, commendaturque ³ ab Eugenio episcopus Nannctensis Apostolicæ dignitatis patrocinium suscepisse. Ad rescinden-

¹ Acta Basil. Concil. sess. XX.

¹ Acta Conc. Basil. sess. XXI. — ² Eug. in lib. apol. Ms. Arch. Vat. card. Arag. sign. lit. E. p. 255. — ³ Lib. brev. p. 244.

dum vero id decretum cum intercessissent Pontificii nuntii Ambrosius ¹ Camaldulensium major et Antonius e S. Vito sacri palatii auditor, ac demonstrassent, non spoliandum opibus Sedem Apostolicam, quo oppressis Christi fidelibus subsidio esse posset, ipsis Concilii nomine Julianus cardinalis fucata oratione hæc respondit ²: « Nos nec re nec verbo in hoc contradicimus, imo non est illa Sedes, nec etiam esse posset tam potens ac locuples, quin eam pro utilitate Ecclesiæ locupletiolem potentiolemque esse vellemus: quanquam affirmemus et in illa et in aliis episcopalibus sedibus desiderari magis copiam abundantiamque virtutum et meritum, quam opum aut divitiarum, nec certe facimus, aut facere quidquam intendimus, per quod illa Sedes jacturam seu diminutionem aliquam auctoritatis ac facultatis pati possit ». Ad didit plura alia acute quidem, sed inconsulte: Basileenses enim, qui annatas, ut vocant, veluti a clero gratiam inituri, sustulisse videbantur, ipsas exegere vertereque in rem suam: qui præterea spoponderant se provisuros Sedi Apostolicæ, quam in rebus asperrimis eo justo præsidio nudarant, pollicitis defuere, de quibus Eugenius in libello Apologetico ³ conqueritur. Sancitum ⁴ etiam de ornatu clericorum, de concinendis divinis laudibus, de modestia colenda, de pietate consecranda, ad verba: *Gloria Patri* etc. jussi consurgere: ad nomen vero IESU caput indlectere.

3. *Legati Pontificii et Basileenses missi ad conventum Atrebatensem pro concilianda pace inter Gallos et Anglos.* — Interea postquam a B. Nicolao Albergato cardinale S. Crucis A. S. L. susceptis maximis laboribus, pax Gallos inter et Anglos eorumque fœderatum Burgundum agitata, superioribus annis sine ullo fructu fuisset, novi conventus ⁵ Niverni habiti sunt, in quibus dum pacis consilia ægre perducere queunt, et Galli Anglique ruunt in arma, mutata est rerum facies, Anglis in Normannia cæsis ⁶, et capto Arundeliæ comite, tum oppido cui S. Dionysii nomen est, recepto a Carolo rege. Ita deflorescente Anglica felicitate constitutum est ⁷, ut Atrebatii ad faciendum de pace colloquium solemnes cœtus mense Julio celebrarentur, quibus

Eugenii nomine B. Nicolaus, de quo paulo ante memoravi, et Ludovicus tit. S. Cæciliæ presbyter cardinalis Arelatensis præfecti; a Concilio vero Basileensi Hugo episcopus cardinalis Prænestinus, Cypri regis frater tit. S. Petri ad Vincula, necnon Nicolaus Vexoniensis episcopus, Nicolaus præpositus Craeoviensis, et Hugo archidiaconus Metensis, fœderis interpretes decreti ¹ (4). Quo accepto Eugenius Nicolaum Albergatum cardinalem legatum creavit dato ad ipsum hoc Diplomate ²:

« Dilecto filio Nicolao tituli S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali, ad pacificandum regnum Franciæ Apostolicæ Sedis legato, salutem, etc.

« Quamprimum fuimus, divina disponente elementia, ad apicem summi Apostolatus assumpti, considerantes quod, licet immeriti, gereramus et gerimus æterni pacifici Regis vires in terris, et quod illi regum Regi pax fidelium acceptabilis est, quam ipse pro speciali dono hereditatis sue transiturus ad Patrem reliquit Apostolis, et videntes, quod propter pestiferam et cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumera civitates et provinciæ attinguntur populorum cladibus, vastitate et depopulatione ferrarum, et innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis, maxime inter potentes, graviora malis præsentibus pericula belli diuturnitate secutura, formidantesque, ulterius procedente discordia necesse est sequi et Angliam exhauriri viris et operibus, et Franciæ regnum devenire ad extremam calamitatem, et cum hæc duo regna sint firmissima et fortissima præsidia reipublicæ Christianæ, iis regnis laborantibus consequens esse universam Christianitatem opportuna subventionem carentem, cum summo periculo etiam fidei Catholicæ laborare, præcipue a Septentrione invalescentibus Bohemis hæreticis, et ab aliis plagis mundi infidelibus insurgentibus contra Christianos, et hodie classem ad capiendam insulam Rhodi facere molientibus in dedecus totius nominis Christiani ad pacificandum præfatum regnum Franciæ convertimus omnes nostros sensus et spiritus.

« Hos igitur et alios effectus pestiferos quos guerrarum, et hujus præcipue furor producit et fovet, in nostræ considerationis aciem extollen-

¹ Lib. x. p. 61. — ² Ext. cor. respon. in Append. p. 179. — ³ Ext. in Append. Conc. Basil. p. 113. — ⁴ Ext. apud Nic. card. Arag. Ms. Arch. Vat. sign. lit. E. p. 255. — ⁵ Acta Basil. Conc. sess. XXI. — ⁶ Ext. de eo ducis Burg. lit. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 4. pag. 227. — ⁷ Mon-fr. vol. 2. p. 104, 105.

¹ Ext. de eo regis Franc. lit. — ² Ext. Instrum. de ea re in Append. Conc. Basil. p. 154.

¹ Nescio unde acceperit annalista ea quæ de legatis a Pontifice et a Concilio ad conventum Atrebatensem destinatis hic affirmat, narrans missos ea de causa in Gallias a Pontifice Nicolaum S. Crucis et Ludovicum S. Cæciliæ presbyteros cardinales. A Concilio vero destinatos aut Hugonem Prænestinum cardinalem tit. S. Petri ad Vincula, Nicolaum Vexoniensem episcopum, præpositum Craeoviensem, et archidiaconum Metensem. Conventui cum illi unus destinatus fuit cardinalis S. Crucis in litteris Pontificiis, hic in Annalibus recitatis, constat, tum et ex Charta, in qua fœderis inveniendi inter Anglos Gallosque leges propositæ sunt apud Martene col. 863. Ibi quæ pariter sibi oratores indicantur cardinalis Cyprius, id est, S. Petri ad Vincula episcopus Albiganensis, præpositus Craeoviensis, et archidiaconus Metensis. Cum vero Charta illi diem VII Septembris signet, eo indicio tempus incepti colloquii Atrebatensis assequimur. Permansisse ² diem XXVI ex aliis litteris ibidem datis legendisque apud eundem Martenium discimus.

tes, ac plenis et paternis desiderantes affectibus, ut omnis scandalorum et guerrarum materia, qua dudum pestifere viguit et versatur inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ et Henricum Angliæ reges illustres, ac dilectos filios nobiles viros duces, comites, barones, milites ac universitates, et communitates, et alios quoscumque præfatis regibus adhaerentes, ac complices et sequaces eorum, pacis Actore calitus inspirante, in bonum salutaris concordiae et unitatis pacificae commutetur, et de tuæ circumspectionis industria, quam potentem opere pariter et sermone in magnis experfam et arduis, eximia probitate, fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia et aliis grandium virtutum titulis, earum largitor Dominus, multifarie insignivit, in cujus affectibus geritur, prout indubitanter tenemus, fluctuantes turbines ac dissidentia quæque in pacis pulchritudinem commutare, sumentes in Altissimo fiduciam specialem, quod illa quæ eidem circumspectioni tuæ, cujus præsentia nobis summe perutili pro tam celebris boni consecutione votiva in præsentiarum carere compellimur, duxerimus committenda, cura exactissima atque pervigili curabis adimplere, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus deliberatione matura, te tanquam pacis angelum ac paciarium, nostro et Romanae Ecclesiæ nomine ad pacificandum præfatum regnum Franciæ, Apostolicæ Sedis legatum, de eorundem fratrum consilio, comitante pacis angelo, providimus destinandum, indubitabili ratione tenentes, quod inspirante pacifico regum Rege, qui uti dictum est, pacem jure hæreditario, de mundo transiturus ad Patrem suis reliquit discipulis in discessu, fomenta discordiarum quæcumque inter reges prædictos tollere salutari concordia, ac inextimabile pacis bonum producere modis omnibus satages, tibi que propterea inter præfatos reges, necnon duces, comites, ac universitates, et communitates, et alios quoscumque præfatis regibus adhaerentes, ac complices et sequaces eorum de et super quibuscumque discordiis, differentiis atque guerris vigentibus, et quæ esse possent inter eosdem reges, ac alios suprædictos, quibuscumque juribus, actionibus, occasionibus seu modis quomodocumque seu qualitercumque, nostro et Ecclesiæ nomine partium tamen dissidentium, accedente consensu, tractandi et componendi, ac indicendi, sub spe pacis tregas, inducias et sufferentias quaslibet temporales, necnon pacem et concordiam perpetuo duraturas sub illis capitulis, pactis, modis, conditionibus atque formis, penarum adjectionibus, juramentis, obsidibus personarum, jurium et bonorum obligationibus, renuntiationibus, promissionibus, cautelis, clausulis et solemnitatibus atque modis, de quibus eidem circumspe-

ctioni tuæ quomodolibet videbitur expedire, etc. plenam et liberam concedimus tenore præsentium facultatem. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCXXXV nono kal. Maii, Pontificatus nostri anno v.». Adhortatus est aliis litteris Pontifex Angliæ regem, ut ob gravissima, qua in Christianitatem redundabant mala paci assentiretur¹.

« Henrico regi Angliæ illustri.

« Placuit nobis multum, quod nuper audivimus, certam scilicet conventionem fieri debere kal. Jul. proxime futuri in villa Atrebatensi pro tractanda regnorum pace. Scis enim, charissime fili, ob magnam affectionem, quam habemus ad hanc pacem, inter regna Franciæ et Angliæ componendam, misisse nos dudum dilectum filium tit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum cardinalem legatum nostrum ad partes Franciæ et ad tuam serenitatem. Qui tamen, peccatis hominum exigentibus, hanc rem exoptatam nobis nequivit perficere. De quo admodum doluimus et perturbati fuimus in mente nostra: nam conspicimus, et omnes vident quanta mala provenerunt Christiano populo et Ecclesiæ Dei et etiam proveniunt ex hoc pernicioso bello, quod nimium diu viguit, pacis amulo procurante; non enim, ut alia ommittamus, Saraceni hostes Christianæ fidei ausi fuissent invadere et spoliare regnum Cypri in dedecus totius nominis Christiani, neque hodie classem molirentur ad capiendam insulam Rhodi, nisi confisi dissensionibus et bellis intestinis principum Christianorum et præcipue vestris, quæ jam sedandi tempus esset et pium parcere sanguini Christiano, qui jam nimium diu in regno Franciæ et alibi etiam ob illam causam est effusus. Nos quidem, si ad hoc corporis nostri sufficerent vires, ad ipsam villam personaliter accederemus pro statuendo tanto bono pacis et tam necessario, verum decrevimus illuc destinare præfatum cardinalem virum, ut nostri sapientem, sine affectione partium, non quærentem quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, et amatorem pacis, qui licet sit nobis admodum necessarius in agendis Ecclesiæ propter excellentiam virtutis suæ, tamen omnia alia postponere volumus, ut eum ad tantum procurandum bonum destinemus: speramus enim in Dei benignitate, cujus misericordiæ sunt super omnia opera ejus, quod forsitan illectet et corda vestra, et inspirabit in te aliis spiritum pacis et charitatis: idcirco rogamus tuam serenitatem per viscera misericordiæ Domini nostri Jesu Christi, ut sumens animum et mentem pacis, quam etiam ex prophætæ verbis inquirere et sequi teneris, velis eligere viros ex tuo sanguine sine passionibus, sine affectionibus privatis, pacis amatores et timentes Deum, quos mittas ad præfatum conven-

¹ Lib. brev. p. 91. et in Ms. Alex. VII. p. 148.

tionem, et quibus des talia mandata, ut appareat toti Christianitati, te pacem cupere, te velle concordiam ponere inter regna præfata, et finem facere diuturnis bellis et sanguinis effusioni. Nosti, et tuum consilium novit, quam bona sit pax, et tuam necessaria, quam sancta, quam accepta Deo, qui eam præ cæteris bonis reliquit discipulis suis tanquam hereditatem suam, quam qui amplectitur, hic servat charitatem et dilectionem, quæ sunt pacis vincula, sine quibus vera pax esse non potest, hic legem implevit, hic est Christianissimus appellandus. Datum Florentiæ ».

Scriptis alias eo argumento litteras ad regium consilium ¹, ut Henricum monitis ad paugendam pacem impellerent: « Velitis, inquit, vestro consilio hortari et inducere regiam serenitatem ad hanc pacem appetendam et firmandam, ne illam repudiando aut spernendo, indignationem Dei incurrat, qui auctor est pacis et charitatis amator: spectat enim ad vos maxime, quorum consiliis et auctoritate negotia regia diriguntur, consulere regi ea, quæ sunt sibi et regno utilia, accepta Deo et hominibus grata, prout sunt pax et concordia, sine quibus neque regna neque homines esse possent. Dat. Florentiæ ». In eandem sententiam extant ad Henricum fit. S. Eusebii presbyterum cardinalem gravissimæ litteræ ², ut pro concilianda pace studia conjungeret cum cardinale Alberгато atque ad Atrebatense colloquium se conferret.

4. Carolum quoque regem cohortatus est ³, ut attrito bellis regno pacem reponeret, et pacis cupidos oratores Atrebatum mitteret. Tum has preces fudit: « Inspiret Deus et infundat spiritum charitatis et dilectionis in corda eorum, qui hanc pacem tractaturi sunt, ut aliquando fiat finis ab effusione sanguinis Christiani. Non hortamur te ad hanc rem, cum videamus te tua sponte promptum ad ea, quæ sunt pacis et concordia. Unum monemus tuam serenitatem paterne affectione, ut ea velis, ea quæras, per quæ manifeste appareat te pacem cupere et rationi parere, non passioni. Quod autem petis a nobis quatuor cardinales accedere ad hunc tractatum, id nullo modo potest fieri propter paucitatem cardinalium, qui sunt in curia. Verum destinabimus eum, qui præ cæteris ad hanc pacem practicandam est aptissimus, videlicet dilectum filium nostrum Nicolaum fit. S. Crucis in Jerusalem presbyterum cardinalem virum sapientissimum, magneque auctoritatis, ut nosti, et procul ab omni passione remotum, cujus omnes cogitationes, omnia consilia tendunt ad concordiam, ad pacem: et licet sua præsentia sit nobis et Ecclesiæ plurimum necessaria, quia videmus ipsum esse utilem propter ejus prudentiam et

consilii gravitatem, ipsum legatum mittere volumus, sperantes quod Altissimi misericordia superabit peccata hominum et tantum bonum tam optatum a nobis largietur populo tuo ».

Excitavit propterea Pontifex ⁴ Reginaldum episcopum Rhemensem plurima apud Carolum pollentem auctoritate, ut consiliis suis regem ad fœdera pacis ineunda permoveret, tum etiam Philippum ⁵ Burgundiæ ducem, ut in eam rem incumberet, monuit, quem etiam ob studium singulare in Sedem Apostolicam, cujus eximias notas in litteris redditis ab oratoribus suis expresserat, commendavit: « Admodum, inquit, consolati sumus, videntes tuam singularem erga nos et Romanam Ecclesiam affectionem, et laudabilem intentionem et voluntatem erga pacem ponendam in regno Franciæ, quod nimium diu bellis variis et intestinis dissensionibus laceratum est et adeo desolatum ac prostratum, ut ad compassionem ejus et lachrymas movere deberet etiam hostes suos. Et certe, si animum recte adducis, ruina illius regni trahit secum etiam reliquæ Christianitatis desolationem et magnam Ecclesiæ jacturam. Itaque tuam prudentiam maxime commendamus, quæ mentem adhibet ad procurandam pacem illam tam utilem, tam necessariam, tam sanctam, in qua quidem re, ut omnes tuas vires, omnem diligentiam, omnem operam et studium colles, te in Domino exhortamur. Dat. Florentiæ ». De Atrebatensibus conventibus agit accuratissime Monstreletus ⁶, et oratorum Romani Pontificis, Concilii, regum Francorum et Anglorum, et Burgundi nomina exprimit: tum ad eos cœtus aliorum regum nimirum Hispaniæ, Cypri, Lusitaniæ, Daniæ, Poloniæ, Navarræ, Siciliae, Norvegiæ, ac Mediolani et Britannia ducum oratores confluisse addit.

Porro a Basileensi Concilio missi fuere Hugo episcopus cardinalis Prænestinus, Matthæus Albinganensis, et Nicolaus Vexionensis episcopi, Nicolaus præpositus Cracoviensis, et Guillelmus Hugo archidiaconus Metensis; de Vexionensi vero episcopo ait Magnus ⁷ in historia Ecclesiæ Upsalensis fuisse Gothum, et ad archiepiscopatum Upsalensem postea electum, ac divinitus ad res maximas gerendas servatum ita narrat: « Cum adolescens ab amicis emissus esset, ut transmissis mari ad præclariora gymnasia in Germania aut Gallia discendarum litterarum causa se transferret, accidit ipsum in littore Pomeranico, quassata tempestatibus navi, periculosum naufragium nocturno tempore incidere, omnibusque sociis fato absumptis, apprehensa tabula vario fluxu nunc in littus, nunc in mare jactari, nec posse auxilium, unda fauces obstruente, clamando implorare. Interea rusticola

¹ Lib. brev. p. 92 et in Ms. Alex. VII. p. 111. — ² Ibid. p. 95, et in Ms. Alex. VII. p. 134. — ³ Ibid. p. 92, et in Ms. Alex. VII. p. 150.

⁴ Lib. brev. p. 93. — ⁵ Id. ib. et in Ms. Alex. VII. p. 131. — ⁶ Monst. vol. 2. p. 106 ad 118. — ⁷ Magnus in Hist. Eccl. Upsal. lib. V.

procul a littore mansionem complexus, vocem desuper elapsam in cubiculo suo audivit, qua monebatur repente a somno surgere, et periclitanti in mari amico Dei auxilium sine mora afferre. Huic voci mox obtemperans se, quamvis media nocte in cymbam misit, et juvenem saxissimis tempestatibus erutum littori restituit, quo facto satis ostensum fuit divinam Providentiam curam de eo gerere singularem ». Hæc Magnus de Nicolao episcopo Vexionensi, qui in Atrebatensibus conventibus ad Angliæ regis oratores hortativam de pace orationem habuit Concilii Basileensis nomine; Nicolaus autem præpositus Cracoviensis apud Philippum Burgundiæ ducem, ac Matthæus episcopus Albinganensis apud Gallos proceres de bello funestissimo sedando peroraverunt. Deinde ad agitandas federis pactiones ventum est: quæ vero utrinque sint proposita his verbis describitur ¹:

« Pro parte Christianissimi regis Franciæ oblatum est Anglicis omne dominium, quod tenent et occupant in ducatu Aquitanie, necnon totus ducatus Normanniæ modo et forma contentis in quadam littera sigillis omnium dictorum ambassiatorum sigillata, et illustrissimo domino duci Burgundiæ tradita. Pro parte Anglicorum fuit oblatum regi Christianissimo Franciæ totum id quod tenet et possidet in Francia tam citra Ligerim, quam ultra, hoc adjecto, quod terræ, dominia et oppida unius obedientiæ inclusa, seu inclusa in dominiis alterius obedientiæ, commutabuntur ad alias terras et alia oppida sita, seu inclavata inter dominia alterius obedientiæ secundum commodiorem usum alterutrius partium. Item hoc mediante offerrebat matrimonium sui regis sine alio onere dotis et liberationem domini ducis Aurelianensis mediante finantia competenti ». Ad hæc legati Sedis Apostolicæ et Basileensis Concilii Henrici Anglorum regis oratoribus subjecere, patrem, avum, proavum atavosque Caroli Gallicanæ coronam pacifice gessisse, ac Francorum veros reges a Pontificibus, Conciliis, imperatoribus universisque orbis principibus habitos, ac voce et scripto salutat, atque ideo pacis leges a Carolo rege Angliis propositas rationi consentaneas, neque ab iis repellendas, quas si non aduiderint, acturos, cum duce Burgundiæ omni contentione, ut pacem Gallis præstaret. Respuerunt ² proposita Angli, quamvis eorum res ob acceptas ab ipsis clades pronæ ad exitium essent, atque ex eo conventu Aquitania et Normannia non admissis abscessere die vi Septembris ad bellum instaurandum, quos postea divino iudicio Normanniam Aquitaniamque amisisse visuri sumus.

5. Pontificii itaque et Basileensis Concilii legati Philippum ducem Burgundiæ adire,

adhortatique sunt, ut pacem cum rege Carolo pangeret, cum ipse ac majores e regia Francica genus ducerent: deinde pactiones, quæ in rem dignitatemque Philippi vertebantur, Francorum regis nomine obtulerunt, quas Burgundus Pontifici et Concilio morem gerens, prius sacramento, quo Henrico regi Angliæ sponderat, nunquam se pacem cum Franco, nisi accederet Anglus federi, initurum, solutus admisit. Permotum ipsum ad conficiendam pacem a Nicolao cardinale Albergato insigni miraculo ferunt, cum ille, ut censurarum, quibus disturbata pace percellendus esset vim demonstraret, panem dira imprecatione in atrum colorem vertisset, lustratumque sacra prece pristino candori restituisset, quod ex veteribus Monumentis Philippi gestorum scriptores testantur ¹: « Nicolaus cardinalis », inquit Renerus Snoi, « nulla suasionem vertere pertinaciam Anglorum potuit, ut cum Carolo Francorum rege pacisceretur, licet is Normanniæ ducatu cedere et Angliis perpetuo possidendum velle tradere se profiteretur, itaque illi consilio abire re infecta, dicereque se aliqua die redituros. Hic tum Philippum abire quoque volentem, nolentemque Carolo parricidium condonare pacemque accipere, quod jurejurando affirmasset, pro se et rege Angliæ facturum, Nicolaus cardinalis pectus ejus suavi eloquentia primum mulcere, dein cum hoc frustra esset his verbis illum increpare: Satis superque supplices pro Carolo sumus, o princeps. At jam tu, si auctoritati sacre Ecclesiæ obtemperabis, qua fungor, devoto semper in regno vivo tu atque posteris; allatumque panem similaginis pure optimi tritici fecit imprecatione nigrescere, ac prece iterum recandescere, additis his binis voculis: Tu elige. Itaque minacissima cardinalis legati denuntiatio fecit, ut fletibus suis, tametsi multa protestarentur, reconciliationem gratiæ admiserit ».

Concepta earum pactionum formula extat in litteris ² ducis ipsius Atrebatii XXI Septembris hujus anni die exaratis, tum in Appendice ³ Concilii Basileensis, quarum princeps hæc est: « Primo rex dicet per suos sufficienti potestate fultus, et dicere faciet duci Burgundiæ, quod mors quondam sui patris, cui Deus parcat, fuit iniqua et malitiose facta per illos, qui perpetrarunt dictum scelus, et ex malo consilio, et semper sibi displicuit, et de præsentis displicet ex toto corde suo, et si scivisset dictum casum et fuisset in tali ætate et discretionem intellectus, in quo est de præsentis, ipse obviasset toto suo posse, ut ipse erat bene juvenis et habebat illo tempore parvam notitiam, et non fuit ita advisatus, quod in hoc provideret et rogabit dictum dominum Burgundiæ, quod omnem rancorem et odium, quæ potest habere contra ipsum occa-

¹ Renerus Snoi rer. Bat. l. x. Hettier. in hist. Burg. Jo. Riv. Aug. et ex his Jo. Cab. in Vita B. Nic. Alber. c. 19. — ² Ext. apud Monstr. vol. 2. p. 112 ad 118. — ³ Appen. Conc. Basil. p. 155.

¹ Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 228. — ² Monstr. vol. 2. pag. 8 et 112.

sione præmissorum tollat de corde suo, et quod inter eos sit bona pax et dilectio, et de hoc fiat expressa mentio in litteris, quæ fient de concordia et tractatu ipsorum ». Additum est, ut supplicium de Joannis ducis nece auctoribus sumeretur, extrueretur sacellum sumptu regio, annuoque donaretur censu, ut quotidie cælestis hostia Deo pro illius et aliorum, qui in superiori cecidere bello, salute immolaretur: conderetur monasterium, in quo duodecim Carthusiani cælestium rerum contemplationi vacarent: excitaretur crux egregio opere in loco, ubi Joannes obruncatus fuerat; et sacra alia ædificia in Ecclesia Carthusianorum in suburbanis Divionensibus, ubi corpus sepulchro conditum erat, ornaretur, vectigali annuo locupletanda, ut Missæ sacrum diebus singulis pro defuncto fieret. Ad ditate aliæ leges, nimirum maximam auri vim dandam Burgundo, urbiumque, oppidorum, agrorum, vectigalium, quæ ipsi a Francorum rege permissa erant, numerum continentes, quæ indicasse suffecerit. Adjectum præterea, ut Philippus a præstanda regi Francorum fide immunis esset, quo tamen hæredes obstricti forent. Cautum vero, ut si Angli Philippo aut posteris initi hujus fœderis odio bellum intulissent, Francorum regem ipsis, ac si ab hoste lacessitus esset, auxilio non defuturum: acceptas etiam in superiori dissensione injurias voluntaria oblivione deletum iri: Carolum a fœdere, quod cum Sigismundo imperatore in Philippum sanxerat discessurum; denique tum regem tum ducem a Pontificis et Basileensis Concilii legatis jurejurando ad hæc servanda adactum iri, censurarum Ecclesiasticarum penas fedifrago intentandas, tum utriusque partis proceres apposito chirographo conventis assensuros.

Confirmata inter Francum et Burgundum pace, Philippus oratorum suorum opera Anglorum regi significavit, se Pontificis, Concilii Basileensis ordinumque sui principatus adhortationibus assensisse, pacemque amplexum, missum etiam a duobus cardinalibus pacis interpretibus religiosum virum, qui mala ingentia, quæ ex bellis Gallicis eruperant, quæve imminerent, nisi bello absisteretur, proponeret: eos autem male exceptos narrat Monstreletus¹, atque Henricum regem, cum legisset immutatam a Burgundo litterarum inscriptionem, qua non ut antea supremus dominus appellabatur, lachrymas fudisse. Verum ejusmodi pertinacia nil profuit Anglo, interea namque egregias urbes Diepam et Arelluctum in Normannia Henricum amisisse narrat auctor memoratus², et Burgundum de Caleto expungendo sumpsisse consilia.

6. *Nefaria lis mota apud Basileenses ab archiepiscopo Turonensi.* — Cæterum sedatis in Gallia bellis civilibus, ex conventu Atrebatensi reversi

Concilii Basileensis legati gesta omnia in solemni cœtu V Novembris die Basileæ habito exposuere, quæ ab universis confirmata sunt¹: « Quibus sic actis », addunt Acta, « reverendissimus dominus cardinalis legatus et præsidens nomine et auctoritate sacri Concilii de hujusmodi sanctissima pace, inter præfatos dominos regem Franciæ et ducem Burgundiæ reformata, dedit laudes sanctissimæ Trinitati, regnando sanctissimo domino nostro summo Pontifici, præfatis dominis legatis et ambassiatoribus de laboribus per eos in hujusmodi sancto negotio assumptis, exhortatusque est dominos de sacro Concilio, ut hujusmodi paci generali velint operam dare usque ad consummationem ejusdem, adjiciens contra detrahentes sacro Concilio, quod si Concilium durasset per viginti annos, et non fuisset aliud agitatum nisi de illa benedicta pace Franciæ, adhuc non deberent sacrum Concilium diffamare, imo illud laudare et benedicere ».

Certe, ut Basileensis Synodus laudem meruit, dum Eugenio in ea pace concilianda obsecundavit, ita jure censura percellendi præsules illi, dum hæreseos excindendæ, repellendorum bellorum civilium, schismatis Græci abolendi disciplinæque Ecclesiasticæ restituendæ cura post habita, alienis rebus se implicuere, et Sedis Apostolicæ auctoritatem labefactare conati sunt, atque inter alia jus dicebant, interponebantque decreta in iis, quæ ad Romanum Pontificem spectabant: quorum impudentia atque audacia fretus archiepiscopus Turonensis de prærogativis Ecclesiæ S. Martini abolendis apud ipsos litem intendit. Cum vero ex ea re dignitas Sedis Apostolicæ, quæ clientelam illius Ecclesiæ jam ante acceperat, infringeret, Turonensem archiepiscopum, ut cæpto desisteret, monuit Eugenius²:

« Venerabili fratri archiepiscopo Turonensi.

« Venerabilis frater, salutem, etc. Satis admiramur quod cum tibi constet de privilegiis et libertatibus Ecclesiæ beati Martini Turonensis, cujus nos et Romani Pontifices pro tempore existentes sumus episcopi, tamen contra libertates et privilegia hujusmodi litigare cæpisti in Concilio Basileensi. Scis enim privilegia hujusmodi, temporibus tuorum prædecessorum, qui non minus suæ Ecclesiæ honorem et dignitatem dilexerunt et defenderunt, semper fuisse inviolabiliter observata. Scire etiam debes illius Ecclesiæ causas coram Romano Pontifice tantum tractari debere ex speciali ipsius causæ privilegio. Et si quid est, in quo auctoritatem tuam aut tuæ Ecclesiæ hedi aut offendi putas, proponi facias coram nobis, nam tibi bonam et expeditam justitiam ministrari faciemus. Dat. Florentiæ, etc. die xiii mensis Augusti anno v ». Præcipuum conflandi schismatis auctorem fuisse

¹ Monstr. vol. 2. p. 420. — ² Ibid. p. 422.

¹ Ext. Instrum. de ea re ibid. p. 130. — ² Lib. brev. p. 241. B.

Turonensem archiepiscopum inferius visurum sumus.

7. *Iniquæ lites motæ a Basileensibus Pontifici, qui tamen instaurandæ disciplinæ studet quam maxime.* — Plura sibi præter fas asserebant Basileenses, novaque discordiarum cum Pontifice semina jactare cœperunt, de quibus hisce litteris ¹ questus est Eugenius :

« Eugenius, etc. Quasi inter nos et ipsos emergeret differentia per novos oratores ejus generalis Concilii de servanda eorum conclusione cum Græcis, de dandis indulgentiis, de causis suppositorum dicti Concilii non admittendis, de officialibus nostris ad curiam nostram non vocandis, de electionibus expectandis aut etiam confirmandis, de annatis, servitiis communibus et similibus non recipiendis fuimus requisiti, ad quæ omnia per nostros oratores plene respondimus, et licet ex illis responsionibus eidem sacro Concilio satisfacisse speremus, prospeximus tamen non esse inconsultum, si quid difficultatis vel scrupuli aut suspicionis forsitan superesse contigerit, abundantius providere, et desiderium nostrum ad unitatem et pacem amplius aperire ». Addit se de cardinalium consilio Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem, Joanni tit. S. Sabinæ ad Vincula, Juliano tit. S. Sabinæ, Joanni Tarentino archiepiscopo, et Petro episcopo Patavino Concilii præsidibus potestatem fecisse, ut ejusmodi controversias dirimerent ². « Dat. III kal. Martii, Pontificatus nostri anno IV ». Quanto studio publica Ecclesiæ pax exoptata sit ab Eugenio, utque in Basileensi Concilio disciplina Ecclesiastica pristino splendori restitueretur, atque ob eam rem Nicolaus et Joannes cardines decreti fuissent, ipse significavit ³ Amedeo Sabaudia duci, dum pietatis specimen adhuc præ se ferret.

« Dilecto filio nobili viro Amedeo, duci Sabaudia, salutem, etc.

« Novit ille, qui scrutatur corda hominum et renes omnipotens Deus, nullam sollicitudinem, nullam curam magis insedissee menti nostræ ab ipso initio nostræ assumptionis ad apicem summi Apostolatus, quam ut per Concilii generalis convocationem et per commoditatem loci, in quo personaliter esse possemus, fieret una et sancta reformatio in Dei Ecclesia tam in capite quam in membris; verum cansante temporum malitia, et peccatis hominum, ut putamus, non potuimus videre effectum hujusmodi desiderii nostri; nam ex Concilio Basileensi, quod jam fere per quinquennium prolongatum est, nulla aut parva admodum reformatio, quæ quidem vere reformatio possit dici, subsequuta est, nec etiam in futurum speratur, nisi provideatur jaliter, quod ad gravem jacturam reipublicæ

Christianæ necesse est redundare; cupientes igitur ab intimis nostri cordis, ut hæc optata per nos et per populum Christianum reformatio aliquando diebus nostris perficiatur, ad laudem Dei et incrementum Ecclesiæ suæ sanctæ, mittimus ad præfatum Concilium dilectos filios Nicolaum tit. S. Crucis et Joannem tit. Sancti Petri ad Vincula presbyteros cardinales legatos nostros, viros magni consilii et virtutis, qui utilitatem reipublicæ Christianæ et pacem Ecclesiæ summe desiderant ad finem, ut inter nos et prædictum Concilium ad bonam concordiam et unitatem animorum quærant convenientibus et accomodis viis sive per loci mutationem, ad quem possimus accedere, sive per alium modum, prout Altissimus inspirabit, dummodo exoptata reformatio cum pace et charitate Ecclesiæ subsequatur.

« Cum ergo noverimus tuam laudabilem affectionem et bona opera impensa circa pacem Ecclesiæ et reformationem hujusmodi consequendam, voluimus hoc notificare tuæ excellentiæ tanquam bono et devoto nostro et Ecclesiæ filio, quem certi sumus diligere nostrum et Ecclesiæ statum et honorem, exhortantes eandem, ut velit mandare suis oratoribus et aliis suis in ipso Concilio præsidentibus, ut ipsis legatis ad votivum effectum legationis eorum velint assistere, et congruere ipsorum voluntati, in quo nobis rem gratam facies et utilem Ecclesiæ et Deo acceptam. Super his vero venerabilis frater noster Joannes episcopus Ambianensis latius nostri parte scribit tuæ charitati. Datum Florentiæ, etc. »

Defendit aliquandiu Amedeus Pontificiam causam in Basileensi Concilio, at ubi antipapabus spe titillari se sivit, præcipuus seditiosorum concitator et signifer schismatis evasit, de quo Eugenium expostulantem audituri sumus. Cæterum cum morum pristinum nitorem, vitiorumque excidium tantopere expeteret Eugenius, tamen Basileenses non veriti sunt calumniæ ignominiam ipsi inurere, quasi disciplinæ Christianæ dignitati instaurandæ adversaretur, ac non componendis Christianorum moribus, sed exigendæ pecuniæ studuerunt; non enim cæptis destitere, sed Apostolicis collectoribus mandata dederunt ¹, ut quæ Pontificio nomine stipendia pro collatis sacerdotiis aut primis annuis censibus egerent, in Basileensis Concilii ærarium averterent. Ornabant facinus hoc fuce, maximos sumptus pro constituenda re Bohemica et Græcis ad conjunctionem Ecclesiæ Occidentalis traducendis faciendos: « Nedium », inquit, « aurum quodcumque habet Ecclesia, sed et cujuslibet Catholici corpus et animam pro tanto reductionis bono censuimus exponenda ».

8. *Basileenses discrepantia paciscuntur cum*

¹ Ext. in Append. Conc. Basil. p. 214. — ² Ext. eorum responsa in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 79. — ³ Ext. ejus lit. in Ms. Cod. Alex. VII. p. 155.

¹ Ext. ejus lit. in Ms. Cod. Vex. VII. p. 172.

Græcis ab iis quæ paciscitur Eugenius circa locum Concilii. — Quod ad Græcos a veteri schismate abducendos spectat, variæ perticiendæ rei initæ sunt a Basileensibus atque Eugenio rationes : ii quidem convenerant inconsulto Pontifice cum Græcis oratoribus, ut ea de causa Concilium Basileæ, vel saltem in Italia celebraretur : Eugenius vero misso oratore Christophoro Garatone Græcorum voluntati se accommodarat, ut Concilium celebraretur Constantinopoli, cui nomine Occidentalis Ecclesiæ Apostolicæ Sedis legatus præesset, quandoquidem ita frequentes futuros Græcorum conventus, atque ab ipsis conjunctionem cum Latina Ecclesia felicius constabilitum iri, quam si pauci, ut olim in Lugdunensi Concilio acciderat, in Occidentem commearent, quorum gesta alii postea facile rescinderent. At Basileenses conventis ab oratore Eugenio repugnarunt, atque hæc argumenta attulere, datis ad eum litteris : « Neque illud visum est expedire, ut certitudo fidei Catholice, qua nihil firmiter atque certius apud Ecclesiam esse potest, quasi per compromissum quoddam in legato vel legatis et aliis ex parte Græcorum convenientibus remitti debeat, ut quod illi super differentiis, quæ inter nos et Græcos fidem ipsam tangentibus concorditer deliberaverint,

id per totam Ecclesiam ratum habeatur. Nec etiam ullo pacto visum est universalem Synodum hoc tempore apud Constantinopolim in faucibus Turcarum sitam potius, quam apud terras, quæ Romanæ Ecclesiæ unitatem tenent, celebrari debere, etc. Dat. Basileæ III non. Maii, anno Domini MCDXXXV ». Concepta ea sententia, Basileenses Constantinopolim legatos misere Joannem Ragusinum Ordinis Prædicatorum, Henricum Menger decretorum doctorem, ac Simonem Freiron theologum, qui apud Joannem imperatorem perorarunt ¹, ut ipsi suaderent instaurandam illam in Concilio Basileensi Ecclesiarum consensionem. Verum ille adduci non potuit, ut Basileam admitteret, imo missis ad Concilium Basileense Patres litteris ², quemadmodum jam superiori anno conventum erat, instituit, ut maritimus in Italia locus ad celebrandam Synodum designaretur, quo itinerum longitudini nimia et labori parceretur, ac Romanus Pontifex Synodo præset, quod etiam Josephus patriarcha a legato Basileensi, ut nimirum in id omni opera incumberet, exegit ³, sic inquit (1) :

¹ Ext. ex orationes in Append. Conc. Basil. p. 174, 175, 176.—

² Ext. ejus in ead. Append. p. 134. — ³ Ibid. p. 242.

(1) Quam hucusque deduximus de controversiis Pontificem inter et Concilium historia, desiit præcedenti anno in legatione, quam Græci ad Pontificem miserunt. Ut ergo eo incipiat presentis anni narratio unde præcedenti desiit, Pontifex, auditis iis quæ exponebat legatus suus Christophorus Garatonus, qui cum legatis Græcis redierat, mittendos illos omnes censuit ad Concilium, ut quæ meus fuerit Græcorum disceret. Auditi sunt in Concilio, et post longam concertationem tandem convenerunt, ut pactis conventis cum legato Pontifice rescissis valeret que ante cum Concilio Græci pepigerant, quod etiam a Græcis legatis, tum iis qui ad Pontificem, cum et iis qui ad Concilium venerant, admissum est. Producta ea occasione est a Græcis legatis ad Pontificem destinatis imperatoris sui Epistola; qua copia illis dabatur, ut si minus convenire possent in leges quas Pontifex proposuerat, eas quas præscripsit Concilium approbarent. Hæc omnia leguntur in oratione legatorum Concilii ad Pontificem legenda apud Martene col. 833. Illis stabilitis, Concilium geminas legationes decrevit, alteram quidem ad Pontificem, de qua mox agemus; alteram vero Constantinopolim, ut fœderis hujus confirmationem ab imperatore peteret. Destinati in Græciam oratores Joannes de Ragusio Ordinis Prædicatorum, Henricus Menger canonicus Constantiensis, et Simon Freron canonicus Aurélianensis, quos die XXV Novembris Constantinopoli egisse ex variis eorum litteris apud Labbe et Martene constat.

Mittende vero legationis ad Summum Pontificem ratio non unica suppetebat. Quod sancitum fuit a Patribus in sessione XXI, die V id. Junii decretum de tollendis annatis Pontificis animam alte sauciaverat, tum et adversarius nactus fuit episcopus Tarentinum et Paduanum, qui cum Pontificio nomine Concilio præsidere, palam et judicario more decretum illud irritum et infectum pronuntiavit. Offensi ex ea re Patres per delectos e Concilio episcopos utrumque admonerunt, ut ea palam revocarent, quæ palam denuntiaverant. Admonitionis hujus judicialis præstita die XI Augusti publicas Tabulas exhibet Martene col. 825. Constituta igitur ad Pontificem legatio a Johanne de Baukosten decretorum doctore et Matthæo Mensnago baccalaureo in theologia obeunda, ut cum Pontifice de rebus illis tum et de conventis cum Græcis agerent. Venit uterque Florentiam, et coram destinatis a Pontifice præsulibus adventus sui causam proposuerunt, dein ad Pontificem introducti rogarunt Concilii nomine, « ut vellet servare et servari facere decreta sacri Concilii et in contrarium revocare ». Hujus postulationis suæ publicum Documentum dari voluerunt scriptis Tabulis, consignatisque ea die XII Augusti, legendis apud Martene col. 843. Quid responderint Pontificis ministri, relatum est in eas publicas Tabulas, quæ leguntur apud Labbe in Append. num. 41, ex quibus eruiamus rem integram remissam fuisse tractandam in Concilio a legatis, quos ante non multos dies Pontifex miserat Basileam. Antequam enim Concilii legati Romam audirentur, Pontificios legatos transmissos fuisse Basileam ex eo constat quod legati illi Concilii coram ministris Pontificis die XII perorarint; Ambrosius vero Camaldulensis, Pontificis legatus, cum altero socio die XV Augusti Constantiam jam pervenerat, ut ipse affirmat litteris ad abbatem de Rosis quæ in Regesto Epistolarum ejus vulgato a P. Martene Veter. Mon. to. III leguntur lib. XIX, Epist. IX. Igitur Basileam ad Concilium venientes viri illi doctissimi die XXVI Augusti, ut ex Epistola VII ejusdem Ambrosii ad Cosmum Medicem, colligit Martene in subjecta nota ejusdem Ambrosii orationi, in Concilio Pontificis nomine exposuerunt Patribus, quam graviter et in Pontificem injuste auctoritate sua fuissent abusi, cum inscio vel inconsulto Pontifice decretum illud suum de tollendis annatis ediderint; rogabat proinde Pontificis nomine, ut vel illud abrogarent, vel aliter Sedi Apostolicæ providerent, ne hoc subsidio dignitati Pontificiæ sustinendæ plane necessario destitueretur.

Concilii præses respondit jure id præstitum a Concilio, tum quod juris esset sui id committere ut abusus tollerentur, cum etiam quod Ecclesiarum oppressioni sublevandæ nihil aptius occurrebat. Caterum de providendis necessariis ne auctoritas Pontificia vilescat. Synodi nomine spondit id se deliberaturos quod servandum Deum et rationem viderint expedire. De Græcis nec a legatis quidquam nec a præfecto aliquid commemoratur. Utraque vero oratio Ambrosii ad Concilium et præfecti ad legatos extat apud Martene col. 846, cujus et meminit cardinalis Concilii præses in oratione, qua eisdem legatis iterum a Patribus auditis respondit. Secundum hæc acceptis litteris ut in Concilio Pontificio nomine responderent ad ea quæ ab oratoribus Concilii Florentiæ proposita fuerant; iterum introducti sunt in Concilium die IV Octobris, singulisque legatorum postulatis, singulis responsis satisfecerunt: ac primo quidem de Græcis significarunt Pontificem conventurum in sententiam Græcorum qui scilicet Concilium in Occidente quidem, sed intra Italiam admittebat. De annatis vero iterum questi sunt, quod in re tanta Romani Pontificis auctoritas neglecta fuisset, quo inscio adeo magno momenti decretum editum fuisset. Instabant vero iterum ut congruum adjumentum Pontificiæ dignitati sustinendæ sufficeretur. Quibus reposuit cardinalis Concilii præses, non neglecturum Concilium ea, quæ suggererentur, si tamen Pontifex Concilii decreta prius admisisset atque acceptaverit. Publicum utriusque orationis Documentum habes apud Labbe in Appendice num. 42. Cum igitur ex his aliisque multis intelligeret Pontifex

« Quoniam propter multas, rationabiles et necessarias causas ultimum et non præmittendum extitit, beatissimum dominum Eugenium papam necessario adesse debere meditatae et sollicitandae cum Deo sanctae Catholicae et Oecumenicae Synodi pro unione Ecclesiarum Christi, et ad eam accedere personaliter et interesse unanimiter cum sacrosancta Synodo sacrae Romanae Ecclesiae et omnibus ipsis Ecclesiae aggregatis ut possimus et nos, Deo auctore illic personaliter adesse, loco commodo statuto, una cum potentissimo et sancto meo imperatore et aliis nobis adhaerentibus, et sic fiat tractatus et constitutio unionis, sicut daret Deus et ab utraque parte conventum et affirmatum foret; propterea humilitas nostra ad præsens committit tibi venerabili viro Henrico Menger, decretorum doctori, canónico Constantiensis Ecclesiae, uni ex ambasciatoribus sacrosanctae Basileensis Synodi, ad Synodum sanctam revertenti, ut quando fuerit cum prædicta sacrosancta Synodo Basileensi, studium et diligentiam omnimodam exhibeas, et instanter labores et opereris, ut statuatur beatissimum dominum papam in meditata Oecumenica Synodo interesse personaliter, et non repræsentative, electo et statuto loco congruente et commodo pro quiete dicti beatissimi domini Eugenii et nostra. Propter hoc facta est tibi præsens donatio et concessio nostra in scriptis causa roboris et firmitatis. Dat. Constantinopoli mcdxxxv die xxvi mensis Novembris ». Flecti ad æquitatem non potuere Basileenses, quamvis superiori anno statuissent, commutatos se Concilii locum, si Græci in suscepto de celebranda in Italia Synodo perstitissent consilio, atque Eugenio Concilium ob causam adeo justam transferenti oblectari, et schisma conflare ausi sunt, quibus de rebus dicetur inferius. Nunc reliqua ab ipsis hoc anno gesta prosequimur.

9. *Damnati Commentarii Augustini Romani.*

— Sessione xxii, idibus Octobris refertos erroribus Augustini Ordinis Eremitarum S. Augustini, Nazareni archiepiscopi, Commentarios hac censura notarunt¹: « Libellum quemdam editum a magistro Augustino, vulgariter dicto de Roma, archiepiscopo Nazareno, cujus primus tractatus de sacramento unitatis Jesu Christi et

Ecclesiae, sive de Christo integro intitulatur: secundus de Christo capite et ejus inclito principatu: alius de charitate Christi circa electos et ejus infinito amore, tanquam non sanam in fide doctrinam continentem, cum suis defensoriis damnat et reprobat, et potissime scandalosam illam erroneam in fide in ipso libello contentam propositionem, quam pie fidelium aures sine horrore audire non possunt, videlicet: Christus quotidie peccat, et ex quo fuit Christus quotidie peccavit, quamvis de capite Ecclesiae Christo Jesu Salvatore nostro dicat se non intelligere, sed ad membra sua, quae cum Christo capite unum esse Christum asseruit, intelligentiam ejus esse referendam dicat. Necnon et propositiones istas ejus in sententia similes, quas in articulos damnatos in sacro Constantiensi Concilio, incidere declarat, videlicet: Non omnes fideles justificati sunt membra Christi, sed soli electi finaliter in perpetuum regnaturi cum Christo secundum ineffabilem præscientiam Dei sunt membra Christi, ex quibus constat Ecclesia, quæ tamen non constat nisi ex eis, qui secundum propositum electionis vocati sunt. Non sufficit Christo uniri vinculo charitatis, ut aliqui efficiantur membra Christi, sed requiritur alia unio. Has etiam quæ sequuntur: Humana natura in Christo vere est Christus. Humana natura in Christo est persona Christi. Ratio suppositalis determinans humanam naturam in Christo non realiter distinguitur ab ipsa natura determinata. Natura humana in Christo proculdubio est persona Verbi et Verbum. In Christo natura assumpta est realiter persona assumens. Natura humana assumpta a Verbo ex unione personali est veraciter Deus naturalis et proprius. Christus secundum voluntatem creatam tantum diligit naturam humanam unitam personæ Verbi, quantum diligit naturam divinam. Sicut duæ personæ in divinis sunt æqualiter diligibiles, ita duæ naturæ in Christo humana et divina sunt æqualiter diligibiles propter personam communem. Anima Christi videt Deum tam clare et intense quantum clare et intense Deus videt seipsum ». Hæ et aliae ex iis ductæ propositiones, ut in fide erronea damnata a Concilio fuerunt, allatae vero in iis libris sanctorum Patrum sententiæ comprobatae in vero sensu, non in eo nefario, ad quem detortæ fuerant; parci-

¹ Acta Synod. sess. xxii.

rebus suis male consultum in Concilio, ad continendos in officio Patres, cardinales duos ut Concilio suo nomine præserent eo mittendos statuit. Delecti in eam rem Nicolaus tit. S. Crucis in Jerusalem, vir sub nomine Nicolai Albergati rerum gestarum gloria et morum sanctimoniam celebris, ac Joannes tit. S. Petri ad Vincula quibus tamen non nisi in exordio sequentis anni id munus inunctum constat ex Bullis Pontificiis, quibus legati destinantur cum plena potestate lites in beneficiorum collatione evortas componendi. Gemmas ejus rei Bullas vulgavit Marlene, quæ ambæ date sunt XIII kal. Martii, Pontificatus Eugenii anno v, anno mcdxxxv stylo veteri, novo vero mcdxxxvi, ut constat ex anno v Pontificis cum die illa Februarii composito, qui non nisi in annum Christi mcdxxxvi incidit. Ex hoc intelligimus Epistolam illam Eugenii quam annalista hic num. 7 retulit, quæ Concilii præsidem commemorantur, Nicolaus et Joannes cardinales male hic collocari, cum ad sequentem transferendæ sint, earumque subscriptio depravata ita corrigenda. *Dat. XIII kal. Martii, Pontificatus nostri anno v*, male etenim ibi legitur anno IV, qui initium præsentis anni signaret; cum præsertim in iis litteris mentionem impiciat Pontifex de oratoribus suis ad Concilium missis, ut de revocatione annatarum conquererentur, quæ omnia hoc anno die post diem illam Februarii acta constat. Male etiam annalista Pontificis litteras ad Amedeum Sabaudia ducem hoc pariter anno recitat; cum enim ibi destinatos a se ad Concilium legatos Nicolaum et Joannem cardinales scribat, ad sequentem annum evidentissime pertinent. MANSI.

tum autem est auctori, quod omnia scripta sua Ecclesiae decernenti subdiderit, et quamvis in jus vocatus initio non comparuerit, attulit tamen causas, ob quas abfuerat. Denique jussi fideles, qui ejusmodi venenos Commentarios haberent, eos fidei censoribus tradere, pœnæque detrectantibus constitutæ. Recensentur ¹ hujus episcopi elucubrationes a Trithemio et card. Bellarmino.

10. *De pace actum inter Pontificem et ducem Mediolanensem, Florentinos et Venetos.* — Inter hæc episcopus Novariensis Philippi ducis Mediolanensis orator, a Riccio Hispano insigni proditorum artifice subornatus, insidias adversus Pontificem, cum quo de pace acturus venerat, struxit, illumque Nicolai Piccinini ope, dum in æde S. Antonii extra muros diversabatur, insidiis circumventum abducere in Mediolanensis ducis ditionem meditatus est ²: sed patefacta sunt impia ipsius execrandaque consilia, cum plures sceleris socios adscivisset. Dignus quidem erat supplicio, sed Pontifex in eum crimen fassum clementia usus est, ut narrat S. Antoninus ³: « Quia », inquit, « murmur multum erat in populo hoc processisse a Philippo Mediolanensi, ille habita securitate vitæ, quam ex tanto flagitio merebatur degradatus amittere, in publico consistorio scelus confessus declaravit, Mediolanensem ejus proditoris minime conscium vel participem, sed propria suæ nequitiae intentione id egisse, veniamque postulans a clementissimo principe impetravit a curia dimissus ». Datam precibus Nicolai Albergati cardinalis S. Crucis proditori vitam refert Blondus ⁴, ac singula enarrat, quæ in bello ducem Mediolanensem inter ac Pontificem, Venetos, et Florentinos fœderatos gesta. Præerat Pontificiis copiis Franciscus Sfortia, quem Eugenius hoc anno Romanæ Ecclesiae signiferum dixit ⁵. Mediolanensem vero exercitum ductabat Piccininus in militari arte exercitissimus, donec pax ineunte anno composita est interprelibus Branda Castellionensi Placentino, Joanne S. Petri ad Vincula S. R. E. cardinalibus, et Nicolao marchione Atestino toparcha Ferrariæ.

Extant in Pontificio hujus anni Regesto publicæ Tabulæ ⁶ quibus ii controversiarum arbitri ab Francisco tit. S. Clementis cardinale camerario Eugenii nomine sunt delecti: « Compromittit », inquit publica illa Documenta, « in reverendissimum dominum dominum Brandam episcopum Portuensem divina providentia dignissimum cardinalem de Castiliono, et in reverendis, dominum Joannem dignissimum cardinalem S. Petri ad Vincula, et in illustrem dominum dominum Nicolaum marchionem

Estensem, et in eis fecit et facit per hoc præsens publicum Instrumentum compromissum, plenum, latum, liberum, de facto et de amicabili compositione, tam conjunctim quam divisim generaliter, de pro et super omnibus et singulis differentiis, debitis, et natis et subortis, aut quæ nata et suborta dici possent, durante præsentis compromisso, inter præfatum sanctissimum dominum nostrum et Romanam Ecclesiam parte una, et illustrissimum dominum dominum Philippum Mariam Angelum ducem Mediolani, Papie Anglericæque comitem parte altera, etc. »

Extant etiam Tabulæ confectæ a duce Mediolani, quibus procuratores ad concordiam firmandam instituit ¹: « Specialiter », inquit, « ac nomine ipsius illustrissimi domini domini ducis et pro eo et subditis, colligatis, adhaerentibus et recommendatis suis assecurandum, stabiliendum et reformandum pacem in Ferrara alias ultimate conclusam et firmatam inter ipsum illustrissimum dominum ducem parte una, et illustre ducale dominium Venetorum, ac magnificam communitatem Florentiæ parte alia, seu partibus aliis, et ad de novo, si necesse erit, et ipsius procuratori vel alteri eorum videbitur, pacem faciendum cum dicto illustri dominio Venetorum et dicta magnifica communitate Florentiæ, etc. Anno Domini MCDXXXV, XII Indictione, secundum cursum Mediolani, die Veneris, quinta mensis Augusti ».

Afferuntur a Blondo ² sanciti fœderis pactioes his conceptæ verbis: « Obligaretur dux Eugenium Pontificem perpetuo in patrem, dominum et colendissimum pastorem habere, restituere Pontifici et Ecclesiae Philippus Imolam cum omnibus ejus agris, quæ tenet et castellis. Pontifex vero agri Bononiensis castella recuperaret, quibus Veneti per Galtam et Brandolinum præsidia imposuissent, Persicetum, Francum, Manzolinum, et Sanctagatam, et illa pariter, quæ in agro Imolensi Guidantonius occuparat, Tausignanum, Riolsiccum, Montebataliam, et Sasitelum. Revocaret item dux militantes sibi in Romandiola copias, Nicolaum et Franciscum Piccininos, Arasminum, Trivultium, Bernardinum Ubaldinum, Petrum Jampaulum Ursinum; et qui ad Mutinensem venerant agrum, Antonellum Senensem, Christophorum Lavelensem, Christophorum Torellum, Americum Severinatem, Leonorum Pergulanum, Sagramorum Parmensem, et Belmamolum Pennensem, pariterque curaret Pontifex revocari trans Padum a Venetis quoquoque ex suis copiis in Romandiola sibi et Ecclesiae militarent, præscriptumque est Philippo ne quibusvis causis aut exquisitis coloribus jura Ecclesiae violaret, neve jus aliquod in regno Apuliæ proprio nomine, auctori-

¹ Trithem. e Bellar. de scriptorib. Eccles. — ² Blond. dec. 3. l. vi. — ³ S. Ant. tit. p. tit. xxii. c. 10 § 5. — ⁴ Blond. sup. l. vi. — ⁵ Lib. xviii. p. 163. — ⁶ Lib. xi. p. 62.

¹ Apud Martin. V. l. vi. p. 28. — ² Blond. dec. 3. l. vii. in fine.

tate et viribus, aut aliquibus etiam Genuensibus, qui sub ejus ditione et potestate tenerentur, subornatis quæreret, vel oblatum acciperet, aut quærentibus quæsiturisque faveret ».

11. *Bononia Pontifici restituta.* — Eodem anno Bononienses in Eugenii papæ fidem et potestatem venire, legatis ad eum amplissimis oratoribus, qui Florentiæ confectis publicis Tabulis ¹ Bononiæ imperium ipsi restituerunt, quarum hæc est pars præcipua :

« In nomine Domini. Amen.

« Anno ab ejusdem Nativitate m^cxxxv, die vero xxvii mensis Septembris, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri infrascripti anno v, Florentiæ in horto conventus fratrum S. Mariæ Novellæ habitationis, infrascripti sanctissimi domini nostri constituti in præsentia sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii IV divina Providentiæ sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ summi Pontificis, spectabiles et egregii viri dominus Romæus de Foscharariis miles et legum doctor, et dominus Galeottus de Canedulo, ac dominus Nicolaus de Ghisilardis ambo etiam legum doctores, oratores, nuntii et ambasciatores populi et communis Bononiæ ab ipsa communitate Bononiæ ad infrascripta, ut dixerunt, specialiter missi cum litteris credentialibus ancianorum, consilii et vexilliferi justitiæ civitatis prædictæ; et cum mandato sexdecim reformatorum status prædictæ civitatis habentium a consilio sexcentorum plenam et liberam in forma publica et solemnem auctoritatem, potestatem et omnimodam facultatem ad infrascripta omnia, et quæcumque alia voluissent pro ipsa communitate Bononiæ faciendâ prout de ipsis credentialibus litteris et mandato sexdecim reformatorum in prædicto oratorum facto et facultate a consilio sexcentorum ipsis sexdecim reformatibus, data, mihi Blondo infrascripto constat, cum ipsa omnia apud me habeam in forma publica et authentica secundum formam et consuetudinem civitatis Bononiæ, interrogati ab ipso sanctissimo domino nostro in præsentia mei notarii ad hoc vocati et rogati, et testium infrascriptorum dicta de causa vocatorum, quid cum Sanctitate domini nostri prælibati circa factum Bononiæ intenderent et facere deliberarent, deliberato animo, sponte et voluntarie responderunt, se vigore commissionis eis factæ quando primitus a Bononia discesserunt, et per illa, quæ postmodum a Bononiensibus sibi scripta fuerunt, tanquam oratores a Bononiensibus publice missos vice et nomine prædictæ communitatis Bononiæ et vigore mandatorum supradictorum, civitatem ipsam Bononiæ cum territorio, castris et comitatu libere et sine aliqua exceptione vel conditione Sanctitati do-

mini nostri prædicti dare, promittere et offerre, ut civitatis ipsius et civium territorii, comitatus et castrorum liberum et expeditum dominium sine aliquâ exceptione vel conditione realiter et cum effectu in posterum habeat, teneat et possideat, prout suæ Sanctitati libuerit et placebit, dantes illi licentiam et plenariam facultatem mittendi pro vera et reali ipsius civitatis possessione, cum sibi placuerit. Qui sanctissimus dominus noster prædicta audiens illis primo de fidelitate et devotione sua laudatis prædictam civitatem cum omnibus comitatu, territorio, castris et districtu acceptavit, promittens ipsam civitatem civesque omnes paterna charitate in posterum fovere, prolegere et amare. Acta fuerunt hæc die et loco superius dictis, præsentibus, etc. » Recensentur testium nomina. Tifernum quoque excepit Eugenii imperium, de quo Tiferntium reditu supplex libellus ⁴ extat : ipsis vero Joannem episcopum Pisauriensem præfecit Pontifex. Revocati etiam sunt ad officium Malatestæ ², qui Pisaurum invaserant, deletæque ³ Pontificia venia omnes injuriæ fuerunt, quibus Pandolphus archiepiscopus Patracensis, Galeatius et Carolus Romanam Ecclesiam affecerant, iidemque pristinis juribus et immunitatibus exornati ⁵.

12. *Mortua Joanna II, regni Neapolitani jura ad Sedem Apostolicam devoluta.* — Pacala feliciter ditione Ecclesiastica, Neapolitanum regnum exitibus bellis laniatum est. Decesserat ⁶ Joanna II Siciliæ regina ærumnis ob excitata ab Antonio Ursino principe Tarantino molus, senioque confecta, die purificatæ Deiparæ Virgini sacro, cum ageret ætatis annum sexagesimum quintum, sepultaque est humili, ut jussit, tumulo, in templo annuntiatæ Virginis, ejus se filiam spiritualem vocabat, ut ex ejus Epitaphio ⁷ constat. Post ejus obitum Neapolitani regni jura ad Sedem Apostolicam spectabant ex pactionibus inter Romanam Ecclesiam et Carolum I olim confectis, ac postea ab eorum successoribus ac ipsa Joanna II repetitis; neque Alfonsus rex Aragonum jure ad illud aspirare poterat, cum ejus adoptio primum inique facta, tum juste rescissa fuisset; nec Renatus, sive Joannæ testamentum, quo relinquebatur hæres, verum esset, vel, ut nonnulli scribunt ⁸ adulterinum, jure nitebatur; neque enim Joanna fiduciarium regnum aliis legibus transfundere in alios poterat, quam quibus ipsa accepisset. Exstincta itaque penitus in Joanna II Caroli I Andegavensis stirpe, devoluta erat ad supremum dominium (nimirum Pontificem) citerior Sicilia, quam Joanni Witellesco episcopo Recinetensi ac patriarchæ Alexandrino administrandam tradidit ⁸ Eugenius :

¹ Lib. xi, p. 86. — ² Ibid. p. 72. — ³ Ibid. p. 57. — ⁴ Ibid. p. 61. —

⁵ Ibid. p. 290. — ⁶ Blond. dec. 3. l. vi. Pandolph. Collen. l. xi et alii. — ⁷ Blond. dec. 3. l. vi. — ⁸ Lib. xviii. p. 143, 147, 150.

¹ Ext. apud Eug. l. xi, p. 74.

« Venerabili fratri Joanni patriarchæ Alexandrino, in regno nostro Siciliæ citra pharum ac civitate Beneventana A. S. L.

« Inter cætera desiderabilia cordis nostri, animarum salutem, cultum fidei orthodoxæ ac ejus et libertatis Ecclesiasticæ saluberrimum incrementum, necnon pacem et tranquillitatem in populorum omnium, maxime peculiarium, et qui de terris Romanæ Ecclesiæ immediate subjectis existunt potissime cupientes, sedula vigilamus solertia, et quod possumus diligentiam studium adhibemus, ut possint laudabiliter, submotis impedimentis quibuslibet, juxta desiderii nostri plenitudinem auctore Domino provenire; præsertim in regno Siciliæ citra pharum, quæ per bonæ memoriæ Joannam Secundam dudum ipsius reginam a Sede Apostolica et Romana Ecclesia tenebatur in feudum, et nunc per ipsius Joannæ obitum sunt ad nos et eandem Ecclesiam pleno jure devoluta, ad quæ, ut ipsi in Dei Ecclesia atque nostra devotione magis proficiant, quo specialius per Sedem Apostolicam veluti matrem et dominam se visitationis beneficio conspexerint refoveri, ecce ad te », interjectis nonnullis legati elogiis, « nostræ convertimus deliberationis intuitum », et infra, « de venerabilium fratrum nostrorum Jordani Sabinensis episcopi, Antonii tit. S. Marcelli, Nicolai tit. S. Crucis in Jerusalem, Joannis tit. S. Petri ad Vincula, Joannis tit. S. Sixti, Francisci tit. S. Clementis presbyterorum, et Lucidi S. Mariæ in Cosmedin diaconi S. R. E. cardinalium consilio, tibi in regno prædicto, ac civitate Beneventana plenæ legationis officium cum plena potestate legati de latere committendi, etc. Dat. Florentiæ, Incarnationis Dominicæ MCDXXXIV, nono kal. Martii, Pontificatus nostri anno IV ».

13. *Aragonum et Andegavensem de regno Neapolitano certantes Pontifex edicto deterret.* — Præmonuit vero Eugenius ¹ Neapolitanos, ne sibi regem præficerent, sed eum susciperent, cui ipse Apostolica liberalitate ex vetusto more regnum contulisset. At illi dum non perpendunt jura Sedis Apostolicæ temereque violant, exitium regno parant, alii enim Renatum Ludovici Andegavensis antea defuncti fratrem, Provinciæ et Andegaviæ comitem, ad sceptrum vocarunt, alii Alfonsum regem Aragonum excipere, ut armis viam sibi ad solium muniret. Adfuit itaque cum valida classe Alfonsus fratribus suis Joanne rege Navarra, Henrico et Petro stipalus, et Cajetam obsidione cinxit. Quibus auditis, Carolus Francorum rex ac Renatus, suspicati illum Eugenio assentiente id bellum aggressum, valde apud Pontificem ipsum conquesti sunt, id regnum Gallorum virtute olim partum tyrannorumque jugo liberatum ad Aragonios averti. In ea Gallorum et Aragonum

controversia, Eugenius jura Sedis Apostolicæ tutaturus, edicto vulgavit ¹ Alfonsum se invito regnum aggressum esse, populosque illos ei parere vetuit :

« Ad futuram rei memoriam.

« Inter cæteras curas, quibus ex debito summi Apostolatus officii sedulo agitatur, illa præcipue in animo nostro insidet ardentius, ut terræ Ecclesiæ ac fideles ipsi pace fruantur, et delictis belli turbinibus, ad concordiam et tranquillitatem deducantur. Cum itaque post obitum claræ memoriæ Joannæ quondam Siciliæ reginæ illustris, regnum Siciliæ, quod ad nos et Romanam Ecclesiam pertinet, guerrarum molestiis graviter vexetur, et nonnulli proceres, communitates ac domini in dicto regno existentes inter se dissidentes diversas partes secuti ad prædictum regnum occupandum præter et contra voluntatem nostram externas potentias excitant, cum charissimus in Christo filius noster Alfonsus Aragonum rex illustris, hujusmodi regni dispositionem considerans, ad invadendum dictum regnum cum magna classe accesserit, et civitatem Capuanam occupaverit, et Gajetanam obsederit in non modicam ipsius læsionem ac jacturam, et scandalum plurimorum, et propterea oratores charissimorum in Christo filiorum nostrorum Caroli Francorum et Renati regum illustrium, quorum prædecessorum brachio et potentia ipsum regnum a manibus tyrannorum retroactis temporibus ereptum pristinæ obedientiæ Ecclesiæ restitutum extitit, hujusmodi regni invasionem, non sine nostro assensu et voluntate, processisse suspicantes, gravem desuper nobis querelam exposuerunt. Nos igitur, qui ad pacem dicti regni sincera voluntate semper dispositi fuimus atque sumus, et ut hujusmodi de nobis opinio, quæ veritate caret, ex animis hominum deponatur, tenore præsentium declaramus nunquam fuisse nec esse nostræ voluntatis et intentionis, ut dictus rex Aragonum ad præfatum Siciliæ regnum accederet : civitates quoque, terras, loca et fortalitia caperet in præfato regno, fidelitatesque, homagia et juramenta exigeret, aut sponte præstare volentibus reciperet.

« Verum quia ex continuatione guerrarum dicti regni etiam majora scandala provenire possent, quantum nobis ex alto permittitur, providere volentes, ac hujusmodi controversiam una cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus matura deliberatione, prout justitia et æquitas suadebunt, terminare intendentes, regem Aragonum prædictum, omnesque in hac parte sibi adhærentes auctoritate Apostolica hortamur in Domino, requirimus et monemus, ac etiam in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus et mandamus, quatenus

¹ Blond. sup. l. VI. Summon. l. IV. c. 3 et 211.

¹ Lib. x. p. 85.

ab invasione dicti regni et occupatione civitatum, terrarum et locorum ipsius penitus desistant, nec aliquid in dicto regno moliri et attentare quovis quæsito colore præsumant, donec de præmissis per nos fuerit cognitum et decisum. Et consimiliter communitati Neapolitanæ aliisque communitatibus, universitatibus et oppidis, quæ post obitum reginæ præfatæ dictum regem Renatum in regem assumpserunt et nominarunt, non expectato nostro consensu, regnumque ipsum hæcenus suo nomine regere conati sunt, quatenus ab omni novitate pariter et offensa supersedeant et desistant, sub eisdem pœnis (scilicet a jure constitutis) quousque aliud a nobis susceperint in mandatis, necnon universis et singulis principibus, marchionibus, ducibus, comitibus, baronibus, dominis, aliisque nobilibus et vassallis dicti regni Siciliae, ut ab adhærentia, obedientia et fidelitate præfati regis Aragonum penitus desistant, nec sibi in acquisitionem ipsius regni auxilium, consilium vel favorem exhibeant quovis modo; nos enim omne fidelitatis et homagii juramentum præfato Aragonum regi per quoscumque principes, marchiones, duces, comites, barones, dominos ac communitates, et singulares personas præstitum (cujus juramenti formam atque tenorem præsentibus haberi volumus pro expressis et specificè declaratis) per hujusmodi nostræ declarationis, intentionis et voluntatis effectus possit quovis modo impediri vel differri, cassamus, irritamus, ac penitus annullamus, nulliusque esse decernimus roboris vel momenti. Principes, marchiones, duces, comites, barones et dominos, ac communitates, universitates et singulares personas hujusmodi ad observantiam juramenti prædicti minime obligatos et adstrictos esse etiam decernimus per præsentés, dispositi unicuique regum prædictorum justitiam ministrare. Per præfatam nominationem Renati regis non intendimus cuique jus de novo in dicto regno conferre, aut habenti jus auferre. Dat. Florentiæ, etc. V id. Junii, anno v.

14. *Alfonsus Aragonius victus a Genuensibus et cum rege Navarræ captus.* — Sprevit Alfonsus Eugenii imperia, nam Capna suorum sectatorum insidiis jam intercepta ursit Cajetæ obsidionem, sed repente ipsius res ex summo prosperitatis culmine præcipites lapsæ sunt; submitit enim Cajetanis Philippus Maria Mediolani dux subsidiariam Genuensium classem, quæ navali prælio Aragonium fudit tanta felicitate, ut Alphonsus ipse una cum rege Navarræ et Henrico principe plurimisque proceribus captus sit, de qua victoria Philippus Maria Basileenses laureatis hæc litteris ¹ fecit certiores: «Habeo nuper felicissima nova a victoria et triumphante classe mea Januensi, quæ hostilem armatam regis Arago-

nium apud Cajetam ex toto confligit captus, ut recitant litteræ per me habite, ipso rege et duobus fratribus suis, videlicet rege Navarræ et magistro S. Jacobi, necnon principe Tarenti, duce Suessæ, et filio domini Christophori Cajetani comitis Fundorum, aliisque baronibus secum existentibus, excepto infante domno Petro et principe Salerni, captis etiam navibus et navigiis ipsius armatæ omnibusque gentibus hostilibus, quæ supra ea militabant. Hanc ideo tam felicem divinamque victoriam statim RR. PP. vestris intimare decerni, ut cum omnes felicitates meæ propriæ vestræ sint, mecum laudes Altissimo agentes, inde lactari et gaudere possitis et continuo meliora sperare ad laudem et gloriam ipsius, qui piissimus est donator omnium gratiarum. Datum Mediolani die xx Augusti, MCDXXXV».

«Post suprascripta certioratus sum per litteras proprias magnanimi et gloriosi capitanei mei classis meæ Blasii de Axereto, quod ultra prænominatos reges et alios captos, etiam captivi remanserunt dictus infans Aragonum et vicereus Siciliae filius ducis Suessæ, Menegutius Aquilæ capitaneus lancearum trecentarum, aliique multi barones et nobiles ultra quadringentos et armigeri ultra mille, et gens alia infinita ad miliaria. Capta præterea fuit tota hostilis classis, præter duas naves minores, quæ evaserunt. Conflictus autem fuit suus terrestris exercitus, qui contra Cajetam militabat, captis bombardis et munitionibus quibuscumque. Denique pro majestatis divinæ clementia tanta fuit ipsa victoria, quod stupendum et mirabile dictu est. Ipsi laus, gloria, etc. Dat.» ut supra. Agunt de his pluribus historici ¹.

Ut vero Alfonsus liberaliter a Philippo habitus cultusque illi persuaserit, ut sibi potius, quam Gallis in Neapolitano bello studeret, adeo ut sine ullo redemptionis pretio fuerit dimissus, narrant auctores. Quæ in re Philippi Mariæ clementiam laudat Franciscus Philephus (qui eloquentiæ artem profitebatur) litteris suis ad Florentinos datis ²: «Alfonsum, inquit, regem meministis, ejus etiam potentissima classe quandoque estis adversus Philippum usi. Is cum illustri illa atque formidabili ad Cajetam et navali et terrestri pugna cum tot suis et fratribus et propinquis, cum tot imperatoribus, tot ducibus, tot principibus, tot maximis clarissimisque viris, tanto, tam potenti, tam firmo ornatissimoque exercitu, et prostratus et victus et captus esset, quis vestrum non credidit, si verum fateri vultis, illum, non in carcerem, non in tenebras, non in vincula coniectum iri, non perpetuam passurum servitute? Sed per extremas potius ærumnas, per omnem contumeliam et ludibrium

¹ Blond. dec. 3. l. VII. Monstr. vol. 2. p. 111. S. Ant. III. p. tit. XXI. c. 11. in princ. Justinian. l. v. Surit. l. XIV. Annal. c. 27 et 28. Bizar. Just. Gen. l. XI. Fazell. l. II. dec. 9. c. 9 et alii. —

² Phileph. l. IV. Ep. 11.

¹ Ext. in Append. Conc. Basil. p. 234.

ultimo etiam supplicio cum suis omnibus affectum iri?» Et infra: «At qua Philippus humanitate Alfonsum exceperit, quam liberaliter munificeque tractarit, quam magnifice regaliterque dimiserit, nulla posteritas conticescet. Cum aliis in rebus permultis ac maximis eximiam Philippi inauditamque virtutem admirari soleo, tum in hac una in primis, quod nulla dominandi cupiditate a splendidissima illa animi magnitudine unquam abduci potuit, ut de se quidquam, quod invictissimo ac summo principe indignum foret, existimari posset. Reges vicerat Philippus Maria potentissimos et maximos permagna certe victoria, et omnium sane quas aut vidimus aut audivimus, aut legimus, clarissima; sed multo magis gloriosus esse reor, quod ea victoria usus est, qua non se minus vicisse judicaretur, quam hostes». Et infra: «Quanti vero hujus laudem aestimari oporteat, vel ex eo intueri licet, quod Alphonsus ipse, ut est nobilissimo gratissimoque animo, eam se putat ex sua captivitate gloriam assecutum, qua sibi nullam offerri posse illustriorem in vita, nullam clariorem et dicat et præ se ferat: non enim videt solum et Sicilia sese et Sardinia non esse spoliatum, quas Philippo insulas ad cæteras difficiliore conditiones debeat ultra, sed etiam opibus auctum et his ab eodem se honoribus honestatum intellexit, ut longe satius ac melius sibi fuisse eognosceret vinci, quam vincere, etc.» Hæc Philephus in litteris quinquennio post datis.

15. *In partes Renati Andegavensis inclinatus Eugenius.* — Inclinavit postea Eugenius ad Renatum, in quem regni pars maxima prona erat, cuique oratores miserat, ut in regnum veniret. Cumque in custodia haberetur a Philippo Burgundiae duce, regina Isabella ejus uxor cum duobus filiis eo advolvit¹, ut Neapolitanos in officio contineret. Eugenius vero Philippum ipsum rogavit², ut Renatum e carcere emitteret:

«Dilecto filio nobili viro Philippo duci Burgundiae salutem, etc.

«Quamvis non extimemus necesse esse, ut te incitemus litteris ad humanitatem et clementiam, quæ semper fuit propria sanguinis inclytæ domus Franciæ, tamen paterna affectione, quam gerimus ad personam tuam, volumus tanquam bonum filium nostrum te hortari ad hanc virtutem complectendam, quæ præ cæteris semper fuit hominibus grata et salutaris, quod si aliquibus benigni et elementes esse debemus, adversus eos maxime esse decet, qui sunt nobis genere et sanguine conjuncti, a quorum benivolentia, licet aliquando, hoste humani generis procurante, et aliquo errore hominum distraha-

mur; tamen natura ipsa duce, reducimur atque impellimur ad eorum dilectionem. Accedunt etiam præcepta Salvatoris nostri, quibus admonemur, non solum nostros, sed inimicos etiam diligere, et orare pro persequentibus. Nulla est enim ex omnibus virtutibus tam necessaria ad salutem animæ, tam salutaris ad communis vitæ societatem, quam charitas et clementia, quæ maxime in principe laudantur. Itaque excellentiam tuam rogamus ex corde, et in Domino exhortamur, ut velis te præbere humanum ac liberalem erga charissimum in Christo filium regem Renatum illustrem, de cujus prudentia et virtute multa nobis referuntur, ex quo eum merito diligimus, et ejus bonum statum et liberationem libenter audiremus, quantum patitur ratio commodi et status tui. Erit itaque nobis gratissimum, si ad benignitatem, qua tua sponte uteris, erga ipsum regem aliquid addiderit etiam respectu nostri, ita ut sentiat ipso opere nostram hanc pro eo intercessionem plurimum sibi profuisse. Dat. etc. Florentiæ kal. Julii anno v». Transmissæ eadem litteræ³ fuere ad Nicolaum cardinalem Albergatum, ut strenuam operam liberando Renato apud Philippum Burgundum navaret, repetitæque sunt eadem preces ab Eugenio proximo anno, quo sero admodum e custodia Renatus eductus est, durissima ea lege admissa, ut in Barensi et Lotaringico principatibus quatuor insignes arces Burgundo tradere teneretur, ut refert Monstreletus⁴, quocirca in regno Neapolitano magnæ factæ sunt rerum conversiones, de quibus inferius. Nunc alia percurramus.

16. *Angliæ rex jus Pontificium invadens monetur ab Eugenio.* — Consuluit Eugenium Joannes dux Alenconii de voto olim a se in adverso prælio nuncupato, quo ad lustrandum Compostellanum templum se obstrinxerat, ut ab imminente illo vitæ discrimine a Deo eriperetur, captum tamen fuisse, seque ducentis quadraginta aureorum millibus redemisse: cum vero sacram illam peregrinationem suscipere non posset, cum res Gallica non pateretur, ut regno abesset, solutus est a Pontifice⁵ ea religione, obstrictusque ut alium mitteret, qui ipsius vice Compostellanam ædem S. Jacobo sacram sexaginta diebus lustraret, ac ducentos aureos pro instaurandis Urbis Ecclesiis mitteret. Ardebat nimirum tunc Gallia bello sensimque jugum exercebat Anglorum, quorum res eo magis in pejus quotidie inclinabant, quo politici Ecclesiasticam libertatem opprimere non desistebant, adeo ut Eugenius ad tuendum jus Pontificium, quod Henricus regio non contentus in conferendis sacerdotiis invadebat pravis suorum consiliis subornatus, ipsum monuerit⁶, ut patris exem-

¹ Pandulph. Collenut. l. vi. — ² Lib. brev. p. 94. et in Ms. Alex. VII. p. 153 et 161.

³ Ead. p. 153. — ⁴ Monstr. vol. 2. p. 140. — ⁵ Lib. XII. p. 11. — ⁶ Lib. brev. p. 88. et in Ms. Alex. VII. p. 143.

pla secutus contrariam sanctionem rescinderet:

« Henrico regi Angliæ illustri, salutem, etc.

« Circumspice omnia regna Christianorum, eorumque erga Sedem Apostolicam obedientiam et devotionem considera, nullum reperies, in quo non plene pareatur Romano Pontifici vicario Jesu Christi, tuo dumtaxat excepto. Quares quantam notam, quantam maculam inferat tibi et regno, cogitet et tua et eorum, qui tibi consulunt, sapientia. Hoc olim animadvertens inclytæ memoriæ pater tuus, decreverat felicis recordationis Martino papæ V prædecessori nostro tribuere plenam beneficiorum conferendi libertatem, prout plures sunt testes sui laudabilis propositi, mors superveniens rei perfectionem diremit. Verum ut hæreditatem regni tibi reliquit, da etiam operam, ut virtutis quoque et devotionis paternæ hæres existas. Fuit in eo summa sapientia, summa fides, summa religio, summa erga Sedem Apostolicam et Romanum Pontificem devotio: hujus vestigia si imitaberis, rectissime tu quidem institues vitam tuam, si timor Domini, qui in illo fuit, reque in te erit, non deviabis a voluntate nostra, quæ ad gloriam tuam respicit et animæ salutem. Exhortamur ergo tuam serenitatem, atque eidem in remissionem peccatorum suorum injungimus, ut assumas eam cogitationem, quæ olim in patre tuo fuit, ut removeatur statutum illud, si statutum dici meretur, per quod impediuntur collationes nostræ de beneficiis regni. Hoc honestum est, hoc debitum, hoc ipso jure præceptum, hoc ad laudem et gloriam tuam et regni spectat, hoc ad animarum salutem; miramur enim, ut cætera omittamus, quomodo saltem viri docti et pastores aliorum non formidant juramenta per eos præstita et Ecclesiæ censuras, quæ sunt graves constitutæ contra servantem talia statuta, ac impediendes libertatem Ecclesiasticam et jura Apostolicæ Sedis, quibus ex rebus etiam interitus animarum sequatur necesse est. Nos ad hanc diem nihil super hac re tractavimus cum tua celsitudine multis de causis, sed maxime quia cupiebamus hæc in Concilio agi, nunc vero amplius differre non possumus, intendentes experiri an Sedes Apostolica sit suam auctoritatem in tuo regno recuperatura, saltem quoad beneficia reservata. Itaque velis notificare nobis tuam circa hoc intentionem, ut possimus, Deo duce, statuere quid simus acturi. Dat. Florentiæ X kal. Aprilis,

anno v ». Præcipuos regios administratos aliis litteris ¹ excitavit Pontifex, ut consiliis suis regem ad redintegrandum Ecclesiasticum jus in conferendis sacerdotiis impellerent: « Quo major est », inquit, « in vos amor noster, tanto magis cupimus, ut satisfaciatis amori nostro, et solvamini a vinculis, quibus estis adstricti, ad salvandas animas vestras. Nos quidem, ut Deus novit, nullum commodum, nulla utilitas ad hoc movet, sed honor noster et dignitas Sedis Apostolicæ, quam in solo regno Angliæ conculcari non solum in ipsius Sedis contemptum redundat, sed in dedecus vestrum et regni totius. Studeatis ergo dare operam, ut hæc tollantur, etc. » Denique prætereundum non est, de Henrico Angliæ rege mentionem fieri in litteris, quas Eugenius hoc anno ad Castellæ regem dedit ², in quibus flagitanti Hispano, ut Alfonso Carillus, qui nondum annos ad gerendam episcopalem dignitatem præscriptos a jure attingerat, Seguntinæ Ecclesiæ præficeretur, hæc respondit Pontifex ³:

« Eugenius, etc. Obstat ætas illius, obstat exemplum, ad quod alii invitarentur, obstant decreta Concilii Constantiensis, obstant alia quamplura, quæ longum esset referre, ut quodammodo nobis fiat impossibile facere quod velis, nisi omnino vellemus honorem nostrum et conscientiam conculcare, quod neque tu velle debes, neque nos decet facere. Charissimus in Christo filius noster Henricus rex Angliæ illustris institit et oratoribus et litteris, jam est annus, pro quodam minoris ætatis de sanguine regio sibi in certo gradu conjuncto, ut promoveretur ad Ecclesiam cathedralem, neque id obtinuit usque ad præsens, cum ei non deessent nisi tres anni, etc. Datum Florentiæ, etc. X kal. Aprilis anno v ». Erat Alfonso nepos Alphonsi cardinalis S. Eustachii, qui Avenionensem principatum Basileensium factionem secutus, turbaverat, repulsam vero vindictæ loco non accipiendam monuit Castellæ regem Eugenius ⁴ sic inquit: « Non sumus memores, charissime filii, injuriarum quas nobis et Ecclesiæ dictus cardinalis Avinione et in Concilio intulit notas tibi: remisimus sibi omnia, ut etiam sibi remittat ille, qui omnium miseretur ».

¹ Lib. brev. p. 89. et in Ms. Alex. VII. p. 41. — ² Lib. brev. p. 112. — ³ Id. ibid. — ⁴ Ibid. p. 138.

EUGENII IV ANNUS 6. — CHRISTI 1436.

1. *Basileenses auctoritatem Pontificiam opprimere meditati plura sibi arrogant.* — Anno a Virgineo partu trigesimo sexto supra millesimum quadragesimum, Indictione quarta-decima, celebrata est Basileae vigesima tertia sessio¹ VIII kal. Aprilis, in qua praesules perinde ac si Pontificium interregnum immineret, plura in comitiis peragenda imperarunt, tum quid novus designatus Pontifex spondere, quid praestare vel a quibus se continere deberet, eaque re illum sibi subicere et ipsius auctoritatem elidere conati sunt, ut visuri sumus in apologetico libello in eos edito, quem paulo post afferemus: definitum etiam in eadem sessione, quot cardinales esse deberent, ac plura in ipsis in sacrum senatum legendis servanda decrevere. Ex quibus perspicuum est novarum rerum auctores non Ecclesiasticae disciplinae perficiendae, sed tantae dignitatis adipiscendae cupidine flagrasse, ut in eadem apologia obicitur, ubi etiam demonstratur ipsos perperam molitos jus Pontificium in reservandis sacerdotiis abrogare.

In sessione xxiv, VIII kal. Maii de Graecis in Romanae Ecclesiae sinum traducendis agitatum est. Extracta vero res in annum proximum, ac

¹ Acta Basil. Conc. sess. XXIII.

promissa Graecis facta rata habita sunt: tum de fide publica Palaologo aliisque septingentis viris Graecis data syngrapha, additaque sponsio, etiam si optatae Ecclesiarum conjunctionis exitus votis non responderet, sumptus ipsis traditos non repetitum iri. Pro quibus comparandis Basileenses, nulla accepta a Pontifice potestate, amplissimam noxarum veniam iis elargiti sunt, qui stipem erogassent: quo facto perperam sibi eam arrogarunt¹ auctoritatem, quam suo tantum vicario Christus contulit, praesertim cum jam biennio ante id agitatum esset, et in frequentissimo coetu post multas concertationes sancitum esset² non audendum videri. Tradunt autem Patritiana Acta, editum id decretum a factiosis, adversantibus Sedis Apostolicae legalis, ac decem tantum episcopos et tredecim abbates interfuisse, quos quidem in ea re non Synodum Oecumenicam, sed Fraticellorum conciliabulum retulisse (quod universitate potestatis vel multitudinis carerent) quivis facile colliget, cumque ex temerario huiusmodi facinore invidiam contraxissent, ad illud colorandum, Apologeticum libellum³ texuerunt (1).

¹ Eug. in lib. Apol. Ms. Ext. apud Nicol. card. Arag. in Arch. bibl. Vat. Ms. sign. lit. E. p. 235. et in alio sign. lit. C. p. 449. et Ms. Alex. VII. p. 144. — ² Ibid. — ³ Ext. in Append. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. I. pag. 416.

(1) Rerum toto hoc anno in Concilio gestarum narrationem copiosam dedit annalista ex libello Apologetico, quem Eugenius mandari in publicam lucem iussit. Huic vicissim alterum plane oppositum dederunt Basileenses, quo Eugenii in Concilio gesta persequuntur atque perstringunt. Harum accusationum summa capita sunt. I. De causis sententia Synodali jam peractis, iterum cognoscit. II. Pendentes adhuc coram iudice a Synodo assignato causas ad se advocat. III. Concilii decretum quo reservationes beneficiorum, annatae, etc., abolerentur, negligit. Denique gestis ejus omnibus in Concilio commemoratis, Patres Eugenio denuntiant ut intra dies xxv ea revocet, quae adversus Concilium attentavit. Proferatur etiam omnia se admittere quae de jure Concilii in reformandis capite et membris Concilium Constantiense definivit. Juridica haec Patrum admonitio legitur apud Martene col. 931. Solemnis etiam decreta est ad Pontificem legatio, commissa archiepiscopis Arelatensi, et Lugdunensi ac Lubecensi episcopo, quibus in coetu Patrum die xx Januarii hujus anni injunctum, ut quantocius sese ad Pontificem conferentes ea exponerent, quae Concilium ab illo toleravit (ut ipsi quidem aiunt), inique; quanta vicissim in Pontificem moderate egerint Patres crebris illius legationibus rogantes, ut Concilii decreta tandem admitteret. Denuntiarent proinde se non ultra xxv dies toleraturos, quare monerent, ut sibi consuleret. Haec omnia scriptis tradita vulgavit Martene col. 928, eademque facile occasione libellus ille editus est cujus superius memini. Quae si admiserimus, Basileensium libellum praecessisse oportet scriptum pro Eugenio libellum, quem annalista integrum hic recitat. Hunc enim anno isto vergente scriptum fuisse oportet; cum a restitutione Concilii ab Eugenio facta annos duos et menses sex supputet. An vero legatio ista ad Pontificem reipsa venerit, vel novo aliquo casu incidente intermissa sit, ignorare me profiteor. Non venisse tamen suspicor, cum Lubecensis episcopus qui unus erat ex legatis, hoc ipso anno legatus a Concilio in Bavariam missus fuerit, ut Henrici et Ludovici ducum Bavariae dissidia componeret, teste Andrea Ratisponensi in Chronico, qui addit legatorum opera in diocesi Ratisponensi mense Julio celebrata de induciis inter principes illos convulisse.

Ad libellum tamen Eugenio quod attinet, alterum pro se objecisse Basileenses certum est, quem recitat Labbe in Appendice inter Epistolas Synodales num. 8, cui adscriptus est annus MCDXXXVII, dies vero XIV kal. Novembris.

2. *Libellus Apologeticus pro Eugenio.* — At Eugenius, cum ipsos in flagitium convellendæ monarchiæ a Christo institutæ præcipites ferri animadverteret, ex cardinalium consilio ad reges et principes, quos maxime illi colebant, decrevit intermuntios, ut temere gesta a Basileensibus factiosis in oculis omnium gentium constituerent ex subjecta libelli formula : « In hoc libello continentur fere omnia, quæ in Concilio Basileensi ex quo inchoatum est, usque ad kal. Junii MCDXXXVI, attentata sunt contra dominum Eugenium papam IV, et contra decreta sanctorum Patrum et contra laudabiles consuetudines aliorum Conciliorum sanctorum.

« Post benedictionem et litterarum credentialium præsentationem dicere pro exordio S. Romanam Ecclesiam Romanosque Pontifices hoc semper de more gessisse, ut quoties aliqua gravi persecutione laborarunt, ad reges et principes fidei Christianæ et ejusdem sanctæ Sedis præcipuos defensores recurrere; hoc namque jure divino pariter et humano receptum est, et exemplis plurimis comprobatum, si testes temporum et historias Romanorum Pontificum gesta repetamus. Hinc est, quod cum in Dei Ecclesiæ et sub specie pietatis, cum magno tamen periculo populi Christiani, dissidium et scandalum quoddam cunctis inauditum sæculis sit exortum, ne per dissimulationem aut nimiam patientiam, quæ negligentia potius dici posset, res in deterius vergant, imploraret sanctissimus dominus noster sacrumque collegium reverendissimorum dominorum cardinalium S. R. E. auxilium et favorem ab ipsis regibus et principibus, quorum præcipue officium et Ecclesiam defendere a persecutoribus et ab opprimentibus eam liberare, testante Isidoro, qui dicit : « Sæpe « per regnum terrenum cœleste regnum proficit, ut qui inter Ecclesiam positi contra fidem « et disciplinam agunt, rigore principum ter-
« reantur et convertantur » ; hoc idem affirmante beatæ memoriæ Leone papa, dum inquit : « Res omnes taliter tutæ esse non possunt, « nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, « et regia et sacerdotalis defendat auctoritas ».

« Dicere pro narratione quanta semper fuerit sincera et inconcussa mens sanctissimi domini nostri, ex quo assumptus fuit ad apicem summi Apostolatus circa augmentum Catholicæ fidei, pacem populi Christiani et circa ea, quæ officium sibi a Deo creditum concernunt, quod omnes non modo reges et principes noverunt, sed omnis populus id reipsa diutissime comprobavit. Cum enim sua Sanctitas primum extitit assumpta, nihil sibi magis curæ fuit, quam ut pax inter Christianos principes haberetur, pro qua consequenda nullis parcens sumptibus, ad plures mundi plagas legatos de latere et oratores suos destinavit, fecitque quantum ad officium boni et vigilantis pastoris potuit

pertinere, ut omne dissidium e medio Catholicorum principum tolleretur, nec in aliquibus, Deo miserante, opera et diligentia suæ Sanctitalis frustra impensa sunt præcipue in Christianissimo illo regno Franciæ, in quo post tot bella et plagas, quibus annis fere triginta regnum illud afflictum et pæne desolatum extitit, nunc pace reformata per suæ Sanctitalis diligentiam singularem, viget summa pax et secunda tranquillitas.

« Fecit etiam Sanctitas sua omni diligentia et studio, ut damnata illa periculosa Bohemica hæresis, quæ pæne totam Germaniam invaserat, exstingueretur, nihilque prætermisit de necessariis, ut pestis illa ex Christiana republica eliminaretur, legatum Apostolicum ibi tenendo continue, qui velut obex et paries armatus illi errori se opponeret, factumque est, Dei misericordia magis quam hominum opera, ut defuerit magna ex parte hæreticorum illorum furor et inaudita credulitas. Quantum etiam sua Sanctitas laboraverit pro reformatione cleri et populi Christiani, nemo est qui ignoret : nam, cum a principio assumptionis suæ instaret tempus propter hæc præcipue celebrandi Concilii, possetque sua Beatitudo unico verbo se ab illius celebratione si voluisset, absolvere, ipse ait tale aliquo modo sapiens aut cogitans, continuo mandavit Concilium in Basilea celebrari ; sed cum presentia suæ Beatitudinis a pluribus desideraretur, videreturque admodum necessaria, ipseque beatissimus Pontifex in Basilea commode interesse non posset, et pauci admodum ibi tunc convenerint, qui ad res tam grandes conficiendas sufficerent, nec illuc etiam Græci, de quorum reductione agebatur, venire velent, nullis etiam ex causis tunc expressis, de consilio et consensu necnon subscriptione reverendissimorum dominorum cardinalium S. R. E. Concilium Basileense transtulit ad civitatem Bononiensem, confidens, Deo favente, per Concilium et conventionem Concilii cum sua Sanctitate in eodem loco posse quodcumque et quantumcumque arduum et pro Dei Ecclesia expediri.

« Sed cum placuisset nullis Patribus, qui postea in Basilea convenerunt, ne inde Concilium transferretur, quamvis plurima suaderent, ut Concilium illud in Bononia continuari deberet, sua Beatitudo multorum principum devicta precibus, et sperans, uti tunc promittebatur suæ Sanctitati a Patribus illis, quod ibi facta fierent, per quæ exaltaretur Catholica fides, pax daretur populo Christiano, moresque reformarentur in clero ex integro, Concilium in Basilea restauravit, presidentes suos destinavit, et prelatos in notabili copia misit, astititque congregationi illi, quantum in sua Sanctitate fuit, ex quo plerique reges et principes, et in primis serenissimus dominus imperator multa bona ex

illa reintegratione provenire sperantes suæ Sanctitati gratias egerunt, promiseruntque non passuros, ut quidquam deinceps contra dignitatem et honorem Apostolicæ Sedis et personæ suæ attentarent in postremum, veluti hæc omnia publicis Documentis et testibus pæne innumeris probari possunt. Quinimo Concilium ipsum, si sua Beatitudo congregationem illam Basileensem redintegrare dignaretur, promisit in hæc verba, ut XXIV actione colligitur : « Quod si fuerit sua Sanctitas, nemo erit nostrum qui pedes ejus, ut B. Petri non osculetur, quem ut vicarium Christi non honoret, erit Concilii caput, omnes ad eum respicient, omnes ei complacere, obsequi, et quantum cum Deo poterunt, deservire curabunt. Offerimus etiam quidquid dici aut excogitari potest, nos fidelissime facturos quantum cum Deo fieri poterit pro omni honore et statu tam suæ Sanctitatis, quam omnium suorum ».

3. « Verum multo aliter, quam Ecclesiæ Dei aut populo Christiano expediret, vel S. D. N. crederet aut desideraret, aut quod tam solemniter promissa continerent, evenit : nam, cum mos sacrorum generalium Conciliorum a sanctis Patribus ab ipso initio nascentis Ecclesiæ fuerit, stantes unitate capituli in Ecclesia, honorifice et eum reverentia recipere præsidentes Apostolicæ Sedis, velut caput Concilii et papam repræsentantes, ut ex eorum decreto sponderant, et sine quorum consensu nil auctoritative stabilitur aut diffinitur, præsidentes S. D. N. non velut caput Ecclesiæ repræsentantes, ut ex eorum decreto sponderunt et de jure tenebantur, sed quasi potius privata cujusdam personæ procuratores aut oratores, multis interjectis difficultatibus, et post aliquos menses, ex quo Basileense Concilium per suam Sanctitatem instauratum est, omni prorsus ab eis abdicata jurisdictione et potestate coactiva solita per tales in Conciliis exerceri, et non aliter recipere decreverunt, quam præsentiam pro solo nomine et (sicut præmittitur) ligatam. Præsidentes ipsi, ne ex eorum contradictione scandalo, quod nuper sedatum fuerat, operam dedisse dicerentur, acceptare constituerunt, præmissa tamen solemnem protestatione ad partem, quod pro solo majori vitando scandalo, alias non acceptaturi, nec per talem acceptationem præjudicium aliquod sanctæ Apostolicæ Sedi intendentes inferri, hujusmodi præsentiam acceptabant, sperantes, si ad actus Concilii, a quibus usque tunc erant exclusi, penitus admitterentur, posse cum tempore, quæ mala inchoata fuerant reparare, ante quorum tamen admissionem quasi multa super admissione prædicta inita sunt disputationes inutiles, et Ecclesiæ potius periculosa quam fidelibus profutura, et quæ ad duos prope menses omnes pæne majores Concilii tenuerunt occupatos in quibus concludere videbantur,

Romanum Pontificem eum locum in generalibus Conciliis obtinere non debere, quem in omnibus retro Conciliis, stante unitate Ecclesiæ in uno capite ministeriali, a sanctis Patribus celebratis, semper tenuit per se aut per ejus præsidentes vel nuntios, quasi per hoc inferre volentes, papam Christi vicarium in generalibus Conciliis caput non esse, sed absque eo generalia Concilia celebrari posse aut ejus nuntios, eaque sibi caput posse constituere, prout etiam ipsi multo tempore observarunt, constituendo sibi præsentem et caput, quod non est tam erroneum quam periculosum et piarum aurium offensivum, necnon ab omni observatione et doctrina sanctorum Patrum alienum. Quinimo in admissione ipsorum præsentium periculosum quoddam addiderunt, videlicet quod, lectis in congregatione generalibus, quæ conclusa sunt per deputationes, primus inter præsidentes ibidem præsentem, etiam aliis vel alio ex eis absentibus, concludat juxta ordinationes Concilii, quod si nolit et ipse, alius de præsidentibus ibidem præsentibus facere, tunc proximior prælatus subsequens in ordine consedendi concludat, et ipso nolente alius successive faciat, et si nullus de præsidentibus veniat ad congregationem, vel ad sessionem generalem, tum primus prælatus, ut præmittitur, pro illo die faciat officium præsentis. Ecce quomodo stantibus præsidentibus Apostolicis in Concilio alios in vim legis sibi in caput et in præsidentes constituunt. Ex qua etiam lege, vel decreto aliquando secutum est, ut etiam contradicentibus omnibus præsidentibus Apostolicis, prælatus quidem in materia satis scandalosa præsumpsit concludere, imo et inferior quidam in materia valde ardua, dum nec præsidentes Apostolici, nec prælatus aliquis concludere vellet, congregatione plena conclusit. Ex hoc facile intelligi potest, quomodo juxta eorum promissa et sanctorum Patrum decreta Romanum Pontificem habuerunt pro capite Concilii, et in quanto discrimine ex talibus ordinationibus in vim decreti publicatis posuerunt tam ardua, quæ de sui natura valde mature veniunt in generalibus Conciliis ventilanda et concludenda.

« Innovarunt præterea duo decreta quondam Constantiensis Concilii, illa extra terminos suos et ad alios casus, quam fuerat constituentium intentio, extendendo, in magnum periculum monarchiæ Ecclesiasticæ et præjudicium sanctæ Apostolicæ Sedis : prætendentes ipsi non a Romana Ecclesia, prout omnes Catholici doctores profitentur et docent, ipsa generalia Concilia habere robur et potestatem, postquam fuerunt Apostolica auctoritate congregata, et per hoc quasi denegantes Concilia generalia non suscipere auctoritatem et fundamentum a Christi vicario, quod nemo unquam fidelis et doctus dicere præsumpsit, per hoc etiam inferentes primo expresse declarare, quod Romanus Pon-

tifex, ut praelatus quilibet, obedire tenetur et decretis, ordinationibus et mandatis Concilii, et subiecti debere condignae poenitentiae si contra fecerit, quod nihil aliud est, quam potestatem summi Pontificis Christique vicarii in terris totaliter annihilare et supremam potestatem ipsi a Christo datam in manibus multitudinis ponere, quod est non tam erroneum, quam etiam ab omni doctrina sanctorum Patrum totaliter alienum, imo toto statu Catholicorum principum valde perniciosum, quoniam pari modo possent eorum populi, si congregarentur, supra eos praetendere potestatem, et sic episcoporum statum et politiam Christianam evertere, quod minime est dicendum aut tolerandum.

4. « Fecerunt etiam decretum quoddam de annatis auferendis a Romano Pontifice et a sacro collegio dominorum cardinalium, necnon a praelatis caeteris, in grave praerudicium et depressionem Apostolicae Sedis, et aliarum Ecclesiarum, cum enim a tanto tempore, de cuius contrario non est memoria, et per multa retro saecula summus Pontifex et reverendissimi domini sanctae Romanae Ecclesiae cardinales pro decentia status ipsorum et necessitatibus Romanae Ecclesiae incumbentibus supportandis, in signum quoque supremae praerminentiae Romanae Ecclesiae ad caeteras omnes, quas ipsa Romana Sedes fundavit, et supra quas ipsa Domini voce primatum obtinet, in pacifica fuerit possessione de levandis annatis, nec unquam a sanctis Patribus, vel ab aliis Conciliis inventus fuerit melior aut aptior modus et minus gravis Ecclesias, quam annatarum, utpote quae nunquam fuerint per aliquod Concilium revocatae, imo potius in generali Viennensi et Constantiensi Concilio susceptae, servatae etiam usque in hodiernum diem ritum hunc in sua obedientia Orientalis Ecclesiae, in illis in quibus adhuc dominatur; hi nihilominus de Basilea absque eo quod S. D. N. et sacrum collegium et dominorum cardinalium fuerint vocati et avisati, cum de tanto eorum ageretur praerudicio, quantum in eis fuit, per viam valiturae perpetuae legis et decreti in generali congregatione, et postmodum in publica sessione annatas huiusmodi abstulerunt, in grave praerudicium et enervationem Apostolicae Sedis et praelatorum omnium, contradicentibus eis et protestantibus non solum praesidentibus Apostolicis in eadem generali congregatione, et annullantibus actum, quantum in eis fuit, sed aliis multis praelatis et procuratoribus praelatorum, qui aderant, et de quorum agebatur interesse, et non modico praerudicio. Ita cardinales etiam S. R. E. et caeteri curiales Romanae curiae, officiales quoque plerique, etiam praelati virique insignes in curia Romana degentes, cum huiusmodi decreti notitia ad eos pervenit, in praesentia S. D. N. publice sunt protestati et reclamaverunt, petie-

runtque per suam Beatitudinem opportunum remedium adhiberi, affirmantes, quod si decretum huiusmodi tam praecipitanter factum, debebat observari, compellebantur relinquere Sedem Apostolicam et ejus servitia, et alibi se conferre ubi statum et vilam eorum cum honestate ducere possent, compellebanturque etiam nonnulli praelati eorum Ecclesias deserere, quorum aliqua in annatarum solutione et sigillis fundatae sunt. Nec est omittendum, quod cum illi de Basilea promississent sufficienter providere papae et cardinalibus et praelatis, qui de decreto illo plurimum laedebantur, pluries per praesidentes Apostolicos et oratores suae Sanctitatis requisiti de hac provisione facienda, promisso nunquam satisfacere curaverunt, nec efficaciter curant etiam de praesenti. Imo, cum ante huiusmodi decreti publicationem praesidentes Apostolici offerrent quod, si qui fiebant abusus in exigendo illas annatas, se operam duros cum effectu, ut illi tollerentur, et id satis sufficere pro reformatione, et in eam sententiam sanior pars optimatum Concilii conveniret, ipsi, omnibus his spreto, quod primo magno detrimento coeperant, opere compleverunt. In qua re est considerandum, quod pro solo odio aut Apostolicae Sedis vel sedentis in ea, et cum magno detrimento et periculo status Ecclesiae hoc attentatum est: nam cum tunc S. D. N. toto fere Ecclesiae patrimonio esset spoliatus, et a propria Sede fugatus, in alienis terris et castellis moram trahere compulsus, et per quos et per opera quorum jam mundus intelligit, nec suae Sanctitati et Romanae Ecclesiae aliud praesidium, quam annatarum huiusmodi remansisset, ut omni penitus auxilio destitueretur de facto et, quantum in eis fuit, hoc praesidio suam Sanctitatem et sacrum collegium spoliarent, et per quamdam quasi circumventionem hoc a Concilio extorserunt; plerique namque boni et timorati viri, sperantes juxta promissa sufficientem provisionem debere fieri, in illud decretum consenserunt. Cujus etiam omnis decreti partes si quis scrutari et ponderare volet, inveniet profecto multa intolerabilia, et quae necessitati seu conditioni instantis temporis nequaquam conveniebant. Illi tamen de Basilea legem, quam in aliis tulerunt minime servantes, sed contra ejusmet statuta venientes, quotidie annatas levant et exigunt, et cum his, quibus vel a S. D. N., vel ab eis beneficia collata sunt, componunt diversimode, et novo quodam ingenio undique sibi pecunias conflare contendunt.

« Aliud quoque universali Ecclesiae et toti populo Christiano non minus periculosum quam perniciosum attentaverunt: nam, cum omnia jura divina et humana disponant multa fieri circa electionem summi Pontificis in faciliorem et expeditiorem exitum ipsius electionis propter periculum, quod imminet in longa vacatione

Apostolicae Sedis, et propter solam eam solemnitas illa, quae in caeteris inferioribus Ecclesiis a jure est introducta, in hac sit pro majori parte remissa, ipsi electionem Romani Pontificis cum nonnullis modificationibus et conditionibus, novis etiam adinventionibus, et inusitalis juramentis tam per cardinales, quam per papam praestandis valde difficultarunt, et ad quamdam quodammodo impossibilitatem redegerunt, et praecipue in vim legis statuerunt, juramentum quoddam praestare debere, in quo inter caetera continetur, quod Romano Pontifici electo non prius obedirent, quam ipse in summum Pontificem electus juret juxta quamdam inauditam formam, quae recte consideranti schismatis potius est inductiva quam pacis; volunt enim papam, postquam electus fuerit a duabus partibus cardinalium, emittere et dare debere consensum electioni de se factae per modum pollicitationis, juramenti et professionis cujusdam.

« In qua forma juramenti post professionem, quam fecit de servando fidei et ritum sacramentorum juxta traditionem sanctorum octo Conciliorum, quibus addunt Lugdunense, Vienne, Constantiense et Basileense Concilia, jurat prosequi celebrationem Conciliorum generalium, et confirmationem electionum juxta decreta Basileensis Concilii, quod certe est inauditum, periculosum, contra omnia decreta sanctorum Patrum de electione summorum Pontificum loquentia, quae disponunt, quod electus a duabus partibus cardinalium absque contradictione quacunque sit papa, praesupponendo in eo fidei fundamentum; repugnaret enim, quod esset Christianae fidei caput, et non esset fidelis, ideo recte quidem sancti Patres a summis Pontificibus non pollicitationes et juramenta, sed professionem tantum fidei exegerunt. Ita beatus Gregorius se quatuor Concilia generalia Nicaenum, Constantinopolitanum, Ephesinum et Chalcedonense sicut quatuor Evangelia proficitur venerari et suscipere. Ita etiam ex professione Romani Pontificis colligitur, quae in decretis canonicata est, in quibus illa sancta Concilia Romanus Pontifex in his, quae sunt fidei, proficitur. Modificant etiam summi Pontificis electionem in eo, quod volunt eligentes Pontificem non posse nominare nisi tres, et quod etiam, si tantum duos nominarent, quod unus sit de extra collegium dominorum cardinalium, et quod non possit nisi unum scrutinium in die celebrari, et quod non possit fieri accessus nisi post sex scrutinia, et multa alia novitatis plena et contra laudabilem consuetudinem haecenus observatam in electione summi Pontificis, et in impedimentum facilioris exitus et expeditionis ipsius electionis. Nam, ut alia omittamus, ex praedictis, quae necessitas incumbit, ut nominalis duobus unus haberet esse de extra collegium; omnia enim jura clamant non tantum in

electione Romani Pontificis, sed in Ecclesiis inferioribus, quod si de gremio Ecclesiae dignus reperitur, de Ecclesia assumi debeat, specialius tamen id servari convenit, et specialius id de jure cavetur, quod sacro collegio, Sede vacante, Romanus Pontifex assumi debeat. Ita sexta Synodus statuit. Hoc ipsum ex Stephani papae Concilio colligitur, dum dicitur: Oportebat, ut haec sacrosancta domina nostra Romana Ecclesia, juxta quod a B. Petro et ejus successoribus institutum est, rite ordinaretur et in Apostolatus cubnen unus de cardinalibus presbyteris aut diaconibus consecraretur.

5. « Nec est illud etiam praefereendum, quod praeter caeteris est periculosum; quoniam statuerunt, quod hoc tempore, vacante Sede Apostolica, electio habeat fieri in Basilea et in loco Concilii et non nisi post duos menses a die vacationis. In qua re est diligenter advertendum, quod istud est adducere apertum schisma in Ecclesia, pro quo tollendo in Concilio Constantiensi locus Christianorum principum caelus desudavit, quoniam reverendissimi domini cardinales quorum est praecipuum munus, Sede vacante, providere de Pontifice, ne per longam vacationem Romana Ecclesia, imo tota Christianitas patiatur incommoda, ubi occurrat papae mors, statim compellentur eligere et Ecclesiae pastore viduata providere; nec volent aut commode poterunt ire Basileam; ille vero de Basilea suo decreto imitentes talem in summum Pontificem electum forte non acceptabunt, nec pro papa habebunt, juxta ordinationem eorum ad aliam electionem procedent, et sic statim inducetur schisma. Non est praeterea ratio aliqua vel necessitas, ut Basileae aut in loco Concilii eligatur papa, nam juxta canonicas sanctiones electio Romani Pontificis habet celebrari in civitate vel diocesi, si locus est tutus, ubi papa moritur. Item etiam si servare vellent cardinales illud decretum de duobus mensibus, esset valde periculosum post longam vacationem, primo duorum mensium, secundo tanti temporis quanti duraret tractatus electionis, qui aliquando duravit anno vel annis, cardinalibus in conclavi ad invicem non valentibus in unam personam convenire. Cur autem decretum illud factum fuerit, non est admodum difficile cognoscere, quoniam de ambitionis potius, quam charitatis fomite processit. Esset etiam valde periculosum electionem supremi in Ecclesia principis tantae multitudini committere. Hoc tamen decretum nec per S. D. N., nec per sacrum collegium unquam fuit receptum vel approbatum, est tamen ex praedictis causis omnino tollendum.

« Statuerunt praeterea de numero et qualitate cardinalium, captivantes quoad hoc libertatem S. D. N. et sacri collegii, et dividentes orbis nationes, et Christi tunicam partientes: cum tamen apud Deum non sit personarum acceptatio,

nec sit distinctio Judæi et Greci, fueritque semper in potestate Romani Pontificis de consilio fratrum suorum eligere ad latus suos viros, quos putavit expertos et Ecclesiæ profuturos, et quos judicavit expedire pro tempore et publicæ rei Christianæ, quod quidem decretum velut Romane Ecclesiæ perniciosum ipse Romanus Pontifex et sacrum collegium nunquam acceptaverunt.

« Voluerunt etiam illi de Basilea, et hoc decreto firmanunt, Romanum Pontificem, pendente Concilio, nunquam cardinales posse alibi creare, quam in loco Concilii, quod magnam continet impietatem, nec ullam faciem honestatis habet, cum nulla sit ratio, quæ arcere debeat summum Pontificem ut, si velit, Ecclesiæ Romane providere de cardinalibus, urgente utilitate et necessitate suadente, habeat cum toto collegio et Romana curia se transferre Basileam, et cum etiam hoc servare nil aliud foret, quam statum Ecclesiasticum et Ecclesiæ monarchiam involvere in apertis periculis, et pæne ad exitum deducere. Quæ omnia quis dubitat de ambitionis et odii radice processisse, satagentibus nonnullis, qui quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi quærunt, gradum illum prope supremum honoris conscendere hac via, quem non alia posse attingere credebant? Claudentes etiam per hoc viam S. D. N. defensionis suæ, ut ita sublata defensione sua Beatitudo compelleretur omnibus, quæ ipsi vellent, parere, in qua re illud etiam præcipuum est detestandum, quod tam leviter et uno pæne momento conati sunt evertere, quæ a sanctis Patribus per tot retro sæcula edita et inconcusse servata fuerunt, sub specie pietatis et supremæ quam sibi fingunt potestatis, conantes etiam omnem dignitatem, honorem et superioritatem ab Apostolica et Romana Ecclesia auferre, et in se convertere.

6. « Illud etiam est non minori admiratione perspicendum, quod Clementinam *litteris de proba*, quam in generali Concilio Viennensi longe celebriori, quam sit hoc Basileense, edidit Clemens justissimus Pontifex et in Dei Ecclesia celebratus, tollere conati sunt, supremum Ecclesiæ principem, cui jura omnia divina pariter et humana et omne semper sæculum detulerunt, de mendacio calumniari satagentes, et quod verbis suis et facto suo non sit habenda fides, quod est certe absurdum, præsumptuosum et calumnia plenum, cum caput fidei et religionis nostræ, quod non puri hominis sed Dei, quem impossibile est mentiri, vicem gerit in terris, non præsumatur, saltem de facto suo proprio, velle vel consuevisse mentiri, cum etiam cæteris regibus et principibus de facto suo credatur,

« Abstulerunt præterea a Romano Pontifice speciales reservationes, quibus aliquando necesse est summum Pontificem uti pro tempore ;

nec possit, quod Deus sui vicarii relinquit arbitrio, hominum statutis aut legibus claudi : nam reipublicæ non expediret, ut moderatio legum omnium, quam *Epischeim* morales nominarunt, non esse penes supremum principem, quamvis etiam humanæ reservationes sint contra ejus commune : cum enim plura sint negotia, quam vocabula, et lex non valeat omnes casus comprehendere, dedit Deus legem animatam in terris, non multitudinem, aut collegium, vel universitatem, sed maximum videlicet omnium principem Romanum Pontificem Christi vicarium et Petri successorem, qui haberet pro exigentia et qualitate gerendorum, non alieno arbitrio, sed suo, leges interpretari, moderari, declarare et tollere, si sit opus. Quomodo ergo ii Patres, qui sunt Basileæ congregati existimant posse supremum Ecclesiæ principem legibus ipsorum insuetis et sacris canonibus adversantibus ligare, imo ipsum omni potestate denudare, ita ut pro solo nomine et veluti signum quoddam in Apostolico throno sedere velle videantur ?

« Postmodum ne aliquid deesset, unde materia querelæ daretur et scandali, præsumpserunt absque auctoritate vel licentia Apostolicæ Sedis plenarias indulgentias dare, in qua re, cum multi graves et notabiles prælati etiam viri in divino et humano jure doctissimi plerique timorati, conscientiosi et scandalum ex hoc in Ecclesia provenire dubitantes, se opposuissent per duos annos cum dimidio, et inter majores Concilii post multas publicas disputationes habitas in loco deputationis pacis aliquando fuisset obtentum hoc minime per Concilium fieri convenire, sed exercitium clavium et dandi plenarias indulgentias esse penes supremum Ecclesiæ principem Romanum Pontificem, nihilominus postmodum a multitudine vocum inferiorum, qui pro causis potius privatis, quam pro republica sunt in Concilio, obtentum est indulgentias illas plenarias per orbem universum publicari debere in grave præjudicium, ne dicamus contemptum Apostolicæ Sedis, cujus est maxime proprium illas dare, et in laqueum et periculum fidelium animarum, laicis quamplurimis detestantibus et admirantibus hoc per multitudinem præsumi, quod in signum supremæ potestatis est soli summo Pontifici reservatum in quarum publicatione, si quis recte velit animadvertere, inveniet hoc potius ex radice avaritiæ quam charitatis, et pro solo scandalo suscitando processisse.

« Illud summe advertendum est, et ad quos omnis principum consideratio se convertere debet, quod ii, qui Basileæ sunt, omnia administrant et faciunt tam in spiritualibus quam in temporalibus quæ spectant et pertinent ad exercitium supremi in Ecclesia principis, quoniam minores causas agunt, de causis confirmationis

cognoscunt, postulationes quæ soli gratiæ nuntantur, et quas solus papa consuevit admittere vel rejicere, non solum in Concilio recipiunt, imo eas contra provisiones Apostolicæ Sedis admittunt, et provisiones per papam factas multas decernunt; de canonizationibus sanctorum cognoscunt, beneficia et officia, commendas etiam cathedralium Ecclesiarum conservatorias ad tempus et in perpetuum dant, pensiones super beneficiis imponunt, confessionalia concedunt more Romanæ curiæ, ab omnibus peccatis absolvunt non semel tantum, sed pluries circa easdem personas; dant indulgentias in fine sermonis et missæ auctoritate universalis Ecclesiæ, faciunt doctores in omni facultate nullo vel modico examine prævio, cum illegitimis dispensant ad ordines, dignitates et hæreditates, plerisque pallium conferunt, episcopos consecrari præcipiunt, ordines etiam extra tempora dari mandant, cum irregularibus et omnibus pæne criminibus irretitis dispensant, actiones more principis suspendunt, in gradibus a jure prohibitis dispensant ita faciliter, ut repertum sit dispensatum esse per unum prælatum in secundo gradu consanguinitatis, auctoritate, ut dicebatur, Concilii, per quam dispensationem pretio, ut non dubitabatur, emptam patruus neptem sibi habuerit copulare. Quæ omnia nullum unquam generalium Conciliorum, etiam, illorum octo ab initio nascentis Ecclesiæ, facere præsumpsit, et hoc (non) est aliud, quam duo exercitia suprema, duo tribunalia et duo capita in Ecclesia militanti ponere velut monstrum, et sic apertissimum schisma fovere, pro quo de domo Dei eliminando non ante multos hos annos omnes fere Christiani principes multo labore et sudore, necnon sanguine suo et suorum, annis fere quadraginta laborarunt.

7. « Inauditum quippe cunctis sæculis est hoc, quod cum principe unico Catholico, iudicatoque capite religionis Christianæ, Concilium generale, a quo omnis norma justitiæ et exemplar, omnisque morum emendatio, summa item pax omnisque erroris eliminatio, etiam ipsa sui toties repetita professione procedere debent, cum tanto Ecclesiæ et populi Christiani scandalo contendat de pari, imo de majori potestate cum summo Pontifice, administrando quæ ad eum non pertinent, et pro quibus per peritiores lotius orbis viros quotidie Concilium laceatur et vilipenditur, referente jam ex omni parte fama, universos Ecclesiastici ordinis viros perditos et male operantes, et qui in partibus vel in curia pro eorum demeritis punirentur, in Consilio Basiliensi recipi et ad cumulandum tantum in deliciis haberi. Numquam ex hominum memoria vel in Annalibus majorum nostrorum simile genus schismatis aut scissuræ novit Ecclesia, dum enim in Sede Petri legitimus sedet administrator, et is etiam, quem

Concilium ipsum habet et nominat indubitatum Romanum Pontificem, est in possessione administrandi, cur hoc est, quod ii Patres, qui sub nomine generalis Concilii Basiliæ conveniunt, sequæ omnia in Spiritu sancto facere et operari profitentur, parem aut majorem præsumunt potestatem? Numquid mediator Dei et hominum homo Jesus Christus, cum mortem agere et suos corporali præsentia relinquere decrevit, multitudinem, et non potius vicarium, Petrum videlicet Apostolorum verticem [ita enim Dionysius et Cyrillus reliquique sancti doctores Ecclesiæ eum nominant] sibi elegit successorem? Cur monarchiam hæc, quam Deus suo ore instituit, ad populorum statum et ad democratiæ deducere festinant? Numquid non vident apertum dissidium non solum in universali Ecclesia, sed fere in singulis omnibus, dum quem papa instituit, hi destituunt, et quem ligat, hi absolvunt, quem exaltat, hi deprimunt?

« Quid hoc aperto schismate, quod annis fere sex adhuc repullulat, Ecclesiæ aut Christi fidelibus populis et toti reipublicæ Christianæ periculosius esse potest? Quid opus erat ibidem congregatis ad hos scandalosos et insuetos actus procedere, et se de iis, quæ ad eos minime pertinebant, intromittere, jurisdictionem et auctoritatem summi Pontificis toto orbe venerandam, et in summa pace se habentem, Sede jam plena, ipso non præmonito aut requisito, impedire, imo totaliter auferre, et duo capita sub diversis tantum nominibus in Dei Ecclesia [quod omnium perniciosissimum est] constituere, fidem ipsam nostram lædentes et articulum illum unam, sanctam, Catholicam et Apostolicam Ecclesiam? Unde et si cætera omnia rite gesta fuissent, prout certe non sunt, hæc nequaquam Christiani principes simulare aut tolerare deberent: quinimo etiam ipso Romano Pontifice silentium agente, et hæc longa quadam patientia tolerante, ipsi Catholici principes pro zelo fidei Catholicæ succurrere tenentur. Ad prædictorum corroborationem dicere, eos etiam omnia officia ad instar Romanæ curiæ in Concilio constituisse, videlicet cancellariam, pœnitentiariam, cameram, auditorem, clericos et cæteros ejusdem officiales, auditores rotæ, registrum tam supplicationum quam Bullarum, cursores et servientes armorum, auditorem contradictarum, correctorem, scriptores abbreviatores, soldanum et cæteros omnes, quos Romana curia de longissima et approbata consuetudine habere et sibi constituere decrevit et consuevit. Item legatos de latere eum facultatibus per Sedem Apostolicam talibus dari solitis publicarunt et fecerunt, qui usi sunt cruce et aliis insigniis legatorum, monstruosum nescio quid præ se ferentes. Collectores per omnem fere orbem constituerunt, qui pecunias cameræ et sacri collegii, census quoque et regalia ad Romanam Ecclesiam per-

tinencia exegerunt, impediveruntque quominus Apostolici collectores exigerent, imo eos, et qui eis non solvebant, excommunicarunt, dantes plene operam, ut jam totus mundus sciret, Concilium cum papa non esse ligatum in uno pacis et charitatis vinculo, pro qua pace non rumpenda S. D. N. hæc omnia usque in diem hæc patitur. Decimas et semidecimas imposuerunt, et licentiam dederunt nonnullis prelati, ut subditis suis imponerent exactiones plurimas pro beneficiorum aut officiorum datione, et quod papam exigere non permittunt, ipsi sub alio titulo et colore exigunt. Praelatos ad Concilium non venientes pecunia quietant et mulctant, quod genus turpis questus nonnulli reges et principes in eorum temporali dominio hoc execrantes fieri omnino prohibuerunt.

8. « Dicere præterea de causis tam Ecclesiasticis quam profanis, quæ indistincte in Concilio introducuntur, ita ut Concilium potius particularium causarum, quam generale dici aut appellari possit, cum enim quedam sint causæ, quæ de sui natura in Concilio veniant ventilanda, actum fuit a principio Concilii, ut ex quinta colligitur sessione, quod darent præcognitores, qui haberent examinare, quæ causæ in Concilio introduci debebant, ne Patres, qui venerant et vacarent ad ea, propter quæ Concilium se profitebatur in Spiritu sancto congregatum, inutiliter occuparentur in causis, et dum hoc servatum extitit, paucae admodum causæ in Concilio sunt agitate, sed cum cogitare cœperunt de perpetuatione Concilii, jam exolevit mos ille, siluit decreti illius dispositio, omnes passim causæ introductæ sunt, ut quoniam tædio jam affecti prelati præ nimia duratione Concilii recesserant, esset saltem multitudo, quæ Concilium cum aliqua colorata occupatione continuaret, unde nunc fit, ut omnis, qui in curia Romana sententiam contrariam reprobat, statim ad Concilium recurrat, et ut plurimum quod curia absolvit, qui in Concilio sunt condemnant. Adversus tres sententias conformes latis in curia restiterunt, nec permittunt de sententiis in Concilio latis in curia cognosci, at ipsi de sententiis latis in curia cognoscere volunt. Non patiuntur a sententiis privatorum in Concilio latis ad papam appellari, et constituentes se supremos iudices, causas ad se advocant de Romana curia, et sic denegant supremum tribunal papam tenere in aliis causis, quam in causis fidei, quod est erroneum. Iudices etiam præficiunt causis audiendis, qui sunt ignari iudiciorum, et penitus inexperti, non examinati primo, ut fit in Romana curia, qui iudices ignari juris communis et styli Romanæ curiæ inordinate procedunt, et futurum erit aliquando, ut omnis vel major pars sententiarum, quæ ibi feruntur revocentur ex eisdem actis in posterum.

« Fecerunt etiam illi Bullam plumbeam, quod nunquam exiit attentatum per aliquod generale Concilium, nisi forte Sede vacante, quod quidem novitatem quamdam sapit et presumptionem : nos enim fuit quorundam antiquorum generalium Conciliorum, quæ papa per suos præsidentes seu nuntios Apostolicos celebravit, ut omnia fere sub nomine præsidentium expedirentur, et eorum subscriptione et sigillo firmarentur, nec aliter, quæ decretabantur recipiebantur.

« Inauditum etiam est illud et contra universalis Ecclesiæ generalem observantiam et sanctorum Patrum traditionem, quod in missa non orant pro papa, scienter orationem illam, *Deus omnium fidelium*, omittentes, cum tamen Ecclesia nedum pro papa, sed pro Judæis et paganis mandet orationes fieri ; cum enim valde accurate præsidentes Apostolici sape quererentur, quod oratio illa omittebatur in missa, nunquam tamen illud emendare vel aures præbere voluerunt ; quæ res est magni contemptus, et perniciosi exempli, et per hoc, quod intus gerunt aperte demonstrant.

« Dicere præterea de inordinato modo procedendi in Concilio a quo omnis hæc turbatio magna ex parte nascitur, nam quemdam modum invenerunt, quem noviter ad Concilium venientes habent servare, quem incorporationem vocant : qui quidem magno astu et calliditate adinventus est, quoniam quedam juramenta et pollicitationes extorquentur, quæ monopolium potius et conjurationem sapiunt, quam Concilii libertatem, quod juramentum multi graves et conscientiosi viri, multi etiam principum oratores subire recusarunt : et admiserunt communiter et distincte omnes inferiores non graduatos, sed penitus ignaros, et qui habuerunt nedum vocem consultivam, sed definitivam et auctoritatem vocum, non ponderando zelum aut merita cuncta in eo Concilio acta et conclusa sunt et fiunt etiam de præsentibus, ita ut frequentissime prelati omnes vel major pars et sanior fuerit in una sententia, reliqua vero etiam excedendo de modico in contrarium prævaluit a pluralitate vocum, qui modus est a jure improbatum, ut sapientibus vocatis, ab ignavis definitur, quod a majori parte receptum est. Ino stante hæc Concilii ordinatione, procedendum videlicet per deputationes, et prævaleat, quod obtineatur a majori parte conclusorum in tribus partibus, id est, deputationibus, eveniet et frequenter contingere potest, quod a majori et non saniori parte totius Concilii aliquid concludetur, quod est absurdum, quod sic deducitur. Pone, quod in Concilio Basileensi agatur de tollendis commendis a reverendissimis dominis cardinalibus, et ab aliis prelati, prout nunc dicitur eos de Basilea abstulisse, et pone, quod in deputatione fidei, pacis, et reformatorii scrutatis vo-

lis singulorum de centum vocibus pro qualibet reperietur, quod quinquaginta una voces sint pro parte affirmativa, quod auferantur commendae, et quadraginta novem pro negativa, quod non auferantur, ei sic omnibus vocibus harum trium deputationum computatis, apparet quod centum quinquaginta tres voces sunt, quod non auferantur, et centum quadraginta septem quod remaneant, et sic a majoritate vocum trium deputationum juxta Concilii ordinationem opus est concludere, quod tollantur. Pone ergo, quod quarta deputatio de communibus, nemine discrepante, definiat commendas non esse tollendas, tunc licet omnibus quadringentis vocibus collectis in unum major pars vocum concludat, quod non tollantur, sunt enim centum quadraginta septem, tamen praevalet minor numerus vocum centum videlicet et quinquaginta trium, quanquam in tribus deputationibus praevaluit major pars, et sic juxta ordinationem Concilii rejecto illo quod a majori parte vocum totius Concilii receptum est, in generalique congregatione contendetur, quod a minori parte Concilii est diffinitum, et ita postmodum decretabitur, quod est satis inauditum, excedit enim pars major, quae juxta dictam ordinationem succumbit, minorem partem, quae praevalet et recipitur in nonaginta tribus vocibus, quod est mirandum et contra omnia jura. Sed quod etiam per hunc modum non concludatur a saniori parte, satis est verisimile, quoniam potest contingere, quod in numero de centum quadraginta octo sint viri longe majoris virtutis et sufficientiae, quam in numero de centum quinquaginta tribus: non fuit iste modus generalium Conciliorum apud antiquos Patres, nec modus juris, quoniam ut plurimum in antiquis Conciliis soli praefati, qui suas dioeceses representabant, et majori lumine et gratia illustrantur et visitantur, quam hi, qui non sunt praefati et procuratores praefatorum vocem habebant definitivam, qui etiam subscribebant se, ut ex gestis antiquorum Conciliorum colligitur. In Concilio vero Constantiensi per quamdam tolerantiam, et ut citius veniretur ad extirpationem antiquati schismatis, extitit permissum, ut procederetur per nationes, qui modus est longe tolerabilior, quam iste, quoniam quilibet in sua natione scit bene, quae illi expediunt, norunt defectus tanquam experti, et sciunt etiam judicare de modis reparandi: majores etiam nationes in natione honorantur et praeferuntur ceteris, et communiter minores, licet forte non sint periti vel graduati, sequuntur saltem pro reverentia vota majorum et peritorum de illa natione, sic non nisi a saniore parte, ut plurimum res arduae concludi possunt. Non sic contingere potest in hoc modo procedendi per deputationem, qui penitus inordinatus et confusus est, et in quo Germani Gallicis, Gallici Hispanis, Hispani Ita-

licis permixti sunt, ubi unus minimus Hispanus verbi gratia non deferret nobiliori et magis scientifico praefato, qui sit de tota Francia, in una deputatione, et qui tantam vocem habeat, quantum habet cardinalis vel magnus magister in theologia, et sapissime est per experientiam comprobatum, quod in una deputatione unus bene inferior et miser in faciem restitit uni praefato ita, ut praefatum tanquam magis probum facere et cedere oportuerit; unde per hunc modum raro a saniori parte aliquid deliberatur. Nec etiam cum gravitate, ut expediret, deliberari potest, unde sapissime secutum est, ut materia satis facilis ita fuerit in deputationibus difficultata, ut vix potuerit multis diebus terminari, quandoque res arduissimae, et quae magno studio et tempore indigebant, nulla prius discussione facta per verbum: *Placet*, statim expeditae sunt. Ideo non mirum, si plura per hunc modum procedendi gesta sunt sacris canonibus et bono publico parum convenientia, et propter hoc videntes Patres, qui debebant esse iudices Concilii, inferiores et ignaros, de iis, quae ad eos non spectabant, judicare ut intelligebant, et penes eos omnes Concilii potestatem residere, licet de facto, frustrati spe et desiderio suo pro majori parte recesserunt, ita ut a multo tempore citra in Concilio non fuerint viginti quinque episcopi, etiam oratoribus regum et principum computatis.

9. « Hic etiam modus procedendi nec inimicos aut suspectos excludit in judicando, et frequenter et sapissime visum, quod inimici S. D. N. et Romanae Ecclesiae passionatique diversis ex causis incorporati fuerint, et contra suae beatitudinis statum et honorem judicaverunt, et fuerunt ut plurimum in causis ad suam sanctitatem pertinentibus specialiter deputati. Quis autem rectae mentis non obstupuit, imo certe non erubuit, et factum fuit detestatum quod, cum populus Romanus, qui tunc nuperrime papam captivare conatus fuerat, in ejusque personam fuerat machinatus, et cardinalem S. R. E. reverendissimum, scilicet dominum camerarium diro carceri et in compedibus mancipatum teneret, ad Concilium misisset, non ut suum errorem cognosceret, sed ut cum sanctissimi domini nostri calumnia tantum scelus palliaret, petiit tandem sacro Concilio per certos syndicos, quos ad hoc specialiter constituerant, incorporari: qui nomine populi Romani sic interdicti et excommunicati, et acerrimis juris et hominis poenis irrefecti, statim magno applausu incorporati sunt veluti peculiare Ecclesiae filii, qui tam egregium facinus attentaverunt, ut Christi vicarium temerario, imo diabolico ausu caperent, poenas juris et hominis non formidantes, sed potius censuras omnes et jura omnia divina et humana contemnentes et profanantes, qui in nullo alio rei apud aliquos videbantur, nisi quod tantum

facinus. Deo in contrarium disponente, consummare non potuerant. In qua re quis ita legum aut vitæ communis ignarus non videat quosdam, qui illi incorporationi favebant, in tam damnato crimine communicare? Hæc imperita illa multitudo, quorundam arte et astu decepta, fieri consensit in magnam Concilii notam: si enim per prælatos et graves viros, fuisset Concilium Basileense celebratum, hæc gesta non fuissent, et non etiam forte esset necesse aut expediens de actis dispensare aut ea in dubium revocare. Qui vero rem hanc ordinarunt eo prætextu hoc fecerunt, ut multitudinem suo modo ducere possent, quod non potuissent ita personas graves et timoratas contractare. Nec hunc modum procedendi ex eo colorare possunt, quod a principio Concilii pauci convenerant in Basilea, quoniam postquam Concilium fuit plenum, et per S. D. N. reintegratum erant prope centum quinquaginta mithræ, et fuere centum post per multos menses, quia poterant si zelum habuissent, facile variare modum procedendi, et expedire quæ erant expedienda, præsertim cum de hoc sapissime et cum instantia per magnos principes et prælatos fuerint requisiti, sed non exaudierunt vocem eorum.

« Hinc processit, quod Concilium jam annis sex durat sine fructu, utinam non cum magna Ecclesiæ jactura! Hæc certe duratio tanti temporis in uno Concilio generali inaudita est cunctis sæculis; nam Concilium Lugdunense duravit per tres menses vel circa, et tamen convocatum fuit per Gregorium X pro passagio seu subsidio Terræ-Sanctæ, pro pace populi Christiani, pro reformatione universalis Ecclesiæ, et pro unione Græcorum. Concilium vero Viennense duravit mensibus sex, et in eo sunt constitutiones saluberrimæ publicatæ. Quid est ergo quod annis fere sex, vel dicamus duobus et sex mensibus, quibus S. D. N. reintegravit illud Concilium, aliquod istorum, nedum perficit, vix inchoari potuit? ex operibus enim facile illorum, qui ibi sunt, voluntas deprehenditur, quoniam cum non intendant finem, non intendunt in iis, quæ sunt ad finem; implicant enim se peregrinis factis et impossibilibus materiis, quas si etiam explicare possent, statim alias difficiliores superinducerent: satisque apparet eos facere res in tempus deducere etiam si finem videre quærent, et ut tempus redimant, litibus et particularibus negotiis vacant, aperteque nonnulli ex eis dicant Concilium non antea finem habiturum, quam sanctissimi D. N. Eugenii papæ mors sequatur, quodque sic intendant re ipsa, intelligi potest, nam et ipsi constitutiones fecerunt Concilium Basileense dissolvi, commutari aut transferri non posse per papam aut per alium quempiam nisi de consensu duarum partium conjuslibet deputationis, et postea duarum partium generalis con-

gregationis, scrutatis votis singulorum, quod vix aut nunquam poterit obtineri, vel evenire. Imo plus statuerunt, quod per papam Concilium mutari, transferri aut dissolvi non possit sub poena suspensionis primo, et deinde privationis papatus. Erit ergo in eorum potestate Concilium durari facere quantum volent, seu perpetuare in magnum scandalum totius religionis Christianæ, nisi opportune provideatur. Nec est bene videre quomodo illi, qui sunt congregati, velint imponere finem tot exorbitantiis et intendere reformationi, quam professi sunt velle dare toti mundo et aliis, ad quæ si dicunt congregatos, cum in generali congregatione quidam prælatus maxime ad perpetuationem affectus reiteratis vicibus dixerit publice, non esse intendendum reformationi, quoniam ea perfecta statim Concilium finiretur: habens pater ille pro magno inconvenienti, quod aliquando Concilium habeat terminari.

« Quidam etiam ibi sunt, qui privato interesse et commodo laborant, cum a clero quidam, quidam a suis principibus, quidam a prælatis absentibus ampla stipendia percipiant, quæ ut diu durent, magnaalia, utinam vera, dominis et principibus eorum sæpe scribunt de Concilio. Quidam de causis et officiis, quæ ibi exercent et agunt, cumulant magnas pecunias, quidam ibi laborant opinione summi in Ecclesia principatus, et expectant casum vacationis, quidam per ea, quibus in ipsismet sunt conscii, diffidunt de clementia S. D. N. nec audent venire ad suam sanctitatem, quæ tamen eos græte et benigne reciperet: quidam confidunt, stante hac scissura, in Ecclesia posse cum hac turbatione consequi, quod in pace non obtinerent, et in tantum processit ambitio nonnullorum, qui ibi sunt, ut novis quæsitis coloribus episcopos et prælatos de propria sede cum multo scandalo, et non sine futura caede plurimorum, ejicere festinent, quibus illi de Basilea, ut sibi parent clientelam et sequelam, assistunt et favent contra omnem justitiam, gladium ponere satagentes ubi est pax, professionis eorum immemores, qua pacem se cunctis gentibus dare polliciti sunt: quem enim sciunt Romanæ Ecclesiæ favisse, hunc capitali odio prosequuntur, quem vident honorem et prærogativas illius impugnare, et de Pontifice et Romana curia obloqui, extollunt et inter principes operum, quæ diximus, constituunt.

« His igitur ita se habentibus rebus, quomodo sperandum est, nisi se principes opponant murum pro domo Domini, et opportune provideatur per homines illos, qui Basileæ sunt, emendare quæ fecerunt, aut ab ineptis desistere, vel finem inveterato jam Concilio imponere velle? Nonne hoc ipsi eorum processu omnem generalium Conciliorum auctoritatem in futurum celebrandum sepeliunt? Quis amplius Con-

ciliis credet, cum experti fuerint cuncti, hoc tam magna professum, paucissima complevisse, vilibusque quibusdam se immiscuisse, plura contra auctoritatem sanctorum, quae decreta sunt, abolitione, quam observatione, et paucissima, quae fecerunt, per orbem recepta sint? Quis unquam Romanorum Pontificum ex iis, quae isti contra Apostolicam Sedem attentaverunt, caufior factus audebit deinceps generale Concilium convocare? Quis fidelis desiderabit amplius cogi Concilium, cum ex quo sic frequenter Concilia celebrari consueverunt, ex eo quod qui convenerunt, ut plurimum quae sua sunt quaesiverunt, majestas Ecclesiae est labefactata, Ecclesiae libertas conculcata, patrimonium Christi dissipatum, temporalitas Ecclesiarum occupata et deperdita, et omnis reverentia ex clero fere extincta? Quod si sacra generalia Concilia ea intentione, eo ordine, et ab his Patribus celebrarentur, quae praeiis illis temporibus celebrari consueverunt, res Ecclesiae, imo totius populi Christiani alio essent loco, quam modo sint. Ordinarunt praeterea ad hunc effectum perpetuandi Concilium, ut de causis incorporatorum non posset alibi cognosci, quam in Concilio, quodque beneficia incorporatorum per aliquem sub pena privationis et inhabilitationis ad obtinenda beneficia impetrari, et per papam etiam conferri non possint, etiam motu proprio. Ex quo decreto secuta sunt intrusiones in beneficiis et rebelliones quamplurimae inferiorum contra suos majores, quanquam multi studuerunt incorporari ad finem evitandi correptionem, vel ad continuandam suam intrusionem, et in fraudem fecerunt se plurimi per procuratorem incorporari, qui nunquam in Concilio fuerunt, nec etiam intendunt in posterum, et tamen praetextu decreti illius defenduntur, ac si in Concilio fuissent, et pro republica continuo laborassent. Et quod papa non possit beneficia incorporatorum conferre, magnam continet injustitiam, et nihil est aliud, quam ordinem universi turbare et se contra suam superiorem erigere, imo causam peccato tribuere. Quid si unus incorporatus notorie caret titulo? Quid si ex aliquo delicto per hominem vel a jure privatus est? Quid si duo incompatibilia absque dispensatione possidet? nulla enim est ratio, quae hoc prohibere possit; est enim illud receptum ab omni Ecclesia sanctorum, summum Pontificem dominum esse et moderatorem, necnon dispensatorem omnium beneficiorum, quae omnino veluti matrem et dominam recognoscunt sanctam Romanam Ecclesiam.

10. « Illud etiam est satis inauditum et admirandum, quod adstringere volunt papam ad servandum eorum decreta et nuda facta, sed facienda in posterum. Qua enim fronte audent legum moderatorem et principem, et qui potest, prout utile vel expediens judicaverit,

legem tollere, requirere, ut legem servet, sic velle eum legibus, a quibus solutus est subjacere? Cur ipsi leges, quas ipsi promulgarunt, non ferunt nec servant, ipsique primi sunt, qui eas impune et in facie totius Concilii transgrediuntur? Si tanta est majestas in condenda lege, tantaque necessitas promulgandae, ut praedicant, antequam edatur, cur cum est edita, per ipsos non recipitur? Sincero non servato ordine, ut saepe fit, promulgatur parumque deservit actibus hominum, quia principem Ecclesiae, quam alium quempiam, potius de observatione requirunt, profecto contemptus hic est maximus, nec tolerandus, hoc enim modo quandoque in Ecclesia introductae sunt haereses, dum inferiores per contemptum quemdam, aut de superiorum vita et moribus iudices esse volunt, aut eis leges, quod minime possunt, imponere satagunt. Illud profecto nullam habet apparentiam, quod futuris et nondum extantibus decretis papam subjicere volunt; incertum est enim, quid illa continere possint: sed qualis futura sint, declarant quae facta sunt: patet enim de legibus ipsorum, quando Sedem eas forte judicare necesse erit, quoniam omni ommissa solemnitate, sed populari quodam tumultu, ne dicamus passione, plurimae editae sunt: omiserunt enim modum illum subscribendi in antiquis Conciliis et a sanctis Patribus servatum; ne tandem intelligi possit cum de retractandis, quae fecerunt, agi forte necesse fuerit, qui edicto causam dederunt: futurumque erit aliquando, ut hi, qui consensum dederunt in condendis, primi fortasse erunt in illis auferendis. Desinant ergo Romanum Pontificem lacessere: recognoscant eum Ecclesiae caput, non recedant a doctrina Patrum, quae ipsi omnes leges subjicit, non seminant peregrinam doctrinam, animas simplicium illaqueantes, non alta sapiant, sed in humilitate persistent. Hoc enim omnium eorum caput et origo a principio nascentis Ecclesiae fuit, cum homines sanam non valentes doctrinam intelligere et sustinere, in laqueum superbiae elati plus sapere, quam oportebat, cum pericula plurimorum, in primis suo, sapere voluerunt.

« Volunt praeterea adstringere papam, ut non solum servet eorum decreta sic, ut praemittitur, facta, sed etiam sententias latas per eorum iudices in causis privatorum: inauditum est enim, ut primum membrum complectamur, quod in aliquo Concilio adstrictus fuerit papa servare jus positivum, si merito quae sanxerunt positivum jus debet appellari. Meminerint morem fuisse antiquorum Conciliorum, quod ea etiam, quae per auctoritatem summi Pontificis gesta fuerant, in Conciliis petebantur per papam confirmari et approbari, nec ipse confirmare tenebatur, si nolebat, nisi et fortasse quae fidem Catholicam concernerent, ut de Leone papa legitur, qui confirmavit tantum gesta Concilii Chal-

cedonensis in iis, quæ ad fidem perfinnerunt. Quod vero papa servet sententias in causis privatis in Concilio latas, nullam habet apparentiam, nec hoc a se papa abdicare posset privilegium, ut non esset refugium oppressorum, et ad quem omnes oppressi habent recurrere aut per appellationis aut supplicationis viam; hoc enim prohibere est tollere defensionem, quæ est de jure naturali. Nulla præterea fecerunt et faciunt in dies, quæ enervant in totum jurisdictionem et honorem sanctæ Apostolicæ Sedis, et turbant statum Ecclesiæ, quæ de se patent, et longum est discurrere per singula: sed satis sit aliqua enarrasse de multis, si illud tamen pro ultimo ponemus, quod libellos quosdam errores plurimos continentes, non examinatos nec receptos, in quibus multa de populo, Ecclesia et papa continentur, non juxta doctrinam sanctorum Patrum, venales exponi patiuntur in plateis, quod est valde periculosum, et damnate intentionis argumentum, quærentes quod actu et opere faciunt, etiam per viam doctrinæ ad posteros transmittere, et seminare errores, quos postea de populo Christiano extirpare non erit facile. Satis nos admonent præterita et quæ Bohemica impietas potuit, quæ levibus principibus insurrexerat, postea vero in longum chaos exavit.

11. « Dicere quomodo licet S. D. N. hæc semper ægro animo tulerit, feceritque quantum in sua beatitudine fuit, ut ea omnia per eos reformarentur, ut omnis conservaretur pax inter suam sanctitatem et illos de Basilea, in nullo unquam tamen proficere potuit: tenuit enim in Concilio præsidentes suos amplissima facultate suffultos, qui semper in iis materiis scandalosis et offendentibus Ecclesiam et bonum publicum se opposuerunt, quærentes omni diligentia dominos illos ab iis materiis peregrinis divertere, eosque ad ea convertere, ad quæ Concilium dicebatur institutum; sed nihil aut parum proficere potuerunt, quoniam ratione præsentis, quam habebant impeditam, non ultra poterant mandando, quam posset minimus de Concilio, nec valebant, stantibus ordinationibus, de quibus supra, aliquid proficere. Auepabantur illi de Basilea continue fautores illorum, quos sciebant aut Apostolicæ Sedi aut S. D. N. infensos, aut repulsam passos, cum quæ concedenda non erant ab ipsa sancta Sede impetrare non poterant, unde omni vento circumacti, ut disciplinam Apostolicam effugerent, satis declarabant potius cum summo Pontifice velle contendere, quam ad ea, quæ paci sunt, operam dare. Unde hoc clare cognoscentes suæ sanctitatis præsidentes et nuntii, postquam annis fere tribus in Concilio fuerant commorati, quoniam quidem quoad honorem suæ sanctitatis, et quoad profectum communis boni frustra laborabant, et Basileæ stabant, de recedendo a sua beatitudine veniam sæpe petierunt: sed sua sanctitas sem-

per sperans hoc quandoque debere cessare, et patientia ac tolerantia aliquando ista omnia superare, non solum noluit, ut præsidentes tunc recederent, sed beneficiis illos de Basilea vincere contendit, et in multis etiam illis pie condescendit. Nam primo in materia reductionis Græcorum, cum sua beatitudo avisasset modos valde convenientes et utiles pro illorum reductione, quibus etiam imperator ipse Græcorum et patriarcha annuerant, et patres illi de Concilio omnino illos spernerent, aliamque viam dispendiosam ac intolerabilis sumptus fuissent amplexi, quam absque eo, quod S. D. N. primus avisaretur, concluderunt et solemniter decretaunt sua beatitudine postea requisita per eos ut his, quæ Concilium in hac materia statueret, suum præstaret assensum, licet hæc via esset inutilis nec videretur expedire, tamen ut non contenderet cum patribus illis, per quamdam condescendentiam statuit sequi viam Concilii, eam prout ipsi petiverant, per Bullam suam approbavit, misitque dominum Christophorum Garatonum Constantinopolim ad intimandum imperatori et patriarchæ suæ intentionis fore de via per Concilium erecta non recedere, si tandem illa erat, quæ ad desideratam unionem nos perducere posset, itidem suadendo imperatori et patriarchæ, ut facerent. In commodum etiam Concilii ordinavit sanctitas sua in Basilea unum thesaurarium, qui exigeret a debitoribus camera, cum eis componeret, deputavitque quartam partem exigendorum pro usu Concilii: obtulit expensas necessarias facere et pro veris debitis in præteritum contractis satisfacere; satis patienter, cum ita tunc providisset, quod patres illi pecunias ad cameram Apostolicam spectantes exigerent, ita ut contra collectores illos Concilii nullos processus faceret, nullam censuram Ecclesiasticam exereret, nuntios Concilii Basileensis, qui ad suam sanctitatem destinabantur, humaniter et honorifice recepit, eisque de gratis et beneficiis providit, eorum verba aliquando non cum ea, quam decebat tales nuntios reverentia prolata cum multa patientia sustinuit, benignequæ semper pro tempore respondit. Omnibus præterea suppositis Concilii, etiam his, qui contra suæ sanctitatis et Apostolicæ Sedis decus aperte pugnabant, de gratis et beneficiis providit: qui tamen accepto beneficio, non propterea minus quam antea facere contra suam beatitudinem decretaunt. Voluit præterea sua sanctitas, ut qui in Basilea habent casus minorum penitentiariorum, eos absolverent, qui commode forte ad Romanam curiam accedere non possent.

« Videns ergo sua sanctitas hæc omnia pietatis et humanitatis officia nequaquam patres illos retrahere ab incepto, nec amplius patientiam suam valere in talibus, cum illa omnia, si voluisset, Apostolica auctoritate potuisset annul-

lare, vel nulla declarare, et via ordinaria providere, ne quid Sedes Apostolica detrimenti patretur, tamen quia sanctitas sua scandatum formidabat, et ut nullum patientiæ genus præfermitteret, statuit adhuc viam illam non attentare, sed omnia prius experiri. Cogitans ergo sua beatitudo, quod, si Concilium esset in uno loco, et in quo sanctitas sua posset commode interesse, attenta conditione et mala valetudine personæ suæ, quæ longa itinera pati non potest, sperabat hæc omnia mala et pericula cessare posse, et per suam præsentiam reparari. Suadebat suæ beatitudini conventionem hanc nedum necessitas ipsa, rerum istarum male gestarum reparandarum; quam Concilium petere debuisset, sed ipsa Græcorum reductio, de qua nunc agitur, pro qua faciendâ pro majori dignitate et firmitate præsentia beatitudinis suæ est plurimum necessaria.

12. « Accedebat, quod ipse Græcorum imperator et patriarcha cum maxima instantia petebant præsentiam summi Pontificis in Concilio, et pro hoc ipso apud dominum ipsum Concilium supplicarent. Decrevit ergo sua sanctitas pro hac conventionem mutua, et in loco suæ sanctitati accommo impetrandò, mittere ad Concilium reverendissimos patres dominos cardinales S. Crucis et S. Petri Apostolicæ Sedis legatos, firmiter sperans eos tam necessariâ et toti Christianitati accommo non multo labore impetraturos. Venerunt ergo dicti legati Basileam, a quibus nulla fere interjecta mora, petitum est per illos Patres, ut quod ferebant exponerent. Sed cum tunc aegritudo domini S. Crucis et repentinus eorum adventus non pateretur, ut tam cito, quæ ferebant, deducerent in medium, paucorum dierum, duorum vel trium facto intervallo, nondum adhuc convalescente domino S. Crucis exposuerunt in genere de optima dispositione S. D. N. eos assecurantes, quod si vellent ad rationabilia condescendere, fierent talia, per quæ pax Ecclesiæ redderetur, et unio Græcorum, quantum in obedientia Latinorum esset, facile desideratum consequeretur effectum. Sed nonnulli de majoribus qui aderant dum hæc legati proferrent, statim proruperunt, dicentes sibi verba dari; venisse, ut Concilio illuderent, et multa alia minus reverenter in dominos S. Crucis et S. Petri protulerunt. Quibus legati pro tempore humaniter responderunt, de more non esse dicentes legatorum universa in prima narratione et tam repentino, quæ portarent exponere, sed si tempus et locus daretur, magis descenderent ad specialia. Datis itaque deputatis a Concilio, qui audirent legatos, ipsi qui deputati fuerant petierunt in scriptis sibi dari, quæ legati Apostolici dare volebant.

« Visum est ergo legatis ipsis cedulam unam continentem piam intentionem S. D. N. brevi stylo dictare, per quam responderent non-

nullis, quæ aliquando Concilium petiverat a sua sanctitate, et declararetur desiderium et voluntas beatitudinis suæ circa conventionem in loco pro unione Græcorum et pro cæteris exigendis, ad quem sua beatitudo posset commode convenire, cujus cedulæ tenor talis est: QUIA S. D. N. PAPA etc. Ponatur tenor cedulæ. Quæ cedula porrecta, quoniam brevis erat et sententiis plena, nec tamen a rectis desideriis aliena, cæperunt Patres illi deputati subsistere, nescientes quo se verterent, quoniam cedula satis eos ad ea, quæ rationabilia et justa erant, stringere videbatur, nec ita fuerunt in danda responsione ad illam cedulam solliciti, sicut fuerant in petenda relatione legatorum importuni. Sed fractis pluribus diebus, cum instarent legati Apostolici sibi responderi, cæperunt ipsi a Concilio deputati quæstiones quasdam et dubia formare ad ea, quæ in ipsa cedula continebantur, petentes declarationes in rebus satis claris et apertis, et ex hoc iudicio legatorum quærentes, quantum poterant rem ducere in longum et tempus redinere, quærentes etiam ex responsionibus legatorum novas superinducere quæstiones. Quibus responsum est, quæ in cedula continebantur ita esse aperta et clara, quod nec ulteriori egebant declaratione, sed vellent ad rem venire, et ad tam rationabilia condescendere. Instabant autem super omnia domini legali, ut Patres de Concilio vellent locum eligere, ad quem tam sua sanctitas una cum sacro collegio Romanæ Ecclesiæ cæterisque prælatis, quam Concilium, necnon etiam ipsi Græci commode venire possent. Ipsi vero de principio bona verba dabant, interea vero mittebant ad serenissimum imperatorem, ut per suos oratores imperatori Græcorum suaderet, ut Basileam venire vellet, cum tamen ipse imperator Græcorum et patriarcha expresse recusassent se Basileam, aut Constantiniam, aut Argentinam posse aut velle venire, dicens imperator ipse, quod pro commoditate tam sua quam suorum, maxime patriarchæ, qui jam senio confectus est, et aliorum etiam vellent locum eligere in Italia et prope littora, ad quæ ex ipsis galeis facilis esset accessus.

« Dum hæc sic aguntur et fiunt, et dum expectant legati, ut ad singula in cedula eorum contenta suo ordine Patres illi respondeant, nullo primo dato responso, sed sprete oblatione omnino S. D. N. quam fecerat per medium legatorum, de dandis indulgentiis plenariis in forma Ecclesiæ consueta, uti in cedula continentur, decreverunt in publica congregatione Concilium, et sessionem demum tenere, in qua auctoritate, qua funguntur, quæ in hac parte est nulla, indulgentias plenarias publicarent. In qua conclusione de publicandis magna arte, ne dicamus, circumventionem, vel potius deceptionem usi sunt quidam, quoniam in generali congregatione, antequam legatus concluderet, ut com-

positum et preordinatum erat, petillum fuit ab eo si erat legatus et præsidentis Apostolicus, et si sciebat se esse revocatum, et qua auctoritate intendebat concludere super indulgentiis dandis. Quibus omnibus legatus respondit, antequam concluderet, notorium esse, per bonæ memoriæ dominum Martinum papam V, eum primum missum fuisse ad partes Germaniæ legatum et ad celebrandum in Basilea Concilium generale, et in eo præsidentum, deinde quoad hæc omnia confirmatum fuisse per dominum nostrum Eugenium papam IV, nec sciebat, quod a præsidentia aut legatione esset revocatus, et quod in facto indulgentiarum intendebat concludere tanquam præsidentis Apostolicus: de qua responsione rogati fuerunt notarii Concilii, qui aderant, ita ut cum legatus conclusit, intelligerent cuncti eum Apostolica auctoritate conclusisse illo modo, plenarias indulgentias esse dandas; in qua re, salva tamen tanti patris reverentia, nullam habebat potestatem: nam per relationem legatorum constabat ei de contraria voluntate S. D. N. et in actu illo nomine præsidentiae nihil poterat, cum haberet collegas parisi potestatis, nec esset præsidentis in solidum, et nomine etiam legationis non poterat, quia non veniebat hoc ex tali potestate sibi concessa.

« In iis ergo gestis contra auctoritatem S. D. N. quæ plura sunt, præsidentes suæ sanctitatis aliquando publice, aliquando ad partem in Concilio, aliquando extra Concilium in eorum domibus coram honestis personis, prout melius et securius potuerunt, sunt sapius protestati, et singulariter in decreto de annatis, seu in decretis de electione summi Pontificis, et de numero et qualitate cardinalium, nisi salvo honore et auctoritate sancte Sedis Apostolicæ et sanctissimi D. N. papæ consenserunt, reservantes in iis omnibus defensiones loco et tempore magis opportunis, prout etiam in publicatione harum indulgentiarum una cum reverendissimo domino cardinale S. Crucis in domo habitationis suæ fuerunt reverendissimi domini solemniter protestati, primo tamen admoniti per graves personas, ne in publicum, quod libentius fecissent propter periculum, quod eis imminerebat, auderent protestari. Ipsi tamen de Basilea experti sunt quantæ devotionis, quantique ponderis indulgentiæ illæ forent, quoniam ex earum publicatione magnam calumniam, et modicissimas pecunias reportarunt. Nec illud est omitendum, quod licet publicationem indulgentiarum legatus videretur concludere auctoritate Apostolica (quod non potuit, ut est dictum tamen in confectione Bullarum super illis indulgentiis nulla penitus fit mentio, quod auctoritate Apostolicæ Sedis illæ promulgentur, quod si plerique graves viri et timentes Deum ea magnæ certe litteraturæ fecissent, nequaquam conclusioni in generali congregatione, et postea in

sessione interfuissent, ipsi enim, uti per illas interrogationes commentitias conclusum extiterat, putaverunt in decreto et Bullis de auctoritate Apostolica fieri debere mentionem, quod quia factum non est aliud, quam animas illaqueare, et erecta Sede ab Aquilone velle se afflissimæ Petri Sedi assimilari, imo se illi presumptuose in Christianæ reipublicæ exidium præferre? Conari enim videntur Sedem illam humiliare aut dejicere potius, quod plerique hæretici quandoque attentare præsumserunt, sed nec potuerunt, Dei justitia prævalente.

13. « Hæc dum sic per legatum et illos de Concilio geruntur, perpenderunt legati, dominos de Concilio ejus intentionis non fore de loco eligendo pro reductione Græcorum, quemadmodum a principio putaverunt: erat enim valde verisimile, imo necessarium, si patres de Concilio, quæ Græcis promiserant in tempore convento, servare volebant, et ex nunc locum eligerent, per cujus electionem et galeas et pecunias opportunas habere possent, fiebantque oblationes plurimæ tam a S. D. N. quam a principibus plerisque et communitatibus, quæ omnia debebant illos de Concilio inducere statim ad eligendum locum, maxime sanctissimo domino nostro per medium talium legatorum hoc cum instantia magna petente.

« Offerebat enim beatitudo sua per eosdem præsidentes, si ad aliquam civitatem Ecclesiæ in Italia constitutam venire volebant, quam tamen libere possideret, illam summam pecuniarum gratis et dono dare quam quilibet princeps aut communitas pro illa reductione offerret mutuare. Obtulit communitas Florentina mutuo sexaginta millia ducatorum et quatuor galeas, præstando idoneas cautiones de servando promissa. Obtulit illustris princeps mantuæ galeas et pecunias in magna quantitate. Obtulerunt plerique alii quammulta. Quibus autem in tanta necessitate omnibus spretis, responderunt Patres illi, tempus non esse de loci electione tractare, nullam tamen rationabilem causam prætendentes; dicebant enim se per decretum obligasse ad standum in Basilea usque ad adventum Græcorum ad littora Italiae, et tunc ipsis Græcis notificari debere locum, ad quem venire deberent. Dicebant præterea, quod electo loco statim Concilium tenderet ad dissolutionem. Quibus respondebatur rectissime, quod licet Concilium decrevisset eo modo, quo dicebant usque ad tempus illud stare Basileæ, non tamen erat aliquod interesse Græcorum, quod ibi starent, et dato quod usque ad tempus illud vellent expectare ad notificandum locum, ad quem venire debebant, non propterea impediebantur, quin statim et ex nunc locum possent eligere, et non solum hoc poterant, sed tenebantur ex nunc facere, quoniam si tunc primum vellent locum eligere, cum Græci ad littora Ita-

lia applicuissent valde tarde providerent de peniis et aliis, quæ pro illa reductione sunt necessaria, et si tunc primum haberent vocari prælati, uti esset necessarium, nimis intercederet de tempore quousque illorum præstolaretur adventus, diesque inutiliter currerent, et expensa augetur in dies. Item etiam non esset possibile, ut dominus ille vel communitas, quæ haberet recipere Concilium in tam modico tempore posset parare, quæ ad recipiendum tot extraneos, præcipue tot magnos principes, sunt necessaria, nec saluus conductus haberi posset in tempore, unde fieret magna protractio et illusio toti orbi, maxime Græcis, si usque ad illa tempora loci electio protrahi deberet; unde vi ipsa compellebantur eligere, et ex nunc prælatos vocare, eis prætigendo diem: nec aliter in tempore servare poterant quæ promiserant, nec ex huiusmodi electione loci timere habebant dissolutionem, quoniam recte poterit provideri, ne papa et alii prælati ante diem statutum ad locum accederent, et interim in Basilea vacare reformationi, et occupari in præparatoriis pro reductione Græcorum. Præterea quod decrevissent patres illi stare Basileæ usquequo Græci ad littora Italiae venissent, hoc nulla compulit necessitas facere, et qui sine causa illud condiderant, bene tollere poterunt cum causa. Sed neque iis rationibus acquiescere voluerunt intendentes potius perpetuationi Concilii, quam Græcorum reductioni.

« Cum igitur dominus S. Crucis videret nil amodo posse proficere super loci electione, nec aliquid eorum, pro quo venerat, obtinere, magna cum instantia petiit, ut Patres illi saltem ad cedulam, per eum et dominum S. Petri oblata responderent, ea intentione, ut responsione habita una cum præsentibus S. D. N. qui annis fere tribus in Concilio fuerant commorati, quandoquidem et ipsi ibi stando parum proficerent, recederent. Decreverunt ergo patres illi domino S. Crucis et S. Petri respondere in scriptis et in generali congregatione, cujus responsionis tenor talis est: *Cuperet*, etc., ponatur tenor responsionis. Qua responsione lecta domini legati Apostolici in stuporem versi et admirati, quod tam durum responsum oblationi tam pie per sanctissimum dominum nostrum factæ daretur, multa per organum reverendissimi S. Crucis questi sunt in eadem congregatione, quod non servarent debitum honorem Apostolicæ Sedi, quod non amplexarentur tam rationabilia, quæ offerebantur, adijcientes, quod cum jam privatim et publice de eorum voluntate respondissent, mirabantur quod in fine responsionis eorum tunc primum tractatum offerebant, cum tractatus de loco semper fuerit oblatus per suas dominationes nec acceptatus per eos, et consueverint tractatus præcedere responsionem, orantes postremo, ut responsionem il-

lam ita duram in melius vellent reformare tam pro honestate Concilii, quam pro reverentia Apostolicæ Sedis, et amplecti quæ pro bono publico S. D. N. offerebat. Ipsi tamen domini de Concilio in eorum proposito perdurantes, nec quæ oblata fuerant acceptare, nec responsionem aliter quam dederunt mutare voluerunt. Et cum instaret dies recessus tam domini S. Crucis, quam præsentium, quoniam reverendissimus dominus cardinalis S. Petri pro factis serenissimi domini regis Castellæ Basileæ per tempus aliquod remanere debebat, oratores regum et principum, qui in Concilio erant, se interposuerunt, rogantes dominum S. Crucis, ut ad dies paucos supersederet, quoniam volebant se interponere cum Patribus de Concilio, et experiri, si aliqua via concordie posset reperiri, et dari modum, ut de loco eligendo tractaretur; dominus S. Crucis, et si crederet oratores illos parum posse proficere, ne tamen ullo unquam tempore causari possent, quod per S. D. N. aut suam dominationem stetisset, quominus inter Patres de Concilio et suam sanctitatem bona pax secuta fuisset, statuit ad dies paucos adhuc stare Basileæ, sed cum illi oratores tentassent Patres illos de Concilio, nec aliquid invenire possent in eis, quod tenderet ad concordiam aperte, responderunt domino S. Crucis, quod a dominis recedere poterat, quando suæ dominationi placebat.

« Dicere, quod tam dominus S. Crucis, quam præsentibus recesserunt una die et una hora, et cum omnium honorum, qui Basileæ erant, licet non admodum multi forent, dolore non parvo, qui execrabantur et detestabantur passionatorum quorundam animos, qui stant in illo Concilio in signum populorum, et regunt multitudinem illam, nec permittunt Ecclesiam respirare, et tot mala tolli de medio.

« Dicere, quod postquam dominus S. Crucis et præsentibus venerunt ad curiam, et exposuerunt tam sanctissimo domino nostro, quam etiam sacro collegio seriem omnium gestorum, prout est supra narratum, in admirationem et stuporem versi sunt sanctitas sua una cum omnibus reverendissimis dominis S. R. E. cardinalibus: et habito inter se per multos dies maturo consilio, decreverunt pro eorum officio et pro bono universalis Ecclesiæ totiusque Christianæ reipublicæ opportune providere tantis malis, et amplius eorum, qui Basileæ depressionem et dejectionem libertatis et honoris Romanæ Ecclesiæ procurant, injurias non pati: pluribusque inter suam sanctitatem et dominos sacri collegii modis discussis, pro minori concertatione et quietiori via constituit sua beatitudo una cum sacro collegio ad omnes reges et principes destinare, et ab eis narratis, quæ supra scripta sunt, petere contra horum hominum insolentiam auxilium et favorem. Quamvis enim sua beatitudo post tot experimenta per eam fa-

eta de reductione illorum ad ea, quae pacis sunt, posset pro suo jure contra tales procedere et modis juridicis eos compellere, nihilominus hanc modestiam servare voluit sua sanctitas, ut non prius gladium eximat, quam Christiani principes, quorum praedecessores fidem Catholicam et Romanam Ecclesiam saepe tutati sunt, de iis, quae concernunt officium, et de iis, quae in facto sunt plenissime advisentur, implereturque ab eis auxilium opportunum in hac rerum turbatione, ut non permittant sub specie pietatis periclitari fidem Catholicam, et Petri naviculam pane mergi, imitatus Romanus Pontifex praedecessores suos, qui saepe in Ecclesiae necessitatibus non frustra ad regum et principum auxilium confugerunt, sperans sua sanctitas una cum sacro collegio pro zelo fidei Catholicae, proque servando instituto praedecessorum suorum Catholicorum principum, qui quandoque etiam personaliter ab oppressionibus innumeris sanctam Romanam Ecclesiam tutati sunt, non permissuros scandalum hoc in Ecclesia amplius durare, sed agere remediis opportunis, ut unitas Ecclesiae, pro qua tantis laboribus decertarunt, integra et inviolata perseveret, pro qua consequenda et pro intentione S. D. N. et sacri collegii haec in specie regibus et principibus dicenda sunt et petenda, quae sequuntur, magis tamen et minus juxta principis qualitatem et temporis dispositionem, et pro modo et discretione exponentis.

11. « Primo, suadere regibus et principibus, quod nullo modo, salvis conscientia et honore ipsorum, possunt amplius dissimulare et non providere huic tam enormi scandalo, et adhuc inducere rationes opportunas, quarum nonnullae ex jam dictis colligi possunt.

« Secundo, ostendere, quod etiam absque scandalo adhiberi potest huic rei bonus modus per eos, et quod nulli sunt, qui hoc melius et efficacius possint, quam ipsi: nam si illi de Basilea videant principes et reges inclinatos, ut cessent ab iis enormitatibus, statim cessabunt, quoniam non libenter qui Basileae sunt contendunt cum principibus, sicut cum papa, cum ad nihil aliud ibi stent, nisi ut cum scandalo Ecclesiae cum summo Pontifice lites et contentiones exercentes, continuam pugnam agant, si enim omnia eorum decreta revolvantur, quae in xxiv sessionibus continentur, vix erit decretum invenire, in quo aliquid non detrahatur de honore aut sanctae Sedis Apostolicae, aut Romani Pontificis. Item adducere, quae imperator Romanorum ante reintegrationem Basileensis Concilii personaliter promisit sanctissimo domino nostro seu suis oratoribus et praesidentibus in favorem suae sanctitatis, cui promissioni adhererunt principes omnes, qui tunc aderant, et oratores regum et principum omnium, qui praesentes erant. Tenor vero promissionis imperia-

lis majestatis est haec, quae sequitur in forma.

« Promittit sacra imperialis majestas, quod in quantum sanctissimus dominus noster papa Eugenius adhaereat secundum formam transmissae cedulae, et revocet et faciat sicut suae sanctitati scriptum est, tenebit et reputabil, sicut de presenti tenet et reputat, ipsum pro vero et indubitato Apostolico, ac cum ut Christi vicarium honorabil, et ad eum respiciet, sanctitati suae complacere obsequi et deservire curabit pro omni honore et statu tam suae sanctitatis, quam omnium suorum, si quod contra sanctitatem suam attentarent pro quibuscumque, quae illi objicerentur usque ad diem suae adhaesionis.

« Tertio, item adducere, quae Concilium promisit suae sanctitati, cujus promissionis tenor superius est annotatus, et si post praemissa per Concilium fuerint adimpleta superius scripta declarant, nam post Concilii reintegrationem longe pejora, quam ante sunt attentata, nec unquam magis integrum aut liberum fuit de summo Pontifice male loqui, et de caeteris etiam principibus, quam modo, ita ut saepius laxatis habentis os eorum ponunt in caelum, sicut de Dioscuro adversus Leonem legitur.

« Quarto, dicere et justificare sanctam intentionem domini nostri, qui ut haec mala cessarent, elegerat, non obstante quod jam annis vi Concilium duravit (quod est inauditum) venire ad certum locum suae sanctitati accommodum et securum, communi volo papae sacrique collegii et Concilii eligendum, in quo unanimiter de reductione Graecorum et de reformatione Ecclesiae agatur, et de caeteris pro Ecclesia opportunis, prout legali Apostolici S. Crucis et S. Petri exposuerunt, agi posset. Nec hoc est praeter mentem Concilii, quoniam in decreto de reductione Graecorum expresse agitur de ipsius Concilii translatione: et est valde decens, ut res tanta non fiat absque papae praesentia, id polissime petente sua sanctitate, et per hoc etiam instanter supplicante imperatore Graecorum et patriarcha. Sed illi de Basilea nedum voluerunt de loco, sed nec aliquo modo tractare. Possent etiam ex nunc offerri loca in specie, videlicet Bononia, Ancona, Ariminum, Florentia, Pisa, Mantua, et ad ultimum Roma.

« Quinto, casu quo Concilium transferretur ad aliquem locum ex praenominatis, vel alias accommodis suae sanctitati, offert sua beatitudo prosecutionem contra Bohemos cum missione legati de latere, et cum consilio et assistentia tam Concilii celebrandi, quam principum Alamaniae, et polissime serenissimi domini imperatoris, et circa rem illam, quantum cum Deo poterit, auxilia et subsidia praestare intendit usque ad eorum reductionem vel exterminium: circa quod is, qui ad imperatorem proficiscitur, dicere poterit peramplius, et de modo cum sua majestate conferre.

« Sexto, quod si illi de Basilea hoc facere negligant vel recusent, ipsi principes velint suos oratores de Basilea revocare, necnon etiam praefatos eorum et subditos tam Ecclesiasticos, quam saeculares et mundanos, ut vel ad eorum beneficia vel ad curiam Romanam accedant, vel ad locum per S. D. N. declarandum, vel absque eo quod petatur novus tractatus de loco, petendum esset a regibus et principibus, quod attempto quod illi de Basilea omnino recusarunt, non solum locum eligere juxta petita per S. D. N. sed de illo vix tractare (ex quo satis eorum mens detegitur, quod ibi voluit perpetuare Concilium sine fructu, imo cum scandalo totius Ecclesiae) principes ex nunc velint suos oratores revocare.

« Septimo, quod ubi illi de Basilea ab incaptis non desistant, velint principes assistere sanctissimo domino nostro circa quae fieri nunc erit opus, et circa alia opportuna pro eliminando tanto dissidio de Ecclesia.

« Octavo, certificare reges et principes, quod S. D. N. et sacrum collegium sunt in his omnibus quae petuntur unanimes, et ad hoc pari consensu et voluntate tendunt, nec sunt amplius dispositi pati, ut per illos de Basilea talia fiant, per quae S. R. E. tot mala patiantur, ut populus Christianus male aedificetur, et principes ruant in schisma, proderitque satis cum principes Catholici intelligent sanctitatem suam et sacrum collegium non iis tantum, sed in caeteris omnibus esse unitos in uno vinculo charitatis, prout decet, quoniam inimici forte contrarium praedicarant, et dicere de cardinalibus, qui fuerunt in Concilio, qui omnes, uno excepto qui tenet illam multitudinem, venerunt ad pedes suae sanctitatis.

« Nono, quia non est dubitandum, si quae supradicta sunt modis convenientibus mentibus regum et principum inculcentur veluti rationabilem praestabunt assensum, agendum erit per nuntios Apostolicos, qui mittuntur, ut honesto modo procurent habere sub litteris patentibus regum et principum, quae ipsi domini disponunt agere vel facere pro bono Ecclesiae in hac materia, quoniam aliqui ex suggestione inimicorum, si verbo tantum eorum reportaretur voluntas, facile possent variare.

« Decimo, quoniam fama refert, illos de Basilea, quia vident illas indulgentias non sufficere, velle imponere unam decimam integram super toto clero: quod si haberet effectum, et pecuniae ad manus eorum venirent, multum firmarentur, et permanerent in iis quae fecerunt, et fortiores redderentur; advisandi essent reges et principes, quod tali impositioni, quae clerum haberet gravare, non assentiant, nisi impositio illa de voluntate S. D. N. et, ut par est, procedat, quia intentionis suae sanctitatis est, quod si pro ista Graecorum reductione vel

prosequendo negotio contra Bohemos aliqua collecta super clero habet imponi, pecuniae ad alios usus, quam ad illos nullo modo convertantur. Postremo offerre regibus et principibus, si quid sua sanctitas una cum sacro collegio possunt pro omni honore et commodo eorum et sibi subditorum, offerendo etiam interpositionem suae sanctitatis, si quis forte rex vel princeps guerram pateretur pro omni concordia et pace, et ad cautelam portare mandatum ad hoc singulariter per eum, qui ad imperatorem ibit, dicendum erit quantum suae majestatis magis quam aliorum interest huic morbo providere, quoniam sua serenitas potissima causa fuit, ut in Constantiensi Concilio unio sequeretur in Dei Ecclesia, quae amisit tere quadraginta duraverat, et pro qua consequenda tot protulit labores et expensas in propria persona, circumcundo regna et provincias; et interest sua, ut conservetur unitas illa in Ecclesia, ejus ipse est advocatus et praecipuus defensor, ejus protectionem et tuitionem in sua coronatione medio juramento professus fuerit specialiter, sitque hoc malum in loco suae nationis, in qua verisimiliter longe plura circa hoc potest operari, quam posset forte in aliis nationibus, et quod meminisse debet sua Caesarea celsitudo, quod principaliter ob sui contemplationem sanctitas sua condescenderit ad ea, quae illi de Concilio voluerunt.

13. « Scit etiam sua majestas, quae tunc suae sanctitati promisit, et quae etiam illi de consilio promiserunt, licet male servaverint. Nec oblivioni dedisse debuit serenitas sua, quod pluries requisivit illos de Concilio, quod juxta promissa, quae majestas sua fecerat per organum domini Andreae Donati S. D. N. quod variaretur modus procedendi in Concilio, quia per nationes, etc., illi de Basilea nunquam voluerunt consentire, nec in hoc, nec in aliis nullis suam majestatem exaudire, cum frequentissime requisiverit et per se et per suos oratores illos de Concilio, ut omissis causis privatorum, et remissis causis ad suos iudices, intenderent reformationi, quod tamen nunquam facere curaverunt. Unde sua valde interest iis apponere remedium, leviusque per eum, quam per alium principem potest hoc fieri, attenta sequela principum et communitatum Germaniae, quam habebit in hoc, si volet.

« Serenissimo regi Franciae commemorari poterunt quanta sui praedecessores Francorum reges pro Ecclesia Romana fecerunt, non parcentes nedum sumptibus, sed nec propriis personis, ut Romanus Pontifex de tyrannorum manibus et persecutorum molestatione liberaretur, ita ut sacrum illud regnum semper refugium fuerit singulare sanctae Apostolicae Sedis. Docere etiam quanta privilegia Romana Ecclesia regibus Francorum contulerit, quanta etiam fecerint praedecessores sui pro extinguendo

inveterato schismate, quantum præterea Illudicium gerant S. D. N. et sacrum collegium erga suam majestatem et totam domum Franciæ, quanta egerit et agat quotidie sanctitas sua, ut serenissimus rex Renatus regnum Neapolitanum, cum pace et quiete consequatur, et jam sua sanctitas et reverendissimi domini cardinales expectant, ut celeriter occurratur per suam majestatem tot malis. Item plura dici poterunt alia juxta conditionem temporis, et pro sapientia habentis exponere et tractare quæ exponenda venient et tractanda, quoniam in hoc rege pendent hæc omnia.

« Similiter unicuique regi et principi specialia quædam dici poterunt pro majori parte, prout erit expediens, quæ ipsimet nuntii pro eorum prudentia scient reperire. Non esset etiam malum, quod nuntii, qui habebunt ire, habeant aliquas particularitates etiam in toto conscientia, ut possent gratificare regibus et principibus.

« Utile præterea foret si ii nuntii Apostolici secum portarent sub Bulla aliquam curiæ reformationem, quam regibus et principibus præsentarent: hoc enim baculo adversarii nostri semper nos invadunt et percipiunt, quia dicunt multa in Romana curia fieri, quæ egent magna reparatione, nec illa tamen corriguntur. Per hanc reformationem, etiam si usquequaque plena non foret, modo essent aliqua, eorum ora obstruerentur, qui continue lacerant et carpunt Romanæ curiæ famam, nec habent, quid ultra impingerent, redderenturque tunc reges et principes melius ædificati, et magis proni ad condescendum petitionibus domini nostri papæ et sacri collegii, deterrerenturque, qui auctoritatem Apostolicæ Sedis sub hoc prætextu persequuntur.

« Necessè est, ut nuntii Apostolici habeant copiam decretorum Concilii Basileensis, saltem illorum, quæ sunt multum præjudicialia et de quibus supra fit mentio, ut si sit opus scient fundamentaliter respondere: habere etiam, si opus fuerit, defensiones contra decretum de annatis, et circa ea, per quæ ex eorum decretis multum læditur auctoritas Apostolicæ Sedis, quorum multa ex prædictis colligi possunt.

« Scire etiam convenit nuntios qui mittentur, singula saltem capitula, quæ illi de Basilea objiciunt S. D. N. ut scient respondere ad maledicta, et justificare sanctitatem suam, nec aures principum remaneant infectæ, similiter quæ objiciuntur contra Romanam curiam ». Hæc lenus libellus Apologeticus pro Eugenio.

16. *Actum per legatos cum Bohemis hæreticis, et pactiones confectæ circa usum Eucharistiæ.* — Inter hæc synodi Basileensis internuntii Philibertus episcopus Constantiensis et collega in Normanniæ fœdus apud Tglaviam Olomucensis diocesis inierunt cum Bohemis oratoribus, quos

idonea auctoritate instructos fuisse de universis regni ordinibus testantur publica documenta: anno superiori confectæ: Sigismundus etiam imperator et Hungariæ ac Bohemiæ rex Cæsareo Diplomate¹ professus est se omnem daturum operam, ut confectæ inter Basileensis Concilii oratores et ordines regni Bohemiæ pactiones servarentur, nec permissurum, ut quisquam ad communionem sub utraque specie suscipiendam adigeretur, quod Diploma ita consignatum: « Dal. in Albaregali Vesprimiensis diocesis anno Domini MCCCXXXVI, die VIII Januarii, regnorum nostrorum anno Hungariæ, etc. XIX, Roman. XXVI, Bohemiæ XVI, imperii vero ut . . . Pertentasso Rochizanam nonnullosque alios sacerdotes Hussitas institutam de conjungendis Romanæ Ecclesiæ Bohemis actionem labefactare, refert Coctaus², ac varias circa fœderis capita motas controversias, Concilii legatos sedasse.

« Primo, inquit, dixerunt, quod non est intentionis sacri Concilii permittere communionem sub duplici specie permissione tolerantia, vel sicut Judæis permissus fuit libellus repudiij, quia cum sacrum Concilium viscera maternelis charitatis exhibere dictis Bohemis et Moravis intendat, non est intentionis Concilii permittere tali permissione, quæ peccatum non excludit, sed taliter largiri, quod auctoritate Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiæ veræ sponsæ ejus sit licita et digne sumentibus utilis et salubris.

« Item cum circa materiam de punitione peccatorum fuisset per prædictos magistros et sacerdotes dictum, quod ex Scripturis sacris habetur, quod interdum Deus excitat corda privatatum personarum ad correctionem et punitionem peccatorum, et sic videlicet licere inferioribus corrigere suos superiores et punire, responderunt ostendentes textum B. Augustini in decretis xxiii. q. li. : « Qui percussit malos in eo, quod mali sunt, et habet causam interfectionis, minister Dei est: qui vero sine aliqua publice administratione maledicum, furem, sacrilegum, adulterum, perjurum, vel quemlibet criminiosum interfecerit aut trucidaverit, vel membris debilitaverit, velut homicida judicabitur, et tanto acrius, quanto non sibi a Deo concessam potestatem abusive usurpare non timuit. Et certe molestius susciperet ista civitas, si aliquis privatus attentaret punire unum criminiosum, et erigeret furcam in platea, et ibi eum suspenderet, quam si unus homo interficeret alium hominem in rixa vel per insidias, et alios textus B. Ambrosii et Hieronymi eidem concordantes etiam allegarunt. Et infra:

17. « Circa articulum de prædicatione verbi Dei fuit motum, quod interdum aliquis præla-

¹ LXI, apud Coctæ, l. VI, c. — ² LXI, apud Goldast, tom. III, p. 154. — ³ Coctæ, l. VIII, p. 284.

tus ex sua invidia vel malitia sine causa rationali bonum et idoneum prædicatorem bene et Catholice prædicantem iulibet prædicare : et fuit responsum, quod satis intellexerunt, quod abusus prælatorum inordinate agentium magnam occasionem præstitit his turbationibus, et quod in eorum partibus nunquam audierunt tales querelas ; sed prælati favent bonis prædicatoribus, et eos ad prædicandum excitant precibus, favoribus et honoribus. In talibus autem casibus jam sunt a jure prodita remedia, quando aliquis prohibetur uti jure suo, habet remedium appellando, et si bene confidit, quod appellatio sit justa, utatur jure suo omni violentia brachii utriusque spiritualis videlicet et secularis semota : nam exitus causæ declarabit, si ipse habebat justam causam appellandi, tunc declarabitur superiorem male prohibuisse et appellationem juste fecisse. Et superior injuste prohibens debet corrigi ; si autem juste fuit prohibitus, et ipse sua temeritate superioris justum mandatum sprevit, dignum est, quod ipse digna animadversione puniatur.

« Circa quartum articulum fuit motum an liceat prælatis Ecclesiasticis, actus secularis domini in propria persona exercere. Fuit responsum, quod si per verbum, actus secularis domini, intelligantur actus, quos aliquis secularis dominus posset agere seu exercere, tunc dicendum est, aliquos tales actus potest licite prælatus in propria persona exercere, sicut sunt vendere, impignorare, infendare modis et formis a jure ordinatis : aliqui sunt, quos non licet in propria persona exercere, sed debet habere œconomum, vicedominum, vel procuratorem, qui hos exerceat, de quibus actibus in jure cavetur in rubrica : *Ne cleri vel monachi secularibus negotiis se immisceant*, et aliis juribus. Hæc sunt dubia magistrorum et sacerdotum, qui stabant a parte illis, quæ scrupulosius movebant circa compactata non solum Pragæ anno xxxiii, verum etiam Brunnæ in Moravia anno xxxv, et Iglavie anno xxxvi, quin etiam Basileæ in Concilio anno xxxvii, juxta illud Pauli : *Semper discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes* ».

Dum Pragæ agebant Synodi Basileensis oratores, ac pestis in populo hæretico grassabatur, eos divinitus servatos narrat Joannes Nider¹ his verbis : « Fuerunt in Praga ex parte Basileensis Concilii transmissi domini episcopi Constantiensis provincie Rothomagensis, episcopus Augustensis, archidiaconus Barcinonensis, decanus Turonensis, et multi doctores divini et humani juris cum familia multa, sed humili apparatu omnes et clericali, ut conarentur reducere perfidos sub trengis, quas habebant, ad gremium sanctæ Ecclesie. Protelebatur autem diæta mul-

tis hebdomadibus et mensibus propter duritiam perfidorum. Grassabatur in populo actu pestilentia validissima, quæ diebus centena circiter hominum necabat. Spectaculum tunc Deus, mirantibus omnibus perfidis, fecit in hospitio nostrorum, ut licet in omnibus adjacentibus, propinquis et distantibus domibus pestilentia regnaret valide, nunquam tamen domum præfatam fidelium intravit, nec per totum decursum præsentie eorum quisquam mortuus, nec peste in minimo tactus fuit ».

In Catholicorum denique cœtum revocati fuere Bohemi iis pactionibus, ut in omnibus de fide orthodoxa cum Romana Ecclesia sentirent, ejusque auctoritate sub duplici specie Euchariæstiam possent accipere, professuri tamen integrum Christum in unaquaque specie contineri. Referuntur ear pactiones ab Ænea Sylvio¹, et in collectionibus² Goldasti extant, ex Coelæo³ vero publicæ Tabulæ ea de re tunc a legatis Concilii confectæ potiori ex parte adducendæ visæ sunt, eoque magis, quod de his rursus adversus hæreticorum temeritatem certandum fuit, ut suo loco dicetur.

« Circa materiam communionis sub utraque specie sit hoc concordatum, quod dictis Bohemis et Moravis suscipientibus Ecclesiasticam unitatem et pacem realiter et cum effectu, et in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque speciei, fidei et ritui universalis Ecclesie conformibus, illi et illæ, qui talem usum habent, communicabunt sub duplici specie cum auctoritate Domini nostri Jesu Christi et Ecclesie veræ sponsæ ejus, et articulus ille in Sacro Concilio discutietur ad plenum, quoad materiam de præcepto, et videbitur, quid circa illum articulum pro veritate Catholica sit tenendum et agendum pro salute populi Christiani, et omnibus mature et digeste pertractatis, nihilominus si in desiderio habendi dictam communionem sub duplici specie perseveraverint, hoc eorum ambassiatoribus indicantibus, sacrum Concilium sacerdotibus dictorum regni et marchionatus communicandi sub utraque specie populum, eas videlicet personas, quæ in annis discretionis reverenter et devote postulaverint, facultatem pro eorum utilitate et salute in Domino largitur, hoc semper observato, quod sacerdotes sic communicantibus semper dicant, quod ipsi debent firmiter credere, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integer et totus Christus, et juxta dictorum compactorum formam dictis Bohemis et Moravis suscipientibus Ecclesiasticam unitatem et pacem realiter et cum effectu et in omnibus aliis, quam in usu communionis utriusque

¹ Jo. Nid. l. III. c. 12.

¹ Æn. Silv. hist. Bohem. c. 32. — ² Goldast. tom. III. p. 434. — ³ Coel. hist. Huss. l. VIII.

speciei, fidei et ritus universalis Ecclesiae eorumque illi; illi et illae, qui talem usum habent, valeant communicare sub duplici specie cum auctoritate Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiae verae sponsae ejus, hoc expresse declarato, quod per verbum fidei supra et infra positum intelligunt et intelligi volunt veritatem primam, et omnes alias credendas veritates, secundum quod manifestantur in scriptis sacris et doctrina Ecclesiae sane intellectis. Item cum dicitur de ritibus universalis Ecclesiae intelligunt et intelligi volunt non de ritibus specialibus, de quibus in diversis provinciis diversa servantur, sed de ritibus qui communiter et generaliter circa divina servantur, et quod, postquam nomine regni et marchionatus in universitate hoc suscipietur, si aliqui in divinis celebrandis non statim suscipiant ritus, qui generaliter observantur, propterea non fiat impedimentum pacis nec unitatis.

« Ideo reverendis in Christo Patribus archiepiscopo Pragensi, et Olomucensi et Luthomistiensi episcopis, qui sunt, vel qui pro tempore erunt, universis et singulis Ecclesiarum praelatis curam habentibus animarum, in virtute sanctae obedientiae districte praecipiendo mandamus, quatenus illis personis, quae usum habent communicandi sub duplici specie requisiti, prout ad unumquemque pertinet aut pertinebit in futurum, ministrent et pro necessitate plebis, ut non negligatur, faciant ministrari, et his nullatenus resistere aut contraire praesumant. Scholares quoque, qui communicaverunt, et deinceps juxta dictorum capitulorum formam communicare volent, et etiam cum promoti fuerint et ad eos ex officio pertinebit aliis ministrare sub duplici specie propterea a promotione ad sacros ordines non prohibeant, sed, si aliud canonicum non obsistat, eos rite promoveant eorum episcopi. Quod si quisquam contra hoc facere praesumpserit per ejus superiorem debite puniatur, ut poena docente cognoscat, quam grave sit auctoritatem sacri Concilii generalis habere contemptum. Universis quoque et singulis ejuscumque status, praesentium tenore districte praecipiendo mandamus, quatenus dictis Bohemis et Moravis servantibus Ecclesiasticam unitatem, et utentibus communionem sub duplici specie modo et forma praedictis, nemo audeat impropere, aut eorum laudem vel honori detrudere, etc. Ad majorem evidentiam, robur et firmitatem sigilla serenissimi domini Sigismundi Romanorum imperatoris et illustrissimi principis domini Alberti ducis Austriae et marchionis Moraviae ad instantes preces nostras sunt praesentibus appensa. Dat. Iglaviae Olomucensis diocesis die v mensis Julii, anno Domini MCDXXXVI.

18. *Gratulatur Eugenius Pragensibus pacis*

consilia suscepisse. — Violantur postea haec conventiona Rokisanae sectatores, nam etiam veteres Catholicos Bohemos Occidentalis Ecclesiae ritus cultores, ut sacramentum communionis sub utraque specie sumerent adigere voluerunt, profiteri sub qualibet specie integrum contineri Christum detrectarunt, sacram Eucharistiam infantibus contulere, et plura alia patrarunt, ob quae calicis usus concessa laicis facultas revocanda a Pontificibus fuit; de qua haereticorum perfidia ita queritur Coeleus¹: « Hussite in multis aliis punctis a Catholica Ecclesia contra sua compactata discordant, nam communicant parvulos, et sacerdotes eorum non dicunt communicantibus sub una specie totum et integrum esse Christum, sicut jubentur in compactatis dicere, sed adhuc hodie sub duplici specie, exclusa unitate Ecclesiae, servant duplicitatem schismatis in damnata parte Joannis Hus, quem in dedecus totius Ecclesiae pro sancto venerantur, et festum diem in honorem nominis ejus quotannis celebrant. Nihil igitur juvant aut excusant eos compactata illa, quia minime ea servant, neque unquam servaverunt, quapropter sunt in statu aeternae damnationis, nisi ad Ecclesiam simpliciter revertantur, damnata parte Joannis Hus. Faxit omnipotens et misericors Dominus inelyti barones et nobiles, alique honesti viri, qui de Joanne Hus male credunt suis sacerdotibus Hussitis, aperiant semel oculos, ut recte inspiciant compactata et perlegant hanc historiam ex vetustis Codicibus absque omni fraude et dolo laboriose collectam, ut intelligere valeant, in quanto periculo salutis animarum versentur, dum falso persuasi Joannem Hus contra Ecclesiam pro sancto venerantur, et nihilominus putant se Ecclesiae filios esse, quod omnino falsum et impossibile est: Hus enim et Ecclesia nunquam stant simul; nam Ecclesia Joannem Hus, ut haereticum et hostem suum damnavit in generali Concilio, qui et in aeternum damnatus manet, quidquid pro eo fingant et et mentiantur sacerdotes Hussite ». Exortos ob haec ingentes in Bohemia tumultus, cum Georgius Podiebradius rex haereticorum causam propugnandam suscepisset, visuri sumus. Caeterum Eugenius ex confirmatae concordiae allato nuntio laetitiam maximam percepit, ac Pragensibus est gratulatus², promisitque se in iis, quibus posset, Apostolico studio non defuturum.

« Dilectis filiis nobilibus viris baronibus Praga civitatis, nobilibus, caeterisque civitatibus regni Bohemiae, salutem.

« Gratus nuntius dudum laetificavit animum nostrum, dilecti filii, cum audivimus, quod pietas Altissimi infuderat spiritum concordiae et unitatis in cordibus vestris cum reliquis Christi

¹ Coele. l. VIII. hist. Hussit. — ² Lib. brev. p. 151. et in M. Alex. VII. p. 219.

fidelibus: de qua re quantam consolationem in Domino suscepimus propter pacem et quietem vestram et aliorum Christi fidelium, novit ille, cui corda et cogitationes hominum patent. Et quidem speramus, quod misericordia Altissimi, cujus miserationes sunt super omnia opera ejus, augebit in vobis gratiam suam, quodque virtus et devotio vestra lucebit in Dei Ecclesia, et erga nos summum Pontificem ostendens debitam obedientiam et fidem ad salutem animarum vestrarum, quemadmodum etiam nobis retulit venerabilis frater noster Joannes episcopus Signensis, quem suis exigentibus meritis paterna dilectione prosequimur, multa asserens de vestra devotione et affectione sincera erga nos et Ecclesiam Romanam. Ex quibus rebus charitatem vestram meritis laudibus commendamus, exhortantes vos, ut pie in Domino vivatis, ut gratia, quae data est vobis a Salvatore nostro per vestra bona et laudabilia opera fructum afferat uberem in odorem suavitatis.

« Inter caetera gratissimum fuit audire concordiam bonam vestram cum charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Romanorum imperatore semper Augusto rege vestro, quem cum summa charitate diligimus, prout tanti principis virtus et merita requirunt, exaltationem et statum suum, cum fuerit semper et sit praecipuus noster et Ecclesiae Dei defensor et protector, augeri tota mente exoptamus. Itaque ei, prout decet subditos suo regi, parentes, ac debitam reverentiam et obedientiam praestantes, diligatis ipsum in sinceritate mentis et animi, cum ipse sit princeps prudentissimus, ac diligat et amet vos, quotidie agens, quae sperat pertinere ad bonum vestrum et regni utilitatem, nam petivit a nobis aliqua pro quiete ac honore vestro et regni per organum episcopi praefati, quae nos libenter concessimus, parati etiam in posterum omnia facere, quae concernant honorem, commodum et utilitatem vestram tum propter bonum vestrum, quorum honestis desideriis semper intendimus complacere, tum contemplatione imperatoris, cujus laudabilis et sincera voluntas semper nobiscum unita fuit in fide pura et charitate non ficta, ac pro nobis et Ecclesiae statui ea fecit, quae laudem et gloriam perpetuam mereantur. Datum Bononiae ».

19. *Bohemi in communionem admissi, quibus nonnulla iniqua indulget Sigismundus.* — Quo autem ritu Joannes Rokisana et alii quatuor Hussitarum sacerdotes, se suosque fidos et obsequentes Romanae Ecclesiae futuros, sint polliciti, ita describit Joannes Coelaus¹: « His peractis et constitutis, magister Joannes Rokysana cum aliis quatuor presbyteris nomine totius cleri sibi adherentes obedientiam Romanae Ecclesiae sese praestare publice professus

est, sedente pro tribunali in foro civitatis Iglavia ipso imperatore Sigismundo, et Alberto genero assistente, magnaque procerum et oratorum circumstante corona. Sequenti vero die laud absimili solemnitate absoluti sunt Bohemi et Moravi illius partis ab anathemate caeterisque censuris, et in Ecclesiam per Concilii legatos introducti ».

Vix haec concordia coalescere coeperat, cum eam iterum idem Joannes Rokysana disturbare molitus est: nam homo perfidus ex pactis, quae non servanda decreverat, etiam contendit, ut in veterum Catholicorum Ecclesias de sumenda a laicis sub utraque specie sacra Eucharistia rili induceretur, injectoque civitati tumultu, Sigismundum pacis cupidissimum ad iniquas pacis leges adegit; de quo haec refert Coelaus¹: « Imperator cupidus regni paterni, ut Bohemos devinctiores sibi redderet, multa seorsum eis promisit et concessit, quae a legatis Concilii impetrare aut obtinere minime potuissent, de quibus ita scribit Aeneas Sylvius²: Caeterum inquit inter Bohemos et imperatorem aliae pactiones intervenere, quibus Ecclesiarum praedia occupatoribus jure pignorum relicta sunt, donec certa pecunia redimerentur a religiosis utriusque sexus, quibus adempta monasteria essent: exulibus quoque spes redditus interdicta; Rokysanae Pragense Ecclesiae praesulatus promissus. De disponendo Ecclesiarum Bohemicarum regimine summo Pontifici facultas ablata. Haec ille ». Vel extorta haec promissa humano metu, vel a tabellionibus adulterata Caesarea rescripta, demonstrat Coelaus, de iniquis et importunis haereticorum precibus apud Caesarem repetitis locutus: « Eadem », inquit, « importunitas apud Caesarem majestatem tantum effecit, ut sua celsitudo bona episcoporum, capitulorum, monasteriorum, praelatorum, canonicorum, presbyterorum, conventuum et aliorum spiritualium quomocumque acquisita seu occupata ab eis, quorum erant propria, abalienavit et Bohemis in vim stipendii pro suis servitiis, contra leges et omnia jura dedit et donavit, donationesque tam haereditarias, quam pro certis pecuniarum summis (licet nulliter factas) sigillis et litteris suis patentibus imperiali et regia potestate roboravit, et talia bona ipsius jure tam possessorio quam petitorio, et causa proprietatis violenter confirmavit, non obstante quod, sicut ipse dominus imperator, et ita et ipsi postulantes certi essent, quod domino imperatori nihil juris in illis bonis alienandi, conferendi, donandi seu aliis appropriandi competeat ».

20. *Praga magnis honoribus exceptus Sigismundus, Catholicum cultum instaurat, haereticos punit.* — Extorsit haec a Sigismundo tem-

¹ Coel. hist. Huss. l. VIII.

² Coel. hist. Huss. l. VIII. — ³ Ea, Sylv. hist. Bohem. c. 52.

porum calamitas, hereticorumque profervia, quem restituendae fidei orthodoxae in antiquum statum decusque cupidissimum fuisse constat, quemque Eugenius, ut Catholicae fidei Romanaeque Ecclesiae propugnatores eximium aureae rosae munere donavit¹:

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori semper Augusto, ac Hungariae et Bohemiae regi illustri, salutem, etc.

« Insigne munus rosae aureae, quod per Pontifices Romanos dari praesentibus principibus consuevit, decrevimus hoc anno destinare ad tuam serenitatem, charissime fili, in signum nostrae erga te affectionis, et tuorum erga nos et Romanam Ecclesiam et fidem orthodoxam singularium meritorum: cum enim tua opera et sollicitudine praecipue regnum Bohemiae redactum sit ad pacem et concordiam cum ceteris Christi fidelibus, et ad obedientiam tuam, visum est nobis condignum ornare sublimitatem tuam eo dono, quod propugnatoribus et defensoribus Ecclesiae in odore fidei et charitatis dandum esse praedecessores nostri instituerunt. Itaque memores quanta et qualia tua celsitudo fecit pro unitate et statu Ecclesiae atque nostro, quantum etiam de te speremus in futurum, merito ad eum convertimus hac in re oculos mentis nostrae, cuius opera et merita erga Christianam reipublicam pacem atque incrementum maxime resplendent in universo populo Christiano. Hoc igitur munus, licet re parvum, tamen significatione et charitate in te nostra permagnum, suscipias grato animo et devota mente tanquam patnam praesentis gloriae et futurae. Dat. Bononiae ».

Ingressus Pragam extrema. Estate Sigismundus exceptusque quam honorificentissime, ad instaurandum collapsae in regno illo religionis splendorem curas vertit, sibi que apud viros quosque pios ingentem gloriam peperit, ut refert ex veteribus Monumentis Joannes Coelaus²: « Vetus », inquit, « Codex testatur eum Pragam venisse in vigilia D. Bartholomaei hora quasi xvii, ubi qui paulo ante Bohemorum hostis, ex adulterio natus, antichristi filius, sacrilegus publicis hominum votis perdendus censebatur, extremis honoribus exceptus est, barones ac civitates in ejus verba juraverunt, et magistratus suos quos ipse constituit acceperunt, certantes inter se quis alter altero suo regi obsequentior videretur. Philibertus episcopus Constantiensis, natione Gallicus, et collega sui ex Basilea missi Ecclesiasticos introducere ritus, sacerdotes instituere, ex missarum solemnibus vulgaria verba cantilenasque detrahere, sanctorum imagines reducere, aquam benedictam in aedibus sacris reponere, baptismatis fontes sacrare, altaria ornare, spurcicias omnes abolere,

Sigismundus imperator, cum Ecclesias pollutas intrare nolle, templum S. Jacobi quod fratrum Minorum fuerat, et in quo machinae bellicae tum servabantur restitui sibi poposcit. Annui civitas, et aliqui monachi introducti sunt, qui verbum Dei praedicarent. Redierunt et alii Mendicantes, tum Caelstini, Selavi servi S. Mariae, Thentones Jerosolymitani, et nonnulli monasteriorum abbates, abbatissa quoque S. Georgii in arce Pragensi, quae principis honore defungitur, et pastorali baculo utitur, atque ex veteri more quotannis in celebritate S. Viti novellum regi panem offerre tenetur, sacris praefecta virginibus, ab exilio remeavit. Restituti sunt et cathedralis Ecclesiae canonici, ac vicarii et mansionarii, ornamenta altaribus reddita, divinum officium instauratum. Cumque nulli essent Ecclesiae redditus, ex quibus ali templorum ministri possent, jussit imperator ex fisco regio per singula canonicorum capita hebdomadam aureum nummum distribui, minoribus clericis dimidium dari. Ea res annua aureorum sex millia apud Ecclesiam cathedrali absumpsit. In alia quoque templa donaria collata sunt. Nova jam facies urbis, novus populus, verus rediisse religionis cultus apparebat, jamque reges et principes, populi que Christiani imperatori, de regno recuperato congratulabantur, ejusque nomen in omni Ecclesia magnum erat ».

Retlorescentis religionis splendor adeo perculit Rochezanam Hussiticae impietatis signiferum, qui averso animo ac simulata pietate obsequium Pontifici Romanaeque Ecclesiae spondere, ut multitudinem in arma concitare nissus sit¹, ne viros religiosos induci in urbem pateretur: sed Sigismundi Caesaris voce minaci territus in exilium ejectus est. Deinde nonnulli alii compressi perituri homines, qui arce proximo a montibus Cuthnis intervallo in colle extracta, illam montem Sion appellarent, ex qua inferendam Bohemiae Evangelicam veritatem fingeant, ac demum exitiales exitus e fureis habuere²: latronum istorum signifer Roacius in omnium editissima praefocatus, e media sacerdos Hussita Medius nomine pependit: atque ita Medius in medio furcarum miseram animam Sathanae tradidit.

Edidit eximium hoc anno Wladislaus pietatis specimen; ad avertendam enim a Polonia regno haereseos pestem, quam finitimi Bohemi importare poterant, censorem fidei Pontificia auctoritate institutum regia potentia, ut animadversionis severitatem in religionis novatores adhiberet armavit, edito publico decreto³, quod hac temporis nota consignatum est: « Dat. et actum Lancitiae feria iii, proxima ante sancti Laurentii festum anno MCDXXXVI ».

¹ Lib. brev. p. 142. — ² Coel. l. viii.

¹ .En. Sylv. hist. Bohem. c. 52. Coel. hist. Huss. l. viii. — ² .En. Sylv. sup. cap. — ³ Ext. in arch. Cracov. 88. Trin.

21. *Nova Eugenii studia pro Renato Andegavensi.* — Interea Alfonsus Aragonum rex ac Philippus dux Mediolanensis Basileenses in Pontificem instigabant, non alia de causa ducti, nisi quod ipse ambitiosis injustisque eorum cupiditatibus non serviret. Extant quidem Alfonsi, qui Neapolitanum regnum flagitio invadebat, exarata vi Marlii Cajetae litterae¹, quibus pollicitus, se oratores suos, ac plures praesules Basileam missurum, illorum audaciam non parum auxit. Narrant quidem Blondus² ac Stephanus Indissura³ Aragonem ditionem Ecclesiasticam sibi subicere conatum Antonii Pisani opera, sed qui diro supplicio, Joannis Vitelleschi patriarchae Alexandrini a quo captus fuerat jussu, temeritatis poenas dederit. Professus vero se fuerat ultro Pontificis hostem Alfonsus, dum a Philippo Mediolanensi a custodia emissus illi promiserat regia omnia se consilia adversus quoscumque, ipsumque etiam Pontificem conjunctissimis animis armisque provectorum; quocirca Eugenius in Renati regis partes, ut ille Neapolitano regno potiretur, se convertit, ac Philippum ducem Burgundiae rogavit⁴ ut vinculis ipsum absolveret.

« Dilecto filio nobili viro Philippo, duci Burgundiae.

« Hortati sumus dudum tuam excellentiam ad liberationem charissimi in Christo filii nostri Renati regis Siciliae illustris, quam de proximo sperabamus futuram, verum cum illam videamus retardari longius quam vellemus, multae autem causae non solum honestae, sed urgentes et necessariae, existant, quae nos impellunt ad intercedendum pro eo, decrevimus iterum super ea re ad te scribere et monere, veluti debet pater filium sibi acceptissimum, ut intellectis causis et rationibus, quae nos movent, temporibus consulas et te exhibeas liberalem. Primam quidem ex ea domo es ortus, quae semper fuit tanquam domicilium et exemplum benignitatis atque humanitatis inter principes Christianos: dein ex ea stirpe, quae Christianissima est usque ad hanc diem appellata, cujus nominis, vis ac proprietas maxima est: oportet enim, qui non solum Christianissimus vult dici, sed Christianus videri, ut ea praecipue habeat, quae proprie Christiani sunt, charitatem scilicet et misericordiam, sine quibus neque vere dici, neque salvari Christianus potest; cum enim sint spes, fides et charitas, quae nos salvos reddunt, major omnibus est charitas, ut ait Apostolus, quam qui sequitur legem implevit, in qua te exerceri cupimus, ut sis omni virtute perfectus et Deo placens.

« Praeterea ex hac ejus detentione plura damna insurgunt nobis et Ecclesiae, regno vero Siciliae

mata quodammodo infinita, prout sunt urbium desolationes, regionum vastitates, caedes hominum, et incendia, quae per ejus praesentiam ex magna parte proculdubio cessarent. Novit insuper tua prudentia, quanta cura et diligentia, quanta etiam charitate procuravimus pacem inter te et charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Franciae illustrem, quae cum secundum votum nostrum subsecuta fuerit, ut diuturna sit ac perpetua, vellemus, ut tua magnificentia ostenderet animum liberalissimum et benivolum erga ipsum regem, quo majus vinculum charitatis esset inter vos, et hoc liberali beneficio magis devincires animum suum, et tibi in perpetuum redderes obligatum.

« Insuper hoc animadvertere oportet prudentiam tuam; cum enim sis ex eadem stirpe orti ac propinqui sanguine ad magnam tuam et domus Franciae gloriam debes adscribere, cum plures ex ea reges prodeunt, cum nomen vestrum per orbem terrarum regio decore magnificatur. Audisti dudum dilectum filium nobilem virum ducem Mediolani, cum Aragonum et Navarrae reges una cum tertio fratre bello navali cepisset, debita magnificentia suscepisse illos, qui cum neque sui sanguinis, neque generis, neque nationis existerent, tamen ab eo liberaliter dimissi sunt, cum potuisset jure belli multa ab illis postulare; quamobrem cura diligenter ut, cum ipsum ducem multis in rebus superes, etiam in hac virtute liberalitatis et magnificentiae superasse videaris. Scis etiam multos promptos esse ad obloquendum, neque omnes judicare secundum veritatem. Itaque cum fama hominum non sit spernenda, tibi praesertim, qui gloriam et honorem quaeris, oportet te ea agere, per quae tuam laudem et nomen conserves atque augeas inter omnes, neque dare causam quantum in te est, ut homines secus quam tua virtus requirat loqui possint. Quamobrem te hortamur in Domino, requirimus et paterna charitate moneamus, ut attentis rationibus praemissis, tum etiam propter laudem et gloriam tui nominis et generis, tum quoque ob Dei et nostram reverentiam velis restituere praefatum regem ad propriam libertatem, ut sic per opus tuae benignitatis possit accedere ad curam regni sibi concessi. In hoc obligabis tibi regiam benevolentiam beneficio sempiterno, adaugebis honorem tuum et famam, laudem hominum consequeris, et nobis, qui id valde cupimus, facies rem gratissimam, ex qua tibi reddemur plurimum obligati. Datum Bononiae ».

22. *Anglicum bellum componere studet Eugenius.* — Contulisse se Florentia Bononiam hoc anno Eugenium refert Blondus¹, id quod etiam Pontificiae allatae jam a nobis atque infra afferendae ostendunt litterae, quo tempore Foroli-

¹ Ext. in Append. Cone. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 1. p. 1233. — ² Blond. dec. 3. l. VII. — ³ Indis. in Ms. Vat. — ⁴ Lib. brev. p. 141. et in Ms. Alex. VII. p. 202.

¹ Blond. dec. 3. l. VII.

vienses, maxima a Francisco Stortia Ecclesiasticarum copiarum duce accepta clade in Apostolicæ Sedis fidem rediere¹, quos Eugenius palerno excepit sinu, omnibusque penis, quas ob perduellionem contraxerant, exsolvit². Subacti eodem anno Praenestini, ac Laurentius Columna a Joanne Vitellesco perdomitus, ejusque arx, ex qua excursiones in Romanum agrum fecerat, funditus eversa. Hæc pacis studio gessit bella Eugenius, quam non modo inter clientes Romanæ Ecclesiæ populos, verum in aliis regnis redintegrare enisus est. Redegerat superiori anno, ut dixi, in concordiam Carolum Francorum regem et Philippum ducem Burgundiæ in Atrebatensi conventu, suaque studia interposuerat, ut Anglos Gallis conciliaret, at piis ejus conatibus odiorum pertinacia vel arbitrio obstiterat, qua de re ad Eduardum Lusitaniæ regem, qui ipsum rogaverat, ut eam in rem Apostolicam operam conferret, ita respondit³:

« Charissimo in Christo filio Eduardo Portugalliæ et Algarbii regi illustri, salutem, etc.

« More Catholici et pii principis facis, fili charissime, qui pacem cupis poni inter principes Christianos, cui effusio sanguinis Christi fidelium displicet. Verum, si cui viventium hæc displicent, nos ii sumus præcipue, qui non solum bella et cædes, sed eorum nomen penitus exhorrescimus, tum quia illa natura nos procreavit, ut hæc odio habeamus et amemus pacem, tum quia ad id adstringimur ex debito officii pastoralis. Verum sive culpa temporum sive peccatis hominum exigentibus, bella, quæ naras, ita intricata sunt, ut vix humanum consilium ad ea sedanda sufficere posse videatur, sed tamen non desperantes de misericordia Altissimi, continuis studiis ad pacem Franciæ et Angliæ vacavimus semper, neque aliquid omisimus, quod ad hanc consequendam conferre videretur. Nam, ut omittamus litteras, quibus utrumque regem exhortati sumus statim post assumptionem nostram ad summum Apostolatium, misimus ad regnum Franciæ pro pace tractanda dilectum filium nostrum Nicolaum fil. S. Crucis in Jerusalem presbyterum cardinalem, virum omni virtutum genere probatissimum, atque amantissimum pacis et cuilibet partium, qui cum diutius in regno Franciæ stetisset, multasque conventiones pro bono pacis habuisset, tamen re infecta reversus est. Postmodum vero etiam, dum conventio multorum utriusque partis principum pro pace tractanda in Atrebatofutura esset, spesque alia daretur posse eorum discordias componi, denno misimus eundem cardinalem de ipsorum consensu et voluntate, qui hortaretur ad pacem, eamque nostro nomine conaretur statuere inter eos. Denique post

varios tractatus cum aliqua ad pacem spectantia conclusa essent, nullum tamen effectum habuerunt.

« Nuper quoque scripsimus nonnullis notabilibus viris et etiam misimus, qui verbo dicerent nos paratos iterum ad destinandum nostros oratores ad pacem tractandam, si hoc crederent placere principibus, ad quos spectat, et non incassum ut antea accessuri viderentur. Itaque, charissime fili, non est opus, ut nos horteris ad eam rem, ad quam nos sponte nostra fuimus semper summo mentis ardore iucens: impendimus tamen quantum fuit in nobis ei impendemus deinceps operam diligentem, ut inter eos reges bona concordia firmaretur, que si nondum secuta est, non nostra accidit, sed illorum culpa; nos enim omnia egimus pro ipsorum quaerenda et constituenda pace, que parens sollicitus pro charissimorum sibi filiorum pace et concordia facere consuevit. Grata tamen fuit tua cohortatio, licet minime necessaria, et ex ea tuam serenitatem plurimum commendamus, cum videamus te intentum ad pacem populi Christiani, quod præcipuum est Catholici principis opus. Datum Bononiæ ».

23. *Reges Lusitaniæ et Castellæ de Africana expeditione certant.* — At qui Pontificis et Concilii preces de præstanda Gallis pace, ut collapsæ Ecclesiæ res redintegrari possent, respuerant, Lutetiam¹ urbem regni principem, pro qua relinenda agitata consilia ruperant, necnon Suesiones, Laudunum et alias plures urbes amiserunt hoc anno et proximo², parumque abfuit ne Caletum arcem munifissimam in quam Anglicas acies transferre consueverant, ut postea Gallias ferro flammisque vastarent, expugnaretur a Belgis³.

Exoptabat porro Eduardus Lusitaniæ rex mutuo jungi federe Anglos Gallosque, quo subsidiarias copias ab iis eliceret ad profectendum in Africa imperium, retundendosque infideles, qui Septem bellum intendebant, cui etiam opem laturus Pontifex cunctos Christi fideles Apostolicis litteris⁴, quibus adscripta est XII Septembris dies ad profectendam in Afros, accepto crucis symboto, religiosam militiam hortatus est, propositis amplissimis indulgentiarum premiis. Pio etiam studio accensus Joannes Castellæ rex inuit consilia de bello adversus fidei hostes gerendo, dissidiisque gravibus cum Alfonso Aragonum et Joanne Navarra regibus implicitus, demum juncta affinitate compositurus controversiam ab Eugenio flagitavit, ut ad Henrici filii et Blanchæ Navarrae filiiæ gratiam legem de gradibus consanguinitatis solveret: cui assensit Pontifex⁵, cum arma ab ipso in impios avertenda speraret: aspirabat

¹ Blond. dec. 3. l. VII. — ² Lib. XIX, c. XIX, et p. 120. — ³ Lib. brev. p. 149. et in Ms. Alex. VII. p. 115.

⁴ Monstr. vol. 2. p. 127. — ⁵ Id. ib. p. 140 etc. — ³ Ibid. p. 132 etc. — ⁴ Lib. X. p. 132. — ⁵ Lib. X. p. 135.

vero fidei rex ad Africæ expugnationem, ut eam Castellæ adjungeret, questusque est apud Eugenium concessa ab eò regi Lusitano Diplomata de sacra expeditione in Africanos Barbaros conficienda. Ne vero ex ea æmulatione discordia aliqua exoriretur, Pontifex Eduardo regi significavit, ita se ipsi suo subjiendam imperio permittere, ut alterius regis Christiani juribus detrudere nollet :

24. « Regi Portugallie et Algarbii illustri.

« Dudum cum ad nos accessissent tuæ serenitatis oratores, ac plura a nobis ex tui parte postulassent, nos ad complacendum tuæ serenitati, erga quam maxima afficimur tamquam ad devotissimum filium charitate, inter cætera pro conservatione et defensione loci de Cepta, quem recolendæ memoriæ genitor tuus de manibus peridorum Saracenorum in partibus Africæ manu armata abstulerat, necnon pro recuperatione aliorum terrarum, castrorum et locorum ab ipsis infidelibus in eisdem partibus constitutorum, nostras certi tenoris litteras, quæ cruciata vulgariter nuncupantur, concessimus, et similiter tibi certas insulas Canariæ, quas ab infidelibus possideri, et in quibus nullum principem Christianum jus habere aut prætere asserebas, tibi per alias nostras litteras dedimus in conquestam, prout in ipsis litteris latius continetur. Cum autem postmodum charissimus in Christo filius noster Joannes Castelle et Legionis rex illustris, intellectis præfatarum litterarum concessione et tenoribus, multum apud nos per suos oratores et litteras conquestus fuerit, asserens sibi magnum fieri præjudicium ex litteris præfatis, et ex eis sequi juris sui diminutionem, cum asserat terræ Africæ et insularum præfatarum conquestam ad se spectare, nos nolentes, ut ex concessionibus hujusmodi aliquod tanto regi præjudicium fiat, sicut neque etiam vellemus in aliquo præjudicare juribus tuis, intendentes quoque nemini eripere jus sibi competens, nuper per nostras litteras declaravimus nostræ intentionis fuisse et esse in nullo velle præjudicare per hujusmodi nostras concessionem juribus dicti regis, sed conquestam dumtaxat tibi concedere, et prohibitionem tolerare, si et in quantum nemo alter et in præfatis insulis sibi aliquod jus competere prætenderet. Itaque, cum cupiamus obviare omnibus scandalis, quæ ex hac causa oriri possent, ac providere ne aliquid innovetur, quod pacem vestram posset in aliquo conturbare, exhortamur sublimitatem tuam, ut maturo consilio et prudenti deliberatione examinet diligenter litteras nostras, nihil attendens quod in præfatis regis præjudicium aut juris læsionem possit redundare, neque aliquam causam des discordiis, aut materiam exitus futuri scandali alicujus. Dat. Bononiæ ».

25. *B. Didacus apud Canarienses Evangelium*

lium propagat, quos etiam bene instituit episcopus Robicensis. — Quod ad Canarias insulas spectat, inter eos, qui Canariensibus Christi fide excollendis operam navarunt, Didacus Minorita, martyrii pro Christo subeundi cupiditate flagrans, magnam Barbarorum multitudinem Christo adjuvit, ut refert Sixtus V in Diplomate¹ quo sanctorum ei honores decrevit : « Cum aliquando, inquit, ad insulas Canarias missus esset, ut guardiani officio in illo fratrum Minorum conventu fungeretur, servus Christi, cui vivere Christus erat et mori lucrum, cepit martyrii desiderio vehementer flagrare. Erat in eo non solum columbæ simplicitas, sed et serpentis prudentia : quare multa cum vigilantia et regularis disciplinæ observantia vir in sua custodia excubabat, in omni sanctitate et justitia forma factus pusilli gregis sui, et fidelium insulanorum, quibus bonus odor Christi erat ad vitam, ita ut frequentes eum adirent, ex ejusque spiritualibus colloquiis miram caperent consolationem et voluptatem. Magnam vero exercendæ charitatis segetem in insulis illis nactus, simulque consequendi martyrii spe incitatus, multas ex Canariensibus infideles et impuris adhuc idolorum superstitionibus addictos verbo, exemplo, orationibus ad Christi fidem perduxit, quo in munere dum strenue versaretur, multa illi pericula in ea Canaria, quæ magna appellatur, diaboli invidia contulit. Sæpe in capitis et vitæ discrimen venit, ut sese jam martyrii palma potiturum speraret, sed Deo aliter disponente, non martyrio animus et voluntas, sed voluntati martyrium defuit, at certe gloria non defuit, cum præclare a beato martyre Cypriano² scriptum sit, ad coronam Dei promerendam ipsius testimonium solum sufficere, qui judicaturus est, qui arcana rerum scrutatur et cordis intuebitur occulta. Ergo et purpuream de passione coronam aliquo modo recepit, et multas de bonis operibus candidas reportavit, reservatus a Deo, ut multos Christo lucrificeret ».

In iis quoque insulis plures Barbaros Ferdinandus episcopus Robicensis idemque Canariensis ab Sede Apostolica missus, ad fidem Christi traduxerat, quos ut posset aliquibus officii exercere, ut vitam postea honeste Christiano more sustentarent, ab Eugenio obtinuit, ut aliqua pecuniarum vis, quæ ad ararium Pontificium spectabat, ad eam rem destinaretur, de quo hæc litteræ exarata :

« Venerabili fratri Fernando episcopo Robicensi et Canariensi, salutem.

« Pro parte tua nobis nuper exhibita petito continebat, quod tu ad insulam Gomeriæ necnon magnæ Canariæ, quarum habitatores et incolæ, veluti humano non suffulti ingenio, Chri-

¹ Ext. in Bullar. in Sixt. V. Const. 82. — ² Cyp. Ep. IX. 1 martyr. et confess. de Mappal.

stianæ religionis ritum non acceperunt, nec eo recti fuerunt pro habitatoribus et incolis ipsis in dicta fide imbuendis et ad illam convertendis, te personaliter transtulisti, et plures ex eisdem habitatoribus et incolis in copioso numero bonæ vitæ et prædicationis exemplo ab eorum erroribus ad prædictam fidem reduxisti, et multiplicem inibi fructum fecisti, ac ampliorem in dicta insula, dante Domino, fructum facere voto geris : sed ad præmissa salubriter dirigenda, et etiam perficienda, facultates rerum, quæ tibi non affluunt, extant plurimum opportune, et sicut eadem petilio subjungebat, in civitate ac diœcesi Hispalensi plures camere Apostolicæ a tempore quondam Petri e Luna, tunc Benedicti XIII in sua obedientia, de qua civitas et diœcesis prædictæ erant, tunc nuncupati, usque ad felicis recordationis Martini papæ V prædecessoris nostri ad summi Apostolatus apicem assumptionem, efficaciter debite remanserunt pecuniarum summæ apud diversos habeantur, ac etiam conserventur, et si illæ tibi ad ministerium, et opus amplioris reductionis, et ad hoc quod ipsarum insularum habitatores et incolæ, qui veluti in memoria grossi et materiales alicujus, de qua vite indigentiam suscipere possent, artis exercitium penitus ignorant, in artificibus, et ministerialibus operibus, etiam pro ipsius fidei exaltatione, necnon Christianæ professionis corroboratione instrui possent, assignarentur, exinde fidei et professionis prædictarum propagatio, cum multiplici salutis animarum augmento succederent evidenter; pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut super iis opportune providere benignitate Apostolica dignemur. Nos itaque, qui propagationem et augmentum hujusmodi intensis desideriis affectamus, eisdem supplicationibus inclinati, tibi quascumque pecuniarum summas, quæ eidem camere infra tempus præmissum debita fuerunt, seu remanserunt quavis occasione vel causa, a quibuscumque personis cujuscumque status, gradus, ordinis, religionis vel conditionis fuerint exigendi, petendi, colligendi, et levandi et ad propagationem et augmentum hujusmodi exponendi», et infra, « plenam et liberam Apostolicam auctoritatem tenore presentium concedimus facultatem. Dat. Florentiæ anno Incarnat. Dom. MCCCXXXV, pridie id. Jan., anno v ».

26. Querente etiam Robicensi episcopo apud Sedem Apostolicam, neophytos Canarienses ab aliis Christianis in servitutem adduci vel fortunis exui, Eugenius intentatis pœnis gravissimis id scelus vetuit¹, et Canarienses ab opprobrium injuriis jussit vindicari.

« Venerabilibus fratribus Pacensi et Cordubensi episcopis, salutem. etc.

« Sicut dudum venerabilis fratris nostri

Fernandi Robicensis episcopi inter Christi fideles, ac habitatores insularum Canariæ interpretis, et ab eis ad Sedem Apostolicam nuntii destinati, aliorumque fide dignorum insinuatione intelleximus; licet in insulis prædictis quedam de Lancellot nuncupata, et nonnullæ aliæ circumadjacentes insulæ, quarum habitatores et incolæ solam legem naturalem imitantes, nullam antea infidelium nec hæreticorum sectam noverant a paucis citra temporibus, divina cooperante elementia, ad orthodoxam Catholicam fidem sint reductæ, pro eo tamen, quod labente tempore, in quibusdam aliis ex prædictis insulis gubernatores ac defensores idonei, qui illarum habitatores et incolas in spiritualibus et temporalibus ad rectam fidei observantiam dirigerent, ac eorum res et bona concite fuerentur defuerunt, nonnulli Christiani (quod dolenter referimus) diversis contictis coloribus et captatis occasionibus, ad præfatas insulas cum eorum navigiis, manu armata accedentes, plures inibi etiam juxta ipsorum simplicitatem, incaute repletos utriusque sexus homines, nonnullos jam tunc, Baptismatis unda renatos, et alios ex eis sub spe ac pollicitatione, quod eos vellent sacramento Baptismatis insignire, etiam quandoque fraudulentè et deceptorie, securitatis fide promissa et non servata, secum captivos, etiam ad partes Cismarinas duxerunt, bonis eorum prædæ expositis, seu in eorum usus et utilitatem conversis, nonnullos quoque ex habitatoribus et incolis prædictis subdiderunt perpetuæ servituti, ac aliquos personis aliis vendiderunt, et alias contra eos diversa illicita et nefaria commiserunt, propter quæ quamplurimi ex residuis dictarum insularum habitatoribus servitutem hujusmodi plurimum exsecrantes, prioribus erroribus remanent involuti, se propterea ab suscipiendi Baptismatis proposito retrahentes, in gravem divinæ majestatis offensam, et animarum periculum, ac Christianæ religionis non modicum detrimentum.

« Nos igitur, ad quos pertinet, præsertim in præmissis et circa ea, peccatorem quemlibet corrigere de peccato, non volentes ea sub dissimulatione transire, ac cupientes, prout ex debito pastoralis tenemur officii, quantum possumus, salubriter providere, ac ipsorum habitatorum et incolarum afflictionibus pio et paterno compatiens affectu, universos et singulos principes temporales, dominos, capitaneos, armigeros, barones, milites, nobiles, communitates, et alios quoscumque Christi fideles cujuscumque status, gradus vel conditionis fuerint, obsecramus in Domino, et per aspersionem Sanguinis Jesu Christi exhortamur, eisque in remissionem suorum peccaminum injungimus, ut et ipsi a præmissis desistant, et eorum subditos a talibus retrahant, rigideque compescant. Et nihilominus universis et singulis eisdem utriusque sexus

¹ Bullar. I. XII. p. 11.

Christi fidelibus præcipimus et mandamus, quatenus infra quindecim dierum spatium a die publicationis presentium in loco in quo ipsi degunt faciendæ computandorum, omnes et singulos utriusque sexus dictarum insularum olim habitatores Canarios nuncupatos, tempore captivæ eorum captos, quos servituti subditos habent, pristina restituant libertati, ac totaliter liberos perpetuo esse et absque aliquarum pecuniarum exactione sive receptione, abire dimittant, alioquin lapsis diebus eisdem excommunicationis sententiam ipso facto incurrant, a qua nec apud Sedem Apostolicam, vel per archiepiscopum Hispalensem pro tempore existentem, seu Fernandum episcopum antedictum, ac nisi personis captivitatis hujusmodi prius et ante omnia libertati deditis, et bonis eorum primitus restitutis, absolvi nequeant, præterquam in morlis articulo constituti. Similem excommunicationis sententiam incurrere volumus omnes et singulos, qui eosdem Canarios baptizatos, aut ad Baptismum voluntarie venientes, capere aut vendere, vel servituti subdicere attentabunt, a qua aliter, quam ut præfertur, nequeant absolutionis beneficium obtinere. Illi vero, qui exhortationibus et mandatis nostris hujusmodi humiliter paruerint cum effectu, præter nostram et Apostolicæ Sedis gratiam et benedictionem, quam proinde uberius consequantur, æterna beatitudinis professores (possessores) fieri mereantur, et a dextris Dei cum electis perpetua requie collocari, etc. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCXXXV, id. Januarii, anno v », qui quidem annus in presentem a nato Christo vulgo numerari solitum incidit.

27. *Eugenii studium pro Blachis, Bulgaris Moldavisque a schismate revocandis.* — Hæc pro amplificanda inter Canarienses religione sanciebat Eugenius, qui ut Blacos, Bulgaros, Moldavosque a Græcæ schismate in Romanæ Ecclesiæ gremium revocaret, Gregorium archiepiscopum Moldoblachia Catholicum amplissima instruxit auctoritate¹, ut eos populos orthodoxa fide imbueret, censurisque exsolveret :

« Gregorio archiepiscopo Moldoblachia, salutem, etc.

« Cum fuerimus semper ad receptionem Græcorum ad nostram et Romanæ Ecclesiæ gremium venire volentium sincera voluntate et benigne dispositi, novissime te, qui retroactis temporibus ipsius Romanæ Ecclesiæ ritum in cunctis articulis expresse professus et per schismatis unctionem, quam ad presentiam nostram veniens devote suscepisti, in nostra et dictæ Romanæ Ecclesiæ obedientia confirmatus existis, benignius complexi sumus, sperantes in Domino, qui mentes hominum sua illustrat clementia,

mentem tuam in veritate Catholice fidei ita stabilitam et roboratam esse, ut non solum in eadem veritate permansura existas, sed Græcos ad hujusmodi veritatis cognitionem verbo et exemplo sedulo inducere studebis. Hæc itaque consideratione inducti, personam tuam nobis et Sedi Apostolicæ devotam debito honore prosequentes, et oberrantium animarum periculis, quantum nobis ex alto permittitur, providere volentes, tibi qui Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere, et omnes articulos, quos sancta Romana Ecclesia tenet indubie profiteris, omnes et singulos Græcos utriusque sexus cujuscumque ordinis, præminentia vel dignitatis existant, Aalachos, Vulgaros et Moldavachos in regno seu continibus Hungariæ in presentiarum existentes, qui tuo suasu et hortatione, sive alias sponte ad nostram et dictæ Romanæ Ecclesiæ unitatem venire voluerint, si hoc a te humiliter pelierint, et articulos, quos dicta Catholica Romana tenet Ecclesia, expresse professi fuerint, a pœnis et sententiis spiritualibus et temporalibus etiam schismatis et hæresis crimen sapientibus absolvi juxta formam dictæ Romanæ Ecclesiæ consuetam, injuncta personis ipsis pro modo culpæ penitentia salutaris, ac recepto ab eisdem juramento, quod in pristinos errores non relabentur, nec persistentibus et relabentibus in errores hujusmodi præstabunt auxilium, consilium vel favorem, ac alia, quæ de jure fuerint injungenda, ac personas ipsas ad nostram et ipsius Romanæ Ecclesiæ unitatem recipiendi, et per chrismatis unctionem eas etiam confirmandi, necnon omnia et singula circa reductionem hujusmodi, ad Dei laudem et nostrum, ac præfatæ Romanæ Ecclesiæ honorem et augmentum pertinentia, agendi, faciendi et exequendi auctoritate Apostolica tenore presentium concedimus facultatem. Tu vero, venerabilis frater, hoc sanctum et religiosum onus tibi injunctum sincera devotione suscipias, et id omni studio et diligentia prosequaris, et sanctiorem animum inducere studeas, ut non minus exemplo vitæ, quam tuis suasionibus Græci ipsi ad nostram et dictæ Sedis et præfatæ Romanæ Ecclesiæ unitatem venire incitentur, etc. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCXXXV, VI id. Martii, Pontificatus nostri anno v ».

28. *Jus Ecclesiasticum violatum in Lusitania, quare admonitus rex ab Eugenio.* — Conjunxit Christi vicarius piis in amplificanda religione susceptis laboribus tuendi juris Pontificii, libertatisque Ecclesiasticæ asserendæ studium. Labe factabant eam in Lusitania magistratus regii ac judices, qui Ecclesiastici fori infringebant sententias, causarumque sacrarum cognitionem sibi arrogabant; censuras, quibus contumaces homines a præsulibus aticiebantur, subiciebant examini: archiepiscopos aliosque antistites vocare in jus erant ausi. Ne itaque immunitas

¹ Lib. XIX, p. 59.

cleri Lusitani obsolesceret. Eugenius Eduardum admonuit¹ quam indignam labem regio decori inferret, si libertatem Ecclesiasticam sanctorum principum superioribus saeculi auctoritate constabilitam oblereret ipse, obterive ab illis paleretur :

« Charissimo in Christo filio Eduardo Portugaliæ et Algarbiæ regi illustri, salutem, etc.

« Nonnullorum querelis per hos dies pulsati sumus, serenitatem tuam quibusdam se negotiis in regno tuo ingressisse, atque etiam quotidie ingerere, quæ si vera essent, proculdubio vergerent in magnum dispendium Ecclesiasticæ libertatis, existimationemque sublimitatis tuæ non levi infamia sugillarent : quod sane intelligimus nonnunquam usu evenire, cum vel improborum consilio etiam egregie animati principes fruuntur, vel cum imprudentia quadam ducti recte illa ad se pertinere existiment, sed utrumque summopere vitandum est ne incurras, et si incurreris, quantum fieri humana ope potest, emendandum. Querelæ autem, de quibus loquimur, circa hujusmodi fere versantur, sententias videlicet et censuras Ecclesiasticas per prelatos et alios iudices potestatem habentes inflictas, excellentiam tuam seu ejus officiales examinare, et si videtur, retractare et quasi sacrorum iudices revocare, falcem in alienam messem præcipue immittendo. Causas etiam et questiones juris patronatus, quas cum Ecclesiasticis rebus sint annexæ secundum juris et sacrorum canonum dispositiones Ecclesiasticas esse constat, ad forum et iudicium tuum et eorum vindicare vos asserunt, nonnullos etiam ex venerabilibus fratribus nostris regni tui episcopis et archiepiscopis, ut ad tribunal tuum accederent, citari personaliter fecisse in grande vilipendium et contemptum summæ Ecclesiasticæ dignitatis. Quæ sane omnia, et si in quocumque tyranno abominanda essent, in rege præsertim cujus honor iudicium diligit, turpissima essent iudicanda. Neque enim solum sanctorum Patrum decretis, sed ipsi sæculi principum legibus monemur, tam personas quam bona Ecclesiastica præcipua libertate et immunitate lætari debere, ac penas et censuras in eos irrogari, qui illa quoquomodo violaverint. Itaque, charissime fili, licet filialem obedientiam et devotionem tuam erga nos, Ecclesiam Romanam et Apostolicam Sedem attendentes, vix possimus induci, ut credamus hujusmodi querelas veritatem continere, si tamen vera sunt, quæ obijciuntur, ut consulas salutem animæ et existimationi tuæ, quarum nos pro singulari charitate, qua tuæ sublimitati afficimur, libenter rationem habemus, serenitatem tuam requirimus et hortamur, districte nihilominus eidem mandantes, quatenus talia deinceps nullo modo aut facias, aut per officiales tuos, aut quoscumque

alios fieri permittas, quin potius pro conservatione et defensione libertatis et immunitatis Ecclesiasticæ pro juribus operari et agere velis. Si tamen cum dictis prelati aliquando te aliquam controversiam habere contigerit, ad nos, qui parati sumus cuique justitiam ministrare, recurrere malis, quam tibi aliquid inde indebite vindicare, ex quibus post æterna præmia, apud nos et Apostolicam Sedem gratiam, penes cæteros tandem et gloriam consequeris. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCXXXVI, XII kalendas Julii anno vi. Præterea petenti eidem regi oratorum opera, ne quem episcopum sine ipsius assensu prædiceret Lusitanie Ecclesiis, respondit¹ Eugenius maxima se de re adeo nova admiratione affectum esse.

29. *Ecclesiastica libertas in Scotia violata per Eugenium vindicatur, datis litteris ad Jacobum regem et missis internuntiis.* — Sanxerat nonnulla in Scotia regno Joannes Glasguensis episcopus, a Jacobo rege, cujus sigilli prefecturam gerebat, instigatus, juri Ecclesiastico adversantia, eaque in regno promulgarat. De quibus certior factus Pontifex præceperat Jordano Albanensi episcopo et Petro filio S. Stephani in Cælio Monte presbyteris cardinalibus, ut Glasguensem episcopum de læsa Ecclesiastica libertate in jus vocarent : qui cum ipsi diem dixissent Willelmo Creyser archidiaconi Themdaliæ inferuntii Apostolici opera, Jacobus rex ira incensus, atque a Glasguensi episcopo incitatus, Willelmum de lege majestatis postulatum, ut hostem publicum ac proditorem, bonis ac veftigalibus privavit. Provocante vero mox ac Sedem Apostolicam Willelmo, Eugenius sententiam tulit, ac gesta a Jacobo rege convulsit.

« Eugenius, etc. Pro ea auctoritate, qua regios apices antecellit Romanus Pontifex, præcipuum super reges et regna ab eo, qui cælum terramque regit, obtinens principatum, ad hoc Apostolicæ sollicitudinis cogitatus diffusius dirigit, ac suæ auctoritatis vices copiosius extendit, ut Ecclesiasticæ personæ singulæ, illæ præsertim quæ potentium oppressionibus in jure et justitia gravate censentur, sui favoris ministerio ab omnibus dispendiis et noxiis releventur, et ad statum ac honore debitos reponantur, et ad statum ac honore debitos reponantur, expositaque Jacobi regis in Willelmum irarum causa atque iniqua oppressionem, addit : « Nos itaque, cui unicuique in justitia debitores, ac præfato regi in singulis præmissorum occasione etiam adversus dictum Willelmum justitiam ministrare parati existimus, ac præmissa de quibus etiam sumus plenarie informati, nolentes sub dissimulatione transire, hujusmodi supplicationibus inclinati litteras regias prædictas, necnon processus desuper per eundem regem seu de ejus mandato aut quoscumque alios enjusecumque status, gradus vel conditio-

¹ Lib. XII, p. 5.

¹ Lib. brev. p. 305.

nis fuerint, et quaecumque etiamsi pontificali vel alia Ecclesiastica aut mundana dignitate praefulgeant, habitos sub quibuscumque verborum formis necnon publicationes, intimaciones et insinuationes super praemissis in dicta curia vel extra etiam factas, quorum omnium tenores praesentibus haberi volumus pro sufficienter expressis, necnon excommunicationis, suspensionis, declarationis rebellionum et proditorum, ac privationis et interdicti sententias, fructuum sequestrationes, citationes, inhibitiones, prohibitiones et ordinationes contra praefatum Willelmum in praemissis promulgatas et factas, si quae sint, necnon quaecumque inde secuta, Apostolica auctoritate et ex certa scientia cassamus, revocamus, irritamus et annullamus, etc.» Adiecit gravissimas censuras ac penas in eos qui Willelmi sacerdotia ac vestigia occuparint: «Datum Florentiae anno incarnationis Dominicae MCDXLVI, VIII id. Maii, Pontific. anno VI».

30. Tum Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem, Joanni tit. S. Petri ad Vincula presbyteris, ac Dominico S. Mariae in Via-Lata diacono cardinalibus, tum abbatibus monasteriorum, quibus Kelliou, Melros, Balmuynach, S. Andreae nomina erant indita, imperatum, ut quae in lata ea sententia continebantur perficerent, ac regi Jacobo objectis anathemate et sacrorum in Scotia justitio denuntiarent, ne Apostolicum nuntium, quem regni hostem temere renuntiarat, exagitareret; et praesules eorumque intentalis censuris Ecclesiasticis aliisque gravibus penis a sacerdotiis ejusdem Willelmi invadendi absterrent: gravissimisque aliis litteris queritur¹ Eugenius nonnullos, quos Pilatos potius, quam praelatos appellandos ait, Willelmum ipsum per falsas criminationes in invidiam adduxisse, ac regium animum contra jus fasque in ipsum exasperasse, precesque addit, ut quae adversus immunitatem Ecclesiastici ordinis sanxerat rescindat, quae Apostolica etiam auctoritate a se convulsa significavit, illumque in pristinam dignitatem restitutum.

«Charissimo in Christo filio nostro Jacobo regi Scotorum illustri, salutem.

«Eterni Patris sapientia princeps pacis, ut humanum genus, quod protoplasti pravariatione perpetuae salutis dispendia incurreret, a sempiternae servitutis jugo eriperet, adveniente sacri temporis plenitudine, de summa caeli arce summi Unigenitum in nostrae mortalitatis similitudinem ad hujus mundi infima ex suae mirae et ineffabilis, qua nos dilexit charitatis clementia, misit Filium, qui in nostrae carnis substantia Patri usque ad Crucis mortem obediens, pro nobis peccatoribus velut agnus ad occisionem ductus, ut victima fieret salutaris, et sicut in ligno mors oriebatur, ita filius hominis in sanctissimae

et vivificae Crucis ligno amarissimae mortis supplicio genus ipsum a morte perpetua liberaret, cujus in cruce mortui pendentis latus unus ex militibus lancea aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua in nostrae redemptionis salutem et regenerationis lavaerum, in quo unicum suam immaculatam Sponsam sanctam matrem Ecclesiam fundavit, consecravit et perpetuo stabilivit, extra quam nemo salvari nec quidquam potest agere Deo gratum; quam dudum antea praefiguravit arca Noe, ad quam omnia salvanda animalia generalis diluvii tempore recurrerunt. Haec est illa scala, quam vidit in somnis Jacob; cujus summitas caelos tangebatur, et per quam angeli ascenderunt et descenderunt: Vere, inquit, Dominus est in loco isto. Non est hic aliud nisi domus Dei et porta caeli. Per hanc suscepit Jacob ipse, quem Deus elegit a patre suo benedictionem, ut qui ei benediceret, existeret benedictus. Haec est Ecclesia illa arca foederis, in qua panis caelestis, qui delicias praebet regibus et principibus conservatur. Haec est vinea electa dextera Domini plantata, cujus propagines ab Oriente ad Occidentem diffunduntur. Hujus etenim sanctae Catholicae et Apostolicae Ecclesiae caput est Romanus Pontifex B. Petri successor a Domino, cujus est terra plenitudo ejus, praecipuum super gentes et regna obtinens principatum, cui Dominus ipse regni caelorum claves, ac ligandi et solvendi contulit potestatem. Hujus etiam Ecclesiae omnes per gratiam Dei salvandi Christi fideles Ecclesiastici viri, quibus Deus ipse funiculum distributionis hereditatem suam sorte divisit, et etiam saeculares cujuscumque status, gradus, ordinis, et conditionis fuerunt membra firmantur, ut in eorum unione solida acceptum Deo in odorem suavitatis offerant sacrificium, et reddant Altissimo vota sua. Hujusmodi libertatem a Deo concessam lacerari et scindi non posse, demonstrat nostri inconsultis tunica Salvatoris. Adversus hanc supra firmam petram, quae Christus est, bene fundatam, non poterant portae inferi prevalere. Hujusmodi sempiternam stabilitatem designat lapis ille reprobatus ab aedificantibus, factus in caput angularis fundamenti perpetuae firmitatis. Hanc libertatem quilibet verus Christianus religionis zelator merito prosequi, promovere et extollere tenetur, et etiam exaltare.

«Et licet dilectus filius Guillelmus Greyset archidiaconus Thendaliae in Ecclesia Glasguensi acolythus, noster praemissis in animo resolutis, Ecclesiasticam libertatem et jurisdictionem Sedis Apostolicae adversus quorundam Ecclesiasticorum temerariam audaciam, qui praedictam libertatem et jurisdictionem per nonnullas ordinationes, processus et statuta in tuo regno edita oppugnare conabantur, de ejusdem Sedis expresso mandato, omnibus modis et viribus ferventissime prosecutus fuerit, defensa-

¹ Lib. XI. p. 149.

verit ac promoverit gravissimis laboribus et expensis, et propterea propter aeternae, quod provide praestolatur, retributionis praemium varias exemptionum a quacumque jurisdictione ordinaria et alias gratias, remuneraciones et pollicitaciones suscepit, potius sperans et credens, quod tua regia serenitas in prosecutione hujusmodi ob timorem Dei et Sedis Apostolicae reverentiam tanquam Catholicus princeps ejus ministerio gratiosis favoribus concurreret, quam ullam adversus eundem Guillelmum indignationis asperitatem conciperet: tamen nonnulli praelati et clerici Christiani nominis, ut apparet, inimici potius tyranni, quam Christiani, potius Pilati quam praelati, veluti tortuosi colubri Ecclesiasticae libertatis latera corrodere molientes, de vanitate in idipsum convenientes, quorum non est spiritus cum Domino creditus inter quos Joannes episcopus Glasguensis, de cujus persona felicitis recordationis Martinus papa V Ecclesiae Glasguensi tam elementer providit, ipsumque qui de hoc aliisque variis enormibus criminibus et excessibus notatus extitit, et quod deinceps nihil contra libertatem Ecclesiasticam proenraret, imo illam promoveret data fide promisit dictae Ecclesiae Glasguensi, benigne ac piissime secum agendo, praecit in episcopum et pastorem praecipuus et singularis exstitit tam salubre ministerium impedire cupientes, plerisque sinistris et perversis machinationibus, fraudibus, dolis, deceptionibus, circumventionibus et detestabilibus ac falsis suggestionibus te ad offensam, iram et indignationem adversus praefatum Guillelmum exacerbant, et eis efficientibus et proenrantibus, indignationis animum ac iracundiae spiritum contra ipsum Guillelmum vos isti, eumque regni tui proditorem et conspiratorem et laesae majestatis criminis conscium quod dolenter audivimus, diceris declarasse, ac suorum beneficiorum Ecclesiasticorum fructus sequestrasse, licet de facto, et alias te veluti maxima indignatione concitatum adversus ipsum Guillelmum exhibuisse. O generatio prava et exasperans, livorum aculeis et odii stimulis plena, quae tam nobilem principem, et virtuosum animum viperinis versutiis circumduxit! O semen Cain! O iniquitatis filii, detractionis et invidiae alumni, scelerum pessimi nutritores! O maligni Juda proditoris consilium, quo traditur gloria Ecclesiasticae libertatis! Unde praecellens ille propheta David attestatur: *Excogit Deus, et dissipentur inimici ejus*, Illic Guillelmus, qui nunquam contra statum tuum regium, aut tui regni, aut unde celsitudo tua regia merito offendi possit, persecutus est, seu promovit, sed semper cum omnibus veneratione et reverentia nobilitatem tuam honoravit et coluit, ad praelatorum et clericorum, contra eum calcaneum levantium, execrabilem delatorem

conspirator et proditor innocenter condemnatur.

31. Velis igitur, fili charissime, indignationis animum ab ipso Guillelmo insonde benigne avertere, ipsumque amplecti visceribus regiae charitatis, statuta et ordinationes contra libertatem et jurisdictionem edita hujusmodi, ad Dei laudem et gloriam, prout teneris, reformare, tollere, et cassare, placeatque, rex inclyte, pro Regis aeterni gloria dictum Guillelmum clericali sorti ascriptum de praemissis suscipere penitus excusatum: ait enim dictus propheta: *Nolite tangere Christos meos, et in prophetis meis nolite malignari*. Recenseat majestas regia praefatum Guillelmum a duodecim annis citra fuisse et esse Romani Pontificis acolythum, et quomodo Sedes Apostolica illum tamdiu toleraret, qui de proditoris scelere notaretur? Haec omnia tuae celsitudini de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu significare decrevimus, ut circa praemissa episcopo et praelatis non velis fidem adhibere aliquam credituram.

«Serenitatem igitur regiam requirimus in Domino, et per aspersionem sanguinis Salvatoris nostri hortamur, et in remissionem peccatorum injungimus, quatenus statuta et ordinationes hujusmodi, necnon omnes et singulares litteras regias et declarationes, quae super praemissis et eorum occasione quomodolibet emanarunt, ac quaecumque inde secuta casses, irrites et annullas, quae nos etiam, in quantum opus est, tenore praesentium revocamus, cassamus, irritamus et annullamus, ac nullius fuisse et esse auctoritatis, roboris vel momenti auctoritate Apostolica decernimus, declaramus, necnon cassationem, irritationem et annulationem tuas hujusmodi, postquam illas feceris, in locis in quibus litterae regiae praedictae intimatae fuerint, publicare et intiruari facias, ipsumque Guillelmum ad honores, dignitates, famam, officia et beneficia quaecumque in statum pristinum, in quo antequam praemissa fierent, seu aliquid exinde fieret quomodolibet erat, restituas et reponas». Et paucis interjectis: «Sic igitur celsitudo regia eundem Guillelmum pro nostra et Sedis Apostolicae reverentia regis favoribus et gratia prosequatur, quod exinde, praeter humanae laudis praeconium, nostram et dictae Sedis gratiam et benedictionem uberius prosequi, et cum benedictis Dei filiis a dextris collocari in aeterna requie mereatur. Dat. Florentiae anno incarnationis Domini MCDXXXVI, IV non. Aprilis, Pontificatus nostri anno VI». Paruisse videtur Jacobus rex Scotiae Apostolicis monitis, dum misso Joanne episcopo Glasguensi, a quo, ut dictum est, subornatus concitatusque fuerat adversus nuntium Pontificium, oratore una cum Waltero abbate expetiit, ut pro revocanda in antiquam formam Ecclesiastica disci-

scopus Moguntinus sanxerant, ut in unum urbem archiepiscopalem sedem teneret, Ulricho autem attributa duo annua aureorum millia et Scoltzense castrum, quod eo vita functo ad Ecclesiam Treverensium jus et imperium reditutum esset; cæterum Eugenius Rabano Spirensis Ecclesiam, quam antea gesserat, administrationem

permissit, de quo Alexander Beyerus scribit sic: Hoc etiam anno, interbo E. Libertio qui Sueciam ab Erico regis verbore imperi amodo crederet conditus, conciliata pace, stabili regem Ericum et Suecos.

Acta Concilii Basiliensis, t. 1, p. 107. — *ibid.*, t. 2, p. 107.

EUGENII IV ANNUS 7. — CHRISTI 1437.

1. *Gravis de loco Concilii designando contentio, obsistentibus Eugenio Basileensibus.* — Anno a Virgineo partu millesimo quadringentesimo trigesimo septimo, quinta decima Indictione, Basileenses sessionem xxv nonis Maii celebraverunt, in qua Græcorum animos iterum tentandos decreverunt¹, ut Basileam, quam jam ante repudiarant, vel Avenionem, aut aliquam Sabaudiam urbem pro celebrando Concilio Oecumenico deligerent, non Græcorum ad conjunctionem cum Romana Ecclesia pelliciendorum studio, cum jam illi pacti² essent, se ad portum aliquem insignem Italiae appulsuros: sed prava Pontificiæ auctoritati repugnandi cupidine incitati, obniti contra ausi sunt, quamvis Eugenius paterna eos benevolentia complexus esset, omnibusque censuris, quas ob gestas cum summo hierarcha simultates contraxerant, solvi jussissent³.

2. Non defuit muneri suo Julianus cardinalis Concilii præses, sed frustra Basileenses in eam sententiam adducere nisus est, ut aliquam Italiae urbem deligerent: quem Eugenius recognita ob navatam ea in re operam commendavit. Cum vero persentiret, plures ad delendam Avenionem inclinare, legatos cardinales monuit⁴ eum locum idoneum non videri, quod antea illius mentio in contextis pactionibus injecta non fuisset, cumque in Italiam Græci venire cuperent, si mutent Latini priorem sententiam, inconstantiam maculam aspersum iri. Durent itaque operam, ut locus accommodus tum Græcis, tum Pontifici destinaretur.

Dilectis filiis Joanni tit. S. Petri ad Vincula, et Joanni tit. S. Sabinæ presbyteris cardinalibus, Apostolicæ Sedis legatis.

EX litteris multorum, et præcipue dilecti filii magistri Galeazii de Montua, clerici cameræ Apostolicæ, intelleximus quomodo jam tres deputationes elegerunt civitatem Avinionensem, ad quam Concilium debet transferri, et quemadmodum vestra prudentia summe resistit eorum deliberationi: nam ipsi opera et omnium sermones vos laudant et commendant: nos etiam operationes vestras et continua studio pro defendenda nostra causa et Dei summis laudibus commendamus: fecistis enim, prout et honor Ecclesiæ et vestra dignitas poscere videbantur. Verum licet notæ sint nobis causæ plurimæ, propter quas illa civitas non est apta et accommodata ad rem qua queritur, tamen etiam nunc ex parte notificamus vobis. Primum, ut scitis, ille locus non est de nominatis et jam conclusis cum Græcis, cum ipsi tum propter longam consuetudinem et usum, quem diutiuscum Italicis contraxerunt, tum vero propter majorem commoditatem ipsorum desiderent et velint ad Italiae locum et non alium venire: quod si de alio nunc loco ageretur, esset pro trahere rem in longum, et quedam inconstantia videretur, ex qua daretur eis materia de rebus nostris et promissis parum confidendi. Deinde multoties diximus locum eligi oportere, ad quem nos etiam commode venire possumus, ad Avinionem vero ex plurimis urgentibus causis nullo modo esset possibile nobis accedere. Respondimus quoque oratoribus Avinionensibus de consilio venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, nullatenus ex multis causis, præcipue

¹ Acta Concilii Basiliensis, sess. xxv, Lib. B. C. c. 17, Lib. C. c. 10, Lib. D. c. 10. — ² Lib. brev. p. 396. — ³ Lib. X. c. 17. — ⁴ Lib. brev. p. 437. — ⁵ *Ibid.*, p. 447, et in Ms. A. ex. VII. p. 212.

propter loci incommoditatem, posse, neque nobis placere eligi civitatem illam pro transferendo Concilio. Mirum autem omnibus sapientibus et recte sentientibus videri debet velle eligere ea loca, de quibus non contententur Græci, ea vero omittere, in quibus et ipsis complacetur et finis optatus consequi possit. Velitis igitur, quia multa possint emergere propter temporis dilationem, quæ eventum eorum conturbent, instare ea sollicitudine et sapientia, qua capistis, ut locus aptior et Græcis et nobis in Italia eligatur, alioquin neque finis tandem optatus a nobis de Græcorum reductione sequi poterit, ac multa et varia etiam scandala de quo maxime dolemus et verisimiliter dubitamus propter versutias sathanæ verendum est, ne propterea in Dei populo et Ecclesia oriantur. Hæc eadem ferme et præfati cardinales scribent, circumspectioni vestræ. Dat. Bononiæ, etc. » Addit¹ aliis litteris stimulos, ut designando loco in Italia pro celebrando Concilio OEcumenico operam navarent.

« Eugenius, etc. Propter ardens desiderium et ferventem affectionem, quam habemus ad prosecutionem futuri Concilii, in quo de Græcorum unitate et reformatione Ecclesiæ aliisque utilibus et necessariis pro pace et statu populi Christiani tractanda et, Deo auctore, perticienda erunt, circumspectionem vestram requirimus et exhortamur per Christi Salvatoris nostri passionem sacratissimam, ut velitis totis viribus incumbere, sicut fecistis et facitis continue, ut Concilium transferatur ad locum, in quo possimus interesse pro perfecta conclusione et consummatione præmissorum. Nihil quidem est, quod magis exoptemus, quam ut Concilium celebretur in loco accommodato: quod nos propter causas supradictas omnino intendimus prosequi et continuare ad laudem Dei et utilitatem Ecclesiæ suæ sanctæ. Itaque operemini totis viribus et secundum vestram prudentiam et eum bona pace et concordia, quantum fieri potest, hæc translatio fiat, etc. Dat. Bononiæ, etc. »

3. *Basileensibus in pertinacia hærentibus*

¹ Lib. brev. p. 147. et in Ms. Alex. VII. p. 213.

Græci palam in Concilio protestantur. — Inter hæc Basileenses conspicuos auctoritate et doctrina præsules, nimirum Joannem patriarcham Alexandrinum atque Ambianensem et Tragarriensem episcopos ex Pontificio latere divellere pertentaverunt, ac Nicolaum Albergatum cardinalem fil. S. Crucis ad eos evertendos implicare conati sunt: ad illum præmonuit Eugenius¹ ne quid in benemeritos de Sede Apostolica viros moliretur. Defendisse porro Nicolaum omni contentione dignitatem Sedis Apostolicæ, memorat in ejus Vita Jo. Franciscus Poggius², additque eum, cum temerarios intima multitudinis impetus reprimere non posset, Basilea discessisse. Intensa Eugenio Basileensium pars Italianam pertinacissime respuebat, ne Pontifex, si in ea Concilium perageretur, Apostolicæ majestatis splendorem refineret. Cumque in designanda Basilea vel Avenione, nec Pontifici nec Græcis accommodis insisteret, Bissipatus imperatoris Constantinopolitani et patriarchæ orator in publico cœtu professus est, Græcos a conventis anno superiori non discessuros, quæstusque Basileenses ipsos impedimento esse, ne Ecclesiarum conjunctio redintegraretur, culpamque tanti mali subituros, execrari admodum cupiditatibus suis, qui velint Græcos aspera maria sulcare, ut in Occidentem venirent, dum illi Basilea in Italiam se conferre aspernabantur, abesse ab ea ignavia Orientales præsules, qui ex Syria, qui ex Ægypto, qui ex Russia vasta obsitaque periculis terrarum intervalla emensi, Constantinopolim jam confluerant, atque in Occidentem iter parabant: puros itaque futuros Græcos ab omni labe, si tot votis expetita consensus dirimatur, seque eadem apud Pontificem, qui jam cum Græcis pactus erat, repetiturum. Quibus de rebus publicas hæc Tabulas confici voluit³ (1 :

4. « In nomine Domini. Amen.

« Cunctis pateat evidenter, quod anno a Nativitate ejusdem MCDXXXVII. Indictione xv. die

¹ Ext. de eo lit. in lib. brev. — ² Franc. Poggius in Vit. B. Nic. Albert. — ³ Ext. apud Eug. l. IV.

(1) Història rerum hoc anno gestarum in Basileensi Conventu, cum aliquantisper confusa vel saltem minus accurate digesta legatur in Annalibus, dignitius hic explicanda est. Atque in ipso narrationis lumine emendandi sunt errores, qui scriptori nostro exciderunt. Primo igitur in litteras Pontificias, hic num. 2 recitatas mendum irrepsit, nullus enim tunc erat sive in Concilio sive alibi *Joannes cardinalis fil. S. Sabinae*, sed tituli hujus cardinalis erat Johannes olim S. Angeli, postmodum vero S. Sabinae presbyter cardinalis. Ad illum ergo, qui Concilio Apostolico nomine et auctoritate præerat, datæ litteræ. Secundo Nicolai tit. S. Crucis S. R. E. cardinalis Albergati discessus a Concilio, præcedenti, non vero presenti anno, cui annalista illigat, factus est. Nam in Libello Apologetico Eugenii, anno præcedenti in Annalibus re itato, quemque anno illo editum fuisse in loca ibidem demonstravi, discessisse jam a Concilio Nicolaum constituitur. Denique ea que postmodum in Annalibus recitantur proponenda orantur us, que scriptor idem antea num. I retulerat. Nam ex Aetis Patricianis ita rem sese habuisse constat. Cum in sessione XXIV die XVIII kal. Maii habita actum esset de statuenda civitate Avenionensi quæ Græci concessuri essent ad Concilium pro conjunctione utriusque Ecclesiæ celebrandum, dissentibus inter se Patribus, quorum alii negabant urbem hanc opportunam fore, aliis præferendam contendentibus; tandem conventum est inter partes, ut terminus triginta dierum constitueretur Avenionensibus ad ea solvenda, quæ spoponderant: ni solverint intra tempus præfixum, Concilio locus alius intra Italiam, seu alibi ad mentem Pontificis quaereretur. Rebus ita compositis, denunciata est Avenionensibus infra tempus constitutum solutio: quibus deficientibus, Concilium in partes secessit: illis enim expectandis diutius Avenionensibus atque admittendis eas condiciones quas offerrent consentibus, negantibus aliis. Hinc processum ad duas sessiones, et cum partes singule seorsum agerent, bina decreta inter se opposita eadem die eademque in sessione prodierunt: Concilium enim pars maxima eademque ex infima plebe et sacerdotibus minorum gentium constans, cui tamen cardinalis Arelatensis præerat, optatum Græcorum dandis esse Basileam, Avenionem et Sabaudia civitatem aliquam decrevit: sanior vero Concilii pars cum legatis Apostolicis servavit ut futurum Concilium sive Florentiæ, sive Utini, sive alio quocumque

Veneris, xv mensis Januarii, sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii divina providentia papae IV, anno vi, et infra : « dominus Joannes Bissipatus procurator et nuntius serenissimi domini imperatoris Romanorum, ac reverendissimi domini patriarchae Constantinopolitani, certam potestatis cedulam sive requestam representavit et obtulit, ipsamque legi petiit. Quae cedula per me Petrum Brunetti alterum promotorem sacri Concilii de mandato ejusdem lecta existit in haec verba : Reverendissimi patres et domini, Serenissimus dominus imperator et reverendissimus dominus patriarcha et Graeci Orientales miserunt me ad sacrum Concilium ex multis respectibus, et specialiter propter quatuor. Primo, ut significarem vobis qualiter omnes de Ecclesia Orientali sunt parati venire in tempore constituto juxta formam decreti, a quo non intendunt in aliquo quomodo recedere, et ut sciatis et sitis contenti, quod ex parte Ecclesiae Orientalis nullus defectus erit, quin omnia in tempore convento exsequantur. Secundo, ut debeam cum omni diligentia sollicitare paternitates vestras et instare, ac hortari, quod omnia in decreto comprehensa adimpleantur in tempore constituto, quia si aliquis defectus esset, ex uno defectu etiam parvo, multa inconvenientia et plura mala sequi possent. Tertio, ut viderem an locus,

qui eligeretur, sit ex nominatis in decreto et habilis nobis Graecis et domino nostro papae, quia praesentia sua, prout semper diximus et dicimus, supra modum est huic negotio necessaria, et sine eo non credimus, quod aliquid boni fieri possit. Paucisque interjectis, quibus exponit, ni Basileenses cum Pontifice consentiant, discessum iri in Latinam Ecclesiam, dum de conciliandis cum ea Graecis agebatur, subjicit : « Suspiciantur etiam nempe Graeci, quod non haberetis illum perfectum animum, qui ad istam unionem requiritur. Quarto, ut electo loco, prout dixi, accommodo et habili nobis et domino nostro papae, ego deberem videre galeas, super quibus venire debemus, an sint fortes et bene aptae ad portandum personas nostras, et eas accipere cum trecentis balistariis, secundum quod in decreto continetur, et aliis necessariis, dein reverti in Constantinopolim in tempore constituto, et si contrarium fieret, ego debeo protestari, prout protestor, quod vos in causa estis, quod tantum bonum impediatur, et quod per nos non remanet neque remanebit, quin omnia per nos promissa in isto negotio adimpleantur, sed vos estis in culpa.

« Ego, ut videtis, huc veni cum magnis laboribus et periculis, et inveni, quod aliqui ex vobis nolunt eligere locum, imo quod pejus est elegerunt non nominatum in decreto, ad quem

in loco Graecis et Pontificis maxime oppotundum habebatur. Decretum illud ad se delatum ratum habuit Pontifex, statimque edita Bulla, data Bononiae IV kal. Junias hujus anni, eundem Concilii sententiam antea latente suo confirmavit. Secundum haec, Concilium pars sanior legatos suos ad Graecos in Italiam adducendos destinavit Petrum Duzgensem, Antonium Pontifex de sem. episcopos, et Nicolaum de Cusa praepositum monasterii Wotobergensis : quibus adiecit et Joannem de Rigosa, quem hinc in Graecia legisse Concilii legatione fungentem discessit ex narratione rerum a se in Graecia gestarum quam ipse Joannes de rig. pro Concilio legit, et ego ex Codice Vindobonensi Ms. dedi in Supplem. Concil. to. vi. Pontifex litteris suis dicit ad Julii illos confirmatos, ubi quodque suo nomine legatos Marcum Tarantasiensem et Christophorum Coronensem episcopos censuit. Tam Pontifex cum omnes versus in eodem loco quo immensi Concilio designando, sicut et Basileensibus ad obsequium redigendis, cum vero Sigismundo Florentiam discessisset, ut constat ex litteris ejusdem ad legatum suum in Concilio agentem recitatis a Martene col. 940, ideo forte ad locum alium sese convertit. Apertis enim visa est Ferraria ex causis nobis ignotis : quare die kal. Octobris ante hujus Bullam editam, qui vestis suis omnibus pro Graecorum reductione, revocandisque ad obsequium Basileensibus narratis, demum auctoritate Apostolica Basileense Concilium omne ad urbem Ferrariensem transferre se denuntiat. Qua in designatione ac translatione Ferrariam omnia plura sunt et aperta : de die tantummodo qua Bulla hae Pontificia signata, adhuc ambigendi ratio succurrit. Licet enim in Actis Concilii Florentini, ab oratore Justiniano vulgatis, Bulla hae inseratur *data kal. Octobris*, adhuc tamen in altera Bulla ibidem recitata, in qua loci ejusdem designatio data ac tam recitatur, inserta recitatur primo loci designatio constituta a Pontifice die XIV kal. Octobris, cui consonant litterae aliae ejusdem Pontificis, ibi prius recitatae, ac die IX kal. Octobris date, in quibus loci designatio jam facta ac promulgata constituitur. Mendosa est igitur adscriptio temporis Bullae Pontificiae *kal. Octobris* ; ac legendum XIV kal. Octobris. Cur vero Pontifex Concilium Ferrariam transiit, nisi forte Basileenses respicerent, rationem idoneam reperisse me blandior in litteris Sigismundi Augusti ad episcopum Argentinensem, suum apud Concilium oratorem, apud Martene col. 940, in qua nunquam se consensurum spondet *ut futurum Concilium celebraretur Italia* in Italia. Date sunt litterae die V Julii : ne igitur imperatoris voluntati plane obstitere Pontifex, Concilium in Italia transiit in Italia, ut simul rationem ipsi posse permitteret, qua Basilea celebraretur. Nec forte superfluo Sigismundo eo nunquam deventum fuisset ut Concilium in Italia reipsa haberetur. Post defuncto, statum die nempe kal. Januarii, Bulla promulgata est, qua Concilium Ferraria in certum abiret, P. Labbe to. XVIII, Veneto editio col. 884, hanc temporis adscriptionem mendosam ratam, corrigendum censuit kal. 6 kal. s. sed correctio ista ex Bulla ipsa falsi arguitur, cum in ea Pontifex queratur de electo quodam Basileensi, cuius ab his die *IV kal. Octobris*, ut ipse notat, promulgata.

Nec Basileenses Eugenius neglexit. Nam in editione Veneto-Labbeana Concilii cum Tomo XVII, col. 1343, ex Ms. Codice vulgata est oratio cardinalis Sabiniensis cita Codex abert *legati ad Basileenses*, quae lectam fuisse in *generali congregatione Concilii Basileensis die Veneris XX Decembris 1437* adnotatio vetus eidem Codice subjeta docet. In ea vero oratio nulla, prout obtinet in Basileensium animos permulceat, et ad obsequium Pontificis inducat. Carminis iste legitur non alius p. me est i. Jurano cardinali tit. S. Sabinae, quem legatione per hae ipsa tempora functum apud Concilium censuit. Neque constare posse eius orationem vix cursum erant, qui in adnotatione orationi huius adjecta nomine *cardinalis Sabiniensis* locuti des. natum arbitrat Jordanum Ursinum cardinalem et Sabiniensem episcopum. Neque enim per hae tempora legatum apud Concilium alius agebat praeter Julianum tit. card. S. Sabinae. Insuper orationis illius auctoritas hae tempora fuerat praesens Concilio, ut testis sitis serie demonstrat, tunc vero legationem apud Concilium agebat Julianus tit. S. Sabinae, ut ex litteris ejus Basilea hae anno die 1 Septembris datis apud Martene col. 941 plenum est. Verissimum autem Jordanum Sabiniensem episcopum et cardinalem tunc apud Pontificem Bononiae agebat, cuius Bullae pro indicoe Ferrariensi Concilio inter ceteros qui praesentes aderant cardines die 1 Januarii subscribit. Hanc igitur orationem Concilio legendam misit cardinalis Julianus, et in certu Patrum lecta est die XX Decembris, quo tempore Julianus Basilea jam discesserat. Et enim ex eo colligitur quod in ea Patres hortatur ad disceptationum suarum arbitrium imperatorum consentiant. Praefecto Sigismundi imperator ante dies XI, nempe die 19 Decembris oberat, ut in nota sequenti demonstrabimus : cuius rei notitiam credibile est Basileam jam pervenisse, quo tempore in certu Patrum lecta est oratio : quare si praesens adisset Julianus, eius alio atomis partem, utpote supra viciniam, subtilissimam, forte igitur scriptam illam quo tempore adhuc superstes erat imperator tradidit amicis Concilio reddendam : posse vero interea discessit.

papa nunquam veniet, neque mittet legatos suos, et volunt quod veniamus ex Oriente Basileam per viam valde nobis periculosam et multum longinquam et incommodam, de quo valde miramur, quod per istam viam isti tales volunt unionem nostram, imo mortem, quia per illud mare sic latum, ultra alia pericula, non potest inveniri portus, et in eo sunt multi pyrate nobis et omnibus Christianis inimici. Miror etiam, quod cum videatis nostros prelatos antiquos venire de Cairo, Jersalem, Alexandria et Antiochia, et aliis remotissimis partibus Orientis, ac de Russia et ultimis partibus Septentrionis per multa millia milliarium, et per terras infidelium usque Constantinopolim, et de Constanti-nopoli tam predicti prelati, quam imperator et patriarcha Constantinopolitanus, qui est antiquissimus, debeant similiter per multa millia milliaria et per mare, ac etiam per dominia Turcorum usque ad terras Latinorum accedere; quod vos non velitis pro octo aut decem diebus in terra vestra luta et pacifica ambulare, et cum videatis imperatorem nostrum et principales ex Græcis dimittere domum propriam, uxores et filios in faucibus Turcorum, multi ex vobis pro tanto bono nolint se elongare a patria propria per modicum spatium. Quare si non providebitis in tempore de alio loco et alia via nobis ac papæ accommoda, ego nomine domini imperatoris et totius Ecclesiæ Orientalis protestor coram Deo et angelis suis et toto mundo, quod per Ecclesiam Orientalem non remanet quin ea, quæ sunt capita in decreto inter vos et nos, adimpleantur tempore suo, de qua re per totum mundum habebitis confusionem, et in extremo Dei iudicio reddetis rationem de tanto damno, cuius eritis causa, quia revera non deficit dispositio ex parte nostra: quod si fiet istud Concilium OEcumenicum, omnino sequetur unio Ecclesiæ utriusque, et si remanebit, erit notum toti orbi, quod ex parte vestri deficiet, non ex nostra, et si aliquas expensas facietis, significo vobis et vos certos facio, quod omnes illas perdetis, quia per istam viam electam per aliquos ex vobis nunquam aliquem nostrum habere poteritis, imo habebimus causam repetendi a vobis omnes expensas quas fecimus propter hoc. Et hanc eandem protestationem intendimus facere apud dominum nostrum, qui pro consensu est colligatus ad dictum decretum, et apud omnes principes mundi. Rogo omnes notarios, qui hic sunt, quod de ista mea requisitione faciant mihi Instrumenta necessaria, ut possim de hoc relationem facere domino imperatori et toti mundo. Qua quidem protestationis cedula sive requesta, ut præfertur, lecta super premissis omnibus et singulis, præfatus dominus Joannes petiit a nobis, notariis et dicti sacri Concilii scribis sibi fieri atque tradi unum atque plura publicum et publica Instrumentum

et Instrumenta. Data fuerunt hæc in generali congregatione Basileæ, sub anno, Indictione, die et Pontificatu, quibus supra, presentibus ibidem, etc.» subjiciuntur nomina testium.

5. *Actum de celebrando in Italia Concilio.* — Inter has alteraciones studio pacis a legatis Apostolicis ac præsulibus ipsis adhaerentibus cum adversa factione conventum¹ est, ut si Avenionenses septuaginta aureorum millia, quæ pro suppeditandis sumptibus Græcis spondebant, excurrere constituto temporis intervallo solverent, Concilium Avenionem transferretur, si autem promissis non stetissent, alius locus deligeretur. Fidem de solvenda constituto tempore pecunia non servaverunt Avenionenses, quocirca ornatissima Patrum pars auctoritate et prudentia potior, sed impar numero, cui cardinales Casarius et S. Petri ad Vincula Apostolicæ Sedis legati præerant, in suis primum cælibus, quos deputationes vocabant, tum in aliis solemnibus, Florentiam vel Utinum, aut alium in pactis Pontificem inter ac Græcos conventis contentum tutum locum, cuius imperium Concilio, dum celebraretur, permittendum volebant, delegere. Versabantur in horum numero Francorum regis oratores qui patriæ amori divinum prætulere, ac non Avenionem, sed Florentiam Caroli regis jussu optavere; qua de re grates ipsi retulit² Eugenius, neve ea sententia ullis Basileensium conquisitis artibus moveri se pateretur, preces addidit:

«Carolo Francorum regi illustri.

«Quamvis viderimus semper tuam serenitatem promptam ad ea, quæ existimaret utilia Ecclesiæ et placere nobis, tamen lætamur in Domino quotidie magis, cum tuum erga nos sincerum animum prospicimus et opera devotione et affectione plena. Intelleximus quidem te mandasse dilectis filiis nobili viro Simoni Caroli militi et Martino Guestel oratoribus tuis, ut pro transferendo Concilio, in quo Græci interesse debent pro ipsorum reductione locum gratum nobis et convenientem Græcis eligerent, et alios ad similiter faciendum requirerent et hortarentur, quæ res fuit nobis gratissima, et ex ea plurimum commendamus celsitudinem tuam, quæ more suorum prædecessorum ea agit, quæ spectant ad dignitatem et pacem Ecclesiæ et Apostolicæ Sedis. Quoniam vero civitas Florentina per ipsos oratores tuos fuit tuo nomine pro loco Concilii prudenter electa, qua quidem civitate nulla ad rem, de qua agitur, aptior esse potest, neque nobis et statui Ecclesiæ accommodatior, exhortamur tuam sapientiam, ut, cum ipsa civitas fuerit semper specialissime affecta erga domum Franciæ, et omni honore et cultu reges Francorum sit prosecuta,

¹ Eug. in Epist. de translai. Conc. Ferrar. que ext. in Append. edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 215. — ² Lib. brev. p. 116. et in Ms. Alex. VII. p. 211.

firma in eo, quod actum est per tuos oratores persistat, neque illis precibus aut persuasionibus ad mutandum propositum moveatur; cum enim Graeci velint ad locum venire, ad quem nos possumus accedere, necesse est, ut in Italia locus eligatur: neque enim ullo modo ultra montes possumus proficisci propter malitiam temporum et multas evidentissimas causas, quae nostram praesentiam requirunt, inter quas est polissima factum regni Siciliae, quod procul dubio aliter disponderetur quam tu et ego vellemus, si relinqueremus Italiam, et etiam patrimonio Ecclesiae non parvum periculum immineret; in Italia vero civitas aplissima est omnium Florentina et valde utilis etiam pro statu regni dirigendo juxta voluntatem nostram, quod et tua serenitas debet optare. Dat. Bononiae, etc. »

Cerliorem eundem fecit ¹ Pontifex, navaliam a se operam apud Burgundiae ducem, ut Renato regi libertatem largiretur, tum ad Tornacensem rem componendam episcopum illum ad Narbonensem Ecclesiam non sine privato nepotis incommodo transtulisse.

« Carolo regi Francorum.

« Cupientes dudum, ut optata pax vigeret in regno tuo, et ut inter tuam serenitatem et alios tui generis bona concordia statueretur, dedimus ad id operam et sollicitudinem quantum potuimus, et simili modo ad liberationem charissimi in Christo filii nostri Renati regis Siciliae illustris vacavimus tota mente. Ut autem omnes dissensionum causas removeremus, et ut nulla scintilla remaneret, ex qua aliquis ignis odii autrancoris posset insurgere, convertimus nostram mentem ad pacificandum negotium Ecclesiae Tornacensis, quod solum discordiarum componendum restabat, et pro qua tot dissensiones et scandala sunt exorta. Ad hoc igitur toto animo incumbentes, etiam nos bonis quodammodo spoliare voluimus, ut perfectam pacem videre possemus. Haec Ecclesiam Narbonensem a dilecto filio Francisco lit. S. Clementis presbytero cardinali, camerario et nepote nostro, nostra sponte abstulimus, et ad eam transtulimus venerabilem fratrem nostrum episcopum Tornacensem, etc. Dat. Bononiae ». Significavit aliis litteris eidem regi Eugenius ², adeo Burgundiae ducem Renato conciliatum, ut eundem Renatum litteris suis Sedi Apostolicae commendaret.

6. At Alfonsus rex Aragonum, Philippus Maria dux Mediolanensis, tum maxime Amedeus Sabaudiae dux adversati sunt ³ Pontifici, subornaruntque nonnullos, paucos tamen numero, dignitate conspicuos, quos inferioris ordinis sacerdotum turba sequebatur, qui commodis suis inservientes nonis Maii, duce cardinale

Arelatensi, Basileam, ac si eam respuissent Graeci, Avenionem iterum designarunt, quod si cives illi promissa non complessent, in aliqua Sabaudiae urbe Concilium convocandum pronuntiarunt. Facta itaque sunt uno eodemque die duo decreta, scissa in duas partes Basileensi Synodo, quorum alterum a factiosis et acephalis sine praesidibus Apostolicis editum, quod typis cusum est, alterum quo Florentia vel Uinum designatur a digniori parte, cui praerant, ut dixi, legati Apostolici, extatque in Patriarclianis Actis promulgatum ¹.

7. « Sacrosancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam representans, ad perpetuam rei memoriam.

« Haec sacrosancta synodus inter suae congregationis exordia, ut ea, pro quibus generalium Conciliorum celebratio dignoscitur instituta, Spiritus sancti assistente gratia opere complerentur, summam diligentiam ad continuandum inter populos Occidentales et Orientales unionem adhibuit ut, sicut ex longo dissidio Dei Ecclesia innumeras perpessa est calamitates, ita ex fraterna unione maximum assequeretur profectum. Proinde Constantinopolim ad hoc sanctum promovendum opus oratores transmisit, quibus una cum solemnibus ambassiatoribus serenissimi imperatoris Romanorum et venerabilis patriarchae Constantinopolitani, huc redeuntibus, habitis super hoc multis tractibus maturaque deliberatione, certa capitula inter hoc sacrum Concilium et ipsos ambassiatores concordata, et per decretum et publica sessione firmata extiterunt, in quibus eadem sancta Synodus ex tam sancto negotio ad destinandum Constantinopolim oratores suos cum quibusdam pecuniarum summis, et duabus galeis grossis duabusque subtilibus et trecentis balistariis infra certum tempus, ac per eosdem unum de locis in decreto comprehensis pro OEcumenico Concilio nominandum, in quo imperator et patriarcha cum septingentis personis pro hac sancta unione complenda nobiscum convenirent, obligare se voluit.

« Cum autem tempus ista exequendi in locis instet, cupiens haec sancta Synodus suis penitus pollicitationibus satisfacere, et tam piump negotium, quo hoc tempore salubrius excogitari nequit, totis viribus ad optatum finem perducere, ad hanc in suis disputationibus et deinde in generali congregatione conclusionem devenit, ut videlicet civitas Florentina aut Uinum in patria Forijulii ponenda in manu Concilii, seu quicumque alius locus tutus in decreto comprehensus summo Pontifici et Graecis accommodus pro OEcumenico Concilio eligatur, ille scilicet de praedictis, qui cilius paraverit et ex-

¹ Ext. ejus lit. in Ms. Alex. VII, p. 207. — ² Ibid. p. 208. — ³ Eug. in sup. litter. de transl. Conc. Ferrar.

¹ Ext. in Conc. Basil. edit. Riv. tom. IV, p. 1, pag. 62.

pedierit galeas, pecunias et alia necessaria, datis etiam securitatibus necessariis, portus autem sit Venetiæ, Ravenna, aut Ariminum, ille videlicet ex iis, quem imperator et patriarcha Constantinopolitanus maluerint: item ne clerus gravaretur incassum decima, nec decretaretur nec exigereetur usquequo Græci ad unum de prædictis applicuerint portum, quodque per totum tempus in decreto comprehensum in hac civitate sacrum remaneat Concilium, et ut legati ac præsertim Apostolicæ Sedis, vocalis Patriarchæ de quibus eis visum esset, oratores ad conducendum Græcos et præmissa exequenda eligant, qui omnem instantiam pro hac civitate Basileensi facere debeant. Ut igitur, semper divina gratia assistente, præmissa omnia et singula debitum sortiantur effectum, in hac publica et solemnè sessione hæc sancta Synodus præfatam conclusionem vult, statuit, declarat esse firmam atque validam, tenendam et exequendam, cassans, irritans et annullans, cassamque et irritum et nullum esse decernens quicquid a quoquam, et etiam quibuscumque factum vel actum sit, vel in futurum fieret vel attentaretur adversus prædicta seu dependentia ab eis, vel quod eorum executionem posset quomodolibet impedire, volens, ut ad prædictorum executionem prædicti Apostolici legati ac præsertim quascumque litteras opportunas sub Bulla Concilii in forma debita conficiant, et alia quæcumque huic sancto negotio necessaria vel accommodata expediant. Dat. Basileæ in nostra solemnè sessione, in Ecclesia majori celebrata nonis Maii, anno a Nativitate Domini MCCCXXXVII.

8. *Confirmat Eugenius decretum Basileensium de eligenda ad Concilium civitate Italia.* — Admisit hæc imperatoris Constantinopolitani et patriarchæ orator Græcus Bissipatus, quibus permotus Eugenius conscripto adversus seditiosos Basileenses edicto exposuit, quam cupide pacis studia ipse appetivisset, quantos labores pro conjungenda Rom. Ecclesiis Orientalibus suscepisset, ut legatum Apostolicum cum præsulibus Constantinopolim eam ob causam mittere decrevisset, modumque concordie optimum Basileenses discussissent, pacis tamen studio Pontificia cum Græcis colloquia abrupta sint, missi fuerint Basileam pro conficiendis pacificationibus duo cardinales, edixerint oratores Græci, Orientales ad proxima tantum Italiae littora accessuros, præstantissima Basileensis Concilii pars delegerit Florentiam, flagitarit orator Græcus, ut designatum in Italia locum Sedes Apostolica admitteret; quorum postulatis, damnata adversa factione, assentiendum Eugenius decrevit¹.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum in minoribus constituti, attendentes

quot, quanta sive bona neglecta et perditæ sunt, sive mala in Ecclesia Dei et populo Christiano provenerunt ex divisione Orientalis et Occidentalis Ecclesiæ, et intelligentes nil esse inter omnia alia pluris faciendum, rem existimavimus dignam, cui omnes adhiberemus conatus, hinc in Concilio Constantiensi primo, deinde apud felicis recordationis Martinum V prædecessorem nostrum pro optata hujusmodi Ecclesiarum Dei unione plurimum laboravimus. Quamprimum vero ad Apostolatus apicem assumpti fuimus, honesto illi et pio desiderio nostro debitum accessisse cernentes injunctæ nobis desuper curæ pastoralis, eam rem suscepimus ardenti animo; factumque est, ut oratores charissimi in Christo filii nostri Joannis imperatoris Græcorum illustris, et venerabilis fratris Josephi patriarchæ Constantinopolitani ad nos se Romam contulerint, deinde missis per nos Constantinopolim nuntiis communi consensu tractatum fuerit, quod pro celeriori firmiorique ipsius rei consecutione legatus de latere cum prælatis, magistris et doctoribus tantæ rei tractandæ necessariis a nobis Constantinopolim mitteretur, quem tractatum imperator Trapezuntiarum faciliter postea approbavisset. Prius vero quam tractatus hujusmodi ad nos capitula portarentur, alius in sacro Basileensi Concilio veniens modus per decretum firmatus est, postquam missus ad nos prædicti Concilii orator nostrum requisivit assensum.

« Nos vero avidi prædictæ unionis, et veritatis si aliqua dissensio intercederet, tantæ tamque nobis optatæ rei ruptura sequeretur, licet de re tam gravi et tot mensibus agitata quidquam a prædicto Concilio ad nos perlatum non fuisset, non obstante etiam, quod interea regressus oratoris nostri et novus Græcorum adventus pro approbatione alterius conclusionis esset nuntiatus, antedictæ conclusioni in Concilio habitæ consensimus, venienteque ad nos prædictorum imperatoris et patriarchæ oratore pro confirmatione eorum, quæ in Constantinopoli conclusa fuerant, ea facere omisimus ne propter varietates tractatum tam sanctum opus destrui posset, aut quomodolibet impediri; sed illos ad prædictum Concilium præmissimus, exhortantes eos, ut ab hujusmodi varietate non desperarent, quoniam nobis erat grata omnis via, per quam sancta hæc res effectum esset optatum quomodolibet habitura. Postea vero missi sunt a præfato Concilio ad imperatorem et patriarcham prædictos alii oratores pro decreti ipsius ratificatione, et secutum est, ut habitæ a nostris oratoribus, qui hac de causa erant Constantinopoli certissima informatione de nostro ad rem ipsam consensu præstito, imperator et patriarcha prædicti ratificaverunt: qua ratificatione facta, nos ut semper certam istius sanctæ unionis conclusionem affectantes, de venerabilium fratrum

¹ Lib. XI. p. 212. et in Actis Andr. S. Crucis p. 7.

nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu dilectos filios nostros Nicolaum fil. Sanctae Crucis et Joannes fil. S. Petri ad Vincula presbyteros S. R. E. cardinales nostros et Apostolicae Sedis legatos misimus Basileam ad praedictum Concilium, eis autem facultatem inter alia dedimus plenariam illa faciendi omnia, quae unioni praedictae viderentur quomodolibet profutura, qui pro loci nobis et Graecis accomodi electione procuranda, ut ad optatam unionem perveniri posset, opportune institerunt. Cum vero expectaretur praedicta ad debitum finem perducere, nonnulli in Basileensi Concilio existentes ad quamdam nominationem processerunt civitatis Avinionis, non nominatae, non comprehensae in decreto, et ab ipsis Graecis semper alias repudiatae, unde factum est, ut dilectus filius nobilis vir Joannes Bissipatus ambaxiator imperatoris et nuntius, ac etiam patriarchae praedictorum, in forma subscripta fuerit protestatus: In nomine, etc. ». Eam nos suis conceptam verbis superiori anno attulimus.

9. « Cumque per temporis spatium non modicum de hujus loci electione dissensio fuisset in dicto Concilio, tandem pacto convento firmatum et ordinatum extitit, ut si infra certum terminum Avinionenses omnia et singula per Concilium requisita non adimplerent, Concilium ad alterius loci electionem procedere posset et teneretur: quo termino per plures dies elapso, cum Avinionenses requisita non adimplevissent, praefatum sacrum Concilium juxta ordinationem praefatam ad loci electionem processit: nam pro Oecumenico et Catholico Concilio celebrando elegit Florentiam aut Utinum in patria Forijulii, ponenda in manu Concilii, seu quomecumque alium locum tutum nominatum in decreto et accommodum nobis et Graecis, unum videlicet de praedictis, qui citius paraverit galeas, pecunias et alia necessaria, prout in decreto super inde confecto latius continetur. Novissime autem venientes Bononiam dilecti filii Joannes Bissipatus magnus adriacus et Emmanuel Tragagnoli Wloli oratores petierunt audiri in consistorio generali, quibus pro rei magnitudine libenter annuimus. Quare cum die xxiv Maii praesentis in dicto consistorio eos audire statuissimus, eorum orationem exposuerunt, ex cujus expositionis tenore imperatoris et patriarchae praedictorum ad sanctissimam Ecclesiam Orientalis et Occidentalis unionem pia desideria non solum confirmari, verum etiam in dies augeri facile intelleximus, quodque magis est et plurimi faciendum, materiam ejus unionis consequenda eo loci perductam esse conspicimus, ut jamjam hujusmodi operis sanctissimi omnino conficiendi, juvante Domino, spem maximam teneamus. Nam cum gesta in Concilio praefato narrassent, et protestationem suprascriptam per se factam contra nominationem civitatis Avinio-

neusis allegassent, ac postmodum de verbo ad verbum legi fecissent, pro conclusione sua nos humilibus et supplicibus verbis exoraverunt requisiveruntque, ut nominationem electionemque factam de Florentia vel Utino aut de alio loco, prout in decreto super inde confecto plenius continetur, qui citius necessaria paraverit, acceptare atque confirmare velimus, ut Oecumenicum ac Catholicum Concilium, et per consequentem effectum sanctissima Ecclesiarum Occidentalis Orientalisque unio fiat, protestanturque nobis, prout Basileensi Concilio protestati sunt, quod per eos non stat neque aliter stabit, quin praedictum Oecumenicum Catholicum Concilium fiat, memorantesque damna, scandala, ignominiam et animarum pericula, quae incumbent, si eorum iusta et omni ex parte laudabili ac summe necessariae postulationi consentire recusabimus.

« Quare cupientes, quod tam sanctum unionis opus nullo modo pereat, cum ad id perveniendum nullam nobis pro nunc aliam sciamus viam superesse, rerum gestarum ordinem, simul protestationum et requisitionum suarum instantiam attentius considerantes, et tanti operis boni periculum formidantes, si vel parum ab hac eorum praesenti requisitione aliquatiter declinarem, quod penitus impium et contra nostrae mentis institutum esset, qui, ut supra diximus, semper rem istam desideravimus quavisimusque pro Dei laude, nominis Christiani celebritate ac amplitudine, et hujusmodi sanctissima unionis incomparabili bono, de consilio et assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, plurimis etiam venerabilibus fratribus archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis electis, aliisque praelatis in nostra curia residentibus in numero copioso id laudantibus, dictorum oratorum petitionibus annuentes, eas grate libenterque suscipimus, atque electionem Florentiae et Utini, aut alterius loci, ut in decreto continetur, acceptamus ac etiam confirmamus. Nulli ergo omnino liceat hanc paginam nostrae susceptionis, acceptationis ac confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Dat. Bononiae anno incarnationis Dominicae mcccxxxvii, III kalend. Julii, Pontificatus nostri anno vii ».

10. *Missi intermontii Apostolici et data regibus monita ut Graecis faverent.* — Confirmato sic ab Eugenio senioris Basileensium partis, cui ut dictum est, Apostolicae Sedis legati praefuerant, decreto de celebranda Florentiae vel Utini Synodo, ab eadem parte, quam utpole digniorem Pontifex Concilii nomine cohonestabat, missi nuntii Dignensis episcopus et Nicolans e Casa omnia in edita sanctione contenta, nimirum de

sumptibus Græcis suppeditandis a Florentinis facile impetrarunt, constituitque Pontifex, ut Apostolici nuntii una cum aliis Basileensis Concilii, potioris scilicet illius partis, tum oratoribus Græcis in Orientem ad vocandos in Italiam Græcos trajicerent. Quibus ita comparatis, Sigismundum ¹ imperatorem atque Hungariæ et Bohemiæ regem, Carolum Francorum, Renatum Siciliae, Henricum Angliæ, Eduardum Lusitaniæ reges ² oravit, ut ea ocius probarent, quibus Græcorum cum Latinis conjunctionem perfici posse censerent.

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori, et Hungariæ ac Bohemiæ regi illustri, salutem.

« Venerabilis frater episcopus Dignensis et dilectus filius Nicolaus de Cusa oratores a Concilio Basileensi hæc de causa missi, ad nos venerunt et, eis apud nos existentibus, a dilectis filiis communitate Florentiæ responsionem et certitudinem habuimus, quod omnia, quæ juxta formam decreti ad hoc negotium necessaria erant, cumulatissime paraverant, hincque constituimus, quod prædicti oratores Græcorum et Concilii Basileensis simul cum nostris nuntiis prope diem in Græciam navigent; quare, Domino concedente, omnia nobis optime disposita et parata videntur, quæ pro unione Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ videbantur necessaria. Itaque velit tua sublimitas omnia facere, dispo- nere et ordinare, quæ hujusmodi Græcorum reductioni et eorum Ecclesiæ cum nostra unioni judicabis et intelliges posse conducere, ut diebus nostris et tuis præcipuum hoc augmentum suscipiat Catholica fides Christiana: quanquam sperari posse videmus, plurima bona multifacienda unionem prædictam, cum facta erit, concedente Domino, secutura, etc. Dat. VII id. Junii ». Eodemque exemplo datæ sunt litteræ ³ ad reges, de quibus paulo ante memoravimus.

Excitatis regibus Occidentalibus, ut sua studia in tanto opere ad exitum perducendo conjungerent, Eugenius imperatori Constantinopolitano et patriarchæ hanc publicæ fidei syngrapham dedit ⁴.

« Charissimo in Christo filio Joanni Paleologo imperatori Romæorum illustri, et venerabili fratri Joseph patriarchæ Constantinopolitano salutem.

« Quia, annuente Domino, in Italia fiet universalis et Catholica Synodus, in qua juxta concordata in Synodo Basileensi et in Constantinopoli postmodum confirmata Occidentalis et Orientalis Ecclesia conveniet, cupientes quod omnibus nostræ mentis charitas appareat, et omnis suspicio, quæ circa facultatem et libertatem venientium exhiberi possit de medio tolla-

tur, tenore presentium damus, concedimus vobis imperatori et patriarchæ prædictis, aliisque venerabilibus fratribus Antiochæno, Alexandrino et Jerosolymitano patriarchis, omnibus quoque vobiscum et cum ipsis usque ad numerum septingentarum personarum cujuscunque status, gradus, ordinis vel dignitatis tam spiritualis quam temporalis existant, ad universalem et Catholicam Synodum prædictam accedentibus vel venientibus plenum et liberum saluum conductum omnesque prædictos et eorum quemlibet cum personis salvis, et rebus suis in omnibus regnis, provinciis, dominiis, civitatibus, castris, arcibus, villis ac locis subjectis obedientiæ Romanæ, per quæ ire, stare, redire et recedere vel transire contingeret ad nostram liberam et firmam custodiam recipimus per præsentem promittentes omnibus et eorum singulis tenore presentium securam et liberam facultatem eundi et redeundi ad Italiam prædictam et illic standi, morandi, conversandi, habitandi et cum omnibus securitatibus, libertatibus et facultatibus cum iis, qui obedientiæ S. R. E. dediti et subjecti sunt disputandi, syllogizandi et justa ac rationabilia proponendi omniaque alia libere et sine aliquo impedimento dicendi, faciendi et exponendi, quæ ad unionem Ecclesiarum Christi illis conferre videbantur ac placebit insimul et divisim cum bonis suis propriis, rebus et substantiis suis, ac sive recedendi quoque, eundi et redeundi secure et libere et sine læsione omni impedimento reali et personali cessante ac penitus remoto. Item si hæc unio, quod deus avertat, non sequeretur, neque ad finem optatum procederet, prædicti imperator et patriarcha et alii superius nominati nostris sumptibus et galeis sine longitudine temporis et omni impedimento cessante cum honore suo bona voluntate nostra quemadmodum ad prædictam Catholicam futuram synodum venerunt, ita Constantinopolim redeant, sive unio in dicta synodo secuta fuerit, sive non, etc. Dat. pridie non. Julii ».

11. *Pacta cum Græcorum oratore de adventu et loco Concilii, et nuntius missus ad imperatorem et patriarcham adducendos.* — Retardabat votis optatam adeo Græcorum cum Latinis consensionem seditiosa illa, de qua dictum est, Basileensium pars, quæ hostium Pontificis imperiis promissive seducta, aut ambitione obcæcata, Concilium in Italia celebrari nolebat: nam et præposteris indignisque altercationibus tempus extraxerat, ut triemes mense Maio, quemadmodum jam ante conventum erat, Constantinopolim mitti non potuerint ad Græcos in Occidentem deveniendos. Nondum etiam potuerat urbs, in qua Synodus cogenda foret, vel portus ad quem applicituri essent Græci, designari, sed interponendæ erant moræ, ut componendis rebus daretur opera: atque adeo Franciscus cardinalis ærarii Pontificii præfectus Eugenii nomine,

¹ Lib. brev. p. 211. — ² Ibid. p. 215. — ³ Ibid. — ⁴ Lib. xi, p. 233.

præsentibus nullis potioris Basilea congregatorum præsulum partis, quæ cum Pontifice sentiebat, pactus est cum Bissipato Græcorum oratore, ut instructa classis decimo quinto Julii die pelitura Constantinopolim portu solveret, ac locus, in quo Concilium peragendum esset, tunc exprimeretur, cum in Italiam Græci appulissent, de quibus publica hæc Documenta ¹ collecta :

« In Christi nomine. Amen.

« Noverint universi præsens publicum Instrumentum inspecturi, qualiter anno, die, loco et mense infrascriptis, constituti in præsentia reverendissimi in Christo patris et domini domini Francisci cardinalis Venetiarum camerarii Apostolici, spectabiles viri dominus Joannes Bissipatus magnus adriacus, et Emmanuel Tracagnoli Wlotis, oratores serenissimi domini imperatoris Græcorum et reverendissimi in Christo patris et domini domini patriarchæ Constantinopolitani, adstantibus ibidem et attente audientibus reverendis in Christo patribus dominis Petro Dignensi, Antonio Portugaliensi episcopis, et Nicolao de Cusa præposito monasterii Mervel Treverensis diocesis, decretorum doctore, sacri Basileensis Concilii oratoribus, in nostra notariorum ac testium infrascriptorum ad hoc vocatorum præsentia, idem reverendus dominus cardinalis camerarius, nomine et vice sanctissimi domini nostri papæ Eugenii, ac ambassiatorum præfatorum sacri Basileensis Concilii adstantium, proposuit et dixit ad præfatos oratores imperatoris et patriarchæ Constantinopolitani, quomodo decreto sacri Basileensis Concilii conventionali inter Ecclesiam nostram Occidentalem et ipsos dominos Græcos inter alia duo continerentur, primo quod galeæ cum aliisque præmissis de mense Maii præterito de portu discessisse debuissent pro eundo in Constantinopolim : secundo, quod ambassiatores unum ex locis comprehensis in decreto in Constantinopoli domino imperatori et patriarchæ nominare deberent pro OEcumenico futuro Concilio, et quia ille terminus Maii jam per ipsos ambassiatores domini imperatoris et patriarchæ in Basilea primo continuatus esset usque ad finem mensis præteriti, et deinde per eosdem in Bononia in præsentia sanctissimi domini nostri papæ continuatus usque ad xv diem præsentis mensis, ita quod ambassiatores infra illum diem portum exeant versus Constantinopolim, interrogavit ipse præfatus dominus cardinalis nomine et vice, ut supra, ipsos præfatos ambassiatores imperatoris et patriarchæ, an ita foret, et de ipsa prorogatione contenti essent usque ad xv diem Julii præsentis in forma præfata.

« Secundo, diem dominus cardinalis proposuit et dixit ad eosdem nominibus quibus supra :

Quoniam vobis ambassiatoribus satis constat, quoad nominationem loci faciendam in Constantinopoli de intentione reverendissimi domini Juliani cardinalis legati unius ex præsentibus in Concilio Basileensi, ac etiam quid expediat juxta occurrence vobis nolissima, a vobis scire optamus, an contenti esse velitis, quod dominus imperator et patriarcha cum aliis ad unum ex tribus portibus, scilicet Venetiarum, Ravennæ vel Arimini conducantur, et tunc cum in portu fuerint, locus unus ex comprehensis nominetur, et sic de vestro consensu pro hoc decreto conventionali per nos quoad præmissa satisfiat. Ad quas quidem interrogationes facta eis interpretatione dictorum et propositorum per rever. patrem dominum Christophorum Coronensem : ac statim præfati ambassiatores, quoad primam interrogationem, terminum usque ad xv diem præsentis mensis, responderunt ita esse quemadmodum reverendissimus dominus cardinalis proposuisset, eosque adhuc in ipsam prorogationem forma præmissa consentire. Ad secundam vero interrogationem nominationis loci pro OEcumenico Concilio præfati domini Juliani legati et præsentis, ac de occurrentibus ad plenum essent informati, ita quod eis clare constet plus ad negotii salutare finem expedire differre nominationem loci quousque imperator et patriarcha ad ultimum portum pervenerit, quam eam Constantinopoli facere. Ideo cum ipsi promptissimi semper fuerint et sint ad omnia illa consentire, quæ expeditioni feliciori servire possent, deliberati sunt consentire, quod ipsa nominatio loci pro OEcumenico Concilio fiat in ultimo portu, servato tamen decreto electionis loci nuper in sacro Basileensi Concilio per ipsum dominum Julianum et alios præsidentes Apostolicos ac Concilium super hoc edito, per sanctissimum dominum Eugenium papam consistorialiter approbato, sacro collegio cardinalium consentiente.

« Super quibus omnibus interrogationibus reverendissimi domini cardinalis camerarii nominibus, quibus supra responsionibus dominorum ambassiatorum imperatoris et patriarchæ, ut præfertur, factis, nos infrascripti notarii publici ad hoc singulariter vocati requisiti fuimus per præfatum reverendissimum dominum cardinalem camerarium nomine et vice sanctissimi domini nostri papæ Eugenii, et per præfatos reverendissimos Patres ambassiatores sacri Concilii Basileensis nomine et vice ejusdem Concilii, qualenus nos præfata omnia in publicam formam in fidei robur redigeremus, adstantibus, audientibus et intelligentibus ambassiatoribus imperatoris et patriarchæ Constantinopolitani, et expresse hoc idem annuentibus et fieri similiter postulantibus. Acta fuerunt hæc Bononiæ in palatio, qui dicitur notariorum, habitationis supradicti reverendissimi domini cardinalis

¹ Ext. apud Eug. I. VI. p. 243.

Venetiarum camerarii Apostolici, et in camera ipsius domini supra plateam die quarto mensis Julii MCDXXXVII. Pontificatus sanctissimi domini nostri anno VII. etc. » Adjecta sunt testium nomina. Pactus hæc cum Græco oratore Pontifex datis VI id. Julii ad Joannem Palæologum imperatorem et patriarcham litteris pollicitus est, se conventa de loco pro celebranda Synodo indicendo servaturum, Coronensem episcopum nuntium creavit, qui imperatorem Constantinopolitanum, patriarchas Orientis aliosque præsules Græcos in Occidentem duceret; compellendique episcopos aliosve Latini ritus Ecclesiasticos viros, qui in Oriente agebant, ut ad Synodum se conferrent, potestatem ei fecit ¹ :

« Venerabili fratri Christophoro episcopo Coronensi nuntio et oratori nostro, salutem.

« Cum inter cæteras pias cogitationes nostras ac vigilias, variosque conatus, quos effecimus, ut Occidentalem et Orientalem Ecclesiam cum recta religione et fide conjugatam esse videremus, te iteratis vicibus ad nonnullas mundi partes destinaverimus; eumque hujus salutaris unionis desiderati fructus desiderataque conclusio Dei benignitate atque clementia appropinquare videatur, ut quod omnia, quæ ad nos attinent pro consummatione hujus Dei causæ juxta desiderium cordis nostri valeamus. Cum te in præsentiarum nuntium et oratorem nostrum una cum venerabilibus fratribus Petro Dignensi et Antonio Portugalliæ episcopis sacri Basileensis Concilii oratoribus, ac dilecto filio nobili viro Emmanuele charissimi in Christo filii nostri Joannis Palæologi imperatoris Constantinopolitani illustris ac venerabilis fratris nostri Joseph patriarchæ Constantinopolitani oratore, ad civitatem Constantinopolitanam et nonnullas alias mundi partes pro imperatore et patriarcha præfatis, et aliis Græciæ prælatis et Ecclesiasticis personis, nostris triremibus ad OEcumenicum Concilium in Italia, Deo auctore, celebrandum conducendis transmittamus; et maxime opus sit in hujusmodi Concilio viri sanctimonia vitæ et religionis et doctrina sacrarum litterarum præstantes intersint; fraternitati tuæ, de qua ob comprobatam tuam in hac salutari exercitatione et etiam in aliis arduis rebus integritatem ac prudentiam specialem in Domino fiduciam obtinentes, convocandi, citandi, et in virtute sanctæ obedientiæ præcipiendi et mandandi omnibus et singulis personis Ecclesiasticis sub ritu Romanæ Ecclesiæ existentibus, quas ad id idoneas esse putaveris, cujuscumque status, ordinis, conditionis, dignitatis vel præminentię existant, etiam si archiepiscopali præfulgeant dignitate, ut, quamprimum eis commoditas aderit, ad dictum OEcumenicum Concilium veniant », et infra : « rescissis con-

trariis quibuscumque privilegiis plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXXXVII. VIII id. Julii, Pontificatus nostri anno VII ».

12. *Tarantasiensis archiepisc. creatus legatus a latere.* — Adjunxit ¹ Coronensi episcopo Marcum archiepiscopum Tarantasiensem, quem legati ² Apostolici de latere dignitate amplissimaque auctoritate decoravit ³, ipsumque una cum collega et Concilii Basileensis (potioris nimirum illius partis, quæ a factiosis segregata id nomen meruit) oratoribus imperatori et patriarchæ commendavit ⁴ :

« Charissimo in Christo filio Joanni Palæologo Romæorum imperatori illustri, et venerabili fratri Joseph Constantinopolitano patriarchæ.

« Cum pridem sacra Basileensis Synodus pro futuro OEcumenico Concilio in Italia celebrando ad sanctissimam unionem Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ, Deo propitio, consequendam locum elegerit, et dilectis filiis Joanni fil. S. Petri ad Vincula, ac Juliano fil. S. Sabine S. R. E. presbyteris cardinalibus, et venerabili fratri Joanni archiepiscopo Tarentino in ea Synodo Apostolicæ Sedis legatis et præsentibus eligendi oratores ad vos cum galeis ex parte præfate Synodi destinandos, ac eis omnia et singula committendi, quæ ad executionem incumbentium negotiorum fuerint necessaria plenam dederit potestatem, veluti in decreto super hoc confecto plenius continetur, præfati legati et præsidentes ex hujusmodi sibi potestate concessa, venerabiles fratres Petrum Dignensem et Antonium Portugalensem episcopos charissimorum in Christo filiorum Franciæ et Portugalliæ regum illustrium in dicta Synodo oratores, ac dilectum filium Nicolaum de Cusa præpositum monasterii decretorum doctorem ex parte dictæ Synodi ad devotiones vestras transmittendos elegerunt, quibus etiam dilectum filium Joannem de Ragusio Ordinis Prædicatorum, sacræ theologiæ professorem, nunc apud nos oratorem adjunxerunt, cum plena potestate præmissa faciendo, ut in litteris et instructionibus super hoc eis traditis serius continetur, nobis deinde instantius supplicantes ul electionem et commissionem hujusmodi approbare, et oratores ipsos cum litteris nostris cum dietis et aliis ad vos ulterius transmittere dignaremur; nos autem omnia et singula supradieta rata et grata habentes, ipsorum oratorum perfectioni, ut petitum est, libenter annuimus. Quare charitatem vestram exhortamur in Domino, quatenus oratores præfatos labores præsentium, ad vos pro tanto pietatis opere venientes, placeat

¹ Lib. XIX, p. 178.

² Lib. XI, p. 212. — ³ Ibid. p. 235. — ⁴ Ibid. p. 237 et 238. — ⁵ Ibid. p. 239.

benigne suscipere, ipsosque simul cum venerabilibus fratribus Marco Tarantasiensi archiepiscopo et Christophoro Coronensi episcopo specialibus oratoribus nostris super dicto Concilio, ut praemittitur, in Italia celebrando libenti animo exaudire, eis una cum praedictis oratoribus nostris in omnibus ad rem hujusmodi pertinentibus, fidem plenariam adhibentes. Dat. id. Julii ».

13. *Junior pars Basileensium insigniēda nomine Concilii a Graecis recognoscitur.* — Ornata¹ sunt Eugenii jussu quatuor triremes, quibus Antonius Condulmerius praefectus est, Graecos in Italiam trajectura. Cum vero ex illo Basileae congregatorum praesulum dissidio controversia oborta esset, quae pars Concilii Basileensis nomine auctoritateque praedicta censenda esset, nam seditiosi, qui Avenionem delegerant, id etiam nomen sibi arrogabant, ac fieri posset, ut, iis triremes sumptusque suppeditantibus, Graeci ad eos deducerent, postulatum est ab oratore, quem Palaeologus imperator et Josephus patriarcha cum amplissima potestate paciscendi de loco, in quo cogenda esset Synodus miserat, quos tandem Concilium Basileense referre censeret : qui publice est professus, Apostolicos legatos cardinales ac praesules cum ipsis sentientes, cum decretum de traducenda Florentiam vel Utinum Synodo promulgatum est, Basileense Concilium confecisse, missosque ab iis Dignensem et Portugalensem episcopum ac Nicolaum a Cusa veros Concilii Basileensis oratores agnoscere, imperatoremque et patriarcham cum ipsis ad synodum in Italia peragendum accessuros : quamvis factio, quae Basileam aut Avenionem designarat, promissos sumptus exhibitura esset, et licet cœtus, qui cum legatis Apostolicis senserat, Concilium Basileense non referret, ex data tamen sibi ab imperatore et patriarcha potestate pro optatissimo componendo foedere obstrinxit, ut Pontificiorum legati et nuntii rogati ad Concilium in Italia celebrandum venirent : quae omnia in publicas Tabulas² ad posterorum memoriam redacta fuere.

« In Christi nomine. Amen.

« Anno ab ejusdem Nativitate MCDXXXVII, die xv mensis Julii, tempore Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii IV divina providentia summi Pontificis, constitutus coram praefato sanctissimo domino nostro et sacro collegio reverendissimorum dominorum cardinalium spectabilis miles dominus Joannes Bissipatus magnus adriacus serenissimi domini domini Joannis Palaeologi Romaeorum imperatoris et reverendissimi patris et domini domini Joseph patriarchae Constantinopolitani orator, considerans affectio-

nem maximam tam ipsius sanctissimi domini nostri et sacri collegii, quam dominorum imperatoris et patriarchae praefatorum ad sanctissimam unionem Orientalis cum Occidentali Ecclesia, ita ut, Deo propitio, indubie speret mediantibus ipsis unionem praedictam ad magnam Dei gloriam et Catholicae fidei exaltationem optatum finem habituram, attendensque per nonnullos, qui videntur asserere se facere Concilium generale, et aliquos alios eorum nomine quaedam fore attentata et in dies, ut accidit, attentari, quae potius ad divisionem, quam ad unionem manifeste conspiciantur tendere, ac timens, ne inimico homine superseminante zizania, ex his in futurum aliquid dubietatis vel difficultatis suboriri possit, quod contra mentem ipsius sanctissimi domini nostri papae et sacri collegii, ac praedictorum dominorum imperatoris et patriarchae ejus, sanctissimae unionis effectum haberet aliquatenus perturbare : ideo ad talia subvenienda, ac ad confirmandos animos omnium quarentium pacem et unitatem Ecclesiae Dei, omnia et singula per eum et collegam suum spectabilem virum dominum Emmanuelem Trachagnoti Wlotis communiter divisim nomine praedictorum dominorum imperatoris et patriarchae facta, ob robur intrascriptorum quomodolibet competentia, confirmando ex facultatibus sibi concessis per praedictos dominos imperatorem et patriarcham, quae infra subjiciuntur dixit, asseruit ac publice recognovit et firmavit, prout in quadam cedula tunc exhibita et lecta, cujus tenor de verbo ad verbum nunc sequitur et est talis :

« Ego Joannes Bissipatus orator serenissimi domini imperatoris Romaeorum et reverendissimi domini patriarchae Constantinopolitani factor praesenti littera propria manu subscripta, reverendissimos S. Petri ad Vincula et S. Sabinae presbyteros S. R. E. cardinales aliosque pro sanctissimo domino nostro papa et Sede Apostolica in Basileensi Concilio praesidentes cum Patribus eis adherentibus, qui ultimum decretum per sanctissimum dominum nostrum papam ad nostrum et collegam mei requisitionem confirmatum ediderunt, et qui reverendum patrem dominum Petrum Dignensem, dominum A. Portugalensem episcopos, et dominum Nicolaum de Cusa, decretorum doctorem, Constantinopolim miserunt, Concilium Basileense facere, cui serenissimus dominus meus imperator Romaeorum et reverendissimus dominus meus patriarcha Constantinopolitanus obligantur, postquam ipsi Patres de Concilio praefati, aut sanctissimus dominus papa, caput Concilii praefati, adimpleverint promissa in primo decreto conventionali, prout in eodem decreto conventionali, de ipso domino imperatore Romaeorum et patriarcha scriptum reperitur, et quemadmodum etiam ipse imperator per auream suam

¹ Lib. XI, p. 224. Ext. in Actis Andreae Sanctae-Cruces, p. 17.

² Ext. apud Eug. I, XI, p. 245, et in Actis Andreae Sanctae-Cruces p. 23 etc.

Bullam et patriarcha per plumbeam ibidem scripta approbarunt et ratificaverunt. Et ad hoc, ut omnis tollatur ambiguitas, dico quod in casu, quo alii Patres, qui Avinionem elegerunt et se Concilium Basileense facere putant, ad Constantinopolim cum galeis et pecuniis accesserint, et praefatos nostros dominos imperatorem et patriarcham nomine Concilii Basileensis per Bullas auream et plumbeam requisiverint, quatenus finaliter Sabaudiam veniant, qui locus nominatus est in primo decreto, et protestati fuerint Concilium Basileense ad alium locum non consentire, vel transferri velle, et alia fecerint, quae quomodolibet etiam movere possent imperatorem et patriarcham aut ad veniendum cum ipsis, aut penitus non veniendum hoc tempore ad terras Latinorum, attento quod in casu, quo etiam illa pars Concilium faceret, jamdudum in promissionibus defecit, quoad electionem loci et lapsum temporis, in quo galeae mitti et alia fieri debebant, ita quod imperator et patriarcha absoluti sunt ab omni promissione illis facta, quia tunc, illis requisitionibus et protestationibus non obstantibus, ipse imperator et patriarcha ad requisitionem ambassiatorum domini nostri et Concilii Basileensis praeinimatorum secundum vim, formam et continentiam primi decreti et aureae Bullae imperatorum et plumbeae patriarchae omnino venient; et in casu, quo praefati domini praesidentes una cum Patribus eis adherentibus Concilium Basileense non facerent, adhuc pro bono negotii et ad finem ut sanctissima et desideratissima unio non pereat, per mihi traditam potestatem serenissimum dominum nostrum imperatorem et reverendissimum dominum patriarcham et alios Patres Ecclesiae Orientalis per praesentem paginam obligo, et obligatos esse ostendo ad veniendum ad requisitionem ambassiatorum sanctissimi domini papae et Concilii praeinimatorum, ita tamen, quod ipsi ambassiatores iter arripiant versus Constantinopolim infra quintum diem Augusti immediate sequentis, et secum omnia promissa in primo decreto deferant: quod si hoc fecerint, imperatorem et patriarcham cum aliis Patribus Ecclesiae Orientalis ad intrandum galeas causa veniendi ad unum ex tribus portibus in secundo decreto nominatis infra trigesimum diem a die, quo Constantinopolim applicuerint, obligo et obligatos esse ostendo per praesentes litteras manu mea subscriptas.

« Qua cedula, ut praefertur, lecta, sanctissimus dominus noster et reverendissimi domini cardinales praedicti acceptaverunt, approbaverunt et grata habuerunt omnia in eadem contenta, et ipsius domini Joannis nomine, quo supra, factas promissiones, petentes, mandantes et rogantes, ut de praedictis unum et plura conficerem instrumenta: similiterque statim petiit idem dominus Joannes, ut de cedula, ut praefer-

tur, lecta de promissionibus per eam factis, et de acceptance illorum facta per sanctissimum dominum nostrum et reverendissimos dominos cardinales unum et plura conficerem instrumenta ». Adjecta sunt deinde imperatoris et patriarchae mandata¹, quibus orator Graecus ad haec paciscenda fultus erat, ac postremo superioribus adscripta est temporis nota his verbis: « Acta sunt haec Bononiae in palatio sanctissimi domini nostri papae », et infra » XIII kal. Aug., anno VII ».

11. *Basileensium factiosorum ad Graecos legatio.* — Gesta haec ad infringendos conatus factiosae alterius Basileensium partis, quae episcopos quatuor Concilii Basileensis eminenti nomine nuntios Constantinopolim legabat, ut imperatorem et patriarcham adducerent in locum, cui Pontifex non assenserat: cum autem id in Apostolica dignitate injuriam vergeret, constaretque Pontificii esse fastigii Concilia indicare, nec sine Apostolico assensu ullos praesulum coetus Concilium Oecumenicum referre, Eugenius² archiepiscopum Tarantasiensem, Orientis Apostolicum legatum, factiosae multitudinis Basileensium nuntiis imperare jussit, intentatis censurarum Ecclesiasticarum penis, ne Graecos ad conveniendum in alium locum, quam eum, qui ex Pontificio assensu decretus fuerat, sollicitarent:

« Venerabili fratri Marco archiepiscopo Tarantasiensi, salutem.

« Pervenit nuper ad audientiam nostram, venerabiles fratres Joannem Lubicensem, D. Parmensem, L. Visensem et Ludovicum de Palude episcopos, tanquam oratores et commissarios Basileensis Concilii, ad charissimum in Christo filium Joannem Romanorum imperatorem et venerabilem fratrem Joseph Constantinopolitanum patriarcham cum nonnullis Bullis, instructionibus et galeis ex parte dicti Concilii accedere, eosque requirere velle, ut ad certum locum pro celebrando Oecumenico Concilio veniant, in quem nos expresse et specialiter ex justis et rationabilibus causis non consensimus, nec etiam consentimus. Cum autem talis requisitio, si fieri contingeret, decreto conventionali in Basileensi Concilio edito obviet manifeste, ac in enervationem privilegiorum et auctoritatis Apostolicae Sedis tendere dignoscatur, ad quam solum universalium et Oecumenicorum Conciliorum convocatio pertinet, ita quod sine Romani Pontificis expresso consensu quaecumque congregatio nec Concilium facere, nec auctoritatem habere manifestum sit, teneanturque omnes inferiores omni conatu hujus Apostolicae eminentiae defensare privilegia et auctoritatem, praesertim episcopi et superiores propter praestita ipsi Romano Pontifici fidelitatis juramenta,

¹ Pag. 217. — ² Lib. XI, p. 238.

atque alias pro unione hujus Ecclesiae cum Occidentali ex parte dictorum imperatoris et patriarchae et sibi adhaerentium per eorum oratores, tam in dicto Concilio Basileensi, quam hic coram nobis in generali consistorio de non veniendo ad dictum locum, sed ad illum solum, in quem Sedes Apostolica expresse consenserit, sit publice protestatum, idcirco fraternitati tuae tenore praesentium auctoritate Apostolica committimus et mandamus, quatenus praefatos episcopos et eorum complices, ac alios quoscumque, cujuscumque gradus, status, praeminentiae et conditionis existant, ac quavis Ecclesiastica vel mundana praefulgeant dignitate et de quibus esset habenda mentio specialis, auctoritate praedicta moneas et requiras, quatenus a requisitione hujusmodi et alio quocumque actu, qui directe vel indirecte secundo decreto electionis loci per nos in dicto generali consistorio acceptato et approbato, et conventionibus inter nos una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus et oratores praefatorum imperatoris et patriarchae nuper factis, et prosecutioni commissionis tibi et aliis per nos factae, obviare aut aliquod impedimentum praestare possit quovis modo, sub penis perjurii ac excommunicationis, ac etiam privationis et inhabilitationis, ubi opus esse videbitur, in quas incidere volumus ipso facto in indilate desistant et prosecutioni tam sancti operis tecum et aliis, qui juxta dictum secundum decretum pro futuro Oecumenico Concilio celebrando in Italia secundum traditam a nobis formam adhaerent, omnibus aliis dimissis et continuo assistant et alia faciant, quae ad prosecutionem hujusmodi negotii juxta formam et instructiones a nobis tibi et aliis traditas necessaria esse videris aut quomodolibet opportuna. Alioquin omnes et singulos contradictores et rebelles, cujuscumque gradus, praeminentiae, dignitatis vel ordinis, ut praemittitur, existant, in ipsas penas incidisse declares. Nos autem quicquid in praemissis feceris ratum et gratum habebimus, illudque faciemus ab aliis, auctore Domino, inviolabiliter observari. Dat. xx. Julii ».

15. *Seditiosi Basileenses vim inferunt praesidi Apostolico.* — Ut vero Basileenses ad ceptam Ecclesiae Orientalis cum Latina conjunctionem perficiendam, Ecclesiasticamque instaurandam disciplinam, tum pacem inter Christi fideles conciliandam alliceret, eos adhortatus est ¹, ut Tarentino archiepiscopo, qui Pontificia consilia expositurus foret, placidas aures darent.

At dum ille injuncto sibi munereungebatur, atrocibus injuriis ab ea praesulum parte, quae in schisma inclinabat, affectus est ²; nam odio iraque elerati, eo quod decretum ab altera

antistitum parte dignitate spectatissima, quae cum legatis Apostolicis steterat, contactis cum Graecis pactionibus, ea conceptum verborum formula, qua editum admissumque a Graecis fuerat, ad Pontificem, uti confirmaretur transmississet, ipsum falso insimulantes, quod illud adullerasset, inclusum domi tenere, ac praesse praesulum caetibus veluere : imploranti jura ac leges ejus procuratori iniecere turpiter manus, ac per capillos trahere ad carceres non sunt veriti, adeo ut cardinales legati de vi ac violata Concilii libertate intercesserint, ob quas injurias idem archiepiscopus munere praesidis abire, atque e Concilio discedere coactus sit, unde justas hasce in illos querelas effudit Eugenius :

« Ad futuram rei memoriam.

« In venerabilem fratrem nostrum Joannem archiepiscopum supraominatum (nempe Tarentinum), qui decretum in ea forma, nimirum de transferendo Florentiam vel Ulinum Concilio, mittebat ad nos, qua fuerat in publica sessione promulgatum, nonnulla contingentes, irruerunt, omnique praetermisso juris ordine ipsum, posteaquam primo, secundo ac tertio ea pro sua justitia petierat, quae jure nulli deberent denegari, primum in domo sua sub cautione jurisjurandi detinere conati sunt, deinde deputationem et congregationem generalem per judices datos suspectissimos illi interdicere tentaverunt. At postremo contra gravamen utrumque se fueri de jure satagentem, suamque justitiam asserere sub excommunicationis, privationum et inhabilitationum penis in domo propria tumultuario multitudinis impetu detinere, et quodammodo carcerare moliti sunt. Gravamen praeterea gravamini adjicientes, dilectum filium Arnoldum Rechsinschusen dicti archiepiscopi procuratorem, pro justitia illius in congregatione generali, et majori Ecclesia loqui volentem, manibus injectis percusserunt, ac per capillos ad carcerem trahere conati sunt, adeo violenter atque inhoneste, ut cardinalis S. Sabinae legatus antedictus de violentia illata et de sublata libertate Concilii necessario publice fuerit protestatus. Per hanc ita illatam violentiam justo metu constrictus archiepiscopus ipse in defensionem sui quosdam nobiles armatos domi habere compulsus est. Tandem justissima quadam petitione in generali congregatione porrecta, cui adjecta erat protestatio, quod nisi in sua justitia audiretur, et a gravaminibus et oppressionibus, quae in dies augebantur, cessaretur, ipse ob justum metum recedere inde cogereetur, et non modo non fuisset admissa ipsa petitio, verum contra exhibitorum ipsius, ut ad carceres traheretur, esset acclamatum, coactus est injunctum sibi oratoris ac praesidentis officium deserere, et adjunctis sibi seque ducentibus dilectis filiis nobilibus viris Willelmo marchione de Rothe-

¹ Lib. hex., p. 148. — ² *Act. de co. lit.*, tom. IV, Com., p. 1 edit. Bas. in Appen. Conc. Basil., p. 215.

lez et Rodulpho de Ramesteyn, et aliis plerisque illorum nobilibus a praedicto Concilio omnino discedere, etc. Dat. Bononiae anno incarnationis Dominicae MCDXXXVI, XIV kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VII ».

16. *Eugenius in jus vocatus a factiosis Basileensibus.* — Pulso ita Joanne archiepiscopo Tarentino nuntio Pontificio, Basileenses seditionosi plura adversus dignitatem Sedis Apostolicae moliti sunt, atque Eugenium in sessione XXVI, pridie kal. Augusti de Ecclesiastica ditione male administrata in jus vocarunt¹. At quae tandem culpa in Eugenio fuit, si ditio Ecclesiastica graves clades accepit, dum Philippus Maria Mediolanensis dux fretus Basileensium protervia, contictisque litteris, quibus Ecclesiae clientes in Pontificem conciliaret, ipsum oppressit? Debuerant illi potius Mediolanensem ob afflictum Synodo ingens flagitium et vexatam ditionem Ecclesiasticam, vel Aragonem, vectigale Sedis Apostolicae regnum, invadentem lege postulare, quam Eugenium, qui hostium improbitate bello lacessitus adversus omnes casus avertere non potuerat, contra fas et Patrum instituta ad tribunal Apostolico longe inferius accersere. Non tulere² rei indignitatem legati cardinales, ac Basileensium factiosorum temeritatem damnarunt, professi nunquam se inmani adeo facinori assensuros et quamvis publica gravissimaque mala inde oboritura ante eorum oculos proposuerint, nunquam tamen illos ab incepto facinore revocare potuerunt. Execratus est tantum scelus Sigismundus imperator, missoque episcopo Augustensi ipsos a coeptis deterrere nisus est, sed irrito labore. De his conqueritur Eugenius in Encyclicis litteris³, quibus Basileensem synodum solvit, traduxitque Ferrariam, interjectis enim pluribus de injuriis archiepiscopo Tarentino Apostolicae Sedis nuntio illatis, agitatisque in Pontificios tabellarios latrociniiis, haec subdit :

« Eugenius, etc. Et quid mirum si in oratores nostros saeviant, qui in nos quoque adeo effrenate feruntur? Praetensum quippe quoddam monitorium, sive, ut appellant ipsi, citatorium conviciis, contumeliis atque injuriis plenum adversus nos et in gravamen venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium conflare ausi sunt novo plane exemplo, et quod priora omnia saecula ignoraverunt, et quod uti ne fieret, cum Joannes et Julianus praedicti Sedis Apostolicae legati variis modis obsisterent, et validissimis et gravissimis verissimisque rationibus improbitatem facti coarguerent, demonstrarentque apertis documentis, id charitati, bono publico, paci Ecclesiae, justitiae, sacrisque canonibus ita adversari, ut ipsi abhorrent

illie adesse, ubi de tali tractaretur monitorio, audiri non sunt, et cum instanter orarent et expresse postularent, ut a re tam monstruosa desisterent, conscientiasque exonerando suas, excusarent coram Deo et hominibus innocentiam suam, quod monitorium illud pro viribus et supra vires impugnarent, plurima, quae ex illo sequi potuerunt, scandala et mala memorantes, maximaque instantia utentes, veluti ex protestationibus suis publice et solemniter factis apertissime constat; tantis tamen, tam piis, tam justis postulationibus furor ille non cessit. Cum vero memorati Joannes et Julianus legati octo primum, deinde trium dierum inducias peterent, infra quos rationes in scriptis redigerent, quibus cur nullo modo ad dictum praetensum monitorium seu citatorium esset procedendum, evidentissime demonstrarent, non solum non auditi sunt, verum contra ipsius ordinationes Concilii eadem die et generalis congregatio et sessio repente ac praecipitauer est habita, quod nunquam antea vel in minimis privatisque negotiis fuerat factum.

« In ea sane praetensa praecipitataque sessione, et si praelatos sub pena praesuli juramenti cogere et pene violenter abstrahere conarentur, legati tamen ipsi et plures ex oratoribus regum et principum, praelatique plurimi justitiae potius et veritati deferentes, quam illorum cedentes comminationibus, nulla ratione huic tam inhonestae ac monstruosae rei interesse passi sunt, sed magis ac magis institerunt, ut a dicto monitorio abstinere, nihil innovare debere identidem aperte protestantes. His profecto legatorum nostrorum rationibus justissimisque petitionibus ac protestationibus necessariis acquiescent, nisi pauci ex primoribus, quos sequitur inferiorum turba, partim ambitionis corrupti peste, partim potentium quorundam saecularium, seu furori obsequentes, seu delinuti obsequiis, seu minis atque terroribus adacti, sub reformationis specioso nomine sese duces atque auctores harum novitatum praebuissent, quae imminente jam Concilio Oecumenico, nisi quid adversus nos conciperent, omnino distulissent. Ea vero cum comperisset charissimus in Christo filius noster Sigismundus Romanorum imperator obstupuit, praecipitemque sententiam schismatis metu, quod sublatum laboribus plurimis, isli inferre tentarent, vehementer exhorruit, ac protinus per venerabilem fratrem Petrum Augustensem episcopum oratorem suum ad praefatum Concilium destinatum, ut abstinere ab hujusmodi novitatibus et scandalis omni instantia requisivit, et si quid adversus nos promulgassent, revocarent, quod quidem, ut certissimis nuntiis accepimus, facere omnino neglexerunt. Et quid mirum, si illi minus obtemperent honesta postulanti contra sanctorum canonum statuta, qui

¹ Acta Basil. Syn. sess. XXVI. — ² Lib. XII, p. 106, et Appen. Conc. Basil. edit. Bon. p. 215. — ³ Ext. in Appen. Conc. Basil. tom. IV, p. 1. pag. 215.

excusso de sub iugo divini timoris collo tam libere quam licenter eunt in pastorem Pontificem summum? quorum conatibus nisi opportunius provideatur, rem hanc sanctae unionis Orientalis et Occidentalis Ecclesiae, ex qua diebus nostris propagari Christianitatis terminos speramus, et sub cuius spe et expectatione Christianorum multitudo ab infidelibus oppressa respirat, intereipi et destitui Ecclesiaeque reformationem et pacem Christiani populi, quam jam annis sex mundus praestolatur, in deformationem potius intestinumque bellum converti quis adeo rationis ac iudicii ignarus est quin videat? quin intelligat? Suborientur, ut finendum est, insuper alia incommoda et mala necessario, scandalaque et divisiones non modo in re Ecclesiastica, verum quoque in regnis, principatibus, dominiisque temporalibus pullulabunt ex intausto hoc germine, quae sine maxima Dei offensa nos amplius dissimulare non posse nemo sanae mentis ignorat ».

17. *Indictum ab Eugenio Ferrariae Concilium.* — Adductus igitur gravibus adeo causis Eugenius, cum jam antea sanior Concilii Basileensis pars sanxisset synodum celebrandam in Italia, Graeci quoque id decretum ex conventis antea cum universo Concilio pactis amplexi essent, Synodum Oecumenicam cum Graecis habendam Ferrariae indixit¹. Quae litterae Encyclicae XIV kal. Octobris consignatae. At ne Basileae cives, qui ex solemnibus Ecclesiasticorum conventibus magnas cogebant opes, inde exasperarentur, permulcere eos Eugenius conatus est, ac subjectis litteris² edocuit, ut Graecorum causa ad Concilium Ferrariam transferendum adactus fuisset :

« Dilectis filiis magistro civium et consuli-
bus civitatis Basileensis, salutem, etc.

« Semper alias multum dileximus vos, dilecti filii, tum vero maxime tempore hoc Basileensis Concilii, eximio quodam et paterno amore complexi sumus vestram devotionem, quos tanquam praecipuos nostros et Ecclesiae filios habemus in visceribus charitatis; nam cum semper gesseritis erga nos singularem fidem et devotionem, cumque in Concilio praefato semper quaesiveritis, quae essent pacis et concordiae, obviantes pro posse scandalis, quae oriri videbantur, cumque etiam semper habueritis nostros legatos et nuntios in summa veneratione, ostendendo erga ipsos benevolentiam et charitatem, ac praestando eis in opportunis auxilium et favorem, merito vestram devotionem gerimus infixam in intimo cordis nostri, atque utinam facultatem nobis Deus tribuat, ut meritis vestris juxta nostrum desiderium satisfacere valeamus; ostendemus enim, quam grata sint nobis, et quam accepta obsequia ves-

tra, et fervens zelus, quem ipso opere erga nos plurimis in rebus demonstratis, sed ille, cuius causa haec fecistis, Salvator noster retribuet vobis abundanter secundum merita vestra. Verum si quando fuistis prudentes, dilecti filii, si quando vos ostendistis bonos nostros et Ecclesiae filios, si quando pacem universalis Ecclesiae amastis, si quando pro honore ac statu nostro et Sedis Apostolicae conservando operam impendistis, nec opus est, ut virtutem vestram, ut constantiam, ut pristinam fidem et integritatem animi, ut sinceritatem cordis, totis viribus, omnibus gentibus demonstratis, ut ostendatis vos cupere pacem Ecclesiae, et schismata evitare, ut faveatis bonis; perversorum impetum comprimatis, denique ut ea agatis, per quae sincera fides, et integra religio vestra ex fructuosis et bonis operibus omnibus innotescat. Nostis, ut credimus, dilecti filii, plures dissensiones hactenus exortas esse in Concilio super electione loci, ad quem Oecumenicum, ut Graeci dicunt, Concilium transferretur, eum Graeci oratores eum locum vellent et aperte peterent, ad quem ipsorum imperator ac patriarcha cum eorum praelatis commode nobiscum possent convenire. Itaque nos, ea considerantes, pluribus ac iustis de causis necessitate quadam coacti pro bono universalis Ecclesiae et pace populi Christiani, certis modis et formis transtulimus Concilium Basileense ad civitatem Ferrariensem, prout videre poteritis per copiam litterarum nostrarum presentibus interclusam. Hoc non fecimus in vestrum contemptum, non ad subtrahendam vobis utilitatem, quibus omne bonum optamus, non ad displicendum vobis, quibus in omni facto cupimus complacere, sed quia aliter fieri non potuit ad praesens. Nam cum necesse esset omnino eligere locum idoneum, ad quem imperator ac patriarcha Graecorum cum eorum praelatis vellent accedere, quique etiam nobis esset habilis, eum ipsa absque praesentia nostra nolint ad Concilium venire, Basileam vero Graeci, prout notum vobis esse debet, penitus recusassent, necesse autem esset, pro tanti boni consummatione, alicubi Concilium fieri, elegimus eam civitatem, quae et ipsis, ac nobis, reliquisque omnibus, qui voluerint accedere accommoda atque idonea ab omnibus iudicatur. Hoc significare voluimus prudentiae vestrae, ut ea, qua soliti estis sapientia, firmi et immobiles perseveretis in fide et devotione nostra et Apostolicae Sedis, utque cupientibus aut conantibus aliquas novitates in Ecclesia moliri, quantum in vobis est, in virtute Altissimi resistatis, ne propter aliorum culpam, aut in gravissimum aliquod erimen incidatis, aut vestra devotio aliqua nota infamiae aut dedecoris apud principes Christianos, ex novis dissensionibus possit aspergi, sed eam famam, eam laudem, eum honorem, quem ante inchoatum Concilium habui-

¹ Lib. XI, p. 406. Ext. etiam in Append. Conc. Basil. p. 213. —

² Lib. brev. p. 161. et in Ms. Alex. VII. p. 287.

stis, etiam translato et finito Concilio in perpetuum conservetis. Dat. Bononiae ».

Verum illi commodis suis inservientes favore congregatis praesulibus, qui Apostolicis spreto imperiis, cum Bohemis conciliandis, disciplinae Ecclesiasticae in priorem formam revocandae, abolendisque vitis operam navare debuissent, habita¹ VI kal. Octobris sessione xxvii, tanquam acephali sine praesidibus Apostolicis Pontifici creandorum cardinalium potestatem adimere sunt ansi: cumque aliquo rumore afflati essent, Joannem Vitelleschum de Romana Ecclesia in confundendis ejus hostibus optime meritum cardinalitia purpura donandum, inveci sunt in Eugenium, qui cardinales, dum tenebat Synodus, renuntiare vellet, ac Joanni Vitellescho jus sacrae purpurae ereptum voluerunt. Spreta est ab Eugenio factiosorum hominum temeritas, ac III non. Decembris Joannem ipsum patriarcham Alexandrinum presbyterum tit. S. Laurentii in Lucina creavit² (1). Repugnandi enim studio ac vana suspicione incensi affinxere³ Eugenio, ipsum moliri Avenionensem comitatum a Romana Ecclesia abalienare. Suadebat ipsis astuta improbitas facturum id Pontificem, ne antipapa, quem ei opponere impie meditabantur, urbem illam occuparet. Inepto itaque decreto Eugenium Ecclesiasticas urbes distrabere, atque Avenionem eniquam principi subicere vetuere. Insigni quoque improbitate vulgavit decretum illud, quod a legalis Apostolicis, ac praecipua episcoporum oratorumque regum et principum, qui ipsis adhaeserant, ac Synodum Oecumenicam referebant, parte editum de Synodo Florentiam Ultimam transferenda adulteratum fuisse.

18. *Basileenses mendaciis et calumniis impetentes Eugenium refelluntur et odio sunt apud pios.* — Tum eo prorupit seditiosorum illorum impudentia, ut in sessione⁴ xxviii, kal. Octobris habita, Eugenium non comparentem contumaciae accuserint, atque in sessione⁵ xxix, IV id. Octobris, ejus decretum de transferendo Ferrariam Concilio rescindere tentarint, pluresque in eum struere calumnias ausi sunt quasi initum Ecclesiam inter ac Bohemos foedus disturbare nitentur; quod a veritate prorsus abhorrebat, cum Eugenium ipsos vehementer etiam atque etiam hortantem viderimus, ut praetermissis caeteris levioris momenti rebus, ad amplificandam divinam gloriam, religionem afferendam, conciliandam pacem, revocandos a schismate Graecos

omni studio incumberent. Sed ii hostium Ecclesiae cupiditatibus servientes, ad novam seditiosam et discordiam concitandam intenti has ad septem viros scripsere litteras⁶, quibus negare non sunt veriti, universos subicere Pontifici, ac sub ementito universalis Ecclesiae potestatis velamine perduellis turbae temeritatem Christi vicarii auctoritali praetulerunt.

« An non videtis, inquit, si suae, (nimirum Eugenii), sententiae pareatur, ut non solum hanc Synodum evanescere oporteat, sed ne de caetero aliae fiant facile eventurum? Perfecto in id sua pergere videtur intentio, ut quo pro totius orbis salute vestris et aliorum principum consiliis auxiliisque effectum est, momento excidat aboleaturque ». Et infra: « Nostra cura ea praecipue esse debet, ne universalis Ecclesiae auctoritas contemnatur, atque ut potestas, quae sibi a Deo tributa est, ilibata permaneat, quam violare idem dominus Eugenius notorie nisus est, dum hanc Synodum praecipiti zelo dissolvere tentavit, et quod est gravius, obstinate perseverare non desinit. Quomodo ergo rem hanc tam Ecclesiae periculosam dissimulare postergareque possumus, nisi tanti excessus participes esse vellemus? Denique, si impunis et inexpugnatus excessus hujusmodi relinquatur, quis unquam Romano Pontifici quanquam improbissimo contradicet? Quis in generalis Concilii auctoritate confidet? Cedat ergo uni hominum omnis homo, eunctaque ejus arbitrio committantur? etc. Dat. Basilea ».

Universos conjunctim sumptos subicere tum Christo, tum ejus vicario demonstravit inculento Commentario B. Joannes e Capistrano⁷: « Ad illud, inquit, quod dicitur de episcopis, quod ubique sint ejusdem meriti et ejusdem sacerdotii, verum est quantum ad ordinem et sacramentum, sed non quantum ad jurisdictionem; nam, praesupposito pro vero et concessio, quod Christus dederit auctoritatem ligandi et solvendi omnibus Apostolis sicut Petro, dedit tamen eis sub Petro; et sic Petro dedit universaliter super omnes, aliis autem particulariter sub Petro, quia solus Petrus a Christo plenitudinem potestatis accepit: caeteri vero sollicitudinis partem, ut in iuribus saepius allegatis ». Et infra: « Patet expresse, quod Petrus institutione divina semper praefuit universis, unde cum Dominus ei primo dixisset: *Tibi dabo claves regni caelorum; et quodcumque ligaveris et quodcumque solveris, etc. et in caelis* (Matth. xvi). In plurali dicens

¹ Acta Conc. Basil. sess. xxvii. — ² Lib. xii, p. 23. — ³ Acta sess. xxv. — ⁴ Acta sess. xxviii. — ⁵ Acta sess. xxix.

⁶ Ext. in Append. Conc. Basil. p. 167. apud Diazos, tom. iii, p. 433. — ⁷ Jo. Capistr. lib. de Papa et Conc. sive Eccl. auctorit.

(1) Non satis assequor cur Joannem Vitelleschi sacra purpura indutum die III non. Decembris anni hujus annalista affirmat, cum assumptio illa reprobanda sit a Basileensibus in sess. xxvii, die VI kal. Octobris habita. Ita enim Patres in suo decreto: « Nuper venerabilem Joannem patriarcham Alexandrinum in S. R. E. cardinalem per dominum Eugenium fuisse assumptum comperimus ». Merito igitur Pagius IX Augusti renuntiatum cardinalem statuit, cui fidem adstruit Paulus Petronus ejus temporis scriptor in Miscellaneis vulgaris. Ber. Ital. to. xxiv.

colorum et carlis presentem Ecclesiam omnium fidelium colorum nomine comprehendens, nam regnum colorum presentis temporis Ecclesia dicitur secundum Gregorium, unde dicens, in *carlis*, indicavit in omnibus Ecclesiis mundi praesse debere, cum reliquis Apostolis dixerit in *carlo* (Matth. xviii): *Quaecumque ligaveritis et quaecumque solveritis erunt soluta et in carlo*, quasi dixerit eis: Vos singuli in partem sollicitudinis vestrarum dioecesium limitibus distinctis curam gerite pastorem. Unde Origenes dicit: Non dixit, in *carlis* sicut Petro; sed in *carlo* uno, quia non sunt tanta perfectionis sicut Petrus, etc. » Addit idem auctor Cyrilli, Rabani et aliorum Patrum auctoritates.

Confutavit has etiam pluribus novatorum argutias Joannes Turrecremata¹ ex quibus pauca haec delibasse suffecerit: « Patet, inquit, quod Romanus Pontifex nec ligatur, nec subicitur necessitate quorumcumque Conciliorum non tantum patriarchalium, quia de istis nunquam fuit dubium, sed etiam nec universalium statutis, legibus aut canonibus, quae sub juris positivi genere comprehenduntur. Primo quidem ex superioritate, qua Romanus Pontifex superior est et primatum habet universalis Ecclesiae. Arguendo praefata conclusio patet, ait enim Nicolaus papa in ea. *Inferior dist.* XXI, non potest iudicio inferior potiore ligare, unde propheta ait: *Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum, qui trahit eam?* His itaque ex divina Scriptura commemoratis sole clarius exhibuimus, non posse quemquam, qui minoris auctoritatis est, eum qui majoris potestatis est, iudiciis suis addicere aut propriis definitionibus subjugare. Haec ille. Secundo idem patet ex eo, quod a Romano Pontifice, ut superius extitit monstratum, canonum Conciliorumque dependet auctoritas: alienum profecto est a ratione, ut quis legibus illis alligetur coactus, qui legibus ipsis vim et auctoritatem impartitur, unde juris peritus ait: Princeps solutus est legibus, quantum scilicet ad vim coactivam. Unde S. Thomas in 1. 2. *quest.* 96, *art.* 6, quaerens an princeps subiciatur legibus, respondens dicit, quod princeps est solutus legibus quantum ad vim coactivam, et subdens rationem inquit, quia nullus cogitur proprie a seipso: lex autem non habet vim coactivam nisi a principis potestate, licet quod ad directivam princeps subjectus sit legi propria voluntate, prout infra dicitur. Cum ergo Romanus Pontifex princeps Ecclesiae sit, nullis Ecclesiae legibus ligatur coactus, sive tenetur obnoxius. Notanter dicimus, Ecclesiae, quia aliud est de legibus juris divini aut naturalis ». Et infra: « Verum licet illa sit, de honestate tamen tenetur ista observare tum secundum jam dicta, ut aliis det

exemplum observandi, secundum illud Act. 1. *Capit. Jesus facere et docere*, tum ut habetur de *const. cap. Cum omnes*, quod quisque juris in alterum statuit, ipse debet uti eo, et sapientis dicat auctoritas: Patere legem, quam ipse tuleris, etc. » Illatum a Basileensi Concilio publicae offensionis et ruinae periculum, cum minoris ordinis sacerdotes ad ferendas sententias maximo numero admissi essent, tradit Turrecremata²: « Basileense, inquit, Concilium fuit teli Ecclesiae scandalosum, quod maxime evenit ex hac indiscreta admissione multorum ad voces diffinitivas in Concilio ». Desisse vero esse universale, ubi Eugenius Ferrariam illud transtulit, cum universitate potestatis caruit, demonstrat: « Oecumenicum, inquit³, Concilium dicitur non ab universitate orbis, ita quod de universo orbe Patres vocati sint, aut convenerint: sed ab universitate potestatis ».

Cum autem apud universos Catholicos male audirent Basileenses ob sparsa schismatis semina, ac vocatum in iudicium Pontificem, apologiam⁴ mendacis calumniisque in Pontificem optimum confatis referentem promulgarunt. Sed aspernali sunt eorum fraudes omnes viri pii: atque adeo Henricus⁵ Anglorum rex Anglos, ne factioso conventiculo interessent, abduxit. Carolus etiam Francorum rex eos praesules Gallos, qui ab Eugenio discedebant ad illius obsequium reduxit, de quibus ipse Pontifex hisce litteris est gratulatus⁶:

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum illustri, salutem, etc.

« Licet Domino Deo nostro, misericordiarum patri, bonorum omnium gratiae in primis sint agenda, ipse enim cogitationum et operum nostrorum laudabilium auctor et perfectior existit, tamen diligentia ac virtus hominum, quibus id velle et operari largitus fuit, commendanda est et laudibus extollenda. Equum est quippe bene agentium facta extolli laudibus, ut et virtuti debitus reddatur honor, et qui opera sua merito commendari sentiunt, ad ea, quae Deo placeant, et salutem caeteris afferant, agenda incitentur. Itaque primum Altissimo gratias agimus pro tam salulari honore, quod nobis et populo suo fidelium largiri dignatus est, tum vero tuae sapientiae, ac singulari devotioni, qui per ejus gratiam, a quo cuncta bona procedunt, illius perficiendi artifex exististi. Fuit hoc semper peculiare opus praclarissimorum Franciae regum tuorum praedecessorum, ut schismata tollerent, pro fide pugnarent, religionem propagarent, Romanos vero Pontifices, ac Sedis Apostolicae et Romanae Ecclesiae jura, dignitatem, auctoritatem, et etiam bona temporalia, suo patrocinio

¹ Turrecr. sum. de Eccl. l. iii. c. 13. — ² Ibid. c. 16. — ³ Ibid. in Append. edit. Rom. tom. iv. p. 1. pag. 118. — ⁴ Acta Patriciana apud eand. Justinum. p. 27. — ⁵ Lib. lxx. c. 103. et in M. Alex. VII. p. 240.

⁶ Turrecr. sum. de Eccl. l. iii. c. 51.

tuerentur. Horum laudem et virtutem tua serenitas in hac tam laudabili unitatis Ecclesiae cura non solum imitata est, sed etiam iudicio omnium superavit. Quid enim amplius effici potuit, quam discissam inconsutilem tunicam Salvatoris nostri, fidelium dissensionem, Ecclesiae universalis dissidium, ad unitatem et concordiam reduxisse? Quid Deo acceptius esse potest, quam fidelium multorum animas, pro quibus Salvator noster passus est mortem crucis, per tuam diligentiam ab inleritu liberatas viam, qua salvari possent, aperuisse?

« Multae sunt res, in quibus principum virtus et opera exerceri potest, sed nulla est profecto, quae cum ea comparari queat, qua salus fidelium et fidei propagatio procuratur, qua anima Deo reconciliata ad vitam aeternam valeant proficisci: et caetera quidem gesta, quae ad corpus spectant, quamvis laudanda, si recte et duce virtute fiant, et extollenda videantur, tamen tanto superantur laude et meritis ab iis, quae animarum salutem respiciunt, quantum anima praestat corpori, quantum res aeterna superat mortalem. Itaque cogitantes quantum sit hoc beneficium, quod nobis et cuncto populo Christiano impendes ex hac, per tuam serenitatem restituta Dei Ecclesiae unione ac pace, merita gratiarum actione prosequimur excellentiam virtutis tuae: referet autem debitas gratias et praemia condigna Is, qui certus est et indeficiens honorum omnium retributor; fecisti enim rem, pro qua Romana atque Catholica Ecclesia semper tibi obligata erit. Nos quoque, ejus diebus hoc tantum bonum mortalibus Omnipotens largitus est, cum id ad magnam hujus saeculi felicitatem ducamus, profitemur tibi ex eo plurimum debere, sed ad id solvendum debitum si vires nostrae deficient, Altissimus supplebit deficientiam nostram. Dat. etc. »

19. *Decretum Basileensium de multa imponenda sacerdotibus irritum declarat Eugenius.* — Dum Eugenius ob adversariorum ferociam Basileensiumque pertinaciam abigebatur, B. Francisca vidua Romana¹ sensibus alienata iussa est Christi nomine a S. Gregorio papa illius in tantis Ecclesiae calamitatibus perturbatum animum confirmare: non enim divinam opem et clientelam Pontifici defuturam; verum praemoneret, ut cardinalibus aliisque Dei famulis prudentia conspiciens ac rerum terrenarum amore divulsis in consilium adhibitis, post triduanas preces de propulsandis imminentibus periculis ageret, eorumque sententiam ad exitum perduceret, caveret autem eos, qui prudentia carnis omnia metuntur, atque honorum inanium illecebra se irretiri patiuntur. Iterum etiam cum eadem Christi ancilla divinam omnipotentiam in stellis micantibus noctu contempleretur, jamque prope

surgeret aurora, aerem repente turbatum vidit² gigantesque conspexit, qui venerandam matronam nudalam pallio, facto impetu, magno terrore adorti sunt. Intellexit beata Francisca hac specie Dei Ecclesiam ab adversariis vexatum iri, tum simul victoriam de iis reportandam: nam cum gigantes stringere enses molirentur, obiecta in ea specie Ecclesia divinam opem huiusce vocibus imploravit: *Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua libera me*; neque illi enses e vaginis educere potuerunt: qua re significatum est, sanctorum precibus demonum adversus Ecclesiam conatus infringendos. Ausi fuerant inter caetera Basileenses, ut Pontificis administratos ab ejus obsequio ad suas partes traherent, iniquo decreto sacerdotiorum multitudinem iis imponere, qui ipsis non adhererent, quibus consulturus Eugenius Basileensium ejusmodi nefaria edicta convulsit, propositisque gravissimis poenis, ne in sacerdotiorum possessione, eorumve censibus administratos Ecclesiasticos vexarent, prohibuit³:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Inscrutabilis superni Patris providentia, ut deperditam protoplasti praevagationem generis humani a perpetuae damnationis vinculis eriperet, adveniente sacri temporis plenitudine, Filium unigenitum de summa caeli arce misit ad infima hujus mundi, ut nostrae mortalitatis naturam assumeret, et in ligno, in quo mors oriebatur, pro omnium redemptione mortis supplicium pateretur, ejus in cruce mortui pendentis unus ex militibus lancea latus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua in nostrae redemptionis pretium et regenerationis laverum, in quo unicam et immaculatam sponsam sanctam matrem Romanam et Apostolicam Ecclesiam tundavit, consecravit et perpetuo stabilivit, extra quam nec acceptum Deo valet sacrificium immolare, adversus quam etiam non poterunt portae inferi prevalere. Hujus caput est Romani Pontifex a Domino, ejus est terra et plenitudo ejus, praecipuum super gentes et regna oblinens principatum, cui Christus regni caelorum claves, necnon in terris ligandi et solvendi plenitudinem potestatis, ejus immarecessibilem stabilitatem, sempiternam integritatem ac indivisibilem unitatem praefigurat reprobatum ab aedificandis lapis factus in caput anguli perpetuae firmitatis. Haec est enim electa vinea dextera Domini plantata, ejus fecundi palmites et salubres propagines ob Oriente in Occidentem diffusius protenduntur, hujus omnes Christi fideles, quos Dominus in filios adoptionis elegit, et praeelegit, et suae divinitatis participes esse voluit, membra fore censentur, quae a capite congruit nullatenus declinare. Licet, ut intelleximus, nuper per olim Synodum Basileensem nostris et

¹ Vit. S. Franc. l. III. c. 13.

² C. p. 26. — ³ Lib. XIX. p. 219.

Sedis Apostolicæ officialibus cæterisque Romanam curiam sequentibus, ut in certum eventum nos et eandem Sedem desererent, et a nobis ac dicta Sede ad beneficiorum suorum aut alia loca se transferrent, per ipsius olim Synodi litteris sub excommunicationis, suspensionis et interdicti aliis, quam Ecclesiasticis sententiis et censuris, necnon suorum beneficiorum privationum, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa et alia in posterum obtinenda, præceptum fuerit et mandatum, quorum tamen præceptorum et mandatorum iniquitatem quilibet veræ fidei zelator potest liquide cogitare quantum decet aut convenit Illius, qui cælum terramque regit, et cui genu omne tlectitur cælestium, terrestrium et inferiorum, angeli serviunt, sol et luna obsecundant, vicarium officialium et ministrorum præsentia et obsequiis remanere destitutum, ac eum cui omnium Ecclesiarum sollicitudo incumbit, necnon universale fidelium regimen cælitus est commissum, omnium relinquere præsentia, ac communem solum, necnon universalem fieri singularem, ac membra a capite declinari.

« Nos igitur, licet immeriti, Christi vices gerentes in terris iam periculosis successibus, prout ex Apostolicæ auctoritatis tenemus officio, salubriter providere cupientes, litteras ac præcepta et mandata hujusmodi quorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis haberi volumus) necnon quæcumque inde secuta tanquam scandalosa et minime rationalia de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et Apostolicæ potestatis plenitudine penitus reprobamus, necnon cassamus, revocamus, irritamus et annullamus, ac pro cassis, irritis et infectis haberi volumus, nulliusque decernimus subsistere robore firmitatis, et nihilominus omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus cujuscumque dignitatis, gradus vel conditionis fuerint, et quacumque etiam si regali, reginali, cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali dignitate præfulgeant, necnon civitatum, oppidorum, terrarum, castrorum et locorum universitatibus, capitulis et collegiis sub interminatione æternæ maledictionis et excommunicationis, sententia, quam alias eo ipso incurrant, præcipimus et mandamus, ne prætatis litteris, præceptis et mandatis, seu quibusvis in litteris ipsis contentis quacumque ratione vel causa pareant seu intendant, seu illorum prætextu seu occasione quoscumque officiales vel sequentes curiam inquietent seu perturbent, et insuper quibuscumque ordinariis, collatoribus et collatricibus secularibus et regularibus, universitatibus, capitulis et collegiis, necnon ad quos quorumcumque beneficiorum collatio, provisio, presentatio, electio, seu quævis alia dispositio quorumcumque canonicalium et præbendarum, digni-

tatum, prioratum, administrationum, officiorum, et beneficiorum communiter vel divisim pertinet, etiam si simili dignitate præfulgeant, ne prætextu vel occasione hujusmodi in præjudicium officialium et sequentium hujusmodi quæcumque beneficia conferre aut ad illa presentare seu instituere, aut de illis quovis modo disponente, præsumant sub excommunicationis, suspensionis et interdicti, et etiam ultra hoc cardinalibus sub capelli et honoris cardinalatus, patriarchis vero, archiepiscopis et episcopis sub Ecclesiarum patriarchalium, archiepiscopalium et episcopalium, quibus præfecti censentur, etiam ultra præmissa cardinalibus, archiepiscopis et episcopis, necnon quibusvis aliis ordinariis collatoribus et collatricibus sub omnium beneficiorum suorum Ecclesiasticorum, quæ in titulum aut in commendam obtinent, privatione, universis vero capitulis et collegiis sub suspensionis et interdicti penis, quos singulos contravenientes in quibuscumque contraventionum casibus, toties quoties id fecerint, Apostolica auctoritate interdicimus et etiam prohibemus.

« Rursus quibuscumque personis, etsi simili dignitate fungantur, etiam sub excommunicationis, suspensionis et interdicti sententiis, necnon omnium suorum beneficiorum Ecclesiasticorum privationis et perpetuæ inhabilitatis ad illa seu alia in posterum obtinenda, præcipimus et jubemus ne prætextu sive occasione hujusmodi alicujus officialis aut sequentes curiam seu in ea existentis, aut qui in ipsa sint, beneficium aut beneficia in quibusvis collatoribus, collatricibus, patronis Ecclesiasticis vel laicis, universitatibus, capitulis, aut collegiis impetratis, aut eis conferri seu ad illa se presentari vel eligi aut assumi, vel impetrationibus aut litteris etiam motu proprio concessis vel factis uti, seu aliquorum beneficiorum possessionem apprehendere præsumant, capitula vero, universitates et collegia, et omnes illos, qui quoscumque seu quæcumque ad possessionem canonicalium et præbendarum aut dignitatum, personatum, administrationum, vel officiorum aliquorum ex officialibus sequentibusque prædictis prætextu vel occasione hujusmodi admittere, vel aliquem ad dignitates, personatus, administrationes, canonicalis et præbendas, officia, ac beneficia quæcumque eligere aut assumere, non formidaverint, suspensionis et in eorum Ecclesias et loca interdicti, necnon ipsorum personas excommunicationis sententiis ipso facto volumus subicere.

Porro omnium et singulorum etiam dignitate hujusmodi præfulgentium in singulis contraventionum casibus hujusmodi super actis et natalium defectibus, ac obtinendi duobus vel pluribus in perpetuum vel ad tempus dispensationes eis a Sede Apostolica vel alias quomodolibet concessas, ac gratias expectativas, no-

minationes, reservationes pro eis factas et licendas, facultates nominandi, extensiones et revalidationes quascumque sub quibusvis verborum formis, etiam motu proprio eis concessas et concedendas. Apostolica auctoritate cassamus, tollimus, irritamus et annullamus penes in Constitutione felicis recordationis Joannis papae XXII prædecessoris nostri, que incipit: EXECRABILIS, contentis, nihilominus in suo robore duraturis, ac nullius existere roboris vel momenti, ac quibuscumque ordinariis collatoribus et collatricibus, sæcularibus et regularibus, ordinum quorumcumque de quibusvis dignitatibus, prioratibus, preposituris, canonicatibus et præbendis personalibus, administrationibus, officiis et beneficiis cum cura et sine cura etiam si dignitates in cathedralibus aut metropolitanis majores post pontificales aut in collegiatis Ecclesiis principales prioratus conventuales fuerint, ac dignitates et prioratus aliaque beneficia hujusmodi ex quavis causa dispositioni Apostolica specialiter vel generaliter reservata fuerint quibuscumque personis idoneis etiam quæcumque, quotcumque, et qualiacumque beneficia Ecclesiastica et cum cura obtinentibus et expectantibus, ordinaria autem libere disponendi et illa eis conferendi et de ipsis providendi, necnon quorumcumque beneficiorum patronis Ecclesiasticis et sæcularibus ad illa similes personas presentandi, necnon ordinariis ac aliis ad quos id pertinet presentatas personas in eisdem beneficiis instituendi, necnon capitulis, universitatibus et collegiis quarumcumque etiam patriarchalium, metropolitanarum et cathedralium Ecclesiarum ordinum quorumcumque, singulos patriarchas, archiepiscopos, episcopos et prelatos ad quascumque Ecclesias præmissorum occasione vacantes, necnon conventibus, canonicis, monachis, fratribus et personis tunc similes personas in eorum abbates, priores et superiores ad abbatiales dignitates, monasteria, prioratus, domos et loca, ac quibuscumque aliis etiam sæcularibus et regularibus ad quæcumque alia dignitates personatus administrationes, officia et beneficia quæcumque sæcularia et regularia ordinum quorumcumque eligendi, ac quascumque ex dictis personis in corporalem possessionem quarumcumque Ecclesiarum, patriarchalium, metropolitanarum, cathedralium, dignitatum, personatum, abbatiarum, monasteriorum, prioratum, canonicatum et præbendarum, officiorum et beneficiorum predictorum inducendi, ac personas inductas defendendi, necnon omnia alia et singula in præmissis et circa ea opportunavel necessaria faciendi, disponendi, ordinandi et exsequendi, plenam et liberam eadem Apostolica auctoritate tenore presentium concedimus facultatem, statuentes quod nullus ab excommunicationum, suspensionum et interdicti aliis sententiis præmissis

absolvi possit nisi a Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constitutis, ac decernentes omnes et singulas collationes, provisiones, electiones, presentationes, institutiones et dispositiones excommunicationum, suspensionum et interdicti aliasque Ecclesiasticas sententias et penas, necnon processus, quos in contrarium fieri contigerit, necnon totum id et quidquid a quoquam etiam ab ipsa olim Synodo factum fuerit, aut in futurum fiet vel attentatum est, aut in posterum attentabitur, nullius existere roboris vel momenti. Nulli ergo, etc. Datum Bononiæ anno Incarnat. Dominicæ MCDXXXVII, III kalend. Januarii, Pontificatus nostri an. VII ».

20. *Sigismundi imperatoris pietas et religio.* — Rescindi jure posse a Pontifice synodalia decreta, non vero a Conciliis Pontificia, uti Basilienses facere ausi sunt, Joannes Turrecremata¹ ita demonstrat: « Error novellorum magistrorum adversariorum Apostolicæ Sedis, quia per prelatos Ecclesiæ synodaliter congregatos posse asserunt poni contra Romanum Pontificem decretum irritans, et decreta detrahentia Constitutionibus papalibus, et licet, ut diximus, clarissimum sit eos in hoc errare, ex prædictis tamen aliqua modica commemorando sic breviter ostendimus. Primo Concilia universalis non possunt præfigere legem Romano Pontifici, ergo universalis Concilia non possunt contra Romanum Pontificem decretum irritans condere sive facere. Consequentia est manifesta, antecedens patet ex *cap. significasti Extra, de elect.* et habetur in superiori *cap.* Secundo sic. Contra ordinem naturalis rationis est, quod inferior possit annullare aut irritare leges superiores. Sed papa est superior auctoritate Conciliis universalibus, sicut caput corpore suo, ergo Concilia universalis nullo modo annullare aut irritare possunt facta aut instituta Romani Pontificis. Consequentia est bona. Major etiam patet, et colligitur ex *cap. Inferior di.* 21. Minor est superius multipliciter probata. Tertio sic: Papa habet supremam potestatem in Ecclesia Dei, ergo sequitur, quod nulla potestas Ecclesiastica potest facta papalia sive decreta irritare sive annullare. Consequentia est manifesta. Antecedens etiam est notum ex articulo Concilii Constantiensis, ut supra induximus, et colligitur etiam ex *cap. Patet 9. q. 3.* Quarto sic: Quidquid auctoritatis habent Concilia universalis instituendo canones est a Romano Pontifice, ergo sequitur, quod universalis Concilia nullo modo possunt irritare aut annullare decreta aut facta Romani Pontificis, sicut nec stelle extinguere lumen solis, a quo illuminationem suscipiunt. Consequentia patet, et antecedens probatum est tam in præcedenti capite, quam in superioribus. Ex quibus et aliis superius habitis aperte confutantur

¹ Turrecr. sum. de Eccl. 1. III. c. 52.

multa somma et errores magistrorum novellorum Basileensium circa potestatem Conciliorum suorum ». Haecenus de Basileensibus, quos post Sigismundi imperatoris obitum turpiora molitos visuri sumus.

De tanto autem principe silendum non est, singulari cum observantia in Sedem Apostolicam adeo enituisse, censurasque Ecclesiasticas perfimuisse, ut cum crebro cum oratoribus Venetorum collocutus esset, cepissetque suspicionem perstringi, illos censuris a Basileensibus irrefitos esse, seque ex huiusmodi colloquiis aliqua culpa macula affectum, Eugenium quem Basileensibus auctoritate antecessere agnoscebat, rogavit, ut veniam ex Ecclesiae ritu ipsi concederet. Cui Pontifex haec respondit ¹ :

« Charissimo in Christo filio Sigismundo Romanorum imperatori semper Augusto.

« Sincerae devotionis affectus, quem ad nos et Romanam geris Ecclesiam non indigne promeretur, ut tuis petitionibus, illis praesertim, quae mentis et conscientiae tuae pacem concernunt, quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis nuper ex tui parte petitio continebat, quod tu, cum oratoribus dilectorum filiorum nobilium virorum dominii Venetorum, ad praesentiam tuam transmissorum, pro eorum arduis nonnullis negotiis peragendis, varios sermones et tractatus habendo, multifariam communicasti, quos diversis censuris auctoritate tunc Basileensis Concilii in eosdem latis dubitas innodatos fuisse, ac propterea te ex participatione et communicatione huiusmodi cum eisdem in censuras aliquas forsitan incurrisse, et ea propter a nobis postulare fecisti tibi super iis de opportuno a nobis remedio provideri. Circa quod serenitati tuae taliter respondemus, quod et si dictae sententiae a plerisque nullae esse dicantur, nosque ipsos Venetos ex certis rationalibus causis absolverimus ad cautelam, serenitatem tamen tuam, si quid maculae ex participatione cum praefatis Venetis quovismodo contraxisse suspicaris, ab omni tali macula et labe ad cautelam absolvimus et penitus liberamus. Sublimitatis tamen tuae devotionem summe in Domino commendamus, quod sicut bonarum mentium est culpam timere ubi non sit culpa, ita tu omnem scrupulum conscientiae tuae pia quadam et provida medicatione submoveri curaveris. Dat. Bononiae anno etc. mcccxxxvii, XII kal. Januarii, anno vii ». Ex his atque aliis compluribus, quae suis locis attulimus, religione praestantem fuisse Sigismundum imperatorem constat, a quo inductos fuisse hoc anno in Bohemiam religiosos Ordines refert Coelaus ²; extantque datae ad illum Apostolicae litterae ³, quibus rogatur ut,

cum Bohemia ipsius acceperit imperium, Vito Benedictino in instauranda monastica disciplina faveat.

21. *Turrecremata Commentarii de Eucharistica sacramento.* — Plures etiam ex sacra Praedicatorum familia sacerdotes in Bohemiam ad fundendam per illam Catholicam fidei lucem se contulere, qui Joannem Turrecrematam postea cardinalem doctrina ornatissimum consulere, ut refellendarum argutiarum, quas temere effuliebant haeretici, modum indicaret. Ad quos ille ex Basileensi Concilio egregium de Eucharistica sacramento Commentarium scripsit, in quo Bohemorum vana argumenta ita refellit ⁴ :

« In primis non derogat perfectioni aut integritati hujus sacramenti consuetudo unius speciei, prout prima ratio moliebatur ostendere. Pro quo notandum, quod duplex perfectio hujus sacramenti distinguitur a doctoribus, una attenditur quantum ad rem significatam et contentam per hoc sacramentum, quae est ipse Christus, et perfectio ista et integritas sub qualibet specie, imo sub qualibet etiam portinentia cujuslibet speciei plenissime manet. Ubi enim est pars corporis, ibi et totum, inquit Hilarius, secundum quam perfectionem ita plene sumitur sacramentum sub una specie, quam sub duabus ». Et infra : « Secundo modo consideratur perfectio hujus sacramenti quantum ad significationem, qua Christum, ut nutrimentum perfecte reficiens significat, et quantum ad hujus significationis integritatem duas esse necesse est species distinctas, sicut arguebatur, cibi scilicet et potus, concurrere : tamen quia (ut dicit S. Thomas in tertia parte) perfectio hujus non consistit in usu fidelium, sed in consecratione materiae, non derogat perfectioni sacramenti, si populus sumat illud sub una specie, dum tamen consecrans illud sub utraque suscipiat.

« Demum non derogatur per consuetudinem istam perfectioni representationis passionis Dominicae, ut secunda ratio pretendebat, cum primo (ut dicit S. Thomas ubi supra) quoniam, cum representatio passionis Dominicae agatur in consecratione hujus sacramenti, in qua sub utraque specie consecratur, ad consecrantes et offerentes hoc sacrificium pertinere videtur integritas hujus representationis, quibus dictum est : *Hoc facite in meam commemorationem* (Luc. xxii) ita data potestas consecrandi est et aliis ministrandi ». Et infra : « Nullum detrimentum aut damnum incurrit populus Christianus sub una tantum specie sumendo hoc sacramentum, ut tertia ratio arguebat, quoniam cum efficacia hujus sacramenti tantum ex re contenta dependeat, scilicet ipso Christo, et non ex speciebus panis et vini, quae sunt quaedam accidentia sensibilia, cumque totus Christus contineat-

¹ Bullar. I. vii. p. 23. — ² Coel. Inst. Huss. I. viii. — ³ Lab. vi. p. 215.

⁴ Turrecr. de sac. Euchar. c. 9.

tur sub utraque specie, non plus virtutis aut efficaciam aut gratiam confertur per hoc sacramentum, quantum est de se sumentibus illud sub duabus speciebus, quam sumentibus sub una tantum, licet plenius significetur utilitas et efficacia ejus sub duabus speciebus, quam sub una tantum ». Et nonnullis interjectis :

« Ex quibus manifeste colligitur, quod communicando populum sub una specie nihil sit contra largitatem liberalitatis divinam, nec aliquid divini muneris subtrahitur populo, ut quarta ratio arguit, quoniam immensitas ipsa largitatis divinam in hoc sacramento penes rem contentam, quae immensum donum et ineffabilis dignitatis est, attenditur, et non penes dualitatem specierum, quod donum, sicut dictum est, aequae plene continetur et suscipitur sub una specie, sicut sub duabus.

« Præterea consuetudo ista non repugnat sacrae Scripturae, ut ratio quinta nitebatur ostendere, quoniam non illi, quae adiecit in argumento, de qua major apparentia est Joannis vi : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis, etc.* » Et infra : « Scriptura illa intellecta de sacramentali manducatione non tollit consuetudinem nostram, quoniam dato, quod de sacramentali intelligatur, non propter hoc sequitur, quod præceptum sit, aut de necessitate salutis singulis fidelibus sumere illud sub duplici specie, quoniam cum totus Christus contineatur sub utraque specie, et corpus non sit sine sanguine, sumens hoc sacramentum sub specie panis, sicut communicat corpori Christi, ita etiam communicat et sanguini (ut ait S. Thomas) quia non solum communicari sanguini, sed etiam sanguinem bibere dicendus est, ut dicit antiquus cancellarius in summa sua, et Petrus de Tarantasia summus Pontifex in IV suo, et Bertrandus card. de Turre cardinalis in postilla sua post nonnulla.

« Præterea non obviat consuetudini præfate aliqua dispositio præceptorum Christi, qua universis fidelibus mandatum sit sub duplici specie sumendum esse hoc sacramentum, sicut sexta ratio prætendebat per illud Matthæi xxvi : *Bibite ex eo omnes*, quoniam posito, quod præceptive hoc verbum teneretur et non narrative, ad solos tunc Corpori Christi communicantes, referendum est, qui per hoc omnes avisantur, ut ita partem quilibet sumeret calicis, ut omnes ex eo bibere possent ». Et infra : « Item praxis Christi communicandi discipulos suos sub utraque specie non arguit consuetudinem reprehensibilem esse, sicut septima ratio nitebatur ostendere, quoniam non omnis Christi practica observata in cæna illa sacratissima circa ritum hujus sacramenti est mandata cunctis fidelibus observari, alias præcepti transgressores essemus, quod non pransi communicamus, non enim apud Catholicos est habenda valida consequentia ista :

Christus servavit hunc modum in communicando discipulos, ergo eundem servare tenentur sacerdotes in communicando fideles ». Et infra :

« Ex jam dictis clarissimum habemus, quod non obviat etiam honestati nostrae consuetudinis practica ipsa primitivæ Ecclesiae, sicut octava ratio videbatur suggerere, quia non habetur ex aliqua authentica Scriptura, quod universaliter in primitiva Ecclesia esset usus communicandi omnes fideles sub utraque specie, in cujus signum Act. n dicitur, quod etiam illi, scilicet primitivi fideles, *perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione fractionis panis*, ubi nulla mentio fit de vino consecrato ». Et infra :

« Consequenter etiam non obviat prænominate consuetudini aliquod decretum universalis Ecclesiae in generali Concilio editum, ut ostendere nitebatur nona ratio, quia oppositum colligitur expresse ex multis Conciliis. Unde in sexta Synodo Constantinopolitana aperte conspicitur illis in temporibus usum unius speciei fuisse apud populum laicalem ». Et infra :

« Præterea non valet ista consequentia. Quilibet fidelis tenetur sumere Corpus et Sanguinem Christi. Ergo sub distinctis speciebus, imo videtur fallacia figuræ dictionis, qua sæpissime paralogizatos video fuisse adinventores hujus erroris; plane mutant quid in quale, scilicet substantiam in modum ». Et infra : « Sicut nec valet sic : Quidquid Christus instituit in sacramento, tu teneris accipere. Sed ipse instituit hoc sacramentum hora tali, et post cœnam. Ergo tali hora et aliis cibis relictus teneris illud assumere. Non valet ». Et infra : « Cæterum licet sub utraque specie tam corpus quam sanguis sumatur, non tamen propter hoc frustra, aut superflua est institutio duplicis speciei hujus sacramenti, ut undecima ratio prætendebat, unde sanctus Thomas in 3, part. q. 76, art. 2 dicit : « Quamvis totus Christus sit sub utraque specie, non est tamen frustra altera illarum; valet enim ad representandum passionem Christi, in qua seorsum sanguis Christi fuit a corpore, etc. » Denique non obviat consuetudini nostrae, quod non reperitur statuto universalis Ecclesiae decretum, sicut duodecima ratio prætendebat : quoniam non omnia, quae universalis Ecclesia multa cum veneratione modo observat, prius publicata fuerunt, sive demandata scriptis, sed multa eorum sunt sola consuetudine introducta, quae pari pietate et reverentia colit et observat, unde B. Augustinus, et ponitur 2, dist. cap. Eccles. de istis loquens, ita ait : Ecclesiarum institutiones, quasdam Scripturis, quasdam vero Apostolica traditione per successores in ministerio confirmatas accipimus, quasdam vero consuetudine roboratas approbavit usus, quibus par ritus, et idem utriusque pietatis debetur affectus, etc. »

Dum hæc et alia Prædicatorum et aliorum religiosorum viri, qui post diuturnum exilium Pragam reducere facti fuerant, promulgarent, Joannes Rokyzana¹ hæreticorum signifer, de quo supra memoravimus, incensus invidia, timensque ne apud Bohemos ejus fama obscuraretur, ausus est pro concione effulire, quotidie demones monastico cultu subornatos ad ipsos confluere: ac fundendum potius sanguinem, quam ferendam illorum præsentiam: ob quam sceleratam trucemque vocem pietatis studio vehementer commotus Sigismundus subiecit: Imo ipsius Rochizana sanguinem ante aras sponte libabimus; quo minaci responso territus vir impius in exilium fugit.

22. *Bohemi agunt cum Concilio de communione sub utraque specie.* — Inter hæc cum a Bohemis, quemadmodum superioribus annis conventum erat, missi essent oratores, amplissimis mandatis² ab regni ordinibus instructi, commendatique Concilio Basileensi a Sigismundo imperatore litteris ad Basileenses XXI Julii die datis³, ut quatuor concordie leges, quas compactata vocabant, firmarent, tum decretoriam sententiam Basileensis Concilii acciperent in prædicta controversia, an laicis ad salutem communicatio calicis, uti condendebant novatores, necessaria esset, quod decretum a Basileensi Concilio editum est his conceptum verbis⁴: « Declarat sancta Synodus quod fideles laici sive clerici communicantes et non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub utraque specie, panis scilicet et vini, sacrum Eucharistiae Sacramentum, sed Ecclesia, quæ regitur Spiritu veritatis secum manente in æternum, et cum qua Christus manet usque ad consummationem sæculi (sicut ait divina Scriptura) ordinare habet quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reverentia ipsius Sacramenti et salute fidelium videbit expedire. Sive autem sub una specie, sive duplici quis commicet secundum ordinationem seu observationem Ecclesie proficit digne communicantibus ad salutem. Nec ullatenus ambigendum est, quod non sub specie panis caro tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integre totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub una specie ab Ecclesia et sanctis Patribus rationabiliter introducta, et hactenus diutissime observata, et a doctoribus divine legis sacrarum Scripturarum atque canonum multam peritiam habentibus, jam a longævo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare aut sine auctoritate Ecclesie ipsam immutare. Dat. Basileæ in nostra solemnibus et publica

sessione X kal. Januarii, anno a Nativitate Domini MCDXXXVII ».

Porro jussi erant Bohemi oratores petere a Concilio Diplomata ejus sigillo consignata, quibus Bohemis laicis usus calicis permitteretur. Qua in re animadvertendum est, cætera Concilia non uti alio sigillo, quam Apostolica Sedis legatorum Synodo præsentium consuevisse, at Basileenses, cum Pontificiam omnem auctoritatem sibi temere arrogassent, sine legatis Apostolicis factiosorum nutu pleraque decreta ederent, etiam sigillum proprium imprimi jussisse, de quo querentem Eugenium supra audivimus. Itaque cum in re gravissima consulendus fuisset summus Pontifex, ut ejus auctoritate usus calicis Bohemis velerem cum Ecclesia Romana conjunctionem instauraturis permitteretur, Basileenses, qui a nonnullis turbulentis Romane Ecclesie hostibus concitati Pontificiam potestatem omni contentione infringere nitentur, inconsulto Eugenio usum calicis Bohemis permiserunt, illum enim ab Apostolica Sede ipsis non permissum non fuisse, ex Pontificum Diplomatum visuri sumus, quippe factiosa Synodus Pontificii fastigii amula augendam suam auctoritatem putabat, si Bohemos conciliasse Ecclesie videretur, ignorareque affectavit synodalia Acta non valere nisi Romani Pontificis auctoritate fuerint confirmata. Cæterum, ut calicis usus, quem sine Pontificis assensu permiserant, nil profuerit pro revocandis ab hæresi iis, qui calicis usu proposito subornati fuerant, describit Joannes Coelæus¹, cum illorum sacerdotes nunquam leges a Basileensibus indictas observarint, nec pactis conventis contenti antiquos etiam Catholicos Bohemos ad communionem calicis cogere nisi sint, atque etiam parvulis temere Eucharistiam porrexerint. « Cum, inquit, oratores Basileæ plus peterent a Concilio, quam in compactatis continebatur, et dicerent.

« Primo et ante omnia petimus et supplicamus, quatenus pro tollendis libibus, jurgiis et dissensionibus in populo nostro ex diversitate communionis indubitanter et infallibiliter sequentibus et infinitis malis (quæ nec dicere sufficimus sicut ea concepimus,) prorsus auferendis et abolendis dignemini clementer pro vestra bonitate et liberalitate regno nostro Bohemie et marchionatui Moraviae dare, concedere et demandare uniformem et unanimem omnibus et singulis sub utraque specie sacre Eucharistiae communionem, et hoc secundum ea, quæ in mandato Bullæ legatorum et in compactatis nomine sacri Concilii sunt inserta in capitulo pro firmitate, ubi sic dicitur: Et omnia alia fient, quæ pro observatione dictæ pacis et unitatis necessaria fuerint et opportuna. Ad hæc argute responsum est a sacro Concilio, quod ex illo

¹ Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 52. Dub. I. xxxvii. Coel. I. viii. — ² Ext. apud Coel. Inst. II. ss. I. viii. — ³ Ext. in Append. Conc. Basil. et apud Coel. I. viii. — ⁴ Ext. ibid.

¹ Coel. I. viii.

capitulo neque compellit jus sacro Concilio faciendi Bohemis, quod pro bono pacis et unitatis lenearum dimittere usum communionis sub duplici specie, cum promiserint omnia facere, quæ pro observatione pacis et unitatis fuerint opportuna, hoc esset valde opportunum observationi pacis, ut ipsi in hoc sicut et in cæteris se conformarent, usui omnium aliorum vicinorum, et totius Ecclesiæ Latinæ, nec e contra ipsi Bohemis compellit jus ad petendum, quod sacrum Concilium compellat omnes de regno ad communionem sub utraque specie, tanquam hoc esset opportunum observantiæ pacis, maxime quia hoc contrariatur ei, de quo in ipsis compactatis specialiter agitur, scilicet de liberatione, cui contrariatur eoactio, nam et in liberatione concedenda dicitur de illis personis, quæ in annis discretionis constitutæ reverenter et devote postulaverint, et si devotioni et postulationi cuiuslibet est relinquendum, non est ad hoc aliquis compellendus secundum ipsorum compactatorum seriem et tenorem ». Et infra :

23. « Petierunt præterea libertatem communicandi parvulos sacra Eucharistia, at ea petilio simpliciter est denegata, eo quod communicatio parvulorum per compactata expresse sit exclusa. Similiter et ea petilio ipsorum mox tulit repulsam, quia petebant permitti suis ad minus Evangelia, Epistolas et Symbolum in vulgari lingua in missis et Ecclesiis coram populo, ad excitandam devotionem, libertari, legi et decantari; dictum est enim, eam petitionem esse ex directo contra compactata, et ipsorum Bohemorum promissionem, per quam tenebantur se conformare ritibus Ecclesiæ: cum ergo certum esset, quod ritus Ecclesiæ hoc non habeat, neque in ipsa Pragensi Ecclesia ante ista disturbia hoc fiebat, justum et rationabile foret, ut conformarent se ritibus Ecclesiæ, atque in hoc et in omnibus aliis compactata efficaciter adimplerint. Petierunt denique et suæ universitatis Pragensis et totius Ecclesiæ in capite et in membris reformationem; ad quam sane æquam atque honestam benigne a Concilio responsum est, gratissimum esse sacro Concilio quod universitas studii Pragensis reformetur ac reparetur, ideoque eam curam committendam esse legato Concilii ».

Jussi etiam erant Bohemi oratores in id incumbere, ut poscerent Ecclesiasticam disciplinam in priorem formam revocare. At qui hoc pietatis specimen dabant, nunquam adduci potuerunt, ut Ecclesiarum prædia et vectigalia

restituerent, quippe pietatis larvam induebant, et a vera pietate abhorrebant. Ut vero Romanis Pontificibus desudandum fuerit, quo Bohemi laici relicto calicis usu Occidentalis Ecclesiæ ritibus se accommodarent, quandoquidem ex illius usu gravis error, quod non integer esset Christus sub qualibet specie foveretur, ac Basileensium nimia indulgentia ingentes lites pepererit, suis locis dicitur.

24. *Sigismundi imperatoris obitus, et Africana expeditio infelix contra Saracenos.* — Hoc porro devexo anno Sigismundum de vita decessisse tradunt scriptores¹, adduntque septuagenarium fuisse, eoque corporis habitu, ut nihil amplius ad decorem augustæ majestatis natura adjicere fere poluisset. Alias laudes crebris adulteriis ipsum obscurasse ferunt, atque imperatricem in eodem flagitio deprehendisse, sed adulterum ignovisse adulteræ: quæ tamen crimina postea salubri pœnitentiâ deleverit. Cum morbum ingravescere sentiret, et Barbaram uxorem cum Polonis conjurare, ut Bohemiæ regnum Alberto genero præriperet, Praga discessit², ne Hungari a Bohemis opprimerentur, atque Iglaviæ obiit: cuius corpus in Pannoniam delatum in Waradiensi Ecclesia S. Ladislao sacra ex supremis Tabulis tumulo datum. (1) Successit³ in ejus locum Albertus ipsius gener dux Austriæ, quem non modo propinquitatis jure, verum ex antiquo fœdere, quod inter Bohemiæ reges principesque Austriæ de alterna in iis principibus successione, deficiente prole mascula, intercedebat. Annis Bohemiæ hæreticos Albertum ad indignas pactiones cogere, sed eximium principem privatis commodis prætulisse causam divini Numinis narrat Coelæus⁴, atque ideo hæreticos Casimirum regis Poloniae tredecim annos natum regem dixisse: sed non successere ex sententia Polonorum humana commoda religioni præferentium conatus, ut dicitur inferius. In hac vero rerum conversione Amuratem in Hungariam expeditionem duxisse et magna Hungaros affectisse clade, sex oppida expugnasse, referunt Annales⁵ Turcici.

24. Interea Eduardus Lusitaniæ rex, Africam Christo subjicere meditatus, regnum Pontificiæ clientelæ misso Portugalensi episcopo commendavit, cui hæc rescripsit Eugenius⁶:

¹ .En. Silv. hist. Bohem. c. 53. Crantz. l. XII. Wandal. c. 1. Coel. hist. Huss. l. VIII. Dubrav. l. XXVII. Trithem. in Chron. Spouhei. et alii. — ² Coel. l. VIII. — ³ .En. Silv. c. 33. — ⁴ Coel. hist. Huss. l. IX. — ⁵ Annal. Turcici hoc ann. Hannival. l. XIV. p. 2. Murates Drag. in Amur. ex us Joan. Leuncl. — ⁶ Lib. XI. p. 223.

(1) Sigismundus imperator hoc anno die IX Decembris mortalitatem exiit. Annus et mensis certi apud omnes; dies vero non item: cum .Eneas Silvius, qui certus esse posset ejus rei auctor, diem sileat. Sed alius æque assertus auctor Andreas Ratisponensis, qui tunc scribebat, nec procul ab his locis aberat, obiisse testatur die IX Decembris, cui et Krantzius adstipulatur, quanquam hic diem VIII signat, quæ forte dies fuit obitus, dies vero IX sepulture. Regni hæreditatem reliquit Elisabethæ filiæ ejusque viro Alberto Austriæ duci, eorumque familiæ successionem hæreditariam asseruit. Hæc Andreas, qui et addidit obiisse Sigismundum Zaymæ in Moravia. Demum eodem auctore discimus die XIX Decembris, feria IV, Albertum in Prespurkch urbe Hungariæ idem regnum electione principum obtinuisse; sicut et in regem Bohemiæ electum die festa S. Joannis Evangelistæ, eodem scriptore referente, scimus.

« Eugenius, etc. Eximietatis tuæ personam, germanos tuos, regna quoque tua, et eorum populos, tanquam nobis, Romanæ Ecclesiæ et Christiano nomini singulariter affectos, magna prosequimur charitate, et quo majora sine intermissione subitis pericula, labores et rerum discrimina, qui perpetuum cum Christi infidelibus sustinetis bellum, eo ardentius omnia pro posse cupimus facere, honorem, decus et commoditatem vestram spectatura. Quod reliquum est, licet credamus minime necessarium fore, commendamus eidem celsitudini tuæ Sedis et Romanæ Ecclesiæ et rerum Ecclesiasticarum in regnis tuis existentium jura, amplitudinem et honorem. Datum VIII id. Julii anno VII ».

Duxere ¹ in Africam, sed tristi exitu, sacro crucis symbolo insignitum exercitum, quem Eugenius ad religiosam militiam proposita amplissima noxarum venia pellexerat, quinque regis Eduardi fratres, pacti prius cum finitimis Hispanis fœdus, primosque impetus fecere in Tingim Mauritanie oppidum, a quo olim provincia Tingitana nomen traxerat. Cinxerant illud obsidione sex armatorum millia, cum affluere Barbari raptis magnis equitum peditumque copiis, ac nostros versa rerum vice obsedere. Timore perterriti Christiani pacem a Saracenis petere coacti sunt, quam illi accepta de Septe arce dedenda sponsione præstitere. Dati illis obsides Ferdinandus regis frater præcipuus belli auctor, aliique duces, donec regis assensus eliceretur. Concilio procerum in Lusitania coacto, in eam sententiam itum est, conditiones injussu regio acceptas irritas esse, neque implendas ab obsidibus suo luendum periculo, quod temere tentatum esset. Haque Ferdinandus in perpetuam traditus est custodiam, in qua ejus virtus admodum eluxit; tanta enim animi æquitate eam calamitatem tulit, divinoque adeo amori vacavit, ut quidam illum inter sanctos referant. Sexennio fere post obiit, ejus sepulchrum apud Barbaros visitat. Pluenti in urbe, sublimes ab iis loco situm, veluti de gente Lusitana trophæum excitatum. Aucti etiam tunc audacia Granatenses infideles in Castellam incurere pararunt: ad quos retundendos Eugenius Jordano lit. S. Laurentii in Damaso presbytero cardinali in Castellæ et Aragoniæ regnis A. S. L. mandata dedit ², ut Christi fideles ad sacrum bellum, ferendasque Joanni regi et Ferdinando principi regni procuratori suppetias propositis indulgentiis concitaret.

25. *Alfonsum Aragonum rex Neapolitanum regnum invadit et Basileensibus favet, cum duce Mediolanensi fœdere junctus.* — Labantes Christianorum res erigere potuisset Alfonso rex Aragonum, si bellum quo fiduciarium Romanæ Ecclesiæ Neapolitanum regnum obruere cona-

batur, Barbaris ad proferendam cum imperio religionem intulisset: cujus frenare impetus Pontifex nisus est, misso ad Isabellam reginam cum subsidiariis copiis Joanne Witellesco, cujus prælia describunt pluribus auctores ¹: acerbissimas vero inde iras adversus Eugenium suis adversantem cupiditatibus concepit, ac factiosos Basileenses in eum accendit, auxiliumque audacia, tum plura alia graviora molitus est. Cum vero interea Renato rex a Philippo duce Burgundiæ e custodia, data illi Castetensi valle esset emissus ², ipsum Eugenius certiores fecit ³ quanta in Sedem Apostolicam Alfonso ob susceptam ejus adversus Aragonios clientelam gessisset, precesque addidit, ut pariter patrocinium Ecclesiæ susceperet, adessetque archiepiscopo Cretensi, quem ad Francorum regem miserat.

« Charissimo in Christo filio Renato, regi Siciliae illustri, salutem.

« Non cessat quotidie charissimus in Christo filius noster Alfonso, rex Aragonum illustris, aliqua contra statum nostrum machinari et moliri tam in Basileensi Concilio, quam alibi, ut nobis quasi necessitatem afferat retrahendi mentem nostram a favoribus tuis, quæ quantum nobis noceant etiam in rebus gravissimis tu ipse potes considerare. A te vere nullum adhuc præsidium neque auxilium habuimus, quod non tuæ voluntati, sed detentioni et captivitati tuæ imputamus. Verum cum nunc sis in libertatem restitutus, ad quam rem nos etiam diligentissimam operam pro posse impendimus, speramus a certo, quod causam nostram et Sedem Apostolicam defendendam suscipies, quemadmodum te decet, et nos suscepimus tuam. Itaque velis omni studio et diligentia, prout de te speramus, efficere ut commissæ per nos venerabili fratri nostro archiepiscopo Cretensi, quem ad charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Francorum illustrem destinavimus, juxta voluntatem nostram sortiantur effectum, prout etiam dilectus filius Joannes de Scampis thesaurarius Pictaviensis, subdiaconus noster, presentium exhibitor latius referet ex parte nostra tuæ serenitati, cui velis fidem præbere. Datum Bononiæ ».

Vexabat pariter Eugenium Philippus Maria dux Mediolanensis Alfonso fœdere junctus, non modo Basiliæ seditiosorum, verum duem suorum etiam opera, nam Josias Aquaviva et Franciscus Piccininus Firmanos nonnullosque alios populos confictis litteris seducere tentarunt, jactantes conciliatum ducem Mediolanensem fuisse Pontifici, seque illius obsequiis adeo addixisse, ut victricia mitteret agmina, quo Piccinum Sedi Apostolicæ subiceret. Quibus a Fran-

¹ Blond. dec. 3. l. VII. Colletot. l. VII. Summont. l. IV. c. 4. et alii. — ² Cohen. sup. l. VI. Meyer. de reb. Belg. in Philip. et alii. — ³ Lib. brev. p. 156. et in M. Alex. VII. p. 228.

¹ Mar. l. XXI. c. 2. — ² Lib. XII. p. 23.

ciseo Sfortia Attendulo Romanæ Ecclesiæ sigillifero acceptis, Eugenius Picenos omnes de hostilibus insidiis pridie kal. Novembris præmonuit¹. Hæc referebat ingratus princeps officia Christi vicario, qui ad Genuenses in concordiam cum eo redigendos studia Apostolica collocabat: nam extant date eo argumento ad Thomam e Campo Fragosium Genuensium ducem ipsius litteræ², quem cum ad pacem conficiendam optime comparatum reperisset, Florentinos hortatus est³, ut ipsi quoque ad tam proficuum sanctumque opus perficiendum incumberent.

« Eugenius, etc. Devotionem vestram in Domino exhortamur, quatenus oratorem seu oratores vestros, viros pacis et publici commodi amatores, cum pleno ad eam rem ac sufficienti mandato quamprimum ad nos destinare curetis, præfatos ducem et dominium Januense requirere, inducere et hortari velitis, ut opus tam salutare, tam sanctum tamque necessarium prompto et alacri animo capessant, pariterque oratores suos eadem ex causa, pleno et sufficienti mandato instructos, quantocius ad præsentiam nostram studeant destinare. Datum Bononiæ XII Octobris anno VII ».

26. *Pyrrhus abbas Casinensis, proditor Eugenii, exactoratus.*— Defecit ad ducem Mediolanensem magnosque iniecit tumulus ditioni Ecclesiasticæ Pyrrhus abbas Casinensis, Spoletanæ arcis præfectus, cujus fides cum Pontifici suspecta esset, abire jussus munere, arcem restituere Eugenio recusavit, quem merita affecturus pœna Eugenius abbatiam ei primum Casinensem edicto publico abrogavit⁴: sed cum ille in perfidia obduresceret, obsideri jussus est a Spoletanis, a quibus in eas angustias adductus est, ut equinas carnes voraret, tum in auxilium vocato Francisco Nicolai Piccinini filio, proditione Spoletum ingressus bona civium diripuit⁵, dirasque cædes effecit, quo depulso, Casinensis abbatie administratione Pontifex, ac disciplinam monasticam instaurare amissus, inter alios B. Joannis e Capistrano opera usus est.

27. *Magorum plura et infanda facinora.*— Hoc anno, consulturus Eugenius Christianæ religionis dignitati, censors fidei ad pellendam magiæ pestem jussit⁶ incumbere.

« Dilectis filiis universis hæreticæ pravilitatis inquisitoribus ubilibet constitutis, salutem.

« Ad nostrum, non sine gravi mentis amaritudine pervenit auditum, quod plerosque Christi sanguine merentos adeo tenebrarum princeps, ut eos suorum damnationis lapsusque participes efficiat ejus infascinavit astutiis, quod ipsi detestabiles illius suorumque satellitum suasus et illusiones cæcitate noxia sectantes, demonibus immolant, eos adorant, ab ipsis re-

sponsa præstolantur et acceptant, illis homagium faciunt, et in signum desuper chartam scriptam, vel quid aliud tradunt, cum ipsis obligatoria, ut solo verbo, tactu vel signo, maleficia, quibus velint, illis inferant, sive tollant, infirmitates sanent, aeris intemperiem provocent, et super aliis nefandis pacta firmant, seu quod talia conceperint presumptores extant: imagines vel alia constituunt, fierique procurant, ut ipsi demones inde constringantur, cum illorum invocationibus, maleficia perpetrant, Baptismatis et Eucharistiæ, necnon aliis sacramentis et quibusdam illorum materiis, etiam in eorum sortilegiis et maleficiis abuti non formidant, imagines de cera aut alia re cum invocationibus etiam hujusmodi factis baptizant, vel ordinant baptizari, rursusque eorum aliqui sacratissimæ crucis ejusdem, in qua pro nobis omnibus Pastor ipse pependit, mysterium non reverentes, in sculpturis et alias præfatæ crucis signo, varia opprobria, motibus execrandis irrogant, et de sacramentis ipsis, quæ nullatenus iteranda forent, ausibus superstitionis iterare presumunt, in grave utique divinæ majestatis offensam, suarum et aliorum plurimorum periculum animarum, perniciosum pariter et exemplum.

« Nos hujuscemodi pestiferos, quibus grex Dominicus inficitur, contagiones et morbos propellere, cunctosque populos a præcipitiis et ventis, quantum in nobis fuerit, cohibere summis affectibus gestientes, tibi et aliis, qui per te vicarii deputati fuerint vel substituti super iis, vobis et vestrum cuilibet, necnon omnibus et singulis, qui deinceps in quibusvis partibus sive locis hæreticæ pravilitatis inquisitores extiterint, super præmissis et eorum quolibet contra talia, vel aliquod ipsorum committentes, aut fieri procurantes, seu quod fiant auxilium, consilium vel favorem quomodolibet exhibentes; necnon eorum receptatores et defensores, indeque suspectos, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis seu conditionis fuerint, auctoritate Apostolica, quoties vobis expedire videbitur, inquirendi, servatisque modis, qui juxta dispositiones canonicas, in processibus cum locorum diœcesanis, et aliis in casibus hæresis amplectendi sint, summarie, simpliciter, et de plano, ac sine strepitu et figura judicii procedendi, necnon illos examinandi, et prout eorum in iis excessuum qualitates exegerint, carceribus mancipandi et definendi, pœnis quoque debitis, ac per censuram Ecclesiasticam et quævis opportuna juris remedia, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii secularis auxilio, percipiendi, necnon omnia alia et singula, quæ in præmissis et circa ea quomodolibet necessaria vel opportuna fuerint, faciendi et exequendi, etiam cum privilegiis et indulgentiis Apostolicis, quæ vobis in casibus hæresis hujusmodi suffragari possunt,

¹ Lib. XI, p. 434. — ² Lib. XII, p. 163. — ³ Ibid. — ⁴ Lib. X, p. 176. — ⁵ Ibid. dec. 3, l. VIII. — ⁶ Lib. XII, p. 24.

plenam et liberam auctoritate præfata concedimus tenore præsentium facultatem, non obstantibus exemptionibus, privilegiis et indultis etiam, quæ eorum diocesis super eo forsitan, quod in suis civitatibus et diocesis ipsius pravitas inquisitores et inquisitionis officium admittere non debeant vel teneantur, et alii personis seu locis quibusvis Apostolica prædicta vel alia quavis auctoritate concessa fuerint, et per quæ præsentium effectus quomodolibet impediri posset, etiamsi de illis, eorumque totis tenoribus specialis et expressa, ac de verbo ad verbum præsentibus mentio foret habenda, et quæ nullatenus alicui quoad hoc adminiculari volumus, necnon felicis recordationis Bonifacii papæ VIII prædecessoris nostri, illis præsertim quibus cavetur, ne quis extra suam civitatem vel diocesis, nisi in certis exceptis casibus et in illis ultra unam dietam a fine suæ diocesis ad iudicium evocetur, seu ne iudices a Sede Apostolica deputati extra civitatem et diocesis, in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, sive alii vel aliis vires suas committere præsumant, non obstantibus duabus dietis, in Concilio generali, necnon aliis Apostolicis Constitutionibus, cæterisque contrariis quibuscumque. Dat. etc. »

28. De aliis magorum horrendis flagitiis plura habet Joannes Nider¹, ac de perditissimo homine, cui nomen inditum Stadel, ejusque magistro Hoppone hæc tradit, quibus similia Antichristi pseudoprophetae sunt patraturi : « Audi », inquit, « quedam ab inquisitore hæreticæ pravitatis Eduensi, qui nostri Ordinis fuit in conventu Lugdunensi devotus reformator, et in Eduensi diocesi multos de maleficiis reos inquiserat ». Et infra : « El fama communis habet. Sciverunt² », inquit, « hi duo, quando sibi placuit, tertiam partem vini, feni vel frumenti, aut eujusemque rei de vicini agro, nemine vidente, ad proprium agrum deferre, grandines vastissimas et auras læsivas cum fulminibus procurare, in aspectu parentum infantes prope aquam ambulantes in ipsam, nullo vidente, projicere eos : sterilitatem in hominibus et jumentis efficere : in rebus et corporibus proximos lædere : equos sub insessoribus, si strepam (stapedem) ascendenti tenerent, phreneticos facere, de loco ad locum per aera, ut putabant, transmeare, a se cum capi deberent, fœtores pessimos emittere, in se capientium manus et animos tremorem magnum incutere, occulta aliis manifestare, et quedam futura prædicare : absentia velut presentia conspiciere : ictu fulminis nonnunquam quem vellent interire, et multa alia pestifera procurare seiverunt, ubi et quando Dei justitia hæc fieri permisit ». At Hopponis magister Scavius gloriabatur

asserere se esse Proteum, atque ex inimicorum suorum manibus, quoties ipsi luberet, indueta muris effugie, evasurum. Verum cum in facinoroso prope fenestram sederet, neminemque haberet suspectum, ab hostibus, divina permitte justitia, hastis confossus est. Porro neque humanam justitiam posse effugere magos insigni exemplo idem auctor ita demonstrat : « Cum », inquit, « judex Petrus antefatum Stadelm capere vellet per suos funulos, tantus tremor manibus eorum incussus est, et corporibus et naribus illapsus tam malus fœtor, ut se fere desperarent an maleficum invadere auderent, quibus judex ait : Secure miserum invade, quia publica tactus justitia omnes vires perdet suæ nequitiæ ; et ita rei probavit exitus sive effectus. Idem judex tale dedit exemplum : Cum, ait, Stadelm captivasset, qui grandinibus terram et fame gravissima læserat, et per fulmina plura vastaverat, quæsi a reo de veritate, qui post quartum ad chordas tractum primum responsum mihi dedit tale. Faciliter grandines procuro, sed ad libitum lædere non valeo, sed eos tantummodo, qui Dei destituti sunt auxilio, qui signo crucis se muniunt, fulmine meo non interibunt ».

29. Addit Nider¹, se ex sacræ fidei censoribus et iudicando præfectis accepisse, convictos fuisse in Lausanensi agro magos, qui a demone in rabiem efferati matos suos frucidarent, coxerint et esitarint, pluribus interjectis de præsidiiis, quibus magicarum artium inimica vis infringi possit, hæc subjicit : « Quantum ex prædicti Petri verbis in summa collegi, quinque sunt, per quæ multum impediuntur aliquando in toto, aliquando in parte, aliquando ne in persona hominis fiant, aliquando ne in suis amicis, videlicet fidem integram, vel Dei præcepta in charitate servantibus, se signo crucis et oratione muniuntibus, ritus et caeremonias Ecclesiæ colentibus, publicam justitiam bene exequentibus, et Christi passionem verbo vel memoria ruminantibus. De primo et secundo exempla talia mihi Petrus, qui supra retulit, quæ audierat de supradictis maleficiis : Cum, inquit, quidam simplex, sed non reclus, maleficum me invocaret, ut inimicum suum vita privarem, aut in corpore læderem graviter fulminis ictu, vel modo alio ; vocavi ego magistrulum, id est, demonem, qui mihi respondit quod neutrum facere posset : Habet, inquit, bonam fidem, et diligenter se signo crucis munit, ideo non in corpore, sed in undecima parte fructuum suorum in campo, si libet ei, nocere possum ». Addit ex eodem Petro iudice aliud exemplum depulsi oratione sacræ malefici, necnon aliud subdit² de Margareta virgine, qua in diocesis Constantiensis limite prope Athe-

¹ Jo. Nid. l. v. c. 3. — ² Ibid. c. 4.

¹ Jo. Nid. l. v. c. 4. — Ibid. l. iv. c. 6.

sim, cum tantam tempestatem concitatam vidisset, ut oppidum partim aquis, partim saxorum motibus obruendum esset, correpta Christi e cruce pendens effigie adversus glomeratas nubes crucis signum in aere expresserit, cujus vi tempestas fuerit sedata.

Execrandis hujusmodi artibus demonum illusum etiam fuisse in Galliis præpotentem dynastam de Raiz, regionum castrorum magistrum, clarissima familia natum, militari peritia rerumque gestarum gloria florentissimum, quique amplissimas toparchias obtinebat, refert Monstreletus¹; eo enim ambitiosi hominis spes, de ingentibus honoribus et principatibus demonum opera comparandis prorupisse, ut ritu magico pueros et feminas prægnantes enecaret, quorum sanguine carmina demonum exaranda curabat, seque octoginta et eo amplius miseros violenta nece ad tantum patrandum flagitium peremisse confessum ait, atque a censore fidei apud Nametes damnatum anno mcdxli, ducis Britanniae jussu prælocatum laqueo, flammisque injectum: quem, ubi fallacia esse demonum promissa animadvertit, veniam a Deo poposcisse addit. Ejusmodi magos prænuntiasse Amedeo duci Sabaudiae ipsum infulis papalibus ornatum iri, refert Blondus²: « Mullis », inquit, « narrasse novimus prædictum sibi a pythoniibus futurum, ut Pontificatu Romano decoraretur ». Sed de eo inferius.

30. *Jo. Vitellescus cardinalis creatus.* — Hoc anno id. Augusti, ut refert Alfonsus Ciaconius³,

creatus¹ est ab Eugenio cardinalis Joannes Vitellescus patriarcha Alexandrinus presbyterali-que titulo S. Laurentii in Lucina ornatus, vir bellicis artibus clarus, ac magnis muneribus auctus ab Eugenio, quem demum vasta corrupti ambitio, ut in exemplum humanæ inconstantis felicitatis venerit. Claudinus hunc annum Eugenio decreto, quo Academiam Cadomensem in Normannia excitavit²:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, rei quoque publicæ et orthodoxæ fidei incrementum in oppido Cadomensi, quod quidem ad multiplicanda doctrinæ semina et ad singulas humanis usibus res necessarias subministrandas accommodum esse, ac alias locum apertum et idoneum præhabita diligenti informatione reperimus, generale studium auctoritate Apostolica tenore præsentium erigimus, statuimus et etiam ordinamus, quod perpetuis futuris temporibus vigeat et præservetur ibidem tam in theologia, jure canonico et civili, ac medicina quam in aliis quibuslibet licitis facultatibus, volentes ac similiter statuentes, quod legentes et studentes ibidem omnibus privilegiis, libertatibus, immunitatibus et gratiis concessis magistris in theologia, ac doctoribus, licentiatis, baccallariis, legentibus et studentibus in studiis prædictis gaudeant et utantur, etc. Dat. Bononiæ anno incarnationis Dominicæ mcdxxxvii, III kal. Junii, Pontificatus nostri anno vii ».

¹ Monstr. vol. 2. p. 174. anno 1440. — ² Blond. dec. 3. l. VIII et X. — ³ Ciacon. in Eug. IV.

¹ S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. § 10. — ² Lib. v. p. 160.

EUGENII IV ANNUS 8. — CHRISTI 1438.

1. *Caepa synodus Ferrariæ, præside Nicolao Albergato.* — Caepa est celebrari Ferrariæ Synodus OEcumenica, soluta jam Basileensi, anno a partu Virgineo millesimo quadringentesimo trigesimo octavo, Indictione prima, præside Nicolao Albergato tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinale A. S. L. jussique præsides, solito conventu Basileensi, in eam urbem ad Græcorum cum Latinis conjunctionem instauran-

dam se conferre. Extat ea de re Pontificium Diploma¹, quo Nicolao hujusmodi provincia data est:

« Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali A. S. L.

« Cum nos nuper Basileense Concilium ex

¹ Ext. in Ms. Bibl. Vat. sign. num. 4128, et in Actis Andr. S. Crucis edit. ab Hierat. card. Just. p. 44.

certis causis urgentissimis ac paci Ecclesiae necessariis ad civitatem Ferrariensem de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu duxerimus auctoritate Apostolica transferendum, ac postmodum ipsum Concilium, in quo quamprimum intendimus et volumus personaliter interesse, certo tempore tunc expresso, inchoandum statuerimus ac etiam celebrandum, nos considerantes praecipua virtutum dona, quibus personam tuam Altissimus insignivit, quodque sapientia tua in magnis et arduis nostris et Ecclesiae negotiis summa cum prudentia et integritate versata ingentem laudem tuis operibus comparavit, ac ideo in Domino confidentes, quod solitam prudentiam, fidem et integritatem praestabis similiter in reliquis negotiis tuae circumspectioni de caetero committendis, te de eorundem fratrum consilio Sedis Apostolicae legatum cum plena potestate legati de latere, necnon nostrum et ipsius Sedis in praefato Concilio Ferrariae celebrando praesidentem eadem auctoritate tenore praesentium facimus, constituimus et etiam deputamus, etc. Dat. Bononiae, anno Incarnat. Dom. MCDXXXVII, II non. Januarii, Pontificatus nostri anno VII. Pariterque potestatem ipsi tradidit decernendi ea, quae ad pacem inter viros pios conciliandam, servandam mutuum Ecclesiarum consensionem, Orientales Occidentalesque sacro foedere conjungendos, et excidendas haereses spectarent caeteraque perficienda, ob quae jam ante Concilium Basileae indictum fuerat; tum omnes, nullo gradus, dignitatis ordinisve discrimine et quavis provocatione rejecta, implorataque principum ope, compescendi, qui sacro Ferrariensi Concilio adversarentur: praeterea ornavit cardinalem eundem pluribus aliis praerogativis² quae ipsi auctoritatem in eo munere conciliarerent.

2. *Sessio 1 de legitima translatione Concilii, et damnati Basileenses factiosi.* — Accepto Apostolico imperio, Nicolaus mox Ferrariae in principe Ecclesia primam sessionem celebravit, uti subjectis verbis consignant publica Documenta: « Anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo trigesimo octavo, Indictione prima, die vero Mercurii, octava mensis Januarii, Pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri domini Eugenii divina providentia papae IV anno septimo ». Interfuere² illi, praeside legato Pontificio, quinque archiepiscopi, episcopi octodecim, quatuor alii designati, tum plures religiosorum Ordinum praelati. Praemissa est sollemnis instructa religiosa pompa supplicatio, Spiritus sancti votivum sacrum ritu solemniter peractum, habita etiam pia concio. Deinde cardinalis jussu litterae Eugenii de translato Basilea Ferrariam Concilio perle-

cta, quas nos tum ante attulimus, tum alia de publica fide universis ad Synodum pertracturis data, addita Nicolai marchionis Atestini eadem de re syngrapha.

Proximo die Nicolaus cardinalis convocatis praesulibus ad constabulandum Concilium plures articulos proposuit, qui summa consilii maturitate discussi, nemine dissentiente die nona Januarii sunt promulgati. Damnata in primis factiosorum Basileensium gesta, qui nulla freti auctoritate multa nefaria facinora essent ausi, ac pronuntiatum juste Eugenium ex decreto conventa cum Graecis, pacta continente, atque ex alia sanctione in vigesima quinta sessione Synodi Basileensis edita Concilium Ferrariam transtulisse, tum valere ejus litteras IV kalend. Januarii datas, quibus temere gesta a turbulentis et seditiosis praesulibus resciderat.

« Sancta universalis Synodus », inquit Acta, « per ipsius Dei gratiam auctorizante beatissimo domino Eugenio papa IV in hac civitate Ferrariae in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam representans, praesidente vice et nomine ipsius sanctissimi domini Eugenii reverendissimo in Christo patre et domino domino Nicolao tit. S. Crucis in Jerusalem S. R. E. presbytero cardinale A. S. L. illius inhaerens firmissimo fundamento, qui Apostolorum principi dixit: *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*; sollicita servare unitatem spiritus in vinculo pacis », et infra, « declarat translationem et declarationem praedictas fuisse et esse legitimas, justas et rationabiles, ac urgentissima necessitate ad tollendum impedimentum sanctissimae unionis Occidentalis et Orientalis Ecclesiae, atque etiam ad evitandum scissuram in Dei Ecclesia jam imminentem, pro evidentique utilitate totius reipublicae Christianae fuisse et esse factas, et consequenter hanc ipsam sanctam Synodum ad ea omnia, pro quibus dictum olim Basileense Concilium ab initio fuerat institutum, praesertim pro futuro Oecumenico Concilio, pro ipsa sanctissima unione praedicta in praesenti civitate Ferrariae in Spiritu sancto esse legitime congregatam et stabilitam, continuationemque deinceps ac prosecutionem ad praedicta omnia debere habere, translationem ipsam cum declaratione, ut praemittitur, subsecuta laudat, suscipit et approbat ». Et infra:

« Declarat insuper haec sancta Synodus quod cum notoria necessitas et evidens utilitas supradictarum causarum ipsum sanctissimum dominum Eugenium ad translationem ipsam coegerit et impulerit, sub decreto octavae et undecimae, vel cujuscumque alterius sessionis dicti olim Basileensis Concilii ullatenus non includi, decernitque congregationem illam Basileae, et omnem aliam, quae ibi vel alibi sub nomine generalis Concilii forsitan convenerit illegitimam

¹ Lib. XXIII, p. 14 ad 20. — ² Acta Andreae sanctae Crucis, p. 45.

potius et reprobam cumulationem et conventiculum esse censendam, et censeri debere, nullaque auctoritate generalis Concilii posse consistere, etc.» Convulsit eadem Synodus omnia, quæ Basileense conventiculum, arrogato sibi Concilii Œcumenici specioso nomine, a tempore, quo Pontificio imperio fuerat solutum, gessisset vel gerere auderet: si quid vero in Bohemica re utile præstitisset, id confirmaturam suppleturamque vitium, quod intercessisset. Rescivit etiam sacramenta omnia, quibus aliqui olim Concilio Basileensi adstricti fuissent: pronuntiavit eos, qui Romani Pontificis aulam sequebantur, ea de causa sacerdotiis, muneribus, censibusve Ecclesiasticis non mulctandos; tum cunctos, qui Conciliis adesse deberent obsecravit, ut proximo tempore Ferrariorum Ecclesiæ consulturi venirent.

3. *Eugenius Ferrariam accedit, et in cœtu episcoporum sua pia studia exponit.* — His a Synode Ferrariæ gestis, Pontifex protectionem suam parare cepit: confectæ tamen prius xvi Januarii die inter Franciscum cardinalem ararii præfectum Pontificio nomine, ac Nicolaum marchionem Atestinum nonnullæ pactiones ad Apostolicam spectantes dignitatem; quibus ille ad Eugenium meritis colendum honoribus, ædes parandas suo sumptu tum ipsi, tum accessuris imperatoribus et cardinalibus, atque ad non exigenda e necessario comœatu inferendo vegetalialia se adstrinxit. Ut vero Pontifex Ferrariam se contulerit et a Nicolao marchione honorificentissime exceptus sit, refert subjectis verbis Andreas e Sancta Cruce: «Die Veneris, vigesima quarta prædicti mensis Januarii, sanctissimus D. noster dominus Eugenius papa IV de civitate Bononiensi versus civitatem Ferrariensem veniendo, reverendissimorum dominorum S. R. E. cardinalium, archiepiscoporum, episcoporum, electorum et aliorum prælatorum in multitudine copiosa solemniter associatus monasterium S. Antonii extra muros applicuit, illudque feliciter intravit. Die Lunæ vigesima septima præfati mensis, hora vigesima prima vel quasi, prælibatus dominus noster papa per Patres et dominos hujus sacri Concilii, equitando in cappis, necnon clerum civitatis Ferrariensis processionaliter cum reliquis honorifice receptus magnificis viris dominis Antonio de Pace doctore et milite serenissimi domini domini Joannis Castellæ et Legionis regis a dextris, ac Nicolao marchione Ferrariensi a sinistris pedes equi ipsius domini nostri ducentibus, civitatem prædictam feliciter intravit, ac usque ad Ecclesiam majorem dictæ civitatis inclusive associatus tuit, facta quoque per ipsum dominum nostrum ante altare in medio ipsius Ecclesiæ paratum oratione, et dicta collecta, ipse in quadam cathedra ibidem solemniter parata se reposuit, et demum per reverendum patrem episcopum

Foroliviensem, sermonem brevem fecit atque complevit, quo completo ipse dominus noster, data per eum primitus benedictione, abinde discedens, palatium suum intravit».

4. VI id. Februarii conventum cardinalium, præsulum ac doctorum coegit, in quo modeste de Basileensium seditiosorum turba questus, exposuit quæ gesta iniique ab iis fuissent, utque omni animi contentione ab ineunte Pontificatu ad pacem restituendam, componendos Christianorum mores, atque omnes maculas, quæ ordinibus quibusvis, vel ipsi Pontificiæ majestati aut Romanis aulicis hæsisent eluendas aspirasset, concordiam cum Basileensibus alere nisus esset, nec votis potitus: imo ii non modo Pontificios internuntios et oratores inhumane injuriis affecissent, verum et dignitati etiam Apostolicæ detraxissent, et Orientalium cum Romana Ecclesia consensionem, ad quam provehendam Basileensis Synodus indicta fuerat, quamque ipse maximo animi ardore semper expetiverat, disturbare niterentur. Tum præsules hortatus est, ut optima ad compescendos seditiosos Basileæ congregatos conferrent consilia, ac singulari animi demissione addidit, ut si ipse vel familiares gessissent aliqua, quæ censura digna putarentur, ea a se vel illis emendatum iri: præterea eosdem Patres est adhortatus, ut cæteris virtutum exemplo præluerent. Ubi peroravit Eugenius, eadem ipsius nomine a Joanne archiepiscopo Tarentino repetita fuere, ac tum Jordanus Ursinus episcopus Sabinensis cardinalium, præsulum vero abbatum et aliorum nomine Thomas archiepiscopus Ravennas, de navata pro re Christiana opera gratias egere Pontifici, ac studia sua ad Ecclesiasticæ disciplinæ decus in universis ordinibus instaurandum se conjuncturos spondere. Vocati dein fuere in jus factiosi Basileenses, qui Florentia Uti nove a saniore ac majore præsulum parte, ad quam loci electio devoluta pertinebat designatis, Avenionem delegissent, translatoque Ferrariam ad declinanda imminentia pericula Concilio, Basileæ non sine schismatis labe perstitissent, increbrescenteque imperatoris et patriarchæ Græcorum adventus fama, Pontificali munere Eugenium interdicere, atque aulicos objectis pœnis a Pontificio comitatu Ferrariæque ingressu deterrere essent ausi. Quibus auditis Pontifex mature iis consulturum se, suamque innocentiam, ac Basileensium improbitatem in omnium gentium oculis constiturum respondit.

5. *Contra Basileenses lata Constitutio.* — IV id. Februarii in celebri cœtu, habito in Pontificio sacello, de ordine considendi, de publicis Actis conticiendis, ac de iis, qui Concilio aggregandi forent sanctiones editæ, dieque proxima agendum esset. Alii pie eos momendos deque fodere postulandos censuere, Castellani vero

adhibendam in ipsos severitatem putabant, inter quos Legionensis episcopus, ut Acta referunt, ita sentiebat: « Quod insolentia illorum de Basilea maxima sit, et si ipsi Basileenses concordare voluerint, veniant ad fontem, videlicet ad sanctissimum dominum nostrum, qui misericors est et semper pacem quasivit ». Et infra: « Grauatensis viva voce proposuit dicens, quod penas pæne graviores etiam terminis læsæ majestatis dicti rebelles incidisse deberent declarari, quodque etiam deberent mitti ad provincias singulas homines valentes et experti ad prædicandum populo, cum populus multoties indicat principes ad faciendum ea, que non facerent, si populus ad illa non instaret ».

XV kal. Martias celebrata est secunda sessio præside Eugenio Pontifice, eique assidentibus septuaginta duobus episcopis mitris redimitis, assentiente Synodo peraclaque divina receptum, antea decretum a Foroliviensi episcopo e suggestu lectum est, quo factiōis Basileenses nullo dignitatis cardinalitiæ vel episcopalis discrimine contentas litteris Apostolicis de translatione Ferrariam Concilio penas contraxisse renuntiati, jussique excurrente mense Basilea discedere; data vero magistratibus Basileensibus ac populo mandata¹, ut eos inde ejicerent, censuræque non parituris intentata.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum in sacro olim Basileensi Concilio de loci electione pro futuro OEcumenico Concilio ageretur, et per eos, ad quos potestas eligendi locum erat devoluta, factum esset decretum, ipsumque ambassiatōres charissimi in Christo filii nostri Joannis imperatoris Græcorum et venerabilis fratris Joseph patriarchæ Constantinopolitani ibidem existentes acceptassent, ac nonnullis Avinionem vel alium locum nominantibus, ad quem præfati oratores nullo modo ire velle protestabantur, asserentes pro certo præfatos imperatorem et patriarcham ad dictum Concilium, nisi personaliter interessemus, nullatenus accessuros, prædicti qui Avinionem petebant, veriti Græcos ad eos nequaquam ituros, quoddam decretum sive libellum adversus nos, licet nullum, et de facto in grave scandalum et scissuram Ecclesiæ, inique sancti operis, unionis videlicet Græcorum, perturbationem conflare temere ausi sunt. Nos pro unitate Ecclesiæ conservanda, et dicta unione Græcorum consequenda prædictum Basileense Concilium ex justis, rationabilibus, necessariis ac urgentibus causis de consilio et assensu venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, quamplurimis venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis electis et abbatibus apud Sedem Apostolicam existentibus id

laudantibus et consentientibus ad civitatem Ferrariensem et Græcis et nobis accommodam sub certis modo et forma, ut illi a tam scandaloso processu merito resipiscerent, Apostolica auctoritate transtulimus, prout in litteris super inde confectis latius continetur. Ipsi vero omnem viam pacis spernentes, et in suo obstinato proposito perseverantes, litterasque dictæ translationis, ac omnia in eis contenta parvipendentes, ac mala malis cumulantes, non solum rationabilem translationem nostram, ex prædictis justissimis ac urgentibus causis, ut præmittitur, factam, non acceptarunt, sed ut infra certum tempus et sub suspensionis pœna prædictam translationem revocaremus, monere iterata temeritate sunt ausi, quod quidem nil aliud erat, quam ut tam sancti operis, tamque Christianis omnibus optabilis prosecutionem deserere cogere-mur.

« Illis non sine animi displicentia intellectis, cum ea omnia non solum in destructionem tam sancti operis, sed in manifestam Ecclesiæ scissuram, ut præmittitur, tendere videremus, translationem per nos tam necessario factam, et conditiones in illa appositæ purificatas fuisse, et ipsum Ferrariense Concilium inchoari, ac legitimam prosecutionem habere debere prout in aliis nostris litteris continetur, plenius declaravimus, ad illudque inchoandum dilectum filium nostrum Nicolaum fil. S. Crucis in Jerusalem presbyterum S. R. E. cardinalem nostrum, et Apostolicæ Sedis legatum destinavimus. Quod quidem in non parvo prælatorum numero legitime congregatum in publica sessione translationem et declarationem prædictas legitimas, justas ac rationabiles, ac urgente necessitate ad tollendum impedimentum præfate sanctissimæ unionis Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ ac etiam ad evitandum scissuram in Dei Ecclesiâ nunc imminente pro evidenti utilitate totius reipublicæ Christianæ fuisse et esse factas solemniter declaravit, prout ex serie decreti super inde confecti liquide constat.

« Interea certiores facti prædictos imperatorem, patriarcham et Græcos littoribus Italiæ appropinquare, ad hoc ipsum sacrum Ferrariense Concilium, Deo duce, ea intentione et firmo proposito venimus, ut non solum hoc sanctæ unionis opus, sed illa etiam, propter quæ Concilium Basilea fuerat congregatum, realiter et cum effectu, adjuvante Domino, prosequeremur. Ad quæ etiam advertens dilectus filius Julianus fil. S. Sabine presbyter cardinalis A. S. L. ut prædictos a tam manifestis scandalis abstineret, multis validissimis rationibus hortaretur, et pro eorum obstinata mente nullatenus exaudiretur, sed eos magis ad illa scandala in Dei Ecclesiâ perpetranda paratos aspiceret, ne illorum impietatibus assistere videretur, inde discessit. Illi vero neque id considerantes, et

¹ Lib. XIX, p. 230 et 279, et in Actis Cone. Ferr. sess. II, tom. IV, p. 4. ex edit. Bin. et in Actis Andr. sanctæ Cruce, p. 64.

nescientes in semitis pacis et justitiæ dirigere gressus suos, jamque certiores effecti Græcos nullatenus ad eos accedere velle, ac fittoribus Italiæ appropinquasse, in sua cordis duritiâ perseverantes, cum dictam Græcorum unionem pro qua nobiscum totis viribus, ingenio et industria laborare, ac nobis assistere debuissent, aliter impedire et disturbare nequirent, pejora prioribus adjicientes, ad tantum temeritatis et audaciæ sunt progressi, ut nos a papali administratione suspensos esse, pluribus regum et principum oratoribus, qui Basileæ erant, tam nefandum scelus, ausu sacrilego declarare, et ad alia plura, licet nulliter et de facto, procedere præsumpserint.

« Nos igitur attendentes excessus eorum adeo notorios esse, ut non possint aliqua tergiversatione celari, quodque error, cui non resistitur, approbari videtur, et latum pandit delinquentibus sinum, qui eorum erroribus non resistit, ac nequeunt absque gravi offensa Domini nostri Jesu Christi et Ecclesiæ suæ sanctæ tot et tantos excessus qui præsertim sanctam et optatissimam unionem Græcorum impedire, disturbare ac penitus tollere videantur, ulterius tolerare, adversus præfatos in Basilea existentes, hoc sacro approbante Concilio, in virtute Altissimi decrevimus, justitiâ mediante, in quantum oporteat, procedendum. Quapropter, matura deliberatione cum hac sancta Synodo præhabita, omnes et singulos Basileæ sub præfati Concilii nomine, quod verius conventiculum dici debet, contra translationem et declarationem prædictas convenientes, ac tam scandalosa et nefaria præsumentes, etiam si cardinalatu, patriarchali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis dignitate Ecclesiastica vel sæculari præfulgeant, pœnas excommunicationis, privationis dignitatum, beneficiorum et officiorum, inhabilitationis ad futura in diebus nostris fittoris translationis contentas, hoc sacro approbante Concilio, incidisse decernimus et declaramus, decernentes insuper et declarantes irritum et inane, ac nullius roboris vel momenti quidquid per eos tam circa prædicta, quam contra curiam nostram sequentes, vel in sacro Ferrariensi Concilio existentes a die translationis per nos factæ sub nomine Concilii vel alias attentatum fuerit vel in posterum quomodolibet contigerit attentari, mandantes propterea, ipso etiam sacro approbante Concilio, sub dictis pœnis et censuris et virtute præfati juramenti, quo sanctæ Sedi Apostolicæ tenentur adstricti, omnibus et singulis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis et abbatibus et cæteris cujuscumque conditionis, status et gradus existant in dicta civitate Basileensi sub præfato præfatu Concilii convenientibus, quatenus infra triginta dies a die data hujus decreti debeant realiter et cum effectu ab ipsa civitate recessisse, præcipientes quoque

magistris civitatum, consulibus, scabinis civitatem Basileensem regentibus, et gubernatoribus, cæterisque officialibus, quocumque nomine censeantur, quatenus infra prædictum triginta dierum terminum prædictos non recedentes a civitate præfata expellant, et a se realiter et cum effectu abjiciant, quod si infra prædictum terminum facere omiserint, omnes et singulos regentes et officiales prædictos excommunicationis, populum vero et civitatem præfatos Ecclesiastici interdicti sententias incurrere decernimus ipso facto, quorum absolutionem nisi in mortis articulo, interdicti vero relaxationem nobis specialiter reservamus. Omnibus insuper et singulis ad quorum notitiam hæc pervenerint, in virtute sanctæ obedientiæ et sub excommunicationis pœna præcipimus et mandamus, ut si prædicti in Basilea convenientes civesque ipsi nobis non obediendo fuerint contumaces, nullus post dictum terminum ad dictam civitatem Basileensem accedat, sed ipsis denegent mercimonia et cuncta ad usum hominum necessaria. Mercatores quoque, qui causa dicti olim Concilii ibi convenerunt, cujuscumque conditionis existant, sub eadem excommunicationis pœna inde omnino discedant. Si qui vero hæc nostra mandata contempserint, elapso dicto termino, Basileensibus in contumacia persistentibus, aliqua forsitan portare præsumentes, cum scriptum sit: *Justi tulerunt spolia impiorum*, possunt tales hujusmodi a quibuscumque Christi fidelibus impune spoliari, bonaque ipsa prius capientium dominio cedant.

« Verumtamen, quia redeuntibus gremium suum numquam claudit Ecclesia, si prædicti Basileæ commorantes, vel ipsorum aliqui infra prædictum terminum triginta dierum a die data presentium, ut præmittitur, ad cor redierint et a dicta civitate recesserint, prædictas pœnas, quoad obediens, prædicto sacro Concilio approbante, remittimus et plenarie relaxamus, easque pro infectis ab earum data et quæcumque inde secuta haberi volumus, decernimus et mandamus supplentes, præfato approbante Concilio, omnes defectus, si qui forsitan et solemnitate juris in præmissis vel ex omissione alia intervenissent. Nulli ergo omnino hominum, etc. Datum Ferrariæ in generali sessione synodali solemniter celebrata anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi MCDXXXVII. XV kalendas Martii, Pontificatus nostri anno VII ».

6. *Patriarcha et imperator Græcorum Venetiis Ferrariam adeunt, furentibus invidia Basileensibus.* — Obtemperavit jussis Apostolicis præsulum Basileæ agentium pars, quæ dignitate auctoritateque excellebat, atque inter alios cardinalis S. Angeli legatus Venetias ad Græcos exiendos procurrit. Pars alia obduruit in pertinacia, ac minoris ordinis sacerdotes in locum deficientium præsulum substituit, Pontificeque

cum Orientalium et Occidentalium episcoporum amplissimo numero Concilium celebrante Ferrariae, universalem Ecclesiam Basilea repraesentare impudenter iaculavit 1.

Quod ad Graecorum adventum spectat; refert Georgius Phrantzes 2 imperatorem, antequam Constantinopoli solveret, recessum suum Ameras Turcarum regi significasse, barbarum vero ab eo ipsum consilio revocare conatum: quippe Latinorum Graecorumque conjunctioni invidere, ac tum Graecos veritos, ne, absente imperatore, Ameras impetum suum ad obruendam Constantinopolim converteret, in deliberationem rem adduxisse, an Turcis obsecundandum foret, an ad Synodum abeundum; demum egresso Constantinopoli imperatore Turcam urbem oppugnare constituisse; sed Halimbassam ejus sententiae obstitisse, ita enim eventuram, quod maxime Turcae vererentur: expectandum potius successum videri, si enim Graeci Latinis adhaeserint, pacem cum iis pangendam, deinde opportuno tempore occasionem ad debellandam Constantinopolim captandam. Vehementi metu Constantinopolitanos, his auditis, commotos fuisse, refert auctor, se ad eorum animos confirmandos submissas jam ante Latinorum subsidiarias copias vidimus.

Describit accurate idem auctor 3, qui rem ex Demetrii despota ore accepit, apparatus magnificentiam, qua imperator a duce senatuque Veneto acceptus est; sed, Phrantzes ipso praetermisso, quem harum rerum cupidi legere poterunt, suffecerit nobis ex Andrea 4 et Sancta Cruce 5 brevem narrationem delibare:

« Nona, inquit, Februarii die an. MCDXXXVIII, magno cum campanarum pulsu Graeci Venetiis recepti sunt, duce Venetorumve civibus dominio praesidentibus in navi, quam Bucentaurum nominant, obviam euntibus, in qua imperatore recepto, ad palatium sibi dispositum conduxere: veniebant namque, ut asserebatur, omni dimissa credulitatis perlinacia, ut veritatem cognoscerent, meritoque plaudendum fuerat ». Et infra: « Eugenius summus Pontifex reverendissimum cardinalem S. Crucis, ac marchionem Ferrariensem ad Graecos recipiendos Venetias

misit, audito Graecorum adventu, sed et reverendissimus dominus cardinalis S. Sabinae, S. Angeli cognominatus, qui Basileensi Concilio praetulerat, qui ad hoc potissime conventionem illam prolexisse asseruerat, ut Graecorum unioni causam daret, cum Graecos Pontificis navibus advehi conspexit, ex Basilea Venetias venit paulo post praefatorum cardinalis et marchionis adventum ». Et infra: « Imperator et patriarcha Graecorum primo eorum ingressu ex Venetiis ad summum Pontificem oratores destinarunt saeculares tres, abbates duos, qui vigesima Februarii Pontificem adierunt: data eis licentia publice disserendi, saeculares convenienter summi Pontificis in accessu genuflexi sunt: clerici vero curvato capite aliam reverentiam non exhiberunt. Exposuerunt imperatorem et patriarcham ad nudum suae sanctitatis venisse, illi quoque pausa ex longo itinere sumpta adventuros ».

Prosequitur deinde auctor, ut Palaeologus, relicto Venetiis patriarcha, Ferrariam ingressus Pontificem salutarit: « Quarto Martii Graecorum imperator Ferrariam magno cum equitum apparatu ingressus est. Occurrerunt ei cardinales obviam omnes, qui tunc Ferrariae erant, extra civitatem cum magno praefatorum comitatu. Sub pallio aureo ductus est ad palatium Apostolicum, et equester usque ad papae cameram, via ad hoc in palatio Ferrariensi per marchiones antiquitus constructa, exhibitaque Romano Pontifici reverentia debita, ad palatium, *paradisus* cognominatum, pro sui residentia dispositum simili pompa associatus est ». Visitur in aeneis valvis Basilicae S. Petri Eugenii jussu conflatis efformata effigies, qua Pontifex ipse papali thyrara redimitus, imperatori nudo capite altero genu provoluto manum porrigit, a quo nonnihil discrepat Phrantzes 6, dum haec de Pontifice scribit: « Cognito imperatorem ad portam adesse, surrexit et inambulavit, et ita spatia facientem imperator offendit, qui eum in genua vellet procumbere, non id papa permisit, sed eum complexus porrectaque dextera osculatus est, et ad sinistram suam collocavit ».

7. Applicuit deinde Ferrariam VIII id. Martii patriarcha, navi ornatissima invehens, cumque archiepiscoporum, episcoporum ac praefatorum

1 Phrantz. l. II, c. 14. — 2 Id. ibid. c. 15. — 3 Andr. 4 Sancta Cruce p. 70.

5 Phrantz. l. II, c. 14.

[1] Quanquam vere hoc incunte anno cardinalis S. Angeli, vel potius S. Sabinae ex urbe Basilea Venetias se contulit ut Graecos exasperet, non tamen Eugenii Bullam de abrogatione Concilii Basileensis adhuc protulisse videtur. Primo enim constat, alio plane consilio eo venisse quam ut pareret edicto Eugenii lato Ferrariae XV kal. Martii, quo Patres omnes Basileenses venire Ferrariam jubebantur. Id colligo ex die, quo Venetias appulit, teste enim Sancto, die XIX Februarii, nempe triduo post ejusdem decreti promulgationem, eo pervenit. Discessisse ergo a Concilio oportet ante aliquot dies quam decretum ederetur: quin et Basilea abfuisse die XX Decembris anni superioris in Nota ad eundem annum non futuri conjectura deduxi. Cum vero pervenit Venetias, Graecum imperatorem adivit, et cum illo de rebus praesentibus, non privato nomine, sed tanquam legatus Basileensis Concilii egit, teste Sancto in Vita ducum Venetorum ad hunc annum: « Ando a visitare l' Imperatore, et etiam il patriarcha, e ando come legato del Concilio di Basilea ». Agens pariter Venetias litteras a Basileensibus excepit, ex quibus spes illi facta est, ut controversiae omnes sopirentur, dummodo Concilium extra Ferrariam totamque Venetorum ditionem haberetur. His acceptis, aut Sanctus, Mantuam se contulit tum de referendo hoc Concilio, ut fama erat, acturus, haud diu tamen post, nempe die XI Martii, Ferrariam ad Pontificem adit. Idem etiam Sanctus ex litteris ex Concilio Basileensi, exceptis Venetiis, narrat mense Martio in Concilio illo superfluisse, praeter cardinalem sabaudum, episcopos XXV et abbates XVII. MAN-SI,

frequens turba cum marchione Ferrariensi ejusque filio obviam ei prodissent, exambivit ipse, ut sibi etiam cardinales occurrerent, quocirca extractus in diem sequentem illius in urbem ingressus, quem Andreas e Sancta-Cruce ¹ ita describit: « In diluculo diei sequentis, requisitis curialibus speciali nuntio ad portum, quo naves Ferrariam applicant, curialium quisque equester accessit. Duo cardinales juniores diaconi Prosper de Columna tit. S. Georgii ad Velum-Aureum et Firmanus S. Mariae in Via-Lata pariter accesserunt Pontificis jussu, equitantibus patriarcha et Graecis aliis, cardinales ei occurrerunt obviam, nullaque ad invicem alia inclinatione facta, nec alter alteri pileum fleclens, dominus de Columna, qui ex duobus aetate minor, dignitatis tamen aequalitate major collega, patriarchae sic inquit: Reverendissime pater, dominus noster papa misit nos, ut associaremus paternitatem vestram, eoque in medio sumpto ad palatium Apostolicum conduxere ». Adit auctor, ut a Pontifice exceptus sit: « Papa, inquit, eidem non occurrit in publico, quinimo ultra consuetum morem in privata camera secreti cubiculi mansit, ut arbilror, praenarrata difficultatis respectu, ingressusque est patriarcha sex sociatus tantum, papaque, ut totidem secum haberet, si vellet, ultra cardinales, convento. Sedit summus Pontifex usque ad patriarchae adventum in secreta camera, cardinalibus ad dexteram papae constitutis. In scabello ad sinistram disposito receptus est, eoque patulum summum Pontificem allocuto, ad palatium sibi pro habitatione assignatum associarunt omnes, qui secum ex navi venerant, cardinalibus demptis ».

Dum ea geruntur, Basileenses ex Graecorum cum Eugenio consensione pellici ad obsequium non potuere: qui si, ut aiebant, Orientalis Ecclesiae Occidentali conjungendae pio studio assissent, ob discrepantem de loco, in quo perficienda foret, sententiam, nova concitare offendicula non debuissent, neque schisma instruere et moliri, dum alii ad illud abolendum procellosa maria subleabant. At ii acrioribus arrogantiae invidiaeque stimulis agitati, quamvis numero paucissimi et acephali, Pontificem atque Orientales Occidentalesque episcopos se ipsis non subdidisse aegerime tulere, atque in duabus sui conventiculi sessionibus ² Eugenium sacrae et profanae rei administratione veluti in saerilega scena interdixere, constituloque die lapsuro, de Pontificali gradu dejecturos sunt comminati, veterantque causas provocatione facta ad Romanam curiam averti; postremo de sacerdotiis censibusque Ecclesiasticis conferendis reservandisque plura temere sanxerunt. Compescere

eorum impudentiam nisi sunt principum electorum imperii oratores, seque concordiae futuros interpretes polliciti sunt, se videlicet allecturos Graecos ad unum e tribus quae designarant locis: ac si Graeci non assentirentur, de loco et Pontifici et praesulibus Basileae congregatis accommodo deligendo agitatos. Quibus fucata ac subdola oratione ³ respondere, Eugenium pepigisse cum Graecis de Ferrariensi urbe, ut Concilii censuram effugeret, quasi nil magis optaverit, quam ut sacra disciplina restitueretur. Caterum Septemviri, cum Pontificis et Basileensis conventiculi edicta contraria cernerent, XV kal. Aprilis ⁴ neutri parti adversus alteram studere sanxere magno Ecclesiae damno: eum universus Occidens cum Pontifice pro Graecis juvandis in Turcas conspirare debuisset. Edidere Basileenses alium libellum ⁵ idib. Martii in alio seditioso coetu, in quo schismatis crimen, quo ipsi se contaminabant, affingere Pontifici non erubere. At quibus argutiis ⁶ errorem astruxerint audiamus:

8. *Argutiae et sophismata Basileensium contra Pontificis auctoritatem diluta.* — « Si liceret », inquebant, « Romano Pontifici congregatum Concilium dissolvere, propagare, de loco ad locum transferre contra ipsius consensum, et dum in uno consilio agerentur, quae sibi non placerent in facto fidei, aut generalis reformationis, aut schismatis et latium hujusmodi, transferre ad alium locum placitum sibi, et ibi homines congregare et, si ibi iterum non fieret quod vellet, transmutare in locum alterum, sicque totam Ecclesiam de loco ad locum ducere et reducere, quis non intelligit ex hoc obedientiam ipsius ad universale Concilium, Ecclesiam militantem representans, posse frustrari? Quomodo enim Concilium papam in facto fidei generalis reformationis et caeteris judicare poterit, si illico, ut judicare coeperit, valeat per papam dissolvi aut mutari? Quis intellectus hoc capit, ut Concilio in papam jurisdictionem exercere donatum sit a Domino, et tamen Concilium ipsum se in aliquo loco stabilire non possit, in quo jurisdictionem hujusmodi exerceat, sed ex voluntate papae totaliter dependeat ipsius mutatio? » Hic fuit Basileensium novatorum turbulenter error, ut Concilio in papam indubitatum, de cuius fide et electione non controvertetur, potestatem datam a Domino finxerint, adeo ut eum ob celebratum in Italia Concilium ad Graecos, Armenios, Aethiopes, Nestorianos, Maronitas, Georgianos a schismate revocandos exauctorare non perhorruerent, quorum argutias ita refringit Joannes Turrecremata postea cardinalis ⁷: « Quemadmodum ad Romanum

¹ Andr. e Sancta-Cruce in dial. p. 71. — ² Acta Conc. Basil. sess. XXXI. IX kal. Feb. et sess. XXXII. IX kal. April. tom. IV. par. 1. ex edit. Bin.

³ Ext. in Append. Conc. Basil. p. 123. — ⁴ Ext. decret. apud Coche. l. IX. — ⁵ Ext. ibid. p. 124. — ⁶ Ext. inter Ep. synod. Conc. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 124. — ⁷ Tur. sum. de Eccl. l. III. c. 62.

Pontificem, ut ad Ecclesiae principem pertinet Concilia universalia, si bene processerint, approbatione et auctoritate sua confirmando honorare, illa ipsius est ea Concilia, quae in perniciem fidei aut totius Ecclesiae perturbationem celebrata reperta fuerint, corrigere, reprobare ac cassare, ea quae minus iuste minusque bene acta sunt retractando et condemnando, sicut de Concilio Ariminensi patet, quia enim in eo fides laesa fuit, et infidelitas conscripta, Damasus papa illud annullat, ut jam docuimus supra in cap. 58 ».

Justis vero de causis transferri posse Concilia, ac Basileense translatum justissime, cum nonnulli novatores confundendae hierarchiae Ecclesiae cupidissimi tyrannidem corripuissent, ac veterem Conciliorum ordinem moremque sustulissent, illa confirmat¹ : « Plane considerata bene superioritate Romani Pontificis, atque auctoritate, quam habet in universali Ecclesia, nullus Christianus vertet in dubium, quin Romanus Pontifex, qui Ecclesiae princeps est, cui totius Ecclesiae universalis cura ab ipso immortalis ac omnipotentis Deo commissa est, poterit universale Concilium congregatum, rationabili causa exposcente, absque cujuscunque alterius consensu dissolvere, aut in alium locum transferre. Quam conclusionem licet nullis rationibus firmare possemus, ex superioribus aliqua commemorando potius agemus.

« Primo sic ex illo, quod ait Christus B. Petro Matth. xviii : *Quodcumque ligaveris super terram*, etc. Unde contra hanc potestatis prerogativam dicere videntur qui negant Romanum Pontificem ex causa rationabili posse dissolvere Concilium aggregatum.

Secundo sic. Principium regulare *ff. de legibus l. 1 est*, quod ejusdem est solvere cujus est concedere, unde etiam juris regula prima situata *Extra. de regulis juris est*, quod per ejusdem causas res dissolvitur per quas nascitur, cum autem universalia Concilia auctoritate Romani Pontificis et congregentur et robur accipiant, ut patet *dist. xvii per totum*, patet quod Romanus Pontifex poterit Concilium universale, rationabili causa exposcente, dissolvere, unde, remota potestate papae, jam non remanet Concilium, sed conventiculum, ut dicit *text. dist. xvii multis*.

« Tertio sic. Si, ut superius ostensum est, Concilia non rite celebrata Romanus Pontifex, utpote totius Ecclesiae iudex, potest sua auctoritate sine cujuscunque alterius consensu cassare et reprobare, *ut in c. Cuncta per mundum 9, q. 3 quis nisi insensatus*, negabit Romanum Pontificem Concilia non rite celebrata, aut in malum machinantia posse auctoritate sua, sine consensu cujuscunque dissolvere, attento ma-

xime quod Dominus per prophetam Isaiam ait *c. xxxiv : Solve colligationes impietatis*.

« Quarto confirmatur auctoritate papae Gelasii, qui in *ca. Cuncta 9, q. 3* ita inquit : Cuncta per mundum novit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata Pontificum Sedes beati Petri jus habet dissolvendi, utpote qui de omni Ecclesia fas habeat iudicandi.

Quinto sic. Negare quod Romanus Pontifex non possit dissolvere Concilium congregatum, rationabili causa exposcente, videtur esse nimium periculosum Christianae fidei et unitati Ecclesiae. Ergo nullo modo est dicendum. Consequentia patet, et antecedens colligitur ex casibus multis. Primo quidem, et maxime cum contingeret, quod ad eorum hominum impietatem Synodus esset devoluta, quorum studia privata in eversionem fidei, pacis et unitatis agerentur Ecclesiae, sicut ait Leo papa de secunda Synodo Ephesina. Secundo cum episcoporum, qui patres et columna dicuntur Ecclesiae, iudicio contempto, inferiores, multitudine seditiosa praevalente, hierarchicum ordinem molirentur confundere. Tertio, cum Synodus in tyrannidem esset conversa. Quarto, cum aliqui in Concilio novis ausibus usurpare jura Apostolici principatus pertinaci animositate contenderent. Quinto, cum contingeret, quod Concilium faveret hostibus Romanae Ecclesiae ac summi Pontificis. Sexto, cum princeps terrae, in qua celebrari Synodum contingeret, multitudine clericorum dominii sui adversus Romanum Pontificem, vel Romanam Ecclesiam, aut alios praelatos Christianos aliquod sinistram intentare praesumeret. Septimo, cum Synodus ad manus devolveretur eorum, qui pro principatus sui gloria, aut corporati utilitate consequenda perpetuare Concilium niterentur. Octavo, cum cautelose id ageretur, ne, adveniente Romani Pontificis decessu, ad eos futuri Pontificis devolveretur electio, et sic de similibus, quae tam ex antiquorum Conciliorum practica, quam ex pravis Basileensium studiis nota sunt. Quis autem in hujusmodi casibus, nisi ratione vacuis, dogmatizare praesumeret Romanum Pontificem universalis Ecclesiae principem, pastorem et custodem non posse absque cujuscunque alterius consensu Concilium universalis Ecclesiae dissolvere ? Plane non nisi insanus assereret, quod turba luporum insidiantium vite ovium, pastor non posset absque luporum consensu lupis illis obviare, et illos profugare de loco ».

9. Utebantur praeterea hoc argumento Basileenses, Pontificem fratrem esse episcoporum, et ideo cum peccat, emendandum, et eum denuntiandum Ecclesiae, si vero transferre Concilium valeat, nunquam emendari posse. Quod argumentum illa dissolvit idem Turrecremata¹ :

¹ Turrecr. sum. de Eccl. l. iii. c. 67.

¹ Turrecr. sum. de Eccl. l. ii. c. 98.

Ad objectionem sumptam ex illo capitulo Matth. xviii : *Si peccaverit in te frater tuus, etc.*, respondetur negando consequentiam, et ad probationem cum dicitur, quod papa sit frater, dicimus, quod hoc non militat : quoniam cum hoc, quod papa est frater noster naturæ conformitate et fidei religione, est etiam princeps et caput totius universalis Ecclesiæ, supremam potestatem habens in Ecclesia. Ratione primi, videlicet quia est frater noster, extendit se ad eum auctoritas præfata in ea parte, in qua simplex tangitur fraterna correctio, quæ dicit simplicem quamdam admonitionem, quæ, cum sit actus charitatis, extendit se ad omnem proximum sive superiorem, sive æqualem, sive inferiorem, sicut et ipse charitatis effectus. Ratione vero secundi, videlicet quod princeps et caput est supremam potestatem habens in Ecclesia, non extendit se ad eum auctoritas præfata in ea parte, in qua contra non suscipientem correctionem fraternam jubetur denuntiationem fieri ; quia, cum denuntiatio non acquiescentis fraternæ correctioni ordinetur ad finem, ut talis punitione corrigatur, qui per simplicem admonitionem non corrigitur, non fiat nisi superiori, non potest denuntiari prælatus, qui superiorem non habet nisi sit tale peccatum ejus, per quod a superioritate cadat, cujusmodi est peccatum hæresis, quare consequentia illa adversariorum, quæ apud eos Achilles existimata est, nulla prorsus est : processus enim positus in Evangelio de correctione fraterna non habet locum in eo, qui non habet in terris superiorem ; clarissimum est autem ex superioribus, quod nullus in Ecclesia est superior papa nisi Christus, ejus generalis vicarius est in terris : nec potest dici, quod congregatio subditorum suorum aut ovium suarum superioritate auctoritatis sit illi major, nisi quis vellet evertere, ut alias deductum est, doctrinam Christi, et diceret quod licet Christus dicat Matth. x : *Non est discipulus super magistrum, nec servus supra dominum suum, nihilominus discipuli sunt supra magistrum, etc.* Confirmat hæc auctor dictis theologorum Alberti, S. Thomæ, jure canonico et praxi Ecclesiæ.

Alterum novatorum Basileensium sophisma insertum synodali Epistolæ innitebatur figmento, quod claves a Christo tradite essent non Petro ejusque successoribus, sed Ecclesiæ, sive Concilio eam representanti, in quem sensum torsere hæc verba : *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo : et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in caelo.* At ex concessa Apostolis eorumque successoribus potestate in subditos, non sequi datam in supremum Ecclesiæ principem non ambiguum, nec rem hærescos, potestatem ostendit Turrecremata¹ his verbis : « Ad secun-

dam, quæ sumitur ex illo Matthæi xviii : *Quæcumque ligaveritis, etc.*, respondetur tripliciter. Primo quod auctoritas illa non videtur facere ad propositum, quia per illa verba, cum tantum dirigerentur Apostolis, quibus promittebatur potestas jurisdictionis, non arguitur aliqua potestas data universali Ecclesiæ in solidum sive ut collegio, quod adversarii nituntur probare, quoniam Apostoli tunc non erant universalis Ecclesiæ tota, nec re, ut patet, quoniam plures alii tam viri, quam mulieres erant fideles et ita de corpore Ecclesiæ nec representatione, cum adhuc non essent prælati aliorum fidelium, imo nec sacerdotes, qui facti sunt in cœna Domini. Secundo respondetur, quod Apostolis non est data potestas per illa verba, ut collegialiter congregatis, sed ut singulis, quod manifeste patet, cum in hoc loco fundetur auctoritas jurisdictionis singulorum prælatorum, qua possunt contumaces gladio excommunicationis ferire, unde nec hic, nec alibi legitur, quod Apostolis communiter sit data aliqua potestas, qua quilibet eorum per se uteretur. Patet etiam ex eo, quod Origenes dicit in glo. ibid. quod ideo Christus dicens Apostolis : *Quæcumque ligaveritis, etc.*, dixit *in cælo* et non *in cælis*, sicut Petro, quia non erant tantæ perfectionis sicut Petrus. Tertio respondetur, quod dato, quod potestas aliqua attributa esset Apostolis per illa verba, ut collegio, non tamen fuit sine Apostolo Petro, imo in ordine ad Petrum, sicut mediante quo in alios derivanda erat, quod manifeste colligitur ex ipso ordine verborum Christi, prius enim B. Petro Christus ait : *Tibi dabo claves regni cælorum, etc.*, quam Apostolis dixerit : *Quæcumque ligaveritis, etc.*, ad ostendendum, inquit S. Thomas tam in IV. Sententiarum di. xvi. quam in VI. contra Gentiles c. 76. quod per Petrum ad alios potestas clavium esset derivata ad conservandam unitatem Ecclesiæ. Ex quibus clarissime patet, quod ex illa auctoritate magis veritas roboratur conclusionis nostræ quam adversariorum ».

Detorsere etiam in alienum sensum Basileenses more hæreticorum jactantium pestiferis suis conventiculis præesse Spiritum sanctum, hæc Christi verba : *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* ; ex quibus supremam sibi auctoritatem arrogarunt, quod male ab ipsis affectatum ita arguit Turrecremata¹ : « Ad tertiam autem, quæ sumitur ex illo Matt. xviii. *Ubi duo, etc.* supra diximus in c. xxiv nihilominus dicimus, quod assistentia illa, quam Dominus sanctis congregationibus pollicetur, inspirando quæ bona sunt, et adjuvando ad prosecutionem, non arguit potestatem clavium, aut jurisdictionis, aut regiminis, ut clarissimum est, alias omnium sanctorum,

¹ Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 1.

¹ Turrecr. sum. de Eccl. l. III. c. 1.

omnium virorum, sive feminarum congregationes in Christi nomine convenientes potestatem haberent, quod non modo periculosum est, sed etiam videtur sapere haeresim Valdensem, qui omnes sanctos homines claves habere Ecclesiae asserere praesumpserunt. Unde manifestum est, quod ex illa Christi promissione, qua Dominus pollicetur in nomine suo congregatis adesse, nulla potestas jurisdictionis arguitur in Conciliis universalibus, non interveniente summo Pontifice, et multo minus in congregationibus, in quibus vicarii Jesu Christi non intervenit auctoritas et assensus, sed contradicit, cum tales non possint dici in Christi nomine convenire, qui, contempto vero Christi vicario, conventicula praesumunt facere, etc. ».

Ut superiores errores confirmarent Basileenses novum finere, nimirum Romanum Pontificem supremam non habere potestatem in universalem Ecclesiam collective sumptam, atque adeo neque in Concilium eam representantem, sed tantum in singula Ecclesiae membra : « His novissimis, inquit, temporibus ex doctrinis male intellectis nonnulli argumenta et dubia adversus auctoritatem ipsorum universorum Conciliorum afferre conabantur frequenter, ea quae de Romano Pontifice erga singulos dispersos scripta erant, ad universalis Concilii congregationem applicantes ». Haec Basileenses in pseudosynodali Epistola : quem errorem cardinalis Arelatensis schismatis signifer, Nicolaus Tudesens abbas Ordinis S. Benedicti, natione Siculus, postea archiepiscopus Panormitanus et antiscardinalis, et Ludovicus Romanus, nefarii Commentarioli propugnarunt, quos Joannes Franciscus Poggius¹ confutat, demonstratque proxime ipsos accedere ad Joannem Hussum damnatum a Constantiensi Synodo, cum negaret papam caput esse Catholicae Ecclesiae. Non aliter porro quam pastor est ovium distributive et collective sumptarum pastor, et Christi fidelium distributive et collective sumptorum est pastor supremus, ita papa omnium distributive et collective ministerialis est pastor, cum Pontificia potestas a Christo emanarit. Ex quibus tum ex Joannis e Capistrano² Commentariis pro auctoritate Pontificia adversus schismaticos Basileenses scriptis refellitur comparatio de rege obnoxio regni ordinibus allata a Burgensi episcopo in Basileensi conciliabulo, et a factiosis adeo commendata : aiebant³ enim, Pontificem exanctorari a Concilio posse non aliter quam regem a regni ordinibus : verum longe dispar est ratio, cum regia potestas ab hominibus, Pontificia vero a Christo sit instituta : praebueretque exemplum Basileenses rebellandi cupidis, ut in suos principes exercenda in eos justitiae specie consur-

gerent : pollere vero Concilia suprema potestate ratione Pontificis illi praesidentis, illustrent Tirrecremata⁴ et Poggius⁵, quos lector consulat, atque in Annalibus demonstratur.

10. *Renatus rex Neapolitanus ad Ferrariense Concilium oratores mittit.* — Praecipuum eorum factiosorum signiferum extitisse Ludovicum protonotarium Romanorum, Alfonsi Aragonum regis oratorem, affirmat Augustinus Patricius⁶, illumque de memoria ad prodigium tenacissima commendat Aeneas Sylvius⁷, traditque anno aetatis trigesimo sexto pestilentia sublatum, justo quidem Dei judicio, ne exorbitam mercedem iniquitatis ab antipapa acciperet. Is movebatur ab eodem rege, qui Eugenii odio flagrabat quod, ut supra dixi, ipsius ambitioni in conjungendo Neapolitano sceptro Aragonio adversaretur. Et vero Alfonsus Basileense conventiculum armabat audacia, ita Renatus rex ejus aemulus in Ferrariensi Concilio Pontifici adhaesit, qua de re conscripta haec publica Documenta⁸ :

« Renatus, Dei gratia, Jerusalem et Sicilia rex, Andegavia, Barry et Lotaringiae dux, comitatumque Provinciae, Forcalquerii, Conomanii ac Pedemontis comes, universis et singulis praesentes litteras inspecturis, salutem.

« Notum facimus, quod nos de fide, legalitate, scientia, probitate et aliis virtutibus et meritis reverendorum in Christo Patrum nobilium et egregiorum virorum Bertrandi Aurasicensis et Mitri Sistaricensis episcoporum, Joannis Cassani de Neapoli, hospitii nostri senescali, Vitalis de Cabanni legum doctoris, et Alani Cocci requestarum hospitii nostri magistri, consiliariorum nostrorum fidelium dilectorum, plenarie ab experto contidentes ipsos episcopos Joannem Vitalem et Alanum et duos ex ipsis in solidum facimus, constituimus et ordinamus, per praesentes de certa nostra scientia et cum deliberatione nostri nobis assistentis Concilii nostros ambassiatore, oratores et nuntios speciales ad se presentandum nomine nostro et pro nobis coram sanctissimo domino nostro domino Eugenio divina providentia universalis Ecclesiae summo Pontifice, reverentiamque filialem et obedientiam debitam impendendi suae sanctitati, necnon cum dicta sua sanctitate vel ab ea deputando seu deputandis de negotiis et agendis omnibus nos et dictum regnum nostrum Siciliae quomodolibet tangentibus tractandi, ea componendi et in eis concludendi quantumcumque grandia, ponderosa fuerint, vel ardua, promittendi quoque nomine nostro dictae suae sanctitati, quod ut devotus ejusdem sanctitatis suae et universalis Ecclesiae sacrosanctae filius ei et ejus mandatis, ordinationibus et litteris quibuscumque, prout hactenus obeditimus, obediemus in

¹ Pog. in Comm. de auct. papae sup. Conc. — ² Joan. e Capist. in Comm. de auct. papae et Conc. — ³ .En. Sylv. lib. de gest. Basil.

⁴ Tirrecre. sum. de Eccl. l. III. c. 28. — ⁵ .Eug. Patric. ubi sup. — ⁶ Patric. in Actis Basil. Conc. — ⁷ .En. Sylv. de 28. Conc. Basil. l. I. — ⁸ Ext. apud Eug. l. XI. p. 280.

futurum et obediri faciemus ab omnibus vassallis et subditis nostris, etiam in promotionibus et provisionibus Ecclesiarum et dignitatum episcopalium, et aliarum quarumlibet fiendis de personis nobis fidis, gratis et acceptis, necnon ad se presentandum, incorporandum et interveniendum et comparandum nomine nostro et pro nobis, de consensu tamen et beneplacito ejusdem sanctissimi domini nostri papae in sacrosancta Synodo universalis Ecclesiae Catholicae in loco Ferrariae vel alibi, ubi praefatus sanctissimus dominus noster papa statuerit pro OEcumenico Concilio celebrando, in Christi nomine de proximo congreganda, etc. Datum in civitate nostra Massiliae die xx mensis Januarii, anno a Nativitate Domini mcdxxxviii, primae fuditionis, regnorum vero nostrorum anno iii». His freti mandatis Renati oratores Ferrariensi Concilio se conjunxere.

11. *In promulgatione Ferrariensis Concilii quo ordine et habitu consederint Patres.* — Interjectis paucis diebus spreto Basileensium fremitu, conventum est inter Latinos et Graecos, ut in principe Ecclesia Ferrariensi promulgaretur OEcumenicum Concilium legitime congregatum. Qui autem ordo servatus sit, describit Andreas e Sancta-Cruce¹.

« Octavo Aprilis, ordo in majori Ecclesia datus est. Fuerunt pro generali Concilio sedilia in medio Ferrariensis Ecclesiae primitus ordinata, dextera pars Ecclesiae, ubi summi Pontificis erat sedes, Latinis, sinistra Graecis disposita sunt. Inter papae tribunal et S. R. E. cardinales, sedes erat pro Romanorum imperatore, etsi absente, praedeterminata. Sequebatur reverendissimum cardinalium S. R. E. senatus, reverendissimus dominus cardinalis de Ursinis primo episcopus Sabinensis Jordanus nomine, dominus Antonius episcopus Ostiensis, Branda Portuensis, Petrus tit. S. Marcelli, Nicolaus tit. S. Crucis, Franciscus tit. S. Clementis, Angelottus S. Marci presbyteri cardinales, Prosper tituli S. Georgii ad Velum-Aureum, Dominicus S. Mariae in Via-Lata diaconi S. R. E. cardinales. Inter primum et secundum cardinales episcopos Jerosolymitanus patriarcha quam sancta Romana Ecclesia pro patriarcha tenebat. Post reverendissimorum cardinalium ordinem sequebatur reverendissimus patriarcha Gradensis, deum archiepiscopi, prout primum quis dignitatem habuerat, post archiepiscopos episcopi, post episcopos abbates pari ordine sequebantur ». Addit Patres Latinos, qui mitris redimitti considebant, centum et sexaginta fuisse. Tum Pontificis, cardinalium et aliorum ornatum ita describit.

« Summus Pontifex aderat mitra gemmata ac sacris indutus vestibus, similiterve cardina-

libus episcopis et presbyteris stantibus, mitra dempta, quibus absque ornamento albae erant, cardinalibusve diaconibus diaconorum vestibus albaque mitra, caeteris patriarchis, archiepiscopis et episcopis ornamento cardinalium episcoporum more consedentibus, protonotariis, correctore in scabello per transversum de dextera ad sinistram Ecclesiae partem disposito, ordinatis, nobisve advocatis nostro ordine ad eorum pedes in graduum summitate locatis auditoribus, clericis camerae ad Pontificis pedes prope terram manentibus. Hic fuit Latinorum modus, ordo, formave in praedicto conventu, ac in Graecorum absentia fuit Spiritus sancti missa solemniter celebrata, servatisque, quae sunt solita servari in sessionibus publicis, summo Pontifice Latinorumque Patribus ad dexteram Ecclesiae partem stantibus, advenerunt Graeci, et sinistra Ecclesiae parte pro eis ordinata recepti sunt ». Pergit describere, quo ordine locati sint Graeci :

« In sinistra parte de directo cathedrae imperatoris Romaeorum pariformiter constituta sedes est. Ad ejus dexteram scabello quodam posito erat Demetrius ejusdem imperatoris germanus despotus Moreae. In oppositum primi cardinalis sedes patriarchae fuerat constituta, qui infirmitate detentus non adfuit illo die, et speciale misit mandatum, quod publice lectum extitit ». Et infra : « Quatuor scabellis post patriarcham dispositis sequebantur archiepiscopus Heracleensis, Alexandrini patriarchae legitimum mandatum habens ejusque locum tenens, archiepiscopus Ephesinus patriarchae Antiocheni legatus, archiepiscopus Menesiensis (Monenbasiensis), Jerosolymitani patriarchae personam representans, et metropolita Iberius regis Iberiae apocrisiarius, archiepiscopus Trapezuntae, archiepiscopus Riscieu (Zicieu), archiepiscopus Nicenus, archiepiscopus Lacaedemoniensis, archiepiscopus Nicomediensis, archiepiscopus Trivoniensis (Ternoviensis, Trinoviensis), Amasiensis, Mitilimensis, Tolosorum, Stauropoli, Tustriensis, Garinensis, Mellentenensis, Acluilienensis, Muldulanus archiepiscopi, post quorum consensum erant sex, presbyterorum habitum gerentes, metropolitanae Ecclesiae Constantinopolitanae cruciferi appellati, ex eo quod crucem supra pileum, ultra communem presbyterorum habitum gestabant, et monachorum venerabilis comitiva suo ordine sequebatur ».

12. *Decretum de congregatione Concilii Ferrariensis.* — His ita ordine dispositis, Graecus presbyter assurrexit, excusataque patriarchae senio morboque impliciti absentia, produxit in omnium conspectu syngrapham, qua ille assentiri profitebatur, ut Synodus OEcumenica Ferrariensis celebraretur. Affertur ea ab Andrea e Sancta-Cruce, quanquam longe diversam adducit Graecus auctor in Actis, qua patriarcha pronuntiat indicere se Synodum, et universis praesulibus

¹ Auct. Sancta Cr. in Actis p. 71.

sive Basileæ sive alibi gentium agant significat, ut excurrente quatuor mensium spatio Ferrariam se conferant, aliosve sub nomine mittant, non parituris vero anathema intentat. Quod pluribus argumentis confutat cardinalis Justinianus in suis ad Andream Notis. Non desunt qui, quamvis non facile admittenda hæc existiment, haud tamen adeo alienum arbitrantur, ut id a patriarcha factum sit, dissimulatumque ab Eugenio, ut pateret patriarcham una cum ipso eadem sentire, tum ut Græci ad perficiendam cum Romana Ecclesia opatissimam conjunctionem concurrerent, quo ipsinet indictam Synodum voluissent. Cæterum in eadem sessione ex suggestu ab episcopo Portugalensi lectum est decretum, quo Pontifex, assentiente patriarcha Constantinopolitano atque imperatore, promulgavit V id. Aprilis Concilium OEcumenicum ex Occidentalibus et Orientalibus Ferrariæ esse congregatum :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Magnas omnipotenti Deo gratias referre nos convenit, qui antiqua miserationis suæ non immemor Ecclesiam suam fecundioribus semper cumulat incrementis, et licet hæc jaclari interdum tentationum ac pressurarum fluctibus sinat, nunquam tamen palitur mergi, sed inter undarum moles inviolabiliter servat, facitque ineffabili clementia sua, ut inter angustias varias robustior illa semper assurgat. Ecce enim Occidentales et Orientales populi diu ab invicem separati, unum concordia et unitatis fœdus inire festinant, et quia se ipsis longo se dissidio avulsos, ut æquum erat, moleste ferebant post nulla sæcula, ipso ulique auctore, a quo omne datum optimum provenit, sacrae unionis desiderio, corporaliter hoc in loco conveniunt. Nostrium autem et totius Ecclesiae munus esse intelligimus, viribus omnibus eniti, ut hæc felicia cœpta jugi sollicitudine felicem progressum et exilum consequantur, ut cooperatores Dei et esse et dici mereamur. Denique charissimus filius noster Joannes Palæologus Romæorum imperator una cum venerabili fratre Joseph Constantinopolitano patriarcha, et aliarum patriarchalium seditum apocrisiariis, magnaque cum archiepiscoporum et Ecclesiasticorum nobilium multitudine, octava Februarii nuper proxime præteriti, Venetias ad ultimum scilicet applicuit portum, ubi (sicut antea sæpius fecerat) Basileam, justis ex causis, ratione OEcumenici, seu universalis Concilii celebrandi, se ire non posse palenter expressit, idque Basileæ congregatis per litteras intimavit, exhortans ac requirens omnes, uti Ferrariam ad hujusmodi Concilium celebrandum electam, pro peragendo tam pio sanctissimæ hujus unionis opere sese transferrent.

« Nos itaque, quibus hæc sacratissima unioni cordi semper fuit, quique hæc summo studio

perfici cupimus, decretum Basileensis Concilii cum Græcis ipsis conventum, electionemque loci pro OEcumenico celebrando Concilio, in Basileensi Synodo factam, ac per nos postea Bononiæ, instantibus etiam ipsorum imperatoris et patriarchæ nuntiis, confirmatam, atque alia ad ipsum sanctæ unionis opus spectantia, ut est officii et debiti nostri, exequi diligenter intendimus. Omni igitur modo et forma, quibus melius possimus, decernimus et declaramus, accedente consensu dictorum imperatoris et patriarchæ, omniumque in presenti existentium Synodo, sacram esse universalem, seu OEcumenicam Synodum in hac Ferrariensi civitate omnibus libere et secure, sicut dictam Synodum ab omnibus reputari et appellari debere, in qua, sine ulla rixosa contentione et pertinacia, atque cum omni charitate, sacrum hoc unionis negotium tractandum et, Deo propitio, ut speramus, felici fine claudendum est, una cum sanctis operibus reliquis, ad quæ peragenda Synodus ista noscitur instituta. Dat. Ferrariæ in generali sessione Synodali solemniter in Ecclesia majori Ferrariensi celebrata an. Incarnationis Dominicæ MCCCXXXVIII, V id. Aprilis, Pontificatus nostri anno VIII ».

13. *Eugenii litteræ ad Carolum regem pro Basileensibus intercedentem.* — Perstiter in pertinacia sua Basileensis conventiculi præsules, et contra omnia vetera instituta, dum Græci id verum Concilium OEcumenicum profiterentur, cui preceset supremus Christi in terris vicarius, ipsi schismate laniare Ecclesiam parabant. Ad avertenda hæc mala explicavit¹ pium ardorem Carolus Francorum rex, ac Pontificis auctoritatem adversus Basileenses defendendam suscipere; rogavitque Eugenium, misso Thoma Narduchio oratore, ut judiciaria Acta in Basileenses intermitteret, latasque sententias revocaret: cui Pontifex respondit², temperatum quidem se a gravioribus edictis, si illi res novare atque Apostolicæ auctoritati detrudere desinerent; gesta vero in eos abrogari non debere, nisi assentiente Ferrariensi Concilio, hortatusque ipsum est, ut avilis vestigiis in tuenda Romane Ecclesie dignitate insisteret.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Franciæ illustri, salutem.

« Per dilectum filium Thomam Narduchi nuntium tuum, qui diligenter et cum prudentia per te sibi commissa apud nos prosecutus est, recepimus, adstante etiam tuo in Romana curia procuratore, litteras tuæ serenitatis plenas fidei, plenas pietatis regie, et eximie tuæ erga nos et Sedem Apostolicam devotionis. Et certe cum in animo nostro revolvimus (ut tuorum prædecessorum memoriam prætereamus, quos certe pro-

¹ Lib. XII, p. 113. — ² Lib. brev. p. 99. et in Ms. Alex. VII, p. 119.

pter eorum erga Sedem Apostolicam et Romanam Ecclesiam beneficia in libro vite adscriptos putamus) ut, inquam, præterita omittamus, tuam semper devotionem erga nos et Dei Ecclesiam tantam esse cognovimus, talia opera profuenda auctoritate nostra et ipsius Sedis fuerunt, talia remedia ad prohibenda schismata extiterunt, et existunt etiam de præsentibus, ut nihil sit amplius, quod in optimo ac Christianissimo principe requiratur. Et quidem habes vestigia tuorum prædecessorum præclarissimorum et Deo acceptissimorum regum, per quorum vestigia cum procedas, et eorum exempla tibi imitando proponas, nihil est, quod Deo acceptius, hominibus gratius, tibi vero honorificentius ac præclarius possis in hac vita facere. Prosequere igitur, ut cepisti, et ad procurandam Ecclesie pacem, ad conservandam auctoritatem dignitatemque nostram et Sedis præfate totis viribus, ut facis, incumbere: nam suasores nos et adiutores in omnibus habebis et perfectorem Deum, qui semper bonis et rectis consiliis favet.

« Ut autem ad tuas litteras veniamus, laudamus ac summe commendamus tuum sanctum et bonum propositum, curamque ac sollicitudinem, quam suscipis pro conservanda Ecclesia in debita unitate, pro sedandis scandalis, quæ provenire possent, proque etiam auctoritate nostra et dictæ Sedis ab aliorum oppressione conservanda. Sed et nos quoque post nostram ad summi Apostolatus assumptionem nihil aliud cogitavimus, nihil aliud egimus, nihil aliud quærivimus et procuravimus, quam ut unitatem in Dei Ecclesia conservaremus, quam ut daremus optatam pacem in populo Christiano, ut (quantum in nobis esset) omnia dissensionum semina et scandalorum materiam tolleremus, humiliavimus nos ex tua præsertim suasionem ad complectendum alias Basileense Concilium sub ea spe, ut tunc promitteretur, ne aliquid contra nos aut auctoritatem Sedis Apostolicæ in illo Concilio procurarent. Misimus sapissime legatos et oratores nostros, hortando et suadendo, ut viam pacis complecterentur, ut privatas passiones tollerent, ut ea agerent, per quæ reformata, non deformata Ecclesia videretur, ut ad ea vacarent, quæ essent pacis et concordie, quæ saperent Dei charitatem, sine qua nullum bonum opus perfici potest. Pertulimus etiam cum omni patientia, licet asperius possemus, prout plures suadebant, contra illos procedere, multa in quibus nostra et Sedis Apostolicæ dignitas offendebatur, ne aliqua a nobis dissensionis causa oriri videretur. Sed tamen patientiam nostram vicit nonnullorum iniquitas, qui non quid deceret, sed quod liberet, potius spectabant. Ea fecerunt sæpius, ea ordinarunt contra nos et curiam nostram, in nostrum dedecus et dignitatis enervationem, quæ in nullo unquam Concilio, prout notum est omnibus, acta sunt

antea, sed neque etiam cogitata. Nos quidquid egimus contra illos non sponte, sed coacte fecimus et potius ad refellendam nobis, seu potius Apostolicæ Sedi et universali Ecclesiæ illatam injuriam, quam inferendam; necesse enim erat per nos mederi vulneribus, quæ per Basileæ congregatos inferebantur nobis et Ecclesiæ, ne vel negligentie vel tarditatis nos redarguere boni homines possent, cum a nobis, non ab illis. Deus ovium suarum rationem sit postulaturus, quare quidquid a nobis est actum in eos, culpa omnis residet in ipsis, non in nobis, qui provocati, impulsus, coacti calumniis et injuriis adhibuimus eorum morbis remedia, quæ necessaria videbantur.

« Quod autem nos ad pacem hortaris, quam gratissima sit nobis suasio tua, tamen non est opus nobis aliquo suasore, ipsi enim sponte nostra illam semper quærivimus, neque unquam quærere desistemus omnibus mediis, quæ sint et Ecclesiæ salutaria, et Deo accepta. Oratores vero tuos expectamus summo cum desiderio, quorum consilia scimus, quod semper tendent ad exaltationem Ecclesiæ atque pacem. Quod autem tua celsitudo petit, ut processus nostros contra Basileenses, interdicta et sententias latas suspendamus, utque a faciendis abstinemus, in hoc ultimo intendimus deinceps abstinere a similibus, dummodo et ipsi Basileenses a suis gravaminibus, quæ quotidie moliantur contra nos et nostros, et abstineant et superseant. Quoad processum vero et sententiarum suspensionem, licet cupiamus complacere tuis votis, tamen quoniam tempus breve est, celeris enim responsio petitur, materia vero est gravis, neque sine hujus OEcumenici Concilii consilio et assensu a nobis fieri debet, cumque hæc res fuerit multum ac diu antea inter prudentes discussa, oportet nos mature deliberare, ne videamur spernere aliorum consilia et auctoritatem: nos interim consultabimus, quid sit in hac materia agendum, et cum venient tui oratores, quos certi sumus esse prudentes ac doctos, ac tales quales tam sapientem ac tam Catholicum principem decet, communicato etiam cum eis consilio, ea facere speramus, quæ cedant ad laudem Dei et consolationem tuam. Nos quidem omnium injuriarum præteritarum memoriam abjicere volumus, dummodo illi resipiscant, et cordis duritiam deponant. Illud certe conabimur cum Dei gratia efficere, ut ostendamus palam tuæ serenitati et reliquis principibus Christianis, nullam residere in nobis culpam, quominus Ecclesia Dei optata in pace et tranquillitate quiescat. Dat. Ferrariæ ».

16. *Carolus ad Basileenses deficit, Pragmaticam Sanctionem edit; Henricus Angliæ rex erga Sedem Apostolicam bene affectus.*— Descivit brevi Carolus ab eo, quod ostendat, pio studio, ac Basileensi conventiculo favit, veluitque præ-

sules Gallos ferrariam se conferre : cumque Basileensium decreta accepisset, coacto Biturigum cœtu principum et episcoporum qui Basileensi tunc erant inquinati, Pragmaticam Sanctionem die septima Julii edidit magno regii nominis dedecore, et maximo Gallicæ rei damno, dum Pontificem impulsu Alfonsi Aragonii Neapolitano regno inhiantis a Basileensibus oppugnatum deseruit. Alleruntur a Gaguino et aliis ejusmodi leges. In quibus illud animadvertendum, non recepta a Gallis integra Basileensium decreta, sed ea tantum, quæ ipsis grata erant, unde alia fruceverè, alia omiserè. Observandum præterea est præsales illos, dum Pragmaticæ Sanctionis beneficio Apostolicæ auctoritati se subducere putabant, ad laicorum servitutem se astrinxisse. Justa etiam pœna Deo vindice affectus Carolus rex ; qui enim Pontifici, quem patris loco revereri debuerat, obsequi recusavit, non obsequentem sibi filium expertus, graves ærumnas perpressus est. De ea porro sanctione hæc tradit Gaguinus ¹ : « Indicto apud Bituriges consilio, Pragmaticam quam vocant Sanctionem tulit, eamque in parlamenti senatu promulgari mandat anno Christianæ pietatis cxxxviii supra mille, nonis Julii, quam regiam auctoritate Basileensis Synodi factam Constitutionem, qui deinceps fuere Romani Pontifices non secus ac perniciosam hæresim execerati sunt, quod eam nemo Pontificum dissoluto Basileensi conventu probaverit (1). Eam autem a Ludovico XI convulsam, damnatamque postea in Lateranensi Concilio visuri sumus.

Longe majus pietatis et observantiæ in Sedem Apostolicam specimen præ se tulit Henricus Anglorum rex, qui temerarios et iniquos Basileensis conventiculi ausus damnavit, hortatusque est Eugenium, ut ea mala tolleret. De quo præclaro studio Pontifex vi Octobris die, dum Ferrariæ morabatur, gratias egit ² : « Dudum, inquit, accedens ad nos lator præsentium venerabilis frater episcopus Clouforfiensis detulit litteras serenitatis tuæ satis diffusas, continentes multam commiserationem tuam in cala-

mitales Ecclesiæ, ac in Basileenses propter eorum excessus et temeritates digne invehentes, hortantesque nos ad remedia, quæ pro tunc illi morbo congruere videbantur ».

Ad comparandum autem sibi turbulentissimis his temporibus Anglorum præsidium, Henricum ipsum hortatus ³ est, ut Anglos in Apostolica aula refineret, cum id gloriæ Anglicæ nominis verteretur ; quia de re ad præsales et proceres, quos ad regia consilia adhibere consueverat data littera ⁴. Cum vero fierent inter eundem Anglorum regem et Gallos varia de pace colloquia, Pontifex rem Christianam ex mutua potentissimorum regum conjunctione erigendam speravit. At ea pia consilia politicorum dolo refrigere, Henricumque Eugenius rogavit ⁵, ut egregie cepta ad exitum perduceret, quibus Christiana res maxima commoda foret consecutura.

« Charissimo in Christo filio Henrico regi Angliæ illustri, salutem.

« Dici non potest, fili charissime, quanta dudum lætitia affecti simus, quantamque consolationem in Domino susceperit animus noster, cum audiverimus, maturo super hoc habito consilio, te deliberasse mittere dilectum filium nobilem virum, ducem Anrelianensem, virum prudentissimum, ad tractandam pacem inter regna Franciæ et Angliæ ; placuit enim nobis audire te intentum ad ea, quæ sunt pacis et concordiæ, ac illam quarere et procurare, prout decet bonum principem obtemperantem præceptis Salvatoris nostri, proque ea tractanda mittere eum virum, qui esset accommodatissimus et aptissimus, cum sit utrique parti sanguine et cognatione conjunctus, ad ejus practicam et tractatum. Consolabamur quidem plurimum tum propter utilitatem regnorum, tum propter communem utilitatem populi Christiani, cui multa mala provenerunt ex vestris dissensionibus et bellis, Ecclesiam, etiam Romanam et Sedem Apostolicam magnam utilitatem et exultationem in hac pace suscepturam videbamus. Itaque

¹ Gaguin. l. x. in Car. VII. — ² Lib. XII. p. 121.

³ Lib. XII. p. 12. — ⁴ Ibid. p. 41. — ⁵ Lib. brev. p. 98. et in Ms. Alex. VII. p. 178.

(1) Cum de rebus in Concilio Bituricensi decretis satis multa scriptores disernerint, inter quos legendos Spondanum ad hunc annum, ideo pauca hic nobis quæ illis exciderint, addenda supersunt. P. Martene Veter. Mon. to. VIII. col. 910. etc., brevem summam rerum in eo Concilio constitutarum exhibet Gallicè scriptam a quopiam, qui ibidem interfuit. In his vero proditur Concilium illud die 1 Maii ceptum ad diem usque v Junii prorogatum stetisse. Ea die legatus Pontificis, itemque Concilii legati seorsum auditi, tum decreta a Patribus ut rex legatis suis ad Pontificem, aliisque ad Concilium missis dissidentes conciliare niteretur, tum et constitutum, ut ex decretis Basileensibus, a Patribus discussis, ea admitterentur, quæ discipline reformationi conducere, *salvis tamen aliquibus reformationibus, etc.* Hac discussione a decem electis e Concilio Patribus peracta definitum fuit, *quod vacantie nullo jure deberentur papæ* ; beneficiorum collationes ad eos redirent, ad quos de jure pertinet ; *exemptiones*, quas vocant, si quæ impetrata fuissent post Concilium Constantiense, tollerentur ; lites omnes et causæ judiciales in loco constitutis relinquenterentur judicande ; expectative abolerentur. Reliquæ etiam Basileensia decreta probata. Cæterum cum a Basileensibus de providendo ne Pontifex egeret, fides obligata fuisset ; ideo licet Pontifici satis provisum esse ex ditione Ecclesiastica, cui præest, censere Patres ; ut data tamen a Concilio fides exsolveretur, permiserunt Pontifici, ut eo super *litis vacantie* beneficiorum non quidem ex integro, sed ad quintam taxæ jam olim ante Constantiense Concilium stabilita solverentur. In cathedralibus Ecclesiis beneficium unicuique in singulis beneficiatibus vicinas conferre semel tantummodo posset. Cæterum « Ecclesiæ reformatione facta », verba sunt Actorum Bituricensium, « rex Franciæ erat concors et prelati de loco eligendo pro reductione Græcorum ». Hæc summa canonum Bituricensium, cum interfuisse ibidem leguntur archiepiscopo Rhemensis, Tironensis, Bituricensis, Tolosanus, et Cretensis, *qui fuit ex parte papæ*, et episcopi XXV cum abbatibus aliisque, MANST.

tofa mente eramus intenti, expectantes finem hujus tam salutaris propositi et deliberationis, cum proculdubio speraremus per ipsius ducis medium facillime hanc pacem tractari et concludi posse.

« At vero postmodum videmus rem istam dilatam in longum refrigescere, neque aliquam factam in hac materia progressionem, quod ex qua causa processerit, ignoramus. Credimus eum, qui otii et pacis est inimicus, salorem scandalorum et zizaniae hostem generis humani aliquod offendiculum opposuisse ad quaerendam tanto bono dilationem. De quo magnam in mente nostra suscepimus conturbationem: consideramus enim quanta mala ex his bellis provenerunt, et quot hominibus calamitates, et e contrario ex pace prospicimus quot et quanta sint bona consecutura in Dei Ecclesia et populo Christiano. Itaque tuam serenitatem in Domino exhortamur, et per viscera misericordiae Dei nostri rogamus, ut hanc tam sanctam pacis cogitationem reassumens, prosequaris quod laudabiliter ceperas, ac ipsum ducem Aurelianensem tibi consanguinitate conjunctum, quo nullus ad hanc tractandam pacem inter tuam serenitatem et charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Franciae illustrem, et dilectum filium nobilem virum Philippum Burgundiae ducem magis idoneus esse videtur, ob Dei reverentiam, animae tuae salutem et etiam regni tui utilitatem, velis mittere, prout deliberaveras, ad Franciae partes: et cum nihil melius, nihil utilius, nihil acceptius possis elargiri tuo regno, quam pacem inquirere et persequi tam ex praecepto prophetico quam aliis divinis et humanis consiliis jubemur, sequi vero praecepta Dei sit maxime laudabile et praeceptum virtutis opus: gloriosum tibi erit in hoc pacis certamine priorem exurgere et reliquis anteire. Nos quidem speramus, quod mediante diligentia, studio et prudentia praefati ducis, assistente tibi divina gratia, Deus imponet finem his tribulationibus, quae nimium diu tam praecelara regna vexaverunt, Christiani nominis ornamenta. In his vero, quae viderimus ad tam salutarem operis conclusionem conferre, adhibebimus prompto animo operam et auctoritatem nostram. Dat. Ferrariae... Proximo ineunte anno de liberando Carolo duce Aurelianensi, et pace Anglos inter et Francos reintegranda agitatam, refert Monstreletus ¹, instauratumque iterum celebre colloquium inter Wintoniensem cardinalem et ducissam Burgundiae: sed cum Angli Normanniam et alias ditioes, supremo solutas regis Francorum imperio, sibi permitti reposcerent, disturbatum ² fuisse. Sed ad praesules Basileae agentes revertamur.

15. *Colloquium de Purgatorio editum inter Graecos et Latinos.* — Eos sane si divinus amor

leviter teligisset, instar parentis Evangelici venienti filio prodigo, Graecorum scilicet populo, obviam in amplexus ivissent. Sed privatis cupiditatibus irretiti ex adventu Graecorum discessionem moliebantur. Pluribus itaque mensibus non sine Ecclesiae damno Ferrariensis Concilii publicae sessiones intermissae, dum Graeci Basileenses frustra expectabant. Acta vero res est ¹ privatis colloquiis, et arduae controversiae excussae. Habita est prima collatio quarta Junii die, in qua Latini testimonio S. Pauli Apostoli ² constanter affirmarunt dari locum, in quo Christi fidelium animae segregatae a corporibus leves maculas, quas contraxerant ignibus expiant: cumque Graeci verba Apostoli de igne aeterno interpretati in hunc detorquerent sensum: « Ipse damnatus per ignem salvabitur: sive igne semper salvus erit, et non consumetur»: id nulla ratione dici posse demonstrarunt, cum Paulus utatur verbo, salvabitur: quod sacram Scripturarum testimonio numquam nisi in meliori sensu accipi consuevit.

16. *Pro expensis in Graecorum negotio necessariis spiritualia privilegia collata et decimae jussae.* — De ejusmodi questionibus inter Graecos et Latinos habitis meminit Eugenius in Encyclicis litteris ad cunctos Christi cultores datis, quibus indulgentiarum praemia tribuit ³ stipem collaturis in sumptus, quos in perficienda Orientalium conjunctione fieri oportebat.

« Universis et singulis, ad quos praesentes litterae nostrae pervenerint, salutem, etc.

« Ad salutem animarum Christi fidelium, quarum nobis, tanquam unico Christi vicario et totius Dominici gregis pastori in terris principaliter cura commissa esse dignoscitur, diligenti sollicitudine, prout onus ipsius pastoralis requirit officii, intendentes, ea libenter quaerere et exequi peroptamus, per quae et fidei Catholicae exaltatio desiderata proveniat, et ipsi Christi fideles ex piis eorum suffragiis spirituales fructus uberius consequuntur. Sane ut multa omittamus, quae superiori tempore pro unione Orientalis Ecclesiae Graecorum, multo labore et studio operati sumus: ante annum per oratores charissimos in Christo filii Joannis Palaeologi Graecorum imperatoris, et venerabilis fratris Josephi Constantinopolitani patriarchae, ac alios multos timoratos zelo fidei Catholicae accensos et magnae auctoritatis viros, ad prosecutionem praefatae unionis, quae eo in tempore ab aliis deserta videbatur, instantius requisiti, ad id etiam, urgente nos conscientia, ne tam sanctum opus, in magnam confusionem fidei Catholicae, ac perpetuam infamiam Occidentalis Ecclesiae deferri paleremur, totum ejus sancti operis onus suscepimus in Dei miseratione et fidelium suf-

¹ Monstr. vol. 2. p. 118. — ² Pag. 169.

¹ Andr. Sancta Cr. collat. 1. — ² 1 Chor. III. — ³ Lib. XII. p. 34.

fragilis confidentes, in qua re tantam tanque sollicitam operam adhibuimus, ut prefati imperator et patriarcha una cum metropolitibus, episcopis, abbatibus, praelatis, nobilibus, et aliis clericis et laicis in multitudine copiosa, ad nos venerint, cum quibus, praestante Domino, Oecumenicum Concilium Ferrariense fundavimus, illud cum eis per disputationes et opportunos tractatus usque in diem presentem sollicitè prosequentes. Verum cum ob dictorum apparatus ad iter arripendum, et navigationem, ac custodiam Constantinopolitanae civitatis, prout conventum fuerat, graves expensas subierimus; et multo majores, quam suppetere facultates, ac de caetero usque ad reditum eorum in patriam juxta eis promissa, nos subire oporteat, nihilominus, necessitate compellente, cogimur devotorum Christi fidelium suffragia et charitativa implorare subsidia.

« Ut igitur ipsi Christi fideles, ad opportuna tam sancti operis auxilia facilius et ferventius animentur, quo spiritualibus numeribus se senserint in benedictionibus preveniri, nos attendentes, quod beato Petro Apostolorum principi, et aeterni regni clavigero, ac pastori Ecclesiae, et successoribus suis infinitum illum thesaurum, qui in Christi sanguine fidelibus datur, plena sit dispensandi attributa potestas, de omnipotentis Dei et Christi misericordia, cujus vices, licet immeriti, in terris gerimus, ac beatorum Apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi, omnibus et singulis Christi fidelibus, qui pro supportandis oneribus, ad tam sanctum onus nobis incumbentibus, ad certam summam, ut accepimus, hactenus contribuerunt, aut juxta eorum facultates contribuent in futurum, eligendi in confessorem sacerdotem idoneum saecularem vel regularem, qui in omnibus casibus, etiam de quibus Apostolica Sedes esset merito consulenda, semel in vita quamprimum opportunitas aderit, absolvere valeat, injuncta eis poenitentia salutari: deinde etiam similem eligendi confessorem, qui in mortis articulo omnium peccatorum, de quibus vere corde contriti et ore confessi fuerint, ipsis in sinceritate fidei, unitate sanctae Romanae Ecclesiae, ac obedientia et devotione nostra et successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium persistentibus, plenariam remissionem et indulgentiam concedere possit, tenore praesentium plenam et liberam concedimus facultatem, quibus etiam confessoribus, sicut praemittitur, eligendis ab excommunicationis, suspensionis et interdicti sententiis ab homine vel a jure generaliter, vel specialiter et nominatim latis, in foro poenitentiali, tantum debita satisfactione juxta formam juris injuncta, absolutionis benedictionem omnibus et singulis de quibus supra, impendenda in forma Ecclesiae consueta, necnon super votis peregrinationis,

vel abstinentiae, vel similibus, etiamsi de ultramarinis partibus, aut S. Jacobi in Compostella, vel Apostolorum Petri et Pauli liminibus visitandis emissa fuerint, et non adimpleta, dispensandi, et in alia pietatis opera commutandi, insuper etiam quoscunque usurarios, aut alias turpes quæstores, super usuris et bonis, dumtaxat de quibus incertum est, quibus personis fieri debeat restitutio, ac etiam illos, qui arma vel alia prohibita infidelibus vel haereticis detulerint, absolvendi, facultatem similiter imperitumur, ita tamen, quod votis obligati expensas itineris et oblationes, quas facturi erant, usurarii vero et ex turpi, vel alias indebito lucro, ad restitutionem obligati, ubi personae, quibus erat restitutio facienda nesciuntur, et delatores prohibitorum, ut supra praemittitur, luca quae ex talibus acquisierunt, ad subsidium hujus sancti operis exponant, et alias praedicti omnes satisfaciant, ut tenentur. Et ne (quod absit) personae hujusmodi reddantur procliviores ad illicita in posterum committenda, volumus quod, si ex confidentia remissionis hujusmodi aliquid forte committerent, quoad illa dicta remissio nullatenus suffragetur.

« Quam quidem facultatem circa voventes, usurarios, indebiti lucri quæstores, et prohibitorum delatores, ut praemittitur, ad eas etiam personas, quae pro subsidio hujusmodi hactenus juxta modos praemissos satisfecerint, dum tamen sic soluta in dictum subsidium realiter assignentur, extendi volumus per praesentes, mandantes et injungentes omnibus et singulis Ecclesiarum praelatis, capitulis, convenientibus et aliis quibusvis Ecclesiasticis personis, quatenus indulgentias et concessionem hujusmodi, in locis eis subjectis, per idoneos praedicatorum populis suis solummodo publicari et exponi faciant. Quibus quidem praedicatoribus, et omnibus, qui eos devote audierint et in tam pio opere assistentiam et favorem praebuerint, auctoritate praedicta duos annos et totidem quadragenas de injunctis sibi poenitentiis, in forma Ecclesiae relaxamus. Pecunias autem et alia, quae pia fidelium largitione, aut aliis quibuscunque erogationibus in subsidium hujus sancti operis obvenierint, ordinarii loci, et illorum, quos cum litteris concessionum hujusmodi per nos vel habentes ad hoc a nobis speciale mandatum, destinari contigerit, dictorumque bonorum virorum loci judicio reponi et conservari, et iis, quos ad ipsas pecunias recipiendum deputaverimus, consignari volumus, ordinationibus alias forsitan quavis auctoritate in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Nulli ergo, etc. Datum Ferrariæ VIII kalendas Octobris anno viii. Data est provincia Joanni archiepiscopo Tarentino et Antonio episcopo Urbis

nati, ut piorum hominum eleemosynas egerent, cum vero eae non sufficerent, jamque Eugenius octoginta millia nummum absumpsisset in re Orientali, et quinque millia singulis mensibus tum pro alendis Graecis, tum subsidiariis triremibus Constantinopoli habendis expendenda essent, sacerdotiorum decumas jam ante imperatas exigi jussit, eamque ob causam in Castellam misit ¹ Baptistam Apostolicæ camerae clericum :

« Baptistæ legum doctore, clerico camerae Apost. capellano nostro.

« Dudum Basileense Concilium pro unione Græcorum cum Ecclesia Latina renovanda charissimo filio Joanni Palæologo Romæorum imperatori, ac venerabili fratri Josephi patriarchæ Constantinopolitano expensas pro ipsis cum septingentis personis in veniendo ad locum OEcumenici Concilii, et ibidem stando, indeque redeundo ad civitatem Constantinopolitanam, proque duobus galeis et trecentis ballistariis in dicta civitate, quandiu dictus imperator causa Concilii inde abesset, ad ipsius urbis custodiam mansuris synodali decreto spondit, et cum ad tam ingens opus perficiendum immensa pecuniarum quantitas necessaria videretur, ii qui in ipso tunc residebant Concilio, considerantes simul summæ magnitudinem et rei necessitatem, opportunum esse judicaverunt, ut pro tanto Dei honore, et totius Ecclesiæ profectu, ipsa Ecclesia de bonis sibi a Deo collatis subvenire deberet. Mature igitur inter se deliberantes, universalem omnium fructuum Ecclesiasticorum decimam indixerunt atque imposuerunt. Ne autem frustra clerum gravari contingeret, ibidem decretum extitit, ut usquequo ipsi imperator et patriarcha cum aliis Græcis ad ultimum applicuissent portum, ipsa decima nullatenus exigetur. Verum cum in ipso olim Basileensi Concilio de loci electione fractaretur, ubi OEcumenica celebranda esset Synodus, tandem Florentia aut Utinum seu locus alius, qui prius necessaria pro hac re præparasset, electus exiit. Nos autem, qui, etiam dum in minoribus constituti essemus, summopere hanc sanctam Græcorum unionem desideravimus et perquisivimus, habito cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus pluribusque aliis in magno numero, qui in curia Romana residebant, prælati maturo consilio, judicavimus civitatem Ferrariensem ad hujusmodi OEcumenici Concilii celebrationem esse opportunam atque accommodam, et pro ea quæque necessaria preparare decrevimus.

« Ad honorem igitur omnipotentis Dei et sanctæ matris Ecclesiæ, profectum quoque et amplitudinem fidei orthodoxæ nostris impensis galeas et ballistarios aliaque omnia in ipso synodali decreto promissa Constantinopolim

transmisimus, et tandem, Deo propitio, ipsos imperatorem et patriarcham cum multis metropolitibus, aliisque Ecclesiasticis et sæcularibus viris nobilibus in magna multitudine ad ultimum portum civitatem Venetiæ, et deinde huc Ferrariam adduci fecimus. In qua quidem civitate Ferrariensi die ix Aprilis, consentientibus sipsi Græcis, esse OEcumenicum Concilium legitime congregatum, in sessione publica solemniter declaravimus. Cum autem usque ad hunc diem pro hoc sanctissimo opere summam circiter octoginta millium ducatorum exposuerimus, omnique mense usque ad consummationem tam pro expensis eorum, qui sunt in Concilio, quam pro dictis duabus galeis et trecentis ballistariis civitatem Constantinopolitanam custodientibus, quinque millia ducatorum exponere necessarium sit, ne Ecclesiam, quæ ullo modo aliunde supplere non potest, in præmissis deficere, tantumque bonum negligi defectu pecuniarum contingat; præfatam decimam per ipsum quondam Basileense Concilium impositam conditione prædicta per Dei gratiam purificata, hoc sacro approbante Concilio, exigendam jam fore declaravimus, etc. ». Baptistæ colligendæ illius in Castellæ et Legionis regno onus injungit, eamque etiam a cardinalibus et religiosis Ordinibus equestribus, sive aliis, qui gaudebant immunitate, exigi jubet. « Dat. Ferrariæ ».

17. *Bessarionis oratio hortativa pro Ecclesiarum conjunctione quam excipit archiepiscopus Colossensis.* — Eodem die, quo sacræ promulgatæ indulgentiæ fuerunt, nimirum VIII kal. Octobris, habita est secunda collatio non in principe Ecclesia S. Georgii, sed in Pontificio sacello, cum Eugenius podagra laboraret. Ubi quoque magna concertatio extitit inter theologos de additamento vocis, FILIOQUE. Omnium primus Bessarion archiepiscopus Nicænus eleganti oratione Pontificem, imperatorem ac patriarcham ad conjunctionem instaurandam incitavit, divinamque opem hisce verbis imploravit ¹ : « O Christe rex, unum te super nos et eundem regem et volumus et optamus, cujus pretioso sanguine redempti sumus, qui pro nobis venditus sub peccato pro nostra redemptione teipsum tradidisti. Fac igitur, ut nos ambo unum tibi simus ovile, nec patiare tuos esse divisos, nec permittas illos ad invicem decertare : quinimo noli alteros relinquere, alteris vero opitulari, pro utrisque namque te ipsum tradidisti : pretiosi sanguinis tui effusio ambobus lavaerum effecta est. Commune igitur et nunc tuum auxilium dona nobis, ac utrisque te ipsum adhibe : ad te denique nos ipsos utrosque alliciens, unum et eundem finem te ipsum statuens, ut alterno connexu et mutua affectione jungamur, nec permittas incisos nos esse et ab invicem dissi-

¹ Lib. XV, p. 211.

¹ EXT. ejus Orat. apud Andr. e Sancta Græcæ, coll. 2.

dentes, ut proinde necessario alteri a fine proposito decidant. Spiritus sancte, qui es gratiarum fons, spiritus sapientiae, spiritus intellectus, spiritus timoris Dei, pro quo et cum quo hoc propositum certamen Ecclesiis est, expellas a nobis omnem cogitationem superbam; timorem autem Dei nostri omnino inseras animabus, intellectum et sapientiam nobis largire, et una nobiscum certamen istud peragens, quod pro te agitur, declares omnibus veritatem, cum non solum spiritus veritatis sis et voceris, verum etiam, quod omnem veritatem nos doceamur, opus tuum sit juxta vocem illam ¹ veritatis veram et irrecusabilem. O Deus Trinitas, quae omnia produxisti rationibus ineffabilibus, et quae cuncta conlines et provides et regis, tuum opus est homo, post forsitan omnia alia, super omnia tamen visibilia constitutus ». Et intra : « Hoc quidem in praesentiarum largire nobis et tribuas, ut ipsa veritas nobiscum sit, et illam comparentem nos amplectamur, data nobis venia, si quod in eadem inviti erremus, et praesertim in rationibus, quae de te sunt; cum non modo tu ipse investigabilis et inscrutabilis sis, verum etiam multae de tuis creaturis, quamvis tenues sint tuae divinae imaginis resonantiae et quasi umbrae atque simulacra. Annuas igitur deprecantibus nobis, et viam illam te duce sequentibus, quae ad te solum verum Deum perducit. Quemadmodum denique tu, cum trinus sis in personis, unam tamen et eandem salvas substantiam et naturam, nihil huic identitati personarum obstante numero, sit etiam nos, licet simus plures et diversarum nationum, insuper vero inimico seminatore, heu mihi ! diversae opinionis et fidei; unum tamen et idem in fide futuros ostendas etc. » Ita precantem archiepiscopus Colossensis non praemeditatus excepit, conversusque ad Eugenium peroravit :

« Pater sanctissime, illud silere minime possum, nam cum in caeteris officiis, quae ad Pontificem optimum maximum attinent, gloriosissimum nomen assecutus sis, in hoc piissimo opere te etiam superasti. Nemo superiorum Pontificum est, qui in hoc tam sacro negotio habeat tecum conferri; illi enim vel singulis provinciis prima rudimenta religionis dederant, vel litteris multos populos nationesque docebant, tu lectissimos quosque Orientalium nationum Graecos, Ruthenos, Iberos, Valachos, et alios qui Pontum et Asiam incolunt, tua eximia sapientia, religione, cura, sumptibus triremibusque tuis ad tuam praesentiam conduxisti. Egisti hoc tua praestantissima sapientia, ut Oecumenicam Synodum in Italia convocares, ad quam hic serenissimus imperator et ille reverendissimus pater patriarcha Constantinopolitanus libentissime accesserunt; hi enim, cum

de clarissima fama tua sanctitatis atque divinis tuis operibus ad tuam venerationem, pridem fuissent inflammati, voluerunt quem prius summa observatione coluerant, coram quoque videre, quod quanto desiderio fecerint, ex his manifeste intelligi potest, ut hic gloriosissimus princeps, dimisso imperio inter faeces, ut sic dixerim, infidelium, spretisque voluptatibus regniis caeterisque deliciis, quibus summi principes oblectari solent, hanc longam peregrinationem cum vite et fortunae suae periculo ingressus est. Illum etiam venerandissimum praesulem nec grandis aetas, nec corpus aegritudine longa defessum detrahere potuerunt, quominus per tot discrimina rerum ad tuam praesentiam festinasset. Hi etiam utriusque ordinis clarissimi Patres omnibus suis etiam percharissimis longe post habitis, ad te solum et unum venerandum accesserunt : dubitare enim non poterant, quominus tantus fervor, tanta cura, tantum denique studium pro hac sanctissima unione conficienda, tanta denique impensarum largitio ad optatum utriusque gentis desiderium non deducerent. Habet haec nostra aetas inauditum quoddam admirabileque negotium, ut qui tot amorum curriculis nomen Latinum atque religionem abhorrebant, jam ad conciliationem unionemque festinent, nec hujus admirabilis operis post Deum alium auctorem, quam tuam sanctitatem esse intelligunt, te magnificentissimum benefactorem, te pastorem piissimum, te vere successorem Petri existimant, in te omnia ornamenta virtutum, quae ad Pontificem maximum attinent, uno ore fatentur. Perge igitur, pater sanctissime, ut coepisti, et rem tam sacram in finem usque perducto : hoc enim modo ovile Christi, quod tot jam currentibus annis dispersum fuerat, reficies, et oves Domini errantes ad pastorem reduces, cumque ultimus ille venerit dies, tot gentium ac nationum meritis ampliatus, illi tot humanos spiritus salvos offeres, cujus in terris officio functus tam admirabile opus facere studuisti ». Habita deinde aliqua disputationum theologicarum praefudia, et in collatione ¹ tertia, III id. Octobris celebrata, relatum est ad delectos praesules, quis modus in concertando de rebus sacris observandus foret.

18. *Certatum de additione FILIOQUE contra Marcum Ephesinum.* — XVII kalendas Novembris disceptatum ² est, an fieret addere fidei symbolo vocem, FILIOQUE, ac XIII et VII kal. et kalendis ipsis Novembris, ac pridie non. et VI id. concertatio repetita, atque inter caetera libratum hoc argumentum, vetuisse Ephesinam Synodum quidquam addi symbolo Nicæno vel detrahi, non grammaticè, sed adversus verum symboli sensum, atque ideo, cum vox, FILIOQUE,

¹ Jo. XVI.¹ Audi. e. Sancta Crucis, collat. III, p. 93. ² Collat. IV, p. 95.

verae fidei orthodoxae consentiat, eam addi licuisse demonstravit Foroliviensis ¹ episcopus gravissimis haece sententiis : « Convenientibus episcopis in Epheso ², et vocato Nestorio contumace, dixerunt quod secundum morem legatur fides Patrum Nicææ, quatenus huic expositioni collatis de fide sermonibus consonantes quidem confirmantur, discrepantes ejiciantur. Unde patet, quod intentio Synodi est, quod illa fides probetur, quæ vera, et quæ discrepat rejiciatur, et per hoc patet, quid significant illa verba : *Nulli liceat aliam fidem proferre ab ea, quæ necessario diffinita est*, id est, discrepantem et contrariam ». Probavit responsi veritatem idem episcopus ex gestorum in Concilio Ephesino narratione, ut nimirum Nicænæ Synodi symbolum lectum sit, ac dein recitatae Cyrilli Nestorici litteræ, ac de Cyrillo, qui Christum Deum et hominem non in duabus, sed una persona natum ex Maria virgine, eamque Dei genitricem probabat, dixisse nil illum novasse; de Nestorio vero pronuntiasse, ipsum Nicænam fidem corrupisse, tum subdit : « Ex hoc aperte patet, quæ sit intentio Synodi, quæ postea fert sententiam prohibitivam, quod nulli liceat proferre aliam fidem, quam in Nicæa, videlicet quod nulli liceat proferre fidem contrariam et dissonantem, seu alienam, vel extraneam a veritate et a vera fide. Unde hoc verbum, *aliam*, secundum intentionem Synodi significat contrarietatem et dissonantiam, non aliam expositionem ejusdem fidei, consonantem veritati et rectæ fidei; quia Cyrillus latius et aperlius declaravit et exposuit fidem Nicænam; et quia veritati et fidei consonantia dixit, judicatis eam eadem sapere cum fide et symbolo Nicæno ». Et infra :

« Notandum est, quod ante Concilium Ephesium erat prohibitum et pœnale addere et detrachere fidei Apostolicæ etiam in symbolo Apostolorum, ut clare exponit Cælestinus, nimirum papa in litteris ad Nestorium) : sed hac prohibitione non obstante, symbolo Apostolorum aliqua addita sunt et detracta per symbolum Nicænum et Constantinopolitanum ut illud : *DESCENDIT AD INFEROS*, et tamen hoc non reprehenditur : et tamen Cælestinus reprehendit Nestorium, quem dicit aliquid de symbolo Apostolico detraxisse, videlicet *θεοτοκος*, id est, Dei genitrix : quod tamen non explicite, sed implicite continetur in symbolo Apostolico. Hujus autem ratio est, quia Nicæna et Constantinopolitana, et aliæ Synodi nil fidei Apostolicæ addiderunt vel detraxerunt contra sanum intellectum et contra veritatem, sed Nestorius. Sic ex hoc apparet, quod addere vel detrachere quis prohibetur, quando contra verum intellectum, vel contra fidem rectam aliquid addit vel detrahit. Et ex hoc solvitur omnis difficultas, quam vos, Patres

Orientalibus, contra Latinos dicitis, qui addiderunt, *FILIOQUE* : non enim addiderunt contra veritatem, aut contra rectam fidem, maxime cum publice dixeritis, quod Symbolum Constantinopolitanum et Nicænum idem sunt, et lecto uno intelligitur et aliud : quia licet in verbis differant, non differunt in sensu et veritate, et sic dicimus, quod symbolum Romanum est unum cum Constantinopolitano Nicæno symbolo, et lectis illis intelligitur et hoc lectum, et licet addere verbum verum et non licet addere verbum, quod discrepat a vero sensu et a recta fide, et cum dicitis, quod fuit prohibitum addere, respondetur cum vos fateamini esse unum et idem id quod convenit in sensu, quamvis differat in verbis, sequitur, quod proprie non est additio, sed unum et idem seu identitatis expressio ».

Habita sunt plures alie consecutis diebus theologice quæstiones, eumque Marcus achi-episcopus Ephesinus objecisset additamentum vocis, *FILIOQUE*, schisma peperisse, ita Julianus cardinalis Cesarinus illum confutavit : « Ad id quod dixistis, quod additio fuit causa multorum malorum, dicatis quod additio non fuit causa schismatis, quia ante istud schisma Ecclesia Romana cantabat symbolum cum hoc verbo, *FILIOQUE*. Hoc habemus per Epistolas Hormisdæ papæ, quas scribit imperatori Constantinopolitano, videlicet Justino patri (nimirum adoptivo) Justiniani imperatoris, qui fuit tempore quinti Concilii. Concilia Toletana sunt magnæ auctoritatis celebrata cum presidente Leonis, et in multis de illis Conciliis ponitur illud verbum, *FILIOQUE* ». Et infra : « Ideo dico, quod erat illud verbum apud Ecclesiam Romanam, *FILIOQUE*, et non fuit schisma. Item Tharasius addens, per *FILIUM*, in Concilio septimo non generavit schisma. Deinde doctrina Augustini et Ambrosii erat nota ante tempus tertii Concilii. Item doctrina multorum doctorum Græcorum erat nota Orientalibus, et tamen nullus fuit scandalizatus contra eos; unde non dicatur quod hoc verbum, *FILIOQUE*, fuerit causa schismatis, nec propter hoc secuta est divisio ».

19. His consentanea responsa fuisse eidem Marco Ephesino ab Andrea episcopo Rhodiensi, memorat Gennadius ¹ : « Respondebant autem, inquit, tibi Latini per archiepiscopum Rhodiensem, ostendentes falsa esse quaecumque dicebas, quod neque Ecclesia Romana, neque additio divisionis et contentionis causa erat. Siquidem non solum ante schisma Ecclesiarum in symbolo posita fuit additio, sed etiam ante OEcumenicas Synodos, septimam videlicet Synodum et quartam, ut testatur confessor Maximus in Epistola ad Marinum presbyterum Cyprî ». Idem argu-

¹ Collat. IX, p. 113. — ² Concil. Ephes. act. VI.

¹ Gennad. scholarius patriarchæ Constant. Respons. adversus Marcum Ephes. sive Joseph Metlion, episc.

mentum prosequitur Iosephus episcopus Methonensis ¹. At cardinalis Bessario ² in libro de Synodi Florentinae successu, Graecorum objectionem de additione jam olim ab Eutychete haeresiarcha factam, confutatamque in quarto Concilio ita demonstrat : « Amplius in Actis quarti Concilii, in prima sessione, primo quidem legit, Eutyches Nicænum symbolum, deinde idem haereticus infert, quod de hac fide, Nicæna videlicet, decrevit Ephesina Synodus cum, qui præter hanc quidquam addat, cogitet, aut doceat, reum esse peccatorum, quæ ibidem continentur. At Eusebius episcopus Dorilensis, qui se zelo fidei accusatorem hujus haeretici constituerat, cum hæc audisset, exclamavit dicens : Non est tale decretum. Non est canon, qui hoc jubeat. Mentitus est. Patres vero Concilii sexcenti et triginta numero his auditis, Eutychen condemnarunt, nolentem sapere atque credere aliqua alia, quam in Nicæno symbolo non contineantur explicite, alia vero, dico numero, non ut contradictoria vel contraria, quo fit ut illas additiones putaverint inhibendas esse, quæ contrariae et opposite veritati sunt, non illas, quæ sunt consentaneæ, quod enim Christus ex duabus et in duabus naturis absque confusione permanserit post carnis assumptionem, quod Eutyches negabat, quamquam aliud esset a Nicæno symbolo, aliud vero non sententia, sed verbis tamen cogebant Eutychen, ut hoc crederet. Igitur manifeste apparet non simpliciter aliud, sed contrarium inhibuisse sanctos doctores. Animadvertite namque, quod ipsamet verba tertii Concilii, quæ nos proferimus, nulli videlicet licere aliam fidem proferre, hæc eadem Eutyches pro se producebat ». Afferuntur a Bessarione plura aliorum Conciliorum exempla. Recentiores haeresiarchas eodem Eutychetis usos sophismate, ut erroribus suis imperitos implicarent, contendisseque non posse addi symbolo vel illius articulos fusius explicari editis a Concilio novis decretis fidei, inferius visuri sumus.

Ursere Græci in collatione ³ decima quarta additamentum vocis, *FILIOQUE*, a Romana Ecclesia non factum debita maturitate consilii Græcis non vocatis : responditque Julianus cardinalis Cæsarinus : « Imo maxima, cum veritatem, ac divina oracula, tum sanctos Patres Latinos et Græcos secuta sit »; symbolum porro in Nicæno Concilio factum, et id, quod ab Apostolis conditum ab Ecclesia et Ecclesiae auctoritate efformatum esse : illam vero Ecclesiam, quæ tunc extitit, nunc consistere, et ad mundi interitum perstituram : ipsamque suis diebus posse addere, atque id additamentum carere vitio, quippe quod non ab exteris, sed ab ipsamet fiat, quod autem de Ecclesia affirmatur, idem de

Romano Pontifice universalis Ecclesiae potestate prædito affirmandum, flagitante maxime necessitate.

20. *Sequitur disceptatio de verbo FILIOQUE, et de Purgatorio.* — Dissoluta ea difficultate, posse nimirum urgente necessitate, scilicet ad depellendam nascentem hæresim, addi aliquas voces in symbolo, quæ sensum illius explicent nitidius, Latini Græcos provocarunt ad inquirendum, num vera esset sententia comprehensa hac voce addita, *FILIOQUE*. At Marcum Ephesinum vehementer ab inquirenda veritate abhorruisse, ostendit auctor, qui circulares ejus Epistolas confutavit ⁴ : « Correctionem, inquit, hoc pacto futuram dicebas, ut scilicet expungatur a symbolo additio illa, et reponatur in aliqua hujus rei propria definitione : quapropter ridiculum quid te istiusmodi dicente generi tuo facinus adscriptum fuit; si enim blasphema est vox illa, ex *FILIO*, cur igitur quaris, ut in propria aliqua ponatur definitione, sicut etiam Julianus sapientissimus ille cardinalis tibi dixit : cum enim tu dixisses, quod non possumus vocem istam recipere in symbolo fidei, ut blasphemam, sed ponamus ipsam in propria definitione, quemadmodum antiqui sancti Patres vocem semper Virginis Dei genitricis in oratione illa posuerunt quæ, *UNIGENITUS FILIUS*, incipit. Cardinalis vero respondit : Examinetur antea, reverende pater, vox ipsa an vera sit, vel falsa et blasphema : si enim blasphema deprehenditur, nec in symbolo remanebit, nec alibi ponetur; quæ enim sunt blasphema, nullibi sunt dicenda, si autem pia et vera demonstrabitur, quid interest, an maneat in symbolo vel alibi, quin potius in symbolo oportet confiteri veritatem. Hæc tu cum audisses, tremor te occupavit et tuos socios, et ad dogmatis inquisitionem transire cœpistis fugere, cupientes inde exire ». Et infra : « Qui vero suæ salutis curam gerebant, et periculum hæresis metuentes, adversus eos, qui se ab Ecclesia segregant, noluerunt ullo pacto hoc morbo laborare, sed potius examinari dogma, et veritatem explicari, ac illam amplecti alacriter permiserunt, quapropter justitiæ ratione alios adducentes, ut ad inquisitionem alterius problematis transirent, acceperunt, et ita Ferraria Florentiam transire non sunt refragati ».

Meditatos etiam discessionem Marci Ephesini socios, cum de victoria desperassent, diserte enarrat hisce verbis cardinalis Bessario ² : « Absque ulla ratione vociferabatur : Redeamus, redeamus. Dicebant autem etiam inter se, quod ad eorum aures pervenisset : Latinos posse in medium afferre plurimas multorum sanctorum Occidentalium auctoritates, quibus palam probatur Spiritum sanctum ex Patre Filioque pro-

¹ Joseph. Methon, episc. advers. Mo. Ephes. p. 13. — ² Bessario, card. de successu synodi Florent. c. 3. — ³ Collat. XIV. die XIII Decemb. p. 185.

⁴ Joseph. episc. Methon. — ² Card. Bess. in lib. de successu synodi Florent. c. 3.

cedere. Quid igitur ad hæc respondebimus? Discedamus, redeamus, abeamus. Audisne Patrum et doctorum sententiam? Quoniam, inquit, multas auctoritates sanctorum Latini afferre habent ad quas nos respondere non habemus, discedamus ab eis. Vix tamen sentientes absurditatem sententiæ suæ, et a serenissimo imperatore persuasi cesserunt, et manere decreverunt ».

Tum exquirentibus Græcis ¹, quibus argumentis Latini dogma de igne purgatorio constabillirent, responsum est ab his qui a Concilio executiendis controversiis præfecti fuerant: « Nos deputati juxta doctrinam B. Petri parati reddere rationem omni petenti de ea, quæ in nobis est, fide, vestræ postulationi, quæ principaliter de Purgatorio esse videtur, hæc satisfactionis responsione pro nunc satisfaciendum duximus. Si autem de reliquis per nos modo dictis rationem poposceritis, illis etiam, Spiritu sancto nos instruente, cum charitate fraterna satisfacere curabimus. Declaratur primo ex Veteri Testamento in libro Machabæorum ², ubi dicitur: *Sancta et salubris est cogitatio pro defunctis orare, ut a peccatis solvantur*. Sed pro defunctis, qui sunt in paradiso non opus est orare, quia nullo indigent, nec pro illis, qui sunt in inferno, quia a peccatis solvi aut purgari non possunt. Sunt igitur aliqui, qui post hanc vitam mundanam a peccatis solvi aut purgari possunt.

« Declaratur per id, quod in novo Testamento Salvator inquit: Marci in: *Si quis blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei nec in hoc sæculo, neque in futuro*, et per Apostolum Paulum in I Epist. ad Corinthios cap. iii, ubi tractat de ædificante *supra fundamentum*, quod est Christus, *aurum et argentum, lapides preciosos, lignum, fenum, stipulam*, et tunc subdit: *Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et uniuscujusque opus quale fuerit, ignis probabit; si cujus opus manserit, quod superædificavit mercedem accipiet, si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Hæc verba de igne purgante in futuro sæculo intelligi, se ipsa declarant, nam verbum illud: *Salvus erit, sic tamen quasi per ignem*, de damnatis intelligi non potest, quia salvi non erunt. Sed in æternum peribunt, neque de illis intelligitur, qui sine peccato decedunt, quia de his proxime dixerat, *si cujus opus manserit*, qui autem sine peccato moriuntur nihil est propter quod eos igne purgari oporteat. Restat ut de aliis purgandis in alia vita, qui tamen salvabuntur, intelligatur.

« Declaratur etiam consuetudine universalis Ecclesiæ tam Latine quam Græcæ, quæ pro defunctis orat et orare semper consuevit, cujus

oratio profecto inutilis est, si purgatorium post mortem non ponatur, frustra enim oraret pro his, qui jam sunt in gloria cœlesti, vel in inferno. Auctoritate S. R. E. doctæ et instructæ a beatis Apostolis Petro et Paulo et ab aliis sanctis Pontificibus, qui innumeris fulserunt miraculis, quosque tam Græci quam Latini ut sanctos venerantur, ipsa sic semper tenuit, sic semper prædicavit, etiam tempore unionis et continuæ ante præsens exortum dissidium.

« Declaratur hujus fidei nostræ veritas auctoritate sanctorum Patrum Græcorum et Latinorum et præsertim illorum, quos tam Latini quam Græci in universali Concilio ³ receperunt, cujus verba hæc sunt: Sequimur per omnia sanctos Patres et doctores Ecclesiæ Athanasium, Iulianum, Basilium, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Joannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proculum, et suscipimus omnia, quæ de recta fide et condemnatione hæreticorum exposuerunt ». Subjiciuntur plures auctoritates sanctorum Patrum Latinorum Augustini ⁴, Ambrosii ⁵, Gregorii ⁶, qui pluribus exemplis libro IV Dialog. id confirmat, addunturque dicta veterum Græcorum Patrum Basillii magni, in orationibus, quæ in vigilia Pentecostes, tum in exequiis mortuorum repetuntur, Gregorii Nysseni in Dialogo de Consolatione et Statu animarum post mortem, et in Libro de his qui dormiunt, Dionysii Areopagite in cap. vii Eccles. hierarchiæ, Epiphanii ⁷ Arium, qui defunctis prodesse viventium preces negaverat, refellentis, Damasceni quem refert D. Thomas in iv, sent. dist. 43, 92, art. 1.

Denique hoc ratione theologica comprobatum est: « Septimo declaratur præfata veritas ratione divinæ justitiæ, quæ nihil inordinate factum impunitum relinquit, et quæ *juxta mensuram delicti*, ut inquit Scriptura ⁸, *constituit plagarum modum*, cum ergo pro quolibet peccato homo certam mereatur pœnam, si hanc in isto sæculo non solvit, exigit divinæ justitiæ ordo, ut in futuro satisfaciat, alioquin impunitus remaneret. Sed si quis contritus decedat, hujusmodi pœna non satisfaciet in inferno juxta illud ⁹: *Peccator in quacumque hora ingemuerit, vita vivet, et non morietur*, quod de vita æternali intelligere oportet: in cœlo autem pœnam peccatorum non solvet, quia repugnat munditiæ cœlesti, domus enim est gaudii, non luctus. Restat igitur, ut præter paradisum et infernum aliquis alius assignetur locus, in quo hujusmodi exerceatur purgatio, qua facta, cum desinit esse pollutus et inquinatus, mundusque efficiatur, ad

¹ Anir. c. Sancta Chr. in pactis Conc. Florent. p. 2. collit. xxii. — ² Machab. xii

³ Conc. Later. sub Mart. PP. consult. v. Cont. Concilior. tom. 11. p. 2. edi. Colon. et in 5. Syn. act. 3. eod. 10. — ⁴ Aug. homil. de igne purg. et 21. l. de Civit. Dei c. 13 et c. 20, et lib. de Cura pro mortuis gerend. c. 2. et l. de Penit. et in Ser. de mortuis. — ⁵ Anir. in I Corint. c. 3. — ⁶ Greg. l. iv. dial. — ⁷ Epiph. adv. l. iii. hæc. 57. alias 77. num. 7. Damasc. ser. de suff. mort. — ⁸ Dent. xxv. — ⁹ Ezech. xxxiii.

Deum videndum et fruendum confestim evolat ».

Cæterum quanta cum clementia et amoris significatione Græcos ad indagandam controversiarum de fide veritatem Eugenius excitavit, describit Gemadius ¹ patriarcha Constantinopolitannus in Apologetico adversus litteras Marci Ephesini mendacis refertur : « Ut Christiani, inquit, veritatem querebant et magno studio indesinenter scrutabantur, id enim aperte apparet quando beatissimus papa nostris dicere illa consueverat : Miror equidem, quomodo omnia nihil perdidistis; et sessiones et conventus in crastinum rejicistis, et licet ego vos excitare frequenter non desinam ad veritatem indagandam, vos nihilominus negligenter vos habetis, et jam duos annos in Synodo sumus et nondum viginti quinque conventus sunt habiti. Venite igitur ad disputationem, ibi enim veritas comperietur, nec aliter fieri potest. Venite, inquam, et non tardate; ægre ferebat enim beatus ille vir, quod nostri negligenter se habebant, et in conventu non aderant ». De singulari ejusdem Pontificis liberalitate in Græcos, quamvis exhaustus esset opibus, utque ad eos sustentandos mithram Pontificiam oppignerarit, subdit Gemadius : « Cum, inquit, Eugenius beate memoriæ Romæ sanctissimus papa non habebat amplius, nec inveniebat, quod vobis daret singulis pro expensis, et cum Florentinis significasset, ut sibi mutuo darent quadraginta millia nummum, misit illis pignus mithram suam, qui cum illam accepissent, quod petierat Pontifex fecerunt, quinimo alia quadraginta millia polliciti sunt dono dare, si ad suam civitatem Synodum transferret, ut eorum civitas una cum Synodi definitione honorem lucraretur ». Transferendæ vero Synodi gravissima causa instabat.

21. *Exorta pestis Ferraria, et ab Eugenio indicta expeditio in Turcas.* — Invaserat nimirum pestis Ferrariam, quo inopinato casu Eugenius adductus, de transferenda Florentiam Synodo consilium iniit. Turbati inde quidam Græci, sed imperatoris et patriarchæ auctoritate sedati. Transacta ea lege res est, ut Pontifex in menses octo nova subsidia Constantinopolim mitteret, commeatus ipsis suppeditaturus esset, Florentiam ac non alio pergerent, Synodus ultra quartum mensem non extraheretur, tum denique Græcis recedendi potestas foret. Ut vero anno proximo promulgata sit Concilii translatio, suo loco dicendum erit; nunc reliqua prosequamur.

Redimitus ² est hoc anno Albertus dux Austriae, Sigismundi imperatoris defuncti generaresque, kal. Januarii, in Alba Regali, Hungarici regni insignibus ritu solemn. Eodemque in eunte anno Pontifex, antequam Ferrariam se conferret, pio impulsus studio, ut Hungarica arma in Tur-

cas fidei hostes averteret, Signensem episcopum internuntium creavit, ut, propositis indulgentiarum præmiis, Christi fideles ad sacrae militiae nomen dandum accenderet.

« Joanni episcopo Signensi, Apostolicæ Sedis nuntio et oratori, etc.

« Cum te nuntium et oratorem nostrum ad regni Hungariæ et nonnullarum afiarum regionum partes pro pace et bono statu ipsarum partium et personarum in eisdem degentium in præsentiarum personaliter destinemus, ac dudum illustri memoriæ Sigismundus Romanorum imperator, dum ageret in humanis, sapius nobis instanter supplicaverit, quod cum Teucros et alios infideles, Christiani nominis immanissimos hostes, utpote ipsi regno conteminos et confines, regnum ipsum sæpe hostiliter invadere personasque regni ipsius captivare, bona prædicta et clades varias regno ipsi et personis inferre contingat in periculum regni et personarum præfatorum, in scandalum fidei orthodoxæ, propterea vellemus sibi, qui in oppressione dictorum infidelium exercitum congregare intendebat, favoribus nostris assistere, ac tantis malis, periculis et incommodis, quantum cum Deo possemus, de opportuno remedio providere, fraternitati tuæ in dictis partibus, quoties, te in partibus illis commissionis hujusmodi officio fungente, regem, qui pro tempore fuerit, seu barones, nobiles et magnates dicti regni exercitum seu expeditionem pro exterminio et expugnatione infidelium prædictorum parare contigerit, prædicationis verbi, ac vivificæ crucis officium præsentium auctoritate committimus, tibi injungentes, quatenus officium hujusmodi juxta datam tibi a Deo prudentiam et virtutem per te vel alios, quos ad id idoneos putaveris eligendos solerter exerceas, fideles prudenter omnes et singulos, quos ad eam rem utiles et idoneos judicaveris, inducendo, ut suscipientes cum reverentia signum crucis ipsumque suis cordibus et humeris affigentes ad reprimendum præfatorum Teucrorum et infidelium impetus viriliter se accingant, etc. Dat. Bononiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXVII, id. Januarii, Pontificatus nostri anno VII ».

22. *Studia Eugenii pro sedando bello in Bohemia.* — Renuntiavit quoque eundem episcopum Eugenius internuntium III kal. Aprilis, dum Ferrariæ versabatur, non modo in Hungaria, verum in Bohemia quoque et marchionatu Moraviæ, ut religioni amplificandæ, tum conciliandæ ³ inter principes paci operam daret; jam enim Albertum inter et regem Poloniæ de Bohemiæ regno controversiæ oboriri cœperant. Et quidem pridie non. Maii Albertus Bohemiæ rex Prage renuntiatus, ac III kal. Julias Bohemicum sceptrum accepit non uxorio tantum jure, verum

¹ Gemad. adver. lit. Marci Ephes. — ² Jen. Sylv. hist. Bohem. c. 55. et com. l. 1. Coel. hist. Huss. l. LIX. et Boml. Ung. rer. dec. 3. l. IV. Dubr. hist. Bohem. l. VIII. et alii.

³ Lab. VII. p. 29.

etiam vetere ex federe, quo reges Bohemiae, prole deficiente, duces Austriae ad regnum vocaverant. Invidere tamen Alberto Bohemicos apices nonnulli proceres, inter quos Plaseo ac Georgius Podiebravius, qui cum Thaboritis fratrem regis Poloniae delegerunt, quo circa grave bellum inter Polonos Albertumque exarsit¹. Magnum ea dissensio dolorem attulit Pontifici², qui Wladislaum regem Poloniae monuit, ut copias e Bohemia revocaret, pariterque Albertum, ut ad pacem animum adjiceret est adhortatus³.

« Alberto Romanorum, Hungariae et Bohemiae regi illustri, salutem.

« Pridem intellecto, quod charissimus filius noster Wladislaus Poloniae rex gentem quamdam armorum in regnum Bohemiae contra tuam serenitatem destinare intenderet, non mediocriter doluimus, tum propter innumera mala, quae ex ea re illis regionibus et etiam aliis possunt verisimiliter accidere, tum propter tuam regiam celsitudinem, cujus statum augeri cupimus et semper esse quietum et pacificum et tranquillum. Et ut his malis celeriter obvietur, mittimus ad eundem regem velocem nuntium cum litteris, quarum copia his intercluditur, ad quem, ut in ipsis continetur litteris, infra paucissimos dies solemnem mittemus ambaxiatam omni diligentia apud ipsum regem laboraturam, ut ab omni insultu et apparatu bellico contra ipsum tuum regnum Bohemiae et alia tua dominia omnino desistat, cui ambaxiatam efficaciter injungemus, ut omnia agere procuret, per quae pacifica ipsius tui regni possessione uti et gaudere, sicut dignum est valeas, quodque, si quid discordiae ac controversiae est inter tuam serenitatem et ipsum regem, sedare et inter utrumque charitatem et amicitiam renovare studeat, ad quae tua quoque serenitas propter bonum publicum Christianorum, quorum maximam curam habere debes, studeat omni diligentia incumbere, ut ex vestra pace et reliquis fidelibus pariatur pax, et hostium nominis Christi vires valeant per vestram concordiam, prout cupimus, expugnari. Dat. Ferrariae VI id. Julii anno viii». Gesta sunt plura in Bohemia, Moravia ac Polonia tumultuaria praelia, Thaboritarumque arx muni-

fissima exercitu cincta; cumque illi tantum fame domari possent, soluta obsidio est, attrita tamen admodum adversa factione, tum induciae inter Albertum et Polonum pactae fuere.

23. *Albertus creatus Caesar.* — Conjunxerat Hungarico et Bohemico Albertus Romanum sceptrum: in publicis enim comitiis apud Francofordiam Quadragesimali tempore, peractis communibus electorum suffragiis, XIV kal. Aprilis imperii gubernacula ei tradita sunt¹. (1) Quo felici accepto nuntio Eugenius de parto tantae dignitatis fastigio illi gratulatus, ad strenue gerendum imperium, pellendos ex Europa Turcas religionemque amplificandam his litteris incitavit²:

« Charissimo in Christo filio Alberto Romanorum et Hungariae et Bohemiae regi illustri, salutem.

« Maximam in Domino consolationem suscepimus, charissime fili, et ultra quam dici posset laetati sumus, cum audierimus te ad gubernacula Romani imperii esse electum, electorum vero prudentiam plurimum commendamus, qui vota sua direxerunt in virum secundum cor nostrum, et dignum, in quem insignia imperii conferantur. Etenim, cum sis princeps summa sapientia, summa virtute, et erga Deum pietate et religione singulari, nihil nobis acceptius fieri potuit hoc tempore, quam eum eligi qui esset aptissimus ad tantae dignitatis onus sustinendum, ad propugnandam fidem Catholicam, ad pacificandum populum Christianum, ad defendendos fideles ab oppressionibus infidelium, ad tutelandum Dei Ecclesiam, ad omnia denique agenda, quae boni et fidelis principis officium requirit: nam cum tua virtus et animi magnitudo sit tanta, quanta in tali rege postulatur, cum tuus zelus devotionis et ardor fidei commendetur ab omnibus, vires autem et potentia tibi tales adsint, ut facile possis et virtutem et devotionem ostendere, proculdubio speramus te eum esse futurum, qui partes Europae liberes ab infidelium dominio, qui sanctam Dei Ecclesiam totis viribus protegas et extollas, qui pacem indigentibus largiaris.

« Sed quoniam *diligentibus Deum*, ut ait Apostolus, *omnia cooperantur in bonum*, ut fru-

¹ .En. Sylv. hist. Bohem. c. 55. Naucl. Lang. in Chron. Citiz. — ² Coel. l. ix. hist. Huss. .En. Sylv. hist. Bohem. c. 55. Dubr. histo. Bohem. l. xxviii. — ³ Lib. brev. p. 98. et in Ms. Alex. VII. pag. 59.

¹ .En. Sylv. hist. Bohem. c. 55. Cuspinian. de Caesar. et alii. — ² Lib. brev. p. 98. et in Ms. Alex. VII. p. 157.

(1) Nescio unde acceperit annalista diem quam definit electionis Alberti in regem Romanorum; quem enim ad oram marginis adscribit Aeneas Sylvius, diem certam non indicat. In Vita duum Venetorum ex receptis e Germania litteris renuntiata Venetias notatur electio illa die xxiii Martii. Deim vero idem scriptor ex aliis litteris Venetis redditus diem xviii Martii indicat. Sed omnium accuratissime Andreas Ratisponensis assignat feriam v post Dominicum *Oculi* nempe tertiam Quadragesimae, id est, ut ipse notat, diem xx Martii. Hoc standum censeo. Major est ambigendi ratio de mense et die qua in regem Bohemiae Albertus renuntiatus fuit, nam Aeneas Sylvius histor. Bohem. cap. lv designatum regem prid. nonas Maias scribit, cum Andreas Ratisponensis id praestitum tradat die xix Decembris praecedentis anni mcdxxxvii, feria iv. Sed cum anno illo feria iv cum die illa non conveniat, ideo mendum irrepisse in historiam Andreae non invitum admitto; quo proinde neglecto, ad Aeneam Silvium accederem. Cum tamen Andreas discrete affirmet in regem Romanorum electum fuisse Albertum regem Hungariae et Bohemiae, non obscure pariter electionem in regem Bohemiae electionem alteram in regem Romanorum processisse significat. Quare et dies pridie non. Maias rejicienda est. Regni vero Bohemiae coronam nonnisi die iii kal. Julii assumpsisse illum Aeneas Sylvius est auctor.

ctus virtutum tuarum facilius consequi valeas, primum oculos tue mentis in eum dirigas, per quem regnant reges, et imperia subsistunt, ut per semitam mandatorum suorum proficiscentem exaudiat Deus, et prosperum faciat iter tuum; fidem Catholicam propagandam, Ecclesiam Romanam omnium Ecclesiarum et tuam in Christo matrem tibi colendam et tuendam suscipias, Sedem Apostolicam et Jesu Christi in terris vicarium debita veneratione, sicut decet fidelem principem, prosequaris, ames unitalem in Ecclesia Dei, schismata prohibeas, Ecclesiasticas personas earumque libertatem sub alarum tuarum protectione suscipias; hæc esse opera et officia boni et justi principis recorderis, quæ qui non sequuntur, regum aut imperatorum nomen usurpare, digni vere qui recte et jure reges aut imperatores appellari debeant, esse non possunt. Deinde justitiam virtutum reginam, sive qua rerum publicarum status et regnorum culmina dilabuntur, diligenter sequaris, habeas eam operum tuorum ducem, recta judicia fieri procures, subvenias miseris, erigas oppressos, injuriam patientibus opem afferas, præmia virtutibus, vitiis poenam meritam constituas: quæ duæ præcipuæ sunt justitiæ partes.

« Hæc ad te, ducti singulari charitate, qua complectimur personam tuam, scribimus tanquam pater ad filium, quem diligit in Christo, non quidem ut diffidamus ulla ex parte de tua sapientia et virtute, quem scimus esse prudentissimum, sed ut cognoscas ex his verbis præcipuam erga te nostram ac paternam affectionem. Regna vero, quæ omnipotens Deus tue curæ commisit, conservare studeas in justitia, pace et charitate, et cultu Dei, procurans inter cætera ut Ecclesia Romana et Apostolica Sedes in illis pristinam suam auctoritatem et dignitatem recuperet per studium diligentiae tuæ. Hæc si egeris, prout a certo tenemus, aderit tibi Deus adiutor et protector omnium in se sperantium, statuet supra petram pedes tuos, subministrabit rectas cogitationes, consilia adjuvabit, exaudiet vota tua, perficiet opera et te proteget sculo protectionis suæ. Nos quidem semper assistemus tibi apud Deum orationibus nostris, favores et auxilia impendemus, quantum permiserit fragilitas nostra, et cum certissima in spe simus te imitatorum vestigia prædecessorum tuorum, quorum virtus et devotio ab Ecclesia laudatur, certe omnibus in tuum honorem, statum, exaltationem et gloriam concernentibus offerimus nos paratos et promptos juxta commodum nostræ imbecillitatis ad obsequendum serenitati tuæ. Dat. Ferrariæ ». Incubiturus ad componendas imperii res Albertus, sollemnes principum Germaniæ cætus Nurembergæ celebravit, ad quos Septembri mense Pontifex insignem admodum legationem decrevit, missis nimirum Nicolao cardinale S. Crucis, sanctitate ac rebus gestis

clarissimo, Joanne archiepiscopo Tarentino, qui olim Basileensi Synodo præfuerat, Petro episcopo Dignensi, qui Græcos Concilii nomine perduxerat in Occidentem, ac tribus aliis viris doctrina spectatissimis, ut Cæsar principesque sediciosos Basileensis conventiculi ausus comprimendos curarent, cum Græci percuperent ut Basileenses Ferrariam venirent, paribusque animis communi concordie reintegrandæ navarent operam. Conjungere etiam studia sua cum iis legatis Joannem episcopum Signensem jussit Eugenius¹; ac singulos archiepiscopos, duces, langrivos, marchiones et comites, quorum catalogus in Regesto textitur², adhortatus est, ut divinæ gloriæ et Ecclesiæ paci firmandæ studerent.

24. *Hæretici in Hungaria grassantes penis mulctantur.* — Versæ etiam Pontificiæ curæ ad hæreticos reprimendos fuerunt, cumque in Pannonia malitia adeo in dies ingravesceret, ut fidei censores trepide munus suum obirent, imploravit³ regis Alberti opem, ut regia auctoritate Apostolicæ Sedis administratos fulciret, audaciamque iis adversantium contunderet. Peragebat tum sacram illam censuram in Pannonia et Bosna Jacobus Picenus Minorita quem Eugenius episcoporum imperio solum ac liberum remittavit⁴, ne anathemate ipsum aut loca in quibus ageret interdicto Ecclesiastico possent percellere. At ne episcopi fidei censoribus adversarentur, sed potius in evellendis hæreseon fibris cum iisdem consentirent, studiaque sua conjungerent propriis ipsos allicere commodis constituit⁵. Prætulit itaque animarum lucra auro corruptibili, ac partem illam, quæ ex publicatis hæreticorum bonis redigebatur, inferebaturque in fiscum Pontificium, ad episcopos, in quorum illi diocesisibus damnarentur, avertit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Sedis Apostolicæ providentia circumspicula, nonnunquam concessa et ordinata per eam, ut sperata proveniant commoda, ac litium et controversiarum succidatur materia, prout in Domino salubrius prospicit convenire, in melius commulat, et ut hæreses studiosius eruantur de medio populi Christiani, de remedio providet opportuno. Sane dudum felicis recordationis Innocentius IV, Clemens V, Alexander IV, Nicolaus III et alii Pontifices prædecessores nostri pro extirpatione hæresum, quæ plus solito superseminante illas homine inimico subcreverunt, ut adversus hujusmodi nequitie pattores operarii insurgerent, starentque firmiter Ecclesiæ filii orthodoxæ fidei zelatores, nonnulla inter alia ordinarunt, atque statuerunt, videlicet quod bona mobilia et immobilia quorumcumque hæreticorum, quæ per officiales inquisito-

¹ Lib. XII, p. 37. — ² Ibid. p. 38. — ³ Ibid. p. 68. — ⁴ Lib. XIX, p. 229.

rum hæreticæ pravitatis hujusmodi, seu præsidium civitatum et locorum essent occupata, seu inventa, et condemnationes pro iis exactas, in tres partes dividerentur, videlicet in commune una civitatis vel universitatis locorum hujusmodi, alia vero in favorem et expeditionem officii inquisitionis officialibus, qui tunc negotia ipsa prosequerentur, attribuerentur, et reliqua tertia pars per æquales portiones in subventionem occurrentium dispendiorum circa hæresum persecutionem, in aliquo tuto loco, secundum quod episcopis et ordinariis locorum ac inquisitoribus videretur, expendenda per consilium eorundem præservaretur: et deinde piæ memoriæ Benedictus papa XI etiam prædecessor noster, fide dignorum relatibus percipiens, quod episcopi et ordinarii locorum hujusmodi tertiam partem dictorum bonorum sibi applicare et attribuere proponebant, idem Benedictus viam volens episcopis et ordinariis præfatis similia faciendi amputare, tertiam partem bonorum hujusmodi cameræ Apostolicæ voluit assignari et applicari, prout in litteris eorundem prædecessorum hinc inde confectis plenius continetur.

« Cum autem, sicut nuper ad nostram audientiam deductum est, episcopi et ordinarii prædicti in nonnullis partibus minus diligenter se habeant in præmissis, et inter ipsos ac inquisitores et officiales præfatos dissensiones et altercationes dictim oriantur, nos volentes episcopos et ordinarios hujusmodi adversus hæreticorum hujusmodi damnatam pravitatem reddere attentiores, tertiam partem bonorum hujusmodi præfate cameræ per dictum Benedictum prædecessorem, ut præmittitur, assignatam, episcopis et ordinariis præfatis auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus, et etiam relaxamus, decernentes insuper et eadem auctoritate statuentes, quod in quibuscumque civitatibus, diocesis et locis, in quibus episcopi et ordinarii prædicti dominium obtinent temporale, de quibus hæreticos hujusmodi esse constiterit, duas dimittat de bonis ipsis inter episcopos et ordinarios ex una, ac inquisitores antedictos partibus ex altera æqualiter partiendas, et effectualiter inter utrasque convertendas fieri portiones. Haque episcopis et ordinariis præfatis tertiam et illam de terris et dominiis, ut præmissum est, partes seu portiones hujusmodi, dum tempus occurrerit, recipere et in suos ac officialium suorum, pro hæreticorum hujusmodi persecutione deputatorum, et imposterum deputandorum convertere libere liceat, præmissis ac aliis Apostolicis Constitutionibus et statutis, ordinationibus in contrarium editis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Datum Bononiæ, anno Incarnat. Dominicæ MCDXXXVII, XVII kalend. Februarii, Pontificatus nostri anno VII ».

25. *Sacrilegi in Urbe pœnitentur.* — Hoc anno Aprilis mense comprehensos fuisse in Urbe duos Lateranensis Basilicæ clericos, qui infandum patrarant sacrilegium, scribit Stephanus Infissura¹. Expoliarant ii capita Apostolorum Petri et Pauli magna parte gemmarum, sapphirorum, adamantum ac unioinum ad triginta millium aureorum æstimationem, quibus argenteas eorum thecas exornatas diximus²: luere impium facinus ultimo supplicio una cum Nicolao patruo ejusdem Ecclesiæ canonico, apud quem furtum deposuerant, ut pluribus narrat auctor, quanquam non desunt, qui id in superiorem annum referant. Eodem hoc anno Pontifex ad augendum urbanæ Academiæ splendorem eam privilegiis amplissimis ornavit³, tum alio Diplomate⁴ statuit, ne clericorum cameræ Apostolicæ numerus septenarium transcenderet. Ad urbanas etiam res gerendas instruxit Eugenius Joannem tituli S. Laurentii in Lucina presbyterum cardinalem amplissima legati e latere, et generalis in Urbe vicarii auctoritate⁵, quæ de re extat datum ad illum Diploma, quamvis Stephanus Infissura rem in sequentem annum rejicere videatur.

Cum vero Joannes ob Urbis administrationem, ut eam in officio contineret ne quid Basileenses Alfonsusve rex Aragonum aut alii hostes novarent, datam antea sibi legationem in Neapolitano regno gerere non posset, atque Astorgium archiepiscopum Beneventanum Ecclesiastico exercitui sui vice præfecisset, Eugenius eundem archiepiscopum Renati regis Neapolitani insignia adversus Alfonsum regem Aragonum tyrannidem affectantem efferre jussit⁶.

« Eugenius, etc. Fraternali tuæ auctoritate præsentium committimus et mandamus, quatenus in quibusvis per te facultatis prædictæ obtentæ gerendis et movendis guerris, ponendisque castrametationibus et quibus aliisque actibus bellicis necnon in campis et tentoriis per te seu de mandato tuo tenendis et gerendis, cum nostris et Ecclesiæ vexillis præfati regis Renati vexilla admittas et deferri concedas, omnes quoque et singulas per te de terris, locis et dominiis quorumcumque nobis, Ecclesiæ et regi præfatis rebellium et inobedientium faciendas acquisitiones nomine ipsius regis, et ad ejus utilitatem facias, ac illi terras, loca et dominia sic acquisita statim et absque moræ dispendio tradas, restituas et expedias, etc. Dat. Ferrariæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXVII, X kal. Aprilis, Pontificatus nostro anno VII ». Renatum hoc anno Neapolim appulisse tradunt scriptores⁷, variaque ab illo cum Alfonso hoste imita certamina pluribus describunt⁸, interque arces Nea-

¹ Steph. Infiss. Ms. arch. Vat. sign. num. 3. — ² Anno 1368. — ³ Lib. XIX. p. 272. — ⁴ Lib. XXIII. p. 3. — ⁵ Lib. VI. p. 284. et I. XIV. p. 257 ad 266. — ⁶ Lib. X. p. 193. — ⁷ Colletut. hist. Neap. l. VI. Suit. Annal. l. XIV. c. 47. Sum. l. IV. c. 4. — ⁸ Ibid.

politanas, quibus Ovi et Novæ nomen est, una cum turre S. Vincentii, depulsis Aragoniis præsidiiis, proximo anno recepisse.

26. *Obitus Jacobi olim regis Neapolitani et Eduardi Lusitaniæ regis.* — Eodem anno Ventione in Galliis Jacobus Borbonius¹ Neapolitanus olim rex idemque Marchiæ comes, qui S. Francisci instituta, reliquis omnibus, amplexus erat, pie obiit, ut ex Epitaphio sepulchrali marmori inciso constat.

¹ Ex. Epil. sep. Sur. I. XIII. c. 15. Wad. An. I. V. an. 1435, mm. 17.

Luxerunt hoc anno Lusitani Eduardi regis obitum, qui mense Septembri contigit¹ ad Tomare conobium, in quod se receperat, ut pestilentiam evaderet, qua in regnum suum incesserat, suscepti Lusitani sceptri anno quinto, vita quadragesimo septimo. Floruit tum pietatis, tum eruditionis laude, ejus Commentarii extant de regni administratione, de justitia et equitandi arte; cui successit Alfonsus sexennis major natu filius, ejus nomine V.

¹ Jo. Mar. I. XXI. c. 13. Surt. I. XIV. c. 51 et alii.

EUGENII IV ANNUS 9. — CHRISTI 1439.

1. *Ob lucem translatum Ferraria Florentiam Concilium.* — Traducta est Ferraria Florentiam Synodus OEcumenica anno post Christum natum millesimo quadringentesimo trigesimo nono, Indicione secunda, cum gravis pestilentia superiore anno, ut vidimus, ibi coorta nondum abisset. In sessione itaque decima sexta, celebrata magna Patrum frequentia in Ecclesia principe, Apostolicæ litteræ de Synodo transferenda ab Antonio episcopo Portugalensi perlectæ¹, in quibus Eugenius, ubi ejusdem pestis acerbilatam exposuit, hæc sancit:

« Eugenius, etc. Ex hac et nonnullis aliis rationabilibus causis, consentientibus charissimo filio nostro Joanne Palæologo Romanorum imperatore et venerabili fratre nostro Josepho patriarcha Constantinopolitano, sacro approbante Concilio, ipsam OEcumenicam seu universalem Synodum ab hac civitate Ferrariensi ad civitatem Florentinam omnibus manifeste liberam, securam, pacificam et quietam, aerisque salubritate lætantem, et ad quam inter Tyrrenum Adriaticumque mare optime sitam ab Orientalibus et Occidentalibus commode accedi potest, harum serie in nomine sanctæ Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti ex nunc transferimus et translata esse decernimus cum his plenis securitatibus et salvis conductibus quos initio hujus sacri Concilii prabimus, etc. Dat.

¹ Andr. e Sancta-Cruce, collat. 14.

Ferrariæ in sessione publica in Ecclesia majore solemniter celebrato anno Incarnationis Dominicæ MCCCXXXVIII, IV id. Januarii, Pontificatus nostri anno VIII ».

2. Dati subinde liberaliter Græcis, ut Florentiam pergerent, a Pontifice sumptus ac undeviginti aureorum millia Constantinopolim submissa, ad urbem illam adversus Turcarum impetus muniendam. Qua vero pompa Pontifex iter paraverit habueritque, describit pluribus Actorum Concilii Græcus auctor¹: « Die, inquit, sextadecima Januarii egressus est papa e palatio cum multa magnificentia et pompa; paraverant enim equos albos duodecim phaleris et operimentis superbis ornatos, et uni quidem arculam imposuerant intus habentem sacrosancta munera, viris hinc inde pedestribus, cum cereis luculenter ornatis euntibus ad quinquaginta, in alterum vero ascendit papa mithram gerens et pluviale pretiosum multis et ipse cereis comitatus. Urbis vero dominus marchio frenum equi ejus manu tenens ibat pedester donec extra urbem egressus est, similiter et ejus filius, reliqui vero incedebant equi ipsum sequentes. Cardinales autem et episcopi omnes hinc inde illum equestres subsequabantur, deinde exercitus tum præeuntium tum consequentium ingens multitudo. Hoc ordine papa egressus est muros Ferrariæ, seque in monasterium S. Antonii contu-

¹ Act. Græcol. sess. XVI.

lit, ut vespertinum hymnum ibi cantaret. celebrabatur enim memoria sancti illius. Erat porro monasterium monialium pulcherrimum et salis amplum, habens palatia et triclinia ad multorum principum hospitium. Hoc vero idcirco factum, ut quia vicinum admodum erat flumen monasterio, papa egressus statim navigia conscenderet, iretque Mutinam, quæ sita est inter Ferrariam et Florentiam. Cum ergo mansisset papa in tricliniis monasterii, mane surgens decimo septimo die mensis cepit navigare Florentiam versus, sequente illum marchione, pransus vero est Mutinæ. Deinde exercitui suo stipatus iter fecit per continentem, pervenitque Florentiam, nos vero Ferrariæ paulum commorati Florentiam et ipsi peliimus, metropolitibus partim ante patriarcham, partim cum eo profectis ».

3. *Eugenii Florentiam ingressus, et deinde patriarchæ et imperatoris Græcorum.* — Ingressus Florentiam Pontifex Encyclicis litteris reges principesque de suo adventu fecit certiores, hortatusque est, ut oratores ad cœptam Orientalis cum Occidentali Ecclesiæ conjunctionem conciliandam mitterent, quo argumento hæ regi Daniæ inscriptæ¹ sunt :

« Charissimo in Christo filio Erico regi Daniæ illustri, salutem.

« Cum variæ nobis multiplicesque semper hactenus incubuerint sollicitudines, ad commissum desuper officium pastoralis curæ gregis Dominici debite exequendum magna et omni ex parte laudabilis sollicitudo est visa circa rem unionis Orientalis Ecclesiæ cum Occidentali Ecclesia, quæ pro Dei miseratione, nostris temporibus est oblata, ad quam tractandam, ut dudum jam feliciter cœpimus, unionem, ac, ipso Domino et Deo nostro propitio, oblinendam totis animi et corporis viribus properamus. Et licet multos hactenus in ea re perpessi fuerimus labores, pluribus tamen antea mensibus mixta laboribus ipsis nulla, ob supervenientem de civitate Ferrariensi pestem, subijcimus etiam mortis pericula, quam vigentem ac continuo invalescentem nullis ac pæne omnibus, in eo loco pro OEcumenico Concilio existentibus, in locum alium propter hoc desiderantibus in ea ratione declinare, supersedimus, ut si forte per Hyemis adventum, ut verisimile erat, ea cessaret pestis, inchoatam hujusmodi unionem Orientalis Ecclesiæ in loco, ubi cœpta fuerat, ad optatum finem perduceremus. Cum vero ea pestis, per ipsam Hyemem, ut antea, perseveraret, nullique amodo dubium videretur, quin per Ver et Æstatem continuo invalesceret, ne tantum et diebus nostris incomparabile bonum, ex hujusmodi morbo pestis intercepti, aut aliquo modo turbari posset, et liberam esse omnibus pro Dei gloria in hoc OEcumenico Concilio, in vinea Domini Sa-

baoth collaborandi nobiscum, utriusque Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ accedente consensu, dictum sacrum OEcumenicum Concilium, prout ex copia translationis, quam hic militibus interclusam, videre poteris, transtulimus ad civitatem Florentinam, locum quidem ad id idoneum et semper alias, quoties de ipso futuro Concilio tractatum fuit, nominatum tanquam omnibus nationibus et populis, ut audiebamus, valde gratum. Ea autem translatione facta, et cedulis de nostro et Romanæ curiæ discessu ex more, publico in loco affixis, iter ingressi tandem, duce Domino, ipsam Florentinam civitatem, presenti die applicuimus, ubi magna cum cleri et populi alacritate suscepti fuimus; quod tuæ celsitudini ad gaudium facimus nolum, eandem in Domino exhortantes, ut postquam cœptum pridem pro diela unione Orientalis Ecclesiæ, aliisque maximis in Dei Ecclesia bonis operibus Concilium OEcumenicum, auctore Deo, est in loco salubri, tuto, libero et omnibus populis nationibusque grato, tuos oratores ad id mittere, ac prælatos in tuis dominiis constitutos, ut veniant hortari velis, ne per tuam excellentiam aliquam desit, quin utriusque Ecclesiæ unio cum cæteris sanctis operibus inchoatis feliciter perficiantur. Datum Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ mcccxxxviii ». Affleruntur eæ ab Andrea e Sancta-Cruce¹, atque ad Sueciæ regem, Ludovicum Palatinum Rheni Bavarie ducem, marchionem Brandeburgensem, ducem Saxonie, Maguntinum, Coloniensem et Treverensem archiepiscopos datas fuisse traditur.

Secuti sunt paulo post Pontificem imperator ac patriarcha Constantinopolitanus, quem prius decima tertia Februarii die Florentiam hoc ordine ingressum describit Græcus auctor² : « Die tertiadecima Februarii prodire obviam patriarchæ nostro cardinales duo, archiepiscopi vero et episcopi ad tringula cum magna populi frequentia, et facti obviam deduxerunt eum Florentiam. Ibat vero patriarcha medius inter cardinales magno cum honore, et omnes officii causa comitati sunt eum usque ad paratas illi aedes, quo ibi relicto divertimus et nos ad locum quisque sibi paratum ». Florentinos etiam magistratus ante urbis prætorium honorificentissime excepisse patriarcham, refert Andreas Sancta-Cruce³, ac Leonardum Aretinum Florentinæ reipublicæ scribam orationem Græcam eorum nomine habuisse. Post tridnum Florentiam pervenit Joannes Palæologus imperator, cui obviam effusos cardinales virosque principes narrant Græcus auctor et Andreas ipse, quanquam nimis imber pompæ celebratam confudit.

4. *Disceptatum de verbo Filioque, et tandem*

¹ Lib. XII, p. 67.

² In Actis Conc. Flor. p. 2, collat. 14. — ³ Act. Conc. Flor. sess. XVI. — ³ In Actis Conc. Flor. p. 2, collat. p. 14.

Græci conveniunt. — Deinde IV kalendas Martias habita est sessio decima septima, prima vero ex iis, quæ Florentiæ sunt celebratæ, in qua post diuturnum inter Julianum cardinalem Cæsarium et imperatorem colloquium convenit, ut Græci de modo conficiendæ concordie privalim inter se agerent, eumque in proxima sessione proponerent, sed cum formam consensionis non reperirent, ad disputationes theologicas res delapsa est. A sessione igitur xvm ad xxv disceptatum an Spiritus sanctus procederet a Filio, et num recte addita esset symbolo particula, *Filioque*. Conclusum denique est ex Græcorum quoque doctorum sententia Spiritum sanctum a Filio quoque procedere, proinde relictissime adjectam in symbolo eam dictionem, non tanquam additamentum, sed ut explicatio- nem pernecessariam.

Edilum est ad Græcos in fide orthodoxa confirmandos insigne miraculum; nam S. Bernardinus, qui Florentino Concilio interfuit, cum Græcam linguam ignoraret, Græce apud Græcos eleganter concionatus est, ut narrat ejus Vite auctor¹.

« Quomodo, inquit, Spiritus sanctus dona sua spiritalia ei invisibiliter infuderit, eique illapsus, ignito ardore suo linguam ejus facundam et disertam reddiderit, miraculum subjectum luculenter demonstrabit. Volebat ille in Ecclesiæ Concilio generali Græcos, qui ei intererant, veram salutis et veritatis viam docere, sed magno animi dolore cruciabatur, quod illorum non calleret idioma. Secum autem cogitans admiranda Dei opera, et ut ille suis Apostolis contulerit, ut possent omnium gentium linguis loqui, obnixè rogabat eum, largiretur Græcis intelligentiam eorum, que diciturus esset ad illos. Mox ferventi spiritu nulla in Deum fiducia fretus, ascendit suggestum, Græceque concionatus est de Catholica fide Græcos summo studio erudiens, ita ut mirarentur omnes, dice- rentque eum non minus probe nosse Græce, quam in Græcia natus esset. Sed Deus movebat linguam ejus, et loquebatur per eum, cum enim a suggestu descendisset, et omnes laudarent ejus Græce dicendi facultatem et copiam, ille Deo soli honorem omnem tribuens, mansit ex- pers Græcæ linguæ, ut anlea fuerat ».

Die igitur Junii tertia convenere Græci omnes in sedes patriarchæ, qui implicitis morbo significavit imperatori, oplare se concordiam et cum Romana Ecclesiâ conjungi velle. Rogatis singulorum sententiis, concili, excepto Marco Ephesino, una et mente et voce consensere, Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, quemadmodum Gennadius² in Commentario adversus Marci Ephesini imperatoris litteras

accusate enarrat: « Synodus, inquit, facta fuit secreto et infra domesticos lares, congregatis videlicet Orientalibus tantum, et nostris præsi- dentibus », et infra: « in qua Synodo orationem habuit imperator coram omnibus vobis, arguens videlicet vos, quod negligenter vos habetis et pigre circa divinum unionis opus in aliena re- gione tempus terentes, inquit: Domini ponti- fices, quid facimus in Italia tanto tempore, et non contendimus videre finem hujus rei? Videte, queso, vos et animadvertite ne decipiamur, et tantum bonum amittamus. Ego quidem impera- tor cum sim Dei gratia, qui me unxit imperato- rem, non debeo Deo rationem reddere, sicut et vos; munus imperatoris est Concilii decreta prolegere. Vos estis pastores Ecclesiæ, ad vos Christiani omnes respiciunt tanquam duces animarum suarum, vos debetis Deo rationem reddere pro illorum animabus. Quapropter videte, recte considerate quod justum est et Deo placitum. Ille sunt due rationes magnæ et peti- culosæ, unionis et divisionis: imminet quidem periculum, si unio cum sit bona et orthodoxa, et nos errore aliquo ducti illam non recipiamus, imminet etiam periculum divisionis, si nos non dividamus juste et rite. Considerate itaque, quod melius est et utilius, dicite sententias, que ani- mas vestras non lædant; unio enim Ecclesiarum sancta est, dummodo cum pietate sequatur, divisio vero contra horrenda est et dicitur. Qua- propter nisi uniamur pie, animas nostras læde- mus, si vero dividamus injuste, idem iterum patiemur, videte igitur, quid sit agendum: noslis enim quantum malum schisma Ecclesiis affudit, ex quo enim factum est schisma usque ad nostra tempora Græci Latinos instar canum habent, et Latini similiter Græcos. Puto igitur, quod qui- cumque, ut placeat hominibus, piam Ecclesiæ unionem retardabit, pejorem locum ille, quam Judas, est habiturus. Sed vos, o Patres reverendi, quod justum est considerate, Dei timorem præ oculis habentes. Nolite propter brevem gloriam vel unius partis vel alterius animas vestras lædere, et sanguinem reliquorum Christiano- rum, qui in vos respiciunt, tanquam pastores et duces suos.

5. « Hæc cum audissent pontifices, una voce dixerunt omnes: Quicumque retardaverit piam Christianorum unionem sit illi anathema. Et ita tulerunt sententias ipsorum singuli, alius quidem sic, alius vero sic ore locuti, incipientes a sacro patriarcha. Quapropter unus ex Synodo sanctitate et virtute exornatus et præditus inquit: Justum est concordare auctoritates nostrorum sanctorum; sunt enim concordēs, et unus et idem Spiritus locutus est in illis, nec ulla est dissensio, et nos uniemur Romanorum Ecclesiæ. Tu vero tunc temporis respondisti inquit, quod Latini non solum sunt schismatici, verum etiam hæretici, quapropter neque convenit ullo pacto

¹ Vite S. Bern. auct. apud Snr. xv die Maii. — ² Act. Conc. Flor. p. 5.

illis conjungi, nisi a symbolo expungant additionem illam, et confiteantur symbolum, quod nos habemus.

Hæc cum audisset archiepiscopus Nicænus, (is erat Bessarion, in sacrum postea cardinalium collegium cooptatus,) tibi respondit: Qui igitur dicunt Spiritum sanctum a Filio etiam procedere hæretici sunt? et quamprimum tu respondisti: Maxime. At ille: Propitius esto mihi Deus. Et sancti, qui hoc dicunt hæretici etiam sunt? Mula fiant labia, quæ loquuntur adversus sanctos, et ita attulit auctoritates sanctorum Orientalium sanctorum doctorum, et legit eas universæ Synodo, quas tu nec vidisti unquam, nec legisti præter scripta Gabasilæ et Palamæ.

Patres vero cum vidissent auctoritates sanctorum Orientalium et eas legissent, necnon Occidentalium sanctorum, et illas inter se concordantes invenissent, omnes veritati crediderunt jam manifestatæ; non enim justum est, cum ostenditur lumen, oculos claudere, et ita sententias tulerunt sanctorum auctoritatibus consentientes et Filium concesserunt esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium processionis Spiritus sancti æque ac Patrem. Accersitis postea Patribus Latinis concepta est hæc formula fidei:

« Quoniam in hoc sacro Oecumenico Concilio omnipotentis Dei gratia nos Latini Græcique convenimus pro sancta unione inter nos assumenda, et studiose invicem curavimus, ut articulus ille de processione Spiritus sancti magna cum diligentia et assidua inquisitione discutere, prolatis vero testimoniis de divinis Scripturis plurimisque auctoritatibus sanctorum doctorum Orientalium et Occidentalium, aliquibus quidem ex Patre et Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, et eandem intelligentiam aspicientibus omnibus sub vocabulis variis, nos Græci affirmavimus hoc, quod dicimus Spiritum sanctum ex Patre procedere non hæc mente dicere, ut excludamus Filium, sed quoniam opinati sumus Latinos dicere Spiritum sanctum ex Patre et et Filio tamquam a duobus principiis et duabus spirationibus, abstinuimus a dicendo, quod Spiritus sanctus procedat ex Patre et Filio.

« Nos autem Latini asserimus quod id, quod dicimus Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, non hæc mente dicimus, ut excludamus Patrem, ut non sit principium totius deitatis, Filii scilicet et Spiritus sancti; aut quod id, quod Spiritus sanctus procedit a Filio, Filius a Patre non habeat, sive quod duo asseramus esse principia, sive duas spirationes, sed quod unum tantum asserimus esse principium, unicamque spirationem Spiritus sanctus prout hæc tenus asseruimus.

« In nomine igitur S. Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti in hac demum sancta ac Deo chara unione eodem sensu, eadem anima eademque mente nos Latini et Græci consentimus et concordamus, ut ab omnibus Christianis hæc fidei veritas credatur et suscipiatur, et ita profiteamur, quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio æternaliter est, et ex utroque æternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit, declarantes, quod id, quod sacri doctores et Patres dicunt ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut et Patrem. Et quoniam omnia, quæ Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem, hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ejus Filius a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est ».

6. *Josephi patriarchæ obitus in communionem Catholica, et post disceptationes de controversis, latum et lectum decretum de conjunctione Orientalis et Occidentalis Ecclesiarum.* — Ingenti affectos lætitia universos, audita illa Græcorum pia professione, ac miraculo rem adscriptam tradit Andreas Sancta-Cruce, additque Josephum patriarcham flagitasse, ut sessio celebraretur, in qua Orientalis Occidentalisque Ecclesiæ consensus solemniter decreto sanciretur; sed rem extraneam, quo prius Græci in aliis etiam controversis articulis fidem orthodoxam profiterentur; confectum vero senio patriarcham mortem obiisse: « Hæc, inquit, difficultate stante, x Junii post solis occasum, doctor maximus patriarcham invasit, quo demum ea nocte decessit, sed ante obitum cedulæ præmissæ processionis Spiritus sancti propria manu subscripsit, ac regulæ sanctæ matris Ecclesiæ se humiliter submittere interfuit ». Extant in Actis Græco-Latinis extrema patriarchæ sententia, quam indicat Andreas Sancta-Cruce his præfixa verbis: « Josephi miseratione divina archiepiscopus Constantinopolis novæ Romæ, et œcumenicus patriarcha ». Non ex arrogantia, sed ex simplici consuetudine fitutum hunc inanem ab antecessoribus perperam usurpatum adjectis videtur Joseph, quem toleravit prudenter Eugenius, ne Græci inde offensionis publicæ occasionem sibi dari putarent. Simili ratione sæpe Romani Pontifices passi sunt patriarchas Armeniorum et Georgianorum Catholicos se appellasse, cujus vocis eadem atque Oecumenici significatio est, sed abusive ab iis sumpta, scilicet sicut pro orbis parte orbis accipi solet, et reges orbis imaginem præferunt manibus, quamvis exigua orbis parte potiantur. Cæterum id pietatis Monumentum, a patriarcha editum, cum ejus finis adesset vitæ, hujusmodi est: « Quoniam ad finem vitæ meæ

pervenit, soluturus jam commune debitum, Dei gratia scribo et subscribo sententiam meam aperte universitati meorum filiorum. Omnia igitur, quae sentit et quae dogmatizat Catholica et Apostolica Ecclesia Domini nostri Jesu Christi senioris Romae, ipse quoque sentio, et iis me acquiescente do et dico. Profiteor quoque beatissimum patrem patrum et maximum Pontificem et vicarium Domini nostri Jesu Christi antiquae Romae papam ad certam omnium fidem, necnon purgatorium animarum; in horum quippe fidem scriptum est die mensis Junii nono millesimo quadringentesimo trigesimo nono, Indictione secunda ».

Ob praeclearum hoc morientis patriarchae testimonium addit Andreas Sancta-Crux: « Tot tantaque visa sunt totalis reductionis signa, quod summus Pontifex, sacro Latinorum approbante catu, ad Ecclesiae communionem admissum consenserit, magnoque cum praetorum comitatu, astantibus singulis reverendissimis cardinalibus, Graecis eorum more sacris indutis vestibus funeralibus decantantibus, in Ecclesia S. Mariae Novellae, ubi palatium Apostolicum est, sepultura conditus est ».

Persolutis ita justis patriarchae funebribus, actum est enim Graecis, ut expensis divinis oraculis ac sanctorum Patrum testimoniis in reliquis similiter de fide controversiis, Latinorum sententiae accederent, profiterentur scilicet Romanam Ecclesiam de processione Spiritus sancti non tantum pie sentire, verum convenientissime dictionem, *FILIOQUE*, symbolo apposuisse, Romanum Pontificem in universa Dei Ecclesia primatum tenere, verumque esse Petri successorem, animas purgatorio igne reliquas criminum maculas expiare, Eucharistiam denique in azy-mo vel fermentato continei posse. De quibus institutis theologice concertationibus Graeci Romanae Ecclesiae fidem amplexi sunt totidem decretis editis. Et sane in Eucharistiae controversia, quae erat multiplex, Bessarionem Nicaenum archiepiscopum ita Pontifici respondisse, refert Andreas Sancta-Crux ¹: « Notissimum est, sancte pater, beatitudini vestrae et aliis reverendissimis dominis in discussione et inquisitione differentiarum habitarum, nos usos auctoritatibus sanctae Scripturae et sanctorum Patrum Ecclesiae: nam cognoscentes nos et animadvertentes fragilitatem humanam, potius volumus credere auctoritatibus sanctorum Patrum, quam rationibus humanis: ea regula, qua in aliis usi sumus, et in hac haesitatione utimur. Nos audivimus, verba Dominica esse, quae mutant et transubstantiant panem illum in Corpus Christi et vinum in Sanguinem, et quod divina verba illa Salvatoris omnem virtutem transubstantionis habent, de necessitate ipsum doctorem et cam-

dem suam sententiam sequimur. Praeterea, pater beatissime, nec nos ignoramus quatuor requiri in consecratione pretiosissimi et venerabilis Sacramenti. Primo materiam, quae debet esse panis triticeus aut fermentatus aut azy-mus, quia in utroque conficitur veraciter. Item, quod minister sit sacerdos, qui habeat sacerdotium ab Ecclesia secundum canones. Item tertio formam, quae est verba Salvatoris secundum sententiam S. Joannis praefati. Quarto, beatissime pater, intentio sacerdotis, ut habeat intentionem consecrandi panem sibi propositum et vinum. Haec breviter, pater beatissime, de hac questione et sufficienter ad certificationem sanctitatis vestrae et aliorum Patrum diximus, et quod semper, pater sancte, fuerimus et simus et futuri simus in hac sententia, sanctitatem vestram certissimam reddimus ».

8. Ea Bessarionis oratione gratius nihil ad aures Christi vicarii accidere potuit, conventumque est, ut die sexta Julii in sessione publica decretum inibi Orientalem inter et Occidentalem Ecclesias sacri foederis perlegeretur. In qua Graeci solita in salutando Pontifice a Latinis exhiberi officia praestitere, ut Andreas Sancta-Crux oculatus testis enarrat: « Ultra novitatem, inquit, novorumve capitulorum fidei professionem in decreto contentorum, nil novi conspexi, nisi quod, prout alii Latini Patres ad summum Pontificem accedunt eidem osculando fimbrias reverentiam exhibendo, id pariter et Graeci fecere, ac hymnum: *Veni, creator Spiritus*; in Graeco suavissimo cecinerunt cantu, ac missam cumetasque Ecclesiae Latinae caerimonias religiosissime ac reverenter perceperunt, adoraveruntque. Missa, Romanae Ecclesiae more summo Pontifice celebrante, finita, ac demum solitis orationibus ac caerimoniis quae fieri assolent in sessionibus publicis, ad altare summi Pontificis sede posita, prout moris est, ac cunctis praesentibus imperatore Graecorum ceterisque Graecorum Patribus, reverendissimus dominus cardinalis S. Sabinae in Latino primo, deinde Nicaenus archiepiscopus in Graeco decretum legere, cujus decreti ¹ verba haec fuere:

« Ad futuram rei memoriam.

« Consentiente ad infrascripta charissimo in Christo filio nostro Joanne Palaeologo Romaeorum imperatore illustri, et locum tenentibus venerabilium fratrum nostrorum patriarchalium et ceteris Orientalem Ecclesiam repraesentantibus, Laetentur caeli et exultet terra, sublatus est enim de medio paries, qui Occidentalem Orientalemque dividebat Ecclesiam et pax atque concordia rediit illo angulari lapide Christo, qui fecit utraque unum vinculo fortissimo cha-

¹ Acta Conc. Flor. p. 2, collat. 22.

¹ Ext. in Act. Graecolat. p. 315, et apud Audi. c. Sancta Cr. p. 2 collat. 22, et apud Bond. dec. 3. l. x. et in Ms. Vall. sign. lit. B num. 12, p. 257, et in alia sign. lit. F. num. 27, p. 14.

ritatis et pacis utrumque jungente parietem, et perpetuae unitatis federe copulante ac continente, postque longam maroris nebulam et dissidii diuturni atram ingentemque caliginem serenam omnibus unionis optatae jubar illuxit, gaudeat et mater Ecclesia, quae filios suos hactenus invicem dissidentes jam videt in unitatem pacemque rediisse, et quae antea in eorum separatione amarissime stabat ex ipsorum modo mira concordia cum ineffabili gaudio omnipotenti Deo gratias referat, cuncti gratulentur fideles ubique per orbem, et qui Christiano censentur nomine matri Catholicae Ecclesiae collaentur: ecce enim Occidentales Orientalesque Patres, post longissimum dissensionis atque discordiae tempus, se maris et terrae periculis exponentes, omnibusque superatis laboribus, ad hoc sacrum Oecumenicum Concilium desiderio saceratissimae unionis et antiquae charitatis reintegrandae gratia laeti alacresque convenerunt, et intentione sua nequaquam frustrati sunt; post longam enim laboriosamque indaginem tandem Spiritus sancti elementia ipsam optatissimam sanctissimamque unionem consecuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis Dei beneficiis gratias referre sufficiat? Quis tanta divinae miserationis divitias non obstupescat, cujus vel ferreum pectus tanta supernae pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsus divina opera, non humanae fragilitatis inventa, atque adeo eximia cum veneratione suscipienda et divinis laudibus prosequenda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, Christe, fons misericordiarum, qui tantum boni sponsae tuae Catholicae Ecclesiae contulisti, atque in generatione nostra tuae pietatis miracula demonstrasti, ut enarrent omnes mirabilia tua. Magnum divinumque munus nobis Deus largitus est, oculis videmus, quod ante nos nulli cum valde cupierint, aspicere nequiverunt; convenientes enim Latini et Graeci in hac sacrosancta Oecumenica Synodo magno studio invicem nisi sunt, ut inter alia etiam articulus ille de divina Spiritus sancti processione summa cum diligentia et assidua inquisitione discerneretur, prolatis vero testimoniiis ex divinis Scripturis plurimisque auctoritatibus sanctorum doctorum Orientalium et Occidentalium, aliquibus quidem ex Patre et Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, et ad eandem intelligentiam aspicientibus omnibus sub diversis vocabulis, Graeci quidem asseruerunt, quod id, quod dicunt Spiritum sanctum ex Patre procedere non hac mente proferunt, ut excludant Filium, sed quia eis videbatur, ut aiunt, Latinos asserere Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedere tanquam ex duobus principiis et duabus aspirationibus, ideo abstinerunt a dicendo, quod Spiritus sanctus procedat ex Patre et Filio. Latini vero asseruerunt non se hac mente dicere

Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, ut excludant Patrem, quin sit fons et principium totius Deitatis, Filii scilicet et Spiritus sancti, aut id quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, Filius a Patre non habeat, sive quod duo ponant esse principia, seu duas spirationes, sed unum tantum asserant esse principium unicamque spirationem Spiritus sancti, prout hactenus asseruerunt, et cum ex his omnibus unus et idem elicialur veritatis sensus, tandem in infra-scriptam sanctam et Deo amabilem eodem sensu eademque mente unionem unanimiter concordarunt et consenserunt.

« In nomine igitur sanctae Trinitatis Patris et Filii et Spiritus sancti, hoc sacro approbante universali Florentino Concilio, definimus, ut haec fidei veritas ab omnibus Christianis credatur et suscipiatur sicque omnes profiteantur, quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio aeternaliter est, et essentiam suam suamque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit, declarantes, quod id, quod sancti doctores et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Graecos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiae Spiritus sancti sicut et Patrem, et quoniam omnia, quae Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, praeter esse Patrem, hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aeternaliter habet, a quo etiam aeternaliter genitus est.

« Definimus insuper explicationem verborum illorum, Filioque, veritatis declaranda gratia, et imminente tunc necessitate, licite et rationabiliter symbolo fuisse appositam. Item in azymo sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici, sacerdotesque in altero ipsum Domini Corpus conficere debere, unumquemque scilicet juxta suae Ecclesiae, sive Occidentalis sive Orientalis consuetudinem. Item si vere poenitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas poenis purgatoriis post mortem purgari, et ut a poenis hujusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, et elemosynas, ac alia pietatis officia, quae a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta, illorumque animas, qui post baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illas etiam, quae post contractam peccati maculam in suis corporibus vel eisdem exuta eluerunt in tueri clare ipsum Deum trinum et unum sicuti est, pro meritorum tamen diversitate, alium alio perfectius; illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato vel solo originali decesserunt, in

infernum descendere, penis tamen disparibus puniendas.

« Item definimus sanctam Apostolicam Sedem et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse B. Petri principis Apostolorum, et verum Christi vicarium, Iohannisque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem et doctorem existere, et ipsi in B. Petro pascendi, regendi et gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Jesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis OEcumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur. Renovantes insuper ordinem traditum in canonibus caeterorum venerabilium patriarcharum, ut patriarcha Constantinopolitanus secundus sit post sanctissimum Romanum Pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus vero Antiochenus, et quintus Ierosolymitanus, salvis videlicet privilegiis omnibus et juribus eorum. Dal. Florentiae in sessione publica synodali in Ecclesia majori solemniter celebrata, anno incarnationis Dominicae MCDXXXIX, pridie non. Julii, Pontificatus nostri anno IX. Adjectae sunt Pontificis, cardinalium, ac praesulum Latinorum et Graecorum subscriptiones.

9. *De reductione Graecorum litterae Encyclicae summi Pontificis.* — Perlecto sacro de facta consensione decreto, Graeci Pontificis genu dexteramque pie deosculati sunt. Quaesivit postea Eugenius ¹ nonnulla de ritibus Graecorum, et inter ea cur matrimonia dirimerent, nec mortuo jam Josepho novum patriarcham latis suffragiis designarent, quem ipse et confirmaturus donaturusque liberali commeatu, exauctorato Latino, foret: at ii conjugia non nisi justas ob causas se solverè affirmarunt, contenderuntque a veteri instituto nolle discedere nisi patriarcha non a se, quam Constantinopoli deligeretur. Questus etiam est de Marco Ephesino qui se a Synodo segregarat, cum autem in sapientiae laude caeteris omnibus non esset antefereendus, quippe qui ad objecta a Joanne religioso viro obtulisset. His perfectis, imperator Florentiam ornavit discessum, quem ita laudatus Andreas ² describit: « Die xxvi Augusti solemniter per totum sacrum cardinalium collegium sociati imperator Graecive ex Florentia ad patriam redeuntes exiverunt, associantibus eundem demum per territorium Florentinum cardinalibus tribus, ac nullis aliis, hisque sanctissimae unioni optatus finis impositus est ». Ad quam confirmandam Graecosque juvandos has ad cunctos Christi fideles litteras dedil ³:

« Universis et singulis, ad quos presentes litterae pervenerint, salutem.

« Exultare in Domino plurimum convenit,

dilecti filii, illique hostiam offerre jubilationis et laudis, qui antiquae suae miserationis memor protectus sanctae Romanae Ecclesiae et Apostolicae Sedis fecundioribus semper incrementis accumulatur. Respicientes dudum ad Orientales populos, si forte, ipso Deo miserante, illucesceret dies, quo ipsos ad ipsam Apostolicam Sedem et Romanam Ecclesiam redire videremus ex longinquo, accessimus in ea re ad cor altum, et ipsum sanctum negotium promovere coepimus, in Constantia primum in minoribus constituti, deinde ad apicem summi Apostolatus assumpti diligenter prosequentes, nullos labores recusavimus, nullis expensis pepercimus, etiam usque ad extremam exinanitionem, denique inter afflictiones et angustias multas invictam semper tenuimus patientiam, ne tantum bonum deseri pateremur: sciebamus enim rem istam per alium explicari non posse, cum ipsi populi Orientalis Ecclesiae per suos oratores palam mundo loquerentur, non alibi quam apud Apostolicam Sedem et intra Italiam velle convenire. In hoc itaque sanctissimo opere indefesse laborantibus dignatus est misericors Deus assistere: nam qui per tanta marium terrarumque spatia a nobis dividebantur, post labores, incommoda et pericula multa, hos ad ipsam Apostolicam Sedem et Romanam Ecclesiam pervenire concessit.

« In primis charissimum in Christo filium nostrum Joannem Paleologum Romaeorum imperatorem illustrem et bonae memoriae Josephi Constantinopolitanum patriarcham, cum metropolitanorum episcoporum, ac praetorum, et clericorum, necnon nobilium et aliorum multitudine copiosa, aliarum quoque trium patriarchalium sedium, Antiochena scilicet et Alexandrina ac Ierosolymitana Ecclesiarum procuratores, Iberorum etiam et diversarum gentium oratores ad nos pari modo perduxit: cum quibus postmodum tum per disputationes publicas et privatas, tum per varios tractatus quindecim ferme mensibus congregari tribuit: in quo suppositorum hujus sacri OEcumenici Concilii, praesertim venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, nonnullorumque praetorum, magistrorum et doctorum probata pietas in hoc maxime comprobata est, dum nobis semper assiderint, ac indefesse laboraverint cum omni charitate, jungendoque saepenumero dies et noctes, nullum unquam pietatis praetermiserunt officium. Propterea exaudivit Dominus et attendit voci orationis nostrae: apparuit enim gloria ejus super populum suum, factumque est, ipso disponente, ut qui ferme quingentis annis ab ipsa Apostolica Sede et Romana Ecclesia divisi fuerant, nunc in unam veritatis professionem pure conveniant, Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere confestantes, recognoscentesque supremam auctoritatem Apostolici throni Romani Pontificis, cui ut Domino nostro Jesu Chri-

¹ Acta Graecol. ex edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 609. — ² In Act. Conc. Flor. p. 2. coll. 22. — ³ Lib. XV. p. 210.

sto capita submiserunt, et plura alia pro fide et unitate facientes, veluti in decreto super hoc confecto et in solemnibus sessionibus promulgato plenius continetur. Quid hac Dei largitate præstantius? Quid hoc divino opere mirabilius? Non enim veluti Hebræorum populum ad terram repromissionis gentem unam vidimus evocari, sed multarum gentium populos, nationes et linguas ad unam divinæ veritatis assertionem meritumque concurrere; quodque amplius est, exinde latum aperiri campum, per quem infidelium populos hic sonus introeat, fiantque magna et mirabilia Dei opera in salutem eorum, ac nostrorum fidelium perpetuam pacem, prout diebus nostris, Domino concedente, videre speramus.

« Latentur igitur cæli et exultet terra, consurgat ad hoc Christianus populus, præsertim principes terre induantur fortitudine sua, quos sanctorum honorum participes esse mereantur, induatur vestimentis gloriæ plebs fidelis, quoniam si Deum pro suis in nos beneficiis laudare jubemur, in iis maxime excolere convenit, honorare, canticis vocis prædicare, ac mysticis adorare muneribus, et omnium sanctorum operum studio prævenire. Nos autem, qui tam incomparabile opus, ipso Deo disponente, suscepimus et in ejus miseratione ac fidelium suffragiis plene confisi magnas atque intolerabiles hucusque expensas subivimus, majoresque ad hujusmodi sanctissimi operis felicem effectum, pro reducendis ibi, quæ hic conclusimus, arceatque infidelibus a molestiis populi Christiani et aliis faciendis, quæ supra præmisimus necessario subire oporteat, lubenti ac libero animo Christi fideles ad hoc cæleste meritum invitamus, quos etiam, ut ferventiores reddantur, magnis spiritualium donorum ac Dei benedictionum muneribus prævenire decrevimus, etc. ». Proponit indulgentiarum præmia, qui pecuniam in sacrum illud opus convertendum contulerint. « Dat. Florentiæ anno MCXXXIX, id. Augusti, an. IX ».

10. *Subsidia Græcis in Turcas sollicitat Eugenius.* — Præceperat antea XI kal. Aprilis Eugenius ¹, Quintino designato episcopo Alrebatensi, ut pecunias, quæ ex indulgentiis in dilatione ducis Burgundiæ contractæ fuerant ad Græcos sustentandos transmitteret. Respondisse Christi fideles Pontificis votis, atque opes pro amplificanda divina gloria contulisse, ex Blondo colligitur, dum is tradit ² mirum fuisse quantos Eugenius pro Græcis sumptus fecerit. Qui etiam ad tuendum Paleologum imperatorem contra Turcas est pollicitus ³ certum triremium numerum subsidio ei se missurum, atque tum etiam terrestribus copiis ipsum adiuturum, acturumque cum Alberto Romanorum rege, ut exercitum in expeditionem adversus Turcas educeret.

« Charissimo in Christo filio Joanni Paleologo Romanorum imperatori illustri, salutem, etc.

« Cum pro ineffabili misericordia Salvatoris nostri Domini Jesu Christi his diebus factum sit, ut nonnullæ differentiæ, quæ quingentis ferme annis inter Occidentalem Orientalemque Ecclesias vignerunt, sublatae sint, et unio inter ipsas Ecclesias feliciter fuerit confirmata, prout in decreto super inde confecto et in publica sessione pridem solemniter publicato plene continetur, ipsamque sanctam unionem et omnia in dicto decreto contenta tu pro zelo domus Dei et Catholicæ fidei pridie ferventi devotione in nostra et venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, multorumque prælatorum præsentia exsequi, et ad effectum pro viribus deducere in partibus Orientalibus pollicitus fueris, nos qui non solum ipsa effectui demandari tota mente peroptamus, sed etiam ea perpetua stabilitate firmari ac etiam dilatari, quo crucis Dominicæ inimicis a Christi fidelium finibus eliminatis, in pacis quiete ac securâ libertate ipsi Christi fideles debitum possint Domino reddere famulatum, cognoscentesque eundem tuæ serenitati pietatis inesse affectum, tenore præsentium de consilio et assensu ipsorum cardinalium tuæ serenitati pollicemur, quod per totum mensem Martii proxime secuturum versus Constantinopolim mittemus decem galeas armatas, quæ pro hac re spatium unius anni, vel si utilius videretur, viginti inter galeas et naves, quæ spatium sex mensium in locis illarum partium, ubi magis opportunum videbitur, permanebunt.

« Et ut non solum mari, sed etiam terra Turchi opprimi possint, te in aliquo adjuvabimus pecuniario subsidio, ut tua potentia et nostra subventionem eo facilius contra ipsos Turchos terrestrem possis illo tempore exercitum ducere. Sollicitabimus quoque omni cum instantia charissimum in Christo filium nostrum Albertum Romanorum ac Hungariæ et Bohemiæ regem, ut eo tempore ex partibus Hungariæ contra eosdem Turchos potentem conducat exercitum, idemque ut fiat per Albanenses et alios illarum partium Christianos, diligenter curabimus. Dabimus etiam operam nobis possibilem, ut pro feliciore hujus rei executione ipse rex Romanorum huic expeditioni personaliter intersit. Quod si forte ex aliqua causa in prædicto mense Martii ipsa maritima atque terrestris expeditio contra infideles fieri non posset, nihilominus tempore opportuno et rebus exigentibus, ea omnia, quemadmodum prædictum est, nos exsequemur.

« Et si forte ex aliqua causa terrestris exercitus fieri non posset, nihilominus, omittente necessitate, et te hoc requirente, prædictas galeas armari et ad partes Constantinopolitanas mitti faciemus. Solvemus etiam trecentis balli-

¹ Lib. XI, p. 508. — ² Blond, dec. 2, l. x. — ³ Lib. XI, p. 358.

stariis pro tuitione civitatis Constantinopolitane a die, quo applicueris Constantinopolim, usque quo fiat predicta navalis expeditio, mensualimque ordinabimus, pro uno anno pecunias apud Constantinopolim, ut pro stipendio ipsis ballistariis debito valeat satisfieri. Item si dicta galearum expeditio dicto mense Martii non fieret, ex tunc usquequo fiat, ordinabimus, ut dictae galeae armatae apud dictam urbem Constantinopolim pro ipsius tuitione necessaria a mense Aprilis usque ad mensem Septembris permaneant, quodque, si facta executione predicta generalis expeditionis contingat (quod absit) res prospere non succedere, et necessitas pro tuitione ipsius Constantinopolitane urbis imminet, solvi faciemus predictis trecentis ballistariis et duabus galeis, ut proxime dictum est. Hanc autem nostram promissionem, etiam si interim nos ad se Deus vocaverit, in omnibus predictis capitulis robur et firmitatem habere et ipsam sanctam Romanam Ecclesiam ad eorum executionem, quae commune totius Christianitatis bonum concernunt, obligatam esse volumus. Dat. Florentiae IX kal. Octobris, anno ix ».

11. *Fantinus Cretensis, et Isidorus Kiovensis archiepiscopus in Russia legati.* — Ut dicta factis oraret, paucis post diebus Cosmae et Laurentio Medicis argentariis Romanae curiae injunxit ¹, ut duodecim aureorum millia praesidiario militi Constantinopolitano persolvenda curarent. Misit etiam suos ad Albertum regem legatos, qui ad parandum sacrum bellum incumberent. Ut vero Orientis populos ad ea excipienda et pie colenda quae in Synodo Florentina sancita fuerant adduceret Dei vicarius, plures legatos in variis provinciis creavit, interque alios Fantinum Cretensem archiepiscopum legali de latere auctoritate exornavit ² :

« Fantino archiepiscopo Cretensi, ad ipsam Cretensem insulam et provinciam ac omnes ejus civitates et dioceses legato misso.

« Cum omnipotens Deus, id quod etiam, antequam ad Pontificatus apicem essemus assumpti, ardentissimo studio optavimus, videlicet ut Orientalis cum nostra Occidentali Ecclesia, sublato de medio pernicioso schismate, felix unio sequeretur, diebus nostris sua pietate donare dignatus sit, prout hoc jam universis fere mortalibus innotescit, neque huic operi manum imposuisse satis factum esse videatur, nisi ad prosequendum conclusae hujusmodi unionis negotium personas idoneas pro ea re exequenda et firmanda ad diversas partes, ubi opus est destinemus, cum nec etiam leges concedere et jura sufficiat, nisi simul per quos illa debite servari mandentur. Ut igitur ipsae Cretae insulae ac provinciae partes, et in ipsis consistentes populi eo magis perfectam hujusmodi unionem com-

plectantur, atque ut id Dei et Romanae Ecclesiae reverentia, obedientia ac devotione persistant, quo specialius per Sedem Apostolicam velut matrem visitationis officio conspexerint se fovendi, ecce ad te potentem quidem opere et sermone, quem Deus omnipotens in magnis expertum et arduis singularis circumspeditionis industria et probitate, aliisque grandium virtutum titulis insignivit, in cujus affectibus geritur prout indubie tenemus, honorem Dei et Apostolicae Sedis, atque ipsum unionis bonum, quam latissime effundere atque promulgare, justitiae terminos colere, rebelles compescere atque errantes in viam reducere veritatis, nostrum convertimus deliberationis intuitum, teque ipsarum haurum consideratione virtutum tibi ab ipso Deo abunde concessarum de fratrum nostrorum consilio in predicta insula et provincia Cretensi, ejusque civitatibus et diocesis hujusmodi nostrum legatum missum cum potestate legali de latere facimus, constituimus et etiam deputamus, etc. Dat. Florentiae anno incarnationis Dominicae MCCCXXXIX, quatuordecimo kal. Octobris, Pontificatus nostri anno ix ».

Legavit ¹ etiam in Russiam aliasque provincias Isidorum Kioviensem archiepiscopum, qui egregiam operam pro revocandis in Romanae Ecclesiae sinum Graecis navarat.

« Venerabili fratri Isidoro Kyeu, ac totius Russiae metropolitae in Lituania, Livoniae et Russiae provinciis, ac in civitatibus, diocesis, terris et locis Lechia, quae tibi jure metropolitico subesse noscuntur, Apostolicae Sedis legato, salutem.

« Cum juxta desiderium cordis nostri, et diutinam operam per nos impensam, per ineffabilem Dei misericordiam et Spiritus sancti gratiam, qui ubi vult spirat, Graecorum Ecclesia nobiscum unita sit, illa ut deinceps unum ovile et unicum eis pastorem oves Christi fidelium recognoscere habeant, nos cupientes, ut longinqua et externa nationes hujus unitatis suavitali sentiant et odorem, et ut in ea, Deo auctore, aedificentur, atque in vera fide Christi in melius reformentur, et illa in eis fiant, per quae exaltatio fidei orthodoxae, animarum salus, pax et concordia populorum, ac disciplina morum uberius sequantur, et nomini Christi proveniat incrementum, te, cujus virtus et diligentia in hac sancta unione admodum cognovimus profuisse, et quem Dei benignitas praeclearis virtutum dolibus illustravit, ac vix integritate et morum, necnon magnitudine consilii, rerum agendarum experientia, prudentia quoque et sacrarum litterarum doctrina plurimum exornavit, in Lituania, Livoniae ac totius Russiae provinciis, necnon in civitatibus, diocesis, terris et locis Lechia, quae tibi jure metropoli-

¹ Lib. XI, p. 308. — ² Lib. VII, p. 75.

¹ Lib. X, p. 227. Ext. etiam inter Martin V. brev. p. 12.

tico subesse noscantur, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio, pro statu universalis Ecclesiae atque nostro nostrum et Apostolicae Sedis legatum de latere cum plena potestate auctoritate Apostolica facimus. Dat. Florentiae anno Incarnationis Dominicae MCDXXXIX, XVI kal. Septembris, Pontificatus nostri anno IX ». Pessime a Moschis fuit acceptus Isidorus conjectusque in carcerem, atque a congregato schismaticorum conciliabulo intendebantur¹ illi supplicia, seu verius martyrii palma parabatur, nisi e carcere divinae providentiae arcano consilio fuisset emissus.

12. *Armenii fidem Catholicam in Synodo recipiunt.* — Conjungebat cum Isidoro pios labores Visiario sive Bessario Nicaenus archiepiscopus, quem ut de re Catholica benemerentem Eugenius annuo stipendio sex centorum aureorum, dum in Romana curia agebat; trecentorum vero, dum Constantinopoli versabatur donavit², ambosque cardinalitia pariter purpura exornatos, inferius visuri sumus. Affecti etiam pluribus privilegiis Andreas archiepiscopus Colocensis³ et Pembaninus Pneumaticos Lomiti abbas⁴ Ordinis S. Basilii ob conjunctam impigre in jungendo sacro fodere operam.

Auxit eam de Graecis ab inveterato schismate revocatis laetitiam Armeniorum ad gremium Ecclesiae confluentium adventus, qui cum in dies immineret, Eugenius universis fidelibus concepta animo gaudia litteris⁵ Encyclicis explicuit; tum etiam reges ac principes, ut sacra arma pro Graecis e Turcica servitute vindicandis, et Mahumetica superstitione abolenda expedirent, cohortatus⁶ est:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ab ipsis nostri Apostolatus initiis omni studio elaboravimus, ut utriusque Ecclesiae unio felicissime sequeretur, et post multas hinc inde missas legationes advenerunt ad nos anno praeterito, adducti et haecenus sustentati sumptibus nostris, charissimus in Christo filius noster Joannes Palaeologus Romanorum imperator illustris et bonae memoriae venerabilis frater Joseph patriarcha Constantinopolitanus, et locatenentes Alexandrini, Antiocheni et Jerosolymitani patriarcharum, legatique Trapezuntii imperatoris, Iberorum, Ruthenorum et Valachorum cum metropolitans et clericis, ac nobilibus plurimis et multitudine copiosa. Avidi quippe hujus sacratissimae unionis laboribus plurimis, marisque periculis sese exponere nequaquam eunctati sunt, sacro Oecumenico Concilio, quod intra Italiam, et ubi nos commode interesse possemus fieri magna cum instantia postula-

runt, adesse cupientes, advenerunt autem ad disputandum, sine contentionis famen vitio, aut pertinaciae studio. Nos itaque divini humanique juris professores omni ex parte congregare curavimus, qui cupientibus veritatem aperirent, Deoque largiente, postquam eis tam ex Scripturis divinis, quam ex sanctis Patribus Latinis pariter et Graecis veritas per omnia est patefacta, libentissime consenserunt inventae veritati, Spiritumque sanctum ex Patre simul et Filio procedere professi sunt, summamque Romanae Ecclesiae et sanctae Sedis Apostolicae auctoritatem, quam improbe nimirum quidam opprimere nituntur, grate recognoverunt, atque in reliquis consenserunt, prout ex decreto inde contexto, quod his inclusum mittimus, tua celsitudo apertius cernet.

« Audemus sane in Domino gloriari, atque confidentissime dicere id nostra aetate patratum esse, quo nihil majus nihilque dignius ab ipso Apostolicae praedicationis tempore Catholica vidit Ecclesia, neque vero hic erit finis divinarum mirabilium, sed divinae miserationis latior campus aperitur, ut sol ille justitiae, qui in Oriente jam ortus est, ad ipsas quoque infidelium tenebras radios suae lucis extendat, fiatque salus Domini usque ad extremum terrae, omnesque uno ore et uno spiritu glorificent Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi. Expectantur enim in dies cum nostris nuntiis ad id missis, et jam fere praeforibus adesse nuntiantur Armeni, gens magna et celebris, parati se per omnia Romanae Ecclesiae et sanctae Sedi Apostolicae subdere, ejusque mandatis et doctrinis incunctanter obedire. Merito itaque, charissime fili, cum in re jam tam multa, in spe etiam plura teneamus, omnipotenti Deo hostiam obtulimus jubilationis et laudis, tibi que ista insinuanda putamus, ut nostrorum in Domino gaudiorum particeps factus divinae pietati nobiscum gratias referas, hortamurque, ut Christianae devotionis affectu per tuum regnum litanias, processiones orationesque publicas fieri jubeas, partim referendo gratias pro acceptis a Deo muneribus, partim orando, ut complere dignetur Omnipotens suum opus et barbaras nationes in sua feritate gloriantes sub sanctissimae Christianae fidei jugum mittere.

« Et quoniam spes adeo laeta sese undique aperit, pio monemus affectu, ut ad eripiendos ab infidelibus, a quibus indignissime opprimuntur, illarum partium Christianos, nobiscum animum intendas: jam enim, Deo inspirante, classem terrestresque copias proximo Vere parare intendimus, sperantes quod qui cepit in nobis opus bonum, ipse perficiat, ac per hujusmodi studia nostra a jugo miserabilis servitutis Catholicum gregem propitius ac benignus eripiat. Confidimus autem negotium facillime felicissimeque successurum, per tuam maxime

¹ Lib. Crensa in libel. defens. unionis Ecclesiar. — ² Lib. XII, p. 200. — ³ Lib. XXIII, p. 92. — ⁴ Lib. XII, p. 200. — ⁵ Ext. apud card. Just. Cone. Flor. p. 3. — ⁶ Ext. ejus lit. p. 3. Auctor. Cone. Flor. p. 333. et in Cod. Ms. ex bibl. Heydelbergens. in Vatic. invento fol. 273.

reliquorumque Christianorum principum opem atque operam. Accingere itaque, fili charissime, ardentique animo concurre ad hæc studia pietatis, ex quibus in hoc sæculo gloriam consequeris, et in futuro cum piis fidelibusque principibus, qui ab initio Deo placuerunt, conscribi mereberis; nos enim te per alias nostras litteras et nuntios requiremus, non ambigentes nihil te a tuis majorumque tuorum pietate et nobilitate degeneraturum. Dat. Florentiæ non. Julii, Pontif. nostri anno IX ».

13. Accessisse Florentiam Armeniorum patriarchæ apocrisiarios paulo ante quam imperator ex ea urbe abiret, referunt Acta Græco-Latina¹, eosdemque ab imperatore flagitasse, ut pro Armeniis in concordiam cum Romana Ecclesia redigendis suam operam interponeret; afferunturque a cardinale Justiniano patriarchæ Vagarsabath litteræ², quibus nuntiis amplissimam potestatem contulit, quarum potiorum partem subjicit: « Ego, inquit, cum plenaria potestate dedi auctoritatem Sarchis Vertebet et Joachim episcopo Peræ, ut eant ad Synodum et Spiritus sanctus illustret eos, et per virtutem Spiritus sancti, et sicut S. Silvester et S. Gregorius fuerunt concordēs, ita Deus concordet nos in pace et amore et unione, et sicut Constantinus imperator et Tartach (Tyridates) imperator noster inter se habuerunt concordiam et pacta, ita et vos etiam confirmate acta eorum ad unitatem et ad facta istorum imperatorum nos inclinamus modo etiam quicquid Spiritus sanctus illustraverit sanctam synodum, prompti sumus ei obedire. Scripta xxv mensis Julii, anno Domini MCDXXXVIII ». Disceptarunt³ Armenii de suis controversiis, ac demum orthodoxæ veritatis luce collustrati a Pontifice et Synodo Catholica fidei formulam religiose⁴ in sessione publica IV id. Decembris celebrata exceperunt: eam synodali decreto inseruit Eugenius, ex quo præcipua capita decerpimus:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« In primis, damus eis sanctum symbolum a centum quinquaginta episcopis in OEcumenico Constantinopolitano Concilio editum cum illa additione, FILIOQUE, ipsi symbolo declarandæ veritatis gratia et urgente necessitate licite et rationabiliter apposita, cujus tenor talis: « Credo in unum Deum Patrem Omnipotentem, « factorem cæli et terræ, etc. » Hoc autem sanctum symbolum sicut apud Latinos mos est, ita decernimus per omnes Armenorum Ecclesias, infra missarum solemniam singulis saltem diebus Dominicis et majoribus festivitibus decantari vel legi.

« Secundo tradimus eis definitionem quarti universalis Concilii Chalcedonensis, in quinto

postea et sexto universalibus Conciliis renovatam de duabus naturis in una Christi persona, cujus tenor est talis: « Sufficeret quidem sapiens hoc et salutare divine gratiæ symbolum « ad plenam cognitionem et confirmationem pietatis: de Patre enim et Filio et Spiritu sancto « perfectionem docet, et Domini humanationem « fideliter accipientibus representat, sed quoniam hi, qui conantur reprobare prædicationem veritatis per proprias hæreses, novas voces genuerunt, et hi quidem præsumentes « corrumpere mysterium dispensationis Domini, « quæ propter nos facta est, alii vero introducunt confusionem permixtionemque, et « stulte congingentes unam esse naturam carnis et deitatis, et portentose dicentes passibilem « Unigeniti divinam naturam, ob hoc, votens claudere illis omnem machinationem contra « veritatem, præsens nostra sancta et magna « atque universalis Synodus, prædicationem « hanc docens ab initio immobilem, decrevit « ante omnia fidem trecentorum decem et octo « sanctorum Patrum manere irrecusabilem, et « posteriore tempore propter illos quidem qui « pugnant adversus Spiritum sanctum corroborat doctrinam de substantia Spiritus traditam « a Patribus centum quinquaginta apud Constantinopolim congregatis, quam illi omnibus « notam fecerunt, non quasi inferentes, quod « aliquid minus esset in præcedentibus, sed « eorum intellectum de Spiritu sancto Scripturarum testimoniis declarantes adversus eos, « qui dominationem ejus respuere tentaverunt. « Propter illos autem, qui moluntur corrumpere dispensationis mysterium, et imprudenter delirant, dicentes parum hominem esse illum, qui e S. Maria virgine natus est, suscepit « Epistolas synodicas B. Cyrilli quondam presulis Ecclesiæ Alexandrinæ ad Nestorium et ad « Orientales congruas existentes ad convincendas Nestorii vesanias, et ad interpretationem « eorum, qui salutaris symboli mentem pro zelo « nosse desiderant. Quibus etiam consequentissime Epistolam coaptavit magne et senioris « Urbis Romæ præsulis beatissimi ac sanctissimi Leonis papæ quæ scripta est ad sanctæ memoriæ archiepiscopum Flavianum ad perimendam Eutychis malam intelligentiam, utpote « congruentem illius magni Petri confessioni, « et existentem nobis communem quamdam commoniam adversus prava dogmata, et ad confirmationem rectorum dogmatum: his namque, « qui in duos Filios dispensationis divine mysterium discerpere nituntur, obsistit, et illos, « qui passibilem deitatem Unigeniti ausi sunt « dicere, a sacro cœtu expellit: et his, qui in « duabus naturis Christi temperamentum aut « confusionem exquirunt, resistit, et eos, qui dicunt servi formam, quam ex nobis assumpsit, « cælestem esse aut alterius alicujus substantiæ.

¹ Act. Græco. Lat. edit. Bin. tom. IV, p. 1, p. 621. — ² Conc. Flor. p. 3. — ³ Aug. Patric. in Actis et ex eo card. Just. — ⁴ Ext. apud ea d. Just. Conc. Flor. p. 3, p. 363. et apud Bin. p. 613.

« ut dementes abigit, et qui duas quidem ante
 « unitionem naturas Domini fabulantur, unam
 « vero post unitionem contingunt, anathemati-
 « zat. Sequentes igitur sanctos Patres, unum
 « eundemque confiteri filium Dominum no-
 « strum Jesum Christum consonanter omnes
 « docemus, eundem perfectum in deitate, eum-
 « dem perfectum in humanitate, Deum vere, et
 « hominem vere, eundem ex anima rationali et
 « corpore, consubstantialem Patri secundum
 « deitatem, et consubstantialdem nobis eundem
 « secundum humanitatem, per omnia nobis si-
 « milem, absque peccato, ante sæcula quidem
 « de Patre genitum secundum deitatem, in no-
 « vissimis autem diebus eundem propter nos et
 « propter nostram salutem ex Maria Virgine
 « Dei genitricis secundum humanitatem, unum
 « eundemque Christum verum filium unigeni-
 « tum in duabus naturis inconfuse, immutabili-
 « ter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nus-
 « quam sublata differentia naturarum propter
 « unitionem, salva proprietate utriusque nature,
 « et in unam personam atque subsistentiam
 « concurrente : non in duas personas partitum
 « sive divisum, sed unum et eundem Filium
 « unigenitum Deum verum Dominum Jesum
 « Christum, sicut ante propheta de eo, et ipse
 « nos Jesus Christus erudit, et sanctorum Pa-
 « trum nobis tradidit symbolum.

14. « Tertio definitionem de duabus voluntati-
 « bus duabusque Christi operationibus in præ-
 « dicto sexto Concilio promulgatam, cujus tenor
 « talis est : « Sufficeret quidem », et reliqua, que
 « in ipsa definitione Concilii Chalcedonensis su-
 « perius enarrata sequuntur usque ad finem, post
 « que sequitur in hunc modum : « Et duas volun-
 « tates naturales in eo et duas naturales opera-
 « tiones indivise, inconvertibiliter, inseparabili-
 « ter, inconfuse secundum sanctorum Patrum
 « doctrinam adæque prædicamus, et duas natu-
 « rales voluntates non contrarias, juxta quod
 « impii asseruerunt hæretici, sed sequentem hu-
 « manam ejus voluntatem, et non resistantem
 « vel reluctantem, sed potius et subjectam di-
 « vine ejus atque omnipotenti voluntati : oport-
 « tebat enim carnis voluntatem moveri, subjeci
 « vero voluntati divine juxta sapientissimum
 « Athanasium, sicut enim ejus caro Dei Verbi
 « dicitur et est, ita et naturalis carnis ejus vo-
 « luntas propria Dei Verbi dicitur et est, sicut
 « ipse ait : Quia descendi de caelo, non ut fa-
 « ciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me
 « Patris : suam propriam dicens voluntatem,
 « que erat carnis ejus, nam et caro propria
 « ipsius facta est, quemadmodum enim sanctis-
 « sima et immaculata anima ejus caro deificata
 « est, et non est perempta, sed in proprio suo
 « statu et ratione permansit : ita et humana
 « ejus voluntas deificata est, et non perempta :
 « salvata est autem magis secundum Deiloquum

« Gregorium dicentem : Nam velle illius, qui in
 « Salvatore intelligitur, non est contrarium Deo.
 « Deificatum est totum, duas enim naturales
 « operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse,
 « inseparabiliter in eodem Domino Jesu
 « Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est,
 « divinam operationem et humanam operatio-
 « nem secundum divinum prædicatorem Leonem
 « apertissime asserentem. Agit enim utraque
 « forma cum alterius communiione, quod pro-
 « prium est, Verbo scilicet operante, quod Verbi
 « est, et carne exsequente, quod carnis, nec
 « enim in quoquam dabimus unam naturalem
 « operationem Dei et creaturæ, ut neque quod
 « creatum est in divinam ducamus essentiam,
 « neque quod eximum est divinæ nature ad
 « competentem creaturis locum dejiciamus.
 « minus enim ejusdem tam miracula quam pas-
 « siones cognoscimus secundum aliud et aliud
 « earum ex quibus est naturarum, et in quibus
 « habet esse, sicut admirabilis inquit Cyrillus.
 « Undique igitur inconfusum atque indivisum
 « conservantes unum S. Trinitatis, brevi voce
 « enucta proferimus, et post incarnationem Do-
 « minum nostrum Jesum Christum verum Deum
 « esse credentes, asserimus duas ejus esse natu-
 « ras in una ejus radiantis subsistentia, in qua
 « tam miracula quamque passiones per omnem
 « sui dispensativam conversationem, non per
 « phantasmam, sed veraciter demonstravit ob na-
 « turalem differentiam in eadem una subsisten-
 « tia cognoscendam, dum utraque natura cum
 « alterius communiione indivise et inconfuse
 « propria vellet atque operaretur : juxta quam
 « rationem et duas naturales voluntates et ope-
 « rationes confitemur ad salutem humani gene-
 « ris convenienter in eo concurrentes.

« Quarto quoniam hæcenus ipsi Armenii
 præter has tres Nicenam, Constantinopolitanam
 et Ephesinam primam Synodos nullas
 alias universales postea celebratas, nec ipsum
 beatissimum hujus sanctæ Sedis antifistitem Leonem,
 cujus auctoritate ipsa Chalcedonensis Synodus
 exiit congregata, susceperunt asserentes
 eisdem fuisse suggestum, tam Synodum ipsam
 Chalcedonensem, quam memoratum Leonem
 secundum damnatam Nestorii hæresim defini-
 tionem fecisse, instruximus eos et declaravimus
 hujusmodi falsam fuisse suggestionem, ipsam-
 que Synodum Chalcedonensem et beatissimum
 Leonem sancte et recte veritatem de duabus in
 una persona Christi naturis superius descriptam
 definivisse contra impia Nestorii et Eutycheis
 dogmata, injunximusque ut ipsum beatissimum
 Leonem, qui vere fidei columna fuit et omni
 sanctitate et doctrina refertur, tanquam sanctum
 et in Catalogo sanctorum merito descriptum de
 cætero reputent et venerentur, atque non solum
 dictas tres Synodos, sed omnes alias universales
 auctoritate Romani Pontificis legitime celebra-

tas, sicut et ceteri fideles, reverenter suscipiant.

15. « Quinto Ecclesiasticorum sacramentorum veritatem pro ipsorum Armenorum, tam presentium quam futurorum, faciliiori doctrina sub hac brevissima redigimus formula. Novæ legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema-Unctio, Ordo, et Matrimonium, quæ multum a sacramentis differunt antiquæ legis; illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant, hæc vero nostra et continent gratiam, et ipsam digne suscipientibus conferunt. Horum quinque prima ad spiritualem uniuscujusque hominis in se ipso perfectionem, duo ultima ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt: per Baptismum enim spiritualiter renascimur, per Confirmationem augetur in gratia et roboramur in fide, renati autem et roborati nutrimur divina Eucharistiæ alimonia, quod si per peccatum ægritudine incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam et corporaliter, prout animæ expedit, per Extremam-Unctionem: per Ordinem vero Ecclesia gubernatur et multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur. Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, quorum si aliquid desit, non perficitur sacramentum. Inter hæc sacramenta tria sunt Baptismus, Confirmatio et Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum a cæteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile, unde in eadem persona non reiterantur: reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt.

« Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vite spiritualis janua est, per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficiuntur Ecclesiæ: et cum per primum hominem mors introierit in universos, nisi ex aqua et Spiritu renascamur, non possumus (ut inquit Veritas) in regnum cælorum introire. Materia hujus sacramenti est aqua vera et naturalis, nec refert frigida sit, an calida. Forma autem est: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Non tamen negamus quia et per illa verba: *Baptizetur talis servus Christi in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, vel: *Baptizatur manibus meis talis servus Christi in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, vel: *Baptizatur manibus meis talis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*; verum perticiatur Baptisma, quoniam cum principalis causa, ex qua Baptismus virtuleum habet sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur mi-

nistrum cum sanctæ Trinitatis invocatione perficitur sacramentum. Minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare, in casu autem necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, imo paganus et hæreticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiæ, et tacere intendat, quod facit Ecclesia. Hujus sacramenti effectus est remissio omnis culpæ originalis et actualis, omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur, propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis injungenda est satisfactio, sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum et Dei visionem perveniunt.

« Secundum sacramentum est Confirmatio, cujus materia est chrisma confectum ex oleo quod nitorem significat conscientiæ, et balsamo quod odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedicto, forma autem est: *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*. Ordinarius minister est episcopus, et cum cæteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc nō nisi episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum Actuum¹ Apostolorum lectio manifestat: *Cum enim audissent, inquit, Apostoli, qui erant Jerosolymis, quia receperunt Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem, qui, cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini nostri Jesu, tunc imponebant manus super illos et accipiebant Spiritum sanctum*. Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia Confirmatio. Legitur tamen aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili et urgenti admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis sacramentum. Effectus autem hujusmodi sacramenti est, quod in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis die Pentecostes, ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen, ideoque in fronte, ubi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, et præcipue crucem ejus, qua *Judæis est scandalum, gentibus autem stultitia* secundum Apostolum²; propter quod signo crucis signatur.

« Tertium est Eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticus et vinum de vite, cui ante consecrationem aqua mollicissima admisceri debet; aqua autem ideo admiscetur, quoniam juxta testimonia sanctorum Patrum ac doctorum Ecclesiæ pridem in disputatione exhi-

¹ Apoc. VIII. — ² I Cor. I.

bita creditur ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse sacramentum, deinde quia hoc convenit Dominicæ passionis representationi : inquit enim Alexander papa, quintus sextus a B. Petro : « In sacramentorum « oblationibus quæ intra missarum solemnias « Domino offeruntur, panis tantum et vinum « aqua permixtum in sacrificium offeruntur » ; non enim debet in calice Domini aut vinum solum aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque, id est, sanguis et aqua ex latere Christi profluxisse legitur, tum etiam quia convenit ad significandum hujus sacramenti effectum, qui est unio populi Christiani ad Christum; aqua enim populum significat secundum illud Apocalypsis : *Aquæ multa populi multi*. Et Julius papa, sextus post B. Silvestrum ait : « Calix dominicus juxta « canonum præceptum vino et aqua permixtus « debet offerri, quia videmus in aqua populum « intelligi, in vino vero ostendi sanguinem « Christi. Ergo cum in calice vinum et aqua « miscentur, Christo populus adunatur, et fide- « lium plebs ei, in quem credit, copulatur et « jungitur ». Cum ergo tam sancta Romana Ecclesia a beatissimis Apostolis Petro et Paulo edocta, quam reliquæ omnes Latinorum Græcorumque Ecclesiarum, in quibus omnis sanctitatis et doctrinæ lumina claruerunt ab initio nascentis Ecclesiæ sic servaverint et modo servant, inconueniens admodum videtur, ut alia quævis regio ab hac universali et rationabili discrepet observantia. Decernitur igitur, ut etiam ipsi Armenii se cum universo orbe Christiano conforment, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ, prout dictum est, vino admisceant. Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc conficit sacramentum; sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum; nam ipsorum verborum virtute substantia vini in Sanguinem convertuntur, ita tamen quod totus Christus confinetur sub specie panis, et totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte hostiæ consecrate et vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Hujus sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum, et quia per gratiam homo Christo incorporatur, et membris ejus unitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur, omnemque effectum, quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando et delectando, sacramentum hoc quoad vitam operatur spiritualem, « In quo », ut inquit Urbanus papa, « gratiam Salvatoris « nostri recensemus memoriam, a malo retrahimur, confortamur in bono, et ad virtutum « et gratiarum proficimus incrementum ».

« Quartum sacramentum est Pœnitentia,

cujus quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes, quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero; secunda est oris confessio, ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter; tertia est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipue fit per orationem, jejunium et elemosinam. Forma hujus sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert cum dicit : *Ego te absolvo*, etc. Minister hujus sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Effectus hujus sacramenti est absolutio a peccatis.

« Quintum sacramentum est Extrema-Ūctio, cujus materia est oleum oliivæ per episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timeatur, dari non debet, qui in his locis unguendus est, in oculis propter visum, in auribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma hujus sacramenti est hæc : *Per istam unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti*; et similiter in aliis membris. Minister hujus sacramenti est sacerdos, effectus vero est mentis sanatio, et in quantum animæ expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit B. Jacobus Apostolus cap. v : *Infirmatur qui in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, dimittentur ei*.

« Sextum sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud per cujus traditionem confertur Ordo, sicut presbyteratus traditus per calicis cum vino et patenæ cum pane porrectionem; diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem; subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superimposita traditionem, et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotis est talis : *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis et mortuis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, et sic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano late continentur. Ordinarius minister hujus sacramenti est episcopus; effectus est augmentum gratiæ, ut quis sit idoneus Christi minister.

« Septimum sacramentum est Matrimonium, quod est signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ secundum Apostolum, dicentem ¹ : *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in*

¹ Ephes. v.

Christo et Ecclesia. Causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de presenti expressus. Assignatur autem triplex bonum Matrimonii, primum est proles suscipienda et educanda ad cultum Dei, secundum est fides, quam unus conjugum alteri servare debet, tertium est indivisibilis Matrimonii propter hoc, quod significat indivisibilem conjunctionem Christi et Ecclesie. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii vinculum legitime contractum perpetuum sit.

« Sexto compendiosam illam fidei regulam per beatissimum Albanasium editam ipsis præbimus oratoribus, ejus tenor talis est: *Quicumque cultu saluus esse, ante omnia opus est, ut teneat Catholicam fidem, etc.*

« Septimo decretum unionis cum Græcis consummata pridem in hoc sacro Oecumenico Concilio Florentino promulgatum, ejus tenor talis est, prout supra scriptum est.

« Octavo cum inter alia sit etiam cum ipsis Armenis disputatum, quibus diebus festitates Annuntiationis B. Mariæ Virginis, Nativitatis B. Joannis Baptistæ, et consequenter Nativitatis et Circumcisionis Domini nostri Jesu Christi, ac Presentationis ejusdem in templo seu Purificationis B. Virginis Mariæ celebrari debeant, satisque dilucide veritas patefacta fuerit tam sanctorum Patrum testimoniiis, quam consuetudine Romanæ Ecclesiæ et omnium aliarum universaliter apud Latinos et Græcos, ut tantis celebratibus dispar sit Christianorum ritus, unde perturbandæ charitatis occasio posset oriri, discernimus tanquam veritati et rationi consentaneum, ut juxta totius reliqui orbis observantiam ipsi etiam Armenii festum Annuntiationis B. Mariæ die xxv Martii, Nativitatis Joannis Baptistæ xxiv Junii, Nativitatis vero secundum carnem Salvatoris nostri xxv Decembris, Circumcisionis ejusdem i Januarii, Epiphaniæ vi ejusdem Januarii, Presentationis Domini in templo seu Purificationis Dei genitricis ii Februarii debeant solemniter celebrare.

16. « His omnibus explicatis, prædicti Armenorum oratores nomine suo et sui patriarchæ ac omnium Armenorum hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, definitionibus, traditionibus, præceptis et statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, necnon quidquid tenet et docet sancta Sedes Apostolica et Romana Ecclesia cum omni devotione et obedientia acceptant, suscipiunt et amplectuntur, illos quoque doctores et sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, ipsi reverenter suscipiunt, quascumque vero personas, et quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat et damnat, ipsi pro reprobatis et damnatis habent, profitentes tanquam veri obedi-

tie filii, nomine quo supra, ipsius Sedis Apostolicæ ordinationibus et jussionibus fideliter obtemperare.

Lectum autem solemniter in nostra et hujus sanctæ Synodi presentia memorato decreto, mox dilectus filius Nurses Armenius, nomine ipsorum oratorum, in idiomate Armenico publice hæc quæ sequuntur legit, quæ in continenti dilectus filius Basilius Ordinis Minorum, noster et ipsorum Armenorum communis interpres, publice sermone Latino in hunc modum ex scripto legit:

Beatissime pater et sanctissima Synode, Totum hoc sanctum decretum, quod nunc Latine coram vestra publice lectum est presentia, tuit nobis pridie de verbo ad verbum in nostro idiomate clare expositum et interpretatum, quod quidem optime nobis placuit et placet. Ad majorem autem nostræ mentis expressionem ejus effectum summam repetimus.

In ipso continetur primo qualiter populo nostro Armenorum traditis sanctum symbolum Constantinopolitanum cum illa additione, *Filioque*, in Ecclesiis nostris diebus saltem Dominicis majoribusque festivitibus intra missarum solemniam decantari seu legi debeat.

Secundo definitionem Concilii quarti universalis Chalcedonensis de duabus naturis in una Christi persona.

Tertio definitionem de duabus Christi voluntatibus et operationibus in sexto universali Concilio promulgatam.

« Quarto declaratis, quod ipsa Chalcedonensis Synodus et beatissimus Leo papa recte de duabus in una persona Christi naturis veritatem definiunt contra impii Nestorii et Euthychis dogmata, jubetisque ut ipsum beatissimum Leonem tanquam sanctum et fidei columnam veneremur, atque non solum has tres Synodos Nicaenam, Constantinopolitanam et Ephesinam primam, sed et omnes alias universales, auctoritate Romani Pontificis legitime celebratis, reverenter suscipiamus.

Quinto brevem formulam septem sacramentorum Ecclesiæ, videlicet Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ, Penitentiae, Extremæ-unctionis, Ordinis, et Matrimonii declarando, quæ sit cujuslibet sacramenti materia, forma et minister, quodque in sacrificio altaris, dum calix offertur, vino paululum aquæ admisceri debet.

Sexto quamdam compendiosam beatissimi Albanasii fidei regulam, quæ incipit: *Quicumque cultu saluus esse*, etc.

Septimo decretum unionis conclusæ cum Græcis in hoc sacro Concilio pridem promulgatum continens, qualiter Spiritus sanctus ex Patre et Filio aternaliter procedit, et quo illa additio, *Filioque*, licite et rationaliter ipsi symbolo Constantinopolitano tuit apposita, quod-

que in pane triticeo azymo vel fermentato Corpus Domini conficitur. Quid etiam credendum sit de penis purgatoriis et inferni, ac vita beata et de suffragiis, quae pro defunctis fiunt, item de plenitudine potestatis Sedis Apostolicae tradita a Christo B. Petro et suis successoribus atque de ordine patriarchalium sedium.

« Octavo decernitis, ut de cetero Armenii has festivitates infrascriptis diebus more universalis Ecclesiae celebrare debeant, videlicet Annuntiationis B. Mariae Virginis xv Martii, Nativitatis B. Joannis Baptistae xxv Junii, Nativitatis Salvatoris nostri secundum carnem xxv Decembris, Circumcisionis ejusdem i Januarii, Epiphaniae vi ejusdem Januarii, Presentationis Domini in templo sive Purificationis B. Mariae ii Februarii.

« Nos igitur oratores, nomine nostro nostrique reverendi patriarchae et omnium Armenorum, sicut et vestra sanctitas in suo decreto attestatur, hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, definitionibus, traditionibus, praecipis et statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, necnon quidquid tenet et docet sancta Sedes Apostolica et Romana Ecclesia cum omni devotione et obedientia acceptamus, suscipimus et amplectimur. Illos quoque doctores et sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat, reverenter suscipimus. Quascumque personas et quidquid ipsa Romana Ecclesia reprobatur et damnatur, nos et pro reprobatis et damnatis habemus, profitentes, tamquam veri obedientiae filii, nomine quo supra, ipsius Sedis Apostolicae ordinationibus et iussionibus fideliter obtemperare. Dat. Florentiae in publica sessione synodali solemniter in Ecclesia majori celebrata anno Incarnationis Dominicae MCCCXXXIX, X kal. Decembris, Pontificatus nostri anno IX ».

17. *Episcoporum Armenorum jurisdictioni consulit Eugenius et reductioni Indorum et Aethiopiae.* — Admissis in gremium Ecclesiae Romanae Armeniis, Eugenius eorum episcopos pristinis honoribus potiri sauxit, eumque in Caphensi urbe, quae in Taurica Chersoneso Latino imperio parebat, multa Armenorum suis sedibus pulsorum multitudo ageret, cui Armenius episcopus praerat, isque ab episcopo Latino Caphensi veluti haeresi et schismate inquinatus prohibitus esset mithram episcopalem in solemnibus supplicationibus gerere, vel Armenios crucis signo solenni ritu lustrare, hanc controversiam subjecto edicto Eugenius diremit, atque anabaptismum, quem Armenii in desertoribus fidei ad Ecclesiam redeuntibus usurpabant, damnavit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad Apostolicae dignitatis apicem divina dispositione vocati ex incumbente nobis sollici-

tudinis officio Ecclesiarum omnium discutere condiciones habemus, ut debite omnia prospicientes sic circa illarum et subsectorum eis populorum salubrem statum vigilantia cura vacemus, quod superni favoris affluente praesidio, amotis omnibus quae disturbia, errores et scandala afferbant, optata suscipiant incrementa. Sane post conclusam solemniter in sessione publica promulgatam proximis diebus gloriosissimam populo Christiano Armenorum cum Romana Ecclesia unionem, cum dilectos filios ipsorum Armenorum oratores qui ea de causa apud nos erant, diligenter interrogavimus de modis, qui haecenus apud eos, et praesertim in civitate Caphensi, in qua ipsorum magna multitudo convenit, observati fuerint, aliqua ipsorum relatione intelleximus, circa quae praesentium tenore debitum et conveniens remedium decrevimus adhibere. In primis namque, cum venerabiles fratres episcopi Caphenses, qui haecenus pro tempore fuerunt, episcopos Armenorum tanquam schismaticos et haereticos prohibuisse dicantur deferre mithram in processionibus generalibus, quae in ipsa civitate fiebant, et nullo in loco nulloque tempore benedictionem cum signo crucis etiam ritus sui populo dare permiserint, nos attendentes, quod licet civitas illa unicam sicut caeterae habeat diocesim, tamen ipsa Armenorum gens sedibus propriis pulsa ibidem in maximo habitat numero, volumus et praesentium tenore auctoritate Apostolica mandamus, quod episcopi Armenorum, qui in futurum pro tempore erunt, in processionibus et aliis quibuscumque actibus publicis, mithram, sicut et Caphensis episcopus, per dictam civitatem et diocesim deferre possint et valeant. Circa benedictionem vero et signaculum crucis eam adhiberi modestiam volumus, ut Armenorum episcopi suis tantummodo populis quando eos privatim salutatum ibunt, ut quando obviantes manum osculabuntur, dextera leviter elevata cum signo crucis benedictionem annuntient.

« Praeterea cum ad nostram pervenerit notitiam, quosdam et in praedicta civitate Caphensi, et aliis in partibus circumstantibus, tantam habere sacrarum institutionum ignorantiam, ut multos, qui post susceptam Baptisma ab rectis Catholicae fidei viis deviaverint, et postmodum resipiscere velint, iterum baptizent, attendentes a jure et sacris canonibus omnino prohibitum esse Baptisma reiterari, volumus et auctoritate ac tenore similibus mandamus, ut nullus sacerdos de cetero sub excommunicationis, quas ipso facto incurrat, et aliarum Ecclesiae censurarum penis audeat vel praesumat aliquem, cujuscumque nationis et ritus sit, sive Graecum sive Sclavum aut Armenum, aut alium quemcumque, qui semel rite fuerit baptizatus, aliqua ratione vel causa iterum baptizare. Cupientes etiam,

¹ Lib. XI. p. 373.

quod dictorum Armenorum episcopus debitis in praedicta civitate fungatur honoribus, et subiectum sibi populum valeat debite cum iustitia gubernare, eundem similibus auctoritate et tenore volumus et mandamus, nullo modo in iudiciis et ceteris ad Ecclesiasticam jurisdictionem pertinentibus, quantum ad ea, quae sunt de foro episcoporum, a quoquam sive episcopo Caphensi sive alia Ecclesiastica vel seculari persona, quomodolibet impediri, sed posse in omnibus et per omnia eam jurisdictionem in suos Armenos, in civitate et diocesi Caphensi habitantes, exercere, quam alii episcopi in suis diocesisibus exercent de consuetudine vel de jure. Nulli ergo, etc. Datum Florentiae anno Domini, etc. MCDXXXIX, die XV Decembris, anno IX». Conciliandi Ecclesiae supererant Indi et Aethiopes, ad quos Eugenius Albertum e Sarchiano Minoritam misit¹, ut eos a schismate ad conjunctionem Ecclesiae Romanae reduceret, quos etiam exemplo suo Palaeologus imperator allicere ad sacrum foedus incendum studuit, ut ostendunt ejus litterae² e Graeco in Latinum sermonem versae, quibus patriarcham Alexandrinum certiore fecit, sanctos Patres Graecos et Latinos in dogmate de processione Spiritus sancti a Patre et Filio consentire, atque Orientalem Occidentalemque Ecclesias conjunctas ita fuisse, ut veteres Graeci ritus a Graecis illibati servarentur, tum ex eo foedere restituendi in Oriente pristino splendori et amplitudini Christiani imperii spes alludere.

« Sanctissime papa et patriarcha Alexandriae et iudex orbis Pentapolis, Libyae, Aethiopiae, et universae Aegypti, domine Dei amantissime.

« Venimus in has partes Franciae (ita Occidentalia regna ab Orientalibus appellantur) pro conjunctione Ecclesiarum Christi, suscepimus enim hujusmodi unionis opus, quoniam ea divina erat pro utilitate et fulcimento Christianorum, remque universam novimus per plures disquisitiones et examina, quae facta sunt circa dicta sanctorum Orientalium et Occidentalium, et invenimus ex his, quid dicant de hoc, nimirum de processione Spiritus sancti. Omnes Occidentales sancti eadem dicunt sicut Orientales sancti; et licet dictiones alias usurpent, in eandem tamen sententiam conspirant. Propter hoc consensimus nos ipsis in eadem fide, utpote sancta, sicut potes addiscere ex decreto edito ab hac sancta et Oecumenica Synodo, et uniti et conjuncti sumus illis nil omnino nostrorum institutorum transgressi praetermittentesve, neque symbolum neque quidquam ex liturgia, neque ex ritibus nostrae Ecclesiae. Confidimus igitur in Deo, quod divinum erit hoc opus pro utilitate Christianorum, si quod in praesentiarum factum

est Christianis pateat, speramus igitur in Deo, quod si quid divinum antea factum est, certe ex hoc Christiani magnam utilitatem et firmitatem habituri sint. Proficiscitur autem ad tuam sanctitatem sacratissimus et colendissimus dominus Nathanael metropolita Rhodi, qui defert decretum in dicta sacra Oecumenica Synodo editum, deque omnibus fusius verba facturus est. Adhibeat ergo illi tua sanctitas in his fidem perfectam, quoniam quaecumque dixerit tuae sanctitati ea verissima, et ex parte nostra dicet». Non defuisse muneri patriarcham, missisque oratoribus consensisse sacro foederi, conjunxisse pariter se Romanae Ecclesiae, Aethiopes ac Jacobitas, et decreta Florentinae Synodi demisse excepisse, inferius visuri sumus.

18. *Extracta Synodus Florentina ab Basiliensium schisma.* — Extracta¹ est Synodus Florentina in tertium annum, in sequentem nimirum ut Acta Concilii Tridentini Ms. quae in Hadriana mole asservantur meminere tum ad Orientalium firmandam consensionem, tum ad Basiliensium compescendam impietatem qui ob praetara gesta Eugenii incensi odio et invidia schisma moliebantur, ut ab exitiali consilio eos avocaret, uti ostendunt graves ejusdem litterae² mense Februario ad ducem Mediolani qui licet antea Eugenio in Concilii loco signando adversus esset, a schismate tamen conflando abhorrebat, quibus gratias ei egit de navata ad seditiones sedandos opera, ac significavit quantis ipse studiis et contentione pacem semper exquisisset.

« Duci Mediolani.

« Dilecte fili, salutem. Vidimus litteras tuas missas venerabili fratri nostro episcopo Portuensi cardinali Placentino cum cedula inclusa, continente certa avisamenta facta Basileae per quosdam regum et principum oratores. Per ipsas quidem litteras cognoscimus magnum tuae celsitudinis affectum ad obviandum pernicioso schismati, quod nonnulli Basileae existentes, solum ambitione et propriis passionibus ducti, in Ecclesia Dei suscitare moluntur. Jam dudum hunc tuum laudabilem affectum manifeste perpendimus per ea, quae tui oratores apud Basileam tuo jussu frequenter ac magnanimiter, seditionis aliquibus hominibus resistentes, operati sunt. Pro his igitur, te merito laudamus et commendamus, exhortantes in Domino, ut quemadmodum haecenus egisti, ne Ecclesia Dei unita, enorme pateretur dissidium, ita continue sicut speramus, laborare velis. Unde non dubium apud omnipotentem Deum, pro cuius Ecclesiae conservanda unitate laboras, maximum meritum, et apud cunctos homines non mediocre consequeris laudem.

« Quod vero ad consilium tuum quod in

¹ Lib. XI, p. 360, Extr. c. 17, a. 9, and Wading, tom. v, p. 360 et 361. — ² Extr. in Ms., Col. 7. 56, V. 166, sign. Bt. F. num. 33, p. 151.

¹ Card. Just. p. 5, p. 373. — ² Lib. VII, p. 134.

prædictis continetur litteris, hoc dicimus, quod usque nunc ex toto corde doluimus ac dolemus, quod quorundam ambitio et humana passio tot scandala in Ecclesia parturial, quibus nullam nos, nec dedimus, nec quidem damus causam aut occasionem; imo omnia cum magna patientia et mansuetudine egimus, ne talia contingerent, nec per nos inquam stetit, quin media quæque ad pacem et unitatem accommodata adhiberentur. Et inter cætera, quam multum proxima Æstate condescenderimus ad preces dilectorum filiorum Romani imperii electorum, tibi putamus optime constare: misimus enim dilectum filium Nicolaum fil. S. Crucis presbyterum cardinalem Apostolicæ Sedis legatum cum cæteris aliis præfatis et doctoribus ad oppidum Nürimbergense cum pleno ad pacem mandato, ac cum tam honestis et rationabilibus pacis mediis, ut nemo, nisi pacis adversarius, contradicere illis potuisset. Et licet ipse cardinalis omnia, quæ ad pacem et unitatem conferre videantur, semper obtulerit, quid tamen ibi seculum sit, non ignoras.

« In hoc autem nos ipsos consolatur, quod multis sanctis Romanis Pontificibus antecessoribus nostris eadem, quæ nobis et interdum acriora per ingratos et seditiosos filios nonnumquam acciderunt. Sed licet flaverint venti et æstuaverit mare, naviculaque Petri undique quateretur, nihilominus Salvator ipse Jesus Christus, imperans mari et ventis, tandem naviculam suam ac navicula rectorem ad portum tranquillitatis potenti virtute illasam conduxit. Sicut autem usque nunc ad omnem viam pacis et unitatis, quæ honori sanctæ Sedis Apostolicæ et Romane Ecclesiæ, atque unioni Græcorum conduceret, nos promptos obtulimus, sic in futurum parati semper inveniemur. Id vero, quod postremo tuæ litteræ continebant, ut dilectum filium Ludovicum de Roma Sedis Apostolicæ notarium recommissum haberemus, libenter audivimus, et tam sibi quam cunctis bene agere volentibus parati sumus benefacere, et ipsos per rei evidentiam recommissos suscipere, prout eidem Ludovico jamdudum infirmavimus, circa quod dudum eidem nobilitati scripsimus. Dat. Florentiæ die XXI Februarii anno viii ». Aueta est Basileensium audacia ex torpore Alberti regis Romanorum, qui Pontificiam dignitatem, ut par erat, non est tutatus, dum se nec Eugenio nec

Basileensibus studere velle promulgavit, sivitque Basileenses conventus magno Ecclesiæ offenculo propagari.

19. *Conventus Moguntini, et Basileensium tumultuaria decreta contra Pontificis auctoritatem.* — Coegit ¹ porro idem rex hoc anno VII kal. Aprilis Moguntiæ sollemnes magistratum cætus, quibus etiam cardinalis S. Petri ad Vincula, archiepiscopi electores imperii, tresque alii Germaniæ episcopi, tum archiepiscopus Turonensis et episcopus Trecentis Francorum regis, Castellæ vero Conchensis, ducisque Mediolanensis nomine Albiganensis episcopi, tum alii plures Germaniæ principum oratores, denique patriarcha Aquileiensis legatus conciliabuli Basileensis interfuere: cumque principes qui aderant et absentium legati instarent, ut Basileenses a Pontifice in jus vocando abstinere, nihil impetrare potuere, quamvis Nicolaus e Cusa Eugenio orator Pontificiam causam ageret, contenderetque Concilium Oecumenicum non Basileæ, sed Florentiæ celebrandum esse. Denique in eo conventu decreta Basileensium ipsorum suasu a Germanis sunt admissa ², quibusdam tamen temperata modis, de quibus extant ³ publicæ Tabulæ in Ms. Codice Vallicellano (1).

Dum ii cætus agitabantur, minoris ordinis sacerdotes Basileæ auctore Nicolao pseudodominicano, patria Burgundo, instar rabidi canis adversus Pontificem ubique lafrante, nefarium horridumque facinus aggressi sunt: nefariis enim argutiolis concludere, Eugenum hæreticum relapsum esse, et falsa deliramenta pro decretis fidei promulgarunt, conflatumque ab ipsis schisma cardinalis Arelatensis omni studio et contentione confirmare cum paucis, majore scilicet præsulum Basileæ agentium parte secus execrante, amissus est, quod ex ipsa schismaticorum historia ab Ænea Sylvio ³, tum errore capto conscripta narrabimus, ut Basileensium novatorum dementissima temeritas magis in luce collocetur: « Inter disputandum », inquit, « triplex emersit opinio, alii namque hæreticum Eugenum affirmabant, alii non solum hæreticum fateri volebant ». Et infra: « Tandem sententia vicit, ut hæreticus atque

¹ Aug. Patrit. in Actis Conc. Basil. et Æn. Sylv. l. 1 et alii. —

² Æn. Sylv. in hist. Conc. Basil. Langius in Chron. Citizen. et alii.

³ Ms. Vallicel. sign. lit. B. num. 19. p. 10 ad 14. — Æn. Sylv. eod. l. 1.

(1) Principum electorum Germaniæ provocaciones geminas Martene in sua Collectione col. 954 vulgavit, alteram quidem datam anno 1439, die XIII Augusti; aliam vero die, anno et mense resectis. Earum prima exhibet principum illorum provocationem ab omnibus quibusque decretis, mandatis, censuris ab utroque iudice, Concilio nempe et Pontifice, in omnes illos latis seu ferendis, qui principibus illis parebant. Cum enim, inquam, mutuo se Pontifex et Concilium læssant, neque de jure alterutrius partis nobis constare possit, ut molestia alterutri parti adherentibus creetur, ferre non possumus. Provocant vero sive ad Concilium, sive ad Pontificem, sive ad alium quemcumque, ad quem jure pertinet. Hæc provocatio diei XIII Augusti. Altera vero quæ temporis quidem adscriptione caret, sed annum hunc signat, cum Pontificis abrogationem a Concilio promittatam ferat, provocandum censent principes a sententiis, quibus alterutra dissidentium pars se mutuo læssit. Profitentur suspensos esse se animo, nec alterutram in partem inclinatos donec « per aliud generale aut Oecumenicum Concilium aut alias de consilio litteratorum, doctorum nostrorum sacrique Romani imperii optatum iudicio aliquid debeat ». Hæc omnia plane demonstrant imperii principes nihil temere, ut ipsi quidem protulerunt, debuisse voluisse, et Concilio ita adhasisse, ut Pontifici simul obsequerentur.

relapsus Eugenius diceretur nimirum a seditiosis doctoreulis. Octo inter ipsos theologos conclusivum approbatis, quas veritates appellitarunt, earum copiam in orbem divulgantes: quae res circa medium mensis Aprilis initium suscepit, industria quidem ac solertia Nicolai ejusdem Burgundionis ex Ordine Praedicatorum ». Haec impia molimina archiepiscopus Mediolanensis, cum schismatis imminentis calamitatem praevideret, omni conatu discutere nisus est, verum nihil profecit; in principe namque Ecclesia facinorosum conventiculum coactum est, cui Ludovicus pseudocardinalis Arelatensis Pontificis hostis praefuit: « Sex omnino diebus », inquit Encas, « et ante prandium et ante cenam protracta res disputando est. Medius erat inter omnes, primoque loco, ut iudex fidei, totiusque disputationis moderator et arbiter Ludovicus cardinalis et archiepiscopus Arelatensis ». Post eas inanes disceptationulas temere constitutae sunt hae propositiones, quas in Florentino Concilio damnatas mox visuri sumus:

1. *Veritas est Catholicae fidei, sacrum generale Concilium supra papam et alium quavis potestatem habere.*

Hanc Basileensium propositionem, quae basis schismatis extitit, falsitatis arguit pluribus Joannes Turrecremata¹ cardinalis S. Sixti, ex quo haec decerpsi, omissis pluribus aliis interjectis: « Praefata adversariorum assertio quantum ad illam partem, in qua ponit, quod universale Concilium, ut dicitur corpus praelatorum Ecclesiae, condistinctum a Romano Pontifice, habeat potestatem a Christo immediate sine quacumque mediatione Romani Pontificis salis plene improbata est tam lib. 2. cap. 80, quam in hoc tertio libro cap. superiori. Solum nunc restat illam refutare quantum ad illam partem, in qua adversarii Basileenses, plus sapientes, quam oportebat, stulta temeritate dogmatizarunt, id ad fidei veritatem pertinere ». Et infra: « Arguitur primo sic nullum, quod repugnat rationi naturali potest dici ad fidem Catholicam pertinere », et infra: « rationi naturali repugnat, quod Concilium universale sit corpus et Romanus Pontifex caput ejus, et tamen Concilium universale non dependeat et potestate et auctoritate a Romano Pontifice; caput enim, ut dicit Isidorus lib. Etymol., prima pars corporis est, datumque est ei hoc nomen, eo quod sensus et nervi inde initium capiant, atque ex eo omnis vigendi causa oriatur. Secundo repugnat Evangelio, ubi Christus ait Joannis ult. *Simon Jona, pascere oves meas*, ubi Petrus, et in eo ejus successor Romanus Pontifex gregis Dominici universaliter, nullo fidelium in illa fidelium congregatione excepto, pastor et rector

constitutus est. Tertia assertio dicens, quod universalis Ecclesia, sive universale Concilium potestatem regitivam sive curam regimini non tantum respectu omnium fidelium, sed etiam papae, non a papa, sed immediate a Christo recipiat, repugnat verbo Christi dicentis Joan. 10: *Erit unum ovile et unus pastor*. Quarto videtur esse contra articulum: *Unam sanctam Ecclesiam*, quod sic ostenditur, quia cum unitas Ecclesiae inter alia attendenda sit ex ordine ad unam supremam potestatem regitivam totius Ecclesiae, quae est in papa, ut in superioribus est ostensum, et deducit S. Thomas pulchre in 4 dist. 23, et colligitur ex glo. Matth. 16. Sed ponere aliam supremam potestatem in Concilio regitivam, cui omnis fidelis obedire teneatur impendentem a potestate regitiva data pastori universali totius Ecclesiae, est manifeste unitatem scindere. Quinto repugnat dispositioni illi, qua Deus Ecclesiae regimen constituit monarchicum sive regale. Sexto derogat honori et privilegiis Apostolicae Sedis, quoniam inter alia privilegia Apostolicae Sedis hoc communeratur, quod Romanus Pontifex Concilia universalis congreget, auctoritate fulciat, et eorum gesta sua auctoritate roboret et confirmet, ut patet ex dist. 17 per totum cap. *confidimus* 25, q. 1 cap. *significasti* de electione, et ex multis aliis. Septimo subtrahit obedientiam a Romano Pontifice debitam jure divino ei a cunctis fidelibus, quorum pater est et princeps et subiecit eum aliis. Octavo manifeste repugnat Apostolicae Sedis definitioni et sanctorum doctorum sententiae. Nono tollit ordinem et ornamum hierarchicae dispositionis ab Ecclesia Dei, etc. » Haec Joannes Turrecremata, quibus consentanea alii post ipsum tradidere.

Nec modo falsam, verum etiam in Conciliis Oecumenicis damnatam, et ab initio primitivae Ecclesiae Pontificem non ambiguum in universam Ecclesiam et Concilia imperium exercuisse, demonstrat B. Joannes e Capistrano¹: « Probatum », inquit, « per Greg. X in generali Concilio Lugdunensi dicentem in *e. ubi periculum* de elect. lib. 6 in § *ceterum*, ubi exhortando omnes cardinales tam absentes quam praesentes pariter et futuros, cum agitur de electione papae dicit: Per viscera misericordiae Domini nostri, ac per aspersionem sui pretiosi Sanguinis obtestamur, ut pensantes attentius, quod eis imminet cum agitur de creatione vicarii Christi Jesu et successoris Petri, rectoris universalis Ecclesiae, gregis Dominici directoris, omni privata affectionis inordinatione deposita, etc. Cum itaque talis constitutio facta fuerit in Concilio generali, ubi erant praelati universalis Ecclesiae, mirum est, quod si talis constitutio a veritate cessabat,

¹ Turrecr. sum. de Eccles. l. III. c. 30.

¹ Jo. e Capisti. in lib. de papae et Conc. sive Eccl. auctoritate p. 116.

tantorum et tot praelatorum presentia minime contradixit, et si violentia qualiscumque intervenerit, mirum est quod non per ipsos nec per eorum successores abinde in posterum extitit reclamatum, vel ab aliquo refragatum, unde jam pro tanto tempore omnis est praescriptio consummata ab Ecclesia Romana contra quaslibet Ecclesias ». Et infra : « Cum itaque ab exordio surgentis Ecclesiae primitivae hanc praecellentiam et in Christo primitus, et in Petro Christi primo vicario, et in cæteris successoribus eorundem summis Pontificibus continuatum praeis et successivis temporibus contempserunt, quid aliud contrarium asserentibus nomen imponere valebimus, nisi schisma? nisi tunicae Christi inconsutilis lacerationem, divisionem unitatis? sanctae matris Ecclesiae desolationem? Jam videmus abominationem desolationis Amedeum Sabaudiensem non in loco sancto, Romano throno, Domino prohibente, sed in loco profano, excommunicato et interdicto, basiliscorum spelunca, demonumque caverna sedentem in fano Cosroe Persarum olim perditissimi regis ». Quin etiam Concilium Constantiense, dum OEcumenicum fuit, eam damnasse implicite, ut supra diximus, dum Pontificem esse caput militantis Ecclesiae adversus Wicleffum sanxit; explicitis autem verbis in Concilio Florentino OEcumenico damnatam visuri sumus.

At Basileenses novatores, quamvis numero essent paucissimi exclamabant ex eo quod, teste Hieronymo, orbis major sit Urbe, totius Ecclesiae auctoritatem Romani Pontificis auctoritate majorem esse; quorum sophisma ita dissolvit idem B. Joannes e Capistrano¹ : « Ad illud, quod dixit Hieronymus, orbem majorem Urbe, respondeo, hoc intelligendum quoad dimensitatem, non quoad pontificalem auctoritatem, nam cum tot suis Epistolis Hieronymus Damaso papae scripserit, se firmiter tenere, neminem extra suam obedientiam posse salvari, quomodo putandum est suae frequentissimae protestationis immemorem extitisse, et contrarium intulisse? qui hoc credunt, meo judicio, de Hieronymo male sentiunt, sed non ego, ipse igitur haeresum exstirpator se defendat, qui semper fuit posse tenus veritatis amicus, cultor atque defensor, ut sum in proemio hujus operis exorsus, scribens enim ad Eugenium presbyterum de praecellentia sacerdotii ad diaconum, retundens supercilia superbientis diaconi volentis se praeferre presbyteris ex consuetudine Urbis Romae dicit : Orbis major est Urbe ». Et infra : « Quid mihi praefers unius urbis consuetudinem, nam ex eo, quod in Romana curia diaconi cardinales, ne contemni videantur, praepouuntur omnibus cardinalibus (nimirum in administratione opum Ecclesiasticarum, ut plu-

ribus in locis observat eard. Baronius), talis consuetudo non est ad exemplum trahenda in consequentiam ad alias Ecclesias, sed magis sequenda est consuetudo generalis, ut dicit *glo. in id. cap. legimus in verbo, major, allegat. 12, dist. novit 40, dist. nos, qui et non loca subdes*, et est hic argumentum, quod statutum Concilii praedicti statuto papae, si contradicat, ut dixi, *quest. 3 nemo*. Tu dic, quod hoc debilissimum argumentum solvit alia *glos. in eod. cap. legimus, in verbo, verbis consuetudinem*, dicens scilicet *dist. 40 quis nesciat contra*, ibi de ea consuetudine agitur, quam Romana servat Ecclesia, et aliis mandat servandam, hic vero de ea, quam sola servat nec vult ab aliis servari, unde et ibi dicitur, quod Romanam Ecclesiam videat sequi et docere ».

In eandem sententiam demonstrarunt alii Catholici doctores Conciliorum, quibus praest ipse Pontifex, auctoritatem non esse majorem intensive, quam Pontificis; quare decreta fidei in controversiis de paupertate¹ Christi et de visione beatifica a Pontificibus sine Conciliis OEcumenicis edita ejusdem auctoritatis fuisse, ac si ab iis edita fuissent, quantumvis haeresiarchae Michael Casenas et Gabriel Okamus² contra oblatrarint. Non valere etiam semper in Conciliis quod contendebat perperam pseudocardinalis Arelatensis, majorem opinantium (inter quos etiam male minoris ordinis sacerdotum turbam allegerat partem, ut decretum fidei statuatur, si Pontificis, cui Spiritus sancti directio promissa est, auctoritas non accesserit, ita ostendit Joannes Turrecremata³ : « In Conciliis universalibus non est arguendum semper a majori parte, quae conclusio primo patet exemplariter de Concilio Ariminensi, ubi cum inter Patres numero cxxx fuisset dissensio, major multo pars fuerat errantium, ut patet ex historia, male argutum fuisset tunc a majori parte, unde Damasus papa scribens episcopis per Illyricum constitutis : Nec enim, inquit, praedictum aliquod fieri potuit per numerum Arimini congregatum; quando constat nec Romanum episcopum, cujus ante omnia decebat expectare decretum, nec Vincentium, qui tantis annis episcopatum inviolabiliter custodivit, nec alios talibus praebuisse assensum. Secundo patet in secundo Concilio Ephesino, in quo cum etiam plures fuerint, qui declinaverunt a veritate, pauci vero pro veritate certantes, malum fuisset si in illo Concilio a majori parte fuisset argutum ».

20. Aliae propositiones a pseudotheologis Basileensibus editae sunt his verbis conceptae :

II. *Generale Concilium legitime congregatum sine ipsius consensu nec dissolvere, nec transferre, nec prorogare ad tempus ex auctoritate sua*

¹ Jo. e Capistr. de papae et Conc. sive Eccl. auct.

² Annal. tom. xv. an. Chr. 1 23. num. 61. — ³ Annal. tom. xvi. an. Chr. 1336. num. 3. — ⁴ Turrecr. [sum. de Eccl. l. iii. c. 63.

potest Romanus Pontifex, idque veritatis ejusdem est.

III. *Qui pertinaciter his veritatibus se opponit, hæreticus est censendus.*

IV. *Has veritates Eugenius papa IV oppugnavit, cum primo ex plenitudine potestatis Apostolicæ Basileense Concilium dissolvere, sive transferre attentavit.*

V. *Errores his veritatibus repugnantes monitus tandem per sacrum Concilium Eugenius revocavit.*

VI. *Dissolutio sive translatio per Eugenium secundum attentata prædictis est obvia veritatibus, inexcusabilemque circa fidem errorem continet.*

VII. *Eugenius iterato dissolvere seu transferre Concilium tentans in revocatos errores prolabitur.*

VIII. *Commonitus per Synodum Eugenius, ut dissolutionem sive translationem secundo attentatam revocaret, post declarationem contumaciam in rebellionem persistens Ferrariæque conciliabulum erigens, seipsum pertinacem declarat.*

Cum erroneas eas propositiones Argensis episcopus, Joannes Segobiensis, et Franciscus e Fuxo theologi propugnarent, ut refert Æneas¹, abbas Panormitanus, qui antea adversus Eugenium pro Conciliorum auctoritate steterat, rei indignitate permotus, publice contendit Eugenium hæreseos reum non esse; neque enim in symbolo contineri, neque in Ecclesiæ decretis: « papam non posse Concilia dissolvere, nec id sibi videri ex determinationibus antea factis resultare, sed potius ex decretis Constantiensis Concilii hunc casum tanquam omissum dispositioni papæ reservari, cum in capitulo *Frequens* locus futuri Concilii per papam, approbante Concilio, eligatur: et de hoc nihil omnino sit dictum. Quod si forsitan in prima dissolutione peccasset Eugenius, excusatum tamen haberi debere, qui de consilio cardinalium egisset Romanam Ecclesiam representantium: cujus tantam esse auctoritatem dixit, ut ejus judicium toti orbi præponeretur, idque glossam singularem astruere: nec inveniri unquam sacrum Concilium adversus Eugenium tanquam hæreticum processisse ». Et infra: « Ultimam quoque dissolutionem nihil habere hujusmodi, quoniam similiter ex consilio cardinalium dissolvisset et propter unionem Græcorum fiendam ».

Licet vero minorum sacerdotum turba concitato tumultu Eugenium hæreseos damnaret, major tamen præsulum Basileensium pars tantum facinus exhorruit, atque ad mitigandum seditiosorum furorem eos suis hortatibus urisit, ut res differretur, donec Castelle et Aragonum regum ducisque Mediolanensis oratores consulerentur, nam de Panormitano archiepiscopo

hæc tradit Æneas Sylvius¹. « Nec continere se potuit, cum de præfatis mentio incidit, quin aliquantisper calefieret, diceretque apud se majorem prælatorum partem; namque si episcopi et abbates tunc computarentur, nemini dubiam esse, quin major pars differri præsentem rem vellet, cumque folius potestas Concilii in episcopis (adjici debuit, *corumque præside Pontifice*) resideret, haud ferendum esse, ut ipsis spretil, quod majori parti inferiorum placeret id concluderetur; Apostolis namque et eorum successoribus, qui episcopi sunt, datas fuisse a Domino claves dicebat, triaque Synodorum genera inveniri episcopalem, provincialem et generalem, nullamque sine episcopis fieri Synodum, indignumque sibi videri morem hunc præsentis Concilii, ubi non qua quisque dignitate polleret, sed quam multas habere secum voces pensitaretur, episcopos tamen juxta famosam Clementis Epistolam columnas esse et claves cæli, inferiores vero cum eis non decisivam, sed consultativam tantum habere vocem, futurumque hæc vice scandalum si sine episcopis res fidei terminum sumeret »: Et infra: « Ipsis oratoribus principum Maguntia existensibus injuriosum esset non expectari; cum non suas ob commoditates, sed reipublicæ tantum causa et pro bono pacis absent, nec oblitum se fore, quod ipsis abeuntibus nomine omnium supplicassent, ne quid in eorum absentia in rebus Eugenium concernentibus innovaretur ». Hæc ille. Ludovicus etiam Romanus protonotarius objecit, solos episcopos habere sententiam decretoriam in Conciliis, ac si inferioris gradus essent admissi, id non valere, ubi alii repugnarent: « Adducebatque », inquit Æneas, « virum maxime auctoritatis Conchensem episcopum in testem, qui nullam incorporationem inferioris populi æquo animo sustinisset ».

Obnixus contra est Arelatensis, conjuratorum princeps, ac multitudini sacerdotum lenocinatus, episcopalem ordinem calumniatus, contendit non Patrum dignitatem, sed veritatem perpendendam, episcopos rerum caducarum amore irrefitos principibus magis quam Deo placere: « Nec ego, inquit, cujusvis episcopi mendacium quamvis ditissimi veritati præponam pauperis presbyteri, nec dedignari episcopus debet, si aliquando ignarus et rudis sequacem non habeat multitudinem ». Tum perperam nonnulla addidit, ut sacerdotes cum episcopis in ferenda decretoria sententia adæquaret, atque seditiosam sacerdotalem turbam, quo in pertinacia et perduellione eam confirmaret, laudibus quamvis immeritis ornavit, adegitque ut ex prædictis conclusionibus tres primæ promulgarentur, ut tandem posset obtineri pseudopapa, qui Concilio subesset, falsoque subdidit, doctrinam extol-

¹ Æn. Sylv. in Comm. de gestis Conc. Basil.

¹ Æn. Sylv. de gest. Conc. Basil. l. II.

lentem papam supra Concilium novam esse. Cum vero moliretur nefarios errores præcipiti impetu promulgare, contradixit illi episcoporum ordo, excepto archiepiscopo Turonensi et paucis titularibus episcopis novarum rerum cupidis.

« Erat ubique clamor », ait Æneas, « ubique strepitus, ubique jurgia effundebantur, nunc Panormitano, nunc Ludovico sermo erat, nulli tamen sine festinantia loqui licuit, episcopi cum episcopis, inferiores cum inferioribus verbales habebant rixas, omniaque contentionibus et probris insonabant. Quæ cum vidisset Ludovicus patriarcha Aquileiensis », et infra, « versus ad Panormitanum et Ludovicum protonotarium : Nec credite, inquit, rem sic abire. Germanorum nescitis mores, namque si sic proceditur, nequaquam fas erit integris hanc provinciam exire capitibus. Quo verbo veluti caelesti fulmine tacti Panormitanus, Ludovicus et Mediolanensis, uno impetu assurgentes : Libertas inquit nobis eripitur? Et quid est, quod frangenda nobis capita patriarcha minatur? Versique ad Joannem comitem de Tierstein, qui tunc locum protectoris tenebat, sciscitanti ab eo sunt, an protegere Concilium vellet, omnesque in libertate tutari ». Nonnullisque interjectis verbis : « Cum objectum Ludovico protonotario esset ipsum Lovanii et Coloniae eas veritates prædicasse, quas modo promulgari nollet, assurgens ille : Verum est, ait, illas me apportasse veritates; vos tamen eas fidei veritates nuncupatis, quæ adjectio mihi subdubia est. Cumque hoc dixisset, querebat Arelatensis, ut concordatum virorum duodecim legeretur, pluresque sibi in auribus sibilabant ne sententia flecteretur. Panormitanus vero, ut captum est legi concordatum, assurgentibus secum collegis et alias Aragonensibus altissime clamans, quo nisi plane et morate loquens exaudiebatur nemo. Vos, ait, Patres, nostras contemnitis preces, reges et principes contemnitis, prælatos contemnitis, at cavete nedum omnes despiciatis, ab omnibus despiciamini ». Ita rem contigisse visuri sumus : « Vultis concludere, sed vestrum non est concludere. Nos prælatorum major pars sumus, Concilium fecimus, ad nos concludere spectat, egoque nomine prælatorum supersedendum esse concludo. Quo verbo tantus exortus est clamor, quantus solet in præliis tubarum clangor et equorum fremitus audiri, cum signis collatis duo invicem concurrunt exercitus. Alii quod Panormitanus effecisset execrantur, alii probant faciuntque diversa studia, diversas contentiones ».

21. *Basileensium acta nefaria, duce pseudo-cardinali Arelatensi.* — Sedato paululum tumultu, peroravit Joannes Segobienus, absurdeque contendit minimam conciliabuli partem posse conclusiones superiores adeo controversas promulgare, ac pro sanctionibus fidei obtru-

dere, atque his argutiolis confirmavit, quod cardinalis S. Angeli cum quinque tantum episcopis decretum de Synodis provincialibus protulisset, et quod abbas Vergiliacensis, antequam ullus episcopus advenisset, Concilium inchoasset; tum hoc sophisma, quod in cavernis hæretici mussitare consueverant, repetiit : « Quid hic aut prælatos expectemus aut principes? Quærenda non est alia potestas ubi præsens est divina majestas ». Ita ille, ex præsentia divinæ majestatis contlandi schismatis auctoritatem aucupatus. At Panormitanus et collega in sententia persistere ipsis Concilium facerent, valereturque eorum conclusio contra Arelatensem et turbam minorum sacerdotum : « Erant turbata omnia », ait Æneas, « nec, ut solebant, suis subselliis prælati insidebant, sed, ut quemque traheret affectio, illi Arelatensem, illi Panormitanum adibant, et quasi principem quique suum aut exercitus imperatorem adhortabantur, jamque in vesperum dies ferebatur », paucisque interjectis : « Aliis descendendum Concilium videbatur, aliis persistendum, omnique nisu resistendum, ne quid ulterius adversus Eugenium fieret, eaque inter eos sententia mansit ». Et infra : « Burgensis, cum aliis ex Lombardis et Cathelanis Germanicam adiit nationem, exinde senatum urbanum, et utrobique de prohibendo schismate sermonem fecit. Natio, ut postea intellexi, retulit se ad ea, quæ deputationes deliberarent ». Nonnullisque aliis interjectis : « Itemque principum oratores ex Maguntino conventu redierant omnes, habitisque inter se conciliis, impedire decretum stauerant ».

Subdit auctor, ut Arelatensis insigni prodicione eos de pace postularit, de qua, dum ageretur, impium suum decretum promulgavit : « Nona, inquit, Maii die », et paucis interjectis verbis : « ad generalem concionem devenit, quæ admodum frequens fuit, utraque parte ad conflictum se exhibente. Ipsi autem principum oratores vocati per Lubicensem episcopum et Conradum de Visperg protectorem in choro Ecclesiæ definebantur, ibique de pace (si qua posset haberi) agitabatur, plusque ibi morati sunt, quam alicujus ferret opinio ». Et infra : « Legi e vestigio concordata publica jussit (scilicet inter sacerdotes minores schismatis cupidos et paucos episcopos, quorum pars etiam exactorata erat, inter quæ illud etiam erat, ut posset ipse Arelatensis, quando sibi videtur, sessionem indicere. Quibus lectis, rogatus a promotoribus ex more conclusit, oratoribus principum adhuc in choro persistentibus, qui ut rem gestam intellexerunt, turbati admodum colloquia dimiserunt, Lubicensi omnia imputantes, qui eos ex industria tenuisset in choro, verbaque protelasset, ingressique concionem totum templum querimoniis impleverunt ». Et infra : « Turonensis archiepiscopus videri sibi dicebat,

usque ad sessionem liberam esse dicendi omnibus facultatem adversus eam, quæ promulgari deberet legem, cum tunc canones consecrarentur tuncque reciperet animum, cum infusati episcopi post lecturam decreti in sessione placere sibi respondissent, secus vero inanem esse interrogationem, quæ a promotoribus in sessione fieret, ea de causa, cum nondum essent conclusiones in sessione approbatae, impune se circa eas pauca locuturum, rem esse grandem arduamque, nec tam brevi spatio comprehensibilem, se solum nunc eam habuisse notitiam, quia tamen archiepiscopus esset, oportere eum rem bene nosse, ut domum rediens et informare regem et instruere subditos queat, velleque se atque collegas ante consessum fiendum et audire alios et audiri ab aliis, nec videri sibi ante relationem gestorum, quæ oratores principum Maguntiae egissent, sessionem hanc fiendam, quæ forsitan talia forent, ut Patrum possent intentionem mutare ». Sentiebat Turonensis archiepiscopus adversus Eugenium pro conciliabuli auctoritate, tam apertam tamen ferocientis Arelatensis tyrannidem pati non potuit.

Pergit Aeneas Silvius¹ narrare, ut is palam ab episcopis et oratoribus principum temeritatis damnatus fuerit, quippe qui in Ecclesia Dei novum cum suis conjuratis vilissimæ sortis sacerdotibus Catilinam ageret: « Conchensis, inquit, episcopus, orator regis Castellæ, qui et ipse nuper ex Maguntia venerat, vir p̄tura intelligens quam explicare sciat, graviter questus est contemni prætatos, nec fuisse rem magnam (ait) si expectati fuissent, qui Maguntiam, non voluptatis, sed necessitatis causa, et cum gravibus periculis et sumptibus petissent. Post quasi subridens: Ah! demens, inquit, ego; quid expectari prætatos ex Maguntia volo, cum nec etiam ex choro hujus Ecclesiæ expectati sint. Facite ergo, ut libet. Si quid hinc scandali, si quid mali venerit, neque nos et oratores Castellæ inculpandi sumus, neque serenissimo regi nostro quisquam jure imputaverit. Mediolanensis quoque archiepiscopus, quod ejus rei periculosissimum exitum judicabat, in auctorem Arelatensem acerbissime conviciatus est, ipsum esse, qui copistarum paedagorumque gregem nutriret, remque cum eis fidei concluderet, alium eum Catilinam vocitans, ad quem desperati et perditii omnes confugerent, illorumque ipsum esse principem et cum illis Ecclesiam regere, nec in re omnium maxima magnis prælatis et maguorum principum oratoribus auscultare.

« Albinganensis quoque vir nobilissimus et ex Cæsarium sanguine descendens, quamvis nunquam animum a Concilio alienasset, nec tamen ab aliis oratorum principibus videtur (videre-

tur), discrepare, haud absimilem querimoniam habuit de neglectu prælatorum. Ex hinc ad Panormitanum oratio deflavit ». Et infra: « *Qui est ex Deo* inquit *verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Rursus quoque: Qui male agit odit lucem*, alibi etiam: *A fructibus eorum cognoscetis eos, et non potest arbor bona malos fructus facere*. Quæ omnia in Patres Concilii retorquebat, qui verba Dei, id est, verba pacis, quæ ipsi oratores proferrent, non audirent, quique lucem fugissent, oratoribus absentibus, et clanculum concludentes; quodque in sua deputatione diem festum non celebrassent, sed feriata die conclusissent, et quod in præcedenti conclusione, non ratione, sed deceptione vicissent. De fructibus dicebat, ut ipsi Patres meditarentur quoniam, si fructus eorum non essent boni, ipsi etiam boni non essent, se autem videre in foribus Concilium aliud, ubi time-ret ne hujusmodi conclusiones revocarentur tanquam male fructus arboris ». Recte Panormitanus; nam damnatas hujusmodi tres conclusiones in Florentino Concilio earumque auctores anathemate percussos visuri sumus. Addit Aeneas Silvius de Ludovico protonotario, qui antea eum Panormitano prætuleraat conciliarem auctoritatem Pontificiæ, nec præviderat tanta mala exoritura: « Is debere Concilium advertere dicebat, ne invitis prælatis materiam fidei agitarct, ne scandalum sequeretur, quod rem invalidam aliqui dicerent: namque licet Christus duodecim Apostolos et septuaginta discipulos elegisset, in editione tamen symboli soli Apostoli interfuissent, quasi exemplum darent rem fidei ad solos Apostolos et ad solos episcopos pertinere, nec esse in materia fidei cum festinantia procedendum, quæ limpidiissima esse debet, cum exigit Petrus probationem fidei pretiosorem esse auro, quod per ignem probatur, quod si, spreto episcopis, huic rei daretur terminus, qui columna et claves cœli dicuntur, non posset bene probata fides videri nec bene examinata. Fassetque tandem interiores cum episcopis definire posse, minorem episcoporum partem cum majori inferiorum parte aliquid posse terminare negavit ». Eo nempe prolapsa erat temeritatis et impudentiæ seditiosorum Basileensium turba, ut post contemptam auctoritatem Pontificiam, etiam episcoporum, ut prævisum ab Eugenio antea dictum est, auctoritatem temneret, et erroneas fidei sanctiones iis præscriberet.

At Arelatensis inanibus argutiis disceptavit, minores sacerdotes ferendæ decretoriæ sententiæ auctoritate pollere in Conciliis, conquestus se a præsulibus, qui ipsum præsidem elegissent, deserit. Cum vero impium decretum pronuntiare niteretur, repugnarunt palam cum maxima episcoporum parte principum oratores, ut averterent schisma: « Obtinuit tamen demum Arelatensis », subdit Aeneas, « tæctaque forma decreti

¹ Eus. Silv. in Comm. de gestis Basil.

usque ad verbum, *decernimus*, assurgens Panormitanus nihil passus est ulterius audiri, indecorumque esse clamabat episcopus Cathaviensis, solum Arelatensem cum paucis et titularibus episcopis rem concludere, clamabant et omnes, qui Panormitano favebant. Cardinalis quoque Terraconensis, qui usque ad eam horam siluerat, graviter suos castigabat, qui veluti dormientes et somnolenti protestationem non legerant, familiaribusque illico uni ex suis, ut protestationem perlegeret, mandavit. At sicut antea lectionem concordatorum adversarii perturbabant, sic nunc Patres Concilii adversariorum protestationi locum non dimittebant. Et infra: « In terrea Mattheus Albingaunensis episcopus protestationem nulli alteri, quam sibi legebat; nec enim præ strepitu poterat audiri. Quo finiente, tam Longobardi, quam Cathelani protestationi adhæserunt. Cardinalis quoque Terraconensis », et infra: « et ipse et omnes fere Aragonenses Longobardique et Castellani discesserunt ». Ita post interpositas publicas denuntiationes ab episcopis et oratoribus, Arelatensis cum paucis ac seditiosorum turba iniquum suum decretum promulgavit¹.

22. *Albertus Cæsar frustra exoratus a Pontifice ut schismaticos compesceret.* — Debuisset Albertus Cæsar temeritatem coercere pseudocardinalis Arelatensis, qui tyranidem in conciliabulo, adjuncta sibi minorum sacerdotum multitudine, occupaverat, sed deserto Apostolica dignitatis patrocinio obtendebat negligentiam suam colorem, studio pacis in neutram se inclinare partem, ut inter utramque interpretis concordie esse posset. Quem Eugenius graviter monuit² ut sacrosanctæ potestatis jus defendendum adversus conciliarem factionem susciperet, seque pariter Albertum ipsum Apostolicis studiis in tuenda adversus Turcas Hungaria prosequendum, Cæsarei porro esse muneris seditiosos homines Ecclesiam Dei schismate laniare meditates compescere, cum se ejusdem Ecclesiæ defensorem esse promitteretur.

« Charissimo in Christo filio Alberto Romanorum, Hungariæ et Bohemiæ regi illustri, salutem.

« Reverfente ad nos dilecto filio magistro Joanne de Fabriano decretorum doctore, intelleximus primum serenitatem tuam præfatum magistrum Joannem grate suscepisse, deinde audivisse quæ venerabilis frater noster Joannes episcopus Signinus, legatus et orator noster, ac dilectus filius nobilis vir Gaspar dominus Novicæ, ac cancellarius tuus, vice venerabilis fratris nostri Joannis episcopi Pataviensis ex parte nostra tuæ serenitati retulerunt: postmodum responsum tuum ad illa in scriptis datum, plene percepimus, per quod satisprehendimus, te

illa omnia, etiam grato animo recepisse, quamvis, ut inquis, pro imminente turbatione in Dei Ecclesia non videas pro nunc ad ea posse operam dare, ne forsitan pro hujusmodi turbatione, ut optas, sedanda interponendi partes tuas tibi tolleretur occasio, si videreris in aliquam partem quovis modo pendere. In qua re primum scire te volumus, non fuisse intentionis nostræ de re hujusmodi promovenda, sed ex parte tua per ipsum Pataviensem episcopum, unum ex tuis oratoribus requisiti, pura et recta mente consensimus, et propterea ipsum magistrum Joannem ad te destinavimus: satis enim, quantum ad nos pertinebat, videbatur pro injuncto nobis desuper pastoralis officio ad pacem populi Christiani, in te, veluti regum primum, dirigere vota nostra, teque omni possibili favore completi, signanter pro arcendis infidelibus a regno illo Hungariæ ad ipsius regni quietem pacemque perpetuam; neque dubitamus id sequi posse, modo diligens studium ad id impenderes, sicut indubie sperabamus.

« Existimamus etiam sublimitatem tuam pro favore sanctæ Apostolicæ Sedis, contra nonnullorum machinationes iniquas jam tibi notas, daturum operam efficacem, sine quo ad quæ supradiximus consequenda pervenire non posse, dubium non est quin stante intestina seditione adversus ipsam sanctam Sedem, matrem omnium fidelium et magistram, adversum exteros de victoria sperare non licebat. Et quamvis arbitremur serenitatem tuam bona mente in id tendere, ut se ostenderet neutralem; non ob hoc credimus imminente periculo subveniri, quin potius venenosam doctrinam contra ipsam sanctam Apostolicam Sedem et contra purissimam unitatem, ab omnibus Christi fidelibus semper observatam, continuo serpere, et sub umbra reformationis Ecclesiæ, quam satores hujusmodi in se semper horruerunt, venena diffundere, quorum conatus, nisi fidelium opera et virtute reprimantur, jam ad divisionem unitatis Ecclesiæ, seditionem populorum confusionemque totius politicæ disciplinæ, viam plane aperiri conspiciamus, quod autem ad te, veluti ejusdem sanctæ Sedis et totius Ecclesiæ advocatum primum pertineat, non ignoras. Qua de re serenitatem tuam hortamur in Domino, ut cum his, quos in Domini timore positos, et soli Christi servitio dedicatos noveris, communicato consilio, quæ a te requirimus, plene metiri velis, et his imminentibus malis providere, cum potes, sciens et ipsam sanctam Apostolicam Sedem non amplius sub dissimulatione transituram, sed daturam omnem operam ad hujusmodi pestem eliminandam, quantum fuerit opportunum; cum potius corporaliter moriendum sit quam omne schisma tolerandum, quam suscipiendi errores, quibus ejusdem sanctæ Sedis auctoritas a Christo data, et ab omni Catholica Ecclesia pro fide-

¹ En. Sylv. ubi sup. — ² Id. ib. p. 74.

hium omnium unitate et salute reverenter suscepta ulla labe maculetur. Quod si quispiam obtenderit ab eadem Sede etiam parum gravari, parata erit ad omnia rationabilia atque honesta, cum devote et reverenter, ut decet, fuerit requisita; etc. Dat. Florentiæ anno, etc. MDCXXXIX. IX kal. Maii anno IX .

Ursit eum iterum Pontifex repetitis litteris¹, ut Ecclesiæ fluctuantis patrocinium susciperet, felicibus se triumphis a Deo cumulandum pro certo haberet, si ingruenti malo obviam iret Ecclesiamque a schismate vindicaret: missum ad ipsum hac de causa a Francorum rege oratorem, qui cum eum abisse in Hungariam Turcas bello petiturum movisse comperisset, cum Friderico Austriaco de schismate tollendo agitasse consilia.

« Alberto Romanorum, ac Hungariæ, et Bohemiæ regi illustri, salutem.

« Cum ad nos venisset dilectus filius Rodolphus dominus de Gaucourt, orator charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Francorum illustris, refulit se missum ab eo ad tuam serenitatem, ad exhortandum et rogandum, ut vellet obviare, ne schisma in Ecclesia fieret, et ut auctoritas et dignitas nostra et Sedis Apostolicæ in pristino statu et dignitate conservaretur, sed cum tuam celsitudinem in Hungariam audivisset esse profectam, se locutum fuisse eadem cum dilecto filio nobili viro Friderico seniori, duce Austriæ, consanguineo tuo, quem optime dispositum ad ista eadem se invenisse dixit, et propterea destinasse ad te solemnes oratores suos. Commendanda est plurimum ipsius regis devotio et cura, quam pro Ecclesia sancta Dei suscepit, similiter diligentia et bona affectio ducis, quos nos quoque per nostras litteras commendamus. Sed cum tua, inquit, celsitudo, ad quam præcipue tutela et defensio Ecclesiæ Catholicæ et Romanorum Pontificum spectat, debeat non solum imitari virtutum aliorum, sed ducem se præbere ad statum et honorem nostrum et ipsius Ecclesiæ et ipsius Sedis conservandum et augendum, exhortamur tuam serenitatem, ut hanc curam et sollicitudinem velis sumere, ut Ecclesia a tot turbinibus et fluctibus, in quos Basileensium iniquitas illam posuit, per tuæ prudentiæ opus in tranquillitate quiescat. Et quidem multi dicunt tuam virtutem remissiores fuisse in nostrum et Sedis Apostolicæ auxilium, quam requirat officium illius, sed excusamus te propter plurima et diversa impedimenta, quæ te distraxerunt et multis laboribus implicarunt. Hoc tamen pro certo teneas, Deum omnipotentem, in cuius manu reges et regna sunt, cum Ecclesiæ suæ pacem et ejus sponso vicario Jesu Christi tranquillitatem dederis, tibi quoque et pacem et victoriam ab hostibus concessurum. Velis igitur Basileen-

sium temeritatem et audaciam reprimere, et nobis, prout debes, favere, neque tibi Concilium existimare, ubi divisionum et scandalorum omnium spiritus regnat, semen germinat malignitatis. Datum Florentiæ IV non. Julii, anno IX .

Missum etiam ab Eugenio Nicolaum Albertatum tit. Sanctæ-Crucis cardinalem memorat Poggius Florentinus: in funebri ejus laudatione: — Cum postea, inquit, celebrandi Concilii gratia, ad quod Græci venturi erant, Pontifex Eugenius Ferrariam concessisset, in Germaniam legatus mittitur ad Albertum regem Romanorum, qui erat Nurembergæ ad agendos conventus principum Germaniæ, ad obvianandum schismati, quod postea Basileensium vesania confecit. Hic multa in eo conventu locutus, quæ ad deterrendos homines a schismate Ecclesiæ pertinebant, hortatusque ad Pontificis solitam fidem servandam. At de Nurembergensibus conventibus inferius: ceterum justis Pontificis precibus Albertus aures non dedit, qui facili imperio seditiosorum Basileensium conventiculum solvere poterat; quocirca nec divinam sibi gratiam conciliavit, atque adeo profectus in Turcas inglorius, ut videbimus, rediit, neque ita multo post mortuus est.

24. *Francorum rex pacis Ecclesiæ studiosus, ad quem litteræ datæ ab Eugenio.* — Quod ad Carolum Francorum regem attinet; præferebat ingens avertendi schismatis studium navabatque operam, ut Pontificem ac Basileense conventiculum in concordiam reduceret. Cum vero verbo lapsus illud Concilium appellaret, monuit² ipsum Eugenius pertidorum hominum synagogam non eo nomine cohonestandam. Questus etiam est ipsius oratores, atque inter alios archiepiscopum, Turonensem, pia ejus consilia prodidisse; nam qui ad componenda dissidia missi essent ad principes, illa improvide magis auxisse. Expostulavit etiam ipsum non perfectisse promissa, neque oratores pro reintegranda Orientalem inter et Occidentalem Ecclesias conjunctione Florentiam legasse; denique rogavit, ut ex Basileensi conventiculo regios oratores subditosque suos gravi edicto revocaret.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum.

« Consolati sumus plurimum in litteris tuis, quas dilectus filius Thomas Narducci scutifer tuus et noster etiam familiaris attulit nobis: magnam enim ostendis, sicut semper fecisti, affectionem erga nos et Sedem Apostolicam, atque etiam ad unitatem Dei conservandam. Sed multo majorem consolationem suscepimus ex verbis ipsius Thomæ, quibus mature et diligenter ex parte tua aperuit nobis puram mentem et perfectum animum erga nos, quam et ostendes ipso opere, ut dixit, cum primum tempus erit.

¹ Lib. brev. p. 105. Ext. etiam in MS. Alex. VII. p. 168.

² Pogg. op. cit. lib. 8. c. 1. §. 1. c. 1. §. 12.

Hæc eadem et alia plura veniens postmodum ad nos dilectus filius nobilis vir Rodulfus dominus de Gaucort orator tuus, multa dicens de cura et diligentia, quam assumpsisti, ne Ecclesia Dei in diversa scindatur, et ut Sedes Apostolica retineat dignitatem et decorem suum. Ad quæ, cum sint digna tanto principe, nos quoque tuam serenitatem in Domino exhortamur. Necessaria quidem est Ecclesie Dei, ne periclitetur amplius, et ne impiorum manibus laceretur, tua pietas et virtus, ut a tot perturbationibus, tot tempestatibus liberetur, quibus jam diu nimis exagitata est Basileensium magnanimitate: etenim dolendum est non solum nobis, sed fili quoque, charissime fili, salutis humane hostem Sathanam laxasse adeo habenas nostris temporibus in nonnullis iniquitatis filiis, in spiritu divisionis et scandalorum fomite congregatis, ut non desistant nova in diem pericula et turbationem contra nos et unionem Ecclesie motiri, ac etiam fideles sollicitare principes variis mendaciis adversus Sedem Apostolicam, ut eos attrahant in errores suos. Et certe illorum vesania majores seditiones fabricasset et ad scissuram Ecclesie, quam jam non occulte, sed palam querunt, devenisset, nisi eorum temeritas per Catholicorum principum et tuam maxime prudentiam repressa extisisset. Sed tanta est tua devotio erga nos et præfatam Sedem, tanta cura et diligentia, quam præstas in Ecclesia præservanda ab omni schismate, ut obvium sit lucusque per te et obvium iri non dubitemus nefariis conatibus adversantium nobis, vel potius fidei Jesu Christi et Ecclesie sue sancte: neque enim ambigimus (licet aliqui reprobi quandoque reperti sint, qui sub spe bona contra Sedis prædictæ auctoritatem aliqua tibi forte suadere conentur) quin egregium ac præclarum nomen, quo Franciæ reges Christianissimi appellantur hæcenus suis in Ecclesia meritis claruerunt, tua quoque serenitas majorum vestigia imitatus velit laudabiliter conservare.

« Manifestum est certe omnibus, qui intellectus lumine uti velint, quid usque ad hanc diem querat et fabricet Basileensium congregatio, quos a te Concilii verbo appellari vide ne nimis alienum sit a tam Catholici principis gravitate; quomodo enim potes, cum verissime teneas et rectissime profitearis nos esse verum vicarium Jesu Christi atque unicum Ecclesie sue sponsum, conventiculum illam Concilium nominare? An scelere omnium et scandalorum sentina reprobæ, et sententiis Apostolicis damnata nomen Synodi meretur? Ille potius malignantium conventus est, ac Phariseorum Christum tradentium perfida synagoga, quorum malus animus, pejores cogitationes, pessima opera, nihil aliud tot annis egerunt, nisi ut conculcarent atque enervarent summorum Pontificum et Petri Sedis auctoritatem, ut aliquod idolum eri-

gerent adversus nos, quo pax et fides Christiani populi turbaretur. Quorum mentem inquinatam et ad scissuram Ecclesie promptam potest quisque fidelis hoc nomine vocare, aut existimare nullam in eis nisi male agendi facultatem aut auctoritatem esse concessam; schismata, doli, fraudes, scandala, divisiones, rebellio et Christianorum turbatio, illorum sunt exercitia, qui nati ad interitum animarum tanquam mercenarii nullam de ovibus curam habentes, objecerunt illas tacerandas rapacibus lupis. Per magna profecto est in illis Dei patientia, qui tantam labem orbis sustinet super terram: ii enim more Sathane ab Aquilone sedem posuerunt adversus Christum et vicarium ejus, sibi ea præsumentes, quæ nulla unquam antiqua et usque ad hoc tempus celebrata Synodus, cujus nomen falso usurpat, ausa est attentare, ut plane omnibus constet, illos a præteritorum Conciliorum institutis, auctoritate, virtute, sanctitate, moribus et auctoritate esse penitus alienos. Hos tua serenitas seditiosos, damnatos, a Dei Ecclesia preciosos et tanquam mundi purgamenta rejectos nequaquam amplius Concilium nominet, cum nullum Concilium legitimum unquam fuerit neque etiam esse possit, nisi Sedis Apostolicæ auctoritate suffultum.

« Atqui hujus conciliabuli cogitationes, curæ, consilia quo tendant, etiam lippientes prospiciunt, unum loquuntur, aliud intendunt, prætendunt Græcorum unionem et tertii loci præfata principes molestant, interim scissuram quærunt; non enim unitatis Græcorum illis, aut fidei orthodoxæ cura est, sed schismatis ac divisionis. Quomodo enim, ut alii uniantur quærere potest, qui in divisione persistit? Quomodo alienam Ecclesiam ad se trahet, qui suam abrogavit ac dereliquit? Quomodo ad gremium Ecclesie Catholice ceteros exhortari potest, qui se ab ea per superbiam separavit? Nimum sunt ista diversa inter se, charissime fili, et opera verbis, quæ loquuntur, contraria. Finxerunt se curam habere Græcorum, donec pecunias indulgentiarum nomine a fidelibus subtraherent, quas postea non in Græcis expendunt, sed in suis cupiditatibus explendis, et in nostro Sedisque Apostolicæ statu et dignitate opprimendis consumunt. Græci quidem jam per quindecim menses et amplius apud nos sunt, qui cum capite, non cum putidis membris et a corpore divulsis concordiam et unionem tractare voluerunt. Nos eorum onera et impensas pertulimus, nos eorum adventus et reditus gerimus curam, ad quorum unitatem cum tuæ auctoritatis assistentia utilis et tibi honorifica fuisset, miramur aliquantulum pro tanto bono consequendo te non misisse aliquos tuo nomine ad hoc Œcumenicum Concilium, sicut et nobis et ipsis Græcis te facturum scripsisti, ut tu quoque ejus meriti particeps extitisses.

« Oratores vero tui, quos pro tractanda concordia te missurum ad nos dudum scripsisti, licet diu expectaverimus summo cum desiderio, tamen nondum venerunt, occupati enim fuerunt magis, ut everterent statum nostrum, quam ut ullam concordiam tractarent, nam nihil est cogitatum in præjudicium nostrum in locis ubi fuerunt quin assensum nomine tuo nedum præbuerint, sed incitaverint, licet contra tuam voluntatem et commissionem. Sed de his non admiramur, cum sciamus a quo fonte procedant: archiepiscopus enim Turonensis ex odio, quod habet erga nos et Ecclesiam Romanam, a qua exaltatus est et promotus, signifer est omnium errorum, qui fiunt contra nos, per tuos oratores ipse dudum, cum contra voluntatem tuam et mandata adversaretur nobis, fuit a te ex Basilea revocatus, nunc enim superiora errata se emendaturum diceret, iterum a tua benignitate missus pejora egit prioribus, semper principalem se præbuit ad nos impugnandos, semper consilio et opere favit nostris adversariis, semper in his, quæ in nostrum præjudicium deliberata sunt, primus consensum præbuit, ingratus nimium profecto, neque solum immemor beneficii a Sede Apostolica accepti, quæ eum de intimo gradu ad tantam, qua se indignissimum reddidit, dignitatem provexit, sed etiam per eum multoties præstiti juramenti Sedi Apostolicæ, quod in perjurium vertens, et nobis et Deo debitam fidem violavit. Hunc denuo revoces oportet, ne ad nos veniat: nam qui zizaniorum sator esse consuevit, nequaquam nullo modo aptus esset ad tractandam concordiam aut pacem, cæteros vero grato animo recipiemus complectentes omnem viam pacis et concordie, quæ honesta sit, nec adversa a nostra et Sedis Apostolicæ dignitate.

« Te vero, charissime fili, per Dei misericordiam exhortamur, ut velis sumere laborem, ut Ecclesia Catholica ab istis Basileensium molestiis conquiescat, ut unitate gaudeat, ne pax per tot tuorum prædecessorum, et aliorum fidelium principum labores sibi concessa, malignitate Basileensium turbetur. Spectat ad te potissimum, ut Christianissimi regis nomen et gloriam conserves, præbere te tanquam scutum pro defensione Sedis Apostolicæ atque nostræ. Debes te aliis bene agendi exemplum præstare, et id agere ut, si qui potius privigni, quam filii Ecclesie esse volunt, tu veram matrem verus filius recognoscas, conservans eam in suo decore et statu, ut ab aliis oppressa a te sublevata esse videatur. Id vero a te maxime agendum est, ut tuos revoces, si qui sint Basileæ oratores, subtilis vero mandes, ut ab illa congregatione quamprimum recedant, ne illorum contagione honor tuus et tanti regni dignitas aut splendor, non tua culpa, sed aliorum malignitate maculetur. Super his præfatus Thomas, eu-

jus diligentiam et modestiam in agendo sibi commissa maxime laudamus, et eum propterea commendamus celsitudini tuæ, latius loquetur enim eadem ex parte nostra, cui velis fidem præbere, etc. Dat. Florentiæ pridie kal. Junii anno ix ».

25. *Aucti Basileæ tumultus.* — Non deerant in Galliis plures viri gravissimi, qui Carolum regem monerent, ut regiam auctoritatem in propulsando schismate et confirmanda Ecclesiastica pace adhiberet: qua laude excellebant Teetosagum ordines, quibus ab Eugenio actæ sunt gratiæ hæc litteris †.

« Venerabilibus fratribus et dilectis filiis, fribus statibus patriæ linguæ Auxitanæ, salutem, etc.

« Benedictus sit Deus, filii devotissimi, qui vobis inspiravit spiritum veritatis et sinceræ fidei ac devotionis, quam verbo et opere ostenditis erga sanctam Sedem Apostolicam et nos vicarium, licet inuenerit, Jesu Christi: nihil enim præclarus, nihil laudabilis, nihil Deo acceptius aut gloriosius a vobis fieri potuit, quam ut hortaremini veris ac sanctis rationibus charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Francorum illustrem, ut conservaret Apostolicam Sedem in unione et dignitate consueta, usque resisteret schismati et scandalis, quæ quotidie fabricantur per reprobam et Deo odibilem Basileensium congregationem, qui nihil agunt aliud, nihil cogitant, nisi de dividenda Ecclesia et oppressione nostra; resistet Altissimus illorum superbiæ et iniquitati, et Ecclesiam suam sanctam per vestras et aliorum fidelium preces et opera liberabit de manibus operantium iniquitatem: permittit enim naviculam Petri diversis fluctibus agitari, ut eo modo qui probati sunt manifesti fiant. Magnam profecto laudem et commendationem meremini apud omnes fideles Christi, qui tanto fervore fidei pro nostra et Apostolicæ Sedis defensione tam bonum opus operati estis: et licet existimemus virtutem et fidem præfati regis esse causam, quod omnia acturus sit, quæ spectant ad laudem Dei et salutem suæ animæ, quodque non deviat a suorum prædecessorum vestigiis, qui semper summos Pontifices et Romanam Ecclesiam, aliarum omnium matrem, pacis vinculo honorarunt, tamen preces vestræ apud illum tam sanctæ, tam justæ, maximum pondus habebunt, et plurimum fructum afferent ad confirmandum animum suum in bona dispositione, in qua semper fuit. Perseverate igitur, filii, cum nostra benedictione, et vestra bona voluntate: nam Deus pro nobis retribuet vestræ charitati, quam infundit in animis vestris, nos quoque erimus semper prompti ad omnia, quæ concernant vestram tam corporis, quam animarum

† Ext. in Ms. cod. Mex. VII. p. 157.

salutem. Dat. Florentiæ, etc. V non. Junii, an. ix. Adhæsisse Carolum Francorum regem Pontifici inferius visuri sumus, quantumvis nonnulli Galli conflando schismati maximam operam dederint.

Interea Basileæ tumultus aucti, nam pseudo-cardinalis Arelatensis post tres propositiones falsas pro sanctionibus fidei, repugnante majōri præsulū qui aderant parte, promulgatas XVII kal. Junias, sessionem conjuratorum habuit, exauctoraturus Pontificem, oblinente iterum contra majore præsulū parte, et principum oratoribus oblectantibus : « In qua », inquit Æneas Sylvius ¹ oculatus testis, « nullus Aragonensium prælatorum interfuit, nullusque omnino ex tota Hispania, ex Italia, soli Grosseanus episcopus et abbas de Bona », et infra, « ex duabus aliis nationibus mihirati fuerunt solum viginti ». Erant illi vel episcopatus honore ob flagitia dejecti, vel titulos inanes præferentes, quibus scilicet perperam a schismaticis decorati erant, vel ex schismatis flagitio turpis lucri spem conceperant. At Arelatensis pseudo-cardinalis a maxima episcoporum parte desertus hac fraude usus est : « Cogitavit », inquit Æneas ², « quod erat futurum illos nimirum secleri non assensuros plurimasque sanctorum reliquias tota urbe perquiri jussit, ac per sacerdotum manus in sessione portatas absentiam episcoporum locum tenere, quæ res maxime devotionem adauxit, in tantum ut vocato postmodum de more Spiritu sancto, nemo lacrymas continuerit ». Deluduntur interdum hypocritæ fallaci pietatis sensu; nec rite Spiritus sancti auxilium imploratum fuit a schismaticis Ecclesiam dilaniaturis, crocodilorum instar flentibus, dum se accingunt secleri, sed potius omnia demonum genera, ut conqueritur Eugenius ³, ad synagogam hanc perduellium institutam a Christo monarchiam evertere molientium concurrerunt: postea vero in proximo consensu archiepiscopus Lubecensis et archiepiscopus Turonensis, Cæsaris et Francorum regis oratores, iniquam Eugenii dejectionem approbarunt: sed ambo ea in re regis utriusque mandata turpissime temerarunt.

26. Quam inique et impie peractum fuerit hoc judicium, demonstrat B. Joannes e Capistrano ⁴ sic inquit : « Dicit B. Thomas, quod ad usum clavium duplex potestas requiritur, scilicet ordinis, et hæc est æqualiter in omnibus sacerdotibus et respectu omnium, et jurisdictionis, et hæc non est æqualiter in omnibus nec respectu omnium ». Et infra : « Cyrillus Alexandrinus in libro Thesaurorum, et Chrysostomus et Augustinus super Psalmos, et glossa super illud Lucæ xii, cum dixit Dominus Petro :

Quis putas, est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam? dicit glo., id est, super Ecclesiam; et Ambrosius lib. 2 de Trin. dicit, quod talis servus fuit Petrus super Ecclesiam, et sic quilibet legitimus Petri successor. Hinc etiam de Petro cantamus dictum a Domino : *Super plebem meam principem te constitui*, ad quod Jerem. i. *Ecce constitui te hodie super gentes et super regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices et plantes*, quod fuit nostrum thema in hoc tractatu. *Nunquid ergo gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, et exaltabitur serra contra eum, a quo trahitur, quomodo si elevetur virga contra elevantem se, et exaltetur baculus, qui utique lignum est.* Isa. x. Caveat sic ergo alii Ecclesiæ prælati, ne eorum subditi insurgant super eos tamquam pedes supra caput, et succedat eis, quod dixit Apostolus ad Rom. i : *In quo enim judicas alterum, te ipsum condemnas; et si Petrus relictus est iudicio Christi tanquam peculiaris Christi servus, tu quis es, qui judicas alienum servum?* ut dixit Apostolus ad Roman. xiv. Et si omnes Christicolæ Petro sunt submissi per Christum, qua fronte præsumis, non dico in Petrum, sed nec Petri subditos in eo, quod omnes sibi subjacere debent, iudicium inferre frustratorium et inane? cum, ut supra jam patuit, sola Romana Sedes auctoritate Christi de omnibus judicet, atque contra eam nulli permissum est judicare ». Et infra : « Nonne ab antiquissimis superioribus temporibus a nostris sanctis Patribus extitit ordinatum, ut majores Ecclesiæ causas, maxime fidei, etiam per generalia Concilia ad summum Pontificem referantur? Nonne etiam Moyses ita statuit a Domino inspiratus? Deuter. xvii : *Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge et ascende ad locum, quem elegerit dominus Deus tuus.* Et infra : *Qui autem superbiaerit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo,* et infra, *morietur homo ille.* Vide extensius supra secunda parte principali secunda parte in quæst. an principes populi Christiani subesse debeant jurisdictioni Papæ argum. xvi in fine pro parte affirmativa, quod sic ». Quæ vero ab Eugenio pro tuenda Apostolica auctoritate gesta sint, videbuntur inferius. Post patratum autem a Basileensibus execrabile facinus, latamque nefariam de abrogato Pontificatu sententiam a paucissimis doctoreculis in Eugenio, quem non modo Latini episcopi colebant, sed cui etiam Orientales damnato schismate obsequium deferbant, pestis Basileam incessit, qua pars schismaticorum absumpta est.

27. *Pestis Basileenses schismaticos consumit, dum rex Gallia, dux Burgundia et rex Anglia*

¹ Æn. Sylv. l. i. de gestis Basil. Conc. — ² Ibid. — ³ In deor. synod. in Ac is Conc. Flor. p. 3. — ⁴ Jo. e Capistr. de auct. papæ et Concil.

in obsequio erga Pontificem confirmantur. — In iis fuisse Ludovicum protonotarium, qui quamvis non approbaret Basileensium tyrannicam factionem, ut major sacerdotum numerus cum paucis episcopis ederent sanctiones fidei, reluctante maxima episcoporum parte, auctoritatem tamen conciliabuli adversus Pontificem scriptis propugnaret : is igitur inopina et subita morte extinctus improbe conceptas ex schismate spes amisit. De Ludovici etiam, qui Aquileiensis patriarchatus titulos gerebat (adeo Ieri Eugenii hostis, ut episcopis non assentientibus inique in Pontificem late sententiæ capitale supplicium intenterit), infelici exitu hæc addit Eneas Sylvius ¹ : « Nec quem optaverat diem electionis papæ (id est, antipapæ), potuit cernere ; in eo tamen partem consolationis recepit, quoniam prius depositum Gabrielem (nimirum Eugenium), vidit quam moreretur, lætusque, ut ante prædixit, tale nonnulum in orbem portavit alium ». Et infra : « Fuitque ejus obitus omnibus patribus (nempe schismatis auctoribus), amarissimus. Jamque duas Concilii columnas prostratas esse dicebant protonotarium et patriarcham, quoniam jure alter, scilicet commentitio, facto alter veritatem Synodi defendissent ». E medio similiter excessere ² schismatis signiferi Lubecensis episcopus, qui principum oratores circumvenerat, ne impia synagogæ decreta fieri prohiberent, subornaratque Turonensem ³ archiepiscopum, ut contra Gallorum regis mandata sceleri assentiretur, Ebronensis episcopus, ut vocant, elemosynarius regis Aragonum, episcopus Constantiensis, Vergiliacensis et de Dona abbates, adulterinarum Bullarum scriptores octo, totidem pluresve ex perversæ penitentiarie impostoribus, denique, ut ait auctor : « Omnis ordo Patrum confossus fuit, ex doctoribus magnus defecit numerus ». Adscribendum id sane divinæ Providentiæ, ne illi eloquentia sua et scriptis schismati robur adderent ; immutato autem impiorum numero, supersitum conatus nefarii parum valuerunt. In tanta Basileensium schismaticorum clade Arelatensis pseudocardinalis quanquam nonnullos e familiaribus amiserat, tamen deserere Basileam abnuvit, ne conciliabuli reliquæ, schismatis imperfecto facinore necdum creato antipapa, dissolverentur.

Intenta itaque perficiendo flagitio schismatica turba sanxit, appetente Octobri, ut triginta duo cum eodem Arelatensi convenirent : in quibus deligendis, postquam variis sententiis certatum est, Thomam abbatem e Dunduno, Joannem e Segobia in Ecclesia Metensi archidiaconum, ac Thomam e Corellis canonicum Ambianensem electores designarunt, qui latis inter se suffragiis viginti novem collegas deligerent ; eo

quippe res proueral, ut, exauctorato Pontifice, schismatici sacerdotes non modo se æquarent episcopis, verum etiam anteferrent, adeo ut Arelatensis, de quo paulo ante memoravi, jam perduellionis penas lueret. Dum hic pseudocardinalis Gallus, subornatis Gallorum regis oratoribus, laudare Ecclesiam nititur, adhesit Eugenio Carolus rex, missoque alio oratore explicuit sua erga Pontificem studia, et ut ejusmodi tumultus componere perciperet, eoque maxime, quo jam in dies Basileensium impietas se magis ac magis efferebat adversus Christi vicarium, qui actis ipsi gratis exposuit ⁴ conciliabulum illud aperte jam ad schisma, de cujus periculo toties eum certiore fecisset, conflandum incumbere, retardatumque se diutius fuisse, ne Apostolicam in eos severitatem adhiberet, in quos demum Synodali edicto coactum se animadvertere ; si tamen resipuerint, paternis brachiis et osculis ut filios prodigos excepturum.

« Charissimo in Christo filio Carolo, regi Francorum illustri, salutem, etc.

« Venit ad nos nuper dilectus filius Robertus Ciboule, magister in sacra pagina, consiliarius tuus, unus ex quinque oratoribus, quos dudum te ad nos destinare scripseras, et diligenter ac mature nobis retulit tuam sinceram fidem et puram devotionem erga Romanam Ecclesiam et Apostolicam Sedem, et etiam singularem benivolentiam et affectionem, quam geris ad personam nostram, quæ quamvis propter tua bona opera sint notissima nobis, tamen lætamur in Domino, cum eo multorum verbis reiterantur auribus nostris : nam, cum nos amemus tuam serenitatem præcipua charitate, et ea conati simus semper agere, quæ spectent ad pacem tui regni, et incrementum atque exaltationem status tui et tuorum, maxime consolamur in Domino, cum tuis bonis operibus respondeas affectioni erga te nostræ. Facis tu quidem more progenitorum tuorum, qui pro conservanda Ecclesia unitate, pro tollendis scandalis, pro statu Romanorum Pontificum, pro defendenda Sedis Apostolicæ auctoritate, nullos labores, nulla discrimina recusarunt, quos cum tua virtus impletur, summam commendationem et laudem mereris. Verum si unquam fuit tempus, quo Ecclesia Catholicorum principum auxilio indigeat, nunc maxime est, quo illam de iniquorum manibus liberari oportet. Vides quo Basileensium amentia ac temeritas progressa est. Vides nunc tandem, quod toties ad te scripsimus, quid synagoga illa diabolica motiatur, non jam occulte, sed palam scissuram Ecclesie Catholice et divisionem incousultis tunicæ Christi fabricatur, nunc tandem conceptum diutius venenum erupit ad perdendas animas et perturbandum populum Christianum. Illis pro te manifesto quoque

¹ Eneas Sylv. l. 1. de gest. Basil. — ² Id. l. II. — ³ Id. l. I.

⁴ Lib. brev. p. 109. et in Ms. Alex. VII. p. 171.

remedio obviandum est, et ne scindere possint Ecclesiam, occurrendum pro defenda tanta ex nomine Christiano macula, et id a te agendum, ut non solum absis a culpa (quod nonnulli illorum occulte disseminant) sed etiam ab omni culpa suspicione: providendum est tuae prudentiae ita agere, ut regnum tuum nulla ex parte maculetur illorum sacrilega contagione. Hoc proprium officium regis Catholici et Christianissimi est, hoc tanti regni requirit auctoritas, hoc tuorum praedecessorum dignitas et virtus exposcit.

« Commendamus maxime tuam sanctam deliberationem, qua praecipisti obediri nobis post publicatam illorum vesaniam, quemadmodum antea fiebat, sed alia quoque addenda pro tuae mentis puritate fuerunt, et sunt etiam de praesenti. Revocandi sunt subditi tui sub gravibus poenis, qui illis faecibus pestiferis vel haerent, vel favent, vel assistunt consilio vel favore. Non Concilium fex illa hominum reprobata appellanda est, sed perditorum hominum, ac Dathan et Abiron synagoga. Qui enim Concilium esse aut nominari possunt viri pestiferi, nefarii, totiens a nobis et Sede Apostolica cum Concilii auctoritate damnati, apud quos nihil sacrum aut divinum, sed profana atque obscena sunt omnia? Et certe non conscientia, non Dei timor, non religio, non ratio ulla movere aliquem debet Catholicum principem, ut nunc illum pestiferum conventum nominis Concilii appellare possit, et si qui tibi contrarium persuadere volent, primum animam suam nequiter damnant, cum tuam diversis fallaciis pervertere conabuntur.

« Rem dignam magna laude nuper egit dilectus filius nobilis vir Philippus dux Burgundiae consanguineus tuus, qui per suas patentes litteras praecipit sub gravibus poenis in suis dominiis, ne ullis litteris illius sceleratissimae conventiculae aliquis obediret, aut ad sua dominia illas aunderet deferre, nec vero illos Deo rebelles viros Concilium dicit, sed solummodo propter honestatem Patres appellat: quod si reliqui principes fecissent, refrigesceret illorum audacia, et potius de sua salute, quam de aliorum pernicie cogitarent. Sed tamen nullus rex aut princeps fidelis aliquid adhuc de sua solita obedientia erga nos propter illorum decreta immutavit, nullus aliquid contra nos et Sedis Apostolicae auctoritatem innovavit, sed in pristina devotione et fide permanserunt. Speramus autem, quod tua serenitas, cujus videtur esse praecipuum opus conservare unitatem Ecclesiae, et tueri auctoritatem Apostolicae Sedis, sumet palam causam hanc tuenda unitatis, reprimens inanes conatus eorum, apud quos neque a Deo neque ab homine ulla est auctoritas concessa.

« Contra hos procedere per plurimos menses hucusque distulimus, instanter super hoc a te

requisiti, et nos id patienter fecimus tum respectu tuae serenitatis, tum expectantes cum omni humilitate et mansuetudine si vellent redire ad sanam mentem; nunc vero, cum illos videamus in reprobum sensum datos, mala malis addere, et in sua male agendi pertinacia obstinatos, ne medendis vulneribus, quae Ecclesiae intelliguntur negligentes esse videamur, et etiam a pluribus gravissimis et probatissimis viris et Deum timentibus requisiti, in hoc sacro Oecumenico Concilio adversus illos processimus, prout videre poteris per copiam decreti praesentibus interelusam. Voluissemus propter salutem animarum illorum, et propter pacem Ecclesiae, ut sepositis odiis et passionibus, deposita obstinatione animi, deposita Ecclesiae lacerandae voluntate, ad gremium sanctae matris Ecclesiae rediissent potius, quam voluissent tanta scandala fabricare. Et nunc Deum oramus, ut depulsis errorum tenebris, illis lumen gratiae suae infundat, ut respiciant a laqueis diaboli, quibus tenentur adstricti; nam clementem nos patrem, mitem, misericordem, condolentem suis erroribus invenient. Obliviscemur injuriam et opprobriorum, quae in nos profuderunt; ea humanitate utemur, qua paterfamilias usus est, cum filium prodigum recepit, etc. Dat. Florentiae non. Septembris anno ix». Quod attinet ad Philippum Burgundiae ducem, de quo superius mentio facta est, illum Eugenius hortatus est¹, ut coepa teneret, ac Francorum regem in pia sententia confirmaret.

« Dilecto filio nobili viro Philippo duci Burgundiae, salutem, etc.

« Litteras Apostolicas ad te mittimus, quibus Basileae in divisionis spiritu congregatorum censuras et poenas decernimus, et declaramus nullius esse roboris vel momenti, prout per ipsas litteras poteris latius intueri. Continua igitur sicut coepisti, suscipiens scutum protectionis unitatis Ecclesiae et defensionis nostrae auctoritatis adversus obstinatam perfidiam eorum, qui ut aperte vides, Ecclesiam Dei sibi lacerandam et scindendam sumpserunt, et apud quoscumque Catholicos reges et principes, potissimum apud charissimum in Christo filium nostrum Carolum Francorum regem illustrem, quem optime dispositum undecumque praesensimus; obsta quantum potes illorum malignitati. Datum Florentiae, etc. die ii mensis Septembris ».

Apostolicae etiam dignitatis vindicem acerrimum in his Basiliensium seditionibus praebat se Henricus Angliae rex, cui mutuam Eugenius gratiam reponebat, ut ejusdem Pontificis testantur litterae².

« Eugenius, etc. Propter tuorum praedecessorum tuamque eximiam erga Sedem Apostolicam et nos devotionem, semper habuimus per-

¹ Ms. Ven. VII. p. 177. — ² Ibid.

sonam tuam loco specialis filii ac peculiaris, in quo spem singularem in Domino gerimus, videntes quanta gravitate et maturitate te habeas, quantamque erga nos affectionem ostendas pro nostra et Sedis Apostolicæ dignitate adversus temerariam et Deo odibilem Basileensium præsumptionem, itaque, quantum cum Deo potuimus, semper egimus, quæ cognovimus pertinere ad tuum et regni honorem, statum et exaltationem, etc. Dat. Florentiæ, etc. ».

28. *Rescissa omnia Acta Basileensium, et errores damnati.* — Quod attinet ad decreta ab Eugenio in Basileenses edita, de quibus meminimus; in primis X kal. Septembris rescidit Apostolica auctoritate omnes Basileensium sententias, quæ post indictam Concilii ad Ferrariensem urbem translationem lata fuerant, atque omnes, qui Basileensium edicta post eam facta fuerentur, meritis penis affici jussit ¹.

« Ad futuram rei memoriam.

« Ex injuncta nobis desuper cura officii pastoralis, ad ea merito inducimur statuenda, per quæ oppressionibus et molestiis, per iniquos homines Ecclesiæ fidelibus illatis, de opportuno succurratur. Cum igitur post translationem Concilii, quod dudum Basileæ erat, ad civitatem Ferrariensem per nos legitime factam, iniquitas Basileæ in divisionis et rebellionis contra sanctam Sedem Apostolicam spiritu congregatorum multos assertos processus, ac sententias, censuras et penas varias, nulla auctoritate suffulta, sed propria temeritate et iniquitate ad nonnulorum instantiam fecerit et fulminaverit adversus diversas personas Ecclesiasticas et sæculares in nostra et Sedis Apostolicæ devotione et obedientia consistentes, in Dei offensam gravissimam perturbationem pacis et unionis populi Christiani, nos volentes illorum temerariæ præsumptioni, prout ex pastoralis officio a Domino nostro Jesu Christo nobis credito, tenemur debite obviare omnes et singulos processus, sententias, censuras et penas hujusmodi, sub quavis forma vel expressione verborum conceptas, factas, latas et promulgatas, et quæcumque ex eis, vel ob eas, seu earum aliquam, forsitan secuta sint et in futurum sequi possint, fuisse et esse cassa, nulla et irrita, ac nullius penitus effectus, roboris vel momenti, auctoritate Apostolica decernimus et declaramus, et nihilominus omnia et singula prædicta, ex abundanti tanquam de facto præsumpta revocamus, irritamus et annullamus, mandantes omnibus et singulis, ad quorum notitiam devenerunt vel devenient in futurum, quatenus illis nullo modo pareant vel intendant, neque assensum præsent, aut auxilium vel favorem. Insuper locorum ordinariis quibuslibet eadem auctoritate committimus et mandamus quatenus omnes et singulas per-

sonas cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis extiterint, etiamsi pontificali aut quavis Ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, processus, sententias, censuras et penas hujusmodi publicantes, aut illis quoquomodo utentes, vel servantes, sive præbentes illis assistentiam, auxilium vel favorem, capiant, arrestent et incarcarent, et debita animadversione puniant, prout justitia suadebit, et prout rei excessus requirere videbuntur, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis, contradictores quoslibet, etiam et rebelles, auctoritate præfata, appellatione postposita, compescendo, in contrarium editis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXXXIX, X kal. Septembris, Pontificatus nostri anno IX ».

29. Editum est aliud synodale decretum pridie nonas Septembris, quod ad Francorum regem, necnon alios principes missum fuit ad confundendam doctrinam erroneam, quam Basileenses sessione xxxiii, XVI kal. Junii, promulgaverant, tum ad meritis penas iis irrogandas, qui sessione xxxiv, VII kal. Julii, Eugenium Pontificio gradu dejicere tentaverant. Ad tantum flagitium perhorruerunt universi, quibus pietatis sensus inerat, illudque regum principumque oratores damnarunt. Porro sub e mentito Basileensis Concilii nomine septem tantummodo pseudoepiscopi, importunissimi Eugenii hostes, una cum sacerdotum imperitorum collecta fæce, tantum nefas commiserant, de quo hæc Eugenius scripsit ¹:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Moyses, vir Dei, populi sibi commissi salutem zelans, timensque ne ob seditiosum schisma Chore, Dathan et Abiron ira Dei in ipsum populum, si illos sequeretur, insurgeret, jussu Domini dixit ad plebem universam: *Recedite a tabernaculis hominum impiorum, et nolite tangere quæ ad eos pertinent; ne involcamini in peccatis eorum*; senserat enim, ipso Domino inspirante, seditiosos et schismaticos illos unionem gravissimam accepturos, sicut postmodum rei monstravit eventus, dum nec ipsa terra potuit eos sustinere, sed justo Dei judicio illos absorbit, ut descenderent in infernum viventes. Sic et nos quibus, licet immeritis, Dominus noster Jesus Christus populum suum committere dignatus est, audientes id execrabile scelus, quod quidam perditii homines Basileæ commorantes ad scindendam sanctæ Ecclesiæ unitatem proximis diebus machinati fuerunt; metuentes ne quos incautos seducant fraudibus, et venenis inticiant, ad ipsum Domini nostri Jesu Christi populum nobis creditum clamare pari voce compellimur: *Recedite a tabernaculis hominum im-*

¹ Lib. xx, Ep. cur, p. 88, decem.

¹ U. S. G. L. t. p. card. Just. Con. J. Flo. n. III, par. 37 et quod Lochte, l. IX.

piorum, maxime cum longe amplior sit plebs Christiana, quam illa tunc Judaeorum, Ecclesia sanctior quam synagoga, et Christi vicarius ipso Moyse auctoritate et dignitate superior.

« Quam Basileensem impietatem dudum praevidere cepimus, quandoquidem illuc tunc Basileense Concilium intuebamur, jam in tyrannidem protabi, dum multi etiam inferioris gradus ad illuc veniendum, et standum pro libitu factionis auctorum cogerebantur, dum nonnullorum vota et judicia diversis artibus extorquebantur, alii mendaciis et fraudibus seducebantur, dum conspirationibus, conjurationibus, monopolis et conventiculis pæne omnia cederent, et pro ambitione papatus diuturna protractio ejus Concilii querebatur, ubi denique innumera novitates, inordinationes, deformitates et quasi infinita patrabantur mala, ad quae etiam laici ac clerici infra sacros ordines constituti, ignorantibus, inexperti, discolori, profugi, apostatae, de criminibus condemnati, de carceribus fugientes, nobis et suis superioribus rebelles, et reliqua istiusmodi hominum monstra concurrerunt, qui ab ipsis scelerum magistris in omnem corruptionem facile traherentur. Advertimus etiam ad illud sanctissimum opus unionis Orientalis Ecclesiae, quod per quorundam factiosorum Basileensium fraudes omnino periclitari videbamus, et ideo tantis malis, quantum in nobis erat, providere cupientes, ex praedictis et aliis rationabilibus causis et necessariis, de quibus in decreto translationis plene continetur, praefatum tunc Basileense Concilium de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio, plurimisque venerabilibus fratribus et dilectis filiis archiepiscopis, episcopis, electis, abbatibus, et aliis Ecclesiarum praefatis et magistris, et doctoribus adlaudantibus, ad civitatem Ferrariensem transtulimus, ubi etiam cum Occidentali et Orientali Ecclesia Concilium Oecumenicum, Domino disponente, fundavimus.

« Deinde morbo pestis superveniente et continuante, ad hanc civitatem Florentinam, ejus gratia annuente, eodem approbante Concilio, transtulimus, in qua ipse piissimus et clementissimus Deus ostendit mirabilia sua, ut scilicet schisma illud perniciosissimum, quod in Dei Ecclesia per quingentos ferme annos cum maximo ipsius Christianitatis detrimento duraverat, et ad illud exstirpandum plurimi sancti Romani Pontifices praedecessores nostri, multique reges et principes alique Christiani magnis cum laboribus et impensis insudarunt, post multas tandem in utroque loco disputationes publicas et privatas, diversosque tractatus et labores multiplices sublatus fuerit, et sanctissima Latinorum Orientaliumque unio feliciter consummata, prout in decreto super inde confecto et solemniter promulgato plenius continetur. Ex

qua re ipsi aeterno Deo inexhaustas gratias referentes omnique fidei populo congratulantes, obtulimus illi hostiam jubilationis et laudis. Vidimus enim non gentem unam, velut Hebraeorum populum ad terram promissionis evocari, sed multarum gentium populos, nationes et linguas ad unum divinae veritatis eloquium meritumque concurrere, per quod etiam jam magna spes redditur, ut ipse Sol justitiae in Oriente oriens ad aliarum multarum gentium etiam infidelium tenebras radios suae lucis extendat, fiatque salus Domini usque ad extremum terrae. Cujus quidem rei jam optimas partes, Deo disponente, tenemus, dum ipse omnipotens Deus per operam nostram Armenorum oratores ex longissimis Septemtrionis partibus ad nos et Apostolicam Sedem ad sacrum hoc Concilium his diebus cum pleno mandato pervenire concessit, qui nos non aliter quam B. Petrum Apostolorum principem intuentes et venerantes, ipsamque sanctam Sedem veluti matrem omnium fidelium et magistram recognoscentes, in praefatum Concilium pro spirituali cibo et sanae doctrinae veritate se venisse professi sunt. Ob quam rem ipsi Deo nostro iterum gratias multas retulimus, sed quas in hoc divino opere molestias, quas impugnationes, quas denique persecutiones, non quidem a Turcis et Saracenis, sed a vocatis Christianis, hucusque passi fuerimus, horret animus commemorare.

« Refert B. Hieronymus, quod ab Hadriani temporibus usque ad imperium Constantini in loco Resurrectionis Dominicae simulachrum Jovis, et in Crucis rupe statua Veneris ex marmore a gentibus posita colebatur, existimantibus persecutionis auctoribus tollere nobis fidem resurrectionis et crucis, si sancta loca per idola polluisent. Non dissimile Basileensibus illis hominibus perditissimis nobis et Ecclesiae Dei his diebus fieri contigit: nisi quod illud a paganis et verum Deum ignorantibus factum est, hoc ab his, qui cognoverunt et oderunt, et ideo *superbia eorum*, juxta prophetam, *ascendit semper*; in eo periculosius, quod sub reformationis specie, quam in se semper horruerunt, venena diffundunt. Primum quidem, postquam hi, qui omnis scandali patratore Basileae fuerunt, Graecis in promissione defecerant, eum per ipsorum Graecorum et Ecclesiae Orientalis oratores plane intelligerent, charissimum in Christo filium nostrum Joannem Palaeologum Romaeorum imperatorem illustrem, et bonae memoriae Joseph Constantinopolitanum patriarcham, reliquosque tam praelatos, quam alios Orientalis Ecclesiae ad locum illum pro Oecumenico celebrando Concilio per nos et nostros legatos et praesidentes, aliosque ex praestantioribus ibidem existentibus, ad quos jus eligendi locum juxta conventionem communi omnium consensu formatam post graves supradictorum

ejusmodi dissensiones devolutum erat, legitime electioni accedere velle, cumque etiam nos hanc ipsam loci electionem ad instantiam et supplicationem maximam dictorum oratorum in generali consistorio Bononiæ confirmasse, ac gelas ac alia necessaria pro executione ipsius decreti conventionalis, et hujus sanctissimæ unionis opere, versus Constantinopolim destinare perceperissent, quoddam detestabile monitorium seu citatorium, quo sanctum hoc opus interrumpere, contra nos et præfatos cardinales decernere ausi sunt, illudque ad præfatos imperatorem et patriarcham Constantinopolim mittere, ut ipsos omnes alios omnino a veniendo diverterent. Sciebant enim illos ad locum alium quam electum, ut præmittitur, nullo pacto venturos. Deinde cum prædictos imperatorem et patriarcham, ac reliquos pro ipso sanctissimæ unionis opere ad nos jam venire perceperissent, alium impietatis laqueum huic tam divinæ rei injicere sunt conati, dum quendam sacrilegam suspensionis ab administratione papatus assertam sententiam contra nos protulerunt.

30. « Postremo memorali scandalorum duces numero quidem paucissimi, quorum plerique conditionis intimæ et nominis, vera pacis odiosissimi, iniquitatem super iniquitatem apponentes, ut non intrarent in justitiam Domini, dum Spiritus sancti gratiam pro ipsorum Græcorum unione jam in nobis operari conspicerent, a recta linea per anfractus erroris exorbitantes, præfensam quendam XVIII kal. Junii proxime præteriti sessionem¹ fecerunt, in qua quibusdam decretis, licet per unam tantum tribus obedientiis post recessum Joannis XXIII sic in eadem obedientia nuncupati, Constantiæ schismate tunc vigente editis, inhaerere se dicentes, tres propositiones, quas fidei veritates vocant, quasi nos et omnes principes et præfatos et alios fideles et devotos Apostolicæ Sedis hæreticos facerent, protulerunt, quarum tenor sequitur in hæc verba :

« Veritas de potestate Concilii generalis universalem Ecclesiam representantis supra papam et quemlibet alterum declarata per Constantiense et hoc Basileense generalia Concilia, est veritas fidei Catholicæ ».

« Veritas hæc, quod papa Concilium generale universalem Ecclesiam representans actu legitime congregatum super declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum sine ejus consensu nullatenus auctoritative potest dissolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, est veritas fidei Catholicæ ».

« Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans est censendus hæreticus ».

« In hoc perniciosissimi, dum suam mali-

gnitatem sub veritatis fidei fuce colorant, Constantiense Concilium in malum ac reprobum sensum, et a sana doctrina penitus alienum pertrahunt, cæterorum schismaticorum et hæreticorum falsam doctrinam sequentes, qui confictos errores et impie deumata ex divinis Scripturis et sanctis Patribus perverse intellectis, semper sibi adstruere moluntur. Deinde evertebant penitus sensum suum, et declinantes oculos suos, ne viderent cælum, neque recordarentur judiciorum justorum, more Dioscori et damnatæ Ephesinæ Synodi², ad quendam venenatam execrabilemque assertam declarationis seu privationis sententiam a dignitate et officio summi Apostolatus inexpiabili quodam scelere processerunt³, cujus tenorem, omni pietati horribilem, habere hic volumus pro sufficienter expresso, nihil omittentes, quantum in eis fuit, quin hic incomparabile unionis bonum in totum everterent. O miseros et degeneres filios! O pravam et adulteram generationem! Quid hæc impietate ac iniquitate crudelius? Quid detestabilius, horribilius atque insanius excogitari poterat? Dixerant olim nihil melius, nihil gloriosius atque fructuosius hæc sanctissimæ unione ab exordio nascentis Ecclesiæ in populo Christiano visum vel auditum fuisse, neque expedire in re illa de loco contendendum fore, sed pro ea consequenda nedum hujus mundi substantiam, sed et corpus atque animam exponi debere, pro hæc toto orbe clamantes, et ad id commoventes populum Christianum, veluti in suis decretis et epistolis plene continetur, nunc vero tam furiose, tam impie, quantum in eis est, id idem persequuntur, ut ad illud Basileense latrocinium totius orbis demonia confluisse videantur.

31. Et licet illorum iniquitatem sibi semper mentitam omnipotens Deus hucusque prevalere non permisit, cum tamen ad eam complendam usque ad abominationem desolationis in Dei Ecclesia viribus omnibus studeant, nos qui sine gravissima Dei offensa, ac imminente periculo confusionis et abominationis in Dei Ecclesia talia dissimulare nullo modo valemus juxta pastoralis officii nostri debitum, multis etiam zelo Dei succensis nos ad hoc ipsum, impellentibus, tantis malis obviare volentes, ac quantum in nobis est optime et salubriter providere, execrabilemque impietatem ac pestem perniciosissimam a Dei Ecclesia eliminare, prædecessorum nostrorum sequentes vestigia, qui, ut scribit sanctæ memoriæ Nicolaus papa, soliti sunt Concilia etiam universorum Pontificum nequiter celebrata cassare, sicut in universali contigit Synodo Ephesina secunda, quam beatissimus Leo papa submovit, et Chalcedonensem instituit, solenne et salubre declarationis de-

¹ Conc. Basile. sess. XXXIII.

² Conc. Ephes. sess. III. c. 23. et c. 24.

cretum contra sacrilegos ipsos auctoritate Apostolica, in sacro Ferrariensi generali Concilio XV kal. Martii per nos editum, hoc sacro approbante Concilio, innovamus, per quod quidem, inter alia, omnes et singulos Basileæ sub præfati Concilii nomine, quod verius conventiculum esse diximus, contra translationem et declarationem nostras contravenientes, et illa scandalosa et nefaria præsumentes, etiam si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis dignitate Ecclesiastica vel seculari præfulgerent, excommunicationis, privationis dignitatum, beneficiorum et officiorum, ac inhabilitationis ad futura, pœnas in dictis nostris litteris translationis contentas, ipso sacro Ferrariensi approbante Concilio incidisse declaravimus; decernentes etiam nunc et declarantes, quæcumque per dictos impios homines Basileæ existentes facta et attentata, de quibus in præfato nostro Ferrariensi decreto fit mentio, similiter omnia et singula per prædictos ex post facta, gesta et attentata, specialiter in duabus præfatis sessionibus, seu verius conspirationibus ultimo nominatis, ac quidquid ex eis vel ex ea forsitan secutum sit, et in futurum sequi posset, tanquam ab impiis hominibus, et nullam potestatem habentibus, sed a Deo abjectis et reprobatis fuisse et esse nulla, cassa et irrita, et de facto præsumpta, ac nullius penitus effectus, roboris vel momenti, ipsasque propositiones superius descriptas juxta pravum ipsorum Basileensium intellectum, quem facta demonstrant, veluti sacrosanctæ Scripturæ et sanctorum Patrum et ipsius Constantiensis Concilii sensui contrarium, necnon præfatum assertam declarationis seu privationis sententiam cum omnibus inde secutis et quæ in futurum sequi possent, tanquam impias et scandalosas, necnon in manifestam Ecclesiæ Dei scissuram, ac omnis Ecclesiastici ordinis et Christiani principatus confusionem tendentes, ipso sacro approbante Concilio, damnamus et reprobamus, ac damnatas et reprobatas nuntiamus. Decernimus etiam et declaramus omnes et singulos prædictos fuisse et esse schismaticos et hæreticos, et ultra pœnas in præfato Ferrariensi Concilio declaratas, tanquam laesæ cum omnibus eorum fautoribus et defensoribus, cujuscumque status, conditionis et gradus Ecclesiastici vel secularis extiterint, etiam si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis dignitate præfulgeant, ut cum prædictis Core, Dathan et Abiron meritam accipiant portionem, pœnis condignis omnino puniendos. Nulli ergo, etc. Dat. Florentiæ in sessione publica synodali solemniter in Ecclesia Sanctæ Mariæ Novellæ celebrata anno incarnationis Dominicæ MCCXXXIX, pridie nonas Septembris, Pontificatus nostri anno IX ».

32. *Basileensium crescenti insania, creatur*

pseudopapa Amedeus dux Sabaudia. — Obduerere in flagitio Basileenses, ac posthabitis sanctissimis Patribus et clarissimis theologis, Marsilium Patavinum hæresiarcham et deliros Fratrecutos, monarchiæ a Christo conditæ eversores, seculi sunt, quorum vesaniam atque impietatem ita redarguit Joannes Turrecremata¹ cardinalis S. Sixti: « Non parum admirandum, adversarios Basileenses, tanta catigine mentis involutos et excecatos malitia, ut in materiis lidei definiendis et declarandis maluerint sequi homines ab Ecclesiâ Dei in doctrina sua damnatos, sicut fuit Marsilius de Padua et Ockam cum complicitibus suis, ex quorum doctrina extracta sunt pro magna parte decreta illa Basileensium, et quosdam alios novos doctores, præfati Okam et aliquorum Fraticellorum opiniones erroneas renovantes, quam doctores sanctos ab Ecclesiâ approbatos et alios præstantissimos doctores antiquos, et reputatissimos in schola theologica, quorum doctrina fulget Ecclesiâ, ut sole luna, contra quos ait Hieronymus, et habetur in canone. *Non afferamus* 21. q. 1: « Non afferamus stateras dolosas, nec appendamus quod volumus pro arbitrio nostro, dicentes: « Hoc grave, hoc leve est, sed afferamus divinam stateram ex Scripturis sacris tanquam de thesauris Dominicis, et in illa, quod sit gravius appendamus ». Hæc Hieronymus ». Deflectebant adeo ad hæreticorum præcipitia Basileenses, ut licet Conciliorum auctoritatem verbis amplissimis commendarent, neque eos lateret negasse Wicleffum Pontificem esse caput militantis Ecclesiæ, et damnatum in Constantiensi Concilio, dum OEcumenicum erat, ipsorum tamen nonnulli impie effutirent cum hæreticis Ecclesiam futuram monstrum, si præter Christum, qui caput est Ecclesiæ, aliud caput ministeriale, scilicet Pontifex, daretur, quorum vesana dicta refellit B. Joannes e Capistrano² his verbis: « Mirandum est et super mirandum de dicentibus, quod ex quo Christus est caput Ecclesiæ, ponere papam pro capite Ecclesiæ monstrum esset. Hæc est enim Judæorum peridia, quia more carnalis paternitatis et filiationis divinam paternitatem et filiationem capere nequeunt, cum certum sit, quod paternitas in Deo nec est carnalis, nec filiatio, sed spiritalis, quia *Deus spiritus est* (Joannis 4) ». Et infra: « Sic ergo dicimus de papa, qui vocatus est in plenitudinem potestatis, cæteri vero episcopi in partem sollicitudinis 2. q. 6. *decreto nostro et cap. qui se scit*. dicit enim B. Joannes Chrysostomus, super illis verbis Domini: *Pasce oves meas* (Jo. ut.). Quoniam Petrum orbis terrarum inthronizat magistrum ». Et infra: « Quia igitur magna ei prædixerat Dominus et orbem terrarum com-

¹ Turrecr. sum. de Eccl. l. II. c. 100. — ² B. Jo. e Capistr. de papæ et Concil. auctorit. 112. p. 3. 2. princip.

miserat, et Theophilus dicit : Ad orbis Pontificatum et eunctorum fidelium praefaturam instituit; et Augustinus dicit : Sit amoris officium pascere Dominicum gregem; et Theophilus dicit : Finito praudio, commissionem ovium mundi Petro commendat, non alii; et de his salis dixi supra *part. 1. in quæst. quando Petrus fuit institutus a Christo*. Ex quibus omnibus supradictis patet, quod non solum Urbis, sed orbis, et totius mundi, et omnium fidelium tam quoad membra dispersa, quam quoad unita et invicem congregata, Petrus a Christo suscepit plenitudinem potestatis, cum ceteri episcopi a Petro et sic a papa Petri successore quicumque sollicitudinis partem capiant et impendant ».

Usi sunt Basileenses novatores, qui tyrannidem in Pontificem et Ecclesiam arripiebant, eo praecipue felo, ut Eugenium calumniis appetendo jactarent¹ permitti Pontificibus effrenatam, male agendi licentiam, nisi Conciliorum decretis obstringerentur. Quibus ita respondet Joannes Turrecremata²: « Ad septimam, quæ videtur adversariis Achilles, respondetur negando assumptum, videlicet quod nisi universalis Ecclesia haberet immediatè a Christo plenitudinis potestatem, Christus legislator non sufficienter providisset sponsæ suæ; hoc enim est falsum et præsumptuose dictum, imo videtur, quod sufficientius provisum sit talibus casibus non dando talem potestatem universali Ecclesiae eo modo, quo adversarii dicunt, quam dando: patet quoniam si in predictis casibus semper esset convocandum Concilium universale, tarde et per consequens male provideretur similibus necessitatibus, quæ quasi subita exposcunt remedia, etc. » Quod porro attinet ad illud calumniarum genus, quo perduelles Basileenses, perstrinxere Eugenium, ideo ab eo Concilium Basilea transferri in Italiam, ne ipse ab eodem Concilio emendaretur; perspicue invidorum nequitia innotescit, cum Eugenius omni virtutum genere excelleret, ac superioribus amissis toties dedisset mandata Basileensibus, ut ad instaurandam Ecclesiasticam disciplinam incurrerent, quod ipsos subterfugisse Joannes Nider³, qui aderat, festatur his verbis: « Usque ad sex annos jam crebro disputatum est de diversorum statuum reparationibus, nec in effectu usque hodie quidquam vidimus ». Hac ille. Vera autem transferendi Concilii causa fuit, ut dixi, instaurandæ Orientalis Ecclesiae cum Latina conjunctionis, et rescindendæ novatorum nonnullorum tyrannidis in Concilio correptæ necessitas. Dum vero Ecclesiam pristinae formæ et sanctitati restituere Basileenses jactant, eam nefario schismate deformarunt, quos B. Joannes e Capistrano monet pro disciplina Ecclesia-

stica constituenda in primis servandum fuisse membrorum cum capite conjunctionem. Non ferentes autem Basileenses ipsis objici ab Eugenio, eos Ephesinam secundam Synodum imitatos, nihil solidum attulerunt, cum utraque Romanum Pontificem damnare haereseos ausa fuerit: « Praefatus », inquit, « Gabriel comparat se B. Leoni, contra quem Dioscorus sententiam tulisse refertur in secunda Ephesina Synodo, cui hanc sanctam Synodum Basileensem assimilat. Longe certe est differentia inter Leonem sanctum et Gabrielem tot vitiis et criminibus irretitum ». Meræ sunt hæ invidorum calumnie: ceterum etsi disparia sunt merita, par in utroque auctoritas fuit, quæ est superior Conciliorum amplissimorum auctoritate, ut B. Joannes e Capistrano¹ demonstrat fusius, multo magis paucorum conjuratorum cœtui antecellet. Addunt illi: « Atque inter hanc sanctam Synodum Basileensem legitimam Synodum (ita vocant sordidorum et perditorum turbam), in plena libertate semper constitutam et illam reprobam Ephesinam, in qua viri armati gladios tenentes in manibus compellebant homines ad diffiniendum, quod placebat Dioscoro ». Fuisse plura Basileæ per summam tyrannidem patrata ab Arelatensi pseudocardinale et factiosis, ex Aenea Sylvio² constat. Purgare denique se adversus Eugenii graves querelas nisi Basileenses, dum Apostolici illius pietatis ardorem perturbati animi vitio tribuerunt, impiasque litteras ita consignarunt. « Dat. Basileæ in congregatione nostra generali nonis Octobris, anno a Nativitate Domini MCDXXXIX ».

33. Obfirmatis ita in perduellione atque hæresi Basileensibus, ex trium tenebriorum sacerdotum sententia, pseudopontificis fuluri electores creati sunt ab iisdem schismaticis: in quo impio et insano conventiculo, ut se gesserit pseudocardinalis Arelatensis conscientia stimulis exagitatus ita describit Aeneas Sylvius³: « Arelatensis, in tanta re anxius et pluribus occupatus negotiis aliquanto tardius venit, quam tempus exegit, expectationemque sui non sine admiratione omnibus præbuit, qui tamen ut ad subsellia resedit, mora sua primitus excusata. Hodie, inquit, magna res agitur, in nominatione, quæ statim aperietur, status Ecclesiae pendet, si tres viri, quibus rem commisistis, bene egerint, fateor quippe tardiuscule venisse, si autem male, nimis cito adsum. Quæ verba et trementi voce et ore pallido, atque ex abundantia cordis pronuntiavit, qui sic locutus aspectu tristis, animo turbatus, et oculis minax cunctis terrori erat, tantumque mentis mororem ostendit, ut plurimi collacrymali sint, qui ejus in fronte statum suum condiscunt, verebatur namque ».

¹ Basil. in Ep. synod. p. 140. c. 1. — ² Turrecr. l. III. c. 31. — ³ Jo. Nid. formic. l. I. c. 7.

¹ B. Jo. e Capistr. de pape et Conc. auct. p. 3. — ² Aen. Syl. l. II. de reb. gestis Basil. — ³ Aen. Syl. de gest. Basil. Conc. l. II.

et paulo infra, « ne tres viri, spretis maioribus praelatis, plures ex inferioribus accepissent, quæ res eo erat suspectior, quoniam nunquam scire aliquid de mente triumvirorum poluerat, qui ut corrugatam nunc cardinalis frontem inspexerunt, quasi post eoruscantem aerem ad sustinendam procellam se paraverunt, timor tamen omnibus fuit, ne illo iterum die scinderetur Ecclesia ». Excidit scilicet Arelatensis pseudo-pontificatus ejusmodi spe, cum Amedeus triumvros ad plures Sabaudos pro Gallica et Italica natione collegas sibi adsciscendos induxisset, ut eorum suffragiis ad antipapatum ipsum eveheretur. Pronuntiati vero fuere a triumvris electores Arelatensis et alii undecim pseudoepiscopi, pseudoabbates septem, theologi quinque et doctores legum novem sacerdotio insigniti. Observandum vero est eosdem pseudoepiscopos numero paucos partim ob scelera sedibus pulsos fuisse, ac doctores illos sordidos pedagogos extitisse, quorum tanta fuit insolentia, ut ne quidem episcopis vellent cedere, adeo et primum locum decanus Basileensis, postremum episcopus Derlusensis sortiti sint.

Addit Aeneas¹ delectum pro conclave locum fuisse in civitatis Basileensis medio, qui ad usum chorearum fuerat constructus, dignum quippe visum est lascivie theatrum, in quo tripudiantes daemones collato schismate triumpharent, non ut ille more poetico fingit, ut ibi virtutes refflorescerent, tum de electione Amedei subjicit: « Primo scrutinio confecto, comperit plurimos esse in papam nominatos, nullum tamen habere voces sufficientes, septemque et decem eo ipso die ex diversis nationibus ad Pontificatum fuisse vocatos constat, unus tamen omnes superavit Amedeus dux Sabaudie decanus militum S. Mauricii de Riparia Gebennensis diocesis ». Et infra: « Et quia proximior aliis Amedeus Romano Pontificio videbatur, habili sunt in communi sermones multi de vita et moribus ejus, et alii non esse homini laico cito imponendas manus dicebant, quod videbatur omnibus monstri simile, principem sæculi ad Romanum Pontificium accersiri, quæ res nimium Ecclesiasticis derogat viris, quasi nullum haberent tantæ dignitati idoneum ». Interjectis pluribus in ejus laudem unus ex electoribus antipapæ addidit alia, quæ manifeste argunt Basileenses nimium præsertentes sibi, abjecta sanctorum Patrum doctrina, in errorum et hæreseos præcipitia abiisse, cum se a veri Romani Pontificis obsequio temere divulsissent; de tradendis enim sacerdotibus uxoribus cum Wicleffo ita in eos deblaterabat novator, ut narrat Aeneas Sylvius², qui postea scripta sua pro Basileensibus edita revocavit³ convulsitque:

« Quod de uxore dicitur nihili pendo, cum non solum qui uxorem habuit, sed uxorem adhuc habens queat assumi. Cur enim disputant doctores, an uxoratus electus in papam uxori solvere debitum teneatur, nisi quoniam etiam conjugatus recipi possit? Fueruntque, ut scitis, etiam in matrimonio Pontifices, nec Petrus Apostolorum princeps uxore caruit. Quid ista modo objicimus? Fortasse non esset pejus sacerdotes quamplures uxorari, quoniam multi salvarentur in sacerdotio conjugato, qui sterili in presbyteratu damnantur ». Sed de hoc alias.

Hunc errorem aureo Babylonis calice propinasse Lutherum lascivis monachis et sacerdotibus, cum horum novatorum exemplo Pontificiam auctoritatem oppugnare cœpisset, innumerasque cumulasset hæreses, inferius visuri sumus. Addidit alias rationes novator, cur potissimum præpotens princeps in antipapam deligendus esset, qui Basileenses a contemptu vindicaret: « Considerate, oro, paulisper quibus in terminis sumus, angustiis premimur, quibus periculis agitamus, Quis principum est huic sacro Concilio obediens? Alii nec Concilium hic esse fatentur, nec mandata nostra suscipiunt, alii verbo hic esse Concilium dicunt, facto apud Florentiam fore ostendunt ». Et infra: « Quid hic fiendum est? nedumne hominem eligeremus, qui nostris principibus magis derisui, quam venerationi habeatur? » Et infra: « Potentes praelati, ac famosi cardinales a nobis defecerunt, videlicet quid principes fecerint ». Et infra: « Nemo aprior est Amedeo duce Sabaudie, qui alterum in Italia, alterum vero in Gallia pedem habet, ad quem omnes fere Christianorum principes aut sanguine attinent, aut amicitia favent ». Paucis interjectis: « Hæc cum ille dixisset, maxima electorum pars sibi favendo arrisit ». Et infra: « Nonis Novembris », et paulo post, « sex et viginti voces in eum concurrere ».

34. Subornatos eos fuisse ab Amedeo ipso quem a pythonibus persuasum papales sibi apices auguratum esse, multisque ideo annis hypocrisis larvam gessisse, Flavius Blondus⁴ tradit:

« Cum, inquit, Albertus Auster Cæsar declaratus arcendis a Pannoniæ finibus Teucris intentus diem obiisset, congregata apud Basileam factio conciliaris, illius liberata metu, in facinus, quod tam perditæ tamque afflictæ diu concupierat, prorupit, Amedeo Sabaudie duce in Romanum Pontificem declarato, cujus electionis modum paucis absolvemus, quibus facilitate intelligitur, certasse simul obœcatam paucorum, et quidem abjectissimorum hominum Ecclesiam scindere quærentium, rabiem cum

¹ Aen. Sylv. de gestis Basil. Cone. l. II. — ² Ibid. — ³ Pius II in Bullar. Constit. 10.

⁴ Blond. dec. III. l. X. Gobel. in Cosmodr. Lang. in Chron. Citez. et alii.

maudita alias principis viri affectate in rem Ecclesiasticam tyramidis levitate : is etenim, quem ante proximum decennium multis nar- rasse novimus, praedictum sibi a pythonibus futurum, ut Pontificatu Romano decoraretur, ducatus domini- que quod possideret ingentis curam natis specie reliquit, et anachorita vita solo habitu instituto, etsi remoto ab urbibus vico cum paucis nobilibus simili opertis pallio deguit, omnia, ut erat solitus, ducis atque do- mini provinciarum numera exercebat. Concilio autem Basileensi interea, quoad Romani Pon- tificis Eugenii consensu celebratum fuit, paucos praestitit favores, sed posteaquam Pontificem et orbis Christiani principes illud tanquam perni- ciosum detestari vidit, omnes eo augendo ma- nuque tenendo adhibuit vires, adeo ut quibus temporibus, proximo superiore exacto biennio, suspensionis ab administratione primum, dein- de privationis machinationes in Pontificem sunt intentatae, impulsus a duce Sabaudiae clerici alio- rum, qui apud Basileam ei interfuerunt impie- tali, numerum aequaverint : quibus in rebus adeo contraria sensit Philippus Mediolanensium dux, ut licet illi gener esset, et multae sibi olim cum Eugenio Pontifice intercessissent odiorum atque inimicitiarum causae, magnam suorum partem ab eo conciliabulo revocavit, paucos vero, qui manserunt nedum illis actionibus in- teresse voluerit, sed contra simul cum aliis prin- cipum oratoribus protestari curaverit, quare cum ad idoli erectionem est ventum, ex quinque nationibus, quae Concilia constituere consueve- runt, selecti sunt, quibus suffragium ferre con- cessum est tres et triginta, quorum duodeviginti ex ducis Sabaudiae dominio fuere, cum tamen caeteros homines sordidos et majori ex parte ob admissa apud suos flagitia sedibus propriis pulsos illius largitione corruptos fuisse consi- derit ».

Describit etiam egregie Poggius ¹ Florenti- nus eorundem dotes, ac fraudes, quibus Ame- deus in antipapatum irrepserit, his verbis : « Adverle, quæso, animum ad illam tuam in Sathanæ thronum dellendam assumptionem et cunctis gentibus detestandam. Inspiciamus a quibus hominibus tua praesumptio facta est, quam bonis, quam sanctis, quam religiosis. Qui ergo tui soli artifices existerunt, ut ex eo Felicis nomine fueris expiscatus? Homines certe summæ auctoritatis, summæ prudentiæ, sum- mæ virtutis, apostatae perfidi, homines fraudu- lenti, corde improbi, animo facinorosi, detes- tandi, sacrilegi, infames ex turpitudine omnium gentium a te collecti, qui ne infimam quidem ullam dignitatem, nedum summam aut oculis aspicere, aut mente concipere potuissent, peri- li Sathanæ alumni, viri scelesti, omnium igno-

minia noti, nati ad pastum, ad sarcinendum ven- trem creati. Sed referamus hanc veluti preto- riam cohortem praeclearissimorum militum ad cruciligendum verum Christum in Pilati atrio congregatam. Italici, ut aiunt, quatuor. At ex qua Italia? Explica illam paululum, ex Gallia Cisalpina, ex his gentibus, quibus Italia noverea est, omnes tibi servi adscriptitii, tibi subditi, quibus imperare posses, de industria a te in perfida arce collocati, homines qui corpus et animam pro te perdere essent parati. O Italiam mendicam, ne dicam inopem, excellentibus viris! si quidem ex omni ornamento Italiae non reperiuntur, nisi Cisalpini, homines rustici, igno- biles, contempti, abjecti praeter ceteris, qui ad electionem, ut volunt, Pontificis deputentur. Sed summo consilio, atque adeo egregia con- scientia a te factum fuit; noluisti enim reliquam Italiam esse tanti scecleris participem, tanta nota turpitudinis infamem.

« Gallicos item quatuor dicunt fuisse, non ex vera Gallia, quae floret excellentissimis, probatissimis atque honestissimis viris, sed et ex illa interclusa silvis ac montibus patria sordida ac rusticana, quam Sabaudiam vocant, certe subditam imperio tuo, quos tuae libidini subdi- tos, atque addictos tuae servituti noras, qui quod cuperes non negarent. Totidem Germani ad officinam illius idoli convenierunt : atqui homi- nes, Deus bone, somnolenti, stupidi, stertentes, nunquam sobrii, hominibus odibiles et Deo, qui vivi an mortui essent, vino atque epulis obruti, non discerneres. Sunt in ea natione plurimi viri egregii, prudentes, docti, sobrii, omni virtute cumulati, ex his nullus assumptus est, sed qui- dem animo et corpore perversi, in quibus nulla virtus esset, nulla conscientia, nulla doctrina. Totidem attulit Hispania portenta quadam na- tura, non homines : referta est enim ea provin- cia hominibus doctissimis, ornatisissimis, nulli eorum est hoc munus nefarium demandatum : ex infima eorum face quidem delecti sunt, qui illi optime nationi inurerent infamiam sempiternam.

« His omnibus luminibus orbis tam praecleara data est potestas vituli aurei fabricandi. Ad horum preces, vel potius ad horum coquinae fumum, ciborumque ac potus nidorem, Spiritus sanctus illectus accessit. Ili auro, spe, premio, promissis corrupti, partim Judæis, partim infi- delibus deteriores, quidam ex Mahumeli lege profecti, quibus fidei iactura summum lucrum erat, futurum hunc egregium pastorem ovium lupum excitaverunt. O rem dignam memoria posterorum! O felicitatem cunctis saeculis pre- dicandam! Tunc Felix talium virorum opibus esse potes? Tu talium portentorum horrendum actum felicitatem appellas? Abjice, quæso, deinceps hoc tibi funestum nomen, quod majus est, quam tua ignavia et condilio requirat ». Et in-

¹ Poggius Invect. in antip. p. 56.

tra : « Depone aliena ornamenta, et quod turpiter occupasti cum aliqua dignitate depone, vestes non tuas relinque, tibi tua assume, abijce inanem pompam, emendicatam dignitatem sperne, abijce curam illius non Concilii, sed factiocinii Basileensis, respice cogitationes Barbaricae facis, illius nefariae colluvionis spurcissimam factionem; in qua nulla inest fides, nulla auctoritas, nulla religio, lenocinium, non Concilium appellandum, rejice decreta ebriorum, ac somniatorum somnia extimanda: quid enim auctoritatis habere possunt per tumultum stultae plebeculae pretio et pactione corruptae ad evertendam fidem sceleratae Constitutiones? Nefaria hominum turpissimorum factio dicenda est, quae a Christi vicario descivere, etc. (1) ». De ejusmodi Amedei electione haec scripsit B. Joannes e Capistrano¹ :

33. « Novatianus per schismaticos volebat eligi, quem Cyprianus reprobandus inter adversarios et antichristos computat, subdens: Ecclesia una est quae una et intus et foris esse non potest ». Et infra: « Paria de Amedeo dici possunt, nam regnum non capit duos, ex II. Metaphys. Dic mihi, quaeso, qui conaris ostendere Petrum non suscepisse auctoritatem super universalem Ecclesiam, cujus vox illa fuit, quae dixit:

Super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam. (Matth. XVI) ». De particularibus forte membris haec Christus expressit, an de universali corpore mystico? et Apostolus (ad Romanos XII) de quo corpore loquitur, dicens: *Sicut enim in uno corpore multa membra habemus* ». Et multis interjectis: « Jam videmus abominationem desolationis Amedeum Sabaudiaensem non in loco sancto, Romano throno, Domino prohibente, sed in loco profano, excommunicato et interdicto, Basiliscorum spelunca, daemonumque caverna sedentem, in fano Cosrho Persarum olim perditissimi regis ».

33. *Moniti reges ab Eugenio ut coerceant schismaticos.* — Ubi primum admissi a Basileensibus tanti flagitii fama pervenit ad Eugenii aures, illico reges hortatus est, ne Ecclesiam schismate discindi paterentur ab impiis; quorum dolos ita descripsit¹ :

« Eugenius, etc. Rem pestiferam et scelestam, detendam certe populo Christiano, non dubitamus videri tibi, charissime fili, monstrum hoc informe, quod Basileensium infanda temeritas in Dei Ecclesia excitavit. Quis enim fidelis Catholicus non solum princeps, sed privatus homo, non doleat ac lamentetur insidias Sathanae tantum valuisse apud illos perditionis

¹ Jo. e Capistr. de pap. et Caec. auct. par. III.

¹ Lib. brev. p. 135. et in Ms. Alex. VII p. 268.

(1) Factione Basileensi Amedeus Sabaudiae dux hoc anno in Pontificatum solium efferret. Annua de ignot. analista; dem et mensum quamvis ipse silet, supparet tamen scriptores omnes uno assensu indicant diem v. Novembris, quam tamen a selectis viris praestitam electionem Patres omnes in publica sessione die XVII Novembris celebrata ratam ac firmam sanxerunt. Ipse vero Amedeus, qui absens agebat, a destinatis e Concilio nuntiis certior de assumptione sua factus est; et requisitus, utrum electioni assentiretur, die tandem XVII Decembris annuit, ut ex sessione XXI Concilii discimus. Tandem sequenti anno die XXIV Julii, frequenti principum et Patrum acclamante turba, Pontificis Romani coronam assumpsit; ex quo annorum suorum exordium duxisse Felicem compertum est ex litteris ejusdem Pontificis apud Martene col. 993 dabis VI id. Junii anno 1437. *Pontificatus anno VII.* Amedei, seu Felicis V. (hoc enim nomen in Pontificatu praetuli) mores varie de-cribuntur pro varia scriptorum indole, et animorum erga illum dispositione. Alii enim ejus pietatem, religionem et modestiam toto nisu efferunt, quos omnes praevit ille qui in Basileensi Concilio egregiam pro illo orationem habuit Eneas Silvius in histor. Concil. Basileensis lib. II in fine, Congruit et Jacobus Philippus Bergomas in suppl. Chronie, qui et asserit invitum duque obductantem oblitam dignitatem tandem acceptasse. Opposita plane sententia sustinetur ab his qui Eugenianarum partium studio tenebantur. Biondo, Poggio, anonymo scriptore Vita Eugenii, a Baluzio vulgata Miscellan. to. VII. Est illis fucatae virtutis professor inanis, ambitiosus summae illius dignitatis, « quam callidis artibus procuravit, atque triumpho venatus est », ait anonymus in Vita Eugenii, « invasor scelestus ». Ut si res habeat, constat Amedeum aliquandiu ante hunc annum, principatus curis Ludovico filio suo relictis, in solitudinem Ripallae ad lacum Lemannum recessisse, ibique cultu ac veste demissa una cum instituti sui sociis nonnullis totum se vel sinceram, seu fucatae pietatis cultui addixisse. Qua tamen occasione questionem genuinae hic expendente sunt, alia quidem de anno recessus ejus in solitudinem; altera vero de institutione militaris Ordinis equitum S. Mauritii, cujus fons et origo Amedeus asserit.

Spondanus ad annum 1434, 44, anno illo, die VII, solitudinem petiisse Amedeum statuit; sed cum opinionis suae veterem scriptorem nullum afferat, fidem nostram plane non extorquet. Apud Martene, Veter. Monum. to. VII, extant Amedei litterae ad Concilium Basileense data *Ripallae*, die XXVIII Decembris anni 1434, quae sententiam quidem Spondani confirmasse videntur; sed cum in illis Sabaudiae ducem sese appellet, nec speciem exhibeat principis ad privatum vitam ordinem relictis, quinimo potius cum Nicolauum quendam *consiliarium et oratorem* suum nuncupet, antiquae se stimulis scribat, ut suam et subditorum causam defendat, plane demonstrat regiminis clavum nondum abjicisse. Auctor Vita Eugenii a Baluzio vulgatus innuere videtur Amedeum ante susceptam dignitatem Pontificiam eremum in colubae triennio: « Amedeus dux Sabaudiae qui tribus annis adspiravit ad papatum et fecit se eremitam, electus est in papam », qua admissa chronologia, non nisi anno 1436 vel 1435 demisso haec principis statueretur. Paulus Lelius Petronus in Miscellaneis vulgatis rer. Ital. to. XXIV, biennio circiter eremiticam vitam coluisse illum narrat, cujus testimonium ita componendum cum auctore Vita Eugenii censeo, ut biennium quidem excesserit, triennium vero non plane absolvit. His ergo constitutis, anno 1436 recessum principis assigno.

Institutum vero Ordinem equestrem S. Mauritii recentiores quidem scriptores fere omnes Amedeo huic assignant. Quibus Gobelius vel, si malueris, ipse Pius II in Continentaris sub Gobelini nomine vulgatis lib. VII, in speciem favet, narrans Amedeo in scroto comites accessisse viros sex equestris Ordinis et milites olim egregios, quos simul omnes cum principe suo Ecclesiae et hospitali S. Mauritii in Ripallensi solitudine erectis divico cultui se totos addixisse; ex qua vitae professione milites se S. Mauritii appellant. Eum militia S. Mauritii cum monasterii vitae professione quadam conjuncta. Nec sane indicias iverim genus hoc vitae seu potius piam hanc militum societatem praeculis habuisse illum, qui recentiori aetate Ordinem huic primus instituit. At simul etiam fatendum est instituti Ordinis hujus exordium aliud, et quidem longe recentius fuisse; planeque illum Amedeo probatum hominum societatem successione caruisse non iuvit admittere. Nisi Gregorius XIII in Bulla Emmanueli Philiberto Sabaudiae duci anno 1572, die XVI Septembris data, facultatem illi concedit, ut equestrem Ordinem S. Mauritii instituat, et componat, ac nihil quidem addit, quo Ordinem illum diu ante eripuisse significet. Ab hoc ergo principe decedenda est epocha equestris Ordinis S. Mauritii, cui post bimestre, die nempe XVII Novembris, Pontifex alium equestrem Ordinem antiquitate sua jam cadentem S. Lazari altera Bulla conjunxit. Animadversionem hanc totam suggestit eruditus auctor operis Gallici *Histoire des ordres monastiques, etc.* to. VI, cap. XI, quod opus, ut hoc etiam monemus, Italice vertit vir eruditus P. Franciscus Fontana Mediolanensis, congregationis mee socius, vulgavitque Lucae anno 1738.

alumnos, ut qui palam tanto tempore falso predicarint, se ad tollendas haereses et schismata congregatos, si nunc schismatis sint ac divisionis peritii auctores, et unitatem Ecclesiae tanto quondam sudore et laboribus tum tuis tum aliorum principum fidelium quasitam abrumpere, et Christi tunicam inconsulitem lacerare, populamque Christianam in haereses et animarum interitum conentur traducere, ut populus Christianus insurgere in eos, ac tantum scelus delere de terra viventium deberet? Nos quidem exclamare cum propheta cogimur: *Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, qui nolunt pacem servi sui.* Qui enim magis sunt Dei hostes atque inimici, quam ii, qui sub nomine Christicolarum perfidia et scelere ipsos superant infideles? qui sub umbra unionis Graecorum, pro unitate schismata intulerunt, pro pace bellum, pro fide perfidiam, pro quiete tribulationum semina in Dei populo procurantes, qui pecunias a fidelibus pro Graecorum procuranda unione acceptas in dissipatione unionis, perturbatione Ecclesiae, in procurando monstruoso capite consumpserunt. O execrabilem Dalhan et Abiron synagogam! Quod unquam aliud fuit sive Concilium, sive pessimorum et Deo odibilium hominum tam perfidus conventus, qui ipsorum sit nefariis operibus malignitate et scelere comparandus? Nunquam tanta perversitas in aliquorum mentibus fuit, ut sola male agendi libido ad tantum scelus impulerit, ut scindere Ecclesiam, unionem lacerare, populum Christianum perdere, et se praecipites in barathrum inferni tradere velent. Nam quae dementia, quis furor, quae rabies has pestiferas belluas atque immanes induxit ad excitandum idolum Moloch, in quo diabolo sacrificia fieri possent? Nulla utilitas Christianorum, nullum fidei augmentum, nulla religionis ampliatio, nulla pacis commoditas; sed contra omnia discordia fidelium, dissensio populorum, animarum detrimenta, bella plusquam civilia et omnium malorum semina subsequantur.

« At quales homines hoc idolum exeverunt? Pudet referre tantam Ecclesiae deformitatem, nostrorum temporum infamiam, labem saeculi et opprobrium sempiternum. Octo Italici dicuntur, domini Sabaudiensium omnes, tanquam Italia omnis ex Sabaudia constet, et illinet per vim Basileam destinati: Gallici octo, quorum quatuor Sabaudienses sunt: Alamani octo, viri empti prelio et pecunia corrupti, ignobiles, aut qui nihil saperent, aut qui male sentirent: ex Hispanis Cathelani sex fuere, et ii ex qua id egerint causa, non ignoratur: reliqui duo contra suorum principum voluntatem, quibus omnibus vix daretur locus ad vilissimi decani electionem, nedum ad Petri successorem. Quae est igitur aut qualis non electio, sed profanatio eorum, qui praemio aut spe corrupti, vel odio erga Sedem Apostolicam vel malivolentia incitati, viri omnes

non electione Pontificis, sed carcere et supplicio digni, ad perturbandam Ecclesiam nullo jure, nullo usu, nulla consuetudine, nulla ratione insurrexerunt? Et plane constet hoc scandalum et Ecclesiae vulnus a damnationis filio duce Sabaudiae tanquam architecto omnium malorum fabricatum.

« Quid egebat illum senem in diebus malis inveleratum, nisi diabolicus spiritus tanta moliri, ut Ecclesiam laceraret, ut se cibum Sathanae traderet, ut fidelium animas perderet, ut suam senectutem sempiterna morte et perpetua macula labelactaret, ut domum suam funestaret tanto opprobrio, ut esset odio propter ipsum omnibus mortalibus futurus? Illic hypocrisis antea ostentata, hic eremita habitus, hic sanctuarii aedificati, hic solitudinis quasita, hic simulatae religionis est fructus? Quis non hunc lupum, qui tandem sub specie agni latuit detestandum saeculis omnibus, quis hoc orbis portentum non execrandum cunctis fidelibus esse fateatur? Nimirum magna nimis diaboli potentia in hoc homine viguit, qui illum adeo amentem, praecipitem, insanum furiosumque reddidit, ut eum famae, honoris, laudis, animae suae, Dei immemorem reddiderit, qui caecus ambitione, ac dominandi cupiditate seductus, humanitatem exuens, serpentem Adae deceptorem induit ad damnandum iterum populum Christianum, qui quanta inconstantia atque fraude usus sit, ipsemet novit. Primum nobiscum, ut debuit, contra Basileenses sentiebat summa devotione, ut ferebat, incensus: tum ex quadam levi neque honesta causa ad Basileenses transiit, placatus postmodum a nobis iterum ad nos rediit, demum spe injecta praemii iniquitatis, Basileensibus rursus adhaesit, ut idolum ex se fieri procuraret, ut id quareret. Quod si sana et fidelis mens, non oppressa caligine inferna, esset, spernere, fugere et horrere tanquam perditionem animae debuisset, sed *dissipat Deus cogitationes populorum, et reprobat consilia principum*, ut inquit Scriptura.

« Certi quidem sumus, quod cum tua serenitas intellexerit a quibus et quomodo haec non electio, sed profanatio facta fuerit, exhorrescit tantam hominum reproborum nequitiam et improbitatem, quae improbe facta sunt in Ecclesia Catholica et totius populi Christiani detrimentum: inclytae memoriae, ut superiores omittamus, pater atque avus tuus summis laboribus, magnis impensis, studio et diligentia singulari unionem Ecclesiae, quae scissa erat, procurarunt. Nunc ad eam conservandam nullis laboribus, nullis pecuniis, nulla graviore cura, sed fide, constantia et virtute opus est, quae quia sunt regum proprium opus, decet tuam serenitatem abhorrere a tam nefando terrarum monstro, et se in nostra et Sedis Apostolicae fide, devotione et obedientia cum praebere, qui haec-

mus fuisti, illorum vero vesanam perfidiam contemnere. Hoc pacto te, veluti tanti mali opprimendi ducem, caeteri principes, quos ad id optime dispositos novimus, sequentur, evanescent consilia impiorum, et iniquitalis fabrica dissolvetur, conservabitur unitas Ecclesiae, salus animarum procurabitur, pax sequetur in populo Christiano, obviabitur infidelium conatibus, sequetur omnibus bene operantibus primum laus et gloria immortalis, deinde primum vite aeternae, ad quae per viscera misericordiae Dei nostri precibus quibus possumus propter utilitatem Christianae reipublicae exhortamur. Datum etc. ».

37. *Pragmatica Sanctio in Gallis instaurata.* — Inter hos tumultus schismatis Basileensis, in Gallis Pragmatica Sanctio de sacerdotiis ab episcopis conferendis, creandisque episcopis a canonicorum collegiis instaurata est, quae a Gallis, cum acephali essent, scilicet post defectionem ab Urbano VI, et ab antipapa Petro e Luna, sancita fuerat. Cujus Pragmaticae contra jura Sedis Apostolicae inductae auctoritate, canonici Andegavenses episcopum sibi praefecere, cum alium delegisset Eugenius : ad quem in Ecclesiae Andegavensis possessionem inducendum has ad Carolum regem litteras ¹ dedit, eumque monuit, ne juris Apostolici violatoribus et Ecclesiae perturbatoribus aures praerberet.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum illustri, salutem, etc.

« Cum consideramus diligenter, charissime fili, tuorum praedecessorum summam ac singularem erga Romanos Pontifices fidem, reverentiam et devotionem, cum etiam tuam devotionem et sincerum animum erga nos et Sedem Apostolicam versarem in mente nostra, non possumus non admirari de litteris in facto Ecclesiae Andegavensis, quas nuper accepimus tam irreverenter scriptis ad vicarium Iesu Christi, sed imputamus id non tuae prudentiae, nam gravitatem regiam novimus, sed vel culpae consentium, vel temeritati secretarii, qui neque pro quo, neque ad quem scribat advertens, tam stulte, tam insolenter inconsiderato impetu potius quam ulla ratione scripsit. Sunt plures, qui magis consulunt privatis passionibus et utilitati propriae, quam prospiciant honestati tuae et communi bono; qui, si perpenderent ea quae scribunt, temperatiores litteras a te subscribendas deferrent, neque quidquid liberet id licere putarent.

« Scribitur in principio litterarum tuarum, quod tentavimus providere Ecclesiae Andegavensi. Non respondendum est multis verbis illius ignorantiae, relinquendus est enim cum stultitia sua, sed scribimus tuae serenitati tale verbum non convenire neque sapientiae regiae, neque dignitati et auctoritati nostrae et Aposto-

licae Sedis, quae ea quae facit non attentat; sed juste, sancte et prudenter facit et summa cum ratione, atque adeo concessa potestate legitime ulitur ad Ecclesiae suae sanctae decorem, statum atque utilitatem. Dicitur etiam atque iteratur sapius, ut irritare velimus promotionem per nos factam. Sed illa irritari non debent, quae recte fiunt; at vero quae per nos in hac promotione acta sunt non est opus, ut irritentur, cum rite, sancte et juste facta existant. Hoc potius conveniret illorum, ut dicunt, decretis, qui Ecclesiam perturbant, quibus qui favent irritare et retractare sententiam, si sapiunt, deberent et meliora sentire. Sed utrum tandem, ut alia omittam, aequius est, perperam et praeter juris normam per capitulum et de homine ignobili atque idiota praetensam electionem irritari ». Et infra :

« Si vero aliqua scandala ex hoc sequentur, va illi, per quem suscitabitur scandalum, cuius culpa omnis abest a nobis, et in illis residet, qui plus volunt sapere quam oportet; nam qui sacros canones, qui scripsit, allegat et quod mandant a nobis fieri petit, ridiculum est velle nos docere canonum sanctiones, quorum editio, promulgatio, observatio, interpretatio sicut a Pontificibus processione, ita et ab eisdem suspendi, mitigari, aboleri et commutari possunt, quorum in potestate est jura condere et interpretari.

« Quod vero scribitur, ordinationes Bituric confectas velle manutenere, a certo tenemus scriptum esse te in scio et invito. Nam cum pro tua sapientia dudum, cum illae ordinationes fierent, consultuisses viros nonnullos timentes Deum, et bonos viros ac doctos, quid de illis sentirent, atque si tibi respondissent, eas esse contra Deum, contra aequitatem injustas, et contra salutem animae tuae, mirandum esset modo similia tua prudentia te velle eas ordinationes servare, quae essent iniquae et in animae tuae praedivitiis factae. Relinquimus alia quamplura istis similia, quibus ut respondeatur indigna sunt, cum existimamus esse dicta praeter et contra voluntatem et intentionem tuam. Tantum scribimus, respondendo litteris tuis, primum nos velle tueri per nos legitime factam provisionem, deinde sperare et confidere in sapientia tua quod, sicut semper fecisti, ita et in futurum tanquam bonum filium nostrum et Ecclesiae, et sicut Catholicum decet principem, rejeceris iniquis suasoribus, acceptabis et habebis ratam provisionem nostram, etc. Dat. Florentiae ». Hortatus est aliis litteris Carolum Cænonianiae comitem, Renati Siciliae regis fratrem, ut Andegavensis episcopi creati ab Sede Apostolica, depulso pseudoepiscopo, inducto a canonicis, patrocinium susceperet. Pariterque monuit ¹ Jolandem reginam Siciliae Andegaviaeque

¹ Ext. in Cod. Ms. Alex. VI. p. 169.

² Ext. in Cod. Ms. Alex. VII. p. 167. et in lib. brev. CIV et CVII.

comilissam, ne Sedi Apostolicæ injurias inferret pro acceptis beneficiis ab ea, quæ Renatum defendendum suscepserat, neve salutem animæ suæ, contemptis Apostolicis imperiis, in periculum adduceret. Merito certe perscripta est Jolandes ingrati animi, cum Eugenius ob Renati patrocinium in Alfonsi regis Aragonum odia incurrisset, adeo ut ille oratorum opera in conventiculo Basileensi adversus eundem Pontificem, ut mox dicetur, turbas auxerit¹. Porro Renatum ab Eugenio armis adjutum fuisse non modo referunt² historici, verum testantur etiam Eugenii litteræ datæ³ ad Carolum Francorum regem, qui Renatum ipsum ei commendarat :

« Eugenius, etc. Quod nobis facta charissimi in Christo filii nostri Renati regis Sicilia illustris commendas, scias quod præcipua charitate eum et benivolentia semper complexi sumus, pro ejus statu nihil omisimus eorum quæ fuerunt possibilis nobis; nam illum verbis, ope et opera juvimus, etiam plusquam esset possibilis, non formidantes subire inimicitias multorum, qui propterea nobis et Ecclesiæ maxime nocuerunt, et ita in futurum, dante Domino, faciemus, tum propter eum, qui est bonus et devotus princeps, tum maxime ob respectum tuum et domus Franciæ, quæ semper protulit principes egregios, qui inter cætera virtutum opera Ecclesiam Dei, summos Pontifices Romanos et Sedem Apostolicam præ cæteris juverunt, defenderunt et in omnibus sunt favoribus et subsidiis prosecuti. Dat. Florentiæ non. Septembris anno ix ».

38. *Alfonsum Aragoniæ regem Sedi Apostolicæ conciliare, et reges Romanorum et Poloniæ ad concordiam adducere studet Eugenius.* — Ex his igitur Eugenii in Renatum studiis cum suos eonatus infringi doleret Alfonsus, Basileensi conciliabulo adversus Christi vicarium contra fas adhæsit, quamvis Trinaciæ, Sardinie et Corsicæ beneficiariorum regnorum ergo ad tuenda sacrosanctæ potestatis jura obstrictus esset. Cum itaque plura nefaria in dies moliretur, Pontifex Dominicum fil. SS. Joannis et Pauli presbyterum cardinalem ad leniendas ejus iras incumbere jussit⁴ :

« Dilecto filio Dominico, fil. SS. Joannis et Pauli presbytero cardinali.

« Dilecte fili, salutem. Non est incognitum circumspectioni tuæ, quantis hoc in tempore Sedes Apostolica turbationibus agitetur, quantisque ipsa Petri navicula tempestatibus conquassetur. Hujus rei miserabilis unum exemplum domesticum ante oculos habes, opus videlicet charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Aragonum regis ejus in tantum animi motus adversus ipsam Apostolicam Sedem concitari viden-

tur, ut multa in ejus perniciem moliri satagat perpetuumque discrimen, quæ nos sæpius animo recensentes non admirari non potuimus, ut tantus princeps, qui fide et religione inter nullos præslare videbatur, nobis et Apostolicæ Sedi, quibus plurimum debet, ita se ingratum ostendat, ut pro gratia contumeliam, pro charitate injuriam reddat, nisi forte de nobis, huic Sedi divina dispensatione presidentibus, quidquam malignantium relatione conceperit, quasi illi læsionem aliquam intulerimus, quem semper paterna pietate dileximus, sed si non promeretur existimatio illa, ut quispiam innocens etiam leve dispendium pateretur, quanto indignius ipsa Apostolica Sedes hoc implicatur discrimine, in cujus eruditione et fide rex ipse Christianum nomen sortitur et meritum. Al factum est, ut non modo temporalium rerum præfate Sedis jura turbaverit, verum etiam et in ipsum supremæ auctoritatis verticem grave vulnus intulisset, dum illam impiam Basileensem sectam recognovit, dum illi adhæsit, quæ in multitudine virtutis suæ gloriatur, et dicit : *Lingua nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* cujusque omnis festinat intentio monarchiam, principalis ac magistratus omnino subvertere, cunctaque terrestres hierarchiæ ordinem tollere, et in tumultuosum vulgus redigere, quemadmodum contigit de conglobatis Levitis adversus Aaron summum Domini sacerdotem, quod quam periculosum sit, quam abominabile, ultrix illatum pena commonuit.

« Sed et de re amplius cogimur admirari, cum enim pro tua scientia et sapientia omnem hanc impietatem plene recognoscas, ac præfati regis consiliarius fidelis, et quidem inter primos existas, et auctoritate ac providentia apud ipsum plurimum valeas, quare in hac tempestate omne tuum ingenium ita permiseris delibescere, non satis intelligimus : præsertim in subsidium Apostolicæ Sedis, cui tum pro tua dignitate, tum pro debito juramenti, quantum obnoxius sis non ignoras. An a te excidit imminens periculum animæ tuæ et regis pariter, si læueris, si illi omne consilium Dei non annuntiaveris? Non de pecunia ac re temporali contenditur, sed de fide totius militantis Ecclesiæ, quæ si violari permittitur, jam omnis Ecclesiæ ordo solvatur necesse est. Quare expergiscere amodo, et pro regis hujus salute fidenter cum ipso congregere; magnus tibi pro veritate et justitia se aperiet campus, cumque opportune institeris, importune argueris, obsecraveris in omni patientia et doctina, futurum erit, ut speramus, ut sanam doctrinam per eruditionem tuam libenter excipiet, quam lucisque non habuit, fientque hominis illius novissima meliora prioribus. Quod si forte de nobis quicquam objecerit, aut adversum nos aliquid habere prætenderit, parati

¹ Lib. XII, p. 135. — ² Collen. I, VI, Sum. I, IV, c. 1. — ³ Lib. brev. p. 109. — ⁴ Lib. XII, p. 135.

sumus poscenti rationem reddere, offensam autem in nos, et Apostolicam Sedem, ac Romanam Ecclesiam recognoscenti remittere, illumque paterna charitate suscipere veluti in præteritum fecimus cum plerisque, qui ex regione longinqua ad nostram et ipsius Apostolicæ Sedis obedientiam, ut ad matrem veram et magistram sunt reversi, etc. Dat. Florentiæ sub annulo nostro secreto III id. Martii, anno IX ». Instruit eundem cardinalem auctoritate ¹, ut cum eodem rege ad ipsum Sedi Apostolicæ conciliandum pacisceretur, de quo litteræ exarate V kal. Septemb. extant. Adhibuit ² etiam ad conciliandas Alfonsum inter et Renatum inducias Petrum episcopum Albanensem, ac demum pactas fuisse; atque ex iis res suas Alfonsum auxisse, refert Blondus ³, qui ita de Eugenio loquitur: « Cum etiam rebus Ecclesiæ quietem ubique cuperet dare Pontifex, ab Apuliæ regno incipiens, inducias cum Aragonensium rege ea ratione a cardinali Florentino in annum constitui est passus, ut pax per eas celerior haberetur, quare cum forte eo tempore Jacobus Cadola apoplexia correptus interiisset, et Accerras oppidum capisset rex Alfonsus, deterior multo Renati regis rerum conditio esse cœpit ».

Pacandis quoque aliis regnis Apostolicas curas intendit Eugenius, cumque perniciose dissidium inter Albertum Romanorum et Wladislaum Poloniae reges ob Bohemiæ regnum natum esset, Nicolaum tit. S. Crucis in Jerusalem ad Nurembergensia comitia misit ⁴, ut operam componendo inter illos fœderi navaret: quod si sanciri non posset, Tarentinum archiepiscopum et episcopum Signensem ad Polonum Germanumque se conferre iussit; qua de re extant ad Albertum et Wladislaum ⁵ reges, tum ad nuntios ipsos ⁶ datæ litteræ:

« Venerabilibus fratribus Joanni archiepiscopo Tarentino et Joanni episcopo Signensi, Apostolicæ Sedis legatis missis, salutem, etc.

« Cum inter clarissimos in Christo filios nostros Albertum Romanorum et Wladislaum Poloniae reges illustres occasione regni Bohemiæ, proli dolor! gravis dissensionis materia orta esse noscatur, ita ut nisi celeri et opportuno pacis et concordie remedio occurratur, gravia bellorum incendia, damna et pericula possent ex hujusmodi dissensionibus in populo Christiano verisimiliter provenire, nos volentes, bellis, scandalis, periculis et malis, que hujusmodi dissensionum occasione suboriri possent, quantum cum Deo possumus, obviare, sperantesque ex præcedentibus tractatibus, ex quibus trengæ inter præfatos reges usque ad proximum festum sancti Joannis Baptistæ sunt, Deo propitio, sub-

secuta, bonam viam perpetuæ futuræ paci, ipso Deo donante, preparari, circumspectioni vestræ, et cuilibet vestrum tam conjunctim quam divisim per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus ad partes Alamanie et alibi et ad præsentiam dicti Romanorum regis, si expedierit, personaliter accedentes, seu alter vestrum accedens cum ipso rege aut ejus commissariis, necnon ad regem Poloniae seu ipsius commissariorum, ubicumque eos simul et divisim esse contigerit, signanter in dicta super hoc in die Ascensionis proxime futuræ inter partes antea constituta, si opus fuerit, vos conferentes, seu alter vestrum se conferens super hujusmodi pacis et concordie materia pertractanda dicatis, faciatis et procedatis, prout eidem circumspectioni pro bono hujusmodi pacis et concordie videbitur expedire, etc. » Instruit ipsos necessaria auctoritate: ut concordie opposita obstacula deficiant, inducias indicant, et censurarum religione aliave nexu adversas partes illas servare compellant. « Datum Florentiæ XII kal. Martii anno IX.

39. *Alberti regis Romanorum obitus, et varii reges ab Eugenio ad concordiam allecti.*— Secuta ¹ sunt novæ in Bohemia rerum conversiones ex Alberti regis morte, que VI kal. Novembris contigit: ex nimio pepenium esu lethalem contraxit dysenteriam, dum revertebatur ex suscepto cum Turcis, sed non feliciter gesto bello; cum enim ad Dravum flumen esset progressus ut Sindroniæ arcis obsidionem solveret, prius arce potiti sunt hostes, despota obcaecato abductoque in vincula, antequam omnes Alberti copie accessissent, Perstringit Æneas Sylvius ² Alberti virtutes his verbis: « Religiosus princeps, et qui liberalitate simul justitiæque præstaret. Fuit quoque in bellis aulax et manu promptus. Moravos ac Bohemos armis subegit. Polonos late vagantes intra regnum suum coercuit, magna de se Christianæ reipublice promittere videbatur, nec minora populi de sua virtute conceperant, pulcherrimæ spei satisfieri brevis non sivit, repente occidit, qui brevi ad summum potentie creverat, neque enim biennio toto imperavit ». Successit ei in Hungaricum et Bohemicum regna Ladislaus filius posthumus: sed cum ad ea moderanda Wladislaus rex Poloniae vocaretur, gravissimæ inter Hungaros commotæ sunt dissensiones, quibus sedandis vacasse Eugenium, dicemus inferius. Nunc de ejus studio in concilianda inter Anglorum Francorumque reges pace addimus, legatos ³ idcirco ad illos archiepiscopum Spalatensem, Meldensemque episcopum, Franciscum juris consultum, ac Joannem Turrecrematam Apostolici palatii magistrum,

¹ Lib. XII, p. 210. — ² Lib. X, p. 209 et 210. — ³ Blondus dec. IV, l. 1. — ⁴ Lib. II, p. 121. — ⁵ Lib. X, p. 209 et 210. — ⁶ Lib. XII, p. 71, et l. XV, p. 268.

¹ Æn. Sylv. hist. Bohem. c. 56, et in hist. Europ. c. 1, Dabr. l. XXVIII, Bonif. l. III, dec. IV, Cœcl. hist. Huss. l. IX, Melhov. l. IV, c. 65, Cospin. de Cesar. Jo. Bapt. Egnat. l. III et alii. — ² Æn. Sylv. in Europ. sup. c. 1. — ³ Lib. XI, p. 310.

theologiae scientia florentem, qui maxime in Florentino Concilio emicuerat :

« Venerabilibus fratribus B... archiepiscopo Spalatensi et Petro episcopo Meldensi, ac dilectis filiis Joanni Francisco de Capitibus Lisle utriusque juris doctore et militi, necnon Joanni de Turrocremata theologiae professori et Apostolici palatii magistro, oratoribus nostris, salutem, etc. »

« Ad ea, quae pacem, unitatem et concordiam Christi fidelium, praesertim regum et principum, nobis et Romanae Ecclesiae devotorum, respiciunt libenter intendimus, illaque indefessis studiis ac favoribus prosequimur opportunis. Sane cum super danda pace generali inchoatis de proximo futuros, per quos, Deo miserante, spes magna reddatur pacem dudum desideratam seculuram fore, nos qui personas vestras ad praefatum regnum pro nonnullis aliis arduis negotiis in praesentiarum destinamus, volentes quidquid cum voluntate et gratitudine partium necessarium vel opportunum visum fuerit per vos in ea re posse impendi, diligentius exhiberi, vobis et aliquibus vestrum, de quibus super his specialem in Domino fiduciam obtinemus, de et super discordiis ac differentiis quibuscumque inter charissimos in Christo filios nostros reges Franciae et Angliae, duces et principes de eorum sanguine, et alios, quorum interest, existentibus nostro nomine et auctoritate tractandi, concordandi, componendi et concludendi treugas et suserentias, si opus fuerit, sub spe pacis firmandae indicendi, pacem et concordiam perpetuo duraturas sub illis capitulis, pactis, modis et conditionibus atque formis, poenarum adjectionibus, juramentis, obsidibus personarum, depositis terrarum, jurium et honorum obligationibus, renuntiationibus, promissionibus, cautelis, clausulis, solemnitatibus atque modis, de quibus vobis videlicet, necnon alia faciendi quaecumque vobis ad firmitatem et observantiam pacis et concordiae hujusmodi necessaria videbuntur seu etiam opportuna, si super hoc ab ipsis vos vel aliqui vestrum in praedictis seu aliquorum praedictorum requisiti fueritis, auctoritate Apostolica tenore praesentium concedimus facultatem, ratum et gratum habituri quidquid feceritis in praemissis. Dat. Florentiae xx Octobris anno ix ».

Consullurus etiam Lusitaniae, cujus rex anno superiori obierat, Petrum principem ducem Coniubriae hortatus¹ est, ut regni procuracionem prudenter gereret : « Hortamur, inquit, excellentiam tuam in Domino, quatenus ea justitia, moderatione et prudentia in regimine

te habere velis, ut nihil digne tibi obtrecti possit, ex quo aut regina juste conqueri, aut quod tuam sinceram et optimam existimationem perstringere possit ». Huic similitatem aliquam cum regina Leonora intercessisse, indicant aliae ad ipsam datae litterae².

« Charissima in Christo filiae Leonori reginae Portugalliae et Algarbii illustri, salutem.

« Quanta mala proveniant ex discordiis et dissensionibus intestinis cum exemplis quotidianis ante oculos positis ita manifestum sit, ut alia probatione non egeat, debet quilibet fidelis Christianus, et ii praecipue, qui auctoritate et dignitate praecellunt ea maxime abhorreere, ac vacare praeter ceteris unitati et concordiae animorum, eosque ad mutuam charitatem traducere. Equidem scimus regnum Portugalliae et Algarbii, licet non amplum sit territorio, tamen viribus magnum et potentia extitisse, ut non solum sua defenderit, sed protulerit vires suas usque ad infidelium oppugnationem, id primum gratiae Dei, tum unitati regni et concordiae tribuendum est, quoniam, ut inquit Veritas, regnum in se divisum desolabitur : neque enim qui se ipsum debilitat et oppugnat aut se tueri aut ceteros potest offendere, sed deficiat et ab aliis conculcetur necesse est : illaque discordiarum ac simillatum omnium materia omnis sopienda atque extinguenda est, cum ex parva scintilla persaepe magna sint incendia excitata : propone tibi ante oculos finem, qui ex domesticis bellis subsequi solet : exhorrescet profecto animus non solum ab opere, sed etiam a cogitatione tantorum malorum, quae multa etiam nostra aetas ex domesticis cladibus vidit. Caritas quidem paterna, qua ad regnum vestrum atticimur et ad personam regis, nos cogit, ut te admoneamus salutaribus praecipis et exhortemur ad ea evitanda, ex quibus hominum atque urbium desolatio, ac totius regni quod Deus avertat calamitas posset evenire. Hoc fiet tollendo invicem odia, sedando discordias, componendo dissensiones, mutuam benevolentiam inter omnes constituendo. Hoc maxime spectat ad prudentiam tuam, quae in excelsiori loco constituta est : cui enim plus a Deo tributum est, ille plus debet, ac majori vinculo adstringitur ad concordiae et unitatis procuracionem. Quamobrem tuam serenitatem requirimus, eidem in suorum remissionem peccatorum injungentes, ut omne studium, curam et sollicitudinem adhibeas ad sedandas nonnullas dissensiones, quae cum magna animi displicentia audivimus in regnis ipsis esse ortas, pacemque inter omnes ponere studeas, ut sic regnum procul ab omnibus armorum turbinibus in sola quiete et tranquillitate requiescat. Datum Florentiae ». Eodem argumento exaratas litteras ad praecipuos Lusitaniae principes misit.

¹ Lib. XII, p. 112.

² Lib. brev. p. 116, sup. Col. Alex. VII, p. 186.

Graves etiam dissensiones atque discordiae ortae erant Castellae regem inter et Henricum Aragoniae regiae principem, Ordinis S. Jacobi magistrum, ejusque fratrem regem Navarra, tum multos Castellanos proceres eorum federatos, quas ut miligaret Pontifex dissiparetque, haec ad Castellanium ipsum scripsit ¹ :

« Charissimo in Christo filio Joanni regi Castellae et Legionis illustri, salutem, etc.

« Hortati sumus sapiens tuam serenitatem ad pacem et concordiam cum charissimo in Christo filio nostro Joanne rege Navarrae illustri, et dilecto filio nobili viro infante Henrico, magistro militiae S. Jacobi in Compostella pro tui regni baronibus et proceribus, et quoniam nomen pacis suave est et res ipsa salutaris, ut quidam de sapientibus saeculi dixit, ac tibi quoque et regno tuo, ac aliis conducit, sperabamus quod per Dei gratiam ad aliquam bonam concordiam devenitum esset, sed, ut audivimus, plus valuit, non tamen tua culpa, zizaniorum sator Sathanas, quam nostrae exhortationes. Intelleximus nulla concordia secuta, te propinquum esse cum tuo exercitu alteri parti, et dubitari ne ad certamen deveniatur, in quo et tibi et aliis victoria infelix erit: nam, ut alias ad te scripsimus, de tuo, non de alieno certatur, et quidquid perit, de tuo perit, ut si alios viceris, te ipsum vicisse videaris. Et quidem satius est, si qua pars corporis infirma est, eam paulum tolerare vel sanare, si fieri potest, ut corpori subministret, quam abscindere et projicere a se, cum per diminutionem membri diminuatur et corpus. Sunt etiam multa remedia quae non omni parti et non omni tempore convenient, ut aliter oculus, aliter pedes curandi sint. Praeterea tutius est levem offensionem pati, quam eam velle ulcisci cum periculo status sui, omnia prius viro prudenti experienda sunt quam arma, in quibus plerumque plus fortuna, quam sapientia aut virtus dominatur.

« Non deceat tuam serenitatem ponere se in ea pericula, quae possent (quod Deus avertat) tibi et personae et statui discrimen auferre; nam si superareris, vides quo res sit perventura, victoria per se insolens est, neque scit modum servare. Si superas, nil vincis, nil acquiris, sed damno tuo vincis: itaque omnino abstinendum est ab iis armis, in quibus ex altera parte summa calamitas est, ex altera nullum emolumentum, imo potius damnum, et licet justa causa tibi videatur insurgendi contra eos, qui tuis mandatis inobedientes aut tibi rebelles existant, id quod ratio requirat, ut tibi pareant subditi omnes, tamen consideret tua prudentia an hoc sit utile ad praesens statui tuo, et an melius sit futurum habere patientiam et tolerare injurias quoad tempora eveniant meliora, quam decer-

nere armis et committere se fortunae, quae incerta est et milites fallit. Reservare se ad tempus commodum, et occasiones expectare, prudentis est: tempora docent quid sit agendum, et agendi facultatem praebent, et quidem tutiora consilia semper praeposenda dubiis videntur, etc. Dat. Florentiae ». Cum vero ejusmodi dissidia in dies ingravescerent, iterum Eugenius Castellae regem adversus perduelles valde commotum flectere ad clementiam nisus est, propositis ingentibus malis quae Castilla ob civilem discordiam subitura erat, necnon exemplo miserandae Galliae, quam intestina bella dilaniaverant, tum saluberrimis aliis ipsum praecipis ad regnum feliciter administrandum erudit ² :

« Charissimo in Christo filio Joanni regi Castellae et Legionis illustri, salutem, etc.

« Non absque mentis amaritudine intelleximus, charissime fili, nonnullas novitates et dissensiones, procurante humani generis hoste, emeruisse in tuo regno, ac multos vereri ne discordiae hujusmodi ad aperta odia et arma hostilia descendant: cum enim, non secus ac bonus parens erga bonum filium consuevit, geramus singularem affectionem et amorem erga prosperum et tranquillum statum tuum et regni, summa afficimur animi molestia cum audimus aliqua, quae tibi scandalum aut status aliquam turbationem possunt auferre. Igitur pia charitate moti, volumus exhortari tuam serenitatem ad ea consilia capessenda, per quae omnia evitentur bella, et omnes majoris motus causae et materiae sopiantur. Non arbitramur latere sapientiam tuam, quam magna incendia ex parva scintilla, quam gravia et dura mala ex bellis praesertim intestinis et domesticis soleant excitari. Exemplo inter alia tibi sit (quod dolenter referimus) calamitas regni Franciae, quod diutius quam aequum erat intestinae discordiae multis ac variis cladibus affligerunt. Equidem dies nobis deficeret (ut omittamus sapiens dictum historici, qui ait: *Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur*) si recitare vellemus, quot regna, quot dominia eversa legimus propter discordias intestinas una Salvatoris divina sententia quae dixit: *Omne regnum in se divisum desolari*, satis unicuique esse debet ad reprimendum belli appetitum, ad compescendas dissensiones, ad pacem omni diligentia perquirendam, quam vel minime aequam etiam justo, praesertim civili bello, multi sapientes saeculi praeposendam censuerunt: et cum regni unius inter se bellum civile et domesticum dici potest, cujus partes non aliter quam corporis membra, si qua infirmiora essent, curanda sunt, et sicut durum atque asperum esset aliquam partem, licet imbecillam, a corpore abscindi aut avelli, ita et regni portiones, si

¹ Lib. xi. p. 340. et in Ms. Cod. Alex. VII. p. 258.

² Cod. Ms. Alex. VII. p. 474.

quæ infirmæ essent, non lacerandæ, sed ad sanitatem reintegrandæ sunt, neque ferro reserandæ, sed clementia et benignitate ad pristinam valetudinem restituendæ.

« Id præ cæteris tuæ sapientiæ providendum est ne res cui parvo remedio obviari posset, in extremum discrimen perducatur, et quod consilio administrari licet, nequaquam est committendum temeritali fortunæ; levia vulnera gravioribus remediis curari possunt, quæ vero gravia et lethalia sunt nequaquam exasperari solent, sed levi manu et mioribus medicis tractari; quid quod ejusmodi dissensiones sunt, ut etiam victoria sit tibi pertimescenda, si enim vincis, te ipsum superas; de tuo enim detrahitur quiddam deletur, et in hoc uno vincendo superaris, cum in eo quod perit tua potentia minuitur. Multæ sunt et variæ in hanc sententiam rationes, quas omittimus causa brevitatis, unum dicimus, in tuto versari, neque se casibus incertis velle committere, si id evitare consilio et ratione possit, semper esse habitum viri sapientis. Quamobrem quoniam præcipuo et paterno erga te affectu omnia pericula, quæ bellorum furor afferre solet reformidamus, exhortamur in Domino tuam serenitatem, et per Salvatoris nostri passionem obsecramus, ut propter Dei reverentiam, propter commune tuæ reipublicæ et pacis bonum, sine quo nullius boni alterius fructus percipi potest, seposita omni indignatione, etiam si quos adversus te quid deliquisse putas, velis flectere ad clementiam et pacem animum tuum, et tuos cogitatus ad quietem et otium convertere, præcipue vero consideres stragem Christiani sanguinis Deo esse infensam et regni vires conlerere. Decet elementem regem esse et promptum ad veniam, otium vero et tranquillitatem præ cæteris rebus appetere, ut Salvatoris nostri mandatis hæreat, qui inquirere et prosequi pacem jussit. Nos quidem ad hanc consequendam operam nostram et diligentiam pollicemur, missuri proprium pro hac re legatum, si id videatur tibi. Sed quoniam celeriora remedia salubriora esse consueverunt, commisimus venerabili fratri nostro Scipioni episcopo Mutinensi, quem ad significandam tibi Græcorum unitatem, et pro nonnullis aliis negotiis ad tuam celsitudinem destinamus, oratorem nostrum, et dilecto filio Baptistæ de Padua clerico cameræ Apostolicæ istic existenti ad præsens, ut si id tibi placeat et de consensu tuo existat, auctoritate nostra se interponant pro pace et concordia concludenda,

quam dignetur ille concedere, qui semper ejusmodi auctor et perfectior esse consuevit. Dat. Florentiæ, etc. » De salubribus præceptis Joanni regi datis, ut oborientalia intestina bella sedaret, certiores fecit Christi vicarius ¹ Carolum regem Navarra et Henricum Ordinis militiæ S. Jacobi principem, sanguine regi Castellæ conjunctissimos, ut concordia interpretes agerent; tum Alvarum e Luna magistrum equitum Guilelrumque archiepiscopum Hispalensem ad compescendos civiles motus omni studio incumbere jussit ². Quæ literæ XVI kal. Augusti, Pontificatus anno ix sunt consignatæ.

40. *Sanctio Eugenii de cardinalitiæ dignitatis præstantia.* — Edita est hoc anno insignis sanctio ³ ab Eugenio ad cardinalitiæ dignitatis splendorem asserendum; nam cum in Angliâ celeberrimi ordinum regni cæsus haberentur, Henricus archiepiscopus Cantuariensis Joanni presbytero cardinali tit. S. Balbinæ de honorificentiori sessione litem movit, facta ad Sedem Apostolicam provocatione; in qua tamen professus est se nec Sedi Apostolicæ neque cardinalitiæ dignitati velle detrabere. Cui primum Eugenius respondit, jam ante ipsum Henrico episcopo Wintoniensi suffraganeo suo cum primum presbyter cardinalis tit. S. Eusebii creatus fuisset, honorificentiorum locum cecisisset, cui ante cardinalatum, quamvis regio genere nato præferri consueverat; deinde cardinalitiæ dignitatis auliquitatem fastigiumque his verbis illustravit, quæ ob insignem eruditionem repetenda mihi visa sunt (1).

« Venerabili fratri Henrico archiepiscopo Cantuariensi, etc.

« Etsi hujus dignitatis nomen, quod modo in usu est, ab initio primitivæ Ecclesiæ non ita expressum fuit, officium tamen ipsum a B. Petro ejusque successoribus institutum evidenter invenies, imo, ut inquit Innocentius III, ex veteri Testamento jussu Dei traxit originem; asserit enim id, quod Deuteronomii xvii dicitur, ut pro difficultate et ambiguitate judicii accedatur *ad sacerdotes Levitici generis, et judicem qui fuerit illo tempore, et obediatur ipsorum judicio, qui præsent loco quem Dominus elegerit*, de summo Pontifice intelligendum esse et fratribus ejus, id est, S. R. E. cardinalibus, qui ei jure Levitico in executione sacerdotalis officii coadjutores existunt. Haque ab exordio Ecclesiæ, sicut et

¹ Lib. brev. p. 108. et in Ms. Alex. M. p. 173 et 174. —

² Ibid. — ³ LXL in Bullar. in Eug. Const. xv.

(1) Dissidium illud inter archiepiscopum Cantuariensem et Joannem cardinalem, cui locum digniorem in sessionibus publicis cedere archiepiscopus recusabat, ad sequentem annum transferendum esse vix dubito. Nam Joannes iste Eboracensis archiepiscopus renuntiatus fuit cardinalis die xviii Decembris anni hujus, ut ex auctore Vitæ Eugenii apud Baluzium discimus. Ex quo inferre licet, litteras illas Pontificis, hic in Annalibus recitatas, scriptas occasione dissidii exorti inter Cantuariensem archiepiscopum, et novum hunc cardinalem mendose præferre annum Pontificatus viii, qui precedenti anno et præsentis usque ad Martium mensem currebat. Illud ergo dissidium cum ex nova hac dignitate Eboracensi collatorum duxerit, in anni sequentis exordium rectissime conferetur, cui pariter adscribo litteras illas Pontificas, quarum temporis notas sic emendo: *Pontificatus nostri anno ix.*

hodie, summis Pontificibus in regenda gubernandaque universali Ecclesia assistebant, et ut ex Concilio Stepiani papae colligitur, dicens : « Oportebat, ut haec sacrosancta domina Romana Ecclesia, juxta quod a B. Petro et ejus successoribus institutum est, rite ordinaretur et in « Apostolatus culmine unus de cardinalibus « presbyteris aut diaconis consecraretur »; datur manifeste intelligi, hos fratres nostros, qui inter cardinales locantur, tempore B. Petri existisse. In confinio autem Niceni Concilii B. Silvester, qui cepit Ecclesiam regere anno incarnationis Dominicae cccxxx (cccxiv) vel circiter, in Synodo generali congregatis praesidens hos coadjutores suos nuncupavit cardinales, et magno admodum privilegio insignivit, quate nullus patriarcharum, archiepiscoporum et episcoporum in canonibus habere reperitur, ut videlicet sine plurima testium multitudine damnari non debeant. Nec sine mysterio triplex ordo in fratrum nostrorum collegio a sanctis nostris praedecessoribus institutus est : nam cum summus Pontifex vices Dei gerat in terris, decuit, quemadmodum Moysi praecipuum fuit, ut omnia ad exemplum faceret sicut ei ostensum erat in monte, quod ad istar illius coelestis Hierarchiae, in hac nostra Ecclesia tres constituerentur ordines assistentium papae, qui purgantium, illuminantium, et perficientium fungerentur officio, veluti sunt diaconi, presbyteri et episcopi cardinales. Decuit etiam, cum summus Pontifex Christi representet personam, ut quemadmodum Christo conversantur in terris assistebant Apostoli, ita etiam cardinalium coetus, Apostolicum representans, coram papa assisteret, reliqui vero episcopi ubique diffusi Apostolos representant ad praedicandum per orbem missos.

« Ipsos praetera cardinales pro honoris ac dignitatis eminentia partem sui corporis summi Pontifices appellant. Ex quo sine ulla dubitatione ostenditur, post caput Ecclesiae, quod est papa, configna sui corporis membra, qui sunt fratres ejus cardinales, praeter ceteris Ecclesiae membris ac partibus honorari debere : adeo quidem, ut sacris canonibus sancitum sit eos, qui in cardinalem manus injecerint violentas, aut fugarint aut in seculi fuerint, seu ad hoc dederint consilium vel favorem, criminis laesae majestatis reos, maximis et multiplicibus poenis esse plectendos, ac si ipsi Apostolici throni violaverint majestatem, quod in ipsos, qui patriarchas, archiepiscopos vel episcopos offenderint, statutum minime reperitur, ut evidenter liqueat tanto hinc ampliore censi dignitatem, quanto plures severioresque illam offendentibus intelliguntur poenae.

« Sunt etiam et in signum praecminentiae ipsis fratribus nostris praeter alios Ecclesiae praefatis, et similiter cum legat de nostro latere destinantur, praeter alios multa ac magna per canones

attributa privilegia, quae tibi nota esse non dubitamus : hinc etiam constat cur a latere Apostolico mitti eis solis, et non aliis appropriatur legatis. Sed et ille notissimus Constantinus imperator animadvertens, ad quam magnum ac publicum universalis Ecclesiae officium ipsi fratres nostri vocati essent, sic inquit : « Voluimus etiam deinde sui ordinis reverendissimos « clericos S. R. E. servientes singulos habere « illud sanctum culmen potentiae et excellentiae, « cujus sanctissimus noster senatus videtur gloria adornari, id est, patritios consules fieri, « quos certe patritios consules secundum leges, « ut in summa dignitate constitutos, imperator « Patres sibi elegit, et loco Patrum a se honorari affirmat ».

« Quod vero haec dignitas tanto honore praefulgeat, nec tuae fraternitati, nec cuiquam alteri molestum esse debet, quoniam, ut sancti attestantur Patres, omnes patriarchales, archiepiscopales, episcopales, cathedrales aliasque dignitates Romana fundavit Ecclesia, sicutque licuit uni Ecclesiae amplam, alii ampliorem, et alii amplissimam, prout expedire judicavit, tradidit potestatem : omnes enim tanquam unius arboris rami ab una eademque radice, et ut diversi aquarum rivuli ab eodem fonte prodierunt, licet unus alio copiosior atque uberior. Haec, si justis ex causis et Spiritus sancti instinctu, quo hanc Sedem regi credendum est, Romana Ecclesia venerabilium cardinalium coelum ad caelestis hierarchiae similitudinem, conditum, et tanquam sui corporis partem his privilegiis et honoribus illustrare decrevit, nec tua Ecclesia, cui per Apostolicam Sedem praefectus es, nec quisquam alius Ecclesiae gradus ab eodem similiter Apostolico throno originaliter institutus, quae omnia de ipsorum fratrum nostrorum consilio acta sunt, ullam succedendi aut conquerendi causam habet, ne illud adducamus Evangelicum verbum : *Amice, non facio tibi injuriam. Numquid mihi non licet de meo facere, quod volo?* et sicut tu vis, ut privilegiis Ecclesiae tuae ab hac Sede concessis aliae deleant inferiores Ecclesiae, ita eadem ratione par est, ut ab eadem Sede huic coetui instituto tu similiter deferat et reverentiam praestes.

« Multum etiam movere te debet diuturna per Christianum populum ubique servata consuetudo, quae etiamsi caetera deessent, ex quo tam vetusta est, ut ejus in illi memoria non extet in contrarium, pro constituto jure habenda foret, praesertim quando sciente et approbante summo Pontifice non quidem uno, sed tot quot unquam habuit Ecclesia, id actum esse dignoscitur : in omnibus enim nationibus ac regnis et, ut in Anglia memoravimus, haec hujusmodi praecminentiae cardinalibus delatus est honor, qui quidem non tam ipsis, quam nobis, cum nostra sint membra, attribui censendus

est. Nec minus his Ecclesiae Romanae consuetudo, quae caput, norma et magistra est reliquarum Ecclesiarum, id ipsum tibi persuadeat, qua semper, nullo unquam contradicente, in cunctis actibus quibuscumque praefatis praehonorati sunt.

« Idem in antiquis generalibus Conciliis, praesertim in duobus Lugdunensibus, in uno praesidente Innocentio IV, in altero Gregorio X, quorum adhuc extant Acta, usitatum fuit, sic et in his Synodis nostris nostra aetate celebratis, de quibus etiam apud regnum Angliae non pauci supersunt testes, observatum esse palam est, absentibus etiam summis Pontificibus, idem et nunc nobis praesidentibus in hoc sacro Oecumenico servatur Florentino Concilio.

« His quoque illud accedat, quod in sententiis et decretis tam hujus sanctae Sedis, quam generalium Conciliorum, cum de dignitatibus nominatim fit mentio, illa clausula adjici solet: Non obstantibus si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, seu alia quacumque praefulgeat dignitate: per quod ex ordine nominandi, quae sit major luculenter apparet. Nec causeatur quispiam, quod ordo episcopalis presbyterio major sit, quoniam in ejusmodi praelationibus officium ac dignitas sive jurisdictione praeponderat ordini, quemadmodum jure cautum est, ut archidiaconus, non presbyter, sua jurisdictione obtentu, archipresbytero praeleatur. Simili modo diaconus vel subdiaconus aliusve clericus noster, aut alienius metropolitani vicarius seu locumtenens in Synodo et alibi alios quocumque ordine majores, etiam episcopos, antecedit, propter illius jurisdictionem quam exercet, et personam quam repraesentat. Sic et electus ad Ecclesiam cathedralis confirmatus, quamquam nondum consecratus, ratione jurisdictionis cum ceteris in sua diocesi praeminet. Quis ergo jam dubitavit eum, qui talia jura et canones condidit, et talem aliis tribuit potestatem, posse eandem, cum vult, et majorem suis membris tribuere? Si quis forte objecerit, prioris dignitatis potius esse rationem habendam, quam cardinalatus de novo collati, cum in regis tractatibus ac parlamentis quilibet, ut suae Ecclesiae praefatus, non ut cardinalis, intersit. Huic objectioni evidens respondet ratio, nam cum personae sint Ecclesiasticae, sicut statuta ac privilegia suarum Ecclesiarum in his actibus servant, multo magis Romanae Ecclesiae, cui vinculo obedientiae adstricti sunt, privilegia et statuta servare tenentur, quibus nec ipsae personae Ecclesiasticae, nec alii quicumque tanquam inferiores derogare quomodolibet possunt. Cum igitur viri Ecclesiastici ad actus publicos vel privatos vocantur, cum suis qualitatibus ac prerogativis ab Ecclesia institutis admitti debent, nam et contra honestatem publicam et universalis Ecclesiae politiam, et in opprobrium Eccle-

siasticae disciplinae vergeret, si in quovis actu diaconus presbyterum, vel presbyter episcopum, aut episcopus patriarcham praecederet. Praeterea in canonibus scriptum est, unumquemque in collegio vel capitulo juxta suae receptionis tempus honorandum esse, et quod si postea aliquis admittatur presbyter, ceteris tempore anterioribus praeponatur qui presbyteri non sunt, quod si in ordine majori sit, hoc etiam multo amplius in dignitate seu jurisdictione, quae in his actibus major est ordine, servandum est, ut supra de archidiacono et archipresbytero dictum est. Quod si in post receptis locum habet, eadem ratione in iis, qui prius, si qua de novo eis obveniat dignitas, hoc enim rationi consentaneum est, ut dignius minus dignum ad se trahat, et res a potentiori et nobilitiori denominetur. Quod si in ipsis cardinalibus evidenter servatur, qui licet certarum Ecclesiarum dum ad cardinalatum assumuntur episcopi sint, nihilominus eos non episcopos, sed presbyteros S. R. E. cardinales Sedes Apostolica appellat, quinimo si eis suas priores Ecclesias in titulum dimittat, non amplius sub nomine Ecclesiarum sed tituli cardinalatus scribit, quasi ad majorem dignitatem et jurisdictionem assumpserit, alioquin non ascendisse, sed descendisse, non honorari, sed dehonoriari viderentur.

« Quis etiam non videat cardinalatus dignitatem archiepiscopali esse majorem dignitate? Quia cum illa private unius patriae praesit utilitati, ista publicae totius populi Christiani, illa unam dumtaxat regit Ecclesiam, ista cum Sede Apostolica universas, et cum a nemine nisi solo papa judicentur cardinales, ipsi et patriarchas et archiepiscopos, et reliquos Ecclesiae gradus cum summo Pontifice judicant, quorum officio nomen ipsum consonat optime, nam sicut super cardinem volvitur ostium domus, ita super hoc Sedes Apostolica totius Ecclesiae ostium quiescit et suslenatur, etc. Dat. Florentiae... Pontificatus nostri anno viii ».

41. *Cardinalium numerus valde auctus.* — Vergente hoc anno, nimirum XV kal. Januarii, generali Concilio et publico consistorio Eugenius ex variis regibus viros illustres virtutibus et scientia in cardinalium numerum adscivit, de quibus haec Blondus ¹: « Decem et septem creavit cardines tanta cum orbis partium distributionis aequalitate, ut delectus virorum aliqui laudatissimorum superaverit laudem, habita ratione provinciarum. Duos namque habuit Graecia, quorum in Asia Bifurion Niceus archiepiscopus fuit unus, alter in Europa finibus metropolita Ruthenorum Isidorus, et Hispania, quam dicunt Portugalliam, Antonius urbis Portugalliae episcopus: alterque majori Hispaniae datus est Joannes ex oppido Turrecremata, in-

¹ Blondus, dec. 4, l. 1, c. Cap. con. c. 13. — Creatione card.

signis illeologus. Quatuor habuit omnis Gallia quorum unus Francorum regis familiarissimus Raymundus Rhemensis archiepiscopus, alter ducis Burgundiae Joannes episcopus Morinensis Renato regi Siciliae ex Andegavensi patria, ut ostendimus, oriundo, datus est tertius nomine Guillelmus ad Ecclesiam Andegavensem tunc electus, quartum Galliae provinciae simul et Angliae regi Normandiae regionem obtinenti dedit Pontifex Ludovicum Rothomagensem archiepiscopum, ornatumque est etiam altero cardinale regnum Angliae Joanne archiepiscopo Eboracensi. Duo in Germania, unus ex natione Polona Sbigneus, qui erat episcopus Gnesnensis, alter creatus est Petrus episcopus Augustensis. Unicum habuit Pannonia Dionysium episcopum Agriensem. Reliqui fuere ex Italia, aequali item regionum habita ratione; regno enim Apuliae

dati sunt duo, Joannes archiepiscopus Tarentinus et Nicolaus archiepiscopus Capuanus, et Mediolanum uno decoratum est Gaspare episcopo Comensi. Cum Genua pariter unum ex Fischea gente Georgium civilis archiepiscopum, et Florentia Albertum habuerit ex gente Alberta tunc designatum episcopum, qui solus fuit diaconus, cum caeteri fuerint presbyteri titulo decorati. Meminit praeter caeteros scriptores Latinos¹ et Graecos, qui de Isidoro et Bessarione idem tradidere², de ea cardinalium creatione Eugenius in litteris, quibus Guillelmo³ designato episcopo Andegavensi et Joanni⁴ episcopo Morinensi earum Ecclesiarum administrationem conjuncto cardinalatu permittit.

¹ P. pien. card. in Ep. p. 75. — ² Laonic. Calchoud. l. vi. — ³ Lib. x. p. 215 et 216. — ⁴ ibid. p. 218.

EUGENII IV ANNI S. 10. — CHRISTI 1440.

A. Basileenses promulgant Amedeum antipapam; in quos et praecipue Arelatensem sententia anathematis prolata. — Confirmato schismate, quod a peritidis conventiculi Basileensis sacerdotibus paucisque praesulibus, qui hostile odium in Eugenium exercuerant, conflatum jam ante fuerat, ater exiit annus redempti orbis quadragessimus supra millesimum quadringentesimum, Indictione tertia; kal. enim Martii impiorum synagoga antipapam suum delatos honores iniisse, ejusque obtemperandum imperiis promulgavit, utque augustiori pompa Basileam pergeret, permiserit ut antequam Pontificalibus infulis cingeretur, cardinales creare possent, et quatuor ab eo renuntiatis mense Aprili confirmavere, ex quibus unicus tantum illum Basileam eundem comitatum esse fertur. Caeterum antipapa legatum dixit pseudocardinalem Arelatensem, suoque nomine Basileensi conventiculo praesse jussit¹.

Interea Eugenius, verus Ecclesiae universae pastor, schismaticorum impietatem repressu-

rus, judiciario servato ordine, Florentiae in xxviii sessione, quae in Aedis Patricianis viii dicitur, ad X kal. Aprilis, Amedeum antipapam, ejus electores seclatoresque omnes, nisi quinquaginta dierum excurrente spatio impietatis viam deseruissent, anathemate poenisque in haereticos et schismaticos constitutis perculit. De qua sententia in Florentino Concilio a se lata memorat ipsemet Pontifex in litteris¹ pridie notus Julii exaratis, quibus Jacobo episcopo S. Andreae praecipit, ut eam promulget, atque ab aliis promulgandam curet.

2. « Venerabili fratri Jacobo episcopo Sancti Andreae, salutem, etc.

« Personam tuam, nobis et Apostolicae Sedi devotam, tuis exigentibus meritis paterna benevolentia prosequentes, illa tibi libenter concedimus, per quae personarum nostris et Sedis praedictae monitis et mandatis debitis parere recusantium praesumptione repressa, tam illis ex eis, qui ad nos seu eandem Sedem cum humilitate redierint, quam etiam bene meritis perso-

¹ Patro. in Act. Hen. Sylv. in dec. gest. Conc. Basil.

¹ Lib. v. p. 19.

nis te benignam et gratiosum exhibeas et etiam liberalem. Dudum siquidem ex certis tum expressis justis et rationabilibus causis de venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae Ecclesiae cardinalium consilio et assensu, et quampluribus ex venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis ac dilectis filiis electis et abbatibus apud Sedem Apostolicam tunc existentibus id laudantibus et consulentibus, generate Concilium apud civitatem Basileensem tunc constitutum de ipsa civitate ad civitatem Ferrariensem transtulimus et translatum esse declaravimus, inter caetera sub excommunicationis, privationis dignitatum, beneficiorum et officiorum, ac inhabilitatis poenas contra facientes ipso facto incurrere volumus, adversus quas poenas restitui et redhabilitari praeterquam a nobis non possent, sed nec ab excommunicatione hujusmodi absolvi valerent, nisi in mortis articulo constituti, districtius inhibentes ne ex tunc in antea in Basileensi civitate aut alibi praeterquam in civitate Ferrariensi hujusmodi Concilium aut alius Conciliaris actus teneretur, aut aliquod officium ab eo subordinatum exerceretur, neque etiam aliquis in dicta civitate nisi quoad Bohemorum articulum duntaxat remanere et ad alium locum, quam Ferrariam, sub nomine ac praetextu Concilii, accedere audeant, et deinde per alias, sacro Concilio tunc Ferrariam legitime congregato tunc approbante, omnes et singulos Basileae sub praetextu Concilii nomine, quod verius conventiculum dici tunc debeat (debebat) prout de praesenti debet, contra translationem et declarationem nostras hujusmodi venientes, et nonnulla et scandalosa et nefaria tunc expresse praesumentes, etiam si cardinalatus, patriarchali, archiepiscopali, abbatiali, aut quavis dignitate Ecclesiastica vel seculari praefulgerent, excommunicationis, ac privationis dignitatum, beneficiorum et officiorum suorum hujusmodi poenas ipso facto incurrisse etiam declaravimus in mandatis desuper, sub poenis et censuris praedictis omnibus et singulis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis et abbatibus, ac caeteris cujuscumque conditionis, status vel gradus existentibus in dicta civitate Basileensi sub praetextu Concilii hujusmodi convenientibus, ut intra triginta dies, a die data posteriorum litterarum hujusmodi computandos, deberent realiter et cum effectu ab ipsa Basileensi civitate recessisse ac ulterius posteriorem declarationem hujusmodi per alias innovavimus: postremo vero etiam per alias nostras litteras inter caetera quoscumque perdicionis et infelicitatis filios Amedeo olim Sabaudiae duci, Felicem ansu temerario se nominare praesumentem, ejusque erroribus scienter et deliberate credentes seu adherentes fuisse et esse schismaticos, blasphemos, et tanquam haereticos ac reos criminis laesae majestatis pun-

niendos, eisque excommunicationis, anathematis, ac officiorum et beneficiorum, necnon honorum, praeturarum, dignitatum tam Ecclesiasticarum quam mundanarum privationis et inhabilitationis ad habenda, personis eorum a fidelibus capiendis expositis, ipsorumque omnibus bonis, juribus et jurisdictionibus publicatis et confiscatis, omnesque et singulas alias poenas contra praefatum Amedeum schismaticum, blasphemum ac criminis hujusmodi reum, tam a jure quam ab homine statutas, incidisse et incurrisse decrevimus et etiam declaravimus, prout in singulis litteris praedictis plenius continetur. Cum itaque, sicut accepimus, nonnullae regni ac civitatum, terrarum et locorum ditioni charissimi in Christo filii nostri Jacobi Scotorum regis illustris subditorum personarum Ecclesiasticae quam saeculares, suorum salutis, status et honoris immemores, contra monita et mandata, ut alia in litteris contenta hujusmodi, venire, ac plura etiam nefaria et scandalosa facere, perpetrare et committere praesumant in nostram et dictae Sedis vituperandam, ac perniciosum exemplum et scandalum plurimorum, nos talia sub dissimulatione ulterius pertransire non valentes, adversus praesumptores praefatos illo volentes remedio subvenire, per quod ipsorum temeritas compescatur, et aliis similia de caetero aditus pracludatur, fraternitati tuae in magnis et arduis nostris et Romanae Ecclesiae negotiis diutius comprobata, de qua in iis et aliis plenam in Domino fiduciam obtinemus, omnes et singulas regni, civitatum, terrarum et locorum ditioni regis hujusmodi Ecclesiasticas, clericales, ac laicales personas cujuscumque gradus, status, ordinis vel conditionis », et infra, « in Ecclesiis ac aliis locis Ecclesiasticis, dum major inibi populi multitudo ad divina convenerit, excommunicatos et interdictos; necnon monasteriis ac beneficiis suis omnibus, cum cura vel sine cura, saecularia vel regularia, ac ad illa, ut alia in antea obtinenda inhabiles aliisque sententiis, censuris et poenis supradictis irretitos fuisse et esse auctoritate Apostolica publice nuntiandi et nuntiari faciendi, easque et ipsarum quamlibet etiam cum invocatione brachii saecularis aggravandi et reaggravandi, ac quaslibet ex eis, quos ad nostram et praefate Sedis obedientiam et devotionem pro tempore redire volentes, si id a te humiliter petierint, ab omnibus et singulis excommunicationum, suspensionum et interdicti aliisque sententiis, censuris et poenis, quibus propter eorum praesumptiones hujusmodi tunc irretita fuerint, simul vel successive absolvendi », nonnullisque interjectis, quibus susceptam infamiam notam ob schisma abolendi et pristinis juribus, dignitatibus ac numeribus redeuntes ad officium restituendi, omnesque censuras dissolvendi auctoritate instruit, « plenam et liberam eadem

Apostolica auctoritate tenore presentium facultatem concedimus. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXL. pridie non. Julii. Pontificatus nostri anno X ». Impositum ¹ est idem munus Mano episcopo Avenionensi, ac Roberto Rogerio Apostolicæ Sedis internuntio, ut pœnas in edicto synodali, cujus initium a verbo Moysis, ducitur, contentas, sumerent de schismaticis, qui in Provincia, Delphinatu, Aquitania, Christi tunicam laniare amittebantur, ac prædicto Amedeo olim duci Sabaudia, qui ex antipapatu Felicis nomen traxerat, similiter adhaerebant. Eademque mandata dedit Joanni fil. S. Petri ad Vincula presbytero cardinali ², Euterio ³ archiepiscopo Hispalensi, aliisque Castellæ et Legionis archiepiscopis ⁴ et episcopis, Bartholomæo Angli ⁵ in Lugdunensi et Narbonensi provinciis, Zanono ⁶ episcopo Bajocensi in Gallia, Conrado episcopo Wratislaviensi ⁷ in Polonia, in Germania Nicolao episcopo Lubicensi ⁸ et Baldevino Bremensi ⁹ archiepiscopo.

Eminebat inter omnes schismaticos in audacia atque perfidia Ludovicus Arelatensis olim fil. S. Cæciliæ presbyter cardinalis, qui contempserat Pontificia decreta, foverat Basileense conventiculum, Ecclesiæ Romanæ hostium animos auxerat, cunctorumque malorum ferme præcipuus auctor et schismatis signifer existerat, idolum denique antipapale profanarat potius quam sacrarat. Ob quæ flagitia Pontifex hanc in ipsum sententiam tulit ¹⁰ :

« Ad futuram rei memoriam.

« Quemadmodum Romana Ecclesia, quæ Ecclesiarum omnium mater est, salutarisque doctrinæ magistra, recurrentes ad eam cum humilitate filios post excessum materno suscipere consuevit affectu, ipsorum doloribus misericorditer compatiendo, sic profecto illos digne a se expellit et abhorret, qui suo lacte nutriti, sua beneficentiâ sublevati, superbiam concepto spiritu ipsam, quam sibi sponsam Christus copulavit, et extra quam nemo salvus est, variis ligamentis, fucatisque coloribus, ac exquisitis excogitatisque fraudibus dividere, ac horrendo et pestifero schismati in divinæ majestatis offensam, ac in perpetuum suarum damnationem animarum, Christianique populi gravissimum scandalum submittere non expaverunt, ne illius ubera ulterius sugere permittentur, quam veneratis dentibus mandere, ac ejus unionem ac integritatem ore polluto execrataque lingua violare præsumperunt. Dudum siquidem ex certis, justis ac rationalibus tunc expressis causis de venerabilium fratrum nostræ S. R. E. cardinalium consilio et assensu, pluribus et venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis ac dilectis filiis electis et abbatibus apud Sedem

Apostolicam tunc existentibus, id laudantibus et consulentibus, generale Concilium apud civitatem Basileensem constitutum de ipsa civitate Basileensi ad nostram civitatem Ferrariensem propter quasdam causas transtulimus, et translatum esse declaravimus, ac inter cætera sub excommunicationis et privationis quorumcumque Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, prioratum, personatum, administrationum, officiorum et aliorum bonorum Ecclesiasticorum quorumlibet, necnon inhabilitationis, et aliis tunc expressis pœnis, quas contrafacientes, ipso facto incurrere volumus, omnibus et singulis cujuscumque status, gradus, aut ordinis existerent, etiamsi cardinalatus honore, patriarchali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, aut alia quavis Ecclesiastica vel sæculari præfulgeant dignitate, districtius inhibuimus, ne ex tunc in antea in dicta Basileensi civitate, aut alibi, præterquam in civitate Ferrariensi, hujusmodi Concilium, aut alius conciliarius actus teneretur, seu aliquod officium ab eo subordinatum exerceretur, nec etiam aliquis in dicta civitate Basileensi, nisi duntaxat, quoad Bohemorum articulum remaneret, nec ad alium locum quam Ferrariæ, sub nomine et prætextu Concilii accedere, et deinde ipso Concilio in dicta Ferrariensi civitate translato, et approbante, omnes et singulos Basilea, sub nomine Concilii, quod verius conventiculum dicit debuit, contra translationem et declarationem nostras hujusmodi venientes, et nonnulla scandala et nefaria tunc expressa præsumentes, etiamsi titulis aut dignitatibus præfulgerent aut edictis excommunicationis, ac Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, prioratum, personatum, administrationum, officiorum, canonicatum et prebendarum ac beneficiorum suorum hujusmodi pœnas ipso facto incurrisse, per alias declaravimus, mandantes insuper sub pœnis et censuris prædictis, omnibus et singulis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis et abbatibus, ac cæteris cujuscumque dignitatis, status, gradus aut conditionis existerent in dicta civitate Basileensi, sub prætextu Concilii hujusmodi convenientibus, ut infra triginta dies a die datarum posteriorum litterarum hujusmodi computandos, deberent realiter et cum effectu ab ipsa Basileensi civitate recessisse, ac postremo posteriore declarationem hujusmodi, inter cætera per alias nostras litteras imovavimus, prout hæc omnia in litteris præfatis plenius continentur.

« Et quia, ut dolenter referimus, iniquitatis alumnus atque perditionis filius Ludovicus olim fil. S. Cæciliæ presbyter cardinalis, Ecclesiæ Arelatensis per Sedem prædictam administrator deputatus, suæ salutis immemor, ac in sensum reprobum datus, extrema laborans ingratitude, ac propria superatus iniquitate malitiaque

¹ Lib. v. p. 152. — ² Lib. XXIII. p. 158. — ³ Ibid. p. 162. — ⁴ Ibid. p. 164. — ⁵ Pag. 71. — ⁶ Pag. 178. — ⁷ Pag. 172. — ⁸ Pag. 93. — ⁹ Pag. 88. — ¹⁰ Lib. XII. p. 271.

confusus, necnon honorum et honorum, quae ab eadem Ecclesia Romana indigne fortassis susceperat, factus immemor, malum pro bono retribuens, nedum nostris litteris obedire, sed in divinae majestatis offensam, ac nostrae et ipsius Sedis auctoritatis contemptum, in dicta Basileensi civitate post et contra translationem remanere, seque profanae ac rebellis multitudinis, quae etiam post et contra translationem, declarationem, inhibitionem et mandatum antedicta inibi remansit, ducem et patronum obstinato animo ansuque sacrilego, excommunicationis et privationis, ac alias in praefatis litteris contentas poenas et censuras multipliciter incurrendo, se constituere praesumpsit, ac damnatam hujusmodi praesumptionem suam hucusque, dictam pejora semper prioribus accumulando, palam et publice, ac de perpetratis hujusmodi per eum sceleribus gloriari, et tandem descendens in profundum malorum electioni seu potius profanationi de persona iniquitatis filii Amedei olim ducis Sabaudiae in antipapam consentire, seu verius illius auctor esse non expavit; nos excessus tantos et abusos, quos ulterius sub dissimulatione transire non possumus, ad universorum Christi fidelium notitiam deduci volentes, eundem Ludovicum olim cardinalem et dictae Ecclesiae Arelatensem administratorem, ut praefertur, qui ob praemissa excommunicationis, privationis et alias penas antedictas merito incurrisse dignoscitur, cardinalatus honore, necnon praedictis, ac quibusvis aliis Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, prioratibus, personatibus, administrationibus, officiis, canonicatibus, et praebendis ac beneficiis aliis Ecclesiasticis saecularibus et regularibus, commendis quoque et provisionibus universis, quas, quos, seu quae tempore privationis hujusmodi obtinebat et percipiebat, necnon jure quod sibi similiter in quibusvis aliis, seu ad ea quomodolibet competebat, privatum fuisse et esse auctoritate Apostolica tenore praesentium declaramus. Nulli ergo, etc. Dat. Florentiae anno Incarnationis Dominicae MCDL, V kal. Junii, Pontificatus nostri anno X ».

Depulso Arelatensi sede Ludovico, Ecclesiae illius administratio Rogerio praeposito Aquensi demandata est ¹, qua de re ad Arelatensem eilem ², tum ad Renatum ³ regem Neapolitanum ac Provinciae comitem datae litterae. Nec defuit officio Renatus, quippe qui Eugenio conjunctissimus esset, et jam pridem abjectis Basileensibus, Ferrariensi adhaerisset Concilio. Cnomanensi etiam episcopatu ob schisma dejectus ⁴ est Joannes, qui illi Ecclesiae ab Eugenio praefectus defecerat ad Basileenses, et censuras se Ecclesiasticas ex suscepto a Pontifice honore contraxisse stulte et impie erat professus. Pari

pena auctus est Ludovicus episcopus Visensis, qui plura adversus Pontificiam dignitatem erat molitus; gesserat enim in Oriente legationem Basileensium nomine, ut Graecos ab Eugenio abalienaret, tum ad schisma conlandum contra mandata regis Lusitaniae cujus orator exlterat, intenderat studia. Visensi igitur Ecclesia delurbatus ab Eugenio ¹, in ejusque locum Ludovicus Coutino subrogatus est. Quod ubi ille accepit, Basilea in Lusitaniam profectus, amicorum opera novum Visensem episcopum pepulit, adeoque permulsit Alfonsum Lusitaniae regem, ac suis fraudibus subornavit, ut, ipsius patrocinio suscepto, expostularit cum Pontifice, se inconsulto, Visensem episcopum creasse. Atqui Eugenius inscium Pontificii juris regem puerum edocuit ² atque ad Sedem Apostolicam spectare episcopos praedicere Ecclesiis, quamvis illae a principibus censibus praediisque donate auctore essent, tum etiam juste severitatem Ecclesiasticam adhibitam fuisse in Ludovicum exauctoratum, qui propterea neque episcopi nomine exornari poterat.

« Charissimo in Christo filio Alfonso, Portugalliae et Algarbii regi illustri.

« Credimus a certo, charissime fili, importunitatem perditionis filii Ludovici, quendam episcopi Visensis, schismatis et manifestae haeresis per nos et Concilium Oecumenicum condemnati, te impellere ad scribendum pro eo, ac petendum ea quae neque justa neque aequa sunt, et quae cum nostra et Sedis Apostolicae dignitate aut honore et sana conscientia facere nequimus. Et certe litterae, quas a nobis te scribis recepisse, satis tibi significare debuerunt intentionem nostram, et justificare ea quae fecimus de Ecclesia Visensi; nam cum ille semper fuisset et praecipuus noster et Sedis Apostolicae rebellis, ac signifer omnium quae contra nos fiebant scandalorum, cumque usque ad finem totius rei sua nequitia et obstinata perfidia indurato animo perdurasset, cum quidquid mali poterat pro scienda Christi Ecclesia non solum fecisset, sed etiam ostentaret facere, et in sua malitia gloriaretur; non solum Ecclesia privari, sed tanquam incorrigibilis et in diebus malis obstinatus carceribus et duro supplicio, prout haeretici merentur, tradi debuisset; neque vero nunc penitentia ductus, aut motus conscientia a Basileensibus recessit, sed partim timore, partim spe recuperandae Ecclesiae, partim ad serenda scandala et fraudes intendendas; venia autem danda non est nisi recte et ex corde et voluntate, non necessitate penitenti, et ostendenti veram, non fictam contritionem, sed tamen ita etiam vere penitentibus venia danda est, ut remittatur culpa, non auferatur delictorum poena. Aposto-

¹ Lib. XII, p. 272. — ² ib. p. 273. — ³ Ead. pag. — ⁴ Pag. 286.

¹ Lib. brev. p. 123. — ² Lib. loc. p. 124. et in Cod. Ms. Alex. III, p. 249.

lus Paulus non recognoscens errorem suum, ut scribis, in quo aperte qui dictavit erravit sed perseverans in persecutione sanctorum a Domino vocatus est et factus est ex persecutore defensor. Hoc cum ita placuerit Deo, non est nunc reddenda causa, sed et ipse Apostolus tradidit quemdam Sathanae in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret, et Petrus Ananiam et Zafiram, quoniam mentili erant, morte mulcavit. Itaque remittenda culpa est ei, qui ex corde se fatetur errasse, quod hic Sathanae alumnus nunquam fecit, sed simulatione quadam usus est ad homines decipiendos.

« Sed plurimum miramur de tua serenitate de eis potius, qui litteras componunt) cum excommunicatus, damnatus haeresis et schismatis, episcopus Visensis a te appelletur. Non sunt istae primitiae devotionis, quam debet adolescens rex erga Dei Ecclesiam ostendere, ut quasi per contemptum auctoritatis Apostolicae appellet eum episcopum, qui neque Christianus est, et ne homo quidem, propter sententias quas incurrit, appellandus esset. Sed hujus rei culpa non tua est, cujus atlas non permittit haec sapere, sed ejus, qui litteras dictavit, qui deberet modeste loqui et sapere ad sobrietatem: deberent etiam, qui tibi in consilium adsunt, repellere importunitatem ejus, et non impellere tuam adolescentiam ad scribendum multa, quae minime deceant regiam devotionem. Itaque hortamur tuam serenitatem, ut abstineat de caetero a talibus litteris et petitione earum rerum quae merito rogari non possunt. Nos quidem dispositi sumus, prout alias tibi scripsimus, nunquam mutare, quod egimus, de Ecclesia Visensi, cum non sit dignum illam a fidei et Catholico ac bene merito auferre, et eam infideli et haeretico, qui ipsa propter sua demerita privatus est, committere.

« Illud vero plurimum admiramur, quod est in litteris tuis, venerabilem fratrem nostrum Ludovicum Contino episcopum Visensem de episcopatu Visensi se intromisisse absque tuo consensu, qui ex lege canonica et civili super ejus provisione fuerat requirendus, cum a tuis progenitoribus fundata Ecclesia Visensis fuerit. Non culpamus tuam adolescentiam, quae jura nescit, sed inscientiam illius qui litteras edidit, qui dum utrumque jus allegat, utriusque ignarum se esse ostendit. Jura quidem tribunt Sedi Apostolicae et Petri successoribus liberam Ecclesiarum omnium dispositionem, ad quarum regimen eligit et perficit secundum Ecclesiarum utilitatem, neque requirit consensum regum, neque principum, sed disponit prout dignitas Sedis Apostolicae et Ecclesiae commoditas postulat. Supplicant nobis reges Franciae, Angliae et Hispaniae, caeterique pro praetorum promotionibus nobisque commendant quos utiles et idoneos credant.

« Nos postmodum exardimus, quantum cum Deo possumus et honore nostro, preces eorum, ubi vero aliter videtur nobis pro commodo et bono regimine Ecclesiarum esse faciendum, disponimus de provisione Ecclesiarum pro voluntate nostra, cui reges et principes acquiescunt. Et in tuo quoque regno provisiones antea factae sunt pluribus Ecclesiis cathedralibus de personis idoneis absque ullius regum consensu: ad nos enim, non ad reges spectat Ecclesiarum dispositio, quas Deus nostrae curae, non aliorum commisit, et earum nos sumus, non aulem reges apud Altissimum debiles. Non ergo episcopus Visensis per nos promotus erravit, si accepit provisionem per nos motu proprio factam, ad quam rem nullus tuis consensus accedere debebat. Sed inique factum fuit et minus juste, cum ipse per duos fere menses vigore nostrae provisionis tenuisset praefatae Ecclesiae possessionem, postmodum ipsum de mandato tuae curiae spoliari Ecclesia sibi debita, et poni in eadem officiales, qui nullam inibi jurisdictionem neque possunt neque debent exercere. Itaque exhortamur et etiam requirimus tuam serenitatem, ut praedictum Ludovicum tum ob Dei reverentiam atque nostram, tum propter tuum honorem, tum propter illius Ecclesiae utilitatem, ne amplius remaneat viduata regimine veri pastoris sui, velis restituere ad possessionem praefatae Ecclesiae, ut sic nos ter et devotionis filius esse dicaris. Illud vero te paterna charitate admonemus ut habeas in hac tua prima aetate bonos praecceptores et institutores tuae adolescentiae, viros Deum timentes, Catholicos et devotos, qui te instruant in timore Domini et reverentia Sedis Apostolicae, ac vicarii Jesu Christi, sit prima apud nos precum tuarum recta ratio, non aliorum cupiditas aut voluntas, neve doceant te spernere mandata Apostolica, quae qui haecenus contempserunt videmus aspera Dei judicium incurrisse. Dal. Florentiae, etc.» Verum non ideo ceptis desistit Alfonsus, sed a suis impulsus iterum precibus contendit ab Eugenio, ut deterrimum hominem in pristinam dignitatem restitueret.

3. Rescripsit Pontifex¹ illum longe aliter promeritum ob ingentia admissa flagitia, quae hisce verbis in ipsis oculis defixit:

« Charissimo in Christo filio Alfonso Portugalliae et Algarbii regi illustri, salutem, etc.

« Cum genitor tuus, tanquam devotus et Catholicus princeps, ipsum cum aliis oratoribus ad nos primum, dein ad tunc Basileense Concilium misisset, ut statum nostrum et Sedis Apostolicae tueretur, ut procuraret ea, quae essent pacis, concordiae et unitatis Ecclesiae et ad quietem reipublicae Christianae spectarent, hic filius iniquitatis, cum etiam antea dudum a nobis benigne

¹ Lib. brev. p. 125, et in Ms. Alex. VII. p. 251.

receptus, humaniter auditus, et in multis suis petitionibus exauditus et bene tractatus fuisset, postmodum Basileæ omnia in contrarium ex innata malignitate procuravit, neque solum alios secutus est, qui contra nos et Sedem Apostolicam scandala quærebant, sed multis in rebus se vexilliferum et ducem præbuit, ad scindendam Ecclesiæ unitatem in genitoris sui tumque et regnorum eorundem non modicum dedecus et turpitudinis notam. Poterat homo ille, si incorporatus erat, (ut scribis) facere quod multi alii prudentes viri fecerunt, qui vel inde abierunt, vel se cæterorum malignitati opposuerunt, vel saltem tacuerunt, nullum erga nos et Sedem prædictam odium ostendentes. At hic, in reprobum sensum datus, non fuit contentus in Basilea se nostrum et ipsius Sedis hostem publice profiteri, sed legationes etiam sæpius assumpsit ad diversos principes et nationes et contra nos profano ore loquendo, quæ in suum opprobrium redundabant, cum etiam illis displicerent apud quos ea proferebantur. Et nescimus, qua passione vel potius insania ductus, cum a multis admirantibus et dolentibus reprehenderetur tanquam transgressor regie voluntatis, a nonnullis etiam ad reprimendam vesaniam ejus temeritatem admoneretur, ut cautius et temperantius ageret contra nos, cum ex eo posset suam Ecclesiam amittere; respondit sæpius, non solum Ecclesia sed vita quoque privari se æquo animo passurum, imo se id appetiturum, dummodo affectionis suæ optatum finem videret.

« Haque et cum de prætensis suspensione nostra, tum de privatione, tum de profanatione illius execrandi idoli ageretur, non solum affuit, sed cæteris præfuit ad scindendam Ecclesiæ unitatem; et ad perturbandam pacem populi Christiani, ex quibus quanta mala subsequi possint, quanta animarum perditio, quanta desolatio universalis Ecclesiæ, quis ignorat? Certi equidem sumus illum malignitatis filium non habuisse hæc in mandatis a tuo progenitore, qui erat bonus et peculiaris noster et Ecclesiæ filius, non postea a tua serenitate hoc sibi injunctum esse, cum in eadem fidei charitate et devotione persistas, sed processisse ex rebellionis spiritus et instinctu principis tenebrarum, qui mentem suam excecavit atque impulit ad talia peragenda: quare si sua temeritas, si impudentia, si nequitia propter publicum bonum, propter aliorum exemplum, tantis exigentibus peccatis ex parte punitur, non est infamia, sed laus, neque ullus pudor, sed summa gloria genitori tuo et tibi, si præter præmissa extendentes vestra mandata, si præter voluntatem vestram agentes in re præsertim tanti ponderis puniuntur: neque in aliquo damnabitur memoria patris tui, sed filii pietas laudabitur, cum laveat auctoritati dictæ Sedis, et permittat eos puniri,

qui contra patris sui voluntatem agere ejusque laudem et gloriam voluerint maculari, et sine dubio existimamus si tuus genitor viveret, ipsum sua sponte, ut se tanta macula purgaret, puniendum fuisse illum transgressorem suæ voluntatis ac schismatis machinatorem. Et sane, si tanta iniquitas impunita remaneret propter tuam intercessionem, videri posset genitorem tuum et tuam etiam serenitatem favorem et in male agendo præbuisse, et vestra voluntate facta esse quæ sunt per ipsum gesta, quod non solum procul abesse a vero, sed etiam ab omni veri suspicione; nam et litteris et verbo certificati sumus, et ipsi genitori et tibi per illum facta summa displicuisse, neque ea unquam processisse de vestra voluntate. Velit igitur tua sapientia primum, ut ejus fides sincera et erga nos devotio manifestior omnibus Christi fidelibus fiat, mandare, si ipse Ludovicus, qui est noster et Sedis præfate hostis et rebellis, qui est per sententiam nostram, hoc sacro approbante Concilio, excommunicatus, ac damnatus hæresis et schismatis, et tanquam membrum putridum a reliquo corpore Ecclesiæ præcisus, qui est Ecclesia sua privatus, ad tuum regnum accesserit, capiatur et carceretur per tuos officiales non solum permittere, sed efficere, ut tanquam prævaricator tuorum mandatorum, ne in sua iniquitate gloriari possit, luat meritam pœnam prævaricationis suæ, ut venerabilis frater noster Ludovicus Contino episcopus Visensis assequatur, ut alias scripsimus, pacificam Ecclesiæ sibi commissæ possessionem, etc. Dat. Florentiæ, etc. MCDXL. XVI kal. Julii, anno x ».

4. *Schismaticorum vesania in quos quomodo se habuerit Carolus rex Galliarum.* — Dum ita in schismaticos Eugenius animadvertibat, illi magno perciti furore, habita Basileæ X kal. Augusti sessione¹, quam annumerant quadragesimam primam, Pontificis justissimam sententiam ut hæreticam et a fide deviam damnare ausi, pœnas iniquas in eas, qui illam excepissent promulgassentque decrevere: et qui antea, ut se Ecclesiasticæ libertatis vindices adversus Pontificiam potentiam ostentarent, amatas ademerant Eugenio, eas sibi atrocissimi jure asseruere; tum omnium censuum Ecclesiasticorum quintam partem in quinquennium, ac decimam in aliud proximum Ecclesiasticis viris imperarunt, ut iis vectigalibus seipsos, et antipapam ejusque administratos sustentarent; denique ad subornandos Christi fideles VI id. Novembris litteras² lucis et fraudibus plenas sparsere; sed contempta sunt impia eorum molimina a maxima Christiani orbis parte.

In Gallis, cum regis Caroli orator, archiepiscopus Turonensis, conciliabuli Basileensis par-

¹ Acta Cone. Basil. sess. XLII. — ² Ext. in Append. Cone. Basil. edit. Bin. tom. IV. p. 1. pag. 113.

les seculus, regiam dignitatem prodidisset, idemque rex aliquorum consulentium, ut Ecclesiasticos cœtus cogeret in Galliis ad disquirendum, num eidem conciliabulo, an Florentino Concilio parendum esset, susurris aures præbuisset, Pontificii oratores flagitantes, ut schismaticos regia auctoritate coerceret, aliquot mensium intervallo ambigua expectatione suspensos ancipitesque tenuit; qua de re graviter eidem regi conquestus est Eugenius¹, ipsumque præmonuit non expectandos Gallorum præsulum cœtus, ut in iis controversia dirimeretur, num Pontifex Concilio an Concilium Pontifici auctoritate præcelleret; eam enim tot sæculorum praxi jam diremptam; id quod a B. Joanne e Capistrano comprobatum vidimus.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Francorum illustri.

« Cum sciremus multos esse pseudoprophetas inimicos Crucis Christi, qui inconsutilem tunicam scindere conarentur, misimus ad tuam serenitatem solennes oratores nostros, qui hortarentur eam ad pacem et unitatem Ecclesie conservandam, ac suaderent, ut subditos tuos prohiberes a tam sacrilegæ synagogæ malignantium contagione, ut regnum tuum ab infamia et labe schismatis immaculatum præservaretur, neque vero fuit intentio nostra, ut expectarent per tot menses congregationem prælatorum regni Franciæ, cui tanquam ab eis accepturi decisionem aut determinationem aliquam nostræ et Sedis Apostolicæ auctoritatis aut potestatis, quippe cum ista jam multis antea sæculis (decisa sint) ». Desunt cætera in Pontificio Regesto.

Non latuit Carolum, quam male sibi arrogasset Galli exorta de Urbani VI Pontificatu litem ferre sententiam, et quam perniciose conflasset schisma, dum in controversia ab OEcumenico Concilio cognoscenda iniquam pro antipapa sententiam tulere. Novatorum itaque Basileensium facinus, ac Felicem antipapam damnavit rex, de quo ad eum ab Eugenio hæc datae sunt litteræ²:

« Carolo regi Franciæ illustri, salutem.

« Magnum gaudium suscepimus in Domino ex litteris tuis, quas nobis præsentavit venerabilis frater noster archiepiscopus Cretensis orator noster; vidimus enim, quod semper credidimus et opere experti sumus, tuam sinceram devotionem et perfectam affectionem circa statum et honorem nostrum et Sedis Apostolicæ conservandum. Vere filius es præcipuus noster et Ecclesie, quam veluti charissimam tibi matrem debita reverentia et favore colis et veneraris, imitando inelyta gesta tuorum progenitorum, qui se præbuerunt semper tanquam scutum ac firmissimum propugnaculum pro tutela ac de-

fensione Romanorum Pontificum et Apostolicae Sedis; fuit enim semper hoc proprium inelyta domus Franciæ, ut sola præ cæteris statum ac dignitatem Romanæ Ecclesie ac Sedis Apostolicæ tueretur. Merito igitur laudanda est et extollenda tua serenitas, quæ pro conservatione jurium nostrorum et ipsius Sedis ea decrevit summa cum prudentia, quæ decori Ecclesie, voluntati nostræ, et tuæ virtuti, ac devotioni conveniant. Pro quibus rebus et nos agimus tibi gratias quas possumus, et majores ac tuis meritis condignas reddet tibi Altissimus omnium bonorum operum retributor. Quantum vero ad charissimum in Christo filium nostrum Renatum regem spectat, certa sit tua sublimitas, nos et fecisse et esse facturos omnia, quæ spectent ad incrementum status sui, prout hæc et nonnulla alia refert ex parte nostra eidem serenitati dilectus filius thesaurarius Pictaviensis, qui has litteras tuæ celsitudini præsentabit. Datum Florentiæ ».

At licet Carolus Eugenium cultu et observantia solitis prosecutus sit, in eo tamen regio officii et muneris defuit, quod Concilium Ferrariense nollet agnoscere; tum Pragmaticam Sanctionem confirmare niteretur; extant enim apud Nicolaum Clemangium de oratorum papæ et antipapæ in Gallica aula gestis hæc litteræ¹: « De facto Ecclesie ambassiatore Eugenio in crastinum adventus regis, fuisse auditos, qui inter cætera quatuor petierunt: Primo, ut rex reprobaret Concilium Basileense a tempore translationis in Ferrariam, et approbaret Concilium Ferrariense et in eo acta. Secundo, ut nullo modo depositioni domini Eugenio consentiret in electionem per Basileense Concilium factam de duce Sabaudie, imo eam reprobaret, etc. Tertio, quod in illam civitatem Moguntiam (indicti enim erant in ea urbe Germanorum cœtus), nullo modo inconsulto papa mitteret. Quarto quatenus Pragmaticam Sanctionem vellet suspendi et tolli, et quod dominus Eugenius provideret. In crastinum auditi sunt ambassiatore Feliceis ». Et infra: « Prælati et alii per sex dies deliberaverunt, et finaliter fuit responsum ad primum, quod rex tenuerat Concilium Basileense pro Concilio, ad ipsum ambassiatore miserat, multa bona pro fide et moribus constituerat (nimirum ante translationem), quæ rex approbabat, nec unquam congregatum Ferrariense pro Concilio habuerat aut habebat. (In eo errabat, Moguntini conventus a principum oratoribus celebrati placita secutus.) Quoad depositionem Eugenio et electionem Feliceis, nunquam eas approbaverat aut approbat, imo tenuerat dominum Eugenium pro papa, et adhuc tenebat, et volebat quod sibi in suo regno obediretur, nisi aliud in Concilio generali celebrando juxta

¹ Ext. ejus lit. in Cod. Ms. Alex. VII. p. 271. — ² Lib. brev. p. 95. et in Ms. Alex. VII. p. 156.

¹ Apud Nic. Clemang. p. 106.

annum in aliquo loco Galliarum fuisset ordinatum, et quod requirebat papam quatenus illum mitteret dictum Concilium et convocaret, et celebrari procuraret». Et infra: «Quoad Pragmaticam Sanctionem, eam inviolabiliter volebat observari et custodiri, et si aliqua videntur nimis rigida, in illo generali Concilio possent moderari, etc. Datum Bituricæ ix Septembris».

3. *Sollicitatus rex Carolus ut Pragmaticam Sanctionem tollat.* — Cultum postea est a Gallis Germanisque Ferrariense et Florentinum Concilium, quamvis ob Basileensium conciliabuli sanctiones contrarias ad illud non accessissent; perduellibus enim Basileensibus tanquam ministris suis demoni usus est, qui obsisterent, ne Galli et Germani ad Florentinum Concilium accederent, cum ad illud venissent Graeci, neve communia consilia pro retinenda amplificandaque in Oriente Christi religione conferrent. Quod vero ad Pragmaticam Sanctionem attinet, Eugenius Carolum regem sollicitavit¹ ut eam, utpote juribus Apostolicæ Sedis adversantem, rescinderet, et quæ pro Renato rege, ne urbs Neapolitana in hostium Aragonum potestatem caderet, gessisset, exposuit.

«Charissimo in Christo filio Carolo regi Franciæ illustri, salutem, etc.

«Ex nostrorum oratorum, qui nuper a tua serenitate redierunt, et ex dilecti filii nobilis viri Thomæ Narducci nuntii tui verbis cognovimus laudabilem et sanctam deliberationem et conclusionem circa ea, quæ nostrum et Sedis Apostolicæ statum et bonum concernunt, et Ecclesiæ Dei unitatem. Recepimus quoque tuas litteras, tuæ virtutis, devotionis et sapientiæ testes, quas ad nominis tui laudem et exaltationem, ac etiam ad consolationem audientium legi fecimus in consistorio generali, additis per ipsos oratores pluribus verbis in tuæ serenitatis et domus Franciæ gloriam et commendationem. Etenim fecit tua prudentia rem dignam laude et gloria immortalis, et prout facere debet is, qui successit sapientia in regno iis regibus, quorum devotio et opera egregia erga Romanam Ecclesiam et Christi vicarios semper præ cæteris conspicua sunt, quorum per semitas cum dirigas gressus tuos, et sanctam Romanam Ecclesiam matrem tuam, qua decet pietate et favore complectaris, non dubitamus quin Salvator noster, cuius causam suscepisti, tibi abunde retribuatur

pro meritis tuis, quæ ex Deo accepta et toti mundo grata extiterunt. Equidem nos semper firmissimam spem gessimus in puritate mentis et conscientiæ tuæ, neque dubitamus unquam, quin tua virtus superaret malitiam nonnullorum, qui omni timore Dei postposito, te avertere a tam sancto proposito, ac pervertere variis coloribus conati sunt. Sed quoniam fides tua super petram fundata semper fuit, a certo tenemus, prout etiam experientia docuit, quod nullis vocibus impiorum, nullis turbinibus, nullo motu conquassabitur, sed semper in melius proficiet, prout tanti regis sapientia, et tam illustris prosapie dignitas requirit. Verum unum opus, quod tua virtus et devotio videtur maxime requirere, restat perticiendum, ut quædam sanctio, dudum non a te, prout certi reddimur, sed a nonnullis querentibus quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi in diminutionem obedientiæ, quæ semper Romanis Pontificibus in regno Franciæ prestata est, in enervationem auctoritatis Sedis Apostolicæ præter divini et humana jura Bituricæ edita, per opus tuæ prudentiæ abrogetur, ut appareat omnibus velle te defensionem auctoritatis et dignitatis ipsius Sedis et nostræ tibi quodammodo a tuis progenitoribus hæreditaria devotione relictam conservare.

«Quoad ea vero, quæ statum charissimi in Christo filii nostri Renati regis Siciliæ illustris respiciunt, egimus quæ nobis possibile fuerunt, prout ipse Thomas novit, nam subsidia misimus non sine magna impensa, sine quibus civitas Neapolitana in manus hostium proculdubio pervenisset, et alia etiam ordinavimus, prout temporum conditio patitur, quæ spectant ad favorem suum, propter quæ rex Aragonum contra nos admodum turbatus est, et omnia querit et agit per quæ sciat non parum nobis et Ecclesiæ se posse nocere, prout ea diligentius idem Thomas referet tuæ serenitati, etc. Dat. Florentiæ». (1) Adduci non potuit Carolus rex, ut Pragmaticam Sanctionem aboleret: nec defuisse, qui Gallias inficere schismate pertenturint ex aliis Eugenii litteris¹ ad Carolum ducem Aurelianensem, qui recenter Anglico carcere laxatus fuerat, datis colligitur, quibus ipsum rogavit, ut in Gallico regno Apostolicæ Sedis dignitatem adversus Basileenses schismaticos affereret. De emissio e carcere Anglico eodem Carolo duce, Philippo Burgundo interprete,

¹ Ext. ejus lit. in Cod. Ms. Mex. VII. p. 186.

¹ Lib. brev. p. 118.

(1) Alert hic analista litteras Eugenii ad Carolum regem, easque scriptas censet a Pontifice ut gratias regi ageret de dignitate Pontificia sibi Pontifici legitimo in Bituricensi conventu asserta. Id vero didicisse se tradit tum ex nuntiis suis ad se reversis, tum ex Thoma Narducio regis ad Pontificem legato. Verum anno superiori num. 24, litteræ recitantur Pontificis ad Carolum regem mense Maio anno IX, adeoque anno illo MCDXXXIX date, in quibus Eugenius didicisse se a Thoma Narducio affirmat, quam optime regis in se animus comparatus fuisset. Ex quo intelligimus Thomam illum non quidem hoc, sed præcedenti anno ad Pontificem venisse nuntium, adeoque et litteras hæcæ ad præcedentem annum spectare non inane suspicaremur; nisi forte Thomam hunc bis missum ad Pontificem admiserimus: semel scilicet superiori anno, iterum vero præsentis. Cæterum in Bituricensi hoc Concilio eadem fere proposita fuisse a legatis Concilii Basileensis, ac biennio ante in alio Bituricensi Concilio in medium attulerant, ex his quæ Clemanrinus apud annalistas num. 4 narrat, cum in collatis, de quibus nos in nota ad A. MCDXXXIII 14 intelligimus.

meminit Monstreletus ¹, traditque de pace inter Anglos et Francos concilianda tum superiori anno inter Caletum et Gravelingam, tum hoc anno apud Fanum S. Andemari plura facta colloquia, sed irrito exitu, Gallo interea rege Tre-cas et alias Campaniæ urbes recuperante; contra vero Anglis Picardiam Normanniamque vastantibus.

6. *Anglorum rex Henricus constantissimus in obsequio Sedis Apostolicæ.* — Emicuit ² in illo schismate Henrici Anglorum regis in tuenda Sede Apostolica virtus, imitatusque est exempla majorum suorum, qui oborto superiori schismate Urbano et successoribus constante adhererant, ac primum, cum Basileenses molirentur schisma, oratoribus suis mandata dedit, ut ipsos a tanto scelere deterreret; deinde cum Amedeus a schismaticis thyræ Basileæ redimitus, Encyclicis litteris refertis hypoërisi et scelere, præter alios principes Henricum etiam Anglorum subornare trahereque in errorem pertentasset, Henricus detestatus ejus dolos lenociniamque, professus est non alium Christi in terris vices, quam Eugenium gerere, eundemque de suo in ipsum studio fecit certiorum. Cujus constantiam religionemque singularem commendavit Pontifex collocataque in luce factiosorum Basileensium nequitia, eum hortatus est, ut in pristina pietate perstaret.

« Charissimo in Christo filio Henrico regi Angliæ illustri, salutem, etc.

« Quod genium doctor et Apostolus Paulus inquit, *neesse esse hæreses fieri, ut qui probati sunt manifesti fiant*, id in te, fili charissime, verissime dici potest: probatur enim constans et inconcussa fides ac erga nos et Sedem Apostolicam devotio tua non solum coram Deo, cui occulta cordis notissima sunt, sed etiam coram hominibus, ut lumen sapientiæ tuæ supra candelabrum positum omnibus cluceat in exemplum, imitatus siquidem tuorum prædecessorum vestigia, qui semper in Ecclesiæ divisionibus Romanos Pontifices et Sedem Apostolicam verbo et opere confoverunt. Misisti ad nos litteras plenas fide et devotione tanquam testes et fidejussores tuæ erga nos et Sedem Apostolicam voluntatis, quæ quantam laudem, quantam gloriam, quantam exaltationem nomini tuo afferant, aliorum sermonibus et relatione intelliges, Deus autem, qui solus est verus iudex, ejus judicium falli nequit, tibi suæ Ecclesiæ defensori felicitatem in hac nostra vita et in futura æterna mercedem præparabit. Scribis per litteras ex tui parte presentatas nobis per dilectum filium Vincentium Clementem cubicularium nostrum, quas propter tuum honorem publice legi fecimus summa omnium commendatione et æterno præmio dignissimas, et primum qui-

dem, quod timuisse te ais ea quæ agebantur per nefariam illam atque abominandam sceelerum sentinam Basileæ congregatorum, ne quod periculum Ecclesiæ molirentur, ac propterea te oratores tuos misisse ad illos ad reprimendam vesanam eorum temeritatem, et reliquos principes ad item illud excilasse per litteras tuas pie ac sapienter: et tanquam Catholicus verique Christianissimus princeps scribis. Quis enim fidelis Christianus non timere atque exhorere debuisset gladium nudum in furiosorum atque impiorum manibus positum? Quis sanæ mentis non censeret tam malam arborem, quæ ita pessimum atque execrandum fructum protulit, excidendam penitus fuisse atque in ignem mittendam? Hic est fructus abominabilis et tot annorum messis nefaria illius sacrilegæ conventiculæ, quæ cum ad reformationem Ecclesiæ, ad pacem Christianorum, ad tollendas hæreses se congregatam diceret, cum se Græcorum unionem quærere simularet, novam hæresim introduxit, bellorum civilium causas in populo fidelium sevit, Ecclesias non solum deformare, sed scindere ac lacerare procuravit. Græcorum unitatem multis versutiis impedire voluit, licet incassum, cum plus valuerit Dei timor et providentia, quam illorum scelestorum abominanda nequitia, quæ nos quoque animo prævidentes atque exhorrentes hunc detestandum finem, cum jam schismatis et desolationis Ecclesiæ semina spargerentur, transulimus Concilium ad civitatem Ferrariensem, ut Ecclesia conservaretur, et reproba illi factiosorum hominum sectæ præcluderetur aditus ad Ecclesiam perturbandam, sed plus Satanæ calliditas et ejus ministrorum perfidia poluit, quam nostra provisio. Obturavit illi aures suas velut aspem surdam, ne nostras, ne tuas, ne aliorum principum fidelium salutaris voces audirent, et Satanæ in interitum animæ traditi, obstinata perfidia eum, quem jam conceperant, execrabilem fœtum parere voluerunt.

« Sed consolamur in tua prudentia plurimum, quæ jamdiu prævidens eos errare in invio, declinasti ab eorum semitis, et eorum blasphema opera exhorruisti. Primum reprehendisti ipsorum sacrilegas operationes, dein habuisti eos tanquam Ethnicos et Publicanos, quod tibi perpetuam gloriam pariet et regno tuo; Romana vero Ecclesia ac Sedes Apostolica perpetua charitatis vinculo erit obligata. Illud vero ingentem laudem et commendationem atque etiam mercedem meretur, quod cum infelix illud in terris monstrum ad lacerandam Ecclesiam ab inferis excitatum suis fallacibus litteris et nuntiis vellet in lapsu ponere pedes tuos, tua virtus, rejectis falsis suasionibus, ostendit verbo et opere te ei dissimilem; fidemque tuam super petram et angularem illum lapidem, supra quem omne ædificium recte consistit, funda-

¹ Monstr. vol. 2. hoc an. p. 169, 176. — ² Lib. brev. p. 114.

tam ac solidatam esse, ita ut nullis turbulibus ventorum, aut tempestatum motibus agitari aut quassari possit. Sed hoc quoque, quod in litteris tuis sequitur, Dei gratiam in corde tuo diffusam ostendit, qui te tuam salubrem animæ tuæ et tuorum subditorum deliberationem sumere persuasit: scribis enim te ad imitationem inelictorum prædecessorum tuorum una cum subditis et vassallis tuis habiturum et servaturum, sicut hactenus, erga nos et Romanam Ecclesiam puram et sinceram obedientiam, reverentiam et filialem devotionem, daturumque operam, ut illud idem cæteri principes et alii faciant. Hæc laudabiles sunt et Deo acceptæ primitiæ adolescentiæ tuæ, quas Deo offers in nostram Ecclesiæque defensionem, pro quibus retribuet tibi Deus in hoc sæculo et in futuro: non enim solum ratione, sed exemplis quoque manifestum est eos, qui Ecclesiam sanctam Dei, qui summos Pontifices et Romanam Ecclesiam adjuvarunt et defensarunt, quique schismata abominantes unitati Ecclesiæ adhæserunt, quique hæreticos et schismaticos sunt persecuti, prosperum, felicem et longævum statum in hoc ævo fuisse sortitos, et post exactam cum omni laude vitam, æterna præmia consecutos.

« Itaque persevera, ut cœpisti, charissime fili, suscipiens nostram et Sedis prædictæ tutelam et defensionem pro Ecclesiæ unitate, et ad idem cæteros et litteris et nuntiis hortare, prout laudabiliter decrevisti, nam ut plurimum tecum sentient omnes, et per nostrum consensum delebitur macula illa, quæ Ecclesiam labefactat, evanescent conatus et vires eorum, qui adversus Christum Domini surrexerunt, extinguetur incendium illud Aquilonari vento excitatum, cum fuerit principum favoribus destitutum, hoc pacto unitas conservabitur in Ecclesia, neque dabitur occasio aut facultas cæteris in futurum schismata fabricandi. Quod autem firmiter tenes nos pro pace Ecclesiæ et tranquillitate fidelium curam et sollicitudinem velle adhibere, rectissime sentis, id neque obscure fuit antea, neque erit in futurum; nam et omnia egimus secundum Deum, per quæ omnis schismatis occasio tolleretur ad reprimentam perfidiam improborum, et deinceps pro unitate Ecclesiæ et veritate tuenda (quantum honor Sedis Apostolicæ patietur) opem et operam impendemus, neque iniquitas aliorum nos a pietate et elementia vocabit, neque claudemus gremium ad pœnitentiam et unitatem Ecclesiæ redeuntibus, expectantes, ut Dei misericordia eorum mentes illuminet splendore suo, etc. Dat. Florentiæ ». Commendavit etiam Eugenius Hunfridi ducis Glocestriæ eximium studium pro Ecclesiæ conjunctione adversus schismaticorum conatus in Anglia tuenda collocatum: « Est quidem, inquit, magna virtus

tua, quæ se exercet in his negotiis, quæ Deo placent et hominibus sunt grata, cum spectent ad salutem Ecclesiæ et unitatis conservationem, pro qua quilibet fidelis operam ac diligentiam impendere debet: tot enim hostes illius insurrexerunt qui inconsutilem Christi tunicam scindere conantur, ut nisi fidelium principum virtus et fides existeret, ruinam maximam Ecclesiæ pateretur. Persevera igitur, ut cœpisti, quoniam a Deo præmia condigna et ab hominibus gloriam et hunc reportabis. Nos vero et Sedes Apostolica tibi erimus ex his tuis laudabilibus operibus maxime obligati, etc. ».

7. *Dux Mediolani et Hispaniæ cœcrantur antipapam in quem dat litteras Encyclicas Eugenius.* — Non Galli modo et Angli sprevere antipapam, verum etiam ejus expectationem fefellit ipsius gener Mediolani dux, ut refert Franciscus Philadelphus¹ in litteris ad Florentinos datis: « Eo, inquit, consilio atque mente rem tantam admisisse, nimirum Amedeum, fatentur omnes, quod minime futurum dubitasset, ut se gener hie quam cupidissime sequeretur: id quod etiam alios Christiani nominis principes continue facturos sentiebat. Sed Philippus Maria nulla necessitudine, nullis precibus, nulla ingentissimorum munerum ac præmiorum spe induci potuit ut amantissimo et bene merenti socero in hanc diem obsequeretur, intelligit enim primam sibi necessitudinem esse cum Deo, nec plus cuiquam debere quam Deo, nec ulla esse munera aut præmia cum virtute Deoque comparanda. XVI kal. Julii, anno a natali Christiano MCDXL ».

Execrati etiam sunt antipapam et Basileenses Castellani, quorum doctores, qui Salamanticensem Academiam moderabantur, Eugenium verum Pontificem professi, aspersas insignibus pietatis et religionis notis litteras ei misere, gravissimis effusis querelis in Basileenses, qui Dei Ecclesiam laniare schismate non perhorruissent: quibus hæc rescripsit Pontifex²:

« Dilectis filiis rectori et universitati studii Salamantici, salutem.

« Agimus primum gratias Deo Salvatori nostro, dilecti filii, qui vobis largitus est scientiam, qua saperetis quæ sua sunt, tum vero commendamus ex corde vestram devotionem, quæ firmata est supra petram adversus errores eorum, qui in viam Satanae abierunt. *Necesse est, inquit Veritas, ut scandala eveniant, veruntamen væ illis per quos ea evenerunt.* Nam licet Petri navicula variis fluctuum tempestatibus sæpius agitata sit, dextera tamen Domini, quæ illam regit, non sinit submergi, sed in portum tranquillitatis dirigit post tempestatem. Itaque cooperante Eo, qui novit aspera deducere in vias planas, certo tenemus, quod illud Basileense

¹ Lib. brev. p. 116. et in Ms. Alex. VII. p. 186.

² Philaph. lib. iv. Ep. xv. — Lib. brev. p. 114. et in Ms. Alex. VII. p. 182.

monstrum in Dei contumeliam, in opprobrium fidei, in scandalum Christianorum, in animarum interitum per filios perditionis erectum confringet virtus Altissimi, qui nunquam in se sperantes derelinquit. Vos autem, prout scribitis, perseverate in bona dispositione vestra, et in solida erga nos et Sedem Apostolicam devotione. Summam consolationem in Domino suscepimus ex vestris litteris, quas tam devote, tam reverenter scribitis ad nos, condolentes de iis, quae contra nos per Basileensium impietatem facta sunt in desolationem Ecclesiae sanctae Dei, et ipsius miserabilem scissuram. Sentitis et scribitis recte ac vere, prout decet vestram prudentiam, et multum laetamur studia vestra bonum fructum tulisse in vobis, eum autem qui a vobis exiit, sed non ex vobis, det Deus, ut respiscat e laqueis diaboli. Sed veremur ne ex illis vasis sit, quae fiunt in contumeliam, ut iustitia Domini manifestetur in eis; fuerunt enim semper et sunt nulli inimici crucis Christi, qui speciem agni ostendant, ut tanquam lupi rapaces habeant quos devorent, et trahant in suos errores. Vos autem rejecto impio cum sua impietate, suscipite solum defensionis Ecclesiae et unitatis, quantum in vobis est, et resistite adversantibus nobis et Apostolicae Sedi, atque auctoritatem nostram et dignitatem defendite, ut sic agentes a Deo aeterna praemia, et a nobis ac Sede praefata retributionem dignam vestris meritis recipere valeatis. Bal. Florentiae. »

Communire etiam ceteros fideles, ne se Basileensium factiosorum et antipapae mendaciis illaqueari sinerent enisus est Eugenius, posita ante omnium oculos Basileensium ipsorum inaudita improbitate, qui immani flagitio Ecclesiae pacem confudissent, signifero impietatis Sabaudiae duce, quem Pontificatus ingens cupido diu multumque exagitaverat: tum confutavit singulas litterarum antipapae partes, in eoque ostendit infelicissimum esse, quod Felicis nomen sibi indidisset: demonstrat Basileensem conventum iustissimis de causis Apostolica auctoritate solutum. Conciliique majestate caruisse; eos vero, qui antipapam deligere ausi fuerant, nullatenus orbis Christiani regna, eorumque auctoritatem referre potuisse: denique non tolerandum esse illius hypoerisim atque imposturam, qui iactaret delatam Pontificiam dignitatem se accepisse, ut schismata propulsaret, cum foedissimum schisma ea accepta conflaret. Quae litterae ¹, licet in iis nonnulla jam dicta repetantur, ob rei tamen gravitatem afferenda visa sunt.

« Universis Christi fidelibus praesentes litteras inspecturis.

« Affligitur summa amaritudine mens nostra et torquetur super Ecclesiae angustiis, quam

videmus conculcari pedibus impiorum et lacerari ab improbis, qui per Sathanae versutias pietatem Dei et fidem abnegantes, non solum suam perditam, sed et caeterorum quoque animas in aeternam damnationem conantur traducere. Sciebamus tempora mala esse, et peccata hominum multa, sed non existimavimus unquam adeo impietatem et desideria insana quorundam Dei hostium progressura, ut tanto vulnere, tam pestifero morbo Ecclesiam fidelium jugulare et perimere vellent. Credebamus quoque adeo superiorum schismatum perlesos homines, ut non solum horrere et abominari, sed etiam persequi deberent eos, qui nova schismata molirentur. At vero reperti sunt non homines, sed hominum figura, immanes belluae, quae pudore omni et timore Dei postposito, vi, fraude, dolis, corruptela, mendacio pacem Ecclesiae turbantes, divisiones in ea veluti fidei hostes conentur inferre. Horum dux et archipirata extitit Sathanae alumus Amedeus dux Sabaudiae, qui jam sex annis continuis sub licta hypoerisi et agni pelle rapacis lupi animum gessit, quaerens semper discordiarum et scandalorum semina, quibus ascensum sibi ad Sedem Pontificiam compararet. Itaque id ita palam et intemperanter fecit, ita desiderium suum reprobum non occultavit, ut jam quinque annis palam de eo vulgalum sit, quod postea vidimus subsecutum. Neque contentus erroris pestiferi, neque damnatae insaniae, qua mens ejus demendi et caeca cupiditate oppressa est, alios quoque per suas litteras in eandem pestis labem, in eandem perfidiam, in idem praecipitium, confectis mendaciis, conatur attrahere, ut vere de eo constet id propheticum, in circuitu impium ambulare.

« Scribit, prout litterarum suarum testatur principium, se Felicem vellemus, ut id vere secundum Deum dicere posset, ut esset felix illa felicitate aeterna, quae est vera felicitas appellanda) sed nimium ab illo nomine ejus sacrilega opera distant; qui si noverit quanto se scelere, quam damnando flagitio, quanto dedecore, quanta infamia adstrinxit, non dubitamus, quin se iudicet esse omnium qui vivant infelicissimum: quae enim major infelicitas esse potest, quam se constituere novum haeresiarcham, velut alterum Arium ad lacerandum Ecclesiam, ad scindendum populum Christianum, et fideles Christi ad perditionem traducendos? Querit per litteras iustificare iniquitatem suam ad excusandas excusationes in peccatis, cum dudum, ut bene ageret intelligere noluisse. Narrat infelix ille multis verbis, omnes principes Christianos ad Concilium misisse, et nos Concilio haesisse. Hoc neque diffitemur, sed tunc dicimus ea acta esse, cum verum eral Concilium, cum nondum spiritus Sathanae in cordibus nonnullorum insusus esset, cum pro reformatione Ecclesiae, non deformatione, congregali viderentur, cum es-

¹ Lib. brev. p. 132. et in Cod. Ms. p. 261.

sent ibi plures ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, cum nondum se hostes Sedis Apostolicæ, a qua omnis Conciliorum auctoritas pendet, palam se profiterentur, cum vacare se profiterentur ad querendam Græcorum unitatem, quæ sola illis maleficæ synagogæ causa fuit Concilii ad certum tempus prorogandi, postquam eorum nefaria mens, maligna consilia, opera perniciosa, ex officina Amedei Sabaudiensis provenientia, palam facta sunt : cum appareret palam illos ad scandalizandam Dei Ecclesiam congregatos, cum videretur aperte scissuram per Dei Ecclesiæ hostes ex illius instructione fabricari, cum Græcorum unio nisi in nostra præsentia fieri non posset, cum varia scandala quotidie orirentur, cum solum depressio nostræ auctoritatis et Sedis Apostolicæ quereretur.

8. « Cumque nos veluti bonus pastor, cui de salute ovium cura erat, transtuleramus tunc Concilium ad civitatem Ferrariensem, non Concilium postea illud perditorum hominum pestifer conventus fuit, et malignantium synagoga, in qua nulla nisi destruendi et malignandi potestas fuit. Neque ad prætensas suspensionem privationemque, ut asserit, nostram aut erectionem illius idoli execerandi ulli reges aut principes Christiani consensere, præter illum ipsum Amedeum architectum et fabricatorem omnium scandalorum, sed et nullum quoque fore principem Christianum certi reddimur, adeo modici consilii, adeo parvæ prudentiæ, adeo perditi animi, et prodigum salutis minime suæ fore, qui illi idolo hæerere velit, et se perpetua infamia adstringere, qui animam suam et sibi subditorum populorum cupiat perdere, qui potius statuam Moloch dedicatam, quam nos Christi vicarium et Petri successorem velit in terris colere, qui denique cupiat dici a posteris se tantorem schismatis extulisse. At idem longa verborum serie nomina multorum enarrat, qui ad se electionem, sive prophanationem de se factam detulerunt, ac si ignoti homines sint, et qua spe, qua fraude, quibus artibus concitati ad tantum facinus nesciatur, quorum major pars partim metu, partim præmio, partim odio et conscientia seclerum, ministri suorum operum existerint. Nam profanatio illa a quibus hominibus facta sit, quam abjectis, quam indignis tanto pondere, quis ignorat? Octo ex natione Italica dicuntur fuisse, qui omnes Pedemontani et de dominio ducis ducis; qua in re manifesta perlidia, et singularis fraus hanc statuam detestabilem fabricantium fuit: nimis abjectum esset Italicum nomen et decus, si ejus auctoritas et dignitas circa octo solum ducis ipsius subditos versaretur. Nullus prælatus dilecti filii nobilis viri Philippi Mariæ Angeli ducis Mediolanensis sunt, qui potius, cum hanc machinam fieri præsensisset, omnes sibi subditos ab illa infami

conventicula avocavit. Nullus dilectorum filiorum Venetorum, Januensium, Florentinorum, aut regni Neapolitani prælatus interfuit, cum multi sint singulari doctrina, virtute, prudentia, et sapientia excellentes. Sed octo solum satellites tanquam liefores ducis ab eo ad id opus electi, in quibus nullum vestigium inerat Italicæ vel dignitatis vel auctoritatis. Gallie nationis octo similiter fuisse narratur quorum quatuor præfati ducis subditi, reliqui hi sunt, ut magnum dedecus insurgat tanto regno ita notabilibus prælatis prædico esse depulatos ad tantam rem, ut aiunt, homines contemptos atque abjectos, qui talis regni nomen et gloriam sustinere non possunt, quin illam potius dehonestant. Ex Hispania præter duos, quorum uterque temeritate propria absque ullo legationis munere Basileæ residebat, omnes Cathalani fuere, et ii aut sine dignitate, aut omni dignitate indigni, et qua vi impuls, satis constat. Ex Alamania, præter episcopum Basileensem, homines contempti, potius vino et epulis, quam ullo bono muneri assueti. Hoc est illud egregium consortium ex tam claris hominibus ad electionem, ut dicunt, Pontificis deputatum, certe digni qui talem statuam fabricarent.

« Sed fuerint viri eximii, ut præfati omnes, qua auctoritate, quo exemplo, quo more tantum facinus ausi sunt, quod unquam Concilium ex his, quæ vere sunt Concilia appellanda, Romanum indubitatum Pontificem ausum est privare? Cujus unquam auctoritate præter Constantiense, et hoc unitatis ratio posebatur alicujus summi pastoris electio facta est? A quo Concilio unquam auditum est deputatos, qui vicarium Christi eligerent, ut schisma in Dei Ecclesia suscitarent? O Salvator noster, quam magna est tua potentia adversus eos, qui oves tuo sanguine redemptas in prædam Sathana tradere voluerunt! Quam distat hoc infame latrocinium a sanctitate et operibus superiorum Conciliorum! Reliqua Concilia ad tollenda schismata celebrata sunt, hæc Phariseorum sentina schisma novum in Ecclesia excitavit. In aliis de tollendis hæresibus agebatur: isti hæresiarcham tanquam alterum Maumeth in Dei populo excitarunt. In Conciliis præcis de pace et concordia fidelium tractabatur, in ista nequissima synagoga fabricatus est gladius ad perditionem animarum, et ad scandala et discordias excitandas, ut non mirum sit ex tam nefaria hominum colluvione perditionis factum atque opus hæresum emeruisse. At idem multum disputat de Conciliorum auctoritate tanquam alter Augustinus aut Hieronymus, et non simplex homo rudis, indoctus et penitus litterarum ignarus, ut ne ad sacerdotium quidem digne assumi potest, qui si sciret, quæ sit vis Conciliorum, quam inferior potestate vicarii Dei, non effunderet tot incassum verba, neque tueretur insaniam quorundam dementium.

« Hoc autem ridiculum videtur, imo compatiendum potius tantæ mentis cœcitati, scribi ab eo ad excusationem tantæ prævaricationis, se onus illud sibi injunctum acceptasse ad evitanda pericula, in quæ respectu Christianorum incurrebat, et pro defensione unitatis Ecclesiæ, et ad schismata propulsanda, ut matri Ecclesiæ in suis afflictionibus subveniret, et ut bono publico Christianorum succurreret, nullaque fide pietatis indicia inserit litteris homo impius et crudelis, ut fideles Christi a vera fide ad hæresim impiam avertat, ut tenebras falsitatis obducatur veritati, et confictis mendaciis, quibus illæ litteræ sunt referatæ, fidelium animas seducat, ut verissime de eo dici possit, venenum aspidis sub labiis suis. Scimus veritatem quoque flecti et conculcari ad tempus posse, sed nequaquam extingui aut funditus interire. Haque confidimus in eo, qui solus est veritatis et fidei suæ protector ac defensor, quod illustrabit mentes fidelium et tergiversationes malignantium, et noctem eorum peccatis obducentium suo lumine reserabit.

« Verum, ut ne nos veritatis defensionem defuisse videamur, quis æquo animo ferat tantam mendaciorum congeriem in perniciem hominum fabricalam? Nam, quæ pericula Christianæ reipublicæ imminabant, nisi quæ illorum malignorum audacia et scelera præcuravit? Quod tunc schisma erat in Ecclesiâ, quæ divisio, ut ad eam tollendam novo schismate et idolo opus esset? Nullæ erant afflictiones, nisi illæ, quibus Basileensium scelera Dei Ecclesiam afflixere. Magna pietatis indicia et compassionis signa fuerunt Ecclesiæ unitatem scindere ob regnandi cupiditatem, novam hæresim inducere ob fidei favorem, et tanquam Luciferum ponere sedem ab Aquilone, ut esset similis Altissimo, dividere populum Dei, ut adoretur imago bestię, divisionis ac schismatis institutrix et auctrix, qui bellum pro pace, dissensiones pro concordia, schisma pro unitate, odium pro dilectione, pro quiete afflictiones, superbiam pro charitate in Christiano populo introduxit. Hæc sunt pii, ut ait, hominis opera, quibus pejora nullus Manichæus, nullus infidelis, nullus Dei hostis facere potuisset. Rem pessimam, Deo hominibusque invisam, et ab omnibus fidelibus vindicandam verborum ambage et misericordie obumbratione conatur defendere. Sed ille, cujus lux etiam in tenebris lucet, illuminabit suorum fidelium corda, neque permittet veritatem opprimi potentia, aut a conatu malignantium superari, infundetque mentibus hominum, ut si qui perditionis filii sua sponte voluerunt, nequaquam in eandem perditionem se attrahere permittant. Plura schismata in Dei Ecclesiâ excitata sunt, sed eorum auctores post æternam damnationem, etiam in hac vita legimus meritam pœnam fuisse perpressos, nos autem supplicamus Missi-

mo, non ut aliquem puniat, sed ut ignoscat illis, et det gratiam ut resipiscentes a laqueis diaboli ad viam veræ pœnitentiæ, et ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ revertantur ».

9. *Poggius Florentinus in Amedeum invehitur.* — Graviter etiam invectus est in eundem antipapam aculeata oratione Poggius¹ Florentinus, qui Pontifici a secretis erat, in qua subdolas illius Encyclicas ad fideles pervertendos exaratas litteras redarguit contentosque in ea dolos delegit: « Legi, inquit, nuper oblatum mihi exemplar cujusdam non Epistolæ, sed somnii hominis delirantis, qui quod dicat aut scribat ignoret. Et certe arbitror illum, cujus nomine scripta est, quid ea Epistola contineat inscium non intelligere, quæ sunt scripta. Quid enim sciat, qui nunquam litteras didicit, nullam unquam neque profanam doctrinam perceperit, nullum Dei præceptum legerit. Sed tamen tanta jaclantia referta est, tanta verborum magniloquentia, tanto ambitu sententiarum, ut qui ab Amedeo dicta nesciat, ab aliquo ex priscis illis doctissimis viris Romanis Pontificibus profectam putat, Gregorium aut Leonem loquentem existimares, non eum, qui litteras nescit, qui sacra ac profana eodem loco habeat, qui religionem in quæstum verterit, qui schisma ad quærendum aurum in Ecclesiâ excitaverit, qui veritatis, hoc est, ipsius Dei hostis acerrimus tanquam naufragus et nudus omni se auxilioque destitutus mendicando ac mentiando omnium spem atque auxilium imploret. Sed nil tibi proderit simulata verborum fucatio, nil illa perversa via. Quem te dicis habere unionis appetitum, notus es omnibus, nota mens, nota facinora. Itaque alias fallacias quæras oportet, cum in his parum profecerit calliditas tua: a multis schisma detestatur. O perversum sanctitatis genus! cur potius schisma, quam te ipsum hujus scissuræ principem detestaris? Cur non abhorres scelus tuum, qui illud schisma conflasti? Cur non odis pertinaciam ac pervicaciam tuam, qui fabricantibus scissuram Ecclesiæ fomentum ac robur addidisti? Nam, quis facem illam barbaram in suum dominum incitavit? Amedeus. Quis illorum insaniam contra Eugenium excitavit? Nempe Amedeus. Quis pecuniam illorum cupiditati porrexit? Ille idem Amedeus. Quis est in idolum adversus Christum erectus? Amedeus. Et tu schisma tibi odio esse dicis, unitatem appetere profiteris, qui unitatis hostis acerrimus illis gladiatoribus arma porrexisti, quibus scinderent inconsulilem tunicam Jesu Christi? » Nonnullisque interjectis verbis: « A te malorum omnium satore tanquam a præcipuo fonte causa exorta est omnium Ecclesiæ calamitatum. Tu suasor, impulsor, adiutor, auctor, architectus hujus tam præclari operis extitisti: tu in divi-

¹ Pogg. in Felie. antip. vectiva.

sione Ecclesie falsam hereditatem subripuisti, ut tibi partem poneret cum iniquis. At quam humiliter draco loquitur vorax, quam submisse, quam molliter, ut pacem Ecclesie videatur appetere. Cur non illam præbes populo Christiano, quam ab ea solus per summum scelus eripuisti? Cur non cedis aliene dignitati? Cur non renuntias fastigio a te per summum dedecus occupato?

« Sed, quod ridiculum est et mihi risum movit plurimum, extollit Concilium, ut appellat, Basileense, et suam prophætionem dicit a Deo provenisse. Magna profecto fuit Deo cura excitare alterum Sathanam, qui fidem suam perverteret, qui Tartari jamas patetaceret, quo ipse sui que cultores essent descensuri; magna Amedei merita apud cælestes erant, ut omnes eiterentur schisma fieri, ut ipse in throno Sathanæ constitueretur; nam quod in illa sceleratissimorum factione hominum tuas vires, tuam auctoritatem, tuam fidem cottores, recte facis iniquos cum iniquis animo et sententia convenire. Quis enim ignorat qualis fuerit illa tumultuaria iniquatissimorum hominum manus? Quis non novit quales viri, quam nefarii, quam reprobi, quam scelesti in illa sentina nequitiæ fuerunt versati? Apostate, fornicarii, incesti, raptores, transfugæ turpi convicti crimine, blasphemi, Deo et suis superioribus rebelles, fax denique prælio et mercede a te corruptore conducta illa colluvies fuit, quæ Basileam profecta est, te duce, ad explendas varias libidines, et impunitatem suorum scelerum consequendam ». Et infra :

« At minime cupidum dignitatis Pontificalis scribis te fuisse. Quid ergo te impulit, ut homines illos perditos auro, spe, præmio, precibus per quosdam, quos novimus, corrumperes, ut tibi faverent induceres, ut te eligerent cogeres, nisi mens cæca? Cupiditate dominandi et auri avarilia æstuans, ac fervens ambitione tunc tot pecunias ut nihil prodessent incassum effudisti? Tunc gratis nulla alia spe motus animam Sathanæ despondisti? At, credo, illorum Patrum gravitas, morum sanctimonia, auctoritas te movit, illorum virtus te decepit, et ad credendum eorum decretis te invitavit. Homo simplex eras, rudis, atque illorum perversitatis ignarus, impulsus, deceptus, etusus fuisti; profitearis saltem stultitiam tuam, ut malitiam fugias; satius est enim stultum quam malum videri. Sed neque deceptus es, neque errore prolapsus, diutius excogitatum, præmeditatum, provisum hoc tuum consilium fuit, tu omnium rerum machinator atque instructor, tu schismatis snasor atque impulsor extitisti ».

10. *Aucta ex interregno insolentia antipapæ et Basileensium, quorum sophismata diluantur.* — Aucta est Amedei insolentia, cum vacuo Cæsareo solio, septemviri, qui schismaticorum improbi-

tatem refundere debuerant, tuendæ pacis inani specie pacem confuderunt, dum qui Eugenio et Florentino Concilio adherere debuissent, cephalos sese constituere¹ XXI Martii Francofurti professi, neque Eugenio adversus Basileenses, nec Basileensium adversus Eugenium edicta se suscepturos: « Dissidiis, inquit, sincero corde condolentes non immerito veremur, nisi firmissima fraternaque constantia nostra solidaretur integritas, ipsius dissidii scintilla flammæ discordiæ usque ad apicem columnasque sacri imperii profendat, ut, sic utriusque gladii potestate concisa atque contracta, aller alteri minime subvenire possit: electio quoque Romani principis, per nos de præsentibus celebranda sub prætextu cujuscumque censure annullari queat, ideoque hujusmodi periculis quærentes quantum valemus occurrere, ac unionem et zelum fraterni amoris inter nos lenacius conservare, ante omnia protestamur, quod per ea, quæ nunc dicimus, ac per alium quemcumque actum, quem facturi sumus, ab obedientia et reverentia sanctæ Sedis Apostolicæ sanctæque matris Ecclesiæ nullo unquam tempore discedere volumus nec in aliquo vacillare, quinimo prout debito Christianæ religionis, cujus professores sumus et sacramenti vinculo tenemur, ipsam Sedem Apostolicam sanctamque universalem Ecclesiam matrem nostram sincera mente veneramur et illi integraliter obedire: quia vero inter prædictum sanctissimum dominum nostrum, ac sacrum Basileense Concilium (quod dolenter suslinemus) expressæ vigent discordiæ, adversa quoque quotidie processus et mandata procedunt ab eisdem, quæ mentes nostras adeo perplexas reddiderunt, ut pro debito fragilitatis humanæ de illorum viribus habeamus merito dubitare. Sed quia pro electione Romani principis, in præsentiarum congregati sumus, cui dum adhaeremus, juxta traditam a D. Carolo IV Romano imperatore nobis normam, nullis debemus exteris cogitatibus perturbari, sed eidem electioni quietis mentibus intendere, ideoque edicimus et protestamur ac bona fide promittimus, quod in præmissa discordia inter sanctissimum dominum nostrum et sacrum Basileense Concilium nullam partem adversus alteram de præsentibus quomodolibet fovere proponimus, etc. Actum Francofurti anno Dom. MCCCXL, die XXI mensis Martii ». Sanxerant iidem principes superiori anno in Maguntino conventu, nimirum neque Eugenio Pontifici Conciliove Ferrariensi adversus Basileenses, neque Basileensibus adversus Eugenium adhaeruros; quod si Ludovico Arelatensi pseudocardinali seditionis auctori, id adeo visum est indignum, ut exclamarit, referente Aenea Silvio²: « Illud quomodo stare pos-

¹ EXL apud Corl. hist. Russ. l. IX. — ² Euseb. Sylv. l. I. de gest. Conc. Basil.

set, se minime intelligere, quod neque Concilio neque papæ se obedituros statuissent, quoniam aut illi parendum esse aut isti, tertium nullum esse tribunal, cui foret obediendum in his, quæ fidem vel animarum salutem respicerent»; multo magis Eugenio indignum visum est, adeo ut in Germanos sibi non obtemperantes animadvertere decreverit; at illos ex eo efferatos pane defectionem ad antipapam molituros, sed iterum in viam salutis revocatos Basileensium schisma damnasse suo loco dicitur.

Interea eo amentia progressi sunt novatores Basileenses, ut cum ipsi essent numero paucissimi, atque ideo nomina in decretis veteri more adicere eos puderet, se veram esse Ecclesiam jactarent, negarentque Pontificem legitime, ut fatebantur, electum in cœtu centum et quadraginta episcoporum Orientalium et Latinorum Ecclesiam referre; nam si de multitudine agebatur, inferiores numero Basileenses Concilii Florentini Patribus exlitterunt, ut qui unum tantum cardinalem eumque perduellem, et circiter viginti partim abbates, partim episcopos perduellionis reos numerarent, adeo ut divina oracula ad colorandum facinus ab iisdem usurpata¹ magis Florentino quam Basileensi convenirent: *Si te non audierit, dic Ecclesie, si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et Publicanus. Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo, et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cælis.* Quam autem perperam inferant Basileenses ex concessa hæc Apostolis ligandi et solvendi potestate in subditos, datam etiam in Petrum eorum principem sive episcopis Apostolorum successoribus in Petri successorem, demonstrat Joannes cardinalis tit. S. Sixti²: « Quod prædicta, inquit, auctoritas non faciat ad adversariorum propositum, sed magis confirmet propositum nostrum, patet ex ordine temporis, quo Christus verba illa dixit Apostolis, quoniam, ut inquit S. Thomas, in iv dist. xxii. quamvis omnibus Apostolis data sit communiter potestas ligandi et solvendi, tamen ut in hac potestate ordo aliquis significaretur, primo soli Petro data est, ut ostendatur, quod ab eo in alios debeat descendere, propter quod ei singulariter dixit Christus: *Confirma fratres tuos, et pasce oves meas*, id est, loco mei, ut dicit Chrysostomus. Præpositus et caput esto fratrum tuorum, ut ipsi te in loco mei assumentes ubique terrarum te in throno tuo sedentem prædicent et confirment ». Et infra: « Eodem modo respondetur ad auctoritatem Rabani in glo. Dicimus enim quod potestas data Petro sit data aliis Apostolis, nihilominus tamen differenter, sicut exemplariter possumus dicere, quod Deus dedit lumen

soli et stellis, sed differenter, quia soli immediate et in plenitudine, stellis vero per medium solis et in minori quantitate, sic Christus dedit Petro immediate et in plenitudine, aliis vero mediante Petro vicario suo generali et gubernatore totius orbis Christiani, et in quantitate sive mensura per Petrum limitanda secundum partem sollicitudinis, ad quam essent evocandi ». Abusi sunt etiam Basileenses hoc oraculo: *Ubi duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum.* Si de conjuratorum exiguo numero et pertinacia gloriantur, in ea re inhæserunt vestigiis hæreticorum, quibus nunquam fuci ad subornandum flagitium defuerunt; nam illi de translato ad Orientalis Ecclesiæ promovendam conjunctionem Concilio, cujus transferendi a Pontifice nulla unquam major et angustior causa occurrere potuit, velut de conceitata persecutione in Ecclesiam impudenter questi sunt: « Objiciunt alii¹, quod in sancta Synodo (ita schismaticam vocant), permanentes pauci numero fuerunt ad exercendos actus juridicos suspensionis ab administratione papali et depositionis olim Eugenii, ac subsequentis electionis sanctissimi domini Felicis papæ V, quæ quidem objectio, si illi debeat suffragari qui Synodum persecutus est, qui omnibus modis homines ab ea subtrahere et separare laboraverit, et adversus illos militet, qui tempore persecutionis permanserunt, qui omnes de orbe ad succurrendum et providendum Ecclesiæ Dei per Epistolas et oratores vocare integro fere biennio non cessaverunt, quis non videt ex hoc Conciliorum auctoritatem prostreri et confundi? Nam semper summus Pontifex dum Synodum rumpere velit, aliquos exinde abstrahere poterit, si autem alii permaneant, objicitur eis paucitas sicque videntes se nihil proficere posse, Synodum in tantum deserent, permitteturque agere cuilibet summo Pontifici quidquid libuerit ».

Hæc Basileenses, pietatis inane specimen sceleri obtendentes, appellantesque impie persecutorem Eugenium, quod privatis seditiosorum voluntatibus et commodis obstaret, Basileensemque Synodum, quæ tot annis tenuerat, in Italiam translulisset, ob gravissimas et justissimas causas: « Etenim in Basileensi Concilio », inquit Turrecremata², « sub colore conversionis hæreticorum aut reformationis Ecclesiæ in capite et in membris, practicata sunt multa mala et scandala orta; usurpata enim sunt Apostolica Sedis privilegia, plurima mala dogmata seminata, etc. » Cumque male se egisse nollent facteri, schisma conflareunt et schismatis culpam inique impieque in Eugenium et universam Ecclesiam conjeecerunt, donec postea gesta rescindere coactos visuri sumus.

Quod autem attinet ad ignominiam calu-

¹ Basileen. Conc. in resp. synod. — ² Turrecr. sum. de Eecl. c. 61.

¹ Epist. Synod. Basil. p. 146. — ² Turrecr. de Eecl. l. III. c. 69.

mitia, quam illi Romanis Pontificibus inurere ausi sunt, quasi publicum Ecclesiae bonum proveli in Conciliis nolint, eos temeritatis ita perstringit idem Turrecremata: « Mulla in his adversariorum argumentationibus presupponuntur, ut puta, quod solus papa inter omnes de Concilio obviet bono universalis Ecclesiae, aut quod ipse videret necessitatem Ecclesiae et fidei periculationem nisi Concilium continuaretur, et tamen, quod ipse solus nollet continuationem Concilii, et multa similia, quae adversarii facile et temerarie judicant in summis Pontificibus, licet tanta iniquitatis exempla nusquam superioribus temporibus expresse in aliquo vero Romano Pontifice legerint. Nos respondemus, non quia credamus illa tanta facilitate possibilia, quanta adversarii illa possibilia supponunt; nobis enim non videtur tantum malum de summis Pontificibus facile judicandum, considerata maxime prerogativa illius Apostolicae Sedis, tam ex parte divinae pollicitationis, quam ex parte excellentiae meritorum sanctorum Pontificum, qui in ea sederunt, unde Symmachus papa in cap. *Non nos* dist. 10 dicit: « Quis enim sanctum dubitat, quem apex tanta dignitatis extol-
« lit, in quo si desunt bona acquisita per meritum, sufficientia quae a loci praedecessore testantur, aut enim claros ad haec fastigia erigit, aut qui eriguntur illustrat ». Haec merito Turrecremata scripsit adversus Basileenses, qui contra Eugenium egregiis virtutibus in Ecclesia universa praefulgentem, ac divinae gloriae propagandae excindendaque Mahumeticae impietatis studio flagrantem, instinctu demonum impulsus conjuraverant, ut Orientalium Ecclesiarum conjunctio conciliata cum Latina ob ipsorum turbas dissolveretur. Caeterum dum aliqui Pontifices a saecularitatis officio defecere, providit Deus, ne ex privatae personae vitiis aliquod detrimentum fides pateretur, ut Baronius et Bellarminus cardinales demonstrarunt. At Basileenses cum reformare Ecclesiam se velle jactarent, eam, quantum in ipsis fuit, haeresi et schismate deformarunt, quorum dolos posteriores novatores sunt secuti.

Delapsi deinde sunt Basileenses ad inanes querelas, et qui multa ob perduellionem erant passi, ea se pietatis studio perpeti more haereticorum jactarunt; et cum omnes, qui ipsorum factionem deseruerant, atque ad Pontificem pro conciliandis Romanae Ecclesiae Graecis se confulerant, Ecclesiam deseruisse deblaterarunt: se autem cum Apostolis comparare non sunt verili¹; quam cantilenam haesiarchae omnes insusurrare consueverant. Sunt enim haec blasphemorum et hypocritarum verba: « Sed numquid illi, qui non fugerunt, qui non deseruerunt Synodum in necessitate, qui non fidem, verita-

tem et justitiam ita illi colorant schismatis flagitium), conculcari permiserunt, quique pro his sustinendis tribulationes et dolores, pestem, guerram, penuriam et ceteras adversitates subierunt, propterea culpandi sunt? Numquid Apostoli, qui in numero pauci cum Christo manserunt in tentationibus suis, aliis discedentibus, ideo male egerunt? » Male illi gloriabantur manere se cum Christo, dum se a Christi vicario segregabant. Subdunt quoque: « Nonne satis elucidatum fuit in supradicta synodali responsione, quae incipit: *Cogitanti*; consentiente in hoc et cooperante tunc legato Apostolico, quomodo illi, qui permanerent in Synodo usque ad finem operis sui commendandi essent ». Si autem audiendus visus sit legatus Apostolicus, nullo magis ipse Pontifex audiendus fuit, et si errantem legatum secuti sunt, multo magis penitentem sequi debuerunt: is vero fuit Julianus Caesarinus S. Angeli cardinalis, qui Eneae Sylvio gesta in Basileensi Concilio illi objicienti ingenue suum errorem fassus est, hisce verbis¹:

« Praesumpsi de meipso dum essem Basileae nimis, quamvis deceptus decepi, et credens prodesse nocui, in medio Ecclesiae docens quae non didici, caecus erravi et in tenebris ambulavi, reliqui tandem Ecclesiam malignantium, et cum impiis sedere recusavi. Revelavit Dominus oculos meos et consideravi mirabilia de lege sua, cognovi priorem errorem, et quantum a vero prorsus abiissent Basileenses plane intellexi. Adii Romanam curiam, et Eugenio cum fuisset rebellis, submisi cervicem, a quo misericordiam consecutus ad unionem Graecorum navavi operam, et illis Romanae Ecclesiae reconciliatis, adversus impios Turcas legationem accepi. Castigans castigavit me Dominus et morti non tradidit me, sed humiliatum exaltavit, quia cognito in errore non perseveravi, sed mox in viam redii, et ex magistro factus discipulus, ex magno parvus, expurgato veteri fermento, novum hominum indui et vere matris lacte nutritus ad fontem veri perveni, quem sancti doctores ostendunt Graeci et Latini, quorum una vox est, salvari non posse, qui sanctae Romanae Ecclesiae non tenet unitatem, omnesque illas virtutes mancas esse ei, qui summo Pontifici obedire recusat, quamvis in sacco et cinere jacens dies et noctes jejuset et oret, et in ceteris videatur legem implere, quia melior est obedientia, quam victima, et omnis anima potestatibus sublimioribus subiecta est, et Romanum praesulem in Ecclesia verifice constitutum esse constat, a quo nullam ex ovibus Christi exemplam novimus. Ego ad ovile redii, qui diu erraveram extra caulas, et pastoris Eugenii vocem audivi: tu, si sapis, idem facies ». Haec Julianus cardinalis apud Pium II.

Addidere aliud sophisma Basileenses sic in-

¹ Basileen. in Ep. synod. VI ad. Nov. 1440.

¹ Jul. card. S. Ang. apud Pium II in Bullar. retract.

quientes : « Quis potest jam sub colore paucitatis vel alio quocumque occasione querere non obediendi Concilio in actibus praefatis? Quod si deinceps liberum sit unicuique de actibus synodalibus recipere quae volet, quae volet abjicere, reputare Concilium velut habens potestatem cum placuerit, cum non placuerit, non reputare, non audire Ecclesiam, nisi quando et quomodo voluerit, quis dubitat ex hoc omnem Conciliorum auctoritatem prosterni, omnemque obedientiam illis debitam frustrari? » Haec illi, cum tantis tenebris schismatis studio se involverent, ut vera Concilia a spuris discernere nequirent, sed ea ratione haereticalia cum Catholicis confunderent, dum notebant agnoscere ea vera, iisque parendum, quae confirmantur a Pontifice, utpote Ecclesiae capite, summoque Dei vicario, quae ab eodem rejiciuntur rejicienda, ut ex sacris canonibus confirmat Joannes Franciscus Poggius¹ : « Generalia, inquit, Concilia professione Romani Pontificis roborantur, 16. di. Propter et cap. sextam c. sancta et c. placuit semperque in Constitutionibus per Concilium promulgatis auctoritati papae defertur, ut ita demum sint rata, si ab eo probentur, ut canones ipsi aperte testantur 25. q. 1. § his ita de elect. c. signific. Praeterea Zosimus 25. q. 1. c. 1. Papa ait : Prima sedes unamquamque Synodum sua auctoritate firmavit ».

Cum vero Basileenses in superiori sophismate omnia Concilia, etiam sine Pontificio assensu et directione celebrata, errare non posse ponerent, Joannes² Turrecremata cardinalis S. Sixti egregie eos confutat; ubi enim Concilia quibus inhaeret Pontifex, Ecclesiae militantis caput, errare non posse demonstravit, tum subiecit de aliis Conciliis : « Concilium universale, non interveniente consensu et approbatione Apostolicae Sedis, errare potest in his, quae fidei sunt; quae conclusio exemplis et auctoritate ostenditur. Exemplariter patet primo de Concilio, quod copioso numero episcoporum conveniente Arimini celebratum est, in quo, ut dicit Hieronymus in altercatione Luciferiani et orthodoxi, nomine unitatis et fidei infidelitas scripta est. Hoc Concilium B. Augustinus vocal latrocinium, hoc Concilium damnatur in canone in cap. sancta Romana Ecclesia, ubi Gelasius papa inquit : In primis Ariminensem Synodum, a Constantio Caesare Constantini filio congregatam, mediante Tauro praefecto, ex tunc et in aeternum confitemur esse damnatam : secundo idem ostenditur ex Concilio Ephesino II, quod in exersionem fidei agitata est, et in ejus correctionem Leo papa Chalcedonensem Synodum instituit : et sic de multis aliis possent exempla induci, et illis etiam de Basileensi, quod et scandalosum et in multis a sanctorum Patrum

doctrina errasse videtur. Praeterea, quod Concilium praefatum errare possit satis aperte colligitur ex B. Isidoro in c. Domino sancto di. 50, ubi ait, quod si in gestis Conciliorum distans sententia inveniatur, illius Concilii sententiae standum sit, cujus quidem potior et antiquior extat auctoritas, nunquam autem ad invicem possunt discordare, nisi altero illorum a vero declinante, quoniam secundum Philosoph. 1 Ethicorum, omnia vera consonant, sed falsum est quod a vero dissonat : hoc autem nequaquam dixisset Isidorus, si fuisset impossibile Concilium aliquod errare. Idem etiam colligitur ex cap. cuncta per mundum 9. q. 3. Item Aug. in Epistola contra Donatistas ait : Haec Concilium illud perversum atque nefandum maxime, ut creditur, traditorum fuit. Ex his exsufflatur fantasia stulta eorum qui omni Concilio non errandi gratiam quasi essentialiter inesse affirmant, etc. » Adjunxere Basileenses subdolos hortationes ad fideles ad eos suis erroribus irrefutandos, concludentes male, si Concilio Basileensi antea parendum esset, dum scilicet auctoritate Pontificia firmissima petra nitebatur, etiam post factam ab ipsis in summum Ecclesiae caput conspirationem illi parendum. Denique hanc loci ac temporis notam adjiciunt : « Datum in congregatione nostra generali in Ecclesia majori Basileensi celebrata VI idus Novembris, anno a Nativitate Domini MCDXL ».

11. *Cardes cardinalis Witellesci; pugna et victoria contra duces Mediolanensem; Ludovicus patriarcha Aquileiensis et cardinalis.* — Inter hos schismatis fluctus editum est in Joanne cardinale Witellesco, domi militiaeque clarissimo, humanae calamitatis exemplum. Eum vere an falso apud Eugenium detatum, inque suspicionem affectatae tyrannidis adductum ferunt¹, occulta praeterea cum Philippo Maria Mediolani duce agitasse consilia, arcana cum Nicolao Piccinino colloquia servasse, clamque litteras misisse accepisseque. Utinamque se res habuerit, Antonius Ridus praefectus Hadriae arcis in illius aditu multis vulneribus ipsum stravit cepitque, cumque armatum agmen, cardinalem sequens, ut ultiorem sumeret, accurrisset, Antonius, ostensis Pontificiis mandatis, tumultum sedavit. Demum vigesimo post die vulnerum dolore extinctus est Witellescus, ejusque cadaver S. Mariae supra Minervam tumulo conditum. Casus nimirum est, cum forensi satellitio resistere auderet : Eugenius enim, utpote justissimus summaque pietate praeditus legum ordinem in ipsius causa sequi decreverat. Praefectum in ejus locum Pontificiis copiis Ludovicum Mediolanensem Patavinum, episcopum Florentinum, ab Eugenio tradunt², qui Nicolaum Piccininum

¹ Pogg. lib. de potest. papae p. 3. arg. 25. — ² Joan. Turrecr. summ. de Eccl. l. III. c. 58.

¹ Steph. Julss. Ms. Arch. Vat. Blond. dec. 3. l. v. S. Ant. III. p. III. c. 11. § 10. Jen. Sylv. l. II. c. 4. Pog. l. VII. Cornus p. 5 et alii. — ² S. Ant. III. p. III. c. 11. § 11. Pi H. Com. 2.

Mediolanensis exercitus duces hostemque Ecclesie minas Florentinis intendentem praelio fudit¹ die Apostolorum Petri et Pauli sacro; de qua victoria hæc S. Antonius² prodit: « Asserunt plurimi magis Dei virtute, quam viribus vel industria humana habitam fuisse victoriam; nam secundum humanum iudicium ille astutus Nicolaus ita ordinaverat bellum, quod victoria ei cedebat. Huic autem plurimum nocuit avaritia suorum, nam cum hostes viderentur jam deficere, et quasi fugere, plures ex Nicolai copiis inclinati ad prædam ceperunt dispergi, inde adversarii fortiores effecti prævaluerunt. Dignum utique et justum erat, ut principes Apostolorum, qui Romanam Ecclesiam suo sanguine consecraverant, ea die martyrii sui Petrus et Paulus causam Ecclesie defensarent, quæ cum Venetis et Florentinis contra hostes suos dimicabat, ac plenam victoriam ministrarent ». Historiam accuratius describit Petrus Andreas de Castaneis³ hisce verbis:

« MCDXL anno, Eugenius papa IV cum curia sua valde notabili Florentie personaliter erat; Ecclesia quidem necnon et Florentini a Philippo Maria duce Mediolanensi crudeliter vexabatur, et a Nicolao Piccinino dicti ducis militiae principe ita et taliter, quod major pars castrorum videlicet illorum, quæ sunt a civitate Florentina ad Aretinam et Senarum territorium perdita erant, veneruntque gentes domini capitanei usque ad planitiem civitatis Florentie depradando bona et homines, et comburendo, ac infinita mala faciendo, ita ut nobiles, cives et artiste civitatis sicut et curiales erant quasi cæci, et quid agerent nesciebant, timebant enim non capere bellum et acies producere contra dominum capitaneum, cum esset valde astutus et copiam maximam hominum fortium haberet, necnon armorum et equorum; Deus autem, qui est mirabilis in sanctis suis, et non despicit neque derelinquit homines in se sperantes, sed adjuvat, defendit et protegit, cum primo anno jam infinita miracula per B. Andream particulariter curando a diversis infirmitatibus ostendisset, et concursus populorum ad visitandas ejus reliquias veniebat vota sua portantium et offerentium, revelavit per B. Andream cuidam juveni, qualiter in die S. Petri Apostoli, qui caput est Ecclesie, quod festum infra octo dies appropinquabat, bellum et campus caperetur contra prædonem Ecclesie inimicum et Florentinorum, contra quem maxima victoria consequeretur, ita quod tota civitas staret in canticis et tripudiis, focis, luminaribus et processionibus. Talis vero juvenis in præceptum habuit, talia intimare decem officialibus ballie sive guerra civitatis, inter quos erant isti, ut sum

memor, dominus Angelus Jacobi de Acciajolis, miles, Cosmas Joannes de Medicis, Nerius Gini de Caponibus, Joannes Petri Bartholomæi, etc., qui quidem juvenis intrepidus et virilis absque aliquo metu intravit in prædictorum congregationem, quos invenit tristes plenosque dolore, quibus ait hilari et jucunda facie: Domini mei decem, quid tristamini, cum Deus per sanctos suos et hujus civitatis advocatos contra vestros inimicos sit dispositus ita et taliter pugnare, ut ejus ope talem victoriam obtineatis, qualem in memoria hominum non sit retroacto tempore hanc civitatem habuisse? Itaque confortamini et viriliter agite; quoniam B. Andreas de Corsinis civis vester episcopus Fesulanus de Ordine Carmelitarum et in domo ipsorum sepultus, qui noviter tanta miracula ostendit, ita hæc mihi voluit revelare ac præcipere, ut vobis dominis meis intimarem.

« Qui quidem domini et officiales admodum animati et confortati, omni deposito timore, sicut veri fideles et securi de tali revelatione, operam dederunt cum ipsorum capitaneo et capitaneo Ecclesie bellum ac pugnam contra inimicos eorum capere ipso festo die S. Petri Apostoli, mira res et quasi inaudita! in paucis horis est habita victoria, quod vix unus de inimicis remansit; nam nonnullæ personæ devotæ, commorantes ubi actum est bellum sive prope, retulerunt vidisse in acre quemdam episcopum de albo indutum super equum cum baculo in manibus ante se promoventem infinitam aciem armorum contra dictos nostros inimicos et ita ex divina gratia et meritis beatorum sanctorum civitatis Florentie advocatorum, et præsertim B. Andream de Corsinis recepta est victoria prædicta, et liberata est civitas a tyrannis, et per consequens Ecclesia, videlicet Eugenius papa cum toto clero suo. Ex qua victoria ordinatum est maximum festum, videlicet solemnis processio omnium religiosorum, omniumque Florentinorum civium, quibus præceptum est, ut venirent ad Ecclesiam Carmelitarum et ibi solemnissimè missa cantaretur de Trinitate, et de voluntate domini nostri papæ Eugenii, cui supplicaverunt reverendissimi cardinales sequentes, nempe Dominicus de Capranica, dominus de Columna, dominus Andegavensis, dominus Placentinus, dominus S. Mariæ Novæ ad requisitionem totius populi Florentini: in tali processione omnibus ostensum est corpus ipsius B. Andream, quod ita est integrum, ac si hodie mortuus esset ». Adscriptus postea est in sanctorum numerum ab Urbano VIII ».

His addit S. Antonius⁴ Eugenium X kal. Julii sacra purpura donasse Ludovicum episcopum Florentinum, ac patriarcham Aquileiensem, dictum Scarampum sive e Mediarota, patria

¹ S. Ant. sup. c. 11, § 13. — ² Id. ib. — ³ Petr. Andr. de Cast. in Vit. S. Andr. Corsini c. 7. Surus et Bolland. ex eo XXX Januar.

⁴ S. Ant. ubi sup.

Patavinum, quem a medica arte ad bellicam se contulisse, ac presbyterali titulo S. Laurentii in Damaso insignitum, refert Alfonsus Ciaconius¹, unaque enim Ludovico Petrum Barbum Pontificis ex sorore nepotem ex designato episcopo Cerviensi creatum addit diaconum cardinalem S. Mariae Novae, qui deinde auctus titulo S. Marci, demum in Pontificatu Pauli II nomen accepit. 1. Caterum de Ludovico ad patriarchatum Aquileiensem execto extant Eugenii ad ducem Venetorum data litterae², quibus rogat, ut eidem patriarchae Forijulii provinciam restituat. Plurimas gesserant pugnas Veneti cum patriarcha hujus praedecessore eique terras multas eripuerant, quam ob causam a Basileensi Concilio censuris percussi fuerant. Dissimularat vero rem Pontifex, cum iste de Venetis male meritis esset. Eo autem mortuo, ad jura Ecclesiae Aquileiensis asserenda incundamque a Venetis gratiam, Ludovicum Venetae clientem reipublicae, eidemque plurimum devinctum patriarchatui praefecit, concepta spe, Forumjulium ipsi, utpote non suspecto, restitutum iri, sed cum Veneti partem provinciam restituere abnuerent, monuit ducem Pontifex sine magno dedecore et offendiculo publico se Ecclesiae Aquileiensis jura infringi pati non posse, si vero hunc ipsorum amicum et eximium patriarcham respuant, ad aliam quidem dignitatem traductum iri, ac tum regis Romanorum rogatu alium patriarcham subrogandum, qui forte infensus certe non Venetus esset futurus.

« Dilecto filio nobili viro Francisco Foscarei duci Venetorum.

« Reversus ad nos dilectus filius noster Franciscus cardinalis Venetiarum S. R. E. vicecancellarius, multa retulit nobis de amplo honore sibi et in eo nobis ac Romanae Ecclesiae multipliciter impenso ab dominio et civibus tuis, narravitque diligenter, quid tecum egerit circa singulas commissionis sibi factae partes; sed cum caetera summi habitura sint respondendi tempus, unum est quod differri non postest. Id vero a remotioribus principiis ideo repetemus, ut intelligere possit, si volet tua celsitudo et consilium, ac civitas universa, nos eam rem tua magis et civitatis illius patriae nostrae, quam nostra causa querere. Credimus te memorem esse, nos a die assumptionis nostrae ad summi Pontificatus apicem tam per oratores tuos ad

nos missos, quam per nostros, qui aequali ex causa ad te venerunt, semper tuam celsitudinem exhortatos fuisse, monuisse ac requisivisse non solum tanquam pastorem et animarum patrem, sed tanquam ex civitate unum singulorum aut fratrem aut filium, ut si misericordiam a Deo nostro, si pacem veram, bonam atque utilem habere cupiebatis, ab hujusmodi rerum Ecclesiasticarum retentione, ab aliisque pravariationibus resipiscentes, omnia emendaretis. Accidit postea, ut cum apud tunc Basileense Concilium, Ecclesiae Aquileiensis occasione, multas magnasque incurrissetis agitationes, tot postea tamque magnas promissiones illas, quarum memor esse potes, per oratores tuos publice feceris in ipso Concilio, in quo ex omni Christianorum natione oratores et viri praestantissimi affuerunt.

« Procedente postmodum tempore, cum in eodem Concilio excommunicationis laqueo immodati, et per orbem publicati fuissetis, non levem infamiam, neque contemnendum incurrimus odium, vos ad cautelam tam leviter absolvendo: et postquam vestrae contentiones cum patriarcha illo inveteratae erant, ipseque in multis honestatis terminos fuerat praetergressus, nullam vobis de hoc patriarchatu molestiam ipso vivente dedimus, eo autem defuncto, fidentes id, quod magna jam ex parte evenit, ne aliqui illum peterent magnates vestrae reipublicae inimici, scripsimus vobis, ut cum eidem Ecclesiae unum dare constituissemus, qui cum vester esset totus, nemini tamen adeo foret suspectus, quin honoris vestri rationem habuisse videremur, velletis vos disponere ad Ecclesiam ipsam cum suis juribus ipsi patriarchae consignandam, et postea pronuntiato in patriarcham venerabili fratre Ludovico, tunc archiepiscopo Florentino, per litteras primum, deinde per dilectum filium magistrum, Joannem Carvail sacri palatii causarum auditorem, et postremo per supradictum cardinalem Venetiarum suasionibus apud vos, precibus, et quibuscumque potuimus modis institimus, ut dictam Ecclesiam cum juribus et bonis suis dicto patriarchae consignaretis: quae autem fuerit responsio vestra et vos omnes scitis, et nos doloris admirationisque magnitudinem nunc referre desinimus. Sed rationes saepenumero scriptas, et per nostros oratores supradictos nostros nomine vobis dictas, ideo nunc replicare libet, ut si post nostram provisionem, quam rationabiliter in hac

¹ Ciacon. in Eug. IV. — ² Lib. XI. Ep. secr. p. 103.

1. Translatio illa Ludovici ex archiepiscopali sede Florentina ad patriarchalem Aquileiensem ab anno isto in precedentem transferenda est. Teste enim Sancto in Vita ducum Venetorum, anno MCDXXXIX, die XVIII Decembris, in actu cardinalium pronuntiati fuerunt ab Eugenio Ludovicus in patriarcham Aquileiensem, archiepiscopus Spalatrensis in archiepiscopum Florentinum. Spalatrensis vero datus archiepiscopus Jacobus Balcerus a Perusio nuncupatus. Porro Sanctus fidem plenam meretur, cum suam illam historiam ex litteris, quae subinde ad senatum Venetum e variis mundi partibus dabantur, texerit. Hac tamen promotione Pontifex nihil minus quam Veneti senatus gratiam promeruit: haud enim diu post missus a Pontifice Christophorus quidam Bonifacius, exposuit senatui illi omnes ferme per orbem principes ac praesertim Gallum, Anglum, Hispanum Eugenium Pontificem agnoscere et colere: Venetos proinde rogabat, ut optimum ahorum exemplum sequerentur. Cui a senatu responsum datur, Venetos nihil unquam aequi a Pontifice impetrare potuisse. Haec Sanctus ad an. MCDXXXIX.

re statimimus, quidquam vobis adversi evenerit, vos ipsos et neminem alium incusetis, qui nostris consiliis, precibus et suasionibus a summa in patriam charitate profectis nolueritis acquiescere.

« Diximus sæpe, et identidem affirmamus, offendi a domino illo Deum nostrum in occupatione Aquileiense Ecclesie, nec dubitari debere, quin a maiestate divina ipsam misericordiam, quæ in vestris laboribus exinde minorem lentioremq; habeatis; nam, et si certissime probatum est experimento, Deum ubique illis irasci, a quibus Ecclesiarum jura impediuntur, tamen sæpenumero audivimus majores nostros dicere solitos, et civitatem nostram, et omnes alios, qui Ecclesie Aquileiense terras et jura molestarunt, aliquod passos esse evidens detrimentum: læditur secundo loco noster et Apostolicæ Sedis honor, adeo ut temporibus istis quæ, ut nosti, turbulentissima sunt, non parva calumniatoribus nostris præstetur occasio de nobis murmurandi, qui dicimur sponte permittere, quod præstans hæc inter Italiæ Ecclesias a secularibus, et uti dicunt ipsi, tyrannice teneatur. Affert etiam tuo illi dominio et civitati ea retentio dedecus et infamiam per Christianum orbem, maxime attentis promissionibus tam a te publice factis per oratores tuos in Concilio tunc Basileensi, in quo, ut diximus, tunc aderant ex universo Christiano orbe præstantes viri, qui tunc talia in tuum nostrumque dedecus prædicare non desinunt, et nisi aliter fiat, continuo pejus dicent. Eam vero infamiam, ut ultima huic particula primo satisfaciamus, utrum negligas nescimus, sed nos certe tenemus abesse non posse, quin istis temporibus Deus totis sensibus sit colendus, maxime cum innocentia placari oporteat.

« Quantum attinet ad honoris nostri partem, quæ fuit secunda; dicimus nos iudicio nostro non esse tam pauca de vobis meritos, ut non potius debeatis hanc rem nostram, et non vestram, tam sanctam, tam justam, tam rationabilem a vobisque toties promissam facere, nec permittere, ut ipsius rei occasione ab amulis susurronibusque, et quidem, si id neglexerimus, merito laceremur, præsertim quando constet damna nostra in vestram etiam caput redundare. Respondent vero, ut audivimus, nonnulli ex vestris, vera esse et ita se habere quæcumque sunt dicta superius, sed obstare, et ne petitioni nostræ annuatis suadere temporum conditiones, quoniam periculosum nimis videatur patriam Forijulii tanto labore tantisque impensis quæsitam in patriarchæ unius potestate relinquere, hoc præsertim tempore, quando tam multos in circuli habetis hostes. Quæ quidem responsio nos ad instandum ardentiores facit, cum penitus sit contraria rerum vestrarum saluti, quam nos certe non minus, quam

vestrum quisque et querimus et optamus, neque enim dubitabit aliquis, qui animum a passionibus semotum habet, quin multi, imo omnes ex iis, qui terris patriæ sunt vicini, diligentius abstineant a lædendo patriam Forijulii suo patriarchæ subjectam, quam si eam viderint a vobis, ut dicunt, tyrannice possideri. Sed, inquiet quispiam, diligenter fideliterque in patria conservanda, ad Venetorum commoda statutus erit locumtenens quispiam, ex concilio Venetorum missus; nos autem, qui id homine alienigena et nobis ignoto fortassis tateremur, dicimus patriarcham hunc a nobis hoc tempore datum, quem non ignoratis Venetum esse, a nemine ex tuis aut fide aut charitate erga patriam aut diligentia superari posse, cum tamen ultra finem et diligentiam ultra patriarchalem auctoritatem aliquid in necessitatibus adjicere possit ad patriæ Forijulii defensionem, a Romane Ecclesie juribus et auctoritate, a propriisque quas habet facultatibus, quod nullo modo nobilis quispiam ex tuo consilio facere posset.

« Habes ex supradictis causas, habes rationes, quæ nos impulerunt, ut cum vacaret Ecclesia Aquileiense, potius præficeremus illi venerabilem fratrem, qui nunc est, Ludovicum patriam Venetum, quam aut ipsam diutius vacare pateremur, quod nullo modo fieri potuisset, aut cogere aliquem ex petitoribus ejusdem, quarum nullus satis tibi fidus fuisset, facere patriarcham. Unde, nisi passionibus ducimini, intelligere potestis, nos neque propria utilitate ductos, neque ut nostro familiari benefaceremus, quod Dei gratia aliter et multis modis possibile fuit nobis, eam provisionem fecisse, sed potius, ut in uno eodem negotio satisfacere honoris nostro, qui detentæ diu a secularibus Ecclesie Aquileiensi, cum vacavit, patriarcham, qui patria, fide, affectione, animo, voluntate non minus esset Venetus, non minus honoris, status, et utilitatis Venetiarum patriæ, quæ nos genuit, in omnem eventum rationem esset habiturus, quam quilibet ex illis, quos tuum dominium mittere pro locumtenentibus consuevit, eam rem tantopere optabilem, tantopere illi dominio amplectendam, tam multis, ut nosti, quæsivimus modis, nec tamen impetrare potuimus.

« Et licet sciamus nos, quantum ad nos attinet, apud Deum esse excusatos, non tamen in hoc gaudemus, quia quanto magis excusati sumus in non faciendo, tanto magis aggravatum est peccatum vestrum in non parendo justis, piis salubribusque monitis nostris. Nec tamen ideo aut permissuri sumus, quod ipse venerabilis frater Ludovicus patriarcha in vim juramenti vobis et Ecclesie præstiti facere teneretur, contra vos procedat, aut nos sententiam excommunicationis fulminabimus, vel ut civitatem, ut par esset, Ecclesiastico subjiciemus interdicto, cum potius ex animo doleamus, ut excommuni-

cationem ipsam in gravi forma ipso facto incurrisse, et eadem esse periculosissime innodatos, sed cum honorem vestrum usquequaque etiam velimus, patriarcham prædictum ad aliam transferemus dignitatem, et sic dimittet patriarchatum Aquileiensem, quem tamen, cum sit ex principatioribus imperii dignitatibus, velimus nolimus, cogemur dare ad requisitionem regis Romanorum. Qui autem ille sit futurus lucusque ignoramus. Sed unum scimus, quia Venetus non erit, prout nec unquam anteanisi hic noster quispiam fuit, et licet etiam eo casu diligenter curaturi simus, ut vobis sit amicus, quem faciemus; utinam ne rei natura nostram superet intentionem, et pro amicissimo vobis veniat inimicus. Florentiæ III id. Martii anno x ».

12. *Fridericus III ad imperium erectus.* — Quod ad regem Romanorum attinet; hoc anno celebratis ab imperii electoribus Francofordiæ comitiis, unanimi omnium consensu renuntiatus¹ est Romanorum rex Fridericus ejus nominis III dux Austriae Ernesti filius et Alberti demortui patruelis, pietate insignis, quem vigesimum sextum ætatis annum tum egisse ferunt, in cujus posteritate imperialis dignitas firmata est (1). Suscepto imperio politica septemvirum, qui non sine magno religionis detrimento Florentinæ Synodo adherere volebant, neque Eugenio adversus Basileenses, nec Basileensibus adversus Eugenium se parituros profitebantur, secutus consilia, conventus sollemnis in annum proximum indixit² Moguntiae, ac regem Francorum ad eos pellicere amissus est³, ut de sedandis Ecclesiæ discordiis agerent.

« Fridericus Romanorum rex semper Augustus, Austriae, Siliæ, Charinthiæ et Carniolæ dux, comes Tirolis, etc. serenissimo principi Carolo regi Francorum, fratri et consanguineo nostro charissimo, salutem et fraternæ dilectionis affectum.

« Dum ad sacri imperii fastigia divino vocati munere tantæ moli gravissimæ gubernationis humeros nostros in Dei nomine, ne suæ videremur ordinationi resistere, sincero corde submisimus inter innumera mala, quibus undique orbis terrarum conculitur, hoc maxime, quo certamen agitur, ut ævo nostro sancta scindatur Ecclesia, animum nostrum eo premit ardentiusque sollicitat, quo eidem Ecclesiæ matri nostræ, filiali dilectionis amore et nobili advocacionis officio, fortius constituimur obligati, ut illi sæva... patienti pro viribus nostris tributis ab

alto diligentia celeri succurramus, atque ad concurrentum in hoc tam necessario ac salutari opere reges et principes Christiano nomine gaudentes pura sinceritate hortemur; nihil vero ad id æque patrocinatum conspicimus, quam si Catholici simul conveniamus reges et principes, Ecclesiastici et sæculares, ut sentiant, quicumque dissidentes unam esse vocem omnium: tunc enim sperandum, quod nemo usquam illam irridebit aut spernet, nemo non reverebitur, neque non timebit. Unde venerabilium et illustrium nostrorum et sacri imperii principum electorum oratoribus, qui pridem decretum electionis de nostra persona ad culmen imperii celebratæ conspectui nostro attulerunt, aliis quoque praelatis, principibus, comitibus, baronibus, proceribus, et viris consularibus nostris fidelibus dilectis deliberate consulentibus, conventionem seu diætam solemnem pro communi constituimus omnium salute in civitate Moguntina, rebus gerendis pluribus ex causis accommoda, in diem festum Purificationis gloriosæ Virginis Mariæ proxime futurum, quæ erit secunda mensis Februarii, ad quam, dextera Dei nobis assistente propria, intendimus personaliter eos (nos) transferre, charissimam serenitatem vestram puro cordis affectu rogantes quatenus orthodoxorum progenitorum vestrorum imitantes vestigia pro laude Dei, pro consolatione Ecclesiæ suæ sanctæ, ac totius populi Christiani salute ad conventionem seu diætam hujusmodi idoneos vestros oratores, de vestræ fraternæ dilectionis proposito, viis quoque et modis, quibus ab imminentibus calamitatibus sancta possit respirare Ecclesia, distincte instructos, et ad tractandum, consulendum, cooperandum, concludendum in his plena vestra potestate fultis illic destinare velitis. Si autem fraternitas vestra convocationem et diætam eandem accedere possit et vellet propria in persona, id profecto ingentem gloriam et rebus gerendis fructum uberiorem afferret. Hortamur denique fraternitatem vestram advertere velle mente fideli, quæ sit nostra exhortatio, quantaque Ecclesiæ subsit necessitas, et quam periculosum esset nostrum silentium et agere libeat quod expelinus propter salutem populi, ac decus vestrum, respicientes ad illum, cujus causa agitur, qui de cælo descendit, ut moriturus homo crucem ascenderet, in qua militans fundatur Ecclesia, quatenus in ea suborta tollantur dissidia et a gravioribus periculis eruatur. Datum Viennæ anno Domini MCDXXI (MCDXL) mensis Maii, regni nostri anno 1 ».

Optasse quoque Carolum regem cogi Conci-

¹ Nacl. vol. 2. gen. 40. Cuspi. in Frid. III. — ² Exl. ejus III. apud Nic. Clemang. p. 107. et in Ms. bibl. monasterii S. Victoris Paris. — ³ Ibid.

(1) Electores imperii anno isto Francofordiæ coeuntes imperatorem elegerunt Fridericum Austriae ducem, de cujus genealogia vide amarlistam hic. Dies et mensis electionis alius quidem et alius ab æqualibus etiam scriptoribus assignatur. Naclerus apud Spondanum hic num. 4 die III kal. Aprilis electum affirmat; Tritheimius media Quadragesima convenisse principes ad electionem tradit. Sed in Actis Patricianis Concilii Basileensis apud Spondanum assignatur dies IV non. Februarii, cui sententiæ Sanctus in Vita Ducum Venetorum suffragari videtur; scribit enim Friderici in regem Romanorum electionem Venetos die XXI Februarii primo rescisse. MANSI.

lium in Gallis vidimus, quamvis ambo principes Ecclesie pacem redintegrare percuperent, non veram tamen ea in re rationem inibant, dum tertium tribunal erigere niterentur, cui Eugenius cum Florentino Concilio, tum Basileenses subicerentur : sed non passus est Pontifex novam celebrari Synodum, ne novae turbæ excitarentur : ac demum, damnata novatorum Basileensium impietate, suscepta a Gallis Germanisque Florentini Concilii Oecumenici decreta fuerunt.

Auxere Ecclesiasticos tumultus Bohemiarum et Hungariae bella ; cum enim Albertus rex nullam prolem masculam, ut superiori anno diximus, sed duas tantum filias, et uxorem pregnantem reliquisset, Hungarorum pars Vladislaum Poloniae regem sibi regem delegere ¹, ut illius armis a Turcis tuti essent, et Poloniae regina filium interea peperisset, tamen cum in Pannoniam venientem nulli suscipere, adherentibus reliquis reginae infantique, qui Christianis sacris susceptis, mox fuit regia corona redimitus, et a matre una cum regno Friderici Caesaris fidei commendatus. Inde Hungaria, quae vires se in Turcas colligere putarat, civili bello attrita est, quae fusa et copiose Hungari et Poloni scriptores enarrant. Caeterum manavit eadem discordia ad Bohemos, alii enim Ladislaum puerum, Polonum alii, alii Fridericum regem optavere. Sed Fridericus, quamvis rogatus a Bohemis, ut tutelari vel suo nomine regnum capesseret, utrumque constanter recusavit.

13. *Alfonsus Aragonius regnum Neapolitanum sibi vindicans bella movet.* — Non ea celsitudine animi ac modestia praeditus erat Alfonsus rex Aragonum, qui incensa adeo cupidine Neapolitano regno inhiabat, ut religioni suam amplitudinem praerferret : cum enim suae ambitioni obsequentem Eugenium non haberet, nolebat profiteri ipsum esse Christi vicarium, nec tamen antipapae obtemperabat, sed utrumque arte dolisque delinebat. Basileensium quidem decreta in ditione sua promulgari vetuit, regnique praesules Basilea revocavit, ut Eugenium sibi devinceret. Interea tamen, archiepiscopum Panormitanum, non sine magna prodicionis labe ad Amedeum misit ², qui polliceretur regia illi uti summo Pontifici obsequia praestanda, atque etiam cum se Romam, aut Neapolim, Cajetanve, vel Terracinam deducturum, si Tabulas de ipsius adoptione scriptas confirmaret, regnumque Neapolitanum in ipsum ac posteros conferret. Tum regem Navarriae atque Henricum militiae S. Jacobi principem fratres suos sororemque reginam Castellae sollicitavit, ut missis oratoribus edicerent Eugenio, ni studere Renato regi adversus ipsum Alfonsum absisteret, fraternos se partes adversus eum seculuros. Quibus rescribens Pon-

libex ³ ostendit, quam inique Alfonsus vi et armis Neapolitanum regnum sibi subicere affectaret : contra vero quam juste de Neapolitano ipse regno, utpote Sedis Apostolicae fiduciario sine cuiusquam injuria decernere posset : tum quantis studiis pacem cum eodem rege redintegrare conatus esset.

« Charissima in Christo filia Mariae reginae Castellae et Legionis, et charissimo in Christo filio Carolo Joanni regi Navarriae illustribus, et dilecto filio nobili viro Infanti Henrico, magistro militiae S. Jacobi de Spatha, salutem, etc.

« Refulit nobis ex parte vestra dilectus filius nobilis vir Petrus de Laparda miles multa de vestra erga nos et Sedem Apostolicam devotione ac affectione etiam singulari, quam geritis ad personam et statum nostrum, de quibus vos plurimum in Domino commendamus. Subdidit praeterea preces ex parte vestra, ut placeret nobis concordem esse cum charissimo in Christo filio nostro Alfonso rege Aragonum illustri fratre vestro, ut facilius ex hac opportunitate possetis juxta desiderium vestrum prosequi ea quae spectant ad conservationem status nostri, quod si fieri non posset, saltem desisteremus ab inferendo sibi molestias, et favendo adversariis suis in regno nostro Siciliae citra pharum, alias non poteritis deesse honori et statui regio, quia potius oportebit vos veluti fratrem et dominum fieri et ei servire. Charissimi et dilecti filii, non erimus longiores in exponendis praeritis rebus circa regnum praefatum, quoniam existimamus vobis esse nota, et praesertim per ipsum Petrum et dilectum filium nobilem virum Ludovicum de la Cavallaria, qui ad praefatum regem super hac ierunt materia et redierunt, quae per nos et regem hucusque acta sunt. Credimus etiam vobis notum esse, qua justitia et quo jure praefatus rex illud regnum invasit.

« Sed quoniam ipse alias forsitan vobis significavit, volumus vos esse certiores regem ipsum, nullo jure nullaque justitia sibi in aliquo favente, occupasse partem ejus regni, et plures urbes expugnasse contra voluntatem nostram ; nam id regnum nostrum et Romanae Ecclesiae semper fuit, et ad nos regis institutio et regni concessio spectant. Neque vero fuit contentus regni terras et terminos intestare, sed urbem Terracinam et plures alias terras ad nos et dietam Ecclesiam nullo medio spectantes occupavit. Monasterium insuper Casinense, quod propter nomen B. Benedicti, qui in illo loco vixit et defunctus est, omnibus regibus et principibus magnis in honore et reverentia semper fuit, suis castris omnibus spoliavit, et multa alia fecit, in quibus utinam se modestius habuisset. Nos vero viam pacis semper quaesivimus per multa media quae et honestissima erant, et ab eo honorifice non poterunt recusari. Diximus etiam saepius, si quod jus in ipso regno habere

¹ Aa. Sylv. Europ. c. 1. Turcos. c. 27 et 50. Crom. l. XXI. Bont. dec. 3. l. iv et alii. — ² Surit. Annal. l. xv. — ³ Ext. ejus lit. in Cod. Ms. Alex. VII. p. 194.

pretenderet, ostenderet aliud nobis : et parati eramus sibi justitiam ministrare, et licet nostrum esset dare et auferre jus in regno, tamen volebamus juri, si quod per eum esset quasi- sum acquiescere, quamvis etiam ii, qui jus in aliqua re habent, debeant illud mediante justitia et coram debito iudice prosequi, non illud per vim et arma et propria auctoritate usurpare, cum illi, qui ita agunt decident, secundum divinas et humanas sanctiones, ab omni jure, quod antea habebant. Sed iis non obstantibus volebamus jus suum ratum et firmum esse, si quod haberet, dummodo de eo clare et authentice nos doceret. At rex, cum intentionem suam non in ulla justitia sed in dominandi cupiditate fundasset, respuit semper omnes nostras oblationes : nec unquam viam ullam concordiae accepit.

« Misimus quoque ad ipsum nuper de mense Decembris legatum pro pace tractanda dilectum filium nostrum Joannem fil. SS. Nerei et Achillei presbyterum cardinalem, virum sapientissimum absque ullis armis, cupidum pacis, et illis qui regi favent et in regno manentem benevolum et acceptum, quem rex respuit neque regnum ingredi voluit, neque ipsum audire, sed pro pace nobis bellum denuntiavit, scribens nobis litteras diffidatorias, aliis vero diffamatorias, quarum tenor erat indignus prudentia talis regis.

« Cogitate igitur, charissimi et dilecti filii, et id absque ulla affectione considerate, an vobis videamur errare, si volumus occupari regnum nostrum praeter omne jus, et contra nostram voluntatem, et in alterius praedictum, qui a nobis justitiam petit, si videtur vobis inhonestam nobis illatam tantam injuriam repellere. Numquid erramus jura Romanae Ecclesiae tuendo? Numquid patiendum sit ea per alios invadi, diripi et hostiliter occupari? Si diceremus, nos velle disponere de illo regno pro libito voluntatis nostrae, quis est qui posset nos juste reprehendere? Numquid nos sibi aut vobis, aut aliis principibus interdiciamus, quin de rebus vestris libere disponatis? Numquid non licet id etiam minimis de patrimonio suo? Quae igitur injuria sit regi Aragonum, si volumus ei concedere, quod tenet injuste? Vult nos esse ministros suae cupiditatis, sed in eo fallitur; malumus enim obtemperare Dei praecipis, quam regis voluntati, praesertim quae nulla ratione fundetur. Oblulimus ei multas condiciones concordiae, justitia praevia, quam sequi volumus et debemus, ne cui fiat injuria. Hortati sumus et requisivimus, ut quo jure regnum invasit ostenderet, et nos equum iudicem reperiret. Omnia haec recusavit tanquam qui omne jus habeat situm in sola ambitione et regni possidendi desiderio. Persuasit sibi vim et arma meliora esse justitia et legibus, et ea sibi regnum esse largitura, sed oblitus est Deum superiorem esse conatibus suis, et illos qui similes vias contra Ecclesiam

et justitiam haecenus quaesiverunt, meritam ultionem et Dei iudicium esse perpressos.

« Nos quidem justificavimus semper omnia acta nostra, Deum semper et justitiam ante oculos habentes, nulla passio ad hoc nos movet, sed debitum, quo obligamur Ecclesiae pro ipsius juribus ab oppressione luendis. Faciemus quippe quae spectant ad nos, ita ut et Deo et hominibus nostrorum operum rationem reddere valeamus. Si rex faciet contrarium, si aget quod non debet, a Deo recipiet quod non eredit; ipse enim iudicabit causam suam, et contra se et Ecclesiam insurgentes reprimet, et legimus et vidimus multos Romanorum Pontificum et Romanae Ecclesiae hostes et rebelles imperatores, reges et alios evanuisse in cogitationibus suis, et meritam penam suorum conatum tulisse. Et certe quaedam exempla ita ante oculos sita sunt, ut quemvis sanae mentis ab eiusmodi rebus ob Dei timorem terrere deberent.

« Optamus igitur ut Dominus noster Jesus Christus, cujus vicarii sumus in terris, bonam mentem det regi, et faciat eum respicere a suis cogitationibus, et ne velit esse causa desolationis tanti regni, quod jam propter ejus bellum fere consumptum est. Quod si in sua sententia voluerit permanere, vos sequamini devotionem vestram, neque propter eum devietis a via recta et solita erga nos et Sedem Apostolicam devotione et fide. Nolite communicare cum errore fratris, et si impius esse voluerit, absit procul a vobis impietas ejus; nam adest Deus testis cordium, et errorum punitor, et eorum maxime quae fiunt contra Ecclesiam suam, qui cum sit miserator et misericors, tamen justus quoque est et justitiam dilexit vultus ejus, non permittens peccata hominum impunita.

« Verum quoniam in fine verborum suorum idem Petrus addidit, quod si placeret nobis, parati eratis mittere solemnes oratores, ac etiam inducere charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Franciae illustrem ad mittendum ad nos suos oratores pro hujusmodi concordia tractanda inter regni competitorum, respondemus nobis summe placere consilium vestrum, de quo vos plurimum laudamus, et id ut faciatis hortamur: nihil enim magis placet nobis, quam concordia et pax, quam semper optavimus et procuravimus toto corde, et nunc quoque, si praefati oratores venerint, eam diligentiam adhibebimus pro concordia statuenda, ut intelligere possitis nil magis displicere, quam hoc bellum et regni illius desolationem. Speramus autem in misericordia Altissimi et in nostris operibus bonis, quod per oratorum ipsorum prudentiam et cohortationes nostras aliqua media concordiae reperientur, et cognoscent omnes, nos nullum odium nullamque malevolentiam gerere erga regem Aragonum fratrem vestrum, sed amorem et charitatem, et eum di-

figere, et desiderare quietem ac pacem suam et regni præfati. Dal. Florentiæ ».

Pacem non coluit Alfonsus, sed Gallos pacis expectatione, ne ea, qua par erat, diligentia expedirent arma, delusit: dumque has artes adhibet, copias in hostem duxit, atque Aversam Renato regi abstulit¹, et Antonium Caudolam illius ducem promissis ad studium sui perduxit, ac tum fœde ab utroque rege regnum Neapolitanum attritum est. Laturus autem opem populis Ecclesiæ clientibus Eugenius, Joannem tituli SS. Nerei et Achillei presbyterum cardinalem ad pacem conciliandam amplissima auctum potestate extremo superiori anno miserat². Et quidem Renatus Eugenio, ut supremo regni Neapolitani domino obsequentem se præbuit, ad Alfonsus rejecto legato bellum ursit: in quem Pontifex legatum armis rem gerere jussit³, in illi fœdera cum Genuensibus, ac Blanciardinum Beculum Pontificio nomine classem conscendere imperavit⁴, atque si ea in Trinacriam aliasve insulas impetus verteret, ad jungendos sibi principes instruxit auctoritate, si Neapolitana littora petiisset, legato obtemperare jussit. Sed de ea armorum societate anno sequenti.

11. *Tumultus graves concitati in Hispania, quos compestere nititur Pontifex.* — Quod ad res Hispanas attinet, ingentes hoc anno tumultus personuere⁵: nam sumpsere arma in Joannem regem Castellæ, ipsius filius, regina uxor, Joannes rex Navarrae, et Henricus Ordinis militaris, cui e Spalha nomen, magister. Pepererat hosce motus summa nimiaque Alvari e Luna, qua apud regem valebat, gratia, quare ad ejus elidendam potentiam facta est conjuratio: et quavis composita pax certis legibus fuerit, inter quas ad semestre Alvarus ab regia aula removeri et ablegari jussus, iterum tamen discordia recruduit. Quibus de rebus certior factus Pontifex belli flammam, qua Castellorum regnum contlagralurum videretur, restinguere nisus est. Plures exant hujusmodi argumento Apostolicæ ad singulos datæ litteræ nulla temporis nota consignatæ, quæ tamen non prætermittendæ visæ sunt, atque in primis proposuit⁶ Joanni regi necessariam omnino ipsi pacem, cum in eo bello nulla speranda esset jucunda victoria: si enim vicerit, suos perditurum: si aule succubuerit, regnum in maxima pericula adductum iri: qua eximia sententia ipsum alias usum vidimus.

« Charissimo in Christo filio Joanni Castellæ et Legionis illustri, salutem.

« Cum audiverimus, non absque summo animi mœrore, certas dissensiones et discordias in regno tuo etiam inter te et charissimum in Christo filium nostrum Joannem regem Navarrae

illustrem et ejus fratrem exortas, ex quibus dubitatur ne majora scandala oriantur, nos solliciti de statu et honore tuo et regni tui, tanquam peculiaris bonique ac devoti nostri et Ecclesiæ filii, ac cupientes ut pax et concordia vigeat inter vos, et in tuo regno inter omnes sit bona concordia, scribimus præfatis regi et fratri et certis aliis, prout videre poteris per copiam nostrarum litterarum presentibus interclusam. Ceterum de utilitate pacis ac bellorum malis et periculis, quæ evenire possunt, idem quoque scribimus serenitati tuæ, exhortantes, ut ea solum sapias, quæ sint pacis et concordie tui regni: ea est enim conditio hujus dissensionis, ut etiam vincendo perdas, in tuo enim et de tuo certatur, ut quid exinde pereat tuo damno fiat, et hinc quoque prudentiæ est, tanquam bonus medicus solet, adhibere ea remedia, per quæ infirmorum agritudines sanentur, et non pereant agri. Itaque per Dei misericordiam requirimus tuam prudentiam, ut quantum dignitas et honor regius patitur, amplectaris per omnem viam honestam concordiam atque pacem, decet enim tuam prudentiam majorem curam gerere pacis quam reliquos, et, sicut bonus pastor facit, curam habet ovium quæ suæ sunt, ut salvari possint, neque velis cum damno regni et tuo ponere te in periculo bellorum, quorum exitus est incertus. Plus aliquando prodest remittere injurias, quam ulcisci et parere subditis, si cum salute fieri potest, semper laudatum est. Nos quidem ex toto corde te rogamus et hortamur ad pacem, quam Deus honorum omnium opifex tibi et regno largiri dignetur. Si quid autem ad hanc rem operis aut auxilii afferre possumus, nos require, nam semper prompti erimus ad omnia quæ spectent ad pacem regni et status ac honoris tui conservationem. Dalum Florentiæ ».

Moventem in ipsum nefanda arma filium corripuit Pontifex, ostenditque quam indignum foret in imbelli ætate jus patri velle dicere, ejusve acta censura notare: in memoriam revocaret exempla a Deo in illos edita, qui parentibus injuriam aliquam intulere, suscepturum viri impii nomen, ac dedecus, quo futuris sæculis hominum odia sibi pareret: in honore polius patrem haberet, pacisque interpret esset.

« Dilecto filio nobili viro... »

« Audivimus non absque summa admiratione et etiam amaritudine mentis; te esse in campis tua cum aliis contra charissimum in Christo filium nostrum Joannem regem Castellæ et Legionis illustrem patrem tuum. Hoc quoniam ita raro accidit, ut monstri simile videatur, filium arma sumere contra patrem, volumus paternæ charitatis te veluti filium admonere, eorum quæ tuæ famæ et honori atque animæ saluti conducere arbitremur. Non est tuæ neque prudentiæ velle castigare patrem, aut reprehendere

¹ Collen. l. VI. Sur. l. XV. c. 1. Fac. l. VII. Smo. l. IV. c. 4 et alii. — ² Lib. XXIII. p. 185 ad 193. — ³ Lib. V. p. 72. — ⁴ Ibid. — ⁵ Marian. Hist. Bisp. l. XXI. c. 14 et 15. et l. XXII. c. 1. 2. 3 et 4. — ⁶ Lib. brev. p. 118. et in Ms. Alex. VII. p. 189.

acta sua : cui te parere et subditum esse et divina et humana jura præcipiunt ; non est præesse patri aut eum corrigere, sed e contrario : scire debes filium qui nec patris verenda contexit maledictionem Dei subisse, eum vero qui cooperavit benedictionem consecutum. Quid tu tibi futurum speras si, quod majus scelus, quod deterius est, parentem armis persequaris. Absalon, qui contra patrem David insurrexit, penam luit suæ temeritatis. Itaque vide, fili, quid agas, noli subire impij filij nomen, ut id agas, quod in te iram Dei provocet, et omnibus sæculis diffameris, sed honora patrem et ei subditus esto, ut sis longævus super terram. Fuge procul ab armis, ne scelus inextinguibile admittas, et quod omnis ætas damnabit. Nescis, fili dilecte, quanta sit obligatio filij ad patrem, quanta sit vis naturæ, quæ amorem paternum inviolatum servari jubet, quæ præcipit parentibus reverentiam et obedientiam exhibendam ? Neque vero ulla justa causa filio esse potest resiliendi a voluntate paterna, excepta religione et fide.

« Abstine igitur et recede ab omni certamine, et ab omni re, quæ esset contra patrem tuum, præsertim cum sis sanctus et talis rex ac ita prudens, ut non egeat tua correctione. Constitue te, quoad potes, mediatorem concordie atque pacis, et eam pro viribus quære ; quam si adipisci non poteris, sequere mandatum et voluntatem patris, id est justum tibi et rectum puta quod ipse præscripserit tibi ; nam nullo jure, nullo exemplo laudabili potes in ea ætate constitutus refragari voluntati suæ. Ad hoc te hortamur, ad hoc te monemus, ut tuæ ætatis primitias dicans bonis principiis, eam benedictionem consequaris, quæ qui caruerunt omni successu et prosperitate caruere. Dat. Florentiæ, etc. ».

Incenderat filium ejusmodi bello Maria Castellæ regina, quæ simultatem cum viro gerebat. Hanc monuit Eugenius ¹, ut dirimeret prælia, in quibus funesta omnino foret victoria. Nitebatur ipsa fratrum Joannis regis Navarræ et Henrici equitum S. Jacobi principis viribus, præcipuus vero auctor discordiæ erat idem rex Navarræ, quem Eugenius saluberrimis monitis erudit ², ut moderandis animi motibus operam daret, nec prudentis principis fore in ancipites bellorum æstus se conjicere, ex pace autem, si eam coleret aliisque afferret, magnam laudem consecuturum.

« Eugénus, etc. Requiritur tuam serenitatem et per Dei misericordiam obsecramus, ut sepositis omnibus passionibus, odio et indignatione tum propter statum regis et regni, qui tibi tuendus et defensandus est, tum propter honorem tuum velis omni opera et diligentia quærere procurare, quæ sunt pacis et concordie inter omnes, nec velis spem ullam ponere in re-

bus fortuitis et incertis, in quibus multi jam decepti sunt, sed sequere consilia pacis, quæ tutiora sunt. Dixit quidam sapiens sæculi, melius esse certam pacem quam speratam victoriam, etc. ». Agebatur de Castellana regie procuratore, quam Joannes rex Aragoniorum principum opibus et armis florentissimorum potentiam veritus, ne ab iis Castilla opprimeretur, Alvaro e Luna et Fernando Velasco comiti de Haro commiserat : quos Eugenius ad consilia pacis amplectenda hortatus est ¹, necnon Joannem tit. S. Petri ad Vincula presbyterum cardinalem concordie interpretem agere jussit ². Sed de eo loedere iterum anno insequenti dicitur.

15. *Pia S. Franciscæ Romanæ mors et miracula.* — Interea S. Franciscæ Romana, quæ, ut suo loco diximus, religiosam domum, quam vocant Oblatarum congregationis Montis Oliveti, condiderat, virtutibus et miraculorum ac prophetiæ dono clarissima, nona Martii die in cælum migravit ³, cui pleuritide laboranti, secunda a febre contracta nocte Christus maxima luce circumfusus, angelorumque et sanctarum animarum turba succinctus se videndum, uti sæpe consueverat, obtulit, eique cælestes triumphos ob gloriosa cum demonibus, a quibus sæpe tentata divexataque acerbissime fuerat certamina, pollicitus est, atque ejus diem exitus designavit. Quo viso recreata, incredibili mentis alacritate rem confessario ac sanctimonialibus suis aperuit, flentesque piis verbis ad constantiam erexit : septem vero dies, quibus morbo tenta est in piis fundendis precibus consumpsit, omnibusque sacramentis se muniri jussit : dumque sacerdos in ejus cubiculo rem divinam faciebat, abalienato ab sensibus animo, divini amoris magna in se incrementa sensit, rogataque ut promoveendæ sodalium salutis gratia vitam suam in longius tempus produci a Deo exposceret, se æque ad utrumque paratam seu Deus illam vivere seu emori vellet. Quamvis porro acerbissimos pateretur dolores, nullum tamen doloris signum dedit, venientesque hilari facie excepit, eosque salubribus præceptis ad virtutem erudit. Neque singulis diebus, propter morbi vim, horariam precationem, quam de beata Virgine vocant, repetere, et statos Orationis Dominicæ et Salutationis Angelicæ numeros percurrere intermisit : carpendæ enim æternæ quietis conscia quietem somnumve carpere abnequebat. Demum effusa in preces Angelumque assistentem intuita majori alacritate opus accelerantem, se brevi e vita discessuram agnovit, ac vespertinam Deiparæ repetens precationem, detixisque in cælum oculis, sensuumque compos placide sanctissimam animam nono Martii

¹ Lib. brev. p. 120 et 121, et in Ms. Aev. VII. p. 193 et 194. — ² Ibid. p. 119. — ³ Vit. S. Franciscæ Rom. l. A. c. 18, ex Actis veltistis.

die, aetatis anno quinquagesimo sexto, Deo reddidit.

Ejus corpus pluribus diebus insepultum mansit ob ingentes populorum concursus, ejusque membra non obriguere, sed tractabilia, ac si viveret, persistere, tanque suavem odorem spiravit, ut sacrum illud templum rosis, violis ac liliis refertum videretur: duo epileptici, plures feбри correpti, alii contracti membris solo corporis contactu revalere, energumini liberali, pluraque alia edita miracula. Die S. Gregorio sacro in diaconia S. Mariae Novae aram principem sepulta est, laudaque pro concione inter alios a S. Bernardino Senensi et B. Joanne e Capistrano, qui illam in sanctarum mulierum numerum referendam affirmarunt. Inclaruit deinde miraculorum illius fama in dies, reforescensque est xxvii Julii ejusdem anni corpus, ut sepulchrum crustis marmoreis ornaretur, quod omnis corruptionis et labis expertum inventum est, ac si tum recenter vivere desisset, suavissimo odore fragravit, summoque omnium stupore non rigida membra, sed ad flectendum facillima reperia fuere. Facti etiam sunt novi ad ejus sepulchrum piorum concursus ob ingentia miracula, quae illius ope sunt patrata; quare Eugenii IV et Nicolai V jussu¹, sacra aelio de miraculis editis ope S. Franciscae instituta est a Pio II et Julio II repetita, promota a Clemente VIII, demumque perfecta a Paulo V, a quo consultus Robertus cardinalis Bellarminus haec inter alia respondit: « Cum ii, qui in Album sanctorum referuntur, quasi faces clarissima in edito loco ponentur, ut multis mortalibus viam ad perfectionem ostendant, B. Francisca omni aetati, omni sexui, omni gradui exemplar virtutum proponatur, quippe quae ab ipsa infantia nullis annis virginitatem coluit, aliis non paucis in casto conjugio versata est, postea etiam laboriosam viduitatem exercuit, ad ultimum vitam religiosam et perfectam in monasterio duxit, itaque et virginibus, et conjugatis, et viduis, et sanctimonialibus ejus declarata sanctitas mirifice proderit. Quare censeo finem huic tanto negotio jam tandem per sanctitatem vestram omnino esse ponendum. Decreti itaque fuere a Paulo V² anno mxcviii sanctarum viduarum honores, atque ab Urbano VIII Pontifice inventae reliquiae maximis miraculis coruscant.

16. *Marcus Ephesinus schismatis instaurator.*

— Claudimus hunc annum Graecorum rebus, quae aliquorum perlinacissimorum schismaticorum impietate valde turbatae fuerunt; nonnulli enim ea, quae Florentina Synodus peregerat, aliter quam gesta essent in vulgus sparsere, quorum mendacia refellere aggressus est Bessarion egregio volumine, quod Alexii Lascaris Philanthropini nomini dicavit, in quo et historicum

simul et theologum agit. Inter eos, qui eidem Concilio adversati, diu expeditam tanloque partam labore Ecclesiarum conjunctionem postea dissolvere, Marcus Ephesi episcopus extitit, in quem praeter Latinorum elucubrationes³, extant Graecorum libelli Georgii Hieromonachi Protosyneelli, Josephi Methonensis episcopi, Gennadii⁴ postea patriarchae Constantinopolitani luculentissimi Commentarii.

De Marci quidem Ephesini intolerabili arrogantia et impudentia haec tradit Gennadius ipse⁵: « Propria opinione deceptus prudentior et sapientior vel ipsa universa Synodo esse putabas, quod summae insaniae argumentum fuit, unum videlicet hominem universo orbe praestantiorum esse; si enim unus cum uno conferretur, aliquam fortasse haberet rationem, sed universa Ecclesia communiter congregata unum aliquem praestantiorum esse fieri nullo pacto potest ». Laborasse illum morbo epileptico, deque potestate mentis deturbatum fuisse, conquestum se a demonibus diverberatum misere planxisse, cum ad Synodum vocaretur, idem auctor refert. Objecisse porro protervum hominem in Concilio Florentino libros omnes Graecos a Latinis corruptos fuisse, eundem tamen ad libros sanctorum Patrum corrupendos incubuisse, fuisseque elusam divinitus ejus improbitatem memorat.

« Nolebant, inquit, sacri illi viri Occidentalium Patrum auctoritatibus, sed potius Orientalium sui dogmatis veritatem confirmare, ne haberetis quid objicere, sicut factum est. Tu vero cum non posses ferre veritatem, corruptionem et depravatos sanctorum doctorum libros appellabas: cum tibi reprehensio magna ab universa Synodo adscripta fuit, dum haec diceres, praecipue praefati interioris Galliae cum haec audissent, quod libri Orientalium doctorum sunt depravati, alta voce exclamarunt: Haereticus est maledictus iste, sempiterno anathemate damnetur, doctores enim Ecclesiae respuit et e medio tollit, et si suis Orientalibus doctoribus fidem non adhibet, quidnam diceret de Occidentalibus et nostris doctoribus? Orto itaque tumultu surrexisti: sequenti vero conventu cum de auctoritatibus magni Cyrilli verba illi facerent, omnino negasti sanctum talia dicere. Cum vero Joannes Epiphanium afferret eadem cum Cyrillo dicentem, haec etiam depravata et corrupta tu dixisti.

« Deinde coactus profundus ille simul et excelsus theologus ex magno Basilio, ex iis, quae contra Eunomium scripsit, auctoritates attulit eadem confirmantes quae superius allatae; tu vero etiam hunc Basilium depravatum dixisti, et omnes allatos libros corruptos appellans insanus ab omnibus es habitus. Cum etiam famulum metropolitae Nicomediae misisti, ut librum

¹ Cap. 20. — ² Bull. tom. III. Paul. V. Const. 15.

³ Turcor., et alii. — ⁴ EAT. post Acta Florent. Conc. tom. IV. p. 1. ex old. Bin. — ⁵ EAT. in Ms. Vall. — ⁶ Gennad. advers. Marc. Eph.

afferret S. Basilii, in quo erat hæc auctoritas. Quæ enim necessitas, etc. Ille itaque vel prava mente sua, vel a vobis adductus voluit occellare veritatem, et accepto præ manibus libro, cum venisset ad fenestram, cogitavit delere auctoritatem illam et inventa pagina in qua erat auctoritas abiit, ut ferrum caperet et illam deleret. Sed spiritus veritatis noluit hoc fieri, ne veritas deleretur, et cum aerem insufflasset, et aer paginam vertisset, in qua erat auctoritas, ille præ celeritate aliam pro alia paginam secat, et accepto libro et festinanter ad Synodum allato, veniebat magna cum audacia Latinos victurus, sed cum dominus ejus librum aperuisset, et auctoritatem integram vidisset, oborto oculo in famulum ostendit illi, qui non sine timore exclamavit: Sic me preces tue adjuvent, domine, et ego paginam abscidi, quomodo vero iterum integra sit, nescio. Hoc itaque pacto auctoritate integra reperta, pudore confusi recessistis, et nunc non te pudet dicere, quod arguisti absurditatem dogmatis Latinorum? Oportebat proculdubio te pudere talia dicere». Auctoritas S. Basilii controversiam omnem dirimebat, quam cum schismatici corruptam insulse dicerent, adhibita fuit a Bessarione¹, postquam rediit Constantinopolim, accuratissima diligentia, ut pervetustos ejusdem S. Basilii libros ante exortam inter Latinos et Græcos controversiam conscriptos consuleret, integramque eam sententiam se in Codicibus antiquis reperisse, vitiatam in recentioribus sincere enarrat, et Græcos Patres non a Latinis, sed a Græcis suæ et aliorum Græcorum salutis proditoribus fuisse depravatos.

« Magno et clementissimo viro Alexio Lascari Philanthropino.

« Quandam auctoritatem B. Basilii, quæ sola omnibus aliis quoad propositum ostendendum antecellit, omisi, propterea quod ab aliquibus dubitabatur, an esset B. Basilii, non quia ego quoque aliquid dubii de ea habuerim, minime; sed quia apud alios dubitabatur, nolui dubio uti. Hæc autem est, qua in tertio contra Eunomium suorum librorum beatus ille usus est: « Cur enim necesse est, inquit, si ordine ac dignitate, tertius est Spiritus, natura quoque ipsum tertium esse dignitate, namque ipsum « secundum esse a Filio cum ab ipso esse habeat, et ab ipso accipiat, et annuntiet nobis, et omnino ab illa causa dependeat pietatis ratio « tradit ». Hoc igitur omisimus in dogmatico nostro sermone ponere. Ha vero ego certe teneo S. Basilii hæc esse auctoritatem, quemadmodum et alios ejus contra Eunomium libros, quibus autem rationibus, tu quoque audias. Cum in hæc Synodo nostra sex inter nos volumina hujus operis contra Eunomium haberemus, quatuor in membranæ antiquissima, quorum

tria quidem Militenensis archiepiscopi erant, quartum Latinorum, duo vero in papyro, quorum unum erat serenissimi imperatoris, aliud reverendissimi patriarchæ, quod a monasterio Xantopulorum commode accipiens secum portaverat, quorum, inquam, sex voluminum quinque ita habebant hæc auctoritatem, uti ego nunc allegavi, videlicet « qui ab ipso, hoc est, « Filio, habeat esse Spiritus, et ab eo tanquam a causa dependeat », unum vero duntaxat, quod videlicet apud patriarcham erat, hæc auctoritate carebat, in quibusdam partibus ejus diminutum, in quibusdam superabundans, prout corruptoris, quicumque ille fuerit, mens et manus voluit, demum post celebratum sacrum Concilium et nostrum ad urbem Constantinopolitanam reditum, cum proposuissemus omnes illorum sacrorum locorum Bibliothecas, tum hujus libri S. Basilii, tum aliorum gratia inquirere, quæcumque nova volumina reperi post hæc contentionem scripta omnia manca prædicta auctoritate reperi, quæcumque vero antiquiora erant, et antequam hoc bellum oriretur, scripta, hæc vera, sana et integra cum auctoritate prædicta manent, quæ non pauciora sunt, quam illa, quæ passa fuerant corruptionem, in quibus etiam aliquid reperi, quod et plangendum simul et mirandum est, mirandum quidem, si quis volens adhaeret falso, ipse illud fingens, et præsertim veritatem celando, cum intellectus naturaliter veritatem habeat pro objecto, plangendum vero, quod aliqui sint ita fidei veritatem parvi facientes, sine qua est impossibile hominem salvum fieri, ut non solum ejus investigationem contemnant, verum etiam cum clare appareat eam celare, opprimere atque pervertere contentur: hoc autem tale, quid erat una cum aliis. Duos etiam quosdam libros S. Basilii offendi apud monasterium Christi Salvatoris Pantepopli, unum in pergamento antiquissimum, ut videbatur, quanti vero temporis ignoro, non enim erat annus inscriptus, aliud in papyro ante trecentos annos scriptum, erat enim in fine temporis notatum, ex quo certe habetur tantum temporis præterisse ab ejus initio, et libri adhuc extant, nisi postquam eos publicaverim e medio sublati fuerunt ab illis, qui omnia contra suam ipsorum salutem machinantur. Hæc ambo, uti nos allegavimus, habebant sancti doctores auctoritatem inscriptam. Quidam autem animi audacis, audacioris etiam manus a membranæ quidem ferro veritatem delevit, quanquam nihil ei temeritas profuit, cum et locus vacuus manens et syllabarum medietates adhuc existentes et illius audaciam accusent, et veritatem nihilominus ostendant. In papyreo vero volumine atramento perfuso totam illam partem operuit, qua dicitur ab eo tanquam a causa dependere. At post aliquos annos cum hic liber in manus incidisset illius sapientissimi viri Demetrii Cy-

¹ Bessar. de successu Synod. Florent. c. 4.

donii, auctoritas praedicta reintegrata est, ille enim cum propria manu in margine illius libri adscripsit: audaciam corruptoris digne reprehendit: in tantum insaniam, tenebras, et ignorantiam nostros homines perpulit eorum contentio.

« Deinde dicere audent, quod Latini, nostrorumque Vecus et alii, qui Latinos secuti fuerunt, libros corruerint, praesertim cum auctoritas haec tantum ornatum, tantam gratiam et eloquentiam Atticam praeseferat, ut non modo Latinos aliquid simile cum tanta gratia in lingua peregrina et Graeca non posse componere, sed ne Graecos quidem praeter ipsum Basilium: Latinis etenim lingua propria generaque dicendi a nostris diversa impedimento sunt, ne aliquid illa ornate in nostra lingua conscribant ». Et infra: « Praeterea cum Vecus paucis ante annis fuerit, libri vero multo eo antiquiores sint, falsam hanc accusationem et vanum refugium probant. Item hoc idem aliunde probatur: Vir quidam apud Latinos maxima reputationis, Hugon nomine, antiquus et longe ante tempora nostra (praeteriti sunt namque fere trecenti anni ex quo fuit) cum de processione Spiritus sancti scriberet, hanc etiam auctoritatem S. Basilii ad hanc conclusionem probandam inducit. Hoc autem non Latine scriptum videns dico, verum Graece apud Constantinopolim in quodam libro graeco, non ipsius Hugonis, sed cuiusdam Nicatae archiepiscopi Thessalonicensis, qui ipsi Hugoni contradicit, quanquam ipse Thessalonicensis idem cum Latinis sapiebat, quod enim Spiritus Sanctus ex Patre Filioque procederet credebat: contendebat vero, ut vulgo dicitur, de umbra asini, neque ipsum verum asserens licere symbolo addi: rem magnae profecto devotionis et sapientiae, ac si diceret non oportere veritatem publice praedicare ».

17. *Circa processionem Spiritus sancti diluta sophismata Graecorum.* — Inter ¹ sophisticas argutias schismatici obscuras aliquas sanctorum Patrum sententias in alienum sensum detorquebant: Graeci in primis eam S. Joannis Damasceni sententiam: Spiritum Filii dicimus, ex Filio vero non dicimus. Respondet Bessario dixisse Damascenum non ex Filio, quia Filius non est primordiale principium Spiritus sancti: « Si unum nomen esset sufficiens et summam potentiae eorum identitatem, et summum ad invicem ordinem simul significare, illo profecto omnibus aliis postpositis utendum esset, nec vero non solum impossibile est unum tale reperire nomen, et ideo necessario uno nomine alterum horum, altero vero alterum exprimendum est ». Et infra: « Praepositio, ex, aequalitatem quidem cum de aliquibus duobus vel pluribus accipitur, significat, ordinem vero unius ad alte-

rum minime ». Et infra: « At praepositio, ex, e converso ordinem quidem significat, aequalitatem vero minime, si quid enim ex aliquo per aliquem esse aut fieri dicatur, manifeste apparebit illum, de quo dicitur, per ordinem quemdam ad illum, de quo praepositio, ex, praedicatur habere, et hinc ab eo accepisse id quod per eum sit, aequalitas vero horum ad invicem minime significatur, minoris namque potentiae semper et auctoritatis est ille, de quo praepositio, ex, praedicatur, unde sancti Patres et doctores tum Orientales tum Occidentales cum ad potentiae aequalitatem, imo identitatem Patris et Filii respiciunt, ex Patre et Filio dicunt Spiritum sanctum procedere et esse: cum vero ordinem eorum ad invicem ostendere volunt, ex Patre per Filium eum procedere et ex Patre per Filium sive ex Deo per Filium eum esse docent. Sunt tamen nonnulli sanctorum, quorum aliqui majoris fecerunt ordinem, ut major pars Orientalium, aliqui aequalitatem sive identitatem, ut primi Occidentales, et quemadmodum Occidentales pluris facientes aequalitatem saepius utuntur, ex, ita Orientales, qui ordinem majoris aestimant, cum quibus et B. Joannes Damascenus communeratur, ex, ut plurimum, utuntur, raro admittentes praepositionem, ex, non sibi invicem contradicentes, sed diversa significata diversis nominibus exprimentes, quare de mundi creatione, etsi absque ulla ambiguitate ex Filio etiam omnia producta sint prout ex Patre, rarissime tamen reperies apud doctores, praesertim Orientales, quod mundus sit productus ex Filio, sed semper per Filium ob illud Joannis: *Omnia per ipsum facta sunt*, ita magis ordini adhaeserunt Patres Orientales, et ideo utuntur ex, quae sola ordinem significat. Praeterea lingua Graeca per hanc praepositionem, ex, principalem significat causam, qualem Filium esse vel Spiritus vel mundi nullus omnino concedes, quare fugiunt doctores de Filio ipsa ex nri, ne quis cum principalem causam putaret ».

Objiciebant etiam ex S. Dionysio, ab illo in libro de Divinis Nominibus Patrem dici solum fontem divinitatis: « Solus fons divinitatis, quae super omnem substantiam Pater est »: ad quae responsum ¹ est a Bessarione, dici Patrem solum fontem, quia non est fons ex fonte, Filius vero licet sit fons Spiritus sancti, tamen sit fons ex fonte: « Ad illa S. Dionysii, solum fontem divinitatis Patrem dicentis, ut clarius appareat, auctoritatem illam non habere illum intellectum, quam nostri putant, audiendum est primo illos doctores, qui etiam Filium dicunt fontem Spiritus sancti: non dico gratiarum Spiritus sancti non subsistentium, haec enim abutantur ad omnia hujuscemodi responsione: sed ipsius personae Spiritus sancti. Primo itaque Athana-

¹ Bellar. de success. Synod. Florent. c. 9.

¹ Bellar. de success. Synod. Florent. c. 9.

sus in sua contra Arianos oratione illud psaluit : *Quoniam apud te est fons vitae*, exponens : « Sciebat etenim, inquit, Patrem videlicet apud se « habere Filium fontem Spiritus sancti ». Patet igitur, quod ipsam personam Spiritus hic dicit, non gratiam non subsistentem, habemus enim a S. Basilio traditam regulam, quod cum audimus Spiritum cum additione, SACRUM, nil aliud quam personam Spiritus intelligere debeamus. Cum igitur hic Filius fons Spiritus cum additione SACRI dictus sit, patet quod personae ejus fons dictus est. Deinde quoque ipse magnus Basilius, qui hanc nobis tradidit regulam, fontem Spiritus sancti Filium nominat, dicens : « Fons « vitæ Filius », ait enim David ad Patrem : *Quoniam apud te est fons vite*; et rursus alius propheta dicit de Judæis : *Me dereliquerunt fontem aquæ viventis* : aqua vero vivens dicitur Spiritus sanctus ». Et infra : « Quod si quis etiam diceret Patrem solum fontem generationis divinæ, quæ supra omnem substantiam est, tanquam solum Filii simul et Spiritus principium, non ab re diceret : solus enim ille amborum principium est, et solus fons non ex fonte : Filius vero est quidem fons, doctoribus ita docentibus, sed fons ex fonte : hujus autem sententiæ et B. Augustinus in quarto de Trinitate est, ait etenim : « Et quod « dicit Dominus : *Quem ego mittam vobis a Patre*, « probat Spiritum sanctum et Patris esse et Filii, « etenim cum dixisset, *quem mittet Pater*, addidit, *In nomine meo*, non tamen dixit : *Quem « mittet Pater a me*, quemadmodum dixit : *Quem « ego mittam vobis a Patre* : ostendens videlicet, « quod totius dignitatis, vel ut melius dicatur, « deitatis Pater est principium ». Hoc beatissimo doctore quem digniorem quæremus mentis Dionysii expositorem ? »

At cum sancti Patres Græci sæpius dicant Spiritum sanctum ex Patre per Filium, schismaticos ad labefactandam veritatem nonnullas finxisse argutias, ut his laqueis imbecillium mentes irretirent, observat Bessario in declaratione Orationis dogmaticæ ¹ sic inquit : « Sciendum, quod cum doctores dicunt Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere, vel profluere, et cæteris similia, et ex hoc apparet Filium quoque Spiritus principium esse, quod contra eos facit his quatuor evasionibus hanc veritatem evadere conantur. Primo namque cum rarissime dicant doctores Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, sæpiissime vero mitti, profluere, prodire, emanare, scaturire, oriri, ac hujusmodi, fecerunt sibi hanc voluntariam distinctionem, quod videlicet verbum procedere, dumtaxat significaret hypostaticam et personalem Spiritus sancti emanationem, cætera vero vocabula charismatum et donorum ejusdem in nos distributionem, et temporalem in mundum ejus missio-

nem, quam etiam per Filium fieri concedunt. Secundo dicunt quod ideo dicitur, ex Patre per Filium, non quia Filius est principium Spiritus sancti, sed quia Pater et Filius sunt nomina relativa, alterum vero relativorum non potest dici quin intelligatur alterum, ideo dicendo, ex Patre, necesse est etiam Filium nominare propter vim ipsius relationis. Tertio consubstantialitatem Patris et Filii causam esse aiunt, ut ex Patre per Filium Spiritus esse dicatur : cum enim ejusdem substantiæ sint Pater et Filius, necessario cum dicitur ex Patre, oportet quod dicatur etiam ex Filio. Quarto, quia nonnunquam, rarissime tamen et apud poetas, quibus ob angustiam metri, licet metaphorice et abusive vocabulis uti præpositionem, PRÆ, aliquando repererunt idem significare, quod præpositio, CUM, dicunt Spiritum sanctum ideo dici, ex Patre per Filium procedere, quia ex Patre cum Filio simul procedit, et his modis omnes illas auctoritates exponunt sive pervertunt. Hæc nos ex ipsamet auctoritatum sententiæ et rationibus verissimis confutavimus, probantes hæc non posse consistere nec opinionibus et verbis sanctorum doctorum convenire, prout ex ipsis verbis clarius videtur ». Addit Græcos de Theodoro Cyri episcopo objecisse, illum in Oecumenico Concilio contempsisse adversus Cyrillum non habere Spiritum sanctum existentiam per Filium vel ex Filio, nec tamen a Concilio increpitum fuisse, et Concilii silentium pro insolubili argumento a Græcis existimari : at Theodoretum tunc Nestorii hæresiarchæ suscepisse patrocinium, proptereaque damnatum, ac multis annis ab Ecclesia exclusum fuisse, quod Baronius quoque fuse in suis Annalibus prosequitur.

Eadem solutione usus est Gennadius Scholarius ¹ adversus Marcum Ephesinum objicientem auctoritatem Maximi : « Quod, inquit, ut validissimum objicis est, quod ait Maximus, Patres illos demonstrasse non esse a se affirmatum Filium esse causam, sed illud denotatum quod per ipsum procedat : hoc enim tu ais et istos nunc reformidantes dicta quidem approbasse et ipsos exemplo Maximi, causam vero Filio tribuere nullo modo voluisse majorem partem. Nos vero ad hæc etiam respondebimus paucis : S. Maximi dictum ita intelligitur : non putat ipse Filium esse causam Spiritus principalem et primordiale, aut principium sine principio, sive causam absque causa, hoc enim soli inest Patri, haudquaquam Filio ; siquidem quod habet Filius acceptum habet a Patre, a quo etiam est ; quare, ut Filius quoque dicatur causa et principium Spiritus sancti, hoc a Patre accepit. Possumus quippe nos etiam exemplo magni Gregorii dicere causa de causa, lumen de lumine, Deus de Deo, sicut ille dicit, principium de principio.

¹ Bessar. in decl. orat. dog.

¹ Gennad. schol. adv. Marc. Ephes.

Etsi ergo Filius vocatur causa, non tamen a se originaliter, per Filium vero et ex Filio, utpote per Filium et hoc est, quod ait Maximus, ostensum esse ab illis se non asserere Filium causam Spiritus principalem, sed significare voluisse, quod per ipsum procedat. Ita igitur et isti hoc sensu tribuentes Filio causam non primordiale recte et pie fecerunt, nam neque nos dicimus Filium principalem seu primordiale Spiritus causam, sed ex Patre, utpote primo principio a nullo principio et principali, ex Filio autem et per Filium, ut per ipsum ex Patre ita credimus et intrepide predicamus. »

18. *Controversia de fermentato.* — In controversia de azymo cum arguerentur Graeci eo die, quo institutum est Eucharistiae sacramentum, non repertum in Judea fermentatum ex divina lege, fluxisse miraculo creatum fuisse a Christo, refert idem Gemadius ¹ in libro de quinque capitibus pro Concilio Florentino, ac pias causas ob quas Orientales fermentato, azymo vero Occidentales usi sint, exponit: « Quidam, inquit, praeter rationem admodum imperite et adeo stolide, ut ita dicam, et impudenter obijciunt quamvis azymorum dies essent, ut dicitis, nec fermentatum inveniri oportebat, tamen cum Deus esset, azymum fermentatum efficere poterat; nihil est enim impossibile apud omnipotentem Deum, nihil esse impossibile apud eum qui potest omnia, omnes contitetur, nec solum azymum fermentatum efficere, sed et lapides ipsos panes. Ad necessitatem hanc, qua ad hoc operandum duceretur, ego perspicere non valeo; quamvis de causa statuere voluisset fermentatum potius quam azymum Corpus suum confici, hanc mihi explicare necessitatem, si nostis, at nunquam poteritis. Nescio etiam an panem fermento carentem Corpus et Sanguinem suum prohibuisset, vel sua divina consecrationis verba invalida reddere libuisset, sed id neque haeretici, neque a Christiana religione alieni sentient unquam vel dicent; quod autem Dei Ecclesia nullum esse discrimen inter azymum et fermentatum arbitratur, multis et egregiis argumentationibus jam ostensum est.

« Nunc demonstrabitur, quo pacto Romana Ecclesia azymum et Orientalis Ecclesia fermentatum conficit per Gregorium Dialogum, virum sanctissimum, qui ante Ecclesiarum schismata vixit, cujus commemorationem nostra etiam Ecclesia innoquoque anno cum laude facit: hic enim optime causas reddit azymi et fermentati, traditque Occidentalem Ecclesiam azymum, Orientalem fermentatum antiquitus in usu habuisse, bonaque et laudabili ratione utramque ad id efficiendum fuisse permotam; scribit enim: « Solet multos perturbare quamobrem in

« runt fermentatos. Romana Ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla « commistione suscepit carnem. Sed caetera « Ecclesiae offerunt fermentatum pro eo, quod « Verbum Patris indutum est carne et est verus « Deus et verus homo. Item et fermentum commiscetur farinae et efficitur Corpus Domini nostri Jesu Christi vivi, sed sive in azymo sive in « fermentato conficitur, Domini Corpus et Salvatoris nostri summus ». Audisti quomodo magnus hic pater nullum inter azymum et fermentatum judicial esse discrimen? Quodque indubitate utroque modo conficitur Corpus Domini, idque jam diu usus obtinuit in Ecclesiis apud Occidentalem, inquam, et Orientalem; nam optime, ut ipse arbitrator, declaravit, quod nunc propositum est, hanc azymo usam esse propter sinceritatem et puritatem carnis Domini, quia immunis et expers est omnis vitii, illam fermentatum propter divinitatis et humanitatis unionem in ipsius hypostasi, idque merito, nam ut azymum subtilissimum ac purissimum est, quia sine fermento conficitur (nam fermentum pro peccato Scriptura ulitur sic et Domini Corpus, cum purissimum nec alienius peccati perceptibile sit, in azymi sacrificio conficitur, ac ut fermentum substantiam crassiorem subit, sic et Domini Corpus per humane carnis conspersiorem in unam divinitatis et humanitatis personam per fermentum indicatur ».

19. *De communiione Paschali declaratio.* — Exorta hoc anno in Liciensi urbe controversia, an lethaliter peccarent, qui ipso Paschali die sacram Eucharistiam non sumpsissent, etiam si precedenti feria quarta ea refecti fuissent, consultus Eugenius hoc responsum dedit ²:

« Eugenius, etc. Cupientes purgatum triticum in horreum Domini congregare et inutilibus contentionibus finem dare, attendentes juxta doctrinam B. Augustini, quod solet circumstantiae Scripturarum illuminare substantiam veritatis, et non solum adjacentia, sed etiam praecedentia et subsequentia verba sunt consideranda prudenter. Cum dicat canon Ecclesiae, *OMNIS VIRUSQUE SEXUS: Fidelis saltem semel in anno confiteatur: Et infra: Suscipiens ad minus in Pascha reverenter Eucharistiae Sacramentum.* Et sequitur: *Nisi de proprii sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum;* dicimus expresse non intentionis legislatoris fuisse animas illaqueare fidelium sub culpa mortali ad communicandum praecise in die Resurrectionis Dominicae, sed terminum statuisse a Pascha ad Pascham cum dicit *semel in anno.* Et infra: *Ad minus in Pascha,* etc. mens enim magis, quam verborum sonus est attendenda discreto. Intelligimus itaque optimo jure satisfactum esse ca-

¹ Gemad. exposit. pro Conc. Flor. c. 42. sect. 8.

² Bullar. in Eur. IV. Const. 29.

noni, si in Hebdomada Sancta, vel infra octavam Paschæ Resurrectionis Dominicæ secundum meliorem dispositionem conscientiæ, et aptiorem mentis devotionem fideles preparatione debita sanctum Eucharistiæ pignus excipiant, et

cum Domino Pascha celebrent ad salutem, et huic sententiæ omnes volumus acquiescere, etc. Dat. etc. die viii Julii MCDXL, Pontificatus nostri anno 1°.

EUGENII IV ANNUS 11. — CHRISTI 1441.

1. *Jacobitæ Orientales conciliati Romana Ecclesiæ.* — Annus redempti orbis millesimus quadringentesimus quadragesimus primus. Indictione quarta, ob Jacobitas Orientales, qui Ægyptum incolebant, cum Ecclesia Romana in Concilio Florentino conciliatos, insignis exitit. Miserat jam ante Eugenius ad illos a schismate revocandos cum Apostolicis litteris ¹ Albertum Minoritam, quas in Syriacum sermonem conversas Joannes eorumdem Jacobitarum patriarcha cum aliis episcopis in Ecclesia publice in maxima populi frequentia, ut ipsemet testatur, perlegi jussit. Quibus ingenti omnium plausu ac gratulatione auditis, Pontificem litteris suis, anno superiori exaratis ea de re certiores fecit, atque ad Sedem Apostolicam Andream S. Antonii abbatem, facta ei amplissima jungendi sacri inter Ecclesias fœderis potestate, legavit. De ejus adventu rebusque hoc anno cum Eugenio ac Synodo Florentina gestis hæc apud Andream e Sancta-Cruce ² Monumentis consignata sunt: « Die Jovis, xxxi et ultima mensis Augusti, de mane hora duodecima vel quasi, qua hora, quæ pro generali congregatione adscripta fuerat, S. D. N. Eugenio præsidente, ac reverendissimis reverendisque venerabilibus Patribus et dominis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus doctoribus et magistris, tam secularibus quam regularibus, hoc sacrum Concilium representantibus, congregatis, comparuit præfatus dominus abbas Andreas, ac præmissis solemnitatibus, in idiomate Syrorum proposuit in hæc verborum forma, prout postmodum in sermone Latino per venerabilem virum dominum Blon-

dum præfati domini nostri papæ secretarium interpretatum fuerat de idiomate Italico in Latinum, ut sequitur :

« Cogitanti altam majestatem tuam et meam humilitatem, pater beatissime, tantus suboritur pavor, ut si aliqua erravero in dicendis paucis, primum id mihi indulgeas deprecor; nil enim aliud quam tremor apprehendere postest hominem me, pulvis enim sum et cinis coram te Deo in terris verba faciens. Es manque Deus in terris et Christus et ejus vicarius, es Petri successor et pater, caput et doctor Ecclesiæ universalis, cui datæ sunt claves claudendi et paradisum unicuique volueris reserandi. Tu princeps regum et maximus es magistrorum.

« Quæ omnia et similia considerans, expavescere tuam alloqui sanctitatem, cum maxime ante oculos mentis proponam non solum potestatem tuam, sed sapientiam Latinorum, qui in studio sapientiæ divinarum rerum et disciplinæ Jesu Christi, quod a principio salutis fidelium imbibierunt, continuo in hæc tempora exercitati ea nunc tenent et sentiunt, quæ beatissimi Apostolorum principes Petrus et Paulus illis a principio tradiderunt: quæ antem Ecclesiæ, hujusmodi sapientia et disciplina aliquando privata, prima non tenuerunt fundamenta, et a Romana Ecclesia matre et magistra separatae fuerunt, eas permisit Deus gentibus in opprobrium et infidelibus in rapinam, prout evidenter cernere datur in Græcis et Armenis, et pariter in nobis Æthiopicis Jacobitis, postquam anno nongentesimo a vobis fuimus separati.

« Consolamur vero et mœstitiæ nostræ spem ea ratione amplam assumimus, quod qui tibi concessit Græcos et Armenos in Catholice fidei unionem latius venire, quique tibi inspiravit,

¹ Ext. apud card. Justin. p. 31. — ² Apud card. Just. Cone. Flo. p. 3. num. 8.

ut nos per dilectum filium tuum Albertum Ordinis Minorum ad unionem quarrendam invitares, idem piissimus Deus nosler suam nobis largietur benedictionem, ut eadem tecum in Catholica Dei Ecclesia sentiamus, quod quidem perficietur. Ego et, ut tu vides, aetate jam gravis e domo sum profectus, ad tuae sanctitatis pedes praesentiamque, superatis terrae et maris periculis, perventurus, reverendissimi mei patriarchae orator, ac indignissimus locumtenens, quemadmodum constare videbis in mandatis, quae tibi ab eodem patriarcha exhibebo, quemadmodum poterit enarrare idem frater Albertus, qui nulla mecum pericula, multos subijt labores pro hac dignissima unione fidei Christianae ».

2. Oratores Aethiopum missi ad Eugenium.

— Assensisse Pontificem piis Jacobitarum votis, atque orthodoxae fidei formulam tradidisse, proximo anno visuri sumus. Caterum Andream abbatem Aegyptium, non modo Jacobitarum in Aegypto degentium et eorum patriarchae oratorem fuisse, verum et imperatoris Aethiopum una cum Petro diacono. 1) ex litteris 2) Eugenii constat, quibus Vaticanae Basilicae canonicis dedit mandata, ut iisdem oratoribus limina Apostolorum adituris sacram Veronicam ostenderent :

« Dilectis filiis canonicis et capitulo Basilicae Principis Apostolorum de Urbe, salutem.

1) Lib. v. p. 100.

(1) Trina hic statuitur legatio regis Aethiopiae ad Pontificem, quarum unam gessit Andreas abbas legatus patriarchae simul et regis Aethiopiae una cum Petro diacono; aliam vero Aethiopes illi quos Angelus Maurocenus e Rhodo advexerat, ac demique tertiam ab eodem rege missam ad urgendam Ecclesiae suae cum Romana conjunctionem, de qua annalista in nom. 4. § *Post haec etc.* Erroris huius occasionem (namque error est, eruditus hucusque omnibus praebuit mendam quod in Acta Patriciana, nondum hucusque correptum, irrepit. In his enim num. 419 legitur : « Florentiae Eugenius decimam sessionem celebravit VI kal. Maii anni salutis MCDXLII, in qua asserens legatum Zare Jacob magni regis Aethiopiae, quem presbyterum Joannem vocant, legatum ad Concilium etc. orthodoxae fidei suscipienda gratia proferre, Concilium ipsum, ut majorem auctoritatem etiam ex loco susciperet, Romam, approbante ipso Concilio, transtulit, etc. » Haec legens annalista, simulque noscens ex litteris Eugenii, hoc anno MCDXLI datis, legatos quosdam regis Aethiopiae jam venisse; modo huic exsolvendo legationem geminam excogitavit, cui tertiam adiecit aliam petitam ex aliis litteris Eugenii, quibus Angelum Maurocenum eo nomine commendat: quod legatos Aethiopes tremibus suis ad Concilium transtulerit; ac si scilicet Andreas et Petrus, quos ad se legatos Aethiopum venisse in aliis litteris idem Eugenius significaverat, veli isdem tremibus Mauroceni non poterint. Quo senel constituto, ex tribus Aethiopum legationibus geminae reddentur, duabus in unam conciliatis. Sed et geminas quae supersunt in unam convenire posse censeo, si mendam irrepisse in Acta Patriciana demonstravero. Id vero non invitae suspicarer, cum Acta illa non unum corrupti textus argumentum ibidem exhibeant. Primo enim erratum est in numero sessionum, nam ex sessione VIII, quae describitur num. 108, fit transitus ad sessionem X, sive omissa nona, sive ea quae nona reipsa signanda erat per oscitantiam in decimam transformata. Ad haec num. 128, dies XII kal. Julii cum die solemnii Pentecostes anni MCDXLII componitur, errore manifesto, cum signanda fuerit die XIII kal. Junii. Quemadmodum ergo ibi in die et mense erratum est, ita forte et error irrepit in numeralem notam anni illius, quo sessio de expectatione Aethiopum ad Concilium habita; quae ita facile reformaretur: « Florentiae Eugenius nonam sessionem celebrat VI kal. Maii, anno salutis MCDXLI etc. » Ita enim re composita, omnia deinceps recto cursu procedunt. Die enim illi Aprilis anni MCDXLI Pontifex animos Patrum in expectationem legationis Aethiopum erexit, indixitque translationem Concilii Romam. Eodem vero anno, die XXXI Augusti Andreas abbas cum socio Petro diacono Florentiam pervenerunt, quorum legatorum alter, hecl patriarchae oratorem ageret, simul tamen legatione fungebatur pro Constantino Aethiopiae rege (qui commune regibus illis titulum *Zara Jacob*, id est, semen Jacob obtinens, ideo in litteris Eugenii Constantinus, in Actis vero Patricianis *Zara Jacob* appellatur). Auditi a Patribus tum publice in Concilio, cum seorsum a theologis a Concilio et Pontifice selectis rationem fidei suae reddiderunt egregiam. Sed cum non satis cito expediri possent, interim Romam excurrerunt ut SS. reliquias ibi cultas viderent ac venerantur, quos Eugenius litteris suis ad praesides urbis munivit, mandans ut inter caetera Sancti Vultus imaginem, quam *Veronicam* appellant, intuerent illis permitterent. Venisse equidem illos Romam hoc anno die IX Octobris scribit, qui tunc Roma agebat Paulus Lachus Petronus in Miscellaneis ad hunc annum his verbis: « Lunedi a di IX Ottobre MCDXLI, venne a Roma uno ambasciatore dello prete Jauni, il quale è signore d' India ». Quae Petroni verba expendi merentur, cum non unam in rem valeant. Ex illis enim discimus unicum fuisse legationis principem, quamvis duo venerint, amboque Romam excurrerint, ut ex litteris Eugenii in Annalibus hic recitatis discimus. Ex quibus intelligimus cur Eugenius expectare se *legatum* regis Aethiopiae, non vero legatos pro Concilio dixerit. Insuper venisse Indos ad Concilium quidam, inter quos S. Antonius, scribunt; quid hoc significet ex eodem Petroni loco scimus. Demque ex his constat Andream abbatem, qui tunc Romam venit, non patriarchae tantummodo, sed et regis Aethiopiae legatum egisse. Ea religione exsolutos Aethiopes die XIII redisse Florentiam idem Petronus asserit, ibique in exordio sequentis anni pridie nonas Februarii in *publica sessione*, quam Spondanus inde nonam appellat, noveque errore in annum MCDXLI refert, ad Ecclesiae societatem ipsi pariter, et tota Aethiopum natio admissi sunt; cuius rei Pontificias Bullas recitat annalista sequenti anno, suo nempe loco, cum datae sint anno MCDXLI, Florentino stylo, nostro vero MCDXLII, pridie nonas Februarii. Ita ego totam hanc historiam facili ordine compono, cum vicissim illi qui duplicem legationem admittunt, aliam scilicet absolutam anno illo MCDXLII, pridie nonas Februarii; aliam vero, quae nondum pervenerit Florentiam die sexta kal. Maii, et rem totam inventant et demonstrare cogantur, quando nam legatio illa secunda, sive Florentiam, sive Romam pervenerit, neque id adhuc veterum auctorum testimonio ostenderint. MAN-S.

et injuriam interre velut . . . proposita hac justissima causa :

« Universis et singulis presentes litteras inspecturis, salutem, etc.

« Cum dilectus filius nobilis vir Angelus Maurocenus, miles Sciensis, nonnullarum galearum et fustium, quas proprio sumptu tenet, gubernator et dominus, proximis temporibus gratam nobis et plurimum acceptam, et nomini Christiano gloriosissimam dederit operam, perductis ad nostram presentiam ex partibus insulae Rhodi magni Aethiopum regis Constantini, sive, ut dicitur, presbyteri Joannis oratoribus, unionem dieli regis et subditorum sibi populorum pene infinitorum cum Occidentali Ecclesia quarentibus, nos eundem Angelum, qui cum ipsis galeis et fustibus aut earum parte ad Orientis partes redire intendit, cupientes plena ubique inter Christianos principes securitate atque immunitate et favorabili tractatione gaudere, universitatem vestram, etc. » Rogat Christi cultores, ut placide Angelum, nullam ipsis injuriam illaturum, portibus excipiant et comitatu instruant. « Datum Florentiae IV non. Octobris, anno XI ».

3. *Habita oratio a legato Aethiopum.* — Ad instaurandam eandem cum Romana Ecclesia Aethiopicæ conjunctionem, Nicodemus etiam abbas, qui Aethiopibus Jerosolymis commorantibus praeerat, regis Aethiopiae nomine legatum misit², cujus oratio³ in publico cœtu habita est Florentiae hoc anno, secunda Septembris die.

« Expositio oratoris R. P. D. Nicodemi abbatis pro serenissimo et potentissimo Aethiopum imperatore super Aethiopibus Jerosolymis consilutis.

« Omnes homines ad tuam presentiam pervenientes, pater beatissime, multas tenentur Deo gratias agere, qui eos fecerit dignos videre in te Christum etiam in terris, inter peccatores homines conversantem. Sed nos in Aethiopia nati nullis magnisque cogimur rationibus, qui nobis dedit sacram fidem tuam in presenti tempore intueri. Primum quod neminem credimus remotiorem ab orbis parte huc se conferre, quam nos, qui non ad extremam modo omnibus partem, sed pene extra ipsum orbem positam incolimus Aethiopiae regionem.

« Secundum, quia (salva caeterarum pace) non credimus gentem esse aliam, quæ majori fide et devotione Romanum Pontificem veneretur, quod quidem experientia apud nos notorium esse dignoscitur, ut reversuri in patriam applausus exultationesque nostrorum hominum et populi obviam processuri finire cogamur, quia semper haeclemus observatum est, ut venientium a Romani Pontificis conspectu plebs,

et omnis sexus ætatis multitudo confecta pedes osculari, et vestis partem, pro reliquiis servandam, facerare contendat. Unde intelligi potest quanta sit nostris hominibus Romani Pontificis opinio sanctitatis.

« Tertio loco, majori excipiendum lætitia et júbilo gaudium nostrum, quod majus imperium nostrum, quam aliud esse opinamur, siquidem reges centum nostro imperio etiam presenti tempore sunt subjecti, et præter hoc gloriæ nostræ pars non est minima regina Saba, quæ excitata fama sapientiæ Salomonis ita se contulit in Jerusalem, quemadmodum nos, qui licet multo minores simus regina Saba, ad te venimus qui es etiam plus quam Salomon : ex gente igitur nostra fuerunt Candacis regina et eunuchus, quos Philippus Domini nostri Apostolus baptizavit, quarum rerum certe magnarum gratia tu, qui maximus es magnatum, nos licet parvulos des libenter, prout contidimus, te intueri.

« Postremo vero et rationum præstantissima quibus advenisse lætamur, ea est, quæ ab ipsis effectibus innotuit, et mundo palam est factum, omnes, qui a te et a Romana Ecclesia discesserunt, penitus corruisse, nostra tamen inter caeteras Ecclesias quæ a prædicta Romana videntur Ecclesia recessisse, fortis etiam et potens ac libera existit, cujus quidem rei nullam aliam dicent sapientes causam existere, quam quia aliarum Ecclesiarum secessio atque rebellio fuit voluntaria. Hincque eorum populi in servitutem exterminiumque sunt dati, nostra autem intermissio et elongatio a Sede tua nequaquam a perfidia aut levitate alia, sed potius processit a provinciarum distantia et a periculis, quæ subeunt comiteantes, atque etiam a prædecessorum tuorum Romanorum Pontificum negligentia, cum nulla apud nostros homines sil memoria visitationis aut curæ tot Christi ovium, quam pastorum quispiam ante te voluerit suscipere ; nam fert opinio nostra oclingentos effluxisse annos, ex quo nullus ante Pontifex Romanus nos vel levi aut unico verbo curaverit salutare ». Ignarus fuisse videtur hic abbas historiæ Ecclesiasticæ : etenim sæpius conjunctos se Romanæ Ecclesiæ professi Aethiopes ab illa doctrina Apostolica erudiri flagitarunt, nam Alexandri III temporibus sacellum Jerosolymis et in Urbe Ecclesiam obtinuit Aethiopum imperator¹, ad quem instruendum est missus legatus : ad eos autem a Nicolao IV² et a Joanne XXII³ missos sacerdotes pro instauranda veteri cum Romana Ecclesia conjunctione, suo loco memoravimus. Pergit Nicodemus orator :

« In hoc itaque summa laus tua et nostri gaudii multitudo consistit, quod tu solus ac primus imperatorem nostrum ac nostram gentem

¹ Lib. X, p. 107. — ² Sander, de visib. monarch. I, VII. — ³ Ext. in Actu Concil. Flor. apud card. Just. p. 3, num. 11, p. 375.

¹ Baron. tom. XII, an. Chr. 1177. — ² Tom. Annal. XIV, an. 1289, num. 59. — ³ Tom. Annal. XV, an. 1329, num. ult.

Catholicae fidei et tibi ipsi studeas unire per vestrae congregationis et operam nostri abbatis Nicodemi servi tui in Ierosolyma constituti, qui nos ad te mittit, quemadmodum in presentibus litteris continetur. Commendat autem abbas ipse tum seipsum, tum et filios suos sanctitati tuae, ad cuius mandata labores quoscunque suscipere est paratus pro habenda concludendaque sanctissima unione. Te autem in primis certum reddit imperatorem Aethiopum nihil in rebus humanis ducere majus, nihil affectuosius cupere, quam uniri Romanae Ecclesiae et tuis sanctissimis subiecti pedibus: tantae magnitudinis apud eum sunt Romanum nomen et Latinorum fides, quam tecum Christus augere et conservare dignetur in saecula saeculorum. Amen».

4. *Nicodemi abbatis Aethiopum litterae ad Pontificem pro unione Ecclesiarum.* — Subjiciuntur a cardinale Justiniano ejusdem abbatis Nicodemi litterae¹, quibus excusat se non ausum ob Saracenorum formidinem abire Ierosolymis, Pontificem Christi vicarium esse profiteretur, spondetque navaturum se operam, ut sacrum foedus cum rege Aethiopum redintegretur: nec vero res fidei adducturos in controversiam Aethiopes, sed omnibus, quae ipse Pontifex jussit assensuros.

« In nomine S. Trinitatis haec litterae mittuntur ab Ierosolymis per Nicodemum abbatem super nationem Aethiopum, quae dentur magno Patri Urbis Romae Eugenio, capiti omnium sedium. Pax tibi et omni sedi, et pax magnitudini tuae, qui sedes in Sede Apostolorum Petri et Pauli », ita ille loquitur, quod B. Paulus in Urbe Romanos Christi Evangelio imbuerit, ac martyrii corona fuerit redimitus; non quod summum Pontificatum gesserit cum S. Petro, ut recentior theologus somniavit, cujus opinio ab Innocentio X damnata est, « cujus splendor illuminat mundum. Ego vero, ubicunque terrarum sim, prosternor coram te, non autem ego solus, sed omnes patriarchae atque episcopi, reges atque imperatores inclinantur ante te.

« Cum ad nos devenerunt nuntii tui ob causam fidei, magnam ex eis consolationem accepimus, quam hactenus valde cupiebamus, ut tandem omnes unum simus, sicut Paulus dicit: *Unus Deus, una fides, unum baptisma.* Haec vero res cum ad regem nostrum pervenerit, maxima illi laetitia futura est; nam idem admodum cupit, ut omnem in unam fidem pariter uniantur. Ego autem ipse pro re ista ad te venissem, nisi me metus Saracenorum perterruisset, ne forte res ista infidelibus palam fiat. Praeterea mitto ad te filios meos presentium litterarum latores, qui die Octobris XIV a me recedentes, opto eos ad me redire celeriter, ut ad regem nostrum Aethiopiae se citius conferant, cui referant eum-

eta, quae jusseris, quae velis, deinde perficere et quae cepisti, quoniam ideo Deus Pater te omnibus praeposuit patriarchis et in magna Sede es Petri Apostoli constitutus quae caput est omnium, ut omnes posses pascere oves Christi.

« Haec autem cogitatio tua a Deo est, et tu vere beatus es, qui ad Apostolorum similitudinem pro fide Christi talia tentasti, nec tanta fecerunt praedecessores tui. Unam cuncta ad finem usque perducas! Etenim contaminatio infidelium in unum coacta est, Judaei Christi crucifixo- res pariter idem consentiunt, Christiani vero, relicta Apostolorum sapientia, unusquisque in viam sui sensus, ut libuit, abierunt, et quilibet dicit: Mea fides verior est, quae distinctio nequaquam est a Deo, sed procedit a diabolo. Tu igitur cura, ut possint ad unum venire dispersi, ut sit omnium fides una, et sicut sub Patribus trecentis decem et octo in Nicaena Synodo facta est, sic et tu roborata fides, ut illi fecerunt, ut congregemur in unum, quoniam cum in unam fidem pariter convenerimus, Christus ex terra promissionis nostros hostes abjiciet, et licet ut stipula ante faciem venti, non nostra, sed Christi nostri potentia faciente.

« Post haec, o pater magne, ut de unione inter nos facienda aliquid tibi respondeam, eam quidem de certo nos et rex noster vehementissime cupimus, veruntamen sine ipso rege nostro illam concludere non vellemus. Offerimus nos omnes sanctitati tuae omnes vires, curam et diligentiam nostram, ut nostro labore ac studio unio sancta tecum apud regem nostrum veraciter, ut jusseris, compleatur, quoniam qui aditus vel accessus ad patriam nostram terra marique Latinis hominibus pane mortalis et impossibilis est, a nobis Aethiopibus quamvis inter ingentes labores in dies saepius frequentatur, verentibus Saracenis ob metum regis Aethiopum in aliquo nos offendere, quos infideles rex ipse noster parva opera penitus posset destruere. De nostro vero ad tuam sanctitatem adventu patriarcha Jacobitarum penitus nihil novit, sed clam illo et Saracenis ignorantibus, ad te venimus, ne forte, sicut ex varia ratione ambitionis atque perfidiae utrique facere solent, negotium unionis praepediretur. Praesentes autem filii mei ad te veniunt, non tecum de fidei veritate disputaturi, sed tuam sententiam audientes recepturi: veritalique fidei, quam statueris, consensuri, quoniam tu sol magnus et verus splendor creaturarum es, nec lux ulla valet a quoquam facile in saeculo reperiri, quae soli sit preferenda. Quis igitur tecum stultus atque ignarus valeat aut debeat disputare, cum sit tam ingens ac vetusta sapientia Latinorum nota jam orbi terrarum, neque sit juxta Evangelicam veritatem discipulus supra magistrum, aut servus supra dominum suum? Postremo, beatissime pater, quidquid a nobis velis, mitte ad regem Aethiopiae nostrum,

¹ Ext. ead. p. III. num. 12. pag. 377.

qui cum ea, quæ cupias, audierit a nobis, iis in nullo penitus refragabitur. Sed quæcumque velis libentissime audiet atque assentiet, accepturus ingens de tua voluntate solatium, cum sit fidei Christianæ benevolus et obediens, et quæ ad favorem religionis pertinent, avidissime complectatur. Rogamus post hæc beatitudinem tuam, ut filii mei abs te cito expediantur, quatenus se in Æthiopiæm transferentes regi nostro dicere valeant omne quod jusseris. Dominus Deus longos faciat dies tuos, et repleat te omni bono, ac compleat omne desiderium tuum, fidemque tuam confirmet ac roboret in sæcula sæculorum. Amen. Datum Jerosolymis die xiv Octobris. Amet anno Amoheret». Neque hoc loco reticendum est, Æthiopum regem, missis aliis oratoribus, urxisse suorum cum Romana Ecclesia conjunctionem, quos cum ad Synodum Oecumenicam orthodoxæ fidei perdiscendæ causa adventare proximo anno accepisset Eugenius, eam Florentia Romam traduxit, qua de re proximo anno agetur.

Inter hos Orientalium Meridionaliumque populorum ad Romanæ Ecclesiæ gremium concursus, nonnulli quoque principes Saraceni excitati sunt ad ineunda cum Pontifice fœdera, ex quo ingentes restituendæ Syriæ religionis, quæ in ea detoruerat, spes concepit Eugenius, consiliaque cum Francardino Aeri principe contulit. Cum itaque is propterea ad Christianorum oras Pontificis suasu iturus foret, universi Christi fideles Apostolicis litteris¹ sunt præmoniti, ne qua illum injuria afficerent.

« Universis et singulis presentem inspecturis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum magnus et potens vir Francardinus Benecalul Saracenus Aeri dominus partium Assyriæ, ad circumstantes patriam suam aliasque partes Christianorum, nobis suadentibus atque curantibus, intendat se conferre, ea tractaturus, gesturus et operaturus, quæ pro Dei nostri et nominis Christiani in illis partibus collapsi instauratione duximus ordinanda, nos ipsius et suorum salutem consulere intendentes, universitatem vestram, qui Jesu Christi Domini et Dei nostri religionis et fidei gratiam accepistis, in ipso Jesu requirimus et hortamur, nihilominus auctoritate Apostolica districte mandantes, quatenus eundem Francardinum cum filiis, societate et quotquot secum ducere volet, et cum armis, pannis et cæteris rebus tam mari quam terra per omnia vestra insulas, civitates, terras, castra et loca venire, transire, morari et redire permittatis, etc. Dat. Florentiæ IV id. Septembris anno xi ».

5. *Constantinopolitanus imperator schismatis delendi curas remittit.* — Augusta adeo meditantem divinæ amplificandæ gloriæ preferendæque

religionis gratia Christi vicarium schismatici Basileenses retardarunt, ideoque non modo bellum Jerosolymitanum susceptum non est, verum et Græcorum cum Romana Ecclesia conjunctio admodum labefieri cepit: nam et Palæologus imperator, ubi Albertum regem, a quo maxima sibi mittenda subsidia speraverat, obiisse in ipso primo belli Turcici conatu, Occidentalesque Basileensi schismate disjunctos vidit, a pristino ardore pio descivit, tepuitque in iis, quæ ad schisma penitus abolendum spectabant ad exitum perducendis, quare et Pontifex promissas subsidiarias adversus Turcos copias non ei misit. Explicuit vero majus pietatis studium Constantinus despota, qui Christophoro episcopo Coronensi nuntio Pontificio est pollicitus, omnem se daturum operam ut cepta conjunctio perficeretur constabilireturque. Cui vicissim spondit Eugenius¹, nunquam illi Sedem Apostolicam auxilio deluturam:

« Eugenius, servus servorum Dei, dilecto filio et excellenti Constantino despoto Palæologo, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quanto cum desiderio et animi fervore ob Dei reverentiam zeloque Catholicæ fidei cupiat devotio tua, ut sancta hæc Occidentalis et Orientalis Ecclesiæ unio Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi gratia nuper tam solemniter, rite et concorditer celebrata, debitum istic in Constantinopoli et in cæteris Græciæ partibus sorliatur complementum, litteræ venerabilis Fratris Christophori episcopi Coronensis oratoris nostri et plurimorum orthodoxorum virorum relationes nobis et Apostolicæ Sedi nuntiaverunt. Nam in ea causa licet per charissimum in Christo filium nostrum Joannem Palæologum Romæorum imperatorem hactenus satis tenuiter et tepide sit processum, tua tamen celsitudo rem ipsam locum et perfectionem suam, quantum in se fieri potest, habere vult et intendit, idcirco in manus præfati episcopi oratoris, nostro et Apostolicæ Sedis nomine recipientis, super pectus tuum pollicitus es, te ipsum in futurum omnem operam daturum, quo præfata unio sit, ut præmittitur, et omnia quæ illius perfectionem postulant, impleantur, completaque in sui robore et firmitate permaneant. Quorum omnium gratia, dilecte fili, nos et Apostolica Sedes primum bonitati divinæ, quæ illa pectori tuo insinuat, tum filiali tuæ devotioni, quæ in sinu refinuit et retinet, plurimum congratulamur, simulque cupimus quasque res devotioni tuæ gratas efficere et operari, volumusque præterea in presentiarum aliquas facere saltem tibi pro gratitudinis memoria acceptas.

« Igitur, favente Deo, cujus causam in hac sanctissima re prosequeris et prosequi, ut præmittitur, intendis, si te in futurum quandoque

¹ Lib. xv, p. 101.

¹ Lib. v, p. 64, et apud card. Just. p. III, num. 10.

in Romæorum imperio hujusmodi succedere aut quovis modo præsidere et in imperatorem creari configerit, et stabilimento præfate unionis in publicatione et lectione decreti dederis debitum, ut præmittitur, complementum, devotioni tuæ per præsentem, nostro et Apostolicæ Sedis nomine, pollicemur auxilia illa, subventiones et subsidia, quæ clarissimo in Christo filio imperatori præfate pro luitione et defensione civilitali Constantinopolis polliciti sumus, quæque illius culpa et tepiditate impleri non potuerunt, in te ipsum et personam tuam, tunc in præfate imperio præsentem, et, ut prædiximus, unionem hujusmodi jam prius per te perfectam et illic in sui firmitate manentem perficere, ac debilis provisionibus adimplere; illud etiam addentes, ut nunquam Romanam Ecclesiam et Apostolicam Sedem tibi defuturam esse dubites, eidem debitam et devotam reverentiam exhibendo, dum etiam per semitam justitiæ incesseris atque unionis hujusmodi sacrosancta necessarium complementum tam fideliter quam potenter adhibueris. Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXLI, XI kal. Maii, Pontificalus nostri anno XI ».

6. *Vetiti Latini a Græcorum communione abstinere.* — Inter hæc exposularunt Græci Cyprii, non servari a Latinis synodale de conjunctione decretum, atque a nonnullis Græcorum commercio arceri, nec Latini cum iis nuptias celebrarent, funebria iusta peragerent, vel publica acta conficerent, atque hunc libellum supplicem Eugenio porrexere ¹:

« Beatissime ac clementissime pater. Quamquam alias tempore divisionis Ecclesiarum Latine atque Græcæ Latini a communione Græcorum licite abstinere, nunc tamen, sublato dissensu, in tempore indubitatae unionis per sanctitatem vestram, Domino faciente, confirmata atque perfecta, si Latini Græcis non communicarent, jam non una fides, non una fidelium Catholica cunctorum mater Ecclesia, jam nil factum putaretur, et decreta vestrae sanctitalis, sacrosancto approbante Concilio, ad perpetuam rei memoriam edita, jam per orbis fines longe lateque vulgata, tanquam irrita cederent in contemptum. Et quoniam, pater beatissime, in regno et insula Cypri Latini mixtimque Græcis populato, Latini in matrimonialibus, funeralibus et aliis solemnibus publicisque actibus Græcis non communicant, ut deberent, imo quidam eorundem hoc expresse prohibent, quod majoris scandali causam posset verisimiliter generare: ut igitur, pater sanctissime, hujusmodi scandalis obvietur, ac sancta et salubris unio in Ecclesia sancta Dei conservetur in ævum, suppliciter humiliter eidem sanctitali vestrae episcopi et alii Græcorum dicti regni fideles, quatenus

omnibus dominis episcopis, prælatis et aliis Latini ejusdem regni incolis sub censuris Ecclesiasticis et aliis penis præcipere et mandare dignetur, quatenus amodo episcopos, prælatos et alios quoscumque Græcos fideles, secundum eorum dignitates et gradus indistincte in processionibus, matrimonialibus, funeralibus et aliis quibuscumque legitimis actibus in suum consortium benigne et charitative recipiant et admittant, eisdem communicent, et sincera in Domino charitate pertractent, nulla super hoc inter eos præferitorum nota pensata in contrarium faciente, non obstantibus quibuscumque ». Perfecto hujusmodi libello Pontifex archiepiscopo Colocensi cum missis, addiditque imperia ², ut studeret ne Latini se a Græcorum communione segregarent, aliudve facerent, ex quo mutua utriusque populi consensus in Synodo Œcumenica facta labefactari videretur.

« Archiepiscopo Colocensi.

« Venerabilis frater, salutem, etc. Oblata nobis nuper pro parte quorundam episcoporum Græcorum insule Cypri supplicatio in effectu continebat, quod licet olim, per Dei gratiam, Græci Latinis uniti sunt, prout jam apud omnes gentes notorium est, tamen Latinorum quidam in insula Cypri commorantes a communione Græcorum illic consistentium abstinere dicuntur, ex quo unionis ipsius effectus, prout deberet, non succedit, prout in ipsa supplicatione, cujus copiam tibi præsentibus mittimus interclusam, plenius continetur. Quare fraternitali tuae committimus et mandamus tenore præsentium, quatenus habita super iis diligenti informatione, si prædicta inveneris vera esse, omnibus melioribus modo et forma, quibus id fieri posse videris, habita ratione ad decretum super ipsa unione promulgatum, ut Latini memorati Græcis præfatis communicent juxta tenorem supplicationis prædictæ, omni cura et diligentia procures. Datum Florentiæ v Novemb. anno XI ».

Eodem anno ad extremas Orientis oras missus ³ est Antonius Trojanus Minorita cum amplissimis mandatis promulgandi Evangelii in Tartaria, Assyria, Perside, inque Maronitarum, Drusofitarum et Surianorum provinciis, datumque ad eum Diploma XVIII kal. Januarii anno XI consignatum est.

7. *Anathematatum in hæreticos et in Amedeum antipapam.* — Ceterum ad reprimendos recentiores schismaticos, ulque Christi fideles ab eorum impietate declinarent, Amedeus antipapam cum suis sectatoribus et aliis hæreticis anathemate percussus est ³:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Excommunicamus et anathematizamus ex parte Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus

¹ Ext. apud Eug. IV, l. XII, post p. 116.

² Lib. V, p. 106. — ³ Lib. XV, p. 218.

sancti, auctoritate quoque beatorum Petri et Pauli Apostolorum ac nostra, omnes hæreticos Gazaros, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Arnaldistas, Speronistas, Passaginos, Wicleffistas, Fraticellos et quoscumque alios hæreticos quocumque nomine censeantur, ac omnes fautores, receptatores et defensores eorum. Item excommunicamus et anathematizamus omnes et singulos cujuscumque status, gradus, præminentie aut conditionis existant, etiamsi pontificali, regali, reginali, aut quavis alia Ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, qui perfidis hæreticis et Wicleffistis arma, equos, ferrum, plumbum, lignamina, sal, oleum, vinum, vestes, victualia quæcumque ad usum hominum pertinentia, aut quævis alia præsidia publice vel occulte subministrant, ac per se vel subditos suos afferri faciunt vel permittunt, cum quibus ipsi Wicleffistæ Christi fideles et Catholicos quomodolibet impugnare seu offendere possint, necnon omnes et singulos Wicleffistarum eorundem adherentes, fautores, defensores et receptatores cujuscumque status, nobilitatis, excellentie vel conditionis existant, etiamsi pontificali, regali, reginali, aut quavis alia Ecclesiastica vel sæculari sint præditi dignitate, ac consentientes et præstantes eisdem in præmissis quomodocumque et qualitercumque auxilium, consilium vel favorem, ipsosque omnes et singulos declaramus continuatores et fautores hæresis, atque omni beneficio, dignitate et honore Ecclesiastico ac mundano denuntiamus fuisse et esse privatos ». Laeta deinde anathematis sententia in Bullarum Apostolicarum adulteratores, invadentes Saracenis merces damno rei Christianæ, infestantes ad Sedem Apostolicam venientes, invadentes Siciliae, Trinacriae, Sardiniae et Corsicae regna, Romam aliamque ditionem Ecclesiasticam, subdit :

« Item excommunicamus et anathematizamus Amedeum olim ducem Sabaudiae antipapam, et eos, qui ipsum elegerunt seu profanaverunt in antipapam, omnesque eidem credentes, adherentes, faventes et eum receptantes, ac ipsum et eos excommunicatos et anathematizatos, ac schismaticos et hæreticos denuntiamus, decernimus et declaramus, prout ex processibus contra eos promulgatis tales esse clare apparere dignoscitur, non obstantibus quibuscumque privilegiis et indulgentiis ac litteris Apostolicis generalibus vel specialibus eis vel eorum alicui seu aliquibus, cujuscumque ordinis, conditionis, et dignitatis et præminentie fuerint, etiamsi, ut præmittitur, pontificali, regali, reginali seu quavis alia Ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, ab Apostolica Sede sub quavis forma vel tenore concessis, quod excommunicari vel anathematizari non possint ». Et infra : « De quibus quidem sententiis nullum per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi

duntaxat in mortis articulo constitutis, absolvi possit, nec etiam tunc, nisi de stando sanctæ matris Ecclesiæ mandatis satisfactione vel sufficienti cautione præstitis, etc. » Anathemate eos percussit, atque omni munere vel dignitate dejecit, qui absolvere schismaticos hujusmodi tentasset. « Dat. Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ M^oXLII, id. Aprilis, Pontificatus nostri anno XI ». Ne schismatis ejusmodi lues latius propagaretur, pluribus episcopis dedit mandata Eugenius¹, ut animadverterent in schismaticos perfidaces, redeuntes autem ad Ecclesiam Catholicam censuris solverent.

8. *Ludovicus episcopus Visensis simulat resipiscentiam.* — In Lusitania Ludovicus episcopatum Visensem retinebat contra Eugenii sanctiones, multorum in aula Lusitana procerum gratia fretus, cumque regem a schismate abhorrere nosset (quippe Lusitani ea pietatis laude floruerunt, ut se a schismatibus et hæresibus, quæ plura alia regna fedarunt, his postremis sæculis se puros servaverint) schisma, cujus erat auctor maximus damnavit, ut regem ea resipiscentie specie in sui patrocinio sustinendo confirmaret. Verum Eugenius, qui artes hominis norat, in suscepto jam consilio de adhibenda in schismaticum impostorem severitate persistit, deque ea re gravissimas iterum ad Alfonsum² dedit :

« Charissimo in Christo filio Alfonso, Portugalie et Algarbii regi illustri, salutem, etc.

« Satis jam respondimus litteris, quas pro perditionis filio nobis tua serenitas sæpius scripsit, ut si litteræ ad tuam notitiam devenerint, miremur te toties superfluum laborem pro homine indigno velle suscipere : sed quoniam litteræ nostræ forsitan tibi redditæ nondum fuerunt, respondebimus paucis verbis etiam ad ultimas tuas litteras, quæ VII kal. Aprilis scriptæ fuerunt, in quibus primum id regia prudentia, damnationis alumnus Ludovicus quondam episcopum Visensem, schismatis et hæresis per nos, et hoc Œcumenicum Concilium condemnatum, et Ecclesia, quam olim tenuit, divino et humano jure privatam, vocari in tuis litteris episcopum Visensem in contemptum auctoritatis nostræ et Apostolicæ Sedis, et in vilipendium Ecclesiasticarum censurarum, quibus præfatus Ludovicus merito et suis culpis et demeritis exigentibus damnatus fuit. Sed illud est majori admiratione dignum et regia indignum sapientia scribere, indignum tibi videri illum, cum tuis litteris parvisset, pulsum sua dignitate contumeliisque affectum, neglectum iri a te, cum ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ redierit, neque te posse æquo animo ferre hominem a regia celsitudine missum ad Concilium, et ex legatione reversum taliter molestari.

¹ Lib. XVIII, p. 264. — ² ESL. in Cod. Ms. Alex. VII, p. 255.

« In his non culpamus tuam adolescentiam quæ in talibus sequitur consilia aliorum, sed secretarii litteras dictantis stultitiam et ignorantiam accusamus, qui tuo nomine scribit ea quæ minime deceant regiam aut gravitatem aut prudentiam, cum velit tueri errorem ejus, quo nullus alius infestior hostis nosler aut Sedis Apostolicæ et unitatis Ecclesiæ fuit in Basileensium synagoga, qui si a regia olim sapientia ad Concilium missus fuit, cum existeret pessimus prævaricator mandati regii, non defendi ab eo in tanto errore deberet: non enim sibi injunxit recedendæ memoriæ rex genitor tuus, ut contra nos et Sedem Apostolicam tam perfide insurgeret, transgressor juramenti per eum præstiti et regis voluntatis. Ut enim omittamus legationes quas ad varia loca contra nos suscepit, ut non referamus verba contumeliosa, quæ contra personam nostram protulit, fuit hic malignitatis filius machinator, princeps, auctor, fautor omnium scandalorum quæ secuta in Dei Ecclesia sunt; fuit auctor et caput ad prætensam privationem nostram et idoli illius nefandi erectionem; fuit auctor et opifex hujus execrandi schismatis, neque unquam rediit ad regnum, vel ab nefariis suis operibus destitit, nisi cum se privatam Ecclesia sensisset, sed pervicaciam aliis præstitit in sua erronea opinione. Tum rediens, cum nihil amplius mali posset facere, neque amore redit, sed metu, et spe majora scandala, si posset, serendi, neque ut tibi pareret, sed ut utilitatem suam haberet et sereret contra nos scandala, ubi posset. Quod si hoc non ex regia voluntate, ut certi sumus, sed propria perfidia et temeritate egit, carcerari et puniri a te deberet, ut omnibus constaret tibi displicere, quæ per eum acta sunt in tuam infamiam et regnorum tuorum, etc. Dat. Florentiæ, etc. ».

Porro Basileenses hypocritæ, ut pietatis famam sibi compararent, religiosum decretum in sessione XLIII, kal. Junii, fecere ¹ de celebrando die Visitationis Deiparæ sacro, VI nonas Julias pro comparanda, ejusdem Virginis ope, Ecclesiæ pace et concordia, quam ipsi inaudito scelere turbaverant. At festum hoc non ea de causa receptum est in Ecclesia, quod ab ipsis decretum fuerit, antea enim Bonifacius IX ea de re sanctionem, quæ jam ante Urbano VI removendi schismatis causa fuerat concepta, ut suo loco dictum est, ediderat. Porro quamvis falsa religionis ostentatione, aliisque modis illusi fideles in pluribus provinciis adhererent Basileensibus, principes tamen ab eorum scelere et contagione abhorruere. Inter quos Carolus Francorum rex, qui celebrato apud Bituriges præsulum conventu ex nonnullis decretis Basileensibus perperam factis Pragmaticam suam sanxerat ², rogatusque ut oratores ad Florentinum Conci-

lium legaret, detrectarat, cum anceps cui parti studeret aliquandiu fluctuasset, cum hinc illum generalis Concilii umbra terreret, hinc Pontificiæ majestatis splendor perstringeret, demum agnovit Basileæ impetu et seditione rem gestam, ac pestilantem doctrinam adulterantem Evangelium, et Pontificiam potestatem non in uno summoque præsule, sed in multitudine collocantem, ac monarchiam institutam a Christo in aristocraticam vel democraticam redigentem fuisse inductam, conflatumque teterrimum schisma, missis oratoribus quorum princeps Meldensis episcopus, professus est Eugenium vere esse summum Dei vicarium, eademque potestate, quam Petrus ab ipso Christo accepit, pollere; necnon monarchiam Pontificiam a Christo esse constitutam. Qui tamen auctoritatis illius æstimatio apud populos, apud quos vigeat Conciliorum auctoritas, obsoleverat adeo, ut plures Concilii pseudogeneralis umbra perterriti Basileensium schismate et errore illaquearentur, poposeit ut ad Pontificiæ auctoritatis existimationem in pristinum splendorem restituendam, et Basileense schisma dissovendum generale Concilium indiceret in Galliis celebrandum; quæ oratio hæc verbis fuit concepta ¹:

9. *Gallorum regis ad Eugenium legatio postulantis generale Concilium.* — « Beatissime pater.

« Indidit natura cunctis mortalibus, instigatque omnes sensus secundum urgentiam rerum verba vocesque proferre; sic enim naufragantes seu prope naufragium existentes patronum navis magnis clamoribus aliisque vocibus compellere solent. Igitur si nos humiles ambassiatores Christianissimi regis Franciæ illustrissimi principis nostri in hoc naufragoso schismate, quo innumerabiles pereunt animæ, te patronum navis olim Petro pro salute hominum commissæ (te, inquam, declamatorie alloquamur, tibi que voces planctuosas et importunas proferamus) clamat enim ipse rex Christianissimus Ecclesiæ scissuram abhorrens, clamant omnes circumspicientes Tartaream voraginem hujus schismatis, clamat denique ipsa tota plebs Catholica ad te pro remedio dicens: *Princeps noster esto, ruina autem hæc non manu tua.* Scribuntur hæc verba Isaïæ III, cap. Non enim, beatissime pater, dicimus: *Princeps noster esto*; quasi quidquam de tuo principatu dubitemus aut nunc novi sub te veniamus, sed dicimus: *Princeps noster esto*; conditionem hujus principatus a te instanter postulantes, nam tuum principatum monarchicum esse a Deo, nedum secundum communem universi providentiam, sed etiam speciali institutione inter restorationis mundi a Christo institutum, leque vera legitimaque successione illum possidere palam recognoscimus et confitemur. Sed postulamus di-

¹ Act. Conc. Basil. sess. XLIII. — ² Gaguin. in Carol. VII.

¹ Ext. in Ms. bibl. Val. sign. num. 4177. p. 12.

cendo : *Princeps noster esto*, ut quemadmodum princeps noster es institutione a Christo derivata, ita princeps noster existas conditione ab ipso Christo huic principatui imposita : apposuit siquidem Christus conditionem huic principatui, quam et similitudinibus insinuavit vere, quando primum principem Ecclesiae quem instituit, videlicet Petrum, de navis gubernaculo inter procellas maris ad hunc apicem vocavit, principi Ecclesiae similes condiciones patrono in navi observandas, videlicet inter ceteras, ut si circumspectus ad pericula, meticulosus, id est, non temere confidens, et in casu periculi strenuus sollicitusque omnia remedia tentans, unde non vacat mysterio id, quod canit Ecclesia in persona Christi ad Petrum : *Petre, de navi vocavi te, et super plebem meam te principem constitui*. Petimus ergo, dum dicimus : *Princeps noster esto*, ut in hoc procellosissimo tempore nobis praesideas sicut patronus in navi, nihil remediorum contemnens amplius.

« Conditionem in hoc principatu apertis sermonibus Christus declaravit : sic enim referunt tres evangelistae ipsum dicentem suis discipulis : *Principes gentium dominantur eorum, vos autem non sic*. In hoc certe volunt omnem tumorem animi, omnem elationem cordis ab hoc principatu rescare : principes enim gentium, qui Deum ignorant, illam extollentiam, quam praeter ceteris habent, non in Deum, sed in seipsos referunt, inde superbientes alios despiciunt, non sic autem, ut ait Christus, sunt principes Ecclesiastici, quoniam mente semper tenere debent, quod ob hoc aliis sic praeferruntur, ut eis magis obsequiosi fiant, nam postea subjungit Christus : *Qui est major inter vos, fiat sicut ministrator*. Rursus hanc resecationem superbiae et elationis ipsi tres evangelistae diversimode exprimunt, sed mirabili consonantia unum et idem describunt : dicit namque sic Lucas evangelista : *Principes gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos benefici vocantur, vos autem non sic* : solent enim principes gentium, dum sic inani gloria bona eis subdita appropriare, et ad conciliandum favores laudum dispergere, et dum ea distribuunt, volunt benefici inde appellari ab iis quibus largiuntur. Non sic autem principes Ecclesiastici bona eis subdita ad libitum voluntatis debent distribuere, nec debent dici largitores numerum, nec benefactores hominum, sed potius impositores rerum, et impensores officiorum, ita et debent dare beneficium propter officium, et non officium propter beneficium, alioquin superbiunt, ut principes gentium, quod prohibuit Christus, Matthaeus autem et Marcus sic loquuntur : *Principes gentium dominantur eorum, et qui majores sunt potestatem exercent super illos*. Quid, quaeso, aliud est potestatem exercere in subditos, nisi sine causa et ratione, sed mera voluntatis libidine uti po-

testate, et ad incommoda subditos coercere? Sic plerumque principes gentium illam potestatem, quam vi aut violentia aut dolositate vindicaverunt super subditos, exercent. Non sic autem principes Ecclesiastici, qui suam potestatem a Deo recipiunt in finem beatitudinis aeternae consequendae; pretiosa namque est, quae sic de caelo venit, quare non est ea utendum sine directione et regula, et semper in ejus usu glorificandus est Deus, qui talem potestatem dedit hominibus. Ob hoc vero sanctissimi patres decreta et regulas constituerunt pro ipsius usu gubernandae seu regulandae, et quicumque praeter has regulas hac potestate utitur, superbit et potestatem in subditos exercet sicut principes gentium, quod prohibuit Christus.

10. « Hic, pater beatissime, fodiendum est, quoniam hic latet tota calamitas praesentis Ecclesiae : saepe enim dictum est, quod duae extremitates sunt causa destructionis Ecclesiae, una siquidem fuit et est illorum, qui voluerunt uti hac potestate sine regulis Patrum, et illam exercere sicut principes gentium suam exercent potestatem, puta sola voluntatis libidine. Alia autem extremitas est eorum, qui, ut resisterent hujusmodi abusibus et voluntario exercitio hujus potestatis, ipsam potestatem suppressere conati sunt, et nimio fervore resistendi, ad hanc vesaniam devenerunt, quod supremam potestatem in uno supposito consistere denegant, sed eam in multitudine, quae cito in diversa scinditur, collocant, et sic pulcherrimam monarchiam Ecclesiae, quae Christianos hucusque tenuit in unitate fidei, in una professione religionis Christianae, in uno ritu Sacramentorum, in una observantia mandatorum, in eisdem caeremoniis divini cultus, atque pacem et tranquillitatem asseruit, nunc abolere et suppressere contendunt nobilissimam politiam quae beatitudinem caelestem habet pro fine, ad democratiam vel ad aristocratiam redigentes, et ulterius in malis procedendo unum sibi in capite assumpserunt, qui non eis praefertur, et sic schisma factum est nedum in obedientia capitis, sed et in doctrina Evangelii, quod omnibus Christicolis est abominandum.

« Et hoc animadvertens praefatus Christianissimus rex Franciae vehementi dolore ingemiscit, et condolens Ecclesiae, remedia ubique perquirat, ac denique consulto praelatorum et aliorum multorum sapientium regni sui, videtur sibi quod nullum est aptius remedium ad hoc extirpandum, quam evellere aut disperdere duas praedictas extremitates, ad quod faciendum necessarium est generale Concilium. Porro Concilium olim Basileense unam extremitatem nimis exacuit, quando veritatem de suprema potestate in uno extinguere pertentavit. Concilium autem Florentinum hanc veritatem bene quidem lucidavit, ut patet in decreto Graecorum, sed pro

regulando usum hujus potestatis nihil edidit, nihilque locutum est, unde reputatur a multis aliam extremitatem excuisse? Quamobrem, si hoc schisma eradicare velimus, necessarium est aliud ab istis celebrare Concilium, in quo et veritas de ista potestate suprema illustretur, et super candelabrum Ecclesiae ponatur, ac pro ejus usu regulando decreta sanctorum, quoad materias quae nunc in contentione sunt, secundum possibilitatem temporum inesse reponantur ad intentionem sanctorum Patrum. Et hac intentione praefatus rex Christianissimus Franciae, beatissime pater, nos suos ambassiatores ad praesentiam tuae sanctitatis destinavit, tibi supplicare, ut ad hos fines generale Concilium tua auctoritate celebrandum tuaque sollicitudine dirigendum, velis convocare in aliquo loco nationis Gallicanae, quae post ceteras nationes Concilium nondum habuit.

« Sed statim diceret quispiam: Quid ad haec faciendum opus est generali Concilio? Eritne inquam finis Conciliorum generalium? Nonne Romana curia cum suo capite ad hoc sufficit? Imo jam unum istorum per eam factum est, et secundum fieri si permilleretur, quid opus est multitudinis convocatione? Quis principum suam auctoritatem discussioni multitudinis committeret? Certum est enim, quod principatus monarchicus multitudini naturaliter est exosus. Nonne et Basileenses hoc satagunt, ut iterum veniant cum multitudine et tumultuoso impetu, et fiat novissimus error pejor priore? Quippe solum homines eruditi ex malitia in Sedem Apostolicam peccant, quibus opus est censurarum Ecclesiasticarum fulminatione, quam ulteriori veritatis declaratione. Ista et similia, ut existimo, nunc volitant per ora hominum quaerentium potestatem exercere ut principes gentium, sed profecto apud pium intellectum non militant, praesertim si consideretur status praesentis Ecclesiae, ut nunc est, prohi dolor! nam si consideretur quomodo istae extremitates duae sua concertatione lacerarunt Ecclesiam, et continue lacerant, adeo quod ejus potestas nunc vilipenditur et habetur contemptui, recte judicabitur, quod ad has extremitates evellendas non sufficit auctoritas papae sine generali Concilio (nempe quoad effectum exoptatum, quamvis valeat quoad potestatem) unde distinguendum est hic de duplici auctoritate tam in summo Pontifice, quam in caeteris praelatis. Una siquidem auctoritas est commissae potestatis, et illa in omnibus summis Pontificibus semper est aequalis, quia quod datum est Petro in potestate datum est etiam omnibus successoribus. Alia est potestas bonae aestimationis seu reputationis, et haec venit ex virtutibus et operibus virtuosis: quare non semper est aequalis in summis Pontificibus, sicut patet de Gregorio magno et B. Leone, qui fuerunt maximae auctoritatis et reputationis, sicut id quod

fit per papam in generali Concilio, et isto modo Concilia generalia dicuntur summae auctoritatis quantum ad auctoritatem, quae venit ex reputatione vel aestimatione.

II. « Ad propositum igitur veniens dico, quod auctoritas Romanae curiae tam ex detractio-nibus amulorum, tam ex demeritis subditorum, tam ex occasionibus datis, prohi dolor! his diebus diminuta, ne dicam deperdita, adeo quod sententiae ejus et determinationes in iis materiis, quae sub contentione sunt, nihili penduntur. Unde si vis igitur, beatissime pater, hanc auctoritatem relevare, necesse est ut aliam tibi vindices, quatenus ejus testimonio Romanae curiae auctoritas suffulciatur, et cum generalium Conciliorum adhuc auctoritas penes populum vigeat, necessum est, ut illam tibi procures ad relevandam tuae Sedis tuaeque curiae auctoritatem, alioquin non potes evellere supradictas radices hujus dolorosi schismatis. Praeterea detractores auctoritatis sanctae Sedis Apostolicae auctoritate generalis Concilii se protegunt, quapropter non possunt melius obrui aut confutari, quam efficaciam unius generalis Concilii. Et hoc facile a sapientibus judicatur, si unum Concilium a te rite celebretur, reguletur et modifictur secundum mores Patrum et antiquorum Conciliorum, ubi non audiantur tumultuosi clamores, sed viri maturi, ut praelati et famosi doctores dicta sanctorum digeste allegantes, et usque ad librorum inspectionem fiat discussio. Certe tale Concilium non quaerunt Basileenses, quoniam non potest ex eisdem verbis dicentis: *Qui male agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus*: sed petunt, quod illud quod dicunt Concilium semper continuetur, vel, si oporteat, aliud dependens ab eo in tertio loco stabiliatur, donec sua incepta confirmet. Et hoc non quaerit rex Franciae Christianissimus, quaerit, inquam, unum novum Concilium celebrandum tua auctoritate, et regulandum secundum regulas Patrum.

« Sed dicebatur: In omni multitudine est periculum, nam multitudo naturaliter odit principatum monarchicum. Ad hoc respondetur, quod verum est de multitudine non disciplinata, et ubi corruptio naturae transgreditur disciplinam legis divinae, talis namque multitudo non considerat quomodo Deus posuit hominum probationem principaliter in obedientia, et quod plus ponderat obedientiam hominis, quam iudicium cujuscumque rationis naturalis. Hoc enim non considerabant Dathan, Core et Abiron, quoniam multitudinem praeferebant dicebant: *Multitudo sanctorum est, et Dominus est in multitudine*: et non attendebant ad Moysen clamantem pro obedientia et eam superexaltantem, dum eis diceret: *Quid est Aaron, quid est Aaron, ut murmuretis contra eum?* ideo in exemplum et terrorem omnium inobedientium terra ipsos vivos absorbit. Haec omnis multitudo, quae Dei le-

gibus frænatur, monarchiam tanquam legationem Dei omnipotentis pro obedientia amplectitur et veneratur, et maxime in spiritualibus. Nec est simile de principibus sæculi, quorum principatus dependebat a consensu populi, licet dato consensu, ut ait Chrysostomus, nunquam ipse populus superioritatem habet postea in suum principem. Sed etiam longe aliud est de tuo principatu Ecclesiastico, cujus monarchia non ab homine, sed de cælo venit, illam enim attestantur Evangelia, illam prædicant sanctorum testimonia, illam tenuit hucusque universalis Ecclesia seu universalis Ecclesiæ observantia. Quid ergo formidandum est de ipsa in congregatione multitudinis disciplinata, et ibi per libros et sententias sanctorum fiant iudicia? certe hic nihil est periculi, nihil hic est formidandum.

« Dicam vero aliud, quod magnopere formidandum est tibi ex altera parte, videlicet si renuas tale Concilium celebrare; scis enim quod sicut subditis est nedum periculum, sed et præcipitium æternæ damnationis recedere a summo Pontifice ex quacumque occasione, nisi propter manifestam hæresim, ita prælatis et pastoribus quibuscumque est æternus interitus per suam ignaviam vel duritiem, aut contemptum suis subditis rebellionis et contumaciæ occasionem dare, hoc vero exprobrat Dominus pastoribus et prælatis damnationem eis interminans per Ezechielem prophetam sic dicendo: *Væ vobis pastoribus*, etc. sequitur: *Quod infirmum fuit non consolidastis, quod perierat non requisistis*, etc. *Sed cum austeritate imperabatis illis, et cum potentia dispersæ sunt in devorationem omnium bestiarum. Erraverunt greges mei in cunctis montibus*, etc. Ecce quomodo multum formidandum est prælatis, ne sint in causa dispersionis sui gregis. Hoc certe metuit multum Samuel propheta, dum videbat populum ab ejus regimine discedere velle, unde concionatus ad populum sic dicebat: *Loquimini de me coram Domino et Christo ejus. si quempiam vestrum læserim, si bovem aut asinum cujusquam tulerim*, etc. Similiter Paulus Apostolus dicebat Corinthiis, qui recedentes ab eo ibant ab pseudoapostolos: *Quid minus præ cæteris Ecclesiis accepistis? Numquid vos ipse gravavi? Numquid per aliquem, quem ad vos misi. circumveni vos?* Ecce quomodo rectores fidelis plebis omnino timere debent, ne aliquali duritione (duritie) occasionem schismatis suis subditis præbeant. Quantopere igitur, pater beatissime, tibi formidandum est ne per contemptum vel duritionem (duritiem) aliquam durationis seu continuationis hujusmodi schismatis causa existas. Recogita, supplico, quantum peccavit Roboam rex terrenus et qualem sui memoriam reliquit, dum volens exercere potestatem, ut principes gentium, ex consilio juvenum durum responsum dedit populo, qui

petebat ab oneribus alleviari. Inde vero schisma factum est perpetuum in regno Salomonis, super quo ait sic B. Chrysostomus in homilia prima super Matthæum: « Sicut Roboam sequendo « consilia juvenum occasionem dedit illi dissi- « dio, ita episcopi circa finem sæculi relinquen- « tes consilia senum, scilicet Apostolorum, Pro- « phetarum, et decreta sanctorum Patrum tam « super conversatione ipsorum, tam super sano- « rum verborum, quam super directione subdi- « torum, et sequentium consilia suorum coæta- « neorum, præbebunt occasionem et causam « novissimo et finali schismati ». Propter quæ verba hujus sanctissimi doctoris sic prophetice loquentis multi prudentes autumant et formidant hujus prophetiæ tempora advenisse ex eo quod schisma præsens ex similibus causis sumpsit exordium, et similem progressum habet: sed vereor nunc comparare hoc schisma ad illud antiquum et finale regni Salomonis. Hoc tantum dico, quia sive ex consilio juvenum, data occasione, sive sumpta ex malitia perfidorum schisma præsens intraverit, tamen clarum est videre quod ad perpetuitatem tendit et progreditur.

12. « Quid, quæso, magis posset in perpetuitatem schismatis tendere, quam monarchiam Ecclesiæ, quæ Christianos tenuit in unitate, tollere et abolere, quam auctoritatem supremam multitudini, quæ cito scinditur, tribuere? quam potestatem judicandi superiores inferioribus dare? et sic de multis aliis, quæ in practica et doctrina Basileensium concurrunt, quibus semel junctis et stantibus non est pax in Ecclesia Dei possibilis. Eapropter autumant et formidant quamplures, ne istud schisma sit unicum illius discessionis, quam B. Paulus Apostolus januam venturi Antichristi futuram prophetizavit Thessalonicensibus. Væ igitur illis, qui sua duritie aut ignavia tantæ ruinæ occasionem dabunt, sed magis væ illis, qui ut filii Belial propter ejuſcumque hominis duritiem in tanti schismatis foveam se præcipitant. O pater beatissime, procul sit a te tanta durities, procul sit a diebus nostris talis tempestas, quæ venturi Antichristi primordia portat. Quocirca tibi certandum est summopere, ut ad destruendas evellendasque ejusmodi schismatis causas et radices accingaris toto adnisu, quæ non nisi ad generale Concilium evelli possunt, ut dictum est. Et cum petitur: Eritne unquam finis Conciliorum generalium? respondetur, quod licet tediosum sit medicinam crebro recipere, tamen medicina utendum est quandiu durat et invalescit morbus. O utinam esset aliqua promptior medicina aut aliud facile remedium et magis accommodum, quam generale Concilium! Sed circumspectis omnibus, profecto aliud non videtur. Si enim in favoribus principum confidas absque generali Concilio, proculdubio arundinem ba-

culum tenes, et si per censuras tuas ac fulminationes penarum schismatisantes reprimere putas, profecto in vanum laboras, nam fulminando sententias in hac re nihilo plus agis, quam si feram inhumanissimam cum baculo domare tentares. Vides enim quomodo potestate contra tuam potestatem resistitur, et sibi licere putant sicut ferrum ferro retundere.

« Crede, beatissime pater, morbus nimis imbibitus est, nimisque longam traxit originem, quare ad aerem nativum redeundum est pro salute tuæ auctoritatis, videlicet ad doctrinam et decreta sanctorum, quæ in libris reperiuntur, quorum applicatio commodius quam per Concilium generale fieri nequit. Et cum arguebatur, quod solum eruditi et ex malitia peccant in hanc auctoritatem contra quos fulminationibus opus est, respondetur quod imo multi simplices et pusilli scandalizantur et pereunt ex hoc schismate, utpote illi qui propter lucra temporalia, vel ut liberentur ab omnibus, quæ homines libenter fugiunt, instructoribus hujus adherent et consentiunt. Quare propter eos malignantibus resistendum est, ac respondendum et eo casu quo quærent, scilicet per Concilii generalis umbram alios decipiunt, per verum generale Concilium eis respondendum est. Sic enim beatissimus Leo papa proponentibus Concilium secundum Ephesinum respondit per Chalcedonense Concilium : « Licet nempe scriptum sit : « Non respondeas stulto juxta stultitiam suam, « ne videaris ei similis, tamen illico subjungitur : Responde stulto juxta stultitiam suam, « ne videatur sibi ipsi sapiens ». Porro quoniam stulti volunt videri sapientes, et sequelam habere alios trahendo, profinus respondendum est eis : O quoties noster Salvator Pharisæos refutavit suis responsionibus, et tamen quantumcumque revertebantur eum interrogationibus, licet cognosceret ex malitia procedere, eis respondebat, et hoc propter pusillos. Ille super exemplo Christi sermones meos claudam, multa namque sunt et innumera remedia ad demonstrandum auctoritatem Concilii generalis rite celebrandi, particularia vero dicentur ad partem, si tuæ sanctitati placuerit.

« Hæc autem dicta sunt in publico, ut omnibus innotescat pia et sanctissimi regis nostri Christianissimi intentio, non enim in hac causa adhæret carni et sanguini, sed tantummodo revelationes Dei Patris qui in cælis est sequitur. Secundum quas revelationes, prout ad eum pervenerunt per doctrinam sanctorum et Ecclesiae, te summum Pontificem, te principem Ecclesiae, te vicarium Christi recolit et veneratur. Sed quia istas revelationes nunc, prohi dolor! videt in cordibus hominum per hanc diram Ecclesiasticorum contentionem obnubilari, petit super eo generale Concilium celebrari, quæ petitio non nisi pia et justa videri potest. Personam tuam

ultra commune debitum filiationis diligit, de te semper bene loquitur, mala de te non libenter audit, bonum de te semper sperat; sperat namque quod tu, qui ruinam Græcorum et Orientalium cum magnis sumptibus resarcire curas, hanc ruinam Occidentalium, quæ sub manu tua est, quia ad manum habes remedia, reparare non despicias, sicque eris nobis princeps conditione sicut et institutione, et tandem tibi conveniet illud præconium laudis; quod de quolibet Pontifice laudabilis memoriæ referit Ecclesia dicens : *Ecce Sacerdos magnus, qui in vita sua suffulcit domum, et in diebus suis corroboravit templum*; quod tibi concedat Jesus Christus benedictus Deus in sæcula. Amen. Explicit propositio facta Florentiæ coram sanctissimo domino nostro domino Eugenio papa IV in consistorio publico per reverendum in Christo patrem D. P... episcopum Meldensem pro requisitione Concilii generalis ex parte regis Franciæ anno MCDXLI, die XVI mensis Decembris ».

13. *Rex Castellæ Eugenii causam tuetur.* — Non visum est Eugenio tutum celebrare aliud Concilium in Galliis, et Pontificiam auctoritatem in controversiam adducere, quæ recenter in Synodo Florentina communi Latinorum et Græcorum consensu contra novatores Basileenses fuerat illustrata; ad quod consulte magis Gallus rex pro tam pia causa oratores mittere debuisset, quam novum Concilium in Galliis habendum deponere, cum maxime singuli reges illud in suis regnis peragendum pari jure exambire potuissent. Ex ea autem sententia, quod abusus in exercenda Pontificia auctoritate emendandi sint a Concilio, politici in schisma fere prolapsos visuri sumus, cum Pisanum conciliabulum adversus Julium II coactum fuit. Ut vero sine novo Concilio in Galliis celebrato divina providentia Basileense schisma dissolverit dicetur inferius.

Emicuit inter has Basileensium novatorum procellas singulari religionis laude Joannes Castellæ rex, qui tuendæ Apostolicæ Sedis dignitatis studio accensus Carolum Francorum regem piis litteris excitavit, ut Basileensium vesaniam reprimeret. De quo factus certior Pontifex Castellano gratulatus ¹, ut ad reliquos etiam reges principesque ea de re litteras daret ipsum adhortatus est :

« Charissimo in Christo filio Joanni, Castellæ et Legionis regi illustri, salutem.

« Magnam gloriam et laudem apud omnes Christi fideles consecutus es, charissime fili, et æternam etiam mercedem apud Deum consequeris ex tanta fide et devotione, quantum et hactenus erga nos et Sedem Apostolicam variis operibus, et ex litteris per te missis ad charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem

¹ Lib. brev. p. 113. et in Cod. Ms. Alex. VII. p. 181.

Franciae illustrem ostendisti: etenim cum reliquae virtutes, tum maxime religio et pietas, et erga sanctam Romanam Ecclesiam devotio in regibus et principibus requirantur, in quibus cum tua serenitas praecipue excellat, ostendens singularem affectionem, quam habet ad conservandam unitatem Ecclesiae, et ad tuendum nos in sede, in qua nos Omnipotens collocavit, et ipsius Sedis dignitatem defendendam, digna est omnium vocibus et laudibus celebrari, Sedes autem ipsa et Romana Ecclesia, et nos quoque consolari in Domino possumus et gaudere, talem filium tam devotum, tam promptum ad nostram defensionem esse nobis datum eo tempore quo minime tali propugnatore et defensore opus erat Ecclesiae.

« Itaque primum agimus Deo gratias, et Domino nostro Jesu Christo, a quo omnia gratiarum dona procedunt, qui in te tam sanctum animum infudit. Deinde tibi quoque nos gratiarum actiones agimus, qui palam tanto Regi et reliquis etiam tuam sinceram mentem erga statum Ecclesiae Dei notam ac manifestam esse voluisti. Etenim multa sunt opera, quae praeclearum principem possunt reddere, sed nihil in eis esse praeclearius potest iis virtutibus, quibus defenditur fides, religio, Ecclesiae dignitas, et animarum consulitur saluti, quas res omnes cum schismata tollant atque auferant, introducunt etiam haereses varias in desolationem fidei et interitum animarum; sancte igitur ac pie cum egeris, non solum in sentiendo quae recta sunt, sed etiam in testificando reliquis tuum animum, merito a nobis atque ab ipsa Sede et omnibus recte sapientibus commendandus et summis laudibus celebrandus es. Dominus quidem reddet tibi pro tantis meritis in hoc et futuro saeculo condigna praemia, et nos quoque semper memores criminum tuorum operum et prompti ad omnia, quae ad status tuae personae et tui regni conservationem et augmentum cedere videantur. Verum sicut ad regem Franciae scripsisti, ita esset gratissimum nobis, et ad amplitudinem quoque tuae laudis spectaret, si illud idem caeteris regibus et principibus significares, qua enim magis divulgatur virtus tua et devotio, eo majori laudum cumulo in omni populo celebratur. Dat. Florentiae VIII kal. Februarii anno x ».

14. *Wladislaus rex Poloniae Eugenio adhæret.* — Floruit etiam pietatis et observantiae in Sedem Apostolicam laude Wladislaus rex Poloniae, qui professus litteris suis Eugenio missis illam verum Christi vicarium, se nunquam ab ejus obsequio deflexurum spondidit. Cum vero ab altera Hungarorum factione ad Hungaricam coronam accipiendam vocatus esset¹, ab altera quae Ladislaum regem Alberti olim Augusti Pannoniae regis filium posthumum colebat, repelleretur,

ac pacem inter eos controversiamque conciliare amitteretur Pontifex, ut arma in Christiani hostes nominis, qui Hungariam occupare moliebantur averteret, ex hoc adversam suspicionem concepit Wladislaus, quam hisce litteris a se amovere studuit¹:

« Charissimo in Christo filio Wladislao, etc. regi illustri, salutem.

« Curam pervigilem pro ejusdem sanctae Sedis (nimirum Apostolicae), honore, tibi et quando oportuit impendere describis, itidem futuris temporibus te facturum promittis, signanter in his, quae venerabilis frater noster Joannes Varadiensis episcopus tuae serenitati proposuit. In cujus evidens signum ad eam congregationem, quae ex clero regni Poloniae futura erat in proximo, ex tunc ita scripsisse testaris, ut cum reverentiam ac obedientiam tuam simul, et regni Hungariae ad nos et ipsam sanctam Sedem cognoverint, et ipsi mandatis nostris, ut tenentur, obediant, quae cum legissemus, laetati sumus plurimum, videntes spem nostram, de vera religione et fide in te propensius confirmari, et in dies augeri. Animadvertimus etiam quam sapienter bonum unitatis intelligas, illius, inquam, unitatis, quae verae paci ac quieti prospicit subditorum, inquietos reprimat, et firmat imperia, quae denique genus humanum in Deum ordinat et salutem aeternam. Hoc non intellexerunt quidam Basileae congregati, sed averterunt sensum suum, ut ponerent lucem tenebras et tenebras lucem, et iniquitatem in excelso loquerentur, simulque Deum et ipsam naturam, mores et legem omnem offenderent, quemadmodum eorum opera manifestius docent. Sed gratias agimus Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui non permisit fideles principes involvi peccatis eorum, sicut inter alios de tua sublimitate liquido experimur et consolamur in Domino.

« Verum, ut paterna charitate fateamur, hanc consolationem nostram paulisper obturbat, quod in ipsis tuis litteris de nobis sentire videris, quasi in hac tua vocatione ad regimen dicti regni Hungariae remissiores tibi fuerimus in favoribus exhibendis, sicut scripto et actu cognovisse te asseris. Profecto, fili charissime, nihil hujusmodi de nobis apud te fuisse cognovimus. Primum, ut superiora repetamus, non immemores sumus quantus extiterit affectus noster ad genitorem tuum, quid inter alia pro ejus honore et statu egerimus eo tempore, quo clarae memoriae Sigismundus Romanorum rex imperii coronam de manibus nostris accepit. Iterum in ea differentia, quam etiam clarae memoriae rex Albertus tecum habere videbatur, talia pro te ei suggeri fecimus, ut de nimio nostro favore contra se suspicari diceretur, licet ad commune bonum nostra properaret intentio. Novissime

¹ .Eu. Sylv. in Europ. c. 4.

¹ Lib. v. p. 99.

cum de ipsa vocatione tua ad regnum præfatum et coronam postmodum subsecuta ad nos scripseris, nos de felicibus incrementis tuis congratulati sumus, ita tamen, ut optaremus eum charitate et pace omnia simul componi, quo veluti præcipuo medio imminens ille barbarorum furor crudelissimus ab eo regno arceri posset, qui a multis ante temporibus sicut infernus aperuit os suum super illud. Quid in his quarimus præter Dei gloriam, honorem et statum tuum, salutem et pacem populi Christiani? si quid forte in verbis nostris defuit desiderio tuo, nobis imputari non potest, quasi insolitum quidquam fecerimus, sed nobis potius in hac temporum malignitate compati debes, sicut tilius et Christi imitator ». Et infra :

« De promovendis rationem habere intendimus ut nihil ingratum a nobis fiat, neque avisationem tuam, sicut supplicasti, tum demum, quantum in nobis fuerit et eum Deo poterimus, ad tua desideria, ac unitatem et pacem totius regni prospicere (curabimus)... Hoc unum affectamus, ut hi proponantur a nobis, qui pro vitæ munditia, litterarum fama, ac zelo domus Dei digne præfici possint, qui vere episcopi sint ad salutem populi sibi commissi. Postremo ad ea, quæ in ultima parte litterarum tuarum nuntias, respondentes omni tuæ prosperitati ad unitatem et bonum dicti regni statum congratulamur in Domino, illud magno desiderio expectantes, quod de plena concordia cum charissima in Christo filia Elizabeth regina amplecti et consequi speras, in qua re, si quod etiam apud nos est, quod ad ejus consummationem valere possit, parati sumus omni possibili studio interponere partes nostras. Dat. Florentiæ VIII kal. Junii, anno XI ».

15. *Cæsar Eugenio Ladislaum puerum commendat.* — Parte alia Fridericus Romanorum rex Eugenium sollicitabat, ut Ladislai pueri patrocinium susciperet, neve justitiam lædi, et Hungaricum sceptrum, quod ejus parentes optime de Ecclesia meriti jure tenuerant, alio transferri pateretur; tum egregia avorum facinora commemoravit datis his ad Eugenium litteris ¹ :

« Fridericus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, sanctissimo patri domino Eugenio papæ IV.

« Etsi non dubitemus Apostolicam Sedem, tamquam veritatis doctricem justamque vitæ magistram, quorumlibet juribus favorabilem, esse, nullique prorsus injuriam facere, quia quidquid ab ejus solio manat, justitiæ lancibus libratur et æquitatis, non tamen ab re fore putamus aliqua per nos scribi beatitudini tuæ, quibus jus serenissimi principis Ladislai Hungariæ regis patruelis nostri charissimi pueri, pupilli et

orphani commendatum eticiamus, et eorum qui ficta pro veris referunt, impiis resistamus conatibus. Scilicet enim tua beatitudo patruelem nostrum præfatum, qui post obitum vitæ diuæ memoriæ patris et antecessoris nostri Alberti Romanorum, atque Hungariæ Bohemiæque regis, in utero materno posthumus remanserat, ut primum natus fuit et sacri baptismatis unda renatus, adhibitis ex more solemnitatibus, verum Hungariæ hæredem suscepisse coronam. Nunc autem sicut accepimus, magnopere quidam instant, ut tua sanctitas titulum regni hujus in alium transferat, multa illinc emolumenta tum sanctitati tuæ tum regno præfato proventura dicentes. Quæ licet nullatenus Apostolicum movere credamus, quia nullum commodum est tam ingens, pro quo bene vendi justitia possit, mirandus tamen est eorum conatus, qui ex alieno incommodo suum quærentes commodum, altissimi sanguinis puerum paterno et avito regno cupiunt spoliare. Iniquum profecto et abominabile scelus! fecerit enim alius quivis magnalia, sit potens, sit aptus regimini, sit per aliquos accersitus nolumus ista discutere, nec eum injuria volumus loqui cujusquam nulla tamen ratio suadet huic puero suum adimi regnum, qui si propter se non esset magni putandus, ei tamen propter facta paterna universa Christianitas favorabilis esse deberet.

« Quis enim nostri temporis homo est, qui patris hujus gloriosos conflictus tum contra Turcos, tum contra Hussitas non audiverit? Debent præterea et huic puero favorem præbere avi sui clarissima gesta, et illa Ecclesiæ unio Constantiæ reparata, tum vero et Caroli IV et Henrici VII quorum ultimus hic sanguis est, memoria Cæsarum. Taceamus inelytæ domus nostræ Australis opera tam pro imperio, quam pro Ecclesia in favorem fidei per nostros et hujus pueri progenitores edita. Quis tandem non compati deberet innocenti puero, parentibus orbato, vero Hungariæ regi ac hæredi? Insanæ profecto mentis et animi treuis sunt ac totius hostes justitiæ, qui tam generosum puerum regno privare, et jus tam clarum conculeare nituntur. Sciunt tamen et illi ipsi qui talia petunt inhumanum esse quod optant, atque ideo extinetum puerum et nusquam inveniri congingunt, ut vel hoc colore regni titulus in alium deriveatur. Sed aliud reperitur: vivit enim rex Ladislaus ac fausta et felici fruitur sospitate: scitus puer atque formosus is est in nova civitate vicina Ungariæ, adiri que ab hominibus potest, qui ejus visendi sunt cupidi: spes et nostra et omnium est, antecessorum suorum virtutes in hoc puero revicturas. Quæ omnia tuæ beatitudini recensemus, ne per sinistras suggestiones aliquid ex curia tua valeat extorqueri, quod huic patrueli nostro possit esse nocivum: utque puerum istum omnibus imperii principibus sanguine

¹ Ext. apud Dotgast. tom. III. p. 477.

junctum Apostolicæ Sedis favore tua sanctitas prosequatur. Sit igitur hic rex pupillus in tuo conspectu recommendatus, sit ante oculos tue mentis sua generositas, sua ætas, sua puritas, suorum memoria prædecessorum, et hujus justitiam, ex qua non inanis et ficta, sed vera et ampla utilitas Apostolicæ Sedi redundare potest, amplecti atque tueri velis. Dat. Viennæ ».

Exagitatum est diu iis discordiarum tempestatibus Hungaricum regnum magno cum religionis detrimento. Similiterque vexata est Bohemia, in qua Ptaseo hæreseos lue infectus, qui antea Alberto regi bellum intulerat, Ladislao etiam puero sceptrum eripere moliebatur: cujus freti potentia Pragenses plurimi Hussitæ pestis aperte virus evomuere, servandarum enim pactionum, quas cum Synodo Basileensi jam ante fecerant specie, quasque compactata appellabant, easdem insigni flagitio violarunt: articulis namque de conferenda laicis sub utraque specie Eucharistia infandum hunc errorem addidere¹: « Ut nullus audeat prædicare, quod tantum sumitur sub una specie, quantum sub utraque, cum hoc sit contra communicantes sub utraque specie ». Quem errorem a Constantiensi et Basileensi Conciliis, ipsis etiam postremo assentientibus Bohemis, damnatum vidimus. Ut vero ob hæresim inhumanis procellis vexata fuerit Bohemia dicetur inferius, nunc ad Neapolitanum regnum, quod Alfonsi Aragonii illi inbianis ambitione laniabatur, sermonem convertimus.

16. *Fœdus int Eugenius adversus Alfonsum cum Genuensibus.* — Nullas Apostolicæ sollicitudinis partes prætermisit Eugenius, ut Renatum Alfonsumque reges, inter se de eodem Neapolitano regno decertantes, in concordiam redigeret. Miserat antea Petrum cardinalem Fuxensem Albanensem episcopum, deinde cum ille ad omnia monita obsurdesceret Joannem tit. SS. Nerei et Achillei presbyterum cardinalem ad ipsum legavit, qui solita illum pertinacia repulsi, quamvis Renatus rex Pontifici supremo regni domino, ad quem jus dicere, et beneficiarium regnum conferre spectabat, obsequi paratus esset.

Iniquum itaque juris Ecclesiastici invasorem vi comprimere coactus Eugenius Vianciardinum Vecutum Genuam VIII id. April. misit² amplissima cum potestate inveniendi fœderis cum Thoma Campofregoso Genuensium duce, ut junctis armis communem hostem regno pellerent: hæcque pacta præcipua fuere, ut Pontifex quatuor millia equitum, peditum mille trecentos conscriberet in Alfonsum, crearetque legatum in exercitu: Genuenses vero duodecim triremes et quatuor naves onerarias omni apparatu bellico instruerent, donec parata esset victoria, communibusque stipendiis classem sustentarent.

Præterea sancitum, partem alteram sine altera inducias pacemve non admissuram, nonnullaque alia conventa, quæ publicis hæc Tabulis continentur¹:

« In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen.

« Hæ sunt conventiones, pacta et capitula inita ac firmata inter illustrem et excelsum dominum, dominum Thomam de Campofregoso, Dei gratia Januensium ducem, et magnificum consilium dominorum ancianorum et spectabiles provisores rerum Neapolitanarum nomine excelsi communis Januæ ex una parte, et spectabilem militem et juris utriusque doctorem dominum Vianciardinum de Vecutis de Perusio, Apostolicum nuntium, habentem ad hæc et alia amplissima facultatem et arbitrium a sanctissimo et beatissimo in Christo patre et domino domino divina clementia sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesiæ dignissimo summo Pontifice nomine sanctitatis suæ et Ecclesiæ Romanæ, ac cameræ Apostolicæ parte altera, in et super consensu et intelligentia inter ipsas partes suscepta ad subveniendum discordiis, jacturis et multiplicibus calamitatibus regni Siciliæ; namque idem sanctissimus dominus Eugenius animo revolvens hominum cædes, urbium direptiones, templorum incendia, agrorum vastationes, aliasque clades, quas multos jam per annos regnum Siciliæ, quod ad Romanam Ecclesiam jure directi domini pertinet, propter reges de principatu illius contententes perlulit, et in præsentiarum perfert, reges componere, et abjectis armis pacem inter eos facere et litteris et nuntiis sæpe tentavit, ac postremo reverendissimum in Christo patrem dominum Joannem SS. Nerei et Achillei presbyterum cardinalem Tarentinum Apostolicæ Sedis legatum ad eam pacem sub æquis justisque conditionibus componendam in regnum destinavit, is neque a supradicto rege Aragonum, quem primum adire jussus erat, ut legatus acceptus est, nec regnum intrare permissus, quæ res animum illius a conditionibus pacis abhorrere clare demonstrat, eumque nihil magis cupere, quam regnum illud vi atque injuria occupare, cum e converso Renatus rex multis oblationibus ac declarationibus testatus sit, velle omnino voluntati prænominali sanctissimi domini tanquam directi domini istius regni parere, ac se ipsum submittere, nec justitiæ viam nec concordiam æquas condiciones aspernari.

« Quibus quidem multis atque aliis rationibus manifestum est paci locum futurum non esse, nisi bello et armis justitia ipsa juvetur, ac prohibeatur ne regnum Trinaeriæ occupatum tyrannice possideatur: quapropter prænominalis dominus Vianciardinus, nomine quo supra,

¹ Coel. hist. Huss. l. ix. — ² Lib. v. p. 71.

¹ Apud Eug. IV. l. v. p. 65.

nimirum Eugenii papae,) ex omni potestate atque arbitrio attributo virtute earum litterarum, quae in fine hujus contractus insertae sunt, promisit ac se dicto nomine obligavit solemniter, praenominato illustri domino duci, consilio et officialibus, nomine dicti communis Januae, quod idem sanctissimus dominus noster intra mensem unum, a die firmati praesentis contractus proxime computandum ad tardius, bellum terrestre indicet atque movebit contra eundem dominum regem Aragonum suosque fautores atque sequaces in regno, saltem cum equitibus quatuor millibus, et peditibus mille trecentis, offerendo regem ipsum, suos fautores, ac sequaces in regno publice et palam velut hostem suum et sanctae Romanae Ecclesiae, quodque ad persecutionem hujusmodi imprisiae legatum de latere instituet, et cum copiis superius declaratis perseveranter in regno tenebit bellum gerendo, et assidue regem ipsum et suos usque ad completam victoriam, neque praedictas copias ab eorum offensione unquam retrahet, non victoria consummata.

« Et converso praenominati Januae dominus dux, consilium et officiales, nomine quo supra, promiserunt, ac se solemniter obligaverunt eidem domino Vianciardino, jam dicto nomine, quod ipsi instituent praepotentem classem, quae sit saltem duodecim triremium, bene, sufficienter ac voluntarie armatarum, et quatuor magnarum navium, in quarum qualibet ultra marinarios necessarios et consuetos esse debeant viri ducenti armigeri armati et bello apti, et aliarum insuper quarundam parvarum ad comaeatus et instrumenta bellica deferenda: et quod si haec classis tanta non esset quae in mari vires hostium superare et victoriam regni polliceri cum praedictis copiis terrestribus posset, illam in tantum augere promiserunt, quousque ad victoriam, Deo favente, sufficiens videatur, quodque ita mature disposita atque structa erit, ut intra menses duos et dimidium a die firmati praesentis contractus proxime numerandos et portus solvi possit, et deinceps loca atque littora regni huic adversantia intelligentiae, quam celerius et commodius fieri possit, petet atque invadet, dummodo, ut supra promissum est, sanctissimus dominus noster prius bellum moverit, ut superius conventum declaratumque est.

« Item promiserunt, nomine quo supra, quod ipsi sive dictum commune Januae omnem impensam, quae necessaria pro dicta classe comparanda et augenda, ut supra videatur, facient ipsimet de pecuniis et rebus suis, quodque capitaneis, nautis, armigeris, ballistariis et aliis personis in classe necessariis stipendia aequa et consueta pro tribus mensibus solvent, et si ad rei perfectionem necessarium fuerit absque alia solutione classem ipsam permanere ac persistere, facient ad persolutionem imprisiae mense

uno et dimidio immediate secuturis et ultra, diutius et majore tempore, si id commode obtineri poterit, et quando necesse erit ipsam exarmare, teneantur aliam sequenti Vere, regno non subacto, iterum instituere et comparare, partibus ad similia obligatis, et iis pactis in suo robore permanentibus, et ex adverso praenominatus dominus Vianciardino, nomine quo supra, promisit quod sanctissimus dominus noster, postquam majore parte regni potitus fuerit, intra menses tres Januensis ipsis satisfaciens pro dimidia parte totius summae stipendiorum mensium trium superius declaratorum classis comparanda et augenda, ut dictum est, idque faciet aut in pecunia numerata, aut in assignatione introituum regni vel aliter prout inter se partes melius convenire poterunt, ita demum quod ad dictam summam dimidiae partis totius quantitatis stipendiorum mensium trium, ut dictum est, satisfactio ipsa vere ac realiter ascendat, et si sequenti Vere classis major aut minor instaurabitur ad eundem ratam et quotam eidem domini satisfaciens, prout melius partes convenire poterunt secundum praesentium capitulorum tenorem.

« Item conventum est inter partes ipsas, quod in classe Januensi recipiatur unus commissarius sanctissimi domini nostri, qui cum capitaneo classis deliberet quid magis expediat, et ubinam sit melius insultum facere pro regni et membrorum ejus acquisitione et graviori hostis offensione, et quomodo, ac quando terrestres exercitus classem et classis terrestres copias ope mutua juvare possint. Item promiserunt partes ipsae sibi mutuo ac vicissim, quod deinceps neutra partium ipsarum inducias, treugas, vel pacem de regno faciet cum praenominato rege Aragonum clam vel palam, directe vel indirecte, aut alio quovis modo absque consilio, voluntate, et expresso consensu partis alterius, de quo constat publica ac solenni scriptura, ita demum ut quidquid de induciis, treugis vel pace praedictis faciendum fuerit, id nullo modo fieri possit, sine expresso consensu mutuo partis utriusque.

« Item promisit praenominatus Vianciardino, nomine quo supra, quod si magnifico domino Joanni de Campofregoso non poterit forsitan propter favorem imprisiae concedi officium admiratus regni priusquam eum amoveat, sanctissimus dominus noster restaurabit illi in rebus aliis taliter dominium, quod merito poterit remanere contentus, quodque cives omnes Januenses in omnibus prerogativis, privilegiis, exemptionibus, et immunitatibus in quarum possessione vel quasi fuerunt celebris memoriae dominae reginae Joannae Secunda conservabit, fovabit, et manutenebit sine ulla injuria aut diminutione ejusmodi jurium suorum illos cives Januenses, qui gabellas Neapolis vel a rege Re-

nato vel a serenissima regina uxore sua, vel eorum tempore a communitate Neapolis emerunt una cum quibusdam Neapolitanis civibus, vel conservabit pro rata portione eos tangente in praedicta emptione, vel pro residuo solutorum satisfaciet eisdem et parte altera pronominati. Item dux, consilium et officiales, nomine quo supra, salvis tantum infrascriptis, promiserunt quod omnes civitates, terras, castra, oppida, provincias, ducatus, principatus et marchionatus, comitatus, baronias, necnon etiam insulas extra regnum et quidquid aliud, etiam si regnum aliud a regno Siciliae censeretur, quod ad jus et proprietatem Romanae Ecclesiae mediate vel immediate pertinent, quae vel quod armata ipsa caperet, vel sub ejus potestate quomodolibet perveniret, libere et absolute sine aliqua mora vel solutione impensae in manibus legati vel alterius commissarii sanctissimi domini nostri consignabit, tradet atque restituet, exceptis bonis mobilibus atque profanis, quae reperiuntur in terra civitatis vel oppidi, quod per vim classis ipsa occuparet, mœnibus tantum loci atque personis legato aut commissario libere restitutis. Illae vero civitates, terrae, castra, provinciae, dignitates et loca, quae vel obediens essent Ecclesiae, vel ad obedientiam pacto, conventionem aut sponte sua redirent vel redire vellent, amice a classe tractari debeant, nullaque ipsis damna in personis aut bonis inferri, sed potius auxilium atque defensio, excepto tamen ac specialissime declarato, quod liceat Januensibus ipsis sibi ad pignus et cautionem retinere omnes urbes, arces ac terras, insulas Trinacriae, quas ab ea classe acquiri quovis modo etiam continget, si sanctissimus dominus noster majore parte regni potitus non fuisset, et ea omnia tandiu retinere ac possidere, quoad usque per sanctissimum dominum nostrum fuisset plenarie satisfactum de quantitibus impensarum superius promissis, hoc insuper adjecto et specialiter inter partes ipsas declarato, quod si quo casu contingat, classem ipsam acquirere Sardiniam aut aliquam ejus partem, quidquid ab ea gestum vel acquisitum fuisset, plene et libere cedat communi Januae et ipsius communis effectum esse intelligatur, dummodo Januenses eam insulam recognoscant in feudum ab Ecclesia Romana.

« Item actum est inter partes ipsas, quod si propter favorem imprisiae forsitan oporteret vel placeret sanctitati domini nostri nonnullas terras sive dignitates in regno consistentes, spectantes, ac pertinentes ad magnificum Janum de Campotregoso ex concessione serenissimi regis Renati alteri concedere, sanctitas ipsa dicta Janum restaurabit in regno intra menses sex a die ipsius concessionis illis formis ac modis, prout suae beatitudini videbitur et placebit, ita tamen, quod praefatus Janus merito poterit remanere

contentus. Acta, conventa et promissa fuerunt omnia et singula infrascripta per et inter partes superius nominatas agentes et contrahentes nominibus superius declaratis, videlicet per illustrem et excelsum dominum Thomam de Campotregoso, Dei gratia, Januensium ducem, etc. magnificum consilium dominorum antianorum, et speciale officium dominorum provisorum rerum Neapolitanarum in legitimis numeris congregata ». Subjuncta sunt nobilium Januensium nomina, ac Diploma Apostolicum, quo Vianciardino ineunda cum Januensibus armorum societatis pro restituendo Renato rege Siciliae adversus Alfonsi Aragonii invasoris conatus auctoritas tribuebatur. « Anno Dominicae Nativitatis MCDLII, Indictione tertia, juxta morem Januae, die Mercurii, vigesima sexta mensis Aprilis, hora XIV, etc. » Adjecta sunt testium nomina, quae silentio praeterimus.

17. *Constituta forma judiciaria adversus Alfonso regem.* — Decrevit Pontifex¹ contra Alfonso, quemadmodum conventum erat, Neapolitanam legationem, ejusque obeunda munus injunxit Joanni, de quo paulo ante memoravi, tit. SS. Nerei et Achillei presbytero cardinali, cui praecipit, ut contumacem regem jura Apostolica invadentem in judicium vocaret, promulgaretque ob perduellionem in Romanum Pontificem, cujus, utpote supremi judicis, sententiae in fiduciarum regni controversia stare detrectaret, beneficiariis regnis Trinacria nimirum, ac Sardinia et Corsica, tum omni actione et ambiguo jure, quod in Neapolitanum se habere contendebat excidisse, diem etiam illi constitueret, quo Pontificio tribunali justam accepturus sententiam se sisteret.

« Dilecto filio Joanni, tit. SS. Nerei et Achillei S. R. E. presbytero cardinali, in regno nostro Siciliae citra pharum A. S. L. salutem, etc.

« Proximis temporibus exiti clamoribus et ejulatibus populorum et miserabilium regni nostri Siciliae citra pharum, damna, strages, dirptiones, incendia, homicidia, et alia dictu horrenda, quibus tandiu afflicti sunt propter guerras inter reges de ipso regno contententes diutius perferre nequeuntium, multis variisque modis missis oratoribus, nuntiis et litteris, quaesivimus Alfonso Aragonum regem illustrem ad justitiam vel pacem, concordiam aut treugam, compositionemque aliquam perducere et inclinare, cumque id nullo possemus alio modo efficere et obtinere, sperantes futurum, ut si aliquem ex venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae Ecclesiae cardinalium collegio mitteremus, ipse oblatas justitiam vel conditiones aequas atque tolerabiles nullatenus refutaret, tuam circumspectionem ad id duximus destinandam.

¹ Lib. v. p. 76.

« Is vero debiti sui immemor, qui nonnullorum magnorum dominiorum, et praesertim insularum Trinacriae et Sardiniae ac Corsicae, nobis et Romanae Ecclesiae feudatarius juxta juramenti per se praestiti formam nobis obedire tenetur, parumque considerans tamen detrimentum quod subibat, oblatas justitiam vel pacis aut trenguae conditiones aspernando, nedum eandem circumspectionem tuam ab ipsius regni Siciliae partium quas occupat, ingressu prohibens, videre et ad salutationem colloquiumque admittere, verum et jam pluries requisitus, ut Terracinam, quae ad nos et Romanam Ecclesiam pleno jure spectat et pertinet aliasque terras ad monasterium Casinense, quod immediate nobis et Apostolicae Sedi subjectum existit, quas vi detinet occupatas, restituere recusavit: quare cum regni antedicti totalem desolationem nullatenus, prout tenemur, tolerare intendentes, te ad partes antedicti regni pro pace in ipso ponenda et quiete ac salute populorum illius, omnibus viis quae videbuntur necessariae quaerenda, legatum deputarem, prout in litteris dictae legationis latius confinetur, nos providere volentes, si praedictus rex juramenti, prout praefertur, nobis adstringitur, et debiti ac honoris sui immemor in pristina acceptandi justitiam vel pacem recusatione, terrarumque praedictarum restitutionis denegatione perseverans tibi non obediverit, et, quod Deus avertat! in reprobum sensum datus hostiliter resistet, aut aliquas alias nostras et Romanae Ecclesiae terras laedere intentabit; ne hujusmodi excessus et crimina in exempli perniciem transeant impunita, antedictae circumspectioni tuae contra ipsum Alfonso regem illustrem auctoritate nostra super hujusmodi et omnibus aliis excessibus et rebellionibus, etiam ex officio, inquirendi et de illis cognoscendi, specialiterque declarandi ipsum fuisse et esse reum criminis laesae majestatis, ac perjurii reatum et prodilionis in dominum suum incurrisse, ideoque propter praemissa incidisse in poenas et sententias, tam a jure quam ab homine in hujusmodi rebelles et Ecclesiae hostes inflictas et promulgatas, eundemque omni jure et actione, quod et quam in regnis Siciliae ultra et citra pharum, atque Sardiniae et Corsicae, quae ad nos, ut praefertur, jure directi domini spectant et pertinent, sibi competere atque ad eum pertinere quomodolibet praetendit aut praetendere potest, fuisse et esse privatum, et ut talem per te cui in ea parte vices nostras committimus, auctoritate nostra de Apostolica plenitudine potestatis declarare.

« Quoad alia autem regna et dominia quae possidet, praesertim quae de feudo nostro et Romanae Ecclesiae non existunt, et in quibus de facto superiorem non recognoscit, eundem per edictum, si ad eum personaliter citandum tutus non patuerit accessus, super quo tuam conscien-

tiam oneramus, cites, quatenus infra certum competentem terminum, de quo tibi videbitur, per se vel per procuratorem compareat in hac civitate Florentina, aut alibi, si interim curiam nos transferre contigerit, in consistorio generali coram nobis, ad videndum se declarari privatum hujusmodi regnis et dominiis, et de eis disponi prout jus ac justitia suadebunt, omniaque alia et singula super praedictis faciendi et exsequendi, quae quomodolibet necessaria fuerint et etiam opportuna, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, plenam et liberam tenore praesentium concedimus facultatem. Dat. Florentiae kal. Junii, Pontificatus nostri an. XI ».

Submissae¹ sunt legato copia ut regis Aragonum vim vi retunderet; sed irrito exitu, obdura enim Alfonsus in pertinacia secundis armorum successibus (a quibus tantum volebat jus petere elatus Aversanque hoc anno, ac Neapolim proximo cepit.

18. *Mediolanensis ducis cum Liguribus et Florentinis bellum quod continuo componitur; principis Atestini demissio insignis et mors.* — Ardebat bello alia Italiae pars, ac Ligures et Florentini federati cum Philippo Anglo duce Mediolanensi certabant, quorum consilia bellica impetusque describunt pluribus Blondus² et S. Antoninus³. Implicitus eo etiam bello erat Ludovicus tituli S. Laurentii in Lucina presbyter cardinalis patria Aquileiensis, quem Pontifex restituendae Italiae pacis cupidus legatum creavit⁴, ut Bononiam et alias Emiliae urbes arcesque ad ditionem Ecclesiasticam reduceret.

Renuntiatus etiam est pridie non. Julii Sedis Apostolicae legatus⁵ in Mediolanensi ducatu Gerardus tit. S. Mariae in Transtyberim, amplissimaque potestate auctus⁶. Caeterum bellum illud ex insperato compositum est⁷, contrarium enim partium duces Franciscus Sfortia et Nicolaus Piccininus, dum signa collaturi erant, mutatis animis, in amplexum ex mutuae bellicae virtutis admiratione ruerunt, ac Franciscus Sfortia Philippi filius Blancam notham dudum sibi desponsam uxorem duxit. At Philippus bellicis curis solutus, cum genero omnino non fideret, Nicolao Atestino ditionem suam administrandam tradidit. Sed is, necdum evoluto mense, vigesima septima Decembris die extinctus⁸ est, praebito prius egregio demissionis Christianae exemplo; quippe qui testamento cavovit, ut nudus in nuda humo sine ulla funerea pompa locaretur: cum Leonellus ex pellice natus, qui principatus administrationem ob imbellem Herculis et Sigismundi aetatem susceperat ea lege, ut ipsis postea principatum relinqueret, Pontifici exposuit meditatam se pecuniam om-

¹ Blond. dec. 4. l. 1. — ² Id. ib. — ³ S. Ant. III. p. tit. xxii, c. 11, 14, 15, 16. Cor. p. 3. — ⁴ Lib. x. p. 360. — ⁵ Lib. xxiii. p. 235. — ⁶ Ibid. p. 274 ad 278. — ⁷ S. Ant. ubi sup. Cor. p. 3. — ⁸ Pegna. hist. Atest. l. vi et alii.

nem, quæ in sumptus funebres impendenda fuisset, in eleemosynas ad levandam patris animam erogare, quod pium consilium commendavit hisce litteris Eugenius¹ :

« Leonello marchioni Estensi.

« Dilecte filii, salutem. Auditis his quæ nuper ad nos scripsisti, videlicet quod impensam, illam, quam in parentis exequiis facere constitueras, ad pauperes pascendos potius convertere intendis, honestum propositum tuum in Domino magnopere commendamus. Mirum etiam in modum approbamus genitoris tui supremam dispositionem, qui neglectis penitus atque rejectis funeralibus pompis, mandaverit corpus suum non operosis sepulchris ad superbiam potius quamdam, quam ad salutem tendentibus, sed nuda et aperta terra nudum reponi. Hoc humilitatis signum, in magnam spem nos adducit, illum animæ suæ non immemorem fuisse, quod utinam misericors Deus sua pietate et misericordia illi concesserit. Quare cum pium et religioni Christianæ decens sit, animabus defunctorum piis eleemosynarum patrociniiis constudi, et maxime a liberis, te plurimum hortamur in Domino, ut pauperum et afflictorum necessitatibus subvenias, opemque eis, ad miseriam sublevandam feras, et ut in omnibus salutis paternæ animæ consulas ex eo, quo tenemur, officio, te monemus et hortamur, ut nihil tanquam pius et dilectus filius omittas eorum, ad quæ genitor de jure tenebatur, rationem habendo ejus aeris alieni, ad quod Romanæ Ecclesiæ, pro suis censibus tenebatur, quæ omnia si, ut speramus, facies et sæpius a nobis requisitus id facere pollicitus es, parentem tuum maximo onere, et te ipsum obligatione sublevabis. Dat. Florentiæ ix Januarii, anno xi ».

19. *Exortæ in aula Castellana turbæ.* — Hoc anno, recrudescente in Castellana aula dissensione ob Alvare Luna nimiam gratiam et amplitudinem, Pontifex his litteris Mariam reginam, ac fratres Aragonis ad redintegrandam cum viro rege Castellæ concordiam excitavit² :

« Charissime in Christo filiæ Mariæ, reginæ Castellæ et Legionis, etc.

« Sperabamus, quod litteræ, quas ad vos separatim sæpius scripsimus, exhortantes ad amicitiam, benevolentiam et pacem cum charissimo in Christo Joanne filio nostro Castellæ et Legionis rege illustri, deberent infundere in vos per Dei gratiam spiritum concordiæ et charitatis, tum quia omnis dissensio et bellorum materies inter Christianos turpis est, tum vero inter affines et consanguineos turpissima. Novissime non sine mentis amaritudine summa intelleximus, quod nedum inter vos concordia consecuta est, sed in majus dissensiones exarserunt adeo,

quod dubitatur cum in propinquo sitis ne ad arma deveniatur et certamen, quod sine utriusque partis discrimine et damno fieri non potest, nam ejusmodi victoria calamitati conjuncta est adeo, ut dubitemus utrum vincere an vinci alterutri parti satius sit. Sed cum in omnibus bellis civilibus culpa sit, tamen illud admiratione non caret et crimine uxorem contra virum insurgere, et arma ferre contra eum, quem divinæ et humane leges tutari ab aliis et defendere præcipiunt et hortantur, hoc est, separare quod Deus conjunxit, et dividere quod separatum esse non potest : *Erunt*, inquit Deus, *duo in carne una*. Quomodo ergo tu, regina, ejusmodi armis potes interesse, quæ in te ipsam redundant, quæ carnem tuam lacerant et distrahunt a mandatis Dei? Tua est mediam te offerre his dissensionibus, et virum et fratres ad concordiam hortari, ac procul esse ab omni strepitu et turbine bellorum, cum sit officium dominarum vacare officio et quieti, neque eam vindictam quærere, quæ sibi majus damnum quam lucrum sit importatura. Numquid non in mentem venit, si ad certamen deveniatur, posse accidere, quod Deus avertat! ut vir pereat? Numquid ut etiam fratres? Et quæ tibi consolatio, quæ apud Deum merces erit, et apud homines laus, si ejusmodi futuris periculis nedum non obstiteris toto posse, sed etiam partem te feceris? Exhortamur igitur vos omnes per Jesu Christi passionem et Sanguinem illum pretiosissimum, quem pro nobis effudit, ut advertentes ad pericula, quæ ex congressione vestra sequi possent, velitis desistere ab armis, et potius sicut suadet Apostolus Paulus, decedere a jure vestro, quam ponere vos in id certamen, quod et corporum et status detrimentum etiam cum infamia sit allaturum, nulli enim explorata victoria est, nulla certitudo hoc vel illud esse futurum; nam sæpe qui victoriam speravit victus est, et imbecillior superavit, quare resistite omnino ab armis, et sequamini viam pacis, quæ et laudabilior est, et tutior semper fuit, etc. Dat. Florentiæ ». Extant aliæ eodem argumento ad Joannem regem Navarræ litteræ³, quibus ingentia, quæ ex bellis civilibus oriuntur mala ob oculos ei proposuit, hortatusque ipsum est ne novos motus in Castella concitaret.

« Charissimo in Christo filio Joanni regi Navarræ illustri salutem, etc.

« Quot et quantæ tribulationes ac calamitates proveniant principibus, regnis et universis hominibus ex discordiis et bellis tam multa exempla ante oculos posita demonstrant, ut illa sola absque aliis rationibus deberent homines absterrere a bellorum turbinibus, et ad concordiam exhortari: certum est enim quod nedum regna, provinciæ, civitates ullo pacto absque

¹ Lib. XII, p. 146. — ² Lib. brev. p. 130. et in Ms. Alex. VII, p. 260.

³ Eod. Ms. p. 270.

pacis dulcedine conservari possunt, sed ne domus quidem privata consistet, in qua discordia et dissensiones vigeant: quod si inter fideles discordia et bella inhonesta sunt et plurimum culpanda, inhonestissima tamen et digna reprehensione ea putantur, quae oriuntur et vigent inter eos, qui sunt consanguinitatis vinculo conjuncti, ut omittamus Salvatoris nostri praecepta, ac divina humanaque jura, quae nos ad concordiam et pacem hortantur, quibus non obtemperare Christianum, impudentis esse videtur. Certe est inhumanum etiam apud infideles violare jura consanguinitatis, et velle cum eo concertare, cui opem ferre deberet, si ab aliis impugnaretur.

« Hoc ob eam rem scribimus, quod non absque summa mentis amaritudine audivimus, inter te et charissimum in Christo filium nostrum Joannem regem Castellae et Legionis illustrem et certos alios nonnullos dissensiones de novo exortas, ex quibus dubitatur ne graviora pericula subsequantur, atqui tua maxime interest non solum nolle, ut tua opera aut consensu aliqua novitates in regnis illis exurgant, sed obviare et obsistere illis, qui novitates aut dissensiones aliquas molirentur, praesertim adversus regem cui parere, et quem sequi et voluntati ejus haerere omnes debent qui sana consilia et praecepta Apostoli sequi volunt, qui non solum talibus regibus, sed etiam discipulis dominis subditos parere volunt; ideo exhortamur in Domino tuam serenitatem et per Christi passionem obsecramus, ut, deposita omni malevolentia et passione animi, velis cum praefato rege cum benevolentia et charitate vivere, prout consanguineos decet, neque permittere aut assentiri, ut aliquis bellorum motus exoritur, cum finis ejusmodi rerum sint caedes hominum et regnorum desolationes, quibus melius in primordiis obsisti potest, quam cum sanguis effundi ceperit et odia et vulnera processerint: principia enim in nostra sunt potestate, finis vero in fortunae arbitrio situs esse videtur, quae incerta est et multorum decipit cogitationes. Sequere igitur consilium nostrum, qui tanquam bonus parens solliciti de filiorum salute tibi ea consulimus; per quae honorem apud homines et merita apud Deum consequeris, redeas in gratiam regis, et ad ea vaces per quae regna sua pace gaudeant et quiete, et omnis bellorum et discordiarum occasio de medio tollatur, id quoque ut alii agant cum omni diligentia efficias rogamus, hortare ut pacem seclentur, et ut regi obtemperent, prout aequum est et ex debito tenentur, hoc et tua prudentia requirit, et nos tibi, si id egeris, reddemur tuae virtuti plurimum ex bonis tuis operibus obligati. Datum Florentiae, etc. ». Henricum pariter principem Navarrae et Aragonum regum fratrem, quem amuli Alvares urebat felicitas, ut pacem bello et caedibus praefereat ad-

monuit. Neque praefereundum videtur postulanti Joanni Castellae regi, ut Pontifex anathemate percelleret illos, qui regia vectigalia non solverent, Pontificem ipsum respondisse ¹, id fieri non debere, quod maxima animarum pericula esset allaturum.

« Charissimo in Christo filio Joanni Castellae et Legionis regi illustri, salutem, etc.

« Existimamus, id quod tua serenitas a nobis petit, ut in fraudantes in tuis regnis gabelas excommunicationis sententiam proferamus, non de tua mente prodire, sed de eorum consilio, qui sub specie utilitatis gratificari serenitati tuae, cum enim sis vir summae prudentiae, et considerare possis quanti ponderis ea res sit apud Deum, quantum animarum periculum insurgeret in tantis hominum millibus, quot exinde scandala sequerentur, et quanta apud Salvatorem nostrum erga te indignatio oriretur ex interitu animarum, quas suo sanguine redemit, non possumus adduci, ut putemus hanc petitionem a tuae conscientiae puritate processisse; quis enim dubitat quin ii, qui et jam personae periculum subeunt, ut fraudibus ejusmodi utantur, neque penas temporales et ante oculos sitas, quae manifestae sunt, et quibus nulla est remissio timent, minus metuant Ecclesiasticas censuras, quae sunt occultiores, et futuram poenam respiciunt, et errati venia speratur. Haec animarum pericula considerantes praedecessores nostri, nosque etiam nullas propter similes causas ejusmodi penas statuimus in nostris et Ecclesiae terris, ne quis pro temporali fraude aeternam poenam subiret, cum multi sint, qui potius in Dei misericordiam quam hominum manus velint incidere. Ideo exhortamur tuam sapientiam, ut velit desistere ab hac petitione, neque postulet ea, quae nullus Christianus princeps a Romanis Pontificibus petere attentavit ». Nonnullis interjectis de Calatravensi Ordine equestri addidit :

20. *Indultum equitibus Calatravensibus ne castitatis votum nuncupent.* — « Quoad factum Ordinis de Calatrava, quod supplicas revocari quod actum est, miramur paulum de petitione tua. Scis enim te sapientius scripsisse nobis et hortatum esse, ut non modo hoc idem agere vellemus, sed (quod longe majus erat) ut eum jam Ordinem professis dispensarem ut possent nubere, id vero cum minus grave esset, quod honestius esse videbatur, concessimus ut illius Ordinis professio non confineret castitatis votum. Itaque cum litterae tuae nos plurimum moverunt, tum multis honestis causis ad id sumus inducti, sciebamus illum esse Ordinem militarem, non propter divinum cultum, sed propter bella et defensionem Christianorum institutum, propterea laicos esse omnes, nulli ordini Eccle-

¹ Lib. brev. p. 126. et in Cod. Ms. Alex. VII. p. 253.

siastico astrictos, audiebamus præterea nullos inhoneste vivere, et ea agere, quæ merito apud Deum et homines reprehendi possent, et cum secundum Apostoli sententiam melius esset nubere, quam uri, visum est nobis utilius cum uxore vivere quam cum meretrice, præsertim eos qui solum militarem artem et armorum exercitium profitentur. Itaque si id modestius

egimus, ad quod per tuas litteras hortatus es, et quod nobis pro honore Dei, salute animarum, pro honestiori vita, pro utilitate Ordinis visum est expedire, velis tuismet supplicationibus etiam modificatis acquiescere, neque velis mutare sententiam post factum, cum antequam fieret, nobis ut fieret supplicasti, etc. Dat. Florentiæ ».

EUGENII IV ANNUS 12. — CHRISTI 1442.

1. *Traductum Florentia Romam Concilium.* — Traducta est Romam Florentina Synodus anno a partu Virginis millesimo quadringentesimo quadragésimo secundo, Indictione quinta, post habitam ab Eugenio mense Aprili sessionem, de qua hæc prodit Augustinus Patricius¹: « Florentiæ Eugenius sessionem celebrat VI kal. Maii anni salutis MCDXLII, in qua asserens legatos Zaræ Jacob magni regis Æthiopiæ, quem presbyterum Joannem vocant, ad Concilium OEcumenicum orthodoxæ fidei suscipiendæ gratia properare, Concilium ipsum, ut majorem auctoritatem etiam susciperet, Romam, approbante ipso Concilio, transtulit prosequendum in Basilica Lateranensi, propria et prima sede summi Pontificis, decimo quinto die post ejus ad Urbem reditum. Huic translationi addidit et plures causas, loci reverentiam et commoditatem, rerum omnium copiam, tum occasionem componendarum provinciarum Ecclesiæ, et pacis ac quietis Italiæ, cæterarumque regionum procurandæ (1) ».

2. *Synodalia decreta de multis gentibus revocatis ad Romanam Ecclesiam; quibus data formula fidei.* — Perductam ad felicem exitum Æthiopum conjunctionem ab Eugenio ostendunt sessiones in Lateranensi Basilica ab eo postea celebratæ, editaque de Syris Chaldæis et

Maronitis synodalia decreta¹, quæ ob rei majestatem inserenda Annalibus visa sunt:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cantate Domino, quoniam magnifice fecit, annuntiate hæc in universa terra ». Et infra: « Ecce nondum exaëto triennio in hac sancta OEcumenica Synodo saluberrimam trium magnarum nationum unionem Dominus noster Jesus Christus pro sua infaligabili pietate ad commune perenneque totius Christianitatis gaudium tam copiose effecit, unde actum est, ut totus fere Oriens qui gloriosum Christi nomen adorat, ac non parva Septentrionis portio, post longa dissidia, cum sancta Romana Ecclesia in eodem fidei et charitatis vinculo jam convenirent. Primo etenim Græci et ii qui subsunt quatuor patriarchalibus sedibus, multas gentes nationesque et idioma continentibus, deinde Armeni multorum populorum gens, hodie vero Jacobini, magni etiam per Ægyptum populi, sanctæ Sedi Apostolicæ uniti sunt. El cum nihil Salvatore Domino nostro Jesu Christo gratius sit quam mutua inter homines charitas, nihilque nomini suo gloriosius atque Ecclesiæ utilius esse possit, quam ut Christiani, omni inter se sublato dissidio, in eadem simul fidei puritate conveniant, merito nos omnes et cantare

¹ Aug. Patrit. et card. Just. de Conc. Flor. p. 3.

¹ Ext. in Conc. Flor. p. III. pag. 354. et in Bullar. in Eug. Const. 23.

(1) Concilii OEcumenici ex urbe Florentina ad Romanam translatio anno præcedenti indicta fuit, ut in nota ad annum superiorem probatum est. Quamquam Eugenius nec toto illo, nec præsentis ex urbe Florentia moverit. Sequenti vero MCDXLIII, tandem Florentia proficiscens, Senis per aliquos menses substitit, ut ex litteris Pontificis ab annalista recitatis eruitur.

præ gaudio et jubilate in Domino debemus, quos ut tantam Christianæ fidei magnificentiam diebus nostris videremus, divina miseratio dignos effecit.

« Summa igitur cum alacritate annuntiamus magnalia hæc in universa Christianorum terra, ut sicut nos pro gloria Dei et exaltatione Ecclesiæ gaudio inenarrabili repleti sumus, ita et alios tantæ lætitiæ participes faciamus, ut omnes uno ore magnificemus et glorificemus Deum, et suæ majestati, prout dignum est, magnas quotidianasque gratias agamus pro tot tantisque mirabilibus beneficiis hæc ætate Ecclesiæ suæ sanctæ collatis. Et quoniam qui opus Dei diligenter exercet, non modo meritum ac retributionem in cælis exspectat, sed et apud homines amplam gloriam laudemque meretur, venerabilem fratrem nostrum Joannem Jacobinorum patriarcham, hujus sanctæ unionis cupidissimum, ac communi omnium Christianorum favore cum tota sua gente dignum judicamus. Is enim a nobis per nostrum oratorem ac litteras excitatus, ut ad nos et hanc sanctam Synodum legationem mitteret, et se ac suam gentem in eadem cum Romana Ecclesia fide uniret, dilectum filium Andream, natione Ægyptium, abbatem monasterii S. Antonii apud Ægyptum, in quo et habitasse et mortuus esse ipse S. Antonius perhibetur, religione et moribus non mediocriter institutum, ad nos et ipsam Synodum destinavit, cui devotionis zelo accensus imposuit atque commisit, ut fidei doctrinam, quam sancta Romana Ecclesia tenet et prædicat, nomine ipsius patriarchæ et suorum Jacobinorum reverenter susciperet, deferendam postea per eum ad ipsum patriarcham et Jacobinos, ut et ipsi eandem agnoscerent ratamque haberent, et in suis regionibus prædicarent.

« Nos igitur, quibus vice Domini commissum est pascere oves Christi, ipsum Andream abbatem per nonnullos hujus tam sacri Concilii insignes viros super articulis fidei et sacramentis Ecclesiæ et quibusque ad salutem spectantibus diligenter examinari fecimus, et tandem, quantum visum est fore necessariam, exposita eidem abbati S. R. E. fide Catholica et per ipsum humiliter acceptata, hanc quæ sequitur veram necessariamque doctrinam hodie in hac solemnii sessione, sacro approbante OEcumenico Concilio Florentino in nomine Domini tradidimus.

« In primis igitur sacrosancta Romana Ecclesia Domini et Salvatoris nostri voce fundata firmiter credit, profitetur et prædicat unum verum Deum omnipotentem incommutabilem et æternum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, unum in essentia, trinum in personis, Patrem ingenitum, filium ex Patre genitum, Spiritum sanctum ex Patre et Filio procedentem : Patrem non esse Filium aut Spiritum sanctum, Filium non esse Patrem aut Spiritum sanctum, Spiritum

sanctum non esse Patrem aut Filium ; sed Pater tantum Pater est, filius tantum Filius est, Spiritus sanctus tantum Spiritus sanctus est. Solus Pater de substantia sua genuit Filium, solus Filius de solo Patre est genitus, solus Spiritus sanctus simul de Patre procedit et Filio. Hæc tres personæ sunt unus Deus et non tres Dii, quia trium est una substantia, una essentia, una natura, una divinitas, una immensitas, una aternitas, omniaque sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio. Propter hanc unitatem Pater totus est in Filio, totus in Spiritu sancto, Filius totus est in Patre, totus in Spiritu sancto, Spiritus sanctus totus est in Patre, totus in Filio. Nullus alium aut præcedit aternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Æternum quippe et sine initio est, quod Filius de Patre exitit, et æternum ac sine initio est, quod Spiritus sanctus de Patre filioque procedit. Pater quidquid est aut habet, non habet ab alio, sed ex se, et est principium sine principio. Filius quidquid est aut habet, habet a Patre, et est principium de principio. Spiritus sanctus quidquid est aut habet, habet a Patre simul et Filio ; sed Pater et Filius non sunt duo principia Spiritus sancti, sed unum principium ; sicut Pater, Filius et Spiritus sanctus non sunt tria principia creaturae, sed unum principium. Quoscumque ergo adversa et contraria sentientes damnat, reprobat et anathematizat, et a Christi corpore, quod est Ecclesia, alienos esse denuntiat. Hinc damnat Sabellium personas confundentem, et ipsarum distinctionem realem penitus auferentem. Damnât Arianos, Eunomianos, Macedonianos, solum Patrem Deum verum esse dicentes, Filium autem et Spiritum sanctum in creaturarum ordine collocantes. Damnât et quoscumque alios gradus seu inæqualitatem in Trinitate facientes.

« Firmissime credit, profitetur et prædicat unum verum Deum Patrem, et Filium et Spiritum sanctum esse omnium visibilium et invisibilium creatorem, qui quomodo voluit bonitate sua universas tam spirituales quam corporales condidit creaturas, bonas quidem, quia a summo bono factæ sunt ; sed mutabiles, quia de nihilo factæ sunt, nullamque mali asserit esse naturam, quia omnis natura, in quantum natura est, bona est. Unum atque eundem Deum veteris et novi Testamenti, hoc est, Legis et Prophetarum, atque Evangelii profitetur auctorem, quoniam eodem Spiritu sancto inspirante, utriusque Testamenti sancti locuti sunt, quorum libros suscipit et veneratur, qui titulis sequentibus continentur : quinque Moysis, id est, Genesi, Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio ; Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, duobus Paralipomenon, Esdra, Nehemia, Tobia, Judith, Esther, Job, Psalmis David, Parabolis, Ecclesiaste, Canticis canticorum, Sapientia, Ecclesiastico, Isaia, Jeremia, Baruch, Ezechiæle, Daniele, duo-

decim prophetis minoribus, id est: Osea, Joele, Amos, Abdia, Jona, Michea, Nahum, Habacuc, Sophonia, Aggaeo, Zacharia, Malachia, duobus Machabaeorum; quatuor Evangeliiis Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis; quatuordecim Epistolis Pauli; ad Romanos, duabus ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, duabus ad Thessalonicenses, ad Colossenses, duabus ad Timothæum, ad Titum, ad Philæmonem, ad Hebræos, Petri duabus, tribus Joannis, una Jacobi, una Judæ, Actibus Apostolorum, et Apocalypsi Joannis. Præterea Manichæorum anathematizat infamiam, qui duo prima principia posuerant, unum visibilibus, aliud invisibilibus; et alium novi Testamenti Deum, alium veteris esse Deum dixerunt.

3. « Firmiter credit, profitetur et prædicat unam ex Trinitate personam verum Deum, Dei Filium ex Patre genitum, Patri consubstantialem et coæternum, in plenitudine temporis, quam divini consilii inserutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis, veram hominis integramque naturam ex immaculato utero Mariæ Virginis assumpsisse, et sibi in unitatem personæ copulasse tanta unitate, ut quidquid ibi Dei est, non sit ab homine separatum, et quidquid est hominis non sit a Deitate divisum, sitque unus et idem indivisus, utraque natura in suis proprietatibus permanente, Deus et homo, Dei Filius et hominis filius, æqualis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem, immortalis et æternus ex natura Divinitatis, passibilis et temporalis ex conditione assumptæ humanitatis. Firmiter credit, profitetur et prædicat Dei Filium in assumpta humanitate ex Virgine vere natum, vere passum, vere mortuum et sepultum, vere ex mortuis resurrexisse, in cælum ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, et venturum in fine sæculorum ad vivos mortuosque judicandos.

« Anathematizat autem, execratur et damnat omnem hæresim contraria sapientem. Et primo damnat Ebionem, Cherinthum, Marcionem, Paulum Samosatenum, Photinum, omnesque similiter blasphemantes, qui percipere non valentes unionem personalem humanitatis ad Verbum, Jesum Christum Dominum nostrum verum Deum esse negaverunt, ipsum purum hominem confitentes, qui divinæ gratiæ participatione majori, quam sanctioris vitæ merito suscepisset, divinus homo diceretur.

« Anathematizat etiam Manichæum cum sectatoribus suis, qui Dei Filium non verum corpus, sed phantasticum sumpsisse somniantes, humanitatis in Christo veritatem penitus sustulerunt, necnon Valentinum asserentem Dei Filium nihil de Virgine matre cepisse, sed corpus cæleste sumpsisse, atque ita transisse per uterum Virginis sicut per aquæ ductum defluens aqua transcurrit; Arium etiam, qui asserens

corpus ex Virgine assumptum anima caruisse, voluit loco animæ fuisse deitatem: Apollinarem quoque qui intelligens, si anima corpus informans negetur in Christo, humanitatem veram ibidem non fuisse, solam posuit animam sensitivam, sed deitatem Verbi vicem rationalis animæ tenuisse voluit.

« Anathematizat etiam Theodorum Mopsuestenum atque Nestorium, asserentes humanitatem Dei Filio unitam esse per gratiam, et ob id duas esse in Christo personas, sicut duas fatentur esse naturas, cum intelligere non valerent unionem humanitatis ad Verbum hypostaticum existisse, et propterea negarent Verbi subsistentiam accepisse, nam secundum hanc blasphemiam non Verbum caro factum est, sed Verbum per gratiam habitavit in carne, hoc est, non Dei Filius homo factus est, sed magis Dei Filius habitavit in homine.

« Anathematizat etiam, execratur et damnat Eutychem arehimandritam, qui cum intelligeret juxta Nestorii blasphemiam veritatem incarnationis excludi, et propterea oportere, quod ita Dei verbo unita esset humanitas, ut Deitatis et humanitatis una esset eademque persona, ac etiam capere non posset, stante pluralitate naturarum, unitatem personæ, sicut Deitatis et humanitatis in Christo unam posuit esse personam, ita unam asseruit esse naturam, volens ante unionem dualitatem fuisse naturarum, sed in unam naturam in assumptione transiisse, maxima blasphemiam et impietate concedens aut humanitatem in deitatem, aut deitatem in humanitatem esse conversam.

« Anathematizat etiam, execratur et damnat Macharium Antiochenum, omnesque similia sapientes, qui licet vere de naturarum dualitate et personæ unitate sentiret, tamen circa Christi operationes enormiter aberravit, dicens in Christo utriusque naturæ unam fuisse operationem, unamque voluntatem. Illos omnes cum hæresibus suis anathematizat sacrosancta Romana Ecclesia, affirmans in Christo duas esse voluntates duasque operationes.

4. « Firmiter credit, profitetur et docet neminem unquam ex viro feminaque conceptum a diaboli dominatione fuisse liberatum, nisi per meritum mediatoris Dei et hominum Jesu Christi Domini nostri, qui sine peccato conceptus, natus et mortuus humani generis hostem, peccata nostra delendo, solus sua morte prostravit, et regni cælestis introitum, quem primus homo peccato proprio cum omni successione perdidit, reseravit, quem aliquando venturum omnia veteris Testamenti sacra, sacrificia, sacramenta, cæremoniæ præsignarunt.

« Firmiter credit, profitetur et docet legalia veteris Testamenti, seu Mosaicæ legis, quæ dividuntur in cæremonias, sacra, sacrificia, sacramenta, quia significandi alicujus futuri gratia

fuerant instituta, licet divino cultui illa aetate congruerent, significato per illa, Domino nostro Jesu Christo adveniente cessasse, et novi Testamenti sacramenta cepisse; quemcumque etiam post passionem in legalibus spem ponentem, et illis velut ad salutem necessariis se subdentem, quasi Christi fides sine illis salvare non posset, peccasse mortaliter, non tamen negat a Christi passione usque ad promulgatum Evangelium illa potuisse servari, dum tamen maxime ad salutem necessaria crederentur, sed post promulgatum Evangelium sine interitu salutis aeternae asserit non posse servari.

« Omnes ergo, post illud tempus, circumcisionis et sabbati reliquorumque legalium observatores alienos a Christi fide denuntiat, et salutis aeternae minime posse esse participes, nisi aliquando ab iis erroribus resipiscant. Omnibus igitur, qui Christiano nomine gloriantur, praecipit omnino quocumque tempore, vel ante vel post Baptismum, a circumcisione cessandum, quoniam sive quis in ea spem ponat, sive non, sine interitu salutis aeternae observari omnino non potest. Circa pueros vero propter periculum mortis, quod potest saepe contingere, cum ipsis non possit alio remedio subveniri nisi per sacramentum Baptismi, per quod eripiuntur a diaboli dominio, et in Dei filios adoptantur, admonet non esse per quadraginta aut octuaginta dies, seu aliud tempus juxta quorundam observantiam sacrum Baptisma differendum, sed quamprimum commode fieri potest debere conferri, ita tamen quod mortis imminente periculo sine ulla dilatione baptizentur, etiam per laicum vel mulierem in forma Ecclesiae, si desit sacerdos, quemadmodum in decreto Armenorum plenius continetur.

« Firmiter credit, profitetur et praedicat omnem creaturam Dei bonam, nihilque rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, quia juxta verbum Domini, non quod intrat in os coinquinat hominem, illamque Mosaicae legis ciborum mundorum et immundorum differentiam ad ceremonialia asserit pertinere, quae surgente Evangelio transierunt, et efficacia esse desierunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem ab immolatis simulacrorum et sanguine et suffocato, dicit illi tempori congruisse, quod ex Judaeis atque gentilibus, qui antea diversis ceremoniis moribusque vivebant, una surgebat Ecclesia, ut cum Judaeis etiam gentiles aliquid communiter observarent, et in unum Dei cultum fidemque conveniendi praebetur occasio, et dissensionis materia tolleretur, cum Judaeis propter antiquam consuetudinem sanguis et suffocatum abominabilia viderentur et esu immolatiui poterant arbitrari gentiles ad idololatricam redituros. Ubi autem eo usque propagata est Christiana religio, ut nullus in ea Judaeus carnalis appareat, sed omnes ad Ecclesiam tran-

seuntes in eodem ritus Evangelii ceremoniasque conveniant, credentes omnia munda mundis, illius Apostolicae prohibitionis causa cessante, etiam cessavit effectus. Nullam itaque cibi naturam condemnandam esse denuntiat, quam societas admittit humana, nec inter animalia discernendum per quemcumque sive virum sive mulierem, et quocumque genere mortis intereant, quamvis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari et Ecclesiastica disciplina possint et debeant multa non negata dimitti, quia juxta Apostolum: *Omnia licent, sed non omnia expediunt.*

« Firmiter credit, profitetur et praedicat nullos intra Catholicam Ecclesiam non existentes non solum paganos, sed nec Judaeos, aut haereticos atque schismaticos aeternae vitae fieri posse participes, sed in ignem aeternum ituros, qui paratus est diabolo et angelis ejus, nisi ante finem vitae eidem fuerint aggregati, tantumque valere Ecclesiastici corporis unitatem, ut solum in ea manentibus ad salutem Ecclesiastica sacramenta proficiant, et jejunia, eleemosynae ac caetera pietatis officia et exercitia militiae Christianae premia aeterna parturiant, neminemque, quantascumque eleemosynas fecerit, et si pro Christi nomine sanguinem effuderit, posse salvari, nisi in Catholicae Ecclesiae gremio et unitate permanserit.

5. « Amplectitur autem, approbat et suscipit sanctam Nicenam Synodum trecentorum decem et octo Patrum temporibus beatissimi Silvestri praedecessoris nostri et magni Constantini piissimi principis congregatam, in qua impia haeresis Ariana cum suo auctore damnata est, et definitum est, Filium Dei Patri esse consubstantialem et coaeternum.

« Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam Constantinopolitanam Synodum centum quinquaginta Patrum beatissimi Damasi praedecessoris nostri et Theodosii senioris tempore convocatae, quae ipsum Macedonii anathematizavit errorem, qui Spiritum sanctum non Deum, sed creaturam asserebat, quod damnant damnat, quod approbant approbat et per omnia vult ibidem definita et illaesa et inviolata subsistere.

« Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam primam Ephesinam Synodum ducentorum Patrum, quae tertia est in ordine universalium Synodorum sub beatissimo Caestino praedecessore nostro et Theodosio juniore convocatae, in qua impius Nestorii est damnata blasphemiam, definitumque est Domini nostri Jesu Christi veri Dei et veri hominis unam esse personam, et B. Mariam semper Virginem non solum *Χριστοτόκου*, sed etiam *Θεοτόκου*, hoc est, non tantum hominis, sed Dei genitricem ab omni Ecclesia praedicandam. Damnata autem, anathematizat et respuit impiam secundam Ephesinam Synodum

sub beatissimo Leone prædecessore nostro et præfato principe congregatam, in qua Dioscorus Alexandrinus antistes, Eutychis hæresiarchæ defensor, et S. Flaviani Constantinopolitani Pontificis impius persecutor, execrandam illam Synodum ad approbationem Eutychianæ impietatis arte et minis attraxit.

« Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam Chalcedonensem Synodum, quartam in ordine universalium Synodorum, sexcentorum et triginta Patrum temporibus præfati beatissimi Leonis prædecessoris nostri et Marciani principis celebratam, in qua hæresis Eutychiana cum suo auctore Eutychæ et Dioscoro defensore damnata est: et definitum est Dominum nostrum Jesum Christum esse verum Deum et verum hominem, et in una eademque persona divinam humanamque naturas integras, inviolatas, incorruptas, inconfusas, distinctasque mansisse, humanitate agente quæ hominis sunt, et deitate quæ Dei, quos damnat damnatos habet, quos approbat approbatos.

« Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam quintam Synodum secundam Constantinopolitanam, tempore beatissimi Vigilii prædecessoris nostri et Justiniani principis celebratam, in qua sacri Chalcedonensis Concilii definitio de duabus naturis et una persona Christi renovata est, multique Origenis errores suorumque sequacium, præsertim de demonum aliorumque damnatorum poenitentia et liberatione, reprobati atque damnati sunt. Amplectitur etiam, approbat et suscipit sanctam tertiam Constantinopolitanam Synodum centum et quinquaginta Patrum, quæ sexta est in ordine universalium Synodorum, temporibus beatissimi Agathonis prædecessoris nostri et Constantini, quarti hujus nominis principis, congregatam, in qua Macharii Antiocheni et sectatorum hæresis condemnata est, et definitum est in Domino nostro Jesu Christo duas esse perfectas integrasque naturas et duas etiam voluntates, licet esset una eademque persona, cui utriusque naturæ competere actiones, Deitate agente quæ Dei sunt, et humanitate quæ hominis sunt. Amplectitur etiam, veneratur et suscipit omnes alias universales Synodos auctoritate Romani Pontificis legitime congregatas, ac celebratas et confirmatas, et præsertim hæc sanctam Florentinam, in qua inter alia Græcorum et Armenorum sanctissima unio consummata est, et multæ circa utramque unionem saluberrimæ definitiones editæ sunt, prout in decretis desuper promulgatis plenius continetur, quorum tenor in hunc modum sequitur:

« Decretum pro Græcis.

« Eugenius episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Consentiente ad infrascripta charissimo in Christo filio nostro Joanne Palæologo Romanorum imperatore illustri, et locatenentibus

venerabilium fratrum nostrorum patriarcharum, et cæteris Orientalem Ecclesiam representantibus. Lætentur ¹ cæli, et exultet terra, etc. ». Insuper fuit antea suo loco id decretum, cui adjectum aliud pro Armeniis, quod ab his verbis ducit initium: *Exultate Deo salutari nostro, etc.*, « Dat. Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in Ecclesia majori celebrata anno incarnationis Dominicæ MCDXXXIX, X kal. Decembris, Pontificatus nostri anno IX ».

6. « Verum quia in suprascripto decreto Armenorum non est explicata forma verborum, quibus in consecratione Corporis et Sanguinis Domini sacrosancta Romana Ecclesia Apostolorum doctrina et auctoritate firmata semper uti consueverat, illam præsentibus duximus inserendam. In consecratione Corporis Domini hæc utitur forma verborum: HOC EST ENIM CORPUS MEUM; Sanguinis vero: HIC EST ENIM CALIX SANGUINIS MEI NOVI ET ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIUM FIDELI, QUI PRO VOBIS ET PRO MULTIS EFFUNDETUR IN REMISSIONEM PECCATORUM. PANIS VERO FRIGIFICUS, in quo sacramentum conficitur, an eodie an antea coctus sit, nihil omnino refert, dummodo enim panis substantia maneat, nullatenus dubitandum est, quin post præfata verba consecrationis corporis a sacerdote cum intentione conficiendi prolata, mox in verum Christi Corpus transubstantietur.

« Quoniam per nonnullos asseritur quartas nuptias tanquam condemnatas respicere, ne peccatum, ubi non est, esse putetur, cum secundum Apostolum mortuo viro, mulier sit ab ejus lege soluta, et nubendi cui vult in Domino habeat facultatem, nec distinguat mortuo primo vel secundo vel tertio, declaramus non solum secundas, sed tertias et quartas, atque ulteriores, si aliquod canonicum impedimentum non obstet, licite contrahi posse, commendatioribus tamen dicimus si ulterius a conjugio abstinentes, in castitate permanserint, quia sicut viduitati virginitatem, ita nuptiis castam viduitatem laude ac merito præferendam esse censemus.

« His omnibus explicatis, prædictus Andreas abbas nomine dicti patriarchæ, ac proprio et omnium Jacobinorum hoc saluberrimum synodale decretum cum omnibus suis capitulis, declarationibus, definitionibus, traditionibus, præceptis et statutis, omnemque doctrinam in ipso descriptam, necnon quicquid tenet et docet sancta Sedes Apostolica et Romana Ecclesia cum omni devotione et reverentia suscipit et acceptat. Illos quoque doctores et sanctos Patres quos Ecclesia Romana approbat, ipse reverenter suscipit, quascumque vero personas et quicquid ipsa Romana Ecclesia reprobat et damnat, ipse pro reprobatis et damnatis habet, profitens tanquam verus obedientiæ filius, nomine quo su-

¹ An. Chr. 1439, num. 7.

pra, Sedis Apostolicæ ordinationibus et jussionibus fideliter semper obtemperare. Lecto solemniter in præsentî Synodo hoc decreto Latino sermone, mox in Arabico præfatus Andreas abbas ipsum Jacobinorum decretum publice ibidem perlegit, atque infrascripta verba in scriptis Arabice subjunxit quæ in continenti Latine recitata sunt :

« Beatissime Pater, domine Eugeni, sanctæ Romane et universalis Ecclesiæ summe Pontifex, vereque Christi vicarie, ac B. Petri successor, et sanctissima universalis Florentina Synode, totum hoc sanctum decretum cum inseritis etiam sanctis decretis unionis Græcorum et Armenorum, quod nunc in vestra præsentia publice lectum est, ego Andreas humilis abbas S. Antonii, orator R. patris domini Joannis patriarchæ Jacobinorum, habens ipsius decreti per plures dies plenam notitiam et instructionem, cognosco, confiteorque omnia in ipso decreto contenta divinæ ac Catholicæ omniumque Jacobinorum ac meo, quemadmodum vestra sanctitas attestatur, præfatum saluberrimum synodale decretum cum dictis inseritis decretis omnibusque suis capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, præceptis et statutis omnemque doctrinam in ipso descriptam; necnon quidquid tenet et docet sancta Sedes Apostolica et Romana Ecclesia, cum omni devotione et reverentia suscipio et accepto. Illos quoque doctores et sanctos Patres, quos Ecclesia Romana approbat reverenter suscipio, quasunque vero personas, et quidquid ipsa Romana Ecclesia reprobatur et damnatur, pro reprobatis et damnatis habeo, pollicens, nomine quo supra, ipsum patriarcham Jacobinosque et me ipsum, tanquam veræ obedientiæ filios, vestris ac Sedis Apostolicæ ordinationibus et jussionibus fideliter et semper obtemperaturos. Dat. Florentiæ in publica sessione synodali solemniter in Ecclesia domus S. Mariæ Novellæ, apud quam nunc residemus, celebrata, anno Incarnationis Dominicæ MCDXLI, pridie non. Februarii, Pontificatus nostri anno XI ».

« Ego Eugenius Catholicæ Ecclesiæ episcopus. Adjutor meus et protector meus es tu, Domine, ne derelinquas me, Deus meus.

« Ego Antonius Ostiensis episcopus, cardinalis Bononiensis, me propria manu subscripsi.

« Ego Branda episcopus Portuensis, nominatus cardinalis Placentinus.

« Ego Nicolaus fil. S. Crucis presbyter cardinalis, manu propria me subscripsi.

« Ego Dominicus fil. SS. Joannis et Pauli presbyter cardinalis, manu propria me subscripsi.

« Ego Franciscus fil. S. Clementis et presbyter cardinalis, S. R. E. vicecancellarius.

« Ego Angelottus fil. S. Marci presbyter cardinalis, manu propria me subscripsi.

« Ego Joannes fil. SS. Nerei et Achillei presbyter cardinalis me subscripsi.

« Ego Nicolaus fil. S. Marcelli presbyter cardinalis me subscripsi.

« Ego Georgius fil. S. Anastasiæ presbyter cardinalis subscripsi.

« Ego Bessarion fil. SS. XII Apostolorum presbyter cardinalis subscripsi.

« Ego Joannes fil. S. Praxedis presbyter cardinalis manu propria subscripsi.

« Ego Guilelmus fil. S. Martini in Montibus presbyter cardinalis subscripsi ».

7. *Eugenii decreta referunt Æthiopes inter veterum Conciliorum decreta.* — Retulere Æthiopes Orientales magna religione hæc decreta inter alias veterum Oecumenicarum Synodorum sanctiones, et magna pietate coluere, quamvis ob longinqua terrarum intervalla, ac Mahometanos interjectos commercia facere cum Latinis intermisissent. Cum vero Lusitani non sine coelestibus prodigiis ad Æthiopas sulcato mari rubro penetrassent, vetera hæc sacra federa inslaurata fuere, de quibus David imperator in suis ad Clementem VII datis litteris ¹ ita meminit :

« In archivis proavi nostri Semine Jacob earum litterarum memoria conservatur, quas papa Romanus, nomine Eugenius, ad has terras misit, cum ipse semen Jacob regnaret rex regum in universa Æthiopia rex metuendus. Præscriptio autem litterarum hæc erat: Eugenius Romanus Pontifex. Dilecto filio nostro regi ex semine Jacob regi regum in universa Æthiopia maxime metuendo, etc. In summa autem litterarum significabat, filium suum Joannem Palaologum regem Romanorum ad sacrosanctam Synodum celebrandam evocatum fuisse, et cum eo Josephum patriarcham Constantinopolitanum venisse cum magno numero archiepiscoporum, episcoporum et omnis generis prælatorum, in quibus etiam fuissent procuratores patriarcharum Antiocheni, Alexandrini, et Jerosolymitani, qui omnes se cum sanctæ fidei et religionis amore firmiter conjunxissent, constitutaque unitate Ecclesiæ sublatis fuisse antiqui temporis difficultates, non sine divino auxilio, quæ erroneæ et religioni contrariæ videbantur, quibus rebus rite sancitis et constitutis, ipse papa omnibus singularem lætitiâ peperisset. Hunc autem librum papæ Eugenii ad vos mittimus, quem incorruptum servavimus, totum etiam Pontificiæ benedictionis ordinem et potestatem misissemus, nisi harum rerum nimis magnum volumen esse videretur, cum magnitudine librum Pauli ad gentes omnino superet. Legati vero, qui hæc a Pontifice ad nos detulerunt fuere Theodorus, Petrus, Didymus et Georgius, servi Jesu Christi. Tu vero, sanctissime pater, recte feceris, si evolvi vestros

¹ EXL. apud Damia. Goes Hisp. illust. 2. p.

libros jusseris, ubi harum rerum, de quibus scribimus, uti facile arbitror, aliqua memoria reperitur. Itaque, sancte pater, si aliqua ad nos perscribes, firmiter existimabo cuncta in nostros libros diligentissime fore conscripta, ut posteris nostris eorum rerum sempiterna memoria relinquantur. Et certe is mihi beatus esse videtur, cujus memoria custodita litteris in Urbe sancta Roma et in Sede SS. Petri et Pauli (nempe ob doctrinæ et martyrii in eadem Urbe, non Pontificatus, consortium), conservatur. Illis enim sunt domini regni cælorum, et totius mundi iudices».

8. *Patriarcha Alexandrinus conjunctus Ecclesiæ Romanæ.* — Quod ad patriarcham Alexandrinum attinet : extant etiam ejus litteræ¹ ad Eugenium scriptæ, quibus Ecclesiasticam conjunctionem et Florentini Concilii decreta pie se amplexum, ac Romanum Pontificem supremum in terris universalis Ecclesiæ pastorem veneratum Eugenii nomen in sacra diptyca retulisse ita professus est :

« Philetheus miseratione divina papa et patriarcha magnæ civitatis Alexandriae ac totius Ægypti.

« Pater sanctissime », et infra : « Pater beatissime, religiosissime, justissime, terrestris angele, ac cælestis homo, qui cum gratia Dei indutus cum sacra veste ornatus, boni gregis optime pastor, qui doctrina tua irruentes lupos ab ovibus universalis ovilis depellis Christi nostri benefactoris patrocinio, deinde principis Apostolorum Petri, petra fidei, caput omnium Christianorum Ecclesiarum, qui ex Christo Jesu Domino nostro sacram potestatem accipiens, papa magnæ Urbis Romanorum, et protector cæterorum patriarcharum factus es comminister et frater in Spiritu sancto, domine sancte papa Eugeni, sit tibi gratia, magnificentia, simul et gloria a Deo Patre omnipotente et Domino nostro Jesu Christo, qui tribuens suis discipulis pacem in sancta Sion : *Pacem, inquit, meam do vobis, pacem relinquo vobis* : non sicut ad cæteras gentes, sed per igneas linguas illis advenit, aperiensque corda eorum adimplevit eos quantum quisque capere poterat, ac sic institutos in universum orbem ipsos dimisit, quantum naturalis ac gentilis philosophiæ indocti fuerant, tanto veræ scientiæ et justitiæ rudimenta susceperunt; hanc igitur gratiam, pacem ac benedictionem in maxima tua beatitudine primo, deinde in sanctis fratribus meæ moderationis pontificibus, sacerdotibus omnibusque Christiano nomine appellatis, idem Spiritus multiplicare dignetur, intercedentibus ad hoc munus perfectissima Regina ac Dei genitricæ Mariæ, B. Marco Apostolo et Evangelista, ac demum omnibus sanctis Dei. Amen.

« Mea humilitas, pater sanctissime, audiens

quæ tuæ magnæ sanctitati a filio meo in Spiritu sancto fratre Alberto monacho Ordinis Minorum misso in Ægyptum refero, ut scilicet huc ad nos veniens detulerit sanctissimas litteras tuæ sanctitatis, quas diligentissime legi jussimus, et contenta in illis mandata de sacra et OEcumenica Synodo cum omnibus Patribus locatentibus sanctorum patriarcharum, et potentissimo imperatore nostro Joanne Palæologo, ac omnibus pontificibus, ac doctoribus Orientalibus ac Occidentalibus sanctis, intelleximus cognovimusque, quo pacto unio et pax in tota Catholica Ecclesia celebrata est charitate perfecta, anima una, fide una, ac symbolo, abjectoque schismate et inimicitia in patriam communem, ac justitiam Dei omnipotentis amor et pax innovata sunt per gratiam, miserationem pietatemque Domini nostri Jesu Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

« Lectis igitur sanctissimis litteris tuis, perfectissime pater, omnes adorationis gratias egimus Domino nostro Jesu Christo de tam excellentissimo dono Ecclesiæ suæ Catholicæ elargito. Huic nostræ alacritati aliud quoque lætitiæ genus additum est, siquidem eodem pene momento, quo dominus frater Albertus huc accesserat, redditæ sunt mihi litteræ ex magna urbe Constantinopoli serenissimi domini imperatoris et locum nostrum tenentium Patrum, quorumdamque nobilium perlatae manibus per sacratissimi fratris meæ moderationis metropolitæ Rhodi domini Anthemetis, legimusque utrasque, Græcas scilicet et Latinas, contulimusque eas orationem orationi, versum quoque versui, et similes omnino illas reperimus stipulatas subscriptionibus sanctorum Patrum, ac fratrum archiepiscoporum et magistrorum Orientalium et Occidentalium, obsignatas sigillis tuæ magnæ sanctitatis et potentissimi principis domini imperatoris, unde cum nostris Ægyptiis pontificibus et cæteris clericis nostris statuimus, ut ubique in omnibus Christi Ecclesiis inter misarum solemniam præ cæteris patriarchis memoriam tuæ beatitudinis faciamus, sicut in sacris canonibus cautum est. Ego vero, pater beatissime, decretum sacre Synodi summa veneratione suscipiens, in pectore meo æterna inspectione infixi, sequi instituens tuæ sanctitatis vestigia sacra, et synodos, et Apostolicos canones. Agimus præterea gratias Deo piissimo cum iis populis Christianis, quod nos tanto dono dignos efficere voluerit, constitueritque nos omnes, ut sub auctoritate et potentia tuæ sanctitatis regamur, atque sub umbra alarum tuæ pietatis doceamur. Te autem, pater beatissime, felicem summaque beatitudinis dignum esse omnes gentes existimabunt, nam fons vitæ in Evangelio beatos dixit ac filios Dei, qui pacem hominibus comparant. Et certe beatus es, pater sanctissime, multi enim sanctorum Pontificum ac regum cu-

¹ Ext. in par. II, coll. 22, ad Concil. Florent. ex edit. card. Justin.

perunt videre hoc unionis munus, et non potuerunt, tu vero non solum hoc præ cæteris assequi meruisti, sed et summam mercedem habebis, coronaque veritatis cum omnibus justis coronaberis. Amen.

« Scripsit mea humilitas litteras ad potentissimum principem dominum imperatorem et ad quosdam Pontifices Constantinopolim, significans ut, si quis ea quæ in sacra Synodo decreta ac definita sunt, non recipit, tanquam tyrannus et hæreticus habeatur, decidatque a communione sanctæ Catholicæ Ecclesiæ. Inclino me ipsum, pater beatissime, sub scabello pedum sanctitatis tuæ, cum qua sit gratia, beatitudo, et pax cum omnibus utriusque ordinis viris sub tua potestate constitutis. Et benedictio tuæ beatitudinis sit cum omnibus nobis. Amen ».

De Ægyptiis atque Æthiopibus meminit Eugenius in Encyclicis litteris ¹ anno MCDXLV exaratis, atque a nobis inferius afferendis, quorum ad Romanæ Ecclesiæ obsequium redeuntium effigies in veteribus valvis aneis Basilicæ Vaticanæ Eugenii ipsius tempore insculpta conspicitur; nec rem adeo insignem Blondus ² in ejusdem Pontificis sepulchrali epitaphio præterivit.

9. *Ludovicus cardinalis Arelatensis exauctoratus: dux Britannicæ ut a Basileensium doctrina caveret instructus.* — Dum ita Ægyptii atque Æthiopes ex ultimis terrarum oris ad Eugenium confluebant, Basileenses in suscepto obfirmati scelere se ab eo divellebant: ad quorum plectendam improbitatem coactus Pontifex severitatem adhibere, eos censibus Ecclesiasticis spoliavit ³: cumque inter alios auctorem schismatis Ludovicum pseudocardinalem Arelatensi Ecclesia et abbatiâ Montis Majoris privasset, Bartholomæum e Cingulo illarum administrationi præfecit, addita hac facti causa:

« Eugenius, etc. Cum, prout jam fere apud omnes notorium est, iniquitatis filius, olim cardinalis Arelatensis, propter nullas et varias re-

belliones et facinora contra nos et Apostolicam Sedem commissa, necnon propter adhaerentiam et sequelam perditionis alumni Amedei olim ducis Sabaudia antipapæ per nonnullas sententias latis a nobis, sacro Ferrariensi ac Florentino approbante Concilio, damnatus, omnibusque dignitatibus, officiis, honoribus, beneficiis et emolumentis prorsus privatus existat, ac propterea Arelatensis Ecclesia, ac monasterium Montis Majoris prædicta, quæ dictus cardinalis tenebat in commendam, vacare noscantur, etc. Datum Florentiæ anno Incarnationis Dominicæ MCDXLII, VII kalend. Novembris, Pontificatus nostri anno XII ».

Fremebant ira Basileenses schismatici sacerdotia Eugenii jussu sibi eripi, atque in sua pseudosynodo sessione XLIV edixere ¹ pristinis restituendos honoribus, qui eorum conciliabuli occasione sacerdotiis spoliati essent. Ex contrariis ejusmodi Pontificis schismaticorumque edictis, cum unicum sacerdotium plures æmuli exambirent, novæ commotæ sunt in pluribus provinciis dissensiones, maximeque in Britannia minori, ubi Joannes dux nimia facilitate passus erat sacerdotia a Basileensibus conferri: missi vero a Pontifice nuntii, ut Ecclesiasticos viros in concordiam redigerent, pacis studio permiserunt iis qui a Basileensibus fuerant intrusi, potiri sacerdotiis ea lege, ut schismate damnato Eugenium verum Christi vicarium profiterentur: eos autem, qui e vivis discesserant, dum cum Basileensibus sentiebant, sepultura sacra non privarunt, cum non ex Apostolicæ Sedis contemptu, sed a perversis doctoribus in errorem impulsissent ². Quam concordia formulam Pontifex confirmavit ³; Britannum vero ducem, ut a Basileensium nefaria doctrina caveret ita instruxit ³:

« Dilecto filio nobili viro Joanni duci Britannicæ, salutem.

« Admirari multum cogimur, dilecte fili, et dolere etiam temporum iniquitatem, quod is,

¹ Ext. ib. p. 80. — ² Blond. dec. 4. l. 1. — ³ Lib. VI. p. 270.

¹ Conc. Basil. sess. XLIV. — ² Lib. V. p. 435. et l. VI. p. 118. — ³ Lib. brev. p. 100.

1) In narranda concordia, quam missi ab Eugenio legati in Britanniam minorem conciliarunt, præ annalista nostro diligentiores nos esse permittunt litteræ Eugenii ea de causa scriptæ hoc inveniunt anno, quas P. Martene Veter. Monum. tom. VIII recitat, quamvis ille Florentinam anni supputandi rationem non attendens, anno non suo consignat. Inscribuntur enim datæ Florentiæ anno MCDXLII stylo Florentino, qui nobis est MCDXLII. « die III non. Martii, anno XI ». Narrat in illis Pontifex missos a se dudum in Britanniam « Robertum episcopum Volaterranum et Guillelmum Bont decanum Ecclesiæ Lovaniensis ». Eorum relatione comperuisse se ait absolutos fuisse Britannos ab his censuris, quas ob studium in Basileense Concilio incurrerant. A tota ditione interdictum, quo tenebatur ex obedientia Felici præstita, sublatum. Denique sacerdotia omnia quæ interim collata fuerunt sive electione sive alia quacunque ratione, possessoribus suis permessa sunt, vel illa pariter quæ cum Apostolicæ Sedi reservarentur, non ab alio quam a Pontifice conferendi fuerant: exceptis tamen iis, « quæ a schismaticis tantum recepta fuerunt ». Hæc omnia legati Pontificis, « humilibus super hoc ducis Britannicæ precibus intervenientibus » Pontificia auctoritate concesserunt, confectis publicis Tabulis signatis die XVI kal. Septembris, Pontificatus Eugenii anno XI, id est, anno præcedenti MCDXLI. Postmodum vero rogatus Pontifex, ut legitimum suorum gesta illa confirmet, litteris initio presentis anni die « III non. Martii, anno XI Pontificatus » datis, in quibus superiora omnia narrantur, « volens ipsius ducis in hac parte supplicationibus inclinari », rata ac firma esse jus sit. Hæc litteræ illæ Pontificiæ ex quibus plura discimus ad Annalium emendationem aptissima. Nimirum concordiam hanc in præcedentem annum referri oportere; litteras illas Pontificis querelarum plenas, quas a Pontifice datas ad ducem Britannicæ hoc anno recitat annalista, cum nulla temporis nota distinguuntur, præcedenti anno scriptas merito suspicemur. Neque enim coherere inter se facile credo admissionem Britannorum in gratiam Pontificis ad preces ducis; et de duobus ipso querelas, quod aversas Pontifici partes sequeretur. Facile igitur litteræ datæ sunt a Pontifice præcedenti anno, cum legatos suos ad reducendum ad obsequium Britanniam misit. Denique erat annalista scribens permisum fuisse a legatis, ut sacerdotia a Basileensibus obventa retinerentur, id enim inter pacis condiciones expresse cautum ne fieret, superius animadvertimus. Denique legatorum Pontificiorum nomina quæ in Annalibus tacentur, ex his litteris discimus.

quem semper cognovimus esse devotum nostrum et Sedis Apostolicæ filium et eam revereri ac colere, nunc dicatur ea egisse, quæ sint procul ab omni devotione ac religione aliena, quæ licet non credamus, tamen movit nos fama hominum et nonnullorum litteræ, quæ sunt in curia delatæ. Relatum est nobis, te ad suasionem nonnullorum Sathanae filiorum, qui infidelibus deteriores existunt, et Ecclesiam Dei scindere et quassare conantur, declinasse in partem Basileæ congregatorum, atque acceptasse certa eorum, non decreta, sed corruptelas, omni humano et divino juri adversas, quod te fecisse si verum est, non tua sponte aut scientem, sed malis suasoribus et aliorum suggestionibus deceptum existimamus, neque tibi imputamus, sed malis consultoribus, qui potius eorum propriam utilitatem respiciunt quam honorem tuum. Qui credendum est principem prudentissimum, qualem te semper esse cognovimus, laudare aut approbare Basileensium præsumptionem temerariam, qua si reliqui uterentur, neque principes, neque reges, neque ullus reipublicæ status in sæculo esse posset? Nam si detur occasio aut facultas subditis adversus suos superiores insurgendi, aut illos pro sua affectione castigandi et corrigendi licentia, qui status principum aut politia posset in suo statu conservari? Atqui contra sæculares principes subditi forsitan aliqui hæcenus insurgere aliquo jure potuerunt, contra vicarium vero Christi, qui solum Deum habet superiorem, qui a nemine judicatur, cui a Deo suprema potestas est concessa, qua ratione inferioris abjecti, damnati, reprobis ac contumaces in malignitatis ac divisionis spiritu congregati, qua auctoritate possunt insurgere? Res profecto est, et nullis antea sæculis audita, nimis certe ampla, et male agendi facultas inferioribus daretur, si pro libito voluntatis possent de superioribus judicare, et id esset destructio rerum omnium publicarum. Tibi certe reliquisque principibus cavendum; non enim tuus magis quam noster status in tuto versabitur, si hanc viam approbabis, qua superiores ab infimis judicentur. Sed, ut diximus, existimamus tuam sapientiam deceptam esse eorum fallaciis, qui malum bonum, bonum vero malum appellant. Illud etiam nos adducit, ut id factum esse nullo modo de tua voluntate putemus, quod cum nobis per tuas litteras patentes olim de anno Domini mcdxxxv scripseris nobis te velle, sicut teneris, non obstante Concilii tunc Basileensis decreta, quod in tua patria obediatur nobis, sicut fuit hæcenus consuetum, nimis absurdum esset et tali principe indignum, tuam prudentiam, quæ in rebus minimis semper fidem servavit, nunc in tanta re non servare litteras et promissiones suas.

« Præterea nullo modo adduci possumus, ut credamus te voluisse esse primum omnium

Christianorum principum, qui adversus sanctam Romanam Ecclesiam, adversus auctoritatem Sedis Apostolicæ insurgeret, qui solus vellet nobis et Romanae Ecclesiæ esse rebellis, qui solus vellet ea approbare, quæ nullus adhuc recepit fidelis princeps. Sunt multi reges, sunt multi principes, sunt multi duces in populo Christiano, quorum nullus adhuc hanc fecit deliberationem, nulli ex pristina devotione et obedientia aliquid immutarunt, tu solus et primus omnium, si verum est quod dicitur hanc singularem notam subire præ cæteris voluisti, in ea re præsertim, in qua agitur de auctoritate vicarii Jesu Christi.

10. « Admonemus te paterna charitate, sicut debemus, dilecte fili; vide et diligenter considera, quid agas, quid moliaris; vide ne notam perpetuæ infamiae incurras, qua te Romana Ecclesia ut suæ dignitatis impugnatores et auctoritatis hostem possit in posterum appellare. Fluctuat Petri navicula, sed non mergitur, dissolvitur congregatio malignantium, et quod a Deo non est, diutius esse non poterit: Sedes vero Apostolica, quia cum ea Christus est, permanebit usque ad sæculi consummationem. Multas quidem adversitates hæcenus et diversis temporibus passa est, sed ex omnibus illis liberavit eam Dominus et adversus eam imperatores et reges insurgentes justitia Dei, qui est illius protector, compressit. Respice igitur, fili, ad honorem tuum, respice ad animæ salutem, respice ad matrem tuam spiritualem sanctam Romanam Ecclesiam, et tanquam bonus filius matrem sustenta potius quam impugnes, aut labantem ad terram coneris prosternere: id age ut tuorum in eam meritorum potius memor esse possit, quam ultrix illius defectionis.

« Exhortamur ergo tuam excellentiam, ut memor non solum tuorum prædecessorum, sed tuæ quoque pristinae devotionis velis perseverare in ea, et Ecclesiam Romanam Sedemque Apostolicam, atque illius honorem et auctoritatem augere potius quam minuire, et etiam si cæteri errarent, permanere debes in fide sincera et ea agere, per quam et apud Deum et homines valeas merito commendari. Provisiones nostras suscipe, et apud te plus sana consilia et Deum timentium valeant, quam perversa, etc. Datum Florentiæ ».

11. *Alfonsus Neapoli potitus; Franciscus Sfortia perfidiæ nomine ab Eugenio lata sententia damnatur.* — Hoc anno gravissima in Neapolitano regno bella Alfonsus rex Aragonum gessit, cumque Neapolim obsideret, neque eam fame, quod Genuenses, ut cum Pontifice pacti erant, obsessæ urbi commeatus inferebant, neque vi capere posset, ex insperato in eam per aquæductum, per quem olim Belisarius ea erat potitus, IV kal. Julias, quæ dies in pervigilium principum Apostolorum incidit, monstrante

viam cœmentario fabro, perrupit. Redactam in suam potestatem urbem edicto diripi vetuit, ut ea clementiæ specie civium animos sibi conciliaret. Quo inopino casu percussus Renatus rex cum se Neapolim recuperare posse diffideret, conscensa navi Pisas primum, tum Florentiam ad Eugenium venit, demumque in Galliam se recepit, proferente interea victoriam Alfonso, atque in ejus ditionem arcibus, quæ supererant, concedentibus. Parto ita iniquo bello Neapolitano regno, Aragonius, ut illud sibi assereret, placare Pontificem supremum illius dominum studuit, auxiliares copias adversus Franciscum Sfortiam Ecclesiæ hostem pollicitus. Impar erat Eugenius Alfonsi victoris potentia, ut illum regno depellere posset: quocirca fœdus proximo anno cum eo pepigit, ut infidum Sfortiam coerceret. Usus¹ is erat multiplici dolo in Eugenium, adeo ut nulla unquam ipsi fides danda foret: nam primum contingens, in Neapolitanum regnum iter se moliri per Picenum, compositis Basileensis Synodi nomine falsis litteris, eam provinciam occupat. Conciliatus deinde Pontifici amplitudine præmiorum, creatusque Ecclesiæ signifer, non modo quæ promiserat restituere recusavit, verum et Assisium, Tolentinum, pluraque alia oppida invasit. Quas injurias cum pacis studio dissimularet Pontifex, superiori etiam anno in eo fœdere, quod ducem Mediolanensem inter ac Florentinos Venetosque fœderatos sanciverat, rem Ecclesiasticam prodidit: creatus enim pacis arbiter, cum Bononiam atque alias urbes ditionis Ecclesiasticæ a tyrannide occupatas restituendas curare debuisset, non solum id neglexit, verum Formulivii etiam in potestatem suam redegit. Proditori itaque nefario Eugenius vexilliferi munus abrogavit, ipsumque omni jure, quod veluti beneficiarius in ampla ditione sibi pepererat, exiit, pluribusque aliis pœnis subjecto contentis Diplomate affecit²:

« Universis et singulis præsentis litteras inspecturis, salutem.

« Tantæ fuerunt hæcenus injuriæ et facta hostilia, quibus Franciscus Sfortia nos et Romanam Ecclesiam diutius afflixit, ut jam variis molestiis et oppressionibus defessi cogamur, licet invitæ, querelas justas effundere, neque solum Dei, sed hominum quoque auxilia compellamur in nostrum et Ecclesiæ subsidium implorare, et nisi sciremus Salvatorem nostrum per patientiam solere peccatores ad pœnitentiam revocare et etiam persæpe quo diutius ponam distulit, et gravius punire consuevisse, miraremur quod sua patientia tantam nequitiam hostis sui superbissimi (quæ quidem tanta est, ut major esse nequeat) tam diu sustinere in terris. Nam, cum olim, ut paucis illius injurias repeta-

mus, se in regnum Neapolitanum cum suis gentibus pacifice velle transire, ac ut per nostras et Ecclesiæ Romanæ terras et loca tuto ire posset, a nobis salvoconductum postulasset, nos nullam timentes prodicionem, et fidei ab eo nobis datæ et suis promissionibus credentes, procurante tunc et bona fide pro eo promittente ac se obligante dilecto filio, nobili viro Michaelæ de Culignola, tunc nostro et Romanæ Ecclesiæ capitaneo, transitum liberum dedissemus, is malo animo, mente infideli fidem datam abruptens, simulque etiam Michaelæ prædictum cognatum suum decipiens, sicut postea ipse apud nos necnon apud omnes cardinales dolenter conquestus est, hostili modo provinciam Marciliæ nostræ Anconitanæ occupavit. Quæ prodicione minime contentus, versus Urbem tendens, intentus ad calcandas et prosternendas Ecclesiæ Romanæ vires, civitatem nostram Interamnensem, Tudertum quoque et Tuscanellam, ac plures alias terras et loca nostra, sicut omnibus notum est, per metum cepit. Quibus malis, cum ad resistendum imparati essemus, de improvviso coacti sumus, prout tempora postulabant, certas conventiones cum eo inire magis necessarias quam honestas. Nam marchionem Marchiæ et confalonarium nostrum cum fecimus, et insuper nonnullis ex his quæ ceperat oppidis restitulis civitatem nostram Tudertinam, et quædam alia ad certum tempus concessimus, sperantes quod finito tempore illa nobis, secundum fidem datam, restituere deberet.

« At vero, non solum quæ promiserat non restituit, sed plura alia simili scelere et favore cepit, nam civitatem nostram Assisii, ac Tolentinum, Ceretum, Vissum, et plures alias nostras et Ecclesiæ prædictæ terras eripuit, et subtraxit a nobis contra ejus jusjurandam, quo nostras et Romanæ Ecclesiæ civitates, terras et loca fueri, et ne alii occuparent nisi et defendere secundum nostras concessionem et litteras desuper confectas tenebatur. Quæ omnia licet moleste, tamen æquo animo et patienti tulimus, sperantes illum aliquando ad sana consilia rediturum, ne bellorum discriminibus involveremur, quæ semper effugimus, ut pace et quiete subditi nostri fruere. Demum autem in pace imper inter dilectos filios communitates Venetiarum et Florentinorum ex una, et dilectum filium nobilem virum Philippum Mariam ducem Mediolani altera parte conclusa, cum sperarem, ut si confalonarius noster auctor esset restituenda nobis civitatis nostræ Bononiæ, necnon aliarum terrarum nostrarum Romandiolæ, prout tenebatur, et tunc cum a partibus arbiter commissarius deputatus esset, tantum abfuit, ut id quereretur aut procuraret, ut etiam contra nos de reliquis quoque nostris civitatibus et terris occupandis ad debilitandas omnino nostras et

¹ Lib. vi, p. 2. — ² Ibid.

Ecclesiae Romanae vires pacisceretur. Neque vero his ejus ambitio contenta, quae tandem calcaneum contra Christi vicarium et Sedem Apostolicam crexit, quod dolendum est, novissime civitatem nostram Foroliviensem quam ad nostram obedientiam redigere volebamus, suis gentibus occupatam definuit, prout etiam de praesenti arcem definet, licet sub honestatis praetextu remiserit in eam urbem illum qui antea ipsam detinebat.

« Nos igitur tantis injuriis affecti, cum ferre tantum nostrum et Ecclesiae hostem amplius nequeamus, decrevimus nequaquam pati ulterius, quod debuissimus jam antea cum Dei adiutorio ulcisci. Et propterea omnibus et singulis civitatibus, oppidis, terris, et locis quibuslibet, nobis et Romanae Ecclesiae subditis ubilibet constitutis notum facimus per praesentes praefatum Franciscum Sfortiam ab omni suo jure, si quod habet in Marchionatu provinciae nostrae Marchiae Anconitanae, aut alibi quomodolibet ex nostra concessione habuisset, penitus decidisse, ac excommunicationis, suspensionis et interdicti sententias in hostes Ecclesiae promulgatas incurrisse, necnon omni dignitate confalonariatus et quavis alia privatum esse, nec eum debere talem amplius reputari et per consequens omnes terras, oppida, communitates et loca quaelibet nostra et Ecclesiae Romanae quae occupat, omni fidelitatis juramento esse absoluta, et per praesentes nostras litteras ex potestate nobis ab omnipotenti Deo in terris concessa absolvimus et liberamus, mandantes nihilominus eidem Francisco sub excommunicationis, suspensionis et interdicti sententiis, censuris et poenis quas in eum proferimus in his scriptis, ac sub poena maledictionis aeternae quatenus cum primum hae nostrae litterae in praedicta provincia nostra Marchiae Anconitanae publicatae fuerint, et verisimiliter ad ejus notitiam pervenire potuerint, debeat nobis vel legatis nostris aut nuntiis, omnes et singulas civitates, oppida, terras et loca quaelibet, quae a nobis et dicta Ecclesia eripuit et nunc detinet occupata, plene et absque exceptione aliqua libere restituere et consignare, alias ex nunc, prout ex tunc, in eum excommunicationis, suspensionis et maledictionis aeternae sententias promulgamus, dantes tenore praesentium plenam et liberam facultatem, potestatem et arbitrium ac mandatum dilecto filio Galeazio de Capannis de Mantua notario nostro, necnon dilecti filii nostri P. tituli S. Mariae Novae diaconi cardinalis, Apostolicae Sedis legati locumtenenti, et vicelegato in provincia nostra Marchiae Anconitanae praedictae, et in praesidatu Farfensi, mandandi sub poenis praedictis praefato Francisco ne se amplius nostrum et Ecclesiae Romanae confalonarium nominet, neque vexilla nostra et praedictae Ecclesiae in castris aut alibi deferat, et ipsum tan-

quam hostem et rebellem nostrum et Ecclesiae Romanae omni dignitate, honore, titulo et praesentia privandi, ipsumque privatum declarandi, et quae, ut terras, civitates et loca nostra ac Ecclesiae nobis sive legatis, aut nuntiis et commissariis nostris sive ipsis dilecto filio Galeazio restitui mandandi, auctoritate et arbitrio praedictis, necnon omnes et singulas civitates, oppida, terras et loca praedicta nobis et Romanae Ecclesiae subjecta reducendi ad nostram et Ecclesiae Romanae devotionem et obedientiam, quae vera et propria libertas est, in qua, tempore felicis recordationis Martini V praedecessoris nostri, ac etiam tempore nostro ante praedictam occupationem vivebant. Volumus etiam, et tenore praesentium plenam potestatem, auctoritatem et mandatum damus ipsi Galeazio vicelegato, et locumtenenti praedicto immunitates, gratias et indulta, necnon privilegia praedictis civitatibus et terris nostris, alias per nos et praedecessores nostros concessa confirmandi, necnon praedictas civitates et terras nostras, a quibuscumque poenis, censuris, delictis et criminibus, etiamsi talia essent, quae crimen laesae majestatis saperent, auctoritate praedicta absolvendi et liberandi, et praedictas gratias, immunitates, indulta et privilegia illis a nobis, seu praedecessoribus nostris concessa, de novo concedendi, si forte ab earum juribus quomodocumque, aut quavis occasione seu excessibus decidissent, ratum et gratum habituri quicquid per praedictum Galeazium notarium nostrum, et vicelegatum ac locumtenentem gestum factumque erit cum praedictis civitatibus, terris et locis, necnon etiam procuratoribus synodicis aut oratoribus. Datum Florentiae III non. Augusti, Pontificatus nostri anno XII ». Jussa est promulgari ea ¹ sententia, correptisque armis receptae ² sunt de Sfortia plures Piceni et Umbriae arces, donec Philippus Maria dux Mediolanensis illius rursus patrocinium suscepit.

13. *Excitata ab Eugenio subsidia contra Turcas, qui in praelio vincuntur.* — Distinere haec bella civilia Eugenium, cui nil magis cordi erat, quam religionis divinaeque gloriae amplificatio, ne pro tuendis Graecis, quos in Ecclesiae gremio continere exoptabat, vires adversus Turcas converteret. Cum vero suppeditandis maximis ingentis belli sumptibus par non esset, Christi cultores praemiis indulgentiarum pellicere ³ conatus est, ut subsidiariam pecuniam partim in hostibus propulsandis obterendisque, partim in sacris aedibus reficiendis insumendam conferrent: quo argumento extant datae ad Anglos litterae, quibus etiam admoniti, ut opem implorarent sanctissimae Virginis, cujus nomini excitata erat Ecclesia Etonensis in diocesi Lin-

¹ Lib. vi. p. 153. — ² Blond. dec. 4. l. 1. — ³ Lib. v. p. 158 et 159.

colniensi, ab Henrico rege magnificentissime extructa.

« Universis Christi fidelibus, presentes litteras inspecturis, salutem, etc.

« Dum nefarias turbationum atque adversitatum procellas, necnon insidiosas tendiculas, pericula quoque ac discrimina varia, quibus credita nobis divinilus beati Petri Apostolorum principis navicula subicitur, dum insuper perfidas, quas in universalis Ecclesiae scissuram hæretici ac schismatici exercere non cessant, machinationes, dum postremo strages, incendia, servitutes, aliaque innumerabilia pericula, quæ Christiani nominis inimica Turcorum et paganorum aliorumque barbarorum gens in creditum nobis populum in plerisque regnis, ac provinciis Catholicis a paucis citra annis exercere non desinunt, sacratissimam Orientalis cum Occidentali Ecclesia unionem factam rumpere et penitus exinanire salagentes, in nostræ mentis arcanis attentam meditatione revolvimus, nulla profecto mortalia sola ad tantas propulsandas hostilitates arma nobis sufficere cognoscimus. Quinimo potius ex alto auxilium implorandum, atque ad intemeratam Dei matrem gloriosam, quæ pietatis et misericordiæ fons, ac mater et sedula pro peccatoribus apud quem gemit oratrix, existit, præcipuum nobis firmum atque irreflexum manet refugium recurrentum fore judicamus, ad quam si religiose devoteque nos convertimus, ac etiam constructas sub sancto ejus nomine Basilicas juxta concessam nobis divinilus potestatem pro nostrarum facultatum modulo, cum ut in eis ad laudem Dei et ipsius Virginis gloriosæ cultus divinus augeatur, tum ut eis mediantibus nequitiæ et iniquitati perditorum, qui religionem Christianam destruere satagunt, obvictur, reverenter honorabimus, spem gerimus indubiam, quod ipsa Unigeniti filii sui, cujus apud nos tantus fuit amoris fervor, ut pro nobis cum sceleratis deputatus mortem etiam turpissimam pati dignatus est, adjuncta virtutibus, minantes præfate naviculæ fluctus temperabit, et præfatorum religionis Christianæ inimicorum conatus temerarios reprimet, et nos commissumque nostræ sollicitudini gregem Dominicum a tot et tantis nobis insultantibus turbationibus atque periculis liberabit; ingemiscimus namque, vixque sæpius lacrymis temperamus, dum tot in Christiano populo nostræ commissæ sollicitudini nostris in temporibus suborta cernimus flagella, compatimur oppressis, etc. Datum Florentiæ, anno Incarnationis Dominicæ MDCXLII, VII id. Maii, Pontif. nostri anno XII ».

De Græcorum et Turcarum rebus refert Marianus Barletius, Georgium Mysiæ sive Serviæ

despotam Amuralis jugum excussisse, caesisque quibusdam Turcarum præsidiis, regnum recuperasse; verum cum Amurales omnem imperii sui conatum in ejus perniciem effundere pararet, Georgium viribus impari ad Hungaros, deserto regno, confugisse: cumque Amurales Adrianopolim exercitum reduxisset, Julianum cardinalem Cesarinum, quem Pontifex in Hungariam miserat, exiliasse Wladislaum Pannoniæ et Poloniæ regem, ut Georgium in pristinum statum restitueret, tum vero Amuralem Turcicas copias instaurasse, atque octuaginta hominum millia coegisse, neque Hungarorum expectata in Mysiam irruptione, Romanicæ præfectum atque Scanderbegum cum viginti millibus militum præmisisse, eodemque cum robore exercitus et impedimentis secutum esse. At Christianum exercitum, duce Huniade, vulgo Janco dicto, ad triginta quinque militum millia sub signis stesisse, atque exploratis Turcarum viribus Huniadem, relicto in castris rege, decem millia bellatorum detegisse, ac superato Morava fluvio, in Turcas fecisse impetum; cumque Christianorum militum impetum Turca agre sustineret, Scanderbegum, qui antea ab Amurate tyranno deficere meditatus erat, quod se pluries ab eo appetitum insidiis nosset, ut Macedoniæ libero imperio poliretur, gradum retulisse, atque ad fugam pellensisse Turcas, cum bassa proditum se vereretur, atque ea occasione arrepta, Hungaros persecutores victoriam, de qua inferius eamque florentissimam reperlasse, necnon impedimentis Turcarum non sine magna eorum strage potitos: in hac vero consternatione Turcarum Scanderbegum consilia cum amicis, ac præsertim Amesa nepote consulisse, quemdamque ex scribis Amuralis intercepisse atque admolo jugulo ferro, illum ad scribendas litteras ad præfectum Crojæ adegisse, ut ejus provinciæ præfecturam Scanderbegi Amuralis nomine demandaret, sublatoque mox scriba, ne rem proderet, progressum in Macedoniam Scanderbegum, præfectumque Turcam fraude circumventum dimisisse, sequenti autem nocte Christianos in arma ad opprimendum præsidium Turcicum concitasse, atque salutem iis qui Christiana sacra suscepissent proposuisse: ita plures barbaros casus. Ut vero Mahometis superstitione damnata strenuissimus Christi athleta ad coercendas barbaricas irruptiones evaserit, suis locis dicetur. Porro superiorem victoriam, quæ Scanderbegi Macedoniæ Christiano restituendæ imperio occasionem præbuit divinilus Huniadis opera hoc anno editam fuisse, ex litteris Eugenii proximo ineunte anno exaratis constat (1).

14. In Aquitania Anglos inter et Gallos certa-

(1) De insigni illa victoria, quam hoc anno Hungari et Poloni de Turcis retulere, Sanctus in Vitis ducem Venetorum ex litteris Venetiæ redditus scribens, casus narrat a Turcis ad 80000. captos ad 5000 virosum, et 5000 ex omerariis. Adit h. e. ipso anno venisse Constantinopolim imperatoris Joannis fratrem (Constantinum scilicet, quem hoc anno mense Augusto adnavigasse Constantinopolim ex Phrausa lib. II.

tum : Lusitanorum res bellicæ in Africa. — Ex Galliis in Turcas nulla veteri more auxilia haberi potuere, ardebant enim illæ continuo bello, initis sæpe, sed frustra, de pace consiliis¹; quin potius facta Anglos inter et Francos ad universale certamen provocatio fuerat²; Carolus vero rex, partis superiori anno victoriis³ elatus, florentissimam hoc anno in Aquitaniam expeditionem confecit, quippe Tolosæ octuaginta millia equitum recensita⁴, refert Monstreletus, sed e tanto numero ad sexdecim tantum millia delegisse, atque ad solvendam arcis munitissimæ, cui Tartas nomen est, ab Anglis oppugnate obsidionem provolasse, obsessisque comæatus intulisse, inde in Famum S. Severi vertisse impetus, atque hostili impressione cæsis Anglis expugnasse, coegisseque ad deditionem Aquenses, qui postea ab Anglis subacti fuerunt.

In Africa Lusitani Septam magna gloria partam, majori labore adversus Mahometanorum hostiles impressiones propugnabant: quibus Eugenius piorum auxilia conciliaturus, sacra indulgentiarum premia subsidiariam stipem elargituris contulit⁵. Tum Septa in clientelam Apostolicam admissa, censuras Ecclesiasticas Christianis, qui Septenses infestarent, intentavit⁶:

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum civitas Septa in Africa, tertia mundi parte, sola nunc sit, quæ Christi Domini nomen nunc confiteatur, et pro eo sub dominio et viribus charissimi in Christo filii nostri regis Portugalliæ illustris, adversus tantam barbariem perpetuis bellorum periculis fatigetur, ipsam civitatem cum omnibus incolis, habitatoribus et bonis quibuscumque, et cum omnibus territoriis, districtibus, juribus, jurisdictionibus et pertinentiis universis, tam presentibus quam futuris, quandiu fidei Christianæ cultum servabit, Christianis dominiis subjecta erit, motu proprio et ex certa scientia sub beati Petri et Sedis prædictæ, ac nostra protectione, tutela, securitate et defensione suscipimus, districtius inhibendo omnibus et singulis, etiamsi regali aut alia quacumque præfulgeant dignitate, sub pœna excommunicationis, quam ipso facto contra facientes incurrant, ne prædictos civitatem, incolas et habitatores eorumque bona, jurisdictiones et pertinentias, ut præfertur, sub nostra tutela et securitate positos, inquietare, molestare et offendere, aut eis aliquam novitatem vel aliud incommodum quoquomodo inferre præsumant, quin potius eosdem pro viribus ad omnem eorum requisitionem protegant et defen-

dant, ita pro nostra et diætæ Sedis reverentia erga prædictos civitatem, incolas et habitatores se habentes, ut de ipsorum obedientia, devotione et reverentia debeant a nobis merito commendari. Nulli ergo, etc. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXLII, IV kal. Januarii, Pont. nostri anno XII ».

15. *Consultum Hispanis ne Judæorum consortio inquinentur.* — Consulturus etiam Pontifex Christianæ religionis splendori, ne qua labe Christi fidelibus in Castella ex Judæorum Saracenorumque consortio allineretur, præsertim cum Judæi edicta Apostolica in sensum a recto abhorrentem detorquere soliti essent, sanxit ne Christianis vesci cum infidelibus, aut cum iis in eadem versari domo, aut frequentare balnea, vel ab eis medicam opem exposcere liceret, ac ne iidem impii publica gerere munera, ne synagogas novas condere possent, ne vagarentur cum Dominicæ Passionis recoluntur mysteria, neque testimonium dicerent in Christi cultores, nutricesque Christianas infantibus darent: jussi etiam gravi mulcta percelli, si Christi nomen blasphemis vocibus violassent, ac, si extorsissent usuras, eas restituere: denique pluribus malis quæ invexerant, subjecta sanctione¹ obviam itum est:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Dudum ad nostram audientiam deducto Judæos, in Castellæ et Legionis regnis, ac dominiis charissimi in Christo filii nostri Joannis dictorum regnorum regis consistentes, certis indultis et concessionibus eis a Sede Apostolica ad futuram rei memoriam concessis, adeo erronee et perverse interpretari, ut iis quæ eis gratiose et ad bonum ac honestum finem et effectum concesseramus, illi abuterentur, multaque sub eo prætextu inhonesta et turpia committerent, ex quibus Christianæ religionis et fidei puritas non parum lædebat, et mentes Catholicorum Christi fidelium sæpe scandalum patiebantur, nos concessionibus, privilegia et indulta per nos Judæis regnorum et dominiorum prædictorum, ut præmittitur, concessa usque ad terminos juris communis duntaxat operari, nec ullatenus aliquo pacto se extendi, nec aliam quam ipsius juris communis interpretationem pati aut recipere per alias nostras litteras decrevimus et declaravimus, prout in eisdem litteris plenius continetur. Cum autem, sicut veridica relatione, non sine displicentia grandi, percepimus licet a diversis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris de Judæis et Saracenis quamplura salubria constitutiones et decreta, ac decretales Epistolæ emanaverint, præfati tamen

¹ Ext. publica Docum. apud Monstr. vol. 2. p. 191. — ² Id. ib. — ³ Pag. 147. — ⁴ Pag. 195. — ⁵ Lib. v. Ep. 221. — ⁶ Ibid. p. 222.

¹ Lib. vi. p. 8.

Judæi et Saraceni in præfatis regnis et dominiis commorantes propriis affectibus et antiquæ eorum perfidiæ incumbentes, dum Constitutionum, decretorum et decretalium Epistolarum hujusmodi sensum legitimum ad sua vota non habent, ut illis illudere valeant, adulterinum intellectum superadducant, et veterem ipsorum malitiam et temeritatem in Christi fideles continuare et in dies eorum nequitia præsumptuosius uti non vereantur, in maximum Christianæ fidei vilipendium, animarum quoque periculum pariter et jacturam, nos ut Judæi et Saraceni prædicti ac illorum fautores impii Christiani pœnarum impositionibus terrili vereantur in antea in eorum perniciosos ausus relabi, et Christi fideles in sua persistentes fidelitate constanter, non habeant propter illorum claudicare perfidiam, remediis quibus possumus, prout ex debito pastoralis officii tenemur, præcavere cupientes, ad orthodoxæ fidei Catholicæ corroborationem et exaltationem præsentis perpetuo valituræ et irrefragabiliter observandæ constitutionis edicto auctoritate Apostolica omnia et singula Constitutiones, decreta et decretales Epistolas prædictas, quorum omnium tenorem de verbo ad verbum præsentibus haberi volumus, promiscue innovamus. Necnon sancimus, statuimus et ordinamus, quod deinceps perpetuis futuris temporibus Christiani cum Judæis et Saracenis comedere aut bibere, seu ipsos ad convivia admittere, vel eis cohabitare, aut cum ipsis balneare, vel ab eis infirmitatis aut debilitatis, seu alio quocumque tempore medicinam vel potiones, seu vulnerum aut cicatricum curationes, sive aliquod medelæ genus recipere non debeant, ac Christiani non permittant Judæos et Saracenos contra Christianos dignitatibus sæcularibus præfici vel officia publica exercere.

«Judæi quoque et Saraceni non possunt esse arrendatores, collectores, conductores, seu locatores fructuum, bonorum vel rerum Christianorum, seu eorum computatores, procuratores et œconomi, negotiorum gestores, negotiatores, mediatores, proxenetæ, concordatores sponalium vel matrimoniorum fractatores, obstetrices, seu in domibus aut bonis Christianorum aliquod opus exercere, vel cum Christianis societatem, officium aut administrationem in aliqua communione vel arte seu artificio habere, ac nullus Christianus Judæis vel eorum congregationi seu Saracenis in testamento aut voluntate ultima aliqua relinquere possit vel legare. Judæi quoque synagogas novas erigere aut construi facere non valeant, sed antiquas dumtaxat, non tamen ampliores vel pretiosiores solito reficiant, et in Lamentationum ac Dominicæ Passionis diebus per loca publica seu publice non transeant vel incedant, nec ostia vel fenestras teneant apertas, et ipsi ac Saraceni ad solvendum quascumque de quibusvis rebus et

bonis decimas adstricti censeantur, et contra eos in quibusvis casibus Christiani testes esse possunt, sed Judæorum contra Christianos in casu nullo testimonium valeat et apud Christianos iudices et communes dumtaxat, non autem apud Christianos iudices pro eis specialiter deputatos, seu eorum seniores Judæi et Saraceni in quibuscumque causis agant et experiantur. Nec possint Judæi et Saraceni nutricem vel familiarem aut servilorem cujuscumque sexus Christianum in domo tenere. Nec etiam Christiani in sabbatis, seu Judæorum festivitibus Judæis ipsis ignem accendunt, vel cibum aut panem, seu quodcumque aliud opus simile ad decorem cultus festivitatis ejusdem quomodolibet exhibeant, vel servilium aut obsequium aliquod præsent vel impendant.

«Sæculares quoque iudices Christiani Judæos Deum aut gloriosissimam beatam Mariam Virginem ejus genitricem, vel aliquos sanctos blasphemantes, aut in hoc quomodolibet delinquentes, pecuniaria vel alia graviori, de qua eis videbitur, pœna puniant et percillant. Necnon omnes et singuli Judæi et Saraceni, cujuscumque sexus et ætatis distinctum habitum, ac notoria signa, per quæ evidenter a Christianis cognosci possint, ubique deferant et inter Christianos non habitent, sed infra certum circulum seu locum a Christianis segregati et separati, extra quem nullatenus mansiones habere valeant, inter se degant. At Christianis quoque usuras minime exigant, recipiant vel extorqueant, necnon extorta a Christianis per usurariam pravitatem illis, a quibus extorserunt sine difficultate prolinus restituant. Et insuper ut tam Christi fideles quam Judæi et Saraceni in præfatis regnis et dominiis commorantes prædicti præsentis et posterius ad decretorum et decretalium Epistolarum, ac prædictarum et præsentis nostræ Constitutionum hujusmodi observationem omnimodum noverit efficaciter se teneri, nec vigore seu prætextu quorumvis privilegiorum, exemptionum, libertatum, immunitatum, concessionum et indulgentiarum eis quomodolibet concessorum, ab observatione prædicta valeant aliquatenus se tueri, nec vigore seu prætextu quorumvis privilegiorum, exemptionum, libertatum, immunitatum, concessionum, et indulgentiarum eis quomodolibet concessorum ab observatione prædicta valeant aliquatenus se tueri, omnia et singula privilegia, exemptiones, libertates, immunitates, concessionem et indulta per nos ac felices recordationis Martinum papam V ceterosque prædecessores nostros Romanos Pontifices, ac alios quoscumque quibusvis eisdem Judæis et Saracenis in specie vel in genere sub quibuslibet verborum formis et motu proprio, et sub quacumque forma vel expressione verborum contra præmissa vel eorum aliquot quomodolibet facta vel concessa, quæ omnia similiter præ-

sentibus, ac si de verbo ad verbum inserta forent, pro sufficienter expressis haberi volumus, necnon quaecumque inde secuta eadem auctoritate cassamus, revocamus et annullamus, ac nullius decernimus existere roboris vel momenti. Præterea dictum regem, ac universos et singulos venerabiles fratres nostros archiepiscopos, episcopos, et dilectos filios principes, dominos temporales, capitaneos, armigeros, barones, milites, nobiles, communitates et cæteros quoscumque Christi fideles Ecclesiasticos et sæculares in præfatis regnis et dominiis commorantes, cujuscumque status, gradus vel conditionis fuerint, obsecramus in Domino, et per aspersionem Sanguinis Domini nostri Jesu Christi exhortamur, eisque in remissionem suorum peccaminum injungimus, ut et ipsi decreta, decretales Epistolas et Constitutiones prædicta observent, et per eorum tam Christianos quam Judæos et Saracenos subditos faciant inviolabiliter observari, et nihilominus eisdem utriusque sexus fidelibus, ac Judæis et Saracenis præsentibus et futuris præfatis præcipimus et mandamus, quatenus infra triginta dierum spatium a die publicationis præsentium in loco in quo ipsi degunt faciendæ computandorum, omnia et singula decreta, decretales Epistolas, Constitutiones prædicta, ac illis et præsentis nostræ Constitutionis litteris contenta observare incipiant et observent, nec de cætero ullo unquam tempore contra præmissa vel aliquod præmissorum, in toto vel in parte, per se vel alium seu alios quovis quesito colore directe vel indirecte venire, facere seu aliquid attentare audeant vel præsumant, alioquin lapsis diebus eisdem in illos ex eis, qui nostris mandato, præcepto, litteris hujusmodi non paruerint cum effectu, si Christiani cujuscumque status, gradus vel conditionis existant, etiam si regali, reginali, patriarchali, archiepiscopali et episcopali, aut alia quavis Ecclesiastica seu mundana dignitate præfulgeant, ex nunc prout ex tunc, excommunicationis, si vero Judæi vel Saraceni fuerint, privationis seu amissionis omnium bonorum suorum mobilium et immobilium, quæ quidem bona vel eorum pretium per episcopos locorum, in quibus bona hujusmodi consistunt in fabrica cathedralium et aliarum Ecclesiarum, ac piorum locorum utilitate, prout eisdem episcopis visum fuerit converti, et exponi volumus, sententias, quas eo ipso incurrant harum serie auctoritate prædicta proferimus et promulgamus, non obstante felicis recordationis Gregorii papæ IX prædecessoris nostri, quæ incipit: *EX SPECIALI*: et aliis Apostolicis Constitutionibus

cæterisque contrariis quibuscumque, etc. Dat. Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCDXLII, VI id. Augusti, Pontificatus nostri anno XII ».

Transmissæ hæc litteræ ad archiepiscopos et episcopos Castellæ fuerunt, additaque¹ imperia, ut sanctionem ipsam omnino servandam curarent.

16. *Insigne miraculum Virginis ope editum.* — Hoc anno sensit opem Deiparæ nobilis Bavarus de quo hæc ex veteribus Monumentis tradit Justus Lipsius²: « Anno MCDXLII, vir nobilis erat e terra Bavaria Monachio oriundus, qui religione motus in Judæam et loca Servatori nostro calcata et sanguine sacro respersa ivit, pervenit, et redibat, sed in via, cum in navi mari Ionio ferretur, acer cum morbus invasit et ad extremas fati lineas admovit. Nauticum genus satis asperum, neque ægris aut languidis amicum. Hominem in imam carinam et angulum aliquem navis detrudunt; ingravescit ibi magis morbus, et jam in eo erat, ut desperatus in mare abjiceretur piscium et belluarum esca. Sensit et doluit alius e Belgica nostra vir nobilis in eadem navi vector. Is ad hominem accedit linguæ jam impotem, mentis vix compotem, solatur tamen et erigit verbis, qua potest, et inter alia dicit, divam Virginem Hallis coli insignem beneficiis, et velut publicam miserorum tutelam, suadet ad hanc aram confugiat, et quoniam lingua nuncupare preces aut vota non possit, corde faciat, confidere se de præsentis auxilio et salute. Homo intelligit, arripit, et si antea fama nulla ejus patrocini ad aures ejus venisset, tamen e cordis penetranti suspiria et preces ad eam mittit, et ipso tempore videt agmen varium et miscellum geniorum malorum super navim volitare, et simul augusta forma fœminam ante se stare, quæ prolem in brachio et manu altera cereum ardentem præferret. Ea vix comparuit, cum genialis illa turba disparuit. Hanc adorans pacemque et veniam precatus, mox sentit vires restitui, sermonem et valetudinem veterem redire, quod ipse gavisus, alii mirati sunt in tam subita mutatione, ac cum deinde patriam attingisset, nihil prius habuit quam ad servatricem suam venire, quod non sine insigni testimonio pietatis fecit, nam ipse cum famulo totum illud iter, quam lata pæne Germania est, nudipes confecit, iterumque eo habitu repedavit. En religiosum in Bavaria pectus, neque nunc desunt prisci et puri illic cultores, præcuntibus principibus quos fulcrum et exemplum appellare licet avitæ pietatis ».

¹ Lib. v. p. 10. — ² Just. Lips. Virg. Hallen. c. 27.

EUGENII IV ANNUS 13. — CHRISTI 1443.

A. *Fœdus ab Eugenio sancitum cum Alfonso, ad quod firmandum pacta conventa.* — Anno quarti decimi a Virginis partu sæculi tertio et quadragesimo, Indictione sexta, Eugenius pacandæ Ecclesiæ cupidus, tum ut maximis Romanam Ecclesiam periculis eximeret, quæ sine dubio creanda ei erant, si Alfonsus antipapæ adhæsisset, cum quo de fœdere, misso oratore, agere cœperat, Neapolitanum ipsi regnum, quo armis jam potitus erat, fiduciario jure tradere constituit; refert enim Surita¹, Alfonsum ex turbis luctuque laniatæ schismate Ecclesiæ res suas augere sollicitum, eodem tempore, et cum Amedeo pseudopontifice, et cum Eugenio de concordia pro asserenda sibi citeriori Sicilia agitasse, remque adeo cum antipapa protractam, ut quas offerebat amplissimas pactiones, die xvi Aprilis Alfonsus admisit. Pollicebatur inter cætera Amedeus adoptionem, qua Joanna II regina illum hæredem fecerat, confirmaturum, ipsique Neapolitani regni titulos, tum ducenta aureorum millia collaturum ac vicissim Alfonsus pseudopontifici pollicebatur, ipsum vicarii Christi loco et numero habiturum, missurum ad Basileensem Synodum aliudve Concilium, quod ab Amedeo egeretur, oratores regnorumque suorum præsules, daturumque operam, ut Castellæ rex ac Mediolani dux idem præstarent. Verum evanescere eorum consiliorum exitus, cum Alfonsus eadem elicit ab Eugenio, quæ ab antipapa expetierat, censueritque res suas magis confirmandas, si a vero Pontifice fiduciarium regnum acciperet, qua de re præter Suritam² Patriciana Acta³ agunt, initique fœderis leges referunt. Ipsas nos ex Eugenio Monumentis afferemus.

Adhibitus est⁴ ad sancendum fœdus cum Alfonso Ludovicus patriarcha Aquileiensis, ac S. Laurentii in Damaso cardinalis, qui Terracina, quam ille eripuerat Ecclesiæ, profectus

decima quarta Junii die in eas leges¹ convenit, ut Alfonsus Eugenium verum Pontificem agnosceret, subditosque populos in ejus obsequio contineret, libertatem Ecclesiasticam non infringeret, labefactatamque in pristinum statum revocaret, oppida S. Felicis et Frusinonis una cum eorum agris restitueret Ecclesiæ, instrueret sex naves milite et comœatu, easque Pontificii legati classi ad bellum sacrum Turcis inferendum jungeret: præterea ad Picenum e Francis Sfortiæ tyrannide vindicandum quatuor equitum millia et pedites mille subsidio mitteret Pontificio exercitui. Vicissim vero Eugenio nomine a legato promissum est Alfonso adoptionem illam, qua Joanna II ipsum in filii locum cooptarat, corroboratum iri, concedenda beneficio liberalitateque Sedis Apostolicæ regni Neapolitani jura, quamvis regnum armis et vi in suam potestatem redegisset, et insignibus regis Pontificia auctoritate redimitum iri: spondente pariter Alfonso, se ritu solemniter professurum, Neapolitanum se regnum beneficiario jure ab Romana Ecclesia accepisse. Firmavit hæc pacta conventa pridie nonas Julii Eugenius Apostolico Diplomate, dum Senis versabatur: ad quæ magis illustranda ipsamet publica documenta² afferenda censuimus:

« Ad futuram rei memoriam.

« Dilectus filius tit. S. Laurentii [in Damaso] presbyter cardinalis camerarius noster et A. S. L. superioribus diebus, ut quieti et tranquillitati subditorum nostrorum et Ecclesiæ Romanae consuleret, nomine nostro cum charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum et utriusque Siciliæ rege illustri nonnulla concordie capitula inivit atque firmavit, quorum quidem capitulorum tenor de verbo ad verbum infra sequitur, et talis est:

« Hæc sunt capitula inita, concordata, firmata atque jurata inter reverendissimum in Christo patrem et dominum dominum Ludovi-

¹ Surit. l. xv. Annal. c. 18. — ² Sur. sup. cap. 18. — ³ Acta Patriciana. — ⁴ Lib. xxvi. p. 1.

¹ Eod. hb. p. 16. — ² Ext. apud Eug. IV. l. xxvi. p. 16.

cum, divina providentia tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum cardinalem Aquileiensem A. S. L. in vim scilicet Apostolicæ potestatis sibi super infrascriptis et aliis ex certa scientia et plenitudine potestatis concessæ tenore eujusdam Bullæ Apostolicæ datæ Senis anno incarnationis Dominicæ MCDXLIII, secundo id. Aprilis, Pontificatus nostri anno XIII, et serenissimum atque potentissimum dominum dominum Alfonsum Aragonum et utriusque Siciliae, etc. regem, facta Terracinae XIV Junii, anno a Nativitate Domini nostri MCDXLIII, Pontificatus sanctissimi in Christo patris Domini nostri domini Eugenii papæ IV anno XII. Prima inibi fœderis lex est, ut Eugenius Alfonsusque, deleta ex animo velerum injuriarum memoria, mutua invicem se benevolentia complecterentur. Secunda, ut acceptas injurias voluntaria oblivione conderent. Aliæ subjectis conceptæ verbis :

2. « Item quod præfatus serenissimus dominus dominus rex præfatum sanctissimum dominum nostrum in bonum et verum patrem et dominum recipiet, et ut Christianum principem decet, per se et ejus vassallos atque subditos in omnibus et singulis suis regnis, dominiis, civitatibus, terris et locis eidem præfato domino nostro papæ Eugenio IV, tanquam unico, summo, vero, et indubitato Ecclesiæ Romanæ Pontifici, et nemini alteri ratione papatus integram, veram, iudicatam, perpetuamque obedientiam universaliter, generaliter, particulariter, singulariter, simpliciter, effectualiter et bona fide præstabit, et in ea præstanda perdurabit, et persistet, ac etiam persisti et perdurari faciet. REX ALFONSUS.

« Item quod deinceps præfatus serenissimus dominus rex in omnibus et singulis regnis, dominiis, civitatibus, terris et locis suis prædictis neque per se, neque per aliquem officialium, fidelium, vassalorum, aut subditorum ejus libertatem Ecclesiasticam quovis modo aut colore turbabit vel impediet, seu turbari vel impediri faciet, consentiet, permittet, suslinebit aut patietur, et si quid etiam, dictis guerris durantibus, per ipsum dominum regem aut aliquem ex officialibus, fidelibus, vassallis et subditis supradictis in dictæ libertatis Ecclesiasticæ, auctoritatibusque papalis et obedientiæ supradictæ præjudicium, seu contra eam infra regna, dominia et loca sua prædicta statutum, actum, gestum seu attentatum, ejus tamen effectus adhuc vigeat seu perduret, forsitan fuerit aut sit, id totum prorsus revocabit, cassabit, annullabit et pro infecto habebit, quodque infra eadem neque se neque per aliquem ullatenus intromittet seu intromitti faciet, consentiet, permittet, suslinebit aut patietur, illis dumtaxat casibus exceptis, quibus aliquid nec juris Ecclesiastici seu spiritualis sibi aut alicui ex prædictis de jure, vel approbata, licita et valida consuetudine competen-

ret, sed imo præfatum sanctissimum dominum nostrum papam omnesque et singulos prælatos et Ecclesiasticos viros regnorum, dominiorum, et locorum prædictorum in eisdem suis singulis potestabilibus, auctoritatibus et jurisdictionibus in prædictis rebus et juribus libere uti et gaudere permittet et patietur, pati et permitti faciet, simpliciter et bona fide. REX ALFONSUS.

« Item convenerunt et concordarunt atque pacti sunt, quod præfatus reverendissimus dominus legatus, nomine et auctoritate quibus supra, statim firmatis, juratis et hinc inde sigillatis præsentibus capitulis, ipsi serenissimo domino regi dictum regnum Siciliae citra Pharus juxta styllum, morem, formam, clausulas et conditiones per Romanos summos Pontifices servari consuetas demum infundabit, eumque de eodem investiet, etiam cum confirmatione arrogationis ipsi serenissimo domino regi per olim bonæ memoriæ reginam Joannam Secundam ad successionem hujus regni factæ, et cum clausula *Non obstante*, quod per vim dictum regnum occupasse noscaris. REX ALFONSUS.

3. « Item quod dictus sanctissimus dominus noster, et ipse reverendissimus dominus legatus nomine et auctoritate prædictis statim post hujusmodi capitulorum firmam, atque sigillatam ad omnem requisitionem dicti serenissimi regis coronam et insignia dicti regni ubi quamprimum voluerit solemniter per manus ipsius reverendissimi domini legati, aut alterius pro parte dicti sanctissimi domini nostri tradet, eumque prout moris est coronabit. REX ALFONSUS.

« Item quod dictus sanctissimus dominus noster et ipse reverendissimus dominus legatus, nomine et auctoritate prædictis, civitates Beneventi et Terracinae in vicariatu ipsi serenissimo domino regi pro toto tempore vitæ suæ dabit et concedet eum dictis omnibus in similibus apponi consuetis. Pro recognitione ejusque vicariatus, dictus serenissimus dominus rex anno quolibet dicto sanctissimo domino nostro papæ seu cameræ Apostolicæ duos accipitres dare et assignare teneatur, et idem serenissimus dominus rex versa vice informatis, quod subscripta certis bonis respectibus perutilia multumque accommodata erunt statui Ecclesiæ, dabit ipsi sanctissimo domino nostro et Sedi Apostolicæ terras civitatis ducalis, Accumuli, Govislæ, ita quod a modo dictus sanctissimus dominus noster et Sedes Apostolica illas teneant et possideant, eisque fruantur quamdiu dictus serenissimus dominus rex dictas Terracinam et Beneventum tenuerit. REX ALFONSUS.

« Item quod dictus sanctissimus dominus noster et ipse reverendissimus dominus legatus nomine et auctoritate prædictis plenissimam remissionem, relaxationem et quitantiam faciet ipsi serenissimo domino regi ejusque officiali-

bus et ministris suo nomine de et quibuscumque pecuniarum summis et rebus se bonis per ipsam regiam majestatem, seu alios prædictos suo nomine et vice hæcenus exactis, perceptis et habitis ex quibuscumque juribus et redditibus cameræ Apostolicæ aut prælaturarum, dignitatum et beneficiorum ac personarum Ecclesiasticarum quarumlibet, quovis jure, titulo, colore, seu causa, ac etiam præfatum serenissimum dominum regem a quavis pecuniæ quantitate, ad quam ratione census seu tributi regni hujusmodi pro toto tempore præterito Sedi seu cameræ Apostolicæ teneretur, prorsus liberabit atque absolvet realiter et bona fide. REX ALFONSUS.

4. « Item versa vice dictus serenissimus dominus rex statim cum firmata et sigillata fuerint hujusmodi capitula, dictamque obtinuerit infeudationis et investituræ Bullam, requisitum juramentum et homagium præstabit in manibus dicti reverendissimi domini legati, aut alterius, qui ad hoc per dictum sanctissimum dominum nostrum aut per dictum reverendissimum dominum legatum missus fuerit, personaliter, et, ut moris est, cætera omnia et singula faciet et promittet et observabit, quæ infeudationis seu investituræ et suo loco coronationis prædictæ tempore cæteri prædecessores regni hujus in simili casu Romanis Pontificibus facere, promittere et observare consueverunt et tenentur, et tributum seu censum annis singulis a prædictæ investituræ die inchoandis realiter et cum effectu solvere promittit et solvet. REX ALFONSUS.

« Item quod prædictus serenissimus dominus rex statim post horum capitulorum sigillationem et Bullam investituræ prædictam, ipsi aut ejus speciali nuntio traditam, castra et loca S. Felicis et Frusinonis cum suis pertinentiis et territoriis præfato sanctissimo domino nostro, aut dicto domino legato, seu cujuscumque eorum nuntio libere, simpliciter et bona fide restituet et consignabit, seu restitui et consignari faciet cum effectu. REX ALFONSUS.

« Item serenissimus dominus rex præfatus summas immortalesque de præmissis hujusmodi gratias ipsi sanctissimo domino nostro suoque reverendissimo domino legato referet, ne ingratus tanti beneficii a quoquam valeat prædicari, et ut zelum christianissimum, quem ad fidem Catholicam semper gessit, opere valeat melius demonstrare, in complacentiam singularem dicti sanctissimi domini nostri, qui subscripto sancto proposito majoris incommodi, ut fertur, efficitur, offert atque promittit, quam citius commode poterit sex galeas sive triremes ad tempus sex mensium mittere, ipsasque triremes necessariis omnibus communitas armare, et in mare Hellespontum seu quo A. S. L. ad hoc destinandus voluerit pro invadendis Tenuris

destinare, quarum quidem galearum capitaneus, atque patroni et alii, qui cum eisdem incedent, dicto mittendo legato parere in omnibus teneantur, ita videlicet quod statim sigillatis et firmatis præsentibus capitulis habitaque infeudationis Bulla prædicta ad apparanda triremes præfatas easque prorsus expediendas talis acceleratio sine intermissione temporis adhibeatur, quod in tam sancti propositi executione tempus aliquod perdat. REX ALFONSUS.

5. « Præterea dictus serenissimus dominus rex ut hujusmodi pax et animorum concordia ipsi sanctissimo domino nostro papæ sacroque collegio dominorum cardinalium gratior magisque accomoda fiat, promittit quod statum firmatis et sigillatis capitulis supradictis, assignataque sibi prius Bulla infeudationis præfata, mittet in auxilium Ecclesiæ pro recuperatione terrarum Marchiæ Anconitanæ et aliarum terrarum per comitem Franciscum Sfortiam occupatarum, equitum quatuor millia et pedites mille sub capitaneo seu ductore decenti, qui illustri Ecclesiæ capitaneo parendo, eas gentes inibi ad servitia sanctæ matris Ecclesiæ militare, donec tempus patiat, castrametarique faciet, et terras et loca, quæ et quas dictæ gentes extra prædictum regnum acquireret, libere et sine mora aliqua dicto sanctissimo domino nostro, aut ejus legato, seu alteri ad hoc commissionem habenti, assignari faciet cum effectu. REX ALFONSUS ». His conditionibus adjicitur, ut Pontificis Alfonsique subditis omnibus jura serventur, ipsisque justitia ex legibus administretur; tum legatum ac regem conventa sacramento confirmasse, ac ducentorum millium ducatorum multam alteri parti pendendam illa violanti imposuisse. « Data et acta fuerunt hæc apud civitatem Terracinae prædicto die xiv Junii, anno a nativitate Domini mcdxliii, Pontificatus prælibati sanctissimi domini nostri anno xii ». Corroboravit Eugenius Apostolica auctoritate pacta inita, hæc sanctione edita ¹:

« Ad futuram rei memoriam.

« Hæc sunt capitula, etc. » Adducit superiora pacta, iisque eadem forma verborum expositis, rationes quæ ipsum ad ea admittere perpulere, subjicit: « Eam ob rem nos considerantes nomen concordiae dulce semper fuisse non ignari quot bona quive fructus ex pace et concordia nascantur, et e contrario quot calamitates provinciarum, desolationes urbium, eversiones populorum, cædes et excidia bellorum turbines inferant, animadvertentes etiam quam sincero animo et bona mente præfatus rex ad hujusmodi firmanda capitula et concordiam amplectendam devenit, sperantesque propterea maxima statui nostro et Romanae Ecclesiæ præsidia contra ejusdem Ecclesiæ hostes futura esse præ-

¹ Lib. xxvi. p. 18.

dicta capitula, necnon omnia et singula in eis contenta per præfatum cardinalem et legatum nomine nostro cum præfato rege, ut præfertur, inita et firmata, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et consensu confirmamus, approbamus et omologamus, eisque robur plenissimum præsentium tenore adjicimus ac partes et conditiones illas, quæ ad nos spectant, Deo auctore executioni mandabimus, et a nostris mandari faciemus, sperantes in Domino quod præfatus rex etiam hujusmodi concordie capitula sincera mente amplectens et observans statui nostro et Ecclesie, ut decet, plurimum favebit, propter quod et anime salutem et nominis sui gloriam, ac laudem comparabit. Nulli ergo, etc. Dat. Senis anno incarnationis Dominicæ MCDXLIII, pridie non. Julii. Pontificatus nostri anno XIII ».

6. *Confert Eugenius Alfonso regni utriusque Siciliae jus fiduciarium.* — Implevit mox Eugenius conventa, tributo Alfonso Neapolitano regno iisdem ferme legibus, quibus Clemens IV illud Carolo I tradiderat, editumque ea de re Diploma Apostolicum hac verborum formula conceptum est ¹ :

« Eugenius episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Regnans in altissimis ac triumphans Ecclesia, cui Pater æternus, cæli ac terræ dominator dominus, præesse dignoscitur, cuique sanctorum et sanctarum ministrant agmina et angelorum laudis gloriam decantant, vicariam sibi in terris constituit Ecclesiam militantem unigenito filio Dei vivi Domino Jesu Christo ineffabili conjunctione copulatam: ad hujusmodi namque militantis Ecclesie regimen, licet immeriti, divina dispositione vocati circa quarumlibet fidelium nationum felicem statum et animarum salutem, prout ex debito tenemur summi Pontificatus officii, nobis, ut præfertur, injuncti, cogitatus nostros libenter effundimus, ac partes Apostolicæ sollicitudinis adhibemus: sed illa nos cura propensius urget atque compellit, ut nobis et Romanæ Ecclesie subjecta regna, civitates, terras atque loca omnia et singula per nostræ provisionis ministerium, sublati ab ea sinistris quibuslibet, ac omnibus et singulis eorum salutem ac felicem statum, necnon desolationis evitacionem concernentibus mature ac debite compensatis, utilissimi ac felicissimi regiminis præsidio fulciantur, pacisque, tranquillitatis et quietis dulcedine gaudeant ex hujusmodi pace et tranquillitate alia nostra et dictæ Romanæ Ecclesie civitates, terræ ac loca a guerrarum turbinationibus, earumque suspitionibus liberata prosperis gratulentur eventibus, ipsaque omnia etiam ad laudem et gloriam Christiani nominis dictæque Ecclesie statum

salubrem felicia spiritualium et temporalium suscipiant incrementa.

« Dudum bonæ memoriæ Joanna Secunda, olim regina regni Siciliae et terræ citra pharum, quod juris et proprietatis ejusdem Romanæ Ecclesie existunt, gravibus inimicorum suorum oppressionibus vexata et conculcata, charissimum in Christo filium nostrum Alfonsum Aragonum regem illustrem in sui subsidium et tutelam hostiumque propulsationem advocavit, qui non sine gravibus laboribus, impensis et periculis, relictis regnis suis omnique alia cura proposita, cum copiis et gentibus suis ac potenti classe ad liberationem præfatæ reginæ personaliter veniens, eam, auxiliante Domini præsidio, liberavit et in veram sui ipsius libertatem salutemque reduxit. In cujus rei memoriam ac summi beneficii compensationem prænominatum regem Aragonum in filium arrogavit, eidem regnum prædictum cum omnibus juribus suis, iis melioribus viis et modis quibuscumque potuit, per publica Instrumenta, quæ hic haberi pro expressis volumus, suisque legitimis successoribus dedit, tradidit et concessit. Post cujus quidem reginæ obitum rex ipse nulli parens suo suorumque periculo, nulli indulgens labori, necnon impensarum profluvio, relicta sua regna pro dicti regni recuperatione pecuniis rebus et bonis pæne exhauriendo, regnum ac terram prædictam, propitiante ad hæc sibi Altissimo, ejusque ad hoc accedente strenua animi virtute et magnanimitate et grandi constantia cæterisque virtutibus, quibus eum Dominus omnipotens insignivit dotavitque in dies forti congressu et acri bello pedetentim acquisivit, omnesque principes, duces, marchiones, comites, barones, et regnicolas, necnon civitates, terras, castella, et tandem inclytam civitatem Neapolitanam ditioni suæ subjecit.

7. « Cum itaque, sicut pro parte dicti regis nobis nuper expositum extitit, omnes et singulæ regni et terræ prædictorum principes, comites, et barones, necnon civitatum, castrorum, terrarum et locorum infra regnum et terram hujusmodi consistentium communitates et universitates, præsertim post captam, ut præfertur, tandem civitatem Neapolitanam, præfatum regem in eorum verum et legitimum regem atque dominum recognoverint, et pro tali eum teneant et reputent, sibi que tanquam regni et terræ præfatorum vero et legitimo regi ac domino in omnibus pareant, obediant et intendant, ac etiam cuncti principes, comites, et barones et eorum singuli in manibus suis fidelitatis solitum juramentum præstiterint, et alias ipse rex regnum et terram prædicta in pace, quiete et tranquillitate de cætero tenere confidat, ac ut devotissimus et Catholicus princeps nostris et dictæ Romanæ Ecclesie mandatis debite parere et intendere nostrum et hujusmodi Ecclesie statum

¹ Lib. XXVI, p. 2.

juxta facultatem sibi desuper pro tempore traditam conservare, defendere et augere proponat, et ad id se specialiter offerat, nec dubitet in possessione regni et terræ hujusmodi per quemvis aliam facile perturbari posse, pro parte ipsius regis fuit nobis humiliter supplicatum, ut regnum Siciliae ac terram citra pharum hujusmodi cum territorio ac districtibus aliisque juribus et pertinentiis suis sibi pro se et suis hæredibus masculis in perpetuum concedere et donare et de illis eum investire, ac alias super hoc ei et hæredibus præfatis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur, nos tam celebris recordationis regis Ferdinandi genitoris sui maxime in exstirpando a Dei Ecclesia tunc vigente pestifero schismate, tum dicti regis Alfonsi acquirenda restituendaque ipsi Ecclesie Marchia Anconitana, præstita obsequia, ipsiusque regis prædicti potentiam ac pro ipsius parte nobis exposita, aliaque præmissa omnia et singula, necnon etiam damna, scandala atque pericula gravia et immensa, quæ ex persona cujusvis regnum et terram hujusmodi absque speciali Sedis Apostolicæ privilegio definentis, ac e contra utilia et salubria etiam grandia (bona), quæ ex eodem, si suæ petitioni hujusmodi favorabiliter annuatur, nobis ac statui nostro et Romanæ Ecclesie facile provenire possent, matura deliberatione ac juxta rei tam grandis exigentiam, debita providentia compensantes, et etiam attendentes, necnon principibus, ducibus, comitibus et aliis nobilibus, communitatibus quoque et universitatibus et incolis præsentibus et futuris civitatum, castrorum, terrarum et locorum regni et terræ prædictorum, ne de cætero ulterioribus guerrarum turbis cum tanto excidio et gravi detrimento subjaceant, providere volentes, ac sperantes quod dictus rex per providentiam et plurimarum virtutum excellentiam, quibus personam suam illarum largitor Dominus insignivit, regnum et terram hujusmodi feliciter regere et salubriter gubernare, necnon more progenitorum suorum nostri, ac Sedis et Ecclesie prædictorum status conservator et defensor præcipuus esse debeat, hujusmodi supplicationibus inclinati, ad omnipotentis Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti, necnon gloriosæ Virginis Mariæ Dei Genitricis, ac Apostolorum Petri et Pauli totiusque curiæ ecclesiæ laudem et gloriam, necnon nostræ Sedis, Ecclesie, regni et terræ prædictorum salutem statum et honorem, regnum Siciliae prædictum cum terra prædicta, quæ est citra pharum usque ad confinia terrarum dictæ Romanæ Ecclesie, excepta civitate nostra Beneventana cum toto ejus territorio, ac omnibus districtibus et pertinentiis suis, per nos seu Romanum Pontificem distinctis vel distinguendis, quam dicta Romana Ecclesia sibi olim retinuit et reservavit, prout nos etiam harum serie reservamus, etiam si ipsa regnum et terra ad nos

et præfatam Romanam Ecclesiam per obitum claræ memoriæ Joannæ Secundæ Siciliae reginæ vel alias qualitercumque, seu per mortem cujuscumque alterius personæ, seu ex quacumque vacet, seu quovis modo aut ex alterius cujuscumque persona devolutum existat in feudum perpetuum tibi charissimo in Christo filio nostro Alfonso regi prædicto, licet absenti, pro te tuisque hæredibus descendentibus per rectam lineam masculis jam natis et in posterum masculis cum modis, formis, conditionibus, adjunctionibus, promissionibus, cautelis, clausulis, voluntatibus, et ordinationibus inferius denotatis ex certa scientia de fratrum nostrorum consilio et assensu, et Apostolicæ potestatis plenitudine tenore præsentium concedimus et donamus, ac in te et hæredes tuos supradictos totaliter, ac plenarie transferimus et transportamus, necnon de ipsis regno et terra eorumque juribus et pertinentiis universis, te etiam absente, in personam dilecti filii magistri Alfonsi Hispani notarii nostri per te ad nos presentiaiter destinati, per annuli nostri ejusdem Alfonsi digito annulari traditionem et impositionem presentiaiter investimus, receptis tamen prius a te in forma, quæ sequitur, fidelitatis debite juramento, ac pleno homagio, servitio, vassallagio, ligio pro hujusmodi feudo debitis et consuetis, etc. » Reliquæ adjectæ leges consentiunt cum aliis quas Carolo I, Carolo II, Roberto, Joannæ, Carolo III et Ladislao a Romanis Pontificibus imperatas vidimus ¹.

« Nos enim intentionem, voluntatem, et declarationem nostras, necnon constitutionem, ordinationem, statutum, infeudationem, translationem, donationem, investituram dictorum regni et terræ sic per nos regi Alfonso et diis suis hæredibus, ut præmissum, factas, de consilio et assensu fratrum nostrorum prædictorum ex nostra certa scientia auctoritate Apostolica ac potestatis plenitudine harum serie volumus et decernimus perpetuo valitura, ac irritum et inane quidquid per alios quoscumque, et qualitercumque, et quavis auctoritate, scienter vel ignoranter in contrarium jam forsitan attentatum est, aut in posterum contigerit quomodolibet attentari, concessionibus, infeudationibus, investituris, et coronationibus de dictis regno et terra, per quoscumque prædecessores nostros ac pro Romanis Pontificibus se gerentes præfatis, aut quibusvis aliis factis et concessis, necnon juribus, constitutionibus feudalis, ac regni et terræ prædictorum Constitutionibus, ac aliis contrariis, quæ possent, præmissis aliquatenus obviare, quæ omnia haberi volumus pro expressis, non obstantibus quibuscumque, quinimo eis, quatenus præfatis nostris voluntati, inten-

¹ Annal. tom. XIV, an. Chr. 1267, num. 14, et 1289, num. 2 et 1309, num. 19.

fioni, declarationi, decreto, statuto, concessioni, infeudationi, et investiturae ac aliis praemissis, aut alicui eorum in aliquo obviarent scientia, auctoritate, potestate et causis praedictis et aliis animum nostrum moventibus derogamus, etiam si talia essent in quorum derogatione quaecumque alia verba seu actus aliqui alii requirerentur, ac etiam jura, constitutiones et consuetudines hujusmodi quantum ad praesentem concessionem, quominus ipsa ac omnia et singula in ea contenta nunc vel in posterum suum plenum sortiri possint effectum quovis modo impediencia revocamus, ac ea quoque ad hoc pro infectis haberi volumus omnem defectum, si quis in praemissis aut aliquo ipsorum, vel circa ea, aut eorum aliquod forsitan inesset, suppletentes scientia, auctoritate, consilio et causis praedictis ac de eisdem plenitudine potestatis. Nulli ergo, etc. nostrae declarationis, constitutionis, ordinationis, concessionis, investiturae, intentionis, reservationis, exceptionis, decreti, voluntatis et promulgationis infringere. Si quis, etc. incursum, etc. cunctis vero praemissa servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fructum bonae actionis percipiant et apud Deum districtum judicem praemia aeternae pacis inveniantur. Amen. Dat. Senis anno incarnationis Dominicae MCDXLIII, id. Julii, Pontificalis nostri anno XIII ».

8. *Diplomata Pontificia de adoptione Alfonsi, de ejus successoribus in regno, de restitutione Ecclesiarum, de redintegrandis Neapolitanæ coronæ juribus.* — Transfusa ab Eugenio in Alfonso Neapolitani regni juribus, cum is admodum expeteret adoptionem a Joanna factam, cui bellorum ab ipso in regno armis subjiendo gestorum ratio imitebatur, auctoritate Apostolica muniri, idque jam ante conventum fuisset, demum labente anno Pontifex, qui alia promissa impleri prius ab illo voluerat, insigni hoc Diplomate morem ipsi gessit ¹ :

« Charissimo in Christo filio Alfonso, Aragonum et Siciliae citra et ultra pharum regi illustri, salutem, etc.

« Tanta est Sedis Apostolicae benignitas et gratia, ut recurrentium ad eam cum devotione vota et supplicationes liberaliter exaudiat, eorumque statui libenter consulat, qui de Ecclesia Romana bene meriti sunt. Sane pro parte tua, nobis nuper exhibita petitio continebat, quod dudum bonae memoriae Joanna Secunda, olim regina regni Siciliae et terrae citra pharum, quae juris et proprietatis ejusdem Romanae Ecclesiae existunt, gravibus inimicorum suorum oppressionibus vexata ac conculcata, te regem praedictum, de ejus virtute, fide, et omni praestantia plurimum confidebat, in sui subsidium et tutelam, hostiumque propulsationem, advoca-

vit, qui non sine gravibus laboribus, impensis et periculis, relictis regnis tuis, omnique alia cura posthabita, cum copiis et gentibus tuis, ac potenti classe, ad liberationem praefatae reginae personaliter veniens eam a dictorum hostium oppressionibus liberasti, et in veram sui ipsius libertatem salutemque reduxisti. Quo summo beneficio accepto, praefata regina te praenominatum regem Aragonum in filium arrogavit, regnumque praedictum cum omnibus suis juribus, iis melioribus viis et modis quibus potuit, per publica Instrumenta tibi tuisque legitimis successoribus dedit, tradidit et concessit. Post cujus quidem reginae obitum, tu nullis tuis seu tuorum parens periculis aut laboribus, nullis denique indulgens expensis, aliqua tua regna pro dicti regni recuperatione pecuniis, rebus et bonis paene exhaustiens, tandem regnum et terram praedictam magna virtute et laboribus intolerabilibus longo post tempore acquisivisti, omnesque principes, duces, marchiones, comites, barones et regnicolas, necnon civitates, terras, castella, et tandem ineluctam civitatem Neapolitanam ditioni tuae subjecisti, ita ut omnes et singuli regni et terrae praefatorum principes, comites et barones, necnon civitatum, terrarum, castrorum et locorum infra regnum et terram hujusmodi consistentium, communitates et universitates praesertim post captam, ul praefertur, civitatem Neapolitanam, te praefatum regem, in eorum verum ac legitimum dominum atque regem recognoverunt, et pro tali te tenent ac reputant, tibi quoque tanquam regni et terrae praefatorum vero et legitimo regi ac domino in omnibus parent, obediunt et intendunt. Quare pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut tibi et statui tuo super his opportune providere, et dictam arrogationem confirmare et omnes defectus, si qui forsitan in ea intervenissent, supplere dignemur.

« Nos igitur, qui singularem personarum, et praecipue regum Catholicorum a quibus Romana Ecclesia magna potest sperare praesidia, salutem quaerimus et quietem, ac non immerito considerantes ea quae superioribus annis, ut Catholicum et devotum regem decet, pro augmento et conservatione nostri et Ecclesiae Romanae status contra ejusdem hostes et rebelles egeris, et in futurum pro ejusdem status conservatione facere paratus sis, considerantes etiam quod, sicut petitio tua continebat, omnes regni et terrae praefatorum principes, duces, marchiones, comites, et barones, et eorum singuli in manibus tuis fidelitatis solite juramentum praestiterunt, tuis supplicationibus inclinati praedictam arrogationem de te praedicto per reginam Joannem ad successionem hujusmodi regni et terrae praefatae, cujus quidem arrogationis tenorem hic haberi volumus pro sufficienter expresso, non obstante quod dictum regnum per

¹ Lib. xxvi. p. 40.

vim seu violentiam ad manus tuas redegeris, seu occupasse noscaris, aut alias te ad illud habendum quomodocumque indignum reddideris, tenore presentium auctoritate Apostolica confirmamus, atque vim et robur Sedis Apostolicæ adjicimus, omnes et quoscumque defectus, si qui forte in dicta arrogatione intervenerint, de potestatis plenitudine supplentes, privilegiis, indultis, decretis, constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, legibus imperialibus, et municipalibus, et aliis regni et terræ prædictorum etiam juramento, confirmatione Apostolica, vel quacumque firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus cæterisque contrariis non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ id. Decembris anno xiii, mcdxliii ».

Statuit etiam plura alia Alfonsi rogatu Pontifex, atque in primis ¹, ut in regno Neapolitano succederent non solum ejus filii cæterique posterii, qui genus ab ipso non solum directo, verum extincta ea stirpe, qui transverso etiam ordine ducturi forent, modo Romanam Ecclesiam colerent.

« Charissimo in Christo filio Alfonso Aragonum, necnon Siciliae citra et ultra pharum regi illustri, salutem, etc.

« Cum jus concessionis hujusmodi tuæ serenitati atque descendentiis per lineam directam masculis dumtaxat natis et nascituris factum fuerit, neque transversalis secundum ipsarum Bullarum tenorem ad successionis et concessionis prædictæ vocarentur, imo penitus excluderentur, volentes tecum et cum successoribus tuis etiam transversalibus plenioris gratiæ liberalitate uti, confidentes eos et eorum quemlibet ad nostrum, et Ecclesiæ Romanæ statum augendum, tuendumque, et veram Apostolicæ Sedi fidem et obedientiam exhibendam tuæ serenitatis vestigia atque exempla secuturos, de nostra mera liberalitate et gratia, auctoritate Apostolica, ex certa scientia tenore presentium decernimus, volumus atque declaramus, quod dicti regni concessio atque investitura, cum omnibus juribus, conditionibus et pertinentiis suis, in defectum masculorum descendentiis ex linea directa, etiam ad transversales masculos jam natos, et in antea nascituros secundum gradus prærogativam extendantur, ita quod præfati transversalis in dicto regno in descendentiis per directam lineam defectu succedere valeant et admitti, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, ac natura et consuetudine feudi vel concessionis hujusmodi, omnibusque et singulis in præfatis litteris contentis, cæterisque contrariis, quibus ex nunc quatenus contra prædicta vel aliquod prædictorum faciant vel disponant ex certa scientia volumus atque declaramus esse derogatum.

Nulli ergo, [etc. Datum Romæ id. Decembris anno xiii, mcdxliii ». Consulturus porro regni Neapolitani Ecclesiis, quæ superioribus bellis admodum laceratæ, earumque bona abalienata fuerant, Pontificio edicto sanxit ¹, ut omnia illa prædia jurave distracta, quæ temporum injuria obsolevisse videbantur, Ecclesiis restituerentur.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum, sicut accepimus, plura et diversa terræ, villæ, castra, ac loca, necnon temporalia dominia, jura, jurisdictiones, census, fructus, redditus et proventus ad multa et diversa infra regnum Siciliae ac terram citra pharum, pluresque illorum provincias, civitates et dioceses consistentia, Ecclesias etiam metropolitanas et alias cathedrales, necnon monasteria et alia Ecclesiastica loca eorumque prælatos, rectores, capitula, conventus et personas ac ipsarum prælatorum archiepiscopales, episcopales et abbatiales mensas pleno jure spectantia, causantibus diris guerris et aliis pluribus calamitatibus, ac sinistris eventibus, quæ partes illas diutius affligerunt, partim vendita, alienata, concessa, assignata, infeudata, dimembrata, segregata, et distracta, et partim de facto occupata et detenta fuerint, prout etiam hodie definentur et occupantur in non modicum Ecclesiarum, monasteriorum, Ecclesiasticorum locorum, prælatorum, capitulorum, conventuum, personarum, et mensarum prædictorum præjudicium atque damnum », nonnullisque interjectis, quibus ex Apostolico munere pristina Ecclesiis jura restituenda decernit, « vendita, alienata, concessa, infeudata, assignata, demembrata, separata, segregata, distracta, detenta et occupata omnia et singula, etiamsi præscriptioni subjacerent, ad jus et proprietatem Ecclesiarum, monasteriorum, Ecclesiasticorum locorum, prælatorum, rectorum, capitulorum, conventuum, et Ecclesiasticarum personarum eorundem, prout ad illa a principio pertinebant, auctoritate Apostolica reducimus et reducta esse decernimus, et illis plenarie aggregamus, statuentes auctoritate præfata, necnon decernentes atque mandantes, quod omnes et singuli terrarum, villarum, castrorum et locorum, ac temporalium dominorum, jurium et jurisdictionum concessorum, alienatorum, assignatorum, venditorum, infeudatorum, dimembratorum, segregatorum, separatorum, distractorum, et occupatorum prædictorum possessores et detentores, infra triginta dies a die publicationis presentium eis legitime faciendæ computandorum omnia et singula per eos concessa et detenta hujusmodi, necnon quod illi ex eis qui absque titulo aliquo ea detinuerunt fructus, redditus et proventus ab eis interim de facto pro tempore male perceptos Ecclesiis, monasteriis, Ecclesiasticis locis, præla-

¹ Lib. xxvi. p. 41.

¹ Lib. vi. p. 265.

fis, rectoribus, conventibus, capitulis et Ecclesiasticis personis prefatis, prout ad eos tunc spectabit, integre et cum effectu realiter tradere, restituere et assignare studeant et procurent, nec ex tunc in antea ullo unquam tempore directe vel indirecte, quovis quæsito colore, ea ulterius detinere, seu de illis se intromittere, aut contra tenorem præsentium facere, venire, seu attentare audeant vel præsumant; mandantes præterea charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum et Siciliae regi illustri, quatenus terras, villas, castra, loca, necnon temporalia dominia, jura, jurisdictiones, census, fructus, redditus, et proventus detenta et occupata, prædicta omnia et singula de manibus detentorum eorundem, videlicet, postquam archiepiscopo et episcopo ac præceptori infrascriptis aut uni vel duobus ex eis constiterit prefatos detentores mandatis ejus factis hujusmodi debite non paruisse, regia auctoritate extrahere ac Ecclesiis et personis Ecclesiasticis, ad quas pertinent, restituere et plenarie assignare non differat, alioqui tam in Alfonso regem, quam in omnes et singulos, qui mandato, statuto et decreto nostris hujusmodi debite non paruerint, ex nunc prout ex tunc sententiam excommunicationis proferimus et etiam promulgamus, et illa eos irrefitos esse decernimus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ MCDXLIII, IV non. Decembris, Pontificatus nostri an. xiii». Præterea ad restituendum pristinum Neapolitanæ coronæ splendorem edixit¹ Eugenius, ut si qui principatus, comitatus, aliæve terræ ac loca abalienata forent, iterum coronæ Neapolitanæ conjungerentur.

«Ad futuram rei memoriam.

«Romans Pontifex, in quo potestatis plenitudo consistit, inter multiplices quibus assidue premitur curas et sollicitudines, etiam ad regnorum et dominiorum ad eum et Romanam Ecclesiam directo dominio spectantium regum et dominiorum eorundem jurium recuperationem et conservationem suæ considerationis intuitum libenter extendens, ea quæ in illorum præjudicium præcessisse comperit interdum cassat, revocat et annullat, ac desuper providet et disponit prout personarum, locorum et temporum qualitate pensata, id conspicit in Domino salubriter expedire. Cum itaque, sicut nobis innotuit, regnum Siciliae et terra citra pharum, ad prefatam Ecclesiam directo dominio pertinentia, ac regi Siciliae pro tempore existenti ab eadem Ecclesia quoad utile illius dominium dudum concessa, necnon provinciæ, civitates, terra, castra, et loca infra regnum et terram prædictam consistentia propter guerras durissimas, necnon rebelliones, seditiones, aliasque diversas calamitates a longissimis citra tempo-

ribus partes illas diversis vicibus crudelissime affligentes, ac ex litibus et controversiis super regno et terra prefatis inter diversos reges, reginas, principes et alios temporales dominos diutius vigentibus specialiter provenientes, maxima et innumerabilia damna et detrimenta intulerunt, ac etiam interdum multæ et diversæ personæ ex concessionibus et donationibus regis, ex malignitate temporum potius, quam ex ipsorum regum et reginarum voluntate propria procedentibus, ac etiam alias absque titulo plura et diversa ex civitatibus, terris, castris, locis, dominiis et membris infra regnum et terram hujusmodi consistentibus, eorumque et ex ipsis provenientius, aliisque censibus, redditibus, datis, gabellis, feudis, juribus, jurisdictionibus, ac bonis ad regem prefatum ac ejus et dicti regni Siciliae dominium legitime pertinentibus detinuerunt, prout etiam hodie detinent, in Ecclesia, regis et regni prædictorum damnum non modicum pariter et detrimentum, nos attendentes, quod dicta Ecclesia regni et terræ prædictorum concessionem potissime ad eum finem, ut exinde ab ipso rege jurium ejusdem Ecclesiae conservatio et defensio sedulo provenirent fecisse dignoscitur, ac super hoc eorundem regni, terræ atque regis statum, et ut charissimus in Christo filius noster Alfonsus rex Aragonum et Siciliae illustris, prout intendit atque desiderat, ac successores sui pro tempore existentes Siciliae reges, nostri et Romanæ Ecclesiae vassalli, circa jurium Ecclesiae ac illius et regni præfactorum felicis status conservationem et defensionem, continuo insistere, et ne ob suorum jurium hujusmodi carentiam in conservatione et defensione prædictis deficere, et pro quotidie ipsis incumbentibus magnarum expensarum oneribus supportandis, et ut commodius census Ecclesiae Romanæ debitum solvere, nec aliena suffragia quærere debeant, prout ex debito tenemur summi Pontificatus officii nobis ex alto concessi utiliter et salubriter providere volentes, motu proprio, non ad ipsius Alfonsi regis, vel alicujus pro eo nobis super hoc oblatae petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate ex certa scientia, de Apostolica potestatis plenitudine, tenore præsentium omnes et singulas donationes, assignationes, concessiones, venditiones, alienationes, infendationes, dimembrationes, segregationes, separationes et quasvis alias distractiones de quibusvis ex civitatibus, terris, castris, locis, dominiis, membris, censibus, redditibus, datis, gabellis, feudis, juribus, jurisdictionibus et bonis ad regem pro tempore ad regnum ac demaniam hujusmodi pertinentibus, quibuscumque nominibus nuncupentur, etiam si aliqua eorundem dominiorum principatus, ducatus aut comitatus existant, per quoscumque reges et reginas quibusvis personis cujuscumque nobilitatis, status, gradus, ordinis

¹ Lib. vi. p. 262.

vel conditionis fuerint, etiamsi quavis Ecclesiastica seu mundana dignitate præfulgeant, in genere vel specie, sub quibusvis formis aut verborum expressionibus, ac effectuum præsentium præjudicialibus clausulis, necnon irritantibus decretis, etiam si quorumvis meritorum, et impensorum servitorum aut expensarum et laborum susceptorum intuitu seu respectu, et ex aliis compensata tunc ipsorum varietate forsitan legitimis et rationabilibus causis, etiam motu et scientia prædictis hæcenus factas atque concessas revocamus, irritamus, cassamus, tollimus et annullamus, etc. » Revocat etiam ad coronam regiam omnia alia jura, quæ præteritis temporibus ab ea divulsa quacumque ratione, vel vi ac dolo occupata extiterint, atque etiam Alfonsum regem, incussa censurarum religione, ad ea redintegrandam obstringit, tum etiam archiepiscopo Beneventano et episcopo Iserniensi præcipit, ut detrectantes pœnis Ecclesiasticis afficiant, « etiam præfato Alfonso regi, ut civitates, terras, villas, castra, loca, dominia, membra, census, redditus, dacia, gabellas, feuda, jura, jurisdictiones et bona detenta, prædicta omnia singula de manibus detentorum eorundem videlicet, postquam venerabilibus fratribus nostris archiepiscopo Beneventano et episcopo Iserniensi, ac dilecto filio præceptori domus S. Antonii Neapolitani, aut uni vel duobus ex eis constiterit, præfatos detentores mandatis nostris eis factis hujusmodi debite non paruisse, propria ac regia auctoritate extrahere, ac ad jus, proprietatem, usus et utilitatem suam successorum demanii et regni præfatorum reducere et aggregare non differat, sed ad id diligentiam ac efficaces opem et operam adhibere studeat, alioquin tam in Alfonsum regem, quam in illos omnes et singulos ex supradictis, qui mandatis nostris hujusmodi debite non paruerint, ex nunc prout ex tunc excommunicationis sententiam proferimus et promulgamus, ac illa eos irritatos fore decernimus et declaramus, a qua nisi a Romano Pontifice, præterquam in mortis articulo constituti, absolvi non possint, et nihilominus præfatis archiepiscopo, episcopo et præceptori et eorum singulis tam conjunctim, quam divisim per se vel alium seu alios præsentibus litteras publicandi, intimandi, insinuandi, et notificandi, necnon illos ex rege et aliis præfatis, quos constiterit excommunicationis sententiam hujusmodi incurrisse, excommunicatos publice nuntiandi, et ab aliis nuntiari, ac ab omnibus arctius vitari faciendi, ac contra dictos excommunicatos ad aggravationes et reagravationes procedendi, necnon civitates, terras, et loca omnia et singula, in quibus ipsi inobedientes et excommunicati pro tempore permanserint, aut eis subjecta fuerint, Ecclesiastico interdicto supponendi, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, cæteraque in

præmissis et circa ea necessaria et opportuna faciendi et exsequendi, auctoritate Apostolica prædicta harum serie plenam et liberam facultatem et potestatem concedimus, ac etiam ad præmissa omnia et singula facienda et exsequenda speciale mandatum damus, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ MCDXLIII, IV non. Novemb., Pont. nostri anno XIII ».

9. *Commendatus ab Eugenio Alfonso.* — Promeruerat Alfonso Pontificis gratiam, restitutus ditioni Ecclesiasticæ pluribus Piceni urbibus, quas Franciscus Sfortia tyrannide atterebat. Narrant pluribus historici ¹, quæ in eo bello præclare gesserit: extant ea de re Ferdinandi ad Alfonsum patrem data litteræ ². Qua lætus victoria Eugenius, cum etiam idem rex classem adversus Turcas compararet, ducenta illi aureorum millia ex Ecclesiis ipsius regnorum redigenda ei attribuit ³.

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad præclara devotionis et fidei merita, quibus charissimus in Christo filius noster Alfonso rex Aragonum et Siciliae illustris erga nos et Romanam Ecclesiam splendere dignoscitur, Apostolicæ considerationis intuitum dirigentes, inducimur non indigne, ut votis suis nostrum præsertim et dictæ Ecclesiæ felicem statum, ac Christiani nominis laudem et propagationem concernentibus, nos favorabiles reddamus pariter et benignos. Cum itaque, sicut accepimus, rex prædictus tanquam princeps Catholicus et fidelissimus, ac hujusmodi nostri et dictæ, nimirum Romanæ Ecclesiæ status zelator cupidissimus, nuper in propria persona, nullis parcendo periculis atque laboribus, cum non parva potentia versus Marchiam nostram Anconitanam per plura tempora, cum omnibus et singulis illius civitatibus, terris atque locis, a nonnullis nostris, et dictæ Ecclesiæ etiam potentibus inimicis indebite detentam et occupatam, in nostrarum gentium armigerarum, tunc in Marchia ipsa pro illius recuperatione de mandato nostro militantium, subsidium atque favorem se contulerit, et inimicis ipsis exinde viriliter fugatis, iisque partim captis et partim debellatis, fere omnia et singula civitates, terras, castra, villas et loca supradicta, ejus providentia, consilio atque potentia cum nostris gentibus supradictis, ac non modica hujusmodi status nostri et Ecclesiæ exaltatione recuperaverit, et ad nostram ejusdemque Ecclesiæ fidelitatem, obedientiam et subjectionem cum illorum civibus, incolis et habitatoribus reducerit, ac ulterius adversus nonnullos temporales dominos temporaliumque dominiorum gubernatores, qui olim a nobis cum humilitate, placabilitate et benignitate

¹ Collen. l. v. Surit. Annel. l. XV. c. 19. Summ. l. IV et alii. — ² Ext. apud Hier. Douzelin. — ³ Lib. VI. p. 257.

plurima, ut nobiscum in pace permaneant, ac civitatum, terrarum, et locorum nostrorum occupatoribus et indebitis detentoribus, favorem et auxilium de cætero præstare desinant, multiplicatis vicibus exhortati et requisiti, exhortationibus penitus ipsis neglectis, inimicis præfatis novam recuperatorum prædictorum occupationem tentare, et nonnulla alia nobis et memorate Ecclesiæ damna, detrimenta et molestias inferre non desinentes, suffragia plurima præstare, ac etiam conspirationes et ligas in nostri et dictæ Ecclesiæ status præjudicium facere præsumpserunt pariter et præsumunt, cum sua regia potentia realiter insurgere, et eorum conatibus resistere, ac demum classem maximam et potentissimam, contra perfidissimos Teuceros aliosque infideles Christiani nominis inimicissimos, ad illorum confusionem et extirpationem, quas nostris potissime temporibus videre atque sentire summis desideramus affectibus, de proximo parare, et tam circa ea quam etiam alia omnia et singula Ecclesiæ hujusmodi salubrem statum, ac illius et nostrorum pro tempore rebellium et inimicorum, eorumque præsumptionis et audaciæ repressionem concernentia toto posse intendere proponat, et ad id se specialiter offerat, nos qui olim multiplicatis vicibus pacem et concordiam conspiratoribus et inimicis præfatis non solum obtulimus, sed etiam summa cum instantia postulavimus, conspirationes et ligas prædictas, et quod ex illis ac conspiratorum eorundem obstinata malitia atque potentia subsistentibus, nostri et præfate Ecclesiæ status, præsertim in Italiæ partibus totalis desolatio et destructio facile provenirent, nisi vi et armis, quæ ad obviandum tantis et tam arduis nostris et memoratæ Ecclesiæ imminentibus periculis excitare compellimur adversus nequitiam conspiratorum hujusmodi, omni cum provisione et sollicitudine resistatur, assiduis meditationibus considerantes et attendentes, ac alias ipsius regis præclaram devotionem et summam fidelitatem, necnon merita condigna salubriaque, propositum, intentionem et oblationem hujusmodi, condignis in Domino laudum præconiis, ac multa et magna in bene gestis prædictis hactenus suscepta, necnon in consequendo effectu propositi, et ejus intentionis præfatorum suscipienda per eundem regem expensarum onera memori mente repetentes, et ne rex ipse absque cujus suffragio, causante modernorum temporum malitia, potentia conspiratorum et inimicorum præfatorum obviare non possumus ob facultatum carentiam in tam sanctissimo ac utilissimo proposito deficiat, dictaque Ecclesia tantis et talibus periculis ulterius subjaceat, quantum cum Deo possumus, providere volentes, ac congruum et debitum recensentes, ut pro causa omnipotentis Dei et Ecclesiæ suæ sanctæ etiam inter personas Ecclesiasticas ipsius regis,

regnorum atque dominorum, pars susceptarum et suscipiendarum expensarum prædictarum æquo libramine præferatur, matura super hoc deliberatione præhabita, unum subsidium ducentorum millium florenorum auri de camera, eidem regi, ab hinc usque et per totum proxime futurum annum millesimum quadringentesimum quadragesimum quartum realiter donandorum, assignandorum et tradendorum, ac alias juxta formas atque tenores in aliis diversis nostris litteris, quas quoad hoc certis prælatis seu personis Ecclesiasticis dirigere intendimus, contentos exigendorum super universis fructibus, redditibus atque proventibus, tam præsentis, quam futuri annorum hujusmodi, metropolitannarum cathedralium, et collegiatarum ac aliarum Ecclesiarum, necnon monasteriorum, prioratuum, præpositurarum, præceptoriarum, magistratuum, dignitatum, personatum, administrationum, officiorum, canonicatum et præbendarum, cæterorumque beneficiorum Ecclesiasticorum, necnon hospitalium et aliorum piorum locorum, in quibus hospitalitas non servatur, cum cura et sine cura sæcularium, et quorumvis Ordinum regularium exemptorum et non exemptorum infra Aragoniæ, Valentia, Catalonia, Majoricarum et Sardinia, necnon Sicilia citra et ultra pharum, et alia quæcumque præfati regis regna et temporalia dominia, necnon provincias, civitates et dioceses eorundem consistentium, videlicet in Aragoniæ, Catalonia, Valentia, Majoricarum et Minoricarum centum et quadraginta, ac in Sicilia ultra pharum regnis viginti, necnon in terra citra pharum triginta, et insula Sardinia decem millium florenorum similium illis ex eis quæ obtinent, ac in quibus et ad quæ jus habent, ac interim obtinebunt et jus habebunt, venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, qui in partem nostræ sollicitudinis, divina miseratione vocati, grandia ad eorum statum decenter tenendum expensarum onera quotidie subire noscuntur, dumtaxat exceptis, auctoritate Apostolica, ex certa scientia, tenore præsentium imponimus, et ex nunc impositum esse decernimus, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIII, kal. Octobris, Pontificatus nostri anno XIII. ». Remisit¹ etiam illi ob sumptus in Piceno ad Ecclesiasticum imperium revocando factos quinquaginta marcharum millia, quibus Ecclesiæ obstrictus erat ob acceptum a Pontifice Neapolitanum regnum, tum solvendi octo millium unciarum auri census² vectigalisque³ militaris trecentorum equitum onere liberavit. Præterea cum teneretur sacramentum fidei nuncupare Pontifici excurrente semestri, si versaretur in Italia idem Pontifex, vel anno labente, si extra Italiam ageret, defuis-

¹ Lib. XXVI. p. 20 et 27. — ² Ibid. p. 36. — ³ Ibid. p. 39.

set vero rex officio, ex Apostolica indulgentia præstanda illa ab ipso clientelaris sponsio ad duos annos extracta est¹.

10. *Expediitio in Africam indicta.* — Inter hæc Alfonsus Lusitaniæ rex more majorum Africæ bellum Christianamque religionem una cum Petro Coimbricensi et Henrico Visensi ducibus inferre meditabatur. Cujus præclara provectoris consilia Eugenius Ecclesiarum præsulibus dedit mandata, ut Christianæ fidei cultores ad pium id bellum accenderent, impensurisque in eo operam operumve, præmia sacra proposuit²:

« Venerabilibus fratribus patriarchis, archiepiscopis et episcopis, et dilectis filiis electis, etc.

« Cum dudum præclaræ memoriæ quondam Joannes Portugalliæ et Algarbii rex illustris, Christianæ propaginis affectibus inflammat, ac cupiens collatam sibi a summo Rege potentiam in exaltationem gloriosi sui nominis exterminiumque ipsius hostium exercere, instructis Christianorum militum aciebus ad debellandos in Africanis partibus Saracenos et alios infideles, qui Christianos crebris infestationibus, captivitatibus et occisionibus affligebant, in detenta per eos territoria et loca processerat, locum de Septa, quem retroactis temporibus occuparunt, ab ipsorum intolerabili servitute potenter eripiens, suavissimo Christianæ religionis jugo restituit, post illius obitum claræ memoriæ Eduardus ejus filius, in præfatis regnis succedens, et regnorum eorundem similiter rex illustris, per patris vestigia progrediens, incapta per patrem contra eosdem infideles sollicitis studiis prosequi curavit, postmodumque charissimus in Christo filius noster Alfonsus ejusdem Eduardi regis filius, qui sibi post ejus obitum in regnis eisdem successit, ac dilecti filii nobiles viri Petrus Coimbriciæ et Henricus Visensis duces, Joannis quondam regis prælibati geniti, volentes prudenter ostendere non solum regni et in terris domini successionem, sed etiam virtutum paternarum hæreditatem ad se pervenisse, patrum suorum vestigiis inhaerentes, tanquam fidei Catholicæ pugiles athletæ fortissimi, incæpta hujusmodi contra Saracenos et fideles præfatos viriliter prosequi desiderant et proponant, et adjuncta sibi multitudine copiosa fidelium intendant, illo præstante, cujus causam devote complectuntur, ab subjugandum Saracenos et infideles hujusmodi, redigendasque ad cultum ipsius nostræ fidei terras, quas occupant, omnem suam et suorum dictorum regnorum ac dominiorum potentiam adhibere, nostras et Catholicæ Ecclesiæ, quæ congregationem ipsorum fidelium comprehendit, pro tam felicis consideratione negotii partes adjutrices humiliter implorans, nos itaque tam salutare regis et

ducum prædictorum propositum maximis in Domino laudibus extollentes, ac pro ejusdem successu felici directis in cælum oculis, ut cujus negotium geritur diversas proinde gratias exsolventes, omnes et singulos imperatores, reges, duces, marchiones, principes, barones, comites, potestates, capitaneos, magistratus et quoslibet alios officiales et eorum locatenentes, communitates quoque, civitates, universitates, oppidorum, castrorum, villarum, et aliorum quorumcumque locorum, cæterosque ejusdem Christiani nominis zelatores status et religionis cujuslibet exhortamur, ac per aspersionem sanguinis ejusdem gloriosissimi Redemptoris paternis affectibus obsecramus, in suorum eis remissionem peccaminum suadentes, ut ad infidelium errorumque eorundem exterminium, et ad impendenda profutura suffragia, quibus hujusmodi prosecutio feliciter adjuvetur, potenter ac viriliter se accingant, ad hoc enim spiritualibus munificentis, remissionibus videlicet et indulgentiis ipsorum de fratrum nostrorum consilio duximus eos invitandos.

11. « Quocirca vobis et vestrum cuilibet patriarchis, archiepiscopis, episcopis, ac filiis electis, administratoribus et prelatibus per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus vos et quilibet vestrum quoties Alfonsum Portugalliæ regem hujusmodi, et Petrum vel Henricum duces præfatos, seu eorum alium negotio intendere, et adversus infideles eosdem exercitus suos ordinare contigerit, super hoc quoque vigore presentium, quas pleno firmitatis robore, quandiu idem Alfonsus rex vitam duxerit in humanis, fuleiri volumus, debite fueritis requisiti, ad præmissum tam pium tamque salubre negotium exequendum veluti præcones fortes exaltantes ipso nomine voces vestras in singulis civitatibus, diocesis, atque locis, ubi congruum prospexeritis per vos aliasque personas singulares ordinum quorumcumque, quas ad hoc idoneas duxeritis eligendum, juxta datam vobis et illis a Deo prudentiam, Christi fidelibus quibuscumque ad audiendum confluentibus et accedere volentibus, quibus vere penitentibus et confessis, ut ad id eo libentius inducantur, pro vice qualibet accessus hujusmodi centum dies de injunctis eis penitentiis per vos auctoritate Apostolica relaxentur, verbum crucis ejusdem ac ipsius admirabile signum publicè proponere et prædicare curetis, illudque fidelibus ipsis id devote suscipere volentibus et eorundem eligendorum exhortationibus ac opportunis monitionibus præviis, ut cum reverentia debita signum hujusmodi recipiant, et illud contra perversos dictorum infidelium conatus suis cordibus imprimatur et negotium ipsum fideli ac ferventi animo prosequantur, libere concedatis ipsorumque humeris affigatis ». Addit se indulgentiarum præmia e sacro Christi ærario iis im-

¹ Lib. xxvi. p. 43. — ² Lib. v. p. 216.

perituri, qui accepto crucis symbolo sub signis adversus infideles meruerint, vel pecuniam in bellicos sumptus impendendam contulerint: tum iis privilegiis præditos religiosam eam militiam professuros decerni, quibus olim alii in Syriam transtretantes donabantur, sancitque, ut nemo quavis de causa ipsorum prædia ac bona invadat, donec de illorum morte certissime constiterit, hocque Pontificium Diploma valiturum declarat, etiamsi in ea expeditione Alfonso regi aut Petro et Henrico ducibus aliquid humanitus configisset, ac si classis vel ad tuendam Septim, aut Saracenos oppugnandos instruatur, iis omnibus indulgentiis eos poluturos, quos in ejusmodi belli apparatu lucem relinquere accideret; tum præcipit ut Lusitani antislites sacerdotes ad cruce signalos sacra exomologesi expiandos in castra submittant, quibus etiam permittit, uti graviore noxas venia delere possint. Denique subdit;

12. « Cum autem, sicut exhibita nobis nuper pro parte clarissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ et Legionis regis illustris petitio continebat, plura castra, civitates, fortalitia, oppida et loca in eisdem partibus Africanis et conquesta illarum partium ipsum tanquam ad excellentiorem et principaliorem Hispaniarum regum perlineant, et nonnulli ejus progenitores aliquandiu in pacifica aliquorum ex civitatibus, castris et fortalitiis in partibus Africanis hujusmodi possessione extiterunt, et propterea in illis præfatus rex Castellæ occasione litterarum hujusmodi sibi dubitat præjudicium posse generari, ac in dicta conquesta facite vel expresse; nos igitur ipsius regis Castellæ statui et indemnitati in præmissis opportune consulere cupientes, nostræ intentionis fuisse et esse nullum sibi in civitatibus, castris, fortalitiis, oppidis ac locis, terris et conquesta præfatis in partibus Africanis per litteras nostras prædictas et quas-cumque in illis insertas clausulas præjudicium fieri aut generari voluisse, sed litteras præfatas omnemque illarum subsistentiam et effectum (in quantum in derogationem et lesionem juris dicto regi Castellæ in conquista et terris Africanis hujusmodi quomodolibet competenter cedunt, aut ad præfatum regem Castellæ quomodolibet pertinent) nullius existere firmitatis, sed pro infectis et irritis haberi et reputari debere, Apostolica auctoritate et ex certa scientia præsentium serie decernimus etiam, declaramus, ipsumque regem Castellæ in statum pristinum dictorum jurium, quæ ipse præfendit et asserit, in quo erat, antequam præfate litteræ quomodolibet emanassent, restituimus et reponimus, ac restitutum et repositum nuntiamus, præfatis litteris alias in suo robore permansuris, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis ac litteris præmissis, necnon omnibus in eis contentis, cæterisque contrariis qui-

buscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Florentiæ pridie non. Januarii anno xii ».

13. *Turcis longe lateque grassantibus et graviora in dies minitantibus, Eugenius sacrum jubet expeditionem.* — In Oriente Turca sui imperii terminos latius protulere, ad quos reprimendos Eugenius cunctos Christi fideles Encyclicis litteris¹ ad capessenda in eos arma concitare enisus est, proposuitque in primis, ut ingenti quidem affectus fuerit lætitia, cum Græcos et alios Orientales in gremium Romanæ Ecclesiæ reversos vidit; verum eam lætitiā conversam in luctum, cum Turcicus furor in dies ingravescat, cum præter vastissimas provincias recenter Georgii despoti Rasciæ occuparit principatum, illius filios conjecerit in vincula, fodinas auri argentique invaserit, tum multa Christianorum millia in servitutem abduxerit. Præterea inventum aliud execrandum mali genus in religionis Christianæ dedecus, missique constitutis temporibus exactores qui e singulis Christianorum familiis in Turcico imperio agentibus adolescentem sacris Christianis initiatum rapiant, illumque ad Mahumeticam traducant superstitionem. Postremo Pannonia in eorundem potestatem redacta fuisset, nisi in Walachia Joannes Wayvoda singulari divini Numinis ope admirandam de ipsis victoriam reportasset. Universo itaque Oriente in perniciem verso, summus totius Ecclesiæ pastor ad expedienda arma, criminum proposita venia, Christi cultores hisce litteris est adhortatus²:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Postquam ad apicem summi Apostolatus, divina disponente clementia, assumpti sumus, nihil magis desideravimus nihilque animo nostro sedit ardentius, quam ea efficere, quæ divini nominis laudem, et Catholicæ fidei et religionis Christianæ augmentum respicerent, et auctoritate nostri summi Pontificatus digna esse censerentur. Hoc itaque desiderio inflammati continuas cogitationes operationesque indefessas et maximos conatus adhibuimus, ut Græcos, quos ab ineunte fere ætate singulari quadam et præcipua charitate prosecuti fuimus, aliosque a cultu et doctrina sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ dissidentes, eadem divinæ veritatis lege nobiscum et Romana Ecclesia conjunctos esse videremus, quod cum maximis curis, laboribus et sumptibus, mira divinæ majestatis clementia nostris temporibus non inani et sæcularibus rebus fundata, sed vera et solida in Domino lætitiā assecuti fuimus, cum videremus non solum Græcos cæterasque sedes patriarchales una cum Triballis, Illyriis, Walachis, ambobus Sarmatis utriusque Albanæ, Iberis, Colebis, aliisque amplissimis nationibus, quæ omnes Græcam sequebantur Ecclesiam, verum et Armenos

¹ Lib. xxii, p. 70. — ² Ibid.

et Jacobitas ex extremis mundi partibus per tot maritima et terrestria pericula pro cognitione veritatis Evangelicæ ad præsentiam nostram, et hujus sacri Oecumenici Ferrariensis et Florentini Concilii pervenisse. Ubi factis hinc inde disceptationibus et assiduis disputationibus per viros sacrarum litterarum peritissimos, demum Spiritu sancto illustrati lumen veritatis Catholicæ fidei et sacram præfate Romanæ Ecclesiæ fidem, quam nunquam Deus omnipotens errare permisit, debita reverentia assumpserunt, eamque observant, et ritum ac Romanæ Ecclesiæ doctrinam omnes pæne hujusmodi nationes et populi venerantur et colunt, taliaque hujusmodi spiritualis ædificii fundamenta jacta sunt, ut spem firmam habeamus, non multo temporis intervallo nostris etiam temporibus, Deo auctore, aliorum quoque plurimum populorum reductionem et conversionem consequi posse. O admirabilem Dei benignitatem! O clementissimam Dei misericordiam! Quo duce populi, quorum quidem quingentorum pæne, nonnulli vero nongentorum annorum curriculo in eorum ritibus a veritate Romanæ Ecclesiæ alieni existentes, brevi tempore ad cognitionem veritatis divinæ pervenerunt. Quod tantum beneficium, et usque ad nostra tempora inauditum, quanquam humanæ operationes humanaque studia et ardentissimæ sollicitudines intervenerint, soli tamen Deo tribuendum est, qui cum justissimus sit, nunquam suos misericordes ac clementes oculos ab humano genere, præsertim a Christianis hominibus amovel, sed semper sua clementissima inspiratione pulsat hominum mentes, et salubria et sancta infundit consilia. Hæc tam felicia et religiose gesta, et posteritati consecranda considerantes, et si deficiat mens nostra, deficiat intellectus ad tantorum beneficiorum cumulum et splendorem, divinæ tamen clementiæ gratias agimus, eam ex corde assiduis precibus obsecrantes, ut Ecclesiam sponsam suam ulnis suæ benignitatis et gratiæ semper confoveat. Verum considerantes injurias fidei illatas ac Christianorum calamitates, miseras, carceres, mortes atque vincula, quæ a frequentibus nuntiis nostris ex Oriente Septentrioneque venientibus intelleximus, hujusmodi nostra lætitia in mœrorem conversa est, cum innumerabilia sint pericula, quæ cervicibus Christianorum fratrum et proximorum nostrorum illata sunt, atque continuo magis imminet.

13. « Illa enim Turcarum natio postquam, peccatis Christianorum exigentibus, tota Asia occupata, eamque partem Europæ, quam Greci incolunt, Thraciam, Macedoniam, Illyricum, Epirum, Bulgariam, Albaniam fere totam, Austriam magnamque Sclavoniæ partem etiam in parte Aquilonari, Gachiam, non parvam Russiæ plagam jamdiu, ac novissime dominium dilecti filii nobilis viri Georgii despoli Rasciæ cum filiis

quos Turcus captivos habet, auri atque argenti mineram, ac subditos numero, ut fertur, ducenarum millium animarum impiæ servituti subiecit, longe magis solito inhumanis et effrata electa est; nam inter cæteras inauditas crudelitates, dum excursions in territoria Christianorum efficiunt, hominum ac animalium præda onusti redeuntes ducunt quamplurimos simul captivos Christianos utriusque sexus uno fune ligatos, et eos, qui aut longis itineribus, aut infirmitate, aut senectute, aut aliis incommoditatibus fessi sequi non possunt, vel in agris aut etiam in medio civitatum Christianarum, per quas transiunt, ipsos occidunt vel lethaliter vulnerant; ibidemque interemptos aut vulneribus pæne exanimatos feris eorum cadavera veneranda laniandaque in vilipendium et dedecus religionis Christianæ mediis ipsis Christianis in urbibus relinquunt. O quantam immanem et inauditam atrocitatem civitates illas magnitudine periculorum deterritas tolerare oportet! si enim immanissimi Christi hostes mirabili celeritate advolant, et prius fidelium territoriis adsunt, quam eos ad id parari sentiantur. Non religioni, non ordini, non dignitatibus, non sexui, non ætati parentes, non vagientis miserentur infantie. Coguntur mori, qui nondum vivere noverunt, et nescientes malum suum inter hostium manus læti rident, conducentesque insuper singulis annis in servitutem ex reliquiis dietarum, quas supra memoravimus aliarumque provinciarum, ex Hungaria præsertim quondam potentissimo regno, ab aliquo tempore plus solito bellis civilibus occupato, magnam Christianorum captivorum multitudinem crudelitibus omnibus sævioribus brutorum animalium mercatorio more vendentes eosdem, et ad augendam calamitatem pater filium, filius patrem, vir uxorem, uxor virum venundari distrahique videt atque conspici. O infelicitatum omnium infelicissimam calamitatem atque miseriam! quorum plurimi cruciatus illos mentis corporisque terribiles pati non valentes, fidem abnegant in animarum et corporum desolationem atque inferitum.

« Neque his contentus immanis ille Turcus miserabile quoddam execrabileque pœnarum genus in vilipendium Christianorum atque jacturam continuo exercet; determinatis namque et statutis temporibus ad omnes Christianorum provincias sua sub servitute degentium exactores quosdam transmittit, et ex singulis Christianorum familiis unum saltem adolescentem baptizatum et Christo dedicatum, qui ad militarem disciplinam idoneus videatur, et ad impii Machometti sectam de sinu manibusque lacrymantium matrum extorquent atque rapiunt, et nisi mense Septembri proximo præterito Deus ipse sua clementia mirabili Christianis in partibus Transilvaniæ Walachiæ sub dilecto filio nobili viro Joanne Vayvoda Christiani exercitus

duce miraculose, ut omnes testantur, et ipsemet humiliter profiteretur, de Turcis gloriosam felicemque victoriam dedisset, de subjienda et vastanda Hungaria tota crudelissimus ille Turcus, ut a pluribus fide dignis asseritur, consilium habebat.

16. « Hæc tot tanta dira Christianorum imminencia pericula, afflictiones, cruciatus, calamitates et varia mortis genera versantur ante oculos nostræ mentis, quæ cum consideramus, suspiria et lachrymas continere non possumus nec debemus. Quis enim ita a fide Christiana, ab humanitate et charitate existit alienus, qui non moveatur animo et mœrore afficiatur, audiens Christianos tot calamitatum generibus vexari? Certe, qui hujusmodi tormenta atque pressuras patientibus non miseretur fidem negat, et est infideli deterior. Sed forte Deus omnipotens, cujus judicia justissima sunt, tantam atrocitatem adversus peculiarem populum suum Christianum fieri permittit, ut cum universa Christianitas mutuis discordiis et bellis continuo magis opprimatur, et nulla pæne ipsius pars hujusmodi calamitatibus vacua sit, itinera enim latronibus infesta ac clausa, maria obsessa piratis, bella undique fremunt, et orbis mutuo sanguine gaudet, ut cum nec divina et humana præcepta, nec charitas, nec humanitas, nec nostræ pro viribus operationes ipsos ad pacem deducere possint, saltem deterriti tot periculis cervicibus hominum imminentibus ad concordiam deducantur, quod maximum ad impetus infidelium comprimendos remedium esset, præsertim si omnes venerentur sacrosanctam Apostolicam Sedem, ac nos licet immeritum Christi vicarium, ut nostra auctoritate ac potentia pace inter Christi fideles stabilita ac composita, vires nostras et Ecclesiæ Catholicorumque principum aliorum Christianorum adversus tantam infidelium superbiam atque rabiem parare possemus, quod ita desideramus, ut nascentia continuo impedimenta, quæ effectum hujusmodi nostri pii desiderii perturbant, sic nos excruciant, ut spiritus noster sedula anxietate ac mœrore vexetur.

« Verum ad hanc tam necessariæ pacis compositionem nostrumque pium desiderium consequendum, inter cætera remedia, transmissimus dilectum filium nostrum Julianum tituli S. Sabine presbyterum cardinalem, S. Angeli vulgariter nuncupatum, Apostolicæ Sedis legatum de latere ad perpetuam pacem sive temporalem inter principes Hungariæ et Poloniæ et aliarum partium finifimarum componendam, necnon venerabilem fratrem Christophorum episcopum Coronensem ad nonnullos in confinibus Hungariæ, Moldaviæ, Lituaniæ, Valachia Albanicæque principes et communitates, ut compositis rebus illarum partium, facilius cætera confici possint.

17. « Paulo vero post transmissionem cardinalis et episcopi prædictorum, dilectus filius frater Jacobus de Bononia Ordinis Minorum B. Francisci ad Constantinopolim pro nonnullis Græcorum Armenorumque rebus componendis ordinandisque ad hoc conducentibus, fuit a nobis missus, rediens, miserias hujusmodi atque calamitates et, si fieri posset, superioribus majores se vidisse, Hungarorum præsertim aliorumque Christianorum, qui quotidie per Constantinopolitanam civitatem fune et ferro ligati ducentur propria voce testatur, necnon prædictæ Constantinopolitanæ civitatis offensionem noviter a Turcis factam, et periculum imminens nobis non sine summa mentis angustia audientibus enarravit, atque ex parte charissimi in Christo filii nostri Joannis Palæologi Romæorum imperatoris illustris, ac venerabilis fratris nostri patriarchæ Constantinopolitani, quibus potest, precibus et suasionibus supplicavit, ut civitatem illam Constantinopolitanam in Oriente Christianorum arcem et munimentum, satubri celerique remedio imminente periculo proximo liberare et conservare conemur. Cum autem ea per dictum Jacobum vix audiverimus, et ecce per charissimum in Christo filium nostrum Joannem regem Cypri illustrem nobis et venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus per dilectum filium nobilem virum Stephanum Pignolum militem oratorem suum significatum est, regnum Cypri, quod superioribus temporibus propugnaculum fidei Catholicæ erat, maximis subjacere periculis, licet antea sciremus esse sub tributo Soldani, et venisse in tam ignominiosa et miserabili servitute, ut pro honore nominis et regis Christiani referre pudeat, adeo quod quamplurimi in regno prædicto esse dicuntur, qui mori mallent, quam vitam eorum tam turpi servituti subjici, et (quod miserabilius et infelicius est) omnes fere provinciæ Christianæ regno prædicto circumjacentes eidem periculo subjectæ esse videntur. Accedit ad augendum mœrorem nostrum, quod impius ille Soldanus magnam classem parare proposuit, ut ea trajiciat adversus regnum prædictum et Rhodum aliasque Christianorum partes, quod præsertim regnum et prædictas partes in maximam ignominiam Christianorum et jacturam delere intendit, ut idem orator nobis et præfatis cardinalibus constanter asseruit, humilibus precibus lachrymisque exorans atque supplicans, ut in favorem fidei dignemur de opportuno remedio providere.

18. « Nondum, ut ita dixerimus, illo audito, et ecce dilecti filii illustris principis Theodori despoti fratris dicti imperatoris Romæorum, qui Moreæ dominatur, supervenit orator eadem et similia narrans, et instanter supplicans, ut providere conemur, ne locus ille Moreæ, totque millia animarum illic habitantium in servitutum

perveniant Turcorum. Quid plura dicemus? Totus fere Oriens Christianus atque Septentrionis magna pars aut servitutem plusquam per Pharaonem illatam tolerat, aut de proximo, nisi Deus juverit, pati formidat. Sed finem querelis, nec quidem sine lachrymis et suspiriis, imponentes ad remedia possibilis recurrendum est, ne furor hujusmodi impiorum crucemque Domini nostrae salutis pretium blasphemantium adversus eos, quos supra diximus, aliasque nationes ita immaniter ac crudeliter savire, nomenque Christianum extinguere valeat, rogantes ex corde per misericordiam Domini nostri Jesu Christi omnes et singulos, et praecipue praelatos et personas Ecclesiasticas, ut prompto animo pro Dei laude, pro fide, pro Christiana religione ad hanc necessariam Christianorum defensionem pro viribus se paratos disponant, pro qua non solum hujus saeculi caducam et continuo pereuntem substantiam exponere, sed etiam mortem ipsam plurimorum tam veteris quam novi Testamenti sanctorum exemplo minime formidare debemus, ponamus ante mentis nostrae aciem divitem illum purpuratum pauperis Lazari non miserentem, et qualis superba mens ejus in retributione damnata sit. Illi qui miseriae, calamitates atque pressuras hujusmodi patiuntur, nostri similes sunt, de eodem nobiscum formati sunt luto, eisdem compacti elementis, et (quod praestantius est eadem religione et fide nobis conjuncti, quicquid patiuntur, et nos pati possemus, vulnera eorum extinemus propria, ut omnes proximorum salutem clementi cogitatione pensemus; liberalem enim atque munificum Dominus noster Jesus Christus remuneratorem se constituit, cum aeternam vice gloriam in futuro temporalia largientibus pollicitus fuerit, sperantes in Domino, cujus causa agitur, et qui dixit: *Confidite, quia ego vici mundum*; quod hujusmodi infidelium conatus frangentur, et interitus quos Christianis minitantur in ipsos redundabunt, si fideles ipsi quod ad eos pertinet efficere properabunt.

« Et cum ad praedictam infidelium rabiem et potentiam reprimendam in tanto Christianorum periculo necessaria sit omnino armorum vis ac potentia, et maritima classis, et terrestris non parvus exercitus, nec ea fieri, educari et sustentari possit sine gravissimo sumptu, et quoniam nos non tam propter illam gravissimam impensam, ac maximos sumptus pro Graecorum, Armenorum et aliorum unione a nobis expositos, quorum sumptuum neminem participem fecimus, nec quemquam gravare volumus, quam propter etiam graves molestias et oppressiones quamplurimas, quas Romana Ecclesia nostris temporibus passa est ac etiam patitur, de praesenti pecuniis exhausti sumus, et vires nostrae adeo exiles factae sunt, ut nullo modo omnis tot sumptuum nostrae et Romanae Ecclesiae

facultates tolerare possent, volentesque adimplere praecipuum omnipotentis Dei, quod nobis ab ipso conceditur. Qui nos licet immeritum speculatorem domus suae constituit: « Speculator enim, « ut sanctae memoriae Gregorius magnus praedecessor noster dicit, « semper in specula altitudinis stare debet, ut quidquid eventurum est longe prospiciat ». Hoc sancto admoniti praecipio omnibus et singulis Christi fidelibus, ne sanguinem eorum, qui in tam imminente discrimine forsitan perituri sunt (quod omnipotens sua ineffabili clementia avertat Deus) ipse de manu nostra requirat haec atrocissima et fidelium imminenti pericula, per praesentem muniamus, ut quilibet pro viribus periculo exposita fidei Christianae in praedictis partibus et terribili expectatione languentibus Christianis, auxilium afferat, consilium et favorem, ne hujus calamitatis et persecutionis ignis per omnes fidelium partes serpat et impetu quodam insuperabili adjacentes partes continue devoret. Speramus enim et a certo tenemus, Dei ineffabili misericordia confisi, et ut hujusmodi navalis ac terrestris exercitus executionem habere possit praeter alias Christianorum utilitates et commoda non modo mare hoc magnum, quod a Gadibus usque Constantinopolim et Cyprum extenditur, in quo Afri Mauri quamplurima navigantibus nocumenta afferre solent, secure tuteque a Christianis navigari poterit, sed etiam magna lataque Christianis sequentur dominia et taliter tam praedictorum impiorum, quam aliorum infidelium superbia impietasque reprimeatur, quod fides Catholica atque religio Christiana maxima suscipiet incrementa. Verum, ut praediximus, cum nos soli hujus maritimae classis et terrestris exercitus, ut deus testis est, expensas facere non possimus, aliorum Christi fidelium et praecipue Catholicorum subsidia et auxilia ac praesidia requirere compellimur; dignum est enim, et misericordiae et charitati Christianae conveniens, ut personae praesertim Ecclesiasticae in omnibus Christianorum partibus constitutae aliquid de patrimonio Jesu Christi, de redditibus beneficiorum suorum pro tam communi et necessaria republicae et Christianae fidei causa attribuant ad sumptum hujusmodi tolerandum.

19. « Cupientes igitur super his, ut tenemur salubriter providere, felicitis recordationis Romanorum Pontificum praedecessorum nostrorum vestigiis inharentes, ac justis et necessariis imperatoris, regis ac patriarchae praedictorum, ac nonnullorum principum et aliarum personarum Catholicarum supplicationibus annuentes, matura deliberatione prehabita cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus, ac tam pro civitatis Constantinopolitanae, quam praefati regni Cyprae ac Rhodi aliorumque Christianorum, quos supra memoravimus, conservatione atque tutela, et dictarum quas Christianitas perdidit,

provinciarum recuperatione, et pro hac summa urgenteque necessitate atque evidenti utilitate universalis Ecclesiae et fidei Catholicae, unam decimam, alias per Basileense Concilium pro sumptibus et expensis ad Graecorum unionem necessariis impositam, et per nos confirmatam non decretandam neque exigendam, nisi postquam dicti Graeci venissent, quam pro tunc, quia aliter pro dictis expensis providere potuimus, et clero compassi exigere noluimus, omnium reddituum et proventuum ex Ecclesiis, monasteriis et aliis beneficiis quibuscumque et piis locis habentibus beneficia Ecclesiastica vel decimas sibi unitas, in universo orbe consistentium, unius anni a festo Resurrectionis Dominicae proximo futuro inchoandi, et continuo subsequenter quantocius fieri poterit, aut saltem in festo B. Joannis Baptistae ab omnibus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, praelatis et personis Ecclesiasticis saecularibus et regularibus, exemptis et non exemptis», et infra, «Ordinibus Mendicantium et S. Mariae Servorum, ac monasteriis sororum et monialium Ordinum quorumcumque ac hospitalibus pauperum duntaxat exceptis, solvendam, exigendam et colligendam secundum taxam in hujusmodi decimis observari solitam et consuetam, et ad conducendam classem et exercitum fidelium contra infideles convertendam, auctoritate Apostolica de praedictorum S. R. E. cardinalium consilio decernimus et declaramus per praesentes. Et nos, licet immeriti, caput simus in terris Ecclesiae militantis, ut membra nostra praelatos, et nobis inferiores et subditos nostros invitemus extra decimam hujusmodi libenter et liberaliter persolvendam, incipientes a nobis ipsis, omnium reddituum et proventuum ex communibus servitiis et annalis ad cameram Apostolicam spectantibus partem quintam ad eundem usum classis et exercitus fidelium deputamus ultra illud quod, Deo favente, facere intendimus, necnon fratres nostri S. R. E. cardinales ultro et sponte pro tanto bono tamque pia et necessaria re communem totius Christianitatis ac fidei concernente utilitatem, omnium suarum Ecclesiarum ac monasteriorum et beneficiorum quorumcumque decimam partem persolvendam liberaliter se paratissimos obtulerunt. Volumus tamen ne hujusmodi exigendae pecuniae in alios usus convertantur, quam pro hac necessaria fidei causa et classe et exercitu fidelium parandis, etc. Datum Florentiae anno Incarnationis Dominicae MCDXLII, kal. Januarii, Pontificatus nostri anno XII».

20. *Turci fusi ab Hungaris, unde rerum conversio in Macedonia et aliis provinciis.* — Quod ad victoriam spectat a Joanne Huniade Vayvoda et Wladislao rege apud Sophiam urbem de Amurrate partam, de qua meminit Pontifex ac superiori anno mentio facta est; tantam fuisse ferunt¹, ut nostri numero impares centum millia Turcarum fuderint, triginta millibus caesis, et quatuor millibus captis: adduntque Christianum exercitum progressum ad fines Thraciae et Macedoniae pridie natalitii diei Christi Domini et Carambejum Asiae praefectum in eos jam defessos irruentem ad Hamum ipsos profligasse: reductas deinde in Pannoniam Christianas copias, regemque Wladislaum Budam ingenti pompa ingressum, recta sacrum Deiparae templum nudis pedibus adiisse, atque in eo Turcarum signa ex voto delixisse. Caeterum ex Pontificiis, de quibus paulo ante memoravi litteris corrigendi, qui eam victoriam in hunc annum conjiciunt, cum superiori anno contigisse constet (1): quo etiam acciderat Constantinopolis oppugnatio. Referunt vero Turci Annales² Caramanum hoc anno armorum societatem cum Hungariae rege adversus Amuratem communem hostem coivisse, atque Hungarum cum Huniade in Turcicum imperium irrupisse, atque castrum altum, Nissam et Sarkiven flammis delevisse.

Eae victoriae non modo Serviam ab Amuratis tyrannide, restituta in pristinam dignitatem Georgio despota, liberavere, verum excitarunt³ etiam Scanderbegum, tum Arrianitem Cominatum, tum alios Macedoniae principes et regulos ad dejiciendum a suis cervicibus Amuratis jugum, qui viri principes celebrem hoc anno egerunt in eadem provincia conventum, in quo Scanderbegus eleganti oratione eos praeinuit, non fidendum Turcis, qui per speciem pangendae pacis Joannem Casriotum parentem suum, tum Mysios et Graecos oppressissent, nimiamque illam credendi facilitatem exitum parare; et quamvis plurimi Turcarum triumphum enumerari possent, tot tamen in Macedonia fortissimos duces ac populos superesse, ut si inter sese jungerentur foedere, Turcicam vim possent contunderi: «Quid», inquit Scanderbegus, «de tot ejus in me odiis, tot simultatibus dicendum erit? Quid de insidiis illis, quae non solum vobis, sed universo ferme terrarum orbi vulgatae vel

¹ Callin. de reb. gestis Wladisl. l. II. .En. Sylv. de Europ. c. 5 et alii. Bonf. l. III. dec. 5 et 6. Thuros. c. 40. Crom. l. XXI. Jo. Leuncl. in Annal. Turc. — ² Hanival. l. XIV. p. 2. Murates Drago. in Amurat. l. et Leuncl. ex iisd. — ³ Marin. Barlet. l. I. de vit. et gestis Scander.

(1) Partam superiori anno de Turcis ab Wladislao rege Hungariae victoriam cum altera hoc anno relata confundens annalista erroris arguit eos, qui hoc anno feliciter bellatum ab Hungaris in Turcas tradunt. Sed nec ipsi errarunt, nec errat annalista. Praelium igitur insigni anno superiori gestum est a Polonis Hungarorum copiis adjunctis. Presenti vero anno pugnatum fuisse ab Hungaris feliciter Wladislaus ipse testatur litteris datis die IX Novembris anni MCDXLII ad Franciscum Foscari Venetorum ducem, quas recitat auctor Miscellae Bononiensis ad hunc annum. In illis vero locum pugnae Nissam indicat; diem vero III Novembris, fuscumque exercitum 30000 Turcarum addit, quos fugientes insecuti victores plures etiam in fuga trucidarunt.

eruentissimo hosti aliquid potuissent lachrymarum elicere? Quid demum de miserabili fratrum meorum caede, quos omnes eodem ferme temporis momento apud eum funesto fato absumptos his oculis vidi? Parumne hoc igitur, prohi dolor! me ad hunc usque diem imbutas sanguine meorum manus adspicere potuisse, et apud homicidam impium tam certo vite periculo omnes ferme dulcioris aetatis annos transegisse? Sed quid in his immoror? Ostendet prope diem omnia an probe an improbe facta eventus belli justus iudex. Unum illud polliceri ausim omnibus, vos militem me vel duces invicta patientia ad omnes labores subeundos, ad quaecumque pericula habituros, non dies, non noctes in aliquo tempore vestrae pariter et Christianae rei sum defuturus, etc. » Assensere peroranti Scanderbegi Macedones, bellique adversus Turcas pro religione et communi libertate gerendi militare imperium detulerunt.

De felici hac Macedonicarum rerum conversione ac de Georgio despota avito Serviae regno restituto certior factus Eugenius Pontifex, mox Arbanensi episcopo provinciam dedit ¹, ut Albanenses et Rascios, qui filios suos Turcis impiae militiae adscribendos tradendo aliave patrandi flagitia censuris Ecclesiasticis se irrefugerant, redeuntes ad castra Ecclesiae omni noxa solutos piorum communioni restitueret.

« Venerabili fratri Andreae episcopo Arbanensi, salutem, etc.

« Apostolicae Sedis copiosa benignitas commissi sibi gregis Dominici sedula solertia curam gerens, ad ea libenter intendit et praebet vigilantiae suae partes, per quae animas lucrificat Christo Redemptori. Sane pro parte tua nobis nuper exhibita petitio continebat, quod in civitatibus, terris, castris, villis et locis in provinciis Albaniae et Rasciae et partibus circumvicinis constitutis, quarum aliquae et pro magna parte, prohi dolor! sub iugo impiae servitutis infidelium Turcorum sunt redactae, et per illos occupatae delinentur magna fidelium tam Ecclesiasticarum quam saecularium personarum, quarum aliquae homicidium, quaedam membrorum mutilationes committere, nonnulli manus violentas etiam cum sanguinis effusione in personas Ecclesiasticas injicere, aliqui a Turcis huiusmodi hostiliter et crudeliter oppressi, ut majora damna evitarent, licet inviti, certam partem seu quotam fidelium de quolibet ipsorum domo dare et assignare, nonnulli quosdam fideles pro certo pretio vendere ipsis Turcis, et quosdam eis donare praesumpserunt, aliqui vero scienter, quidam ignoranter tertio seu quarto consanguinitatis vel affinitatis gradibus conjuncti dispensatione Apostolica desuper non obtenta, matrimonia inter se contrahere, nonnulli etiam quam-

plura alia diversa crimina, excessus et delicta perpetrare praesumpserunt, quorum multitudo fore dignoscitur.

« Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, ex personis praedictis aliquae propter nimiam locorum, in quibus moram trahunt a Sede praedicta distantiam viarumque discrimina, nonnullae vero propter facultatum ac rerum carentiam sive inopiam, et quaedam ex negligentia seu forsitan ignorantia pro absolutionis beneficio ab excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis atque poenis, quas praemissorum occasione quomodolibet incurrerunt, necnon opportuna super irregularitate per eos, pro eo quod sententiis et censuris praedictis seu earum aliqua ligatae missas et alia divina officia celebrarunt, aut se illis immiscuerunt contracta consequendis dispensationibus Sedem Apostolicam adire haecenus distulerunt, pro parte tua, qui sicut asseris de dictis partibus oriundus existis, ac praedictarum delinquentium personarum animarum salutem plurimum zelo charitatis, fidei et devotionis accensus concupiscere et zelare videris, nobis fuit humiliter supplicatum, ut personis ipsis delinquentibus paternalis super his providere diligentia curarem.

« Nos itaque, quos more pervigilis pastoris decet de quarumcumque animarum salute cogitare, huiusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati tuae omnes et singulas tam Ecclesiasticas quam saeculares personas delinquentes, etc. ». Confert illi Pontifex ad biennium auctoritatem, ut earum provinciarum fideles censuris ob ea scelera devinctos sacris templisque restituat, Ecclesiasticos quorumcumque nexum religione ut munera obeant exsolvat, conjunctos affinitate in connubiis initis perflare permittat, atque etiam alios tertio et quarto gradu se attingentes ex iis provinciis oriundos jungi matrimonio ob justas causas indulgeat, peregrinationis ad limina Apostolorum et alia minora vota cum piis operibus commutet, ea tamen lege, ut quae gratis acceperit gratis conferat. « Dat. Senis anno Incarnationis Dominicae MCDXLIII, non. Aprilis, Pontificatus nostri anno XIII ».

21. *Scanderbegi insignis victoria in Turcas, de qua ei gratulatur Vladislavus rex.* — Praeclarum Albanensium exemplum Rascii, ut sperabat Pontifex, non sunt secuti ¹; Georgius enim despota quanquam Hungaricis armis regno restitutus, Amurati barbaro fidem habere maluit quam una cum Hungaris et Macedonibus ac Romano Pontifice Christianam rempublicam tueri. At Amurates Scanderbegi et Albanensium defectionem ulturus, antequam Latinus exercitus opem laborantibus ferre posset, Alybassam cum exer-

¹ Lib. VI, p. 168.

¹ Mart. Barlet, l. II, de Vit. et Gest. Scanderbeg.

citu quadraginta millium lectissimorum equitum in Epirum et Macedoniam effudit; conceptaque erant a Barbaris spes, ac vulgo jaectatae voces, de Scanderbego in aliqua civitate obsesso propediem supplicium sumptum iri, quin etiam tantus terror incessit cunctos Epiri populos, ut undique rustici cum peccatoribus ex agris in urbes confugerint. Verum Scanderbegus, cum octo tantum millia equitum peditumque septem millia ex omni multitudine delegisset, monuissetque non ipsis Venetos principesque Italicos defuturos, prope Dibram inferiorem octogesimo a Croia milliari hostes adortus spectabilem habuit de ipsis victoriam, de qua hæc tradit gestorum ejus scriptor: « Victor ex omni parte exercitus tam præclaram victoriam recensebat vix ipsi credibilem victo; et ingentem tam exigui temporis operam mirabatur; pugnatum est enim a sole orto ad tertiam horam diei. Cæsa sunt eo prælio Barbarorum ad xx duo millia, vivorum duo millia capta, signa militaria viginti quatuor. Ex victoribus pauci cecidere: vix centum viginti feruntur, licet vulneratorum longe fuerit numerus ».

Cum celeberrimæ hujus victoriæ fama Pannoniam pervassisset, Wladislaus Hungariæ rex, qui, auctore Juliano cardinale legato, arma ad tundendam Turcicam ferociam parabat, Scanderbego de ea est gratulatus¹, simulque ad ineundam cum Hungaris et Romano Pontifice, necnon cum Philippo Burgundiæ duce armorum societatem hortatus est, fecitque certiorum non terrestri tantum, verum maritimo quoque exercitu Turcam appetendum, atque ad distrahendas ejus vires Hellesponti angustias a nostrorum exercitu obsessum iri. Ex quibus confirmantur ea, quæ Eugenius litteris suis prodidit: cæterum lector facilem veniam dabit si Wladislaus nonnullis vocibus interdum utatur, quæ ex veteri ethnicismo ad grammaticos fluxere.

« Wladislaus Hungariæ et Poloniæ rex Scanderbego Albanorum principi, salutem plurimam dicit.

« Distulit fortasse in hoc tempus fortunam istam gratulationem nostram, quo non tantum hodie tibi ob recuperatum feliciter imperium, sed pari etiam prudentia fortitudineque defensum duplici rei prosperæ eventu gratularemur. Gratulamur itaque, nec tibi tantum, verum etiam Christianis omnibus, quod tanta sit benignitate Dei per virtutem nunc tuam rei Christianæ accessio facta, quandoquidem non minima semper inter cætera mala nostra clades illa ducenda fuit Epiroticæ gentis amissio, cum Joannes Castriotus pater tuus princeps (ut audio) de omnium animis optime meritis, neque tibi in adia degenti polestate regnum avilum filio

tradere, neque aliter ab Amurate oppressus imperio suo consulere potuit, et viveret, utinam nunc! felix te nato parens, qui omnium superasset fortunam, si te ante vidisset, quam a vita discederet. Ita unus plane videris mihi (pace omnium dixerim) hac tempestate princeps sicut omnibus animi corporisque bonis, ita divino quodam fato præditus, cujus auspiciis non solum tula in posterum omnis Epiroticæ terræ ora futura sit, sed cuncti præterea populi a corpore Macedoniæ imperii nefario Othomanorum latrocinio jam pridem direpti in antiquam formam juris ac ditionis suæ redituri. Quid enim (ut cætera taceam, quæ et apud Barbaros vel puero tibi olim, tanta in dies crescente invidia, maximum nomen prodiderunt) victoria illa speciosius, quam nuper Alybassa cum tot copiis fugato partam tibi ingenti admiratione æque audivimus ac credidimus ». Et infra: « Majoris penitus tibi gloriæ materia subest occasio contra Amuratem omnes veteres novasque tuas ac tuorum injurias ulciscendi nec privatas istas tantum, sed et publica id genus mala, atque tot oppressæ, ne dicam, extinctæ, jam fidei ludibria, si eum victore exercitu tuo isto nondum desperatis rebus nostris adesse velis. Invitant te ad hoc omnes Hungariæ et Poloniæ principes, ac viri fortissimi, invitat Julianus S. Angeli cardinalis cum piis illis Christianæ salutis militibus jam diu nobiscum in armis instructus; nihil præter tua signa expectamus quam si nunc oblatam utro a Deo immortalis occasionem non rejicis, debellari posse penitus omnes affirmant, expellique Turcas; et a tam diutina Europæ possessione deturbari.

« Omittendum itaque hoc loco apud te omne adhortationis genus censeo pro ea causa, quæ defensa salutem, lucem, libertatem spondet, amissa numerare horreo, satis nos hucusque tandem deservivimus Christiani, conflagravimus jam omnes, dum nemo incendium ad se trajecturum putat. Quid de Græco cernimus quantas de Triballorum imperio jacturas? Demum ipsas meas, totque exhausta atque exhaurienda in dies mala quis recenseat? Quis fortissimos principes Hungarici imperii propugnacula per omnes ætates amissos, et tot validissimos exercitus eodem funesto belli fato absumptos ac occisione ferme occisos, ita ut nulla sit in Hungaria jam domus, nulla matrona luctus experta. Audiunt hæc Christiani principes, neque movet ullum miserabilis sociorum calamitas, sic nos velut piacula quædam luendis omnium periculis hosti passim objectari patiuntur.

« Unus Eugenius sanctissimus Romanæ rei præses et Philippus Burgundiæ dux afflictæ fortunæ onus non detrectarunt, alter Julianum huic cum præclaro milite nobis adjunxit, Philippus classe instructa et in Hellespontum usque missa Turcis transilum, quantum in ipso fuit,

¹ Ext. ejus lit. apud Maria. Barlet. l. II. de Vit. et Gest. Scanderb.

fortiter prohibuit. Alia nunc nobis spes propinqua subest auxilio optandi, quare ultro nunc ad te ad tam necessarium bellum evocandum virtus tua imprimis cognita suasit, tum rerum omnium nostrarum periculum discrimenque elegit. Cæterum cum ignoret nemo id quod nunc sis incommodo acturus tuo, præter recentem adhuc domesticarum rerum tumultum et vix dum pacatum noviter redempti imperii statum, id te movere non debet, cum et tibi præclarissimum nomen hac expeditione sis pariturus, et hoc præsens beneficium apud minime ingratos animos sit collocaturus, quod enim prior tu hodie pro salute nostra dignitateque feceris, id nos pro tua laude et imperii incremento semper faciemus. Vale ». Ex BRŪA. Lectæ sunt in publico Albanensium senatu Wladislai regis litteræ, confirmavitque Scanderbegus ¹ sacrum cum Pontifice et Hungaro sociale fœdus, ac triginta millia Macedonum cum exercitu cruce signato se conjuncturum est pollicitus, datis ad eundem regem hæcæ literis :

« Scanderbegus Epirorensi princeps Wladislao Hungariæ ac Poloniæ regis salutem plurimam dicit.

« Accepi litteras tuas lætitia desiderioque pari, invictissime regum, quas cum in maxima dudum meorum frequentia legi jussissem, nemo omnium est auditus, qui tam justi belli occasionem a te oblatam non ultro adeundam censerit, ita et publice omnes et privatim singuli dixere, gratius quidquam hodie a Deo immortalis sibi tribui non potuisse, qui ut optimum regem aliquo sibi non ingratorum animorum officio devincerent, et rei Christianæ simul tam opportunam operam præstarent, gavisus sum maxime ipse in ea meorum voluntate, tum tua in primis, tum communi causa, cum ita animatos pro Christi fide et affectos milites nostros et omnium generum ordines vel sine ulla adhortatione viderim ». Et infra : « Utinam vellet Deus optimus maximus, Wladislac, ut possem ipse ad hoc præclarum bellum tibi tantum afferre virium, quantum sum animi et cupiditatis allaturus, non jaceret diutius fortasse in eo squalore Europa ab impio oppressa Amurate, non velut piaculo quodam aliorum fumarum folies Hungarico cruore Basileenses ac Varnenses campi, et Epirotico sanguine omnis Macedoniae angulus. Perivimus jam omnes, dum quisque sibi se tantum natum existimat. Sed quid nunc ipse mecum has inutiles querelas jacto, et nequidquam conqueror? Profecto neque virium me mearum pœnitet omnino, neque si acies tecum mihi ad tam felix bellum conjungere licuerit, fortunæ, id est, bellicæ felicitatis nostræ Christianum nomen (ut arbitror) unquam pœnitebit, ad ea namque xx millia militum, quæ in

Macedoniae finibus nuper Alybassam Inderunt, totidem adjicere in animo est, cum quibus quamprimum integrum fuerit ad vos iter arripiam, signa tua in omnem eventum secuturus. Vale ex Croja pridie nonas sextiles MCDXLIII ».

22. *Data opera pro comparatione classis in Turcas et pro convalidanda conjunctione Græcorum.* — Obstetit Scanderbegus et Albanensibus Georgius Servia despota, ne per Mysiam exercitum cum Wladislao conjungeret, ac Turcæ ex Europa ejicerentur, de quo proximo anno agemus. Quod vero ad classem Pontificiam attinet, de qua Wladislaus rex Scanderbegum fecerat certiore, ab ea Turcas trajectu ex Asia in Europam prohibitum iri; urgebat Pontificem Palæologus imperator, legato Andromeno Jagari oratore, ut eam magnifice instructam in Orientem mitteret: cui Eugenius respondit ¹ ornandæ classi se intentum, designatumque fuisse legatum cardinalem S. Clementis: tum eundem Palæologum hortatus est, ut confirmandæ Ecclesiarum conjunctioni operam navaret:

« Charissimo in Christo filio Joanni Palæologo imperatori Romanorum illustri, salutem.

« Accessit ad præsentiam nostram dilectus filius nobilis vir Andromeni Jagaris orator serenitatis tuæ, quem hilari vultu et libenti animo accepimus. Idem autem ex his quæ nobis retulit, præcipue charum habuimus, quod pro tua solita corporis qualitate bene valere asseveravit. Quantum autem ad apparatus classis pro expeditione adversus Tencros pertinet, de quo nos idem orator tui ex parte requisivit, diligentem ei rei operam dedimus, continuoque damus, prout orator ipse plene informatus a nobis tuæ celsitudini latius reserabit, hodieque a nobis hinc recessit dilectus filius noster Franciscus tituli S. Clementis presbyter cardinalis sanctæ Romanæ Ecclesiæ vicecamerarius, quem ob hanc dumtaxat causam, ac partes Græciæ legatum nostrum et Apostolicæ Sedis transmittimus, a quo cum eandem serenitatem ipsum convenire contingeret, eris de occurrentibus singulis plenissime informatus. Reliquum est, ut Jesum Christum Dominum nostrum sincero corde exoremus, ut opus istud pro sui sacratissimi nominis honore inceptum prospero eventu secundare dignetur. Quo autem vota nostra magis æquis et propitiis auribus exaudiat omnipotens Deus, curare omni ope et diligentia velit eadem excellentia tua, quod negotium unionis, quam tantis laboribus et expensis partam fuisse nosti, felicioribus in dies successibus ampliatur. Dat. Senis, etc. III id. Junii anno XII ». Ad perducendam eam conjunctionem submissa est classis in Turcas, sed non obsedit Hellesponticas fauces opportuno tempore, quare Amurates exercitum ex Asia in Europam adversus Wladi-

¹ Ext. ejus lit. apud Barlet. l. II.

¹ Lib. XII. p. 153.

laum Poloniae regem traduxit, ut videbimus.

Interea dum idem rex Turcas ad confirmandos Graecos in obsequio et conjunctione Rom. Ecclesiae persequeretur armis, piis etiam edictis Russos et Podolicos, qui Graecanico ritu vivebant, ad Romanae Ecclesiae gremium pellicere amissus est; sanxit¹ enim praesules Graeci ritus cultores suis sceptris obnoxios, qui Florentini decreta Concilii amplecterentur, iisdem honoribus et immunitatibus, quibus Latini antistites in Polonia Hungariaque perfruuntur, potituros.

« Wladislaus Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Rasciae, Sclavoniae, Galliciae Comaniaeque, etc. rex, necnon terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Lancitiae, Lituaniaeque princeps supremus, Pomeraniae Russiaeque dux et haeres, etc.

« Cum Spiritus sancti cooperante clementia Ecclesia Orientalis, ritus videlicet Graeci et Ruthenorum, quae longis, heu! temporibus in disparitate quadam et scissura fidei sanctae et divinorum sacramentorum, non sine nullorum salutis dispendio, ab unione sanctae Romanae Ecclesiae fluctuare videbatur, et quam unionem patres nostri, imo tota plebs Catholica temporibus nostris videre cupiebat, modo jam, miserante Domino, decretis sanctissimi domini Eugenii papae IV et aliorum Patrum plurimorum fidei sanctae zelatorum cum ipsa sancta Romana ac universali Ecclesia reducta sit ad identitatem dudum desideratae unionis, pro tanto, ut ipsa Ecclesia Orientalis praelatique et clerus universus ejusdem ritus Graeci et Ruthenorum in amplitudine dominiorum nostrorum et ditioni nostrae subjectorum ubilibet consistentes, qui alias stante hujusmodi disparitate et scissura quamdam depressionem sustinebant, restitula ipsis libertate divino cultui insistere possint, et Salvatoris nostri clementiam pro salvandis fidelium animabus, et sanctae fidei conservando statu in pacis dulcedine uberius exorare valeant ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, qui nos suo redemit pretiosissimo sanguine, universis Ecclesiis, earumque episcopis seu Wladicis, praelatis, clero et caeteris personis Ecclesiasticis ejusdem ritus Graeci et Ruthenorum haec omnia jura, libertates, modos,

consuetudines et immunitates universas duximus in perpetuum concedendas, et praesentibus concedimus, quibus Ecclesiae omnes regnorum nostrorum Poloniae et Hungariae, etc. horumque archiepiscopi, episcopi, praelati et caeterae personae Ecclesiasticae consuetudinibus fruuntur atque gaudent. Volumus insuper et praesentibus decernimus, quod a modo nullas dignitariorum, capitaneorum et officialium terrigenarum et caeterorum subditorum nostrorum, cujuscumque status aut conditionis existant, et praecipui regni nostri Poloniae praedicti, singulariter autem terrarum nostrarum Russiae et Podoliae et aliarum ipsis annexarum de jurisdictione episcoporum, Wladicorum et praelatorum ejusdem ritus Graeci et Ruthenorum, sed neque de judiciis sacerdotum seu plebanorum ipsorum, imo de causis matrimonii aut divoriorum se deinceps impediunt in terris praedictis quomodolibet et quoquo modo, non obstante quavis consuetudine hactenus in terris praescriptis qualibet in contrarium observata. Praeterea, ut iidem episcopi seu Wladicis caeterique praelati et Ecclesiasticae personae supraedicti ritus Ruthenorum vitae adminiculis sustentati ad laudes Deo exsolvendas eo commodius intendere possint, ipsi et eorum Ecclesiis universis, in dominiis nostris ubique existentibus, omnes villas et possessiones quaslibet, quibuscumque nominibus censeantur, quae ab antiquo ad ipsas Ecclesias pertinere videbantur, et per quascumque personas et in quibuscumque terris et districtibus nostris in praesens habitas cum omnibus eorum juribus pia mansuetudine duximus restituendas, et restitui- mus per praesentes, etc. Actum et datum Pudox feria VI proxima ante Dominicam, Oculi, anno Domini MCDXLIII ». Tam praeclearum principem arcano Dei judicio pro Christo pugnantem in praelio occubuisse proximo anno lugebimus: nunc ad Basileenses, qui veluti cum Turcis in exilium rei Christianae conjurassent, Eugenium pro Orientalis Ecclesiae salute desudantem suis iniquis dissidiis fatigarunt, sermonem traducamus (1).

23. *Basileensium novatorum ausus de celebrando tertio Concilio.* — Tradunt Acta Patriciana¹ hoc anno novatores Basileenses damnasse inter alia propositiones, quae affirmant, Christi fideles

¹ Ext. autograph. in archiv. archiep. Kijovien. cujus exemplar transmissum ad Paul. V.

¹ Act. Basileen. conciliab. apud Patricium.

(1) Hoc anno Aprili mense Graeci schismatici in Synodum Hierosolymae coeuntes sub Arsenio Caesareae Cappadociae metropoli totius Orientis exarcho, assidentibus Philotheo Alexandrino, Dorotheo Antiocheno et Joachimo Hierosolymitano, caventur ne quis ab episcopis qui cum Latinis convenerant sacris initialibus munus summi exerceret, nisi prius eorum pietas et cohesio Graecis opinionibus discuteretur probareturque. Synodali hujus decreto parere detrectantes, illos censuris jam tunc devovebant. Has litteras Graece Latineque ex Allatio dedit P. Bandurius in suo Imperio Orientali tom. II, pag. 690 edit. Ven. Quem tamen in eo corrigendum censeo, quod indicat ad Concilium illud pertinere alias litteras, quas ibi subdit ad imperatorem absque nomine auctorum scriptas, in quibus scriptores illi (quicumque tandem fuerint) renuntiant imperatori se litteras ab Eugenio tres accepisse, quibus ad consensum Ecclesiarum invitabantur, respondisse vero se aiunt paratos esse quidem ad unionem, si Latini Graecas opiniones admiserint. Tum ad imperatorem versi, admissuros se illum profitentur, siquidem Graecis opinionibus obsequatur; si Latinis consentiat, illum aequae ac Latinos illos se repudiare. Has litteras a patriarchis Syriae forte ad imperatorem datas cum Bandurio admitto. An vero ad idem Hierosolymitanum Concilium referenda sint ambigo, inscribuntur enim mense Decembris *Indictionis sextae*; quae sane Indictio Graecorum more a Septembri coepta annum praecedentem MCDXLII signat; quare si a Concilio Hierosolymitano editae statuerentur, Concilium illud ultra tres menses, a Decembri nempe usque ad Aprilim perseverasse oportet, quod vix fieri potuisse credo.

non teneri de jure Dominicis et solemnibus diebus missas in suis parochialibus Ecclesiis audire, et confessos apud Mendicantes non teneri etiam semel in anno confiteri proprio sacerdoti: quae sanxere, tum ut discordias inter parochos et religiosos Ordines sererent, tum ut ea ratione clerum saecularem sibi quasi parochorum et episcoporum auctoritatis vindicibus conciliarent, tum etiam Pontificum, qui religiosos Ordines immunitatibus amplissimis donavere, auctoritatem infringerent: sed eorum artes ad irritum cecidere. Conati vero sunt nonnulli acephali, qui nec Eugenio nec Basileensibus studere se praeferebant, sacrosanctam Pontificum in universalem Ecclesiam potestatem evertere, moliebanturque Concilium tertio loco celebrare, atque, Eugenio et Amedeo exauctoratis, tertium in Pontificum solum elevare: cuique subvereretur Christi vicarius, ne Germani Castellae regem in eam trahere sententiam pertentarent, Joannem cardinalem S. Petri ad Vincula dissipandae illi molitioni operam dare jussit¹.

«Eugenius, etc. Si forte contingat memoratum regem Castellae (nimirum Joannem) ab charissimo in Christo filio nostro electo in Romanorum regem vel quovis requiri, ut tertio loco per Germanos, ut ipsi asserunt, eligendo assensum praebet, aut illuc mittat, velit tua circumspectio ipsi regi ad memoriam reducere, nuntios ac litteras tam ad ipsum electum et electores imperii, quam ad regem Franciae ac alios principes per suam celsitudinem destinatos, quorum mediis ita clare in favorem nostrum et dictae Sedis suam voluntatem adversus tertii voti fautores declaravit, ut jam nullo modo regiam coronam deceat aliquid super hac re in contrarium innovare, etc. Dat. Senis in Augusti anno XIII ».

Subornare etiam Germani reliquos principes conabantur; Fridericus enim Caesar pristinam Ecclesiarum conjunctionem celebrato in tertio loco Concilio redintegratum iri opinabatur; cujus litteris respondit una cum Genuensibus suis Raphael² dux, rem tanti momenti esse,

ut caveri maxime oporteret, ne nimia acceleratione peccaretur.

«Raphael dux et consilium invictissimo principi Friderico Romanorum regi semper Augusto.

«Litteras regias, invictissime princeps, xxiv Junii superioris die Viennaee datas, sero quidem, sed debita veneratione acceperimus, uti quos sacrum imperium in peculiare filios semper habuit, honoribusque ingentibus ac saepe beneficiis exornavit, et quanquam exploratissimum haberemus animum sublimitatis vestrae ad universale bonum Ecclesiae maximo studio et summa vi anhelare, juxta tamen nos, vix dum lecto litterarum initio, hoc ipsum earum etiam testimonio cognovisse, in quo quidem majestatis vestrae proposito digne collaudando, quanquam nullas vires, nulla hominum ingenia satis esse arbitremur, nos tamen quantum datur illud laudamus, praedicamus et omni genere laudum extollendum ducimus; neque enim videmus, quid sit aliud, quod aequè possit nomen vestrum aeternitatis gloriae consecrare, quam pro Dei sponsa Ecclesia, ejusque incrementis, ac vera tranquillitate excellentiam vestram nullas curas, nullas vigiliis, nullos denique labores effugisse. Quod autem ipsis iisdem litteris majestas vestra nos hortatur, praelatos legationemque die stata ad eam urbem mittere, ubi novum haberi Concilium decretum fuerit, dicimus non ignorare rem de qua agitur, maximam et summam omnium esse, in cujus comparatione omnes mortalium res parvae lenesque judicandae sunt, cum praesertim ipsius Dei causam directe aspiciant, cui et animorum simplicitas et rectitudo consilii maxime debeantur. Itaque ne quid ex prope ratione peccemus, curabimus quid nos deceat intelligere, ita ut cum statuta dies advenit, iis quae dignitatem, amplitudinem veram, tranquillitatem Ecclesiae intueantur, nequaquam pro virili desimus, etc. Dat. xviii Septembris MCDXLIII (1) ». Non tam tollere, quam confirmare schisma, celebrato ea ratione Concilio, nitentur Germani, cum sibi auctoritatem in Pontificem non ambigunt ea Synodus more Basileensium arrogatura foret, ac pessimi exempli fuisset Pontificem ob defensam adversus novatores

¹ Lib. XII. p. 156. — ² Extant ejus lit. inter Epist. princ. mundi collect. de Hieron. Nigro p. 23.

(1) Raphaelis Adami ad Fridericum litterae, quas annalista hic recitat, subobscurae sunt, nec satis lucis veritati historicae affunderent, nisi lumen ex coevis historicis acciperent. Igitur Fridericus, qui cum pluribus Germaniae principibus neutram in partem inclinare se professus erat, quamvis Eugenum verum Pontificem cognoscebat; dictam seu conventum principum ad Nurnbergam hoc anno die festa Purificationis B. M. V. indixerat, quam tamen aliquanto serius protractam arbitror, cum altera post menses sex celebranda ad diem XI Novembris decreta fuerit. Prior ille conventus utpote infrequens, Friderico pariter ad alia distracto, nihil de pace Ecclesiae firmavit; sed agendum de illa statuit in alio conventu ibidem post sex menses de Sancti Martini XI Novembris celebrando. Eo principes et reges Fridericus invitavit per litteras mense Junio signatas, quas inter alias ad regem Galliae datas exhibet P. Martene col. 977. Ex his discimus agendum ibi fuisse de ratione Concilii Oecumenici habendi, ubi lites omnes dirimerentur, et pax optata daretur Ecclesiae. In hanc pariter sententiam scriptas arbitror litteras ad Raphaelem Genuensem ducem, quamvis ipse in suis litteris per oscitantiam scribat se et Ecclesiarum Liguriaee praesules invitatos fuisse ad Concilium Viennaee celebrandum; quem locum ne venisse quidem in mentem Friderici penes me exploratum est. Accuratior Sanutus in historia ducum Venetorum scribit mense Junio redditas fuisse senatum litteras Friderici postulantis, ut ad festum S. Martini mitterentur Nurnbergam legati, quo communi cum legatis caeterorum principum consilio de loco ubi agendum esset generale Concilium deliberaretur. In eandem sententiam Acta Patriciana loquuntur. Quid in eo conventu actum sit ignorare me profiteor; ex ipso tamen eventu crudatur, nihil de Concilio decretum, et in sententia Concilii postulandi perseveratum fuisse. sequenti anno alterum Nurnbergae conventum ea de causa coactum, sed incerto exitu habes in Annalibus num. 13.

et perduelles Pontificiam dignitatem honore dejeci, quod postea Fridericus ipse et septem viri probe intellexerunt.

Cæterum ex adscripta superioribus et aliis Eugenii litteris die constat illum magnam partem anni Senis traduxisse, Romamque reversum xxviii Septembris maxima pompa exceptum.

24. B. *Albergati obitus et laudes, et Alfonsi Tostati doctrina et sanctitas.* — Antea vero B. Nicolaus Albergatus tit. S. Crucis in Jerusalem presbyter card. qui Eugenium ipsum Senas fuerat comitalus, inde in cælos migravit¹, ut amplissima ingenium laborum, quos Romanorum Pontificum jussu pro Ecclesia pertulerat, præmia acciperet, de quo hæc Carolus Sigonius² in ejus Vita ex vetustis Monumentis decerpit: « Anno MCDXLIII. Nicolaus Pontificii præfectus ararii constitutus Senis, quo prosecutus Pontificem fuerat, VII idus Maii ex calculo periit. Eugenius, ut viventem hominem magni fecerat, sic mortuum eximie coluit, nam et justa ipse solennia solvit, et corpus Carthusiam transferri Florentiæ jussit. Civitas autem non magnificis solum exequiis, sed etiam dolore ac lacrymis quanti illum aestimaret, ostendit. Ejusdem post mortem sanctitatis multa documenta fuerunt, singulare vero illud, quod in somnis Thoma Sergianensi alumno suo apparuit, atque illum Pontificem futurum prædixit, ut Franciscus Filelphus scripsit in oratione ad Xystum Pontificem ». His de obitu Nicolai cardinalis consentanea tradit Poggius Florentinus in oratione funebri de ipso: « Obiit, inquit, Senis sexagesimo octavo ætatis anno. Exsequiæ ejus in majori templo celebratæ, quibus Eugenius Pontifex, qui illum unice dilexerat, affuit. Commendari profecto digna est tum cæteris in rebus, tum in hoc maxime Pontificis pietas, qui (quod raro antea auditum est) huic uni præstitit. Annos jam amplius quinquaginta in Romana curia sum versatus, amplius quinquaginta cardinales mortem obiisse memini, nullius unquam fneri Pontifex interfuit nullus; at et Eugenii egregia virtus, et defuncti merita postulare videbantur, ut in ejus funere vetus consuetudo intermitteretur. Itaque et erga unum suam benevolentiam ostendit, et tali honore mortuo præbuit virtutum suarum testimonium sempiternum ». Enarrat vero idem

auctor pluribus illius virtutes, quas in Carthusiano Ordine, tum in episcopatu Bononiensi, tum in cardinalitio gradu explicuit, atque hanc rationem subjicit cur a Romanis Pontificibus ad tot amplissimas legationes in variis regnis obeundas, de quibus suo loco diximus, adhibitus fuerit:

« Mirum fortasse nonnullis videri potest, cum tot cardinales essent in curia, quibus cæ legationes tam variæ demandari possent, cur hic solus potissimum legaretur. Sed erant in eo permulta, quæ sibi benevolentiam hominum conciliabant et præclarum reddebant apud omnes, primum summa religio, summa integritas et sanctitas morum, cum per omnem vitam temperantia et continentia singulari, doctrina erat præditus ac scientia rerum plurimarum, ut viris doctissimis æquari posset. Erat agendorum usus ac experientia, quæ in eo summam prudentiam efficiebant. Accedebat consilii gravitas, et animus in consultando omni passione vacuus, auctoritas, quantum in ullo homine esse potest, virtute et bene agendo contracta, mores probatissimi, ætas provecior nullo unquam tempore ulla vel parva vitiorum labe notata, in negotiis tractandis ac perficiendis sapientissimus habebatur. His virtutibus addebatur humanitas quædam et mansuetudo, quæ eum summe gratum omnibus reddebant. Digne ergo sua opera in rebus arduis Pontifices utebantur, cum non ad quæstum aliquem, sed ad laborem officiosum; non ad propriam, sed ad communem utilitatem se mitti arbitraretur: et omnino ex his, quæ ab eo in officio legationis concedebantur, nullum emolumentum prætendebat, gratis condonabantur omnia ab eo, qui didicerat: Gratis accepistis, gratis date. Bona Bononiensis Ecclesiæ, quæ sibi a Pontifice credita erant, secundum canonicas sanctiones distribuuit, majorem partem in usus pauperum et ædificiorum reparationem distribuens: nam domos episcopi instauravit et auxit pro dignitate Ecclesiæ et Urbis: domum quoque in Urbe magna ex parte construxit juxta Ecclesiam sanctæ Potentianæ, in qua et habitavit remotus a strepitu populari.

« Dum Romæ vixit, parentibus aut fratribus, aut aliis ex suo genere nihil ex bonis Ecclesiæ tradidit, asserens se dispensatorem a Deo, non largitorem esse constitutum. Familiam habuit honestam, quæ et honestatem servaret et contemptum vitaret, summam servans in omni statu moderationem. Cibi fuit parcissimus. Nun-

¹ Ferar. die IX Maii ex Chron. Carthus. Car. Zen. in ejus Vita. —
² Sigon. l. IV. de episc. Bonon. de Nicol. Alberg.

Porro ad Concilium Basileense quod attinet, hoc anno die XVII kal. Junii habitam fuisse sessionem XLV quæ in Actis excensis novissima est, cujus exordium: *Desideravit Ezechias* etc. penes me certum est. Licet enim in Actis editis inscribitur anno MCDXLII, eum tamen sessio præcedens V id. Augusti celebrata eundem annum MCDXLII præferat, heu utique non potuit ut sessio subsequens anno eodem et die XVII kal. Junii haberetur. Nec est cur inversionem aliquam præposteram in ordine sessionum suspicemus, ut quæ quadragesima quinta inscribitur, reipsa quarta et quadragesima recensenda sit; quæ vero est quadragesima quarta, quinta et quadragesima scribenda. Nam in prima sessione Concilii Lausanensis, vulgata apud Martene col. 996 hæc ipsa sessio *Desideravit Ezechias* etc. sub nomine quinta et quadragesima, ut reipsa signatur in editis, laudatur.

Concilium vero Romanum inceptum hoc anno die XIII Octobris asserit Petronus in Miscellaneis.

quam post aditam religionem, neque in infirmitatibus, quibus gravabatur sæpius, neque extremo vitæ tempore carnes comedit, vino utebatur quod satis esset ad vitæ sustentationem: religionis normam immaculatam servavit, eam religionem sequens, quæ a Jacobo Apostolo scribitur esse, se immaculatum ab hoc sæculo conservare. Surgebat media nocte orationi vacans, lineis non utebatur vestibus, cum semper cilicio interius uteretur, ac recubans in samentis. Sacræ Scripturæ continuum studium impartiebat, cum quid otii ab oratione et publicis superesset. Humanis quoque studiis tantam operam dedit, quantum sacrarum litterarum dignitas patiebatur. Vitam hanc cum tanquam peregrinus et advena transegisset, nihil in ea aut spei aut momenti ponens, mortem quoque contempsit, cum se ad meliorem sciret vitam profecturum: et cum summo dolore torqueretur ex calculo, qui postmodum libræ pondus in eo reperlus est, tanquam sciens extremum sibi diem instare, et medicos contempsit et dolores immensos summa patientia pertulit, agens semper gratias Deo, qui se etiam in extremo spiritu exerceri ad patientiam vellet. Deficiente natura, animam Deo reddidit, nihil de rebus extremis curans, nisi ut et familiæ rationem haberent, et pauperum meminissent, etc.» Dum etiam Senis agebat Eugenius, Alfonsus Tostatus Abuleensis episcopus plurimum scientiarum gloria florentissimus inter alias propositiones, quas more scholastico in Senensi Ecclesia principe biduo coram præsulum cœtu amplissimo sustinuerat, erroneam hanc temere protulit: « Licet nullum peccatum cujuscumque conditionis, et pro quocumque statu irremissibile sit, a pœna tamen aut a culpa Deus non absolvit, nec aliquis absolvere potest »; quæ mox a theologis damnata est, ipseque de hæresi apud Christi vicarium est postulatus. Qui ad leniendam publicam offensionem, quam ab invidis accensam conqueritur, doctissimam eamque prolixam valde sibi apologiam texuit¹, atque hac supplicii formula porrecta Pontifici suspicionem hæreseos omnem detersit.

« Ad papam Eugenium.

« Beatissime pater. Pridie exercitandi ingenii causa, sicut cæteris scholasticis viris solitum est, in hac sacra curia sanctitati vestræ quasdam conclusiones scholasticæ et disputativæ tenui, nihil ex me ipso determinare aut reprobare intendens, nisi quod sacrosancta Romana Ecclesia et sanctitas vestra determinant et reprobant; hoc enim semper mihi propositum fuit et est, et ego nunquam intendo recedere a veritate doctrinæ sanctæ Romane Ecclesiæ et sanctitatis vestræ, et omnia mea dicta semper illi et sanctitati vestræ submisi et semper submissa esse volo,

qualitercumque contingat me loqui. Quædam tamen conclusionum mearum visæ sunt aliquibus non satis consonare doctrinæ communi doctorum. Prima erat, quod peccatum pro nullo statu irremissibile est; in qua ego non volui sentire, quod peccatum in inferno, vel post hanc vitam dimitteretur aliquibus, sed sentio, quod nullum peccatum mortale potest dimitti homini nisi in vita, sicut tota tenet Ecclesia. Sed accepi illum terminum, *irremissibile*, stricte scilicet, quod licet peccatum animæ exultæ extra vitam nunquam dimittatur, tamen non repugnat ex conditione peccati secundum se posse remitti, licet repugnet ex habitudine animæ quæ jam est obstinata, etiam repugnet ex ordinatione Dei, qui disposuit non concurrere ad causandum actum contritionis cum animabus positis extra corpus. Si tamen posset esse, quod animæ existentes in inferno vere dolerent de peccato suo, scilicet in quantum offenderunt Deum, per illud remitteretur eis peccatum, et sic non est adhuc peccatum illud secundum se irremissibile, licet certum est quod nunquam remittetur, et tales modi loquendi recipiuntur apud omnes viros scholasticos, qualis ego fui, disputando ista.

« Alia particula conclusionis hujus erat, scilicet: *A pœna, aut a culpa Deus non absolvit, nec aliquis sacerdos absolvere potest*. In qua non intendi, nec nunc intendo negare potestatem Dei, nec sacerdotum in absolvendo, quia alias me oporteret concedere, quod omnes homines, qui semet peccassent, nullam possent habere remissionem peccatorum, et quod perirent æternaliter, quod tamen ego negabam et nego semper; sed ego concedo et concessi semper, quod Deus potest absolvere ab omnibus peccatis. Papa etiam potest dare plenariam indulgentiam, liberando hominem a tota pœna Purgatorii, scilicet faciendo, quod non veniat in illam, etiam si multa peccata commiserit, et hoc est, quod papa habet clavem liberam super totum thesaurum Ecclesiæ: concessi enim et concedo, quod sacerdotes minores possunt absolvere a peccatis, et possint tollere virtute clavium quamdam partem pœnæ Purgatorii, ad quam peccator post contritionem et confessionem manebat obligatus; dixi tamen, quod Deus non absolvebat a pœna aut a culpa, nec aliquis sacerdos, quia accepi istum terminum, *absolvere*, strictissime et istum terminum, *pœnam et culpam* strictissime, distinguendo pœnam et culpam a reatu, id est, obligatione: et isto modo dicebam, quod Deus vel sacerdos stricte sumendo absolvit a reatu pœnæ, et non a pœna, sed quantum ad realitatem idem est utrumque.

« Nec ego concedo nec credo minorem esse potestatem Dei, nec auctoritatem Dei et Ecclesiæ in absolvendo, quam crediderit usque huc aliquis doctor de Catholicis, cujus doctrina communiter teneatur, et etiam bene concedo istas

¹ Alfons. Tostat. tom. ult.

propositiones, quas ipsi dicunt, scilicet: *Deus absolvit a culpa: Deus absolvit a pœna: etiam sacerdos absolvit a pœna*; et omnes similes propositiones in sensu, in quo ipsi accipiunt, non distinguendo pœnam et culpam a reatu omnibus modis, quibus ego distinxi. Si tamen accipiatur strictissime, sicut ego accepi, debet concedi, quod absolvitur quis a reatu solo, et non a pœna nec a culpa: sed pœna tollitur ablato reatu, sive auferendo reatum, et iste modus loquendi convenit viris scholasticis, ad quos convenit stricte loqui de terminis». Et intra: «Hæc sunt, pater beatissime, quæ in prædictis sensi et sentio: nec tamen intendo deviare in aliquo a doctrina sanctæ Romanæ Ecclesiæ et sanctitatis vestræ, quæ si illud tenet, illud ego teneo, si hoc tenet, istud ego profiteor. Sed in omnibus determinationi et correptioni sanctitatis vestræ et sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam in sententia, quam in verbis me submisi et submitto, a qua nunquam intendo deviare, sicut nec hucusque aliquando sponte deviavi; nec etiam intendi præjudicare veritati aut doctrinæ vel auctoritati quorumcumque melius sentientium: sed omnia salva pace fidei et veritatis dicta sint». Non modo doctrina, sed etiam sanctitate eum fuisse celeberrimum memorat cardinalis Bellarminus¹, qui ejus opera recenset; additque: «Nec immerito de eo scriptum: Hic stupor est mundi, qui scibile discutit omne, et quod magis est admirandum, tanta scripsisse brevissimo tempore, cum non vixerit nisi annos quadraginta».

25. *Deiparæ auxilium miraculo confirmatum.* — In Galliis Angli cum Gallis in mutuuum exitium exercebant arma veteri pertinacia et immortali odio: inter quas grassationes contigit ut Gallus quidam Joannes nomine ab hostibus sæpius ultra mortem vulneribus confossus, implorata Virginis ope divinitus servatus sit: insigne miraculum ex vetustis Hallensibus Monumentis ita narrat Justus Lipsius²: «AN. MCDXLIII, comes fani S. Pauli (nobile et notum nomen est in illa et nostra Gallia) is cum bella ferverent inter Anglos Gallosque varia sorte et factionibus alita, gangræna hæc mali membra præne omnia florentissimi regni pervaderet, sors fuit ut ipse in arce Cartelera esset tractu Picardiæ. Illinc ad Delphinum ilurus, qui Compendii agebat. Ecce præmittit mane (dies Sabbati erat) metatorem suum, coquum et dispensatorem, ut parata omnia in diversorio Compendii reperiret. At illi leviter progressi hostium aliquam manum vident (ad sexaginta aut septuaginta erant) qui in subjectis prætis pecudes capiebant, agebantque, et si quid aliud in agris esset. Remaneant igitur trepidi domino nuntiaturi et hostes, et ad arma clamant. Comes vir magni animi

erat, nec talium expers, invocat suos, arma et equos expedirent, sequerentur si quis fidem et se amaret. Simul ipse in equum abit, assequitur, et una cum ipso fidus famulorum Joannes Gertrudanus nomine, qui seminermis, ut festinatio erat, comitabatur: idem aliquot alii, singuli aut bini advenientes, qui omnes tamen juncti vix octoginta, nec ab armis instructi satis erant. At hostes, qui in subsidio fuerant jam conspicient et primis illis juncti, facile ad mille quingentos accedebant. Joannes quem dixi advertit, ac dominum iræ properum et animi nimium abire, et sibi consulere hortatur. Nos interea, inquit, vilior manus propugnabimus, et tutum tibi receptum reddemus. Non movetur dominus, pugnat, sed ante eum Joannes, qui statim duplici sagitta ballistaria brachium trajicitur, et herum cum respicit iterum moniturus, tertia collum ei transit, tum: Domine, domine, inquit (o amor et fides!) consule tuæ vitæ, nam de mea est actum, et cum dicto ex equo delabitur, comes atque alii in vicinum oppidulum fuga delati servantur, sed comitem mœror feligit, amisso, ut putabat, tam fido ministro. Sed quem Dei et Divæ benignitas incolumem præter opinionem et pœne fidem reddidit.

«Nam dum ibi jacet inter viros quosque Diva Hallensis ei in mente atque ore est, et quæ tam multis quotidie auxilium esset, ut sibi in hoc discrimine opem ferret, precatur. Auditus est et simul manibus genibus nixus processit in viam proximam, et viribus defectus ibi hæsit. Nondum finis, mala accumulatur, ut remedia crescant, et discrimina iterantur, ut salutaris illa vis magis inclarescat; tres ex hostibus seorsim adveniunt scrutaturi omnia et prædam, ut fit, quærentes, miserum hunc vident, accedunt, pecuniam, annulos, vestem tollunt, sublatisque gladio exerto unus caput illi findit. Ne sic quidem moritur, sed Mariam identidem ingeminat, in ejus ac divæ Barbaræ honorem, ut fas sibi sit peccata apud sacerdotem expiandi precatur. Tangit etiam duros animos, Diva faciente, pietas, permittunt imo et operam promittunt atque ecce rusticanum sacerdotem per viam forte euntem vident, advocant et homini admovent. Expectant, ut finiat, et tum illi quoque dent suum finem, nam occidere nihilo secius hominem destinatum erat. Sacerdote igitur etiam adstante, unus eorum mucronem gladii, ut censebat, in guttur ejus defigit. Diva avertit et subuculam ejus modo scindit. Sacerdos interea deprecari et mitigare exorat, tandem et recedunt, atque ipse sic saucium in proximum quoddam horreum partim ducit, partim trahit, et vulnere ejus, ut copia erat, obligat. At ecce nova hostium manus, inter quos duces ipsi et honestiores militum erant. Eorum metu sacerdos fugere, Joannes conspectis iis veniam vitamque petere, et facile impetrat ab animis nobilioribus et quos

¹ Bellar. de script. Eccles. — ² Just. Lips. Virg. Hallen. c. 29

honor et humanitas non prorsus reliquissent, sed enim diceſſu iſtorum, tres illi ſicarii immani ſævitiã iterum redeunt, et cum vivere vident, gladium minus ſtrictum viribus in caput librat, ſed, Diva quam inclamabat ictum moderaute, lumerum modo attingit et lumerum leviter etiam ſtrinxit. Conſilium dein capiunt in flumen cada-ver (pro tali habebant) abjiciendi, quod faciunt, et ſanguine manantem ferociter eo trahunt. Quo tempore viſa illi palam adſtare diva Virgo, quaſolatum et juvamen benigne promitteret, conſilium etiam daret, ut mortuum ſe gereret et ſimularet. Paret. Illi autem e ripa in flumen devolvunt, atque unus hafta etiam petit, ut ſi quid forte reliqui ſpiritus aut vitæ eſſet, educeret. Sed Diva et hunc ictum irritum facit, et clientem ſuum in inſulam modicam pervehit limoſam, et leviter flumine exſtantem. Ibi confectus novem plagis grandioribus aquis refrigeratus ad horas fere tres jacet, erigere aut movere ſe

impotens, eum ſacerdos, apud quem culpas ſuas faſſus erat, miſeratione impulſus redit, et eum quatit et ſanguinis veſtigia ſecutus ad lumen denique venit, ibi non reperto percellitur, et meſſum omnino cenſet, cum ecce oculos longius et intentius permittens, videre in limo illo inſulae viſus effigiem hominis, neque certus tamen homo an Indibrium genti eſſet, cruce ſe ſignat, et alte inclamat: Adjuro te, ſi homo et Chriſtianus es, ſignum aut vocem ede. Joannes audit et manum attollit. Sacerdos audacter in aquam inſilit et collo tenuis madidatus ad eum pervadit, erigit, et in ſiccum quantum poſteſt perducit. Curſu inde in oppidulum propinquum fertur, vehiculum et homines adducit miſero huic ſublevando, qui inibi curatus poſt paucas etiam ſeptimanaſ Hallas venit Divae præco, et omnibus narrabat, quæ vix ipſe niſi ſibi crediſſet ».

EUGENII IV ANNUS 14. — CHRISTI 1444.

1. *Ad Turcicam expeditionem, Wenceslao duce, parantur subsidia.* — Annus poſt Chriſtum natum quadrageſimus quartus ſupra mille quadringentos, Indictione ſeptima, ob ſævam miſerandamque cladem, quam Amurales Hungariæ intulit, tum ob devaſtatam ab Egyptiis adductamque in extremum pæne diſcrimen Rhodum, ac furentem adeo victricem impiorum potentiam, ut excidium quoque Italiæ intentaret, ingentes orbi Chriſtiano luctus Romanoque Pontifici labores et curas attulit. Funeſtam hitoriã illam de bello excidioque Hungarico, in quo Wladislaus Poloniae rex, ac Julianus Caſarinus S. R. E. cardinalis, epicoſopus Tuſculanus Sedisque Apoſtolicæ legatus, cum innumeris aliis interiẽre, lugubri ſtylo proſequentur auctores ¹, ex quibus nos præcipua delibabimus, inſerſtis Pontificiis litteris, ut hitoriæ veritas magis magiſque eluceſcat. Deportalis jam ante de

Amurate fero Turcarum tyranno ab Wladislao rege pluribus triumphis, plerique principes, interque eos Joannes Palæologus imperator Conſtantinopolitanus, id litteris oratorumque opera gratulati, ipſum ut novam expeditionem ornaret in Barbaros incitarunt. Pollicebatur Scanderbegus triginta ſe Macedonum millia cum eo conjunctorum, Eugenius vero Romanus Pontifex, necnon Veneti, Genuenſes ac Philippus Burgundionum dux gratulationibus adhortationibusque pollicitationes adjiciebant, ingentem nimirum ipſos in Hellespontum claſſem immiſſuros, prohibitorumque Turcas Asiaticos, ne in Europam trajicerent, ſeque ſociis Barbaris conjungerent.

Ex adverſo Poloni regem ſuum conſilio de Turcica expeditione conficienda avertere nitentur, non tentandam iterum difficillimi belli aleam, niſi prius una cum viris Poloniae principibus expenderet, qua ratione rebus domi compoſitis externo bello vacaret; ſua enim prius in tuto collocanda, ac tum ad aliena promovenda incumbendum; ſecum ipſe volveret, quam la-

¹ Marin. Barlet. de geſtis Scanderb. l. II. Phil. Callimac. l. III. Bonf. l. III. dec. 6. Cromer. l. XXI. En. Sylv. Europ. c. 5. Coel. hiſt. Ruſſ. l. IX. Phrantz. l. II. c. 18. Calcond. de rebus Turcic. l. VI et alii.

benefactatæ res Poloniæ essent, ac Tartaros magnam Russiæ Podoliæque partem populates, et graviora mala a finitimis principibus imminere. Verum, coacto Budæ ab rege procerum conventu reque diligenter excussa, decretum tandem est Juliani cardinalis polissimum impulsu bellum in Turcas redintegrandum, instructaque interea in Italia classis septuaginta tremium, cui Franciscus Condulmerius Pontificis ex fratre nepos præficiendus erat, et Hellesponti fauces portusque occupaturus, ne Christiani nominis hostes subsidiarias copias in Europam deducerent. Hæc pluribus de bellico apparatu scriptores: de quo certior factus Eugenius, ac de iis quæ in Hungarico principum conventu decreta fuerant, ingenti est affectus lætitia, atque ad comparanda quæ posset regi subsidia Apostolica animum convertit, præcepitque ¹ in primis Andreæ Palatio, ut biennale vectigal denarii S. Petri appellatum, quod ad Romanam Ecclesiam spectabat, eidem regi ejusve administris ab ipso ad id designatis conferret.

« Magistro Andreæ de Palatio cubiculario, ac in Poloniæ et Bohemiæ regnis nuntio nostro, etc.

« Cum charissimus in Christo filius noster Wladislaus rex Poloniæ illustris zelo fidei accensus, intendat et se præparet cum magno exercitu, ut asseritur, pro defensione fidei orthodoxæ et pro liberatione Christi fidelium de infidelium manibus adversus Tencros Jesu Christi hostes perfidos personaliter proficisci », et infra, « tibi tenore præsentium committimus et mandamus quatenus omnes et singulas pecuniarum summas et quantitates, quas te infra biennium a data præsentium computandum tam in præfato regno, quam in omnibus aliis provinciis, civitatibus, terris et locis, a præfato regno dependentibus de denario B. Petri, quod nobis et præfatæ Ecclesiæ in regno, provinciis, civitatibus, terris et locis præfatis debetur de jure vel de consuetudine exigere et præcipere contigerit, præfato regi vel ejus procuratoribus ad id specialiter deputatis in subventionem expensarum per ipsum regem in hujusmodi expeditione contra Tencros fiendarum auctoritate nostra tradas et realiter consignes, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLIII, id Martii, Pontificatus nostri anno XIV ».

2. Similia mandata dedit Gerardo ² tit. S. Ma-

riæ Transtyberinæ et Ludovico tit. S. Laurentii in Damaso Pontificii ararii præfecto, ac Francisco ¹ tit. S. Clementis vicecancellario nepoti suo presbyteris cardinalibus Apostolicæ Sedis legatis et aliis ² de exigenda ob sacri belli causam ex vectigalibus Orientalium Ecclesiarum, tum atiarum provinciarum sacerdotiorum decuma. De conflata vero jussu suo adornataque ingenti sumptu Venetiis adversus Turcas classe agit Pontifex in litteris ³ ad Andreæ parrochum datis, in quibus de perfecta jam a se divina ope Græcorum, Armeniorum, Jacobitarum, Nestorianorum ac Bosniæ regis cum Ecclesia Catholica conjunctione, deque victoriis, quas Wladislaus Poloniæ rex de Turcis magna gloria reportaverat prælocutus, ad eas latius proferendas magni referre subdit, si Christiani Hellesponticum fretum, quod Europam ab Asia dirimit, valida classe obsederint.

« Dilecto filio Andreæ in sacra pagina magistro, rectori parrochialis Ecclesiæ in Glasnek in Prussia, salutem, etc.

« Dilecte fili, tuam devotionem scire non dubitamus, quod universo orbi notorium est, nos post sacratissimam unionem Græcorum cum Ecclesia Occidentali magnis laboribus et expensis per nos factam, Armenios etiam in ovile Dominicum et Jacobitas Nestorianosque ac regem Bosniæ ad bonam frugem Christianæ fidei reduxisse (1). Quibus rebus, certe magnis, auctore Domino, vixdum perfectis, aliam nulla ex parte minorem, imo majorem, quia ipsas omnes prædictas, reddet perpetuo solidatas adversus Tencros perfidos Christi hostes curavimus inchoari, et in tantum expeditionis illius prosperitas jam processit, ut charissimus in Christo filius noster Poloniæ, etc. » Hungariæ nomen de industria prætermissum videtur, cum regni illius jura inter Polonum et Ladislaum Austriacum controversa essent, « rex illustris multique principes, barones et nobiles Christiani secum militantes, hortante, dirigente ac continuo assistente legato nostro, quem ad id duximus destinandum, plurimas de hostibus victorias reportaverint, et multas provincias, multos populos Christianos, qui Barbarorum jugo subjecti erant, cum Dei nostri et suæ fidei charissimæ gloria liberaverint.

« Restat in hoc negotio pars quæ omnia negotia maxime noscitur commendare, plena sci-

¹ Lib. XXII. p. 69 — ² Ibid. p. 20.

¹ Lib. XXII. p. 31. — ² Lib. XIII. p. 47. — ³ Lib. XXII. p. 80.

(1) De reductione regis Bosniæ ad fidem Christianam, cujus meminit Pontifex in litteris hic sive in Actis Concilii, sive alibi nihil legitur; sed tandem felicibus avibus deductus sum ad legenda vetera Monumenta P. Martene, quorum in tomo I, col. 3392, incidit in Epistolam Benedicti Ovetarii Vicentini, regis Cypri ab Epistolis, ad Petrum Donatum episcopum Patavinum datam ex Urbe kal. Octobris anno MCDXLII, in qua nova plurima renuntians inter cætera hæc narrat: « Illis diebus venit ad Sedem Apostolicam dominus Ferrariensis cum quodam legato regis Bosniæ; et in publico consistorio regis nomine et totius regni dogma Manichearum ipse legatus abjuravit, Romanamque fidem et traditiones nostras meliores esse confessus est ». Porro Bosnienses fidei Christianæ sacra recepisse creduntur a SS. Cyrillo et Methodio, qui circa annum Christi DCCCLII, regiones illas excurrerunt. Quomodo vero in Manicheismum degenerarint, cum ignorantibus æque ignorare me profiteor. De SS. Cyrillo et Methodio vide annotationes meas ad Pagium ad annum DCCCLII. MANSI.

licet inchoatæ victoriæ consummatio, quam ut facilius habere possimus, mare quod Asiam ab Europa dividit, claudi oporteat, ne illa natio infidelium populis innumeris abundans a suis antiquis provinciis adjuvetur; eaque ratione classem ingentem magna cum impensa pridem apud Venetias parari fecimus, quæ ad dictum mare, ubi strictum Gallipolis dicitur, claudendum de proximo navigabit. Sed tanta est ejus classis expensa, ut licet decimæ multarum civitatum et diœcesum, licet multorum principum auxilia adhibeantur, licet omnes ærarii Ecclesiæ pecunias exponamus, nostras exsuperet vires, cogamurque alia quolquot possumus auxilia a bonis et devotis Ecclesiæ filiis exposcere, etc. » Ad illa imperia, ut cum acceperit penes ipsum nonnullas vectigalium Ecclesiasticorum repositas decimas existere pro ea classe in Turcas instruenda ad Sedem Apostolicam mittat atque alias a Basileensi olim Concilio pro conjunctione Orientalis et Occidentalis Ecclesiæ indicas exigat. « Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLIV, XV kal. Maii, Pontificatus nostri anno XIV ».

3. Præterea Jacobum archiepiscopum Ragusinum et Antonium Neapolitanum Minoritam vertere jussit¹ pia legata in Turcas, necnon ea, quæ forte coegissent in expiandis eorum noxis, qui infidelibus vitulas invexissent merces, eosque ope operave juvissent: in quibus litteris studium suum in divina propaganda gloria ita explicat:

« Eugenius, etc. Inter cætera pia et sancta desideria, quæ Deus omnipotens sua elementia inspiravit in corde nostro, primum videmus Græcos et plurimos Orientales populos, tot sæculis a ritu Romanæ Ecclesiæ dissidentes, divina suffragante misericordia sub eadem divinæ legis veritate nobiscum conjunctos esse, aliud sanctum desiderium nos sollicitat, et continuo animum nostrum inflammat, ut nationem Græcam et alios fideles Orientales populos sub acerbissima infidelium oppressione ac tyrannide existentes a tanta immanitate et crudelitate liberatos videremus, quod, ut Deo propitio nostris temporibus assequi possimus, ultra maximum fidelium exercitum, qui in partibus Hungariæ pluries paratus, pluresque victorias adversus Turcos et alios infideles adeptus extitit, cui venerabilis frater noster Julianus episcopus Tusculanus cardinalis S. Angeli A. S. L. nostra et Romanæ Ecclesiæ auctoritate præst, parari insuper fecimus maximam classem, cui dilectus filius noster Franciscus cardinalis Venetiarum S. R. E. vicecancellarius etiam A. S. L. nostra et dictæ Sedis auctoritate præsidet, in terrestribus maritimisque exercitibus, ut Europæ partes a crudelissimo Turcorum jugo, Deo propitio,

liberentur. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDXLIV, III non. Septemb., Pontificatus nostri anno XIV ».

4. Aliam etiam instruebat classem Philippus Burgundiæ dux, de qua meminit Pontifex in litteris¹ ad Vajalianum Vaurinensem dominum eidem classi cum summo imperio præfectum scriptis, dum sacerdoti, quem ad excipiendas classiariorum exomologeses præfecerat, eam in expiandis noxis potestatem deferret, quam Basilicæ S. Petri minor penitentiarius habebat. Maxime vero Wladislaum regem præcipuum expeditionis auctorem Apostolicis beneficiis complexus permisit ei² inter alia, ut si casu ageret in locis, quæ sub interdicto Ecclesiastico lugerent, sacra augustiori etiam pompa, pulsatis campanis reseratisque Ecclesiæ foribus, coram eo peragi possent, modo ipsemet interdici sacerorum justitiam occasionem non præbuisset, ejicerenturque ii, qui anathemate aliisque Ecclesiasticis censuris impliciti essent: addiditque³, ut ara subduclili sacerdotis opera uteretur.

« Eugenius, etc. Devotis tuis supplicationibus inclinatus, ut liceat tibi habere altare portatile cum debita reverentia et honore, super quo in locis ad hoc congruentibus et honestis, ac etiam Ecclesiastico interdicto suppositis, si forsitan serenitatem tuam ad ea quandoque declinare contigerit, apertis januis, excommunicatis tamen et interdictis exclusis, pulsatis campanis, et in cantu aut submissa voce, ut libuerit tibi, dum tamen tu aut alii causam non dederitis interdicto, et id tibi aut illis contigerit specialiter interdici, necnon post vel circa mediam noctem et in ipso galli cantu quodcumque, ac etiam circa meridiem, jejuno tamen celebrantis stomacho, cum qualitas negotiorum pro tempore congruentium, aut tui corporis dispositio exegerint, paucisque interjectis verbis, celebrari facere possis », et infra, « concedimus facultatem ». Neque impar pietate erat Wladislaos Sophia regina, quæ cum sacellum S. Sophiæ in Ecclesia Cracoviensi construere et locupletare decrevisset, Pontifex jus sacrum, quod patronatus vocant, illi tribuit⁴. Sed ad Turcici belli historiam, a qua digressa est narratio, revertamur.

5. *Frustra tentatur reconciliatio inter Anglos et Gallos: Wladislaus contra Amuratem parat bellum.* — Explicabat omnia studia Eugenius, ut undique ex cunctis Christianis regnis contraheret auxilia; et valida quidem ex Galliis et Anglia accersiri potuissent, nisi florentissima regna hostis humani generis astu et opera exitioso funebrique bello implicita luxissent, quæ res Pontificis animum acerbissimo dolore afficiebat, ut-

¹ Lib. xxii. p. 51 et 186.

¹ Lib. xxii. p. 57. — ² Lib. xxvi. p. 26. — ³ Ibid. — ⁴ Ibid. p. 24.

que erat pacis inter Carolum et Henricum reges redintegranda cupidissimus, eam provinciam dedit¹ Petro episcopo Brixiensi, qui in Galliis legationis munere fungebatur.

« Venerabili fratri Petro episcopo Brixiensi, in regno Franciæ nuntio Apostolico, salutem.

« Quanquam semper antea considerantes quod licet immeriti, gerebamus, prout gerimus, æterni et pacifici Regis vires in terris, et quod illi regum Regi pax fidelium acceptabile sacrificium est, quam ipse speciali dono suæ hæreditatis transiturus ad Patrem reliquit Apostolis, et videntes quod propter pestiferam ac eruentem dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumera civitates et provinciæ affliguntur, cum populorum cladibus, vastitate et depopulatione terrarum, et cum innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis inter potentissimos vigentibus, et graviora malis presentibus pericula ob diuturnitatem belli formidantes, quæ ulterius procedente discordia videmus necessario secutura, ad pacificandum Franciæ regnum omnes adhibuimus sensus nostros, presenti tamen tempore, considerantes, quod ex discordia supradicta regnis duobus Franciæ et Angliæ, quæ sunt potentissima et opulentissima totius Christianitatis, laborantibus ac se invicem lacerantibus, ultra ipsorum damna, quibus ex corde compatimur, etiam privati sumus multis et magnis auxiliis, quæ ab ipsis regnis, si pacem haberent, darentur nobis adversus Teuceros impiissimos Christi hostes, quos Christianorum exercitus, Domino exercituum adjuvante, per directionem operamque legati nostri et charissimi in Christo filii nostri regis Poloniae et aliorum principum multoties profligarunt, et amplissimis provinciis Christianorum jam diu per ipsos occupatis, cum magnis Barbarorum infidelium occisionibus repulerunt, et propterea totis affectibus desiderantes, ut omnis scandalorum et guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit, et versata est inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ et Henricum Angliæ reges illustres, et dilectos filios nobiles viros Burgundiæ, ac alios duces, comites, barones, milites ac universitates et communitates, ac alios quoscumque præfatis regibus adhaerentes et complices ac sequaces eorum, pacis auctore cœlitus inspirante, bonum salutaris concordie et unitatis pacificæ comitetur, ac de tuæ fraternitatis industria, quam potentem opere pariter et sermone in magnis expertam et arduis eximia probitate, fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia et aliis grandium virtutum titulis earum largitor Dominus multifarie insignivit, in cuius affectu geritur, prout indubitanter tenemus, fluctuantes turbines dissidentia quæque in pacis pulchritudinem com-

mutare, sumentes in Altissimo fiduciam specialem, illa quæ eidem fraternitati tuæ, quam multis jam mensibus pro arduis Romanæ Ecclesiæ negotiis in ipso Franciæ regno tenuimus, duxerimus committenda, cura exactissima atque pervigili curabis adimplere, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus deliberatione matura, tibi tanquam pacis angelo ac paciario, ut ad pacificandum præfatum regnum Franciæ nostro et Apostolicæ Sedis nominibus vaces et intendas, committimus et mandamus, indubitabili ratione tenentes, quod (inspirante pacifico regum Rege qui, ut dictum est, pacem jure hæreditario de mundo transiturus ad Patrem suis reliquit discipulis in discessu) fomenta discordiarum quæcumque inter reges prædictos juxta salutaris concordie ac inestimabile pacis bonum perducere modis omnibus satages, tibi que propterea inter præfatos reges, necnon duces, comites, barones, milites ac universitates et communitates, ac alios quoscumque præfatis regibus adhaerentes ac complices et sequaces eorum, de et super quibuscumque discordiis, differentiis atque guerris vigentibus, et quæ possent inter eosdem reges et alios supradictos quibuscumque juribus, actionibus, occasionibus seu modis quomodocumque et qualitercumque nostro et Ecclesiæ nomine, partium tamen dissidentium accedente consensu, tractandi et componendi ac indicendi sub spe pacis treugas, inducias et sufferentias quaslibet temporales, necnon pacem et concordiam perpetuo duraturas sub illis capitulis, pactis, modis, conditionibus atque formis, pœnarum adjectionibus, obsidibus personarum, jurium et honorum obligationibus, renuntiationibus, promissionibus, cautelis, clausulis et solemnitatibus atque modis, de quibus eidem fraternitati tuæ quomodolibet videbitur expedire », interjectisque pluribus, quibus ad componendam pacem, illiusque osores ac disturbatores comprimendos legati auctoritatem amplificat, « plenam et liberam concedimus tenore presentium facultatem.

« Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus injunctum tibi ministerium laboris hujusmodi pro divina ac dicte Sedis et nostra reverentia devote suscipiens, sic illud utiliter sicque sollicitè et laudabiliter juxta datam tibi a Deo prudentiam exsequaris, quod de tuis laboribus, divina favente elementia, desiderati ac pacifici fructus adveniant, quos speramus, tuque illam quæ pias pacificasque causas gerentibus cœlesti retributione impenditur, feliciter consequi palmam gloriæ merearis. Nos enim sententias quas rite tuleris, et pœnas quas inflixeris in rebelles, ratas habebimus, et faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam inviolabiliter observari.

¹ Lib. vi. Ep. secr. p. 269.

« Ut igitur præmissa omnia plenius et efficacius sortiantur effectum, per viscera misericordiae Dei nostri obsecramus ipsos reges, patriarchis vero, archiepiscopis, episcopis ac electis, administratoribus et abbatibus cæterisque Ecclesiarum et monasteriorum praelatis et Ordinum quorumcumque prioribus, præceptoribus et magistris exemptis et non exemptis, capitulis et conventibus, et eorum locatentibus in ipsis regnis Francorum et Angliæ in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipimus, quatenus tibi aut deputandis a te circa conclusionem et observationem omnium præmissorum et cujuslibet eorundem, quoties requiri contigerit, faveant modis omnibus et assistant, ut per salutaris concordiae ministerium inter partes ipsas reflorant pax et quies, prout in desideriis gerimus cordis nostri, ut ultra nostram et præfatæ Sedis benedictionem et gratiam ab auctore pacis valeant æternæ beatitudinis munera promereri. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLII, XVIII kal. Februarii, Pontificatus nostri anno XIII ».

Describit Monstreletus pluribus Gallorum atque Anglorum bellica facinora, cumque res Anglicæ in pejus quotidie inclinarent, ac Petrus dux Luxemburgensis, qui Anglorum partes sequebatur, fuisset a Burgundo profligatus. Gallis vero ii læti successus cædes, vulnera plurimaque alia damna afferrent, celebrato apud Turonos Francorum Anglorumque conventu, actio de pace instaurata est atque induciæ, quarum leges in Caroli regis litteris ¹ vigesima Maii hujus anni exaratis continentur, imitæ sunt spe pacis, ac Margarita Renati Andegavensium ducis ac Siciliæ regis filia Henrico regi desponsa est. Ne vero illæ violarentur, Delphinus tum Francos tum Anglos milites in Germaniam abduxit, de quo dicitur inferius. Cum autem pax componi non potuisset, cædem induciæ iterum iterumque proximis annis extractæ fuerunt ².

Interea Amurates bellum undique a Christianis adversum se parari videns animo perterritus, de pace, quam antea dare semper recusarat, oratorum suorum opera agitare cœpit, ac Junio mense cum Hungaris induciæ ad decennium pactæ his legibus ³, ut Bulgaria tantum in Turcæ potestate remaneret, reliquia omnia, quæ illis in regionibus occupaverat, iis redderentur sub quorum ditione ante bellum exstitissent. His constitutis, litteræ Francisci cardinalis Latine classis in Hellesponto præfecti aliorumque allatæ, quibus nuntiabatur Amuratem omnes pane copias in Asiam ad Caramanicum bellum traduxisse, atque ideo Hungariæ rex expeditionem maturaret, neque opportunam occasionem Europæ in libertatem vindicandæ dimitteret. Ac

tum Julianus cardinalis Cesarinus, vir eloquentiæ laude insignis, Wladislaum regem ad redintegrandum intermissum bellum incitare cœpit, extortam nimirum temporis causa simulatam pacem, quæ diu tenere non posset, argumento esse, quod ante id tempus Barbari promissam fidem non servassent: præterquam quod priora cum Eugenio Pontifice, Philippo Burgundiæ duce, Venetis ac Genuensibus pacta fœdera potiora erant: si qua rex præstiti sacramenti religione animum devinciri timeret, se Apostolica, qua fulciebatur, auctoritate concepto eo metu illum omnino liberare. His aliisque propositis flexit regis animum Julianus, impulitque, ut novo sacramento se cum proceribus ad redintegrandum bellum Turcicum obstringeret. Non deerat alia causa gravissima, quæ ex omnium etiam politicorum consensu justum bellum cæpississe Wladislaum ostendat, nimirum pepigerant antea fœdus Hungariæ rex et Caramanum adversus Amuratem, ut si Amurates Caramanum in Asia opprimere niteretur, Hungarus in Europa Turcis bellum inferret; si in Europa adversus Hungarum signa converteret Turcæ, Caramanus in Asia Turcas adoriretur: ilaque cum in Caramanum impetus suos effunderet Amurates, juste Hungarus ex priori fœdere in Europa Turcas aggredi bello potuit, ne victo Caramano in ipsum irruerent, Græciq; nominis reliquias obtinerent ⁴.

6. *Aranitus Cermenici princeps ad bellum excitatus ab Eugenio, quod Georgius Serviciæ despota nefarie retardat.* — Jam plurimæ Christiani exercitus copiæ trajecerant Danubium, et graves Turcis aliisque Christianiæ fidei hostibus elades magna cum fortitudinis laude inferebant, cum Eugenijs ad distrahendum Amuratem hortatus ² est Aranitum Cominum Cermenici principem, ut ingenti invictoq; animo prosiliret in Turcas, ac tum ipsi, tum cæteris ejus signa secuturis (quos etiam propositis indulgentiarum præmijs ad pium bellum allicere nisus est ³) bene precatus, sacratum eidem vexillum misit, cumque Aranitus ad avertenda imminenti mala pacem cum Turcis licite pepigisset ac jurejurando roborasset, Pontifex ejusmodi sacramentum rescidit ⁴, quod a ratione prorsus abhorreret, id quod divini honoris causa præstandum est in fidei detrimentum verti.

« Dilecto filio, nobili viro Aranito Comino, domino Cermenici et Cafefichi atque Aibani, salutem.

« Generositatis tuæ litteras, paterna charitate a nobis susceptas libenter legimus, et ea, quæ per dilectum filium Joannem oratorem tuum nobis tuo nomine debita reverentia exposita sunt, grato animo audivimus. Primum qui-

¹ Monstr. vol. 2. in fin. Polyd. Virg. l. XXIII. Nacler. vol. 2. gen. 49. et alii. — ² Monstr. vol. 2. in fin. — ³ En. Sylv. Europ. c. 3. Bonfin. dec. 3. l. vi.

⁴ Raimival. l. XIV. p. 22. Murates Dragom. in Amur. hist. Musul. l. v. c. 13. Jo. Leuncl. in eod. — ² Lib. XXII. p. 199. — ³ Ibid. p. 200. — ⁴ Super. p. 199.

dem, dilecte fili, non ignotum nobis est, te plurimis annis bellum cum infidelibus gessisse, et terras ditiori tuæ subjectas ab incursionibus Turcorum et infidelium multa incendia, vastationes et calamitates passas fuisse: sed hæc omnia Deus omnipotens, qui fidem et Ecclesiam suam non deserit, convertet in eventus prosperos ac felices. Ineffabilem divinam misericordiam his proximis annis vidimus: nam parvus fidelium exercitus maximam infidelium et Teneorum multitudinem in certamine iteratis vicibus superavit cum maxima infidelium strage, speramus etiam quod tam terrestris quam maritimus fidelium exercitus hoc presenti anno feliciores eventus et maximam victoriam assequetur, ad gloriam divini nominis et fidei Catholice exaltationem, et partium illarum securitatem et tranquillitatem. Nam magna Christianorum multitudo, qui bellis exercitati sunt, sub auspiciis et auctoritate nostra et Sedis Apostolicæ, venerabili fratre nostro Juliano episcopo Tusculano, cardinale S. Angeli nuncupato, Christianorum exercitui presidente, Danubium transiverunt, Turcos et alios infideles mira fortitudine et celeritate persequentes. Patiuntur insuper ipsi infideles aliam persecutionem in partibus maritimis: nam dilectus filius noster Franciscus tit. S. Clementis presbyter cardinalis Venetiarum, S. Romanæ Ecclesiæ vicecancellarius, Sedis Apostolicæ legatus, magnam classem habet in partibus Gallipolis, qua infestat loca subditione Turcorum existentia: eo denique Dei clementia res fidelium deducta est, ut omnino speremus amodo provinciam Græciæ ab immanitate et crudeli tyrannide Turcorum liberari, nec de cætero Turcorum insolentias ac rabiem reformidare poterunt. Speramus insuper Turcos nec terrestribus nec maritimis bellis futuris temporibus has fidelium partes infestare posse, nam transitus per Gallipolim eis impeditus erit, et alii transitus tam terrestres quam maritimi, proinde tuæ et aliorum fidelium civitates, terræ et loca magis securæ permanebunt. Quare, dilecte fili, assurgas forti animo, et hanc victoriæ occasionem nobis ac generositati tuæ et cæteris fidelibus divinitus oblatam non deseras. Nos vero ita hanc Dei et fidei causam prosecuturi sumus, ut ipsi Deo et hominibus manifestum erit hoc sanctissimum opus, in quo communis Christianorum salus continetur, cæteris rebus præposuisse, majora continuo ad laudem divini nominis et gloriam Salvatoris nostri Jesu Christi animo nostro agitantibus.

« Cæterum mitimus nobilitati tuæ Bullas opportunas tibi et omnibus tecum militantibus, et huic causæ fidei suffragantibus benedicimus, et paternam ac Apostolicam benedictionem, harum serie exhibemus, et vexillum Ecclesiæ, sub cuius auctoritate Ecclesiæ et fidei inimicos, ut sperandum est, consterues ac certaminibus su-

perabis. Augebit profecto magnitudinem tui animi et vires tui domini hoc vexillum, si sinceritate devotionis et fidei, ut de certo credimus et speramus, suscipies, et debita reverentia, cum tempus postulaverit, eo uteris. Et quia nobis per tuas litteras significas evitandi periculi causa, quod tibi et statui tuo imminebat, pacem simulatam cum infidelibus edidisti certis fœderibus, obligationibus et juramento, ut idem Joannes nobis exposuit roboratam, nos ut alacriori animo bellum contra Turcos et infideles restaurare valeas, auctoritate Apostolica, tenore presentium, et ab hujusmodi fœderibus, obligationibus et juramento qualiacumque sint, quæ hic haberi volumus pro expressis, penitus absolvimus ac liberamus, cum absurdum sit, quod religiosa fidei observantia, et juramentum, quod ad Dei honorem præstari debet, in fidei detrimentum et Dei offensionem redundet. Reliqua tibi idem Joannes enarrabit serius et a nobis informatum. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLIV. non. Octob. Pontific. nostri an. XIV ».

Celebrat laudibus Franciscus Philelphus¹ Arianitem in Epiro principem, ut gestorum gloria florentissimum, quem Scanderbegi fuisse postea socerum memorat Marinus Barletius², initaque cum Amurate fœdera damnasse, cum biennio ante Macedoniam Scanderbegus ad libertatem religionemque defendendas excitasset, tum pro Christo immensos labores sustinuisse: « Arianites Thopia Golemus », inquit auctor, « sive latiniore vocabulo Cominatus, magni vir nominis et auctoritatis, tum propter longam generis nobilitatem, tum ob maximam rerum bellicarum peritiam et dignitatem præcipuam oris vultusque, quod non ultimo loco spectat vulgus, insigni equitum peditumque comitatu convolans cæteros omnes prævenit. Ille oppressus olim ab Amurate tributum ab illo imperatum non negavit, sed nunc oblata occasione erectus animo, concepta jam pridem in Turcas odia et servatos gloriose spiritus egregie deprompsit, nemoque ardentius se aut pro libertate pepigit, aut in caput illorum juravit, neque modus deerat ad eam animi cupiditatem explendam, et sat idoneæ ejus vires cum aliis junctæ ad reformandam fortunam Epiri videbantur, quæ solæ aliquando integra tyranni bella sustinissent; nam a flumine Aæo sive Æante, licet ei incolæ aliud superindiderint nomen, Vavisam appellant, ad sinum usque Ambracium fere per omnem maritimam Epiroticæ regionis oram imperium ejus extendebatur. Hic est ille Arianites, qui apud Macedones et Epirotas cognomento magnus et dictus et habitus est; nam magna profecto et præclara in Turcas pro Chri-

¹ Franc. Philel. l. XIX. — ² Marin. Barl. l. II. de Vit. et gest. Scanderb.

sti fide et Evangelio gessit, varias ac ingentes de eis clades stragesque edidit, et, quoad vixit, semper insecutus est. In Meemelem eorum principem in Epirum irruentem irruit, quem fedavit atque afflixit; nam castra aggressus signis regiiis, vexillis atque tabernaculo oblato privavit, illumque e provincia et regione summo cum dedecore, clade et ignominia abscedere compulit». Porro non sine gravissima causa Eugenius vexillum Romanæ Ecclesiæ efferendum in Turcas ad Macedones miserat, nam ex pactioibus inter Macedones et Hungaros confectis conjuncturus erat copias Scanderbegus cum Wladislao Pannoniæ rege.

Verum cum per Serviam exercitum duceret, Georgius despota illi iter impedivit¹, quæ despota perfidia et Hungaris immensus luctus, et rei Christianæ miserandam cladem (1), et Græcis exitium, et demum ipsi Georgio et Serviæ perniciem attulit. Nec mirum, si tam facile favorit Turcis contra Christianos, cum hæresi infectus esset, de quo hæc tradit gestorum Scanderbegi scriptor²: « Magno jam gaudio Mysiæ fines intrabat signifer, quando », et infra, « supplicio propior apud superos sordium Christianorum indignitas unius hominis perfidiam excitat ad ea omnia impedienda turbandaque, et simul perpetuos Hungaris luctus ac tam insignem cladem nomini Christiano infligendum. Erat hic Georgius Vuchovichius, de quo superius mentio facta nobis est, tum ejus provinciæ princeps, despotes Serviæ vulgo dictus, ita sumpto vocabulo, vir, si quidquam ista ad bonos mores prodessent, et corporis decore ac majestate oris non vulgari facundia vere ac sermoais gravitate; si quis alius venerabilis, familia nobili velustissimaque, ætate quidem provector, religionis autem et fidei (id scelerum ejus omittamus) neglector, ac cum ullus ferme Dei cultus in perniciosissimo hominis caderet ingenio æque et Christiana præcepta et Machomethi leges spernebat. Semel quam diu post hoc Varnense præ-

tium nonagenarius senex Meemelem fugiens in Hungariam ad auxilia petenda venisset, agenti multa secum de Christi fide Joanni illi Capistrano respondisse fertur, laqueo citius vitam finire persuaderi sibi posse, quam imbutas Patrum traditiones relinquere, sicque abiisse e conspectu iterantem sapius malle se a civibus suis infelicem principem, quam delirum senem dici.

« Is igitur Turcarum tunc enixe partes fovebat, tum ob collocatam in matrimonium Amurati Cathagusinam filiam, tum propter odium in Hungaros, Joannem præsertim Transilvanum, cujus cum opera olim (ut in liberatione Scanderbegi supra retulimus) contra Amuralem adjutus esset et in regnum restitutus, quaedam Serviæ oppida, quæ Huniades in virtutibus mercedem retinuerat, non reddita, sibi æquo animo perferre non poterat; quare audito Hungarici belli apparatu et Scanderbegi adventu, transitus ei omnes vias et itinera præclusit: conatus est nequidquam Scanderbegus monere per nuntios despota et lenioribus verbis agere, ne maleficio præoccuparet se, quando nulla subesset injuriæ causa, et hostem vellet ex amico vicinoque simul et totius Hungariæ et Epiroticæ in se arma sollicitare a tergo, a fronte hostem omni tempore habiturum, nisi nunc ad se cum Wladislai copiis jungendum liber legionibus suis pateret aditus, ne patitur gravem aliquam jacturam rei Christianæ, quæ et se pariter cum omni imperio exhauriat, dum tantum filia cum amor Amurati conciliat satis et generi perfidiam et Hungarorum beneficia expertum ». Sublit auctor Scanderbegum, dum Mysiam penetrare amittebatur, retardatum fuisse a Georgio despota.

7. *Crucis militiam professuris propositæ indulgentiæ, et Christiani Turcis opem ferentes damnati.* — Interea Wladislaus rex, qui de Scanderbegi adventu et copiarum numero certior factus, Valachia transmissa, superatoque Danubio, ad Varnam signa promovit, ut conjunctis exercitiibus per æquatæ planities faciliori itinere in

¹ Mar. Bar. l. II. de gestis Scanderb. — ² Id. ib.

(1) Ad luctuosam illam cladem quam Christianis intulit Amurates Turcarum rex, cum accurate satis ex æqualibus scriptoribus annalista disserat, addenda tantum succurrunt nonnulla, quæ cum non ita passim apud scriptores legantur, novitatis gratiam apud multos obtinebunt. Narrat Sanutus in gestis duem Venetorum Turcarum militum animos ante prælium maxime consternasse tum famam ingentis illius bellii apparatus, quem Christiani adornabant; cum etiam rem quandam novam quæ tunc ante omnium oculos Adrianopoli acciderat. Nam Persa quidam Christianus Adrianopolim veniens religionem suam summa libertate palam omnibus predicabat ingenti populi plausu et fructu. Quam viri audaciam admirati primùm Turcæ, dein et verti ne quid seditionis oriretur, hominem detruserunt in carcerem, sectatores vero illius, ex quibus plurimos sibi comparaverat, captos partim lingua mutilarunt quod ab ammittenda fide Christiana cessare nolissent, partim vero diris confectos suppliciiis, alios pelle exutos, alios igne tostos occiderunt, quorum numerus ad 7000 supputabatur. Demum et in Persam, tentatum prius an vellet a fide recedere, ac negantem, exquisito tormenti genere animadversum. Tante constantiæ prodigium Turcarum animos varie allecit; nam alii salutare Baptismi lavacrum querentes ex urbe clam fugerunt; alii vero consternati exitium imminens metuebant. Hæc Sanutus ex litteris hoc anno redditæ Venetiis.

Alteram quod animalversione dignum censeo, illud est mirum prælium istud hec ab Amurate gestum, non tamen illo Saracenis dominante, accidisse. Nam ex Annalibus Turcicis Lemclavi discimus anno Hegiræ MCCXLVII, Christi MCDXLII, Amuratem, sive quietis amore post tot bellorum turbas, sive rerum humanarum tedio, abdicasse se regno, cui filium suum Mahometem II puerum substituit, datis illi adiutoribus ac tutoribus Chehle bassa et Meulana Chusrone. Ad eam bellici hujus apparatus, quem Christiani principes in Turcas adornabant, excitos Saracenos, cum præter Amuratem duces tante bellorum mole sustinenda haberent neminem, ad illum accurrisse, rogantes, ut otio private vitæ relicto, ad exercitum se conferret, quod ab illo præstitum eo successu, de quo in Annalibus. Eadem de abdicatione regni, atque resumpto militari imperio narrat Hazi Italife Mustafa in Chronologia historica, quam ex Arabico vernaculam reddidit Joannes Raynaldus Carli; quo tamen in opere regni abdicatione in annum Hegiræ DCCCXLI, Christi MCDXLI, confertur. MANSL.

Thraciam irrumperet, cum Amuratis exercitus, ejus transitum ex Asia in Europam Eugenii Pontificis et Philippi ducis Burgundiae classis non prohibuerat, uti magna consilii maturitate decretum fuerat: sed vel inertia, vel potius arcano incomprehensibilique Dei consilio id prætermisum. Quantos enim labores susceperit Eugenius, ut Christianos omnes mutuo fœdere ad Turcas delendos, confirmandam in Catholica conjunctione Græciam, ac Palesinam recuperandam terrestres et maritimos exercitus conflandos curaverit, testes sunt inter plura alia ejus litteræ, quibus Christi cultores ad defendendam fidem contra Turcicam impietatem excitavit, et Arantii Macedonis signa sequi jussit¹.

« Ad futuram rei memoriam.

« Postquam ineffabili divinæ charitatis elementia nostris temporibus effectum est, ut Græci, Armeni, Jacobitæ, Syri et plurimi alii Orientales populi a ritu Romanæ Ecclesiæ multis sæculis dissidentes, eandem nobiscum et dicta Ecclesia divinæ veritatis sententiam teneant et observent, ut fructum tam salutaris unionis non modo spiritualem sed temporalem etiam assequantur, dedimus operam pro viribus et inpræsentiarum ardentiori studio una cum Catholicis et principibus invigilamus ut Græcia et aliæ nationes fidelium a tyrannide et immunitate Turcorum et aliorum infidelium liberarentur: proinde iteratis vicibus in partibus Hungariæ præsertim venerabili fratre nostro Juliano episcopo Tusculano cardinale S. Angeli nuncupato, Sedis Apostolicæ legato, maximus fidelium exercitus paratus est, qui (Deo propitio) plurimas adversus Turcos et infideles victorias assecutus existit: ac insuper magnam classem et terrestrem exercitum transmisimus contra Turcos et infideles præfatos, cui classi dilectus filius noster Franciscus tit. S. Clementis presbyter cardinalis Venetiarum, Romanæ Ecclesiæ vicecancellarius et Apostolicæ Sedis legatus præest. Cum autem Dei misericordia ac sapientia et diligentia dictorum legatorum, necnon strenuitate et virtute Catholicorum in dictis exercitiis existentium confidamus, quod ii fidelium exercitus victoriam reportabunt ad gloriam divini nominis et fidei Christianæ incrementum; cupientes et continuo majori mentis ardore desiderantes, ut insulæ Rhodi et regni Cypri quæ ab infidelibus continuis discursionibus infestantur, opportuna præsidia præbeamus, et sepulchrum Dominicum liberemus, ne diutius eum tanta Christianorum ignominia sub potestate infidelium permaneat, ut hæc Dei et fidei causa, quæ cæteris rebus anteponenda est, eo libentius adjuvetur, quo fideles ipsi ex hoc dono cælestis gratiæ, uberius conspexerint se refertos, de

omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus ac nostra auctoritate confisi, euntibus personaliter, et qui dilectum filium nobilem virum Arantium, contra hostes fidei strenuum pugitem in hujusmodi sancta expeditione sequentur contra hujusmodi Turcos et infideles suis vel alienis sumptibus, vel qui aliquem bellatorem contra ipsos transmiserint, et per sex menses continuos aluerint et subjuverint, sive pro expensis unius transmittendi per dictos menses pecunias in prædicta causa miserint baroni, comiti, marchioni, duci, principi, aut alii temporali domino, unum vel plures bellatores juxta quorumlibet facultatem transmiserint, aut alia pia et charitativa subsidia secundum ipsorum devotionem et consilium confessoris sui porrexerint cum effectu, auctoritate Apostolica concedimus per præsentem, ut quilibet ipsorum, aliquem idoneum et sufficientem presbyterum in suum possit eligere confessorem, qui, confessionibus personæ largientis euntis vel mittentis diligenter auditis, plenam omnium suorum delictorum, de quibus veraciter corde contriti et ore confessi fuerint, veniam et remissionem impendat, etiam si talia forent, propter quæ Sedes Apostolica esset merito consultanda. Et insuper eidem confessori, ut a quibuscumque votis, peregrinationis etiam ad sepulchrum Dominicum, et quævis sanctuaria, et alia vota pro quorum executione pecunia sit exponenda, dummodo persona vovens ad hujusmodi prosecutionem negotii, tantum de suis pecuniis tribuat, quantum pro implemento hujusmodi votorum verisimiliter exposuisset, absolvere possit, auctoritate Apostolica plenam et liberam tenore præsentium concedimus facultatem: præsentibus post triennium a data præsentium computandum minime valituris. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDXLIV, III non. Octobris, Pontificatus nostri anno XIV ».

8. At, prohi dolor! non deerant ea tempestate Christiani adeo salutis suæ immemores, ut sub Turcis merere, vel comæatus, arma, ferunt, idque genus alia iisdem fidei hostibus magna piorum offensione ac reipublicæ detrimento suppeditare studerent, quos prædecessorum Romanorum Pontificum exemplo gravissimis canonum pœnis comprimere nisus est Eugenius¹:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Angimur et maximo dolore conficimur, quod nonnulli perditionis et iniquitatis filii Baptismatis fonte renati, et se fideles ac Christianos profitentes Christianum nomen et præcepta Ecclesiæ contemnent, eorumque salutis immemores, accipiant a Turcis et aliis infidelibus stipendia, et una cum ipsis infidelibus militant contra Christi crucem et fidem Catholicam par-

¹ Lib. XXII, Ep. cur. p. 200.

² Lib. XXII, Ep. cur. p. 201.

tesque Christianorum, abjecta omni erga Deum reverentia, molestant atque perturbant: nonnulli vero Turcis et infidelibus præfalis arma, ferrum, victualia et alia subsidiorum genera subministrant, in magnam Christiani nominis ignominiam et animarum suarum perniciem, atque perpetuum interitum. Nos vero, qui ex debito pastoralis officii nobis injuncti pro liberandis Grecis et aliis Catholicis, qui nostris temporibus, Dei clementia, ritum Romanæ Ecclesiæ assumpserunt, et nobiscum et dicta Ecclesia juxta sanctorum Patrum institutiones et Evangelicam veritatem, et in fide, quam semper tenuit, prædicavit et docuit Romana Ecclesia uniti sunt; ut non modo spiritualem, sed etiam temporalem fructum ex hujusmodi sancta unione consequantur, omnesque nostras cogitationes omnesque conatus contulimus, tam per terrestrem exercitum quam per maximam classem maritimam: cumque ad tam salutarem expeditionem et communem fidei Catholicæ utilitatem, et ampliandam religionem Christianam, Deo omnipotenti sancta nobis consilia subministrante, semper ardentiores erimus: tam detestabiles ac nefarios aliquorum Christianorum excessus, tantamque eorum perversitatem et intolerabilem injuriam, quam ipsi Deo, fidei Catholicæ, nobis et Ecclesiæ, imo etiam sibi ipsis inferunt, tolerare sine Dei offensa minime valentes; quinimo hujusmodi tam scelestas operationes execrantes, ac existimantes quod in iis casibus severitas justitiæ potius clementia quam severitas appellanda est, felicitatis recordationis Nicolai papæ IV et nonnullorum Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, qui cunctos Christicolas Turcis et aliis infidelibus personaliter subsidium præbentes ac deferentes ipsis arma, equos, ferrum, lignamina, victualia et alia quæcumque mercimonia, in nonnullas pœnas et sententias incidere statuerunt, tenore præsentium statuimus, constituimus ac decernimus, ut nullus in subsidium ipsorum Turcorum et infidelium, contra et adversus Christianos, et præsertim contra civitates, terras, castra et loca fidelium, personaliter accedere, vel alias auxilium vel favorem in Christianorum dispendium præstare quoquomodo præsumat, etc.» Gravissimas iis irrogat pœnas, devincitque anathemate, cujus religione a nemine, quam a Romano Pontifice, nisi in extremo mortis discrimine exsolvi possint: notat infamia, mulctat hæreditaria successione, bona prædæ et corpora servituti exponit, easque et alias pœnas in Ecclesiis diebus festis promulgari jubet ad omnes earum terrore a nefario scelere removendos. «Dat. Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLIV, nonis Octobris, Pontif. nostri anno XIV».

9. *Insignis clades Christiani exercitus ad Varnam, cæso Wladislao rege et Juliano cardinale.*

— Hæc aliaque Pontifex Christianæ rei consulturus decernebat in Urbe, cum perlatum est Wladislao Amuratem ingentibus Turcarum copiis succinctum ex Asia trajecisse, sive dissimulantibus Genuensibus mercede corruptis, sive cum commealus comparandi causa e sua statione recessissent, iis insectis occasione hostis usus esset, de quibus hæc Marinus Barletius¹: «Cum Amurati Grecorum et suorum etiam, qui in Europa manebant, fides suspecta esset, exercitum ex Asiatico milite comparaverat, sed quia classis Romana Philippique freti trajiciendi spem abstulerat, dein inops animi trepidabat magisque consulebat donec Christiani quidam si vera est fama ea Othomannum cura exsolvere, polliciti navibus suis, accepta mercede, copias in Europam transportare. Sicque in angusto quodam loco, quod inter Propontidem et Euxinum pelagus spatii interjaet, Europam ab Asia discriminans, Asianus transvectus est aureo nummo a singulis vectori tradito. Centum millia fuisse ferunt». Eadem ab Ænea² Sylvio referuntur de aliquibus Genuensibus.

Non deferruit a suscepto consilio Wladislau Amuratis adventus, castraque Christiani ad Varnam oppidum posuerant, cum adesse innumeris hostium copias nuntiatum est. Wladislao ac Juliano cardinali, ne circumvenirentur a Barbaris, munitum montanumque locum petendum videbatur: at reluctatus est Huniades regii exercitus præcipuus dux, ejusque sententia, ut gravissima vicit, pugnandum cum hoste esse. Ut vero Christianorum res, Deo ita permittente, tristes atque exitiales exitus habuerint, ex Ænea Sylvio³ præstat audire, qui cum in Friderici Cæsaris aula ea tempestate ageret, quæ gerebantur apprime scire potuit: «Itum, inquit, est ferocibus in pugnam animis. Superior acies nostra Turcas in fugam vertit, quamplurimis primo impetu prostratis. Perculit ea res magna metu Amuratem nihil tale verentem: fugisset protinus prodito exercitu, nisi circumstantes satrapæ, comprehenso ejus æqui fræno, ignaviam ejus increpassent, fugientique comminati necem fuissent. Perstifit ergo vel invitus, jussisque fortissimis arma sumere prælium instauravit».

Fabulantur nonnulli tunc Amuratem in eo discrimine Christum implorasse, ut suorum perfidiam, qui inducias infregerant vindicaret: inter quos etiam Joannes Leunclavius⁴ hæc pro suspecto figmento Monumentis mandavit: «Commemorant, poscente Murate, certum aliquid a Wladislao rege pacis inviolabiliter observandæ documentum, profano quorundam consilio traditam ei fuisse hostiam Ecclesiastico

¹ Marin. Barlet. l. II. de reb. gestis Scand. — ² Æn. Sylv. Europ. c. 5. — ³ Æn. Sylv. Europ. c. 5. Monstr. vol. 3. in princ. hoc au. Musul. hist. l. XIV. Phrant. l. II. c. 18. Bonfin. dec. 3. l. VI et alii. — ⁴ Leuncl. in Pandectis.

rifi consecratam, ne scilicet ullo modo de fide voluntateque regis accepto tam Augusto pignore dubitaret: postea vero perturbatis induciis, cum ad arma deducta res esset, ac praelio Varnensi, cæsis in utroque cornu Muratæis, in extremo res Turcorum discrimine versarentur, Muratem e sinu prolata Christianorum hostia, et erectis ad cælum oculis, in huiusmodi quadam prorupisse verba: Christe, si Deus es, ut Christiani tui de te perhibent, vindica perfidiam tuorum, qui te mihi dedere pignori, nihiloque minus adeo religiose sanctam pacem per summum scelus violarunt: quibus in hunc modum ab ipso prolatis, ea scilicet evenerint, quæ tam ab hostibus quam a nostris recitantur; Philippus tamen Callimachus, hanc rem tam secreto referre videtur actam, nihil ut certi de tradito tali pignore vulgo constaret». Hæc omnino ab Wladislai pietate et magnanimitate adeo sunt aliena, ut turpe fuerit id suspicari: imo Bonfinius¹ petitam a Turcis Encharistiam, sed negatam, quod nefas esset arcana mysteria infidelibus prodere, narrat disertissime. Pergit Æneas Sylvius:

«Pugnatum est summa contentione pluribus, horis nunc Christianis, nunc Turcis propinquiore victoria sese præbente. Cadebant hinc atque inde quamplurimi: plures ex Turcis, quorum corpora parum lecta facile sagittæ ensesque penetrabant. Postremo tum novus in hora hostis incedere et sauciorum loca integri occupabant. Non tam virtute quam numero superati Hungari paulatim referre pedem cœpere. Tum Wladislaus cum globo suorum quos erga se non minus fortes quam fidos habuit ex Polonia, ut hostes ex acie victores diverteret, Christianisque animum redderet, in tumulum, quem teneri ab Amurati diximus, circumjectosque undique currus impetum fecit. Ibi nova pugna commissa: novus injectus Amurati pavor: trepidatum totis castris, nec etiam consistendi animus aderat: quod si Huniadi par animus ac regi fuisset et aridenti fortunæ dedisset manus, haud dubium quin ea dies et Amurati vitam et posteris ejus imperium Græciæ abstulisset: verum ipse, ut primum cedere Christiana signa conspexit, cum millibus Hungaris ac Valachis ex acie se subtraxit, atque insalutato rege, nutante adhuc victoria, fugam arripuit: fortasse rei militaris perito nulla in pugna salus visa, et salvare aliquos quam perire omnes maluit. Poloni acceptam eo praelio cladem Huniadis recordiæ atque ignaviæ tradiderunt: ipse sua consilia spreta conquestus est».

Jactatos quidem eos fuisse de Huniade sermones meminit Marinus Barlelius; verum Hungaros, qui ex ea clade confugere in Epirum ad Scanderbegum, retulere Huniadem fudisse Asiæ

et Europæ bassas, dumque eos insequeretur, Wladislaum non expectato Huniade militaris gloriæ cupidine accensum, janissarorum munitissima castra adortum esse, inque ipso pugna ardore trucidatum. Quod confirmat Musulmanæ scriptor historiæ cum ait¹: «Posteaquam Christiani hæc ita gesta vidissent, rem omnem Janco», id est Joanni Huniadi, «nuntiarunt. Is nullo modo propterea territus, exercitum suum minime dissipari passus est, cum diceret, non regis se causa venisse, sed uti pro lege religioneque sua Christiana pugnarent: atque hoc modo Christianos suos in officio retinens, non a fuga duntaxat infami revocavit, sed etiam his ferve gravissimo Barbaros invasit impetu. Ad extremum tamen acies hostiles redintegratas et multiplicatas cernens, fugam arripuit, ideoque Christianorum etiam exercitus ab hoste superatus oculos in unam fugam dirigere cœpit: Turci vero Christianos fugientes undique persecuti sunt, et in fuga cædendo gravissimis affectere cladibus».

His addit Barlelius, de quo supra memoratum est: «Hungarorum exercitum fustum deletumque Scanderbego adhuc in Mysiæ finibus degenti nuntiatum est. Dofore præne confectus, nullaque diu volvens animo, jam conversis signis abire constituit: ne tamen inultus ex omni parte foret dolo, et Georgii perfidiam aliqua ulcisceretur re, mox infesto exercitu despoticum et hostilem agrum irrumpens lateque depopulatus, omnia igni ferroque absumpsit. Revertebant in Epirum passim Hungari ac Poloni, qui ex ea superfuera clade, ut quosque fuga fortunaque sua confulerat, occurrebant».

Confirmat etiam Franciscus Philadelphus² juvenili audacia Wladislai victoriam e Christianorum manibus excidisse: «De Amurato», inquit, «Cyricis fitio, quid attinet meminisse? Quanta clade affectus est apud Barnam? Nonne per id temporis actum fuisset et de Amurato et de omni Turcorum tetra erubescendaque tyrannide, si Wladislaus rex adolescens animosus magis quam callidus unius Joannis Vayvodæ consilium sequi, quam juvenili temeritati obsequi maluisset». Quibus consentanea Turcogræciæ auctor scribit: cæsis Europæo et Asiatico exercitibus, Amuratem tentasse fugam, sed a janissaris retentum; Hieronymus vero Beck in Annalibus Turcicis atque ex eo Joannes Leunclavius hæc ita referunt: «Rex Hungarus ab uno latere pugnabat, ab altero Michael cognomento Niger, et tanto quidem impetu Muratis invasere copias, ut hostium utrumque cornu in fugam propellerent; atque in hoc conflictu Beglerbegus Anatoliæ cæsus fuit; solus adhuc Murates cum agmine suo statim immotus, cæle-

¹ Bonfin. dec. 3. l. vi.

¹ Hist. Musul. Turc. l. xiv. Lennel. interprete. — ² Philadelph. l. xix. Ep. ad Lud. Fuscar.

risque ab utroque latere prostratis aut fuga dilapsis, etc. » Interjectis nonnullis, quibus significat Amuratem in extremum discrimen adductum, Mahometis et aliorum impiorum Alcorani sectatorum manes atque in iis demonum opem implorasse, subjicit : « Rex nempe Hungariae immodica ferocientis animi temeritate impulsus in medios Turcos equum adegit, et summo cum nisu Muratis ipsius caput petiit : dum in hunc modum furibundus progreditur, casu quodam accidit ut equus regius ad terram prolaberetur : tunc quidam e peditum numero et alius ex ordine genissarorum, equi tendines incidens, rege humi prostrato, Cheserbegus regi caput amputat ». Et infra : « Ubi hoc factum, hasta in altum sublata, clamari coeptum regis hoc caput esse : tum Turci, qui prius fugae se dederant, hoc audito clamore, reflexis equis rursus ad Muratem confluerunt, qua re a Christianis animadversa, cum reliquis eorum copiis Janicus in fugam se conjecit ». Haec Annales Turcici : sed ad Aeneam Sylvium revertamur :

« Wladislaus suae sorti dimissus, dum fortiter circa munimenta hostium pugnat, equo dejectus obruncatus est : caput ejus haste infixum per Graeciam atque Asiam in signum victoriae populis ostentatum. Poloni ad unum caesi omnes, direpta castra et quae munitiones curruum tuebantur : necali episcopi et proceres Hungariae, qui aderant, eadem calamitate oppressi : Julianus cardinalis dum fugit amisso praelio, cum jam hostes evasisset, Hungarorum perfidiam evadere non potuit : polum equo dantem apud stagnum forte repertum latrunculi quidam novere, et arbitrati pecuniam apud eum esse, dejectum equo necaverunt, et ablatis vestimentis, nudum cadaver feris ac volucribus dimisere. Hic exitus viri fuit magni certe et admirabilis, in quo nescias doctrina major an eloquentia fuerit : grata hominis praesentia : blandi mores : vita in omni aetate nitida ; religionis zelus, qui omnia pro Christo et mortem ipsam vere suaserit. Humiadem, ut ante diximus, fugientem despotus Serviae cepit. Poloni regem suum jam peracto bello pluribus annis vivere crediderunt, captum non interfectum arbitrati. Cardinali Venetiarum, ejus culpa cladis magna in parte imputata est, qui neque frelum, uti par fuerat, custodivit, neque transvectos hostes Christianis ducibus (quod secundum fuerat ejus officium) nuntiavit. De numero caesorum minime constat : illud exploratum est longe plures ex Turcarum acie cecidisse : ceterum pro numero copiarum longe majus damnum Christianis illatum. Victor Amurates neque fugientes hostes insecutus est neque gloriabundus inter suos magnifica verba jaclavit, neque, ut ante assueverat, hilarem vultum ostendit, interrogatus quare tristior esset, et cur non, victis hostibus, exultaret : Nollem, inquit, hoc modo

saepe vivere ; jubensque vasa colligi, copias, quae superfluerant, domum remisit ».

10. *Rhodi impugnat ab Aegyptiis strenue defenduntur.* — De eodem praelio decima Novembris die commisso meminit Eugenius in publicis litteris ¹ anno insequenti VII idus Julii exaratis, cum Hungari bellum instaurare cuperent, quibus de Juliano cardinale Casarino vivusue an vita functus esset, etiam tum exploratum se habere non potuisse scribit : sed interruptum fuisse postea constitit. Sane qui tante cladis culpam in ipsum conjiciunt, quod Wladislaum ad redintegrandam in Turcas expeditionem pellexerit, inique admodum de eo sentiunt : imo plurimum commendandus est, quod in ea re Sedis Apostolicae partes egregie exegerit, rege in Christiani nominis hostes infensissimos concitato, cum, lesa parte Christianae reipublicae, universa laedi censeantur ; necnon Apostolicae litterae supra a nobis allatae doceant nefas esse sacramenta in ejusmodi rebus, inconsulto Romano Pontifice, nuncupare, nec sapientis viri sil consilia ex eventibus judicare.

Longe felicis quam Hungaris cesserunt res Rhodiis equitibus oppugnatis ab Aegyptiis : quibus etiam non defuit Eugenius ; acceptis enim a Joanne e Lastico, qui supremum in eodem equestri Ordine magistratum gerebat litteris, Saracenos, Aegyptios Babyloniosque in eos classem parare, equites omnes Rhodum infra trimestre se conferre jussit ² ; permisit ³ tamen ut illi, qui tractandis armis minus idonei viderentur, domi remanere possent, modo eam pecuniae vim subsidiariam conferrent, quam duo delecti eam ob causam praecceptores Ordinis imperarent.

« Universis et singulis bajulivis, prioribus, castellano Empostae, praecceptoribus, capitularibus et aliis praecceptoribus, et fratribus Ordinis S. Joannis Jerosolymitani, salutem, etc.

« Cum dilecti filii magistri et conventus hospitalis S. Joannis Jerosolymitani nobis per nuntios proprios per hos dies nuntiare curaverint, perfidos Christi hostes Saracenos Soldano Babyloniae subjectos, ingentem parare classem, et alios, quantos potest facere apparatus animo et intentione Insulam Rhodi et alia religionis vestrae loca invadendi ; et nos, qui defensionem ipsius insulae et locorum libenter pro posse curam suscipimus, classis nostrae, quam adversus Teucros parari faciebamus, expeditionem accelerari curemus, quo possit ipsa classis utriusque necessitati, prout opportunum fuerit, satisfacere ; cupientes huic tanta rerum uno tempore simul incumbentium necessitati quibuscumque modis possibilibus subvenire, decrevimus eos omnes, qui honorem et emolumenta ab Ordinis vestri religione reportant ad tam

¹ Lib. xxiii. p. 186. — ² Lib. xxii. p. 75, 77. — ³ Ead. p. 77.

honestam tamque debita onera convocare. Quare vobis omnibus et singulis præceptoribus in tota Italia constitutis, sive vestris locumtenentibus, quibus per dictam Italiam cura principalior est commissa, præsentium tenore mandamus, quatenus omnes præceptores et fratres vestros singulorum prioratibus subiectorum, qui bello ac militiæ idonei videantur, concessa tamen prius per vos illis, qui ire debentur licentia, suas præceptorias arrendandi ad tres annos, pecunia anticipata juxta ritum et consuetudinem religionis prædictæ; eos præsertim, qui facultatibus adeo præditi sint, et Rhodum petere, et per certum tempus ad religionis obsequia, sine communis thesauri gravamine, ibidem commorari possint, cogere visis presentibus debeatis.

« Illos autem ex prædictis præceptoribus et fratribus, qui non viderentur armorum et belli exercitio satis idonei, et facultatibus fulciti cogatis ad solvendum extraordinarium ultra solitas et ordinarias impositiones dictæ religionis, tantum, quantum discretionibus vestris et duorum proborum præceptorum benesolventium vobiscum assumendorum visum fuerit oportere. Qua in re magnam debebitis diligentiam adhibere, ut nullus amicitiae respectus, nulla sub excommunicationis pœna obstet corruptela, quominus prædicta debitam et votivam habeant executionem; quia licet omni tempore, debitores sitis Ordini vestro et religioni cum fidei et integritatis puritate servire; hoc tamen tempore hoc in casu id ipsum majori quodam affectione et attentione tenemini adimplere. Atque ut hi, qui parere noluerint, saltem pœnæ formidine ab ipso parendi defectu retrahantur, vobis prioribus antedictis, quatenus præmissa adimplere auctoritate nostra curetis duximus committendum, atque ipsis præceptoribus, ut vobis obedire teneantur sub eadem excommunicationis forma ac privationis officiorum et beneficiorum habituum et imposterum habendorum pœna, harum serie præcipimus et mandamus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLIV, id. Aprilis anno XIV ». Eadem mandata, ut in Regesto subditur¹, data sunt cunctis ipsius religiosæ militiæ in Galliis, Germania, Anglia et Hispania præfectis. Ne vero plus æquo gravarentur, a persolvenda ea auri vi, quam regi Aragonum pro paranda in Turcas classe concesserat, exemit². Denique Joanni e Lastico, de quo paulo ante memoravi, solemnis equitum cœtus Rhodi celebrandi potestatem fecit³.

Saraceni porro meditatam de subigenda Rhodo expeditionem aggressi, excensione in insulam facta, agros vastarunt, obviis quibusque igni ferroque absumptis: urbem obsidione cinxere, eamque pluribus hostilibus impressio-

nibus tentarunt: sed equitum virtute fortiter excepti propulsatique recedere non sine dedecore et damno computsi sunt. Hæc pluribus Jacobus Bosius⁴ in sua historia Rhodiana, et ex litteris Apostolicis confirmantur. Ex quibus etiam illud perspicuum est, Eugenium ad reprimeandos Christiani nominis hostes, qui ex accepta clade odio iraque efferati Rhodum se iterum bello petitueros soloque æquatueros comminabantur, ingentem classem instruere et parare adorsum esse, hæc enim posterorum memoriæ tradi voluit⁵.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Accidit quod impetus dictorum Saracenorum fuit multo major periculosiorque, quam ante ipsorum adventum fama prævia timebatur, cum dictæ gentis perfidæ classis potentissima adveniens, et ipsa gens impia in terram descendens, tales tantosque fecerit impetus, ut nisi fratres ipsius religionis, divino protegente præsidio, sese maximis cum expensis maximisque cum laboribus adjuvissent, periculum fuit manifestum perdendi Rhodum et ejus insulam cum omnibus, quæ religio illa longo jam tempore tenuit in partibus Orientis, unde privatus fuisset populus Christianus maximo firmissimoque præsidio adversus Christi hostes, quibus patet factus remansisset aditus ad reliquas Christianorum partes usque in Italiam invadendas. Quanquam vero dicti Saraceni a religiosis S. Joannis Jerosolymitani, divina favente clementia, fuerint tunc repulsi; non tamen ideo cessat suspicio, sed certis fide dignis habetur auctoribus, eosdem Christi hostes majorem potentiorumque prima illa classem continuo parare, cum qua prædicant et præsumunt Rhodum iterato universam ad solum usque prosternere. Quamobrem nos tantis malis obviare volentes, constituimus et jam cœpimus ingentem parare classem ad Rhodi defensionem adjectis Barbaris (adversus Barbaros) Vere proximo transmittendam: ad quam parandam fortioreque et munitiore faciendam classem jussimus sicut decet, religiosos omnes præfati Ordinis S. Joannis Jerosolymitani aut personaliter venire, aut galeas aliaque navigia mittere, aut necessariis expensis taliter contribuere, quod nullus eorum a possibili onere eximatur, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Dominicæ Incarnationis MCDXLIV, IV kal. Decembris, Pontificatus nostri anno XIV ».

41. *Corsica in Pontificiam clientelam reversa.*

— Hæc pro tuenda adversus Ægyptios Turcasque re Christiana studiose Eugenius agebat: nec tamen ditioni Romanæ Ecclesiæ opportune consulere prætermisit. Venerat vel redierat potius in Sedis Apostolicæ fidem ac potestatem Corsica ejusdem Ecclesiæ fiduciaria, quæ diu sub quorundam tyrannidis jugo ingemuerat; quo ex-

¹ Ead. p. 77. — ² Ead. p. 243. — ³ Ibid. p. 78.

⁴ Bos. tom. 1. l. VI. — ⁵ Lib. XXII. p. 223.

cusso nonnulli insulae proceres id litteris et nuntiorum opera significarunt Pontifici, qui ad regendos insulanos continendosque in officio, Monaldum Paradisum illuc legavit ¹, ipsisque Corsis Apostolico pro imperio praecepit, ut ei parerent.

« Universis et singulis Christi fidelibus utriusque sexus, praecipue insulae nostrae Corsicae Ecclesiasticis saecularibus et regularibus Ordinum quorumcumque, atque laicalibus exemptis et non exemptis, cujuscumque etiam dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, nobilitatis, vel praeminentiae fuerint communiter et divisim, salutem, etc.

« Nuper cum post multiplicis afflictiones insulae nostrae Corsicae, ad nos et praefatam Ecclesiam (Romanam scilicet) in temporalibus nullo medio pertinentis, ejusque habitatorum et incolarum per illos qui dictam insulam multis annis tyrannice occuparant, quidam ex magnatibus et potentioribus ipsius insulae, divina gratia illustrati sunt, nobisque suis litteris et nuntiis seriosissime significarunt insulae ejusdem ab occupantium manibus liberationem ac sub felici nostra et dictae Ecclesiae gubernatione reductionem requirentes; nos, ne insula ipsa ac terrae et castra in ea existentia illorumque habitatores et incolae per tyrannos amplius opprimerentur et gravarentur, sed in sinu gratiae ac protectionis et defensionis nostrae sub dulcedine ejusdem Ecclesiae ab eis adversitatum exempti anfractibus quiescere possent, dilectum filium Monaldum de Paradisis de Interamma legum doctorem commissarium nostrum cum mandato plenissimo ad ipsam insulam transmisimus, ut illam ac habitatores et incolas praefatos ad nos et dictam Ecclesiam revertentes nostro et illius nomine in sinum ipsum elementer reciperet, protegeret et descenderet ac benigne tractaret, omnia quoque et singula alia faceret, quae ad honorem et commodum Ecclesiae, ac prosperum et tranquillum statum utilitatemque insulae ac illius terrarum et castrorum praedictorum utilia vel necessaria videbuntur, etc. ». Corsis repetita imperia, intentatis censurarum poenis aliisque, ut Monacho pareant, atque illi arces tradant. « Dat. Romae apud S. Petrum anno Dominicae Incarnationis MCDXLIV, XII kal. Novembris anno XIV ». Proximo vero, anno Eugenius praefecit eidem insulae Jacobum episcopum Potentinum, de quo haec in Diplomate ad ipsum dato ² contenta: « Cum te, inquit, ad insulam Corsicae ejusque civitates, terras et loca gubernatorem in temporalibus generalem de fratrum nostrorum consilio tanquam pacis angelum destinamus, etc.

12. *Piceni obsecuti Eugenio, qui et cum Mediolanensibus foedus init.* — Rediere etiam plures

populi ad officium, antequam enim rex Alfonso signa Piceno inferret, ex foedere cum Eugenio pacto, Picentes, positis odiis, in Ecclesiae Romanae sinum se contulere, ac Franciscus Sfortia turbarum auctor, cum Pontifice concordiam iniiit ³, opera praecipue Ludovici ⁴ fil. S. Laurentii in Damaso presbyteri cardinalis: ad cujus pactiones firmandas perficiendasque Pontifex Nicolaum episcopum Recinetensem adhibuit ⁵. Inter ceteras hujus foederis leges Franciscus Sfortia, restituto Romanae Ecclesiae Piceni imperio, marchio ejusdem provinciae creatus est: sed ab ejus potestate exempti ⁶ Auximani, qui semper in Pontificis fide, damnata sociorum defectione, persistierant; quos propterea Eugenius pluribus praerogativis, atque hoc elogio ornavit ⁷:

« Eugenius, etc. Haec est civitas, quae filios benedictionis et gratiae generat, quae gratitudinis et obedientiae producit alumnos, et in qua semper erga Ecclesiam supradictam fidei constantia viguit, claruit devotionis integritas, splenduit reverentiae plenitudo. Haec est profecto columna fidelitatis immobilis supra firmam petram fidei constituta, quae nullatenus etiam proximis bellorum turbiniibus concuti potuit. Haec est civitas, quae ipsi Ecclesiae viriliter et constanter in necessitatibus adstitit, personarum pericula, damna rerum et laborum non evitans: cujus prompto et potenti auxilio plerumque terras sibi subjectas regit dirigitque, ipsarum compescit excessus, ausus temerarios reprimit, illicitos motus refrenat, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDXLIV, XVII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno XIV ».

Sanxit etiam foedus insequenti anno Eugenius cum Sfortiae socero Philippo, duce Mediolanensi, qui in primis se obstrinxit hostibus Ecclesiae nulla daturum auxilia, imo ad revocandam in Pontificis fidem Bononiam vires se cum eo conjuncturum. Pontifex vero spopondit Philippi se ditionem non vexaturum bello, neque cum ipsius hostibus consensusurum: denique Philippum in clientelam Apostolicam susceptum iri: qua de re publica Documenta ⁸ confecta:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Primo promittit dux tanquam devotus filius noster et sanctae Romanae Ecclesiae pro se, recommendatis vassallis, subditis, capitaneis, ductoribus gentium armigerarum, quocumque nomine censeantur, gentibus armigeris ac terris suis, non offendere per rectum vel indirectum, palam vel occulte, per se vel alium, statum nostrum et Romanae Ecclesiae aliquo quovis modo vel colore quesito: neque praestabit auxilium, consilium vel favorem quoquomodo offen-

¹ Lib. XXII. p. 205. — ² Lib. XXIII. p. 94.

³ Lib. XXII. p. 288. — ⁴ Lib. XXI. p. 42. et l. XXII. sup. p. 288. — ⁵ Ibid. — ⁶ Lib. XXII. p. 219. — ⁷ Ibid. — ⁸ Extant apud Eug. l. XXVI. Ep. cur. p. 44. et Bullar. divers. p. 102.

dentibus vel turbantibus, aut offendere vel turbare volentibus nos aut statum Ecclesie prefate. Item promittit prefatus dux quod iuvabit nos cum potentia sua et gentibus armorum ad recuperationem civitatis nostre Bononie et quarumcumque aliarum terrarum, que ad Ecclesiam predictam spectarent, et que nobis viderentur esse acquirenda vel recuperanda. Item promittit dux prefatus requisitionem nostram facere realiter et cum effectu contra quamecumque seu quascumque personas et communitates vel potentias, et habebit amicos pro amicis, et inimicos pro inimicis: et quod nos iuvabit cum gentibus armorum, stabi, potentia et omnibus viribus suis pro conservatione status nostri temporalis; excepto charissimo in Christo filio nostro Alfonso Aragonum etc. rege illustri, cum quo, cum ipse dux nonnullas intelligentias et conventiones habeat, non vult quod ob has nobiscum conventiones illis quovismodo derogetur vel derogatum esse intelligatur; salvo quod, si ipse rex inciperet offendere nos et Ecclesiam Romanam; tunc et eo casu promittit prefatus dux facere contra serenitatem suam ad requisitionem nostram cum gentibus ac in omnibus et per omnia, ut supra dictum est.

« Versa vice nos tanquam Jesu Christi vicarius promittimus pro nobis et Ecclesia ac vicariis recommendatis, vassallis, subditis, capitaneis, ductoribus gentium armigerarum, quocumque nomine censeantur, gentibus armigeris ac terris nostris et Ecclesie non offendere, nec offendi facere, nec permittere per rectum vel indirectum palam vel occulte, per nos vel per alium statum prefati ducis quovis modo vel colore quesito; imo habebimus ipsum in precipuum filium, atque cum tractabimus tractarique permittemus et faciemus ab omnibus nostris predictis, ut supra, ea affectione et charitate, qua decet bonum patrem tractare bonum filium ac fidelem servitorem suum et Ecclesie et Catholicorum principem Christianum; neque prestabimus neque prestari faciemus, neque permittemus per nostros, ut supra, auxilium, consilium, vel favorem quoquomodo offendentibus vel turbantibus, aut offendere vel turbare volentibus statum prefati ducis. Et eo casu, quo contingeret aliquem ex predictis vicariis recommendatis, etc. ut supra facere contra prefatum ducem, cum persona, statu et facultatibus nostris fecimus contra illos tales realiter et cum effectu, tanquam contra rebelles nostros et Ecclesie Romanae, quoad terras et loca, que prefati tenent nomine nostro et Ecclesie predictae. Item promittimus quod non dabimus auxilium, consilium vel favorem per rectum vel indirectum, palam vel occulte, alicui volenti facere contra prefatum regem Aragonum, etc. ipso rege adversus nos et statum nostrum non faciente contra debitum suum. Item suscipimus prefatum

ducem et statum suum in nostram protectionem, promittimusque tractare et habere res et bona ipsius ducis tanquam Catholici principis, ac boni et dilecti filii nostri et Ecclesie Romanae. Item promittimus, si contingat nos facere pacem, treugam, intelligentiam vel conventionem aliquam, in ea includere ipsum ducem tanquam receptum in protectionem nostram. Item conventum est inter nos et ipsum ducem, quod eo casu, quo aliquando contingeret aliquem ex predictis vicariis, officialibus vel recommendatis, etc. ut supradictum est, ab ipso duce offendi; tunc non teneamur facere contra illum saliter offensum et se defendentem vigore capituli superioris, sed stare indifferens; nec propterea intelligatur alicui istorum casuum, nec per nos, nec per prefatum ducem fatiter offendentem, ut supra, esse contrafactum in aliqua parte huic intelligentie, vel capitulis, etc. Dat. Romae apud S. Petrum IV non. Maii MCDXLV, anno xv.

13. *Ludovicus Gallus signifer Ecclesie creatus qui Helvetios Basileensium fautores acie fudit.* — Confirmatus his foederibus Eugenius, Ecclesie hostibus frena injecturus, cum cum vetera Gallorum in Sedem Apostolicam studia non laterent, ut qui laboranti Ecclesie opem ferre consuevissent, Ludovicum Caroli VII regis Francorum majorem natu filium S. R. E. signiferum renuntiavit; qua de re hoc ad ipsum Diploma datum ¹.

« Dilecto filio nobili viro Ludovico Delphino Viennensi, et charissimo in Christo filii nostri Caroli Francorum regis illustris primogenito, nostro et Romanae Ecclesie confalonario, salutem.

« Cum proximis diebus te nostrum et Romanae Ecclesie confalonarium fecerimus et deputaverimus cum prerogativis et emolumentis, honoribus et oneribus consuetis, sicut in Bullis super inde confectis latius apparet, volentes ut statum tuum decentius tenere possis, ac sperantes quod excellentia tua pro statu predicto augendo et tuendo et amplificando, et se promptiorem ac magis animatum reddet, quo illam ac nos amplioribus beneficiis ac emolumentis prosequemur; tibi de pecuniis, introitibus et proventibus camerae Apostolicae singulis annis, durante huiusmodi officio confalonariatus, quindecim millia florenorum auri de camera assignamus, et responderi volumus, cujus quidem summae partem dimidiam tibi seu procuratori tuo ad hoc sufficiens mandatum habenti jus kal. Novembris proxime futuri, et alia dimidia in festo Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi immediate sequentis persolvi volumus, et tenore presentium declaramus, mandantes dilectis filiis camerario, thesaurario, deposi-

¹ Lib. XIV. p. 44.

tario ac omnibus et singulis officialibus seu eorum loca tenentibus, pro tempore ad introitus prefatæ camerae deputalis seu deputandis, qualenus tibi, seu procuratori tuo temporibus declaratis dictas pecuniarum quantitates solvere et integre satisfacere debeant et teneantur realiter et cum effectu, omni conditione, cavillatione et dilatione cessantibus. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, etc. MCDXLIV, III kal. Septembris, Pontificatus nostri anno XIV ».

Is Ludovicus, ejus nominis XI, Gallicum postea sceptrum tenuit : quem hoc anno educta in Basileensem agrum Gallia milibus Basileensibus maximum intulisse terrorem refert Æneas Sylvius¹, additque alio loco² Helvetios ex federe sociæ civitati juventutis suæ florem ad quatuor millia militum auxilio submitisse : quod cum animadvertisset Delphinus medium se inter Basileam ac Helvetios opposuisse cum tringinta equitum millibus, consertoque prælio Helvetios ad interuicium casos, sed non sine victorum strage, ad quos per medias hastas, accepta vulnera ulturi, penetrabant. Eadem refert Nauclerus³ adjungitque scripsisse Italos auctores, Delphinum ab Eugenio ad dissolvendum Basileense conventiculum concitatum fuisse : sed demum post plura cum Basileensibus et Germanis habita colloquia in Gallias se recepisse. De ejusmodi Ludovici expeditione fuscisque Helvetiis ac Basileensibus meminit Monstreletus⁴. Laudatque eundem de hujusmodi expeditione in schismaticos Franciscus Philadelphus in litteris ad ipsum Ludovicum datis⁵ : « Justissime, inquit, arma sumens adversus Germanos, Helvetios es adortus tanta vi tantoque impetu, tanto rerum omnium et apparatu et ordine, ut si maluisses severitate in delinquentes quam lenitate uti, non minorem demeritis poenam tibi daturi fuissent, quam olim Cæsari luerant ».

Inter hæc conventus Nurembergæ ab Frederico ad dissolvendum schisma indictus actus est, de quo hæc breviter Æneas Sylvius⁶, qui adfuit : « In factis Ecclesiæ nulla adhuc est recepta conclusio : sunt hic quatuor electores Moguntinus, Treverensis, dux Saxonie et marchio Brandenburgensis, Palatinus propter Armeniacos indultum habet ne veniat tueaturque patriam : Coloniensis archiepiscopatus in obsidione Ausatensium occupatus venire hucusque non potuit ; sed nunc per oratores regis factis induciis venturus dicitur. Sunt hic ambarum partium oratores et quisque suam rem tuetur. Episcopus Virdunensis ex parte ducis Burgundie huc venit magnopereque suadere nititur, ut majestas regia cum tota natione pro papa Eugenio se declaret : qui hodie coram toto cætu

magnam orationem habuit, etc. ex Nuremberga anno MCDXLIV ».

VI. *Poloni Basileensibus adherentes admoniti ut resipiscant.* — Hærebant adhuc Basileæ schismaticorum Amedeo antipapa præside conciliabulum : cumque accepisset Eugenius non deesse nonnullos eorum subornatos prestigiis, maximeque in Polonia vicinisque regionibus, qui ipsorum partibus studerent Cracoviensem enim Academiam sensisse cum novatoribus Basileensibus, atque Amedeum ad Polonos corrumpendos Gnesnensem archiepiscopum et episcopum Cracoviensem pseudocardinales renuntiasse, et Alexandrum Ziemovitum ducis Masoviorum filium purpuræ adulterinis insignibus donatum legatum decrevisse, narrat Polonica historia¹, eos Apostolicis litteris x kal. Martii datis hortatus est, ut in Ecclesiæ Catholice sinum reverterentur : ac ni infra unius mensis spatium pertinaciam ponerent, graves ipsis penas proponit².

« Ad futuram rei memoriam.

« Dudum fide digna relatione percepimus, nonnullos in regno Poloniae ac partibus illi adjacentibus prælatos, clericos Ecclesiasticasque personas, hæcenus existisse et existere de præsentibus, que minus provide gradientes, iniquitatis filiis congregatis Basileæ sub prætextu Concilii, etiam post illius inde ad civitatem nostram Ferrariensem translationem, adhærere minime trepidantes a vera Christi fide unitateque Ecclesiæ miserabiliter deviasse, ac de præsentibus deviare, in animarum suarum periculum et scandalum plurimorum. Nos igitur ad quos pertinet, in præmissis et aliis peccatorem quemlibet corrigere de peccato, nolentes ea sub dissimulatione transire, ac cupientes, prout ex debito pastoralis tenemus officii, quantum possumus salubriter providere, universos et singulos archiepiscopos, episcopos, abbates, priores, præpositos, decanos, archidiaconos, cantores ceterosque Ecclesiarum prælatos, presbyteros et clericos seculares et regulares, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis existant, in regno et partibus prædictis ubilibet constitutos, qui congregatis eisdem favere seu adhærere quomodolibet præsumpserunt ac præsumunt, auctoritate Apostolica tenore præsentium requirimus et monemus, ut infra unum mensem, a die præsentationis præsentium computandum, a congregationis hujusmodi, seu illorum fautoria, aut illis adhæsione recedentes, ad Ecclesiæ redeant unitatem, et de hujusmodi recessu et reditu evidentibus demonstrationibus atque signis, necnon litteris seu nuntiis, infra duos alios immediate subsequentes menses teneantur nobis facere plenam fidem ; et si pertinaciter recedere, et de recessu plenam fidem facere, ut præmittitur, non curaverint ; nos divinam in

¹ Æn. Sylv. Ep. LXXXVII. — ² Id. hist. de Europ. c. 42. et Monstr. vol. 3. in princ. — ³ Naucl. vol. 2. gen. 49. — ⁴ Monstr. ubi sup. — ⁵ Philiph. l. XVII. — ⁶ Ead. Ep.

¹ Salomon Neugebau. l. v. — ² Lib. XXII. Ep. eur. p. 53.

exigendo hujusmodi gregis de manibus nostris sanguine formidantes offensam, aliorum animas, horum exemplo tractas tartarus terrendus absorbeat, eosdem perlinaces condignis ultra eas, in quas inciderunt, formidabilibus penis etiam insolitis affligemus, et viis talibus persequemur, quod cæteris transeat in exemplum, mandantes charissimo in Christo filio nostro Wladislao Hungariæ, Poloniæ, etc. regi illustri, quatenus præsentis nostras litteras eisdem adherentibus et fautoribus faciat præsentari, vel alias in eorum deduci notitiam et curet cum id effecerit, nos inde reddere per ejus litteras certiores. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLIII, X kal. Martii, Pontificatus nostri anno XIII ». Similiterque Ecclesiasticam severitatem adhibuit¹ in alios schismaticos, qui in cæteris regnis versabantur, atque inter alios Aymonem episcopum Gratianopolitanum pseudopontificis sectatorem a Petro episcopo Brixiensi A. S. L. exauctorari jussit. Sed postea iterum usus elementia alios restituit sacerdotiis, qui ad kal. Novembris schisma damnassent : quæ dies adscripta est litteris² de eo exaratis.

15. *Sessio prima Lateranensis Concilii Florentia translata: Abdala Edessæ archiepiscopus schisma abjurat.* — Hoc anno pridie kal. Octobris habita est Laterani sessio Concilii Florentini Romam translata trigesima prima, in qua editum decretum exstat in Pontificio Regesto³, et apud Andream e Sancta Cruce, in quo refert Eugenius, ut cum Ignatius patriarcha Syrorum nationumque Mesopotamiam incolentium Abdalam Edessæ archiepiscopum suo totiusque Orientis nomine in Urbem ab Ecclesia Romana incorruptæ doctrinæ puritatem petiturus legasset, diligentissimo examine, ipsius Pontificis jussu, instituto, eundem Abdalam de fide ac moribus recte sentire compertum esse, tribus dumtaxat articulis demptis, de quibus edoctus Catholicam in iis quoque veritatem suo ac totius nationis nomine professus sit : cujus formulam Eugenius in eadem publica sessione illi tradidit. Exemplum synodalis edicti infra scriptum est :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Multa et admirabilia diebus nostris et longe majora, quam aut ipsi nos expetere, aut cogitare possemus, ineffabilis divinæ miserationis elementia Ecclesiæ suæ sanctæ largitur, unde et fidem orthodoxam dilatari, et novos in dies ad obedientiam Sedis Apostolicæ populos redire, ac nobis et omnibus Christi fidelibus lætitiæ et exultationis causas quotidie renovari sentimus », et infra, « ita ut merito cum propheta in jubilatione fidelibus populis sapennumero dicere provocemur : *Venite, exultemus*

Domino, jubilemus Deo salutari nostro : quoniam magnus Dominus et laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. Vere cum in Ecclesia Catholica, quæ est Dei civitas, in monte sancto Apostolicæ Sedis et Petri auctoritate fundata, semper magna et inscrutabilia operatus sit Deus, cujus omnipotentia et sapientia non est numerus, hoc tamen singulare atque præcipuum illi præstitit ineffabilis prudentia Conditoris, ut orthodoxa fides, quæ humanum genus sola vivificat, sola sanctificat, in monte illo sancto, in una et immutabili semper maneat confessione veritatis ; et dissensiones quæ adversus Ecclesiam de terrenarum opinionum varietate nascuntur, et a petra illius soliditate disjungunt, ad montem illum redeuntes exterminentur et eradicentur ; quo fit ut ad ejus gremium confluentes populi atque nationes in unam cum ipso conveniant fidei veritatem.

« Hæc autem Dei munera tam magna, tam excelsa, tam insolita non meritis nostris profecto nobis conspicere ipsius bonitatis immensitas, sed sua sola benignitate et dignatione concessit, ut post unionem Græcorum in sacro OEcumenico Concilio Florentino, qui cum Romana Ecclesia in quibusdam articulis discrepare videbantur; ac post reductionem Armenorum et Jacobitarum, qui variis opinionibus involuti, omni tandem dissensione relicta, in viam rectam veritatis convenerunt : ecce nunc iterum, ipso cooperante Domino, aliæ nationes de longinquo convenerunt inter Tygrum et Euphratem Mesopotamiam habitantes, quæ de processione Spiritus sancti et aliis quibusdam articulis non recte sentiebant. Nulla igitur vobis et omnibus Christi fidelibus est causa letandi, quia jam, annuente Domino, Romanæ Ecclesiæ splendidissima de fidei veritate assertio, quæ munda semper fuit ab omni macula falsitatis, etiam apud Orientem ultra Euphratis terminos novis coruscationibus micat : adeo ut venerabilem fratrem nostrum Abdalam archiepiscopum Edessæ, venerabilis fratris nostri Ignatii patriarchæ Syrorum atque totius nationis suæ legatum ad hanc usque almam Urbem ad præsentiam nostram et sacrum hoc Lateranense OEcumenicum Concilium traxerit et vocarit humiliter et devote postulantem, ut fidei regulam, quam sacrosancta Romana profitetur Ecclesia, eisdem fraderemus.

« Nos autem, qui inter cunctas sanctæ Sedis Apostolicæ sollicitudines hanc primam et præcipuam curam gerimus, ut semper gessimus, Evangelii scilicet defendere veritatem et orthodoxam fidem, exterminatis hæresibus, longe lateque diffundere et propagare, quosdam ex venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus delegimus, qui accersitis ex hoc sacro Concilio aliquibus in sacra pagina magistris cum prædicto archiepiscopo de diff-

¹ Lib. VI, p. 274. — ² Lib. XIII, p. 132. — ³ Lib. XXII, p. 195, et apud card. Just. p. 3. Conc. Flor. p. 384.

cultatibus, dubiis et erroribus illius nationis conferrent, illumque ipsum examinarent, ac ei Catholicae veritatis disciplinam aperirent, et tandem de integritate fidei Ecclesiae Romanae plene illum instruerent et docerent. Quem cum per omnia de fide et moribus recte sentientem invenissent, tribus duntaxat articulis, de processione scilicet Spiritus sancti, de duabus in Christo Jesu Salvatore nostro naturis, ac totidem in illo voluntatibus et operationibus, veritatem illi fidei orthodoxae patefecerunt, aperuerunt sacrarum Scripturarum intellectus, attulerunt sanctorum doctorum testimonia, et quae materiae congruebant rationes verissimas induxerunt. Quorum intellecta doctrina, archiepiscopus ipse dubitationibus suis omnibus plene satisfactum esse contestans tam de Spiritus sancti processione, quam de duabus naturis et duabus voluntatibus et operationibus in Christo Jesu Domino nostro talia sentire professus est, ut veritatem fidei plene intelligere videretur, profitereturque se nomine praefati patriarchae totiusque nationis et suo omnem fidem omnemque doctrinam suscepturum, quam eidem hoc sacro approbante Concilio traderemus. Propter quae omni in Christo exultatione perfusi, gratias immensas Deo nostro effudimus, quia volum nostrum in salutem nationis illius vidimus adimpletum. Diligenti itaque cum fratribus nostris et sacro Concilio tractatu praehabito, fidem atque doctrinam, quam sacrosancta Romana tenet mater Ecclesia, eodem sacro approbante Concilio, eidem archiepiscopo praefatis nominibus recipienti tradere et assignare decrevimus. Haec est igitur fides, quam semper sacrosancta Romana tenuit, praedicavit et docuit mater Ecclesia, quamque ad praesens tenet, praedicat, profitemur et docet: hanc dictum Abdalam archiepiscopum vice et nomine praefati patriarchae Syrorum, totius nationis illius atque suo, in his tribus articulis suscipere, et perpetuis in futurum temporibus custodire et observare decrevimus.

16. « In primis quod Spiritus sanctus ex Patre et Filio aeternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit. Tenet insuper, profitemur et docet unum eundemque Dei et hominis filium Dominum nostrum Jesum Christum esse perfectum in deitate et perfectum in humanitate, Deum verum et hominem verum ex anima rationali et corpore consubstantiali Patri secundum deitatem, et consubstantiali nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato: ante saecula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter salutem nostram ex Maria Virgine Dei genitrice, secundum humanitatem natum, unum eundemque Christum verum Dei filium unige-

nitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unitiorem, magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum sive divisum, sed unum et eundem Dei et hominis filium Dominum nostrum Jesum Christum. Credit insuper, profitemur et docet in uno Domino Jesu Christo duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse secundum sanctorum Patrum doctrinam: duas etiam naturales voluntates, unam divinam, alteram humanam: non contrarias, sed humanam ejus voluntatem subjectam ejus divinae atque omnipotenti voluntati: et quemadmodum ejus caro animata sanctissima deificata est, non perempta, sed in proprio sui statu et ratione permansit, ita humana ejus voluntas deificata est, non perempta, sed salvata magis est atque perfecta.

« Hanc fidem eundem Abdalam archiepiscopum nominibus, quibus supra, suscipere, corde tenere et ore profiteri debere decernimus. Ordinamus insuper atque decernimus, ut eisdem nominibus recipere et amplecti debeat quaecumque per sacrosanctam Romanam Ecclesiam definita et sancita diversis temporibus sunt, et praesertim decreta Graecorum, Armenorum atque Jacobitarum in sacro Oecumenico Concilio Florentino edita: quae cum in Arabico traducta ipse Abdalem archiepiscopus accurate legisset ac laudasset, ad uberiores et pleniores omnium eruditionem sibi nominibus, quibus supra, recipienti consignari fecimus. Quoscumque etiam doctores et sanctos Patres sacrosancta approbat et suscipit Romana Ecclesia, nominibus quibus supra, approbare et suscipere debeat, et quascumque personas seu quidquid aliud ipsa damnat et reprobat, pro damnatis et reprobatis, nominibus quibus supra, habere debeat; promittens tanquam verus filius obedientiae, nominibus quibus supra, ipsius Apostolicae Sedis ordinationibus et jussionibus medio juramento devote semper et fideliter obedire. Nulli ergo, etc. Datum Laterani in publica sessione synodali anno Incarnationis Dominicae MCDXLIV, pridie kal. Octob., Pontificatus nostri an. XIV ».

17. *Falsam opinionem de Spiritu sancto Eugenius Apostolicis litteris damnat.* — Perlatum antea ad Sedem Apostolicam fuerat nonnullos in Oriente de fide male instructos credere Patrem et Filium duo esse Spiritus sancti principia, eo quod Romana Ecclesia Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere profitemur: quo accepto Eugenius, ut turpes haeresis tenebras discenteret, Apostolicis litteris praesules Orientales est adhortatus¹, ut veram ejusdem Romanae Ec-

¹ Lib. XXII. p. 35

eclesie cunctorum fidelium matris ac magistræ doctrinam populis aperirent, ac pro sacra conatione proponerent.

« Venerabilibus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, doctoribus, magistris per Orientem constitutis, salutem, etc.

« Etsi Christus Salvator noster continuo immensa suæ benignitatis et clementiæ dona erga populum Christianum ostenderit, in hac tamen sacrosancta OEcumenica et Deo amabili Synodo Florentina præcipuèque pietatis et charitatis dudum lumen refusit : inter Occidentalem enim et Orientalem Ecclesiam nostro et ineffabili ipsius Salvatoris nostri munere unionem seculam fuisse conspeximus. In qua Synodo nobis, auctore Domino, præsentibus, cum sæpius ex utraque parte doctissimorum et gravissimorum tam venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium, quam aliorum prælatorum ac magistrorum adesset multitudo copiosa adinvicem disputantium ; omniſtandem opinionum differentia omnisque dissensio præcipue et singulariter de processione Spiritus sancti, quæ quadringentos circa annos, colluctatore generis humani procurante, permanserat, ipso Spiritu sancto illuminatore sublata atque sopita existit, prout in synodali decreto superinde confecto clarissime continetur. Et quanquam fides, quam Romana Ecclesia de processione Spiritus sancti semper tenuit, ex eis, quæ in præfata Synodo diffinita sunt, luce meridiana clarior splendeat ; tamen quia adhuc nonnullos esse in Oriente intelleximus, qui ex hoc, quod Romana Ecclesia ex Patre Filioque procedere Spiritum sanctum profiteatur, eam tenere et credere opinantur Patrem et Filium duo esse principia Spiritus sancti, quorum vanam et impiam opinionem tanto vehementius admirati sumus, quanto lucidius omnis Christi Ecclesia cognoscit a præfata Romana Ecclesia illud alienum semper fuisse, et tanquam erroneum ac impium existisse semper damnatum ; hanc pravam et impiam opinionem exstinguere cupientes, universos vos exhortamur atque requirimus, ut veram Ecclesiæ Romanæ doctrinam illis aperire et prædicare velitis : præfata namque Romana Ecclesia omnium fidelium mater atque magistra, tam ex veritatis scientia et auctoritatibus sanctorum doctorum, quam ex canonibus per ipsam editis tam in OEcumenico Florentino, quam Lugdunensi aliisque pluribus Conciliis promulgatis, fidei ac devota confessione semper prædicavit et docuit, docet et prædicat, quod Spiritus sanctus æternaliter ex Patre et Filio non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio ; non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit.

« Hæc est, venerabiles fratres, pura, simplex et Catholica fides, quam præfata sacrosancta Romana Ecclesia, quæ semper beatissimis

Apostolis Petro et Paulo protectoribus immaculata permansit, continuo prædicavit et docuit : contrarium hujus veritatis et fidei tenentes et asserentes damnavit, et nos de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu de novo Apostolica auctoritate damnamus, reprobamus, excommunicamus et anathematizamus, et pro damnatis, reprobatis, anathematizatis et excommunicatis habemus, tenemus et reputamus, et ab omnibus teneri, haberi et reputari decernimus et declaramus, ac eos cum execrabilis memoria Ario, Manichæo et Marcione, cæterisque aliis divinam veritatem pervertere conantibus, amumeramus. Datum Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLII, IV non. Martii, Pontificatus nostri anno XIIII ».

18. *Objectio schismaticorum de ea re a Bessarione diluta.* — Perstiterè Græci in suscepta pertinacia inanis hujus argutiolæ fumo occæcati, nimirum vel duas personas Patrem et Filium in unam confundi, si sint unicum principium Spiritus sancti, vel dari duo ejus principia : nec deerant eximii doctores, qui eos instruerent, non confundi Patrem, Filium et Spiritum sanctum, si sint unicum principium creaturarum, nec si distinctæ sint tres personæ, dari tria universi principia, ut Mahometani Christianis objiciunt. Inter alios cardinalis Bessarion¹, eandem schismaticorum blasphemam argutiolam egregie confutavit. Adversus vero splendidissimas sanctorum Patrum, quos divino lumine collustratos nefas est ambigere, sententias, aliquorum sophismatum fumos ad veritatem obscurandam fuisse offusos a Græcis, narrat eisdemque describit.

« Solutiones inconvenientium, quæ a Græcis opponuntur Latinis et cæteris recte sentientibus.

« Pulant Patrem et Filium aut in unam confundi personam, si quis ex utroque procedere Spiritum sanctum dicat, aut duas causas duoque principia necesse esse ponere : utrumque vero horum absurdissimum est : nos vero ad confusionem quidem personarum hæc dicimus, quod si operationem spirandi constitutivam personæ paternæ poneremus, tunc sequeretur hoc inconveniens, et Filius esset una eademque persona cum Patre : cum vero constitutiva quidem paternalis personæ proprietas paternitas et ipsum generare probatum fuerit, spirare vero proprietas quædam sequens ejus personam jam constitutam, cur ille, cui communis est cum Patre non constitutiva proprietas, una eademque persona cum ipso esset? Quemadmodum enim commune habens Filius cum Patre quod Spiritus dicatur Spiritus ejus prout Patris, item quod ab eo mittatur prout a Patre ; tamen non est eadem persona cum Patre, eo quod non est

¹ Bessar. de successu Synod. Flor. c. 8.

consilutivum nec quod Spiritus dicatur Spiritus Patris, nec quod a Patre mittatur : ita etsi communem habeat cum Patre spirandi potentiam, non ideo in eandem cum eo confunditur personam, cum spirare non sit paternalis personae consilutivum esse : quare donec non probatur spirandi potentiam paternalis personae consilutivam esse, nec confusio personarum inde probari poterit ». Et infra : « Dicitur est autem in superioribus quædam eorum quæ de Deo dicuntur communia sunt, quæ propria, et priorum quædam duabus personis propria, quæ vero uni soli, eorum quæ uni soli : quænam illa propria sunt, ut et personalia sive hypostatica sint ; quæ vero illa propria, ut notiones non ut hypostatica, quale ipsum quoque spirare dictum est esse. Igitur ex iis, quæ nunc dicta sunt, et ex iis, quæ in superioribus præsupposita fuerunt, huius inconvenientis solutio patet, nec habet quisquam amplius accusare Latinos, quod confusionem introducant personarum.

« De duabus vero causis sive duobus principiis, quæ in theologia Latinos introducere quidam autumant, hocque inconveniens magis eos sequi, quam umbram corpora putant, quid dicemus? Nempe hoc in primis dicendum est, quod ipsa sola auctoritas sanctorum sufficiat fidelibus necesse est, qui utrumque dixerunt, et quod Spiritus a Patre procedit et Filio, et quod tanquam ab uno principio : « Non enim « duo principia Spiritus sunt Pater et Filius », inquit Augustinus, « sed unum ejus ambo principium sunt, quemadmodum creaturæ non « tria principia, sed unum sunt Pater et Filius « et Spiritus sanctus ipsa Trinitas Deus ». Quam igitur aliquis hæc apertiore querat solutionem, quam Spiritus sanctus per huius sanctissimi Patris os ac doctoris locutus est ; non enim latet nos, quod idem inconveniens nullorum, videlicet principiorum et nullorum duorum in productione etiam creaturæ sequeretur. Si quis non pie consideraret quod a fide Christiana est alienum et conveniens gentilibus, hoc enim est de quo maxime nos gentiles accusamus, quod nullos videlicet introducant deos multosque creatores. Cum igitur, non etiam tres divinas personas creaturæ causam et principium credamus, nos etiam hoc inconveniens sequeretur, et nulla videntur ponere principia, nullasque divinitates, si quis non recte intelligat. Sed audi quomodo sancti doctores sapientissime hoc solvunt : nam etsi Patrem et Filium et Spiritum sanctum creaturæ causam esse credamus ; quoniam tamen ad Patrem omnia referuntur, et quia ab eo habent et Filius et Spiritus sanctus et ipsum esse et creandi potentiam ; si enim Pater non esset, Filius et Spiritus sanctus nec creandi potentiam haberent, nec omnino essent ; item quoniam una et eadem numero potentia

erat cum Patre Filius et Spiritus sanctus ex una et eadem numero et communi divinitate sive divina essentia procedente, ideo merito unus Deus et unus Creator sunt. Hoc idem igitur de processione Spiritus ex Patre et Filio sufficiens sit illis, qui de hoc querunt, quoniam etenim una et eadem spirandi potentia, ex una et eadem essentia procedente, Pater et Filius Spiritum sanctum spirant. Et quoniam a Patre hæc spirandi potentiam Filius habet, ideo unus spirator, una causa et unum principium in processione Spiritus sancti ambo sunt. Hæc igitur, ut dictum est, sufficerent non contententibus propter doctorum auctoritates ». Et infra : « Ex his igitur clarissime patet falso Latinos accusari, quod duo ponant in divinitate principia.

« Item aut perfecta est, aiunt, ex Patre processio, et superfluit illa, quæ ex Filio est : aut si hæc necessaria est, imperfecte ex Patre procedit : hoc vero inconveniens est imperfectam operationem dicere Patris, et ad suam perfectionem Filio indigere. Ad quæ respondemus, illos, qui hæc dicunt, ideo errare, quia omnino, duos esse putant Patrem et Filium, et eorum operationes humanis exemplis inherentes, quia vident duorum hominum duas esse operationes numero, etsi ad unum effectum tendant et distinctas ab invicem, putant idem contingere etiam in Deo, quod absurdissimum est ; namque Pater et Filius personis solummodo distincti in cæteris unum et idem sunt ; quo fit ut etiam spirandi potentiam unam et eandem numero habeant, et simul, non seorsum ; nec hic prius, alter posterius, nec hic alia, alter alia spiratione spirat Spiritum, ut ii qui corporales in omnibus sunt, putant ; sed simul et absque tempore una eademque numero spiratione perfecte ambo et supra omnem perfectionem eum spirant : necesse enim est eadem toties ad eos dici, quoties audientes non intelligunt. Aut quid isti dicent, si quis eos e contra interroget, si perfectam credunt mundi ex Patre creationem, an non ? Si enim perfectam, quare Filium quoque et Spiritum sanctum creatores nominant ? Si vero imperfectam, et ideo Filium et Spiritum Patri associant, considerent quid dicant. At perfecta quidem ex Patre mundi creatio, una vero eademque numero Filii et Spiritus operatio ad ejus creationem est, et non alia Patris, alia horum ; tunc enim haberent locum hæc puerilia dubia. Ita igitur et in proposito perfecta quidem et super omnem perfectionem est Spiritus ex Patre processio : eadem vero et una numero ex Filio quoque ejusdem Spiritus spiratio est, non alia et alia ; nec aliter et aliter, nec prior et posterior ; sed semel et eadem et similiter, cum una et eadem numero spirandi potentia Spiritum ambo spirent. Et nullus blasphemiae hæc rationem accuset, audiens nos ex creatura arguentes, et ideo putet Latinos

Spiritum sanctum inter creaturas ponere : fuerunt etenim et sunt, qui in hanc etiam proferriam et insaniam devenerunt, ut hoc quoque Latinis imputare auderent. Hæc enim aut stultorum, aut joculari volentium sunt, aut illorum, qui ignorant sanctos Patres et doctores sæpius a creatura et sensibilibus exemplis manuducen-tes nos ad credendum res intellectuales et visi-biles atque divinas ab eis, quæ exile vestigium divinæ similitudinis habent, illa probantes pro posse ».

19. *Marcus Ephesinus Græcanici schismatis confirmati auctor, quem strenue refutat Gemma-dius.* — Ad clarissimam hanc lucem cœcantes oculos extollere Græci detrectarunt. Constabiliebat autem in errore eos Marcus Eugenius archiepiscopus Ephesinus mendaciis suis, jactabatque in litteris Encyclicis¹, se in Concilio Florentino probasse, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere : quem Josephus episcopus Methonensis consulavit, sive potius Gemmadius patriarcha Constantinopolitanus, ut habet Ms.² Vallicellanum.

« Expositio quinque capitum Synodi Florentinæ, etc.

« Conticuisti quia contra validos fratris Joannis syllogismos dicere non valebas, quando te per syllogismos vicissim interrogabat de illo magni Basilii dicto : « Neque enim accipimus a « Spiritu aliquem sicut a Filio Spiritum » ; in qua te sententia ostendit sacræ theologiæ ignarum, cum te etiam velut auditorem erudiebat, quomodo intelligenda sit Spiritus sancti processio ». Et infra : « Cæterum adversus vim et robur argumentorum Joannis cum stare non posses, fugam parasti, disputationis congressu perterritus, et longum quidem habuisti sermonem, sed qui nullum disputationis fructum haberet ; siquidem a Cubalisa et Palama et similibus eorum schismaticis omnia mutuatus nuda proponebas Evangelii dicta, putans te per ea probaturum quod ex solo Patre, non etiam ex Filio procedat Spiritus sanctus, quod tu quidem certe probandum assumpsisti, at non probasti, neque tibi textus illi quidquam pro-fuerunt ; dicere enim : *Qui a Patre procedit*³ ; non modo non facit ad tuum finem, sed etiam aperte adversatur, neque enim dicit : *Qui ex solo Patre* ; vel : *Qui ex Patre, non autem ex Filio procedit.* Illud⁴ etiam : *Cum venerit Paraclitus, quem mittet Pater* ; nullas tibi dat vires ; non enim sic ait : *Quem mittet solus Pater* ; aut : *Quem Filius non mittet.* Præterea illud Pauli⁵ : *Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est* ; nihil tuo proposito suffragatur ; neque enim dicit : *Spiritum solius Patris, et non Filii* ; sed *Spiritum, qui ex Deo*

est. Quibus ergo ex locis, inquit, probasti in Synodo Spiritum ex solo Patre, ut hic tu jactas ? Num ex his, quæ modo allata sunt ? At in iis non habetur : *Ex solo* ; sed simpliciter : *Ex Patre procedentem* ; quæ tibi omnia Latini concedunt ; siquidem hic unus est longi illius tui sermonis sensus. At veritatis defensores tibi negabunt dicta illa refragari affirmantibus Spiritum sanctum etiam ex Filio procedere ; nam si dicerent : *Qui ex Patre, non ex Filio* ; sive : *Ex solo Patre, non etiam ex Filio* ; vel ita : *Pater solus producit Spiritum sanctum, non vero etiam Filius* ; aut similia : esset tibi rixæ et contentio-nis occasio ». Et infra : « Cur hic, ubi nullam negationem apposuit, non credamus ex ipso etiam esse Spiritum sanctum, quando hoc ipsum per alia sacri Evangelii verba Salvator nobis declarat ? Alicubi enim dicit¹ : *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis* ; hic est Paraclitus ille, quem Pater producit ; si ergo quem Pater producit, hunc Filius mittit ; quid differt inter mitti et procedere ? Et rursus² : *Cum venerit ille, docebit vos omnem veritatem. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis : omnia enim quæcumque habet Pater, mea sunt ; propterea dixi ; quia de meo accipiet.* Et alibi³ : *Insufflavit et dixit discipulis : Accipite Spiritum sanctum.* Quæ omnia ostendunt etiam ex Filio procedere Spiritum sanctum. Unde igitur et per quos textus probasti tu Spiritum ex solo Patre ? Num ex doctoribus Ecclesiæ ? Sed qui fiat, ut iidem et ex Patre solo et ex Patre et Filio dicant ? Si enim ita dicerent, pugnantia sane loquerentur, alias alia docentes. Oportet enim, ut vel ex solo Patre affirmant, vel ex Patre et ex Filio : verum ex solo Patre, nemo dixit sanctorum ; unus id affirmavit Nestorius hæreticus. Productionis vero etiam ex Filio doctores omnes clarissimi præcones sunt.

« Principio enim magnum Ecclesiæ columen magnus revera et sacer Athanasius in suæ fidei confessione : « Spiritus, inquit, sanctus a « Patre et Filio non factus, nec creatus, nec ge-nitus, sed procedens ». Idem in sermone de Incarnatione Domini hæc habet : « Nulli vero « suspicio sit ipsum non habentem accepisse ; « ipse enim desuper mittebat illum ut Deus, ut « homo autem infra eundem suspiciebat. Ex « ipso itaque descendebat in ipsum, ex deitate « ejus in ejus humanitatem ». Basilius quoque sanctissimus libro tertio contra Eunomium : « Quæ enim, inquit, necessitas cogit eo quod « dignitate et ordine tertius est Spiritus sanctus, « eundem esse quoque tertium natura ? Digni-tate enim illum esse a Filio secundum, cum « ab ipso sit et ab ipso accipiat et annuntiet « nobis, et omnino ab illa causa pendeat, sermo « pietatis tradit ». Hujus autem frater divinus

¹ Ext. in Append. Conc. Flor. — ² Gemm. in expos. 5. cap. Syn. Flor. — ³ Jo. xv. — ⁴ Jo. xiv. — ⁵ I Cor. ii.

¹ Jo. xv. — ² Jo. xvi. — ³ Jo. xx.

Gregorius Nysseus in multis sane sermonibus hoc idem docet, præcipue vero tertia in Orationem Dominicam Homilia declarat dicens : « Uni-
« genitum Filium divina Scriptura ex Patre na-
« tum vocat, et proprietates ejus in sacris litteris
« ultra non progreditur ; Spiritus vero sanctus
« et ex Patre esse perhibetur : *Si quis enim Spi-
« ritum Christi non habet, hic non est ejus* ; inquit
« divinus Apostolus ¹ » :

« Beatus quoque Cyrillus ², Alexandrinæ
lumen Ecclesiæ, in Epistola ad Nestorium ejus
initium est : Cum Salvator noster aperte pro-
nuntiet ³ : *Qui diligit patrem aut matrem super
me, non est me dignus* : hæc habet : « Etsi Spi-
« ritus propriam habet subsistentiam, per quam
« esse per se intelligitur, ut Spiritus et non Fi-
« lius, haud tamen est a Filio alienus ; vocatus
« enim est Spiritus veritatis, veritas autem est
« Christus et effunditur ab ipso, quemadmodum
« et ex ipso Deo Patre ». Illa porro vox, *effunditur*,
posita est a doctore loco hujus vocis, *pro-
cedit*, ut ipsemet ait in expositione symboli his
verbis : « Et effunditur, hoc est, procedit ». Idem
in Commentariis in Joel prophetam ⁴ explanans
verba illa : *Effundam de Spiritu meo* ; hæc habet :
« Filius est Deus, et ex Deo naturaliter est ; ex
« Deo namque Patre natus est : proprius ipsius
« et in ipso et ex ipso est Spiritus, eodem plane
« modo, quo Dei Patris esse intelligitur ». Idem
in Commentariis, quibus confutat Palladium sic
ait : « Nulli vero mutabilitati obnoxius est Spi-
« ritus : quod si mutabilitatis malo laborat,
« ipsi divinæ naturæ hæc labe aspergetur, cum
« sit Dei Patris atque ipsius Filii, qui essentiali-
« ter ex utroque, scilicet ex Patre per Filium ef-
« funditur Spiritus ». Idem in Expositione ana-
thematismi noni ait : « Proprium habens Filius
« Spiritum sanctum, qui ex ipso est, et ipse es-
« sentialiter insitus est, divina operabatur mi-
« racula ».

« Beatus quoque Chrysostomus Homilia in
incarnationem Domini ait : « Venit ad nos Chri-
« stus, dedit nobis Spiritum, qui ex ipso est, et
« assumpsit corpus nostrum. Quid porro sibi
« vult illud ; *Qui ex ipso est* : nisi Spiritum, qui
« ab ipso procedit, esse nobis datum ». Simeon
præterea novus theologus qui et Metaphrastes,
quinto nonas Octobris, ubi sancti Dionysii Areo-
pagitæ Vitam scribit, sic ait : « Finem habent
« corporalis adventus officia, et summi initia
« spiritualia, meusque in cælum evehitur Chri-
« stus, et patriam repetit sedem, mittitque Spi-
« ritum, qui ab ipso procedit, in discipulos, ut
« duces incredulis gentibus fierent ». Ita magno
Patri Chrysostomo consona loquitur dum ait :
« Spiritum, qui ab ipso procedit ».

« Beatus itidem Epiphanius Cypri archi-

episcopus : « Ambo, inquit, in homine justo
« inhabitant Christus et Spiritus ejus. Quod si
« Christus ex Patre creditur Deus de Deo, Spiri-
« tus quoque erit a Christo, vel ab utroque, quem-
« admodum affirmat Christus dum ait : *Qui a
« Patre procedit*, atque ita *ex meo accipiet* ». Et
in Ancorato : « Quemadmodum nemo novit Pa-
« trem nisi Filius, neque Filium nisi Pater, ita
« dicere audeo, neque Spiritum nisi Pater et Fi-
« lius a quo procedit, et a quo accipit ; et nec
« Filium et Patrem nisi Spiritus sanctus, qui do-
« cet omnia, et vere clarificat, qui est a Patre et
« Filio ». Et paulo infra : « Spiritus autem ex
« Patre et Filio spiratur ».

« Similiter beatus Tarasius patriarcha Con-
stantinopolitanus in Epistola ad præsules Orientis,
quæ ita incipit : Multis et magnis Providentia
modis ; hæc habet : « Et in Spiritum sanctum,
« qui ex Patre per Filium procedit, qui et ipse
« Deus agnoscitur ». Et S. Hilarius oratione post
Pentecosten sic ait : « Credimus in sanctam Tri-
« nitatem, hoc est, Patrem et Filium et Spiritum
« sanctum unum Deum omnipotentem unius
« substantiæ, unius essentiæ, unius potestatis,
« conditorem omnium creaturarum, ex quo om-
« nia, per quem omnia, in quo omnia : Patrem
« ex se, non ab alio, Filium ex Patre genitum,
« Deum verum de Deo vero, lumen verum de
« lumine vero, non tamen duo lumina, sed unum
« lumen Spiritum sanctum a Patre et Filio æqua-
« liter procedentem ». Ad hæc Anastasius sancti
montis Sina in sermone, cui titulus : De rectis,
quæ nos credimus dogmatibus veritatis ; ejus
tale principium est : Eorum, quæ de illibala fide
nostra ; ita scriptum reliquit : « Ex eo porro,
« quod proprium est corporis petito exemplo de-
« claravimus quomodo in divinis alterum sit in
« altero ex proportionem et adumbrationem mem-
« brorum : hæc enim ratione et Spiritus oris
« ejus, Dei scilicet, Spiritus sanctus dicitur, cum
« sit os Unigenitus, et rursus Spiritus qui ab eo
« procedit et mittitur ; non a Patre solum, sed
« etiam a Filio ». Et post pauca : « Itaque Domi-
« nus, ut eum se ostenderet a quo Spiritus san-
« ctus existit, insufflans in discipulos aiebat ¹ :
« *Accipite Spiritum sanctum* ». Sacer quoque Da-
masceus xii cap. rerum divinarum hæc habet :
« Manifestativa virtus oculi Patris divinitatis
« ex Patre est per Filium procedens, ut ipsa no-
« vit ». Et paulo ante : « Ipse igitur est mens,
« Verbi abyssus, Verbi genitor, perque Verbum
« Spiritus manifestativi proditor. » Illud autem :
« Ex Filio non dicimus Spiritum » ; quod octavo
capite doctor idem habet, ne quis addubitet,
jam solvitur in primo definitionis capite, dum
pro quinque capitibus apologiam scriberemus
(scilicet dici Spiritum sanctum ex Patre per Fi-
lium procedere, ut Pater operationum ad intra
principium agnoscat). Rursum B. Cyrillus se-
cundo ad Harmianum libro sic ait : « Sanctum vero

¹ Rom. viii. — ² Concil. Ephes. p. l. c. 26. — ³ Math. x. —
⁴ Joel. ii.

« Spiritum vocabis, qui ex Patre per Filium effunditur naturaliter »; quod vero præpositio, PER, idem valeat quod, EX, et eandem habeat ac illa vim, paulo post id etiam tibi ostendemus.

« Nunc ergo quid ad hæc potes dicere? Nonne qui allati sunt, sancti et Ecclesie doctores sunt? Si omnes isti per diversas voces et dictiones suis in scriptis fatentur ac docent Spiritum sanctum ex Patre et Filio, ex quo in sacrae Scripturae loco habet, Spiritum sanctum ex solo Patre procedere, profer nobis quis inter doctores dicat ex solo? Quis sanctorum, quæ Synodus dixit hoc? Quomodo temet vanitati dedisti, et studes etiam seducere alios, non veritus Dominum, qui iudicaturus est vivos et mortuos? Quomodo illum negas Patri esse consubstantialem, et communem illi denegas cum Patre maiestatem et virtutem et initio carentem aeternitatem, quodque omnia, quæ sunt Patris, habeat præter unum hoc esse Patrem? Ipse etenim dicit ¹: *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Et rursus: Tu ², Pater, in me, et ego in te, et omnia mea tua sunt, et tua mea.* Et in oratione, inquit, loquens de discipulis: *Ut unum sint, sicut nos unum sumus.* Si ergo Filius unum est cum Patre, quomodo Spiritus ex solo Patre procedit, qui ex Patre et Filio indivise prodit? Hæc te oportebat inspicere, et non scripta Cabasilæ, et Palamæ, Plurnii, Camateri, Moschamparis et aliorum, ne singulos pereuseam, quos tu audiens evasisti schismaticus et veritatis inimicus; cumque in Synodo adhibuisses non sanctorum, sed illorum dicta, ignominiam reportasti quando tibi Ecclesie doctores illi protulerunt: quare cum oculos attollere non posses, in fugam te ignominiose dedisti, et jam te dicere non pudet, Spiritum sanctum ex solo Patre ibi esse abs te demonstratum ». Adducit etiam plures auctoritates sanctorum Patrum Occidentalium consentientes cum Græcis, quas omnino admittendas ab Orientalibus demonstrat, sic inquit: « An vero negare poteris sanctos esse Occidentis doctores? Si neges, hæreticus omnium turpissimus apparebis; nam quinta Synodus OEcumenica in sua definitione ait: « Sequimur sanctos et beatos Patres atque doctores Gregorium Dialogum, Augustinum, Hieronymum, Ambrosium et reliquos, eorumque voces approbamus et recipimus ». Non potes ergo contradicere. Illos itaque quos OEcumenica quinta Synodus promulgavit inter sanctos atque doctores, proferens Joannes perspicue demonstravit, Spiritum sanctum esse etiam a Filio, refutando quæ tu dixeras, non quæ docent doctores Orientales; nam et illi eadem quæ Occidentales dicunt. Ut vero scire volentibus, num vera dicas, palam fiat veritas, Occidentalium quoque doctorum sententias hic apponemus, non omnes aut omnium, sed paucas

et multas, ut per eas te ostendamus usquequaque futilem et arrogantem ». Pluribus interjectis, cum fateretur Marens, Spiritum sanctum ex Patre per Filium procedere, negaret vero ex Filio, idem propositione, PER, et EX, significari, redarguitur; tum subdit Gemadius: « Esse porro id verum præpositiones scilicet, EX et PER, idem valere, et eandem vim obtinere, ex eo patet: nam Theodoretus Cypri episcopus nulla reprehendit in duodecim magni Cyrilli capitibus, quæ antea sanctus ille contra Nestorium exposuerat (propugnabat tunc scilicet Theodoretus hæresim), et cum in nono anathematismo Cyrillus dicat: « Suum habens Filius Spiritum sanctum, qui ex ipso est, et ipsi substantialiter insitus est, divina edebat miracula »; Theodoretus ita objicit: « Si, ut de connaturali Cyrillus loquitur, et procedente a Patre, libenter concedemus, et dictum accipiemus ut pium. Si vero ita loquitur, quod Spiritus ex Filio sive per Filium existat, projiciemus ut blasphemum et impium » (Nimirum tunc blasphemus et impius erat Theodoretus.) « Ecce tibi manifeste reformidavit Theodoretus » (utpote tunc defensor Nestorii « dicere et PER, et EX, in processione Spiritus a Filio. Cum enim ille negaret omnino Spiritum esse a Filio, sicuti negatis et vos, neque ex Filio, neque per Filium admisit. Vos autem fatemini quidem per Filium, ex Filio vero ne auribus quidem accipere patimini? Sed, heus tu, juxta Theodoretum, idem significat ». Quod vero per Filium fateamini, Damascenus cap. viii et xiii perspicue clamat: « Ex Patre per Filium, et vos magna voce cantatis: Spiritum bonitatis largitorem, ex Patre per te, o Christe, procedentem. Et in hymnorum officio, quod die Pentecostes canitur, habetis: Tu enim deitatis fluxus Spiritus ex Patre per Filium prodiens. Verum et si canitis, non percipitis tamen, idem valere PER atque EX: at vero Theodoretus melius id norat quam vos et propterea utramque propositionem negavit ». Dum scilicet, ut dictum est, hæresiarcham Nestorium tuebatur.

20. *Lis mota inter regum oratores.* — His postremo nonnulla addenda videntur, quæ ex Pontificiis hujus anni Regestis excerpta sunt. Diremit in primis Eugenius controversiam, quam inter se de loco habebant Castellæ Aragoniæque regum oratores, uter alteri anteferretur in sacello Pontificio, consistoriis aliisque publicis conventibus. Intenderat vero item Aragonius orator Castellano hæcenus loco superiori posito, quippe qui Alfonso ob plurimum accessionem regnorum honoris gradu angustiorum esse putabat; cum Pontifex nihil in ea re novandum sanxit:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Decet Romani Pontificis providentiam, ea omnia curare et prosequi, quæ fidelium Christi

¹ Jo. XVI. — ² Jo. XVII.

principum, ac nostrorum et Apostolicæ Sedis devotorum quietem et pacem concernere dignoscuntur, ea vero circumcidere et amputare, quæ scandalorum et dissensionum fomenta et semina possunt quomodolibet generare. Sane sæpe contingit inter oratores regum et principum in Romana curia existentium, cum ad capellam nostram ac consistoria et alios publicos actus accedunt, de præ eminentia et prærogativa sedendi contentiones et altercationes oriri; quarum occasione sæpe odiis et gravibus scandalis materia præparatur. Ne igitur propter huiusmodi sedendi prærogativas inter charissimos in Christo filios nostros Joannem Castellæ et Legionis, ac Alfonsum Aragonum et Siciliæ citra et ultra pharum et Jerusalem etc. reges illustres, eorumque oratores altercationes de cætero nullatenus exoriri contingat, attendentes quid prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum, et nostris temporibus in huiusmodi sedendi ordine semper servatum fuerit, volentes paterna provisione unicuique reddere quod suum est, Castellæ et Legionis regem illustrem, cuius erga nos et Romanam Ecclesiam singularem et inconcussam devotionem, reverentiam et fidem semper experti fuimus, seu ipsius oratores, Aragonum et Siciliæ etc. regi illustri, seu ejus oratoribus in ordine, prærogativa sedendi in capella, consistoriis et cæteris actibus in Romana curia præferendum et præferendos, ex certa scientia Apostolica auctoritate tenore præsentium decernimus ac declaramus. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno etc. MCDXLIII V non. Martii, Pontificatus nostri anno XIII ».

Decretum id ab Pontifice non ex pleniori in Castellanum studio cum profusiori Alfonsum Aragonum complecteretur, cuius notum filium Ferdinandum natalibus restituit, eoque affectus ¹ beneficio, ut quæcumque munera in Neapolitano regno obire posset, quo facto viam illi ad regale solium munivit. Neque illud hoc loco prætereundum videtur, Eugenium ² hoc anno Catanensium precibus permotum Academiæ condendæ potestatem fecisse.

21. *S. Bernardini obitus et miracula.* — Eodem anno vigesima Maii die vitam præclaro exitu decoravit Aquilæ S. Bernardinus Senensis religiosæ disciplinæ, quæ apud Minoritas deloruerat restitutor, miraculis dum vixit ac post mortem clarus: quibus Eugenii primum, deinde Nicolai V summorum Pontificum jussu diligenter excussis exploratisque, in sanctorum Ordinem ritu solemniter adscriptus fuit anno a Virgineo partu MCDL, ut suo loco dicitur. Brevi hoc elogio in Tabulis Ecclesiasticis ³ decoratur: « Aquilæ in Vestinis, S. Bernardini Senensis, Ordinis Minorum, qui verbo et exemplo Italiam illustra-

vit ». Egregia ejus gesta narrat ex ejusdem temporis scriptore Laurentius Surius ¹, aguntque de ipso S. Antonius ², Æneas Sylvius ³ aliique complures; nunc suffecerit nobis felicitis ejus mortis historiam e Surio delibare: « Sciens vir Dei mortem sibi imminere, pridie Ascensionis Domini cum multa preparatione et devotione sacramentis Eucharistiæ et Extremæ-unctionis se communiavit. Morte adventante, cum loqui non posset, quibus potuit signis indicavit fratribus, ut ipsum e lecto in terram deponerent ab hac lachrymarum valle recessurum. Itaque fratres a lecto in cellæ pavimentum asseribus stratum eum deposuerunt: ubi vir ille sursum erectis luminibus spiritum suum in Dei manus commendavit, feliciterque e corpore excessit vigesimo mensis Maii die, pridie Ascensionis Domini anno MCDXLIV, cum in vesperternis precibus fratres concinerent illam ad Magnificat antiphonam: *Pater, manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi: nunc autem pro eis rogo, non pro mundo, quia ego ad te venio. Alleluia.* Vixit in terris annis sex et sexaginta, viginti duobus annis in sæculo, reliquis in monastica professione degit: quadraginta multo labore Dei verbum prædicavit ».

De patratæ autem mox ejus ope miraculis hæc addit auctor: « Eadem hora, qua corpus ejus in aede sacra repositum fuit, priusquam ceteris ad ejus exsequias adveniret, puer novem annorum Paschalis nomine, filius Pauli Matthæi, celerissime eo properavit, flexisque humiliter ad extremas illius preces genibus sic precatus est: Credo firmiter, sancte pater Bernardine, te cum sanctis a Deo exaltatum. Ego miser meipsum commendo tibi omni, qua possum, devotione orans submisso, ut per merita tua mihi in anima et corpore opituleris. Solebat is puer cum cæcis sedere præ foribus templi misere contractus et claudus: postquam autem has suas complexit preces, confestim præter omnem expectationem utroque pede sanus ingressus est. Id vero conspicatus Antonius Bagnensis civis Aquiliensis, a primo ortu contractus et claudus, in corpus exanime incubuit, videbaturque ei contractus erus ipsius admodum extendi: mox rectus incessit pedibus suis, nihil prorsus claudicans, populum invitans ad B. Bernardini venerationem. Ubi autem horum miraculorum fama in vicinas urbes divulgata est, grandi numero advolarunt Aquilam juvenes et senes, mares ac feminae præ nullo gaudio lacrymantes et dicentes: Adsis nobis, S. Bernardine, et in omni necessitate tuere nos ». Et infra:

« Reportatum corpus ejus est ad S. Francisci Ecclesiam; nec tamen terra illud condere voluerunt, sed deposuerunt in sacello ferreis

¹ Lib. xxvi. p. 28. — ² Lib. xxi. p. 101. — ³ Martyrol. Rom. die xx Maii.

¹ Sur. ead. die. — ² S. Ant. p. III. tit. xxiv. c. 5. — ³ En. Sylv. Europ. c. 64 et alii.

cancellis munito adhibilis excubitoribus, qui nocte ac die illud custodirent, donec arca ferrea duodecim instructa seris pararetur, atque in eam illud imponeretur. Adventabant autem diversi omnis generis afflicti morbis ex locis diversis, ut sacro propinquantes corpori beati viri meritis revalescerent; id quod mutlis præstitum fuit. Configit illo die inter alios ægros fratrem Benedictum a Marsito Minoritam adesse membrorum officio destitutum, dextra aure surdum, et ingentes sonos ac strepitus tanquam molebrinæ aut malleorum incudem tundentium illic sentientem: is arripuit pannum, quo exanime beati viri corpus post lotionem detersum fuerat, illoque se involvens, postquam diligenter confessus erat peccata sua, humiliter flexit genua ad pedes sancti viri orans sibi sanitatem restitui, rediit illico auditus, sensusque et vires instauratæ sunt». Et infra: «Atque eum in modum mansil sacrum corpus inhumatum ad dies sex et viginti, non solum nihil male olens, sed suavissimos etiam spirans odores coram omni populo.

«Interim autem dum sic in arca lignea jaceret corpus non sepultum, magna existit dissensio inter scabios et senatores atque plebem urbis illius: vulgus enim, in magistratum seditione excitata, alios post alios ad quæstionem vi abripuit. Insaniebat præ malitia furens populus adversus magistratum, nec ullam admittebat rationem: sed lata sententia reclusos suos et nobiles dominos perinde ac letros nebulones et cruentos latrones quamprimum jussit capite truncari. Non potuit magistratus adversus plebem se tueri, nec purgare se apud illos, qui nulla ratione ducerentur. Itaque ceu fures e carcere producuntur proceres, et ad cædis locum perducuntur: obligantur eorum oculi, flectunt genua anxie sustinentes carnificis ictum. Illo suum preparante ense auditur pueri vox in aere terribiliter clamantis: Cessate ab effundendo innoxio sanguine: sed ocyus ille ad Franciscanorum templum affatim illic reperturi, quod tam perniciose expetitis. Stupent omnes ad hanc vocem: carnifex, jubente plebe, trahit manum suam: proceres elevat, diligenter eos cu-

stodit, ne qua elabantur: territus populus ob flagitiosum animi sui propositum, rapido cursu contendit ad ædem S. Francisci, et ecce vident omnes e naribus exanimali corporis S. Bernardini tanta copia manare sanguinem, ac si e duobus fontibus largissima aqua proflueret: arca corpus continens tam plena erat sanguine ut corpus ipsum in illo nataret, sanguisque redundans operimentum arcae elevaret, vestes quibus corpus indutum erat cruentæ essent, sanguisque magis ac magis circumcirca diffunderet, donec populus cum ingente humilitate et devotione veniam et misericordiam peteret ob id immane facinus. Ex eo autem sanguine multi collegerunt in pocula vel vitra, eoque diversi morbi admirabiliter curati sunt». Cæterum ejus elucubrationes a Joanne Trithemio et Bellarmino recensentur¹.

Hoc anno Eugenius in cardinalium collegium adscivit Alfonsum Borgiam Valentinum, quem presbyterali tit. SS. Quatuor Coronatorum ornavit, qui postea ad Pontificatum, ut prædixerat S. Vincentius Ferrerius, eveclus, Callisti III nomen accepit. Ut vero læta existit illius creatio, ita contra miseranda fuit mors Angelotti Fusci tituli S. Marci presbyteri cardinalis, qui dum a prandio quiescebat, gladio confossus² fuit a domestico adolescente: sed is, quamvis facinus aliquandiu dissimularit, demum convictus supplicio affectus est. Eodem tempore vita functum Leonardum Aretinum, e cujus Monumentis plura excerptimus inseruimusque nostris Annalibus, refert Joannes Campisius in litteris quas ad Æneam Sylvium³ scripsit.

Hoc anno in Gallia apud Floriacum puer filius Laurentii Covillantii molitoris cum e cymba in aquam prolapsus extinctus esset, eductusque ad altare S. Sebastiani martyris in Basilica cœnobii Floriacensis fuisset deportatus, vitæ restitutus est⁴, amplexusque religiosa instituta annis quinquaginta in eo monasterio supervixit.

¹ Trith. et Bellar. de script. Eccles. — ² S. Ant. III. p. lit. XXXI. c. 41. § 17. Steph. Infissur. et alii. — ³ Apud Æn. Silv. Ep. 472. — ⁴ Bibl. Florian. Jo. a Bosco Celestin.

EUGENII IV ANNUS 15. — CHRISTI 1445.

1. *Jura regni Neapolitani a Pontifice accipit Alfonsus rex, data ad id Bulla Aurea.* — Anno redempti orbis millesimo quadringsesimo quadragesimo quinto, Indictione octava, confectæ antea ab Alfonso rege Aragonum de Neapolitano regno cum Pontifice pactiones confirmatæ sunt. Alfonsus enim, datis ad Eugenium papam regiis litteris, aurea obsignatis Bulla professus est, se Apostolicæ liberalitati Siculum sceptrum acceptum referre, ac percensitis singulis legibus, quas Pontifex ex ritu veteri imposuerat, se eas servaturum summa religione pollicitus est. Exstant eæ litteræ in insigni Codice, qui in Tabulario Bibliothecæ Vaticanæ asservatur, ac Liber Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ¹ inscribitur, ex quo nonnulla excerpta in Annales suos intulit cardinalis Baronius², nosque plura nostris inserere consuevimus, atque hic, ut instituti nostri ratio et argumenti gravitas postulat, eandem Bullam auream recitabimus.

« Alfonsus Dei gratia, rex Aragonum, Siciliae citra pharum et ultra pharum, Valentiae, Jerusalem, Hungariae, Majoricarum, Sardiniae et Corsicae, comes Barchinonae, dux Athenarum et Neopatriæ, ac etiam comes Rossilionis et Ceritanie omnibus et singulis presentes litteras inspecturis.

« Notum facimus quod cum sanctissimus dominus noster Eugenius divina Providentia papa IV, anno a Nativitate Domini nostri Jesu Christi MCDXLIII, id. Julii, Pontificatus sui anno tertio decimo, Bullam investituræ regni Siciliae citra pharum nobis et filiis masculis tam natis quam nascituris licet absentibus concesserit, et per annuli aurei immissionem de regno predicto nos investiverit, et reverendo patri Joanni S. Pauli extra muros Urbis abbati, ad infrascripta per ejus sanctitatem specialiter deputato, fidelitatis juramentum præstiterimus, ad perpetuam rei memoriam ipsiusque summi Pontificis et Ro-

manæ Ecclesiæ expressam legitimam et consuetam cautionem et fidem, omnia et singula capitula, promissiones, conditiones, conventiones et juramenta in præfata Bulla investituræ regni Siciliae expressa et specificata per præsentem litteram nostram regiæ sub Bulla aurea sigillatam servare, implere, manutenere et nihil omnino omiltere spondemus, et sub regia fide nostra expresse promittimus, quarum conditionum, capitulorum et juramenti præstiti tenor sequitur de verbo ad verbum et est talis :

2. « Conditiones vero prædictæ sunt hæc, videlicet : Promittetis et jurabitis tam tu quam tui in eodem regno hæredes, quod nullas unquam conspirationes, colligationes vel conjurationes cum quibuscumque regibus, principibus, seu magnatibus, communitatibus, universitatibus, aut personis aliis, fidelibus aut infidelibus contra nos vel successores nostros Romanos Pontifices canonice intrantes, aut Romanam Ecclesiam, seu in eorum damnum facietis aut fieri consentietis seu permittetis, quantum in te vel in illis erit, nec factas ratas habebitis, et quod nunquam a nostra et Romanæ Ecclesiæ obedientia recedatis, non aliquod schisma contra nos vel successores nostros aut Romanam Ecclesiam prædictos facietis, aut cujuscumque schismatis aut hæresis imitatores eritis seu fautores, nec ejusmodi conspirationes, conjurationes seu schisma contra nos vel successores nostros aut Ecclesiam prædictas facietis, aut schismaticos vel hæreticos receptabitis, seu quocumque modo eis favebitis, aut eis vel eorum alteri aliquod consilium, auxilium vel favorem præstabitis, nec aliquos, nobis aut dictæ Ecclesiæ rebelles aut nostros seu ipsius Ecclesiæ hostes vel inimicos, seu rerum aut bonorum ipsius Ecclesiæ invasores aut occupatores in regno vel terra prædictis aut in aliqua ipsorum parte aut alio quovis loco, in quo temporalem potestatem habebitis, receptabitis, aut per alios receptari quoquo modo patiemini, seu permittetis scilicet, sed efficaciter illos persequemini. Quod autem supradicitur de inimicis et rebelli-

¹ Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. II. p. 133. Exl. etiam in Ms. Bibl. Vallie. sign. lit. B. num. 13. p. 77. et in alio sign. lit. D. num. 1. p. 54. — ² Baron. Annal. tom. XI. an. 1097. num. 55 et seqq. et num. 117 et seqq.

bus extra regnum et terram prædicta non receptandis intelligitur de notoriis, vel declaratis, seu declarandis, seu alias terminandis per summum Pontificem; in regno autem et terra prædictis intelligitur, prout superius est expressum. Si vero in tuo vel tuorum in dicto regno hæredum obitu legitimum, prout subsequitur, hæredem te vel ipsos hæredes tuos, quod absit, non habere contigerit, regnum et terra præfata ad prædictam Ecclesiam Romanam ejusque dispositionem libere revertantur: et de liberis duobus maribus per eandem lineam concurrentibus primogenitus præferatur. In regno vero et terra prædictis, nullus succedat qui non fuerit de legitimo matrimonio procreatus. Ad hæc tam tu quam tui in dicto regno hæredes regnum et terram præfata nullatenus dividetis, sed semper illa sub hujusmodi conditionibus immediate et in capite nomine Romanæ Ecclesiæ tenebitis: et tam tu quam prædicti tui in dicto regno hæredes sub propriis nominibus nobis successoribus nostris Romanis Pontificibus canonice infrantibus, ac nomine Ecclesiæ expressis nostro et ipsorum nominibus ligium homagium facietis et dictum juramentum fidelitatis, faciendum mentionem expressam de præsentibus litteris, ut præfertur, præstabitis. Hujusmodi autem ligium homagium tu et dicti tui hæredes facere, et juramentum fidelitatis præstare juxta subscriptam formam si Romanus Pontifex in Italia fuerit, infra sex menses, si vero extra Italiam esset, infra annum postquam regni dominium adepti fueritis, teneamini nobis et singulis successoribus, ac eidem Romanæ Ecclesiæ renovabitis tam ipsum ligium homagium, quam etiam hujusmodi juramentum. In optione autem et beneplacito erit Romani Pontificis, seu prædictæ Ecclesiæ te et hæredes tuos prædictos vocare ad præstandum personaliter juramentum fidelitatis ac ligium homagium hujusmodi Romano Pontifici, ac eidem Ecclesiæ, dummodo ad hoc sibi vel illis tutum locum statuunt et assignent, vel aliquem cardinalem ipsius Ecclesiæ aut alium, qui vice Romani Pontificis juramentum juxta eandem formam et homagium hujusmodi recipiat destinare.

3. « Tu quoque jurabis ad præsens te ad hoc specialiter obligatum, et tam tu quam tui in dicto regno hæredes nobis et singulis successoribus prædictis, atque eidem Ecclesiæ, quando præstabis et præstandum hujusmodi juramentum fidelitatis jurabitis vos ad hoc specialiter obligatos, quod numquam tu vel ipsi, per vos vel alium, seu alios quocumque modo procurabitis, ut eligamini vel nominemini in regem vel imperatorem Romanorum vel regem Teutoniæ, aut dominium Lombardiæ vel Tusciæ, seu majoris partis earundem Longobardiæ vel Tusciæ; et si electionem vel nominationem ad imperium vel regnum Romanorum, seu ad regnum Teu-

toniæ aut dominium Longobardiæ vel Tusciæ, seu majoris partis earum de vobis celebrari contigerit, nullum hujusmodi nominationi vel electioni assensum præstabit, nec intromittetis vos ullo modo in regimine ipsius imperii vel regni Romani, seu regni Teutoniæ, aut domini Longobardiæ, seu Tusciæ, vel majoris partis earundem, ad quodcumque earum nominati fueritis vel electi. Quod si tu vel aliqui tuorum in dicto regno hæredum, studentibus et procurantibus te aut eis in imperium ipsum, sive ad dictum regnum Romanorum, sive regnum Teutoniæ, aut dominium Longobardiæ seu Tusciæ aut majoris partis earum electi seu nominati fueritis vel fuerint, aut si post talem electionem imperii vel regni Romanorum seu regni Teutoniæ, aut domini Longobardiæ seu Tusciæ aut majoris ipsarum partis regimen tu vel ipsi manifeste te intromiseris, vel se intromiserint sine expresso nostro vel successorum nostrorum mandato, eo ipso a jure prædictorum regni et terræ cadas et cadant ex toto, ipsasque prorsus amittas et amittant, et eadem regnum et terra ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur. Si autem tu aut aliqui ex dictis hæredibus electioni vel nominationi factæ non procurantibus te, vel ipsis, aut procurantibus consenseris vel consenserint, huic electioni vel nominationi seu juri omnino renunties seu renuntient, et quod de imperio seu de aliquo præmissorum ad quod electus seu electi, seu nominatus seu nominati fueris aut fuerint, nullatenus te intromittas vel ipsi se intromittant, et si moniti infra quatuor mensium spatium post monitionem hujusmodi tali electioni vel nominationi vel juri non renuntiaveris seu renuntiaverint, vel de ipso imperio vel aliquo præmissorum, ad quod electus seu nominatus, aut electi aut nominati fueris seu fuerint, te intromiseris, vel ipsi se intromiserint quoquomodo, ex hoc sis vel sint eisdem regno Siciliae et terra et omni prorsus eorum jure privati atque privati, et (ut dictum est) eadem regnum et terra ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur. Si porro ad te vel ad tuos in eodem regno hæredes non poterit commode talis admonitio pervenire, super quo utique impedimento, videlicet quod moneri commode nequeas, vel nequeant, credetur et stabitur assertioni Romani Pontificis, sufficiat monitio publica et solemnitas, ita quod si infra sex menses post illam non renuntiaveris vel hæredes ipsi non renuntiaverint, aut de imperio seu aliquo alio prædictorum, ad quod tu electus seu nominatus vel hæredes tui prædicti electi aut nominati fueris seu fuerint, quomodolibet te intromiseris seu illi se intromiserint, ex hoc cadas et ipsi cadant ab omni jure ipsorum regni et terræ, ac regnum et terra ipsa ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur.

« Caterum si contigerit aliquem de prædictis hæredibus, qui deberent in prædictis regno

et terra succedere, in regem vel imperatorem Romanum seu regem Teutoniae vel dominum Longobardiae aut Tusciae, vel majoris partis eorum nominari, seu eligi vel assumi, nullatenus eorundem regni et terrae possessionem nanciscatur vel habeat, nec se de illorum cura seu dominio aut regimine per se vel alios aliquatenus intromittat, nisi prius imperio vel regno Romano seu regno Teutoniae, aut dominio Longobardiae vel Tusciae, seu majoris partis earum, ad quodcumque eorum electus seu nominalus fuerit vel assumptus, et omni juri competendi sibi in illis omnino renuntiet, et illorum aliquod sive de jure sive de facto tenens regnum Siciliae omnino dimittat, ipsum nullo unquam tempore reassumpturus, alioquin cadat ab omni successione et jure, quae in regno Siciliae et terra praedictis sibi competere ipso facto, ita quod eadem regnum et terra ad Romanam Ecclesiam ejusque dispositionem plenarie et libere devolvantur. Si autem tu vel aliquis tuorum in regno praedicto haeredum contra haec veneris vel venerit, eo ipso excommunicati, et insuper labe et reatu perjurii respersi et notati existetis. Hujusmodi quoque juramento nunc expresse addi volumus, et tam per te quam per tuos in dicto regno haeredes, addetur expresse, quod nullo unquam tempore regnum seu imperium Romanum aut regnum Teutoniae vel dominium Longobardiae seu Tusciae, aut earum majoris partis, seu easdem Lombardiam vel Tusciam aut majorem partem earum per te, vel alium, seu alios occupabis, capies vel acquies, aut tibi alias quomodolibet vindicabis, vel dicti haeredes per se vel per alium seu alios occupabunt, capient, vel acquirant, aut tibi alias quomodolibet vindicabunt sine nostra aut successorum nostrorum expressa voluntate et assensu, et si feceris seu fecerint secundum praedictam formam, poenas similes incurres et incurrent. Quod autem dicitur de majori domini Longobardiae sed Tusciae intelligitur scienter, si vero ignoranter, eam ad mandatum Ecclesiae dimittere tenearis et teneantur, et si eam ad mandatum Ecclesiae dimittas seu dimittant, non incidas nec ipsi incidant in poenam in isto articulo constitutam, si vero monitus aut moniti non dimittas aut dimittant, incurras vel incurrant poenam, prout est in hoc articulo et in aliis constituta.

« Quod si forte in posterum regem Siciliae contingat in imperatorem eligi, postquam regni Siciliae fuerit possessionem adeptus, non transcat ad imperium, alioquin in poenas incidat in hoc articulo et in aliis similibus comprehensas, quod si regni possessione praedicti nondum habita vel obtenta in imperatorem electus transire voluerit ad imperium, in manus prius Romani Pontificis vel illius, quem ad hoc idem Pontifex duxerit destinandum, filium successorum in regno et terra praedictis ejuscumque

fuerit aetatis emancipet, ac regno et terra praefatis renuntiet, nihil juris in eis retinens clam vel palam, nec etiam cujuslibet patriae vel alterius potestatis occasione, nec ipsum filium ad subsidium vel aliquod servitium faciendum juramento vel voto, stipulatione vel pacto sibi vel successoribus suis adstringat, sicque filius sui juris ab eodem Romano Pontifice, vel alio destinato ab ipso protinus investatur de regno et terra praedictis, ad cujus regis successionem, si forte decederet sine liberis, nullo unquam tempore pater veniat imperator existens, sed si imperio et omnibus, quae ad ipsum pertinent, idem pater renuntiare voluerit, et ipsis regno et terra esse contentus, post renuntiationem hujusmodi ad illius successionem libere admittatur, et tunc ab ipso Romano Pontifice vel alio destinato ab eo investituram recipiat regni et terrae hujusmodi. Quod si dictus filius sic ad regnum assumptus major annis decem et octo fuerit, libere administret, sed quandiu minor exstiterit, tam ipse quam regnum et terra praedicta in custodia Romanae Ecclesiae, donec rex ipse adimpleverit supradictam aetatem, remaneant, fructibus et obventionibus regni et terrae praedictorum, ex quibus sumptus necessarii faciendi pro eorundem regni et terrae custodia deducuntur, regi conservandis eidem, et luero alterius ratione ipsius custodiae non cessuris. Si regi praemortuo liberi non supersint, et pater imperator non renuntiaverit, regnum et terra ipsa ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur, regnum quoque et terra praedicta imperio nullo modo subdentur, seu nullo unquam tempore aut modo in eadem persona quomodolibet uniantur, et praecise super hoc articulo tam per poenas spirituales, quam alias cautiones cavebitur juxta Ecclesiae voluntatem, quodcumque Romanus Pontifex hoc duxerit requirendum, cum prorsus intentionis sit Romanae Ecclesiae, ut regnum et terra praedicta nullo unquam tempore uniantur, ut scilicet Romanus imperator et Siciliae rex existat. Quod autem circa unionem regni et terrae cum imperio dicimus, hoc ipsum circa unionem regni et terrae praedictorum cum regno Romano et regno Teutoniae, seu cum Longobardiae vel Tusciae, sive cum majori parte ipsarum Longobardiae vel Tusciae intelligimus et volumus esse dictum.

4. « Pro toto vero generali censu ipsorum regni et terrae octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in festo B. Petri Apostoli de mense Junii, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, ipsi Romano Pontifici et Romanae Ecclesiae annis singulis persolventur. Si vero tu vel tui in dicto regno et terra haeredes quocumque termino non solveritis integre censum, et expectati per duos menses terminum ipsum immediate sequentes de illo ad plenum non satisfeceritis, eo ipso eritis excommunicationis vinculo

imodati. Quod si in secundo termino infra alios duos menses eundem censum sine diminutione qualibet non persolveritis, totum regnum Siciliae et tota terra praedicta Ecclesiastico erunt supposita interdicto. Si vero nec in tertio termino nec infra alios duos menses proxime venturos, per plenam satisfactionem illius ejusdem census vobis duxeritis consulendum, ita quod, transactis eodem tertio termino et duobus proximis sequentibus mensibus, non sit de dictis octo millibus unciarum hujusmodi auri primi termini ipsi Ecclesiae integre satisfactum, ab eisdem regno et terra ipsoque jure cadatis ex toto, et regnum ac terra ipsa ad Romanam Ecclesiam revertantur. Si autem de censu octo millium unciarum hujusmodi primi termini infra dictos tertium et duos sequentes menses plenarie satisfeceritis, nihilominus semper pro singulis octo millibus unciarum singulorum terminorum simili modo, si in earum solutione cessaveritis, vel illas non solveritis, similes poenas incurretis, salvo aliis poenis et processibus quae vel qui de jure inferri vel haberi poterunt per Romanum Pontificem in hoc casu. In quolibet etiam termino dabis tu et tui in dicto regno et terra haeredes dabunt nobis vel successoribus nostris canonice intrantibus unum palafredum album, pulchrum et bonum in recognitionem veri domini eorumdem regni et terrae.

« Ad haec postquam tu praefata regnum et terram vel tantum de ipsis et acquisiveris et habueris, quod etiam aliquae civitates vel munitiones, vel aliqua loca ipsorum regni et terrae adhuc rebellia tibi fuerint, tamen reputeris et possis ipsorum regni et terrae rex et dominus reputari, solves nobis et dictae Romanae Ecclesiae quinquaginta millia marcharum sterlingorum per infrascriptos terminos, videlicet quod infra sex menses postquam dicta regnum et terram acquisiveris, prout dictum est, solves nobis et eidem Ecclesiae decem millia marcharum sterlingorum, et infra singulos sex menses successive solves singula decem millia, donec tota praedicta quinquaginta millium marcharum sterlingorum summa fuerit integre persoluta. Quod si in hujusmodi terminis non solvas, liberum erit nobis vel eidem Romanae Ecclesiae contra te pro singulis terminis ad poenas spirituales et temporales procedere, prout nobis vel ipsi videbitur expedire.

5. « Quodcumque autem Romanus Pontifex, qui pro tempore fuerit, asseruerit vel dixerit, Romanam Ecclesiam indigere, ita quod super indigentia hujusmodi Romani Pontificis simplici verbo stetur, tu vel tui in dicto regno haeredes requisiti ab eo in Urbem, in Campaniam, in Maritimam, in Patrimonium B. Petri, in Tusciam, in Ducatum Spoletanum, in Marchiam Anconitanam, in praemissam civitatem Beneventanam et ejus territorium ac pertinen-

tias, quae, prout praefertur, eidem remanebant Ecclesiae, ac in civitates nostras Perusinensem, civitatem Castelli, Bononiensem, Ferrariensem, Avenionensem et Comitatum Venaysini, et in omnes alias terras ipsius Ecclesiae ubicumque consistentes, trecentos milites equis et armis decenter munitos et paratos, ita quod unusquisque ipsorum habeat quatuor equituras vel tres ad minus, in Ecclesiae praelibatae obsequium et subsidium transmittetis, per tres menses integros tuis et dictorum tuorum in dictis regno et terra haeredum sumptibus et stipendiis semel tantum in anno in servitiis ejusdem Ecclesiae moraturos, mensibus ipsis a die, qua iidem milites terram tui domini vel finem tui districtus egressi fuerint per vulgares dietas et solitas computandis. Et si maluerit Ecclesia, eadem ingruente necessitate, super qua stetur verbo Romani Pontificis, ut dictum est, navali exercitu juvari, praedicti milites, debita taxatione et re-compensatione praehabita, in navale praesidium commutentur.

6. « Verum quia praedicta civitas Beneventana, quam haecenus sibi Romana Ecclesia detinuit, et in suum demanium et dominium cum omnibus juribus suis et pertinentiis reservavit, tenimentum civitatis ejusdem cum finibus ejus antiquis, quos Romanus Pontifex, quodcumque semel tantum sibi placuerit, bona fide sibi distinguet, eidem Ecclesiae et in ejus proprietate libere remanebit, nullo jure in eis tibi vel cujuscumque de regno praedicto retento, seu quomodolibet reservato. Distinctioni quoque per Romanum Pontificem semel faciendae, ut dictum est, stabitis tu et praedicti tui in dicto regno et terra haeredes absque contradictione et refragatione quacumque, prout ipsa distinctio per litteras Apostolicas apparebit. Pro dicta quoque civitate Beneventana reparanda, reficienda et fortificanda per Romanam Ecclesiam exponetis per septennium pro lignaminibus omnia nemora ipsorum regni et terrae, et omnem materiam ad aedificia opportunam, puta lapides et arenam, quae puteolana vocatur, caementum et similia sine praedicio juris singularium personarum ad unam dietam prope Beneventum. Praestabis etiam ipsis Beneventanis per totum regnum et terram praedicta securitatem : privilegia insuper dictae civitatis a regibus et principibus concessa illibate servabitis. Omnia statuta per quondam Fridericum olim Romanum imperatorem seu quoscumque alios reges et per quondam Joannam reginam praedictam facta contra libertates civitatis ejusdem revocabitis, et in omnibus et per omnia, quae libertatis fuerint, caeteris regnicolis purificabitis illa, nec aliqua statuta seu aliquas leges condetis imposterum, per quae dictae civitati directe vel indirecte possit praedicio generari, et pro Apostolicae Sedis et B. Bartholomaei pa-

troni civitatis ejusdem reverentia fidentias ab omnibus remitti facietis, et remittetis eisdem; fidentiarum autem remissio est concessio libertatis ut rives Beneventani possint libere vineas et terras ex colere ac vendere, et de ipsis pro sua voluntate disponere sine aliqua exactione vel muneris datione.

7. « Tu autem et dicti tui in eisdem regno et terra hæredes in dicta civitate et ejus territorio ac pertinentiis suis, quæ Romanæ manebunt Ecclesiæ, vel in Urbe, seu in Campania vel Maritima, seu Ducatu Spoletano, aut Marchia Anconitana, vel in Patrimonio B. Petri in Tuscia, vel in civitatibus Perusinensi, Civitate-Castelli, Bononiensi, Ferrariensi, Avinionensi et Comitatu Venaysini, seu in aliis quibuscumque terris aut demaniis sive feudis ipsius Ecclesiæ ubilibet constitutis ex successione, vel legato, aut venditione, sive donatione, aut alio quocumque jure, sive titulo, seu contractu, nihil unquam vobis acquiratis, vel vindicabitis, seu poteritis acquirere, vel quomodolibet vindicare, et nihil unquam recipere; vel habebitis, vel retinebitis, seu poteritis habere, recipere vel etiam retinere: ac nullam potestariam, capitaniam vel rectoriam, aut honorem vel dignitatem, seu potestatem senatoriam, vel quamcumque aliam administrationem vel commendam, nec quodcumque aliud officium recipietis, seu recipere poteritis in eisdem. Hoc autem intelligimus de illis hæredibus tuis et tuorum in dictis regno et terra hæredum, qui in eisdem regno Siciliae et terra succedent: nolumus enim quod delictum aliorum hæredum, qui succedent tibi vel illis in civitatibus et aliis terris tuis, vel ipsorum, in pœnam hæredis qui est tibi vel ipsis successurus in regno et terra præfatis, aliquatenus extendatur.

« Ne vero hujusmodi alii hæredes tui vel ipsorum contra ea quæ in isto continentur articulo, aliquo forsitan tempore venire præsumant, acquirendo vel vindicando, aut recipiendo vel habendo, seu retinendo sibi aliquid in terris in articulo ipso expressis seu comprehensis, vel recipiendo, habendo vel retinendo in terris eisdem potestariam, seu capitaniam vel rectoriam, vel aliquid aliud de iis, quæ in articulo continentur eodem, sic super his duximus providendum, ut videlicet nulli etiam hujusmodi aliorum hæredum tuorum vel ipsorum ullo unquam tempore liceat sibi quidquam in eisdem terris acquirere seu vindicare, percipere, habere, vel etiam retinere potestariam, seu capitaniam, vel rectoriam, vel aliquod aliud in his quæ, prout dictum est, in eodem articulo plenius continentur. Quicumque autem ipsorum secus præsumperit, eo ipso excommunicatus existat, nec ipse nec ejus posterius in perpetuum possint in eodem regno succedere, si eis in aliquo casu hujusmodi successio deferretur; sed ab illa repellentur

omnino: nihilominus ille, qui tunc ejusdem regni gubernacula possidebit, Romano Pontifici potenter assistere teneatur.

« Si vero tu vel aliqui tui in ipsis regno et terra hæredes prædictam civitatem Beneventanam, territorium et pertinentias ejus, quæ remanebunt Ecclesiæ, vel aliquam partem earum, aut Campaniam, vel Maritimam, seu Urbem vel Ducatum Spoletanum, aut Marchiam Anconitanam, sive Patrimonio B. Petri in Tuscia, aut civitates Perusinam, Civitatis-Castelli, Bononiensem, Ferrariensem, vel Avinionensem, aut Comitatum Venaysini, seu alias quascumque terras Romanæ Ecclesiæ ubilibet constitutas, vel ipsarum aliquam partem occupaveritis seu occupari feceritis, aut super his offenderitis vel molestaveritis Ecclesiam, seu feceritis molestari, et postquam super hoc a Romano Pontifice moniti et requisiti fueritis, vel si commode moneri et requiri nequiveritis, juxta ipsius Romani Pontificis assertionem vel dictum, postquam ad hoc publice et solemniter te vel hæredes ipsos monuerit, infra tres menses non restitueritis integre omnia occupata, eo ipso ab ipsorum regni Siciliae et terræ jure cadatis totaliter, ipsaque regnum et terram prorsus amittatis, et ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur. Quod si etiam restitueritis occupata, nihilominus ad plenum de universis injuriis et damnis illatis ad mandatum ejusdem Romani Pontificis satisfacere teneamini. Alii quoque hæredes tui, videlicet qui tibi non succedent in regno, occupare vel occupari facere easdem terras Romanæ Ecclesiæ seu molestare aut molestari facere super illis eandem Ecclesiam non attentent, illi vero, qui secus fecerint, præmissas pœnas incurrant, ut videlicet eo ipso sint excommunicati, et tam ipsi quam eorum posteritas in perpetuum ad successionem regni et terræ prædictorum, si in aliquo forte casu eadem successio devolveretur, nullatenus admittantur, et rex Siciliae, qui tunc erit, teneatur assistere Romano Pontifici contra ipsos, ut superius est expressum.

8. « Sane omnibus Ecclesiis tam cathedralibus quam aliis regularibus et sæcularibus necnon omnibus prælatis et clericis, ac universis Ecclesiasticis, sæcularibus et regularibus, et quibuscumque religiosis regni et terræ prædictorum, plenarie dimittantur et restituantur integre omnia bona eorum immobilia, a quibuscumque ablata et occupata sint, et per quoscumque detineantur: mobilia vero, quæ exstant et poterunt inveniri, restituantur eisdem. Hac autem restitutio fiet absque contradictione vel difficultate qualibet, sicut nanciscemini prædictorum regni Siciliae et terræ possessionem hoc modo; scilicet, quod statim in illa parte ipsorum regni et terræ, quæ tibi vel ipsis hæredibus obediet, restitutio ipsa fiet, ipsaque postmodum successive confirmabitur, sicut eadem regnum

et terra habebuntur. Ne autem super his rebus restituendis oriri possit aliqua difficultas, deputabuntur a Romanis Pontificibus aliqui viri discreti, ad quorum mandatum et arbitrium bonorum et rerum mobilium et immobilium, quae exstant, restitutio plena fiet, ita quod eadem, de quorum dominio vel proprietate seu possessione notum fuerit, ad eorum arbitrium et mandatum mox reddentur. In dubiis vero per ipsos de plano et absque iudicii strepitu diligentius veritas inquiretur: sufficiat autem vocari camerarium, vel procuratorem seu ballivum, in cuius jurisdictione vel balivia, seu territorii bona, de quibus agetur, consistant ad videndum jurare testes, qui in huiusmodi depositione deponent. Omnes insuper Ecclesiae tam cathedrales, quam aliae regulares et saeculares, necnon omnes praetuli et clerici ac universae personae Ecclesiasticae saeculares et religiosae, ac quaecumque religiosa loca in regno et terra praedictis consistentia cum omnibus bonis suis in electionibus, postulationibus, nominationibus, provisionibus et omnibus aliis plena libertate gaudebunt, nec ante electionem, sive in electione, vel post regis assensus aut consilium aliquatenus requiretur, quam utique libertatem tu et tui in ipso regno haeredes semper manutenebis et conservabis, ac maneri et conservari facies ab omnibus subditis vestris, dictaque Ecclesiae et personae utentur libere omnibus bonis et juribus suis, salvo tibi et tuis in dicto regno haeredibus iure patronatus in Ecclesiis tantum, quantum in hac parte patronis Ecclesiarum canonica instituta concedunt, ubi antiqui reges Siciliae huiusmodi ius patronatus in ipsis Ecclesiis habuerunt. Omnesque etiam causae ad forum Ecclesiasticum in regno et terra praedictis pertinentes libere et absque ullo impedimento agitentur, tractentur et ventilabuntur coram ordinariis et aliis Ecclesiasticis iudicibus, et terminabuntur per eos, et si ad Sedem Apostolicam super huiusmodi causis appellari contigerit, tam appellantes quam appellati ad eandem venire Sedem pro appellationum prosecutionibus libere et absque inhibitione aliqua permittentur.

« Sacramenta vero fidelitatis praestabuntur secundum antiquam et rationabilem consuetudinem, prout canonica instituta permittunt ab illis Ecclesiarum praetulis, quorum praecessores antiqui illa Siciliae regibus praestiterunt. Ab illis autem praetulis et Ecclesiis, qui regalia sive temporalia bona tenent; si qui tamen sint, qui huiusmodi bona tenent a domino regni et aliis dominis temporalibus, et qui ratione honorum huiusmodi ab antiquo consueverint regibus et ipsis dominis temporalibus servitia exhibere, huiusmodi honesta et antiqua servitia secundum rationabilem et antiquam consuetudinem, et sicut instituta patiuntur canonica, impendentur, salvis tamen circa Ecclesiasticas et alias

regulares et saeculares personas, et loca Ecclesiastica praedicta, tam in faciendis provisionibus et eleemosynis confirmandis, quam in omnibus quibuscumque aliis Romanis Pontificibus et Ecclesiae Romanae, jurisdictione et auctoritate plenaria ac libera potestate.

« Revocabilis etiam tu et dicti tui in dicto regno haeredes omnes Constitutiones et leges per dictum Fredericum regem Siciliae, sive per Conradum ipsius Frederici filium, aut Manfredum quondam principem Tarentinum, seu per dictam quondam Joannam reginam, vel alios reges aut reginas regni et terra praefatorum, seu alios quoscumque editas contra Ecclesiasticam libertatem nec statuta et consuetudines editas aut etiam promulgabilis, per quae juri et Ecclesiasticae libertati in aliquo derogetur. Promittetis etiam, quod nullus clericus vel Ecclesiastica persona eorundem regni et terra in civili vel criminali causa ad faciendum fidem de titulo vel possessione clericalis conveniatur coram iudice saeculari, nisi super feudis iudicio petitorio conveniantur civiliter, sed omnia Ecclesiae, monasteria, hospitalia et alia pia et religiosa loca, ac personae Ecclesiasticae regni et terra praedictorum omnimode erunt liberae et liberae, et nulli regi vel principi subiacent. Nullas insuper tallias seu collectas imponetis Ecclesiis, monasteriis vel locis praedictis, aut clericis seu viris Ecclesiasticis vel rebus eorum et in Ecclesiis in dictis regno et terra vacantibus tu, vel praedicti tui in regno haeredes nulla habebitis regalia, nullosque fructus, redditus et proventus, nullas etiam obventiones, ac nulla prorsus alia recipietis ab eisdem, custodia Ecclesiarum earundem interim libera remanente penes personas Ecclesiasticas juxta canonicas sanctiones.

9. « Comites vero, barones, milites et universi homines regni et terra praedictorum vivent in illa libertate, et habebunt illas immunitates illaque privilegia, ipsisque gaudebunt, quos et quae tempore clarae memoriae Guillelmi II Siciliae regis et aliis antiquis temporibus habuerunt. Omnes exules regni Siciliae et terra praedictorum, cujuscumque conditionis existant, ad mandatum Romanae Ecclesiae reducuntur ad regnum et terram praedicta, ipsisque de bonis et juribus eis debilis restitutio plena fiet. In huiusmodi autem restitutione secundum praescriptam formam, in capitulo de bonis Ecclesiarum restituendis contentam, tam in notoriis quam in dubiis procedetur, omnesque captivos et obsides, qui tenentur in regno et terra praedictis regnicolas, Romanos et alios de terris Ecclesiae seu Tusciae, vel Lombardos, aut alios quoscumque bona fide restituetis eorum libertati pro posse. Jus etiam, quod quicumque Ecclesiae fideles in aliis comitatibus, civitatibus, terris, castris, villis seu locis a Sede Apostolica,

seu a regibus vel principibus sibi concessum obtinent, necnon jus quod privati a jure vel per processus Apostolicos olim habebant, si illos vel illud restitui contingat, etiam penitus salvum erit, nec per hujusmodi presentem regni et terrae concessionem comitatum seu aliorum concessorum cuiquam quoad proprietatem et possessionem praedictam generetur, regio in omnibus his jure semper salvo.

« Nullam etiam confederationem seu pacem seu societatem cum aliquo imperatore vel rege, seu principe vel barone, Saraceno, Christiano vel Graeco, aut cum alia provincia, seu civitate, seu communitate, seu loco aliquo contra Romanam Ecclesiam, vel in ejus damnum facietis, et si secus fieret, quod factum fuerit sit ipso jure nullum, et si eam feceritis ignoranter, nihilominus quatenus de facto feceritis, indilate teneamini ad mandatum Ecclesiae revocare. Denique omnes praemissas condiciones, quae in persona tua apponuntur, circa tuos etiam in dicto regno et terra haeredes et successores intelligimus et volumus esse dictas, salvo omnibus, quae circa alios tuos haeredes ordinata consistunt, prout superius est expressum. Ceterum quia in quibusdam articulis seu capitulis praedictarum conditionum continentur expresse, quod in certis casibus tu et praedicti tui haeredes excommunicationis sententiam incurratis, et dicta regnum ac tua et ipsorum haeredum terrae sint Ecclesiastico supposita interdicto, et ad Romanam Ecclesiam regnum et terra praedicta libere devolventur, nos hujusmodi sententias, videlicet excommunicationum in te et eosdem haeredes, et interdictum in regnum et terram praedicta, si tua et ipsorum culpa hujusmodi casus emergerint, de praedictorum fratrum consilio ex nunc auctoritate Apostolica tenore praesentium promulgamus. Forma autem juramenti praedicti per te praestandi infra biennium proxime futurum, necnon tuos in dictis regno et terra haeredes in manibus nostris vel per nos deputandi talis est :

10. « Ego Alphonsus Dei gratia rex Siciliae, plenum homagium, lignum et vassallagium faciens vobis domino meo Eugenio papa IV et Ecclesiae Romanae pro regno Siciliae et tota terra ipsius, quae est citra pharum usque ad continia terrarum ipsius Ecclesiae, excepta civitate Beneventana cum toto territorio ac omnibus districtibus et pertinentiis suis secundum antiquos fines territorii, pertinentia etiam et districtus civitatis ejusdem per Romanum Pontificem distinctos, vel in posterum distinguendos ab hac hora in antea fidelis et obediens ero B. Petro et vobis Domino meo Domino Eugenio papa IV vestrisque successoribus Romanis Pontificibus canonice intrantibus, sanctaeque Apostolicae Romanae Ecclesiae. Non ero in consilio vel in consensu seu facto, ut vitam perdatis seu perdant,

aut membrum, seu capiamini vel tu consensu seu facto, ut vitam perdatis seu perdant, aut membrum, seu capiamini vel capiantur mala captione. Consilium, quod mihi credituri estis per vos aut nuntios vestros, vel per litteras, ad vestrum aut eorum damnum scienter nemini pandom, et si scivero fieri aut procurari seu tractari aliquid quod sit in vestrum vel ipsorum damnum, illud pro posse impediam ; et si hoc impedire non possem, illud vobis vel eis significare curabo. Papatum Romanum et regalia S. Petri tam in regno Siciliae et terra praedictis, quam alibi consistentia, adiutor vobis et eis ero ad retinendum, defendendum et recuperandum, ac recuperata manutenendum. Contra omnes homines universas et singulas conditiones suprascriptas et contentas in praesentibus litteris Apostolicis super ipsorum regni et terrae concessionem confectis, ac omnia et singula, quae continentur in eisdem litteris, plenarie adimplebo et inviolabiliter observabo, ac nullo unquam tempore veniam contra illa, et maxime quod nunquam ego per me, vel alium, seu alios quoquo modo procurabo, ut eligar vel nominer in regem vel imperatorem Romanorum, seu regem Teutoniae, aut dominum Lombardia vel Tusciae, et si electionem vel nominationem ad imperium vel ad regnum Romanorum seu ad regnum Teutoniae, aut dominium Lombardia vel Tusciae, seu majoris partis earundem de me celebrari contigerit, nullum hujusmodi electioni seu nominationi assensum praestabo, nec intromittam me modo aliquo de eorum vel alienius ipsorum regimine, neque etiam de civitate Beneventana et suis pertinentiis, seu Campania vel Maritima, Ducatu Spoletano, Marchia Anconitana, Patrimonio B. Petri in Tuscia, Massa Trebaria, Romandiola, alma Urbe, in civitatibus Perusina, Civitate-Castelli, Bononiensi, Ferrariensi et Avinionensi, Comitatu Venaysini, seu in aliis quibuscumque vestris et dominiis seu feudis ipsius Ecclesiae ubilibet constitutis, ex successione, vel legato, aut venditione, seu donatione, seu alio quovis titulo, vel contractu nihil unquam mihi acquiram, vel vindicabo, seu potero acquirere et quomodolibet vindicare, et nihil unquam recipiam vel habebo seu retinebo, vel potero recipere, habere vel etiam retinere in illis, neque ullam potestariam, capitaniam, vel rectoriam, nullumque aliud officium recipiam seu recipere potero, habebo seu retinebo, aut habere seu retinere potero in eisdem, aut ipsorum aliquo, nec etiam occupabo vel occupari permittam, seu faciam praemissa, vel partem aliquam eorumdem, nec illa offendam, vel molestabo, nec etiam Romanam Ecclesiam quoquo modo sub censuris pontisque spiritualibus et temporalibus in supradictis conditionibus et infundatione contentis, quas hic haberi volo in singulis suis partibus

alias pro specie repetitis etiam et expressis.

II. « Item perditionis alumno Amedeo heretico ac schismatico, a fide devio, et ab ipsa Ecclesia praeciso, et sententialiter condemnato, ejusque sequacibus et danibus eis auxilium, consilium vel favorem, non dabo quovis modo per me, vel alium, seu alios directe vel indirecte, publice vel occulte auxilium, consilium vel favorem, nec ab aliis, quantum in me fuerit, si impedire potero, dari permittam, sed eos juxta posse meum, donec convertantur, persequar et invadam. Sic me Deus adjuvet, et haec sancta Evangelia.

« Tu etiam et dicti tui in eisdem dictis regno et terra haeredes dabilis privilegium vestrum nobis et dictae Romanae Ecclesiae aurea Bulla bullatum, in quo proprio juramento faebimini et recognoscetis expresse, regnum Siciliae et totam terram ipsius, quae est citra pharum usque ad continia terrarum dictae Ecclesiae, excepta civitate Beneventana cum territorio et pertinentiis ejus, quae Ecclesiae remanebit eidem, ex sola gratia et mera liberalitate Sedis Apostolicae tibi tuisque haeredibus de novo fuisse concessa, vosque recepisse et tenere regnum et terram hujusmodi a nobis et dicta Romana Ecclesia sub pactis, modis et conditionibus supradictis ». Recensitis his Pontificiis legibus in conferendo regni Neapolitani jure beneficiario impositis, proficitur Alfonsus eas a se religiose cultum iri :

« Quae omnia et singula fide nostra regia vobis reverendo patri Joanni abbati praefato vice ac nomine suae sanctitatis stipulanti et recipienti, curare, procurare, facere et inviolabiliter observare promissimus pariter et juramus. In quorum omnium testimonium praesentes nostras litteras exinde fieri et Bulla aurea nostra in pendentibus jussimus committi, quas pro ipsarum validiori cautela dedimus et propria nostra manu subscripsimus, praesentibus nobili et magifico Petro Vaca illustrissimi regis Navarrae oratore, venerabili et religioso fratre Guillelmo de Lastico praepotente Lugduni, etc. ». Adjecta sunt plura festium nomina. « Dat. Neapoli apud majorem Ecclesiam per manus nostri praedicti regis Alfonsi anno a Nativitate Domini MCCCXLV, die vero ii mensis Julii octavae Indictionis, et regnorum nostrorum anno trigesimo, hujus vero Siciliae citra pharum regni undecimo ». Eadem dies adscripta est aliis regiis litteris de Beneventi et Terracinae praefectura a Pontifice accepta ad constitutum ab illo tempore, quo elapso liberum earundem urbium imperium Ecclesiae restituendum foret. U' vero Alfonsus postea, jurisjurandi solemni ritu delati suisque corroborati litteris sprete religione, provocationes ad Sedem Apostolicam, fieri vetuerit, dicitur anno sequenti.

12. *Casimirus dux Lithuaniae a Polonis in*

regem electus, et Conradus episcopus Wratislaviensis restitutus. — Interea fluctuabant necis Wladislai regis occasione Poloniae Hungariaeque res, distractis in contraria studia iis, ad quos novorum regum electio perlinebat : percrebuerat quippe fama Wladislaum e clade Warnensi elapsum superesse vitae sospitem adhuc, proximeque affuturum, adeo ut Poloni ad illum perquirendum in Thraciam, Graeciam et Bulgariam legaverint nuntios suos, qui retulere nil prorsus exploratum. At demum rei veritate comperita, Casimirum magnum Lithuaniae ducem interfecti regis fratrem in ejus locum subrogarunt, quae Poloni scriptores pluribus prosequuntur ¹.

Cum vero in rebus Polonicis versetur narratio, addemus Conradum episcopum Wratislaviensem, qui potentiorum oppressus injuriis episcopatu invitatus abierat, ut ejus oratores ad Sedem Apostolicam missi sunt testati, ab Eugenio illi fuisse restitutum ² : cum episcopi arcto adeo nexu Ecclesiis suis sint devincti, ut eo Pontificia tantum auctoritate solvi possint, quae de re illa disserit Pontifex ³ :

« Eugenius, etc. Sacrae asserunt litterae sanctorum Patrum, Conciliorum aliorumque decretorum praeconiis roboratae, omnipotentem Deum spirituale vinculum, quod episcopum et Ecclesiam jungit, sibi soli dissolvendum reliquisse, ut juxta Evangelii verbum, *quos Deus conjunxit, homo non separet*. Hinc mandant sacri canones accuratius in annotatione praelati, quam in Constitutione animadvertendum fore, unde solus episcopus sacerdotalem ordinem dare potest, solus auferre non potest, et episcopi a metropolitano munus consecrationis accipiunt, qui tamen non possunt nisi per Romanum Pontificem condemnari, pariterque sit, ut unusquisque praelatus ab Ecclesia, cui a Deo conjunctus existit, non per se ipsum, sed per Christi vicarium Romanum Pontificem a vinculo quo Ecclesiae ligatus existit, possit absolvi ». Subdit deinde Eugenius, cur Conradum Ecclesiae Wratislaviensis nexu non liberet. « Considerantes, quod nulla censetur vita sanctorum, quam recte regentium, quorum cura silentio, et sollicitudo contemplationi in sacris litteris praefertuntur, attendentesque, quod neque conscientia criminis satis est ad eximendum quem ab onere pastoralis, nisi illud propter quod ipsius officii executio post eam penitentiam impeditur, nec debilitas corporis aut senectus excusat, nisi illa sola, per quam quis impotens redditur ad exercendum officium pastorale, neque etiam quod aliqui forsitan in praedicto episcopo allegarant, scandali evitatio omnis dat episcopo licentiam petendi Ecclesiae cessionem; nam Redemptor noster precepto, quod ejus verbo audito Phari-

¹ Michov. l. iv, c. 38, et Crom. l. xvii. — ² Lab. xvii, p. 206. — ³ Ibid.

sai scandalizarentur, respondit: *Sinite, quia ceci sunt et duces carcerum*, etc. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno MCDXLV, XII kalend. Augusti, Pontificatus nostri anno XV ».

13. *Ladislavus quinquennis rex salutatus ab Hungaris a quibus redintegrata in Turcos expeditio*. — In Pannonia post ingentes tumultus, quos plurimum regio solio inhiantium ambitio misero regno intulerat, demum rex designatus est Ladislavus Alberti et Elisabeth olim regum filius, ætate quinquennis, sed in quo jam plura regiarum virtutum egregieque indolis signa emicabant, ut describit Æneas Silvius¹, apud quem etiam exstat Friderici Cæsaris, qui puerum educabat, commendatitia pro illo ad Eugenium papam missa Epistola². Cæterum cum imbelles Ladislavi manus Hungarici sceptri motem sustentare non possent, regni administratio Joanni Huniadi, de quo supra memoravimus, est demandata. Qui plura de his cupit, Thurosum³, Bontinium⁴, Dubravium⁵ atque Æneam⁶ consulat. Joannes porro Huniades attritas jam ante a Turcis copias refecit, signaque in hostes attollere decrevit. Quod ubi accepisset Pontifex, Encyclicis litteris⁷ ad Christi cultores datis, his omnibus, qui Huniadem in bello sacro sequerentur, noxarum veniam concessit.

« Universis et singulis, ad quos presentes pervenerint, salutem, etc.

« Cum anno nunc quarto, audientes Turcos perfidissimos Christi hostes præter magnam Europæ partem, quam anno ferme octogesimo oppresserant, regnum Hungariæ et alias sibi vicinas Christianorum partes invadere ac sibi subjicere dispositos, venerabilem fratrem nostrum Julianum episcopum Tusulanum, tunc S. Sabinae presbyterum cardinalem, ad partes ipsius regni Hungariæ Apostolicæ Sedis legatum mittere curavimus, qui pace primo in ipso regno inter proceres et magnates constituta, pios Christianos ad arma adversus prædictos Christi hostes movenda traxit; et postmodum a nobis jussus, cum prædictorum Christianorum exercitu adversus prædictos Turcos gloriosissimam inivit expeditionem; cujus viribus et potentia Turci antedicti multiplicatis stragibus afflicti per nulla et longissima spatia fuerunt repulsi: et demum ad generale prælium est perventum, in quo concurrentibus utriusque partis viribus universis, ad diem mensis Novembris proxime anteacli decimam dictorum Turcorum maxima, nostrorum Christianorum non levis strages est facta, et cardinali Apostolicæ Sedis legato, de cujus vitæ aut mortis nulla nunc exstat certitudo, per Apostolicas litteras, inter alia concessimus, quod quicumque ex principibus, ducibus, comitibus, vayvodis, baronibus et nobilibus sive

aliis cujuscunque conditionis et status esserent, qui prædicta adversus Turcos expeditione militaturi, aut aliter suam operam exhibaturi, priusquam diclam inirent expeditionem, peccata sua humiliter confessi et corde contriti fuissent, si forte eos aut ipsorum aliquem laboribus et incommodis aut alio casu confectos, aut in præliis, eadem durante expeditione, mortem obire contingeret, plenariam peccatorum remissionem consequerentur; nuperque dilectus filius nobilis vir Joannes Hwnyad, vayvoda Transilvaniæ, nobis significare curaverit, se et quosdam regni Hungariæ ac partium adjacentium potentes viros proposuisse reparatas copias adversus antedictos Turcos Christi hostes ducere: nos qui, pendente antedicti cardinalis legati vitæ aut mortis certitudine, ipsum pro vivo et legato habemus, cupientes ordinatos prius adversus infideles quoscunque favores continuare; supradiclam concessionem nostram remissionis plenariæ in hac nova vayvode et aliorum expeditione, si fiet, perinde valere et viribus subsistere declaramus, volumus et de novo concedimus, ac si idem cardinalis vivus presentialiter interesset, presentibus post annum a datis presentium minime valituris. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLV, VII id. Julii, Pontificatus nostri anno XV ».

14. *Versæ ab Amurate vires in Scanderbegum*. — Quod ad Amuratem attinet, confecto Hungarico bello, ad opprimendos Macedones vim dolosque intendit¹, ac datis ad Scanderbegum litteris, eum delinire promissis vel minus frangere perlentavit. Cui ille hæc inter alia rescripsit²: « Abstuleras regnum paternum mihi, necaveras fratres, meque ipsum nihil tale timentem jam pridem nefariæ morti devoveras, et novum adeo nunc videtur Amurati, quod tunc non immemor libertatis animus, tantæ servitutis effugium aliquod conquisisset, quousque tandem dominationem tam superbam laturum me putasti? Pertuli tamen nulla diutius, neque jugum apud te ullo tempore detreclavi, pericula publica æque ac privata, tum ultro ipse tum jussu tuo adii, per ontaem ætatem serebantur colloquia de te quotidie, frequens apud me erat de insidiis tuis sermo amicorum, ego tamen et verbis et factis tuis fraudem omnem abesse diutius credidi, donec improba sese consilia late aperuerint ». Verbis vim adjunxit tyrannus immisitque in Macedoniam Ferisimum, qui dum agrum incaute depraedabatur, a Scanderbego gemino tumultuario prælio deletus fuit. Qua clade audita, Amurates Mustapham ducem exercitum in illum ducere jussit, datis ipsi mandatis, ut cautus ageret: sed is prædæ illecebra ad pugnam pellectus, quinque millia militum amisit.

¹ Æn. Silv. Ep. XLII. — ² Ibid. p. 148. — ³ Thuros, c. 44, 45. — ⁴ Bontin. dec. 3, l. VII. — ⁵ Dubrav. l. XXVIII. — ⁶ Æn. in pluribus Ep. Nacl. gener. 44. — ⁷ Lab. XXIII. p. 186.

¹ Mor. Barl. l. III. — ² Ibid. ib.

Ad distrahendas autem Turcarum vires miserat dux Burgundiae classem, praefecto Godefredo, a quo res male gesta: nam is, cum non longe a Phaside fluvio in regione Colchorum armatus descendisset, captus ac vincus est, liberatus vero ab Hieronymo Nigro Genuensi, non tam Turcas, quam Genuensis reipublicae clientes, variis in Pontico Euxino grassationibus afflixit, de quo Raphael dux senatusque Genuensis apud Burgundum questi sunt haeec litteris¹: « Nuper a rectoribus nostris Captrae redditae sunt litterae, quibus nuntiant has vestras frimemes sub auspiciis domini Godefredi mare Ponticum ingressas multas cepisse nostrorum naves, qui licet vel infideles vel schismatici forent, subditi tamen nostri sunt, et si cum infidelibus bellum geritur, non adversus illos saltem geratur, qui in Christianorum oppidis habitant, quique seviam et opes fidei nostrae commiserunt. Est praeterea hoc injuria major, quod universum mare Ponticum tutelae defensionisque Januensium supra annos centum commendatum est, quibus saeculis ita est a nobis custoditum, ut vel nunquam, vel raro admodum piratae ulli eo usque penetrare ausi fuerint. Si quis in eo mari injuria afficitur, nostrum est subvenire laeso, et cum ab injuria lueri ». Et infra: « Si contra regem Turcarum arma capta sunt, et quid meruit Persa, quid Armenus, aut Sarmata, qui maluit in nostris urbibus habitare, ut diripiantur aut capiantur? etc. Januae die xxiv Septembris mcdxlv ».

¹ Ext. cor. lit. inter Ep. procerum mundi collect. ab Hono. Douzellino p. 16.

15. *De classe Pontificia.* — Praeter Burgundam classem, quae se ad latrocinia converterat, Pontificia nil memorabile gessit. Praerat illi Franciscus cardinalis, de quo haec habet Eugenius in litteris ineunte anno exaratis¹: « Franciscum tit. S. Clementis presbyterum cardinalem S. R. E. vicecancellarium ad classem hujusmodi contra infideles ipsos conducendam, et nationem Graeciae et alias nationes Christianas a feritate Turcorum et aliorum infidelium liberandas legatum pronuntiavimus ». Dum Pontifex curas omnes intendebat, ut Graecos a Turcica tyrannide vindicaret, eisdemque in Romanae Ecclesiae gremio contineret, eisdem demonis instinctu afflatus Marcus Engeniensis metropolita Ephesinus a Catholica veritate ab OEcumenico Concilio exposita abducere conabatur. Gloriabatur vero in suis scriptis Graecorum cum Romana Ecclesia conjunctionem Florentiae saucitam non coaluisse, insectabaturque Pontificem et Patres Florentini Concilii, quasi Graecos in captivitatem Babylonicam abducere pertentassent, suorumque sectatorum caelum caelestem Sion mellito verborum lenocinio appellabat, cujus impietatem postea Lutherus imitatus simili mendacio Occidentalium partem daemonum servituti mancipavit. At Graecos, dum ita blasphemabant, in Babylonicam civitatem traductos Ingebinus.

16. *Georgius Hieromonachus confutator Marci Ephesini qui in sua perfidia moritur.* — Interea ad eos orthodoxa veritate informandos praeter Gennadium (1) et Bessarionem, de quibus facta

¹ Lib. xxii. p. 255.

(1) Ad num. 192 superioris anni questionem movet annalista quam a nemine lucusque tractatam novi. In fine Actorum Graecorum Concilii Florentini vulgata est responsio ad libellum Marci Ephesii, quo ille sententiam suam de Concilio illo Latiorum exposuerat, eademque responsio Josepho Methonensi episcopo tribuitur. Verum annalista libellum hunc ex auctoritate Vallicellani Codicis Gennadio patriarchae Constantinopolitano vindicat. An verum opusculi auctorem representet Codex iste, disquirendum superest. Qua in re, antequam animadversiones meas proferam, monendus censeo lectores, Gennadium hunc alium esse oportere scriptorem a Georgio Scholario (qui dem in episcopatu Gennadius appellatus fuit) plane diversum, cum Scholarius ille Constantinopolim reversus ab orthodoxa fide, si aliquantisper illam tenuit, apostataverit, et Marci Ephesii extremos spiritus, utpote amicorum carissimus collegerit, eique se nunquam a Graecis opinionibus recessurum sponderit, ut Renaudotus apud Fabricium Biblioth. Graec. tom. x, pag. 333 notat. Praeter hunc nemo alius superest patriarcha Constantinopolitanus Gennadii nomine notus, nisi forte Gregorius Mellissenus protosyncellus, ad thronum Constantinopolitanum erectus anno mcdxlv, qui forte exemplo non dissimili ab aliis Graecis etatis illius patriarchis pristinum nomen saltem in patriarchatu abiecit, ac pro Georgio Gennadius dictus est. Hujus viri exstat apologia in Epistolam Marci Ephesii pro Latinis, legenda apud Labbe post Acta Concilii Florentini. Porro virum hunc Codicem Vallicellanum indicare auctorem Apologiae sub Josepho Methonensi nomine vulgatae, ex eo constat, quod post Ecclesiae utriusque conjunctionem nemo alius in cathedra Constantinopolitana sederit, cui Gennadii nomen congruere possit, praesertim cum in nominum mutatione initium litteram servare consueverit Graeci, ut notat Fabius Benivolentus in Vita Gennadii Scholarii praefixa Apologiae quinque capitum Concilii Florentini, de qua inferius.

Hunc vero Georgium sive Gennadium auctorem esse operis de quo agimus haec non inani conjectura demonstro. Haec in Marcum Ephesium Apologiam ejusdem esse auctoris censeo cum auctore defensionis quinque capitum Concilii Florentini, quae Fabio Benivolento Senensi interprete Labbe prodit Romae anno mdlxxv, et Graece Romae anno mdlxxvii. Nam praeterquam quod Gennadio patriarchae Constantinopolitano idem pariter opus in omnibus Mss. tribuitur; utrumque opus adeo persimile est, ut easdem exhibeat Patrum sententias eodem ordine, et iisdem non semel verbis propositas: quanquam in defensione quinque capitum fusior est auctor, brevior in Apologia in Marcum. Speciminis gratia quaedam ex utroque opere hic proponam. Auctor defensionis cap. 1 ex versione Benivolenti exhibet sententiam S. Cyrilli Alexandrini his verbis: « At Cyrillus Alexandrinorum pontifex in Epistola ad Nestorium quae incipit: *Cum Salvator noster manifeste dicat: Qui amat patrem* etc. inquit: *Etsi Spiritus* etc. » Auctor vero lucubrationis in Marcum gemina fere proponit his verbis ex versione Caryophylli: « Beatus (deest Beatus in Graeco) Cyrillus Alexandrince lumen Ecclesiae in Epistola ad Nestorium, cujus initium est: *Cum Salvator*, etc. » exordium Epistolae, ac denique excerptam ex ea sententiam eandem omnino recitat ac auctor defensionis. Utrumque pariter haec ipsa S. Cyrilli sententia alia ejusdem doctoris sententia explicatur. Denique utriusque operis scriptor aliud ex alio S. Cyrilli opere testimonium, eisdemque verbis proponit et recitat. Idem pariter animadvertere haec, cum utroque idem Tharsii patriarchae testimonium exponit. Ita pariter in excerptis doctorum sententiarum uterque non librum tantummodo, sed et libri exordium exhibet. Tanta haec Methodi affinitas, adjecto veterum Mss. testimonio, de uno eodemque utriusque operis auctore justam praebet suspicionem. At, inquit, unus idemque sit utriusque operis auctor; quid inde? Numquid propterea auctori Georgio Syncello vindicas? Id ubique probandum mihi superesse fateor, nec sane operosa erit epus rei demonstratio, postquam decerptam ex Apologia Georgii adversus Marcum sententiam exprompsero.

Ita ergo Georgius: « Gregorius Nazianzenus ad finem sermonis in S. Cyprianum: Et radiantem, inquit, fulgorem S. Trinitatis, cui

est mentio, Georgius Hieromonachus protosyn-
cellus, qui postea ex Constantinopolitano exci-
dio Romam aufugiens vitæ sanctitate et miracu-
lis claruisse fertur, Encyclicas Marci Ephesini
litteras consulavit¹, scripsitque egregium Com-
mentarium pro Concilio Florentino, in quo post
detersas impii hominis calumnias demonstravit,
adductis sanctorum Patrum et Scripturarum au-
toritatibus, Spiritus sancti ex Patre processio-
nem, nec prohibitum additamentum quod verita-
tem explicet, sed quod pervertat; idque ex Syn-
nodis, quæ Apostolico symbolo addiderunt pa-
tere, de quo plura antea dicta sunt. Quia vero e
schismate prouens in hæresim Marcus Ephesi-
mis inter alia blasphema objecit, sacram Eucha-
ristiam confectam a Latinis in azymo esse Judai-
cum azymum, neque Christi corpus ut Latini sa-
crificant, esse posse; ejus impietatem refellit
idem Georgius Hieromonachus, atque ex D.
Chrysostomo in homil. 81, demonstrat Christum
in azymo consecrasset, tum subdit: « Ignorat per
azymum a Domino fuisse olim peractum mysti-
cum sacrificium, nec putat indifferens sive per
azymum sive per fermentatum conficere. Sed
omnia frustra esse arbitratur sacerdotium, al-
tare, Dominicam vocem: *Hoc facite in meam
commemorationem*, et divina verba: *Hoc est cor-
pus meum*, etc. *Hic est sanguis meus*; et reliquos
ritus, qui observantur, si non adsit ejusdem
massæ seu ejusdem materiæ modicum acidum-
que fermentum. Quod vero Dominus ac Deus
noster legale Pascha prius celebrarit, deinde
mysteria discipulis tradiderit, audi sanctum Pa-
trem Chrysostomum homilia LXXXI, sic dicen-
tem: « Sed quam ob causam Pascha celebrabat,
« ostendens per omnia usque ad ultimum diem
« se non esse legi contrarium ». Attende quid di-
cat. Ne legi esset contrarius, Pascha celebrabat;
Num ergo perfregit legem asservans fermenta-
tum panem? Quod vero etiam per septem dies
fermentum illo tempore non exstaret, testis erit
idem sacer Chrysostomus in priorem ad Corin-
thios Epistolam. « Dicamus, inquit, prius cur de
« cumetis finibus pellatur fermentum. Quid ergo

« sibi vult hoc ænigma? Omnium nequitia liberum
« oportet esse fidelem; sicut enim ibi peribat is
« apud quem repertum esse vetus fermentum,
« ita e nobis ille, apud quem erit nequitia; neque
« enim sub legis umbra pœnæ graves consti-
« tuta, nobis autem laud in ullo graviore. Si
« enim domos ita repurgant, ut murium quoque
« cavernas rimentur, multo magis decet nos
« persequari secreta animi ». Cum igitur caver-
nas murium rimarentur et sanctus pater affir-
met Christum ad ultimum usque diem non
fuisse legi contrarium, et ideo Pascha cele-
brasse, certe contrarius fuisset, si Pascha cele-
brasset et fermentatum servasset. Esse porro id
lege vetitum, audi verba ejus præcipientis²:
*Septem diebus azyma comedetis, in die primo non
erit fermentum in domibus vestris, quicumque co-
mederit fermentum, peribit anima illa de Israel*.
Et paulo post: *Primo mense, quartadecima die
mensis ad vesperam comedetis azyma usque ad
diem vigesimam primam ejusdem mensis ad ve-
esperam. Septem diebus fermentum non inuenietur
in domibus vestris, qui comederit fermentatum,
peribit anima ejus de terra Israel*. Quod vero
Christus servato legis præscripto Pascha cele-
brarit, Judæi vero nequaquam illud servarint,
sed diem transgressi fuerint, audi oris aurei pa-
trem homil. LXXXIV in Joannem³, et infra post
illa verba: « *Erat autem mane, Joannes intulit,
« et ipsi non introierunt in prætorium, ut non
« contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.*
« Quid ergo ad hæc dicemus? Illud sane, quod
« altera die comederunt, et a lege discesserunt
« cædis hujus faciendæ desiderio? Neque enim
« Christus tempus Paschæ non observavit, sed
« illi qui nihil non audebant, et leges immune-
« ras perumpébant ».

« Cum hæc ita se habeant, qua ratione erunt
a nobis reprehendendi, qui azymo sacrificant,
de nobis autem ipsis dicimus, ita nos accepisse
et nostram consuetudinem ratam habere; nam
et Apostoli domi panem frangentes sacrificium
facitabant, neque usquam apparet quæsitum
esse ab illis panem azymum ad sacrificandum :

¹ Georg. Hieromon. p. 698.

² Exod. XII. — ³ Joan. XXVIII.

nunc ad-ta. Idem fufus de hæc ipsa re in lumbri oratione in sororem. At quid opus est altere multa testimonia? Nam in tractatu, quem de hæc materia edidimus, copiosius explicatiusque disseruimus, apologiam pro quarto definitionis capite scribentes, quam qui legerit, in-
veniet aliorum quoque testimoniorum congeriem ». Fallor an verba hæc perrecto digito indicant opus defensionis quinque capitum, in
ejus quarto capite sect. III legitur: « Gregorius theologus in fine orationis in divum Cyprianum inquit: Et sanctæ Trinitatis splendorem,
cui nunc assides; et fufus in oratione in sororem Maerinam etc. » His ergo ita se habentibus, auctorem defensionis quinque capitum vix
alium credo a Gregorio protosynkello, qui dem ad thronum Constantinopolitanæ Ecclesiæ evectus, nomen Gregorii in Gennadium commu-
tavit, eodem plane exemplo ac Georgius Scholarius, dein Gennadius dictus est; idemque Georgius seu Gennadius apologiam in Marcum
Ephesium scripsit.

Non sum nescius plura opponi posse in nostram hanc sententiam, que Apologie in Epistolas Marci et defensionis quinque capitum
num, eundemque auctorem constituit. Verum si scriptam ab auctore defensionem quinque capitum, cum Constantinopoli adhuc ageret,
idemque opus post recessum suum Romam, captamque a Turcis Constantinopolim, ab eodem recensitum staturerimus, plana omnia hinc,
intelligemusque cur auctor et in eodem opere modo se Constantinopoli agere significet, modo vero urbis illius casum deploret; cum alioqui
certum sit Gregorium, ante captam urbem, Romam recessisse.

Utumque tamen res habeat sese, exploratum est utriusque Apologie in Epistolas Marci auctorem defensionem scripsisse pro quinque
capitibus; id enim in utraque Apologia proditur.

Quoad obitum Marci Ephesii, cujus annalista hic meminit, luennio retrahendum esse constat. Obiit enim anno MDCXLII, ut Fabricius
Biblioth. Græc. tom. X. pag. 529 admonet. MANST.

rursus cum dies essent azymorum et fermentatus panis non esset Ierosolymis nusquam. Similiter apparet quæsito fermentato illos consecrasse, quod scirent materiam esse eandem, nempe farinam triticeam; neque enim eo quod modicum non adsit fermentum, invalida jam erunt omnia, quæ ad sacrificium spectant, præsertim Domini verba, quæ panem et vinum cum aqua transmutant in corpus ejus et sanguinem. Quod autem verba hæc materiam illam transmutent in ea, quæ divinus, audi ex divino Chrysostomo in Oratione, quæ inscribitur: *In Juda proditorem et mysticam Salvatoris cenam* ». Et infra: « Neque enim homo est qui facit, ut proposita fiant corpus et sanguis Christi, sed qui pro nobis crucifixus est ipse Christus, figuram tantum gerens stat sacerdos et preces offert, dum verba illa enuntiat; verum gratia et efficacia Dei est, quæ operatur omnia: *Hoc est, inquit, corpus meum*. Verba hæc propositam transmutant materiam, et quemadmodum vox illa? *Crescite, et multiplicamini, et replete terram*, prolata quidem est semel, sed perpetuis temporibus sit opus, naturam nostram ad procreationem corroborans, ita et hæc vox semel missa ab illa divina lingua: *Hoc est corpus meum*: in singulis altaribus per Ecclesias virtute sua efficit, ut ad hanc diem et usque ad futurum ejus adventum sacrificium integrum peragatur ». Hæc Chrysostomus. Si ergo verba hæc transmutant materiam propositam in corpus et sanguinem Christi, efficiuntque ut sint tremenda mysteria, mirum profecto fuerit si perfecta illa esse non possint, quod non adsit modicum fermentum, idque cum in tali materia Christus ipse confecerit, ut probavimus ».

Perstringente vero Marco Ephesino imperatorem et patriarcham et alia Græciæ lumina, ipsos in Occidentem accessisse ad corradendum aurum, et fictum Ecclesiarum fœdus ineundum, ejus vesaniam refringit Gregorius ipse, crimenque in eundem ita retorquet: « Quod paternas, inquit, secuti voces, per eas unionem perfecimus, jam demonstratum est, ideirco nec jure nos insinulat quod veritatem, quæ a nobis erat, prodiderimus. Sed neque auro inbiantes unionem confecimus, nam et ipse æque ac nos constituta salaria sumebat, et nummum aureorum expers non erat: quin etiam de pecunia, quæ lucè missa erat ad comæatum navigationis, necnon Venetiis et menstrua, quæ dabantur inibi, similiter et ipse accipiebat. Nescio porro an quia S. Eugenii depiuxerit imaginem, ut eam papæ offerret, et sermonem ad eum scripserit, in quo præter alia dicebat: Pater Abraham, eleva manus tuas et benedic filiis tuis, qui tibi ab Oriente veniunt; et nihil ex eo mercedis habuerit, nec aurum expiscatus fuerit, hujusmodi verba eructet ».

Objecit schismaticus contentionis studio

plures ineptias adversus conjunctionem Florentiæ sancitam, veluti esse diversa symbola, quod Græci Catholici canerent sine additamento, duo diversa sacrificia ob azymi et fermentati discrimen, duo Baptismata ob ritus varios in Orientali et Latina Ecclesia, jejunia diversa, cæremoniisque in pluribus aliis diversas, quæ non recte elici, vel non dirimere conciliatam conjunctionem, ostendit Gregorius. Addenti autem iterum Ephesino argutiolam, Filium ex eo quod dicatur in Scripturis, gigni a Patre, dici genitum a solo Patre, ita Spiritum sanctum, ex eo quod dicatur procedere a Patre, dicendum procedere ex solo Patre, Gregorius sanctorum Patrum auctoritates opposuit, qui dicerent Filium generari a solo Patre; at Spiritum sanctum ex Patre et Filio, vel ex Patre per Filium procedere affirmasse, hanc autem doctrinam jam olim ab hæreticis oppugnatam, ut ex S. Athanasio constat. « Rerum, inquit, divinarum peritissimus Athanasius in Epistola ad Serapionem, quæ incipit: Legi et nunc a tua pietate scriptam Epistolam: infert quæ ab hæreticis objiciebantur hoc modo: « Deinde, ut scribis, addunt: Si ex Filio accipit Spiritus et ab ipso datur, sic enim scriptum est, protinus inferunt: Ergo avus Pater et Spiritus sanctus ejus nepos. Certe, si sancti Patres ex solo Patre Spiritum esse credidissent, dixissent utique, sicut et Filium ex Patre solo affirmarunt: at nusquam dixerunt hoc, cum tamen illos vehementer urgerent hæretici ». Objicienti Marco illud Damasceni de orthodoxa fide cap. vii. *Ex Filio non dicimus Spiritum*, respondet, uti illum hoc modo loquendi: « Non dicimus; non quasi res non sit, sed quia propter hæreticos non profertur; ita Virginem Christi-param non dici propter Nestorium, qui ea voce abusus est, quamvis sit Christipara: ita nec propter Eunomium contententem ex solo Filio procedere Spiritum, non dici procedere ex Filio, sed ex Patre per Filium, tum ut Pater primordiale principium demonstraret. Nam rerum divinarum cap. xiii, inquit Damascenus « Spiritus sanctus est ex Patre procedens, nulla enim motio sine Spiritu; Filii quoque est Spiritus, non ut ex ipso, sed ut per ipsum ex Patre procedens ». Perspectum quippe erat sancto Patri, quippe ut perito Græcanici idiomatis, ex præpositionem, ubicumque apponitur, nihil significare antierius, sed indicare illud, unde prima origo, ibique sistere mentem auditoris: *per* vero ubi ponitur, denotare omnino principium aliud originale et primarium, hac de causa negat esse dicendum *ex Filio, per Filium* vero sane comprobatur ». Adjungit Gregorius Hieromonachus plures alias Damasceni auctoritates; ex Cyrillo autem, Basilio et Gregorio theologo clarissimas, quod Spiritus sanctus etiam procedat ex Filio. Tum vindicat Latinos a calumnia hæreseos, quam Marcus ipsis impin-

gebat inani eo argumento, quod Latini apostata a Græcis sacro chrismate inungerentur, inungendos vero ex nequissimi hæretici Theodori Balsamonis patriarchæ Antiocheni dictis contendebat. Cui respondet Gregorius, Latinos non habitos hæreticos a sanctis Patribus, sed a recentioribus schismaticis.

Adduxit etiam in crimen Marcus Græcos conjunctionis Ecclesiarum studiosos, quod papam Christi vicarium, patrem et doctorem omnium Christianorum pronuntiarent; ejus dicta contrariis sanctorum Orientalium auctoritatibus ita refregit Gregorius: «Theodorus Studita scribens ad Michaelē imperatorem nomine omnium hegumenorum in Epistola, quæ sic incipit: Nos omnes in unum congregati jussu vestri a Deo coronati imperii humillimi episcopi et hegumeni: «Si quid vero, inquit, «dubitat aut minus solutum credit sacra tuæ «mentis excellentia, a religioso præsule jubeat «magna sua et a Deo confirmata potentia, ut «quæ ad universorum utilitatem zelo rerum di- «vinarum flagrat, a seniore Roma mitti sibi «hujus rei declarationem, ut per antiquam tra- «ditionem ab initio servatum est. Hæc est ini- «ciator Christi, imperator supremus, apex Dei «Ecclesiarum, cui primus præsedit Petrus, ad «quem Dominus¹: *Tu es Petrus, et super hanc «petram ædificabo Ecclesiam meam, et porte in- «feri non prævalebunt adversus eam*». Idem Theodorus in alia Epistola ad Naucratiū, cujus initium est: Non complebuntur aures meæ vocibus auditionum; «Deum, inquit, homines- «que in præsentī contestor, sejunxerunt se a «corpore Christi, a coryphæa Sede, in qua Chri- «stus posuit fidei claves, adversus quam non «prævaluerunt per omne sæculum, nec præva- «lebunt usque ad finem sæculi inferi porte, ora «videlicet hæreticorum, sicut promisit ille, qui «non mentitur». Et in tertia sancta Synodo Arcadius episcopus dixit: «Præcipiat vestra «beatitudo litteras sancti et omnium veneratione «nominandi papæ Cælestini Sedis Apostolicæ «Episcopi vobis attatas recitari, ex quibus ve- «stra beatitudo perspicere poterit quali omnes «Ecclesias cura ille complectitur». Projectus quoque hisdem est usus verbis». Et paucis inter-
positis: «Cyrillus, inquit, Alexandrinus dixit: «Incepta sanctissimi et per omnia sacratissimi «Cælestini episcopi sanctæ Apostolicæ Ecclesiæ «Romane Epistola cum honore condecēte re- «citetur». Similiter in sancto Concilio quarto in sacris Valentiniani ad Theodosium litteris hæc scripta leguntur²: «Ut beatissimus Romane Ur- «bis episcopus, cui principatum sacerdotii su- «per omnes antiquitas contulit, locum et facul- «tatem habeat de fide et sacerdotibus judicandi. «Cum igitur facultas illi sit exercendi judicium

«de fide et sacerdotibus, jure Christianorum «omnium doctor in definitione inscribitur».

Derisit etiam Ephesinus Catholicos, quod novatores Basileenses plures Eugenio molestias exhibuissent, ejus impudens os ita retudit Gregorius: «Ignorat ipse antipapam voluisse quidem illam dignitatem arripere, sed a prudentioribus et reipublicam recte administrantibus, honoremque suum tutantibus, fuisse rejectum. Ex quo factum est, ut antipapa non sit, ne etiam in Ecclesia Dei schisma esset, quod est malorum omnium gravissimum. Basileensis quoque Synodus dissoluta est, omniaque in pace sunt et summa tranquillitate; quare non oportebat talem virum imprecationes in Ecclesiam jacere, sed precari potius, ut ei fauste prospereque eveniant omnia».

17. Denique Marcus hæresiarcharum more miseros Græcos sibi divinis oraculis abutenti audientes esse, Pontificem autem ea interpretantem aversari jussit his verbis³, quibus infelices quoque novatores abuti solent: *Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, licet angelus de celo, anathema sit*. Subdebatque vir impius: «Videlis prophetice dictum illud: *Licet angelus de celo*; ne quis eminentiam papæ obtendat». Sprevit blasphemi hominis contumelias Gregorius Hieromonaachus: ad id vero, quod hic hæreticus Scripturis sacris, quas etiam in nefarium sensum torquebat, tantum credendum contenderet, respondet plura credi, quæ in Scripturis expresse non continentur: «Vox, inquit, *consubstantialis*, et *Dei para*, et quæcumque sancti explanarunt, non sunt ab Apostolis explicitè tradita, nos tamen omnia, quæ Patres nostri de rebus divinis locuti latius explicarunt, tanquam Apostolicas recipimus traditiones. Itaque si sancti illi penis per Apostolum constitutis tenentur, et nos tenemur. Quæ porro in nos profert ex Epistolis Apostolorum, non faciunt ad rem; traditiones enim Apostolicas tam scriptas quam non scriptas orationibus illorum fulti constanter tenemus, credentes in Trinitatem consubstantialē, Deumque incarnatum, ex semper Virgine Dei genitrice natum». Eadem strophæ, quæ Marcus Ephesinus, usi sunt cæteri novatores.

At impius Græcorum relapsus auctor tantum crimen non impune tulit; cum enim Franciscus legatus cardinalis missus ab Eugenio illi Coronensem episcopum in publica concertatione opposuisset; ab illo victus præ ira et pudore paucis diebus interiit, ut narrat S. Antoninus²: «Ille tamen Ephesinus acerrimus disputator, permanens in pertinacia sua, cum aliis ad veritatem fidei reverti noluit; verum ad patriam rediens cum cardinalis Venetus destinatus legatus in regionem illam Constantinopoli moram

¹ Matth. xvi. — ² Conc. Chalced. par. I. Ep. xxv.

³ Gal. i. — ² S. Ant. III. p. tit. xxii. c. 11. in princ.

frateret, et in ejus societate esset venerabilis episcopus Coronensis dominus Bartholomaeus de Florentia sacrae theologiae professor egregius, et Graeci idiomatis non ignarus, placuit eidem imperatori Graecorum et proceribus ejus, ut fieret publica concertatio inter episcopum Ephesinum praefatum et Coronensem episcopum jam fama ibi celebrem : quo facto Ephesinus praefatus iterum ab eo superatus et confusus est et tanta ex ea absorptus tristitia, ut intra paucos dies expiraverit cum sua perfidia ».

Genus ejus mortis cum Arii morte comparat Gennadius ¹, cum blasphemum os suo conspurcarit stercore et cum stercore animam fuderit : « Sacer patriarcha primus subscripsit et consensit, quod sancti Orientales cum Occidentalibus sanctis eadem sentiunt et conveniunt, et post eum divini illi viri omnes consenserunt ; qui patriarcha, si viveret, nullo pacto haec tu diceres neque faceres, neque auderes dicere ipsum antea corruptum, si ejus umbram tantum videres, qui neque aliquo timore, neque aliqua gloria, nec quia inde recedere cupiebat, sacram optabat unionem : sed quia vidit ipse aperte, quod nulli ante ipsum patriarchae videre optaverunt et non viderunt. Vidit enim Ecclesiae pacem et membra Dominici corporis simul juncta, et exultavit spiritu, et subscripsit secura mente et alacri animo, confitendo Spiritum sanctum etiam a Filio procedere, animas quoque purgari, Romanum etiam Pontificem caput esse omnium sacerdotum. Et ita flebens genua oravit, et manus in caelum attollens Deo gratias egit, et ita sanctam suam reddidit animam. Tu vero, qui illam impudenter calumniaris, et eos qui cum ipso fuerunt non ita, sed una cum stercore animam efflasti per sedem. Testatur hoc universa urbs Constantinopolis ; ita enim novit divina justitia singulis reddere juxta eorum fidem, quemadmodum antiquitus Ario, qui ab insania nomen est adeptus, qui simili pacto inferius viscera emisit, tu vero superius stercus ».

18. *Rhodus oppugnata ab Aegyptiis.* — Creditus est hic vir impius extremi Graecorum excidii auctor, cum ii ob schisma deserti a Deo in Turcicam servitutem sicut addicti : dum vero Graecis Turcae moliuntur exitium, sultanus Aegyptius Rhodios, Scandelorii vero princeps Cyprios omni virium contentione oppugnarunt ², et quamvis Aegyptius superiori anno ab urbis Rhodiae obsidione depulsus fuisset, iterum tamen majorem ad illam sibi subjiciendam expeditionem confecit. Cujus belli timore perterriti Rhodii auxilia a Pontifice flagitarunt ³ ; qui, quamvis jam aliam classem magnis sumptibus instructam in Tureas misisset, novam parandam decrevit adversus Aegyptios, cumque aerarium

Pontificium exhaustum esset, fideles ad stipem subsidiariam conferendam, militesque Rhodum submitteudos haece litteris est adhortatus :

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum nos pro evidenti totius Christianae religionis utilitate et fidei Catholicae exaltatione, necnon pro civilis Constantinopolitanae et Hungariae ac Cypri regnorum, aliarumque provinciarum Christianorum tutela et conservatione quamplures et maximos sumptus nos subire oporteat, quos propter multiplices expensas, quas pro Armenorum, Graecorum et aliorum populorum Orientalium a doctrina Romanae Ecclesiae dudum dissidentium unione exposuimus, et alias praeteritorum temporum calamitates sine fidelium suffragiis tolerare non possumus, cumque infideles ipsi tot praeliis et certaminibus superati, viribus et animis fracti ac debilitati sint, hanc nobis et Catholicis principibus populoque occasionem diutius oblatam non deserentes ; magnam classem parari fecimus, cum magnus fidelium exercitus in Hungaria per venerabilem fratrem nostrum Julianum episcopum Tusculanum legatum de latere de nostra commissione paretur, (dum ea scribebat Eugenius, nondum de illius nece certior fuerat factus), ut terrestri maritimaque potentia Teneros et alios Christiani nominis inimicos Christianorum exercitus aggrediatur, ad quod sanctum opus eo ardentius incitatur, quo Saraceni civitatem Jerusalem in dedecus Christianorum occupantes, longe magis quam praeteritis temporibus, adversus Christianos sepulchrum Dominicum visitantes saevierunt, et, quod horrendum dictu est, infideles Christi barbarica et effrata quadam rabie inflammati imagines Salvatoris Domini nostri Jesu Christi et B. Mariae Virginis et aliorum sanctorum ibidem existentes dirui fecerunt, eas nefanda turpitudine et variis ignominiarum generibus afficientes, quod tam perfide et impie fortassis divina sapientia fieri permisit, ut nos et alii Catholici tam atroci et perversa injuria provocati ad comprimendum hujusmodi immanem fidei Christianae ignominiam illatam ardentius invitaremur. Nos vero huic et fidei causae, quae caeteris rebus anteponenda est, omnes nostras cogitationes atque conatus adhibentes, quemadmodum in dicto terrestri exercitu dictum legatum habemus, illique exercitui nostra et Sedis Apostolicae auctoritate praesidet, ita dilectum filium nostrum Franciscum tit. S. Clementis presbyterum cardinalem, S. R. E. vicecancellarium, ad classem hujusmodi contra infideles ipsos conducendam, et nationem Graeciae et alias nationes Christianas a feritate Tenerorum et aliorum infidelium liberandas legatum pronuntiavimus, quae si Dei misericordia sequuntur, recuperatio Dominici sepulchri et Terrae Sanctae facile sequi poterit.

« Accedit ad superius enarrata imminetia

¹ Gennad., in Comm. pro Conc. 1. 66, p. 51. — ² Bos., 2, p. hist. I, VI. — ³ Lib. VIII, p. 207.

Christianis pericula, quod cum soldanus Cayri dominus jam duobus proximis superioribus annis insulam Rhodi arcem quamdam Christianorum adversus Barbaros magna ac terribili classe invaserit, adeo ut parum defuerit quin ultima vice ipsa Rhodiensis civitas, et per consequens insula tota fuerit expugnata, et, prout certissimis litteris et multis quotidie habemus, jam soldanus ipse classem longe majorem magisque formidandam primo Veris tempore ad expugnationem dictae insulae transmittendam parat, nos, nisi pali velimus ipsam insulam ad manus Barbarorum in maximam Christianorum perniciem devenire, alteram (nimirum ab ea, quae immissa in Hellespontum fuerat), classem parare oportet non minorem ea, quae superius dicta est, qua et dictorum Barbarorum conatibus resistatur, et, prout nos in Domino spem habemus, praeparetur et aperiatur via ad Terram Sanctam de manibus Barbarorum hujusmodi celeriter eruendam. Pro quo quidem sanctissimo ac necessario opere effectui mancipando, venerabilem fratrem nostrum Marcum patriarcham Alexandrinum Apostolicae Sedis legatum cum magna et sumptuosa classe ex parte jam ordinata duximus transmittendum ». Subdit se tolerandis sacri illius belli sumptibus imparem, atque ad Christianorum, de quorum nomine et salute agitur, liberalitatem confugere: ad quam excitandam premia indulgentiarum proponit, hisque potissimum, qui religiosam milifiam in soldanum aliosve infideles fuerint professi, vel instructos armis milites submiserint. « Datum Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDXLV, V id. Januarii, Pontificatus nostri anno XIV ».

49. *Amplissima legatio Marco patriarchae data adversus Saracenos.* — De eadem classe conlanda pro tuenda Rhodo adversus Saracenos Babyloniorum impetus exstant aliae litterae ad Marcum patriarcham, qui paulo ante ex Gradensi sede ad Alexandrinam fuerat traductus¹, quibus ipsum ad retundendos Saracenos Apostolicae Sedis legatum in Cypro, Rhodo, Aegypto ac Syria creavit², hoc dato ad ipsum Diplomate :

« Venerabili fratri Marco patriarchae Alexandrino adversus Saracenos in insulis Cypri et Rhodi et Aegypto, ac Syria Apostolicae Sedis legato, salutem, etc.

« Post maguos multosque labores pro Dei nostri honore et ejus fidei augmento, et populorum ab infidelibus oppressorum liberatione ex injuncta nobis desuper pastoralis officii cura multo jam tempore impensos, novis nunc et summe ingentibus bellorum fragoribus non invitamur modo, sed rapimur atque impellimur, ut piissima justissimaque arma in hostes fidei moveamus. Nam cum facta communibus expen-

sis et diuinis laboribus antone Orientis cum Ecclesia Occidentali, reductisque ad sanctum fidei cultum Armenis, Jacobitis, Nestoritis, Georgianis et aliis plerisque populis; data quoque sincere fidei norma Aethiopicis primo, et postmodum regi Bosnae ac suorum regnorum populis, immoluisset nobis regnum Hungariae civilibus simultatibus adeo ardere, ut timeant omnes Christiani ne ob ipsas dissensiones simultatesque Teueri magnam Europae partem, praesertim provincias ipsis Hungaris continentes invaderent, ac incendiis et rapinis potissime populorum in servitutem redigendorum fedatas nefando Machometto manciparent, penitusque subjicerent, inducias primo in ipso regno per legatum nostrum illic missum fieri oblitivimus, quarum beneficio postea est sequutum ut charissimus in Christo filius noster Vladislaus Hungariae ac Poloniae rex, nostris usus consiliis, legato nostro comite ac adjuvatore, expeditionem paraverit terrestrem quam anno anteacto primum et postea praesenti in Teucros ducta ea gens tantis pridem victoriis per annos ferme octuaginta in Christianos usa nulloties fracta, multoties repulsa et infinitis prope cadibus debilitata, paene ad extremum in Europae partibus sit perducta, quibus parandis rebus nisi alia etiam auxilia dedissemus, nisi aliam fecissemus provisionem classis alios Teucros Asiam incolentes ut in Europam trajicerent prohibitura, tanta victoria, tanta Dei nostri gloria nullo pacto potuisset haberi, aut aliquibus exercitus terrestris viribus obtineri: quamprimum vero classis quam ad strictum Gallipolis duxit prout continuo paratissimam tenet dilectus filius Franciscus cardinalis Venetiarum nepos noster illo in stricto visa est, illico Teuceri, qui in Europa erant ferrili animos amiserunt; alia vero Teucrorum multitudo, quae ex Asia in Europam trajicere conabatur, non classis nostrae praesentia et modo, sed viribus est repulsa: cum autem tot tantisque negotiis gravaremur etiam supra vires, peritidi Saraceni hostes et ipsi nominis Christiani classem adduceutes numero navium et gentium multitudine copiosam, annisque duobus antedictis Rhodum invadentes cum multis insulibus oppugnationibusque presserunt, et licet Rhodus et loca religionis hospitalis S. Joannis Hierosolymitani illam teneulis Dei adjutorio et ob alias, quae prius a nobis aliquibusque fidelibus principibus factae fuerant provisiones tunc fuerit dispensata, non tamen liberali sumus dictorum Saracenorum timore, imo magis magisque cogimur formidare, quia classem prima majorem parant, cum qua dicunt praesumptaque non solummodo Rhodum et suae religionis loca capturos, sed Christianos usque in Italiam invasuros; quae maxima cum anxietate animi cogitantes et cum Dei nostri adjutorio opportuna cupientes remedia adhibere,

¹ Lab. XXII, p. 181. — ² Lab. XXII, p. 269.

classem et nostri aerarii expensis et fidelium principum religiosorumque praedicti Ordinis et aliorum Christianorum auxilio armare disposuimus, adversus praedictos Saracenos impiissimos Christi hostes pro Rhodi aliorumque locorum praedictae religionis, atque etiam aliorum Christianorum circa Mediterraneum mare habitantium defensionem Vere proximo perducendam : cum itaque in omni regenda multitudine praesertim in bellicis artibus gubernandis requiratur potissime probus et sufficiens dux ac caput, nos ad hoc diligentius attendentes, et cum proprii etiam sanguinis effusione, si oportuerit, providere cupientes, de tuae personae ex gentis nostrae familia et nostro sanguine oriundae prudentia, fidelitate et rerum experientia, studio ac diligentia in arduis nostris et Romanae Ecclesiae negotiis comprobata sumentes in Domino fiduciam singularem, sperantes insuper indubie quos ex tuis actibus virtuosis, illo tibi assistente qui justa bella gerentibus victoriam repromittit, dictorum Christi hostium destructio resultabit, ad personam tuam convertimus aciem nostrae mentis, et te adversus Saracenos supradictae classis nostrae rectorem et gubernatorem de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu, Sedis Apostolicae legatum ad dictam insulam Rhodi et Cyprae et per totam Aegyptum et Syriam cum potestate legati de latere duximus faciendum, etc. » Instruit legatum plurima auctoritate, ut munus pro dignitate gerat, adigat ad sua imperia classarios, rebelles coerceat, et caetera, quae ad propulsandum a Rhodo hostem debilitandosque ejus conatus conduxerint, perficiat. » Dat. Romae apud S. Petrum anno mcdxlv, kal. Jan. Pontificatus nostri anno xiv ».

« Ad futuram rei memoriam.

« Pro parte dilectorum filiorum fratris Joannis de Laschio Hospitalis S. Joannis Jerosolymitani magistri et balivorum, priorum, procerum, praceptorum ac fratrum conventualium omnium linguarum assembleam dicti Hospitalis facientium nobis nuper exhibita petitiō continebat, quod cum anno proxime transacto, videlicet die vigesima mensis Februarii anno Incarnationis Dominicae millesimo quadringentesimo quadragesimo quarto, ipsi omnes simul, secundum mores et ritus dicti Ordinis congregati in generali assemblea, communi consensu et nemine discrepante, considerantes assiduas expensas et dispendia, quibus dudum affecti erant resistendo conatibus infidelis impiissimique soldani Babyloniae, cum jam tribus annis tres potentissimae classes eorum insulam et civitatem

Rhodi invaserant, et eodem anno ipsam civitatem obsederant cum ruina et desolatione insulae ac jacturis, et cupientes opportuna ac omnino necessaria remedia adhibere, ordinaverint atque statuerint, quod omnes priores, etc. » Deceverant, ut ad reprimendos Babyloniorum impetus omnium vectigalium Ordinis media pars a singulis prioribus castrorum, domorum ac possessionum praefectis festo S. Joannis Baptistae Rhodii conventus aerario interretur, cui decreto Eugenius ipse robur Apostolicum adiecit. « Dat. Romae apud S. Petrum anno mcdxlv, V kal. Augusti, Pontificatus anno xv ».

20. *Inter Cyprum regem et Nicosiensem archiepiscopum controversia composita ab Eugenio.* — Quod ad Cyprias res attinet, Joannes rex improborum hominum consiliis subornatus rem Ecclesiasticam labefactavit; cum enim Galesius archiepiscopali sedi Nicosiensi fuisset praefectus, cum in Ecclesiae possessionem venire vellet¹; cumque archiepiscopus ea de causa ad Sedem Apostolicam se contulisset, rex oratorem suum Romanam transmisit ad Pontificem, qui controversiae dirimendae provinciam dedit Joanni episcopo Praenestino et Joanni S. Laurentii in Lucina praesbytero cardinalibus², qui nonnullas ad archiepiscopum regemque conciliandos constituere leges, quas Eugenius auctoritate Apostolica firmavit, traduxitque³ Galesium a sede Nicosiensi ad Casariensem, cumque rex Nicosiensis Ecclesiae vectigalia et alia ejus praedia invasisset, Urbevetanum episcopum illi administrandae praefecit Pontifex jus, ac regem ad illa restituenda censuris cogere jussit⁴.

21. *Cyprii haeretici et schismatici ad fidem orthodoxam traducti.* — Miserat⁵ jam ante in Cyprum Eugenius Andream archiepiscopum Colocensem, ut schismaticos ad orthodoxae fidei puritatem traduceret: qui divina ope fultus tantos animorum motus excitavit, ut qui Nestorii haeresi haecenus fuerant imbuti, vel secuti erant Macarii impietatem Timotheum metropolitanum Chaldaeorum, et Eliam episcopum Maronitarum ad profitendam omnium nomine coram Romano Pontifice Catholicam veritatem, illique rite ac demisse obedientiam deferendam designarint. Suscepit legationem Timotheus; Elias vero suo nomine Isaac misit. Qui excepti perhumaniter in publica sessione Concilii Lateranensis ab Eugenio, affective omnibus privilegiis, quibus potiuntur Catholici⁶:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Benedictus sit Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui vota et pia desideria nostra quibus pro debito nostri pastoralis officii salutem Christiani populi anhelamus, et conti-

¹ Lib. XI, p. 35.

¹ Bos. p. 1. l. VI. — ² Lib. IX, p. 53. — ³ Ibid. p. 40. — ⁴ Ibid. — ⁵ Lib. XVIII, p. 424. — ⁶ Ext. ejus lib. I, XVIII, p. 124. et apud ead. Justin. in Conc. Flor. par. III, p. 387.

nus, quantum nobis ex Alto permittitur, operibus confavemus, multis magnisque favoribus in dies prosequitur, et ultra quam mereamur felicibus comitatur effectibus. Sane post celebratam in OEcumenico Concilio Florentino Orientalis Ecclesie cum Occidentali unionem, post Armenorum Jacobitarumque et Mesopotamiæ populorum reductionem, venerabilem fratrem nostrum Andream archiepiscopum Colocensem ad partes Orientis et Cypri insulam destinavimus, ut et Græcos et Armenos et Jacobitas ibidem degentes prædicationibus suis, et decretorum pro eorum unionem et reductionem editorum expositionibus et declarationibus in suscepta fide confirmaret, et quos ex aliis sectis a vera doctrina alienos tam Nestorii quam Macarii sectatores inveniret, monitionibus et exhortationibus nostris ad fidei veritatem reducere conaretur. Quod pro sua sapientia aliisque virtutibus, quibus cum largitor gratiarum Dominus insignivit, diligentissime prosecutus, post diversas multiplicisque disputationes, post varios tractatus, eliminata tandem ex eorum cordibus primum omnium Nestorii impuritate, qui purum hominem Christum esse, et beatissimam Virginem non Dei, sed Christi genitricem asseverabat, deinde Macarii Antiocheni impiissimi, qui quanquam Christum verum Deum et hominem esse profiteretur, divinam tamen solum in eo voluntatem et operationem, humanitati ejus parum tribuens, esse asseverabat, venerabiles fratres nostros Timotheum metropolitanum Chaldaeorum, quos ad hæc usque tempora Nestorianos, eo quod Nestorium sequebantur in Cypro, vocaverunt, et Eliam episcopum Maronitarum, qui cum sua natione Macarii dogmatibus in eodem regno infectus tenebatur, cum omnium multitudine populorum et clericorum in insula Cypri ei subjecta ad veritatem fidei orthodoxæ, divino sibi assistente Numine, convertit, fidemque et doctrinam, quam semper sacrosancta coluit et observavit Ecclesia, eidem præsulibus et omnibus ibidem eis subjectis tradidit; quamque præfati præsules in publica et magna congregatione diversarum nationum in eodem regno existentium, in metropolitana Ecclesia S. Sophiæ habita summa cum veneratione susceperunt. Quo facto, Chaldaei quidem præfatum Timotheum suum metropolitanum, Eliam vero Maronitarum episcopum nuntium, de fide Romanæ Ecclesie quæ, Domino providente, et B. Petro Apostolo opem ferente, semper immaculata permansit, solemnem professionem emissuros ad nos usque miserunt, et coram nobis in hac sacra OEcumenici Concilii Lateranensis generali congregatione, fidem ipsam atque doctrinam ipsam Timotheus ipse metropolitanus primum in lingua sua Chaldaea Græce interpretatam et de Græco in Latinum traductam reverenter et devote, ut sequitur, professus est.

22. « Ego Timotheus archiepiscopus Tharsensis, Chaldaeorum qui in Cypro sunt metropolitæ, pro me meisque omnibus in Cypro existentibus populis, profiteor, voveo atque promitto immortali Deo Patri, Filio et Spiritui sancto, deum tibi sanctissimo ac beatissimo patri Eugenio papa IV et huic sacrosanctæ Apostolicæ Sedi, et sanctæ huic et venerabili congregationi, quod de cætero semper manebo sub obedientia tua et successorum tuorum ac sacrosanctæ Romanæ Ecclesie, et tanquam sub unica matre et capite omnium Ecclesiarum. Item quod de cætero semper tenebo et profitebor Spiritum sanctum procedere ex Patre et Filio, sicut docet et tenet sancta Romana Ecclesia. Item quod de cætero semper tenebo et approbabo duas naturas, duas voluntates, unam hypostasim et duas operationes in Christo. Item quod de cætero semper confitebor et approbabo omnia septem sacramenta Ecclesie Romanæ, prout ipsa tenet, docet et prædicat. Item quod de cætero nunquam in sacra Eucharistia oleum apponam. Item quod de cætero semper tenebo et prædicabo et docebo quidquid tenet, confitetur, docet et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia, et quidquid ipsa reprobat, anathematizat et damnat reprobato, anathematizo et damno, et in futurum semper reprobo, anathematizabo et damnabo, specialiter impietates et blasphemias nequissimi hæresiarchæ Nestorii et omnem aliam hæresim extollentem se adversus hanc sacrosanctam et Apostolicam et Catholicam Ecclesiam. Hæc est fides, pater sancte, quam tenere et observare, ac teneri et observari facere ab omnibus suppositis meis voveo atque promitto, et unumquemque eam respicientem, et contra eam sese erigentem privare omnibus beneficiis suis, eundemque excommunicare et hæreticum et damnatum denuntiare, et si pertinax fuerit, degradatum curiæ tradere sæculari spondeo, polliceor atque promitto.

« Deinde similem per omnia professionem dilectus in Christo filius Isaac nuntius venerabilis fratris nostri Eliæ episcopi Maronitarum ipsius vice et nomine, reprobando Macharii de unica voluntate in Christo hæresim, cum multa veneratione emisit. Pro quorum quidem professione, religione et tantarum animarum salute, Deo et Domino nostro Jesu Christo, qui temporibus nostris tanta fidei incrementa largitur, tot Christianis populis beneficia donat, gratias immensas agentes, easdem professiones accepimus et approbavimus, ac eosdem metropolitanum et episcopum in Cypro et subjectos ad gremium sanctæ matris Ecclesie suscipimus, et ipsis morientibus in præfata fide, obedientia et devotione iis gratiis et privilegiis insignimus in primis, quod nemo prædictos Chaldaeorum metropolitanum et Maronitarum episcopum eorundemque clericos et populos, neque ex populo et clero quempiam de cætero audeat hæreticos

appellare, aut Chaldaeos de caetero Nestorianos nominare praesumat. Quod si quispiam mandati huiusmodi contemptor exsiterit, jubemus ab ejus ordinario excommunicari, laudiu quandiu distulerit condigne satisfacere, ac ordinarii arbitrio aliqua temporali poena mulctari.

« Item quod praefatus metropolita et episcopus eorumque successores in omnibus et quibuscumque honoribus, episcopis a communione sacrosanctae Romanae Ecclesiae separatis continuo preferantur. Item quod possint de caetero censuras in suos subditos exercere, et quos de caetero rite excommunicaverint, pro excommunicatis, et quos absolverint, pro absolutis ab omnibus censeantur. Item quod praefati praesules et sacerdotes et clerici eorum libere possint in Ecclesiis Catholicorum divina celebrare, ac Catholici in Ecclesiis eorundem. Item quod de caetero praefati clerici et praesules et clerici et laici eorum utriusque sexus, qui unionem et fidem hanc susceperint, possint in Ecclesiis Catholicorum sepulturas eligere, et cum Catholicis matrimonia (more tamen Latinorum Catholicorum) contrahere et omnibus beneficiis, immunitatibus et libertatibus gaudere et frui, quibus caeteri homines Catholici tam laici quam clerici in dicto regno possunt et gaudent. Nulli ergo, etc. Datum Romae apud S. Petrum anno MCDXLV, VII non. Augusti, Pontificatus nostri anno XV ».

23. *Dardania ad Ecclesiae conjunctionem revocata, opera Stephani regis.* — Rediit etiam in Romanae Ecclesiae gremium Dardania vulgo Bosnia dicta; cum enim Stephanus rex, ut ex Eugenii litteris superiori anno¹ a nobis allatis constat, veteres Manichaeorum errores damnasset, pio studio aestuans haereticos e suo regno excidendos suscepit: quare in Apostolicis litteris, quibus justorum natalium privilegio donatus est, ut sceptrum cum dignitate gereret, eximio elogio eum exornavit Eugenius².

« Charissimo in Christo filio Stephano Thomae, Bosniae regi illustri, salutem, etc.

« Attendentes quod postquam ob multarum magnarumque virtutum dona, quibus personam tuam illarum largitor Dominus insignivit, in regium culmen conscendisti, purum te atque incontaminatum ab haereticorum, qui praedicti regni partes jam diu oblinuerunt, vulpina et fraudulenta versutia et pestiferis fallaciis, ut Catholicus princeps, conservasti, nec solummodo nos in verum summum Romanum Pontificem Jesu Christi indubitatum vicarium, ac beati Petri regni caelestis clavigeri unicum successorem, pure ac simpliciter recognovisti, verum etiam extento brachio regiae majestatis, nos, Ecclesiam et fidem orthodoxam a schismaticorum et haereticorum lupina rabie defensas,

ipsosque de tui regni finibus extirpare studes, ac insuper quod defectum natalium, quem ut ipse asseris, pateris de Ostoya clare memoriae Bosniae rege genitore tuo uxorato, et cum alio conjugata natus, quamplurimum virtutum favoribus redimis, tuis in hac parte supplicationibus inclinatis, tecum ut in praefato regno Bosniae ac quibuscumque aliis regnis, dominiis, civitatibus, terris, castris, villis, locis caeterisque bonis omnibus dicti genitoris, ac agnatorum et cognatorum, necnon aliorum quorumcumque tam ex testamento, quam intestato etiam cum praedictis quorumcumque succedentium, ab intestato succedere, necnon ad quascumque etiam regias et majores dignitates ac honores assumi et praefici, eaque gerere et exercere libere ac licite valeas perinde ac si de legitimo thoro natus esses, auctoritate Apostolica, tenore praesentium, de specialis dono gratiae dispensamus, teque ad jura naturae et quoslibet actus legitimos reintegramus, approbantes etiam assumptionem de te factam ad regium culmen, ac omnia et singula per te in eo gesta, tibi que concedentes, quod in omnibus gratiis pro te vel per te de caetero a Sede Apostolica quomodolibet impetrandis, nullam de defectu et dispensatione huiusmodi mentionem facere tenearis. Non obstantibus praedicto defectu ac Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, necnon legibus imperialibus et statutis municipalibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Datum Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDXLV, IV kal. Junii, Pontificatus nostri anno XV ».

24. Proximo autem anno regem ipsum Hungaris commendavit¹ eosque hortatus est, ut regni illius Catholicos meritis officiis complecterentur.

« Universis et singulis regni Hungariae praelatis, principibus, ducibus, comitibus, baronibus, nobilibus et populis ac universitatibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Gloriosa Dei nostri opera, quae diebus nostris in suae fidei augmentum sua misericordia facere dignatur, talia sunt et tanta, ut nedum latere possint eos apud quos sunt, sed per remotissimas orbis partes velocissime divulgantur. Quod itaque apud nos jam certum est ac diffusum, vobis omnibus, qui estis propinquiore, notum esse non dubitamus, charissimum in Christo filium nostrum Stephanum Thomam regem Bosniae illustrem, post multos diversosque tractatus diu habitos cum venerabili fratre nostro episcopo Fanensi, quem apud illum in suo regno Apostolicae Sedis legatum annis septem tenuimus, tandem factum esse Catholicum Christianum, cujus novi letitia nos et venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales, alique praelati et praestantes viri diversarum orbis partium Romanam curiam frequentantes, exultavimus,

¹ An. Chr. 1443. num. 2. — ² Lib. XXIII. p. 77.

¹ Lib. XXIV. p. 24.

sicut vos letari credimus. Unde cum Deo nostro, a quo talia accipimus munera gratiarum, grati esse debeamus, laudes sibi primo dicentes, omnia agamus, per quae data dona recognoscere videamur, et eos, qui de nostro ovili sunt facti, taliter adjuvemus, foveamusque, ut sentiantur charitas, quantum possit, quae est Christianis maximum supremumque mandatum. Vos itaque omnes et singulos, ad quos praesentes nostrae litterae pervenerint, in Domino exhortamur, atque etiam vobis mandamus, ut supradictum Bosnia regem, omnesque regni sui subditos, eidem in fide Catholica consentientes, in cunctis quae quomodolibet occurrant, commendatos suscipientes, necessarios eis favores, et sponte vestra ac quoties fueritis requisiti, praestare velit, taliter efficientes, ut se gaudeant Christiano nomini, quod vos geritis, et pro quo adversus Barbaros infideles continuo pugnalis, adhæsisse, ac illi se penitus commisisse. Datum Romae apud S. Petrum anno MCDXLVI, III kal. Augusti, Pontificatus nostri anno XVI ». Quamvis, ut indicavi, ad proximum annum spectent haec litterae, ne tamen eadem saepius repeteremus, inserere eas hoc loco visum est. Et vero nonnulli in perfidia veteri obfirmati adversus ipsum rebellavit, dicitur inferius.

25. *Antipapae conatus in Avenionem; Odo episcopus Dertusensis pseudocardinalatu se abdicat; Aeneas Sylvius actorum Basileae veniam ab Eugenio petit.* — Omnium tot remotae gentes obsequentes se Eugenio praebant, infesti admodum illi fuere Basileenses schismatici Amedei partibus irreliti, qui ut schisma confirmarent magis auferentque, Avenionem ac Vennisimum comitatum in antipapae potestatem redigere insidiis moliti sunt¹. Facinoris dux erat Hugolinus Alamanni, qui explicitis Amedei signis expugnare Avenionem conatus est; sed cum cives propulsarunt, atque ita iniqua antipapae consilia evanescere: cum Pontifex Tristando designato episcopo Conseranensi partes imposuit², ut in omnes, qui Avenionis oppugnationi interfuissent, inquireret animadverteretque.

« Eugenius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Tristando electo Conseranensi, salutem, etc.

« Cum dudum nonnulli iniquitatis filii, quodam Hugolino Alamanni duce, per insultus et prodicionem, facto tumultu, manu armata civitatem nostram Avinionensem et comitatum Vennisimum adversus nos et Romanam Ecclesiam insurgentes cum suis fautoribus, complicibus et sequacibus, ac cum vexillis prodicionis atummi Amedei olim ducis Sabaudiae, qui se Felicem V ausu sacrilego nominare praesumit, conati fuerint occupare, nos volentes, prout suadet iustitia, ut illi, qui talia ausi sunt attentare, animad-

versione debita puniantur, sibi contra omnes et singulas personas, civitates et comitatus praedictorum, qui dicto insultui et tumultui contra nos et dictam Ecclesiam interfuerunt, aut dederunt ad ea publice vel occulte auxilium, consilium vel favorem, vel scienter non revelaverunt, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis fuerint, necnon contra omnes schismaticos tam laicos quam clericos adherentes praefato Amedeo aut ejus et Basileensium fautores et sequaces nubiliter constitutos, auctoritate nostra procedendi, ac ipsos et ipsorum quemlibet per arrestationem honorum et personarum, captivum et coercitionem, ac officiorum, beneficiorum et dignitatum suorum quorumlibet privationem et ab eisdem amotionem, necnon bonorum temporalium confiscationem tam civitatem et criminaliter puniendi, ordinandi et multandi, prout delictorum qualitas exegerit et iustitia suadebit, invocato ad hoc, cum opus fuerit, auxilio brachii saecularis, necnon beneficia ipsa quae per hujusmodi privationem vacare contigerit quaecumque, quorumcumque et qualiacumque fuerint, etiamsi dispositioni Apostolicae fuerint reservata, aliis idoneis personis, prout tibi visum fuerit, eadem juste conferendi, et de illis etiam providendi, insuper quoque illis qui ad sanam mentem redierint, a quibuscumque processibus, sententiis per te aut quomodolibet illatis et inflictis absolvendi, et in pristinum statum restituendi et reponendi: ac cum eis super irregularitate quacumque per eos praemissorum occasione contracta dispensandi et habilitandi ad sua; et alia beneficia Ecclesiastica quaelibet in posterum obtinendi, plenam et liberam eadem auctoritate concedimus tenore praesentium facultatem. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis millesimo quadringentesimo quadragésimo quarto, V kal. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ». Similiterque debitas penas sumere jussus est³ de iis, qui impie cum Basileensi conciliabulo sentiebant: ac Joanni episcopo Verdensi praecipit⁴, ut nonnullos qui in Germania nec Pontificis nec antipapae parti adhaerebant moveret, ne se ab Ecclesia Catholica segregarent, eosque si parere detrectarent, exauctoraret. Paratissimus erat Eugenius ad omnes paterno simi excipiendos, qui ad saniores mentem reversi schisma damnarent, quamvis ab iis atrociter laesus esset; sicque Odonem episcopum Dertusensem a Felice antipapa in pseudocardinalium collegium jam ante cooptatum, qui falsa dignitatis insignia posuerat, in gratiam, Alfonso rege Aragonum concordiae interprete, recepit, et censuris quas contraxerat, poenarumque metu liberavit⁵. Exstant publica Acta⁶ quibus Bernardus Fraire Odonis procurator

¹ Lib. XIII, p. 79. — ² Id. ib.

³ Lib. XIII, p. 83. — ⁴ Lib. XXV, p. 203. — ⁵ Lib. XXVI, p. 29.

⁶ Lib. XXVI, p. 29.

ejus nomine coram Pontifice ac nonnullis cardinalibus falsos pseudocardinalatus apices posuit.

« In Dei nomine. Amen.

« Anno Domini MCDXLV, die vero XIII mensis Aprilis, Pontificatus sanctissimi domini nostri domini Eugenii divina Providentia papæ IV, die Martis hora vespertinorum, venerabilis vir dominus Bernardus Fraire de Hispania, capellanus reverendi in Christo patris et domini nostri domini Odonis, episcopi Bertusensis, ejusdem domini episcopi procurator, et procuratorio nomine constitutus in præsentia sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Eugenii, divina Providentia papæ IV, in camera suæ sanctificatis in palatio apud Sanctum Petrum, coram reverendissimis in Christo Patribus dominiis dominiis cardinalibus infrascriptis, videlicet N. tituli S. Marcelli presbytero cardinale Capuano, G. tit. S. Mariæ in Transtiberim presbytero cardinale Cumano. I. tit. S. Laurentii in Lucina presbytero cardinale Molinensi, G. tit. S. Martini in Montibus presbytero cardinale Andegavensi, L. tit. S. Laurentii in Damaso presbytero cardinale Aquileiensi, P. S. Georgii ad Velum Aureum diacono cardinale de Columna, omnibus ibidem præsentibus et existentibus, promisit nomine quo supra eidem sanctissimo domino nostro obedientiam, reverentiam et fidelitatem perpetuam, volens et sponte promittens præfatum dominum Odonem Bertusensem sanctitatis præfati domini nostri filium devotissimum futurum, et ejus mandatis velle cum omni debita reverentia parere, et renuntiavit capello et cardinalatus dignitati, eidem domino Odoni per Amedeum de Sabaudia, ausu temerario se Felicem V ausum appellare, tradito et collato, quibus sponte se prædicto nomine spoliavit et privavit, nec eis amplius uti promisit, et omnia et singula scripta facere et adimplere juravit ad sancta Dei Evangelia, corporaliter manu tactis Scripturis, omni meliori modo, via et forma, quibus melius et efficacius potuit de jure et secundum stylum et consuetudinem Romanæ curiæ, et nomine quo supra, se obligavit in forma cameræ Apostolicæ et renuntiavit etc. De quibus omnibus et singulis reverendus in Christo pater et dominus B. episcopus Adriensis rogatus exsistit, de cujus mandato ego Dominicus de Bertinis de Luca notarius publicus, et suus cancellarius subscripsi, et in fidem præmissorum meum nomen apposui ».

Dum hæc gerebantur Aeneas¹ Sylvius a Frederico Romanorum rege ad Pontificem orator Senas patriam suam venit, ubi propinqui, ne ulterius progrediretur, quod ob gesta Basileæ Eugenii iras in se concitasset, suadebant: sed incassum missæ preces Romæ; a duobus cardinalibus censuris, quas favendo conciliabulo

Basileensi contraxerat, auctoritate Apostolica absolutus, brevem coram Eugenio orationem habuit, his conceptam verbis²: « Prius, sanctissime præsul, quam Cæsaris mandata referam, de me ipso pauca dicam. Scio multa de me tuis auribus inculcata esse neque bona, neque digna relatu, sed neque mentiti sunt, qui me tibi detulerunt: plurima ego, dum Basileæ fui, dixi, scripsi et feci, nihil inficior; at non tam tibi nocere, quam Ecclesiæ prodesse mens mea fuit. Erravi, quis neget? Sed neque cum paucis neque cum parvis hominibus, Julianum S. Angeli cardinalem, Nicolaum archiepiscopum Panormitanum, Ludovicum Pontanum tuæ Sedis notarium sum secutus, qui juris oculi et veritatis magistri credebantur: quid universitates et alia orbis gymnasia referam, quorum pleraque adversus te sentiebant? Quis eum tantis hominibus non erraverit? Verum ego ubi errorem deprehendi Basiteensium, fateor, non statim ad te convolvavi, quod plerique fecerunt, sed veritus ne ab errore in errorem prolaberer, ut sæpe in Seyllam incidunt cupientes vitare Charybdim, ad eos me contuli, qui neutrales habebantur, ut ab altero duorum extremorum ad alterum non sine consultatione ac mora transirem. Mansi ergo apud Cæsarem tribus annis, ubi dum magis ac magis contentiones audio, quæ inter Basiteenses et tuos legatos fiunt, nihil mihi dubii relictum est quin te penes sit veritas. Atque hinc factum est, ut cupienti Cæsari ad tuam me clementiam viam facere, non invitus paruerim; sic enim me tuam in gratiam redire posse sum ratus. Nunc apud le sum, et quia ignorans peccavi, mihi ut ignoscas oro, deinde causam Cæsaris explicabo ». Venia de iis, quæ in eum Basileæ vel alibi dixerat egeratve, perfacile a Pontifice summa animi moderatione prædito impetrata, causam suæ legationis, novo nimirum Concilio in Germania cogendo, exposuit. At Pontifex postulatis non est assensus, quod illud Concilium non pacem Ecclesiæ allaturum, sed nova dissidia pariturum foret, missurumque se ad Cæsarem legationem esset pollicitus. Quo accepto responso, Aeneas in Germaniam rediit.

26. *Horrenda Majorum flagitia.* — In Galliis nonnulli adeo dæmonum præstigiis illudi se passi sunt, ut spreto æterno Numine, dæmonibus immolarent, quorum ope horrenda patrarunt flagitia, de quibus conqueritur Eugenius in litteris ad fidei censores datis²:

« Dilecto filio hæreticæ pravitatis inquisitori Carcassonensi, in regno Franciæ Ordinis Prædicatorum, salutem, etc.

« Ad nostrum, non sine gravi mentis amaritudine, pervenit auditum, quod plerosque Christi sanguine mercatos adeo tenebrarum princeps, ut eos suorum dominationis lapsusque parti-

¹ Gohelin. in Comment. l. I.

² Ext. apud Gohelin, l. I. in Comm. Pii II. — ² Lib. xxiii. p. 100.

cipes efficiat, ejus infascinavit astutiis, quod ipsi detestabiles illius suorumque satellitum suus et illusiones cecitate noxia sectantes, demonibus immolant, eos adorant, ab ipsis responsa praestolantur et acceptant, illis homagium faciunt, et in signum de super chartam scriplam, vel aliquid aliud tradunt cum ipsis obligatoria, ut solo verbo, factu vel signo, maleficia, quibus velint, illis interant sive tollant, infirmitates sanent, aeris temperiem provocent, et super aliis nefandis pacta firmant, seu quod talia conceperint praesumptiones exstant: imagines vel alia constituunt fierique procurant, ut ipsi demones inde constringantur, cum illorum invocationibus maleficia perpetrant, Baptismalis et Eucharistiae, necnon aliis sacramentis et quibusdam illorum materiis etiam in eorum sortilegiis et maleficiis abuti non formidant; imagines de cera aut alia re cum invocationibus etiam hujusmodi factas baptizant, vel ordinant baptizari, Rursus eorum aliqui, sacratissimae crucis ejusdem, in qua pro nobis omnibus Pastor ipse pependit, mysterium non recedentes, in sculpturis et alias praelate crucis signo, varia opprobria motibus execrandis irrogant; et de sacramentis ipsis, quae nullatenus iteranda forent, ausibus superstitionis iterare praesumunt. Alii vero pluribus annis excommunicationum sententias in contemptum clavium perferunt animo indurato, non curantes redire ad sanctae matris Ecclesiae gremium in gravem utique divinae majestatis offensam, suarum et aliorum plurimorum periculum animarum, perniciosum pariter et exemplum.

« Nos hujusmodi pestiferos, quibus grex Dominicus inlicitur, contagiones et morbos propellere, cunctosque populos a praecipitiis et vetitis, quantum in nobis fuerit, cohibere summis affectibus gestientes, tibi et aliis, qui per te vicarii deputati fuerint vel substituti, super praemissis et eorum quolibet contra talia vel aliquod ipsorum committentes aut fieri procurantes, seu quod fiant auxilium, consilium vel favorem quomodolibet exhibentes; nec eorum receptatores et defensores, indeque suspectos, ac hujusmodi etiam excommunicationum sententiis innodatos, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, seu conditionis fuerint, auctoritate Apostolica quotiens tibi videbitur expedire, inquirendi, servatisque modis qui juxta dispositiones canonicas in processibus, cum locorum dioecesanis et aliis in casibus haeresis amplectendi sunt, summarie, simpliciter et de plano, ac sine strepitu et figura judicii procedendi, necnon illos examinandi, et prout eorum in iis excessuum qualitates exegerint, carceribus mancipandi et detinendi, penis quoque debitis, ac per censuram Ecclesiasticam et quavis opportuna juris remedia; invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachii saecularis auxilio percel-

lendi; necnon omnia alia et singula quae in praemissis et circa ea quomodolibet necessaria vel opportuna fuerint, faciendi et exsequendi, etiam cum privilegiis et indultis Apostolicis, quae tibi in casibus haeresis hujusmodi suffragari possunt, plenam et liberam, auctoritate praelata, concedimus tenore praesentium facultatem. Dat. Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDXLV, XV kal. Julii, Pontificatus nostri an. XV.». Patrata pluries eadem flagitia a Magis interius visuri sumus; sed ab his ad viri sanctissimi miracula lessum lectorem traducimus.

27. *B. Bernardini sanctitatis miraculis comprae-*
hata, et de ejus canonizatione instituta actio. — Coruscante in dies pluribus miraculis Bernardino, quem superiori anno pie obiisse vidimus, Senenses eorum fama permoli oratorem Aquilam legarunt, ut de iis certa testimonia referret, de quibus haec illius Vite auctor¹: « Praeclara et magnanima Senarum urbs quotidie percipiens miracula stupenda civis et patroni sui Bernardini, ut grata esset Deo pro gratia et beneficiis ejus, coacto procerum et plebis grandi sapientique consilio, de veritate illorum miraculorum cepit inquirere, misso Aquilam civem honestissimo qui accurate exploraret; qui vir nobilis et Senensium orator Aquilam veniens comperit miracula omnia probe inscripta relata, et ipse quoque suis oculis multa edi conspexit, eaque annotavit, cumque de omnibus certas litteras notariorum manu et sigillis munitas accepisset, Senas rediit. Senenses laetissimis animis miracula illa cognoscentes, insignem legationem ad Pontificem Eugenium Romam miserunt, qui ea miracula referrent, et de Bernardino sanctorum Catalogo inferendo admonerent. Idem urgebant Aquilani, itemque rex Siciliae et Aragonensis Alfonsus sancto viro admodum addictus et devotus. Horum precibus permolus Pontifex, Nicolao tit. S. Marcelli, et Guillelmo tit. Sancti Martini in Montibus presbyteris, et Alberto S. Eustachii diacono cardinalibus munus in-junxit², ut sacram de viri sanctitatis et miraculis questionem haberent.

« Nicolao tit. S. Marcelli et Guillelmo tit. S. Martini in Montibus presbyteris, et Alberto S. Eustachii diacono cardinalibus, salutem, etc.

Exhibita nobis pro parte charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Aragonum regis illustris, necnon dilectorum filiorum oratorum Senensis et Aquilanae communitatum petitio continebat, quod cum religiosa memoriae Bernardinus de Senis Ordinis Minorum professor de observantia nuncupatorum, in civitate Aquilana e vita migraverit, nonnulli claudi et diversis aliis morborum generibus impliciti considerantes vitae sanctimoniam ipsius Bernardini, ardore

¹ Vit. S. Bernardi auctor apud Suri. — L. b. XXIII, p. 66. Est etiam ea littera apud Wa. in. h. c. 2189.

devotionis et fidei inflammata, ad ejus corpus humiliter accedentes, ibidemque prostrati divina benignitate operante, ab eorum infirmitatibus liberati sunt et sapius etiam liberantur, prout in publicis instrumentis a gravibus tabellionibus solemniter editis plenius continetur : quare rex et oratores predicti desiderantes, ut juxta morem et ritum Romanæ Ecclesiæ idem Bernardinum canonizationis dignitate præfulgeat, sanctorum numero et Catalogo aggregetur, pro parte eorundem nobis in publico consistorio præsidentibus iteratis vicibus per dilectum filium Justinum de Planca civem Romanum advocatum consistorialem, miraculis hujusmodi longo et gravi sermone explicatis, fecerunt supplicari, quatenus aliquibus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus committeremus, ut de et super vita dicti Bernardini et miraculis hujusmodi et eorum circumstantiis universis se solemniter et diligenter informent, et habita super iis informatione matura ea, quæ reppererint, nobis et reliquis cardinalibus fideliter referant, et aliter super hujusmodi pia supplicatione opportune providere dignemur.

« Nos igitur gloriam divini nominis ampliari et Catholicam fidem suos sacros palmiles continuo dilatare nostris præsertim temporibus supremis desiderantes affectibus, hujusmodi supplicationibus inclinati, vobis quorum grave iudicium et præcipuam prudentiam ac sincerum consilium in maximis nostris et dictæ Ecclesiæ negotiis comprobatum a nobis existit, de eorundem fratrum consilio per Apostolica scripta committimus, ut vos, aut aliqua Ecclesiasticæ personæ in dignitatibus constitutæ, comprobate integritatis et doctrinæ, sacrarum litterarum perita, quas ad id deputandas esse duxeritis, super præmissis omnibus et singulis, et eorum circumstantiis universis diligentem informationem recipere ac veritatem elicere studeatis, etc. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Domini MCDXLV, XVII Maii, Pontificatus nostri anno XV ». Coniungere paucis post mensibus suas preces Genuenses, quorum exstant hæc litteræ ¹ :

« Raphael dux Januæ Pontifici Romano.

« Nulla sunt, sanctissime et beatissime pater, quæ ad nos sapissime in dies afferuntur prodigiis simillima ex beneficiis quæ plerique mortalium ope B. Bernardini se consequentes esse arbitrantur, longe tamen ea certiora esse non dubitamus, quæ ad beatitudinem vestram verferantur, ut quæ locorum, temporum, festini nominatione fulciuntur. Quæcumque autem ea sint, magna in populis opinio disseminata est, hunc virum concionibus, doctrina, abstinentia, vitæ puritate quondam admirabilem sanctorum Catalogo adscribendum esse. Quæ spes

multos erexit eorum, qui vel concionantem illum audierunt, vel consuetudine consiliisque suis oblectati sunt, gratulaturos tandem huic ævo nostro, si inter fluctus et arumnas, quas nullas et varias nostra ætas perpessa est, ea nobis felicitas contingat fuisse nostra sæcula hominem caelo dignum et æternæ memoriæ consecratum : quam ob causam statui et ego multis verbis Sanctitatem vestram orare, ut, si ea conveniunt quæ postulantur, inter sanctos referatur, dignetur et ad id se non præbere difficilem, etc. Dat. Januæ MCDXLV, die XX Septembris ».

Excussa fuisse quam diligentissime Pontificio jussu omnia hæc miracula, quæ de Bernardino referebantur, narrat hisce verbis ejus Vitæ auctor ² : « Eugenius Pontifex, licet crebro rogatus ac studiosior veritatis propalandæ, quam regibus, principibus et populo placendi, diu multumque de hæc re deliberavit cum suis, et jam quidem recitatis coram illo et aliis amplius centum miraculis certorum hominum testimonio confirmatis, totus propensus erat cum cardinalibus ad præstandum id quod petebatur, sed morte illum e medio auferente, res ad exitum perducere non potuit ». Addit vero perductam ad exitum a Nicolao V, et B. Joannem e Capistrano apud Eugenium causam S. Bernardini egisse, ac stellam, quæ Aquilæ medio die radiare visa est, felix signum rei bene gerendæ ostendisse, atque etiam Romam proficiscenti magna itineris parte præluxisse.

28. *Obitus Antonii cardinalis Corarii.* — Obiit hoc eodem anno Antonius Corarius cardinalis episcopus Ostiensis, virtutum laude præclarus, Congregationis S. Georgii de Alga conditor, ut epitaphium hoc ejus sepulchro insculptum testatur : « Sepulchrum piissimi patris domini Antonii Corarii beatæ memoriæ episcopi Ostiensis, cardinalis Bononiensis, fundatoris hujus Congregationis, qui obiit anno a Nativitate Domini MCDXLV die XX Januarii. Orate pro eo semper ». Erat is, ut supra diximus, nepos ex fratre Gregorii XII, atque inter ceteros alumnos Eugenium IV religiosa disciplina monastica expoliverat, ambos vero S. Antoninus ³ vocat viros timoratos et mundi contemplores, ac Blondus scribit Antonium fulsisse ⁴ « ea morum et vitæ sanctimonia, quæ privatos quoque celebres reddere potuisset ». Coluit eundem idem B. Joannes e Capistrano ⁵ eximii miraculis coruscus, ipsiusque imperio eruditissimos Commentarios de auctoritate papæ et Conciliorum adversus Basileenses schismaticos edidit, eidemque dicavit, ut patet ex operis inscriptione his verbis concepta : « Reverendissimo in Christo patri et domino domino Antonio miseratione

¹ Lx. tant in collect. Ep. jmmom Jan. p. 15.

² S. Bern. Vit. auct. apud Sui. tom. III, die XX Maii. — ³ S. Ant. lit. XXII, c. 5, § 1. — ⁴ Blond. in Ital. reg. VIII. — ⁵ Id. reg. XII.

divina sacrosancta Romanae Ecclesiae episcopo Ostiensi dignissimo, cardinali Bononiensi vulgariter nuncupato, suo singularissimo domino, benefactori praecipuo et continuo protectori, frater Joannes de Capistrano Ordinis Minorum

minimus et indignus tuus quasi vermiculus, praecunctis inutilis servulus et orator, cum recommendatione seipsum et Christo frui, cum beaetia sempiterna, et utriusque hominis sospitate ad aeternam gloriam capessendam ».

EUGENII IV ANNUS 16. — CHRISTI 1446.

1. *Coloniensis et Treverensis archiepiscopi excommunicati.* — Anno post Christum natum sexto et quadragesimo supra mille quadringentos, Indictione nona, novae in Germania seditiones ob Coloniensem et Treverensem archiepiscopos de gradu dejectos adversus Eugenium a principibus viris conciliatae fuerunt: sed iis haud ita multo post sedatis, optatissima concordia est reintegrata. Adhibenda in archiepiscopos illos severitatis causam praebuit schisma Basileense, quo inquinati erant, neque ullis monitis minime ad officium revocari potuerant. Suffectus itaque ab Eugenio in locum Theodoricus, qui sedem Coloniensem occupabat, Adolphus amplissimo Clivensium principum genere natus: Joannes vero episcopus Cameracensis, eiectione Jacobo schismatico, ad Treverensem traductus est: tum episcopo Traiectensi praecipit Pontifex, ut iisdem praesulibus Apostolica auctoritate possessionem Ecclesiarum ipsis creditam daret, quo argumento exaratae haec litterae ¹:

« Venerabili fratri episcopo Traiectensi, salutem.

« Super iniquitalis filios Theodoricum de Moersem olim Coloniensem, et Jacobum Sirik olim Treverensem archiepiscopos, tanquam haereticos et schismaticos, nostrosque et Romanae Ecclesiae rebelles, ex justis et urgentibus causis omni dignitate archiepiscopali, ac omni cura, regimine et administratione Coloniensis et Treverensis Ecclesiarum privavimus, et amovimus ab eisdem, ac privatos fore declaramus: et deinde ad provisionem earundem Ecclesiarum, ne per huiusmodi privationes vacantes, dispendia paterentur, paternis et sollicitis studiis intendentes, Coloniensi Ecclesiae de persona di-

lecti filii Adolphi Clivensis duximus providendum, ad Ecclesiam vero Treverensem, venerabilem fratrem nostrum Joannem tunc Cameracensem episcopum de fratrum consilio auctoritate Apostolica transtulimus, ac Adolphum Coloniensi et Joannem Treverensi Ecclesiis praefatis, praefecimus in archiepiscopos et pastores, curam, regimen et administrationem Coloniensis et Treverensis Ecclesiarum ipsis Adolpho et Joanni, in spiritualibus et temporalibus plenarie committendo, ac mandando dilectis filiis capitulis, clericis, populis ac universis vassallis Coloniensis et Treverensis Ecclesiarum, ac civitatum diocesium earundem, ut praefatis archiepiscopis, tanquam eorum patribus et pastoribus in omnibus plenarie intenderent et efficaciter obedirent, ipsosque archiepiscopos quemlibet videlicet eorundem ad suam Ecclesiam, benigne reciperent, ac pro nostra et Sedis praedictae reverentia, debita honorificentia pertractarent, prout in diversis nostris litteris exinde confectis plenius continetur, etc. Datum Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDXLV. Vid. Februarii, Pontificatus nostri anno XV ».

2. *Quare Septemviri defectionem ab Eugenio moliantur: unde legationes hinc inde missae, praesertim de novo cogendo Concilio.* — Liberati alii Pontificis litteris ¹ magistratus urbium, oppidorum ac municipiorum Treverensis provinciae, tum alii nobilitate insignes viri sacramenti religionis, quo Jacobo Sirik sede Treverensi deturbato antea obstricti fuissent, monique ut novum praesulem Catholicum exciperent colerentque. Promulgata etiam eadem in Coloniensi archiepiscopatu Apostolica imperia par est credere, illis valde commoti caeteri imperii electo-

¹ Lib. XXIV, p. 26.

¹ Lib. XXIV, p. 26.

res principes, ut relert Gobelinus¹ Francofordiam ad aglanda arcana consilia convenere, cum male interpretarentur illalam injuriam ab Eugenio suae dignitati: demumque inter se pacti sunt, ni lalam in archiepiscopos sententiam rescinderet, nationis Germanicae tolleret onera auctoritatemque Conciliorum, ut in Constantiensi exposita fuerat, profiteretur, ad Amedeum desciscere. Tum oratores ad Fridericum Romanorum regem, qui haec illi sexque aliis, qui arcanis regis consiliis adhiberi soliti erant, patefacere, eosque hortarentur, ut caeteris se federe jungerent, Romanque oratores mitterent. Respondit Fridericus, legationem quidem ad Pontificem se decreturum, oraturumque ut eorum desideriis se accommodaret, ac laedus damnavit, indignum et impium inquitens, ni eorum postulata de restituendis archiepiscopis pristinae dignitati admitterentur, a vero Christi vicario deficere. Ut igitur discordiam componeret, Fridericus Aeneam Sylvium Romam proficisci jussit. De qua secunda Aeneae ad Eugenium legatione haec scriplis mandavit Joannes Gobelinus²: « Misit », nimirum Fridericus, « Aeneam ad Eugenium, ut suaderet ei, ne principes electores contemneret, maxime vero, ut depositis archiepiscopis pristinam redderet dignitatem: sic enim futurum, ut Germani omnes, deposita neutralitate, ad ejus gremium redirent, quod si durior in sententia perseveraret, timendum esse, ne scandalum perpetuae divisionis oriretur, quidquid autem electores inter se concluderant, injuratus Caesar aperuit Aeneae, atque ut papa referret imperavit ». Quibus consentanea traduntur in Ms. Codice Tabularii Bibliothecae Vaticanae haec verba³: « Electores imperii apud Francofordiam convenientes ob depositionem Coloniensis et Treverensis conjurarunt nisi Eugenius privationem revocaret, nationis onera tolleret, auctoritatem Conciliorum ex decreto Constantiensi susciperet, se depositionem ejus in Basilea factam ampleuros, orant deinde per oratorem Caesarem, ut foederi accedat. Negat id Caesar, et legatum ad Eugenium se missurum promittit, qui eorum postu-

lata instanter oret, non tamen esse aequum ab eo deficere, si oplata non impetrentur. Mittit igitur Aeneam Romam, qui haec exponat et clandestinam electorum conjurationem Eugenio aperiat. Aeneas deinde reversus cum Pontificis mentem accepisset, Francofordiam ad Caesarem mittitur. Ibi in alio conventu perfecit, ut oratores ad Eugenium ad deponendam neutralitatem mitterentur, et ipse cum Procopio nomine Caesaris profectus obedientiam praestitit (1) ».

3. Legati etiam ab Eugenio concordiae interpretes decreti: ii vero quibus legationis in Germania obeunda partes ab Apostolica Sede impositae erant, ut Gobelinus testatur, fuere Thomas episcopus Bononiensis, qui defuncto Eugenio summum Pontificatum, accepto Nicolai V nomine, gessit, et Joannes Carvajalis, quibus etiam in gravissimo revocandorum ad sinum Ecclesiae Germanorum molimine adjuncti reperiuntur in Apostolicis litteris⁴ XI kal. Augusti exaratis, episcopus Leodiensis et Nicolaus e Cusa, quibus Pontifex, cum Francofordiensi principum conventus immineret, urgere utque Germani neutrales, ut Eugenius Conciliorum auctoritatem se colere sine Pontificiae majestatis injuria profiteretur (de illis enim spretis invidiose criminabantur ipsum schismatici, iisque mendaciis plures in errorem traxerant) negotium dedit, ut in eodem celeberrimo conventu profiterentur, Oecumenica Concilia rite et canonice celebrata ab Eugenio ipso suscipi, colique illa et Constantiense et Basileense perductum in id tempus quo Ferrariam translatum est, sine Pontificii juris detrimento venerari.

« Eugenius episcopus, etc. venerabilibus fratribus... Leodiensi et Bononiensi episcopis, ac dilectis filiis magistro Joanni de Carvajal camere Apostolicae auditori capellano nostro, et Nicolao de Cusa archidiacono Brabantiae in Ecclesia Leodiensi, nostris et Apostolicae Sedis nuntiis, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum charissimus in Christo filius noster Fridericus rex Romanorum illustris, necnon venerabilis frater Theodoricus archiepiscopus Maguntinus, et dilecti filii nobiles viri Ludovicus comes Palatinus Rheni, Bavaria et Frede-

¹ Gobelm. in Conc. Pii II. l. 1. ² Ibid. ³ Cod. Ms. archy. Biblioth. Vat.

⁴ Lib. XIV. p. 43

(1) Mirum est in quantis ambages se coniecit annalista ob excerptos passim, nullo adhibito detecto et critico, scriptores veteres: quos si cura judicio selegisset, iter tutum et brevis conficere potuisset. Igitur Aeneas hoc quidem anno ad Pontificem missus, non bis, ut ex Codice Vaticano cum Commentariis Gobelinum male consorto, hic in Annalibus scribitur, at semel tantummodo contendit. Venit a Friderico rege missus, ut Gobelinus verbis hoc testatis ab annalista affirmat, exposuitque Pontifici, qui rerum Germanicarum ad schisma quod attinet status esset. Tum Pontificis oracula redux in patriam exposuit coram principibus in conventu Francofurtensi, a quo in sequentis anni exordio iterum missus Romanam cum legatis principum electorum imperii Inuentam illam orationem habuit, quam excerptis Coctaus et ex illo annalista inferens num. 3, integram vero exhibet Martene Veler. Monum. tom. VII. col. 980. In ea vero Aeneas secundo se venisse ad Pontificem prodit: « Nunc secunda ad te remissus etc. » Semel ergo venit hoc anno: iterum anno sequenti exordiente rediit. Quae cum ita sint, nescio cur annalista semel hoc anno num. 3 iterum vero sequenti num. 4 et 2 eandem secundam legationem non commemorat tantummodo, sed et sedulo describendam censuerit, atque ita texerit historiam, ut veluti tres legationes geminas scilicet hoc anno, tertiam aliam anno sequenti combinasse videatur.

Emendandus est pariter annalista in his quae num. 4 scripsit, afferens postulata illa electorum, Concilium aliud in Germania petentium, rejecta fuisse a Pontifice. Quae sane hic affirmat auctor, anno sequenti non neganda demonstrat, allatis num. 5 litteris Pontificiis, quibus mox Concilium in Germania convocandum spondet.

rius Saxoniae dices, ac Fredericus marchio Brandenburgensis, sacri Romani imperii electores per suos nuntios et oratores nobis nuper exposuerint ad huiusmodi effectum consequendum, nimirum fidelium salutem promovendam ac subortum schisma extinguendum, maxime convenire, ut auctoritas generalium Conciliorum maneat et conservetur, necnon conventionem quandam praefatorum et principum nationis suae in kal. Septembris proxime futuri apud Francofordiam Magnalincensis diocesis teneri debere, ubi animorum suspensione seu neutralitate deposita, praefati rex Romanorum et electores integram nobis et Apostolicae Sedi obedientiam, ut tenentur, facere proposuerunt, asserentes ad eam rem commodius et facilius consummandam optimum fore decreta Basileensis Concilii per ipsam Germanicam nationem acceptata, a nobis et Apostolica Sede cum executorum necessaria deputacione recipi, approbati, confirmari, quod ut efficere dignaremur, instanter et humiliter supplicarunt, nos ipsorum regis et electorum supplicationibus inclinati, ad imitationem sanctorum Patrum praedecessorum nostrorum, quorum vestigiis inherentes gratum divinae majestatis obsequium praestare non dubitamus, sicut illi generalia Concilia suis temporibus rite instituta atque canonice celebrata recipere, amplecti et venerari consueverunt, sic generalia Concilia Constantiense ac Basileense ab ejus initio usque ad translationem per nos factam, absque tamen praedictis juris, dignitatis et praecminentiae sanctae Sedis Apostolicae, ac potestatis sibi et in eadem canonice sedenti in persona B. Petri a Christo concessae, cum omni reverentia et devotione, suscipimus, amplectimur et veneramur.

« Quia tamen praefati rex et electores super confirmatione decretorum per suam nationem acceptatorum specialiter institerunt, cum nobis de illis non plene constet, cupiamus tamen eisdem regi et electoribus ac suae nationis voto, quantum cum Deo possumus, annuere, de vestra fidelitate rerumque experientia in agendis plenam in Domino fiduciam obtinentes, vos ad huiusmodi conventionem Francofordiensem, aut alium quemcumque locum, ubi natio praedicta seu praefati et principes ejusdem convenerint, nuntios nostros cum plena potestate legatorum de latere per totam nationem Germanicam duximus destinandos, vobis ac vestri duobus in aliorum absentia, mandantes et committentes, quatenus de dictis decretis vos informantes, eadem cum deputacione executorum in natione Germanica, ut opus fuerit, nostro et Apostolicae Sedis nomine confirmetis, ratificetis et approbetis, proviso tamen ante omnia, quod in recompensam gravaminum, quae ex aliquibus ex his decretis nobis et Apostolicae Sedi inferuntur, debita fiat per nationem ipsam ac ejus praefatos

nobis et ipsi Apostolicae Sedi provisio; super qua cum praefatis et principibus ipsius nationis tractanda, concludenda et recipienda, necnon super aliis gravaminibus, quae natio eadem praetendit moderandis, limitandis et auferendis, ac demum super huiusmodi decretorum confirmatione, ratificatione et approbatione executorumque deputacione, vobis ac duobus vestrum, sicut praemittitur, tenore praesentium plenam et liberam concedimus facultatem et potestatem, ratum et gratum habituri, et ex nunc habentes quicquid per vos vel duos vestri, ut praefertur, in praemissis et circa praemissa confirmatum, approbatum, deputatum, tractatum, conclusum, receptum, moderatum, limitatum, ablatum, actum, gestum et quomodolibet factum fuerit, idque faciemus, auctore Domino, inviolabiliter observari. Datum Romae apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicae M^oCC^oXVI, XI kal. Augusti, Pontif. nostri anno VII ».

4. De restituendis Coloniensi et Treverensi in pristinam dignitatem, de qua fuerant dejecti, non meminit Pontifex; cum tamen Germani principes illud maxime in suis concordiae pactioibus desiderarent. Et itaque paci muniretur via, Thomas episcopus Bononiensis, Joanne Caryajale collega morbo impedito, ut refert Gobelius¹, adjuncto sibi Aenea Sylvio itineris comite ad Eugenium venire decrevit, pollicitus se perfecturum quae Fridericus rex suadebat, ac misso nuntio Philippum Burgundiae ducem rogavit, ut Pontificis votis in restituendis pristinis sedibus exauctoratis Coloniensi et Treverensi pro concilianda pace Germanica assentiretur, Burgundi quippe nepos Coloniensi et nothus frater Treverensi Ecclesiae in illorum locum fuerant subrogati; cumque Philippus Eugenio morem gessisset, in Francofordiensi conventu post longas contentiones conscripta est federis formula, quam si admitteret Pontifex, principes, sublato funditus schismate, ad officium redirent, missique a Friderico Romanorum rege atque a principibus oratores ad Apostolicam Sedem, apud quam sub proximi anni initium, ut suo loco dicitur, res compositae fuerunt, ad quod idem Aeneas egregiam operam contulit. Prosequuntur haec fusius Commentaria² de ipsius rebus gestis, consentiumque Acta Francofordiensi conventus, quae ex vetusto Codice suae de Hussitis historiae inseruit Joannes Coelaus, nimirum principes Nicolao e Casa et Joanni Caryajali spopondisse³, Eugenio se parituros, flagitasseque ut in Germania in loco a Pontifice ipso designando Concilium proximo Maio celebraretur.

« Anno, inquit, Domini M^oCC^oXVI, prima Septembris, congregati electores imperii, dux

¹ Gobelius, de Conm. l. VI. — ² Id. ib. — ³ Velustus, Cod. X apud Coelaum l. l. l. IX.

Albertus marchio Brandenburgensis, episcopi Augustensis et Chiemensis, nomine regis Romanorum, comes Palatinus, archiepiscopi Maguntinensis, Coloniensis, Treverensis propriis in personis, ac ambassiatores ducis Saxoniae et Friderici marchionis Brandenburgensis in Marchia residentis, in Francofordia cum legatis papae Eugenii cardinali Bononiensi seniore omnium et doctoribus Nicolao de Cusa et Joanne Carvajal concordarunt, ut Eugenius maneret in papatu, sic tamen quod decreta Concilii Basileensis conservaret, super qua concordia litteris sigillatis sigillis electorum. Ex post dabatur audientia legatis Concilii Basileensis cardinali Arelatensi, qui erat junior omnium cum insigni doctorum comitiva, qui petierunt auctoritatem generalium Conciliorum corroborari: si nimirum rite et canonice celebrata essent, eorum auctoritatem confirmatam ab Eugenio, jussusque legatos Pontificio id nomine profiteri, diximus. Addunt Acta: « Haec concordata debent publicari proxima Dominica, *Lactare*, anno Domini MCDXLVII, in civitate Nuremburgensi et ex post celebrabitur Oecumenicum Concilium in Alemannia in mense Maio et loco uno sex locorum per Eugenium nominando et eligendo ». At cogendum non esse censuit Eugenius, ne inde excitandis novis turbis daretur occasio. Urgebant vero summa contentione Basileenses schismatici principes Germanos, ut ad illud congregandum studia conjungerent, observatque Coelaus ipsos, qui tantos spiritus sumpserant, tantumque sibi arrogaverant, ut Romano Pontifici auctoritatem indicendi transferendive Concilii tot confirmatam saeculis eripere pertentassent, adeo se depressisse, ut principibus vel eorum oratoribus pro indicendo Concilio quod posebant, se submiserint, adeoque ipsos sui antipapae puduisse, ut in decreto de ea re edito nullam ejus fecerint mentionem. Carpit etiam numero paucissimos jactare ausos Ecclesiam in ipsorum caetum redactam seque solos Spiritus sancti lumine collustratos, sed haec ab ipso auctore audire praestat.

5. *Schismaticorum inania studia, et Germanorum ad Pontificem legatio, duce Thoma episcopo Bononiensi, qui cum aliis cardinalis creatur.* — « Exstat, inquit¹, eadem de re (nimirum de nova cogenda in Germania Synodo), decretum Patrum Concilii Basileensis, qui adhuc habebant in illo dissidii et contentionis conventiculo, et quamvis jam octo annis habuissent suum papam Felicem V, ita tamen dissimularunt et facerunt eum in suo decreto, tanquam puderet jam ipsosmet suae electionis contra Eugenium factae, per quam novum in Ecclesia schisma suscitaverant, et tamen in tanto constituti dissidio arrogabant sibi nihilominus Spiritum sanctum, qui secundum Apostolum² pacis Dens est, non dissensionis ». At illi perstricta fronte contra Sedem Apostolicam pertinaciter contententes, ita sunt exorsi:

« Sacrosancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam representans, ad futuram rei memoriam.

« Ad laudem omnipotentis Dei, pacem et exaltationem Ecclesiae, sic tranquillitatem populi Christiani prompto corde et efficaci desiderio intendentes, ea libenter ordinamus et quarimus, per quae hujusmodi pax et exultatio tranquillitatis merito valeat promoveri. Cum itaque charissimus Ecclesiae filius Fridericus rex Romanorum illustris, necnon venerabiles Patres et dilecti Ecclesiae filii nobiles viri, sacri Romani imperii principes electores per multa retroacta tempora labores indefessos et operas sollicitas impenderint, quibus pax et tranquillitas in Ecclesia Dei floresceret, et sacrorum generalium Conciliorum illibata lucret auctoritas, nec ulla videatur aptior et toti populo Christiano via gratior, quam ut ad aliud generale Concilium deveniatur, in quo causa schismatis omniumque aliarum differentiarum et discordiarum, quae in Ecclesia Dei ortae sunt, quantum fieri potest, examinetur et expediatur », et infra, « ex nunc pollicemur, et bona fide promittimus, nos generale Concilium indicturos, nosque hanc sacrosanctam Basileensem Synodum translaturus in locum, quem praefatus serenissimus rex et praedicti principes electores, seu eorum oratores et nuntii in conventionem suam in dicto oppido Francofordiensi tertio kal. Septembris proximo venturi duxerint nominandum et deputandum, initium etiam in die quem similiter duxerint nominandum, ac deinde celebrandum et continuandum, etc. » Hactenus Basileenses, quos ita coarctavit Coelaus³.

« Ecce quo miseros illos Patres perduxit ac redegit improba et pertinax contra papam Eugenium contentio et discordia, cum paucissimi jam essent, et ab omnibus fere deserti, nihilominus dicebant se sacrosanctam generalem Synodum, et tamen suam auctoritatem ultra ita submiserunt regi et electoribus, ut non solum ipsis, sed etiam eorum nuntiis et oratoribus sese subicerent ad nominandum diem et locum pro alio celebrando Concilio, qui jam XVI annis miserrime suo Concilio vexaverant Ecclesias Dei impensarum oneribus, et contentione improba sceleratoque schismate nefandissime turbaverant. Adhuc tamen arrogabant sibi auctoritatem indicendi aliud Concilium, cum non ignorarent id vetustissimo jure pertinere ad Romanum Pontificem. Si ergo volebant id honoris deferre Eugenio, cur non detulerunt suo Felici

¹ Coel. hist. Russ. I. IX.

² I Cor. XIV. — ³ Coel. ubi sup.

imo infelici antipapae? Confusi igitur sunt, quia caput Ecclesiae papam confundere volebant, a quo omnem auctoritatem acceperant. At cum principes statuissent iudicium iri ab Eugenio Concilium in loco, quem ipse ex propositis designaret, factionem Basileenses novatores admittere detrectarunt, ut refert Pius II¹. Addit auctor, quod ante a nobis jam indicatum est, ad extinguendum schisma missos oratores Romanorum principes Aeneas Sylvius eloquentiae laude florentissimus extiterit, a quo orationis habitae apud Eugenium partem delibat, quam nos etiam ex ipso afferendam censemus: « Sedandi itaque, ait, dissidii et tollendi schismatis gratia, quod Patres illi suscitaverunt, miserunt rex Romanorum et Germaniae principes Romanos oratores suos ad papam Eugenium, ad quem nomine omnium egregiam habuit orationem Aeneas Sylvius a rege Romanorum missus, in qua hoc usus est exordium:

« Non habet me dubium, pater sanctissime, quin apud te sit illa domus, quam Dominus in Evangelio supra firmam petram laudat adificatam, ad quam recurrendum est regnante diluvio, nam extra eam non est salus, et ejus decorem diligere se propheta testatur ». Et infra: « Queris forsitan ex nobis, pater sanctissime, an amici venimus, quid querimus, quid offerimus. Dum nos nomine, non nos ipsos, qui assumimus nuntios, sed dominum Caesarem Fridericum tuum devotissimum filium, ac praecclarissimos principes, et reverendissimos Patres sacri imperii electores, tum proceres et praelatos tibi deditissimos, quorum hic oratores vides, intelligi volo. Sumus igitur non solum amici, sed etiam adjuvatores, pacem afferimus, pacem quaerimus, atque ideo cum filiis Benjamin et Judae dicimus: Pax, pax tibi, pax adiutoribus tuis, te enim adjuvat Deus tuus, plena pacis petitio est, plena pacis oblatio ». Et post multa:

« Afferunt pacem Germaniae principes, sed pacem etiam expetunt, cupiunt etenim aliqua, quae nisi obtineant nec curari vulnera possunt, nec pax nationis haberi; et quatuor principalia sunt. Primum est, ut generale Concilium in tempore locoque designando convocetur. Alterum est, ut professio potestatis, auctoritatis et praecminentiae generalium Conciliorum, Catholicam militantem Ecclesiam representantium, per tuos oratores facta tuis litteris approbetur. Tertium est, ut nationi Germanicae super gravaminibus opportune provideatur. Quarto et ultimo loco petimus, ut quae in iudicium (praedictum) duorum principum electorum vel suarum Ecclesiarum acta sunt, ex tua sanctitatis clementia revocentur, et in pristinum statum redigantur ». Et infra: « Haec sunt, sancte pater, quae nostri principes ex te petunt, magna sane,

sed rationi et potestati consona. In prima petitione communis versatur utilitas, in secunda tua humilitas, in tertia aequitas, in quarta benignitas et tua desideratur humanitas. Tuum est, quod juste petitur, libenter annuere. In tua manu nunc est radice schismatis omnem evellere, pacem orbi concedere, consolari nationem et ejus obedientiam recipere ». Haec Aeneas Sylvius ad Eugenium papam: quae responderit ad haec Pontifex auctor non avertit, sed facile colligitur ex Pontificiis litteris² inferius afferendis. postulatis de Concilio cogendo in Germania assensisse, si reges caeteri consentirent, auctoritatem Conciliorum, quae vera et canonica sint, nunquam in dubium revocalem, nationis onera levatum iri, in archiepiscopos, si praefertim eos poneret schismatis, clementia se usurum: atque ita exasperatos Germanorum animos Eugenius lenivit.

Magnam prudentiae laudem in ea concilianda concordia collegere Pontificii legati Thomas episcopus Bononiensis ac Joannes Carvajalis, quos ob rem feliciter gestam cardinalitum purpura ornatos ab Eugenio recensent Pii II Commentaria³: « Dum, inquit, Romam pergunt, ut qui res bene feliciterque gessissent, ad cardinalatus eminentiam proveci sunt ». Quin etiam Pontificem ipsis redeuntibus rubeos galeos ad portam Flaminiam misisse, quo eo dignitatis insignia augustiores in Urbis ingressu viderentur, alii scribunt⁴. Exstant de cardinalatu ipsis delato Apostolicae ad utrumque datae litterae⁵: et quidem Thomas, cui divinum Numen Pontificatum parabat, presbyter lit. S. Susanna est creatus et Bononiensi episcopatu etiam perfiri permissus: Carvajalis vero pluribus sacerdotiis, tum Placentina sede antea donatus fuerat, ut ex iisdem litteris constat.

« Eugenius, etc. Super de persona tua Placentinae Ecclesiae tunc pastore carenti auctoritate Apostolica providimus, teque illi praefecimus in episcopum et pastorem, ac hodie pensatis grandium virtutum meritis, quibus illarum largiter Dominus te multipliciter insignivit, ut Ecclesiae universalis onera nobiscum perferas, ad cardinalatus honorem duximus assumendum. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDXLVI, XVII kal. Januarii. Pontificatus nostri anno XVI ». Haecenus Eugenius, qui simile iis Diploma Henrico archiepiscopo Mediolanensi in cardinalium collegium pariter cooptato eadem die concessit⁶. Hinc cognomen e S. Allosio et presbyteralem titulum S. Clementis tribuit Alfonsus Ciaconius⁶, additque Joannem Siculum Messanensem monachum Congregationis S. Justinae Patavii et abbatem S. Pauli extra muros Urbis presbyterum cardi-

¹ Lib. XXVI, p. 367. — ² Comm. Pii II, l. 1. et 8. Ant. in. l. tit. VIII, c. 14, § 17. — ³ Plat. in No. V. Ciacon. in Eug. IV, c. 1. — ⁴ Lib. XXV, p. 121 et 128. — ⁵ Ibid. p. 133. — ⁶ Ciacon. in Eug. IV.

¹ Lat. in Bullar. in Pio II. const. 10.

nalem fil. S. Sabinae ab Eugenio in sexta ac postrema cardinalium creatione renuntiatum. Al de his satis. Nunc ad Eugenii studium in reducendis ad sinum Ecclesiae iis, qui Basileensium fraudibus ab eo divulsi fuerant, iustaque percellendis censura aliis, qui in schismate obfirmati perstabant, narrationem convertamus.

6. *Burgundiae dux insectatur schismaticos, quos resipiscentes excipit Gregorius.* — Suscepit Philippus Burgundiae dux, nomine Elizabethae ducissae, ducatus Luxemburgensis et Clivensis comitatus, qui Treverensis archiepiscopatus limitibus continentur, administratione, mox strenuam dedit operam, ut, qui Basileensium dolo impietateque irrefiti, Amedeo antipapae fidos se atque obsequentes futuros erant polliciti, ad pristinum officium redirent, cujus rogatu Pontifex, tam Ecclesiasticos, quam laicos earum regionum in gratiam recepit, ac poenis omnibus subjecto Diplomate exsolvit¹:

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Licet personae utriusque sexus tam clericales et regulares quam laicales, infra ducatus de Luxemburgo ac comitatus de Chini Treverensis diocesis limites commorantes, propter certorum tunc decurrentium temporum malignitates et plurium haereticorum ac schismaticorum inconsultilem Christi funicam, quantum in eis erat, scindere molientium, falsis et iniquis suggestionibus tunc seducta perfidionis filiis in dicta Basileensi civitate post et contra translationem, inhibitionem, mandatum et terminum praedicta sub praefensi Concilii nomine convenientibus seu congregatis, necnon Amedeo scienter et deliberate credere, ac multipliciter adherere et favere, multique ex eis eidem conventiculo se incorporare, eorumque praefensis litteris, concessionibus et indulgiis, seu verius profanationibus usi, ac plurima enormia et scandalosa etiam in nostrum et dictae Sedis vilipendium, atque plura per haereticos et schismaticos communiter perpetrari solita, committere praesumpserint, sententias, censuras et poenas praedictas damnabiliter incurrendo, tamen nuper personae ipsae per medium salubrium eis per dilectum filium nobilem virum Philippum ducem Burgundiae, qui a nonnullis citra temporibus ducatum et comitatum praefatos nomine dilectae in Christo filiae Elizabethae de Luxemburgo ducissae, et de Chini comitissae in temporalibus rexit et gubernavit, prout adhuc regit et gubernat, factarum exhortationum, praecedente divina clementia, viam veritatis cognoscentes, omnemque haeresis ac schismatis labem abjurantes, nos unicum, verum et indubitatum Romanum Pontificem fuisse et esse, et ut factum de caetero tenere et habere firmiter profitentur, quare pro parte ducis et ducissae praedictorum

nobis fuit humiliter supplicatum, ut personarum praedictarum statui in praemissis opportune providere de benignitate Apostolica dignamur.

« Nos igitur attendentes, quod praefatae Sedis clementia non consuevit petentibus veniam denegare, huiusmodi supplicationibus inclinati, tam Ecclesiasticas etiam regulares, quam laicales cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, infra ducatus et comitatus praefatorum limites tam oriundas, quam commorantes utriusque sexus personas in praemissis culpabiles omnes et singulas, etiamsi abbatiali vel alia quacumque dignitate praefulgeant, ab omnibus et singulis sententiis, censuris et poenis praefatis, quibus occasione praemissorum praesumptorum, quorum omnium qualitates et quantitates praesentibus habere volumus pro expressis, quomodolibet irrefite existant, auctoritate Apostolica harum serie absolvimus et liberamus, etc. » Dissolvit omnes censuras, in pristina jura ac munera omnes restituit, etiamsi ea ab Amedeo et conciliabulo, aut Jacobo Sirichi archiepiscopo olim Treverensi obtinuerint. « Dat. Romae apud S. Petrum anno Domini M^oC^oXVI, III id. Novembris, Pontificatus nostri anno XVI. ».

7. *Infecta schismate aliqua Galliae provincia.* — Ut redeuntes ad officium paterno collegit sinu Eugenius, ita in eos, qui obdurnerant in pervacacia, poenarum Ecclesiasticarum severitatem adhibuit. Infecerat schismaticorum Basileensium error plurium mentes in Provincia, Delphinatu, Avenionensi comitatu, Lotharingia aliisque locis, cumque nullis monitis minime dimoveri se de sententia paterentur, jussaque Apostolica spernerent, Eugenius Roberto Aquensi archiepiscopo dedit mandata¹, ut in eos ex sacrorum canonum praescripto animadverteret, et Ecclesiasticos viros, nullo episcopalis alteriusve dignitatis discrimine, sacerdotiis graduve, quem tenerent, depelleret.

« Venerabili fratri Roberto, archiepiscopo Aquensi oratori nostro, et Apostolicae Sedis nuntio.

« Ad nos, fama publica referente, pervenit, quod nonnulli iniquitatis filii, tam clerici quam laici, in regno Franciae, provincia Provinciae, comitatu Folqualquerii, Delphinatu, ac civitate nostra Avenionensi et comitatu Venaysini, necnon Barrensi et Lotharingia ducatibus, ac civitatis Melensis commorantes, postquam nos de venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae Ecclesiae cardinalium, ac patriarcharum, archiepiscoporum et episcoporum, necnon dilectorum filiorum electorum et abbatum nunc apud Sedem Apostolicam existentium, consilio et assensu, Concilium, quod Basileae celebrabatur,

¹ Lib. XXX, p. 50.

¹ Lib. XIV, p. 37.

inde ad civitatem nostram Ferrariensem transluleramus, et translatum fuisse et esse declaravimus, inhiberamus ne exinde alibi, quam in praefata civitate Concilium aut actus conciliaris teneretur, ac omnes et singulos ejuscumque gradus, status, ordinis vel qualitatis existerent, etiamsi cardinalatus praefulgerent dignitate, qui sub praetextu praefensi Concilii Basileae morarentur, privaveramus et privatos decreveramus, praefatis Basileae commorantibus damnabiliter adhaeserunt, favorunt et adhaerent notorie de praesenti, mandata nostra et Apostolicae Sedis palam et publice contemnendo, nos, ne ii et alii similes in profundum malorum sua incorrigibili iniquitate prostrati unitatem Ecclesiae scindere satagentes, ac illam scandalizantes, plures secum trahant in aeterna supplicia veritatis verbum sequentes, ut si nos oculus, sive pes, aut dextera scandalizant, a compage corporis auferantur, ad omnipotentis Dei laudem et gloriam, fidei quoque et religionis augmentum ac animarum salutem fidelium, fraternitati tuae tenore praesentium committimus et mandamus, quatenus contra omnes et singulos, qui ab obedientia et fidelitate nostris quomodolibet deviant, necnon schismatis labe respersos, etiamsi pontificali aut alia quavis praefulgeant dignitate, tanquam oves morbidas gregem inficientes Dominicum, eorum receptatores, defensores ac fautores procedas etiam summarie, simpliciter et de plano sola facti veritate inspecta, ad beneficiorum, dignitatum, officiorum quorumlibet privationem, tam a jure statutarum et aliarum, de quibus tibi videbitur, adjectione et exaggeratione poenarum, ita ut severitate condigna plectantur, et transeant reliquis talia attentantibus in exemplum, etc. Dat. anno, etc. mense, etc. ut supra, videlicet, Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, V kalend. Julii, Pontificatus nostri anno XVI ». Sententiam quoque hoc anno tulit Eugenius ¹ in Hieronymum Fogelsane canonicum Olomucensem, qui, accepta pseudodelegatione, plures ad colendum antipapam induxerat.

« Eugenius, etc. Ausus est, (de eodem Hieronymo loquitur), ad Bohemiae et Moraviae partes, necnon Pragensem civitatem personaliter se conferre, et in multis congregationibus seu conventibus, et alibi publice errores schismaticorum eorundem, nimirum Basileensium, sanctam doctrinam esse dicere et publice praedicare, ac quamplures ex dilectis filiis nobilibus viris, baronibus et populis illarum partium, nobis utique et S. R. E. plurimum fidelibus ac devotis (quantum in eo fuit in errores praedictos inducere, et licet alias per venerabilem fratrem nostrum Paulum episcopum Olvacensem de carceribus, quibus per eundem episcopum propter

excessus et crimina merito et legitime mancipatus fuerat, nonnullorum precibus ac quorundam potentia relaxatus, quod in antea similia acceptare non praesumeret, corporale praestiterit juramentum, tamen nuper de praemissis non contentus, venenum quod post praestitum juramentum hujusmodi corde occultum aliquandiu tenerat, evomens, publice velut datus in sensum reprobum, ipsius plures pestilentissimas contra nostrum et dictae Romanae Ecclesiae statum litteras recipere, et se eorum legatum nominare praesumpsit, necnon per suas falsas ac erroneas haereticasque persuasiones fideles dictarum partium a sua fidelitate pervertere, et simplicium animos decipere, illosque secum in praecipitium damnationis et mortis ducere suis nefandis molitus est conatibus, et dictum molitur in animae suae periculum, divinae majestatis offensam, Sedis Apostolicae vilipendium, perniciosum quoque exemplum et scandalum plurimorum etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVI, non. Octobris, Pontificatus nostri anno XVI ».

8. *Amedeus arithmeticus haereticus.* — A schismatico ad impium haereticum, merito ab Eugenio papa damnatum, digredimur. Erat is Amedeus, qui Mediolani arithmeticam docebat, quem S. Bernardinus Senensis, dum vitam agebat, cum animadvertisset ab illo haereseos virus simplicibus aspergi, primum remotis arbitris corripuerat, atque a perditione abducere fuerat nisus; at cum monita ad irritum cecidisse doleret, tuente laesae fidei salutisque animarum promovenda studio accensus, nonnullorum sceleratissimi hominis dogmatum impietatem palam coram omnibus pro concione exposuit, quo Christi cultores indutum ovina pelle lupum declinarent: delatus deinde apud fidei censorem damnavit haeresim; sed postea iterum a Catholica veritate deflexit, utque improbitatem nobili furo coloraret, multis fraudibus adulterataque rei veritate subreptitias litteras elicit e curia Romana, quarum auctoritate delegatus iudex perversa sententia ipsum recte de fide Catholica sententia pronuntiavit, ac S. Bernardino de quo nulla in Pontificiis litteris mentio facta fuerat, in judicium non vocato edixit, ut quae populo e sacro suggestu in Amedeum denuntiaret, revocaret. Qua elatus sententia Amedeus mox errores instaurare ac diffundere est ausus: Pontifex igitur perfidum hominem repressurus episcopo Laudensi et Mediolanensis archiepiscopi vicario provinciam dedit, ut subreptitias litteras illas fuisse divulgarent, atque in Amedeum severitatem adhiberent. Cum autem nonnulli viri religiosi flagrantis invidia palam jactassent, Bernardinum segregatum ab Ecclesia obuisse, sparsa in vulgus maledicta publice revocare jussi sunt.

« Venerabili fratri episcopo Laudensi et

¹ Lib. XXIV, p. 143.

dilecto filio venerabilis fratris nostri archiepiscopi Mediolanensis in spiritualibus vicario, salutem.

« Intelleximus, non absque cordis amaritudine, Amedeum quemdam in civitate Mediolanensi compuli scholas regentem alias nonnullos contra fidem et scandalosos errores seminasse, quod cum, illo perseverante, dilecto filio bonae memoriae Bernardino Ordinis Minorum ac veritatis Evangelicæ fidelissimo prædicatori innotuisset, postquam eum charitative monuisset, et illum non corrigi, sed insofita perfidia perdurare cognovit, tanquam verus fidei animarumque zelator juxta Evangelicum dictum multavit Ecclesiæ, illum eorum multitudinem fidelium in sua prædicatione publice nominando, quosdamque illius errores explicando, ut Christi fideles lupum sub ovina pelle latentem possent effugere ». Interjectis nonnullis, ut, impetrato subreptitio Diplomate, hæreticus a corrupto iudice absolvendum se curaverit, addit : « Ubi cum venerabilis fratris nostri tunc archiepiscopi Mediolanensis vicarius adesset, sui officii ratione commotus una eum inquisitione hæreticæ pravitalis contra ipsum procedere non tardavit, et diligenti examinatione præhabita, secundum factorum ejus exigentiam eidem penam condignam imposuit, ac quod ab hujusmodi erroribus desisteret in virtute præstiti juramenti et sub excommunicationis pœna mandavit. Verum dictus Amedeus hæc non æquo ferens animo, a nobis certi tenoris litteras tacita veritate et expressa falsitate dicitur imperasse, quarum vigore delegatus datus in ejus causa procedens minus juste, ut asseritur, præfatum Amedeum virum Catholicum judicavit, ac fratrem Bernardinum in nostris litteris minime nominatum, et ab ipso legitime non citatum ad revocandum quod populo prædicaverat condemnavit. Hinc sumpta occasione, Amedeus iniquos renovavit errores.

« Nos igitur attendentes quod nisi tantus exhibeatur excessus, multa scandala et animarum pericula poterit verisimiliter generare, quod si præfatus Bernardinus, de ejus fide ac puritate, charitatis ardore ac sanctissima prædicatione plurimum confidebamus, fuisset in prædictis litteris nominatus, nos eas nullatenus dedissemus, discretioni vestræ per Apostolica scripta vobis committimus et mandamus, quatenus, vocalis dicto Amedeo et aliis qui fuerint evocandi, si præmissa lore vera constiterit, litteras ipsas cum inde secutis omnibus annullatis, aut nullas secundum quod justitia suaserit, nullatis ; et insuper contra dictum Amedeum et complices ejus legitime procedatis, eos juxta qualitatem excessus taliter castigando, quod de sua malitia non valeant gloriari, et ceteri eorum exemplo perterriti ad similia non audeant prosicere.

« Cæterum quia nonnulli religiosi vigore prætaxatæ sententiæ de prædicto Bernardino, qui etiam innumeris miraculis fide dignorum relatione asseritur conuicere, in suis prædicationibus oblatrare præsumpserunt, cum excommunicatum obiisse asserentes, volumus et auctoritate prædicta mandamus, quatenus eosdem, cujusmodi Ordinis, religionis et dignitatis existant, per censuram Ecclesiasticam et alia juris remedia appellatione postposita, compellatis de tanto viro maledicta revocare, privilegiis dictis religiosis aut eorum Ordinibus quomodolibet concessis, etiam si de illis eorumque totis tenoribus ac de verbo ad verbum foret in nostris litteris habenda mentio specialis, cæterisque contrariis non obstantibus quibuscunque. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCXLVI, VIII id. Novembris, Pontificatus nostri anno XVI ».

9. *Laurentii Vallæ hæreses, qui tamen respicit et veniam ab Eugenio petit.* — Inlatus etiam superbia et arrogantiâ Laurentius Vallæ Neapoli in plures hæreses turpiter lapsus, sed a fidei censoribus egregie correptus est, de quo hæc litteris mandavit Poggius Florentinus¹ : « Boetium, inquit, sæpius arguit, tum maxime in ea definitione, cum ait : Persona est incommutabilis nature individua substantia ». Et infra : « Arguit procaz bellua tanta pertinacia, ut in hæresim sapius incurrat. Nescio studio detrahendi, an mentis vitio in hæresim, inquam, manifestam dilabatur ; nam asserere personam, sicut bestialis præsumptio scribit, non esse magis in Deo, quam in bruto animali, manifesta est hæresis et igne, non verbis castiganda. Dicit præterea personam significare qualitatem, rem omnibus inauditam. Insuper personam asseverat esset qualitatem in Deo, neque significare substantiam, quod hæreticum est. Item simili hæresi ait triplicem qualitatem in Deo esse, cum neque qualitas, neque quantitas, neque quid eorum, quæ vocant prædicamenta, in Deo sit. Pluribus quoque in locis ea scribit de persona quomodo in Deo sit, ut nullus unquam hæreticus majora ac perniciosiora in fide dixerit ». Blasphemiam etiam in Christum eundem Vallam arguit Poggius², quod cum ab Antonio Panormitano reprehenderetur temeritatis, quod S. Hieronymum carperet, ac sua verba cum sacra Scriptura conferret, non perhorruisset impia ea verba depromere, sibi etiam spicula adversus Christum reservasse, qua voce offensus Antonius inde se proripuit, dicens sibi cum bellua non colloquendum.

Addit Poggius eundem Vallam virginitatem damnasse : « Non in una, inquit, re tantum, neque uno in crimine convinceris hæreticus et impius esse, sed in primo libro, quem de vero

¹ Pogg. invect. 1. in Vallam. p. 76. — ² Ibid. invect. II.

bono scripsisti, verba quidem sacrilega et scelestata nuntium, quae a me referuntur, ista posuisti; inquis enim: Ego vero inde quanta libertate ac licentia respondeam sic statuo, quisquis virgines sanctimonialia primus invenit abominandum atque in ultimas terras exterminandum morem in civitatem induxisse, licet nomen religionis imponat, quae potius est superstitio, licet has virgines sanctimonialiaque appellent. Et paulo post ais: Melius merentur scorta et prostibula de genere humano, quam sanctimonialia et continentia. Et deinde subdis: Noto aliquid contumeliosius loqui in homines, qui sacerdotia muliebria in honore habent, hoc dixerim: Qui haec laudant aut insanos esse, aut pauperes, aut avaros. Haec tua professio, haec tuae religionis opinio, haec confessio habetur. O deterior Joviniano! O virginitatis hostis! O pudoris expugnator! Tutaris sententiam Epicuri, sit hoc vitae tuae testimonium». Et infra: «Cognoscetur hoc uno insanii hominis eximia religio, qui se omnium doctrinarum principem scribit, et illis praecis viris doctissimis comparandum. Quaedam Neapoli non sensit solum, sed publice asseruit, in quibus deprehendatur haereticus manifestus, res ad inquisitorem defertur. Capitur Valla, causam perfidiae in vinculis dixit, damnatur pro haeretico, decernitur illi poena, homo profanus regis beneficio ignis supplicio liberatur, ea tamen conditione, ut publice ab eo prolata cum revocasset et damnasset, scopis crimen lueret». Et infra: «Nequit negare, cum testes adsint, et chiographum damnationis». Haec Poggius in Valtam, cum quo similtates gerebat, quos Philadelphus inter se conciliare nisus est¹.

Effugerat quoque nonnulla Laurentius pro novatoribus Basileensibus adversus Eugenium, a quo veniam in Panegyrica Oratione ad eum habita petiit hisce verbis², constantiam in Pontificio obsequio pollicitus: «Sunt qui scripta mea quaedam apud te conantur incessere, quae quidem, beatissime pater, partim data sunt consiliis quorundam hominum, partim praecipis, partim gloriae cupiditati, partim consuetudini dispulandi, in quibus illa me frui benevolentia tua liceat, ut nunquam nequeat tuae neque tui similitum majestati atque auctoritati derogare propositum fuit, ut si quid retractatione opus est et quasi ablutione, et tibi me nudum offero. Tu, quae tua abluendi postestas est, ista aqua profluenti e Petra, quae est Christus, abluet. An ignorem me unam esse tuarum ovium, quas soles in lavaero remissionis abluere, unumque eorum, qui in navigio, cui tu praesides navigare? An caeteris eo, quo cursum dirigi jubes, remigantibus, ego unus in contrarium remigarem?

cum etiam suspensum tenere remum sit reprehendendum. Ego vero, pater sanctissime, si tibi forte aut in adversum remigasse, aut a remigando cessasse visus sum, id assignandum est magnitudini tempestatis, ubi ejus scientissimi nautae ac praestantissimi gubernatores perturbantur, et inopes consilii fiunt, nedum nos remiges quibus adversus infestas inversasque undas est obfuctandum, ubi quo tendas, ubi declines incertum est, et in ipso conatu inter se remi non modo implicantur, sed etiam saepe franguntur. Satis est sic, quod si quis in hac confusione rerum admisit aliquid errati, veniam petit, in officio deinceps futurum se esse promittat, et superiorem vel culpam vel negligentiam compensare in posterum industria et observantia velit, ac nescio an magis dominos agnoscat atque ardentius ament ii, quibus poena remissa est, quam quibus opus remissione non fuit».

10. *Hussitica lues in Moldaviam progressa.* — Sacro inflammatus studio Eugenius vindicande ab haereseos impuritate Ecclesiae cum accepisset Moldaviam Hussitarum lue contaminatam, atque illius provinciae haereticos in Pannoniam irrepere, ac simplicibus hominibus pestiferum venenum praebere virus, vicarium Minoritarum Bosniae qui in eo regno censuram fidei exercebat in haereticos, auctoritate auxil³, ut in finitimis quoque regnis eodem munere fungeretur.

«Ad futuram rei memoriam.

«Dudum ad nostrum, non sine displicentia grandi, auditum perducto, quod tunc in regno Moldaviae haereticae pravitalis, et praesertim cujusdam sectae abominabilis Hussitarum nuncupate, satore malorum operum id procurante, numerosa personarum multitudo existebat, quae non modo incolarum, verum etiam ab ipso regno distantium et praecipue non paucorum regni Hungariae incolarum animas perversi dogmatis veneno pestifero infecerant, ac in dies sperantes inficere, omni studio satagebant et conabantur, timebaturque ne, si quantocius eorum perniciosissimis ausibus opportune non provideretur, etiam ad caeteras fidelium partes transcentes, et mortiferum venenum suae erroneae doctrinae tundentes, quamplurimos inficerent, in suarum et plurimum aliorum evidens animarum periculum, dispendium quoque perniciosissimum pariter et exemplum, nos super iis, quantum nobis ex alto permittebatur, totis providere viribus intenti, et firmam super eo, quod catenus dilecti filii Ordinis fratrum Minorum professores de *observantia* nuncupati, et praecipue vicariae Bosniae, qui ut celebris fama publicae insinuabat, se murum facientes pro domo Domini et orthodoxae propagationis fidei, ad confundendas eliminandasque hujusmodi haeresis superstitiones

¹ Philoph. l. xi, p. 75. — ² Laurent. Val. in Orat. ad Eur. IV. apud Hier. Douzelu p. 116

³ Lib. xxix, p. 210.

opem et operam efficaces solertius adhibere, quantum in eis foret, studuissent et studerent, prout tante rei necessitas exigeret, in convincendis eliminandisque diebus erroribus, suas impertiri partes deberent, fiduciam in Domino (ul congruebat) acceptantes, motu proprio dilectum filium Fabianum de Bachia vicarium dictae vicariae, et illius successores, qui pro tempore essent ipsius vicariae vicarii, in Hungariae et Bosniae praedictis, necnon Moldaviae, Valachiae, Bollandiae, Bulgariae, Russiae, necnon Slavoniae, ac omnibus et singulis aliis regnis seu partibus, ad quae seu quas vicaria huiusmodi se extendere noscebatur, inquisitorem et inquisitores haereticae pravitalis, per alias nostras litteras perpetuo fecimus, constituimus et etiam deputavimus sub certis modo et forma, prout in eisdem litteris plenius continentur.

« Cum autem, sicut ad audientiam nostram plurimorum fide dignorum relatione pervenit, in aliquibus ex regnis seu partibus antedictis, nonnulli presbyteri aut etiam parochialium Ecclesiarum rectores, vel alia beneficia Ecclesiastica, etiam dignitates, personatus, administrationes seu officia oblinentes aliaeque personae Ecclesiasticae, pudicitiae laxatis habitis, ac vitam ducentes plurimum dissolutam, concubinas publice tenent, illasque plurimum honorare et (quod delerius fore dignoscitur) ad allegandum eorum in peccato huiusmodi excusationem, actum carnalem etiam inter non legitime conjugatos peccatum non esse, publice asserere, et praedicare non verentur, in maximam Dei offensam, et animarum periculum, perniciosum quoque exemplum ac scandalum plurimorum, et a nonnullis revocetur in dubium, an Fabianus et successores praedicti, contra presbyteros et personas Ecclesiasticas huiusmodi, tanquam contra haereticos, dictarum litterarum vigore procedere possint, nos qui ex debito commissi nobis officii huiusmodi errorem detestabilem, ne propagetur ulterius, et per eum corda fidelium damnabiliter corrumpantur, ab Ecclesia Catholica necessario extirpare debemus; motu proprio, non ad ipsius Fabiani vel alterius pro eo nobis desuper oblatae petitionis instantiam, sed ex nostra certa scientia, auctoritate Apostolica tenore praesentium decernimus et declaramus, Fabianum et successores praefatos, contra presbyteros et personas praedictas ac quoscunque alios cujuscunque status, gradus, ordinis vel conditionis fuerint, actum carnalem inter alios, quam inter legitime conjugatos non esse peccatum asserere, et pertinaciter tenere praesumentes, tanquam contra haereticos, juxta ipsarum litterarum continentiam atque formam procedere posse et debere in omnibus et per omnia perinde ac si in ipsis litteris, quod contra presbyteros, personas et alios asserentes praedictos, procedere possent et deberent, expressum fuis-

set, etc. Datum Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDLVI, V non. Julii, Pontificatus nostri anno XVI ».

11. *In Ecclesiasticae dititionis grassatores et praecipue in Franciscum Sfortiam lata sententia.* — Denique adversus cunctos haereticos et schismaticos Eugenius judicarium edictum, ut Romanae Ecclesiae mos est, die Coenae Dominicae sacro promulgavit, qua etiam sententia Franciscum Sfortiam, qui Ecclesiastica jura per summam tyrannidem invaserat, scelerisque socios percussit.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Excommunicamus et anathematizamus Franciscum Sfortiam de Attendulis terrarum Ecclesiae in Dei ac nostri ac Sedis Apostolicae contemptum nefarium invasorem ac delentorem, eique in hac parte adherentes, fautores et adjuutores, et Galeatum filium bonae memoriae Malatestae de Malatestis, qui honoris et debiti sui immemor civitates nostras Pensauriensem ac Forosempronensem, tanto olim tempore a progenitoribus suis Romanae Ecclesiae fidelissimis vicariis gubernatas, prout ipse tanquam noster et dictae Ecclesiae vicarius gubernabat, nobis mutis et contradicentibus alienare, et in manus rebellium nostrorum ponere non expavit, etc. Excommunicamus et anathematizamus, et omni jure quod in ipsis civitatibus ac bonis pro illarum alienatione acquisitis habere praesumerent, omnino privamus et omnes illos, qui per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, sub quocunque titulo vel colore occupant, delinunt, vel hostiliter discurrunt, vel invadunt, aut occupare, discurrere, vel delinere hostiliter praesument in totum, vel partem, aut qui occupabunt et oblinebunt et hostiliter discurrent, seu invadent aut occupare seu delinere, vel discurrere hostiliter praesument aliam Urbem, regna Siciliae, Trinacriae, insulas Sardiniae, Corsicae, terram citra pharum, Patrimonium beati Petri in Tuscia, ducatum Spoletanum, comitatum Venaysinum, Sabinensem, Marchiae, Anconitanos, Masse Trabariae, Romandiola, Campaniae atque Maritimae provincias et terras specialis commissionis, et Arnulphorum terras civitatesque nostras Bononiensem, Ferrariensem, Beneventanam, Perusinensem, Civitatem-Castelli, Avinionensem, Tuderlinam, Urbinatensem, Forosempronensem, Eugubinam, Calliensem et alias civitates, terras et loca, vel jura ad ipsam Ecclesiam spectantia et pertinentia, et adherentes ac fautores et defensores eorum, seu in iis dantes eisdem auxilium, consilium vel favorem. Item excommunicamus et anathematizamus, excommunicatumque et anathematizatum declaramus iniquitatis perdilionis ac haereticae pravitalis alumnum Amedeum olim ducem Sabaudiae antipapam, et eos, qui ipsum elegerunt, imo verius profanarunt antipapam,

omnesque eidem credentes, adherentes, faventes et cum receptantes, ejusque complices et sequaces, non obstantibus, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. millesimo quadringentesimo quadragésimo sexto, decimo octavo kal. Maii, Pontificatus nostri anno sextodecimo».

Quod rursus ad Franciscum Sfortiam attinet, sprevit Ecclesiasticas censuras, ac Picenopolitus tyrannidem proferre latius aliasque Apostolica Sedi obnoxias provincias ac terras imperio suo subjicere vi et dolo pertentavit: cujus vires ut infringeret Pontifex, universos Romanæ Ecclesiæ clientes sub Sfortia merere, ullave ipsi obsequia officiare præstare Apostolico Diplomate vetuit¹:

« Ad futuram rei memoriam.

« Romanus Pontifex Petri Apostolici in pascendo grege Dominico successor, sicut relictam a Deo nostro testamentaria hereditate pacem inter populos præsertim sibi et Romanæ Ecclesiæ subjectos libenter ponit et servat, ita pacis ipsius et quietis disturbatores, prædictique gregis oppressores, ex injuncto sibi desuper officio, tenetur invadere ac propulsare. Cum itaque iniquitatis filius Franciscus Sfortia de Attendolis, postquam aliquandiu ut ab occupatione provinciæ nostræ Marchiæ Anconitanæ, et aliarum nostrarum ac Ecclesiæ terrarum desisteret, variis modis requisitus et monitus fuerat, nec obedire voluerat: nuper in Cena Domini proxime antea, propter ipsam provinciæ invasionem, et terrarum Ecclesiæ occupationem sicut in simili necessitate semper Romana servavit Ecclesia, fuerit anathemate percussus; et nihilominus, nedum penitentia ductus et ad cor reversus prædicta invasione desistere, terrasque occupatas, nobis et Ecclesiæ restituere noluerit, sed potius in proposito ac concepta diu malitia perseverans more peccatorum, qui in profundum malorum descendentes omnia contemunt, nobis et dictæ Ecclesiæ inimicari prædictæque provinciæ partem, de manibus et tyrannide suis per arma recepta, de novo occupare; et alias provincias ac terras Ecclesiæ invadere sit conatus, prout magis magisque in dies admittit et laborat; nos tantam Dei nostri, Romanæ Ecclesiæ Sedisque Apostolicæ offensam, tantumque nobis et dictæ Ecclesiæ subjectorum populorum imminens damnum atque periculum nullatenus negligere, sed potius sicut tenemur viis quibuscumque et modis obviare cupientes, tyranni vires, quas sequacium imprudentia et inconsideratio fortiores efficiunt, præsentî edicto duximus imminuendas.

« Omnibus igitur et singulis ex provinciis, civitatibus et terris ac locis, nobis et Romanæ Ecclesiæ tam mediate quam immediate subjectis, cujuscumque gradus, status et conditionis

existent in prædicti Francisci Sfortiæ serviitiis quomodolibet existentibus, aut etiam non existentibus, qui post datum præsentium, ad sua serviitia se contulerint, sub pœna excommunicationis lata sententiæ, quam ipso facto contratiæ incurrant, et insuper sub pœna privationis vicariatuum, feudorum, officiorum et beneficiorum, quas et quæ quomodocumque et qualitercumque, etiamsi ex proprio eorum dominio tenerent et possiderent, tam ipsi quam successores ipsorum usque in tertiam generationem liberantes de plenitudine potestatis nostræ, omnes et singulos ipsorum vassallos, recommendatos et subditos, ab omni obligatione, fidelitate, subjectione et juramento, quo prætati quomodocumque et qualitercumque obstricti et obligati essent, ipsos ad devotionem nostram et Ecclesiæ Romanæ reducentes, ac confiscationis omnium bonorum mobilium et immobilium, juriumque et actionum et perpetui exilii a quibuscumque locis Romanæ Ecclesiæ subjectis, omnibus etiam aliis et singulis ad prædicti Francisci Sfortiæ serviitia militantibus vel sibi serviientibus, sub dictæ excommunicationis pœna, quam, ut præmittitur, ipso facto incurrant, nisi infra quindecim dies, a publicatione præsentium numerandos, actualiter obdiderint, præsentium tenore de Apostolica plenitudine potestatis ex nostra certa scientia præcipimus et mandamus, ut ab ejusdem Francisci Sfortiæ stipendio et serviitiis realiter et actualiter, ne Deum et Romanam offendant Ecclesiam, discedant, eumque velut membrum infectum et ovem morbidam ab ovili et corpore Ecclesiæ separatum, illico ut præmittitur derelinquant. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVI, V non. Julii, Pontific. nostri an. XVI».

12. *Rex Alfonsus concitatus in Florentinos, qui Sfortiam tuebantur.* — Efferebant Francisci partes Florentini, pluraque illi suppeditabant subsidia, neque ullis ab Eugenio adhibitis precibus intentatisve minis flecti unquam potuere, ut a fovendo Ecclesiæ hoste absisterent. Cum igitur ad irritum caderent cuncti labores, Pontifex Alfonsum Aragonum regem excitandum censuit, ut infestis se in eos signis inferret, quo ad tuenda sua, non aliena cum Sfortia invadenda, curas converterent. Exinde igitur Alfonsus augendi imperii occasionem sibi oblatam ratus, petiturum se bello Florentinos ea lege pollicitus est, ut sacramento de non vindicanda sibi Etruria nuncupato solveretur; admisit conditionem Pontifex ac Ludovicum fil. S. Laurentii in Damaso presbyterum cardinalem liberandi ea religione Alfonsi provinciam dedit.

« Dilecto filio Ludovico tituli Sancti-Laurentii in Damaso presbytero cardinali Aquileiensi, camerario nostro et Apostolicæ Sedis legato, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Cum jam pluribus annis iniquitatis filius

¹ Lib. XXIV, p. 236.

Franciscus Sfortia, communitatis Florentiae favoribus, ope et praesidiis suffultus, maxima subdilis nostris et Ecclesiae praedictae (nimirum Romanae) damna intulerit, et praecipue populis provinciae nostrae Marchiae Anconitanae, eosque maximis affecerit injuriis, et nunc nonnullas terras nostras violenter et hostiliter occupatas, detineat cum maxima nostra, ipsius Ecclesiae et subditorum nostrorum jactura et detrimento, et continuo quietem atque tranquillitatem praedictorum subditorum in dies magis magisque perturbare molitur. Nos ad confundendas et opprimendas hostis praedicti vires, omnesque favores et praesidia sibi subtrahenda, superiori tempore requisivimus charissimum in Christo filium nostrum Alfonsium Aragonum, et utriusque Siciliae regem illustrem, ut ex debito vassallagii, ad quod nobis ex concessione regni Siciliae obligatus est, adversus Florentinos dicti Francisci Sfortiae factores insurgeret, quousque a praestandis hujusmodi subsidiis et favoribus dicto Francisco Sfortiae desisterent, et maxime quia saepenumero superioribus annis praedictam communitatem Florentiae requisivimus, monuimus, et per viscera misericordiae Redemptoris Domini nostri Jesu Christi hortati sumus, ut ipsum Franciscum Sfortiam, publicum Ecclesiae praedictae hostem amplius non protegerent, eumque in damnum nostrum, Ecclesiae Romanae et subditorum nostrorum injuriam de caetero non foverent, ipsi vero in eorum pertinacia persistentes, monitionibus nostris nequaquam parere voluerunt, et nostrae apud eos exhortationes nihil lucusque profecerunt: praefatus vero rex sese pro nostra et Ecclesiae praedictae status defensione id facturum libenter et animose obtulit, dummodo eum absolveremus a vinculo juramenti, quo ex concessione et investitura regni praedicti tenetur se de Tuscia et quibusdam aliis provinciis, sicut in Bullis praedictae investiturae superinde confectis latius apparet, nequaquam impedire.

« Nos siquidem diutius tolerare nolentes quod cum Dei auxilio et Catholicorum principum favore jam pridem ulcisci debebamus, dictorum Florentinorum malo proposito, et contumacia considerata, cogimur pro status nostri et Ecclesiae praedictae defensione, quascumque possumus vias et remedia procurare, ut debilitatis hostis praedicti viribus, tyrannidi et insolentiae suae facilius occurrere valeamus. Quamobrem tuae circumspectioni committimus, et praesentium tenore mandamus, ut praefatum regem nomine nostro requiras, eumque, quantum haec Dei causa postulat, hortari et precari non desinas, et in virtute sanctae obedientiae et juramenti praefati vinculo, quo nobis tanquam noster et Ecclesiae praedictae feudatarius obstrictus est, moneas ut contra communitatis praedictae (nimirum Florentinae) terras et loca Floren-

tinorum insurgere velit, et contra dictae communitatis terras, loca et castra ubicumque consilientia, bellum faciat, quo communitas praedicta majoribus et durioribus expensis, graviorique bello fatigata, communem hostem de caetero protegere et fovere non possit, discantque quam laboriosum atque difficile sit intestina damna et pericula propulsare, qui in terris nostris et Ecclesiae praedictae scandala jam tribus annis exsuscitarunt et foverunt. Et ut praefatus rex sine aliquo praepjudicio aut damno, suum novum propositum, quod in statu nostro adjuvando habet, exsequi valeat absque jurium suorum diminutione, quae in praefato regno habet, eidem circumspectioni tuae, de ejus fide, prudentia et devotione confidimus, cum praedicto rege dispensandi, ipsumque ab omni vinculo juramenti, quo ex investitura et concessione regni praedicti, se de provincia Tusciae non impedire obligatus est, absolvendi et penitus liberandi, auctoritate Apostolica plenam et omnimodam concedimus facultatem, etc. Dat. Romae apud S. Petrum xxiii Aprilis anno xvi ». Vertit in Florentinos arma proximo anno Alfonsus, ut narrat S. Antoninus¹, in spem subjiciendae sibi Elruria: sed cum Florentini ipsi ac Senenses sua egregie lutarentur, diripere lanlum aliquot oppidula, et vastare agros potuit.

13. *Ad Boleslaum Mazoviae ducem litterae Eugenii.* — Nec praetermittendae visae sunt litterae² Eugenii ad Boleslaum Mazoviae ducem hoc anno datae, cum multa scitu digna contineant, nempe Tartaros in Poloniam irrupisse, dum Wladistans rex in Hungaria cum Turcis pugnavat, eumque ingentem vastitatem effecissent, a Boleslao profligatos, omnemque praedam quam avexerant receptam fuisse.

« Dilecto filio nobili viro Boleslao duci Mazoviae, salutem, etc.

« Sincerae devotionis affectus, quem ad nos et Romanam geris Ecclesiam, non indigne meretur, ut petitionibus tuis, quantum cum Deo possumus, favorabiliter annuamus. Exhibita siquidem nobis nuper pro parte tua petitio continebat, quod olim per Concilium Basileense, ante ejus translationem de civitate Basileensi ad civitatem nostram Ferrariensem per nos factam, et illius collectores et subcollectores, sub spe reductionis Graecorum tunc faciendae, in regno Poloniae et partibus illi subjectis, ac in dominiis tuis non parva pecuniarum summarum collecta, et apud diversa loca reposita fuit, utque pecuniam ipsam ad nos, et non ad alium spectare, recte considerans, de tuorum praetorum ac nobilium et procerum consilio omnem pecuniae quantitatem tunc in collegiata Wausthomensi, et parochiali Czechonomensi Ecclesiis depositam, quae in ducatu tuo sunt, arrestari et seque-

¹ S. Ant. III. p. 60. XXII. c. 12. § 1. — Lib. XXIV. p. 151.

strari mandasti, illam nobis, qui ex divina gratia, Græcos ipsos ad veram fidem Christianam, suis propulsatis erroribus, maximis cum expensis et laboribus reduximus, reddere intendens, et sic per plures annos eadem pecunia arrestata permansit. Cum autem, sicut eadem petitio subiungebat, immanes Tartari cum maximo eorum numero et copiis, certas provincias regno Poloniae subjectas, et specialiter dictum ducatum tuum, cuius confines cum Lithuanis et Ruthenis, cum ipsis Tartaris habes, invasissent, ac villas, oppida, civitates et Ecclesias aliquas de ducatu tuo incendio et spoliis devastarent, virgines, viduas, matrimonio collocatas et homines ejusque atatis adducerent in prædam, cum maximo patriæ illius damno et Christiani nominis ignominia, tu de prælatorum et baronum tuorum consilio, ut huic improvisæ et incogitatæ invasioni damnosæ et periculosæ obviare, quoniam nisi subita, ut asseris, provisio subsequenda fuisset, ducatus ipse tuus, et plures aliæ circumvicinæ partes desolatæ fuissent, prius consumptis pecuniis tuis, quas tunc promptas habebas et liberaliter exbursasti, de dicta pecuniæ quantitate, in dictis duabus Ecclesiis existenti, valorem mille florenorum auri vel circa percepisti, et cum eisdem mille florenis et aliis quos aliunde quomodolibet habere potuisti, rabiem et impetum dictorum Tartarorum evasisti, ac recollectis viribus homines utriusque sexus prædam et spolia in maxima quantitate recuperasti, ducatumque tuum, et partes vicinas ab hujusmodi Tartaris, quæ quidem, propter absentiam charissimi in Christo filii nostri Vladislai Poloniae et Hungariae regis illustris, tunc in regno Hungariae contra Teucros præliantis, majori periculo subiacebant, salvas et sospites reddidisti, et quia ob prædictorum mille florenorum perceptionem, postquam de Ecclesiis et locis sacris pecuniam pro aliis piis operibus deputatam recepisti, dubitas excommunicationis sententiam, censuras, pœnas ac alias sententias contra tales inflictas a Sede Apostolica incurrisse in et consultores prædicti; pro parte tua nobis humiliter supplicatum fuit, ut tibi et illis

super præmissis opportune providere, et tecum ac cum ipsis misericorditer agere et tibi præfatum pecuniæ quantitatem sic perceptam remittere, teque ac omnes consultores et fautores præfatos quoscumque ab hujusmodi sententiis, censuris et pœnis absolvere, de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur, quanquam minus religiose et recte consultus fueris, pecuniam ipsam de loco sacro percipiendo, necessitati tamen tuæ, quæ te ad hoc sacrilegium perpetrandum coegit, patientes et more Apostolico misericordiam potius quam rigorem juris erga te et ipsos exercentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, te ac omnes et singulos prælatos, et presbyteros sæculares et regulares, nobiles et proceres prædictos, ac alios quoscumque ejusdemque status, gradus et præminentia aut sexus existant, consultores et fautores hujusmodi ab omnibus et singulis excommunicationum sententiis, censuris et pœnis aliis quibuscumque, necnon sacrilegii hujusmodi, irregularitatibus, suspensionibusque omnibus, quas præfatorum occasione quomodolibet tu et ipsi incurristis et ligati estis, auctoritate Apostolica tenore præsentium absolvimus, et absolutos esse declaramus, et mille ducatos prædictos, nobilitati tuæ, de nostra mera liberalitate remittimus ac donamus, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Volumus tamen, et tibi eadem auctoritate mandamus, ut nunquam in futurum, sine Sedis Apostolicæ licentia, talia committere aut perpetrare præsumas. Nulli ergo, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVI, V kal. Junii, Pontificatus nostri anno XVI ».

In Anglia funesta rerum conversione Humfredus dux Glocestriae regis patruus, qui regni procuracionem, viginti quinque annis gesserat multa cum laude, primum publica rerum administratione Margaretae reginae impulsu submolus, quam ipsa cum viro partita est, deinde ab invidis multis appetitus calumniis in Buriensi conventu laqueo misere præfocatus est ¹.

¹ Polyd. Virg. l. xxiii, et Harpsf. hist. Eccl. sæc. 13. c. 4

NICOLAI V ANNUS 1. — CHRISTI 1447.

1. *Revocata ad Eugenii obsequium Germania.*

— Ornavit extremum sui Pontificatus vitaeque flexum insigni et memorando facinore Eugenius, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo quadragésimo septimo, Indictione decima, revocata in sinum Ecclesiae magna Germaniae parte, quae Basileensi percussa schismate veluti acephala se a vero Pontifice segregarat, nec tamen ad antipapam defecerat. Ul vero coepta superiori anno tanta res hoc ipso ineunte ad exitum sit feliciter perducta, ex veteribus Pii II Commentariis praestat audire. De oratoribus in primis Caesaris ac principum, qui post Francofordiensem conventum, in quo legali Apostolici Germanorum petitis concordiae studio se accommodaverant, ad Pontificem proficisci ad ea confirmanda praestandamque ei fidem iussi erant, magnificentissime Romae exceptis, haec tradunt ¹: « Simul Romam euntes, ad primum lapidem familiam papae et cardinalium et universos curiae praefatos obviam habuere, ac veluti duces recipi solent, cum victis hostibus domum repetunt, in Urbem sunt intromissi. Tertia die ad Eugenium vocati in consistorio secreto auditi sunt, quo in loco nomine omnium Aeneas oravit, quem cum papa tum cardinales mirum in modum laudaverunt ».

2. Delibat praecipuam ejus orationis partem Coelaus in sua de Hussitis historia, quam nos etiam ex ipso repelendam censemus ²: « Nominem, inquit, omnium egregiam habuit orationem Aeneas Sylvius a rege Romanorum missus, in qua hoc usus est exordium: Non habet me dubium, sanctissime pater, quin apud te sit illa domus, quam Dominus in Evangelio supra firmam petram laudat edificatam, ad quam recurrendum est, regnante diluvio, nam extra eam non est salus, et ejus decorem diligere se propheta testatur ». Et infra: « Quaevis forsitan ex nobis, pater sanctissime, an amici venimus, quid quaerimus, quid offerimus, dum nos nomino, non nos ipsos qui adsumus nuntios, sed domi-

num Caesarem Fridericum, tum devotissimum filium, ac praclarissimos principes et reverendissimos patres sacri imperii electores, tum proceres et praefatos tibi dedidissimos, quorum hic oratores vides, intelligi volo. Sumus igitur non solum amici, sed etiam adjutores. Pacem afferimus, pacem quaerimus, atque idcirco cum filiis Benjamin et Judae dicimus: Pax, pax tibi, pax adjutoribus tuis, te enim adjuvat Deus tuus, plena pacis petitio est, plena pacis oblatio ». Et post multa:

« Afferunt pacem Germaniae principes, sed pacem etiam expetunt, cupiunt etenim aliqua, quae nisi oblineant, nec curari vulnere possunt, nec pax nationis haberi. Quatuor principalia sunt. Primum est, ut generale Concilium in tempore locoque designando convocetur. Alterum est, ut professio potestatis, auctoritatis et praeminentiae generalium Conciliorum, Catholicam militantem Ecclesiam representantium, per tuos oratores facta tuis litteris approbetur. Tertium est, ut nationi Germanicae super gravaminibus opportune provideatur. Quarto et ultimo loco petimus, ut quae in judicium (praedictum) duorum principum electorum vel suarum Ecclesiarum acta sunt, ex tua sanctitatis clementia revocentur, et in pristinum statum redigantur ». Et infra:

« Haec sunt, sancte pater, quae nostri principes ex te petunt, magna sane, sed rationi et potestati consona. In prima petitione communis versatur utilitas, in secunda tua humilitas, in tertia aequitas, in quarta benignitas et tua desideratur humanitas. Tuum est, quod juste petitur, libenter annuere. In tua manu nunc est radice schismatis omnem evellere, pacem orbi concedere, consolari nationem, et ejus obedientiam recipere. Haec Aeneas Sylvius ad Eugenium papam ».

3. *Publica exsultatio et litterae Pontificiae de redintegrata Germania.* — Assensit his quatuor petitis, uti jam a legatis conventum fuerat, Eugenius instaurandae gratia pacis in Germania, quae tamen excutienda cardinalibus commisisse

¹ Gobelius, in Comm. Pii II. l. II. — ² Coel. hist. Huss. l. IV.

narrat Gobelinus ¹, eademque die Pontificem aegritudine correptum fuisse : ei autem decumbenti uti vero Christi vicario Germanos oratores sua obsequia detulisse, tum litteras Apostolicas, quibus singula impleta erant postulata porrectas Aeneae fuisse, ac sine mora in publico consistorio eosdem oratores, Caesaris et principum nomine, Eugenio uti legitimo S. Petri successori fidem rite obligasse, editaque propterea maxima laetitiae signa ob conciliatam nimirum Ecclesiae Germaniam festis ignibus miscuisse Urbem, pulsatas campanas ac repetitos laeto concentu fularum clangores : decretas praeterea instructo religioso agmine solemnes supplicationes ad grates Deo agendas. Quibus consentanea S. Antoninus ² (qui his interfuit scribit, de legalis Apostolicis haec pauca praeculus : « Illi ergo efficaces in opere et sermone id perferunt ad quod legali fuerant, unde reversi sunt ad curiam et oratores cum eis, vel post eos, diversorum praetorum ac principum et baronum, qui in publico consistorio, in quo praesens fui, in persona dominorum suorum exhibuerunt papae Eugenio debitam reverentiam et obedientiam, profitentes ipsum verum, unicum et indubitatum pastorem Romanae Ecclesiae, successorem Petri et vicarium Jesu Christi, propter quod solemnissimam missam celebrata est in Ecclesia Lateranensi, assistentibus omnibus cardinalibus et praetis, qui in curia erant, uno ex cardinalibus missam decantante. Aberat autem Eugenius quia jam infirmatus erat, et graviter ».

4. De redintegrata feliciter Germanicae Ecclesiae cum Romana conjunctione, renovatoque foedere editae litterae Pontificiae, de quibus in Commentariis Gobelini filii mentio, exstantque tum in Eugenio Regesto ³, tum apud Nicolaum V ⁴, qui hoc anno Ecclesiae gubernaculis adnotus illas sua auctoritate communivit, etiam in vetusto Codice ⁵ pergameni nostrae Vallicellanae Bibliothecae, tum denique in Bullario typis impressae. Cum itaque palam omnibus sint propositae, delibanda tantum nobis erit pars earum potior, ne in re tanti ponderis officio nostro desimus.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum propter dissensionem inter nos et eos, qui Basileae sub nomine generalis Concilii remanserant, dudum exortam, nonnulli principes tam Ecclesiastici quam saeculares nationis Germaniae in quadam neutralitate et animorum suspensione a die decima septima mensis Martii de anno Domini MCDXXXVIII usque in presentem diem se tenuerint ea mente, ut asserunt, ut postmodum unanimi consensu in nostra et Sedis Apostolicae obedientia et reverentia paribus gres-

sibus incedere possent, et clarissimus in Christo filius noster Fredericus rex Romanorum illustris, ac venerabilis frater noster Theodorici archiepiscopus Moguntinus, et dilectus filius nobilis vir Fredericus marchio Brandenburgensis sacri imperii electores, ac venerabiles fratres nostri Fredericus Magdeburgensis, Fredericus Salzeburgensis et Gerardus Bremensis archiepiscopi, ac quidam alii praetati et principes dictae nationis, nobis debitam obedientiam per suos oratores praestiterint, ac nos solum in Deo Christi vicarium recognoverint, et professi fuerint, nos attendentes quod dictae neutralitatis et suspensionis tempore plurima in ipsa natione acta, gesta et facta fuerint, quae confirmationem, indulgentiam et dispositionem super eis Apostolicae auctoritatis requirunt, praetorum regis, archiepiscoporum, marchionis caeterorumque praetorum et principum supplicationibus inclinati, omnes et singulos tam metropolitanarum quam cathedralium aliarumque Ecclesiarum, necnon dignitatum, etiam abbatialium, ac post Pontificales majorum, et in collegialis Ecclesiae principalium et aliorum beneficiorum, ac officiorum Ecclesiasticorum quorumcumque, etiam si Ecclesiae curatae, canonicatus et praebendae fuerint, electiones, postulationes, collationes, provisiones, confirmationes et dispositiones, necnon processus, sententias aliaque acta iudicialia auctoritate ordinaria, huiusmodi suspensionis et neutralitatis tempore facta, seu facta, quae omnia et singula hic haberi volumus pro sufficienter expressis, ac ea rata et grata habentes, auctoritate Apostolica ex certa scientia confirmamus, volentes ac etiam statuentes, ut nulli, qui possessioni Ecclesiarum, monasteriorum, dignitatum, beneficiorum et officiorum huiusmodi, quacumque eorundem, qui Basileae post translationem et dissolutionem Basileensis Concilii ibidem remanserunt, auctoritate ea fuerint assecuti, super huiusmodi Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, beneficiis et officiis, ac sententiis et processibus, etiam si in Romana curia vel extra eam sit, ejus statum praesentibus habemus pro expresso, indecisa pendeat, etiam super eis ad ea aut contra ea fuerit alteri jus quaesitum, seu jus aliqui habere se pretenderent, ex nunc in antea in ipsa curia vel extra eam, Apostolica, vel alia quavis auctoritate, impeli, aut quomolibet ex quavis ratione vel causa molestari possint, sed in suis possessionibus pacifice remaneant.

« Lites quoque et causas quascumque super huiusmodi Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, officiis et beneficiis pendentes (illis dumtaxat exceptis, quae coram ordinariis iudicibus, apud quos juxta formam dictae suspensionis et protestationis exinde secuta licuit litigare, indecisa pendent) ad nos advocantes, auctoritate et scientia praedictis, exstinguimus, et super eis ad-

¹ S. Ant. III. p. tit. XXII. c. 11. § 17. — ² Lib. XXII. p. 508. — ³ Nicol. V. l. II. Bullar. secr. an. 1. pag. — ⁴ Cod. Ms. Bibl. Vall. sign. lit. B. num. 49. p. 2 et 14. EXL. etiam in Bullar. in Eug. IV. Const. 29.

versariis eorum perpetuum silentium imponimus: possessores vero ipsos volumus in suis Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, officiis pacifice remanere, quibus omnibus ipsas Ecclesias, monasteria, dignitates, officia et beneficia quocumque modo vacaverint, auctoritate et scientia prefatis, tenore presentium conferimus et providemus de eisdem, ac illis qui pallium dictorum, qui Basileae post nostram translationem sub nomine generalis Concilii remanserunt, auctoritate receperunt, ut illo uti possint, presentibus concedimus et indulgemus: illis aulem qui non habent vel receperunt sine difficultate dabimus ac etiam libere concedemus, illis tantum personis exceptis, quae occasione privationum propter nostram aut Basileensium adhaesionem factarum, beneficia detinent, in quibus habent locum provisio et dispositio super his, quae contra protestationem facta forent, per prefatos regem et electores imperii conjunctim vel divisim promulgata. Per hoc autem nulli contententium super titulo et juribus Ecclesiarum Frisingensis et Osiliensis volumus aliquod praedictum afferri, aut generari, sed liberum sit unicuique eorum jus suum prosequi iustitia mediante.

« Praeterea omnia et singula, quae, dictis suspensione et protestatione durantibus, in praedictum, gravamen et lesionem jurisdictionis, juris vel possessionis metropolitanorum vel diocesanorum, principatum, dominiorum, terrarum regis et electorum ac archiepiscoporum praedictorum, necnon aliorum episcoporum, praetorum, collegiorum, personarum, seu rerum quorumcumque contra foedus protestationis et suspensionis huiusmodi, quomodoenique vergentia, Apostolica vel alia quavis auctoritate concessa, ac in iudicio vel extra obtenta, insuper Ecclesiasticas censuras, multas et poenas, necnon cujuscumque irregularitatis et inhabilitatis maculas, tam a jure quam ab homine propter praemissa quomodolibet promulgatas seu inflictas, promulgandas quoque seu intelligendas quoad regem, archiepiscopos et marchionem prefatos, eorumque dominia, clericos, subditos et vassallos, et ad eos quoque, qui infra sex menses a die date presentium computandos se declaraverint pro nobis aut eidem declarationi adhaeserint, cassamus, irritamus et annullamus, nulliusque esse decernimus roboris atque momenti, omnem irregularitatem et infamiae maculam sive notam per eos praemissorum occasione contractam, penitus absolventes, ac eos rehabilitantes, et restituentes ad eorum Ecclesias, monasteria, beneficia, officia, dignitates ac honores quaecumque, ac in pristinum statum, et eam, in quo erant ante praemissa reponentes, necnon illis, qui contra ipsos impetratis, concessis vel obtentis seu impetrandis, concedendis et obtinendis quomodolibet nite-

rentur, etiamsi eis aut eorum alicui jus quaesitum foret, ex certa scientia de potestatis plenitudine perpetuum silentium imponimus, etc. ». Remisit praeterea plurimam auri vim, quae lisco Pontificio inferenda fuisset, plura nomine Basileensis Concilii gesta in solvendis legibus canonicis, elargiendis indulgentiis conferendisque sacerdotiis, adjectis nonnullis legibus, confirmavit ». Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDXLVII, VII id. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ».

5. *Pollicetur Eugenius indicturum Concilium in Germania si reges assenserint.* — De singulis etiam quatuor postulatis, quae in concordiae formula a Germanis principibus fuerant proposita, confecta fuere Apostolica Diplomata: ac primum cum illi ursissent, ut in Germania novum Concilium celebraretur, respondit Pontifex¹ abhorruisse hactenus iustis de causis ab ea re alios reges ac principes, nunc vero inversis rerum vicibus, etsi censere se Concilio novo opus non esse, tamen obsecundandi eorum votis causa daturum se operam, ut reges in eandem sententiam cogenda in urbe ex quinque designatis Synodi traherentur: quod si decem mensium spatio praestiterint, dein proximo tempore Concilium indictum iri: si autem reges flecti non possint, in loco tamen opportuno Concilium celebrandum. Respondit etiam ad aliud petatum de agnoscenda Conciliorum auctoritate, atque iisdem litteris est professus, se eadem colere ac venerari, quae nimirum vere Oecumenica essent, et inter ea Concilium Constantiense ejusque decreta, tum praecipue quod a verbo, *Frequens*, ducit exordium, exemplo Martini V admittere.

« Charissimo in Christo filio Frederico Romanorum regi illustri, ac venerabili fratri Theodorico archiepiscopo Moguntino, et dilecto filio nobili viro Frederico marchioni Brandeburgensi, sacri imperii electoribus, salutem, etc.

« Ad ea, ex debito pastoralis officii libenter impendimus curas nostras, per quae reformatio universalis Ecclesiae, pax et concordia inter Christi fideles oriantur, et schismata atque haereses de agro Domini funditus extirpentur. Cum itaque vos hactenus multiplicatis vicibus apud nos per vestros oratores institeritis, ut novum quoddam generale Concilium in Alamanniae partibus in uno de quinque locis, videlicet, Constantia, Argentina, Maguntia, Wormatia, Treveri, propter Ecclesiae necessitates convocaremus, nos vestrae petitioni propter multiplices rationabiles causas, et quia regum vel principum aliorum diversa sententia fuit, rationabiliter annuere non potuimus. Nunc vero, quia persuasum nobis est, hac via maxime provideri posse Ecclesiae casibus emergentibus, et reges et principes prefatos facile ad hoc consensum

¹ Lib. XXXII, p. 307.

præbituros, si per vos fuerint opportuna cum instantia requisiti: nos, etsi absque convocacione novi Concilii, alia via rebus Ecclesie melius consuli posse arbitremur, cupientes tamen vobis et nationi vestrae, quam singulari semper affectione Apostolica Sedes prosecuta est, quantum cum Deo possumus, complacere, contentamur apud reges et principes Christianos curam et diligentiam adhibere fideliter, ut ad votum vestrum trahi valeant et conducere, ita quod in uno ex quinque locis consentiant generale Concilium convocari, quod infra decem a die dato presentium computandos, intendimus experiri, et si consensus hujusmodi haberi poterit, in fine dictorum decem mensium, generale Concilium ad decimum octavum immediate sequentes initiandum in uno ex prænomiatis locis, in nomine Domini convocabimus. In eventum vero quod ad aliquem ex dictis locis nationis Germanicæ ceteri reges et principes deflecti non possent, convocabimus nihilominus infra præfatos decem menses generale Concilium in alio loco rebus gerendis accommo, infra decem et octo menses, ut præfertur, consequentes initiandum, tam ut vobis rem gratam faciamus, quam ut Ecclesie necessitatibus succurratur.

« Concilium autem generale Constantiense, decretum, *Frequens*, ac alia ejus decreta, sicut cetera alia Concilia Catholicam militantem Ecclesiam representantia, ipsorum potestatem, auctoritatem, honorem et eminentiam, sicut et ceteri antecessores nostri, a quorum vestigiis deviare nequaquam intendimus, suscipimus, amplectimur et veneramur. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, non. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI. » Observatione dignum est, Eugenium iis litteris non majorem auctoritatem decreto Concilii Constantiensis, quod a voce, *Frequens*, initium ducit, contulisse, quam Martinus tribuisset, ac professum se a prædecessorum suorum vestigiis nolle deflectere.

6. *Basileensium perfidia detegitur, Eugenius reliquis Germanorum postulatis satisfacit.* — Persistere Basileenses novatores in suscepta detrectandi OEcumenici Concilii pertinacia, ac plures, qui erroris laqueis irreliti ab iis fuerant, tum demum oculos ad veritatis lucem extulisse, refert Pius II¹: « Cum, inquit, Caesar ad unionem Ecclesie procurandam in Nuringberga sua nationis conventum instituisset, decrevissetque summum Pontificem adhortari, ut Constantie novum Concilium indiceret legatumque mitteret, Basileenses pariter inducere, ut eo se transferrent, ut ibi pax Ecclesie redderetur, primi Basileenses recusare. Quod audiens Thomas Asselbachius ex Germanis insignis theologus: Nunc, inquit, scio Basileenses Spiritum sanctum

non habere ductorem, quando tam æquam imperatoris legem effugimus. Idem multi alii dixerunt viri doctissimi, et opinione sanctitatis illustres. Quibus consideratis, caligo tandem ab oculis nostris cecidit, que velut aranearum tela verum cernere impediobat, recognovimus errorem nostrum, venimus Romam, Basileense dogma rejecimus, Eugenio Pontifici maximo caput submisimus, et reconciliati Ecclesie Romanæ, doctrinam ejus imbuimus, et illud Hieronymi diximus: Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tue, id est, cathedre Petri communionem consocior, super illam fundatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum Dominicum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio ».

Flagitantibus etiam tertio loco Germanis, ut nonnullis oneribus, quibus ab Sede Apostolica premi aiebant, levarentur, pius Pontifex eorum votis respondit, cumque profiterentur Germanicam nationem levatam ex nonnullis statutis Basileæ editis, que Albertus rex admiserat, decrevit² ut gesta omnia ad diem litteris adscriptam firma ac rata essent, neque ab ullo quavis prædido auctoritate possent infringi. Quod vero ad futuram eorum observantiam attineret; cum quidam præsules quererentur, ex iisdem decretis nimis se gravatos, consulturum se illis legati opera sponndit hisce litteris, que a Nicolao proximo anno sunt corroborate³:

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad tranquillitatem et commoditatem omnium Christi fidelium, et præsertim nationis Germanicæ, quam Apostolica Sedes singulari affectione prosequitur, diligenti studio intendentes, ea libenter concedimus per que ipsius nationis personarum quieti et commoditatibus consulatur. Sane ad instantiam charissimi in Christo filii nostri Frederici Romanorum regis illustris, et venerabilis fratris nostri archiepiscopi Maguntini, ac dilecti filii nobilis viri Frederici marchionis Brandeburgensis, per alias nostras litteras nonnulla circa Concilium Constantiense ejusque decreta, necnon futuri convocacionem Concilii mentem nostram concernentia, declaravimus, prout in ipsis litteris plenius continetur. Super aliis autem decretis Basileæ editis, et per claræ memoriæ quondam Albertum Romanorum regem acceptatis, ex quorum observantia natio ipsa Germanica ex pluribus gravaminibus dicitur relevari, contenti sumus, volumus et decernimus, quod omnia et singula vigore decretorum hujusmodi cum suis modificationibus acceptatorum per eos, qui illa acceptaverunt, vel acceptantibus in natione præfata adhæserunt, usque in presentem diem,

¹ In tractat. que ext. in Baluz. in Pio II. Constit. 10.

² Lib. XXXVI, p. 508. et Ms. Bibl. Vallæ. c. 20. lit. B. num. 19 p. 5 et 10. — ³ Ibid.

quomodolibet gesta vel acta sunt, cum omnibus inde secutis, rata, firma et inviolabilia persistent, nec in posterum a quoquam quavis auctoritate cassari vel annullari, aut in irritum quovis modo valeant revocari, quodque omnes et singuli, qui usi sunt illis, aut in vim dictorum decretorum a die acceptationis eorundem quicquam consecuti sunt, securi sint et quieti, nec propterea impedi, turbari aut molestari possint quomodolibet in futurum.

« Super observatione vero et modificatione decretorum eorundem, cum nonnulli praelati nationis praefatae, ex eisdem decretis gravatos se fore nobis conquesti sint, cumque in illis, Apostolicae Sedi, quae multum in suis juribus ex ipsis decretis gravata dignoscitur, recompensatio promissa sit, decrevimus legatum nostrum cum sufficienti potestate, ad partes Germaniae hujusmodi transmittere, qui mediantibus rege, archiepiscopo et marchione praefatis, ac aliis ejusdem nationis principibus et praelatis, cum quibus fuerit opus, super observantia et modificatione decretorum hujusmodi, necnon super provisione Sedis Apostolicae faciendis tractare poterit, et finaliter concordare, promittentes interim et indulgentes quod omnes et singuli, qui praefata decreta receperunt, vel recipientibus, ut praemissum est, adhaeserunt in praefata natione, illis scilicet cum modificationibus, quibus recepta sunt, libere et licite uti possint, quos etiam circa singula praemissa mantineri et defensari volumus, donec per legatum hujusmodi, ut praedictum est, concordatum fuerit, vel per Concilium, quod ad praedictorum regis, praelatorum et principum exhortationem convocare proponimus, aliter fuerit ordinatum, non contraventuri, nec contravenientibus consensuri quovismodo. Speramus autem et a certo tenemus, dictos regem, archiepiscopum, marchionem et alios principes et praelatos tanquam devotos ipsius Sedis, non passuros medio tempore Romanam Ecclesiam remanere in suis juribus spoliata. Hanc autem concessionem ad eos, qui declarationi vel obedientiae per suos praelatos sive superiores nobis factae, aut infra sex menses faciendae, se opponerent aut illam acceptare recusarent, nullatenus extendi volumus, vel eis opitulari; nos enim ex nunc irritum decernimus et inane, si secus super iis a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Domini MCDXLVI, non. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ».

7. Quarto demum postularant Fridericus et alii, de quibus supra memoravi, ut Jacobus Treverensis et Theodoricus Coloniensis archiepiscopi in statum pristinum restituerentur: quibus annuit Eugenius, si illi, prius damnata perfidia, Romano Pontifici uti Christi vicario

fideles se in posterum, et obsequentes futuros pollicerentur¹:

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad ea, quae ad reductionem subditorum omnium, pacem et tranquillitatem fidelium spectant, dirigentes aciem mentis nostrae, illa libenter agimus, per quae devolis nostris et Ecclesiae placeamus, et Sedis Apostolicae benignitas latius diffundatur. Sane charissimus in Christo filius Fridericus rex Romanorum illustris ac venerabilis frater noster, archiepiscopus Maguntinus, et dilectus filius nobilis vir Fridericus marchio Brandenburgensis sacri imperii electores, aliique nonnulli praelati et principes nationis Germanicae pro bono pacis et concordiae, et ad tollenda scandala nationis praefatae nobis humiliter supplicarunt, prout in capitulo, praesentibus de verbo ad verbum inserto continetur, sequitur et est talis: Item omnia et singula per ipsum dominum Eugenium papam, durante animorum suspensione, praedicta contra et adversus reverendissimos in Christo Patres dominos Jacobum Treverensem et Theodoricum Coloniensem archiepiscopos sacri Romani imperii principes electores, eorumque Ecclesias, jura et dominia, ex causa neutralitatis vel alias quacunque causa innovata, volentibus ipsis in declaratione pro ipso domino Eugenio faciendae, cum regia majestate et aliis principibus electoribus concurrere, revocabit, cassabit et annullabit, ac eos per suas litteras cum Ecclesiis, dominiis ac juribus hujusmodi in pristinum statum reponet in forma necessaria et opportuna. Nos igitur sperantes, quod hoc cedet ad statum Ecclesiae, pacem et tranquillitatem nationis praedictae in praefatorum, regis, archiepiscopi, marchionis aliorumque praelatorum et principum hoc petentium complacentiam, tenore praesentium promittimus bona fide, quod quando ipsi olim Treverensis et Coloniensis archiepiscopi ad gremium nostrum et Ecclesiae venientes cum regia serenitate et aliis electoribus praedictis in declaratione pro nobis faciendae, ut praefertur, concurrerint, nobisque plenam et debitam obedientiam praebuerint, ac pro vero Jesu Christi vicario recognoverint, ipsos ad praedictas Ecclesias, absque ulla exceptione aut oppositione restituemus, ac in pristinum statum reponemus juxta tenorem capituli superius descripti. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, non. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ». Quae Eugenii litterae postea similiter a Nicolao V rata habitae fuerunt².

Cum haec quae retulimus Eugenius in ipso aestu morbi quo implicitus erat, concessisset, nationis Germanicae ad Romanae Ecclesiae conjunctionem amplectendam pellicienda studio,

¹ Nicol. V. l. II. Bullar. sect. an. 4. p. 5. — ² Ibid.

neque ea, quam optasset, maturitate consilii librare et perpendere potuisset, sollicitus ne qua forte offensio inde in Christiana re exoriretur, atiquidve detrimenti caperet Sedes Apostolica, publicis litteris edixit¹ nolle se, ut per quævis responsa concessave, jura Romane Ecclesie ac prerogativæ ullo modo labefactarentur.

« Eugenius episcopus, etc. ad futuram rei memoriam.

« Decet Romani Pontificis prudentiam, que per eum juxta qualitatem temporum aguntur, taliter moderari, ut eis Sedi Apostolicæ aut Romane Ecclesie nullum præjudicium generetur. Sane cum charissimus in Christo filius Fridericus rex Romanorum illustris, ac venerabilis frater noster archiepiscopus Maguntinus, et dilectus filius Fridericus marchio Brandeburgensis, sacri imperii electores, nonnullique alii nationis Germanicæ prelati et principes, quædam petiverint a nobis fieri, quæ necessitas ipsa et Ecclesie utilitas, ut eos ad nostram et sanctæ Romane Ecclesie unitatem et obedientiam alliciamus, nos concedere quodammodo compellit, nos ad vitandum omne scandalum et periculum, quod exinde sequi posset, nolentes aliquid dicere aut confirmare vel concedere, quod esset contra sanctorum Patrum doctrinam, vel quod vergeret in præjudicium hujus sanctæ Apostolicæ Sedis, quoniam propter imminentem nobis ægritudinem non valemus omnia per eos petita et per nos concessa, cum ea integritate judicii et consilii examinare et ponderare, quæ rerum magnitudo et gravitas requirit, lenore præsentium protestamur, quod per quæcumque a nobis dictis regi, archiepiscopo, marchioni, prelati, principibus ac nationi, responsa et respondenda, concessa et concedenda, non intendimus in aliquo derogare doctrinæ sanctorum Patrum, aut præfate Sedis privilegiis et auctoritati, habentes pro non responsis et non concessis quæcumque talia a nobis confingerit emanare. Nulli ergo, etc. Datum etc. v. Februarii, anno xvi ».

8. *Nicolaus Tolentinus sanctorum Catalogo adjectus.* — Paucos ante dies quam in morbum incidere, nimirum Februario ineunte, in san-

ctorum numero collocavit B. Nicolaum Tolentinum, qui Eremitarum S. Augustini instituta coluerat, et sacram eam familiam suis virtutibus ac miraculorum splendore illustraverat (1). Exstat editum² ea de re Diploma, cujus, cum in omnium manibus versetur, præcipuam tantum partem afferemus.

« Universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis, salutem, etc.

« Ad vitæ vesperam veniens divinitus audire meruit: *Euge, serve bone, intra in gaudium Domini tui*; sic granum frumenti cadens in terram et mortuum, uberem consurgit in spicam, sic botrus in foreulari calcatus liquoris redundat in copiam, sic regnum eorum percipitur, et sancti per fidem sublimia regna vicerunt. Verum quia decebat divinam magnitudinem bonitatis, ut quem in terris præclaris ornavat virtutibus, in caelis regnare certis testimoniis probaretur, nullis cum magnisque miraculis dum viveret et post obitum clarum fecit, quorum quædam dignissimis probatis festibus, onerosæ multitudinis vitandæ gratia, duximus præsentibus annotanda.

« Quidam adeo in sinistro latere perditus erat, ut nec illius manum aut pedem posset quovis modo movere, aut quidquam ex oculo sinistro videre, post plurimum medicorum antidota atque collyria in vanum experta, sanctus sic latus illud crucis signaculo feligit, viroque illi benedixit, qui statim e grabato surgens sanatus est videns et integre liberatus: quædam vero mulier triennio continuo sanguinis fluxum patiens ad Nicolaum veniens, et manum illius devotissime osculans, precabatur eum, ut preces ad Dominum pro illius sanitate recuperanda porrigeret, sanctus ipse illam crucis signo signavit et liberata recessit, et hæc ante obitum.

« Post obitum vero, cum puer quidam annorum quatuor in canale molendini cecidisset, et intra rotam et aquam per spatium temporis, quo communiter quis bene ambulans milliario ambulasset, continuo jacuisset, inde tandem laboriose extractus mortuus et pro mortuo repulatus, emissio prius per malam voto, quod

¹ Lib. xxvi. p. 49. et Ms. Bullar. divers. p. 146.

² Est. in Bullar. in Eug. IV. Const. 27.

(1) In Diario rerum Urbis Romæ, quod Stephanus Infessura ejusque majores scripserunt, vulgavitque primum Eecardus inter historicos mediæ ævi, et ex illo Muratorius *Ber. Ital.* tom. III, p. 2. S. Nicolaus Tolentinus Ordinis Eremitarum S. Augustini adjectus inter sanctos legitur anno superiori MCDXLVI die v. Junii, eidemque auctori, utpote suorum temporum res describenti, plena fides addenda est. Forte tamen Pontificum ea de re Diploma ignota de causa retardatum non nisi sequenti anno MCDXLVII, die prima Februarii, ut liquet ex Annalibus, prodit. Obierat S. Nicolaus sæculo superiori ineunte, anno scilicet MCCCLVI, die x. Septembris, qui natus hec in oppido S. Angeli ditionis Firmane, ex diuturno tamen Tolentino contubernio cognomen traxit. Verum ab eo gestarum historiam rudi stylo ab Augustiniano quodam monacho digestam Surius pro suo more nonnihil expositam dedit ad diem x. Septembris. Antonius Pagi in *Continuatione Diarii Pontificum Romanorum* ab ejus patris cepit suspicatur Bullam illam Pontificam, qua inter sanctos inseritur S. Nicolaus, apud annalistam nostrum relatam, corruptas temporis notas præferre. Cum enim, ait, curiæ stylus annum e Martio tunc inciperet, annos MCDXXVII l. cendis Februarii adjectus annum redderet MCDXLVIII, quo Eugenius jam obierat. Quare pro anno M. DXLVII reformandum censet MCDXLVI, ex quo certifici S. Nicolao die kal. Februarii anni MCDXLVII divinos honores decretos fuisse. Hanc aut eruditi annotationem admittit; sed hinc colligendum mihi sumo indicium certum de anno quo S. Nicolaus in sanctorum Album adscriptus fuit, ahuncle quam ex litteris Pontificis repetendum esse. Id vero nemo melius designare potest, quam illum temporum scriptor Infessura, qui ipsa Pentecostes die v. Junii anni M. DXLVI consecratum affirmat.

si restitueretur vite auxilio B. Nicolai, illum supra sanctum tumulum habitum religionis indueret, adjuvante sancto predicto, vivus apparuit. Vir insuper quidam inventus in domo sua suspensus et mortuus, precibus et voto per ejus uxorem ad B. Nicolaum emissis, factus est vivus, et ex tunc diutius supervixit. Quamplurima miracula tam in vita quam post ejus obitum fecit, pluresque homines utriusque sexus a morte resuscitavit, caecos illuminavit, et ab oculorum infirmitatibus liberavit, contractos et protractos membris et claudos erexit, paralyticos a membrorum impotentia sanavit, et a tremore capitis et membrorum, demoniacos, captivos, incarceratos cum apparitionibus et revelationibus liberavit, cadentes et allisos a naufragiis, ac captivate personae, a perditione honorum, a febribus, ab ecetica, ab hydropisi, a podagra, a doloribus illorum et stomachi ac cordis, aliisque infirmitatibus liberavit pristinaeque sanitati restituit. Quae omnia trecenta et unum miracula, ad quarum probationem examinati fuerunt trecenti septuaginta et unus testes, in Registris annotata coram nobis in publico consistorio relata fuerunt. His itaque ac aliis miris operibus sancti hujus adstruentibus sanctitatem et Christianae fidei veritatem, miraculorum lingua loquente, concurrat ad nos undique populus, crevit de his fama et devotio: laudatur Dominus, de salutaribus gratiis auctori gratiae referuntur. Invaluit super his vox communis et celebris et plurimorum, vox exultationis etiam praelatorum nobis intonuit et nostra auctoritate inquisitionem fieri super dictis obtinuit. Primum quidem venerabili fratri Joanni episcopo Praenestino et dilectis filiis nostris Joanni tit. S. Laurentii in Lucina presbytero, et Prospero S. Georgii ad Velum Aureum diacono cardinalibus commisimus, ut veritatem praemissorum et de miraculorum continuatione inquirerent diligenter. Quorum relata, etiam continuationis miraculorum probata veritas nos et venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales, et sancti ejusdem vita mirabilis miraculis et meritis gloriosis instruxit.

« Et quia plura et majora de sancto ipso comperimus, quam insinuata fuissent, de fratre nostrorum consilio et assensu, plurimis Ecclesiae praelatis adstantibus, de omnipotentis Dei virtute et BB. Apostolorum Petri et Pauli ac nostra auctoritate confisi, eundem beatum Nicolaum sanctorum confessorum Catalogo duximus adscribendum. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur attente, per Apostolica scripta vobis praecipiendo mandantes, quatenus quarto idus Septembris, quo sanctus ipse migravit ad Dominum, festum ejusdem devote et solemniter celebretis, etc. » Peccatorum indulgentiam tribuit ipsius sepulchrum recurrente quot annis die illi sacro religiose

audituris. « Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDXLVII, kal. Februarii anno XVI ». Qui in hunc annum incidit, quocirca miror haec a nonnullis scriptoribus recentioribus accuratissimis in superiorum annum conjici.

9. *Ecclesia Wilzenacensis privilegiis ditata ob insigne Eucharistiae miraculum.* — Indulgentiarum quoque praemia proposuit extremo Pontificatu suo Eugenius iis, qui parochialem Ecclesiam Wilzenacensem Havelbergensis diocesis lustrassent, ad fidelium pietatem in sanctissimum Eucharistiae sacramentum accendendam; in eo enim templo magna cum veneratione servabatur sacrosancta Eucharistia, tribus formulis divinitus sanguine delibatis distincta, cum linteo ex parte ambusto, qua de re insignes sunt subjectae Apostolicae litterae:

« Universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis, salutem.

« Quamvis de cunctis orbis Ecclesiis et ipsorum conservatione, prout ex debito injuncti pastoralis officii tenemur, sollicite cogitemus, tamen ad parochialem Ecclesiam loci de Wilzenach Havelbergensis diocesis tanto singularius afficimur, quanto ipsam in illis partibus excellentiorem, et propter sacratissimum corpus Domini nostri Jesu Christi in carnem miraculose transformatum, inibi reconditum a Christi fidelibus, majori veneratione et devotionis frequentatione novimus honorari. Unde Christi fideles ipsos quibusdam alliciendo numeribus, indulgentiis videlicet et peccatorum remissionibus, paterna clementia invitamus ut ipsam Ecclesiam ab eisdem fidelibus majoris devotionis frequentatione veneretur; etiam ad debitum divinae Majestatis honorem, de cuius dulcedine, agris medicina, languentibus solamen ac reis culpa remedium, et cunctis ipsius patrocinium implorantibus misericordiae rivulus noscitur emanare. Cum itaque, sicut accepimus, dudum sexaginta annis et ultra jam decursis, in praedicta Ecclesia per nonnullos sacrilegos et violentos incendiarios, hunc penitus ignis voragine consumpta tres parvae hostiae consecratae, quae pro infirmis reservabantur in quodam corporalis pro parte combusto repertae fuerint, sanguine respersae, non sine magna etiam tunc viventium fidelium admiratione, et ob transformationem hujusmodi, tot miracula in dicta Ecclesia operatus sit omnipotens Deus, ut dictae memoriae Carolus imperator tunc in humanis agens, necnon Franciae, Angliae et Bohemiae reges, aliique duces et principes saeculares, necnon aliae litteratae et insignes personae in numero copioso ad dictam Ecclesiam devotionis causa confluerint, et quamplures eorum affirmarint, etiam medio juramento se in eorum infirmitatibus omni humano destitutis subsidio, ad invocationem divini nominis offerentes se praedictam Ecclesiam, ob

venerationem sacramenti hujusmodi, devote visitaturos, suarum petitionum celerem fuisse consecutos effectum, et episcopus Havelburgensis, cum multis aliis episcopis rei tam praeclara et mirabili contradicere non volentes, illam approbaverint, ac ipsam Ecclesiam visitantibus diversas et plures indulgentias concesserint, sitque tam episcoporum loci et nobilium, quam populorum ad eandem Ecclesiam confluentium donationibus et obligationibus praefata Ecclesia solemniter reaedificata, cultusque divinus copiose inibi restauratus fuerit, propter quae, ut verisimiliter creditur, divina beneficia usque ad hodiernum diem in praefata Ecclesia indesinenter exuberant ad Dei laudem et fidelium salutem, ac fidei Catholicae in partibus illis approbationem, nos dilecti filii nobilis viri Frederici marchionis Brandenburgensis sacri imperii archicamerarii, sub cujus temporali dominio, sicut accepimus, praefatus locus consistit, quique ad eandem Ecclesiam singularem gerit devotionis affectum, nobis super hoc humiliter supplicantis in hac parte supplicationibus inclinati, ac praemissorum consideratione cupientes ut Ecclesia ipsa in suis structuris et aedificiis conservetur, ac in illa laudes solennes Altissimo jugiter exsolvantur, et ut fideles ipsi eo libentius causa devotionis confluant ad eandem, necnon ad conservationem illius manus promptiores porrigant adiutrices, quo ex hoc ibidem dono caelestis gratiae conspexerint se refertos, de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere poenitentibus et confessis, qui in Nativitatis, Circumcisionis, Epiphaniae, Resurrectionis, Ascensionis et Corporis Domini nostri Jesu Christi, ac Pentecostes, necnon Annuntiationis, Purificationis, Assumptionis et Visitationis beatae Mariae Virginis, ac Nativitatis Joannis Baptistae, necnon Petri et Pauli praedictorum, ac in S. Bartholomaei festivitatibus et in celebritate Omnium Sanctorum, ac per ipsarum Nativitatis, Epiphaniae, Resurrectionis, Ascensionis et Corporis Domini, ac Annuntiationis, Purificationis, Assumptionis et Nativitatis beatae Mariae, necnon Nativitatis beati Joannis, ac Apostolorum Petri et Pauli ac S. Bartholomaei praedictorum festivitatum octavas, et per sex dies dictum festum Pentecostes immediate sequentes, praedictam Ecclesiam devote visitaverint annuatim, et ad conservationem hujusmodi manus porrexerint adiutrices, in S. Bartholomaei septem annos, et totidem quadragenas, in singulis vero aliarum festivitatum et celebritatum praedictarum, quatuor annos et totidem quadragenas, octavarum vero, et sex dierum praedictorum diebus quibus Ecclesiam ipsam visitaverint, manusque adiutrices porrexerint, ut praefertur, centum dies de injunctis eis poenitentibus, misericorditer relaxamus, et ni-

hilominus ut fideles ipsi indulgentias hujusmodi uberius et salubrius consequi valeant, ac illae eis amplius fiant profuturae, rectori pro tempore existenti, ac duobus idoneis capellanis saecularibus ejusdem Ecclesiae ad id per ipsum rectorem pro tempore deputandis, omnium et singulorum ad dictam Ecclesiam pro consequendis indulgentiis quaecumque et undecumque confluentium auctoritate Apostolica confessiones audiendi, illisque auditis pro commissis, nisi alia fuerint, propter quae Sedes Apostolica merito fuerit consulenda, debitam absolutionem impendendi et injungendi poenitentiam salutarem, plenam et liberam licentiam concedimus pariter et facultatem, praesentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDXLVI, VI non. Januarii, Pontificatus nostri anno XVI ».

10. Per motus ejusdem Friderici marchionis precibus Pontifex Havelbergensi et Lubecensi episcopis permisit, ut cum sacrae illae species divinitus cruentatae cursu temporis labefactari possent, si illa divinae conducere gloriae, sacerdoti qui Ecclesiae Vilzenacensi praesesset, potestatem facerent, ut sacramentum hostiam inter illas, quae sacro stillaverant sanguine, reponere, Christianisque cultoribus diebus constitutis ostendere, atque etiam renovare posset.

« Venerabilibus fratribus Havelbergensi et Lubecensi episcopis, salutem.

« Exhibita nobis nuper pro parte dilecti filii nobilis viri Frederici marchionis Brandenburgensis petitio continebat, quod cum dudum sexaginta annis decursis, et ultra, etc. ut in alia iisque consecutos, etc. (nimirum superiori a nobis paulo ante allata). Et sicut eadem petitio subungebat, si hostiae transformatae praedictae singulis diebus quibuslibet ipsam Ecclesiam visitantibus ostendi deberent et ostenderentur, ex frequentatis ostensionibus hujusmodi possent forsitan hostiae praedictae in earum qualitatibus alterari, vel si non ostenderentur, fidelium devotio forsitan cessaret, quare pro parte ejusdem marchionis, asserentis praedictum locum ejus temporali dominio subesse, nobis fuit humiliter supplicatum, ut super iis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur hujusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis expediens videatur, quod infrascripta concessio fiat, super quo vestras conscientias oneramus, rectori dictae Ecclesiae, qui est et pro tempore erit, quod unam aliam hostiam consecratam apud ipsas hostias transformatas ponere, sicque positam, prout visum fuerit, renovare, et fidelibus praedictis singulis anni diebus ostendere libere et licite possit et valeat auctoritate nostra concedatis, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apo-

licis, cæterisque contrariis quibuscumque. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLV. non. Februarii, Pont. nostri anno XVI ». Petiit etiam id marchio, ut Præmonstratensibus, apud quos purus religiosæ disciplinæ nitor defecerat, amotis, ex Ecclesiis Brandeburgensi et Havelbergensi canonicorum sæcularium collegium, ut in aliis Ecclesiis, institueretur : nec dissensit Eugenius, rei enim pertiendi provinciam prædicto episcopo Lubecensi dedit. Quam longe aberrarunt a Friderici religiosissimi principis pietate successores, qui ab impostoribus decepti a majorum fide desciverunt, eoque impietatis prorupere, ut divinam Eucharistiam cæteraque Ecclesiæ sacramenta sint adspernati !

Sed ad studia ab Eugenio in augenda pietate adhibita redeamus. Apostolicum ejus exstat Diploma, quo Christi fideles ad adeundam Ecclesiam, cui Delfoli nomen erat, sacris præmiis incitavit, cum in ea divinus cultus oppidanorum insigni laude floreret : « Quia, inquit, sicut accepimus, ejusdem oppidi incolæ certas missas singulis Jovis ad laudem et reverentiam sanctissimi corporis Domini nostri Jesu Christi cum certis responsoriis et antiphonis, ac Veneris in memoriam Dominicæ passionis summa missa in dicta Ecclesia finita, videlicet responsorium : *Tenebræ factæ sunt*; et Sabbatinis diebus de gloriosa Virgine Dei genitricæ Maria cum certis etiam responsoriis, necnon Dominicis et aliis singulis diebus per anni circulum in occasu solis, *Salve Regina*, aut aliam antiphonam de Domina nostra, juxta exigentiam temporis, ad laudem et gloriam nominis Domini nostri Jesu Christi, Virginis Mariæ et Passionis præfatorum celebrari et decantari faciunt, etc. »

11. *Joannis e Poliacæ error reviviscens damnatur.* — Asserendæ præterea orthodoxæ fidei studio ductus, cum nonnulli falsa Joannis e Poliacæ dogmata renovarent, qui docuerat illos, qui apud religiosos viros, noxas sacra exomologesi expiassent, iterum ad illa parochis aperienda obstrictos, quamvis jam ante Joannes XXII eum errorem, adhibito cardinalium et doctorum consilio, damnasset, cumlarentque illum errorem aliis novis, atque affirmarent ambiguum ac minime exploratum esse, an valeret sacra confessio apud sacerdotes religiosos peracta : proinde cum id, quod dubium est, sit in tanta re prætermittendum, devincire se lethali noxa, qui alii quam parochio crimina patefaceret, graviterque delinquere religiosos viros, qui hac de re privilegia a Sede Apostolica elicerent, pariterque Pontificem qui concederet peccare. Quos errores ut depelleret Eugenius præsulibus dedit mandata, ut ab illis qui falsa hæc tenerent dogmata spargerentque, constitutas in hæreticos penas repeterent.

« Universis et singulis venerabilibus fratri-

bus patriarchis, archiepiscopis, episcopis ac dilectis filiis electis ac abbatibus ubilibet constitutis, ad quos præsentibus pervenerint, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Dudum felicitis recordationis Bonifacius papa VII prædecessor noster in sua, quæ incipit : *Super cathedram* Constitutione sive Decretali, quam postea piæ memoriæ Clemens papa V etiam prædecessor noster in Viennensi Concilio innovavit et quæ subsequenter ad Eremitarum S. Agustini, et B. Mariæ de Monte Carmelo Ordinum fratres per Sedem Apostolicam extensa fuit, inter cætera statuit et ordinavit, quod in singulis civitatibus et diœcesibus, in quibus Prædicatorum et Minorum Ordinum fratrum loco consisterent, ac in locis ipsis vicinis, in quibus loca hujusmodi non haberentur, magistri et priores principales Prædicatorum, aut eorum vicarii, et generales ac provinciales ministri, necnon custodes Minorum Ordinum prædictorum ad præsentiam prælatorum ibidem se conferrent per se vel fratres, quos ad hoc idoneos fore putaverint, humiliter petitori, ut fratres, qui ad hoc electi forent, in eorum civitatibus et diœcesibus confessiones suorum subditorum confiteri sibi volentium audire libere valerent, et hujusmodi confitentibus, prout secundum Deum expedire cognoscerent, penitentias imponere salutaris, ac beneficium absolutionis impendere de licentia, gratia et beneplacito eorundem, præfatique magistri, priores ac ministri studerent eligere personas idoneas, sufficientes, vitæ probatæ, discretas, modestas atque peritas ad tam salubre ministerium et officium exsequendum, quas sic electas prælatis ipsis præsentarent vel facerent præsentari, ut de illorum licentia, gratia et beneplacito, in civitatibus et diœcesibus eorundem personæ sic electe hujusmodi confessiones sibi confiteri volentium audirent, et eis imponerent penitentias salutaris, ac beneficium absolutionis impenderent, prout in ipsa Constitutione sive Decretali plenius continetur.

« Et licet postmodum ad piæ recordationis Joannis papæ XXII etiam prædecessoris nostri notitiam deducto, quod quondam Joannes de Poliacæ magister in theologia sequentes articulos tenuerat, publiceque docuerat, videlicet quod confessi Fratribus licentiam generalem audiendi confessiones habentibus eadem peccata qua confessi fuerant, iterum proprio sacerdoti confiteri tenerentur, ac stante statuto : *Omnia utriusque sexus*, in Concilio generali, nec Deus vel Romanus Pontifex facere posset, quod parochiani non tenerentur omnes peccata sua semel in anno proprio sacerdoti, scilicet parochiali curato confiteri, quodque non posset papa generalem dare potestatem audiendi confessiones, imo nec Deus, quia confessus generalem habens licentiam teneretur eadem iterum suo proprio

sacerdoti veluti parochiali curato confiteri, dictus Joannes prædecessor a verbis : *Vas electionis*, exordium sumens, habita inde per plures sacre pagine professores examinatione diligenti, necnon de venerabilium fratrum suorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu, præfatos articulos tanquam falsos ac erroneos et a sana doctrina devios auctoritate Apostolica damnaverit et reprobaverit, ipseque Joannes de Poliano veris rationibus opinioni, quam dudum habnerat, contrariis et quibus respondere non poterat demonstratis, et eisdem articulos non esse veros affirmans, illos in consistorio publico, necnon ipsorum Joannis papæ et cardinalium præsentia revocaverit, tamen sicuti nuper fratrum Ordinum eorumdem lamentabili querela ad nostrum non sine displicentia gravi pervenit auditum, plures Ecclesiasticæ necnon aliæ sexus utriusque persone reprobus superstitiosaque hujusmodi articulos amplectentes, fideliumque animos inticere, ac eos ut fratribus Ordinum hujusmodi non conticeantur, et ab illorum devotione retrahere molientes, nedum prædictos, sed et alios etiam sacris canonibus omnino contrarios articulos adstruere publice non verentur, videlicet quod confessio fratribus sic electis admissis facta dubitabilis et incerta sit, unde tenentur omnes incertum dimittere, et sic solum confiteri suis sacerdotibus curam animarum habentibus sub pœna peccati mortalis ; et quamvis ipsi fratres admissi auctoritatem habeant confessiones audiendi et absolvendi ; tamen ad eos accedendi populus subjectus sine licentia proprii sacerdotis non habet potestatem. Fratres quoque privilegia pro confessionibus audiendis et sepulturis habendis petentes in peccato mortali, et Romani Pontifices illa Mendicantibus concedentes, sive confirmantes etiam in simili peccato et excommunicati essent, ac dicti fratres Mendicantes non pastores, sed fures, latrones et lupi censentur. Sacerdos autem curatus Mendicantibus confessiones audiendi licentiam dans, magis super ipso statuto : *Omnis utriusque sexus*, dispensat, quam papa fratribus licentiam tribuens juxta formam decretalis antedictæ.

« Nos igitur animarum, et alia, que præmissorum articulorum occasione, nisi prodeuntes inde confularentur errores, succedere possent pericula trepidantes, ac illis, quantum in nobis fuerit obviare cupientes, omnes articulos prædictos, una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus mature inspeximus, et per diversos in jure canonico doctores ac sacre pagine professores diligenter examinari fecimus, et quia protinus illos falsos et erroneos, ac eisdem adversos fore reperimus, illos de dictorum fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu, auctoritate Apostolica pro falsis, erroneis et adversantibus

sacris canonibus damnatos reprobatosque declaramus atque decernimus. Quocirca universitati vestre per Apostolica scripta mandamus quatenus singuli vestrum, quando super iis a quoquam prædictorum Ordinum Prædicatorum, Minorum et aliorum Mendicantium super præmissis privilegiatorum magistro generali, aut provinciali, ministro, vicario, vel aliud gerente officium, fueritis requisiti ad confutandos et reprimendos, ac penitus tollendos hujusmodi errores, prout in præfatis Decretali, sive Constitutione : *Super cathedram*, ac Extravagante : *Vas electionis*, continetur, diligenti studio atque cura provideatis ac intendatis, præfatasque Constitutiones integre servantes, faciatis ab omnibus inviolabiliter observari. Et si aliquos forsan hujusmodi damnatos, ut præfertur, articulos aut aliquem seu aliquos eorum pertinaciter asserere, vel tenere, seu prædicare invenietis, contra illos communiter vel divisim tanquam contra hæreticos et de Catholica fide suspectos procedere, necnon ipsos et eorum quemlibet juxta tantorum excessuum qualitatem per censuram Ecclesiasticam, et alia juris opportuna remedia auctoritate prædicta compescere studeatis, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, XVII kalend. Februarii, Pontificatus nostri anno XVI ».

12. *Corsicam juris Pontificii asserit Eugenius, qui et electioni Romani Pontificis, et quieti publicæ consulit.* — Inter hæc dilionis Ecclesiasticæ administrationi non defuit Eugenius ; nam ut Corsos, quos supra ad Romanæ Ecclesiæ imperium redactos vidimus, in officio contineret, compesceretque nonnullos, qui rebellibus cervicibus jugum dellectabant, Franciscum Angelum episcopum Feretranum summa auctoritate a se instructum, Corsicæ præfecit ¹.

« Venerabili fratri nostro Francisco Angelo episcopo Feretrano, insule nostræ Corsicæ, ejusque civitatum, terrarum et locorum omnium, pro nobis et Romana Ecclesia in temporalibus gubernatori, salutem, etc.

« Ad statum prosperum et tranquillum insule Corsicæ ejusque terrarum et locorum ad nos et Romanam Ecclesiam immediate spectantium, salubriter dirigendum, sollicito et paterno studio intendentes te in dicta insula, ejusque terris et locis de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium consilio et assensu, in temporalibus gubernalorem, cum officialibus, famulis, honoribus et oneribus, salariis per nos seu difectum filium Ludovicum tit. S. Laurentii in Damaso presbyterum cardinalem Aquileiensem, et camerarium nostrum declarando usque ad nostrum et Sedis

¹ Lib. XIV. p. 63.

Apostolicæ beneplacitum, auctoritate Apostolica tenore presentium facimus, ordinamus, constituimus et etiam deputamus, tibi que insulam et terras prelatas, ac cives, incolas et habitatores hujusmodi reducendi, necnon cum ipsis tractatus et capitula ac conventiones faciendi et concludendi, et eis sive aliquibus eorum, prout tibi videbitur, securitatem personarum et bonorum, et pro commissis excessibus, etiamsi crimen læsæ majestatis concernerent, in quantum ad publicum interesse spectant, impunitatem ac veniam promittendi et concedendi, ac processum litterarum et pœnarum, in quibus præmissorum occasione incidernit, sine alterius præjudicio, in integram restitutionem promittendi, tibi etiam beneplacito durante, ordinandi, statuendi, reformandi, mandandi, exercendi et exsequendi, necnon contra quascumque personas Ecclesiasticas et temporales, quæ a tempore assumptionis nostræ ad summi Apostolatus apicem usque ad præsentem diem, nobis (Ecclesiæ) et Sedi Apostolicæ rebelles ac inobedientes fuerint ac hodie existant, cujuscumque dignitatis, status, gradus, nobilitatis et conditionis existant, per viam inquisitionis vel alium modum procedendi, ac eosdem juxta excessus qualitatem corrigendi ac castigandi, et pœnis, de quibus tibi videbitur, mulctandi et puniendi, omniaque alia et singula, quæ ad honorem nostrum et ejusdem Ecclesiæ ac tranquillum statum prosperum et felicem civium, incolarum et habitatorum insulæ, terrarum et locorum prædictorum, ac eorum omnium, quæ ad hujusmodi gubernationis officium cognoveris pertinere, spectant (alienatione tamen bonorum immobilium et pretiosorum mobilium insulæ, terrarum et locorum prædictorum, eorumque jurium et perfluentiarum eorumdem tibi penitus interdicta) faciendi et exercendi », et infra, « plenam et liberam tenore presentium concedimus facultatem. Mandantes omnibus et singulis officialibus, civibus, communitatibus, universitatibus ac singularibus quibuscumque personis insulæ, terrarum et locorum prædictorum, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, nobilitatis aut conditionis existant, quatenus tibi in omnibus, quæ ad hujusmodi gubernationis officium pertinent, hujusmodi durante beneplacito, realiter et cum effectu pareant, obediant et intendant. Nos enim absolutiones, remissiones, sententias, sive pœnas, quas rite tuleris, seu statueris in rebelles, ratas habebimus et gratas, illosque faciemus, auctore Domino, usque ad satisfactionem condignam, inviolabiliter observari, non obstantibus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, etc. MCDXLVI, non. Januarii, Pontificatus nostri anno XVI ». Confirmavit postea in eadem Corsicæ præfectura episcopum ipsum Nicolaus V, et Corsis Pontificio nomine jus dicere imperavit.

Cæterum Eugenius adversa implicitus valetudine, cum morbum ingravescere adverteret, pia sollicitudine æstuans, ne qua post obitum suum alendi veteris schismatis, vel novi collandi oboriretur occasio, cum Basileenses plura de Pontificæ deligendo, ubi primum pastore orbata foret Ecclesiæ, decreta edidissent, illa omnia rescidit: tum sacrum purpuratorum collegium successorem ex legibus a Gregorio X et Clemente V editis atque in Lugdunensi et Viennensi Conciliis OEcumenicis confirmatis, in locum suum subrogare jussit hoc Diplomate promulgato¹.

« Ad futuram rei memoriam.

« Et si circa orbis Ecclesiarum et monasteriorum omnium, dum vacant, juxta nostris, divina dispenente clementia, commissum humeris Apostolatus officium per Apostolicæ providentiæ ministerium occurrere consueverimus, de Romana Ecclesiæ, quæ Ecclesiarum omnium mater est et magistra, ac illarum divina institutione primatum obinet, cui (licet immeriti) præsidemus, nos proculdubio propensioris cura studio excogitare convenit, ne ipsam, quam Christus sibi sponsam copulavit, et extra quam nemini salus est, variis ambiguitatibus submissam relinquamus. Hinc est, quod nos attendentes quod in civitate Basileensi, sub nomine generalis Concilii circa electionem Romani Pontificis, vacatione Sedis Apostolicæ occurrente, plura et diversa etiam per Sedem prædictam forsitan approbata emanarunt statuta, ordinationes et decreta, et etiam innovata fuerunt, diversas etiam excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliasque sententias, censuras et pœnas in se continentia præter juris communis dispositionem, quorum occasione, attentæ rerum et temporum conditione, si nos ab hac luce subtrahi contingeret, in electionis hujusmodi celebratione faciendæ plura et diversa pericula, divisiones et scandala verisimiliter exoriri possent in Ecclesiasticæ libertatis offensam, cunctorumque Christi fidelium præjudicium et jacturam, nos tantis periculis, prout ex alto nobis permittitur, occurrere ac fidelium ipsorum quieti consulere, necnon perversorum conatibus viam præcludere cupientes, omnium et singulorum statutorum, ordinationum et decretorum hujusmodi formas, etiamsi de illis, ac eorum totis tenoribus de verbo ad verbum specialis et expressa presentibus habenda foret mentio, pro expressis habentes, presentium serie volumus, et auctoritate Apostolica, ac ex certa scientia necnon potestatis nobis tradite plenitudine statuimus pariter et ordinamus, ut dum extremæ nostræ peregrinationis diem advenire contigerit, venerabiles fratres nostri sanctæ Romanæ Ecclesiæ tunc existentes

¹ I. b. xxvi. p. 48.

cardinales alias juxta felicis recordationis Gregorii X in Lugdunensi, et Clementis V Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum in Vienensi Conciliis generalibus circa hoc edita, statuta, et ordinationes ad Romani Pontificis successoris nostri electionem, juxta traditam eis a Domino intelligentiam, quos sub primo dictis statutis, ordinationibus et decretis nullatenus comprehendere, nec eis subijci decernimus, procedere, cæteraque circa hoc quomodolibet solita et opportuna facere et exequi libere et licite possint et valeant in omnibus et per omnia, ac si primo dicta statuta, ordinationes et decreta nullatenus emanassent, non obstantibus omnibus præmissis ac constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVI, VIII kal. Februarii, Pontificatus nostri an. XVI ».

Consulturus etiam publicæ paci, ne aliqui post ejus decessum tumultus Romanæ Ecclesiæ injicerentur, neve cardinales in diversas factiones abripi se sinerent, statuit Eugenius ¹, ut si ex eo morbo, quo laborabat, mortî occumbere confisisset, Ludovicus fil. S. Laurentii in Damaso presbyter cardinalis omnium arcium, pontificum, stationum tum Urbis tum Ecclesiasticæ ditionis custodiæ sacri cardinalium collegii nomine præesset, quas novo renuntiando Pontifici traditurus esset.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cupientes omnibus futuris scandalis, quantum cum Deo possumus, occurrere ac taliter in vita nostra ordinare, statuere, providere, quod quando Altissimo placuerit, ut debilitum naturæ solvamus, electio futuri Pontificis successoris nostri cum bona concordia et omnium cardinalium consensu fiat, omnesque cause abruptantur, per quas scandalum aliquod aut divisio inter eos oriri quomodo possit, volumus, statuimus, et tenore presentium auctoritate Apostolica, de plenitudine potestatis ordinamus, quemadmodum etiam præsenli die in camera nostra secretiori prædictis cardinalibus coram diximus, quod cum fides, devotio, prudentia, et in maximis, arduis ac ponderosissimis nostri et Ecclesiæ prædictæ (nimirum Romanæ) negotiis probata experientia dilecti filii Ludovici fil. S. Laurentii in Damaso presbyteri cardinalis Aquileiensis camerarii nostri nobis jam pridem cognita sit et probata, si quando casus nostri obitus acciderit, prædictus cardinalis et camerarius noster teneat, gubernet et fideliter nomine collegii cardinalium custodiri faciat omnes arces, rochas, fortalitia, portas, pontes, passus et turres Ecclesiæ, in quibuscumque locis, tam in Urbe, quam alibi constitutas, donec et quousque ad creationem Pontificis successo-

ris nostri, canonice deventum fuerit. Quo casu volumus, et prædicto cardinali et camerario mandamus, quatenus prædictas arces, rochas, fortalitia, portas, pontes, passus et turres, futuro successoris nostro canonice electo fideliter reddat et assignet. Nulli ergo, etc. Dat. XIV Februarii, anno XVI ».

13. *Eugenii papæ virtutes, obitus et laudes.* — Hæc decernebat gravissima pressus ægritudine Eugenius, quem prædixisse divinitus mortem sibi imminentem, antequam in ægritudinem incidere! anonymus narrat ejus Vitæ scriptor, patria Florentinus, cujus Ms. Ferdinandus abbas Ughellus eruditione clarus mihi præbuit, ubi plura referuntur, quæ vitæ sanctimonia eum excelluisse ostendant. Tradit in primis ipsum aspectu gravissimo et macie confecto, eo tamen pulcherrimo præditum fuisse, ut cum diebus festivis in conspectum populi se daret, spectantes pietatis sensu delibuti vix continerent lacrymas, seque adfuisse sapius, cum illo versiculum ¹ : *Adjutorium nostrum in nomine Domini*, inchoante, effusi populorum divinam opem inclamantium gemitus exaudirentur : tantam prætulisse majestatem, ut quodammodo divinitatis simulachrum videretur : divinis officiis cum maximo pietatis sensu interfuisse, eodemque delibutos fuisse circumstantes cardinales, viros utique sapientia clarissimos, ut celestem hierarchiam referrent : hunc autem in victu morem tenuisse Eugenium, raro vinum bibisse, sed aquam saccharo et exiguo cinnamomino conditam, et unico ferculo contentum fuisse, quod urgente fame nulla stala hora afferri jubebat : contemplorem auri eximium exstidisse, et nobiles Neapolitanos profugos divini amoris intuitu sustentasse : nepotes laicos in Pontificio palatio aluisse, iisque stipendiis contentos esse inussisse, quæ aliis Pontificiæ familiæ equitibus dabantur : ascivisse in cubicularios quatuor religiosos viros, duos nimirum ex Ordine S. Augustini, lolidemque ex monasterio S. Georgii de Alga, necnon clericum, hosque omnes excellenti pietate conspicuos, cum quibus horarias preces recitabat : in vili et aspero stamine corpus sternere solitum, incumbentemque pulvino, cum somnum abrupteret, libros perlegisse, ac propterea cubicularios ad excubias agendas certis horis dispositos fuisse : sanctitudinem cum dignitate conjunxisse : profusa liberalitate usum in pauperes, Dei servos humanissime excepisse, ita constantem ut nullus regum precibus ad rem minus æquam se flecti pateretur : Thome cardinali, cum illum Romæ exciperet, prædixisse ipsum sibi in Pontificatu successorum : labente vero decimo sexto Pontificatus anno, quadam nocte eum ad matutinas preces repetendas consurrexisse e lecto, atque ingens

¹ Lib. XXVI, p. 50.

² Eugenii Vit. script.

suspirium ab imo duxisse pectore, nec viros religiosos adstantes illum compellere ausos, tum ipsum iussisse ut perfectis precibus causam suspiriorum exquirent, quibus peractis, significavit impendere ultimam vite suae metam, quandoquidem eremita, qui ipsi agenti in monasterio S. Georgii de Alga cardinalatum et Pontificatum praedixerat, adiuuisset, labente decimo sexto Pontificatus anno moriturum, atque ideo si quis quippiam expeteret, posceret ab ipso antequam vitam dimitteret: deinde proxima luce claudi iussis foribus Basilicae S. Petri, descendisse in eam cum suis, ac sepulchri locum ad latus sepulchri Eugenii III designasse: reversum in cubiculum paulo post morbo correptum omnibus sacramentis se communicasse. Cumque a religiosis viris cinctus esset, inter puncta suspiriis voce versoque ad eos vultu dixisse fertur: « O Gabriel, quanto magis conduxisset animae tuae salutem, ut nunquam cardinalatum nec Pontificatum obtinisses: sed in tuo monasterio religiosam disciplinam colisses! » Deinde effusus in preces animam Deo reddidit. Addit auctor se redegisse in compendium ejus Vitam, cum de rebus memoria dignis ab eo gestis volumen ingens conscribi potuisset.

Illuxit vero dies VII kal. Martias cum ad Deum migravit, de quo haec S. Antoninus¹: « Deum ex ea infirmitate febris post decimum sextum sui Pontificatus annum, relatis suae, ut ferebatur, sexagesimum sextum (a pluribus aliis sexagesimus quartus enumeratur), integro sensu atque adspectu in Domino obdormivit anno MCDXLVII. Haec auctor qui, ut ex ipso audivimus,

aderat. Imo refert apud Laurentium Surium² ejusdem sancti Vitae scriptor Eugenium paulo postquam invitum illum ad Florentinum archiepiscopatum extulerat, Florentia ad Urbem exivisse, non modo ut familiari ejus consuetudine uberius recreari posset, verum etiam, ut in ampliori dignitatis gradu, ut ferebat fama, virum sanctum collocaret, voluisseque, ut sibi decumbenti semper adesset, ac tandem Penitentiae, Eucharistiae, Extremaeque Uctionis sacramenta praeretur; subdit de justis funebribus Eugenio persolutis idem S. Antoninus³: « Defuncto igitur Eugenio, exsequia solennes celebratae sunt in Ecclesia S. Petri per octo dies, ut moris est, ubi et defunctus sepultus est in pavimento, sed postea mausoleum marmoreum honorificum super eum constructum est ». Sprevisse illum³ sepulchri magnificentiam, sed cardinalem Franciscum nepotem suo amori magis, quam patrum modestiae morem gessisse, testatur affixum Epitaphium.

Eugenius jacet hic Quartus, cor nobile ejus
Testatur vitae splendida facta sua.
Ibis ante sacros se praebuit alter ab ortu,
Alter ab occasu Caesar uterque pedes:
Alter ut accipiat fidei documenta Latina,
Alter ut aurato cingat honore caput.
Quo duce et Armenii Graiorum exempla secuti,
Romanam agnorunt Aethiopesque fidem.
Inde Syri atque Arabes, mundique e finibus Indi:
Magna, sed hoc animo cuncta minora suo.
Nam valida rursus Teucros jam classe petebat,
Dum petit, ast illum sustulit atra dies,
Qui semper vanos tumuli contempsit honores,
Atque haec impressa: Condite, dixit, humo.
Sed non quem rubro decoraverat ille galero,
Non hoc Franciscus strips sua clara tulit,
Susceptique memor meriti tam nobile, quod nunc
Cernis, tam praestans surgere jussit opus (1).

¹ S. Ant. III, p. III, XXII, c. 11, § 17.

² Sur. I, III, die II Mart. — ³ S. Ant. ubi sup. — ³ Plat. in Eng. IV.

1) Eugenius IV hoc anno, mense et die in Annalibus indicatis, evolavit ad superos, quod de viro sanctissimo iudicium omnes ferunt quotquot res ejus rutime norunt; cum pretatis fuerit eximia, in victu, cultu corporis et reliquis voluptatibus moderatissimus, ut ex iis quae annalista exhibuit intelligimus. Vitis illi datur ab Aenea Sylvio; « quia sine mensura erat, et non quod potuit, sed quod voluit aggressus est ». Forte tamen proferebat Aeneas tunc cum haec per concionem ad regem Fridericum (haec enim dixit cum legationis suae quam hoc anno Romae obiit regi exponeret) addiditior erat Germani qui de Pontifice querebantur, quod *Sigismundo Caesari bellum intulisset*: quod etiam *electores imperii* (quod obedientiam summo Pontifici tandem suspenderant, quoadusque de schismate Basileensi cognosceretur) *non reliquit intactos*, quae omnia Aeneas Sylvius in eadem oratione sua exprimit. Eo igitur in hac sua de Eugenio censura Aeneas respexit. Accusatus est etiam, quod amicitias ita constanter colisset, ut oha pariter non facile deponeret, quod comprobant exemplo Nicolai cardinalis titulo Sancti-Marcelli quem in gratiam Alfonsi regis exilio relegavit, nec in ipso moris articulo, quamvis rogatus, restituere voluit. Insuper cardinalem alterum Joannem Vitelleschum per insidias apprehensum gladio confodiendum curavit. Factum tamen suum de Nicolao cardinali ab exilio non revocando probabilibus argumentis idem Eugenius apud Aeneam Sylvium in eadem oratione, quae vulgata adeo creverat, ut in discrimen totam Ecclesiasticam ditionem posuisset, siquidem turbulenta illa consilia fovisset, quae vulgaverat fama de viro mors atque perditissimi, ut Lehus Petronus in suo Diario annum MCDXLV asseruit. Eugenio Vitam ad annum usque MCDXLV anonymus quidam coevus perdidit, vulgavitque Baluzius Miscellan. tom. VII, cui ille et Bullam Eugenii, et Orationem Aeneae Sylvii, cuius supra meminimus, adiecit. Vitam alteram Eugenii ex Ferdinando Ughello acceptam praesto habuit annalista, ex qua subinde dedit excerpta. Epistolam denique de morte Eugenio papae scriptam a Modesto eiusdem Pontificis a cubiculo e Codice Ms. P. Alexandri Berti, sodalis olim mei dilectissimi, nunc vero importuno lato erepti, viri eruditi, dedit Muratorius *Res. Ital.* tom. III, part. II, col. 902.

Cum defuncto patri novendiali funere cardinales pro veteri more parentassent, die IV Martii in conclave secesserunt de Pontifice eligendo deliberaturi. Ac primo in cardinalem Colummam inclinare quidam visi sunt, teste Aenea Sylvio in Oratione de qua supra, sed resistens aliis, favor in Thomam presbyterum cardinalem tit. Sanctae Sabinae versus est, ut legitur in litteris Nicolai V ad Carolum VII Gallorum regem de electione sua datis apud Bacherium Spicileg. tom. III, pag. 767. Hunc intra biduum populi communibus votis Pontificem renuntiaverunt, die VI Martii, ut ex Diario Leli Petroni, in ea electione desistente, intelligimus. Secundum haec, die XVIII ejusdem mensis, solemniter ritu Pontificum coronam assumpsit, ut in Diario Infissurae adnotatum est. Porro Thomas ex patre Pisano, matre Sarzanensi, Pisis natus, brevi patre orphelinus apud matrem et vitricum educatus fuit; unde Sarzanensis dicitur. Est autem Sarzana urbs in Liguria ad Macram fluvium, tunc Lucensis, modo Ligurici Genuensis subdita, quo episcopalis Lunensis cathedra, non ante multa saecula, Luna urbe ob aeris malignitatem deserta, translata fuit. Nicolai Vitam tribus libris complexus est Janotius Manellus Florentinus, eamque praesto habuit annalista, sed integram Muratorius *Res. Ital.* tom. III, p. 2 primum vulgavit.

14. His addimus quae de funere illius libro XVII Bullarum Nicolai V praetixa sunt: « Est autem sciendum, quod felicis recordationis dominus Eugenius papa IV die Jovis XIII mensis Februarii anni supradicti circa auroram animam Deo reddidit, cujus corpus in Vaticano in Basilica S. Petri de Urbe honorifice sepultum fuit, et ejus exsequiae per novem dies, dictum diem obitus immediate sequentes, solemniter celebratae, vestitis nigro dominis clericis et notariis camere Apostolicae ac quampluribus aliis Romanae curiae officialibus, ut patet in quodam Ms. registrato libro ultimo bullatarum dicti domini Eugenii ». Postea ejus corpus ad Ecclesiam canonicorum S. Salvatoris, cui in Lauro nomen inditum, inter quos religiosa excultus fuerat disciplina antequam cardinalis fieret, translatum est. Ipsum Ecclesiae praefuisse scribunt annis quindecim, mensibus undecim, ac die uno et viginti; renuntiatus enim fuit Romano Pontifex V non. Martii anni MCDXXXI, obiitque, ut diximus, VII kal. Martii hujus anni. De eo cum egregia laudis commendatione meminit Aeneas Sylvius¹ in sua Europa: « Summum, inquit, Pontificatum adeptus magis enituit, qui, et si oriente schismate, in principio sui Pontificatus usque ad obitum cum Basileensibus contenderit, coronato tamen Sigismundo Caesare, Graecorum et Armenorum pacta cum Ecclesia Latina unione, civitatibus Ecclesiae quas amiserat recuperatis, tyrannis per circuitum deletis, contumacia Romanorum edomita, victor inclytus veterem hominem exiit. Hic me, quamvis aliquando adversus eum existimans Deo sacrificium facere, cum Basileensibus sensissem, (nam meo tempore tota nutabat Ecclesia), venientem ad se benigne recepit, inter secretarios collocavit, et Apostolice subdiaconatus honore donavit ». Haec Aeneas. Addit hoc aliud elogium Raphael Volaterranus²: « Fuit studiorum amantissimus, quotidie se in secretum aliquot horas recipiendo, vultu aliquo decoro ac venerabili oculos in publico nunquam attollebat, ut a parente meo, qui eum sequebatur, accepi ».

Complexus est ejus laudes eleganti oratione Laurentius Valla³, ex quo decerpenda haec videntur: « Quod ad gloriam pertinet, quis nunquam post hominum memoriam summus Pontifex gloriosior te fuit: qui ad istam dignitatem aliquot oraculis praedictus, tum omni Ecclesia concordi electus es? Qui duos Caesares alterum Latinum, alterum Graecum tibi subditos adspexisti, inter se illos quidem dissentientes, sed in agnoscenda tua sanctitate consentientes, qui tuis consiliis, curis, sumptibus Graeciam omnem, quae olim parens erat Latinorum, ad Concilium contraxisti, erudisti, emendasisti, ac

prope de duobus civibus unum fecisti, qui ad tero Concilio Armenos, gentem haecenus fidei Catholicae non bene haerentem, in ipsa Catholicae fidei veritate collocasti, qui per legatos tuos bellum pro religione contra superstitionem geris, qui denique tanta fecisti et facis, ut permagnus perque latus pateat campus iis, qui gesta tua vel scribunt nunc, vel postea scribebunt. Sed haec velut publicae personae ac papalis virtutis, quid illa propria ipsius hominis ac privata, quam multiplex est et quam magna? Te enim, cum sint, quantum ego quidem sentio, in homine duo genera laudum, unum quidem venerabilem, alterum quidem amabilem reddit, sicuti horum utrum preferendum sit solemus ambigere, ita utrum in te magis eluceat nescio. Venerationi quidem sunt nobis gravitas, severitas, consilium, prudentia, magnitudo animi, fortitudo, patientia, ingenium, doctrina, eloquentia caeteraque hujusmodi; amamus autem humanitatem, mansuetudinem, affabilitatem et modestiam, benignitatem, clementiam, largitatem, et quae sunt id genus, quemadmodum in eo quoque auctoritatem vultus, proceritatem, amplitudinemque membrorum, robur, velocitatem, agilitatem admiramur, et decorem, venustatem, suavitatem oris caeterisque corporis facite quadam charitate complectimur. Quae virtutes cum videantur inter se contrariae, ideoque alius in his, alius in illis excellit, tum quia virtus virtuti adversa non est, sed pro loco, pro tempore, pro persona alia cedit, alia interest, universae perfectaeque cognoscuntur, ut non magis exornatus sis dotibus corporis, quae nulli unquam tot tantaque affuerunt, quam dotibus animi, ex quibus alterae te dominum exhibent atque rectorem, alterae parentem tutoremque, illae reverentiam metumque conciliant, haec vero dilectionem, quarum etsi posterioribus favemus magis, superiores tum suam dignitatem obtinent, et utraque mutuo praesidio prosunt. Quibus si accesserit potestas, praesertim summa, velut in te sit, quid nisi in terris simulacrum Dei quoddam existimabitur?

« O te unum ex omni memoria hominum dignissimum potentia, dignitate, gloria, virtute sermonisque et corporis majestate. Verum Deus ipse sicut in summum prosperitatum gradum extulit, ita per adversa te exercere voluit, non ut probaret, sed ut probatiorem redderet, *virtus enim*, inquit ad Paulum, *in infirmitate perficitur*. Et sane probatiorem te reddidit hunc in modum atque percipit: nam quae tua fuit inter adversa aut tolerantia, aut sapientia, in quarum altera velut praesentibus fluctibus resistebas, altera futuros praevidebas prohibebasque: quis tuus ille labor, cum inter candentes undas, scissis velis, fracto malo, sibilante tempestate, fulgurante caelo ac tonante, navis erat tibi gubernanda, ac vix aliquis quispiam ex iis malis fue-

¹ Eneas in Europ. c. 38. ² Raphael Volat. antropol. l. XVII.
³ Laur. Vall. orat. ad Eug. IV. l. VI. in hu. collect. Ponzell.

rit emersurus, ex quibus tu emersisti, et jam paratis armamentis procellaque sedata, conspicis portum, in quem prope diem invitis fluctibus, incolumi nave pervenies? Adhuc tibi aliquantulum negotii reliquum est, sed quo laboriosius id fuerit, etsi non optabile, eo tamen uberius tua gloria erit, in illis autem asperitatibus temporum, quod suo loco dixi, quis pius, quis honorum amator, quis malarum actionum hostis non tuam vicem doluit, ac miseratus est? Etsi tua fortitudo ac sapientia non miserationem magis quam admirationem merebatur, quis non inimicis tuis succensuit atque iratus est? Quis non te omni ope adjuvandum sublevandumque illos impugnando, putavit? Quanquam ita lutil casus infestus, hoc est, ita inimicus generis humani perturbavit omnia, ut multi qui vellent juvare, non possent, tum aliis quibusdam causis, tum vero prohibiti majore potestate, nonnulli etiam coacti, si virtus cogi potest, nonnihil adversus te facere, verumtamen omnes boni tui fuerunt, licet non omnes boni a te steterunt». Haecenus Valla. Funebrem vero de illo laudationem habuit Thomas cardinalis ejusdem successor¹. Caeterum observandum schismaticos Eugenium horrendis calumniis proscidisse; nam Sabaudica² historia ex Guillelmo Paradino concinnata effudit, Eugenium vitis inquinatum fuisse, atque ob execranda et abominanda facinora fuisse exauctoratum, eademque celebrat³ Ludovicum Arelatensem et Amedeum schismatis totque scelerum auctores, ut viros sanctitate illustres, cum constet Eugenium ob eximiam in luenda monarchia Ecclesiastica constantiam et Orientalium cum Romana Ecclesia conjunctionem Basileensium invidorum furorem in se accendisse, positumque eorum consortio, visa divinitus Nicolao V objecta ostendant⁴.

G. *Amedeo antipapa inani spe elato, Nicolao V papa eligitur.* — Elatum ex illius obitu spe constabiliendi antipapatus Amedeum plures pseudocardinales creasse, legatosque decrevisse ad reges, memorat Poggius Florentinus⁵, ut variis promissis eos subornaret ad disturbandam novi Pontificis creationem, sed ab universis contemptum fuisse: «Victoriam, inquit, ex interitu Eugenii plures alienis vestibis personatos rutilando pileo, tanquam mimos ridiculos, exornasti in eversionem Ecclesiae, tuae ignominiae memoriam sempiternam; nam fuere haec satis ampla tuae voluntatis indicia, aliud non inferius opus addere voluisti. Misisti e vestigio qui advolarent ad orbis principes, ut te velut alteram Deo dedicatam statuam Molochi adorarent, ut veram abnegarent fidem, haeresim sequerentur. Denique non ad unitatem pervestigandam, sed ad

serenda scandala verbosos ac loquaces homines destinasti. Sed quantus omnium gentium non risus, sed derisio tuae vanitatis et stultitiae habita est? Rejecti omnes, abdicati, repulsi a sermone, a congressu hominum semoti et omnes tuas promissiones, quas plurimas et varias obtulerunt, tuam tuorumque contagionem, ut serpentis venetici abhorrebant; oblata quibus ad corrumpendos sinceros animos utebaris, ut rem nefariam spernebant et respuebant. Nonnulli, quos novi, viri modestissimi pecuniam ultro promissam, castra et dominia contempserunt. Omnes a te artes, omnes machinae adhibita sunt ad animos recta sentientes expugnandos. O mirum sanctitatis genus, et cunctis saeculis inauditum! Quod boni et sancti viri virtutibus efficere solent, tu hujus saeculi dedecus pecunia tentas».

Illius antipapae artes expectationemque sacer purpuratorum senatus, tradita enim Aeneae Sylvio caesareo caeterisque principum oratoribus conclavis custodiendi praefectura, cum Apostolica Sedes diebus tantum decem vacua fuisset, ut antipapae ejusque seclatoribus novandarum rerum eriperetur occasio, pridie nonas Martias comitiis in Dominicanis aedibus apud S. Mariam super Minervam habitis, duodeviginti numero Thomam fil. S. Susannae presbyterum cardinalem episcopum Bononiensem ad Pontificiae dignitatis apicem paribus animis votisque extulerunt⁶. Obstupuisse tanquam ad rem maxime novam adeo Dominicum card. Firmanum, ut suffragia bis inspicere voluerit refert Poggius in ejusdem cardinalis Vita: «Cum, inquit, suffragiis cardinalium electus ad Pontificatum esset, Dominicus tanquam ad rem vix credibilem motus, videre diligentius suffragia voluit; miraculi enim locum ducebat, hominem novum, qui anno et semis antea privatus sacerdos, et egens fuerat, repente Pontificem creatum». At divinitus gesta res fuit: narratque Janozius Manettus⁷ illum decimo aetatis anno gravissimo morbo implicatum decubuisse, cumque auxilia mater, nocturnis circa Thomam excubiis peractis, se ad somnum composuisset, proprio nomine Andreolam se vocari audivit a venerando viro sacerdotilibus vestibibus albis induto, et coronam splendidissimam gestante in capite, qui tum salutem filii praedixit, tum ad magnos quosdam celsissimosque sacerdotalis dignitatis gradus juxta divinam praesentiam ascensurum addidit, exigitque ab ea sacramentum, daturam operam, ut opportuno tempore a filio sacerdotalia sacra susciperentur. Eugenium praeferea dum vivebat illi Pontificatum praedixisse vidimus, necnon post mortem apparuit eidem in conclavi dormienti objecta caelesti specie, cumque Pontifi-

¹ Janoz. Manett. l. I. in Vita Nicolai V. — ² Sabaud. hist. ex Guill. Paradino l. III. c. 26 et 31. — ³ Ibid. c. 11. Laur. Val. in Orat. ad Eug. IV. — ⁴ Janoz. Manett. l. I et II. Vit. Ms. Nicolai V. — ⁵ Pogg. invecel. in antip.

⁶ S. Ant. p. III. tit. XXII. c. 11. § 17. Raphael Volater. antrop. l. XXII. — ⁷ Manett. l. I. Vitae Nic. V. Ms. bibliot. Vat. et anonym. ejusd. Vit. script.

calibus ornamentis ac tyara decoravit, quod ostensum postridie perfectum est; postea tempus mortis ipsi prænuntiasset visuri sumus.

Prædictum quoque ipsi fuisse caelesti viso Pontificatum a B. Nicolao Albergato, cujus obitum plangebatur, refert Philolphus¹, sibi quoque et aliis amicis, antequam cardinalitiam purpuram adipisceretur, relatum: « Nicolaus, inquit, V. optimus ille ac eruditissimus plane vir, in cujus munificentissimi patris obitu docti omnes ingenioque præstantes extremum naufragium passi sunt, cum Nicolai Albergati sapientis cumprimis et sancti viri cardinalis Bononiensis obitum molestius ferret, eum tandem per somnum ad se venire existimavit, et ita anxium appellare: Thoma fili, quid diutius gemis? Quid adeo te affligis? Pone lachrymas et te collige, nobis enim bene est benignitate Jesu. Itaque surge atque accingere, ad breve enim tempus grave tibi subeundum est munus Petri gubernandæ naviculæ. Quam quidem somni visionem haud ille dissimulanter præ se tulit, nam cum aliis nonnullis familiaribus, tum etiam mihi, cum hac iter faceret Germaniam petens ad Eugenio legatus, cum inter loquendum in sermonem incidissemus de mansuetudine et gravitate Nicolai cardinalis, id omne somnium eorum veluti jocundus retulit, subdidit enim: Cum hoc evenerit, Philophe mi, fructum recipies veteris nostræ consuetudinis ».

Ex singulari suo in B. Nicolaum studio Nicolai nomen sibi indidisse ferunt², redimitum vero XIX Martii Pontificali intula solemniter ritu scribunt plures³, a quibus nonnihil discrepant alii, atque in vigesimo secundo Nicolai Diplomatum Ms. libro Tabularii Vaticani hæc leguntur⁴: « Liber primus Bullarum de curia incæptus in primordiis assumptionis sanctissimi in Christo patris et domini domini Nicolai divina providentia papæ V Romæ, ubi idem dominus noster antea dictus Thomas tit. S. Susannæ presbyter cardinalis Bononiensis nuncupatus, die Lunæ, quinta mensis Martii anno a Nativitate Domini MCDXLVII, Indictione X, per reverendissimos dominos S. R. E. cardinales in monasterio B. Mariæ de Minerva ad summi Apostolatus apicem concorditer assumptus est, et die Dominica XIX, (XVIII) diei mensis Martii in Basilica Lateranensi coronatus ». Cæterum divina adoranda Providentia cujus nutu factum, ut novi Pontificis creatio turbata non fuerit a Stephano Porcario equite, facundiæ laude præstante, sed impudentissimo, qui seditionem concitare, populumque ad concionem vocatum, ostentata libertatis spe, in perduellionem pellicere nisus est; verum ejus molitiones archiepiscopi Beneventani prudentia concidere. Hæc S. Antoninus⁵ et alii, in-

terque eos Stephanus Inussura⁶, qui Porcarium ut libertatis studiosum efferre laudibus non est veritus.

16. *Nicolai primordia et virtutes.* — Quod at finet ad novi Pontificis primordia ac virtutes, quæ iter ei ad Apostolicum solium munire: S. Antoninus eas ita describit: « Ille de Serezana ortus⁷, Serezane conceptum et post patris Bartholomæi Peregri professione medici mortem educatum, sed Pisis natum refert Manettus⁸, « intima conditionis fuit in sæculo, et multis laboribus suis a pueritia litteris deditus ad magnum apicem perfectæ scientiæ pervenit, philosophiæ et theologiæ doctoratus in ea. Hunc in studiis enutrivit dominus cardinalis Carthusiensis propter probitatem ejus, postmodum in socium et secretarium suum, et in legationibus et in curia assumpsit, facundissimus et eloquentissimus fuit, et ut studiosissimus pro bibliotheca quam Romæ ordinavit, multa millia librorum procuravit emendo et scriptores plures ad hoc deputando, et ut magnificus pretiosa valde ornamenta pro Ecclesia in cultu divino et pro dignitate Pontificali fieri fecit, liberalis satis fuit in erogando ». Et intra: « Honestæ semper fuit conversationis etiam in muneribus, acutus etiam in agilibus et circumspectus, ut singula per se etiam temporalium administrationum intelligere et discutere vellet ».

Inito Pontificatu mox cardinalem Firmanum ad Alfonsum regem, qui Tybur occuparat, misit, ut illum a novandis rebus abduceret, ut narrat Poggius⁹, dum ait: « Eugenio vita functo, creatus Nicolaus ordine V illum extemplo Tybur ad Alfonsum regem Aragonum destinatus, qui ægrotaante Eugenio per speciem Ecclesiæ opem afferendi eam urbem ingressus Nicolao restituere recusabat. Ille ergo cum ad regem venisset, sua auctoritate effecit, ut eam urbem quamprimum Pontifici relinqueret. Posthac reversus in Picenum ad reliquias belli prosequendas omni vi oppugnare hostium loca aggressus, omnia de Ecclesia intra paucos dies recepit, mox hostes certamen detrectantes, desperatis rebus, abire provincia compulsi ». Ita pacata est ditio Ecclesiastica. Pergit S. Antoninus:

« Visitatus est autem a principibus et civitatibus Christianitatis, ut moris est, per oratores eorum, congratulantibus de ejus exaltatione in Apostolica Sede ac venerantibus ut unicuique, legitimum et indubitatum Apostolicum vicarium Jesu Christi et successorem Petri, et primo a rege Aragonum, utpote magis vicino, excepta regione Sahaudiæ, in qua se gerebat pro Apostolico, qui revera apostaticus erat, Amedeus vocatus Felix, dux prius Sabaudiæ, cum aliquibus cardinalibus ab eo creatis et Are-

¹ Philolph. in Orat. ad Jacob. Ant. M^o d^ol^o patr. Venet. — ² Janoz. Manet. l. II. — ³ Panvin. in fastis card. Baron. in schedis et alii. — ⁴ Nic. V. l. XXII. — ⁵ S. Ant. III. p. lit. XXII. c. 11. § 17.

⁶ Sept. Inussur. Ms. arch. Vat. — ⁷ Jo. Manet. l. I. in Vit. Nic. V. — ⁸ Pogg. Vit. eod. Firm.

latensi, a suis etiam magis coactione quam devotione veneratus ».

17. *Conventus Germanorum apud Aschafenburgium, in quo opera Friderici regis versus Pontifex recognoscitur.* — Acceptis Ecclesiae gubernaculis, Nicolaus animum eo potissimum vertit, ut schisma jam ante ab Eugenio elisum penitus deleteret, atque ideo Joannem S. Angeli diaconum card. virum praestantissimum in Germaniam legavit, ut referit Aeneas Sylvius : Fridericus enim Romanorum rex ad diem S. Margaretae sacrum, qui in xx Julii incidit, principum conventum apud Aschafenburgium Magnitinae dioecesis oppidum indixerat. Quid vero in eo peractum, ex Aenea ipso primum praestat audire, rem ab Eugenio obitus his verbis repetente : « Obiit Eugenius priusquam Roma nos excederemus, eique Nicolaus V suspectus est doctrina theologica illustris, qui legatum in Germaniam misit Joannem cardinalem S. Angeli loco apud Hispanos natum, scientia juris et munditia vite singularem, ad quem cum Friderico Caesare morantem legati ex omni ferme Germania properarunt. Disceptatum est quonam pacto Pontifici Nicolao parendum esset. Erant qui decreta Basileensis Concilii omnia suscipienda contenderent, illisque salvis papae obediendum. Contra legatus Apostolicus ejus Concilii legibus, quod Romana Sedes refutasset, nullam inesse vim aiebat. Alii, quibus media sententia placebat, verum Basileae Concilium aliquando esse affirmabant, ejusque temporis constitutiones haudquaquam rejiciendas esse putabant. Postremo eo modo concordiae locus fuit, ut sententia quorundam decretorum Basileensis Concilii reciperetur, reliqua vero ejus statuta rejecta viderentur ». Haec Aeneas. Fridericus itaque maxima sui nominis gloria, suscepto Romanae Ecclesiae patrocinio, in publicis ordinum imperii conventibus Germanos Nicolao vero Pontifici Eugenio successori, abjecta acephalorum factione, quam neutralitatem vocabant, obsequi ac Felicem antipapam et schismaticos Basileenses deserere jussit, cum nulla melior tollendi schismatis ratio esset, quam vero Pontifici obedientiam deferre, reluctantibus vero ac praestantibus in schismate constitutis Pontificiis et Caesareis legibus penas proposuit.

« Nos Fridericus, Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, omnibus et singulis principibus sacris imperii electoribus, etc.

« Cum nos ad Romani imperii dignitatem per divinam Omnipotentis ordinationem fuermus electi, Ecclesiam Dei schismatibus, discordiis variisque erroribus reperimus gravatam, quapropter patrus et antecessor noster bonae memoriae rex Albertus ac sacri imperii electores se in protestationem seu animorum suspensio-

nem posuerunt, ne istius schismatis occasione in sacro Romano imperio periculum oriretur, et quod eo facilius posset ad unionem sanctae Romanae Ecclesiae deveniri : quam viam nos ex sacri Romani imperii electorum informatione post plures labores et dietas coram utriusque partibus attentavimus, et denuo coram aliis Christianis regibus et principibus nunc in propria persona, nunc per notabiles nostros magnis fatigis, laboribus et expensis, quibus mediantibus errorem et schisma in Ecclesia Dei, heu ! quod fieri nequivit, extirparemus : quapropter nos diutius susfinere non potuimus, sed unanimiter cum aliquibus nostris, sacrique imperii electoribus, archiepiscopis, spiritualibus ac saecularibus principibus, et majori Alamanniae parte papae Eugenio felicis recordationis, cui, dum adhuc viveret, omnes nationes, reges et principes totius Christianitatis, paucis demptis, fuerunt obediennes, sicut novissime Romae tui declaratum, plenariam fecimus obedientiam, coram sua paternitate et Sedis Apostolicae sanctitate. Et non potuimus laudabiliorum, possibiliorum ac magis deificum excogitare modum pro Ecclesiae Dei unione, quam sanctae Romanae Sedi associari, et a communione Christi fidelium minime segregari. Et quia idem Eugenius universae carnis debitum exsolvit, ex tunc sanctissimus noster papa Nicolaus V ex sacro Concilio venerabilium Patrum S. R. E. cardinalium, unanimiter, rite, deificeque electus, et ad Sedem S. Petri Romae est erectus, nobisque videbatur ab eo immerito fore recedendum : sed potius animo bene deliberato sanoque consilio spiritualium et saecularium principum, qui nuper in festo Margaretae in Aschafemborgh per se suosque legatos comparebant, ubi nos unanimiter de novo pro sanctissimo papa Nicolao declaravimus, et sibi (ut merito debebamus) fecimus plenam obedientiam : quapropter a vobis omnibus et singulis affectuose desideramus, monemusque vos omnes et singulos sub illo debito, quo sanctae Romanae Sedis ac imperio sacro estis adstricti, imperialique auctoritate vobis districte ac seriose praecipiendo mandamus in his scriplis, quatenus vos et quilibet vestrum huic declarationi et obedientiae per nos nostrosque principes factae consentiatis, et quod praefatum sanctissimum papam nostrum Nicolaum V verum et indubitatum papam, vicarium Christi et verum successorem S. Petri, sine dolo et fraude recognoscatis et firmiter tenealis, et ipsi suisque mandatis tanquam indubitato papae plenarie obedire minime recusetis : alia omniaque mandata a quocumque emanent, sive ab illo qui papatum usurpavit, sive a communitate in Basilea, aut aliquo alio titulo non obstante quocumque, totaliter dimittere curetis, spernere et integraliter refutare, quibus mediantibus concorditer in unione Romanae Ecclesiae sacri-

¹ Aen. Sylv. card. in apolog. ad Mart. Meyer

que imperii vivere valeamus. Et si quis mandatis nostris huiusmodi, quod absit, contraire presumpserit, sciat contra se penas et correctiones Romana Sedis evenire, ac penas sacri imperii incurrere, quae ad talem inobedientiam fuerint opportunae, in his omnibus sciat inusquisque se avistatum. Dat. Navenstat cum sigilli nostrae majestatis appensione, secunda feria ante festum Bartholomaei Apostoli anno Domini MCDXLVII, nostri imperii anno VIII. Percussa hoc fulmine schismatis et haeresos Basileensis hydra, quae monarchiam Ecclesiasticam excindere enisa erat, elanguit; nam cives Basileenses parvum Caesari, ac praesules et pedagogos schismaticos pepulerunt; ait enim de antipapa Gobelius: « Concilium ex Basilea ad se vocavit, cum Patres edicto imperatoris illinc deicerentur ». Ita finibus Sabaudiae clausum est schisma: ut vero expugnatum fuerit dum Gallorum rex ad Sabaudiam expugnandum bellum parabat, atque expavesceret antipapa, ne principatum suum amitteret, qui alienum Pontificatum exambiverat, dicitur inferius.

De conjunctione cujus meminit Fridericus, Eugenium inter ac Germaniae principes conciliata, plura exstant Apostolica Diplomata hoc anno inenunte, ut vidimus, exarata, quibus Nicolaus suam adjecit¹ auctoritatem, tum complures alios Germaniae principes, qui postea una cum subjectis populis fidos se et obsequentes fore sponderunt, inter quos praecipui existere Ludovicus Saxoniae dux et Palatini Rheni comites, iidemque Bavariae duces, tum Argentiniensis episcopus, quos una cum clero et populo in gratiam recepit, omnibusque censuris, quas contraxerant, absolvit²:

« Ad futuram rei memoriam.

« Quia dilectus filius nobilis vir Ludovicus comes Palatinus Rheni Bavariae dux, ac sacri Romani imperii princeps elector, et cum eo dilecti filii nobiles viri Otho et Stephanus etiam comites Palatini Rheni et Bavariae duces, ac venerabiles fratres nostri Reinhardus Wormatiensis et Reinhardus Spirensis episcopi, necnon dilecti filii nobiles viri Ludovicus et Ulricus comites de Wirtemberg, pro se ac Ecclesiis, clero, populo et subditis suis quibuscumque, nobis et Apostolicae Sedis debitam obedientiam per suos praestiterunt oratores, volumus et tenore praesentium decernimus litteras nostrae declarationis praesertim, ac omnia et singula in eis contenta ad praefatos Ludovicum comitem Palatinum, et alios, qui cum eo obedientiam praestiterunt, ut praefertur, Ecclesiasque, clerum, populum et subditos praefatos extendi, ipsosque sub declaratione nostra praedicta, et ad omnium in eis contentorum commodum et effectum in-

cludi, ac illis gaudere debere perinde ac si tunc, pro eodem praedecessore nostro et Sede praedictis cum rege et aliis praefatis idem Ludovicus comes Palatinus et qui cum eo obedientiam praestiterunt, ut praefertur, pro se, Ecclesiis, clero, populo ac subditis suis, ut praefertur, se declarassent, aut declarationi huiusmodi infra sex menses, de quibus in aliis ipsius praedecessoris litteris sub dat. septim. id. et non. Februarii, Pontificatus sui anno sextodecimo fit mentio, specialiter et expresse adhesissent; idem etiam statuentes de Argentinensi episcopo cum Ecclesia, clero ac subditis suis Ecclesiasticis et saecularibus quibuscumque, postquam nobis aut legato nostro de latere, jam ad partes Alemanniae destinato, de obedientia sua nobis et Sedi Apostolicae debita per litteras patentes ejusdem constiterit. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDXLVII pridie non. Decembris, Pontificatus nostri anno I ».

18. *Amedeum antipapam ad saniozem mentem redigere omnimode conatur Pontifex, opera usus Gallorum regis.* — Redeuntibus in Ecclesiae sinum Germanis principibus, in pertinacia adhuc obfirmatus perstabat Amedeus Sabaudus pseudopontifex, ad quam infringendam Nicolaus Robertum Aquensem archiepiscopum oratorem suum in eum ex sententia ab Eugenio lata justam adhibere¹ severitatem, regique Carolo Amedei et sectatorum terras vi subjiciendas² tradere jussit.

« Venerabili fratri Roberto archiepiscopo Aquensi, oratori nostro, salutem, etc.

« Cum in ulceribus inveteratis, et quae curari nequeunt sint ea remedia adhibenda, per quae aliqua partes corporis praesalventur, nos attendentes etiam quod cor impenitens, et in sua malitia obduratum non potest veniam promereri, fraternitate tua contra iniquitatis filium Amedeum olim Sabaudiae ducem, qui se Felicem V ausu sacrilego nominare praesumit, sententiis Apostolicis justo Dei judicio condemnatum, schismaticum et haeticum declaratum, omnesque ejus fautores, adherentes et sequaces, litteras, processus et sententias omnes tam in generalibus Conciliis per felicis recordationis Eugenium papam IV praedecessorem nostrum celebratis, quam alibi auctoritate Apostolica factos, habitos et promulgatos, auctoritate nostra in eum de novo proferendi, pronuntiandi et promulgandi, ac in sententias, censuras et penas in dictis litteris et processibus contentas incidisse, et eis irretitos et damnatos esse declarandi et promulgandi, ac sententias, censuras, penas ac processus huiusmodi quaecumque, quocumque et qualiacumque fuerint, quorum tenores praesentibus haberi volumus pro sufficienter expressis aggravandi et reagrandi. Et

¹ Lib. II, p. 1, 3, 5, 6, 7, 15, et Ms. Cod. bibl. Vallie, sign. I, B. num. 10, p. 1, 2, 5, 6, 8, 11, 19, 22. — ² Lib. II, p. 17, 18 et 19.

¹ Lib. II, p. 13. — ² Ibid. p. 12.

quia omnia domina, civitates, terræ, castra et bona sua, et adhaerentium ei, tanquam schismaticorum et anathematizatorum publicata et confiscata fuerint, et ea occupantibus et capientibus concessa, charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Francorum illustris contra ipsum Amedeum ac adhaerentes, sequaces et fautores ipsos brachium auxilii sæcularis invocandi, ac per eum de dictis dominiis, civitatibus, terris et locis capta et ablata sibi et suo regno in perpetuum applicandi, ac in ipsum regem et suos successores huiusmodi dominia transferendi, et ea perpetuo detinendi, plenam et liberam tenore presentium facultatem concedimus et potestatem. Dat. Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDXLVII, Pontificatus nostri anno 1 ».

Et quidem Francorum rex Carolus Apostolicæ Sedis dignitatem tuebatur, egregiamque in abolendo schismate operam navabat, quo eum nomine summis ornat laudibus novus Pontifex¹ hortatusque est, ut cœpta ad optatum exitum perduceret, nullaque ex re Dei hominumque magis gratiam collecturum, quam si Ecclesiam anguste sancteque veneraretur, Sedisque illius attolleret apices, in qua Christus Dominus vicarios suos sedere voluit : perpenderet quanta offensione et publicæ ruinæ periculum intulissent schismatici : cumque regia Francorum prosapia tollere schismatum auctores, susceptisque quibusvis laboribus pacem in Dei Ecclesia reintegrare consuevisset, eorum exempla feliciter imitaretur.

« Charissimo in Christo filio Carolo, regi Francorum illustri, salutem.

« Ad dubitare nos paulum facit tua virtus, charissime fili, utrum laudare primum tuam singularem devotionem et affectionem, quam tuorum prædecessorum more ostendis erga unitatem Ecclesiæ sanctæ Dei et bonum statum ipsius, prout antea et nunc a venerabili fratre nostro Roberto archiepiscopo Aquensi intelleximus, ac hortari te debeamus ad proseguendum ea, quæ jam antea tua sponte facere cœpisti pro illius reintegratione atque utilitate : commendandus quippe es eam te curam et laborem suscepisse, qui præ cæteris eo majori laude cumulandus est, quo majorem afferre noscitur in Dei Ecclesia utilitatem. Quid enim Deo acceptius, quid sanctius, quid honorificentius agi, aut excogitari potest, quam suo studio et diligentia largiri scissæ Ecclesiæ unitatem, et animorum salutem quærere aberrantium ut reducantur ad ovile Christi ? Hoc opus regum est, in hoc tui illi viri singularissimi et omni laude dignissimi prædecessores omnibus viribus elaborarunt, ex hoc ingentem gloriam et summam laudem apud summos Pontifices, et

omnes nationes et populos sunt adepti. Nulla est res, quæ magis homines commendat Deo, quam venerari, colere et exaltare eam Sedem, in qua Dominus noster Jesus Christus sedere voluit vicarios suos, quam tueri eam Ecclesiam, quæ omnium aliarum est caput, quam honore et auctoritate velle excellere eam, in qua a Deo est et ligandi et solvendi potestas data, quam quærere illius unitatem, pacem et exaltationem, ex cuius schismate et depressione sequitur animarum interitus, pro quibus redimendis Salvator noster et mortis patibulum subire voluit. Vides quantum scandalum excitaverunt in Dei Ecclesia odia et cupiditates eorum, qui in Basilea sedem suam ab Aquilone posuerunt. Vides quantam labem intulerint nomini Christiano, quantam pestem excitaverint inter fideles, quantam divisionem fabricaverint in plebe Christi, quantam dubitationem mentibus hominum injecerint, ut vere omnium malorum, quæ dici aut excogitari possint, seminarium videantur in Dei populo extitisse.

« Fuit semper proprium præclaræ stirpis Franciæ regum tollere schismata, et pacem Dei Ecclesiæ largiri. Hoc certe singulare regum Franciæ munus fuit, ut assisterent Romanis Pontificibus, eorumque dignitatem et auctoritatem tutati sint et ampliarent. In hoc semper elaborarunt, ut divisiones ad unitatem reducerent, et Romaniæ universalisque Ecclesiæ antistites, rejectis dejectisque Sedis Apostolicæ occupatoribus, unicum Dei in terris vicarium recognoscerent. Itaque cum tot ante oculos exempla habeas tuorum prædecessorum, qui unlos labores, nulla pericula recusarunt pro tollendis schismatum auctoribus, pro Romani Pontificis exaltatione ; imitare, quæsumus, illorum vestigia, et sanctum opus, quod jam summa laude cœpisti, coneris perficere remque ad optatum finem perducere ; velis hanc ignominiosam labem et quasi pestem Christi fidelium abolere, neque vero defatigeris in ea re, in qua vitam æternam consequeris, et tibi tuisque posteris sempiternam laudem et gloriam sit allatura. Magnum opus est, quod cœpisti, sed quo major labor, eo majori premio et laude dignus eris. Hæc et quedam alia ad hanc rem spectantia idem archiepiscopus latius referet tuæ serenitati ex parte nostra. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVII, Pontificatus nostri anno 1 ».

19. Nitebatur præcipue summa cum laude Carolus Amedeum et alios, qui in ea factione dignitate eminebant, ad Ecclesiæ universæ pastorem perducere : cumque magis interesset, ut idonea a Pontifice auctoritate ad paciscendum cum schismaticis instructus esset, Nicolaus amplissimam ipsi cum iis vel ipso etiam pseudopontifice de concordia eorumque ad Ecclesiam reditu agitando potestatem tradidit.

¹ Lib. II, p. 12.

« Charissimo in Christo filio Carolo, regi Francie illustri, salutem, etc.

« Commendavimus per alias nostras litteras tuam serenitatem de eo, quod quaerit et agit pro tollendo presenti schismate, et te hortati sumus ad tam salutiferi operis perfectionem. Verum quoniam Dei misericordia prestare posset ut per tuam virtutem tantum malum tolleretur de medio, nos considerantes, quod sicut jam per tuam sapientiam est tractatum, esset necesse pro votiva rerum conclusione concedere et promittere nonnulla, quae debita observatione . . . ac volentes, ut quae per te promitterentur debitum consequantur effectum; serenitati tuae circa reductionem ad viam veritatis ab erroribus suis et ad Ecclesiae unitatem eorum, qui a Romanae Ecclesiae ac Sedis Apostolicae, et vicarii Jesu Christi obedientia et fide deviantes, schisma in Dei Ecclesia excitarunt, cujuscumque status, gradus et conditionis se esse dixerint, etiamsi suprema in Dei Ecclesia se asserant dignitate, omnia et singula auctoritate nostra cum eis tractandi, practicandi, concludendi, efficiendi et promittendi, quae circa reductionis hujusmodi necessaria seu opportuna cognoveris, et quae nostro ac Sedis Apostolicae statui, honori et dignitati convenire videbuntur, et prout venerabilis frater noster Robertus archiepiscopus Aquensis latius explicabit tibi, plenam et liberam facultatem et potestatem concedimus per praesentes; volentes ut haec nostra facultas in omnibus per te promittendis valeat, perinde ac si ad ea singulariter se extenderet, et ad ipsa mandatum habentes speciale, ratum et gratum habituri quidquid per te actum, gestum, promissum aut factum fuerit in praemissis. Quae omnia nos observaturos promittimus bona fide. Dat. Romae apud S. Petrum an. Incarnationis Dominicae MCDXLVII, Pontificatus nostri anno I. ». Tum Aquensi archiepiscopo concessit ¹, ut Amedeum, si regis Francorum consilii assentiretur, et schisma rite damna-ret, censuris omnibus, quibus erat irrelitus, solveret, et cardinalitiam dignitatem ac legati Apostolici in omnibus sui principatus terris munus polliceretur; reliquis autem schismaticis in eodem, quem obtinebant, honoris gradu permansuros sponderet.

« Venerabili fratri Roberto archiepiscopo Aquensi, oratori nostro, salutem, etc.

« Cum speremus per operam charissimi in Christo filii nostri Caroli Francie regis illustris, qui ad id haecenus diligentem curam et diligentiam adhibuit, prout adhibet etiam de presenti, quod iniquitatis filius Amedeus olim Sabaudiae dux, qui se Felicem V ausu sacrilego nominare praesumit, ad sanam mentem reversus, et errata sua recognoscens, depositis erroris et schisma-

lis insignibus, per eum in Dei conceptum et fidei scanda-lum susceptis, redibit ad Ecclesiae unitatem, ac ad devotionem et obedientiam nostram et Romanae Ecclesiae, nos memores misericordiam Deo acceptiorem esse quam sacrificium, ac propterea volentes ejus imitari vestigia, qui pro peccatoribus exoravit, et super peccatore poenitentiam agente ketatur, fraternitati tuae, cum quibuscumque schismaticis et haereticis pro eorum conversione, per te vel alium seu alios practicandi, et in casu, quo praefatus Amedeus, ad dicti regis suasionem usurpatam dignitatem deponens, ac dolens de praemissis redierit ad gremium sanctae matris Ecclesiae, ac nos verum Jesu Christi vicarium et summum Romanum Pontificem recognoverit et professus fuerit, ac omne schisma abjuraverit, ac corde contrito et in spiritu humilitatis veniam petendo, obedientiam et reverentiam nobis praestiterit, ab omnibus sententiis, processibus, censuris et poenis in eum tanquam haereticum et schismaticum, necnon in omnes eidem adherentes, fautores et sequaces dantesque sibi auxilium vel favorem, cujuscumque status, gradus, ordinis vel conditionis exstiterint, etiam si praetensa cardinalatus, aut pontificali, vel alia quavis praefulgeant dignitate, tam a jure, quam a felicis recordationis Eugenio papa IV praedecessore nostro in sacris Conciliis, aut alibi quomocumque, quandocumque aut qualitercumque factis, intlicis et promulgatis, auctoritate nostra hac vice dumtaxat absolvendi; ac super irregularitate per ipsum et alios contracta divina celebrando, vel immiscendo se illis, et qui in susceptis ordinibus ministrare, et quaecumque honores, dignitates, etiam cardinalatus et pontificales, Ecclesias, officia et beneficia Ecclesiastica, qualiacumque et quocumque fuerint, suscipere et retinere valeant, dispensandi, ac in pristinum statum reponendi et restituendi, ac etiam postquam idem Amedeus omni juri, quod sibi in papatu competere asserit et praetendit, sponte, pure, libere et simpliciter renuntiaverit, dignitatem cardinalatus ac etiam legationem in omnibus civitatibus, terris et locis sui domini cum facultatibus consuetis nostro et Sedis Apostolicae pollicendi et promittendi, ac secum auctoritate nostra, aut omnia et singula Ecclesias, beneficia, et officia, quae obtinet saecularia et regularia quocumque, quaecumque et cujuscumque valoris existunt, retinere libere et licite ad vitam possit, dispensandi, ac omnia et singula circa haec agendi, paciscendi », et infra plenam et liberam auctoritate Apostolica, tenore praesentium, facultatem concedimus; etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVII Pontificatus nostri anno I. ».

20. *Lugduni habitus conventus pro schismate tollendo, dum Nicolaus ad aberrantes reducendos dat litteras.* — De navata opera superiori atque

¹ Lib. II, p. 13.

hoc anno a Francorum rege ad exstinguendum schisma plura narrat Monstreletus¹, missos nimirum sapius ab illo oratores Romam, Basileam atque in Sabaudiam, tum mense Novembri anni præteriti Lugduni magnos præsulum cœtus coegisse, atque in iis sancitum Eugenium aequè agnoscendum Pontificem atque antequam a Basileensibus in iudicium esset vocatus, edicta vero hinc inde in ea contentione conscripta studio pacis silentio transeunda, Amedeum et Basileenses honoribus Ecclesiasticis non deiciendos, ut Oecumenica Synodus, reductis in concordiam omnibus, celebrari posset.

Addit auctor Carolum regem hæc consilia archiepiscopi Aquensis internuntii Apostolici opera ad Eugenium, tum ad Amedeum et Basileenses per Eliam e Pompadoro archidiaconum Carcassonensem, postea Eleclensem episcopum, significasse: interim, antequam Carolus responsa eliceret, Eugenium mense Februario (hujus scilicet anni) obiisse, inque ejus locum suffectum Nicolaum V. Ludovico autem duce Sabaudia contendente apud Carolum non deferendam Nicolao V ut summo Dei in terris vicario obedientiam, nisi prius cogereetur Concilium; illum acceptis de illius electione litteris, ex sapientum consilio Nicolaum ipsum, ut antea Eugenium, Pontificem coluisse, constituisseque ad redintegrandam pacem incumbendum, eamque ob causam indixisse Lugduni convenlus, et ducem Sabaudia ac Basileenses commouisse, ut legatos suos in eam urbem mitterent: mense itaque Julio Treverensem archiepiscopum, regis Francorum, ducis Saxonie et Coloniensis archiepiscopi electorum imperii, Inn ducis Sabaudia et Basileensium atque in iis cardinem Arelatensem, necnon Anglia et Sicilia regum oratores convenisse, ac post plura colloquia Amedeum adeundum, ut ad pacem ipsum urgerent, decrevisse, collatisque cum ipso et pseudocardinalibus sermonibus compositas concordia formulas, quas Anglia regis oratores Pontifici exposuere, indignas prorsus responso, ipsumque nunquam iis se assensurum dixisse, refert idem Monstreletus. Et vero aliquas admiserit Nicolaus, alias respuerit, atque Amedeus pseudopontificatu se abdicaverit, proximo anno dicitur. Interea intendit curas Nicolaus, ut aberrantes oves, quæ a Basileensibus impostoribus seductæ fuerant, ad gregem Dominicum redoceret, atque internuntios Apostolicos amplissima potestate in variis regnis instruxit, ut sceleris pœnitentes expiarent, ac prislinis juribus et dignitatibus, quibus exuli fuerant restituerent. Cujus insignis exempli clementia testes exstant litteræ², quibus Jacobo episcopo S. Andreae imperavit, ut clericos et laicos, qui in

Scotia Basileensem factionem erant secuti, revertentes ad officium decreto Eugenii veniam darent.

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Jacobo episcopo S. Andreae, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Tuam nobis et Apostolicæ Sedi devotam personam ob grata et accepta per te nobis et eidem Sedi impensa obsequia, honorare satagimus, ut per honorem tibi exhibitum, aliis etiam ad salutem animarum possit provideri. Dudum siquidem postquam felicis recordationis Eugenius papa IV prædecessor noster, generale Concilium, quod tunc in civitate Basileensi celebrabatur, abinde ad civitatem nostram Ferrariensem ex certis legitimis tunc existentibus causis transtulerat, et translatum esse voluerat et decreverat, necnon sub excommunicationis et inhabilitationis pœnis, quas contrafacientes, ipso facto incurrere censuerat, districtius inhibendo, ne ex tunc in antea in Basileensi prædicta, aut alibi, præterquam in ipsa Ferrariensi civitatibus, sub nomine, sive prætextu Concilii generalis remanere, sive etiam accedere auderet, mandandoque omnibus et singulis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, electis, abbatibus cæterisque cujuscumque conditionis, status, gradus vel præeminentiæ existentibus hinc in dicta civitate Basileensi, sub nomine sive prætextu hujusmodi convenientibus, ut infra certi tunc expressi temporis spatium deberent realiter et cum effectu ab ipsa civitate Basileensi recessisse, necnon quoscumque perditionis alumnos Amedeo olim duci Sabaudia, se Felicem V ausu temerario nominare præsumenti, ejusque erroribus scienter et deliberate credentes aut adherentes, schismaticos fuisse et esse, ac tanquam hæreticos et criminis læsæ majestatis reos puniendos fore, eosque excommunicationis, anathematis ac beneficiorum, officiorum, necnon honorum, prælaturarum, dignitatum tam Ecclesiasticarum quam mundanarum privationis et inhabilitationis ad illa, eorumque omnibus bonis, juribus et jurisdictionibus publicatis et confiscatis, omnesque alias pœnas contra præfatum Amedeum statutas et ordinatas incidisse et incurrisse etiam decreverat et declaraverat, prout in diversis ipsius prædecessoris litteris plenius continetur, necnon per eundem prædecessorem accepto, quod nonnulli regni ac civitatum, terrarum et locorum ditissimi in Christo filii nostri Jacobi Scotorum regis illustris subjectorum personæ tam Ecclesiasticæ quam secularis contra inhibitiones, monita et mandata ac alia supradicta venire, ac plura etiam nefanda et scandalosa facere et perpetrare præsumpserant, prædecessor prædictus, nolens talia sub dissimulatione transire, per nonnullas alias suas litteras, tibi inter alia, omnes et singulas regni, civitatum, terrarum et locorum hujusmodi,

¹ Monstrelet. Sabaud. hist. ex Guill. Parad. l. III, c. 35. — ² Ead. apud Eug. l. XII.

Ecclesiasticas et alias personas, cujuscunque gradus, status, ordinis et conditionis existerent, etiamsi abbatiati vel alia quavis dignitate praefugerent, quas sibi pro tempore privationis, et aliis censuris et poenis in litteris dicti praedecessoris super translatione, et aliis litteris praemissis contentis, earumve occasione incurrisset, in Ecclesiis et aliis locis Ecclesiasticis, dum major inibi populi multitudo ad divina conveniret, excommunicatos, suspensos et interdictos, nec non monasteriis et beneficiis suis omnibus cum cura vel sine cura, saecularibus vel regularibus, ac inhabilitatis ad illa, vel alia ex tunc in antea oblinenda, aliisque sententiis, censuris et poenis supradictis irrefitos, etiamsi beneficia hujusmodi canonicatus et praebendae, dignitates, personatus, administrationes, vel officia in cathedralibus, etiam metropolitanis, et dignitates ipsae inibi post pontificales majores, seu abbatiales vel conventuales, aut generales forent et ad illas, ac hujusmodi personatus, administrationes vel officia consuevissent per electionem assumi, eisque cura immineret animarum, fuisse et esse auctoritate Apostolica privatos publice nuntiandum et nuntiari faciendum, eosque et ipsorum quemlibet, etiam cum invocatione auxilii saecularis aggravandi et reaggravandi, ac singulos ex eis, quos ad Sedis Apostolicae obedientiam et devotionem redire velle invenerit, si id humiliter peterent, ab omnibus et singulis excommunicationis, suspensionis et interdicti, aliisque sententiis, censuris et poenis, quibus praemissorum occasione forsitan irrefiti forent simul vel successive, absolviendi, ac cum ipsis super irregularitate, si quam, sententiis, censuris et poenis praedictis, vel eorum aliqua ligati, missas et alia divina officia, non tamen in contemptum clavium celebrando, vel se illis immiscendo contraxissent, dispensandi, omnemque inhabilitatis et infamiae maculam per eos dicta occasione contractam penitus abolendi, necnon ipsos in pristinum, in eum videlicet statum, in quo antequam sententias, censuras et poenas praefatas incurrerent, ac ad famam, honores et bona restituendi, omnia quoque et singula, canonicatus et praebendas, dignitates, personatus, administrationes et officia ac beneficia, per privationes talium pro tempore vacantia, cujuscunque taxae sive anni valoris illorum fructus, redditus et proventus forent, absolutis hujusmodi, seu aliis idoneis, de quibus tibi videretur, personis, auctoritate praedicta conferendi, et de illis necnon singulis monasteriis praedictis similiter vacantia taliter, ut praemittitur, absolutis ac aliis, de quibus tibi similiter videretur, personis idoneis, dicta auctoritate providendi, aliaque in praemissis et circa ea necessaria ac opportuna faciendi et exsequendi, plenam et liberam eadem auctoritate concessit facultatem

pariter et potestatem, prout etiam in eisdem praedecessoris desuper confectis litteris plenius continetur.

« Nos qui, dicto praedecessore, sicut Domino placuit, ab hac luce subtracto, divina fuimus favente clementia ad apicem summi Apostolatus assumpti, ipsius in hac parte praedecessoris vestigiis inherentes, ac cupientes quod posteriores litterae hujusmodi, in suo pleno robore permaneat, et summi in omnibus sortiantur effectum, fraternitati tuae etiam omnes supradictos excommunicatos, suspensos et interdictos declarandi, ac beneficiis praemissis privatos nuntiandi, et nuntiari faciendi, ac cum invocatione auxilii hujusmodi aggravandi et reaggravandi, necnon absolviendi, dispensandi, inhabilitatis quoque et infamiae maculam hujusmodi abolendi, in statumque praemissum restituendi, necnon beneficia conferendi, et de illis providendi, aliaque supradicta faciendi et exercendi similem facultatem et potestatem, auctoritate praedicta concedimus per praesentes, non obstantibus praemissis, ac omnibus illis, quae dictus praedecessor in praefatis posterioribus litteris, non obulare voluit, caeterisque contrariis quibuscunque. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae millesimo quadringentesimo quadragésimo septimo, quinto kal. Augusti, Pontificatus nostri anno 1 ».

21. *Guesnensis archiepiscopus Basileense schisma damnans restituitur et plures reges Ecclesia conciliantur.* — Damnavit tum in Polonia Amedei factionem Vincentius archiepiscopus Guesnensis, qui ab ipso in pseudocardinalium numerum adscriptus fuerat, sanioribusque susceptis consiliis, ad Sedem Apostolicam facinoris conscientia stimulatus suppliciter confugit, veniamque petit misso oratore, qui Nicolai verum Christi vicarium est professus. Excepit illum peramanter Pontifex, ipsumque censuris non solum omnibus absolvi, verum in Guesnensi etiam archiepiscopatu confirmavit.

« Venerabili fratri Vincentio archiepiscopo Guesnensi, salutem, etc. »

« Exhibita nobis nuper pro parte tua petitio continebat, quod postquam felicis recordationis Eugenius papa IV praedecessor noster, nonnullis rationabilibus suadentibus causis, olim Concilium Basileense ad civitatem nostram Ferrariensem translulerat, ac omnibus et singulis sub excommunicationis, suspensionis et interdicti, omniumque suorum Ecclesiarum et beneficiorum Ecclesiasticorum privatione, et aliis poenis tunc expressis inhibuerat, ne ad dictam civitatem Basileensem tanquam ad generale Concilium accederent, seu ibidem convenirent, tu inhibitionis hujusmodi non ignarus, dudum praetensam assumptionem de persona tua ad praetensum cardinalatum per perditionis alumnium Amedeum olim ducem Sabaudiae, se Felici-

cem V ausu sacrilego nominare praesumentem, licet nulliter et de facto factam, tibi per certum ipsius scutiferum intimatam et portatam acceptasti, et quemdam capellum rubeum quem Romani Pontifices tempore assumptionis alicujus ad cardinalatum tradere consuevere, recepisti, ac fidelitatis et obedientiae in manibus ipsius scutiferi, nomine Amedei et congregatorum Basileae praestitisti juramenta, ac propter ea aliaque dicto Amedeo et congregatis favendo adhaesisti, sive etiam pro ipsis te congregatis declarasti, poenas, sententias et censuras in dicta translatione contentas incurrendo. Quare pro parte tua, qui (ut asseritur) de praemissis ab infimis doles, nobis fuit humiliter supplicatum, ut tibi et statui tuo in praemissis providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos itaque qui ad lucrificandas Altissimo Christi fidelium quorumlibet animas, curis invigilamus assiduis, te qui hodie per procuratorem tuum ad hoc legitime constitutum nos in verum Jesu Christi in terris vicarium recognovisti, et professus fuisti, ab omnibus et singulis excommunicationum, suspensionum et interdicti sententiis, aliisque censuris Ecclesiasticis et poenis, etiam haeresis et schismatis, quas praemissorum occasione vel causa quomodolibet forsitan incurristi, plenarie absolvimus et absolutum nuntiamus per praesentes, tecumque super irregularitate, si quam celebrando missas et alia divina officia, vel immiscendo te illis, seu conferendis ordinibus sacris quomodolibet contraxisti, dispensamus, ac omnia et singula, quae per te interim circa regimen et administrationem Ecclesiae Guesnensis alias rite gesta fuerunt, approbamus et ad praedictorum observantiam juramentorum te decernimus non teneri, ac omnem inhabilitatis et infamiae maculam, sive notam per te propter praemissa contractam abolemus, ac te ad praedicta necnon metropolitanam Ecclesiam antefatam, ejusque administrationem, bona ac quaecumque jura et honores, etiam in pristinum statum plenarie in integrum restituimus, reintegramus et reponimus, etc. MCDXLVII, sexto non. Octobris, Pontificatus nostri anno 1 ». Recepti quoque in gratiam clerus populusque Guesnensis, quos archiepiscopus in errorem traxerat, pariterque ab eodem resipiscens abduxerat; ac plures alii regis Casimiri opera cum Ecclesia conciliati sunt¹: ipsum vero regem, cujus eximium erga Sedem Apostolicam studium in pluribus enituerat, nonnullis sacris beneficiis ornavit, quorum praecipuum illud fuit, ut in locis Ecclesiastico interdicto obnoxiiis divinis interesse posset. Caeterum Casimirus, cui jam ante, ut vidimus, sceptrum Polonicum delatum fuerat, hoc anno Junio mense diademate solenni pompa rediitum, testantur

rerum Polonicarum scriptores¹ aliique. Tum in publico procerum conventu agitatum, Nicolaone an Felici obtemperandum foret, ac sancitum, ut Nicolaus creatus legibus Pontifex ac Petri successor agnosceretur.

Affecti etiam alii reges a Nicolao fuere sacris beneficiis in his Pontificatus initiis, interque alios Stephanus Thomas Bosnae rex, cujus patrocinium suscepit, eam potissimum ob causam, quam hisce verbis assert²: « Cum charissimus in Christo filius noster Stephanus Thomas rex Bosnae illustris, spretis atque abjectis Manichaeorum erroribus, quibus irrelitus fuerat prius, inter reges Bosnae sanctam fidem Catholicam acceperat », ac Petro partium inferiorum Bosnae Vaivoda fidei Catholicae studiosissimo permisit, ut duos Minoritas suo praeficeret sacello ac penes se retineret, hacque insigni ipsum laude effert³: « Inter haereticos constitutus solus Catholicus inter principes regni Bosnae sanctam fidem Catholicam illibatam servasti ». Quibus addimus amplissimas eum delictorum indulgentias, quas adepturi essent, cum mors immineret, largitum esse Alfonso Aragonum regi⁴, ac Friderico⁵ Saxoniae duci ipsiusque uxori.

22. *Alfonsus Aragoniae rex, Philippus dux Burgundiae, et Renatus Siciliae rex Pontifici obsequentissimi.* — Detulerat Alfonsus primus omnium regum sua Nicolao ut Petri successor obsequia, eadem postea praestitit Philippus Burgundiae dux optime de Sede Apostolica meritis, cujus orator hunc libellum supplicem⁶ novo Pontifici porrexit:

« Devotus sanctitatis vestrae filius Joannes Jofridi decretorum doctor, decanus S. Vincentii Vergiacensis, ad eandem vestram sanctitatem ambassiator destinatus per illustrissimum principem dominum Philippum, Dei gratia Burgundiae, Lotharingiae, Brabantiae et Limburgiae ducem, Flandriae, Artesii, Burgundiae palatinum, Hollandiae, Zelandiae, Hanoniae et Namurei comitem marchionemque sacri imperii, ac Frisiae de Salmis et Macliniae dominum petit, supplicat et requirit, certus fieri super articulis qui sequuntur:

« In primis si eadem sanctitas, eundem dominum ducem habet et habere intendit pro filio et vero Catholico suo, Ecclesiaeque sanctae Dei, et verum dominum dominiorum quae possidet, et si adversantibus et contradicentibus sibi maxime hostiliter, aut alias machinantibus in statum suum et domus suae non intendat favere, nec auxiliari re, verbis nec litteris, aut nuntio in publico, nec in occulto plusquam sibi, et si, quatenus juris et rationis hoc postularet vel requireret causa cognita, et partibus auditis, sed

¹ Michov. l. iv. c. 58. Chron. l. xxii et alia. — ² Lib. xxii. p. 72. — ³ Ibid. p. 35. — ⁴ Lib. i. p. 32. — ⁵ Lib. xxii. p. 328. — ⁶ Ext. apud Nicol. V. l. i. Bullar. secr. p. 40.

¹ Lib. ii. p. 23.

tantum tenere aquam libram inter ipsum et adversarios suos, qui hodie sunt, vel in futurum esse possunt. Item si intendat eum, domumque suam tractare et honorare decenter et honeste sicut Romani Pontifices, qui pro tempore fuerunt, eandem domum suam progenitoresque suos tractaverunt et honoraverunt, suasque petitiones honestas et supplicationes, clementer recipere et habere recommissas in voliva expeditione, quantum cum Deo et honestate fieri poterit, sicut suis progenitoribus et illis de domo sua factum fuit per praedictos Romanos Pontifices, qui pro tempore fuerunt. Item quod in beneficiis et officiis Ecclesiasticis, maxime praeturalis ac dignitatibus terrarum et dominiorum suorum, caeterarumque ditioni ac regimini et protectioni suis commissarum, aut intra sua dominia inclusarum, non praeficiat personas alienae nationis nec originarios terrarum et dominiorum adversariorum suorum, aut ei suspectas, propter pericula et damna, quae possent sibi sequi et inferri, et in casum quod inadvertenter fieret, quod per translationem vel alias debito modo debeat provideri et reparari. Item ut praefatus dominus dux honoretur, supplicat domino nostro pro cardinalibus creandis et aliis officiariis in Romana curia habendis, quemadmodum supplicationem caeterorum principum factum fuit. Item quod praefatus dominus dux intelligat, se cum domino nostro, et idem dominus noster cum eo ». Assensit amanter postulantis Nicolaus¹, ac Burgundum exaratis XII kal. Junias litteris de eximio in eum paterno suo studio certiores fecit.

Complexus etiam est nonnullis² Apostolicis beneficiis Renato, qui Siciliae et Jerusalem titulos retinebat, Isabellamque ejus uxorem, permisitque ut in locis, in quibus sacris interdictum esset, divinis mysteriis interesse possent, Quadragesimali tempore adhibito medicorum consilio carnibus vescerentur, noxis ob quas Sedes Apostolica esset adennda, a suo sacerdote solverentur, tum ara subducfili nti possent : eidemque Renato concessit³, ut marmor quoddam, in quo Christi e cruce pendentis effigies insculpta est, quod a Maria Jacobi et Maria Salome deportatum in Provinciam creditur, in alium locum transferret, atque aedem sacram in Massiliensi littore sitam muniendi portus gratia everteret, modo aliud templum amplitudine par in eadem urbe S. Joanni poneret, Judaeos etiam recurrentibus annis singulis quater ad sacram concionem audiendam cogere posset.

« Charissimo in Christo filio, Renato Jerusalem et Siciliae regi illustri, salutem, etc.

« Tanta est fides et devotio tua erga nos et Romanam Ecclesiam, ut nos semper invenial in

gratiarum exhibitione benignos. Hinc est, quod nos tuae supplicationi inclinali, ut lapidem marmoreum, in quo est figura Crucifixi per Mariam Jacobi et Mariam Salome ad Villam B. Mariae de Mari Arelatensis diocesis, ut credi ur, apportatum, et ibidem existens, dum tamen hoc sine scandalo fiat, ad loca honesta, ubi tibi placuerit cum devotione deferri, necnon Ecclesiam Sancti Joannis Massiliensis, illiusque structuram, domos et aedificia ad hoc, ut portus maris ibidem magis tutus existat, penitus demoliri, et loco illius, in eadem civitate aliam Ecclesiam, in structuris, domibus et aedificiis ipsi demoliendae Ecclesiae aequae bonam de novo construi et aedificari facere, necnon quater in anno per litteratum et idoneum praedictorem Judaeis in illis partibus commorantibus verbum Dei in quibuscumque Ecclesiis sive locis ad id per te eligendis, praedicari facere, ipsosque Judaeos per subtractionem honorum et incarcerationem ad hujusmodi praedicationem veniendum, et illico, donec praecatum fuerit, commorandum, compellere libere et licite possis, alicujus super hoc licentia vel assensu minime requisitis, jure tamen parochialis Ecclesiae et cujuslibet alterius in omnibus semper salvo, auctoritate Apostolica, praesentium tenore indulgemus. Volumus autem, quod fructus, redditus et proventus demoliendae in dotem construendae Ecclesiarum hujusmodi convertantur, et illius rectoris pro tempore existentis, perpetuo sint et esse censeantur. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVII, XIII kal. Januarii, Pontificatus nostri anno I ». Censores vero fidei populum Christianum adversus Judaeos concitare vetuit⁴, quin illos potius ab irruentium injuriis jussit vindicari, adducto hoc argumento : « Quia, inquit, reliquiae salvae fient ». Confirmatum id etiam paulo interius hac ratione : « Quo specialius sunt in testimonium fidei orthodoxae reservati ». Quo etiam tempore edixit Hispanis⁵, ne Judaeos, qui inter ipsos debebant, ad baptismalia sacra suscipienda vi adigerent, neve afficerent injuriis.

23. *Gestum a Joanne rege Navarrae bellum cum Castellano, et Fraticellorum haeresis rursus damnata.* — Cum ad Hispanicam res deluxerit narratio, praetereundum non videtur, Joannem regem Navarrae, qui antea crudele et exitiosum bellum cum Henrico equestris Ordinis, cui S. Jacobi e Spatha nomen est, magistro gesserat, in quo gravissima commissa flagitia fuerant, editae hominum strages, illata stupra, templa profanata vel incensa, abactae praedae, sacrae opes expitatae aliaeque ingentia patrata facinora, ex quibus eorumdem auctores participesve maiorum anathema censurasque contraxerunt, conscientiaeque stimulis exulceratum poposcisse

¹ Ext. apud Nicol. V. l. t. Bullar. secr. p. 10. — ² Ib. p. 162. — ³ Ibid. p. 164.

⁴ Lib. xxiv, p. 148. — ⁵ Lib. t. Bullar. p. 255.

veniam a Pontifice, ipsumque rogasse, ut ejus animam ac sociorum saluti consuleret. Penitentem regem non repulit Christi vicarius, atque archiepiscopo Cesaraugustano provinciam dedit¹, ut illum atque alios, qui ejus partibus impliciti in illo bello fuerant, noxarum veniam flagitantes censuris liberaret.

« Venerabili fratri archiepiscopo Cesaraugustano, salutem, etc.

« Cum, sicut pro parte clarissimi in Christo filii nostri Joannis regis Navarrae illustris nobis nuper exhibita petitio continebat, olim, videlicet temporibus proxime praeteritis, vigentibus tunc inter eum et quondam Henricum magistrum totius militiae Jacobi de Spatha ex una, et quosdam etiam potentes eorum tunc inimicos, humani generis hostile procurante, partibus ex alia, dissensionibus ac diris guerrarum turbinibus, vulnerationes, mutilationes et homicidia etiam Ecclesiasticarum personarum, necnon Ecclesiarum mullarum violationes et incendia, ac honorum etiam sacrorum rapinae aliaque plurima damna, mala et sacrilegia commissa et perpetrata fuerint, quorum et in quibus rex praedictus necnon plurimi ex ipsius, ac dicti magistri familiaribus et subditis, aliisque et insuper fautores, sequaces et adherentes, auxiliumque et consilium praestantes culpabiles extiterint, excommunicationum, suspensionum et interdicti, aliasque sententias, censuras et poenas contra similia perpetrantes, tam a jure quam ab homine et constitutionibus provincialibus et synodalibus lafas, indictas et promulgatas, damnablem incurrendo, pro parte dicti regis nobis fuit humiliter, ut ejus ac aliorum culpabilium praedictorum statui et animarum saluti in praemissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur attendentes, quod praefatae Sedis clementia non consuevit potentibus veniam denegare, ac culpabilium, dignitatis, status, gradus et conditionis, necnon ipsorum, ac per eos commissorum et perpetratorum praefatorum, omnium et singulorum quantitates et qualitates, praesentibus pro expressis habentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus per te vel alium seu alios regem et familiares, subditos, sequaces, adherentes et auxilium praestantes tam praemissorum quam in eis culpabiles omnes et singulos supradictos, etiamsi ex eis, cujuscumque causa, clerici saeculares, non tamen in aliquo ex sacris ordinibus constituti quam dictae, et aliarum quarumcumque militiae magistrum et fratres, in quovis numero fuerint, si id humiliter petierint, ab hujusmodi sententiis, censuris et poenis omnibus et singulis auctoritate nostra, hac vice dumtaxat, simul

vel successive absolvas, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno, etc. mcdxlvii, pridie id. Octobris, Pontificatus nostri anno 1». Usus etiam est Nicolaus clementia in Joannem Baptistam, Marinum et Franciscum Sabellos qui pluribus penis ob tentatam in Eugenium perductionem se irretierant, ac honorum jacturam erant passi, deditque mandata² Bessarioni Basilicae duodecim Apostolorum, et Guillelmo S. Martini in Montibus presbyteris cardinalibus, ut eosdem nobiles Romanos in integrum restituerent.

¶ Et vero severitatem in impios perveraces pro afferenda religione adhibuerit Pontifex, nunc perstringamus. Inficiente Mediolanum pravis dogmatibus Amedeo illo, quem a S. Bernardino haereseos reum postulatam, deinde ab Eugenio damnatum vidimus, Ecclesiaeque monila eludente, cum nonnullorum patrocinio tegeretur, Mediolanensi archiepiscopo imperavit³, ut ipsum ejusque pravis dogmatibus inquinatos judicio insectaretur. Provinciam etiam dedit⁴ B. Joanni e Capistrano causarum fidei cognitori, maximaque sanctitatis opinione florenti, ut in Fraticellos haereticos inquireret.

« Nicolans, etc. Cum sicut ex fide digna relatione plurimorum nobis displicenter innotuit, in plerisque mundi partibus quaedam secta haereticorum nefanda quae Fraticellorum *della opinione* nuncupatur, operante satore zizaniae, proli dolor! eruperit, quae pestiferum virus evomens simplices animas suis tendentis et patliatis coloribus sub praetextu simulatae sanctitatis illaqueando decipit, illas aeterno satagens igni transmittere consumendas », et infra, « sperantes quod tu quem, sicut tam magistra experientia, quam etiam testimonio fide dignorum accepimus, constantia fidei, religionis zelo, vitae munditia et aliis multiplicum virtutum meritis illustratum Altissimus insignivit, per tuae prudentiae et sollicitudinis studium labem hujusmodi extirpare, et orthodoxae fidei palmites transplantare conaberis, etc. Datum mcdxlvii, V non. Julii ».

24. *Religiosa pompa Corporis Domini a cathedrali Ecclesia ducenda.* — Ut porro excindendae impietati, ita pietati propagandae navata est opera a Nicolao, qui cultus sanctissimae Eucharistiae augendi cupidus sanxit, ut episcopi in solemnibus supplicationibus, quae die festo Dominici corporis, instructo agmine religioso, celebrari solet, hostiam deferrent, et clerum ac religiosos viros ac Ecclesiam principem, cui is honos debitus erat, convocarent, et corruptelam, quae in aliquibus locis invaluerat, sustulit: quibus de rebus hoc ad S. Antoninum archiepiscopum Florentinum dedit Diploma⁵:

« Venerabili fratri Antonino archiepiscopo

¹ Lib. 1. Bullar. p. 109.

² Lib. 1. p. 48. — ³ Lib. xmi. p. 53. — ⁴ Ibid. p. 77. — ⁵ Ib. p. 34.

Florentina, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ob reverentiam mirabilis sacramenti corporis Domini nostri Jesu Christi, et ob frequentia miracula, quae ex eo saepius inscrutabilis Dei altitudo disposuit, felicis recordationis Urbanus papa IV praedecessor noster instituit solemnitatem corporis Domini, quam voluit a Christi fidelibus per omnes orbis Ecclesias in Passione Domini memoriam celebrari, in qua praelati Ecclesiarum cum omni clero, ac religiosis et populo suae civitatis solemnem processionem facerent, conveniente clero et populo in Ecclesia cathedrali, et episcopum admirabile sacramentum suis manibus deferentem ab ipsa Ecclesia usque ad reditum comitante. Quam quidem celebritatem summa devotione et veneratione solemni tota Ecclesia Christi fidelium amplexa est. Et ut populus Christianus ad eam solemnitatem devotius et celebrius conveniret, datae sunt a praedecessoribus nostris Romanis Pontificibus remissiones et remissionis peccatorum.

« Verum etsi omnes feneantur et debeant eum diem solemnem reddere, ad id tamen Ecclesiarum praesules, quasi duces et pastores gregis Domini praecipuo quodam jure sui pontificii obligantur, quorum est in ea festivitate honorare Ecclesiam suam, et in ea praecipuum facere solemnitatis secundum antiquam institutionem, ut qui caput est cleri, principium quoque tantae festivitatis a commissa sibi summa Ecclesia, si vero secus aliquibus in locis consuetudo est servata, abusus ea potius, quam consuetudo censenda est. Quamvis et multis in urbibus diebus nostris ea abusus sit remota, et honor processionis cathedralibus Ecclesiis attributus. Idcirco volumus et tibi districte mandamus, ut ad Ecclesiam tuam omnem clerum, ac Ordines quoscumque religiosos civitatis Florentinae cum debitis et condecens ornamentis convenire praecipias, et ibi conveniente omni populo civitatis processionem facias, ut a nostris est praedecessoribus instituta: quod volumus a tua fraternitate et successoribus tuis perpetuis temporibus inviolabiliter observari. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Domini MCDXLVII, XII kal. Junii, Pontificatus nostri anno I. » Verisimile videtur S. Antonium, quem superiori anno IV id. Febr. creatum archiepiscopum scribit Ferdinandus Ughellus¹ dum apud Sedem Apostolicam morabatur, Pontificem ad hujusmodi danda fidelibus mandata impulsisse.

25. *De pace restituenda Italiae actum: Philippo Mariae Mediolanensis ducis mors et mores.* — Quamvis autem novus Pontifex augendo religionis splendori operam studiose navaret, republicae tamen curas non abiecit, cum humana

divinis servavit. Venere² ea tempestate missa Venetis et Florentinis oratores, qui publice sunt professi, per ipsos non stare quominus pax reponeretur Italiae, et controversia, quae illis cum Philippo Maria Mediolani duce erat, sedaretur. Id cum Nicolao jucundissimum accidisset, Tiburdimissi sunt, certiores de iis facturi Alfonsum Aragonum et Siciliae regem, eo ibi consilio morantem, ut Florentinos bello peleret: qui auditis oratoribus respondit, nihil a se praetermissum iri, quod ad pacem conficiendam attineret. Legatis itaque a dissentientibus partibus Ferrariam missis, de concordia Pontificis potissimum opera redintegrandae agitalum est, ac tandem decretum, ut Philippo proponeretur, malletne quinquennales inducias cum Venetis et Florentinis inire, ita ut partorum ab ipsis possessio apud utrosque maneret, an pacem admittere. Cremona tradita, ac receptis quae Veneti trans Adriam occupassent. At dum tabellarius ea de re litteras ipsi duci afferebat, ille repentino oppressus morbo interiit, de quo haec S. Antonius³ historiae Monumentis mandavit: « Sequenti Augusto, (hujus nimirum anni,) diem clausit extremum serpens ille antiquus non dierum, sed astularum, qui turbabat Italiam, apoplexia correptus alii alio morlis genere ipsum sublatum scribunt³. Et sicut in vita sua et conversatione incivis et inordinatus fuit, nec Deum timens nec homines verens, ita in morte sine sacramentis decedens, ut animal brutum; quinimo, cum et medicus ejus hortaretur eum, sed modo humano, ad confessionem, ut ex medela spirituali magis proficeret corpori materiali, ille terrore oculo illum respiciens omnino tacuit, sed recedenti inde sibi mandari fecit, ut amplius non visitaret eum ». Philippum Mariam alto fastu turgidum prope coegisse eos, qui in potestate sua erant, ad deferendos sibi honores humano fastigio augustiores, de quo a B. Bernardino Senensi increpitus sit, nec ferentem sancti viri libertatem illum fraudibus circumvenire conatum, ac contrario exitu, memorat ejusdem S. Bernardini Vita auctor⁴: « Concionabatur, inquit, aliquando Mediolani praesenti duce, in ejusque arrogantiam severe et fidenter admodum invehebatur, quod ejus litterae ita acciperentur, ut propemodum divinus quidam cultus eis impendi videretur, hortabatur autem populum, ut mundum et ejus inanem gloriam nihil penderet. Dux vero id sentiens gravissime in illum commoveri cepit, atque nisi ab ejusmodi sermonibus abstineret, se omni suppliciorum genere exercitatum illum e medio sublaturum. At Bernardinus ea re mirifice exhilaratus, retulit ad populum quid princeps ipsi minatus

¹ S. Ant. III. p. 61. XII. c. 12. § 1. Sabell. enead. 10. l. v. Facius de reb. Alfons. regis. Pigna l. VII. Corius hist. Med. p. 1. Plat. in Nic. V et alii. — ² S. Ant. ib. c. 11. § 17. — ³ Gebelin. in Com. Pii II. l. 1 et alii. — ⁴ Vit. S. Bern. apud Sur. xx Maii.

¹ Ferd. Ughell. in Ital. saec. tom. III.

esset, oravitque ne ipsum defendendum susciperent, paratum se dicens ad perferendum pro veritate martyrium, rursusque palam illum morem reprehendit. Ea sancti constantia fractus et perterritus princeps non ausus fuit ulla porro minas ei intentare. Aderat tum illi principi quidam non bonus consultor, qui diceret ei : Si vis Bernardinum corrumpere, mitte illi poculum mummis aureis plenum, quos si receperit, poteris dicere populo, docere Bernardinum amplectendam paupertatem et opes contemnendas. sed illum tamen id non præstare, quippe qui nullam a te pecuniam acceperit. Placuit summo opere id consilium principi. Itaque exploraturus, num opere faceret quod verbo doceret Bernardinus, misit ei poculum in quo inerant aurei mumi, quos ducatos vocant, quingenti. Affertur a nuntiis ducis pecunia illa Bernardino : aiunt ex devotione eam mitti a principe, ut ulatur ea ad res necessarias sibi comparandas, prout libitum sibi fuerit. Bernardinus vero noluit eam recipere, iussitque dici principi, se ea opus non habere. Refertur ergo pecunia ad principem, sed rursus versutus ille consultor instigat eum, ut denuo eam mittat Bernardino, mandelque ut si ad privatos eam accommodare nolit, conferral in fratrum suorum usus et ad monasterii structuras. Redeunt cum aureis mulli ad Bernardinum, explicant mandata ducis. Ille respuit plane. Aiunt illi : Quid ergo de his faciemus, quando quidem princeps iussit, ne ad ipsum illos reportemus ? Tum Bernardinus : Si illa, inquit, se res habet, et mihi pecunia hac licet uli pro meo arbitrato, sequamini me præeuntem. Ducit ergo eos ad carceres Senenses, quibus tenebantur ære alieno pressi, rogat ex singulis quantum debeant, jubet tantundem illis numerari e pecunia ducis. Id cum factum esset, omnes liberali sunt, demptis duobus, ad quos redimendos pecunia non sufficiebat. Tum illi miseri cæpere lachrymas fundere, Bernardini amplecti genua, rogare ne ipsis desit. Flexus ea re vir pius molusque misericordia, non sine lachrymis ait ad illos : Quæso, charissimi, ne vos animi dolor occupet, en ego polliceor vobis me daturum operam, ut liberi hinc recedatis, quod si non possim, me locum vestrum subiturum. Id ubi plebs rescivit, plerique multa permoti misericordia captivos illos e custodia dimiserunt. Dux autem videns non redire pecuniam suam ait ad aulicos suos : Frater iste dicit pecuniam se ducere pro nihilo, at re ipsa aliud testatur. Nuntii autem eum revertissent, ut duci referrent quo pacto illi aurei a Bernardino expensi essent, omnem de sancto viro malam suspicionem, odium et invidentiam prorsus a se rejecit, mundique contemptorem et laudavit egregie, et majori deinde reverentia prosecutus est ».

Depingit Philippum suis coloribus Æneas Sylvius : « Fuit, inquit, Philippus ingenti cor-

pore, in juventute macer, in senectute pinguis-
simus, deformi facie ac prægrandibus oculis,
ingenio peracri et callido, in largiendo profusus,
in parcendo facilis, in audiendo difficilis, at ubi
in colloquium venisset milis ac placidus, cultus
corporis ac munditiarum omnisque lenocinii
negligens, venandi cupidus, equorum studio-
sus, cæterum quietis impatiens, atque impe-
randi avidus, in pace bellum, in bello pacem
quæsit, simulandi atque dissimulandi egre-
gius artifex, in milites quam in cives indulgen-
tior, raro in publicum prodiit, delatoribus facile
credidit, in suspiciones adeo pronus, ut sæpe
fidissimos a se amicos levissimis de causis ab-
alienarit, pulchris indutos vestibibus ægre ad se
venire permisit. Sermonem de morte audivit iu-
vitus : tonitrua ac fulmina mirum in modum
expavit. Tabifica huc percussos ex urbibus mi-
grare in agros iussit, eorumque domos incendio
tolli, qua cura innumerabilem illum Mediolani
populum multis annis intactum quodammodo
ab ea peste servavit. Huic, cum vita decessisset,
funus nec tanto principe dignum nec suis majo-
ribus ductum est, nec sepulchri decus addi-
tum ». Turbarum omnium in Basileensi Concilio
molarum auctorem exstilis referunt scriplores,
qui Amedeum excusare nituntur, quamvis de-
inde socerum antipapam sequi non ausus sit,
ne subditos¹ a se abalienaret, suspectaque Ve-
nelorum arma in se concitaret ; sive etiam im-
manitatem tanti facinoris ex animo exhorruerit ;
nam Franciscus Philelphus² diserte scribit il-
lum politicis malesanis consiliis adductum,
qua aliquando in schisma eruptura non prævi-
debat.

« Videbatur, inquit, Philippus dux adversus
Eugenium sentire, idque ob nullam aliam cau-
sam, nisi ut a Venetorum societate illum aver-
teret, sibi que ascisceret, aut illud saltem effice-
ret, ut neutram in partem propensior foret.
Existimans igitur Æneas rem Philippo gratissi-
mam se facturum, duas in Basileensi Concilio
vehementes et peracerbas in Eugenium ora-
tiones habuit. Quam rem Philippus adeo moleste
tulit et graviter, ut præposituræ beneficium,
quod in divi Laurentii templo Scaramucie in-
terventu, in eum dono conferri curaverat, quam-
primum ablatum Æneæ in alium transtulerit,
qua quidem re cognita, ubi confestim Æneas
Mediolanum revertisset, essetque de ablato que-
situs beneficio, nec exorare quidquam potuit ». Addit auctor Æneam ipsum in hac rerum diffi-
cultate in Germaniam se contulisse, atque ob
studium eloquentiæ Gaspari Silicho, qui pri-
mum Sigismundi, deinde Alberti, ac postremo
Friderici scribarum princeps exstilit, operam na-
vasse, atque ob varias legationes præclare ges-

¹ Hist. sabaud. ex Guill. Paradin. l. III. c. 24. — ² Philelph
l. xxvi. in Ep. 1.

tas episcopum Tergestinum factum, qua dignitate eum hoc anno insignitum fuisse narrat Gobelinus ¹.

26. *Ortam inter Cæsarem et Ungaros controversiam sedare nititur Nicolaus.* — Verum ad Nicolaum Pontificem revertamur, qui non modo pacem inter Italiæ principes, sed inter alios etiam conciliare nisus est, ut arma Christiano tincta cruore in Barbaros verterent; coorto enim bello inter Fridericum Cæsarem et Hungaros, qui ab ipso Ladislavum regem puerum repelebant, imperavit inducias, moxque illi Sedi Apostolicæ obsequentes armis temperarunt, legatum Pontificium, a quo controversia dirimeretur, præstolaturi. Ea provincia imposita est a Nicolao ² Joanni S. Angeli diacono cardinali, adjectaque mandata, ut omni studio ad componendam discordiam incumberet, cum id bellum rei Christianæ maximum damnum esset allaturum, quandoquidem Hungari ferro a Friderico appetiti Turcicam oppugnationem aegre sustinere potuissent.

« Dilecto filio Joanni S. Angeli diacono cardinali, Apostolicæ Sedis legato, salutem.

« Cum dudum (quod dolenter referimus) inter charissimum in Christo filium nostrum Fridericum Romanorum regem illustrem, et dilectos filios regni Hungariæ ex certis causis dissensionibus et bella essent, procurante amulo pacis, exorta, nos per nostras litteras ipsos ad indicendas et observandas inter eos trenguas, donec nostrum ad partes illas legatum pro tractanda pace mitteremus, in Domino exhortati sumus. Qui quidem rex et regnum tanquam pacis et obedientiæ filii nostris litteris obtemperantes, hujusmodi trenguas fecerunt ad certum tempus, de qua re sunt a nobis et Apostolica Sede maxime commendandi, cum tam prompti fuerint ad parendum extortationibus nostris. Nos igitur considerantes quod, si rex præfatus, qui solet et debet esse defensor et protector Ecclesiæ, et illi in suis necessitatibus subvenire; et etiam advertentes quod si regnum prædictum, quod semper devotum Romanæ Ecclesiæ et Apostolicæ Sedi et tanquam fidei scutum immobile se præbuit contra infideles, et pro Christianorum defensione pugnavit, multa damna et detrimenta in defensione hujusmodi sustinendo, multis bellis et dissensionibus debilitaretur, multa et gravia scandala possent verisimiliter provenire, et etiam ex eorum intestinis bellis et calamitatibus Teuceri confisi, facilius suas vires extenderent in detrimentum et oppressionem populi Christiani, ac etiam summis desideriis affectantes inter regem et regnum præfatos, ad quos gerimus singularem charitatis affectum, sublatis discordiarum et bellorum causis et fomentis, pacem et mutuan concordiam stabilem

vigere; necnon de tuis sapientiæ prudentiæque magnitudine, industriæ claritate, rerum agendarum experientia, vitæque integritate ac aliis multiplicibus virtutum donis, quibus personam tuam Altissimus insignivit, gerentes in Domino fiduciam specialem, ac sperantes quod per tui consilii magnitudinem dissensiones et discordiæ hujusmodi ad pacis dulcedinem deducentur; te tanquam pacis angelum ad regem et regnum præfatos, de fratrum nostrorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium consilio legatum nostrum de latere præsentialiter destinamus, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum an. etc. MCDXLVII, pridie non. Augusti, Pontificatus nostri anno primo ». Amplificavit ³ ejusdem legati auctoritatem Nicolaus ad Bohemiæ res componendas, idoneumque pastorem Ecclesiæ Pragensi præficiendum, qua in re Bohemorum votis assensit Nicolaus, qui hanc rationem adducit ⁴: « Attendentes quod dilecti filii prælati, barones, milites et communitates regni Bohemiæ per suos oratores, qui ad felicis recordationis Eugenium papam IV destinabantur, nobis, qui ipso sublato de medio, fuimus, divina favente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumpti, obedientiam et reverentiam debitam præstiterunt ». Et vero divellere eos ab Ecclesia Catholica nisi sint hæretici, dicitur inferius: nunc ad Orientales res digrediamur.

27. *Græci vetera in Latinos abunt odia.* — Non defuit ⁵ Apostolico muneri Nicolaus, ut Græcos in Ecclesiæ gremio contineret. At illi priora in Latinos concepta odia aluerunt, de quibus justas hæc mœstasque querelas exprømpsit Gemadius ⁶: « Latini Græcos diligebant et optabant eum eis uniri », et infra, « Græci vero ex eo tempore et huc usque non desinunt omnem lapidem adversus Latinos movere, et fanda et nefanda contra ipsos evomere, neque Dei timor neque diuturna consensio, neque Synodus OEcumenica, neque veritas ipsa potuit illos persuadere, ut ad bonam frugem converterentur ». Qui etiam extra Constantinopolim agebant in tanta obduruere pertinacia, ut variis surhonnare mendaciis confunderent veteres Græcorum errores in Florentino Concilio non fuisse damnatos, imo Latinos iis assensisse. Armenii etiam plures, qui in Cypro et aliis insulis Latinorum imperio obnoxii decreta de instaurata in eadem Synodo conjunctione suscipere detrectarunt; quocirca Nicosiensi archiepiscopo mandata hæc data sunt a Nicolao ⁷:

« Venerabili fratri Andrea archiepiscopo Nicosiensi A. S. L. misso, salutem, etc.

« Cum te ad regnum Cypro, in insulam Rhodi, ac nonnullas alias insulas et loca pro nonnullis arduis Dei honorem, Catholicæ fidei

¹ Lib. II, p. 8, et I, XAB, p. 129. — ² Super p. 8. — ³ Post Reg. Bullar. Eugen. — ⁴ Gemad. patriarch. in Orat. ad Græc. — ⁵ LXI, hæc lib. post Reg. Bullar. Ent. IV, l. XII, p. 308.

¹ Gobelin. in Comm. . II. — ² Lib. II, p. 7.

augmentum, statum etiam nostrum et Romanae Ecclesiae, ac tranquillitatem et bonum statum partium illarum concernentibus, exsequendis negotiis Apostolicae Sedis legalum missum cum potestate legati de latere tanquam pacis angelum presentialiter destinemus, et sicut accepimus in partibus illis, sint plerique Christi sanguine mercati tenebrarum principis astutiis seducti, ausu temerario dicentes et pertinaciter tenentes, Graecos in Concilio Florentino non confessos fuisse articulos, super quibus erat vetus discordia inter dietos Graecos et Latinos, imo e contrario affirmantes ut Latini scilicet annuerint Graecorum erroribus, nonnulli etiam alii sint pertinaciter tenentes Latinos nuper a Graecis didicisse quod in Christo sint duae voluntates et duae operationes; iusuper quidam alii pertinaciter contendentes, dicentes capitula contenta et concordata in praefato Concilio Florentino inter Latinos et Armenos esse contraria Catholicae fidei, et nullo modo recipienda in animarum suarum periculum. Christianae fidei confusionem ac perniciosum exemplum plurimorum: nos attendentes, quod nostra praecipue interest super hoc de opportuno remedio providere, fraternitati tuae, de qua in iis et aliis specialiter in Domino fiduciam oblinemus, tua legatione durante, de et super praemissis omnibus et singulis et eorum circumstantiis universis auctoritate Apostolica inquirendi, ac contra omnes et singulos supradictos talia praesumentes, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis et praeminentiae fuerint, tanquam contra haereticos summarie, simpliciter et de plano sine strepitu et figura iudicii, sola facti veritate inspecta, procedendi, necnon illos capi faciendi, examinandi, et si eorum excessuum qualitates exegerint, carceribus mancipandi, delinendi, poenis debitis juxta canonicas sanctiones puniendi et corrigendi, contradicentes quoslibet et rebelles per censuram Ecclesiasticam et alia opportuna juris remedia, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii saecularis, compescendi, necnon omnia alia et singula, quae in praemissis et circa ea quomodolibet necessaria vel opportuna fuerint, faciendi et exsequendi, plenam et liberam auctoritate praefata tenore presentium concedimus facultatem, non obstantibus quibuslibet privilegiis, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis, etc. III non. Augusti, Pontificatus nostri anno I.

28. *Varia Saxonibus a Nicolao data responsa.*

— Consultus novus Pontifex pridie kal. Julii hujus anni MCDXLVII a Transilvanis Saxonibus de nonnullis dubiis, ea Alfonso fil. Sanctorum IV Coronatorum, qui postea in Pontificatu Calisti nomen sumpsit, excutienda solvendaque tradidit¹, de quibus responsa data Apostolico

Diplomate firmavit. Eae autem quaestiones subiectis verbis sunt conceptae:

« Tenor dubiorum et responsionum seu solutionum hujusmodi sequitur, et est talis:

« An presbyteri possint facere pactum pro pecunia vel vino vel alia re ad audiendum confessiones, vel baptizare puerum, vel copula matrimoniali, aut cantando sive legendo missam pro defunctis vel aliis, et si liceat eis istam elemosynam ante vel post petere, quae eisdem dari debet pro tali oratione. Dicendum est quod non; solum enim pro his recipere potest quod gratis et pura intentione offertur. Et per hoc etiam est responsum ad aliud dubium, an plebanus possit inhibere mortuum, ne sepeliatur, quod minime facere potest de jure.

« An adulterium, uxoricidium, perjurium vel stuprum, sive super his qui habent duas uxores, vel oppressores puerorum, debeant puniri per laicos, et si corriguntur, an debeant filii eorum privari rebus propriis per mulctam, et quae esse debeat in mulcta, vel non. Dicendum est, quod si de adulterio agitur ad poenam sanguinis contra laicum, est de foro saeculari; si vero agitur ad aliam poenam citra sanguinem, puta detrusionis in monasterium, etiam iudex saecularis est competens iudex, licet executio hujus poenae intrusionis spectet ad Ecclesiasticum iudicem, cum saecularis non habeat monasterium. Si vero agatur ad separationem fori matrimonialis, vel alias respectu fori poenitentialis, spectat ad forum Ecclesiasticum, et non se impedit de hoc saecularis iudex, qui caret tali foro, idem de uxoricidio, stupro, et de habente duas uxores, vel opprimente pueros, vel se interficiente, filii autem eorum ex his minime puniuntur in persona vel bonis, cum peccata suos debeant tenere auctores, et poena in talibus ad alios minime protrahenda. De perjurio autem, si dubitatur de vinculo juramenti an obliget vel non, vel respectu fori poenitentialis, est de foro iudicis Ecclesiastici. Si vero agitur de poena perjurii, si constat juramentum esse licitum, tam Ecclesiasticus quam saecularis potest esse iudex quoad poenam transgressionis, puniendo perjurum laicum in foro Ecclesiastico poena juris canonici per ipsum iudicem Ecclesiasticum, et in foro saeculari poena juris civilis per ipsum iudicem saecularem, sicut etiam ut observatur licitum juramentum, tam iudex Ecclesiasticus quam saecularis est competens iudex, ut laicus tale juramentum observet. Si autem agitur de crimine mere Ecclesiastico, ut est crimen haeresis, solius est iudicis Ecclesiastici cognitio etiam contra laicum.

« An liceat laicis servare unum vel plures capellanos propter Deum in domo sua bonae vitae recommendatos, qui sibi possunt legere vel cantare missas in aliqua Ecclesia sive capella sine praepudio parochialis Ecclesiae. Dicen-

¹ Ext. hb. sec. Nic. V, p. 79. Ms. arch. Vat. Bull. divers. p. 160.

dm̄ est quod presbyteri de licentia episcopi diocesani hoc possint facere, est tamen decen-
tius habitare extra muros laicorum, propter
multa quae occurrere possunt ex tali colabifia-
tione.

« An liceat clericis de bonis Ecclesiasticis
aliqua testari familiaribus vel amicis suis bene-
factoribus, a quibus prius receperunt subsidium
et auxilium imo pecuniarum studendi vel pro-
movendi causa. Dicendum est quod sic, si est cle-
ricus simplex beneficiatus non habens admini-
strationem, quia talis de fructibus perceptis ex
suis beneficiis etiam testari potest, si tamen est
beneficiatus habens administrationem quandiu
vivit, et satius est moderate de ipsis fructibus
donare, potest testari.

« Utrum liber cum libera reperti debeant
puniri a quocumque iudice, et a quo iudice spi-
rituali vel temporalis, si a iudice quocumque,
quomodo, et qua pœna etiam : utrum sint com-
pellendi ut contrahant matrimonium. Dicendum
est quod tales ad matrimonium contrahendum
compellendi non sunt, nisi aliud canonicum in-
terveniat per quod merito per iudicem Eccle-
siasticum sint compellendi.

« An autem iudicis Ecclesiastici sortiantur
forum quoad pœnam imponendam de sic com-
missis. Tenendum est quod in secundo capitulo
hujus paginæ latius est deductum.

« An campanatores et familia sacerdotum,
ut stabulii publici et procuratrices, et omnes
qui non sunt in ordinibus, neque in minoribus
neque in majoribus constituti, ac eorum concu-
binæ, filii et filie debeant judicari a laico vel
clerico. Dicendum est quod laici servientes cle-
ricis pretio dato, vel aliis, conducti sunt de foro
sæculari, nisi alias essent deputati obsequio
Ecclesiæ, vel nisi Ecclesia in hoc haberet privi-
legium, vel haberet generalem administratio-
nem, et ratione administrationis Ecclesiasticæ
convenientur in foro Ecclesiastico, vel quando
conveniuntur super re quam tenent ab Ecclesia :
concubina autem etiam est de foro sæculari, et
ejus filii laici.

« Utrum viri pro mulieribus sive uxoribus
eorum, et e converso, possint jurare in causa
purgationis, vel amicus pro amico. Dicendum
est quod debet considerari qualitas delicti et
conditio personæ purgandi, et an alii idonei
tales habita ratione per iudicem quanta fides sit
falsibus adhibenda.

« An laicus debeat laicum in causa pecu-
niaria non ad usum divini cultus concernentem,
vel in causa injuriarum vel criminali trahere ad
iudicem spirituales vel sæculares. Dicendum
est quod talis laicus conveniendus est coram
iudice sæculari.

« Utrum causa viduarum vel miserabilium
personarum in actionibus hereditariis pertineat
ad forum sæculare vel spirituale, vel etiam alia

actiones debitorum. Dicendum est, quod si
agatur de jure seu rebus ipsarum possessorio,
spectat ad Ecclesiam, si petitione agatur, spectat
ad iudicem sæcularem, et in defectum seu ne-
gligentiam ipsius devolvitur jurisdictio ad Eccle-
siam, de injuria seu violentia eis illata etiam
potest cognoscere Ecclesia, cum sint sub ejus
protectione defensione, et tuitione, ne opprima-
tur a potentioribus.

« Utrum testamentum continens in se duas
clausulas unam pro Ecclesia, aliam pro usu
laicali, debeat judicari per Ecclesiam vel per
iudicem sæcularem, vel debeat distingui, ut
Ecclesia iudicet suum articulum, et sæculares
suum peto consilium. Dicendum est quod Ec-
clesiam seu episcopum, si ex officio per viam
exsecutionis procedit, spectat etiam in non piis
causis ut adimpleatur voluntas testatoris, si
autem ad petitionem partis per modum libelli,
seu per viam actionis agatur, ut impleatur vo-
luntas testatoris in piis causis, hæredes laici
sunt de foro Ecclesiæ, in non piis sunt de foro
sæculari.

« Utrum domus et hereditates sacerdotum
in medio oppidorum et laicorum jacentium,
quæ nunquam fuerunt Ecclesiæ, sed cum onere
pedagiorum ad eos jure successorio pervene-
runt, et retinent, ut hereditates patrimoniales,
et tempore, quo laici faciunt impositionem col-
lectæ, vel solutionem de eisdem, ut sibi non pro-
se, sed pro republica, teneantur solvere, an non,
cum tales impositiones tendant in usum com-
munitatis, ac munitionem civitatum, oppidorum
et villarum. Dicendum est quod tales res seu
hereditates transeunt cum onere suo eis an-
nexo, alias libere transeunt ad Ecclesiam vel
clericos ; nam possessiones eorum non subji-
ciuntur regulariter collectis tallis, seu imposi-
tionibus laicorum.

« An pauperibus villanis ac oppidanis lici-
tum sit vendere die Dominico vel festo alienius
sancti panes, legumina, pira, poma et alia le-
gumina, vel sit licitum eis, finita missa, post
prandium de campo tempore messis, cum time-
tur de pluvia, portare cum pecoribus vel equis
vel curribus linum, fœnum et alia blada hu-
mano usui convenientia. Dicendum est quod,
cessante necessitate, ab omni opere servili abs-
tinendum est diebus Dominicis et festivis, sed,
necessitate cogente, non tamen affectata seu pro-
curata, licitum est præmissa exercere.

« Utrum fures, latrones, stuprarii, incen-
diarii, traditores, perjuri, possint fieri in Eccle-
sia, et gaudere de immunitate ejusdem Ecclesiæ.
Dicendum est quod criminiosus delinquens extra
Ecclesiam et confugiens ad ipsam, gaudet im-
munitate Ecclesiæ, nisi sit publicus latro vel
nocturnus populator agrorum, qui dum itinera
frequentata vel publicas stratas obsidet aggres-
sionis insidiis, ab Ecclesia extrahi potest impu-

nitate non præstita secundum sanctiones, quibus in his standum est.

« An curia plebani gaudeat tanta immunitate, sicut Ecclesia, cum sit extra cœmeterium constructa. Dicendum est quod si est infra quadraginta passus majoris Ecclesiæ, vel infra triginta minoris Ecclesiæ, gaudet immunitate, alias non.

« Utrum cœmeterium sit violatum, dum quis ibi in eodem capitur vel definetur, ut reconciliari debeat, ac si esset pollutum sanguine hominis. Dicendum est quod non, si absque ipsius personæ captæ sanguinis effusione capiatur seu delineatur, violatur tamen immunitas Ecclesiæ. si cœmeterium est infra quadraginta vel triginta passus, ut supra est dictum, et ex hoc nisi satisfaciat injuriæ Ecclesiæ excommunicari potest. Die Sabbati xxii mensis Aprilis mcdxlvii, S. D. N. Nicolaus papa V nobis Alfonso fil. SS. IV Coronatorum presbytero card. episcopo Valentino dubia suprascripta tradidit, ut singulatim eis responderemus. Quibus visis diligenterque perspectis, obediens mandato suæ sanctitatis vivæ vocis oraculo nobis facto, singulatim respondemus, prout superius continetur. Dat. Romæ in domibus nostræ ibidem habitationis anno Domini mcdxlvii, die vero Mercurii iii mensis Maii, Pontificatus ejusdem sanctissimi domini nostri anno 1 ».

29. *B. Coleta sanctimonia floret.* — Claudimus hunc annum felici obitu B. Coletæ¹, quæ secundum Ordinem sanctimonialium S. Francisci in pristinum sanctitatis splendorem revocavit, auxitque; de qua Joannes Nider² hoc admirabile exemplum narrat, petulantem juvenem joco se illius precibus commendasse; eumque illa Deum esset precata, ut ipsum in famulorum suorum numerum admitteret, illum repente divino spiritu factum sacra instituta Minorum amplexum, ut lachrymis anteactæ vitæ scelera expiaret: « Vivit, inquit, hodie in regno Franciæ puto soror Coleta nomine, Ordinis S. Clare, virgo sancta et prudens. Hæc quantas Deo animas suis sanctis exemplis acquisiverit et custodiverit, norunt hi, qui loca per eam reformata et sua cooperatione fundata de novo videntur. Unum igitur de multis refero, quod a solemnibus ambassiatore ducis Sabaudia ipse audivi, coram multis nobilibus in civitate Nurembergensi tempore congregationis principum Alemanniæ ad regem Romanorum Sigismundum, qui in causa fidei expectabatur in loco prædicto: cum enim cancellarius summus ejusdem regis in concione multorum vitam sanctæ memoriæ Catharinæ de Senis Ordinis qui vocatur de *penitentia* S. Dominicæ laudaret, ejus legendam sub stilo magistri Raymundi dictatam se habere et legere

gloriabatur, et quanta Deus in convertendo peccatores nostro tempore sicut veritas est per eandem virginem fecisset in Italia, jam sermone privato finito, cœpit prædictus ambassiator ducis Sabaudia infrascripta recitare de sorore Coleta, quæ facta essent in Gallia: Vivit, inquit, nobiscum sub arctissima paupertatis regula tam magna cum devotione, ut spectaculum¹ facta sit Deo et hominibus; nam circa comitatum Bibensem ob reverentiam S. Clare monasterium de novo erectum noviter exstitit, cui dicta virgo in sororibus providere debuit. Igitur antequam ad plenum officinæ parate essent, nescio cujus negligentia, missum est pro sancta virgine, quæ cum loco appropinquavit, nondum sufficienter habitatione virginum perfecta, cogebatur in domo quadam honesta manere ad tempus cum suis sororibus, quæ dum perficeretur monasterium, et ex loco ad Ecclesiam certis temporibus opus fuit ut exiret, quod cum fieret die quadam factus est concursus populi magnus, eo quod singuli certalim gestiebant virginem videre tam sanctam. Erat tunc quidam vir dissolutus valde, mimus quodammodo et jocularum multorum, qui hæc intuens in medium pressuræ ut fortassis jocum et solatium videntibus faceret, stando coram virgine sancta, ita ait: O domina, si tantæ sanctitatis es, quante reputaris ab hoc populo, me sicut cæteros velis virum devotum facere Deo, cumque virgo hujus hominis dissolutionem conspiceret, misericordia mota et compassione, elevatis in cælum luminibus pariter et manibus; sic orare breviter et aperte cœpit: Deus, qui omnia potest, dignetur te sibi fidelem facere famulum. Quæ pura et sincera oratio tam fuit apud Omnipotentem valida, ut ille mox divina inspiratus gratia et immutatus de turba gemebundus abscederet, mundum relinqueret et fæces ejus; nam statim ad reformatum locum fratrum Ordinis Minorum arctissime reformatarum ecurrit, peccata quibus animam velut humoribus malis fœdaverat confessus est, Pœnitentiam suscepit, et Ordinis frater effectus est: in quo proculdubio majus miraculum factum est, quam si corporaliter defunctus resuscitari per virginem meruisset ».

Recolere solitam maximo pietatis sensu Dominicæ Passionis mysteria memorat ejus Vita scriptor his verbis: « Præcipue sextis feriis ab hora sexta matutina usque ad horam sextam vespertinam mane, audita missa, nihil interim manducans aut bibens, tam erat ferventer et efficaciter Dominicæ commemorandæ passioni intentus, ut sæpe numero præ doloris vehementia in manibus, pedibus et latere suo sibi revera videretur clavis et lancea contixa. Equis vero pro dignitate possit explicare imbres lachryma-

¹ Molan. natal. SS. Belgii die VI Mart. Ferrar. novo Catal. VI Mart. Waldin. hoc anno in an. num. 11. — ² Jo. Nid. 4. IV. c. 9.

¹ I Cor. IV.

rum, anxios gemitus, quibus occupabatur illa tota hebdomada, quam sanctam vocamus? Quis satis commemoret dolores acerbissimos ac vehementissimos, quos tunc illa perfererat? In ipsa enim ejus virtutum studiosa juventute specialis quaedam ei collata erat gratia circa Domini passionem: cum enim aliquando ferventer et profunde eam meditata fuisset, Christus ei apparuit, indicavitque familiariter modum quo passus esset, et ut in singulis membris suis singulares pertulerit cruciatus humanae salutis amore. Inde vero Coleta vehementissimum quemdam concepit cordis dolorem et angustiam, ac nihilominus ardore quodam amoris et devotionis erga Christi passionem in tantum incensa fuit, ut saepius reminiscens hujus visionis et crudelium poenarum, quibus affectum viderat corpus innocentissimum Salvatoris, plane destitueretur viribus, nihilque prorsus exterius sen-

tiret in statum alium transformata, atque ita in sancta hebdomada multa ei divinitus praestabantur sane memorabilia, cum enim recitabantur passiones Christi in missis coram ipsa, ut fieri solet, dolores quos passus est Dominus in corpore suo adeo renovabantur in corde et corpore illius, ut nunquam sic visa fuerit mulier laborare parturiendo, quantum ipsa videbatur condolendo, ejus rei id evidens documentum fuit, quod horis illis incredibili animi languore lamentabatur, fundebatque lachrymas et gemitus ineffabiles, ut nemo quamvis ferreo pectore, si id vidisset, pietate et commiseratione potuerit non permoveri et emolli, etc.» Fuit illa prophetiae dono clarissima, atque in vita ac post mortem multis effulsit miraculis, tum ex illius extinctae corpore suavissimus odor illibatae virginitatis testis afflavit.

NICOLAI V ANNUS 2. — CHRISTI 1448.

1. *Clerus populusque Basileensis veniam schismatis poscunt.* — Incipit annus a Virginis partu millesimus quadringentesimus quadragimus octavus, Indictione undecima, Ecclesiae Dei plurimum schismaticorum in ejus redeuntium sinum accessione faustus felixque: Basilea enim, quae etiam lum schismatis officina, hostiumque Romanae Ecclesiae arx et latebra exsilerat, ex impietate emersit, et admissi sceleris veniam petitori Fridericus urbis illius episcopus, clerus ac populus universus, divinae misericordiae radiis collustrati, ad Sedem Apostolicam misere oratorem, qui publice Nicolao V, ut vero et non ambiguo Pontifici, omnium nomine in celeberrimo cardinalium et praesulum cœtu obedientiam detulit. Maximo ex optatissima Basileensium conversione gaudio affectus Pontifex, ingentes Deo gratias egit, ipsosque omnibus censuris solutos Ecclesiae conciliavit; tum interdictum Ecclesiasticum, quo Basilea percussa fuerat, sustulit, edito de tanta re publico hoc Diplomate¹:

«Ad perpetuam rei memoriam.

«Sublatus est de medio paries divisionis; nunc enim venerabilis frater noster Fridericus episcopus Basileensis et dilecti filii, totus clerus tam saecularis quam regularis ordinumque quorumcumque exemptus et non exemptus, ac universalis populus civitatis et diocesis Basileensis, sancti Spiritus, qui ubi vult spirat, cooperante gratia et divina inspiratione illustrati, ut veri Romanae Ecclesiae et obedientiae filii, charissimo in Christo filio Friderico Romanorum regi illustri ac inclytæ nationi Germanicæ, qui neutralitate seposita obedientiam, quam antea felicis recordationis Eugenio papa IV prædecessori nostro exhibuerant, nobis divina favente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumptis denuo præstiterunt et renovarunt, se conformare volentes per dilectum filium Joannem Gemunger decanum Ecclesiae Columbanensis dictæ diocesis, decretorum doctorem, ipsorum ad nos cum pleno et sufficienti mandato destinatum oratorem, in consistorio publico in venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium praesentia, necnon copiosa archiepiscoporum,

¹ Lib. XXIV. p. 3.

episcoporum, abbatum et praelatorum Ecclesiarum, ac aliorum multitudine nobis lanquam vero, legitimo ac indubitato papae ac Jesu Christi vicario, necnon vero sancti Petri successori omnimodam, puram et integram obedientiam praestiterunt, ac nos ut talem recognoverunt et professi fuerunt.

« Nos itaque pro tam singulari divinae gratiae munere et dato optimo et dono perfecto, quod de sursum a Patre luminum descendit, immensas illi, cujus utique res agitur, et qui non deserit sperantes in se, elevatis ad caelum oculis, gratiarum referimus actiones, ipsam obedientiae praestationem ingenti cordis iubilo et ferventi mentis desiderio ad divini nominis laudem et gloriam, necnon ipsius Ecclesiae unitatem praesentibus admittimus, recepimus et etiam acceptamus, dictosque episcopum, eorum et populum civitatis et diocesis Basileensis, necnon singulares eorum personas, ad nostram et Sedis Apostolicae gratiam et benedictionem specialiter suscipimus, necnon fidelium communioni, ac sacrosanctis Ecclesiae sacramentis adjicimus et restituimus, ac bonorum operum, quae per omnes Deum timentes fiunt, participationem adscribimus et aggregamus, ipsosque necnon eorum quemlibet, ac omnes et singulos, qui durante divisione hujusmodi, cum eis et eorum aliquo qualitercumque participarunt, ab omnibus et singulis excommunicationum, suspensionum et interdicti, aliisque Ecclesiasticis sententiis, censuris et aliis poenis, quibus juxta sacrorum instituta canonum, et dicti Eugenii litteras et prohibitiones aut alias qualitercumque praemissorum occasione ligati vel irretiti fuisse dicantur, tam quoad conscientiae, quam etiam quoad contentiosum forum, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum auctoritate, qua etiam nos, licet indigni, fungi dignoscimur, confisi, tenore praesentium plenarie absolvimus ac nuntiamus et reddimus absolutos, necnon interdictum in eandem civitatem et ipsius diocesim, oppida, castra, terras, villas et loca, praemissorum occasione forsitan positum tollimus et penitus relaxamus, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVIII, III id. Julii, Pontificatus nostri anno secundo ».

2. *Galli oratores de pace Ecclesiae agunt.* — Paucissimi illi pseudoepiscopi atque insana paedagogorum multitudo partim diffugerant¹ Lu-

dovici Delphini Rom. Ecclesiae signiferi ultricibus armis perterrita, partim Friderici Caesaris edictis perculti abierant, quod confirmat Joannes Nauclerus² his verbis: « Mandavit imperator omnibus per Germaniam constitutis, Nicolaum pro vero et indubitato Romano Pontifice venerari debere, et Basileensibus, ut Concilium dimitterent, nec ultra festum S. Martini relinquerent, quod publicatum est ab. Domini MCDXLVII, circa festum S. Michaelis (1) ».

Interea ingressos Urbem mense Julio magnificentissimo apparatu Caroli Francorum ac Renati Siciliae regum, et Delphini Viennensis oratores, cum jam Anglici abiissent, refert Monstreletus³, ac post praestita ritu solenni Nicolao, ut vero Christi vicario, principum obsequia, de Felice antipapa et sectatoribus ad Ecclesiam Catholicam reducendis egisse, confectasque cum illo apud Gebennam pactiones exposuisse, quarum aliqua a Nicolao expunctae, aliae admissae fuerunt, cum commodissimas Amedeo concordiae leges obtinissent, Lausanam se contulisse, eique persuasisse, ut, positis Pontificalibus insignibus, Ecclesiae pacem restitueret. Ut vero repugnaret aliquandiu, et ampliora commoda venatus antipapatu, celebrata Lausanae Synodo, se abdicaret, proximo anno dicitur.

3. *Pactiones de conferendis in Germania sacerdotiis, et annata sanctione Pontificia confirmatae.* — Agebat tum in Germania Apostolicus legatus Joannes S. Angeli diaconus cardinalis, a Nicolao, ut diximus, superiori anno ad excindendas schismatis reliquias, ac dirimendas Ecclesiasticorum de sacerdotiis certantium controversias: qui Pontificia fultus auctoritate ad nonnullas pactiones cum Friderico rege ac principibus, de conferendis dignitatibus Ecclesiasticis ac sacerdotiis Germaniae, tum de annatarum, ut vocant, exigenda ratione venit. Quas Pontifex, adhibitis in concilium cardinalibus, ratas habuit ac Diplomate etiam Apostolico, quod in Bullario omnibus ad legendum patet firmavit⁴: alia vero statuta, quae Germanorum rogatu antea ab Eugenio edita, corroborataque ab ipso Nicolao fuerant, cum ex plano usu compertum esset plures inde exortas lites, ac jura possessorum infringi, penitus convulsit, edita ea de re ineunte hoc anno sanctione⁵, cujus partem, cum plura statum Germanicae Ecclesiae experimentia continet, decerpimus:

¹ Vanderb. in Amedeo Sabaud. hist. ex Guill. Parad. l. III, c. 37.

(1) Quae hic narrat annalista lucem plurimam expectant ab Actis pseudosynodi Lausanaensis, cujus sessionem primam, nunquam antea vulgatam, dederunt PP. Martene et Durand vet. Monum. tom. VIII, col. 995 etc. Ex his ergo intelligimus, edicto Friderici regis, quo Basileensi magistratui injungebatur ne ultra festum S. Martini anni MCDXLVII, Concilium in urbe sua permitterent; edicto, inquam, illi restitisse magistratum. Quem proinde eo nomine rem ad aulam Friderici delatum, die tandem XXIV Maii seu feria VI post festum corporis Christi judiciali sententia damnatum, quantumvis patere coactum fuisse. Ex iisdem pariter Actis intelligimus Gebennensem conventum Decembri mense anni praecedentis coivisse, assistentibus per legatos regibus Francorum, Angliae et Renati Siciliae regis, et Ludovico Delphino. Tandem prior illa sessio qua rite translatum Concilium Basileense edicitur, signata est die IX kal. Augusti anni MCDXLVIII. Haec ergo Lausanaensis Concilii sedes.

² Naucl. vol. 2. gen. 49. — ³ Monstr. vol. 3. p. 5. Sabaud. hist. ex Guill. Parad. l. III, c. 38. — ⁴ Bull. in Nic. V. Const. l. — ⁵ Ext. in Reg. Bull. Eug. IV. l. XII, p. 446.

Nicolaus episcopus, servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Sedis Apostolicæ providentia circumsperta nonnunquam circa gesta per Romanos Pontifices in ea præsidentes decernit, declarat et disponit prout, rerum et temporum qualitate pensata, id conspicit pro pace et quiete Ecclesiarum, præsertim cathedralium, in Domino salubriter expedire. Sane postquam dudum felicitis recordationis Eugenius papa IV prædecessor noster per quasdam litteras suas incipientes; *Inter cætera desideria cordis nostri*; sub data id. Februarii, Pontificatus sui anno sexdecimo, propter dissensionem inter ipsum, et eos qui Basileæ sub nomine generalis Concilii remanserant dudum exortam, nonnulli principes tam Ecclesiastici quam sæculares nationis Germanicæ, in quadam neutralitate et animorum suspensione a die decima septima mensis Martii de anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo octavo usque ad datam præfatam se tenuissent ea mente, ut asseruerunt, ut postea unanimi consensu in dicti prædecessoris et Sedis Apostolicæ obedientia et reverentia paribus gressibus incedere possent, et charissimus in Christo filius noster Fredericus rex Romanorum illustris, ac venerabilis frater noster Theodoricus archiepiscopus Maguntinus, et dilectus filius nobilis vir Fredericus marchio Brandenburgensis, sacri imperii electores, ac venerabiles fratres nostri Fredericus Magdeburgensis, Fredericus Salzburgensis, et Gerardus Bremensis archiepiscopi, ac quidam alii principes prælati dicte nationis, præfato prædecessori debitam obedientiam per suos oratores præstitissent, ac ipsum prædecessorem in solum Jesu Christi vicarium recognovissent et professi fuissent, præfatus prædecessor attendens, quod dicto neutralitatis et suspensionis tempore, plurima in ipsa natione acta, gesta et facta fuissent, quæ confirmationem, indulgentiam et dispositionem super eos Apostolicæ auctoritatis requirebant, prælatorum regis, archiepiscoporum, marchionis cæterorumque prælatorum et principum dicte nationis supplicationibus inclinatus, et omnes et singulas, tam metropolitanarum quam cathedralium aliarumque Ecclesiarum, necnon dignitatum etiam abbatialium, ac post pontificales majorum et in collegiatis Ecclesiis principium, et aliorum beneficiorum ac officiorum Ecclesiasticorum quorumcumque, etiamsi Ecclesiæ curatæ, canonicatus et præbende forent, electiones, postulaciones, collaciones, provisiones, confirmationes et dispositiones, necnon processus, sententias aliaque acta judiciaria, auctoritate ordinaria hujusmodi suspensionis et neutralitatis tempore factas seu facta, quæ omnia et singula in dictis litteris suis haberi voluit pro sufficienter expressis, ac ea rata et grata habens auctoritate Apostolica ex certa scientia

confirmavit, volens et etiam statuens, ut nulli qui in possessione Ecclesiarum, monasteriorum dignitatum beneficiorum et officiorum hujusmodi, quacumque etiam eorundem, qui Basileæ post translationem et dissolutionem Concilii ibidem remanserant, auctoritate ea forent assecuti, super hujusmodi Ecclesiis, dignitatibus, beneficiis et officiis, ac sententiis et processibus, etiamsi in Romana curia vel extra eam, cujus statum in eisdem litteris suis habuit pro expresso, indecisa penderet, etiamsi super eis, ad ea contraque ea fuisset alteri jus questum, seu jus aliqui habere se prætenderent, ex tunc in antea in ipsa curia, vel extra eam, Apostolica vel alia quavis auctoritate impeti, aut quomodolibet ex quavis ratione vel causa molestari possent, sed in suis possessionibus pacifice remanerent; lites quoque et causas quascumque super hujusmodi Ecclesiis, dignitatibus, officiis et beneficiis pendentes, illis dumtaxat exceptis, quæ coram ordinariis iudicibus, apud quos, juxta formam dicte suspensionis et protestationis exinde secuta, licuit litigare, indecisa penderent, ad se advocans auctoritate et scientia prædictis exlinxerit, et super eis adversariis eorum perpetuum silentium imposuit: possessores vero ipsos voluit in suis Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, officiis et beneficiis pacifice remanere, quibus omnibus ipsas Ecclesias, monasteria, dignitates, officia et beneficia, quocumque modo vacarent, auctoritate et scientia præfatis, per dictas litteras contulit, et providit de eisdem: per hoc autem nulli contententium super litulo et juribus Ecclesiarum Frisingensis et Osiliensis voluit aliquod præjudicium afferri, aut etiam generari; sed liberum esse voluit unicuique eorum jus suum prosequi justitia mediante: nosque postmodum, dicto prædecessore sublato de medio, divina favente clementia, ad apicem summi Apostolatus assumpti post nostram subsequutam coronationem per quasdam litteras nostras declaravimus nostræ intentionis fuisse et esse, quod per quæcumque statuta, decreta, ordinationes, regulas et signaturas, etiam supplicationum, per nos facta, seu posterum fienda, seu per quasvis gratias per nos de cætero concedendas, in nullo derogetur factis, gestis, concessis, statutis et indultis per ipsum prædecessorem in natione prædicta, neque eis aliquod in toto, vel in parte præjudicium generetur, cum intentionis nostræ existeret, gestis, factis, concessis, statutis et indultis hujusmodi in nulla re contraire, quin potius, ut ea suum consequerentur effectum volumus et decrevimus inviolabiliter observari, et firma in singulis permanere, prout in dicti prædecessoris atque nostris litteris desuper confectis, quarum tenores presentibus haberi volumus pro sufficienter expressis, plenius continetur. Et quia hodie dilectus filius Henricus Selich ele-

ctus Frisingensis, provisioni sibi per dictum prædecessorem de Ecclesia Frisingensi factæ, pro quieto et tranquillo statu Ecclesiæ Frisingensis ad requisitionem nostram per dilectum filium Henricum Masheim litterarum Apostolicarum abbreviatorem, procuratorem suum ad hoc ab eo specialiter constitutum, in manibus nostris sponte et libere cessit, nosque cessationem hujusmodi, ad preces dicti regis in favorem venerabilis fratris nostri Joannis episcopi Frisingensis, qui dicto neutralitatis tempore, per dilectos filios decanum et capitulum Ecclesiæ Frisingensis ad Ecclesiam Frisingensem, tunc pastoris solatio destitutam, electus, et deinde per venerabilem fratrem nostrum Fredericum archiepiscopum Salzbergensem in episcopum et pastorem ejusdem Frisingensis Ecclesiæ confirmatus existit, nobisque debitam obedientiam præstitit per suas litteras, duxerimus admittendam; ejusdem regis in hac parte supplicationibus inclinati, ne dictus episcopus propter exceptionem in litteris dicti prædecessoris, de Ecclesia Frisingensi, ut præfertur, factam deterioris conditionis quam cæteri prælati dictæ nationis existat, volumus et presenti tenore decernimus, dicti prædecessoris atque nostras litteras præfatas, ac omnia et singula in eis contenta a data præsentium computando, ad præfatum Joannem episcopum Frisingensem, Ecclesiam et subditos suos Ecclesiasticos et sæculares quoscumque extendi, ipsosque sub dicti prædecessoris atque nostris litteris prædictis, ac omnium in eis contentorum commodo et effectu includi, ac illis gaudere, proinde ac si dicta Ecclesia Frisingensis in litteris dicti prædecessoris minime exceptuata, ipsique Joannes episcopus, Ecclesia et subditi hujusmodi se tunc pro eodem prædecessore et sede prædicta cum rege et aliis prælati declarassent, aut declarationi hujusmodi specialiter et expresse adhesissent. Nulli ergo, etc. omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis et Constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quadragésimo octavo, XVIII kal. Februarii. Pontificatus nostri anno secundo (1).

4. *Joannis cardinalis legatio et acta in Bohemia circa electionem regis et episcopi Pragensis.* — Sub hæc tempora, composilis Germaniæ rebus, Joannes cardinalis Bohemiam Nicolai Pontificis jussu petiit, ut religionem improbitate Hussitarum collapsam in pristinum statum ac splendorem restitueret, juraque Ecclesiarum præteritis labelactata temporibus assereret. Ad-

ministrabat tum regiam Bohemicam Mainardus auctoritate et opibus florentissimus inter suos, fideique Catholicæ studio insignis. Exceptus itaque ab eo et a Pragensibus ultro obviam effusus legatus honorificentissime Dominica Ascensionis pervigilio, quod in kal. Maii incidit, ut refert Joannes Coeleus¹. Agebantur tunc Praga sollemnes ordinum regni conventus pro regni statu componendo creandoque rege, postulatumque ab eodem legato est, ut conventa antea, qua compactata vocabant, rata haberet confirmaretque, tum ut Joannem Rokyzanam archiepiscopum Pragensem a legatis Basileensibus designatum Ecclesiæ Pragensi præficeret, atque auctoritate Apostolica sacris pontificalibus initiandum curaret. Periclitabatur religio si Bohemorum postulata admitterentur; nam et Hussita compactatis abutebantur, et Rokyzana eorum vexillifer erat perfidia et impietate contaminatissimus, qui antea a Sigismundo imperatore in exilium ejectus, post Alberti regis obitum reductus fuerat. Distulit itaque ad hæc respondere legatus. Habita vero oratione, Bohemos ipsos est adhortatus, ne Ladislaum paterno regno privarent, ingentiaque mala, quæ inde manare possent, proposuit.

Extat ejus oratio² suis concepta verbis, cujus potior pars hæc fuit: « Magnificastis et extulistis serenissimum principem et dominum dominum Sigismundum imperatorem regem vestrum usque ad sidera, et cum ipse fuerit avus, et consequenter rex Albertus, qui sibi in hoc regno successit, pater istius regis Ladislai, et ipse ejus filius, ergo et hæres hujus regni juxta illud Apostoli: *Quod si filius et hæres per Deum.* Et cum ego sim legatus a sanctissimo domino nostro ad hoc regnum, et eidem domino Apostolico et mihi ex officio incumbit causam viduæ et pupilli promoveri, quia hoc est officium cuiuslibet legali a Sede Apostolica, de quo dicitur: *Pupillo tu eris adjutor*: suadeo quod hæredem vestrum non abiciatis, nam si secus feceritis, timendum est ne Dominus Deus faciat in vos pro illo vindictam; punit enim illos Deus plagis multis, qui proprium hæredem abiciunt, aut sibi inferunt injuriam, prout patet per Roboam, qui postquam cæpit sævire in populum, decem tribus sunt ab eo amotæ, pro quo magna indignatio venit super eos; cum enim Dominus ad eos miserit prophetam, præcepit ne comederet, nec biberet circa ipsos, sed quia comedit et bibit circa eos, cum ipsum teo in via dilace-

¹ Coeleus, hist. Huss. l. x. in princip. — ² Apud eund. ibid. et apud Dolg. l. vi. de hereditaria regni Bohem. success. c. 11.

(1) Litteræ illæ Apostolicæ pro componenda Ecclesiastica in Germania disciplina, quibusque sacerdotiorum conferendorum cæteræ leges sancuntur, cum hoc anno male analista componuntur. Quanquam enim date leguntur *anno Dominicæ Incarnationis MCDXLVIII XVIII kal. Februarii*; is tamen annus veteri stilo supputatus est, qui ad nostram rationem redactus exhibet annum MCDXLIX, cum die XVIII kal. Februarii Pontificatus Nicolai annus secundus in eadem Bulla adscriptus nondum effluerat.

ravit ». Et infra : « Et ideo cum iste juvenis Ladislaus est verus hæres hujus regni, iustandum est quod pro rege suscipiatur, et si quid serenissimi regis Romanorum tutoris ejus majestas, quæ facere debuit non fecit, vel aliqua neglexit, propterea secundum jura nature, imo secundum omnia divina et humana, isti juveni in sua hæreditate non potest fieri præjudicium atque damnum, quoniam ipse sub tutore est tanquam servus et non liber, usque ad præfinitum tempus juxta sententiam Apostoli : *Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt a servo, etc.*

« Ideo, magnifici et illustres domini, conformate vos aliis regnis Christianis. Agite ergo pro honore, concordia et pace, et si, ut prædixi, aliqua serenissimi regis Romanorum tutoris sui majestas quæ fuerunt facienda non fecit, vel aliter fecit quam debuit, vel facere neglexit, ego volo fideliter tanquam unus ex vobis operam dare, ut talia emendentur, et confido clementiæ et pietati ipsius, quod faciet et exaudiet me in hoc facto. Quod si facere nolle, aut forte justitiam huic inelyto regno recusaret, quod tunc Sedes Apostolica super eo est imploranda, et dominus noster sanctissimus ipsum ad hoc adstringet aut huic regno faciet justitiam vel, amabili tractatu interveniente, vel jure ipsum ad hoc compellendo; sic enim Hungariæ regnum fecit, quod orta inter eos dissensione pro dicto juvene et inter serenitatem regis Romanorum, a Sede Apostolica legatum mediatorem postulaverunt, qui ipsos ad pacis et unitatis concordiam reduceret, quod si facere non posset, ad Sedem Apostolicam recurreret. Et ideo, magnifici domini, sic agite pro hærede vestro Ladislao, etc. qui ex semine serenissimorum principum et regum Romanorum est exortus, qui etiam in toto orbe consanguinitatem notabilem habere dignoscitur, prout pacem, unionem et tranquillitatem hujus regni habere optatis; nam si aliter feceritis, odium et inimicitias omnium consanguineorum majestatis ejus possidetis incurere, hæres enim vester est. Ista dicens, quia multa verba posui, peto ignoscant dominationes vestre, et si aliqua dixi, quæ forte alicui displicerent, confido cum omnes estis nobiles et generosi, quia non imputabitis personæ meæ, quia hoc feci ex officio meo pro bono pacis et concordie hujus regni: quam pacem et salutem nobis præstare dignetur in sanctorum benedictus Deus. Amen ». Illos quoque adhortatus est, ut Pragensi archiepiscopatu usurpata vectigalia prædiaque restituerent.

His, habito consilio, Bohemi respondere partim Sigismundum regem periculosissimorum bellorum temporibus, partim antea Conradum Westphalum archiepiscopum prædia Ecclesiastica et census diraxisse, ut jam illa possessoribus repetere difficillima res foret: non defuturas vero opes archiepiscopo ad vitam di-

gnitalemque sustentandam, eique honorifice consultum iri. Cum autem impensius instarent, ut vetera conventa firmarentur, et Rochyzane Pragensis committeretur Ecclesia, iterum legatus rem extraxit:

Ad primum », inquit Coelaus ¹, « paternitas sua respondit, quod de compactatis, quia est res ardua et gravis, nondum deliberavit, sed quod deliberare intendit cum consilio terrigenarum. De secundo, videlicet de provisione archiepiscopi, respondit sic dicens: Quia, ut puto, nisi fallor, neminem ego pro illis accusavi, sed in hoc magis estis collaudandi, quod vultis archiepiscopo providere. Ad utrumque igitur post crastinum, quia dies festus est, respondebo. At quid responderit ulterius ad utrumque nusquam invenio: at in Chronicorum Breviario vetusto habetur, quod dominus legatus feria tertia post Trinitatis festum, hoc est xxii die Maii, recessit de Praga mane cum domino de Rosis, et nihil profuit propter aliquorum impedimenta. Res ipsa autem indicat, illum in neutro condescendisse ad vota eorum. Memini me itaque legisse, at locus non occurrit, legatum in gravi constitutum periculo ægre per dominum Ulrichum de Rosis manus Hussitarum evasisse. At vir prudentissimus non poterat illis condescendere circa compactata, quæ nequaquam ipsi servabant, et longe aliter iis utebantur, quam a Concilio Basileensi acceperant, uti ostensum est supra, et minime licebat Sedis Apostolicæ legato Joannem Rokyzanam publicum Ecclesiæ Romanæ hostem et manifestum hæreticum in archiepiscopum consecrare, ac tam dirum atque ferum lupum fidelibus Christi ovisculis præficere ». Subdit auctor, digresso Praga legato, Hussitas expectatione sua delusos adversus Mainardum, de quo paulo ante meminimus, conjurasse, ac Podiebratio urbem prodicione tradidisse non sine magna Catholicorum strage, ac Mainardum captivum adductum haud ita multo post defunctum esse: ex qua funesta rerum conversione Rochyzana elatus potestatem jusque Pragensis archiepiscopi sibi arrogavit. Hæc pluribus Coelaus, et ante ipsum Aeneas Sylvius ².

Dum Joannes Carvajalis cardinalis A. S. L. Praga morabatur, accidit quod narrat ad calcem suorum Commentariorum cardinalis Papiensis ³, cujus verba repetimus: Sedente, inquit, Nicolao V, ad eundem, nempe Germanos⁴, iterum missus conficit quæ ingruerant omnia. Quo tempore, pace inter Hungaros Australesque summo Christianorum beneficio constituta, in Bohemiam transit argentem in dies perfidiam velerem. Is transitus non sine miraculo fuit posterorum memoriæ commen-

¹ Coel. cod. l. X. — ² Eus. Sylv. Inst. Roman. c. 12. — ³ Coel. Papien. in Comm. sub 86.

dando; illic enim a Rochezana, de quo ante retulimus, haesiarcha gentis in publicam de fide disputationem vocatus, ne diffidere in tanta expectatione Romano dogmati videretur, assensit, cumque ad diem dictam in magno regni conventu uterque fuisset, prior Rochezana ab his verbis disputationem orsus, videlicet: *Æterni Patris Verbum*. Offundente statim Deo maligna menti tenebras, progredi ultra non valuit ac statim obliquit. Resumente iterum ac tertio ex longis semper intervallis idem orationis initium, iterum coactus est obmutescere. Cum vero stuperet jam consessus omnis, procuratorque ob confusionem ægre consisteret, læto vultu Joannes silentium ejus excipiens idemque initium repetens, tanta memoria spiritumque disserendo peregit reliqua, ut plerique divinum opus mirati, perogit errore, ad sanitatem redierint, promissumque divini Salvatoris manifeste enituerit aientis fidelibus suis: *Ego dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere omnes adversarii vestri*. Hunc exitum disputationis et qui affuerunt narraverunt sæpe, et ipse Joannes verecunde admodum, nec tam ad suam quam Dei gloriam nobis interrogantibus confirmabat ».

6. *Adornata ab Huniade in Turcas expeditio.*

— Inter hæc Joannes Huniades, qui publicam in Hungaria rem administrabat, sacram adversus Turcas ad vindicandas in libertatem finitimas provincias expeditionem adornare est aggressus: cujus pia consilia ut facilius ad optatum exitum feliciterque perducerentur, Pontifex publicas hæc litteras ad cunctos Christi cultores dedit ¹.

« Universis Christi fidelibus præsentis litteras inspecturis, salutem.

« Admonet nos ille cælestis agricola, qui vineam suam nobis de solilabenignitate commisit, ut succrescentes in ea, non solum noxivas, sed etiam infructuosas arbores evellamus: omnem arborem quæ fructum non bonum facit abscindendam et in ignem mittendam, vocis suæ attestacione confirmans, ad memoriamque reducendo, quod unigenitus Dei Filius de sinu Patris in uterum dignatus est descendere Matris, in qua et ex qua nostræ mortalitatis substantiam divinitati suæ ineffabili unione conjunxit, quod non erat assumens, ut haberet unde hominem lapsum redimeret et satisfaceret Deo Patri: ipse namque sui ipsius Agni immaculati prelioso sanguine nos redemit, qui in ara crucis innocens est immolatus: exinde inconsumptibilem thesaurum militanti Ecclesie acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius pater; quem quidem thesaurum non in sudario repositum, non in agro absconditum, sed per beatum Petrum cæli clavigerum ejusque successores in terris commisit fidelibus salubriter dispensandum, et

pro totali, nunc pro partiali remissione pœnæ temporalis et pro peccatis debite, tam generaliter quam specialiter, prout cum Deo expedire cognoscere, vere penitentibus et confessis misericorditer applicandum.

« Dudum ad Apostolatus nostri, voce fidelium omnium publice referente, notitiam pervenit, quod perfida et horrenda infidelium Turcorum rabies regnum Hungariæ, excellens membrum Ecclesie, ac partes contiguas et circumvicinas diutim invadit, ut vineam Domini Sabaoth valeant demoliri, ac aliis locare agricolis et illicere greges ejus et (quod gravius est) dicunt adversus fideles ipsos, quod scribitur: *Vadamus et disperdamus eos de gente et non memorabitur nomen Israel amplius*; et: *Possideamus nos sanctuarium Dei ipsorum*. O damnationis et iræ filii! O perditionis et calamitatis alumni! O semen Canaan, semen nequam! Exurgat Deus, et suos dissipet inimicos, exurgat et veniat, ut populum suum suscilet in confusionem prædictorum inveteratorum dierum malorum, et angelum suum, qui eos scindat secetque per medium, de alto suo mittat. Veniat populus Israel et David rursus et leonem et ursum de grege Domini arietes tollentes occidat, et spurios ipsos in frontibus impudiciæ ipsorum perculiat, ita quod in facies suas cadant. Insurgant insuper Christi milites Ecclesie filii, athletæ Catholicæ fidei, peregrinas lustrantes provincias, maria transeuntes et regiones extraneas peragranles pro fidei dilatione et defensione præfatæ. Afferrant insuper ululando anxia querela præfata patrocinia summi Patris, et dicant: *Domine, salva nos, perimus*; parique voce: Succurre, princeps, fidelibus, et provide filiis, pie Pater, sparge rorem tuæ gratiæ supplicantibus, quoniam tenebræ cooperuerunt terram et caligo invasit populos antedictos, et velut errantes oves, pastoris destitute custodia, luporum crudelium timent insidias, et rugientium leonum faucibus absorberi pavescunt. Decet ergo, nimirum quod populus, qui ambulat in tenebris et habitat in regione umbræ mortis, videat mundi luminaria: excita potentiam altissimi tui throni, et effunde super infideles ipsos iram tuam, et indignatio iræ tuæ apprehendat eos, ut fiat habitatio ejus deserta, et in tabernaculis ipsorum non sit qui inhabitet.

« Nos igitur, qui ad regendum in Ecclesia Dei Apostolatus ministerium licet indigni vocati sumus, pro exstirpanda et evellenda rabie prædictorum perfidorum Turcorum, et pro excutanda et remuneranda devotione fidelium, inconsumptibilem thesaurum hujusmodi, de fratrum nostrorum consilio et Apostolicæ potestatis plenitudine, ut negotium ipsum fidelibus ipsi eo libentius prosequantur, quo majora exinde speraverint se præmia adepturos, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli

¹ Lib. IV, p. 159.

Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus vere penitentibus et confessis, qui hujusmodi assumpto mililice crucis signo infideles ipsos et perfidos Turcos, Dei hostes et Ecclesie memorate, ac fautores et receptores eorum, et illos qui imposterum receptabunt, aut favebunt eisdem in personis, et sumptibus propriis expugnabunt, et ad opus futurae expeditionis contra eosdem Turcos complendum laborabunt, Ecclesie sequendo vexillum, tam clericis quam laicis omnibus, et eis etiam, qui stipendia sufficientia juxta eorum facultates, ut bellatores ad dictam expeditionem mitti possint, erogaverint, illam plenissimam concedimus veniam, et remissionem peccatorum, quae per Sedem Apostolicam concedi consuevit proficiscentibus in subsidium Terrae-Sanctae, ac sepulchri Dominici, ei in retributionem justorum salutis aeternae pollicemur augmentum. His autem, qui in hujusmodi Dei servitio forsitan laborabunt ac praefata stipendia ministrabunt non usque ad dicti operis perfectionem, sed ad ejus tantum partem, juxta quantitatem subsidii ac laboris et devotionis affectum participes esse volumus indulgentiae memoratae; verum cum forsitan praedictorum aliquos post iter arripitum in prosecutione dicti negotii ex hac luce migrare contigerit, eos integre participes esse volumus indulgentiae memoratae. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDXLVIII, VI id. Aprilis, Pontificatus nostri anno secundo ».

7. *Huniadis in Turcas irruptio et praelium triduanum.* — Eductum ab Huniade hoc anno ex Hungaria exercitum, in quo conscripta erant viginti duo militum millia una cum Hungaricae nobilitatis flore, narrat Bonfinius¹, ac per Bacia in Mysiam descendisse, sollicitasseque ejus provinciae despotam, ut armorum foedus cum Christianis jungeret: hunc vero praetulisse Christianae rei amicitiam Amuratis, et Turcam progressus Hungarorum certiores fecisse: concurrisse denique ambos Christianorum ac Barbarorum exercitus in campo Merulae antequam Scanderbegus Macedoniae princeps castra cum nostris conjungere posset, ac triduum cruentissimam pugnam tenuisse: denique Amuradem, qui octoginta milia militum adduxerat, victoriam adeptum, sed cruentam valde, cum triginta quatuor milia ex suis amiserit, Christianorum vero octo tantum milia caesa referantur, de quibus haec tradit Aeneas Sylvius²: « Quamquam virtute praestarent, numero tamen superati non tam victi, quam compulsi sunt cedere ». Ex ea clade fuga lapsus Huniades, multis laboribus et periculis superatis, in Pannoniam se recepit. Immisit etiam in Macedoniam Amurates Mustapham ducem quem a Scanderbego profligatum

narrat Marinus Bartelinus³: Caesa, inquit, ex hostibus referunt decem milia, captos LXXXII signa militaria XV. Castra quoque non ignobili praeda ditavit militem. Inter captivos fuit idem Mustaphas, cum aliis duodecim satrapis. Tum late ex hostili agro abactae praedae, quibus attritus Amurates non jam in Scanderbegum duces mittere, sed eam expeditionem ipsemet conficere decrevit.

Instructum est eodem tempore aliud sacrum bellum adversus alios Mahometanos, scilicet Granatenses, a Joanne Castellae rege, qui cum susceptum a se ea in re consilium Nicolao papa exposuisset, Christi fideles ad arma capessenda ferendasque suppetias, promissa novarum venia, concitavit⁴: fundenteque eodem rege graves querelas adversus nonnullos adeo suae salutis immemores, ut fidei hostes juxare non perhorrescerent, Nicolaus, quo par erat, pio studio commotus in tanti flagitii reos anathematis sententiam tulit⁵.

8. *Decreta legatio pro Alphonso et Florentinis conciliandis: Mediolanenses a pluribus appetiti.* — Decreta est hoc anno a Nicolao⁶, pacis inter Italiae principes ac populos componendae cupidissimo, legatio, cujus obeundae munus injunxit Joanni fil. S. Laurentii in Lucina presbytero cardinali Merinensi, ad Altensum Aragonum et utriusque Siciliae regem ac Florentinos in pristinam concordiam reducendos. Pontificii ea de re Diplomaticae praecipua pars haec est:

Nicolaus, etc.

« Cupientes ex toto corde ut, Altissimi cooperante gratia, per nostri operis curam finis aliquando huic bello, remotis omnium dissensionum fomentis, imponatur, et quod partes in mutua pacis et concordiae dulcedine conquiescant » interjectisque legali elogiis addit, « te tanquam pacis angelum ad regem praefatum ac Tusciae partes Florentinorumque et alias ipsius Tusciae communitates, civitates eorumque dominia, territoria atque districtus de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio legatum de latere praesentialiter destinamus, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDXLVIII ». Meminit de eodem cardinale Morinensi Ferrariam superiori anno pro Italica pace redintegrandam misso Pigna⁷. Porro Alfonso regem suam opere optasse pacem cum Florentinis facere, ut per Etruriam in Insubriam penetraret ad principatum Mediolanensem in suam potestatem redigendum, cum a Philippo Maria testamento haeres relictus, esset, narrat pluribus Surita⁸: Florentinos autem de pace appellatos respondisse, sibi integrum non esse sine Venetorum federalis cum ipso pacis extractum itaque bellum atque ab Alfonso Florentinorum ditio-

¹ Bonfini, dec. 3, l. VII. Titulos, Chron. Hung. c. 46 et 47. —

² Ene. Sylvii, hist. de Fun. c. 6.

³ Marin. Bar. l. 1, c. 19. — Lib. II, c. 50. — Ibid. p. 69.

⁴ Ibid. XXI, p. 209. — Pigna, l. 1, c. 10. — Surita, XV. Annal.

l. 1, c. 19.

nem devastatam, dum Veneti plures Mediolanensis difionis urbes suo imperio adjungerent. Trisissima¹ quidem erat Mediolanensis ducatus facies, cum a pluribus undique laniaretur: quamvis enim Mediolanenses post Philippi Mariae obitum, lacerato ejus testamento, se in libertatem vindicassent, plures tamen principes eorum dominatum affectabant; nam Fridericus Romanorum rex principatum ut imperii beneficiarium Philippo sine liberis vita functo repetebat. Alfonsus Aragonum rex ex testamento sibi deberi contendebat: Carolus dux Aurelianensis Valentinae haeres jure sanguinis, a vicecomitibus enim maternum genus duxerat, illum sibi asserere nitebatur: Franciscus Sfortia, Blanchae Philippi Mariae nothae filiae vir, conjugis nomine similiter ut haereditarium reposebat: Veneti quod ille agitatam pacem anno superiori non firmasset, urgebant bellum, ac Placentiam, Cremonam, Laudam occuparunt: Ludovicus dux Sabaudiae Valentiam et Confluentiam invasit; aliique alia e misero principatu discerpere, donec Franciscus Sfortia post multas rerum conversiones principatu ipso est positus.

9. *Clandestina matrimonia vetita in Andegavensi Synodo, et quaestiones de indulgentiis et confessione et potestate Pontificia imprudenter habitae coercentur.* — Hoc anno celebratum tradunt² Andegavense Concilium, a quo inter caetera matrimonia clandestina incusso anathematis terrore vetita, aliaque ad disciplinam Ecclesiasticam asserendam spectantia constituta sunt. Tum etiam sancitum, ut sacerdotes pro defunctis orarent: « Quilibet sacerdos singulis diebus non solemnibus dieal officium mortuorum ad minus cum tribus lectionibus, maxime cum pro fidelibus defunctis celebravit; quia sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur ».

Pullulabant tum in Galliis errores aliqui: in Burgundia enim complures tum saeculares tum religiosi sacerdotes, vel ex inscilia vel imprudentia, vel praecipitis linguae lapsu, in privatis disceptationibus et concionibus publicis, nonnulla effuderant adversus sacrarum indulgentiarum dignitatem, tum de culparum et poenarum spiritualium remissione, praeterca de Ecclesiae clavibus et Confessionis sacramento sanctorum Patrum doctrinae et Catholicae fidei adversantia protulerant: ex quibus cum publica exorta esset offensio, periculumque immineret, ne qua feda haeresis oboriretur, Pontifex Cabilonensi et Sidoniensi episcopis divinarum rerum scientia praestantibus munus injunxit³, ut adhibito fidei censore habitisque sacris concionibus, prava illa et nefaria dogmata confutarent, populosque orthodoxa fide informarent.

« Venerabilibus fratribus Joanni Cabilonensi, et Antonio Sidoniensi episcopis, in theologia magistris, salutem.

« Pastoralis nos impellit ministerii debitum, et quotidiana omnium Ecclesiarum nos angit sollicitudo, ut pro confutandis superstitiosis Catholicae religioni contrariis erroribus Apostolicae cura partes ferventius impendamus. Sane, sicut intelleximus, in nonnullis Burgundiae partibus plerique saeculares et regulares presbyteri, vel ex imperitia, sive inadvertentia, aut linguae lapsu etiam nonnumquam in sermonibus publicis ad populum ac collationibus et disputationibus utrimque, et hinc inde habitis, aliqua piarum aurium offensiva, et quae omnino Catholicae fidei et illius articulis, ac sanctorum Patrum et Catholicorum et doctorum traditionibus conformia non sunt, et praesertim indulgentiarum et remissionum peccaminum, necnon clavium Ecclesiae, et sacramenti Pœnitentiae materias concernentia affirmarunt, dogmatizarunt et praedicarunt, unde ibi gravia scandala successerunt, et nisi Apostolicae provisionis remedio salubriter provideatur, inter fideles ac vulgares et populares partium illarum poterunt haereses et errores varii periculosius pullulare.

« Nos itaque, prout ex susceptae servitutis adstricti censemur officio, tam dispendiosis ulterioribus illarum progressibus feliciter obviare cupientes, ad vos, quos zelus comedit animarum, et in sacra pagina estis magistri, ac praemissorum, necnon aliorum ejusdem fidei articulorum veram notitiam et claram informationem obtinetis, direximus oculos nostrae mentis, fraternitatibus vestris per Apostolica scripta mandantes, et in remissionem peccaminum vestrorum injungentes quatenus vos simul, vel alter vestrum in solidum, vocato fidei inquisitore, prout id utilius fieri posse compereritis, et tam publice quam private, prout id etiam congruere et magis opportunum fore prospexeritis, praedicandi officium et evangelizandi ministerium praedictorum et quorumcumque aliorum plenaria exstirpatione devote assumatis et reverenter acceptetis, ac fidelibus ipsis in eisdem partibus in Ecclesiis et locis, quibus convenientius fieri possit, veritatem et sanas sanctorum Patrum et doctorum opiniones ac traditiones, prout sacrosancta Romana Ecclesia tenet, credit et servat, proponatis, doceatis, publice, dogmatizetis et praedicetis, faciatisque, disponatis, ordinetis et exsequamini, prout ipsius fidei corroborationi, ac dictorum fidelium salutis vobis visum fuerit opportunum, super quibus omnibus et singulis vobis plenam ac liberam concedimus tenore praesentium facultatem. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDXLII, kal. Junii, Pontificatus nostri anno secundo ».

10. *De transferendis Mariæ Salomæ et Mariæ Jacobi reliquiis actum.* Hoc ipso anno

¹ Nanch. vol. 2, gen. 39. Pigna l. VII. Bartol. Tacus l. IX. Pam. Lamb. in Car. VI et alii. — ² Tom. IV. Conc. edit. Bnbian. p. 310 Possessin. apparat. tom. II et alii. — ³ Lib. III. p. 73.

idem Pontifex, pro augendo pietatis cultu, Renati regis Siciliae ducisque Andegaviae piis precibus morem gessit: cum enim sacra Mariae Salomae et Mariae Jacobi pignora, vel potius eorum partem aliquam, qua in Ecclesia oppidi maritimi Arelatensis diocesis colebatur, in honorificentiori et ornatiori loco reponere meditaretur, eaque de re Sedem Apostolicam consulisset, demandata est provincia¹ Petro cardinali episcopo Albanensi, Aquensi archiepisc. et episcopo Massiliensi, ul, si id divinae conduceret gloriae, sacras reliquias, qua par erat, religiosa pompa transferri permetterent.

« Venerabilibus tratribus Petro episcopo Albanensi, et archiepiscopo Aquensi ac episcopo Massiliensi, salutem, etc.

« Sane sicut ex serie petitionis pro charissimi in Christo filii nostri Renati Siciliae regis illustris nobis oblatae petitionis (intelleimus, licet corpora sanctarum Mariae Jacobi et Mariae Salomae in Ecclesia B. Mariae ville de Mari Arelatensis diocesis infra terram, in loco honesto per sanctos discipulos Christi recondita et tumulata fuerint, et a Christi fidelibus ibidem cum magna veneratione venerentur: tamen idem rex pro ferventiori devotione populi et majori veneratione earundem sanctarum, affectat corpora et reliquias hujusmodi de dicto loco elevari, et supra altare vel alias infra eandem Ecclesiam in tabernaculo, seu capsula argentea honorifice reponi et recondi, si de super a Sede Apostolica concedatur licentia: quare pro parte dicti regis nobis fuit humiliter supplicatum, ut super iis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur affectionem dicti regis plenariam in Domino commendantes, ac cupientes ut corpora et reliquiae sanctarum hujusmodi a Christi fidelibus congrue venerentur ac decenter conserventur, hujusmodi supplicationibus inclinati, fraternitati vestrae, etc. quatenus tu, frater episcope Albanensis, si ad id commode intendere potueris ac volueris, per te vel alium, si super hoc requisitus fueris, alioquin vos fratres, archiepiscope et episcope Massiliensis, aut alter vestrum, si illa est, corpora et reliquias sanctarum hujusmodi de dicto loco licite elevandi, et supra altare, vel alias infra ipsam Ecclesiam, in tabernaculo honesto seu capsula argentea reponendi et recondendi cum solemnitatibus in talibus requisitis, auctoritate nostra licentiam concedatis. Dat. Romae apud S. Petenianam anno, etc. MCDXLVIII, XIII kal. Novembris, Pontificatus nostri anno secundo ».

Occurrit in superioribus haut levis difficultas, cum in Tabulis Ecclesiasticis² haec legantur: « Verulis in Hernicis translatio S. Mariae Jacobi, cujus sacrum corpus plurimis miraculis

illustratur ». Addit vero cardinalis Baronius haec verba: « Ubi ejus corpus decentissime asservatur ». Cum autem dicat praeterea Martyrologium³ B. Mariam Salomae XII Octobris Ierosolymis obiisse, putandum est ejus reliquias in Gallias translatas cum aliqua parte reliquiarum S. Mariae Jacobi.

U. *Insigne miraculum S. Barbara, et alia S. Liduviae.* — Quanto compendio pii sanctos colant, eorumque patrocinium sibi concilient, insigni illustratum exemplo est, quod narratur a Theodorico Paulo Gorcomensi sacerdote teste oculato⁴, nimirum hoc anno nocte praecedenti festum diem S. Augustini, honestum civem Gorcomensem septuagenarium piissimum S. Barbarae clientem, ardentibus incendio aedibus in mediis flammarum globis eam deprecatum more solito, ut ante mortem sacramentis Ecclesiasticis muniretur: « Annus », inquit auctor,

divinae incarnationis erat MCDXLVIII, dum ex agro redeunti haec accidit calamitas: si quidem in nocte, qua festum D. Augustini agitur, quando labore rurali fatigatus dormiebat, candela ardens in stramina, quorum forte ingens tum copia aderat, cecidit, unde domus accensa illico conflagravit. Evigilantes praedictus Henricus et Andreas filius ejus, pariter territi vix incendium vel nudi evasere: nam Andreas inter fugiendum ubique circa genitalia leditur, Henrico vero patri indusium, quo caput involverat, duobus in locis ardere cepit. Verum corpore liberatus pro pecuniae amissione majori sollicitudine cepit urgeri, quare in domum redire stultus extracturus nummos, itaque signo crucis se muniens, ubi in domum flammis relictam cucurrit, haec ante super corpus ejus nudum corruit, quam ad conclave, in quo pecunia recondita jacebat, perveniret. Illic cum coepit jam mors instaret, urentibusque flammis graviter torqueretur, majori tamen dolore afficiebatur, quod sacramentis Ecclesiasticis non esset praemunitus: eapropter, desperata corporis salute, pro animae dumtaxat remediis ad B. Barbaram, qua tunc potuit, devotione se contulit. Orans igitur: Sancta, inquit, Barbara, quod per sponsum tuum nunc poles succurrere misero, et in peccatis morienti fiat tuis precibus in me quod olim pro Christo tibi morienti caelitus est promissum: memor sis sponsus tuus sanguinis tui rosei atque virginei, memor sis castissimi atque ferventis amoris tui, ne de corpore meo egrediat anima nisi confessionis sacramento ante purgata, et salvifico Viatico praemunila.

« Vix orationem finierat, et ecce virgo adstat decora sanctissima Barbara, eo scilicet schemate, quo in templo picta cernebatur. Haec pallio suo mox ignium globos reslinguens, per

¹ Lib. III, p. 162. — ² Martyr., Rom., die XXIV Mart.

³ Martyr., Rom., die XXIV Oct. — ⁴ Apud Str., tom. VI, pag. 15 Decemb.

stramineum tectum candida sua manu illum eduxit, atque tuto in loco statuens, sic illi locuta est: Quia grata mihi sæpenumero devotionis obsequia obtulisti et modo divinam misericordiam per meum patrocinium implorasti, meo scias interventu tibi ad aurocam usque vitam propagatam, quo vivendi spatio confessionis, Eucharistiæ atque Extremæ-unctionis sacramenta recipias. His dictis, ad superna rediens Barbara virgo disparuit. Sæviebat interea ignis, et vicinas domos absorbere festinabat, clamant vigiles, et pulsatis campanis cives excitati accurrunt. Cæterum Henricus illè prædictus sanctissimæ Barbaræ præsidio flammis ereptus, ab imo pedum usque ad verticem capitis fuerat adustus, nec minus intus quam extra in corpore horridus, unde assati cadaveris speciem magis quam hominis præferbat. Siquidem verenda ejus ignis edax adeo absumpserat, ut hiantibus in inguine vulneribus, etiam exta nudarentur, cremata nates et clunes ejus flamma voravit, hypocondria, venter, pectus, ascellæ, collum ac scapulæ non modo adusta, sed inflexibilia quoque, et ut ferrum rigida erant. A vertice denique capitis capilli cum carnibus defluentes et ossa nudantes in genis hærebant. Quid multa recenseo? Adeo fuit crematus, ut ossibus vix modica adhæreret caro tanquam Æthiopsis nigra: nam præter oculos, linguam et cor, quæ per B. Barbaræ subventionem ex divina miseratione adhuc suo in vigore vivebant, nihil in eo manebat reliquum». Et infra: « Illic itaque quamvis nihil in eo cerneretur præter admirabile horrendum cunctis simulachrum, per duos longos vicos et plateam dictam Diemolenstraet, de incendii loco ad filiæ suæ dilectæ Dietwardæ, quæ viro honorabili Neudoni filio Arnoldi dudum nupserat, domum solus ivit: ubi arentes pedicæ inter eundem a corpore ejus decedentes combustionis pariter ac miraculi evidens testimonium præbuere. Hæc tamen altera die collectæ humando ejus corpori sociatæ sunt. Itaque ad filiæ domum postquam advenit, præmortuum ejus corpus lecto impositum est; ipse vero nihil aliud quam sacramenta Ecclesiastica paulo post moriturus expetiit, omnibus interim manifestans quanta sit Dei misericordia beatæ Barbaræ precibus ac meritis in se collata, quippe cujus mortuo atque cremato corpori, ne sacramentorum expers moreretur, vita servabatur.

« Pererebuit interea per civitatem stupendi hujus miraculi rumor, et licet interim incendium omni fere momento seipso fieret majus, adeo ut ad templum usque D. Agnetis tunc aliquoties etiam accensum nullas domos absumeret, ad spectaculum tamen hoc mirabile cadaveris, ut ita dixerim, plures quam ad restringendum ignem confluebant, ideirco ut majus fieret miraculum, confortatus a Deo Henricus, perinde ac sanus et incolumis populo adventanti prædi-

cabat, nosecebat omnes, et ad terrenorum contemptum celestiumque amorem quoscumque poterat invitabat. Flentes pro se non ultra dolendum sentiebat, quippe cum quo Deus misericordiam fecerat. Horrabatur quoque eos, qui aderant, ut Deum in cunctis ejus operibus laudarent, casta ac ferventi oratione colerent, et ejus matrem Virginem Mariam pia veneratione diligerent, sanctissimam quoque Christi sponsam præcipua devotione honorarent: Hæc enim, inquit, ut cernitis nunc oculis vestris, honorantibus se sacramenta Confessionis et Eucharistiæ ante mortem impetrat. Ad hæc miraculi hujus in se facti narrans ordinem atque modum replicat, addens illucescente aurora quantoque in testimonium veritatis e sacro se migraturum. Ne vero de miraculi adhuc veritate quis dubitaret, aut quod divinæ erat miserationis naturæ aut fortunæ adscriberet, rogabat honestissimos quosque utriusque sexus senes, ut accederent, et exploratis visu, tactuque probatis singulis et membris et locis discerent, non virtutis humanæ, quod viveret, sed potestatis esse divinæ. Accedentibus ad lectum multis et cum trepidatione tangentibus: Non sentio, inquit, vestro ex tactu læsionem, tangite securi adusta membra, et hiantia vulnera et corporis rimas, quoniam gloriam Dei loquuntur, etiam oculis explorete, videbitis quidem combusta ac præmortua omnia, nec sine admirabili Dei virtute mihi adesse vitam. Ad hæc humana curiositate permoti cum multi omnia lustrassent, Dei omnipotentiam et S. Barbaræ merita benedixerunt, etc. » Nonnullis interjectis, ut ille pie sacramentis procuratus obierit, subdit auctor:

« His ita præactis, cum omnium peccatorum suorum ab infantia confessionem fecisset, et sumptis sacramentis adhuc demum confessionem repelliisset, S. Barbaram electam suam patronam divumque Laurentium invocavit, orans ut hæc assatio corporalis et temporalis, quam sustinuerat, incendii pena sibi in omnium caderet expiationem peccatorum. Postremo illucescente aurora confessori et adstantibus dixit: O pater amande confessor cæterique omnes amici, adest jam hora, qua moriens a vobis recedam, quapropter hoc temporis brevi spatio a me, quæso, nolite recedere, sed orationibus me vestris juvate. Hæc dicens ad Deum orando se convertit, atque beatissimæ Virgini Mariæ, B. Barbaræ atque omnium Dei electorum precibus se commendans, suorum veniam peccatorum iterum oravit. Post hæc sonora voce: Domine, inquit, Jesu Christe, misericordissime Deus, qui me in ara sanctæ crucis pretiosissimo sanguine et acerbissima morte redemisti, miserere mei, ecce in manus tuas commendo spiritum meum; hæc dicens emisit spiritum. Ad laudem igitur Dei et honorem B. Virginis ac gloriosæ Barbaræ, crematum ejus corpus oculis omnium intra do-

mun contuendum exponitur, et tandem in templo Gorecomensi juxta suggestum, civibus omnibus pro amore viri accurrentibus, vespere sepelitur.

« His ego Theodoricens Pauli de Gorecum, quia interfui, et prædici Henrici confessionem quater audiui, sacramenta administravi, vulnera ejus ac membra fractavi tractandaque aliis obtuli, ipsum præterea femi inter brachia mea morientem, et ne modico quidem tempore, ut rogatus quoque a filiabus et amicis, ab eodem recessi, non potui tam glorioso miraculo testimonium non præstare et hæc ad gloriam Dei scribere ».

His adnectimus aliud insigne prodigium S. Barbaræ precibus editum, quod narrat Joannes Nider¹ se, dum Coloniae theologicis scientiis operam dabat, a viro gravissimo didicisse : in Germania inferiori circa Ereklentz juvenem quemdam in prælio, quod inter proceres regionis gerebatur, captum, cum inedia confectus esset in carcere, pluresque socii ea extincti essent, duodecim dies sine cibo transegisse ; cumque sacerdotem ad sacramenta sibi conferenda deposceret, testatum esse non prius e vivis se discessurum, quam sacramentis munitur ; iis autem receptis mox pie obiisse.

Hoc etiam anno in Hollandia plura miracula precibus B. Liduvinae virginis divinum Numen edidit, ex quibus tria insignia Willelmi Sonderdane peritissimi physici testimonio confirmata recenset Thomas a Kempis². Primum Delphis in virgine, quæ octo annis in lecto decubuerat morbo inculto implicata, qui nulla unquam levare potuerat medicorum industria, ex quibus idem Willelmus ipsam ad tolerantiam hortatus subjecit : « Tu nondum tanto tempore passa es tantos dolores, sicut felix illa virgo Lydeuvigis, propter cujus merita jam Dominus facit multa miracula in partibus nostris ». Quibus auditis, ægra virguncula ad implorandam B. Liduvinae opem, et repetendam sæpius orationem Dominicam se convertit. Neque incassum missæ preces, etenim objecta B. Liduvinae specie persanata est ; nam addit auctor : « Contigit ergo post hæc quod felix Lydeuvigis virgo apparenter visitavit virginem languentem, dando ei remedium artis medicinæ, et veraciter curata surrexit sana, ambulans, comedens et opera sanarum virginum exercens, de quo magister supradictus valde stupefactus hoc ipsum verissimum esse testatur ».

Secundum miraculum patratum est Goudæ in sanctimoniali, quæ fibiam contractam habebat, cumque ad Willelmum medicum adendum Delphos se conferre non posset, lachrymis

se pluribus diebus dedidit, sed B. Liduvinae auxilium illi non defuit, ut narrat laudatus auctor hisce verbis : « Tandem venit felix illa virgo Lydeuvigis de nocte, loquens cum ea, et dicens quod impetraret a sororibus, ut quælibet monialis illius domus legeret quinque PATER NOSTER et AVE MARIA ad honorem Dei et ipsius virginis Lydeuvigis, atque in Dominica die in propriam Ecclesiam se portari faceret, sicque sanitatem fibiæ claudæ recuperare deberet, quod incunctanter actum est ; nam licentia a confessore suo oblenta, portata fuit ad Ecclesiam, ut Lydeuvigis sibi per revelationem dixerat, et sub missa subito perfectam sanitatem fibiæ suæ acquisivit per semelipsam lætissime exiens, ac gratias maximas Deo referens, qui per merita hujus felicissimæ virginis Lydeuvigis istud miraculum operatus fuerat ».

Tertium miraculum, hoc etiam anno in Hollandia editum, suis circumstantiis apprimè instructum subjungit idem Thomas a Kempis : « Tertium miraculum Leydis contigit in oppido celebri partis Hollandiæ. In hac populosa civitate fuit virgo religiosa quæ habuit in collo duritiem canerosam ad quantitatem magni pomi, sic quod nec bibere aut comedere poterat, aut se inclinare, quin volebat suffocari ex nimia angustia anhelibus. Ista venit nudis pedibus et sine lineo ad sepulchrum prædictæ sanctæ virginis pro auxilio impetrandæ sanitatis, quo non obtento, recessit cum magna tristitia ignorans quæ bona sibi essent ventura. Nocte sequenti post recessum suum a sepulchro et somno habito expergefata, fuit plene curata ab illa canerosa duritie, quam passa fuerat octo fere annis sicut notum est multis. Hanc virginem miraculose curatam supra memoratus magister Willelmus Sonderdane doctor in medicinis oculis suis vidit, et collum ejus manibus tetigit, qui etiam testimonium fidelissimum perhibet scriptis suis de omnibus præmissis, dicens : Testor Deum quod ista tria acta sunt in brevi tempore, sed et alia plura, quæ vidi oculis meis longum esset enarrare. Hæc suprascripta miracula contigerunt, Deo innovante signa, in diebus nostris anno Domini M^o CXLVIII, presidente in Sede Apostolica sanctissimo papa Nicolao V, Pontificatus ejus anno II ».

Hoc anno, ut refert Jacobus Bosius¹ Carmanus, immisso in Armeniam exercitu, prodicione Christianorum militum, qui in presidio erant, auroque a Barbaro corrupti fuere, arcem, cui Curchi nomen erat, munitissimam et inexpugnabilem spectantem ad regem Cypri, quæ hactenus Saracenorum eluserat impetus, iisque brandis usui erat, interceptit, maximo rei Christianæ damno ac dedecore.

¹ Jo. Nider. Formic. l. IV. c. 2. — ² Thom. a Kempis in Vita S. Liduvinae c. 33.

¹ Bos. l. VI.

NICOLAI V ANNUS 3. — CHRISTI 1449.

1. *Amedeus antipapatum deponit et Ecclesia reconciliatur.* — Sublatum feliciter extinctumque est penitus Basileense schisma anno a Virgineo partu quadragesimo, Indictione duodecima, Amedeo Sabauda, qui Pontificia insignia invaserat, illa demum partim precibus principum, partim minis et metu Sabaudiae amittendae, ac meliorum desperatione, quod sui in sinum Ecclesiae se conferrent, in conciliabulo Lausanensi abiecit, ac Nicolao legitimo Pontifici, ut Christi vicario, confectis publicis documentis, pium obsequium detulit, quae paucis his verbis complectitur Gobelinus¹: « Cum jam se omnibus contemptui esse cerneret, nec spes ulla esset obedientiae nanciscendae, mortuo jam pridem Eugenio ac Nicolao V suffecto, interventu Caroli Francorum regis pacem Ecclesiae dare decrevit, renuntiavit Apostolatui, et Nicolao reconciliatus, quem verum esse Pontificem professus est, cardinalatum ab eo accepit, et legationem quandiu viveret (in locis nimirum ditionis suae) cardinalis Sabinensis appellatus ». Consonant his, quae paucioribus verbis perscrinxit Aeneas Sylvius², necnon quae Monstreletus³ accuratius Gallico sermone describit. Postulatus nimirum a Francorum regis oratoribus Felix antipapa, ut Pontificia insignia poneret, cum Ludovico filio duce Sabaudiae, qui Lausanam tum accessit, aliisque viris conspicuis se deliberaturum respondit, rogavit ut Gebennam interea pergerent, quo Nicolai V intermptus,

qui Apostolica Diplomata, si Amedeus pacem non turbasset, allaturus erat, Lugduno profectus est. At Amedeus ejusque filius ad Francorum regem novam legationem misit, ut apud Nicolaum Pontificem commodiores pactiones regia auctoritate obtineret, pacisque conciliandae studio idem rex Rhemensis archiepiscopum eundemque patriarcham Antiochenum et Electensem episcopum ad Nicolaum Pontificem legavit, qui Lausanam reversi antipapam adegere, ut de statu invasae dignitatis recederet, quae perfecta re decreto Nicolai V, Amedeus Ecclesiasticis censuris absolutus legatus Pontificius in universa Sabaudia pronuntiatus est, pariterque episcopi novatores, qui conciliabulum Basilea Lausanam transtulerant, semper in Nicolai Pontificis obsequio ac fide se futuros sponderunt, Conciliumque in tot annos improbe extractum dimiserunt: Gallici vero oratores ingressi Romam cum Apostolica Diplomata, quibus omnia gesta confirmabantur, impetrassent, Lausanam ea detulere, atque hac ratione acerbum immaneque Ecclesiae vulnus sanatum narrat Monstreletus, qui Carolum Francorum regem de collocato eximio studio pro concilianda Ecclesiae pace, impensis laboribus et sumptibus in variis ad Pontificem regesque legationibus mittendis commendat, et quidem jure merito, cum sincero et candido animo pacem Ecclesiasticam promoverit, contempto Sabaudiae principatu, quem ex ea discordia comparandum armis sperare potuisset; ei enim subjiciendae illius provinciae jus contulerat Nicolaus, si Amedeus in retinendi antipapatus perfidia perstitisset (1).

¹ Gobelin. in Comm. Pii II. l. VII. — ² Aen. Sylv. hist. Eur. c. 42. — ³ Monstr. vol. 3. p. 6.

(1) Quae hucusque Ecclesiam dilaniarunt schismata, hoc demum anno sublata sunt, solutisque Conciliis Romano et Lausanensi, quorum alterum alteri adversabatur, ac Pontificia corona a Felice seu Amedeo sponte dimissa, Ecclesiae regimen monarchicum, quale a Christo Domino institutum est, rediit. Quanti moliminis tractatio ista fuerit, paucis edisserendum est, cum nemo hucusque rem pro dignitate explicaverit. Antequam Eugenius extremum diem absolveret, de pace sermo inter utrumque Pontificem inductus est, rege Galliae Felici cessionem proponente, cui vicissim dignitatem, et dignitati sustinendae adjumenta Eugenii nomine spondente. Dum res ita consultabatur, ut constat ex litteris Friderici regis ad Ludovicum Sabaudum, relatis in Spicileg. Dacherii tom. III, pag. 773 nov. edit. Eugenius e vivis subductus, Nicolaus substitutus est. Tunc pacis spes accessit. Iterum repullularunt. Aquensi archiepiscopo Roberto, qui superstite adhuc Eugenio Romam venerat, a Carolo rege Francorum missus, vota domini sui Nicolao novo Pontifici exponente, a Pontifice statim litterae ad eundem regem scriptae sunt, ut pro concordia laboraret petentes. Litteras hasce legas Vet. Monum. tom. VIII, col. 988, anno MCDXLVII, die VI kal. Maii signatas, eodemque, sed absque mensis adscriptione, recitantur in Annalibus ad A. MCDXLVII, 48. Tum remissus in Galliam a Pontifice idem archiepiscopus, ut eidem regi nomine suo exponeret, se liberam componendae pacis facultatem illi tribuere, qua de re

2. *Regum opera in tollendo schismate.* — Porro non modo Carolus Francorum rex ejusque filius Ludovicus Delphinus Viennensis et Ecclesie Romanae vexillifer, operam in Amedeo ad schisma dammandum urgendo navarunt, verum etiam Fridericus Caesar, atque Henricus Anglorum et Renatus Siciliae reges studia sua conjunxerunt, adeo ut scribant nonnulli¹ Amedeum a Friderico compulsum, ut se obtento pseudopontificatu abdicaret: et sane Fridericum ipsum delendi schismatis cupidissimum existisse, ac feliciter curas in eam rem intendisse ex pluri-

bus supra allatis testimonio perspicuum est. At operae pretium esse arbitror predictas Tabulas ab Amedeo de sua abdicatione edidas subijcere, quamvis non tam demissionem animi abjecte de se sentientis ob tot fantasque inveclas in Dei Ecclesiam offensiones perpetrataeque mala, quam ad excusandas, ut Psalmographi verbis utar, excusationes in peccatis, praese ferant. Et sane nullam in iis periodum, ne verbum dicam, inesse, quae censuram non mereatur, prudens lector facile animadvertet; ipsarum porro hoc est exemplum²:

3. *Fallaces antipapa litterae in pseudosynodo*

¹ Steph. Infissur, in Chron. Ms. hoc an. Platin. in Nicol. V et alii.

² Ext. apud Nic. V. l. XVIII. Ep. ser. p. 431.

exstant litterae apud annalistam ibid. num. 19 mensis tamen adscriptione carentes. Porro rediisse archiepiscopum circa Junium vel Julium mensem ex eo constat, quod Gallorum legati adventum suum ad Lugdunensem conventum, mense Julio habitum, aliquandiu retardarunt propter adventum Aquensis archiepiscopi in Galliam, cum quo nonnulla prius de pace consultanda fuerant, prout legimus in folio dato legatis Gallorum legendo in Spicilegio Dacherii tom. III, pag. 773 nov. edit. Interea Felix nullum non movebat lapidem ut libantem auctoritatem suam assereret; quare litteras ad Carolum Gallie regem scripsit rogans, ut sibi et Concilio Basileensi iuberet, mitteretque iterum legatos suos atque e regno suo praesules, ut in communi Concilio de Ecclesia componenda consulerent. Litteras habes in Veter. Monum. tom. VIII, col. 989 datas apud S. *Dominicum extra muros Gebenae die VI id. Junii anno MCDXLVII.*

Roberto igitur Aquensi in Galliam jam regresso haud diu post destinati a rege Galliae legati ad conventum Lugdunensem dimissi, quibus a rege ea commissa sunt, quae leges in Spicilegio Dacherii tom. III, pag. 771 nov. edit. Venerunt illi primo Biturim, ubi Trevirensem archiepiscopum legatosque archiepiscopi Coloniensis ducisque Sassoniae nacti, convenerunt in eas concordiae leges; quas legas apud Labbe tom. XIX, col. 55 edit. Venet.: signantur enim illae Bituricis die XXVIII Junii MCDXLVII. Tum processum est ad conventum Lugdunensem, in quo eosdem principes interfuisse, qui Biturim convenerant, ex iis discimus quae Monstreletus apud annalistam ad V. MCDXLVII, 20 scribit. Concordiae leges ibi constitutas fuisse tradit Monstreletus, nec forte aliae sunt ab iis quae leguntur in spicilegio Dacherii tom. II, pag. 768, et apud Labbe tom. XIX, col. 52, edit. Ven. Id vero ex eo colligo quod Concilium a Pontifice convocandum decernitur *in aliquo loco nationis Gallicanae*, quae petitio erat Gallorum, cui non prius quam in colloquio Lugdunensi acquiescere Germani videntur, cum antehac nonnulli in Germania novum Concilium habendum contenderent. Foederis hujus pacta, atque Pontifex respuit, ut de Felice scribit Monstreletus apud annalistam ibidem: et de Nicolao, praeterquamquod idem scriptor affirmat, ex eo pariter colligimus quod idem Pontifex litteris eodem anno pridie idus Decembris datis Spicilegio, pag. 774, Amedeum Sabaudiae principatu expoliaverit, simul vero Nicolaus, ne omnem componendae pacis spem praecidisse videretur, eodem die alias dedit litteras ad Carolum Gallorum regem, quibus tractanda concordiae plenam potestatem illi tribuit. Exstant Veter. Mon. tom. VIII, col. 994. Nec in Germania segnius eum in rem laborabatur, cum enim in conventu Lugdunensi decretum fuisset, lesse Monstreleto, ut Amedeus ipse adiret, ac dignitatem dimittere suaderetur, missi ad illum Gebennis agentem Caroli Francorum regis, Henrici Angliae et Renati Siciliae regum legati, conventum ibi celebrarunt, in quo Ecclesiae pacem in Basileensi Concilio reddendam esse statuerunt, si quae lites habenda sit Patribus Concilii Lausannensis, qui in prima sessione anno sequenti MCDXLVIII habita horum omnium meminerunt. Surdis tamen canebatur; his enim nequiquam obstantibus Basileenses Patres in Concilio et Felix in dignitate perseverabat; quo molliora consilia aspernati principes ad duriora se converterunt.

Sequenti igitur anno Carolus Galliae et Fridericus Romanorum reges legatos utrique suos Romam ad rem agendam cum Nicolao miserunt. De legatis a Gallo missis sermo est in litteris Nicolai V ad eundem regem, quem de excepta benigne ea legatione facit certiore, eorumque consiliis ac praesentim Rhemensis archiepiscopi usum se opportune in tanta rerum perplexitate agnoscat ac fatetur. Data sunt litterae illae die V id. Augusti, legunturque apud Dacherium Spicilegio, tom. III, pag. 776, nov. edit. De legatis vero a Friderico mittendis exstat Spicilegio, pag. 775. Epistola ejusdem Friderici ad Carolum regem data die II Junii, qua se ab illo sollicitatum significat, ut legatos ad Pontificem destinaret, quos missurum se spondet statim ac de ejusdem regis mente in ea pace procuranda certiora didicisset. In causa vero Felicis, legatione ommissa, visum fuit electoribus imperii, in communi ea de re consensu die XXIV Maii, seu feria sexta ejusdem anni, indicere Basileensibus ut intra bimestre tuitionem et patrocinium quod Patribus Concilii sponderant, retraherent. Quare ex urbe fecessere schismatici illi coacti Lausannam concesserunt, quo reductum Concilium, primam sessionem habuit die IX kal. Augusti anni MCDXLVIII. Sessionem illam hactenus ignotam vulgavit PP. Martene, et Durand Veter. Mon. tom. VIII, col. 995 etc. ac in ea Patres, expulsionem suam ex urbe Basilea narrata, Concilium altera sessio tunc forte celebrata est, cum Felix se dignitate abdicavit; id enim in pleno Concilio ab eo praestitum non immerito arbitraremur; quod ex litteris ab annalista ibidem recitatis colligit die VII id. Aprilis. At, secedente licet Felice, Concilium tamen aliquandiu perseveravit, eodemque Aprilis mense, die ejusdem XVI, sessione, quae forte tertia habenda est, celebrata censura omnes occasione schismatis latas irritas decrevit, edicto quod in Spicilegio pag. 778 legitur. Quartae sessionis statuta, die XIX Aprilis sanata, habes apud annalistam hic num. 6, ubi pariter et legas decreta quinta et novissima sessionis diei XXV Aprilis. Ex qua temporis adscriptione, novissima Concilii Lausannensis sessione adjecta, corrigende sunt notae chronologicae subjectae Epistola Jacobi Juvenalis de Ursinis episcopi Pietaviensis, qui paci componendae nomine regis Gallorum adfuit, in qua Gallos de sessione Felicis et Concilii dissolutione certiores facit, legiturque Spicilegio, pag. 784. Data enim exprimitur die XX Aprilis anni MCDXLIX, quod fieri non poterat, cum Concilii Patres die XXV Aprilis iterum coiverint. Legendum est igitur die XXX Aprilis.

Ita ergo rebus schismaticorum habentibus sese, adhuc tamen legati regis Galliae strenue enitebantur, ut pax tandem obtineretur. Exeunte hoc anno MCDXLVIII vel ineunte sequenti, novos ex Gallia legatos venisse Romam credo, vel saltem sui minus ad Urbem, Lausannam tamen una cum Alfonso Seguera decano Toletano, Nicolai Pontificis legato, ad Felicem concesserunt, apud quem ultro citroque multa agitata sunt: et post multas nomine Pontificis pollicitationes, multasque Felicis tergiversationes conclusum est tandem ut tres Nicolai Bullae, quarum specimina pars utraque probaverat Felici darentur. His vero intra Julium mensem exhibituros sese tam Pontificis quam Galliarum legatis data fide sponderunt, qua de re publicae Tabula confecta die IV Aprilis MCDXLIX. Felix actutum Pontificia dignitate cessit. Tabulae illae exstant Spicilegio pag. 777, in quibus legati Galliae recensentur Jacobus patriarcha Antiochenus, episcopus Pietaviensis, Elias episcopus Electensis, alique ex ordine laicorum, nec ullibi archiepiscopus Rhemensis apparet, ex quo colligisse mihi visum sum aliam hanc fuisse legationem ab ea quam superiori anno archiepiscopus Rhemensis cum aliis obivit. Pontificis Bullas et pacta conventa inter utrumque Pontificem, cum in Annalibus adnotentur, hic omittenda censui. Ita Ecclesiae pax rediit et Concilium utrumque, Basileense scilicet et Romanum, dissolutum est. De Basileensi satis superque dictum est. De Romano vero ambigendi ratio superest, num revera usque ad hoc tempus permauserit, cum nulla ejus sessio per hos annos legatur, nulla Patrum coitio Romae tunc habita occurrat. Hoc utique silentium mihi persuadet Concilium Romanum re quidem nullum fuisse, ad nomen silem perseverasse nemo pure negavit, cum permaasisse adhuc anno MCDXLVIII ex legibus inviduae concordiae stabilitis in coetu Bituricensi, cujus super memimus, constet; ita enim in illis: « Adhuc aliqui in Basilea, aliqui in Laterano se Concilium habere dicunt ».

Lausanensi edita. — « Felix episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

« Quas ab causas evocati et emoti curam Apostolici regiminis suscepimus, toti sæpenu-mero manifestavimus orbi; quanquam enim imparitatem nostrarum virium ad sustinendam hujuscemodi oneris gravitatem sentiremus, nihilominus ubi universalis Ecclesiæ Basileæ in Spiritu sancto legitime congregatæ pias exhortationes simul et sanctas jussiones accepimus, quibus ad succurrendum auctoritati Ecclesiæ suppressæ nimium instanter commonebamur; concaluit introrsus cor nostrum pietate, quæ ad omnia valet, et charitate, quæ omnia sustinet, animum formidolosum congeminantibus: atque confidentes in illo, qui omnia potest, et de cujus agebatur negotio, tranquillam solitudinem reliquimus, laboriosum et immensum aggredientes opus, namque nihil immortalis Deo placen-
tius offerre posse existimavimus, quam conatus nostros in obsequium Ecclesiæ grandibus et insuetis oppugnationibus conturbatæ. Quid nempe condignum reddi potest ab homine illi nostræ inclytæ matri, cujus in gremio fidelis quisque salutem consequitur, propter quam unigenitus Dei filius Deus et Dominus noster Jesus Christus de sinu Patris ad terras descendere et sanguinem proprium effundere dignatus est, eumque ipsam videremus tantis perplexam anxietatibus, ut nullus mortalium ab exhibitione possibilis auxilii deberet excusari, profecto cogente necessitate, devotione suadente, spe denique in finem optimum ducendarum rerum freti, personam, operas facultatesque nostras ex integro devovimus ei; aderat namque tempus, quo ab omnibus vehemens restingui debebat incendium, et tanto velociori fortiorique præsidio opus erat, quanto sacrorum generalium Conciliorum auctoritas fortius agitata non modo fluctuaret, sed quasi concitata prostrataque jaceret; non enim ceciderat a memoria nostri sacri Constantiensis Concilii nulla unquam oblivione delenda definitio, quod videlicet sancta Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, generale Concilium faciens, Ecclesiam Catholicam militantem representans, potestatem a Christo habet, cui, quilibet cujusque status vel dignitatis etiam papalis existat, obedire tenetur in iis, quæ pertinent ad fidem, extirpationem schismatis et generalem reformationem Ecclesiæ Dei in capite et in membris, ac pertinentibus ad eadem. Satis etiam recenter edictum et decretum sacri Basileensis Concilii audiebamus hanc veritatem resumendo confirmans; circumspiciebamus non minus eandem ab Ecclesia Catholica susceptam et practicatam esse ». Nunquam edita fuit, nec valuit ejusmodi sanctio adversus non ambiguum Pontificem, atque in falsum sensum a seditiosis distorta est, quos infeliciter Amedeus est secutus, qui subdit:

« Proinde satagentes gravissimis et abhorrendis periculis possentenus obviare, cum conscientia rectæ nostræ voluntatis cunctis fidelibus Deo aspirante pateret, quod non caducorum futiliumque honorum, sed communis salutis causa Sedem Apostolicam teneremus, non præesse cupientes, in sancta Synodo Basileensi personaliter comparere volumus, subireque communes pro salute publica labores. Cumque in temporis processu luculenter exploratum foret dissensionis et differentiæ materiam in Ecclesia sancta Dei magis ac magis obdurari, dubitantes ne a quovis hominum de scandalo notari possemus, oblationes multas et prægrandes regibus et principibus omnibus destinare curavimus, ex quibus quidem animadvertere potuerunt, nos propria non quærere, sed quæ Jesu Christi, publicamque pacem: nec veriti de formis modisque præcis a Patribus, dum schismata vigerent, pro unitatis et pacis obtentu traditis ac practicatis, diverse laboravimus, apertoque animo semper acquievimus omnibus et singulis, quæ ad serenitatem reintegrationemque Ecclesiæ judicata fuerunt quomodolibet opportuna, atque longe ferventiore studio invigilavimus per nostram cessionem et renuntiationem, prius dissectos distantesque animos Christi fidelium co-unire, quam in Sede Petri manentes schisma diutius immorari. Non ignoramus enim schismatis incommoda mortifera, scimus contra, Christianam religionem a pacis auctore fundatam sine pacis vinculo damnosæ confusio-
ni subjacere, eumque pax omnium rerum tranquillitas sit, et ea nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo melius inveniri, debito filialis adstringebamur pietatis ipsi nostræ matri luctuosæ venustatem, jucunditatem, integritatem, unionem et pacem extrema possibilitate procurare, quantumque pro hujusmodi excelsi et desideratissimi boni consecutione perseveranter ac indefesse laboraverimus apud ipsos reges et principes, cæterosque fideles, ex nostris accuratissimis, diligentissimis multiplicium quoque litterarum tenoribus totus præcognovit orbis. Nunc igitur ut semper constituti sub ineffabili incomprehensibilique providentia Dei omnia dirigentis et disponentis in melius, post acerrimos continuosque labores, quos solius veritatis manifestandæ auctoritatisque sacrorum generalium Conciliorum conservandæ gratia volumus amplecti, post maxime charissimorum in Christo filiorum Francorum, Angliæ et Siciliae regum necnon Delphini Viennensis primogeniti Francorum regis illustrium supplices frequentesque instantias, quorum saluberrimis suasionibus intentas semper accomodavimus aures, nostros omnes cogitatus per orbem dispersos in arcem unicæ considerationis reducimus ».

4. Discutit inanes in excusando schismate

fucos Poggins Florentinus¹ in sua inveciva sic inquit : « Quid te movet amplius, ut in tua contumacia reprobanda persistas? Vides omnes orbis reges a te dissentire et sentire nobiscum. Vides omnes principes Christianos nobis credere, nobis favere, deestantes scissuram tua opera in Dei Ecclesie introduclam. Vides Germaniam totam aliquandin tuis suasionibus seducclam, jam te abjecto defecisse, et Nicolaum verum Pontificem recognoscere. Vides Galliam, Angliam, Hispanias omnes, Bohemiam, Poloniam, Hungariam nostrum Nicolaum verum Jesu Christi vicarium profiteri. Omnes te deestantes sacrificant vero Deo, solus tu derelictus, contemptus, abjectus, prostratus, omni spe auxilioque destitutus laces, infamis, abditus, in dominio tuo reclusus. Non miror te pacem ducere velle, cum amplius bello uti nequeas. Non miror si deponere honeste cupis, quod turpiter usurpatum amplius retinere non vales. Nulli jam tibi, nedum animam suam, sed ne nummos quidem credunt. Quid igitur tibi reliqui est præter spem meram? Quid est amplius in quo confidas? Quid molestus es regibus et principibus reliquis? Quid eorum aures sæpius obtundas? Quid ipsorum animum malis artibus tentas? Quid omnes filios vocas, cum te nullus in patrem recognoscat? Exspargiscere aliquando a diuturno somno, et te Christianum aliquando fuisse cogita, redi ad Salvatorem, quem abnegasti ». Urgebatur præterea gravissimo metu ne principibus suis exueretur a Carolo Gallorum rege, cui Pontifex expugnandam Sabaudiam concesserat nisi Pontificatum affectare desinere, ut paulo ante indicavi; neque ab ulciscenda vetere injuria alienus erat Gallus, cum olim Amedeus Carolum in summas angustias ab Anglis redactum, dum Aurelia obsidebatur, injusto bello appetiisset, ut Delphinatum cum Aurasie principe partiretur, sed exercitus Sabaudicus² maxima clade profligatus fuerat, et Aurasiacus Rhodanum armatus equo tranare coactus, ut narrat Sabaudica historia: quæ etiam tradit Ludovicum ducem Amedei filium parentatum ursisse, ut Pontificia insignia abjiceret³, cum summa infamia stirpi Sabaudæ iniretur ab omnibus quod schisma conflasset, obhælatum vero admodum Balmerium scribarum ducalium principem, virum nequissimum et ardentem avaritia qui ad malesana antipapatus consilia Amedeum traxerat, quem propterea a Ludovico duce damnatum ac saxo collo alligato demersum inferius visuri sumus. Pergunt littere Amedei :

« Desiderantes namque toto corde in hoc diebus nostrorum residuo beatam pacem in Ecclesia Dei disseminari, quæ veluti a nostris egressa manibus in corda omnium fidelium di-

labatur, sinceritatem nostræ intentionis per avum testatura exemplo Domini nostri Jesu Christi, qui sic dilexit Ecclesiam, ut pro ea non modo formam servi acciperet, sed traderet semetipsum: sancta in hac Synodo Lausanensi in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam representante, pure, libere, simpliciter et sincere, realiter et cum effectu in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti papatui, ejus oneri, honori, dignitati, titulo et possessioni cedimus et renuntiamus per presentes, sperantes quod in futurum præfati cæterique reges et principes præfati et alii Catholici, quibus hujusmodi nostram renuntiationem acceptissimam fore judicamus, auctoritati sacrorum generalium Conciliorum assistent, eamque tuebuntur et defendent, quodque universalis Ecclesia pro ejus dignitate, supereminetia et auctoritate totis viribus pugnavinus, nos apud clementiam primi et æterni Pastoris nostræ hujus pacificæ humilitatis contemplatu suis devotis jugibusque orationibus commendabit. Datum Lausanæ VII id. Aprilis anno a Nalivitate Domini MCDXLIX, Pontificatus nostri anno IX ».

5. *Pseudocardinales Basileenses Nicolaum deliquit fictione juris, et honores deferunt Amedeo: schismatis extinctio.* — Eodem mense XIII kal. Maii præsules in conventu Lausanensi congregati, ne propagaretur amplius Basileense schisma, vel aliqui alium ad excitandos novos motus in Amedei locum subrogarent, per fictionem juris, ac si post Amedei ipsius abdicationem Sedes Apostolica vacua esset, in Nicolaum V suffragia tulere¹, eique se parituros spopondere, hoc interposito decreto² :

« Sacrosancta generalis Synodus Lausanensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam representans, ad perpetuam rei memoriam.

« Multis ab annis circumspicientes Ecclesiam Catholicam gravissimis impedimentis et conturbationibus infestari, tum consurgentibus erroribus, tum moribus depravatis, tum proli dolor! invalescente schismate quo mentes Christi fidelium paulo momento huc et illuc impulsæ nutantes incertaque vagabantur, accuratissimis studiis invigilavimus prominentibus periculis, grassantibus malis in virtute sancti Spiritus obviare, et pro nostra possibilitate consulere publicæ salutis, in idem tempus deveneramus, permittente Deo, quo non modo perniciose erroris alicujus audacia vel promotanda disciplina virtutum, vel inter dissidentes principes populosque firmanda concordia videretur, verum opere prelium fuit auctoritatem Ecclesie universalis insolentius oppugnatam viribus accumulatis et extremis defensare, atque tanto

¹ Pog. in autp. — ² Sabaud. hist. l. III. c. 23. — ³ Ib. c. 42.

¹ Ead. pag. 432. — Ead. apud Nicol. V. l. XVIII. Ep. scrip. p. 433. et in ter. Bull. divers. ejusd. Sic. p. 144.

fortius incumbere continuo gloriosoque certamini, quanta ex tanta offensa suppressaque veritate indicavimus populum Christianum in scandalum irreparabile collapsurum, nobis ipsis persuadentibus, nullo unquam convenientiore fructuosioreque labore delineri posse, quam tanta in tempestate fluctuanti Ecclesiae, mitigatis fluctibus turbulentis succurrendo anchoram firmam unius veritatis, unius confessionis, unius pacis in Domino jacentes, ut quemadmodum una fides est, unum baptisma, unus Deus et Dominus noster Jesus Christus, ita unanimiorem, integritatem et pacem una sancta Catholica confiteretur Ecclesia, in hacque sua peregrinatione terrena, cujus finis est tranquilla aeternitas et aeterna tranquillitas, persuavi serenitate frueretur, saluti cunctarum animarum accommoda.

« Is sane finis a nostrorum laborum initio ante oculos versabatur: hoc mihi perseveranter continuimus propositum, ad id ipsum nostri semper effluere cogitatus, et actiones omnes usquequaque direximus, prout ex decretis, responsionibus, epistolis, legationibus, mandatis, patientia longanimitateque nostris, nulli Christianae nationi arbitramur incognitum, quantum fuerit cum tunc sanctissimo domino Felice papa V noster ad pacem affectus, quantisque congratulationibus oblata unio non solum susceperimus, verum etiam declaravimus necessariam esse pacem (auctoritate tamen Ecclesiae juxta definitionem sacri Constantiensis Concilii illibata permanente) maxime persenserunt charissimorum Ecclesiae filiorum Francorum, Angliae et Siciliae regum, necnon Delphini Viennensis primogeniti Francorum regis illustrum complurimis in dictis solemnes oratores, sed et novissime in diebus istis sanctissimi domini tunc Felicis papae V praecelaram ingentemque sanctinoniam iidem ipsi perceperunt, dum pro Ecclesiae universalis integra pacificatione quieteque finali obtinenda pure, libere, simpliciter et sincere, realiter et cum effectu cessit et renuntiavit papatui, volens exemplo Domini nostri Jesu Christi, cujus vices gerebat in terris, semetipsum dejicere, ut Ecclesiam in summo tranquillitatis culmine collocaret, atque suae humilitatis admirabili remedio populum Christianum servaret claritate pacis, insignis utique pietate viri laudibus altissimis extollendi, cujus incluta virtus nec oblivione eorum, qui nunc sunt, neque reficentia futurorum poterit sepefieri. Est etiam excellentissimum e caelo dimissum munus suscipiendum cum omni promptitudine et alacritate animorum: propter quod in sempiternum agenda sunt habendaeque gratiae clementissimo Domino Deo nostro, qui Ecclesiam suam sanctam tanta nostris temporibus felicitate donavit, ut exstirpata caligine, beata pax oriens ex alto corda omnium fidelium illu-

strando laetificet. Sursum propterea nostrae mentis oculos pia devotione sublevantes, attentaque meditatione pensantes sapientiam illam aeternam perlingentem a fine usque ad fines et disponentem omnia suaviter, apertissimam viam ad abundantiam plenitudinemque tranquillae unionis ostendisse boni quidem supereminentis et incomparabilis, quod longa expectatione cupivimus; nihil jam profecto nobis agendum superesse arbitramur, quam ut cum recta voluntate praefati domini Felicis concurrentes, pacem ipsam desideratissimam, pro qua omne nostri temporis curriculum elaboratum est, in una tandem animorum atque principatus consensione complectamur; fuit namque pax semper nostrae intentionis unicus finis, et terminus nostrae sollicitudinis, requies, amoenitas pacis existit, nostri porro certaminis pacem praepotentem opulentam victoriam esse profiteremur.

« Desiderantes itaque de unico pastore uni sanctae Catholicae et Apostolicae Ecclesiae providere, cujus sollicito sanctoque ministerio populus Christianus feliciter gubernari, atque pacificis et salutiferis semper adaugeri valeat incrementis, complurimis suadentibus et urgentibus causis, et praesertim dilectione dandae unionis et pacis in Ecclesia sancta Dei, in personam dilectissimi Ecclesiae filii Thomae in sua obedientia Nicolai V nominati nostra vota contulimus, sperantes ipsum ea facturum quae summus Pontifex facere tenetur, fida quoque relatione intelligentes eandem credere et tenere veritatem pro conservanda manutenendaque sacrorum auctoritate Conciliorum in sacrosancta Synodo Constantiensi definitam et declaratam, ac in sacro Basileensi Concilio renovatam, necnon a praelatis, regibus et principibus, universitatibusque orbis susceptam, praedicatam et dogmatizatam, videlicet quod generalis Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, generale Concilium faciens, Ecclesiam Catholicam militantem representans, potestatem immediate habet a Christo, cui quilibet, cujuscumque status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, obedire tenetur in iis quae pertinent ad fidem, exstirpationem schismatis et ad generalem reformationem Ecclesiae Dei in capite et in membris, et quod quicumque, cujuscumque status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, qui mandatis, statutis seu ordinationibus et praecipis hujus sanctae Synodi, et cujuscumque alterius Concilii generalis legitime congregati super praemissis seu ad ea pertinentibus factis vel faciendis obedire contumaciter contempserit, nisi resipuerit, condigne poenitentiae subiciatur, et debite puniatur, etiam ad alia juris subsidia, si opus fuerit recurriendo »: falsum omnino est eorum principum quo Pontificem non ambiguum subiecti Synodo interpretantur, nam de ambiguo tantum sanctio intelligenda fuit.

6. « Ad laudem igitur Dei omnipotentis, salutem, pacem et consolationem omnium Christi fidelium sancta hæc Synodus in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam representans, matura, unanimi concordique deliberatione præhabita in suis sacris deputationibus, votis dilectissimorum Ecclesiæ filiorum Ludovici S. Cæcilie Arelatensis, Ludovici tit. S. Susannæ de Warambone, Georgii tit. S. Mariæ in Transtiberim, Viennensis vulgariter nuncupati, Joannis tit. S. Callixti, Joannis tit. S. Stephani in Cæliomonte de Arcis, Bartholomæi tit. S. Marci, Cornetani vulgariter nuncupati, et Guillelmi tit. S. Marcelli S. R. E. presbyterorum cardinalium, ac venerabilium necnon dilectorum Ecclesiæ filiorum archiepiscoporum, episcoporum, electorum, abbatum, ducum, divini et humani juris magistrorum et doctorum, ac omnium et singulorum eidem sanctæ Synodo incorporatorum, præfatum dilectissimum Ecclesiæ filium Thomam in summum eligit Pontificem, nomine, quo nunc appellatur, Nicolaum V appellandum, atque pro summo Pontifice habeatur præsentis decreti tenore ex certa scientia statuit et ordinal et decernit, juribus, decretis et ordinationibus etiam sacri Basileensis Concilii quibuscumque non obstantibus, quibus quoad hujusmodi actus celebrationem volumus esse derogatum, suppletentes omnes et singulos defecus, si qui interveniant in præmissis, et si tales forent, de quibus deberet præsentibus fieri mentio specialis. Mandat propterea, jubet ac præcipit hæc sancta Synodus omnibus et singulis Christicolis, quatenus eidem tanquam unico, vero et indubitato summo Pontifici obediant, pareant et intendant. Dat. Lausanæ in sessione nostra publica in majori Ecclesia Lausanensi solemniter celebrata XIII kal. Maii, anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo nono ».

Dum curabant, ut honeste caderent, antipapam suam Sabinensi episcopatu decorandum atque his ornandum prærogativis fictitii juris libera licentia decreverunt¹ : « Hæc sacrosancta in Spiritu sancto legitime congregata Synodus universalem Ecclesiam representans, inter cætera considerans, quod te ipsum parvi facere voluisti ut pacata quietaque exaltaretur Ecclesia, te Sabinensem episcopum sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalem, Sedis Apostolicæ in terris et jurisdictionibus dilectorum Ecclesiæ filiorum nobilium virorum ducis Sabaudie et principis Pedemontium ac Montisferrati et Salutarum marchionum, in comitatu et territorio Astensi, necnon in provincia Lugdunensi citra Sagonem, atque Augustensi, Lausanensi, Basileensi, Argentiniensi, Constantiensi, Curiensi et Sedmensi civitatibus et diocesis vicariumque

perpetuum facit, creat et nominat, tibi que in sancta Dei Ecclesia primum post Romanum Pontificem locum pro tempore constituit, consignat et decernit, qui quidem tibi ad suam præsentiam accedenti assurgat dumtaxat, oris osculum exhibendo, atque ut altissimi in terris honoris, quem sola dilectione universalis pacis contempsisti, nulla manifesta que in tua persona signa remaneant, tibi ut habitum et insignia papalia, demptis delatione corporis Christi, annulo Piscatoris, cruce in pedibus ac umbraculo, deferre, ac insigniis ac potestate legati uti quoties te extra terminos tuæ legationis egredi contigerit, valeas, etc. Dat. Lausanæ, etc. VII kal. Maii, an. Nativitatis Domini MCDXLIX ». Promulgatum¹ deinde unicum tantum Pontificem esse posse, Christi vices in terris gerentem, et Basileensem Synodum Lausanam translata ab ipsis solutam fuisse.

« Sacrosancta generalis Synodus Lausanensis in Spiritu sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam representans, ad perpetuam rei memoriam.

« Sanctorum Ecclesiæ operum finem atque terminum pacem esse docet regius propheta, testimonium perhibens Deum, qui seras confortat portarum Ecclesiæ, fines ejus posuisse pacem. Ad hanc autem in populo Christiano procurandam et firmandam hæc sancta Synodus ab initio sui congregata sollicitudine continua laboravit, ut quemadmodum una fides est, unum baptisma, unus Deus, unum Ecclesiæ caput Dominus noster Jesus Christus, ita et in ea præsideat unicus et indubitatus Christi vicarius, unus pastor, unus Pontifex summus qui in æternam salutem cunctos fideles dirigat salutarium exemplo actionum et sanctarum odore virtutum, quam utique pacem in persona sanctissimi domini Nicolai papæ V operante Altissimo, his diebus salutis donatam Ecclesiæ conspiciens, eadem Synodus tempus acceptabile arbitratur tam felici tanque optato fine suas claudere actiones. Quocirca persistens in nominatione loci pro futuro celebrando Concilio facta per ipsam in decreto translationis suæ a Basilea in hanc civitatem, justis et manifestis causis ad ipsum suadentibus sine imposito celebrationi suæ, præsentis decreto semetipsam dissolvit et dissolutam esse decernit, omnibusque et singulis in ea consistentibus ad propria remeandi licentiam impartitur ad laudem et gloriam omnipotentis Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. Datum Lausanæ in sessione nostra publica in majori Ecclesia Lausanensi solemniter celebrata VII kal. Maii, anno a Nativitate Domini MCDXLIX ».

Hæc sanxere Lausanensis conciliabuli præsules per simulationem, ut finem schismati imponerent, non quod penes eos transferendi

¹ Apud Lambert. Vandeb. in Amed. VIII.

¹ Apud Nic. V. l. XVIII. Ep. secr. p. 132.

Concilii ac dissolvendi auctoritas maneret, sed penes Sedem Apostolicam, ut optime demonstrat B. Joannes e Capistrano in suo de auctoritate papæ et Conciliorum Commentario; qua cum polleret Eugenius, jure Basilea Ferrariam, deinde Florentiam Concilium, uti diximus, translulerat. Neque illud hoc loco prætereundum videtur, Joannem Calvinum, ut Sedis Apostolicæ auctoritatem everteret, impie effuluisse, Concilium Basileense ad finem usque perdurasse in eadem auctoritate et dignitate; quem ita refellit cardinalis Bellarminus¹: « Dico Basileense Concilium initio quidem fuisse legitimum, nam et legatus aderat Romani Pontificis, et episcopi plurimi: at quo tempore Eugenium deposuit et Felicem elegit, non fuit Concilium Ecclesiæ, sed conciliabulum schismaticum, seditiosum et nullius prorsus auctoritatis, sic enim appellatur in Concilio Lateranensi sessione II ». Probat hoc triplici argumento; primo quod tum legatus Pontificis et præcipua episcoporum multitudo discessissent, et pseudocardinalis Arelatensis præsidis munus sibi arrogasset; tum addit: « Quia episcopi paucissimi erant, introduxerunt in Synodum ingentem multitudinem presbyterorum, ita ut contra omnem formam antiquorum Conciliorum, non episcoporum, sed presbyterorum Synodus esset ». Subdit secundo eodem tempore Florentiæ OEcumenicum Concilium ex Latinis et Græcis fuisse celebratum; tertio Deum majorem Basileensium præsulum partem peste percussisse, de his enim ita scribit Philadelphus²: « Agebatur tum contra Eugenium, fervebant factiones, odiis omnia et animorum incendiis aestuabant ». Bellarminus denique concludit ex ipsis schismaticis, qui se Nicolao submisere, a quo censuris sunt soluti: « Adde quod Concilium Basileense Lausannæ continuatum subiecit se Nicolao, ut patet ex Epistola Nicolai V ».

De sublato schismate Basileensi hæc Turrecremata³: « Etsi, paucis exceptis illis de domino suo obedirent, nihilominus stulta presumptione vulnerata est Ecclesia, verum mortuo Eugenio et succedente beatissimo domino nostro Nicolao V, ad suggestionem illustrissimorum regum et dominorum, videlicet regis Franciæ et Angliæ, præfatus dominus Amedeus destitit ab impria summi Pontificatus, quem Amedeum tam pro nobilitate sanguinis, quam pro pace reddita Ecclesiæ sanctissimus dominus noster Nicolaus pro sua elementia maxima cum charitate suscipiens, cardinalem legatum cum certis prærogativis in tota terra Sabaudia perpetuum instituit ac creavit, et ita schisma, Deo gratias, sopitum est ». Quibus consentanea afferuntur a Jannozio Manetto⁴ in Vita Nicolai V:

« Ut schisma, inquit, jam dudum inveteratum, Amedeo illius Concilii (nempe Basileensium novatorum), principe errata sua recognoscente ac confitente et pœnitente, et sanctitati suæ, ut par erat, adhærente, dissolveret deleterque, (nempe Nicolaus), ipsum Romanæ ac Catholicæ Ecclesiæ, ubi veteris perlidie suæ errores recognovit, cardinalem sponte creavit, quod solum, unicum et certum dissolvendi illius Concilii remedium conveniens, et idoneum illius dissolutionis antidotum fore sua sapientia existimaverat, sicut postea re ipsa comprobante contigisse compertum est ».

7. *Celebrata Romæ ob deletum schisma publica lætitia: cum pseudocardinalibus pie actum: contentio inter Gnesnensem et Cracoviensem episcopos.* — Imposito ita fine funesto schismati, et Occidentalium sub unico Pontifice redintegrata conjunctione, cum fama ea de re percrebuisset in Urbe, ferunt¹ non modo ingentem lætitiâ in clero exortam, sed populum quoque Romanum grandi cumulatam gaudio, nocte insequenti cum faculis per Urbem equitantem faustis clamoribus longam Nicolao vitam precatum, tum equestres ludos edidisse, ipsumque Nicolaum acturum Deo gratias solemnem supplicationem instructa religiosa pompa a Basilica S. Petri ad Molem Hadrianam usque celebrasse, idemque a reliquis Italiæ populis factum. Porro Amedeus abdicatione bene usus, Ripariam reversus cœlestium rerum contemplationi se adidit, de cujus pio obitu alibi dicitur.

Confirmandæ præterea in Ecclesia pacis studio ductus Nicolaus omnia gesta et concessa ab Amedeo hominibus ac locis, quæ ipsi ut Pontifici concessionis tempore obtemperabant, assentiente sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalium collegio, rata firmaque esse jussit: tum omnes in pristinum gradum et jus restituit, qui ob seculas Amedei seu conventus Basileensis partes sacerdotiis bonisve Eugenio sententia fuissent eversi; demum quæcumque fuissent in Amedeum ipsum et Basileæ congregatos præsules, aliosque eorum studiosos gravius dicta vel scripta revocavit: quibus de rebus tria circumferuntur Nicolai Diplomata².

Quod spectat ad Amedei pseudocardinales, non venisse cum ipsis ad pactionem ullam Nicolaum, refert Stephanus Infissura³, sed voluisse, ut Pontificio arbitrio se permitterent: neque ii sua expectatione delusi fuere; usus enim est in eos Nicolaus elementia, ac nonnullos etiam ab Amedeo purpura male donatos XIII kal. Januarii in cardinalium collegium cooptavit, nimirum Joannem Arsium de Artus archiepiscopum Tarrantasiensem, Ludovicus e Warambone episcopum Maurianensem, et Guillelmum Ilugonis e

¹ Bullar. l. III. pie Eccl. milit. c. 16. — ² Phil. l. XXVI. Ep. 1. — ³ Turrecr. sum. de Eccl. p. 1. c. 9. — ⁴ Jannoz. Manet. l. II. Ms. bibl. Vat.

¹ Steph. Infiss. hoc anno. — ² Ext. tom. IV. Conc. p. 1. post ult. sess. Conc. Basil. edit. Bin. p. 96. et dur. alia apud Amed. Pacif. — ³ Steph. Infiss. Ms. Vatic. hoc anno.

Sagno archidiaconum Melensem, Gallos, quorum alteri SS. Nerei et Achillei, alteri S. Anastasiae, tertio S. Sabinae titulos attribuit, permisitque ut sedes ac sacerdotia antea parva retinerent, ut Diplomata ad singulos data ¹ patefaciunt.

8. Restituit etiam Nicolaus ² eidem purpuratorum collegio Ludovicum Alamannum Arelatensem nuncupatum, antea ab Eugenio de cardinalatus honore depulsum. Reliqui antipapae pseudocardinales vel interierant, vel sponte se abdicarunt, e quorum numero exstilit Joannes Segobiensis, Hispanus, de quo haec Aeneas Sylvius ³ Monumentis suis tradidit: « Joannes Segobiensis, homo Hispanus, moribus et doctrina illustris, qui cum summos theologiae praeceptores doctrina aequaret, ab Amedeo, dum se papam dixit, cardinalatus eminentiam acceperat, et deinde unioni consentiens Nicolao Pontifice maximo, cardinalatus dimisso titulo, Casariensi Ecclesiae praefectus fuerat in altissimis reconditus montibus, parvo monasterio contentus, vocatis ex Hispania legis Arabicae magistris librum, quem vocant Alchoram, et in quo Mahumetis *Ἐυδοκίμοσις* non tam mysteria quam deliramenta continentur, in nostram linguam de novo convertit, et ineptias ejus veris ac vivis rationibus et argumentis explosit ». Cum de cardinalibus instituta sit narratio, addimus missum hoc anno Sbigneo episcopo Cracoviensi pileum purpureum praecipuum cardinalatus insigne, cum Eugenio eam illi dignitatem contulisset, ac Nicolaus confirmasset, ut ipse testatur ³. Extracla vero res fuerat Casimiri regis Poloniae rogatu, ne aliqua offensio oboriretur, cum Gnesuensi archiepiscopo fixum esset honoris gradu Cracoviensi episcopo conjunctam cardinalatus dignitatem habenti in publicis conventibus non cedere. Quam controversiam ita diremit Nicolaus ³, ut in publicis ordinum regni caeteribus Gnesuensis archiepiscopus prior sententiam pronuntiaret, deinde suo loco Cracoviensis diceret: ob cardinalitiae vero dignitatis apices principem ac honorificentiore sedem teneret.

« Dilectis filiis baronibus et nobiles majoris Poloniae, salutem.

« Licet dudum felicis recordationis Eugenius papa IV praedecessor noster, consideratis multiplicibus meritis et virtutibus venerabilis fratris nostri Sbigrici episcopi Cracoviensis, ut sua in bene gerendis Ecclesiae Domini rebus opera uti posset, in sanctae Romanae Ecclesiae cardinalem creasset, nos quoque morte ejusdem praedecessoris nostri secula creationem hujusmodi innovassemus, capellum lamen rubeum ejusdem dignitatis insigne mittere eidem Sbigneo cardinali litteris charissimi in Christo filii

nostri Casimiri regis Poloniae illustris permoti, quibus scandalum ex missione capelli adstruebat eventurum, distulimus non alio quidem respectu, nisi quod regem ipsum credebamus sua prudentia de submovendo quolibet scandalo opportune interim provisurum. Verum cum dilationem hujusmodi annis prope jam duobus intuitu regis praedicti protraxerimus, sollicitante lamen nos praefato cardinale per nuntios et litteras, ut conservaremus honorem suum, non potuimus ulterius juste praefati capelli missionem differre, praesertim cum justa peteret, et quae a nobis denegari non poterant, et proinde sibi illud per dilectum filium Joannem Olugosth canonicum Cracoviensem destinamus.

« Ut autem omnis scandali, quod posset in regno Poloniae inter majoris Poloniae et Cracoviensis partes insurgere, cesset suspicio et causa, certificamus devotionem vestram, quod per missionem capelli Cracoviensis Ecclesia nullo modo Gnesuensi auferatur, quinimo contenti sumus, ut in omnibus parlamentis et conventionibus privatis et publicis archiepiscopus Gnesuensis prior votum suum et sententiam dicat, cardinalis vero eo loco votum suum pronuntiet qui ex ordine ad Ecclesiam suam spectat, volumus lamen ut cardinalis propter Sedis Apostolicae auctoritatem et dignitatis suae excellentiam, primum locum honoris et sedendi teneat, in quo nullum Gnesuensi Ecclesiae praedictae inferatur, neque honor ejus in aliquo diminuitur, cum dignitas ipsa non Ecclesiae Cracoviensi, sed personae cardinalis attribuitur. Convenit itaque ut devotiones vestrae ordinationem hujusmodi nostram, quae scandalum allegatum perimit et resolvit, acceptissimam habeant et honori tanto, ex quo regni Poloniae splendor et gloria augetur et diffunditur, congratulentur et faveant, personamque ipsius cardinalis, quae suis virtutibus et meritis maximum patriae ornamentum attulit, ampliori dignentur et venerentur amore. Dat. Fabriani Cameriniensis diocesis anno, etc. MCDXLIX, V kal. Augusti anno m ». De insignibus cardinalitiae Sbigneo episcopo Cracoviensi a Nicolao hoc anno missis meminit Cromerus ⁴, additque non propterea sedata dissidia: cum enim ordinum comitia Petricoviensia celebranda essent, Wladislaus archiepiscopus cum nullis proceribus caetu discessit, ne locum principem amisisse videretur, habitus lamen ab rege iis absentibus conventus: qua de re illi postea conquesti iterum contendere ab eodem rege, ut archiepiscopus principem locum teneret: « Sed negavit », inquit auctor, « rex id sibi in manu esse: quando sic visum Pontifici, auctoritati ejus stare oportere ». At de iis haecenus: nunc reliqua prosequamur.

9. *In haeresim Manichaeam recrudescentem*

¹ Aen. Sylv. hist. de Europ. c. 12. — ² Ibid. — ³ Loh. v. Ep. Secr. p. 204. — ⁴ Ibid.

⁵ Crom. l. XXI.

in Bosnia Nicolaus decernit. — Non modo in excindendo schismate, verum in luenda illibata fide atque ab impiorum erroribus vindicanda sollicitam curam posuit Nicolaus. Cum enim, iuente Pontificatu suo, Manichæorum sectam repullulasse in Bosna ac late grassari accepisset, Thomam episcopum Pharensem, cujus opera Stephanus Thomas Bosnae rex jam ante ad fidem orthodoxam traductus fuerat, amplissima fretum auctoritate eo legavit; qui postea Romam reversus Pontifici significavit, ostenditque Manichæam huc adeo regiones illas infeccisse, ut ad eam abolendam ferro opus esset: quocirca Nicolaus eidem episcopo gerendae legationis munere iterum aucto potestatem dedit¹, ut Christi cultores ad capessenda adversus contumaces haereticos arma concitaret, iisque amplissima indulgentiarum præmia largiretur. Implicatus² inter alios Manichæorum erroribus erat Stephanus Waivoda regis Bosnae socer, qui quamvis amplectendae fidei orthodoxae propagandaeque in suo principatu pii desiderii specimen præ se tulisset, haud tamen ad eosdem errores deponendos a legato adduci potuerat. Neque scelere inferior erant Joannes Paulonich Waivoda, qui fidem Catholicam antea professus priori impietate se contaminarat. Nonnulli etiam religioso induli cultu sub pietatis larva haesim fovebant, et a legato appellati, ut de orthodoxa religione cum ipso agerent, ad constitutum locum non accesserant. Hos igitur Pontifex fidelium communione ejectos ab eodem legato renuntiari jussit: contulit etiam jus Catholicis, ut eorum terras opesque invaderent, atque in suam redigerent potestatem, aliasque pœnas impiis hominibus irrogavit; tum Ecclesiasticis censuris illos percussit, qui commentus in Waivodarum ipsorum dititionem invehent: de quibus hoc Diploma eidem episcopo legato tradidit³:

« Venerabili fratri Thomae episcopo Pharenensi, in regno Bosnae et circumvicinis partibus A. S. L.

« Cum, prout tua fraternitas nuper ex partibus dicti regni ad nos personaliter accedens, sua nobis relatione monstravit, charissimus in Christo filius noster Stephanus Thomas rex Bosnae illustris, qui a paucis retro temporibus a veritate Catholicae fidei devius, Manichæorum haeresis labe infectus, cum subiectis sibi populis longius aberrabat, veluti obedientiae filius salutaria monita sacrosanctae Romanae Ecclesiae per te, venerabilis frater episcope, quem ad partes dicti regni felicis recordationis Eugenius papa IV prædecessor noster ob eam causam transmiserat, audiens omni deposito errore veritatem Catholicae fidei susceperit ac professus fuerit, remaneant-

que nonnulli ejusdem haeresis labe infecti tam nobiles et barones, quam alii, qui religiosi nuncupantur, inter quos primus et præcipuus Stephanus Waivoda socer dicti regis, licet olim ad præfatum Eugenium oratores suos miserit, ac prælatum aliquem ad se dimittendum pro causa reductionis hujusmodi postulaverit, tuque ad eum transmissus fueris, neque tamen, licet eum instanter requisiveris ac monueris, ad errores hujusmodi deponendos compellere potuisti, et licet memoratus Stephanus dudum paulo post assumptionem nostram ad summum Pontificatum suos ad nos oratores miserit, ac obedientiam verbalem tantummodo nobis exhiberit, quoniam ipsum Catholicum Christianum esse asseruerunt, non tamen propter ipsum quoniam rei veritas prætermissa fuit, pro Catholico reputamus; Joannes vero Paulonich Waivoda, prout accepimus, a tribus annis circa Catholicam fidem professus, jam secundo velut cauis ad vomitum suum rediens, a fide Catholica deviavit, illi vero qui religiosi appellantur, cum tua fraternitas eos nonnunquam requisiverit, ut de veritate fidei Catholicae inter te atque ipsos tractaretur, promiserunt se quidem id facturos esse, atque ad eam rem locum et diem certum statuerunt, demum te ad diem et locum accedente et paratum te offerente, illi contra promissa sua venientes ad locum ipsum accedere contempserunt.

« Quorum consideratione fraternitati tuae, quam ad ipsas partes regni Bosnae cum officio et potestate legationis, prout hactenus habuisti, post paucos hinc dies destinaturi sumus, Apostolica auctoritate tenore præsentium committimus et mandamus, quatenus si et postquam hujusmodi haeretica labe infectos, præcipue Stephanum Waivodam præfatum ad eorum et ipsius malitiam convincendam iterato ex nostra parte requisiveris, ut abjuratis hujusmodi erroribus, veritatem fidei Catholicae amplectantur, ipsi vero diabolica obstinatione detenti id facere contempserint ne hi haeretici, quos justis vigor examinis reos esse ostendit, sint perditionis causa plurimorum, neve ipsorum impunitas incenivum tribuat delinquendi, sed potius quos timor Dei a malo non revocat, coerceat severitas disciplinae ipsum Stephanum, ejusque adherentes, complices et sequaces, necnon Joannem Paulonich, eosque qui religiosi nuncupantur, aliosque hujusmodi labe infectos primum a sacrosanctae Ecclesiae communione velut putrida membra separatos et divisos esse, ac damnationi aeternae cum Sathana et angelis ejus addictos, perpetuo infames et infestabiles esse, castra, terras, foralilia et bona eorum qualibet mobilia et immobilia cuius Christi fidelium licite et impune invadere, occupare ac sibi acquirere licere, personas eorum intercicere, captivare, et in perpetuam servitutem abstrahere,

¹ Lib. xxiv. p. 90. — ² Ibid. p. 97. — ³ Lib. xxv. Ep. cur. p. 97.

corpora etiam eorum defuncta sepultura Ecclesiastica carere debere, praedicta auctoritate nostra decernas, denuntes et declares, expresse etiam inhibendo sub gravissimis poenis et censuris, de quibus tibi visum fuerit universis et singulis Christi fidelibus, quatenus ad terras et loca Stephani et Joannis Waivodarum et aliorum praedictorum granum, vinum, oleum, ferrum aut quasvis merces deferre aut deferri facere nullo modo praesumant, sed in omnibus et per omnia tanquam crucis Christi inimicos ipsos habeant, reputent et evitent, donec ad eos reversi haereticæ hujusmodi pravitate opinioniones dimiserint, ac veritatem Catholicæ fidei audire et recipere voluerint: absolutionem vero illorum, qui praemissa ad eos deferendo vel cum eis communicando poenas et censuras eis per te infligendas incursum sunt, nobis et successoribus nostris Romanis Pontificibus ac etiam fraternitati tuæ, durante tuæ legationis officio, reservamus. Dat. Romæ apud S. Petrum anno MCDXLVIII, kal. Februarii, Pontificatus nostri anno secundo ».

10. *Vetiti Latini Græcorum ritus usurpare: Amuratis cum principibus Christianis varia certamina.* — Ut vero passus non est Nicolaus tidem Catholicam labefactari, ita vigilem curam adhibuit, ne sacri ritus læderentur, cum in Græcia, ubi loca aliqua Latinis parebant, nonnulli Latini per causam redintegratæ in Concilio Florentino cum Græcis conjunctionis ad Græcorum ritus desciscerent, id hoc Diplomate prohiberi jussit:

« Dilectis filiis haereticæ pravitate inquisitori et provinciali provincie Græciæ Ordinis Prædicatorum, salutem.

« Pervenit ad aures nostras, quod in locis, quæ Catholicis in Græcia subjecta sunt, multi Catholici unionis prætextu ad Græcos imprudenter transeunt ritus. Mirati admodum sumus, mirarique non desinimus nec scilicet quid sit, quod eos a consuetudine ac ritibus, in quibus nati nutritique sunt, in alienigenarum ritus transposuit. Nam etsi laudabiles Orientalis Ecclesiæ ritus sint, non licet tamen Ecclesiarum ritus permiscere, neque id nunquam sacrosancta Synodus Florentina permisit. Quas ob res nos quibus, quamvis immeritis, hujusmodi rerum omnium cura divinitus imposita est, cupientes citius ne malum longius serpat, huic rei providere, vobis et utrique vestrum sub virtute sanctæ obedientiæ districte mandamus, ut auctoritate Apostolica in omnibus locis praedictis, cum ea ex officio vestro visitabilis, permutationem rituum omnino prohibeatis, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis, Dat. Romæ apud S. Potentianam in anno etc. MCDXLVIII, VIII id. Septemb. Pontificatus nostri anno secundo ».

Ingentem hoc anno in expeditionem redu-

xii exercitum Amurates Turcarum imperator adversus Macedones, oppugnavitque¹ tum promissis, tum terrore et omni conatu Sefigradensem arcem, dum Scanderbeghus septem equitum tribusque peditum millibus stipatus pluribus præliis hostes in insidias plectos attrivit: quin etiam de Christianis principibus, qui ad delendum Amuratem arma secum non conjungerent conquestus, noctu in hostium castra irrumpere ausus, duo millia ex iis contrucidavit, majorem etiam cladem daturus, nisi equorum hinnitus illum prodidisset; deinde etiam Ferisbassam, qui duodecim millia equitum peditumque sex e castris eduxerat, manu sua obtruncavit. Nec minus egregie Sefigradenses se gessere, qui in hostili impetu a menibus propulsando septem millia Barbarorum interemerunt, ac multo plures sauciarunt, septuaginta tantum e suis desideratis.

Denique cum Amurates conatus suos ab adversariis elusus inbremeret, praesidiarios milites munerum amplitudine corrumpere aggressus, perditum hominem subornavit², qui putei aquas inticeret. Is cum noctu in puteum canem mortuum projecisset, Debreenses praesidiarii, quamvis infectæ omnino aquæ non essent, stulta superstitione patria ducti, deditionem tyranno fecerunt: postquam maximum discrimen adiere, nam Mahometes, qui patrem in ea expeditione erat secutus, Amuratem urgebat³, ut violata fide universos ex nefandis Meliorani præceptis obruncaret: « Ne inani, inquit, studio fidei servandæ per summam suam ignominiam illæsi dimitterentur hostes, cum alioquin nullum haberent Turcæ certius fidei documentum, nullum antiquius esset legis Mahumetanæ præceptum, quam omnibus modis sævire in Christianos, et omne in eos exercere supplicii genus, in eos præsertim a quibus tot jacturæ fuissent, tot calamitates acceptæ, cæse legionis, cæsi duces et deformati magna ex parte exercitus, plectendos Sefigradenses ad terrorem caeterorum, et præstandum reliquis exemplum ne in ejusmodi pertinacia diutius perstarent, non esse, inquit, clari imperatoris officium ex hostium fortuna mutabilem animi habitum gerere, et precibus eorum illachrymari, transfigendos ferro omnes, aut habendos in vinculis, donec pretium pro redimendis afferretur. Ostendit satis ex iis Mahumetes et adolescens et privatus qualis esset senex, qualis olim imperator futurus, feritatis et avaritiæ sordes jam atroce declaravit atas. Sed nihil potære apud senile pectus impia filii consilia, quin reprehendens eum dixisse fertur, nullam esse inter mortales majorem necessitatem, quam tibi servandæ, qua sublata, neque imperia possent, neque aliud quidquam permanere, et in

¹ Marin. Barlet. l. v. — ² Ibid. — ³ Ibid.

claro quoque principe, qui magnarum rerum imperia spe animoque complexus sit, alteram omnino esse debere, aut veram aut simulatam, saltem ut hominum ingenia eo modo conciliantur allicianturque, pertidiam et veritatem destruere regna, urbes, populos, ac sibi postremo ipsis non minus quam aliis iniquas esse ».

Recepto Sfetigrado, Amurales mille ducentorum praetorianorum militum praesidium ibi constituit, ac pridie kal. Sextiles castris motis, triginta Turcarum millibus amissis, Adrianopolim repeliit, quem Scanderbeghus insecutus extrema carpsit agmina, donec bassa Romania conversa fronte cum triginta militum millibus illum viribus imparem infra munitiones stationes compulit, illo autem abeunte, Scanderbeghus, collectis duodeviginti millibus Macedonum, Illyricorum, Italorum Germanorumque X kal. Octobris Sfetigradum obsidione cinxit. Cur vero ejus copiae ex variis nationibus conflatae essent, rationem reddidit Marinus Bartelius: « Confluebant », inquit, « ea tempestate in Epirum ex omnibus gentibus in dies milites ad stipendia Scanderbegi sumenda, cum solus ex Christianis ducibus nullo satis tempore quiesceret, et semper occupatus bello esset, perpetuus Turcarum hostis ». Caeterum post varias impressiones in Sfetigradi moenia factas, Scanderbeghus VII kal. Novembris solvere obsidionem coactus est, cum Amuralem bellum summa vi iterum apparare increbresceret. Interea Huniadem irrupisse cum Hungaris et Bohemis in Turcicum imperium, atque in Triballis maximam cladem Amurali XV kal. Novembris intulisse, borentissimamque victoriam fuisse relaturum, nisi Valachi ad Amuralem turpiter defecissent, testatur Franciscus Philclphus¹, quamquam Amurales Christiani sanguinis sili astutans, in ipsos proditores Valachos quos necari jussit, Barbaricum furorem effudit².

Deportata fama ingentis illius Turcarum caedis, Franciscus Philclphus³ Ladislao Hungariae regi de parva victoria suis litteris gratulatus est, in quibus addidit Amuralem ob Christianorum dissidia elatum jactasse inter suos Basilicam se S. Petri in stabulum et ganeum conversurum: « Quid », inquit, « per immortalem Deum aut pulchrius ad humanae, aut fructuosius ad divinae gloriae gradum tibi contingere potuisset, quam quod ipsa dies et Deus obtulit praecalam de Turcis victoriam, gente barbara et inhumani: qui patriis reliquiis avilis-

que gurgustis, ubi sese per omnem turpitudinis fedtalem dies noctesque polluerent, horrentibus illis Caucasi vastisque rupibus tandem ac multum in universum prope terrarum orbem sunt adversus Christi nomen per omne ludibrium et contumeliam debacchati ». Et infra: « O temporum calamitas miserabilisque fortuna! Ad tantum miseriarum devenitum erat, ut ignobile illud atque agreste Turcorum vulgus ex humillimis pastoribus ac famelicis et fugitivis Scyltharum servis longe lateque in populos Christianos et reges imperitarent, in diesque magis ac magis ita suum propagarent imperium, ut jam vix sexaginta millia passuum abessent ab Italia. Itaque non absurde fortassis audacissimus iste et petulantissimus Amuratus jactare vino obrutus inter capacissima illa pocula consuevit, se templo sanctissimo B. Petri propediem pro stabulo ganeoque usurum; considerabat enim latro callidus ac pestifer, Christianos principes, qui et auctoritate valerent et viribus, et mutuis inter se odiis atque discordiis laborare, contendere, digladiari, alios vero praeter questum curare nihil, nonnullos ignavia corripere, negligentia plures defensos intercepti, inter quas ille nostras calamitates jactabundus atque exultans non desperabat brevi futurum, quod secum ipse per omne facinus ac nequiliam animo voluisset. Ex Mediolano non. Novembris MCDXLIX ».

II. *Obitus Palaeologi imperatoris.* — Hoc anno obiit Joannes Palaeologus ut refert Georgius Phrantzes his verbis¹ (1): « Trigesimo primo Octobris 6957, Christi 1449, imperator Joannes vitae cursum explevit, annos natus septem et quinquaginta, menses decem, dies quindecim, primoque Novembris in monasterio Pantocratoris funeratus est, postquam imperavit annos viginti tres, menses totidem, dies decem », non recensitis nimirum annis, quibus cum patre imperarat. Addit deinde Thomam despotam XII Novembris ejusdem anni MCDXLIX, Constantinopolim applicuisse ac Demetrii Porphyrogeniti, qui etsi aetate junior imperium affectabat, factionem compressam fuisse, ac decretum ut Constantino natu maximo inter fratres Jo. Palaeologi imperium deferretur, missosque fuisse Alexium Philanthropenum et Manuelem Palaeologum in Peloponesum, qui ipsum proximo anno VI Januarii die Sparke augustali corona cinxere, nec Phrantzes in consignandis temporum circumstantiis errare potuit, cum dicat se die VI Decembris hujus anni ad Anu-

¹ Philcl. l. VIII. in lit. ad Carol. reg. Franc. — ² Calchon. de reb. Turc. l. VII. — ³ Philcl. l. VI. Ep. 1.

¹ Prant. l. II. in lit. c. 19.

(1) Joannis Palaeologi annus emortuus ex neglecta aere Constantinopolitanae exordienda ratione in hunc annum ab annalista refertur. Annus enim 6957 ex Calvisii computo deducendus est ab anno aere Christianae 1448, die 1 Octobris, ex quo fit ut anni ejusdem Constantinopolitani 6957, dies XXXI Octobris, qua Joannes decessit, in annum aere nostrae 1448 cadat. Id vidit Calvisius qui pariter Joannis obitum cum anno 1448 composuit. Huic discas annalistam in eo peccare, in quo recentiores chronologos erroris arguisse se credit. MANSI.

ralem legatum missum, ut ipsum de morte Palaeologi et Constantini successione faceret certiorum: ex quo corrigendus error est recentiorum Latinorum, qui mortem Palaeologi ad praecedens biennium retulerunt, adductique sunt nonnulli in errorem ex litteris Davidis Aethiopum imperatoris scriptis ad Clementem VII, in quibus refertur Eugenium ad Zara Jacob Abyssinum scripsisse Joannem Palaeologum, qui Ecclesiae Orientalis cum Romana conjunctionem redintegrarat, biennio ante obiisse; erravit quippe interpret, nam Eugenius de Josepho patriarcha, qui Florentiae obiit, postquam Ecclesiarum foedus sigillo suo corroboravit, id dixerat: quod confirmatur ex litteris Nicolai V datis ad Constantinum anno Christi MCDLII, in quibus ipsum excusat, si ob novitatem accepti imperii nondum Acta Florentini Concilii promulgavit, atque Joannem Palaeologum a Deo ereptum e vivis, dum politicis commodis consilia de confirmanda Ecclesiastica conjunctione delendoque schismate accommodare vellet, divinamque vindictam, nisi Graecos in Romanam Ecclesiam sinum quamprimum reduceret, interminatus est. Eas nos suo loco afferemus¹.

12. *Inter neophytos et Christianos veteres lis nota.* — In Hispaniis coorta est dissensio inter neophytos et alios, qui religionem Christianam a tenera aetate, vel acceptam ab atavis profitebantur; ii enim contendebant eos, qui vel e Judaismo vel Maurica paganorumve alia superstitione ad Ecclesiam Dei sese aggregarant, ad dignitatum gradus non admittendos: quod cum adversaretur decreto Apostoli, qui eam controversiam diremit, statuitque non habendam Judaei et Graeci distinctionem, sed universos Christi cultores in unum mysticum corpus coalescere debere: Pontifex sanxit² neophytos e quacumque superstitione ad religionem Christianam traductos quibusvis gerendis muneribus dignitatibusque idoneos esse, Alfonsique dicti Sapientis et Henrici et Joannis tum imperantis de ea re edicta, Apostolica auctoritate munivit, vetuitque quemquam ob suscepta recens baptismalia sacra injuria affici.

« Ad futuram rei memoriam.

« Percepimus quosdam novos seminarios zizaniam, affectantes unitatis et pacis nostrae fidei salutare fundamentum corrumpere; ac quod pervas electionis Apostolorum Paulum extirpatum fuerat dissidium, in diversis partibus, maxime in regnis charissimo filio nostro Joanni Castelle et Legionis regi illustri subjectis renovare, ausu temerario asserere. Quod qui aut ex Gentilitate, aut ex Judaismo, aut ex alio quovis errore Christianae fidei veritatem cognoverunt et baptizati sunt, et (quod gravius est) eorum filios propter novam assumptionem fidei non

debere ad honores, dignitates, officia tabellionatus et ad testimonium in Christianorum causis perhibendum admitti, eos verbis et factis contumeliis afficientes; quae cum a Redemptoris nostri institutis aliena sint, eodem Apostolo Paulo testante dum dicit³: *Gloria et honor et pax omni operanti bonum, Judaeo primum et Graeco, non enim est acceptio personarum apud Deum*; et⁴: *Omnia qui credit in illum, non confundetur, non enim est distinctio Judaei et Graeci; non idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum*; et alibi⁵: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides, quae per charitatem operatur.* Nos ut a veritate Catholicae fidei aberrantes ad viam veritatis deducere et quatenus in praemissis excesserunt, animadvertere cupientes eum non tantum praemissis divinis auctoritatibus contradicant, sed illustrium principum quondam Alfonsi Sapientis cognominati et Henrici, et charissimi filii nostri Joannis modernis Castelle et Legionis regum pro fidei augmento perpetuis sanctionibus authenticis litteris eorum sigillis munitis gravibus poenis vallatis, et per nos visis et mature discussis, quibus sanxerunt ut inter vultu ad fidem conversos maxime de Israelitico populo et antiquos Christianos nulla in honoribus, dignitatibus, officiis tam Ecclesiasticis quam saecularibus suscipiendis et habendis discretio fieret, et affectantes ut quisque quae recta sunt sapiat, et qui contra Christianae legis normam falsa seminare, et proximos scandalizare, et quae unitatis et pacis contraria sunt facere praesumpserint, debitis poenis affecti eorum errores agnoscant, praefatorum principum ordinationes et decreta, ut juri et sacris canonibus conformia, super iis edita ex nostro proprio motu et certa scientia approbamus, roboramus, confirmamus et Apostolica auctoritate munimine roboramus, ac omnibus et singulis cujuscumque status, gradus aut conditionis fuerint, Ecclesiasticis vel saecularibus, sub excommunicationis poena mandamus, ut omnes et singulos ad Christianam fidem conversos aut in futurum convertendos, seu ex Gentilitate vel Judaismo aut ex quavis secta venerunt aut venire contigerit, ac eorum posteros tam Ecclesiasticos quam saeculares Catholicae et secundum quod Christianum decet viventes, ac omnes dignitates, honores, officia, tabellionatus, testium depositiones et omnia alia, ad quae alii Christiani quantumcumque antiqui admitti solent, admittant, nec propter fidei novam receptionem inter eos et alios Christianos discretionem faciant, nec verbis aut facto contumeliis afficiant, nec affici permittant, sed omni eorum possibilitate contradicentibus se opponant, et eos omni charitate prosequantur: et profiteantur sine

¹ An. Chr. 1451. num. 2. — Lib. XXVI. p. 130.

² Rom. II. — Rom. X. — Gal. V.

personarum acceptione omnes Catholicos unum esse corpus in Christo secundum nostræ fidei doctrinam, quos omnes tales esse et pro talibus ab omnibus haberi harum serie decernimus et declaramus, etc.

« Verum si quis ex his post Baptisma repellantur Christianorum fidem non sapere, aut Gentilium vel Judæorum errores sectari, vel dolo aut ignorantia Christianæ fidei non servare præcepta, quibus casibus, quæ in Toletanis Conciliis et maxime in capitulo, *Constituit*, et alibi contra hujusmodi a fide Christi apostatas non pariter cum aliis bonis fidelibus ad hujusmodi honores admittendos decreta sunt, locum sibi vindicant, prout præfati reges recte sacros canones intelligentes in præmissis eorum constitutionibus quasdam eorum regnorum leges interpretati sunt, aut alias minus quam Christiano conveniat agere aut sapere, qui de hoc scandalizatus fuerit, adeat competentem judicem, et quod justum est fieri publica auctoritate, aut ordine juris non servato contra divinorum humanarumque legum doctrinam aliquid in eos aut eorum aliquem audeat attentare, etc. » provinciam dat Hispalensi et Toletano archiepiscopis, et Palentino, Abulensi et Cordubensi episcopis, atque abbati S. Facundi Legionensis diocesis, ut censuris aliisque pœnis gravibus Christianos reprimant, qui hanc sanctionem labefactare fuerint ausi. « Dat. Fabriani Camerinen- sis diocesis anno MCDLIX, VIII kal. Octobris, Pontificatus nostri anno III. »

Quod ad Joannem regem Castellæ attinet; cum bellum adversus finitimos Saracenos adornaret, Pontifex amplificandæ religionis studio indulgentiarum præmiis afficiendos statuerat eos, qui constitutam vim auri in sumptus belli sacri contulissent: at cum mutata postea erogandæ pecuniæ ejusdem ratio fuisset, Nicolaus Oxomensis et Legionensis episcopis partes imposuit¹, ut ea de re, qua par erat religione, statuerent.

43. *Nicolaus ancipiti morbo Tolentini implicitus.* — Porro Fabrianum se contulerat Nicolaus purioris aeris captandi gratia, cum pestis Romæ sæviret, ut narrat Jannozius Manettus² in ejus Vita; atque ipsum in eo itinere Tolentini substulisse, cum ragadiarum morbo et febre acuta ex vi inflammationis laboraret, dum vero dormiebat, noctu per caelestem speciem ei apparuisse Eugenium IV, ac prædixisse ipsum convalesciturum ex eo morbo, sed octavo Pontificatus anno moriturum: « Dum, inquit, Tolentini pernoctaret, quo e Roma tertio Pontificatus sui anno pestis causa abiens, versus Fabrianum contendens applicuerat, factum est, ut pessimum et periculosum illum morbum in orificio ani pateretur, quem medici veteres Græco verbo

ragadium (ruptura) appellarunt, a quo cum ita vehementer cruciaretur, ut nequaquam febris careret, illi forte noctu ibidem dormienti ac de periculo mortis aliquantulum suspicanti, prædictus Eugenius Pontificalibus vestimentis indutus rursus apparuit, atque ne de vehementia illius morbi aliquatenus suspicaretur, apprime et aperte hortabatur ac iterum atque iterum ipsum non modo ex eo morbo non esse periturum, sed acetum evasurum manifestissime affererat, quod ut in mentem suam vehementius imprimeret, se ab octavo Pontificatus sui anno, quasi sibi pernicioso ac lethifero, vel maxime caveret, diligenter eum admonere videbatur, quod Bavario Imolensi medico suo postridie mane ad eum visendi gratia proficiscenti, læto et hilari vultu postea enarravit, et sicut in commemorato somnio viderat ita et paulo post convaleuit, et octavo Pontificatus sui anno defunctus est, atque sic Bavario dum graviter, et ad mortem ægrotaret, de salute sua diffidens, commemorandi gratia, non sine aliquo animi mœrore, retulit ». Commemorat etiam idem auctor aliud caeleste visum quo ab eodem Eugenio ipsi apparente præmonitus fuerat, cum in Pontificatu ipsi successurum, ut postridie contigit: talia enim somnia divinitus facta pluribus exemplis ex sacra historia petitis probat auctor, et propheta Joel¹ perspicue docet, cujus verba repetiit Petrus die sacro Pentecostes ad Judæos loquens²: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae, et juvenes vestri visiones videbunt, et seniores vestri somnia somniant.* Quamvis vero hujus prædictionis antea meminimus, illius tamen narratio³ modo repetenda visa est, ex eodem Manetto, cujus Ms. Lucas Holstenius bibliothecæ custos primarius, insigni eruditione conspicuus, et Basilicæ Principis Apostolorum canonicus, mihi humanissime communicavit, dum Nicolai Pontificatus auspiciis typis committebam.

« Secunda », inquit Manettus, « postquam Patres in conclave ingressi sunt die, ab Eugenio prædecessore suo sibi in hunc modum Pontificatum revelatum fuisse constat; Patribus enim in cubiculis suis ad Pontificalem electionem de more (ut fit) instructis, noctu quiescentibus, ei dum dormiret et multa secum de novo Pontifice animo et mente revolveret, Eugenius opulentissimo pallio indutus ac Pontificali mythra capite redimitus in somnis apparuit, atque primo semetipsum Pontificalia exuebat, atque eum admonebat, ut idem sibi pariter faceret, ac pro suis dimissis illa Pontificalia susciperet, quod cum ipse sese facturum recusaret, vim sibi repugnanti inferre videretur, sed cum diutius secum per hunc modum altercetur, ne propriis vestibus nudaretur, atque ille opus inceptum

¹ Lib. v. p. 184. — ² Jannoz. Manet. l. 1.

¹ Joel. I. — ² Act. Ap. II. — ³ Manet. ubi sup.

perficere conaretur, inter altercandum, cur sibi illa faceret interrogare et percunctari cepit. At Eugenius id propterea facere aiebat, ut ipsum prioribus suis exutum Pontificalia vestimenta graviter decenterque indueret, quoniam eum in Pontificatu sibi successurum plane et aperte præsagebat, sed cum ipse huiusmodi Eugenio dicta pro ridiculis haberet, ac penitus et omnino flocci penderet, Eugenius id ipsum exuendi opus antea inceptum cunctis viribus perficere amittebatur, proinde propria tandem vestimenta illum exuisse, ac paulo post Pontificalia pallia usque ad impositionem mitræ super caput suum exornasse et decorasse videbatur. Quo facto statim somno experrectus, et cum totam nocturni somni seriem optime recordaretur, secum ipse ridere et cachinnari cepit. Cum vero a quibusdam familiaribus suis, cur ita cachinnaretur familiariter domesticæque interrogaretur, ridens (ut erat natura facetus et comis) illis id totum percunctantibus diligenter et accurate recitavit, quod postridie, cum ad summum Pontificatum sublimaretur, potius verum omnipotentis Dei oraculum, quam humanum somnium illi, qui ea noverant, non injuria fuisse credidere, præsertim cum duo diversa in somnio variis post Pontificatus sui temporibus sibi ex ejus verissima relatione apparuisse intellexerint». Tradit etiam idem auctor¹, Nicolaum omnes cogitationes suas ad augendam Romanæ Ecclesiæ dignitatem intendisse.

14. *Nicolai studia pro amplificanda Ecclesiæ dignitate.* — «Semper, inquit, omnia cogitabat atque animo et mente volvebat, quæ ad augendam Romanæ Ecclesiæ auctoritatem, atque ad amplificandam Sedis Apostolicæ dignitatem ulatenus pertinere arbitrabatur. Proinde cum statum Ecclesiæ duobus spiritualibus et secularibus rebus maxime contineri et conservari animadverteret, ad illa duo diligenter curanda inter cætera animum adjecit. Itaque spiritualibus tota mente deditus, Ecclesiasticas ceremonias mirabiliter et ad unguem maxima cum diligentia et incredibili cura observabat, ut etiam a Christianis populis majori admiratione haberentur, atque accuratiori quoque devotione susciperentur, lapilibus, aulæis, stragulis vestibus, vasis partim argenteis partim aureis, et sacerdotalibus indumentis de serico auroque confectis, ac magna unionum et margaritarum multitudine refertis exornabat, quæ communi et vulgato verbo paramenta appellantur, atque pontificalibus præterea mythis sardiorum, smaragdorum, topasiorum, carbunculorum, saphirorum, jaspidum, liguriorum, amethystorum, chrysolitorum, onichinorum, berillorum ac mira quadam huiusmodi gemmarum et pretiosorum lapidum copia exornati omnes Ecclesia-

sticas pontificialesque ceremonias præter consuetum et usitatum morem mirabiliter condiebat, unde ubicumque illa tam speciosa et tam digna officia intuebantur homines tanta admiratione, tantoque stupore simul atque devotione capiebantur, ut adumbratam quandam triumphantis Ecclesiæ in hac nostra militante imaginem recognoscerent, certamque et expressam umbram plane aperteque conspicerent, atque hæc de sacris ceremoniis dixisse sufficiat.

«Quid vero de secularibus pompis referemus? Hæc enim secularia opera multis inter cætera ingentibus et perpetuis aedificiis plurimum ornabat, quæ in dies pluribus forensibus oppidis partim extra Urbem, partim vero intra mœnia reparatis, ita undique augebantur, ut in miraculum usque procederent, de quibus quoniam res maxima ac profecto admirabilis est, suo ordine seorsum enarranda alibi opportunior dabitur dicendi et explicandi locus. Dum igitur Pontifex ipse huiusmodi dignis ac memorabilibus operibus mirum in modum primo ad honorem omnipotentis Dei, ad augendam deinde Romanæ Ecclesiæ auctoritatem tota mente animoque intenderet, ecce quinquagesimus Jubilei annus, sanctus vulgo appellatus, usque ad Moysi divinæ legis latoris tempora institutus, ac postea secundum Ecclesiasticos canones legitime confirmatus, opportune admodum supervenit».

15. *Indicit Jubileum annum.* — Hoc autem anno incipiente, Nicolaus annum Jubileum anno proximo celebrandum Apostolicis litteris indicxit, quibus Clementis VI et Gregorii XI Diplomata ea de re rata habuit, eosque imitatus amplissima indulgentiarum præmia iis proposuit, qui sacra exomologesi animas expiassent, et quatuor patriarchales Urbis Basilicas modo ab antecessoribus præscripto pie lustrassent. Exstant ipsius eo argumento litteræ¹ in eunte hoc anno exarata, subjectisque verbis conceptæ:

«Ad perpetuam rei memoriam.

«Nonnulli prædecessores nostri Romani Pontifices ministri Christi et dispensatores mysteriorum Dei quedam elegerunt tempora in quibus fidelibus populis uberius fluentia divinæ miserationis effluerent, scientes omnipotentem Deum lapsi hominis vetustatem quibusdam periodis temporum, nunc diluvio, nunc circumcissione, nunc lege, nunc aliis atque aliis modis, novissime autem per incarnati Verbi mysterium in melius immovasse. Qui cum, illuminante Spiritu sancto, intelligerent quod ad vetus Testamentum secundum litteram pertinebat hoc novo secundum spiritum convenire Jubilei anni mysterium, in quo fiebat terræ remissio, libertas servorum, possessionum restitutio, quæ pretio fuerant comparatæ, Christiano populo spiritualiter exhibere curarunt, ut quolibet quinquage-

¹ Jannoz. Manet. l. 11.

¹ Lib. XXIV. p. 406.

simo anno omnes quibuscumque etiam gravissimis delictis obnoxii vere penitentes et confessi, qui Apostolorum Petri et Pauli limina ac Lateranensem et B. Mariæ Majoris de Urbe Ecclesias visitassent, sub certis modis et formis, quæ in ipsorum litteris Apostolicis continentur, et præsertim felicitis recordationis Clementis VI et Gregorii XI prædecessorum nostrorum (quorum tenores præsentibus annotari, et de verbo ad verbum inseri fecimus) omnium peccatorum suorum plenissimam indulgentiam obtinerent. Tenor vero litterarum¹ præfati Clementis sequitur, videlicet : Clemens, etc. Unigenitus Dei filius, etc. Adscripta est dies VI kal. Februarii, Pontificatus anno primo ». Subjunguntur Gregorii XI litteræ, quæ ab his verbis exordiantur : *Salvator noster*; et post cumulata in B. Virginem amplissima elogia, decernit ut cum Clemens VI annum Jubileum a Bonifacio singulis sæculis institutum, ad recurrentem quinquagesimum annum redeisset, sanxissetque ut indulgentiarum præmia in lustrandis Lateranensi ac B. Petri et Pauli Basilicis lucraturi Majorem Basilicam B. Mariæ sacram adire obstricti essent, cum non sine ingenti miraculo condita et dicata fuisset, atque etiam pluribus miraculis Deiparæ precibus patrari solitis fulgeret, fideles eandem Basilicam S. Mariæ Majoris recurrentibus annis Jubileis adipiscendæ causa criminum veniæ lustrare teneantur, quibus Gregorii XI litteris Ave-nione exaratis III kal. Maii, Pontificatus anno tertio, adjecta est. His addit Nicolaus :

« Nos igitur qui, licet immeriti, vices Christi gerimus in terris et B. Petri successores sumus, eorum vestigiis inhærentes, præfatas concessionum litteras ratas et gratas habentes, eas de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et Apostolicæ plenitudine potestatis innovamus, approbamus et præsentis scripti patrocinio communitus, decernimusque, statuimus et ordinamus, ut omnes Christi fideles, qui vere penitentes et confessi juxta formam in ipsis litteris comprehensam in anno Nativitatis Domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo proximo futuro, præfatas sanctorum Petri et Pauli Apostolorum Basilicas ac Lateranensem et B. Mariæ Majoris Ecclesias visitaverint, omnium peccatorum suorum plenissimam indulgentiam consequantur. Præparent ergo omnes corda sua Domino et mores in melius commutare conentur, a malefactis abstineant, satisfaciant Domino per contriti cordis sacrificium, cooperantibus elemosynis et peregrinationibus, ut sanctorum templa visitantes, quorum millia fere innumera una cum gloriosissimis Petro et Paulo in alma Urbe requiescunt, qui mortem pro Christi nomine perpessi ejus conspectui semper assi-

stant, intercessores habere mereantur. Nulli ergo, etc. Dat. an. Nativitatis Dominicæ MCDLIX, XIV kal. Februarii, Pontificatus nostri anno secundo ». Quo liber tutusque aditus ex tota Europa ad Urbem pateret, referunt nonnulli² Nicolaum operam dedisse, ut Italiæ in arma concitate motus compesceret, pacemque inter principes conciliaret.

16. *Violatæ ab Anglis induciæ, qui seditionibus laborant.* — Hoc anno violatæ sunt ab Anglis induciæ, quas cum Francis pepigerant, intercepto in Normanniæ limite oppido Britonum ducis imperio obnoxio, cui fugeræ nomen est, atque rapinis, cædibusque civium et matronarum stupris, templorum profanatione ac direptione funestato. Querentibus de tot tantisque flagitiis Britone et rege Franco, Anglus illa damnavit; verum ut damna sarcirentur reique plecterentur adduci numquam potuit: quapropter decretum a Franco in Anglos bellum, quo illo pro oppidulo inique occupato amplissimas urbes ac provincias amisere. In Anglia etiam affectæ ad modum eorum res fuere, siquidem et Londini adversus regios administratos excitatae sunt turbæ: cumque Salisberiensis dux geminam expeditionem confecisset in Scotos, ab iis quamvis numero imparibus, ita attritus est, ut viginti Anglorum et eo amplius millia ferro confossa interierint.

De Anglorum bellis, deque edito divinæ animadversionis exemplo in parricidam, qui episcopum in altari divina celebrantem trucidavit, agit Nicolaus Harpsfeldius² his verbis: « Omnia præcipiti cursu ab Anglis in Gallia defluxere, et intestinis domi partim a proceribus contra regem, partim a plebe contra utrosque seditionibus fede laboratum est. Cantiani duce Joanne Caddo qui, ut se suamque causam plausibilis populo commendaret, emendebatur se Joannem Morsimerum Marchiæ comitis et Eboracensis ducis necessarium conflato exercitu Londinum ingressi, quos visum erat, et inter eos Joannem Sajum primum regis questorem neci dedere, neque Cantiani solum, sed et Essexiani et alii alibi, et Salisburienses etiam hujusmodi seditiones cierunt, qui velut furiis acti episcopum suum Guillelmum summa et sacratissima nostræ religionis mysteria Edingtoniæ celebrantem, ab ipsis aris violenter abductum nefarie peremerunt. Qui primum episcopo sceleratum vulnus intulit, in divinam mox, ut credibile est, parricida ultionem incidit: tam intolerabili enim incendio pes et tibia ejus corripiebantur, idque ad obitum ipsius, postea ad annum videlicet et dimidiatum, ut ipse optarit posse se suspendio hac pœna defungi, quam se propter episcopum violatum incurrisse palam affirmabat ».

¹ Ext. inter Extravag.

² Plat. in Nic. V. — ² Harpsf. hist. Eccl. Angl. in 15. sæcul.

NICOLAI V ANNUS 4. — CHRISTI 1450.

4. *Insignis Jubilei anni celebritas multitudine populorum et virorum Romam confluentium.* — Anno hujus sæculi quinquagesimo, Indictione terdecima, maximi populorum concursus ex toto Christiano orbe mira frequentia pietatis ac religionis studio in Urbem facti sunt, cum nullæ itinerum difficultates nullæve pericula eos retardare potuerint; quam fidelium confluentium celebritatem miratus S. Antoninus subjecta verba historiæ mandavit¹: « In an. mcdl. celebratus fuit Jubileus sub Nicolao Pontifice Urbis, prius prænuntiatus et publicatus solemniter cum indulgentia plenaria visitantibus Ecclesiis Urbis quatuor, scilicet S. Joannis Lateranensis, S. Petri, et S. Pauli, et S. Mariæ Majoris, certis diebus determinatis, penitentibus et confessis certo modo et forma, ad quam consequendam convenerunt ex omni natione quæ sub cælo est fidelium plurimi mares et feminae ». Confirmat hæc Janozius Manettus² in Vita Nicolai V: « Ad hanc », inquit, « celeberrimam sanctissimamque solemnitatem, in qua inter cætera omnium veterum peccatorum remissio atque expressa cunctorum indulgentia delictorum a cunctis cum penitentia ac confessione adventantibus acquirebatur, non solum ob hanc tantam divinam festivitatem, sed etiam ob admirabiles Pontificalis personæ conditiones, quæ jam per totum pæne terrarum orbem fama undique intonante peragraverat, tota populorum omnium Christianorum multitudo concurrisset et confluisse perhibetur, ut cæteris Jubileis hæcenus celebratis numero et copia hominum utriusque sexus non immerito præferri posse existimetur; tantæ enim Pannonum, Germanorum, Cimbriorum, Britannorum, Gallorum, Hispanorum, Celtiberorum, Portugalensium, Græcorum, Dalmatarum, Italorum cæterorumque Christianorum populorum, ut omnes uno verbo summam comprehendamus, catervæ quotidie confluebant, ut concurrentium congregatio cujuslibet men-

sis dimidio per arbitrium designato in stuporem admirationemque procederet, tanta namque et tam magne adventantium gentium catervæ quotidie concurrebant, ut quasi sturnorum apumve et formicarum agmina, mirabile et incredibile dictu viderentur ». Consentit Platina³, tantam subito multitudinem confluisse Romanam, quam nunquam antea visum esset, additque navam a Pontifice operam, ut frumentaria res aliique commectus abundarent, nec modo viarum grassatores, propositis censurarum Ecclesiasticarum penis, sed immissis etiam satellitibus absterruisse ne publica obsiderent itinera, atque in peregrinos in Urbem contentes sævirent.

At funestum illud et lugubre configit⁴, quod plures scribunt, ut cum populi multitudo, visa Salvatoris imagine, quam ille in Veronica linteo divinitus olim impressit, ad Urbis interiora rediret, per Elium pontem aliique obviam facti qui ad Basilicam eandem visendi studio contendebant, revertentes propellerent, tumultu exorto adeo sese mutuo compressere, ut ad ducentos et eo amplius elisi et exanimati in ponte, ac plures etiam in Tyberim lapsi submersique fuerint. Affectum ob id magno dolore Pontificem quasdam domunculas quæ angustio rem ad pontem viam fecerant, everti jussisse tradunt⁵, totumque fere annum in solemnibus Ecclesiasticis peragendis transegisse, stationesque sacras una cum cardinalium coetu quotidie celebrasse testatur Baptistia Platina⁶, de quo paulo supra memoravi.

Inter viros conspicuos, qui religiosas in Urbem peregrinationem obiere, recensentur⁷ Jacobus Trevirensis archiepiscopus et Jacobus episcopus Metensis, quorum prior condendæ Treviris Academiæ jus auctoritatemque a Pontifice obtinuit. Accessit etiam Cliviæ dux et Albertus princeps Caesaris frater, qui inter Do-

¹ S. Ant. III. p. 14. XXII. c. 12. § 3. — ² Maet. I. II. in Vita Nic. V.

³ Plat. in Nic. V. — ⁴ Steph. Inuss. Ms. bibl. Vatic. hoc an. S. Ant. et Plat. ubi sup. — ⁵ Eu. Sylv. Inst. Europ. c. 38 et ali. — ⁶ Manet. ubi sup. — ⁷ Plat. in Nic. V. — ⁸ Tritheim. in Chron. Spanheimen.

munica Nativitatis nocturna sacra gladio a Pontifice rite illustrato donatus est. Comparandi quoque celestis beneficii causa in Urbem venit¹ Didacus qui sanctitate ac miraculis floruit, de quo Sixtus V in Diplomate, quo virum Dei cœlitum cœli adscripsit, instituta narratione, hæc de ejus eximiis exemplis Romæ exhibitis, atque in proximos charitate tradit: « Pauperes Jesu Christi tanto affectu diligebat, tantaque erga eos misericordia commovebatur, ut omni studio (quantum et licebat) eorum inopiam et calamitates sublevare sedulo procuraret: quod si interdum præstare non posset, vim lachrymarum proflindecbat, eosque verbis amantissimis consolabatur. Egrotos fratres omnibus charitatis officiis prosequabatur, assidere ad lectum, cibum ministrare, vigilare totas noctes, perferre omnes molestias tanta patientia, tanta humilitate, ut quorundam purulentas plagas non solum medicamentis curare, sed lingua quoque eas lambere et abstergere non abhorrebat. Quo in genere eximia servi Dei charitas Romæ aliquando in cœnobio fratrum suorum, quod est ad Aram-Cœli insigniter eluxit; nam anno quinquagesimo superioris sæculi, cum piæ memoriæ Nicolaus papa V prædecessor noster sacrum Jubileum de more celebraret, Romam venit B. Didacus, ut salutarem indulgentiam consequeretur, et beatorum Apostolorum sepulchra cæterorumque sanctorum martyrum illustres memorias religiose veneretur. Magna erat annonæ inopia, gravibus et periculosis morbis Urbs laborabat, cum B. Didacus agrotis curandis, quorum ingens erat numerus, a guardiano seu cœnobii præfecto qui jam ejus sanctitatem degustaverat, est præpositus. Cujus officii ut in publicis angustiis omnia apud pauperes Christi abundarent, omnesque in servo Dei et copiosum charitatis spiritum et singularem illius apud Deum gratiam agnoscerent ».

2. *Consecrata Bernardini Senensis memoria post diligentem de ejus miraculis inquisitionem.*— Ancla est² Jubilei anni celebritas collocato³ solemniori ritu a Romano Pontifice in sanctorum numero B. Bernardino Senensi, miraculorum gloria illustri, de quo S. Antoninus⁴ hæc litteris tradidit: « Eodem anno Jubileo, qui est quinquagesimus supra mcd, Romæ celebrato capitulo generali Ordinis Minorum in festo Pentecostes, frater Bernardinus de Senis oriundus, ejusdem Ordinis prædicator egregius et fructuosus, qui per civitates et castella totius Tusciæ et Longobardiæ discurrebat, evangelizando quotidie et verbum Dei ubique seminando cum maximo concursu auditorum, tandem in civitate Aquilana in Domino requiescens, adscriptus fuit Catalogo sanctorum cum magna solemnitate

per Nicolaum papam post discussionem et approbationem vite suæ, ac consensum cardinalium et aliorum prælatorum, et ad requisitionem et supplicationem multorum principum et prælatorum ». Insigne est de consecrata ejusdem S. Bernardini memoria Pontificium Diploma⁵, ex quo hæc delibanda visa sunt:

« Ad futuram rei memoriam.

« Tanta in sanctitatis suæ testimonium coruscavere miracula, ut etiam si qui sint ministri Sathanae, qui ejus cuperent detrahere sanctitati, tantis visis signis atque portentis penitus obmutescant, agant uberes gratias tantæ sanctitatis auctori, videntes in hoc gloriosissimo viro renovari quod de Unigenito Dei Filio dictum est: Venient ad te qui detrahebant tibi, et adorabunt vestigium pedum tuorum. Tanta etenim tempore sanctæ memoriæ prædecessoris nostri Eugenii papæ IV increbuerunt miracula, ut sæpe per plurimos timoratos et religiosos viros, necnon litteris multorum principum, et præcipue charissimi in Christo filii nostri Alfonsi Aragonum regis illustris, necnon Senensis et Aquilanae populorum precibus, litteris et nuntiis pulsatus sit, ut tanta et tam divina miracula quotidie coruscantia diligenter mandaret inquiri, ut, veritate comperta, tanto viro gloriam, quam jam divina testificatione in triumphante Ecclesia obtinebat in cœlis, in militante non negaret in terris ». Quantam vero diligentiam in exploranda eorum veritate adhibuerit Sedes Apostolica ita enarrat:

3. « Commisit (nimirum Eugenius) tribus S. R. E. cardinalibus, qui, duos venerabiles episcopos delegantes, veritatem tantæ rei inquiri cum omni gravitate mandarunt. Qui exactis aliquot mensibus ad Sedem Apostolicam revertentes, quæ invenerunt fidelissime retulerunt. Cum autem idem prædecessor noster, rerum veritate perspecta, pulsantium precibus satisfacere cogitaret, vocante Deo, de hac miseriarum valle subtractus est, et nos qui non meritis nostris, sed divina dignatione illi in onere et honore successimus, fuimus per eosdem, quos supra retulimus, sapissime requisiti, ut quod prædecessor noster, impediante morte, non fecerat, adimplere vellemus. Nos rei gravitatem et magnitudinem attendentes, deliberavimus mature et gravissime præcavendum, propterea tribus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus commisimus, ut duos venerabiles episcopos deligerent, quos denuo pro inquirenda veritate delegarent, ut duplici inquisitione informati rem audacius ageremus. Miserunt, sicut injunxeramus, duos venerabiles episcopos, qui eorum quæ invenerant in scriptis notitiam reportantes, fidelissime singula retulerunt, per omnia conformiter referentes

¹ Gohel, in Comm. l. 1. — ² Janoz. Manet. l. 11. in Vit. Nic. V. — ³ Plat. in Fir. V. — ⁴ S. Ant. sup. c. 42. § 3. c. tit. xxiv. c. 5.

⁵ Lib. xxiii. p. 88. Exst. etiam. in Ball. in Const. 2. in Nic. V.

iis, qui tempore prædecessoris nostri fuerant destinati, sed multo plura clarissima miracula reportarunt, quæ post priorum regressum fuerant perpetrata. Nos non ea inquisitione contenti etiam tertio destinare decrevimus; propterea duos alios venerabiles episcopos iussimus proficisci, qui profecti post menses aliquos redire uberrima et fidelissima attestacione referentes, tanta dictim innovari et conruescere miracula, quod si singula recensenda essent, vix possent magnis libris includi, et ex omnibus quædam majora et insigniora retulerunt.

« Nos postea etiam Senas mittendum censuimus, misimusque venerabilem fratrem nostrum Angelum episcopum Esculanum, qui post aliquot menses reversus conruescentem divinam gratiam in miraculorum perpetracione sub verissima et fidelissima attestacione recensuit, quem etiam volumus Aquilam proficisci, ut etiam reportaret, si in tanti viri sanctitatis attestacionem perseveranter divina miracula conruescerent, qui reversus prioribus a nobis destinatis conformia reportavit, et insuper magna et stupenda, quæ postmodum configerunt, retulit, quæ non in angulis, sed publice et in conspectu multitudinis fuerunt perpetrata: nos, his comperitis, ne Spiritui sancto resistere videremur, qui per os propheticum laudari Deum in sanctis suis jubet, piis et devotis supplicationibus postulantium condescendere cogitavimus, fecimusque per venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales per nos deputatos, omnia per nuntios reportata in secreto consistorio nostro diligenter particulariterque referri, quæ per consistorium examinata sunt, sed propter gravitatem rei visum est in aliud consistorium differri, ut tempore medio quilibet cardinalis in domo sua posset illa diligentius intueri, et in secundo consistorio, scrutatis omnium votis, in eandem sententiam convenerunt, tantam esse evidentiam et numerum miraculorum, necnon de vite ipsius sanctimonia ac fidei integritate tam clarum tanque evidens testimonium, ut in tanti viri canonizationem omnes concorditer sua vota depromerent, quorum secuti iudicium tunc canonizandum esse decrevimus.

« Verum, ut res cum majori gravitate procederet, iussimus in capella majori palatii nostri Apostolici apud S. Petrum prælatorum omnium, qui in curia essent fieri congregacionem, ipsisque ibidem positis una cum venerabilibus fratribus nostris poposimus rem hanc, omnia recensentes quæ usque in horam illam in hujusmodi materia fuissent actitata, et singulorum vota scrutata sunt, qui in eandem sententiam devenerunt, in quam venerabiles fratres nostri S. R. E. cardinales in consistorio secreto convenerant. Postea in consistorio generali re proposita, quod in consistorio secreto per nos decretum fuerat, publice decrevimus facien-

dum, hoc est tanti viri canonizationem in Ecclesia principis Apostolorum hac die Pentecostes per nos debere celebrari ». Et infra :

¶ « Et quia non potest Veritas ipsa mentiri, quæ est Unigenitus Dei Filius, qui per os carnis assumptæ locutus est, dicens : *Qui mihi ministrat me sequatur, et ubi ego sum, illic et minister meus erit*; cum sciamus hunc sanctum virum ministrasse Christo, et ipsum fuisse secutum usque ad consummacionem vite, minime dubitare permittitur, quin potius certissimum tenere debemus, quod ubi est Christus Dei filius, sit etiam et minister suus S. Bernardinus, et quia cum Christo sunt omnes sancti ejus, de omnipotentis Dei misericordia, qui non deserit Ecclesiam suam, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, ac venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium ad id accedente consensu, decrevimus, declaravimus et ordinamus S. Bernardinum inter sanctos Dei ab universa Ecclesia debere deputari et sanctum haberi, et tanquam sanctum honorari et coli, ipsumque canonizamus et pro canonizato haberi volumus, mandantes ipsum in numero sanctorum Confessorum non Pontificum debere collocari, et ejus officium Confessorum non Pontificum decantari, etc. ». Propositæ sunt indulgentiæ iis, qui recurrente die sacro B. Bernardino ipsius sepulcrum religiose adirent. Quæ litteræ hæc formula consignatæ : « Dat. Romæ in Basilica Principis Apostolorum anno Incarnationis Dominicæ MCDL, IX kal. Junii, Pontificatus nostri anno IV ».

Interfuit huic celebritati B. Joannes e Capistrano, qui vicaria cum præfectura toti Minoritarum observantium Ordini præerat, quique strenuam impendit operam, ut sanctorum honores ipsimet B. Bernardino decernerentur ac postea stupendis miraculis, ut festatur Casimirus Poloniae rex in litteris inferius afferendis, plurimos e vilis ad pietatem erexit. Adfuit quoque B. Didacus, de quo paulo ante egimus. Hæc aliaque plura fusc Wadinghus, Minoritarum historia accuratissimus scriptor.

Collegisse ex piorum donariis ac vectigalibus ob multitudinem populorum ingentes opes Nicolaum, easque in pia opera summa cum liberalitatis laude impendisse, refert hisce verbis Manellus ¹ de quo supra memoravimus : « Pontifex ex hoc tanto et tam immenso, et pæne tam incredibili hominum ad hunc subitum accedentium numero maximam ac pæne infinitam argenti copiam, cum ob ingentium vectigalium multiplicationem, tum ob magnam cunctarum rerum ad victum necessarium quofidianam consumptionem, tum insuper ob generales uniuscujusque oblationes adeptus est, unde ad perpetuam hujus sacrosancti anni commemora-

¹ Manell. l. II. Vite Nic. V.

tionem plurimos amplos et inusitados aureos feriri et cudi fecit, quos ab effectu ipso Jubileo cognominavit, ac tanti ponderis erant ut communi trium usitatorum aureorum pretio suo valore adaequarentur, proinde ex his duabus et obtritiorum hominum et Jubileorum aureorum causis, cum ea quae ipsa nunquam alias ceteris similibus annis evenisse comperimus: at illa non aliunde, quam ob maximam quandam et pene incredibilem adventantium et concurrentium personarum multitudinem profluxisse cognoverimus. Hunc, de quo loquimur, Jubileum aliis singulis omnibus hactenus celebratis numero et confluentium populorum copia merito praepone ac praefere non dubitamus. At vero ubi Pontifex magnos et ingentes pecuniarum thesauros exinde ad ararium Apostolicum pervenisse cognovit, quanquam secundo Pontificatus sui anno pluribus simul locis et intra et extra Urbem non modicis sumptibus construere et aedificare cepisset, et ingentem quoque Laliorum et Graecorum Codicum congeriem congregare statuisset, atque aliquot insuper doctrinae et humanitatis studiosos praestantes viros utriusque linguae peritissimos annuis mercedibus et ordinariis salariis ad sese evocasset, ex nova tamen et inopinata praedictarum pecuniarum acquisitione ad continuam non modo ceptorum operum prosecutionem, sed amplificationem etiam aliorum hujusmodi et innovationem mirum in modum animum applicavit, ut ob perpetuam magnorum aedificiorum constructionem, Romanae Ecclesiae honor et Apostolicae Sedis gloria simul cum singulari et praecipua Christianorum omnium devotione abundantius et latius amplificaretur, et ob assiduam insuper novorum praefarorumque operum cum traductionem tum compilationem, praesentibus et posteris studiosis hominibus plurimum adjumenti praebere.

5. *Aeneas Sylvius Romam venit.* — Excurrente eodem Jubileo anno, in Urbem se contulit Aeneas Sylvius una cum aliis duobus oratoribus a Friderico Romanorum rege ad celebrandum illius nomine cum Leonora Lusitani regis sorore matrimonium missus Neapolim, quo legali Lusitani pariter convenerunt. Perfectaque re coram Alfonso Aragonum rege Leonorae avunculo, cardinale Morinensi aliisque principibus viris, Aeneas subinde Romam reversus in publico consistorio pactas inter Fridericum et Leonoram nuptias vulgavit, annoque insequenti Caesarem ipsum ad suscipienda e manibus Pontificis imperii insignia in Italiam venturum significavit; tum Concilium, quod Galli celebrandum in Gallis urgebant, dissuasit: dumque in Germaniam revertebatur, a Pontifice ipsius absentis memore e Tergestina sede ad Senensem tractus est, de quibus pluribus agit Gobelinus, additque Aeneam apud Nicolaum per-

fecisse, ut praedictus B. Joannes e Capistrano in Germaniam ad propagandam Franciscanam disciplinam mitteretur, tum etiam agitasse cum Florentinis, Bononiensibus, marchione Atestino ac Venetis, ut Friderico ad imperiale diadema accipiendum venturo tutum iter praebere. Haec laudatus auctor; sed ad institutum de Jubileo, a quo digressi sumus, sermonem redeamus.

6. *Consultitur iis qui Romam ad Jubileum venire non possent.* — Consultum est a Pontifice iis, qui varias ob causas impediti in Urbem se conferre non poterant, exstantque plura Diplomata Apostolica cum ad Joannem¹ Castellae ac Legionis, et Alfonsum² Aragonum et Siciliae, Joannem³ Navarrae, Renatum⁴ Jerusalem et Siciliae reges, eorumque regnorum reginas⁵, tum ad multos alios Christianos principes⁶, necnon plurimum regnorum⁷ ac provinciarum praesules et populos data, quibus certa pie leges definitae et constitutae sunt, ut religiose perlastralis vice Basilicarum Urbis nonnullis locorum in quibus versabantur Ecclesiis, amplissimam noxarum veniam consequerentur. Ex iis Diplomatum illud subjiciemus, quod Hungaris missum⁸ est, cum in eo regni illius status describeretur.

« Ad futuram rei memoriam.

« Sicut pro parte venerabilium fratrum nostrorum archiepiscoporum et episcoporum, necnon dilectorum filiorum abbatum et aliorum praefarorum ac nobilis viri Joannis de Huniad gubernatoris ac rectoris, baronum, militum et nobilium regni Hungariae, nobis nuper exhibita petitio continebat, licet ipsi tanquam Catholici ac sanctae Romanae Ecclesiae devotissimi, Urbem et ejus Ecclesias ad suarum animarum salutem pro remissione antedicta, (nimirum Jubilei anni, qua Basilicas Urbis pie illustraturi potiebantur), plenarie consequenda personaliter visitare desiderant, tamen quia, pro eo quod ex antiqua ejusdem regni dudum edita et inviolabiliter observata institutione salubri, ad omnem infidelium Teucrorum, adversus regnum praefatum eventurum incursum pro custodia et defensione dicti regni, ut reliqui ejus incolae et habitatores absque timore et periculo in quietis dulcedine permanere, suaque pro tempore peragenda negotia liberius et securius executioni debite demandare valeant, arma sumere, et ad illa sumenda quoties incursum praedictus venerit, ac alias ad salubrem statum praefati regni solliciti, prompti et parati esse debent, et ad id specialiter obligantur, eorum desiderium hujusmodi absque periculo et dubio maximo neque-

¹ Lib. VII. p. 6. — ² Lib. VIII. p. 113. — ³ Lib. IX. p. 151. — ⁴ Lib. X. p. 247. — ⁵ Lib. VII. p. 7. I. VIII. p. 89. I. IX. p. 122. — ⁶ Lib. VII. p. 259. I. VIII. p. 86. I. XI. p. 164 ad 195. — ⁷ Lib. VII. p. 76 et 251. I. XXIX. p. 56, 63, 142, 249. — ⁸ Lib. VII. p. 251.

unt personaliter adimplere. Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat, Teueri prædicti etiam modernis temporibus ad hoc ut vi et insidiis regnum prælatum invadere, et in desolationem totalem deducere possint, suos cogitatus effundere non desinant, ac propterea ex recessu baronum et nobilium hujusmodi, si ille succederet, exinde opportunitate capta, regnum ipsum, de cujus statu et conditione totali, etiam propter diversos eorum inibi continuo existentes exploratores, notitiam plurimam habere noscuntur, non solum invadere, sed etiam (quod absit) sicut de quibusdam Romanie partibus ab eis in vilipendium Christiani nominis, etiam præsentia occupatis, fecisse videntur, eorum perfidie subijcere et totaliter occupare valerent, in non modicum præjudicium et gravamen reliquarum partium Christianitatis, ac etiam confusionem nominis et religionis Christianæ, pro parte præfatorum gubernatoris, baronum, militum et nobilium exponentium præfatorum nobis fuit humiliter supplicatum, ut ad evitanda tot et tanta pericula, Apostolicam elementiam impendere, necnon in præmissis, statui et indemnitate regni, præfatorum, baronum, militum, nobilium et incolarum præfatorum opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur præmissa omnia et singula pie, debite et paternaliter compensantes, ac etiam attendentes quod regnum prædictum, medianibus virtutibus præfatorum, baronum, militum et nobilium præfatorum aliorumque in illo commorantium, murus fortissimus, nullis aliis fidelium regionibus fore dignoscitur, quodque si ille rumperetur et infidelibus ipsis patens existeret, proculdubio gloria ejusdem Christiani nominis multipliciter pateretur, ac propterea circumspectionem et providentiam præfatorum, gubernatoris, baronum, militum et aliorum nobilium exponentium præfatorum in nobis facta delatione præmissa, condignis in Domino laudibus commendantes, necnon super præmissis, statui, conservationi et indemnitate regni et animarum saluti præfatorum, baronum, militum, nobilium et incolarum prædictorum, quantum nobis ex alto conceditur, salubriter providere volentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, omnibus et singulis regni prædicti præfatis, baronibus, militibus et aliis nobilibus ad arma sumenda ex institutione hujusmodi, ut præmittitur, obligatis eorumque et cujuslibet ipsorum in præsentiarum existentibus, et etiam ut præfertur familiaribus, Apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus et indulgemus, quod singuli eorum, qui vere penitentes et confessi per tres dies continuos vel interpellatos dicti presentis anni usque ad festum Nativitatis ejusdem Domini nostri Jesu Christi proxime futurum duraturi, alteram ex cathedrali Wara-

diensis et collegiata et insigni beate Mariæ loci Albensis Vespriamiensis diocesis Ecclesiis devote personaliter visitaverint, ac in certa inibi ad id tunc depulata capsâ medietatem ejus totius, quod essent verisimiliter exposituri, si de regno ipso ad Urbem prædictam accederent, et in ea per quindecim dierum hujusmodi spatium permanerent, ac exinde ad propria remearent, realiter et cum effectu in pecunia numerata persolverint, plenariam veniam et remissionem peccatorum suorum omnium consequantur et obtineant perinde in omnibus et per omnia, ac si tunc vere penitentes et confessi personaliter ad Urbem accessissent, et S. Petri ac S. Pauli, necnon Lateranensem et S. Mariæ Majoris Ecclesias prædictas per quindecim dies continuos visitassent, proviso quod durante hujusmodi anno, regnum Hungariæ non exeant, nisi causa movendi bellum adversus infideles, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDL, pridie id. Aprilis, Pontif. nostri anno IV ».

7. *Huniades expeditionem in Turcas meditatus.* — Quod ad Joannem Huniadem regni Hungarici administratorem attinet; acceptæ antea in Bulgaria cladis ignominiam Turcico sanguine eluere parabat: sed cum ad nonnullas iniquas pactiones venire computsus esset a Georgio Rasciæ despota, dum ab eo contra fas tenebatur in vinculis, in quæ summa perfidia conjectus fuerat, dum ex clade Warnensi in Pannoniam se fuga recipiebat, Pontifex omnia illa sacramenta vi et metu in constantem virum cadente extorta rescidit, et quælibet alia conventa veluti rationi et aequitati adversantia convulsit. Ex Pontificio Diplomate pauca hæc affero: « Nicolaus, etc. Exhibita nobis nuper pro parte dilecti filii Joannis de Huniad gubernatoris generalis totius regni Hungariæ petitio continebat, quod olim cum ipse ad nonnullas Romanie partes a Teueris perfidissimis etiam tunc occupatas cum magno fidelium exercitu, cujus tunc dux existeret, ad liberandas partes prædictas seu alias ad confusionem Teuerorum eorundem, quos per modica ante tempora consilio, virtute et viribus, concedente Altissimo, diversis vicibus profligaverat, se contulisset, et successive commisso cum eisdem Teueris bello asperrimo, ab illis, permittente Altissimo, idem exercitus profligatus remansisset, ac propterea dux præfatus personam suam eisdem infidelibus formidabilem, etiam ad illorum exterminium conservaret, saglans per quasdam terras, etiam tunc temporali dominio Georgii regni Ruscii despote et Albania domini subjectas, confidens tunc ex illis ad Hungariæ regnum securius, si transitum faceret, pervenire posse, idem despota tunc honorem Christianæ gloriæ parvipendens, ac excommunicationis aliasque sententias, censuras et penas contra similia perpetrantes, per nos ac summos Pontifices prædecessores nostros in die

Cœnæ Domini annis singulis promulgatas non advertens, præfatum gubernatorem tunc captivum tenere, et in captivitatem deducere præsumpsit. Ex quo idem gubernator provide tunc considerans, quod ab hujusmodi captivitate aliter liberari non poterat, cum despota præfato, ad nonnullas conventiones et pacta devenit, inter alia effectualiter continentia, quod præfatus gubernator omnem quam contra despota prædictum ejusque uxorem et filios ex quibusvis causis, etiam rationabilibus, per antea mente et animo conceperat injuriam et sinistram intentionem ». Præcipua pacta hæc fuere, ut nunquam dum exercitum moveret in Turcas per Rasciam iter haberet, civitates, oppida et arces, quæ ad Rasciam spectaverant, restitueret, centum millia aureorum Rascio remitteret, filiumque suum Ladislaum pro contrahenda affinitate ob fidem traderet, quæ Apostolica auctoritate rescissa sunt. « Ipsi plenarie remisit, nec aliquid in eorum damnum sive malum quomodolibet attentaret, quodque, regni Hungariæ salva majestate, illos adversus quoscumque eis adversantes juvaret atque defenderet, nec suum exercitum, quandocumque illum adversus eodem Teucros parare contingeret, per regnum dicti despote transire permetteret, neque illum vel ejus filium quominus personaliter in ipsius despote subsidium veniret, seu exercitum mitteret, aliquantulum prohiberet, civitates quoque ac castra, oppida, possessiones et immobilia bona omnia ipsius despote, ab eodem gubernatore tunc possessa ipsi despote integraliter restitueret; necnon litteras omnes et singulas, quas contra despota ejusque uxorem et filios supra dictos civitatum, castrorum, oppidorum, possessionum et honorum præfatorum, rerum aliarum, necnon quarumvis summarum pecuniarum occasione obligatorias apud se tenebat, penitus cassavit, et viribus totaliter evacuavit, ex eis tamen tam illis, in quibus de matrimonio inter dilectum filium nobilem virum Ladislaum præfati gubernatoris filium, ac quamdam comitis Cilli filiam contrahendo dicitur contineri, quam etiam aliis per bonæ memoriæ Julianum episcopum Sabinensem tunc in partibus illis Apostolicæ Sedis legatum, super nonnullis aliis tunc expressis dudum concessis, duntaxat exceptis, quas in suo robore firmiter remanere debere decrevit, ac demum præmissa omnia et singula, ac quicquid per barones et regnicolas dicti Hungariæ regni, despote, uxori et ejus liberis præfatis promitti contingeret, et alia plura tunc expressa firmiter observare et adimplere, ac contra ea vel eorum aliquod quomodolibet non venire nec facere, neque attentare nec alicujus juramenti, aut alias super præmissis absolutio-nem aliquam petere vel impetrare, aut nonnulla alia tunc expressa facere, super perjuri, fidefragii, duelli succubitus et certis aliis pœnis, nec-

non cum quibusdam submissionibus, obligationibus tunc expressis specialiter et expresse spondit atque promisit, prout in nonnullis dicti gubernatoris desuper confectis ejus sigillo munitis litteris plenius continetur, ac alias ad præmissorum observationem pro adimplenda ipsius despote tunc desuper facta requisitione Ladislaus prædictus, quam sub colore dicti contrahendi matrimonii in obsidem eidem despote datus et assignatus existit. Nonnullique etiam ex regni Hungariæ hujusmodi baronibus, sub diversis fidejussoribus, obligationibus et submissionibus etiam corporalibus per eos desuper præstitis juramentis intervenisse noscuntur. Præterea idem gubernator in die sui recessus de captivitate prædicta, extra alteram fluminis Dambii partem, ac dominia dicti despote, cum nonnullis illius familiaribus associatus tunc existens, timensque ne, si aliter tunc faceret, despota prædictus ira repentina commotus, in mortem dicti Ladislai filii tunc procederet, ac forsitan alias, eidem gubernatori periculum immineret, iterato præmissa omnia et singula, etiam proprio juramento ratificavit atque firmavit.

« Cum itaque, sicut eadem petitio subjungebat, præfatus gubernator ad faciendas promissiones, obligationes, submissiones, ratificationes et juramenta, aliaque præmissa, quamvis eorum aliqua, prout manifestè apparet, alienum factum concernere noscantur, pervim et metum, qui etiam in quemcumque constantem virum cadere poterant, devenisse noscatur, et alias ex restitutione civitatum, castrorum et bonorum præfatorum, si illa eidem despote absque satisfactione centum millium et ultra florenorum, in quibus præfato gubernatori specialiter obligatus existit, fieri deberet, plurimum læsus remaneret, ac etiam, concedente eodem Altissimo, etiam per ipsius despote territoria cum novo exercitu adversus infideles prædictos juxta posse, pro exultatione Christianæ fidei, se denuo conferre proponat, pro parte ipsius gubernatoris nobis fuit humiliter supplicatum, ut suo et dictorum obligatorum baronum statui et indemnitati super præmissis opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur de præmissis omnibus tam ex fide dignorum etiam notabilium plurium relatione, quam etiam ex forma publica, pleniorum notitiam, ac etiam prædictorum ac aliarum super præmissis confectarum litterarum et instrumentorum quorundam tenores ac si de verbo ad verbum inserti forent, necnon baronum obligatorum præfatorum nomina et cognomina presentibus pro expressis habentes, gesta que per despota contra gubernatorem hujusmodi tanquam iniqua, inhumana, irrationabilia et indigna reprobantes, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum an. etc. MCDL, pridie id. Aprilis, Pontificatus nostri anno IV ».

8. *Indictæ inter proceres Pannoniæ induciæ.*

— Turbavere publicam Pannoniæ pacem ac meditatam in Turcas expeditionem retardarunt exortæ inter Joannem Huniadem regni moderatorem ac Joannem Gislram militaris rei præfectum discordiæ, ad quas componendas Casimirus rex cæterique Poloniæ principes, qui, ut scribit Cromerus¹, publicos regni ordinum conventus celebrabant, auctore ac suasore Sbigneo cardinale, oratores misere, a quibus strenue adeo navata est opera, ut pactæ sint induciæ donec ineundi fœderis ratio exquiretetur: de quibus factus certior Pontifex pacandæ Hungariæ percupidus, ne Turcæ ea occasione arrepta Christianam rem prosternerent, eundem Sbigneum amplissimis fretum mandatis legati Apostolici munus in Hungaria gerere imperavit², ac simul Polonos impellere, ut iterum oratores pro concilianda pace legarent.

« Dilecto filio Sbigneo fil. Sancte Priscæ presbytero cardinali Cracoviensi, salutem.

« Intelleximus ex litteris tuis quod in regno Hungariæ non modica perturbacione et bellorum incendiis, æmulo pacis instigante, inter dilectos filios nobiles viros Joannem de Huniat dicti regni gubernatorem et Joannem Gislra, qui se dicit regni capitaneum, nuper exortis, charissimus in Christo filius noster Casimirus rex Poloniæ illustris totumque Poloniæ regnum tuo consilio et exhortacione moti miserunt illuc ad reslinguendum incendia hujusmodi suos oratores et nuntios qui, Dei gratia cooperante, inter partes trenguas ad certum terminum fecerunt, ut interim posset de concordia et pace tractari. Cum autem ab intimis cordis nostri desideremus, ut regnum illud, quod diutius fuit tanquam scutum fidei adversus perfidiam Tencorum, vires suas potius contra hostes fidei convertat, quam seipsum aliqua discordia aut bello conficiat et consumat, et propterea existimantes necessarium esse pro salute Christianorum, ut omnis discordia inter dissidentes auferatur, et ut pax firmetur inter eos ad hoc auctoritate judicantes aplissimam esse circumspectionem tuam, propter ejus singularem providentiam multaque præclara virtutum dona, quibus personam tuam Allissimus insignivit, exhortamur in Domino circumspectionem tuam, eidem nihilominus injungentes, quatenus ob Dei reverentiam et pro bono regni illius ne gladium proprium in sua viscera convertant, velis suadere regi præfato et etiam proceribus et communitatibus regni sui, ut ad componendam hanc pacem iterum destinent suos oratores, ad quod opus perficiendum tua quoque sapientia velit accedere, et ibi auctoritate nostra, et tanquam ad hanc rem missus legatus hanc concordiam et pacem inter partes tractes, componas et conclu-

das, proque ejus votiva conclusionem omnes regni Hungariæ archiepiscopos, episcopos, prælatos et barones tuis suasionibus, ut tibi sua opera assistant, inducas, etc. Datum Romæ anno MCDLXIX, XIII kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno IV». Missus³ etiam fuit in Hungariam alius legatus, nimirum Dionysius fil. S. Cyriaci in Thermis presbyter cardinalis, pro instauranda divini cultus dignitate ac disciplina monastica, quæ inter Benedictinos obsoleverat.

9. *Tartarorum in Poloniæ terras irruptio.* — Cæterum Casimirus Poloniæ rex, quem in sedandis Hungaricis tumultibus operam impendisse vidimus, curas viresque omnes ad propulsandos fidei Christianæ hostes, qui in Polonicum imperium irruerant, vertere compulsus est⁴, cum antea adversus Bogdanum Moldaviæ principem victoriam, sed cruentam, reportasset⁵. De qua irruptione hæc tradit Michovias¹: « Imperator Tartarorum Szadochmach, intelligens nobiles Russiae et Podoliæ Valachico bello occupatos, ex improvise terras præfatas invasit, et usque ad Grodek et ad terminos terræ Belzensis grassatus, homines utriusque sexus cum armentis et pecudibus in magna multitudine abduxit ». Eadem narrat Cromerus; quibus ea consentiunt, quæ in Pontificio Diplomate ex regis Poloniæ relatu continentur: Casimirus enim ob vastitatem illam fœdissimam a Tartaris Russiae et Podoliæ illatam Nicolaum rogavit, ut cum ipse universas regni vires adversus hostes fidei educere meditaretur, Polonos a suscipiendo in Urbem pro lucrandis indulgentiis itinere liberos remittaret, præsertim cum fama increbresceret, Tartaros collecto novo exercitu Poloniam invasuros. Assensit justis regis Casimiri precibus Pontifex⁵, certasque Ecclesias a Polonis expiata rite conscientia, pro indulgentiis comparandis obeundas designavit.

« Ad futuram rei memoriam.

« Sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Casimiri Poloniæ regis illustris nobis nuper exhibita petitio continebat, licet ipse Catholicus ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ devotissimus bono zelo motus, omnibus regni et ducatus magni Lithuaniae, ac dominiorum suorum utriusque sexus Christi fidelibus Urbem et ejus Ecclesias supradictas ad suarum salutem animarum pro remissione antedicta plenarie consequenda personatiter visitandi plenam et gratissimam præbisset voluntatem, his tamen novissimis diebus crudelis Tartarorum barbaries in certis terris regni sui, Podoliæ videlicet et Russiae, tunc ipso remotis in agente, tam inopinatam tanque funestam depopulationem fecit, ut præter infandam et molestam promiscui sexus cædem, præter virginum, matronarum et adoles-

¹ Crom. l. XVII. — ² Lib. XXIX, Ep. cur. p. 9.

³ Lib. VI, p. 35. — ⁴ Michov. l. IV, c. 59, et Crom. l. XVII. — ⁵ Michov. l. IV, c. 58. — ⁶ Sup. c. 59. — ⁷ Lib. IX, p. 17.

centum sine certo numero miserandam direptionem, præter aliam omnium aliorum bonorum nefario latrocinio prædam, et cætera innumera perpetrata mala, nihil incolume relictum sit quod ferro aut igni devastari posset. Cum autem, sicut eadem petilio subijungebat, novus allatus sit rumor de incredibili ipsorum Tartarorum apparatu, et validissimis exercitibus passim jam prope fines regni sui vagantibus, ex quibus non modo dicto regno, quod in faucibus præfatorum Tartarorum et aliorum crucis Christi hostium tanquam murus positum Christianitatis scutum esse censeatur, sed etiam ipsi universe Christianitati maximum afferri posset detrimentum, ad non mediocrem nominis et religionis Christianæ confusionem, ideo pro parte dicti regis asserentis se pro ipsa fide Catholica contra dictorum Tartarorum perfidiam velle ad omnipotentis Dei laudem, et ipsius fidei Catholicæ exaltationem omnes regni sui vires exponere, nobis fuit humiliter supplicatum, ut præfati Christi fideles in dicto regno permanere, et majori cum fervore præfatis Tartaris resistere valeant, ad tot et tanta pericula evitanda, Apostolicam clementiam impendere, necnon in præmissis statui et indemnitati præfati regni providere de benignitate Apostolica dignaremur ».

« Nos igitur præmissa omnia et singula, pie, debite et paterna charitate pensantes, ac etiam attendentes quod regnum prædictum, mediantibus virtutibus dicti regis, aliorumque in illo commorantium murus fortissimus multis aliis fidelium regionibus fore dignoscitur, quodque si ille rumperetur, et infidelibus ipsis patret aditus, proculdubio gloria ejusdem Christiani nominis in magno periculo versaretur, ac propterea circumspeditionem dicti regis, condignis in Domino laudibus commendantes, et pium propositum suum, cum Dei causa agatur, coadjuvare volentes, necnon super præmissis statui et indemnitati regni præfati, et animarum salutem in eodem regno consistentium providere cupientes, ut omnibus proficiat ad salutem, et Christi fideles defensionem hujusmodi pro totius Christianitatis utilitate, eo ferventius prosequantur, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, dicti quoque regis supplicationibus inclinati, universis et singulis archiepiscopis, episcopis, abbatibus et prioribus, aliisque presbyteris et clericis ejuscumque gradus, status seu præeminentiæ existant tam sæcularibus quam regularibus, ac nobilibus palatinis, castellanis, proceribus cæterisque omnibus utriusque sexus regni Potoniæ, magni ducatus Lithuanie et provinciarum prædictarum Gnesnensis et Leopoliensis, aut Cracoviensis, vel Wilnensis Ecclesiam per tres dies continuos vel interpolatos devote visitaverint, ac in certa ad id, in qualibet Ecclesiarum prædictarum de-

putanda capsula medietatem ejus totius, quod essent verisimiliter expensuri, si de regno ipso ad prædictam Urbem accederent, ac in ea per quindecim dierum hujusmodi spatium permanerent, et exinde ad propria remearent, realiter et cum effectu in pecunia numerata persolverint, plenariam veniam ac remissionem peccatorum suorum omnium consequantur, et obtineant perinde in omnibus, et per omnia ac si vere penitentes et confessi personaliter ad Urbem accessissent, et sanctorum Petri et Pauli, necnon Lateranensis sanctæque Mariæ Majoris Ecclesias per quindecim dies continuos personaliter visitassent, auctoritate Apostolica tenore præsentium de specialis dono gratiæ indulgemus, etc. Datum Romæ apud sanctum Petrum anno, etc. MCDL, VII id. Decembris, Pontificatus nostri anno IV ». Non inanem fuisse imminentis Tartarica irruptionis terrorem conceptum a Casimiro dicitur inferius.

10. *Ad sedendas discordias in Germania missus Nicolaus Cusanus cardinalis, optime suo munere functus.* — Non caruit bellico strepitu ea tempestate Germania, ubi Fridericus et Guillelmus fratres duces Saxonie acriter inter se certabant: sed hoc ipso anno ad concordiam sunt feliciter adducti, ut testatur Æneas Sylvius¹, qui rem gestam accurate describit. At si in Saxonia belli fragor quievit, in aliis tamen partibus magno terrore auditus est. Jam ante Eugenii tempore maxima discordia inter ducem Clivensem et archiepiscopum Coloniensem concitata erat, quæ etiam plures viros principes implicuerat bello: ad quod sedandum Nicolaus antequam sacra donaretur purpura fuerat adhibitus, sed ejus studia diligentiamque dissentientium animorum pertinacia eluserat: adepto vero Pontificatu non destitit priora pacis urgere consilia, legato² extremo hoc anno in Germaniam Nicolao S. Petri ad Vincula presbytero cardinale amplissima fæto auctoritate, quem etiam ad reintegrandam collapsam in pluribus Ecclesiis ac monasteriis disciplinam incumbere jussit³.

Describit magni Chronici Belgici⁴ auctor quanta cum pietatis pompa exceptus a Germanis fuerit proximo anno: « Eodem, inquit, anno, (nempe MCDL), reverendissimus in Christo pater dominus Nicolaus de Cusa fit. S. Petri ad Vincula presbyter cardinalis per Alamaniam legatus, ad sue legationis terminos ab Urbe descendens ab omnibus terræ illius principibus, prælatis et magistratibus cum copiosa equitum multitudine et ab universo clero et populo, religiosus et sæcularibus cum vexillis et crucibus catervatim obviam ei occurrentibus, et cum magna gloria psallentiumque tripudio. Advenisti desiderabilis, quem exspectabamus in tenebris, inter se

¹ Æneas Sylvius hist. de Europ. c. 32. — ² Lib. x. p. 217. —

³ Lib. vii. p. 17. — ⁴ Magnum Chron. Belgic. hoc an.

conciuentium, ipse super mulum suum cum exiguo Romano comitatu humiliter insidens, cum multis aliis de vicinis civitatibus, per quas transierat et ad quas ibat, cruce argentea a domino Apostolico sibi data cum suo stipite deargentato semper procedente, ad Ecclesiam processionaliter deductus ibidem cum hymno *Te Deum laudamus* devote fuit susceptus ».

Addit idem auctor Wyndesemii¹ monasterii canonicus regularis Jubilei anni indulgentias Nicolaum proposuisse Germanis, qui stipem in pios usus in ipsa Germania convertendam contulissent, de quarum virtute in Concilio (1) Magdeburgensi hæc illum prædicasse refert: « Ipse, inquit, in Synodo provinciali, nobis audientibus, Magdeburgi per ipsum celebrata, dicebat: Sedes Apostolica sub verbis, *a peccato et a culpa*, indulgentias nunquam dare consuevit, sed bene omnium peccatorum remissionem, et adiecit: Si quis pro uno simplici peccato mortali septennem ageret pœnitentiam juxta canonum decreta in forma per Bartholomæum descripta, et pro duplici peccato mortali, ut est adulterium et similia, quatuordecim annis juxta præmissa pœniteret, nullam tunc post hanc vitam subituum pœnam; si autem prædictam non ageret pœnitentiam, quod tunc in presenti vita non perficeret, id postmodum in Purgatorio usque ad ultimum quadrantem debere persolvi: quia vero multis obnoxius criminibus talem pro peccatis mortalibus agere pœnitentiam vix possit, idcirco dicebat dari indulgentias, ut vel sic de thesauro Ecclesiæ suppleat quod pro digna satisfactione sibi sentit deesse. Valde ergo est utile homini Christiano tales indulgentias promereri libenter, quibus purgata anima post vitam hanc mortalem possit sine macula veluti divinæ gloriæ in cælo presentari.

« Et autem omnem clerum et devotum populum suæ legalionis aptum redderet ad hujusmodi indulgentias promerendas, certos confessores in civitatibus constituit, qui sine omni

pecunia auctoritate Sedis Apostolicæ etiam in casibus reservatis confitentes absolvent, dicens non esse absolutos nec Jubilei gratiam promereri, qui suis confessoribus contra mandatum quicquam dare præsumerent, quibus tamen in suo discessu plenam laboris mercedem ex præmissis cistis, in quas nempe fidelium elemosynæ congestæ fuerant, dari mandavit ».

Integritatis laude excelluisse eundem legatum, manus a muneribus preliosis continuisse, plurimum Ecclesiarum corruptelas sustulisse, tum monasticam disciplinam in pristinum splendorem revocasse, tradit idem auctor: « Ipse etiam, inquit, ab omni munere manus suas puras servavit, quod laici terræ magnates et alii divites copiose offerebant, esculentis et poculentis sine quibus vita præsens transigi non potest) dumtaxat exceptis, quod idem ab aliis, quia justifiarius erat, fieri desideravit. Pater iste reverendissimus plures abusus diversarum Ecclesiarum et etiam Christi fidelium in diversis locis repertos novis mandatis extirpans et eradicans, ad antiqua sanctæ Ecclesiæ jura eas renovari et observari in scriptis mandavit. Monasteria quoque diversorum Ordinum utriusque sexus a regulari tramite miserabiliter satis prolapsa, ad primarias suas institutiones et regulæ observantiam per se et suos commissarios revocari studuit et reformavit ». Et infra: « Declaravit autem idem dominus cardinalis, non esse necessarium in confessione repelere quæ quisque in bono existens proposito semel rite fuit confessus. Interrogatus, an liceat religioso sine licentia Romam pergere pro Jubileo impetrando juxta tenorem et mandatum Bullarum Apostolicarum, respondit dominum Apostolicum papam Nicolaum V vivæ vocis oraculo divisisse: Melior est obedientia, quam indulgentia ». Peragratis Austria, Saxonia et Thuringia, Westphalia ad Rhenanas provincias flexit, ac demum in Gelrensi ducatu Ruremundæ populos ad anteactæ vitæ crimina expianda commovit.

II. Subjungit prædictus magni Chronici Belgici scriptor, liberasse cardinalem ipsum

¹ Pag. 381.

(1) Magdeburgense illud Concilium provinciale sub Nicolao Cusano A. S. L. cujus ex magno Chronico Belgii meminit hic annalista, a Labbe et Veneto ejusdem editore prætermisum, ad MCDLII transferendum esse censeo. Heineccius enim in antiquitat. Goslarensibus, pag. 398, anno illo sub Paschate Magdeburgum venisse Nicolaum Cusanum Apostolicæ Sedis legatum affirmat, addens multa ab illo ad cleri reformationem apprime utilia sancita fuisse, tum et veritas fidelium peregrinationes ad oppidum Saxonie Wilzuacæ, ubi veteri religione sanguis Christi Jesu colebatur, qua de re sibi plaudit scriptor Heterodoxus ratus hoc telo sacras fidelium peregrinationes configi, sed quo ductus spiritu legatus peregrinationes illas sustulerit discimus ex Cornelio Zatlhoff, qui Leodi monachum tunc agens, Chronicon ad annum usque MCDLXI perductum scribebat, vulgatum a P. Marlene Vet. Monum. to. V. Notat ille legatum de veritate sanguinis illius sedulo inquirentem comperisse, veterem illum *et miraculosum* sanguinem præ velustate jam evanuisse, ejusque custodes, ne quæstus et lucrum simul evanesceret, novum alium et profanum sanguinem substituisse, eoque religionis ludibrio rudioribus imposuisse. Hæc ergo suppressiendæ religionis justa causa fuit.

Postquam hæc scripseram, incidi in Chronicon Matthiæ Doringii Minoritæ, quod sub titulo continuationis Chronici Theodoricæ Engulsi vulgavit Menkenius Ber. German. to. III. Scriptor hic utrumque Concilii a Nicolao de Casa A. S. L. celebrat, Magdeburgense scilicet et Moguntini A. MCDLI meminit. Primo vero habitum Magdeburgense affirmat, in quo recepta fuisse tradit: Kuse decreta reformatoria cleri, religiosorum et Judaorum ». Dein legatum successisse Moguntiam assertit « et facta sunt ibi statuta provincialia per prælatos provincie illius doctos, quæ cardinalis dictus (Cusanus) confirmavit, et sunt in parte similia his, quæ in Magdeburg edita fuerunt, utrumque satis contra Mendicantes, sed teste conscientia satis rationabiliter ». Magdeburgense igitur Concilium Moguntinum processit: cum vero Moguntinum anno MCDLI coactum fuerit, ut ex Actis ejus a Lunig Spielleg. Eccles. continuat, in vulgatis relatisque in collectione Veneto-Labbeana to. XIX, col. 113 discimus, recta hinc consecutione deducitur anno forte eidem Magdeburgense consignandum esse, Quare corrigendus forte est Heineccius, qui anno MCDLII hæc assignat.

ex dæmonis servitute infelicem mulierculam, quæ vi diabolica in hastiludiis palmam viris fortissimis præripere erat solita: necnon Dionysii Carthusiani opera plurimum usum, refert ejusdem Dionysii Vitæ auctor¹: « Quo tempore, inquit, in Ruremunda fuit quædam mulier, Se-bula nomine, quæ cum diabolo fœdus inierat, pactum fecerat cum morte sempiterna. Hanc diabolus per Asiam, per Africam perque Europam assidue circumferabat, et ad solennes ludos eam exhibens in duellis, in hastiludiis, in torneamentis, stupente mundo, faciebat ubique victricem. Dejiebat crebro mulier armatos pugnatores et, vincente in se diabolo, cum spoliis victoriam reportabat. Hæc tandem, inspirante Deo et cor ejus illustrante, resiliit ab amentia et compuncta nimium diabolo abrenuntians, ad arma pœnitentiæ tota virtute confugit. Hanc reverendissimus dominus Nicolaus de Cusa cardinalis et legatus de latere, cum in iis partibus esset, dolentem et sibi confitentem a zabuli pacto et a suis criminibus potenter absolvit, gravem, uti dignum erat, pœnitentiam ei imponens. Stupebant omnes qui antea feminam noverant mutationem in ea dexteræ Excelsi.

« Ille cardinalis Dionysium ob sua scripta miratus ex monasterio secum abstraxit ut suo contubernio frueretur, hinc etiam rector domus Sophiæ juxta Buseum ducum est institutus. Solebat itaque Dionysius hac libertate donatus sæpenumero Ruremundæ suos fratres invisere, ut hanc etiam, de qua diximus mulierem, quam equidem adeo visitabat, ut eam in pœnitentia confortaret, et sacris roboraret sententiis Scripturarum. Diabolus autem, etsi esset a muliere abjuratus, eam tamen dimittere noluit, ut ejus fieret improbus agitator qui antea fuerat auxiliator. Veniebat igitur multoties ad eam vel futurorum aliquid prænuntians, vel præpediens a studio pietatis, et quia execrabatur Dionysium cum veniret invisere mulierem, præcurrebat dicens: Ecce balbus ille et potator vini venit te invisere; erat quippe Dionysius impeditoris linguæ, et interdum propter nimium in studiis et pijs exercitiis laborem vino utebatur, quæ invidus dæmon ad calumniam trahens, ut eum hominibus exosum redderet, balbum eum ac vini potatorem nominabat ».

12. *Idem cardinalis legationem obit in Bohemia contra Hussitas.* — Impositum etiam est Nicolao Cusano cardinali munus legationis gerendæ in Bohemia, in qua Hussitæ victores, duce Georgio Podgiebratio, post captam Pragam Catholicos insectabantur. De qua data ipsi provincia exstat hoc Apostolicum Diploma²:

« Dilecto filio Nicolao tit. S. Petri ad Vincula

presbytero cardinali, Apostolicæ Sedis legato, salutem.

« Cum ad partes Alamanniæ pro nonnullis nostris et Romanæ Ecclesiæ arduis negotiis legatum nostrum de latere destinemus, nos considerantes, quod tua sapientia in nostris et dicta Ecclesiæ negotiis magnis et arduis plurimum comprobata, erit in reductione Bohemorum et ad reformanda illius regni loca multum fructuosa, tibi ad regnum Bohemiæ accedenti, et in eo auctoritate nostra omnia et singula, prout in certis per nos tibi datis instructionibus continetur, agendi, tractandi, paciscendi et componendi, quæ pro illorum reductione, incremento fidei, nostro et Sedis Apostolicæ honore, ac ordinis Ecclesiastici exaltatione et bono regimine Christicolarum in eo residentium, ac animarum ipsorum salute videris expedire, ac in eodem, dum ibidem præsens fueris, legati de latere officio fungendi et exercendi perinde ac si ad illud legatus destinatus esses, plenam et liberam concedimus auctoritate Apostolica facultatem. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDL, IV kal. Januarii an. iv ». Agitatum de pace hoc anno inter Georgium hæreticorum signiferum ac proceres Catholicos concilianda, refert Coelæus¹, cumque Pragæ increbuisse incerta fama, redintegratam esse, Rokyzanam et alios sacerdotes Hussitas admodum consternatos plurima mœroris signa, prætermittis solemnibus supplicationibus, quæ in eos dies recurrebant, exhibuisse; at eum postea comperissent, spem fœderis sublatam, extulisse animos, atque ad lætitiæ pompam celebres supplicationes alieno tempore indixisse.

13. *In Bosna Manichæi Turcas evocant in Catholicos.* — Inficiebant ea tempestate Bosnam Cathari sive Manichæi; ad quos ab impietate ad fidem pelliciendos desudabat Nicolai jussu Constantiensis episcopus², legati Apostolici munere auctus: obduruerant autem adeo in perfidia hæretici, ut eum eos ex Phariensis episcopi consilio, ut vidimus, armis edomandos promulgata sacra expeditione censuisset, Manichæi, vocatis in auxilium Turcis, periculosum bellum adversus Stephanum Thomam Bosnæ regem concitarent. Quo vero Stephanus feliciter illud conficeret, Nicolaus omnes sub ejus signis adversus Manichæos Turcasque merentes amplissimam noxarum veniam concessit³:

« Stephanothomæ regi Bosnæ illustri.

« Debita ex charitate recensentes, quod tu in bello, quod contra Teucros et hæreticos Manichæos, pro tua defensione geris ad reprimentum illorum sævitiam, et aliorum Christi nominis hostium in partibus illis plurimos labores ac sumptus subire dignosceris, et propterea per-

¹ Petrus Dorland. in Vit. Dionysii Carthusiani. — ² Lib. X, p. 147.

¹ Coelæ. hist. Huss. l. X, hoc an. — ² Lib. XXVIII, p. 38. — ³ Ibid. p. 59.

sonam tuam de thesauro sacrosanctae Romanae et universalis Ecclesiae et pretiosi sanguinis Domini nostri Jesu Christi et Apostolorum et martyrum ditare, et spiritualium gratiarum muneribus confovere cupientes, ut omnibus proficiat ad salutem et defensionem hujusmodi eo ferventius prosequaris, quo exinde majoris retributionis merita te et ipsas personas speraveris adepturos, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, tibi ac eisdem personis, tam clericis quam laicis, vere penitentibus et confessis qui in tuo exercitu fuerint pro hujusmodi defensione et hostium illius debellatione, plenam omnium peccatorum remissionem concedimus per praesentes pariter et indulgemus. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDL, id. Junii, Pontificatus nostri anno IV ».

14. *Chaldaei in Cypro in veteres errores lapsi: equites Hierosolymitani ad disciplinam revocati.* — Eodem asserendae religionis studio incensus Nicolaus papa ad continendos in Ecclesiae Romanae gremio eos, qui schisma abjecerant, cum accepisset nonnullos ex Chaldaeis in Cypro commorantibus, quos vidimus Eugenio Pontifice in Lateranensi Concilio, Romanae Ecclesiae se conjunxisse, ad veteres iterum errores deficere, Nicosiensi archiepiscopo dedit mandata ¹, ut eos moneret officii, obfirmatosque in pervicacia a fidelium communione depelleret.

« Venerabili fratri archiepiscopo Nicosiensi.

« Ut bonum unionis dudum inter se sacrosanctam Romanam Ecclesiam ex una, ac dilectos filios, qui Chaldaei nuncupantur, ex altera partibus, dudum in insula Cyprae contractae, eo longiores successus ac majora habeant incrementa, quo in partibus Cyprae fuerint qui majore subnixi auctoritate diligentius intendant ut a personis praefatis unio ipsa, ut praemittitur, contracta fidelius ac diligentius observetur, fraternitati tuae, quae praefatae dictae unioni non parvam operam et diligentiam, ut accepimus, imposuit, omnes et singulas personas ex praefatis Chaldaeis, quae datae in reprobum sensum ab unione hujusmodi vel ejus articulis resilire praesumpserint, monendi et requirendi, ut ad eos reversi unionem ipsam, ut decet, amplectantur, et si id facere neglexerint, excommunicandi et anathematizandi, ac excommunicatos et anathematizatos denunciandi et declarandi plenam et liberam Apostolica auctoritate tenore praesentium damus et concedimus facultatem et potestatem : Dat. Romae apud S. Petrum anno MCDL, Pontificatus nostri anno IV ». Adducta erat his temporibus in grave discrimen Cyprus, ne Turcus Candelori princeps barbarus, qui classem adornabat, funestam illi cladem inferret, ad

quam avertendam Joannes Lasticus equestris Ordinis Rhodii magister Cyprae regi maritima submisit auxilia ², ac Bernardum Villamarinum Alfonsi regis Aragonum classis praefectum adduxit, ut Cyprum fueretur, quo animadverso, Barbarus ab invadenda Cypro abstinuit, pacemque, interprete magistri Rhodii nepote, cum rege Cyprae pepigit.

Praetermittendum hic non videtur Pontificem, ut religiosam disciplinam in Hierosolymitanorum equitum Ordinem in pristinum splendorem revocaret, subjectas leges hoc anno condidisse ³ :

« Ad futuram rei memoriam.

« Cupientes ut sacra religio S. Joannis Hierosolymitani, quae ab ejus institutione felici semper emicuit, et cum celeri gloria totum fuit nominata per orbem, in statu et honore continuo crescat, ac illius fratres in sanctimonia et honestate vivant, maxime cum id, quod ab eis male agitur, ab aliis facilius trabatur in exemplum ; haec irrefragabili, et usque ad generale capitulum, per dilectos filios magistrum hospitalis S. Joannis Hierosolymitani et conventum Rhodi celebrandum duratura constitutione, auctoritate Apostolica, motu proprio, et ex certa scientia sancimus et ordinamus, quod idem magister, vel ejus locumtenens, aut manescallus vel unus ipsorum, facta descriptione fratrum omnium in conventu Rhodi residentium, semel in mense et saepius, si placuerit eis, clausis omnibus portis tam colachi, quam relligardii, infra Tertiam et Vesperas horis alternatis, publicam convocent assembleam, in qua magister et caeteri, ad quos licentiam fratribus dare pertinet, depouant quibus et quo tempore licentiam dederint : demum audientibus cunctis, nomina omnium legantur in publicum, et circumstantes audito proprio nomine, alta et intelligibili voce dicant : Adsum. Si quis autem abierit non licentiatum per factam relationem antedictorum antianitatem unius anni, quibus servierit illico perdat, atque illum alii in honoribus et utilitatibus Ordinis antecedant : soldeam illius anni non habeat, ac panis et aquae cibo diebus septem reficiatur. Similiter assembleam praedicti, aut unus ipsorum tempore noctis, id est, inter clausuram et aperturam portarum, hora eis benevisa convocare teneantur, et servare ordinem supradictum in recensendis nominibus singulorum : si quis autem praesens repertus non fuerit, totius temporis quo servivit antianitatem perdat, et diebus quadraginta erratum in pane et aqua deploret. Anodo etiam in antea nulli omnino fratrum omni praesentium et futurorum liceat alias vestes breves quam nigras, et ad genua usque longas induere, et contrafactores vestes perdant illico pauperibus cro-

¹ Lib. XXVII, p. 332.

² Bosius hist. equit. Jerosol. l. VI. — ³ Lib. IX, Bull. sec. p. 98.

gandas. Hujus rei executores existant magistri, locumtenens, manescallus, drapperius et cæteri bajulivi, ac priores, coram quibus dictas vestes portari contigerit. Similiter in vestibus longis, nullis coloribus de cætero fratribus uti permittitur nisi tantum nigris, blaveis, pagonaziis et grisiis obscuris, et ipsæ vestes terræ contiguae sint et undique clausæ, nisi ante et post, quantum equitandi necessitas postularit.

« Serici etiam usus, præterquam nigri tollatur. Similiter et camloti nisi bajulivis, prioribus et præceptoribus vel antianis annorum quindecim, de cætero interdiciuntur, si contrarium a quopiam fiat, vestes pauperibus applicentur. Item quod nulli omnino fratrum conventualium per civitatem equitare, nisi cum bajulivo, aut priore, aut præceptore, vel antiano annorum decem de cætero liceat, et horis dumtaxat ante campanam prandii, et sero post Vesperas usque ad campanam Dominicæ Orationis, contrafactores soldeam perdant, et si iterato conciderit in legem, carceribus claudatur, et diebus in eis quindecim pane et aqua cibus huiusmodi erratum. Simili quoque pœna afficiatur quicumque iret pedester per civitatem extra plateam commercii, nisi ad aliquod necessarium et laudabile opus jussus, præsumpserit. Etiam nulli fratrum dicti conventus liceat extra albergas ordinariis horis prandii ac cœnæ, nisi aliquando cum licentia etiam bajulivi, vel sui locumtenentis comedere: prioribus vero ac præceptoribus in eorum cameris continuo cum sociis fratribus, videlicet priori cum quinque, et præceptori cum duobus tantum comedere liceat; contrafactores tabulam soldeamque perdant. Clamydes rotundæ ab usu fratrum, nisi bajulivorum, priorum et præceptorum, vel infirmorum de facto tollantur, et illi quidem si a prædictis deferatur, quatuor digitis genua excedant. Cæteri autem clamydibus qui nuncupantur, ad lectum utantur; qui contrafecerint, clamydem perdant pauperibus, ut præmittitur, erogandam. Nulli ergo, etc. Datum Assisii anno, etc. MCDL, III non. Octobris an. iv ».

15. *Fœdus initum inter Rhodios et Amuratem, qui in obsidione Crojæ moritur.* — Percussit hoc anno Rhodiorum equitum magister cum Amurate Turcarum imperatore fœdus, promulgatumque est Rhodi, ut si qua Turcica mancipia Rhodum vel ad alia Rhodiorum dilionis loca devehentur, libertatem recuperarent, et cum universis opibus quo vellent abire libere permitterentur: præterea vetiti Rhodii cum iis, qui piraticam faciebant adversus Turcas, commercium ullum habere. At damnavit Pontifex eas pactiones, tum alias ab eodem Rhodiorum magistro cum Ægypti et Babylonis sultano confectas: cum enim Rhodii, iis obstricti fœderibus barbaris prohibuissent ne classis Alonsi Aragonum regis, quæ feliciter in Oriente Christiani

nomini hostes expugnabat, spolia illis detracta Rhodi distraheret, Nicolaus Joanni e Lastico equitum magistro imperavit¹, ut, soluto quocumque fœdere cum impiis pacto, Aragoniam classem humaniter portu exciperet, ac partas de quibuscumque Barbaris exuvias Rhodiis divendere permitteret.

Inter quæ Amurates, pactis cum Rhodiis induciis, occasionem ex Hungariæ turbis aucupatus, in Epirum vires Turcicas effudit², nec defecit animis Scanderbegus; Crojam enim Macedoniae metropolim egregie militum crucisignatorum præsidio firmavit, cui Veneti clam nonnulla subsidia misere, cum pacem cum Amurate, non comprehenso Scanderbego, confecissent. Positis ad Crojam castris Turcicis, ex infecti aeris massis jussit Amurates tormenta bellica conflare, quorum quatuor saxa sexcentarum librarum pondus torquebant, variisque impressionibus hostilibus obsessos fatigavit. In quo bello Christianorum, qui Turcis parebant, miseranda sors erat: nam in primis ordinibus impellebantur ad necem, ac si repulsi pedem retorquerent, a Mahomete cædebantur, ut deplorat Martinus Barletius tantæ calamitatis aliquando spectator, tum subdit:

« Christiani hi ex majore parte sunt Ottomanis subjecti, quorum ingentem multitudinem ad omnes expeditiones ducere solent Barbari inermem ferre, cum non satis eis fidant. Hi omnia pæne onera castrorum subeunt aquandi, lignandi, valla, aggeres aliæque munimenta construendi. Tempore vero pugnandi, si in campis et aperta fortuna dimicetur, hæc primum objicitur materia cædendi hosti, quæ adversariorum distrahat simul et exhauriat vires. Si urbium oppugnatio agatur, hæc instrumentorum vehicula sunt, hæc ad implendas corporibus suis fossas materia electa, ac pontes velut cæteris faciendos, quare si segnius aliquid exequantur, crudeliores crebro dominos patiuntur quam hostes, occasio ea potius fortasse quam causa, et ab odio ipso naturali omnis depromitur sævitia. Vidi multa hujuscemodi ipse cum ad patriam defendendam infelicia arma tenerem, cujus memoria sicut nunc mirifice recreor, ita recensere sine lachrymis non possum. Audiebamus stantes pro munimentis miserabiles illorum querelas et supplices deprecantium voces, ut mitius cum eis ageremus, dum non consilio, non voluntate propria, sed severissimo imperio tyranni hostilia se facere dicerent corpora, se tantum invictissima signa infesta in nos trahere, animos gerere amicissimos, utpote quibus idem Deus, eadem sacra, vota eadem, licet non iidem principes Christiani ex vitio suaque ipsorum calamitate essent a nostris, quamvis male tunc in ea fortuna ratio alienijus haberi posset, mul-

¹ Lib. VIII, p. 177. — ² Martin. Barlet. l. VI.

tis tamen quantum in tali furore potuit, parsum. Prohi dolor! libet exclamare hoc loco, paulumque digredi. Vident hæc et audiunt tandem Christiani principes, neque tam gravis servitus sociorum, tam fœda vincula vocesque mœstissimæ, quibus montes jam, maria camposque omnes per tot ætates implerunt, quempiam movent; fluit undique noster cruor, defecimus paulatim, neque sentimus. Incidimus in ea tempora, volente Deo, vel potius ita agentibus nobis, ut vilior jam apud Turcas Christianorum quam jumentorum sanguis habeatur, futurumque sit, si hæc pestis invalescat, ut triginta ex nobis vix uno obolo liceant hostes, quod in captivitate illa Jerosolymitana de Judæis scriptores referunt. Verum enimvero nihil est quod timeamus amplius; jam ad summum turpitudinis devenit, neque nos ad duriora perferenda apli sumus, neque hostium crudelitas ipsa magis ingeniosa esse potest.

Irrumpere per mœnium ruinas in Crojam tentavit Amurates, atque suos in carnificinam impulit; nam cædes potius quam certamen cum iis fuit: « Octo amplius hominum millia », inquit auctor, « amissa: oppidanis modico sanguine ea victoria stetit ». Ex cujus ignominie dolore et bellicis laboribus ac senio in morbum incidit Amurates, ac sub Crojæ mœnibus crudelem animam efflavit, conquestus sub ignobilis castelli mœnibus et oculis pudendi hostis partas de Hungaris et Grecis victorias se labeffectasse: atque ita Crojæ obsidio soluta est. Refert Phrantzes¹ tyranni Amuratis obitum in annum sequentem (1), eumque apoplexiam ex nimio vino contraxisse tradit, verum ex litteris Francisci Philelphi² ad Francorum regem datis ineunte proximo anno ejus obitus famam increbuisse in Occidente constat. Ipsum in conviviis jaclare consuevisse S. Petri Basilicam in stabulum et popinam se conversurum, narrat idem Philelphus³ in litteris quas ad Wladislaum regem Hungariæ scripsit. Tantæ fuit sævitie in Christianum nomen, ut scribat Calchondylas⁴, illum instituto in patris honorem sacrificio sexcentos Christianos immolasse, ac Valachos, qui in ultimo cum Huniade prælio ad illum transfugerant, contrucidasse, objecto proditio- nis in Huniadem crimine.

16. *Mahometes Amurati succedit in imperio.*

— Successit ei in imperio Mahometis II, qui ne annulos pateretur, carnificinam et crudelitatem in Christianos adhibendam a fraterna cæde aspiciatus est, ut narrat Franciscus Philelphus⁵ in litteris aliquot post annos ad Christophorum Maurum Venetorum ducem datis, sic inquit: « Quid est minus hominis quam hominem nulla lege, nullo bonitatis, nullo æquitatis jure e medio tollere? At quot magnos excellentesque viros interemit prodigiosissimus Mahometus, alios ut eorum se uxoribus commiseret, alios propter opes, alios ob aliam libidinem? Sed quid plura ipse commemorem? Uno exemplo contenti simus, quo ad utiliora quedam magisque necessaria nostra se oratio conferat. Erat impio Mahometo, quo die Amuratus pater excessit e vivis, frater nomine Thursunes mensem agens infantie decimum octavum, hunc, ne pater solus sepeliretur, continuo jubet occidi; quid enim Mahometi moribus magis contrarium humanitate, clementia, charitate? Num igitur mens, num voluntas, num studium illi obstare queat ejus sceleri et furori, cui nullus prorsus ab Deo terror impendat? Vix pater animam efflarat, cursim, relicta omni celebrandi funeris cura, petit aedes, ubi a nutrice infans alebatur ingressus, perinde atque exanimatus, quarit infantem, inventum in emis, et sibi risu velut blandientem violenta manu abripit ad proximum parietem intliciturus. Quam facinoris immanitatem conspicatus Moses, atrocissimo tyranno et charissimus et æqualis, orat, obsecrat, obtestatur ne fraterno sanguine suas manus inquinet. Vix exorat ea tamen lege ac jussu, ut ipse continuo infantem interimat. Paret Moses moxque infantem, et presente et immotis oculis aspiciente videnteque Mahometo, multa vi aquæ obrutum suffocat. O latronem crudeliorem omni tigride! O totius sceleris impietatisque officinam, si et fratri et infanti, si et iis omnibus, quos habere charissimos debet, vim Mahometus atque manum infert, qualis sit sperandus in alienos? Verum mihi illud videre videor inesse boni in uno Mahometo, quod de se omnibus præbet exemplum, amicitiam tyrannorum æque habendam esse periculosam atque inimicitiam.

« Ecce infelix mater extincti Thursunis horribilitate sceleris audita accurrit, illico jacentem hunc infantem manibus tollit, complet ululatus et fleibus omnia, et quoniam vite mor-

¹ Phrantz. l. III. c. 1. — ² Philelph. l. VIII. — ³ Philelph. l. VI. Ep. 1. — ⁴ Calchond. de reb. Tur. l. VII.

⁵ Philel. l. XVI. Ep. 1.

(1) Amuratis obitus integro anno citius in Annalibus consignatur. Non enim hoc anno, at potius sequenti Februario mense obiit, ut ex Annalibus Turcicis a Lenneloxio editis notat Galvisius ad annum sequentem. Id pariter confirmatur ex Phranza, scriptore eorum temporum aequali, qui lib. III. cap. 2 obiisse Amuratem scribit anno GRÆGORII VIGINTI, qui Christi est, non quidem VI. DLIV., ut typographico sphalmate legitur in textu Phranza: edit Venet. sed MDLII. Idem pariter conitur ex Epistola illa Philelphi, quam annalista hic indicat. Cum enim obitum illum anno sequenti mense Martio primum in Italia innotuisse auctor ille scribit, profecto liquet eodem ipso anno Februario mense Amuratem decessisse. Neque enim rei hujus famam integro anno retardatam, quin debuerit in Italiam, jure suspicari mur. Que cum ita sint, errat Santus in Vita Ducum Venetorum, qui anno MDLI. Amuratis obitum consignat, sicut et in eundem errorem impingit Balife chronologus Turca, qui cum anno Ægira MDCLIV. qui nostro MDL jungitur, obitum illum componit.

tem in tanto luctu meroreque præferbat, ausa est ingredi ad tyrannum. In cuius conspectu ut venit multis cum singullibus: Illic est, inquit, frater tuus ille Thursunes. O Amyra, (hoc enim regem nomine appellant) quem tibi moriens pater tantis cum lachrymis commendavit, quæ dicens mulier deficit nimio dolore percussa, fereque exanima concidit. Profuit mulieri præcipua Mahometi lætitia, quod ob nobilis ac triumphalis funeris magnitudinem, ut erat hilaris ac gestiens, tantisper sui est oblitus ingenii, donec scelus scelere cumulare. Jubet mulierem attolli, simulatis eam verbis fucalisque leniens, cum diceret, quod factum esset, aliter habere non posse; quam ob rem æquo animo necessitalem ferre oportere: nec enim ipsam ignorare esse Ottomanorum principum consuetudinem, ut cæteris interfectis unus semper relinquatur in regem; nam ut neque plures sunt dii, neque plures debere admitti reges. Haque ut bono animo sit hortatur; nam ei se pro filio semper fore: erat enim huic mulieri privignus Mahometus natus matre et Albana et serva, hæc vero et genere erat Turca et Amurati uxor, additque, si quid vellet audacter ut peteret, nihil eum se passurum petutum ab ea frustra posset judicari. At mulier, ut ardebat ira, ut erat animo ad ultionem incenso atque inflammato, quam sceleris penam a tyranno ipso non poterat, expetit a ministro, ait enim: Da igitur mihi ad vindicandam injuriam tui sanguinis facinorosum istum impium Mosem, quo sit omnibus exemplo nefandum neminem diu posse suo scelere exultare. At ille qui, ut est natura immitti ac fera, facile flectitur ad cruorem, obsequitur mulieri, eique amicum et familiarem vinctum post terga manibus atque pedibus catenatum dedendum quamprimum imperat. Quem efferata mulier ut accepit, cultellulo, qui ei pendebat zona, pectus miseri hominis, frustra domini opem atque auxilium qui coram aderat implorantis, ad eum usque transfigit, nihiloque cunctata latus dexterum eadem furoris immanitate aperit, jecur abscissum eruit, datque canibus discerpendum: si quis accurate velit diligenterque inquirere universam Mahometi vitam, hoc unum absolute justitiæ munus inveniet, quod se in amicissimum Mosem gratissimum præstiterit cuius opera factum esset, ut in Thursunem fratrem levioere usus impietate videretur; nam qua uti possit pietate, qui Deum esse non pulet, Christianam fidem oppugnat? Mahometum illum pseudopphetam sui similem fuisse dicit, vel se illum tanto inferiorem, quod et Cyrenæus fuerit servus, et fur et latro, et a majoribus suis cum inhonestissimo in faciem vulnere turpiter fugatus ex Perside, prophetas omnes atque patriarchas ridiculo ducit, habetque pro nugis, Gentilium deliramenta laudat, quorum disciplinas ignorat, censetque pro nihilo. Libenter au-

dit, quæ de Alexandro Macedonum rege litterarum Monumentis mandata sunt, sed ea probat et sequitur, quæ furorem aliquem et libidinem præ se ferunt». Aspirasse illum ad Alexandri gloriam, excisis duobus imperiis et pluribus regnis, suo loco dicitur.

17. *Insula Castrirubei Aragonio permissa, obstantibus equitibus Hierosolymitanis.* — Exhibuit nonnulla de suscipiendo in Mahometanos bello signa Alfonsus Aragonum et utriusque Siciliae rex, cum animadvertisset proximam Rhodo insulam, cui Castrirubei nomen erat, ditioni Hierosolymitanorum equitum ab infidelibus aliquot ante annos eversa arce in solitudinem redactam, accommodo tamen portu præditam esse, flagitavit a Pontifice, ut ejusdem insulae jus ac dominatum in ipsam transferret, pollicitus arma adversus Christi hostes versurum; cujus petitis assensit Nicolaus, cum ea ratione rem Christianam amplificare putaret. Portum illaque tunc inutilem, et desertam insulam, quam occupare Barbari poterant, atque ex ea Cyprum ac Rhodum infestare, attribuit Alfonso regi, atque a ditione equitum Rhodiorum divulsit dato Diplomate¹, quo arcem a Barbaris solo æquatam, ut dixi, refici permisit:

« Ad futuram rei memoriam.

« Inter innumeras et multiplices curas, quibus continuo pro rerum et negotiorum varietate premimur, illam libenter amplectimur, per quam nostræ provisionis auxilio et suffragiis Christianum nomen et fides orthodoxa nostris præcipue temporibus defendatur, crescat et augmentum suscipiat, ac pro hujusmodi defensione militantes, honorem, gloriam et commoda consequantur. Cum illaque nuper fide dignorum relatione perceperimus, juxta insulam Rhodi esse aliam parvam insulam, incolis et habitatoribus penitus viduatam, in qua quoddam oppidum, quondam Castrumrubeum nuncupatum, ad hospitale S. Joannis Hierosolymitani pertinens, cujus ædificia, turres et structurae per Teucros et Saracenos aliosque Christiani nominis hostes diruta et solo æquata sunt, nec spem ullam esse, quod hospitale prædictum illorum reparationi intendere possit, imo periculum maximum imminere ne Teuceri et Saraceni, qui totam illam oram maritimam singulis annis, modo classe, modo copiis pedestribus, hostiliter discurrunt, dictam insulam occupent et castrum ipsum readificent, quod propter loci et situs opportunitatem, maxima damna circumvicinis locis Christianorum, et maxime Rhodiis inferre posset; e contra vero, si dictum castrum per aliquem potentissimum principem Christianum readificaretur et muniretur, magna exinde præsidia Christianis adversus perfidos crucis Christi inimicos parari possent; nam cum eadem in-

¹ Lib. VIII. p. 102.

sula ortum in mari habeat, classis Christianorum tuto se ibi recipere posset, et insula ipsa populo et habitatoribus fecundaretur, eam ob rem nos potentiam, existimationem et devotionem charissimi in Christo filii nostri Alphonsi Aragonum regis illustris considerantes, ac attendentes pium ejus propositum et desiderium, nedum ad insulam Rhodi et regnum Cypri, verum ad alias circumvicinas regiones Christianas conservandas, et a miserrima oppressione ac crudelissima vexatione infidelium liberandas, qui pro infensissimo odio et nefandissima cupiditate, qua flagrant ad nomen Christianum exterminandum, singulis annis, ut audivimus, multa millia Christianorum capiunt, quod cum lacrymis et ingenti animi dolore referimus miseris eorum animas demoniis fraudulenter prostituere conentur; cupientes quantum cum Deo possumus, hanc Barbarorum rabiem in Christianos comprimere, ac animadvertentes, quod rex Aragonum potentissimam classem parat, et omnes vires suas exercere velle se obtulit ad infringendam Teucrorum et Saracenorum superbiam, modo dominium ipsius insulae et castrum ei concederemus, praedictis omnibus matura deliberatione pensatis, eidem regi concedimus ut dictum castrum reaedificare, et insulam hominibus et habitatoribus fecundare, ipsumque castrum et insulam tanquam dominius, libere et licite possidere possit, quamdiu suae celsitudini videbitur et placebit, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis ac statutis, stabilimentis, consuetudinibus, usibus ac naturis dicti hospitalis, quibus omnibus, etiamsi de illis, ac eorum totis tenoribus specialis et expressa mentio habenda foret, hae vice dumtaxat specialiter derogamus. Nulli ergo, etc. Dat. Assisii anno, etc. MCDL, pridie non. Octobris, Pontificatus nostri anno IV ».

Instructus hoc Diplomate Apostolico Bernardus Villamarinus Aragoniae classis praefectus, arcem in dicta insula excitare¹ cepit: quae res adeo Rhodios equites eorumque magistrum Joannem e Lastico perculit, ut sive tuendi juris sui studio, sive livore perfusi, sive potentiam Alfonsi, a quo opprimi possent, verili, Pontificio decreto repugnarit, missoque Petro Carolo edixerint Villamarino, ut cepto desisteret, tum ad injiciendas moras provocarint ad Pontificem, vel ad Concilium Oecumenicum, vel ad imperatorem, ac veluerint insulanos Aragonios in arce condenda juvare: ac ne ipsis objiceretur insulam arce nudatam in potestatem infidelium redigi posse, instaurandae muniendaeque in ea insula arcis consilium susceperunt, de quibus pluribus Bosius². Porro Nicolaum non aliquo impulsu odio fuisse in Rhodios ad eorum jura opprimenda, sed pio pietatis studio incitatum

id decrevisse, ostendunt nonnulla ejus Diplomata, quibus subsidia Rhodiis equitibus submitienda constituit, ad quod ob bella quibus intestati a Barbaris fuerant, se permotum ait: « Dum, inquit, palernae considerationis indagine perscrutamur onerosa et periculosa dispendia, quae in partibus transmarinis vos in personis et bonis a Saracenis Christiani nominis inimicis, praesertim modernis temporibus, quibus dicti Saraceni ut hostes perfidi cum magna armatorum classe vestram insulam Rhodi crudeliter invaserunt, terra marique gravius solito pertulistis, etc. »

18. *Subsidia Aragonio pro classe adversus infideles sustentanda concessa; instituta Academia Barcinonensis.* — Quod attinet ad Alfonsum regem Aragonum, qui in Rhodio Cypriove mari classem ad cohibendos Turcas sustentabat, Pontifex ob effusos sumptus, quos in eam faciebat, illum aliquibus beneficiis affecit; nam et decumas ipsi erogandas imperavit¹, dissentientemque ea de causa clerum a Joanne fil. S. Laurentii presbytero cardinale redigi in concordiam curavit; archiepiscopatus Montis-Regalis² sede vacua vefigalia defunctique archiepiscopi opes, tum etiam mediam partem auri ex erogaturis stipem pro lucrandis indulgentiis redigendi attribuit³ his de causis: « Singularem, inquit, quem ad expugnandum Turcas, ac subsidium contra eos praestandum, geris devotionis affectum attenta meditatione pensantes, necnon grandia, quae nobis et Romanae Ecclesiae impendisti, obsequia animadversione debita recensentes, spemque gerentes indubiam, quod eo Sedi Apostolica te praestabis devotiorem, quo te noveris amplius illius ubertate fovendi, etc. »

Coorta in Urbe pestilentia, mutavit Pontifex caeli statum, ab eaque magna anni parte abfuit, seque in varia loca contulit. Cum vero ob crebras hujusmodi locorum mutationes Alfonsus rex equum album recurrente die Apostolis Petro et Paulo sacro offerendum, argumentum accepti Apostolica liberalitate Neapolitani regni non dedisset, Pontifex ne qua propterea violati sacramenti labes Alfonso objiceretur, illius equi donationem ad festum aliud S. Petri proximum extraxit.

« Aragonum et utriusque Siciliae regi illustri, salutem, etc. »

« Cum pro feudo et in recognitionem regni Siciliae citerioris singulis annis in festo beatorum Petri et Pauli de mense Junii equum unum album, parafrenum nuncupatum, Romano Pontifici pro tempore existenti solvere et consignari facere teneris, et hujusmodi equum annis singulis post assumptionem nostram usque in praesentem diem diligenter consignari feceris, licet non semper in die praefato festivitatis, nos consi-

¹ Bosius hist. l. vi. — ² Ibid.

³ Lib. XI. p. 493. — ² Lib. VII. p. 169. — ¹ Ibid. p. 413.

derantes dictam equi in ipsa die consignationem non negligentia nec repententia tua, sed propter discursus nostros, quos huc et illuc, peste compellente, fecimus ab Urbe Roma discedendo, fuisse retardatam, ac volentes statui tuo super præmissis opportune providere, serenitatem tuam a præfato censu annuo ac consignatione equi hujusmodi usque ad festum præfatum proxime secuturum auctoritate Apostolica præsentium tenore absolvimus et etiam liberamus, ac absolutum et liberum fore decernimus, volentes etiam et auctoritate præfata celsitudini tuarum serie concedentes, quod ex consideratione equi hujusmodi dicta die non facta, nullum tibi in concessione præfati regni auctoritate Apostolica concessa præjudicium resultet seu quomodolibet valeat resultari, sed dicta concessione uti valeas et gaudere perinde in omnibus et per omnia ac si præfati equi consignatio et receptio die statuta facta fuisset, absolventes te ab omni transgressione juramenti, quam forsassis præmissorum occasione incurrisses, et in pristinum statum ac ad famam et honores reponentes, etc. Datum Fabriani Cameriniensis diocesis anno MCDLIII non. Septembris, Pontificatus nostri anno IV ». Neque illud hoc loco prætereundum est, Pontificem Alfonsi regis precibus adductum Barenone Academiam constituisse, omnibusque prærogativis, quibus Tolosana poliebatur, ornasse, exarato hoc Diplomate¹ :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum, sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Alfonsi regis Aragonum illustris, ad dilectorum filiorum consiliariorum civitatis Barchinonensis nuper fuit expositum coram nobis, ipsi, non solum ad utilitatem et prosperitatem reipublicæ ac incolarum, civitatum et terrarum ipsi regi subditarum, sed etiam aliarum partium vicinarum, laudabiliter intendentes, in præfata civitate tanquam loco insigni, et ad hoc accommodo et idoneo, in quo aeris viget temperies, victualium ubertas cæterarumque ad usum hominum pertinentium copia reperitur, desiderant per Sedem Apostolicam fieri et ordinari studium generale in theologia, jure canonico et civili, artibus, medicina ac in qualibet alia licita facultate, ut ibidem fides Catholica dilatetur, erudiantur simplices, æquitas servetur, iudicii vigeat ratio, illuminentur mentes, et intellectus hominum illustrentur, nos præmissa et eximiam fidei et devotionis sinceritatem, quam ipsi rex et consilarii ad nos et Romanam Ecclesiam gerere comprobantur, attente considerantes, ferventi desiderio inducimur, et quod civitas prædicta scientiarum ornetur muneribus, ita ut viros producat consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, et diversarum facultatum dignitatibus eruditos,

sitique ibi scientiarum fons irriguus de cujus plenitudine hauriant universi, litterarum cupientes imbui documentis.

« Illis igitur omnibus diligenti examinatione pensatis, et etiam quia præfati rex et consilarii studium ipsum ac scholares, doctores et audientes ibidem privilegiis et prærogativarum honoribus fulcire intendunt, non solum ad ipsius civitatis, sed etiam habitatorum et incolarum circumjacentium commodum atque profectum paternis affectibus excitati, ac præfati regis et consiliariorum in hac parte devotis supplicationibus inclinati, ad laudem omnipotentis Dei et fidei propagationem, in eadem civitate studium generale ad instar studii Tolosani cum omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, immunitatibus, exemptionibus, indulgiis, præeminentiis, indulgentiis, gratiis, honoribus, dignitatibus et officiis, præfato studio Tolosano ac doctoribus, scholaribus et audientibus inibi per Sedem Apostolicam, vel alias quomodolibet concessis et concedendis, auctoritate Apostolica erigimus, ac statuimus et ordinamus, ut ibidem de cætero, studium generale perpetuis futuris temporibus vigeat, in quo in theologia, jure canonico et civili, artibus et medicina, ac qualibet alia licita facultate legatur, quodque legentes, studentes, audientes, docentes et gradum assumentes, ac causa studii ibidem commorantes, præmissis omnibus et singulis privilegiis, exemptionibus, immunitatibus, libertatibus, indulgiis, præeminentiis, honoribus, dignitatibus, indulgentiis, gratiis et officiis per Sedem Apostolicam, vel alias quomodolibet concessis, et in antea forsitan concedendis, quibus magistri baccalarii, studentes ac gradum assumentes in præfato studio Tolosano utuntur et gaudent, seu uti et gaudere possunt, vel in posterum forsitan poterunt, uti et gaudere possint et valeant in omnibus et per omnia, perinde ac si privilegia, exemptiones, immunitates, libertates, indulta, præeminentiæ, gratiæ, honores, dignitates et officia prædicta, quorum omnium et singulorum tenores de verbo ad verbum præsentibus haberi volumus pro expressis, specialiter, specificè et expresse per Sedem eandem vel alias studio Barchinonensi, ac ibidem audientibus, studentibus, docentibus et commorantibus concessa fuissent. Datum Assisii anno, etc. MCDLIII, pridie kal. Octobris anno IV ». Decoratum pariter a Pontifice est¹ Bisuntinum gymnasium, in quo liberales tantummodo artes docerentur, permissumque archiepiscopo vel ejus vicario, ut doctrinæ laurea discentes donare possent.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Ad laudem divini nominis et fidei Catholice propagationem, auctoritate Apostolica, generale studium in artibus liberalibus dumtaxat,

¹ Lib. VIII, p. 178.

¹ Lib. VII, an. 4. Bullar. secr. p. 130.

in civitate Bisuntina presentium tenore erigimus, statuentes et ordinantes, quod inibi de cetero perpetuis futuris temporibus, studium in huiusmodi artibus vigeat generale, quodque legentes et studentes ibidem, omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, honoribus, exemptionibus et immunitatibus concessis magistris, doctoribus et studentibus in aliis studiis generalibus gaudeant et utantur, ac illi qui magistrii gradum in eisdem artibus petierint, per doctores seu magistros artium predictarum, archiepiscopo Bisuntino pro tempore existenti, ac etiam Bisuntina Ecclesia pastoris solatio destituta, vicario, seu officiali in spiritualibus dilectorum filiorum capitulis Bisuntini presententur. Qui quidem archiepiscopus, vicarius, seu officialis, aliis doctoribus et magistris in artibus ibidem tunc legentibus convocatis, promovendos eosdem in iis quae ad magistrii, seu doctoratus honorem quomodolibet requiruntur, per se vel alium juxta morem seu consuetudinem in talibus in aliis generalibus studiis observari solitos, examinare studeat diligenter, eisque si ad hoc sufficientes et idonei reperti fuerint huiusmodi doctoratus, seu magistrii gradum et honorem impendat. Illi vero qui in eodem studio Bisuntino in artibus examinati et approbati fuerint, ac gradum et honorem huiusmodi obtinuerint, ex tunc absque aliis examinatione et approbatione deinceps regendi, legendi et docendi, tam in dicta civitate, quam aliis quibuscumque studiis, in quibus regere et docere voluerint, plenam et liberam habeant facultatem, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDL, kal. Maii, Pontificatus nostri anno IV ».

49. *Gradensis patriarchatus translatus Venetias: duæ Genuensibus Rosæ aureæ munere ornatus.* — Translatus est hoc anno a Nicolao V Venetias Gradensis patriarchatus, quam dignitatem primus ornavit B. Laurentius Justinianus, de quo ejus nepos Bernardus Justinianus¹ in ipsius Vita hæc refert: « Gradensi patriarcha mortuo, patriarchatum a Grado nobili quondam urbe transtulit scilicet Nicolaus V, Venetias, idque nec cognita, nec postulata senatus nostri voluntate, quippe qui non minus hominem quam civitatem eo facto exornare vellet. Allata res haud salis senatui placebat, verenti ne spiritualis et Ecclesiastica dignitas aucta opibus et auctoritate, veteres quas cum superioribus episcopis discordias habuerant, renovaret, beatissimi tamen patris mansuetudo diremit facile dubitationem; adiit enim continuo ducem et collegium, sese dixit abhinc duodeviginti annis invitum episcopum factum, et a quiete sua in hos turbines sæculares injectum, desiderare nunc quietem, et minui magis pondus præsulatus quam augeri, sibi esse in animo hoc oneris,

quibuscumque posset modis deprecari, instipsum dux, ad quem civitatis suæ dignitas pertineret, forte sentiret aliud, pro cuius honore, quoniam ita de se merita civitas esset, nullum laborem recusare deberet. Movit omnium lacrymas sanctissimi patris mixta charitati humilitas. Dux, qui rem hanc ægerrime ante tulerat, et ab Eugenio tentatam semper impugnaverat, statim ex sua totiusque collegii sententia enixe eum rogare cepit, ut libenti animo id muneris susceperet. Sic quod invidiosum fuerat in dignitate, ex mansuetissimis sancti viri moribus gratissimum factum est ».

Claruit Laurentius prophetiæ dono, quod pluribus exemplis in ejus Vita¹ demonstratur; ac demones ex obsessis corporibus sacro imperio abegit. Hoc vero mirum, dum patriarchatum gerebat, contigisse refert ejus nepos: « Sacra quaedam virgo erat magnæ sanctitatis, per multos annos abstinentia, vigiliis, orationibus steterat ante Dominum. Accidit autem ut solemnitate corporis Christi neque sorores aliæ, neque ipsa communicare divinis mysteriis possent, et cum ægre ferrent et illa in primis sanctissima mulier, oratum Laurentium mittunt, quia prope esset monasterium, ut si gratiam communicandi eo die habere non possent, ipse saltem dignaretur, dum celebraret, pro ancillis suis orare. Promittit Laurentius; eum autem celebraret ad populum post elevatum sacramentum factus extra seipsum est, detulitque eum spiritus ad illam mulierem in cella clausam et contemplationi vacantem, quæ forte tunc miro quodam desiderio communicandi teneretur, et sacra illi mysteria communicavit, sive in corpore seu extra corpus, Deus scit. Ab oculis quidem totius populi non discessit, donec ad se ipsum reversus ab illo pietatis officio reliquum missæ peregit. Cum autem virgo illa quod acciderat sacerdoti nuntiasset, sacerdos patriarchæ, jussit ille, ut gratias omnipotenti Deo agerent, non sibi, et ut nunquam, donec viveret, manifestarent ».

Postremo addimus Pontificem, hoc anno incunte, sacro Rosæ aureæ munere ornasse² Ludovicum ducem Genuensium, concepta spe illum Romanæ Ecclesiæ futurum præsidio, eamque singulari observantia prosecuturum.

« Dilecto filio nobili viro Ludovico de Campofregoso, Januensium duci, salutem, etc.

« Consueverunt Romani Pontifices prædecessores nostri Quadragesimæ tempore, illo die, quo cantatur: *Lætare Jerusalem*; alicui adstanti principi, cuius merita erga Pontifices et Romanam Ecclesiam reluceant, Rosam auream largiri, ut et gratitudo Pontificis ostendatur erga benemeritos, et alii excitentur ad emittendum suis operibus, ut eo munere digni esse merito

¹ Bern. Justinian. in ejus Vita c. 8.

² Cop. S. — ³ Lib. VI, p. 719.

videantur. Contingit autem saepius ut mittatur absentibus, quorum aut merita id requirunt, aut spes sit, eos bene gerentium fidelium virtutem et laudem imituros. Haque considerantes tuam singularem in nos et Romanam Ecclesiam fidem et devotionem; ac tenentes a certo quod in singulis tibi possibilibus, te pugilem pro nostro et ipsius Ecclesiae statu et defensione praestabis, magnificentiam tuam elegimus ex multis, cui Rosam praeterita Quadragesimae mitteremus, destinantes illam tibi per dilectum filium nobilem virum Antonium de Ivanis civem Januensem, ut penes te serves eum debito honore tanquam pignus nostrae in te charitatis, et tuae erga nos devotionis. Suscipias igitur munus tibi impensum, quod licet pretio laud maximi ponderandum sit, dignitate tamen et aestimatione nullo pretiosiore antecellit. Datum Romae, etc. MCDL, kal. Januarii anno III. Non diu rempublicam administravit Ludovicus¹ e Campofregoso; cum enim populari gratia se destitutum cerneret, vix completo anno, ea se abdicavit dignitate, quae delata est Thomae e Campofregoso, sed is ob grave senium eam respuit, suasilque ut Petrus similiter e Campofregoso populo gratissimus ad principatum sulveberetur.

20. *Pulsi universa Normannia Angli: obitus cardinalis Arelatensis et Amedei.* — In Gallis hoc anno ad Formignium in Normannia cruentum praelium inter Anglos et Francos decima octava Aprilis die commissum² est, in quo Anglorum quatuor ferme millia caesa fuere, ac deinde reliquae urbes, quas obtinebant Abrincae, Bajocenses, Cadomum, Fallesia, Danfrontum, denique Chereburgi arx omnium ultima in Gallorum imperium, qua vi qua pactione, concesserunt. Ita universa Normannia pulsi Angli unius circiter anni spatio³, quos induciarum tempore simulato cultu ac deformato ore passim atrocina agillasse Monstreletus ait⁴. Pacata Normannia versi in Aquitaniam impetus, subactoque Bergeraco, et aliis nonnullis urbibus, ad Burdegalam penetratum⁵, ac tumultuario certamine Angli profligati⁶: ut vero etiam universa Aquitania Francus potius sit, proximo anno dicitur. Hoc anno Ludovicum Alamannum archiepiscopum Arelatensem fil. S. Caeciliae presbyterum cardinalem, qui ab Eugenio IV cardinalatu exutus fuerat, quod schismatis Basileensis auctor maximus existisset, deinde a Nicolao V pristinis honoribus restitutus e vita cessisse tradunt⁷, atque miraculis post mortem coruscasse affirmant⁸, ut antea retulimus⁹, de quibus etiam post plures annos a Francisco e Claromonte car-

dinale episcopo Tusculano ac legato Avenionensi ad Clementem VII relatum esse aiunt, qui ejus ossa in locum honorificentiore transferri atque in sacellis Ecclesiae Arelatensis veluti beatum coli permisit, exarato Diplomate¹ Pontificio IX Aprilis die anni MXXXVII, Pontificatus anno IV, sub annulo piscatoris consignato. Haque adoranda est divina misericordia, quae exiguo temporis flexu Ludovicum ipsum nefandi et perniciosissimi schismatis auctorem, propagatorem haereseos, qui ex erronea conscientia innumera mala in Dei Ecclesiam invexerat, ac tot annorum cursu in pertinacia obfirmatus profanarat sacramenta, penitentem ac reversum in gremium Ecclesiae, ad sanctitatis culmen brevi evexerit; Aeneas² enim Sylvius de eo honorificentissimis hisce verbis meminit: « In Arelate ad sepulchrum Ludovici cardinalis S. Caeciliae ejus urbis episcopi, quem Basileae in consessu Patrum praesidentem vidimus, magna miraculorum opinio orta est, et invalidorum frequens undique concursus spe sanitatis factus ». Non dispari obitu, relictaque sanctitatis opinione e vivis excessit Amedeus cardinalis Sabiniensis, quem honorem non ab impostorum Lausaneusium caetu, sed a Nicolao V vere acceperat³, eum erroris veniam postulasset hoc anno Januarii mense, et Pontificatus Nicolai anno IV, Christi MCDL datum ostendit, ut Monodus probat⁴, si in eos numeros error non irrepserit. Verum Pingonius⁵ ad sequentem annum ejus mortem refert, imo Wanderburchius ad annum quinquagesimum secundum excurrentis saeculi.

Post abjectos igitur antipapales apices multa pietatis singularis signa explicuit, quippe qui saepe repetebat⁶, nunquam se majoribus beneficiis a Deo cumulatum, quam cum ab ipso depressus fuerat, intellectum humanum opibus atque honoribus veluti nebulis obscurari, ne Deum cognoscat, qui si cognoscatur, eum necessario amari, utque arbor, quo profundiores radices delixerit, eo altiores ramos versus caelum porrigit, ita ad majores quemque virtutes assurgere, quo pia et Christiana demissione magis excelluerit. De eo haec refert Joannes Gobelinus⁷: « Nicolao reconciliatus, quem verum esse Pontificem professus est, cardinalatum ab eo accepit, et legationem quoad viveret cardinalis Sabinensis appellatus, atque ita demum moriens apud Ripaliam sepultus est, felix et sapiens habitus, nisi Pontificatum affectasse in senio fama fuisset ». Imo apertum et perspicuum fuit, ut supra allata demonstrant (1).

Eo defuncto Bolomerius scribarum prin-

¹ Follet, l. X, et Bizar, l. XII. — ² Monstr, vol. 3, hoc an, p. 26, etc. Guaguin, in Car. VII. — ³ Id. Monstr, p. 40. — ⁴ Ibid, p. 40. — ⁵ Ibid. — ⁶ Ibid. — ⁷ Conte, in quarta creatione card. facta a Mart. V. — ⁸ .Eu. Sylv. in Europ. c. 42. in Eu. hist. Saba. ex Guil. Paradin. l. III, c. 32 et alii. — ⁹ An. Chr. 1426, num. 26.

¹ Exst. apud Jac. Sadolet. et ex eo apud Ciaeccon. in secunda creat. card. Mart. V. — ² .Eu. Sylv. hist. Eor. c. 42. — ³ Jannoz. Man. l. II, in Vita Nic. V. — ⁴ Monot. in Amed. Pontifeco. — ⁵ Ping. in arbor. gen. Saba. princip. — ⁶ Sabau. hist. ex Guillet. Par. l. III, c. 41. — ⁷ Gobel. in Comm. Pii II. l. VII.

ceps, consiliorum matesanorum invadenda Basileensium opera Pontificiae dignitatis auctor, qui etiam obniscus admodum fuerat, ne insignia Pontificia poneret, quasi infamiae maculam gravissimam suscepturus esset, ac propterea odia Ludovici filii Amedei in se incenderat, digna impietatis praemia tulisse traditur, addit enim de eo Gobelinus : « Bolomerius, qui nunc erat ex consultoribus acceptandi Pontificatus in judicium raptus, tanquam falsae cujusdam senten-

tiae tuisset auctor, ad necem damnatus est, et ingenti lapide ad collum suspensus, in lacum praecipitatus . . . Proditum fuisse suis opibus, quas in schismate ex divenditis sacerdotiis coegerat, refert Sabaudica historia; ad eas enim cumulandas vir ardens avaritia omnia mala suaserat.

¹ Hist. Sabaudica, Geogr. Eccl. Lib. 6, c. 42.

NICOLAI V ANNUS 5. — CHRISTI 1451.

1. *Mortuo Amurate, Graeci in schismate obdurantur, quos sollivite admonet Nicolaus.* — Increbuit fama in Occidente, principio anni excurrentis saeculi quinquagesimo primo, Indictione quartadecima, liberatum saevissimo hoste Christianum imperium, extincto Amurate Turcarum imperatore ob bellicam peritiam adeo formidato, conceptaque est a pluribus meliorum rerum inanis et fallax spes, ut observat Marinus Barlehius¹ : « Non, inquit, expectatio tum, non laetior nuntius Christianis omnibus esse potuit, respiravit Hungaria, recepit Graecia spiritum, ac laxata velut sibi credidit vincula, omnium animi inani illa spe sunt erecti, dum eam regum mutationem fortunae quoque suae statum expectant innovaturam. Heu! fallaces cogitationes, et miseriora miserorum refugia! Sublatum vidimus Amuratem, defuitne ideo cruentior haeres? » Et quidem Graecos levatos Amuratis metu in schismatis pertinacia magis obduruisse, et patriarcham suum cum Romana Ecclesia sentientem abjecisse, necnon imperatorem Constantinum Dragasem pro asserenda patriarchae dignitate, ut illius imperiis parerent omnes

Graeci, segniorem existisse, ac inanibus verbis non operibus conjunctionem cum Romana Ecclesia confirmasse, constat. Sed non defuit, extincto Amurate, divinae justitiae novus carnifex; a quo flectente triennio excindendam Constantinopolim et Graecorum gentem in miseram servitutem adducendam Nicolaus Pontifex hisce litteris ad Constantinum datis² praenuntiavit: ejus verba tot oracula fuisse atlata Spiritus sancti fusa interpretatus est Gennadius patriarcha Constantinopolitanus, ut videbimus inferius.

« Nicolaus episcopus, etc., charissimo in Christo filio Constantino Romaeorum imperatori illustri, salutem.

« Oratorem tuum nobilem virum Andronicum Brienum Leonardum, quem ad nos serenitas tua misit, gratissime recepimus et lectis litteris tuis ipsum gratius audivimus; nam gratissime et prudentissime omnia sibi a tua serenitate commissa serius explicavit. Intelleximus tum ex verbis suis, tum ex litteris, quas animi tui testes ac desiderii misit ad promulgandum decretum unionis in universali Synodo

¹ Marc. Paul. l. VI.

² EM. n. 5. quae ante theophrasti Romae in. 1430. p. 687.

cum morte commutavit. Certis quo decessit annus ab annalista non prohibetur, cum dies afferat, qui hoc anno, dies sequenti, alios tandem secundo ab hinc anno delinquentem scribunt. Verum in annis sequentibus a quo annus illius censetur, nec sane alium statuit Monodus in suo libro *Amedeus Pacificus* cum delinquentem tradat anno MDLII. Januarii mense, Pontificatus Nicolai anno IV; annus enim iste MDLII. cum anno Nicolai quarto compositus annum exhibet postquam MDLII. sicut autem veteri MDLII. Haec pariter ratione annum supputans Laurentius Bonvicentius Munitensis, qui per hos annos Annales scribebat, vulgatos Romae, Pal. fo. XXI. Amedei obitum anno MDLII. consignat. Hujus viri famam egregie tuetur P. Monodus posita in libro modo indicato, et quamquam auctor est recentior, opus enim primo prodit Taurini anno MDLXXIV, ejus tamen de Amedeo sententiam veteres plures et ceteri scriptores apud Graecum vindicant. MANSI.

Florentina promulgatum. Intelleximus praeterea quibus impediatis, ne hoc tuum desiderium compleretur. Cogitavimus et cum venerabilibus fratribus nostris sanctae Romanae Ecclesiae cardinalibus saepe consultavimus, utrum impedimenta illa tantae retardationis verisimilia esse viderentur, et nisi novitas exaltationis tuae ad imperium moram illam verisimilem effecisset, credidissemus tam per oratorem tuum quam per litteras, magis verbis quam rebus satisfactum iri. Accipe igitur, charissime fili, quae dicturi sumus tanquam ab amantissimo animo, quem vere et libere te alloquentem deputa.

« Nam nos minime versamur in dubio, Joannem Palaeologum tibi in imperio praedecessorem fratrem et germanum tuum, si voluisset pro data sibi a Deo prudentia, hanc rem ad felicem consummationem perducere potuisse: verumtamen cum ille nimis cogitat hanc rem temporali statui suo cooptare, de medio subtractus est. Voluit divina Providentia te successorem suum sibi in imperio subrogare: serenitati nunc tuae providendum est ne rem diutius protrahendo efficiaris consors reatus et poenae. Nescimus si religiose de Christiana religione cogitamus, in regno caelorum locum dari posse iis, qui ab Christiana unitate dissentiunt; nam de facto primario quoddam exordium Christianae religionis est symbolum profiteri, in quo unam, sanctam et Catholicam confitemur Ecclesiam, quae profecto una esse non poterit, nisi unius capiti omnia ejus membra respondeant, quo dirigente et vicem illius aeterni Pontificis obtinente, qui regnat in caelis, necesse est illius mystici corporis membra ad sua ministeria moveantur, ut si recte cogitare velimus, quod duos principatus simili forma viventes, tamen propriis regibus, etiam imperatoribus, servientes unum non esse permittetur imperium; intelleximus enim diversi status imperii inde prodire rationem, quod divisa capita sibi non subordinata, sed quasi de potestate contententia unum esse non patiuntur imperium. Ex quo facillime datur intelligi unam non posse Ecclesiam confici ex iis, qui uni capiti subesse recusant: nec aliquid est, quod ita evidenter vel potest litice imperii arguat unitatem, quam unitas principatus: nec unica forma vel finis unionis diversis principatibus possunt esse communia; unionis autem motor efficiens vel ductor supremus ex necessitate unum arguit principatum, ergo omnis qui unam confitetur Ecclesiam, quae in toto orbe diffusa est, oportet ut unum agnoscat caput totius militantis Ecclesiae, cui parere et obedire teneatur, illum recognoscens etiam Pontificis Jesu Christi Domini nostri vicem tenere in terris, et cui parere necesse sit. Ergo qui vult vere symbolum et unam sanctam Ecclesiam Catholicam profiteri, teneat unum esse caput Ecclesiae militantis, cui obedire necesse

sit: nec unquam in Dei Ecclesia schismata surrexerunt, nisi ex his qui huic capiti subesse noluerunt. Extra Ecclesiam non est salus: qui non fuit in arca Noe diluvio interfuit, et gravius puniuntur schismata, quam alia quaecumque peccata: nam in Core, Dathan et Abiron qui schisma in Dei populo moliti sunt, gravius et severius legimus vindicatum, quam cum iis qui idolatriam commiserunt.

2. « Nunc ergo, serenissime princeps, intue-re statum praesentium temporum, et animadvertente diligenter quo pacto fieri potuit, ut divina Providentia tantam nationem sub uno imperatore tam effusus habente imperium, quae olim abundavit innumerabilibus sanctissimis et doctissimis viris, in praesentiarum ad id miseriae devenire permiserit, ut sit miserrima omnium gentium, quod profecto tam evidens est, quod negari non possit. Intellegimus profecto magnum esse hoc sacrilegi genus quod divinam clementiam in tantam iram indignationemque concitarit. Et quia vehementer angimur Graeciam omnem eo pervenisse, ut fere totam inimicis crucis Christi parere necesse sit, credimus ea, quae dicimus, ita serenitati tuae esse nota, ut notiora fieri non possint, magnum est hoc et valde magnum demeritum, quod divino iudicio tantae nationi, tam praeclearae, tam gloriosae, tam diuturna tamque gravis captivitas injecta sit.

« Ergo aliquando cogitandum est, quenam potuerit esse causa digna horum malorum; propter duo enim maxima peccata gens Hebraea, quae erat populus a Deo electus sibi quae peculiaris, gravi captivitate puniuntur. Primo propter idolatriam a regibus Assyriorum decem tribus in Mediam translate sunt, deinde regem Juda cum duabus residuis tribubus reges Chaldaeorum in Babylonem deduxere, quae usque ad septuaginta annos in captivitate manserunt. Secundo propter sacrilegium, quod in Dei Filium incarnatum commiserunt, cum a principibus Romanis Vespasiano et Tito Ierosolyma subversa est, et omnis regio Judaea in Romanorum ditionem translata est, ita ut nationi illi universi orbis usque in hunc diem exilium concedatur. Credimus Graecos postquam fidem Catholicam suscepere, nec ad idolatriam declinasse, nec in Dei Filium ea piacula commisisse, quibus in Turcarum captivitatem divina ultione pervenerunt. Ergo subest aliud sacrilegii genus quod divina justitia impunitum esse non sinit, diligenter inquirentibus, quantum cordis humani valeat infirmitas intueri, licet intelligere, hanc captivitatem non aliunde profectam, quam rex reatu schismatis, quod auctore Photio, tempore Nicolai Primi, sumpsit exordium, et eo usque inveteratum est, ut usque ad tempora ista pervenerit. Dolenter et anxie ista proferimus, et vellemus aeterno damnare silentio, verum si

operam medicantis expectas, oportet ut vulnus tuum delegas.

« Ecce jam fere quingenti anni transiere, ex quo Sasan princeps et actor omnium peccatorum, et maxime schismatis et divisionis inductor, ab obedientia Romani Pontificis, qui Petri successor est et Jesu Christi Domini nostri vicarius, Constantinopolitanam seduxit Ecclesiam. Infiniti tractatus intervenerunt, plurima sunt celebrata Concilia, innumerabiles legati in hanc rem destinati, ut tam atroxi vulnus in Dei Ecclesia sanaretur. Novissime autem, Deo ita providente, in Ferrariensi et Florentino Concilio Joannes Palaeologus Romanorum imperator cum magna procerum et nobilium comitiva, et Josephus Constantinopolitanus patriarcha cum multa metropolitanorum, episcoporum, abbatum caeterorumque praelatorum numerositate convenientes, una cum Eugenio papa IV praedecessore nostro et venerabilibus S. R. E. cardinalibus et praelatorum Occidentalis Ecclesiae numerosissimo comitatu, ad extirpandum inveteratum schisma omnem operam atque diligentiam tribuere, et tandem, Deo inspirante, est perventum, ut, difficultatibus e medio sublatis decretum hujusmodi unionis concorditer publicaretur.

« Facta sunt ista teste toto orbe terrarum, et decretum unionis hujusmodi et Graecis et Latinis litteris editum cum descriptione manuali eorum qui interfuere, terrarum ubique transmissum, testis est Hispania quatuor Christianis regnis ornata, Castella, Aragonia, Portugallia, Navarra, testis est Britannia Major Anglicorum regis subjecta ditioni, testis Hibernia et Scotia, insulae maximae extra continentem posita, testis Germania numerosissimis populis culta et longissimo terrarum tractu distenta, testis Danorum regio, testis Norwegia, testis Suecia extremi populi ad Aquilonem positi, testis Polonia inclitum regnum, testis Hungaria et Pannonia, testis omnis Gallia ab occiduo mari ad mediterraneum usque distenta, interque Germanos Hispanosque collocata, hac in re Germanis Hispanisque concordat. Ille omnis orbis habet decreti hujusmodi exemplaria, quibus instanter schisma illud inveteratum de medio sublatum est, teste Joanne Palaeologo Romanorum imperatore, teste Josepho patriarcha Constantinopolitano, caeterisque qui de Graecia in Florentina Synodo convenere, quorum subscriptiones per omnia adnotatae sunt. Omittimus commemorare omnem Italiam, quae nulli provinciarum secunda est, et hujus decreti exemplaria per urbes, et ecce jam tot anni transiere, ex quo ista facta sunt, et tamen apud Graecos unionis hujusmodi decretum silentio legitur, nec ulla spes elucet animorum, quid ad hanc unionem amplectendam dispositi esse videantur: dantur quotidie dilationes, et eadem excusationes penitus inducuntur,

ne credant Graeci Romanum Pontificem et omnem Occidentalem Ecclesiam ita enim intelligimus) lumine esse privatos, quod non intelligant quod in hac dilatione responsionum suarum verba perferant. Intelligunt, sed tolerant, inuentes Dominum Jesum Christum aeternum Pontificem, qui siculneam infructuosam arborem usque in tertium annum servari jussit, cum cultor illius propter sterilitatem cuperet amputari.

« Ergo serenitati tuae hoc volumus esse responsum, nos etiam dissimulaturos quousque his litteris a te intelligemus esse responsum, et si saniore usus consilio cum proceribus tuis et populo Constantinopolitano decretum unionis amplectaberis, habebis nos et venerabiles fratres nostros S. R. E. cardinales cum universa Occidentali Ecclesia honori tuo et statui semper intentos: sin autem unionis decretum cum populo suscipere recusaveris, compelles nos ad ea providenda, quibus et saluti vestrae et honori nostro pariter consulatur. Et ut huic rei tale exordium dones, quod certa seculura credamus, volumus ut patriarcham Constantinopolitanum ad sedem suam revoces, faciasque sibi ab omnibus talem et tantam reverentiam et obedientiam exhiberi, quae merito suae pontificali auctoritati debet impendi, ita ut non abjectus sacerdos, sed verus Ecclesiae Constantinopolitanae patriarcha teneatur, nec in spiritualibus sine ejus consensu et auctoritate quisquam, quaecumque praefulgeat dignitate, quidquam attentare praesumat: ipse clericos et ordinet aut ordinari faciat: ipse omnia ministerii pontificalis officia in civitate et dioecesi sibi vindicet, nullusque ordinationibus, quas juxta canonicas sanctiones semper prodire confidimus, contraire praesumat, nomen Romani Pontificis recitetur in dyptichis, et pro ipso nominatim expresse ab universa Graecorum oritur Ecclesia, sicut hi, qui Deo placere et Constantinopolitani patriarchae et imperatores haecenus servavere: si qui vero sunt, qui in decreto unionis nonnulla posita minus intelligant, procures illos ad nos proficisci: satisfaciemus, Deo concedente, eorum dubitationibus, honorabuntur a nobis, et gaudebunt se apud nos non fuisse despectos. Haec sunt, clarissime fili, quae in praesentiarum et litteris tuis et oratori ad nos transmissis responderi posse censemus. Tu pro data tibi sapientia ita rebus consultare contende, ut Deo simul et hominibus officium sapientissimi principis adimplere videaris. Datum Romae apud S. Petrum anno incarnationis Dominicae MCDLI, Vid. Octobris, Pontificatus nostri anno v.

3. *Confutatio a Gennadio Graecorum calumniae: ratiocinia de eversione Graecorum.* — Effluvisse Graecos papam Romanum esse peccatorem, neque illi in iis, quae ad fidem spectant, velle intrare, deplorat Gennadius patriarcha

Constantinopolitanus ¹; tum addit de superioribus Nicolai litteris, ut contentum iis vaticinium ob Græcorum pertinaciam completum fuerit: « Nos, inquit, scimus cum hominem esse, et peccato et probris posse demergi, propterea in iis, quæ ad fidem pertinent, nolimus ei inhærere. Sed a nobis jam antea dictum est, hoc nihil esse, quoniam necesse est nos aliquem sequi pastorem, ille namque ut homo peccat quotidie; si enim una tantum hora esset vita nostra, nec ita sine sordibus esse possemus, sed de propriis peccatis unusquisque pro sese rationem redditurus est, ut saepe jam diximus, satis est nobis si bene pascamur secundum magnum theologiæ doctorem Gregorium. At seditionis et contentionis studiosus, inquit, peccatorem caput esse non probo. Ad quos respondendum quod bene cogitata vestra percipimus, quæ postea inferius retegimus, etsi vos ob ignaviam obumbrare conamini. Nunc autem iis respondebimus, quæ palam dicitis, quoniam ex animi vitio hoc dicilis; non enim vobis cognitum est eum esse peccatorem, neque vobis ejus vitæ ratio satis est comperta, sed impudenter calumniamini et conviciamini illi, qui Petri successor est, et Jesu Christi figuram in terris gerit, nam qui eum peccatorem appellant, iis quæ Judæi afferbant similia afferunt, quoniam illi a nativitate cæcum cernentes videre, invidia torti eum interrogant dicentes ²: *Quis aperuit oculos tuos? Respondit: homo, qui vocatur Christus, is mihi dixit: Lavare in Siloam, et lotus recepi lucem.* At illi ira accensi dicunt: *Da gloriam Deo, quia hic homo peccator est.* Quibus ille, qui nuper cæcus fuerat, respondit: *Si peccator est, nescio, unum scio, quia cæcus cum essem, modo video. In hoc enim mirabile est, quod peccator cum esset, aperuit oculos meos, qui cæcus eram: a sæculo non est auditum, quia quis oculos apererit cæci nati: nisi esset hic a Deo, non poterat facere quiddquam.*

« Possumus igitur hæc ad successorem Dei traducere, qui est sanctus papa, si peccator est, quomodo maledixit vobis, et Græcos excommunicavit Nicolaus I temporibus Photii, et excommunicationi illi non defuit iota unum, sed facti sunt captivi, ut is in excommunicatione dixit in omnes gentes tanquam Judæi, scriptum est enim: Peccatores non audit Deus: si peccator est, quomodo fuit exauditus? At hic quidem sic. Innocentius ante Imne Eudoxiam, ob Chrysostomi exilium excommunicavit, et intremuit ejus sepulchrum, donec revocato excommunicationem remisit, et statim constitit illius tremor sepulchri. Sed quid evenit nostra memoria nunc sub Nicolao V Pontifice maximo? Cum legati a Constantino imperatore, qui vocabatur Dragases, ad eum missi adhuc supersint, qui-

bus litteras dedidit plenas timoris et horroris, ubi aperte cum execratione prophetizat excidium et interneccionem extremam infelicium Græcorum, in quibus post alia multa, cum convicia et probra rescisset, quæ a Græcis quotidie impudenter jalectabantur, mire et hoc dicit: Omnes gentes decretum, quod sancitum est, receperunt, Græci vero neque receperunt, neque spes est eos unquam esse recepturos quæ super concordia et unione decreta sunt; procrastinationes enim procrastinationibus ab eis semper pratextuntur, excusationes et responsiones in singulis.

« Neque vero Græci arbitrentur Romanum Pontificem ita esse mente destitutum, omnemque Occidentalem Ecclesiam, ut non intelligat quæ in singulis dilationibus respondendo nugantur, optime cuncta novimus, sed toleramus in Jesum respicientes sempiternum sacerdotem et Dominum, qui sterilem illam ficum usque ad annum tertium jussit asservari, agricola jam ad excindendam arborem se accingente, quia nullum ferebat fructum. O magnam calamitatem. Anno MCDLI hanc conscripsit Epistolam, et MCDLVI capta est Constantinopolis! Num potestis dicere hæc vera non esse? Minime gentium, cum id sit manifestum, et res ipsa loquatur: Tres, inquit, annos expectabimus si vos forte a schismate et separatione converteritis, et vos vere decreto adjunxeritis secundum Salvatoris de ficu præceptum. Si vero non, excindemini, ne terram otiosam et inutilem reddatis. Hoc miraculorum miraculum maximum, quod (ut in Epistola ipsa scribit Nicolaus papa) Græcorum gens illa magna et formidabilis, sapiens et clara, fortis, terrarum domina ob divinam unionem ita in Barbarorum servitutem abducta sit. Hæc enarranti mihi subit lamentari et deplorare excidium gentis nostræ, quanquam vos non intuemini ».

Prævisa etiam fuerat a Bessarione ¹ Nicæno archiepiscopo eadem clades in Florentino Concilio, ni sentirent cum Latinis universam Græcorum gentem excisum iri, nec pro tuendo errore tantas calamitates adendas videri, ejus verba hortatoria ad Græcos hic repetenda visa sunt: « Non, inquit, fugiant vos quæ necessaria doctorum concordia dicta sunt, nec aliter nos dicere posse, dum Christiani esse, et principia fidei salvare velimus, quodque Patres Occidentales apertissime ex Patre et Filio Spiritum sanctum procedere asseverant, et Filium esse ejus principium prout Pater. Orientales quoque hoc idem dicere partim *ex Patre per Filium*, partim *ex Patre et Filio* et *ex utroque* procedere, et ex Filio esse ipsum dicentes, cumque hæc dicant, Occidentalibus convenire, et eadem non solum sententia, verum etiam verbis dicere tan-

¹ Genual, pro Conc. Florent. c. 5. sect. 11. — ² Jo. IX.

¹ Bessar. in Oral. dogm. habita Florent. c. 9.

quam uno et eodem Spiritu eos illuminante locuti ». Nonnullisque interjectis de inanibus querelis Græcorum omnia scripta corrupta esse, quæ etiam fidei fundamenta everterunt, subdit : « Non eligamus quæ pejora sunt, nec contra nos ipsos sententiam feramus, nolimus nec nos ipsos nec nationem nostram prodere, primo quidem avertentes a veritate, et oculos, ne videant lumen, claudentes, deinde ipsimet propria sponte contra nos ipsos omne genus malorum accumulantes, et multipliciter totam nostram nationem offendentes.

« Quis enim ignorat quæ etiam temporalia ex hac divisione nos secutura sunt, quæ infortunia? Quodque communem hostem et inimicum nobis Turcarum principem robustiorem contra nos ipsos efficiemus? In periculoque sunt ut omnino fere pereant, quicumque ritum nostrum sequuntur Christiani, nomenque Christi illie totaliter deleatur. Et enumerassem et deplorassem omnes particulariis, quæ futurae sunt nationi nostræ calamitates, quæ cunctis nostris hominibus, qui in insulis, qui ubique terrarum, qui Orientem, qui Septentrionem, qui Occidentem inhabitant, nobiscumque in ritu conveniunt, non dico solum quæ ad corporalia resque temporales attinent (non enim tanti essent æstimandæ verum etiam quæ ad animam et integritatem fidei pertinent, cum omnes simpliciter aul major eorum pars, partim sponte, partim vi periclitentur aberrare a fide, relinquere Deum, et erroribus infidelium consentire, Narrassem hæc, inquam, omnia, nisi vos alloquerer, qui omnia melius me nostis.

« Quis enim nescit, quod solum nobis relictum refugium erat Latinorum amicitia, et unio cum eis futura, hac re sperantibus et nos ipsos tueri posse et hostes devincere, quodque hoc solum hostem deterrebat et ejus contra nos furem refrænabat? Quare, si nunc privabimur, quo fugiemus? Quinam nostræ calamitatis finis erit? Quis malorum exitus? Etsi errare quidem Latinos et a veritate avertere deprehendissemus, nec ipse profecto vobis consulissem, eis ita se habentibus, uniri temporalium amissione deteritos nec majoris presentia quam futura, corporum quam animarum liberationem facere hortatus fuisset, imo vero et ipse omnia quæcumque acerba potius sustinuissem, et vobis ut passi fuissetis, consulissem quam cum eis uniri non recte sapientibus. Nunc vero timendum est, et quidem vehementer, ne corporis quoque exitium una cum animi interitu etiam eligamus. Si quidem quæ vera, quæ pia sunt, et nil erroneum Latinis sapientibus quemadmodum Patres eorum et nostri, Occidentalibus videlicet doctoribus ac Orientalibus communibus Patribus eadem et consentanea dicentibus, nos proprio nostro malo absque ulla ratione ab eis dividi vellemus: quod enim ipsi Occidentales Patres

sequuntur, vos quoque dicetis, quod autem illi eadem cum Orientalibus sapiant, hac in oratione breviter et sufficienter probatum est, ita ut omnibus manifestum sit Latinos omnes tum Occidentales tum Orientales Patres sequi, qui communes utriusque doctores et Patres sunt.

Qua igitur ratione a talibus viris dissidimus? Quam excusationem atterre poterimus, cur eis convenire nolimus? Quæ nobis relinquatur apud Deum responsio quare a fratribus divisi fuerimus, quos ut uniret et ad unum ovile redigeret, ipse descendit de caelis, incarnatus et crucifixus est? Quæ nostra defensio erit apud posteros nostros, imo vero apud presentes homines nostros? Nescio enim an aliqua nostra posteritas erit, quæ de tam magna, tam gravi calamitate tot periculis, quæ eis inferimus, non queri possit: non patiamur hæc, Patres optimi, non habeamus hanc sententiam, non ita male nobis consulamus, et nostris nolimus lupi pro pastoribus illis fieri, qui ad nos respiciunt, non eos prodamus hostibus in animarum et corporum simul interitum. Ego enim et sint mihi hæc verba in perpetuum testimonium toti nationi cunctisque Christianis nunquam hujus sententiæ ero, nec unquam prodam corpora, animas, fidem, civitates, Patrum sepulchra, libertatem et omnia simul, quæ omnia invenio secutura schisma et nostram a Latinis absque aliqua ratione divisionem, quænam digna causa est, ob quam tot et tam horrenda eligamus pericula? » Haetenus Bessario.

V. Periclitanti Cypro subvenire nititur Pontifex et Hispania a Saracenis vexata. — Hoc anno Mahometus Turcarum princeps, bello petiturus Joannem Cyprî regem, ingentes copias coegabat, eum Pontifex ea de re certior factus, Occidentales principes ad ferendas Cypro suppetias excitare studuit, amplissimisque indulgentiarum præmiis afficiendos pronuntiavit¹, qui laboranti Cypro auxilio non deessent. Plures sunt eo argumento Apostolicæ litteræ ad Romanorum, Hungariæ, Poloniæ, Suetiæ, Daniae, Norwegiæ, Bohemiæ, Siciliae, Angliæ, Scotiæ reges datæ², Momil³ etiam regem Cyprîum, ut cepta Nicosiæ moenia perficeret, quo iis cincta et munita facilius hostium impetus propulsaret. Tum Ecclesiasticas penas iis irrogavit⁴, qui arma vel commeatus, aliasve merces vetitas in Ægyptum aut quasvis infidelium terras inveherent.

« Ad futuram rei memoriam.

« Inhibemus sub excommunicationis, et anathematis ac maledictionis aeternæ, qua maledicti fuerunt Dathan et Abiron, quos terra vivos absorbit, necnon perpetuæ infamiæ, et ad succedendum in paternis et maternis aliisque bonis, necnon ad testandum de propriis bonis,

¹ Lib. XII, p. 169. — ² Ibid. p. 167, 168, 169, 170. — ³ Ibid. p. 170. — ⁴ Lib. XIII, p. 302.

et ad quoscumque alios actas legitimas exercendum, inhabilitationis, perditionis quoque ac confiscationis navis seu galeae et victualium, ac quorumcumque aliorum inibi bonorum penis, quas ultra alias sententias, censuras, et poenas a jure in tales promulgatas incurrere volumus ipso facto, ac omnibus et singulis cujuscumque status, gradus, ordinis, nobilitatis vel conditionis fuerint, ne etiam praetextu licentiarum sibi per nos vel dictam Sedem seu alias concessarum, quas revocavimus, cassavimus et annullavimus, prohibemus victualia, granum et alia a jure prohibita ad dictas Aegypti, seu quascumque alias infidelium partes transferre, seu transferri facere, aut portare per se vel alium seu alios, directe vel indirecte quoquomodo praesumant, etc. Dal. Romae apud S. Petrum anno, etc. MCCLII, X kal. Januarii, Pontificalus nostri anno V ».

Admittebant majus flagitium in Hispaniis Joannis regis Castellae perduelles, qui Saracenos Granalenses in arma concitarant adversus Christianos maximo religionis et damno et dedecore plura enim oppida; urbesque et municipia deleta a Barbaris fuisse, plurimique Christiani ea occasione ab illis in servitutem abstracti: quamobrem Pontifex archiepiscopis et episcopis Castellae et Legionis dedit¹ mandata, ut in eos, qui fidei hostes excirent, vel sub illorum signis mererent, adhaerente in illorum castra commeatu, armaque vel equos adducerent, anathematis sententiam promulgarent, aliisque penis sacris legibus constitutis mulcerent.

« Universis venerabilibus fratribus archiepiscopis, ac dilectis filiis electis, praelatis ac cathedralium Ecclesiarum canonicis per Castellae et Legionis regna constitutis, salutem, etc.

« Sacrosanctae Romanae Ecclesiae matri et magistrae cunctorum fidelium, cujus regimini, divina disponente clementia, praesidemus, felici statui salubriter providetur, et utilitati reipublicae Christianae consulitur si quorumlibet, praesertim adversus eorum reges et dominos etiam cum injuria fidei Christianae, malignantium reprimatur audacia, debilitentur conatus, et malignitas expugnetur, ne, si forte non resistatur eisdem, crescat eorum temeritas, invalescat praesumptio et perversitas exollatur. Ad nostrum siquidem, charissimo in Christo filio nostro Joanne Castellae et Legionis rege illustri referente, pervenit audilum, quod in ejus regnis ac dominiis nonnulli milites et aliae personae tam Ecclesiasticae, quam saeculares, fidelitatis et obedientiae laxatis habenis, omnium per eos praestitorum juramentorum, suorumque salutis et honoris immemores, plurima contra ipsius regis statum molientes, perfidos Saracenos Chri-

stiani nominis inimicos, qui, pro dolore quamplura oppida, terras, villas et loca destruxerunt, et ex illorum Christianis utriusque sexus incolis et habitatoribus multos interfecerunt, ac plurimos in miserabilem captivitatem abduxerunt, in sui favorem et auxilium advocare, et infra regnorum ac dominiorum ipsius regis limites introducere, necnon etiam contra sanctiones et inhibitiones Apostolicas, ipsis Saracenis regna et dominia praefata hostiliter invadentibus, auxilium, consilium et favorem praestare, ad eos quoque arma, ferrum, equos, victualia et alias res a jure prohibitas deferre, ac ipsis ministrare praesumpserunt, et dictam praesumunt, in eorum animarum periculum, dictae fidei vilipendium, divinae Majestatis offensam, grave regnorum ac dominiorum praedictorum praedictum, perniciosum quoque exemplum et scandalum plurimorum.

« Nos igitur attendentes, quod praemissa, si vera sunt, sub dissimulatione nullatenus praeterenda existent, ne ipsorum impunitas in alios periculosius deriveretur, ac volentes illa tali animadversione punire, quod alii ex hoc territi a simili praesumptione arceantur, discretioni vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatenus vos et quilibet vestrum quoties pro parte dicti regis desuper fueritis requisiti, seu aliquis vestrum fuerit requisitus, omnes et singulos praesumptores praedictos, excommunicationis, suspensionis et interdicti, et in alias sententias, censuras et poenas a jure in tales promulgatas incidisse declarare, illosque excommunicatos ac aliis sententiis, censuris et poenis praefatis illaqueatos esse tandem Dominicis aliisque festivis diebus, in Ecclesiis, dum inibi major populi multitudo convenerit ad divina, nuntiare et ab aliis nuntiari, necnon ab omnibus arctius evitari facere, auctoritate nostra curetis, donec et quousque sic innodati spiritum assumentes consilii sanioris a sententiis, censuris et poenis praedictis a nobis, vel Sede Apostolica, seu illis ex vobis, quos ad id praefatus rex nominandos seu deputandos duxerit, absolutionis beneficium meruerint oblinere. Contradictores, etc.

« Nos enim, ut dicti praesumptores, si de praemissis dolentes, praefato regi reconciliari voluerint, dictum absolutionis beneficium facilius consequi possint, illis ex vobis, quos ad id praefatus rex duxerit nominandos seu deputandos, omnes et singulos, ex praesumptioribus supradictis qui ad obedientiam regis hujusmodi venerint, et de praemissis dolentes a praefatis sententiis se absolvi humiliter petierint, et ad id dicti regis expressus consensus accesserit, a sententiis, censuris et poenis supradictis absolvendi eisque excessus hujusmodi, in quantum publicum interesse concernunt, remittendi, et ad pristinos statum, famam ac honorem restituendi et reponendi, omnemque inhabilitatis et infamiae

¹ Lib. xv. p. 5.

maculam sive notam, præmissorum occasione contractam, ab eis abolendi, et cum illis ex eis qui Ecclesiasticæ personæ fuerint super irregularitate, si qua sententiis, censuris et penis prælati, vel earum aliqua ligati, missas et alia divina officia (non tamen in contemptum clavium celebrando, aut immiscendo se illis, quomodolibet contraxerunt, dispensandi; necnon omnia alia et singula in præmissis, et circa ea necessaria, seu quomodolibet opportuna exequendi et faciendi, plenam et liberam auctoritate Apostolica, tenore præsentium, concedimus facultatem, etc. Datum Romæ apud S. Petrum XII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno v ». Dissoluta est ejusmodi perduellium in Joannem regem conjuratio; ac Toletani inter alios regia imperia acceperunt¹, a censurisque a Nicolao soluti fuerunt. Collocabat Pontifex² Apostolica studia in conciliandis Castellanis, cum ex ea in regem dissensione magna rei Christianæ inferretur clades a Granatensibus, qui in finitimas regiones excurrerant. Deplorat inter alia factam ab ipsis in regnum Murciae irruptionem Pontifex hæc verbis :

« Nicolaus, etc. Sicut charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ et Legionis regis illustri ac dilectorum filiorum habitatorum et incolarum loci de Ciera Carthaginensis diocesis lamentabili conquestione, non sine maxima cordis amaritudine dolenter percepimus, novissime nonnulli perfidi Saraceni, Christiani nominis inimici et spurcissimi Mahumeti sectæ cultores, regni Granatæ Saraceni violenta armataque manu cum copioso armigerorum exercitu dictum locum hostiliter invaserunt, ac in eosdem habitatores et incolas inhumaniter irruentes, ultra centum ex eis atrociter occiderunt, gladios suos eruentos vibrantes et inebriantes Christiano sanguine, et quingentos fere utriusque sexus fideles ab inde ad dictum regnum Granatæ in captivitate crudeliter adduxerunt, ac eorum et singula alia bona in prædam asportaverunt, et tandem ignominias acervando dictum locum ejusque Ecclesias et sanctuaria ignis voragine concremarunt, in gravissimam Christianæ religionis depressionem et jacturam, etc. » Motus in eos commiseratione Pontifex nonnulla indulgentiarum præmia illis proposuit, qui pro redimendis iis fidelibus stipem contulissent. « Dat. Romæ apud S. Petrum anno Dominicæ Incarnationis MCDLI, pridie non. Octobris, Pontificatus nostri anno v ».

3. *Confirmatum decretum pro neophytis, et sanctiones contra Judæos et Saracenos datæ.* — Ad frangendos illos Granatensium impetus, bellumque in eorum terras traducendum decreverat Joannes rex Castellæ, instructo florentissimo exercitu, in Granatæ regnum irrumpere, utque

plures ad sua signa pelliceret, sumptusque bellicos suppeditare posset, elieneral Diploma a Pontifice, ut qui sub ejus signis conscripti forent, vel etiam tres aureos pro militari impensa contulissent, noxarum veniam consequerentur; cum vero de aureorum pretio lis orta esset, Nicolaus illud ducentis marabutinis definiendum pronuntiavit¹.

Neque de Joanne rege silentio transeundum est, ipsum religionis Christianæ propagandæ studio instaurasse legem ab Henrico rege antea latam, ut qui ex quavis secta in Ecclesiæ sinum se recepissent, sine ullo discrimine iisdem prærogativis, quibus veteres Christiani potirentur, illisque ad honores sacros vel profanos aditus pateret. Quam legem Pontifex jam antea collaudatam firmitatque corroboravit² :

« Ad futuram rei memoriam.

« Considerantes ab intimis veritatem fidei Salvatoris nostri Jesu Christi adeo cunctis mortalibus fore necessariam ad salutem, ut sine ea impossibile sit Deo placere, propter quod beatus Petrus Spiritu sancto plenus, principibus et senioribus populi Judeorum loquens de Christo sic inquit : *Hic est lapis reprobatus a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, et non est in aliquo alio salus, neque enim aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*, quodque nullum nobis, qui, licet immeriti, ad sacram ipsius Petri sedem superna fuimus dispositione vocati, accumulatus gaudium, nulla major lætitia occurrere potest, quam cum ambulantes in tenebris et in umbra mortis, profugatis erroribus, sentimus ad fidei nostræ lumen fore conversos, ducimur non immerito, ut sic conversos, non modo paternæ prosequamur charitatis affectu, verum etiam ut illa, quæ in illorum Christi fidelibus, præsertim Catholicis regibus, favorem, pie ac provide statuta et ordinata, eisque concessa fuisse comperimus, illibata persistant et perpetuo observentur, opem et operam impendamus efficaces.

« Cum itaque, sicut nonnullorum fide digna relatione percepimus, olim tam charissimus in Christo filius noster Joannes, quam illius genitor claræ memoriæ Henricus Castellæ et Legionis reges, pie recensentes cum beato Paulo Apostolo, quod in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati fuimus, et omnes in uno Spiritu potati sumus, quodque etiam non sit personarum acceptio apud Deum, sed : *Omnis³, qui credit in illum non confundetur. Non enim est distinctio Judæi et Græci; nam idem Dominus omnium dives est in omnes qui invocant illum. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit*; pro Christianæ religionis ac dictæ fidei incremento provide statuerunt et ordinaverunt, quod in antea perpetuis futuris temporibus

¹ Lib. xv, p. 5, 6 et 23. — ² Lib. xxxiv, p. 53.

¹ Lib. xv, p. 14. — ² Lib. xiv, p. 20. — ³ Rom. x.

bus, de novo ad fidem Christi conversi, de quacumque secta, sive Judæorum vel Saracenorum, aut gentilium originem duxissent, ab antiquis Christianis nutta cum charitate susciperentur et honorarentur, quodque inter ipsos novos seu noviter ad fidem Christi conversos, et antiquos Christianos, in honoribus, dignitatibus et officiis Ecclesiasticis vel sæcularibus suscipiendis et habendis nulla divisio fieret, nullaque differentia haberetur, volentes quod ipsi novi Christiani pro eorum meritis et qualitate virtutum, absque ulla differentia, omnibus et singulis honoribus, privilegiis, dignitatibus et officiis, quibus alii antiqui Christiani in ipsorum regum regnis ac dominiis, uti et gaudere consueverunt, uti et gaudere possent et deberent, prout in dictis statutis et ordinationibus, quorum tenores de verbo ad verbum præsentibus haberi volumus pro insertis, plenius continetur, nos attendentes statuta et ordinationes hujusmodi, non modo divino et humano juri consona et honesta, quinimo pro majori, sic de novo ad fidem conversorum fidei stabilitate, et faciliori aliorum Judæorum ac infidelium ad dictam fidem suscipiendam provocatione, utilia plurimum et necessaria fore, ipsorum regum in præmissis fidei zelum, devotionem et pietatem in Domino plurimum commendantes, auctoritate Apostolica præfata omnia et singula alia per prædictos et quoscumque alios ipsorum regnorum reges sub quibusvis formis et expressionibus verborum, in dictorum ad fidem de novo conversorum favorem edita, facta seu concessa, ordinationes, constitutiones, declarationes et privilegia, quorum omnium et singulorum tenores de verbo ad verbum, etiam præsentibus haberi volumus pro expressis, illa videlicet ex eis, quæ in favorem fidei et Christianæ religionis augmentum processerunt, ea rata habentes et grata, approbamus et confirmamus, præsentis scripti patrociniio communimus, supplemusque omnes defectus, si qui forsân intervenerint in eisdem, decernentes pariter, et mandantes ea omnia et singula per universos et singulos regnorum et dominiorum prædictorum Christi fideles perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari, hujusmodi præsentibus nostras litteras, ut eo facilius ad quorumcumque notitiam deveniant, per universos et singulos verbum Domini in eisdem regnis ac dominiis proponentes, in eorum prædicationibus, si opportunum fuerit, legi, publicari et exponi, ut melius et clarius intelligantur ab omnibus etiam in vulgari, contrariis non obstantibus quibuscumque, Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDLI, III kal. Decembris, Pontificatus nostri anno v ».

Non defuere in Castella, qui sanctissimas hæc sanctiones admittere detrectarent, inter quos Aliani cives erant, quorum Pontifex temeritatem refregit.

Tum ad frændandam Judæorum licentiam Eugenii Diploma, quo concessa ab eo vel a Martino V Judæis privilegia abrogata erant, confirmavit¹, rescissis tamen censuris, ne Christiani iis illaquearentur : denique ne Christianis ipsis ex familiari Judæorum usu aliqua impietatis labe allineretur, hæc sanxit² :

« Ad futuram rei memoriam.

« Ordinamus quod deinceps perpetuis futuris temporibus Christiani cum Judæis et Saracenis comedere aut bibere, seu ipsos ad convivia admittere, vel eis cohabitare, nec cum ipsis balneari, vel ab eis infirmitatis aut debilitatis seu alio quocumque tempore medicinam, seu potiones, seu vulnerum aut cicatricum curationes, seu aliquod medelæ genus accipere non debeant, ac Christiani non permittant Judæos et Saracenos contra Christianos dignitatibus sæcularibus præfici, vel officia publica exercere. Judæi quoque et Saraceni non possint esse arendatores, collectores, conductores, seu locatores fructuum, honorum vel rerum Christianorum, seu eorum computatores, procuratores, oeconomi, negotiorum gestores, negotiatores, mediatores, proxeneta, concordatores, sponsalium vel matrimoniorum tractatores, histriones, seu in domibus et bonis Christianorum aliquod opus exercere vel cum Christianis societatem, officium aut administrationem in aliqua communiione vel arte seu artificio habere, ac nullus Christianus Judæis vel eorum congregationi, seu Saracenis in testamento vel ultima voluntate aliquid relinquere possit vel legare.

« Judæi quoque synagogas novas erigere aut construi facere non audeant, et antiquas dumtaxat, non tamen ampliores vel pretiosiores solito reficere valeant, et in Lamentationum ac Dominicæ Passionis diebus per loca publica seu publice non transeant vel incedant, nec ostia vel fenestras teneant apertas. Et ipsi Judæi et Saraceni ad quascumque de quibusvis rebus et bonis decimas adstricti noseantur, et contra eos in quibusvis casibus Christiani testes esse possint, sed Judæorum et Saracenorum contra Christianos in nullo casu testimonium valeat, et apud Christianos iudices et communes dumtaxat, non autem apud Christianos iudices pro eis specialiter deputatos, nec eorum seniores Judæi et Saraceni in quibuscumque causis agant et conveniantur.

« Nec possint Judæi et Saraceni nutricem vel familiarem aut servitorem utriusque sexus Christianum in domo tenere, nec etiam Christiani in sabbatis seu Judæorum festivitibus Judæis ipsis ignem accomodent, vel cibum aut carnem, seu quodcumque opus servile ad decorem cultus festivitatum earumdem quomodolibet exhibeant, vel servitium aut obsequium ali-

¹ Ibid. p. 9. — ² Lib. xxx. p. 200.

quod præsentent vel intendant. Sæculares quoque Judices Christiani Judæos vel Saracenos Deum aut gloriosam beatam Mariam Virginem ejus genitricem, vel aliquos sanctos blasphemantes, aut in hoc quomodolibet delinquentes pecuniaria, vel aliqua graviori, de qua eis videbitur, pœna puniant et corripiant. Necnon omnes et singuli Judæi et Saraceni, cujuscumque sexus et ætatis vel conditionis distinctum habitum ac notoria signa, per quæ evidenter a Christianis cognosci possint, ubique deferant, et cum Christianis non habitent, sed segregati et separati inter se degant. A Christianis quoque usuras minime exigant, recipiant vel extorqueant, necnon extortas illis, a quibus extorserint, protinus sine difficultate restituant, etc. » Privilegia iis contraria ac beneficia ab antecessoribus suis concessa Judæis irrita jubet esse. « Datum Romæ apud S. Petrum anno MCCL, kal. Martii, Pontificatus nostri anno IV ».

6. *Decreta contra relapsos in superstitiones, et censor fidei constitutus in Galliis.* — Relapsos in priores superstitionis ritus plures Judæos, qui clero aut religiosis Ordinibus adscripti fuerant, deplorat his verbis Pontifex¹:

« Venerabili fratri episcopo Oxomensi, et dilectis filiis scholastico Ecclesie Salomantinae ac dicti episcopi in spiritualibus vicario generali, salutem, etc.

« Cum sicut ad nostrum ex charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellæ et Legionis regis illustris relatione pervenit auditum, in regnis ac dominiis ejusdem regis sint plures laicæ et Ecclesiasticæ tam sæculares quam diversorum Ordinum regulares utriusque sexus personæ, quæ, licet ore se Christianos profiteantur, operibus tamen se tales fere mentientes, Judæorum et Saracenorum cæremonias observare, necnon quamplura ab ipsis fidei veritate aliena et contraria, palam et clandestine committere præsumpserunt et diutim præsumunt, in non modicum animarum suarum periculum, diætæ fidei vilipendium, perniciosum quoque exemplum et scandalum plurimorum; nos, ne tot et tam gravissimi excessus in magnam Dei offensam remaneant impuniti, nostri desuper ministerii partes adhibere volentes, ipsis etiam regis in hac parte supplicationibus excitati mandamus, quatenus vos, vel duo, aut unus vestrum instituta seu institutis primitus per vos una vel pluribus persona seu personis ad id idoneis, quæ inquisitionis officium instituant et prosecuantur, contra omnes et singulos præsumptores prædictos et ipsorum quemlibet, cujuscumque status, gradus, ordinis, nobilitatis et conditionis fuerint ac quacumque Ecclesiastica seu mundana dignitate etiam pontificali præfulgeant, de præmissis quomodolibet suspectos,

quando et quotiens vobis videbitur, inquirere, procedere, eosque punire, corrigere et castigare auctoritate nostra curetis. Nos enim, ut ex inquisitione et aliis promissis uberiores fructus succedant, vobis et cuilibet vestrum per vos vel alium seu alios diætæ auctoritate nostra contra universos et singulos de præmissis suspectos, quacumque appellatione remota, inquirendi et procedendi, eosque puniendi, et si id ipsorum demerita exegerint, dignitatibus et beneficiis Ecclesiasticis, et bonis etiam temporalibus privandi, et ad illa imposterum obtinenda inhabilitandi, incarcerationandi, degradandi, et si facti atrocitas id poposcerit, curiæ sæculari tradendi, contradictores etiam compescendi, et ad hoc, si opus fuerit auxilium brachii sæcularis invocandi: necnon omnia alia et singula in præmissis et circa ea necessaria, seu quomodolibet opportuna faciendi et exequendi, plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem, etc. Datum Romæ apud Petrum XII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno V ».

Instructus¹ etiam est in Gallia amplissimis mandatis Hugo Niger Ordinis Predicatorum, ut in sacrilegos, blasphemos, magos, aliosque nefandos viros animadverteret.

« Dilecto filio Hugoni Nigro, Ordinis fratrum Predicatorum, et sacre theologiæ professori, hæreticæ pravitatis in toto regno Franciæ inquisitori, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Omnia et singula privilegia, libertates, immunitates, concessionem et indulta inquisitoribus hæreticæ pravitatis in toto regno Franciæ, ducatu Aquitaniæ, Occitanisque partibus, et tota Vasconia, in quibus hæreticæ pravitatis inquisitor deputatus existis, qui pro tempore fuerint, per quoscumque summos Pontifices prædecessores nostros sub quavis forma vel concessione verborum hactenus quomodolibet concessa, quæcumque, quotecumque et qualiacumque fuerint, illorum effectus, continentias et tenores præsentibus pro sufficienter expressis, eaque omnia et singula rata et grata habentes, innovamus, confirmamus pariter et approbamus, ac viam et rigorem habere decernimus; presentisque scripti patrocinio committimus; supplendo omnes et singulos defectus, si qui forsitan intervenierint in eisdem. Et insuper tibi habituro deinceps ad exterminationem scelerum et excessuum inferius designatorum, in iis præsertim quæ antea ex officio per te ipsum facere non poteras, et in illis, de quibus ante intromittere posses, ab aliquibus forsitan hæsitabatur auctoritate, nostram specialem, quam tibi præsentium vigore attribuimus, jurisdictionem, contra omnes et singulos cujuscumque dignitatis, sta-

¹ Lib. XV, p. 3.

¹ Lib. XII, p. 48.

tus, gradus, ordinis, conditionis vel præmi-
nentia existant, divino timore postposito, in
suarum detrimentum animarum, Deum et glo-
riosissimam Virginem Mariam et sanctos ejus
blasphemantes; necnon sacrilegos et divinato-
res, etiamsi hæresim non sapiant manifeste;
patriatores quoque sceleris illius tam enormis,
propter quod ira Dei venit in filios dissidentia,
ac cum brutis animalibus carnaliter damnabili-
ter participantes, quarreristas et cujuscumque
alterius etiam quovis nomine nuncupatae sectae
et opinionis schismaticos, eorumque omnium
et singulorum, tam conjunctim quam divisim
receptores, defensores et fautores ac eis adha-
erentes necnon præstantes auxilium, consilium
vel favorem publice vel occulte, directe vel in-
directe quovis quaesito colore, per te ipsum
etiam ex officio, vel alias diocesanorum loco-
rum, et quorumcumque aliorum licentia super
hoc minime requisita, summarie, simpliciter et
de plano, ac sine strepitu et figura iudicii; sola
dumtaxat veritate inspecta, procedendi, necnon
illos examinandi, et prout eorum excessuum
qualitates exegerint, carceribus mancipandi;
bonis quoque et debilis, ac per censuram Ecele-
siasticam et alia opportuna juris remedia per-
cellendi, contra illos etiam ex prædictis, de qui-
bus tibi videbitur, quascumque citatorias et
alias opportunas litteras decernendi et desti-
nandi, eosque etiam quantumcumque agant in
remotis citandi et citari faciendi ac ipsas et
quasvis alias per te pro tempore, tam ex officio,
quam presentium vigore decretas et destinatas
seriate emanatas litteras, etiam absque diocesa-
norum eorumdem, et ipsorum officialium re-
quisitione, et illarum ostensione, libere et licite,
ac sine quovis impedimento, obstaculo, execu-
tioni demandare faciendi; contradictores quo-
que quoslibet, et rebelles auctoritate nostra,
appellatione postposita, compescendo, invocato,
ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis;
cæteraque omnia et singula quæ in præmissis
vel circa necessaria fuerint, seu etiam quomo-
dolibet opportuna faciendi et exequendi, plenam
et liberam concedimus auctoritate Apostolica te-
nere presentium facultatem, etc. Datum Romæ
apud S. Petrum anno, etc. MCDLI, kal. Aug. au. v».

7. *Nicolai studia pro sedando bello inter Anglos et Gallos.* — Ardebat hoc tempore Gallia bello inter Henricum Angliæ et Carolum Francia reges oborto, cujus culpam scriptores Anglis adscribunt¹; cum vero in hoc plurimus funderetur cruor, Pontifex ad Francorum regem Guillelmum tit. S. Martini in Montibus presbyterum cardinalem amplissimis pro restituenda pace fretum mandatis legavit²:

« Dilecto filio Guillelmo tit. S. Martini in Montibus presbytero cardinali de Estotevilla, ad regnum Franciæ Apostolicæ Sedis legato, salu-
tem.

« Considerantes quod propter pestiferam et cruentam dissensionem dudum exortam in regno Franciæ innumera civitates et provinciæ affliguntur populorum cladibus, vastitate et depopulatione terrarum, et innumeris aliis detrimentis, qualia fiunt in bellis, maxime inter potentes, et graviora malis presentibus pericula belli diuturnitate secutura formidantes, quæ ulterius procedente discordia necesse est sequi, et cum Franciæ et Angliæ regna sint firmissima et fortissima præsidia reipublicæ Christianæ, iis regnis laborantibus, consequens esse universam Christianitatem opportuna subventionem carentem, cum summo periculo etiam fidei Catholice laborare, præsertim diversis plagis mundi infidelibus contra Christianos insurgentibus, ad pacificandum præfatum regnum Franciæ convertimus omnes nostros sensus et spiritus.

« Nos igitur, et alios affectus pestiferos, quos guerrarum et hujusmodi præcipue furor producit et fovet, in nostræ considerationis aciem extollentes, ac plenis et paternis desiderantes affectibus, ut omnis scandalorum et guerrarum materia, quæ dudum pestifere viguit et versatur inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Franciæ et Henricum Angliæ reges illustres, et dilectos filios nobiles viros, duces, comites, barones, milites, ac universitates et communitates, et alios quoscumque præfatis regibus adherentes, ac complices et sequaces eorum, pacis Actore cælitus inspirante, in bonum salutaris concordie et unitatis pacificæ commutetur, et de tuæ circumspectionis industria, quam potentem opere pariter et sermone, in magnis expertam et arduis, eximia probitate et fidelitate, magnitudine consilii, morum elegantia, et aliis grandium virtutum titulis rerum largitor Dominus multifarie insignivit, in cujus effectu geritur, prout indubitanter tenemus, fluctuantes turbines, et dissidentia quæque in pacis pulchritudinem commutare, sumentes in Altissimo fiduciam specialem, quod illa quæ eidem circumspectioni tuæ, cujus presentia nobis summe perutili, pro tam celebris boni constructione votiva inpresentiarum carere compellimur, duximus committenda, cura exactissima atque pervigili curabis adimplere, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris sancte Romanæ Ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, te tanquam pacis angelum ac paciarium, nostro et dicte Ecclesiæ Romanæ nominibus, ad pacificandum præfatum regnum Franciæ, Apostolicæ Sedis legatum, cum potestate legati de latere de eorumdem fratrum consilio, comitante pacis angelo, providimus destinandum, etc. Dat. Romæ apud S. Mariam Majo

¹ En. Sylv. de Europ. c. 13. Monstr. vol. 3. p. 10. Guag. l. x. Paul. Emul. in Car. VII. Polid. Arg. l. xxiii. Meyer. Annal. Fland. l. xvi. in Phil. Burgund. Nauch. vol. 2. gen. 19 et alii. — ² Lib. XIII. p. 40. et Monstr. vol. 3. p. 40.

rem, anno Incarnationis Dominicae, MCDLI, id. Augusti, Pontificatus nostri anno v». Confirmata est aliis litteris ejus auctoritas, ac legationis munus etiam in Bisuntino et Lugdunensi archiepiscopatibus, Delphinalu, Sabaudia, Britanniaque demandatum.

In Angliam vero ad Henricum regem missus¹ est Nicolaus e Cusa tit. S. Petri ad Vincula presbyter cardinalis (quem in Germania legatione functum vidimus) ut Henricum ad pacis consilia suscipienda fleteret. Cui etiam legato praecepit, ut Philippum Burgundiae ducem ad componendam pacem interpretem adhiberet: ostenderat² enim is princeps ingens studium redintegrandae inter reges concordiae, Pontificemque misso ad eum oratore suo rogaverat ut legatos eam ob causam ad utrumque regem mitteret, uti testantur Apostolicae litterae datae ad Nicolaum cardinalem Cusanum, de quo paulo ante memoravi:

« Nicolaus, etc. Dum ad pacificandum ipsa regna continua redderemur attentione solliciti, dilectus filius nobilis vir Philippus dux Burgundiae intensis desideriis affectans inter reges et principes ipsos aliqua salubria et honesta pacis et amicitiae media reperiri, et regna ipsa eorumque incolae in pacis et quietis dulcedine conquiescant, insignem ad nos ambassiatam destinavit, per quam inter caetera nobis destinare curavit jam tempus, ut sperabat, adesse congruum et propitium, ut inter eosdem reges et principes pacis et concordiae foedera tractarentur, plurimumque opportunum et saluberrimum existere, ut ad id nostros et Apostolicae Sedis legatos tanquam pacis angelos ad eadem regna destinarem, nobis humiliter supplicando ut legatos ipsos quantocius destinare curarem. Hinc est quod nos de dilecti filii nostri Guillelmi tit. S. Martini in Montibus presbyteri cardinalis, ac tuae circumspectionis industria specialem in Domino fiduciam obtinentes, praefatum Guillelmum cardinalem ad Franciae, te vero ad Angliae regna pro praemissis tractandis nostris et Apostolicae Sedis legatos de fratrum nostrorum consilio et assensu cum plenaria potestate legati de latere fecimus, constituimus et ordinamus, etc. Dat. Romae anno MCDLVI, (MCDLI) XVIII kal. Septembris, Pontificatus nostri anno v».

8. *Aquitania subacta a Gallorum rege, quem Philadelphus ad bellum contra infideles adhortatur.* — Provincias adefuntibus cardinalibus legatis, brevi temporis spatio bellum confectum est a Carolo rege, exactis Anglis; visaque est divina ulfio urgere Anglos, ut qui initas inducias pro occupando retinendoque uno oppido violassent, tempessentque censuras Ecclesiasticas, quas legati Apostolici foedifragis intenterant, nihili

etiam duxissent, illa crudelia et exitiosa bella, in quibus tantum Gallici Anglicaeque cruoris effusum erat, instaurare; immutatis mox repente rebus, populisque ad victoriam pronis, duarum amplissimarum provinciarum imperio exuerentur. Nec defuisse signa referunt³, quibus coelum adversus Anglos pugnasse creditum est: cum enim, Blavia et Fronsaco munitissimis arcibus expugnatis, Burdegala et omnes aliae Aquitaniae urbes deditionem fecissent⁴, unica excepta Bajona sita in Aquitaniae maris ora, quam mense Augusto obsidebant Galli, in sereno aere crux ingens candidi coloris ipso die, quo Christi cruci affixi memoria recolitur, emicuit⁵: cumque crux candida symbolum esset a Gallis circumferri solitum, ut rubra ab Anglis gestari consueverat, Bajonenses visa in religionem vertere, Anglorumque signis, quae rubram crucem praeferebant eversis, Gallicana vexilla cruce alba insignita defixere, similiterque Gallis manus dederunt. Ita ejecti⁶ Angli universa Aquitania fuerunt, dum in Anglia intestinis dissensionibus laborabant, pugnantibus de regiae procuratione Eboracensi et Somersetensi ducibus, quos instructos ad praefum publicae salutis studio⁷ inter se conciliarunt. Partas vero de Anglis victorias Carolus rex Deo adscripsit, ac solennes supplicationes ad agendas illi gratias recurrentibus annis singulis decernendas curavit, victoris nomen apud Gallos promeritus: ad quem Franciscus Philadelphus⁸ dicendi laude praestans eximias litteras dedit, ut nobiliores triumphos de Mahomete novo Turcarum imperatore, liberato a leterrima servitute Oriente, sibi compararet.

« Si honestum est, inquit, ob communes hominum utilitates nullos labores, nulla pericula fugere, quanto honestius et praeclearius duci convenit id facere non propter homines solum, sed propter Deum, propter Salvatorem nostrum, propter Christum optimum maximum, qui nullo a nobis officio provocatus ultro se nostra causa morti dedidit, dum Saraceni, dum Turci Christianis nocent per omnem injuriae contumeliam. Cui demum nocent? Non immortalis Deo, non humani generis Salvatori, non Christo ipsi Domino et Redemptori nostro? Et quibus injuriis, quibus contumeliis nocet nefaria illa immanisque barbaria? quibus certe nihil crudelius, nihil durius, nihil spurcius, nihil abominabilius vel dici, vel excogitari possit. Hominiibus et Christianis et sacerdotibus, non pro calonibus et lixis dumtaxat, sed pro jumentis etiam utuntur. His velunt, his arant, his fodiant, his abjectissima exercent omnia erubescendaque ministeria. Quod si qui se homines et Chri-

¹ En. Sylv. Gagun. Paul. Emil. et alii ubi sup. — ² Monstr. vol. 3. p. 36. — ³ Id. ib. — ⁴ Monstr. vol. 3. ubi sup. Polyd. Virg. l. XVIII et alii. — ⁵ Monstr. vol. 3. p. 40. — ⁶ Phel. l. VIII. p. 55.

stianos reminiscentes minus æquo animo indignitatem tulerint, continuo torquentur per extremos corporis cruciatus, decoriantur, veribus suffiguntur, secantur rota, consumuntur per acerbissimas membrorum omnium fractiones. O miseram, o infelicem conditionem Christianæ religionis! hæc Christiani principes audiunt, hæc sciunt, hæc sentiunt, hæc mihi animo fieri patiuntur: nam quid ego dicam de spureissima et feterrima execrabilis intemperantiæ feditate? quam si quis animo generosior perpeti noluerit, aut defoditur, aut exciditur. Nomen his omnibus injuriis ac probris Christus afficitur? quandoquidem ob ejus nomen Christianis inferuntur. Num decet Christianissimum regem pati nomen Christianum tam fetro, tam horribili, tam detestabili dedecore scelerari?» Pluribus de Mahomete nefandæ superstitionis conditore (quem ait veneno per Gardignæ uxoris cognatos et quemdam suum consobrinum sublatum), tum de Turcarum origine et progressibus interjectis subdit:

« Ut summam accipias, rex Carole, quæ qualesque sunt Turcorum vires, vix ad sexaginta hominum millia comparantur ex Asia, ad quadraginta millia ex iis provinciis, quas in Europa tenent occupatas, et ne tibi quidem milites Turci sunt omnes, sed ingens Christianorum numerus, quibus Turcus superbissime dominatur, vel invitus in expeditionem agitur. Et erant sane sexaginta hominum millia cum nuper anno quadragesimo tertio agebam in Thracia apud Joannem imperatorem Manuelis item filium, nunc autem quanto minor eorum sit numerus facilis sit conjectura, si ea clades consideretur, qua bis et iterum proximis annis ad interuersionem usque ab uno Joanne Wayvoda redacti sunt tot robusti firmissimique exercitus. Nam quod audiamus ducenta et trecenta millia hominum complere Turcorum exercitus », infra, « sunt omnes rustici et pastores, nullis muniti armis, quibus aut offendant aut se tueantur ». Et infra: « Erat certe hujus Mahometi pater Amorus, qui modo animam efflavit et versutus et callidus, rerumque bellicarum scientissimus, cujus minus pericula et consilio factum est, fugatis etiam ad Barnam profligatisque Turcis fere omnibus, ut e victo victor per effrænatam Wladislai adolescentis audaciam imprudentiamque exacerit, et anno item proximo ad XV kal. Novembris per Getarum ad se defectionem vehementi clade in Triballis Hungaros et Bohemos, a quibus acerrime urgeretur, affecerit. Omnis Turcarum spes, quæ in uno Amorus posita erat et constituta, nunc in ejus filio Mahometo mutat ac languet: is enim natus vixdum annos viginti arma nunquam tractavit, nec sani quidquam aut didicit, aut audivit, totus est in potu, totus in venere ». Et infra:

« Post tot tam illustres tamque honestissi-

mas victorias tuas, pacatis jam et compositis rebus Galliae, te excitare atque inflammare debet ad hoc bellum suscipiendum non facite minus quam necessarium in tanta imbecillitate Turcicarum rerum, sed etiam quam Deus ipse attulit locorum ad Turcos invadendos commoditas. Demetrius Palæologus Manuelis etiam ipse imperatoris filius Peloponensium regno nuper est politus ». Et infra: « Unius diei navigatio te cum universo Christianorum exercitu secundis ventorum flatibus ex promontorio Tarentino in Peloponsum devehet, inde in Turcos æque facillimus tibi atque futissimus patet impetus, nec patietur Demetrius se tante laudis atque gloriæ expertem fore, sed ipse quoque in expeditionem et pugnam prodibit cum sagittariis decem millibus et equitibus ad quadraginta millia. Quod si e Brundusio velis solvere; scilicet Cæsarem imitatus, in agrum Byrrachinum, illico tibi obviam fiet Harrianites vir bellicosissimus et Turcis inimicissimus, qui universis Albanis dominatur: nam quanquam Italiæ principes mutuis inter se odiis dissident, nemo tamen futurus est, qui tibi in tanto et tam pio tamque salutifero facinore audeat adversari, præsertim Nicolao V Romanorum Pontifice maximo, cujus sapientiam, gravitatem, innocentiam, sanctimoniam quasi numen aliquod universa colit Italia, ac fiet forte fortuna, ut spero, ut ipsi etiam Italiæ principes, depositis simultatibus et discordiis mutuis, te venientem non inviti comitentur in opere tam sancto, tam præclaro ». Et infra:

« Sin autem itinere malis in Turcas quam navigatione uti, istud tibi per finitimam Germaniam et Pannoniam est futurum facile, te sequentur et Germani ipsi non inviti et Hungari, Joannesque ipse wayvoda libentissime majoribus etiam copiis quam sit opus. Sequentur Triballi duce Georgio fortissimo et prudentissimo principe. Sequentur ii Getæ omnes, qui ad Istrum et Euxinum incolunt, eo pertinacius fidem servaturi, quo superiore anno cum defecissent ad Turcos, ingenti numero ab illis sunt intercepti ». Et infra: « Constantinus imperator, ut est pio et excelso animo cum omnibus, ut ita loquar, reliquiis illius Orientalis imperii, quæ confectis Turcorum viribus validissimæ sunt futuræ, non solum in expeditionem te comitabitur, sed libenter et magnifice comitabitur; nomen autem Constantinopolitani imperii in universa Asia et sanctum habetur et venerabile.

« Nec est tibi præterea subverendum, ne quid adversus te tumultus in Francia aut in reliqua tua Gallia per Anglos insurgat, cum exercitum adversus infideles eduxeris, nam neque ipsi Angli ullo modo patientur, ut sunt homines religioni dediti, se tam piæ, tam sanctæ, tam gloriosæ expeditionis expertes duci, sed positus et prostratis emetis simultatibus propter Chris-

tum ad acres te sequentur, imitati scilicet majores suos, qui semper Francorum regibus et sociis sese et comites asciverunt, quoties adversus infideles bellatum est». Et infra: « Surge jam tandem, rex Carole, te ipsum excita, hortare, compara: ut reliquis Christianis principibus ac regibus dignitate præstas, ita tibi omni ope atque opera studendum est, ut absolutissima virtute his omnibus et vera gloria sis superior. Vicisti Anglos, recuperasti patriam, et pulchrum id certe fuit et laudabile, justitiæ enim munus in te ipsum tuosque contulisti. Verum Christianus adversus Christianos arma sumpsisti. Sed quanto pulchrius erit et gloriosius si idem feceris in Turcos et Saracenos, a quibus non tua solum, sed Christi patria spoliatus sis? etc. Ex Mediolano XIII kal. Martias vrbm ».

9. *Rex Anglus frustra sollicitatus ad pacem; Cadomensis academiæ confirmata jura; Glasguensis academiæ excitata in Scotia.* — At non deerat novi belli periculum: relinebat enim adhuc in Belgici maris littore Caleham Anglus, nec tot jacturas æquo laturus animo videbatur; quocirca legati Apostolici ad conciliandam Francos inter et Anglos pacem a Nicolao missi, ne eorum dissensionibus lauiatum Christianum imperium everteretur a Turcis, qui jam in Hungariam ac Germaniam hostiles acies invexerant. Reges igitur ii adire, Guillelmoque cardinali Estoteville Pontificia mandata exponenti, respondisse Carolum Francorum regem refert Monstreletus¹ ipsum proclivem ad pacem semper fuisse, cujus comparandæ rationes omnes conquisivisset, pariturum se juri, atque arma in hostes fidei libenter versurum; agente vero in Gallica aula eodem cardinale legato, Pontificeque omni studio actionem de pace urgente, Ravennatem archiepiscopum ad Anglum se contulisse, ac de concordia Christiano imperio necessaria ob Turcicas irruptiones ingravescentemque Mahometicam tyrannidem peroranti, responsum male, Henrici Anglorum regis nomine, tum demum conferendi de pace sermonis idoneum tempus futurum, cum Angli tot in Galliis urbes quot amiserant, armis peperissent; atque ita legatos Apostolicos spe pacis sublata abcessisse. Tanquam vero abfuit, ut Henricus rex Galliam sibi subjecerit, ut etiam ipsum Anglico regno depulsum visuri simus: quo interim spatio instauravit proximo anno bellum, ac Burdegalam aliquorum nobilium prodicione recuperavit²; sed vertente altero anno non sine magna suorum caede amisit, ut suo loco dicitur inferius. Cæterum cardinalis Estoteville labores non frustra in Galliis consumpti fuere: cum enim anno insequenti Romam repetere, acceperat nuntio de expeditione, quam Francorum rex in

ducem Sabaudia conticiebat, mox charitate motus in Sabaudiam se contulit, ducemque ad scienda damna induxit: tum regem adiens eum ita permulsit, ut intermisso bello pax redintegrata sit³.

Non prætermittendum hoc est. Pontificem hoc anno pro instaurando perducendoque ad cubnem Nautonensi templo, cujus magna moles vetustate temporum collabebatur; præmia indulgentiarum stipem in id opus collaturis imperfuisse. Permotus vero ad id fuit Ecclesiæ illius dignitate, de qua hæc avert⁴:

« Nicolaus, etc. Cum, sicut fide dignorum relationibus didicimus, licet Ecclesiæ Nautonensis, quæ olim a sui primordio secunda in toto orbe sub honore dicti principis Apostolorum eminentissimis structuris et ædificiis mirifico opere constructa, et per inelyte recordationis Carolum Magnum regem Franciæ magnis redditibus et facultatibus opulentissimis dotata fuisse dicatur, causantibus tamen diris guerris, quæ partes illas per annorum curricula diutius affligerunt, Ecclesiæ ipsa in suis facultatibus et redditibus adeo diminuta existit, quod exigua ab illis, de qua dilecti filii capitulum et alia persone inibi in copioso numero Altissimo famulantes sustentantur portione detracta, Ecclesiæ prædicta cujus structura vetustissima, et super quemdam lacum, ubi antea plurima sanctorum martyrum corpora projecta fuere, constructa et fundata, et tam ex defectu fundamentorum quam aliis sinistris casibus corruit, ex facultatibus prædictis reparari nequeat, sintque propterea Christi fidelium suffragia plurimum opportuna, etc. Datum Romæ apud S. Petrum an. MCDLII, pridie non. Decembris, Pontificatus nostri anno v ».

Exstat quoque Diploma⁵ hoc anno pridie non. Julii exaratum, quo Nicolaus papa precibus ordinum Normanniæ adductus privilegia Academiæ Cadomiensis, quæ ab Eugenio, dum Cadomum parebat Anglorum imperio, condita fuerat, confirmavit, cum jam eadem urbs ingenti obsidione pressa in Gallorum potestatem redacta esset. Novam vero in Scotia Jacobi regis rogatu in Glasguensi urbe ad augendum in eo regno litterarium splendorem, ut hoc testatur Diploma, Academiæ excitavit⁶:

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum, sicut pro parte charissimi in Christo filii nostri Jacobi Scotorum regis illustris nuper fuit expositum coram nobis, ipse rex non solum ad utilitatem reipublicæ ac incolarum et habitatorum terrarum sibi subjectarum, sed etiam aliarum partium vicinarum, laudabiliter intendens, in ejus civitate Glasguensi tanquam in loco insigni et valde accommodo, in quo aeris

¹ Monstr. vol. 3, p. 40. — ² Id. p. 42. — En. Sylv. hist. de Europ. c. 43 et alii.

³ Monstr. vol. 3, p. 41. — ⁴ Lib. XIV, p. 49. — ⁵ Lib. XXXIII, p. 267. — ⁶ Lib. IX, p. 212.

viget temperies, victualium ubertas, cæterarumque rerum ad usum humanum pertinentium copia reperitur, desideret plurimum fieri, et ordinari per Sedem Apostolicam studium generale in qualibet licita facultate, ut ibidem fides Catholica dilatetur, erudiantur simplices, æquitas servetur, iudicii vigeat ratio, illuminentur mentes, et intellectus hominum illustrentur, nos præmissa, et etiam eximiam fidei ac devotionis sinceritatem, quam idem rex ad nos et Romanam Ecclesiam gerere comprobatur, attente considerantes, ferventi desiderio ducimur quod civitas ipsa scientiarum ornatur muneribus, ita ut viros producat consilii maturitate conspicuos, virtutum redimitos ornatibus, et diversarum facultatum dignitatibus eruditos, sitque ibi scientiarum fons irriguus, de cujus plenitudine hauriant universi litterarum cupientes imbui documentis.

« His igitur omnibus, et præsertim idoneitate civitatis, quæ, ut accepimus, ad multiplicanda doctrinæ semina et germina salutaria producenda valde congrua et accommodata fore dicitur, diligenti examinatione pensatis, non solum ad ipsius civitatis, sed etiam incolarum et habitatorum totius regni Scotiæ et regionum circumjacentium commodum atque profectum paternis affectibus excitati, necnon ipsius regis in hac parte supplicationibus inclinati, ad laudem divini nominis et orthodoxæ fidei propagationem, in eadem civitate generale studium, auctoritate Apostolica erigimus ac statuimus, et etiam ordinamus in ipsa civitate de cætero studium hujusmodi perpetuis futuris temporibus vigeat, tam in Theologia ac Jure canonico et civili, quam in Artibus, et quavis alia licita Facultate, quodque doctores, magistri, legentes, et studentes ibidem omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, honoribus, exemptionibus et immunitatibus per Sedem Apostolicam vel alias quomodolibet magistris, doctoribus et studentibus in studio nostro civitatis Bononiensis concessis gaudeant et utantur, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDL, VII id. Januarii, Pontificatus nostri anno IV ».

10. *Legatus in regnum Neapolitanum a Nicolao decretus pro vindicanda Ecclesiæ libertate.* — Hæc ad augendam rem litterariam sanciebat Nicolaus: qui tuendi etiam juris Ecclesiastici studio permotus, cum antea in Neapolitanum regnum cardinalem Morinensem legatum Apostolicum misisset, ejus opera Alfonso regem adduxit ad clerum iniquis liberandum oneribus, conficiendasque subjectas pactiones, quæ regis litteris¹ continentur: « Primo fuit conventum et concordatum, interveniente præfato domino cardinale, (nimirum Joanne tit. S. Laurentii in Lucina), pro sanctissimo domino nostro

præfato (nempe Nicolao V), et Apostolica Sede, quod dictus dominus rex (is est Alfonso), ex causa conventionis præsentis revocet, casset et annullet, et de præsentibus cassat, revocat et annullat quascumque litteras pragmaticas sive provisiones factas et provisas super occupationibus sive apprehensionibus honorum possessorum et detentorum a dictis Ecclesiis, Ecclesiasticis personis, locis piis, sanctis et religiosis, et super exhibitione titulorum et capitulbrevia-tione dictorum honorum, et etiam super impositione quatuor solidorum pro libra vel alia majori aut minori quantitate, et alia quæcumque mandata, ordinationes, dispositiones, sententiam seu declarationes factas in et contra dictas et alias Ecclesiasticas personas, loca sancta, pia sive religiosa, et bona eorumdem ». Adduntur plura alia pro clero, tum subditur: « Item dictus dominus rex promittit in sua bona fide regia, et jurat solemniter per crucem Domini et ejus quatuor sancta Evangelia in manibus præfati domini cardinalis A. S. L. quod dabit operam et curam cum effectu, ut de omnibus prædictis fiant acta in primis curiis Valentinis celebrandis ». Alia multa statuta ad tuendum Ecclesiasticam libertatem adjecta, inter quæ hoc non prætereundum visum est:

« Item ex causa conventionis præsentis dictus dominus rex confitetur et recognoscit pro se et suis successoribus, quomodo decimæ et provinciæ possessæ et tentæ per dictas Ecclesias et Ecclesiasticas personas, et religionem ac militiam Montesiæ perlinuerunt et pertinent jure divino pariter et humano eisdem, et quod abinde nullo unquam tempore super illis parte seu partibus decimarum et provinciarum quas dictæ Ecclesiæ et Ecclesiasticæ personæ pro nunc possident et tenent, impositionem aliquam quatuor solidorum pro libra, aut aliam majorem vel minorem, aut exactionem, demandam, et aliam quæcumque functionem non facient, petent aut exigent, imo ipsæ decimæ et provinciæ per Ecclesias et Ecclesiasticas personas possessæ et tantæ ad eas pertineant et sint liberæ a quacumque contributione particulari vel generali in impositionibus, exactionibus, collectis, demandis et functionibus prædictis, et de consensu ejusdem domini regis conventum est, quod prædicta corroborentur bulla sanctissimi domini nostri domini Nicolai papæ V et reverendissimorum S. R. E. cardinalium manibus subscripta ad futuram rei memoriam, in qua præsens capitulum inferatur, et quod in futurum per successores dicti domini regis non possit super prædictis contentis in hoc capitulo aliquid in dubium revocari, quinimo teneatur quilibet eorum in principio sui regiminis præstare juramentum de hujusmodi capitulo observando, etc. Datum et actum est hoc in castello Villæ-Turris-Octavi de districtu civitatis nostræ Neapolis, die

¹ Ext. a, ud Nic. I. XXXIX. p. 439.

sexto mensis Januarii, anno a Nativitate Domini MCCCL. regni nostri Siciliae citra pharum anno decimo septimo, aliorum vero regnorum nostrorum trigesimo sexto, presentibus venerabilibus in Christo Patribus Joanne Dei gratia episcopo Majoricarum confessore, Gisperdo Pardo episcopo Segobricensi ».

Et infra : « Signum Alfonsi Dei gratia regis Aragonum Siciliae citra et ultra pharum, Valentiae, Jerusalem, Hungariae, Majoricarum, Sardiniae et Corsicae, comes Barchinoniae, dux Alienarum et Neopatriae, ac etiam comes Rossilionis et Ceritaniae, qui praedicta concedimus, laudamus, firmamus et juramus. Rex Alfonsus.

« Testes sunt, qui praedictis interfuerunt, Ferdinandus de Aragonia dux Calabriae filius primogenitus et locumtenens generalis serenissimi dicti domini regis in dicto regno Siciliae citra pharum, etc. » Confirmata sunt haec a Nicolao V, adjecta Diplomati hac temporis nota : « Datum Romae apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicae MCDLIX, kal. Februarii, Pontificatus nostri anno III ».

II. *Hungari a Friderico repetunt Ladislaum regem, cujus postea educationem illi promittunt : colloquia Aeneae Sylveii cum Georgio Podiebratio, et cum ipsis Bohemis haereticis.* — Parabat inter haec profectionem in Italiam Fridericus Caesar, imperii insignibus, ut condictum erat, a Pontifice ornandus, cum Hungaris, Bohemis et Austriacis urgentibus, ut Ladislaum puerum ejus tutelae commendatum ipsorumque principem abs se dimitteret, coque ob aetatis Ladislai imbecillitatem illis morem gerere debrectante, adeo Hungarorum exasperati sunt animi, ut Joannes Huniades regni administrator incurrerit in Austriam, sed tumultum sedavit Caesar, cum impuberis regis in Italiam ducendi, ut gentium perdisceret mores, consilium se iniisse testaretur, ac Bohemos pariter compescuit, dum Ladislaum postulabant, aliumque regem se renuntiuros minabantur, Aeneas Sylvio episcopo Senensi ad eos cum aliis oratoribus misso, cujus elegantem orationem Latine habitam Procopius, eques auratus Bohemus, patria lingua est interpretatus, persuasique sunt Bohemi, ut non modo Ladislaum regem educandum Friderico permiserint, sed decreverint etiam nobilitate spectatissimos adolescentes ad eum stipandum in Italiam profecturos. Narrat haec pluribus inter alios Aeneas, eandemque concionem scriptis mandavit.

Præterea tradit ob pestem, que Pragam invaserat, celebratos in oppido, cui Benedicti nomen est, ordinum regni conventus, atque in his marchionem Brandenburgensem, missis litteris pollicitum esse interpretem se fore, ut legatus cardinalis S. Petri ad res Ecclesiasticas componendas in Bohemiam admitteretur. Tum ipsummet Aeneas in colloquium venisse cum Georgio Podiebratio narrat¹, in quo primum ei ante oculos posuit quantum apud Pontificem et Ladislaum regem gratiam esset inliturus, si aberrantes Bohemos ad cultum fidei orthodoxae reduceret : « Regnum hoc », inquit Georgium compellens, « olim florentissimum fuit, et inter Occidentalia regna ditissimum, vigerunt hic religiones, et omnium bonarum artium studia claruerunt, nunc inops regio est, concussa, laeera. Cur hoc sane ? Quia non potest Veritas nostra mentiri, dum apud Evangelistam dicit : *Omne regnum in se divisum desolabitur, et domus super domum cadet.* Vos Bohemi non solum invicem divisi estis, verum etiam ab ipsa Christianitate majori parte secreti, nec Romanam auditis Ecclesiam, quamvis mater est et magistra fidelium, neque mandata Conciliorum recipitis, quod si unitatem Ecclesiae amplecteremini, et in domo Domini ambularetis cum consensu, facile regnum vestrum pristinam dignitatem splendoremque suum resumeret. Tu ergo, qui regni populos quovis trahis, fac tibi nomen grande, fac ut te Sedes Apostolica diligat, redde sibi filios quos Sathan abduxit. Haurial ex fonte rivus aquas suas, nec præcisus arescal. Redibunt omnes, et Romanam Ecclesiam venerabuntur, si volueris, te Romanus Pontifex, te Caesar in primis charum habebunt, eumque Ladislaus in regnum venerit, te tutorem, te patrem appellabit, tibi maximas gratiasaget, qui sibi pacatam provinciam restitueris erroribus expurgatam, pace quietam, ornalam moribus, fide ferventem, consequerisque tu non solum gloriam, sed et posteritui et nati natorum, et qui nascentur ab illis ob eam rem semper habebuntur honori, eritque memoria tui nominis sempiterna, et lixus tuae familiae status, qui vera virtute creverit ». Vera et optima fuisse haec consilia suggesta ab Aeneas Sylvio, ostendent eventus, subjecit ille de aliis præmiis :

« Transiturus ex hac vita ad meliorem migrabis, lucidas sedes accipies, beatitudinemque

¹ Aen. Sylv. l. I. Ep. 130.

(1) Quae hic traduntur ab annalista de pactis conventis inter Alfonsum regem, et Joannem cardinalem Morunensem, ne extra suum locum relata sint, vereor. Pactiones enim illas datas initio sequentis anni satis constare ex adscriptis temporum notis arbitror. Annus enim trigessimus sextus regni ab obitu patris cum Januario mense conjunctus non nisi annum MCDLII, quique veteri stilo adhuc notabatur annus MCDLII referit. Cœpit enim Alfonsus post diem ultimam Aprilis anni MCDXVI, adeoque anno MCDLII, Januario mense annum regni XXXVI adhuc signabat. Epocham vero regni Siciliæ citra Pharum ex anno MCDLXXXV, quo in regnum Neapolitanum, Pontifice licet invito, irrupit, deducta est.

Bulla vero Pontificia qua pacta illa confirmari censet annalista notas chronicas hac interpunctione distinguendas conjicio. « Data Romae anno... MCDLIX, kal. Februarii, Pontificatus nostri anno III ». Quae lectio sana est, et ab omni corruptionis suspitione libera. Sed ea admissa, alio plane quam ad confirmandam pacta illa spectat, cum pactiones illas integro biennio præcesserit.

perennem immortalitate vestris. Omnibus enim qui patriam ornaverint, auxerint, juverint, defenderint, certum est esse in celo definitum locum, quo beati revo fruantur sempiterno. Quod si viam nosti, quo rectus ad unionem frames ducat, edoctum me redde, nam Sedem Apostolicam certiore reddam. Vos jam legato conventum promisistis, et recte quidem; nam boni cupidus est et industrius pater, doctrinaque plenus inveniet, nisi fallor, convenienter ad unionem modos, nescio tamen qua facultate præditus est. Quod si scirem desideria vestra, scriberem Pontifici maximo, isque prius quam dies conventionis adesset, de sua mente legatum commoneret ».

Querenti mox Georgio, factas cum Basileensi Synodo pactiones perturbatas, neque cardinalem S. Angeli id fœdus instaurare voluisse; subiecit Læneas violatum prius a Bohemis fœdus: non enim sub duplici specie Eucharistiam sumere contentos, sed sub una sola communicantes damnare, legatum proinde ab omni culpa purissimum videri, si compactata non confirmasset: « Mos, inquit, hominum est, ut paribus paria referant. Cur violari fœdus conquerimini, quod priores rupistis? Neque enim sufficit vobis sub duplici specie communicare, nisi et sub una sola communicantes damnatis ». Negante id Georgio, subdidit: « Dicitis neminem salvari, nisi communicet sub duplici specie, nos omnes damnatis hæreticos, perdilosque dicitis, quod nimirum vitium hæresis in vos retorquemus. In conventiones cum Concilio factas refers et authenticas dicis auctoritate Concilii probatas, audio libenter, sed Concilium de communionem utriusque speciei loquens opinioni vestre contrarium est, quia neque ad salutem necessariam esse dicit, neque Christi præceptum esse sub duplici specie communicare populum ». Et infra:

« Si noluerit, ait, legatus innovare pactiones vestras, quid miri est? Vobis indulta est sub utraque specie communicatio, jussi tamen sacerdotes vestri sunt, quotiescumque ministrant populo sacramentum, commone atque instruere omnes, ne sub duplici tantum specie, sed sub qualibet totum et integrum esse Christum intelligant, nihil faciunt. Prohibiti sunt infantibus atque dementibus Eucharistiam porrigere, porrigunt tamen. Neminem ad communicandum sub duplici specie cogere debent, ad communicandum compellunt, sepulturam negantes ni communicent. Qui prius non habuit hujus communionis usum, repelli ab his debet, ipsi autem invitant, provocant, urgent. Debent universalis Ecclesiæ ritum tenere, postponunt; divinis officiis vulgaria carmina commiscunt. Pulchra obedientia, pulchra fœderis observatio! Quæ prohibentur facere, faciunt; quæ jubentur, omnino postponunt. Cum ergo abutamini privi-

legio, et transgrediamini leges patrum, prævaricantes mandata Concilii, haud jure legatum accusatis compactata firmare nolentem, quia privilegium amisistis male utentes ». Nonnullis interjectis, magis magisque demonstravit violata ab Hussitis vetera pacta, responditque ille Georgio expostulanti Rochezanam, Sigismundo imperatore assentiente, archiepiscopum Pragensem designatum ab eo munere arceri: « In compactatis, inquit, promisistis omnes servare ritus universalis Ecclesiæ præterquam in communionem calicis, ritus autem Latine Ecclesiæ, cujus vos membrum estis, hoc habet: archiepiscopos autem eligunt capitula Ecclesiarum auctoritate Apostolica confirmandos, aut vacantibus Ecclesiis, Romanus Pontifex solus præficit, vos alium ritum novumque modum inducitis. Postquam devoluta est provisio, electionem populariter facitis, cumque ritus Ecclesiæ sit examinare electionem, electique meritum Romani Pontificis judicio comprobari, vos nisi Rochezanam habueritis, nullum vultis servare, hoc est aut violare pactiones? »

12. Subdit Læneas, Rochezanam a canonico-rum collegio non designatum archiepiscopum; præterea publica ipsum laborare infamia, atque ideo a Pontifice confirmari non potuerit, quod ampliori oratione sic ostendit Georgium alloquens: « Admonet Apostolus neophytum ne quis episcopatum assumat, ne in superbiam elatus in judicium incidat diaboli. At hinc Rochezana non novus in fide, sed nullus est, qui Sedem Apostolicam suis sermonibus carpit, errareque totam Ecclesiam dicit, dum necessariam omnibus fidelibus utriusque speciei communionem affirmat, et aliquas veritates se habere contestatur, quibus Romana Ecclesia contradicit, sed fallax est, et veritas non est cum eo, qui ultra apud temerarios Pragenses sine divina dispensatione se præficit, qui se præpositum sine ulla ordinationis lege constituit, qui negante Christi vicario episcopi sibi nomen assumit, atque usurpat officium, cujus sermo ut cancer serpit, et auditorum cordibus mortale virus infundit. Sed non pontificalis, sed pestilentiæ cathedra est, quam tuus occupat Rochezana, magister erroris et artifex corrumpendæ virtutis egregius, qui dereliquit fontem aquæ vivæ, et effudit sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare.

« Loquar aperte, quod sentio, nihil reticeo. Quo pacto Romanus Pontifex huic tantam Ecclesiam commendare potest, qui confundit Apostolicam Sedem, qui maledicit toti Ecclesiæ, qui novos ritus inducit, qui nulli se subicere vult examini, qui pacem Domini discordiæ furore corrumpit, qui cum velit præesse quam multis, nulli vult ipse subesse? Siccine lupo commitemus oves? Quid dicant ceteri de regno qui Romanam Ecclesiam fori pectore et

immobili corde huc usque secuti sunt? An non sic aggredi summum Pontificem possent, si Rochezanam promoveat? Cui nos, pater sancte, committis? Cui nos credis, qui tibi fideles fuimus? Hosti nostras animas occidendas præbes? Numquid apud nos (non est, quem possis Ecclesiæ nostræ prædicere? Nos plures sumus, sive nobilitatem regni, sive plebem advertis, quid juvat nostra fides? Quid constantia? Meliori loco apud te sunt qui tibi adversi fuerunt, hæcine tuis fidelibus præmia reddis? Archiepiscopum illi habebunt, qui communionem sub duplici specie luceatur, nos qui sub una communicamus orphani relinquemur? Non arbitrator, Georgi, fieri posse quod petis. Vana Rochezana, vana spes vestra est. Quod si pacem queritis, sinite illum, nec sigilla vos teneant, quia promissis assistere, satis est diligentiam impendisse, impossibilium nulla obligatio est, nec vestrum est papam cogere, sequimini ritus Ecclesiæ, et aliorum Christianorum vos moribus coaptate, sic benignum papam, sic omnes vobis affectos invenietis, sic tranquilli felicisque regni bonis in pace frui poteritis ». Hactenus Æneas ad Georgium Podiebratium Hussitarum antesignanum : cui etiam consuluit, ut venienti Joanni e Capistrano docto et sancto viro omnia dubia exponeret, mentisque patefaceret arcana : atque ita solutum colloquium est, et conventus procerum Bohemiæ dimissus. Pergit auctor enarrare, ut a Podiebratio digressus dum redibat in Austriam, una cum aliis Caesaris oratoribus a Thaboritis exceptus sit honorifice, conventusque ab eorum sacerdotibus, qui poposcerint, ut consolatoria verba apud ipsos faceret, ex quo ipse occasionem confutandæ eorundem hæreseos arripuit, nonnullaque præfatus subiunxit :

« Dubia, quæ vos cruciant, ex sacris litteris oriuntur; neque enim Scriptura unquam ulla sic aperta claraque fuit, ut in diversos flecti sensus nequiret, traxeruntque sacris ex Codicibus ortum omnia, quæ ab initio surgentis Ecclesiæ usque nunc fuerunt schismata, sed morat hoc futurum Deus. Ideo cum per famulum Mosen Israelitico populo legem dedisset, et quid sectandum, quidve fugiendum esset, manifesta serie scripsisset, sciens tamen futuros esse, qui legi suæ dissonos sensus accommodarent, consulturus futuro sæculo et obicem positurus hæresibus, supremum tribunal in terra constituit, ad quod majores causæ et omnes afferri dubitationes de lege deberent. Ait enim in Deuteronomio ¹ Dominus : *Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse prosperaveris inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram, et iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge et ascende ad locum, quem elegerit*

Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Leviticæ generis et ad iudicem qui fuerit illo tempore, et quæres ab eis, qui indicabant tibi iudicium veritatem, et facies quæcumque dixerint, qui præsumt loco, quem elegerit Dominus, et docuerint te facta legem ejus, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram vel sinistram : qui autem superbia erit, volens obedire sacerdotis imperio, qui in tempore ministrat Deo tuo et decreto iudicis, morietur homo ille, et auferes malum de Israhel. Sic veteris Testamenti sequacibus Dominus imperavit, ne quis sua seductus opinione scindere populum peregrinasque religiones introducere posset : nam qui ambulavit in errore cordis sui venient super eos mala.

« Sed nec Christus Dominus, legis conditor, veritatis magister, et salutis inventor superni refugium tribunalis omisit : elegit enim Petrum, ac in Petro ceteros Romane Sedis antifistites, qui post ejus in caelum ascensionem vicariatam tenuerint, et in Ecclesia primum locum, cum claves regni colorum illi promisit, ac ligandi solvendique potestatem, et tandem pasturam gregis commisit dicens : *Pascere oves meas.* Cur hoc? Quid tunc opus erat Petrum fieri pastorem, claves regni tenere, principatum accipere, Christi vicariatam gerere, nisi ut errantes reduceret, ignaros instrueret, timidos roboraret, pertinaces eliminaret, fidelibus subveniret, hæreticis repugnaret? Si iusti essemus, ac nostro ingenio verum videremus et sequeremur omnes, neque lege neque principe opus esset, sed quia insurgunt ingenia perniciosæ, quæ doctrinas pestíferas seminant, funduntque venena lethalia et occidunt crudeles animas, necessaria fuit supremi tribunalis erectio, quod inter lepram et lepram iudicaret, hoc autem est apud Apostolicam Sedem, quæ cardo et caput, ut factum est a Domino et non ab alio est constituta fidelium, et sicut cardine ostium regitur, sic Ecclesiæ Domino disponente reguntur, atque ut Callisti papæ sanctissimi verbis ulamur : Nulli dubium est quod Apostolica Sedes mater sit omnium Ecclesiarum, a cujus nos regulis nullatenus convenit deviare.

« Vos igitur, Thaboritæ, si qua vos fidei dubitatio tenet, consulite Romanam Ecclesiam, audite vicarium Christi, facite quæcumque dixerint vobis, qui præsumt loco, quem Dominus elegit, dicite cum Isaia : *Venite, assemblamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacobi, et docerit nos vias et ambulabimus in sentis ejus.* Quis est mons Domini, nisi Apostolica Sedes? Quæ domus Dei, nisi Ecclesia? Quis locus electus a Domino, nisi Roma, quam beatorum Petri et Pauli martyrium consecravit? Fugiebat Petrus ex Urbe, mortem timens, sed cum obvium habuisset in via Dominum, dixit ad eum, *Domine, quo vadis?* et Dominus sibi : *Vado Romam iterum crucifigi.* Sic reversus Petrus cathedram

¹ Deut. XVII.

summi Pontificatus erexit, ubi crucis patibulum subiit. Hinc ergo recurrendum est, hinc doctrina sumenda est, hinc veritatis hauriendi fontes. Hinc fons aquae vivae signatus scaturit, hic hortus conclusus, hic arca Domini, extra quam omnis salus resilit.

« Non pudeat vos, Thaboritae, quae de fide sentitis Apostolicae Sedi referre; nam Paulus vocatus e coelo, segregatus in Evangelium Christi, securitatem non habuit Evangelium praediciendi, nisi Petri et caeterorum Apostolorum, qui cum eo erant, fuisset sententia roboratum. Eapropter ad Galatas scribens: *Iterum, inquit, ascendi Ierosolymam cum Barnaba assumpto Tito, ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum eis Evangelium, seorsum autem cum his qui videbantur aliquid esse, ne forte in vacuum currerem aut eucurrissem.* Et dicit Hieronymus doctrina plenus et omnem scientiam callens, cum fidei scripta dictasset ad Damasum: Haec est, inquit, fides, papa beatissime, quam didici in Ecclesia, quamque semper tenui, in qua si minus perite aut parum caute forte aliquid positum est, emendari a te volo, qui fidem Petri tenes et meritum. Sic et vos facere Thaboritas exhortor, ostendite vos et doctrinam vestram Romano Pontifici, facite quae jusserit, neque ad dextram neque ad sinistram declinantes, sic consolationem spiritus, sic animae vestrae quietem assequimini et salutem ». Tum delapsa disceptatio est ad controversiam de communionem sub utraque specie, quam cum haeretici necessariam laicis contenderent, plures Scripturae sacrae sententias congresserunt, quas in pravam sensum detorquebant: defensurus vero fidei orthodoxae dogmata Aeneas haereticorum argumenta proluxa dissolvit oratione, ex qua haec libasse suffecerit:

13. « Sunt ad haec omnia nobis parata ac clara responsa, quae de penu Spiritus sancti recipit et ministrat mater Ecclesia. Negat Joannes, imo negat apud Joannem Dominus vitam esse cupiam, nisi carnem suam comederit et sanguinem ejus biberit; quibus verbis non minus utriusque speciei communionem, quam baptismatis undam mandatam censes. Vetus haec Armenorum insania fuit, qui natos ut in lucem veniebant, mox baptizatos, mox altaris sacramento reficiebant, quod et vos aiunt facere, qui dementes atque infantes ad Eucharistiae libamenta vocatis, inhonorantes divinissimum sacramentum, commotionemque Pauli despicientes, qui ad Corinthios scribens ait: *Probet seipsum homo, et sic de pane illo edat et de calice bibat.* Quomodo se parvuli et dementes probare possunt, quibus nec certus nec verus rationis est usus? » Interjectis deinde pluribus, quibus ostendit obstrictos tantum sacerdotes communionis sacramentum sub utraque specie obire, nec Graecam Ecclesiam, cujus et Apostolorum

doctrinam sequi falso jaciabant Thaboritae, unquam dixisse damnatos esse populos, qui de calice non acciperent, addit: « Cum ex praeccepto Christi non sit communicatio calicis in populo, quis non videt in hoc, sicut in caeteris, quae Dominus expresse non jussit, Ecclesiae standum esse iudicio; cuncta enim, quae sub praeccepto divino non cadunt, regentis Ecclesiae sunt dispositioni commissa, cujus mandata tanquam divina recipienda sunt, et omni devotione complenda, quando praeccepto Dei non sunt adversa vel utrum sint adversa non est certa cognitio.

« Sed nec tu tibi de Graecia blandiaris: quamvis enim non erant Graeci vetustam consuetudinem observantes, non tamen vobis excusatio est, qui sub Latinis nati educatique moribus, laudatum, securum, purum Ecclesiae Romanae ritum auctoritate propria rejecistis, quamvis ordinationem ejus, sive consuetudinem longo usu probatam infringere peccatum transgressionis existat, nec scio quid vos in hac re Graecam magis, quam Latinam Ecclesiam imitari compellat. Latinus certe senatus et mundius et rationalius et cautius agit, quam Graecus, nam tribus de causis calicis potum plebibus interdixit. Prima, ne rudis populus sub duplici solum specie contineri Christum putaret. Altera, quod est liquidum multorum attrectarum manibus effunderetur in terram, quemadmodum nuper in Praga factum referunt, ubi puerulus vix anniculus ab ubere matris ad sanguinem Domini raptus, calicem ex manu minus considerati sacerdotis arripiens sacramentum sparsit in humum. Tertia, ut impleretur figura veteris legis, quae licet populo ministrari de sacrificio juberet, libamina tamen solis sacerdotibus levilisque reservavit. Quid est quod Graecam Ecclesiam tantopere laudatis? An non Latinam Ecclesiam multo florentiorem esse quam Graecam cernitis, et nostram longe lateque dominantem, illam Mahometi cultoribus servientem, hanc sub uno capite gubernatam, illam nullis schismatibus implicatam, hanc templis sublimioribus exornatam, illam omni splendore nudatam, hanc semper recta dogmata predicantem, illam saepius errori consentientem ». Et infra:

« Audite docentem matrem, amplectimini legem Ecclesiae, quae sancta est et honeste condita. Nolite putare semper Apostolos Christi discipulos communionem calicis accepisse, quia post Christi passionem de calice rarus, de pane frequens habetur sermo, ut est illud: *Cognoverunt eum in fractione panis*, et in Actibus Apostolorum: *Fraugentes circa domos panem*, et iterum: *Perseverantes in fractione panis*. Quibus in locis nullam reperimus de vino mentionem: » et infra, « cum vestri nostrique progenitores sub una specie communicaverint, cum multi doctores ab Ecclesia recepti et in catalogo sanctorum conscripti miraculis coruscantes retinen-

dum plebi calicem non dicant, cum Latina Ecclesia id servet, doceat et mandet, suadeo ut vos illi obtemperetis ».

Respuerunt haeretici salubre Aeneae Sylvii consilium, neque ad dirimendam controversiam ultum iudicem, non Pontificem, non Ecclesiam admittere voluerunt, cumque falso objicerent, ob negatas populo vini species sacramentum tolli, haud recte concludi respondit Aeneas: « Septem, inquit, sunt Ecclesiae sacramenta, etsi vos quinque tantum recipitis. Ex his unum est Eucharistia praecellentissimum et maximum, hoc semper integrum et unum est, sive sub una specie sumitur, sive sub duabus, et licet mille particulae panis fiant, vini que totidem, unus tamen est ubique totus et integer Christus; nec subtracta vini specie subtrahitur sacramentum, quia totum in altera sumitur, etc. ». Porro cum haeretici veritatis splendore perstringerentur, convitia addidere, ac maledica verba in Pontificem et cardinales jacere non sunt veriti, solutoque ita congressu, discessit a Thaboritis Aeneas, litterisque amplissimis apud Novam-Civitatem XII kal. Septembris hujus anni exaratis, Carvajalem cardinalem de omnibus certiores fecit¹.

V. Beatus Joannes a Capistrano in Bohemiam missus. Persuaserat idem Aeneas Pontificem, ut Joannem e Capistrano Minoritam, doctrinae ac virtutum laude praestantissimum ad revocandos ab errore haeticos Bohemos legaret. Missus² itaque hoc anno vir sanctus in Bohemiam, plures ad Catholicam fidem traxit: qua fama permotus Pontifex illius auctoritatem amplificavit, ut trium annorum totidemque quadragenarum indulgentiam ejus concionem auditoris, vel sacris operanti affuturis impertiretur, redeuntes ejus opera in sinum Ecclesiae censuris omnibus penisque solveret, interdictos sacerdotali munere pristino officio restitueret, notamque infamiae, qua propterea quis iniustus esset aboleret; collati beneficii causam hanc expressit Pontifex in litteris³ ad ipsum datis V kal. Novembris: « Cum, inquit, intellexerimus te in regno Bohemiae et Marchionatu Moraviae ac partibus illis adjacentibus, divino tibi assistente Spiritu, sermonibus ac praedicationibus ad populum vigilanter insudare et utiliter proficere, ut universorum Christi fidelium, qui ad te pro audiendo verbo Dei conflunt, augeatur devotio et dono caelestis gratiae uberius se conspiciant refertos, etc. ». Et quidem ipsemet B. Joannes, adscripta divino Numini gloria, testatur in litteris⁴, quas ad Viennensis Academiae doctores scripsit, plures se ab errore evulsisse: inquit: Multi barones, nobiles et sacerdotes ab omnibus compactatis ultra quam quatuor millia meis in manibus omnes Hussitarum errores abjuraverit, ut sileam multos alios

convertos, qui sub ipsorum baronum conversorum dominio degant ».

De eodem B. Joanne, deque piis animorum molibus in Germanico populo concitatis, haec memoranda tradit magni Chronici Belgici auctor¹: « Anno salutis M. CC. L. frater Ordinis Minorum Joannes de Capistrano, doctor decretorum, discipulus S. Bernardini, a domino Apostolico missus ad praedicandum et convertendum Bohemos, descendens per Thuringiam, Saxoniam, Misniam et Moraviam cum gloria simili et terra principibus ab omni clero et populo cum crucibus et vexillis processionaliter ei obviantibus, et *Justum deduxit*, concinentibus devote susceptus, et in Ecclesiam sibi competentem fuit introductus. Iste communiter ante prandium facta domuncula in altum elevata primo celebravit, deinde duabus aut tribus horis ibidem, Latine omni populo praedicavit, manibusque et pedibus, id est gestu, more Italico praedica demonstravit. Aium Erfordiae sexaginta millia populi juxta ejus aestimationem in sermone ejus tunc fuisse, ubi omnes viri in uno latere, et mulieres in altero latere divisim substiterunt. Quem alius ejusdem Ordinis doctor continuo subsequutus Theutonice de verbo ad verbum expressit, quod ipse prius in Latino praedicavit, quod inde potuit, quia in membrana seriem sermonis audiendo conscripsit. Prandio autem facto, omnes civitatis et patriae illius in forum convenientes in circulum consederunt, et ille superveniens cum fratribus sui Ordinis bene reformatis, reliquiis quas secum detulit singulorum capita tangens, plurimos infirmorum sanavit, quacumque infirmitate quisque detineretur, modo bonam fidem recipiendae sanitatis haberet. Quae omnia Erfordiae, Wymariae, in Nuenboreh et Hall ipsum prosecuti fieri conspeximus et mirati sumus: quia nusquam talia in libris sanctis unquam legimus. Lipsiae sexaginta supposita universitatis illius per caput mortui in ambone fori populo demonstratum dicitur convertisse, et eos Ordinis sui habitu ibidem in foro induisse ».

15. B. Joannes haeticis infensus plures Bohemos convertit, a Poloniae rege invitatur. — Incredescens ubique ipsius fama ob ingentes pietatis motus, quos in plerorumque animis excitabat, Joannes Roehyzana Pragensium Hussitarum signifer illum ad disceptandum de usu calicis, provocare ausus est² hoc anno: cui modeste et erudite vir pius respondit³, commendatoque Sedis Apostolicae primatu, atque ad servandam cum ipsa conjunctionem adhortatione habita, provocationem factus admisit, addiditque commonem et tutum locum pro congressu deligendum. At Roehyzana non paululum deinde tergi-

¹ Ext. apud Aen. Sylv. l. 1. Ep. CXXX. — ² Coel. l. X. — ³ Ext. bid. — ⁴ Ext. apud Coel. l. X.

¹ Magn. Chron. Belg. ex Joan. Regulati. — ² Coel. l. X. — ³ Ext. ejus lit. ib.

versatus, virum sanctum ad locum non tutum, cui Craminoum nomen erat, pellicere nisus est; eumque ad eum accedere Joannes detrectasset. Rochyzana calumniis illum lacerare cepit ad obscurandam ejus existimationem, ac populos ab ipsius sacra audienda doctrina retrahendos: quas vir Dei litteris¹ suis egregie confutavit, ex quibus hæc decerpimus: « O Rochyzana, hominum infelicissime, dicis tu me profugum, seductorem et antichristum, qui notus sum omnibus. O magnifici et excellentes barones, (Bohemos compellat.) Rochyzana est oculosior toto populo Christiano, ac omnibus Universitatibus studiorum infrascriptis, putat se doctiorem et oculosiorem, scilicet Romæ, Neapolis, Senarum, Perusii, Florentiæ, Ferraræ, Bononiæ, Paduæ, Papiæ, in quibus quidem per tot annorum curricula verbum Dei prædicavi ». Et infra: « Tu me profugum appellare non erubescis et sorlilegum. At cum essem alienigena et facie incognitus in civitate Olomucensi, quodam die Dominico, sicut omnium fuit judicium, nostris prædicationibus centum millia personarum tunc interfuerunt. O bellua et lingua viperæ, tu me profugum prædicas, numquid ab omnibus Australibus, Olomucensibus, Brunnen-sibus, Znaymensibus, magnificis dominis de Rosis, Pataviensibus, Ralispontensibus, Egren-sibus, ab illustrissimis excellentissimis principibus domino Ludovico duce Bavarie domino Alberto, domino Joanne marchionibus Brandeburgensibus, atque ab illustrissimo et excellentissimo principe domino Friderico duce Saxonie, atque ab omnibus et singulis civitatibus eorundem principum, apud quos transitum feci tanta cum honorificentia tui susceptus, quanta nemo religiosus hæc nostra ætate habitus est, etc. ». Hæc beatus Joannes a Capistrano ad Bohemos proceres scribebat non se jaclandi, suæque ostentandi causa, sed veritatis illustrandæ studio permotus; tum etiam ut hæreticorum impudentiam confunderet, qui eo depresso fidem etiam orthodoxam calumniis labefactare nitebantur; quem vero in seclabantur homines impij, colebant reges, inter quos Casimirus rex Poloniæ ipsum per litteras² rogavit, ut, Bohemis in sinum Ecclesiæ revocatis, Polonos, Lithuanos ac Ruthenos erudire vellet.

« Casimirus Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lituaniæ et hæres Russiæ, venerabili et egregio viro Joanni de Capistrano Ordinis Minorum, patri nostro singulariter charissimo.

« Venerabilis et egregie vir, pater noster singulariter charissime. Splendorem suum princeps regum terræ abunde in nos et nationes Slavorum effudisse cognoscitur, dum pro gentis Bohemiciæ reductione, quæ in regionem dissimilitudinis abiens varia luerum dogmata sec-

tabatur, te unum olim sibi cognitum et probatum divina mente et stupendis operibus insignem transmisit. Gaudet ob id omnis Aquilonaris plaga, et glorioso Deo cum summo Pontifice vicario suo terrestri gratias agit, et quidem ingentes, quod de salute populi sui sollicitus pro drachma decima et ove centesima recuperanda singulare providit remedium. Sensisti quidem et expertus es, sceleratas Bohemorum mentes, concepto et hausto falsarum doctrinarum veneno, Catholiciæ fidei puritatem perseccutas esse, et primum regno suo quodam nobili multiplicibus cladibus obruto et tandem prostrato vicinis regionibus bella intulisse, templa succensa, virgines supralas, ministros et servos Dei occisos cognovisti. Tentarunt plures principes orbis armis sectam tam detestabilem obruere, sed cassi fuerunt multorum conatus, et crebro sequelsatur oculo Dei judicio Catholicorum clades aut fuga. Tibi gentis prædictæ reductio servata est, tibi uni ex allo concessum, quod fuit pluribus negatum, succumberet precibus et meritis tuis Amalech, et superbissimus prosterne-tur Goliath, populus quoque Domini exercituum liberalis salvabitur.

« Tu autem, pater mi, gentis illius nempe Bohemiciæ, reductione quantum fas erit expedita, ingredi et visere regnum nostrum Poloniæ non graveris, sed per nos rogatus declina paululum, et nos filium tuum devotum precor, et per misericordiam Domini obtestor, ne prætereas. Est nobis regnum Poloniæ tenaci fide religionem Catholicam observans. Est et ducatus Lituaniæ, ejus populum genitor noster clarissimæ memoriæ Wadislans, Poloniæ rex Christianissimus ab idolorum cultura ad unius veri Dei agnitionem reduxit, utriusque domini nostri populus magnopere te gestit videre, et tuam præsentiam summo desiderio et summa prece exoptat. Sunt præterea nobis terræ Russiæ lalissimæ, quæ etsi fidem profiteantur Christianam, in sectam tamen Græcorum dudum pertracta sunt, et illorum ritum pertractant et custodiunt, nec tanto tempore, quod earum lapsum, et ab Ecclesiâ Latina scissionem secutum est, a caliginis cœremoniæ suarum, quamvis in pluribus Conciliis multi fuissent interpositi labores, poterant abstrahi aut avelli.

« Illi omnes uno spiritu te interpellant, ut non despicias visitare illos, ut aggregari in sinum unitatis Ecclesiæ sanctæ Dei per te possint. Extant multi qui sola fama tui nominis plecti renuntiare veteri sectæ et ritui, et ingredi viam, quam monstraveris repromittunt. Si te Bohemorum sollicitat reductio, ut pro illorum salute omnes adversitates et pericula subire dulces fuerit, multo magis Ruthenorum te moveat devotio: nam etsi utraque gens caliginè errorum velata sit, Ruthenorum tamen faciliorem reductionem tibi ex multis respectibus

¹ *Ext.* apud Coel. l. X. ² *Ibid.*

persuadeas : Quoniam natio boni cupida est, simplex, rudis et omnis mundanae doctrinae experta, quae errores suos debili oppositione tuctur, nec illos nisi consuetudo quaedam et ingenitus illius ritus amor, in quo nutriti sunt, recognoscere summi Pontificis auctoritatem et unitatem fidei vetat, etc. Dal. in Grodeli (alias Grodesl.) feria III, in vigilia Nativitatis S. Mariae, anno Domini MCDLII. Agit de eodem beato viro pluribus Waddingus¹, quem pius lector consulere poterit : nunc ab eo ad alium Evangelicum praedonem, qui divinum etiam verbum in pluribus regnis disseminavit, narratio nobis traducenda est.

16. *B. Vincentius Ferrerius miraculorum gloriam inclarescit.* — Efflorescente in dies Vincentii Ferrerii Ordinis Praedicatorum sanctitatis fama ob insignia miracula, quae implorata ejus apud Deum ope patrabantur, Petrus dux Britanniae, in qua provincia, dum in ea divini verbi et aeternitatis semina spargebat, mortem pie obierat, tum Joannes Castellae et Alfonsus Aragonum reges apud Sedem Apostolicam demissis precibus petiere, ut testium dicta de admirandis ejus rebus in Tabulas publicas referri iuberet, ut in sanctorum numero collocaretur. Assensit justis horum principum postulatis Nicolaus, ac tribus cardinalibus partes dedit², ut viros pietate et doctrina insignes designarent, qui de iis miraculis inquirerent.

« Venerabili fratri Georgio episcopo Penedrisino, et dilectis filiis Alfonso fil. SS. Quatuor Coronatorum presbytero, ac Joanni S. Angeli diacono S. R. E. cardinalibus, salutem.

« Sanctorum Patrum exempla nos provocant, et sacrarum litterarum admonet auctoritas, ut quos excellentior vita commendat, si vera miraculorum viventes ac mortuos sequuntur signa, in regnis caelestibus constitui non ambigamus, ac ut Catalogo sanctorum adscribi, et a tota Ecclesia sollicitis studiis et praecentis sonoris honorari curemus. Cum itaque dudum fratris Vincentii de Ferreris, origine Valentini, Ordinis Praedicatorum sancti Dominici, vitae excellentia, casti mores, fructuosa praedicatione cum charitate, in adversis patientia, miraculorum perseverata coruscatio, toti fere Occidenti innotescerent, recolendae memoriae quondam Joannes dux Britanniae, apud cujus patriam religiosus hic vir debitum carnis exsolverat, et plurima miracula ejus meritis continuo fieri cognoverat, instantibus ejus praelatis, principibus ac populis apud felicis recordationis Martinum papam V praedecessorem nostrum institit, ut hujus gloriosae memoriae viri canonizationi intenderet, demum praefato Martino papa de medio sublato, per suos solemnes nuntios graves viros dux pra-

latas apud sanctae memoriae Eugenium papam IV praedecessorem nostrum institit pro hoc tam sancto opere inchoando, sed et hac sanctae sollicitudine dictus dux exiit vita functus. Demum nobis ad apicem summi Apostolatus assumptis, per charissimos filios nostros Joannem Castellae et Legionis et Alfonsum Aragonum reges illustres per litteras et nuntios, necnon per capitulum generale sacri Ordinis Praedicatorum hic apud hanc aliam urbem proxime celebratum particulariter, et in communi pro hoc sancto opere inchoando, fuimus saepius requisiti, nunc instantibus praelatis Joanne Hispaniarum, Alfonsus Aragonum regibus, Petro Moderno duce Britanniae, qui post ejus genitoris obitum, prout in hereditate, sic in hujus sancti operis devotione successit, in generali consistorio pro parte eorundem nobis praesentibus per dilectum filium Andream de Sancta-Cruce, civem Romanum, advocatum consistorialem, miraculis hujusmodi, longo et gravi sermone explicatis supplicari fecerunt, quatenus aliquibus ex venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus committere, ut de et super vita dicti fratris Vincentii, et miraculis hujusmodi et eorum circumstantiis universis se solemniter et diligenter informet, et habita super his informatione matura, ea quae repererint, nobis et reliquis cardinalibus referant, et alias super hujusmodi supplicatione providere opportune dignemur.

« Nos igitur, divini nominis gloriam ampliari, ac Catholicam fidem suos sacros palmites continuo dilatare, nostris praesertim temporibus, supremis desiderantes affectibus, hujusmodi supplicationibus inclinati vobis, quorum grave iudicium, et praecipuam prudentiam, ac fidele consilium in maximis nostris et dictae Ecclesiae negotiis comprobatum a nobis exiit, de eorundem fratrum consilio per Apostolica scripta committimus, ut vos, aut aliqua personae Ecclesiae in dignitatibus constituta, comprobata integritatis, et doctrina sacrarum litterarum perita, quas ad hoc deputandas esse duxeritis, super praemissis omnibus et singulis et eorum circumstantiis universis in curia et extra, diligentem informationem recipere, et veritatem eligere studeatis, et habita super his informatione matura, quae veritati innixa esse reperitis, sive hujusmodi deputandi invenerint, nobis in secreto consistorio fideliter referatis, ut una cum vestro et praetorum cardinalium consilio, ad Domini nostri laudem efficere valeamus quae sanctorum Patrum dogmata, et sacrarum canonum institutiones, ac justitia et Christiana charitas postulat et requirit, super quibus plenam et omnimodam auctoritatem Apostolicam, vobis tenore praesentium concedimus facultatem. Verum cum inter caeteras graviore causas, quae apud Sedem Apostolicam agitentur, haec gravissima sit, et in eadem omnis

¹ Wadding, tom. VI, hoc an. num. 1 ad num. 38. — Lib. XIV, p. 34.

diligentia et conscientiae serenitas adhiberi debeat, ut in hac causa, non simulata, sed solida veritas elici possit, volumus ut huiusmodi personae a vobis deputandae, quanquam graves quidem fore existimentur, in manibus vestris, aut alterius eorum vel in manibus ejus quem deputabitis ad hoc, praestent juramentum, ut omnia eis a vobis commissa, solum Deum et veritatem praeculis habentes, prout sacri canones dicunt, omni studio et diligentia exequantur. Dat. Romae apud S. Petrum anno, etc. MCDLI, XV kal. Novemb. Pontificatus nostri an. v ».

17. *Privilegiis ditata Aedes B. Virginis Hallensis, miraculorum gloria insignis.* — Per id tempus Hallis in Belgio plura atque insignia edebantur miracula, implorantibus Deiparae preces Christi fidelibus morbis calamitatibusque variis oppressis, a quibus votiva tabellae sacrae illi aediculae appendebantur. Ex huiusmodi rebus admirandis ibi patris nonnullas nos supra suis locis recensuimus. De quibus et aliis certior factus Nicolaus V hoc anno ad accendendam magis fidelium pietatem, exarato Apostolico Diplomate¹, beneficium piacularum iis qui in ea aede Virginem colerent proposuit, quod afferendum visum est, cum saepe antea de ipsa mentio recurreret:

« Universis Christi fidelibus praesentes litteras inspecturis, salutem, etc.

« Fide digna dilecti filii magistri Nicolai Plonchet personae personatus in parochiali Ecclesia S. Martini oppidi Hallensis Cameracensis diocesis cubicularii ac scriptoris et familiaris nostri, continui commensalis, relatione didicimus, quaedam honorabilis capella ad honorem et sub titulo beatae Mariae Virginis, in qua singulis diebus ad laudem ejusdem Virginis Mariae una alta et plures aliae submissa vocibus cum devotione magna missae celebrantur, et ad quam copiosa Christi fidelium ex diversis mundi partibus multitudo propter loci illius devotionem ac miraculorum, quibus etiam Virgo Maria inibi coruscare dignoscitur, frequentiam et magnitudinem confluere diem prospicitur in dicta Ecclesia a multis jam transactis temporibus, ita quod de illius contrario hominum memoria vix habetur, solemniter fundata et dotata existit, ipsiusque Virginis Mariae imago Dominica prima Septembris singulis annis cum magna honorificentia tam dicti quam circumjacentium oppidorum, civitatum et villarum aliorumque locorum scabinis, consulibus et communitatibus magnifica donaria in reverentiam praefatae Virginis Mariae, ex parte civitatum, oppidorum, villarum et locorum a quibus occurrente tempore ad id specialiter mittuntur, deferentibus et offerentibus, singularibusque utriusque sexus eandem partium cum singulari devotione con-

currentibus personis, cum magna solemnitate processionaliter cetero psallente et populo orante, deferuntur commeantibus, oblationes quoque ad dictam capellam ex ipsorum Christi fidelium erogationibus provenientes in fabricam, qua inibi sumptuose incepta extitit et diem continuatur, necnon reparationes et ornamenta, ac alias », et infra, « parochialis Ecclesiae et capellae huiusmodi utilitates et necessitates per certos probos viros, ad id per scabinos et alios ipsius oppidi oppidanos pro tempore deputatos, Ecclesiae magistros nuncupatos, et in Ecclesiam et capellam antedictos, bonaque ipsarum regere et gubernare et utiliter conservare et disponere tenentur, quandiu onus gesserint antedictum.

« Nos igitur cupientes ut dicta capella congruis frequentetur honoribus, et ut Christi fideles ipsi eo libentius causa devotionis confluant ad eandem ac praefatae processioni devotius intersint, ac ad fabricam et reparationes aliasque capellae et Ecclesiae huiusmodi necessitates manus promptius porrigant adiutrices, quo ex hoc ibidem coelestis dono gratiae conspexerint se relectos, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus vere poenitentibus et confessis qui in Dominica, qua huiusmodi processio fiet eidem processioni interfuerint, illamque a principio usque in finem continuaverint ac eadem, necnon Epiphaniae Domini et Exaltationis S. Crucis festivitatum diebus dictam capellam devote visitaverint, et ad fabricam et reparationes aliasque Ecclesiae et capellae praedictarum necessitates manus porrexerint adiutrices, annuatim singulis videlicet diebus huiusmodi, quibus processioni interfuerint aut dictam capellam visitaverint, et manus porrexerint adiutrices, ut praefertur, septem annos et totidem quadragenas de iniunctis eis poenitentibus misericorditer relaxamus, praesentibus perpetuis futuris temporibus duraturis, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDLI, pridie non. Septembris, Pontificatus nostri anno v ».

Scrpsit miraculorum, sanctissimae Virginis ope, quae Hallis colitur, factorum, quae certissimis locorum, temporum ac personarum circumstantiis consignata sunt, historiam Justus Lipsius¹ ac plura, quae consecutis temporibus patravit numen, Monumentis tradidit, reliqua vero praetermisit: « Pauca, inquit, ante annum coeant, nisi longius quaedam spectant, quibus temporis nota non est adjecta. Queramus, imo indignemur. Quanquam olim simile atque ipse Augustinus aeo illo curioso et erudito scribit multa ad memorias martyrum facta, ignoratione aut oblivione fama excidisse, atque adeo in ipsa urbe Carthagine evenisse, quae Carthago nesci-

¹ Ext. apud Just. Lips. in D. Hallen. post c. 36.

¹ Just. Lipsius Virg. Hallen. c. 6.

ret, simile Hallis nostris factum, ac demus simplici pietati veniam, quae contenta praesenti et suo fructu fuit. Illud autem primum observe in ipsa statua miri aliquid videri, quae haud magna (sesquipedalis circiter et e puro nec medicato ligno tot saecula perseverat immunis ab omni exitiali peste, immunis etiam ab incendiis, quae urbecula illa aliquoties vel nostra memoria sensit, cum illa diva et se et templum suum omni vicino foro et juxta ipsam adem adibus ardentibus defendit». Porro consecutis temporibus gesta miracula, idem auctor Monumentis tradidit, quae vera esse contra impiorum calumnias, demonstrat.

« Triplex, inquit, nota est, qua vera a vanis miracula differunt: magnitudo, finis, et fides. Magnitudo quod non exigua aliqua aut levia sunt in opere, sed quae opinionem, sensum, naturam omnem vincant, et quae ipsa illa natura non nisi domino suo possit indulgere». Paucisque interjectis magorum prodigia cum nostris ita confert: « Non damus navim zonae mulierculae alligatam et adverso lumine motam, non aquam in cribro gestatam, non manu permulsam et tactu aeneam factam barbam, non cotem novacula scissam: minuta et a minutis genis haec facinora esse scimus. Quid ergo, nos claudos erectos, caecos luce affectos, morbosos per sanatos, mortuos ipsos suscitatos, et vera vitali luce iterum donatos, imperium in elementa, in animantia, in naturam ipsam rerum Christus et Christiani usurparunt et usurpant.

« Jam discrimen alterum a tunc est. Ut demus magna quaedam a profanis pravisque hominibus patrari, finis dissidet: illi in ludibrium aut noxam faciunt, nostri in serium fructum aut salutem: praestigiatos, calculatores, et id genus quid, nisi vana specie objecta, oculos sensusque fallunt? et fallendo delectatiuncula aliqua fortasse permulcent magi, incantatores, venetici nocendi palam finem habent, et ad daemonum cultum adducendi, quorum ope consilioque haec patrant. Itaque non fallax est iste character, quod vera miracula ad verum et

unum Deum ducant, falsa ad falsos, et multos.

« Tertium denique discrimen fides, atque id dupliciter. Primum quia vana multa ejusmodi fama aut scriptis prodita et Livius ipse non semel agnoscit, turbido aliquo tempore versis in religionem animis multa visa creditaque prodigia, quae non erant, natura scilicet humana superstitioni prona haec accipit, et traus genialis objicit insinuatque, sensu etiam alterato vana, quae speciem saepe non rem habent, non certe perfectionem aut diturnitatem, nam et genii morbos interdum, aut caecitates, aut alia damna corporis curare videntur. Videntur, inquam, vel quia ipsi temporaneum aliquid tale intulerunt ut auferant, vel quia non in longum curant, et eadem aut major noxa usu cognita mox adhaeret. Non sic in veris, absit. Omnia fidem habent sive libris sacris tradita, quae non magis quam eorum auctor (is Deus est) mentiantur, sive bonis testibus arbitrisque affirmata, denique fide etiam perfectique operis nec retrahantur ex facili aut mutant». Interjectis nonnullis solvit auctor quaestionem cur Deiparae potissimum implorato nomine tot prodigia fiant:

« Cur, inquit, miracula haec non ipse in suo nomine Deus, et magis sapiusque hodie in divorum, et sapissime divae suae matris, edit? Cum Augustino respondendum, non opus nunc Christo asserendo prodigiis, imo si quis ea requirat, ipsum esse prodigium, qui mundo credente non credat. Excipio si apud gentes longinquas res geritur, et omnis fidei nostrae expertes. At in divis quia aliter est, et multi etiam Christum professi obstrigillant eorum honori, aut cultui, merito extra ordinem eos asserit, et quos abjiciunt allevat, quos obtenebrant illustrat, et quis nescit tot istas hodie novellarum opinionum sectas consensu et velut de pacto in vacuum divam Virginem incurrere, et decus ejus omne ire imminutum? ergo esse vindex tuetur et auget quotidie, et ausim dicere nullibi in nullo nomine aut titulo plura aut majora miracula quam in ejus nomine exhiberi».

NICOLAI V ANNUS 6. — CHRISTI 1452.

1. *Friderici imperatoris in Italiam et in Urbem adventus.* — Incunte Servatoris anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo. Indictione quartadecima, ipsis kalendis Januarii in Italiam pedem intulit Fridericus non copiis validis, sed nobili tantum clientum caterva, ac Ladislac Hungariæ et Bohemiæ rege, et Alberto Austriaco in comitatu adductis stipatus, ne suo adventu Italos in arma concitaret. Exceptus¹ autem est quam honorificentissime primum a Venetis, ac Tarvisio Patavioque illustratis, Ferrariam² XVI kal. Februarias venit, ac maxima pompa cultus a Borsio marchione, amplissimisque donatus muneribus Bononiam, deinde Florentiam adivit. Delatos illi a civibus honores ita recenset S. Antoninus³: « Ei per Florentiam transeunti totus clerus cum archiepiscopo, (is erat ipse S. Antoninus), processionaliter ad portam civitatis obviam processit, ac etiam magistratus Florentini. Locatus autem in conventu sanctæ Mariæ Novellæ ad hospitandum, permansit in Urbe quatuor diebus, et præsens fuit in officio Purificationis Virginis gloriosæ in missarum solemnibus, recipiens devote a celebrante cereum benedictum, ut de more a fidelibus in Ecclesia existentibus dari consuevit, oblatæque ei fuerunt poscenti quædam reliquiæ sanctorum in vase argenteo ornato a communitate, qui aliquos milites ibi fecit ». Addit sanctus auctor Pontificem misisse Florentiam duos cardinales ut Cæsarem ad recipienda ornamenta imperii venientem sociarent.

Florentia itaque Senas, indeque Viterbium⁴, demum Romam pervenit, cui obviam prodidisse tredecim cardinales, ac plures episcopos et præsules Urbisque clerum instructo agmine religioso, necnon senatorem et alios Urbanos magistratus, narrat Stephanus Infissura⁵: tum subdit Nicolaum aliqua perstrictum suspicione, ne

Fridericus novas res moliri pertentaret, Urbis turres portasque fortissimis præsiidiis munivisse.

Ingressum Friderici in Urbem atque ut ad Pontificis sedentis in gradibus Basilicæ S. Petri, deosculandos pedes procubuerit, describit hisce verbis Nauclerus¹: « Cæsar trabea vestitus inter legatos Italicos eminebat. Imperatrix mirificis ornata cultibus Portugalensibus circumdata omnium in se oculos attrahebat. Ladislaus Hungariæ et Bohemiæ rex tenera ætate purpuratus. Albertus germanus Cæsaris militiæ ductor obsequians suum cuique locum demonstrat. Duo Cæsaris vexilla fuerunt, alterum quod S. Georgii vocitant, deinde vexillum aquilæ. Dum Urbem Fridericus ingreditur, marscalcus ei nudum enses præfert. Episcopus Spoletinus vicarius Pontificis ac plurimi episcopi et abbates infulati, sanctorum reliquias ferentes, occurrunt. Cæsar sub aureo panno, quod umbraculum vocitant, introducitur usque ad gradus Basilicæ S. Petri. Ibi Nicolaus Pontifex sede sedens eburnea, pontificalibus indutus, senatu cardinalium circumstante, verbis paternis et supra modum benignis Fridericum suscipit, qui pedibus suis exosculatis auri massam obtulit. Tum quoque Ladislaus et Albertus, ac demum imperatrix pedes basiaverunt. Nicolaum deinde rogat Fridericus ut ex plenitudine potestatis se Romæ Longobardorum regem coronaret ».

2. *Solemnis Friderici Tertii imperatoris coronatio.* — Veterem fuisse morem vidimus, ut Cæsares, antequam corona aurea ab Romano Pontifice donarentur, primum argenteam Aquisgranini, deinde ferream in Insubria Mediolani vel Modætiæ caperent: non consentaneum vero fuerat visum Friderico Mediolanum pelere ne Franciscum Sfortiam, qui principatum illum invaserat, ducem confirmare cogeretur, cum ipse Ducatum devolutum ad imperium contenderet, deque eo etiam Carolus Aurelianensis, et Alfonsus Aragonum ac Siciliae rex disceptarent.

¹ Augustin. Patric. Gobelin, in Comm. Pii II l. 1. Steph. Infiss. in Diar. Monstr. vol. 3. Naucl. vol. 2. cen. 49. Marquard. Frecher. tom. IV. 1er. German. — ² Pigna l. VII. — ³ S. Ant. III. p. tit. XXIV. c. 12. § 3. — ⁴ Bartol. e Tur. Ms. Vatic. sign. num. III. — ⁵ Steph. Infiss. Ms. Vat. s. gu. num. 111.

¹ Naucl. ubi sup. et Coel. l. XI.

Stortiam porro missis oratoribus Fridericum Italiam ingredientem invitasse, ut Mediolanum iret, scribunt auctores ¹, et Caesarem detrectasse, cum nimirum certior esset illius ritus defectum implendum a Pontifice, quem implevisse ex Apostolicae potestatis amplitudine publicis litteris testatus ² est :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Cum charissimus in Christo filius noster Fredericus Romanorum rex illustris nobis exposuerit, licet ipse quamprimum Italiam intravit imperiales infulas ex nostris manibus suscepturus, prius in animo proposuisset se usque ad urbem Mediolanensem personaliter transferre, ut illie coronam regni Lombardiae sibi debitam solemnitate solita per manus venerabilis fratris nostri archiepiscopi Mediolanensis susceperet, quemadmodum nonnulli ex praedecessoribus suis Romanorum regibus fecisse noscuntur; quia tamen in partibus Lombardiae, et praesertim in civitate Mediolanensi, adeo contagiosus et lethifer morbus vigeat, ut sine suo et suorum magno discrimine illic proficisci nequiret, et quia status ac conditiones illarum partium ita se habebant, ut coronari sua serenitas neque in Mediolano, neque in vicinis locis commode et cum debita honorificentia poluerit, sibi visum fuit, illud iter omittere, et ad nos quam citius festinare, ut imperiali diademate suscepto, quam citius ad Alemanniae regnum reverti posset, cujus negotia diversimode turbata suam praesentiam magnopere deposcunt, ne tamen corona praedicti regni Lombardiae negligatur, quae tanquam inferior decentius ante imperialem, quam post recipitur, cum impedimenta praedicta ex magna parte ad hoc vigeant, propter quae decenter et commode corona regni Lombardorum in Mediolano aut in propinquo capi nequeat, nobis humiliter supplicavit ut coronam ipsam hic Romae sibi conferre dignemur.

« Nos igitur ipsius regis in hac parte supplicationibus inclinati, attendentes vera esse quae sunt exposita, prout rerum evidentia docet, iustamque petitionem huiusmodi iudicantes, hodie de venerabilium fratrum nostrorum consilio pariter et assensu, auctoritate Apostolica, ex certa scientia praedictam coronam regni Lombardiae eidem regi per nos tradendam et assignandam fore decernimus, ac illam praedicto regi cum omnibus iuribus et honoribus, jurisdictionibus, emolumentis et prerogativis suis intra missarum solemnitas in Basilica S. Petri eorum majori altari in magno et celebri conventu praelatorum, principum, procerum et baronum cum omnibus et singulis solemnitatibus aliis in similibus observari solitis tradimus et assigna-

mus, suppletentes nihilominus motu proprio omnes et singulos defectus, qui occasione loci, temporis, sedis, personarum, aut alias quacumque intervenire potuerunt in praemissis. Et ne de caetero super traditione et assignatione praefatis in posterum valeat a quopiam haesitari, volumus et auctoritate ac scientia similibus decernimus, quod praesentes nostrae litterae ad probandum plene traditionem et assignationem huiusmodi sufficiant ubique, nec ad id alterius probationis adminiculum requiratur. Per hanc tamen traditionem et assignationem nostram non intendimus iuri aut consuetudini dicti regni Lombardiae aut praedicto archiepiscopo, quoad factum dictae coronationis, nisi pro hac vice dumtaxat in aliquo esse derogatum, imo illud illasum inviolatumque manere decernimus per praesentes. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDLII, XV kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno v ».

Itaque idibus Martii ad principem aram Basilicae S. Petri Nicolaus Fridericum Longobardici regni insignibus cinxit, ac Leonoram antea opera oratorum desponsam iterum inter missarum solemnitas illi conjugio devinxit. Deinde de ipso rege imperialibus insignibus decorando actum est. Solemnes ea in re servatos ritus scriptis mandavit Naclerus : « Absoluta, inquit, Mediolanensi coronatione, postridie solemnitas augustalis coepit, Romanus Pontifex ad summam B. Petri aram in sublimi thoro consedit. Extra cancellos duo tribunalia faere, alterum Friderico, Leonora alterum deputatum. Fridericus, postquam iusjurandum B. Petro et Nicolao in ea forma praestitit, qua Ludovicum Caroli filium jurasse decreta confirmant, alba indutus, in canonicum S. Petri receptus, inde augustali paludamento accepto in medium Basilicae profectus, trinam benedictionem suscepit. Exinde ductus ad altare S. Maurilii in Scapulis atque brachio dextro est pro veteri more oleo sacro delinitus similiter et Leonora, Pontifex rem divinum inchoavit, inter celebrandum diversae solemnitates servatae sunt, sceptrum, quo regia potestas indicatur, pomum, quod mundi dominium ostendit, ensis, qui belli jura demonstrat, per varias vices data. Postremo corona aurea infulata preliosisque gemmis cooperta Caesareo capiti imposita. Imperatrix quoque post Caesarem coronam ex manibus Pontificis suscepit, quam conjugis fuisse Sigismundi constabat. Caesar quamvis ornamenta sibi prelio incredibili comparasset, in hac tamen solemnitate pallium, ensen, sceptrum, pomum, coronamque Caroli Magni ex archivis Norimbergensibus ad se deterrere curaverat ».

Describit eodem ritu Janozius Manettus ³,

¹ Nacl. ib. et Pigna l. VII. — ² Nicol. l. XIV. secr. Bul. diver. p. 179.

³ Manet. l. II. Vite Nic. V. Ms. bibl. Vat. sign. num. 2046.

qui Florentini populi orator aderat, atque nonnulla alia addit quae ex ipso repetere non injunctum erit: « Factum est, inquit, ut Fredericus jam pridem per mortem Alberti praedecessoris sui ad imperium jure delectus ejus sanctitatem per litteras prius, per oratores deinde humiliter supplicaret, ut legitimam imperii Romani coronam ab eo recognoscendi causa susciperet, cujus quidem rei gratia, et ut debitam reverentiam sanctitati suae personaliter exhiberet, e media Germania usque Romam veniendi licentiam humilibus postulationibus supplicabat. Nicolaus vero supplicibus memorati Frederici postulationibus auditis, ac diligenter accurateque consideratis, ut debitam et per canonicas leges ordinatam, licet aliquot temporibus intermissam, recognoscendi a summis Pontificibus Romani imperii constitutionem atque inveteratam consuetudinem renovaret, benigne feliciterque consensit, unde Fredericus cum multo post impetratum veniendi consensum, una cum Leonora uxore sua, magna procerum ac principum utriusque sexus comitante caterva, e media, ut diximus, Alemannia hyemali tempestate movens in Italiam venit. Ubi in diversis locis a principibus, et dominis regionum ad quas contenderat honorifice susceptus, quinto sui Pontificatus anno tandem Romam applicuit, ubi in palatio pontificali una cum praedicta uxore sua, separatim seorsum habitaculis, magna cum dignitate collocatus, plures dies eo usque commoratus est, quo ad celebritates pro imperatoris coronatione de more usitatae et consuetae penitus et omnino expedirentur, de quibus pauca quaedam e multis a nobis tunc visa, cum ad eam celebritatem Florentini populi nomine legati simul cum multis aliis, totius, ut ita dicam, Christianitatis oratoribus convenerimus, memoratu digniora breviter enarrabimus. Ut igitur commemoratus Fredericus cognomento Tertius in sacrosanctum summum Pontificis conspectum resideret, primo genibus flexis ipsum veneratus est, et dextrum pedem talemque manum, ac genu devotissime deosculavit, atque his et hujusmodi de more habitis parvam quamdam orationunculam precibus supplicationibusque refertam habuit, gratiaque et humana responsione recepta, e sancto Pontificis conspectu abiit, atque ad ordinatam habitationem hilariter rediit, quod post triduum Leonora imperatrix pariter fecit. His igitur, et talibus ceremoniis velut necessariis quibusdam futurorum ac gloriosissimorum gestorum praeludiis antea institutis, paucis post diebus in Basilicam S. Petri Apostoli, ubi prius suscepti fuerant, ad suscipiendum coronas suas maxima cum devotione descenderunt.

« Nicolaus itaque, qui Ecclesiasticarum ceremoniarum accuratissimus, ac diligentissimus observator erat, ubi ad ipsum coronationis actum pervenit, antequam ad coronandum pro-

grederetur, in solemnibus missarum piis quasdam devotasque orationes habuit, ac Fredericum coram sanctitate sua ad altare genibus flexis humiliter procumbentem, ense aureum cinxit, ac paulo post regale sceptrum dextera manu largitus est, ac deinde parvo postea temporis intervallo lava pileum aureum praebuit capiti, praeterea similiter imperatorium diadema ex puro et solido auro confectum ac pluribus insuper margaritarum, gemmarum et caeteris pretiosorum lapidum generibus redimitum solemniter devotissimeque imposuit, atque cum haec ipsa magna solemnitate eo quo enarravimus ordine peregisset, ad extremum ambabus in caelum manibus parumper elevatis in hunc modum altiuscule oravit: Omnipotens sempiternus Deus, qui ad praedicandum aeterni regni Evangelium Romanum imperium preparasti, praesta, quaesumus, huic Frederico Tertio novello imperatori, fidei famulo tuo, arma caelestia, ut superatis barbaris et inhumanis gentibus, pacis ac Catholicae fidei inimicis secunda et intrepida tibi serviat Christiana libertas. Qua oratione finita, Fredericus ita respondit: Exaudi, quaesumus, omnipotens et sempiternus Deus, piis et devotas preces Nicolai tui summi Pontificis, ac cuncti Ecclesiastici et saeculares populi, republicae et principes, omnibus Christianae fidei hostibus penitus abolitis, et ad ultimam intercessionem usque deletis, liberius servire atque efficacius famulari valeant, et per hunc certum ac securum omnium fidelium nostrarum gentium famulatum, cuncti Christiani humani digna utriusque et praesentis et futurae vitae praemia consequi mereantur. Cum vero Fredericus ipse, ut diximus, coronatus esset, atque Leonora postea super capite suo diademate suscepto pariter coronaretur, aliquot tamen dies in Urbe commoratus est ».

His addit Nauclerus, quae praetermisit Marnettus, nimirum Fredericum stratoris munus Pontifici exhibuisse.

« Ut autem, inquit, coronationi divinisque rebus impositus est modus, Leonora in suas aedes recessit; papa et imperator ad gradus Basilicae simul venerunt. Ibi Pontifex palafredum ascendit, eique Caesar dextratoris officium per aliquot passus exhibuit. Equo deinde consenso, usque ad Ecclesiam S. Mariae una profecti sunt. Tunc papa in palatium rediit. Caesar in pontem Hadriani profectus est, ubi Albertum fratrem, pluresque duces et comites ad militiam provexit honorem ter quemque percutiens. Trecenti eo die percussi milites. Deinde cum sol occideret, ad Lateranum se conferens, splendidum ibi convivium habuit imperator: igitur Fridericus anno Domini MCDLII, die XVIII mensis Martii imperatoria corona donatus ». Consentium Naucleri dicta iis, quae de ritibus in insignibus imperii conferendis Caesaribus ipsisque inungendis ex

Pontificis Regestis in superioribus Annalium tomis diximus.

3. *De imperialibus insignibus collatis Friderico Nicolai litteræ.* — Caterum perfecto solemnî ritu Pontifex publicis promulgavit litteris ¹, Fridericum a principibus electoribus renuntiatum regem, a se confirmatum fuisse, coronaque imperiali redimitum, et cunctos imperio subiectos eidem Friderico fidos et obsequentes esse jussit.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum dudum sacrum Romanum imperium per obitum clara memoriæ Alberti regis Romanorum, qui illius gubernacula gesserat, fore solatio viduatum, venerabiles fratres nostri et dilecti filii nobiles viri ipsius imperii electores ad inelyam domum Austriae, quæ regem prædictum et charissimum in Christo filium nostrum Fridericum Romanorum imperatorem semper Augustum genuit, convertentes intuitus suos generositate, vita, moribus et virtutum meritis præclarissimis, quibus idem charissimus filius noster Fridericus præfulgere dignoscitur, ipsis spem indubiam pollicentibus, quod ejusdem Alberti, quem Catholicum et pium principem, justitiæ zelatorem, fidei et Ecclesiæ fidelissimum protectorem, et omnium virtutum plenitudine redimitum, universa commemorat Ecclesiæ, imitator esse studeat integerrimus, in Romanorum regem postmodum in futurum imperatorem promovendum, unanimi volo, divina disponente clementia, eundem Fridericum concorditer elegerunt. Idem Fridericus digesta meditatione prævia ad eorundem electorum instantiam electioni hujusmodi consentiens, et humeros suos regni futele gerendæ prompta devotione submitteus, regali per eum suscepta infula, de virtutibus in virtutes proliciens, merita meritis majorum suorum accumulans, per annos fere duodecim regni sui gubernacula adeo provide, utiliter et salubriter gessit, Ecclesiæ unitati et ipsius regni prosperitati, singulorumque servandis juribus et fidelibus quibuslibet in pacis successibus votive dirigendis diligenter intentus, ut ipsum imperium iam providi, fidelis et pii principis felici regimini multipliciter gaudeat se commissum. Postmodum autem idem filius noster charissimus ad honorem S. R. E. et sacri imperii decus victoriæ unctioem et imperiale diadema ab ipsa Ecclesiæ suscepturus, nostro se conspectui præsentavit, et illa per manus nostras sibi impendi humiliter supplicavit. Et quanquam in minoribus constituti de meritis et virtutibus suis fuisset sufficiens edocti, nihilominus ea quæ laudis suæ præconia nostris auribus referant, experimento censemus fore longe majora, quam tantæ facultas sufficeret explicare.

Nos igitur votis suis non numerito benignum conferentes auditum, ipsunquæ in internæ charitatis et debiti honoris constringentes amplexibus, eundem filium nostrum charissimum, cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. cardinalibus diligenti deliberatione præhabita, de eorundem fratrum consilio, ad gloriam omnipotentis Dei, et gloriosæ semper Virginis Mariæ, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, exaltationemque et honorem dicte Romanæ Ecclesiæ et sacri imperii ad suscipiendum imperialis dignitatis culmen dignum et idoneum declaravimus, et electionem approbantes, sibi per manus venerabilis fratris nostri Francisci Portuensis episcopi unctioem hujusmodi impendi fecimus, et tandem collatis sibi omnibus dignitatibus hujusmodi insigniis, imperiali ipsum diademate supradicto duximus coronandum, suppletentes omnes defectus, si qui aut ratione formæ, aut ratione personæ suæ, aut personarum electorum, seu quavis alia ratione vel causa in hujusmodi electione interveenerint quovis modo, certa scientia et Apostolicæ plenitudine potestatis. Quocirca omnibus fidelibus et subditis præfati imperii cujuscumque conditionis existant, etiamsi regali aut pontificali dignitate præfulgeant, districte præcipimus, quatenus præfato imperatori, ad tenentur, efficaciter pareant et intendant, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCLII, XIV kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno VI ».

4. *Æneæ Sybrii oratio nomine Caesaris habita coram Pontifice et cardinalibus pro Terra-Sanctæ expeditione.* — Decoratus imperiali titulo Fridericus, digna imperatore Christiano meditatæ consilia de bello Christiani nominis hostibus indicendo, ac restituendo Palestinæ Christi cultu, Græcis a Turcica servitute pressis in libertatem vindicandis, Hungarisque tuendis cum Pontifice egit. Adhibitus est Æneæ Silvius episcopus Senensis ad orandum ea de re in Apostolico senatu.

« Oratio Æneæ coram Pontifice et sanctissimo senatu cardinalium et imperatore coronato.

« Moyses vir Dei, beatissime pater, maxime Pontifex, cum sibi successorem ordinaret Josue filium Num, divinam vocem ad se dicentem audivit: *Per hoc, si quid agenda erit, Eleazar sacerdos consulat Dominum, ad verbum ejus egredietur et ingredietur ipse et omnes filii Israel cum eo, et cætera multitudo.* Quibus verbis non populi solum, sed reges et principes monentur magnis in rebus summi sacerdotis consilium querere et imperium sequi. Quod postmodum et in novo Testamento ac in tempore gratiæ multis exemplis et auctoritatibus est firmatum, sicut et Constantini Magni et Theodosii et Justiniani, et aliorum Christianorum Caesarum gesta testantur.

« Eam ob causam cupidus atque avidissi-

¹ Lib. XIV, p. 233. Est, etiam in Bullar. in Nr. V. Cons. 1.

mus Caesar, divus Fridericus Romanus imperator Augustus, filius tuis obsequentissimus, ut suo tempore adversus impios Mahomeli cultores generale passagium fieret, atque in illud suum studium suasque curas omnes converteret, le prius magni Dei vicarium, Christiana plebis sacrum religionis magnam caput, perfectum ducem, optimum rectorem, veracem magistrum, consulendum, audiendum et sequendum censuit, cujus providentiam vestra auctoritas movere, potestas implere potest, quid sit agendum. Venit igitur hodie ad te tumque sacratissimum senatum Caesar, super universali passagio cum tua beatitudine locuturus. Coronatus enim jam triplice corona, ejusque regni tua beneficentia rex confirmatus, cujus potentiam Daniel ferro comparavit, cujus limites solus claudit Oceanus, cujus fundator Romulus, confirmator Julius, amplificator Augustus, approbator Dominus Jesus fuit, cujus auctoritas in terris, ni tua, cedit nulli, cujus officium est parcere subjectis et debellare superbos, quid aliud cogitat, quam passagium, per quod et Christiani fortiores, et inimici Christi nominis creduntur imbecilliores? princeps, inquam, sapiens, quae sunt digna principe cogitabit». Et infra :

« Tria sunt quae Caesarem passagii cupidum reddant, commiseratio, utilitas atque honestas rei. Unde vero commiseratio prodeat paucis, advertite, docebo : *Quis infirmatur*, inquit Apostolus, *et ego non infirmor?* Quis videt afflictos, et non affligitur? cujus pectus adeo durum est, ut dolentibus non condoleat, gementibus non congemat, tristantibus non contristetur? Caesar quidem, postquam discretioris attigit annos, capitque noscere nostrae fidei sacramentum, mox religionis induit zelum, capitque rebus omnibus divini cultus augmentum praepone: quod sibi et suae naturae bonitas, et nobilitas sanguinis suadebat. Nam domus Austriae principes, inter quos plures reges ac imperatores floruerunt, tunc sibi prospere succedere speraverunt, cum divino nomini bene et constanter famulati fuissent: quorum vestigia Fridericus seculus, quam primum tutelam exivit, ut locum videret, in quo nostra redemptio celebrata est, adhuc adolescens trans mare navigavit, aspexit locum ubi natus Salvator noster Christus, ubi positus in praesepio, ubi praesentatus in templo, ubi baptizatus, ubi tentatus, ubi praedicavit, ubi Lazarum suscitavit, ubi cenavit, ubi captus, ubi derisus, ubi judicatus, ubi crucifixus, ubi sepellus est, et ubi ascendit in caelum.

Quid multa dicam? osculatus esse Caesar terram ubi fuerunt pedes ejus qui nos redemit. Sed quo tunc animo fuisse arbitraris, cum spurcos illic Saracenos immundos, horridos dominari videret sanctissima loca possidentes? Quid aliud dicere poterat, nisi propheticum illud! *Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam, pol-*

luerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. Et iterum: *Quomodo sedet sola civitas plena populo, facta est quasi vidua domina gentium? princeps provinciarum facta est sub tributo.* Proh! quantum urgebat angebatque Caesarem civitatis hujus oppressio, et illorum qui sunt trans mare Christianorum conculcatio! sed quid Graecia litterarum mater, inventrix legum, cultrix morum, et omnium artium bonarum magistra? Quem non miseret gentis illius afflictae, oppressae, pessumdatae, cujus imperium non sub Alexandro Macedone solum suisque successoribus, sed sub Atheniensibus, Thebanis ac Laedemontensibus olim florentissimum et potentissimum fuit, nunc ubilibet effeminatis Turcis servire coacta est? Quid regnum illud Hungariae nobilissimum, terra aliqua, potens armis atque ubere glebae?

« Heu! quanta passi sunt Hungari diebus nostris! qui dum nostrum servant sanguinem, fundunt suum; quorum pectora, nostri sunt muri. Obligamur recte omnes Christiani Hungarorum genti, qui pro nobis mortificantur tota die, et facti sunt sicut oves occisionis, et cum praesentem illorum regem puerum, pupillum, orphanum Ladislaum, nobilissimam et regum et imperatorum prolem, inspicio, qui suo regno suisque subditis poseit auxilium, nunc tam sanctitatem tuam quam Caesarem suae preces et lacrymae moveant; nam illi genti postulat auxilium, quae toti Christiano populo affert praesidium. Accidit aliarum calamitas provinciarum. Massagetae et Scytharum quamplures populi Livoniam vexant. Mauri vero parvum Hispanorum occupant regnum, Ciliciam Caramanus; Cyprum, Rhodum, Cretam, Siciliam et ipsa Italiae littora Barbarorum saepe classes invadunt, aspernanturque Christianos. O nostram maximam negligentiam. O tempora! o mores! dum gentiles fuerunt Caesares et idolorum cultores, angebatur in dies credentium numerus, nunc, cum Christiani sunt reges, imperatores, duces, minuitur cultus Christi, qui totum fere orbem compleverat, in angulum Europae deductus est. Africam et Asiam amisimus, Europa quoque conculcatur. Cur hoc? refringit ardor, tepuit charitas. Proh dolor! Major est Saracenorum ardor in sua perfidia, quam noster in fide zelus, cernimus Christianorum injurias, et lacemus, opprimitur, jugulatur nostra religio, et averlimus oculos.

Sed alius est Caesaris animus, aliamque arbitratur tuam esse mentem, nam quis ut defendat oppressos aut amicos, patriam non deserat, quod ne tibi, neve sibi quispiam impulet, passagium expelit, in quo magnam utilitatem esse intelligit subvenire laborantibus, Hungaros liberare, Graecos a servitute eripere, propagare divinum cultum, Terram-Sanctam ex manibus impurorum vindicare: monstrumque illud et

abominabile idolum Mahometis exterminare. Unde bellantes immarecensibilem coelestis regni coronam adipiscantur, et magnam utilitatem. Sed nonne est vera utilitas honestasque? Majores nostri justum bellum gerere honestam rem censebant. Erat autem belli aquilas sanctissimi senatus pro jure descripta, denunciataque bella et indicta justa pulabant, in quibus qui viriliter pugnassent non viventes solum, sed occumbentes quoque honore dignos gloriososque judicabant. Quid de hoc bello dicemus, quod, non terrenus homo, sed divinus imperator indicit, in quo non impii, sed divini cultus propagatio quaeritur, in quo fides Catholica defenditur, et honor Salvatoris nostri, *qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed seipsum exinanivit, formam servi accipiens, etc. factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*, ut nos de diabolica servilitate redimeret. Et tumel adversus eum Mahomet, inflatur et cornua erigit, et nos quiescimus. An non arma pro Christo sumemus, qui pro nobis sumpsit humanitatem? Maxima esset ingratitude nostra, si non ad incertam mortem pro Christo iremus, qui certam pro nobis tulit, si non illi vitam offerremus, a quo suscepimus. En bellum honestissimum, in quo patris, in quo domini, in quo magni Dei causam tuemur, in quo qui vitam temporalem amittit, acquirit aeternam, et famam clari nominis adipiscitur sempiternam. Quid plura? tantum abest, ut non sit gloriosum pugnare pro fide, ut infame foedumque sit non pugnare, quando necessitas urget, sicut jam grassantibus undique in fratres nostros Saracenis, et nomen Christi magna crudelitate atque immanitate persequentibus et tantum de secunda parte dictum, in qua cur passagium peleretur, monstrandum fuit.

« Supererit nunc de possibilitate congregandi passagium, deque spe fructus dicere. Plurimi sunt, beatissime pater, qui cum nominari passagium audiunt: *Ecce vetus somnium*, inquit, *vetus deliramentum, inanes fabulas*. Verum Urbanus II antecessor tuus, cum vexaretur a paganis Orientalis Ecclesia, Saracenicque tum illam conculcarent, motus Alexii, qui Constantinopolim tenebat, et aliorum Christianorum, qui sub tribulo Turcorum vitam degebant, precibus, ingenti et laborioso itinere in Galliam profectus, maximum exercitum congregavit, atque hominum trecenta millia, ut Otho Frisingensis scribit, non fulvis auctor, in Graeciam, Asiam, Syriamque transmisit, quibus nullae Saracenorum vires obsistere valuerunt, quando et Antiochiam expugnaverunt et Jerosolymam obtinuerunt, unde adhuc Urbani qui convocavit passagium, et Gotfridi qui eduxit illustre nomen habetur.

« Sed pensemus hodie an spes bona possit haberi passagii, quandoquidem nemo sciens impossibilia tentat, neque aggreditur quisquam,

quod assequi desperat, magnum facinus spes nutrit, quid hic respondebimus? Duo consideranda sunt, unum an Christiani facile possint in passagium trahi, alterum an inchoato passagio spes sit magna vincendi, nam quamvis omnium bellorum dubius sit exitus, nunquam tamen committendum est bellum sine spe quadam et argumento victoriae, ne sicut Octavianus Caesar in proverbium habuit, aureo piscari hamo videantur, in quo major damni quam lucri ratio possit haberi. Difficile ergo primum videtur Christianos, qui inter se sunt discordes, aperlisque flagrant odiis in unam passagii summam ducere. Sed quod multi obulare putant passagio, sapientia Caesaris conducere indicat, omninoque si pax Christianos haberet, incassum quietos principes atque torpentes populos excitaremus, neque utiles bello manus invenirentur, timerent mortem, neque ferrum, neque signum, neque tubam ferre possent, nunc vero exercito bellis populo, ultro sese offerent. Facilius ex bello vocatur ad bellum, quam ex otio miles: *Bonum est viro*, sicut propheta testatur, *cum portaverit jugum ab adolescentia sua*. Quis Christianorum est, postquam pugnare oportet, qui non potius in Turcos quam Christianos stringere gladium velit? Placebit omnibus arma in Saracenos vertere, patriam ut quietam relinquunt, et fortasse unica pacandi Christianos via est convocatio passagii, martiales enim et feroces Europa populi nescientes quiescere, nisi adversus externos praedantur, in se manus vertunt, qua ratione ductus olim Cato excindi Carthaginem dissuadebat, ne pacem habentes in circulo Romani, in sese ruerent, sicut et reges Israel, vicis hostibus, mutuis cecidere vulneribus. Jam pacem ergo ut habeant Christiani, bellum in externos est transferendum, ad quam rem neque Germanorum illustris animus, nec cor nobile Gallicae gentis, neque mens sublimis Hispanorum, neque honesti cupidus Italorum deerit Spiritus, omnes quod sua jubet sanctitas constanter exequentur. Quis dubitat fieri passagium quod Romani Pontificis auctoritate decretum, et imperatoris mandato fuerit convocatum? Videor videre rem perfectam, nec me dubium habet ullum, si tu verbum apponis, Caesar adjicit manum, nam si quis obedire neglexerit, vel tuis jussibus vel Caesaris imperio compelletur.

« Sed dicit fortasse quispiam quod Braccius, quamvis hostis Ecclesiae aliquando, tamen vir sensatus frequenti sermone usurpare solebat tribus potissime rebus bellum indigere, et horum trium unum esse pecuniam. Ubi ergo corrademus aurum ad tantum et tam longinquum bellum necessarium? Sunt et modi in promptu hujus inveniendi argenti, quos vulgare non expedit. Illud dicere possum, civitates, quae ob eam causam bellum suscipiunt, ut sine minis in pace vivant, libenter passagii contribuent curas.

ut pacem nihil insidiarum habentem consequi possint. Non erit difficile convocare passagium. Nec rursus spes magna victoriae deerit. Nōvit majestas imperatoria Turcorum, Assyriorum, Ægyptiorum gentem: imbelles, inermes, effeminati sunt, neque animo neque consilio martiales: sumenda erunt spolia sine sudore et sanguine. Quis truncatos mitratosque Turcos, aut brachiatos timeat Ægyptiacos? quos Rabsaces ad Ezechiam regem loquens baculo arundineo contracto comparavit. Quod si aliquando nostri exercitus victi ab eis sunt, neque viribus, neque rei militaris peritiæ, sed innumeris hostium adscribendum est, quoniam si Christianorum copie tot fuerint, ut opprimi a Saracenorum multitudo nequeant, et quod passagii nomen exposcit, certa nihilominus in manibus erit victoria, sicut prisca exempla nos instrunt. Juvabunt et divisiones eorum et odia, et quæ cum Tartaris habent assidua certamina. Juvabit et gentis illius desperatio, nam et Mahometum, cui maxime credunt, sectam suam in octingentos usque annos augendam, exinde diminuentem asserunt prophetasse, qui sub Heraclio malignari coepit, post quem suppuantur anni quadraginta et octingenti, et hoc Turcos admodum terreat, Christianos elevat, nam et si falsus propheta Mahometus est, non est tamen falsum vaticinium astimandum, quod Jeremiæ sacris sermonibus consonum esse videtur, dum quinquagesimo capite libri sui quasi tuam sanctitatem et Cæsarem hortetur: *Nolite tacere super iniquitates ejus, quoniam tempus ultionis est, dummodo vicissitudinem ipse retribuet ei.*

« Possem ad hæc tamen plura deducere, sed neque doctissimis tuis auribus, neque reverendissimis Patribus qui assident danda sunt verba, satis est nobis absolvisse ea quæ præmisimus, ea quæ Cæsarea dignitas dicturum me voluit. Intelligis Cæsaris desiderium, suum integrum propositum, Cæsaris mentem intueris, totum tamen et consilio et judicio tuo relinquitur. Cæsar, cum esset hac vice apud tuam beatitudinem, noluit hanc rem intactam relinquere quæ sibi ab adolescentia semper cordi fuit. Alius autem Concilium generale petivisset, aut reformationem, decreta aut aliud quippiam, Cæsari suscepta ex tua sacra manu imperiali corona, nihil antiquius visum est, quam de passagio tecum agere: quod si fortasse prima fronte arduum videatur, nihil tamen est tam difficile, quod quærendo non fiat facile; virtus circa difficile operatur, asperis in rebus et virtus nascitur, et gloria queritur, quæ magno animo et fortiter excellenterque gerentur nescio quomodo pleniori bucca laudare solemus: clari et illustres sunt filii tui, beatissime præsul, qui unionem feceris, jubileum indulseris, Cæsarem coronaveris, passagii tamen titulus et dignior et diuturnior omnibus erit, quem ne successor

relinquas, et Cæsarea sublimitas suadet, et omnis Christianitas orat, et tibi, coronato Cæsare, quamvis incumbant, nihil tamen est de quo vel nilius agere vel gloriosius quam de passagio possis ». Senuere illa de bello sacro adornanda consilia, et Christiana res a Mahomete II obtrita est.

5. *Habita a Ladislao rege apud Pontificem Oratio qui Strigoniensis Ecclesie privilegia confirmat.* — Quod ad Ladislaum regem Hungariæ, cui decernendas suppetias postulabat Æneas, spectat: elegantem ac piam hanc Orationem¹ in sacro consistorio coram Pontifice habuit:

« Oratio Ladislai regis ad Nicolaum papam V, cum adhuc esset puer duodecim annorum.

« Cum animadverto, beatissime maxime Pontifex, me apud inclytos pedes sanctitatis tuæ constitutum, quæ inter mortales Dei omnipotentis vicem gerit, coram hoc sacratissimo senatu, ad quem illustrissima totius mundi sidera atque homines doctrina et sanctitate lectissimi convenerunt, non injuria equidem in tanta rei magnitudine subsistens, unde initium orationis sumam, quibus verbis te unicum Christianorum principem, te regum regem atque in terris Deum adorem, non facile constituere possum. Hæc enim tanti numinis præsentia, hic tam celsus audientium cætus eruditissimum quoddam elegansque dicendi genus exquirat, cui me et ingenio et eloquentia longe imparem esse cognosco, quare tacendum existimarem, ne tantam provinciam aggrederer, in qua etiam ipsius Ciceronis aut Hortensii robur desudaret, nisi admirabilis tuæ sanctitatis clementia collapsas ingenii vires et succumbentis humeros sublevaret, quæ cum omnibus ad se integra mente conversis incredibili benignitate patere non desinat, mihi quoque, ut confido, consuetæ mansuetudinis aditum non præcludet. Te namque, beatissime pater, non sine ratione beatissimum appellamus, quem admiranda probitatis omniumque virtutum merita, incorrupta vitæ integritas ad hanc eminentissimam sedem jure optimo extulerunt. Quis enim dignius in ea potuit collocari, quam ille, quem a primis annis celestem in terris vitam semper egisse constat? qui pro Christiana religione per innumeros casus, per varia itinera, per diversas mundi provincias omnem ætatem in maximis laboribus, in omni rerum difficultate contrivit, in cujus pectore omnes liberales artes, omnes scientia, et præstantissima in primis sacrarum litterarum doctrina patrios, ut ila dixerim, penates sibi a tenera ejus ætate consecrarunt. Tu, inquam, dignissime, militantis Ecclesie es caput, quæ non sine ratione ad triumphantis exemplar dicitur ordinata, nam ut in illa unus

¹ Ext. apud Coel., l. xi.

Deus creator omnium sceptrum tenet, ita in hac tibi uni tantum Dei vicario totius orbis imperium delegatum esse constat. Ut enim sancta fateatur Ecclesia, constituit Dominus Pontificem super gentes et regna, ut evellat, dissipet et plantet. Quanquam igitur non ignorem complures hoc in dubium revocare, disserentes solam spiritualium rerum curam summo Pontifici datam esse, terrestre autem imperium Romano datum imperatori affirmantes. Quid enim aliud credendum est Christum significare voluisse, dum ad se Petrum solum supra mare vocat, dum ei supremam ligandi atque solvendi facultatem concessit, dum sibi charissimi gregis curam demandavit? Unum certe in terris principem constituere voluit, qui summi Dei vice ac potestate inter homines fungeretur, a quo una vera sapientia, vera fides ad reliquum genus humanum perveniret; consistit enim in hoc uno Christianæ fidei sacramentum, cui scilicet Dominus dixit: *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.*

« Tuam igitur sanctitatem, atque Domini nostri locum tenentem in terris, et magistrum et ducem universalis Ecclesiæ recognoscimus omnes: te certum et indubitatum B. Petri successorem, te pastorem Domini gregis, te sanctorum Evangeliorum verum interpretem, te doctorem salutaris vitæ, te denique clavigerum regni cælestis profitemur. Quo fil. beatissime pater, ut mihi quidem letissimam omnium hodiernam diem illuxisse sentiam, in qua divinitus datum est, et tantum et tam præsens numen intueri, colere et saltem integra mente ac vera fide venerari: cum enim sanctitatem tuam inter hos felicissimos ac cælestibus persimiles adstantium ordines, in hac sublimi Sede Apostolica, collocatam suspicio, nihil aliud profecto, quam supernam illam in terris majestatem videor admirari: majores enim mei qui vel Hungariæ, Bohemiæ vel Austriæ præfuerunt, hujus divini Sedis præcipui semper amatores et cultores fuerunt. Eorundem progenitorum meorum vestigiis inhærendo, te æternæ vitæ clavigerum summa quoad vixero reverentia prosequar: et cum omnes sacræ litteræ Deum colendum clamitent, huic me primum dabo commendaboque: hic mens est auctor, meus dominus, huic omnia debeo: cumque omnes homines Deo gratias referre debeant, ego illi maxime regratiari et servire teneor, cujus munere factum est, ut ego rex nascerer. Poteram ego unus ex plebe, aut unus ex rure nasci, sed inscrutabile Dei iudicium me collocat in sublimi solio.

« Non efferrī debeo, non tumescere, non superbire: quod mihi datum est, alteri dari potuit. Quanto major sum natus, tanto me debeo humiliter gerere et subicere collum reli-

gioni, interesse divinis officiis; nam cum divinus cultus est cordi, reliqua facile famulantur: *Primum querite regnum Dei*, Scriptura dicit¹, *post hæc omnia adjicientur vobis*. Romani, quamvis gentiles erant, omnia tamen post religionem duxerunt, in quibus etiam summe majestatis decus conspici voluerunt; nec dubitaverunt sacris imperia servire, ita se humanarum rerum futura regimen aestimantia, si divina potentie bene ac constanter fuissent emulata, quod nos veri Dei notitiam habentes facere decebit. Cavebo igitur ne mihi religionem pulem esse subjectam, quamvis magni principis nomine gaudeam, non dominus, sed filius Ecclesiæ, sacerdotis imperio in his quæ Dei sunt, subjectus sum. Theodosius Caesar, quamvis potentissimus esset et Romanum gubernaret imperium, Ambrosio tamen Mediolanensis Ecclesiæ præsulatum tenenti collum subiecit, imperatamque penitentiam peregit humiliter. Constantinus autem maximam sacerdotio reverentiam præbuit, nec iudicium super episcopis in Concilio Nicæno ferre voluit, asseverans deos ab hominibus non esse iudicandos. Eorundem Christianissimorum principum vestigiis inhærendo, sacerdotium summa reverentia prosequi non postponam, ad quod natura et ipse Deus omnipotens, gressus meos ab ineunte ætate direxerit, ad quod omnes conatus, omnia desideria, omnes cogitationes animi mei semper prospererunt. Ego tandem meipsum, dominia et regna, quæ mihi hæreditario jure debentur, tuæ clementiæ, huic fidei tuæque protectioni commendo, pro ejus huic sanctitatis felicissimo statu nihil unquam arduum, nihil periculi, nullum laboris aut difficultatis genus recusabo ».

Hæc ad Nicolaum V Ladislaus, qui dum Romæ versabatur, flagitavit Nicolao, ut Strigoniensis Ecclesiæ a beato Stephano olim condite prærogativas confirmaret, cujus postulatis libenter annuit Pontifex, dato hoc Diplomate²:

« Ad futuram rei memoriam.

« Super charissimus filius noster Ladislaus Hungariæ rex illustris nobis exposuit, quod olim, postquam Ecclesia Strigoniensis per beatum Stephanum Hungariæ primum regem fundata, et veluti omnium aliarum ipsius regni Ecclesiarum prima et magistra, in metropolim auctoritate Apostolica erecta, decorata, ac tam ad ipsius beati regis, quam aliorum post ipsum in eodem regno successorum instantiam, per diversos Romanos Pontifices prædecessores nostros præ aliis ejusdem regni Ecclesiis, primatis, illiusque præsules pro tempore existentes legationis natæ officio et honore insigni extiterunt, et antistites ejusdem Ecclesiæ pro tempore existentes officio, honore ac jurisdictione

¹ Matt. VI. — ² Lib. XIV, p. 153.

et legatione predictis, a tempore, ejus memoria hominum non existit, in utroque foro etiam indefinite continuo usi fuerunt, prout etiam modernus archiepiscopus in illorum pacifica possessione vel quasi existens utitur etiam de presenti; quare praefatus rex nobis humiliter supplicavit, ut jurisdictionem primatiae et legationis hujusmodi cum honoribus, oneribus et prerogativis debilis et consuetis eidem Ecclesiae quomodolibet competentibus; et quibus archiepiscopi predicti de jure vel consuetudine haecenus usi sunt, et modernus ad praesens utitur, ut praeretur, approbare et confirmare, quodque dilectus filius noster Dionysius tit. S. Cyriaci in Themis presbyter cardinalis, et ex dispensatione Sedis Apostolicae archiepiscopus sui que successores pro tempore existentes in singulis praefati regni, necnon partium eidem subjectarum, et imposterum forsitan subjiciendarum, tam cathedralibus et metropolitanis, quam aliis etiam exemplis Ecclesiis omnimoda potestate, jurisdictione et legatione hujusmodi tam in foro conscientiae, quam controverso uti et gaudere, jurisdictionem quoque et legationem predictas exercere libere et licite possint et valeant, de novo concedere de benignitate Apostolica dignemur.

« Nos igitur eorumdem praedecessorum nostrorum vestigiis inhaerentes, hujusmodi supplicationibus inclinati, jurisdictionem primatiae et legationis predictarum auctoritate Apostolica tenore praesentium approbamus et confirmamus, ac praesentis scripti patrocinio communitus, et nihilominus pro potiori cautela Dionysio suisque successoribus ejusdem Strigoniensis Ecclesiae archiepiscopis, qui erunt pro tempore, quod in singulis ejusdem regni et partium hujusmodi de jure vel consuetudine eidem subjectarum et subjiciendarum metropolitanis, cathedralibus ac aliis, licet exemplis, Ecclesiis loca eorumque personas ac eisdem quomodolibet subjectas et subjiciendas tam Ecclesiasticas, etiam exemplis, quam mundanas omnimoda potestate primatiae et legationis earundem tam in foro conscientiae quam contentioso cum honoribus, oneribus, prerogativis debilis et consuetis perpetuis futuris temporibus uti et gaudere, jurisdictionemque et legationem predictas libere et licite exercere possint et valeant, auctoritate praefata harum serie concedimus pariter et indulgemus, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDLI, IX kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno vi ».

6. *Aeneas Sylvius in Bohemia et aliis provinciis creatus nuntius Apostolicus.* — Pertentasse Ladislaum subtrahere se clandestina fuga a comitatu Friderici, dum ille post habitum fami-

liarem congressum Neapoli cum Alfonso Aragonum rege, a quo magnifice exceptus fuit, rediret in Germaniam, narrant pluribus scriptores¹, adduntque adductum ad id fuisse a Gaspare pedagogo, qui de illo abducendo consilia cum Hungaris, Bohemis atque Austriacis proceribus inierat, sed palefacta re Gasparem captum. Traditum fuisse Aeneae Sylvio nuntio Apostolico quo ejus, utpote clericali ordini adscripti causam cognosceret, ipsemet Aeneas narrat², deque imposito sibi legationis munere meminit. Exstat de ea in Regesto Pontificio hoc diploma³:

« In regno Bohemiae ac Marchionatu Moraviae, necnon in Silesia ac civitatibus et diocesis, terris et locis Aquileiensis et Saltzburgensis provinciarum, sub dominiis dilectorum filiorum nobilium virorum Austriae, Styriae, Carinthiae et Carniole ducum consistentibus, pro pace et quiete partium predictarum, necnon finitimorum locorum Apostolicae Sedis nuntium et oratorem nostrum, de fratrum nostrorum consilio cum potestate legali de latere facimus, constituimus et etiam deputamus, teque per universum regnum Bohemiae, provincias, civitates, dioceses, terras et loca praedicta tanquam pacis angelum, ut in ipsis evellas et destruas, aedifices atque plantas, deformata reformes et corrigenda corrigas, deviantes ad viam veritatis reduces, et statuas quidquid ad concordiam mutuanque charitatem praefatorum populorum profutura cognoveris, prout caelestis gratiae infusio tuaque tibi providentia ministrabunt, de eorumdem fratrum consilio duximus destinandum, etc. ». Provinciam ei dat, ut religionem in iis oris restituat in pristinum splendorem, Ecclesias suae dignitati asserat, in Bohemia et circumjacentibus regionibus pacem alat, revocet in Ecclesiae sinum qui a fide desciverint, dissolvat incensas iis censuras, infamiae notam aboleat, in perduelles animadvertat, Bohemos ad pristinam concordiam reducat, si necessitas poposcerit, praesules principesque ad solemnes coetus convocet, ac suscepta in iis consilia ad exitum perducat. « Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDLI, XIV kal. Maii, Pontificatus nostri anno vi ». Auctus est⁴ amplissima potestate ad munus cum dignitate obeundum, adultoque anno illi facultas tributa⁵, ut una cum cardinale Cusano ad firmanda pacis inter Fridericum ejusque hostes conciliatae foedera eosdem perduelles censuris, quibus se irrefierant, solveret.

7. *De tutela Ladislai controversiam pro Friderico dirimit Nicolaus.* — Concitavit in se Fridericus multorum odia ob detentum penes se Ladislaum, adeo ut in Germaniam reverso acre

¹ Aen. Sylv. Ep. 309. Coel. hist. Huss. l. XI et alii. — ² Aen. Sylv. Ep. l. 1. nom. 309. — ³ Lib. IV, p. 277. — ⁴ Ibid. p. 278 ad p. 283. — ⁵ Lib. XVI, p. 143.

bellum ei illatum sit ab Austriacis ¹, qui duce Udalrico sive Ulrico duodecim milium millibus succincti illum in Novacivitate obsidione cinxere, ut Ladislaus ab eo eriperent: at demum ea discordia Sigismundi archiepiscopi Salisburgensis et Caroli marchionis Badensis opera composita est, cum Georgius Podiebratius sexdecim millia Bohemorum Friderico opem laburus educeret. Fœderis autem pactiones eae fuere, ut Ladislaus rex Austriacis traderetur, tertioque id. Novembris cogerentur Viennæ solennes cœtus, in quibus et Friderici et Ladislai consanguinei, tum Hungarorum Bohemorumque oratores convenirent, ut lis de Ladislai tutela in iis dirimeretur. Sed hujusmodi conventus dissoluti sunt ab Austriacis, cum pactis stare recusarent: atque a Ladislao creati sunt triumviri, e quibus Joannes Huniades Hungariæ, Georgius Podiebratius Bohemiæ, Austriæ Ulricus Ciliæ comes præfœcli fuere. Inter hos vero majori pollebat ² auctoritate Ulricus, inquit Æneas, ut qui regem haberet in potestate, et aliis imperare posse videretur. Certior factus de his rerum conversionibus Pontifex, causam Friderici quæ justa erat, adversus Udalricum, qui ei Ladislai tutelam eripuerat, tuendam suscepit, atque Udalricum ipsum in iudicium vocavit, censuras ei Ecclesiasticas minatus, ni cœpto desisteret. Exstat ea de re Diploma ³, in quo jus Friderici primum illustratur, cum mos esset apud Austriacæ domus principes, ut pupillorum tutela ipsorumque principatuum administratio ab eo, qui sanguine esset conjunctior, gereretur, atque etiam ab omnibus Ladislai subditis sacramentum fidei Friderico ut illius tutori nuncupatum esset, donec Ladislaus ipse pubertatem attingisset. Sed de his aliisque querentem Pontificem audiamus:

« Ad futuram rei memoriam.

« Ad audientiam nostram, fama referente publica et rei experientia edocente, devenit, quod licet ab olim inter principes et duces domus Austriæ laudabiliter introductum, et inconcussa etiam a tanto tempore, quod de contrario memoria hominum non existit, observatum fuerit, quod decedente quocumque ex principibus et ducibus domus ejusdem, superstite sibi hærede impubere, princeps et dux major natu domus ipsius terras et dominium ejusdem hæredis impuberis regere, et ejus curam sive tutelam utpote ad eum jure delatam, gerere cum plenaria gubernatione et administratione terrarum et dominiorum hujusmodi, ac omnium jurium et pertinentiarum eorundem, quousque idem hæres pubertatis annos ac discretionem, gubernationem, regimen et administrationem terrarum et dominiorum hujusmodi per se

ipsum gerendi conscenderit, debeat et etiam teneatur; ac propterea clare memorie Alberto rege Romanorum et duce Austriæ vita functo, et sibi charissimo in Christo filio nostro Ladislao rege Hungariæ illustri ejusdem Alberti regis nato in terris et dominiis, quæ ipse Albertus rex tenuerat succedente, charissimus in Christo filius noster Fridericus tunc Romanorum rex illustris ac dux et major nati domus prædictæ nunc imperator semper Augustus hereditatis sive terrarum domini dicti Ladislai regis, qui tunc erat, prout est impubes et minor annis, regimen et ejus curam et tutelam sibi debita suscepit; et illa ac gubernationem, regimen et administrationem terrarum, dominiorum et jurium hujusmodi ex tunc laudabiliter et decenter gesserit, ut debebat, paratus prædictis annis expletis terras, dominium, regimen, administrationem et gubernationem prædicta dimittere dispositioni libera ejusdem Ladislai regis et consiliariorum suorum, prout utilitati ejusdem regis amplius expediret; nec quispiam alius, quousque idem Ladislaus rex annos expleverit, præter imperatorem prædictum de regimine, tutela, gubernatione et administratione prædictis se ingerere debeat sive possit, fueritque idem imperator veluti dux et major natu domus præfate, pro indubitato ac legitimo tutore ab omnibus prælatis, nobilibus, vassallis, comitatibus et universis terrigenis, incolis et habitatoribus terrarum et dominiorum dictæ domus, quam aliis tam Ecclesiasticis quam secularibus personis ubilibet tentus et reputatus, præstitis etiam sibi et terrigenis et subditis terrarum et dominiorum dicti Ladislai regis obedientia, promissionibus, juramentis, in similibus tutelaribus administrationibus juxta morem terrarum ipsarum præstari solitis et consuetis; nihilominus Udalricus Eyssynger, Joannes Wilhelmus et Henricus de Lichtenstain, Fridericus de Hohenberch, Nicolaus Truxest, Wolfgangus Rogendorffer, Georgius de Huenring, Georgius de Echerssaco, Cadoldus de Weaving, Conradus Suvaymvarter, Sigismundus Fruzsdorffer cum ipsorum complicibus suorum status et famæ prodigi, non veriti in offensam regie majestatis suos dilatare conatus, et suorum in ea parte complicum conspiratione stipati, nuper dictus imperator, tunc rex propositum suum ad Sedem Apostolicam pro suscipiendis a nobis unctione victoriae, et imperiali diademate ad honorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ et sacri imperii decus, veniendi expleturus, de gubernatione fideli ducatus, ac terrarum et dominiorum prædictorum provide decrevisset disponendum diversa congregationes, conventicula et monopolia una cum eisdem conspiratoribus fecerunt», et infra: «et certis aliis in rebellionem adversus dictam majestatem concitaverunt ad hujusmodi gerenda regimen et tu-

¹ En. Sylv. Bohem. c. 60 et 61. et Europ. c. 22. Nuel. vol. 2. gen. 13. Coel. l. XI. Dubr. l. XXVIII. Boulh. l. III. dec. 7 et alii.
— ² En. Sylv. eod. c. 30. — ³ Lib. XIV. p. 9.

tulam, gubernationem et administrationem improbe aspirantes, aut malitiose impedire satagentes executionem propositi imperatoris tunc regis antedicti, et tandem opprobrio, obtreccionibus et falsis litteris infamiae notam eidem regiae majestati impropertantes, sub colore impropertii hujusmodi regimen, tutelam, gubernationem et administrationem praedicta sibi usurparunt, fructus et redditus levando, officiales ponendo et destituendo, et iis quae dumtaxat juris sunt ducum Austriae se ingerendo, majori interea temeritate, una cum eisdem conspiratoribus praesumentes abstrahere se et alios terrigenas et subditos supradictos ab obedientia, promissionibus et juramentis hujusmodi per eos, ut praefertur, praestitis fore absolutos.

« Et quia praemissa temere, ut praemittitur, et de facto praesumpta tam in Sedis, cujus consideratione idem imperator in explendo proposito praedicto, nullatenus impediendus erat, quam majestatis praedictarum, ditorumque ducum perniciosam vergunt injuriam et offensam: nos quorum etc. ». Subdit spectare ad Pontificium munus tueri justitiam et ulcisci crimina, atque ideo proposito edicto Ulicium et conjuratos percudit anathemate, a quo non nisi in extrema mortis vitaeque lucta liberari possent. Si vero haerent obfirmati in pertinacia proximo mense, sanxit etiam simili poena afficiendos qui eorum commercio uterentur, et si Ecclesiastici forent, omnibus sacerdotiis exuendos, constitutisque in reos laesae majestatis poenis percussendos: praeterea si conseculis aliis viginti diebus in perduellione perstarent, loca in quibus agerent, sacrorum usu interdictum iri. Data quoque omnibus praesulibus caeterisque Ecclesiasticis viris imperia, ut quos sentire cum perduellis nosset, nec definito tempore excurrente paruisset, anathemate defixos, refugiendamque ipsorum consuetudinem renuntiarent, quibus litteris adjecta haec formula: « Datum Romae apud S. Petrum an. Incarnationis Dominicae MCCCCLII, pridie non... Pontificatus nostri anno ».

8. *Cardinali Cusano data legatio in Bohemia, qui ad Bohemos haereticos reducendos multis laborat.* — Collocasse suam operam magna contentione Nicolaum cardinalem e Cusa, ut eam dissensionem sedaret; sed ab Austriacis repulsam passum referunt auctores¹. Data ei fuerat jam ante legatio in Bohemia ab ipso gerenda, ut religionis cultum perfidia Hussitarum obsolescentem redintegraret, bellaque civilia repelleret: sed cum ob haereticorum ingravescentem potentiam regnum illud tuto ingredi non posset, conduceretque Christianae rei, ut in Bohemiae confiniis cunctaretur, atque ad solemnes coetus cogendos incumberet, Pontifex instruendum il-

lum majori auctoritate censuit, ac legati Apostolici in terris, quae ad Bohemiae limites pertinerent, munus exercere jussit¹.

« Dilecto filio Nicolao tit. S. Petri ad Vincula presbytero cardinali, salutem, etc.

« Dudum, cum te ad partes Alamanniae legatum nostrum de latere duxissemus destinandum, considerantes quod sapientia tua in nostris et sanctae Romanae Ecclesiae magnis et arduis negotiis plurimum comprobata esset in reductione Bohemorum, et ad reformanda regni Bohemiae loca multum fructuosa, tibi ad regnum hujusmodi accedendi, et in eo auctoritate nostra omnia et singula agendi, tractandi et componendi, quae pro illorum reductione, incremento fidei nostrae et Apostolicae Sedis honore, ac ordinis Ecclesiastici exaltatione, ac bono regimine Christicolarum in eo residentium animarumque suarum salute videris expedire, ac in eodem regno, dum ibidem praesens fores, legati de latere officio fungendi, et illud exercendi perinde ac si ad regnum ipsum legatus destinatus esses, plenam et liberam concessimus facultatem; cum igitur tu pro unitate ac pace in regno praedicto componendi jam plures subieris labores, et injectum tibi officium diligenter prosequi coeperis, ac pro sperata illius consummatione felici in locis etiam forsitan extra regnum ipsum seu in illius confinibus, ad quae legatio tua se non extendit, super coeptis per te negotiis sint constituendae et tenendae dietae, nos: » et infra, « de nunc dietae Sedis legatum de latere cum plena potestate legati de latere usque ad ipsius Sedis beneplacitum constituimus et etiam deputamus, ut in eisdem dietis vices nostras gerens, ea quae sunt pacis et charitatis, et unitatis, ac quae in exaltationem orthodoxae fidei et honorem Altissimi suaeque Catholicae Ecclesiae cedunt, juxta datam tibi a Deo prudentiam feliciter prosequaris, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDLII, XIV kal. Septembr. Pontificatus nostri anno VI ».

Prae se tulisse Bohemos aliquam respicendi speciem, ac redintegrandae conjunctionis veteris cum Romana Ecclesia spem Catholicis injecisse, refert Joannes Coelaus²; cardinalem vero Cusanum legatum accessisse ad Bohemiae limites, misisseque sacellanum suum, ut exploraret, num Bohemi unanimi voluntatum conspiratione ad restituendam pacem religionemque Bohemiae, atque ad se accommodandos ritibus antiquis Latinae Ecclesiae consentirent; at querebantur valde pactiones in Concilio Basileensi de usu calicis permittendo laicis confectas a Pontifice et legato non haberi ratas, eoque fuco haeresim colorabant. Ad abducendos vero eos ab errore dissolvendasque Hussitarum improbas artes, legatus egregiam ad Bohemos ipsos

¹ Eu. Sylv. hist. Bohem. c. 60. Coel. l. XI et alin.

² Lib. XV. Ep. sect. p. 208. — ² Coel. hist. Huss. l. VI.

scripsit Epistolam¹, in qua profitebatur Basileensem Synodum in factarum pactionum formula usum calicis Bohemis laicis permisisse, ut eos in Ecclesie gremium revocaret, sua tamen expectatione delusam; non enim id ad instaurandam religionem profuisse, atque ideo usum calicis non permittendum: praeterea nunquam servata illius foederis conventa a Bohemis, sed multiplici ratione violata, ac propterea Bohemos illius prerogativae jus amisisse; tum piam addidit adhortationem, ut ab aliis regnis majorumque institutis non discrepent.

« Nicolaus miseratione divina fil. S. Petri ad Vincula sacrosanctae Romanae Ecclesiae presbyter cardinalis, Apostolicae Sedis legatus, episcopus Brixinensis, universis et singulis nobilibus, venerabilibus, strenuis, honorabilibus prudentibusque baronibus, praelatis, militibus presbyteris, religiosis, militaribus, magistris civium, oppidanis et cunctis Ecclesiasticis et saecularibus inclytum regnum Bohemiae et marchionatum Moraviae inhabitantibus, verae pacis desideria feliciter adipisci.

« Postquam divina pietas statuit, uti firmiter speramus, regnum et marchionatum praedicta hoc tempore ad obedientiam sacrosanctae Romanae Catholicae Ecclesiae revocare, sanctissimus dominus Nicolaus papa V nobis curam et sollicitudinem tam sancti operis commisit, et legali de latere plenam tribuit facultatem. Et quoniam nuper ex nobilibus regni ipsius oratoribus in dicta Ratisponensi letanter intelleximus, desideria omnium vestrorum divina inspiratione nunc ad veram et effectualement unionem inclinari, et quod capropter Apostolicam legationem in regno ipso constitui optatis, pro complemento tam sancti propositi mox operam dedimus, ut hoc summo Pontifici nostro quam ocissime innotesceret, et quoniam ad rem ipsam feliciter conducendam, necesse est ut ante accessum Apostolici legati ad regnum de mente singulorum, aut saltem majoris sanioris partis inhabitantium, quoad puram, veram et effectualement obedientiam et subjectionem simus certiores facti: nam nisi esset propositi vestri vos velle conformare progenitoribus vestris, qui ante hanc differentiam Catholicam vitam duxerunt, qui fidem orthodoxam ab Apostolica Sede, atque privilegia metropolitanae sedis et generalis studii pro sua devotione et obedientia ad matrem suam ipsam, scilicet Sedem Romanam meruerunt, quemadmodum et alia Christiana regna, quae adhuc in eadem obedientia perseverant, supervacue Apostolicus legatus inquietaretur, et re non peracta, in non parvum omnium vestrorum dedecus rediret. Ideo ut experiamur quem fructum introitus legati efficere queat, honorabilem Joannem Dorsenit praesentium

latorem, capellanum nostrum devotum ac dilectum, ad vos omnes et singulos transmisimus, cui dedimus in mandatis, ut his nostris patentibus litteris ostensis, uniuscujusque mentem et intentionem investiget circa jam dictam obedientiam praestandam, et quae circa ipsam atque securum accessum Apostolici legati fuerint opportuna, prout de hoc per nos latius est informatus.

« Quare rogamus vos, et in Domino exhortamur, ut ipsum capellanum nostrum admittere, benigne audire, et quae mente geritis scripto patefacere velitis. Nec putetis nos a vobis rem magni ponderis leviter exigere; nam cum impossibile sit veram pacem Ecclesiasticam constitui posse, quandiu non est omnimoda conformitas corporis et membrorum (turpis enim est omnis pars quae toti non congruit) hinc in ea re, ubi qui non est cum universali Ecclesia, contra eam esse constat, necesse est pure et simpliciter absque pacto et conditione omnium conformitatem obedientiae amplecti. Neque quemquam moveat, quod cum oratores tunc Basileensis Concilii de pace Ecclesiastica Pragae tractarent, ad compactiones devotum sit; nam experimento compertum est modum illum integram pacem et unitatem cum sancta Romana Ecclesia non effecisse, quae cum sit piissima mater omnium fidelium, nulli redeundi, quem in fide genuit, gremium claudere potest, et omnia quae filii sui postulant, si salutaria sunt, libenter concedit; sicut enim mater ipsa per quaecumque pacta non posset trahi ad consentiendum in iis, quae filiorum suorum saluti sciret obviare, ita etiam quae salutis sunt sine pactis assensum nequit denegare ». Et infra: « Nolite igitur tales pro fratribus honorare, qui se matris vestrae filios nominari verecundantur.

« Aperite, quæso, oculos, et considerate unde excidistis, et quo perducti estis, et per quos, et credite plus matri vestrae, a qua omnia quae salutis et honoris sunt, recepistis quam seductoribus illis, qui adeo cæci sunt, quod lumen non vident; adeo bestiales, quod matrem non cognoscunt. Parvi facite omnia, quae ipsi de compactionibus ingerunt; nam ad illorum sciolorum confusionem Deus illas sic fieri permisit, neque religiosus frater Joannes de Capistrano, vir utique zelum Dei habens cum scientia, nec alias quisquam asserit compactiones haeresim in se continere, sed constanter negatur in eis talia concedi, quae vobis falso suggeruntur, poteritis, si volueritis, compactionibus seductores vestros facile convincere. Nam cum extra universalem Ecclesiam, quae Catholica Graece dicitur, non sit salus, et ut ipsi negare non possunt, videte in compactionibus, ubi est illa Catholica Ecclesia, et reperietis in capite primi articuli esse scriptum, quod regnum Bohemiae et marchionatus Moraviae in fide confor-

¹ Ext. apud eum. ibid.

mare se debent universali Ecclesiae, et non potest intellectus alius dari quam quod Romana illa sit universalis Ecclesia, cui se debent regnum et marchionatus conformare ». Et infra : « Nam si aliquid singularitatis ex ipsis habere putatis circa ritum communionis sub utraque specie, ut seductores nonnulli persuadent, legite textum et ponderate mentem Concilii ex littera, et reperietis negligentia illorum sacerdotum vos omnia ibi vobis oblata perdidisse. Est enim vobis notorium quod illi tales sacerdotes nunquam ea, quae fieri debebant, ad habendam permissionem illius communionis, procurarunt aut observarunt, sed non obstantibus compactionibus, continuerunt illa quae dimittere tenebantur. Ideo de eorum negligentia permissio, etiam quoad personas quae usum habebant, non est sortita effectum, minus permissio de libertate concedenda obtineri potuit a Synodo semper ob fatium presbyterorum praesumptam pertinaciam, qui toto tempore, quo Concilium sedebat, compactata nulla ex parte servare curarunt, et ita soluta est Synodus antequam eventualis permissio fieri potuerit.

« Videle nunc, quaeso, quomodo quidam tales vestri sacerdotes in suam confusionem ad compactiones refugiunt, ex quibus penitus nihil eorum seductorum culpa, etiam quoad eos qui usum communionis habebant, estis assecuti. Sic alia, quae in compactionibus sunt, nome manifeste condemnant tales allegantes? Ipsi enim sua sponte currere se ingerunt, et absque missione expresse contra compactiones praedicant, et, cum nullam habeant potestatem ligandi et solvendi, populum decipiunt. Videtisne quomodo obedientiam illam, de qua similiter in compactionibus quoad suum servat Romanum Pontificem? Ex iis intelligitis, compactiones nihil singularitatis vobis praestare, sed solum confusionem eorum, qui sua praesumptione seducti vos seduxerunt, exprimere, ut ore suo judicentur: quare merito instar aliorum fidelium obedientiam puram, simplicem, veram et effectivalem, quae sola Dei gratia, vobis utilis et salutaris existit, suademus in legati adventu alacri animo acceptare, et nos de illa liberalissima Apostolica Sede indubie omnia, quae salutis et pacis sunt potius sine pacto, quam cum pacto quam primum in laudem poteritis obtinere. Dat. Radisponae sub nostro sigillo die xxvii Junii, anno a Nativitate Domini mcdln, Pontificatus sanctissimi in Christo patris domini nostri Nicolai divina Providentia papae V, anno vi ».

10. *Hispani a Granatensibus Mauris direxati.*

— Dum ea gerebantur in Germania, Christiani in Hispaniis a Granatensibus Mauris multis excursionibus sunt vexati, plura oppida, coloniae in servitutem abduclis, deserta, ac templa profanata fuere. Affectum inter alia ea calamitate municipium Giennensis agri non ignobile, cui

Villacarillo nomen erat, in quo plurimus effusus Christianus cruor, et fideles mille supra quadringentos vinculis adstricti: quos cum Mauri partim minis, partim blanditiis, a fide Christi ad Mahometicam superstitionem avertere niterentur, Pontifex Christi fideles hortatus est¹, ut ad eos redimendos stipem conferrent, acceptamque ab ipsis eadem his verbis exposuit.

« Universis Christi fidelibus.

« Sane lacrymabili charissimi in Christo filii nostri Joannis Castellae et Legionis regis illustris conquestione, non sine gravi cordis amaritudine intelleximus, quod novissime Christiani nominis inimici, spurcissimi Mahometi sectae cultores, regni Granatae Saraceni, violenter et armata manu cum copioso armigerorum exercitu locum de Villacarillo Giennensis diocesis hostiliter invaserunt, ac in habitatores et incolas ejusdem loci inhumaniter irruentes, sexaginta ex eis atrociter occiderunt, et mille quadringentos fere utriusque sexus fideles ab inde ad dictum regnum Granatae ad captivitatem crudeliter abduxerunt, ac eorum et singula alia bona in dicto loco reperta in praedam asportaverunt, et ipsum locum ejusque Ecclesiam et sanctuaria ignis voragine abominabiliter concremarunt, in gravissimam Christianae religionis depressionem pariter et jacturam, ipsique captivi, nisi salubriter Christi fidelium adminiculo celeriter redimantur, et piis elemosynarum largitionibus ac pecuniarum oblationibus quantocius releventur, dictorum subdentur Saracenorum perpetuae servituti, et quia inter ipsos captivos quamplures utriusque sexus infantes et parvuli sunt et detinentur, ne ipsi terrore tormentorum aut verborum blanditiis fidem denegent Christianam, sectam dictorum Saracenorum profitentes, verisimiliter formidatur: nos, etc. » Adidit Pontifex propositas a se trium annorum totidemque quadragenarum indulgentias iis, qui pro liberandis a servitute consortibus fidei aliquam pecuniae vim erogarent, cujus cogenda munus Alfonso archiepiscopo Toletano imposuit². Auxerat Maurorum animos ad infestandos crebris irruptionibus Castellanos civilis eorum discordia, quae saepe sedata iterum recrudescebat.

Inter eos civiles motus jam ante concilatos Joannes rex Castellae pacis cupidus ad nonnullas pactiones venit, inter quas ea erat, ut si Joannes regiarumque partium proceres foederis infringerent leges, ad perlustrandum Dominicum sepulchrum obstricti essent. Cum vero plura in eo foedere abhorrentia ab aequitate continerentur, nec regno Joannes abesse posset, quin illud in discrimen committeret, consultuit his de rebus Pontificem, qui respondit³, eas pactiones, si pugnarent cum aequitate, quod ipsius conscien-

¹ Lib. xv. p. 469. — ² Ibid. et l. xvi. p. 14. — ³ Lib. xi. p. 1.

tie permittebat, dissolvi posse : ad id vero eum obstrinxit, ut pecuniam, quam in Ierosolymitano itinere insumpturus foret, in sumptus belli, quod adversus Mauros parabat, derivaret.

« Charissimo in Christo filio Joanni Castella et Legionis regi illustri, salutem, etc.

« Cum, sicut exhibita nobis nuper pro parte tua petitio continebat, olim gravissimis in regno ac dominiis tuis, inter te illorumque personas guerris et dissensionibus exortis, pro illorum pacificatione et majoribus evitandis scandalis seu malis, tu et etiam quidam ex tibi subditis nonnulla pacta, conventiones et promissiones inieris et feceris, ac inierint et fecerint, ac de illis efficaciter adimplendis, tu et dicti subditi juramenta etiam solemniter præstare ex quadam necessitate potius, quam libera voluntate præstiteris et præstiterint, ac in eventum quo illa non adimpleres seu adimplerent, tu et præfati subditi peregrinationis ad S. Sepulchrum in Jerusalem, ac alia vota emiseras et emiseras, et sicut eadem petitio subjungebat, pacta, conventiones, promissiones et juramenta hujusmodi minus honesta ac rationabilia sunt, et forsitan, non absque magno damno, seu incommodo per te et alios, qui illa fecerunt, adimpleri possent, pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, ut pacta, conventiones, juramenta et vota prædicta, tibi et illis, qui ea fecerunt, relaxare, teque ab illis absolvere, et alias super iis opportune providere, de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur attendentes, quod pacta, promissiones, juramenta et vota prædicta ob pacificationem regnorum ac dominiorum, et ad scandala evitanda hujusmodi potius, quam ex libera voluntate fecisti, ac dicti subditi de tuo mandato fecerunt, tuis in hac parte supplicationibus inclinati, omnia et singula pacta, conventiones, juramenta et vota prædicta quorumque, quotcumque et qualiacumque fuerint illa et personarum, quæ ea tecum inierunt et fecerunt, ac cum quibus inita et facta exstiterunt ». Et infra, « auctoritate Apostolica, et ex certa scientia tenore præsentium celsitudini tue, et illis ex personis eisdem, quas ad id pro tempore duxeris eligendas, relaxamus, teque et ipsos per te eligendos, ab illis absolvimus, ita tamen quod omne id quod tu, et eligendæ personæ, in eundo, stando et redeundo et inibi offerendo, ac alias pro adimplendis votis hujusmodi haberes et haberent, exponere, in præparatione exercitus, quem contra perfidos Saracenos movere intendis, seu alias in ipsorum Saracenorum impugnatione exponere tenearis, ac teneantur, decernentes te et ipsos ad ea, ex pactis, promissionibus, juramentis et votis prædictis duntaxat teneri, de quibus tuæ celsitudinis conscientia videtur, et dicta tibi dictaverit conscientia. Non obstantibus præmissis, etc. Datum Romæ apud

Sanctum-Petrum anno Incarnationis Dominicæ mdcv, XV kalend. Julii, Pont. nostri anno vi ».

11. *Lusitanus in Mauros sacram expeditionem meditato ornatur a Pontifice privilegiis.* — In Lusitania etiam Alfonsus proferendæ religionis imperiique propagandi studio, urgere bellum adversus Saracenos, gentiles atque alios a fide nostra alienos decreverat : cumque pium consilium exposuisset Apostolicæ Sedi, Nicolaus ex amplitudine sacrosanctæ potestatis jus illi contulit, ut quævis regna, principatus, terras et loca Mahumetica aliave superstitione inquinata, sibi subjicere posset.

« Alfonso Portugalliæ et Algarbii regi illustri.

« Divino amore communiti, Christianorum charitate invitati, officiique pastoralis adstricti debito, ea quæ fidei, pro qua Christus Deus noster sanguinem effudit, integritatem augmentumque respiciunt, probis fidelium animis vigere, tuamque regiam majestatem hujusmodi sanctissimo proposito confovere merito cupientes, tibi Saracenos et paganos, aliosque infideles et Christi inimicos quoscumque, et ubicumque constitutos, regna, ducatus, comitatus, principatus atque dominia, terras, loca, villas, castra et quæcumque alia possessiones, bona mobilia et immobilia, in quibuscumque rebus consistentia, et quorumcumque nomine censeantur, per eosdem Saracenos, paganos, infideles et Christi inimicos detenta et possessa, etiam cujuscumque seu quorumcumque regis seu principis aut regum vel principum regna, ducatus, comitatus, principatus atque dominia, terræ, loca, villæ, possessiones et bona hujusmodi fuerint invadendi, conquirendi, expugnandi et subjugandi, illorumque personas in perpetuam servitutem redigendi, regna quoque, ducatus, comitatus, principatus atque dominia, possessiones et bona hujusmodi tibi et successoribus tuis, regibus Portugalliæ perpetuo applicandi et approximandi, ac in tuos et eorundem successores usus et utilitates convertendi, plenam et liberam auctoritate Apostolica tenore præsentium concedimus facultatem. Eandemque regiam majestatem tuam rogamus, requirimus et hortamur attente, quatenus virtutis gladio præcinctus ac forti animo præmunitus, pro divini nominis augmento fideique exaltatione ac animæ tuæ salute conquirenda, Deum præ oculis habens, in hujusmodi negotio potentiam virtutis tuæ extendas, ut fides Catholica per tuam regiam majestatem contra inimicos Christi triumphum se reportasse sentiat, tuque coronam æternæ gloriæ, pro qua militandum est in terris, quamque promisit Deus diligentibus se, nostramque et Apostolicæ Sedis benedictionem et gratiam exinde valeas uberius promereri.

« Nos enim ut tu ac dilecti filii nobiles viri

duces, principes, barones, milites alique Christi fideles tuam regiam serenitatem in hac fidei pugna concomitantes, seu mittentes et de bonis suis contribuentes, eo animosius ferventiorque zelo opus hoc aggrediaris, ac illi aggrediantur, seu de bonis suis contribuant aut mittant, ut praefertur, quo ex hoc tuae ac illi suarum animarum salutem consequi posse speraveris, ac illi speraverint, de omnipotentis Dei misericordia ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, tibi, necnon omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus, tuam majestatem in hoc fidei negotio concomitantibus, necnon illis, qui te personaliter concomitari non valuerint, sed in subsidium juxta suarum facultatum ac devotionis exigentiam miserint», nonnullisque interjectis de expianda rite apud sacerdotem conscientia, « plenariam remissionem omnium et singulorum peccatorum indulgemus ». Et infra : « Et nihilominus si te seu aliquos ex concomitantibus praefatis contra Sarcenos et alios infideles hujusmodi emendo, stando, vel redeundo, ab hoc saeculo migrare contigerit, te ac eosdem concomitantes in sinceritate et unitate et obedientia praedictis (fidei nimirum et Ecclesiae), persistentes, purae innocentiae, qua Baptismate suscepto exististi, et illi exstiterunt, restituiimus per praesentes. Datum Romae apud Sanctum-Petrum anno MCDLII, XIV kalend. Julii, Pontificatus nostri anno VI ».

12. *Exactarum a clero decumarum Lusitanus veniam poscit et obtinet, cujus honori Pontificetiam consulit.* — Consulturus idem rex salutis animae, cum quibusdam religionis stimulis urgeretur ob subsidiariam auri vim olim a clero non accepta ab Apostolica Sede venia elicita, ac pariter clerus ob solutas easdem decimas censuras se contraxisse pertimesceret; suppliciter ad Pontificem confugit, ipsamque rogavit, ut si qua noxa vel censura se devinxissent, Apostolica auctoritate liberarentur, cum maxime imperata decimae tempore publica res in grave periculum adducta esset, neque ex contemptu Sedis Apostolicae, a qua veniam petere decreverant, id gestum esset. Clementia mox in clerum ac regem Lusitanum usus est Pontifex, atque ipsos anathematis aliarumve censurarum, si iis impliciti essent, nexu solvit¹ : verum talia in posterum fieri pro Apostolico imperio vetuit.

« Charissimo in Christo filio Alfonso Portugalliae et Algarbii regi illustri, salutem, etc.

« Sane sicut pro parte tua nobis nuper exhibita petitio continebat, olim venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis abbatibus, prioribus quorumcumque Ordinum, decanis, praepositis aliisque Ecclesiasticis viris, ac clero tui regni ad instantiam tuam convocatis, certas decimas, seu charitati-

vum subsidium pro nonnullis magnis regno et honori tuis ingruentibus negotiis expediendis super fructibus, redditibus et proventus Ecclesiarum, monasteriorum, prioratuum aliarumque dignitatum, personatum, administrationum, officiorum et beneficiorum Ecclesiasticorum in eodem regno constitutorum requisisti, ipsique clerus tuae regiae majestati complacere desiderantes, quantum in ipsis exstitit voluntati tuae humiliter acquiescentes, hujusmodi decimas seu charitativum subsidium, quatenus Apostolicae Sedis interveniret auctoritas, tibi dare, ac in illis subvenire se velle prompte responderunt, tuque nostra seu dictae Sedis licentia minime obtenta seu requisita, sperans tamen te super eo nostram benevolentiam obtenturum, decimas seu charitativum subsidium hujusmodi in toto, vel saltem in parte levare et recolligi, ac in tuos usus et utilitates converti fecisti.

« Cum autem, sicut eadem petitio subjungebatur, licet tam tu quam clerus praefati, praemissa in contemptum seu derogationem dictae Sedis minime attentaveritis, quinimo quanquam priusquam ad Sedem ipsam super hoc recursum habueritis, magnitudine necessitatis negotiorum ingruentium causante, tu ad impositionem et levationem, ac clerus praefati ad concessionem et solutionem decimarum, seu subsidii hujusmodi processeritis, opportunitate temporis captata, ad Sedem super iis mittere proponeretur antedictam, tamen tam tu quam clerus praedicti, tanquam veri Catholici, et auctoritatis Sedis praefatae zelatores, ac remorsum conscientiae sentientes, timetis propterea deliquisse, ac sententias, censuras et poenas Ecclesiasticas contra similia, sine speciali dictae Sedis licentia perpetrantes, a jure inflictas incurrisse pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus tam tibi quam clero praefatis super his opportune providere de benignitate Apostolica dignaremur.

« Nos igitur semper ad ea, quae tuae majestatis honorem et commoditatem respicere dignoscuntur, tuis innumeris apud Sedem ipsam exigentibus meritis, merito intendentes, per amplius tuae et cleri conscientiarum serenitatem, ac animarum, quarum communis cura nobis, licet immeritis, divina dispositione commissa exstitit, salutem, prout ex debito tenemur pastoralis officii, procurare volentes, tuis devotis in hac parte supplicationibus inclinati, te necnon clerum praefatos ab excommunicationis aliisque sententiis, censuris et poenis Ecclesiasticis, si quas occasione praemissorum incurristis, pro vestrarum serenatione conscientiarum, auctoritate Apostolica absolventes, ac absolutos fore declarantes, tibi ut decimas seu subsidium per te impositas, seu impositum hujusmodi, si illa seu illud in toto vel in parte exegeritis et in

¹ Lib. XVI. p. 21.

tuos usus et utilitates convertere possis. Verum si quid ex illis levandum restiterit, nequaquam levare, exigere, seu in eosdem usus et utilitates convertere debeas, eadem auctoritate tenore presentium de speciali gratia concedimus et indulgemus. Volumus autem quod de cætero similia absque speciali dictæ Sedis licentia attentare non præsumas, non obstantibus Constitutionibus et ordinationibus Apostolicis certisque contrariis quibuscunque. Nulli ergo, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCDLII, tertio decimo kal. Julii, Pontificatus nostri anno VI ».

Tum petenti oratorum opera, ut sententias a diæcesanis in clericos Petri Lusitaniæ regis principis, qui affectarat tyrannidem sceptrumque rapere, consertoque prælio cum pluribus ceciderat in acie, castra partesve secutos, atque ideo sacerdotiis exutis latas confirmaret, lubens assensit ¹.

Neque illud hoc loco prætereundum est, Nicolaum tuendæ ejusdem regni dignitatis gratia promulgasse ², cum illius oratores in nonnullis cælibus debitum honoris gradum inconsulto casu non tenuissent, nullum honoris apiculum ex eo Lusitani regis dignitati, quam augere potius quam minuere vellet Sedes Apostolica, detractum iri.

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum nuper dilecti filii nobiles viri charissimorum in Christo filiorum nostrorum Alfonsi Portugalliæ et Algarbii, ac aliorum regum illustrium, necnon dilectorum filiorum nobilium virorum principum oratores apud nos constituti existerent, quædam sedium seu locorum inter ipsos oratores in capella nostra situatio, quæ præfati regis Alfonsi præeminentie ac regis majestati ac honori apud suos oratores derogare non modicum videbatur, ex inadvertentia habita fuit, quæ nonnullorum scandalorum et inconvenientium, quæ tunc parari videbantur, evitandorum causa, cum ex inadvertentia processisset, nulla novitate seu scandalo interveniente præteriebatur aliasque in basilica Sancti-Petri de Urbe, ac aliis locis, tam in actu coronationis charissimi in Christo filii nostri Friderici Romanorum imperatoris semper Augusti pro tunc, ut moris est, celebratæ, quam aliis temporibus, præfato imperatore apud nos constituto, oratores regum et principum predictorum diversas, et non semper easdem sessiones et situationes, de mandato nostro habuerit. Ne autem ab aliquibus præsumi possit, hujusmodi situationem in capella præfata factam, ut præfertur, in præjudicium honoris et regis majestatis ipsius Alfonsi regis attentatam fuisse; ad abundantioris veritatis cautelam, situationem in capella ex pura inadvertentia absque quocumque oratorum ipsius Alfonsi dolo seu

culpa processisse, nec illam seu alias situationes hujusmodi in præjudicium honorum ipsius regis attentatas existisse, nostræque nunquam intentionis fuisse, nec esse ut honori seu præeminentie ipsius Alfonsi regis per loca seu situationes eisdem suis oratoribus in sedendo assignata, ut præfertur, derogaremus, seu præjudicium aliquod affereremus, tenore presentium declaramus pariter et decernimus. Quinimo omnes suos honores et præeminentias pristinos illesos permanere volumus pariter et intendimus, desiderantes nihilominus honores et præeminentias regis Alfonsi prædicti, cujus tanta apud nos et Sedem Apostolicam devotio pariter et affectio vigere dignoscitur, ut suæ non mediocriter afficiamur serenitati, potius adaugere quam diminuere, personamque suam gratis et honoribus pro suis benemeritis semper prosequi, necnon omnia quæ suæ regis majestati utilia noverimus, quantum cum Deo valebimus, studio adimplere. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLII, III id. Junii anno VI ».

Proposita etiam ab eodem Pontificie indulgentiæ septem annorum et totidem quadragenarum fuerunt iis, qui pervigilio assumptæ in cælum Virginis templum prope Ulyssiponem situm, cui S. Mariæ ad Martyres nomen est, adissent, stipemque pro ejus perducendo ædificio porrexissent, addita hæc collatæ sacræ beneficentiæ ratione : « Dudum priusquam civitas Ulixbonensis ad Catholicam fidem reduceretur, quamplures Germaniæ, Galliæ, Angliæ aliarumque diversarum mundi partium Christi fideles ad civitatem ipsam expugnandam, et ad dictam fidem reducendam in copiosa multitudine ad dictum locum navigio appulerunt, tandemque Altissimo concedente, civitas ipsa una cum locis circumvicinis per Christi fideles, non tamen sine magna illorum strage, ad fidem reducta existit antedictam, ac in eodem loco ad ipsorum Christi martyrum in ipsius fidei negotio decertantium et interfectorum reverentiam et honorem quoddam heremitagium B. Mariæ ad Martyres nuncupatum constructum existit, ac in Ecclesia ejusdem heremitagii ab illo tempore usque in hodiernum diem diversa miracula ob ipsius Virginis Mariæ aliorumque sanctorum merita, ut pie creditur, Altissimus operari dignatus est, etc. »

13. *Anglorum discordiæ civiles.* — In Anglia civiles discordiæ exortæ ¹, cum Aquitanie amissum imperium dolerent Angli universi, atque alii in alios male gestæ rei culpam conjicerent, de quibus Franciscus Philelphus ² in litteris ad Francorum regem datis : « Post ingentem », inquit, « suorum cladem, dederunt terga fugæ turpissimæ, indeque factum est, ut eorum ini-

¹ Lib. XIII, p. 14. — ² Lib. XIV, p. 282.

¹ Polyd. Virg. l. XXIII. — ² Philelph. l. XVII.

mani tetraque tyrannide Gallia liberata, ipsi propter rem infelicitate gestam funesta inter se arma converterint; ut enim victoria letitiam victoribus solet quietemque afferre, ita conflictus adversus ut vici mutuis inter se odiis discordisque digladiantur in causa est». Publica vero contraxit odia Guillelmus Suthfolchie dux, qui ararium exhausisset, neque stipendia suppeditasset exercitui, adeo ut a plebe ad supplicium postulatus, primum in carcerem conditus, deinde ad sedandum populum in exilium pulsus, ab adversariis interfectus sit. Neque extincto Guillelmo Suthfolchie duce reposita pax Angliæ, sed Richardo duce Eboracensi affectante regnum, quod hereditario jure sibi deberi contendeat, intestinum consurrexit bellum, atque in Henricum regem, necnon in archiepiscopos et episcopos, ac viros principes conjurationes factæ, insusque multus humanus sanguis. Cum vero plures perpetrati facinoris peniteret, iique veniam poscerent, Pontifex Joannem episcopum cardinalem S. Rufinae ipsos censuris liberare jussit¹:

« Venerabili fratri Joanni episcopo S. Rufinae S. R. E. cardinali.

« Nuper fide digna relatione intelleximus, quod nonnulli Christi fideles in regno Angliæ commorantes, maligno spiritu, ut creditur, instigante, conspirationes, insultus, conventicula et congregationes illicita contra clarissimum in Christo filium nostrum Henricum Angliæ regem illustrem ejusque statum ac regni pacem et tranquillitatem, necnon archiepiscopos, episcopos aliasque tam Ecclesiasticas quam sæculares personas infra dictum regnum temere et malitiose fecerunt, propter quæ aliqui ex eis, contra quos conspirationes et insultus hujusmodi fiebant, inhumaniter interfecti et ultimo supplicio dati, ac alias vulnerati, et bonis suis spoliati exstiterunt, de quibus quidem conspirationibus, insultibus, conventiculis, congregationibus, interfectionibus et aliis sic perpetratis quamplures, qui paci et tranquillitati prædictis contravenerunt ac mala hujusmodi perpetrarunt, ab inimicis dolent et se deliquisse latentur, veniam et Apostolicam a Sede Apostolica misericordiam humiliter postulantes. Quapropter cum vices geramus Illius, cujus proprium est misereri et penitentibus parcere, fraternitati tue, de qua plurimum in Domino confidimus, per Apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus per te ipsum, qui etiam archiepi-

scopus Cantuariensis existis, vel alium quem ad hoc duxeris deputandum, omnes et singulos, qui contra clarissimum in Christo filium nostrum, Henricum regem Angliæ prædictum, ejusque statum ac regni pacem et tranquillitatem aliasque personas tam Ecclesiasticas quam sæculares, quæ archiepiscopali seu episcopali dignitate non præfulgebant, infra dictum regnum temere seu malitiose fecerunt», et intra: « auctoritate nostra hac vice duntaxat absolvas, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLII, VII kal. Augusti, Pontificatus nostri anno VI ».

IV. *Septentrionales reges nuntius bellis impliciti.* — Inter hæc ob Suecorum discessionem, qui regem Carolum Canuti veteri prosapia oriundum sibi præfecere (1)¹, Danos inter et Suecos de Gothlandiæ insulæ imperio certatum² est: cumque a Caroli ducibus Visbycensis arx obsidione urgeretur, et Christiernus rex Daniæ ad eam solvendam contrahere copias et classem instruere, qua opus erat celeritate, non posset, Olaum Absalonem equitem auratum eloquentiæ laude præstantem oratorem suum misit, qui Suecos dislineret verbis, donec in Daniæ compararetur exercitus. Is itaque compta et mellita oratione, de controversia non bello sed æquitate dirimenda locutus, Suecos ad paciscendas inducias flexit, indictique conventus fuere, in quibus lis sedaretur. Interea a Danis commectus et supplementa militum in arcem submissa. Exstat Pontificium Diploma³ hoc anno exaratum, quo fertur Carolum Sueciæ et Christiernum Daniæ reges de titulis regiis ac principatibus bellum inter se gessisse, ad quod depellendum convenisse, ut in oppido Halm, stadensi freli amplissimis mandatis utriusque partis oratores in colloquium venirent, hosque nonnullas concordie leges sanxisse: ad reliqua vero controversiarum concilianda capita oppidum Auvascher pro congressu alio celebrando designasse: at Danos oratores postea recusasse conventis stare, neque ullo modo ad pacem redintegrandam potuisse adduci; cum tamen Sueci ad conventa servanda paratissimi essent. Qui ea affecti injuria nomine Caroli regis ad Sedem Apostolicam Danum regem in jus vocaverunt: quæ causa Joanni S. Angeli diacono cardinali commissa est⁴:

« Ad futuram rei memoriam.

« Dudum pro parte charissimi in Christo nostri Caroli Sueciæ regis illustris nobis expo-

¹ Lib. xv. p. 204.

¹ Jo. Magn. l. XXIII. c. 1. Crantz. Suec. l. v. c. 39. — ² Jo. Magn. eod. l. c. 2. — ³ Lib. XVI. p. 23. — ⁴ Ibid.

(1) Caroli Canuti regnum quando coeperit, neque hic, neque alibi definit annalista, quare nobis defectus ejus supplendus occurrit ex veteri Monumento exhibito ab auctore epitomes descriptionis Gothiæ Sueciæ, etc. legendus in collectione Monum. Veter. Hanni to. II. Scripserit ille lib. V. cap. III. narrat regem fieri consuevisse ætate illa apud lapidem appellatum *Morasteen* non procul Upsala, in quo nonnullorum regum electio insculptis litteris legebatur. Inter cætera vero hæc de Carolo lapis, vel lapides illi (nam plures erant) ferebant; « Anno Domini MCDXLVIII, XXVIII die mensis Junii, vigilia Apostolorum Petri et Pauli, electus est nobilis vir dominus Carolus Canuti miles, natione Suecus in regem Sueciæ ».

sito, quod postquam dudum ipse et clarissimus in Christo filius noster Christiernus Dacia rex illustris, qui tum super regis titulis et dominiis tunc expresse contendebant, et pro hujusmodi contentione ac litium et guerrarum dispendiis, quæ ex contentione hujusmodi suscitata fuerant et in deteriora invalescere formidabantur, semovendis in oppido Halmstadensi Lundensis diocesis per ipsorum solemnes ambassiatores ibidem constitutos et ad hoc pleno mandato munitos in certa concordie capitula concludenda et decidenda, ac ad pacis effectum deducenda convenerant, certis super hoc, quod ambassiatores hinc inde ad oppidum de Auvasher dictæ diocesis in certo ad hoc statuto termino convenire, et ab illo discedere non deberent, capitulis hujusmodi non decisis, nec ad debitum hujusmodi pacis effectum deductis per ambassiatores prædictos hinc inde promissionibus, cautelis et juramentis adjectis pro eo, quod dicti Christierni regis ambassiatores in præfato oppido Auvasher in dicto termino constituti promissionibus et juramentis hujusmodi, ut ipse Carolus rex asserit contra venientes capitula prædicta concludere et decidere, et ad pacis effectum deducere denegabant, et ab eodem oppido Auvasher prioribus conventionibus minime satisfactis recesserant, ipsis tamen ambassiatoribus Caroli regis easdem conventiones et capitula servare et decidere, et ad debitum effectum deducere paratis, quodque propterea pro parte ejusdem Caroli regis ex hoc se indebitè gravari asserentes ad Sedem fuerat Apostolicam appellatum, nos ad instantiam ejusdem Caroli regis dilecto filio nostro Joanni S. Angeli diacono cardinali causam prædictam audiendam commisimus, et sine debito terminandam.

« Cum autem nos nuper prosecutionem causæ hujusmodi et in ea ceptum dicti cardinalis processum, certis bonis respectibus usque ad beneplacitum nostrum decreverimus suspendendum, pro parte ejusdem Caroli regis nobis fuit humiliter supplicatum, quatenus, ut de hujusmodi suspensione constare possit, et ne si illa moram susceperit fatalia prosecutionis appellationis hujusmodi propter moram ipsam labi censeantur, providere opportune dignaremur. Nos igitur hujusmodi in hac parte supplicationibus inclinati, volumus auctoritate Apostolica, et ex certa scientia tenore præsentium decernimus et etiam declaramus, quod præsentibus dicta suspensione stet, quodque etiam hujusmodi fatalia, dicto beneplacito, sicut præfertur, durante, nullatenus decurrere censi debeant, sed in eorum decursu fatalium tempus beneplaciti hujusmodi habendum fore pro subducto, proinde ac si prosecutione prædicta per nos non suspensa appellatio hujusmodi pro parte dicti Caroli regis infra legitimum tempus fore debite prosecuta. Nulli ergo, etc. Dat. Ro-

me apud S. Petrum anno, etc. MCDLII, kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno VI. ». Refert Magnus¹ Christiernum Danorum regem, cum Suecos verbis ac induciarum specie fallaci delusisset, in Gothlandiam comparata classe advolasse, et Suecos, qui in Gothlandia erant, imparatos trucidasse, atque illa insula potitum imperio : Carolum vero Suecicæ regem exacto bimestri contracto exercitu irrupisse² in Norwegiam, quæ Dano parebat, eamque præcipiti victoria subegisse, atque in urbe Nidrosiensi Norwegiam regni corona redimitum.

15. *Scanderbegus et Ducagnini Albanenses principes in se arma convertunt : Cyprus a Turcis infestata.* — Non modo hisce regibus, verum in Oriente etiam nonnullis Christianis principibus, qui ad comprimendos Mahometanorum impetus conjunctissimi esse debuissent, incessit discordia. Erant ii Georgius Scanderbegus in Epiro princeps, et Paulus ac Nicolaus Ducagnini ampliditione et opibus florentes, ex quorum dissensione cum res Christiana in discrimen adduceretur, Pontifex Paulus episcopo Drimastensi provinciam dedit³, ut ipsos omni studio et sollicitudine in concordiam redigere studeret :

« Venerabili fratri Paulo episcopo Drimastensi, A. S. N. et oratori nostro, salutem.

« Intelleximus gravia odia suscitata esse, et in dies acerbiora fieri inter dilectum filium nobilem virum Georgium Castriot Scanderberch ac Paulum et Nicolaum Ducagninos in Albania dominos, quæ res magna molestia nos afficit, et dolemus maxime ut inter Christianos principes eæ dissensiones vigeant, hoc præsertim tempore, in quo nedum deberent vires eorum unitas habere, ut potentia Teucrorum facilius resistere valerent, verum etiam instante bello aliorum ascitis et convocatis auxiliis omni studio ac diligentia incumbendum est, ne Christiani nominis hostes hanc occasionem nacti, eos invalidos et ad alia molienda intentos subita excursionem adorti, magna detrimenta non solum ipsis, sed similibus populis inferrent, quod ne eveniat, continuo Deum suppliciter oramus. Et quoniam non possumus malis istis nosmet mederi, deputavimus te mediatorem », et infra, « ut omnibus privatis respectibus rejectis Dei honorem et Christianitatis commodum præ oculis habens, ad memoratos dominos te conferas, et adhibitis iis suasionibus, quæ ad concordiam et reconciliationem pertinere cognoveris, prout tibi videbitur et expediens fuerit, ea tractes, etc. Datum Romæ apud S. Petrum anno MCDLII, XIII kal. Augusti, Pontificatus nostri anno VI. ».

Neque Epiro modo imminabant Turcæ, verum etiam Cypri : quorum causa Pontifex Joanni regi ad perficienda Nicosiæ mœnia dimi-

¹ Magnus ibi, XXVI, c. 1. — ² Eod. lib. c. 4. — ³ Lib. XXXVI, p. 244.

diam auri vim ex collatiua lucrañtium in Galliis indulgentias stipe redigendam attribuit ¹.

« Nicolaus, etc. Attendentes quod, sicut plurimorum et praesertim quorundam tuorum ad nos ambassiatorum fide dignorum sumus relatione informati, tu ad repellendum atrocissimos insultus perfidorum Christiani nominis inimicorum, et praesertim quorundam Teucrorum, qui in regni Cypri continibus jam in ipsum regnum dictum publicos ac furtivos insultus facere, et ab inde ultra res et mobilia bona, quamplures Christi fideles, infantes, mulieres et ejuſcumque sexus, aetatis, conditionis in miserabilem servitutem ad partes suas traducere praesumunt, tuæ et aliorum dicti regni facultates, utpote gravissimis bellorum cladibus et aliis sinistris eventibus, quibus retroactis temporibus afflicti fuistis, plurimum exhaustæ, nullatenus sufficiant, etc. Dat. anno MCDLII, III kal. Junii, Pontificatus nostri anno VI ».

16. *Mahometis II consilia et apparatus pro expugnanda Constantinopoli, de quo solliciti Genuenses frustra Alfonso Aragonium excitant.*— Meditabatur Mahometes II Turcarum imperator insignem aliquam cladem rei Christianæ inferre, eumque progenitorum res gestas audiret, perlegeretve, aut eos æquare gloria vel superare immensa cupidine affectabat ²; id vero assecuturum animo agitabat, si Constantinopolim, quam majores sæpius nequiequam oppugnant, victor sibi subjiceret, Græcoque everso imperio, in ea Turcicum constabiliret. Suscepto eo consilio, ut ipsum ad exitum perduceret, in primis arcem munilissimam juxta Asomatum in angustiis Bosphori Thraciæ condidit ³, ne naves e Ponto Euxino descendere versus Constantinopolim possent, illiusque ager repentinis excursionibus tuto vexari posset, tum ex Asia in Europam Turcis facilis trajectus pateret: tamque vecordes exsistere Græci, ut etiam Turcis operas pro ea exstruenda præbuerint. Prævidere Genuenses imminens Constantinopolitano imperio extremum exitium, oppressisque Græcis, Genuense nomen in Oriente deletum iri, atque ideo, instructa subsidiaria classe, Alfonso Aragonum et utriusque Siciliae regem armis et opibus florentissimum ad sacram in Turcas expeditionem hise litteris ⁴ sunt adhortati:

« Petrus dux et consilium sacræ regiae majestati Aragonum et utriusque Siciliae.

« Admonuerunt nos nuper, serenissime et præclarissime princeps, ex transmarinis regionibus ad nos missi legati duo Peræ pavidi adhuc recordatione periculorum, quæ Estate superiore ægre devitarunt, pavidioreſ novi terrore belli, quod adversus Constantinopolim et Peram Mahometus Turcarum dux in Ver proximum

summa vi molitur; namque hic præcipitis consilii juvenis, recenti imperio ferox, eo cogitationes suas, eo conatus omnes obstinatissimo proposito vertisse videtur, ut has, quas diximus, urbes ferro excindat, et Christiani nominis memoriam in tota regione illa penitus deleat, eo forsitan consilio, ut quemadmodum prior Mahometus, decepta Asia et Africa, inter clarissimos viros colitur, ita hic secundus, armis subacta haud ignobili Europæ parte, ingens sibi nomen ac gloriam comparet. Dumque implorantibus legatis ipsis propere ad se praesidium mitti omnia diligentius percuuctamur, renuntiaverunt nobis oratorem ab imperatore Græcorum ad majestatem vestram mox esse venturum, qui oret imperio illi jam senescenti ac defesso ocius succurri. Nos imperatoris consilium et laudavimus sæpe, et iterum iterumque laudamus, quod post Romanum Pontificem spes omnes suas in majestate vestra collocaverit; nam quem sperare potuit Christianorum regum æque velle ac posse sibi adversus hunc Mahometum opem ferre, quam in sublimitate vestra et sperare et certo sperare debuit? Ab his enim regibus ortum ducit clarissima domus vestra, qui nullis jam sæculis occupantes Bæticam, Mauros vi ac ferro domitos exin sedibus ejecerunt, plurimasque urbes, et quidem nobilissimas, Christiano cultui restituentes, vix unquam positis armis a persecutione infidelium quieverunt, ac sic succedente temporum serie, eo parente genita est majestas vestra, qui suscepto adversus Granatum regem bello, nullas illi terras, multa parvo tempore oppida eripuit. Nec infideles modo populos Hispaniam incolentes, sed ipsam quoque summotam freto Mauritiam velut fulmen quoddam belli solo nomine plerumque terruit. His accedit quod vestra sublimitas mari ac terra latissime imperans sex, et quidem opulenta, regna in ditione habet longa pace florentia, nullo hostis incurſu, nullis minis exagitata, quorum quædam adeo Græcorum imperio vicina sunt, ut, Cypro excepta, cætera Christianorum regna in eorum comparatione alio prope in orbe posita videantur.

« Quæ cum ita sint, jure optimo exigere creditur Deus, cujus est regna dare atque eripere, ne patialur excellentia vestra hanc Christiano nomini maculam inferri, ut Orientale imperium, totque fideles populi Occidentalibus auxiliis destituti, calcandi ac dilacerandi pollutiſ gentibus relinquuntur. Nos, quibus solis Peram tueri necesse est, ut precibus etiam salutem illius imperatoris adjuvemus, majestatem vestram orandam duximus, ut hæc, quæ dicta sunt, cogitans velit cum pro gloria, tum (quod majus certiusque præmium est) pro causa Dei infelicibus populis illis ocius succurrere, neque expectare, ut reges in longinquo positi, et gravibus præterea bellis impliciti, dum sero auxilia

¹ Lib. XXXVII. p. 33. — ² Phrantz. l. III. c. 7. — ³ Id. ib. Thuroſ. Chro. Hungar. c. 52. Turcor. l. I. — ⁴ Ext. in collect. Epist. principum p. 330.

moliantur, interim ferro Christianorum imperium exeat. Nos autem ne quis otiosos putet arma, viros, tela, naves, magna festinatione paramus, ut sinaverit Deus, illuc praesidia nostra Veris initio perveniant, pro vi semper in omnem gloriam vestram parati. Januae ». Gesserat Alphonsus crudelissima in Christianos bella, ut inani suae ambitioni lenocinaretur, et quanquam Christo arma consecrasset, promerendae tamen immortalis gloriae occasionem, abjecta sacra militia et permissa Turcicae excidioni Graecia, incautus sprevit.

« Arsisse vero eum cupiditate invadendae Etruriae ac Mediolanensis principatus, quem sibi testamento relictum agebat, ita describit Januotius Manettus¹: « Sexto felicis sui Pontificatus anno, cum Alphonsus, jam pridem Florentinis apprimè infensus, quod Francisco Sfortiae ad acquisitionem Ducatus Mediolanensis, qui sibi a Philippo Maria testamento anhelanti non parva, nec occulta, sed magna et manifesta equitum et peditum auxilia miserant, multasque pecunias ad expeditionem novi belli adversus Venetos propterea suscepti, atque ob id ipsum cum praedicto Alfonso confederatos Ferdinandum unicum filium suum inclutum Calabriae duce, cum toto ejus exercitu in agrum Florentinum populandi, vexandi ac diripiendi causa destinasset, prudentia sua ita se gessit, ut nec Alfonso ipsi, nec Venetis, nec Florentinis, nec Francisco ullatenus displiceret, atque Ecclesiam a bellicis tumultibus militaribusque direptionibus illaesam, inviolatam, intactam servaret, quemadmodum et primo et secundo sui Pontificatus anno ante prudentissime fecerat, quando praedictus Alfonsus, priusquam ipse ad Pontificale fastigium assumeretur, cum copiis ingentibus idcirco Tybur venerat, ut exinde adversus Florentinos hostilibus exercitibus moveret, ac in eodem deinde conservandae ac retinendae pacis proposito continue perseverans, cum per commemorati Philippi Mariae mortem tota pene Italia bellicis hinc inde tumultibus confunderetur, solum ipse Alfonso Venetis, Florentinis, Senensibus ac Francisco inter sese contententibus, invicemque bellum gerentibus, quietem novit, quietem adamavit, quietem et tranquillitatem caeteris omnibus rebus humanis praeposuit, longeque praetulit, tum quia suapte natura a bellis abhorrebat, tum etiam in praecara illa de componendis traducendisque operibus, et de construendis ordinandisque et extra et intra Urbem aedificiis liberius vacare ac studiosius subministrare posset, atque omnes insuper subditos suos a bellicis fremitibus et a militaribus direptionibus veluti a pestilentibus et contagiosis morbis illaesos, inviolatos intactosque servaret ». Ut vero a Nicolao comparata

sit auxiliaris classis pro sustentando labante imperio Graecorum, quae nimium sero vela fecit, proximo anno dicitur.

17. *Illasa inter flammarum globos Eucharistia.* — Interea excitato Amsterodami incendio quo Ecclesia conflagravit, in qua Eucharistia illa asservabatur, quae jam ante ab aegro vomitu effusa, atque in ignem projecta integra manserat, etiamnum inter medios flammarum globos illasa perstitit. Rem adeo insignem, caelestiaque prodigia divinitus edita commemorat Joannes Molanus²: « Amsterodami, inquit, in loco sacro memoria sacramenti sacrosancti, quod insigni miraculo claruit anno MDCXLV, die XVI Martii; ab aegro enim cum phlegmatibus ejectum, et in ignem missum, nec candorem amisit, nec ullam lesionem a flammis acceptis, deinde ciste impositum ibi etiam stupendis miraculis claruit, unde advocatus sacerdos sacrosanctum corpus ad parochiam D. Nicolai detulit: erat autem hostia resurgentis Domini imagine consignata, pedem alterum supra sepulchrum, alterum introrsum detigentis. Domus autem, in qua primum miraculum contigit, est dejecta, et in sacellum sacri loci commutata, in loco autem et cineribus, qui ex igne supererant, tactu corporis Domini sanctificatis magnificentem erectum est tabernaculum, in quod dicta sacra hostia ex parochia delata annis plurimis in summa fuit veneratione. Ipsi autem cineres sacri, licet ad varia genera morborum proliganda subinde auferantur, vix tamen inminuti, suave adhuc olentes cernuntur. Caeterum anno MDCXII, cum magna oppidi portione conflagravit etiam sacri loci sacellum, sed liquefactis circumquaque metallis hostia glorioso prodigio est conservata cum arcula, qua continebatur, et syndone bysina, qua contra pulveres decedentes muniebatur. Quo miraculo excitati cives sacellum aliud splendidius erexerunt, magnifice dotarunt et mirifice exornarunt, unde Dominus, qui honorantes se honorat, locum illum sacrum et venerabile sacramentum multis miraculis illustravit; diversi enim qui ad hunc locum vota voverunt, liberati sunt a demonum impetitionibus, a naufragii extremis periculis, a vinculis in Barbaria, Hispania et Gallia, a dolore partus, ab exulcerationum puncturis, et ab aliis miseris, parvulis quidem absque Baptismate mortuis vita est reddita, ut sacramenti regenerationis participes salvarentur, amissae res sunt recuperatae, furti suspitione sese maculantibus pax est reddita, dum huc precaturi properarent, et res palam appareret. Festum celebratur a clero et populo usque ad prandium cum solemnibus processione feria plerumque quarta proximo festo D. Gregorii; rarissime enim transfertur et omnis clerus dictae urbis habet ex indulto Ultra-

¹ Manett. in Vit. Nic. V. l. II. Ms. Vat. bibl. sign. num. 2016.

² Molan. natal. SS. Belgii XVI Martii.

jeclensium episcoporum proprium per totam octavam officium excusum Amsterodami unde superiora carptim annolavimus ».

18. *Joannes episcopus Leodiensis cur episcopatu se abdicavit.* — Hoc anno² Joannes ex Heinsbergensium procerum stirpe episcopus Leodiensis, cum in se incendisset odia populi, quem malis contaminaverat exemplis episcopatu se abdicavit, cui Ludovicus Borbonii Philippi ducis Burgundiae et Belgii principis nepos successit, Leodiensium perlinaciam Burgunda vi contusurus, ex quo Leodio paratum exilium visuri sumus. Interea Joannes haud ita multo post interemptus est veneno, sive successoris, ut quindecim millium florenorum illi ad vitam sustentandam quotannis pendendorum onere se liberaret, nequitia parato, sive praecipiti furore ob depositum principatum hausto, quem ob effusas in omni intemperantia effrenatasque libidines ad aeterna inferorum supplicia trahi divinitus Dionysio Carthusiano, qui cum saepenumero a viliis ad virtutes salubribus monitis traducere annis fuerat, ostensum est, uti refert ejusdem Dionysii Vita auctor² his verbis : « Illustris Joannes de Heysbergem, cum esset episcopus Leodiensis hoc patre Dionysio familiariter utebatur, et audito eo multa faciebat. Illic, cum esset saeculi vanitatibus deditus, quodam tempore in oppido Ruremundae ludos et torneamenta non sine impensis maximis instituit, atque multos ad ea nobiles invitavit. Eisdem cum expectaret, accidit illum interea Carthusiam petere, ubi, postquam cum Dionysio, quem sanctitatis opinio magnum, atque multis effecerat celebrem, varia contulisset, non erubuit se jactitare quam magnis impensis miliaribus his ludis inhieret, quamque daret operam nobilibus excipiendis et magnifice tractandis, ibi Dionysius ingemiscens : O, inquit, reverende pater, haec etsi admittenda sunt principibus, Ecclesiasticis tamen viris et praecipue episcopis non conveniunt, indignissimum ac prorsus iniquum, ut Christi patrimonium in scenicos hos usus profundas. Parce igitur reverentiae tuae, quae, pater, episcopus es. Parce honestati clericali, parce tandem pecuniis, et ab hac dementia prorsus desiste. Ad haec episcopus : Scio me episcopum, cui haec profana spectacula jam olim sacri canones interdiciunt. At fatearis etiam necesse est, me principem esse, ducem, marchionem atque comitem, quos arma venustant, quibusque judicia et imperia temporalia subsunt, horum nunc mihi munus obendum est. Cui Dionysius : Non propterea, pater, episcopus es factus, ut principem geras, aut ducem, sed ut praestantior digniorque episcopus habearis, utque malis terribilior, atque ad tuendas Christi Ecclesiaeque leges sis potentior,

datus est tibi ab Ecclesia principis gladius et honos. Itaque officium tuum est gregis Domini curam agere, diaboli laqueis irretitas animas eruere, oves tibi commissas verbo Dei pascere, aberrantes reducere, respiscere nolentes ad ovile compellere, praestare te Christi vicarium, non mercenarium, sed pastorem agere, ovibus exempla sanctae conversationis quasi iler ad sequendum ostendere, odore bonae famae praere atque, ut simul nulla dicam, gregem tibi commissum ad coelos introducere, non ad inferna detrudere; inter haec autem, cum omnia etiam bene feceris, scire, quod servum te vocat inutilem Dominus, unde tibi cavendum est, nobisque vehementer mirandum cum tua sollicitudo pro singulis animabus tibi commissis rationem se redditura, ne vel una pereat, quomodo per ignaviam tuam quasi securus possis vel audere de ludis et spectaculis miliaribus cogitare. Quid, quae, pater, Deo respondebis pro creditis tibi animabus quas in lerea hoc diabolico negotio tu ipse scandalizas? Qua fronte audebis apparere coram iudice Christo, cui tu animas pretioso ejus sanguine redemptas abducis, ac morti aeternae tradis, quarum lacte et lana abstractis tu in deliciis vivis? Ut quid Ecclesiae bona, quae pauperibus et divino cultui erogare deberes, in scenica haec spectacula ad Christi opprobrium, ad Ecclesiae dispendium, in perditionem animarum luxu tuo profundis? Quod si omnino digna quae sunt pontifice renuis agere, parce saltem ovibus, quandoquidem tu solus minoribus impensis ac laboribus potes aeterna tibi comparare. Cumque ille audire contemneret deprecantem, ait venerandus pater : Rogavimus te, pater, ut quoniam in religionis positus es exemplum, spectacula haec vana non perficias in perniciem animarum, si audire contemnis, rogabo potentiorum Dominum, cui te quoque velis nolis subjectum esse oportet : hic me exaudiet, hic insipientiae tuae conatus etiam te invito impedit.

« Surrexit episcopus, et nescio quid secum stomachans, relicto Dionysio, quod coeperat moliebatur perficere. At contra Dionysius illum praevinire festinavit, siquidem ad Dominum conversus eisdem usus est et contra diabolum et contra episcopum armis, fletu videlicet et oratione, atque instantissima prece arduas podagras a Domino praesuli impetravit, quibus vana illa spectacula optato successu caruerunt. Nihil profuit episcopo inflata potestas, nihil contulit ei quod proficeret industria accelerans, post inutilem magne pecuniae erogationem, post infamiae notam quidquid preparaverat atque instituerat intermissum desiit. Plus valuit oratione Dionysius, quam profusione et sollicitudine episcopus, nihilo tamen a podagris emendatus : enimvero postea doloribus aliquantulum remissis, quamprimum gressum potuit recuperare

¹ Magni Chron. Belgic. — ² Petrus Dorland. in Vita Dionys. Carthus.

pedum, plenus irarum Carthusiam accessit, et conquerens coepa sua Dionysii orationibus irritata, se vero doloribus praeterea ac ignominia affectum verbis cum asperioribus mulclavit. Verum aquanimiter haec Dionysius toleravit, gaudens etiam, quod pro Christi gloria et animarum salute dignus esset vel ab episcopis contumelias pati. Hunc ipsum episcopum postea defunctum in nocte divae virginis Catharinae vidit pater Dionysius post nocturnas vigiliis, cum pro eodem in cella vigilans oraret, a duobus teterrimis giganteae formae spiritibus ante se adductum squallidum, letrum, ardentibus flammis circumseptum fumoque oppletum, cui dixerunt: Ecce, pro quo oras, dominus tuus; influens autem illum Dionysius diligenter, vidit circa ventrem et genitalia ejus immensum agmen serpentum et bufonum, qui miserum corrodabant; fuerat enim in vita praeter vanitates alias episcopo indignas, in concupiscentiis feminarum, monialium virginumque stuprator. Expavit vehementer vir sanctus, admirans equitatem judiciorum Dei, et cogilans illud, quod potentes potenter tormenta paliantur, advertitque illum esse damnatum, quippe cum nihil pro se miser flagitaret suffragii, nihil orationis, sed subito a nigerrimis illis Aethiopicis ab oculis intuentis abriperetur ». (1) Tradit Magni Chronici Belgici auctor, illum hoc anno, cum sororem nuntium rebus humanis remisisset, seque inter sanctimonialia religiosa vite addixisset, pietatis sensu delibutum ad meliorem mentem redire decrevisse: « Qui haecenus, inquit, ut est notorium, incontinenter et seculariter vixerat ». Ea itaque pia consilia ab ipso concepta, nimium extracta fuisse, ex superiori viso Dionysio Carthusiano objecto perspicuum fit.

19. *Pontificis in concubinarios Constitutio.* — Cum etiam plures alii viri Ecclesiastici in voluptatum ceno volutarentur, Nicolaus, ut eos ad colendam pietatem redigeret, hanc sanctionem edidit:

« Ad futuram rei memoriam.

« Praesentis Constitutionis edicto universis et singulis Sedis Apostolicae officialibus, necnon quaevis Romanae curiae officia exercentibus, etiam si officiorum hujusmodi ipsius Sedis officiales non censeantur, et aliis quibuscumque clericis eandem curiam sequentibus districtius inhibemus, ne quisquam ex eis concubinam publice in domo sua aut alibi ut illius turpi commercio liberius utatur, seu quancumque mulierem ad aliorum turpem usum, ut de illius peccatis vivat, aut turpis mercedis partem percipiat, deinceps tenere praesumat, statuentes et auctoritate Apostolica praesentium serie decernentes, quod quicumque concubinam aliquam notorie vel ad turpem aliorum usum hujusmodi quancumque mulierem in praesentiarum tenerit, nisi post praesentium publicationem, in valvis Basilicae principis Apostolorum de Urbe et in cancellaria nostra faciendam, quam etiam vim habere volumus monitionis peremptoriae infra novem dies ab hujusmodi excessu realiter et cum effectu destiterit, ac concubinam seu mulierem ipsam penitus et omnino dimiserit, quodque quisquis in antea concubinam vel mulierem tamen tenere praesumpserit, omnibus suis beneficiis Ecclesiasticis, necnon quae in dicta curia obtinent vel exercent officia, sint ipso facto privati, illaque ex tunc possint per quoscumque alios libere impetrari, iidemque privati, necnon quicumque alii concubinas et mulieres hujusmodi contra praesentem prohibitionem tenere praesumentes inhabiles censeantur ad beneficia obtinenda, et in dicta curia officia hujusmodi exercentia, nec illorum capaces efficiantur, nisi inhabilitatem suam antea per dictae Sedis litteras obtinuerint, aboleri. Nulli ergo, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MCDLII, X kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VI ».

1) In designando anno quo Joannes Heinsbergensis Leodiensis episcopus infidas in Ludovicum Borbonum transiit, turpiter erratum est ab annalista. Ea etenim demissione non nisi triennio post, anno scilicet MCDLV contigit; cupis rei testes genui eorum temporum aequales, et Leodio agentes suppetunt, Cornelius Zantlet S. Jacobi Leodiensis, monachus Benedictinus, et Adrianus de Veteri-Busco ejusdem Ordinis in coenobio S. Laurentii ad muros Leodienses sub hoc Joanne Heinsbergio et Ludovico Borbonio descripsit. Utinque opus exstat apud Martene Vel. Mon. to. IV et V, ambo vero in assignanda demissione hae Joannis anno MCDLV conveniunt. Eodem pariter anno MCDLV, Jacoba ejusdem Joannis soror, Mechliniae in coenobio Regularissarum professionem monasticam amplexa est, teste eodem Adriano a Veteri-Busco. Diem tandem obitus ejusdem Joannis indicatur a Cornelio Zantlet, qui decessisse hunc anno MCDLIX, die XVIII mensis Octobris affirmat. Ex his unum annalista mendum corrigitur.

NICOLAI V ANNUS 7. — CHRISTI 1453.

1. *Iniminenti Constantinopolis excidio Latini nullas ferunt suppetias.* — Sequitur annus a partu Virginis millesimus quadringentesimus quinquagesimus tertius, prima Indictione, insignis miserabili excidio urbis Constantinopolitanae a Turcis captæ, quam quidem hoc anno expugnata, et non superiori, ut nonnulli scriptis prodidere¹, non modo constans est veterum Græcorum ac Latinorum sententia, verum Francisci etiam Foscari² ducis Venetiarum ad Fridericum imperatorem, et Pontificis³ ad omnes Christi fideles litteræ, inferius a nobis adducendæ, tum .Enæ Sylvii⁴ kal. Augusti hujus anni ad Nicolaum e Cusa cardinalem S. Petri ad Vincula datæ testantur, qui si in Europæ descriptione annum MCDLII consignavit⁵, vel lapsum memoria, vel librarii potius incuria irrepsisse errorem exploratum est. Idem vero refert Græcos, excitata jam a Mahomete ad Bosphori angustias arce, belli imminentis mole territos Latinorum opem implorasse; neminem tamen ad ferendas suppetias commovere potuisse: « Senserant, inquit, ejus (nimirum Mahometis) animum Græci, diffidentesque suis viribus, ad Latinorum opes confugerant, lacrymis auxilia expectantes. Surda, prohi pudor! nostrorum principum aures fuerunt, cæci oculi, qui, cadente Græcia, ruituram religionis reliquam partem non viderunt, quamvis privatis quemque aut odiis aut commoditalibus occupatum salutem publicam neglexisse magis crediderim ». Et quidem rogatum biennio ante Anglum, ut ad infringendos Turcicos conatus pacem cum Gallo conficeret, preces Pontificias sprevisse vidimus. Certabant autem in Aquitania Angli cum Francis, in Anglia Scoti cum Anglis, Burgundus cum Gandavensibus in Belgio, latusque ab iis fusus est Christianus cruor, ut qui in his præliis cæsi sunt, Turcicum evertere imperium potuissent; nam in uno tantum prælio viginti et eo amplius

Gandavensium millia cæsa ad Gaveram hoc anno refert Monstreletus¹, superiori vero anno, viginti quatuor millia Anglorum a Scotis gemino prælio trucidata memorat. At quis cæsos in tot Gallicis certaminibus numero comprehendere poterit? Nullas porro ex Occidente auxiliares copias Constantinopolim missas, violati Ecclesiastici fœderis, quod in Florentina Synodo Latinos inter et Græcos sancitum fuerat odio, scribit Turcogræciæ auctor²; de Palæologo namque imperatore, Josepho patriarcha et aliis præstantissimis viris, qui in Constantinopolitana Synodo adendam Italiam pro conjunctione redintegranda censueverant, locutus addit: « Delati in Italiam, cum ad Latinos venissent post plures congressus et integri biennii moram, sane unionem seu consensum fecerunt, quemadmodum Acta Florentinae hujus Synodi perhibent, sed exitu nullo bono, eo quod subscribere recusaret Ephesius, et verborum concertationes, postquam Constantinopolim rediissent, alias denno multi sererent, ea causa fuit nullius postea submissi auxilii ».

Atqui non modo Latinos suis addictos commodis obsurdusse ad Græcorum voces supplices, verum et Græcos ipsos nimia opum servandarum cupidine suam salutem prodidisse, easque Turcis victoribus reservasse, quas in comparando ad propulsandum hostem præsidio impendere abnuerant, narrat S. Antoninus³: « Anno, inquit, Domini MCDLII, civitas Constantinopolitana, cum esset obsessa a Turcis, oratores miserunt Græci ad Nicolaum papam, implorantes auxilium gentium et pecuniarum, quos non exaudivit Nicolaus, indignum ducens Italiam exhaustam pecuniis propter expensas guerrarum gravare impositionibus, maxime cum eos sciret se suis pecuniis posse juvare, si exponere velent, conducendo gentes; sed nudati omni amore reipublicæ, et tantum privatae rei suæ con-

¹ Sabellic. eunæ. 6 et alii recentiores. — ² Ext. apud .Eu. Sylv. Ep. CLIX. — ³ Lib. XLVI. p. 133. — ⁴ .Eu. Sylv. Ep. CLV. — ⁵ Item in Eur. c. 7.

¹ Turcogræc. auct. l. 1. — ² S. Anton. III. p. tit. XXII. c. 13. § 11.

servandæ intenti, in hoc inciderunt iudicium, ut victi et capta civitate servi effecti res privatas suas et publicas perdiderint: et quod habuissent modum, si voluissent sua exponere, patuit quia magnæ divitiæ et thesauri reperti sunt apud plures personas etiam et mulieres, sed cupiditas excœcavit eos». Confirmat hoc Phrantzes¹, dum retert Lucam Notaram megaducam capta Constantinopoli ingentem thesaurum, quem Mahometo reconditum servasse aiebat, demulcendi illius causa, increpitum a victore verbis asperrimis, quod non succurrisset imperatori suo et domino et urbi et patriæ, cum tantum thesaurum possideret.

2. *Isidorus cardinalis ad Græcos a Nicolao missus, et classis parata.* — Cæterum Nicolaum non aspernatum Græcos, sed operam ac studia sua pro ipsis tum a schismate revocandis, tum a Turcarum tyrannide vindicandis interposuisse certum est; miserat enim jam ante Isidorum Rhulenorum episcopum ac S. R. E. cardinalem legatum, ut, renovato Ecclesiarum fœdere, Latini in Orientale imperium auxilia mitterent. At Græci illud confirmare tandiu recusarunt, donec se undique Turcico exercitu et periculis circumfuso viderent, ut scribit Calchondylas², qui de postrema Turcarum in Constantinopolim impressione, qua viatores in muros assilierunt, hæc habet: « Cardinalis Isidorus Sarmatarum anlistes, cujus ante meminimus, Græcis penes quos ea tempestate fuit, auxilio fuit; aderat enim ut Synodum congregaret et Romano Pontifici Græcos reconciliaret. Hæc quidem paulo ante confecerat, at Græcis illa cum Romanis reconciliatio nimis sera exstitit ». Nimis profecto sera, cum ea perfecta prius hostis Constantinopoli sit politus, quam auxilia submissa a Pontifice pervenire potuerint: qui quidem instruxerit classem eique Jacobum archiepiscopum Ragusinum præfecerit, ad quem hoc Diploma datum³:

« Venerabili fratri Jacobo archiepiscopo Ragusino in civitate Constantinopolitana ac aliis civitatibus, necnon provinciis, insulis, terris et locis tam charissimo in Christo filio nostro Constantino Romæorum imperatori, quam dilectis filiis nobilibus viris ejus fratribus, ac duci et communitati Jannensi in partibus Græciæ subsubjectis, Apostolicæ Sedis legato, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Divina disponente clementia »: Et infra: « Cum ergo, quod non absque mentis amaritudine referendum est, intellexerimus perfidos Tencros, tam per terram quam per mare, cum magno exercitu et classe velle obsidere et expugnare civitatem Constantinopolitanam, et deinde alias Græciæ partes fidelium invadere, nos ad illorum conatibus, quantum nobis permittitur,

obviandum, et ad partes illas ituris, et aliorum fidelium præsiidiis defendendas, cum certam classem juxta facultatis nostræ possibilitatem parari procuraverimus, matura super hoc deliberatione præhabita, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio, te prudentia et doctrina præditum, in rebus agendis expertum, et in nostris et Romanæ Ecclesiæ pluribus negotiis laudabiliter versatum, ab Missimo quam plurimarum virtutum aliarum dono insignitum, nostrum et Sedis Apostolicæ legatum et eum potestate legati de latere ad præfatas civitates, provincias, insulas, terras et loca, tanquam bonum fidei propugnatores destinamus, ut contusus in eo, cujus est opem ferre indigentibus, classi nostræ præses, et ad civitatum et partium præfatarum loca accedens, omnium et singularum tam principum quam populorum et singularum personarum pro defensione Græcorum præfatorum auxilia implores, et singula agas, facias et disponas, qua tibi pro defensione, tuitione et statu civitatum, provinciarum, insularum et partium præfatarum adversus Tencrorum potentiam et insultus tibi videbuntur quomodolibet expedire, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ ævum, IV kal. Maii, Pontificatus nostri anno VII ».

3. *Expugnatio Constantinopolis ob retardata auxilia et schismati adscripta.* — Hujus classis ex Italia Constantinopolim opem latura, tum Joannis Huniadis ex Hungaria exercitum educturi fama perterritum Mahometem solvere obsidionem decrevisse, sed ad eam urgendam a Sagombassa confirmatum, narrat Phrantzes¹, qui illius classis famam falsam vocat, cum vel adversis repulsa ventis, vel alia ratione serius vela in Orientem direxerit. Sed Pontificem ipsum, qua, imminente sibi anno insequenti morte, cardinalibus ingenue dixerit de sua pro submit-tendo Græcis auxiliari exercitu diligentia audiamus²: « Posteaquam, inquit, nos celeberrimam illam Constantini civitatem a Turcarum rege, acerrimo orthodoxæ fidei et Christiani nominis hoste, terra marique magnis exercitibus, præpotentique classe majorem in modum obsideri accepimus, quantum poteramus, obsessis Græcis favere et opitulari constituimus; verum quoniam potentiam nostram talem esse non ignorabamus, ut tot tantisque immanium et barbararum gentium viribus sufficere valeremus favoribus nostris, opportuna quædam et necessaria aliorum Christianorum principum, rerumque publicarum auxilia adhiberi oportere putabamus, ut per hanc suppetiarum undique collectarum conjunctionem, Turcas vel volentes vel invitos a prædicta obsidione procul arceremus,

¹ Phrantz, l. III, c. 18. — ² Gode, l. VIII, Jén. Sylv. Europ. c. 3, sub fin. Sabot, l. III, de l. I, VII. — ³ Lib. XIV, p. 111.

¹ Phrantz, l. III, c. 13. — ² Lib. III, Vita Nic. V, Ms. bibl. Vat. 2, 26, num. 2036.

atque ab ulteriori Christianorum infestatione longius propelleremus. Sic igitur in hoc sincerae et efficaciis mentis nostrae proposito perseverantes, Constantini imperatoris oratoribus, qui ad nos impetrandi favoris gratia venerant, clara et aperta responsione omnia praesidia nostra partim pecuniarum, partim triremium, partim terrestrium exercituum parata et in promptu esse foreque significavimus, et quia nostra dumtaxat subsidia ad arcendum et amovendum a cervicibus suis obstinatam illam tot immanium tantarumque barbararum gentium obsidionem nequaquam sufficere posse arbitrabamur, monuimus ut ad celerem quamdam aliorum Christianorum favorum impetrationem animum mentemque converteret, ac subsidia nostra certa et vera tanquam solida quaedam caeterorum omnium fundamenta semper parata esse intelligeret, sicque in hunc modum nostro nomine aliis principibus rebusque publicis denuntiaret: oratores haec nostra responsione contenti ad imperatorem rediere.

« Is relationibus acquiescens, plures legatos ad diversos principes populosque Christianos obtinendae opitulationis causa hinc inde transmisit. At cum oratores non nisi generalia responsa retulissent, re infecta iterum ad nos rediere. Caeterum vera eorum relatione intellecta, nos qui nonnullos ab aliis principibus populisque Christianis praeter auxilia nostra favores ad eam tantae obsidionis dissolutionem proventuros fore putaveramus, spe propria inopinato frustrati, ulterius praesidia nostra non differre statuimus, sed praedictis oratoribus illa qualiacumque forent, eo temporis in momento parata esse significavimus, atque eis gratissimum responsum non modo placitis et sinceris verbis, sed veris etiam effectibus et certis opitulationibus enixe operati et prosecuti sumus. Verum antequam haec subsidia nostra, quae opitulandi gratia mittebamus, ad obsessam urbem applicarent, Constantinopolitani sive volente Deo, sive Turcis ob timorem praedictorum auxiliorum ad opitulandum obsessis properantibus, enixius ac vehementius urbem oppugnantibus, tandem aliquando viribus victi et superati, ah! scelus indignum et omnibus saeculis a Christianis hominibus dolendum et detestandum, turpiter succubere ». Hanc classem ex viginti navibus et novem triremibus conflata refert Monstreletus¹ Eubream applicuisse altero post captam Constantinopolim die, quam a Barbaro victore interceptam fuisse dicitur inferius. Addit Phrantzes², consternatos etiam Turcas ex singulari prodigio, quod in Constantinopolis obsidione contigit, deinde vero eos terrores in argumenta audaciae vertisse: « Portentum, inquit, quoddam conspectum terrorem ipsis injiciebat,

nempe vis corusca luminis caelo supra urbem demissa, quam tota nocte texisset. Hoc lumen, ut viderunt, primum sic interpretabantur, Deum Christianis offensum eos igni affligere, et in servitutem tradere statuisse. Postea, cum semper cum dedecore de manibus et scatis praecipitari sese, tanque multis machinis fabricandis nihil proficere animadverterent, et insuper de classe ex Italia et de Janco ex Hungaria famam licet falsam acciperent, rursus ita illud lumen interpretari coeperunt, ut dicerent, Deum pro nobis pugnare et tutamen atque praesidium Christianorum esse velle, sine cujus nutu ac voluntate nos quoque nihil possumus. Ilas ob causas Ameras, ut diximus, universusque exercitus ipsius in tristitia et morore versabatur, ut qui die sequenti soluta obsidione recedere cogitaret. Ipsa autem vespera diem illum praecedente, quo discessum cogitabant, rursus ut antea lumen illud caeleste conspiciunt, quod tamen non perinde ut prius supra urbem tota nocte diffusum mauebat, sed procul tantum apparebat, et repente discussum evanescebat. Hoc ut Ameras et alii omnes aspexerunt multo repleti gaudio exclamarunt, Deum nos jam deseruisse, et execrandae atque impiae religionis et erroris ipsorum sapientes ac scribae significatum illo lumine vaticinabantur, Turcas urbem subacturos. Ita omnes spem bonam concipiebant, quapropter peccata nostra frustrati non sunt ». Praedixerat jam ante centum annos Christus B. Brigitta Jerosolymis agenti Graecorum extremas calamitates, eosque ab hostibus expugnatum iri, ob schismatis crimen, pariterque Cyprum regnum ob superbiam, avaritiam luxuriamque funditus excisum iri: « Graeci, inquit¹, qui sciunt, quod omnes Christianos tenere oportet unam tantum fidem Christianam Catholicam, et uni tantum subesse Ecclesiae scilicet Romanae, unumque solum vicarium meum generalem in mundo, videlicet Romanum summum Pontificem supra se spirituales habere pastorem, et tamen nolunt se eidem Ecclesiae Romanae et vicario meo spiritualiter subjugare, propter eorum pertinacem superbiam et propter cupiditatem, vel propter carnis petulantiam, sive propter aliquod aliud quod ad mundum pertinet, indigni sunt post mortem veniam a me et misericordiam obtinere ». Et infra: « Sciant etiam Graeci quod eorum imperium et regna sive dominia nunquam stabunt secura, neque in pace tranquilla, sed inimicis suis semper subjecti erunt, a quibus semper sustinebunt gravissima damna et miseriae diuturnas, donec ipsi cum vera humilitate et charitate Ecclesiae et fidei Romanae se devote subjecerint, ejusdem Ecclesiae sacris constitutionibus et ritibus se totaliter conformando ». Promul-

¹ Monstr. vol. 3. p. 60. — ² Phrantz. cod. c. 12.

¹ Lib. xxii. revel. c. 49.

gata hae fuere Famaguste coram Cypro rege ac principibus de qua praedictione Sanderus ¹ lib. vi visibilis monarchiae hae habet : « Quam revelationem vere divinam existisse ex eo scimus, quod illa res tunc futuras praedixit, ut eas evenisse nunc videmus; nam sancta Brigitta multis annis prius mortua est quam tota Graecorum respublica deferretur, futura vero praedici non possunt praeterquam a Dei spiritu, qui solus futura novit, velut is qui et auctor est eorum et cui jam nunc praesentia existunt ». Tempus autem hujus excidii, jam ante triennio a Nicolao V Pontifice praedictum imperatori, ob schisma ceptum sub Nicolao I vidimus suo loco (I).

Ita Constantinopolitani imperii excidium vulgo adscriptum est nefario inveterati schismatis crimini; illa enim postrema concordiae reconciliatio, ab Isidoro cardinale legato in discrimine ancepiti perfecta, coacta potius ob terrorem, admoto jam ipsorum jugulis Turcico gladio, quam spontanea veraque resipiscentia visa est, quandoquidem numerasse ferunt ² Mahometem sub signis trecenta militum millia, et classem comparasse ³, in qua octodecim triremes erant, biremes quinquaginta, naves ducentae et viginti octo, cum imperator Graecus tantum quatuor millia nongentos et septuaginta, et Latinorum vix duo millia militum recense-ret, ac tredecim tantum Latinorum triremes instructas haberet. Obsedit urbem Mahometes secunda Aprilis die ⁴, cum id memorabile accidisse narrat idem auctor, ut quatuor Latinorum naves, quarum tres Ligusticae, quarta Sicula frumento onustae erant, portum Constantinopolitanum ingressurae Turcarum classis impetum sustinuerint, repulerintque tanta constantia, ut Mahometes illa et furore inflammatus concitato equo in mare procurrerit (adeo ut ejus vestes marina aqua perfunderentur) quo suis ad dimicandum animum auget, sed ferae illius voces nil profuere, quin e Turcis duodecim millia caderentur in praelio, cum nullus Christianus in eo occubuerit, pauci tantum fuerint sauciati, qui aliquot post diebus ad Deum migrarunt.

4. *Quanta horribilia patravint Turcae in capta civitate.* — Alia minora fuere ea auxilia, quae potentissimi tyranni impetus a mœnibus propulsare possent; capta enim est demum impetu Constantinopolis vigesima nona die mensis Maii, ut Phrantzes ¹ et Francisci Foscari ducis Venetorum litterae ad Fridericum III imperatorem datae ² testantur : cum enim Justinianus Longus Genuensis ab hoste globo petitus stationem deseruisset, ducisque exemplo milites aufugerent, Turcae summo ardore assilivere in propugnacula, ac fugientibus Graecis in urbem irruerunt, quam infelicissima urbis expugnationem ita describit Turcograeciae auctor ³ : « Advenerat eo tempore vir quidam nobilis ex urbe Genua oriundus, (de Justiniano ipso Longo loquitur), duabus cum magnis navibus, is cernens mala, quibus conflictabantur Byzantii, neminemque de nobilitate in loco ab hostibus maxime infestato velle resistere, sed alium alii jubere, unumquemque autem metu refugere, progressus in medium ad imperatorem et proceres. Possum ego, inquit, cum meis militibus, opitulante Deo, ibi stare, et repugnando in ruinis muri impetum hostium ac violentiam sustinere ob honorem nominis Christi, idque meo sumptu et alimentis. Gratiae fuerunt ei a cunctis actae. Tutatus est igitur pugnando locum vir ille fortis ad multos dies, et Agarenos irruere conantes rejecit, irruptioneque urbis prohibuit, sed, o peccatum et auxilii divini destitutionem ! Nam cum in hostem constanter pugnaret, ictus fuit globo tormenti in dextro pede, unde vehementi dolore orto in terram cecidit, et pro mortuo jacuit. Itaque sublatum adsportarunt sui, eoque navibus suis imposito vela fecerunt et ab urbe discesserunt. Cum ad insulam Chium delati appulissent, illic ipse diem suum obiit. Sparsus fuit rumor intra civitatem ab aliquo percussum esse, sed ea de re nihil certi constat ». Quae vero mox venerint nudatis propugnatoribus mœnibus, nec Graecis ad ea tulanda exubantibus, nimirum subdit vigesima nona die Maii sacra Spiritui sancto, quem procedere ex Patre Filio-

¹ Sander. l. vi. visibil. monarch. — ² Naud. vol. 72. gen. 49.

³ Phrantz. l. iii. c. 8. — ⁴ Id. ib.

¹ Phrantz. l. iii. c. 17. — ² Ext. apud Ed. Sylv. lib. Ep. num. 139. — ³ Turcoz. l. i. p. 9.

[1] Luctuosum Constantinopolitanae urbis excidium, huc adeo narrat hic analista, ut pauca addenda succurrant. Nonnulla tamen, quae illi exciderunt, suggeremus, deprompta ex Ephemerido obsidionis descripta a Jacobo Edaldi Florentino mercatore, qui praesens in urbe obsessa aderat, et a Francisco Franco et Joanne Blanchin, qui simul omnes scriptum illud ad cardinalem Avenionensem transvaserunt, idemque dem ex Ms. Codice vulgavit P. Martene Anecdot. to. 1. col. 1819. Igitur Turcarum copiae ex 200,000 constantes, quarum tamen 100,000 tantummodo milites erant ad pugnandum apti, reliquum numerum colonibus et mercatoribus implentibus die 19 Aprilis ad moenia urbis successerunt, ac die sequenti obsidio cepta. Urbis aggressio saepe tentata est a Turcis; saepe etiam, quin et semper, cum ingenti suorum dispendio cum minimo obsessorum rejecti; nam pro uno ex Graecis centum ex Turcis cadebant, cupis rei desperatione Mahometes de reducendis copis cogitabat. Quare advocato suorum consilio, quae e re praesente essent consultabat, Colum-bassa desistendum ab incertis suadebat, sed hinc oppositus Sagou-bassa agressionem alteram tentandam consulit, quae si repisset in cassum, tunc reducti copiae possent. Posterus consilium prevaluit; quare Mahometes indieto tradit jejunio, Dei mihi, quem solum venerabatur, implorari opem; ac tunc demum educi in urbem copias jussit. Educte in hunc modum copiae in partem mœnium nimis validam irruerunt, quibus Joannes Justinianus Ligur cum suis valide restitit; sed contracto in pugna vulnere deserere locum coacto illo, Turcae prevaluerunt, atque ita demum urbs succubuit. Ejus casum Pera secuta sequenti die spontaneam deditionem fecit. Adhuc scriptores illi futurum, ut si Veneta classis em Joannes Jordanus praerant, constabatque ex trirenibus IX, navibus XX, una die aucte captam urbem pervenisset, urbs hostium manus evasisset.

que tanquam unico principio profiteri detrectaverant, expugnatam impetu urbem.

5. « Haud ab re fuerit hoc loco dicere lamentum Davidis : *Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, Jerosolyman in formam pomarii redegerunt, cadavera serorum tuorum decoranda volucrilibus caeli objecerunt, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ, effuderunt sanguinem eorum velut aquam circa Jerosolyman, nec erat qui sepeliret.* Probro apud vicinos nostros habemur, illudimur et sannis incessimur ab illis, qui circa nos habitant. Quousque irasceris Domine? Nunquamne finis erit? Operæpretium etiam adolescentularum carmen, qui in medio ardentissimæ fornacis dixerunt : Justus et in omnibus, quæ nobis fecisti. Traditi sumus in manus inimicorum iniquorum et defectorum, regi injusto pessimoque nos dedisti, idque propter peccata nostra. Quomodo contumeliam ferre tantam potuit, quæ de nomine divini loci condita fuit S. Sophia? Illud terrestre cælum, nova illa Sion, quam construxit ipse Dominus, non homo, gloria illa universi orbis terræ, illud decus Ecclesiarum, eminentissimum illud omnium per orbem terrarum ædificiorum. O rem miram ! nobilissimum Dei templum factum est Ismaelitarum impiorum illorum et infidelium. Horresce, sol, ingemisce, terra, concutere, exclama : Gloria tibi, toleratissime malorum, Domine ». Obbitus fuit in porta imperator Constantinus dum fugam lentaret, ejusque caput dein præcisum infixumque haste per Barbarorum castra circumlatum. Exercere crudelem in Christianos carnificinam Turca, omneque stuprorum, rapinarum et in templis sacrilegiorum genus : quam miseræ urbis vastitatem Isidorus, Ruthenorum et Sabinorum episcopus, S. R. E. cardinalis atque Apostolicæ Sedis legatus ita deploravit ¹ :

« Epistola cardinalis Rutheni de regiæ urbis eversione.

« Audite hæc, audite, omnes gentes : auribus percipite qui habitatis orbem. Audite hæc omnia qui fidelem orbis partem colitis, ministri, pastores et principes omnium Ecclesiarum Christi : universi quoque reges et principes Christicolæ ac universus Domini populus cum religiosis cunctis audite, et notum sit vobis, quod præcursor veri antichristi Tenerorum princeps et dominus, servus autem tot dominorum quos viliorum, cujus nomen est Mahumeth, inimicus crucis Christi, hæres rei et nominis illius primi pseudoprophetae et laboris legis spurcissimæ Agarenorum, filius Sathanæ omnium flagitiosissimus, qui furiis invecus et insaniam sanguinem Christianorum sine intermissione sinit, nec exsinguere valeat ejus sifis post eorum inmu-

meras caedes, tantoque odio contra Christum et membra ejus movetur, ut eradere nomen ejus de terra nitatur, et inspecto aliquo Christiano sibi obviante, se inde existimet sordidatum, ut oculos abluat suos, immundum se profitens prius. Hoc igitur tam terribile et horridum monstrum, exigentibus demeritis Christianorum, justo Dei judicio, in eos sævire et grassari permissum, civitatem imperialem, novam Romam olim felicissimam, nunc miserrimam et omni calamitate oppressam Constantinopolim diu obsessam cepit, expugnavit, spoliavit omnibus bonis et pæne delevit. *Quis autem, ut verbis¹ utar prophetae, dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lachrymarum,* ut plorare valeam die ac nocte interfectos populi illius, et scelestissima sacrilegia in captura perpetrata? Quis hujus horribilitatis memor non obstupefeat, non lethargicus fiat, non præ dolore obmutescat? Nec tamen cuncta enormia explicabo, ne piaures audire refugiant, sed ex paucissimis relatis cogitentur alia.

« Illic nefandus et nominibus blasphemiae (inscriptus) et sui perditissimi satellites civitate recepta post decapitationem imperatoris cum omni sua progenie et nobilitate, plurimos ferreis manibus et compedibus alligatos, ac collis eorum funibus cinctis extra urbem deduxerunt nobiles, plebeios, monachos et monachas, mares et feminas virute et conditione præclaros, vituperabiliter tractatos, multis injuriis referros, ut meretriculas et in lupanari prostitutas trahebant, tanta et tanta contra eos agebant, quanta de brutis animalibus, et qualia sine rubore fari minime quis valeat. Adolescentulos utriusque sexus a parentibus segregabant, et divisim de eis præfio negoliabantur. Infantes coram genitoribus suis, ut agniculos maclabant : matres filiis et geniti genitricibus privabantur : germani a fratribus, uxores a viris, nurus a soeribus lugentibus et ululantibus segregabantur ; disjuncti consanguinei et amici in diversas regiones servi venditi ducebantur. O quam amaræ lachrymæ, quanta suspiria, quot clamosi singultus infer amicos et notos, quæ miserabiles voces emittebantur infer tantas caedes, servitutes, expulsiones et contumelias ! Principes et barones et domini bubulcorum, porcariorum, homuncionum effecti sunt famuli : infra decennium pueros ad ritus suæ perfidæ sectæ compellebant. Hoc quomodo obscuratum est aurum fulgidum sapientiæ per tenebras ignorantiae, aurum dignitatis per ignobilitatem servitutis ! Quomodo mutatus est color optimus Græciæ eloquentiæ in barbariem Turciæ ! Lapidés sanctuarii, si qui erant constantes in fide, dispersi sunt in capite omnium viarum, jacentes prostrati ; de cæteris faciamus, humana sunt.

¹ Exl. ejus lit. apud S. Ant. III. p. lit. XLII. c. 13. § 14.

¹ Hier. c. 9.

6. « Sed de injuriis, subsannationibus, contumeliis, opprobriis scelestis erga divina quæ lingua valeat explicare, quis intellectus capere, quæ auris patienter audire? Ni fallor, nunquam ita horribilia fuerunt audita: *Deus venerunt gentes gehennæ dediti, in læveditatem tuam; quæ Israel est videns te per fidem, polluerunt templum sanctum tuum.* Ecclesiam nobilissimam S. Sophiæ eum aliis, imagines Domini nostri Jesu Christi et matris ejus Virginis gloriosæ, ac sanctorum et sanctarum Dei, insignia vivificæ crucis conspuentes, confringentes, conculcantes sacrosancta Evangelia, missalia, et reliquos Ecclesiæ libros dilacerantes, deturpantes, comburentes, sacras vestes sacerdotum reliquaque ornamenta Ecclesiæ scindentes ad indumentum suum, et ornamentum sumentes, vel vili pretio conferentes: vasa Domini ejus cultui dedicata rapientes, et in eis comedentes et bibentes, reliqua vero contulata ad profanos usus transferebant: *Posuerunt denique carnes sanctorum tuorum morticina servorum tuorum,* reliquias beatorum corporum, *escas volatilibus cali,* dispergentes hinc inde carnes sanctorum tuorum quos occidant, *bestiis terræ,* quia non erat qui sepeliret. Altaria suffoderunt invocantes nomen maledicti Mahometi, eum laudantes de victoria.

« Omitto præ pudore, quod mingeabant, stercorabant, omnia vituperabilia exercebant in templis, imaginibus et reliquiis sanctis, sancta canibus dabant, margaritas sacramentorum ante porcos projiciebant. Cum recolo totus ex horrore contremisco, nec ulterius stylo exarare quod illorum piacula, et fidei Christianæ religionis dedecora, et irrisiones injectas. Monasteria tam monachorum quam monialium invadentes, omnia diripiebant, ejicientes illas de habitationibus suis, xenodochia infirmorum destruebant, et si de multis et magnis excidiis et exterminis civitatum historiographi etiam gentilium referant, fere nulla posset desolationi hujus eæquari. Nullum incolam in terra reliquerunt, non Græcum, non Latinum, non Armenium, non Judæum, urbem ipsam suis civibus nudatam quasi desertam effecerunt. Eorum actus et opera propriis oculis vidi, et una eum aliquibus constantissimis viris, plura perpessus sum mala et pericula, licet de manibus eorum me eripuerit Deus, ut Jonam de ventre ceti, etc. ». Addit ut Mahometes triremes centum septuaginta instructas immissasque ad subigendas Cyclades insulas in Ægeo mari, et ingentes copias ad Pannoniam debellandam compararet, quo sibi in Italiam iter panderet; tum majoris minorisque alvei triremes trecentas, et naves onerarias viginti adornaret, ac peditum equitumque centum millia et eo amplius conscriberet, ut Dyrrachio Brundisium inveheretur. Demum adhortatur principes Isidorus, ut arma adversus sævissimos

religionis hostes capiant, ponantque mutua odia, subditque:

« Licet enim in multitudine confidat (scilicet Mahometes et feritate suorum, plures tamen sunt, qui nobiscum sunt, imo Dominus ipse omnium militiarum, pro cuius fide et religione pugnavit, ita quod centum ex vobis persequi et superare valeant mille ex illis, et mille ex vobis decem millia, ignavia enim et imperitia belli innata sunt eis. Dat. etc. » Hactenus Isidorus, qui tantum discrimen, posito cardinalitio cultu, quo ipsum exanime cadaver induisse tradunt nonnulli, ne a Turcis quaereretur. Alii tamen scribunt eum quoque fuisse captum, sed ut ignobilis et obscuræ sortis hominem vili redemptum pretio Peram abiisse¹.

7. *Classis Pontificia a Turcis intercepta: consilium Æneæ Sylvii de Christianis in Mahometem concitandis.* — Grassatos Turcas cædibus in Græcos præsertim proceres non modo hostilis impressionis die, verum pluribus etiam insequentibus, memorat Turcogræciæ auctor ex veteribus Monumentis: atque etiam Halybassam, qui Christianis maximas clades intulerat, obtruncatum quasi Constantinopolitanae urbis excidium retardasset. Potitus itaque Constantinopoli, nec dum satiato furore, Mahometes ad opprimendos tantæ cladis terrore consternatos Christianos, feroees vertit impetus; ac primum nobilem Genuesium coloniam Peram sola armorum ostentatione ad deditionem perpulit: haud tamen pactiones eum iis confectas servavit, sed violato jurejurando, direptis eorum opibus in servitutum misit. Tum Pontificiam classem, quæ Græcorum reliquias erat tutatura, interceptit, ut hisce verbis testatur Æneæ Sylvius²: « Turcorum imperator Constantinopolitana potitus victoria, non, ut plerosque veterum fecisse legimus, desidiæ sese tradidit, sed Peram mox aggressus vicinam urbem, et a Liguribus longo tempore possessam, in deditionem accepit: classem, quam summus Pontifex Nicolaus eum Venetis ac Januensibus et Catelanis in auxilium Græciæ struxerat sive tempestatibus actam, sive per ignorantiam locorum inclusam, sive alio quovis infortunio male defensam, ut rumor est, interceptit. Maximas ibi opes bellicorum instrumentorum, vim summam armorum omnis generis, ingens pondus adeptus est ». Hæc Æneæ Senensis episcopus in litteris ad Nicolaum e Cusatit. S. Petri ad Vincula presbyterum cardinalem atque episcopum Brixinensem, quem hortatus est, ut Pontificem et cardinalium senatum ad indicendum Turcis bellum excitaret: « Optimum, inquit, factum putarem ultro dignitatem vestram summo Pontifici ac sacro collegio litteras dare, ut nunc in tanta rerum asperitate totis assurgant

¹ Gobel, in Comment. Pii II. l. VI. — ² Isidor, card. in insd. lit. Lib. SVI. Ep. CLV. Bizar. hist. Gen. l. II et alij.

animis, neque pecuniis neque personis ignoscant, dum nova sunt vulnera remedium quaerant, neque putrescere per incuriam sinant vulnus. Vocent reges et principes in certum aliquem locum, dicant conveniendi diem, mittant legatos de latere summi Pontificis, exponant mala, quae passa est modo Christiana respublica, monstrent quae futura timeantur pericula, providendi modos aperiant inter Christianos, aut pacem aut inducias belli componant, crucem praedicent, remissionem peccatorum polliceantur, Intonet Apostolica tuba, nihil negligat, nihil hoc tempore omittat. Non est mihi dubium, si locus rebus accommodus nominetur, quin reges aut veniant aut mittant, bonisque animis hoc fidei negotium amplectantur. Ego quidem jam Caesari non clanculum, sed in publico consilio de hac ipsa re non pauca verba feci, inveni mentem ejus et voluntatem apprime ardentem. Sane multi ex senatoribus, qui aderant dum me hortantem Caesaremque respondentem audiverint, uberes lacrymas miserunt. Vidissetis senes veneranda canitie suas manus in hanc expeditionem prompto corde offerentes, et qui se mori beatos dicebant, si militantes adversus impiam barbariem caderent. Taceo robustos viros ferventi sanguine juvenes, quibus unius diei mora in tali negotio annus esse videtur, arbitror et in aliorum principum curiis itidem inveniri. Neque Rhenensium nobilitatem, neque Gallorum magnanimitatem, neque prudentiam Italicam, neque Hispanorum fortitudinem, aut Anglorum audaciam in tali necessitate defuturam, vel ratio suadet, vel animus timet, quippe Bohemos, Hungaros, Polonos ipsa loci propinquitus admonebit: fiet, mihi credite, fiet commune omnium Christianorum passagium si Romani Pontificis hoc tempore surrexerit auctoritas, ac bonorum praedicatorum, inter quos esse vestram pietatem, commune iudicium habet, fideles ac disertae voces in fines orbis terrae sonuerint ».

8. *Friderici imperatoris consilia de expeditione Constantinopolitana.* — Hortatus est etiam idem Aeneas Nicolaum Pontificem, ut totam curam in belli sacri apparatus intenderet, fecitque certior de Friderici imperatoris mente, qui egregie ad obtemperandum imperiis Apostolicis comparatus esset, Pontificiaeque esse auctoritatis ceteros reges ad vires sociandas ducere: existimabat enim Fridericus sustinendae tanti belli molis imparem se esse, parumque instructum necessario ad sumptus aetario, quocirca ipsemet Aeneas ad amicum scripsit: « Caesar ad eam rem ferventissimus est, si modo papa et alii reges concurrere velint ». Quo argumento exstant haec litterae¹:

« Fridericus Dei gratia Romanorum rex

semper Augustus sanctissimo patri domino Nicolao papa V. S. P. D.

« Beatissime pater et domine reverendissime. Cum nobis renuntiatum esset his diebus, Constantinopolim Graeciae caput et Orientalis imperii quondam sedem per Turcarum dominum expugnatam, et in servitutem redactam, multumque ibi Christiani sanguinis fusum esse, graviter quidem, ut debuimus, et molestissime tulimus communem Christianae religionis calamitatem atque jacturam, intelligentes non de praeterito solum, quod doleamus, sed de futuro quoque, quod timeamus, tantae urbis amissionem fidelibus Christianis abunde praebere. Namque, si verus est rumor ad nos delatus, hominum quadraginta millia caesa sunt, animae plures in servitium miserabile abductae, templa divino nomini dedicata funditus diruta, naves non paucae captae, amissa civitas famosissima, et ratione situs et aliis conditionibus ad tutelam Christianitatis admodum necessaria, in qua per multa saecula et patriarchalis dignitas claruit, ac imperialis majestatis insignia floruerunt. Taceamus de litteris et bonarum omnium artium studiis, quae veluti domicilium proprium ex tota Graecia Constantinopolim habuere, quibus modo cum civitate cadentibus, nullum profecto credimus esse Christiano nomine insignitum, qui de tantae urbis ruina supra modum non angatur et doleat.

« Maximum certe atque horribile vulnus illatum est Ecclesiae Catholicae nostro tempore, ac majus quam scriptis possit aut verbis exprimi. At cum potentissimus hostis, crudelissimus immanissimusque in manu victoriam hanc locumque nactus sit, ex quo fidei Christianae, quam persequitur, pro sua libidine possit officere, quis non eum in dies plura conaturum existimet, quibus Christianorum gentem in perniciem desolationemque ducat? Quippe victoria sui natura insolens, etiamsi ad mites venerit, feroces eos impudentesque reddit, quid cum his agat, qui suapte ingenio soliti sunt saevire? An putare quisquam potest iratorum hominum, cupidorum atque acerbissimorum quieturam esse victoriam? Enimvero, qui ex illis partibus ad nos veniunt, et Peram aiunt Christianis perditam, et alia pleraque loca vicina Constantinopoli per Turcos occupata, qui proximam quamque victoriam non desidia aut socordia ducunt, sed instrumentum sequentis habent studiisque omnibus emittunt, ut Christianum nomen ad interuersionem redigant. Nescimus an vera sint, quae auctore non certo dicuntur, timere tamen, quam sperare multae nos urgent rationes, fama quae de venturis Turcorum exercitibus erat, civitas regia pro magnitudine sua parum populosa, hostium propinquitas, auxilii spes remotior, et infelix ac dolorosum nuntium optato et fausto semper credibilis. Quibus ex rebus etsi

¹ Ead. apud Ead. Sylv. num. 163, et apud Dolg. t. III. p. 478.

non dubitemus sanctitatem vestram his cognitissimam excitatam esse ad cogitandum inveniendumque modos, quibus tam periculoso et potenti hosti, ne amplius noceat, opportune resistatur, tamen quia nos quoque velut imperatorem et advocatum Ecclesiae res ista concernit, haud ab re credimus esse, si clementiam vestram pro communi fidelium salute accensam magis ac magis inflammare nitamur; neque enim res est, quae vel negligi debeat vel differri, oportet occurrere priusquam vulnus altius intingat, aut veneni labes in corda descendat. Caeterum cum tanto negotio non minus provinciae aut paucorum principum, sed omnium Christianorum regum, seu certe magnae partis eorum necessariae vires existant, dicemus confidenter quod nobis ex usu videtur, neque dubitamus quin dicta nostra vestra sanctitas in partem recipiat meliorem.

« Sane pro tanto et tam necessario opere optimum factum censemus clementiam vestram, quae locum tenet in terris Salvatoris nostri Jesu Christi, cujus res agitur, nunc exurgere, scribere regibus, legatos mittere, monere, hortari principes ac communitates in aliquem communem locum, ut aut veniant aut mittant: nunc, dum malum est recens, Christianae rei consulere festinent, pacem aut inducias inter socios fidei componant, atque junctis viribus adversus salutiferae crucis inimicos arma promoveant. Quod si vestra sanctitas toto pectore suoque more, ad rem hanc tam piam et utilem intenderit, non est nobis dubium quin plures et reges et principes, in quibus zelus domus Dei et ardor fidei orthodoxae non est extinctus, ad mandatum vestrum voluntarios et obsequentes se praebent. Nos certe pietati vestrae, ut libuerit, et assistere et cooperari pro nostri officii debito minime omitemus. Solum precamur, ut vestrum in hoc negotio consilium et intentum communicare dignemini; namque si fuerit opus nostrae rationis et imperii sacri principes ad hoc ipsum convocare, et alia, quae juxta consilium vestrum putaverimus opportune implere, non negligemus.

« Quia vero ad hujusmodi negotium maxime conducere arbitramur, Italica bella quamprimum sopiri, quamvis beatitudinem vestram ad hoc conari, et per se sufficere non ambigamus, tamen quia anno proximo decurso et Romae et Neapoli et Ferrariae et Venetiis de hoc plurimum egimus, licet frustra, si pietati vestrae in praesentiarum quovis modo expedire videtur, quod oratores aut ad sanctitatem vestram aut partes contendentes mittamus, sive alio modo pro pace celerius conficienda laboremus, ut sanctitati vestrae fuerit visum eo modo faciemus, omnique cura et studio providerimus ad ea intendere, per quae pace tam Italica, quam caeteris Christianis data, et furori Turcorum resistatur, et Christiana religio in suo statu con-

quiescere possit, et debito sub splendore foveri. Dat. an. MCDLIII ».

9. *Conciliare nititur Christianos Nicolaus ad Turcicum bellum, datis litteris Apostolicis.* — Flagrabat Nicolaus recuperandae Constantinopolis desiderio, pro qua tuenda sine principum auxiliis antea, quamvis serius, classem confecerat, ut diximus: Caesareis vero pollicitis recreatus cunctos reges ac principes Christianos ad sacrae militiae, accepto crucis symbolo, nomen dandum excitare decrevit. Edidit itaque Diploma Apostolicum, quo ubi Mahometis grassationes a beato Joanne in Apocalypsi sub draconis furentis specie praenuntiatae praefatus est¹, ipsis per sacram in Baptismate confectam professionem, perque jusjurandum in principatu accipiendum nuncupatum imperavit, ut ad tuendam Christianam fidem religionemque vires conjungerent; tum denuntiavit, in lugubri illo rerum statu, sine aeternae salutis jactura nullum principem a sacri belli societate immunitatem obtendere posse.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Fuit jam olim Ecclesiae Christi hostis acerrimus, crudelissimus persecutor Mahomet filius Sathanae, filius perditionis, filius mortis, animas simul et corpora cum patre suo diabolo cupiens devorare, Christianum sanguinem sitiens, redemptionis factae per Salvatorem et Redemptorem Jesum Christum Dominum nostrum atrocissimus et sanguinolentissimus inimicus, qui profecto draco ille rufus magnus habens capita septem et cornua decem et in capitibus suis septem diademata, quem in Apocalypsi Joannes vidit, fuisse putandus est, qui cauda sua traxit tertiam partem stellarum caeli, et misit eas in terram, cum universum fere Orientem et Aegyptum atque Africam occupavit, et impietatem suam compulit imitari, cum profanavit sanctam civitatem Jerusalem, cum sanctuaria ejus destruxit, cum Christi fidelibus injurias, opprobria, flagella, carceres et mortes acerbissimas intulit, servavit tamen divina Providentia eorum fidelium Ecclesiam, qui sibi in suo occultissimo iudicio placuerunt, nec usque in istum diem illi hostem prevalere permisit.

« Novissime autem nostris temporibus secundus Mahomet insurrexit impietatis illius imitator, effundendi sanguinis Christiani fervore nimiae sitis exaestuans, qui contra Christi nomen saeviens, omnis humanitatis oblitus, ut fera rabida cum in caput nostrum nisi inanibus verbis saevire non possit, in ejus membra, hoc est, fideles suos furorem ac rabiem suam spargere, effundere et eructare quasi stomacho vomitante contendit. Illic novissime civitatem Constantinopolitanam durissima obsidione et debellatione superatam in suam ditionem transtulit cum magna Christiani populi strage, tem-

¹ Lib. XLVI p. 133.

plis omnibus et sanctuariis inibi existentibus profanatis, sanctorum reliquiis conculcatis, sacris imaginibus Domini nostri Jesu Christi et suæ gloriosissimæ Matris et vivificæ crucis contumeliis, opprobriis, dejectionibus, prostrationibus et demolitionibus ad terram infalis, et ex luto turpique materia maculationibus in vituperium opprobriumque projectis. Hic vere prænantius antichristi, et quasi alter Sennacherib gloriatur in robore suo et in multitudine populi sui, quod universum Occidentem manu sua valeat obtinere, et de toto orbe terrarum nomen delere Christianum, insaniens et mente captus, quasi possit contra Dei potentiam prævalere. Nos igitur, licet indignè, tenentes ejus locum, cui Christus suam commendavit Ecclesiam, quique pollicitus est, quod portæ inferorum non prævalerent adversus eam, cuique mandatum dedit, ut titubantes fratres sua conversione firmaret, dicens : *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* ; in præsentiarum videmus officii nostri necessario ab Ecclesia ministerium postulari. Itaque de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio et assensu hoc modo, qui sequitur, duximus providendum.

10. « In primis universos principes Christianos imperatoria, regali, reginali, ducali, seu quacumque alia mundana præfulgeant dignitate, hortamur, requirimus et mandamus in vim professionis factæ in sacri susceptione Baptismatis, ac in vim juramenti præstiti cum dignitatibus suarum infulas susceperunt, ut ad defensionem Christianæ religionis et fidei cum bonis et personis suis pro sua possibilitate verisimiliter et indesinenter assistant, æterna præmia recepturi ab illo, cujus causam agere et in præsentia vita pariter et in futura, quod in præsentiarum credimus cuilibet esse de necessitate salutis, cum talis sit necessitatis articulus, a qua se nullus legitime valeat excusare, reliquos vero dominos seu communitates aut quæcumque dominia habentes pariter exhortamur, requirimus et monemus, mandantes eis similiter in vim fidei, quam semel professi sunt, ut defensionem religionis et fidei omnibus viribus et toto potentatu suo fortiter et perseveranter assistant, habituri illum propugnatorem, qui una nocte per angelum suum centum octuaginta quinque milia ex exercitu Sennacherib interfecit, et qui alias sæpe in magnis periculis non dereliquit Ecclesiam suam, nec permisit hostes suos de sua impietate gloriari. Omnibus vero cujuscumque status, gradus, conditionis aut ordinis, qui in tanta Ecclesiæ necessitate et fidei personaliter intererint, et per sex menses in kal. Februarii proxime futuri inchoandos perseveraverint, sive clerici sive laici, vel quæcumque Ecclesiastica vel mundana dignitate præfulgeant, auctoritate omnipotentis Dei, et beatorum Apostolo-

rum Petri et Pauli, ac etiam de plenitudine potestatis cœlitus nobis datæ plenissimam omnium peccatorum suorum remissionem et veniam, et qualis per prædecessores nostros dari consuevit proficiscentibus in subsidium Terræ-Sanctæ, et qualis in anno Jubileo Christiano populo per eosdem ac nosmetipsos concessa est, concedimus, etc. ». Addit eosdem indulgentiarum præmia laturos, qui cum sequi castra non possint, militem submiserint, tum etiam monasteria religiosorum virorum et monialium, quæ semestri integro singulis milites pro singulis denis in claustro agentibus suffecerint, eodem beneficio affectum iri. De symbolo autem crucis suscipiendo hæc præscribit : « Apostolica auctoritate mandamus, ut quotquot præfato sancto operi se volo obligaverint, salutare signum vivificæ crucis vestibus imprimant, et in humeris suis illius portent memoriam ; cujus passione ab æterna damnatione redempti sunt, ipsum imitantes cui ad nostram redemptionem cuncti factus est principatus super humerum ejus, et qui nos admonens ad sua sectanda vestigia ait : *Qui vult venire post me abneget semetipsum, et tollat crucem suam et sequatur me*.

11. « Cum autem ad ista conticienda opus sit innumerabili fere pecunia ad ea disponenda, quæ rerum necessitas ministrabit, cum hoc sit negotium fidei et totius Christianæ religionis, cui, nemine excepto, omnes de necessitate salutis tenentur obnoxii, in primis sancimus, decernimus ac observandum inviolabiliter ordinamus, ut omnes fructus, redditus et proventus ad cameram Apostolicam de quibuscumque beneficiis venientes, sive majoribus sive minoribus, sive archiepiscopatibus, episcopatibus, abbatibus, sive quibuscumque beneficiis, quocumque nomine censeantur, ad nos pertinentes huic sancto operi totaliter, integraliter et sine aliqua diminutione serventur : » Et infra : « Venerabiles insuper fratres nostri S. R. E. cardinales ad quod se sponte et liberaliter obtulerunt integram decimam de redditibus communibus capelli ac omnium Ecclesiarum et beneficiorum suorum, pro tam sancto et pio opere integre et sine ulla diminutione persolvent. Et quia legi, cui se summus Pontifex pro Christi charitate constringit, nefas est quemquam inferioris gradus aut ordinis se pro voluntate subtrahere, sed decens et congruum est, omnes sive prelatos sive inferioris gradus homines ejus oneris esse participes, volumus, et hæc præsentia Constitutione decernimus, ut omnium officiorum Romanæ curiæ, quocumque nomine censeantur, etiam quæ per vicecancellarium, camerarium et majorem penitentiarium S. R. E. cardinales exerceantur, ad quod iidem cardinales se sponte obtulerunt, reddituum decima portio tam sancto operi integre persolvatur, quod ut per omnes inferioris ordinis inviolabiliter observetur, vo-

lumus et decernimus quoscumque fraudantes, et praefatam decimam non integre persolventes excommunicationis et privationis officiorum sententiis subjacere.

« Et quia ista omnia tantae rei pro modica parte non sufficerent, nisi Ecclesiarum, quae in toto orbe Christiano dispersae sunt praefati, et caeteri Ecclesiastici auxilia sua operasque conferrent, de venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio pariter et assensu, omnium beneficiorum Ecclesiarum in toto orbe terrarum patriarchatum, archiepiscopatum, episcopatum, abbatiarum et quorumcunque aliorum beneficiorum, quocumque nomine censeantur, sive majorum, sive minorum, sive curatorum, sive non curatorum, exemptorum vel non exemptorum, regularium vel non regularium, cujuscumque ordinis, status vel conditionis existant, omnium fructuum decimam secundum verum valorem, sine ulla exceptione, ex plenitudine Apostolicae potestatis iam sancto operi integram reservamus. Quod ut efficacius executioni mandetur, contradictores, aut inobedientes, aut fraudantes volumus excommunicationis sententiae subjacere ». Nonnullisque interjectis eo argumento velat commentus ac tela hosti inferri, atque in pseudochristianos hujusmodi poenas graves decernit. Denique subjungit: « Quia vero ad prosecutionem sancti operis maxime oportere perspicimus, ut reges et principes, et quicumque dominia habentes in populo Christiano pacem habeant et observent, auctoritate omnipotentis Dei statuimus et ordinamus, ut in toto orbe Christiano pax generalis observetur, ita ut per Ecclesiarum praefatos discordantes reducantur ad pacem, aut si pax sequi omnino non possit, saltem trenga inviolabiliter observentur, et si qui acquiescere forte contempserint, per excommunicationem singulares personae, communitates vero per interdictionem observare teneantur. Nulli ergo, etc. Dat. Romae anno MCDLIII, pridie kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VII ». Designati fuere pluribus in regnis Evangelici praedones¹ ad Apostolica haec decreta promulganda, ac populos ad nomen sacrae militiae dandum excitandos.

12. *Italia civilibus bellis attrita; unde auctae res Turcicae.* — Dedit etiam operam Pontifex, ut dissidentes Christi cultores inter sese conciliaret: nam Italia gravissimis bellis civilibus laborabat, quae ita describit Janozius Manettus²: « Septimo Pontificatus sui anno, cum Ferdinandus infestis exercitiis per agrum Florentinum nulla involvisset, atque in Gallia Cisalpina quoque euncta parte bellicis perurbationibus, Venetis adversus Franciscum jam Mediolani ducatum ob praedictos Florentinorum favores aut cu-

piebat adeptum omnibus eorum virtutibus beligerantibus, agitantibus, factum est ut praedicti principes, respublicae et populi oratores suos pro componenda inter eos pace Romam transmitterent: ipse vero, nimirum Nicolaus papa dum coram eo de contentionibus ortis ageretur, sapientia sua, quae profecto in superpendendis et examinandis rebus maxima erat, hoc unum combatatur, hoc unum curabat, hoc unum operabatur, ut singulis gratificaretur, ac nemini suspectus haberetur ». At odiorum pertinacia et ambilio principum Pontificis sincera conamina eludere, non quod, ut somniat Manettus, rem tepide ageret Nicolaus, ut ex politicis causis, dissidentibus caeteris, dilationem Ecclesiasticam in pace contineret, quam, pacata universa Italia armisque in Turcas versis, feliciter culturus erat; ac propterea, cum Genuenses intestinis dissensionibus laborarent, neque iis impliciti ad sacrum instruendum bellum incumbere possent, munus³ imposuit Dominico tit. S. Crucis presbytero cardinali Capranica, ut eos civiles tumultus industria sua sedaret:

« Dominico tit. S. Crucis in Jerusalem presbytero cardinali A. S. L.

« Admodum dolenter nuper accepimus inter dilectos filios nobiles viros Petrum de Campofregoso ducem et communitatem Januenses ex una, et dilectos filios nobiles viros Joannem Philippum de Flisco, Ludovicum de Campofregoso, Raphaellem et Barnabam de Adurnis, Petrum de Spinolis et alios quamplures eorum complices et sequaces ejusdem civitatis cives ex altera partibus ita sibi invicem dissentire, ut nisi opportuno remedio provideatur, res quotidie sit in gravius periculum processura, quod profecto maestitia plurimum nobis attulit, cogitantibus quantis Deus praecipuis et singularibus dotibus urbem illam ornaverit atque muniverit, et quanta ad maximas res perficiendas opportunitas inesset, si civili paci et unitati studeret. Quam nos civitatem pluribus ex causis paterno diligentes affectu, plurimum compatiimur, considerantes maxime quale et quam praecipuum inclita nationis Italiae membrum sit, et religionis Christianae portio singularis. Etenim magis hujusmodi intestinis malis et civilibus bellis dolemus, quod hoc tempore peccatis exigentibus infideles inimici, atque persecutores nominis Christiani potenti manu terra marique contra Christianos in partibus Graeciae et finitimis regionibus plurima mala fecerunt, et majora (quod Deus avertat se facturos minantur, videmus praecipuam partem nostrae defensionis ex mutua illorum dissentione impediri, eosque, ut cuperent, non posse integras vires ad fidei et populi Christiani defensionem afferre, etc. Dat. Romae apud S. Petrum anno

¹ Ext. apud de re Wadding, hoc anno num. 27. — ² Jan. Manet. Ms. bibl. Vat. sign. num. 2043, in Vit. Sic. V. l. II.

³ Lib. XLIII, p. 136.

Dominicæ Incarnationis MCDLIII, id. Novembris, Pontificatus nostri anno VII ». Instabat Gennensibus excidium plurimum insignium urbium, quibus in Asia et Taurica Chersoneso vel Egei maris insulis potiebantur, atque ad simultates ponendas adduci ægre poterant.

Urgebat pariter Venetos exitiabilium ipsius imminuentium bellorum terror, cum Franciscus Foscarius coacto senatu saluberrimum pro re Veneta in Oriente constituenda expedivit consilium; damnato enim superiori torpore, bellum omnibus viribus gerendum censuit cum Mahomete, antequam Turcica tyrannis confirmaretur, cuius sententiam tanto duce dignam magnis laudibus effert Franciscus Philelphus¹: « Me delectat, inquit, assidua recordatione sapientissimi illius vestri et fortissimi principis Francisci Foscaris, cuius splendissimum nomen nulla unquam posteritas ignorabit: is enim cum primum audisset captam urbem Constantinopolim, convocato senatu, posteaquam de tantæ rei indignitate et acrem, ut semper, et gravem et commiserabilem habuisset orationem, fertur consuluisse nihil esse emittendum diutius, sed bellum confestim suscipiendum adversus Turcos, ne tantum neglectum incendium latius consurgens in flammam omnia concremaret. Fuit is certe Franciscus Foscarius, qui et ingenii acumine, et animi magnitudine, et pertractione plurimarum maximarumque rerum in omni genere laudis cum omni posset conferri antiquitate. Hujus si consilium valuisset, si rationi potius quam perturbationi esset obtemperatum, qui nobis hoc tempore tantus imminet terror omnem hostium ferociam examinaret ac prosterneret. Sed quanto quæque respublica major est et potentior, tanto civiles contentiones et crebriores sunt, et longe magis periculosæ. Fateor equidem eam vobis esse inter vos concordiam, quanta nulli unquam reipublicæ major fuit, nec tamen absurdum est, cum omnes idem cupidis, hoc est, reipublicæ vestræ et emolumentum et decus, id aliis, alia ratione expectandum videri: sed quæ præterire missa faciamus. Malis presentibus consulendum est. Videmus res Turcorum in dies magis atque magis crescere, extremum periculum observatur cuique ante oculos, quod decus et gloria antea hortabatur, jam summa cogit necessitas. Tota res est in cardine, aut prope vincendum est aut succumbendum,

sed quis est animo paulo erectiore, qui non malit mortem oppetere, quam servire, præsertim iis qui natura etiam servi sunt? Quem enim rationis usum in Turcis reperias? Quam vel vitæ, vel morum elegantiam? Quod est ullum in iis pudoris, quod ullum integritatis vestigium? Num valent auctoritate Turcæ? Num consilio? Num fide? Nihil habetur apud illas insanas et enervatas belluas gloriosius probris, adulteriis, stupris. Ex Mediolano kal. Augusti anno a natali Christi MCDLIII ». Evanescere itaque præclara illa ducis Venetorum consilia, cum ii bellum illud sine Christianorum regum sociabilibus armis nolent sumere, quod postea constabilita Turcica tyrannide pleni animorum gessere sapius, sed infelici plerumque exitu, quamvis suis cervicibus, imminentes cæteris Christianis Turcicos gladios gloriose exceperint.

13. *Languida regum consilia de bello in Turcas.* — Cæterum in Christianis regibus ac principibus excitari visi sunt, nonnulli pii animorum motus: inter alios enim Philippus Burgundie dux¹ mox instructas quatuor triremes subsidio misit, convocatoque amplissimo procerum suorum cœtu se jurejurando sacro bello addixit in lautissimo convivio (1): cuius exemplo permoti plures viri principes religiosam militiam sunt pariter professi: verum rei gravitas exegisset, ut potius in templo votum hujusmodi sacrosancto ritu conciperetur. Ita religioso hæc in perjurium verbi visa est, ac ductæ tantum profanæ choreæ, comensationibus indultum, dalaque opera insanis ludis, quibus per inanem speciem ex Turcis triumphum agebantur: licet enim in Germaniam profectus² sit, ut cum imperatore de copiis per Germaniam ductandis conferret, tamen implicitis deliciis bello sacro abstinuit, reique invidiam in Francorum regem, cuius vim metuendam sui aiebant, derivavit; at Carolus accusavit Anglos sibi suspectos. Neque ii modo Christiani principes, verum neque Germani expeditionem ullam confecerunt, adeo ut ægre Græciæ reliquiæ aliquandiu servari potuerint, submissis Pontificum opera subsidiis. Narrat Marinus Barletius³ Nicolaum Pontificem et Alfonsum utriusque Siciliae et Aragonum regem ingentem vim auri ad Scanderbegum misisse, ut bellum adversus Mahometem redintegraret, nec minus sollicitum Mahometem ad Epirum populandam duodecim

¹ Philelph. l. XIX, ad Foscar. equitem.

¹ Menstr. vol. 3. p. 55. — ² Id. ib. p. 56. — ³ Mar. Bar. l. VII.

(1) Levia quædam sphalmata chronologica hic emendanda succurrunt. Philippus dux Burgundie expeditionem in Turcas nominis sequenti anno MCDLIV Februario mense vocit, quod a Cornelio Zanflet in suo Chronico vulgato inter vetera Monumenta Martenii to. V diligenter adnotatum est.

Insuper Gennadius ille qui ad Constantinopolitanum patriarchale solium hoc anno a Mahomete Turcarum principe exebus statuitur, alter est plane ab eo, qui libellum illum scripsit, cuius lacrimas annalista hic assuit. Idem enim libellus est, quo Concilii Florentini capita quinque defenduntur, de quo tam multa in notis ad annum MCDXLV, 15 disputavi, cuius auctor post casum urbis Constantinopolitane apologiam pro fide Concilii Florentini scribebat. Gennadius vero ille qui hoc anno sacris Græcorum præfuit, acerrimus erat schismatis propugnator, ut in nota ad eundem annum. Igitur opusculi hujus auctor, ac Gennadius ille quem Mahometes extulit, duo sunt viri plane inter se moribus et religione diversi.

millia equitum duce Amesa effudisse: sed eos omnes circumclusos Scanderbegus partim trucidavit, partim in deditiorem accepit. Quam ignominiam ut depelleret Mahometes, mox Debream cum exercitu immisit, sub quo omnino Scanderbegus succubisset, nisi illum Pontifex et principes Occidentales et milite et opibus juvissent.

VI. *Reliquiae in schismate obdurantur, quos arguit Gennadius.* — At Graecorum reliquiae, quae Constantinopolitani imperii cladi superfuere, etsi tot flagellis Deo vindice attrite, errorem tamen suum et malorum omnium causam non deposuere: et quamvis Romanus Pontifex tot tantaque pro ipsis a Turca servitute liberandis ageret, non ad ejus gremium redire, sed a feris discerpi maluerunt. Et autem eos a schismate et vetustis erroribus revocaret Gennadius patriarcha Constantinopolitanus in aureo illo, quem pro Florentino Concilio scripsit, Commentario, proposuit iis praedictum jam ante fuisse Constantino Dragasi imperatori a Nicolao V Pontifice Constantinopolitani imperii excidii tempus: qua de re litteras Apostolicas suo loco attulimus¹, ejusdemque cladis praedictionem confirmatam a legato Apostolico in publica concertatione cum Barlaamo monacho schismatico Constantinopoli habita, professusque est conspicuum omnino atque exploratum esse, Constantinopolim, ob defectionem a Romana Ecclesia excisam fuisse.

« In primis ergo, inquit², ut inde initium sumam, in memoriam revocate, fratres et patres, qualisnam et quanta exstiterit nostra natio: fuit enim quondam sapiens, clara, generosa, prudens, fortis et quae omnem terram suo subjecerit imperio. Praeterea virtutis studio et sanctitate omnes gentes est supergressa jejuniis, vigiliis, orationibus, elemosynis, et, ut uno verbo dicam, veluti spongia hausit omnem virtutem, Deo semper accepta. At in praesentia, prohi dolor! omnia intercederunt: Constantinopolis capta est, cujus rei solum recordatione cogor prorumpere in verba cum clamore et ejulatu, et ultimum effundere spiritum ». Nonnullis interjectis, quibus patrata Constantinopoli a Turcis mala deplorat, subdit: « Nec tantum in ipsa urbium regina ea mala obvenere, verum etiam in subjectis regionibus plura ac deteriora, perque singulos dies haec apertis oculis intuemur et intelligimus. Quamobrem ergo haec? Vel vos mihi dicite per Dominum, Si dixeritis, ut dicere consuevis, ob nostra delicta haec evenisse: Non ita se res habet, ego dicam, quoniam non magis nos quam caetera Christianorum gentes nostris criminibus Deum irritamus: sunt enim et aliae nationes magis sceleribus et pec-

catis obnoxiae: quomodo non attinguntur, ut nostra infelicissima et miseranda natio?

« Va mihi misero! alius ex alio subinde fio, cum ad haec animum converto, et cor meum conturbatur, et spiritus meus aestuat, quia Judaeorum gens, quae duo crimina commisit, secundum prophetam dedit poenas. *Duo enim mala fecit*, inquit³, *primogenitus meus Israel, me dereliquit fontem aquae vivae, et effudit sibi cisternam dissipatam, et etiam me in ligno crucifixerunt. Barrabam vero postulaverunt et liberarunt*. Primum igitur cum idolis inservisset, in captivitatem abductus est in Mediam et Babylonem. Secundo cum crucifixissent Dominum nostrum et Deum, profecti sunt captivi in omnes gentes, nostra vero natio, prohi infortunium! prohi dolor! neque idolis servivit unquam, neque Dei filium crucifixit. Qua de causa tam acerbe vexatur? Sed non solum eadem, verum etiam multo pejora, quam impii Judaei perpetitur: ii namque in servitutem abducti omnium gentium facti sunt servi, ut omnibus invisi et Dei hostes: hi vero non solum gentium facti sunt servi, sed et Judaeorum ipsorum, qui sunt servi omnium gentium. O meam calamitatem! Nonne reliquum est plorare et lamentari, ac disquirere causam, et videre propter quae patimur haec?

« Ego vero aliam non possum invenire neque enim virtute nostra natio caeteris gentibus pejor est, imo vero melior, nam dictum est vereque dictum nationem nostram omnes nationes virtute et moribus antecellere nisi schisma, et quod se substraxerit ab obedientia et subjectione Romanae Ecclesiae, eam et solam decerno esse causam interitus nostrae gentis, quia postquam ab ea divisi sumus, maledictionem accepimus, et patimur quae nos patimur, nec ideo penitet nos, sed deteriores evadimus, et maledictis impelimus ipsam Ecclesiam, taecenda adversus eam impudenter evomimus. Quamobrem, fratres mei, per Christum desperationem omittamus, accedamus verae Christianorum unioni, agnoscamus peccata nostra, ne peiores Judaeis evadamus, neve falsa suasionem, malitia et praesumptione ita aures obstruamus, ut nec audiamus nec intelligamus. Audiamus Christum clamantem Apostolis: *Qui vos audit*⁴, *me audit, et qui vos spernit, me spernit: qui vero me spernit, spernit eum qui misit me*. Vere ergo licet dicere, qui papam audit, Dominum audit, qui vero papam non audit, Dominum non audit: qui vero Dominum non audit, audit captivos et gladiis comminutos.

« Vidi et recte memini, cum interfuerim disputationibus ejusdem monachi Barlaam, quae habita sunt Constantinopoli cum quodam legato Apostolico de primatu papae, ubi con-

¹ An. Ch. 1454, num. 1 et 2. — ² Gennad. in exposit. pro conc. Flor. c. 3, sect. 15. Ed. Iul. Pat. 9m. IV, p. 1456.

³ Hier. II. — ⁴ Luc. X.

cludens legatus dixit: Ego quidem possum cunctas objectiones vestras diluere non enim Christi Ecclesia et præses illius summus Pontifex misit hominem, qui nesciat vestris dubitationibus respondere) sed vos semper in ungacibus verborum argutiis versamini, quare mihi libet dicere tibi breve ac verum verbum, quod et aliis Græcis mihi injunctum est dicere. Hæc dicit papa: Si vulneritis et audieritis me, bona terre comedetis. Secundum prophetam ¹: *Si vero nolueritis, neque audieritis me, gladius vos devorabit.* Num Pontificis os locutum est hæc? Num habes huic quid contradicas? Lege et expende an evenerit sicut ipse dixit. Si ergo evenit, debetis, imo vero potius necesse est illum audire, secundum vero opera illius non facere, si mala fuerint. Ita et nobis præcepit Dominus: *Super cathedram Moysis sederunt, Scribae et Pharisei, omnia quaecumque dixerint vobis facere, facite, secundum vero opera illorum nolite facere.* Quando ergo et hic super cathedra Petri sedet, debemus ipsum tanquam Petrum audire et imitari sermones ejus, opera vero non imitari, si prava sint. Ita vos sancti docent, ita leges et canones clamant, ut antea demonstravimus, et paulo post etiam demonstrabimus.

« Nunc detegere volumus, quod vos intus adversus papam ac Latinos injuste continetis, dicitur enim quod propter peccatum illum vitialis. At hoc verum non est, sed causas quaritis, fratres, parum veras: maledixit enim vobis, et vos invenit excommunicatio, deletique funditis estis. Sed aliud est morbus, ex quo ægrotat intus anima vestra, ut antea exposuimus, non audentes palam dicere, ne forte cunctis hæreticis pejores vocemini, et sitis cogniti apud omnes, magisque vultis mandere sub dentibus. Sed aliud quid est, quod tabis premittis, quidam tamen adeo stolidi sunt, qui aperte Latinos hæreticos esse dicunt et papam præter cæteros omnes, ideoque unionem refugitis, neque papæ memoriam audire, neque qui unionem ex vestris sacerdotibus amplectuntur videre sustinetis, neque qui eum ipsis communicant omnino pro Christianis habetis, et si forte contingit, ut in aliquod incurratis, quod vos papæ commonefaciat, panem oblationis non accipitis, sed furiis agitamini, ac dentibus adversus ipsos sacerdotes savissime infrenditis, et Judæis deteriores esse putatis. Hæc igitur proferre reformidantes, ut iram quorundam declinetis, ad apertum integumentum strenue confugitis, et adversus veritatem pugnatis ».

15. Hæc Gennadius, qui gravissimis et firmissimis argumentis confirmat Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, quam in symbolo Apostolico confitemur eam esse, cui Romanus Pontifex Petri successor præest ²: « Quis est »,

inquit, « qui neget confessionem sublimi voce ab Ecclesia decantatam, sive fidei symbolum, in quo aperte confitemur unam, sanctam, Catholicam et Apostolicam Ecclesiam in omnes terræ partes disseminatam? Hanc nemo unquam dixerit unam, nisi cætera omnes tanquam membra coagmentata secundum beatum Paulum ¹ eam veluti caput sequuntur, quæ omnia simul juncta unum faciunt corpus, et ut secundum eundem Apostolum non potest pes vel manus vel aliud corporis membrum capiti dicere: Non opus habeo, ita nec cætera Ecclesiæ Romane possunt Ecclesiæ dicere: Non indigemus te. Omnes ab illa auctoritatem capiunt et omnes ab illa confirmantur, testabuntur id omnes doctorum scripturæ ». Et infra: « Oportet autem qui symbolum confitentur, et unam Ecclesiam prædicant, nosse qualisnam ea sit una, sancta et Apostolica Ecclesia. Ea est aut Occidentalis aut Orientalis, quod idem est ac si dicas Latina vel Græca, alia namque præter has non reperitur: aliæ enim præter has superstitiones sunt falsæ: synagogæ et hæresibus refertæ. Enumera diligenter et vide quod si Græcorum arbitraris Ecclesiam esse hanc, quam symbolum designat, in nihilum Petri confessionem concludis, adversus quam portæ inferi non prævalituras professus est Christus: nam omnis Græcorum Ecclesia, imo vero totus Oriens a Mahomete absorptus est. Nonne videmus omnes patriarchas atque episcopos ac sacerdotes in potestatem venisse Mahometis, et ab eo petere sacerdotii facultatem, et pedibus ejus advolvuntur, et pro eo etiam inviti deprecantur? In quo loco collocabis? Portæ inferi, id est, hæreticorum ora, adversus Christi Ecclesiam num prævalebunt? Eo loco, ubi non solum ora hæreticorum dominantur illi, sed etiam impii et alienigenæ imperium tenent? Eo loco ubi nec sacrificare tuto possis, nec nola, vel lintinnabulum, nec crucis signum appareret? Eo loco ubi nemo libere potest dulce Christi nomen proferre, si vero protulerit, in duas partes discindetur? Eo loco ubi, si sacerdotes sacrificantes inventi fuerint, Christi hostes ingrediuntur atque subsannant, proterunt altaria et profanant, et sancta projiciunt, et plagas sacerdotibus intligunt, et potrudunt et derident Christianorum religionem? Nequaquam sed ibi oportet esse, ubi Christi signum refulget, et Ecclesiæ exornantur, nola, imagines et altaria omnia magno cum cultu conspiciuntur et adorantur, et sacerdotibus eminens reverenter assurgunt populi, ibi ubi terræ reges et principes venientes ad sacra loca inspicienda et Apostolorum capita adoranda una cum illis et præside eorum Pontificem adorant, et ejus pedibus advolvuntur, ibi ubi festi dies, psalmodiæ, preces sine metu celebrantur, ubi nemo reformidat

¹ Isai. l. — ² Ge 1. patr. pro Conc. Flor. t. IV, bib. Pat. c. 1152.

¹ I Cor. XII.

sibi quemquam adversari, ibi ubi summus Pontifex doctores et prædicatores in omnem terram dimittit ad prædicandum et annuntiandum verbum Dei Christi imitatione, imo Salvatoris nostri vices in ferris gerens. Nam sicut in Apostolis dixit¹: *Ecce mitto vos, euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creature*, ita et hic in universum orbem magistros mittit magna cum cura, qui non solum ad Christianos proficiuntur, sed etiam ad omnes gentes vel ex S. Francisci Ordine, vel Dominici, vel ex alia regula. Ergo ibi Ecclesiam confitebimur, ubi non est hæresis, nec iniquitas, neque infidelitas, imo vero firma fides et inconcussa.

« At non ita apud Orientales, ubi abundat iniquitas et infidelitas. Nec meus sermo est hic, sed Theodorus Studites prodeat, et dicat hoc testimonium, quod nemo poterit inficiari in xv Catechesi, quam legitis quidem, at non intelligitis, quia non vultis; videtur enim doctor hic adversus oppugnatores imaginum pugnare quando dicit: Audio autem quod Romæ principis Apostolorum Petri claves proponuntur ad adorandum, atque in honore haberi, quanquam non claves sensibiles Dominus ei tradidit, sed intellectuales ad ligandum et solvendum, at illi argenteas populo proponunt ad adorandum. Tanta igitur apud eos est fides, et ibi solida petra fidei secundum Dei verbum fundata, hic vero, ut videtur, abundat infidelitas ac improbilas. Vides quod et beatus hic ibi confitetur positam esse fidem, nec in Petro tantum sed in ejus successoribus? Hæc quidem cum audiat et videatis, nec possitis contra respicere velut adversus refulgens et coruscans lumen veritatis, ad ea confugitis, quæ nefas est dicere, scilicet peccatorem esse Romanum Pontificem, et carnalibus voluptatibus inservientem, et ideo nolle vos honorem et reverentiam debitam exhibere. Vobis dicimus, quod aperte mendaces estis; nam non quia peccator est refugitis ei obedire, sed quia Latinus est et barbam tondet. Si enim illum vitaretis propter peccatum, vosmetipsos vitaretis, quia estis peccatores. Quomodo ergo nostis eum judicare, vestros vero non judicatis? Omnesne Orientis sacerdotes sancti sunt? Vos hoc non potestis demonstrare, non ergo illum tanquam peccatorem devitatis, quia nec vos sine peccato estis, sed quia Latinus ab opinionibus vestris evariat, vos namque Latinos tanquam a fide alienos existimatis, et ab eis refugere tanquam a facie serpentum simpliciores edocetis, idque liquido patet, ac si quis ex Latinis videtur sanctus, vos hunc salutare non vultis, imo vero maledicta ingeritis: Græcos quamvis flagitiosissimos et stultissimos, si solum adversus Latinos, dicant omnium sanctissimos arbitramini. Inter alios quidem mul-

tos quemdam, qui vocatur Palamas, et Ephesi Marcum hominem nec satis mentis compotem, sed tumidum sapientiæ ostentatorem, nulla virtute vel sanctitate subnixos, quia loquuntur solum et scribunt contra Latinos, extollitis et celebratis, eorumque imagines exornatis, festumque agentes diem colitis ac veluti sanctos adoratis. Latinos vero, quamvis jampridem Ecclesia pro sanctis colendos duxerit, vos incessanter blasphematis, ita et de summo Pontifice facitis, nam illum omnino Christianum esse non existimatis, quia Latinus; id enim sub dentibus stridetis, maledictis incessentes, et eorum qui rerum poliuntur metum reveriti, ad aliud quasi ad aranei umbram confugitis, cum peccatorem appellantes, ac cætera convicia effundentes ». Hactenus Gennadius, vir orthodoxæ veritatis cultor eximius, qui divina Providentia, quæ Mahometis ferrem pectus adeo emollivit, ut sacrarum usum Græcis, quos ad Constantinopolim populo augendam ex variis locis transtulit, permetteret, ad solium Constantinopolitanum evectus est, ut narrat Turcogræciæ auctor; traditque Mahometem ipsum visum esse de Mahumetica superstitionis fraudibus concepis suspicionem, atque Apostolici symboli interpretationem postulasse a Gennadio patriarcha¹, qui præcipua fidei Christianæ capita et argumenta in libellum, quem ei obtulit, redegit: « Eo tempore », inquit auctor, « idem sultanus ipsemet intravit patriarchium, cumque in templum Pammacharista venisset, in sacellum ejus ingressus est, quo in loco hodie armarium rerum sacrarum est; et cum patriarcha Gennadio clementer sermones contulit. Tunc, omni metu posito, universam ei patriarcha veritatem fidei Christianæ aperuit, scripsitque pro numero questionum ejus capita viginti, quæ singula inferius ordine sequuntur, sententiaque eorum perspicitur, quæ et dedit ipsi sullano. Eorum capitum inscriptio initiumque sic habet:

« Sapientissimi et doctissimi viri domini Gennadii scholarii patriarchæ Constantinopolitani nova Romæ sermocinatio habita de recta et inculpata Christianorum fide; interrogatus enim ab imperatore Mahometa, quid creditis vos Christiani? Respondit ei ad hunc, qui sequitur, modum:

16. « Credimus esse Deum, qui omnia, quæ usquam sunt, cum non essent, fecerit. Hic quippe nec corpus est, nec corpore indutus, sed actu intelligendi vivit, et est mens optima, perfectissima et sapientissima: nihil in eo compositi reperitur, nullum principium, finis nullus est: in mundo et supra mundum non est in ullo loco: et tamen est in omni loco. Hæc sunt proprietates Dei, quibus a rebus, quas condidit, ipse distinguitur, quibus etiam aliæ generis

¹ Matt. xvij.¹ Turcogræc. l. II.

eiusdem noke propriæ accedunt. Est sapiens et bonus, est verus, atque ipsa veritas : quidquid commodorum et prerogativæ singulæ ipsius creaturæ seorsim habent, id ipse omne solus in se continet sublimiore quodam modo. Et hæc commoda, quibus perficiuntur, habent et creaturæ ipsius, quia ipse eis hæc dat, eademque bonæ sunt : et quia ipse sapiens est, hæc sapientes sunt, quia ipse verax, hæc veritatem habent, eodemque in cæteris modo, illo dumtaxat discrimine, quod in Deo hæc primo et proprie sunt, in rebus vero crealis participatione.

« Credimus in Deo esse alias tres proprietates, quæ sunt tanquam principium et fons omnium aliarum ejus proprietatum : hisce tribus proprietatibus Deus æternum vivit in se ipso, etiam antequam conditus ab ipso mundus esset, et per has proprietates condidit mundum : his quoque gubernat eum. Has tres proprietates nominamus tres hypostases seu personas. Quia vero hæc ipsæ proprietates non partiuntur unicam illam simplicissimam Dei essentiam, ideo ipse licet tribus his proprietatibus præditus, unus Deus est, non autem tres dii sunt.

« Credimus et natura Dei oriri Logum seu Verbum, et Spiritum sicut ex igne lux et caliditas existit : et quemadmodum ignis, etiamsi nihil subjiçitur, quod illustretur et calefiat, ab ipso tamen ipse per se semper habet lucem et caliditatem, et hæc ambo emittit ad nos ; eodem modo etiam, antequam fundamenta mundi jacerentur, erant Logus et Spiritus actiones Dei naturales, quandoquidem Deus mens est, sicut antea dictum est. Hæc tria Mens, Logus et Spiritus unus Deus est, sicut in una eademque hominis anima est mens, est ratio mente intellecta, est voluntas item mente perccepta ; et tamen hæc, quanquam tria sunt, una est ratione essentiae suæ anima. Rursus Logum Dei nuncupamus sapientiam Dei et potentiam et virtutem et Filium Dei, quia genitum quiddam est ex natura ejus, sicut quod e natura hominis generatum est, hominis vocamus filium, et sicut hominis cogitatio seu animi sensus est quiddam animæ ejus partus. Rursus Dei voluntatem appellamus Spiritum Dei et charitatem, sed ipsam mentem Patris nomine vocamus, eo quod ipse nec genitus sit nec causam ante se habeat, causa autem sit Filii et Spiritus sancti. Quoniam igitur Deus non solum res a se creatas intelligit, sed multo magis intelligit, et novit se ipsum, ideoque habet Logum et sapientiam, qua seipsum intelligit, seorsim et proprie, simili modo non tantum vult et diligit ea que fecit, sed vult et diligit seipsum multo magis. Ideo ab æterno procedunt ex Deo tum Logus tum Spiritus ipsius, et in æternum sunt in ipso, atque hæc ambo cum Deo Patre unus est Deus.

« Credimus Deum Logo sapientiæ et potentiæ suæ condidisse mundum, ac Spiritu bonæ

voluntatis et charitatis suæ providere, gubernare et movere omnem naturam suam in mundo ad bonum pro cujusque naturæ ordine. Ideo credimus Deum, quando voluit sola misericordia sua convertisse homines abducendo a seductione et errore demonum et cultu idolorum, propterea quod excepta angusta regione Judæorum, in qua unus adorabatur et credebatur Deus ex lege Mosis, reliquus omnis terrarum orbis colebat Dei creaturas ; homines item multos deos, qui non sunt, pro uno solo vero Deo adorabant. Vivebant denique secundam suam singuli conscientiam, non secundum aliquam Dei legem.

« Tunc Deus talem efformationem humani generis per Logum, perque sanctum Spiritum suum fecit : ideoque Logus Dei induit humanam naturam, ut qua homo esset, versaretur cum hominibus, qua autem Logus Dei et Sapientia Dei doceret homines credere in hunc unum et verum Deum, et vivere secundum legem, quam ipse dedisset : rursus qua homo, ut mores vitæ tanque suam exemplum daret doctrinæ suæ ; primus enim ipse servavit legem, quam hominibus dederat : qua vero Logus Dei et potentia, posset illud toti mundo salutare bonum, cuius causa venerat, conficere ; quia fieri non poterat ut simplicis hominis viribus ad Deum converteretur orbis terrarum. Ita Logo quidem suo seminavit omnipotens ille et oculorum effugiens obtutum Deus veritatem Jerosolymis ; Spiritu autem suo illuminavit et roboravit Apostolos suos, ut veritatem in totum etiam terre orbem disseminarent, propter charitatem Dei qui ipsum miserat, et propter cupiditatem, qua flagrabat salutis humani generis secundum exemplum ipsius Jesu, qui qua humanam assumpserat naturam, pro communi salute hominum ultro emortuus est. Sic nos credimus unam in tribus personis Deum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, quemadmodum Dominus noster Jesus Christus docuit : et quia verax est, credimus eum esse ipsam veritatem. Discipuli etiam ipsius sic nos latius docuerunt : sic ex vi quoque sapientiæ intelligimus.

« Credimus Logum illum Dei, et hominem Logo indutum esse Christum, sane vita Christi, quam in carne sua ducebat, erat vita hominis plusquam sancti : vis autem sapientiæ et operum ejus erat Dei potentia.

« Credimus quemadmodum anima et corpus unius hominis constitunt unum hominem, ita Logum Dei ab una parte, ab altera vero animam et corpus esse perpetuo duas naturas perfecte divisas in uno homine, sic et humanitas et divinitas sunt in uno Christo nature perfecte divisæ, tantum hypostasi et personaliter coadunate, ac neque Logus Dei mutatus est in carnem aut in animam Christi, neque caro Christi aut anima ejus conversa in Logum Dei, sed erat

et est in Christo : post illam ejus summe admirandam dispositionem tum Dei Logus, Logus, tum humanitas, humanitas : nec etiam humanitas, Christi divinitatem assumpsit, sed divinitas Logi Dei naturam humanam assumpsit in ipsa assumendi actione coagmentatam. Quidquid in Deo est et ex Deo, natura Deus est, quia nullum in Deo accidens est : ideo qui sub intelligentiam cadit Logum Dei Deum nominamus et credimus. Et quia hic Dei Logus erat in Christo, ideo Christum Deum et hominem confitemur : hominem quidem propter animam et corpus ; Deum vero propter Dei Logum qui in ipso est.

« Credimus Logum Dei fuisse in Christo, et in mundo, atque in cœlo, et in Deo Patre, quoniam Logus Dei est infinitus, sicut Deus nullo fine clauditur, qui generat eum, id est, intelligit, et infinitam potentiam habet, verumtamen in Deo alio modo erat, in Christo alio, itemque in mundo alio.

« Credimus quod quando Deus de bonitate sua et gratia cum aliquo creato communicet, eum tunc prorsus nihil deperdere, sed magis magnificari, propterea quod ex præstantia rerum conditarum celsitudo Dei manifesta sit, ac quanto major creatis præstantiæ accessio fiat ex majore bonitatis ejus communiōe, tanto magis bonitas et potentia Dei illustratur. Hinc adeo factum est ut bonitas Dei et potentia et charitas humano generi major et illustrior exstiterit, quando ipse Dei Logus, qui Deus est, cum tota sua potentia descendit in Jesum, quam cum ad prophetas unam aut alteram gratiam misit, et quidem eorum alii atque alii majorem, aut minorem.

« Credimus Christum esse crucifixum et mortuum sua propria voluntate, ob multas magnasque utilitates, in quibus explicandis longa oratione opus esset ; et id omne ratione humanæ suæ naturæ, Logus enim Dei nec cruci affigitur nec moritur, neque a morte resurgit, sed ipse alios potius mortuos resuscitavit, sicut etiam carnem quam ipse gestavit.

« Credimus Christum post resurrectionem suam assumptum esse in cœlos, et inde cum gloria ad judicium de mundo faciendum rediturum.

« Credimus animas hominum esse immortales, corpora sanctorum resurrectura corruptioni non obnoxia, lucida, levia, nec cibi indigentia, nec potionis, nec vestium, nec aliarum corporis voluptatum : animas item et corpora eorum qui se bene gesserint in paradysum abitura ; impenitentium vero malorum et intidelium, ad inferorum cruciatus : quod item paradysus sanctorum et beatitas in cœlo sit, sceleratorum vero punitio in terra. Præterea beatitudinem sanctorum nihil aliud esse, nisi quod perficientur animi tales ratione cognitionis, tunc

videbunt arcana Dei, quæ nunc non noscunt nisi fide in Jesum Christum.

« Quare autem necesse fuerit carne vestiri Logum Dei Deum, id necessarium et multarum rationum est, ac quando necesse fuerit, parati sumus eas dare. Præter autem illas rationes, certitudinem et veritatem fidei nostræ præterea confirmant hæc septem. Primum, quod prædixerunt prophete Judæorum, quorum vaticinia et nos approbamus de Jesu et de rebus ejus gestis, et quæ sub ipso facta sunt, quæ item posterius discipuli ejus hujus potentia et munere gesserunt. Similiter præcinnuerunt et Græcorum oracula permissu Dei, sed et astronomi Persarum ac Græcorum, et hæc omnia cum illustri laude prædicationeque Jesu : omnes etiam has prophetias et predicationes fuisse veras ac minime adulterinas, demonstrare possumus. Deinde, quod omnes religionis nostræ libri et scriptura per omnia inter se consonant ; nec mirum ; qui enim eos scripserunt, unum et eundem doctorem habuerunt ipsam gratiam Dei, quod ni fuisset certe in quibusdam, ut dissonarent, futurum fuisset. Tertio loco, quod receperunt hanc fidem, licet nova esset et præter communem opinionem, ac mira, homines ubique locorum magno studio nullis cum periculis, nec idiotæ solum et nulla doctrina eruditi, sed etiam qui prudentes et sapientes habiti fuere, dissoluti jam hinc prorsus doli et deceptio demonum. Quarto quod nihil impossibile, nihil dissentaneum hæc fides continet, nihil corporale, sed omnia spiritualia, et via est quæ animos hominum ad charitatem Dei et future vitæ æternæ ducit. Quinto, quotquot susceperunt hanc fidem et cum virtute secundum Jesu legem et instituta vixerunt, hi magnis donis a Deo ornati fuere et miracula multa potenter nomine et concessu ipsius Jesu fecere, quod profecto, si veritati hæc fides adversaretur, secuturum non fuisset. Sexto, quidquid ab aliquibus adversus hanc fidem affertur, id tum facile, tum veritati congruenter solvere possumus. Postremo, fidem hanc olim oppugnaverunt multis suppliciis et cadibus reges et principes eorum per orbem terrarum trecentis decem et octo annis, ut multitudinem scilicet deorum suorum et idola sua, quorum cultui dediti erant, luertent, nec hilum profecerunt, sed eluctata vicit fides, in hunc usque diem permanens, sed et Dominus, quando venerit, reperiet eam, quod nisi in voluntate Dei fuisset hæc fides fraudata, facile tunc velut nebula dissoluta evanisset. Ipsi huic Domino nostro Jesu Christo gloria. Amen. Hæc sunt, quæ nos de religione nostrâ sentimus, breviter dicta ».

Admiratum Mahometem Christianæ fidei sanctitatem et sapientiam, refert Turcogræciæ auctor : « Tunc, inquit, sultanus hæc ex ore patriarchæ auditis et in scripto etiam acceptis, magnopere admiratus est illius divinarum re-

rum cognitionem et sapientiam, certusque de religione Christiana factus est totam esse verissimam, mysteria ejus non modo vera, sed etiam mirifica, nullum his subesse dolum, sed puritate et splendore vincere aurum. Hinc amore prosecutus est gentem Christianam benigneque adspexit vultu. Hac de causa edicto proposito gravia minatus est illis, quicumque molestarent aut calumniarentur aliquem Christianorum, in eosque graviter animadverti jussit. Nec ipse solum sultanus diligebat Christianos, sed cuncti etiam Turcæ, qui ipsorum lingua Musulmani, hoc est, circumcisi appellantur, propter edictum regium ». Natus erat Mahometes matre Christiana, neque oculos ad veritatis lucem extulit. Quamvis vero patriarchas libere eligi posse permisisset, Græci tamen schismatici, quos Gemadius ad Catholicam Ecclesiam traducere non potuerat, multo auro postea patriarchalis dignitatis larvam a Mahometanis imperatoribus coemerunt, de quibus inferius. Ut vero nonnulla pretiosissima Christianæ religionis Monumenta in Occidentalium manus pervenerint, ne conculcarentur a Turcis, recenseamus.

17. *Sacra Sindon delata in Occidentem.* — Perlata hoc anno est divine Providentiæ singulari munere in Sabaudiam sacra Sindon Domini, qua involutus in sepulchro fuerat, ex insula Cypro, quæ cum anno superiori Turcarum incursionibus infestaretur, post Constantinopolitanum excidium extremi exitii terrore cohorrerat adeo, ut plures in Occidentem transfugerint. Inter quos Margarita Carna hoc pretiosissimum sacrum munus delulit, quod insigni prodigio Camberii relinquere coacta est. Rem Gualterius¹ ex Philiberto Pingonio narrat his verbis: « Anno MCDLII (MCDLII) sacra Jesu Christi syndon Camberium defertur, Dei optimi maximi providentia. Paucis dicam. Cum Orientis imperii sedes vi et armis a Turcis occupata esset, eadeque omnia vastarentur, illustris matrona Margarita Carna a regibus Hierosolymitanis orta, atque Bectori Lusimiano Philippi filio nupta, collectis sarcinis, inter quas sacram hanc Sindonem reposuerat in Galliam profecta, Camberii a Ludovico et Anna Cypria ducibus splendidissime, ut tantam principem et affinem decebat, excepta est, quibus tandem hoc sacrosanctum munus discedens, non sine magnis obsecrationibus, imo nec sine mirabilibus divine voluntatis argumentis, contulit; instructissima enim cum esset ad longum viaticum, his copiis fures allecti scrinia aliquot effringunt, et nocte intempesta quantam possunt suppellectilem subducunt, inter quam veneranda Sindon capsula deaurata includebatur. Hanc dum illi per medium abscindere cupiunt, forfices tenenti tentantique

contortæ sunt manus, conversumque protinus collum et ipse quasi clinicus obstupuit. Alter, usurpata sibi Sindone, dum sudoris cruorisque humani stigmata nudis abluere conatur, ut redderetur res venalior, eo magis utraque pars hominis impressa apparebat, cujus etiam radiis utroque est orbatus lumine.

« Interea præconis voce per compita grave supplicium receptatoribus indicitur, furtum autem indicantibus aut restituentibus non modo impunitas, sed et præmium promittitur, ipsa quoque Carna reddita sibi Sindone, cætera, ut pretiosa munilice concedebat. His omnibus adducti fares furto restituto penitentiaque expiato, presentissimam salutem consequuntur. Illic omnes principi matrona impense gratulari et Sindonem majori veneratione prosequi, quos inter ardens animo dux Anna Cypria munus illud obnixè postulat, sed promplam efflagitationem promptior secuta est recusatio, quodcumque illa aliud postularit, se non denegaturam, hæc respondit. Ad hæc tandem officiose dimissa dum nulli scriniis onerali a veterariis aguntur, in ipso urbis egressu nunquam cogi potuissent, cui sacrum onus impositum fuerat, portarum valvas prætergredi, ut mulos alios sequeretur. Quo miraculo agnovit tandem Margarita deberi divinum illud pignus Sabaudis principibus et Camberio. Exoratae igitur immortales gratias egere duces, indictisque supplicationibus, tantum donum marmoreo arcis sacello in perpetuum conservaturi reposuere, quod sacellum Paulus papa II in Ecclesiam collegiatam erexit. Ipsa etiam Ludovicus dux ex auro, ære, argento numismata cudi jussit, quibus una ex parte ducis effigies, ex altera angelus (qualis fere in Christi tumulo apparuit Sindonem passis ulnis ostentans representatur. Delinæ non est dictu facile quot nuncupata vota feliciter successerint, quot miraculis illustratus sit locus, comprobata conservataque loco sincera fides et majorum pura religio ». Edita fuisse ad hanc Sindonem plura miracula inferius dicetur.

18. *Granatenses in Castellam irruptiones agunt.* — Subacti a Turcis Græcorum imperii fama Sarcenos Maurosque in Latinum nomen efferavit. Granatenses enim, qui antea vim Christianorum pavidi reformidabant, fastu et animi elati crebras in Castellam irruptiones instructo agmine moliti sunt, atque inter alia municipium nobile cui Ximene nomen erat, expugnarunt, ac late igni ferroque adversus Hispanos sunt grassati. Quibus auditis, Pontifex, cum Mediæ Sidoniæ cives ægre fieri se mœnibus posse putarent, indulgentiarum præmia iis proposuit, qui ad retificanda illius urbis propugnacula stipem contulissent.

« Universis Christi fidelibus.

« Cum sicut lamentabili dilectorum filiorum nobilis viri Joannis ducis, ac universorum habi-

¹ Gualter in Chron. 13. sæcul. ex Philiberto Pingon. barone Casacco.

tatorum et incolarum loci de Medina Gradicensis diocesis relatione non sine mentis amaritudine percipimus, pertidi Agareni, alias Saraceni, Christi nominis inimici, et spurcissima Machometi sectae cultores, regni Granata violenta armataque manu et copioso exercitu quamplura castra, terras, et villas fidelium illarum partium, et praesertim oppidum Ximene, quod continibus regni Granata consistens, per plures annos antea dicti fideles viriliter de ipsorum Saracenorum manibus conquisierant, adeo acriter hostiliterque invaserant et debellaverant, ut superatis his, qui ipsorum praerant defensionem, illa suae horrendae et execrabili subjecerint dilioni, ac in habitatores ipsorum inhumaniter irruentes quamplures ex eis atrociter occiderint, multos quoque utriusque sexus etiam infantulos ad dictum regnum Granata in miserabilem duxerint captivitatem, ac propterea tam gravis timor et tremor circumvicinorum fidelium animos invaserunt, quod ipsi, qui ante oppidi praedicti captivum eorumdem Saracenorum territorium, terras, villas et loca potenter et animose invadere, necnon feliciter militantes intra eorum etiam interiores fortissimos limites fixis tentoriis castra secure tenere consueverant, ac magna illis erant formidini, nunc ex praefati oppidi captione magnis pavore et timore percussi, vix in excelsis et fortissimis oppidis tutos se fore credentes, etiam in solemnissimo Medinae Asidoniae oppido, ab Ximene oppido huiusmodi non plurimum remoto, quod una cum dicto Ximene oppido, dum fidelium domino tenetur, tanquam duo elypei ac fortissima hostium propugnacula non modo circumvicinis locis, sed toti provinciae securos praestabant acubitus, quamvis solius aggeris munimine vallaretur, ob murorum carentiam secure non audeant commorari, ac quamplures ex illius et habitatoribus ipsum oppidum Medinae relinquentes, remotas petierunt mansiones adeo ut jam dimidia quasi parte careat incolarum, et sicut eadem relatione percipimus, si dictum Medinae oppidum in suis muris, qui pro majori parte direpti existunt, repararetur, seu novis muris circumdaretur, non modo timor et tremor huiusmodi cessarent, sed etiam fideles ipsi viribus inde reassumptis dictorum hostium praesumptuosa conamina propulsarent, alioquin praedictum Medinae castrum paulatim derelinquent in animarum periculum, partium earumdem desolationem, et Catholicarum fidei dedecus pariter et jacturam, etc. ». Excitat fideles ad conferendam pro instaurandis Medinae menibus stipem, ac omnibus, qui vel operas conduxerint, vel operi excitando insudarint, aut centum Marabutinios contulerint; indulgentiarum praemia rite expiata conscientia, in extremo vite discrimine lucrandam proponit. « Dal. Romae apud S. Petrum anno MCDLIII, XV kal. Julii, anno XII ». Caeterum hoc anno natum in Hispania Fer-

dinandum qui Mauros ex Granatensi regno evertens erat, ac late in Africa et in America Christi imperium propagaturus, observant Hispani scriptores, ut quo anno in Oriente Ecclesia opprimebatur, divinitus novum illius in Occidente et Meridie amplificatorem procrearet.

Eodem anno in Hispania oppido, cui Fromesta nomen est, insigne prodigium contigisse narrat Gonzalvus¹ Hlescas, quo et Christi in Eucharistia praesentia, et Ecclesiasticarum censurarum vis confirmatur: cum enim in parochia S. Martini nomini sacra in eo oppido Petrus Ferdinandus Teresius xenodocheii praefectus inopia pressus, quod xenodocheium flammis conflagrasset, a Iudaeo, qui Matufiel Salomon vocabatur, certam vim auri mutuam accepisset, nec condito tempore nomen dissolvisset, vocatus in jus, a iudice Ecclesiastico ob non representatam ex fide pecuniam, anathematis sententia percussus fuit, quare mox Iudaeo acceptam mutuo pecuniam restituit, ut eam ignominiam elueret: censurarum vero religione absolvendum se non curavit. Labente exiguo temporis intervallo, graviore morbo implicitus decubuit, ac parochum, cui nomen erat Ferdinandus Peresius, excivit ut sacramentis Ecclesiasticis rite communicaretur: peractaque sacra exomologesi, cum parochus die xxv Novembris multo piorum agmine stipatus sacram Eucharistiam detulisset, eamque aegrotanti porrigere meditaretur, illam adeo sacra patinae argenteae adhaesisse comperit, ut nullis inde viribus divellere posset, stuporeque percussus ad aegrotum accessit, expositoque prodigio percontatus eum est, num omnia crimina pura candidaque confessione expiasset: negante aegro se alienius piaculi conscium esse, interrogavit sacerdos, num delictus anathemate aliquando fuisset: ac tum ager censuras se contraxisse ob non solutas Iudaeo pecunias fassus est, atque earum religione solvi suppliciter expetiit. Tum parochus, ut miraculi monumentum exstaret, aegroto acceptam sacram aliam Eucharisticam formulam porrexit: additque auctor se post centum et quindecim annos patinam argenteam, in qua sacra duae illae Eucharisticae species servantur, tenuisse manibus, ac prorsus omnis corruptionis immunis esse, ex eoque prodigio praesentiam Christi in Eucharistia et censurarum Ecclesiasticarum vim confirmari, ac Lutheranam perfidiam refelli.

19. *Impostores in Hispania vendunt indulgentias.* — Grassati sunt hoc tempore in Hispaniis nonnulli nequissimi impostores, qui ut a simplicibus pecunias corraderent, indulgentias pro damnatis animabus liberandis ab inferis vendere, ac plura alia scelera admiserunt, quibus ignominiam gravem Sedis Apostolicae dignitati contulerunt, de quibus conqueritur Nicolaus in

¹ Gonzal. Hlescas in Vit. No. V.

subjectis ad Tirasonensem episcopum datis litteris¹.

« Venerabili fratri Georgio episcopo Tirasonensi, salutem, etc.

« Ad audientiam nostram, publica fama referente, pervenit, quod Joannes Vinos et Dionysius de Molinos, ac frater Alfonsus de Almarzo abbas monasterii S. Joannis de Antealeares Ordinis S. Benedicti Compostellani, necnon Joannes de Montcalho commendator de Castro Xeritiæ Burgensis diocesis, et nonnulli alii damnationis filii infra Francorum, ac Castellæ et Legionis, Aragonum et Navarra, Portugalliæque regna moram trahentes, vineam Domini sabaoth, Catholicam videlicet Ecclesiam diffusam per orbem, quasi vulpeculae demoliri, ac populum Christianum, seu plerasque personas simplices dictorum regnorum in fide Catholica maculare, et ut ab eis pecunias facilius extorquere possint, litteras Apostolicas falsificare, eisque falsam Bullam appendere, indulgentias a summis Pontificibus concessas ampliare, et illis addere, ac novas formare, eorumque transumpta per ipsorum litteras et nuntios ad diversa loca transmittere, sacratas Agni Dei formas, quas solus Romanus Pontifex benedicere consuevit, contrafacere et illas tanquam per nos aut Romanos Pontifices factas, benedictas Christianis tradere et vendere, clericos et religiosos simul cum neophytis Judæis, ac aliis fenerari, ipsosque neophytos ad fidem noviter de Judaica cecitate inducere, ipsosque neophytos cum Judæis eorumque caeremoniis se immiscere, ac animas parentum et amicorum pro certo pretio pecuniarum, a purgatorio et inferno extrahendi, ac super homicidiis omnibusque aliis peccatis et excessibus quibuscumque, quantumcumque enormibus absolvendi, ac cum eis super irregularitate quavis occasione contracta dispensandi, et ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis absolvendi, necnon gratias et indulgentias anni jubilei pro parvo spatio concedendi, et ab eadem Sede facultatem habere falsis eorum linguis asserentes, aliosque illicitos actus committere non tremiscunt in divinæ majestatis offensam, Catholicæ fidei, præfatæque Sedis ignominiam, ac perniciosum exemplum, et scandalum plurimorum. Nos igitur, etc. ». Jussus Tirasonensis episcopus in eos animadvertere. « Datum Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCDLIII, XII kal. Octobris, Pontificatus nostri anno VII ».

20. *Edelinus magus*. — In Galliis hoc anno Guillelmus Edelinus inter theologos emeritus, prior monasterii, cui nomen est S. Germani e Laya, magicæ impietatis crimine a censoribus fidei damnatus est². Is ob laxatas libidini habe-

nas in tantum scelus lapsum se confessus est, furentemque impudiciæ facibus ad satiandas cupiditates quoties luberet a maligno spiritu ad magorum cætus perducere solitum, et cacodæmonem arietis specie indutum adorasse, ut illustris fœminæ amoribus dæmonis ope potiretur. De quo Edelino hæc tradit Jaquierius¹ in Flagello fascinariorum: « Non immerito creditur quod dæmones, qui hæresim et sectam abominabilem fascinariorum erexerunt, induxerunt assertores ad credendum, et pertinaciter asseverandum quod ea, quæ per magicos fascinarios fiunt in cultu dæmonum, non sunt nisi illusiones dormientium. Hoc autem luce clarius patet ex processu facto cuidam magistro in Theologia, (addit Monstreletus parte tertia Chronici eum fuisse priorem S. Germani in loco, quem vocant Galli en Laya, et ante fuisse monachum Ordinis D. Augustini, et prius etiam aliorum Ordinum, unde hominis inconstantiam facile notes) super hujusmodi hæresi et secta deprehenso, qui sponte confessus fuit et detexit, quomodo in cultu dæmonis ipse cum pluribus aliis complicibus realiter et pluries convenit: quem dæmonem inter eos vidit et coluit apparentem quandoque in forma hominis, quandoque in forma hirci, ubi abnegavit Deum et fidem Catholicam, beatamque Virginem et crucem. Prædictus autem magister vocatus magister Guillelmus Adeline anno Domini MCDLIII, die XII mensis Septembris, (Monstreletus vocat Guillelmus Edelini, et dicit hanc sententiam latam mense Decembri in vigilia Nativitatis Dominicæ, in cæteris conveniunt de loco, de anno, de confessione, de pena) in capella episcopali Ebroicensi judicialiter coram iudicibus fidei cum lacrymis, in terram prostratus exhibuit quandam schedulam continentem sua commissa contra fidem in dicta hæresi et secta, offerendo prædictis iudicibus abjuramentum. Ipsa autem schedula continebat inter cætera, quod quando ipse fuit introductus ad dictam sectam, diabolus assererat, quod ipse magister Guillelmus bene posset, si vellet, augmentare ejusdem dæmonis dominatum, præcipiendo eidem magistro Guillelmo prædicare, quod ejusmodi secta non erat nisi illusio, et quod hoc prædicaret ad contentandum populum patriæ, ubi tunc morabatur ipse magister Guillelmus. Hunc magistrum Guillelmum ego, qui hæc scripsi, novi et frequentissime vidi, antequam esset de hoc crimine suspectus ».

21. *Richardus dux Eboracensis seditionum in Anglia auctor*. — Eodem anno² quassarunt Angliam feroces belli motus, quos Richardus dux Eboracensis excitavit. Affectabat is regnum, cum ad Leonellum Eduardi III filium genus mater-

¹ Lib. XVII, p. 133. — ² Monstr. vol. 3, p. 63. Gaguin. in Car. VII. vol. Belno.

¹ Jaquer. in Flagell. fascin. et ex eo Belr. disq. mag. l. V. sect. 4 — ² Polyd. Virg. l. XXIII. de gest. Henr.

num referret, contulitque consilia cum Thoma Cortenejo, Devonie comite; tum Eduardo Bruchio, quorum auxiliis fretus sedatis Cantianorum tumultibus, contraxit exercitum, sed cum Henricus rex raptis copiis ad eum opprimendum, antequam majores colligeret vires, procurrisset, Richardus simulandum ratus, professus est nullam aliam ob causam, quam ut se ab Edmundi ducis Somersetensis, ut aiebat, tyrannide vindicaret, illumque pluribus criminibus oneravit: tum dimisso exercitu regem adiit, seque in ejus auctoritate semper futurum est pollicitus; quam pacem inter eos conciliatam interprete Joanne lit. S. Balbinæ presbytero cardinale, ac ritu solenni jurando confirmatam inter divina testantur Pontificia litteræ ¹.

At non diu tenuit ejusmodi concordia, cum dux Somersetensis uti læsæ majestatis reus ab Eboracensi postulatus se purgaret, atque in adversarium affectatæ tyrannidis flagitium retorqueret, instaretque ut in vincula conjiceretur, ac rei veritas judiciario ordine tormentis adhibitis eliceretur. Haud tamen id pervicit, sed dimissus est Eboracensis, cum ejus filius Eduardus cum delecta militum manu Londinum properaret. Nec propterea pacata res, sed irarum plenus Richardus concepta invadendi regni consilia alto pressit animo, ac seditiones maximas, bellaque pernicialia in Anglia postea contulit, ut dicetur inferius: cumque una cum sociis litteras e curia Apostolica subripuisset, quibus præstitum ab ipso Henrico regi jusjurandum rescindebatur, Pontifex de iis factus certior ipsas subjecto Diplomate revocavit:

« Ad futuram rei memoriam.

« Cum, sicut exhibita nobis nuper (pro parte regis petito) continebat, licet olim dilecti filii nobiles viri Richardus dux Eboracensis, et Thomas Constanarum comes Devonie, ac Eduardus Brohæ dominus de Cobham nuncupatus, postquam ipsi nonnullas magnas gentium armigerarum copias infra regna ac dominia dicti regis, in magnam illorum ac subditorum pacis et quietis turbationem, præter et contra ipsius regis voluntatem congregaverant, ad præfati regis præsentiam se personaliter conferentes, et se illi submittentem, ac obedientiam et reverentiam exhibentes, mediantibus venerabili fratre nostro Joanne episcopo sanctæ Rufinæ nunc, tunc vero S. Balbinæ presbytero cardinale, et nonnullis consiliariis consilii dicti regis pro illius ac regnorum et dominiorum prædictorum felici statu, pace et quiete, quoddam non tam licitum quam utile et necessarium ipsis visum, eum certis capitulis in eodem juramento contentis, infra missarum solemniam sibi præstiterunt, et quilibet eorum præstitit juramentum, tamen postmodum, prout ipse rex a nonnullis

informatus existit, dicti nobiles quasdam absolutionis a juramento hujusmodi, seu illius relaxationis, aut declarationis, quod dictum juramentum observare non tenentur, vel mandati absolutionis, relaxationis seu declarationis hujusmodi faciendarum, a nobis, vel penitentiaria nostra forsitan litteris impetrarunt, in non modicum status, pacis et quietis prædictorum, ut verisimiliter creditur, turbationem, etc. Convelit Pontifex eas subreptitias litteras, ac pronunfiat Richardum ducem et alios conjuratos sacramento fidei Henrico regi præstito obstrictos teneri. Dat. Romæ apud S. Petrum anno, etc. MCCLIII, III kal. Octobris anno VII. Inlestinis vexati bellis Angli externa infelici exitu gessere. Receperant ¹ illi superiori anno Sparre reguli nonnullorumque nobilium prodicione Burdegalam aliasque Aquitanie urbes, quæ acerbiora Francorum imperia non ferebant ². Verum hoc anno apud Petrachorios dum Castilioneæ arcis obsidionem solvere tantant, magna accepta clade cæsi sunt ³, partasque urbes amiserunt, compulsi que intra Burdegalæ mœnia incolumitatem pacti in Angliam se subduxerunt, repelere hæcenus Aquitaniam non ausi. Carolus vero Francorum rex Burdegalensibus, ne Anglica amplius commoverent arma, excitatis duabus munitissimis arcibus, frenum iniecit ⁴, Sparreque regulum novas defectiones agitantem capitali supplicio affecit ⁵. Ita Aquitania Gallico posthac imperio asserta est.

22. *Sicarii immunitate Ecclesiastica abusi, et de ea re sanctio.* — Versabatur hac tempestate in Gallicarum regno Guillelmus lit. S. Martini in Montibus presbyter cardinalis A. S. L. cumque in Britannia aliqui præsules tuendæ immunitatis Ecclesiasticæ specie latrones ac viros nefarios in ipsorum oppida perfugientes exciperent, et inde crebræ grassationes in ea provincia fierent, Petro duce de ea re querente, edixit ⁶, ne sicarii aliisque facinorosis hominibus ullum asylum a præsulibus aperiretur; tum in clericos scelorum reos animadverti jussit.

« Guillelmus miseratione divina lit. S. Martini in Montibus sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter cardinalis, de Estoutevilla vulgariter nuncupatus, in regno Franciæ, ducatu Britanniæ aliisque Galliarum provinciis, A. S. L. ad perpetuam rei memoriam.

« Renovantes antiquos sanctorum Patrum canones, hoc consultissimo et in perpetuum validuro declaramus edicto, publicos latrones noturnos depopulatores agrorum, dum itinera frequentata vel publicas stratas obsident aggressionis insidiis, ab Ecclesiis etiam inviti extrahi possint, nulla impunitate præstita. Eos præterea qui ipsis immunitatum locis quempiam ex pro-

¹ Monstr. vol. 3, p. 41. — ² Ibid. p. 55. — ³ Ibid. p. 57. — ⁴ Pag. 18. — ⁵ Pag. 65. — ⁶ Etl. ejus lit. apud Nic. V. l. XVII. p. 411.

posito occiderint vel mutilaverint, nulla prorsus immunitate gaudere, cum in eo, quo deliquerunt, puniri debeant, et frustra legis auxilium imploret, qui committit in legem. De alijs vero criminosis, utpote damna, furta, injurias inferentibus, et expilatoribus publicæ pecuniæ, quod crimen audivimus illius immunitatis prætextu irrepsisse, statuimus omnem immunitatem etiam Ecclesiasticam illis non prodesse; nisi ad corporalem vitæ, vel membrorum, vel aliam personalem pœnam, sed alias pro damnis, culpis et injurijs componere teneantur, ita quod iudex Ecclesiasticus recepta cautione a sæcularibus de impunitate personæ illos relaxet, et remittat pecuniariter coercendos. Diœcesanis autem locorum districte præcipimus, ut clericos abijciant habitum clericalem, arma portantes, et lavis se immiscentes, ut bellis, seditionibus et alijs enormitatibus, ut macellariorum aut tabernariorum officium publice exercentibus, nominatim et tertio moneant, ut a talibus abstineant, et habitum reassumant, qui si moniti non resipuerint, propter crimina et excessus hujusmodi a iudicibus sæcularibus capi, et corporaliter etiam puniri possint et valeant. Episcopi quoque, ubi excessus et abusus tales notorii fuerint, et scandalum excitare videantur, teneantur, ad enuntiaciones sæcularium iudicium, suos clericos commoneare, ut ab excessibus compescantur, et ipsi de damnabili circa hoc negligentia nequeant reprehendi, quod si illa videbuntur sub dissimulatione transire, canonicam et nostram, quam in transgressores hujusmodi Constitutiones edidimus, non evadant ultionem.

« Decernimus insuper et declaramus generaliter de omnibus criminosis, qui ante deprehensionem, publice pro laicis habebantur, et in habitu clericali deprehenduntur, licet privilegium allegent clericale, et petant se ad Ecclesiasticum iudicium remitti, vel iudex ipse reposcat, iudex tamen sæcularis eos remittere non teneatur, donec apud Ecclesiasticum fidem fecerint de titulo clericali, secus ubi notorium sit malefactorem esse clericum, vel fama publica de hoc exstiterit, aut ipse pro clerico communiter habeatur, quibus casibus statim fiat remissio, ita quod criminosis ille infra aliquem competentem terminum, et quam celerius poterit, doceat de clericatu. Cognitio autem illa, an sit qui repellitur clericus, utpote de re Ecclesiastica et spirituali, ad iudicem Ecclesiasticum pertinebit, vocato tamen per eum iudice sæculari, ne aliqua fraus committatur. Præcipimus autem et districte mandamus omnibus Ecclesiasticis iudicibus, quæcumque etiam episcopali dignitate iungenibus, per totam Britanniam constitutis, ut laicis de clericis conquerentibus plenam faciant justitiam exhiberi.

« Insuper obtestamur singulos diœcesanos,

et eis nihilominus districte mandamus, ne culpas pecunia passim redimi patiantur, sed in facinorosos, illosque præsertim, qui gravia delicta commiserunt, non pecuniarie tantum, sed acrius animadvertant, ac illos debite puniant et castigent damnando ad perpetuos vel temporales carceres, detrusionem in monasterium, exilium, relegationem, et usque ad degradationem, ac traditionem curiæ sæcularis, ubi incorrigibilitas atque inhumanitas id poposcerint delictorum, ut multis grassantibus exemplo locus sit, et quos Dei timor a malo non revocat, temporalis saltem pœna coerceat a peccato. Quod si hujus saluberrimi statuti transgressores reperti fuerint et convicti, volumus, decernimus et statuimus eos, si episcopi fuerint, pro primo excessu, præter auctoritatem pontificalis officii, cui in hac parte deferimus, ab ingressu Ecclesiæ ipso facto esse suspensos; quod si non resipuerint, et rursus in eundem errorem prolapsi probentur, tunc volumus illos jure a divinis esse suspensos. Quod si (quod absit) indurata mente videantur, et id ipsum frequentare non perfimuerint, ipso facto sententiam excommunicationis, alii vero inferiores, ab episcopis similem excommunicationis sententiam ipso facto incurran, a qua a nullo inferiore nobis, præterquam in mortis articulo, possint absolvi ». Confirmantur hæc legati decreta Apostolica auctoritate a Nicolao.

23. *Ladislavus Pragæ Bohemica corona redimitus.* — In Pannonia per id tempus insignis Iatro nomine Axamit, affectis ad sua signa sicariis aliisque facinorosis hominibus, illam bellis attrivit adeo, ut Joannes Huniades regni administrator impetus compescere non posset; de quibus in pluribus litteris hoc anno exaratis meminist Aeneas ¹. Additque ² legatos Bohemos Viennam profectos Ladislavum petisse, ut corona Bohemica solemnè ritu cingeretur, ni fieret, maximarum in regno conversionum terrorem objecisset. Responsum est ipsum appellente die archangelo Michaeli sacro eo perrecturum, neque iter citius parare posse, cum gravis de rebus Austriacis et Moravis tractatio ipsi incumberet. Diela ad exitum perducta fuere, hoc enim anno Ladislavum tredecim circiter annorum adolescentem in Bohemiam se contulisse, ac Pragæ solemnè et Catholico ritu regiis ornatum insignibus, et sacra unctione delibutum tradunt auctores ³, quamvis Podiebratius regiæ Bohemicae procurator Hussita esset, et Rochyzana archiepiscopum ageret, cujus nullam Ladislavus rationem habuit. Quæ vero digna Catholico principe egerit dum in Bohemia moratus est, narrat in historia Bohemica Aeneas Sylvius ⁴ subjectis verbis: « Mansit ibi non parvo tempore Ladis-

¹ En. Sylv. Ep. cxxxvi et clxii. — ² Ead. Ep. clxii. — ³ In Bohem. hist. c. 62. Coel. hist. Huss. l. xi. Dubr. l. xxix Michov. l. iv. c. 65. in fin. et alii. — ⁴ En. Sylv. et Jo. Coel. ibid.

laus, nec unquam hæreticorum Ecclesias, quantum rogatus intravit, nec sacris eorum interfuit. Presbyter quidam ex factione Rochezanae in sacello arcis rem divinam facturum sacerdotali veste ornatus ad altare conscendebat. Rex eo in loco sacra, quibus interesset, celebrare jusserat : at ubi hæreticum id muneris occupasse, nec velle alteri locum facere didicit, misso magistro militum, profanum sacerdotem, nisi abiret, rapi extra sacellum et de proxima rupe præcipitari jussit. Illi charior vita, quam contumacia fuit. Rochezanam in celebritate Corporis Christi sacram Eucharistiam per urbem deferentem e fenestra conspicatus, nullum reverentiæ signum præbuit pereuntes amicis, ut quid sacramentum inhonestasset. Non me latet, inquit, divinissimum Christi corpus dignius esse quam per me satis honorari possit, nec mea reverentia gloriam ejus auget, neque dehonestato decus imminuit : verum mihi cavendum, ne dum Christum honoro, sacrilegum presbyterum Rochezianam popularibus approbasse videar, quorum plerumque mores ex principe pendent, nec illi me Deum contempsisse putabunt, ejus sacratissimum corpus Catholici presbyteri manu delatum summis semper honoribus prosecutum videre ».

24. *Stephani Porcarii Romæ conspectio : studia Nicolai pro libris Græcis comparandis et litteris forendis.* — In Urbe, hoc ineunte anno, detecta restinctaque est periculosissima conjuratio in Pontificis et cardinalium vitam et dignitatem facta a Stephano Porcario, de quo hæc idem Æneas¹ : « Tam admirabilis, tam expetenda Pontificis vitæ insidiatore non defuerunt; Stephanus enim Romanus familia Porcaria, tenui censu eques, res novas sæpe in Urbe molitus, ac propterea Bononiam relegatus, clam inde excedens magnis itineribus Romam rediit, convocatisque mox amicis, mentem suam exposuit, turpe esse dicentis, eam Urbem, que totum sibi subjecerit orbem, nunc sacerdotum imperio subjacere, quos rectius feminas, quam viros quisque appellaverit, venisse paratum patriæ jugum excutere, rem factu facilem, si viri fuerint. Nicolaum Pontificem celebri Epiphaniarum die in Æde B. Pauli sacra facturum, hand magno negotio comprehendi posse, populum libertatis amore quam proclamari audierit, mox opem audientibus daturum. Ad colligendum autem præsulem catenam auream secum attulit a se jam pridem paratam, quam congregatis ostendit, neque enim mox occidendum præsulem ex usu esse dicebat, sed observandum, donec arcem S. Angeli per eum recuperarent. Atque ut erat homo facundus, facile in suam sententiam congregatos traxit, atque eo facilius quod inopes

are alieno gravatos et ob patrata scelera judicium formidantes ad se vocaverat, quibus nihil erat in pace sperandum. Sed præsensit insidias Nicolaus, missisque militibus comprehendi hominem jussit. Illi enim jam animo fractum et apud sororem in arca latentem invenerunt, complices ejus in domo, qua convenerant, expugnati captique sunt, e quibus unus Baptista Sciarra manu promptus et animo intrepido per medias Pontificis cohortes viam gladio sibi aperiens effugit. Stephanus in arce S. Angeli, alii in Capitolio suspensi vitam finire, atque ita Pontifex maximus ingenti periculo liberatus Romanæ Sedis dignitatem imperiumque servavit ».

Meminit de eadem Stephani Porcarii conjuratione Janozius Manettus², ac narrat Numen ecclesiæ viso ostendisse periculum, quod a proditore imminere, divinaque providentia discussum iri : « Sexto, inquit, Pontificatus sui anno, et Romæ in cubiculo suo dormitanti, Stephanus Porcarius civis Romanus, qui cum aliquibus aliis nefariis hominibus ac perditis sicariis crudeliter in caput suum ad necem conjuraverat, baculum quemdam dextra manu tenens apparuit, atque eo baculo brachium suum ita percutere videbatur, ut nullatenus læderet, quod id ipsum quale foret detecta paulo post conjuratione et conspiratoribus captis, ac ultimo, ut merebantur, supplicio affectis, in lucem venit ».

Tradit etiam idem auctor³, datam post Constantinopolitanum excidium operam a Nicolao, ut libri Græci in Oriente conquisiti ab exploratoribus, ad se perferrentur, atque inter alios S. Dionysii Areopagitæ, Gregorii Nazianzeni, Basilii magni, et Cyrilli opera Græca perlata, ac Latina lingua donata fuisse, ingentemque aliorum librorum ad excolendas omnes artes congeriem cumulatam fuisse, præter innumera medicorum, juris Pontificii et Cæsarei consiliorum, partim theologorum volumina, tum subdit :

« De quo si quis forte miretur, omittenda admirationis suæ causa consideret, quæso, quanta ipse in conducendis rebus, ad quas animum applicaverat, diligentia utebatur, quanta liberalitate, quanta denique, cum esset omnium dominus, potestate utebatur, quot enim librarios cum Græcos tum Latinos ad transcribendum et intra et extra Urbem annuis mercedibus conduxerat, quot exploratores doctos homines non per universam Italiam solum, sed usque ad extremos etiam Germaniæ ac Britanniæ angulos ad investigandum indagandumque transmiserat, quot insuper in Græciam ipsam, et ante et post deplorandum Constantinopolis captivitatem, eruditos viros magnis cum salariis ingentibusque emendorum et perferendorumque clarorum

¹ Ed. Sylv. de Europ. c. 58. Gobelio. in Comment. l. 1. Steph. libss. vol. sgu. num. 141. Factus in Vita Alfou. reg. l. v. Rapha. Volat. Antrop. l. XXII.

² Manet. l. 1. in Vit. Nic. V. — ³ Manet. l. II. in Vit. Nic. V.

Codicum commissionibus destinaverat. In eo quidem Ptolemaum Philadelphum inelytum Ægypti regem egregie admodum imitatus est, quem in construenda illa sua tam celebrata ac tam admirabili bibliotheca hunc congregandorum librorum modum apud idoneos auctores tenuisse legerat, ubi sexaginta circiter librorum dumtaxat Græcorum millia, incredibile dictu! collocasse traditur. Quamobrem factum est, ut ex toto pene terrarum orbe novi ad eum Codices usque ad mortifera agrotationis suae finem quotidie deferrentur, et ex hoc tanto et tam ingenti et Græcorum et Latinorum librorum numero, quem si diutius vixisset, mirum in modum deinceps in dies adauxisset, singularem et præcipuam Bibliothecam opportuno quodam palatii sui loco condere ac construere decreverat, ubi omnes simul congregatos ad communem cunctorum Romanæ Ecclesiæ prælatorum utilitatem, et ad perpetuum æternumque sacri palatii ornamentum suis locis propriisque designationibus collocasset, quod prædictum Ptolomæum, doctissimo viro ac nobilitate illorum temporum historicorum et regio commissario Aristeo procurante, magna cum laude fecisse cognoverat. Et infra :

« Quid de traductionibus ac diversis novorum operum scriptoribus dicemus? quæ quidem traductoribus, ac propriorum operum scriptoribus quasi certatim agentibus cum suis salariis, ut quisque pro virili parte ad operandum afficeretur, usque adeo creverunt, ut quinque ultimis fausti ac felicitis Pontificatus sui annis longe plura ad hæc præsertim humanitatis studia, quorum amantissimus erat, pertinentia quam quinque sæculis antea centum prædecessorum suorum temporibus composita ac traducta fuisse videantur. Etenim ut a grammaticis, poetis, ac dispersis versibus, quæ sunt leviora incipiamus, quot de Orthographia libros, quot poemata, quot sparsa carmina sparsim confecta fuisse scimus, *Iliados* quoque celebra-

tum Homero poema Latinis difficile sane et arduum opus, a duobus præstantibus viris eodem tempore traducebatur, quod Joannis Bocacii Florentini poetæ temporibus a Leonlio quodam Thessalonicensi illius in Græcis litteris præceptore soluta oratione multo facilius ad traducendum, quam carmine factum fuisse novimus. Nec Strabonis de Cosmographia opus silentio obruatur. Ad historicos accedamus: Herodotum, quem Græci patrem Historiæ appellare solebant, Theucidem, Xenophontem, Polybium, Diodorum, Appianum, Philonem Judæum fortunatis hujus summi Pontificis temporibus Latini ac Græcarum litterarum expertes primum legere cœperunt. Plura insuper egregia Platonis, Aristotelis, Theophrasti, celebratorum philosophorum opera, Platoni celeberrimum illud Politicæ suæ vel de Republica volumen et alterum de Legibus præclarissimum, multa Aristotelis, et posteriora Analytica, et tota Physica, Problemata, magna Moralia, Metaphysica, ac plures rhetorum, et decem novem illos celebratos de Animalibus libros tunc primum conspexerunt, quæ quidem etsi prius traducta fuissent, ita tamen traducta reperiebantur, ut vix intelligi possent, ac præterea Theophrasti de Plantis librum a priscis Græcis apprime laudatum, eo tempore primum laudatum vidimus: quid de Theologis sacrisque Codicibus dicemus? Nonne præclarum illud de Preparatione Evangelica Eusebii Casariensis quatuordecim libris distinctum volumen, ac plurima, ne omnium particularium mentionem faciamus, Dionysii Areopagita, magni Basilii, Gregorii Nazianzeni, Joannis Chrysostomi, Cyrilli, hæc ipsa temporis felicitate e Græca in Latinam linguam probe, fideliter atque eleganter conversa fuisse non ignoramus. Tradit eundem Nicolaum quinque millia aureorum pollicitum illi, qui Evangelium S. Matthæi Hebraicè scriptum ad ipsum perferret.

